ספר

שלמי כרן

ציוני סוגיות

על כל

מסכת גיטין

ציונים ומראי מקומות ביסודות הסוגיות, ועד לפרטי כל סוגיה.
אוצר מלא וגדוש מדברי הראשונים והאחרונים, הפוסקים ורבותינו
ראשי הישיבות. ערוך בתמצית ובבהירות על כל דף ודף ממסכת גיטין.

ובסופו קונטרס ציונים קצרים להכוונת הלימוד

בעזרת החונן לאדם דעת

שלמה כהנוב

נכתב עבור חבורת הדף

ביהמ"ד בית שלום בישיבת מיר ירושלים

תשע"ח

שלמה כהנוב

חזון איש 36, רמת שלמה, ירושלים

טל | פקס 02-5711065 בערב

058-3211065

SHALMEICOHEN@GMAIL.COM

או A5711065@GMAIL.COM

וכן ניתן להשיג

כהנוב (קגנוף) כפר עברי 3, נוה יעקב ירושלים

02-5851761

Kaganoff 1292 Medina Rd. Lakewood, NJ

וכן בנקודות נוספות, לבירורים בטל' הנ"ל

אפשר לקבל את הספר, וכן ציוני סוגיות שלמי כהן על המסכתות הנלמדים בישיבות כקובץ PDF ללא תשלום ע"י שליחת בקשה במייל

נא לשלוח הערות השגות ותיקונים לכתובת הנ"ל, שבזכות הציבור נזכה לדבר מתוקן

כל הזכויות שמורות. אין לעשות שימוש מסחרי בכל צורה שהוא בספר או בחלקו. ע' בעמוד האחרון.

נא לסייע בהפצת הספר, אם ידוע לך ביהמ"ד שלומדים מסכת זו, ויהיה להם תועלת בספר, נא להעביר במייל הנ"ל את פרטי גבאי אוצה"ס.

הדר ביופיו - עימוד והכנה לדפוס

נ. מילר - כריכה ושערים

התוכן

פרק המביא קמא ..... א

פרק המביא בתרא ..... קיא

פרק כל הגט ..... רט

פרק השולח ..... רעז

פרק הניזקין ..... תעז

פרק האומר התקבל ..... תקעג

פרק מי שאחזו ..... תרכה

פרק הזורק ..... תרצג

פרק המגרש ..... תשמט

לוח סוגיות המסכת ..... תתכג

מראי מקומות קצרים ..... תתכו

לוח ראשי תיבות ..... תתלה

ישיבת מיר ירושלים
YESHIVAS MIR YERUSHALAYIM
Founded in Mir 1817. In Jerusalem 1944
RABBI E.Y. FINKEL
DEAN
ע"ר 580037638
בס"ד נוסדה במיר בשנת תקע"ז. בירושלים בשנת תש"ד
הרב א.י. פינקל
ראש הישיבה

בס"ד שבט תשע"ח

תהלה לנורא עלילה אשר נתן לנו תורת חיים אוצר כלי חמדה והגדיל חסדו עלינו וזיכנו לשבת בשבת תחכמוני להגות ולעסוק בדברי תורה בדיבוק חברים בעמלה של תורה יומם ולילה ללא הפסק בחבורת הלומדים דף ליום בעיון ובהספק, כפי שייסדו אזמו"ר ואאמו"ר מרנן ראשי הישיבה זצללה"ה זה רבות בשנים.

זכו בני החבורה במתנה מובחרה כאשר הרה"ג רבי **שלמה כהנוב** שליט"א מטובי הלומדים בישיבה הק', חתנו של הגאון הגדול מוה"ר יחזקאל כהן שליט"א עמוד התורה דישיה"ק, מוציא לאור תמידים כסדרם ציונים ומראי מקומות לראשונים ואחרונים על סדר הדף עם תוספת מרובה מדיליה לתועלת בני החבורה העמלים בצוותא מתוך ריתחא דאורייתא כדרך ת"ח המחדדין זא"ז בהלכה. ועתה פנים חדשות באו לכאן כאשר מוציאם המחבר שליט"א לאור עולם בספר **שלמי כהן** מקובצים יחדיו בפאר והדר.

הפץ ה' בידו יצליח ללמוד וללמד לשמור ולעשות, ויהי ה' עמו להמשיך ולהרבות חיילים לאורייתא כשאיפתו הטהורה, ויהא כבוד שמים מתרבה על ידו להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת התורה

אליעזר יהודה פינקל

הרב אליעזר יהודה פינקל
ראש הישיבה

רח. בית ישראל 3 ת.ד. 5022 ירושלים 9105001 טל. 02-5410999 פקס. 02-5323446 ע"ר 580037638 ● 3 Beth Israel St. P.O.B 5022 Jerusalem 9105001 Tel. 02-5410999 Fax. 02-5323446

YESHIVAT "TUSHIA"
TIFRACH
D. N. HANEGEV

ישיבת "תושיה"
תפרח
ד. נ. הנגב

ב"ה, יום ב' לסדר תזריע תהיו לי'
בישעי' תפ"ג

ליקר ואהוב המופלא הר"ה מו"ה רבי שלמה כהנוב
החיים והברכה לשמחת שלום!

הן כבר שנים רבות שמאירים לנגד עינינו קובצי פרי
עמליך - „ציוני סוגיות" - לחבורת הדף בישיבת מיר המעטירה,
בשם „שלמי כהן" יקראו, וכשמם כן הם משלימים את כל
הידע הנצרך לחַפֵּצים לעבור סוגיות בבקיאות מעוינת. וכבר
פקיע שמייהו כמעמידי שמועה גם בסדרי הבקיאות בישיבות הקדושות.
ומה נכבד היום כי נודע שהנם עומדים לצאת בשנית,
בתבנית מחודשת, לעטוף את פנימיות הסוגיות גם בקנקן נאה.
ולזאת גם ידינו תיכון עמו, ברוב ברכה להפיץ מעיינותיו חוצה.
בזכרון נעים של ימי נעוריו בהיותו חובש ספסלי מדרשינו,
בעמל ובעומק ההבנה, וב"ה שזכינו מראות נטיעות רכות
שניטעו אז - ועתה גדלו והעלו ניצה ועשו פרי לתפארת.
וראוים גם ראויים לעלות על שולחן מלכים - מאן מלכי רבנן.
והננו בזה בברכת אוהבים, כי כן יתן ה', וכה יוסיף לעשות חייל
ביתר מסכתות הש"ס לתועלת לומדי התורה ועמליה.
הכו"ח בידידות עוז ובאהב'
אביעזר פילץ

ב"ה
ב' לסדר ואתם תהיו לי, ה' תשע"ח לפ"ג

ליקר ואהוב המופלא ה"ה מו"ה רבי שלמה כהנוב
החיים והברכה לשמחת שלום !

הן כבר שנים רבות שמאירים לנגד עיננו קובצי פרי
עמליך - „ציוני סוגיות" - לחבורת הדף בישיבת מיר המעטירה,
בשם „שלמי כהן" יקראו, וכשמם כן הם משלימים את כל
הידע הנצרך לחַפֵּצים לעבור סוגיות בבקיאות מעוינת. וכבר
פקיע שמייהו כמעמידי שמועה גם בסדרי הבקיאות בישיבות הקדושות.
ומה נכבד היום כי נודע שהנם עומדים לצאת בשנית,
בתבנית מחודשת, לעטוף את פנימיות הסוגיות גם בקנקן נאה.
ולזאת גם ידינו תיכון עמו, ברוב ברכה להפיץ מעיינותיו חוצה.
בזכרון נעים של ימי נעוריו בהיותו חובש ספסלי מדרשינו,
בעמל ובעומק ההבנה, וב"ה שזכינו מראות נטיעות רכות
שניטעו אז - ועתה גדלו והעלו ניצה ועשו פרי לתפארת.
וראוים גם ראויים לעלות על שולחן מלכים - מאן מלכי רבנן.
והננו בזה בברכת אוהבים, כי כן יתן ה', וכה יוסיף לעשות חייל
ביתר מסכתות הש"ס לתועלת לומדי התורה ועמליה.
הכו"ח בידידות עוז ובאהב'
אביעזר פילץ

ברכת אב מאאמו"ר שליט"א

לוי ירמיהו הכהן כהנוב (קגנוף)
מח"ס נמלא טל על מלאכות שבת ושו"ת נמלא טל
מלפנים רב דק"ק דרכי צדק בלטימור
כפר עברי 3 נוה יעקב ירושלים 5851761

בס"ד שבט, תשע"ח לפ"ק

לכבוד בני היקר הרב הגאון הר' שלמה שליט"א

החכם מכל אדם כתב "בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני". ומצאנו בספרי (פרשת עקב) "רבי שמעון בן מנסיא אומר אין לי אלא אביו שבארץ אביו שבשמים מנין תלמוד לומר גם אני לרבות אביו שבשמים".

ב"ה שזכית להיות מהעמלים בתורה, וזה כמה שנים שאתה מוציא מראי המקומות למסכתות שלומדים בישיבות הקדושים. ועתה זה יהיה מוכן לכל ת"ח, ישיבה, וכולל שיכולים למצוא מה שצריכים ללמוד לעיין ולהבין במסכתות אלו.

באמת שאין לי מילים להגיד לך כמה אני שמח לראות ספרך בדפוס, פרי עמלך שניכר מתוכו השקידה. רק שעלה לי במחשבה מאמר אחר שכתוב בחז"ל "הבנים עטרה לאבות שנא' 'עטרת זקנים בני בנים' אמרו לא נצול אברהם מכבשן האש אלא בזכות יעקב אבינו, משל לאחד שהיה לו דין לפני השלטון ויצא דינו מלפני השלטון לישרף וצפה אותו שלטון באיסטרולוגות שלו שהוא עתיד להוליד בת והיא נשאת למלך אמר כדאי הוא להנצל בזכות בתו כך יצא דינו של אברהם אבינו לישרף לפני נמרוד צפה הקדוש ברוך הוא שעתיד יעקב לצאת ממנו אמר הקדוש ברוך הוא כדאי הוא להנצל בזכותו של יעקב הה"ד לכן כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם" (ילקוט שמעוני, פרשת תולדות).

אסיים בברכה שתזכו אתה עם רעיתך שתחי' לגדל צאצאיכם היקרים שיגדלו לתורה ולחופה ולמעשים טובים מתוך שפע ברכה ולא תמוש תורה מפיך ומפי זרעך עד עולם אכי"ר.

אביך המברכך בכל לב

לוי ירמיהו הכהן כהנוב

לוי ירמיהו הכהן כהנוב (קגנוף)

ברכת אב ממו"ח הגאון שליט"א
מישיבת מיר

מכתב ברכה

נודה לה' בכל לבב על חסדו הגדול שזכינו והגיענו לראות עלי ספר את הציונים והמראה מקומות שהוציא חתני כבני הרב הגאון ר' שלמה כהנוב שליט"א.

אמרו רז"ל (ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ה) "תני בשם ר' נחמיה הייתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה, דברי תורה עניים במקומן ועשירים במקום אחר", וכתב החיד"א בברית עולם (הגהות על ספר חסידים ס' ש"ט) שנמשלה התורה למסחר, שכמו שבמסחר צריך להביא מאניות רבות סחורה כדי להגיע אל הסחורה הראויה, כך בתורה צריך ללמוד מהרבה מקומות ע"מ לברר ענין אחד.

והיינו שלא שייך ללמוד סוגיא בלי להיות מונח ולדעת היטב את כל הדברים הנוגעים אל הסוגיא. ובדורינו שמחד גיסא נחלשו הדורות בידיעת התורה, ומאידך גיסא על כל סוגיא וסוגיא יש ים גדול של חז"ל ראשונים ואחרונים הנחוצים להבנת הסוגיא, זה דבר נצרך מאד שיהיה מי שיוכל להקריב אל הלומדים את לחם התורה שנמצא במרחקים.

ובספר זה זכית להביא ללומדי הסוגיות את כל הסחורה שצריך הלומד כדי להבין הסוגיא היטב, והדברים שמובאים אל הלומדים הם בעומק רב בהבנה ברורה ישרה ואמיתית ובהיקף גדול, למען יצליחו להביא אליהם את הלחם הנצרך להבין הסוגיא מכל קצווי ים התלמוד והמפרשים הגדול.

הנה כבר כמה שנים שזכו בני החבורה החשובה חבורת הדף שנוסדה ע"י מרן רה"י הג"ר נתן צבי פינקל זצוק"ל ביוזמתו של מרן רה"י הג"ר בנימין בינוש פינקל זצוק"ל, והמשיכה והתפתחה תחת מורינו רה"י הג"ר אליעזר יהודה פינקל שליט"א, ללמוד את המסכתות מרישא עד גמירא עם השלמי כהן שכיון אותם ללמוד הסוגיות גם בסיני וגם בעוקר הרים.

ואנו תפילה לבוא עולם שכשם שהדברים היו מקובלים בבי מדרשא של מיר ובשאר בתי מדרשות, כך יצליח ה' דרכך להמשיך לראות ברכה בעמלך מתוך בריאות והרוחה, יחד עם רעיתך בתנו מרת אסתר שתחי' לאוי"ט, הנושאת במסירות גדולה בעול הבית, למען תוכל לשקוד בהשקט ובטח באדני התורה, ותרוו רוב נחת מצאצאיכם נכדינו שיחיו, לגדלם לתורה לחופה ולמעשים טובים, ותזכה שיתקבלו דבריך בכל עולם התורה, יפוצו מעיינותך חוצה, ירבה גבולך בתלמידים, ורבים יהנו מאור תורתך.

יחזקאל כהן

יחזקאל כהן

ספר שלמי כהן מוקדש
לכהן שדעתו יפה
יבקשו תורה, מפרי עטו
אשר מפרי עץ החיים הטעימנו
בנתיבות ים התלמוד יישר נתיבה
מעמקי רבותינו הראשונים
סלל לנו דרכה, ללחום מלחמתו של תורה
משכיל על דבר ימצא טוב.

בברכת ויפוצו מעיינותיך חוצה
בני חבורת הדף, ביהמ"ד בית שלום
בית אולפנא רבתי - מיר,
עיה"ק ירושלים תובב"א

הקדמה

מודה אני למלך חי וקיים, שזיכני ללמוד וללמד, לברר ולהקיף ולסדר בקיצור את כללי הסוגיות מדברי רבותינו הראשונים והאחרונים, על כל מסכת גיטין.

ומודה אני ששם חלקי, וזיכני להיות מבני ביהמ"ד במבצר התורה ישיבת מיר הקדושה.

מראה מקומות אלו נכתבו בסייעתא דשמיא ובזכות הרבים, והוגשו על שולחן מלכים, חבורת לומדי הדף בביהמ"ד בית שלום בישיבת מיר ירושלים.

הספר נכתב במהדורה ראשונה עבור בני ביהמ"ד במשך זמן קיץ ואלול תשע"ב. ושוב נכתב וסודר מחדש, בתוספת מרובה על העיקר, עבור הלומדים זמן קיץ ואלול תשע"ז. ועכשיו סודר בתיקונים קלים, ובעיצוב חדש, להגיש את הספר בפני הלומדים שבכל אתר ואתר.

צורת הספר מתחילה נועד עבור הלומדים בעיון קל. והשתדלתי לקצר ולהקל על הלומדים, ולהעמיד עיקר צורת הסוגיות. לסייע ללומד לברר ולהעמיק לפי הבנתו. שיוכל כל אחד לטעום חלקים מהסוגיה, מתוך לימוד בזריזות ובהספק.

ויש בזה גם תועלת מרובה ללומדים בעיון, כהקדמה ליכנס לסוגיות. או כסיכום לאחר הסוגיה, לעבור על צורת העמדת הדברים בקצרה ממש, ועי"ז יתעורר הלומד לנקודות שנתחדשו לו או שהעמיד באופן אחר.

וכן הספר משמש כחזרה, לחזור לסוגיות שנלמדו בעבר. וכן להשלים סוגיות במקומות אחרים, בגדר דברי תורה העשירים במקום אחר. ויה"ר שיהא לתועלת הלומדים.

קראתי לספר 'שלמי כהן' שמרומז בו שמי, וכן שמות הורי שליט"א בראשי תיבות **ש**למה בלאאמו"ר **ל**וי **י**רמיהו וא"מ **מ**לכה רחל ה**כהן** כהנוב.

כתוב בפסוק (במדבר כה יב-יג) הנני נותן לו את בריתי שלום וגו' ברית כהונת עולם. ובגמ' (קידושין סו:) דרשו 'שלם' שנכתב בו' קטיעא, דעבודת הכהן צריך גוף שלם. ומבואר דעבודת הכהנים שייך לאחוה ושלום, וכן תמימות ושלימות.

וחז"ל (תנחומא צו ד) דרשו לפיכך נקראת זבח השלמים שהיה עושה שלום לכל, בין המזבח ובין הכהנים ובין ישראל. ועוד דרשו גדולה שלמים שהם עושים שלום בין ישראל לאביהם שבשמים. ועוד איתא במדרש גדול הוא השלום, שכל הקרבנות חותמיהן שלום, שנאמר זאת התורה לעולה ולמנחה, ולזבח השלמים. ובקרבן ציבור כתיב אלה תעשו לה' במועדיכם, ולשלמיכם.

ובמושכל הראשון היה נראה שהשם 'שלם' אינו מתאים לספר ציונים, שהוא רק שער והכנה ללימוד ועיון הסוגיה. וספר מראה מקומות במהותו הוא דבר חסר.

אך נראה שיש בחינת שלימות מיוחדת בספר זו, שמסייע ללומדים להגיע להיקף והשלמת הסוגיות. וכן מקיף בשלימות את כל המסכת, את עיקרי הסוגיות וכן סוגיות הצדדיות. ויה"ר שיביא תועלת ללומדים להעמיד ולהרחיב, כל א' כפי חלקו בתורה. ובזה יתקיים השם שלמים, שיעשה שלום לכל ע"י שכל לומד ימצא חלקו בתורה. ונזכה שיעשה שלום עלינו ועל כל ישראל.

ובזה אבקש מהלומדים שיואילו להעיר ולתקן בכל מקום שרואים טעות או דבר שאינו מדוייק או שאינו מוכרח. ועי"ז נזכה שיהא תוספת שלימות לספר.

והרבה עמלתי ויגעתי לדייק בהעמדת הסוגיות. אך מלאכתי נעשית בחפזון, ויתכן מקומות שצורת הכתיבה אינו ברור, או שלא העמדתי את הדברים בצורה מדוייקת, או שלא ירדתי לעומק, או שניתי והפכתי וכדו'. וכן הוספות והשמטות. ואין אדם רואה נגעי עצמו. ובעזה"י ע"י הערות הלומדים הספר יעבור צירוף אחר צירוף, ובזכות הציבור נזכה שבמהדורות הבאות יהא כסלת נקייה.

והריני מוסר מודעה, שכהנים שלוחי דידן. ובאתי רק כשליח המגיש על שולחן מלכים מה שטרחו ועמלו והכינו אחרים. ונעזרתי רבות בספרים ומציינים רבים, ועל ידם זכיתי ליכנס לסוגיות, לידיעות ולסברות. שזכינו בדורינו שנכתבו ספרים רבים של הערות ושיעורים וציונים, כל אחד בסגנונו היחודי.

אמנם לתועלת הלומדים הצגתי רק מה שנראה בעיני עיקרי הדברים, ולכן לא הקפדתי למסור את הדברים בצורת אמירתם. וכן אי אפשר להביא כל דבר בשם אומרו. וכתבתי את הדברים בשם אחרונים, או שמעתי וכדו'. [ובמקום שכתבתי סברא וע' ספר מסויים, המכוון שעיקרי הדברים לקוחים משם, אלא שכתובים שם באופן אחר קצת].

ומודה אני ששם חלקי, וזיכני לישב במבצר התורה ישיבת מיר הקדושה בירושלים תובב"א, עם בני חבורת הדף בביהמ"ד בית שלום. ובזה אודה לכל בני ביהמ"ד שבשליחותם זכיתי לכל זה. ובסייעתא דשמיא ובזכות הרבים זיכני לברר ולציין ולסכם סוגיה אחר סוגיה. ולהגיש לשולחן מלכים, ללומדי החבורה, העמלים ללמוד בזריזות ובעיון ובהיקף דף אחר דף.

וכאן המקום להכיר טוב לרבינו ראש הישיבה הגרא"י פינקל שליט"א, המוסר נפשו לחזק ולהחזיק את ממלכת התורה דישיבת מיר, בחכמה ובתבונה, בכל פרט ברוחניות ובגשמיות. ונוהג בעין טובה לכל בני הישיבה, ובפרט לבת עינו חבורת לומדי הדף.

ותחילת כתיבת מראה המקומות [על מסכת פסחים] היה עוד בחיי מורינו ראש הישיבה הג"ר נתן צבי פינקל זצוק"ל שייסד וטיפח את חבורת הדף. ובעין יפה ובמסירות נפש עצום ואהבת התורה, העמיד ושכלל את ישיבת מיר הקדושה, לרומם קרן התורה.

ואזכיר בזה את רבני ביהמ"ד המוסרים נפשם עבור הלומדים. ובפרט ראש הביהמ"ד שליט"א רודף חסד וצדקה, המסור בכל כוחו למען הכלל והפרט, בכל עת ובכל שעה.

ובהזדמנות זו אקבע הודאה לאאמו"ר שליט"א ולא"מ תחי' שמסרו עצמם לחנכני בדרך התורה, ולהדריכני בדרך ישרה. ועל רוב טובה שהשפיעו ומסייעים תמיד, עלינו ועל בנינו במסירות נפלאה. וכן על הסיוע המכובד בהוצאת הספרים, ויעמוד הזכות להצלחתם, ויזכו לרוב נחת מכל המשפחה.

וכן אקבע ברכה לכבוד מו"ח הגאון רבי יחזקאל כהן שליט"א מישיבת מיר שהרבה קבלתי מתורתו, בעומק הסברא ורוחב השכל בכל מכמני התורה, כנודע בשערים. ובזה אודה למו"ח ולחמותי תחי' שמשפיעים תמיד עלינו, ועומדים לימיננו במסירות נפש. ויה"ר שיזכו לראות נחת מכל יוצ"ח.

ועל כולם מודה אני להשי"ת, ששם חלקי מיושבי ביהמ"ד, ומשפיע עליו ברוב חסדיו שפע ברכה ורוב טוב, בכל יום ובכל שעה.

ויה"ר כשם שעזרתני ללמוד ולכתוב ולסיים ספר זה על כל מסכת גיטין, כן תעזרני להמשיך ספרים אחרים ולסיימם, מתוך ישוב הדעת ושקיעות בלימוד, ובלא טרדות הבלי העולם.

ויה"ר שנזכה אני וביתי לשפע ברכה והרחבת הדעת, ולראות נחת מצאצאינו. ושנזכה לגדלם ולחנכם לתורה ועבודה. וזכות כל התנאים ואמוראים ותלמידי חכמים, יעמוד לי ולזרעי שלא תמוש התורה מפי זרעי וזרע זרעי עד עולם.

שלמה כהנוב

שבט תשע"ח

לע"נ

זקני הרב **מנחם נחום**
בן הרב **דוד הכהן** זצ"ל

ורעייתו זקנתי מרת **חיה שטרנא בילא**
בת ר' **אברהם אבא** ע"ה

וזקני הרב **שרגא זאב**
בן ר' **שלמה** זצ"ל

ורעייתו זקנתי מרת **חוה צביה**
בת ר' **שמעון דב** ע"ה

תנצב"ה

דף ב.

פרק המביא קמא

א) **המביא גט וכו'. הרמב"ן** הק' תנא מהיכא סליק דתני המביא. ותי' דכיון דתנן [קידו' ב.] וקונה את עצמה בגט. והקדים דין זה דתקנתא וחביבה ליה.

ב) **צריך שיאמר ב"נ וכפ"נ וכו'.** ודעת רבה בגמ' דהוה משום חשש שנכתב שלא לשמה. ולדעת רבא הוה מדיני קיום. [וע' בהמשך]. ומסקנת הגמ' [ד:] דרבה אית ליה דרבא, ואף רבה מודה דהוה משום קיום.

ובגמ' [ה:] מבואר דהיכא דלא אמר בפני נכתב נחשב ששינה ממטבע שטבעו חכמים בגיטין, **והאחרונים** הביאו דמבואר דגדר התקנה שקבעו שהוא צורה בגירושין.

והאחרונים [ר' ראובן ח, ר' שמואל, ר' נחום] חקרו בגדר התקנה, האם תקנו לחשוש שהגט פסול, ומש"ה צריך נאמנות השליח. או דלא תקנו חשש פסול בגוף הגט, אלא שתקנו צורה בגירושין[א] [שמסירת הגט יהא ע"י עדות זו]. אך הביאו דמדברי הר"ן מבואר דאף לאחר גירושין שייך חשש זו.

ג) **רש"י ד"ה המביא גט.** כל חו"ל קרי ליה מדינת הים. **הראשונים** תמהו דבגמ' [ד:] מבואר דלרבנן מקומות הסמוכין ומובלעין אי"צ לומר ב"נ. **ותוס'** [ד"ה ממדינת, וכן רוב ראשונים] כתבו דמדינת הים משמע מקומות הרחוקים. **והר"ן** [על הרי"ף] כתב דהכוונה לצד מערב, שאין שם עיירות סמוכות ומובלעות. **והר"ן** יישב בזה דברי רש"י דכל חו"ל שהיא דמי לצד מערב [מדינת הים].

ד) **רש"י ד"ה צריך.** השליח המביאו וכו' שליח להולכה. אבל שליח לקבלה אי"צ לומר[ב]. [וכדאי' בגמ' [לקמן כד. לפרש"י ורוב ראשונים] דכי מטא גיטא לידה איגרשה. ולאחר גירושין ל"ש חיוב בפני נכתב[ג]].

והר"ן [ב. בדה"ר ד"ה וכתב רש"י] ביאר דכיון דנתגרשה לא חיישינן שהבעל יערער, דלא חיישינן אלא כשנותן לשליח, דבשעה שיוצא מתח"י אינו גומר ומגרש. **והפנ"י** כתב דמאחר דכבר נתגרשה לא מחמירים לאסור אותה משום הנך חששות. ועוד כתב דשליח לקבלה האשה ממנה, וא"כ סומכת עליו, ולכן לא חיישינן שיזייף לקלקלה.

והאחרונים דנו עוד די"ל דגדר התקנה שקבעו מטבע בגוף הגירושין, אבל לאחר גירושין לא תקנו. [אך הביאו דהר"ן לא תי' כן].

ה) **תוד"ה המביא גט.** אע"ג דלשאר שטרות נמי קרי גט וכו'. משמע דגט פירוש 'שטר'. ולכאו' תוס' הביאו בשם ר"ת לומר ד'גט' רמז לגט אשה דוקא[ד].

ו) **בא"ד ד' שיטין בין כל ספר וכו'. והראשונים** הביאו שבעיטור כתב ג' שבין כל ה' ספרים. **ובחי' אנשי שם** [למרדכי] ביאר דמחשיבים ג' שיטין, שבלאו הכי צריך להניח שיטה בין כ"א. **ובחי' ר' שמואל** כתב דההפסק בין פרשה לפרשה הוא דין בצורת הפרשה עצמה ולא דין הפסק.

ז) **ר' יהודה אומר מרקם למזרח וכו' מאשקלון לדרום וכו'.** תוס' נקטו דהנך הוה גבולות כיבוש עולי בבל. דאשקלון [וכן אינך] הוה בתוך גבול עולי מצרים. אבל **הרמב"ם** [תרומות א ז] כת'[ה] איזהו ארץ שהחזיקו עולי בבל, מרקם במזרח עד ים הגדול

א. והביאו מדברי **רש"י** [לקמן ה:], ע' לקמן.

ב. אך יש **ראשונים** [שו"ת הרמב"ן הו' לקמן ה:] דשליח לקבל אי"צ לומר ב"נ, אבל אי אמר מהני ונחשב קיום.

ג. אבל דעת **הראב"ד** [שם] דכוונת הגמ' דאינה נאמנת לומר ב"נ, אלא בעי קיום. [דעיקר התקנה קיים לחשוש לפסול הגט], וע' בסמוך.

ד. והביאו בשם **הגר"א** שגט נקרא גט משום דבכל התנ"ך לא מצינו אותיות ג' וט' סמוכין זל"ז, ולכן גט שהוא ג"כ הפרדה נקרא בשם זה.

ה. לענין קדושת הארץ לחיוב תרומות ומעשרות. **והרמב"ם** [גירושין ז י] כתב דבהל' תרומות יתבארו תחומי אר"י.

במערב, מאשקלון בדרום אר"י[ו] עד עכו בצפון וכו'[ז]. וכן דייקו מדברי רש"י שכת' דבמערב של אר"י כתיב וגבול ים [דקאי אעולי מצרים[ח]].

ח) **תוד"ה ואשקלון.** וי"ל דתרי רקם וחגר וכו'. והרמב"ן האריך עד"ז.

ט) **בא"ד ואע"ג דכבשוה עולי בבל, כדאמר ר' אבא הוה מנשק כיפי דעכו וכו'.** דאי לא כבשוה עולי בבל אין בו קדושה. **והרמב"ן** כתב לדחות דמ"מ היתה חביבה עליהם, וביאר ס"ל קדושה ראשונה קידשה לעתיד לבא[ט]. א"נ אף אי לא קדשה לעתיד לבא [לענין תרומות ומעשרות], מ"מ חביבא עליידהו. וכמו למ"ד דבטלה קדושת הארץ[י], ואפ"ה אר"י עומדת בחיבתה ובקדושתה לענין ישיבתה ודירתה[יא].

ועד"ז מבואר ברמב"ם [בכ"מ] דקדושת הארץ וחביבות הארץ תלי בכיבוש עולי מצרים[יב]. ונתמעט רק לענין הלכות תרומות ומעשרות.

[ודנו האם הוא משום ההבטחה לאבות[יג], או מגדרי כיבוש וחילוק דיהושע, ולענין דינים אלו לא פקע. ואכמ"ל].

י) **בא"ד [לקמן עו:] פריך למימרא דעכו וכו' והא כי הוה מפטרי וכו' שאסור לצאת מאר"י לחו"ל. הריטב"א** הוכיח משם דכבשוה עולי בבל, דאסור לצאת למקום שכבשו רק כיבוש ראשון. [והאחרונים דנו דלדעת הרמב"ם הנ"ל רשאי לצאת למקום שכבשו עולי מצרים. וע"ע מהרי"ט א מז][יד].

והרמב"ן הביא **דבספרי** אי' תחומי אר"י שהחזיקו עולי בבל, והוזכר פרשת אשקלון וחומת עכו ורקם דחגרא. והק' דמבואר מכיבוש שני הן. ותי' דפרשת אשקלון לאו היינו אשקלון אלא פרשת דרכים שלה ההולכת לארץ ישראל, וחומת עכו מגדל סמוך לו או חציה. [ולדברי ר"י א"ש].

יא) **בא"ד ואור"י אפי' בצד של א"י צ"ל ב"נ וכו' לפי שהוא סוף הגבול. המהרש"א** כתב דלפ"ז הא דקאמר לגיטין אין לעבדים לא, היינו דאותו צד דא"י נחשב כחו"ל לענין מכירת עבד מטעם זה. ומ"מ הוה מיפטרי רבנן מהדדי לבא שם באקראי בדרך לויה.

טענינן מזוייף

יב) **תוד"ה ואם יש עליו עוררין.** ולא טענינן מזוייף דמשום עיגונא הקילו וכו'. **והרמב"ן** [ט. בהשמטות וכעי"ז **הר"ן** ב: בדה"ר] כתב דאפוקי ממונא לא מפקינן בלא שטרא דמקויים[טו], אבל במשנתינו אין אשה זו ממונו של בעל אלא ברשות עצמה לינשא. ועוד מתוך חומרא שהחמרת עליה בסופה הקלת בתחילתה.

והגרי"ז [הל' גירושין] הביא ע"פ דברי הר"ן דהבעל אינו 'בעל דבר' בטענת מזוייף, וביאר דמ"מ היכא דהבעל מערער נאמן לטעון הוא מדין בעל השטר, שיש זכות להכחיש דאינו שטר שלו [וע"ע לקמן ג.].

אבל **האחרונים** כתבו די"ל דכוונת הראשונים דל"ש טענינן משום דאינו הוצאת ממון, מ"מ אם טוען הוה בע"ד. וכ"כ **הרשב"א** [שם] דלא מגבינן מיניה דבעל מידי

ו. וצ"ב דקרא כתיב נחל מצרים, והוא רחוק טובא מאשקלון. וכן בצפון. [ואכמ"ל].

ז. **והרמב"ם** [שם ה] כת' דהניחו בית שאן שלא כבשו עולי בבל. וכת' [והלכה ח] היכן החזיקו עולי בבל.

ח. [אך יש לדחות דפשיט"ל דעולי בבל ישבו עד הים, ול"מ כיבוש עולי בבל במה שלא נתקדש לעולי מצרים].

ט. אבל לענין גיטין כיון דלא כבשו עולי בבל לא שכיחי בי"ד.

י. [לענין תרו"מ. וצריך קידוש שלישית לעתיד לבא].

יא. וכ"כ **הריטב"א** דאע"ג דקדושתה בטלה, לא בטלה חיבתה. וכמו בזה"ז דבטלה קדושת הארץ וחיבתה לא בטלה. אך הריטב"א דחה דה"מ בזה"ז דבטלה לגמרי. אבל בכיבוש שני כיון דמקצת הארץ כבושה ובחיבתו, א"כ מה שבטל קדושתו אינו עומד בחיבתו.

יב. **והרמב"ם** [סנהדרין ד ו] כת' לענין סמיכת דיינים, דכל אר"י שהחזיקו בה עולי מצרים ראויה לסמיכה. **והרדב"ז** כת' דאע"ג דלענין תרו"מ ולקצת דברים אינה כאר"י, לענין מינוי סמוכים הכל הוא א"י. וכן לענין הדר בא"י, ולענין הנקבר בה ולשאר קדושת אר"י דינם שוה. וציין למש"כ הכפתור ופרח [י]. **ע' חזו"א** [שביעית ג יט].

[וע' כס"מ מקור הרמב"ם מעיירות העומדות על הגבולים [סנהד' ה.], ודלא ברש"י]. ועוד דנו **האחרונים** מדברי **הירושלמי** (פסחים ז ו)].

יג. וכן האריך הכפתור ופרח [הנ"ל]. [וצ"ב א"כ אף קיני קניזי וקדמוני וכו']].

יד. אך לענין טומאת ארץ העמים דעת **הרמב"ם** [ביכורים ה ח] דתלי בכיבוש שני, וכל שלא כבשו עולי בבל מטמא בטומאת ארץ העמים. [ואילו דעת תוס' חולין קד. דתלי בקדושת עולי מצרים. כיון דיש עליו שם אר"י לא גזרו].

טו. **והתוס' רא"ש** כת' דהפקעת ממון שאני, אבל הכא משום עיגונא הקילו. ועוד הוסיף ע"פ הירושלמי דאינו חשוד לקלקלה בידי שמים, ואף היא אינה חשודה לזייף לקלקל עצמה.

אלא אפקועי ממונא, ושמא הפקעת ממונא לא מצרכינן ליה לקיומי שטרי אלא אם בא בטענת ברי[טז].

והרמב"ם [גירושין ז כד וכעי"ז יב ב] **כתב שאשה שגט יוצאת מתחת ידה נאמנת שנתגרשה, ואין חוששין לה, דהגט כמי שנחקרה. שאין דיני האיסורין כדיני הממונות.** [ומשמע דהוא טעם חדש דבדיני האיסורין לא נאמר תקנת קיום]. **וכ"פ הרמב"ם** [עבדים ו ז] **דכשם שהאשה שמוציאה גיטה אי"צ קיום, הואיל והגט יוצא מתחת ידה, כך העבד ששטר שחרור יוצא מתח"י אי"צ קיום**[יז] [ע"פ הגמ' לקמן ט. דשוו לגיטי משים למוליך ומביא].

יג) **בא"ד [שם] אבל בממון טענינן מזוייף וכו'.** מבואר דס"ד דתוס' ללמוד מסוגיין דלא טענינן מזוייף בשטר שיוצא שלא בפניו. וכן דנו **תוס'** [כתובות צב: בתחילת דבריהם]. **וכן הביא הר"ן** [הנ"ל] **בשם תוס'** דלא חיישינן למזוייף אלא כשהלוה טוען ברי[יח]. [ולא טענינן מזוייף[יט]].

ותוס' דידן ושא"ר פליגי. ונח' **הראשונים** בגדר שטר שאינו מקויים, האם מדרבנן השטר בטל[כ], או דדוקא היכא דטוען מזוייף [וכמ"ש **רשב"ם** [לקמן קע.] למ"ד מודה בשטר שכתבו אי"צ לקיימו[כא]].

ובשו"ת הרמב"ן [ח, הודפס בסוף ס' התרומות דפו"י] ביאר דודאי טענינן כל מה שהיה יכול לטעון. וכ"ש קיום שטרות דכיון דרבנן תקנו לקיים, כל שטר דלא מקוים לאו כלום הוא. ואף בלא גדר טענינן ל"מ שטר שאינו מקויים[כב], דכל שטר שאינו מקוים בחזקת מזוייף[כג].

והרמב"ן [שם] כת' דשובר שיוצא על יתומים בעי קיום, ואע"ג דאין טענינן להוציא, כל שטר שאינו מקויים הוא בחזקת מזוייף. וא"ת האשה שהביאה גיטה היאך תנשא בלא קיום. ותי' דהתם האשה ברשות עצמה להנשא, האמינוה על עצמה כמו באומרת מת בעלי דדייקא ומינסבא.

אבל **הראב"ד** [יב ב] השיג דיתקיים בחותמיו אע"פ שלא יצא ערעור. וכ"כ בהל' עבדים [שם], **עי"ש** שהאריך [ומבואר בדבריו דביאר את הגמ' כד. באופ"א], וסיים והשכל מורה שאף אם לא יערער לא נתיר א"א ואיסור עבד בלא קיום הגט. **והאחרונים** הקשו על הראב"ד דבמשנה מבואר דהמביא גט בא"י אי"צ קיום, אא"כ יש עוררין.

והריב"ש [שפה] מבואר שהטעם דבחו"ל שאינו מצוי לקיימו חששו טפי. **והאחרונים** חילקו עוד די"ל דביד השליח לא חיישינן, ורק ביד האשה דינו כביד חשוד ובעי קיום. [וע"ע רמב"ם וראב"ד ו ז, ובסוגי' לקמן כג:].

יד) **בא"ד ומיהו מזה אין להוכיח וכו' טענינן להו פרוע וכו'.** ותוס' כת' דמ"מ שטר מכר ומתנה ע"כ דטענינן מזוייף, משום לא שבקת. אבל היכא דשייך טענת פרוע לא טענינן מזוייף. ותוס' דנו האם מדינא טענינן מזוייף [לולי לא שבקת].

והמהר"ם שי"ף הקשה דבגט ל"ש סברת לא שבקת, וא"כ הוצרכו תוס' לטעם משום עיגונא הקילו. אך

טז. ולפ"ז משמע דשובר היוצא על היתומים אי"צ קיום, דאינו הוצאת ממון. אבל **הרמב"ן** [ב"ב ז:] כת' דאף שובר כל זמן שאינו מקויים אינו כלום. [והוכיח כן מהגמ' ב"מ כ:]. וכ"כ בשו"ת הרמב"ן [ח הו' בסמוך].

יז. **והאחרונים** העירו דגבי עבד הוה הוצאת ממון, אלא שמוגדר הנידון על גוף העבדות, ולא הוצאת ממון.

יח. [ותוס' [דידן בסו"ד וב"מ יג:] כת' דשטר שנפל ואיתרע, והלווה טוען מזוייף אף ימצא עדי קיום חיישינן דכיון וזייף. אמנם דוקא בטוען ברי, דבכה"ג לא טענינן מזוייף. [ומבואר דתוס' מודו בעיקר דך סברא. אך יש לדחות דהתם עיקר החילוק משום דהוחזק בהיתר, וכמ"ש תוס' בסו"ד. ודוקא היכא דטוען ברי קודם שהוחזר השטר איתרע, ואין לקיימו. אבל גדר טענינן נאמר רק בשעה שהוציאו את השטר].

יט. **ותוס'** [כתובות צב:] מבואר הנידון דרק כשהלוה טוען שיודע שהוא מזוייף צריך קיום, אבל מספק אין טוענים ליורשין. [דטענינן לא נחשב טענת ברי גמורו]. **ואילו תוס'** [ב"מ יג:] כתבו דלא טענינן מזוייף משום דלא שכיח. [וי"ל דבעינן לתרוייהו, דכיון דלא שכיח לא נאמר 'דין טענינן' להחשב טענת ברי. ואפ"ה יל"ד שמא הוה מזוייף, אלא דלא תקנו קיום כה"ג].

כ. [ולשון הגמ' [ב"מ ז.] חספא בעלמא הוא].

כא. וי"ל דבזה פליגי מ"ד מודה בשטר שכתבו אי צריך לקיימו.

כב. **והרמב"ן** כת' דכבר היה מעשה בשובר שהוציאו כנגד יתומים, ופסקו דצריך קיום [ע' רמב"ן ב"ב ז:]. ואף דל"ש טענינן להוציא [ע' בראשונים ב"ב לג.].

כג. **והרמב"ן** סיים וא"ת האשה שהביאה גיטה מאר"י היאך מתירין אותה לינשא בלא קיום. ותי' דהאשה ברשות עצמה היא לינשא, והאמינוה על עצמה. וכמו שהצריכוה לומר מת בעלי משום חומר שהחמירו עליה בסופה כשיבא הבעל ויערער.

האחרונים פי' דעיקר הא דטענינן מזוייף הוה מדינא, ולא שבקת הוה רק ראיה. **ורע"א** נקט דאף באשה שייך לא שבקת.

טו) **בא"ד דאל"כ לא שבקת וכו'. ותוס'** [כתובות צב:]

תי' דאין לחוש להכי, דמן התורה לא בעי קיום, דלא חציף לזייף שטר [וכדלקמן ג.], וכי תקנו לקיים השטר כשטוען ברי.

ותוס' [שם בהמשך דבריהם] חזרו וכת' דקשה הדבר אם לא חשו להפסיד יתומים ולקוחות שיוכל כל אדם להוציא מידם ע"י זיוף.

ודברי התוס' צ"ב, דכיון דנקטו דלא טענינן משום דהוה לא שכיחא, א"כ אמאי אמרי' לא שבקת. והחת"ס כ' דזיוף לא שכיח, ורוב בנ"א לא חציפי לזייף. אבל יש מיעוט דחציפי. ואילו יהא נאמן, הזייפן יזייף הרבה שטרות.

והאבה"א [עבדים ו ז] ביאר דכשאנו דנים על כ"א צריך להעמידו בחזקת כשרות, אבל מ"מ ודאי מצוי חצופים ורמאים בשוק.

טז) **בא"ד כיון דהוא עצמו נאמן לטעון פרוע מיגו דמזויף וכו'.** [ותוס' הוכיחו כן משמעת' דשטר כיס].

ומבואר דס"ד **דתוס'** דבעי שיהא טענת מיגו אצל היורש, וכמו דטענינן להו מזוייף טענינן להו פרוע. וכ"ד **המלחמות** [ב"ב שם לז בדה"ר] דהוכיח דטענינן ליתמי נאנסו, דאל"כ 'מאחר שהיסוד הרוס היאך תתקיים הבנין'.

ותוס' הוכיחו דסגי דהאב היה יכול לטעון טענה זו, וטענינן אף לבן. **והאחרונים** ביארו דנח' האם יסוד מיגו דנחשב טענת האב, או טענת הבן [ועדיין צ"ב. וע' מש"כ בב"ב ל. וע:].

והאחרונים הקשו מה שייך כלל טענינן מדין מיגו, הא לא שייך אומדנא דמה לי לשקר דהיורש אינו טוען ברי, וליכא ראיה מכח המיגו[כד]. והנתיבות [קמו כא] עמד בזה. **והקוב"ש** [ח"ב ג] **ובחי' ר' שמעון** [ב"ב יח] הוכיחו מזה דיסוד מיגו משום כח הטענה. ואכמ"ל.

יז) **בא"ד ואין לומר דטענין פרוע דהא רב אית ליה וכו'.**

המהרש"א הקשה דלמ"ד מודה בשטר שכתבו אי"צ לקיימו א"כ הדרא קושיית התוס' [הקודמת] דבכל שטר לא שבקת, דאביהם לא היה נאמן לטעון פרוע, וע"כ טענינן מזוייף. וע' אחרונים. **ורע"א** כתב דכוונת תוס' ב'ועוד' דאף לולי סברת לא שבקת, מדינא טענינן.

יח) **בא"ד [בע"כ] וא"ת בב"מ וכו' אין חייב מודה וכו'.**

רע"א הק' דנימא אין חייב מודה משום דטוען פרעתי, והודה שלווה. וללקוחות חיישי' שמא כתב ללוות ולא לווה.

יט) **בא"ד [בסו"ד] אבל אי ליכא לווה קמן מחזירין לו וכו' הוחזק בהיתר.** [והאחרונים האריכו בגדר הזה. ואכמ"ל].

דף ב:

כ) **תוד"ה לפי.** וא"ת מ"ש לשמה משאר הלכות גיטין וכו' כגון נכתב ביום. **הרמב"ן** דחה דשטר מוקדם פסול בכל השטרות. ורגילין בו. וכן בכל השטרות אין כותבין בלא צווי המתחייב[א].

כא) **בא"ד ואין לומר דנקט לשמה משום דשכיח וכו' אלמא לרבה נקט דוקא לשמה. תוס'** כתבו דרבה נקט טעם לשמה דשכיח, ומשמע דחייש לכולהו חששות. ונקט לשמה דשכיח טפי. אבל **הראשונים** תי' [כעי"ז] דכיון דשלא לשמה שכיח ולכן תקנו חז"ל משום חשש זו. וכ"כ **הראב"ד** [בהשגות לרי"ף] דכל החששות אינן מצויין ואין לבעל הנאה בהם, אלא שלא לשמה דהסופר כותב טופסי שטרות שיהא מזומן וכו'.

ועוד תי' **הראשונים** [רמב"ן ועוד] למסקנ' סיפרא דדיינא גמירי, והחשש שהבעל קיבל ממי ששמו כשמה ונתן בפסלות[ב]. וזה שייך רק בשלא לשמה.

והתוס' הרא"ש הביא בשם **ריב"א** דלאו דוקא נקט לשמה, וה"ה שאר חששות והביא דכ"מ **בירושלמי** לפי שאין בקיאין בדקדוקי מצוות. וכתב דלפ"ז שאר פסולין נכללו בדברי הגמ' [ט:] שוו למוליך ומביא, אלא שמחובר כולהו ידעי, ודוקא במחובר הגמ' מקשה האיכא וכו'.

כד. ובין לדברי התוס' ובין לרמב"ן צ"ב, ובמה תלי אי יש דין טענינן על הטענה הב'.

א. ועוד כת' **הרמב"ן** דכל שכותב וחותם שלא במצות המגרש הוה שלא לשם גירושין, והוה בכלל שלא לשמה.

ב. וכמ"ש **רש"י ותוס'** [ד"ה סתם].

כב) **בא"ד והא דפ"ה דממילא שיילינן וכו'.** לא משתמיט בשום דוכתא שצריך לשאול. [אבל **הראשונים** הביאו **דבירושלמי** משמע שצריך לשאול]. **ובפנ"י** ביאר כוונת רש"י דאי"צ לשאול, וסגי במה שראוי לברורי עי"ז.

כג) **בא"ד ואומר ר"י דמסתמא לשמה קמסהיד וכו'.** **ברמב"ן** ביאר דמימר אמר הך שליח למה לרבנן למישאל אם נכתב בפני, אלא ש"מ שיש כתיבה פסולה וכו'. ועוד כיון שהוא שלוחו של בעלה והוא אומר שנכתב לפניו תולין להקל שהבעל כתבו לפניו, ואין חוששין שמא אחר כתבו ואח"כ מצאו זה.

והריטב"א הוסיף דעיקר החשש שמא הסופר כתב לשון הרי את מותרת לכל אדם בכלל טופס הגט, לפני שיבא שום אדם. וכיון שמעיד שכולו נכתב בפניו יצאנו מכלל חשש זה. ושאר חששות חששו רק אגב חשש זה.

כד) **בא"ד כדפירש הקונ' בסמוך. דרש"י** [ג. ד"ה לא גייז] כתב 'א"נ סתמא לשמה'. [ונסתפק במש"כ כאן דשיילינן]. **והאחרונים** דנו דרש"י חזר בו, **ורע"א** כתב דבס"ד חיישינן לכל הפסולין, אבל למסקנא סתם ספרא דדייני מיגמר, וחיישינן רק שלא לשמה, ולכן אמרי' דבסתמא לשמה[ג]. **ועוד** למש"כ רש"י דהוא רק חשש שמא נפל ומצאוה.

כה) **תוד"ה לפי.** ואור"י דמסקי' וכו' דליכא אלא לעז בעלמא וכו'. ומש"ה היכא דהוא מביא ולא יערער לא תקנו, דליכא למיחש ללעז.

ורע"א [ה:] הק' דלאחר שנהגו לקרוע את הגט מיד לאחר נתינה, א"כ הבעל לעולם לא יראה את הגט ולא יוכל לערער. א"כ ל"ש לעז [היכא דיש לשליח כבר הרשאה[ד]].

כו) **תוד"ה דאתיוה.** כך שווין ב' מהשוק. **ורש"י** [לקמן טז: ד"ה כשר] כת' דלא פלוג רבנן בין בא עם חבורת אנשים לבא יחידי, אבל כששניהם הביאוה מלתא דמוכחא ולא שכיחא היא. **והריב"ש** [שיח] הוסיף דמסתמא נחתם לפני השלוחים ויכולים לקיים, משא"כ בבא בחבורת אנשים.

כז) **שם. הרמ"א** [קמב א] **הביא י"א** [שו"ת הרשב"א א תקסא, והמרדכי תט] דאף כשיש לשליח כתב הרשאה אי"צ לומר בפני נכתב. וכמו אתיוה בי תרי. **וי"א** [הריב"ש הנ"ל] דהרשאה לא מקרי קיום. [ולא פלוג].

כח) **בא"ד ומפרש ריב"א וכו' ואמרי' שהבעל שלחום, דתו לא מהימן לומר שלא שלחום וכו'.** [וכיון דיש עדות על השליחות אינו יכול לערער]. **והאחרונים** הקשו דלא נתקבל עדותם בבי"ד [שלא מוזכר דבעי נתינה בפני ג'], **א"כ** מה מהני עדותם.

והרמב"ם [ז יד] פסק דשנים שהביאו אי"צ לומר ב"נ, שהרי אין הבעל יכול לערער על גט זה שהרי שלוחיו הם עדיו, שאילו יאמרו בפנינו נתגרשה נאמנים אע"פ שאין שם גט.

אבל **הטור** כתב דאם הבעל מערער בעי קיום. וכ"כ **הרמ"א** [קמב יח]. [**והפוסקים** נח' האם איירי דטוען דנתן לשליחים גט פסול, וכ"כ בבי"ש לז, או שמכחיש דלא שלחום]. **והגר"ח** [סטנסל] ביאר דבאמת אין כאן קבלת עדות, דהא לא העידו בפני בי"ד. ומ"מ לא בעי ב"נ דכיון דיש ב' עדים שמעידים שרואים כאן מעשה גירושין גמור לא תקנו ב"נ. אבל כשהבעל מערער בעי קיום וכדין מביא גט בא"י.

והראב"ד [בהשגות לרי"ף] כתב דכיון דיש ב' עדי מסירה הגט כשר אפי' בלא עדי חתימה, ולכן לא בעינן קיום. ומספק לא חיישינן שהם פסולין ומשום מזוייף מתוכו.

כט) **בא"ד ומה אילו יאמרו בפנינו גירשה וכו'.** משמע מריב"א דכוונת הגמ' [ה.] דהעדים באמת מעידים דהבעל שלחום. אבל **המחנ"א** [על הרמב"ם ז יד] **והחת"ס** [כאן] **דייקו** [מלשון הרמב"ם] דהוה כעין מיגו, אבל א"א להעיד שהבעל שלחום, דהוה כמעידים על עצמם שנעשו שלוחים.

ג. ומ"מ **בתוס' הרא"ש** מבואר דמסתמא מעיד על כל הפסולים.

ד. והביא דאף היכא דהשליח מביא כתב הרשאה, מ"מ צריך לומר ב"נ דשייך לעז שהבעל יאמר שאין זה הגט ששלח [ונתחלף לגט אחר]. אבל עתה דמעולם לא יבא הגט ליד ראיית הבעל. אלא דהבי"ד כותבים לה דנתגרשה, ותנשא בזה. א"כ באיזה טענה יהי' ביד הבעל לומר שיודע שהגט מזוייף, ומהיכן ידע שלא מסר השליח לה אותו הגט שמסר הוא לשליח.

ל) **שם. הרא"ש** כתב דדוקא אתיוה בי תרי, כיון דיש עדים ששלחום לא חיישינן שמא הבעל זייף[ה] [וכדברי התוס']. אבל בחד מצי אמר לא שלחתיו. **והרא"ש** כת' דכשאומר ב"נ תו לא מצי אמר לא שלחתיו אע"פ שאין עדים שעשאו שליח, דהימנוהו דהבעל עשאו שליח כי היכי דנאמן ב"נ, כיון דהגט יוצא מתח"י. דאל"כ צריך השליח קיום שטר שליחותו וכו'[ו]. ומבואר בראש דהוה נאמנות מחודשת דתקנו 'כי היכי', ועפ"ז משמע דהשליח באר"י הבעל נאמן לומר שלא שלחו [וכ"כ הטור קמא]. **והפוסקים** הק' דבסוג' [לקמן סד.] מבואר דשליש נאמן.

והתור"ג [קמא יח] **תי'** דה"מ כשמודה שהימניה ומסרו לתורת שמירה. ואילו הרא"ש איירי כשמכחיש שלא עשאו שליש, אלא נאבד ומצאת.

לא) **שם. והראב"ד** [בהשג' לרי"ף] הק' אמאי בעי ב"נ משום קיום, כיון דהשליח נאמן שהבעל נתן לו סגי בהכי. ותי' דחיישינן שיערער הבעל ויאמר שלא מצא עדים מזומנין וזייף בעצמו. **והרמב"ן** [בחי' ושא"ר] חלק דלא חיישינן שהבעל יטען שהוא עצמו זייף. **והרמב"ן** תי' דלא רצו לתקן שהשליח יהא נאמן ששלחו, מידי דהוו אכל עדות שבתורה. אלא בב"נ הקילו כיון דעיקר קיום שטרות דרבנן סמכו על ע"א.

לב) **שם. בחי' הר"ן** [ה:] כת' דאף לרבה[ז] היכא דאמר בפני נכתב מהני לענין שאי"צ קיום, ואפי' יצא עוררין. מדלא אמרי' איכא בינייהו דמהני אמירת בפני נכתב היכא דיצא עוררין שהוא מזוייף[ח]. **והר"ן** כת' דאפ"ה [אי' בגמ' ה:] דלרבה אי"צ אמירת ב"נ בפני ג', דאי"צ גדר קבלת עדות[ט] [עי"ש].

ע"א באיסורין

לג) **ע"א נאמן באיסורין וכו' אימור דאמרי' וכו' דלא איתחזק איסורא, אבל הכא אתחזק איסורא דאשת איש וכו'. תוס'** [ד"ה הוי] **הביאו דהגמ'** [יבמות פח.] מסתפקת אי ע"א נאמן באיסורין במילתא דאיתחזק איסורא [ואינו בידו]. **וכן תוס'** [ד"ה עד הא'] נקטו דאינו נאמן. [וכ"ד תוס' בכ"מ והרא"ש לקמן נד והרמ"א יו"ד קכז ג].

ולפ"ז משמע דקו' הגמ' [אף בסוגיין] משום דאיתחזק איסורא.

אבל דעת **הרשב"א** [יבמות שם, ועוד ראשונים] דע"א נאמן אף היכא דאיתחזק איסורא [ונידון הגמ' מנ"ל שנאמן][י]. ולפ"ז קו' הגמ' משום דהוה דבר שבערוה.

וכמה **אחרונים** נקטו דדעת תוס' דל"מ ע"א נגד חזקת איסור, דחזקה דמעיקרא עדיפא מעדותו[יא]. אך יש שדייקו [הו' בסמוך] דלא הוזכר 'חזקה', אלא משום שהוחזק איסור. ולא תלי בגדרי חזקה דמעיקרא.

לד) **שם. אבל הכא איתחזק איסורא דא"א הוי דבר שבערוה וכו'. הרמב"ן** הביא אית נוסחי דל"ג דבר שבערוה, דאפי' בשאר איסורין דאיתחזק ע"א לא נאמן. וכת' דאי גרסי' צ"ל 'והוי'. וחדא ועוד קאמרי'.

אבל **האחרונים** דייקו מדברי **התוס'** [ד"ה הוי] דהוי המשך הקושיה, דאף את"ל דע"א נאמן נגד איתחזק[יב], בדבר שבערוה אינו נאמן.

והמהרי"ק [עב] **והנוב"י** [אה"ע צה] **ורע"א** דייקו דלדברי התוס' ע"א נאמן בדבר שבערוה ולא איתחזק, דהוה רק תוספת על סברת דבר שבערוה. **והביאו שכ"כ התשובות מימוני** [אישות ג] דשליח

ה. דאינו חשוד להכשילה במתכוון וכדאיתא בירושלמי וכו'.

ו. והרא"ש הוכיח כן, דאי לא מהימן לומר שהוא שליח, א"כ צריך השליח לקיים כתב שליחותו. ולמה הוצרכו משום עיגונא להאמין לשליח על קיום הגט, הא ע"כ מקיים כתב שליחות.

ז. [אף לס"ד דרבה ס"ל דתקנו משום לשמה לחוד, ולא משום קיום].

ח. והתור"ג [כאן] ביאר דכיון שתיקנו בפנ"כ ובפנ"ח דנאמן על חתימת העדים שהיה לשמה, מש"ה נאמן גם על גוף החתימה שאינו מזוייף. [וכעין מש"כ הרא"ש על ענין נאמנות שהוא שליח].

ועוד יש שפי' דכיון דנעשית ע"י צווי לשמה נחשב בירור שאינו מזוייף. [וע"ע ריטב"א ה:].

ט. אלא כע"א באיסורין.

י. וכ"מ **ברמב"ן** [שם]. וברשב"א הביא פי' נוסף דתליא בב' לשונות בכריתות האם אדם נאמן ע"ע ואכ"מ.

יא. והפנ"י [קידו' סג:, ורע"א כתו' יג:] דנו דרובא וחזקה רובא עדיף, א"כ האיך נאמן נגד רוב.

יב. ולתוס' הגמ' [כאן] מסתפקת האם ע"א נאמן נגד איתחזק. אבל דעת תוס' והמרדכי דלמסקנא פשיטא דאינו נאמן

נאמן להעיד שטעה, מדין ע"א כיון דלא הוחזק דבר שבערוה. ועפ"ז כתב **הנוב"י** ליישב דעת הסוברים דמהני ע"א במיתת הבעל מדאורייתא, דחזקת דייקא ומינסבא מרעא לחזקת א"א, ומהני ע"א מדאורייתא[יג].

והש"ש [ו ג] הביא דמבואר בתשו' מיימוני דגדר הדבר שהעד מעיד דאין כאן דבר שבערוה[יד]. **והאחרונים** [קובה"ע סז יא] ביארו דל"ד לגדר ע"א נאמן באיסורין היכא דליכא איתחזק, דהתם נאמן בגוף האיסור, כיון דאינו איתחזק. וע"א אינו נאמן בדבר שבערוה כלל, אלא דכה"ג לא חשיב דבר שבערוה.

[והאחרונים האריכו בדעות הראשונים אי ע"א נאמן בדבר שבערוה היכא דליכא איתחזק[טו]. וע"ע לקמן סד., ע' בית הלוי ב לז, חי' ר' שלמה ג].

לה) **שם. דאיתחזק איסורא דא"א וכו'. התורת גיטין** תמה דבשעת הגדה הנידון על הגט, ואינו מעיד על דבר שבערוה [וע"ד הא דאי' ברי"ף [יבמות לט:] אשתמודעינהו, דנאמן להעיד שהוא היבם, דגילוי מילתא בעלמא[טז]]. ועוד אמאי חשיב איתחזק איסורא, דהא ע"א נאמן להעיד על מקוה שראויה לטבילה, ואח"כ הטובל עולה מטומאתו, ולא נחשב שהעיד נגד איתחזק איסורא.

והתור"ג תי' דהנידון הסוגיה האם ע"א נאמן בגזיה"כ או מסברא, ותלי הא בהא. וקושיית הגמ' הוא דכיון דמהני ע"א להוציא מחזקתו, ע"כ דהוא נאמנות מגזיה"כ ולא מסברא. ומש"ה שייך לדון דכיון דהוחזק ע"פ העד מהני לכל דבר.

ורע"א עמד בזה[יז], וכת' דאפ"ה מקרי שמעיד נגד חזקת איסור, כיון דאחר הנתינה נדון ע"פ עדותו של העד שמגורשת ע"י גט זה.

ורע"א [בשו"ע יו"ד טו] הביא מסוגיין דאף כשעד מעיד קודם מעשה, מ"מ הרי מעיד דבגט זה אפשר להוציאו מחזקתו[יח].

ובחי' ר' שמעון [א] כתב דשאני גט, דעצם הגט סותר קצת לחזקת אשת איש, שהוכן ונתייחד מתיר עבור אשה זה. ומש"ה ע"א אינו נאמן להעיד שיש גרעון בחזקת א"א.

והאחרונים דנו בהא דע"א אינו נאמן היכא דאיתחזק איסורא, אי הוה משום גזיה"כ [וכמו דע"א אינו נאמן בממון. וא"כ היכא דנתקבל עדותו בדבר אחר ממילא מהני אף בזה], **או** דלא סגי בכח נאמנות דע"א כנגד החזקה. [וא"כ לא מהני כנגד חזקה].

לו) **שם. דאיתחזק איסורא דא"א.** אבל התרצן [לעיל] תי' דמהני משום דע"א נאמן באיסורין. וצ"ב וכי לא ידע דדבר שבערוה צריך עדות. ויש שדנו דכוונתו כסברת התור"ג, שמעיד קודם הנתינה[יט]. והגמ' דוחה דכה"ג חשיב איתחזק איסורא דא"א. ועוד יש שדנו דס"ד דלא חשיב דבר שבערוה כיון דעדותו על גוף הגט, ולא על האשה.

לז) **תוד"ה מידי.** והא ערוה נמי איסור הוא וכו' מאי כל עיקר דבר שבערוה באשת איש וכו'. משמע

באיתחזק איסורא. [וכ"כ תוס' קידושין סה: והרא"ש פ' הניזקין], וכ"פ **הרמ"א** קכז ג.

יג. **והריטב"א** [בסוגיין] כתב דאף דאין דבר שבערוה פחות מב', מהני ע"א בעדות אשה דגילוי מילתא בעלמא שמת בעלה, וכל שנראה שאינו משקר מהני.

יד. [ולא דמי לממון שמ"מ בעי הכרעה האם הוא ממון שלו או אחר].

טו. והביאו עוד מדברי **הר"ן** [קידושין כז. בדה"ר] דכשאינו יודע למי קידש נאמן ע"א, ואע"פ שאין דבר שבערוה פחות מב', התם הוא להוציאה מחזקתה אבל זה שמעמידה בחזקתה אלא שאומר שנתקדשה לו. אבל **הר"ן** [לקמן ל. בדה"ר] כתב דע"א לא נאמן שלא נתקדשה להתיר אחותו, דהוה דבר שבערוה אע"פ שלא איתחזק איסורא.

טז. **והרמב"ם** [סנהד' טז ו] דהאיסור הוחזק ע"פ ע"א, ואי"צ ב' עדים אלא בשעת מעשה. דע"א מעיד על חתיכה שהוא חלב, עי"ז האוכלו לוקה.

יז. דרע"א הק' דפשיטא דיכול לגרשה בגט כשר. ועתה בעדותו אינו מוציאה מחזקתה, אלא שמעיד דאפשר לגרשה בגט זה, וזה אינו נגד החזקה. והא פשוט דרשאי לגרשה.

יח. [דכיון דהוא מעיד כלפי הנידון של אחר המעשה, ונחשב נגד איתחזק]. **דרע"א** [שם] דן האם ע"א נאמן בספק בן ח' ימים, דיש לזה חזקת איסור. ואף שהעד מעיד שהבהמה תהיה כשירה אחר שחיטה, נחשב שמעיד נגד איתחזק, ואפי' שבא עד המתיר לפני שחיטה, מ"מ במה שמעיד שתהיה מותרת אחר שחיטה ואז נבוא לאכול נגד חזקה, ואינו נאמן. וכמו בסוגיין דהשליח מעיד קודם גירושין, ועתה אינו מוציא את האשה מחזקתה דהיא א"א וראויה להתגרש בגט כשר. אעפ"כ נחשב איתחזק איסורא במה דנידון אחר הנתינה דמגורשת ע"י גט זה עפ"י עדות העד.

יט. אך קי"ל [ע' לקמן ה:] דמהני אמירת ב"נ אף מיד לאחר הנתינה. וצ"ב האיך מהני דעכשיו מעיד שנתגרשה כבר. [ואפשר דלהך ס"ד לא מהני לאחר גירושין כלל].

מתוס' דשאר עריות לא בעו ב' עדים, וכ"כ **המהרש"א** [וכ"ד השואל בנוב"י]. אבל **הנוב"י** [אה"ע נה] נקט ליה דכל עריות חשיבי דבר שבערוה[כ], מלבד נדה דקידושין תופסים[כא].

לח) **בא"ד הא דבעי תרי היינו לאסור וכו'.** דס"ד דדבר שבערוה צריך עדים לאסור, ולא להתיר. וצ"ב דבכל מקום הוה חידוש טפי להתיר מכח לאסור.

ועד"ז כ' **התוס'** [קידושין סה: ד"ה נטמאו] דע"א נאמן באיסורין היינו דוקא להתיר אבל לאסור אינו נאמן[כב]. וכ"פ **השו"ע** [יו"ד קכז ג][כג]. **והרשב"א** [קידושין שם] חלק דלא מצאנו בשום מקום איתחזק היתירא[כד]. [**והש"ך** [קכז טז] האריך בדעת שאר ראשונים].

והרשב"א נקט דסברת התוס' משום גדרי חזקה [וכמו דאינו נאמן במקום דאיתחזק איסורא, אף אינו נאמן באיתחזק התירא[כה]. וכ"כ **הש"ך** קכז כג]. אבל **האחרונים** דייקו מדברי הראשונים דהטעם משום דלאו כל כמיניה לאסור פירות של חבירו[כו].

[ועפ"ז לענין דבר שבערוה צריך עדות שנתקדשה, דלאו כ"כ לאוסרה. אבל ס"ד דל"צ עדות להתירה. ויל"ד אמאי לא אמרי' דלאו כל כמיניה להפסיד לבעל].

לט) **רש"י ד"ה ומשני ע"א נאמן.** שהרי האמינה תורה כ"א מישראל על הפרשת תרומה וכו'. **ורש"י** [יבמות פח.] כתב דאי לאו הכי אין לך אדם אוכל משל חבירו[כז], או סומך על בני ביתו. [והוה סברא[כח] דרשאי לסמוך על בני ביתו[כט], ומהתם ילפי' דכל עד נאמן]. **ורש"י** [חולין י: ד"ה ע"א] כת' דכל יחיד האמינתו תורה, דכת' וזבחת מבקרך ומצאנך, ושחט את בן הבקר ואכלי כהנים ע"י, ולא הזקיקה להעמיד עדים בדבר. ולא הצריכה תורה עדים אלא לעונש ממון או מיתת בי"ד ולעריות דגמרי' דבר דבר מממון. [משמע דהוה ילפותא, ולא סברא].

בידו באיתחזק איסורא

מ) **רש"י ד"ה הכא איתחזק.** התם בידו לתקנן הילכך נאמן להעיד עליהן. **הרא"ש** [לקמן נד: ה יג[ל]] כתב דהטעם משום דכל שבידו וברשותו הן הרי הן כשלו [ומשמע דדבר פשוט הוא דאדם נאמן על שלו, ואפי' איתחזק איסורא. והאחרונים העירו דל"מ דבעלים נאמן על שלו טפי משאר ע"א[לא]]. ולאו מטעם דאי בעי מטמא, דאי מטמא בעי לשלומי, ועוד דנאמן אפי' אחרי שכבר אינו בידו, ועוד גבי תורם משלו על של חבירו אטו בשופטני עסקינן שיתרום מטבלו על של חבירו[לב].

כ. וכן מבואר **בר"ן** [לקמן ל. הו' בסמוך] דע"א לא נאמן באחות אשתו [ויל"ד האם הרמב"ן פליג בזה].

כא. וציין לדברי **המרדכי** שדן האם יבמה נחשב דבר שבערוה ובעי ב', דתליא במח' האם קידושין תופסים ביבמה.

כב. **והרמב"ן** [קידו' שם] הביא ראיה לזה מהגמ' [סנהד' ל.] דאינו נאמן שאביו אמר שהמעות מעשר. ודחה דאיירי במעיד מפי השמועה, ואינו יודע מעצמו. א"נ מעשר שני נחשב דבר שבממון.
והש"ש [ו יט] דן לתוס' האיך אשה נאמנת שהיא נדה לאסור עצמה על בעלה, ובגמ' שבועות יט מבואר דנאמנת אף לחייבו קרבן.

כג. וכ"ד **הרא"ש** [לקמן נד. ה ח, ומרדכי יבמות עד]. וכ"כ **הרא"ש** [מו"ק ג לב] בשם **ר"ת** שנאמן לאסור פירות שלו, אבל אינו נאמן לאסור פירות חבירו שהיינו מוחזקין בהם היתר.

כד. [ע' פנ"י קידו' סה:, וקובה"ע סז א].

כה. והגר"א [שם כא] כת' וצ"ע דא"כ אינו חילוק בין להתיר ולאסור, דכל מקום אינו נאמן נגד איתחזק. [והש"ך שם רמז בזה, כלומר תמצא ע"א נאמן להתיר, אבל להחמיר לא תמצא דהא איתחזק התירא].
[והאחרונים דנו דנפק"מ היכא דיש צד איסור והותר ע"פ רוב או ס"ס, דאם מעיד לברר איסורו אינו כנגד 'חזקה'. ולדעת הש"ך הנ"ל בה"ג ע"א נאמן לאסור].

כו. [ומשמע שנחשב שיש בזה כעין הוצאת ממון].

כז. ויש שדנו דיוכל לסמוך עליו בגדרי רוב או חזקה דחבר, דסתם מי שהוחזק בכשרות אין לחוש שיאכילנו דבר האסור. ומנ"ל דשייך בזה גדר עדות.

כח. **והגמ'** [יבמות פח.] אי' למה לי קרא סברא הוא וכו'.

כט. **והתוס' ישנים** [יבמות פח.] תמה ומה לנו בזה הדבר, יזהר במה שיאכל. ותי' דנפק"ל דמהימן מנדה דכתיב וספרה לה לעצמה [וכמ"ש תוס' ע' בסמוך]. [אך העירו דתוס' בסוגיין לא משמע דבאו לחלוק על רש"י. ורש"י הביא דדבר פשוט הוא דנאמן. ועדיין צריך חקור מנ"ל].

ל. וכן הו' במרדכי [יבמות עד].

לא. **והט"ז** [קכז ו] כתב דיש עצה להקנות את הבשר לעד, ועי"ז יהא נאמן עליו. **והש"ש** [ו ו] הק' א"כ אמאי נדה אינה נאמנת על עצמה, משום שהיא בעלים על עצמה. ותי' דנאמן דוקא על ממונו, ולא על עצמו.
אבל **השער"י** [ו ד] חלק דע"י שהוא בידו נחשב האיסור ברשותו, אבל לא מצאנו נאמנות משום שהוא בעלים ממוני. וכ"כ **החזו"א.**

לב. **והש"ש** [ו א] כתב דבדבר שבערוה ל"מ בידו מטעם בעלות, שהרי בעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן רק במה שעדיין בידו מטעם מיגו. אבל **הנתיבות** [כללי מיגו יא] כתב דהוה מטעם בעלות, אלא דל"מ למפרע.

והמהרי"ק [שורש עב] כתב דע"י שהוא בידו נחשב דלא איתחזק איסורא. ועי"ז נאמן ע"א.

מא) **תוד"ה עד א' [הא']**. ולא היה לו להזכיר הפרשת תרומה וכו' דבהנהו נאמן משום דבידו. [והוה גדר נאמנות שונה]. ובחי' **הר"ן** כ' ליישב דלרש"י בידו הוה שוה כלא איתחזק איסורא, ופשרה היא זו.

והש"ש [ו ו] ביאר דברי רש"י ע"פ דברי **המהרי"ק** דיסוד בידו בדבר שבערוה שאינו נחשב איתחזק איסורא, וע"י נאמן מדין ע"א באיסורין. והשמעתתא הוכיח מזה דתוס' לא ס"ל כסברת המהרי"ק.

מב) **שם. ולא היה לו להזכיר הפרשת תרומה ושחיטה וכו'**. דבהנהו איתחזק ובידו. ואילו ניקור הגיד והחלב שפיר ילפי'. וכ"כ **התוס' הרא"ש** דניקור הגיד והחלב אין בידו לתקן, דאם גיד הנשה הוא א"א להתירנו[לג].

אבל **הריטב"א ור"ן** משמע דדמי לשחיטה ונחשב איתחזק איסורא. וכ"כ **תוס'** [כתובות כח.] דנאמן מדין בידו. וכ"כ **הרמ"א** [קכז ג] דהיכא דאיתחזק איסורא וכגון בשר שאינו מנוקר ע"א אינו נאמן.

והט"ז [ו] האריך לחלוק דבשר שאינו מנוקר לא אתחזק איסורא אלא משום גיד וחלב שבו, והשאר מותר. והוה גילוי ובירור בעלמא. **והש"ך** [בנה"כ שם] כתב דבשר שאינה מנוקרת דמי לטבל דכולו אסור, ומה לי שהוא איסור ספק. [ונחלקו אי שייך איתחזק דהוה תערובת איסור, והאם נחשב שם איסור על התערובת. וע' ש"ש ו ה ושאר אחרונים].

מג) **בא"ד ושחיטה אע"ג דהשתא אינו בידו לתקנו, מעיקרא היה בידו לשחוט.** [ודעת רבא לקמן נג: דכיון דהיה בידו שעה א' נאמן לעולם. אבל לדעת אביי שם אינו נאמן].

מד) **בא"ד וי"ל דילפי' מנדה דכתיב וספרה לה לעצמה. התוס' רא"ש** הביא **דר' משה הכהן** הק' ודילמא שאני התם דנאמנת שהפה שאסר הוא הפה שהתיר[לד]. ותי' דיתור הדרשא ילפי' דנאמנת אפי' הוחזקה נדה ע"פ שכנותיה. **והרמב"ן** כת' דסתמא איירי אפי' פירסה נדה עמו במטה דאיתחזק איסורא.

מה) **שם. דילפי' מנדה. הרמב"ן** הביא לדחות דמתוך שנאמנת על עצמה נאמנת על בעלה. ועוד דאין דנין אפשר משאי אפשר[לה].

מו) **בא"ד [סו"ד] דאינה בחזקת שתהא רואה כל שעה וכו' וגם בידה לטבול. המהרש"א** כתב דבעינן לתרוייהו, שצריך נאמנות שלא ראתה שוב ויכולה לטבול, וזה נחשב שלא איתחזק איסורא. ועוד בעי נאמנות שטבלה, ובזה מהני מדין בידה. והביא שכן משמע **ברשב"א** [ור"ן ושא"ר].

והאחרונים הקשו דמ"מ יש לה חזקת טומאה, ואף דאינה בחזקת שתהא רואה, מ"מ טומאה ראשונה עליה, וזהו חזקתה[לו]. **והש"ש** [ו ו] הוכיח מכאן דאין מחזיקין מאיסור לאיסור, ולא נחשב חזקת איסור[לז].

והקובה"ע [סז יב] כת' דהיסוד של חזקה הוא משום דאמרי' דלא נתחדש ולא נשתנה, אבל הכא משראתה טמאה לזמן מוגבל, ולכן אין חזקה שיתחדש ראייה וימשך המצב.

לג. וכ"כ תוס' [קידושין סה:] דע"א נאמן דבשר זו מנוקרת. ומשמע דלא איירי מדין בידו.

לד. [ונקט דמהני הפה שאסר אף לאחר זמן].

לה. [ונח' התנאים [יבמות מו. וכ"מ] אי ילפי' בהיקש אפשר משאי אפשר]. ולכאו' כוונתו ע"פ **הגמ'** [חולין יא:] דדחו דילמא א"א ללמוד הא דאזלי' בתר רוב היכא דאפשר, מהא דמצאנו דהיכא דא"א לא חיישי' לטריפה. דאלת"ה ר' מאיר דחייש' למיעוטא היכי אכל בישרא וקדשים [דשמא שחט במקום נקב]. אלא היכא דלא אפשר לא אפשר. אך **תוס'** [שם יב.] מבואר דהך חילוק הוה מדרבנן. אלא דתוס' [בכורות כ.] ביארו דנהי דלר' מאיר הוה מדרבנן, קו' הגמ' דיש לחלק בזה מדאורייתא. [וכוונת הגמ' דע"כ יש צד לחלק מדאורייי' בין לא אפשר. דאל"כ ר' מאיר לא היה מחלק מדרבנן].

לו. ועוד הקשו **האחרונים** [וכבר רמז לזה הנוב"י שם, וע' בית הלוי שם] דהניחא נדה, דטמאה ז' ימים ולא יותר אא"כ ראתה ביום הז'. אבל זבה דבעי ז' נקיים, וכל שאינם נקיים טמאה מחמת הראייה הראשונה]

לז. ועיקר הנידון מחזיקין מאיסור לאיסור הוא משום שהוא שם איסור אחר, שאין שייכות בין איסור אבר מן החי לאיסור נבילה. ובדברי השמעתתא מבואר דיש חסרון אחר, דסיבת האיסור הראשוני לא צריכה לאסור יותר, ולכן לא שייך בזה דין חזקה.

ובפשטות נקטו האחרונים דנידון ע"א נגד איתחזק תליא בדין 'חזקת' איסור, אבל כמה **אחרונים** [חי' ר' שלמה, קה"י, חי' הגר"נ] חידשו די"ל דהא דע"א אינו נאמן באיתחזק איסורא משום דאינו נאמן לעורר ספיקות, ולא תליא בדין חזקה לענין הכרעת הדין[לח].

ועפ"ז כתבו **האחרונים** דאף אי נימא דמחזיקין מאיסור לאיסור, ואף לחדש סיבה מחודשת, מ"מ ע"א נאמן כל שאי"צ לחדש שינוי. וכ"כ **הפתח"ת** [יו"ד קכז יב בשם הנוב"י] דבאיתרע חזקה ע"א נאמן. ובשם ס' חומת ירושלים דה"ה בחזקה העשויה להשתנות[לט].

מז) **שם. הרמב"ן** הביא בשם **תוס'** דנדה נאמנת משום בידה לספור ולטבול. ואע"פ שאין בידה לתקן עבשיו אם לא שלמו ימי טומאתה. מ"מ יכולה היא להמתין ולספור ולטבול, וכל שבידה ע"א נאמן אפי' איתחזק איסורא. **והש"ש** [ו ו] נקט דפליג על תוס', וס"ל דבכל איתחזק איסורא מהני שבידה ליטהר בעתיד[מ].

מח) **תוד"ה ע"א [הב']**. עיקר הגט יוכיח וכו'. **הגר"ח** [סטנסל קלה] תמה דהא דבעי ב' עדים בגט משום אשוויי שטרא, דדין שטר הוא ע"י עדים[מא]. [והביא דתלי בב' תי' **תוס'** [כתובות כ: וב"ב קסה] האם שטר של ע"א יש לו דין שטר[מב]]. והביא סיעתא לזה מגט מקושר דבעי ג' עדים, ובודאי דמדין עדות ב' סגי לכל דבר, וע"כ אין דין אשוויי שטרא אא"כ יש ג'[מג].

מט) **בא"ד ותי' דה"ק וכו' בכה"ג שעיקר הגט נעשה כבר וכו' גילוי מילתא לידע וכו'**. יש שנקטו דעיקר תי' התוס' דהוה גילוי מילתא ובירור בעלמא. **והחת"ס** הק' דא"כ מה הגמ' מק' דהוה דבר שבערוה.

והחת"ס ביאר דכוונת התוס' דעיקר הגט צריך עדות לקיומי, ובסוגיין הנידון לברר האיסור. **והדבר"י** [לא] הביא בשם הגר"ח דתי' התוס' דבעי' ב' עדים בעיקר הגט לשוויא שטרא[מד] [וכנ"ל].

נ) **תוד"ה הוי. וי"ל** דס"ד דחשיב כמו דבר שבערוה.

המהרי"ק [עב] **ורע"א** הקשו דאף אי הוה דבר שבערוה, ע"א נאמן, לפי מה שדייקו מתוס' לעיל דמהני ע"א בדבר שבערוה במקום בלא איתחזק איסורא. ובנדה לא איתחזק איסורא וכמ"ש **התוס'** [סוד"ה ע"א הא']. **והאחרונים** [חי' ר' שלמה ועוד] **תי' דהא דע"א נאמן** בדבר שבערוה הוא באופן שלדבריו אינו דבר שבערוה. אבל נדה הרי ודאי היתה טמאה, ואף דלא נחשב איתחזק שלא נשתנה המצב[מה]. והמהרי"ק תי' דמ"מ לענין טבילה מהני רק משום שהוא בידה. [ול"מ גדר 'בידה' בדבר שבערוה].

סתם סיפרא גמירי

נא) **רוב בקיאין, ואפי' לר' מאיר דחייש למיעוטא וכו'. הריטב"א** הק' דהכא הוה נגד חזקה, והיכא די"ל סמוך מיעוטא לחזקה איתרע הרוב, ואף לרבנן חיישי' למיעוטא [וכדאי' יבמות קיט]. **והריטב"א** הביא

לח. ויסוד לזה כתב **רע"א** [כתובות יג] חילק דחזקת איסור נאמר אף במקום שנולד הספק, אבל גדר איתחזק איסורא הוא משום דאין כח לע"א לעורר הספק.

לט. **והשער"י** [ו א, וכן בחי' ר' שמעון א] כתב כעי"ז דהיסוד דע"א ל"מ נגד איתחזק הוא באופן שהמעשה שמעיד עליו הוא התחדשות, ולא תליא האם תוצאת הדין מוציא מידי חזקת הדין.

מ. והש"ש כתב עפ"ז דכשיש נידון של רמ"ת, שאסורה לעולם. א"כ אינה בידה בעתיד.

והשער"י כתב דהרמב"ן לא פליג על תוס', והק' כל זמן שלא טבלה טמאה מחמת הטומאה הראשונה. ותי' משום בידה לטבול. [ותוס' כתבו דבידה עכשיו אילו לא ראתה יותר, ומה שרואה שוב הוא נידון בפנ"ע. וג"ז כוונת הרמב"ן].

מא. אך הגר"ח [סטנסל קמא, לקמן י:] כת' דלא בעינן עדים דוקא לאשווי שטרא, ומהני אף בירור ונאמנות אחר [וכמו כתב ידו, וכדלקמן ג:].

מב. ועוד הביא **הדבר"י** [לא ב] דדעת **הרמב"ם** [טוען ד ח] דשטר של ע"א מחייב שבועה. [עי"ש עוד].

מג. וכתב דמ"מ שטר ראיה ודאי הוא, אלא דלא תגבה ממשועבדים.

מד. ועיקר תי' התוס' דצריך עדות לאשווי שטרא. אבל רע"א [שו"ת רכב יא] הביא מתוס' דידן דאם ע"א נאמן בגיטין גם אם הגט חתום רק בע"א מהני [ודלא כסברת הגר"ח]. ורע"א הק' דהרמ"א [מב ב] הביא י"א דהמקדש בע"א חוששין לקידושין. ואילו בגט בע"א לא חששו להחמיר. [ועי"ש].

מה. ומ"מ דוחק דב' יסודות אלו נכללו בלשון הגמ' 'אבל הכא איתחזק איסורא', ולדברי התוס' קאי ג"כ אדבר שבערוה וג"כ אאיסורין לפי מה שדייקו האחרונים.

בשם **רבו** דאף לרבנן סמכו אהא דסתם ספרי דדייני גמירי[מו], ומש"ה הך מיעוט ל"מ להצטרף לחזקה[מז].

ורע"א תי' דאף דאמרי' סמוך מיעוט לחזקה וחוששין, מ"מ כה"ג לא חשיב איתחזק איסורא ומש"ה ע"א נאמן. ולדעת הראשונים[מח] דע"א נאמן אף בדבר שבערוה היכא דלא איתחזק איסורא. ורע"א ביאר דאפ"ה הגמ' מק' לר' מאיר דחייש למעוטא, ואף בלי חזקה חיישי', א"כ ממילא נתקיימה החזקה לדונו בחזקת איסור ול"מ ע"א. וצ"ע.

נב) **שם. ואפי' לר"מ דחייש למיעוטא. והאחרונים** [חש"ל] הביאו דמשמע דר' מאיר חייש למיעוטא מדאוריי'. דאי הוה מדרבנן אתי שפיר שהאמינו לדברי העד. אבל **תוס'** [חולין יב] כת' דחיישי' מדרבנן.

והתפארת יעקב כת' דמ"מ אי חששו למיעוט לא היו מקילין, דהוה כעין דאורייתא תקון להחשב כמו חשש דאורייתא.

והחש"ל תי' דהיכא דיש חזקת איסור ר' מאיר ס"ל דסמוך מיעוטא לחזקה והוה פלגא, וחיישי' מדאורי'[מט].

נג) **ורבנן הוא דאיצטריך וכו'. פרש"י** למיחש, שמא הבעל מצא כתוב ועומד. **ותוס'** [ד"ה ורבנן] כת' דיערער שכתבו בלא סופר מובהק. **ותוס'** [ד"ה סתם] משמע דיש מיעוט דמיעוט[נ] דספרי דלא בקיאין. **והרמב"ן** נקט דכולהו איתנהו. [ע' בסמוך].

נד) **רש"י ד"ה ורבנן הוא דאצריך.** למיחש למלתא וכו'. **האחרונים** דייקו מלשון רש"י דהוה חשש פסול, ולא כמ"ש **תוס'** [ד"ה לפי הב'] להוכיח מהגמ' ה. **והחת"ס** מביא בשם **מו"ה נתן אדלר** לתרץ דבמסקנא דרבה אית ליה דרבא הוה חשש לעז בעלמא, אבל לס"ד דרבה לא חשש ללעז זיוף, וא"כ לא מסתבר דחשש ללעז לשמה.

נה) **תוד"ה ורבנן הוא דאצרוך.** וקשה דבהוחזקו ב' יב"ש וכו'. **והרמב"ן** כת' דמעיקר הדין לא היה לנו לחוש לכך, דהיכא דלא הוחזקו אין חוששין לב' יוסף בן שמעון. מ"מ כיון שיש לחוש למיעוטא דמיעוטא דספרי דלא גמירי, א"נ דאיהו גופיה כתביה. מש"ה חששו אף דילמא אשכחיה בר מאתיה.

והריטב"א תי' דעיקר החשש שטעו הסופרים לכתוב 'הרי את מותרת' בטופס, ואגב זה חששו לשאר חששות. **והתוס' הרא"ש** כתב דיש לקיים דברי רש"י, למאי דפרישית דהוה לעז בעלמא, דלעז שלא לשמה מיהא איכא[נא].

נו) **בא"ד [ג.] כר' מאיר בעינן מוכיח מתוכו.** אבל דעת **הרמב"ן** [לקמן כד:] דלא בעינן מוכיח מתוכו, וכ"כ **הרשב"א** בדעת רש"י. [וע' לקמן כד:].

נז) **בא"ד ואפי' לר' אלעזר צריך עדי מסירה שידעו שעשאו הבעל שליח. רע"א** תמה היכן מצינו דעדי מסירה צריכים לידע [הא לקמן פו: מסקי דל"ב נתינה לשמה], ועוד דבשליח לקבלה העדי מסירה אינם צריכים לדעת שהבעל מינהו, וכדמשמע **במשנה** [לקמן סג:]. [ובפשטות נקט רע"א דכוונת התוס' מצד עדות לקיומי בדבר שבערוה, ובזה הקשה דסגי במה שראוי להתברר לפני בי"ד]. **והקה"י** [ב] כתב דכוונת התוס' דבעינן מוכיח מתוכו, דכיון דלר"א עדי מסירה כרתי, ומשווים את השטר לגט, ולכן בעינן שיהא מוכח מתוך עדי המסירה דהבעל שלחום.

נח) **בא"ד ואור"י וכו' כדי שלא יערער הבעל וכו' והוא החתים שלא היה בקי לשמה. רע"א** כתב דלפ"ז כל ספרא דדייני מיגמר, ולא כמ"ש **תוס'** [לעיל ד"ה סתם] דהוה רק רובא רובא, דבתוס' לעיל משמע דיש חשש למיעוט ספרא דדייני. וצ"ל דהוה ב' בעלי תוס'.

מו. [והריטב"א משמע דכ"ז בכלל תי' הגמ'. אך י"ל דלרבנן דהוה גדר 'סמוך מיעוטא', ובזה פשיטא דמיעוט דלא שכיחא לא סמכי' לחזקה. ואפ"ה מק' הגמ' דלר' מאיר חיישי' למיעוטא, וס"ד דא"כ ניחוש אף למיעוט דלא שכיחא].

מז. ותוס' [בכורות כ:] כת' דרוב מצוי ושכיח טובא לא אמרי' סמוך מיעוטא לחזקה. וכענין שמצינו [בסוגיין] דאפי' לר"מ דחייש למיעוטא, סתם ספרי דדייני מגמר גמירי. והמיעוט לא שכיח ולא חייש ליה ר"מ.

מח. ורע"א ציין דברי **הר"ן** [קידו' סג:] דע"א נאמן לומר למי קידש. [וע' מה שהו' לעיל בשם תשו' מיימוני].

מט. וכדמבואר [חולין פו] [ועפ"ז מתיישב קו' הריטב"א הנ"ל, דלרבנן סמוך מיעוטא לחזקה הוה מדרבנן. ואילו לר"מ הוה מדאוריירתא].

הריטב"א [ב. בשם רבו] הק' אמאי לא סגי שיאמר בפני נחתם לשמה, ויהני עדות העדים שנכתב כדין ולשמה[נב]. והריטב"א הוכיח דהעדים יכולים לחתום אף כשאינם יודעים אי נכתב בכשרות, שיכולים לסמוך על הסופר. וביאר דהעדים סומכים על רוב ספרא דדייני דגמרי[נג].

חתימה לשמה – **רע"א** תמה [לרש"י דהוא חשש לשמה שמא כתבו עבור אחר] דחשש זו שייך רק לכתיבה, דאילו בחתימה אם העדים חתמו לאיש אחר אינו עדות כלל לגירושין זה, ואינו רק חסרון שלא לשמה. ואמאי בעי בפני נחתם.

ובלאו הכי קשה בכ"מ מה שייך חתימה שלא לשמה, שאם לא חתמו לו אינו עדות כלל. וניחוש בכל השטרות שנחתמו להתלמד ואינו עדות. [אבל ה**אמרי משה** [יז ה] הביא דמשמע **בריטב"א** וכן **בתוס'** לקמן כג. דחתמו להתלמד נחשב עדות, שאינו מוציא החתימה מתחת ידו אלא בתורת עדות[נד], וכ"כ **הנתיבות** [לט יג]. **והאמר"מ כתב דתוס'** [ד. ד"ה מודה] פליג בזה[נה]].

ורע"א כת' דל**פוסקים**[נו] דבעי אמירה להדיא שחותמן לשמה, י"ל דהחשש שלא חתמו לשמה. **ורע"א** כת' דרק כשכתב לגרש א' מב' נשיו דשמה כשמה שייך חשש שלא לשמה. **והאמרי משה** [טז ז] כת' דבעינן שהעדים ידעו שם האשה, משא"כ בשאר שטרות דתליא רק בדעת המתחייב. **ובחי' הגר"נ** כתב עוד דמשכחת לה שהתחיל לחתום שמו שלא לשמה, דלענין עדות סגי בגמר החתימה. ואילו מגדרי לשמה דגט צריך שכל החתימה יהא לשמה.

ומ"מ צ"ע מש"כ רש"י דכולהו מיגמר גמירי אלא דחיישי' דשמו כשמו, דבזה הדרא קושיה דאינו עדות. **ורע"א** כתב לדחוק דגבי עדים איכא מיעוטא דמיעוטא דלא גמירי, ורק בסופר כולהו גמירי. והקשה שהגמ' יכולה לתרץ אף לגבי סופרים דיש מיעוטא דמיעוטא, שהרי לס"ד רק רוב גמירי. וצע"ג.

דף ג.

נט) **חד אתי בעל ומערער ופסיל ליה. כתב הריטב"א**

דבאמת אינו נפסל [וכמ"ש **תוס'**], דהמינוהו לשליח כבי תרי, אלא שהוא סבור שהימנוהו כע"א ויערער[א]. אבל **ברש"י** [ד"ה דאי מצרכת] משמע דהבעל נאמן בערעור.

ס) **רש"י ד"ה דאי מצרכת.** ואוקי חד לבהדי חד.

משמע דהבעל נאמן כדין ע"א בעלמא. **הפנ"י** תמה דמבואר [לקמן ט.] דל"מ ערעור דחד, ורק ערעור דבעל עדיף. ותי' דבמקום טענת שלא לשמה אין חזקת כשרות ומהני ערעור חד, וה"ה הבעל הוא כחד כלפי זה.

והגרי"ז [הל' גירושין] ביאר דהתם איירי לגבי טענת מזוייף דהבעל נאמן משום נאמנות בעל השטר[ב] [ולא גדר טענת בעל דבר[ג]]. וכלפי חשש מזוייף השטר עומד בחזקתו ולא חיישינן לערעור בעלמא. אבל גט

נ. ועד"ז מצאנו [ע"ז לד:] מיעוטא דמיעוטא לא חששו.

נא. [אך האחרונים דייקו מרש"י דהוה חשש מדינא].

נב. ונקט דהעדים מעידים על כשרות הגט, ולא רק על צווי הבעל. [ואם יש גט ספק מחובר יהא אסור לעדים לחתום ע"ז, דיחשב עדות שקר]. [ומשמע דאף בתי' לא חזר בו מזה. אלא דאי"צ לברר בעצמם].

נג. אך לפ"ז לס"ד דהוה חשש גמור הדרא קושי'.

נד. ויסוד הדבר משמע בדברי **הרי"ף** [יבמות לא:] דנחקרה עדות העדים רק במה שמסרוה, וכשהוא תח"י עדיין לא נחקרה. **והקוב"ש** הביא כן מדברי **תוס'** [כתובות פה. ד"ה אלמא]. והביאו שכן היא ברמב"ן [כתובות כא:].

נה. **והקוב"ש** [ב"ב תרא] הביא מדברי הרמב"ן [ב"ב קסה.] דהעדים רשאין לחתום [שאר שטרות] קודם צווי המתחייב, ונחשב עדות בשעת שמוציאין מתחת ידם. וה"נ אף דחתמו ליב"ש אחר, כיון דשוב מסרו לזה יחשב עדות.

נו. **דהרא"ש** [הלכות קטנות ס"ת ד] הביא דעת **ר' ברוך** דבעי לאמר בפה לשמה, וכן גבי תפילין הו' **בשו"ע** [או"ח לב ח] דלכתחילה לומר בפה. [אבל הריטב"א ב. מפורש דלא בעי אמירה].

א. משמע דיש ב' גדרי נאמנות בע"א, שיש אופנים שנחשב ע"א כב' ויש מקומות שלא. וזה לשיטתו [יבמות פח] דע"א באיסורין ל"א ע"א כב', כיון דמעיקר הדין סגי בע"א. וה"נ ס"ד דבעל בגט דהוה נאמנות דשליח כע"א. אבל באמת דינו כב' עדים. [וע' לקמן ה:].

ב. והגרי"ז ביאר עפ"ז הא דמודה בשטר שכתבו גובה מנכסים משעובדים [ב"מ עב], דכיון דבעל השטר הודה תו ל"ש טענת מזוייף. [ואף דהודאתו ל"מ לחייב ללקוחות. וע' שיע' ר' שמואל]. אך הגרי"ז הביא דתוס' [כתוב' צב:] מבואר דהיכא דבעל השטר אינו בע"ד, ואין לו נפק"מ בזה אינו יכול לטעון מזוייף.

ג. וי"ל דנפק"מ דלא מהני ערעור של יבם [והחזו"א [קג לא] דן בזה].

שנחתם שלא לשמה אינה חסרון בדין חתימה וגדרי שטרות, אלא דמדיני גיטין בעינן לשמה. ומש"ה לא מהני ערעור הבעל מדין בעל השטר. ומ"מ מהני ערעור דחד להכחיש את עדות השליח, דאוקי חד בהדי חד.

ובחי' **הגר"נ** פי' דברי רש"י באופ"א, דדוקא בגט שאינו מקויים מהני 'ערעור' הבעל [כדלקמן ט.]. אבל בסוגיין לאחר שנתקבל עדות השליח הוחזק השטר ול"ש 'ערעור' הבעל. אלא דהבעל מהני בתורת ע"א לסתור את דברי השליח[ד].

סא) **כיון דאמר מר וכו' מעיקרא מידק דייק**[ה]. **פרש"י** ועוד דודאי דייק שפיר, ואינו נאמן לערר[ו]. **והרשב"א** חלק דלשון הגמ' משמע דאי אתי נאמן. [אף למסקנא[ז]].

והרשב"א כת' דאף דבא"י מבואר לקמן [ו:] דמהני ב"נ דאי אתי בעל ומערער לא משגחינן ליה [א"כ אף בחו"ל כשאמר ב"נ]. **ותי'** דבאר"י כיון דל"צ ואמר ב"נ מסקינן חד דרגא. דהא קיום שטרות דרבנן. אבל **הב"י** [ר"ס קמב] **הביא** מהגמ' [לקמן כג:] בדברי אביי דבחו"ל אי אתי בעל ומערער אינו נאמן[ח].

והרשב"א [בסו"ד] מסיק דכוונת המקשן דאתי בעל ויוציא לעז. והגמ' תי' דלא אתי לערער. ואין כאן לעז.

סב) **תוד"ה חד.** יל"פ דפסיל ליה ממש וכו'. והמקשן נקט דראוי לפוסלו משום לעז. בפשוטו תוס' קאי אדברי הגמ' [בתחילת העמוד] אליבא דרבה דמשום לשמה, והבעל מערער שנכתב שלא לשמה, ופסלוהו משום לעז [דדומיה דמביא גט באר"י דאם יש עוררין יתקיים בחותמיו[ט]]. וכ"כ **המהר"ם שי"ף.** אבל **המהר"ם** כת' דדיבור התוס' שייך אדברי רבא [בהמשך העמוד] דהנידון משום מזוייף, ומשום לעז הצריכו קיום.

סג) **בא"ד ולמאי דס"ד הא דקתני [במשנה] אם יש עליו עוררין יתקיים בחותמיו קאי נמי אהמביא גט ממדה"י וכו'.** ואף שאמר ב"נ, אילו יצא ערעור ע"י הערעור אסורה לינשא עד שיתקיים.

סד) **שם. אם יש עליו עוררין יתקיים בחותמיו קאי נמי אהמביא גט ממדה"י וכו'. המפרשים** [מהר"ם, מהר"ם שיף] הק' דקאי הכא לרבה ומשום לשמה, א"כ מה מהני קיום השטר לענין חשש שלא לשמה[י]. אך **הר"ן** [לקמן ה:] כת' דאף לרבה דתקנו ב"נ משום לשמה, מ"מ קאי המשנה אף כשהבעל מערער שהגט מזוייף.

סה) **ולרבא וכו' ליבעי תרי מידי דהוה אקיום שטרות דעלמא, ע"א נאמן באיסורין וכו'.** משמע דסברת הך תרצן דקיום שטרות דאיסורין סגי בע"א. [אלא ששוב מקשה הגמ' דהוה כנגד איתחזק איסורא ודבר שבערוה. וכמו לרבה].

ובפשוטו כל הך שקלא וטריא לרבא כמו לרבה, ולמסקנא מדינא אי"צ ב"נ, ומש"ה מהני עד א'. ומשמע דהגדר שווה. אבל בגמ' [לקמן ה:] מבואר דלמ"ד משום לשמה סגי למסור בפני ב', ולמ"ד משום קיום צריך ג'. **והריטב"א** [לקמן שם] מבואר דלמ"ד משום לשמה גדר התקנה שיחשב כמו עדות באיסורין. ואילו למ"ד משום לשמה גדר התקנה דעד א' כשתים. ומהני להחשב קיום שטרות במקום ב'.

סו) **בדין הוא דבקיום שטרות נמי לא ליבעי כדר"ל וכו' נחקרה וכו'.** הגמ' [כתוב' יט] מביאה מדברי ר"ל דהעדים דאינם נאמנים לומר שהיו אנוסים או קטנים, דנעשית כמי שנחקרה ונעשית בכשרות.

והריטב"א תמה דריש לקיש איירי בשטר מקויים,

ד. [והוה ע"א בהכחשה, ועי"ז בטל קיום הגט. ועי"ז שוב יהני טענת הבעל].

ה. פרש"י השליח, ויודע דמגרש מרצונו. והגליון מהרש"א ציין למש"כ **תוס'** [יח: סוד"ה שמא] דהיכא דהאמינה עליו מעיקרא כסיפא מילתא להוציא לעז.

ו. ותוס' כת' [לשיטתם] דהך ערעור משום לעז, וכיון דמידק דייק, ואפי' יערער לא יאמינו, דליכא לעז כלל וכו'.

ז. וכמ"ש **תוס'** [בפי' הא'] בדעת המקשן, דאם יש עליו עוררין קאי אכולה משנה.

ח. והביאו דה**חמדת שלמה** תי' דכוונת הגמ' דכיון דנשאת ל"ת לא מצי מקלקלה.

ט. ולפ"ז משמע דיש עליו עוררין [באר"י] היינו ערעור שנעשית שלא לשמה. והאחרונים הק' דא"כ מה מהני קיום חותמיו. והמהרמ"ש כת' שיביאיו עדים שקיים, וישאלו אם נחתם לשמה. והביא דמדברי רש"י [במשנה] משמע דאף לרבה מעוררין שהוא מזוייף.

י. אבל למסקנא דקאי רק אמביא בא"י, ובא"י אין חשש לשמה, וא"כ כוונת המשנה ערעור מזוייף. והוה מילאת בפי נפשיה, וכ"מ ברש"י במשנה. והאחרונים האריכו בזה.

וקמ"ל [דכיון דקיימו שאינו מזוייף] דלא חיישינן לשאר פסולין. אבל שטר שאינו מקויים חיישינן.

והביא תי' דקים להו דר"ל איירי מדאורייתא אף בשטר שאינו מקויים, ורק מדרבנן איירי בשטר מקויים[יא]. ועוד תי' דמדר"ל ילפי' ד'אלימה מילתא דשטרא', וכל אדם נזהר שלא לעשות שקר בשטר וכו'. [והאחרונים האריכו בדבריו].

סז) **שם. תוס'** [כתוב' כח.] הק' כיון דמדאוריי' אפי' אין עדים שיכירו חתימת העדים, א"כ כל אדם יזייף ויכתוב ויגבה מה שירצה[יב]. ותוס' דנו דבעלמא קיום שטרות מדאורייתא, ודוקא באופן מסויים הוה מדרבנן [עי"ש]. אך תוס' דחו דבסוגיין מוכח דאף היכא דאין מכירין החתימה מהני מדאורי'.

סח) **רש"י ד"ה נעשה כמי שנחקרה.** דלא חציף איניש לזיופי. **האחרונים** נתקשו דלכאורה הוא טעם אחר, שדין ר"ל ד'נחקרה' הוא קביעה דינית, דנתקבל בבי"ד. ואילו רש"י ביאר הטעם דליכא חשש מסברא לזיוף. [וע' פנ"י]. ותי' **בחי' הגר"נ** דסברת לא חציף לא אלים להוציא ממון, אלא שע"י הך סברא נחשב שנחקרה בבי"ד.

הש"ך [מו י, סט יב] כתב דשטר של כת"י בעי קיום מדאורייתא, כיון דלא חשיב שנחקרה עדותו בבי"ד[יג] [וכפשטות דברי הגמ' דחשש מזוייף תליא בדין נחקרה]. **והקצות** [מו ה] חלק דמ"מ יש סברת 'לא חציף לזיופי', ולא תליא בדין נחקרה.

דעת רבינו אביגדור– ה"ר אביגדור הכהן [הו' בהג' מרדכי סוף קידו' תקסט] כ' דאם בעל השטר טוען ודאי שמזוייף לא נחשב נחקרה, ובעי קיום מדאורייתא. וכוונת הגמ' כדר"ל היכא דליכא הכחשה. ואע"ג דתקנת ב"נ משום שמא יבא בעל ויערער, השתא מיהא לא אתי וליכא הכחשה קמן.

והאו"ז [שו"ת תשמה] הקשה עליו מסוגיין, דמ"מ היאך מהני ב"נ מדרבנן, הרי כשיבא הבעל בעי קיום גמור. וכה"ק **הש"ך** [מו ט"ד, **ולח"מ** ז ב]. **והבית שמואל** [קמב ה] **ומחנ"א** [על הרמב"ם] **תי'** דכיון דנתקבל העדות ב"נ קודם שיש ערעור, הוה כנתקים ע"פ ב', ותו ל"מ ערעור[טו]. [ומהני אף מדאורייתא].

הרמב"ם [ז א–ב, וכעי"ז יב ג. וכ"פ **השו"ע** קמא נג] פסק דשליח בא"י נותן הגט בפני עדים, אע"פ שאין עדיו ידועין אצלינו. בא בעל ומערער יתקיים בחותמיו. ואם לא נתקיים ולא נודעו עדיו תצא והולד ממזר שהרי אינה מגורשת. אבד הגט הרי זו ספק מגורשת. **והרמ"ך** השיג כיון דקיי"ל כר"ל דקיום שטרות דרבנן אמאי אינה מגורשת בודאי, ואמאי הולד מותר בממזרת ומן הדין ספק ממזר הוא[טז].

והבית שמואל [קמא ע, קמב ה] ורוב **האחרונים** נקטו דדעת הרמב"ם כר' אביגדור דמהני ערעור הבעל מדאורייתא[יז]. אבל **הנתיבות** [מו ה] כתב דכוונת הרמב"ם דבעינן עכ"פ שנודעו העדים מי הם, רק שאין מכירין חתימתן[יח]. אבל במקום דלא נודעו כלל עדים בשם זה אף מדאורי' יש חשש זיוף, דכשאומר כן ניכר זיופו לבי"ד. ובזה איירי הרמב"ם[יט].

ומבואר **ברמב"ם** דכשהגט נאבד הוה ספק, **וה"ה** ביאר דדלמא אי הוה גט קיים הוה מתקיים בחותמיו[כ]. **ובט"ז** [קמא לד] תמה בזה.

יא. וצ"ב היכן רמיזא.

יב. [וע' תוס' לעיל ב. וכתוב' צב: דהקשו כן בדרבנן].

יג. אבל יש **אחרונים** שנקטו דשייך נחקרה בכת"י. [וביארו דנחשב כחתימה, כעין מש"כ תוס' בע"ב דאין לך חתימה גדולה מזו].

יד. והש"ך האריך להכריע דלא כר' אביגדור. ודלא **כרמ"א** [אה"ע מב ד] **דהכריע כר'** אביגדור. [והש"ך בסו"ד כת' דמ"מ ה"מ שטר שיוצאת מתחת יד בעל דבר, אבל אם מצאו שטר בשוק דפלונית נתקדשה, ואינו תחת יד הבעל, ודאי אינו כלום מדאורייתא אא"כ יתקיים].

טו. ואף מדאורייתא שייך גדר קיום ע"י ב"נ, ונחשב כתרי. וצ"ב.

טז. **והאחרונים** ביארו דיש ב' השגות, א' דהוה רק חסרון קיום דרבנן, ועוד דעכ"פ הוה ספק דאף לאחר ערעור הוה רק חשש מזוייף. ומבואר דדעת הרמב"ם דהאשה בחזקת א"א, וכל שאינה גט כשר הוה ודאי א"א.

יז. אלא שה"ה משמע דכשטוענת ברי מהני מדאורייתא. וע' אחרונים.

יח. [וכס"ד דתוס' [כתובות כח. הנ"ל], אך תוס' כתבו דמשמע בסוגיין דלא בעי קיום מדאורייתא אפי' אין מכירין כלל].

יט. **והברוך טעם** העיר דהרמב"ם [יב ג] לא הזכיר דלא הכירו העדים.

כ. ובזה לא אמרי' דמדין חזקת א"א הוה ודאי ממזר.

סט) **שם.** ועוד כת׳ **ר׳ אביגדור** דהיכא דהעדים מכחישים, ואומרים דאין זה כתב ידם [ולא חתמו מעולם] צריך קיום השטר מדאורייתא. **והש״ך** [מו ט] כת׳ דל״מ סתירה לזה בדעת שאר פוסקים אלא **דבשו״ת מהרי״ק** [עד] [מרב קדמון א׳] חלק על ר׳ אביגדור אף בזה.

ע) **ורבא מ״ט לא אמר כרבה. הרשב״א** כתב דקושיית הגמ׳ כיון דמתני׳ דייקא הכי, דהא רבא סמך דסתם ספרא דדיינא מיגמר. **א״נ** ה״ק אמאי לא חייש רבא משום אותו מיעוט.

עא) **דאי מפשת ליה לדיבורא אתי למיגזייה וכו׳. פרש״י** ואמרי׳ דכל המשנה ממטבע שטבעו חכמים[כא] בגיטין הולד ממזר. [ואף דהשתא אמרי׳ דסגי בלשון ב״נ לחוד. אבל אי שינה מלשון התקנה ל״מ]. **ועוד פי׳ הראשונים** [רמב״ן, רשב״א בתי׳ ב׳] דאי כולם אומרים ב״נ לשמה והוא שינה, חיישי׳ שמא לא נכתב לשמה. **והרשב״א** הק׳ דמ״מ אי לא אמר נשאלנו אי כוונתו דהוה לשמה. ומהני שיחזור ויאמר.

עב) **שם. דאי מפשת וכו׳.** ובגמ׳ [זבחים ב:] אי׳ דתקנו בקדשים שלא לומר לשמה, דילמא אתי למימר שלא לשמה. **ותוס׳** [שם] כת׳ דבסוגיין לא הוי מצי למימר דהשליח אתי למימר שלא לשמה, דמי הוא שוטה כל כך שיאמר שנכתב לשם אחרת. אבל בקרבן פעמים שטועה וסבור שהוא קרבן אחר.

עג) **רש״י ד״ה אתי למגזייה.** כל המשנה ממטבע וכ׳. וכדעת ר׳ מאיר [לקמ׳ ה: ופ.][כב]. א״נ כוונת רש״י דאף לרבנן פסול, אלא דאינו ממזר. **והראשונים** כתבו דאילו תקנו לומר ׳לשמה׳, אם יאמר סתמא משמע דאינו לשמה.

הפתח״ת [קמב א ול] הביא בשם **הרדב״ז** [א שנט] שדן כשהשליח עצמו כתב, האם צריך דוקא לשון בפני נכתב, או דמהני לומר ׳כתבתי׳[כג], ודי שמזכיר הכתיבה משום איחלופי[כד].

עד) **חד מתלת גייז. רש״י** משמע דתלת היינו בפני נכתב לשמה. אבל **התוס׳ הרא״ש** כתב דבפני נכתב הוא חד, בפני נחתם חד, ולשמה חד. וקושיית הגמ׳ דניחוש שיאמר בפנ״כ ולא בפנ״ח.

עה) **תוד״ה אתי. הרמב״ן** [לקמן ה.] העלה צד דגדר התקנה דמשום איחלופי בעי עדות שנכתב לשמה, ועפ״ז ניחא דבעי חצי האחרון דוקא. [ותוס׳ משמע דב״נ לרבא הוא ׳עיקר הגט׳, ולא תליא בגדרי לשמה].

עו) **תוד״ה מאן.** דצ״ל בפני נכתב משום לשמה אף למסקנא. וכ״כ **הרשב״א.** אבל **הרמב״ן** [לקמן ה.] כתב דלמסקנא אינו כן. [ועי״ש].

דף ג:

עז) **אי ר׳ מאיר חתימה בעי כתיבה לא בעי. רע״א** הקשה דלדעת שמואל [לקמן פו] דכתב סופר ועד כשר מדאורייתא, דגט שיש עליו ע״א כשר, דכתיבת הסופר נחשב עד נוסף, וא״כ בכל גט יש ג׳ עדים, וניחוש שהסופר נתכוון לעדות שלא לשמה.

ורע״א הוכיח דאין חסרון נמצא קרוב או פסול בחתימה שלא לשמה. ואם יש הרבה עדים, סגי שב׳ מתוכם חתמו לשמה, ואין הפסול מתפשט בכולם. **ובשו״ת הרא״ש** [מו ג] דן בדין זה האם צריך שכולם יחתמו לשמה, ומשמע דתליא [במח׳ לקמן יח:] האם כולהו משום עדים. ומבואר דאילו כולהו עדים בעי שהכל לשמה[א]. **והאחרונים** [קה״י ג] **תי׳** דהכא החשש שמא נכתב להתלמד, וכה״ג כתיבת הסופר אינו נחשב כעדות כלל.

ורע״א הוכיח דסגי שיש ב׳ שחתמו לשמה. וביאר דדוקא היכא דהפסול בגופו אמרי׳ דעדותו בטילה, ואילו שלא לשמה הוה פסול בהגדה, ואינו פוסל לשאר. [**והאחרונים** הק׳ מכמה מקומות דמצאנו גם במקום שאינו פסול הגוף[ב]].

כא. וצ״ב אמאי לא יתקנו לשון זה לכתחילה, ויקבעו המטבע שאינו מעכב [ועד״ז כת׳ תוס׳ בע״ב ד״ה שלשה]. [ועד״ז מבואר בגמ׳ ד: דיש צד דתקנו בפני נכתב לכתחילה].

כב. **והרשב״א** [ה:] הביא מדברי רש״י כאן דקי״ל כר׳ מאיר, דאמאי נקט כדבריו.

כג. ודן ע״פ הא דאי׳ [לקמן טו:] דל״מ אני הוא עד שני.

כד. וכן **החזו״א** [קג טו] נסתפק האם צריך דוקא מטבע בפני נכתב, או דמהני ששואלים אותו האם נכתב ונחתם לשמה, ואומר כן.

א. וביארו דכשחלק מהשטר שלא לשמה, נחשב חסרון בכולו, ולא רק דין עדות שבטלה מקצתה.

ב. **והקוב״ב** הביא דאי׳ [מכות ו., ע״פ תוס׳ יבמות כה.] דאף

והקובץ ביאורים [ג] כתב לחלק דהכא העד יכול להעיד בכשרות, אלא שנעשית העדות בצורה פסולה. ועוד תי׳ דשלא לשמה אינו פסול בעדות אלא בדיני הגט, ולא שייך בזה קאו״פ דהעדות כשירה.

הקדמה - עדי חתימה ומסירה כרתי

עח) **אי ר׳ מאיר וכו׳ אי ר׳ אלעזר וכו׳. פרש״י** דר׳ מאיר אמר דעיקר השטר היא חתימתו, דכי כתיב ׳וכתב לה׳ חתימה היא. ואילו לר״א ׳וכתב׳ היינו כתיבת הגט.

רש״י [קידושין מח.] **פי׳ כרתי**, משוי ליה ספר כריתות. ודעת ר׳ מאיר דחתימת הגט עושיהו גט. ור״א [במשנה פו.] **פליג דאי״צ עדים**, וסגי עדי מסירה[א].

ובסוגיין מבואר עוד דנחלקו האם קרא ד׳וכתב לה׳ היינו כתיבת הגט, ולר׳ מאיר קאי אחתימת עדים. **ורש״י פי׳** משום דעיקר השטר הוא חתימתו.

ויל״ד האם לר׳ אלעזר ע״כ קאי אכתיבה, דליכא חתימה כלל בדאורי׳. או דהוא מח׳ בפנ״ע על מה קאי. [וע׳ המשך הסוגיה].

דעת הרי״ף – **תוס׳** [ד.] הביאו דכיון דעדי מסירה כרתי צריך ליזהר שיהיו עדים משעת מסירת הגט. אבל **הרי״ף** [לקמן פו, מז: בדה״ס] **כת׳** דאף לר״א היכא דיש עדי חתימה לא בענין עדי מסירה[ב]. [ודוקא היכא דליכא עדי חתימה צריך עדי מסירה, דאף עדי מסירה כרתי[ג]]. והרי״ף כת׳ דלכתחילה ימסרנו בפני עדים[ד].

וכ״פ **הרמב״ם** [א טז] דעיקר הגירושין בעדי מסירה, אבל אם חתמו ב׳ ונתן לה בינו לבינה או שנמצאו עדים פסולים כשר.

ורבינו אפרים [תלמיד הרי״ף, הו׳ בראשונים שם] **חלק** [וכן תוס׳ ד. ד״ה דקיימא דחו צד זה].

ור׳ אפרים הק׳ דא״כ הו״ל לר׳ אליעזר לומר ׳אף׳ עדי מסירה כרתי. **והרמב״ן** [פו.] תי׳ דאי נקטו לשון ׳אף׳ היה משמע שצריך שניהם, עדי חתימה ועדי מסירה. ועוד דעדי מסירה עיקר לכתחילה[ה].

אבל **הר״ן** [מח. בדה״ר] כת׳ דאף לרי״ף עדי החתימה אינם כורתים[ו]. אלא המסירה כורתת, דהוה כאילו העדים החתומים מעידים על עיקר הדבר. והע״ח הוה כע״מ שהרי הגט יוצא מתח״י בעדים הללו, ובידוע שהבעל מסרה לה וכאילו הן עצמם מעידין על המסירה.

והקצות [מב א, רמא א, צ ז] ביאר דכיון דאנן סהדי שנמסר לו, ומהני אנן סהדי זה כעדות קיום לאשווי שטרא. והקצות הביא מכאן דלא בעי׳ ראיית העדים לקיומא, אלא תליא בהא דהדבר ראוי להתברר[ט].

אבל **האחרונים** [קה״י ועוד] כתבו דכוונת הר״ן דהעדי חתימה הם משווים לכריתות, שנחשב שבכלל עדות השטר, שהשטר מעיד שהיא מגורשת כשנראה את הגט ביד האשה [וכוונת הר״ן דע״י האנן סהדי נכלל בגוף העדות דנמסר כדין]. **וכ״כ הגר״ח** [עדות ג וגירושין ו] דאפי׳ שהעדים לא יודעים שנתגרשה, הגדתם

טריפה נמצא קאו״פ, ואף דבפשוטו פסולו משום דאי אתה יכול להזימה. ועוד הביאו **האחרונים דתוס׳** [סנהד׳ מא:] כת׳ דאף היכא דא׳ מהעדים אומר איני יודע בחקירות, עדות כולם בטילה. והגבו״א נסתפק בזה למ״ד דפסול רשע משום חשש משקר [וכרבא דאוכל נבילות להכעיס כשר], האם אמרי׳ נמצא א׳ קאו״פ [והביא מתוס׳ סנהד׳ הנ״ל].

ג. ורש״י [לקמן כב: ד״ה ר׳ אלעזר היא] דאמר חתימת הגט אינה מן התורה, ולא סגי למיתביה בלא עדי מסירה דאינהו הוא דעבדי כריתות. דע״כ בענין עדים דילפי׳ [לקמן צ] דבר דבר מממון.

ד. והרי״ף הוכיח כן דא״כ אשה שבאה לינשא צריכה להביא עדי מסירה לפנינו, ומה מהני תיקון העולם שיחתמו על הגט [לקמן לו.]. אבל דעת **תוס׳** [ד.] דצריך למסור הגט בפני עדים, אבל אי״צ להביא העדים לבי״ד.

ה. והרי״ף ביאר בזה דברי רב דגט שיש עליו ע״א הולד ממזר, ואף דרב פסק כר״א. וכיון דיש עדי מסירה אי״צ עדי חתימה כלל. וע״כ דאיירי בלא עדי מסירה, ודוקא ע״א. אבל אילו יש ב׳ עדים כשר. ורב׳ אפרים דחה דרב קאי בדעת ר׳ מאיר, אף דפסק כר״א.

ו. והרא״ש [ט ז] תמה מהו דין לכתחילה זה.

ז. [ומשמע מדברי הרמב״ן דס״ל דלר׳ אליעזר ע״ח מהני ג״כ לאשווי גט].

ח. וקצת משמע דנקט ד׳כרתי׳ היינו עצם כריתת הגירושין. אבל שאר ראשונים נקטו דכרתי היינו שעושה את הגט לגט, ואף קודם הגירושין.

ט. והקצות [צ ז] הביא מכאן לנידון **הראשונים** [תשו׳ מיימוני נשים א, מרדכי תנא וקיד׳ תקלא הו׳ בדרכ״מ מב ד] **אי מהני כשהעדים לא ראו נתינת הקידושין.** [ע׳ בי״ש מב יב, תומים צ יד, שער״י ז ד].

בשטר משויא ליה שטרא וחשיבא ליה עדות על גוף המעשה של הגירושין[י].

עט) **שם. דעת הרמב"ם** [עדות ג ד] דמדאורי' ל"מ עדות בכתב, ומדברי סופרים חותכין דיני ממונות בעדות שבשטר[יא]. **והרמ"ך** [שם] **והראשונים** האריכו להק' מכ"מ. **והרמב"ן** [סה"מ סוף שרש ב, וכן ביבמות לא.] הקשה עליו דבגט מהני בחתימה בלבד, ומתירין לינשא ע"פ. **והאחרונים** [**גר"ח** עדות ג] **ביארו** דקו' הרמב"ן בתרתי, האיך מהני עצם הגט, היכא דנמסר שלא בפני עדי מסירה[יב], והרי אין עדות לקיומי. ועוד היאך מהני הגט לראיה [כדלקמן לו.], והאיך תנשא האשה ע"פ עדות בכתב בגט[יג].

והאחרונים דנו די"ל דאף הרמב"ם מודה דמהני שטר קנין, ודוקא שטר ראיה ס"ל דל"מ. וכ"כ **הגר"ח** ליישב דעת הרמב"ם דשטר ראיה אינו שטר מדאורייתא. אבל שטר קנין נחשב שטר וקונה מדאורייתא, וע"י הקנין נחשב שטר, ומהני ג"כ לעדות בירור. [ולפ"ז באמת ל"מ מדאורייתא שטר ראיה בעלמא שנתגרשה, ורק גט שנתגרשה בה[יד]].

פ) **אי ר"מ חתימה בעי כתיבה לא בעי וכו'. פרש"י** דדרשי' וכתב ונתן אחתימה, ולא אכתיבה. והאחרונים הק' דאף דר"מ ס"ל עדי חתימה כרתי נימא דקאי אתרווייהו, ונבעי אף כתיבה לשמה[טו] [וכדעת ר' יהודה ד.]. ומדברי רש"י משמע דקו' הגמ' דמצאנו דר"מ מכשיר כתיבה במחובר. וא"כ ה"ה שלא לשמה.

פא) **אי ר"א כתיבה בעי חתימה לא בעי. פרש"י** דר"א אמר דמדאוריי' הגט כשר בלא עדיו חתומין, אלמא 'וכתב' משמע כתיבה.

הרמב"ן הק' דמודה ר"א דעדי חתימה מהנו, וכדעת הרי"ף [הנ"ל]. א"כ נימא דמש"ה בעי לשמה, דהנך עדים כרתי[טז]. **והרמב"ן** הביא צד דאפ"ה כיון דאם רצו אי"צ חתימה, ולר"א ע"כ הא דכתב רחמנא 'וכתב לה לשמה' לר"א קאי אכתיבה לחוד.

והרמב"ן דחה דמבואר [לקמן ד.] דחתימה שלא לשמה נחשב מזוייף מתוכו. וע"כ דכה"ג בעי לשמה.

והרמב"ן ביאר מ"מ הגמ' בסוגיין לא מתרצת דבעי חתימה לשמה במקום דאין עדי מסירה, דהא תקנת בפני נכתב איירי דנותנה בפני ב', והוה עדי מסירה. **והריטב"א** הביא בשם **רבו** בשם **ר"י הלוי** דלר' אלעזר כשמגרש בעדי חתימה, בעי חתימה לשמה, ולא בעי כתיבה לשמה[יז]. [אלא משום חשש מזוייף מתוכו].

פב) **תוד"ה שלשה.** ואע"ג דר' מאיר ס"ל וכתב היינו וחתם וכו'. **רש"י** [לקמן במשנה פו.] כתב דהך תנא לאו ר' מאיר דעדי חתימה כרתי, דלר' מאיר הולד ממזר [כיון שאין עדים כלל], ולר' אליעזר כשר לכתחילה, אלא רבנן ס"ל דוכתב ונתן קרינן ביה, ואע"ג דליכא עדי מסירה כשר מדאוריי', ורבנן פסלוהו שמא יבוא לסמוך אכתב סופר.

ורש"י הוסיף עוד ולמאן דמוקי לה [בגמ' שם] כר' מאיר איכא למימר דכתב ידו כמאה עדים [וכדברי התוס']. **והב"ח** מחק תוספת זו, אבל הראשונים לקמן גרסו לה]. **והאחרונים** דייקו לשון רש"י דמשמע דהוה מדין הודאת בע"ד כק' עדים.

י. ועפ"ז כתב **הגר"ח** [גירושין ו] דכשהגט ביד שליח, אינו בכלל עדות העדים שהבעל מסר לו, ואף דיש אנן סהדי דנמסר לו.

יא. ובפשוטו משמע דהוה תקנ"ח. אך יש שפי' דכוונת הרמב"ם דנקרא דברי סופרים משום דאינו מפורש בתורה. [וע' הג' מרדכי קידו' תקע הו' בדרכ"מ חו"מ כח ו], א"נ הוה תקנת הנביאים מקרא דיחזקאל.

יב. [וכה"ק הרמ"ך לדעת הרמב"ם לשיטתו דפסק כר' מאיר בדיעבד דאי"צ עדי מסירה. ודלא כר"ת ע' תוס' ד.].

יג. אך **המגדל עוז** ו**הגר"א** ציינו מקור לדברי הרמב"ם מהא דלקמן לו. דחותמין על הגט מפני תיקון העולם. [ומהני תקנ"ח זו אף לינשא].

יד. ו**האחרונים** האריכו בזה, האם מהני מדאוריי' שטר ראיה על גירושין או על קידושין, או רק גט הראוי לקנין. [וע' משובב ס' סא].

טו. ו**בהג' חש"ל** תי' דסגי בגמר כתיבה, ע"י החתימה. ווהביא כעי"ז הא דלר"א סגי בכתיבת התורף לשמה, שם האיש והאשה והזמן [ע"פ רש"י לקמן טו., והק' מדברי התוס' לקמן ה:].

טז. וצ"ב מנ"ל דבעי לשמה אף דהנך עדים כרתי, הא לר"א עדי מסירה אי"צ לשמה. [ויש לחלק דעדי חתימה הוה חלק מעצם השטר].

יז. וכתב דקרא סגי או בכתיבה או בחתימה, ותליא אי עדי החתימה כרתי למעשה.

פג) **בא"ד אין לך חתימה גדולה מזו**[יח]. מבואר בתוס' דאף בגט ושטר קידושין אמרי' הכי, ואף למש"כ **תוס'** [ד. סוד"ה דקיימא] דל"מ הודאת בע"ד בגיטין וקידושין משום דחב לאחרים[יט].

ומבואר דאפ"ה ע"י כתב ידו אנן סהדי שהגיע מהבעל, ומש"ה עדיף כעדים.

ו**האחרונים** ביארו דבכל גט, עיקר הגט הוא שהעדים מעידים על דעת המתחייב של הבעל, וע"י שרואים את השטר ביד האשה מגורשת. ולא משום דעדי החתימה נחשב עדות של עצם הגירושין. וכ"כ **הנתיבות** [מו כו] דהעדים מעידים רק שהגט נכתב בציווי הבעל[כ], ומסרוהו לבעל. וע"י שהגט בידה אנן סהדי דודאי מסרוהו ומיד הבעל בא לה, ומש"ה מחזיקין אותה גרושה[כא]. [ואף דאין ע"ז עדות][כב].

פד) **שם. ורש"י** [יבמות ל:] ביאר דמהני כתב ידו, דכיון דקי"ל הוציא עליו כת"י שהוא חייב לו גובה מנכסים בני חורין, אלמא כתב ידו בלא עדים מילתא היא[כג]. ו**הנמוק"י** [וריטב"א שם] הביא דהקשו עליו דבשטר הלואה סגי בראיה, והודאת בע"ד כק' עדים[כד]. והאיך מביא ראיה לענין גט דכריתות בעינן.

ו**הרשב"א** [יבמות לא:, וריטב"א ונמוק"י שם] ביאר דמהני כתב ידו בגט דכתיב 'וכתב לה', דמשמע אפילו בשכתב לה הוא עצמו די לה[כה].

ו**הרשב"א** כת' דזה כוונת רש"י דוכתב ונתן קרינן ביה[כו]. והרשב"א ביאר דגזיה"כ דמהני כתיבתו לענין זה, ולא ילפי' מיניה[כז] [דנימא דיהני הודאת בע"ד בגיטין]. דא"כ אמאי איצטריך גזי"ש 'דבר' 'דבר'.

ונפק"מ בזה אי בשטר קידושין מהני כתב ידו, ו**הרשב"א** [יבמות שם וקידו' סה:] כת' דלא מהני כת"י בשטר קידושין, דמחייב לאחריני. ודוקא גט אינו מחייב לאחריני. א"נ משום גזיה"כ וכתב לה, דקאי אבעל.

פה) **תוד"ה כתב.** טעמא דפסל משום שיכולה לכתוב הזמן. ולתוס' לר' אלעזר כשר בלא זמן [נח' בזה הראשונים ויתבאר לקמן בעזה"י]. אבל **רש"י** פו כתב דהוא גזירה שמא יבואו לסמוך אכתב סופר. [והאחרונים האריכו אמאי לא ניחא ליה ברש"י דמש"כ תוס'].

פו) **בא"ד מה חשש וכו'. המהר"ם** הביא **דרוב התלמידים** למדו מדברי התוס' דאם תפסה פירות מזמן הכתוב בה אין כח להוציא מידה, שאומרת שנתגרשה קודם לכן[כח]. ו**המהר"ם** חלק [דודאי ל"מ תפיסה מהזמן שכתוב בו], דכוונת התוס' שקודם שתתגרש בו תמנע פירות

יח. ו**התוס' הרא"ש** הביא בשם **ריב"א** דה"ה כתבו הסופר והבעל חתם.

ו**בחי' הגר"נ** כת' דלתוס' הגדר דנחשב 'חתימה'. ואילו לרש"י עיקר 'וכתב' דקרא היינו הבעל [ולא דהכתיבה מהוה חתימה].

יט. אבל **הרשב"א** [יבמות לא:] בתי' הא' כת' דמהני גט כת"י משום דגט לא מחייב לאחריני. [וע"ע רשב"א קיד' סה:, הו' ד.].

כ. והביא דכ"כ **הבי"ש** [קל יט] דבשאר שטרות אי"צ שהעדים יחתמו 'עד', ודוקא בגט צריך [לקמן פז]. משום דלשון הגט הכל לשון הבעל. ומש"ה חותם 'עד', ועי"ז מעיד דהבעל אמר כל זאת לפניו.

כא. ו**הנתיבות** כת' דעדי החתימה בשעת חתימה אינם מעידים כלל שנתגרשה, שהרי אינם יודעים מהמסירה [וכותבים אע"פ שאין אשתו עמו], וגם כל הגט לשון הבעל הוא ואין ניכר בו כלל בלשון הגדת עדים שנתגרשה. [וציין דכ"כ הפנ"י בכ"מ].

כב. ו**הנתיבות** הביא דכ"כ **הפנ"י** [לקמן יח:]. ו**הנתיבות** הק' א"כ ניחוש שמא מסר לה לפקדון או על תנאי. ותי' דכיון שמסר בידה הימניה שיהיה לגירושין אם תאמר לגירושין אפילו אם תשקר, כמו בשליש [לקמן סד.]. א"נ משום דתפיסתו מוכחת עליו, וכמ"ש הר"ן [לקמן כט: בדה"ר].

ועפ"ז כת' דהיכא דעדי הגט מגידין אח"כ שהיה על תנאי, לא נחשב חוזר ומגיד, ואינו סותר להגדתן שהיה בשטר, דבשטר לא הגידו כלל על גוף המסירה והגירושין.

כג. ו**הקצות** [סו ז] דן האם שטר כת"י דינו כשטר לענין לקנות בכתיבה ומסירה. וכתב דמהני וכמו שטר בעדי מסירה דאלומי אלמי לשטר, דלהוי שטר גמור, ואף דאח"כ ליכא ע"מ. וה"נ בשטר כת"י. [דמהני הודאתו בכתב לאשוויי שטרא].

כד. ו**הגר"ח** [סטנסל] דן האם כוונת הנמוק"י דלא בעי עדים לאשוויי שטרא, או דמהני הודאת בע"ד לאשוויי וכעדים. והגר"ח יישב כוונת רש"י דאף דל"ש הודאת בע"ד על עצם הגירושין [וכדאיתא קידושין סה:], אבל כתיבת הגט הוא מעשה של הבעל, ובזה מהני הודאת בע"ד כעדים לאשוויי שטרא.

כה. מדלא כתיב וכתב לה ויעד עדים כדכתיב בשאר שטרות.

כו. וכן **הריטב"א** [יבמות ל:] הביא בשם **רש"י** דדרשי' 'וכתב לה', הרי חתם ידו כעדים גמורים. הילכך כתב ידו נמי עביד כריתות.

כז. והרשב"א ביאר כענין שהכשיר נמי עד א' בטומאה שלאחר קינוי וסתירה מ'ועד אין בה', ואין בהן אלא מקומן.

כח. וכן **הקצות** [סט א] דייק מתוס' דהיכא דגרשה בגט כתב ידו מהני תפיסת פירות מלקוחות [דהוה ספק מתי נתגרשה]. ואף דהודאתו ל"מ לחייב ללקוחות כלל.

מהלקוחות [מכאן ולהבא]. ויתבאר בעזה"י בסוגיית זמן [לקמן יז.].

פז) **תוד"ה ר' אליעזר.** ונר' לר"י דאף לכתחילה מכשיר וכו' התקן ר"ג תיקן שילמדו להם לעשות כן. וכ"כ **הרשב"א.** אבל **הבית מאיר** דייק מלשון **רש"י** [ד"ה ולא] דלכתחילה מדרבנן אסור לגרש בלא עדי חתימה. ודוקא בדיעבד אם נתגרשה תנשא. וכן משמע **ברמב"ם** [א טו] ושו"ע. [וע"ע לקמן לו.].

דף ד.

מזוייף מתוכו

פח) **מודה ר' אליעזר במזוייף מתוכו וכו'.** [פרש"י שחתם קרוב או פסול או שלא לשמה וכו']. **תוס' פי'** דפסול מדרבנן, דילמא אתי למיסמך עליידהו. ועד"ז כת' **רש"י** [סוף י:] דפסול מדרבנן דילמא אתי למיסריה באפייהו ולסמוך[א]. וכ"כ רוב **הראשונים** דפסול מדרבנן.

אבל **הרי"ף** [לקמן מח. בדה"ס] מביא בשם **רב האי גאון** דמזוייף מתוכו הולד ממזר [וכן הביא **הרמב"ם** ג ח יש מי שאומר שהגט בטל]. **והרי"ף והרמב"ם** חלקו דכיון דיש עדי מסירה פסול רק מדרבנן[ב].

ולכאו' מבואר מדברי הרי"ף[ג] והרמב"ם דלדעת זו אף כשחתום בו ע"א הולד ממזר. וצ"ב דמי גרע מהיכא דליכא עדים כלל[ד].

ורש"י [סנהדרין כח: ד"ה במזוייף] כת' דמזוייף מתוכו נחשב 'חספא בעלמא'[ה]. **והאחרונים** דייקו דפסול מדינא [דאוריי']. וביארו דאף דלא בעי עדים, מ"מ כשיש עדים צורת השטר ע"י עדותם. והאחרונים הק' דסותר לדברי רש"י [לקמן] דהוה גזירה.

פט) **שם. במזוייף מתוכו. הראב"ד** [לרי"ף לקמן פו, מו: בדה"ר] הוכיח כדברי הרי"ף דאף לר"א סגי בעדי חתימה לחוד, ומש"ה נחשב מזוייף מתוכו כשחתמו שלא לשמה.

והרמב"ן [ג:] הביא צד דלדעת ר"א 'וכתב' קאי אכתיבת הגט, ומש"ה ל"צ חתימה לשמה כלל. דהא אם רצו אינם חותמין, וע"כ דאינו בכלל וכתב[ו].

והרמב"ן דחה דהיכא דליכא עדי מסירה צריך לשמה מדאורייתא, לדעת הרי"ף דכה"ג העדי חתימה כרתי. [ומש"ה נחשב מזוייף מתוכו, וגזרו אף במקום שיש עדי מסירה. והוה בכלל גזירה שמא ימסור לפניהם[ז]].

וכן מבואר **ברמב"ם** [הנ"ל, ע' בסמוך] דהיכא דחתמו פסולים או שלא לשמה, וליכא עדי מסירה פסול מדאורייתא. ומש"ה גזרו מדרבנן שמא ימסרנו בלא עדי מסירה.

אבל דעת תוס' דעדי חתימה ל"מ כלל, ומש"ה כת' דהוה פסול אחר.

צ) **תוד"ה מודה.** אע"פ שהדבר אמת אין לעשות אלא ע"פ עדים כשרים[ח]. **הקובה"ע** [כז ט] ציין דכעי"ז איתא [שבועות ל:] דמי שיודע עדות לא יעיד עם עד פסול[ט], שנאמר מדבר שקר תרחק[י].

א. **והאחרונים** דנו אי כוונת רש"י כתוס' דילמא יסמוך על עדות זו. או דוקא משום שמא ימסור לפני עדים אלו.

ב. וז"ל **הרמב"ם** [ג ח] ולא יראה לי דבר זה אלא במזוייף לא מזוייף ודאי והואיל ונמסר בעדים כשרים הרי זה פסול מדבריהם. וכ"כ **הרמב"ם** [א יז] דפסול מדרבנן.

ג. דמשמע דהרי"ף קאי אתחילת דבריו דפסק הא דכתב סופר ועד הוה ממזר [והרי"ף ביאר היכא דליכא עדי מסירה, והוכיח מהתם דסגי עדי חתימה בלא עדי מסירה. ושוב הביא דברי הגאון, ומשמע שהוא תי' על קו' הנ"ל].

ד. [ובשלמא כשיש בו 'פסול' קרובים וכדו', אבל ע"א אמאי יגרע]. אך **השו"ע** [קלא ו] הביא דעת **רה"ג** בנחתם שלא לשמה. **והבי"ש** [שם ז] העיר דלגבי ע"א לא הביא דבריו.

ה. דאי' ששטר מתנה שחתומין עליו קרובים פסול אף לר"א, דהוה מזוייף מתוכו. **ופרש"י** במאי קני בהאי שטרא, האי שטרא חספא בעלמא.

ו. **והגר"א** [קלא ח] כת' דנראה דאף היכא דליכא עדי מסירה מהני חתימתו שלא לשמה מדאורייי', כיון דוכתב לא קאי אחתימה כלל. וציין לדברי התוס' דהוה משום גזירה. [אך מתוס' ליכא ראיה, דתוס' ס"ל דל"מ בלא עדי מסירה לר"א].

ז. וכ"פ **השו"ע** [קלא ח] דהיכא דחתמו שלא לשמה, ונתנו בלא עדי מסירה אינו גט. ואם מסרו לפני עדי מסירה פסול מדרבנן. וי"א [רב האי גאון הנ"ל] שגם זה אינו גט.

ח. **ותוס'** [לקמן יח:] דנו האם רשאי להחתים פסולים בנוסף לכשרים, דחיישי' יקיימו ע"י הפסולים [ומבואר דבשעת החתמה חיישי' שיסמוך עליו]. וע"ע תוס' [לקמן כז] והריטב"א שם.

ט. **והש"ך** [חו"מ לד ג] תמה בזה, כתב דצע"ג והדין רחוק מהסברא. ודן לדחוק את הגמ' [הנ"ל] בכמה אופנים. ושוב כת'

צא) **בא"ד כדאמר' בפ' ד' אחין וכו'. האחרונים** [שי' ר' שמואל] הקשו דיש לחלק דדיני נפשות בעי פסק בי"ד ע"פ עדים, ומש"ה חיישי' שבי"ד יחייבו מיתה ע"פ עדות פסולה, אבל הכא י"ל דמהני לבירור בעלמא.

צב) **בא"ד אבל הכא שהעדים כשרים אלא שחתמו שלא לשמה, מה תקלה יש בכך אם נסמוך עליהם וכו'.** לכאו' כוונת התוס' דמהני שטר ראיה על הגירושין, ובזה ל"צ חתימה לשמה. [דהוה מדיני הגירושין, ולא מהלכות שטרות]. **והגר"א** [קלא ח] **ביאר** ד'וכתב' לא קאי אעדים, וחתימה דגט אינו אלא מדין שטרות.

צג) **בא"ד ול"ל וכו' זימנין דיחתמו תחילה ויכתבו גט ע"ג חתימתן, והתם ליכא עדות כלל וכו'.** בפשוטו מבואר דכה"ג אינו עדות כלל[יא]. **והאמר"מ** [יז ה] **הביא דתוס'** [לקמן כג. ד"ה אימא, וכן **הריטב"א** ב.] פליג, וס"ל דהעדים יכולים לחתום על נייר חלק ואח"כ לכתוב את השטר. ונחשב עדות במה שמוציאנו מתחת ידו. וכ"כ **הנתיבות** [לט יג] דעיקר העדות נגמר בשעת מסירת השטר[יב] ומש"ה לא נחשב מפי כתבם.

והנתיבות הק' מתוס' דידן, וכת' די"ל דכוונתו למ"ד דעדיו בחתומיו זכין לו, ובשטר מוקדם ל"ש זכין. א"נ הכא דחתם על נייר חלק גרע ולא חשיב הגדה כלל, ולא דמי להיכא דחתם קודם דעת המתחייב.

צד) **בא"ד וי"ל דמ"מ איכא למיגזר חתימה אטו כתיבה וכו' גזרי' פן לא יכתבו לשמה. הרש"ש** הק' דא"כ הגזירות אינן שוות[יג]. וכת' דמ"מ הגמ' מק' דמשמע מדברי ר' אבא דכולל כל מיני מזויף מתוכו.

ובחי' ר' נחום תי' דגדר הגזירה כשהגט נחתם שלא לשמה הוא לפסול את החתימה. אלא דמ"מ דנו שיתכשר ע"י עדי מסירה. ובזה הביאו את דברי ר' אבא דכיון שהחתימה פסולה הוה בכלל דין מזוייף מתוכו. וכעי"ז כתב בחי' ר' שמואל.

דברי הרשב"א – **והרשב"א** הקשה [כעין קושיית התוס'] מה שייך בזה מזוייף מתוכו, דהא עדיו כשרין, ומדינא אי"צ לחתום לשמה. ומאי פסול איכא כיון דעדי חתימה לא כרתי.

והרשב"א הביא צד דחתימתן של עדים הוא בכלל הכתיבה ובעי לשמה [אף לר"א], כיון דפעמים שאין כאן עדי מסירה וגט זה מתקיים בחותמיו ואמרי' דודאי כדין נמסר. א"כ מכלל כתיבת הגט הוא [אף כשיש עדי מסירה], ואי לא חתמי לשמה הוה מזוייף מתוכו.

והרשב"א הוסיף אבל בשמות מובהקין של עכו"ם [לקמן י:] כשר, שלא יבואו לסמוך עליהם, ולכן אינו בכלל הכתיבה.

והאחרונים [אמרי משה, גרנ"ט, שי' ר' שמואל, חי' ר' נחום וכו'] דנו האם כוונת הרשב"א דנחשב חלק מהכתיבה מדאורייתא, או דהוה גדר הדין דרבנן דמזוייף מתוכו. וע' בהמשך.

והרשב"א כתב דלדברי הרי"ף דכשאין עידי מסירה עדי חתימה כרתי, מש"ה בעי לשמה כיון דפעמים כרתי. דכי כתיב 'וכתב' בין אכתיבת גט ובין אחתימת עדים.

והרשב"א הקשה א"כ בחתומים עכו"ם יפסל מדינא[יד]. ותי' דחתימת נכרי אינו חתימה אלא מילוי דיו.

ושוב הקש' **הרשב"א** דהפסוק 'וכתב' קאי או אכתיבה או אחתימה או אתרוייהו. ואי קאי אכתיבה וחתימה תבעי לעולם חתימה ולשמה, וכר'

דאפשר דכיון דגזיה"כ דנמצא א' מהם קרוב או פסול בטל כל העדות, א"כ היכא דמעיד בהדי הפסול בטלה עדותו מגזיה"כ.

[וצ"ב כוונתו דאף דחל פסול בעדות, הא לא איברי סהדי אלא לשיקרא. והוא יודע דעדותו אמת. ומ"ש ע"א דהש"ך נקט דרשאי לגרום שיפסקו על פיו. ומ"ש גזיה"כ דפסול קורבא דניחא ליה].

י. ויל"ד דהתם הוא איסור 'שקר'. אבל הכא הוא הנהגת בי"ד לגרום שלא לפסוק ע"פ עדות פסול.

יא. וע"ע לשון **תוס'** [ג: סוד"ה שלשה].

יב. **והנתיבות** הביא דברי **הר"ן** [לקמן פו מח. בדה"ר] דעדי חתימה כורתים בשעת המסירה.

יג. [דעדים פסולים הוא מחשש שמא יבוא למסור].

יד. וכה"ק **הגר"א** [קלא ח] דעכו"ם אדעתא דנפשיה קעביד, א"כ היכא דחתומין בו עכו"ם אף שמסרו בפני עדי מסירה יפסל מדאורייתא. [והק' לדעת רה"ג דמזוייף מתוכו פסול מדאורייתא].

יהודה. ולר׳ אלעזר ע״כ אכתיבה לחוד קאי. והרשב״א כת׳ דע״כ משום גזירה הוא[טו].

צה) **תוד״ה עד.** וי״ל דמשכח״ל וכו׳ ואח״כ נטעו והשריש[טז] וחתמו. דכיון דהוה מחובר בשעת חתימה פסול. אבל דעת **הרמ״ה** [לקמן כא:, הו׳ בטור קכד] דאפי׳ כתבו וחתמו בתלוש, ואחר חתימתו חזר וחיברו[יז] פסול. **והב״י** הביא **דהרשב״א** [לקמן כא:] פליג. [וכ״ד התוס׳].

ועוד חידש **הרמ״ה** דאפי׳ לא אשרוש נמי פסול, דמ״מ מחוסר מעשה מקמי נתינה[יח]. [**והב״י** שם כת׳ דה״מ היכא דביטלו לקרקע[יט]].

צו) **תוד״ה דקיימא.** הלכה כר׳ אלעזר אף בשטרות.

וכ״פ **הרא״ש** [לקמן ט ז]. וכ״ד **הרמב״ם** [מלוה יא ב] דמהני שטר בעדי מסירה בלא עדי חתימה. אבל **הרי״ף** [לפנינו מז. בדה״ס[כ]] פסק כר״א דוקא בגיטין [וכרוב האמוראים לקמן שם].

[**והראשונים** [לקמן שם] דנו עוד ע״פ הסוגיה [כתובות צד.] דב׳ שטרות היוצאין ביום א׳, דלחד לישנא רב ס״ל יחלוקו משום דעדי מסירה כרתי. ואילו לשמואל שודא דדייני, ומבואר דתלי איזה נמסר קודם. והרמב״ן דחה דהתם תלי בדין עדיו בחתומיו זכין. והר״ן [לקמן] האריך בזה].

והראב״ד [לרי״ף שם] הביא צד לחלק דעדי מסירה מהני לשטר מתנה לקנין, אבל הלואה דלגוביינא, וכן שטר מקח וממכר שיש בו אחריות ל״מ עדי מסירה דאין בו קול[כא]. **והרמב״ן** [פו:] חלק דכיון דפלוגתא דתנאי בכולהו שטרות, וכן פלוגתא דאמוראי בכולהו, היכי מחלקינן אנן בינייהו.

צז) **בא״ד ולפיכך צריך ליזהר שיהו ע״מ בשעת נתינת הגט וכו׳.** מבואר דכוונת התוס׳ לאפוקי מסברת הרי״ף [הנ״ל] דמהני עדי חתימה לחוד אף לר״א. וכן תוס׳ הביאו מהא דגיטין שנתערבו דלא ידעו עדי מסירה ׳ואי לר״א סגי בעדי חתימה וכו׳״. והוכיחו מהתם דלא כרי״ף, וצריך דוקא עדות בשעת מסירה. דאינהו כרתי.

צח) **בא״ד ולא מהני עדי חתימה אלא שאם ימותו וכו׳.** וכדאי׳ [לקמן לו.] דתקנו חתימת העדים מפני תיקון העולם[כב]. **והרי״ף** [לקמן מז: בדה״ר] הוכיח מהתם דהיכא דיש עדי חתימה ל״צ כלל עדי מסירה. [וע׳ מה שהו׳ לעיל ג:].

צט) **בא״ד מסתמא בהכשר נעשה וכו׳.** **והרמב״ן** [ספר הזכות שם] תמה דאולי לא ידעו דהלכה כר׳ אלעזר דבעי עדי מסירה. **והרא״ש** [לקמן פו, ט ז] **תי׳** דהכל יודעים דאין דבר שבערוה פחות מב׳, וא״א להתיר א״א בלא עדים ואפי׳ לר׳ מאיר [וכר״ת]. **והחזו״א** [פז לח] כתב דכוונת התוס׳ דחזקה שהבעל מגרש כדין [דאינו חשוד לקלקל] וישאל אצל חכם האיך מוסרים כדין, דאל״כ ניחוש לטלי גיטך ושאר פסולים.

והרא״ש [ב״ב י ז] כת׳ דאף בשאר שטרות[כג], לר״א שטר הבא לפנינו ועדים חתומים עליו גובין בו,

---

טו. [וצ״ב כוונתו האם חוזר לפי׳ הא׳ או הב׳, או שהוא צד חדש וע׳ אחרונים].

טז. [כגון שכתב גט וזמנו מאוחר, ואח״כ השריש ג׳ ימים. א״נ שנטעו, וקודם זמן השרשה כתב הגט].

יז. [ואח״כ תלשו ונתנו לה].

יח. ובעינן וכתב ונתן שלא יהא מחוסר מעשה משעת כתיבה עד שעת נתינה.

יט. **והב״י** כת׳ דהיכא דאשרוש ל״צ ביטול. ועפ״ז י״ל דתוס׳ איירי בלא ביטול, ומש״ה דוקא אשרוש.

כ. **והראשונים** הביאו כמה גירסאות בדברי הרי״ף. **והראב״ד** [לרי״ף] גרס בדברי הרי״ף דקי״ל כוותיה אף בשטרות [וע״פ הגמ׳ סנהד׳]. **והרמב״ן** [ס׳ הזכות] האריך לחלוק. **והרמב״ן** הביא נסחא ישנה כת״י הרי״ף שבתחילה כתב [להדיא] הלכה כר״א בגיטין ולא בשטרות. וחזר ומחק ולא בשטרות והניח הדבר בסתם כר״א בגיטין. [והרמב״ן האריך להביא כמה ראיות דכ״ד הרי״ף, אבל הר״ן שם דחה].

כא. **והראב״ד** הביא דעד״ז שטר כת״י אינו גובה ממשועבדים [ע׳ בסוגי׳ ב״ב קעו.].

כב. אבל **רש״י** [לקמן כב:] כת׳ דלר״א אשה שבאה לינשא צריכה להביא עדי מסירה. ותוס׳ [כב.] כת׳ דרש״י איירי דוקא בדבר שיכול להזדייף.

כג. **והאחרונים** דייקו מדבריו דקאי אף בשטר ראיה. [ע׳ בסמוך]. [וילד״ח דכוונתו דגובין ממשועבדים, דהוה שטר קנין לשעבוד נכסים].

אע"פ שאין אנו יודעים שנמסר בפניהם, אלא שאנו תולין כיון ששניהם חתומין עליו גם נמסר בפניהם[כד].

ק) **בא"ד וכן משמע [לקמן פו:] וכו' דלא ידעי' ע"מ בהאי מיגרשה וכו'.** ומשמע דתוס' נקטו דהנידון שם משום העדים. אבל פשטות הגמ' [שם] הנידון דס"ד דבעי' מסירה לשמה[כה] [והחסרון בשליח, ולא בעדים].

ורש"י [שם] כת' דלא ידעי עדי מסירה בהי מנייהו מגרש, ור"א כיון דל"צ חתימה לשמה, ע"כ 'לשמה' קאי אוכתב ונתן. ובעי' מסירה מבוררת לשמה. וצ"ב א"כ אמאי תלי בעדי מסירה.

והרמב"ן [לקמן פו:] ביאר סברת הגמ' דלר"א צריך נתינה לשמה, מפני שפעמים שהוא נמסר בעדי מסירה, וצריך שיהא כריתות לשמה. דרחמנא אמר כל כתיבתו לשמה תהא, ד'לה לשמה' א'וכתב ונתן' קאי. הלכך אפי' יש שם עידי חתימה נמי. [ותי' בזה קו' התוס' על הרי"ף].

עדי מסירה לשוויי גט

קא) **בא"ד ועוד רגיל ר"ת לומר דאפי' ר' מאיר בעי עדים בשעת מסירת הגט. וכ"כ הרא"ש** [ט ז]. דצריך עדות לברר עצם הגירושין, מלבד דיני שטר הגט.

אבל **רש"י** [לקמן כב:] משמע דלר"מ אי"צ לתת בפני עדים. ומדברי **הרמב"ם** [א טז] מבואר דהיכא דיש עדי חתימה אי"צ לתת בפני עדים [אף לר"א[כו]]. וכן מבואר **ברי"ף** [הנ"ל מז:], **וכ"כ הרשב"א** [ה:] **בשם העיטור.**

והרמב"ם [א יג] כת' [דהיכא דליכא עדי חתימה] צריך ליתן לה בפני עדים. שנאמר ע"פ ב' עדים יקום דבר, ואי אפשר שתהיה זו היום ערוה והבא עליה במיתת בי"ד ולמחר תהיה מותרת בלא עדים. לפיכך אם נתן לה גט בינו לבינה, ואפי' בעד אחד, אינו גט כלל. [משום עדי דבר שבערוה. ודלא כתוס' דיש ב' טעמים אשוויי שטרא ודבר שבערוה[כז]].

קב) **בא"ד וכן שטר מתנת קרקע וכו' אין מועיל כלום לר"א אם ידוע שלא נתנו לו בפני עדים וכו'.** [דעדי מסירה כרתי, וצריך שהעדים יראו המסירה].

קג) **בא"ד [שם] שטר מתנת קרקע או שטר מכר שהוא לקנין קרקע[כח] וכו'.** אבל **הרא"ש** [ב"ב י ז] נקט דאף שטר ראיה לר"א הוה משום דמסתמא נמסר לפני עדים אלו[כט].

קד) **בא"ד מיהו יש לחלק[ל] דלענין ממון דמהני הודאת בע"ד וכו'. ותוס'** [לקמן י: ד"ה חספא] הביאו סברא זו דכשיש עדי חתימה ישראל כשר לקנות בו בלא עדי מסירה, שידוע ע"י עדי חתימה [הכשרים] שבא השטר מיד הנותן ליד המקבל[לא], וכן כשר בהודאת נותן שהוא כק' עדים.

ותוס' כת' דשטר שחותמין בו עכו"ם לא חשוב שטר לקנות על ידו, שאין בו לא עדי מסירה ולא עדי חתימה שכשרים להעיד, ולא הודאת בע"ד. והוי חספא בעלמא.

קה) **שם. דמהני הודאת בע"ד. ולכאו' משמע בתוס' דל"צ עדים כלל** [ואף בלא עדי חתימה][לב], דבממון מהני הודאת בע"ד. [וצ"ב דהמוכר אינו עומד לפנינו להודות]. **אבל הקצות** [מב א] דייק מתוס' דדוקא

כד. וצ"ב דכותבין שטר למוכר אף דאין לוקח עמו, ואמאי יש לנו לומר שהיו עדיו בשעת מסירה. והתם ל"ש אומדנא שלא יכשילנה.

כה. דהגמ' שם דוחה דר"א ס"ל דצריך כתיבה לשמה, ואי"צ מסירה לשמה.

כו. ולשיטתו דלר"א אף עדי מסירה כרתי.

כז. **והרמב"ם** לשיטתו [מכירה א ז] דמהני שטר בלא עדים כלל.

כח. תוס' לא הזכירו שטר חוב, ומשמע דס"ל דגובה ממשועבדים אף בלא עדי מסירה. ול"צ קנין השטר. וכ"כ **תוס'** [לקמן כ: ד"ה וכותב]. **ויתבאר לקמן שם בעזה"י.**

כט. ויל"פ ע"פ דעת **הרי"ף** [יבמות לא:] דשטר היוצא מתחת יד העדים אין לו תורת שטר, אלא משעה שנמסר לבע"ד. דאל"כ אמאי תלי במסירה כלל.

ל. והגהש"ס ציין לדברי **הרא"ש** [ב"ב י ז הנ"ל], דהרא"ש פשיט"ל דצריך עדי מסירה אף בממון.

לא. ולכאו' תוס' דידן כת' הטעם משום הודאת בע"ד, ובטעם הב' בתוס' לקמן. ותוס' שם הביאו טעם נוסף דידוע ע"י העדי חתימה.

ובס' התרומה [הל' גיטין קלא] הביא בשם ר"ת דשטר מכר או מתנת קרקע מהני עידי חתימה גרידא בלא עידי מסירה, שהשטר טוב וראוי לקנות בו אם מסרו בינו לבין עצמו מועיל שפיר אם מודה שמסרו לו דהודאת בע"ד כק' עדים דמו. אבל גט לא שייך טעם זה.

לב. **והש"ך** [מח ב] הביא ע"פ דברי התוס' דשטר שנמחל

משום שיש עדי חתימה, דמהני עדותם כמו הודאת בע"ד. אבל לא מהני שטר בלא עדות כלל.

והרמב"ם [מכירה א ז ושו"ע קצא א] כת' דמהני שטר מתנה 'אע"פ שאין עדים כלל'. משמע בלא עדי חתימה ובלא עדי מסירה. **והסמ"ע** [קצא ג] ביאר דלא איברי סהדי אלא לשיקרי. וכן **הגר"א** [שם] ציין לס' קפט, דמהני קנין בינו לבינו. וכ"כ **האחרונים** [אמר"מ טז א, ברכ"ש] בשם **הגר"ח** לדייק מהרמב"ם דבממון יכול להיות שטר בלא עדים כלל, ולא בעי עדים כלל לאשווי שטרא.

אבל **רע"א** [חו"מ קצא] תמה דהיכא דהוה כתב סופר וליכא עדים 'אין דין שטר עליו', והאיך קנה. ורע"א דן דאפשר דמיירי בכת"י המוכר, ומהני שטר דכק' עדים דמי [ע' מה שהו' לעיל][לג]. וכן **הקצות** [הנ"ל] פשיט"ל דצריך עדים לאשווי שטרא[לד]. והביא דאף תוס' דידן מהני רק ע"י עדי חתימה במקום הודאתו, וכמ"ש **תוס'** [י:][לה].

קו) **שם. והקצות** ביאר דכיון דצריך עדות לקיומא בגיטין וקידושין, מש"ה צריך עדות בשעת מסירה. ולר"א צריך אף עדות לקיומי בשעת מסירה[לו]. אבל בשטר בממונות כיון דעצם הקנין ל"צ עדות, דלא איברי סהדי אלא לשיקרא. אבל היכא דליכא עדים כלל אינו שטר. וכמו שטר ערכאות של נכרי דאף דמהני לראיה הא אינו שטר.

והאמר"מ [טז י] הקשה ע"ז דמבואר בתוס' דהעדי חתימה לא מהני לאשווי שטרא, דבב' ששלחו בעי' שהעדים ידעו בהאי מיגרשה.

והאמר"מ ביאר דבממון האנן סהדי נחשב כעדים לאשווי שטרא. אלא שבגט וקידושין בעי עדים ממש, ולא סגי באנן סהדי [ולפ"ז עיקר כוונת התוס' אינה משום הודאת בע"ד]. ועוד יש שביארו שבשעת מסירה נחשב שמודה, ובזה הוה כמאה עדים לאשווי שטרא. והא דבעי עדי חתימה הוא משום דשטר הוא דבר שראוי להביאו אח"כ לראיה, משא"כ שטר בלא עדי חתימה ועדי מסירה כלל[לז].

קז) **בא"ד משום דמחייב לאחרים, דבקידושין אסר לה אקרובים ובגירושין אסר לה אכהן. הגמ'** [קידו' סה:] **פי'** דל"ש הודאת בע"ד בקידושין, ולא ילפי' בזה דבר דבר מממון, דבקידושין חב לאחרים. **ופרש"י** [שם] משום קרובים.

והרשב"א [קידו' סה: ד"ה א"ל] הק' א"כ גר וגיורת שאין קרובים יהיו נאמנים בהודאתם שקידשה, דלא חב לאחריני.

והרשב"א כת' וכ"ת כיון דבעלמא מחייבה לאחריני, אף מי שלא מחייב, כדי שלא לחלק, והא גבי ממון מחלקינן בין חב לאחריני ללא חב [וילפי' דבר דבר מממון].

והרשב"א כת' דנחשב מתחייבת לאחרים דנאסרה אכו"ע בהודאתה. והביא בשם **ר"ח** דנחשב חב לאחרים אי יבא אחר ויקדשנה.

ושוב הק' **הרשב"א** אמאי חשיב 'חוב', הא אין להם זכות עליה. והיא אינה חייבת לשום אדם. אטו מי שמודה שמכר שדהו נחשב חב לאחרים[לח].

והרשב"א ביאר כוונת הגמ' דעריות הוקש לצד ממון שיש בו חוב. דכיון דאית בו כעין חיוב לאחריני

שעבודו היכא דחזר ומסר מהני, וכמ"ש דאפי' מסרו בינו לבינה [ואף דנמחל שעבודו והוה כמי שאין לו עדי חתימה. מ"מ ראיית השטר קיימת ומהני שחזר ומסרו]. ועוד ציין הש"ך דכן משמע בתוס' [לקמן י:].

לג. אך הביא דמבואר **בסמ"ע** [שם א] דחרס יכול להזדייף, והא בכת"י דמוכר א"י לזייף כמ"ש **תוס'** [ב"ב נא].

לד. והקצות הביא כן בשם **ה"ה** [מכירה יא טו] דלא מהני לחייב עצמו בשטר התחייבות בכתב ידי אחר היכא דנתנו בינו לבינו, דודאי לאו כלום הוא. [וילד"ח דל"מ שטר התחייבות כיון דאין בו ראיה, ואין גובין בו. והמחייב עצמו בשטר צריך שטר שיוכל לגבות בו].

לה. והקצות [שם] הביא דנח' **הפוסקים** [ר"ס מב] האם שטר ממון מהני בדבר שיכול להזדייף בלא עידי מסירה, דהב"ח ס"ל דלא מהני. והש"ך חלק דשטר מתנה דקונה בשעתו מהני אף כשיכול להזדייף. והקצות הכריע כדברי הב"ח דה"מ כשמסרו בפני עדי מסירה. אבל בדבר שיכול להזדייף ל"מ עדי החתימה. דשטר בלא עדים אינו כלום, דבעי עדים לאשווי שטרא.

לו. והביא מש"כ **רש"י** [לקמן כב: ד"ה ר"א היא] דאמר חתימת הגט אינה מה"ת, ולא סגי למיתביה בלא עדי מסירה דאינהו הוא דעבדי כריתות. דע"כ בעינן עדים דילפינן [לקמן צ.] ערוה דבר דבר מממון.

לז. וכ"כ **הנתיבות** [לו י בתו"ד] דאין חשוב שטר רק כשיש ראיה ממנו, ע"י עדי חתימה או עדי מסירה.

לח. ועוה"ק דאף אי הוה חב לאחרים, הא כל שבידו מהני משום מיגו. והביא כדאי' [ב"מ יט:]. [ולכאו' כוונתו דע"י מיגו לא חשיב חב לאחרים, ונאמן בעיקר ההודאה. ול"צ תורת נאמנות מיגו].

לא דמי לממון בלא חוב. [ועיקר תי' הגמ' דלא ילפי' דין הודאת בע"ד בעריות, כיון דיש אופנים בעריות דיש צד חובה]. [וע"ע רשב"א ב"מ סא.].

קח) **שם. הקצות** [רמא א] הקשה מנלן דבעי עדות לקיומא בדבר שבערוה, ובגמ' [קידו' סה:] **ילפי'** דהוקש דבר דבר לממון, ובממון ל"צ עדות לקיומא, ורק לברר במקום הכחשה[לט]. [והביא דכה"ק הרשב"א הנ"ל וב"מ סא.[מ]].

והקצות ביאר דבממון מתקיים הדבר ע"י הבעל דבר, שהודאתו כק' עדים. דהא דבעי' עדות לקיומי הוא שיוודע הדבר לעלמא[מא]. ודוקא בגיטין וקידושין דל"מ הודאתו צריך עדות על גוף הדבר [ועפ"ז נקט הקצות דמהני אף כשיש אומדנא על מסירת הגט וכדו', כיון דיוודע הדבר. ואי"צ ראיית העדים את גוף המעשה].

ועפ"ז י"ל דזה כוונת התוס' דנחשב שיש עדות מסירה, כיון דראוי להיוודע. [ול"צ ראיית העדים ממש][מב].

קט) **רש"י ד"ה ואמר אביי.** כגון עיירות שמנה הכתוב וכו'. מבואר דקאי אגבול עולי מצרים. [וע' מש"כ לעיל ב., ע"ע לקמן ז:].

דף ד:

ק) **רש"י ד"ה הא.** ומעיר לעיר. [וכ"כ רש"י ב: ד"ה א"נ באותה]. **האחרונים** הקשו דאף באותה עיר יש לחוש שנכתב שלא לשמה [וכ"כ תוס' ד"ה ואמר]. ויש שתי' דבאותו העיר ידעי' אי יש ב' יוסף בן שמעון, ול"ש חשש שמצאו חבירו וכו'. ועוד יש שתי' דבעיר א' אפשר לברר בקל, ומש"ה לא תקנו שיאמר בשעת נתינה.

קיא) **בארץ ישראל ל"צ, דכיון דאיכא עולי רגלים מישכח שכיחי. האחרונים** [חש"ל, מהרצ"ח במשנה ב.] הביאו דמבואר דמחו"ל לא מהני עולי רגלים, ומוכח דאין חיוב לעלות לרגל מחו"ל. וכמ"ש תוס' [פסחים ג:].

קיב) **כיון דאיכא בתי דינים קבועין משכח שכיחי.**

הרמב"ן [ה:] **כת'** [אי לאו דמסתפינא הו"א] דהאידנא אר"י כחו"ל לגיטין, דהא בעוונתינו לא קביעי בתי דינין ולא שכיחא.

וכת' דליכא למימר כיון דלא תקנו מתחילה אי"צ לומר, דהא רשב"ג הצריך בעסיסיות בא"י[א]. ואפי' תימא דרבנן פליגי בעיר א', דא"א דלא משתמטו וידעי, אבל ממדינה למדינה הוה כמו בב"מ.

וכ"פ **השו"ע** [קמב א]. אבל **הרמב"ם** [ז] סתם בדאר"י אי"צ לומר ב"נ. ולכאו' משמע דס"ל דאף בזה"ז תליא בגדרי א"י ובזה לא תקנו.

קיג) **תוד"ה כיון.** הכא שמחזורת אחר עדים וכו'.

והרמב"ן כ' בשם **ר"ת** דאשה רכיב איסורא עליה ויותר תמצא קיום.

קיד) **בא"ד מ"מ דרך הליכתם יאמרו לאחרים וחברך חברא אית ליה וכו' אבל לענין קיום וכו' לא ימצא עדים כשיצטרך להם. ותוס'** [ב"ב לח:] כת' דכשחתמו על הגט אין דרך לצעוק בעיר וכו'. והקוב"ש [שם קסד] הק' אף אי יצעקו בעיר מה מהני, הא הלכו להם. ודייק דמהני עד מפי עד לקיום שטרות. אך הק' דתוס' [ב"ב מ.] כת' דל"מ עד מפי עד בקיום השטר.

קטו) **תוד"ה רבה אית ליה דרבא.** מה צריך ב"נ וכו'

והא רבה לא חייש לאיחלופי. וכ"כ **תוס'** [לעיל ג. ד"ה מאן ועוד]. **ועפ"ז כתבו תוס'** [ה. בסוד"ה ואי] ואין לומר דלאחר שלמדו תסגי בפני נחתם לחוד.

אבל **הרמב"ן** [ה.] כתב דלמסקנא רבה אית ליה נמי ב"נ משום איחלופי. ומעיקרא הגמ' מקשה מ"ט לא אמר, דקס"ד דרבה חייש להא ולא להא, אבל

לט. וע' רמ"ה [קידו' שם]. **והפנ"י** [הו' בנתיבות לו י] כת' דהוה סברא דלא נחשב קידושין אא"כ אסר לה אבו"ע. [וכ"מ ברמב"ן ושיטה לא נודע למי שם].

מ. והרשב"א תי' דהוקש דבר שבערוה [בלא הכחשה] לממון שיש לו צד הכחשה. דבדבר שבערוה יש צד חוב לאחריני.

מא. והקצות הביא דכ"כ **הר"ן** [לקמן פו מח. בדה"ר, הו' לעיל] דהא דמהני עדי חתימה לר"א [לדעת הרי"ף], לאו משום דס"ל דעדי חתימה כרתי, אלא שהמסירה כורתת מכיון שיש עדים על עיקר הדבר. דהוי להו עדי חתימה כעדי מסירה, שהרי הגט יוצא מתחת ידה בעדים הללו ובידוע שהבעל מסר לה ונמצאו כאילו הן עצמן מעידין על המסירה. [והקצות למד כוונתו דאי"צ עדות על גוף הדבר, וסגי באומדנא].

מב. אך דעת הרא"ש דשטר בממון צריך עדי מסירה, ולא סגי במסירתו. דשטר בעי' שיהא ראוי להתברר.

א. ויל"ד אי לא נתקן מתחילה כלל חילוק בין א"י לחו"ל, והתקנה ראשונה הייתה על כל מקום דגמירי. או דכיון דטעם התקנה יש אף בזה, קים להו לחז"ל שהורחב התקנה ע"ז.

למסקנא אמר רבה דטעמא דידי דחששו חז"ל לבולהו חששי.

קטז) **והוינן בה וכו'. התוס' הרא"ש** [וכעי"ז **המהרש"א** בתוד"ה אילימא] ביאר דאי לאו דרב יוסף הוה מפרשינן למשנה באילם, ולענין לשמה מהני עדות אילם, דלאו עדות גמורה היא וסגי מתוך הכתב. דליכא אלא לעז בעלמא דשלא לשמה [וכדאי' לעיל ב: דמש"ה סגי בעד א'[ב]]. אבל לא מהני להחשב קיום השטר, דהגדה של אילם לאו הגדה. **והמהרש"א** הוסיף כיון דתקנו בו גדר קיום שטרות, וכדאי' [בע"ב] דצריך בפני ג'. וקו' הגמ' כיון דרב יוסף העמיד בחרש א"כ הוה כשוטה וקטן, ולא יהני עדותו אף לענין לשמה.

דף ה.

קיז) **לא הספיק לומר עד שנתחרש. תוס'** [בע"ב ד"ה יטלנו] כתבו דהיינו דנתחרש תוכ"ד. **והקובץ ביאורים** [ד, קוב"ש ח"ב] הביא להוכיח מכאן דמהני מעשה קנין של פקח אף כשנתחרש תוכ"ד[א].

קיח) **רש"י ד"ה חוץ.** כדאמרי' דאין קטן נעשה שליח וכו'. וכ"כ **רש"י** [לקמן כג.] משמע דהוא מיעוט בפרשת שליחות, והקשו דהול"ל דאינו בר דעת לעשות מעשה נתינה. [וע' לקמן כג.].

קיט) **תוד"ה אילימא.** כגון אילם או שלא ראה דא"כ הול"ל 'ולא אמר'. **המהר"ם** ביאר ד'אינו יכול' משמע דהשתא אינו יכול אבל מעיקרא היה בן אמירה. **והמהר"ם שי"ף** כת' דנחשב 'יכול' לומר מתוך הכתב או רמיזה, ואף דל"מ עדותו. וע' שאר אחרונים. **והתוס' הרא"ש** תי' דכשלא ראה הול"ל 'ולא אמר' [כתוס']. ולגבי אילם תי' דמשמע לרב יוסף דליכא שום חידוש[ב].

אבל **הרמב"ן** [וכן ר"ן וריטב"א, לקמן ט.] כתב דאילם יכול להגיד מתוך הכתב וכמו שמהני עדות בכתב לעדות אשה [לקמן עא.].

והריב"ש [רמ, הו' ברמ"א קמב ז] הביא מדברי הרא"ש בסוגיין דאילם אינו יכול להעיד ב"נ[ג]. וביאר דל"מ כתיבה ורמיזה בתורת עדות, אף בעדות בפני נכתב דרבנן. ודוקא בעדות אשה [שמת בעלה] אמרי' דמשום עיגונא הקילו רבנן[ד]. וביאר דהוה עדות קיום גמור, וכדאי' דדימו לקיום שטרות בעלמא לענין הא דאין עד נעשה דיין. **והב"י** [קמב] הוסיף שלא חילקו בקיום שטרות[ה].

והבי"ש [קמב יא] תמה **שהרמ"א** [חו"מ מו ז] פסק בשם **הריב"ש** [תיג ושפב] דמהני קיום שטרות ע"י עדות מתוך הכתב. ותי' דאילם גרע דאינו יכול לדבר [וכשאינו ראוי לבילה גרע טפי]. וכן מבואר **בשו"ע** [מו לו] דאי' דכשהעד נעשה אילם אינו יכול לקיים כת"י[ו]. אבל **הש"ך** [שם יז] נקט דאין חילוק בין אילם לעדות בכתב, ותמה מדוע הרמ"א לא פליג בזה[ז].

והקצות [מו יט] ביאר דאילם נחשב ג"כ פסול הגוף, דילפי' מקרא ד'אם לא יגיד' [אף לולי החסרון עדות בכתב]. ואילם פסול אף בעדות קידושין דלא בעי יתקיים בחותמיו].

ב. ויל"פ כוונתו דנחשב עדות דאיסורין, ובאיסורין מהני עדות בכתב. וכדאי' בגמ' ב: דכיון דסתם סיפרא דדייני גמירי לא נחשב איתחזק איסורא ודבר שבערוה. וגדר העדות של איסורין.

א. [ולא אמרי' דגמר הקנין בשעה שאינו בר קנין, או דנחשב שהפסול בב"א עם הקנין. וע"ד מה שדנו האחרונים כשהעדים נפסלו תוכ"ד אחר עדותם, ע' ב"ק עד.]. **ובהערות** לקוב"ב [שם] דחה דבגט לא אמרי' תוכ"ד כדיבור [לענין חזרה] וכדאי' [נדרים פז.]. [ואף דמהני אמירת ב"נ תוכ"ד אחר הנתינה, וכמ"ש תוס' בע"ב. לא הוה כשאר קנינים].

ב. ואף דלרבה י"ל חידוש גדול דמהני עדות דאילם, מ"מ קושיית הגמ' מדברי רב יוסף.

ג. ומדברי **התוס' רא"ש** [ד: הנ"ל] מבואר דה"מ משום קיום, אבל לענין חשש שלא לשמה מהני עדות ב"נ דאילם. [ומש"ה

ד. ואילו בשליח הגט אפשר לשלוח ע"י פיקח.

ה. ואף דלענין הנשים שאין נאמנות שמת בעלה מביאות את גיטה, וכדלקמן כג: התם הוה סברא בנאמנות. ואילו הכא גזיה"כ דעדות מפי כתבם. וע' ריב"ש וב"י. **והאו"ש** [עדות ט] הוסיף דה"ה עד מפי עד ל"מ בב"נ, ומהני בעדות אשה משום עיגונא.

ו. ובקצות [שם יט] הביא בשם **הכנסת יחזקאל** **והתומים** דקיום כת"י של עצמו גרע, שמעיד על מנה שבשטר [וכדאי' כתו' כא:], ובזה ל"מ אילם. והקצות חלק על דבריהם [עי"ש].

ז. והוסיף דקי"ל [ס"ס כח] דמפיהם ולא מפי כתבם ממעט כל עדות בכתב [לאפוקי מדעת ר"ת בתוס' ב"ב מ. דרק אילם פסול דאינו בר הגדה, אבל מהני שאר עדות בכתב].

הגדה. **והקצות** [בסו"ד] הקשה דמ"מ בסוגיי' צ"ע, דהא כל הפסולין כשרין לב"נ, וה"נ אילם. וכתב ואולי משום חומר א"א הוא.

והבית מאיר [קמב ו] תי' דל"מ אמירת ב"נ מפי הכתב, דאתי לאיחלופי בקיום שטרות בידעתי ל"מ, וכן בעי אמירה בשעת נתינה, ומתוך הכתב ל"מ[ח]. ועוד כתב הבית מאיר דהא דמהני קיום מתוך הכתב הוא משום שהקילו להחשיבו שטר[ט], ולא הקילו בקיום שטרות דעלמא מתוך הכתב. אבל אילם אינו יכול לעשות שטר, כיון דל"ש נחקרה עדותו בבי"ד[י].

קכ) **א"ה יכול נמי וכו'. תוס' פי'** בכמה אופנים קו' הגמ' אי הכי. **והראב"ד** [על הרי"ף] כ' דלאחר שלמדו שכיחא מתיבתא בחו"ל ובתי דינים וכמו בא"י, וכא"י דמי דאפי' מדינה למדינה אי"צ לומר, ורק משום גזירה [וע' רמב"ן שהאריך לחלוק].

קכא) **מילתא דלא שכיחא לא גזרו.** בפשוטו היינו לאחר שלמדו. אבל **הרמב"ן** הביא **י"א** דהתי' מילתא דלא שכיחא קאי גם קודם שלמדו, דהוה גזירת חכמים ולא גזרו בלא שכיחא.

קכב) **והא אשה דלא שכיחא. הראשונים** הקשו נוקמא קודם שלמדו. **ותוס'** [ד"ה אי, וכ"כ שאר ראשונים] ביאר דאית לן לאוקמי כוליה מתני' דומיה דרישא. ועוד כתבו **הראשונים** דהאמת נקט דאשה קאי אף לאחר שלמדו. [ולי"מ ברמב"ן ניחא]. **והריטב"א** כתב דאשה אף קודם שלמדו הוה משום גזירה, דמדינא כיון דהגט בא לידה מידו של בעל לא חיישינן, אלא כיון דבתורת שליחות גזרו אטו שליח.

והתוס' רא"ש הקשה דילמא אשה צ"ל ב"נ משום קיום, דהא רבה אית ליה דרבא. ותי' א"כ באותה מדינה במדינת הים אי"צ, ומשמע דכל מקום שאיש צ"ל, אשה נמי צ"ל. וע' אחרונים.

קכג) **רבא מיניה שמואל מרב הונא ב' שהביאו וכו' לרבא ניחא וכו'. הריטב"א** כתב די"ל דזהו דמיבעי ליה אי משום לשמה או קיום, ופשט ליה דמשום קיום.

קכד) **שם. בעא מיניה שמואל מרב הונא. תוס'** [לקמן יא: וחולין יג.] הביאו דשמואל היה צריך לרב הונא. **ותוס'** [חולין יג.] הק' דבגמ' [ערכין טז:] אי' דיתבי רב הונא וחייא בר רב קמי שמואל, משמע כתלמיד היושב לפני רבו. וכת' דתרי רב הונא הוו.

קכה) **ומה אילו יאמרו בפנינו גירשה וכו'.** [ע' מש"ב לעיל ב:]. **הרשב"א** כת' דלפ"ז עדים קרובים פסולים, כיון דאינו יכול לומר בפנינו גירשה [**ובשי' ר' שמואל** דייק דמשום קיום היה מהני ב' קרובים, **והפוסקים** [מו יט] דנו בדעת הרשב"א אי מהני קיום שטרות ע"י קרובים. ועי"ש שדחה].

קכו) **כשניסת. פרש"י** דמשום הא גזירה לא מפקי' מיניה. **הריטב"א** ביאר דלאחר שלמדו חשש שלא לשמה הוא משום גזירה, וכשנשאת לא גזרו[א]. אבל **תוס'** [בע"ב ד"ה אי] מבואר דאף קודם שלמדו לא תצא משום חשש לשמה, דהוה לעז בעלמא. **ותוס'** [לעיל ב:] הביאו מזה דכל החשש לשמה הוה לעז[ב].

והרא"ש [ט ו] הביא בשם **רב האי גאון** דלרבנן כל גט שפסול משום תקנ"ח לא תצא, ואשכחן נמי [בסוגיין] דלרבה לאחר שלמדו פסול משום שמא יחזור הדבר לקלקולו, ואם נשאת לא תצא[ג]. **והביא** דכ"ד **הרמב"ם** [י ב] דכל מקום שכתב 'גט פסול', פסול מדרבנן. ולכתחילה לא תנשא ואם נשאת לא

ח. ולפ"ז ב"נ ל"מ מתוך הכתב אף בפקח, ובשאר קיום שטרות יהני אף באילם מתוך הכתב.

ט. **ובזכרון שמואל** [מד] האריך עד"ז דקיום בכתב מהני רק משום שנחשב שטר. **והקה"י** [ט] חלק [מסבראא], דלא שייך שטר ל"ש שטר במה שאינו זכות ממון לאדם. והכא ל"ש זכות ממון דהוא כת"י. ועוד דנו האחרונים דהוה שטר של ע"א [ותליא במח' בתוס' כתובות כ:], ועוד יל"ד אי בעי נוסח שטר.

י. ואף דאינו פסול הגוף, מ"מ עדות בשטר בעינן שיהא ראוי לאומרה בע"פ. אבל הקצות הוכיח דאילם הוא פסול הגוף מהא דאינו יכול לכתוב שטר.

יא. [וכ"מ מרש"י דדוקא משום 'הא גזירה'].

יב. [ופשיט"ל דאיירי אף קודם שלמדו. אבל לגירסתנו אדרבה משמע דקאי לאחר שלמדו].

יג. **ובשי' ר' שמואל** תמה דאדרבה מבואר הכא דקודם שלמדו תצא [וכן במקום שאינו מתקים בחותמיו]. ותי' דבמקום

תצא והולד כשר, ויחזור ויתן גט אחר [והרמב"ם [ז יז] כתב דהגט 'פסול' עד שיתקיים בחותמיו]. אבל בשו"ת הרי"ף כתב דהוה ממזר ספק [מדרבנן]. [וע' לקמן פו].

קכז) **תוד"ה כשניסת.** והא דתניא הולד ממזר. לר' מאיר. וביאר הפנ"י דא"כ אף לרבנן מ"מ תצא, כל שלא אמר ב"נ. דס"ל לתוס' דכ"מ דלר' מאיר הולד ממזר, לרבנן עכ"פ תצא.

דף ה:

קכח) **אנן ניקום ונערער עלה.** ומבואר דמ"מ בעי קיום, ואם אינו מקויים אנן ניקום ונערער. **ותוס'** [ד"ה אי] משמע דחשש זיוף הוא חשש פסול ושלא לשמה משום לעז בעלמא, ולכן לא תצא. אבל בחי' מכת"י[א] כתב דלאחר שלמדו אינו יכול לערער [אבל קודם שלמדו ניקום ונערער שמא הבעל יבוא ויהא נאמן].

קכט) **בפני כמה נותנה לה. הרשב"א** דייק דהיינו במקום שצריך ב"נ, אבל בארץ ישראל סגי ליתן בינו ובינה, וכ"ד בעל **העיטור**. והרשב"א חלק דכיון דקי"ל עדי מסירה כרתי בעי עדים. א"נ אפי' לר' מאיר אפשר דבעי עדים להחזיקה בגרושה [וכדעת **ר"ת** הו' בתוס' ד.]. והרשב"א יישב דכוונת הגמ' דסגי בב' עדי מסירה, והמביא בחו"ל פעמים דבעי ג'[ב].

ורע"א כת' דאי משום עדות קיומי סגי למסור לפני א', **והשליח יחשב עד** [דאף בדאוריי' קי"ל דשליח נעשה עד, וכדאי' קידו' מג. ע' בסמוך], **וסגי ליתן בפני ע"א.**

והרא"ש [ר"פ השולח] הביא מ**הירושלמי** דבעי להחזיקו לפני ב'[ג], ואין השליח עולה משום ב'. והרא"ש ביאר דהשליח ל"מ שהרי הוא עומד במקום הבעל. ובפשוטו משמע דס"ל דהשליח אינו נעשה עד. **והטור** [קמא יא] תמה בזה, ונדחק דכוונת הרא"ש דאין דין השליח כב', אבל מצטרף לעוד עד. **והב"ח** **והדרישה** [הו' בבי"ש קמא יא] חילקו דכשיש ב' שלוחין אמרי' דהן הן עדיו, אבל שליח א' אינו מצטרף דמיחזי שהוא הבעל. [וע' מחנ"א לרמב"ם ז יד].

והתורת גיטין [שם] ביאר דעת הרא"ש [דמדינא] לא מהני השליח להחשב עדות קיומי, דבשעת מעשה הוה בעל דבר. ורק לאחר מעשה יכול להעיד על המעשה.

קל) **שם. הנודע ביהודה** [אה"ע ת קיד] דייק מדברי **רש"י** [סנהדרין ב. ד"ה מיאונין] שכתב דמיאון בעי ג' משום דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון. ודייק דהוה דומיה דנתינת גט, דבעי ג' משום דהוה כמעשה בי"ד[ד]. [וביאר כיון שיש בו נפק"מ לממונות וכעין הא דאיתא ביבמות קכב:[ה]]. אבל **האחרונים** חלקו דכוונת רש"י כעין דאורייתא, דמיאון דמיא לחליצה דבעי ג' [וכעין הא דיבמות קד.].

קלא) **לימא בהא קמפלגי דמ"ד וכו' לפי שאין בקיאין לשמה, ומ"ד בפני ג' וכו'. הריטב"א** נקט דבעי ג' לקבלת עדות. אבל **רש"י** כת' דקיום שטרות בג' [וכדאי' כתוב' כא:]. וכ"כ **התוס' רי"ד** דקיום שטרות בעי ג' לכו"ע, כדין מעשה בי"ד. [ולכאו' כוונתו כמ"ש תוס' [ב"ב מ. וכ"מ] **דאפי' למ"ד** [סנהדר' ג] ב' שדנו דיניהם דין, קיום שטרות צריך ג'[ו]].

המהרש"א [ה.] הביא מכאן דמשום לשמה ל"צ עדות גמורה, ואינו אלא משום לעז. [וכדברי **התוס' הרא"ש**

דגדר הגזירה דרבנן לחשוש לדאורייתא, תצא. אבל גזירה בעלמא כגון לאחר שלמדו, לא תצא.

א. מוסד ה"ק ע"ש הריטב"א.

ב. **ורע"א** הקשה דזה דוחק, דמשמע דמשום ב"נ בעי ב'.

ג. **והרא"ש** נסתפק האם הוא משום ר' אלעזר דע"מ כרתי או אפי' כר' מאיר משום עדות קיום.

ד. **והתומים** [ט ב] הביא **תרגום יונתן** [דברים כד א] וכתב לה ספר כריתות, קדם בי דינא. [והתומים כת' דמזה יצא המנהג שכותבים גט בפני בי"ד. ודלא כרמ"א ס' הגט דאי"צ בי"ד].

ה. והנוב"י כתב דזה מקור לדברי **התה"ד** [רמח בשם קדמונים הו' בשו"ע ס"ס קכג] דאין מגרשין בלילה דהוה כדין. והפוסקים נתקשו בזה. אבל **הרמ"א** [קמב ה] כת' דדוקא כשאומר ב"נ צריך למסור בפני ג' [וכדאי' בסמוך], ונחשב 'דין'. **והאחרונים** [עונג יו"ט קנה] הביאו דהאו"ז [שו"ת תשמה] עמד בזה להדיא, דהאו"ז כת' דאין מגרשין בלילה דמשפט כתיב ביה [וכדאי' לקמן פח:]. והאו"ז הק' א"כ נבעי ג', ולא אשכחן דצריך ג' אלא משום ב"נ. ותי' דמדאורי' חד נמי כשר לדון. [רצ"ע דנח' בזה האמוראים].

ו. **ורשב"ם ותוס'** [ב"ב מ.] כ' הטעם דאל"כ מיחזי כעד מפי עד. אבל **התורי"ד** ביאר דקיום נחשב מעשה בי"ד [ומש"ה בעי בי"ד יותר חשוב].

ד:], ודוקא משום קיום צריך קבלה בבי"ד [ולא מהני מפי הכתב].

והריטב"א הקש' דאף למ"ד לשמה בעי בי"ד לקבלת עדות[ז]. ותי' דטעמא דמ"ד לשמה דמדינא ע"א נאמן וכדין איסורין[ח], אי לאו דהוה דבר שבערוה. ומשום עיגונא הקילו שיהא כשאר איסורין. ולא מצינו עד המעיד באיסורין שיהא צריך עדות בפני ג', דאינו כקבלת עדות. אבל למ"ד משום קיום הוה כקיום שטרות דעלמא, אלא דהקילו דע"א נאמן כב', ולגבי קבלת העדות לא הקילו.

והאחרונים דנו בעדות איסורין כנגד איתחזק איסורא דצריך ב' עדים האם צריכין להעיד בבי"ד, **והנתיבות** [ס"ס לח, כח ו[ט]] כת' דאפי' דצריך ב' עדים ל"צ להעיד בבי"ד[י]. **והמשובב** [שם] חלק[יא]. וע"ע שער"י [ו ה].

קלב) **שם. בפני ג'. בהג' מרדכי** [תסז] הביא בשם **רש"י**

דאף שהשליח נותן הגט בפני ג' משום דדמי למשפט, אפ"ה יכול ליתנו בלילה כיון דקיום שטרות דרבנן. ולא דמי לקיום שטרות דעלמא דתחלת דין הוא, אבל הכא סוף דין הוא.

והרמ"א [קמב ה] הביא י"מ שלכתחילה הג' שאומר בפניהם צריכים לישב. ולכתחלה יתנו לה ביום ולא בלילה[יב]. [משום בפני נחתם[יג]].

קלג) **שם. בפני ב'. פרש"י** בתרי סגי דלהוו סהדי וכו'

ואי אתי בעל תו ומערער לא משגחינן[יד].

[שהעדים מעידים שהשליח אמר ב"נ]. **והריטב"א** כ' בדין הוא דל"צ אפי' ב', אלא משום חומרא דאשת איש הצריכו שיאמר הדבר בפני ב', שיהא שליח נזהר במה שהוא אומר ושידקדק בעדותו. [ונפק"מ דאף היכא דראו עדים מאחורי גדר לא מהני. דבעי' שהשליח יזהר לומר בפני העדים].

קלד) **שם.** מבואר דאח"כ כשיבוא לערער מעידים ב'

עדים ששמעו שאמר בפני נכתב. וצ"ב דהא הוה עד מפי עד. **והמאירי** הביא בשם **חכמי ההר** דאי"ז קבלת עדות אלא דמעידים שפלוני העיד שנכתב לשמה. [פי' דהשליח עושה 'מעשה אמירה' דמידק, ולא נחשב עדות העד].

והאחרונים ביארו ע"פ דברי **רע"א** [שו"ת קכג, וכן החוו"ד צח א] דמהני עד מפי עד בעדות של"צ להעיד בבי"ד. ומש"ה מהני עד מפי עד באיסורין[טו], שמעידין שנגמר עדותו של ראשון[טז]. ורק במקום שצריך להביא עדות הראשון לבי"ד לא מהני.

קלה) **שם. קסבר לפי שאין בקיאין לשמה.** בחי' **הר"ן**

הק' דאף לרבה דתקנו משום לשמה, מ"מ מהני עדותו [להחשב קיום], ואי יש עוררין ל"צ קיום. [והוכיח כן דהו"ל לגמ' לפרש דהיינו נפק"מ בין רבה לרבא].

והר"ן ביאר דמ"מ למ"ד משום לשמה תקנו דסגי בב'[יז], דחששו שיטעו שב"נ הוה משום קיום שטרות [ולא משום לשמה], ויסברו דבמקויים אי"צ ב"נ.

ז. ומה לי קבלת עדות על החתימות או על לשמה.

ח. ויש שדנו אי י"ל כן אף לדעת הראשונים [הו' לעיל ב:] דע"א אינו נאמן במקום דאיתחזק איסוראא, אף באיסורין. [אך י"ל דכיון דסתמא דהגט כשר, לא נחשב איתחזק איסורא. ורבנן תקנו שיחשב כאיסורין באופן דע"א נאמן].

ט. והנתיבות ציין דכ"כ **בחוו"ד** [צח א] דבאיסורין ל"צ בי"ד, דילפי' מהא דהאמינה תורה לכל א' או 'וספרה לה', ולא נקרא 'עד'. [אך החוו"ד שם בסו"ד כת' דה"מ היכא דליכא איתחזק, אבל היכא דאיתחזק איסורא הוה מדין עדות. ולכאו' סתר משנתו].

י. **והנתיבות** תמה עמש"כ **הקצות** [שם ד] דשייך כאשר זמם שנתנסך יינו, דהא ל"צ בי"ד. **והמשובב** תי' דאף דל"צ בי"ד היכא דנתקבל עדותו בבי"ד שוב אינו יכול לחזור בו [וכמ"ש בשו"ת הר"ן מז הו' בש"ש ו יג]. ועוד השיג דכיון דצריך עדות ודאי צריך בי"ד.

יא. ועפ"ז י"ל דכוונת הריטב"א דכיון דסתם סיפרא דדייני גמירי, מש"ה תקנו שיחשב גדר עדות ע"א באיסור. [וכן דייק האמר"ב [עדות י] דדוקא משום דע"א נאמן באיסורין ל"צ בי"ד].

יב. **והגר"א** [כ] ביאר דהא דמי למשפט, כמ"ש כאן דצריך ג'. אבל בהגמ"ר מכשיר בלילה דסוף דין הוא.

יג. אבל **הרמ"א** [ס"ס קכג] הביא בשם התה"ד דאין לגרש בלילה [אף בלא בפני נכתב]. [והחמירו דאף לאחר שהתפללו ערבית מבעו"י שלא לגרש]. והפוסקים האריכו בטעם בזה.

יד. אבל אילו אמר בפני נכתב שלא בפני עדים לא יוכלו להביא ראיה בשעה שהבעל יערער.

טו. וכן נקטו רוב הפוסקים דמהני עד מפי עד באיסורין. אבל **הב"י** [שו"ת כת"י הו' בכנה"ג הג' ב"י חו"מ כח קיג] כ' דל"מ עד מפי עד אפי' באיסורים.

טז. וכמו היכא שמעידים שנחקרה עדותו של ראשון. [ע' תוס' כתובות כ.].

יז. [ואף דיש בו משום קיום, כיון דעיקרו עדות לשמה תקנו דסגי בב']

וצ"ב א"כ קו' הגמ' דרבה אית ליה דרבא ובעי' קיום, הא מ"מ צריך היכר דאינו קיום לחוד. וי"ל דסברת הגמ' דאי עיקר התקנה אף משום קיום מדינא צריך ג'.

קלו) **הכא בשליח נעשה עד. הריטב"א** הביא דנח' בגמ' [קידו' מג.] אי שליח נעשה עד [או דשלוחו הוה כגופו], וקי"ל כמ"ד דנעשה עד.

קלז) **הכא בשליח נעשה עד, ועד נעשה דיין. פרש"י** כלומר כי היכי דשליח נעשה עד, ה"נ נעשה דיין. וצ"ב הצד השווה בין ב' נידונים אלו, דהא דאין עד נעשה דיין הוה מדיני דיינים.

והריטב"א ביאר דכוונת הגמ' דלמ"ד אין שליח נעשה עד מפני שהוא כגופו, א"כ כ"ש דהשליח אינו נעשה דיין, דבעל דבר אינו נעשה דיין.

קלח) **והא אין עד נעשה דיין. פרשב"ם** [ב"ב קיד.] גזיה"כ היא, דדרשי' ועמדו ב' האנשים לפני [הדיינים], והעדים עצמם אינן חוזרין לדון. ועוד הביאו **תוס'** [כתובות כא:] צד דהטעם משום דהוה עדות שאי אתה יכול להזימה, שלא יקבלו הזמה על עצמם [ע' קצות ז ד].

קלט) **זימנין דמייתי אשה. הרש"ש** [ב"ק טו.] הביא להוכיח מסוגיין דאשה פסולה לדון, **ותוס'** [ב"ק שם ולקמן פח: ד"ה ולא] דנו בזה.

אבל גירס' **התוס' רי"ד** דמייתי לה איהי, שהאשה עצמה תביא.

קמ) **שם. הרשב"א** הק' מ"ש דהקילו לסמוך על עדות האשה לב"נ, א"כ תהני אף להצטרף להחשב בי"ד. **והרשב"א** תי' דמ"מ הצריכו קיום, ואין לך דין שהאשה והפסול כשרים לה. ועוד דלהבאת הגט הקילו, דפעמים ימצא רק את אלו לשלוח. אבל בשעת מסירה יימצאו דיים למסור לפניהם, ואין בזה משום עיגונא.

קמא) **תוד"ה הכי.** ה"ה דהומ"ל קרוב. **והרשב"א** הקשה אמאי כתבו אשה דהוה מילתא דלא שכיחא. וכתב דאפשר דנקט אשה עצמה שהוזכרה במשנתינו [לקמן כג:]. **והרשב"א** חי' דקרובים כשרים ומצטרפים, דאף דייני קיום ועדי קיום שקרובים זל"ז הקילו להכשיר. [וכ"ד הרשב"א בכ"מ והו' בשו"ע מו יט וע' ש"ך נ, והפוסקים הביאו דדעת המרדכי לפסול[יח]].

קמב) **שם. ועוד דנו הראשונים** אי גזלן כשר לאמירת ב"נ. וע' רמב"ם וראב"ד [ו ז], **והרשב"א** האריך בזה.

ורע"א דן דשליח בשכר הוה נוגע בעדותו, ואינו כשר להעיד. דאם נאבד הגט והביא גט אחר, לא יקיים שליחותו ויפסיד שכרו. ומש"ה צריך למסור בפני ג'. ועוד דן דאף שליח בחינם אם נאבד הגט חייב לשלם כדין שומרים[יט]. ואם טוען נאנס חייב שבועה.

יטלנו הימנו ויאמר ב"נ

קמג) **כיצד יעשה יטלנו. הריטב"א ור"ן** כתבו מהא שמעינן שכל קלקול או פסול בנתינה יכול לחזור וליתן, כיון דאין פסול בגוף הגט[כ].

החזו"א [קג יא] דן האיך מהני לחזור וליתן לה. דמאחר שכבר נתגרשה מה מהני אמירת ב"נ, ואמאי חשיב שעת נתינה. ודן אי חשיב דיש כאן פסול בגירושין [כיון דלא אמר ב"נ][כא], ומש"ה חוזר ונותן לו.

והחזו"א כתב דמ"מ אם קיימו אח"כ מהני, דאיגלאי מילתא דנתינה ראשונה היתה כדין. וכ"כ **הריטב"א** [בתו"ד] דאם נתקיים הגט בחותמיו לכו"ע לא תצא, שהרי נתברר למפרע שהיא היתה מגורשת בגט כשר.

והחזו"א נסתפק כשחזר ואמר ב"נ, האם עי"ז נתברר דהנתינה הראשונה היתה כדין [ומ"מ יש שם נתינה לנתינה שניה לענין שאפשר להוסיף לשמה], או דרק בקיום חותמיו אמרי' דנתברר דהוה כשר[כב]. [וע' בסמוך דנח' בזה הראשונים].

יח. וכ"כ **תוס'** [כתובות צב:].

יט. ורע"א כת' דהיכא דהנייר שווה הרבה יצטרך לשלם להבעל מדין שומר. ואף אי הנייר אינו שוה, י"ל דהגט שוה להבעל יותר מצד שכר כתיבת סופר וכדו'. **ורע"א** [בסוגריים] נסתפק בזה די"ל כיון דאין גופו ממון לא עדיף משטרות דאין חייבים עליהם מדין שומר].

כ. ויל"ד האם ס"ד דהגט מתבטל, או השליחות. א"נ כיון דמדאורייתא זכתה בגט, כבר היא שלה ואינה יכולה להתגרש בה שוב לגירושין דרבנן.

כא. ואף דמהני קיום חותמיו, דעי"ז נתברר דליכא תקנה.

כב. **והאחרונים** דנו בגדר התקנה דחייבו לומר ב"נ, האם כשלא אמר הוה פסול משום דלא אמר, ולא נתגרשה כתיקון

קמד) **רש"י ד"ה משום דלא אמר.** והא גט כשר הוא,

ובפניו נכתב וכו'. וצ"ב דכיון דלא אמר בפני נכתב, א"כ אפשר דלא נכתב בפניו, וי"ל דחששו בגט בהא ממדינת הים שהוא פסול. **והפנ"י** ביאר כוונת רש"י דאיירי שעכשיו רוצה לומר ב"נ, וקו' הגמ' וכי משום שלא אמר כן בשעת נתינה, אמאי הוה ממזר, הא עכשיו אמר [ואמאי צריך ליטול הימנה]. אבל היכא דלא אמר כלל ליכא קו' כ"כ, וי"ל דהוה ממזר מדרבנן.

והרשב"א הביא **ר"ח** [בשם י"א] דבעלמא קי"ל כר' מאיר דהמשנה ממטבע הולד ממזר. אבל בסוגיין קי"ל כרבנן כיון דהשליח עומד לומר ב"נ, וכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת.

והרשב"א הביא **דבירושלמי** משמע דהלכה כר"מ אף בסוגיין. והרשב"א הביא דכ"מ מדברי **רש"י** [ג.] דכת' דאתי למגזייה, וכל המשנה ממטבע הולד ממזר. ומשמע דנקט כדברי ר"מ משום דקי"ל כוותיה.

והרשב"א הביא **דבה"ג והרמב"ם** [ז יז] ס"ל דאין הלכה כר' מאיר[כג], דקי"ל כרבים. וכ"מ שתמהו על ר"מ, ותי' אין ר"מ לטעמיה.

קמה) **תוד"ה כיצד יעשה.** אבל לאחר נישואין

מסתבר דלר' מאיר אין תקנה כיון דהולד ממזר. אבל **הריטב"א** הביא י"מ דכל שיכול לתקן אפי' לר' מאיר לא אמרי' תצא והולד ממזר, כאילו נתקיים הגט בחותמיו [וע"י שאומר ב"נ הולד אינו ממזר ע"י נתינה ראשונה[כד]]. והא דתנן כל הדרכים האלו בה, כשהלך השליח או שמת שא"א לתקן. [ועד"ז כת' **הרשב"א** פי' ב'].

והריטב"א הביא עוד בשם **רבו** דאף לר' מאיר דהולד ממזר, מ"מ כיון שאמר ב"נ לא תצא [ומכאן ולהבא מותרת לו. אך תוס' הק' דכיון דהולד ממזר, א"כ הוה סוטה דרבנן ואסורה עליו].

והריטב"א חלק דאף לרבנן תצא דקנסוה כשנשאת שלא כדין. אלא דמהני נתינת הגט שלא תאסר על כל העולם.

והתוס' רי"ד גרס 'אלא' כיצד יעשה, **והתוס' הרא"ש** [ב"מ נה:] הביא ב' פירושים בגירסא זו, האם קאי אר' מאיר [וכיצד יעשה קודם שנשאת], א"נ אדרבנן קאי ואם לא היה עושה כן אף לרבנן הוה ממזר[כה].

אבל דעת **תוס'** דידן [וכן שא"ר בסוגי'] דלרבנן אף אם לא יאמר כלל ב"נ הולד אינו ממזר כלל.

והר"ן [על הרי"ף] כתב דלרבנן כיון דאמר ב"נ אפי' אחר הנתינה אין הולד ממזר דל"ל כל המשנה ממטבע הולד ממזר. ומשמע דלרבנן אם לא אמר ב"נ כלל הולד ממזר, אלא דמהני אף לאחר נתינה. ואף שלא בשעת נתינה נאמן לרבנן, והוה רק שינוי מטבע[כו].

קמו) **תוד"ה יטלנו.** דצ"ל בשעת נתינה ב"נ. **תוס'** [לקמן פד: ד"ה אמר] כתבו דלאחר שהגט ניתן בהילכתה [מן התורה] א"א לומר ב"נ. [אבל אילו לא חלו גירושין, והגט 'פסול', היה מהני ב"נ, דנחשב שהגט בידה בפקדון].

ועוד דדוקא שליח בשעת נתינה מידק דייק. [אבל כשהשליח ל"צ לעשות נתינה לא דייק, ואף שהאשה לא נתגרשה]. ומבואר דנחלקו ב' תי' התוס' בהא דצ"ל בשעת נתינה, האם תליא ב'מעשה' נתינה, ומשום דדייק. או בגירושין, דכיון דחלו הגירושין בלא עדות ב"נ לא מהני להוסיף אח"כ.

ועוד כת' **תוס' חיצוניות** [בשיטמ"ק ב"מ] דלאחר שכבר הלכו עדי נתינה ל"מ, דכיון שצריך עדים אחרים

חכמים [אלא דע"י קיום פקע התקנה]. או דגדר הפסול דחכמים חששו דהוה מזוייף [והיא בחזקת א"א], ולכן ע"י דנתברר דאינו מזוייף מהני למפרע. [ואפשר דתליא בהא].

כג. [והרמב"ם ס"ל דהגט 'פסול', ואם נשאת לא תצא].

כד. וכמ"ש החזו"א דלמפרע סגי בנתינה ראשונה כיון דנתברר שהגט מקויים כדין [והנתינה השניה הוא רק לתנאי בעלמא]. [א"נ מדרבנן מתגרשת בנתינה שניה, אלא דכל מקום שלא אמר ב"נ הוה רק חשש וספק ממזר, וכל שנתברר אח"כ הספק יורד חשש זה].

כה. ויל"ד בכוונתו האם מהני מה שנוטל ואומר ב"נ למפרע [דאל"כ הוה סוטה דרבנן ואסורה לשני. אא"כ נאמר דלא גזרו כל הדרכים בזה].

כו. ולכאורה מבואר דמהני ב"נ למפרע לרבנן, דהא נשאת כבר, ומהני דלא תצא [ואינו נאסרת עליו כסוטה]. אבל לר' מאיר כיון דבעי נתינה מחודשת ל"מ למפרע.

שיאמר לפניהם בפני נכתב ובפני נחתם, ואגב דצריך עדים חדשים צריך לחזור וליטול ממנה ויתננו לה, בפני עדים אלו.

קמז) **והה"ה לאחר נתינה תוכ"ד**[כז]. **האחרונים** הק' דקי"ל [נדרים פז.] דבגירושין וקידושין לא אמרי' תוכ"ד כדיבור. **והפנ"י** תי' דה"מ לענין חזרה, אבל תוכ"ד מהני לפרש דבריו[כח]. ועוד פי' **האחרונים** דהכא לא הוה מעצם דיני הנתינה, אלא דסמוך לנתינה דייק.

קמח) **בא"ד אבל לאחר כ"ד מספקא לר"י וכו'. ותוס'** [ב"מ נה:] ס"ל דמהני עסוקים באותו הענין. וכ"כ **פתח"ת** [קמב ט] **בשם הרדב"ז.**

קמט) **בא"ד וקודם נתינה מספקא לר"י. והיש"ש** הוכיח דל"מ קודם נתינה מלשון הגמ' בפני כמה 'נותנה'. **והרא"ש** [סס"ו] הביא דדעת **הר"י מקינון** דמהני אפי' אחר נתינה, ורק שיאמר לפני העדי מסירה, ומיירי שמתו או הלכו למדינת הים. וכ"כ הטור בשם **הרמ"ה. ובמרדכי** [שכב] ביאר דאם אינו לפני אותם עדים הו"ל חצי עדות. והביא כן מהירושלמי דהטעם כדי להחזיקה כגרושה לפניהם.

המאירי [ו.] הביא בשם **קצת חכמי הדורות** ללמוד מהכא דה"ה שליח לקבלה אם אמר ב"נ מהני לענין שאם יבא הבעל אח"כ ויערער דלא משגחי' ליה. וכ"כ **בשו"ת הרמב"ן** [עו] דנאמן כל זמן דהגט יוצאת מתח"י, דכיון דנותנו בפני ב' או ג' מידק[כט]. **והמאירי** פליג דל"מ כיון שנתגרשה כהוגן, דאין כאן עוד נתינה. וכשלא אמר ב"נ לא נתגרשה כהוגן ומהני לומר בשעת נתינה.

קנ) **צריך אתה לעמוד על כל אות. הראב"ד** [בהשג' לרי"ף] כת' דסתמא דסוגיין דהכא כרבה, ומשום לשמה. **והראשונים** [ר"ן וכ"כ הרמב"ן ה. בסו"ד] כתבו דודאי בעי עדות על כל אות משום איחלופי, ואפי' מ"ד דסגי בשיטה אחת הוא משום דאינו חלק מהגט כיון דלא בעי לשמה. [אבל **הריטב"א** כתב דטעם ר' אליעזר משום דכתיבה לשמה הוא רק משום איחלופי].

והרמב"ן [ה.] כתב דרגיל אני לומר דלרבא משום איחלופי בעי עדות שלימה בפני נכתב, דהיינו לשמה [למאן דבעי כתיבה לשמה]. ואף שלא חששו שאינו לשמה, מ"מ משום איחלופי בעי עדות גמורה. הילכך אי בעי כל הגט לשמה, ואמר שמקצתו נכתב לפניו ל"מ. ותי' בזה קו' **התוס'** [ג. ד"ה אתי]. **והביאו שכ"כ התוס' רי"ד** [טו.] דאע"ג דקי"ל משום קיום, מ"מ בעי להעיד שכל הכתיבה לשמה, גזירה דילמא אתי לאיחלופי. וכ"כ **היש"ש** [ח].

קנא) **תוד"ה אפי' לא כתב.** מסתמא סיימו לשמה.

אבל **רש"י** [לקמן טו.] כתב דהיינו שם האיש והאשה והזמן. **והוסיפו הראשונים** אף הרי את מותרת לכל אדם [ע"פ הגמ' לקמן כו.].

דף ו.

קנב) **אפי' שמע קן קולמוסא וכו'. הריטב"א** כתב דס"ל כרבא וסגי בהכי משום איחלופי, אבל לרבה ודאי לא סגי שיחשב עדות לשמה. וכ"מ **הרמב"ם** [ז יב] דדוקא בכתיבה סגי לשמוע קול, אבל החתימה בעינן דוקא בפניו. **והבי"ש** [קמב ל] דייק כן מהטור ושו"ע. והבי"ש הביא **דתוס'** [ד"ה אפי'] **והרא"ש** מבואר דמהני שמיעת הקול אף של החתימה.

קנג) **רש"י ד"ה אפי'.** תיקון קולמוס. **הרא"ש** כת' ולא שיהא צריך תיקון לשמה, אלא ששמע שעשו כן ומסתמא כתבו לשמה.

קנד) **תוד"ה קן.** ל"ד לסומא וכו'. **הרא"ש** ביאר [בשם **תוס'**] דנראה כשקר אם יאמר ב"נ, ולא סגי שיאמר 'שמעתי' הכתיבה, דבעי' שיאמר כצורת התקנה. וכמו דלא מהני ידעתי. **והמרדכי** [שיז] [בתי' הב'] כת' דסגי בהא דראוי לראות. אבל מי שאינו ראוי לראות לא מהני.

כז. **והרשב"א** הביא דתוס' נסתפקו בעסוקין באותו הענין, אבל כל זמן שהגט בידה מהני.

כח. ונח' בזה הפוסקים לו [ע' אבנ"מ שם ו].

כט. והביא מהגמ' [כד.] דרש"י ביאר קושיית הגמ' אמאי אשה צ"ל ב"נ, אבל מ"מ מהני.

והרא"ש תי' דשמיעת הקולמוס מהני רק כששוב ראהו ומכיר שתקנו קלף זה, ולכן ל"מ בסומא. וכעי"ז כתב **הרמב"ן** [כג.] דכשראו אח"כ ודאי שהוא הוא, אבל אינו יכול להעיד ע"י שאמרו לו אחרים. א"נ התם מסתפי ממנו ולא משקר, אבל בסומא יכול לשנות.

והרא"ש הביא דמדברי התוס' מבואר דאי"צ לראות אח"כ, דכיון דשמע מיד בשעת צווי הבעל לא חיישי' שהחליפו.

הדרכ"מ [קמב ז] הביא דה**סדר הגט** [מהר"י מהגליות עז ב] נסתפק האם מהני לומר ב"נ בלשון אחר. והרמ"א כת' דמהני[א], ולא דמי למש"כ הרא"ש בשם תוס' דבעי' דוקא כלשון שתקנו חכמים, היינו הענין שתקנו, אבל לשון הקודש אינו דוקא.

קנה) **נכנס ויוצא מיבעי. התוס' הרא"ש** הביא בשם **ר"מ**

בשם **הר"ש** להוכיח דקן הוא תיקון קולמוס, ולכן עדיף ראייה ממש תיקון הקולמוס, ואי"צ לראות יותר [דהוה זמן מועט]. אבל אם הוא קול עדיף הוא בבית וסופר בעלייה ששומע את כולו מתחילה ועד סוף.

קנו) **רש"י ד"ה מכי אתא.** ואע"ג דגמירי דמשגלה

יכניה וכו'. **המהר"ם שי"ף** ביאר דכוונת רש"י דאילו מעיקרא לא ידעו לשמה, הוה שייך בזה גזירה שמא יחזור לקלקולא. וע"כ דמעולם היו בקיאין לשמה. ומ"מ היה תקנה משום קיום עד דנתרבו בתי דינין. **והתור"ג** כתב לפ"ז ליישב קושיית הגמ' ע"פ מש"כ תוס' [ה.] דא"ה יכול נמי, היינו דתהני קיום. וא"כ ה"נ בבבל מתחילה היה מהני קיום.

אבל **תוס'** [ב"ק פ. ד"ה מכי] הביאו בשם **רש"י** דכי אתו רב לבבל נעשו בקיאין לשמה. וצ"ב דבכל חו"ל כבר למדו[ב]. [ואף קודם זמן המשנה], ודוחק דמשום דשם למדו קודם ישתנה. וצ"ע.

ורש"י [ב.] כתב דכל חו"ל קרי ליה מדינת הים לבר מבבל. **והאחרונים** תמהו דלדעת רש"י בזמן המשנה אפי' בבל.

קנז) **מתיב ר' ירמיה וכו'** ואפי' ר' מאיר לא קאמר

אלא עכו וכו'. **החי' הר"ן** ביאר [לרש"י] דודאי ר' מאיר ורבנן לא פליגי בעכו אם שכיחי וגמירי או לא, אלא משום שלא תחלוק במדינת הים. ומפרקינן לבר מבבל, משום דשמה עלה ולא אתי לאיחלופי.

קנח) **תוד"ה ומבי ארדשיר.** דלמסקנא לכו"ע לא גזרו

מוליך אטו מביא. אבל **הרמב"ן** [ה.] כתב דר' אליעזר הוא דגזר שלא תחלוק במדינת הים, ולא קיי"ל כוותיה.

דף ו:

קנט) **תוד"ה ואי עבדת אהנית.** משמע דב"נ מהני

באר"י. ואף דלא חייבו לומר ב"נ, היכא דאמר בשעת נתינה נחשב עדותו כב' עדים. [ולכאו' דוקא בכל פרטי התקנה, בשעת נתינה, וע"י שאמר בפני נכתב משום איחלופי].

והחזו"א כתב דבא"י ל"מ להחזירו ולחזור ולתתו, שאינו נתינת גט מחודש.

והרשב"א [לעיל ג.] העלה צד דאף דבחו"ל מהני ערעור אח"כ, אבל בא"י ל"מ ערעור, דחו"ל נחית דרגא[א].

שרטוט

קס) **ואר"י שתים כותבין ג' אין כותבין וכו'. בחי' הגר"נ**

חקר האם הוה שיעור דעי"ז נחשב כתבי הקודש. או דהוה מהלכות שרטוט.

א. והדרכ"מ כת' דלא ידע למה אין לאומרו בלשון לעז, ואין לספק בדבר. ומ"מ כת' דלכתחילה יש להקפיד לומר דוקא בלשון חכמים.

ב. ואפשר דבמקום שאינם בני תורה לא סגי שלמדו הלכה זו. אבל היכא דנשתנה להיות בני תורה, מעיקרא לא תקנו על מקום רבנן.

א. ויל"ד האם כ"ז בכלל התקנה. או דהוה תוצאה ממילא, דהערעור דאחרי ב"נ לא שייך בא"י,

קסא) **תוד"ה א"ר יצחק. בה"ג** פוסק כר' יצחק. אבל **רש"י** [יבמות קו: ד"ה משרטט] **כתב** דקי"ל דג' תיבות כותבים בלא שרטוט.

והרמב"ם [ס"ת ז טז] פסק דאסור לכתוב ד' תיבות בלא שרטוט. אבל הרמב"ם **בהל' יבום** [ד לה] כתב דאסור לכתוב ג' תיבות, ולכן מגילת חליצה בעי שרטוט. **והכס"מ** הביא דמש"כ הרמב"ם בדוכתיה עדיף. אבל **בהג"מ** [נ] כתב דיש ט"ס ברמב"ם הל' ס"ת. **והלחם משנה** [יבום] כתב ליישב דהרמב"ם ס"ל דר' יצחק לא פליג אברייתא, והוה ב' דינים[ב]. וביאר דכשכותב לדרשה בעי שרטוט לג' תיבות, שלא יזלזלו בו. אבל ס"ת ותפילין לא יבא לזלזל וזהו דינו של הברייתא דרק כשיש ד' תיבות בעי שרטוט.

ובחי' ר' א"ל מלין [לז] כת' לפרש דיש ב' דיני שרטוט, דר' יצחק איירי משום האיסור לכתוב פסוק, ואף ג' תיבות. והביא דהרדב"ז כת' דאומן דיכול לכוון כתב יפה מותר. אלא דמלבד זה יש דין מהלכות כתבי הקודש, דד' תיבות איקרי ספר ומחוייב שרטוט. ואף היכא דמכוון יפה. ובזה איירי מתניתא [ולא פליגי, ומש"ה הרמב"ם פסק תרוייהו].

קסב) **בא"ד ואור"ת וכו' דוקא כשמתכוון לדרשא וכו' ומיהו בירושלמי וכו'.** [ולדעת הירושלמי אף באיגרת אסור]. **ותוס'** [סוטה יז: סוד"ה כתבה איגרת] **כת'** ולא ידענא מנלן [איך נהגו] לכתוב פסוק בפירושים בלא שרטוט[ג].

והרמב"ן כתב דכתיבה שאינה אשורית מותר, שלא אמרו אלא כגון ס"ת ונ"ך. אבל כתיבה שלנו אינה כתיבה כלל, ועל דא אנא סמיך לכתוב בלא שרטוט. **וההג"מ** [ס"ת ז מ] **כתב בשם ר' שמחה דאפי'** חסר זיונין אי"צ שרטוט, וכמו שאינו כתב לענין **שבת.** [ע"פ הגמ' שבת קה.[ד]].

קסג) **בא"ד וא"ת וכו' דתפילין אי"צ שרטוט, והלא אפי' ג' וד' תיבות צריכין שרטוט וכו'.** תוס' הק' אמאי ליכא איסור כתיבה בתפילין. **והר"ן** [מגילה ה: בדה"ר] **הביא בשם ר"ת להק'** [להיפך] אמאי איצטריך הילכתא דשרטוט במזוזה, תיפו"ל דאסור לכתוב כמה תיבות בלא שרטוט.

וכעי"ז הק' תוס' [סוטה יז:] אמאי איצטריך ילפו' דמגילת סוטה צריך שרטוט, תיפו"ל דאסור לכתוב ג' תיבות בלא שרטוט. ותי' דאף דאסור לכתוב בלא שירטוט, מ"מ המגילה עצמה לא היתה פסולה. קמ"ל דפסולה[ה]. [ואף שאסור לכתוב דברי תורה בלא שרטוט, אבל אינו מהלכות הספר].

אמנם **בדברי הר"ן** [וכן הרמב"ן ושא"ר בסוגיין] מבואר דנקט דאילו נאמר דין שרטוט, נפסל אם לא שרטט כדין. [וכמו שהביאו תוס' בסו"ד ממסכת סופרים]. **והאחרונים** נתקשו בזה דמנלן שיפסל משום כך, ומנלן דהוה מהלכות ס"ת ומזוזה כדי שיפסל בדיעבד, ואף שמהלכות כתיבת ד"ת צריך לכתוב בצורה זו[ו]. ומבואר דשייכי להדדי, וצ"ב.

ובחי' ר' א"ל מלין [לו] ביאר דנחלקו [לקמן ס.] אי רשאי לכתוב מגילה לתינוק להתלמד. ומבואר דאף דתורה שבכתב ניתן ליכתב, מ"מ נאמר בזה אופנים ותנאים, ודוקא שיחשב 'ספר'[ז].

קסד) **שם. הרמב"ן** [ושא"ר, וכן **הר"ן** מגילה שם] **תי'** דס"ת בעי שרטוט וכמו מזוזה [וכדעת רש"י עליו בשבת אף בלא"ה [ויישב את הגמ' בשבת באופ"אז]. ע"ע ביאו"ה [שו יא בסו"ד].

כיון דבלא"ה השטר בחזקתו, דהוה גדר שונה.

ב. **והלח"מ** דייק דנקטו כל דלא ידע הא דר' יצחק וכו', היה לו לומר כל דלא ידע מתניתא לאו גברא רבה הוא. דודאי מתניתא עיקר טפי מדר' יצחק. ועוד היכי פליג ר' יצחק אמתניתא.

ג. [ויל"ד אי כוונתו כשדורשים פסוקים].

ד. והוא כדעת הראשונים דהזיון הוא מעיקר האות. **והמרדכי** [שטז] הביא דדעת ריב"א דאף גט צריך זיון, וכדאי' דלענין כתיבה בשבת דבלא תגין לא מקרי אות. ואילו דעת **הספר התרומה** דאין לעשות תגין בגט [עי"ש]. וס"ל דחייב

ה. ותוס' המשיכו ונראה שלא היו המים בודקין על ידה.

ו. **והמאירי** כתב דמזוזה וס"ת וכו' בעי שרטוט, וכתב והוסיפו במידות לגדור לסייג שלא כתוב ד' תיבות אלא בשרטוט, ואף שלא במקומן. [דעיקר הדין הוא צורה בהלכות ס"ת, והוסיפו סייג לשאר כתיבת ד"ת].

ז. וביאר דתוס' בסוטה תי' דשייך מהלכות הספר לכתחילה, ואילו שא"ר נקטו דכיון דלא איקרי ספר פסול.

במגילה[ח]. ורק תפילין נלמד מכלל ההלכה דאי"צ שרטוט.

והביא עוד [בשם **הגאונים**] דתפילין מצוה לכורכן ולא לקרות בהם כל עיקר, ודין שרטוט נאמר בספרים שהקורא ירוץ בהם ולא יתערבו השיטות. [ובזה הללמ"ס דבעי שרטוט אף במזוזה, ואף דלא ניתן לקריאה[ט]]. ועד"ז כת' **הרמב"ם** [תפילין א יב] דתפילין אי"צ שרטוט משום דמחופין.

קסה) **בא"ד ואור"ת דתפילין לא בעי שרטוט על כל שיטה וכו' אבל עושה שרטוט א' למעלה.** דמשום האיסור לכתוב בלא שרטוט סגי בשרטוט למעלה[י]. ואילו מזוזה ומגילה צריך שרטוט על כל שיטה.

ו**הכס"מ** כתב בדעת הרמב"ם דאף תפילין בעי שרטוט מהלכות ס"ת, אלא דכוונת הגמ' דמהלכות תפילין אי"צ לשרטט, ואם ירצה לעשות שורות פחות מג' תיבות שפיר דמי. ו**האחרונים** הקשו ע"ז מהגמ' במנחות דאין עושים מזוזה מתפילין, והרי ע"כ הוא משורטט. [וע' בסמוך]. ובחי' **ר' א"ל מלין** [לז וכעי"ז בעמק ברכה [תפילין א] בשם **הגרי"ז**] תי' דנאמר דין שרטוט כדי להתיר כתיבת פסוקים, דעי"ז נחשב בכלל 'מגילה' של תורה [ע"פ הגמ' לקמן ס]. אבל תפילין ומזוזה יש דין כתיבה בפני עצמן, ולא בענין לדין כתיבת ד"ת, ולכן לא בעי שרטוט [ומזוזה בעי דרשה בפנ"ע].

קסו) **בא"ד ואור"ת דאין לשרטט תפילין על כל שיטה וכו' מדלא משני הב"ע במשורטטין וכו'. ותוס'** [סוטה שם] כת' דהלכתא גמירי דאין לשרטט תפילין[יא].

ו**האגור** הביא בשם **ר' שמחה** [הו' בב"י לב] דאם שרטט תפילין על כל שורה נפסל. ו**הב"י** תמה במה נפסל [והאחרונים דנו בגדר הפסול האם השרטוט נחשב כ'הפסק' או כתיבה מיותרת].

קסז) **שם. תוס'** [סוטה שם] נסתפקו האם מהני שרטוט אחרי הכתיבה. **ורע"א** [שו"ת נ] תמה דבגמ' מנחות מבואר דאין עצה להוריד למזוזה, ולא אמרי' דאפשר לשרטט השתא. ע"כ כיון דבשעת כתיבה לא היתה בכשרות לא מהני לתקן אח"כ. ו**האחרונים** ביארו דדעת תוס' דבמגילת סוטה סגי בשרטוט אח"כ, מדין ה'ספר', ואילו דין שרטוט דמזוזה הוה מדין הכתיבה.

ו**המרדכי** [הלכות קטנות תתקסא] נסתפק האם מהני שרטוט שאינה מתקיימת, שהיה בשעת כתיבה ונמחק אח"כ [האם סגי בשעת כתיבה, שהכתב נכתב במיושר][יב], וסיים וקצת משמע דבעי גומא וחריץ. **ורע"א** כתב לחלק דהא דאין כותבין ג' תיבות, דהוא משום דבעי כתיבה מיושרת בעידן כתיבה. ואילו במזוזה מדינא צריך שרטוט בעצמותו. ולא סגי בשעת כתיבה. **ורע"א** דן האם מהני שרטוט עופרת בשעת כתיבה, ושוב ירשטט אח"כ, דלא הוה כדיחוי.

קסח) **בא"ד ומיהו אם הסופר אינו יכול לכתוב יפה בלא שרטוט צריך לשרטט על כל שיטה משום זה אלי ואנוהו וכו'. ותוס'** [מנחות לב:] כת' דה"מ בס"ת. אבל תפילין דמכוסין עור ל"ש נוי[יג].

ו**הטור** [ושו"ע לב ו] פסק דמי שאינו יודע ליישר טוב הוא לשרטט. ו**הב"י** ביאר דדוקא בעושה כן דרך חומרא נחשב פטור מהדבר[יד]. ו**המג"א** [לב ח] כתב ומיהו צריך להתיישב דכמה חומרות שקבלו על עצמן.

ו**הב"ח** הקשה דלפ"ז הדרא קושייה בגמ' במנחות אמאי לא מתרצינן במשורטטין. וכתב דאם שרטט

ח. ורש"י [סוטה יז:] כתב דהללמ"ס דהספרים צריכין שרטוט, ומשמע דהוא דין כללי בכל הספרים.

ט. אבל הר"ן [מגילה שם] כתב דמזוזה יש דין לבודקו, א"כ שייך בו קצת קריאה.

י. והרא"ש [מגילה ב בו] משמע דכל שורה הוה במקום שרטוט לשורה שאח"כ. אבל פשטות כוונת התוס' דשרטוט מרוחק סגי.

יא. אבל רש"י [מנחות לב:] כת' דלא אשכחן דתפילין צריכין שרטוט.

יב. ומבואר דדעת **המרדכי** דעיקר השרטוט הוא משום הכתיבה, וכ"כ **הרא"ש**. אבל ברמב"ן מבואר דהוא דין בקריאה. [ואולי זה כוונת רע"א דיש ב' דינים].

יג. ולכאו' מבואר דליכא דין 'נוי' בפרשיות התפילין.

יד. ורע"א כתב דכה"ג הוה חיוב גמור משום ואנוהו, ואינו נחשב פטור מהדבר.

לשם נוי ל"מ אח"כ למזוזה, דהוה שלא לשם מצוה. והאחרונים תמהו דלא מצאנו דבעי שרטוט לשמה.

קסט) **שם. הרא"ש** [ב] **והפוסקים** [קכה י] **הביאו דנהגו** לשרטט גט, דאיקרי ספר. **והבי"ש** [יד] כת' דאף דדרשי' 'ספר' לספירת דברים אתי [וכדאי' לקמן כא:], מ"מ עושים כעין ספר[טו].

ועוד הביא **דרש"י** [מנחות לב:] כת' דגט צריך שרטוט מדאוריי', **דרש"י** כת' דילפי' מזוזה 'כתיבה' 'כתיבה' מ'וכתב לה ספר כריתות' א"נ מ'כתוב זאת זכרון בספר'. מה ספר בעי דקדוק אף מזוזה בעיא דקדוק.

קע) **בא"ד דאי בס"ת כדפי' [שם] בקו'**[טז] וכו' דאתיא כתיבה כתיבה וכו' אמאי לא ילפי' מאמיתה של תורה. **הגרי"ז** [הל' מגילה] דייק לשון **הרמב"ם** [מגילה ב ט] שחילק שרטוט משאר דיני הספר. דהרמב"ם כת' דמגילה צריך דיו וגויל ונתפרת בגידין כ'ספר' תורה. ואילו בשרטוט כת' הרמב"ם דצריכה שרטוט כ'תורה עצמה'. והגרי"ז ביאר דלשאר דיני 'ספר' ילפי' מגילה דומיה דספר תורה[יז]. אבל שרטוט אינה דין בהלכות הספר, אלא דין בפנ"ע בכתיבת התורה. ומש"ה שרטוט צריך היקש בפנ"ע דאמיתה של תורה.

ועפ"ז יישב קו' התוס' לרש"י דההיקש דאמיתה של תורה הוה דוקא לענין שרטוט שהוא מדיני כתיבת התורה. אבל לשאר דינים דתליין בדין 'ספר' צריך ילפותא בפנ"ע.

קעא) **בא"ד ויריעה שאינה מסורגלת פסולה, היינו ד' שרטוטין למעלה ולמטה ומצדדין.** משמע בתוס' דבכל כתיבת ד' תיבות[יח] בעי ד' שרטוטין[יט] [ולא כמ"ש בתחילת הדיבור דסגי למעלה]. **וכ"פ הרמ"א** [או"ח לב ו].

וכ"כ **תוס'** [סוטה יז:] בשם ר"ת דהא דאמרי' שלש אין כותבין, היינו אם לא שרטט כלל. אבל אם שרטט בד' פיאות הגליונים חשוב שירטוט אפי' לענין ס"ת, אף דלא שרטט בין שיטה לשיטה.

אך **הרמ"א** [יו"ד רפד ב] כתב דאם שרטט שיטה עליונה שוב ל"צ. **ורע"א** ציין שסותר את דבריו. **והאחרונים** ביארו דגבי תפילין הרמ"א חשש לדעת ר"ת דבלא שרטוט נפסל, אבל בכתיבת ד"ת בעלמא סמך על דעת הרא"ש דסגי בשרטוט למעלה.

קעב) **מאי קא עביד הקב"ה וכו'. הנפש החיים** [ד ו] הביא מכאן שמפני שעסקו ביניהם בענין זה, באותו העת גם הוא יתברך שנה דבריהם ממש[כ].

קעג) **זבוב מצא ולא הקפיד. התוס' הרא"ש** הקשה דא"א אסכים טפי אר' יונתן, ותי' דמה שהקפיד היה מפורסם לעולם, אבל מה שלא הקפיד לא היה מפורסם, ע"כ אמרה ברוח הקודש. ומ"מ אלו ואלו דברי אלוקים חיים, שכשמצא נימא הקפיד על שניהם. וע' מהרש"א ח"א ואחרונים.

קעד) **תוד"ה זבוב.** דאפי' פילגשים לא היה דרכם להחזיר וכו'. משמע דמדינא מותר להחזיר ולא נאסרה מדין סוטה, דפילגש אינה מקודשת לו. וכן הגירסא בגמ' [סנהד' כא.] דפילגש בלא קידושין ובלא כתובה[כא]. אבל **רש"י** [עה"ת בראשית כה ו] כת' דפילגש בקידושין ובלא כתובה[כב]. [והרמב"ן עה"ת האריך לחלוק]. **וע' רמ"ה** [סנהד' שם].

קעה) **תוד"ה שלש.** שבת היה. **המהרש"א** [ח"א] כתב יל"פ דלא קאי על יום הזנות [דאינו חילול שבת], אלא שהמלחמה היה בשבת, שמלחמת מצווה מותר בשבת. [ואפ"ה נחשב חילול שבת].

טו. ולבאו' כוונתו דנהגו לעשות כפשטות דקרא. [אבל אינו מעיקר הדין כלל].

טז. וכ"כ **הרמב"ם** [ב ט] דמגילה צריך שרטוט דומיה דס"ת [וברש"י].

יז. והיקש כתיבה כתיבה הוא במה דתליא בדין 'ספר'.

יח. ומבואר במסכת סופרים דפוסל. א"כ מבואר דאף דין שרטוט שאינו מגדרי 'ספר' פוסל, ע' לעיל.

יט. **והביאו"ה** נסתפק אם שרטט בכל שורה האם בעי שרטוט ג"כ מהצדדים.

כ. וכל שהאדם עוסק בתורה למטה, כל תיבה שמוציא מפיו הן הן הדברים יוצאים כביכול גם מפיו ית' באותו העת ממש. דהוא יתברך שמו ודיבורו חד, וכדדרשי' [נדרים סב.] לדבקה בו קאי אעסק התורה.

כא. ולדעת **הרמב"ן** [שו"ת רפד הו' בכס"מ אישות א ד] כשייחד פילגש מותרת, אף בלא קידושין. אבל דעת **הרמב"ם** [מלכים ד ד] דדוקא למלך הותר בלא קידושין. **והרדב"ז** כת' דלדבריו בימי פילגש בגבעה נהגו היתר באיסור זה. [וכ"כ הגר"א כו ז].

כב. **וה"ה** [אישות א ד] נקט דכ"ד הרמב"ם [הנ"ל], **והרדב"ז** וכס"מ [מלכים ד ד] ציינו דמבואר בדברי הרמב"ם [מלכים שם] דלא כן.

דף ז.

קעו) **וקיימתיה מסברא. המהרש"א** [ח"א] הקשה דרבב"ח ג"כ אמר דבר שהוא משום סברא. וכתב דרבב"ח אמר טעם כי היכי דלקבלו מיניה. אבל ודאי יקבלו מרב אשי כיון דהוא אדם חשוב, ומ"מ אמר כן מסברא שיהא לעולם דיבורו בנחת.

קעז) **תוד"ה השתא בהמתן של צדיקין.** אור"ת וכו' מידי דאכילה דגנאי הוא לצדיק שאוכל דבר איסור. **והרמב"ן** [חולין ז.] חלק דאין טעם ולא ריח בחילוק זה. והביא בשם **רבו** דאין הקב"ה מביא תקלה לאחרים ע"י, וכל הנך הוא משום שהכשילו אחרים או שילמדו מהם. ועוד כתב **הרמב"ן** דרק במקום שוגג גמור אמרי' אין הקב"ה מביא תקלה, אבל ר' ישמעאל פשע שקרא לאור הנר, וכן אינך.

קעח) **בא"ד אין דבר מגונה כ"כ אכילה של התירא בשעת האיסור. ותוס'** [פסחים קו:] ביארו דהמאכל מותר אלא שהשעה אסורה[א]. **והקוב"ש** [קוב"ב ו] ביאר דיוה"כ הוה איסור גברא[ב], והחומרא שבאכילת איסור הוא רק באיסור חפצא.

והקוב"ש הביא דמבואר בגמ' [חולין שם] דאף איסור דמאי דרבנן אמרי' השתא בהמתן של צדיקים. ועפ"ז מוכח דאיסור דרבנן נחשב גדר איסור חפצא. ודלא **כנתיבות** [רלד ג] דהאוכל איסור דרבנן בשוגג אי"צ כפרה, וכאילו לא עבר[ג] [דאיסור דרבנן הוה רק צווי לשמוע דברי חכמים]. **והאתוון דאו'** [י] כת' דאף אי אי"צ כפרה, עכ"פ נחשב תקלה.

קעט) **בידי למוסרם למלכות וכו' קא מצערי לי טובא וכו'**[ד]. **הרי"ף** [ב"ק קיז, מג: בדה"ס] כת' ש"מ דאפי' במקום צער אסור למסור בן ישראל למלכותא עכו"ם, ל"ש גופו ול"ש ממונו[ה]. אבל **המהר"ם מינץ** [צט, הו' בכנה"ג שפח הג' ב"י נד] חלק דבסוגיין הוה מידת חסידות.

קפ) **והן כלין מאיליהן וכו' מסרוה לגניבא בקולר[ו] וכו'.**

תוס' [בפי' הא'] כת' דרשאי למסור דין לשמים היכא דאין לו דין בארץ. **ובשו"ת צמח צדק** [הקדמון ו] הק' מ"ש מהא דאי' [שבת קמט:, ע' תוס' ב"ב כב.] דהיכא דחבירו נענש ע"י אין מכניסין אותו במחיצת הקב"ה. וכת' היינו דוקא צדיק המעניש את חבירו דאיהו קעביד. אבל אם הצדיק לא עביד מידי, אלא בנ"א עומדין עליו והקב"ה נפרע מהם, אין הצדיק ראוי להיות נענש על זה. [עי"ש בהג' שדן בזה].

קפא) **מתיבתא דאר"י קחשיב וכו'. תוס'** [עירובין כא.] הביא דבסוגיין קרי לעיירות גדולות מתוותא, ואילו התם משמע דכפרים קטנים מקרו מתוותא[ז]. ותוס' כת' דעפ"ז א"ש דכותבין בגט 'מתא פלוני' בין עיר גדולה בין עיר קטנה.

קפב) **ולישלח להו מהכא בשיר לא ישתו יין וכו'.**

[וכדתנן סוטה מד. להדיא לאסור להך קרא]. **והגמ'** דוחה אי מההוא הו"א ה"מ זמרא דמנא וכו' קמ"ל. בפשוטו קמ"ל דאין חילוק בין כלי לזמר בפה, וכן מבואר **בתוס'** דהאיסור דוקא בבית המשתה, דומיה דהתם דקאי בשתיית יין. וע' בסמוך דעת הרמב"ם.

א. **והמג"א** [רסט] כתב דמותר להאכיל קטן לפני קידוש ואין בזה משום ספיית איסור [וכן להאכיל קטן ביוה"כ], דהיינו רביתא. והוסיף דיש חילוק בין אכילת היתר בשעת איסור, וציין לתוס'.

ב. ע' אתוון דאור' [י] ועוד אחרונים.

ג. **והנתיבות** ביאר הא דקי"ל דהמוכר דבר ולאחר שאכלו לוקח נמצא שהוא איסור דרבנן, המוכר אי"צ להחזיר לו. וצ"ב דהא הוה מקח טעות. והנתיבות ביאר דכיון דהאוכל לא ידע לא נחשב חפצא דאיסורא כלל.

והנתיבות הביא כן מהא דאי' [עירובין סז:] דבאיסור דרבנן עבדינן עובדא והדר מותבינן תיובתא [ובינתיים מותר לעשות מעשה עד שיתברר האיסור], ואילו היה נענש על השוגג היאך היה מניחין לו לעבור ולקבל עונש. אלא ודאי דבאיסור דרבנן אינו נענש כלל על השוגג.

ד. **ובשו"ת הרא"ש** [יז ב] כת' דאיירי שצערו בשאר מילי, אבל אילו הלשין עליו, קי"ל דמוסר נחשב כמו רודף. והרא"ש הוכיח כן דהא המעשה היה על גניבא, שהיה אדם גדול בתורה, ולא היה מסור. אלא מצערו ומקניטו בדברים אחרים. [ולקמן לא: איתא דגניבא היה בר אוריין ופלגאה. ולקמן סה: איתא דגניבא יצא בקולר].

ה. **וכ"פ הרמב"ם** [חובל ח ט, והשו"ע חו"מ שפח ט] דאסור למסור ישראל, בין בגופו ובין בממונו, אפי' רשע ובעל עבירות. ואפי' מצר לו ומצערו. וכל המוסר את חבירו אין לו חלק לעוה"ב [ומשמע אפי' במסרו מחמת צער]. **וה"ה** ציין דהמקור מסוגיין.

ו. **וכן מובא** [לקמן סה:] דגניבא יצא בקולר ליהרג במלכות. [וכן הו' בגמ' לקמן לא: וסב.].

ז. דאיירי שלא היו ידועים, מכלל דקטנים היו. אך תוס' דחו דרש"י [שם] פי' דמתוותא הוה עיירות חריבות, וי"ל דשמא גדולות היו ולפי שנחרבו לא היו ידועות.

קפג) **תוד"ה זמרא.** פ"ה לשורר בבית המשתאות וכו'. ובלא משתה מותר כל שיר[ח]. ותוס' הוסיפו דיש איסור נוסף במתענג ביותר.

אבל **הרמב"ם** [תענית ה יד, **ושו"ע** שם] פסק שאסור דנגן בכלי שיר וכל מיני זמר וכו'. ועל היין אסור אפי' שיר בפה. **והטור** הביא דמשמע דבכלי אסור בכל ענין. ובשירה בפה אסור דוקא בבית המשתה.

והטור הביא **דבשו"ת הרמב"ם** אסר אפי' בפה, ואפי' בלא משתה. ואורחא דמילתא נקט בית המשתה. **וכ"פ הב"ח** [סוה"ס שם, והו' **במשנ"ב** שם יג[ט]].

והאגר"מ [או"ח א קסו] ביאר סברת הרמב"ם [בפסקיו, והשו"ע] דילפי' ב' דינים דיש איסור 'זמרא' ומשמע דאסור בכל אופן [אף בלא יין]. אלא דסתם זמרא הוה בכלי. ונלמד מקרא ד'אל תשמח'. ואילו קרא ד'בשיר לא ישתו יין' קאי בבית המשתה, והתם קאי בכל שיר אפי' בפה. דהא סתם שיר בפה, דומיה דשיר הלויים למ"ד [ערכין יא סוכה נא] עיקר שיר בפה.

אך צ"ב לפ"ז קו' הגמ' ולישלח מהכא, הא אי מהתם לא ידעי' לאסור אלא במשתה. ועוד דצריכ' של הגמ' משמע להיפך, דבסוג' נתחדש דאף בפה אסור.

והאגר"מ ביאר דתי' הגמ' דאילו דרשי' חד קרא מסתבר לאוקמי דוקא במנא. ומש"ה הביא קרא דאל תשמח, דכיון דכתיב ב' קראי ילפי' לאסור אף בפה [במשתה[י]], ובסוגיין איירי בזמרא דפומא [במשתה][יא].

קפד) **בא"ד וראוי להחמיר וכו' דהוה קאים, שהיה מתענג ביותר. והטור והרמ"א** [או"ח תקס ג] כת' דמי שרגיל בהן אסור [אפי' בלא יין], כגון מלכים שעומדים ושוכבין בכלי שיר.

קפה) **בא"ד ושיר של מצוה שרי וכו' לשמח חתן וכלה.**

והרי"ף [ברכות כא: בדה"ס] הביא בשם רב האי גאון דה"מ כגון ניגונות של אהבה ולשבח היפה ביפיו. אבל שירות[יב] ותשבחות להקב"ה[יג] מותר אף על היין[יד]. [וכ"פ הרמב"ם תעניות ה יד והשו"ע תקס[טו]].

קפו) **כלילא וכו' דומיה דכה"ג בגברי אבל בנשי לא וכו'.**

הרמב"ן הק' דלהדיא אי' בהמשך המשנה [סוטה מט.] דבפולמוס של טיטוס גזרו [אף] על עטרות כלות. ותי' דלכלות גזרו דוקא עיר של זהב [וכדאי' בסוטה שם], אבל של מילת מותר[טז].

קפז) **שם. תוס'** כת' דכל הנידון לחתנים וכלות, משום שמחה יתירא. **והריטב"א** כת' דכ"ז נכלל במסקנא דומיה דכה"ג. וביאר דגזרו דוקא דומיא דכה"ג בתרתי. דחתן דומה לכה"ג בגברי[יז], ובשעת שמחה דומיא דכהן גדול. אבל שלא בשעת שמחה מותר שלא אסרו אלא בחתנים ודרך שמחה משום דכתיב אם לא אעלה את ירושלים וכו'.

ח. ורע"א [בגהש"ס] ציין לדברי רש"י [חגיגה טו:] גבי אחר שלא פסק זמר יווני מביתו, **ופרש"י** שהיה לו להניח בשביל אבילות החורבן, דכתיב בשיר לא ישתו יין [עי"ש מהרש"א]. ולכאו' כוונת רע"א להק' דהתם לא הוזכר יין. ולדברי תוס' י"ל דהוה מטעם שהיה מעונג ביותר, אך סתימת רש"י לא משמע כן.

ט. והאגר"מ כת' דבעל נפש יחמיר כשו"ת הרמב"ם. אבל מדינא מותר זמר דפומא [בלא משתה]. והאגר"מ כת' דאף כששומע דרך הרדיו תלי אם שומע זמרא דפומא מותר. ואם בכלי זמר אסור.

י. דהא בכלי אסור בכל מקום.

יא. וצ"ב דכיון דבסוגיין איירי במשתה, א"כ מנ"ל דהך קרא איירי בלא משתה. ומנ"ל דיש בזה ב' דינים.

יב. והפרמ"ג [א"א שם ט] נקט דאפ"ה כשמשוררים בלי דיבור אינו בכלל היתר זה. וכת' דיש למחות בחזני הזמן דמשוררים ניגונים בלי דיבור ומבליעים הכל. והביא דהתבו"ש מחה בזה, וכ' שנוטלין שכר שבת בהבלעה. וכמה יש לדבר מזה ולגעור בהם ובער"ה גברה וכו'.

יג. והמג"א [י] **והמשנ"ב** [יד] הביאו בשם **המהרי"ל** דאלו שמשוררין במשתה אודך כי עניתני וכה"ג כמה פיוטים לשמחת הריעות הוה שלא כדין. כי אז התורה חוגרת שק ואומר' עשאוני בניך כמין זמר. והמג"א סיים דרק השירים שנתקנו על הסעודה מותר, כגון זמירות שבת. אבל פיוטים אחרים אסור. וע"ע ט"ז [ה, הו' במשנ"ב טו].

יד. והרי"ף נקט הלשון דאין אדם מישראל נמנע מזאת, ומנהג כל ישראל לאמרן בבתי חתנים ובבתי משתאות בקול נגינות ובקול שמחה ולא ראינו מי שמיחה בזאת.

טו. והרמ"א הביא ע"ז את דברי התוס', ומבואר דהוה היתר אחר, דמשום מצווה מותר אף שיר של הוללות. אבל מדברי הרי"ף [הנ"ל] מבואר דאף בבית חתנים הותר רק תשבחות להקב"ה.

טז. ומשמע דהחילוק בין של זהב לשאר מינים. [וכ"כ המהרש"ל]. ואילו בתוס' משמע דעטרות חתנים הוא למעלה מראשו [ובזה מותר לנשים], ודוקא עטרה שהוא תכשיט על ראשה גזרו לכלה. [וכ"כ המהר"ם שיף]. [וצ"ע דבאותו משנה עטרה דחתן שונה משל כלה].

יז. וכ"כ **המהרש"א** דהא דאי' מראש כל אדם היינו דומיא דכה"ג שהוא ראש ושר בישראל.

דף ז:

קפח) **אפי' עני המתפרנס מן הצדקה יעשה צדקה וכו'.**

הקרי"ס [מתנ"ע ז] נסתפק האם מחוייב בצדקה מדאורייתא, דגמ' גמירי ואסמכא אקרא דדברי קבלה שהוא בכלל חיוב צדקה גמור. וביאר [שם ט] דמ"מ אין כופין את העני על הצדקה, כיון דהדר יהבי' ליה. א"נ כל חיובו מדברי קבלה ומש"ה אין מחייבין אותו. ומדאורייתא לא אזהר רחמנא לעני

קפט) **שם. הש"ך** [יו"ד רמח א] כת' דה"מ כשיש לו כדי פרנסתו, אלא דאין לו מאתיים זוז. אבל כשאין לו להתפרנס קי"ל [יו"ד רנא ג] דהוא קודם לכל אדם[א]. ודעת **הט"ז** דאפ"ה חייב צדקה[ב]. **והערוה"ש** [רמח ג] **תי'** דהתם קאי לענין דאינו חייב ליתן צדקה באופן קבוע, כדין מעשר או חומש. אבל עכ"פ חייב מצוות עשה של צדקה פעם א' בשנה, ליתן שלישית השקל [וכדאי' ב"ב ט.].

והראשון לציון [לבעל האוה"ח] כת' שיצמצם עצמו ויתן לעני אחר, ואותו עני יחזור ויתן לו [כשלא עשו תנאי]. ועי"ז לא יחסר לשנידהם מזונותיהם.

קצ) **למימרא דעכו לצפונה דאר"י קיימא וכו'. פרש"י** בסוף הצפון. משמע דס"ד דכל הנך גבולות הם סוף הגבול[ג], וכן רקם כנגדו למזרח. ואשקלון כנגדו לכל הרוח לדרום[ד].

הרש"ש הק' לדברי **ר"י** [בתוס' ב.] דאף מקומות שהם מסוף גבול אר"י צריכים לומר ב"נ, כיון שרחוק מעיקר ישוב אר"י. א"כ מאי פריך דאף אם כזיב רחוק מעיקר הישוב, ומש"ה צ"ל בפ"נ[ה].

קצא) **רש"י ד"ה מימינו למזרח.** דעכו קיימא בגבול מזרח וכו'. **הרמב"ן** [ושא"ר] הקשו דדבר ידוע דעכו הוא על הים[ו], במערב אר"י. ולכן פירשו דעכו היא ממזרח הרצועה.

ולגירסת **הגר"א** למזרח הדרך טהור דהוה אר"י[ז], דעכו בצד מערב [ויש אחריו רצועה של חו"ל][ח].

קצב) **מימינו למזרח הדרך טמאה[ט] וכו'. השואל בשו"ת הרשב"א** [א אלף קעד] הק' מה דין הדרך עצמו, ודיוקא דרישא ודסיפא קשו אהדדי. ואם התנא נסתפק במסלה עצמה היה לו לומר ומסלה עצמה איני יודע. **והרשב"א** תי' דמכלל הברייתא משמע שהמסילה ממוצעת בין שני התחומין, שמחצית הדרך לימין בחו"ל ומחציתה לשמאל באר"י. וכ"כ **בחי' מכת"י.** אבל **הריטב"א** כת' דהדרך עצמו מאר"י. דמסתמא הולך בדרך טהורה. [ומסתמא ההולכים קבעו דרכם שלא לצאת מהארץ].

קצג) **עד כזיב. רש"י** כת' [דס"ד] דכזיב במקצוע מזרחית צפונית. **והרמב"ם** [תרומות א ח] כת' דעולי בבל כבשו עד כזיב, ועולי מצרים עד אמנה [טורי אמנון]. אבל **הרמב"ן** [ושא"ר] הביאו בשם **ר' משה בן חסדאי** דאר"י נמשך אחר כזיב[ו], אלא דעד כזיב נמשך ישר. והריטב"א האריך בכ"ז.

קצד) **רצועה נפקא. פרש"י** שיוצאת רצועה קצרה מעכו לצד צפון, והוא מאר"י. אבל **הכפתור לפרח** [יא, הו' בתוי"ט שביעית ו] הביא **כת"י הרמב"ם** דעיקר אר"י נמשך עד כזיב, ורצועה נפקא מארץ

א. [וכדאי' ב"מ סא. דחייך קודמים, וכן שם לג. דאבידתו קודמת].

ב. **והדרך אמונה** [מתנ"ע ז ה צ"ה פד] הביא דכ"מ ברמב"ם סה"מ עשה קצה. ואילו בחינוך תעט משמע כש"ך.

ג. וצ"ב דודאי גבולות הארץ אינו ישר כטבלה מרובעת.

ד. אך העירו דחברון ובאר שבע דרום מאשקלון, ולכאו' הוה מעיקר אר"י. ועי' **דרך אמונה** [תרומות א ז בביאו"ה].

ה. ואפשר דפשיט"ל דעיקר ישוב התנאים באר"י היה סמוך לגבול הצפוני, וכדאי' ח. דקרוב לציפורי. וע"כ בצפון תלי בגבול הארץ.

ו. וכדאי' בפסיקתא [רבתי ח ג] קול צעקה משער דגים [צפניה א י] זו עכו שנתונה בפיהם של דגים.

ז. וכן הגיר' בתוספתא [אהלות יח]. וכן הסכים **הר"מ בן חסדאי** [הו' ברמב"ן]. **והר"ש** [אהלות יח ט] **והתוס' רא"ש** [בסוגיין] כת' דתרוייהו איתנהו, ע"פ מסקנת סוגיין דרצועה נפקא. ויש ב' דרכים בצד מזרחי של רצועה ובצד מערבי, וביניהם אר"י. והשאר חו"ל.

ח. **והרש"ש** הק' [לגי' הגר"א] דסוף א"י לצד מערב הוא עד הים הגדול. [וכדאי' ח. דמותחין חוט]. וכת' דאולי עולי בבל לא כבשו עד הים.

ט. משום טומאת ארץ העמים. ובפשוטו בסוגיין הנידון על גבולות עולי בבל לענין תרו"מ [וכ"מ בתוס' לע' ב.], א"כ מבואר דיש טומאת ארץ העמים במקום שלא כבשו עולי בבל. [וכ"ד הרמב"ם ביכורים ה ח]. **והאחרונים** דייקו מדברי תוס' [חולין קד.] **והרמב"ן** [בסוגיין] דבמקום דכבשו עולי מצרים ליכא טומאה. [וכ"ד הגר"א שביעית ו, והמשנ"ל טומ"מ יא ו כת' כן בתחילתו, ושוב חזר והביא סתירות לזה]. [ועפ"ז צ"ל דהך רצועה נפקא אף מגבול עולי מצרים. וצ"ע].

י. וכדתנן [חלה ד ח] דדנו בדין חלה מכזיב עד אמנה.

העמים ונמשך עד עכו[יא]. [ומוקף מכל צדדיו באר"י].

קצה) **ויהיב תנא סימנא וכו'. פרש"י** דקו' הגמ' האם חשוב רצועה בעלמא לקבוע גבול הארץ. **ותוס'** פי' דהקו' אלשון הברייתא דנקט הדרך, דתלו הגבול במזרח מהדרך. **והרמב"ן** ביאר קו' הגמ' דפעמים שהדרך מתעקם, ופעמים משתנה לגמרי בשנים מועטות[יב]. והאיך נתנו בזה סימן. [ותי' דקרא יהיב סימן[יג]].

ספינה – עציין נקוב

קצו) **תוד"ה הא.** גרע הכא ממובלעות דלעיל. משמע דכוונת התוס' דקאי לכו"ע, ואף לרבנן דר' אליעזר דמובלעות אי"צ לומר ב"נ, ספינה גרע. **והחזו"א** [קד ב] כתב דספינה נחשב מקום בפנ"ע, ובמקום זה אין עדים מצויין לקיימו. והחזו"א כתב דאע"ג דהבעל ואשה כולהו מארץ ישראל, ולא שייך לשמה או א"י לקיימו, לא פלוג.

אבל **הרמב"ן** [לעיל ה.] כתב דלא קי"ל כסוגיין, דאין הלכה כר' אליעזר דשלא תחלוק במדינת הים. [ומשמע דכוונתו דסוגיין כר"א[יד]].

ודעת רב נחמן ב"י דנהרות דאר"י דינם כאר"י, אבל בים הגדול תלי בגבולות הארץ. ובפשוטו הוה כמ"ד דאמרי' לא תחלוק במדינת הים. והרמב"ן כת' דבספינה כו"ע מודו, דבים לא שייך לדון אי מצויין או אין מצויין. אלא אי הוה כאר"י לשאר דברים, אף לענין גיטין לא גזרו. ובמקום שהוא כחו"ל לשאר דינים, לא הוציאו את הספינה מכלל הגזירה.

קצז) **בא"ד וא"ת מה ענין גט אצל מעשר וכו' ואור"י וכו'.** תוס' תי' דכיון דהקרקע תחתיה אינו ראוי להתחייב במעשר ושביעית מש"ה תקנו ב"נ. ותוס' לא ביארו מסברא מה ענין לגט. ומבואר דקבעו גדר חו"ל כפי דיני מעשר, וצ"ב.

והשואל **בשו"ת הרשב"א** [א אלף קע] הביא בשם **תוס'** דלת"ק חשיב אר"י בנהרות לענין יניקה, כ"ש דהוו כאר"י לענין גט. ולר' יהודה דחשיב ליה חו"ל לענין יניקה, גבי גט נמי יש לדונו כחו"ל. דהואיל וספינות הולכות למרחוק אתי לאיחלופי כמביאו בנהרות חוצה לארץ.

ורב נחמן ב"י [ח.] פליג דנהרות דאר"י כו"ע לא פליגי. **ופרש"י** דפליג בסברא זו דגט לאו משום יניקה מהקרקע.

קצח) **בא"ד אטו המביא גט בעלייה וכו'. התוס' הרא"ש** הוסיף דהזורע בעלייה פטור מהמעשר. אבל **השו"ת הרא"ש** [ב ד] כתב שהזורע בגגו חייב בערלה ותרו"מ מדאורייתא, שהוא דבר קבוע ומחובר ויונק מהארץ, וגם דרך העולם לזרוע כן. ולא דמי לעציץ המטלטל ואין דרך לזרוע כך, דרק כשהוא נקוב נחשב מחובר לקרקע. [וכ"פ **השו"ע** [יו"ד רצד כו, **והגר"א** שם האריך לחלוק]. ולפ"ז פשיטא דעלייה נחשב א"י.

קצט) **בא"ד עפר שתחתיה בר זריעה וכו' משא"כ בספינה.** וכיון דהמקום תחתיה אינו ראוי לדיני קדושת הארץ מש"ה החשיבו חו"ל לענין גט.

והגמ' תולה בדין הזורע בספינה אי יש בו קדושת הארץ, האם יונק מקרקע הים[טו] [ע' בסמוך].

והגר"ח [סטנסל קמ] הק' נהי דהגידולין בארץ מתחייבים במעשר, ונחשב מחובר לקרקע. אבל העפר עצמו לא

יא. ועפ"ז מתיישב שבסוגיין הנידון על גבול המערב, שהוא צד מזרחי של הרצועה. [ומתיישב קו' הראשונים. אלא דצ"ע לס"ד דהגמ'].

יב. וכ"כ **הרש"ש** דדרכים הקטנים עשויין להשתנות [מחמת קלקולם מגשמים או מריבוי החול], וכובשים להם דרך מן הצד. והק' דמאי סימנא הוא, כיון דעשוי להשתנות. וכדאמר התנא בעצמו עד שיודע לך כו'.

יג. קמ"ל דלא חיישי' להכי, כל זמן דלא ידעי'. וכדאי' בברייתא עד שיוודע לך. **ופרש"י** חזקת ימין הדרך וכו' אא"כ יאמר לך בקי. וצ"ב גדר הך חזקה, כיון דידעי שפעמים מתעקם היה לנו לחשוש בכל מקום.

יד. **והרש"ש** הקשה א"כ הו"מ לאוקמי ברייתא א' כרבנן, וא' כר' אליעזר.

טו. **והשואל** בשו"ת הרשב"א [א אלף קע] כתב דבסוגיין ודאי לא תליא ביניקה, אלא דנח' ר' יהודה ורבנן אי אוירא כמאן דמנחא אארעא. ור' יהודה סבר דאוירא לאו כמנחא אארעא דמי הו"ל כחו"ל. ועפ"ז כת' דשמא אפי' גוששת קאמר דהוי כמביא מחוצה לארץ מדלא מפליג משום דאתי לאיחלופי בין גוששת לשאינה גוששת. **והרשב"א** האריך לדחות דבסוגיין מבואר דתלי ביניקה.
והשואל חילק בין מעשר לביכורים, דביכורים בעינן יניקה מהקרקע ממש. ואילו מעשר סגי שנחשב מונח בקרקע.

חשיב כמחובר, ואין בזה קדושת הארץ[טז]. **והאפיק"י** [ב מג] חלק דודאי אף העפר נחשב כמחובר. [וע"ע לקמן כב.].

אך יל"ד דלכאו' היינו דוקא כשיש בו זרעים שראויין לינק. אבל י"ל דעפר בעלמא בעציץ אין לו שום קשר לקרקע. ובסוגיין לא הוזכר דבעי' שיזרע בספינה זו. ומשמע דאפ"ה נחשב א"י כיון שראוי לגדל כאן דבר המתחייב במעשר.

ר) **דתנן עפר חו"ל וכו'. המשנ"ל** [ביכורים ב ט] כת'

דה"ה עפר מא"י, כיון דעכשיו הוא בספינה. אמנם כמה **ראשונים**[יז] הדגישו עפר מחו"ל. **והמקד"ד** [תחילת תרומות] הביא דקדושת הארץ תלי בעפר[יח]. **והאחרונים** כתבו דעפר חו"ל אינו חייב אפי' מדרבנן, דאילו עפר א"י חייב מדרבנן מדין עציץ שאינו נקוב.

רא) **רש"י ד"ה עפר חו"ל.** והספינה של חרס ואי"צ

נקיבה אם מונחת בקרקע. **החת"ס** דייק דדוקא עומד ע"ג קרקע. אבל בעומד באויר בעי נקיבה. וכתב דבזה מיושבים כל קושיית התוס'[יט].

והרמב"ן [לקמן כא:] ביארו סברת רש"י דחרס הוה ממין הארץ ומש"ה אינו חוצץ[כ]. **והאחרונים** ביארו דלפ"ז תלי בחשיבות לחלק את העציץ מהקרקע. [ולא משום שיונק דרך החרס יותר]. [וע' **חזו"א** ו**דברי יחזקאל** ב ב].

רב) **תוד"ה עציץ.** וקשה לפי' דמשמע דחרס בעי

נקיבה. **והרמב"ן** [לקמן כא:] הביא צד דלענין מעשרות והבאת ביכורים לא בעי נקוב בשל חרס וחייב במעשר להחשב מן האדמה[כא]. ואפ"ה אינו נחשב 'מחובר' עד שיהא נקוב.

והביא עוד בשם **הר' אב"ד** דספינה כיון דאינה עשויה לטלטל לא בעי נקיבה, אבל עציץ בעי נקיבה. **והרמב"ן** הק' דאדרבה ספינה עשוי לברוח [וכבסוגיין]. וליכא למימר משום דמיא כארעא סמיכתא דר' זירא ל"ל הך סברא.

רג) **בא"ד ור"ש ב"ם הביא מתוספתא ושביעית דן דתניא**

הטומן לוף וכו' אלמא סתם עציץ של חרס וכו'. **והרמב"ן** ושא"ר הוכיחו משם עוד דטומן בשל חרס כדי למנוע שלא ינק מהארץ[כב]. [ואילו תוס' הוכיחו רק מהלשון].

ועוד הביאו מה**משנה** [עוקצין ב י] דכלי גללים וכלי אדמה שהשרשים יכולין לצאת בהן אינם מכשירים את הזרעים [נחשב מחובר, אף בלא נקב]. משמע דכלי חרס גמור הוה תלוש[כג]. **והדבר"י** [ב] דן דאפשר דיש חילוק בין להחשב מחובר לדיני מצוות התלויות בארץ.

רד) **בא"ד ונראה לר"ת להיפך דשל עץ לא בעי נקיבה**

שמתלחלח יותר. ותוס' [מנחות פה.] הביאו דכן היה דעת **ר"ת** מתחילה, והביאו **דר"ת** חזר בו דכוונת הגמ' דשל עץ אפי' נקיבה ל"מ מידי, וספינה של חרס איירי בנקובה[כד].

והראב"ד [טומ"א ב יא] העלה צד[כה] דכוונת הגמ' דספינה של עץ הדרך לעשות נקבים למשוטות[כו], ואילו בשל חרס אין דרך לעשות מנוקבת. [ואין חילוק בין עץ לחרס].

והרשב"א תמה בזה דאף מעשר צריך ארץ. ובכ"מ מבואר דאין חיוב מעשר כשאינו נקוב, אף שמונח אקרקע.

טז. והגר"ח הק' א"כ נימא דמעורב יניקת חו"ל ויניקת א"י. ונימא דטבל וחולין מעורבין זה בזה.

יז. **הריטב"א** כתב פי' דיש בו עפר מחו"ל. וכעי"ז **המאירי.** **והמהר"י במ"צ** [במשנה שם] כת' דעפר חו"ל הבא לארץ חייב במעשר דכתיב כל מקום שתדרוך, כל עפר שאתם דורכים רגליכם עליה בא"י לכם תהא. [ומבואר דנחשב גדר 'ביבוש' שנעשית העפר חלק מהארץ, וכן הביא המקד"ד מהירושלמי].

יח. [אך צ"ב מאי נפק"מ, דאף עפר אר"י בעציץ שאינו נקוב אינו חייב במצוות התלויות בארץ].

יט. [וצ"ל דבמנחות איירי בספינה גוששת. או כמ"ד דמיא כי ארעא סמיכתא].

כ. **והמאירי** [בסוגיין] כת' דכיון דהוה ממין הארץ בטבעו למשוך את הלחות ויונק. אבל העץ מפסיק ומצריכין בו נקוב.

כא. וה"נ בסוגיין סגי בהא דחייב במעשרות, ולא בעי 'מחובר'.

כב. **והרמב"ן** [כא:] הביא צד לדחות דלא יטמין בכלי עץ, דברוב הימים מרקיב לגמרי והלוף מוציא שרשיו בקרקע. [ודחה דאינו נכון ומחוור].

כג. וכן דייק **הראב"ד** [טומ"א ב יא]. וצ"ע אמאי העמיד קושייתו על דברי הרמב"ם, ולא על המשנה.

כד. **והר"ש** [חלה ב ב] הביא ב' פירושים אלו.

כה. ובתחילת דבריו כת' כרש"י, דמצאנו [בסוגיה שם] דכלי חרס אי"צ נקב.

כו. ומבואר מדבריו דסגי בנקב מהצד, ואי"צ למטה. והק'

ובמשנה [ערלה א ב] אי' דהנוטע בספינה חייב בערלה[כז]. **והירושלמי** מפרשת דשאני אילנות דסוף השרשים לפעפע[כח]. וכ"פ **הרמב"ם** [מעש"ש י ח] דאע"פ שאינו כארץ לענין זרעים, הוה כארץ לענין אילנות.

אבל **הרא"ש** [שם והל' ערלה ג] כת' דה"מ ספינה של חרס, אבל של עץ בעי נקיבה. [ואילו הרמב"ם לא חילק בין עץ לחרס]. והרא"ש נקט כן במסקנת הירושלמי, **והב"י** [יו"ד רצד כו] כת' דהרא"ש **כפרש"י**[כט]. **והמשנ"ל** [הנ"ל] חלק דהרא"ש קאי דוקא באילנות. וביאר דס"ל דהגמ' מנחות איירי באילנות, ומש"ה של חרס אי"צ נקב. ועציץ בין של עץ ובין של חרס צריך נקב. [וכת' דכ"ד הרמב"ם[ל]].

רה) **בא"ד והכא ל"מ לשנויי כאן בשל עץ כאן בשל חרס וכו'**. משמע דכוונת התוס' דלענין גט אף באינה נקובה אי"צ לומר ב"נ, כיון דראוי להחשב כדין אר"י. אילו היתה הספינה נקובה.

אבל ספינה שאינה גוששת [לחד מ"ד] אינה ראויה לחיוב מעשר, ולא אמרי' דראוי להתחייב בגוששת.

רו) **תוד"ה דילמא. כ"ה האמת דעציץ** [ע"ג יתידות] כמחובר וכו'. [ואף היכא דמפסיק אויר[לא]]. אבל **האחרונים** העירו **דהרמב"ם** [שמיטה ט יט] השמיט דמהני אף עציץ נקוב [ע"ג יתידות]. **והמאירי** כת' דגבי פרוזבול הקילו דסגי מונח ע"ג יתידות.

רז) **בא"ד והא דאמר וכו' ואנחה אסיכי חייב, היינו מדרבנן כדפי' התם בקונט'**[לב]. **והאגלי טל** [קוצר ו] **ודבר אברהם** [א כה] דנו דאף דעדיין נחשב מחובר, מ"מ כשמגביהו מפחית היניקה[לג]. והביאו דמבואר דלא נחשב תולש בהפחתת היניקה. והקשו עוד דכשהוא מזיזו בידו הוה כעשוי לברוח[לד] ונפסק היניקה. אך תוס' ס"ל דעשוי לברוח הוא דיחוי בעלמא.

רח) **שם. אבל הרמב"ם** [שבת ח ד] כתב דגבשושית שעלו בו עשבים, והגביה והניחה ע"ג יתידות חייב [מדאורייתא[לה]] משום תולש. היתה ע"ג יתידות והניח ע"ג קרקע חייב משום זורע.

ובפשוטו משמע דהרמב"ם ס"ל דע"ג יתידות חשיב תלוש, דמפסיק אוירא. [וכקו' התוס'[לו]].

והאחרונים [דבר אברהם שם, דברי יחזקאל [ב] ועוד] דנו האם כוונת הרמב"ם דמה שמוסיף יניקה הו"ל זורע, ומה שמפחית יניקה הוה קוצר. ועוד דנו דכוונת הרמב"ם דבשעה שמטלטלו בידו הוה תלוש, וע"ד הא דאי' בסוגיין [לר' יהודה] דעשויה לברוח.

דף ח.

רט) **אבל עציץ דמפסיק אוירא וכו'**. בפשוטו משמע אויר כל שהוא[א]. אבל **הריטב"א** כתב אויר י' [טפחים, שהוא נחשב רשות בפנ"ע[ב]]. אבל תוך י' ודאי יונק מהקרקע.

והאגלי טל כת' דלפ"ז גוששת היינו שמהלכת תוך י'[ג], ואי"צ לידחק שנתקע בקרקע ממש.

דבתוספתא [עוקצין, הר' בר"ש שם ב י] מבואר דדוקא ניקב למטה. [וע' דבר"י ב שהאריך בזה].

כז. ויש אחרונים שדנו דשאני ערלה דל"צ 'שדה' [וע' קה"י]. **והאחרונים** האריכו בכ"ז [ע' משנ"ל שם באריכות, וחזו"א, ודברי יחזקאל ב, אגלי טל זורע כב].

כח. [והאחרונים דנו מה מהני דסופו לפעפע, הא עדיין הכלי שלם].

כט. [וכ"כ הגר"א [או"ח שלו ח] דבירושלמי משמע כפרש"י]. ואילו לדעת תוס' כוונת הירושלמי בתמיה, וכ"ש עץ. [וכ"כ הגר"א יו"ד רצד סד בדעת הרמב"ם ושו"ע שם ותוס']. **ל. וכ"כ הגר"א** [יו"ד שם] בדעת הרמב"ם. [אך נקט בדעת הרא"ש דס"ל כרש"י, וכב"י].

לא. ויונק [עכ"פ מקצת] דרך האויר. [אבל השואל בשו"ת הרשב"א [א אלף קע] פשיט"ל דלא שייכא יניקה בספינה שאינה גוששת [וחידש דאפ"ה בטל לגבי קרקע ומתחייב. וכנ"ל]. והרשב"א דחה דבריו דאי' דודאי יש יניקה, וכדאי' במעביר עציץ נקוב בכרם. [אך לכאו' כוונתו דהוה דלא כר' יהודה].

לב. ורש"י [שם ד"ה חייב] כ' דאל"כ היכי שרי לקנח בפרפיסא לצורך [בגמ' שם]. וע' אחרונים בדעת **הרמב"ם**.

לג. והזכר יצחק [ב מה] דן דכשמוסיף ביניקה יתחייב משום זורע, דכל מה שמסייע שיגדל הוה בכלל זורע [אף מזמר וכדו']. **לד. והאחרונים** דנו האם 'עשוי לברוח' בשעה שזז בפועל, או מה שעשוי לכך. [וע' מש"כ בשם הר"א אב"ד].

לה. [דהרמב"ם [שבת א ב] כתב דחייב היינו מדאורייתא].

לו. וכצריכותא בגמ', ודלא כמ"ש התוס' דדיחויה הוא. [והרמב"ם השמיט הא דפרוזבול].

א. משא"כ מים כארעא סמיכתא, ונחשב שהמקום מלא [והרש"ש ציין לגמ' שבת ק:].

ב. והאגלי טל דן דשייך לנידון קלוטה כמי שהונחה.

ג. [ובגמ' שבת ק: אי' דגמירי [דסתם ספינה] אין ספינה מהלכת בפחות מי' טפחים].

ריז) **רב נחמן ב"י אמר בנהרות דאר"י כו"ע ל"פ וכו'.**

פרש"י דטעמא דגט לאו משום יניקה מהארץ, ול"ש נהר או יבשה. ואף בים הגדול אזלי' בתר גבול קדושת הארץ [מן החוט ולפנים וכו'], וכאילו היה כאן יבשה.

והרמב"ן [ה.] כתב דלא קי"ל כמ"ד שלא תחלוק במדינת הים, ואפ"ה בסוגיין אזלי' בתר הגבול [בצמצום]. שבתוך הים ל"ש לדון אי עדים מצויין לקיימו[ד]. ומש"ה אם הוא אר"י לשאר דינים אין לחלוק ביניהם לגיטין, ואם הוא חו"ל הוא בכלל הגזירה שהרי אין עדים מצויין שנחלוק ביניהם.

וכעי"ז כת' **החזו"א** דסוגין איירי בספינה דאינו מקום קביעות. ואף שבניסין שבים דינם כסמוכים דלרבנן אי"צ לומר ב"נ, בספינה גזרו[ה].

ריא) **כדתניא איזהו ארץ[ו] וכו' כל ששופע מטורי אמנון ולפנים.** **פרש"י** הוא תרגום ירוש' של הר ההר[ז]. וקאי אגבולות הארץ השנויים בפסוקים. ויל"ד לדעת **תוס'** [לעיל ב.] דאזלי' בתר גבולות עולי בבל, מה מהני גבול זה דעולי מצרים[ח]. [דהא עולי בבל לא קדשו עד אמנה, וכמ"ש הראשונים ע"פ המשנה חלה ד ח]. ואפשר דמ"מ בתוך הים ל"צ קידוש[ט].

ריב) **הנסין שבים וכו'.** **רש"י** כת' דאיי הים לאו דוקא, וה"ה לים עצמו. וכן מבואר בתוספתא בהמשך דאף ספינה הבאה מחו"ל[י].

ריג) **ר' יהודה אומר כל שכנגד אר"י וכו'.** **פרש"י** דדריש מיתורא 'וגבול'. **והרש"ש** כת' די"ל דאף בלא יתור, דר' יהודה לטעמיה דס"ל [ר"ה ל:] דעד עצם היום הזה, עד ועד בכלל.

ריד) **תוד"ה רבי יהודה.** שאנו במערבה של א"י. **התוס' הרא"ש** הוסיף שהרי אנו מתפללין כנגד המזרח[יא]. ותי' [תי' ב'] דשמא אנו מן הצדדים, ולא כנגד אויר א"י[יב].

רטו) **בעא מיניה וכו' המוכר עבדו לסוריה וכו'.** **התוס' רא"ש** דן דהו"ל להסתפק המביא גט מסוריה, כיון דלא ידע ברייתא דבסמוך. וכת' דאף זה בכלל הספק. [עי"ש].

רטז) **א"ל תניתוה וכו' עכו וכו' לעבדים לא וכו' וכ"ש סוריה דמרחקה טובא.** לדעת **ר"ת** [בתוס' לעיל ב. ד"ה ואשקלון] לכאורה היינו הצד של עכו דהוא חו"ל. אבל לצד שהוא א"י לא יצא לחירות. **ור"י** [בתוס' הנ"ל] הקשה דסוריה הוה כיבוש יחיד, וס"ל דשמיה כיבוש [דאל"כ מאי קמבעי ליה]. א"כ עדיף מעכו. **והריטב"א** כתב דאותו צד חו"ל דעכו הוה כיבוש יחיד, ודינו כסוריה.

ור"י פי' דקאי אצד א"י דעכו, דאף היא רחוק מעיקר ישוב א"י. והגמ' לומדת סברא זו ק"ו מסוריה.

ריז) **רש"י ד"ה כמוכר לחו"ל וכו'.** ואסור לצאת מארץ לחו"ל. ומבואר דאפי' למ"ד דכיבוש יחיד שמיה כיבוש אסור לצאת לשם. וצ"ב אמאי לא חשיב עיקר אר"י. **ותוס'** [ב.] כתבו דהוא משום שעפרה טמא [כדתניא להדיא][יג].

ד. וביאר דאינו מקום שמצויין לקיימו, וכן אינו מקום שאינן מצויין.

ה. ומ"מ ס"ל לרב נחמן ב"י דבמקום שגופיה א"י אינו בכלל הגזירה, ולא תליא במעשר.

ו. **פרש"י** [ד"ה מן החוט] דנפק"מ דהנסים חייבין במעשר ושביעית. **ובתוספתא** [תרומות ב] הו' לחיוב תרומות ומעשרות. **ובתוספתא** [חלה ב] לענין חיוב חלה. [ובסוגיין הביאו מזה לענין ב"נ].

ז. **ורש"י** הביא תרגום ירושלמי מתרגם הר ההר טורי אמנון. **ובתרגום יונתן** לפנינו [במדבר לד ז, וכן כ כז וכא א ולג לז ודברים לב נ] טוורוס אומנוס. [והנ' נתחלף לס']. **ובתרגום ירושלמי** טוורוס מנוס. [נשמט הא']

ח. ותוס' העלו צד דלא כבשו עולי בבל כל שכנגד אר"י. והלשון משמע דכבשו חלק מהים, ולא הכל. וצ"ע דהברייתא לא פירשה לנו.

ט. ומסתבר שהים שכנגד עיקר אר"י קדוש, עד החוט הנזכרת. אבל הים שכנגד הארץ שלא כבשו לכאו' לא יתקדש. וצ"ע.

י. וגלגל בה עיסה. או שיש בו פירות, והיא גוששת לענין חיוב מעשרות.

יא. [ע' רמ"א או"ח צד ב ולבוש ומשנ"ב שם].

יב. [וכ"ה במציאות, וע' יעב"ץ].

יג. ויל"ד האם עפרה טמא משום דמ"מ שייך בזה חשש טומאה [משום מתי מבול או דעכו"ם אינם מסמנים קבריהם] שנשאר מקודם שנתקדש, ואף דקדוש בקדושת הארץ טמא, וגזרו שלא יצאו. או דילמא גדר הדבר דחסר בקדושת הארץ, ואף דחל כיבוש לחייב במעשר לענין כמה דינים לא חשיב בקדושת אר"י לגמרי.

ריח) **ת"ר בג' דרכים שוותה סוריה**[יד] **וכו' והמביא גט מסוריא כמביא מחו"ל. פרש"י** דלא שכיחי שיירתא. [יל"ד דטעם זה אינו משום דדמי לחו"ל. ואף אי יש מקום חדש שיש בו קדושת אר"י חייב בב"נ[טו]. ובשלמא לרבה י"ל דלא בקיאי לשמה ומש"ה חששו].

דף ח:

ריט) **חייבת במעשר ובשביעית כאר"י קסבר כיבוש יחיד שמיה כיבוש וכו'.** ואילו למ"ד ל"ש כיבוש חייבת מדרבנן, והמפרשיים ביארו דהגמ' מדייקת הלשון דחייבת כאר"י, משמע דחיובו מדינא.

אך **הרמב"ם** [תרומות א ד] כת' דסוריה חייבת מדבריהם במעשר ובשביעית כאר"י. [דפסק כמ"ד כיבוש יחיד ל"ש כיבוש]. **ומהר"י קורקוס** [והו' בכס"מ] כת' דבברייתא נקט כאר"י, משמע דחייבת מה"ת, ומש"ה הוצרך לאוקומה כמ"ד שמיה כיבוש [ואילו הרמב"ם פי' להדיא מדבריהם]. **והכס"מ** כת' דהגמ' המ"ל דחייבת מדרבנן, אלא רצה להעמיד ברייתא אפי' למ"ד מדאורייתא.

והמהר"י קורקוס כת' דאף למ"ד כיבוש יחיד שמיה כיבוש היינו שעדיף מחו"ל. אבל לא נעשית כשאר אר"י ממש, וכדאי' בג' דרכים דומה לחו"ל. דכיון דאינו כאר"י ממש עשאוהו כחו"ל לחומרא לג' דברים[א].

רכ) **שם. הרמב"ם** [שמיטה ד כח] כת' דסוריה ועבר הירדן נוהג שביעית מדבריהם, ואין איסור ספיחין. דלא עדיף ממקום שלא כבשו עולי בבל. **והראב"ד** כת' דלא כבשום עולי בבל [ול"צ להך ק"ו]. והנו"כ ביארו דדעת הרמב"ם דשמא כבשו בבית שני מקומות בתוך סוריה, ואפ"ה אינו נוהג ספיחין[ב].

והאחרונים דנו דקי"ל דקדושה ראשונה בטל, א"כ הכל תלוי בכיבוש שני. ובמה תלי בכיבוש דוד[ג]. ולדעת הראב"ד אה"נ דינו כמקום שכבשו עולי מצרים, ולא עולי בבל.

והגר"ח [סטנסל קנח לקמן מז.] ביאר דכיבוש עולי בבל שייך רק במה שכבר נתקדש להיות מאר"י. דירושה שניה הוה בגדר ירושה, דוקא במקום שכבר כבשו עולי מצרים וקדשו להיות מאר"י. [ואף דפקע קדושת הארץ בגלות, לא פקע ממנו שם אר"י].

רכא) **כיבוש יחיד שמיה כיבוש וכו'. פרש"י** שלא היה כל ישראל ביחד וכו' ודוד לא כבש אלא לצורכו. **ורש"י** [ע"ז כ:] כ' דהוה שלא ע"פ הדיבור ובלא ס' רבוא. אבל דעת **תוס'** דאף יחיד שכבש הוה בכלל כל מקום אשר תדרוך.

ותוס' [בע"א] הביאו מהספרי דהטעם משום שעדיין לא כבשו כל אר"י.

והרמב"ם [תרומות א ב] פסק דכל מקום שכובש מלך ישראל או שופט או נביא מדעת רוב ישראל נקרא כיבוש רבים. אבל יחיד או שבט שהלכו וכו' אינו נקרא א"י כדי שינהגו בו המצוות. **והרמב"ם** [שם ג] כתב דאף דדוד היה מלך, וכבש ע"פ בי"ד הגדול, אפ"ה המקומות שכבש אינן כא"י מפני שכבש אותם קודם שיכבוש כל א"י, והוא נקרא סוריא[ד]. [ומש"ה אף דהוה רבים, כיון דהוה שלא כדין דינו כמו כיבוש יחיד דעלמא. ועוד יש שפי' דבשעת כיבוש לא חל כיון דעדיין לא כבשו כל אר"י. אך למ"ד כיבוש יחיד שמיה כיבוש לאחר שכבשו שאר הארץ נתקדש אף סוריה. ולמ"ד לאו שמיה כיבוש לא נתקדש, דהשתא ליכא מעשה כיבוש[ה]].

יד. תוס' [ע"ז כא.] כת' דתנא ושייר לענין השברה ומכירת בתים ושדות לעכו"ם [דליכא איסור לא תחנם דאורייתא, אף למ"ד דכיבוש יחיד שמיה כיבוש. ועי"ש]. וכת' דאף דנחית תנא למניינא שייך תנא ושייר. כדאשכחנא בהרבה מקומות.

טו. והא אף ממדינה למדינה באר"י צ"ל ב"נ [לס"ד ב:], לולי הא דשכיחי שיירתא משום עולי רגלים. [ולכאו' מבואר ברש"י דלא היה עולי רגלים מגיעים ב"כ מסוריה. ע' אחרונים לע' ה:]. אך י"ל דבזה אמרי' לא פלוג באר"י.

א. וצ"ב דטומאת ארץ העמים משום מתי מבול, קודם שנתקדש. וכן לא שכיחי שיירתא. ומשמע דכוונתו דאת"ל דמהני כיבוש להחשב אר"י ממש אף מדרבנן לא היו מחלקים את דינו.

ב. דלא עדיף חיובו מעיקר אר"י היכא דלא כבשו עולי בבל.

ג. וע' **מקד"ד** [נה א קפא:, תרומות ט] שדן בכמה אופנים. וע"ע חזו"א [שביעית ג טז] וקה"י [שביעית יד].

ד. **והרמב"ם** כת' דסוריה אינו כאר"י לכל דבר ולא כחו"ל לכל דבר, אלא יצאו מכלל חוצה לארץ ולא הגיע להיות כא"י. ויש חיוב תרו"מ מדבריהם. [משמע דשאר כיבוש יחיד אינו חייב בתרו"מ אף מדרבנן. ודוקא סוריה דהיה רבים].

ה. ולמ"ד כיבוש יחיד ל"ש כיבוש ל"צ 'מעשה כיבוש' [וע' אוסף חידו"ת הגר"א קוטלר].

רכב) **תוד"ה כיבוש [בע"א]**. לפי שלא היתה כל א"י כבושה[ו]. צ"ב א"כ אמאי קרי ליה 'יחיד'. **ותוס'** [ב"ב צ:] כתבו דקרי ליה כיבוש יחיד שלא עשה ע"פ בי"ד אלא מדעתו עשה[ז].

רכג) **תוד"ה בשידה**. ה"ה אפי' רוכב על הסוס[ח] וכו' כיון דסבר רבי אהל זרוק ל"ש אוהל וכו'. וע"כ בסוריה לא גזרו על אויר כלל [ואף משום מאהיל על הגוש, וכמ"ש תו' בסמוך].

רכד) **תוד"ה אלא**. הכי פי', משום מאהיל על גושה וכו'. ע"ד הא דאי' [שבת טו:, הו' בתוס' סוד"ה דגזרו] דבגזירה ראשונה[ט] גזרו רק אנגיעת הגוש. ושוב גזרו [פ' שנה קודם החורבן] על אוירה [אבל בסוריה לא גזרו וכבסוגיין].

ואילו הגמ' בנזיר מסתפקת בגדר הגזירה 'אוירה', האם משום מאהיל על הגוש, או דטמאו את כל הנכנס לאויר [ואף לולי שמאהיל על הגוש]. [וכ"פ הרמב"ם טומ"מ יא א]. ועי' פנ"י ושאר אחרונים בדעת רש"י.

רכה) **בא"ד ולא יוכל להכנס שם בשום ענין**. אבל **הרמב"ם** [שם יא ה] כתב דהנכנס בשידה תיבה ומגדל טמא, שאוהל זרוק ל"ש אהל. וצ"ב דכיון דס"ל דטמאו את האויר, א"כ במה תלי באוהל זרוק[י].

והגר"ח [שם] באר דס"ל לרמב"ם דאי הוי אהל, היה חוצץ שיחשב שאינו נמצא באויר ארץ העמים [ועע"ש]. ובחי' ר' א"ל מלין [לט] ביאר דחחולק רשות לעצמו.

רכו) **הקונה שדה בסוריה וכו' שכותבין עליו אונו אפי' בשבת. השו"ע** [שו יא] פסק מותר לקנות בית בא"י מהעכו"ם בשבת וכו'. **והמג"א** [יט] הביא בשם **הריב"ש ורא"ש** דכשקנה מערב שבת הותר לומר לעכו"ם לכתוב בשבת, אבל לא הותר לקנות בשבת.

הרמב"ם [שבת ו יא] פסק דסוריה כאר"י לדבר זה. **והמג"א** [כ] תמה דהברייתא קאי למ"ד כיבוש יחיד שמיה כיבוש, ואילו הרמב"ם פסק דל"ש כיבוש, [ולהך מ"ד מותר למכור לנכרי עיי"ש]. א"כ למה נדחה דרבנן משום דרבנן. וכתב ואפשר דס"ל דעב"פ יש בזה קצת מצוה.

אמירה לנכרי – ריבוי בשיעורים

רכז) **תוד"ה אע"ג**. אמירה לעכו"ם במלאכה דאורייתא.

אבל **האו"ז** [ב עו, הו' בדרכ"מ ורמ"א שו יא] כתב דבסוגיין הותר רק בכתב שלהן דאינו אסור רק מדרבנן[יא]. **והמג"א** [שמ י] תמה דהכותב בכל לשון חייב [כדתנן שבת קג., וכ"פ הרמב"ם שבת יא י][יב]. ואפי' סימניות בעלמא. וכן **המשנ"ב** [שו מז] כת' דדעת האו"ז דעה יחידאה היא, וכל הפוסקים[יג] ס"ל דאף כתב שלהם הוה דאורייתא. וע' ביאו"ה שהאריך בזה.

רכח) **בא"ד ודוחק לומר דמעת לעת בעינן, והא עובדא הוה תוך ז' וכו'**. [**והרא"ש** [ב"ק ז טו] תי' כהך תי' דהיה תוך ז' מעת לעת]. ובפשוטו משמע דכוונת התוס' דדוחק דבעי מעת לעת, ונקטו עיקר דלא תלי במעת לעת, וכן הביא **התה"ד** [קמח, הו' **בב"י** או"ח תריז] דדעת תוס' דלא כרא"ש, ולא אזלי' בתר מעת לעת[יד]. [אך יש שפי' כוונת התוס' דדוחק להעמיד מעשה שהיה תוך מעת לעת].

רכט) **בא"ד ואין ללמוד מכאן היתר לומר לעכו"ם להביא ספר דרך רה"ר**[טו], דדוקא משום מילה

ו. ותוס' [ע"ז כא.] כת' דכל שאין לו רשות לכבש נקרא חו"ל דכל זמן שלא כבש כל א"י לא היה לו רשות לכבוש חוצה לארץ.

ז. והביאו **תלמיד ר' יונה** בע"ז דהוא משום שלא עשה מצוות התורה דנמשל לרבים.

ח. [ומבואר דקרון וסוס לא הוי אוהל לחצוץ, אף למ"ד אוהל זרוק שמיה אוהל. וצ"ב מ"ש. ויש לדחוק דכוונת התוס' דגזרינן שיוציא ידו ויאהיל].

ט. יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן.

י. [הא שידה תיבה ומגדל פתוחים מלמעלה, ואינם מחולקים מאויר ארץ העמים].

יא. וכ"כ **בהג' מיימוני** [ס"ת א ע].

יב. **והאחרונים** [נוב"י או"ח ק לג, פרמ"ג שמ] כת' דיש לדחות דכוונת המשנה שכתב תוכן בלשון אחר, אבל הגופן דוקא אשורית.

יג. [עי"ש שהאריך]. **והמג"א** ציין לתוס' דידן דמבואר דהוה איסור דאורייתא. **והבי"ש** [קכו א] הוכיח כן מהא דגט כשר בכל לשון [לק' פז].

יד. וכן הכריע **התה"ד**, וכ"פ **השו"ע** [תריז ד]. **והמשנ"ב** הביא דיש אחרונים שמקילים. [**והתה"ד** כת' דהרא"ש כת' דלא כן בדעת בה"ג. ואיהו לא ס"ל. **והגר"א** [תריז] כת' דלא משמע כן].

טו. והתוס' ר"פ [ב"ק פ:] כת' דמכאן יש לדקדק דאם שכחו להביא חומש לביהכ"נ, ואין במה לומר ההפטרה שלא יאמרו לגוי להביאו, אלא ילכו מנין עשרה למקום החומש ויאמרו שם ההפטרה.

דהיא גופה דחיא שבת. וכ"כ **הרמב"ן ורשב"א** [שבת קל:] דלא התירו אפי' איסור דרבנן לשאר מצוות, דהא לא התירו אמירה דשבות אפי' במקום פסידא. אבל **הריטב"א** הביא בשם **רבו** דהתירו לכל דבר מצוה שבות דשבות. וכ"כ **הרמב"ם** [שבת ו ט] דהתירו שבות דשבות במקום מקצת חולי או צורך הרבה או במקום מצווה[טז]. [והשו"ע שז ה הו' מח'].

רל) **בא"ד ומיהו בה"ג משמע דאפי' דאורייתא שרי ע"י עכו"ם לצורך מילה. והר"ן** [שבת קל, נו. בדה"ר] נסתפק האם לדעת בה"ג התירו אמירה לעכו"ם רק במכשירי מילה דאיהו גופיה דחי שבת, או דה"ה בכל מצוות. והביא שכ"ד **העיטור** [מילה מט. בדה"ס, והו' ברמ"א רעו ב] דמותר לצוות לנכרי להדליק נר לסעודת שבת, דבמקום מצווה לא גזרו[יז].

והגר"א [שם] הק' דבסוגיין מבואר דדוקא משום ישוב אר"י התירו, ולא משום שאר מצווה.

ויש שביארו דאף העיטור התיר דוקא לצורך מצווה עוברת[יח]. **והעיטור** [שם] למד דדחי דלא עדיף ישוב אר"י ממצווה בזמנה. [ולפ"ז נתחדש בסוגיין דאף דמצוות ישוב אר"י אינה מצווה בזמנה, אפ"ה דחי].

רלא) **בא"ד דע"י ישראל אסור להרבות בשביל קטן וכו'. נח' הראשונים אי ריבוי בשיעורים אסור מדאורי' או מדרבנן. ותוס'** [מנחות סד.] **כתבו דאפי' מיירי ע"י ישראל, י"ל דליכא אלא איסור דרבנן, והקילו משום מילה** [דאיהו גופיה דחי שבת]. **וכ"ד הרשב"א** [חולין טו, שבת שם, ביצה יז] **דריבוי בשיעורין דרבנן.**

והר"ן [ביצה שם, ט: בדה"ר] **פליג דמדאורייתא אסור להרבות עבורו**[יט]. והוכיח כן דהגמ' [מנחות סד.] מסתפקת אי עדיף לקצור ב' גרוגרות בב' עוקצין, מאשר להרבות בשיעורין ולקצור עוקץ שיש בו ג'[כ].

והקוב"ש [ביצה מח] חקר מ"ט דמ"ד דריבוי בשיעורין בשבת יהא מותר, ובפשוטו הטעם דעושה הכל במעשה א'. אך צ"ב דמעשה המלאכה הוה בתוצאת הבישול, ומה איכפ"ל שעושה עמו בישול אחר[כא]. והקוב"ש הביא צד דשאני הכא דכל חדא חזיא לחולה [ול"ש לאסר שום א' מהם][כב].

רלב) **בא"ד כדאמר [חולין טו:] המבשל לחולה וכו' גזירה שמא ירבה בשבילו**[כג] **וכו'. הרש"ש** ביאר דכוונת התוס' להוכיח דריבוי בשיעורין דאורייתא [ומש"ה לא יתכן שהותר לצורך מילה], מה דגזרו בחולין שמא ירבה בשבילו, ולא הוה גזירה לגזירה[כד]. [אבל **המהרש"א** נקט דכוונת התוס' דריבוי בשיעורין דרבנן[כה]].

רלג) **בא"ד [בסו"ד] והא דתנן [ביצה כא:, וכן יז.] וכו' משום שמחת יו"ט התירו חכמים להרבות.** בפשוטו משמע דהתירו ריבוי בשיעורין ביו"ט, משום שמחת יו"ט. ולפ"ז מבואר דריבוי בשיעורין אסור רק מדרבנן.

טז. ובפשוטו משמע כל מצווה. [והרמ"א שכה ב הביא בשם המרדכי [שבת רנב] דאף להוציא חמץ מביתו]. אבל **בחי' הר"ן** [שבת קל:] נסתפק דכוונת הרמב"ם דוקא מצוות שופר ולולב [וכהמשך דבריו].

יז. **והרמ"א** כת' דעפ"ז נהגו רבים להקל לצוות לנכרי להדליק נרות לצורך סעודה, בפרט בסעודת חתונה או מילה, ואין מוחה בידם. [דמוטב שיהיו שוגגין]. וכת' דרוב הפוסקים חולקים ויש להחמיר במקום שאין צורך גדול. [והפוסקים דנו להחמיר אף בצורך גדול].

[אך ע' מג"א שלא ה ומשנ"ב שם כב, ומשנ"ב רעו כה, ושו מז].

יח. וכ"כ **הפרמ"ג** [שם א"א ח], **ודלא כמג"א** [שם].

יט. [והמג"א [שיח ו] **הביא** מח' זו. **והמשנ"ב** [שם יג] **הכריע** דהעיקר כסוברים דאסור מדאורייתא].

כ. **ותוס'** [מנחות שם] לכאו' כוונתם להק' כן, ולא נתפרש התי'. והאו"ש [שבת יח] חילק בין מלאכת קצירה שתלוי במעשיו, משא"כ בישול דעיקר המלאכה היא התוצאה. [וצ"ע דלכאו' יש לחלק להיפך].

כא. [אך יש לעיין מסוגיית הואיל פסחים מז. ואכמ"ל]. ועוה"ק הקוב"ש דהא קי"ל דנזיר שהיה שותה יין חייב על כל א' וא'. [ואכמ"ל בזה].

כב. **והקוב"ש** כת' דנפק"מ היכא דמבשל במעשה א' דבר הראוי לחולה ודבר שאינו ראוי, דכה"ג י"ל דודאי אסור מדאורייתא. וכן המוציא ביו"ט אוכלין ואבנים בהוצאה א', לוקה על האבנים מדאורייתא.

וכן להיפך היכא דהוה ב' מעשים ושניהם ראויים לחולה, וכגון ב' גרוגרות בב' עוקצין, וכל חדא וחדא חזיא לחולה.

כג. ובפשוטו כוונת התוס' להוכיח מהא דאמרו דאסור לבריא [מדרבנן] משום שמא ירבה בשבילו, א"כ אף יאסר להשתמש לצורך התינוק. **והמהרש"א** הק' דנימא דלצורך מצווה דמילה מותר. ודן דזה בכלל מש"כ תוס' ושמא דוקא למילה, וקאי אף היכא דמחמם ע"י ישראל. **והקרנ"ר** תמה דכ"ז גזירה שמא ירבה. אבל עיקר ריבוי בשיעורין אסור מדינא.

כד. ולפ"ז צ"ב מש"כ תוס' בסו"ד דמשום שמחת יו"ט הקילו. וע"כ כוונתו דביו"ט אין בזה איסור [וכמ"ש הר"ן דיו"ט הותרה]. וביאר הרש"ש דכוונת תוס' דמשום שמחת יו"ט לא גזרו בזה.

כה. [וי"ל דלא מצאנו מפורש יותר במקום אחר לאסור].

והרשב"א [הנ"ל] הוסיף דדוקא באיסור שבת דחמיר החמירו, אבל יו"ט דאיסור לאו הקילו.

אבל לדעת **הר"ן** דריבוי בשיעורין דאורייתא ע"כ צ"ל טעם אחר. והר"ן חילק דאוכל נפש ביו"ט הותרה, משא"כ פיקוח נפש בשבת דחויה[כו]. והר"ן ביאר דגבי שבת כל שהעיקר מלאכה אסור, אף תוספתו כמוהו ומיתסר מדאורי'. אבל יו"ט אוכל נפש הותר, ואפי' אפשר מעיו"ט שרי. ואף כל שהוא מרבה על העיקר בכלל ההיתר[כז]. **והריטב"א** [עירובין סח] **הביא בשם רבו** [וכ"ה בראב"ה ביצה יז] דלא הותר ריבוי בשיעורין ביו"ט, אא"כ משבח ומתבשל טפי כשיש יותר. מלבד מים דהכל גוף א' ושם א'.

רלד) **בא"ד [לעיל] אבל ע"י עכו"ם שרי**[כח] וכו'.

האחרונים הק' אי ריבוי שיעורים דאורייתא מ"ט הותר ע"י נכרי. **והישועת יעקב** [ס"ס רנג] ביאר הטעם דאמירה לנכרי נאסר משום איסור דיבור, ובריבוי אין תוספת במעשה המלאכה[כט]. **והאחרונים** חקרו בגדר האיסור אמירה לנכרי, האם גדר האיסור משום עצם האמירה. או משום שמתייחס עליו המלאכה[ל]. [וע"ע **שערי חיים** כד].

רלה) **בא"ד ושמא דוקא לצורך מילה וכו'. רע"א** [ביצה יז.] הקשה דלצד דריבוי בשיעורין דאורייתא, א"כ מה לי אמירה לנכרי לחמם או ריבוי בשיעורין ע"י נכרי. **והחת"ס** כתב דריבוי בשיעורין קיל, והוה כמו איסור חצי שיעור[לא].

והקוב"ש [הנ"ל] כת' דהאיסור רבוי בשיעורא הוא על עצם המלאכה, שנתבשלו מים יותר מצורך היולדת, אבל באמירה עצמה ליכא בה רבויי בשיעורא כלל. דהאמירה שמצווהו להעמיד הקדירה על האש מותרת.

והרש"ש פי' די"ל דאמירה לנכרי לצורך חולה הותרה, וע"פ סברת הר"ן [הנ"ל] במקום דהוה גדר הותרה רשאי להרבות, דומיה דמלאכת יו"ט[לב]. וביאר דבזה תוס' נסתפקו בסברת הר"ן האם הותרה ריבוי בשיעורין אף לדבר הרשות. או דוקא לצורך מצווה, ואף ביו"ט הותר לרבות משום שמחת יו"ט[לג].

סוגיית פלגינן

רלו) **עבד שהביא גיטו וכו' עצמך ונכסי. רע"א** דייק דכל הנידון כשכתוב עצמך ונכסי, אבל בשחרור בעלמא נאמן אף כלפי מעשי ידיו. ולא אמרי' דמהני ב"נ להתירו בבת חורין, משום עיגון. ואילו למעש"י דהוה ממונא צריך קיום. ורע"א הוכיח דנאמן כלפי מעשה ידיו, כיון דא"א לחלק, דבן חורין מעש"י לעצמו[לד]. וכיון דפסקי' דאינו עבד, ממילא אין מעש"י לרבו.

והקובה"ע [כא] ביאר שדין הממון הוא תולדה מנידון השחרור, ומש"ה לא שייך פלגינן.

רלז) **שם. עצמך ונכסי. הרמב"ן** דייק דדוקא כשכתב להדיא עצמך ונכסי או כל נכסי, אבל היכא דכתב סתם 'נכסי' לא קנה. ואף דקי"ל [ב"ב קנ:] דעבד איקרי נכסים, היינו כשנותן לאחר. אבל כשנותן לעבד עצמו לשון זה לא משמע שמשחררו.

כו. [וכ"ד רוב הראשונים, וכ"פ הב"י [או"ח שכח, ע' משנ"ב שם לט] בשם שו"ת הרשב"א א תרפט והרמב"ם שבת ב א והבעה"מ שבת ז. בדה"ר והר"ן דידן. אך ע' רא"ש יומא ח יד ותשב"ץ ג לז].

כז. ועוד כת' **הר"ן** שנראה להם לחכמים שכיון שאמרה תורה אך אשר יאכל לכל נפש לא הוצרכה לשקול ולדקדק שלא יבשל אלא המצטרך אליו בלבד, ומשו"ה רבויי בשיעורא כל היכא דאינו מוסיף בטירחא שרי. אבל בשבת שהעיקר אסור אף תוספתו כמוהו מדאורייתא, ולא ניתן לידחות.

כח. אך **הפוסקים** [שו"ע רעו א, רמ"א שיח ב] נקטו דאף עכו"ם שעושה לצורך עצמו, גזרי' שמא ירבה לצורך הישראל. [ולכאו' מבואר דהו' איסור גמור, וגזרי' מחמתו]. [וצ"ע לסברת הישוע"י].

כט. והתה"ד [א סו, הו' ברמ"א רנג ה] **התיר פסיק רישא ע"י נכרי.** [והתם גרע מריבוי בשיעורין, עי"ש]. **וכן המג"א** [רעו י].

ל. דכל האיסור משום דבר דבר, וכאן הציווי הוא עיקר הבישול. **והקוב"ש** [ביצה מט] נקט דתרוייהו איתנהו.

לא. [אך צ"ע מהגמ' מנחות הנ"ל דדנו אי עדיף מעשה שלם בפנ"ע. ואי נימא דהוה חצי שיעור לבאו' ודאי נימא דהקל תחילה. ואפשר דקאי למסקנא].

לב. אך יש שהעירו דאף דמלאכת נכרי לצורך חולה הותרה, כיון דכה"ג של ריבוי בשיעורין אי ישראל היה עושיהו הוה איסור דאורייתא, ומש"ה יש לגזור אף לנכרי.

לג. ועפ"ז מש"כ תוס' דהותר לרבות משום שמחת יו"ט, י"ל דהוה בצירוף סברת הר"ן.

לד. ורע"א נקט דעיקר ב"נ שייך דוקא כלפי קנין האיסור [דבזה דמי לגט, או משום עיגונא וכמ"ש תוס' ט.], אלא דממילא מעש"י לעצמו. [ואף בתי' רע"א לא חזר בו]. [והאחרונים דנו בגדר שחרור עבד, האם עיקר השחרור על קנין האיסור, וממילא פקע קנין הממון. או דאגב הקנאת קנין הממון, מפקיע אף קנין האיסור.

רלח) **רש"י ד"ה עבד שהביא גיטו.** וצריך לומר ב"נ.

ורש"י פי' דנאמן של שחרורו באמירת ב"נ. **ורע"א** כת' דלפ"ז איירי דמביא את הגט כשליח להולכה. וכעין הא דאיתא [לקמן כד.] שעשאו שליח עד שיגיע לשם ושוב יתן וכו'[לה].

אבל **התוס' רי"ד** חלק דאיירי דהעבד מביא את גיטו שכבר נשתחרר בו. כמו שאשה נאמנת להביא גיטה, דכי מטי לידה נתגרשה ולא חיישי' שהוא מזוייף [ואי"צ קיום כשאין עוררין]. ואף עבד שהביא גיטו נאמן בלא קיום [ובלא ב"נ], ורשאי לינשא לבת ישראל. אבל בנכסים אינו נאמן עד שיתקיים בחותמיו, דכלפי הנכסים חיישינן לזיופא[לו]. ודוקא בגט אשה הקילו משום עיגונא[לז], ועבד איתקיש[לח] לאשה[לט].

וכן מבואר **ברמב"ם** [עבדים ז ב] שהביא את סוגיין בעבד שהביא גיטו וכו', וכלפי הנכסים בעי קיום חותמיו.

ורע"א ביאר דרש"י לא פירש כה"ג[מ], דרש"י ס"ל דל"ש בזה גדר פלגינן דבוריה, דלגבי ממון חיישי' שמזוייף ולגבי איסור לא חיישי'. אבל אין כאן נאמנות לחצאין, דנימא דהשטר קיים לדבר א' ולא קיים לדבר א'[מא]. דבאמת אם נתקיים השטר מקויים לכל מילי, ואם הוא מזוייף בטל הוא לכל דבר. וגוף המתנה דכל הנכסים לא נתקיים למקצתה, אלא דלענין ממון חיישי' דמזוייף.

רלט) **אמר אביי מתוך שקנה עצמו קנה נכסים.** [לל"ק דאביי אמרי' מיגו דנאמן על עצמו נאמן לנכסים].

והאחרונים הביאו דכעי"ז מצאנו [סנהד' י.] דבמקום דפלגינן דיבורא אמרי' דמיגו דנאמן על הבועל נאמן על אשתו[מב]. [וצ"ע מתי אמרי' הכי. ובסוגיין י"ל דהוה מדרבנן בבכלל תקנת ב"נ, ומש"ה מסתבר שתקנו כן].

והריטב"א ביאר שהרי לענין עצמו סגי בב"נ ולא בעינן קיום. וכיון שכן אינו בדין ששטר זה יהיה מקוים למקצת ולמקצת אינו מקוים, ומתוך שהוא מקויים לענין עצמו אמרי' דהוי מקויים לענין נכסים[מג]. **והמאירי** כת' דבטל הערעור גבי עצמו ה"נ גבי הנכסים.

רמ) **א"ל רבא בשלמא עצמו ליקני וכו'.** וכ"ד רבא דעצמו קנה, נכסיו ל"ק. והגמ' מפרשת דפלגי' דיבורא. וכ"ד רבא [סנהד' ט: וכ"מ] דפלגינן דיבורא, **והראשונים** [הו' בסמוך] נקטו דאף סוגיין שייך לנידון פלגינן דכל הש"ס[מד].

והרמב"ן [ד"ה ואסיקנא] הביא דנח' רב מרי ורב זביד [ב"ב קלד] אי פלגינן דיבורא בחד גופא, הכא עבד ונכסים מקרי ב' גופים, ובב' גופים פלגינן כדאמר רבא [סנהדרין ט:][מה]. [ובסמוך הו' המשך דבריו].

או דפועל השחרור בתרוייהו. וע"ע לק' לט, ולכאו' רע"א נקט דפועל על תרוייהו).

לה. **והתוס' רי"ד** חלק על מש"כ רש"י דהוה כאשה שמביאה את גיטה, דהגמ' [לק' שם] העמידה אשה שהביאה גיטה כה"ג. [ואילו בסוגיין לא משמע דאיירי באופן רחוק כזה]. ואילו הביאה גיטה ואומרת שבעלה נתן לה להתגרש אי"צ לומר ב"נ.

לו. והרש"ש דייק מהא דנכסים ל"ק, מכאן ראיה דטענינן מזוייף להבא ליפרע שלא בפניו [ועי' תוס' לע' ב. ד"ה ואם]. [אך לדברי רש"י י"ל דנכסים לא קנה כשיצא ערעור].

לז. וכמש"כ **תוס'** [לע' ב.]. **והרמב"ם** כתב הטעם דבדיני האיסורין לא נאמר טענת מזוייף, ולכאורה היינו משום דעיקר הנידון על האיסור. אבל **לרמב"ן ור"ן** [ט.] הטעם שאשה אי"צ קיום כיון שהיא ברשות עצמה להנשא ואינו נחשב שמוציאה מרשות האדון. וצ"ב בעבד דהרי הוא ממון האדון ובחזקתו, ומה שקנה עבד קנה רבו נחשב שהאדון מוחזק בו. ואפשר דמ"מ עיקר הנידון על האיסורין.

לח. וע"ע **תוס'** [ט. ד"ה שוו] ומש"כ שם.

לט. **והתוס' רי"ד** סיים דאינו נאמן הוא עצמו לקיים שטרו, דהתם משום עיגונא המנוהו לרבנן כבי תרי. [ולכאו' לשונות אלו שייכי לפרש"י. ויש שדנו דהתוס' רי"ד ס"ל דבסוגיין איירי בתרוייהו. ויש שדנו דהוה טעות סופר].

מ. [דבפשוטו כיון דהגיע לידו נשתחרר. ועפ"ז לפ"ז אתי שפיר הלשון לא קנה כפשוטו].

מא. וע"כ הנידון משום נאמנות ב"נ, דשייך נידון דפלגי' ונאמנות לחצאין.

מב. [לולי הא דאדם קרוב אצל אשתו].

מג. וקצת משמע דהוה מגדרי קיום שטרות, דאי"צ עדות ברורה אלא השוואת חתימות כדו'. וה"נ כיון דנתקיים ונתקבל חציו, יחשב קיום לשאר. [ולכאו' כ"ז לדברי רש"י דהנידון כלפי נאמנות ב"נ. ואילו לתורי"ד הנידון האם תקנו שצריך קיום. ויל"פ דברי המאירי עד"ז].

מד. **ותוס'** [סנהדרין ט:] יסדו דלא פלגינן דיבורא לפסול שטר [דמדאורייתא נעשית כמי שנחקרה עדותן וקיום שטרות דרבנן. ולא פלגי' דיבורא]. ותוס' כת' דהא דאמר רבא עצמו קנה ונכסיו ל"ק [ופלגינן], לא דמי דכך נוהג בכל שטרות דעלמא דבגט אשה ובגט שחרור הימנוהו רבנן ע"י ב"נ, ובשאר שטרות הצריכו קיום.

מה. [והאחרונים דנו במה פליג רב יוסף שם ואכ"מ].

והאחרונים הק׳ דבעלמא כשיש נידון שיש בו נפק״מ לממון ולאיסור, אמרי׳ דע״א נאמן לענין איסורין. **וכדאי׳** [קידו׳ סד.] דהאב נאמן על בנו לאיסורין ולא לעונשין. וכן ע״א נאמן להשיא האשה ולא להוריד האחים לנחלה [כדתנן יבמות קיז.]. ואף דאינו נאמן לענין ממון, פלגינן נאמנותו.

והקובה״ע [כא ו] ייסד דכה״ג פלגינן נאמנות לכו״ע, ולא תלי במח׳ רב יוסף ורבא [סנהד׳ ט:] דנח׳ אי פלגינן דיבורא, לחלק דבריו ולומר פלוני רבע אבל לא אותי. אבל היכא דאי״צ לחלק את גוף העדות לכו״ע נאמן לגבי זה ולא לגבי זה[מו]. [ועד״ז כת׳ **הרמב״ן** [מכות ז.] לחלק בין פלגינן בגוף המעשה, דאנו דנים דלא כך היה המעשה[מז]].

ויסוד הדבר כת׳ **רע״א** [יבמות כה.] דדוקא היכא דאמרי׳ לדבריך רשע אתה ס״ל לרב יוסף דלא פלגי׳ דיבורא. ורבא חידש דמחלקין ולא מקבלים שרבע אותו. אבל היכא דל״ש סברת ׳לדבריך׳ מקבלים דבריו כלפי האחר, אף דאינו נאמן על עצמו.

[אך יש **ראשונים** דמשמע דאף בכה״ג פלגינן דוקא משום דהוה ב׳ גופים].

והאחרונים הק׳ א״כ בסוגיין אמאי תליא בדין פלגינן דיבורא, ואמאי לא סגי פלגי׳ נאמנות[מח].

והאחרונים ביארו דלשון ׳כל נכסי׳ גרע, כיון דהוה דיבור אחד, מש״ה בעינן לגדר פלגינן לחלק את הדיבור.

והקובה״ע [כא יב, וקוב״ב כאן] ביאר דנח׳ אביי ורבא האם הוא הקנאה אחת על כל הנכסים, או שהן קנינים חלוקים על כל חפץ מצ״ע אלא שקונה ע״י שטר א׳. **ולדעת אביי** כיון דהוא הקנאה אחת על כל הנכסים, א״כ קנין העבד הוא תולדה מקנין הנכסים, ול״ש פלגינן בתולדה[מט]. וכן היכא שאינו יכול לקנות כל הנכסים, אינו קונה ג״כ השאר, כיון דהקנין אינו חל על כל חפץ מצד עצמו. אבל **דעת רבא** דזכיית כל הנכסים הם קנינים נפרדים, ושפיר אפשר פלגינן נאמנות, ואף שהכל תלוי בנידון א׳ האם השטר מזוייף. וכן חל כ״א בפנ״ע.

ובשי׳ ר׳ שמואל הק׳ דלא מסתבר דשחרור העבד והקנאת נכסים יכול להחשב מעשה הקנאה א׳[נ]. ועוד הקשה דמבואר **בראשונים** דרבא חידש דאמרי׳ פלגינן דיבורא. והגר״ש פי׳ דבסוגיין בעינן לקיים מקצת מהשטר, ובזה בעינן פלגינן לדברי השטר.

רמא) **הדר אמר אביי מתוך של״ק וכו׳. תוס׳** פי׳ דאביי ס״ל דל״ש פלגי׳ דיבורא, ומסתבר טפי דלא קנה. דיד בעל השטר על התחתונה. [וע׳ בסמוך בדברי הירושלמי].

רמב) **אלא אמר רבא וכו׳ עצמו קנה וכו׳ כמאן כר״ש דאמר פלגינן דיבורא וכו׳.** הראשונים הק׳ דקי״ל בסוגיין דפלגי׳ דיבורא. והק׳ **לירושלמי** שהביא **הרי״ף** [מכות ז. ג. בדה״ר] דהכותב נכסיו לב׳ בני אדם, והעדים קרובים לזה ורחוקים לזה ר׳ יוחנן פוסל [דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה], ור״ל מכשיר. ופסק כר׳ יוחנן דלא פלגינן דיבורא. וכ״פ **הרמב״ם** [עדות יד ז] היכא דהקנה כל נכסיו לב׳, השטר פסול דהוה עדות א׳. אבל היכא דכתב שדה א׳ לראובן וא׳ לשמעון מהני, דהוה ב׳ עדיות אף דהוה שטר א׳[נא].

מו. אך יש **אחרונים** שדחו דעדות ע״א מהני רק כלפי איסורין, ולא סגי כלפי ממון. ואי״צ לזה גדר ׳פלגינן׳.

מז. ואילו בסוגיין גט כשר הוא, אלא שאינו נאמן על הנכסים לגבי שטרות, ונאמן על עצמו בשביל הגט.

מח. **והרמב״ן** [הנ״ל] נקט דמ״מ נקרא גדר ׳פלגינן׳, אלא דיש חילוק בין פלגי׳ דגוף המעשה.

מט. ולפ״ז כוונת הגמ׳ האם באופן זה הקנין הוא באופן שיתכן פלגינן, ואינו נידון בעצם הדין פלגינן.

נ. ועוד ילה״ק למש״כ **תוס׳** [ט. ד״ה ואינו] דהשחרור חל מחיים, וקנין הנכסים לאחר מיתה. ומבואר דאף שבקנין מחולק זה מזה, אבל נחשב נתינה אחת [וצ״ב].

נא. [וע״ד החילוק בסוגיין בין עצמך ונכסי לכל נכסי]. והאחרונים העירו דבדעת הרמב״ם מבואר דהנידון משום דהוה חדא הקנאה. ולא כדברי הראב״ד דהנידון משום עדות שבטלה מקצתה.

והגר״ח [עדות יד] הק׳ דלכאו׳ כל א׳ הויא מתנה בפני עצמו [שאם ל״ק א׳ קנה חבירו], והו׳ ב׳ עדיות. והכריח דבאופן ששניהם קנו הוה חדא מתנה לשניהם. וכל הנותן מתנה לשנים דינם נחלק, דאילו קנו שניהם אז הויא חדא מתנה לשניהם, ואין א׳ קונה בלא חבירו. והויא זכיה אחת לשניהם ביחד. אך אם מתבטלת מתנת אחד מהם, אז נשתנה סדר המתנה וקונה אחד בלא חבירו. ומש״ה היכא דתרוייהו קנו שייך טעמא דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה.

והראשונים הביאו דעד"ז אי' בירושלמי [בסוגיין] דגט אשה שכתוב בו מתנה האם מהני בפני נכתב[נב], וכן עבד שהביא שטר שכתוב כל נכסיו[נג]. ותלה במח' ר' יוחנן ור"ל, ולר' יוחנן לא מהני כלל. והרמב"ן [בתי' א'] דחה דכוונת הירושלמי אינה דר' יוחנן נח' אף בסוגיין, דהכא לאו משום דבטלה מקצתה אלא דלא נתקיים בחותמיו. והביאו רק מדברי ר"ל. ועוד פי' דנח' בירושלמי שם בפי' דברי ר' יוחנן.

ור' אפרים [תלמיד הרי"ף, הו' בראשונים כאן ומכות] השיג דלא קי"ל בירושלמי, דהא קי"ל [ב"ב קלד:] דבב' גופי פלגינן דיבורא, וכרבא בסוגיין. [וכן הסכים הרמב"ן מכות שם].

ורבינו יואל [במרדכי שבג והג"א] כת' דאף דבעלמא פלגי' דיבורא בתרי גופא, שטר מתנת שכ"מ שנתן אף לעד חלק מנכסיו גרע. גזירה אטו קרובים בעלמא. ואילו בסוגיין ל"ש גזירה. והמרדכי כת' עד"ז דבעדות על פה כשר ופלגינן, דל"ש איחלופי. ודוקא עדות בכתב גזרו.

והראב"ד [הו' ברמב"ן וראש מכות שם, וכן נקט הרמב"ן בסוגיין] ביאר סברת הירושלמי דהיכא דפסול לזה אמרי' עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה [ולא שייך פלגינן]. אבל 'בעל דבר' אינו עד[נד], ומש"ה בבע"ד עצמו שייך פלגינן [בסוגיין, ובשאר סוגיות][נה]. ועפ"ז כת' הרמב"ן דשטר מתנה לב' בנ"א היכא דנתנו לעד עצמו או לאשתו אמרי' פלגי'. אבל בשאר קרובים אמרי' דהעדות שבטלה מקצתה בטילה.

ושוב כת' הרמב"ן דכי מעיי' שאני סוגיין דעד השטר כשרים, והקיום הוה גילוי מילתא בעלמא לאפוקי מחשש בעלמא. אלא דמעיקרא ס"ד דכל גט שאין עושין מעשה בכולו אין דנין מקצת שבו. ומש"ה מדמי לשייר קרקע כל שהוא. אבל לא שייכא לגדרי עדות שבטלה מקצתה כלל[נו]. [והרמב"ן דן לפרש את דברי הירושלמי כאן הנ"ל[נז]].

והרמב"ן [מכות ז.] כת' דשמא י"ל בדעת הרי"ף דבעדות בכתב נעשה השטר כולו דבר אחד, וכמזוייף מתוכו דמי.

רמג) **כמאן כר"ש דאמר פלגינן דיבורא וכו' שייר קרקע כ"ש לא יצא ב"ח, ר"ש אומר לעולם הוא בן חורין וכו'. פרש"י** [ט.] דאף היכא דאמר כל נכסי ולא קנה אלא העבד מהני לר"ש. דפלגינן דיבורא. **האחרונים** הק' דדברי ר"ש לא שייכי לגדרי פלגינן נאמנות כלל, דהכא אין כאן ספק כלל. אלא דמחלקים את הדיבור להחשב ב' מתנות. **והקובה"ע** [כא יא] ביאר ע"פ דרכו דהמח' בסוגיין האם חשיב חדא מתנה. והאם שייך בזה פלגי', ולא נח' בעיקר דיני פלגינן.

והחת"ס [חו"מ קנב] כת' לפרש דסוגיין אינו מענין פלגינן דיבורא שבש"ס. אלא הוה נידון משום דמיחזי כחוכא וטלולא[נח], דממ"נ אי השטר מזויף, א"כ האיך משוחרר. ואל"כ יזכה בנכסים שלו[נט]. ואיך נאחז החבל בשני ראשים. ואפ"ה פלגינין ולחצי הדבר נקיים השטר ולא לאידך ולא ניחוש לחוכא וטלולא.

וכן שכ"מ שחוזר בנכסים ואין חזרתו מועיל לענין שחרור, והוה ג"כ כתרתי דסתרי. ובזה נח' ר"מ ור"ש, לשיטת רי"ף ורש"י דקנה עצמו ול"ק הנכסים.והוה כחוכא שהרי לא שחרר כלל, רק אמר 'כל נכסיי', וממילא העבד בכלל. וכיון דאמר 'חוץ' ונתבטל כל השטר, איך יצא העבד לחירות עי"ז. ולשיטת התוס' דאין לו אלא אותה העיר [זולת העבד], ולשון כל נכסיו וחוץ סותרין זא"ז, ואפ"ה מקיימי' שניהם והו' כחוכא[ס].

נב. מאחר שערעורו בטל אצל הגט ערעורו בטל אצל המתנה או מאחר שערעורו בטל אצל הגט ערעורו קיים אצל המתנה.

נג. **והירושלמי** לא חילקה בין כל נכסי לעצמך ונכסי [ואפי' גט אשה ומתנה בעלמא].

נד. וכיסוד זה כת' **הרשב"א** [ב"ב מג.] בשם **הראב"ד** לענין תחילתו בפסול, דבבע"ד מהני סילוק כיון דמעיקרא לא היה עליו עד.

נה. [והרשב"א נדחק עפ"ז בירושלמי בסוגיין הנ"ל]. ועפ"ז ביארו את הצריכותא דהגמ' [סנהד' י.] אי קרוב אצל אשתו [היינו האם נחשב בע"ד אצל אשתו]. וע"ע ר"ן [סנהד' שם].

נו. **והמאירי** הביא עד"ז בשם **גדולי הדורות** דבסוגיין ל"ש כלל ביטול העדות. שאשה זו אינה נשאת ע"פ הקרוב, אלא על סמך הגט שבידה. והעדים החתומים בו וקרוב גלוי מלתא בעלמא הוא דעבד. ולאפוקא מחששא בעלמא.

נז. וכת' דאפשר דכוונת הירושלמי דלדעת ר"ל אמרי' כ"ש, דהכא אף ר' יוחנן מודה [וכ"כ הרשב"א]. א"נ ס"ד דר' יוחנן ל"ל פלגינן כלל. ודחי דסברת ר"י משום עדות שבטלה מקצתה. ומש"ה לא שייכא לסוגיין.

נח. ונקט פלגי' דיבורא והוה לישנא בעלמא.

נט. והרב שקידש אשה בנכסיו קידשה בגזל.

ס. וכת' דזהו עיקור כוונת הש"ס בהא, ואי דייקינן יותר בענינים כיוצא באלו לא תנינין. וציין **תוס'** [יבמות מז. ד"ה ואין אתה] [דאינו נאמן על בנו משום יכיר, כשיש לו בן הבן]. וכן [שם כה: ד"ה לימא]. עי"ש.

רמד) **שייר קרקע**[א] כל שהוא לא יצא וכו'. **פרש"י** דכיון דנחית לשיורא אמרי' לדידיה נמי שייר וכו'. וצ"ב סברא זו[ב], הרי בדיני ממונות הקנה לו שטרו, ואיך יוכל לטעון דנתכוון לשייר יותר. **ורע"א** כתב דאף זה מדין לאו כרות גיטא. [וכדאיתא בסוף הסוגיה].

והתור"ג פי' דדוקא גבי עבד אמרי' ד'כל' לאו דוקא. והוה כאומר רק 'נכסי', וכיון דל"ק עצמו ל"ק נכסים.

ורשב"ם [ב"ב קמט:] כתב דדילמא האי עבד הוא הקרקע[ג] או המטלטלין דשייר, ומש"ה ל"ק כלל. **והראשונים** [רשב"א, ר"ש פאה שם] כת' דעפ"ז אי פירש חוץ מקרקע פלונית מהני. והק' דבגמ' [ב"ב קנ:] ובתוספתא [הו' בתוס' ט.] משמע דאף קרקע מסויים ל"ק.

והרמב"ם [פיה"מ פאה שם] ביאר דתנאי השיור שייך לגוף העבד, וכאילו התנה על אבר מאבריו. [ובעי' ספר כריתות].

דף ט.

שיור שאינו מסויים

רמה) **רש"י ד"ה עד שיאמר.** ואיהו לא חשיב אלא כא' מריבוא. **והרמב"ם** [בפיה"מ שם] כ' דע"י שהתנה חלק מכל נכסיו, נכנס חלק מגוף העבד[א].

רמו) **בא"ד ל"ש היכא דל"ק שאר נכסים וכו' ופלגינן דיבורא וכו'.** והרא"ש כתב דאיירי דל"ל מטלטלין. והק"נ ביאר דנוכל לקיים לשון כל נכסי אמטלטלין. **ורע"א** תמה דמטלטלין אינם נקנה בשטר, וע"כ אינו שטר קנין למטלטלין. ועי"ש.

[**ורע"א** האריך לדון [בלא"ה] המקנה מטלטלין וקרקע בשטר, אמאי לא אמרי' דכיון דלא קנה המטלטלין יתבטל אף כלפי הקרקע[ב]].

רמז) **תוד"ה לעולם.** וקשיא אע"ג דלא הזכיר שם קרקע מ"מ קנה כל הקרקע וכו' ויקח האדון לעצמו מעידית וכו'. ותוס' הביאו כדתנן [ב"ב קז:] במוכר חצי שדה. והראשונים הביאו כעי"ז מהרבה מקומות[ג].

אך **רש"י** כת' דהשתא ל"ק שום קרקע. וכן משמע **ברי"ף** שכת' דכיון דשייר קרקע כל שהוא סתם, העבד לא יכול לברוריה לההוא כל שהוא שיקנה שאר הנכסים. הילכך לא קני בנכסים ולא מידי.

וכן דעת **הר"י מגאש** [הו' ברמב"ן] דהמקנה לחבירו ד' אמות צריך לסיימם[ד], ולא מהני להקנות דבר שאינו מסויים[ה].

וכ"כ **הרמב"ם** [זכיה ג ה] דמתנה צריך לסיים כמו מוכר[ו]. כיצד הכותב לחבירו קרקע בנכסי אני מוכר לך וכו' הואיל ולא סיים הדבר שנתן ואינו יודע ל"ק כלום. אבל אם אמר חלק כך וכך בשדה פלונית קנה

והחת"ס הק' [כתוב' יג:] מ"ד המכשר בה ופוסל בבתה [ופלגינן לדון להכשירה, אף דאינו יכול להיות]. ועוד ציין לדברי הפוסקים היכא דפירש חצי חתיכה וחציה נשאר במקום הקביעות [ע"ע ש"ש ד ג].

סא. והגמ' [ב"ב קמט; הו' בתוס' ט.] מפרשת דקרקע לאו דוקא, וה"ה מטלטלין.

סב. **והרש"ש** הק' דאדרבה בעלמא אמרי' דכיון דשייר דבר מסויים חזינן דדייק בדבריו. וציין למש"כ רש"י [עירובין כז.] דאין למדין מהכללות אפי' במקום שנאמר בו חוץ מדבר פלוני, דס"ד די"ל מדאפקיה להאי ודאי דק בכלליה. [קמ"ל דאפי' הכי לא ילפינן מיניה, דדלמא שייר ולא אפיק כל מאי דבעי'. [ואפשר דהתם איירי בנותן סימן, ובזה אמרי' דכמה שמפרש דבריו יותר דייק יותר. ואילו בסוגיין במעשה נתינה, וכמה שכולל דבריו יותר אמרי' דגמר ונתן. אבל היכא דנחית לפרטים גילה דעתו דאינו נותן בעין יפה].

סג. שהעבד הוקש לקרקעות [דכתיב והתנחלתם, ויקרא כה]. והאי קרקע כל שהוא איכא למימר שעל העבד הוא אומר.

א. [ולכאו' קאי כמ"ד לק' מא: דהמשחרר חצי עבד בשטר ל"ק, אבל דעת רבי [למסקנת הגמ' שם] דאף בשטר קנה לחצאין, ואין בזה חסרון כריתות].

ב. לצד **במרדכי** [ב"ב תרה, הו' ברמ"א חו"מ רג י] בהמקנה מעות ומטלטלין בחליפין דבטל אף אצל המטלטלין [והמרדכי שם הביא בזה ג' צדדים]. והרע"א דן משום קני את וחמור [ב"ב קמג.] ודחה דה"מ כשאינו ראוי כלל לקנין. משא"כ בסוגיין.

ג. **והרמב"ן** הביא מהגמ' [ב"ב סג.] תנו חלק. ועוד הביאו [מנחות קח:] בית בבתי אני מוכר. וכן [כתובות קט:] דיקלא לברת, דדנו דכל א' דוחה.

ד. [ול"מ ד"א סתם אלא להרשאה דהקילו חכמים].

ה. **והרמב"ן** כת' ליישב הא שהקנה לו חצי שדה, הרי סיים לו השדה [ואי"צ לסיים איזה חלק בשדה]. וכן תנו חלק, הרי זכה חצי מכל השדה ונחשב מסויים. אך הק' מבית מבתי שמראהו נפול.

ו. ובפשוטו כוונת **הרמב"ם** [וכ"כ הפרישה חו"מ רמא] למש"כ [מכירה כא] דל"מ מכירה בדבר שאינו מסויים, אא"כ מינו ידוע. [דהו"ל כמשחק בקוביה, דלא סמכא דעתיה]. אבל **הב"י** [שם] ציין

הואיל וסיים השדה אע"פ שלא סיים החלק. **והראב"ד** השיג[ז] [כשאר ראשונים בסוגיין[ח]].

אך **הרמב"ן** כ' ליישב דברי הרי"ף [באופ"א] דאיירי אפי' שלא פי' כמה הוא השיור, ולכן מספק ל"ק כלל בנכסים[ט].

רמח) **שם. ובחי' ר' שמעון** [מערכת הקנינים טז] כתב דסברת רש"י משום דלא סמכא דעתיה, כיון דביד המוכר לסלקו מכל א', ודמי לדבר שאינו קצוב. אבל מצד עצם הקנין יכול לחול על דבר שאינו מבורר.

והקוב"ש [ח"ב לד] חידש דרש"י איירי דוקא בקנין שטר[י], דבעינן שיהא מוכיח מתוך העדים [עדי חתימה לר' מאיר, ועדי מסירה לר' אלעזר] איזה שדה קנה. והכא דהוה ספק ל"ק השטר, כיון דאינו מוכיח על כל שדה בפנ"ע[יא]. [ואילו בגמ' מנחות הקנה בית מבתי בסודר או כסף, וכלפי שמיא גליא דחל על בית א', ומספק נותן א'.

והקוב"ש חקר בגדר הא שקונה בית מבתי, שקנה בית א' ואינו יודע איזה. האם הקנין חל על בית מסויים[יב], וקמי שמיא גליא איזה קנה. אלא דהוה ספק לנו [ואליהו יכול לברר][יג]. [ומש"ה אינו מוכיח מתוכו, וכמ"ש בדעת רש"י]. **או** דהקנה לו דבר שאינו מסויים, דא"א לומר דחל על חפץ מבורר[יד]. וכת' דכ"ד תוס' דהשטר מוכיח שפיר לענין חלות זה, שיש לו א' מהבתים.

רמט) **בא"ד ואור"י וכו' אפי' אין לו אלא אותה העיר, ואין מתקיים הדיבור וכו'.** הראשונים העירו דלפ"ז לא אשכחן דר"מ פליג בדין פלגי' דיבורא. **ותוס'** [ד"ה הלכה] עמד בזה.

דעת הראשונים הראב"ד [על הרי"ף], **והרמב"ן ורשב"א** וכ"כ **הרמ"ה** [ב"ב קמט] **ביארו** הא דבעי' פלגי' באופ"א. דכיון דמעיקרא כלל כל הנכסים והעבד בכלל, וכשאמר 'חוץ' הרי הוא פוגם בכלל הראשון, ונחשב שפוגם בכל, והו"ל כאומר חוץ בגופו של עבד. וכ"כ **הרמב"ם** [בפיה"מ שם] שדעת ת"ק שאין חולקים הדיבור[טו] לפיכך תנאי זה תליא בגוף העבד, וכאילו התנה באבר מאבריו.

והאחרונים ביאר דנחשב שנתינת כל נכסי הוה מעשה הקנאה אחד [ולא כל יחידה בפנ"ע], ובהקנאה הזו יש שיור. **ובחי' רא"ל מלין** [א מ] הוסיף דמש"ה בעי' גדרי שטר שחרור בכל ההקנאה. והביא דגדר 'שיור' שחוזר ומקנה לו, וסותר להקנאה הראשון[טז].

רנ) **תוד"ה ואינו.** וא"ת וכו' הא מתנת שכ"מ, ואינו קונה אלא לאחר מיתה וכו'. [וכדאי' ב"ב קלז.]. **והמהרש"ל** גרס דתוס' הקשה האיך מותר בבת חורין, והאיך מהני כלפי האיסור.

והמהרש"א ביאר כוונתו דבגמ' מפורש הטעם ד'יצא עליו שם בן חורין', והפקיעו את השעבוד ממון. **והמהרש"א** פליג דכוונת תוס' להקשות אמאי יצא עליו המעשה, שטר מעליא הוא.

לדברי הרמב"ם [מכירה יא טז] שאינו יכול להתחייב [סכום] שאינו קצוב.

ז. וז"ל **הראב"ד** דזה הולך ע"ד הרב [הרי"ף בסוגיין], אבל קשה [מנחות קח:] בית בביתי. והראב"ד כת' דאולי נאמר דהוה כאילו פי' שמוכר הגרוע, והכא איירי כשיש ב' גרועים.

ח. וכן **הטור** [רמא] תמה על הרמב"ם [כשא"ר בסוגיין], והב"י כתב דמקור דברי הרמב"ם מסוגיין.

ט. אלא שהרמב"ן הק' דבסוגיה [ב"ב קנ.] עשו מטלטלין שיור אצל עבד ל"מ כן.

י. אמנם ברמב"ם מפורש דהוא כלל במתנה, ולא חסרון במעשה הקנין דשטר. וכן הר"י מגאש דן בהקנאת ד"א, דמסתמא הוה בחליפין.

יא. **והחזו"א** [בס' קובץ ענינים ב] השיג דמוכיח מתוכו בעינן שיהא השטר מוכיח לפני בי"ד את הנעשה מחוץ לבי"ד, אבל כשבי"ד יודעים את כל הנעשה, אלא שיש ספיקות בדיני

יב. ואף דליבא סיבה שחל על א' יותר מהשני, אמרי' דע"ב חל. ואנן לא ידעי'.

יג. **והחזו"א** [שם] חלק אין מה לברר. ואילו אליהו יכול לברר לא יחשב [קידו' נא.] קידושין שאין מסורין לביאה.

יד. כיון שאין שום טעם שיחול הקנין על א' מסויים. וכת' דלפ"ז הוה ספק בעצם המציאות. שגם אליהו א"י לומר שחל קנין על א' מהם. וע"ע שער"י [ג כב ד"ה אמנם] עד"ז, וכ"ד **החזו"א** [הנ"ל].

טו. **ורע"א** הקשה דלמסקנת סוגיין אף לת"ק פלגינן, אלא דלאו כרות גיטא. וכתב לדון דכוונת הרמב"ם משום דלאו כרות גיטא, כיון דיש צד ושייכות בזה.

טז. וכמש"כ **רע"א** [הו' בסמוך בדברי הרי"ף] דגדר שיור הו"ל כמי שמקנה חזרה למוכר. וכ"כ **רע"א** [בשו"ת ת פח] דהקנאת גוף ושייר פירות הו' בגדר הקנאה מחודשת, שזכות פירות אינו דבר העומד בפנ"ע שניתן להוציאו מהכלל.

שם בן חורין. **והאחיעזר** [א לג] כתב דלגבי הממון מהני תקנת מתנת שכיב מרע, ומש"ה המהרש"ל העמיד קושיית התוס' על האיסור.

רנא) **שם. ואין גט לאחר מיתה. הרש"ש** העיר למש"כ **תוס'** [לקמן יד:] דמתנת שכ"מ קונה למפרע, שאם מת ולא חזר בו נקנה משעת אמירה. א"כ לא הוה גט לאחר מיתה. [ויתבאר לקמן יד:].

רנב) **בא"ד בדכתב ליה מהיום. רע"א** דייק דאפ"ה אם עמד חוזר, ו'מהיום' מהני רק דיחול מחיים, בתנאי שימות. ודלא כמ"ש **הרמב"ם** ושו"ע [חו"מ רנ ט], אלא כדעת **הנמוק"י** [ב"ב עא. בדה"ר, **ורמב"ן** שם קנב.][יז]. [וכן דייק הנתיבות שם יג עי"ש].

רנג) **בא"ד א"נ אפי' בסתמא וכו' דעתו שיקנה בשעה שראויה לשחרר דהיינו מחיים.** [ויש אומדנא דדעתו להקנות באופן המועיל]. **והרש"ש** הק' דבגמ' [ב"ב קלז.] אי' דהנותן אחריך לפלוני, והקנה במתנת שכ"מ ל"מ, דמתנת שכ"מ לא קנה אלא לאחר מיתה וכבר קדמו אחריך. והתם נמי נימא דכיון שדעתו שיקנה היה כוונתו שיקנה מחיים, באופן המועיל.

רנד) **בא"ד וא"ת כיון דסתמא דדעת של שכ"מ לחזור בו אן יעמוד אמאי אינו חוזר בעבד.** [ואף דדעתו להקנות מחיים, מ"מ הוה בתנאי שימות]. **ותוס' תי' דהכל תקנ"ח, דמסתמא דעתו כמו שיאמרו לו חכמים.** [דתוס' הק' דמשמע דיצא עליו שם בן חורין הוה תקנ"ח, ומה מהני להפקיע ממנו דין עבדות. ותי' דמסתמא דעתו ע"פ תקנ"ח[יח]].

והר"ן [ועד"ז הרמב"ן] כתב מתוך שיודע שיצא קול של בן חורין מחיים גמר ויהיב מחיים[יט].

והרשב"א תי' דהוה כמוסר לו לעצמו לזכות עצמו. כיון דל"מ בן חורין שיחזור להיות עבד הוה ככותב ומזכה דאינו חוזר.

והרשב"א הביא דהגמ' [ב"ב קמח:] מסתפקת שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו ועמד, ויש צד דאינו חוזר דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. ואף דהתיא סלקא בתיקו, דגבי הקדש מצינו הקדש יוצא בלא פדיון וחוזר לחולין, אבל הכא עדיפא דלא מצינו בן חורין חוזר ונעשה עבד[כ].

ורע"א כתב לפרש[כא] דרבנן הפקיעו את השעבוד כיון שיצא שם בן חורין. וממילא אין לו רווח לחזור, דאין לו תועלת יותר בעבד. ועי"ז בטל האומדנא דדעתו לחזור.

רנה) **התם ה"ט משום דלאו כרות גיטא הוא. פרש"י** דבעי' בהו כריתות [מבוררת], והכא איכא למימר דשייר.

אבל **הרי"ף** כת' כיון דשייר הו"ל לרביה זכות בגויה דשטרא[כב], ואגיד גביה. ובעי' שהשטר כולו יהא שייך לעבד להחשב כריתות.

ורע"א הקשה דאי' [לקמן מ.] דמהני שטר א' צאי בו והתקדשי בו בשטר א', ואף דיש לאדון זכות בשטר הקידושין. ורע"א תי' דדוקא 'שיור' נחשב כאילו חוזר וקונה לאדון בשטר זה[כג], ומש"ה יש לאדון זכות בשטר זה ונקרא אגידא גביה. אבל שטר קידושין נותן לאשה, והאשה זוכה בשטר. אף שיש לו תועלת בזה.

יז. ורע"א ציין לדברי הראנ"ח [מים עמוקים ב צ] שהאריך בזה.

יח. וכ"כ **הרשב"א** בשם **תוס'** דכל מי שמצווה אדעתא דרבנן קא מצווה, ורבנן הוא דאמור דאינו חוזר בעבד שהרי יצא עליו שם בן חורין וכבר קדשו השם.

יט. שאדם יודע שאסור להוציא קול של בן חורין על העבדים וגמר ויהיב. [וכ"כ הרשב"א בתו"ד].

כ. **והרשב"א** הוסיף דגבי הקדש אמירתו לגבוה לא נחשב כמסור ממש ליד גזבר ההקדש, דהא מהני שאלה באמירה להקדש ולאחר מסירה ל"מ שאלה [וכדאי' נדרים נט. שאין שאלה בתרומה ביד כהן]. דלא אמרו במסירה להדיוט אלא לענין קניה דקנה ההקדש אפי' שהוא בסוף העולם, ובהדיוט עד שימשוך.

כא. **ורע"א** הק' דאי' [לק' עג.] גזרי' שמא יאמרו יש גט לאחר מיתה, ומי איכא מידי דמדאורייתא וכו', דהו"ל לגמ' לפרש דגמר ומגרש מיד כיון דחכמי' רוצים לומר דלא יחזור מהגט. **ורע"א** כת' דאפשר דיש לחלק, דכוונת התוס' דבעבד חכמים הפקיעו שעבודו מכח הקול, ומש"ה ממילא אין דעתו שיכול לחזור. דהא אין לו עוד זכות ממון בעבד. [וכת' דלשון התוס' לא משמע כן].

כב. וכ"כ **רשב"ם** [ב"ב קנ:] בשם **ר"ח ורבותיו בלותי"ר** דיש לבעל העבד זכות בשטר, שכתוב בו ששייר קרקע ומטלטלי לעצמו, ולא הקנה לו השטר לגמרי. שגם זכות האדון כתוב בו הלכך לא קרינא ביה גט כריתות. ועוד פרשב"ם [כפרש"י] דבעי' כריתות גמור. וכיון ששייר מאן לימא לן דלא היה בדעתו לשייר העבד, כיון שלא פירש מה שייר.

כג. דהקנה כל נכסיו, ושוב שייר קרקע זו. [ולא אמרי' דפירש דבריו ד'כל' נכסיו לאו דוקא]. וכ"כ **רע"א** [תנינא פח] דגדר גוף מהיום ופירות לאחר מיתה, דהוה כאילו מכרו כולו וחזר המקבל ונתן לו זכות לפירותיו כל ימי חייו.

רנו) **רש"י ד"ה התם.** כיון דאיכא למימר דשירי כיון דנחית לשיורי. **רע"א** ביאר דבעינן שלא יהא שום נדנוד ספק בלשון השטר בגט, וחסר בבריתות כיון דשייך לומר דשייר.

רש"י [לקמן מב. ד"ה לא] כתב דכיון דקרקעות ל"ק גופיה נמי ל"ק, דלא פלגינן דיבורא הואיל ובחד דיבור אקני ליה, וכיון דפלגא דיבור לא אקיים, אידך פלגא לא אקיים. **ורע"א** תמה דהמסקנא כאן הוא דלאו כרות גיטא ועי"ש.

אם יש עוררין

רנז) **רש"י ד"ה אם.** לפוסלו. **האחרונים** דייקו דאף ערעור שנכתב שלא לשמה [וכ"מ ב**רמב"ם** פיה"מ], ודלא כמ"ש **רש"י** [ב. ד"ה אם] שהוא מזוייף.

ורש"י [ד"ה יתקיים] כת' דסגי קיום החתימות, ושוב לא חיישי' לפסול. דבני אר"י ודאי בקיאין לשמה. **והאחרונים** ביארו דקודם שנתקיים בחותמיו מיגו דיכול לטעון מזוייף נאמן על שאר פסולים. ומש"ה מהני קיום בחותמיו.

רנח) **תוד"ה סמוך אהני.** ולוקמי בחזקת א"א.

והמהרש"א דן דה"מ למ"ד תרי ותרי ספיקא דרבנן. אבל למ"ד ספיקא דאוריי' ל"מ חזקת א"א.

והאחרונים דנו דאף בלא חזקה הוה ספק דאורייתא ולחומרא. ויש שפי' דבמקום תרי ותרי בטל הערעור והו"ל להעמיד את השטר על חזקתו.

רנט) **תוד"ה אלא.** וה"ה ערעור דלקוחות וכו'.

ובפשוטו משמע דוקא היכא דהלקוחות עוררין בטענת ברי [וכן דייק הרש"ש]. אבל **הראשונים** [ר"ן] **פי'** דכוונת **הירושלמי** דטענינן ללקוחות [וכמסקנת תוס' ב. והראשונים כאן דטענינן מזוייף].

והרא"ש כת' ומיהו משום ערעור דלקוחות לא אסרי' לינשא, אלא דאינה גובה כתובתה.

רס) **שם. דלקוחות. הרא"ש**[כד] כת' דדוקא לקוחות, אבל גובה כתובתה שלא בפניו מנכסיו. דדרשי' מדרש כתובה לכשתנשאי לאחר תטלי וכו', והרי נשאת [וכמו ע"א במיתת הבעל יבמות קיז:]. [ומבואר מדבריו דל"מ מדרש כתובה לגבות מלקוחות[כה]]. אבל **הרמב"ן** כת' דה"ה כשגובה שלא בפניו.

ובשו"ת הרשב"א [א אלף קעא] כתב דל"ש בזה מדרש כתובה כיון שאינה נשאת לחלוטין, ואילו אתי בעל ומערער בעי קיום מספק [שאם היינו לומדים מדרש כתובה אף מלקוחות היתה גובה]. **וכ"כ הר"ן** דלא קרינן ביה לכשתנשאי לאחר שהרי לא התירוה בי"ד לינשא, אלא דאין מוציאין אותה אא"כ בא הבעל וערער[כו].

רסא) **שם. והרמב"ן ור"ן** כתבו דכשהשליח אמר ב"נ נאמן לגבות אף מלקוחות, שמספר כתובה נלמד כשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב וכו'. וכתבו דהיינו דוקא לענין מנה ומאתים אבל לא גבי תוספת כתובה, ובעי קיום שטרות כמו בממון. ובפשוטו פליג על הרא"ש, דלרא"ש אמרי' מדרש כתובה אף בא"י, ועוד דל"מ מדרש כתובה כלפי לקוחות.

אבל **הבי"ש** [קמב ב] כתב דהרא"ש מודה בזה דכיון דהוה היתר גמור שאם אתי בעל ומערער אינו נאמן, אמרי' מדרש כתובה וגובה אף מלקוחות. [וע' חי' ר' שמואל].

רסב) **תוד"ה שוו.** אבל בעבד מה עיגון יש וכו' וי"ל דחשיב עיגון הא דאסור בבת חורין. **והרמב"ן** תי' דאחרי שהגיע הגט לידו אינו יכול לישא שפחה ולא בת חורין, ואיכא עיגון[כז]. **והר"ן** הוסיף דפעמים שלח לו השחרור בע"כ דעבד[כח]. [אבל מדעתו, לא יקבל השחרור עד שיתברר].

כד. וכ"פ **השו"ע** [קמא נגו].

כה. ובפשוטו נח' הראשונים האם מהני מדרש כתובה כלפי לקוחות. **והפתח"ת** [יז קס] דן באומרת שמת בעלה האם גובה כתובתה מלקוחות [משום מדרש כתובה], וציין לראשונים בסוגיין. **והק"נ** כתב דדמי לנאמנות, דיש חילוקים מתי מהני הימניה כלפי לקוחות [ע' כתו' פז].

כו. וכתבו **האחרונים** דכוונת הר"ן דהיה ראוי לעשות טענינן, אלא שהנישואין אינה הוצאת ממון [וכמ"ש הר"ן], ולכן אינו מוגדר פסק בי"ד להנשא. אבל ודאי שאף כשנמלכת בבי"ד אמרי' לה להנשא לכתחילה.

כז. **והמאירי** ביאר דכיון שהגט בידו אע"פ שאינו מקויים א"י לישא שפחה, ואינו מוצא בת חורין שמא יבא האדון ויערער [משמע דמדינא אי"צ קיום. אלא דבפועל חוששין]. ומתוך כך תקנו שיהא השליח נאמן ולא יהא האדון יכול לערער וישא בת חורין.

כח. ורע"א כת' דיש ראיה מדברי הר"ן דיכול לשחרר בע"כ ע"י שליח. [וע' לק' י.].

ועוד הביא **הרמב"ן** כיון שהאמינוהו בגט, האמינוהו נמי בשחרור עבדים שלא נחמיר בקל יותר מבחמור. **והתוס' רי"ד** [ח:] כתב דעבד נמי איתקיש לאשה.

והאחרונים דנו שיהני ב"נ מדין ע"א להתירו בבת חורין, דאינו דבר שבערוה, ול"צ קולא דעיגונא.

דף ט:

חותמיהן עכו"ם

רסג) **רש"י ד"ה חוץ מגיטי נשים.** אבל על הדינים נצטוו בני נח[א]. **התוס' הרא"ש** כתב דמשמע להכשירן בשאר שטרות מה"ת [וחלק דפסולים מכמה טעמים, וכמ"ש תוס']. **וכן תוס'** [ב"ק פח. ד"ה יהא] **הביא בשם רש"י** [כאן] דעכו"ם כשרים לעדות מה"ת. **ותוס'** [דידן וכן בב"ק שם] חלקו דמבואר [שם] דאפי' עבד פסול, דבעינן 'אחיו'. וכ"ש נכרי.

והמרדכי [שכד, הו' בהג"א] **הביא בשם ס' החכמה בשם ר' יקר** דעכו"ם אינם פסולים הן התורה אלא מפני שהם גזלנים. והני דידעי בהו דלא מרעי מהימני. והמרדכי חלק דאינן בכלל אחיו, ולא עדיף מנכרי [וע' לקמן י:].

והאור זרוע [ח"ג ב"ק ערכאות ד] **הביא מדברי רש"י,** הא למדת דכיון דקבלו דייני עכו"ם עליהם מרצונם, **דיניהם דין**[ב]. [דנצטוו על הדינים[ג]]. ורק לדון בע"כ אמרי' [לקמן פח:] **ולא לפני עכו"ם.**

אבל **האבה"א** [נזק"מ ח ה] כתב לפרש דכוונת רש"י לפרש הא דאי' [לקמן י:] דינא דמלכותא דינא, ורש"י כת' הטעם לזה דיכול לעשות תקנות, כיון דנצטוו על הדינים. [ולא משום דמהני עיקר עדותם].

ותוס' הביאו דמבואר [לקמן י:] דל"מ שטר מתנה בערכאות, דחספא בעלמא הוא. [אלא משום דינא דמלכותא דינא, וכמ"ש רש"י. או דתני חוץ מכגיטי נשים[ד]].

ואילו מדברי **רש"י** [כאן] משמע דכיון דהוה בתורת דינים מהני שטר מתנה.

והקצות [סח א] כת' דכוונת הגמ' משום דעכו"ם אינם בתורת קנין שטר, וכדעת **ר"ת** [בתוס' ב"ב נד:] דל"מ קנין שטר בעכו"ם[ה].

והאמר"מ [טז ד] כתב דמ"מ הם לאו בני שליחות, ולכן ל"מ לאשוויי שטרא, דבעינן שליחות המתחייב [וכמ"ש הרמב"ן ב"ב עו].

ויש שפי' ע"פ דברי האו"ז [הנ"ל] דעדות של עכו"ם הוא מדין דיינים, ולא שייך בזה תורת שטר הקנאה[ו].

רסד) **שם. פרש"י** דעכו"ם לא שייכי בתורת גיטין וקידושין[ז]. **והר"ן** [סנהד' נח:] כת' דבני נח אין להם גירושין בכתב, אלא כיון שפירש ממנה לשם גירושין וישלחנה לעצמה או שתצא היא מתחת רשותו ותלך לה זהו גירושיו[ח]. והביא דכ"כ **הרמב"ם** [מלכים ט ח]. אבל הביא בשם **ר' דוד** שבני נח אין לו היתר לעולם בגירושין[ט].

רסה) **רש"י ד"ה כשרין.** דדינא דמלכותא דינא. וכדאי' [לקמן י:] **גבי שטר מתנה.** [אך יש שדייקו דרש"י כאן

א. ומשמע דרש"י בא לפרש דמש"ה נחשב 'בתורת שטרות', ודוקא בגט אמרי' דאינם בתורת גיטין וקידושין. [ואפשר דודאי עיקר הנאמנות משום ראיה, דאנן סהדי דלא מרעי נפשייהו. אלא דאי אינו בתורת לא מצי לאשוויי שטרא. קמ"ל דהוה 'בתורת'. ואפשר דזה כוונת המרדכי דחשודים וגזלנים, ולא גזרה תורה להאמין לעדותם. אבל אינו בגדר 'פסול', ומש"ה מהני אומדנא ואנן סהדי].

ב. ושמעתי דבדברי האו"ז מבואר דביאר דברי רש"י מטעם דיינים, ופליג על תוס' ור' שמחה שהבינו כוונת רש"י דעכו"ם כשר לעדות.

ג. **והאו"ז** כתב דלתנא דבי מנשה [סנהדרין נו:] דאפיק דינים וכו', פסולים. והלכה כסתם משנתינו.

ד. אך **תוס'** [ד"ה מילתא] כבר העירו דסוגיין לא קאי כהך אוקימתא. [ואפשר דרש"י כאן קאי לס"ד, קודם גמ' דהתם].

ה. [אבל לדעת הרמב"ם [מכירה א יז] יש לעכו"ם קנין שטר].

ו. [ויל"פ דלא שייך גדר דיין לפני ההקנאה, וגדר שטר מהני ע"פ עדות על דעתו להתחייב].

ז. **והרמב"ם** [אישות א א] כת' דקודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק וכו' ומכניסה לביתו ובועלה בינו לבין עצמו ותהיה לו לאשה, כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה בפני עדים ואח"כ תהיה לו לאשה.

ח. ובגמ' [סנהד' שם] אי' דבן נח שייחד שפחה לעבדו, חייב עליה. [פרש"י משום גזל. אבל הרמב"ם מנאו בכלל עריות]. ומאימת התרתה משעה שפורעת ראשה בשוק. **והר"ן** ביאר דהיינו דוקא בשפחה, שאחר שהחמירו כ"כ בייחודה כך אין התירה אלא בפריעת ראשה בשוק. [וכן מבואר ברמב"ם הנ"ל דיש חילוק בין שפחה לאשת בן נח].

ט. והביא דאי' **במכילתא** דלא ייחד הקב"ה שמו על הגירושין אלא על ישראל. [וע"ע ירושלמי קידושין א א]. **והר"ן** דחה דקאי אגירושין בכתב.

קאי בכל השטרות, ואף שטר ראיה לא נתחדש לבני נח. ובעי' דינא דמלכותא].

רסו) **תוד"ה אע"פ.** ועוד דלאו בני שליחות וכו' משמע דבעי שליחות וכו'. **תוס'** הוכיחו דהכתיבה [לר"א] וחתימת העדים [לר"מ] צריך שליחות. אבל מסקנת התוס' [לקמן כב:] שאי"צ שליחות בכתיבת הגט.

ועפ"ז כת' **תוס'** [שם] דל"צ אף בני כריתות בכתיבה, דהחסרון דלאו בני כריתות הוא רק במידי דבעי שליחות **או עדות.** [אבל חתימת העדים לר' מאיר ודאי צריך בני כריתות, וכדאי' י:, דצריך עדות. ועדי חתימה כרתי ומשוי לשטר].

רסז) **בא"ד ומ"מ שטר מתנה וכו' אע"ג דקי"ל דקושטא קאמר, משום דהרי אין כאן שטר וכו'.** האחרונים העמידו דתוס' הק' דכיון דיש ראיה מתוך השטר אמאי לא מהני. ותוס' תי' ד'הרי אין כאן שטר', דצריך עדות לאשוויי שטרא. [ויתבאר לקמן י:].

רסח) **שם. אע"ג דקים ל"ן דקושטא וכו'.** צ"ב דתוס' כת' [לעיל] דל"מ אומדנא זו לחוד, אלא משום תקנ"ח. ואפשר דתוס' הק' דמ"מ מדרבנן יחשב שטר הקנאה.

רסט) **תוד"ה מקרעין.** הכא לא חשיב כתב ע"ג כתב וכו'. תוס' הק' דלא יחשב חתימת עדים, דהוה כתב ע"ג כתב [וכדאי' לקמן יט.]. **והאחרונים** הק' אמאי בעי' 'כתב' בחתימת הגט, דכיון דניכר חתימתו ואפשר להוכיח עי"ז שאינו מזוייף. ואין אי אינו בגדר כתיבה, הא קי"ל [לקמן פז:] דמהני אף היכא דצייר כוורא' וכדו'. [ע' תפא"י וחזו"א].

והאחרונים דנו האם הוא חסרון בגדרי חתימת עדים, **והסמ"ע** [מה ו] כת' דבכל השטרות פסול כתב ע"ג שריטה[יא]. **והתומים** [מה ד] כת' דדוקא בגט פסול, דכתיב 'וכתב' [ולר' מאיר קאי אחתימת הגט].

ועפ"ז י"ל דיהני להחשב ראיה להינשא [אלא דהוה מזוייף מתוכו]. **והדברי יחזקאל** [ד יח] הביא **דהבית שמואל** [קל כח] נקט דכתב ע"ג כתב הוה מזוייף מתוכו. **והתור"ג** [שם טז] פליג דא"א להשיא אשה עפ"ז כלל, דאין כאן עדות כלל. [וע"ד הסמ"ע].

רע) **בא"ד אלא שרושמין קצת.** יל"פ סימון קל, ועד"ז כ' **הרשב"א** דרושם אינו כתב ואינו חקיקה, ולא חשיב כתב ע"ג כתב[יב]. אבל **הר"ן** כתב מקצת כל **אות** [וכ"כ **הבית שמואל** בדעת תוס'].

והראשונים [מאירי שם, תוס' רא"ש ורשב"א] **תי'** עוד בדעת רש"י ע"פ הירושלמי שמרחיב את השריטה, ואף דעומד בתוך חלל השריטה יחשב כתב בפנ"ע. [ולפ"ז יל"פ דקו' **הירושלמי** משום כתב ע"ג כתב, וכן הביא **המרדכי.** ע' **מהר"ם שיף**].

אך תוס' הביאו את הירושלמי דאיירי שמרחיב הקרעים, ומשמע דאף לפ"ז דנו דהוה כתב ע"ג כתב[יג]. **והתור"ג** ביאר דמ"מ אין עליו שם כתב דהוה ע"ג הכתב השני.

רעא) **בא"ד ועוד דאפי' דיו ע"ג סיקרא חשיבא כתב לענין שבת וכו'.** ור"ל [שם] דן דכיון דכתב עליון כה"ג הוה כתב לענין שבת, יהני אף בעדי הגט. ור' יוחנן השיב מפני שאנו מדמין נעשה מעשה. **ופרש"י** דהוה סברא להחשיבו כתב. אבל ר' יוחנן לא סמך על סברתו לקולא[יד].

והתוס' הרא"ש ביאר דכה"ג שהעליון חשוב טפי מן התחתון לא חשיב כתב ע"ג כתב [כדאי' לקמן שם גבי סיקרא]. ואף דאמר שאין עושין מעשה, ה"מ דיו ע"ג סיקרא, דסיקרא חשיב קצת. אבל דיו ע"ג רשימא כתב גמור היא, בין לענין שבת בין לענין גיטין.

י. אך יש שדנו דהיינו דוקא לאחר דאפקיה לשמיה בדסקיא [וכדאי' לק' לו. וב"ב קסא.]. אך היכא דניכר מי החותם כת' **תוס'** [לק' פז:] דל"צ.

יא. **והתומים** השיג דבשטרות ל"צ סהדי אלא לשקרא, ומה נפק"מ אי קרוי כתב או לא, סוף כל סוף עדים מעידים על גוף הענין. ועוה"ק דכתב ע"ג סיקרא מעיקר הדין מהני. ודוקא לגבי גט החמירו משום חומר דא"א.

יב. **והרמ"א** [קל טז] הביא דיש אוסרין לכתחילה לסמן בדבר שאין רישומו מתקיים, אלא מקרעין נייר חלק ע"ג, וחותמין דרך הקרע [כתוס']. **והגר"א** [קל לג] ציין לקו' התוס', והביא דהרשב"א תי' דקריעה אינו כתב. [ומשמע דלא ס"ל דזה תי' התוס']. **יג.** עכ"פ לצד [שהחמירו] דל"מ דיו ע"ג סיקרא.

יד. משמע דליכא חילוק בין גט לשבת, ובכל מקום אזלי' לחומרא. אבל הרמב"ם [שבת יא טז] כת' דבשבת חייב חטאת. ובגט משמע דנקט דאינו גט [אף לחומרא]. והאחרונים ביארו דנקט דיש חילוק בין שבת לגט. ויתבאר לק' שם. [וכ"מ סתימת תוס' דידן].

והמאירי [יט:] כתב דאינו קרוי כתב ע"ג כתב כיון דקריעה מין א' וכתיבה מין אחר. וכתב ע"ג כתב הוה כששניהם מין כתיבה.

רעב) **בא"ד פי' והגט אינו יכול לקיים. והתוס' הרא"ש** הוסיף דאינו דומה לשאר כתיבת ידם, וכשמרחיב אינן כותבים ע"פ הראשונים, ודומה לשאר חתימתם[טו].

ובפשוטו כוונת התוס' דיש לחוש שהבעל יערער[טז] ולא יוכל לקיימו [ויפסל מדרבנן]. אך **האמר"מ** [יט ג] כת' דכיון דא"א לקיימו כלל לא נחשב חתימה. ופסול מדאורייתא.

רעג) **בד"א בגיטי נשים אבל בשחרורי עבדים וכו'.**

הרמב"ם [גירושין א כג] כתב דקל הוא שהקילו שלא יהיו עגונות, דחתימת העדים בגט מדבריהם. [כשיש עדי מסירה][יז]. **והאחרונים** הקשו דסוגיין אתיא אף לר' מאיר, ולדידיה החתימה מדאורייתא. והאחרונים כתבו דתליא בלשונות [לקמן יט]. ויתבאר שם בעזה"י.

רעד) **תוד"ה קורין.** לא הוי עד מפי עד, כיון שאין צריכין להעיד על עיקר המעשה. **האבי עזרי** [גירושין א כג] ביאר דהעדות בשטר הוא שהבעל צווה, והעד רואה שהבעל צווה. ומה שכתוב בשטר הוא רק צורה בהגדת העדות, ולכן אינו כלל עד מפי עד. [וכעי"ז כתבו הראשונים לקמן יט:. וע"ע לקמן שם].

תנו שחרור לעבדי ומת

רעה) **האומר תנו גט זה וכו' לא יתנו לאחר מיתה.**

רש"י [לקמן יג.] **ורוב ראשונים** פי' דשלחו לכתוב [ואיירי דהגט אינו בעין], ומש"ה ל"ש זכין. [ול"ג תן גט זה].

אבל **רש"י** [כאן, ד"ה לא יתנו] פי' דאף היכא דזיכה גט שחרור [וכרבנן דהוה זכות], ואינו יכול לחזור בו. מ"מ מודו רבנן דכל כמה דלא הוי משוחרר עד שיגיע לידו. וכיון דמת קודם תו ל"מ השחרור.

וכ"כ **הרי"ף** [ה. בדה"ס] דאף דזכין שלא בפניו, ה"נ שאינו יכול לחזור בו. אבל העבד אינו יוצא לחירות עד שיגיע לידו, וכדתנן [יג.] דאין גט לאחר מיתה, וש"מ דדוקא לחזרה זכין לעבד, אבל אינו יוצא לחירות עד דמטי גיטא לידיה.

והרי"ף הביא דאשכחן זכייה כה"ג [דקנה לענין שלא יוכל לחזור, אף דלא נגמר קנייתו, בפרעון חוב [לקמן יד.] כשאומר הולך מנה לפלוני, לדעת רב חייב באחריותו ואם בא לחזור אינו חוזר.

ותוס' הק' דכיון דהוה כזכות ותן כזכי פשיטא שזוכה לאלתר. וכן **הרא"ש** [יג] תמה דהחזרה והחירות דברים אחדים הם, דטעם חזרה משום דזכיה מטעם שליחות, והוי כאילו בא לידו.

והרא"ש הוסיף דכיון דזכייה מטעם שליחות[יח], ואנן סהדי דניח"ל שיהא שלוחו, א"כ שלוחו של אדם כמותו והוי כאילו בא לידו[יט].

והרא"ש הק' עוד דאי לא הוי כאילו בא לידו למה לא יחזור בו, דלא נגמר הדבר. דאין זכייה ושליחות לחצאין, אלא הוי כאילו בא לידו ונשתחרר בקבלתו כיון דתנו כזכי דמי.

והרא"ש כת' דליכא ראיה מהולך מנה לפלוני, דהתם נמי זכה המלוה בגוף המנה כאילו בא לידו דזכייה מטעם שליחות [ולדבר שהוא זכותו נעשה שלוחו]. אבל להתחייב באחריות שהוא חובת המלוה לא נעשה שלוחו.

ועוה"ק **הבעה"מ** [ד: בדה"ר ושא"ר] דמבואר בברייתא [יב:] דמשעה שזיכה לו גט שחרור אינו אוכל בתרומה[כ], ומוכח דהוה קנין גמור[כא]. ועוה"ק

טו. **והחזו"א** נתקשה דמ"מ צורת החתימה לפי הראשון, ואם יביאו קרעים אחרים יחתום באופן שונה.

טז. **והחזו"א** [צו א] הוכיח מתוס' דחתימה זו נחשב בירור שנתגרשה, והאשה נשאת ע"פ גט זה. ולא אמרי' דעשו חתימה זו לאשוויי שטרא ולגרשה, וכדי לינשא צריכה להביא עדים שנתגרשה. [והחזו"א דן בזה לדעת הרמב"ם. ע' בסמוך].

יז. משמע דלא נחשב חתימה מדינא, ול"מ בלא עדי מסירה. והחזו"א דן דלפ"ז לא יחשב שטר זה לראיה, ולא סגי להביאו להנשא אא"כ הביאה עדי מסירה לפנינו.

יח. וכ"כ **תוס'** [לק' סד:] וכ"ד תוס' בב"מ. אבל דעת כמה ראשונים דקי"ל דזכיה לאו מטעם שליחות. [ע' ראשונים קידו' מג., ב"מ עא., כתו' יא., נדרים לו].

יט. [ושליח לקבלה מתגרשת משעה שהגיע הגט לידה].

כ. [והראב"ד הסכים לראיה זו]. אבל **המלחמות** כת' דזו קושיא של הבל, דכוונת המשנה והגמ' [יב:] דשחרור העבד חוב הוא לו כשהוא משוחרר אינו אוכל בתרומה. [ולא משום דע"י הזכין יש חוב].

כא. **והבעה"מ** סיים אלמא כשם שהוא נקנה לישראל בד' זוזי קנין גמור, כך קנה עצמו בשטר ע"י אחרים קנין גמור. [רצ"ב

הראשונים [רשב"א יג., ר"ן לרי"ף] מכמה סוגיות דמבואר דע"י זכיה משתחרר לגמרי.

ובקו' **דברי אמת** [יא] ביאר דיסוד דברי הרי"ף דע"י זכין מהני רק 'לזכות', אבל לא נחשב בכך ידו כיד העבד. ולענין גט בעינן ונתן 'בידה'[כב] לגירושין. אלא דמהני הזכייה שלא יוכל לחזור. וצ"ב הגדר בזה, ובמה זכה.

ו**האחיעזר** [א לג] כתב דאין לומר כן בדעת **רש"י**, דס"ל [לקמן עז:] דמהני קנין אגב ושאר קנינים בגט, ע"כ זכין לא גרע משאר קנינים.

ו**האחרונים** כתבו דמבואר דעיקר נתינת והקנאת הגט מתקיים בזה שזוכה השליח, שמתקיים הדין 'ונתן', ו'בידו' הוא תנאי בעלמא.

ו**בחי' ר' שמעון** [ג, מערכת הקנינים ד, וע"ע גרנ"ט קה"י ועוד אחרונים] האריך להעמיד דיש אופן דנגמר מעשה הקנין לענין דאינו יכול לחזור בו, אף דעדיין לא חל הקנין[כג]. ואף דאינו משוחרר עד שיגיע ליד העבד, חל זכיה שלא יוכל לחזור בו[כד].

ו**העונג יו"ט** [קמט] כת' דהשליח זוכה [בממון] הנייר. ועי"ז מהני שלא יוכל המשחרר לחזור בו [דהשליח כבר זכה לענין זה[כה]]. ושוב לא אתי דיבור ומבטל לשליחות. וצ"ב[כו].

אבל **הקצות** [קכה ג] ביאר דהוה זכייה גמורה. אלא דיש בו תנאי שיבוא לידו[כז]. [והביא דכ"כ הרמ"ה גבי הולך בחוב, דהוה תנאי בעלמא שיגיע לידו[כח]]. והקצות כת' עפ"ז דמדינא היה אפשר לתת לאחר מיתה, אלא מדרבנן לא יתנו, דמיחזי כגט לאחר מיתה[כט].

ו**הקה"י** [יב וכן ה**אבה"א** עבדים ו א] כתב די"ל דהתנאי דבעינן נתינה כדין, ולאחר מיתה לא נחשב נתינה כדין, ולכן יש חסרון מדינא שאין מעשה נתינת גט לאחר מיתה[ל].

רעו) **שם. הרמב"ם** [עבדים ו א] חילק דהיכא דזיכה ע"י אחר ואמר 'זכה בגט זה', יצא לחירות אע"פ שלא הגיע גט לידו, שזכין לאדם שלא בפניו. אבל כשאמר 'תנו' אינו חוזר ולא יצא העבד לחירות עד שיגיע לידו. לפיכך אם מת לא יתנו לאחר מיתה. [וס"ל כדברי הרי"ף בסוגיין גבי 'תן', אף דהוה כזכי. אבל זכיה גמורה מהני[לא]]. ו**הלח"מ** כת' דעפ"ז מתיישב כל הקו' שהק' הראשונים על הרי"ף, דהתם איירי ב'זכה'[לב].

ו**הלח"מ** ביאר דאע"ג דתן כזכי לענין שלא יוכל לחזור, אבל מדאפקיה בלשון נתינה ר"ל שיבוא לידו.

רעז) **רש"י ד"ה לא יתנו.** כיון דמת נפקא רשותיה מיניה וחל עליו רשות יורשים. וכ"כ **רש"י** [ד"ה מילתא דליתא] [גבי שאר שטרות], **וההיא שעתא פקע**

הדימוי דהכא הוה נידון בגדר שחרור ע"י זכין, ואילו מכירה זוכה בו אחר ולא העבד. ומשמע דס"ד דאינו מפקיעו ממנו שלא בפניו. ודחה דדרך מכירה מהני שלא בפניו].

כב. ו**האחרונים** הוסיפו דלרמב"ם כשאומר זכה מהני לאשוויי ליד שלו. אבל כשאומר 'תן' הוה רק זכיית קנין.

כג. [והוה 'מעשה', ולא אתי דיבור ומבטל מעשה]. ו**כעי"ז** כשהקנה דבר שלא בא לעולם מעכשיו, דיש ראשונ' דס"ל דאינו יכול לחזור בו.

כד. ו**הקה"י** כת' לפרש [אופן נוסף] דדעתו ששישתחרר רק כשיגיע לידו, אלא דעשה תנאי שאם יחזור בו יחול הגירושין מעכשיו. [ומש"ה באמת אינו משוחרר, אלא דאינו יכול לחזור בו].

כה. ו**העיו"ט** הק' דהא לא נתן לשליח את הנייר אלא לגרש בו, ולא לקנות הנייר בלא גירושין. [וכיון דחוזר בו ואינו מגרש, גטל זכות השליח בנייר]. ותי' דכיון שע"י מה שזכה הנייר יהיה מעשה ולא יועיל חזרתו, שאין השליחות יכולה להתבטל. ממילא יכול למסור ליד העבד וליד האשה ויוגמר הגירושין.

כו. ו**במערכת הקנינים** [שם] תמה מה ענין הנייר לגוף הגירושין. [אך מבואר בדברי העיו"ט דלא הוה נייר בעלמא, אלא את עצם הגט, והשליח קנה זכות בגט שיחשב 'מעשה', שלא יוכל לחזור בו, ועי"ז השליחות קיימת ויוכל למסור לידו. ומישך לסברת ר' שמעון].

כז. ועפ"ז אינו אוכל בתרומה מיד, וכמו שנקטו הראשונים בדעת הרי"ף [אבל לדברי שאר אחרונים יל"ד בזה, דהשחרור חל רק בשעת נתינה].

כח. והביא ד**הרשב"א** [לק' סג.] נסתפק כשאומר הולך ותן, אף בשליח לקבלה דהוה בתנאי שיגיע לידו. ומש"ה לא תנשא לכתחילה עד שיגיע לידה.

כט. [ואם עברו נתנו לאחר מיתה לכאורה משוחרר. א"נ דחכמים העמידו דברידהם].

ל. אבל כשחזר בו הנותן נחשב 'מעשה נתינת גט'. [והאחרונים דנו בזה].

לא. **ורע"א** כתב די"ל דכן דעת הרי"ף, ובכך מיושב קושיות הראשונים דיש אופן דמהני זכין גמור.

לב. ומדברי הראשונים מבואר דנקטו דהרי"ף אינו מחלק בזה [ורע"א [יב: ויג.] תמה אמאי לא ניח"ל לראשונים לפרש דהרי"ף מודו היכא דזיכה להדיא].

ליה רשותיה. וכעי"ז כתב **רש"י** [במשנה יג.] 'ופקעה ליה רשותיה'. **והקצות** [קפח ב] דייק מדבריו דאין חסרון מצד מעשה הגירושין, דכיון דמינה שליח מחיים השליח יכול לגרש אף לאחר מיתה.

והביא דנח' בזה **הרמב"ם** [גירושין ב טו] **והטור** [אה"ע קכא] היכא דנשתטה המשלח, דהרמב"ם כת' דהגט פסול רק מדרבנן [ומדינא מהני שליחותו אף שהמשלח אינו יכול לגרש], **והטור** ס"ל דהגט בטל מדאורייתא [דהמשלח עכשיו הוא שוטה, ואינו יכול לגרש]. והאחרונים ביארו דנח' בגדר שליחות, אי נחשב ידו אריכתא ופעולת המשלח, או דלאחר שמינהו השליח פועל מצד עצמו. [ויתבאר לקמן בעזה"י].

והקצות כת' דמדברי **רש"י** נראה דמהני המעשה אף לאחר מיתה [ואף דליכא משלח], לולי הא דחל עליו רשות יורשים. והביא עוד ממש"כ **תוס'** [לקמן יג. ד"ה לא].

אך **האחרונים** נקטו [ע"פ **הירושלמי**] דסברת הרמב"ם הוה רק בשוטה, אבל מת לכו"ע ל"מ שליחותו.

והאחרונים הקשו מהגמ' [לקמן כט:] **גבי שליח שעשה שליח**, דלחד מ"ד היכא דמת ראשון בטלה השליחות[לג]. ומבואר דהשליחות שמכוחו מתבטלת[לד]. וכ"כ **רש"י** [כח. במשנה] ולא חיישינן שמא מת ובטל שליחותו.

והאבה"א ביאר דכוונת רש"י כאן לשיטתו [ע' בסמוך] דכבר זכה בגט לענין שאינו יכול לחזור בו [ע' מש"כ בתוס'], ומש"ה ל"צ מעשה דידיה[לה], אלא משום דפקע רשותו[לו].

רעח) **תוד"ה לא יתנו.** פ"ה וכו' מודו רבנן דכל כמה דלא אתא לידיה לא הוי משוחרר [וכדעת הרי"ף הנ"ל] וכו' ורש"י בעצמו חזר בו. [לקמן יג.]. **והאחרונים** כת' דתלי בקו' הגמ' והתי' [לקמן יא:], דהגמ' מק' דתלי בתופס לבע"ח. וכ"ז היכא דלא הוה שחרור גמור. אבל למסקנא דתן כזכי, א"כ הוה זכייה גמורה. [והאחרונים ביארו בכמה אופנים][לז].

רעט) **והא איכא לשמה וכו'. פרש"י** דשוו גיטי נשים ושחרורי עבדים. **הקצות** [ר ה] הק' אמאי לא מהני שטר שחרור שלא לשמה בתורת שטר מתנה, דלשון הגט הרי את לעצמך הוה ג"כ לשון מתנה. ומ"ש דהנותן עבדו לאחר קנה [אף קנין האיסור] בשטר מכר [אף דהוה שלא לשמה]. ועוד דלדעת שמואל [לקמן לח.] המפקיר עבדו אי"צ גט שחרור, וה"נ כיון דקנה זכות הממון. אי"צ גט שחרור להתירו בבת ישראל. **והקצות** תי' דשטר קנין צריך למסור בידו, אבל בעבד יד עבד כיד רבו ואינו יכול לזכות. ודוקא גט שחרור נתחדש דגיטו וידו באין כא' [לקמן עז:]. ומש"ה שטר מתנה [ושטר שחרור שלא לשמה] ל"מ, דלא הגיע לידו. ובשטר מתנה לא אמרי' גיטו וידו באין כא'[לח].

ועפ"ז כת' הקצות דהיכא דזיכה השטר ע"י אחר מהני [אף שטר שלא לשמה] בתורת שטר מתנה, וזכה בגדרי הממון [וכמפקיר עבדו]. אלא דצריך גט שחרור להתירו בבת ישראל. [ויתבאר בסוגיות לקמן לט].

רפ) **בשלמא לרבה היינו מוליך ומביא וכו' ותו האיכא מחובר וכו'. תוס'** [לעיל ב: ד"ה לפי] הוכיחו מכאן דתקנת ב"נ אינו כולל אף מחובר ושאר פסולים. דא"כ אף מחובר לרבה הוה בכלל מוליך ומביא[לט]. **והאחרונים** דחו דעיקר תקנת ב"נ ידוע משום לשמה, וכיון דאמרי' דצריך ב"נ ידעי' דצריך לשמה. אבל עדיין צריך לחדש שאר פסולים בשטר שחרור. [ואף דהוה בכלל תקנת ב"נ, מ"מ שמא בשחרור אי"צ].

לג. אך **הקצות** הביא ראיה לדבריו מאידך מ"ד דהתם. [והאחרונים העירו דמבואר שם טעמו דכולהו מכח בעל קאתי. ולא משמע דכוונתו לסברת הקצות].

לד. [ואף דהתם הבעל קיים, ולא נשתנה גוף האישות. וכל הנידון משום דאינו יכול לפעול מכחו].

לה. [אמנם רש"י [יג.] לא ס"ל כן, ואפ"ה נקט לשון כעי"ז].

לו. [ולפ"ז מבואר אף בזכיית ממון אמרי' כן, דהא רש"י ד"ה מילתא דליתא].

לז. **והפנים מאירות** [א מג ד"ה ועל דרך] תלה בגמ' [יג.] אי איירי מתני' בשכ"מ או בברי [עי"ש].

לח. **והקצות** [שם בתחילת דבריו] דן האם מהני לכתוב שטר מתנה על שדה, ולהניחו באותו שדה. דנימא שטרו וקנינו באין כא'. וכת' דלאחר העיון נראה פשיטא דכה"ג ל"מ, דאיך יזכה המקבל כיון דהחצר והשטר עדיין לא יצא מרשותו, ומאין יהיה לו להמקבל זכיה בביתו ובשטרו. וביאר דדוקא גט ושחרור סגי בנתינה בעלמא בלא זכייה [ומש"ה מהני באין כא'], אבל שטר מתנה צריך לזכות בשטר.

לט. **והתוס' רא"ש** [ב:] בשם ריב"א כת' דבשאר פסולים לא בקיאי, אבל מחובר ודאי בקיאי.

רפא) **רש"י ד"ה הא איכא מחובר.** ושחרור גמר לה לה.

אבל **הרמב"ם** [עבדים ו ו] דבגט שחרור ילפי' לשמה מדכתיב או חופשה לא נתן לה. וילפי' פסול מחובר מדכתיב נתן לה, לא יהא מחוסר אלא נתינה. [וילפי' מקרא בגופיה].

דף י.

רפב) **דאיתא בקידושין לא קתני. הרשב"א** הביא

דיש שלמדו מכאן דל"מ קידושין בדבר המחובר לקרקע, וכמו דל"מ גט במחובר. **והרשב"א** כת' דהיינו רק שטר קידושין, אבל קידושי כסף ל"מ. **ובשו"ת הרשב"א** [א תר] כתב דאפי' שטר קידושין כשר במחובר. וכתב דהוא דלא כפ**רש"י** בסוגיין, ויש לפרשה בענין אחר[א].

רפג) **שם. התורת גיטין** [וכן הביא ה**אבנ"מ** קלט יב בסופו בשם ס' מכתב מאליהו ו א] הקשה אמאי לא הוזכר דשוו לענין דין טלי גיטיך מע"ג קרקע, והוכיח דבשחרור אין חסרון טלי גטיך. **והנתיבות** [קפה א] כתב הטעם דלענין הנתינה לא הוקשו זל"ז, רק בעצם השטר. והאבנ"מ כתב הטעם דכיון דגיטו וידו באין כא' תו אינו נוטלו מע"ג קרקע.

אך האבנ"מ הביא **דהריטב"א** [קידושין כג] כת' להדיא דיש חסרון טלי גיטך אף בשחרור. והאבנ"מ כ' ליישב דאף בקידושי שטר יש חסרון טלי קידושיך[ב], ועפ"ז דהוה מילתא דליתא בקידושין.

ועוד כתב דהפסול מחובר הוא משום מחוסר קציצה, כיון דאינו יכול לתת את הגט בעודו מחובר משום דהוה טלי גיטיך, א"כ ג"ז נכלל בכלל קושיית הגמ' האיכא מחובר.

רפד) **תוד"ה כי.** דמוליך ומביא בגט משום עיגונא, אבל

כאן אם תרצה לא תקבל הנך קידושין. **והריטב"א** [בשם רבו] כת' דתקנת ב"נ משום חשש ערעור הבעל [וכדאי' לעיל ב: וג.][ג]. אבל בקידושין אין בזה חשש.

רפה) **בא"ד וכן ערכאות כיון דאיכא ע"מ ישראל כשר בקידושין וכו' דלא אתי לידי תקלה וכו'. והרשב"א** ביאר דבקידושין מאי איכפ"ל דאתו למיסמך עלייהו, דאוסרין את המותר. וליכא למיחש דפשטה ידה וקבלה קדושין מאחר דמילתא דלא שכיחא היא, דסבורה שנתקדשה לראשון. ועוד דמלתא דלא שכיחא היא שיעשה שטר קדושין בערכאות אבל בגיטין לפי שע"י קטטה הוא מגרשה מצוי הדבר לגרשה בערכאות של גוים.

והרשב"א כת' ומיהו לר' מאיר היכא דחותמיהן עכו"ם פסול. וכדאי' [קידו' מח.] דנח' ר"מ ור"א אף בשטר קידושין שאין עליו עדים.

רפו) **בא"ד וא"ת והאיכא זמן וכו'. תוס'** [יבמות לא:]

תי' דכל מילי דהוזכרו בסוגיין גיטי נשים ושחרורי עבדים הוי חד טעמא. אבל זמן הוה טעם אחר. דבגיטין תקנו משום פירי [לקמן יז.], ובשחרור עבדים לידע מתי נאסר בשפחה והותר בבת ישראל.

רפז) **בשליחות בע"כ וכו'.** דיכול לגרש אשתו בע"כ, ואף

ע"י שליח. אך **רגמ"ה** החרים שלא לגרש אשה אלא מדעתה [הו' בפוסקים קיט ו][ד].

אבל הנוב"י [ק ב' ד"ה ובלא"ה] חידש דל"מ שליח לגרש אשה בע"כ [אף מדינא דגמ'], ע"פ מש"כ הרא"ש [לקמן יא:] דל"מ שליחות גבי תופס לבע"כ, דאף דבכל התורה שלוחו של אדם כמותו מ"מ לאו כל כמיניה לשוויה שליח במקום שחב לאחרים. וה"נ ל"מ שליח לגרש אשה בע"כ ולחוב לה.

והנוב"י [ת קי] הביא דכמה חכמי הדור הק' מהגמ' [כאן, וכן לקמן כא.]. והנוב"י נדחק דאיירי באופן שהגירושין אינם חוב לה, כגון ארוסה שעדיין אינו זוכה בשום דבר משל בעלה דנימא שהגט יחשב חוב. ואף את"ל דאסרה לכהונה, הא משכחת שהיא כבר גרושה מאיש אחר, ואין הגט חוב לה. וכן היכא שזינתה תחת בעלה,

---

א. [ולא פירש דבריו]. **והגר"א** [לב יא] דחה דברי הרשב"א בתשו' זו, והביא דהרשב"א בעצמו [קידו' ב:] נקט דל"מ שטר קידושין במחובר.

ב. **והאבנ"מ** ציין למש"כ [ל א].

ג. דמדינא סתם ספרי דדייני מגמר גמירי, אלא שחששו רבנן לערעורי הבעל ותקנו דלימא הכי.

ד. **והנוב"י** [ק עה] דן דלאחר חרם ר"ג אמרי' דאין שליח לדבר עבירה, ואף בדיעבד ל"מ. [ועי"ש באריכות עד סימן פב].

ונאסרה על בעלה והפסידה כתובתה וכל תנאי כתובה שוב אין הגט חוב לה, דאינה מפסדת מאומה ע"י הגט ואדרבה זכות הוא שמתירה לשוק. [וע' פתח"ת קיט ו].

עד כותי

רפח) **כל גט שיש עליו עד כותי פסול וכו'. פרש"י** דחשידי אעדות שקר. ובפשוטו משמע דמדאורייתא חשודים [ע' בסמוך]. אבל **תוס'** ושא"ר [בע"ב] מבואר [דלר"א] הוה חשש דרבנן בעלמא.

רפט) **וכ"ת רשב"ג היא, ודאחזוק בהא וכו'. הפנ"י** הק' דאי חשידי אעדות שקר בשאר שטרות [וכמ"ש רש"י במשנה], א"כ פסול לעדות [שהמעיד עדות שקר פסול לעדות], אף אי בגט אשה אחזוק דלא יעיד שקר[ה]. ותי' די"ל דהפסול היכא דלא אחזוק משום דאינם בקיאים בהלכות שטרות, אבל לא יעיד שקר. א"נ אף דחשידי אעדות שקר, הוה חשד בעלמא. ולא נחשב רשע דחמס לפסל לשאר עדות מדינא.

רצ) **רש"י ד"ה וכגון דאחזוק בהא.** בגיטין ושחרורין. **החת"ס** הקשה דשמא יעידו שלא לשמה, והרי חשודים אלפני עוור [וכמ"ש תוס'] ומה מהני כתיבה ואחזוק. ותי' שהוא יודע שאם הוא שלא לשמה אינה מגורשת, ולכן הוה עדות שקר להעיד שפלוני גירש. ועובר בלא תענה.

רצא) **תוד"ה מצת.** וא"ת דילמא לא שמרה וכו'. **המהרש"ל** הקשה דכיון דחשידי אלפני עוור, אף לחשש חמץ ניחוש. ותי' דבזה תוס' ידעו את התי' דהכותי ירא שהישראל יתן לו לאכול. **והמהרש"א** תי' דאפשר להכיר בסימנים אם יש בזה קרני חגבים וכו'.

רצב) **בא"ד דחשידי אלפני עוור[ו]. האחרונים** [קובץ שמועות חולין] הקשו דכיון דמעיד ע"א באיסורין, הו"ל עדות שקר ועובר בלא תענה. וע"כ דהכותים נקטו דלהכשיל באיסורין אינו בכלל לא תענה.

והאחרונים ציינו **דרש"י** [נדה נז.] כת' דכותי אינו נאמן במקום שנתעורר ספק לפנינו, להעיד על אחד שהוא טהור. דכותי אינו חש על הספק, ותולה הטומאה באהל שני מספק. [ויל"ד א"כ היכי סמכי' אכותי שאוכל לפנינו, הא שמא יש בו ספק, וסומך להקל[ז]].

רצג) **תוד"ה אי.** ונראה לר"י דלמסקנא וכו' וא"ת א"כ מנ"ל דכתיבה לחוד מהני לת"ק [בסוגיין] וכו'. **והרמב"ן** [חולין בסו"ד] כתב דלמסקנא שם נחלקו רק באחזיק, א"כ ת"ק בעי כתיבה ואחזיק. אבל כתיבה לחודיה ל"מ [וכקו' התוס']. ולפ"ז הומ"ל למימר דלא אחזיק ואתי אף לת"ק, אלא דהקשה בפשיטות יותר.

רצד) **בא"ד [בע"ב] דמספקא ליה להש"ס אי פליג רשב"ג בכתיבה. והריטב"א** כתב דמודה רשב"ג בכתיבה ולא אחזיק למסקנא [וכ"כ הרמב"ן בחולין בשם **י"מ**], דהא מצה כתיבה ולא אחזיק ומודו רשב"ג דסמכינן עלייהו. והריטב"א כתב דסוגיין לא נחית לחלק בזה, וכ"כ **התוס' הרא"ש** [בתו"ד] ובעית למימר דלרשב"ג כתיבה ולא אחזוק ל"מ.

רצה) **לעולם ר' אלעזר וכגון דחתים ישראל לבסוף וכו'. הרשב"א** דן האם מהני ישראל דחתים לבסוף אף בכותי שלא הוחזק, ומהני עדות של הישראל שבסוף. ואפשר נמי לפרש דדוקא בדאחזוק הוא דמהני, דכיון דהוא רק חשש דאין בקיאין במצוות, בחזקה זו מהני עדות הישראל. וכתב לדייק כן מדאוקימנא כר' אלעזר [ובדאחזיק], דאילו לרשב"ג ובלא הוחזק לא סגי ע"י ישראל לבסוף. אבל **הגר"א** [יו"ד ב כא] כתב דהמ"ל כרשב"ג וכשלא הוחזק, אלא דלרבותא אפי' לר"א.

ה. והחת"ס כת' דחיישי' שמא יעידו שלא כדין, כגון ע"פ אומד וכדו'. אף דאינו עדות שקר גמור.

ו. משמע בתוס' דשייך לפני עוור בזה שמאכילו מצה שלא לשמה, וגורם שיבטל מצוות מצה. ויש שדנו דל"ש לפני עוור כה"ג שגורם לבטל עשה [דאינו 'מכשול'], ודוקא כשמכשילו במעשה איסור. אך י"ל דתוס' לא דק, וכ"ש דאי חשידי בלפני עוור יש לחוש לביטול עשה.

ז. ואפשר דכיון דלא מחזקינן ליה בספק, אלא או ודאי כשר או ודאי פסול. א"נ הוה מעין ספק ספיקא.

דף י:

רצו) **עדי הגט אין חותמין אלא זה בפני זה**[א], מ"ט

א"ר אשי גזירה משום כולכם. **פרש"י** דהוה קפידא, דלא שוויה גט אלא בהכי.

ונח' ר' יוחנן ור"ל [לקמן יח:] האם כולם משום עדים או משום תנאי, וקי"ל כר' יוחנן דהוה תנאי וחותמים אף לאחר י' ימים. **והראשונים** הק' דלמ"ד כולם משום תנאי, א"כ לא שייך בזה גזירה. וכדאי' דחותמין לאחר כמה ימים, ובפשוטו היינו זה שלא בפני זה. **והריטב"א ור"ן** הוסיפו דהוה כשאר תנאי, שמקיימת התנאי אף לאחר שנשאת[ב].

והראשונים הביאו בשם **הראב"ד** דהכא גזרי' אטו היכא דהבעל יאמר בפירוש כולכם עדים[ג]. [וכה"ג כו"ע מודו דצריך גדר עדות].

אבל **תוס'** [לקמן יח:] כת' דצריך שיהא במעמד כולם, אף כשחותם לאחר כמה ימים. ועד"ז כ' **הבעה"מ**[ד].

רצז) **תוד"ה אי.** תימה א"כ כוליה שטרא מתקיים אפומא דחד וכו'. **האחרונים** העירו דהו"ל לתוס' להק' בפשיטות האיך מהני ע"א שמעיד על העד[ה]. וע"כ צ"ל דהוה גילוי מילתא [וכתי' התוס']. אבל **החת"ס** ביאר דכוונת התוס' להקשות ע"פ הגמ' [כתוב' כא., ב"ב נז.] דיש פסול בהא דנכי ריבעא דממונא ע"פ חד[ו]. וכתב דבזה תי' התוס' דכיון דכותי כשר מה"ת, ובזה נאמן בעדותו. וכיון דהוה עדות אחרת אין חסרון נכי ריבעא דממונא[ז].

הנתיבות [מו יח] מביא בשם **התומים** [שם לו] דאף כשיש ע"א גזלן דרבנן מהני שעד כשר חותם לבסוף [שמעיד עליו][ח]. **והנתיבות** תמה עליו דבכל שטר חותמין זה שלא בפני זה, ושמא הבע"ד החתים גזלן זה לבסוף[ט].

רצח) **שם. והתוס' הרא"ש** כתב דיש שרוצים לדקדק מכאן דמה שהתורה פסלה ב' עדים לאו משום דחד חשוד לשקר, אלא גזירת מלך הוא כדאמרי' [ב"ב קנט.] דפסול קרובים גזירת מלך, דהא משה ואהרן לאו משום דלא מהימני. וכיון דלא חשדינן שע"א ישקר, מתקיים הגזיה"כ בהא דאחרי עדותם יש ב' עדים. [**והתוס' הרא"ש** דחה דאין ראיה לזה, די"ל דהוה דרבנן כתי' התוס'].

רצט) **בא"ד וי"ל דאין לחוש כיון דהאי כותי כשר מדאו'.**

האחרונים [**או"ש** מעשר יב יז] הק' דבכ"מ מבואר דאף במקום חששות דרבנן הצריכו ב' עדים כשרים[ט]. [ואפשר דכוונת התוס' דשאני הכא דהוה בירור בעלמא כלפי שטר זה].

ש) **אר"פ זאת אומרת עדי הגט אין חותמין זה בלא זה וכו'. הריטב"א והר"ן** דייקו דאפ"ה דוקא כשהישראל מעיד לבסוף [דל"ג 'אלא', וקאי אדלעיל דחתם לבסוף]. דלא נחשב שמעיד על העד הכותי אא"כ חתם לפניו.

א. ותוס' [ב"ב קס:] כת' דבעלמא אמרי' לא תחלוק בין גיטין לשטרות [ומש"ה תקנו גט מקושר אף בשאר שטרות, אטו גט], אבל בעד כותי לא גזרי'. דהתם היינו טעמא דמעיד, ואילו עדי שטרות מעידין זה שלא בפני זה.

ב. והוסיפו דתחוש לעצמה לתנאי ככל התנאים.

ג. ודלא **כרש"י** שציין למשנה לק' דאיירי בסתמא.

ד. **והבעה"מ** ביאר דאף דצריך שיהא זה בפני זה, אי"צ לחתום זה בפני זה ממש [במעמד א'], אלא דבעינן שיהיו מזומנין. וידעו מי יחתום עמהם. הילכך הראשונים צריכים לדעת מי יחתום אחריהם, ומש"ה ל"ש סברת רווחא שביק למאן דקשיש. אבל האחרונים יכולים לחתום אף לאחר י' ימים, ואי"צ במעמד הראשונים ממש.

ה. **והאחרונים** [מחנ"א עדות יט] דנו האם צריך ב' עדים להעיד על א' להחזיקו כשר באיסורין. **והאו"ש** [מעשר יב יז] הביא דתלי בפי' דברי **הירושלמי** [ר"ה ב א] גבי קידוש החודש. וכת' דתוס' דידן הק' דוקא גבי גט, דצריך עדות. ומש"ה צריך ב' אף להעיד על כשרות העד.

ו. **והאחרונים** ציינו דבתוס' הרא"ש משמע דקושיית התוס' דיש חסרון בנאמנות. וע' **ברכ"ש** [כ].

ז. וציין למש"כ **החכ"צ** [בהג"ה לט"ז לה ב], **דהט"ז** כתב דמהני שליח ועד נוסף, שהעד מעיד שהשליח אינו נוגע בעדות. והחכ"צ כתב דנתינת המעות הוא עדות אחרת, ולכן אין בזה חסרון דנכי ריבעא אפומא דחד.

ח. [ויל"ד כוונתו דמעיד שחזר בתשובה, או רק דאינו משקר].

ט. ועוד כת' **התומים** דשטר שא' מעדיו גזלן, היכא דיש ע"א בע"פ שראה את השטר קודם שנעשה גזלן יהני להצטרף עם העד הכשר החתום בו. והנתיבות דחה דל"מ להצטרף, דא"כ בקיום שטרות תסגי לקיים חתימה א', וע"א על החתימה הב'.

י. והאו"ש הביא גבי קידוש החודש [ר"ה רפ"ב ובירושלמי שם] איירי בחשש דרבנן, ואפ"ה הצריכו ב' עדים. והק' מ"ש דתוס' דידן כתבו דבדרבנן סגי בע"א. [ועד"ז הק' **האחרונים** דבכמה דיני יוחסין וכדו' צריך עדות רק מדרבנן, ואפ"ה החמירו טובא.

והביאו **בירושלמי** מבואר דלמסקנא למ"ד אין חותמין אלא זה בפני זה איירי אף כשחתם תחילה[יא]. [וכת' דסמכי' אגמ' דידן].

והרמב"ם [עבדים ו ו ושו"ע יו"ד רסז מז] כת' דמהני ע"א ישראל וע"א כותי, והוא שיהא כותי חבר. [משמע דבעי' שידע שהוא חבר]. **והלח"מ** הקשה דהרמב"ם השמיט דיחתום לבסוף, אי לאו דחבר לא היה מחתים מקמי[יב].

והאחרונים [תומים מה יד, ובני אהובה אישות ט כט, אבה"א] כתבו די"ל דס"ל כירושלמי דאף שחותם בסוף מהני[יג].

ועוד יש שפי' דהרמב"ם ס"ל דבעי' דוקא שאנחנו ידעינן דהוא כותי חבר, ומש"ה עדיף[יד].

הרי"ף כתב דהאידנא כל כותים פסולים, דאיתא [חולין ו.] דלא זזו משם עד שעשאום גוים גמורים. וכ"ש לעדות דינו כעבו"ם. [ונחלקו הפוסקים אי הוה לחומרא[טו], או אף לקולא עשאום גויים גמורים[טז]].

והרמב"ם [עבדים ו ו] כתב דלמדים מזה לדין צדוקים, דדינם כמו כותים קודם גזירה.

ערכאות

שא) **כל השטרות שנעשו בערכאות.** מבואר בגמ' דהוא משום דלא הוה מרעי נפשייהו וכתבי. **ותוס'** [ד"ה חספא, וכן לעיל ט: ד"ה אע"פ] **וכן רוב הראשונים** כתבו דהוה תקנת חכמים, אבל ל"מ מדין אומדנא.

אבל **המרדכי** [שכד, והו' בהג"א, וכה"ק הר"ן] נקט דמהני אומדנא מדאורייתא. והמרדכי הקשה א"כ משה ואהרן אמאי לא מהימני דהא ודאי לא מרעי נפשייהו[יז]. ומבואר דנקט דמהני משום אומדנא דלא מרעי נפשייהו, והמרדכי הק' דבעדים פסולים ל"מ אומדנא. וכמו משה ואהרן שקרובים זל"ז ופסולים, אף דיש אומדנא גמורה דלא משקרי [וכדאי' ב"ב קנט]. ומכלל גזיה"כ דפרשת עדות דלא אזלי' בתר אומדנא מכח עדים פסולים. וכ"כ **החזו"א** [פז יג[יח]].

והמרדכי הביא בשם **ס' החכמה** בשם **ר' יקר** שעכו"ם כשרים לעדות מדאורי' במקום שמוחזקין שלא לשקר[יט], אבל קרובים פסולים מגזה"כ. **והמרדכי** חלק דעבו"ם פסול לעדות, דאינם בכלל אחיך [וכמ"ש תוס' ט:]. **ופי'** דהכא הוה תקנה דרבנן לסמוך על עדותם[כ].

שב) **לא הוזכרו אלא בזמן שנעשו בהדיוט.** בפשוטו משמע דאף ר' שמעון מודה בגט שנעשית בהדיוט, אף כשיש עדי מסירה ושמות מובהקין. **והראשונים** כת' כמה טעמים [ויתבאר בסמוך]. אבל רש"י ותוס' [יא.] כת' דלמסקנא אף כשנעשית בהדיוט כשר, וקאי אשטר שטרות.

שג) **בשלמא במכר מכי יהיב זוזי קמי. פרש"י** נקנה בכסף ושטרא ראיה בעלמא[כא].

והרשב"א וריטב"א כת' דאף דכסף אינו קונה במקום שכותבים את השטר [וכדאי' קידו' כו.], היינו משום דלא

יא. **ובירושלמי** משמע דלמ"ד חותמין זה בלא זה, אפ"ה אי חתים ישראל לבסוף מהני, דאי לאו דחבר הוא לא היה חותם אחריו כלל.

יב. **והפתח"ת** [יו"ד רסז ט] הביא בשם **גדול א'** דתיבת 'חבר' הוה ראשי תיבות, חתום בראש.

יג. וי"ל דגרס 'אלא' בדברי רב פפא, ולמסקנא אף כשחתם קודם כיון דאין חותמין אלא זה בפני זה.

יד. **והרדב"ז** [בס' ליק' מהד' ש"פ] ביאר דע"כ קיבל עליו דברי חברות לפני עד זה, דאם קיבל לפני ג' כשר לכל השטרות. אבל הבני אהובה [הנ"ל הו' בפתח"ת שם ט] כת' דלא בעי' שידע בבירור שהוא חבר.

טו. **והשו"ע** [מד י] פסק דעשאום גויים רק לחומרא, אבל אם כותי קידש אשה צריך גט. **והשו"ע** [יו"ד קנט ג] מבואר דאסור להלוות לו בריבית כישראל מומר. **והש"ך** [יו"ד שם ה] כת' דאף לקולא עשאום כגויים. וע' חוו"ד [שם ד].

טז. **והחוו"ד** [שם] כת' דה"מ לענין מידי דרבנן. אבל לענין דאורייתא' וכי יש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת בקום ועשה. אבל **החת"ס** [בשו"ע או"ח לט] כת' דיש כח לכלל ישראל להוציא המורדים מכלל האומה ויחזורו לגויים גמורים. [ע"פ הגמ' יבמות יז., ומאירי שם, וע"ע קר"א שם וריטב"א שם ורשב"א שם כב:].

יז. [וע"פ הגמ' ב"ב קנט דמשה ואהרן לאו משום חשש משקר, אלא גזיה"כ].

יח. **והאחרונים** למדו מדברי **הריא"ז** [הו' בסמוך] דמדאורי' סומכים על אומדנא של הערכאות. והאחרונים בי' דלא דמי דפסולי עדות, דהוה נאמנות מדיבור העדות. אבל הכא דנים את הערכאות כאומדנא חיצוני.

יט. וכן דייקו הראשונים מדברי **רש"י** לעיל ט:, וע' מה שהו' לעיל **דבאו"ז** מבואר דהוה נאמנות מדין דיינים.

כ. וכתב **הריטב"א** דלפ"ז לא בעי שיחתמו עדים, וסגי שהערכי עצמו חתום עליו.

כא. **והריטב"א** כתב אע"ג דכסף ל"ק במקום שכותבין שטר, היינו דלא סמכא דעתייהו, וכי כתב שטר קנה למפרע במעות. [ואב"מ].

סמכא דעתיה לקנות בכסף קודם השטר. אבל השטר אינו מעכב את הקנין. והריטב"א ביאר דמשעה שיכתוב את השטר יקנה למפרע, במעות שנתן מעיקרא[כב].

שד) **שם. מכי יהיב זוזי. הריטב"א** כתב בשם **רבו** דלאו דוקא שנתן כסף לפניהם, אלא אפי' במתנה. וה"ה שטרי הודאות והלואות כשרים, דלא הוה מרעי לכתוב את השטר[כג]. וכ"ד רוב **הראשונים** דכל שטרות ראיה מהני.

והריטב"א ביאר דנקט החילוק בין שטרי מכר למתנה לאו דוקא, אלא לציורא נקטיה. ועיקר הקושיא דשטרי הקנאה, כלומר שקנה בגוף השטר, אינן כשרים. ומידהו פעמים במכר השטר לקנייה[כד], ובמתנה השטר לראיה. כגון שהקנה לו בחזקה, והשטר לראיה בעלמא.

אבל **הרמב"ם** [מלוה כז א] פסק דמהני שטרי ערכאות בשטרי מקח וממכר ושטרי חוב, והוא שיתן המעות לפניהם וכו'. אבל שטרי הודאות ומתנות ומחילות הרי הן כחרס. **והכס"מ** הביא דה**ריב"ש** [קמב] תמה בזה, דשטר מחילה הוא ראיה בעלמא, ואמאי ל"מ שטר ערכאות.

והב"ח תי' דיכול לומר שנתכוון דרך היתול ושחוק.

והסמ"ע [סח יד, פרישה שם] תי' דאיירי דגוף המחילה נעשית בשטר זו[כה], דהוה שטר קנין וכשטר מתנה[כו].

והגר"א [סח טו] כתב דס"ל לרמב"ם דכוונת הגמ' 'חספא' דרק במעשה גדול אמרי' דלא מרעי **נפשיידהו**, [ולכן מהני רק שטר שמנה המעות לפני ערכאות, ולא על דעת המתחייב, וכ"כ החזו"א]. **ולכן שטרי הודאות ומחילות נחשב 'חספא' משום שאין ראיה מדבריהם. ולפ"ז לא מצאנו חסרון בקנין ע"י עכו"ם.**

שה) **שם. בשלמא מכר וכו'. הרמב"ן** כת' דאף שטר מלוה מהני בערכאות [וכדאי' לקמן יא.], **וגובה** ממשעבדי [כדאי' לקמן יט; ע' בסמוך יא.]. **והרמב"ן** ביאר דכיון דיהיב זוזי אשתעבדו ליה נכסי, ושטרא ראיה בעלמא הוא דתיפוק ליה קלא[כז]. [וע"ע תוס' לקמן כ: ותוס' רי"ד שם אי צריך שטר קנין להקנות שעבוד הנכסים. ויתבאר לקמן].

והרמב"ם [מלוה כז א] הביא ד**הורו רבותיו** דל"מ שטר מלוה בערכאות. **והרמב"ם** פליג דגובה מבני חורין [אבל לא ממשעבדי, דליבא קול. ע' לקמן]. **והראב"ד** הסכים לדברי רבותיו של הרמב"ם, דכיון דאינו גובה ממשעבדי אפשר שפרע ולא תבעו. [וע"ד מש"כ **הראשונים** [מלחמות סוף ב"ב פג. בדה"ר] **בדעת הרי"ף** דשטר כת"י נאמן לטעון פרעתי[כח], דכיון דלא גבי ממשעבדי אינו מקפיד לקחת את השטר[כט]].

והר"ה כת' טעם רבותיו דבהלואה הא דאינו יכול לטעון פרעתי הוה מחמת השטר, והאי שטרא בערכאות חספא בעלמא הוא. ולולי השטר הוה מלוה ע"פ ונאמן לטעון פרעתי. ואינו דומה למכר, שהמוכר שדהו בעדים הרי הוא כמוכרו בשטר לכל

כב. וכדין מקדש לאחר ל', דשעבוד המעות קיים ומהני לקנין כסף [קידושין נט].

כג. **והריטב"א** הוסיף דהודאתו בפני ערכאות הוה הודאה גמורה [ואדם נאמן על עצמו יותר מק' עדים], ושוב אינו יכול לומר משטה הייתי בך או שלא להשביע את עצמו [אף דהוה הודאה שלא בפני בי"ד], דלא עביד איניש כולי האי דאזיל לערכאות ועביד שטרא. [אבל **הב"י** [בדה"ב סח] **והב"ח** [שם, הו' בסמוך] דנו דל"מ שטר מחילה משום דאומר דנתכוון לשחוק].

כד. כגון שקנה קרקע והמעות הלואה גביה, דהשתא במעות לא קניא וצריך השטר לקנות בו.

כה. [ואף דמהני מחילה בלא מעשה קנין, היכא דכוונתו דהשטר יפעל את המחילה תלי בגדרי שטרי קנין. והשער משפט שם נתקשה בזה].

כו. **והש"ך** [ח] דחה דלא משמע בפוסקים דאיירי כה"ג. וע"ע תומים [שם].

כז. וכ"כ **הרשב"א** דשטרי הלואה אישתעבד בנתינת המעות, דהא אף מלוה ע"פ ראוי לגבות ממשעבדי לולי הא דל"ל קול [וכדאי' ב"ב מב.]. וערכאות יש קול [וכדאי' לק' יט: בספרי דייקני ובפר"ח].

כח. כ"פ **הרי"ף** [סוף ב"ב] **והרמב"ם** [מלוה יא ג], **והמלחמות** [שם פב: בדה"ר] הביא דכ"ד הגאונים הראשונים והאחרונים וכל רבני ספרד. אבל דעת **תוס'** [כתובות כא.] דאינו נאמן לטעון פרעתי. וכ"ד **רשב"ם** [ב"ב מ. וקעו.]. וע"ע בראשונים סוף ב"ב וכתובות שם.

כט. אך **הרא"ש** [כתובות ב יז] הק' דאף שטר שאין בו אחריות אינו יכול לטעון פרעתי, ומצי אמר שטרך בידי מאי בעי. והרא"ש כת' דמתוך שאין עליו עדים שוכח לתובעו. ואילו שטר שיש עליו עדים יש לו קול ואינו שוכח. [וי"ל דבזה הוסיפו הראשונים הטעם דזילי נכסי מחמת הקול]. והש"ך [חו"מ סט יד] כת' דלא פלוג בין שטר לשטר. ואילו כתב ידו אין עליו שם שטר, כיון דאין בו עדים. [ועפ"ז צ"ל דאף שטר ערכאות אין בו שם שטר].

דבר ואנן סהדי דאי לאו דיהיב זוזי קמייהו לא מרעי נפשייהו. וגובה אחריות ממשועבדים.

והאחרונים ביארו ע"פ מש"כ **הגר"ח** [סטנסל קטו] דמהלכות שטר אינו נאמן לטעון פרעתי[ל], ולא משום אומדנא דלא היה מניחו בידו. וה"נ שטר בערכאות לא נחשב 'שטר', ומש"ה נאמן לטעון פרעתי.

אבל דעת **הרמב"ם** [ורוב הראשונים] מבואר דשטר של ערכאות נחשב שטר [לטענת פרעתי][לא]. **והאחרונים** ביארו דתקנו שיש לו כח שטר לענין גבייה. [וע"ע חי' ר' א"ל מלין מא].

שו) **שם.** שטר מלוה. **הפוסקים** [סו ג, בשם סה"ת נא ג ה] כת' דשטר חוב הנעשית בערכאות נקנה בכתיבה ומסירה. **והקצות** [שם כ] תמה דשטר ערכאות ל"מ לקנין, ודעת **הפוסקים** [שם יד] דבאופן שהשטר הוה לראיה בעלמא אינו נקנה בכתיבה ומסירה[לב]. א"ב מ"ש שטר ערכאות[לג].

חספא בעלמא הוא

שז) **אלא מתנה וכו' והאי שטרא חספא בעלמא הוא.**

תוס' [ד"ה חספא] משמע דהוה חסרון דליכא עדות, דלא תקנו להאמינם בעצם הקנין. ומש"ה לא חשיב שטר מתנה.

ותוס' [לעיל ט:] מנו ד' חסרונות דל"מ גט, אבל בשטר מתנה לא בעינן כריתות וכו'.

והקצות [סח א] הק' לדעת **ס' החכמה** [במרדכי שכד הנ"ל, ורש"י לעיל ט:] **דמדאורייתא מהני עדות דעבו"ם** [והוה רק משום דהוחזקו גזלנים], **א"כ אמאי לא מהני שטר ערכאות.**

והקצות כת' לפרש דכוונת הגמ' דלא נתחדש קנין שטר בעבו"ם, **וכדעת ר"ת** [הו' בתוס' ב"ב נד: וקידו' יד:] דעבו"ם אינו קונה קרקע בשטר. דקרא דירמיה ד'ואקח את ספר המקנה' הוי בישראל. ומש"ה לאו בני שטרא נינהו, ולא מהני לאשוויי שטרא[לד]. [וע"ד הא דאי' בסוגיין דלאו בני כריתות[לה]].

והאמר"מ [טז ד] חידש דגדר שטר קנין דהוה העדים שליחות המקנה, **וכמ"ש הרמב"ן** [ב"ב עז. בסופו] דבעי' 'ספר מקנה', ע"י שליחות העדים. ומש"ה ל"מ עבו"ם דלאו בני שליחות. [אף אי הוה בני עדות].

שח) **תוד"ה חספא.** ואור"י דכי היכי וכו' דילמא אתי למסמך עלייהו. [ע' מש"כ לעיל ד. בגדר מזוייף מתוכו]. ודעת רש"י משמע דבשטר מתנה לא פסלי' לת"ק [אליבא דר"א] מהך חשש.

והראשונים הביאו [דלא כרש"י] מהגמ' [סנהדרין כח:] דמזוייף מתוכו פוסל אף בשטר מתנה[לו].

ובגנזי הגר"ח [ל וגר"ח על הש"ס החדש] הביא דיש צד דבשטר ראיה ליכא חסרון מזוייף מתוכו, ודוקא בשטר קנין. וכת' דא"כ למש"כ תוס' דל"צ עדי מסירה בשאר שטרות, וסמכ' אאומדנא שנמסר לפניהם. א"כ כלפי כח ראיה זו ל"ש פסול מזוייף מתוכו. ודוקא לדעת הרי"ף והרמב"ם [הו' לעיל ד.] דעדי חתימה מעידים על המסירה [ד'אף' עדי מסירה כרתי] שייך דין מזוייף מתוכו [לסוברים חוב משום נעילת דלת. ומש"ה נקנה בכתיבה ומסירה. ועי"ש במשובב שתמה על דבריו.

לד. ושמעתי לפרש דאף לדעת המרדכי ל"מ עדות העבו"ם, כיון דהוה בחזקת גזלנים. ואף דגבי ערכאות יש ראיה חיצונית דלא מרעי נפשייהו. מ"מ לא נחשב דיש עדות בתוך השטר. וגדר 'שטר' הוה דוקא היכא דיש ראיה מתוך השטר, ול"מ ראיה חיצוני. [וע"ע בסמוך].

לה. ואף בשאר שטרות ל"מ עדים לשווי שטרא היכא ד'אינם בתורת'.

לו. וכ"כ **רש"י** [שם] דחספא בעלמא הוא [ולכאו' כוונתו לציין לסוגיין].

[ומבואר ברש"י דקו' הגמ' אף משום מזוייף מתוכו, ומזוייף מתוכו נחשב חספא. אבל פשטות הראשונים בסוגיין דקו' הגמ' לולי עדי מסירה הוה חספא בעלמא. ואילו כשיש עדי מסירה פסול משום גזירה מדין מזוייף מתוכו. אבל לא יחשב 'חספא'].

ל. **והגר"ח** דייק כן מדברי **הרמב"ם** [מלוה יא א] דהמלווה את חבירו בעדים צריך לפורעו בעדים, 'הילכך' אינו נאמן לטעון פרוע. משמע דתחילת הדין דמחיוב לפרוע בעדים. והוה מזכותי השטר. [וע"ע קוב"ש ב"ב תרה, ואבה"א ואבי עזרי שם].

לא. **והקצות** [סח ב] הביא דכ"כ **הריב"ש** [תעח] דשטר ערכאות חשיב שטר, ואינו יכול לטעון פרעתי. ול"ד לשטר כת"י דלדעת הגאונים אין לו תורת שטר כלל.
אך **רש"י** [יבמות ל:] הביא דשטר כתב ידו גובה, אלמא כת"י 'מילתא היא'.

לב. וכת' די"ל דס' התרומות ס"ל דאף שטר ראיה נקנה בכתיבה ומסירה, אבל צ"ע דברי הפוסקים דסתרי דבריהם.

לג. והנתיבות [סו כג מהד' שו"ע] השיב דמ"מ לדעת הרמ"א [סח א] גובה ממשעבדי ע"י שטר זה, ומש"ה נקנה בכתיבה ומסירה. ועוד הביא בשם הסמ"ע [סו לח] דתקנו מכירת שטר

דבשטר ראיה ליכא חסרון. ודעת תוס׳ והרא״ש ע״כ דאף בשטר ראיה יש חסרון מזוייף מתוכו].

וי״ל דמש״ה לרש״י ליכא חסרון מזוייף מתוכו, דהוה שטר ראיה. ואילו הגמ׳ [סנהד׳] קאי בדעת אביי דקסבר עדיו בחתומיו זכין לו, ולשיטתו שפיר חשיב שטר קנין בעדי חתימה לחוד, ומשו״ה בההיא מתנתא פסול משום מזויף מתוכו.

שט) **בא״ד דלמא אתי למסמך עלייהו בלא עדי מסירה ישראל וכו׳.** משמע דתוס׳ פי׳ דגדר מזוייף מתוכו דחששו שיסמכו עליהם לראיה. וכ״כ **תוס׳** [לעיל ד.].

ועפ״ז תוס׳ חידשו דל״מ אומדנא דערכאות בשטר מתנה, אף בתורת ראיה.

אבל **רש״י** [בסוף העמ׳] **פי׳** דילמא אתי למסור לפניהם. וכ״כ **הרא״ש** [יא, ותורא״ש] דחששו דילמא ימסרנו הנותן למקבל בפני גוים של ערכאות החתומים בו, שיהא סבור כמו שהם נאמנים לחתימה כך יהיו נאמנים למסירה.

והרא״ש ביאר דהא ליתא, דדוקא עדות בשטר לא מרעי נפשייהו, אבל בעדות בעל פה מרעי נפשייהו.

והתומים [ס״ס סח] דייק מדברי הרא״ש דאילו שייך במסירה לא מרעי נפשייהו היה מהני, ותמה דבעי׳ עדים.

והתומים חידש דדעת הרא״ש דעכו״ם בני עדות נינהו, אלא דלאו בני שטרא נינהו. [וע״ד דברי הקצות הנ״ל]. אבל היכא דהבעל עצמו מוסר את השטר מהני.

והנתיבות [סח ח] חידש דעכו״ם כשרים לעדות ע״פ, אבל עדות בשטר נתחדש דוקא בישראל. ומש״ה כשכתובים בשטר ל״מ נברים לאשווי שטרא, אף בערכאות. דהוה מפי כתבם. אבל בעדות בע״פ הוה עדות מעליא [לולי הא דלא מרעי נפשייהו].

שי) **בא״ד אבל שטר מתנה אין כשר לקנות בו מדאוריי׳ אא״כ יש עדים כשרים לקנות בו וכו׳.** אבל שטר עכו״ם לא חשיב שטר לקנות בו וכו׳.

ותוס׳ [לעיל ט: סוד״ה אע״פ] הק׳ דקים לן דקושטא קאמרו [ועי״ז יחשב שטר מתנה]. ועד״ז הק׳ **האחרונים** [ע׳ רש״ש, גר״ח] דכיון דמחזיקינן דלא מרעי נפשייהו, ואנן סהדי שצווה לכתוב. ועי״ז יש אנן סהדי שמסרו לו, ואמאי ל״מ להקנות[לז] [אף בלא עדי מסירה[לח]].

ותוס׳ [ט:] תי׳ משום דהרי אין כאן שטר. ומשמע דתי׳ התוס׳ דלא סגי באומדנא ובירור להחשב שטר, דגדר שטר הוה דוקא ע״י עדות[לט].

והגר״ח [גירו׳ ו בסוגריים] הביא מערכאות דצריך נאמנות ועדות לאשוויה שטרא, ושטר זה אין בו נאמנות בשטר. ואף דיש חזקה והוכחה שהאמת כן ל״מ לאשוויה שטרא[מ]. [דצריך עדות דוקא לאשווי שטרא[מא]].

אך **הגר״ח** [סטנסל קמא] הק׳ דסגי בבירור ונאמנות לאשוויי שטרא, ולא בעינן עדים דוקא[מב]. וכיון דחזקה דלא מרעי נפשייהו, הרי יש לנו בירור ונאמנות. והגר״ח תי׳ דבעינן שתהא נאמנות דבר תורה בתוך השטר, אבל חתימת הערכאות מצד עצמו אינה כלום, ואין לו דין נאמנות דבר תורה. ואף דיש חזקה דלא מרעי נפשייהו, מ״מ הנאמנות אינה חתומה בשטר, והוה סימן וראיה

לז. [וה**אחרונים** הביאו דהא אי״צ עדי מסירה [עכ״פ בשטרי ממון ע׳ לע׳ ד. ובסמוך], וסמכי׳ אאומדנא לאשוויי שטרא].

לח. **והרש״ש** כת׳ דאולי שטר הקנאה בדינידם הוה ע״י שאומר לפניהם שהוא נותן לו במתנה, ושיכולים לכתוב שטר ע״ז ולמוסרו לו להמקבל. והנותן אינו מוסר את השטר למקבל. והואיל דאין שליחות לעובדי כוכבים במאי נקנה. [ויל״ד דבכל הראשונים מבואר דהוה חסרון בעדות. ולא במסירה בפועל לקנין].

לט. [ויש לדחות דכוונת התוס׳ כתוס׳ רא״ש].

מ. אך מצאנו דעת תוס׳ [לע׳ ג:] דשטר כתב ידו ׳אין לך חתימה גדולה מזו׳, ומהני בלא עדים, מכח אנן סהדי לאשווי שטרא. ובפשוטו יש לחלק דהתם נחשב דעצם הודאת בע״ד קיים לפנינו בשטר. ולא הוה אומדנא בעלמא [וע״ע מש״כ לע׳ ג: בדעת רש״י].

ועוד דן **הגר״ח** [הו׳ לע׳ ב: על תוד״ה עד הב׳] האם מהני ע״א [לצד דנאמן בדבר שבערוה] לאשווי שטרא, או דבעי ב׳ עדים. [ואפשר דהנידון שם בגדר עדות ע״א, אי נחשב גדר ׳עדות׳].

ועוד דן בדברי **הרמב״ם** [מכירה א ז] דמשמע דמהני שטר בלא עדים כלל להקנאה. [וע׳ מה שהו׳ לע׳ ד.]. [אך לדעת הרמב״ם בלא״ה בסוגיין מתפרש באופ״א, וכמ״ש הגר״א הנ״ל].

מא. אך **בחי׳ ר׳ א״ל מלין** [מא] הביא דלענין שטר ראיה מהני ערכאות לאשווי שטרא. עי״ש.

מב. והגר״ח הוכיח כן מהא דמהני שטר כת״י גם לשטר קנין [וציין לתוס׳ ב״ב נא.]. [אך יש לדחות דשאני כתב ידו, וכנ״ל].

בעלמא. ואילו לאשוויי שטרא בעינן שיהא בתוך השטר.

אבל **התוס' הרא"ש** כ' דמן התורה אין עדותן מועלת אלא שחכמים האמינום והכשירו עדותן בשטרי מלוה ומכר במקום שהדבר שנעשה בפניהם הוא אמת ומקויים, ואין אנו צריכין לעדותן אלא לפרסם הדבר ולהודיע האמת.

[וכן משמע **בתוס'** כאן]. וכ"כ **התור"ג** דלא תקנו לסמוך על ערכאות כדי לעשות ע"פ שטר. ובזה אין נאמנות כלל לערכאות, דתקנו רק לסמוך על ערכאות בגוף העדות.

והתוס' הרא"ש ביאר דלא האמינום חכמים בדבר שהקנין נגמר על ידן, הילכך חשיב האי שטרא כחספא בעלמא, כאילו לא נחתם בו שום אדם. כי בשעה שחתמו עדיין השטר ביד הנותן ולא שייך למימר לא מרעי נפשייהו.

ועד"ז ביארו **האחרונים** דאף דחכמים תקנו לסמוך על דברי הערכאות, ה"מ להעיד על גמר המעשה. אבל עדות שטר קנין הוה קודם שהקנו. ועדותם על דעת המתחייב, שמעידים דכשיבוא לידו יקנה. ולא תקנו עדות כזה בערכאות[מג].

שיא) **ואפי' אם נאמר ששטר מתנה וכו' כשר לקנות בו בלא עדי מסירה, היינו משום שידוע וכו'.** כוונת התוס' למש"כ [לעיל ד. סוד"ה דקיימא 'מיהו יש לחלקמן] דשטר מתנה ל"צ עדי מסירה. **ותוס'** [כאן] **פי'** דגדר הדבר דידוע ע"י עדות החתימה. [משא"כ בסוגיין ליכא עדות חתימה ישראל, ע' לעיל].

שיב) **בא"ד וכן כשר בהודאת נותן שהוא כק' עדים וכו'.**

משמע בתוס' דהוה פי' נוסף, דלתי' הא' מהני משום אומדנא דנמסר לפניו. ושוב תי' התוס' דמהני ע"י הודאת בע"ד. וכן **תוס'** [לעיל ד.] כת' דמהני משום הודאת בע"ד.

והאחרונים [תומים סח ח] נתקשו בכוונת התוס' דלהך תי' מהני משום הודאתו בע"ד, א"כ אי"צ עדים כלל[מד]. וצ"ב א"כ אף בערכאות הרי יש בזה הודאה בשעת נתינה.

אך **הקצות** [מב א] הביא דתוס' מבואר דל"מ אא"כ יש עדי חתימה. והקצות ביאר דכוונת התוס' דמהני חתימתם כמו הודאת נותן. [ולכאו' נקט דהוה חד תי' בתוס'].

והתור"ג [ט:] כתב דכוונת התוס' בכתב ידו.

שיג) **בא"ד אבל א"ל וכו' דאפי' כתיבתן וחתימתן עכו"ם דהשתא ל"מ ע"מ מידי וכו'. והתוס' הרא"ש** הוסיף הילכך גוים דאינם בתורת קנין שטר, אין כתיבתם מועיל לקנות מתנה בעדי מסירה[מה]. [ובסו"ד כ' דלישנא 'חספא' משמע כהך פי', דאינו רק גזירה שמא ימסור לפניהם. וע"כ דערכאות כיון דתיקן המלך דדמ"ד וישנן בתורת קנין שטר. ואין לחוש שגיטין חלוקין משטרות].

המהר"ם [ושאר **אחרונים**] תמהו בזה דשטר מתנה לא בעי כתיבה ע"י ישראל, ורק בגט בעי כתיבה לשמה[מו]. וע' פנ"י ומהד"ב למהרש"א ועוד דנדחקו בזה[מז].

אבל **התורת גיטין** [וכ"כ **בנתיבות** רמד ג] הביא דאף בשטר מתנה יש דין 'וכתוב' בספר וחתום, ובעי' שליחות בכתיבה. ואף דלא בעי לשמה, מ"מ בעי שליחות. ועפ"ז ביאר הא דל"מ אומר אמרו [ע' בסוגיה לקמן כח:[מח]], **והקוב"ש** [קוב"ב י] תמה דבהדיא אי' [לקמן כו:] דבשאר שטרות מודו רבנן דמהני מצאו באשפה[מט].

והאחרונים למדו ע"פ דברי התוס' הרא"ש דבעינן אשוויי שטרא, בכתיבה או חתימה, ועכו"ם לאו בני

מג. ובחי' ר' א"ל מלין [מא] ביאר יותר דגדר נאמנות ערכאות הוה בתורת דיינים, ולא תקנו להם תורת עדים. וגדר דיינים שייך רק בגמר מעשה.

מד. וכן **הש"ך** [מח ב] ציין לדברי התוס' דידן דשטר ל"צ עדים.

מה. דכיון ד'אינן בתורת' שטר [וכדאי' בב"ב נד:], לא מצי משוי בכתיבתם. וכעי"ז כתב **הקצות** [סח א] ליישב לרש"י [ט:] והמרדכי דעכו"ם כשרים לעדות, מ"מ אינם בתורת שטר קנין, ולכן שטר מתנה הוה חספא. [והיינו שטר קנין, אבל שטר ראיה כ' המרדכי דמהני].

מו. ואי כוונת התוס' משום חתימה, הא הוה מזוייף מתוכו.

מז. והחזו"א [פז טו] כת' די"ל דכוונת תוס' שלא סמכו דמסתמא בהכשר נמסר, וצריך שיבואו עדי מסירה לבי"ד.

מח. והאחרונים חלקו דהסוגיה לקמן הוא מדין קפידא. ויתבאר במקומו בעזה"י.

מט. וביאר דגבי שטרות כתיב וכתוב [ולא קאי על כותב מסויים], ולא וכתב.

אשוויי שטרא [ושטר שמצאו באשפה לקמן כו: הוכשר ע"י חתימת ישראל].

שיד) **דינא דמלכותא דינא. הריטב"א** פי' דהמלך אמר דליקנו בשטר העשוי בערכאות שלהם. **והרשב"א** מביא דברי **רבינו יונה** [ב"ב נה.] דדינא דמלכותא מהני להפקיע את השדה שהמוכר אינו יכול לחזור, אבל הלוקח ל"ק עד שיחזיק. א"נ מהני בשטר כמו סיטומתא, ודינא דמלכותא לא גרע ממנהגא. [ואכמ"ל].

שטו) **שם. דינא וכו'. הראשונים** [כאן וב"ב נה.] הביאו דמבואר דמהני קביעת חוקי המלך אף בדברים שבין אדם לחבירו, אף שאין להם תועלת למלך כלל. אבל הראשונים הביאו **י"א** דבזה פליג אידך לישנא. [הו' בסמוך].

שטז) **שם. הריטב"א** כת' דהא דאמרי' דדינא דמלכותא דינא, דוקא במה שהמלך יכול לעשות מחוקי המלכות. אבל אם המלך גוזל שדה או בית מישראל ונותנה לאחר ל"מ. דבמה שהמלך אינו רשאי לעשות ע"פ דיני המלכות לא אמרי' דהוה דין.ודינא דמלכותא אמרו חמסנותא דמלכא לא אמרו. ועוד הביא בשם הרמב"ן דכל חוק חדש שקובע המלך אינו נחשב דין. **והראשונים** [ב"ב נה.] האריכו בזה. ואכמ"ל.

שיז) **ואבעית אימא תני חוץ מכגיטי נשים. הראשונים** דנו אי ל"ב פליג דל"מ דינא דמלכותא.

והרמב"ן ביאר דאפי' באתרא דל"ל הורמנא דמלכא[נ], אבל לית מאן דפליג אדינא דמלכותא דינא. **והראשונים** הביאו **י"מ** [וכ"כ **ה"ה** מלוה כז א בדעת הרמב"ם] דהל"ב פליג וס"ל דדינא דמלכותא דינא הוא רק במה שיש הנאה למלך, אבל שטרות אין הנאה למלך. [והראשונים ב"ב נה. האריכו בזה].

שיח) **והא לאו בני כריתות נינהו. פרש"י** וכיון דלא שייכי בתורת גיטין אין נעשין עדים. ועד"ז מצאנו בב"מ דמי ש'אינו בתורת' גיטין אינו יכול לעשות מעשה בגירושין[נא]. **ותוס'** [לקמן כב:] בקו' נקטו דל"מ אף לכתיבת הגט לר"א, דלאו בני כריתות. ותי' דלכתיבה כשרים [לצד דל"צ שליחות בכתיבה]. ודוקא בדבר שצריך שליחות או עדות בעי' בני כריתות.

אבל **הרמב"ן** פי' דקושי' הגמ' דלאו בני כריתה, דהיינו דאין להם עסק כלל בגיטין. ומש"ה יש לחוש לכמה פסולים, דלא כתבו כדין. דאין בקיאין לשמה ונכרי אינו כשר לכתיבה, וחיישי' אף למחובר ונכתב ביום ונחתם בלילה.

והרמב"ן כת' דמפרקינן בעדי מסירה, וסמכי' דהעדים שואלים על הדבר אם נעשית בכשרות, דאילו היה בו פסול לא היו נזקקין לו.

ועפ"ז כתב **הרמב"ן** [והריטב"א] דהכשירו דוקא ערכאות דיש קול האיך נעשית. ומש"ה עדי מסירה יבררו האם נעשית כדין. אבל בהדיוט חיישינן שמא העדי מסירה סבורים דהיה ע"י ישראל, ולא בררו היטב[נב].

שיט) **רש"י ד"ה כריתה.** דכיון דלא שייכי בתורת גיטין וכו' דכתיב וכתב ונתן. מבואר ברש"י דהוא גזיה"כ בגט. **והפנ"י** כתב דלפ"ז בשטר מתנה ל"ש פסול זה[נג]. אך בראשונים מבואר דאף במתנה שייך חסרון זה, וע"כ דהוה סברא[נד].

והפנ"י תי' דל"מ עכו"ם בשטר מתנה בלא עדי מסירה. דהעדים צריכים לאשוויי שטרא [ובזה יש חסרון מסברא].

נ. **והרא"ש** כתב דהמלך אינו מקפיד שלא יעשו שטר אלא בערכאות. משמע דלא נחשב דד"מ אא"כ מקפיד בזה. **והחזו"א** נדחק שלא"ד.

נא. וכן אי' [לק' כג; קידו' מא:] דעבד אינו נעשה שליח לקבלת הגט, דאינו בתורת גיטין וקידושין. [ונח' הראשונים לענין שליח להולכה. ויתבאר לק']. והגמ' [לק' סב:] מסתפקת דל"מ איש לשליח לקבלה, ואשה לשליח להולכה. [עי"ש].

והגמ' [ב"מ צו.] האם מהני שליחות עבד לבעליו עמו, **ופרש"י** דאין דין 'משאיל' נוהג בו. דילפי' שלוחכם דדומיה דמשלח.

נב. ויל"ד בכוונתו אי הוה חשש דלא ידעי' אי בררו. או דהוה גזירה דרבנן לפסול בהדיוטות מטעם זה.

נג. [אך התוס' הרא"ש והקצות הנ"ל כת' דאף במתנה שייך חסרון זה. וקאי למש"כ הראשונים בדעת רש"י דעכו"ם הוה עדות מדאורי'].

נד. [דכל מי שאינו בתורת גט לא ניתן לו אפשרות לעשות גט]. ורע"א הביא דכ"מ בגמ' [קידו' מא:] ד'אינו בתורת' הוה סברא.

אבל בגט העדי מסירה מהני לאשוויי שטרא[נה], ומ"מ יש פסול מגזיה"כ. [וע"ע לקמן כג.].

שכ) **תוד"ה והא לאו בני כריתה.** ה"מ למיפרך הא לאו בני עדות[נו]. **ותוס'** [ט:] כת' דבעי ג"כ שליחות ולשמה[נז].

שכא) **רש"י ד"ה מודה.** דילמא קאתי למימסרינהו באפייהו ומיסמך עלייהו. **ורש"י** [יא. ד"ה בשמות] ביאר דמהני שמות מובהקים דלא אתי למיסמך עלייהו, דמידע ידיע דעכו"ם הם.

ומשמע דהחשש שיסבור שהעדים ישראלים. **והפנ"י** תמה בזה דהיאך יטעה לחשוב שהערכאות [שהוא עומד לפניהם] הם ישראל [וכה"ק **הרשב"א** לעיל ד., והראשונים יא:].

והרא"ש ביאר דיסברו דכשרים למסירה [הו' לעיל].

והפנ"י הק' א"כ אף בשמות מובהקים ניחוש.

והפנ"י כתב דעיקר החשש שתבוא לבי"ד אחר ויתירוה ע"פ גט זה משום דמסתמא נמסר כדין [וכמ"ש תוס' ד.]. ובערכאות ל"ש לומר דמסתמא נמסר כדין דשמא הבעל סבור דמהני מסירת ערכאות, ולכן גט הבא בעדים עכו"ם צריך להביא עדי מסירה להינשא.

ורע"א הביא ללמוד מכאן דל"מ אומדנא של ערכאות באיסור והיתר, ודוקא בממון תקנו לסמוך עליהם. ומש"ה אשה שבאה לינשא ל"מ לסמוך על ערכאות, אף בתורת שטר ראיה לינשא. דאל"כ אמאי חשיב מזוייף מתוכו, נימא דמסתמא כדין נמסר[נח], ותנשא ע"פ[נט].

אבל **הריא"ז** [הו' בשלט"ג] כת' דגט יוצא מתחת יד האשה החתום בערכאות, מותרת דאמרי' דלא מרעי נפשייהו ומסתמא מסר לה בכשרות [ומהני חזקה זו להתיר א"א]. אבל הנעשית בהדיוטות צריך שיבואו העדי מסירה. [וה**פנ"י** ואחרונים נתקשו א"כ אמאי נחשב מזוייף מתוכו, הרי יכולה להנשא ע"פ. ובגמ' ט: איתא דהוה פסולא דאורייתא].

הרשב"א [לעיל ד.] הקשה לצד דמזוייף מתוכו דאוריי', דכשחתומים עדים, הוה חלק מהשטר, ואף דלא בעי עדים, א"כ אף בשמות מובהקים נימא הכי. ותי' דחתימת נכרי אינה חתימה כלל, וכתליא דיוטא בעלמא דמי[ס].

דף יא.

שכב) **הב"ע בשמות מובהקין. פרש"י** דמידע ידעי דעכו"ם, ותו לא אתי לסמוך עלייהו. ואפ"ה רבנן גזרו. [ע' בסמוך].

שכג) **רש"י ד"ה הורמיז.** כולם שמות דייני עכו"ם. מבואר ברש"י דקאי שהדיינים חתומים. וצ"ב דלכאו' ערכאות חתמו עדים, לפני הדיינים[א].

שכד) **תוד"ה שבתאי.** אבל שבתאי הוא רוח רעה[ב] וכו'.

הב"י [קכט כט] הביא מהתוס' דיש לכתוב השם שבתי בלא א' בגט. אבל **הבי"ש** [שם שמות אנשים אות ש] הביא בשם **המהרי"ט** דשבתאי ג"כ הוה שם ישראל, ודוקא שיבתאי [בי'] הוה שם רוח רעה. וכן גרס **הרש"ש** בתוס' שיבתאי. דשבתאי הוא שם חכם [סנהד' ח.[ג]]. וכן מצאנו בראשונים השם שבתאי[ד].

נה. [יל"ד אי כוונתו לר"מ מהני עדי מסירה. דהא השתא קאי אליבא דר"מ].

נו. **והרשב"א** כת' דהלשון כולל שאינו שייך כלל בכריתות הגט, לא בכתיבתו ולא בעדותו.

נז. [ויל"ד אי תוס' כאן פליג, וכדעת תוס' לק' כב:. א"נ חדא מנייהו נקט].

נח. וע"כ דעיקר האומדנא דערכאות ל"מ באיסורין, ולכאורה זה דלא כרש"י. אבל **לפנ"י** הוא משום חשש שמא לא נמסר כדין.

נט. ורע"א דחה דתוס' כת' דאף במתנה ל"מ ערכאות ע"י זה. וכתב דאינו מובן לו דברי תוס'. [ובתוס' איירי דאמרי' דלא נמסר לפני ע"מ].

ס. [ויל"ד האם כוונתו משום דאינו בני עדות].

א. **ובחי' הגר"נ** כת' דלרש"י דוקא היכא דהדיינים עצמן חתמו הכשירו.

ב. וכן שבתאי הוא שם של כוכב וא' מהמזלות. ולגיר' הרש"ש התם בלא י'. [ואפשר דכוונת התוס' דאפשר שיקראו ע"ש כוכב. אבל לא מסתבר שיקראו ע"ש רוח רעה. **והאחרונים** העירו דמצאנו רוחות בשמות בני אדם, יוסף שידא וכו'. אלא דהתם הרוח נקרא ע"ש האדם. ואילו להיפך לא מסתבר].

ג. וכן ב"מ יז. וביצה לב:, ב"ק קיב:, נדה כז: ומו. [ובכל הנך יש שגרסו בלא א', ע"פ תוס' דידן].

ד. [ר' שבתאי הו' בתוס' נזיר ג:. וכן בחי' ר' חיים פלטיאל שמות ו ג].

שכה) **תניא וכו' לא הוזכרו אלא בשעה שנעשו בהדיוט וכו'.** הראשונים נתקשו דאי יש עדי מסירה מ"ש היכא דנעשו בהדיוט. **ותוס'** [ד"ה לפלוג] **פי'** דס"ד דגט בעדי מסירה שנעשה בהדיוט גזרו אטו שאר שטרות.

ורש"י ותוס' [ד"ה נעשה] **פי'** דמסקנת הגמ' דכוונת המשנה דשמות שאינן מובהקים נעשה כשאר שטרות שנעשו בהדיוט. אבל גט בשמות מובהקין ועדי מסירה לעולם כשר. וכחכמים בברייתא [בסמוך].

אבל **הרמב"ן** [י:] **כת'** דלא הכשירו גיטין שנעשו בהדיוט ע"י עדי מסירה, דחששו שמא לא נעשו כדין, והעדי מסירה לא דייקו כ"כ. ודוקא בערכאות מהני סברא זו.

והרמב"ן [בתחילת דבריו, והו' ברשב"א בשמו] **כת'** דבהדיוט גזרו שמא תלתה עצמה בנכרי, ועשוהו בכפייה שלא כדין. אבל ערכאות מסתפי ממלכותא ולא חיישי' דמעשי שלא כדין.

ולריא"ז בהדיוט צריך שיבואו עדי מסירה לבי"ד.

והר"ן כת' די"ל דבהדיוט אף ר' שמעון גזר אטו שאינן מובהקין. דאיכא למיחש שמא יטעו שהם ישראלים. ודוקא ערכאות ניכרים שהם עכו"ם. ור"ש תרתי בעי, שמות מובהקין וערכאות.

שכו) **לא נחלקו אלא בזמן שנעשו בהדיוט שר"ע מכשיר וחכמים פוסלים חוץ מגיטי נשים. תוס'** פי' דהיינו בעדי מסירה ובשמות מובהקים. דר' עקיבא מכשיר [וכר' שמעון], וחכמים פוסלים. אבל **הרא"ש** דייק **מרש"י** [ד"ה אבל שמות] דר' עקיבא מכשיר אף בלא עדי מסירה. [אבל בעדי מסירה כשר אף לרבנן[ה]].

והרא"ש תמה דלא מסתבר שיכשיר ר"ע בהדיוטות. **והחזו"א** כתב דע"כ דתקנ"ח הוא, ואפשר דוקא דומיה כנופיאתה. **והתור"ג** כתב דאיירי כשהבע"ד מודה שצווה לעשות השטר, אלא שטוען טענה אחרת [כגון שהיה אנוס].

והרמב"ן כת' דאף הדיוטות אפשר דמסתפי. דאם משקרי נתפסין למלך בגניבה, ומש"ה לא יחתמו שטר שקר.

שכז) **שם. וחכמים פוסלים חוץ מגיטי נשים וכו'.** **פרש"י** דגיטי נשים לאו עלייהו סמכי' אלא אעדי מסירה. אבל **הרמב"ן** [בחי' ומלחמות] **גרס** [ע"פ התוספתא] **ברישא לא נחלקו וכו' חוץ מגיטי נשים.** [ואיירי בערכאות בלא עדי מסירה. אבל בעדי מסירה אף ערכאות כשר, ואף לרבנן]. **אבל בהדיוט ר"ע מכשיר** [בגיטי נשים בעדי מסירה], **וחכמים פוסלים** [אפי' בעדי מסירה. וכשיטת הרמב"ן לעיל].

והרמב"ן ביאר דחכמים אמרו לר' שמעון דקאי כדברי היחיד. ובזה השיב להם דלא נחלקו בגיטין בערכאות בעדי מסירה[ו] [ור' שמעון במשנה קאי אף כרבנן]. ונחלקו דוקא אהדיוטות. וקי"ל כרבנן דל"מ אפי' בעדי מסירה.

שכח) **כנופיאתה דארמאי א"ל רפרם ערכאות תנן.** **הרי"ף** הוסיף ודוקא ערכאות דלא מקבלי שוחדא. **והרמב"ם** [מלוה כז א] כתב דבעי עדים על הערכאות דאינן ידועין לקבל שוחד. **והרא"ש** חלק דמי יעיד עליהם[ז]. אלא כת' דסתם ערכאות לא מקבלי שוחד. והרא"ש [לעיל] כתב דאף דמקבלים שוחד להטות דין, לא מקבלי שוחד לעדות שקר.

שטרי פרסאה

שכט) **אמר רבא האי שטרא פרסאה דמסריה ניהליה באפי סהדי ישראל וכו'.** **פרש"י** דחתמו פרסיים הדיוטות. והשטר כשר ע"י עדי מסירה. **והראשונים** הק' דמ"מ הוה מזוייף מתוכו. ובפשוטו איירי בשמות מובהקים, וכר' שמעון.

והרא"ש הק' דלדעת רבנן שטר הנעשה בהדיוט פסול משום גזירה, ואף בעדי מסירה. וכת' דדעת רש"י דה"מ בלא עדי מסירה. אבל היכא דיש עדי מסירה כשר אף לרבנן.

והבי"ש [שם] דן היכא דידעינן שכותב שמו שבתאי, האיך יכתוב בגט. אי הוה שם אחר, או כתיבת טעות לשם שבתי.

ה. ורש"י פי' ד'חוץ מגיטי נשים' היינו דבגיטי נשים סמכי' אעדי מסירה. [וה"ה שאר שטרות בעדי מסירה].

ו. והרמב"ן הק' דלבעה"מ ר' שמעון אומר להם דאיהו קאי כדעת ר' עקיבא, ודלא כחכמים.

ז. ונפל פיתא בבירא. והביא דאי' [שבת קטז:] דסתם דייני עכו"ם מקבלי שוחד.

והרא"ש כת' דלדעת **ר"י** [תוד"ה לא] דלרבנן הדיוטות פסול אף בעדי מסירה, א"כ ע"כ איירי בערכאות. ואפ"ה אינו גובה ממשעבדי [ואף כשיש עדי מסירה].

והרא"ש כת' לפרש דאיירי דלא חתמו עליו עדים כלל, ומש"ה מהני עדי מסירה[ח] [ואינו מזוייף מתוכו. ואף רבנן מודו היכא דליכא עדי חתימה]. ושטר פרסאי היינו בלשון פרסי.

והשו"ע [סח ב] פסק כסוגיין [וע"ד פרש"י] דשטר שחתומים בו נכרי גובה מבנ"ח ע"י עדי מסירה. **והנתיבות** [סח ז] הביא דה**תומים** הק' דהוי מזויף מתוכו [ולא הזכר דבעי' שמות מובהקין].

והנתיבות תי' דאף דהוה שטר פסול משום גזירה [דגזרו אטו שטר אחר, שיבוא לסמוך עלייהו בלא עדי מסירה], א"כ לא גרע משטר מוקדם. וקי"ל [שו"ע מג ז] דשטר מוקדם גבי מבני חורין. [ואף דהוה מזוייף מתוכו מהני כשטר ראיה לבני חורין].

והנתיבות תי' עוד וחידש דבשטר שצריך קיום [אפי' מיתמי, ושלא בפניו], לא חיישינן דילמא אתי למיסמך עליידהו בשמות שאינן מובהקין שיסברו שהן ישראל. דכיון דיזדקקו לקיים, ע"כ דהמקיימים יכירו את העדים עצמם, ויודעים שהם גוים.

של) **שם. דמסריה באפי וכו' מגבינן מבנ"ח.** והגמ' מפרשת דאינו גובה ממשעבדי, דל"ל קלא. **ופרש"י** לפי שאין חותמין ישראל וכו'. ובגמ' [לקמן יט:] אי' דשטרא פרסאה שנעשית בערכאות גובה ממשעבדי [והראשונים הביאו דהגאונים הביאו די"ג שם מבני חרי]. **ופרש"י** [שם] דבסוגיין איירי שנעשית בהדיוט ומש"ה אין קול, וגובה מבנ"ח.

והרא"ש כת' דלפר"י [הנ"ל] דאיירי בערכאות ובעדי מסירה, ומבואר דאפ"ה אינו גובה ממשעבדי. וכת' דגרסי' [כגיר' הנ"ל] דמגבי מבני חורין. [וכת' דכן נמצא בהרבה ספרים, וכן מסתבר[ט]].

ולפ"ז מבואר דאף שטרות העולין בערכאות אין להם קול. וכ"ד **הרמב"ם** [מלוה כז א] דגובה מבני חורין, דהלקוחות לא ידעי במה שנעשה בערכאות[י].

אבל **הרמב"ן** [י:] כת' דלהך גיר' לא גבי ממשעבדי, דלא סמכי' אמסיח לפי תומו דנכרי[יא] למיגבי ממשעבדי. דנקט דכו"ע מודו דערכאות יש קול.

ורש"י [לעיל ג:] הביא ב' לשונות בשאר שטרות [בלא עדי חתימה] שנמסר בעדי מסירה [לר"א], האם גובה ממשעבדי. **ותוס'** [שם] הביאו דדעת **ר"ת** דגובה. ודעת **ר"ח** דאינו גובה. ובשטר בלשון פרסי אף ע"י העדי מסירה ליכא קול[יב], ומש"ה אינו גובה ממשעבדי.

ותוס' [שם ד"ה וגובה, והרא"ש כאן] הק' לדעת **ר"ח** מה הגמ' מק' א"ה ממשעבדי נמי ליגבי [הא פשיטא דלא עדיף מכל שטר דעדי מסירה בלא עדי חתימה]. **ותוס'** תי' דס"ד דע"י העדי מסירה יחשב ההדיוטות החתומים כערכאות. ויחשב שיש בו עדי חתימה.

אבל **הרא"ש** דיק מרש"י דכל היכא דליכא עדי חתימה ישראל ליכא קול. ואף בכל שטר בעדי מסירה לא גבי ממשעבדי. דעדי חתימה מפקי לקול.

שלא) **שם. מגבי' מבני חרי.** בפשוטו משמע דגובה בשטר זה, ואינו נאמן לטעון פרעתי. וכ"ד **הרמב"ם** [הנ"ל]. אבל דעת רבותיו דשטר מלוה בערכאות פסול [ולכאו' כוונתם דנאמן לטעון פרעתי]. וכן הסכים **הראב"ד** דיפה הורו רבותיו דאינו גובה ממשועבדים דל"ל קלא, הילכך אפשר דנפרע ולא תבעו[יג]. [ע' מה שהו' לעיל י:].

ח. ואילו [לק' יט:] מפורש דחתימי עליו ישראל. [ומש"ה גובה ממשעבדי].

ט. **והרא"ש** ביאר דאין חילוק בין ערכאות להדיוטות אלא בהא דלא מרעי נפשיה.

י. ולכאו' היה אפ"ל דדוקא כשכתוב בלשון אחר ליכא קול. ובדברי הרא"ש והרמב"ם משמע דכל שנעשה בערכאות ליכא קול. ואפשר דאי יש קול בערכאות הוה מעצם הכתיבה, ולא משום עדים שקוראים את השטר. ואין חילוק באיזה לשון נכתב.

יא. [משמע דקאי אהא דמהני לברר מה כתוב בשטר. ולפ"ז היכא דידעי' מה כתוב בשטר שפיר גובה. אבל עיקר אומדנא דערכאות שפיר מהני].

יב. ואף שהעדים יודעים לקרוא.

יג. וכדעת **הרי"ף** [סוף ב"ב] דבכת"י נאמן בפרעתי, כיון דל"מ למשעבדי. והאחרונים הקשו דהראב"ד פליג בכת"י וס"ל דל"מ פרעתי. וי"ל דס"ל דבכת"י יש שם שטר. אבל הכא אין שם שטר.

שלב) **הא לא ידעי למקרי. פרש"י** והיכי מסהדי לאחר זמן אהא מילתא. **רע"א** תמה דהעדים יכולים להעיד בטביעות עין דזהו הגט שנמסר בפניהם[יד]. **ורע"א** הביא דקי"ל [לקמן יט: רמ"א קלז ג] דגט כשר [בדיעבד] היכא דהעדי מסירה לא קראוהו[טו]. וצ"ע.

שלג) **צריך שיחזור מענינו של שטר בשיטה אחרונה.**

הרא"ש [בפסקים ותורא"ש] נסתפק כשלא חזר בשיטה אחרונה, האם רק אותו שורה פסול, או כל השטר פסול. וכן הביא **הרא"ש** [ב"ב י ב] דבסוגיין מבואר דאף דאיכא עדי מסירה פלנינו שלא זייפו כלל השטר פסול. דכל שטר שיכול לבוא לידי זיוף פסול, שלא נעשית כתיקון חכמים. וכ"פ **הטור** [חו"מ ר"ס מד] דפסול.

אבל **הרשב"א** נקט דרק שיטה אחרונה פסול. [וכ"ד הרמב"ן ב"ב שם, וכ"פ השו"ע מד א].

והרשב"א תי' דבסוגיין בשטר בעדי מסירה בלא עדי חתימה חיישינן שמא זייף טובא. **והר"ן** כתב שטרותם שלהם מרחקי טובא ולא סמכינן עלה. **והרשב"א** [בסו"ד] כתב דהמקשן דייק דמשמע דרבא גבה מכל השטר.

והרמב"ן הביא דבגט לא נהגו לחזור בשיטה אחרונה מענינו של שטר, והרמב"ן הק' אמאי לא חששו.

והרמב"ן הביא **י"מ** משום דכתבינן 'ודין די יהוי' [לקמן פו.], והוה כמו חזרת השטר. **והרמב"ן** חלק דלר' יהודה לקמן צריך לאומרו. **והרמב"ן** כ' דנהגו הסופרים לכתוב כדת משה וישראל בשיטה אחרונה בפנ"ע, שאין הדבר צריך ללמוד ממנו.

ותוס' [ב"ב קסב. ד"ה לפי, ורמב"ן בשם י"מ] כת' דנהגו לכתוב בסוף כל השטרות הכל שריר וקיים, ובגט כדת משה וישראל[טז]. ומש"ה לא שייך חשש זיוף אחר מילים אלו, אא"כ יש מחק כשיעור הכל שריר וקיים. [וכדאי' בגמ' ב"ב קסא. לגבי גט מקושר[יז]].

שלד) **שם. הראשונים** העירו מ"ט הגמ' מק' קו' אלו כאן, והא אף אמתני' בשטרי ערכאות ילה"ק כן. וכת' דה"מ להקשות אמתני'[יח]. **והרא"ש** כת' דבמשנה איירי בעדי פרסיים, דידעי למקרי וכו'. ודוקא אהך מימרא הק', ואגב כן הקשה שאר קו'.

והרמב"ן כת' דס"ד דהא דאינו גובה ממשעבדי משום דאינו נעשית כתיקון השטרות. [ומקשה הגמ' דאף מבני חורין לא יגבה].

והרשב"א הביא בשם **העיטור** דשטרי ערכאות לא בעי' כתב שאינו יכול להזדייף ושיחזור מעניינו של שטר וידעי למקרייה[ט] וכו'[כ] [וסוגיין איירי בהדיוטות ועדי מסירה]. **והרשב"א** חלק דמסתבר דבעי כולהו.

והאחרונים ביארו דנח' בגדר הא דהכשירו ערכאות, האם הוה בגדר 'שטר', או תקנה בעלמא ותורת ראייה [ול"ש לגדרי שטרות]. **ובחי' ר' א"ל מלין** [מא] ביאר דל"ד לכל השטרות דהוה מגדרי עדות [על דעת המתחייב]. ואילו ערכאות הוה גדר שטר של בי"ד].

יד. ורע"א הוסיף דבכל עדי מסירה צריך שהעדים יכירו בטב"ע שזהו השטר שנמסר בפניהם. דא"א לסמוך על מה שיזכרו מה שנכתב בשטר, דלמא ישכחו וליכא למען יעמדו ימים רבים [ע' לק' כב:]. אלא סמכי' שיזכרו בטב"ע. וסמכי' אמש"כ בשטר.

טו. ואף דלכתחילה צריך לקרות הגט, בדיני ממונות אוקמי' אדינא. **ורע"א** ביאר דסגי שהעדים שמעו שהבעל אמר לה הרי זה גיטך, וכיון דבידו לגרשה נאמן דבודאי הוי גט מעליא, ומקרי עדי מסירה. אך רע"א נסתפק לפ"ז היכא דהשליח מביא גט ונותן לפני עדי מסירה, והעדי מסירה לא קראוהו, במה ידעי כלל שהוא גט [ולא היה להם להאמין לשליח]. ולסוברים דצריך דוקא עדי מסירה כרתי, א"כ אפי' נשאת תצא כיון דהעדי מסירה לא ידעו כלל שהוא גט. [וע"ע לק' יט:].

טז. וכדאי' [ידים ד ח] דנהגו להזכיר משה בגט, דבימי המשנה כבר נהגו כן. **ותוס'** כת' דמ"מ לא הקפידו לכותבו בסוף הגט. **והר"ן** כת' דכתבו כן רק לכתחילה.

יז. ובזמן הגמ' לא נהגו לכתוב כן בגט פשוט. אבל לאחר שנהגו לכתוב כן בכל השטרות, שוב רשאין להרחיק עדותם מהכתב. ולמידים משיטה אחרונה. [ע' תו' שם שביארו].

יח. והתומים [סח א] כ' דכיון דידעי' דערכאות הוה משום תקנתא דרבנן, א"כ א"א להקשות על המשנה והא הו"ל שטר שיכול לזייף וצריך להדר בשיטה אחרונה וכו'. [והוה שטר פסול, אף דידעי' דבאמת לא זייפו]. דהא בלא"ה פסול מד"ת, רק תקנתא דרבנן להכשיר ערכאות, וא"כ מה יוסף ומה יתן עוד פסול או לא, הלא כל ההכשר מדרבנן.

יט. וה"ה דייק כן מדברי **הרמב"ם** [מלוה כז ב] דבעדי מסירה ישראל הוסיף דבעי שיעשה כתיקון השטרות, ולא גבי ערכאות.

כ. והחזו"א כתב דודאי בעינן שלא יוכלו לזייף, והערכאות יש להם צורות להוכיח שלא יזייפו [כגון שיש עותק וכדו']. אלא שחז"ל תקנו צורת השטרות, ולא מהני באופן אחר. [ובזה קאי הכא].

וה"ה [מלוה כז ב] כת' דמ"מ שטרי ערכאות שבארצותינו מהני אף שמרחיקין הערכי מן הכתב יותר משיטה א', שהרי כבר ניכר סיום השטר שלהם ודי בכך. ואין חוששין שמא יגוז השטר ויחזור ויכתוב שטר אחר, שהרי יש להם זכר [העתק] שעומד אצל הערכי. וכל המזייף מירתת לזיופי שמא יגלה זיופו ע"י מה שהוא ביד הערכי.

דף יא:

שלה) **ושמותיהן כשמות עכו"ם מהו. פרש"י** דלא ידעינן אי עכו"ם חתמו. **ותוס'** פי' דהספק אי סמכי' אהא דלא שכיח שיחתמו עכו"ם בגט. **והרא"ש** הוסיף דאף אי חתמי עכו"ם, מדאורייתא כשר ע"פ עדי מסירה. [ויש להקל בספק מזוייף מתוכו]. [ועד"ז כת' הרמב"ן ע' בסמוך].

ורשב"ם [הו' ברשב"א ורא"ש] פי' דאיירי באשה שמביאה גיטה ורוצה לינשא, והנידון האם סומכים שהבעל והשליח ביררו שהעדים החתומין אינם גויים[א]. מי אזלי' בתר רוב שמות כאלו דגוים, או דילמא בתר גיטין, דלא שכיחי שיחתמו עכו"ם[ב].

ופשט לו לא בא לידינו אלא לוקוס ולוז, דכיון דלא שכיחי בהני שמות אמרי' דודאי לא טעו ולא היו מחתימין עד שיבררו.

והרמב"ן הביא **י"מ** דאיירי דידעינן שהם ישראל, והספק האם גזרי' לחשוש שיסמכו על עכו"ם במקו"א.

שלו) **מהו. פרש"י** להכשיר בעדי מסירה. ע"י שמוסר עכשיו לפני עדים. [ולא דמי לכל הסוגיה דלעיל דסמכי' אעדי מסירה שבדקו שנעשית כדין]. ע' פנ"י.

שלז) **רש"י ד"ה עדים החתומין. ומאר"י בא וכו'.** **האחרונים** ביארו דבחו"ל כיון דהשליח אמר בפני נכתב ובפני נחתם, א"כ ודאי ידע אי איירי בעכו"ם. [ועד"ז הביא **הפנ"י**[ג]]. אבל **הריטב"א** כת' דאיירי בשליח שהביא גט ואמר ב"נ. והשליח אינו מכיר האם החותמים עכו"ם.

שלח) **א"ל לא בא לידינו אלא לוקוס ולוס וכו' דלא שכיחא ישראל וכו'. פרש"י ותוס'** דבהנך הקילו משום שמות מובהקים. וכר' שמעון [בע"א]. **והבעה"מ** הכריע מכאן דהלכה כר' שמעון דמהני שמות מובהקין[ד]. **והראשונים** הק' דלכאו' קי"ל כרבנן[ה].

והרא"ש הביא **דרשב"ם** דחה דכוונת הגמ' באופ"א [וכנ"ל].

אבל **הרמב"ן** כ' דכוונת הגמ' דהכא הוה ספק גוים. ואף שמות מובהקין דלא שכיח שיקראו ישראל בהם, מ"מ אינו שם מוחלט[ו]. וכדאי הוא ר"ש לסמוך עליו במקום ספק אי הוה גויים[ז]. וכ"כ **הראב"ד** [לרי"ף] **והרא"ש והרשב"א** [בחד תי'] דאפי' לרבנן כולי האי לא גזרינן[ח].

והרשב"א דייק כן מדברי **רש"י** [ד"ה התם] דמשמע דקאי לרבנן דמתני', ואפ"ה מהני שמות מובהקין [ע"כ משום דהוה ספק].

והמהרש"א כתב לתרץ דבגט הבא ממדינת הים לא שייך גזירה שמא ימסור לפניהם. ומ"מ גזרו אטו מקום שימסור לפניהם, אבך בשמות מובהקים הו"ל גזירה לגזירה ולא גזרו. [וע"ע קרני ראם].

שלט) **מפני שרוב ישראל שבחו"ל שמותיהן כשמות עכו"ם**[ט]. **פרש"י** דבחזקת ישראל הם. [ואין ריעותא מהא דהשמות עכו"ם. ואין רגילות להחתים עכו"ם בגט].

א. **והרשב"א** תמה דכיון דהעד עומד בפניהם האיך לא יכירו האם הם נכרים.

ב. ולכאו' הוה ספק כללי, במקום שרוב פסולים, ומוטל על המסדר לברר הדבר. האם יכול לסמוך שמסתמא מי שמוטל עליו ביירר ובדק כדין [ובקל יוכל לברר אי העד נכרי]. או דחיישי' כיון דע"פ רוב הוה שם של נכרי, ואנחנו לא ידעי' האם בדק, ויש מקום קצת לטעות.

ג. **והפנ"י** הביא בשם **בנו** להק' דנימא דבריתא דגיטין הבאין ממדינת הים, כיון דאמר ב"נ עדיף. וכת' דיל"פ עפ"ז הלשון דרוב ישראל בחו"ל שמותיהן כשמות עכו"ם, דכיון דיש רוב מהני עדות העד ולא חשיב דבר שבערוה [ע"פ הגמ' לע' ב:].

ד. אך לל"ב הוה ספק.

ה. **והרא"ש** כת' דאין לקבוע הלכה כיחידאה בלא ראיה ברורה. והביאו **דר"ח** כת' אי אתי קמן לא פסלי' ליה. אבל לכתחילה לא עבדי' עובדא כר' שמעון.

ו. אבל **תוס'** פי' דשמות מובהקין הוה ודאי נכרי.

ז. וכת' דה"מ בעדי מסירה ישראל. אבל בגט שלכו"ע פסול בגוים לא סמכנו על הספק לומר ישראל הם.

ח. ולמסקנא אפי' לרבנן מהני שמות מובהקים, דאיכא למימר דרוב לא יטעו לסמוך על שמות מובהקים, ועוד שמא ישראלים הם, כולי האי לא גזרינן.

ט. [ולכאו' מש"ה לא יחשב אף שמות מובהקין. ולא משמע כן בדברי הראשונים, וצ"ע].

והרי**טב"א** כת' דעכשיו רוב ישראל שבחו"ל אין שמותיהן כשמות גוים. ומש"ה לא סמכי' עלה.

זכין בשחרור

שמ) **שטר שחרור זה לעבדי. ר' יצחק הלוי השואל בנוב"י** [אה"ע ק עה] הקשה הרי המשחרר עבדו עובר בעשה [ע' לקמן לח], א"כ היאך יכול לעשות שליח לזה, הא הוה שליח לדבר עבירה[ט]. והוכיח מכאן כצד בראשונים דאין שליחות לדבר עבירה היינו שהעבירה אינה מתייחסת, אבל גוף השליחות קיימת. [והנוב"י האריך טובא דהשליחות בטל[יא]].

והנוב"י כת' דקושיה זו מביא לידי גיחוך, דהרי הוה שליח של העבד, וליכא איסור כלל לעבד.

אך לר' מאיר עדיין קשה, דהוה שליח להולכה של האדון. ורע"א כתב די"ל דר' מאיר ס"ל דלעולם בהם תעבודו רשות[יב].

והקצות [קפב ב] חלק דכיון דבעינן שליח של בעל הממון [ע' בסמוך], נחשב שהאדון הוא ממנה את השליח.

והאחרונים [שי' ר' שמואל] חלקו דגדר שליחות של בעל הממון הוא דבעינן צד מינוי ע"י בעל הממון, אבל עיקר השליחות הוא של המקבל [העבד]. ומש"ה אין בזה חסרון אין שליח לדבר עבירה.

והקצות תי' ע"פ דברי הרשב"א [לח:] דרק המשחרר בחינם עובר בעשה, ולכן סתם משחרר הוא משום דעביד ליה ניחא נפשיה ואינו עובר בעשה [וכ"כ בתוד"ה ש"מ, ובד"ה כל דאיירי בסתמא דעביד ליה ניחא נפשיה], וכ"כ רע"א [קצד].

שמא) **ומה אילו וכו' מפני שהוא קנינו.** [יתבאר לקמן יג.].

שמב) **תוד"ה בגיטי.** בירושלמי בעי וכו' אשתו של מוכה שחין הרי זכות הוא לה וכו'[יג]. **התוס' הרא"ש** כתב דהירושלמי לא תי' קושיה דאשה. וכת' סמך אהא דאמרי' טב למיתב טן דו [אף במוכה שחין].

אבל **המהרש"א** כת' דכוונת הירושלמי דלא בזכות וחובה תליא מילתא, אלא כיון דעבד יוצא ממנו ע"י מכירה, ה"נ ע"י שחרור. אבל אשה א"א להוציאה בע"כ כלל, ול"מ להוציאה מידו ע"י עצמו, וכאילו עדיין ברשותו[יד].

והתור"ג כתב הטעם משום דבגט אין שום צד זכות, ולכן אף דאינו חוב כ"כ ל"מ זכין.

והרשב"א [לקמן לב:] ביאר דברי הירושלמי דעיקר הטעם דאינה מגורשת עד שיגיע גט לידה או ליד שלוחה שעשאתו היא מדעתה. וטעמא דכל שעומדת תחת בעלה [איזה בעל שיהא] עדיף לה [וכדאי' יבמות קיח:][טו].

שמג) **שם. ובגמ'** [יבמות קיח; והו' ברי"ף בסוגיין] בעי רבא המזכה גט לאשה במקום יבם מהו, ומסקנת הסוגיה דחולצת ולא מתייבמת. ורבינא מסתפק המזכה גט במקום קטטה, והגמ' פושטת טב למיתב טן דו.

והנמוק"י [שם] הביא בשם הירושלמי [פרק התקבל] שאף כשצווחת להתגרש אמרי' שמא חזרה בה. והנמוק"י הביא בשם הריטב"א דבמילתא דהוי חוב, אף אם שואלים אותה ל"מ זכין למפרע. אבל הטור [קמ ו] הביא בשם העיטור שאם גילתה דעתא שרוצה גט יכולה לזכות לה [וכ"מ בהג"א בסוגיין

י. ועוה"ק **רע"א** [שו"ת ק קצד, הו' לק' יג.] אף כשהאדון משחרר בעצמו, נימא אי עבד ל"מ. [והוכיח דאף באיסור עשה אמרי' אי עבד ל"מ, דהגמ' תמורה ה. מקשה מתורם מהרע על היפה שביטל עשה דכל חלבו]. ואין לומר דגלי קרא דמהני שחרור, די"ל דקרא איירי באופנים דאין בזה משום לעולם בהם תעבודו.

יא. וכ"כ **תוס'** [ב"מ י: ד"ה דאמר] בחד תי'. [ובפשוטו אידך תי' שם נח' בזה, וכ"מ בתוס' רא"ש ותור"פ שם. אך האחרונים דחו דאין ראיה מתוס' דפליג בזה]. וע' קה"י [ב"מ טז] דהביא בזה מח' הראשונים.

יב. ונח' בזה התנאים [סוטה ג.].

יג. אך במשנה אי' דאמרו לו טעם אחר, שאינו רשאי שלא לזון את אשתו. והרש"ש כת' דכן דרך תנאים להעלים עיקר טעמם ולומר טעם שאינו, ודאי' בכ"מ [וציין למש"כ ר"ה טז.].

יד. וציין כעי"ז גבי שליחות בע"כ [תוס' לע' י.].

טו. והברכ"ש [קידושין יג] ביאר דיש חילוק בין זכיה בזכות גמורה ממש [דנחשב כשליח מדעת, וכאילו אמר בפירוש]. ואילו כשיש צד חובה לא הוי' שלוחו ממש [אף דאנן סהדי דניח"ל טפי בצד זכות].

בשם רש"י]. **והטור** חלק. **והב"י** כת' דהוא ע"פ הירושלמי[טז].

והרמ"א [קמ ה] הביא מח' כשהבעל מומר וידעינן שהיא מהדרת אחר גט, האם מזכין לה[יז]. ועוד פסק **הרמ"א** [שם] דאשה שנאסרת על בעלה אפשר לזכות גט ויש מחמירים [ועי"ש בבי"ש]. [**והאבנ"מ** [א ה] הביא לדון דיחשב זכות גמור, ואפשר לזכות אף כשצווחת].

שמד) **שם.** בגמ' [לקמן עז: וב"מ יב.] דחצר לקבלת גט בעי' דומיה דידה, ולא ילפי' משליחות. דגט חוב הוא לאשה. **והרשב"א** [לקמן עז:] דו היכא דזרק הגט לאשה מדעתה ומרצונה האם אמרי' דמהני בתורת שליחות. וכת' דמסתבר דל"מ כיון דעיקר הגירושין הוה חובה, ואע"פ שמחזרת להתגרש שמא חזרה בה [והביא את דברי הירושלמי הנ"ל][יח].

אך הרשב"א כת' דהיכא דנתן גט בחצירה, והיא אמרה תזכי לי חצירי מהני [כיון שאמרה בשעת מעשה]. וכה"ג חצר לא גרע משליחות. ולא עוד אלא אפי' אמרה לזרוק לחצר ותזכי לי מהני[יט] [וכעין שליח לקבלה[כ]].

שמה) **שם.** **הב"י** [ס"ס קמ] כת' ויש לדקדק היכא דזיכה גט גבי מומר. ואיגלאי מילתא דבשעת זיכוי כבר חזר בתשובה, האם אמרי' דאיגלאי דלא הוה זכות גמור[כא].

התופס לבע"ח לא קנה

שמו) **תוד"ה יתיב.** אור"ת דאין זה רב הונא שמזכיר סתם בכל הש"ס וכו'. משמע בתוס' דהא דבעי שמואל מרב הונא [לעיל ה. וחולין יג.] הוא רב הונא דכל הש"ס[כב]. אך **תוס'** [חולין יג.] הביאו דבגמ' [ערכין טז:] רב הונא וחייא בר רב ישבו לפני שמואל, ותוס' כת' דהוא רב הונא תלמידו של רב [בכל הש"ס]. וע"כ רב הונא דלעיל ה. היה אחר[כג].

שמז) **ש"מ מדרבנן התופס לבע"ח קנה וכו'.** ודעת ר' יוחנן דהתופס לבע"ח ל"ק. **פרש"י** [כתובות פה.] דלאו כל כמיניה לחוב זה כדי לזכות את זה. **והרא"ש** כתב אע"ג דשלוחו של אדם כמותו, לאו כ"כ לשווי' שליח לחוב לאחרים.

והפנ"י [כתובות פד:] ביאר הטעם דל"מ תופס לבע"ח משום דאין שליח לדבר עבירה. **והקצות** [קה א] חלק ולא נהירא [שיחשב עבירה]. ועוד אפי' אם השליח עושה עבירה אין חסרון, דהא דאשלד"ע הוא כשיש עבירה על המשלח, ואילו הכא הוה עבירה רק על השליח[כד].

והקצות ביאר דהיכא דחב לאחרים אין זה נקרא 'זכיה', דזוכה לזה וחב לזה.

שלוחו של בעל הממון – **הר"ן** [ב"מ יא:, והו' נמוק"י שם ה: בדה"ר] כ' שא"א לזכות לחבירו [מתורת שליחות] אא"כ עושה שליחות בעל הממון[כה]. ובעינן דעת מקנה לזכות, דאל"כ אינו שלוחו של בעל ממון. ומש"ה אינו קונה מציאה בחצר[כו] מתורת שליחות [וחצר משתמרת קונה מטעם יד. אבל חצר שאינו משתמרת ל"ק].

והר"ן כתב דחצירו אינו קונה [לצד דחצר מטעם שליח] במקום דאין דעת מקנה, וכמו דל"מ זכין לזכות מציאה

טז. וכ"כ **הגר"א** [שם ט] דהירושלמי דלא כעיטור.

יז. **והגר"א** [קמ יג] ציין דבירושלמי [פ"ק] משמע דמהני. ואילו בירושלמי [פי' התקבל], ובגמ' [יבמות הנ"ל] לא משמע כן.

יח. אבל **הראב"ד** [בשיטמ"ק צח:] חידש דמהני זכין אף בשאלה, ששלח לו והשליח קיבל אותה לשם זיכוי. ונעשו שלוחיו וידם כידו. וביאר דאף דיש בו צד חובה להתחייב באונסין ומזונותיה, כיון דהוה מדעתו מהני. דחבין לאדם שלא בפניו מדעתו.

יט. ולא אמרי' שמא חזרה בה. ומשמע דהגדר דחל תורת מינוי שליחות.

כ. **והרשב"א** חילק דדוקא היכא דאומרת תזכי לי, דהוה כעין שליח לקבלה. אבל היכא דאמרה רק שיזרוק הוה כעין שליח להבאה ול"ק אא"כ הוה דומיה דידה.

כא. מי אמרינן כיון דשבו חוב הוא לה או דילמא כיון שבאותה שעה לא נודע לה ששבו דעתה היתה להתגרש וזכות הוא לה. [וכת' דכן נראה]. **והגליון מהרש"א** ציין לדברי **הש"ך** [חו"מ שנח א].

כב. **ובאגרת רב שרירא גאון** אי' דרב הונא הי' ראש ישיבה דסורא לאחר פטירת רב, ומלך מ' שנה. [רוב תקופת תלמידי רב]. [וע' לק' נט:].

כג. **והרש"ש** כת' די"ל דקאי אררב הונא ריש גלותא [דאי' בירושלמי כלאים ט, הו' בתוס' מו"ק] שמית בחיי רבי ור' חייא.

כד. **והאחרונים** ביארו דסברת הפנ"י משום סברת דברי הרב ודברי התלמיד, וכ"ש היכא דיש עבירה לשליח יכול לומר קסבר שלא ישמע לי. ואילו לדברי הקצות גדר אין שליח לדבר עבירה הוה גזיה"כ, דל"מ לאשווי לעבור עבירה במקומו. ותלי במשלח.

לחבירו אלא מטעם מיגו דזכי לנפשיה [משום דתופס לבע"ח ל"ק].

ויסוד הדבר מה**ירושלמי** [לקמן ו א] דל"מ שליח לקבל במתנה, [וכי] אדם עושה שליח לקבל דבר שאינו שלו.

וכל היכא דזוכה לחבירו מהני ע"י דעת מקנה של המזכה, וע"י שליחות הבעלים מהני לזכות לאחר[כז].

ו**הנתיבות** [קה ב] הק' דבגמ' מבואר הטעם דל"ק מגביה מציאה משום דהוה תופס לבע"ח[כח] [במקום שחב לאחריני[כט]], ואמאי הוצרך הר"ן לפרש טעם חדש דבעי' בעל הממון.

והנתיבות תי' דהחסרון בתופס לבע"ח משום דאין שליח לדבר עבירה [וכמ"ש הפנ"י], ואילו בחצר [דקונה בע"כ ואינו בר חיובא] ל"ש חסרון זה [וכדאי' ב"מ י:]. והנתיבות כת' דהגמ' לא הביאה את הטעם של הר"ן, דכ"ז בתורת שליחות. ונידון הגמ' דיהני בתורת 'זכין' [לצד דזכיה לאו מטעם שליחות].

אך יש שביארו דאף כוונת הר"ן משום דל"מ תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים. אלא דאילו בעל הממות נותנו לו ודעת מקנה, א"כ אין כאן תופס לבע"ח. אלא אדרבה מינוי ושליחות בעל הממון[ל]. [והכל נידון א']. [וקצת משמע כן בדברי רע"א].

שמח) **רש"י ד"ה ש"מ. ותפיסה בעלמא בע"כ. בחי' הגר"נ** דייק דהכא לא הוה תפיסה בע"כ, ודימוי בעלמא. עי"ש.

שמט) **תוד"ה ש"מ.** ועוד מה חייב האדון לעבד וכו'[לא]. משמע דהוה קו' נוספת, דכל תופס לבע"ח הוה משום 'זכות' שיש לו, דהבעל חוב משועבד ומחוייב למלוה. ותוס' הק' דהכא אינו חייב לעבד כלל. ור"י תי' דחשיב קצת חוב.

שנ) **בא"ד ונראה לר"י דחשיב קצת חוב וכו' ומ"מ חשיב ליה חב לאחריני וכו' רוצה הוא שיהא בע"ח בכך וכו'.** ודעת האדון להקנות כגדרי תופס לבע"ח.

ו**הקה"י** [י] ביאר דס"ד שהאדון לא מינה את השליח שיזכה. ואף דיש אומדנא דניחא ליה שיתפוס בעינן מינוי שליחות לקבלה. ובזה תליא בנידון תופס לבע"ח, האם יכול ליעשות מעצמו שליח עבור חבירו.

וביאר דשחרור נחשב חב לאחריני כיון דהוה חובה לאדון, ואף דניחא ליה לאדון נחשב גדר חובה בעצם[לב].

והגמ' דוחה דאומר תן כאומר זכה, והאדון מינהו שליח לזכות.

שנא) **שם. הר"ן** [על הרי"ף] תמה על דברי התוס' דהכא האדון נותן לו מדעתו, והאיך יחשב חוב[לג].

והר"ן פי' דממתני' שמעינן דיכול כל אדם לעשות

כח. ו**האחרונים** הביאו דעיקר היסוד מבואר **בתוס'** [ב"מ עא: ד"ה בשלמא] דל"ש להיות שליח לקבלה, לקבל מעות מיד עכו"ם. כיון דהעכו"ם [המזכה] אינו בתורת שליחות. [ול"ש שליחות לקבל מידו, כשאינו בעל הממון]. [וע"ע מחנ"א שלוחין כג].

אך ה**אחרונים** העמידו דדעת **רש"י** דתופס לבע"ח מהני כשעשאו שליח, ומבואר דמהני שליחות אף בלא בעל הממון. [ודלא כר"ן]. [וע"ע בית הלוי ג מד]. **ורע"א** ציין **לתוס'** [לקמן יג: ד"ה במעמד] דמהני לזכות מיד נכרי, ולא בעי בעל הממון. ועי"ש.

כו. דבחצר לא שייך כלל מיגו דזכי לנפשיה. ומבואר בר"ן דאף לזכות מהפקר בעי' שלוחו של בעל הממון. אבל **תוס'** [ב"מ הנ"ל] מבואר דדוקא לזכות מחבירו, אבל לזכות מהפקר ומציאה מהני שליחות, וכה"ג ל"צ מינוי בעל הממון. ו**הנתיבות** חילק בין הפקר גמור למציאה, דמציאה אף שנתייאש עדיין הוה ברשות בעלים [וציין למש"כ [רסב ג] דיאוש לא יצא מרשותו].

כז. אך עיקר השליחות הו' שליחות עבור הזוכה. דאין אדם מקנה לאחרים ע"י עצמו [וה"ה שלוחו]. אלא בעי' שישתתף במינוי השליחות.

כח. ואף חצר שקונה מטעם שליחות הא הוה תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים, ובחצר ליכא מיגו דזכי לנפשיה.

כט. ו**האחרונים** הק' עוד האיך מהני תופס לבע"ח במקום שאינו חב לאחריני, הא בעי' שליחות בעל הממון. והנתיבות תי' דכיון דהלוה משועבד למלוה לא מקרי כלל בעל הממון, אלא הוה כהפקר דלא בעי בעל הממון. [וכ"כ המחנ"א].

ל. אבל היכא דהנותן עכו"ם [דאינו בר שליחות] א"כ שוב הוה תופס לבע"ח [וכמ"ש תוס' ב"מ הנ"ל].

לא. ו**בתוס' חכמי אנגלי'** הו' בשם **ר' יוסף איש ירושלם** דאיירי באופן דחב לאחריני, דרבו עשאו אפותיקי לבע"ח. והך שחרור חב לבע"ח.

לב. [דאף במקום שהאדון נותן לו מדעתו הוה 'חב', אלא דאינו תופס].

לג. וכת' דדברי התוס' רחוקים מעיניו.

שליח לחבירו לעמוד במקומו. וה"נ האדון עשאו שליח להולכה, ויכול לעשות עצמו שליח לקבלה שלו. ומינה ילפי' לתופס לבע"ח דיכול לעשות במקומו. **והאחרונים** [קה"י, ר' שמואל. וכעי"ז בברכ"ש] ביארו דלמ"ד דמהני תופס לבע"ח, א"כ השליח עושה את עצמו לשליח, בלא דעת בעל הממון. דס"ד דהאדון לא עשאו שליח. ואף דניחא ליה לאדון שישתחרר, איירי שלא מינהו השליח לזכות. **והתור"ג** [ט:] כתב דכוונת הר"ן שהבעל נותן כשליחות להולכה, ואח"כ השליח מקבלו לעצמו מדין זכין כשליח לקבלה[לד].

שנב) **שם. והאחרונים** כת' דלדעת **הרי"ף** [הו' לעיל ט:, וכן רש"י שם] אתי שפיר, דס"ל דמהני זכין רק לענין שהאדון אינו יכול לחזור בו, אבל לא חל שחרור עד שיגיע לידו. וא"כ יל"פ דהנידון בסוגיין לאחר שהאדון חזר בו[לה], דהשליח רשאי למסור את הגט לעבד אף שהאדון חזר בו. ובזה מישך לתופס לבע"ח, שזוכה ממנו בע"כ.

ומסקנת הגמ' דתן כזכי, וחל שחרור לגמרי מעיקרא.

ועפ"ז ביארו האחרונים הא דרש"י חזר בו, **דרש"י** [לעיל ט:] קאי לס"ד דשייך לדין תופס לבע"ח, וע"כ דהזכין מהני לחצאין. ואילו **רש"י** [במשנה יג.] קאי למסקנא דתן כזכי. והוה זכייה גמורה. [וע"כ דלא איירי בגט בעין].

שנג) **הכי א"ר יוחנן התופס לבע"ח במקום שחב לאחריני ל"ק.** משמע דהיכא דאינו חב לבע"ח אחר קנה[לו]. **והראשונים** דנו דהבע"ח יאמר לו לאו בע"ד דידי את.

והראשונים [ר"ן] הביא בשם **שו"ת הרי"ף** [ערה] דהוה תקנ"ח במקום שיוכל לבא פסידא דבע"ח[לז].

אבל **הרא"ש** [ב"מ א כז] כת' דמשמע דרשאי לתפוס משורת הדין [עי"ש שהאריך בזה], ולא שייך בזה סברת לאו בע"ד דידי את אלא היכא דתובעו בדין. אבל היכא דתופס לעצמו ל"צ הרשאה, וזוכה לחבירו.

והריטב"א כת' בשם **רבו** דאיירי דוקא היכא דעשאו שליח. [ומש"ה אינו יכול לטעון לאו בע"ד דידי את]. **והריטב"א** כת' דאף בלא מינוי שליחות, זכין לאדם שלא בפניו[לח]. דלא נחשב חב לבע"ח, שהרי הוא חייב לאידך[לט].

והריטב"א הביא עוד בשם **רבו** דהתופס קנה בזכיה מועטת, ואף דליכא מעשה קנין גמור. ואף שכיו"ב במכירה לא קנה, התופס לבע"ח לא בעי' זכיה גמורה[מ]. והריטב"א חלק.

שנד) **שם. הרא"ש** [לקמן יד., יט] הק' **בהא דאי'** [שם] דמסר לשליח להולך חובו לפלוני [ונח' אי יכול לחזור בו, אי הולך כזכי וכו'], **תיפו"ל** משום תופס לבע"ח. והרא"ש הביא בשם **הר"מ מאיברא** דדוקא כשאין לו נכסים יכול לתפוס, והתם איירי כשיש לו נכסים. והביא בשם **רבינו פרץ** דהתם איירי תוך זמנו[מא]. והרא"ש כת' דאי"צ לזה, דאה"נ אי דעת השליח לתפוס מהני [והתם איירי בסתמא].

שנה) **תוד"ה התופס.** אפי' עשאו שליח וכו'. וכ"כ שאר **הראשונים.** אבל דעת **רש"י** [ב"מ י.] דבעשאו שליח מהני. **והאחרונים** תי' בכמה אופנים. **והשיטמ"ק** [כתו' שם] כת' דהתם מיירי שהיה שלוחו קבוע לשאר מילי, ולא עשאו שליח לתפיסה זו.

לד. **והתור"ג** הק' דלא חזרה שליחות אצל הבעל [וכדלקמן כד.]. ותי' דבשחרור עבדים אין חסרון טלי גיטך, ומש"ה ליכא חסרון זו.

לה. ולא קאי אנתינה הראשונה.

לו. [ולא אמרי' דחב ללווה].

לז. כגון גוסס, או מטלטלי דיתמי או ירד לנכסיו, ונראה לבי"ד לתפוס נכסיו עד שיבא בע"ח שלא יפסיד לגמרי.

לח. **והריטב"א** הוכיח מהגמ' [בסמוך] גבי ליקט פאה. דהתם לא עשאו שליח. וא"ת שאני התם דליכא בעלים [ומש"ה לא שייך סברת לאו בע"ד דידי את], הא הגמ' מדמה להו.

לט. וכן **הר"ן** [ב"מ שם] הביא בשם **הרשב"א** [שו"ת א תתקח] דבמקום פסידא יכול לתפוס מדין השבת אבידה, ואי"צ שליחות. והביא דהרא"ה [רבו של הריטב"א] ס"ל דדוקא עשאו שליח. והר"ן חלק דזכין לאדם שלא בפניו. דאיירי דהלך ותפס משלו, ואינו יכול לתובעו להחזיר מה שתפס. וטענת לאו בע"ד דידי את שייך רק כשתובעו לדין, דצריך הרשאה. אבל הכא אין תובעו לדין להוציא ממנו כלום, אלא שתפס, וזכין לאדם שלא בפניו והוי כאילו תפס המלוה בעצמו.

מ. והביא ראיה מהגמ' [כתו' פה.] דנח' איזה תפיסה עדיף בספינה. משמע דל"צ זכיה גמורה.

מא. **והרא"ש** חלק דאף תוך זמנו מהני תופס לבע"ח, אי אין לו נכסים ויש חשש שהמלוה יפסיד אם לא יתפוס.

ועוד תי׳ דצריך עדים למינוי השליחות[מב]. **והש״ך** [קה א] כתב דכוונת רש״י דשכר שליח, דיד פועל כיד בעה״ב[מג].

והמחנ״א [זכיה ומתנה ד, שלוחין כז] כתב לחלק דשליח מהני לרש״י רק לתפוס מעות דהוה פרעון החוב, אבל תפיסת מטלטלין דהוה רק משכון ל״מ.

שנו) **בא״ד דזכייה מטעם שליחות** כדמוכח בפ״ק דב״מ. **וכ״ד תוס׳** [כתובות יא. ובכ״מ] דזכיה מטעם שליחות. אבל דעת כמה ראשונים דקי״ל דזכייה אינו מטעם שליחות. **והראשונים** האריכו בזה בב״מ [ב״מ עא:, קידושין מב:, כתובות יא.].

ובפשוטו דעת רש״י דזכיה לאו מטעם שליחות, ובפרשת זכין יש סברא שלא יהא חב לאחריני [ולא בפרשת שליחות]. אבל **הקצות** [קה א] כתב דאף לצד דזכיה מטעם שליחות הוה גזיה״כ דנחשב כאילו מינהו שליח. [ולא משום אנן סהדי דעשאו שליח[מד]]. ועפ״ז ביאר דבמקום דחב לאחרים אינו נקרא זכיה, ולא נתחדש גדר מינוי זה.

שנז) **בא״ד וי״ל דר׳ יוחנן מחלק וכו׳ דשאני מציאה דמיגו דזכי לנפשיה וכו׳.** [וכחילוק הגמ׳ בסמוך וב״מ שם]. ועפ״ז בע״ח א׳ יכול לתפוס לבע״ח חבירו, מיגו דזכי לנפשיה. וכ״פ **השו״ע** [קה ב].

אבל **הרמב״ן** [ב״מ י.] כתב דדעת ר׳ יוחנן דמציאה לא חב לאחרים, דכיון דלא זכה בא אדם מעולם, אבל בבע״ח שהנכסים משועבדים לו, ומוציא מרשותו ומשעבודו נחשב חב לאחרים[מה]. **ורע״א** [בפתח״ת קה ג] כתב דבמקום מניעת רווח תליא במח׳ הרמב״ן ותוס׳.

שנח) **תוד״ה כל.** וא״ת והא ר׳ יוחנן וכו׳ המגביה מציאה לחבירו וכו׳ וא״ת משנתינו [דאמר אני זכיתי תחילה] וכו׳ דלא אמר זכה לי. **הקצות** [קכה ג] כת׳ ליישב ר׳ יוחנן [גבי מציאה] אינו סותר הא דתן כזכי. דאף דכבר זיכהו לו, מ״מ כיון דאמר לשון ׳תן׳ נחשב תנאי, ובתנאי שיתן לו לבסוף. ועי״ז זכה למפרע. [וכמ״ש שם בדעת הרי״ף, הו׳ לעיל ט:].

ובמציאה אף דכבר זיכה לו, מ״מ יש תנאי שיתן לידו. והמגביה מצי אמר אני זכיתי בה ולא אתן לך, ועי״ז לא נתקיים התנאי ולא זכה[מו].

שנט) **בא״ד ותי׳ ר״ת דדוקא בדעת אחרת מקנה אמרי׳ תן כזכי וכו׳.** **האחרונים** דנו אי הוה סברא באומדנא, או דשייך לעצם גדרי הזכייה, דכשיש דעת מקנה לשון ׳תן׳ עדיף.

שס) **בא״ד וא״ת וכו׳ מה הוצרכו לתקן מעמ״ש וכו׳ תיפו״ל משום תן כזכי.** בפשוטו קו׳ התוס׳ אמאי הוצרכו לתקן קנין זה [דהוה הילכתא בלא טעמא]. ותוס׳ [לקמן יג:] הק׳ יותר אמאי הוצרכו לתקן, הא יוכל לומר לו ׳זכה׳. [והרש״ש תמה בכוונת תוס׳ דידן, אמאי תלי בהא דתן כזכי, הא קו׳ זו קשה שיאמר להדיא זכי].

אבל **תוס׳** [ב״ב פה.] הק׳ דכיון דתן כזכי, כשאומר תנהו לפלוני במעמד שלשתן יקנה משום תן כזכי[מז]. [ואמאי צריך שיעמדו הג׳, וכ״פ **הקוב״ש** [ב״ב שו] כוונת התוס׳ שם[מח]]. [אך לשון תוס׳ דידן לא משמע כן. וצ״ע].

מב. [**והש״ך** קה א חלק דאין חילוק בזה]. **והב״ח** [שם] כת׳ דלדעת רש״י דוקא ע״י הרשאה מהני [והש״ך חלק, וע׳ תומים שם ב]. **והקצות** [קה ג] כתב לדחות דכוונת רש״י דהלווה לא עשאו שליח. [ואף רש״י מודה דל״מ כשהמלווה עשאו שליח].

מג. **והתומים** [קה א, ופנ״י ועוד אחרונים] כת׳ ליישב דדעת רש״י דכל שליח הוה פועל, ואין חילוק בין היכא דמקבל שכר או לא.
והמרדכי [שכח] כת׳ וצ״ע אם יד הפועל כיד בעה״ב לתפוס בחוב. [וע״ע מחנ״א שלוחין יא].

מד. [אך **האחרונים** ציינו דלשון **רש״י** [לעיל ט: ד״ה יחזור] דאנן סהדי דניחא ליה דניהוי שליח].

מה. **והאחרונים** דייקו מדברי הרמב״ן דהגדר משום ששעבוד הבע״ח מונע זכיית התופס.

מו. וצ״ב דבגמ׳ [שם] מבואר דלמ״ד מגביה מציאה לחבירו קנה חבירו ניחא. ואפשר דהיינו כשלא ביקש ממנו ׳תן׳, אבל כשאמר לשון תן גרע, דהוה תנאי.

מז. **ותוס׳** [שם] תי׳ ע״פ דעת ר״ת דמעמד שלשתן קנה אפילו בעל כרחו של נפקח [וכמ״ש תוס׳ יג:]. וכן למאי דמפרש ר״ת דלא אמרינן תן כזכי אלא היכא דבשעה שנותן לו אומר לו תן, אבל אם כבר היה בידו לא אמרינן תן כזכי אתי שפיר. ועוד י״ל דאהני נמי מעמד ג׳ דאפי׳ אין הפקדון ביד הנפקד דקני דאי לאו מעמד ג׳ אינו יכול לזכות לו אלא כשהוא ברשותו.

מח. אמאי צריך מעמד המקבל, הרי תסגי במה שאומר לו תן, והוה זכי.

שסא) **בא"ד [בע"א] ועוד פר"ת דשחרור עבד הוי כעין מלוה דאמרי' בה תן והולך כזכי וכו'.**
וכדאי' [לקמן יד.] דהולך לאו כזכי במתנה, אבל בפרעון חוב הולך כזכה. **ור"ת** חידש דאף שחרור עבד הוה כפרעון חוב [וע"ד מש"כ תוס' לעיל ד"ה ש"מ].

שסב) **במתנה לא הוי כזכי וכו' ומדקדק ר"ת דיש חילוק וכו'.** תוס' הביאו דכמו דלענין 'הולך' אמרי' דבפרעון חוב דהוי כזכי, ובמתנה לא הוי כזכי, ה"ה 'תן' תליא בחילוק זה. [אמנם **רש"י** [יד. ד"ה ה"ג דכו"ע] משמע דאין חילוק בין פרעון למתנה. ועי"ש תוד"ה לא].

אבל **הרמב"ם** [זכיה ד ד] ס"ל דלענין מתנה תן כזכי [וכמו לענין שחרור, ולא ס"ל דשחרור הוה כחוב], אלא ש'הולך' במתנה לאו כזכי, ולענין חוב הוה כזכי [וכמו שתוס' הביאו מהגמ' לקמן לב].

שסג) **רש"י ד"ה מי שליקט.** בעה"ב עשיר. [משמע דקאי אבעל השדה]. **והראשונים** [ב"מ שם] **הביאו דכ"ה בירושלמי** [פאה].

אבל **רש"י** [ב"מ ט: ד"ה מי] כתב אדם בעלמא שאינו בעל השדה. אבל בעה"ב ל"ש מיגו דזכי לנפשיה [וכדאי' בסמוך], דאף אם הוא עני אינו יכול ללקט, דכתיב לא תלקט לעני. ודרשי' להזהיר עני על שלו.

והריטב"א הביא **י"מ** דאף בעל השדה אם מפקיר את השדה יכול לזכות. [וכ"כ **הרא"ש** פאה ד ט]. אך כת' דלחד לישנא [בב"מ שם] איירי מעני לעני, בלא מיגו דמפקיר נכסיו[מט]. ולפ"ז ע"כ איירי בבעה"ב. [**ורש"י** שם נקט הכי משום מ"ד מעני לעני].

אבל **הריטב"א** [ב"מ שם] כת' דדעת רש"י דכיון שבא לכלל פאה, גזירת הכתוב היא שהעני מוזהר על שלו לעולם. [ואף כשהפקיר השדה, ועכשיו אינו שלו]. וכ"כ **רע"א** [פאה שם]. [וע"ע קה"י ב"מ שהאריך].

והגר"ח [סטנסל ב"מ שם רסד] כ' דבעה"ב המלקט, מלבד גזל ממון עניים, הרי עובר משום לא תלקט לעני [וכדאי' בסמוך]. וגדר 'מיגו' מהני רק לענין זכות ממון, וע"י המיגו נחשב דיש לו זכות. אבל ל"מ מיגו לענין דין איסור לא תלקט.

והריטב"א הביא בשם **התוס'** דהירושלמי [ורש"י כאן] קאי כמ"ד לעשיר לעני, דאמרי' תרי מיגו דאי בעי מפקיר נכסי. אבל ללישנא דל"ל אי בעי מפקיר [ואיירי עני לעני], הא בעל השדה אינו יכול לזכות.

אך **הריטב"א** [כאן ובב"מ ביאר יותר] דחה דאף בעל השדה, כיון שהוא עני וראוי ליטול בפאה דעלמא יכול לזכות. דהא חזיא ליה, וראוי לזכות בה אלא דרחמנא חייביה לתת לעני מפני שהיתה שלו. וסגי בזה דנימא אי בעי זכי לנפשיה.

דף יב.

שסד) **דילמא לא היא וכו' אלא דמיגו דאי בעי מפקר לנכסיה וכו' ומיגו דזכי לנפשיה זכי לחבריה.**
[ואמרי' ב' מיגו]. ועולא כר' יהושע ב"ל [ב"מ ט:] פי' דר"א ס"ל דאמרי' תרי מיגו, ורבנן סברי דחד מיגו אמרי'. ול"מ תרי מיגו. אבל היכא דהוה עני לכו"ע יכול לזכות, דמיגו דזכי לנפשיה[א]. והגמ' דנה דנימא דנח' מעני לעני, ור"א ס"ל חד מיגו. ורבנן ל"ל מיגו כלל. [אבל תרי מיגו כו"ע מודו דל"מ].

שסה) **מיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה. האחרונים** [ר' ראובן ב"מ יא, ר' א"ל מלין פח] הביאו צד דמהני מיגו שלא יחשב 'חב לאחרים'. אבל בפשוטו מהני זכין מכח 'מיגו'[ב].

שסו) **וע"כ וכו' אלא דכתיב לא תלקט לו לעני וכו'. פרש"י** סמכינהו רחמנא, לא תלקט לצורך עני.
ומדברי התוס' מבואר דגלי הכא קרא דל"מ תופס לבע"ח, דזכות לקט הוה רק במה שמלקט לצורך עצמו. אבל **האחרונים** דנו דלדעת רש"י [הנ"ל] י"ל דהך אזהרה הוה דוקא לבעל השדה. [דקרא קאי על בעה"ב]. [ועפ"ז מבואר הטעם דרש"י נקט דוקא בעה"ב. אבל אדם אחר מהני].

מט. דלית ליה ב' מיגו.

א. ובגמ' [שם ח.] מבואר דיש ב' אופני מיגו, דהיכא דמזכה חצי לעצמו אמרי' מיגו דזכי לנפשיה זוכה אף לחבירו [דכיון דחל במקצת חל בכולו]. ואילו הכא איירי כשאינו זוכה לעצמו, אלא מיגו דבידו לזכות לעצמו, מש"ה יש לו צד שייכות בדבר [א"נ דמהני שלא יחשב חב לאחריני].

ב. ויל"ד גדר המיגו, האם נחשב שיש לו צד שייכות [וכמו מיגו בכ"מ]. או דנחשב תחילת זכייתו בזכות עצמו.

שסז) **ור"א וכו' להזהיר לעני על שלו. התוי"ט** [פאה ה ה]

כת' דאף רבנן ס"ל דרשא זו, וי"ל דתרתי שמעי להו. דהול"ל ולקט קצירך לעני ולגר תעזוב אותם לא תלקט [ושמעי' דל"מ ללקט]. ומדאסמך קרא וכתב לא תלקט לעני שמעינן נמי אזהרה.

שסח) **תוד"ה אלא.** וא"ת למ"ד וכו' אי עביד מהני,

א"כ קנה העני וכו'. **הקצות** [קה א] הקשה תיפו"ל משום דאין שליח לדבר עבירה, דעבר אאיסור לא תלקט. והקצות הוכיח דאין חסרון שליח לדבר עבירה כשהעבירה הוא על השליח, ולא על המשלח[ג].

והאחרונים [קה"י] דחו די"ל דתוס' הכא ס"ל דבשליחות לדבר עבירה השליחות קיימת, ורק העבירה אינה מתייחסת למשלח.

שסט) **בא"ד וא"ת ונילף מהכא וכו' דל"ק חבירו וכו'.**

האחרונים ביארו דכוונת תוס' למ"ד בעלמא אי עבד מהני. דלמ"ד אי עביד ל"מ אתי שפיר דל"ק. **ורע"א** הקשה דמ"מ שאני הכא דעבר אמימרא דרחמנא, וי"ל דגלי קרא דהכא אי עביד ל"מ. והיאך נילף לשאר תופס לבע"ח.

עשה עמי ואיני זנך

שע) **ש"מ יכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך.**

ויש צד לגמ' דאינו יכול לומר עשה עמי, ואפ"ה מבואר דפשיטא דאינו חייב במזונות העבד היכא דלא ספיק, דאין חיוב מזונות עבדיו הכנענים.

אלא דלמ"ד 'יכול' האדון יכול להעבידו, ואף שנוטל מעש"י ואינו מזינו. ואילו למ"ד 'אינו יכול' בשלוקח מעשה ידיו צריך לזונו. דהוה סברא דאינו יכול להעבידו וליקח מעשה ידיו ולתת לו למות ברעב.

והאחרונים [חזו"י, הגר"נ ע' ברכ"ש כא] חקרו לצד דאינו יכול, האם הוה משום שמעש"י העבד משועבדים לקיום גופו, ויש הגבלה בזכות האדון[ד]. או דהיכא דנוטל מעש"י חל 'חיוב' מזונות[ה]. [וכ"ה לשון **תוס'** [ד"ה עבד] דהיכא דהעבד עצמו הולך ועובד את רבו 'מתחייב במזונות'[ו]].

והאחרונים דנו אי הוה בגדר תביעת העבד, או דהוה חיוב מצד האדון שלא ימיתנו [ואינו בגדר חיוב ממון[ז], אלא כמו בהמתו, דמחוייב לתת לו אוכל[ח].

שעא) **שם.** בגמ' [כתוב' מג. וב"ק פז:] אי' דאפי' למ"ד דעבד

כנעני יכול לומר עשי עמי ואיני זנך, אבל עבד עברי כתיב 'עמך' אינו רשאי, וכ"ש בתו. ופשיטא דאם אינו זן אותה, לא יקבל מעש"י. וכן אי' [כתובות נח:] דכ"ש אשתו. וצ"ב אריכות הגמ' [שם], דודאי חייב במזונות עבד עברי. והאחרונים ביארו דכוונת הגמ' להביא דגבי עבד [וכ"ש בתו ואשתו], אף מלבד 'חיוב מזונות' יש סברא דאינו רשאי ליטול מעש"י.

שעב) **שם. ש"מ יכול הרב. פרש"י** אלא חזור על הפתחים[ט]. וכן היא **בגמ'** [ב"ק פז:] דאמר ליה דיכול לומר עשי עמי ואיני זנך אלא ישאלו על הפתחים, שאין ב"ד נזקקין לגדולים לשמור ממונם, ואם לא יאכיל לעבדיו וישקם כראוי הם יברחו או ימותו ואדם חס על ממון עצמו יתר מכל אדם. [משמע דאף להך מ"ד הוה חיוב, אלא שאי"צ בכפיית בי"ד].

ג. וכ"כ הנוב"י [ת קיא] בתי' הב'. והשואל לנוב"י הק' לסברת הסמ"ע [קפב ב] דאין שליח לדבר עבירה משום קסבר שלא ישמע לי, א"כ אף כשהעבירה על השליח שייך סברא זו. והנוב"י [שם קיב ז] השיב דדוקא היכא דתלי במשלח כתב הסמ"ע שמסתמא לא היה בדעתו לעבור עבירה, ואמרינן שהיה סבור שזה לא ישמע לו. אבל השליח חזינן שעשה שליחותו [ועשה עבירה] והמשלח לא עשה שום עבירה. ול"ש סברת הסמ"ע. ועוד דאף היכא דהשליח עושה ע"ד עצמו [לצורכו ובלי ידיעתו] זכה הלה, והמזכה עבר.

ד. **והאחרונים** הביאו כצד הזה מהא דהמקדיש עבדו רשאי לאכול [ובקו' הגמ' לצד זה], ולכאו' מבואר דלא חל הקדש כלל על מעש"י].

ה. וצ"ב מ"ט יתחייב במזונות עבדו, ומהיכן נובע חיוב זה.

ו. ולשון התוס' משמע דהוה בגדר חיוב מזונות. ועוד גוף הדין, דאי הוה הגבלה בזכות מעש"י, הא איירי דהעבד הולך מעצמו. והאדון אינו מעבידו.

ז. וכן דיק **בשיע' ר' דוד** מ**הרמב"ם** [עבדים ז ט] שכתב דיכול לומר עשי עמי ואיני זנך אלא ישאלו על הפתחים, שאין ב"ד נזקקין לגדולים לשמור ממונם, ואם לא יאכיל לעבדיו וישקם כראוי הם יברחו או ימותו ואדם חס על ממון עצמו יתר מכל אדם. [משמע דאף להך מ"ד הוה חיוב, אלא שאי"צ בכפיית בי"ד].

ח. וכדאי' [לק' סב., ברכות מ.] דאסור לאכול קודם שיתן מאכל לבהמתו. **והמג"א** [רעא יב] כת' דהוה איסור דאורייתא.

אבל **הרמב"ם** [עבדים ט ח] כת' שמידת חסידות ודרכי חכמה שיהיה אדם רחמן ורודף צדק ולא יכביד עולו על עבדו, ולא יצר לו ויאכילהו וישקהו מכל מאכל ומכל משתה. וחכמים הראשונים היו נותנין לעבד מכל תבשיל ותבשיל שהיו אוכלין [ע' כתו' סא.], ומקדימין מזון הבהמות והעבדים לסעודת עצמן [כגמ' ברכות הנ"ל], והרי הוא אומר כעיני עבדים אל יד אדוניהם כעיני שפחה אל יד גבירתה. וברמב"ם משמע דהוה רק מידת חסידות. [ע' אבה"א שם ונשמת אדם ה].

ט. ועד"ז אי' [בע"ב] דהעבד ניזון מהצדקה.

עביד עבידתא כולי יומא ולאורתא זיל סחור ואכול. ועפ"ז כתבו **תוס'** [בע"ב ד"ה ש"מ] **דבשני בצורת אינו יכול לומר כן.**

ומשמע דאף מ"ד 'יכול' מודה לסברא דאינו רשאי למנוע ממנו מזונות לגמרי, אלא דס"ל דסגי במה שיסובב על הפתחים. [ולפ"ז משמע דהנידון בסוגיין האם יכול לסמוך שיחזור על הפתחים].

והרמב"ם [עבדים ט ז] פסק דיכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך. אבל **הרמב"ם** [נדרים ו ד] נקט הלשון דאע"ג דחייב לזון עבדיו[א]. ויש שביארו דהא דיכול לומר עשה עמי ואיני זנך, הוא משום שניזון ממקו"א [ישאל על הפתחים]. ואף זה בכלל קיום חיובו של האדון.

שעג) **להעדפה וכו' מהד"ת כיון דכי ל"ל לא יהיב ליה, כי אית ליה לא לישקול מיניה וכו'.** יל"פ כוונת הגמ' דהוה סברא דבטל זכות האדון, וצ"ב דמ"מ הוא קנינו, ומה שקנה העבד קנה רבו. ועוד יש שפי' כוונת הגמ' דהיכא דיום א' יש העדפה, ס"ד דרשאי לעכבו לימים הבאים, לכשיחסר לו[ב].

שעד) **סד"א וחי עביד ליה חיותא טפי וכו'**[ג]. **והברכ"ש** [כא ד] הק' דוחי הוה דין על הבי"ד שהגלוהו, ומנ"ל שיהא מש"ה חיוב מזונות על האדון. ותי' דע"י דחי חל דין בגופו. ומש"ה אף האדון חייב בזה.

שעה) **ואם אמר לה צאי מעשה ידיך למזונותיך רשאי.** במספקת[ד] [וקמ"ל דאף בעיר מקלט]. מבואר דרשאי לומר לה 'צאי מעשה', ומשמע דאף בע"כ יכול לומר לה צאי מעש"י למזונותיך. [וכ"כ הרשב"א ור"ן כתו' ע: לב: בדה"ר]. אבל **ההג"מ** [אישות יג ב] הביא דמשמע מדברי **רש"י** [שם קז.] דדוקא היכא דקבלה עליה רשאי. **והבי"ש** [סט ד] כת' דמסתמא כשהוא כאן אינו יכול לומר לה צאי מעש"י[ט] [עי"ש בית מאיר].

וההפלאה [קו"א שם] הק' דמבואר בסוגיין דרשאי לומר כן בע"כ. [עי"ש מש"כ]. **והבית יעקב** [בשו"ע שם] תי' דהאשה פשעה [והרגה בשוגג] וגלתה לעיר אחר, ומש"ה נחשב שהיא גורמת, והבעל יוכל לומר בע"כ.

שעו) **אלא הב"ע וכו' ובשני בצורת לא ספק, רשב"ג סבר או פרנסני או הוציאני לחירות.** משמע דיש לעבד זכות לתבוע שחרור כדי שיחיה.

שעז) **כי היכי דחזי אינשי ומרחמין עלי, ורבנן סברי מאן דמרחם וכו'. תוס'** [ב"ק פח. ד"ה דכתיב] הביאו מסוגיין דאין כל כך חיוב[יז] ליתן צדקה לעבד, דאינו בכלל 'אחיך' האביון. [ותוס' דנו דלכאו' שייכא למח' ר' יהודה ורבנן שם האם עבד נחשב 'אחיו'[יח]]. [ובפשוטו משמע דתוס' הביאו מדברי רשב"ג, ואף דרבנן פליגי[יט]. א"נ משמע דרבנן מודו דאינו חיוב גמור].

והרמב"ם [עבדים ט ז] כת' דישראל מצווין להחיות עבדים שביניהם.

שעח) **ת"ש וכו' אותו העבד לווה ואוכל וכו' ש"מ יכול הרב וכו'.** מבואר דהעבד אינו רשאי לאכול משל הקדש, אף דהוה לטובת ההקדש, וניחא להו [כדאי' בע"ב]. **והמאירי** הביא **י"מ** שאף בהמת הקדש אינה אוכלת משל הקדש[כ], אלא מחללין לה מעות הקדש ולוקחין לה חולין. אבל בפשוטו דוקא עבד דמצווה

י. ולא מסתבר דהנידון כמה צריך לעבוד להשיג אוכל. ויל"ד אם גדר הדבר שנוצר חיוב מזונות ע"י שלוקח מעש"י, א"כ איך הוא מחייבו לסובב על הפתחים, הרי רבו עשיר הוא וכבר חייב חוב זה [אלא שע"י שאנשים מפרנסים אותו, הרב נפטר מחיובו].

יא. דה**רמב"ם** כת' דאין איסור למודר הנאה להאכילו [כדאי' נדרים לח:], אף שמחוייב במזונותיו.

יב. [דאל"כ מה יאכל בשבתות ויו"ט, וכן לימי חליו וזקנתו]. **והחזו"א** [קמח לדף טז] כת' דכשיחסר לו ילווה, ואח"כ כשיהא לו העדפה יחזיר. עי"ש עוד.

יג. [**ותוס'** פי' דאף למקשן אמרי' ס"ד זה].

יד. [**והראשונים** דנו למ"ד [ר"ל כתובות נח:] דמעש"י עיקר, ותקנו מזונות משום מעש"י, האם כיון דנסתלק בטל התקנה אפי' אינה מספקת. **ותוס'** [שם, וב"ב מט:] כת' דודאי ר"ל מודה דאינו יכול להסתלק, וכדאי' בהדיא כאן. אבל **הרשב"א** [שם ע:] כת' דאה"נ ר"ל פליג אסוגיין].

טו. [וע"ד מש"כ הראשונים אמתני' דמשהה ע"י שליש [שם סה:].

טז. וי"ל דלא גרע מגר תושב דמחוייב להחיותו. ומש"ה תוס' כתבו דאינו חיוב גמור.

יז. ולר' יהודה ממועט מבושת, דאין לו אחוה. ורבנן פליגי דאחיו הוא במצוות. [והגמ' דנה מ"ש עדים זוממים של עבדים חייבים הא כתיב לאחיו. ולרבנן מ"ט עבד פסול לעדות].

יח. וכ"כ **הרשב"א** [ב"ק שם] דדילמא ר' יהודה סבר כמ"ד דאין חיוב להחיות עבדים. ומשמע דתלי במח' רשב"ג ורבנן.

יט. וע' [ב"מ פז:] שנתמעט פועל שעושה בשל הקדש דאינו אוכל במלאכתו. עי"ש תוס' וגר"ח [מעילה ח].

במצוות. ועוד חילקו דהכא גוף העבד אינו של הקדש, אלא שמעש"י קדושים.

שעט) **תוד"ה אמר רב.** ואור"ח דסברא היא דלא נתכוון

וכו' א"נ י"ל דהתם כשמקדיש עבדו סתם משמע יותר למיהוי עם קדוש וכו'. [ולכאו' נח' התי' אי סברת רב דהלשון משמע טפי להוי עם קדוש. או דנתכוין להקדיש כל גופו, והדין קובע שיהא עם קדוש]. ע"ע בסוגיה [לקמן לח:].

דף יב:

שפ) **רש"י ד"ה פחות.** לא יעשה תחילה, דפרוטה

קמייתא קדשה לה. **והמאירי** כת' דה"ה שאם רוצה לעשות פחות פחות מש"פ ולאכול מיד רשאי [ואי"צ ללות]. אלא שאין דרך לאכול אכילתו פחות מש"פ.

המהר"ם שיף הקשה מאחר דאיירי דעושה פחות מש"פ ולא חל הקדש [לרש"י מגדרי הקדש, ולתוס' משום דעת המקדיש], א"כ מה מקשה הגמ' ולימא ליה הקדש, הרי לא הוקדש כלל.

והמהר"ם שיף תי' דא"כ המעש"י שייבים לאדון, וממ"נ אינו של העבד. ודעת האדון להקדיש שיצטרף לפרוטה, ובזה קו' הגמ' דדעת האדון לצורך ההקדש. [וביארו כוונתו דהאדון מחוייב להעמיד כל פמש"פ שיחול עליו הקדש, והוה בכלל דין אמירתו לגבוה להעמיד את המעש"י לפרוטה].

והקה"י [יב] כת' דמ"מ חל דין ממון הקדש אף בפחות מש"פ [דאל"כ איך יחול אח"כ]. ואפ"ה העבד רשאי לאכול, וכדאי' דהקדש ניח"ל. וסברא זו מהני להתיר שאין איסור גזל הקדש.

שפא) **בא"ד דאין הקדש חל על פחות מש"פ**[א]. משמע

דהוה דין בהקדש, דאינו חל אא"כ יש בו שם ממון בחפץ[ב]. וצ"ב. **והאו"ש** [ערכין ו יט] ביאר הטעם משום דלא חל הקדש אלא בדבר דיכול לתפוס פדיונו[ג] [ע' כריתות יז].

ועפ"ז דן האו"ש דלמ"ד [ב"מ נג:] דמעש"ש שאין בחומשו שווה פרוטה, ה"נ לא חל הקדש בפחות מד' פרוטות, שיהא ראוי לפדיון. [וע' קה"י, ואבמ"ל].

ותוס' חלקו דחל הקדש אף על פחות מפרוטה.

והמנח"ח [שנג ג] כת' דאפשר דלדעת תוס' אף לענין פדיון, יוכל לפדות הקדש על פחות משווה פרוטה. והא דאמר שמואל [ב"מ נז. וכ"מ] דהקדש שוה מנה שחיללו על ש"פ, לאו דוקא אלא אפי' על פמש"פ. ואורחא דמלתא נקט. ודחה דאפשר דחילול הוי כעין מקח, דקונה מן ההקדש[ד]. ומש"ה צריך פרוטה, דקנין צריך פרוטה[ה].

שפב) **תוד"ה פחות.** והק' ר"י דתנן [ב"מ נה.] ה' פרוטות

הן וכו'. אך **האחרונים** [קה"י] הביאו **דהריצב"ש** [בשיטמ"ק ב"מ שם] כת' דהנך ה' פרוטות דתנן במתני' יש בהם חידוש דל"צ יותר מפרוטה. [עי"ש]. אבל לא איצטריך לומר דלא חל על פחות מפרוטה.

והש"ך [נה"כ יו"ד קלג לט"ז ו] כת' דהך משנה תנא ושייר, דהא שייר רבית [לדעת תוס' ב"מ סא.].

שפג) **שם. ריב"ם** [ברשב"א ותוס' רא"ש] תי' דפחות

משווה פרוטה חל הקדש, אבל ליכא מעילה אלא בפרוטה. ופחות מפרוטה הוה איסור דרבנן[ו]. והכא ליכא איסור מדרבנן, דניח"ל להקדש דלהוי ליה הרווחה.

א. וכ"ד **התוס' רי"ד** [סוכה מא:] דא"א להקדיש פמש"פ. דהתוס' רי"ד דן במתנה ע"מ להחזיר דאינו יכול להקדישו, וכת' דודאי אי יש שווי פרוטה [בשימוש באתרוג] עד שעה שצריך להחזירו, א"כ יוכל להקדישו. וה"נ אף דאינו שווה ממון, ומש"ה אינו מוקדש. אפ"ה נחשב מתנה וקרי' לכם, דמה שלא חל הקדש אינו מפני שאינו רשאי להקדיש, דרשאי הוא אלא שאינו שוה כלום. תדע דהא הדס וערבה אין בהם ש"פ, ואם הקדישו בעליו אינו מוקדש, שאין הקדש חל עליו. ואפ"ה יקרא לכם.

ב. ויש שפי' דאיירי דוקא בקדושת דמים, דיסודו משום דדמיו עומדים לשימוש גבוה. אבל באופן דאין עליו 'שם ממון' ואין לו דמים לא חל קדושה מעיקרא. [ואף דראוי להצטרף לפמש"פ אחר, מ"מ השתא ליכא דין ממון]. ועפ"ז י"ל דחל הקדש במידי דראוי לבדק הבית בגופו.

ג. **והקה"י** הק' דראוי לצרפו לממון אחר ולפדותו.

ד. אך חילול מעש"ש בשוויו מהני אף בפמש"פ על מעות הראשונות [וכדאי' ב"מ נב:]. ואבמ"ל.

ה. ויל"ד אי כוונתו דקנין כסף צריך פרוטה [לקנות קרקעות וכדו']. או דאף שאר קנינים, דלא חשיב 'מקח' אא"כ יש פרוטה. [אבל מתנה ודאי שייך אף היכא דליכא פרוטה]. [וע"ע תוס' לק' מג. שדנו דלא שייך מקח בפחות מפרוטה].

ו. יל"פ כוונתו דבגדרי הממון שייך להקדש, ומש"ה אסור להנות מדרבנן. [ולפ"ז מבואר מדבריו דליכא איסור 'גזל' בממון הקדש מדאורייתא].

והאחרונים הק׳ דאמאי אין בזה איסור דאורייתא משום חצי שיעור [לר׳ יוחנן יומא עג:]. **ותי׳** דדין מעילה תלי בשם ממון, ופחות מפרוטה לא חשיב כלל. וגרע משאר חצי שיעור[ז].

והראשונים דחו דתנן [מעילה טו:] **צירוף את המעילה לזמן מרובה חייב.** [ואף דנהנה פחות פחות מפרוטה][ח].

שפד) **בא״ד ואור״י דה״ט שאין בדעתו של מקדיש שיחול על פמש״פ.** וכ״כ **הרמב״ן** [ושא״ר] שהקדיש מעש״י, ופמש״פ אינו נקרא מעשה ידיו[ט].

והאחרונים הקשו דלכאו׳ הקדיש ידים למעשי ידיהם[י] [וכדאי׳ כתובות נח:], ובגדר גוף לפירות. וכיון דחל ההקדש על היד [כלפי הפירות], א״כ לא תליא בדעת המקדיש. וי״ל דדעת המקדיש רק כלפי פירות חשובים שיגדלו. וכה״ק **החמד״ש** [כתובות נח:] בין לפרש״י ובין לתוס׳. וכת׳ דצ״ל דאיירי דמקדיש מעש״י לכשיבואו, וכמ״ד אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם[יא].

שפה) **תוד״ה ש״מ.** וי״ל דאע״ג דבשאר שנים יכול, בשני בצורת אינו יכול וכו׳. [דכו״ע מודים דאינו רשאי להניחו למות, וסברת מ״ד ׳יכול׳ שייך רק במקום שיכול לישאל על הפתחים].

אבל **הכס״מ** [עבדים ט ז] דייק **דהרי״ף והרמב״ם** לא חילקו בזה בשני בצורת. וכתב דס״ל דרשב״ג ות״ק נח׳ בדין ׳יכול הרב׳. **ובשי׳ ר׳ דוד** כ׳ די״ל דהרמב״ם מודה דבשני בצורת בי״ד אין מניחים אותו משום רשעות, אבל אינו דין ממון וחיוב מגוף העבדות.

שפו) **נותן שבתו וכו׳ לרבו וכו׳.** [והגמ׳ מקשה פשיטא].

האחרונים חקרו האם יסוד החיוב שבת הוה לאדון, כמזיק שורו וחמורו. או דשורש החיוב לעבד, והאדון זוכה ממנו מגדרי מה שקנה עבד קנה רבו. [וע״ע בסמוך].

וכ״כ **הנתיבות** [שסג ב] דל״ש חיוב שבת משום ביטול מלאכת הרב, דליכא חיוב שבת בביטול מלאכת שורו וחמורו. וע״כ דעיקר החיוב הוא לעבד, דחיוב חבלת עבד כמו בן חורין, דהעבד שייך במצוות. והרב זוכה מיד העבד[יב].

והאחרונים תמהו דמבואר בגמ׳ [ב״ק פו.] דהחובל בעבד עברי, דמי שבת קטנה לאדון [שהוא מפסיד מעש״י]. ואף דבעבד עברי לא נאמר מה שקנה עבד קנה רבו.

וצ״ל דהחיוב הוה לאדון מחמת שהוא מפסיד מעש״י, אלא דכוונת הנתיבות דשורש החיוב הוה מחמת שחבל בבן חורין [ולא משום גרם הפסד]. אלא דהאדון הוא בעלים על חיוב זה.

שפז) **ואותו העבד ניזון מן הצדקה[יג], ש״מ יכול הרב וכו׳.** [ויל״ד דגבאי צדקה יאמרו לו דרמי עליו טפי[יד], ולכאו׳ מבואר דאינו מוטל על האדון, ואף שנוטל מעשה ידיו].

שפח) **רפואתו דידיה הוא. האחרונים** [רש״ש] תמהו מנ״ל דמחוייב לרפאות את העבד,

---

ז. ועפ״ז גונב פמש״פ ליכא איסור דאורייתא, דאין בזה ׳שם ממון׳. אבל הרמב״ם [גניבה א ב] מבואר דהוה מדאורייתא. ואכמ״ל.

ח. **והרמב״ן** כת׳ דהתם כשחל הקדש אשוה פרוטה ואכל פחות פחות [וכפרש״י]. [והרמב״ן הק׳ ממתני׳ דה׳ פרוטות]. ויש שתי׳ עד״ז בדעת ריב״ם דהיכא דיש ממון הקדש שראוי למעילה, א״כ אף כשנהנה בחצי פרוטה ממנו מצטרף לזמן מרובה. אבל בממון שמעיקרא לא שייך בו מעילה, א״כ בממון זה לעולם הוה חצי שיעור ואינו מצטרף. [וע״ע קה״י סנהדרין כו].

ט. **והמאירי** כת׳ דהמקדיש ממון בעין, חל אף על פחות משוה פרוטה. אבל כל שמקדיש מעש״י עבדו אין פחות מפרוטה מעשי ידיו כלל. ועוד הביא **יש מתרצים** שהאדון הקדיש זכות שיש לו בידים, וכשם שאין האדון זוכה במעש״י כל שהם פמש״פ, ואינו יכול לתבעם בדין. כך אין הקדש חל עליהם. וכת׳ דהכל עולה לטעם אחד. [ודבריו צע״ג דודאי כל מה שהעבד עושה שייך מיד לאדון, כשורו וכחמורו. ואף דאינו יכול לתובעו בדין בפמש״פ. ועכ״פ מבואר במאירי דהעבד נחשב ׳מוחזק׳ במעש״י, והאדון ׳תובע׳ וזוכה ממנו, דוקא כשיש פרוטה. וצ״ע].

י. וכ״מ בתוס׳ [בע״א].

יא. ורב לטעמיה דס״ל דאדם מקנה. אבל הק׳ דהרמב״ם הביא סוגיין, אף דס״ל דאין אדם מקנה.

יב. ועפ״ז כת׳ דזכות האדון תלי אי יש לעבד זכות בזה למלאכתו, וכיון שנתחייב להעבד זוכה הרב ממנו.

יג. ולעיל [בע״א] אי׳ דיחזר על הפתחים. [וביארו דהתם איירי בעבד חולה, דאינו יכול לחזר על הפתחים. וניזון מקופה של צדקה].

יד. ומ״ש מהא דאי׳ [שו״ע יו״ד רנז ח, מרדכי ב״ב תצד, רא״ש נדרים סה:] דאם יש לעני קרובים עשירים רמי עלייהו, ואין נותנים לו מקופת צדקה. וצ״ל דהאדון לא נחשב קרוב של העבד [ואינו בכלל ומבשרך אל תתעלם].

נימא דהוה כמזונות שיכול לומר עשה עמי ואיני זנך[טו].

והקוב"ש [קוב"ב יב, כתובות ריח] הוכיח מסוגיין דגדר חיוב ריפוי הוה חיוב לרפאותו[טז], ולא חיוב תשלום. [ואינו יכול לומר תן לי מעות[יז], ומש"ה ל"ש שהאדון יזכה בחיוב זה[יח]]. **ובשי' ר' שמואל** הק' דא"כ אמאי התוספת דסמא חריפא הוא שלו כלל, וע"כ דהוא זכות ממון לריפוי.

ויש שביארו דחיוב ריפוי הוה ע"כ לעבד, דהא ליכא חיוב ריפוי בבהמתו. וע"כ דגדר החיוב משום דשייך לעצמו של עבד, ולא משום גדרי הממון.

שפט) **מהד"ת צער דידיה הוא וכו'. התוס' רא"ש** ביאר דכיון דנתרצה מדעתו לסבול סמא חריפא, מש"ה ס"ד דהוה לרבו. [וכ"מ דכוונתו התוס']. ומבואר דהאדון אינו רשאי לכופו ליטול סמא חריפא. והנידון לאחר שנתרצה מדעתו[יט].

האחרונים הקשו לצד דהאדון קנה כל נכסי העבד, אף מה שהיה לו קודם שנעשה עבד [וכמ"ש **הקצות** רמט ב], א"כ ממילא יזכה אף בצער. **ורש"י** [ד"ה קמ"ל] **פי'** קמ"ל דזוכה רבו בכל דבר, כשורו וחמורו. ואפשר דזה הטעם בקמ"ל.

שצ) **רש"י ד"ה להעדפה. שהוא צריך מפני חליו.**

הנתיבות [שמ ג] הקשה **דהרמ"א** [תכ ג] כתב דתוספת מאכלים שצריך מפני חליו הוא בכלל רפוי. **והחזו"א** חילק דהרמ"א איירי במה שנצטרך לרפאותו, ואילו בסוגיין איירי להחיותו במעדנים אשר הוא נחת לחולה יותר מלבריא.

והנתיבות תי' דמ"מ לא חשיב אלא כסמא חריפא, דהאדון יכול ליטול לעצמו. **והחזו"א** [ב"ק יג ז] חלק דהאדון אינו יכול לכופו לעשות סמא חריפתא, אלא דאם עשה סמא זכה האדון במה שהרויח.

שצא) **תוד"ה רפואתו דידיה. ושמא יש לחלק וכו'** הוא שחבל בעבדו לא מיחייב. **וכ"כ תוס'** [ב"ק פז. ד"ה בעבד בסו"ד] דכבר זכה 'בכל'. ויש שפי' דאין עליו שם 'חובל'[כ]. וע"ע ברכ"ש.

והב"י [תכ ב] כתב דהחובל בעבד כנעני שלו פטור אף ממלקות, אבל אם חבל פחות מש"פ חייב מלקות. **והב"ח** חלק דהחובל בעבדו אינו חייב בתשלום, ואף אי חבל שווה פרוטה ש"פ לוקה[כא].

והקצות [תכד א] ביאר [סברת הב"י] דהחובל בעבדו בר תשלומין הוא[כב], אלא שהאדון זוכה מהעבד. [מה שקנה עבד קנה רבו]. ומש"ה אינו חייב מלקות. [ואף דאינו מתחייב בפועל אינו לוקה ומשלם, ע' המשך דברי הקצות].

והגר"ח [סטנסל כתובות קסז] הקשה דהגמ' [לקמן מב:] דנה דהחבלה שייך לאדון אף במעוכב גט שחרור [דלענין ממון כבר יצא לחירות, ול"ש מה שקנה עבדו]. **ותוס'** [לקמן שם] ביארו דחבלה שייך לאדון וכמו קנס. וכתב דע"כ דכוונת הקצות לגבי צער ריפוי ובושת[כג] [וע' לקמן שם], דשייך לעבד והאדון זוכה ממנו [וכשהצער ש"פ אינו לוקה].

שצב) **א"ל מה אילו עבד כהן וכו' הלא אוכלין בתרומה, וזה אינו אוכל וכו'. הבעה"מ** [ד: בדה"ר] **ושא"ר** הביאו דמבואר כאן דהיכא דזיכה שחרור ע"י אחר שוב אינו אוכל בתרומה[כד]. ודלא

טו. **והרש"ש** כת' דפעמים דמי רפואתו יעלו יותר מדמי כל העבד, וזה אין סברא שיטול [וצ"ב הטעם בזה, ואפשר דכוונתו להוכיח דלא הוה השבת ההפסד, אלא דין מעשה הריפוי].

טז. דדין התורה לרפאותו ולתקן הנזק.

יז. [ואם אומר תן לי מעות ולא ארפא את עצמי אינו מתחייב כלל]. ובגמ' [ב"ק פה.] אי' דאינו יכול לומר לו תן לי מעות וארפא את עצמי, דא"ל פשעת בנפשך וקרו לי שור המזיק. [ולכאו' י"ל דאף אי הוה חיוב ממון, מ"מ יש לו למזיק זכות שלא לשלם אא"כ מתרפא, ומש"ה ל"ש בזה חיוב.

יח. ועדיין יש להעיר דלשון הגמ' 'דידיה הוא' משמע דיש לעבד תביעה על ריפוי.

יט. ולכאו' אף באופן שנתרצה ע"ד שיהא שלו, אפ"ה האדון זוכה, כל שלא התנה ע"מ שאין לרבו רשות בו [בגדרי תנאי].

כ. **והחזו"א** [קלה סה.] ביאר דילפי' מהא דמצינו קולא באדון שפטור ממיתה בדין יום או יומים, ומש"ה אף לענין רפואתו פטור.

כא. ודעת **הסמ"ע** [תכ ט] דאין חיוב מלקות בחובל בעבדו, אפי' פמש"פ [ויל"פ כמ"ש תוס' דאין עליו שם מזיק].

כב. ודלא כתוס' [בתי' הא'].

כג. [אבל הקצות קאי להדיא אנזק].

כד. **והמאירי** הביא ראיה ממה שאמרו 'אדרבה הרי הוא מתירו בבת חורין', אלמא שהשליח בקבלתו מתירו בבת חורין. ודחה [כדברי המלחמות] בשעה שיגיע הגט לידו, דקבלת השליח עשאו מותר בבת חורין.

כמ"ש **הרי"ף** דמהני רק לענין חזרה, אבל העבד אינו משוחרר עד שיגיע לידו[כה].

והמלחמות דחה דכוונת הגמ' דמשוחרר גמור אינו אוכל, ומש"ה שחרור נחשב חוב לו. [אף דבקבלה זו עדיין אינו חובה, ולא יצא לחירות[כו]].

שצג) **תוד"ה השכתוני.** או משום שיש מצוה באכילת תרומה וכו'. **האחרונים** הביאו דמבואר בתוס' דאף עבד שאוכל בתרומה יש בזה מצווה. [וכ"כ המשנה ראשונה תרומות ח א[כז]]. אך למש"כ הרמב"ם [הו' בסמוך] דדין אכילת עבד בתרומה הוא מדין אכילת ממון כהן, לכאורה אין בזה מצווה[כח].

שצד) **בא"ד וגם חולקים לו על הגורן לר"י.** בפשוטו משמע דרשאי ליתן תרומה לעבד כהן [ולבהמת כהן], וקיים בזה מצוות נתינה לכהן. **האחרונים** הקשו דלשון הגמ' [יבמות צט:] דעבד החולק בבית הגרנות אומר 'תנו לי בשביל רבי'. משמע דנחשב נתינה לאדון, אבל לעבד עצמו ל"ש נתינה. [ועפ"ז היכא דהאדון לא ניח"ל שיתנו לעבד אסור].

שצה) **רש"י ד"ה וכי תימא.** זריק ליה גיטא ברה"ר בתוך ד"א. **והאחרונים** הק' אמאי נקט רה"ר[כט]. ובגמ' [ב"מ י:] אי ד' אמות קונות ברה"ר, ותוס' [לקמן עח:] כת' דאף בגט ל"ק ד' אמות ברה"ר. אבל **הראשונים** [לקמן שם] פליגי דלענין גט מהני אף ברה"ר.

ותוס' [שם בתי' הא'] כת' דהיכא דהאשה יכולה לשומרה מהני בגט, אף ברה"ר [ולר' יוחנן [שם] אף תוך ק' אמות].

ועוד הקשו **האחרונים** דבגמ' [ב"מ שם] אי' דחכמים לא הקנו לו בקנין ד' אמות בע"כ. ואם אומר דאינו רוצה לקנות בד"א לא קנה, א"כ לכאו' ל"ש לזרוק בד' אמותיו. ואפשר דלענין גט תקנו אף כה"ג.

שצו) **תוד"ה וכי תימא.** וא"ת מה בכך, מ"מ חובה הוא לו זה השחרור וכו' וי"ל דקסבר דלא חשיב חובה וכו'. וכן **הריטב"א** הק' וכי מפני שיכול לחוב לו באופ"א[ל], יאמרו חכמים דעבשיו לא חשיב חובה. ותי' דכו"ע מודו דעיקר השחרור הוה זכות, אלא דיש בו צד חובה. ומש"ה אמרו דבידו להפסיד לו זכות זה.

שצז) **בא"ד א"נ ה"פ אי בעי זריק ספק קרוב לו וכו'.** **ורע"א** הק' דר' מאיר דימה אף לגט אשה [להוכיח דכה"ג בגט חשיב חוב], ובגט חוב הוא לה דהשתא נמי מפסידה מזונות. ואי משום שיזרוק ספק קרוב לו דהוה מגורשת ואינה מגורשת וחייב מזונות [ב"מ יב:]. [אלא שאינה אוכלת בתרומה].

ועוה"ק **האחרונים** דאי זרק ספק קרוב לו, א"כ הוה ספק משוחרר. וכופין את האדון לשחרר שלא יתבטל מפרי ורביה. א"כ זכות הוא לו, דעי"ז יכפו לשחררו. ע' אחיעזר [ג עח].

שצח) **תוד"ה שביק.** וא"ת ליחוש שמא מכרו כו'. **האחרונים** [קרנ"ר ועוד] תי' דיכול לסמוך על חזקה לאכול בתרומה.

כה. **ובשו"ת פנים מאירות** [א מג ד"ה ועל דרך] חידש [בדעת הרי"ף] דאפ"ה אינו אוכל בתרומה, כיון דרבו אינו יכול לחזור לו לא חשיב כקנין כספו, ואסור בתרומה. וכן למש"כ הקצות [קכה ג] בכוונת הרי"ף דכבר זכה בשחרורו, אלא דתלי בתנאי אי יגיע לידו לבסוף. א"כ כיון דזיכה לו אסור לאכול בתרומה.

כו. וביאר שאם יציאתו לחירות חובה היא לו אע"פ שעבשיו אין קבלה זו לא זכות ולא חובה לא מהני זכין. וכך הוא דין כל חובה שבעולם דקבלת האחרים אינו חוב לו. שאם רצה שלא יקבל רשאי, ואפי' בדברים שזכין לו שלא בפניו אם צווח ביום שמעו לא קנה [וכדאי' ב"ב קלח.]. ובכל דברים שבחובה אין קבלת האחרים כלום ויכול הלה לחזור בו ואף על פי שאין אותה קבלה לו חובה מעבשיו כ"ש שע"י אלו מגיע גט לידו וקרובי שחרור חוב הוא לעבד ובכל דבר שבחובה אין קבלת האחרים כלום, ויכול המזכה לחזור בו, ואף שבשעת זכיה לא הוה חובה מעבשיו. וכ"ש הכא שע"י הזכיה יגיע הגט לידו, וחוב הוא לעבד לקרב השחרור.

כז. **והמשנ"ר** ביאר דמש"ה אף עבד שאכל תרומה ונמצא ששחררו רבו נחשב טעה בדבר מצווה. וכן דייק מדברי **הרמב"ם** [סו"ה תרומות] ד'כל' האוכל תרומה מברך, משמע דאף עבד מברך. [אך נסתפק האם יוכל לברך 'בקדושתו של אהרן']. **והדר"א** דחה דאינו מברך.

כח. **והדרך אמונה** [ביאוה"ה תרומות ז יח] תי' דכוונת התוס' שיש לאדון מצווה כשמאכיל תרומה לעבדו, דמצוות התרומה שיאכל לכהנים לנשיהם ועבדיהם ובהמתם. אבל העבד אינו מקיים מצוה.

כט. **והמקנה** [קו"א ל ד] כת' דבדוקא נקט רש"י ברה"ר, ומשום תקנת יכול לשומרה. דאי משום קנין ד' אמות, בשעה שהעבד נכנס לד' אמות נקנו הד' אמות לאדון, דמה שקנה עבד קנה רבו. וכת' דאף דקי"ל גיטו וחצירו באין כא', מ"מ בשעת שחרור כבר הונח הגט בד' אמות. והפוסקים כת' דהיכא דקדם כליו של מוכר קודם ללוקח אינו מתייחד עליו הד' אמות [ואף היכא דהוה בבת א' הוה כחצר של שותפין]. עי"ש.

ל. [כ"מ כוונתו להקשות, ומה מהני דאי בעי שקיל ד' זוזי מישראל. אך לשון הריטב"א שהק' מהא דבידו לשחררו בע"כ. וצ"ב דלא הוזכר סברא זו].

והרמב"ן [קידושין מה:] ור"ן [שם יט. בדה"ר, וכן שא"ר שם] הביאו מכאן דאי"צ לחשוש שמא מכרו רבו. וכן בת כהן אין לה לחוש שקידשה אביה. דקיימי בחזקתייהו. ועוד שהאב ואדון חוששין מלהכשילה[לא]. ודלא כדעת ר' מנחם [בתוס' שם מה:] דחיישינן שמא יקדש.

והקובה"ע [מז ג] כת' דתוס' דידן ס"ל דל"מ חזקת היתר לאכילת תרומה, דאכילת העבד אינו זכות מצד עצמו. וכדברי הרמב"ם [ע' בסמוך] דעבד אוכל בתרומה כבהמת כהן. ול"ש חזקת היתר כשאינו דין[לב].

ועוה"ק הקובה"ע נוקמא אחזקת מ"ק. ותי' דחזקת מ"ק הוא חזקת ממון, ומהני רק לענין ממון, ולא לענין איסורין[לג]. ובהמשך דבריו ביאר דהכא לבעלים אין ספק כלל [שהוא יודע האם מכרו]. וכיון דהוה ספק רק על העבד אי רשאי לאכול, ואין כאן נידון ממון, מש"ה ל"מ חזקת מ"ק[לד].

דף יג.

שצט) **אמר רבא היינו דקאמר וכו' דאי בעי שקיל ד' זוזי. ותוס'** [לעיל יא:] **הביאו** [ע"פ הירושלמי] דעיקר סברת רבנן דיכול למכור עבדו שלא מדעתו[א]. ואילו אשתו אינו יכול למכור.

והרמב"ם בפיה"מ ביאר שהשיבו 'מפני שהוא קנינו' [ומשום הכי אינו 'חובה']. דמה שעבד אוכל בתרומה ומותר בשפחה, אינו משום שנוסיף לו מעלה, דנימא חוב הוא לו. אלא עבד אוכל כמו בהמת כהן שאוכלת בתרומה, מפני שהוא קנין כספו[ב]. ואינו 'מעלה' שיפסידנו.

והתוי"ט הק' דסוף סוף אכל תרומה, והוה זכות. ועוד דבגמ' מבואר דטעם 'קנינו' הוא במה שיכול לזרוק גט.

והקובה"ע [מז ב] ביאר דהרמב"ם נקט דאילו היה מעלה לעבד שאוכל בתרומה, והוה חוב גמור שמפסיד מעלתו ע"י שחרור. ובזה עיקר התי' דאינו מעלת העבד אלא זכות האדון. אלא שעדיין קשה דמ"מ בפועל היה אוכל, ועכשיו אינו אוכל. ובזה בעינן לסברא שיכול להפסיד ממנו באופן אחר.

ת) **אי בעי שקיל. הרש"ש** הק' כיון דברח אינו ברשותו, ואינו יכול למכור[ג]. **והרש"ש** תי' דהכא אדרבה העבד אינו חפץ לצאת מרשות האדון. [וצ"ב בגדר הדבר].

ועוד תי' דבקרקע נחשב ברשותו [כדאיתא בב"מ ז.], ועבדים בקרקעות[ד]. [**והרש"ש** נקט דגדר 'ברשותו' תלי בקניני גזילה, ולמ"ד עבדים אינם נגזלים, א"כ כל היכא דיכול להוציאו בדיינים יחשב 'ברשותו' וכקרקע. **והנתיבות** [שסג א, ע"ע רנט א] דחה צד זה, דגדר אינו ברשותו

לא. וכ"כ **התוס' הרא"ש** [בסוגיין, והוסיף על תי' התוס'] וגם האדון לא ישחרר או יפקירנו, שאינו רוצה להביאו לידי מכשול שמא יאכל בתרומה או יבא על השפחה.

לב. אבל **הרמב"ן** [שם] כת' דמהני חזקת היתר. והקובה"ע דן אי פליג בגדר אכילת עבד כהן בתרומה. או דס"ל דגם בכה"ג שייך לומר חזקת היתר, כיון דסוף סוף היה מותר לאכול בתרומה [מאיזה טעם שיהיה] ועכשיו אנו באין לאוסרו.

לג. והביא כעי"ז מדברי **הראשונים** [כתובות עה:] דל"מ חזקת ממון [דחיוב כתובה] להתירה בלא גט. [אך לכאו' לא דמי, דהכא האיסור הוה תולדה מדיני הממון. וע' בהמשך דבריו הו' בסמוך. ומשמע דכוונתו דכיון דלא נתעוררו לדון על הספק לא אמרי' דהוכרע דין הממון. וצ"ע].

לד. [וילה"ק דיש כאן נידון ממון על ממון העבד ומעשה ידיו, האם רשאי לעבכם לעצמו. והוכרע דבחזקת מ"ק דמה שקנה עבד קנה רבו].

א. ובפשוטו הוה טעם שלא יחשב חובה, וכמ"ש **תוס'** [יב: ד"ה וכי]. אבל **המהרש"א** [יא:] כת' דכוונת הירושלמי דלא בזכות וחובה תליא מילתא, אלא כיון דעבד יוצא ממנו ע"י מכירה, ה"נ כיון דבא ליד שליח מהני השחרור בע"כ [וע"ד הא דאי' לע' י. דבשחרור ליכא שליחות בע"כ]. אבל אשה א"א להוציאה בע"כ כלל ומש"ה נחשב שהיא עדיין ברשותו. [וצ"ב].

ב. **והקובה"ע** [מז ד] ביאר דגדר אכילת אשת כהן מצד עצמה, דיש עליו דין כהנת לאכול בתרומה. משא"כ עבד כהן אוכל כמו בהמה של כהן. [וכת' [שם ז] דאף דתרוייהו ילפי' מקרא דקנין כספו, נכללו בזה ב' דינים שונים, דאשת כהן יש לה מעלת כהונה, ודרשי' משום שנקנית במעשה קנין בכסף. ואילו בהמת כהן, וכן עבד [למש"כ הרמב"ם], הוא משום שנחשב אכילת ממונו של כהן].
והקובה"ע יישב הא דשפחת כהן אוכלת בתרומה, ואף שיש עליה שם 'זונה'. דפסול חללה וזונה שייך בעצם הכהונה.

ג. אך **הקצות** [רנט א] כת' דעבד נחשב ברשות אדונו לעולם, דיד עבד כיד רבו. [והנתיבות שם חלק]. [וע"ע לק' לט:].

ד. **והרש"ש** כת' דלפ"ז י"ל דר' מאיר לשיטתו [ב"ק צו:] דעבדים כמטלטלין. ומש"ה א"י למוכרו כשברח [ומש"ה הביא ראיה כה"ג. אבל עיקר המח' הוה אף בלא ברח].

תלי בסברא[ה], ואף עבדים אפשר להבריח ונחשב אינו ברשותו].

והנתיבות תי' דכוונת הגמ' כאן באופן שעדיין לא ברח לגמרי, רק שאינו רוצה לקבל שחרורו.

והנתיבות כת' דמ"מ כל זה לענין למוכרו, אבל יכול לשחררו אף כשאינו ברשותו, ואף לאחר יאוש. וביאר דהאיסור יכול להפקיע אף אחר שיצא מרשותו, דאפי' המפקיר עבדו יכול אח"כ ליתן לו גט שחרור [לקמן לט.][ו].

תא) **תוד"ה עבדא.** וי"ל דמודה ר"מ עבד קטן [של] ישראל[ז]. וכ"כ **תוס'** [כתובות יא.] דאפ"ה עבד קטן של כהן נחשב חובה, שמפסיד לו תרומה. [ומבואר דנח' ר' מאיר ורבנן בב' סברות, סברת הפקירא. וסברת תרומה].

תב) **בא"ד וי"ל דמודו רבנן דעכו"ם ניח"ל בהפקירא, אלא הכא גבי עבד וכו' שהוא משועבד וכו'.** ועד"ז כת' **תוס'** [כתובות יא.]. [**והאחרונים** העירו דלפ"ז עיקר סברת 'עבדא' בהפקירא ניח"ל אינו בדוקא. אלא מי שאינו משועבד[ח]].

אבל **רש"י** [ב"מ יט. ד"ה זכות הוא לעבד] כתב טובה היא אצלו שמתירו בקהל. [ולכאו' נקט דרבנן פליגי אסברת בהפקירא ניח"ל].

האומר תנו ומת

תג) **רש"י ד"ה האומר תנו.** שלא מסרם ליד שליח בחייו. [וע"ע תוס']. דבשטר שחרור אי מסרו לשליח לדעת חכמים אמרי' 'תן כזכי', ומשעה ראשונה זכה להיות משוחרר. [ולא איכפ"ל שמת].

ותוס' [לעיל ט:] כת' דרש"י חזר בו ממש"כ [רש"י שם] דנהי שזכה לענין שלא יוכל לחזור בו, אפ"ה אינו משוחרר [אף לרבנן] עד שיגיע הגט לידו. [ואין נותנים את הגט לאחר מיתה]. **ובדעת הרי"ף** [לעיל יא; הו' לעיל ט:].

[והאחרונים ביארו בכמה אופנים האיך מתחלק דחל זכייה לענין שלא יוכל לחזור בו, ולא חל השחרור. ויש שפי' דחל שחרור, אלא דתלי בתנאי שיהא נתינה אח"כ. וע' מה שנתפרש לעיל ט:].

ויש **אחרונים** שדנו דכ"ז לס"ד דהגמ' [יא:] דשייך לדין תופס לבע"ח. ורש"י [כאן] קאי למסקנא דתן כזכי, והאדון נתנו לשם זכייה. [ורש"י לא חזר בו, אלא תלי בהו"א ומסקנ']. **והתורת גיטין** כתב דתליא בב' לשונות בסוגיין אי איירי בברי או שכיב מרע, דשכ"מ דעתו לאחר הגט כל מה שאפשר[ט]. וכן **הפנים מאירות** [א מג ד"ה ועל דרך] כת' דתלי בלשונות בגמ' [אי איירי בקנין, או במתנת שכ"מ]. אי גרסי' 'תנו' במשנה או תן [עי"ש].

תד) **תוד"ה האומר.** ונאמר דלא אמרי' תן כזכי אלא במוסר מיד ליד. משמע דדוקא תן כזכי, אבל אי אמר 'זכה' מהני. **והקצות** [קכה ד] **ורע"א** תמהו דאם השליח נוטל מעצמו הו"ל טלי גיטך מע"ג קרקע. ומסתמא אף בשטר שחרור בעינן נתינה, דילפי' כל דיני גט. **והתור"ג** הוכיח מדברי התוס' דבשחרור עבדים אין חסרון טלי גיטך מע"ג קרקע [וכ"כ התור"ג לעיל י., עי"ש].

והאחרונים ביארו דמעשה נתינת השחרור לא הוקש לגט אשה. וההיקש דוקא לדיני השטר. ועוד יש שביארו דכיון דיד העבד כיד רבו, א"כ אף כשאומר טלי גיטך, והעבד נוטלו, נחשב נתינה מרשות האדון.

ורע"א העלה צד דנתן שיהא שליח להולכה, ואח"כ יזכה עבורו ויחשב שליח לקבלה[י]. ולחד מ"ד [לקמן סג:] כה"ג מתקיים הנתינה, ותוס' קאי למ"ד דל"צ חזרה שלידות אצל הבעל.

ה. **והאחרונים** דנו דתלי במח' **הבעה"מ** **והמלחמות** [ב"ק לו: יח: בדה"ר] דלדעת הבעה"מ היכא דהגזלן מתרצה להחזיר נחשב ברשותו, והמלחמות פליג דהוה ברשותו בגזילה. ורוב האחרונים ביארו דמ"מ יש עליו קניני גזילה. והרבה אחרונים נקטו דע"פ דעת המלחמות היכא דליכא קניני גזילה חשיב ברשותו [וכה"ק **רע"א** [בגהש"ס ב"מ ז.] דמסותא מטלטלין דלא עשו בו קניני גזילה אלא שאמר שהוא שלו יחשב ברשותו]. אבל כמה **אחרונים** [דבר"י נד, אחיעזר ג לח] תי' דתרוייהו איתנהו, וכל היכא דיכול להבריחו חשיב אינו ברשותו, אף דליכא קניני גזילה.

ו. וי"ל דכה"ג מהני גט שחרור רק לקנין איסור. אבל באופן שלא הפקירו, ואינו ברשותו [או נתייאש ונתן היתר זכייה, ולא זכה אדם]. אפשר דל"מ, דאינו יכול לפעול בממון שבו.

ז. **והפור"י** כת' דסברת אוסרו בשפחה ל"ש בשפחה, דסברת זילי ל"ש גבה. [ועפ"ז מודה ר' מאיר בשפחה של ישראל. וצ"ע. ולכאו' אף בדידה ניח"ל בהפקירא].

ח. וי"ל דשורש הסברא הוה טפי גבי עבדים, דפרוצים יותר [בפרהסיא]. וניח"ל בהפקירא, אלא דמעלת שחרור עדיף להו. ועיל"ד המפקיר עבדו דאין עליו שעבוד [ולדעת תוס' לק' מ. מותר בשפחה], א"כ ל"מ לזכות לו שחרור.

ט. ומש"ה הוה גט לאחר מיתה. [וצ"ע דתוס' ט. כת' להיפך, דדעתו להקנות בשעה שראוי לשחרר].

ורע"א תי' דלמ"ד עדיו בחתומיו זכין לו, הנתינה הוא רק תנאי[יא].

ובחי' ר' שמעון [ד] כתב דכיון דיש כאן מעשה הקנאת הבעל אין בזה משום טלי גיטך [וע"ע בשי' ר' שמואל עד"ז].

תה) **תוד"ה לא יתנו.** לא חשיב להיות כמותו אחר מותו[יב]. מבואר דס"ד דמהני מעשה השליח אחרי מיתת הבעלים, וכדברי **הקצות** [קפח ב] לדעת **הרמב"ם** [הו' לעיל ט:].

קמ"ל מתני' דאף בזה אין גט לאחר מיתה. **והאחרונים** דנו [בכוונת התוס'[יג]] אי קמ"ל דל"מ שליחות למת, וכמ"ש **רש"י** [לקמן כח.]. [ויל"פ משום דגדר שליחות הוא עבור המשלח, והיכא דהמשלח אינו יכול לעשות מעשה ל"ש שהשליח יעשה. וחסר בהתייחסות. א"נ דכיון דמת פקע השליחות]. **או דיש** חסרון נוסף דאין המתים מגרשים[יד] [וכמ"ש **רש"י** כתובות ב:], **או** משום דפקע רשות הבעל [וכמ"ש **רש"י** כאן ולעיל ט:].

ורע"א הקשה דיש משנה נוספת [לקמן כח.] דשליח נותן בחזקת שהוא חי, ומבו' דאף שנתן לשליח לא יתן לאחר מיתה.

תו) **תוד"ה תנו.** דלא תקון מעמ"ש בשטר אלא בממון. **והר"ן** [ה. בדה"ר] **כת'** דבגט אשה פשיטא דל"מ, דלא תקון אלא במידי דזכות ולא במידי דחובה. והר"ן נסתפק האם תקנו מעמ"ש בשטר שחרור, שעשו חכמים שאינו זוכה כזוכה. והר"ן כת' דיש ללמוד מהמשנה דל"מ בשטר, וביאר דלא תקנו אלא בדבר שגופו ממון, ומיגו דזכי לנפשיה[טו]. אבל בשטר דלא מצי לזכות לנפשיה ל"מ לזכות לחבריה.

ורע"א והאחרונים נתקשו דאף אי מהני מעמד שלשתן בשטרות, מ"מ גט צריך 'נתינה', ואין כאן נתינת גט ואיך תתגרש[טז]. **והביאו דעת רש"י** [לקמ' עז:] מהני שאר קנינים בגט, ואף קנין אגב. אבל הראשונים [שם] **פליגי. וצ"ע**[יז].

תז) **שם. הר"ש איגר** [שו"ת רע"א רכא ו] הק' האיך ס"ד **דתוס' והר"ן** דיהני מעמ"ש בגט, הא הוה קנין רק דרבנן[יח]. והאיך יהני קנין דרבנן שתתגרש, ולהתירו בבת חורין וכו'[יט].

והר"ש איגר העלה צד דכוונת התוס' דיהני עב"פ להחשב משוחרר מדרבנן, ולהפקיע את גדרי הממון[כ].

והב"י [כח יג] הביא בשם **ר' ירוחם** דהמקדש במעמד שלשתן הוה רק קידושין דרבנן. **והב"י** חלק דאיכא למימר דכיון דתקנו דנקנה לו המעות, הוה קידושין דאורייתא. **והאחרונים** [ע' אבנ"מ שם לג] האריכו לדון בזה בכל הש"ס אי אמרי' דהקונה בקנין דרבנן מהני

י. ורע"א דחה דיש לחלק דאי צריך להיות תחילה שלוחו [ולא מצי לזכות לה מיד בנטילתן] ל"ש תן כזכי. ולא אמרי' ד'תן' הוי תרי ענינים, הולכה ולקבלה. וצ"ע. [ועיל"ד אי שייך בזה גדר 'תן כזכי', שהרי בשעת נתינה אינו זוכה עבורו. ואח"כ לא תלי בנותן].

יא. ורע"א נסתפק למ"ד עדיו בחתומיו זכין, א"כ יהני גבי עבד טלי גיטך מע"ג קרקע, דממילא חל השחרור למפרע משעת חתימה. ובהדהיא שעתא ודאי לא היה מעשה נתינה אלא דהוה תנאי דבעי מטי לידיה.

יב. וכ"כ תוס' [ב"ב קנא:] דס"ד דכיון דמינה שליח בחייו, ולאחר מיתה נמי עומד השליח במקומו, ויוכל לגרש דשלוחו של אדם כמותו, קמ"ל.

יג. אך לשון התוס' דלא חשיב להיות כמותו לאחר שמת, משמע דזהו הקמ"ל דל"ש שליחות כה"ג למת.

יד. [ומשמע דהוה חסרון במעשה הגירושין, דמת אינו יכול להיות 'מגרש'].

טו. ומבואר מדברי הר"ן דגדר מעמ"ש מישך לדין זכין. [וע"ע בע"ב].

טז. וכה"ק **הר"ש איגר** [שו"ת רע"א רכא ז] דלא עדיף מעמ"ש מקנין שטר וחזקה דל"מ בגט. ועוה"ק **דהר"ן** [לק' עז:] ס"ל דל"מ קנין אגב בגט [דבגט לא מהני שום קנין רק ונתן בידה], ומ"ש בסוגיין הק' דיהני מעמ"ש.

יז. **והאחרונים** דנו די"ל דמעמ"ש עדיף דנחשב שהנותן פועל את הזכיה, ובזה דמי לנתינה מכח הבעל. משא"כ בשאר קנינים דהעיקר ע"י הזוכה.

יח. [וכעי"ז מצאנו בקנין ד' אמות [לק' עח:]. **והראשונים** [שם] דנו האיך מהני להתגרש מדאורייתא. **והרמב"ן** [שם] כת' דאפקעינהו חכמים לקידושין. אבל **הר"ן** [שם] כת' דהתם הגדר דחכמים הקנו לו את המקום, ועי"ז קונה בחצירו. [ולשיטת הר"ן צ"ע הכא].

יט. ודן דהפקר בי"ד מפקיע ולא להקנות. ומש"ה המקדש בקנין דרבנן, נהי דפקע לא הגיע לידו.

כ. ונפק"מ דאח"כ כשמת מותר, למ"ד [לק' לט.] המפקיר עבדו ומת אי"צ גט שחרור, דאין על העבד שום שעבוד [ואיסורא לא מורית]. ודחה דקי"ל דאין לו תקנה. ונסתפק שמא מדאורייתא מותר, ורק מדרבנן אסור.

לדאורי'. **והאחרונים** [מערכת הקנינים יא, ודב"א א א טז] דחו דמעמ"ש [במלוה] גרע, דאין כאן ממון בעין. דבמקום שיש ממון בעין י"ל דהקנאת קנין דרבנן מהני מדין סיטומתא, ומש"ה מהני לדאורי'. וצ"ל דבשטר בעין מ"מ נחשב קנין גמור.

תח) **תוד"ה והא לא משך.** אע"ג [דבב"מ יב.] סבר שמואל כוותיה. **רע"א** בגהש"ס ציין **דתוס'** [ב"מ שם] הק' כן [ונקטו דל"ש שלומר כיחידאה לא מוקמי' אי קי"ל כוותיה]. **ותוס'** [שם] **תי'** באופ"א[כא].

ועוד ציין **דהר"ן** [נדרים ה:] כת' לפרש דשמואל העמיד סתם משנה כר' יהודה [בעינן ידים שאינן מוכיחות] כיון דסבר כוותיה.

תט) **בא"ד ועוד מפרש ר"ת דלא אמרי' מצוה לקיים דברי המת אלא בדבר שהושלש מתחילה לכך**[כב]. **והראשונים** הקשו דמבואר [לקמן מ.] דבשחרור עבד אמרי' מצוה לקיים דברי המת [אף דלא הושלש].

ותוס' [ב"ב קמט:] תי' דגבי שחרור י"ל מצוה לקיים יותר מבשאר דברים. **והראשונים** [רמב"ן כאן] בשם ר"ת ביארו דזכו בו מן השמים. וכ"כ **הר"ן** דזכו בה שמים וזכתה היא בעצמה ועדיפא ממוציא דבר מרשותו ומניח ביד אחרים.

והרא"ש [כתוב' ו כב] כת' דהשפחה מוחזקת בגופה [והוה כמו הושלש]. **והקצות** [רנב ג] כת' דאף דעבד אינו מוחזק נגד **רבו** [ע' קצות רמא ג, ע"ל יז.], מ"מ לא גרע מהושלש. דאף דפקדון בחזקת בעלים ראשונים, אפ"ה נחשב שמסרו לרשות שליש[כג].

ודעת **הרמב"ן** דדברי שכ"מ לא בעי' שחיהא ביד שליש. אך דוקא היכא שמצווה לבנים או לשליש, ולא כמוסר לעדים. אבל האומר 'הריני נותן מנה לפלוני במתנה' לא צווה לנו ליתן, ומש"ה אין אומרים מצוה לקיים דבריו[כד].

וכן במשנה שאמר לעדים היו עלי עדים, ותנו מנה לפלוני שאני נותן לו מנה. דהוה כמוסר דבריו לעדים, ואינו מצוה אותם לקיים דבריו. ומש"ה לא אמרי' מצוה לקיים דברי המת. ודוקא היכא שצווה ליורשיו ליתן משלהם, או שמינה לו שליח לקיים דבריו אומרים מצוה לקיים דבריו. ועוד כת' הרמב"ן דדוקא היכא דצווה ליורשים או מקבלי מתנות אמרי' מצווה לקיים דבריו, שיש להם לעשות בשלו כמו שמצוה להם. [ואילו בסוגיין צווה לעדים[כה]].

והריטב"א [בסוגיין] כתב דיש ג' תנאים לדין מצווה לקיים, שמצווה לאחרים לעשות[כו], וקבלו על עצמן לעשות[כז], וסיפק בידם לעשות וכגון שהדבר ברשותן[כח].

תי) **וכאידך דרב שכ"מ שאמר תנו וכו' מנה סתם אין נותנין, חיישינן שמא מנה קבור כאמר. תוס'** [בפי' הא'] כת' דה"מ בפקדון, ואל"כ חיישי' שמא מנה המופקד קבור. [אבל כשאומר מנכסי, דהוה מתנה, כיון דלא פירש איזה מנה לא חיישי' דכוונתו דוקא למנה קבור[כט]].

והרשב"א הק' דהמשנה סתמא איירי כשנותן מתנה, וכקו' הגמ' הא לא משך. והו"ל לגמ' לתרץ דאיירי שמודה שיש אצלו פקדון[ל]. ועוה"ק

כא. דתוס' הק' דמבואר [שם יב.] דשמואל ס"ל כר' יוסי דעשו שאינו זוכה כזוכה, ואמאי לא העמיד [בגיטין ל] מתני' כוותיה. ותוס' תי' דדוקא לענין לקט פסיק כוותיה, דמסתמא עניים גופייהו ניחא להו כו'. ואילו גבי תרו"מ לא שייך סברא זו, ואף דהגמ' דנה כר' יוסי [בכורות דף יח.] דכל שחליפיו ביד כהן פטור מן המתנות.

כב. אבל **רש"י** כת' דבסוגיין שייך מצווה לקיים דברי המת [אלא דקאי למ"ד דלא ס"ל], ומבואר דס"ל דל"צ הושלש.

כג. אך יל"ע דהתם הושלש ביד מי שבידו לעשות וליתן לאחרים. משא"כ בעבד.

כד. אלא הוא נתן מתנה, אם קנה מן הדין קנה ואם לא קנה אין מצוה לקיים מה שאמר.

כה. אך [לק' יד:] מבואר דאף היכא דצווה לשליח אמרי' מצווה לקיים דבריו. והריטב"א תי' דהתם מסרו בידו וסיפק בידו לעשות.

כו. [כלומר שאינו רוצה לעשות מעצמו].

כז. או ששתקו, דשתיקה כה"ג כהודאה. אבל אם לא קבלו עליהם אין מצווין לקיים דבריו.

כח. [ומבואר בדבריו דבין שצווה ליורשים או לאחר].

כט. ולכאו' הוא כלל בהלכות שלוחין, דהאומר לשליח תן, ולא פירש איזה נכלל בשליחותו שיקח מאיזה שירצה [וע' לק' סה].

ל. ועד"ז הק' בתוס' נימא דמתני' איירי במתנה. ורע"א תי' די"ל דלא ידעי' כוונת השכ"מ אי כוונתו להשבת פקדון או למתנה, וכל שיש צד פקדון ומנה קבור אין נותנים.

הרשב"א דאי בפקדון א"כ חייב לשלם. שהרי הוא פשע כשלא צווה לבניו היכן היא, ומש"ה יורשין חייבין לשלם[לא].

ומסקנת התוס' דאף בלשון מתנה לרב חיישי' למנה קבור[לב].

תיא) **והילכתא למנה קבור לא חיישי'.** לכאו' הוא כלל בכ"מ דתולים בידוע לנו, ולא חיישי' שמא יש אחר.

והרמ"א [חו"מ רמ ד] כת' דהנותן מתנת שכ"מ, ושוב נתן שדה א' לשני, אמרי' דודאי נתכוון למקום או קרקע הידוע לו. ומאחר שאין יודעין שיש לו מקום או קרקע אחרת, קנה השני. והגר"א [שם כב] ציין לסוגיין.

תיב) **שם. והילכתא למנה קבור לא חיישי'.** **הריטב"א ור"ן** כת' דמ"מ ש"מ שהאומר תנו 'מנה', משמע מנה בעין. [ולא אמרי' דכוונתו שווה מנה]. ואף דלמסקנא לא חיישינן למנה קבור, מ"מ מנה ממש קאמר.

ואם יש לו מנה, קנאו. ואם נאבד מנה מנכסיו הפסיד [וכדאי' מנחות קח: מראיהו אבוד, דיד בעל השטר על התחתונה]. אבל היכא דאמר 'מנה מנכסי' זוכה בכל מקום[לג].

והריטב"א כת' מיהו אם אין לו מנה בעין נותן דמי מנה[לד]. אבל **הר"ן** כת' דאם אין לו מנה בעין הפסיד.

דף יג:

תיג) **ר"ש שזורי אומר אף המסוכן.** דשכיב מרע אמדי' דעתו שכוונתו לומר 'תנו'[א]. [**והגמ'** [ב"ב קמה:] מביאה מדברי ר"ש שזורי דאזלי' בתר אומדנא, ואף שלא פירש וסיים דבריו].

קנין מעמד שלשתן

תיד) **אמר רבא מסתברא מילתיה דרב**[ב] בפקדון וכו'. דשייך בו קנינים [כ"מ רש"י והראשונים]. ע' בסמוך.

אבל **רש"י** [קידושין מח.] כת' דפקדון איתיה בעין וסמכה דעתא דמקבל. ומשמע דל"מ מעמ"ש במלוה משום דלא סמכא דעתיה. והמהרי"ט [חו"מ צה, הו' בקצות קכו ה] הביא דחד מרבוותא הביא כן מדברי רש"י. והמהרי"ט חלק דלא איכפ"ל דהמקבל לא סמך דעתיה. אלא דרש"י קאי לענין קידושי אשה, האם האשה סמכא דעתה [עי"ש].

ומבואר דמעמ"ש במלוה הוה חידוש, דמשתעבד לזה. ואילו מעמ"ש דפקדון הוה מגדרי הקנאה בעלמא. אך **האחרונים** הביאו דאף למ"ד דמעמ"ש הוה דוקא בפקדון נתחדש דהנפקד נהיה שומר של המקבל. [וכן נקט הפנ"י, ע' בסמוך]. ומדברי הרא"ש מבואר דהגדר דחיובי השמירה מחמת הראשון עוברים לשני.

אבל **הקצות** [קכו יז] נקט דהשומר לא נתחייב למקבל בשמירתו. דמעמ"ש הוה רק קנין על גוף הפקדון, שצריך להחזירו. ומ"מ לא מצאנו שיתחייב באונסין.

תטו) **וטעמא מאי וכו'. רש"י** פי' מ"ט במלוה קנה[ג]. ומשמע דבפקדון ניחא. **והקצות** [קכו ג] ביאר דבפקדון י"ל דתקנו קנין חדש, שהרי תקנו כמה קנינים מדרבנן. אבל במלוה דנחשב דבר שאינו ברשותו, ולא שייך בו קנין. והגמ' שואלת

לא. אך כת' **הרשב"א** דסוגיין קאי לרב, ורב ושמואל דאמרי תרוייהו מלוה ע"פ אינה גובה לא מן היורשין ולא מן הלקוחות.

לב. **ותוס'** לא גרסו מנכסי נותנים. אבל **הרשב"א** כת' דאף לגיר' זו יש ליישב דרב קאי על דרך כלל ופרט, וה"ק תנו מנה לפלוני מנכסי נותנין, ודוקא באומר מנה זה הוא שנותנין, אבל מנה סתם אין נותנין.

לג. ודנו אי אמרי' דליפות את כחו, וכדאי' [לק' סו.] דמחמרא ליפות כחו. עי"ש שהאריכו בכ"ז.

לד. וא"כ הפסידו לפי חשבון, כדאי' [תוספתא ב"מ] ב' שהטילו לכיס זה מנה וזה מאתים נגנב מהם או נאבד מהם חולקים לפי חשבון.

א. ומבואר בסוגיין דכל מי שהוא בכלל מתנת שכ"מ, אמרי' דדינו כמסוכן לענין זה. [ואף מתנת שכ"מ הוא במי שבהול למות].

ב. **ורע"א** [בגהש"ס] ציין כעין לשון זה בכ"מ. [דרבא נתקשה בסברת רב, ואמר דבאופן מסויים הסברא כדבריו]. **והשיטמ"ק** [ב"מ טז:] הביא **דריצב"ש** העלה צד ד'האלקים אמר רב' אינו מדברי רבא, אלא תלמודא מסיק הכי לדחות דברי רבא [עי"ש]. אך כת' דבכל דוכתי משמע דהכל הוה מדברי מאן דאמר מסתברא.

ג. **והרא"ש** [כתובות ט י] הביא קו' הגמ' למה קונה בדבור בעלמא במעמד שלשתן, הא קי"ל דאפי' בקנין אגב קרקע אין הלואה ניקנית.

מ"ט. [ועפ"ז הקצות דן דמעמ"ש בפקדון לא הוה הילכתא בלא טעמא. ע' בסמוך].

אבל **תוס'** [לעיל יא: ד"ה כל] הק' מ"ט הוצרכו לתקן מעמ"ש בפקדון, דאמר דהוה הילכתא בלא טעמא וכו'. ומבואר דאף פקדון נחשב הילכתא בלא טעמא.

תטז) **שם.** ומסקנת הגמ' דמעמד שלשתן הוה הילכתא בלא טעמא, ויש **ראשונים** דנקטו דלא שייכא לגדרי הקנינים. אבל **האחרונים** הביאו דמבואר **בתוס'** [ד"ה במעמד] דגדר הקנין מדרבנן משום זכין.

והריטב"א ביאר דמעמ"ש הוה הקנאה דלווה, שמשעבד נפשו. דהא א"א להקנות מלוה ע"פ כלל, ואין לו הקנאה מחמת המלוה לא באגב ולא בחליפין. והאיך אפשר שיהא יכול להקנותה בדיבורא בעלמא[ד].

והרי"ף [ב"מ קיד, סח. בדה"ר] כת' דדוקא כשיש אצלו חוב, אבל היכא דהמחהו אצל חנווני ואמר לו הלויני ותן לו ל"ק, ויכול לחזור בו[ה]. [וכדאי' ב"מ שם דהמחהו יכול לחזור[ו]].

תיז) **רש"י ד"ה מאי טעמא.** במלוה קנה, הא ליתא בעינא דלקנייה. מבואר דמלוה [על פה] אינו נקנה משום דאינו בעין[ז]. **והרי"ף** [ב"ק לו:, יח: בדה"ר] כת' דל"מ אמירתו בגבוה על חוב, שהרי אינו ברשותו. **והמלחמות** [שם] הוסיף דלא קנאו מעולם[ח].

והגר"ח [מכירה כב] כת' [בדעת הרמב"ם] דהוה חסרון במעשה הקנין, דהחוב אינו נתפס בקנינים. אבל עיקר החוב שייך בו מכירה[ט].

ודעת **תוס'** [ב"ב קמח.] דמלוה נקנה אגב קרקע[י].

והבעה"מ [ב"ק שם] חלק [ע"ד הרי"ף הנ"ל] דחוב נחשב ברשותו, שהרי אינו מסרב לתת לו[יא]. ואי אינו ברשותו, א"כ האיך מהני להקנות במעמ"ש[יב].

והמרדכי [ב"ב תקסה] כת' דיכול להקדיש פקדון ומלוה שאחרים חייבים לו [ודלא כרי"ף הנ"ל[יג]]. ואע"פ שמלוה אינה ברשותו, מ"מ יכול ליתנה במעמד שלשתם. ואילו לא היה יכול להקדיש לא היה יכול ליתן. [וצ"ב דאי אינו ברשותו האיך מהני. ויש שפי' דכוונתו דתקנו מעמ"ש להקנות, ועי"ז נחשב דבר שברשותו, ואף יכול להקדישו[יד]].

ודעת **שא"ר** דאף דנקנה במעמ"ש דהוה הילכתא בלא טעמא, לא נחשב עי"ז דבר ששייך בו קניינים [וכמ"ש המלחמות הנ"ל]. **והתומים** תמה בזה. **והקצות** [סו ב] ביאר דגדר מעמ"ש הוה מחמת הלווה, שזוכה עבור המקבל[טו]. ולא מהני אמירתו לגבוה כיון דיכול להקנותו במעמ"ש, דמעמ"ש לא הוה מחמת הנודר, ולא תלי בדידיה.

ורע"א [שו"ת קמד] נסתפק האם דעת הבעה"מ דמלוה נקנית אגב קרקע [וכדעת תוס'] ומש"ה נקנה אף

ד. והריטב"א הוכיח דע"כ מעמד שלשתן אינו אלא ברצונו, דהקנאה דלוה הוא דמשתעבד נפשיה. [וע"ע בסמוך].

ה. [כל זמן שלא נתן לו].

ו. אך לדעת ר"ת [הו' הו' בראשונים שם, ע' בסמוך יד.] אף שקנה, מ"מ לא נפרע חובו.

ז. **ותוס'** [ב"ק שם] כת' דהוה דבר שלא בא לעולם.

ח. **והאחרונים** דייקו מדברי המלחמות דיש לדון על החוב מב' צדדים, מחמת הקנאת עצם החוב [ובזה כת' דאינו בעין ואינו ברשותו], ומחמת המעות שיבואו לפרעון [ובזה כת' דלא קנאם מעולם].

ט. וביאר דאפ"ה ל"ש להקנות החוב באמירתו לצדקה, דאף אמירתו לגבוה תליא בגדרי הקנינים. [ובפשוטו משמע דהוה חסרון בקנינים דידן. אך **הברכ"ש** [ב"ב נז] כ' דכוונתו דא"א להקנותו כלל בקנינים [וחסר באפשרות הקנאה, דאין לו המושכות], ול"מ כל קנין שיהא].

י. וכ"מ **ברש"י** [כתובות נה:] שכת' דמטבע אינו נקנה בחליפין אלא אגב קרקע. ולכאו' איירי בהלואה. וכן **רשב"ם** [ב"ב עז:].

יא. **והמלחמות** דחה דגזל מטלטלין הוה אינו ברשותו, אף כשמתרצה ליתן לו.

יב. **והמלחמות** תי' דהוה כהילכתא בלא טעמא.

יג. **והבית מאיר** [יו"ד רנח] כת' דדברי המרדכי הם נגד כל הפוסקים. אבל **התומים** [סו ב] כת' דבמידי דרבנן לא אמרי' דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט [דתלי' בספק נדרים ז. אי יש יד לצדקה, ובמידי דרבנן אזלי' לקולא]. וה"נ קנין מעמ"ש הוה מדרבנן, ומש"ה אף דבהקדש מהני, בצדקה ל"מ.

יד. ועיל"פ דהוה דבר שאינו ברשותו, כל היכא דאי' בקנין הדיוט אמרי' אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. ומהני אמירתו מדרבנן, וכמו שמקנה במעמד שלשתן.

באמירתו. א"נ דכוונת הבעה"מ דלאחר שתקנו קנין מעמ"ש, עי"ז מהני בו אף שאר קנינים. [וכדברי המרדכי].

תיח) **שם. בגמ'** [ב"ב קמח.] אי' דתקנו מתנת שכיב מרע דוקא במידי דאיתיה בברי, אבל אם אמר ידור פלוני בבית זה ל"מ. והא דמהני מתנת שכ"מ במלוה, אף דליתא בברי[ט], תי'[י] ר' אחא ב"ר איקא דמהני מעמד שלשתן. [ומשמע דעי"ז נחשב דבר הראוי לקנין[יח]].

תיט) **שם. האחרונים** דנו אי מהני מעמ"ש בגזילה, דאינו ברשותו. ובפשוטו למ"ד דמהני במלוה דאינו ברשותו[יט] [וכדברי הרי"ף הנ"ל], ה"ה דמהני בכל אינו ברשותו[כ]. אך **האחרונים** העלו צד דל"מ מעמ"ש בגזל[כא], וגרע ממלוה[כב] [וי"ל דתקנו שמלוה יחשב ברשותו. אבל בגזל לא תקנו].

תכ) **תוד"ה גופא.** אוריב"א וכן ר"ת דבמעמ"ש קנה בע"כ של לווה ושל נפקד. **והרמב"ן** חלק דמעמ"ש מהני דוקא מדעתו[כג]. דהקנאה דלוה הוא ומשעבד נפשיה. ומסתבר דלא פליגי אמוראי בגדר הקנין. [ע' סו"ד התוס'].

תכא) **בא"ד למה הוצרכו לתקן מעמ"ש יאמר לו זכי.**

ותוס' [ב"ב פה. ולעיל יב:, וכן הרשב"א ושא"ר כאן] הק' דנימא תן כזכי [ור"ת דחה דבמתנה לא אמרי' תן כזכי. וכן לא אמרי' תן כזכי אלא היכא דמוסר מיד לידו].

ועוה"ק הראשונים [רא"ש] דעב"פ קשה דיאמר לו זכי להדיא. **והראשונים** הביאו דב"מ בגמ' [ב"ב שם, לגיר' דידן] דברשות הלה המופקדים, כיון שקיבל עליו קנה. [אך י"ג שם באופ"א, ע' תוס'].

אבל **התוס' רי"ד** [יג.] תי' דל"מ, שאין רשותו קונה לאחרים. ומש"ה צריך שהמקבל ימשוך. אך **הראשונים** [בסוגיין, ורמב"ן ורבינו יונה ב"ב פה.] **הביאו** מהגמ' [ב"ב הנ"ל] דיכול לקנות בחצירו עבור אחר[כד]. **והמחנ"א** [חצר א, וקצות רמד ג] ביאר דתלי אי חצר משום יד או משום שליח [ואין שליח עושה שליח] [עי"ש].

תכב) **בא"ד ועוד אף כשאין הפקדון ביד הנפקד יקנה באודיתא וכו'.** צ"ב דלכאו' הוה קו' בפנ"ע, אמאי הוצרכו לתקן. ומשמע מדברי התוס' דהוה קו' דוקא היכא דאין הפקדון בידו. **והמהרש"ל** ביאר דאודיתא הוה שקר וחז"ל לא רצו לסמוך ע"ז, והוצרכו לתקן.

טו. והביא מש"כ תוס' [ד"ה במעמד] דבעכו"ם ל"מ זכין.

טז. **והקצות** [רנג יא] כת' ליישב לראשונים [הנ"ל] דמלוה נקנה אגב קרקע, לא אמרי' דאית' בבריא אגב קרקע, דלחודיה אינו נקנה. [ותלי בגדר קנין אגב]. [וצ"ב מה מהני סברא זו לענין אינו ברשותו, ואף דבגדר הקנין נטפל].

יז. ורב פפא תי' הואיל ויורש יורשה.

יח. וכסברת המרדכי. **והקצות** [שם] כת' דלא דמי, דהתם הטעם דתקנת שכ"מ משום שלא תטרף דעתו [שרוצה לעשות קנינים], ותקנו דוקא היכא דראוי לעשות קנין, וה"נ מעמ"ש ראוי לעשות איזה קנין. אבל אמירת שכ"מ לא תלי בגדרי קנין הדיוט דמעמ"ש. [ול"ד לאמירתו לגבוה, דהוה כאילו עשה קנין זה בהדיוט].

יט. אבל למ"ד דל"מ במלוה אלא בפקדון, א"כ לכאו' ל"מ בדבר שאינו ברשותו. אבל הקצות [קצד ד הו' בסמוך] נקט דאף להך מ"ד מהני בפקדון דכפריה, אף דאינו ברשותו. [ודוקא מלוה דאינו בעין ל"מ].

כ. וכן מבואר **במהר"ח או"ז** [קיא] שכת' דמהני מתנת שכ"מ בדבר שאינו ברשותו [מטלטלין שתפס המלך], דהא אי' במעמ"ש ובירושה. [אבל התשב"ץ [הו' בסמוך] נקט דתלי במ"ד משום ירושה או משום מעמ"ש, דל"מ בזה מעמ"ש].

כא. והביאו דה**תשב"ץ** [ב רלה, הו' באו"ש זכיה י ב] נקט דל"מ מעמ"ש במלוה דכפריה, דל"מ אלא בהרשאה. [אך אפשר דכוונתו כסוברים דל"מ מעמ"ש בע"כ של נפקד, והיכא דכפריה לא יסכים].

כב. **והשיטמ"ק** [ב"ק לו:] הביא **ר"מ סרקסטה** דמהני מעמ"ש בגזל שנתרצה להחזיר. **ובשי' ר' שמואל** דייק דוקא נתרצה להחזיר, הא לאו הכי ל"מ. וכת' דלא משמע דהוה משום דל"מ מעמ"ש בע"כ. א"כ מבואר דל"מ מעמ"ש בגזילה. [ואפ"ה היכא דנתרצה להחזיר נקנה. וכדעת הבעה"מ דהיכא דנתרצה להחזיר חשיב ברשותו. ועוד אפשר דלענין מעמ"ש כו"ע מודו, דכל הגריעותא בגזל לענין מעמ"ש משום דאינו שולט בו, דהא תקנו דמהני אף במלוה].

כג. **ותוס'** הביא צד לדחות דהוצרכו לתקן במקום שהפקדון אינו ביד הנפקד, דל"מ זכה. [ודחו דדוחק לומר דאיצטריך רק כה"ג]. אבל **הרמב"ן** כת' די"ל דמהני לקנות אף היכא שאינן ברשותו של נפקד, כגון שהטמינן בשדה שאינו שלו, או שהפקידן אצל אחר. ואעפ"כ קנה במעמ"ש הואיל וישנן בעולם [אף למ"ד דל"ק במלוה, שאינה בעולם].

כד. אך ע' **רמב"ם** [מכירה ד ו] ונו"כ. **והשיטמ"ק** [ב"ב שם] הביא **שיטה לנ"ל** דכיון דברשות הלה המופקד מהני שקיבל עליו מדין מעמ"ש.

והמהרש"א ומהר"ם ביארו שתקנו לא יצטרכו לחזור אחר עדים, דמדין קנין אודיתא בעי עדים[כה].

והקצות [קצד ד] יישב דהוצרכו לתקן בע"כ, וכמ"ש בתוס', ובכלל זה היכא שהנפקד כופר. ובפקדון דכפריה אינו ברשותו ול"מ קנין אודיתא [למש"כ שם דאודיתא הוה בגדר הקנאה[כו]] ולכן הוצרכו לתקן מעמ"ש. ואילו מעמ"ש מהני אף במה שאינו ברשותו. [אך יש שהעירו דקאי הכא למ"ד מעמ"ש מהני דוקא בפקדון ולא במלוה. ולהך מ"ד מנ"ל דמהני בדבר שאינו ברשותו[כז]].

והפנ"י ביאר דכוונת התוס' דנפק"מ האם נעשה שומר של המקבל. דהא בלא"ה צ"ב מה הנידון אי מהני בע"כ, ומה נפק"מ לנפקד בזה[כח]. אלא איירי דאינו רוצה להיות שומר שלו, או דיש לו איזה טענה על הפקדון. ואילו קנין אודיתא, נהי דקנה את גוף הפקדון, אבל לא נעשה שומר של הקונה. ומש"ה איצטריך מעמ"ש. אבל אי הוה מדעתו, קיבל דקיבל עליו נעשית שומר שלו. ועד"ז כ' **התור"ג** דתוס' הוכיחו דמהני מעמ"ש בע"כ, ומש"ה איצטריך שהנפקד מחוייב להעמיד את הפקדון למקבל [ואינו יכול לומר לאו בע"ד דידי את[כט]]. דאי הוה דוקא מדעתו סגי באודיתא[ל].

תכג) **שם. יקנה באודיתא.** משמע בתוס' דאודיתא הוה בגדר 'קנין', וכן תוס' [ב"מ מו.] דנו דלענין פדיון מעש"ש יקנה באודיתא[לא]. אבל **בשו"ת הרשב"א** [ד נ] כ' דל"מ הודאתו בלא מעשה קנין, אלא דבי"ד מחייבין אותו ע"פ הודאתו[לב].

והקצות [קצד ד ומ א] נקט דאודיתא הוה קנין כשאר קנינים[לג], ול"מ בדבר שאינו ברשותו[לד]. אבל **החזו"א** [ב"ק יח ו] כת' דהודאה אינו קנין, אלא דהוה כח הדין לדון ע"פ הודאתו. ונקבע הדין כפי הודאתו[לה].

תכד) **בא"ד [סו"ד] ומיהו לההוא טעמא וכו' בהיא הנאה וכו' משמע דל"ק אלא מדעתו. והרא"ש** כת' דאף דהך טעם איצטריך למעמ"ש במלוה [אבל מעמ"ש בפקדון מהני בלאו הכי, וכמ"ש בדעת רש"י], מ"מ אין נר' דתקנו בב' ענינים.

ותוס' כת' דבלא"ה טעם זה לא קאי למסקנא. אבל **הרמב"ן** הוכיח מתי' זה דל"מ בע"כ, ואף דאסיקנא דהוה הילכתא בלא טעמא, מיהו ודאי לא פליגי במילתיה דרב. ורב אשי קי"ל טפי מינן בתכסיסא דהמחאה, האם צריך לומר 'אין' או לא.

והרא"ש דחה דתקנו חכמים לפי דעת העולם דניחא להו בהכי. הלכך עשו תקנה קבועה שיקנה כל אדם, ואפי' אם יש אדם דלא ניח"ל בטלה דעתו,

---

כה. וכ"כ **הקצות** [מ א] דאודיתא בעי עדים [ואל"כ לא קנה כלל]. **ורע"א** [בב"מ] דן ליישב בזה קושיית **תוס'** [ב"מ מו., ועפ"ז הביא רע"א מדברי התוס' דל"צ עדים]. אך **הנתיבות** [שם] פליג מהני בלא עדים, דלא איברו סהדי אלא לשיקרי. [וכן נקט הפנ"י בסוגיין דהיכא דל"צ עדים בהודאה, ובסוגיין הנפקד לחוד נאמן כדין שליש]. עי"ש משובב.

כו. **והאחרונים** דנו בזה האם הוה הקנאה, או הנהגת בי"ד מכח הודאת בע"ד, וא"כ מהני אף כשאינו ברשותו.

כז. [וצ"ל דהקצות חילק דמלוה ל"מ דאינו בעין. אבל בדבר שאינו ברשותו ל"מ דפליגי].

כח. ודוקא במלוה אמרי' הראשון נח לי.

כט. **והתור"ג** נקט דבקנין אודיתא מצי אמר לאו בע"ד דידי את. ויל"ד אי כוונתו דכל המוכר פקדון, יוכל הנפקד לומר ללוקח לאו בע"ד. או דאודיתא אינו קנין, והנפקד אינו מאמין להודאה זו.

ל. ויל"ע דאף אי קיבל עליו בשעת אמירה, אי חזר בו אח"כ אמאי לא יוכל שוב לומר לאו בע"ד דידי את.

לא. **ותוס'** [ב"ק קד:] תי' דל"מ לקנות מדאורייתא. ויש **אחרונים** שנקטו כוונתו דהוה קנין דרבנן [והמחנ"א משיכה ב ושעה"מ לולב הביאו דס"ל דקנין דרבנן ל"מ לדאורייתא]. [ע' תורא"ש ב"ב קמט.]. אבל **רע"א** [ב"ק יב.] פי' כוונת התוס' דל"מ לקנות מדינא, אלא לדון ע"פ [וכסברת הרשב"א].

לב. וע' רשב"א [קיד' כו:] וריטב"א ישנים [ב"מ מו.]. וע"ע מה שציין הקצות שם. [והמקו"ח תמח ח הכריע דל"מ אודיתא באיסורא].

לג. **והקצות** דן דמהני למכירת חמץ.
ובס' ארעא דרבנן [אלגאזי ה קצא בהערה, הו' בפתח"ת רג ג] הביא דהמוצל מאש נסתפק האם מהני הודאתו על לולב שיחשב 'לכם' ויצא יד"ח. ועוד נסתפק היכא דהקנה בהודאה, ולאחר שנטלו חזר והודה שהוא של נותן, האם אמרי' דממ"נ למפרע לא יצא יד"ח. והארעא דרבנן הכריע דודאי יצא יד"ח.

לד. **והקצות** הביא **דתוס'** [ב"ב קמח.] נקטו דמלוה נקנה באודיתא, וביאר דתוס' ס"ל כצד דמלוה נקנה אגב קרקע. והביא **דהתשב"ץ** [א קנב] כת' דהלואה אינה נקנית באודיתא.

לה. ועפ"ז נקט דמהני אף בדבר שאינו ברשותו. ואף במלוה. וכ"ד החכ"צ [טז, הו' בפתח"ת רג ג] דמלוה נקנה בהודאה.

וקנה בעל כרחו של זה. [אף לאמימר ורב אשי].

והרא"ש [כתו' ט י] הביא **דתוס'** הוכיחו להיפך מדברי אמימר, דבשעת הלואה נשתעבד לכל דאתי מחמתיך, א"כ עכשיו בע"כ צריך להשתעבד למאן דאתי מחמתיה. והביא דדחו ראיה זו, דה"ק לכל דאתי מחמתך שארצה להשתעבד מדעתי. ודוקא כשנתרצה פקע שיעבוד ראשון וחל שיעבוד השני.

תכה) **תוד"ה תנהו.** אור"ת דאע"ג דהמוכר שט"ח וחזר ומחלו מחול וכו', במעמד שלשתן א"י למחול[לו]. **והרא"ש** ביאר דכיון דהיו במעמד א' נסתלק שעבוד המלוה מעל הלוה. ואפי' שעבוד הגוף שהיה לו עליו פקע, ונשתעבד גופו לשני, ולא נשאר לראשון שום זכות בו. **והרא"ש** ביאר דמעמ"ש עיקר הקנין משום הילכתא בלא טעמא, משום תקנת השוק. ותקנו נמי שישתעבד גופו לשני. ולא יוכל הראשון למחול, דאל"כ בטלה עיקר התקנה. שלא יוכל הסוחרים לסמוך עליו.

אבל דעת **הרמב"ן** [בסוגיין, וקידו' מח. וב"ב קמד] דאף במעמ"ש יכול למחול, דהוה בכלל כל מוכר שט"ח דחזר ומחלו מחול.

תכו) **שם. במעמ"ש א"י למחול. הראשונים** הביאו מדברי אמימר רב אשי דהלווה שעבד נפשיה, ומש"ה לא מהני מחילה. **והר"ן** ביאר דאע"ג דטעמייהו לא סלקא, מ"מ יש לנו לומר דלא פליגי בדין ההמחאה, אלא בטעם[לז].

והרמב"ן חלק דהך 'נעשה כאומר' [דאמימר] לא הוה מדין תורה, אלא תיקון חכמים דאינהו הוא דאמדינהו ואמרו כיון דבמעמ"ש אקני ליה סמכא דעתייהו, וקרי' ביה 'אתי מחמתך'. ואף דלא אקני ליה ממש בדרכי הקנאה.

והרמב"ן הוכיח כן, דאל"כ [כיון דקבעו חז"ל שמשתעבד לכל דאתי מחמתיך] א"כ כל מוכר שט"ח לחבירו נמי אתי מחמתיה[לח], ויכול למחול.

תכז) **שם. אע"ג דהמוכר שט"ח וחזר ומחלו וכו'.**

הרא"ש ביאר דכל מוכר שט"ח [שלא בפני הלוה] מהני מחילה דכיון דאין קנין נתפס בשיעבוד שיש למלוה על גופו של לוה, להקנות אותו שיעבוד ללוקח. הלכך נשאר זכות למלוה בו ומחילתו מחילה.

והריטב"א ביאר דתרי שעבודי אית ליה למלוה על הלוה, שעבוד הגוף ושעבוד נכסים [מדין ערב וכדאי' בכורות מח.]. ומהני מכירה רק על שעבוד הנכסים, דשעבוד הגוף לאו בר מכירה הוא. דבשלמא שעבוד שיש למלוה בנכסים יכול למכור שהרי יש לו זכיה ממש בהם שיכול לתופשם בחובו, משא"כ בשעבוד הגוף.

ומש"ה כשחזר המלוה ומחל ללוה נפקע שעבוד הגוף, וכיון שנפקע שעבוד הגוף נפקע שעבוד הנכסים. [שהרי חיובו היה מדין ערב[לט]]. וכ"כ **הרא"ש ור"ן** [כתוב' פה:] **בשם ר"ת** [וכן התוס' רא"ש וריטב"א קידו' מז:].

ועפ"ז ביאר **הריטב"א** דבמעמ"ש הלווה משעבד עצמו לזה שהמחוהו אצלו, ושוב אין המלוה יכול למחול לו. דאטו אם זקפן עליו במלוה, וישעבד עצמו בשטר לזה שהמחוהו אצלו, מי איכא למימר דמחילתו של מלוה מהניא ליה[מ].

לו. [וכ"כ תוס' ב"מ כ., ב"ק פט. ועוד]. וכ"פ השו"ע [חו"מ סו כט].

לז. אבל **הרמב"ן** כת' [בהמשך דבריו] דאף אי נימא דאמימר הכי הוה, אנן לא קי"ל כאמימר. וכת' דאין לומר דאידהו קים ליה בדרב [כדאמרן לעיל גבי בע"כ], דמחילה מילתא אחריתי היא, ולא איירינן בה השתא ולא מסקינן לה אדעתין כלל.

לח. **והרמב"ן** כת' דמאן דקנה מיניה בכתיבה ובמסירה או באגב ודאי אתי מחמתיה הוא ולא יהא יכול למחול, וכי מפני שהקנה לו במעמד שלשתן הוא שנעשה למפרע כמי שאמר לו כך, אלא לאמימר בכל הלואה קאמר דנעשה כמשעבד לו ולכל דאתי מחמתיה וא"כ לעולם לא משכחת דמוחל, וקשיא דשמואל אדשמואל.

לט. **והר"ן** [כתו' שם] הק' האיך גובה מנכסים כשמת הלווה, הא ליכא שעבוד הגוף. ועי"ש וקצות [סו כו, ומשובב לג] ותומים [שם מג].

מ. ולכאו' כוונתו להא דאי' [כתובות פו.] דמקרקש ליה זוזי, ויכתוב לו שטר בשמו. [ולכאו' היינו שמשעבד עצמו לחוב הראשון. ולא התחייבות מחודשת]. וכ"כ **הר"ן** דהו"ל כאילו זקפן עליו במלוה, דתו לא מצי מחיל.

אבל **תוס'** [קידו' מח. כתו' פה: וכ"מ] כת' הטעם דהמוכר שט"ח וחזר ומחלו מחול, משום דמכירת שט"ח דרבנן. וכן דעת **הרי"ף** [כתו' שם מד בדה"ר] **והרמב"ם** [מכירה ו יב][מא].

והראב"ד [שם] כת' טעם נוסף דמהני מחילה[מב], שהלוה אומר ללוקח אני לא שעבדתי לך את עצמי. ועפ"ז כת' הראב"ד שאם כתב לו בשטר חובו הריני משועבד לך ולכל הבאים מכחך אינו יכול למחול. [והו' בסמוך]. [ועפ"ז מתיישב דבמעמ"ש שעבד עצמו ואינו יכול למחול].

והאחרונים הק' לסוברים דמהני מחילה משום דהוה מדרבנן, א"כ מ"ש מעמד שלשתן, דהוה ג"כ דרבנן. [ואדרבה גרע, דהוה הילכתא בלא טעמא]. **והפנ"י** תי' דעשו קנין מעמ"ש כשל תורה.

והאחרונים דנו דמכירת שטר חוב מדרבנן, לא שינו את עצם החוב. ונשאר חייב למלוה הראשון, אלא דהשני קנה זכות על מלוה זו. משא"כ מעמ"ש העתיקו את עצם החוב. ועוד יש שפי' דגדר הדבר שהלווה שעבד נפשיה, ומש"ה מחוייב בדבר [ולא תלי במלוה][מג].

תכח) **בא"ד וכן משמע [קידו' מח.] וכו' אשה סמכא דעתיה וכו' ואמאי לא מסיק וכו' אלא משמע דמעמ"ש א"י למחול. והרמב"ן** [שם] דחה דכוונת הגמ' דכסיפא מילתא לחזור ולמחול [כיון דהבעל אמר לפניו], ומש"ה סמכא דעתה. [וכן הביא **הקצות** [קכו ה] מדברי **הריטב"א** שם].

והקצות כת' דעפ"ז מתיישב אף קו' הרא"ש דבטלה תקנת הסוחרים.

תכט) **בא"ד וי"ל דלא תקנו בכתובה דאפשר שלא תבא לידי גביה לעולם. בפשוטו משמע דקאי דוקא בכתובה. וכ"כ הרמב"ן** [ב"ב קמד. בשם ר"ת] דלא תקנו בכתובה בעודה תחתיו, דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים. דלית ליה גביו כלום בשעת אמירתו[מד].

אבל **תוס'** [ב"מ כ.] משמע דהוה סברא כללית, דכת' די"ל דלא תקנו מעמ"ש אלא בדבר שראוי לגבות מיד, אבל בכתובה דאינו חייב עתה עד אחר גרושין וגם שמא לא תתגרש לא תקנו מעמ"ש. **ותוס'** [ב"ק ע.] נסתפקו דשמא כשיש ספק על החוב לא תקנו, כיון שאינו יכול להוציא [שצריך הרשאה], דומיה דכתובה.

והש"ך [קכו א] האריך דמלוה תוך זמנו ודאי מהני מעמ"ש, ותוס' דנו דוקא בכתובה.

תל) **שם. הש"ך** [סו צז] הביא דמבואר בראשונים דמהני מעמד שלשתן אף במלוה בשטר. והש"ך כת' דנראה דמעמ"ש מהני דוקא במלוה ע"פ, אבל מלוה בשטר אינו נקנה במעמ"ש, ואפי' גוף החוב. דבשלמא בחוב בע"פ נסתלק הלוה מן המלוה לגמרי, ונקנה במעמד שלשתן[מה]. אבל מלוה בשטר כל זמן שהשטר ביד המלוה ובאי כחו, הלווה עדיין לא נפטר מהמלוה [ואינו יכול לטעון פרעתיו]. ולא תקנו מעמ"ש במלוה בשטר, ואפי' אם ימסור השטר בכתיבה ומסירה.

והש"ך כת' דאף לדברי תוס' והראשונים דשייך מעמ"ש במלוה בשטר, ה"מ שחייב לו גוף החוב. אבל ל"מ שיחשב מלוה בשטר לשני. [וא"א לגבות ע"י השטר הזה].

אבל **הש"ך** הביא דמשמע בפוסקים דאף השטר ושעבוד שבו נקנה במעמ"ש, ואף לטרוף לקוחות[מו]. **והש"ך** [סו ע] הק' דכיון דהטור ושו"ע [שם ד] כת'

מא. **והרמב"ם** ביאר דמן התורה אין הראיות נקנות, אלא גוף הדבר בלבד קנוי. לפיכך המוכר שטר חוב לחבירו עדיין יכול למחול. **והראב"ד** חלק דלא מן השם הוא זה וכו'.

מב. וכן הביא **הקצות** [סו כו] דהוה פי' שלישי בהא דמהני מחילה. [וציין לדברי **רש"י** כתו' פו.]. אך יש אחרונים דנקטו דכוונת הראב"ד ע"ד דברי ר"ת.

מג. **והברכ"ש** [כה] כת' דגדר מעמ"ש דחשיב דבר בעין וברשותו, ומש"ה אף דהוה קנין דרבנן הוה קנין גמור [כמשיכה], ול"מ מחילה.

מד. **והרשב"א** כת' דלא התקינו בכתובה, הואיל וישנה תחת בעלה ושמא לא תבא לגבות לעולם. ויש שדנו לפרש ע"פ יסוד הגר"ח דחיוב כתובה גרע מחוב תוך זמנו, דהוה רק חוב להתחייב [וע' רא"ש כתובות ה א].

מה. **והש"ך** ביאר דעשאו חכמים כאילו פרע הלוה למלוה, והמלוה נתן את המעות לזוכה ושוב חזר ונתן הזוכה המעות ללוה, דהלווה הוא בעל דבר של הזוכה, ושוב אין לו עסק עם המלוה הראשון כלל. [ויכול לטעון לזוכה פרעתיך וכה"ג].

מו. והש"ך דן דצריך עכ"פ מסירה, ומהני רק לענין דאי"צ כתיבה ומסירה.

דשטרות אינם נקנים בחליפין. דחליפין לא הוי כמסירה, למה פסקו כאן דמעמ"ש הוי כמסירה[מז].

ועד"ז כת' **הריטב"א** [בשם רבו] דמעמ"ש מהני דוקא בדבר שגופו ממון, אבל לא תקנו בשטרות שאין גופו ממון. לפיכך האומר לחבירו שטר שיש לי בידך תנהו לפלוני במעמ"ש לא קנה, דהא אין גופו ממון ואותיות אינן נקנות אלא בכתיבה ומסירה.

תלא) **תוד"ה במעמד ג'.** אור"ת דלא תקנו מעמ"ש בעכו"ם[מח], אם הנפקד או הלווה עכו"ם וכו' כיון דאפי' אמר זכי ל"ק. **הגר"א** [קעו נט] ביאר דתוס' כשיטתם דמעמ"ש הוא מטעם זכייה, אלא דמהני אפי' בע"כ או שאינו ברשותו. ועכו"ם ל"ל זכייה [כדאי' ב"מ עא:].

ובשו"ת הרשב"א [ב שעז] כת' דלא תקנו מעמ"ש בנכרי, דעיקר התקנה משום תקנת הלווין [דהוה הילכתא בלא טעמא]. ובעכו"ם לא תקנו. **והגר"א** [בליקוט] הביא סברת הרשב"א דלתועלת הלוה תקנוה[מט], כדי שלא תנעול דלת בפני לווין וא"כ דוקא בישראל.

אבל דעת **שו"ת הרי"ף** [בעיטור, והו' בטור ושו"ע קכו כב] דאף נפקד עכו"ם תקנו מעמ"ש. **והגר"א** [שם נז] ביאר דסברת הרי"ף דמעמ"ש הוה מטעם קנין, וקנין איתא בעכו"ם. [וכמ"ש תוס' קידו' ג:].

תלב) **בא"ד אם לא שא"י לישמט מהעכו"ם. הרא"ש** ביאר דכיון דקני בדיניהם, והמפקיד אפסיד אנפשיה[נ] שידע שיצטרך לתת לעכו"ם[נא].

תלג) **בא"ד ואם הנותן עכו"ם נראה דקנה דאם ממונו של ישראל הפקיעו וכו' כ"ש ממון העכו"ם. רע"א** [שו"ת קצד, הו' בע"א] **הביא דתוס' ס"ל דמהני** זכין[נב] לזכות מיד עכו"ם, ואין בזה חסרון שלוחו של בעל הממון [ע' מש"כ לעיל יא:]. **אבל רע"א** במקו"א [שו"ת קכא] **והקצות** [קסג א] דייקו דתוס' הוצרכו לסברת ממונו של עכו"ם הפקיעו, משום דלא עדיף מזכיה דל"מ עבור ישראל, כיון דהמזכה נכרי. [וכדעת תוס' ב"מ עא: דבעינן שלוחו של בעל הממון]. אלא דהוה הפקעה בעלמא [מקל וחומר].

תלד) **שם. ואם הנותן עכו"ם. הרא"ש** כת' דהנותן עכו"ם, וחזר בו ואנס את הנפקד והוציאו את הפקדון מידו, אינו חייב לשלם למקבל. דאינו אלא שומר לשני אלא כמו שהיה לראשון. ופטור מהאונסין.

אבל במלוה, והעכו"ם אנסו והוציאו בכח מן הלוה קודם שפרע לישראל חייב, הלוה לפרוע גם לישראל. שהרי כבר נתחייב לישראל. ומה שהעכו"ם אנסו אינו פוטרו מחיובו, שהמעות שאנס אינם מעות המלוה.

והאחרונים הביאו דמבואר ברא"ש דהנפקד מתחייב בשמירה למקבל, וכדברי **הפנ"י** [הו' לעיל]. ומבואר דגדר הדבר שמחוייב בשמירה לשני, כמו שהיה מחוייב לראשון. [שעבר עליו החיוב הראשון. ולא משום דחל חיוב שמירה מחודשת].

והקצות [קכו יז] תמה בזה במה נתחייב בשמירה כלפי השני. ואפי' למ"ד דמהני מעמ"ש במלוה, אבל חיובי שומרים חלו בשעת אונסין ועדיין לא נתחייב, ול"ש גדר מעמ"ש.

תלה) **אמר אמימר נעשה כאומר אישתעבדנא וכו'. הרמב"ן** הק' דאי נשתעבד לכל דאתי מחמתיה אמאי בעינן מעמ"ש, כיון דהמלוה אמר לו תנהו לפלוני, א"כ אתי מחמתיה. וישעבד לו [משום נעשה כאומר או משום בההיא הנאה].

והרמב"ן תי' דהיכא דלא הוה בפניו לא גמר דעתו ומשעבד נפשיה. ודוקא היכא דהוה במעמד שלשתן

מז. והביא דכה"ק **הגדולי תרומה** [כח ו א]. ואולי סבירא להו לחלק, וצ"ע.

מח. **והרא"ש** **והמרדכי** [שכט] הביאו דברי ר"ת דכיון דמעמ"ש הוי הלכתא בלא טעמא, הבו דלא להוסיף עלה, ול"ש מעמ"ש בעכו"ם.

מט. והביא מדברי הגמ' [בסמוך] נעשה כאומר בשעת הלואה, וע"כ היינו לתועלת הלווה [קו' הרשב"א בסמוך].

נ. וכ"כ **המרדכי** [שכט] דכל מי שקבל פקדון הוי כאילו מתנה בהדי המפקיד מעיקרא, שאם יבאו גנבים עליו או אנסין מחמת פקדון זה, שיטולנו ויתן להם ויפטר מן המפקיד.

נא. **ורע"א** דייק [לשון הרא"ש] דאינו מזיק גמור [וכדין מוסר], דנימא איהו דאפסיד אנפשיה, דהא לא נתכוון להזיק. אלא דאפ"ה יש סברא דכיון דהוה מחמת הצווי פטור. [וי"ל דהוה סברא בחיוב שומרים דהיכא דהאונס הוה מחמת המפקיד הנפקד פטור. וכן בבע"ח, כיון דפשע המלוה]. [ורע"א כת' דאפ"ה גבי משכון לא אמרי' כן, דהוה דבר אחר ולא גוף הממון].

סמכא דעתיה, דכסיפא מילתא לנותן לחזור בו. אבל שלא בפניו מימר אמר השתא הדר ביה.

אבל **הרשב"א** כת' דכוונת אמימר דלב בי"ד מתנה עליהן בשעת מלוה, ותקנו חכמים דהוה כאילו אמר לו בשעת מתן מעות משתעבדנא[נג] וכו'. אבל לא הוה אומדנא, שירדו חכמים לדעתן של לווים ושמו שכך התנה לו בלבו.

והרשב"א כת' דהכא אין ללוה תועלת בתנאי זה[נד] [ואדרבה פעמים שיש הפסד בדבר[נה]], אלא דתקנה התקינו חכמים כאלו אמר לו כך, כדי שלא תנעול דלת בפני לווים.

והרשב"א ביאר דכוונת הגמ' דכיון דהבע"ד יכולים להתנות מדעתם, מש"ה תקנו חכמים. אבל לא היו מתקנים בדבר דליתא כעי"ז מדינא[נו].

והרשב"א ביאר דאף דיכול לומר משתעבדנא לכל דאתי מחמתיך, הא פעמים שלא התנו, ופעמים שהלווהו על פה. ואף מלוה בשטר, פעמים שאינו מוצא עדים להקנותו לו בפניהם, ושמא יאמר לו הלה לאו בע"ד דידי את. והלכך התקינו שיהא מעמ"ש קונה בכל, ואלו לא היה תנאי לוה מהנה בכך, בלא טעמא לא היו מתקינין בכך. ובמסקנא דלא אשכחן טעמא אוקימנא לה בתקנתא גרידא בלא טעמא ומשום תקנת מלוה ולוה.

תלו) **משתעבדנא לך ולכל דאתי מחמתך. הריטב"א** ביאר דנשתעבד בכסף זה.

והריטב"א נסתפק האם חל שעבוד זה משעת הלואה, או רק משעה שהמחוהו אצלו ואילך[נז]. אך הריטב"א דחה דא"כ יוכל לחזור בו. וע"כ דמשעת הלואה חל שעבוד, דאיגלאי מילתא שלזה נשתעבד.

ובפשוטו משמע דנשתעבד רק לאחרון. אבל **הרא"ש** [כתובות ט י] כת' דעיקר שעבוד הגוף הוה אצל המלוה, ואישתעבדנא לך היינו שעבוד נכסים[נח]. [ועפ"ז כת' דיכול למחול, ע' בסמוך].

והרא"ש ביאר דאנן סהדי דהלוה אינו רוצה שיהא גופו משועבד לשניהם[נט], אלא ודאי הא דכתב ליה ולכל דאתי מחמתך קאי על שעבוד נכסיו, דיכול המלוה למכור. דבזה פקע שיעבוד המלוה, ולא נשאר משועבד כי אם ללוקח ולא על שיעבוד גופו. וכת' דעוד יל"פ הא דקאמר משעבדנא לך ולכל דאתי מחמתך פי' כשארצה להשתעבד יחול שיעבודי מעתה.

ובשו"ת הרא"ש [סח ט] הביא מסוגיין דמהני שטר שכתוב שמשתעבד לכל מי שמוציא שטר זה. ואעפ"י שהעדים שזכו בשעת הקנין לא הכירוהו, ולא ידעו מי יוציא השטר. אעפ"כ מועיל הקנין והזכות שזכו בשבילו. כדאמרי' בסוגיין.

אך הרא"ש דחה דבסוגיין המלוה מידו היה ידוע וניכר בשטר, ואגב דמשתעביד ליה משתעביד לכל מאן דאתי מחמתיה. אבל היכא דכתוב בשטר רק שמשתעבד למוציאו [והמלוה אינו ידוע, ולא משתעבד כלל[ס]]. וכת' דמ"מ מהני, וכדאי' [ב"ב קעב:] דמהני שטר שכתוב בו

נב. [ונקט דמעמ"ש הוה גדר כמו זכין, וכמ"ש תוס' בתחילת דבריהם 'כיון דאפי' אמר זכה ל"מ'].

נג. **והרשב"א** הביא כעי"ז [ע"ז סג:] בחנוני המקיפו דכיון דאורחיה לאוזופי קני ליה דינר גביה, וביאר דהוה תקנ"ח, דהא ל"מ לזכות ע"י עצמו.

נד. ול"ד לשאר מקומות דאמרי' נעשה כאומר, משום דיש לו תועלת בתנאי [וכדאי' ב"מ לד.], דיש לו הנאה דלא יטריחנו לבי"ד, ומש"ה שמו חכמים דעתו].

נה. דפעמים שהראשון נח והשני קשה, ומקפיד כדבי בר אלישיב דכפתי ושקלי לאלתר. אלא ודאי לאו מן הדין גמור, אלא תקנה התקינו כדי שלא תנעול דלת. ומילתא דניח"ל לתרווייהו זה שילוו לו, וזה שיוכל להסתפק בשלו ולמכור ולתת כמה שירצה ולא ימנע מלהלוות.

נו. **והרשב"א** הביא עד"ז מהא דאי' [לק' ל.] המלוה לכהן להיות מפריש עליו, ומפריש בחזקת יורשים שירשו קרקע. דכיון דאפשר להם להשתעבד, הלכך תקנו להן חכמים שיכול לגבות ברשות יורשים [אע"ג דלא שעבד לו אלא חלקו מן התרומה ומעשרות].

הרשב"א הק' דאי' [ב"ב קלא.] דתקנו כתובת בנין דכרין ירתון או יסבון, דבי"ד מתנין בדבר שהבע"ד אינו יכול להתנות. ותי' דהתם אפשר להתנות עליו שלא ירשנה [ולא פלוג לכתובה]. הילכך אף בי"ד מתנין. [אלא דנידון הגמ' באיזה צורה תקנו].

נז. וביאר דנקנה ע"י מעות הראשונות, אע"ג דנתאכלו המעות [וע"ד הא אי' קידושין נט. דשעבוד המעות קיים].

נח. והביא דברי **ר"ת** [הו' לעי'] דיש ב' שעבודים. [ויש בזה חידוש דמשתעבד שעבוד נכסים לזה, להשתעבד לשעבוד הגוף שמשעבד עצמו לאדם אחר].

נט. **והרא"ש** ביאר שלא הועיל הקנין להיות גוף המלוה משועבד ללוקח מכח קנין המלוה, ונמצא שנשאר עדיין שיעבוד גוף הלוה ביד המלוה. ווהלווה אינו רוצה להשתעבד גם ללוקח, ע"י שכתב משתעבדנא לך וכל דאתי מחמתך.

ס. וכוונתו לשיטתו דבסוגיין עיקר שעבוד הגוף הוה למלוה. ואילו התם לא שעבד עצמו למלוה שהלווהו, אלא למי שיוציא השטר לבסוף. [ומבואר דהרא"ש מודה דהתם נשתעבד שעבוד הגוף למי שיגבה ממנו לבסוף].

׳ממך׳, דמתפרש למי שמוציא את השטר[סא]. [והפוסקים הביאו דנהגו לעשות שטרות ממרנ״י כה״ג, שמשועבד רק למי שיוצאת על שמו[סב]. וע׳ קצות סא ג].

תלז) **שם. ולכל דאתו מחמתך. הר״ן הביא שהרמב״ן** הקשה דהא אין ברירה, וכתב דהוה תקנ״ח. **והריטב״א והר״ן** חלקו דהכא אפשר שיהא משועבד לכל העולם, ול״צ ברירה אלא במקום דאי דהאי לאו דהאי[סג]. [ויתבאר לקמן כה: בעזה״י]. **ובפשוטו** כוונתם דכה״ג יכול להתחייב לכל א׳ בתנאי, דהתחייבות לזה אינו סותר לזה[סד]. ודוקא היכא דסותר בעי׳ גדר ברירה[סה].

והנתיבות [סא ג] תי׳ עוד דהחסרון ברירה בדבר שצריך לחול מתחילתו, וצריך ברירה לברר למפרע. אבל דבר הראוי לחול בשעה שיתברר, א״כ אף היכא דאמר ׳מעכשיו׳ מהני[סו].

והראשונים הביאו ממעשה דשאול שעבד עצמו ונכסיו ליתן עושר גדול למי שיכה את הפלשתי, ובגמ׳ [סנהד׳ יט:] מבואר דחל מלוה לדוד ע״י התחייבותו[סז].

והרשב״א דן היכא דהקנה במעמ״ש, וחזר הקונה והקנה לאחר. האם אמרי׳ דשני זה לא בא מחמת מלוה. ונראה דכ״ז מחמתו, דמכר ראשון לשני זכות זה. [והביא כעי״ז היכא דפטר שבועה לכל מאן דאתי מחמתיך, כתוב׳ פו:, וכי נימא דלא פטר לקוחות של לקוחות]. ועוד דכיון דאמר ׳לכל מאן דאתי׳, בא לרבות אף זה.

תלח) **שם. הראב״ד** [בהשג׳ מכירה ו יב, ולרי״ף כתו׳ מה. בדה״ר, תמים דעים סה] כת׳ דאם הלוה שעבד עצמו בשטר לכל דאתי מחמתו, כה״ג שוב אינו יכול למחול[סח]. דהוה כאילו השטר נכתב בשמו[סט], והמוכר אינו יכול למחול[ע]. [ומשמע דכה״ג מכירת שט״ח מהני מדאורייתא].

והרמב״ן חלק דלדעת אמימר כל שטר נעשית כאומר אשתעבדנא, וא״כ לא משכחת דינא דשמואל דמוכר שט״ח וחזר ומחלו[עא]. **והרשב״א**

סא. **והרא״ש** הביא ממעשה דשאול [סנהדרין יט: הו׳ בסמוך] הרי ראיה ברורה שאדם יכול לשעבד נכסיו אף למי שאינו מכיר ויודע בשעת השעבוד מי הוא. וכ״ש בנדון זה שהכיר את המלוה ושעבד עצמו ונכסיו לכל מוציא שטר זה דהוי שטר מעליא.

סב. אך **המהרי״ט** [חו״מ כג] חילק דלא מהני להתחייב לאדם שאינו מבורר. וכת׳ דנידון הרא״ש מהלכות שטרות, דהיכא דמוציא השטר טוען שהוא הלווהו [או שקנה ממנו], ואפ״ה דן הרא״ש על לשון השטר ׳ממך׳, אי מהני מגדרי שטרות. ולדברי המהרי״ט שטר זה מהני דוקא היכא דנשתעבד למלוה, והמלוה מכרו לאדם אחר. דכולהו מכח קמא קאתו, אבל ל״מ שבא מתחילה לשעבד עצמו למי שאינו מבורר, דאין ברירה. והמהרי״ט העלה צד דאפ״ה שעבוד ממון בעלמא משתעבד ולא שעבוד הגוף. והפוסקים חלקו. ע׳ קצות ונתיבות [סא ג].

סג. **והריטב״א** ביאר ששעבודו של זה אינו לאדם א׳, אלא לכל מי שירצה זה. ואפשר שיהא משועבד לכל העולם בזה אחר זה ובכה״ג לא שייך ברירה. וכ״כ **הריטב״א** [ב״ב קעב:] **והנמוק״י** [שם פ. בדה״ר].
ובשו״ת מהר״א ששון [קעח] הק׳ דאף לאיזה שתצא מהפתח תחילה כל א׳ ראויה שתצא. **והקצות** [סא ג] כת׳ דהבין דברי הנמוק״י כפשוטם, דכל שראוי להיות על כל א׳ מהני ברירה. אבל מדברי הראשונים מבואר דכוונתם דהכא ראוי להתחייב לשניהם. [משא״כ בלשמה של גט].

סד. [ואף שקבלת המעות מחייב רק לא׳, וכן לשון השטר. מ״מ ראוי להתחייב לכולם].

סה. **ובחי׳ ר׳ שמעון** [מערכת הקנינים יג] ביאר הטעם דנשתעבד לכולם, לכל מי שיושלם זכות השעבוד [שיזכה בזכות הממון]. וכיון דאפשר שיהיה שטר זה ביד אנשים הרבה בזאח״ז, לא הוה תנאי לברר בין האנשים [שיהא תלוי בברירה], אלא תנאי בעלמא באופן השעבוד, שיהיה באופן אם יבוא אח״כ מחמתו.

סו. וחל למפרע [ונפק״מ שלא יוכל לחזור בו]. והנתיבות הביא כן מסוגיה דכל הנתלקט [ב״ק סט] [ואבמ״ל].

סז. [**והנתיבות** הוסיף דמבואר דלא יכול לחזור]. **והמהרי״ט** [חו״מ כג] הק׳ לדעת הרמב״ן, דע״כ אינו תקנ״ח. ותי׳ דבשעה ששאול הלביש את דוד אמר לו את התנאי באופן פרטי. ועוד כת׳ דהתם מהני מדין שליחות, דנתחייב לשלם לו שכרו. [וע׳ קצות שם].

סח. והקצות הביא מדברי הראב״ד דהא דמוכר שט״ח יכול למחול, משום דהלווה אומר ללוקח לאו בע״ד דידי את. [והו׳ לעיל].

סט. **והרשב״א** ביאר דמאן דאתי מחמתיה נחשב כמלוה גופיה, ולא כלוקח. וכיון דמלוה הוא לא כל הימנו של ראשון לאבד זכותו של זה.

ע. **והרשב״א** כת׳ דה״מ היכא דהקנה למי שהיה בשעת קנין. אבל הקנה לנולדין מהני מחילה.

עא. ועוה״ק בהא דאי׳ [ב״מ יט:, הו׳ בתוד״ה תנהו] דמחזיר שובר, משום דאף אי מכרה כתובתה מהני מחילה. ניחוש שמא כתב מעיקרא אישתעבדנא. **והרשב״א** תי׳ דאינהו ידעי דלא הורגלו לכתוב תנאי זה [ולא חששו לזה אף בשובר שנפל].

תי' [ע"פ הנ"ל] דאמימר ס"ל דתקנו חז"ל נעשית כאומר וכו' [ולא שירדו לסוף דעתם], ולמסקנא לא קיי"ל הכי, ומידהו כי אמר מהני. [אבל אי לאו דמהני במתנה מפורש לא היו מתקנים משום תקנת הלווין].

והרא"ש [כתו' הנ"ל] חלק על הראב"ד דמשתעבדנא לך לכל דאתי מחמתיך הוה דוקא שעבוד נכסים, אבל שעבוד הגוף נשתעבד רק למלוה[עב]. ומש"ה המלוה יכול למחול שעבוד הגוף, וממילא ל"ש שעבוד נכסים.

והרא"ש כת' דל"ד למעמ"ש דאינו יכול למחול [וכנ"ל], וקאמר אמימר דנעשה כאומר משתעבדנא לך ולכל דאתי מחמתך, שהקנין חל למפרע לשני משעת הלואה. דשאני התם שעומדין שלשתן כאחד, ונתרצה להשתעבד לו.

והרא"ש ביאר עוד דשאני התם דשלשתן עומדין במעמד א', ומחל המלוה ללוה שיעבוד גופו וחל שיעבוד גוף הלוה לשני משעת מתן מעות[עג]. אבל במוכר שטר קנין המלוה אינו מועיל שיהא שיעבוד גופו של לוה קנוי ללוקח מכח קנין המלוה, אלא מחמת שכתב לו הלוה למלוה משתעבדנא לך וכל דאתי מחמתך.

ולכאו' דעת הראב"ד דגדר אישתעבדנא לכל דאתי מחמתיך דאף שעבוד הגוף תלי במי שיוציאנו לבסוף, ומיתלא תלי.

והרשב"א כת' דהיכא דאמר משתעבדנא לכל דאתי מחמתיך, והקנה לנולדים [דלא קנו]. לא אמרי' דלא חל שעבודו, ואינו חייב כלל[עד]. אלא דכה"ג נשתעבד למלוה. ועוד דכיון דלא חל ההקנאה לא הוה 'אתי מחמתיך'.

תלט) **תוד"ה לדבר.** ורב נחמן הוה איפכא וכו' דאית ליה לכשתלד קנה וכו'. **הפנ"י** נקט דכוונת התוס' דרב נחמן ס"ל דאף לרבנן אדם מקנה לדבר שיבוא לעולם, שיזכה כשיבא[עה]. **ורע"א והאחרונים** דחו די"ל דלעולם כוונת התוס' דס"ל דעובר בא לעולם לענין זה, שיוכל להקנות לכשיבא. ואפ"ה הוה סברא הפוכה מדברי רב הונא דס"ל דהקנאה 'ל'דבר שלבל"ע גרע מהקנאת דבר שלבל"ע. ורב נחמן ס"ל ד'ל'דבר עדיף. [וכ"מ **תוס'** כתובות ז:, וע"ע מרדכי ב"ב תקעח ואבמ"ל].

תמ) **בא"ד וי"ל דעכו"ם ועבד איתנהו בעולם וכו'.** [והוה חסרון באפשרות הקנין. ולא משום דליכא קונה]. **וע"ע תוס'** [כתוב' נח: יבמות צג: ב"ב עט: וכ"מ].

דף יד.

תמא) **בהיא הנאה וכו' גמר ומשעבד נפשיה. פרש"י** בלב שלם, ומנתיק מקמא. ומשמע דעיקר החידוש דמינתיק מקמא. צע דלכאו' עיקר החידוש דנשתעבד לשני[א].

תמב) **שם. בהיא הנאה.** וכעי"ז מצאנו בב"מ [קידו' ז., ב"ב טז. מז., ב"ב קו: קעג: ועוד] קנין בהיא הנאה. ויש ראשונים שנקטו דמהני משום דגמר דעתו, וגמירות דעת לחוד קונה[ב] [ע' **תוס'** כתוב' קב.]. אבל דעת **הריטב"א** [קידו' ו:, ב"מ טז.] דהנאה הוה קנין כסף. וכ"כ **החזו"א** [נה ט] דמהני מדין קנין כסף.

תמג) **שם. ומשעבד נפשיה. תוס'** [יג: סוד"ה גופא] כתבו דלהך טעם ל"מ בע"כ של נפקד. אבל **הרא"ש** כתב דתקנו חז"ל לפי דעת העולם, ועשו תקנה קבוע, ואם יש אדם דלא ניחא ליה בטלה דעתיה וקנה בע"כ[ג]. [ומבואר דמהני מגדרי זכין אף בע"כ].

תמד) **כהילכתא בלא טעמא. תוס'** פי' מה שמועיל להקנות וכו'. **ורשב"ם** [ב"ב קמח.] ביאר דחכמים

ויל"ד דבכתובה ל"ש לכתוב כה"ג, דא"כ לא נתחייב חיוב כתובה לאשה. [והראשונים לא חילקו בזה].

עב. דאגן סהדי שאינו רוצה להתחייב ב' פעמים, הו' בסמוך].

עג. ובפשוטו משמע בראש"ש דגדר מעמ"ש שמחל את החיוב הראשון, וחוזר ונתחייב לו. וצ"ב א"כ האיך משתעבד לזה שעבוד נכסים משעה ראשונה.

עד. ויל"ע המוכר שטר חוב [שעבוד נכסים] לגר, ומת הגר. האם המוכר יכול לחזור ולגבות החוב [שהרי שעבוד הגוף נשאר אצלו]. וא"כ מישב קו' הרשב"א שיכול לחזור ולגבות.

ועפ"ז מבואר דהרשב"א נקט דהיכא ששעבד עצמו לכל דאתי מחמתיך קאי אף בשעבוד הגוף, ונתברר דאינו חייב לזה.

עה. והפנ"י הק' דלרב נחמן מהני הקנאה לנולדים.

א. והא דמינתיק מהראשון תלי במחילת הראשון, ולא בהשתעבדות השני.

ב. ויל"פ דהתחייבות בעלמא [דהלווה משעבד עצמו] נקנה בקל.

ג. ואף להך ס"ד דלא הוה הילכתא בלא טעמא, מ"מ בטלה דעתיה, ותקנו חכמים אף כשאינו משעבד נפשיה. וע"ד דברי

תקנו שיקנה באמירה במעמ"ש, לפי שהדבר נהוג בין הסוחרים והחנוונים[ד]. לפי שאין קנין מועיל בדבר שאין בעין[ה].

ותקנו חכמים שקונה בדיבור בעלמא, אף דל"ש כאן גדרי הקנינים[ו]. ולא דמי לכל קנין דרבנן דתקנו 'מעשה קנין'. אבל **המהרצ"ח** כת' לפרש דבעלמא הפקר בי"ד לא מהני להקנות [וציין לדברי המחנ"א מכירה ד[ז]].

תמה) **שם. הראשונים** [ריטב"א, רא"ש, מאירי] **הביאו בשם הרמב"ן** דל"מ מעמ"ש ע"י שליח של הנותן[ח], ששלח לנפקד ואמר בפני המקבל שיתן לו[ט]. דהילכתא בלא טעמא, והבו דלא להוסיף עלה.

והרא"ש [יח, ושו"ע קכו כ] כתב דמ"מ מהני ע"י שליח של המקבל. דלענין הפקעת ממון של הנותן הבו דלא להוסיף עלה אבל לענין זכיית המקבל שלוחו כמותו[י]. [וצ"ב כוונתו, וכי יש כאן ב' חלקים בקנין]. **והיש"ש** [לז, והו' בגר"א שם נד] **פליג**[יא].

והרי"ף [ב"ק לו: יח: בדה"ס] **ביאר** דהא דאמר רב יוסף יד עניים אנן [ומש"ה אינו יכול לחזור, וכמי שבא לידו], דמהני מדין מעמד שלשתן. ודין ממון עניים לא גרע מדין הדיוט.

ורבינו אפרים [הו' בראשונים שם, וכן הסכים סה"ת כח ד ב"ב]

תמה דמעמ"ש הוה הילכתא בלא טעמא, והאיך יהני ע"י אחר. [ופ' דהתם הגיע המעות ליד רב יוסף].

והרא"ה [ב"ק שם] הביא מדברי הרי"ף דמהני מעמד שלשתן כי האי, דאמר ליה תנהו לפלוני שיזכה בו. **והגר"א** [קכו נג] ציין דמדברי הרי"ף יש מקור לדברי הרא"ש [הנ"ל]. והגר"א [נה] כת' די"ל דדוקא בי"ד או גבאי מהני, וכדאי' [שם] יד עניים אנן[יג].

תמו) **ואידך וכו' הכותב כל נכסיו לאשתו[יד] לא עשאה אלא אפוטרופ' וכו'. פרש"י** להכניס ולהוציא. דכך תקנו והפקירו [והפקיעו את המתנה].

ורשב"ם [ב"ב קלא:] **והראשונים** ביארו דהוה אומדנא, דאנן סהדי דלא נתכוון למתנה גמורה. **ותוס'** הוסיפו דהדרך לעשות כן לחלוק לה כבוד.

ורשב"ם ביאר דאפ"ה הוה הילכתא בלא טעמא, שאנו מניחין מה שכתוב בשטר בהדיא, לילך אחר אומד דעתינו. [ולכאו' מבואר דהאומדנא לא סגי[טו]. ותקנו חכמים כן].

תמז) **שם. עשאה אפוט'. פרש"י** להכניס ולהוציא[טז]. **ופרשב"ם** לפרנסם כפי אומד דעתה, ויהיו כפופים לה. [ולא נתפרש עד מתי יהיו כפופים לה. והאם יוכלו לסלקה[יז]]. **ורשב"ם** [ב"ב קל.] ביאר דשייך בזה גדר

הרשב"א הו' לעיל [והגמ' מקשה דבמקום שדרך בני אדם שאין כאן הנאה ל"ש הך סברא כלל].

ד. [ומשמע מדבריו דשייכא לקנין סיטומתא. **ובשו"ת הרא"ש** [יב ג] כת' דסיטומתא צריך דוקא 'מעשה', ולא דיבור בעלמא. ואפי' היכא דנהגו דאינו חוזר בו, הוה מנהג גרוע ולא אזלי' בתריה. [וחולק בזה ע"ד י"א דהבטחה בעלמא סגי. ע' במרדכי שבת תעג ותשב"ץ קטן שצח].

ה. ורשב"ם [קמד.] ביאר דתקנו חכמים לפי שהדבר תדיר הוא בין הבריות, ולא הזקיקו חכמים להקנות בקנין ובעדים.

ו. ואפשר דיש לדייק מלשון רשב"ם דהחסרון בדבר שאינו בעין הוא ב'מעשה' הקנין. והכא תקנו דמהני בדיבור, ובלא 'מעשה' ומש"ה ל"ש חסרון אינו בעין [וצ"ע].

ז. וע"ע ר"א איגר בשו"ת רע"א רכא ו. וע"ע רבינו יונה ב"ב ק. ודבר אברהם א א].

ח. **והשו"ע** [קכו כא, ע"פ הריב"ש תכב] כת' דל"מ אפי' ששלח לו בכתב. דבעינן מעמד שלשתן ממש.

ט. והביא ראיה מאיסור גיורא [ב"ב קמט] דלא יכל לשלוח שליח אצל רבא.

י. **והטור ושו"ע** [שם כ] כת' דה"מ כשעשאו שליח, אבל ל"מ בתורת זכין. [והיש"ש הק' דלסברת הרא"ש מ"ש עשאו שליח]. **והרא"ה** [ב"ק הו' בסמוך] מבואר דמהני אף מדין זכין.

יא. והביא דשא"ר סתמו דל"מ שליח. וסברת הבו דלא לוסיף עלה שייך במקבל כמו בנותן, ועוד דתקנו דוקא במעמד ג', ובלא מעמד ג' לא סגי. [אבל **הש"ך** [שם פב] כת' דל"מ שום חולק על דברי הרא"ש].

יב. **והגר"א** [שם נה] הביא דברי סה"ת. וכת' דהטור חשש לדבריו, ומש"ה כת' דדוקא עשאו שליח.

יג. [ע' קידו' כז. דיד עניים עדיף משאר זוכה עבורו]. [ויל"ד אי כוונתו דל"מ שליחות, אלא גבאי. או דלעולם יש ראיה דמהני שליח, אלא דיד עניים אנן מהני דאי"צ מינוי, ועדיף משאר זכין].

יד. ובגמ' [ב"ב קלא:] אי' דאף לבניו. עי"ש.

טו. ויל"ד אי לא הוה אומדנא גמורה. או דאף אומדנא גמורה ל"מ לבטל מעשה מפורש. וע"ע תוס' קידו' מט:].

טז. [**והראשונים** [שם] הק' דמבואר [שם] דאף בקטן שייך עשאו אפוטר', והתם ל"ש שמכניס ומוציא. אלא דהוה כבוד בעלמא. ועי"ש בעה"מ וראב"ד ושא"ר].

יז. וכה"ק **החלק"מ** [קז ב] בשלמא יורשים קטנים שייך אפוטר', אבל היכא דיש יורשים גדולים הא יכולים לומר דאי"צ לאפוטר'. וכת' דאפשר דמ"מ כל זמן שלא חלקו צריכין לקבל אותה לאפוטרופוס. ולא אמרי' דמיגו דהרשות בידם לחלוק, מש"ה הרשות בידם שלא לקבל אותה לאפוטרופא.

'מתנה', שנותן מתנת אפוטרופוס[יח]. [וצ"ב גדר הדבר].

תמח) **ואידך דאר"ח המשיא וכו'. תוס'** פי' דקנה כיון דסמכא דעתא דבן[יט]. ויל"ד אי כוונתו דנקנה משום סמיכות הדעת לחוד. או דודאי נקנה מדרבנן [בלא מעשה קנין. או דעצם החתנות חשיב 'מעשה' קנין].

תמט) **קבא דמוריקא אית לי גבך וכו' באפיה קאמינא וכו'. הר"ן** הק' תיפו"ל דתן כזכי. והוכיח דבמתנה תן לאו כזכי [וכדעת ר"ת בתוס' יב. הו' בסמוך]. **והר"ן** דחה די"ל דלא היה ברשותו. [ועד"ז בתוס' רא"ש].

הנהו גינאי

תנ) **הנהו גינאי וכו' א"ל יהבי' ניהליה למרי ארעא באפי מריה ארעא וכו'. הרי"ף** [ב"מ קיב. סח. בדה"ר] הביא מסוגיין דמהני מעמד שלשתן לפרעון חוב, ואינו יכול לחזור. ומבואר מדברי הרי"ף דנקט דכיון דזכה בחוב זה, המקבל אינו יכול לחזור ולתבוע חובו ממקום אחר. [ונפרע חוב המקבל על הנותן].

אבל דעת **ר"ת** [הו' ברמב"ן ב"מ ונמוק"י שם, וריטב"א כאן] דנהי דקנה ויכול לגבות חובו מהלווה [והנותן אינו יכול לחזור בו], אבל אילו לא גבה והלווה העני[כ], חוזר וגובה חובו מבעה"ב. דמצי אמר לא פטרתיך[כא], והאחריות עליך כל זמן שלא נתן לי. [ולא נפרע החוב במה שהעמיד לו חוב אחר[כב]]. **והביא דכ"כ רב האי גאון בתשובה.**

אך הביאו **דרה"ג** הוסיף שאם הפועל נתרשל בתביעתו ופשע עד ימים רבים, עד שהחנוני העני פטור. דהוה כמי שהראה לו מקום שמונחות צרורות ואמר טול משם וקבל עליו, ופשע ולא נטל עד שאירע בהן מאורע דודאי פטור.

והכס"מ [ו ח] **הביא דמח'** [הנ"ל] **תלי אי האם מהני מחילה במעמ"ש, ולמ"ד דאינו יכול למחול ממילא ס"ל דאינו חוזר עליו. והש"ך** [קכו י] חלק דאף למ"ד דמעמ"ש א"י למחול, אפ"ה המקבל חוזר ותובע אותו.

תנא) **דליכא גבאי קאמר, א"ל א"כ קנין בטעות חוזר.**

תוס' [ב"ב מא. וכ"מ] הביאו מכאן דקנין בטעות חוזר[כג]. **והאחרונים** העירו דכ"ז משום שעשה קנין [חליפין], והוה מקח טעות. אבל אי משום מעמד שלשתן, הא ליכא חוב כלל, ואין על מה לחול.

תנב) **תוד"ה ולא פש.** פר"ח וכן ר"ת שהיו בע"ד מודים לו[כד] וכו' ומשמע מדבריהם דמנפשיה אין נאמן לומר טעיתי. וכ"כ **הרי"ף** דאם אין עדים וחבירו אינו מודה אינו נאמן לומר שהיה טעות.

והראב"ד [הו' ברשב"א] ביאר דכיון דהעמידו במעמד שלשתן אינו יכול לטעון משטה הייתי בך [ואף דלא אמר אתם עדי].

תנג) **בא"ד אע"ג דאית ליה מיגו וכו'.** דאף מיגו אינו נאמן לחזור מהודאתו, ואף לפרש דהוה בטעות. **ותוס'** [ב"ב קעה.] נסתפקו האם נאמן לומר שטעה ע"י מיגו, שאם לא כן אין לך קנין מועיל. דלעולם יאמר טעיתי[כה]. ותוס' נסתפקו דמ"מ בסוגיין שעשה קנין אם אי' דלא פש גביה לא היה מקנה. והוה מיגו במקום עדים.

אבל **הרמב"ן** [בחי' וס' הזכות] נקט דנאמן במיגו, וכת' דכוונת הרי"ף באופן שיש עדים שלא פרע, ואין לו מיגו.

יח. אבל הראשונים [ראב"ד ורשב"א שם] דנו אי היכא דעשה קנין אמרי' דהוה מתנה גמורה, דאין קנין לאפוטר'.

יט. וכן **תוס'** [ב"ב קמד.] ביארו דקצת טעם יש דכיון שפינה את הבית סמכא דעתיה דבן, וגם אין לו אנה לדור, סברא הוא שנתנו לו.

כ. או הלך למדינת הים, וכן איניש אלמא וא"א להוציא ממנו.

כא. **והטור** [קכו] הביא בשם **שו"ת הרא"ש** [סט ט] דאף דבעה"ב נתרצה במעמ"ש, מצי אמר לטובתך עשיתי המוכר, להקל עליך. אבל לא מחלתי.

כב. ולכאו' יסוד הסברא בגדרי פרעון חוב, דדעת הרי"ף דנפרע החוב כשקנה חוב כנגדו. ודעת ר"ת דפרעון הוה דוקא בממון בעין. **והראב"ד** [בסה"ת כח א ג, הו' בב"י שם] כת' דאי"צ לפוטרו [וכרי"ף], וביאר שהלוה אומר למלוה גברא יהבית לך בחריקאי, דהוא חייב לי ומיד זכית בחובי שהיה לי אצלו ומיד נסתלקתי ממך.

כג. [ותוס' הוכיחו דאף מחילה בטעות, עי"ש]. **והראשונים** [רשב"א] הביאו מה**ירושלמי** [כתובות ה א, יב א] הכותב שטר חוב לחבירו בחזקת שחייב לו ונמצא שאינו חייב לו אינו חייב לתת לו כלום.

כד. וכ"כ **הרי"ף** בשם **רבוותא** דלא עבדינן עובדא אלא היכא דאיכא סהדי דקמיהו עבדו חושבנא, ואישתכח דטעותא הוא. א"נ דקא מודי ליה [חבריה] דהכין הוא חושבנא.

כה. **ותוס'** דחו דבכמה מקומות נאמן במיגו, ולא הוזכר.

והרמב"ן הביא צד דכיון דקנו מיניה אינו נאמן לטעון פרעתי, דסתם קנין לכתיבה עומד[כו].

והרשב"א ור"ן [בתי' הב'] כת' [כתוס'] דהוה מיגו במקום עדים או חזקה[כז], דאי לאו דדייק לא היה משעבד נפשיה. והמרדכי [של] כת' דטעות לא שכיח, ומש"ה ל"מ מיגו.

והרשב"א הביא בשם הראב"ד דה"מ היכא דטען שהיה טעות. אבל אם בא בטענת השטאה ל"מ מיגו, דאנן סהדי דמעיקרא לאו בהשטאה אודי ליה.

והריטב"א ביאר דאף דאינו יכול לחזור מהודאתו [אף ע"י מיגו], הכא דהודאתו מתוך חשבון י"ל שטעה. והביא י"א דאפ"ה ל"מ מיגו במקום חזקה, דחזקה שלא טעה. והריטב"א דחה דזימנין דטעו אינשי [ולא הוה במקום חזקה].

ומבואר דמדינא מהני מיגו לפרש הודאתו דהו' בטעות, ולא נחשב חזרה מהודאת בע"ד, אלא לפרש שהיה טעות[כח].

תנד) **שם. והראשונים** [רמב"ן ושא"ר בשם הראב"ד] כת'

ומיהו היכא דליכא עדים על הודאתו, אף שהודה במעמד תלתא וקנו מיניה, נאמן לומר שטעה במיגו דלהד"מ. ודוקא לפני עדים אמרי' אי לאו דקי"ל לא היה משעבד נפשיה בפני עדים.

והש"ך [פא ס] הביא בשם המהרי"ק [סה] דהיכא דהודה בפני עדים נאמן לומר שטעה [אף בלא מיגו], ודוקא משום דהיה קנין או בבי"ד.

תנה) **בא"ד [לעיל] שהיו בעלי דינים מודים.**

הראשונים [ראב"ד לרי"ף] דנו דהיכא דמריה ארעא אינו מודה אבל גננא מודים, והרמב"ן כת' דהיכא דנתחייב בקנין למריה ארעא לאו כל דמיניה להפסיד זכותו של מריה ארעא[כט], דאינו נאמן לחזור[ל].

והרמב"ן כת' דהיכא דליכא קנין אלא מעמ"ש לחוד, כיון דבמעמ"ש יכול למחול [והרמב"ן לשיטתו, הו' לעיל], מש"ה נאמן שטעה במיגו דמחילה[לא]. והרשב"א חלק דמעמ"ש ל"מ מחילה [וכתוס' לעיל][לב], ומש"ה ליכא מיגו.

והר"ן הביא מח' [הנ"ל]. ורע"א תמה דהר"ן כת' [כתוס'] דאינו נאמן לומר שטעה במיגו דפרעון [דהוה מיגו במקום חזקה], א"כ האיך מהני דגנני מודים שטעו[לג] במיגו דמחילה.

ויש לחלק דהתם צריך נאמנות על עיקר טענתו, ול"מ בלא מיגו. אבל הכא נאמן מחמת הודאתו, אלא דחב לאחריני. וכיון דיש לו מיגו מהני לחוב לאחרים.

והרמב"ן דן היכא דמריה ארעא מודה וגננא אינם מודים, אי"צ לשלם למריה ארעא. ואף שאר הגננים אינם חייב לחזור ולשלם למריה ארעא דכבר העמידו אצלו חוב זה. [והם טוענים דהחשבון אמת]. וכדברי הרי"ף [ב"מ הנ"ל] דכיון דהעמידו אצלו נפרע חובו, ואינו יכול לחזור ולתבוע. והר"ן כת' דלדעת ר"ת ובה"ג [הנ"ל] דחוזר עליו, א"כ פשיטא דמריה ארעא תובע מהגננא. [וע"ע ראב"ד לרי"ף].

כו. וציין למש"כ [כתובות כ.]. וכן הסכים הרשב"א, אך הביא י"מ דכל היכא דלא נכתב שטר נאמן בטענת פרעתי, דהוא לא מצי אמר שטרך בידי מאי בעי. וכ"כ הש"ך [פא ס] בדעת התוס', ומש"ה הביאו ראיה מסוגיין. והביא דכ"כ הריב"ש [תעח] [ואכמ"ל].

כז. והסמ"ע [קכו מ] הביא דהטור כת' דהוי מיגו במקום עדים דלא שכיח שיטעה, דאדם מדקדק היטב קודם שיודה. וביאר דמדקדק קודם שיודה בפני עדים, ומש"ה כתב דהוי מיגו במקום 'עדים' [ר"ל העדים שהודה בפניהן]. ואילו השו"ע העתיק דהוה 'ב'מיגו במקום עדים [בכ' הדמיון], וכוונתו דהוה אנן סהדי. והסמ"ע כת' דנפק"מ דאף כשהודה בלא עדים אמרי' הכי.

כח. והודאת בע"ד בטעות אינו מחייבתו [וכן לא אמרי' דהוה התחייבות]. אבל עדים כיון שהעידו אינם נאמנים לחזור ולומר שטעו. ויש לחלק. [וע"ע קובץ ביאורים יב].

כט. אא"כ הגננים משלמים.

ל. וכת' דאף שהוא טוען ברי ועד א', הא אינו נאמן על ממון אחרים [אא"כ עומד ופורע]. וכיון דהלוקח אינו יכול לדעת, מש"ה נחשב כמו טענת ברי. [טענינן]. דאל"כ כל לוקח שטר מחבירו יפסיד כה"ג, אלא אם איתא דפרעיה לא הוה סמיך גביה.

לא. והרמב"ן הביא כן מהגמ' [ב"מ יט:] דהמוכר שטר חוב, והמוכר מודה מהני. ולא חיישי' שמפסיד ללקוחות, [במיגו] דיכול למחול.

לב. ועוד כת' דמשמע דאיירי בפקדון, ובפקדון שהקנה בקנין גמור ודאי ל"ש מחילה כלל.

לג. [ואפשר דיש לחלק דאינו נאמן לומר שהוא טעה, אף במיגו. אבל לומר שאדם אחר טעה אינו כנגד חזקה, דהרבה טועים. ומש"ה גנני נאמנים לומר דהודאת המלוה היה בטעות].

תנו) **שם. הרשב"א** כת' דאף היכא דמריה ארעא אינו יודע, אפ"ה גננא פטורים, דהו"ל ספק האם חייבין לו. והרשב"א כת' דלא אמרי' דהוה איני יודע אם פרעתיך דחייב [ב"ק קיח.]. דהכא אמרי ודאי פרענו, ואת הוא דאמרת דאשתכח ביה טעותא. והאי טעותא לא ידעינן ליה[לד].

והרשב"א [בהמשך דבריו] הק' א"כ אמאי [כתבו הראשונים] דאיירי שמודה דהיה טעות, אף בלאו הכי כיון דטוען ברי שפטור, והתובע ספק. נימא דהו"ל כאומר לו ספק מלוה יש לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום דאין חייב לו כלום. י"ל דאדרבה החיוב ודאי והפטור ספק ויכול לומר לו ברי שנתחייבת לי ממון. וזה מודה לו בכך אלא שטוען דעבד חושבנא ואשכח ביה טעותא ופטור אני. ומש"ה אומר לו מאי בעי שטר חיובך בידי, מעיקרא איבעי לך למידק. וכל טענת לוקח ויורש הכי איתא.

האחרונים [ע' ט"ז ס"ס עה] **נח'** היכא דלאחר פרעון נמצא מטבע מזוייפת [וספק האם פרעו], **האם אמרי' דיש ודאי חיוב וכדין איני יודע אם פרעתיך[לה]. והתומים** [עה כב] **והקצות** [עה ו] **הביאו מדברי הרשב"א** דכיון דודאי פרעו נחשב א"י אם **נתחייבתי.** [כיון דנעשה ודאי 'מעשה פרעון', או דכשיש ספק לפנינו אף א"י פרעתיך אמרי' הממע"ה, וע' לקמן עח.].

בסוגיין – הרי"ף [כתובות פה: מד: בדה"ס] **הביא בשם מקצת רבוותא** [ר"ח, הו' בר"ן שם] דהטעם דהמוכר שט"ח וחזר ומחלו מחול, משום דיכול למימר עיינתי בחשבוני ולא פש לי גביה מידי[לו]. **והרי"ף** האריך לחלוק, והק' דהו"ל לשמואל לומר עיקר הטעם דטוען עיינתי בחשבון. וע"כ דשמואל חידש דכיון דמכירת שטר חוב מדרבנן יכול למחול.

והש"ך [סו נב] דייק דהרי"ף מודה דנאמן לטעון שהיה טעות, במיגו דפרוע [ודלא כתוס']. **ופליג רק בשורש הסברא.**

הולך מנה – מתוך שחייב באחריותו

תנז) **אמר רב חייב באחריותו ואם בא לחזור אינו חוזר. פרש"י** דהמשלח חייב באחריות, שהמלווה לא צווהו למוסרם לזה. ואפ"ה מהני זכין שלא יוכל לחזור בו. וצ"ב האיך מתחלק הדבר, דזוכה בו לענין שלא יוכל לחזור בו. אבל לא להתחייב באחריותו.

והרי"ף [לעיל יא:, ה. בדה"ס, הו' לעיל ט:] **הביא** מכאן דאשכחן זכיה כה"ג, ושייך זכיה שלא יוכל לחזור בו, אף דעדיין לא קנה. ודימה לזה זכיה בשחרור דקנה לענין שאינו יכול לחזור, ומ"מ אינו משוחרר עד שיגיע לידו.

ומ"מ צ"ב גדר הדבר. ויש שביארו שזכה בגוף הממון להחשב שלו, אלא דאפ"ה החוב לא נפרע עד שיגיע ליד מלוה[לז]. ועוד יש שביארו דלא זכה בגוף הממון, ואפ"ה זכה בזכות למנוע שלא יוכל לחזור בו[לח].

והרא"ש [יג] חלק דא"א זכיה ושליחות לחצאין[לט], **והרא"ש** תי' דבסוגיין זכה בגוף המלוה כאילו בא לידו, דנעשה שלוחו במידי דזכות. אבל כלפי להתחייב באחריות הוה חובת המלוה, ולא נעשית שליח. [ויש שפי' כוונתו דהוה זכיה בתנאי]. **והאחרונים** ביארו לדברי הרי"ף דזכה בו בזכיית ממון, ומ"מ לענין פרעון בעינן שיבוא הדבר לידו. דלענין פרעון בעינן העמדה משולמת [דומיה דהא דל"מ להחזיר במדבר], ולא סגי בזכיית הממון.

תנח) **ושמואל אמר מתוך שחייב באחריותו אם בא לחזור חוזר וכו'.** ומסקנת הגמ' דהטעם משום 'מיגו' שחייב באחריותו. ובפשוטו הטעם דלא זכה כלל, דאינו רשאי ליטול מהלווה אם לא יפרע בזה חובו [ולא יתחייב באחריותו].

לד. ונשבעין [היסת] שאינם יודעים, ופטורים.

לה. ודעת **הט"ז** [הנ"ל] דכיון דכבר פרעו לא אמרי' אין ספק מוציא מידי ודאי. ודעת **המהרשד"ם** [ג פ, הו' בש"ך רלב טו] דהוי איני יודע אם פרעתיך.

לו. ועפ"ז ביארו הא דמתנת שכ"מ אינו יכול למחול, דסתמא דשכ"מ דייק [וכדאי' ב"ב קעה. הנ"ל].

לז. וע"ד הא דבגט צריך 'נתינה', מלבד הקנין.

לח. וע"ד מש"כ **האחרונים** [הו' לע' ט:] דשייך 'זכין' [ותופס לבע"ח] לענין שלא יוכל לחזור בו [דנחשב 'מעשה' ולא אתי דיבור ומבטל]. ואף דלא חל גוף הגט.

לט. דהא בהא תלי, דזכיה מטעם שליחות וכאילו בא לידו דשלוחו של אדם כמותו. ואי לא הוה כאילו בא לידו אמאי לא יוכל לחזור בו כל זמן שלא נגמר הדבר.

ועפ"ז עיקר הטעם דלא חל זכייה כלל. אבל **המאירי** כת' דאף לדעת שמואל מהני הולך כזכי, ושאר בע"ח אינם יכולים לתפוס, אף קודם שהגיעו ליד המלוה. [וצ"ב גדר התפיסה לבע"ח, דהלווה יכול לחזור בו ולהוציא ממנו. ואפ"ה כלפי אחרים מהני[מ]].

תנט) **שם. ואם בא לחזור חוזר. האחרונים** הביאו דמבואר דהמפקיד יכול תבוע את השליח, ולהוציא את הפקדון מתחת ידו. והביאו דיש לנפקד זכות לעכב את הפקדון תחת ידו, ולא לתתו ע"פ צווי הבעלים. [ע' ברכ"ש].

והאחרונים דנו אי מעכב עליו מדיני חיוב אחריות, שאינו רוצה להתחייב באחריות תחת ידו של זה. אך משמע דיותר מזה, דקיבל זכות עיכוב בחפץ [דמחמת חיוב אחריותו התורה מקנה לו זכות לעכב ולתבוע את החפץ. ויש שביארו עד"ז גדר גורם לממון[מא]].

הראשונים הקשו היאך חוזר בו, הרי השליח יכול לתפוס לבע"ח [והתופס לבע"ח קנה היכא דלא חב לאחרים]. **והריטב"א** הביא בשם **רבו** דאף למ"ד דמהני תופס לבע"ח בעי עשאו שליח. ועוד כתב שכאן לקח לשם שליחות. **והרא"ש** הביא בשם **ר"מ מאיברא** דדוקא כשאין ללוה נכסים אחרים, שתופס להצילו מהפסד, דאל"כ לא שבקת חיי לכל בריה שכל אדם יתפוס. **וה"ר פרץ** תי' דהכא תוך זמנו, ותוך הזמן המלוה א"י לתבוע כלל[מב].

והרא"ש כתב דאף דיכול לתפוס, מ"מ הלווה יכול לומר לו שיקבל עליו אחריות, ואם אינו מקבל אחריות לאו כ"כ[מג]. דאפי' רב מודה במקום דלאו מדעת המלוה.

והרמ"ה [הו' בטור קכה] כתב דהשליח אינו יכול לתפוס את המעות בחובו, דכיון דא"ל הולך הו"ל כמו שאמר זכה ע"מ שיבוא לידו. ואי לא מקיים תנאו לא יצאו מיד הלוה. אבל דעת **בעל התרומות** דמהני.

תס) **תוד"ה לא.** פ"ה ואם היה במתנה וכו' ואין נראה דבמתנה הולך אינו כזכי. וכדאי' בגמ' [בע"ב[מד]]. **והראשונים** הביאו מהגמ' [לקמן לב:] שליח מתנה כשליח הגט, נפק"מ דהולך לאו כזכי. ומשמע דדוקא שליח מתנה. [דאילו פרעון חוב מהני].

והראשונים הביאו כן מה**תוספתא** **והירושלמי** לחלק דתן והולך מנה שאני חייב לו, או פקדון שיש בידו אינו חוזר. אבל תן מנה זה לפלוני, תן שטר לפלוני יכול לחזור. וא"ר הילה דמעשר הוה כחוב [וכזכי].

ותוס' [לעיל יב.] הביאו דאף לשון תן, דוקא בפרעון חוב ושחרור עבד[מה] הוה כזכי. אבל גבי מתנה לא הוה כזכי. אבל דעת **הרמב"ם** [זכיה ד ד, והו' בטור ושו"ע קכה ז] דתן הוה כזכי אף במתנה[מו]. [ודוקא לענין הולך יש בזה חילוק]. **והראשונים** הביאו דבתוספתא הוזכר אף גבי תן.

תסא) **תניא כוותי' דרב וכו'.** רוב **הראשונים** [והרמב"ם מלוה טז ב, שכירות א ו] **והפוסקים** פסקו כרב, דתניא כוותיה. אבל **הריטב"א** [כאן, וקידו' מג] כ' דרבו פסק כשמואל דברייתא לאו תיובתא דשמואל דהא אוקי' בדהוחזק כפרן, ובזה שמואל מודה דאינו חוזר. [וצ"ב].

תסב) **אר"ז כשהוחזק כפרן. פרש"י** דאנן סהדי דניח"ל לבעליו שיצא מתח"י. **והרשב"א** כת' דה"ה אם היו הבעלים רגילין להפקיד אצלו, דל"ש סברת אין רצוני [כדאי' ב"מ לו.].

מ. ואפשר דכוונתו דכל זמן שהלווה לא תבעו אמרי' דזכה. וצריך תביעת הבע"ד לחזור, ולבא בטענה זו משום דלא קיבל אחריות.

מא. וע"ע אבה"א [נזק"מ א א ו–ט, וחמץ ד ב].

מב. **והרא"ש** חלק דאם אין לו נכסים אחרים, ויפסיד המלוה, יכול לתפוס אף תו"ז.

מג. וכ"כ **התוס' רי"ד** דבכל תופס לבע"ח היכא דאמר מיסתפינא דילמא מיתניס באורחא, א"נ דילמא שמטת ואכלת להו, טענתיה טענה.

מד. ובפשוטו מסקנת הגמ' [בע"ב] הוא היפך מסוגיין. [ולדעת רש"י צ"ל דפליג]. והראשונים תי' דלקמן איירי במתנה, ואילו הכא איירי בהשבת פקדון וכדו'.

מה. **ותוס'** כת' דאי לאו דעבד נייח נפשיה לא היה משחררו. **והתוס' רא"ש** [יג.] הוסיף דאף דבכל מתנה תלינן בנייח נפשיה [לק' נ: וכ"מ], אפ"ה בשחרור יש סברא יותר.

מו. וכמו שחרור עבד.

והרמב"ם [שכירות א ו] כת' דהיכא דלא הוחזק כפרן ל"מ זכין, דהוה באחריות הראשון. ומשמע דכוונתו לסברת שמואל, וצ"ב דקי"ל כרב, אלא דהכא הוה מסברא דאין רצוני[מז]. **וה"ה** ביאר דכוונת הרמב"ם לרמז דהיכא דמסרו למי שהבעלים רגילים להפקיד זכה, ואינו באחריות הראשון.

תסג) **א"ל ניקני מינך** [**פרש"י** אונסא דאורחא], א"ל אין, לסוף אישתמיט להו[מח]. **הקצות** [רצא טז] הק' דמשמע דהתנה וקיבלו לידיו, והקשה אמאי צריך קנין, הא כיון דאמר 'אין' נתחייב דקי"ל [ב"מ צד.] מתנה ש"ח להיות כשואל [בלא קנין]. ועוה"ק דמבואר בסוגיין דרשאי לחזור בו. ותי' דאיירי שמסרו לידו, ואח"כ אמר לו לקבל אחריות. וכה"ג אינו מתחייב בהדיא הנאה [שכבר מסרו וסמך עליו][מט].

דף יד:

תסד) **א"ל אמאי תיעבד הכי וכו'. הרשב"א** פי' דטען לו דכיון דזיכה לו, ומהדין אינו חוזר. א"כ הוה פושע וחייב לשלם[א]. והשיב לו דאונס היה, דאותן בני אדם תקיפין היו. **והמאירי** הוסיף דאין זה נקרא מציל עצמו בממון חברו אחר, שהסכנה באה ע"י אותו ממון[ב] [וכ"כ הש"ך קכה י וט"ז שם].

והרשב"א הוסיף דאע"פ שעדיין לא אנסוהו, כיון שמאיימין עליו ויש בידם לעשות הר"ז אונס מעתה, ואם החזיר פטור. אבל אם יכול לעמוד כנגד איומם חייב[ג]. **והט"ז** [ר"ס קכה] **כת'** דאפי' אינו אונס ממש, והיה יכול לעמוד באיום, כיון דהאונס מחמת הך ממון פטור[ד].

והרמב"ם [מלוה טז ב] **כת'** שאם עבר והחזיר ללוה, שניהן חייבין באחריות עד שיחזור עליו כל חובו. [**והלח"מ** כת' דהוה מדין רצה מזה גובה[ה]]. **והראב"ד** פליג דהשליח אינו חייב באחריות אא"כ יכפור הלוה, ונמצא פשע כנגדו.

תסה) **שם. והקצות** [קכה ג ד"ה איברא] הק' דאיירי שאמר לו הולך, א"כ הך זכייה הוה בתנאי שיגיע לידו [לדעת הרמ"ה]. וכיון דלא הגיע לבסוף בטלה זכייתו, ונתברר דלא זכה. ואמאי חייב באחריות.

תסו) **א"ל בנ"א הללו קרובים למלכות וכו' יש להן סוסין ופרדים שרצים אחריהן וכו' א"ה שפיר עבדת. בחי' בכור שור** [סוטה מז: ציינו הגהש"ס ויש שם ט"ס] דייק דאף שקרובים למלכות, בעינן דוקא שיש להם סוסים ופרדים[ו]. דלא מן הכל ראוי לירא, רק היכא דברי הזיקא. ודוקא היכא שאין דרך להמלט מהן, כי ירוצו ולא יגעו עם סוסים ופרדים. אבל כל זמן שיש ניסה והמלטה מיד הרודף המקנא קנאת ה' הוה בכלל לא תגורו בפני איש[ז]. ויזכה למחיצת פנחס המקנא ורעה אליו לא תאונה. עי"ש שהאריך דדין לא תגורו בפני איש לא בטל בזה"ז[ח].

תסז) **לימא בהא קמיפלגי דמ"ס הולך כזכי וכו'. וכן** נח' בזה להדיא בברייתא [בסמוך] ודעת **י"א** דהולך כזכי. **והקצות** [קכה ג] הק' לדעת **הרמ"ה** [בטור קכה] אף למ"ד הולך כזכי הוה בתנאי שיגיע לידו לבסוף [אבל אי תפסו לבע"ח בטל הזכיה], א"כ כיון דמת לא הגיע לידו. ודן דתלי במח' רשב"ג ורבנן אי אמרי' לי ולא ליורשי.

מז. ובשיע' ר"ש ביאר דאי לא הוה באחריותו אין לנפקד זכות לעכב את הפקדון.

מח. בהג' יעב"ץ כת' דאף דקיבל עליו רשאי לחזור בו מהאחריות, וכה"ג לא אמרי' דיש מחוסר אמנה משום הדברים [ע' ב"מ מט.]. [דהוה מתנה מרובה].

מט. והקצות הוסיף דבשאר שומר רשאי לחזור בו, א"כ יש הנאה מהא דאינו חוזר בו. אבל הכא קנה בע"כ ובלא"ה אינו חוזר בו.

א. [וצ"ב אמאי רש"י הדגיש שנתרצה להחזיר מיד].

ב. והמאירי כ' דמש"ה אפי' היה משבחם על כך אין בזה סרך עברה. וציין לגמ' [נדרים כב., אך הביא כן מהירושלמי] דרוצח שאל את עולא יאות עבדת, והשיב אין, ופרע ליה בית השחיטה. ור' יוחנן שאלו דמחזיק ידי עוברי עבירה. וא"ל נפשך הצלת [להציל עצמו].

ג. והביא כדגרסי' בירושלמי אבל ההן דיכיל למקמה אגרמיה טבאות מפק לון מן הדין ויהבינון להדין.

ד. [אך לכאו' הרשב"א ל"מ כן].

ה. והפוסקים דנו אי דוקא היכא דהעני. או אף בלאו הכי אמרי' רצה מזה גובה. וע' אבה"א.

ו. והשיב לו דוקא א"ה [שיש סוסים] שפיר קאמרת.

ז. וכת' דכ"ש דיין הממונה לרבים ומעמיד משפטי הדת על תלם או השופט אשר הוא ממונה על ישראל לרדות העוברים ומקיים.

ח. והעיר על סתימת הרמ"א [חו"מ ר"ס יב].

והקצות חילק דה"מ כשמתנה ליתן לי, אבל הכא שמתנה ליתן לאדם אחר, לכו"ע אמרי' לו ואפי' ליורשיו. ואם נתנו ליורשין לבסוף נתקיים התנאי. ועפ"ז כת' הקצות דמ"ד [בסמוך] מה שירצה שליח יעשה, דאמרי' שודא ותלי ברצונו. ואי לא נתנו ליד היורשים לא זכה כלל. ואין כאן ספק. [והק' דרבנן ס"ל יחלוקו עדיפא, משמע אף דלא הגיע לידם. ע' לקמן].

תסח) **א"ר אבא בר ממל דכו"ע הולך לאו כזכי וכו'. תוס'** [יב. ובע"א] ביאר דהיינו הולך דמתנה, אבל הולך דפקדון הוה כזכי [וכדאי' בע"א, וע"פ הגמ' לקמן לב:].

תסט) **הא בשכ"מ וכו'. תוס'** פי' משום דדברי שכ"מ כמסורים משעת אמירתו, דכ"ד הנותן [ע' בסמוך]. אבל **רש"י** [ד"ה הא והא, וד"ה בשכיב מרע] פי' דהולך דידיה כזכי[ט]. **והרשב"א** ביאר בשכ"מ כיון דדבריו ככתובין וכמסורין אלים דיבוריה למיהוי הולך דידיה כזכה.

וביאר דאף דהגמ' [בסמוך] תולה במח' ר"א ורבנן אי תקנו דדברי שכ"מ ככתובין ומסורין, היינו דמאן דאית ליה כר"א דל"ל דברי שכ"מ לא עדיף מבריא.

וכ"ד **הרמ"ה** [בטור ס"ס קכה] דבשכ"מ הולך כזכי דמי, דמסתמא כי יהיב ממונא לשליח אדעתא דלזכי ביה למקבל קא מסר ליה. ואגב צערא לא רמי אדעתיה לומר זכי, מידי דהוה אגיטו[י]. ואף מתנתו הוה כאומר מהיום אם מתי.

תע) **רש"י ד"ה בשכיב מרע.** שכל זמן שלא חזר בו וכו' והולך דידיה כזכי. מבואר דאף גדר הולך כזכי תלי אי חזר בו לבסוף. [וכ"כ הרשב"א הנ"ל]. אבל **הרמ"ה** [הו' בטור קכה] דייק דאינו יכול לחזור בו, דמבואר בברייתא שנותנים לו. ואילו בשאר מתנת שכ"מ אין נותנים למקבל עד שמת [שמא יחזור בו].

דכיון שהוציא הממון מתחת ידו ודאי דעתו שיקנה מיד, וקנה במשיכה ואי"צ גדר ככתובים ומסורין דמי. ול"ד לשאר מתנת שכ"מ דדעתו להקנות לאחר מיתה[יא]. **והמחנ"א** [זכיה כט] תמה דמפורש [בסוף העמ'] דתלי במח' ר"א ורבנן בתקנת דברי שכ"מ ככתובים ומסורים.

והמרדכי [שלד] הביא **דר' יואל הלוי** נסתפק שכ"מ שזיכה ע"י אחר אי יכול לחזור, והביא דבסוגיין מבואר לכאורה דא"י לחזור [דהולך כזכי]. אבל הביא **דרש"י** פי' הולך כזכי כל זמן שלא חזר בו. [והמרדכי הק' עליו].

תעא) **רש"י ד"ה הא דמית מקבל בחיי נותן.** אין כאן משום מצווה לקיים דברי המת, שקודם מיתתו בטלו דבריו וכו'. משמע דאי מת מקבל לאחר הנותן שייך בזה מצווה לקיים דברי המת, ומתקיים צוויו ע"י שנותנים ליורשיו. אלא דתלי בשעת מיתת הנותן, ואי בשעת מיתת הנותן בטל הצווי ל"ש כלל. [וצ"ב]. ולצד דמצווה לקיים דברי המת הוה בגדר קנין א"ש, דבשעת מיתתו זכה המקבל. וממילא יורשיו זכו.

תעב) **תוד"ה הא בשכיב מרע.** ואור"י אע"ג דמת מקבל בחיי נותן וכו' דדעת נותן וכו' ואפי' לא נולדו יורשי מקבל עד אחר מיתה וכו'. בפשוטו משמע בתחילת התוס' דיסוד הדבר משום אומדנא, דבמתנת שכ"מ דעת הנותן תליא בשעת צוואתו. ואילו בבריא דעתו שיגיע לבסוף לידו.

ועפ"ז י"ל דהיורשים קנו בשעת מיתת השכ"מ, דנכלל בדבריו שמקנה למי שבא מכח מקבל המתנה[יב]. אבל תוס' הוסיפו ואפי' לא נולדו בשעת מיתתו. וכוונת התוס' להוכיח דלא חל בשעת מיתה, דהא אי' [ב"ב קמא:] דלא מהני מתנת שכ"מ לנולדים, דליכא למקבל בשעת אמירתו. ומשמע דכוונת התוס' דחל בשעת אמירת השכ"מ, וממילא היורשים זכו ממנו[יג] [וכ"כ הרא"ש, ע' בסמוך].

ט. אך **רש"י** [ד"ה בשכ"מ] כת' דדבריו ככתובים ומסורין, משמע דשייך לתקנת מתנת שכ"מ.

י. דאע"ג דבריא שאמר כתבו גט לאשתי אינו כלום עד שיאמר תנו, גבי שכ"מ כותבין אף דלא אמר תנו. שדעתו היה לומר תנו אלא שבהול היה [כדלק' סה: סו.].

יא. **והרמ"ה** ביאר דהוה כאומר מהיום אם מתי, וכל זמן שלא עמד אינו חוזר. אבל אם יעמוד חוזר, אפי' אם כבר בא ליד המקבל. ומ"מ כל זמן שלא נתברר שנתרפא צריך השליח לעשות שליחותו, ואין לו לחוש שמא יתרפא, ואם יתרפא יחזירנו לנותן.

יב. וע"ד הא דאי' [ב"ב קכה:] לי ואפי' ליורשי [ודנו הראשונים שם האם כוונת הגמ' דזכו מכחו. או דנכלל במתנה שנותן ישיר ליורשים].

יג. וצ"ב א"כ אמאי תוס' הוצרך להוסיף דדעת הנותן וכו'. ומשמע דאף אי חל למפרע, מ"מ יש סברא שדעתו להקנות בתנאי.

תעג) **שם. הרש"ש** הק' אמאי תי' הגמ' דנח' בגדר הקנין, נימא דנח' בלשון, כשאומר לתת לפלוני האם יורשיו בכלל. [ע"ד הא דנח' לקמן עד. וב"ב קכה:].

תעד) **בא"ד דדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורין בשעת נתינה**[יד]. **והרא"ש** [ותורא"ש] ביאר דהוה ככתובים ומסורין למפרע משעת נתינתו. והוברר הדבר שזכה משעת המתנה ומורישו לבניו. וכ"כ **הטור** [חו"מ רנ וקכה].

והר"ן הקשה דקי"ל [ב"ב קלז.] דמתנת שכ"מ חל לאחר מיתה. וכיון דליתיה למקבל היאך קנה, והא אין קנין למת. וכה"ק **הב"י** [רנ] על דברי הטור.

והקצות [רנ א, רמח ט] האריך ע"פ דעת הרא"ש דמתנת שכ"מ חל למפרע[טו]. וביאר דאפ"ה אמרי' דקדים אחריך, כיון דיכול לחזור בו ולא נסתלק הנותן.

והנתיבות [רנ א] הביא **מהרי"ט** [חו"מ עד] דליפוי כח עשוה כזוכה מעכשיו, דשעבודו חל מהיום[טז], וזכותו לאחר מיתה.

אבל **הב"ח והפרישה** [רנ] כת' דכוונת הרא"ש והטור דמתנת שכ"מ ככתובים וכמסורים מחיים, לענין לקנות לאחר מיתה[יז]. וכ"מ לשון **הרשב"א** [בדעת תוס'] דדברי שכ"מ לענין לקנות לאחר מיתתו, חשובין ככתובין וכמסורין משעת נתינתו או אמירתו של שכ"מ למקבל לזכות לאלתר.

ותוס' חידשו דכה"ג אין חסרון הקנו לנולדים, כיון דנגמר אמירתו בחיי אביהם. ועי"ז זוכים הנולדים ממילא לאחר זמן.

והקצות [קכה ה] כתב דמתנת שכיב מרע מהני מדין ירושה [וכמ"ש הראשונים בסוגיה דב"ב קמח], **ומש"ה** יורש אף לאחר מיתה, וכמו משמוש שהולך ליורשו. וצ"ב דבגמ' [ב"ב קמא:] מבואר דל"מ מתנת שכ"מ לנולדים. וצ"ל דהיינו משום דבשעת אמירתו לא זכו להחשב ככתובים ומסורין. אבל הכא דבשעת אמירתו הקנה לאביהם, אף היורשים זכו ממילא אח"כ.

תעה) **הא דליתא למקבל בשעת מתן מעות. פרש"י** נמצאת זכיה בטעות, דלא ידע שכבר מת. ולא קנו יורשים. אבל **הרי"ף והרמב"ם** [זכיה י יב] כת' הטעם דאין קנין למת[יח].

והמחנ"א [זכיה לא] **והקצות** [קכה ה] תמהו אמאי רש"י תלה משום דהוה טעות[יט]. ומשמע דמהני להקנות למת. **והמחנ"א** [בתחילת דבריו] ציין **לשו"ת הרשב"א** [א שעה] שכת' דמי שזיכה למת קנה[כא]. וכדאי' [שקלים ב ה, סנהד' מח] דמותר המת ליורשיו [שגבו מעות לקבורתו]. **ור' נתן פליג.** [אך **הראשונים** [שם] ביארו הטעם דהמת מוחל זילותא דידיה אצל יורשין].

ובשו"ת מהר"ח או"ז [קס] כת'[כב] דהנותן מתנה למת זכה בו יורשיו מכחו, כיון דדעת אחרת מקנה. ודימה לדין משמוש נחלה. והביא מסוגיין, ונסתפק אי הוה משום דאין דעתו ליתן כלל [למת], או דמת ל"ל זכיה.

מצווה לקיים דברי המת

תעו) **ר' יהודה הנשיא אמר משום ר' יעקב שאמר משום ר"מ מצוה לקיים דברי המת. הרשב"א** כתב ד'זכה לו השליח'. **והמחנ"א** [זכיה כט] הביא דמשמע דמשום מצוה לקיים דברי המת זכה בו

יד. ומש"ה כת' תוס' דאפי' לא נולדו יורשי מקבל וכו', שהרי הוא מקנה למת [בשעת נתינה], ולא לבנים.

טו. הרש"ש [לע' ט.] ציין לדברי התוס' דידן על קו' התוס' [שם] האיך מהני שחרור עבד במתנת שכ"מ, הא אין גט לאחר מיתה. וכיון דחל למפרע, אמאי הוה גט לאחר מיתה.

טז. וכת' דאפ"ה בע"ח קודם וזוכה, כיון דזכותו קודם. דלענין זה לא אמרי' דהוה למפרע.

יז. [ולשון 'למפרע' פי' מחמת סיבה הראשונית. ולא משום דאיגלאי מילתא דחל כבר מאתמול. ועד"ז מצאנו בכ"מ ע' רש"י לקמן מה. וש"נ].

יח. וכ"כ הרא"ש [מו"ק ג עט] דהא דאי' דכלים שזרקו על המת 'זוכה בהן', פי' דאסורין בהנאה. ולאו דוקא זכה, דמשום זכיית המת לא נאסרו. וגם לא שייך זכייה לגבי המת, אלא אסורין משום דמיחלפי בתכריכי המת.

יט. [והקצות כתב די"ל דכוונת רש"י הכא דתהני למפרע, וכתוס'].

כ. **והשואל בשו"ת הרשב"א** הביא ויכוח שא' שהמזכה יוכל לחזור בוף שהרי המת לא זכה לפי שאינו בעולם. והרי הוא כמזכה לחמור דלא קנה [ב"ב קמג.]. והלה טוען שהמת זוכה בכל מה שהוא לכבודו. והרשב"א הסכים דזכה. אבל המחנ"א הביא דהרשב"א בסוגיין כת' משום דאין קנין למת, ע"כ דמש"כ בשו"ת הרשב"א הוא משום מצווה.

כא. **והאחרונים** חלקו דהיינו רק למציבה דהוה שימוש המת, אבל הכא אין לו שום תועלת בממון. [ועוד דנו דאינו 'זכות' כלל למת, אלא ליורשיו]. ועוד העירו דע"כ כוונתו דזכיה מטעם יד, דל"ש מטעם שליחות אצל מת.

כב. הו' תשו' מהר' יצחק ב"ר מרדכי [וסיים דבריו וזחלתי ואירא פן יהיו דברי ללעג לפני אדני, לכן כתבתי בקוצר. וגם

מיד, דהוה בגדר קנין[כג] [ולא רק מצווה על היורשים ליתן]. **והביא דכ"מ בתוס'** [לקמן לח.] **דכבר קנה**[כד].

אך המחנ"א הביא **דהר"ן** [בסוגיין, הו' בסמוך] מבואר דהוה מצווה, וביתומים קטנים דלאו בני מיעבד מצוה ליכא דין מצווה לקיים. והמחנ"א הביא מ**המרדכי** [ב"ב תרל] **בשם ר' שמחה** דכופין משום מצוה לקיים דברי המת, מידו המקבל מתנה לא זכה עד שתבא לידו[כה], אלא שכופין בין היורשים בין השליש[כו] לתת למקבל מתנה[כז].

והמחנ"א הביא **דבתוספתא** [ב"ב ספ"ט, הו' בר"ן] אי' דלא זכה, וכופין את היורשים לקיים דברי המת. ואי כבר זכה מה כפייה שייך בזה. וכן תוס' [כתו' פו.] הוכיחו מהא דכופין על מצווה לקיים דברי המת, דכופין במצווה דרבנן. ומבואר דהוה בגדר כופין על המצוות[כח].

והמחנ"א חילק דהיכא דצווה ליורשים, ותולה בהם שהם יעשו הוה מצווה על היורשים, והמקבל עדיין לא זכה בה.

ורע"א הק' דאי הוה מצווה אמאי ינתנו ליורשים, דאם לא חל זכות ממון אמאי זכו היורשים. אך הביא **דבתוס'** [כתו' פו. הנ"ל] **והרמ"א** [רנב ב, הו' בסמוך] מבואר דהוה מצווה בעלמא לתת.

ובשי' ר' שמואל חידש דהוה גדר מצווה בממון, ולא הוה מצווה בעלמא על הגברא. וכעי"ז הענקת עבד עברי והחזרת רבית, דאף דהוה חיוב מצווה, גדר המצווה הוה כעין ממון, ושייך בזה גדר תביעה ומחילה וירושה.

תעז) **שם. תוס'** [כתובות ע.] הק' כיון דמצוה לקיים דברי המת, א"כ מאי אהני הא דדברי שכ"מ ככתובים וכמסורין דמו. ותי' **ר"ת** דלא אמרי' מצוה לקיים דברי המת אלא כשהושלש מתחלה לכך [הו' בתוס' לעיל יג.]. א"נ דווקא במת נותן בחיי מקבל אבל דברי שכיב מרע בכל ענין כמסורין דמו.

ותוס' שאנץ [כתו' שם בשם ריב"א, וכן תוס' ב"ב קמט.] **תי'** דמצווה לקיים דברי המת הוה דוקא בלשון צווי, שאומר להם ליתן. ואילו בלשון מתנה לא קנה, אלא מדין מתנת שכ"מ. [וכ"כ הרמב"ן לעיל יג.].

והראשונים [ר"ן יג. ה: בדה"ר] **כת'** דאין לומר דנפק"מ אי כופין את היורשין, דהא מבואר [לקמן מ.] דאף משום דברי שכ"מ כופין את היורשין. ואף משום מצווה. **ותוס'** [כתובות פו.] הוכיחו מהתם דכופין במצווה דרבנן[כט]. [ומשמע מדבריהם דהוה בגדר כופין על המצווה].

והר"ן [כאן ה: בדה"ר, והמאירי כאן] **תי'** דנפק"מ ביתומים קטנים דלאו בני מעבד מצוה נינהו.

והמרדכי [ב"ב תרסו] **תי'** דיש חילוק גדול בין מצווה לקיים דברי המת לדברי שכ"מ ככתובין ומסורין, דמצווה לקיים אינו זוכה כלל, אלא שכופין את היורשים לקיים צווי אביהם. ונפק"מ דאם היורשים מכרו או נתנו את החפץ לאחר, אין מוציאין מידו [אפי' הוא בעין][ל].

ואילו משום דברי שכי"מ הוה קנין גמור, ואם היתומים נתנוהו לאחר מוציאין מידו[לא]. וכ"כ **בפסקי תוס'** [כתו' רמא] **בשם גליון תוס' שאנ"ץ. וכ"פ הרמ"א** [חו"מ רנב ב]

יראתי לעבור על צווי מורי, שכתב ודעתך הודיעני, ושרא לי מרא].

כג. ויל"ד [לצד זה] אי הו' קנין חדש מתקנ"ח, או דשורש הדבר הוא מצווה על היורשין לתת, אלא דחל עי"ז זכות בממון במקום קנין.

כד. וע' לשון **רש"י** [כתובות סט:] דלא עשאם יורשים אלא בענין זה. [וע"ע לקמן מ. גבי שחרור עבדים].

כה. ונפק"מ דאם הוא כהן, העבדים אוכלים בתרומה דהוה קנין כספו של היורשים.

כו. וצ"ב דהממון אינו שייך לשליש, והאיך יקיים מצווה בממון שאינו שלו. [ומשמע דהשליש מקיים מצווה דידיה, ולא משום שליחות וכפייה על מצוות היורשים].

כז. ו**המרדכי** סיים ולא ליד היורשים [דהשליש אינו רשאי להחזיר ליד היורשים]. אבל המחנ"א העתיק דברי המרדכי אבל אם מת לא יתנו ליורשיו. [ונקט דקאי שמת מקבל]. והמחנ"א תמה דמפורש בסוגיין דאמרי' מצווה לקיים דברי המת לתת ליורשיו. [ע' רע"א הו' בסמוך].

כח. [ויש שחילקו דהתם איירי לענין שחרור, דצריך גט שחרור. ומש"ה הוה צווי עליו, וכופין על המצוות. אבל בממון י"ל דכיון דחל דין בעצם הממון, עי"ז הוה בגדר קנין].

כט. אך **הרמב"ן** [יג.] כת' דמשום 'מצווה' אין כופין את היורשים [וכדאי' כתובות צא: דאין כופין משום מצווה לפרוע חובות אביהם]. והא דאמרי' [לקמן מ.] דהאומר לעשות קורת רוח לשפחה כופין את היורשים. שאני שפחה דנעשה כמפקיר עבדו.

ל. וכ"כ **המאירי** [בסוגיין] דנפק"מ אם שעבדו יורשים את הנכסים דמשום מצוה לא טרפינן להו.

לא. אם הוא בעין. ואם אינו בעין חייב מדין מזיק, ורצה מזה גובה.

דבמצווה לקיים דברי המת, אם קדמו היורשים ומכרו אין מוציאין מיד לקוחות.

והמחנ"א [הנ"ל] הביא מדבריהם כצד דמצווה לקיים דברי המת אינו קנין, אלא מצוה. **והקוב"ש** [ב"ב תקמא] הביא **דתוס'** [כתו' ע.] מבואר דמצווה לקיים דברי המת הוה גדר קנין. אבל **בחי' ר' שלמה** [כתוב'] כתב דאף לצד דהוה מצווה, הוה גדר דין מצווה על הממון. [ולא בגדר מצווה על הגבראי]. [וע"ע שיע' ר' שמואל עד"ז].

תעח) **מה שירצו שליח יעשה.** והגמ' מפרשת דשודא עדיף. **ופרש"י** לפי מה [שהשליח] ראה בדעתו של משלח, אם היה עינו יפה וכו'. לכאו' מבואר דאזלי' בתר אומדנא דידיה להכריע אי הולך כוונתו לזכי. [וצ"ע דבכ"מ מבואר דגדרי לשון תלי בכל העולם, ולא מהני אומדנא דידיה[לב]]. ועוד יש שפי' דלעולם הוה ספיקא דדינא, ואפ"ה נתחדש שודא דדיינא דהשליח רשאי לעשות כפי סברתו [ואף דגוף הדין לא תלי בהא].

תעט) **וחכ"א יחלוקו. תוס'** הביאו בשם **רה"ג** דבכל תיקו בש"ס יחלוקו[לג]. ותוס' חלקו דדוקא היכא דאשכחן להדיא. ועד"ז כת' **תוס'** [ב"ב סב:] דיש מקומות שנראה לחכמים לפסוק יחלוקו. [אך תוס' שם לא ציינו לסוגיין].

תפ) **תוד"ה וחכמים.** מפרש בשערים דרב האי דיחלוקו[לד]. דס"ל דהלכה כסומכוס, ואף ספיקא דדינא חשיב דררא דממונא. אבל **רשב"ם** [ב"ב קסו: ד"ה תיקו] כתב דבמקום תיקו דאין הדיינים יודעים לפסוק הדין, ל"ש פסק יחלוקו, והמחזיק יחזיק[לה]. וע"ע **תוס'** [בכורות מח.][לו]. ודעת רוב **הראשונים** דלא קי"ל כסומכוס [ע"ע קוה"ס א א].

תפא) **רש"י ד"ה מספקא.** אי כזכי דמי אי לא, ואי מצוה לקיים. צ"ב אמאי פי' רש"י דהספק בתרוייהו. ובפשוטו הנידון משום הולך כזכי[לז]. **והמשנ"ל** [מלוה ד ו צוי' בגהש"ס] **הביא מדברי רש"י** אלו דאף דהוה ספק ספיקא[לח], ל"מ ס"ס להוציא ממון[לט].

והמשנ"ל העלה צד דכוונת רש"י 'או' מצוה, כלומר דאפשר דמספק"ל אי הולך כזכי דמי [וס"ל דאין מצוה לקיים דברי המת]. או דמספ"ל אי מצוה לקיים אי לא[מ] [ולעולם ס"ל דהולך לאו כזכי]. וכת' דדוחק לפרש כן.

והאו"ש [זכיה ד ה] דחה דמצווה לקיים דברי המת הוה מצווה על היורשים[מא], והנכסים בחזקתם. א"כ ל"ש בזה גדר ספק ספיקא.

תפב) **תוד"ה וכאן אמרו.** מכאן מדקדק ר"ת וכו' אלא יתן דיין למי שירצה וכו' דקרי ליה שודא. ור"ת דייק דהכא אמרי' דמה שירצה שליח, ותלי ברצונו.

ומבואר הכא דתלי בדעת השליח, ול"ד לשאר שודא דצריך דיין. וצ"ל דאמרי' דהבע"ד מסרו לידו והשליטו עליו [ויש לו עליו נאמנות שליש], ונכלל בזה שיוכל להכריע בו כרצונו.

לב. ונפק"מ כה"ג אי חשיב ספיקא דדינא ול"מ חזקות.

לג. דפסק כסומכוס. [ויל"ד אי כוונתו להביא ראיה מסוגיין, דנהי דהך ברייתא ס"ל כסומכוס, י"ל דלא קי"ל כוותיה].

לד. וכ"כ **ההג"א** [ב"מ ב ח, ומרדכי שם רסז] בשם ר"ח והרי"ף. [**והש"ך** [תקפו כהן י] פי' דכוונתו לשערים דרב אלפס כ כה].

לה. [ולדעת ר' האי יל"ד דהגמ' פסקה 'תיקו', ואינו חסרון ידיעה].

לו. **והסמ"ג** [עשין ע] כת' עוד דדוקא בספק דראוי לבעלי דינים להסתפק. [אבל ספיקא דדינא ל"ה דררא דממונא. והקוה"ס כת' דכוונתו לדברי רשב"ם].

לז. **והקצות** [קכה ה] יישב ע"פ דעת הרמ"ה דהולך כזכי תלי אי יתן לבסוף, א"כ אם השליח לא נתן לבסוף אין כאן ספק, ול"ש יחלוקו. וע"כ הנידון משום מצוה לקיים [ועדיין צ"ב דברי רש"י שכתב משום תרוייהו].

לח. דאיכא ס"ס ספק אי הולך כזכי דמי אי לא ואף את"ל דלא כזכי, אכתי אפשר דמצוה לקיים דברי המת. ואפ"ה אמרי' יחלוקו ולא זכו יורשי מי שנשתלחו לו.

לט. והמשנ"ל הביא **דמהר"י ב"ל** כת' דמהני תרי ספיקי להוציא. אך הביא **שרוב האחרונים** חלקו עליו וסוברים דאפילו בספק ספיקא אין מוציאין מיד המוחזק. [וע"ע ש"ש א כד].
והמשנ"ל כת' דיש כאן חידוש טפי, דכיון דחכמים ס"ל יחלוקו אף בספק א', ואפ"ה לא אהני הספק האחר ולא כלום. כ"ש לדידן דקי"ל דכל דאיכא ספק אוקי ממונא בחזקת מריה, לא כ"ש שנאמר דל"מ הספק האחר להוציא מן המוחזק. [ויל"ע בסברא זו ע"פ מש"כ תוס' ב"מ צז: דאין חילוק בין סומכוס לרבנן לענין אי מהני ברי ושמא להוציא, דאף דינא דסומכוס נחשב תרוייהו מוחזקין. ויל"ד].

מ. וכת' דלפ"ז חכמים איירי דוקא היכא דמת, ופשטא דשמעתא משמע דלחכמים יחלוקו בכל מה שנשנה בברייתא, בין היכא דלא מת משלח בין היכא דמת.

מא. ויל"ד דאי הוה ספק מצווה, א"כ אינו ספק ממון, ול"ש דינא דסומכוס.

ותוס' [ב"ב לה. ד"ה שודא וכתו' צד:] **הביאו בשם ר"ח דל"א** שודא במטלטלין אלא בקרקע, ותוס' דחו דבסוגיין אמרי' שודא אף במטלטלין[מב]. **והרא"ש** [כתובות י יג] דחה דר"ח קאי בשודא דדייני, הבא לפני הדיין. אבל בסוגיין דהוה שליש, ועליו מוטל לעשות שודא דדייני. ומש"ה אף במטלטלין.

תפג) **הב"ע בשכ"מ ובפלוגתא דר"א ורבנן וכו'.** דר"א ס"ל דמתנת שכ"מ צריך קנין. ומשמע דאף בסוגיין שייך לדין מתנת שכ"מ, וכדעת תוס'.

דף טו.

תפד) **תינתן כבינתי**[א] **וכו' א"ל בני רוכל תקברם אמם וכו'. פרש"י רשעים היו**[ב], **ולא דקדקנו בהן איך היה המעשה.** [ויש שדייקו דר"א השיב דחכמים לא קיימו את דבריה, ולא דקדקו לפסוק דין[ג] לבעלי עבירה[ד], אלא דהבת נטלה מעצמה, והעם סבורים שחכמים קיימו הדין]. **ורשב"ם** [ב"ב קנו:] **כת'** דחכמים קנסום לקיים המתנה, אף בלא קנין.

והב"ח [חו"מ רכח] **הביא בשם הר"א מרעגנשפורג** [במרדכי הארוך] **שתמה היכא מצינו מותר לגזול ממונו בשביל שעובר על דברי תורה**[ה]. **ותי'** דאה"נ היכא דאין בידינו לכופו בענין אחר לקיים דברי תורה כופין בממונו. דהשתא גופו מכין לקיים מצות ממונו לא כל שכן.

תפה) **תוד"ה או. לפי שלא מצאנו שהיה נשיא וכו'.**

האחרונים [יעב"ץ] **ביארו דרשב"ג**[ו] **היה נשיא, אבל לא נקרא ר' שמעון סתם.**

ובתוס' חכמי אנגליה ביאר דקאי אר' שמעון בנו של רבי[ז], דאי' [כתובות קג:] דרבי צווה דאע"פ ששמעון בנו חכם יותר, גמליאל בנו יהא נשיא, כיון שהוא בכור ובירא חטא ממלא מקום אבותיו. [וביארו דהגמ' מסתפקת לענין דינא[ח] האם קבלו חכמים את דברי רבי בזה[ט]].

תפו) **גופא א"ר יוסף הלכה כר"ש הנשיא וכו' בבריא וכו'**

תני יחזרו למשלח. הרשב"א כת' דלפ"ז פסק כר' יהודה הנשיא. ואפ"ה נקט ר"ש הנשיא משום דר"ש הנשיא עבד בה מעשה. [ומעשה רב, וכדאי' בכ"מ. וע' ב"ב קל:].

הדרן עלך פרק המביא קמא

מב. **והמהר"ם שיף** [כתו' שם] הביא דקו' התוס' אף למש"כ ר"ח [שם] דבעי' דיין מומחה לשודא. והק' דבסוגיין מבואר דל"צ דיין מומחה [וכה"ק **תלמ' ר' יונה** בשיטמ"ק שם]. אך העירו דאף בלא חידוש ר"ח [דבעי מומחה] עכ"פ צריך שיהא 'דיין', וע"כ דגדר שודא דשליח שאני.

א. והגמ' [ב"ב קנא:] פי' דאף דהוה מקצת נכסיה, כיון דמצווה מחמת מיתה דינו כמתנת שכ"מ.

ב. **והגמ'** [ב"ב קנו:] מפרשת דהיו מקיימין קוצים בכרם, ותלי במח' ר"א ורבנן אי יש איסור בדבר שאין כיוצא בו מקיימים, ור"א ס"ל דכיון דיש מקומות שמקיים קוצים [ערביא] לא אמרי' בטלה דעתיה. [ולשיטת רבנן לא היו רשעים, ומש"ה לשיטתייהו שפיר מביאים ראיה מבני רוכל. וכו"ע מודו לכלל דאין מביאין ראיה מרשעים].

ג. **והאחרונים** [תפא"י שם] הק' דאי' במכילתא [ונפסק בשו"ע חו"מ יז י] דאם באו לפניו ב' בע"ד, א' כשר וא' רשע, לא יטה את הדין לומר זה רשע וחזקתו משקר וזה בחזקת שאינו משנה בדבורו. ולדברי הראשונים דהוה משום קנס, י"ל דהתם איירי דהדיין אינו חפץ לקונסו. ולדברי הב"ח י"ל דאינו רשאי להטות את הדין, אלא להסתלק.

ד. וכ"כ **הב"ח** [חו"מ קפב], והביא מכאן דהיכא דקא עבדי איסורא אין נזקקים להם להורות דבר. [ועפ"ז הביא דכל מקום שמצאנו בש"ס שפסקו חכמים, אפשר ללמוד דהמעשה היה כדין]. [ועוד יל"פ דר"א אמר דאנחנו לא דקדקנו לדעת מה היה מעשה שם [לדון במעשה של רשעים], ואפשר דעשו קנין גמור, ומש"ה חכמים קיימו דבריה].

ה. אך לדברי רשב"ם [וכמה ראשונים ב"ב שם] חכמים פסקו כאן קנס, והפקרם הפקר.

ו. אביו של רבי. וכן ר' שמעון ב"ג [מהרוגי מלכות, בזמן הבית], אף דנקרא 'שמעון' סתם, לא נקרא ר' שמעון.

ז. אבל **המהרצ"ח** כת' דהך ברייתא בבלאי [וכדאי' כאן אמרו], וקאי אנשיא דבני בבל.

ח. ובס' **באר שבע** [הוריות יא: צוי' בגהש"ס] הק' מאי נפק"מ קא מיבעיא ליה [דכל ספק בגמ' הוא כשיש נפק"מ בדין, עי"ש]. והאחרונים תי' דהספק אי פליגי רבנן על רבי, ואזלי' בתר חכמה.

והב**באר שבע** תי' דנפק"מ למירמא דידיה אדידיה. [וע"ד הא' דאי' קידושין מד. ופסחים קז.].

ועוד כת' דשמא י"ל גם הכא קמיבעיא ליה למיסבר קראי, דהיינו נשיא דכתיב בקרא אם פירושו כגון אני או לא. וצל"ע.

ט. [ועפ"ז נכלל כאן ספק בדין האם אזלי' בתר חכמה או יראה חטא].

פרק המביא בתרא

א) **בפני נחתם אבל לא בפני נכתב.** לרבא הטעם משום איחלופי [וכדלעיל ג.].

והאחרונים חקרו היכא דאמר בפני נחתם לחוד, האם הוה פסול בגירושין, שלא קיים תקנ"ח[י]. או דאינו נאמן אף במה שאמר בפני נחתם[יא]. והביאו דמפורש **בראשונים** [בעה"מ ומלחמות ז: בדה"ר ועוד] דאף באר"י היכא דאמר בפני נחתם לחוד לא מהני להחשב קיום.

אבל לרבה בפשוטו הוה משום לשמה. **והגמ'** [לעיל ג. ד.] מק' לרבה דהוה משום לשמה, מאן האי תנא דבעי כתיבה וחתימה לשמה. ומסקנת הגמ' דהוה ר' יהודה. או לר"א משום מזוייף מתוכו. ועפ"ז משמע דלר' מאיר ל"צ בפני נכתב משום לשמה.

והמלחמות כת' דר"מ ס"ל דתקנת בפני נכתב משום איחלופי. ולדידיה לא תקנו מעולם משום לשמה. וביאר דלמסקנא דרבה אית ליה דרבא, אף לרבה שייך איחלופי. והביא דבברייתא [לעיל ה:] מבואר דר' מאיר צריך בפני נכתב, ע"כ משום איחלופי ורבה אית ליה דרבא. והגמ' [לעיל ג. ד.] לא שמיע ליה הך ברייתא, ומש"ה דנו דהוה דלא כר"מ.

ב) **בפני נכתב כולו ונחתם חציו וכו'. תוס' פי' דיש** בזה חידוש, דס"ד להכשיר, דעדיף מכתב סופר ועד וכו'. **הפנ"י** הקשה אמאי ל"מ באמת, למ"ד [לקמן פו:] דכתב סופר נחשב עדות, א"כ יש קיום על ב' העדים. **והפנ"י** תי' דכתב סופר צריך קיום מדאורייתא, ולכן אף שליח אינו נאמן ע"ז.

ורע"א והתור"ג תי' דא"כ יש חשש אתי לאחלופי בקיום שטרות, כיון דיש רק עדות לקיום[יב].

והחזו"א [קג כד] **כתב** [דקמ"ל דתוס'] **דכל שיש ב' עדים כשירים לא תלינן את הסופר כעדות**[יג], ואין בזה חזקה שנעשה בכשרות. ועוד דלא הוה עדות מדעת הבעל ולכן אין כאן תורת שטר. אלא הוכחה בעלמא וגרע ממפי כתבם.

ג) **אי מההוא הו"א צריך, ואי לא אמר כשר.** דס"ד דהוה תקנ"ח דוקא לכתחילה לגרש בצורה זו. אך לא תקנו לחשוש שהגט פסול[יד].

ד) **רש"י ד"ה שיטה אחת.** שבה שם האיש והאשה והזמן[טו]. **והריטב"א** הוסיף שם עירו ושם עירה, והרי את מותרת לכל אדם [כדלקמן כו.]. **והרש"ש** תמה דודאי כ"ז אינו נכנס לשיטה אחת.

אבל **תוס'** [לעיל ה: ד"ה אפי'] כתב משום דמסתמא סיימו לשמה[טז]. **והריטב"א** ביאר דכיון דסתם ספרא דדייני גמירי, אלא דחיישי' למיעוטא דמיעוטא דלא גמירי, כיון דחזי' שהתחיל לשמה, מסתמא גמרו לשמה.

ולפ"ז ר"א קאי אשליח, דשוב אינו צריך לברר, ויכול לסמוך ע"ז בעדותו. [ואילו לרש"י י"ל דר"א

י. [**והחזו"א** [קג ל] משמע דגדר התקנה דבעי ג"כ עדות לכתיבה, אבל החתימות כשרות].

יא. וכן יש לחקור בחתימה א'. [ע' בגמ']. ועד"ז יש לחקור בפני נכתב לחוד. ובזה לכאו' מבואר [לקמן יז.] דבפני נכתב לחוד מהני.

יב. ועוד תי' **רע"א** דרק כשאומר בנ"כ ובנ"ח מידק כיון דמתירין להנשא ע"פ דיבורו, אבל לא מתירין להנשא ע"פ כתב סופר ולכן לא מידק. [ומבואר מדבריו דבבפני נחתם לחוד יש חסרון דלא 'מידק', אחרי דתקנו משום דאתי לאיחלופי].

יג. ורע"א [לעיל ג:] נסתפק בזה, אך הביא דמסתימת הפוסקים משמע דבכל אופן סמכי' אחתימות הסופר כעדות.

יד. ו**האחרונים** [לעיל ב.] דנו בקמ"ל, האם תקנו לחשוש שהגט פסול. או דתקנו צורה בגירושין.

טו. ומש"כ **רש"י** 'והזמן' צ"ב דאמאי בעינן שהזמן יכתב לשמה.

טז. **והגר"א** [קמב נ] ציין **דרש"י** [כאן] לא פי' כן. [ואפשר דכוונתו דלדעת רש"י לא סמכי' אהך מסתמא].
והמאירי כללו יחד, ופי' שיטה ראשונה שם האיש והאשה והזמן שזהו תורף הגט. ולא שיהא שאר הגט כשר אף כשכתבו שלא לשמה, אלא כך פירושו מכיון שנתברר שענין ראשון נכתב לשמה מסתמא הכל לשמה. [ואפשר דט"ס הוא וחסר המח'. א"נ כוונתו דבהמשך הגט יש חלקים נוספים דצריך לשמה, וכיון דעיקר התורף לשמה סמכי' דמסתמא

קאי בעלמא בעיקר דיני הגט, דשוב אי"צ לכתוב לשמה[יז].

ה) **אר"א חציו האחרון. תוס'** [לעיל ג. והריטב"א כאן] כת' דאף לרבא דבפני נכתב הוה משום איחלופי בקיום שטרות, בעי' חצי הראשון שהוא עיקר הגט ומינכר מילתא. אבל חצי האחרון אינו מעיקר הגט, והוא לא אמר מידי.

או כולו בקיום הגט

ו) **אר"ח ואפי' ב' מעידים וכו' או כולו בקיום הגט וכו'.** מבואר דס"ד דמצטרף אמירתו ב"נ לעדות העדים. **והאחרונים** [**ר' א"ל מלין** מג, **הגר"נ**] ביארו דתקנת ב"נ נחשב קיום על ב' החתימות, ואי מעיד על חתימה א' לחוד ליכא קיום כלל. [הו' לעיל].

אלא דהיכא דיש קיום ל"צ ב"נ. ומש"ה יש סברא דמצטרף, ועל דרך הא דאי' [בע"ב] גידוד ומחיצה מצטרפין. ואף דהוה ב' גדרי דין, שייך גדר צירוף ביניהם.

והרמב"ן ביאר דרב חסדא אמר דאף כשיש עדי קיום אינו מצטרף, דבעינן או כולו בקיום הגט או כולו בתקנ"ח. ורבא הק' ד'בפני' הוה דרך קיום שטרות דעלמא [דאטו התם כי קאמרי בפנינו מי לא מהימני]. וא"כ לא יתכן דקיום א' כשר והב' פסול.

אבל **תוס'** פי' סברת רב חסדא דאינו מצטרף משום שהשליח לא דייק כל כך. וצ"ב א"כ מה השיב רבא מי איכא וכו'. ויש שפי' דהוה סברות בלא פלוג, דרבא טען דהוה בכלל עיקר התקנה, ומש"ה אף אי יש קצת סברא אין לחלק ביניהם.

והריטב"א כת' דיל"פ דרב חסדא ס"ל דלא האמינו לשליח לחצאין.

ועוד פי' **הריטב"א** דס"ל דאתי לאיחלופי בקיום שטרות, כיון דלאו כולו בתקנ"ח. שהרי מתורת קיום אתינן עלה אתי למימר דאף השליח מתורת קיום. ורבא השיג דמדינא צריך עדים, אלא שסמכו על השליח. א"כ כל היכא דיש עדים ואי"צ לשליח עדיף טפי.

ז) **שם. אפי' ב' מעידים. הפנ"י והגר"ח** [סטנסל קמב] הקשו דמ"מ השליח יודע שהבעל מסר הגט, ויש כאן צירוף ע"א בכתב וע"א בע"פ [על מסירת הגט][יח]. וכיון דיש ב' עדים במסירה יחשב כמקוים[יט].

והגר"ח תי' דיש לגזור שמא תביא אשה ופסול[כ]. ועוד תי' דגט שאין חותמין אלא זה בפני זה ל"מ צירוף לע"א בע"פ, דדמי לחתמו זה שלא בפני זה ופסול מדרבנן[כא].[כב]

אבל **הברכ"ש** [כו] כת' דאף שיש צירוף להחשב עדי מסירה ל"מ [ואף דעי"ז יש עדות קיום גט]. דבעינן קיום לגוף הגט, וה"נ ע"א בע"פ ל"מ לזה.

ובעיקר הא דנקטו דמהני גט שיש עליו עד א', מדין ע"א בכתב וע"א בע"פ [ב"ב קסה.]. אבל **הרמ"ה** [ב"ב קסה: נו] כת' דדוקא בממון מצטרף ע"א בכתב וע"א בע"פ, אבל באיסורין ל"מ. וגט או שטר שחרור שיש עליו ע"א ומסרו בפני עד אחד[כג] פסול. דאו כולו בעידי חתימה או כולו בעידי מסירה. [ויל"ד אי כוונתו דל"מ צירוף עדות כה"ג באיסורין. או משום דבגט העדי חתימה או מסירה 'כרתי',

---

סיים לשמה. א"נ הטופס צריך לשמה מדרבנן, ובזה סמכי' דמסתמא סיימו לשמה].

יז. **והבעה"מ** הביא בשם ר' משה ב"י [דבא לאפוקי מצד זה] וכת' דאצל הסופר אין חילוק בין חציו האחרון, אלא אצל השליח [לכאו' כוונתו דהשליח סומך מסתמא סיימו לשמה. אך ודאי צריך כתיבה לשמה, ולא אמרי' ע"ד ראשונה הוא עושה].

יח. **והחזו"א** [קג כז] תי' דל"מ ע"א בכתב כששליח מסר השטר. וביאר דמן הדין שטר ביד שליש בטל, אלא משום דהבעל הימניה [וכדלקמן סד]. אבל שטר ע"א אין עליו הימניה, וכיון דראינו ביד שליש א"כ ל"מ עד החתום בו, ואינו מצטרף לעד בע"פ.

יט. **והחזו"א** [שם] כתב דלמש"כ תוס' דרב חסדא ס"ל משום לשמה, מ"מ בעי ב"נ משום לשמה.

כ. וכת' דתלי במח' הראשונים [ע' לעיל ה:] אי גזרי' לא פלוג.

כא. **והחזו"א** חלק דבזה ל"ש גזירה משום כולכם.

כב. **והגר"ח** כת' דנפק"מ גדול בדבר, לשיטת **הרמב"ם** [ז ז] דגט שלא נתקיים בתקנת חכמים [והבעל ערער] הוה ספק דאורייתא. אבל אילו הוה גזירה דרבנן [כנ"ל] הוה רק דרבנן. משא"כ אי נימא דאינו מצטרף ע"א בע"פ, א"כ ליכא קיום הוה ספק דאוריי'.
ושוב כת' דאפשר דבכל אופן הוה רק גזירת אחלופי, א"כ הוה רק נידון פסול דרבנן. ועוד אפשר דיש כאן הדין דמזויף מתוכו.

כג. לסוברים דמהני עדי חתימה או עדי מסירה, אך ל"מ להצטרף.

ובענין עדות לאשויי שטרא[כד]. וכת' דדמיא להא דאמרי' [בסמוך] או כולו בקיום הגט או כולו בתקנת חכמים.

ח) **תוד"ה או** [הא']. לפי מה דבעי למימר וכו' לפי שאין בקיאין לשמה וכו' בב' מעידים על חתימת השני שנעשית לשמה. [וכשיש עדים שנעשית לשמה ל"צ ב"נ[כה]]. אבל הריטב"א [בע"ב] דייק דכולהו ס"ל משום קיום הגט, וכרבא דב"נ משום קיום. ולא חיישי' ללשמה.

ט) **מי איכא מידי דאילו אמר חד כשר וכו'.** וצ"ב דחד מהני דוקא היכא דאמר ב"נ, והכא העדים מעידים שמכירים חתימה הב'. אבל לא ראוהו שחתם[כו]. **ורש"י** תי' דקאי כמ"ד [לעיל ג.] דהיכא דהשליח אמר ידעתי מהני. **ותוס'** **והראשונים** חלקו דסוגיין מבואר דידעתי ל"מ. ואפ"ה הגמ' מקשה דעדות גמורה ודאי עדיף.

הרמב"ן ביאר דכיון דהכל דרך קיום, היאך קיום של ב' יפסל. דכולה חד גוונא נינהו בקיום.

דף טו:

י) **אפי' הוא ואחר וכו' מ"ט אתי ואיחלופי וכו' וקא נפיק נכי ריבעא דממונא וכו'. פרש"י** דגבי גט ל"ש חשש זה, דהא השליח לבד נאמן [שאומר ידעתי]. ואפ"ה לרבא גזרו אטו שאר שטרות. **ותוס'** [בע"א וג.] **ושא"ר** תמהו דכיון דעדות העד לבד סגי [לדעת רש"י דמהני ידעתי], א"כ לא יתכן לפסול כשנוסף אחר המסייע לו[א]. [ולדעת רש"י לרבא אף בזה שייך איחלופי, ואה"נ בזה פליג רב אשי].

ותוס' ושא"ר כת' דידעתי ל"מ, ומהני כאן דוקא משום דיש ב' עדים.

ומבואר בדברי הראשונים דאפ"ה הוה רק חסרון אתי לאיחלופי, ומדינא אין חסרון נכי ריבעא דממונא. כיון דהעד ראוי להעיד לבד. **והתוס' הרא"ש** ביאר דכיון דאילו היה אומר ב"נ לבד היה נאמן, השתא נמי **וכו'**. [ואף דבעדות זו שאומר ידעתי אינו יכול להעיד לבד].

ועוד ביאר **התוס' רא"ש** דבגט ליכא חסרון. דדוקא גבי ממון מתחלק לחצי וריבעא לענין הפרעון[ב]. אבל גבי גט אינו מתחלק, ובחסרון מועט בטל הכל, ולכן אפי' הריבעא שע"י האחר מיקרי חצי דבר.

יא) **מתקיף לה רב אשי מי איכא מידי דאי מסיק איהו וכו'.** בפשוטו משמע דמש"ה א"א לפוסלו, ול"ש גדר נכי ריבעא דממונא. **והרמב"ן** הוסיף דעדות זו מתקיימת ביחיד [כיון דיכול לומר ב"נ לבד], ומש"ה לא אתי לאחלופי בקיום שטרות דעלמא. ומש"ה השתא נמי דאיכא אחר בהדיה, לא חיישי' דאיחלופי בשטרות דעלמא.

יב) **אלא אמר רב אשי אפי' אומר אני הוא עד שני פסול וכו'.** **פרש"י** דכה"ג נחשב 'קיום' בשאר שטרות, שמעיד על כת"י. **והרמב"ן** ביאר דהאי מעיד על עיקר הגט[ג], ובהך דקאמר 'בפני' מעיד על חתם ידו. ואמאי דקא מסהיד בהאי לא מסהיד בהאי. ואע"ג דבעלמא מצטרפין להחשב קיום כה"ג, הכא לא תקון להמוני יחיד לחצאין. [**ותוס'** הק' דעכ"פ יהני להחשב כולו תקנת חכמים בגט].

והקצות [מו יח] כתב ליישב [קו' התוס'] ע"פ דברי **הרי"ף** [יבמות לא:] דשטר שיוצא מתחת יד העדים עדיין לא נחשב דנחקרה עדותו בבי"ד [דאי בעי כביש לשטר]. ועפ"ז כת' הקצות דכשהעד עצמו מביא את הגט, א"כ הגט לא יצא מתחת יד העד. ועפ"ז כת'

כד. ובתשו' **רב נטרונאי גאון** [חו"מ שלא] כת' דבגט ל"מ ע"א בכתב וע"א בע"פ, דגט בגויה קא הויא כריתות, ואילו שאר שטרות לראיה בעלמא הן. [ויל"ד אי כוונתו דל"מ אף בשטר מתנה. או דעיקר החילוק בין גדר אשוויי שטרא דגט חמור, שיש בו איסורין].

כה. ולא אמרי' דמ"מ נקבע מטבע בגירושין. ואפשר דבעי' שהעדים יעידו בפני בי"ד קודם הגירושין. [דלר' מאיר י"ל דלא סגי שיתברר אח"כ דהוה לשמה, ע' לעיל ה:. ול"ד לתקנת קיום דהוה תקנה קבוע. וצ"ע].

כו. אך למש"כ תוס' דמעידים שנעשה לשמה ניחא.

א. **והרמב"ן** תמה דהיאך עלה על דעת רבא לומר דמשום שאחר מעיד פסול, וכן לרב חסדא קשיא דהא קיום הגט ותקנת חכמים הכל א'.

ב. והוא חידוש גדול דגדר החסרון נכי ריבעא, דנחשב חצי מהממון ע"פ עד א', וחציו ע"פ השני. [**והשער"י** [ז א] ייסד עפ"ז דהעדים נותנים כח לבי"ד לפעול. ועדיין צ"ע]. [ומבואר דאף קיום השטר נחשב עדות להוצאת הממון, ומתחלק לפי הממון שבשטר].

ג. דקיום כה"ג נחשב שמעיד על מנה שבשטר [כתוב' כא], וע"י שיקיימו את החתימה הב' מצטרף להחשב שיש ב' עדים.

דצריך קיום שטרות מדאורייתא, ולחתימת העד הזה לא סגי בתקנת ב"נ[ד].

והנתיבות הקשה דמ"מ תהני הקיום אחרי הנתינה. **ובמשובב** תי' דמ"מ בשעת אמירת ב"נ עדיין לא נחקרה. [ואף תוכ"ד אחרי הנתינה הרי עדיין יכול לחזור, ולאחר תוכ"ד ל"מ ב"נ, וכמ"ש תוס' לעיל ה:].

יג) **תוד"ה אני. נר' לר"י כמו שאמר בירושלמי וכו'** נעשה כנוגע בעדותו. ותוס' הוסיפו דלא הוה נוגע ממש, אלא דמהני להצטרף. [ע' בסמוך]. אבל **הרמב"ן רשב"א וריטב"א** הביאו בשם **הירושלמי** דפסול משום נוגע גמור. [והמלחמות כת' דגמ' דידן פליג, שתולה הטעם משום או כולו בקיום הגט].

והרשב"א הק' דמה הוא מפסיד אם לא יתקיים הגט שהוא חתום עליה, ואיזה הנאה יש לו אם יתקיים. ועוה"ק **האחרונים** דקי"ל [קידו' מג] דשליח נעשה עד, ולא אמרי' דהוא נוגע על המעשה שלו[ה].

והנוב"י [אה"ע ת קכח, הו' בפתח"ת קמא כט] הק' דהאשה עצמה מביאה את גיטה [לקמן כג:], ונאמנת לומר ב"נ, ואין לך נוגע גדול ממנה[ו]. וכן הכשירו שאר פסולי עדות[ז], ואפי' שונא כשר [ע' לקמן שם]. וע"כ דנוגע כשר[ח] להעיד ב"נ[ט].

והנוב"י תי' דהכא דהוה נגיעה בתוך דברי העדות גופא פסול, אבל נוגע חיצוני כשר[י].

אבל **החת"ס** [אה"ע ב נב] חלק דנוגע פסול לעדות ב"נ. ושאני אשה דמדינא ל"צ ב"נ, אלא משום גזירת לא פלוג. [וכ"מ **בריטב"א**].

יד) **שם. כנוגע בעדותו. הרשב"א וריטב"א** הק' דבגמ' [כתובות כא:] אי' דעד החתום בשטר יכול להעיד על חתימת השני [כשיש עמו עד נוסף] ולקיימו[יא], ולא אמרי' דהוה נוגע בעדותו להחזיק עדותו. וכת' לדחות דשאני התם דאיכא אחרינא בהדיה[יב]. [ולדברי התוס' ל"ק, דהתם הכל הוה קיום, ודוקא במקום או כולו בקיום הגט פסלי'].

טו) **בא"ד וי"ל דלאו טעם גמור וכו' דאין זה נוגע בעדותו ממש. הפנ"י** כת' דפסול משום דמיחזי כנוגע, וסמכו משום טעם זה שלא לצרף עדות קיום הגט לב"נ.

ובחי' הגר"נ ביאר דעיקר הטעם משום או כולו בקיום הגט ואין כאן צירוף, אלא דאמרי' מי איכא מידי, והוה חוכא לפסול כה"ג. ובזה סגי דנראה כנוגע בעדותו. וכ"כ **החת"ס** [הנ"ל][יג].

וכן **בחי' ר' א"ל מלין** כתב דעיקר הטעם דאין כאן צירוף, וביאר דמ"מ תוס' הקשו דכשאומר אני הוא עד שני, הרי מעיד דבפניו נחתם, ויש כאן אמירת ב"נ על הכל. ותוס' תי' דל"מ משום דמיחזי כנוגע בעדותו. [ומש"ה צריך להגיע לגדר 'קיום'. ולא מהני משום דליכא צירוף].

ד. ואף דמהני לקיום חתימה השני, והוא מעיד על חתימתו. מ"מ אינו מצטרף, ואמרי' או כולו בקיום הגט וכו'. אך ל"מ שיאמר ב"נ על שניהם [ומיושב קו' התוס'].

ה. **והפנ"י** כת' די"ל דהירושלמי קאי כמ"ד דאין שליח נעשה עד.

ו. **ובשו"ת משנת ר"א** [נא ט] דחה די"ל דאשה עצמה מהני מגדרי 'טענת ברי', דודאי ל"ש עדות על עצמה. ועד"ז כת' הגר"נ, אך הביא דהר"ן [ושא"ר לעיל ה:] הוכיחו דקרובים ופסולי עדות מהני לב"נ, דהא האשה עצמה מביאה גיטה. [ומבואר דשייך להדדי].

ז. אבל **הריטב"א** ביאר דאף דכשירו קרוב משום עיגונא, אבל לא הכשירו גזלן דאורייתא [וכמו שאינו נאמן לעדות אשה, יבמות כו]. וה"נ נוגע בעדותו פסול כגזלן.

ח. **והנוב"י** כת' דנוגע כשר אף בעדות אשה שמת בעלה, אך הביא דיש בזה מח'. ויש להחמיר בדאורייתא. אבל בעדות ב"נ מהני.

ט. [וכ"כ שו"ת מהר"י ב"ל ד כ]. **ובשו"ת הרשב"א** [מכת"י ריז, וחלק ממנו הוד' א תקסא] הביא דיש מעוררין דשליח בשכר אינו נאמן לומר ב"נ, שהרי הוא נוגע בדבר לקבל שכרו. והרשב"א השיב דאין בכך כלום, דתנן הכל כשרים להביא את הגט חוץ מחש"ו, ולא הוזכר שכיר. [וע' חת"ס שם שדחה].

י. [ולכאו' הוה דין בגדרי עדות, דל"מ היכא דיש סברא מתוך דברי העדות שאומר כן, כגון שבא להחזיק דבריו. אבל לא חשדי' שישקר משום רווח חיצוני כה"ג].

יא. [היכא דשדי כתבו לבי"ד, ובי"ד מקיימין חתימתו לבד. דכה"ג לא הוה נכי ריבעא דממונא].

יב. ויל"פ ע"פ הא דאי' [יבמות כה:] דעדים החתומים על שטר מקח וגט אשה לא חשו חכמים לדבר זה, ומותר לקנות השדה ולישאנה [ולא חיישי' ששיקר להרוויח לעצמו]. ודוקא עדים, אבל עדות ע"א חששו.

יג. והחת"ס כת' דהיכא דנוגע בעדותו מ"מ הכשירו חכמים משום עיגונא, וסמכו אהא דהכתב מוכיח [וכדאי' לקמן כג:]. אלא דהדרי' לסברת או כולו בקיום הגט.

בסוגיין – אני הוא עד שני **הריטב"א** כת' דעפ"ז [לדברי הירושלמי דהטעם משום דנוגע בעדותו] **היכא דהעד מביא את הגט אינו נאמן לומר 'בפני נכתב ובפני נחתם'. שהרי מ"מ נוגע בעדותו.**

אבל **הרדב"ז** [א קנט, הו' בפתח"ת קמב א, ול] **כת' דכשהעד אומר 'בפני נחתם' כשר, דהוי כולו כתקנתא דרבנן. ומעיד אמת**[יד]. [ודייק כן מקו' התוס' דנקטו דנאמן לומר ב"נ. ואף בתי' התוס' לא חזרו בהם כשאומר בלשון בפני[טו]].

והרדב"ז הביא דאף הסופר כשמביא גט אומר 'בפני נכתב' כתיקון חכמים [והביא דכן נהגו מעשים בכל יום]. **והרדב"ז** [א תו בסופו, והו' בפתח"ת קמב א ול] **כת' דאפי' אם יאמר כתבתי כשר לכתחילה, ולא חשיב שינוי מתקנ"ח. אך בסדר הגט לר"י מרגליות** [וכן הו' בבאר היטב קמב א] כת' שלא יעשו את הסופר שליח, שצריך לשנות ממטבע שקבעו לומר 'בפני' נכתב, ולומר 'כתבתי'. וכדאי' בסוגיין דאני עד השני פסול[טז]. [**והבית מאיר** [קכ ח] האריך לתמוה על דבריו].

טז) **ולאפוקי מדרב חסדא. והבעה"מ** גריס או כרב חסדא

או כרבא ולאפוקי מדרב אשי. **והריטב"א** ביאר כוונתו דא"א לפרש דברי רב אשי במשנה, דהיכא דהוא עצמו חתם אף חצי זה בפניו. [ואף דפסול מטעם אחר, מ"מ אין זה משמעות המשנה]. **וכת'** דמ"מ דינא הכי הוא, ודרב אשי בעלמא איתמר.

והראב"ד גרס לאפוקי מדרב אשי, דבמשנה משמע לפסול בכל אופן, ואיהו מכשיר כה"ג.

יז) **תוד"ה גידוד.** פ"ה חריץ עמוק ה' והקיפוה מחיצה ה' וכו'. ונח' בגמ' **האם מצטרף** [ב' אופני מחיצות].

ותוס' פליגי דאי' [בכ"מ] **דבור וחולייתו מצטרף**[יז]. **והואיל** [וכלפי הרה"י] **רואה פני י' יש כאן מחיצה.** [ומשמע דדעת תוס' דעיקר המחיצה הוה כלפי רשות היחיד, שמוקף מחיצה[יח]].

ומדברי **התוס' רי"ד** משמע דהא דקי"ל דבור וחולייתו מצטרפין לי' הוה לאחר דקי"ל דגידוד ומחיצה מצטרפין. [ורב חסדא ל"ל דר' יוחנן דמצטרפין[יט]]. **וכ"כ הפנ"י** [בתי' א'[כ]].

ובחי' הגר"נ כתב לדון דרש"י ס"ל דבעי מחיצה כלפי רה"ר [ומחיצת הבור הוה רק כלפי תוכו]. **והגר"נ** ביאר עוד דגדר 'מחיצה' הוא שמבדיל בין ב' מקומות [והמחיצה עומדת ביניהם]. **משא"כ** תורת גידוד הוא במה שנחשב מובדל בגובה מרה"ר. וקמ"ל דהבדלה ע"י גידוד מצטרף להבדלה ע"י מחיצה להחשב י' טפחים.

והרמב"ן [שבת ז: וכעי"ז בשא"ר שם] **כתב ליישב דבור וחולייתו מצטרף דחשיב שכן דרך הבור שיהא לה חוליה י', והו"ל כגידוד י'**[כא].

והרמב"ן הביא צד דצריך שיהא רוב מחיצה, ועי"ז מצטרף הגידוד. ודחה דרב חסדא [בסוגיין] אמר או כולו וכו'. דאף מיעוט אינו מצטרף.

יח) **בא"ד מנח מידי וכו'. נח' הראשונים** [ע' תוס' הרא"ש כאן, ובתוס' ושא"ר שבת צט ועירובין עח וצג:] **האם ע"י** מנח מידי המקום שעל גביו הוה רה"י. או דמהני אף לתוכו. והאם הוה מדין חורי רה"י. [וע"ע גר"ח שבת יד]. ואב"מ.

טהרת ידים לחצאין

יט) **ידים טהורות לחצאין וכו'. בחי' הגר"נ** בי' דספק הגמ' האם מצטרפת ב' חצאי נטילה. והגמ' דוחה

יד. ודוקא כשלא אמר כתיקון חכמים, אלא בלשון קיום, מש"ה אמרי' דאינו מצטרף [וכדברי הרמב"ן הנ"ל דאו כולו בקיום הגט]. וכיון דהוי כהילכתא בלא טעמא הבו דלא לוסיף עלה, דוקא היכא דאמר ואני הוא העד השני דשייך טעמא דרב אשי.

טו. ומבואר ברדב"ז שתלה טעמו משום דעיקר החסרון משום או כולו בקיום הגט. ואילו הריטב"א תלה טעם הפסול לדברי הירושלמי משום נוגע בעדותו. [ולא פליגי].

טז. וצ"ב דבסוגיין לא הוזכר לפסול משום שינוי מטבע. ואפשר דעיקר סוגיין החסרון משום שאמר לשון כתבתי, דהוה גדר קיום [ויש חסרון בצירוף]. והק' דעכ"פ יש עצה שיוכל לומר בפני נחתם [וכקו' הרדב"ז]. ודוחק לומר דאה"נ.

וע"כ דכה"ג לא מהני, דנחשב שקר.

יז. ועוה"ק **הראשונים** [שבת ז:] דמבואר [שם] דבית שאין גובהו י', וחקק להשלים. דהוה גידוד ומחיצה [כלפי תוך הבית]. והרמב"ן [שם] הוסיף תי' דמחיצות הבית ראויין לקירוי, ומש"ה מצטרפין.

יח. ומש"ה הוה 'מחיצה' שלימה בלא צירוף.

יט. [ומיישב המשניות באופ"א. ואכמ"ל].

כ. [**והפנ"י** דן עוד להעמיד דברי רש"י באופן אחר].

כא. ושמעתי לפרש דהוא סברא בהלכות צירוף, דיש שייכות בין ב' חלקי המחיצה [ולעולם הגדר דהחוליה נחשב 'מחיצה', ולא גידוד].

דכשנוטל יד אחד אינה 'לחצאין' כלל. ופלגא דידה ג"כ פשיטא דל"ש טהרה לחצי היד.

כ) **ואלא דקא משי פלגא פלגא דידיה וכו'.** והגמ' דנה מגדרי 'חיבור'. **ופרש"י** [טז. ד"ה חיבור] דכמאן דעביד בהדי הדדי. **והאחרונים** ביארו דכיון דיש חיבור במים, מתחבר ב' חצאי הנטילה להחשב כחדא נטילה אריכתא[כב].

כא) **תוד"ה הנוטל.** וי"ל דקסבר הש"ס וכו' דאי בזא"ז ל"מ, ה"ה דבב"א נמי ל"מ וכו'. וצ"ב מ"ש מסוגיה דלעיל דגידוד ומחיצה מצטרפין, ולכאו' זה הספק אף בסוגיין. **והאחרונים** ביארו דגבי תקנת נט"י אילו לא התחדש טהרה על יד בפנ"ע, א"כ אין כאן 'מעשה נטילה' כלל. [וגדרי צירוף שייך דוקא היכא דכל חצי יש לו שם מעשה בפנ"ע]. [וע' ברכ"ש כז].

כב) **רש"י ד"ה ואחת משטיפה.** בנהר מ' סאה. צ"ב דנהר הוה זוחלין, ואי איירי במי גשמים אינו מטהר כלל. ואי כוונת רש"י נהר שהוא מעיין[כג]. אך א"כ צ"ב אמאי בעי מ' סאה, והשו"ע [קנט יד] פסק דמהני טבילת ידים במעיין כל שהוא.

ונח' **הראשונים** [הו' יו"ד ר"ס רא] האם טבילת אדם במעיין בעי מ' סאה, **והפוסקים** כת' דאף לסוברים דצריך מ' סאה לאדם, לידים ל"צ מ' סאה[כד]. ולכאו' **רש"י** [כאן] מבואר דאפי' לידים בעי מ' סאה[כה].

דף טז.

חיבור קטפרס ומשקה טופח

כג) **רש"י ד"ה והקטפרס.** הר משופע שמדרונו מחודד הרבה[א]. ועד"ז כ' **רש"י** בב"מ[ב]. **והרש"ש** תמה דכל שאינו אשבורן נחשב קטפרס, וכדמדוייק בסיפא. וציין לדברי **רש"י** [פסחים מב.] שאשבורן הוה במקום שמשתבר הקרקע, ויש בקעים שהמים נאספים ושוהין בתוכן[ג].

אבל **הב"י** [רא נה] כתב [בחד תי'] דהא דטובלים בנהרות הוא משום שמשופע קצת לא מקרי קטפרס[ד]. **והדרכ"מ** [ו] חלק דבמעין קטפרס הוה חיבור.

כד) **לא לטומאה. האחרונים** הק' דכיון דנגע במשהו עכ"פ טימא אותו נקודה. וקי"ל דמשקין נעשה תחילה, ויחזור ומטמא לטיפה הסמוך לו.

והגר"א [במשניות טהרות שם] כתב דנגע טבול יום. וביארו דנקט טבו"י דוקא, דמשקה הנטמא ע"י טבו"י אינו נעשה תחילה. אבל בשאר טומאות ליכא נפק"מ בהא דליכא חיבור. אבל **בראשונים** מבואר דקאי אף בשאר טומאות אינו מצטרף.

והשערי יושר [ג כז] כתב דכל חיבור משקין הוה בית הסתרים ולא חשיב 'מגע' זה בזה לטמאות[ה].

והחזו"א [מכשירין ה ט] תי' דלא תקנו בזה דהמשקין נעשו תחילה, דל"ש גזירת משקה הזב, כיון דניכר המטמא.

כה) **ולא לטהרה. פרש"י** ב' מקואות שאין בא' מהם מ' סאה, וניצוק וקטפרס ומשקה טופח מחברם. [ע"ע בסמוך].

והגר"א [יו"ד רא ו, וצא] הביא בשם **הריב"ש** דהטעם דמעיין מטהר בזוחלין, ואילו מקווה צריך אשבורן משום דקטפרס אינו חיבור. [וכל החסרון זוחלין משום דליכא צירוף למ' סאה]. משא"כ במעיין דמטהר בכל

כב. והגר"נ ביאר דעיקר הנטילה הוא מה שהמים באים על ידו, אלא דבעי' ע"י 'מעשה נטילה', וכיון דהמים נתחברו נחשב מעשה נטילה א'.

כג. [ותלי במח' [נדרים מ: בכורות נה:, שבת סה:] אי חיישי' שמא רבו נוטפין על הזוחלין. ואכמ"ל].

כד. ודעת **ר' יונה** [ברכות מא., הו' י"א בשו"ע קנט יד] דמהני טבילת ידים במי מקווה שאין בו מ' סאה [דמדאורייתא סגי מקוה רביעית לכלים].

כה. **והב"י** [שם] נסתפק בזה [לסוברים דצריך מ' סאה לטבילת אדם במעין, האם אף לנט"י]. וכת' להקל בנט"י דרבנן.

א. ואולי יל"פ דרש"י בא לפרש הא דאיצטריך תרוייהו, דדוחק לומר דלא איצטריך ניצוק, דהו' בכלל קטפרס. אלא דניצוק [קילוח באויר] אינו מצטרף אפי' שהמים אינם רדופים. אבל נהר בשיפוע ההר מצטרף אא"כ הוה מחודד הרבה. [ועוד אפשר דהמים שע"ג הטובל אינו רודפים, ומש"ה מצטרפים].

ב. דרש"י [חגיגה יט.] כ' זקוף יותר מדאי. וכן [ע"ז עב.] מדרון של תל גבוה זקוף. [אך ע' **רש"י** חולין לא: ומעילה יז.].

ג. [ואף דלא קאי לענין מקואות, מ"מ למדו האחרונים דלא נחשב אשבורן אא"כ יש מחיצות שגודרות ומחזיקות המים].

ד. והביא עוד דהוא משום שלמטה ממנו יש מ' סאה, ומהני תי' וכמ"ש בתוס'. ובשם המרדכי הביא דכיון דסופם ליפול נחשב חיבור אף בקטפרס וכדעת ר"ת בתוס' כאן.

ה. וצ"ל דאין מצב של משקין נוגעין זב"ז, דמיד כשנוגע מתחבר להיות א'. [ויל"ד דבשעת קטפרס אינו מחובר להחשב

שהוא[ו]. [והאחרונים האריכו להק' על דבריו מכ"מ. ואכ"מ].

כו) **ל"צ דאיכא טופח להטפיח, הא נמי תנינא טופח להטפיח חיבור וכו'.** **פרש"י** קס"ד דה"ה לענין נט"י דחשיב כמאן דעביד בהדי הדדי. והגמ' דוחה דילמא לענין מקואות לר' יהודה וכו'. **פרש"י** ואין ראייה מחיבור מקואות, דאנן לאו משום חיבור מיבעי. דלענין נט"י הנידון אי חשיב בהדי הדדי ו'חדא נטילה'. [וס"ד דהגמ' לדמות דכיון דהוה חיבור, עי"ז חשיב בהדי הדדי. והגמ' דוחה דאין ראיה מגדרי 'חיבור' להחשב בהדי הדדי].

אך בדחיית הגמ' משמע דדוקא לענין מקואות לר' יהודה. ומשמע דלשאר דינים טופח להטפיח אינו 'חיבור' [עכ"פ לטהר][ז].

כז) **שם. ומשקה טופח אינו חיבור לא לטומאה וכו'.**

פרש"י כשמשקה טופח מחבר בין משקין טמאין לטהורין, אינו חיבור לטמא. **והאחרונים** דנו אי המשקה טופח בעצמו נטמא. [והק' מזה מכ"מ[ח]. ואכ"מ].

והגר"ח [טומ"א ז ה] כת' דנראה דשיעור טופח להטפיח הוה הלכה למשה מסיני. והק' דבסוגיין משמע דקאי דוקא לר' יהודה [ע' בסמוך], ולרבנן במה איירי ההלכה למ"ס.

והגר"ח כת' דעיקר השיעור טופח להטפיח נאמר לענין 'שם משקה', דבפחות מטופח להטפיח לא חל ביה שם משקה כלל לשום דבר. ואין מק"ט, וכן להכשר צריך טופח להטפיח. [ובכ"מ דאי' סתמא דיש עליו משקה טופח, היינו טופח להטפיח].

כח) **טופח להטפיח חיבור, דלמא לענין מקואות ור' יהודה היא וכו' ר' יהודה אמר אם היו רגליו של ראשון נוגעות במים אף השני טהור[ט].** **פרש"י** משום גוד אחית, דכמאן דמחברי למי מקוה. וצ"ב דמבואר הטעם משום משקה טופח להטפיח, ומדין חיבור מקואות. וצ"ל דבעי' תרוייהו, ומגדרי צירוף [וכ"כ **הרש"ש**].

והגר"ח ביאר דכדי שיטהר צריך גדר 'עירוב' [שיהיו נחשבין כא'], וכן צריך 'חיבור'. וביאר דהמים שעל גופו ויצא מהמקוה אינו מעורב עם המקוה, ולזה מהני גוד אחית שיחשב מקוה א'. אבל גוד אחית לא מהני להחשב 'מחובר' למקוה. ומש"ה צריך שיהא מגע טופח להטפיח שמחובר. אך מה שחוץ למקוה אינו מעורב אלא מדין גוד אחית. [ובענין תרוייהו]. [והגר"ח בהמשך דבריו האריך לדון היכא דהוה במקום המקוה אי צריך ג"כ גדר חיבור].

כט) **שם. ור' יהודה וכו'.** וצ"ב אמאי לא נקט כפשוטו, משקה טופח הסמוך למקוה [ובלא גוד אחית וכר' יהודה]. **והגר"ח** [שם] חידש דהיכא דהוה באשבורן ל"צ 'דין' חיבור. דכל שהמים הם ביחד הרי הן ממילא מחוברין ועומדין וכשר[י]. ודוקא במקום דליכא אשבורן [כגון גוד אחית לר' יהודה] צריך 'חיבור' טופח להטפיח[יא].

א', וצ"ל דלא נחשב מגע כלל. א"נ אף שאינו 'חיבור', אפ"ה לענין מגע נחשב בית הסתרים].

ו. [ועוד יש לשונות בראשונים דבמעיין זוחלין מחברים].

ז. וילד"ח דהגמ' הביאה דטופח להטפיח הוה חיבור לטהר, ולא משכח"ל מאי נפק"מ. וע"כ קאי לענין נט"י. והגמ' דוחה דקאי לר' יהודה.

ח. **והר"ש** [טהרות ג א] כת' דאינו מק"ט. [**והמג"א** [קנח ז] הביא מדברי הר"ש דדבש שטופח להטפיח מקרי משקה, ואל"כ איקרי אוכל]. **והר"ש** [טהרות א ט] נרא' שנסתפק בדבר. ובמשנה [עדיות ד ו] נח' בי"ה אומרים משקה טופח, ור"י אומר בשם בי"ה טופח להטפיח.

וע' מפרשי המשנה [כלים ח ד]. **והתפא"י** [שם לד] דייק ממתני' [דידן] דמשקה טופח [ואינו מטפיח] דוקא אינו חיבור, אבל המשקין בעצמן עכ"פ נטמאו, ומטמא אחרים. [ולא אמרי' דבטל אגב הכלי]. **והחזו"א** [קמז] העלה צד לחלק דהיכא דמתחילה היה יותר, לא פקע ממנו טומאה כל שנשאר טופח. **והמקד"ד** [מד ג] נקט דמשקה טופח מק"ט ואינו מטמא אחרים.

ט. **והטור ור' ירוחם** פסקו כר' יהודה. אבל **הרמב"ם** [מקואות ח יב והשו"ע יו"ד רא סב] פסק כת"ק דטופח להטפיח אינו מצרף.

והריב"ש [רצב, הו' בב"י שם] הק' דתנן [מקואות ז ו] דהטביל סגוס [בגד עב], והגביהו אם היה מקצת הסגוס נוגע במים הטובל באחרונה טהור, דכולן מעורבין. וכה"ג מהני אף לרבנן. ומ"ש רגליו של ראשון נוגעות במים. [**והר"ש** [ב ו] משמע דקאי לר' יהודה].

והריב"ש תי' שהסגוס עבה בולע את המים, משא"כ אדם שאין המים בלועים בעצם חלקיו, אלא בשטח גופו וכיון שטופח להטפיח שעל גופו אינו חיבור הרי נחסרו המים. אבל הסגוס העבה הוא בלוע הרבה מן המים ולזה כשקצתו הוא במים הרי הוא כאילו כל המים הבלועין בבגד בקצתו של מעלה נוגעים במים שבקצתו שבתוך המים והרי כל המים מעורבין למקוה.

י. **והגר"ח** הביא משנה [מקואות ו ח] דהשקה סגי חוט השערה [וגדר השקה משום זריעה וחיבור למקוה]. [**והר"ש** [שם] כת' דשאיבה דרבנן הקילו. **והגר"ח** כת' דאיירי אף מים שנטמאו].

יא. וא"כ באשבורן ל"צ טופח להטפיח, ודוקא במקום שאינו מחובר ועומד בעי' שיעור ל'דין חיבור'.

ועפ"ז לרבנן ליכא נפק"מ בדין חיבור, ודוקא במקום קטפרס לר' יהודה.

והרמב"ם [טומ"א ז ה] כת' דהניצוק והקטפרס שהוא טופח אינו חיבור, והשמיט הא דמשקה טופח [בלא קטפרס] אינו חיבור[יב]. ובפשוטו נקטו **האחרונים** דגרס במשנה דהכל א'[יג]. **והגר"ח** ביאר [ע"פ הנ"ל] דאין נפק"מ בדין 'חיבור' במשקה טופח אלא במקום קטפרס. דהיכא דהוה אשבורן נחשב דבר אחד ממש, ולא בעי תורת חיבור.

ל) **תוד"ה הניצוק.** פ' בקונ' לענין ב' מקואות שאין בא' מהם מ' סאה וכו' וקשה לר"ת וכו' ואור"ת דהכא מיירי דבזה כ' ובזה כ'. ומשמע דתוס' נקטו דרש"י לא איירי כה"ג, דבא' אין מ' סאה, ובשני יש מ' סאה. אבל **הרשב"א** כתב דאף כוונת רש"י שבכל א' אין מ' סאה.

אבל **הר"ש** [טהרות ח ט] כת' דבתוספתא הו' דרבנן פליגי וס"ל דל"מ אף להצטרף למקוה[יד].

לא) **בא"ד ואור"ת דכיון שהמים שעל הראשון סופן ליפול ולירד למקוה הוה קטפרס חיבור. האחרונים** [חת"ס יו"ד רט] הק' דמ"מ הנך מים הוה זוחלין, והאיך יצטרפו להכשיר את המקוה. וע"ע אמר"מ [א יד].

לב) **בא"ד הכא משמע דטופח להטפיח חיבור וכו' ואור"ת דנקב בעי' כשפופרת הנוד אבל מים סגי בטופח להטפיח. הגרי"ז** [מקואות ו] ביאר דהמחיצה מפסיק במקוה, והשיעור שפופרת מבטל למחיצה, ואינו שיעור במים.

לג) **שם. ותוס'** [חגיגה כא:] בשם **ר"י** כת' דמשנה זו קאי לענין השקה, אבל למקואות צריך שפופרת הנוד. ור' אלחנן הק' דלענין קטפרס הסברא הפוכה דגבי השקה חזינן דקטפרס אינו חיבור [וכדתנן דנצוק וקטפרס אינו חיבור לטהר]. ולענין מקואות מהני כדאי' [הו' בתחילת התוס'] גבי ג' גממיות דטובלין בתחתונה דהוי חבור. ואלו טופח ע"מ להטפיח מהני לענין השקה, ולענין מקואות בעינן מים צפין על גביו.

ור"י תי' דטומאה וטהרה והשקה הלכתא גמירי לה, ולא בסברא תליא מילתא. [אבל האחרונים דנו דאף השקה הוה מדין חיבור למקווה, וליכא חילוק בין דין מקוה לדין השקה].

לד) **בא"ד ואין נראה לר"י וכו' רום כקליפת השום על רוחב שפופרת הנוד, דהיינו ב' אצבעות וכו' ואי במים סגי בטופח להטפיח וכו' א"כ אין רוחב המים שפופרת.** מבואר בתוס' [יבמות טו.] דהק' ב' קו', א' דלר"ת סגי בטופח להטפיח, ואילו התם מבואר דהשיעור יותר, קליפת השום לרוחב ב' אצבעות. ועוה"ק דמדברי ר"ת משמע דאף נקב עגול סגי שיש מים בחלק התחתון, ואילו התם מבואר דצריך עכ"פ רוחב ב' אצבעות.

לה) **בא"ד ונראה וכו' אבל לרבנן צריך כקליפת השום ברוחב ב' אצבעות וכו' דכשמפסיק כותל צריך שיהא הנקב מלא מים.** יל"ד אי הך שיעור הוה שיעור במים או שיעור בנקב. **והגרי"ז** ביאר דאף לר"י הוה שיעור בנקב, אלא דמה שאינו כנגד המים אינו חלק מהמחיצה [ומש"ה לא מהני דפרוץ למעלה]. ומש"ה בעינן שיהא נקב כשיעור כנגד המים. [דאין לומר דהוה שיעור במים, דבעינן מים כשפופרת כדי לחבר, דא"כ האיך מהני קליפת השום למעלה].

לו) **שם.** קליפת השום[טו] ברוחב ב' אצבעות. יל"ד האם קליפת השום הוה שיעור במים או בנקב. ומדברי **הר"ש** [טהרות ח ט] לבאו' משמע דהוה שיעור במים.

לז) **הבא וכו' במים שאובין וכו' טמא. פרש"י** לתרומה עד שיטבול[טז], ומגזירת י"ח דבר. **והמשנה** [סוף זבים] כללו בהדי המטמאין לתרומה. ובפשוטו תקנו דיש בזה מטמא חדש לטומאה קלא [ולמ"ד תקנו כן רק בטבול יום]. אבל לשון **הפיה"מ לרמב"ם** [זבים] שנשאר בטומאתו, ולחיזוק זה תקנו

יב. ורק בהלכות נט"י מנה דמשקה טופח ל"מ.

יג. אבל **הרמב"ם** בפיה"מ ביאר דנאמרו ג' דינים במשנה [ובפשוטו].

יד. [וע"ע בב"י רא נד, ובדעת הרמב"ם יש בזה אריכות וע' חי' ר' אל"מ ב סו ושאר אחרונים].

טו. ולכאו' קליפת השום הוה טפי מטופח להטפיח. וע' **ביאו"ה** [עז א].

טז. ותוס' [שבת] כת' דבלאו הכי טבול יום אסור בתרומה, אלא דגזרו דל"מ הערב שמש. וצריך לחזור ולטבול.

אף בטהור. **והאחרונים** דייקו דגדר התקנה דנשאר עליו מקצת טומאתו[יז] לענין תרומה[יח].

והרשב"ט [במרדכי תשנ, והו' ברמ"א יו"ד ס"ס רא] דאף אשה לבעלה אם תרחץ במרחץ אחרי הטבילה, לא עלתה לה טבילה. [וע"כ הגדר דנחשב שלא נטהרה לגמרי. שהרי אי הוה טומאה חדשה אינה אוסרתה לבעלה[יט]]. **והראבי"ה** [שם] פליג דלא נפסלה הטבילה, אלא דהמים מטמאין אותה לענין תרומה. ואילו בעלה חולין. **והביאו הגר"א** [רא קכז].

לח) **תוד"ה הבא.** ה"ג [שבת יד.] דעל טבו"י גזרו ביאה[כ] וכו' אבל טהור דוקא בנפילה וכו' משום שמעשה כך היה[כא]. **והתורא"ש** הביא בשם **ריב"א** דא"כ אין אדם רוחץ. והתורא"ש חלק דאין דרך לישקע ראשו ורובו במים.

אבל **רש"י** [ד"ה הבא] משמע דאין חילוק, וגזרו אף טהור בביאה. וכן הביא **הרמב"ן** בשם **ר"ח**. וכ"פ **הרמב"ם** [אבה"ט ט א].

עוד בסוגיין – **הגליון מהרש"א** ציין **לתה"ד** [מד, הו' בב"י או"ח ט] דבטלית של משי, ל"מ חלק מהציציות של משי וחלק של צמר. דבעי' או 'הכנף מין כנף' או 'גדילים תעשה לך מהם'. [ולא אמרי' דמצטרפין].

לט) **תוד"ה אבל גט.** אדוקין בו לאו דוקא וכו' שניהם שלוחין[כב]. **ותוס'** [לעיל ב:] **פי'** דכיון דיש עדות שהבעל שלחום. [וע' מש"כ לעיל שם].

דף טז:

מ) **אלמא קסבר שנים וכו' איצ"ל ב"נ. פרש"י** דלאו כלום קאמרי, ואפ"ה כשר דקסבר איצ"ל ב"נ. [ועפ"ז היכא דיצא ערעור צריך לקיימו].

ותוס' והראשונים הק' דילמא ס"ל דב' צריכים לומר ב"נ [וכדעת רבה, וכדאי' בסמוך[א]], ומהני שניהם להצטרף[ב]. ותי' דפשיט"ל לגמ' דל"מ עד א' על החתימה לחוד, דחיישי' לאיחלופי.

והרמב"ן הביא צד דהיכא דהגט יוצא מתחת יד ב' השלוחים, אף היחיד אינו נאמן לומר ב"נ. דלא האמינו רבנן [כיון דאינו יוצא תחת ידו לבד]. והרמב"ן דחה דבכולה שמעתא משמע דשנים עדיפי מחד ולא גריעי. ועוד דא"כ הו"ל ליתני מתני' דכשהביאו ב', א' אומר בפני נכתב ונחתם פסול.

מא) **רש"י ד"ה כשר.** דטעמא משום אין עדים מצויין לקיימו, והרי עדים מצויין לקיימו[ג] וכו' ולא פלוג רבנן בין בא עם חבורת אנשים וכו' אבל כששניהם הביאוהו מלתא דמוכחא וכו'. **ותוס'** [לעיל ב: ד"ה דאתיוה] **פי'** דעיקר הטעם [כדאי' בסוף העמוד] מה אילו יאמר בפנינו גירשה. דב' השלוחים אומרים שהבעל שלחום, ותו אינו נאמן להוציא לעז.

והתוס' הרא"ש הוסיף דאפי' אין מכירין החתימות מהני[ד].

יז. [ויל"פ דתקנו דמהני טבילה הראשונה במקצת. ועיל"פ דהטבילה מטהרת לגמרי, אלא דעדיין יש עליו דין טבול יום עד הערב, ותקנו דל"מ הערב שמש לטהרו מדין טבול יום. [ועפ"ז אין מקום לגזירה זו לבעלה וכדו']].

יח. **והאחרונים** כת' דלפ"ז טהור שנפל הוה גזירה בפנ"ע, שגזרו טומאה [דל"ש הגדר שנשאר בטומאתו]. וצ"ב א"כ מנ"ל לרמב"ם דגדר הגזירה בטבול יום שונה.

יט. אך **הפוסקים** הביאו להחמיר, דאף ליטהר לבעלה גזירת האומרים לא אלו מטהרים. [אך לפ"ז הו' גזירה בפנ"ע, וצ"ע מי גזר גזירה זו].

כ. **והמשנ"ל** [שם] נסתפק האם שיעור ג' לוגין קאי אף אביאה, או דוקא בנפילה. והביא [מכות ד.] דהשיעור ג' לוגין. וע' **או"ש** [שם].

כא. משמע דכוונת התוס' ע"ד הא דמצאנו בכ"מ [ע' יבמות קטז:] דתקנו יותר כעין מעשה שהיה. **ותוס'** [שבת יג:] דלא רצו לגזור יותר, אלא דוקא בנפילה כמו שנהגו. **והרמב"ן** כת' דעיקר הגזירה גזרו נפילה, וגזרו אף ביאה משום לתא דידה, דאי לאו ביאה לא קיימא נפילה וכו'. אבל ביאה בטהור לא גזרו. ואין לחוש שיתבטל גזירת נפילה, דאכתי קיימא עיקר גזירה בטמא.

כב. וכ"כ **הרמב"ם** [ז ד] שהגט יוצאת מתחת יד שניהם. **והרשב"א** כת' דלאו דוקא שליח, אלא שמעיד על השליחות. ולאפוקי חבורה בעלמא.

א. כ"כ **המהרש"א** ושאר **מפרשים** להגיה דקו' התוס' לרבה. [**והרש"ש** הק' דהלשון 'נמי' אינו מתיישב לפ"ז]. [**והתוס' רא"ש** בתי' כת' דלרבא חיישי' לאיחלופי, ואף לרבה וכו'. אך צ"ע דמפורש בגמ' [בסמוך וכ"מ] דלרבא אתיוה בי תרי אי"צ לומר].

ב. וע"ד הא דאי' [בסמוך] בב' אומרים בפני נחתם, ולר' יהודה בב' אומרים בפני נכתב. אלמא חד נמי דייק.

ג. וכדאי' בגמ' [בסמוך, וכן לעיל ה.] בס"ד דמ"ד ב' שהביאו אי"צ לומר היינו כרבא דמשום קיום [וכדאי' לעיל ב: דנפק"מ לאתיוה בי תרי]. ותוס' הוסיפו מסקנת הגמ' דאף לרבה ב' אי"צ לומר לאחר שלמדו משום דלא שכיחא. [וי"ל דדרך רש"י להביא הו"א דהגמ']].

ד. **והמאירי** הוסיף דקו' רש"י [דאף בא בחבורת אנשים עדים

דכשהם שלוחים לא מצי בעל למימר מזוייף הוא ולא שלחתים[ה].

מב) **תוד"ה אלמא.** דרבה אית ליה נמי טעמא דאיחלופי כיון דכבר תקנו בפנ"כ משום לשמה, תקנו נמי משום איחלופי כדפר' [תוס' ה. ד"ה א"ה יכול נמי[ו]]. וכ"כ **תוס'** [לעיל ד: ד"ה רבה[ז]]. וכ"כ הבעה"מ.

והרמב"ן [כאן ולעיל ה.] כת' דלמסקנא רבה אית ליה דרבא, וחייש לאיחלופי.

והבעה"מ הביא בשם **ר' משה ב"ר יוסף** דכל היכא דמחמיר רבא ודאי מחמיר רבה. [וצ"ב אמאי תלי הא בהא, והבעה"מ הביא דכה"ק אחיו, עי"ש].

מג) **ומר סבר לא גזרי'.** בפשוטו משמע דלא גזרי' משום איחלופי [ואמירת בפני נחתם ל"צ בפני נכתב]. **והראשונים** הק' דברישא דבפני נחתם אבל לא בפני נחתם מודה ר' יהודה [וכדאי' בסמוך]. ומש"ה **רש"י** כת' דר' יהודה סבר דכיון דיש ב' עדים על הכתיבה, תו לא אתי לאיחלופי.

מד) **אלא מעתה סיפא דקתני וכו' ור' יהודה מכשיר, אפי' גט יוצא מתח"י שניהם פסלי רבנן וכו' ומ"ס לפי שאין עדים מצויין לקיימו וכו'.** [ללישנא בתרא, והגמ' בסמוך תי' דאף לרבה, נח' בגזירה שמא יחזור לקלקולו].

ובפשוטו משמע דר' יהודה ס"ל דב' שהביאו אי"צ לומר ב"נ כלל [וכ"מ **ברש"י** ד"ה ולפלוג]. אבל **הבעה"מ** [תחילת הע"ב] חלק דר' יהודה מכשיר אפי' בשאין הגט יוצא אלא מתחת יד א' מהם, דהא מ"מ איכא עדות כל דהו בין בכתיבה בין בחתימה. [ומהני אף שהשני אינו שליח].

מה) **וליפלוג נמי ר' יהודה ברישא, הא איתמר עלה אמר עולא וכו'.** **פרש"י** כיון דיוצא מתח"י שניהם וכו'. דכיון דעיקר סברת ר' יהודה דב' דמייתי גיטא ל"צ כלל ב"נ, א"כ אף א' אמר ב"נ וכו', כיון דשניהם שלוחים ל"צ לומר ב"נ כלל.

ובפשוטו משמע דהיינו רק לל"ב, אבל לל"ק סברת ר' יהודה דמצטרף עדות על הכתיבה, א"כ פליג רק בסיפא. וכן **פרש"י** [בל"ק ד"ה ור יהודה סבר] דל"ל טעם איחלופי דכיון דאיכא ב' המעידים על הכתיבה.

אבל **רש"י** במשנה [טו. ד"ה ור' יהודה] ביאר סברת ר' יהודה דכיון דמצרכינן עדות אכתיבה [או הוא או אחר], תו לא אתי לאיחלופי. וחלוק היה ר' יהודה אף בראשונה. [דמצטרף אמירה על הכתיבה, ואף כשא' אמר ב"נ[ח]]. וכ"כ **הבעה"מ** [בסו"ד][ט].

ורע"א תמה **דרש"י** [כאן] פי' דלל"ק סברת ר' יהודה משום שיש ב'[י], וא"כ אינו חלוק בראשונה. וצע"ג.

מו) **לא למעוטי בפני נחתם אבל לא בפני נכתב וכו'.**

הבעה"מ הק' דאי סברת ר' יהודה משום אתיה בי תרי אי"צ לומר ב"נ, א"כ אף ברישא יהא כשר. והוכיח דאיירי כשהגט יוצא מתחת ידי א' מהם. ובא' אומר בפני נכתב וא' אומר בפני נחתם יש עדות על הכתיבה. אבל היכא דליכא עדות על הכתיבה ל"מ.

אבל **שאר ראשונים** ביארו קו' הגמ' [לעי'] במאי קמפלגי, דאי לר' יהודה צ"ל בפני נכתב, האיך מהני אמירתו, ליגזור משום אתי לאיחלופי.

מצויין לקיימו], הוה דוקא לשיטתו דאיירי דהנך ב' מכירין החתימות. וכת' דדעת כל שאר מפרשים ששנים שהביאו אי"צ שיהיו מכירין החתימה, דמ"מ דינם כעידי מסירה.

ה. **והראב"ד** ביאר דכיון דאנו יודעים ע"פ אלו הב' שהבעל מסרו ליכא למיחש דמזוייף. [וע"ע מה שהו' לעיל ב:]. וציין לדברי **הרמב"ם** [ז יד, הו' לעיל ב:]. [ועד"ז כת' הראב"ד לרי"ף כאן ולעיל ב:].

ו. **ותוס'** הביאו 'אין לפרש' דקו' הגמ' א"ה יכול נמי, דסגי בבפני נחתם בלא בפני נכתב, ודחו דרבה נמי ס"ל איחלופי. אבל **הבעה"מ** פי' כן בדברי הגמ', וביאר דסברת המקשן דלאחר שלמדו חזר הדבר כמו קודם תקנה, ואי"צ בפני נכתב. [דסגי בלשון 'בפני' משום איחלופי, כיון דלא מהני ידעתי]. ותי' הגמ' דלא נעקרה עדיין תקנה ראשונה. [ושייך איחלופי].

ז. **ותוס'** כת' דמש"ה אף במקום שבקיאין לשמה צ"ל בפני נכתב [ולא סגי בבפני נחתם]. **והבעה"מ** כת' דהמביא גט באר"י, דאי עבדת אהנית [לעיל ו:], היינו דוקא כשאמר בפני נכתב וב"נ, אבל אל"כ לא מהני אף לענין מזוייף. [ודייק לשון הגמ' ו: דאי' בפני נכתב ובפני נחתם].

ח. וכ"כ **הריטב"א** דכיון דהעד על הכתיבה הוא ג"כ שליח, ונאמן כב'. א"כ מ"ש כשיש ב' עדים. אך **הריטב"א** כת' דהגמ' לא פי' כן, דא"כ קשה למעוטי מאי, דפשיטא דבפני נחתם אבל לא בפני נכתב ל"מ, דהא ליכא עדות שהוא לשמה. [ומש"ה ביארו דסברת ר' יהודה משום קיום, וס"ד דכה"ג לא חששו לאיחלופי].

ט. **והבעה"מ** דייק כן מהא דהגמ' [בסמוך] נקטה ב' טעמים, שמא יחזור הדבר לקלקולו [דל"ב], וגזירת איחלופי [דל"ק], דקאי לב' הלשונות.

י. [דמהני עדות על הכתיבה להחשב ב"נ].

מז) **סד"א הואיל ולא גזר ר' יהודה וכו' דילמא אתי לאחלופי קיום שטרות דעלמא בע"א נמי לא גזר, קמ"ל.** [קמ"ל דצריך בפני נכתב משום איחלופי]. **הבעה"מ** הביא דאחיו **ר' ברכיה** הק' דקאי הכא לדעת רבה, ומאי שייטא סברת רבא דאיחלופי[יא]. והו"ל למימר סד"א לא גזר בב' שמא יחזור לקלקולא, א"כ אף בחד לא נגזור.

ועד"ז הק' **רע"א** דלהך לישנא ר' יהודה ס"ל דב' שהביאו אי"צ לומר ב"נ, אבל באופן שצ"ל ב"נ י"ל דאף ר' יהודה חייש לאיחלופי[יב]. דמנ"ל לעשות ב' מחלוקות.

והבעה"מ תי' דאף רבה מודה לסברת איחלופי, דלבתר דתקנו בפני נכתב משום לשמה, הוחזק הדבר להעמידו משום איחלופי [וכדברי תוס' ושא"ר הנ"ל].

ועוד תי' **הבעה"מ** [בפי' הב'] דהגמ' כאן קאי בין לל"ק ובין לל"ב, דאף לל"ק חלוק היה ר' יהודה אף **בראשונה.** [ומש"ה הגמ' נקטה לשון דל"ק, לרמוז דרך קצרה דקאי אף לל"ק[יג]].

והריטב"א דן אי קמ"ל משום איחלופי. או דאפ"ל דקמ"ל דגזר משום שמא יחזור הדבר לקלקולו, ומשום לשמה. [אף כשיש ב']. ובתי' הב' כת' דטפי יש לחוש לאיחלופי, שהוא בזמן א'. מאשר גזירת יחזור הדבר לקלקולו שהוא בזמן אחר.

דף יז.

מח) **תוד"ה הא מקמי.** פ"ה חברי היינו פרסיים וכו'. ותוס' חלקו שהם אומה אחרת שהיו עם הפרסיים. **והאחרונים** ציינו דכ"כ **רש"י** [שבת מה.]. [והמהרצ"ח דן להגיה ברש"י דידן].

מט) **אמר רב אמי וכו' שהגט יוצא מתחת ידי עד הכתיבה דנעשו כב' ע"ז וכב' ע"ז וכו'.** [ולל"ק קסבר ב' המביאין צ"ל ב"נ, וע"כ היינו משום לשמה, וכדלעיל]. ומבואר דסגי שהשליח מעיד על הכתיבה, ונאמן על הכתיבה. ואף שהשליח אינו מעיד על החתימה. אלא דצריך בירור אחר על החתימה. [ולא דמי לבפני נחתם לחוד, דאינו נאמן כלל משום איחלופי. ע' בסמוך מש"כ רע"א].

נ) **זימנין אשכחיה וכו' דאפי' גט יוצא מתח"י עדי החתימה כשר, אלמא קסבר ב' שהביאו גט אי"צ וכו'**[א]. ולפ"ז מהני משום דשניהם שלוחים, ואף כשאינם אומרים כלל. ואף כשאין עדות על הכתיבה כלל [וכמ"ש **תוס'** ד"ה אחד].

והתוי"ט כת' דע"כ הטעם משום דב' אי"צ אמירת ב"נ. דאין לומר דמהני אמירת בפני נכתב, שכל שלא העיד כתיקון חז"ל אין עדותו כלום. **ורע"א** חלק דלל"ק מבואר דמהני בפני נכתב לחוד, ודוקא על החתימה אינו נאמן כל שלא כתקנת חז"ל[ב]. [אף אי יש עדים על הכתיבה]. אבל על הכתיבה לחוד מהני, בצירוף עדות על החתימה.

ולרבה [אף לל"ב] המשנה איירי כה"ג שיוצא מתחת עד הכתיבה, אלא דה"ה יוצא מתח"י עד החתימה. [ע' בסמוך].

ורע"א דייק כן מדברי התוס' דכת' דלרבא אפי' ליכא דמעיד על הכתיבה וכו', משמע דלרבה [אף לל"ב] צריך עדות על הכתיבה.

נא) **שם. והרמב"ן** כת' הק' דאי איירי במשנה בב' שלוחים, א"כ אף רישא [ב' אומרים בפנינו נכתב וא' אומר בפני נחתם], הא משכח"ל דיוצא מתחת ידי השנים וכשר. ואמאי חילקה המשנה בין ב' בפני נכתב או בפני נחתם.

יא. והק' דמאי טעם לומר סד"א היכא דמחמירין לרבא נקל לר' יהודה, מה ענין רבא אצל ר"י אטו רבא בר פלוגתיה דר"י הוא דנימא כל היכא דמחמיר רבא מיקל ר"י. והבעה"מ תי' [לדעת ר' משה בר"י] דלאו דוקא, אלא נקט סימנא בעלמא וכמראה מקום לדבריו של ר"י. וקו' הגמ' אף מטעמיה דרבה שמא יחזור דבר לקלקולו, והגמ' נקטה טעמיה דרבא דרך ריהטא, דטעמיה דרבא עדיף. ועוד דרבה נמי אית ליה דרבא, ורבה יכול לתרוצי כל"ק.

יב. ואפשר דמשמע דמהני לענין ערעור.

יג. והרי הוא כתופס לשון קצרה כאומר סד"א הואיל ולא גזר ר"י שמא יחזור דבר לקלקולו בהא לא נגזור נמי בהא ללישנא בתרא, א"נ לישנא קמא הואיל ולא גזר ר"י דלמא אתי לאיחלופי בהא לא נגזור נמי בהא. קמ"ל.

א. ואליבא דרבא, או אף לרבה לאחר שלמדו, ומילתא דלא שכיחא. וכדלעיל.

ב. דכיון דעדותו ענין קיום שייך אתי לאיחלופי.

והרמב"ן ביאר דכוונתו אף בלא"ה, כיון דיש ב' עדים המעידים על חתימתו הוה כעדי קיום[ג]. וכוונת הגמ' דבגט מקוים אי"צ ב"נ.

והתוי"ט כת' דכ"ז לרבא, דכיון שהוא מקויים אי"צ לומר ב"נ. אבל לרבה דוקא כששניהם שלוחים הקילו, דלא שכיחא [וכדלעיל ה.][ד]. וע"כ דוקא משום דב' שלוחין, א"כ הדרא קושי' מה חילוק בין רישא לסיפא, דהעיקר תלי אי יש ב' שלוחין או לא.

והתוי"ט תי' דמסתמא השליח היה אצל גמר הגט [החתימה]. ומש"ה ברישא דא' אומר בפני נחתם, ומסתמא הוא השליח. והרי יוצא מתחת יד א'. ובסיפא דשנים אומרים בפנינו נחתם. ומסתמא הן הן שלוחיו. והרי הן שנים.

והתוי"ט כת' דאין לומר דהמשנה איירי כשיוצאת מתחת ידי עד הכתיבה, שכל שלא העיד כתיקון חז"ל אין עדותו כלום. [וכנ"ל]. ורע"א [הנ"ל] תי' דלרבה איירי כשיוצא מתחת יד עד הכתיבה, דנעשה כב' על זה. [וכמו לל"ק].

נב) **יתד היא שלא תמוט. פרש"י** לשון אחרון הוא עיקר. דר' אמי א"ר יוחנן סבר דב' אי"צ לומר ב"נ, וכל"ק דרב שמואל בר יהודה א"ר יוחנן. ואילו לל"ק דר' אמי ול"ב דרב שמואל ב"י דעת ר' יוחנן דב' צריכין לומר ב"נ, ומשום לשמה. **והרמב"ן** הביא דהנך ב' לישני אהדדי איתמר, וליתא דהא אסיקנא [לעיל ה:] תסתיים דר' יוחנן סבר כרבא. [וכמסקנא דהכא].

בסוגיין – תוס' [לעיל ה. ד"ה בי תרי] כת' דרבה דייק מהך בבא במשנה דדוקא ב' אומרים בפנינו, אבל קודם שלמדו ידענו ל"מ. [ותוס' כת' דנקט הך לשון אף לאחר שלמדו, אטו קודם שלמדו]. **ורע"א** [בגהש"ס שם] תמה דלל"ב ב' ל"צ לומר ב"נ, וע"כ דלאו דוקא נקט. ואילו לל"ק איירי בלא עשויה בי תרי, שאינם שלוחים כלל. **והמהר"ם** [שם] ביאר דכוונת התוס' בלא הביאו ב', וצריך ב' עדים מן השוק. ואפ"ה ל"מ ידענו, דלא אתי לאחלופי בחד בקיום שטרות דעלמא. [וצ"ב דכה"ג הוה עדות ברור בעלמא, ול"ש לגדרי ב"נ].

סוגיית זמן בגט

נג) **נכתב ביום ונחתם ביום.** לכאו' הך בבא פשיטא, ונקט אגב סיפא. **והפור"י** כת' די"ל דאיצטריך במקום שכותבים שעות, והחתימה הוה לאחר הזמן שכתוב בו, וס"ד דפסול. קמ"ל דלא תקנו משום שעות.

נד) **ביום ונחתם בלילה פסול. תוס'** הביאו דלר"ל פסלו שלא תוציא פירות שלא כדין[ה].

ובמשנה [פו. הו' בע"ב] אי' דגט שאין בו זמן לכתחילה לא תנשא, ואם נשאת לא תצא. ונח' **הראשונים** [ע' בסמוך ובע"ב] בהא דאי' במשנה דגט מוקדם 'פסול', אי הוה פסול לכתחילה וכמו אין בו זמן[ו]. או דהיכא דכתוב בו זמן שקר גרע[ז]. וכ"כ **הרמב"ם בפיה"מ** דהוה עדות שקר שהרי נשתנה זמנו[ח].

ודעת **שו"ת הרא"ש** [מה ו, הו' בטור קכז] דגט מוקדם בטל מדאורייתא, ולא חיישינן לקידושי שני[ט]. **והכס"מ** [א כה וב"י שם] תמה דכתיבת הזמן בגט הוה מתקנת חכמים, א"כ כששינה בו האיך יהא חסרון מדאורייתא.

ג. אך לכאורה צריך לקבל עדות זו בבי"ד. דאל"כ לא פלוג בין בא בחבורה [וכמ"ש רש"י טז:].

ד. [וי"ל דהרמב"ן קאי כדעת רבא, וכמ"ש בהמשך דבריו דאליבא דאמת ר' יוחנן ס"ל כרבא [וכדלעיל ה:]. וכ"ד לישנא בתרא].

ה. [ואף דעיקר תקנת זמן היא לטובת האשה, שלא תפסיד פירות משעת כתיבה. מ"מ עי"ז היכא דיש שקר בזמן חיישי' שמא תגבה שלא כדין].

ו. **והרמב"ם** [א כה] כ' דגט שאין בו זמן, או שהיה זמנו מוקדם או מאוחר פסול. [ודעת הרמב"ם דבכל פסול דרבנן נשאת לא תצא]. וכ"כ **בהג"מ** [שם] דאין בו זמן והקדמת הזמן שווים. ודייק כן מקו' הגמ' [לקמן פו.] ג' גיטין פסולין, ותו ליכא והאיכא ישן וכו' ולא הק' מנכתב ביום ונחתם בלילה, ש"מ דחד דינא אית להו.

ז. **והר"ן** [פו. מו: בדה"ר] הביא י"מ דגט מוקדם אם נשאת לא תצא, כגט שאין בו זמן.

והר"ן כת' דה"מ לדעת **רש"י** [בע"ב] דבכל גט אמרי' לה אייתי ראיה אימת מטא גיטא לידך, אבל לדעת תוס' דגובה מזמן הגט [ודוקא בגט שנפל ואיתרע צריכה להביא ראיה], א"כ גט מוקדם פסול דאתיא למטרף לקוחות שלא כדין. ועוד כת' דאפי' לדברי רש"י יש להחמיר דכיון דמוקדם בשאר שטרות פסול, אף בגט פסול, ואפי' נשאת תצא. [אך משמע מדבריו דהוה מדרבנן].

ח. [וצ"ע מדבריו בהלכות].

ט. ועוד הקשו **האחרונים** דמבואר לקמן יט. דבשעה"ד קיי"ל כר' שמעון, וכתבו האחרונים דהיינו רק במוקדם כתיבתו לחתימתו, ולא במוקדם גמור. [ועי"ש בשם רע"א].

והב"ח כתב דכוונת הרא"ש דכיון דלא נודע פסולו, א"כ הו"ל קידושי השני קידושי טעות.

ויש **אחרונים** שכתבו דכיון דהעדי מסירה לא ראו הזמן, הוה חסרון בעדות לקיומי. **והאור שמח** [א כה] כתב דכוונת הרא"ש דעדי הגט פסולים[נ], כיון דחתמו שקר[נא] [וכמ"ש תוס' ב"מ עב. דעדי שטר מוקדם פסולים אא"כ היו אנוסים או טעו בעיבורא דירחא].

והבית מאיר [קכז ב] דן אי תלי במח' הראשונים [תוס' ב"מ עב.] בשאר שטרות המוקדמין, האם גבי מבני חורין. או דבטל כל השטר. והבי"מ הק' לפ"ז אמאי גט מוקדם פסול לגירושין, נהי דפסלוהו לגבות ממשעבדי, אבל לענין עיקר הגירושין יהני[נב]. ותי' דהאשה מפסדת לגבות מזמן שני. ולא דמי לשטר חוב מוקדם, דקנסו למלוה שלא יגבה אף מזמן שני. אבל בגט הבעל כתבו בע"כ של אשה. ואינו בדין לקנוס אותה.

נה) **תוד"ה ור"ש מכשיר.** וא"ת וניחוש שמא וכו' לעשות קנוניא וכו' וי"ל דלעולם אין חותמין העדים כשרואים שהזמן מוקדם אא"כ יודעים שביום הזמן נכתב. וכ"כ **הרמב"ן** [בתי' הב'].

אבל **הרמב"ן** [בתי' הא'] כת' דלא חיישי' לקנוניה [אלא היכא דנפל ואיתרע[נג]], כיון שהבעל אינו מרויח בזה[נד], ועוד שבא עכשיו לגרשה.

נו) **מפני מה תקנו זמן בגיטין. הריטב"א** הק' מנ"ל דתקנו זמן בגיטין, ועל היכן סמך הגמ' לשאול מפני מה תקנו.

והר"ן הוסיף די"ל דגט אי"צ זמן, דלא נפקא מינה חורבא, שיאמרו לה אייתי ראיה אימת מטא גיטא לידך. ודוקא שטר שיש בו זמן מוקדם פסול, דמפקא פירא מזמנו של גט שלא כדין. ונחתם בלילה גרע דהוה מוקדם ופסול.

והריטב"א תי' [בתי' הא'] דקאי אמתני' דידן[נט], דאי שטר שאין בו זמן כלל כשר, א"כ היכא דכתב זמן הכתיבה [ואין שקר בדבר[נז], שלא הקדים זמן שכבר עבר] אמאי פסול. [ותלי בזה מח' הראשונים הנ"ל אי גט מוקדם גרע מגט שאין בו זמן].

ועוד תי' **הריטב"א** ו**הר"ן** דקאי אמשנה[נח] [לקמן פו.] ג' גיטין פסולים ואם נשאת הולד כשר, שאין בו זמן.

ולדברי הר"ן אף לר' יוחנן גט מאוחר משום פירא[נט]. ודלא **כתוס'** [ד"ה נכתב] דכת' דלר' יוחנן טעם המשנה משום בת אחותו.

הקדמה - דרישות וחקירות

נז) **שם. מפני מה תקנו זמן בגיטין. פרש"י** דלאו שטרא לגובייא הוא. דשטרי ממון צריכים זמן לדעת ממתי לגבות, ומשום קדימה[נט].

י. וכיון שהעידו עדות שקר, כל עדותם בב"א נפסל, או מדין בטלה מקצתה [ואכמ"ל בזה].

יא. ויל"ד דמשמע שם דאיירי דלא שמו לב שטעו בזמן, א"כ אמאי יפסלו לעדות. וכי גרע מטעו בעיבורא דירחא. [ויל"ד דכיון דפשעו ולא שמו לב ללשון השטר שהעידו עליו, נחשב שמעידים שקר. ואילו טעו בעיבורא דירחא, מעידים על זמן מסויים, ורק היה להם טעות].

יב. [והביא דכ"כ **הריב"ש** [שפב] דשטר חליצה מוקדם תלי במח' הראשונים הנ"ל].

יג. [וכדאי' בב"מ שם דחיישי']. דלכתחלה לא חיישינן לרמאי משום קנוניא, שאין אנו אחראין לרמאין דאין לדבר סוף. ודוקא היכא דמטי הנאה לידיה ושכיח מתקני רבנן. [וצ"ע דהגמ' שם יג. מדמה להו].

יד. ו**הרמב"ן** כת' דאף דחיישי' לקנוניה גבי ערב של כתובה [ב"ב קעג] דתקנו שידירנה הנאה, י"ל דהתם הוה היתר [ואינו שקר].

טו. [וכן מבואר **ברמב"ן** [בע"ב] דקאי אמתני' דידן].

טז. וצ"ב דשטר מוקדם בעלמא תלי בשעת הקנין, ולא מצאנו חילוק בין נכתב ביומו ונתעכב אח"כ לבין היכא דהקדים וכתב זמן שכבר עבר.

יז. [והביאו הך סוגיה כאן, אגב שדנו במח' ר' שמעון ורבנן].

יח. ואף לולי שתקנו זמן כלל, היכא דיש זמן שקר פסול. [דאף דלמ"ד יש לבעל פירות עד שעת נתינה, מ"מ מהני הזמן אף לענין פירות, וניחוש שתוציא פירות מהלקוחות שלא כדין. אך יש לדחות דאי לא תקנו זמן, ויכולים לכתוב זמן איזה שירצו. א"כ לא יהני זמן הכתוב בו נגד הלקוחות כלל. אמנם לאחר שתקנו זמן משום בת אחותו, וקי"ל דמהני זמן הכתוב בו אף לענין פירות. א"כ יש לפסול משום שנכתב שלא כדין. וצ"ע דתוס' משמע דאף בזה"ז הוה רק משום פירות].

יט. ושמעתי להעיר דאי"צ גדר 'תקנה', ואף שטר בלא זמן כשר, אלא שאין גובין בו. והוה רק עצה לכתוב זמן כדי שיוכל לגבות [וכמ"ש **תוס'** לעיל י. ויבמות לא: דבשטר מכירת עבד לא תקנו זמן, דאינו נפסל היכא דלא כתבו]. וי"ל דכוונת רש"י דהיכא דהקדימו וכתב זמן שקר פסול. [ודלא כדברי הר"ן דהיכא דכתב זמן שקר פסול אף בלאו הכי]. ועי"ל דאף דאינו נפסל בכך, מ"מ קבעו חכמים שיכתוב זמן

והנמוק"י [סנהדרין רפ"ד, י: בדה"ר] הק' אמאי ל"צ דרישות וחקירות בגט[כ]. **והפנ"י** הק' עוד דנימא דצריך זמן מדיני עדות שיוכלו להזימה[כא].

והנמוק"י תי' דהוה משום תקנה, כיון דשכיחי טובא [וכדאי' התם דמדאורייתא אף דיני ממונות צריך דרישה וחקירה, אלא שחז"ל הפקיעו משום נעילת דלת], **ומש"ה** גט בלא זמן כשר. ויש כח ביד חכמים לעשות, דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, ובהאי גט אפקעינהו לקידושי מיניה. וכן בשטר קידושין וכו'.

והפנ"י הק' לפ"ז איך פשוט לגמ' להקשות 'מפני מה תקנו', כיון דמדינא חייב, מנלן שיבטלנו[כב]. **והגר"ח** [עדות ג] תמה עוד דבשחרור עבדים מאי איכא למימר, ואיך יהא מותר בבת ישראל[כג].

והבית מאיר [קכז] תמה דלפ"ז כל גיטין כשרין לר' מאיר רק משום אפקעינהו לקידושין, והקשה א"כ בדין מחפה על בת אחותו שהרי אינה א"א למפרע[כד].

והחזו"א [יט ג] דן האם אפקעינהו רק לצד דהעדים משקרים[כה]. או אף לצד דהעדות אמת, מ"מ אין בזה תורת עדות[כו]. ושוב כתב **החזו"א** דמסתבר דאף לצד שהעדים אמת צ"ל דאפקעינהו[כז].

והריטב"א [יבמות קכב:] הביא בשם **רבו** בשם **ר' פנחס** דגיטין וקידושין לא בעי דרישה וחקירה מן התורה, דלא הוקשו דבר דבר לממון אלא לענין הא דבעי ב', אבל לא בענין דרישה וחקירה[כח].

והתוס' ישנים [סוף יבמות] כת' דאף דבעי דרישה וחקירה מגוף העדות, היינו לבוא לידי אמת מעשה, אבל לא בענין באיזה יום ובאיזה שעה, דהוא רק בדיני נפשות כדי לבוא לידי הזמה. [ובענין דרישה וחקירה מדאורייתא, ואפ"ה ל"צ זמן].

והבית מאיר כת' דשטר קנין לא בעי דרישה וחקירה [וכל קושיית הנמוק"י משום שטר ראיה]. **והנתיבות** [כח ז] כת' דל"ש דרישה וחקירה כיון דעדי השטר אינם מעידים על מעשה שנגמר[כט]. וכיון דעדותם לא הוה בגמר דבר מהני הגדתן חוץ לבי"ד ומפי כתבם.

והקצות [ל ב] כתב דעדות בשטר לא בעי דרישה

בשטרות, שיהא בידו לראיה. [ודלא כמשמעות **תוס'** לעיל י. סוד"ה כי]. [ויש להוסיף ע"פ מש"כ הר"ן לקמן מח. בדה"ר דלמ"ד עדי חתימה כרתי א"כ השטר אינו נגמר עד שעה שיש ראיה מתוך השטר].

כ. והגמ' [סנהד' לב.] מקשה שטר מאוחר אמאי כשר, הא בעי' דרישות וחקירות. [וע"כ דבדיני ממון מדרבנן ל"צ דרישה וחקירה].

כא. והאחרונים דנו אי עדי דבר שבערוה צריך שיהא יכול להזימה [או דוקא עדות ממון ונפשות, שהוא לחובת חבירו]. ודעת **הנוב"י** [אה"ע ק נז נח] דעדי דבר שבערוה ל"צ דרישות וחקירות [ודלא כנמוק"י], וכדאי' [סנהד' לג] דיסודם משום עדות שא"א יכול להזימה. **והבית הלוי** [ג ו] האריך להביא מהראשונים דלא כן.

כב. והבית מאיר כתב דאין דצריך זמן בגט משום גדרי חקירות, דא"כ צריך באיזה שעה. וכן באיזה מקום עמידתם. [ואילו **תוס'** [לקמן פ. ד"ה ושם] כתב דאי"צ לכתוב מקום עמידתן].

ועוד תמה **החזו"א** [יט] דהדרישות צריך להיות זמן ומקום צווי הבעל, ולא כתיבת השטר [וע' בסמוך דנח' הנתיבות וקצות בגדר שטר]. [**והגר"ח** [עדות ה] עמד בזה, דכל דרישה וחקירה הוה זמן המעשה ולא השעה שמעידים, ומה מהני הא דנכתב זמן כתיבת השטר, והוכיח דעיקר ה'מעשה' בשטר הוה עשיית השטר. וראיית המעשה ועיקר העדות הויא בעת חתימתן].

כג. וכתב דאין לומר דהפקיעו את העבדות מעיקרא, דא"כ הרי לא נתגייר לשם יהדות אלא לשם עבדות. [אמנם ע' תוס' ב"מ כ דכתבו משום יש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת].

כד. וכה"ק התומים [לד ט] אמאי הוצרכו לתקן זמן משום בת אחותו, ופרש"י שישקר שיאמר דנתנו לה הגט מקודם. ולמה ליה לשקר, אף אם יאמר האמת דנתנו לה עכשיו, הא עי"ז הקידושין בטלים למפרע. והביא דתוס' [לקמן לג.] כת' דכה"ג לא חששו שיחפה כדין. [והתומים כת' דדוחק לומר דהוצרכו לתקן לר"א, דהוה גט ע"י עדי מסירה].

כה. ויל"פ דמהני להחשב בירור מכח העדות, דממ"נ לא יצא פסק שקר. דאילו משקרים הפקיעו חכמים, שוב נוכל לסמוך עליהם. [אלא דיל"ד דאע"פ שיש חשבון שהדבר אמת, בעי עדות וכמ"ש תוס' לעיל ד.]. [ויל"ד דדרישות וחקירות אינם 'תנאי' בעדות, אלא צורת הבירור של העדים. ואפשר דהיכא דיש אנן סהדי שדוברים אמת כמשה ואהרן אי"צ דרישות וחקירות]. [ועוד שמעתי לחדש דכוונת הנמוק"י דכיון בדיד חכמים להפקיע הקידושין, נחשב ברשותם לפסוק בה, ויש כח לקבוע גדרי העדות בזה].

כו. ולר' מאיר לכאורה בענין תורת עדות לאשוויי שטרא, ולא סגי במה שממ"נ לא תצא תקלה.

כז. והחזו"א [שם] דן דבדיני ממונות דבטלו לדרישה וחקירה, שוב לא יהא בזה דין כאשר זמם דאורייתא, ולא דין לא תענה. דמדאורייתא אינה עדות.

כח. [**והנוב"י** [אה"ע ת עב] הקשה א"כ אף לאסור אשה על בעלה לא נבעי דרישה וחקירה, ומבואר **בתוס'** [סנהדרין ח: ד"ה והביא] ועוד ראשונים דבעי].

כט. דעדי חתימה אין מעידין כלל על שנגמר הדבר בזמן הזה, דהעדים אינם יודעים כלל אימת נגמר הדבר, דהא מסרו את

וחקירה שהרי הוא מעיד על שעה זו[ל], ובאומר 'היום' לא בעינן כל דרישות וחקירות.

והגר"ח [שם] ביאר דשטר קנין ל"צ קבלתו עדותו בבי"ד, ונחשב תורת עדות בחתימתו ואף בלילה. ומש"ה ל"ש דרישות וחקירות דשייכי בקבלת העדות[לא]. והגר"ח הוסיף דנהי דדרישות וחקירות שייכי לעצם העדות [ולא רק בצורת ההגדה], מ"מ ה"מ בעדות שצריך להתקבל. ועדות בשטר ליכא דין קבלת עדות.

נח) **שם. רשב"ם** [ב"ב קעב:] כתב דדעת אבא שאול דל"צ זמן בגט, דס"ל כר"א דעדי מסירה כרתי, וע"י עדי מסירה ליכא חשש שמא יחפה ופירות. **והרשב"ם** כת' דאפ"ה צריך לכתוב 'היום גרשתי'[לב], דאל"כ אין ידים מוכיחות דעכשיו מגרשה.

ותוס' [שם] חלקו דבסוגי' מבואר דצריך זמן רק משום חיפוי ופירות, ותימה להוסיף טעם דצריך זמן משום הוכחה.

ורשב"ם ותוס' [הנ"ל] נקטו דלר' אלעזר דבעי עדי מסירה לא בעינן זמן בגט, דיבואו עדים ויעידו מתי בא לידה[לג].

והרמב"ן [ושא"ר שם] חלקו דהתקנה משום פירות ומשום בת אחותו, ולזה ל"מ עדי מסירה שמא לא יהיו זכורים לעולם[לד]. ועוד כיון שיש גט בעדי חתימה בלבד בלא עדי מסירה[לה], לפיכך תקנו זמן בכולהו[לו].

ורבינו יונה [ב"ב שם] חילק דגט שאין עליו עדי חתימה כשר לר"א, אף שאין בו זמן. שהרי צריכה להביא עדי מסירה לבי"ד[לז]. אבל גט שיש עליו עדי חתימה תקנו זמן אף לר"א, דכה"ג ל"צ להביא ראיה מתי הגיע לידה. ויכול לחפות על בת אחותו[לח]. וכ"ד ההג' מיימוני [א כה].

וכ"כ **רע"א** [לעיל ג: בתוד"ה ר"א] בדעת הרמב"ם, דגט אין עליו עדים לא בעי זמן לר' אלעזר. אבל גט שיש עדי חתימה חיישינן שמא תוציא הגט ויסמכו עליה. ודייק בזה לשון **הרמב"ם** [א כה] דגט שיש עליו עדים ואין בו זמן. אבל גט בלא עדים, אי"צ זמן[לט].

ונחלקו הראשונים בפשט במשנה [לקמן פו.] ג' גיטין פסולים וכו' ר"א אומר אע"פ שאין עליו עדים אלא שנתנו לה בפני עדים כשר וכו'. האם פליג בכולהו, אף באין בו זמן [והחזו"א הק' בזה סתירה בדברי התוס' לעיל ג:].

נט) **ר' יוחנן אמר משום בת אחותו.** שלא יחפה עליה שלא תהרג. **וב'ירושלמי** [ד ג, הו' בה"ה א כד] אי' מעשה בא' שהיה נשוי בת אחותו וזנתה כשהיא א"א, עמד וגירשה והקדים זמנו בגט, אמר מוטב שתדון כפנויה ואל תדון כאשת איש. [ומשמע דתקנו משום מעשה שהיה].

הגט לבעל. ומעידין רק שנכתב הגט ביום זה. ואנן הוא דמעידין על המסירה שהיתה ביום זה [ומשום חזקה דלא מקדים אינש פורענותא לנפשי'].

ל. **והנתיבות** חלק דהרי מעידים על דעת המתחייב שכבר היה. **ובמשובב** תי' דהוה שטר קנין, ואינו מעיד על המעשה שכבר נעשתה אלא על מה שיהיה.

לא. ואילו הגמ' [סנהד' לב:] דשייך דרישות וחקירות בשטר, איירי בשטר ראיה. ושטר ראיה מהני מדין עדות בכתב. עי"ש מש"כ בזה בהמשך דבריו.

לב. **ורבינו יונה** [שם] כת' דבשכתב בגט 'היום' אמרי' דודאי בפני חתימות אלו נמסר הגט לידה, ומש"ה אפשר לברר ע"י עדי מסירה אלו, וכשר אף שאין בו זמן. אבל אל"כ אין אנו יודעים מי הם עדי המסירה, וגם היא לא תצטרך להביאן לפי שבגט שבידה מותרת להנשא. ועד"ז כת' **הרמ"ה** [שם].

לג. וצ"ב כוונתם דמ"מ אשה שבאה לפנינו להנשא אי"צ להביא עדי מסירה. וא"כ יבוא לחפות או משום פירות. [ורע"א העמיד דבריהם בגט בלא עדי חתימה, ולפ"ז ניחא, אבל הפשטות לא קאי דוקא בזה]. וי"ל דאם אין זמן כשר כדין גט שאין עליו עדי חתימה, ובעינן שיבואו העדי מסירה להעיד בבי"ד. ומדין גט ראיה בעדי חתימה ודאי בעי זמן [ויל"ד בזה].

לד. וכת' דכ"ש למ"ד [לקמן כב:] דלא הבשיר ר"א אלא לאלתר. [א"כ הכא ל"מ עדים לאחר זמן. והכא אף לאידך מ"ד בזמן בעלמא חיישי'].

לה. וכשיטת הרי"ף דגט שיש עדי חתימה אי"צ עדי מסירה.

לו. **והרמ"ה** [שם] כת' דהוה לגבי זמן כמזויף מתוכו, ומש"ה מודה ר"א בגט שאין בו זמן כלל דאפילו בעידי מסירה פסיל לכתחלה.

לז. וכיון דאשה תצטרך להביא ראיה עדי מסירה ל"ש שיחפה על בת אחותו, דסתם עדים מכוונים עדותם ומעידים באיזה יום.

לח. ועוד כת' ע"ד דברי הרי"ף דהיכא דיש עדי חתימה לר"א אינהו כרתי, ואי"צ עדי מסירה.

לט. אבל **הב"י** [ר"ס קכז] כתב דמדברי רמב"ם מבואר דאף לר' אלעזר בעי זמן.

ס) **משום פירות. פרש"י** דאילו אין בו זמן יוכל למכור פירות, ויד האשה על התחתונה, ומוטל עליה להוכיח שנתגרשה. מש"ה תקנו זמן, שתגבה פירות מזמן הגט ואילך. ומשמע ברש"י דאיצטריך תקנה אף משום חשש שימכור פירות לאחר גירושין. אבל **תוס'** כת' דיכולה להביא גיטה לבי"ד[מ]. והתקנה משום פירות משעת חתימת הגט עד שעת מסירתו[מא].

תוס' [לעיל ג: ד"ה כתב] כת' דגט כתב יד פסול משום דיכול לכתוב זמן כמו שירצה. ותוס' הק' דמה חשש **יש בזה.** [וה**אחרונים** ביארו הקו' דמ"מ האשה גובה ע"פ הודאתו לפי הזמן שכתב בו]. ותוס' ביארו דמ"מ יש לחוש לקנוניה[מב] דלקוחות שמכר להם פירות[מג]. אך תוס' הק' דלא נסמוך על הזמן כה"ג לחוב ללקוחות.

ותוס' תי' דא"כ האשה מפסדת שלא כדין פירות מזמן הכתיבה [ממתי שבאמת כתב], שלא תוכל לגבות מלקוחות, משום דחיישי' שהקדים הזמן. ועוד תי' התוס' דחיישי' שמא תתפוס פירות מיד, ותאמר שנתגרשה משעה שכתוב.

ו**המהר"ם** ביאר דחיישינן שהאשה תטרוף את הפירות קודם שתתגרש בו[מד]. והמהר"ם ביאר דבגט שיש עליו עדים ע"פ דין אין לבעל פירות משעת כתיבה [ומש"ה ל"ש חשש זה[מה]]. [ו**הקצות** [סט א] חלק דאף בגט כתב ידו משעת כתיבה אין לו פירות[מו]].

ו**המהר"ם** הביא **דרוב התלמידים** ביארו כוונת התוס' לפרש דשייך בזה קנוניה דלקוחות, וכיון שהאשה תפסה פירות א"א להוציאם מידה, שהיא תאמר שכבר נתגרשה מזמן הכתוב בו, והיא מוחזקת והממע"ה[מז]. וכן ביאר **הקצות** [סט א], והביא דמבואר דאף דחיישינן לקנוניה בשטר כת"י, מ"מ אי תפס לא מפקינן מיניה[מח].

ועיל"פ דכיון דהיא גרושה לפנינו מהני להחשב ספק שנכתב הגט לפני זמן [וע"ד מש"כ תוס' ד"ה משום]. ואף גט שאין בו זמן, אי תפסה פירות וטוענת שנכתב הגט מזמן רב לא מפקי' מינה[מט].

סא) **שם. ותוס'** [הנ"ל] כת' ולכך פסלוהו דהשתא בדין לא תטרוף מזמן הכתוב בו, כיון דהגט פסול. דדוקא בגט כשר גובה מיום הכתיבה. לכאו' תוס' קאי בכל גט שאין עליו זמן [ואף כשיש עדים, בעיקר התקנה]. דכיון דתקנו חכמים ופסלוה [ולכתחילה לא יגרש בו] מש"ה לא נחשב נתן עינו לגרשה, ולא הפסיד פירות. ואף אי יגרש בו לבסוף, יש לו פירות עד שעת נתינה[נ]. [ורש"י בע"ב מבואר דלא כן].

סב) **תוד"ה מפני.** דבלא"ה נאמנת על כך, מיגו דאי בעי תטמין גיטה. **רע"א** הקשה דהוה מיגו להוציא. ותי' דכה"ג לא נחשב מיגו להוציא,

---

מ. ועד"ז כ' **רש"י** [בע"ב] דלמ"ד דיש לבעל פירות עד שעת נתינה, זמן הגט לא מהני מידי. דצריכה להביא ראיה מתי הגיע לידה.

מא. [וכ"כ **הרשב"א** [בסוף הע"ב] דכל תקנת זמן לר"ל משום פירות דבין כתיבת הגט לנתינתו].

מב. [ותוס' הביאו דחיישי' לקנוניה אף בשעה שבא לגרשה, וכדאי' ב"מ יט:, וכמ"ש תוס' כאן ד"ה ור"ש]. ו**הרשב"א** [בסוגיין] כת' דכל גט שאין בו זמן משום פירות חששו דוקא להפסד לקוחות, אבל להפסד בעלי דבר עצמן לא חששו. [ע' בסמוך].

מג. ואף דבעלמא תקנו תקנת פירות לטובת האשה שלא תפסיד פירותיה. כה"ג הוצרכו לתקן שלא תוציא מהלקוחות שלא כדין ע"י הגט.

מד. ומש"ה תוס' הדגישו תתפוס מיד [דהיינו שתתפוס את הגט מיד]. אך בתוס' בסוגיין מבואר דכל היכא דרואים את הגט בידה יכולה להביאו לבי"ד ונאמנת להוציא פירות וכו'. ולא חששו שמא תפסתו קודם שנתגרשה.

מה. וצ"ע לר' יוחנן דיש לבעל פירות עד שעת נתינה.

מו. [ולא תלי בהא דיכול לזייף את הזמן]. ו**האבנ"מ** [קכז יב בסופו] כתב דבגט כת"י הבעל אינו מפסיד פירות עד אחר הנתינה, דקודם נתינה לא נחשב שטר שראוי לגרש בו, דלרי"ף ורמב"ם בעי עדים.

מז. ו**המהר"ם** הק' אמאי ניחוש שתתפוס פירות לאחר זמן, לאחר שכבר אספום ואצרום בידם.

מח. ונחשב דיש צד ספק לפנינו. וצ"ב דכיון דהודאת ל"מ לחייב ללקוחות וחוששין לקנוניה, א"כ אין ספק כלל. [ובפשוטו צ"ל דחשש קנוניה הוא חשש בעלמא]. ואפשר דכיון דבשעת הודאתו ל"מ לחייב ללקוחות שוב לא חיישי' שהודה מחמת קנוניה. ומש"ה אף כשנתחדש אח"כ תפיסה, לא חיישינן שהודה מחמת זה.

מט. אך יל"ע א"כ אף לר' יוחנן [דיש לבעל פירות עד שעת נתינה] יכולה לטעון כן. ונימא דמש"ה יתקנו זמן. [וי"ל דתפיסה לא שכיח לתקן תקנה בפנ"ע, ודוקא בשטר כתב יד תקנו אגב שאר שטרות].

נ. [וע"י תקנת זמן נתבטל החשש לגמרי].

דמוציאה פירות ע"י שאומרת שלא נתגרשה קודם. והגט אינו מורה היפך זה. [ומיגו להוציא הוא רק כשמחדש טענה חדשה].

סג) **בא"ד ואפי' מכאן ולהבא ל"מ שיהא נאמן כשהיא מכחשתו**[נא]. **הנתיבות** [לו י] הקשה דבעל נאמן משום דהוה בידו, ובידו מהני אפי' בחב לאחרים, ואפי' במקום הכחשה.

והנתיבות חידש דהיכא דיש הכחשה אמרי' דדין דבר שבערוה כדיני נפשות, כיון דמביא לידי נפשות. ודוקא במקום דליכא הכחשה ילפי' דבר דבר מממון[נב], ואף מיגו מהני. אבל במקום הכחשה מסתבר דדבר שבערוה כנפשות, ובעי עדים מדינא. ובדיני נפשות ל"מ מיגו.

והבית מאיר [קנב א] נקט דלא נחשב בידו לגרשה **בע"כ**. [והביא מדלעיל יב: שביק ליה וערק לעלמא וכו'[נג]].

והבי"מ [שם] נקט דדעת השו"ע דנאמן גם במכחשתו.

סד) **בא"ד או עדים**[נד] שהיום נתגרשה ויכתבו שטר אחר. **האבנ"מ** [קכז יא] תמה היאך יכתבו שטר שלא מדעת המתחייב. וצ"ל דתוס' הכא ס"ל דלא בעי דעת המתחייב[נה].

סה) **בא"ד וא"ת וגט שחרור וכו'. ובתוס'** [יבמות לא: ד"ה והא] כתבו דבעינן לידע מתי נאסר בשפחה והותר בבת ישראל. [ועיי"ש בראשונים].

סו) **בא"ד והיה אומר העבד לרבו שני וכו' דהעבד מוחזק בעצמו. המהרי"ק** [צד] הביא מדברי התוס' דבכל ספק העבד נחשב מוחזק בעצמו. **והקצות** [רמא ג] תמה עליו דהעבד הוא ממון האדון כשורו וחמורו, א"כ כל עצמו הוא ברשות האדון. **והקוב"ש** [ב"ב תרטז] כתב דמ"מ נחשב תפוס בעצמו, ויש מקומות שגדר הספק שבי"ד מסתלקים ומעמידים על התפוס.

והקצות כ' דתוס' קאי דוקא הכא דהלוקח אינו מ"ק, ולכן הוה ספק מי קודם למי[נו], אבל בעלמא ל"מ מוחזק דהעבד כנגד האדון.

סז) **תוד"ה משום בת אחותו. דלא אמרי' אוקמא אחזקת א"א**, כיון שהיא גרושה לפנינו וכו'. **הפנ"י** [ושאר אחרונים] הק' דבכ"מ קי"ל דחזקה דמעיקרא עדיף, ואפי' במקום דהשתא לפנינו השתנה[נז]. א"כ אמאי לא אזלי' בתר חזקה דמעיקרא[נח].

והפנ"י דן דכוונת התוס' כדעת הראשונים [נדה ב: חולין י] דהיכא דא"א לומר דאתחדש הריעותא ברגע זה, מש"ה איתרע חזקה קמייתא וישאר חזקה דהשתא. וה"נ בגט א"א לומר דהשתא איגרשה, דהרי לא ראינו ולא שמענו שום גירושין. מש"ה אתרע חזקה דא"א, וישאר חזקה דהשתא.

ובהג' ברוך טעם [אה"ע יט] תי' דאף דחזקה דמעיקרא עדיף ומכרעת, מ"מ לא אלים לחייבה מיתה. וכיון דיש חזקה דהשתא כנגד אינה נהרגת[נט]. וכעי"ז כתבו עוד **אחרונים** [וע' גרנ"ט].

והשער"י [ב ז] תי' דחזקה מהני רק להכריע לענין הנהגת איסור והיתר מכאן ולהבא, אבל בסוגיין הנידון לברר

נא. ועד"ז כת' **הראב"ד** [לרי"ף לקמן מ:, כא: בדה"ר] דהאדון נאמן לומר ששחרר את העבד. אבל היכא דהעבד מכחיש האדון אינו נאמן.

נב. וכדאי' [קידו' סה:] דמסברא דבר שבערוה הוה כמו איסורין, אלא שהקיש הפסוק לממון.

נג. ומבואר בגמ' דמש"ה לא אמרי' אי בעי זרק גט.

נד. **הרש"ש** כת' דלכאורה לשון התוס' משמע שיעידו בפני עדים אחרים שהיום נתגרשה, ואותן אחרים יכתבו לה שטר. ודחה דכה"ג הוה עד מפי עד. וע"כ צ"ל דר"ל שתבקש עדים אחרים שהיו במעמד גירושיה [אף שלא נתייחדו לעדי מסירה].

נה. ולדעת הראשונים דדוקא שטר להוציא ממון בעי דעת המתחייב, הכא לא נחשב שמוציאה ע"פ הגט, כיון דנתגרשה לפנינו היא כבר ברשות עצמה.

נו. **והאחרונים** תמהו דאמאי ל"מ חזקת מ"ק דהמוכר ללוקח, ונכרייע שלא נשתחרר שהרי זמן המכירה ידוע [וכדמבואר בכ"מ]. וצ"ע.

נז. וגבי מקוה בעינן תרתי לריעותא [ע' לקמן לב: נדה ב: קידושין עט.], ואל"כ חזקה דמעיקרא עדיף.

אבל **המחנ"א** [אישות ג] הביא מדברי התוס' דס"ל דחזקה דהשתא במקום חזקה דמעיקרא הוה ספק. והאריך ליישב כמה סוגיות עד"ז. **והישועת יעקב** [קכז א] כת' דכיון דודאי נתגרשה לפני זמן, וא"א לקיים לגמרי' חזקה דמעיקרא, ולכן חזקה דהשתא עדיף.

נח. **והפנ"י** כתב לדון דהכא טוענת ברי ומהני, ודחה דל"מ.

נט. אך העירו **דבתוס'** [יח.] מבואר דהנידון אף לגבי בניה ממזרים, ומבואר דכיון דגרושה לפנינו מהני לחפות ולהכשירם [ואף בלא חיוב מיתה].

את המעשה למפרע, לקבוע שהמעשה היתה באיסור כדי לחייב בעונשין[ס]. וע"ז לא מהני חזקה.

והפנ"י כתב דהעיקר דהמשך דברי התוס' 'אדרבה' הוא חלק מתי' א', ובזה כוונת התוס' דחזקת כשרות דהאשה תהני לסייע לחזקה דמעיקרא, וכמו תרתי דריעותא דמקוה [ע' לקמן לא][סא]. **והש"ש** [ג יד ואבנ"מ קכז ב] **ורע"א** הסכימו לדברי הפנ"י.

סח) **בא"ד ועוד אדרבה אוקמא אחזקת כשירה. הפנ"י** כתב דהך סברא ל"מ בפנ"ע, דא"כ אף בלא גט נימא דודאי. **והשער"י** [ב ז] כת' דחזקת צדקת אינה חזקה של שינוי הגוף, ולא תליא בחפץ. אלא הוה גדר אומדנא, וי"ל דמהני בכל מקום דיש ספק לפנינו. אבל כשאין גט אין ספק לפנינו ול"מ אומדנא זו.

סט) **תוד"ה ר"ל אמר.** וא"ת גט מאוחר יפסל וכו' ומוכח [ב"ב קסא] דכשר. **והראשונים** הביאו דכ"מ **בתוספתא** [חולין א] דגט מאוחר כשר[סב].

ע) **בא"ד ואור"י אפי' נתנו לאלתר אין הגירושין חלים עד הזמן. הר"ן והרא"ש** כתבו דנחשב כאילו התנה שלא יחול עד אותו שעה. אבל **הרמב"ן** כתב משום דדמי ללאו כרות גיטא.

והריטב"א ור"ן כתבו דאפשר דה"ה בכל שטר הקנאה, שלא קנה עד הזמן הכתוב בו, דהוה כאילו התנה נותן.

והראב"ד [בהשגות א כה, והו' בראשונים בסוגיין] כת' דמותר להנשא בגט מאוחר אף לפני הזמן, ואפ"ה אוכל פירות עד אותו זמן, שלכך איחרה וכמי שהתנה עמו[סג].

והרשב"א תמה דלאחר שנתגרשה האיך יהא לבעל פירות, הא לא מצינו אשה לזה ופירות[סד]. ובהמשך דבריו כת' דאפשר דשייך בזה 'שיור', שמשייר לעצמו הקרקע לפירות. ושוב הק' דהיכא דמגרשה בע"כ ל"ש ידעה ומחלה.

והרא"ש הקשה למה תפסיד האשה פירות אחר נתינה. והרא"ש כתב דהיכא דמסר לה מדעת האשה, י"ל דמחלה הפירות עד אותו זמן. **והאחרונים** נתקשו מה מהני מחילה על פירות עתידיים[סה].

והאבנ"מ [קכז יא] כת' דהוה כתנאי, ואע"ג דלא כפליה מהני ע"י גלוי דעת. **והקה"י** [יג ד] כתב דאינו מתנה שיהא לו 'דין פירות', דאחרי דגירשה לא יתכן דין פירות, אלא שמתנה שתתן לו הפירות בפועל, ואם לא תתן אינה מגורשת.

והב"י הק' דלראב"ד אכתי ניחוש שמא יחפה בגט מאוחר [דלא יהרגו אותה כיון שיוכיחו דהזמן מאוחר, ולא ידעי' זמן הגירושין]. [וע' ב"י ולח"מ וקה"י].

אבל **הרמב"ם** [א כה] פסק דגט מאוחר פסול [ולכתחילה לא תנשא]. **והראב"ד ורמ"ך** השיגו עליו.

ס. [לכאו' עיקר כוונתו דעונשין אינו נידון איסורי כלפי הבי"ד. אלא צריך לברר מה שהיה אתמול, וחזקה קובע דינים אבל אינו מברר].

סא. אך לכאו' לא דמי לשאר תרתי לריעותא, דהכא הוה חזקת אומדנא שהאשה צדקת. ומה מהני לתרתי לריעותא, דיסוד תרתי לריעותא אינה סיוע בעלמא, אלא כיון דחזקה דמעיקרא איתרע מהני חזקה דהשתא. ואפשר דכוונת התוס' חזקת כשרות, דאינה חייבת מיתה.

סב. דאי' כשר בגט פסול בפרוזבול כשר בפרוזבול פסול בגט גט מאוחר כשר ובפרוזבול פסול. והאחרונים [צפנת פענח גירו' א כה] הביאו **דהרמב"ם** בפיה"מ [שביעית י] הביא [את התוספתא] דפרוזבול צריך להיות קודם כתיבת השטר, וגט קודם הנשואין פסול. [ולא קאי מדין מוקדם ומאוחר].

סג. **והרמב"ן** הביא י"א דגט מאוחר כשר, וליכא חשש משום פירות, שהרי היא מוחלת כענין שאמרו שטרי חוב המאוחרין כשרים. והרמב"ן כת' דאין לומר דחיישי' שמא יאמרו בנה קודם לגיטה ומשוו ליה ממזר, דהא אפשר לה לקיימו בבי"ד קודם שתנשא לאחר. וכיון שהוחזקה גרושה בב"ד קורעת את גיטה. א"נ תאחר ולא תנסוב עד דמטא זימנא דגיטא. והוסיף שא"א להתירה אלא מזמן הגט דלא כרות גיטא אלא מן הזמן ואילך [וכדברי התוס'].

סד. והביא דכן אי' **בירושלמי** [ב"ב ח ח] לא מצינו אשה נשואה לזה ומעשה ידיה לזה.

דהירושלמי מק' אהא דתנן [שם קלו.] מעכשיו ולאחר ל' גט ואינו גט, נימא דכוונתו שמגורשת גוף מהיום, ומשועבדת מעש"י עד מיתה [וע"ד הא דאמרי' במתנה, גוף מהיום ופירות לאחר מיתה]. והירושלמי תי' דלא מצינו אשה לזה וכו'.

והרשב"א דן לחלק דהירושלמי איירי דוקא מעש"י, שהוא דבר הנעשה בגופה והו"ל כמשייר לעצמו בגופה. אבל בפירות נכסיה יכול לשייר לעצמו. [ודן ע"פ הגמ' לקמן פה.].

סה. ויל"ד דהוה מהלכות השטר, דאין כח ראיה בגט אלא מזמן הכתוב בו [ומהני מחילה מגדרי שטרות, ויל"פ כן בדברי הרמב"ן]. אך יש לדחות דלא בעינן שהשטר יקנה ויוכיח את זכות הפירות, אלא הוא תולדה מהגירושין, דכל שאינה אשתו אין לו פירות.

דף יז:

עא) **תוד"ה זנות.** ומסתברא דאיכא למיחש טפי שמא תזנה מלשמא זינתה. **המהרש"ל** ציין וכדאי' [לקמן כח.] חילוק בין שמא מת לשמא ימות. **והאבנ"מ** [קכז א] ביאר דהחשש שמא תזנה אחר החופה, אחר התקנה.

והתוס' הרא"ש [כאן וכתובות ב:] תי' עוד דזנות דבת אחותו לא שכיח [שירצה לחפות עליה][א].

עוד דזנות דארוסה שכיחא, אבל נשואה בעלה משמרה. **ורע"א** הביא מקשים דלפ"ז בארוסה בעי זמן מדינא, משום חששבת אחותו [ואילו בגמ' [לקמן כו:] מבואר דאף ארוסה ל"צ משום בת אחותו]. ורע"א תי' דקושיית הגמ' מ"ט ר"ל לא ביאר את התקנה משום שמא יחפה. וכיון דאמרי' שבנשואה זנות לא שכיחא, ע"כ שהתקנה היתה משום פירות. ולא מצאנו שתקנו תקנה בפנ"ע משום זנות בארוסה.

עב) **בא"ד ועוד וכו' עשו תקנה וחשו שלא תאסר עליו עולמית, ויתפסנה באיסור וכו'**[ב]. **והרמב"ן** תי' דהיכא דאיכא למיחש לאיסורא חיישינן, אפי' למילתא דלא שכיחא. אבל הכא כשמחפה עליה אינו מקיים איסור בידו.

ועוד תי' **הרמב"ן** דהתם לא מפסדי רבנן מידי בתקנתא, אבל בסוגיין חכמים באו לפסול גט מוקדם[ג] וגט שאין בו זמן משום מילתא דלא שכיחא, ומש"ה לא אלמוה רבנן לתקנתייהו.

עג) **ור' יוחנן וכו' קסבר יש לבעל פירות עד שעת נתינה וכו'. רש"י** פי' דאמרי' לה אייתי ראיה אימת מטא לידה. [וכ"כ הריטב"א בשם הרא"ה]. **ותוס'** חלקו דה"מ גט שנפל ואיתרע. **ותוס'** ביארו כוונת הגמ' דלא איצטריך לתקן כה"ג, שהיא תביא גיטה לבי"ד.

והרמב"ן פי'[ד] דר' יוחנן סבר יש לבעל פירות עד שעת נתינה, ויודעת היא זמן תביעתה לפירות. ועוד דלכשיגרשנה בודאי שיחזיר לה נכסיה. ומגירושין ואילך אין לו תפיסת יד בנכסים שלה כדי שיאכל פירותיהן.

עד) **בשלמא לר"ל מש"ה מכשיר ר"ש וכו'. פרש"י** דס"ל [יח.] יש לבעל פירות עד שעת כתיבה. דכיון שנתן עיניו לגרשה שוב אין לו פירות. ונח' ר"ש ורבנן בפירי דמשעת כתיבה עד שעת חתימה. [וכדאי' בסמוך].

והגמ' תי' דר' יוחנן מודה בדעת ר"ש, וכמו ר"ל. אבל **הרמב"ם** [בפיה"מ] כת' דדעת ר' שמעון דאין תועלת גדולה בזמן [לשעה מועטת], דלא יארע בין יום ללילה. [ומש"ה לא חיישי' שמא יחפה]. והאחרונים תמהו דמפורש בגמ' דר"ש ל"ל שמא יחפה, ופלפלו בכמה אופנים[ה].

עה) **בשלמא לר' יוחנן היינו דאיכא בין ר' שמעון לרבנן. פרש"י** דלר"ש זמן משום פירות, ומש"ה זמן של שעת כתיבה כשר.

והמהר"ם שיף כת' דלפ"ז פליגי בתרתי, דלר' שמעון יש לבעל פירות עד שעת כתיבה, ומשום הכי תקנו זמן. ואילו רבנן ס"ל דתקנת זמן מטעם אחר [בת אחותו]. וס"ל דיש לבעל פירות עד שעת נתינה. והקשה מנ"ל לר' יוחנן דרבנן פליגי אר"ש

א. [והעירו דלשון הגמ' משמע דעצם הזנות לא שכיחא, ולא החיפוי]. **והרש"ש** כת' דלא שכיח שישא בת אחותו ותזנה. וגם כל גירושין פחות שכיח מקידושין.

ב. **והרש"ש** הק' דאף בסוגיין יש לחוש שמא תזנה תחתיו בעדים ותיאסר עליו, ויכתוב לה גט בלא זמן ויאמר שנתגרשה קודם הזנות, ואח"כ יחזרנה [וכמ"ש תוס' לקמן יח. סד"ה הנהו]. ותעמוד תחתיו באיסור כל ימיו. ותי' דר"ל לא חשש כה"ג שיעבור במזיד ויעשה איסור ודאי. משא"כ [בכתובות שם] הבעל תולה דשמא זינתה קודם אירוסין ושמא נאנסה. ואף דתוס' [יח.] כתבו חשש זה, היינו לר' יוחנן.

ג. ומבואר מדברי הרמב"ן דגט מוקדם פסול רק משום תקנת זמן, וקודם תקנה היה כשר [וכדברי הריטב"א הו' לעיל], ודלא כדברי הר"ן [הו' לעיל] דפסול משום שיש בו שקר.

ד. דבשלמא למ"ד משעת כתיבה וחתימה חיישי' דזימנין גמר בדעתו לגרשה, וכתב גט וחתמו בלא זמן [לפי שנזדמנו לו סופר ועדים]. והוא רואה בנכסי אשתו קמה לקצור וענבים לבצור ומניחו בכיסו עד דשמיט להו ואכיל להו, ואח"כ מגרשה בגט זה. נמצאת מפסדת שלא כדין הפירות משעת חתימה עד שעת נתינה. ומש"ה תקנו שיהא בו זמן ותטרוף משעת כתיבה וחתימה.

ה. ובהג' פור"י כת' דהרמב"ם קאי כמ"ד [יח.] דר"ש הכשיר דוקא לאלתר [אבל לאחר זמן ל"מ הזמן], והגמ' קאי כמ"ד דאף לאחר י' ימים.

וס"ל דיש לו פירות עד שעת נתינה. **והאחרונים** האריכו בזה בכמה אופנים[ו].

עו) **פירי דמשעת כתיבה וכו'**. דלר"ש כיון דנתן עיניו לגרשה אין לו פירות, משעת כתיבה. **ותוס'** [בע"א] כת' דר"ש ס"ל דמשעת כתיבה ראוי לגרש בו, וכדעת ר"א דיכול לגרש בעדי מסירה. ומש"ה מפסיד פירות.

והרי"ף כת' הטעם[ז] משום דפרקונה תחת פירות, ולא פקע פרקון עד דמטא גיטא לידה. **והרמב"ן** חלק איני יודע מנין לו דלא ליפקע חיוב פרקונה בכתיבת הגט, לכשיגרש בסוף.

עז) **ועד שעת חתימה**. דדעת רבנן דיש לבעל פירות עד שעת נתינה, ומשמע דמודו לסברא דכיון דנתן עיניו לגרשה אין לו פירות.

ותוס' [בע"א] כת' דאף לר"א דראוי לגרש בו, מ"מ אין קול משעת כתיבה. ואין בזה משום נתן עיניו לגרשה. ועוד יש שדנו דכיון דתקנו [לכתחילה] לגרש בעדי חתימה מפני תיקון העולם, מש"ה נחשב דאינו עומד לגירושין.

אבל **התוס' רי"ד** כת' ר"ל סבר דמשעת חתימה איבד הפירות, דעדיו בחתומיו זכין לה הפירות. ואף שאיחר ליתנו לה, כשנותנה לה, עדיו בחותמיו זכין לה למפרע משעת חתימה. וע"ד הא דאמרי' בשטרי הלואות ומקח וממכר עדיו בחותמיו זכין לו, ה"נ בגט אשה מהני לגבי פירות. [וצ"ב דכיון דל"מ לעיקר הגירושין, דהוה חוב לה. א"כ האיך מהני גט לענין פירות].

ורשב"ם [ב"ב קמו:] הביא מסוגיין דהיכא דדעתו לגרש את אשתו ומתה מתוך קטטה, אינו יורשה[ח]. וכדאי' בסוגיין דאין לו פירות. **ותוס'** [שם] חלקו דדוקא משעת כתיבה או חתימה, אבל בנתינת עין לחוד אינו מפסיד.

עח) **תוד"ה עד שעת נתינה**. פ"ה וכו' דכי בעיא למיטרף בעי לאתויי סהדי וכו' אבל גט אשה כותבין אע"פ שאין אשתו עמו וכו'. [**והריטב"א** [כאן, וב"מ יט:] הביא דדעת הרא"ה כדעת רש"י[ט]].

והאחרונים [גט פשוט קכז כג ועוד] הק' **דרש"י** [בסוה"ע גבי שבוע דבתריה] מבואר דזמן הגט מהני להוציא פירות.

עט) **בא"ד ואת לר' יוחנן האיך כותבים גט לאיש וכו' ניחוש שמא יכתוב בניסן וכו'. הרשב"א וראשונים** תי' דלא מקדים איניש פורענותא לנפשיה[י], וכדאי' בגמ' אקו' זו דכתבי ואנחיה בכיסתיה. [ובאמת תוס' הק' קו' הגמ']. **וכן תוס'** [בסו"ד] תי' כן לר' יוחנן לא חיישי' שמא תזנה וימסור בצינעא, משום דלא מקדים פורענותא.

והמהר"ם שיף כת' דבתי' האחרון בתוס' מיושב אף קושיה זו דפירות. אבל **הפנ"י ורע"א ואחרונים** ביארו דבעלמא לא יקדים גט דהוה פורענות. אבל היכא דרוצה לעשות קנוניה על הלקוחות יש לחוש דמש"ה מקדים וכותב[יא].

והאבנ"מ [קכז א] כת' דמשום לא יקדים פורענות נחשב לא שכיח, ומש"ה לא חששו שמא יחפה. אבל משום חשש שמא יוציא מלקוחות שלא כדין חששו בכל מה דאפשר. וכ"כ **הריטב"א**.

והרשב"א [בסוה"ע] הק' דעיקר תקנת זמן לר"ל משום פירות שבין כתיבה לנתינה. וכיון דאמרי' לא

ו. ורע"א תי' דאם יש לבעל פירות עד שעת כתיבה, ניחוש שמא יכתוב ויניח אצלו כדי לעשות קנוניה על לקוחות [וכמ"ש בתוס' דל"ש בזה לא מקדים], ובמשך זמן זה תזנה ויחפה. וע"כ דמי שסובר שמא יחפה, סובר לא מקדים פרענותא, ואין רווח בהקדמת הכתיבה.

ז. דהרי"ף הביא מ"ד דקי"ל משעת כתיבה, כדקי"ל לענין הבחנה [לקמן יח.], והרי"ף דחה דהתם ביחוד תליא מילתא, ואילו הכא הוה טעם אחר [וכנ"ל].

ח. ורשב"ם חידש עוד דאף הבודק את אשתו לראות אם יש לה מום, והיה בדעתו לגרשה אם ימצאנה בעלת מום ובתוך כך מתה קודם שנתפייסו אינו זוכה בירושה.

ט. וכן הביא **הנמוק"י** [ב"ב קסז, עז. בדה"ר] דהא דכותבין גט לאיש אע"פ שאין אשתו עמו, דליכא למיחש שמא לא יתננו לה עד לאחר זמן, ותטרוף היא שלא כדין פירות נכסים שמכר בעלה בין כתיבה לנתינה שהרי כל אשה צריכה להביא ראיה אימת מטא גיטא לידה. והנמוק"י מבואר דסברא זו מהני אף לענין חיפוי, דצריכה להביא ראיה. [וצ"ע].

י. והרשב"א ביאר דאינו רגיל להשהותו אחר כתיבתו עד שיתננו לה או לשלוחה או לשליח דהולכה. והיכא דמסר לשליח קלא אית ליה [כדאי' בסמוך בגיטין הבאין ממדה"י], והכל יודעין מתי נמסר לידה. [ועוד תי' הרשב"א כתוס'].

יא. ותוס' בסו"ד איירי משום בת אחותו, דלא ידע להקדים ולכתוב. [ואי ידע מעיקרא, א"כ יכתוב גט ויגרשנה מעכשיו, עכ"פ בתנאי].

מקדים איניש פורענותא, א"כ הוה זמן מועט ואמאי חיישי' להכי[יב]. וסיים וצ"ע. **והאחרונים** [הנ"ל] תי' ע"פ דרכם, דלענין פירות ל"ש לא יקדים.

פ) **בא"ד ומיהו במשליש וכו' ליכא למיחש לר"י וכו' ולא משום שמא יחפה, כיון דרואים זמן הכתיבה וכו'.** מבואר בתוס' דמהני קול ע"י שרואים זמן הכתיבה, אף לענין בת אחותו.

והמהרש"א הק' דתוס' [לעיל] כת' דל"מ סברת קול לענין שמא יחפה. והמהרש"א תי' דיש אופני קול. ולעיל קאי היינו קול שהבעל מוסר בעדי מסירה, דיצא קול שלא נמסר ביום הכתיבה. והלקוחות ישמעו ויאמרו לה אייתי ראיה אימת מטי גיטא לידך[יג] [אף שלא יצא קול ברור מתי נמסר[יד]]. אבל לענין בת אחותו ל"מ קול זה, דמספיקא לא קטלי' לה[טו].

ושוב תי' התוס' דהמשליש גט כיון דהוה ע"י שליח יוצא קול טפי, וכמו גיטין הבאין ממדה"י. ומסקי אדעתייהו לזכור יום המסירה ממש ותו ליכא חיפוי כלל.

אבל **המהר"ם שי"ף** כתב דכל החשש שמא ימסור בינו לבינה בלא עדים לחפות. וכל היכא דמסר בפני עדי מסירה שוב לא חיישי' לחיפוי.

והרא"ש ורשב"א הביאו ב' תי' בסוגיין האם כשנותן בפני עדים יש קול, או רק ע"י שליח. [ונפק"מ בגט מוקדם האם יוכל לגרש בו ולסמוך על הקול. או דוקא ע"י שליח].

פא) **בא"ד [סו"ד התוס'] וא"ת ואמאי כותבין גט לאיש ליחוש שמא תזנה וכו'.** תוס' כבר הק' כן לר"ל שמא יקדים הגט משום פירות, ותי' דלא חיישי' שימסור לה גט בלא עדי מסירה. וכיון דיש עדי מסירה יצא קול.

והאחרונים ביארו דתוס' חזר והק' דה"מ לענין פירות, אבל לענין שמא יחפה יש לחוש שימסור לה בצנעה ולא יצא קול.

פב) **איפוך. תוס'** פי' דר"ל אמר משעת כתיבה, פי' חתימה[טז] [ואיפוך בתרייתא]. **והרשב"א** הביא דב"ד **הרי"ף והרמב"ם**[יז]. **והר"ן** ביאר דסתמא מאן דמתרץ דעתו להעמיד דבריו. אבל **הרמב"ן** נקט דאין הכרע איזה מפכינן, ונקט דהגמ' מסתפקת בזה[יח].

והעיטור [הו' ברשב"א ורא"ש] כת' דאיפוך קמייתא, וכדאי' בירושלמי[יט]. והראשונים האריכו לדחות דבריו.

מה הועילו חכמים בתקנתם

פג) **א"ל אביי ג' גיטין פסולים ואם נשאת הולד כשר, מה הועילו וכו'. פרש"י** דקו' הגמ' בין למ"ד משום בת אחותו [דסוף סוף מגורשת, ויהני לחפות], **ובין** למ"ד משום פירות [דמ"מ מפסיד פירות משעת כתיבה[כ], ולא ידעי' ממתי].

יב. **והרשב"א** כת' די"ל דבמי שגמר דעתו לגרש חיישי' שמא יקדים הכתיבה. ודוקא במי שלא גמר בדעתו לגרשה, אלא אם לא תתפייס יגרשנה, ובכי הא הוא דקרי ליה פורענותא, ובכי הא לא מקדים לה אינש אנפשיה. [והביא דכן פרש"י]. אך הרשב"א הק' דא"כ הדרא קו' לדוכתא האיך כותבים גט אע"פ שאין אשתו עמו, במי שגמר לגרש. וניחוש שמא לא יתן עד תשרי [וע"כ משום לא יקדים וכנ"ל].

יג. **והרשב"א** כת' דכי אתיא למיטרף אמרי לה לקוחות אייתי ראיה אימת מטא גיטא לידך. א"נ שע"י הקול הכל זוכרין יום מסירתו.

יד. **והאחרונים** כת' דיל"פ סברא זו בב' אופנים, דאף דיש קול ברור שלא ביום שנכתב נמסר, אלא דלא יהא קול ברור לדעת באיזה יום נתגרשה. א"נ ע"י עדי מסירה אין הקול ברור כ"כ, ולענין חשש חיפוי חיישי' שלא ישמעו בי"ד כלל מהקול. אבל הלקוחות יחקרו טפי אחר עדי מסירה.

טו. **ותוס'** כת' עוד דחיישי' שמא ימסור לה בצינעא. ושוב הק' התוס' דהיכא דהגט ביד שליש, השליש ימסור לה בפני עדי מסירה. אלא דאינו קול ברור, ומספק א"א להרוג.

טז. **והרשב"א** ביאר כדאשכחן בכ"מ דחתימה נקטו בלשון כתיבה. דלר"מ כתיבה דקרא היינו חתימה. [וכן לקמן כג. אמרי' אימא שנחתם וכו']. ועוד ביאר **הרשב"א** דלרבנן ע"כ כתיבה וחתימה באותו יום, א"כ לדינא גובה מיום הכתיבה [דהיינו החתימה].

[ותוס' ב"ב קמו: לגיר' המהרש"א הביאו כן בשם ר"י דמשעת כתיבה היינו חתימה. והמהרש"ל גרס בענין אחר].

יז. **והריטב"א** הביא כעי"ז [לקמן מו: וכתובות יא. ומקומות אחרים בגמ'] דאמרי' איפוך, ומבואר דהיינו בתרייתא.

יח. **והרמב"ן** כת' מדלא מסיימינן איפוך בתרייתא או קמייתא מאי חזית דאפכת הך אפיך אידך. והביא דמש"ה אי' בכ"מ [לקמן כו: יבמות לא:] הניחא למ"ד משום פירות וכו', ולא אמרי' הניחא לר"י או לר"ל, ש"מ דבגמ' נמי מספקא הי מנייהו מפכינן. ועפ"ז כת' דאין כאן הכרע גמור לפסוק הלכה בפירות, אי משעת נתינה אי משעת חתימה. והביא דהגאונים נחלקו בדבר.

יט. ובגמ' [יבמות נב:] אי' שכותבין גט לארוסתי כשאכנסנה אגרשנה. **והעיטור** הביא דמבואר דלא איכפ"ל דהזמן מוקדם, והביא דקי"ל דלא כר' יוחנן, ולא חיישי' לחיפוי. **והרשב"א והרא"ש** דחו דהתם איירי מדינא, ולכתחילה לא כתבי' כה"ג וכמ"ש רש"י [שם] דהוה גט ישן. ועוד דר"ת [הו' בתוס' לקמן כו:] פי' דכותב זמן של אח"כ וליכא חשש כלל.

כ. ומבואר דאף לאחר התקנה מפסיד מיום הכתיבה. [ולכאו' תי' הגמ' דלכתחילה לא תנשא, ולא שכיח. ולא חיישי' לה].

ורע"א הקשה דאף אם נשאת הולד ממזר, מ"מ הוה רק פסול דרבנן, ומדאורייתא מגורשת היא, ואהני החיפוי ופטורה ממיתה. וכתב דדוחק לומר דהפקירו והפקיעו את הגט[כא]. ותי' דעיקר החשש הוא שיחפה כדי שלא תהרג, ועי"ז יתירו את הממזרים. ואי הוה פסול עכ"פ מדרבנן הולד ממזר מדרבנן.

פד) **אהני דלכתחילה לא תנשא. פרש"י** ולא יחתמו עדים[כב]. **והתוס' רי"ד** כתב דאין לחוש שיכתוב בכת"י בלא עדים ויקדים הזמן ויחפה, דהיכא דזינתה ובא להוציאה מכתב ידו לא משגחינן ביה, דאמרי' לחפות כתבו[כג].

ותוס' [לעיל ג:] כת' דבגט כת"י הוה כמי שלא כתב בו זמן, שהרי יכול לכתוב הזמן כמו שירצה. [ומשמע דאה"נ דיהני לחפות, וביטל בזה תקנת זמן].

והתוס' הרא"ש כתב דלא חיישינן שהבעל יכתוב בעצמו, דרוב אנשים אינן בקיאים לכתוב גט מעצמן.

פה) **גזייה לזמן ויהיב לה וכו'. פרש"י** שחתך הזמן כדי לחפות, או למכור פירות. [ומבואר ברש"י דאף קו' זו קאי לכו"ע]. **הרשב"א** כת' דקו' הגמ' דאף דכה"ג אין בו זמן, וגט פסול אלא שאם נשאת לא תצא. מ"מ שייך בזה חשש [ול"ש סברא הנ"ל דלא יחתמו העדים].

אך הביא **דר"ח** פי' דכיון דלרמאי לא חיישי' הגט כשר. וכ"פ **הרמב"ם** [א כו] דאם גזייה לזמן כשר, ותנשא לכתחילה. וכמו כתוב בו לשבוע וכו'. והראב"ד השיג דהוה כאין בו זמן.

והרשב"א ביאר דלמדו כן מדברי הגמ' דאחרי שתי' אהני דלכתחילה לא תנשא. ושוב מקשה מגזייה, ע"כ דבזה לכתחילה תנשא. והרשב"א דחה דלפרש"י תי' הגמ' משום העדים לא יחתמו לו, והגמ' מקשה דהבעל יכול לבד וכו'.

והרשב"א תמה דמ"מ מה חילוק יש בין כשלא כתב זמן או כתבו וגזייה[כד]. איך הוכשר הגט ע"י 'מקום הזמן', והאיך ידעי' שהיה כתוב זמן בקרע זה[כה]. **והאחרונים** תי' דכיון דבשעת חתימה היה גט כשר, סגי בזה[כו].

פו) **א"ל לרמאי לא חיישי'. פרש"י** דלא חשו רבנן להכי, דרמאות כזו ניכר וגלוי. **ורש"י** [יבמות לא] כת' דקטלי' לה. [ע' תוס']. **והריטב"א** הק' דודאי יחוש לה אף ברמאות ניכרת להצילה. ותי' דעיקר התקנה היתה שמא זינתה בלא עדים והתראה, שיבא לחפות לומר שפנויה היתה. ובדבר הניכר לכל לא יגזוז.

ור' אביגדור כהן [בהג' מרדכי קידו' תקסט] הק' מה הועילו בתקנתם, אכתי יחפה שיכתוב גט בעצמו ויזייף עדים ברצונו, אלא ש"מ דהיכא דמוכח מילתא דעביד להצלה טענינן מזוייף וצריך קיום מדאורייתא[כז]. וכת' דליכא למימר דלרמאות גדולה כזה לא חיישינן. **והש"ך** [חו"מ מו ט] כת' דלא חיישי' שיצייר עדים, דאיכא למיקם עלה דמילתא. ודוקא למחיקת הזמן [דנו בסוגיין] דחיישינן.

פז) **תוד"ה גזייה. פי'** שם בקונט' וכו' דמוקמינן בחזקת א"א וקטלינן. וכעי"ז כת' **הטור** [קכז] דכיון דתקנו זמן אם תאמר קודם הזנות נתגרשתי צריכה להביא ראיה. **והב"י** ביאר שצריכה לברר בעדים שקיבלה גט קודם.

אבל **בתוס'** [ג: הו' בע"א] מבואר דכיון דחכמים פסלום לגרש בו, שוב מדינא אינו מפסיד פירות. [ולכאו' תוס' נקטו דקו' הגמ' כאן למ"ד משום בת אחותו. א"נ תוס' נקטו דזה תי' הגמ' אהני דלכתחילה, ומש"ה אינו מפסיד פירות].

כא. [וע' תיו"ט ח ה, לקמן פ.].

כב. **והחזו"א** כת' דאינו איסור גמור, אלא זהירות שלא לחתום. ומש"ה לא ימצא עדים.

כג. [ויל"ד האם כוונתו דאמרי' דהוה אומדנא דנכתב עכשיו, או דאין כח בכתיבת ידו לעורר ספק שנתגרשה למפרע.

כד. ואטו העברת קולמוס בקלף מכשירו. ועוה"ק הרשב"א דכיון דמשיאין אותה בו לכתחלה אמאי נקרא 'רמאי', אטו בכתב בו שבוע שנה מי קרינן ליה רמאי. והלשון לרמאי לא חיישי' משמע דמיחש הוא דלא חיישי', הא אילו ידעינן לא מנסבינן לה ביה.

כה. ודילמא היה קרע לכתחילה.

כו. **ובאבנ"מ** [קכז י] כתב דע"כ דתקנת הזמן הוא על העדים, שלא לחתום כדי שלא לבוא לידי חיפוי. דהא מהני רק דלכתחילה לא תנשא. ולכן במקום שכשהעדים חתמו היה כשר לא תקנו, דאין טעם לפסול.

כז. [ועפ"ז דן דאף היכא דהבעל מכחיש לא אמרי' דנחקרה עדותם בבי"ד. ואף מדאורייתא צריך קיום. ע' לעיל ג.].

והב"ח הק' דפשיטא דלא קטלינן לה אם לא תביא עדים. וביאר כוונתם דאם לא תביא עדים נאסרה עליו מספק ובניה ממזרים מספק[כח]. והט"ז [קכז א] כתב דכיון דיש הוכחה בזה ששינה, אמרי' דודאי לא נתגרשה וקטלינן לה[כט].

והקצות [ל א] כתב ליישב דכיון דהדבר נראה חשוד אמרי' דהוה כדין מרומה דבעי דרישה וחקירה[ל] [וע"פ דברי הנמוק"י [הו' בע"א] דהא דל"צ דרישה וחקירה בגט, דהוה כמו בדיני ממונות דביטלו מדרבנן, אבל בדין מרומה לא בטלו[לא]], ומאחר דהגט חסר דרישה וחקירה בטל כל העדות[לב], וקטלינן לה[לג].

ועוד תי' האבנ"מ [קכז ב וש"ש ג יד] דכיון דתקנו חז"ל דבעי זמן, העדים נפסלים ע"י דחתמו גט בלא זמן[לד]. ותוס' [בע"א ד"ה משום, ע"פ דברי הפנ"י] כתבו דיש כאן תרתי לריעותא ע"י גרושה לפנינו וחזקת כשרות דהאשה ומש"ה חזקת כשרות דהעדים מעמיד שהגט ניתן כמה שיותר מאוחר[לה]. א"כ הכא דיש חזקה נוספת, חזקת העד שנפסל מאוחר יותר, ומסייע לחזקה דמעיקרא. ומש"ה מחייבים אותה.

והאחרונים [קה"י יג ועוד] כתבו דגט שבא לפנינו אמרי' דמגורשת משום דמסתמא בהכשר נעשית, אבל במקום שזינתה חיישינן שמא נתן לה בצינעא ובלא עדי מסירה [וכמ"ש האחרונים ע"פ תוד"ה עד], א"כ בכל מקום שזינתה בעי עדי מסירה מדינא.

פח) **כתוב בו שבוע וכו' אהנו לשבוע דקמיה ולשבוע דבתריה וכו'. תוס'** [ד"ה כתביה] **פי'** דהיכא דיש חשש שאומר שקר פסול[לו]. אבל הכא ליכא שקר. וכיון דהכתיבה והנתינה כהדדי לא חששו, כמו יום א'[לז]. והאבנ"מ [קכז ד] ביאר דכל מקום שיש שקר ע"י כתב הגט תקנו לפסול.

והאחרונים הק' דמ"מ יוכל לחפות על בת אחותו בקל. ואמאי לא תקנו לפסול בזמן גדול כזה. והחת"ס ביאר דלא רצו לתקן תקנה בפנ"ע גבי גט. אלא דקבעו גדר זמן כמו בשטרות[לח]. ודומיה דשטרות דמהני לאותו היום או חודש וכו' כפי שזמנו מוכיח. [ועד"ז כת' החזו"א דמידת חכמים כן הוא, דתקנו זמן. והרי יש בו זמן[לט]].

דף יח.

פט) **כתביה ואנחיה בכיסתיה דאי מפייסה וכו'. תוס'** הביאו בשם רש"י דקו' הגמ' לענין זנות ובין לענין פירות. דכה"ג לא נתן עיניו לגרשה, ויש לבעל פירות עד

כח. וצ"ב דבזה אף אם לא תקנו זמן, ומבואר דהוצרכו לתקן זמן משום כך, וע"י שתקנו צריכה להביא עדים.

כט. [וצ"ב היאך קטלינן לה ע"פ ריעותא בעלמא]. והט"ז ביאר דזה כוונת הגמ' אהני דלכתחילה לא תנשא, דכשרות לא יתגרשו בגט כזה.

ל. וכתב הקצות דהיינו לדעת שו"ת ר' בצלאל דבעי דרישה וחקירה כדיני ממונות ממש, ודלא כריב"ש דאינו נפסל באומר אינו יודע.

לא. והקצות הביא דנח' בגדר בזה, דבשו"ת הר"ב אשכנזי [ח] כת' דדין מרומה הדר דינו דמדאורייתא צריך כל גדרי דרישה וחקירה, ואי אמרי איני יודע פסול. אבל הריב"ש [רסו] ס"ל דהוה רק דין לברר.

לב. [אך העירו דלפ"ז הגט בטל בתורת ודאי, ואף אם זינתה לאחר הגט פסול. ואילו ברש"י מבואר דמוקמי' אחזקה].

לג. והקה"י [יג] תמה דא"כ כל הגט פסול, דאין עליו עדים, ולא תנשא בו. ודן דרק במקום דזינתה מיחזי כגט מרומה. [ולפ"ז תלי בשעה שבא הגט לבי"ד אי הוה דין מרומה. וצ"ע דלכאו' דין דרישה וחקירה הוה בשעת עשיית הגט, ובשעה זו עדיין לא ידעי' אי תזנה או לא].

לד. [ומ"מ הגט לא נפסל, שהעדים נפסלו רק בגמר הגט].

והאחרונים תמהו ע"ז דהיכן מצינו שיפסלו העדים במה שעשו גט דלא כתקנ"ח. והרי אין בזה שום שקר.

לה. ויל"ד בזה דחזקת כשרות דהעדים הוא תולדה חיצונית, ואיך חזקתו תכריע את זמן הגט. [ובשלמא אם הנידון הוא האם נפסלו י"ל דהוה חזקת אומדנא, אבל במקום דהעדים ודאי נפסלו, והנידון מתי, א"כ איך חזקת העדים תהני לשורש].

לו. והלח"מ [א כה] כת' דאף גט מאוחר [לצד דכשר, והא הוה כאין בו זמן] לא אמרי' דאהני לקמיה, דדוקא היכא דליכא שקר אמרי' כן. אבל כל גט שנעשה בפסול ל"מ טעם אהני לקמיה.

לז. והתוס' הרא"ש ביאר דבשבוע וכו' נתגרשה בזמן הכתוב בגט, אלא שהזמן מרווח ויכול לחפות מידי דהוה על אותו יום דלא ידעינן אי מצפרא אי מפניא. אבל אנחיה בכיסיה לא נתגרשה בזמן הכתוב בגט.

לח. ולכאו' דבריו דלא כמ"ש תוס' [לעיל י.] כת' דלא תקנו זמן בשאר שטרי מכירה ושעבוד. [אלא דהוה סברא שנדע איזה גובה קודם].

לט. והחזו"א הוסיף דמ"מ לא חיישי' כ"כ שמא יחפה, שיראו שהוא מחזר לשנות מהמנהג ולכתוב זמן גדול. ויראו שכוונתו

שעת גירושין ממש. **ותוס'** חלקו דהנך פירכא משום שמא יחפה.

צ) **א"ל לא מקדים איניש פורענותא.** ולא חיישי' להכי. **ותוס'** [יז: סוד"ה עד שעת] כת' דמש"ה כותבין גט לאיש אע"פ שאין אשתו עמו, ולא חיישי' שמא יאחר נתינתו, ויתן בצינעא לחפות אבת אחותו.

והא**חרונים** דייקו דתוס' כת' טעם זה בסו"ד אבת אחותו, אבל לענין פירות ל"מ טעם זה. ונתבאר לעיל.

ו**הרשב"א** [הו' לעיל] הק' אמאי הוצרכו לתקן זמן משום דבר מועט פירות משעת כתיבה עד שעת נתינה [לריש לקיש], הא לא שכיח שיקדים פורענותא.

ו**הרמב"ן** עמד בזה, וכת' דקודם תקנת זמן ראוי לחוש להכי, דלאו פורענות היא [שמניחו בכיסו ולאחר זמן אומר דהשתא מגרש]. **וביאר** דדוקא גט שיש בו זמן נחשב פורענות. דכיון דכתיב ביה זמן וכי נפיק היום או מחר אמרי' מיום פלוני הוא שגירש. ולא ניח"ל דמפקי עליה קלא שעל חנם גירש ולא פייס. ועוד דפורענותא הוא לגביה דמפסיד פירות שטורפת ממנו מיום כתיבה וצריך לחזור אחר עידי שעת נתינה הילכך לא עבד הכי.

צא) **א"ל רבינא לר"א גיטין הבאין ממדינה"י וכו' הנהו קלא אית להו. פרש"י** וצריכה להביא ראיה מתי הגיעו לידה, בין לפירות ולבין לזנות. ו**הרשב"א ותוס' הרא"ש** הק' דמ"מ היא תאמר שניתן לה קודם שזינתה. והאיך קטלינן מספק. ופי' קלא אית להו, כשרואין זמן הכתיבה קודם המסירה אית ליה קלא למילתיה ומסקי אדעתייהו טפי לידע זמן המסירה [ע' תוס' לעיל יז: ומהרש"א שם]. **ועוד** דיש קול להליכת השליח וביאתו, ומידע ידעי מתי בא ומסר את הגט[א].

צב) **שם. הנהו קול אית להו. תוס'** [לעיל יז:] כת' דאף כל גט הנמסר בעדי מסירה יש קול, והלקוחות אמרי אייתי ראיה אימת מטא לידך. ותוס' הק' א"כ גט שנכתב ביום ונחתם בלילה נימא דכשר משום דיש קול. ותי' דחיישי' שמא יחפה וימסור בצינעא. ודוקא כשמגרש ע"י שליח ושליש סמכי' שלא יגרש אלא בעדי מסירה ויצא הקול.

ובפשוטו מסקנת התוס' דהיכא דמסרו בפני עדים יש קול אף בלא שליח. אבל הרשב"א ורא"ש הביאו ב' צדדים יש יצא קול דוקא ע"י שליח. [וכ"כ המהרש"א בכוונת התוס' דהק' דוקא ממשליש, הו' לעיל].

ו**הרא"ש** [ה] כתב דלפ"ז אי מתרמי דלא נמסר הגט ביום הכתיבה תו לא מתכשר אלא ע"י שליח דאית ליה קול[ב].

ו**הר"ן** [והרשב"א בתי' א'] כת' דדוקא בגיטין הבאין ממדינת הים הקילו בזה, או במשליש גט לאשתו והלך לדרכו, ומשום עיגונא.

אבל **הרמב"ן** כת' דכיון דלא מקדים איניש פרענותא לנפשיה לא חששו, **ואפי'** אי אתרמי כשר. [ודוקא היכא דבשעת חתימה היה מוקדם פסול. אבל היכא דכתב ונתאחר נתינתו כשר]. **וכ"כ הנמוק"י** [ב"מ י: בדה"ר בשם הרמב"ם ורמב"ן] **דלא שכיחא.** ועוד דעיקר הגט לגירושין, ובזה הוא כשר גמור, ולא פסלוה משום חשש טירפא שלא כדין. [ול"ד לשאר שטרות].

צג) **תוד"ה הנהו.** וא"ת בהנהו למה תקנו זמן. **רע"א** פי' דהעדים יקיימו את הגט בידם עד שיראו ששולח ע"י שליח. **ורע"א** הק' דמ"מ א"כ לא יהא כ"כ רמאות לגזוז הזמן, ותטען שבא לידה ע"י שליח.

צד) **בא"ד וא"ת וכו' בזה"ז[ג] וכו'** וי"ל גזירה שמא יחפה על בניה ממזרים וכו'. **הרא"ש** כתב

לחפות. [אך צ"ע דלכאו' זה תי' נוסף על קו' הגמ', ואילו הגמ' תי' דאהני דלקמיה. וצ"ל דעיקר התי' דכיון שיצא יד"ח תקנת זמן די בכך. אלא דהחזו"א הוסיף טעם נוסף דאינו קרוב לבא לידי תקלה].

א. ונח' ב' התי' אי ע"י קול נוכל לברר. או דיש קול על הזמן גופה [וצ"ע אי סמכי' אקול זו להרוג, או דאף לתי' הב' ע"י הקול מבררים על העדים].

ב. ו**הר"ן** כתב דלפ"ז אף גט מוקדם [דנכתב בזמן מוקדם] כשר אם נתנו ע"י שליח. וכתב וזו קולא יתירה בעיני. [ו**הפתח"ת** [קכז ז] הביא דהאחרונים דנו צד להכשיר מוקדם גמור ע"י שליח. וע"ע **חזו"א** פח ו, יח שדחה ע"פ הגמ' יח: דאינך עד י', וכה"ק רע"א ועיי"ש בשם החת"ס].

ג. תוס' נקטו דאי טעם התקנה בטל, א"כ יתבטל התקנה. ויל"ד מ"ש מהא דאמרי' [בכ"מ] דצריך מנין אחר להתירו.

דעיקר הטעם משום בת אחותו, והנך טעמי משום סעד[ד]. והאידנא אע"ג דבטל טעם דחפוי פסלי מאינך טעמי.

צה) **שם. שמא יחפה על בניה ממזרים.** [ויתן לה גט בלא זמן, ויאמר שנתגרשה קודם הזנות]. **ורע"א** הקשה דמה יהני חיפויו, הא מ"מ הו"ל ספק ממזר, דבזה ל"מ חזקת כשרות של האשה. וכת' יהא נאמן להכשיר מדין 'יכיר'.

ועוה"ק **האחרונים** למש"כ **תוס'** [יז. ד"ה משום] דל"מ חזקת הכרעה לחייב מיתה, מ"מ תהני לממזרות ולהתירה האשה לבעלה. וצ"ע.

צו) **בא"ד א"נ מהרה יבנה ביהמ"ק וכו'. יש שפי'** [ע' ס' אהל יצחק בשם ר' אלחנן] כוונת התוס' אם זינתה בעדים והתראה [בזה"ז], מהרה יבנה ביהמ"ק ויתקיים מיתת בי"ד. [**והאחרונים** דנו בכה"ג אי חשיב התראת ספק, דסבור שאינם יכולים לחייבו מיתה[ה]]. אך בפשוטו יל"פ תי' התוס' דאף דבזה"ז אי"צ את הזמן, מ"מ הניחו את התקנה כיון דכשיבנה ביהמ"ק בעי זמן.

מאימתי מונין לגט

צז) **רב אמר משעת נתינה וכו'. תוס'** [ד"ה השולח, ויבמות מב.] כת' דלרב הטעם משום גזירה שמא יאמרו ב' נשים. ולא משום עיקר הגזירה[ו].

ורע"א [בשו"ע אה"ע יג] הביא בשם שו"ת הרשב"א דתלי בשעת נתינה, ואף כשנתן לה גט ולא תתגרשי על לאחר פ' יום מונין משעת נתינה [ולא משעת חלות הגירושין].

צח) **שמואל אמר משעת כתיבה[ז]. הרי"ף** הביא **י"מ** דקי"ל כר"ל דמשעת כתיבה [חתימה] אין לבעל פירות, כדקי"ל [בסוגיין] דמונין לגט משעת כתיבה. **והרי"ף** דחה דמונין לגט תליא ביחוד. וכיון דאינו מתיחד עמה משעת כתיבה מונין משעת כתיבה. אבל לענין פירי בפרקונה תליא מילתא, דתיקנו פרקונה תחת פירות. וקי"ל דלא פקע פרקונה מיניה עד דמטי גיטא לידה, וכל שחייב בפרקונה אית ליה פירי.

רע"א חקר האם היינו שעת כתיבה או חתימה, והביא מדברי **הי"מ ברי"ף** [הו' לעיל] דמשמע דתליא בשעת חתימה, וכמו פירות. [ולא מצאנו דהרי"ף חלק עליו בזה[ח]].

ורע"א הקש' דעפ"ז יש טעם נוסף לתקנת זמן [ואף לר' שמעון צריך זמן החתימה], שמא תנשא תוך ל' מזמן הכתוב בו[ט]. ובסו"ד דחה דלא החמירו כ"כ בהבחנה[י]. [והביא דכ"כ הפנ"י].

ותוס' [לקמן צ.] דנו במקום שנתנו גט שני משום חשש לעז, האם צריך להמתין ג' חדשים מהגט השני.

צט) **רש"י ד"ה המשליש.** והוא הלך לדרכו. **ותוס'** [ד"ה המשליש] כת' דלאו דוקא. **והר"ן** [הו' לעיל יז:] כתב דאל"כ אסור משום מוקדם, ורק כשהלך הקילו לאחר נתינת הגט. [וע"ע תוס' בע"ב אי חיישי' לפיוס].

ק) **איתמר מאימתי כתובה משמטת וכו'.** מבואר [בגמ' כתובות נה. הו' בתוס'] דכתובה אינה משמטת

ד. [אבל **הריטב"א** יז: כת' דעיקר התקנה משום הנך חששות, ונקטו חיפוי ממיתה אגב].

ה. ו**הבית מאיר** [שו"ת יט] דן דהיכא דהעדים קרובים בנשותיהם יחשב התראת ספק, דבשעת עבירה אינו יודע שימותו נשותיהם ויוכלו להענישו. [ותלה במח' רש"י ותוס' כתו' לג אי התראת ספק תלי במתרה או במותרה]. **ורע"א** [בגהש"ס שבועות לז, ובאריכות בשו"ת חדשות] דחה ע"פ **תוס'** [יבמות פ.] דהיכא דהעבירה ודאי, וספק אי יענש לא נחשב התראת ספק. [ושמעתי דבזה"ז לא חשיב התראה כלל, דבדעתו אין בזה צד ספק].

ו. ותוס' הוכיחו כן מדברי הברייתא דלא חיישי' לגט ישן, שהרי לא נתייחד. ואפ"ה חששו להבחנה. [וצ"ב אמאי לא פירשו דהברייתא משום לא פלוג, דומיה דאשה שאינה יכולה לילד. דכיון דסוף סוף היה לה בעל גזרו לא פלוג. וה"נ היכא דבפועל ידעי' שלא נתייחד. ועוד יל"ד דכל היכא דליכא עדים שנתייחד לא חיישי' לגט ישן, אף באופן שהוא צד קרוב. ואילו משום הבחנה בעי' שיתברר דליכא צד].

ז. וגרסי' והילכתא כתיבה. אבל **הרי"ף ורא"ש** ל"ג לה. [**והשו"ע** [יג א] פסק משעת כתיבה. **והרמ"א** הביא י"מ משעת נתינה].

ח. אך **רע"א** נסתפק דהא בהא תליא, דדוקא להנך פוסקים דמדמי להדדי פירות להבחנה שפיר י"ל דמשעת כתיבה היינו חתימה. וכיון דלדעת הרי"ף לא תלי בהדדי, תלי בשעת כתיבה ממש. [ועד"ז דן דיהא תלוי במח' ר"ש ורבנן].

ט. ורע"א כת' די"ל דגט שאין כתוב בו זמן מדינא אסורה עד ג' חדשים מיום הנתינה, דאינו מוכח מתוכו הכתיבה [דל"ש סברת זמן גיטא מוכח עלה]. אך הק' לפוסקים דאף מוקדם ממש מותר ע"י שליח. וניחוש משום הבחנה.

י. [ויל"פ דהוה נידון איסור והיתר, ולא שייך בזה גדרי שטרות ובי"ד לאוסרה לינשא].

משום דהוה תנאי בי"ד. **ותוס'** [כאן ושם] נקטו דכתובה אינה משמטת אף משום דלא משמט אלא מלוה, ולא עדיף מהקפת החנות[יא].

אך דעת **הר"י מגאש** [בשיטמ"ק כתובות] דחוב שעשאו מעצמו משמט. ואף כתובה הוה התחייבות ולא דמי להקפת החנות. ודוקא משום דהוה מעשה בי"ד אינו משמט.

קא) **ותזקוף**[יב]. **פרש"י** [ד"ה ותזקוף] דע"י זקיפה נפק משם 'מעשה בי"ד', וחל עליו שם שטר חוב. [וכעי"ז כתב רש"י כתובות נה.]. **וכן מבואר** [שביעית שם] דבהקפת החנות לאחר שזקפן ועשאן מלוה משמט. **והאחרונים** דנו בגדר הא דמהני זקיפה, הרי מ"מ לא הוה דרך הלואה. **והקוב"ש** [קובץ ענינים ב"מ כו] הביא בשם **הגר"ח** דגדר זקיפה הוא שהוא מלוה לו את החוב הישן, והוה כפרעון והלואה חדשה[יג].

קב) **רש"י ד"ה משתפגום.** דגלי דעתה דעומדת ליגוש וליפרע. משמע ברש"י דיש חסרון נוסף אמאי אינו משמט, משום דאינו עומד לפרעון.

ודייקו לשון רש"י שבדברי רב הדגיש דיש ב' חסרונות, שאינו עומד לפרעון, ומעשה בי"ד. [ומש"ה לדעת רב בעי' תרוייהו זקיפה ופגימה[יד]].

והתוס' רי"ד ביאר דכתובה לא קיימא לגוביאנא מיד אלא למזונות[טו]. והילכך כל זמן שניזונת ואינה תובעת כתובה לא קרינא בה 'לא יגוש' ואינה משמטת. ורב סבר דאף משתפגום לחוד י"ל שאינה רוצה לגבות השאר, דקי"ל כרבנן [כתובות צז:] שאע"פ שנפרעה קצת מכתובתה עדיין יש לה מזונות. הילכך אם לא תתבעם בדין על השאר לא קרינא בה לא יגוש.

ואם לא פגמה אף שתובעם בדין אמרי' שמא תתפשר ולא תגבה עבשיו כתובתה, ותהיה ניזונת מהן[טז]. מש"ה בעי תרוייהו פגימה וזקיפה. ושמואל סבר דבחד מנייהו גליא דעתא דבעיא לגבו' כתובתה, וקרינא בה לא יגוש ומשמטת.

קג) **מאימתי נזקפין במלוה משעת העמדה בדין וכו'.** בפשוטו משמע דזקפן במלוה הוה דוקא ע"י העמדה בדין. **והב"י** [חו"מ סז] הק' **דהרא"ש** [לקמן לו. ד יז] כת' דהקפת החנות דקבע זמן פרעון עד זמן פלוני נחשב זקפן במלוה ומשמט. **והמרדכי** [שבועות תשפ, והו' ברמ"א סז יד] כת' דאף היכא דכתב בפנקס סך מעות נחשב זקפן במלוה.

והב"י תי' דדוקא בהנך דהוה קנס צריך העמדה בדין [דלא חל חיוב ממון עד העמדה בדין[יז]]. אבל בשאר מילי כיון דקיבל עליו לפורעו נחשב זקפן במלוה. אך **היש"ש** [לקמן שם, ד מה] הק' דבברייתא משמע דקאי אכולהו.

קד) **אמר שמואל כתובה כמעשה בי"ד וכו'.** פרש"י דתנאי בי"ד הוא, ונשתעבד משעת כתיבה דנכנסה לחופה. ובהמשך כת' דמשום קירוב חתנות חל שעבוד אע"ג דלא חתם. ויל"ד בכוונתו אי הוה משום דהתקנ"ח נקבע בנישואין[יח], או סברת גמר ומקני [משום קירוב חתנות]. [ע' בסמוך גבי תוספת כתובה].

קה) **לימא כשמואל ס"ל, עסוקין באותו הענין הוה וכו'.** **הרשב"א** הק' אמאי דחו דרך פשיטות דרב לית ליה דשמואל, הול"ל 'דילמא' דעסוקין באותו

יא. ובפשוטו גדר הקפת החנות דדוקא חוב מחמת מלוה משמט [ע' בראשונים כתובות נה.]. אבל **הכס"מ** [שמיטה ט ה, וב"י סז] חידש דהטעם משום דאינו עומד לפרעון אלא להקיף כמה פעמים. [ועפ"ז לכאו' ל"ש גבי כתובה].

יב. ורש"י [כתובות נה.] הביא [דברי רב] דכתובה בעי פגימה וזקיפה. **ורע"א** [שם] הק' אמאי נקט כדברי רב, דהא קי"ל בהא כשמואל. ורע"א ביאר דהתם קאי לענין תוספת כתובה ככתובה, לענין שביעית משמטת. וע"כ היינו לענין דבעי זקיפה ופגימה וכרב, ועדיף משאר הקפת החנות דסגי בזקף לחוד. [אבל לשמואל אין נפק"מ בין שאר הקפת החנות, וכקו' התוס'].

אך צ"ב דרש"י משמע דע"י זקיפה לחוד פקע ממנו שם מעשה בי"ד. אלא משום דאינו עומד לפרעון. א"כ אמאי יש בזה חילוק בין הקפת החנות לכתובה ותנאי כתובה.

יג. וכ"מ **בשו"ת הרשב"א** [א תתקפט, וב ב].

יד. ואילו בדברי שמואל נראה ברש"י דיש רק חסרון א'.

טו. ולדבריו לא תלי בהא דהוה מעשה בי"ד, אלא משום דאינו עומד לגוביינא.

טז. ויל"ע דקי"ל [לקמן לה.] דמשתובעת כתובתה בבי"ד אין לה מזונות. וי"ל דמ"מ שמא יתפשרו ויתנו לה מזונות.

יז. וכה"ק **התוס' רא"ש** על ברייתא זו דאונס ומפתה קודם העמדה בדין תיפו"ל דלא הוה ממון להורישו לבניו.

יח. וצ"ב דקי"ל דיש כתובה לארוסה, ובנישואין הוה רק תוספת כתובה [ולתוס' קאי הכא אעיקר כתובה, ודוחק דרש"י פליג]. אך י"ל דמשעת אירוסין לא הורגלו לכתוב, ואינו גובה ממשועבדים. וי"ל דמשעת קירוב חתנות דעתם להתחייב אף לענין שעבוד נכסים.

הענין[ט]. וכת' דלכאו' משמע דאין הלכה כשמואל[כ]. אבל **הרמב"ן** כת' דל"מ חולק על שמואל, ואין זה מספיק להוכיח דרב פליג.

קו) **תוד"ה אף.** ואין נכון לעשות כן, משום תוספת, דדילמא לית ליה קלא. אבל **הרמב"ן** כת' דאף בתוספת כתובה, דבהוא הנאה דקא מיחתני אהדדי גמרי ומקני.

והג"א כ' משום דחל שעבוד בקירוב חתנות, ומהני נמי לתוספת דהכל יודעים שאין כתובה בלא תוספת, ויש קול.

קז) **תניא א"ר אלעזר בר"צ וכו' אבל עסוקין באותו ענין כשר. פרש"י** דקאי בשאר שטרות. **והרמב"ם** [גירושין א כו] כתב דמהני עסוקים באותו הענין רק בשאר שטרות ולא בגט[כא]. **והג' מיימו'** [בשם ר"י] **והרא"ש** חלקו דבפשוטו קאי אף בגט, דקאי אמתני' דידן. [וכן ב**תוס'** [יז. סוד"ה ר"ל] מבואר דמהני עסוקין בגט].

והג' מיימ' ביאר דעת הרמב"ם דבגיטין דהתקינו זמן משום בת אחותו פסול. וכן תמה **רע"א** [בסוה"ס] מסברא [על קו' הראשונים על הרמב"ם], דכיון דקי"ל משום בת אחותו א"כ מה מהני הקול, הא מ"מ שייך החיפוי. [ומשמע דכוונתו דסוגיין קאי אף בגט, למ"ד דתקנו משום פירות. והקול מהני לפירות].

והכס"מ הוסיף דכיון דקי"ל דיש לבעל פירות עד שעת נתינה, א"כ יש לחוש אף משום פירות, שתטרוף מלקוחות שלא עדין. דאע"ג דכל שעסוקין באותו ענין קלא אית ליה, מ"מ לית להו ללקוחות להמנע מלקנות עד שידעו שנתן לה הגט. [דמ"מ הפירות לבעל עד נתינה]. ומשו"ה חיישינן שתטרוף מלקוחות שלקחו ביום הכתיבה פירות שלקטו הבעל או שלוחו בליל החתימה קודם שנתן לה הגט.

והר"ן כתב דמהני עסוקים באותו ענין רק בשטרי הלואה דזוזי הוא דמשעבדי, אבל אם נתחייב בשטר אע"ג דאיכא קלא ל"מ דבמה נשתעבד. [והו' י"א ב**שו"ע** מג יז]. אבל **הרמב"ם** [מלוה כג ג] לא חילק. ע' **תומים** [מג כג].

דף יח:

קח) **חיישי' שמא פיים**[א] וכו'. **פרש"י** ובא עליה, והוי גט ישן. ולפ"ז יש כאן פסול חדש, ולא שייך לפסול מוקדם. **והרשב"א** הק' דמשמע בגמ' דר"ש מודה מכאן ועד י' ימים, ומשמע דמודה לפסול משום מוקדם. ולא משום חשש נוסף.

והרמב"ן הקשה עוד דאי' [לקמן עט:] דגט ישן הוה רק כשראינו שנתייחד [א"כ אמאי ניחוש]. ועוה"ק שאם נתגרשה בגט ישן קי"ל [שם] דתנשא לכתחילה.

ותוס' ושא"ר ביארו דחיישי' שביטל את הגט [ע' בסמוך].

קט) **תוד"ה חיישינן.** דהכא הוא דחיישי' טפי, לפי שעדיין לא נחתם וכי מתפייס נמי ליכא קלא וכו'. **והרמב"ן** כתב דכיון דכתביה ולא אחתמיה ש"מ מימלך בנפשיה [ובזה פליגי ר' יוחנן ור"ל]. וכן כשרמו תנאי אמרי' שמא לא גמר בנפשיה ודעתו לפייסה.

קי) **תוד"ה שמא.** ואור"ת וכו' שמא פייס וביטל וכו' ובשעת החתימה לא היה הבעל שם וכו' דאפי' גט שביטל וכו' קי"ל כר"נ דחוזר ומגרש בו. **והרשב"א** הק' דסתימת הגמ' דבכל אופן ל"מ לאחר י' ימים, ואף כשהבעל בעצמו נותנו.

ותוס' [לקמן לב:, וקידו' נט:] הביאו צד דה"מ בסתמא, דאמרי' שביטל את השליח. אבל היכא דביטל להדיא את הגט אף רב נחמן מודה דאינו חוזר ומגרש בו. וכ"כ **הרשב"א** [בסוגיין] בשם **ר"י** דהכא חיישי' שמא ביטל את גוף הגט, ומש"ה אינו חוזר

יט. **והרשב"א** כת' דאולי נאמר דידוע להם דמעשה שהיה ודאי כן היה.

כ. [ומש"ה אמרי' לא עסוקין באותו ענין הוו, שכך היה דעת התלמוד]. והרמב"ן הביא דהרי"ף בתשו' כת' דאין הלכה כשמואל.

כא. **והג' מיימוני'** הביא דכ"ד רש"י.

א. שם. אבל מכאן ועד י' ימים חיישי' שמא פייס וכו'. **הרש"ש** כת' דנקטו י' ימים, דדרך להנחם על מעשיו במשך י' ימים. ואסמכוהו אהא דהשי"ת קבע זמן לתשובה י' ימים שבין ר"ה ליוה"כ. והביא עוד [שמואל א כה לח] ויהי כעשרת הימים ויגוף ה' את נבל כו' [וציין לגמ' ר"ה יח.].

ומגרש בו. [אך הרשב"א דחה דלגיר' [לב:] מתורת גט מי בטיל, משמע דל"מ ביטול על הגט].

והרמב"ן כת' דכה"ג שעדיין לא סיימו לחתום את הגט מהני לבטל את הגט, ואינו חוזר ומגרש בו. [וכ"כ תוס' לקמן פח. בשם ר' עזרא הנביא. ותוס' לקמן לב: נסתפקו בזה]. והרמב"ן ביאר דהוה דיבור, ואתי דיבור ומבטל דיבור. ודוקא לאחר שנחתם כדין נחשב 'מעשה'[ב].

ועוד כת' הרמב"ן דאם אומר שמבטל כל גט שיכתוב מכאן ועד יום פלוני, דכה"ג מהני לבטל עד שיחזור ויבטל דבריו. וביאר דחששו לזה שכן דרך המתפייסין לבטל שלא יהא ראוי לגרש בו לעולם.

והרשב"א [והריטב"א בשם רבו בשם ר' פנחס] פי' דאי ביטל את הגט, א"כ שוב יש לבעל פירות. ואף שחוזר ומגרש בו, מ"מ בכה"ג אינו מפסיד פירות משעת כתיבה. דדוקא כשכתב לגרש וגירש אמרי' דאין לבעל פירות[ג], אבל אם נמלך וביטל בינתיים יש לו פירות [עד שעת גירושין]. ומש"ה הוה גט מוקדם, וחיישי' שתוציא פירות שלא כדין.

קיא) **אמר ר' יוחנן וכולם משום תנאי. פרש"י** הטיל תנאי גמור בגט, דלא להוי גיטא אא"כ חותמין כולם. **האחרונים** דייקו דהוה תנאי באשוויי גיטא[ד] [ולא רק בגירושין][ה]. דהבעל נחשב 'עושה הגט', ויכול להטיל תנאי בעשיית הגט[ו].

אבל הר"ן [י; ג: בדה"ר] כתב דכיון דמשום תנאי הוא, אפי' אחר שנשאת מצי מחתמי, כדיני התנאים דיכול לקיים אח"כ. [כשאר תנאי בגירושין]. וכ"פ הרמ"א [קכ ט].

והחלק"מ [שם כב] הק' דלא אמר מעכשיו. וסתם תנאי הוה כאומר 'אם באתי', ולא חל הגט עד קיום התנאי[ז]. א"כ הגירושין חלו רק בשעת חתימה, ואם נשאת קודם תצא מזה ומזה[ח] וכו'. וכת' דמהני קיום התנאי רק שתנשא לאחר. אבל התור"ג [כט] כתב דהך תנאי מהני למפרע, וכמו תנאי דמעכשיו[ט]. ודוקא תנאי ד'אם' חל אח"כ[י]. [וכן מבואר בחי' הר"ן לעיל י: דחל למפרע[יא]].

קיב) **שם. משום תנאי.** בס' **גט פשוט** [הו' בבי"מ קכ ט ד"ה והאחרים] הקשה דהרי אין כאן משפטי התנאים, והביאו מדברי **הרשב"א** [לקמן עו] דכשמתנה עם השליחים לא עשאם שליחים אלא בענין זה, ולא בעי משפטי התנאים. ועוד כת' **הבית מאיר** דתלה הגט במעשה, שלא תתגרש עד אחר מעשה זה. [וע"ע אבי עזרי אישות ו א].

והקצות [כא] הקשה דאי הוה תנאי, א"כ למ"ד בירושלמי דאמרי' דאונסא כמאן דעביד, נימא כשמת

ב. אבל **תוס'** [קידו' נט:] כת' הטעם דמ"ד דחוזר ומגרש, דל"מ ביטול על גוף הגט, וכמו דל"מ לבטל מעות. **והקובה"ע** [עו יא] ביאר דנח' אי כתיבת הגט נחשב מעשיו של אדם. וביאר דביטול שייך דוקא במידי שחלות הדין נפעל ע"י האדם, אבל היכא שהדין חל מאליו ע"י המעשה ל"ש ביטול כלל. דהשוחט בהמה לא יוכל לבטל היתר שחיטתו [אף לולי הא דלא אתי דיבור ומבטל מעשה]. ותוס' קידו' סבר דכתיבת גט לשמה דומה לשחיטה, דהכשר הגט חל מאליו ע"י כתיבה כהלכה.

ג. **והרשב"א** כת' והגע עצמך אי כתב לגרש ונמלך וקרע הגט ונתפייס שלא לגרש, ולאחר זמן חזר וגרשה [בגט אחר] וכי הפסיד פירות משעת כתיבת גט ראשון, והא נמי להא דמיא.

ד. וכ"כ **רש"י** [ד"ה אלא] דלא שויא גיטה עד דחתימי כולם. וכעי"ז רש"י [לעיל י:].

ה. וכ"כ **הבית מאיר** לדייק מלשון **רש"י**, וכת' דעפ"ז צריך לחתום כולהו לפני הנתינה. אך הביא דהר"ן [בסוגי'] העתק לשון רש"י בזה, וצ"ע דסותר למש"כ לעיל. והבית מאיר כת' ליישב דהתם קאי למ"ד משום עדים.

ו. ויל"ע לאחר שחתמו ב', האם הבעל יכול למחול. ולאשוויי השתא גט בדיבור בעלמא. [וכן יל"ד למ"ד משום עדים].

ז. דדוקא תנאי בלשון 'ע"מ' או מעכשיו אמרי' דחל למפרע. [ע' לקמן עד.].

ח. **ורע"א** [בשו"ע שם] דייק כן מהמשנה [לקמן פא:] כנסה בגט קרח, תצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה. וגט קרח הוה גזירה משום כולכם, ע"כ דבכולכם גופיה הדין כן דל"מ שיתקיים התנאי אח"כ [וכן עמד בזה הר"ן לקמן שם, מג. בדה"ר]. וביאר דאף דבכל תנאי יכול להתקיים אחר שנשאת, אלא שהגירושין חלי' משעת קיום התנאי ואילך, וכיון דכנסה מקודם תצא מזה ומזה. וצ"ע ממשמעות דברי הר"ן.

ט. **והבית מאיר** [בסוגריים] דן דזמנו של שטר מוכיח דהוה מעכשיו, א"כ הוה תנאי דמעכשיו שחל למפרע.

י. אבל היכא דלא פירש כלל את התנאי, אין דעתו לדחותו. אלא שיחול למפרע.

יא. **ובחי' הר"ן** [י:] כת' דלא תנשא עד שיתקיים התנאי, וכמו כל תנאי התלוי במעשה דחיישי' שמא לא יתקיים המעשה. דומיה דהר"ז גיטך ע"מ שתתני לי ר' זוז.

א׳ מהעדים מתקיים התנאי, וכמאן דעביד[יב].

קיג) **ר״ל אמר כולם משום עדים. רש״י** [ד״ה ומ״ד] כתב דלא הוי עדות שלימה עד שיחתמו כולם, משמע דיש חסרון בעדים הראשונים. דיש לבעל כח לקבוע דהגט יוכשר רק בי׳ עדים[יג]. והיה אפ״ל [לו״ד רש״י] דאף לר״ל הוה תורת תנאי, אלא שהתנה שיעידו כולהו בתורת עדות כשירה.

והתור״ג כת׳ דנפק״מ דלהך מ״ד בעי׳ שכולם יחתמו לשמה. וע׳ מהר״ם שיף.

קיד) **ואינך מכאן ועד י׳ ימים. רע״א** הקשה דאף למ״ד משום תנאי, יפסל כיון דהנתינה נתאחר מיום החתימה. ולדעת **הר״ן** ו**הרא״ש** [הו׳ לעיל יז:] נפסל בזה. ובשלמא לדברי **הרמב״ן** ו**הרמב״ם** לא פסלו משום דלא שכיחא. ורע״א כתב דלדעת **הרא״ש** יש עצה למסור גט זה ע״י שליח. אבל הקשה דלדעת **כמה אחרונים** אף מוקדם גמור מתכשר ע״י שליח, א״כ אף למ״ד משום עדים יוכשר ע״י שליח[יד].

והחת״ס תי׳ דהכא נמי בסוגיין איירי שנתנו את הגט מיד, ולמ״ד משום תנאי החתימו את שאר העדים אח״כ [וכדברי הר״ן הנ״ל], ולמ״ד משום עדים חוזר ונותנו שוב.

קטו) **תוד״ה ואינך. ובמעמד כולם. תוס׳** נקטו דאף למ״ד משום תנאי, אפ״ה תקנו שיחתמו זה בפני זה. וכ״ד **הבעה״מ** [לעיל י: ג: בדה״ר]. אבל דעת **הרמב״ן** [לעיל י: בחי׳ ומלחמות] דלמ״ד משום תנאי הוה כשאר תנאי בעלמא, ולא גזרו להצריך זה בפני זה. והרמב״ן ביאר דהא דאי׳ [שם] דעדי הגט חותמין זה בפני זה[טו], היינו גזירה שמא יאמר להדיא כולכם **עדים** [ובכה״ג אף ר׳ יוחנן מודה לר״ל דצריך עדות. ונח׳ רק בסתמא, דאמרי׳ דדעתו לתנאי].

קטז) **רש״י ד״ה נמצא א׳ קרוב וכו׳**. וקי״ל נמצא עד קאו״פ עדותן בטילה. וכ״כ שאר **ראשונים**. **והאחרונים** הקשו דתיפו״ל דהעד הזה לא חתם בכשרות, והבעל קבע דבעינן דבריו בתורת עדות [שהרי לא ידע בפסולו]. ומבואר דאין בזה חסרון בעדות, כיון שהבעל התנה[טז] בעד פסול[יז].

קיז) **שם. נמצא א׳ קאו״פ עדותן בטילה. מבואר** דאף בחתימה על השטר שייך צירוף לפסול[יח]. ויל״ד אי דוקא היכא דחתמו תוך כ״ד[יט]. **והרמב״ם** [עדות ה ו] כת׳ דהיכא דישבו לחתום יחד פסול, דנתכוונו להעיד [יחד]. אבל אם הניחו מקום, ובא פסול וחתם שם אינו פוסל לשאר העדים.

והגר״ח [שם] ביאר דאף דעדי השטר נעשו כמי

יב. וכתב דלגירסא בירושלמי דר״ל הוא דאמר כמאן דעביד, א״ש לשיטתו דכולהו משום עדים. ולמ״ד משום עדים ל״ש כמאן דעביד. **והאבי עזרי** [ו א] הק׳ דאף למ״ד משום עדים הוה גדר תנאי.

והאבי עזרי תי׳ [דאף למ״ד משום תנאי] דאינו תנאי בגירושין. אלא שאומר לתת גט רק בצורה מסוימת, ובזה ל״ש אונס כמה דעבד.

יג. ויש דכתבו דהוה כמו שמבטל עדים [שבאים לטובתו] [ע״ד הא דאי׳ שבועות מב].

יד. וסיים וצלע״ג לדעתי הקלושה והנמוכה מאוד, וה׳ יאיר עיני. **ובחזו״א** [פח יח] כתב דאין לסמוך על דעה זו כלל, דנסתר מסוגיין.

טו. וגזרו על כל ב׳ עדים לחתום זה בפני זה ממש, דדמי לכולכם עדים.

טז. ויל״ד היכא דהבעל סבר דהעד היה כשר, ולא ידע שהעד רשע. וכן היכא דבשעת צווי היה עד כשר, ואח״כ קידש אחותו או נהיה רשע.

יז. בפשוטו הטעם דאמדינן בדעתו דלא נתכוון דנבעי עדותו בכשרות [כיון דאינו ראוי לכך]. ועוי״ל דמתפרש הדבר שהוא יעיד, בין בכשרות ובין בפסול. [ולפ״ז כל הפסול בעדות העדים כלפי בי״ד, ולא משום תנאי הבעל]. ועיל״פ דהבעל יוכל לקבל עליו עד פסול, וכדין נאמן עלי אבא, ונחשב בזה תורת עדות [שהרי בלא״ה סגי בב׳, והך תנאי דבעי י׳ תלוי בקבלת הבעל].

יח. **והריטב״א** הביא בשם **הרא״ה** דהכא נתבטלו אף דלא העידו בבי״ד תוכ״ד, דהיינו דוקא בעדות דתלי בראיית מעשה. דהעדים אינם עושים את המעשה, אלא לשקרי. אבל עדות לקיומי, וכגון קידושין שהענין תלוי בראיית העדים. א״כ עיקר עדותם בשעת ראייה, והיכא דקרוב או פסול ראה עמהם אין הקידושין כלום. דהוה כמו שבאו להעיד יחד עמם.

יט. **והגר״ח** [ד״ה ולפ״ז צ״ע] הק׳ עוד דל״ש גדר תוכ״ד בחתימת שטרות [עי״ש שהאריך בזה]. והגר״ח ביאר דדין תוכ״ד הוא שיחשב כת א׳ [ולא עדות מיוחדת], ולא תלי בהא דיוכל לחזור בו.

שנחקרה עדותן בבי"ד, ונחשב דכל עד מעיד בפנ"ע בבי"ד אחר. אפ"ה מעשה החתימה נחשב 'מעשה עדות', והוה כמו צירוף בראיה[כ]. וביאר דבעשיית השטר הוה כת א'[כא]. [ובהמשך דבריו דן בזה, ע"ע מה שהו' בסמוך].

קיח) **אי חתום בתחילה קרוב. כ"ג רש"י. והראשונים** [רמב"ן] הביאו דהרי"ף גרס לחתום לכתחילה וכו'. דאיירי לכתחילה. ואף מ"ד דפסיל, היינו דאסור לחתום כן. אבל הגט כשר בדיעבד בכל ענין. [ועפ"ז תי' הרמב"ן את דברי התוס', דבשעת קיום כשר. וע"ע רמב"ן ב"ב קסב:].

קיט) **אתי לאיחלופי בשטרות דעלמא וכו'. פרש"י** דיכשירו קרוב בכל השטרות. לכאו' כוונת רש"י דבכולכם ל"ש גזירה [בין בגיטין ובין בשטרות], אלא גזרו אטו שטרות דעלמא, שיסמכו על עד זה [ועד"ז אי' לקמן פב.].

אבל **הראשונים** נקטו דאתי לאיחלופי בשאר שטרות היכא דאמר כולכם, שמא יחתמו פסולים. **והרמב"ן** ביאר דבגט תלי בדעת הבעל אי החתים לשם עד או תנאי [וסתמא דמילתא החתים את הפסול משום תנאי], אבל בשאר שטרות תלי בדעת העד. ואי העדים הראשונים[כב] נתכוונו לעדות אמרי' דנמצא א' קרוב או פסול, ועדותם בטילה.

והריטב"א כת' דבגט ל"ש חשש שיאמר כולכם משום עדים, ויחתים פסולים. דעדי הגט אין חותמים אלא זה בפני זה, ואם רואה פסולים לא יחתום כלל.

קכ) **תוד"ה א"נ.** הכא לא שיילי בפשיטא דחתמו לדעת הבעלים. ועד"ז כ' **הרמב"ן** דעדי הגט אינם רואים מעשה להעיד עליו, אלא מעידים מדעת הבעל, ואדעתא דבעל חתימי [משום עדות או משום תנאי]. ומסתמא הבעל מחתים את הכשרים לשם עדות, והשאר משום תנאי. ועפ"ז כת' דבשאר שטרות דמי דאמרי למסהד אתינן. אך תוס' נקטו דאף בשאר שטרות חתמו לדעת בעלים.

קכא) **תוד"ה אמרי.** וחזר בו ר"ת ומפרש כבה"ג וכו'. [ע"ע רמב"ן ב"ב קסב: באריכות, וש"ך מג כג. ואבמ"ל].

קכב) **בא"ד [סו"ד התוס'] ואור"ת דשאני שטר דעדים החתומים נעשה כמי שנחקרה עדותם בבי"ד.** וע"פ הגמ' [כתובות יח: יט:] דחזקה על השטר דנעשית בכשרות ובגדול, והעדים אינם נאמנים לומר קטנים או אנוסים או פסולי עדות, דאינו חוזר ומגיד. ואף אי באין עדים אחרים נחשב תרי ותרי. [וכ"כ **הב"י** [חו"מ מה] דה"נ בסוגיין לתוס' יחשב תרי ותרי].

והרמב"ם [עדות ה ו] פסק דאם נמצא אחד מעדי השטר פסול, והעדים אינם לפנינו לשואלם [אם חתמו יחד], אם יש עדות ברורה שחתמו יחד לחתום בטל, ואל"כ כשר שהרי אפשר דהניחו מקום לגדול לחתום וכו'. דדוקא היכא דהעידו בזמן א' אמרי' דנמצא א' קאו"פ עדותן בטילה. ובסתמא מוקמי' את העדות בחזקתו דלא הוה פסולים.

והגר"ח [שם] דייק דמשמע דהעדים נאמנים לומר דנעשית בפסול, ולא הוה חוזר ומגיד או תרי ותרי. ולא אמרי' דנחקרה עדותם בבי"ד דאין בזה פסול נמצא א' קרוב או פסול. והק' א"כ אף בסתמא האיך מכשירין [עד שיבא עדות ברורה].

אבל **הב"י** [חו"מ מה ד"ה והגאונים] נקט בדעת הרמב"ם דאמרי' בזה דנחקרה עדותם בבי"ד, אלא איירי דוקא כשאין כתב ידם יוצא ממקו"א, דנאמנים במיגו. או דילמא אף בלא"ה, כיון דהפסול לפנינו איתרע, ונאמנים [דהוה ספק לפנינו[כג]].

כ. **והגר"ח** הוכיח דהוה מדין צירוף בראייה ולא משום שנתקבלו בבי"ד יחד, דאל"כ אמאי תלוי בכוונת העד להעיד. והגר"ח [ד"ה עכ"פ נתבאר] ביאר דכיון דהוה גדר צירוף בראייה, א"כ לא תלי בעדות תוכ"ד.

כא. [אף דגדר עצם השטר הוה מכח כל עד בפנ"ע. וביאר דהילכתא של שטרות הוה במקום קבלת העדות, אבל גדרי העד עצמו הוה מדין עדות בעלמא. עי"ש שהאריך בזה].

כב. אך **הרמב"ן** כת' דה"מ בעדים הראשונים, אבל לאחר שחתמו ב', אמרי' דשאר עדים מסתמא נתכוונו לתנאי ואינו פוסל.

כג. ולכאו' כוונתו דאף דהוה כנחקרה עדותם בבי"ד, מ"מ כיון דיש ספק לפנינו, וטוען ברי חיישי'. אך הגר"ח נקט דכוונת הב"י דפסול זה אינו בכלל גדר נחקרה. [והגר"ח הק' על דברי הב"י ע"פ מש"כ דגדר הפסול קרוב או פסול בשטר נחשב פסול בראיה, ולא בעדות. א"כ ליכא ריעותא ופסול לפנינו. אלא צד גורם לחוש].

והגר"ח [ד"ה עכ"פ] **ביאר דכשהשטר בא לפנינו הרי יש בו עדות. ובכל מקום שיש לפנינו כשירה לא חיישי' שמא יש בו צירוף פסול** [ואף דכלפי פסול זה לא אמרי' חזקה [הנ"ל] **דנעשית בכשרות]. אך נאמנים לומר שיש בו פסול.**

והגר"ח [ד"ה והנה בטעמו] **ביאר דל"ש נחקרה בפסול נמצא א' קאו"פ, דגדר עדות בשטר הוה כל עד לעצמו, ונעשה כחקור העד לעצמו**[כד].

קכג) **תוד"ה אמרי' לה.** ניחוש דילמא אתי לקיומיה בב' קרובים. **האחרונים** הקשו דמ"מ בשעת חתימת השטר יודע שהשטר אמת, א"כ מה איכפת ליה שאח"כ יקיימו בעד פסול. [ותליא בנידון תוס' ג. אע"פ שהדבר אמת וכו']. ובשעת קיום אם יתברר דהעד פסול, יצטרכו לקיים עוד חתימה.

קכד) **בא"ד אבל נמצא מן האמצע' או אחרונים קאו"פ עדותן בטילה וכו' דאין מקיימין וכו' אלא מעדים של מטה. המהרש"ל** כ' דלפ"ז ליכא בינייהו בסוגיין, דבגט כולהו פסולים. **והמהרש"א** הביא בשם **הרא"ש** דראשונים לאפוקי אמצעים, דמ"מ כשרים. ובקרני ראם כתב דלשון תוס' מבואר דלא כך. וע"ע בש"ך [מה כג] ואחרונים.

והרמב"ן כתב [ע"פ **הירושלמי** וכ"כ הרשב"א בשם ר"י] **דמי שחתם ראשון הוא עיקר העדות, ולא איכפת לן שיעשה מילוי אח"כ בפסולים** [ואפי' למעלה מהם]. [וכר"ת קודם חזרתו].

דף יט.

קכה) **כדאי וכו' לסמוך עליו בשעת הדחק.** עד"ז אי' בגמ' [נדה ו: וט:] מעשה דרבי עשה [בטעות] כר' אליעזר[א], לאחר שנזכר אמר כדי הוא ר' אליעזר לסמוך עליו בשעת הדחק. והגמ' שואלת דאי נזכר דאין הלכה כר' אליעזר אלא כרבנן, א"כ אף בשעת הדחק היכי עביד כוותיה. אלא שנזכר דלא איתמר הילכתא לא כמר ולא כמר, ולאחר שנזכר דרבים פליגי על ר"א [ולא יחיד], אמר כדי הוא ר"א לסמוך עליו בשעת הדחק.

ומבואר דבמקומות שלא הוכרע המח', אף דמדינא יש לילך אחר הרוב[ב]. בשעת הדחק[ג] רשאין לסמוך על דברי המיעוט[ד].

והש"ך [הנהגת הוראות יו"ד ס"ס רמב] **הביא דהב"ח** [איסור והיתר] נקט דאף במח' בדאורייתא רשאי לסמוך על דברי היחיד בשעת הדחק והפסד מרובה[ה]. והש"ך הק' דהלכה כרבים הוה מדאורייתא[ו], והאיך יסמכו על דברי היחיד כנגד רבים, והאיך אפשר לעקור דברי התורה אף בהפסד מרובה[ז]. והש"ך כת' דבכל הנך גמ' איירי

כד. **והגר"ח** [ד"ה והנה כבר] הביא דדעת **תוס'** [ב"ב קסה, וכתו' כ: בחד תי'] שטר בע"א לא הוה שטר. ומש"ה יש גדר נמצא א' קאו"פ בעצם הנחקרה. ומש"ה היכא דיש ספק בשטר אמרי' דליכא שטר לפנינו. ולא נאמר דין נחקרה שהעדות נעשה בכשרות.
ואילו דעת הרמב"ם לשיטתו דשטר בע"א הוה שטר.
ושוב דחה הגר"ח דאף דשטר בע"א לא מהני, דהילכתא של שטרות הוה בב' עדים. אפ"ה גדר נחקרה הוה על כל עד בפנ"ע. [דהא מהני ע"א בע"פ וע"א בכתב].

א. [דאשה שעברו עליה ג' עונות דיה שעתה, ואין בה טומאת מעת שבעת דנדה].

ב. וכן במח' הפוסקים הולכים אחר מי שגדול ממנו בחכמה ובמנין [וע"ע רמ"א חו"מ כה ב וב"ח שם, וש"ך יו"ד הנהגת הוראות].

ג. אבל **בשו"ת הרשב"א** [א רנג] כת' שאין אומרין כדאי הוא פלוני לסמוך עליו בזמן שיש גדול ממנו בחכמה ובמנין. דהלכה פסוקה היא דהולכין אחר הגדול בחכמה ובמנין. ואפילו בשעת הדחק אין סומכין על הקטן בחכמה ובמנין. וכן במקום מחלוקת יחיד ורבים אלא אם כן שעת הדחק שיש בו הפסד מרובה או כיוצא בזה. וסיים דלא כל המקומות שווים.

ד. והביאו מקור לזה מתוספתא עדיות, דבמשנה [עדויות א ה] אי' ולמה מזכירין דברי היחיד בין המרובין הואיל ואין הלכה אלא כדברי המרובין שאם יראה בית דין את דברי היחיד ויסמוך עליו. **והראב"ד** [שם] הביא **תוספתא** דתצטרך עליהם השעה ויסמכו עליו. **והראב"ד** כת' דהוה ב' טעמים, דבמשנה הכוונה דבי"ד אחרון יכריע כדברי היחיד [וע"ד הא דמצינו דהאמוראים פסקו כתנא יחיד, דהכריעו מסברא כדבריו. אבל אילו לא היה תנא יחיד לא היו חולקים לומר דעה חדשה]. ואילו בתוספתא הוה טעם אחר בשעת הדחק.

ה. וכמ"ש **הרמ"א** [חו"מ כה ב] דבעי' תרוייהו, שעת הדחק והפסד מרובה. אבל שעת הדחק לחוד אינו מתיר. **והגר"א** [כה יט] הביא דבגמ' [נדה ט:] מבואר דדוקא עבד עובדא. ולאידך לישנא [שם] משום טהרות אפיש [דהוה הפסד מרובה].
והב"ח כת' דה"ה כיוצא בזה כגון לעני בהפסד מועט או לעשיר לכבוד שבת ויו"ט [וכגון שאי אפשר להכין אחר].

ו. וכדאי' [ב"מ נט:] דאין משגיחין בבת קול להכריע כדברי היחיד, דהוה נגד מה שכתוב בתורה אחרי רבים להטות.

ז. והש"ך הק' דגזרת המקום לילך אחר הרבים, ומה בכך שהוא הפסד מרובה. ועוד שהרי הורגין נפשות ומחרימין

באיסורי דרבנן. [אך יש פוסקים דנקטו דאף בדאורייתא אזלי' לקולא במקום הדחק[ח]].

ומ"מ היכא דנפסק בש"ס כדברי הרוב, שוב ל"ש לסמוך על דברי המיעוט [וכדלעיל]. ובסוגיין נמסר ההלכה לדורות דסמכי' אר' שמעון בשעת הדחק.

קכו) **שם. כדאי הוא ר"ש וכו'. הפוסקים** [אבנ"מ קכז ג] הביאו דסמכי' א"ר שמעון בשעה"ד, אך ה"מ כשאיחר חתימתו. אבל היכא דכתבו בו זמן מוקדם [דאף בשעת כתיבה היה מוקדם] אין צד להכשיר[ט]. אך יש פוסקים [מהר"ם מינץ ט] דלא חילקו בזה.

ורע"א דן לפרש דנח' ר"ש ורבנן בעיקר תקנת זמן, דר"ש לא חייש לחיפוי, וסמכי' עליו בשעה"ד. ואף דלר' שמעון אין לבעל פירות משעת כתיבה. מ"מ בבי"ד פוסקים כרבנן דיש לבעל פירות עד שעת נתינה[י]. אך רע"א הק' דבדברי הרשב"א מבואר דסברת לא הכשיר ר"ש אלא לאלתר, ומשום פירות[יא].

קכז) **בשעת הדחק. הרא"ש הביא בשם רב האי גאון** דהביא איכא מ"ד דרק בחתם בי תרי ביומא, וחלק דמסתבר דבכ"מ הלכה כר' שמעון דמתני' בשעת הדחק.

רע"א כתב דהא דלר' שמעון פסול במוקדם גמור, הוא משום שחיישינן שמא תוציא פירות משעת כתיבה שלא כדין. אבל כיון דהבתי דין נוהגים כרבנן, א"כ ל"ש הך חשש, וידעינן שלא תוציא פירות. ואי משום שמא יחפה, בשעת הדחק סמכינן על ר' שמעון.

קכח) **שם. החזו"א** [ס"ס פח] הקשה דמ"מ כיון דאינו כשר גמור יתבטל השליחות, וכמ"ש האחרונים [**משכנות יעקב** הו' בפתח"ת קלג ג] דבמקום שהבעל שלחם שליח, וכתבו גט שנפסל מדרבנן אמרי' דהגט בטל מדאורייתא, כיון דשינה מהשליחות ששלחום לכתוב גט כשר, ולגט זה לא שלחום. ועיי"ש בפתח"ת שהביא כמה אחרונים שדנו בזה. ובחזו"א הוכיח מסוגיין דלא כן.

קכט) **רש"י ד"ה לסמוך.** שהלך לדרכו או נשאת. **רע"א** הקשה א"כ מה מקשה הגמ' לא הכשיר ר"ש אלא לאלתר, ומשום חשש פיוס, הרי דלשיטת רש"י פייס הוה גט ישן, ובגט ישן לקמן עט: עב"פ שאם נשאת לא תצא [ובעי"ז הקשו הראשונים לעיל].

קל) **בהיא כר"ל.** הרא"ש מביא מכאן לפסוק כר"ל דכולהו משום עדים. אבל הרי"ף ורמב"ם פסקו כר' יוחנן [והרא"ש כתב דלא גרסו הכא כך], **וביאר** הרשב"א דכיון דלא אמר כן ריב"ל בהדיא, לא שבקינן דברי ר' יוחנן.

בכל ועל הכל כותבים

קלא) **בכל כותבין וכו'[יב]. רש"י** [מנחות לד.] כת' דילפי' מזוזה וגט בעי דיו, כדכתיב [ירמיה לו] ואני כותב על הספר בדיו[יג]. **ותוס'** [ד"ה כמה] כת' דתימה גדולה דהא מכשירין גט בסיקרא וסם.

ועוד מבואר **ברש"י** [שם] דילפי' וכתב לה ספר

ומפקירין ומאבדין ביד ע"פ הרוב ועיר הנדחת נדונין ע"פ הרוב, והרי אין לך הפסד מרובה גדול מזה. וציין לשו"ת הרשב"א [הנ"ל דל"מ שעת הדחק במקום רוב. אבל הב"ח דכשיש תרוייהו שעה"ד והפסד שרי].

והחזו"א [יו"ד קנ יב, אה"ע לא יב] הק' דאפי' במקום שאינו כנגד הרוב אינו מובן דקי"ל דספק פלוגתא דאורייתא אזלי' לחומרא, דהוה כדין ספיקא דאורייתא לחומרא. ומה יועיל שעת הדחק. אלא דיש לאחרונים רשות להכריע במח' הראשונים, ואף להקל בשעת הדחק. וה"מ חכם שחכמתו מרובה ויודע להכריע. אבל מי שלא הגיע למדה זו צריך לילך לחומרא.

ועד"ז כ' הש"ך [בהמשך דבריו] דכ"ז בסתם, אבל אם תמצא לפעמים עוד צד היתר אחר וכו' יעשה כפי מה שיראה בעיניו אם הוא בר הכי, שיודע להכריע ולהבין ולהורות. ומטעם זה אם תמצא באיזה מקומות בש"ס ופוסקים דברים סותרים לכללם אלו הוא מפני שיש שם איזה צד או טעם אחר.

ח. [וע"ע שו"ת רשב"ש תקיג ב]. והט"ז **וחלק"מ** [יז לא] דנו בעגונות אי אזלי' בתר היחיד, משום שעת הדחק.

ט. **ובשו"ת הרא"ש** [מה ו הו' לעיל] דבטל אף מדאורייתא. ולשא"ר עכ"פ מדרבנן לא תנשא.

י. ונהי דלר"ש פוסקים הב"ד בזה שלא כדין, מ"מ אחרי שהב"ד פוסקים כן לא תוכל לטרוף פירות דיאמרו אייתי ראי' אימת מטא גיטך לידך, ממילא ליכא חשש פירות. דאילו הי' גוונא לר"ש דנדע בבירור שלא תטרוף הפירות היה כשר. ולדידן דידוע לנו דלא תטרוף הפירות, ממילא הגט כשר, דלפי פסקא דבתי דינים שלנו בדין פירות יהיה הדין לר"ש דמוקדם כשר.

יא. ומבואר דגדר שעת הדחק דדנים דיש לו פירות עד שעת כתיבה.

יב. **והפוסקים** [קכה] כת' דנהגו לכתוב בדיו טוב. **והבית מאיר** כת' דכשאין לו מין 'דיו', יקח לפי סדר המשנה, דסם עדיף מסיקרא וכו'. וע"ד הא דאי' גבי מרור [או"ח תעג ה].

יג. [**והשיטמ"ק** מחקו מדברי **רש"י**].

[כריתות], דאף מזוזה צריך כתיבה על הספר, ולא על האבנים. **ותוס'** [ד"ה נאמר] הקשו דתנן כותבין על עלה של זית, ודאיקרי ספר לספירת דברים הוא דאתא [וכדלקמן כא:].

קלב) **ובכל דבר שהוא של קיימא. המרדכי** [שמ] כתב דצריך לייבש את הדיו לפני הנתינה, דדיו לח אינו מתקיים[יד]. **והפרי חדש** חלק דאף דעבשיו יכול בקל להעבירו, מ"מ עומד להתקיים[טו]. **והשו"ע** [קכד ט, ע"פ סה"ת] **כת'** דימתין עד שיתייבש, דדיו לח יכול להזדייף[טז]. [וע' פוסקים].

קלג) **אין כותבין לא במשקין וכו'.** ואף מדאוריי' אינו גט כלל, **והקרי"ס** [גירו' ד] דרש דכתי' וכתב לה והאי לאו מידי כתב כיון שאינו עומד.

קלד) **שם. והרשב"א** [שבת קטו:] **כת'** דכל שמתקיים קצת, כגון שדרכן של בני אדם לכתוב בהם לזמן א' וכגון ספר זכרונות, חייב בשבת במלאכת מחשבת היא. אבל לענין ס"ת בעי מתקיים לעולם. **והביאו"ה** [שמ ד"ה במשקין] הביא מדברי הרשב"א דלא **כחמד משה** דלענין שבת תליא במתקיים ליום השבת. והביאו"ה הק' דבסוגיין משמע דלענין שבת וגט שוה.

קלה) **על הכל כותבין, על העלה של זית וכו'. תוס'** [כא:] **והר"ן** הביאו מה**תוספתא** דדוקא עלה של זית וחרוב שהוא של קיימא. אבל עלה של כרישין ובצלים ועלה ורדים וירקות, וכל דבר שאינו של קיימא פסול.

אבל **הרמב"ם** [ד ג] סתם דכותבין על העלין, **וה"ה** [שם ז] **כת'** דהרמב"ם לא סמך על התוספתא כיון דלא הוזכר בגמ'. ונקט דאף עלה של זית אינו מתקיים, ואפ"ה כותבין עליו. **והאחרונים** דייקו עוד דבסיפא לא הוזכר קיימא דומיה דרישא. **והאו"ש** [א ו] **כת'** די"ל דהרמב"ם ס"ל דלא קי"ל דדרשי' 'ספר'. **וכדאי'** [לקמן כא:] דלרבנן דלספירת דברים אתא.

ולדעת תוס' והראשונים שהביאו דברי התוספתא צ"ב אמאי בעי מתקיים, הא לא קי"ל דבעי 'ספר'[יז]. ולכאו' מבואר דמגדרי כתיבה בעי' שיהא מתקיים. ואף **הרמב"ם** [שבת יא טו] **כת'** דהכותב בשבת ע"ג דבר שאינו מתקיים פטור.

וה"ה ביאר דבכל מלאכת שבת בעינן דבר המתקיים. ועפ"ז ביארו דהוא סברא במלאכה, שיהא מתקיים. אבל לא הוה חסרון בשם כתב. ומש"ה לדעת הרמב"ם מהני לענין גט. דגט לא צריך שיהא מתקיים.

קלו) **ועל הקרן של פרה ונותן לה את הפרה.** ואינו רשאי לחותכו ולתת את הקרן, דהוה מחוסר קציצה [ע' לקמן כא:]. **והרש"ש** דייק דגבי עלה של זית ליכא עצה לתת את כל אילן הזית[יח]. והביא **דהרא"ש** [לקמן כא:, כג] ביאר דמחובר נתמעט מדכתיב ונתן בידה[יט].

קלז) **ריה"ג אומר אין כותבין וכו' ולא על האוכלין.**

הרש"ש דייק דפליג אדין עלה של זית. ואף מאכל בהמה פסול[כ]. ואף דבשאר מקומות אוכלין סתם הוה דוקא מאכל אדם.

קלח) **תוד"ה דיו דיותא.** של עפצים לא מקרי דיו. ודעת **ריב"ן** [הו' בהג"א ובראשונים] דמי עפצים עם שרף נחשב דיו, אבל כ"א לחוד לא נחשב דיו. **והרמב"ן** כתב

יד. **ובמנח"ח** [מוסך השבת כותב י] כתב דלפ"ז גם בשבת אינו חייב אא"כ נתייבש אח"כ [דומיה דאופה דחייב רק אם נאפה אח"כ].

טו. **והבי"ש** [קכד כא] הביא דמבואר דהולכים בתר שעת נתינה. וע"ד הא דאי' [בע"ב] גבי מי מילין [דאם נבלעו האותיות בשעת נתינה פסול]. [וה"נ אי בשעת נתינה האותיות אינן מתקיימות, לא מהני דאח"כ יהיו מתקיים. וכמו דלא איכפ"ל דימחקם אח"כ].

ולכאו' כוונת הפר"ח דיתייבש ממילא בלא מעשה.

טז. [**והפוסקים** כת' דלפ"ז כשיש עדי מסירה כשר, וכדין דבר שיכול להזדייף].

יז. וכמ"ש רוב **הראשונים** דלא קי"ל כדברי הירושלמי דמחובר פסול משום דבעי' מתקיים. [אבל **הרשב"א** כא: נקט דקי"ל דעכ"פ בעי קצת דומיה דספר].

יח. [ומש"ה הדגיש רש"י עלה תלושה].

יט. **והרש"ש** הק' דאי הוה מיעוט לקרקע [וע"ד הא דאי' ב"מ נו: דבר הניתן מיד ליד], א"כ אמאי לא אמרי' דאף עבדים הוקשו לקרקעות.

כ. וציין דכ"מ **ברש"י** [כ. ד"ה דחזי] דעלה של זית הוה מאכל בהמה. וכ"כ התוי"ט כאן.

דדיו הוא ע"י בישול עפצים, ומי אפצא הוא מים ששרו בהם עפצים בלא בישול[כא].

ומשמע בתוס' דס"ת צריך להכתב ב'דיו' דהיינו מין מסויים[כב], אך **בשא"ר** משמע דכל דבר שדרך לכתוב בו נחשב דיו[כג]. ע' **פוסקים** [או"ח לב ב, ויו"ד רעא ו].

והרמב"ם [תפילין א ד] כת' דמצוה מן המובחר לכתוב בדיו[כד], ואם כתב במי עפצא וקנקנתום שהוא עומד ואינו נמחק כשרים[כה].

קלט) **תוד"ה קנקנתום.** ור"ת וכו' אדרמנ"ט מותר לתת לתוך הדיו, ולאו היינו קנקנתום. **והרמב"ן** חלק דאף אי הוה מין אחר, מ"מ אינו נמחק. ולהך מ"ד [עירו' יג.] בעי' כתב שיכול למחק. וכת' דשמא נהגו כמ"ד [שם] חוץ מפרשת סוטה שבמקדש, אבל בס"ת מטילין קנקנתום לתוך הדיו[כו].

קמ) **תני ר' חייא כתבו באבר בשחור ושיחור כשר.**

הרמב"ם [ד א] פסק דאבר ושחור ושידחור כשר ואין כותבין בהם לכתחילה, ודוקא מי אפצא כשר לכתחילה. **וה"ה** דדייק דר' חייא נקט הלשון 'כתבו' דהוה בדיעבד. ודייק דהגמ' מפרשת דהמשנה בא לאתויי הא דר' חנינא, דכותבים בו. אבל הא דר' חייא הוה דוקא בדיעבד.

והפר"ח [קכה ב] הק' דכעי"ז אי' בגמ' [שבת קד:] אי' כלשון הזה דתנן ובכל דבר שהוא רושם חייב [בכותב בשבת], לאתויי מאי לאתויי הא דתני ר' חנינא כתבו במי טריא ועפצא כשר תני ר' חייא כתבו באבר וכו' כשר. וע"כ דהתם כוונת הגמ' לאתויי נמי הא דר' חייא. א"כ אף בסוגיין יל"פ כן, אלא שהתלמוד קיצר.

קמא) **שחור. פרש"י** פחמין[כז]. **והערוך** פי' שחור כלי של ברזל שרושמין בו. ושיחור פחם.

כתב ע"ג כתב

קמב) **דיו ע"ג דיו פטור. פרש"י** שהרי הוא [כ]בתחילה, לא כתב ולא מחק. **והאחרונים** הביאו דמבואר דאף היכא דכתב העליון ניכר[כח], אפ"ה אמרי' דכתב העליון אינו כתב, כיון דאף מתחילה היה כתוב.

האחרונים חקרו האם הוא משום שאין תוספת בכתיבתו על הכתב הקודם [משא"כ ע"ג סיקרא דיש בזה תוספת]. או כיון דיש כבר 'שם כתב' לא יתכן כתב נוסף בלא שימחוק את הכתב הראשון.

ויל"ד האם הוא משום שהתוכן כבר כתוב, או צבע הדיו[כט], ונפק"מ שכותב אותיות אחרות וכדו'[ל].

כא. ותוס' [מגילה יט.] הביא דהאשכנזים השיבו לר"ת דהתם מיירי במים ששרו בהן עפצים, אבל דיו שעשו מגוף העפצים ודאי הוא טוב.

כב. והרמ"א שם הביא ע"פ קבלה בענין דיו היוצא מן העץ. וע"ע בפתח"ת שם.

כג. ובחי' חת"ס הביא העולה להלכה ולמעשה [וציין לס' בני יונה רעא] דגדר הדיו הוא הצבע השחור המעובה. שאינו נכנס בתוך עובי קלף מעבר לעבר כצביעת בגדים, וגם אינה כמיא בעלמא. אלא מונח על גבי הקלף ונדבק בו, ויכולין למוחקו ולהסירו ממנו.

ובשו"ת חת"ס [יו"ד רנו] הק' מ"ט אמרה ההלכה לכתוב ב'דיו', דהול"ל הללמ"ס שתהי' כתיבה שחורה [כמו ההלכה דרצועות שחורות], ותי' דגבי דיו סגי שהיה שחור בשעת כתיבה, דאי היה הלכה שיהא כתיבה שחורה א"כ כל שנשתנה אח"כ שוב איננו שחור ופסול. אלא דנאמרה ההלכה שיהא 'דיו', וכיון דנכתב בדיו כשר אף שנשתנה לצבע אחר [כמו שהדרך בכל דבר שבעולם משתנה גוון באורך הימים באפס הליחה ויבשותה].

כד. והרמב"ם ביאר מעשה הדיו, שמקבצין העשן של שמנים או של זפת ושל שעוה וכיוצא בהן וגובלין אותן בשרף האילן ובמעט דבש ולותתין אותו הרבה ודכין אותו עד שיעשה רקיקין ומיבשין אותו ומצניעין אותו, ובשעת כתיבה שורהו במי עפצים וכיו"ב וכותב בו.

כה. וכ"פ הרמב"ם [מגילה ב ט] ושו"ע [תרצא א] גבי מגילה. [וע' גר"א שהאריך].

כו. אבל הרמב"ם [תפילין א ד] כת' דמצווה מן המובחר לכתוב בדיו שאינו נמחק.

כז. והחלק"מ [קכה ד] דן אי איירי בפחמין מעורבים במים או לשפשף פחם על הקלף, דעי"ז משחיר. וכת' דלמ"ד [ע' בסוה"ע] דלשפשף אבר לא הוה כתב, א"כ אף פחמים.

כח. [ע' בסמוך גבי מסרטין לעדים דדנו דהוה כתב ע"ג כתב. אך יש לדחות דהתם קאי לצד דאף דיו ע"ג סיקרא ל"מ. וי"ל דתלי בהא. אך **תוס'** [לעיל ט:] משמע דלא תלי בהא]. **והנוב"י** [אה"ע ק פה] דייק דאפי' היכא דהכתב השני משחיר טפי פטור בשבת. והביא דתוס' [ד"ה דיו] כת' דהמשנה איירי בכל ענין [אפי' מוסיף לשמה], ומשמע דאיירי בכל ענין, אף משחיר טפי חייב. ודייק דדוקא דיו ע"ג סיקרא חייב, דהוה מין אחר. אך דחה דאף אי חייב משום כותב, מ"מ אין כאן מוחק.

כט. והנוב"י [אה"ע ק פה הו' בסמוך] דן אף כשיש טשטוש חלש של דיו, וכתב ע"ג בכתב ברור. דנימא דהוה כתב ע"ג כתב. [ונקט דנח' בזה רש"י ותוס'].

ל. וכן נפק"מ כשלא הושלמו אותיות הראשונות. **והר"ן** כתב

ועוד דנו **האחרונים** [ע' דברי יחזקאל ד טו ועוד] האם הוא חסרון דלא נחשב שם 'כתב' או דלא נחשב מעשה כתיבה של הגברא.

קמג) **שם. דיו ע"ג דיו פטור.** ולא נחשב מוחק, **והאחרונים** דנו דסוף סוף יש כיסוי על כתב הראשון, ואמאי לא יחשב מחיקה [ומ"ש מדיו ע"ג סיקרא]. ודנו לדחות דאה"נ דיש כאן מחיקה, אלא דלענין שבת פטור. משום דלא הוה ע"מ לכתוב.

והפוסקים דנו היכא דכתב כתב עליון שלא לשמה, ע"ג כתב שנכתב לשמה, האם נימא שכיסה את הכתב הכשר[לא].

אך **השו"ע** [לב כז] פסק דמותר לחזור ולהעביר דיו ע"ג אותיות התפילין ולחזקם. ולא נחשב כתיבה שלא כסדרן[לב]. [ולא אמרי' שכיסה את הכתב הראשון]. אך יש [תשב"ץ א קכז הו' בברכ"י ושע"ת שם] אוסרים להעביר דיו ע"ג אותיות השם, דנחשב מוחק[לג].

קמד) **שם. ותוס' כת'** דיש אופן דמהני כתב עליון לתקן, כגון היכא דמוסיף לשמה. **והאחרונים** [הו' בסמוך] חקרו האם בכה"ג אמרי' דהכתב העליון הוה כתב חשוב בפנ"ע [ומש"ה נחשב כותב ומוחק, וכדיו ע"ג סיקרא]. או דהוא מתקן ומוסיף לכתב הראשון. וכ"כ **התור"ג** דדוקא דיו ע"ג סיקרא הוה מוחק לכתב הראשון[לד], אבל דיו ע"ג דיו רק מוסיף.

והתור"ג נקט דכה"ג כתב עליון מוסיף, אבל אינו חייב משום מוחק.

והגר"ח [סטנסל קמה] חקר בזה[לה]. ודן דתלי אמאי דיו ע"ג סיקרא חייב ב', האם חיוב מוחק וחיוב כותב תליין בהדדי. האם נחשב 'מוחק' משום שיש כאן כתיבה מחודשת[לו]. והגר"ח דן די"ל דהא דדיו ע"ג סיקרא נחשב כתב, הוה מחמת שיש מחיקה על הכתב התחתון[לז]. ועוד דן דשמא אף כתב ע"ג כתב יחשב מחיקה על הראשון, אלא דפטור בשבת משום דאינו ע"מ לכתוב [והו' צד זה לעיל].

והגר"ח דן דאת"ל דכל דיו עליון הוה כיסוי על התחתון, א"כ כשכתבו מעיקרא דיו עבה, ואח"כ נשחק החלק העליון נימא דהוה חק תוכות, דבשעת כתיבה החלק התחתון לא היה לו שם כתב[לח]. וע"כ דצד העליון של הכתיבה אינו שם כתב, ומש"ה לא נחשב מחיקה על צד התחתון[לט]. ובהמשך דבריו ביאר [ע"פ דברי ס' התרומה] דכתב השני מוסיף על הראשון, ומהני להחשב כתב א'.

דהיכא דמסרטין מקצת כל אות ואות אין בזה צד כתב ע"ג כתב. [ויש לדחות דלא בענין שיחתום כל שמו, ויש שם חתימה בגמר האות. אך **בתוס' הרא"ש** משמע דהטעם משום דאינו כתב גמור].

לא. **והפרמ"ג** [לב מ"ז טו] דן היכא דנפל דיו על אות [ע"ג קו האות], אי אמרי' דכתב מבטל כתב ופסול. שהרי אינו רואה את הכתב התחתון, והדיו שנפל אינו 'כתיבה'. והפרמ"ג כת' דכ"ז למ"ד דקי"ל כר' יהודה דמהני כתב עליון [ולכאו' כוונתו כדברי הראשונים דאף כשאינו מוסיף לשמה]. [**והביאו"ה** [שם יז ד"ה ואינה] הביא דהפוסקים הכשירו עי"ש].

והביאו"ה הביא עצה עכ"פ לחזור ולהעביר דיו לשמה. וממ"נ מהני. אך הביאו דהגר"ח חקר דשמא ל"מ כתב נוסף לשמה משום ממ"נ, אי נימא דגדר כתב עליון שמוסיף על הקודם. [והביאו דהיה מעשה בזה בגט בבריסק, שהעדים עברו העבירו קולמוס שוב על חתימתם שלא לשמה, והגר"ח נסתפק בזה דמ"מ אי כתב עליון חשיב 'כתב' הרי הכתב שלא לשמה קיים. ואף כשכותב שוב ע"ג לא אמרי' ממ"נ דהוה כנמחק. וכוונתו דמוסיף להחשב כתב א'. ע' בסמוך].

לב. **והמג"א** [לט] ביאר [בשם **תה"ד** מח] כיון שעכשיו הכתב כשר, ומה שמוסיף עליו אינו אלא שמשמרו שלא יתמחק יותר שרי. והביא דכ"כ **בשו"ת מהרי"ל** [קכז] כיון שאינו אלא כדי להאירן ולקיימן שרי.

אך כת' דהיכא דהכתב הראשון נתקלף, ונשאר רק רושם אדמומית מהחלודה של הדיו הוי שלא כסדרן. והפוסקים דנו דאף כשנשתנה לצבע אחר, דעכשיו פסול, וחזור וכותב כתב אחר ע"ג [עי"ש]. **והפתח"ת** [יו"ד רעא יח] דן דכה"ג שנשתנה לצבע אחר הוה מוחק מדין דיו ע"ג סיקרא. [וע"ע פרמ"ג לב מ"ז טו].

לג. **והברכ"י** כת' דבתה"ד מבואר דאף אותיות השם מותר. אך הביא בדברי הרמב"ן ריטב"א ור"ן בסוגיין מבואר לאסור.

לד. וחזור וכותב כתב אחר, ומהני אף בחתימת הגט. [ע' בסמוך].

לה. והגר"ח הביא דבהג' מיימוני' [יסודה"ת ו, הו' לקמן כ.] הק' דכשמעביר קולמוס הוה מחיקת השם. ומבואר דהוה מחיקה לכתב הקודם.

לו. והגר"ח תמה בזה דגדר מחיקה הוה משום שנתכסה, ומה איכפ"ל אי נתכסה ע"י כתב או ע"י דבר אחר שאין לו תורת כתב.

לז. [וכל שלא נמחק א"א לחייבו משום כתיבה, ואף שיש תוספת חידוש בכתיבתו. דסוף סוף היה כתוב מעיקרא].

לח. והביא דב**מס' סופרים** [ג ו, ונפסק בשו"ע לב כז] דכל שרישומו ניכר כשר.

לט. וכת' דאף ההג' מיימוני' איירי כשמוסיף אח"כ לשמה.

קמה) **עדים שאין יודעים לחתום וכו' והלא לימדתנו רבינו כתב עליון כתב וכו'.** מבואר בגמ' דבעי שם 'כתב' לחתימת העדים[מ], ותלי האם נחשב כתב עליון לענין שבת. **והאחרונים** תמהו דאמאי בעי' גדר 'כתב', דלכאו' חתימת העדים הוה שיוכל להתקיים על ידו[מא].

קמו) **שם. מהו שיכתבו להם בסיקרא וכו'. והב"ח** [על הרא"ש ה] הק' דבמשנה מבואר דסיקרא הוה כתב גמור, א"כ הוה כתב ע"ג כתב וכתב עליון ל"מ כלל, [ואילו ר' יוחנן מבואר דהוה ספק]. **והב"ח תי'** דסיקרא דר' יוחנן אינו סיקרא דמתני'. [ובהך תי' הב"ח נקט דכל היכא דיש עליו שם כתב ל"מ כתב על גביו].

ועוד תי' דאף דהוה כתב גמור, י"ל דהשתא מוחק את הכתב התחתון. ועי"ז כתב עליון דדיו הוה גמור.

קמז) **מפני שאנו מדמין נעשה מעשה. פרש"י** דאומדין דעתן להחמיר, ואין עושין מעשה. אף לענין שבת.

והתוס' רא"ש [לעיל ט:] ביאר דכשכתב העליון 'חשוב טפי' הוה כתב לענין שבת. וביאר דאף סיקרא חשיב קצת ומש"ה לא עבדי' מעשה[מב].

אבל **הרמב"ם** [שבת יא טז] פסק דדיו ע"ג סיקרא חייב ב' חטאות. ואילו גבי גט משמע דלא הוי גט כלל. **והאחרונים** [**חת"ס** ועוד] ביארו דנקט דמסקנת הגמ' דאין לדמות כתב לענין שבת לגט. והביאו שכן משמע בלשון **הירושלמי** [הו' **בר"ח** שבת קד:] **וכי מפני שאנו עוסקים בהלכות שבת נתיר א"א.**

ובהג' מים חיים ביאר דהוה חומרא דרבנן בגט. **והאחרונים** ביארו דלענין שבת סגי במה שיש תועלת בכתיבתו, ואילו לענין גט בעי שם 'כתב'. **והדברי יחזקאל** [ד טו] ביאר דהחסרון בכתב ע"ג כתב שאין כאן 'כותב', ובזה לענין שבת סגי במה שיש מלאכת מחשבת, ותועלת ממלאכתו. ואילו בגט בעי כתיבת האותיות.

קמח) **רב אמר מקרעין וכו'. פרש"י** מסרטין. וחותם ע"ג הסריטה. **ותוס'** [לעיל ט; ושא"ר] **פי'** דמקרעין נייר אחר ומניח ע"ג הדף, וממלא הקרע דיו.

ותוס' [הנ"ל, ושא"ר] הק' דאף חקיקה הוה כתב [וכדלקמן כ.], א"כ הוה כתב ע"ג כתב. **ותוס' תי'** דרושמין קצת, ואינו כתיבה גמורה [וע' מש"כ לעיל שם].

ותוס' תי' עוד דאפי' דיו ע"ג סיקרא חשיבא כתב לענין שבת. **והתורא"ש** [שם] ביאר דאף דר' יוחנן אמר גבי סיקרא מפני שאנו מדמינן, ה"מ סיקרא דחשיב קצת. אבל דיו ע"ג רשימא הוה כתב גמור.

והמאירי [יט:] **תי'** דקריעה מין א' וכתיבה מין אחר. וכתב ע"ג כתב הוה כששניהם מין כתיבה.

ותוס' [הנ"ל] הביאו שה**ירושלמי** שמקשה 'והלא כתב ראשונה הוא'. **ותי'** כשמרחיב הקרע. **ותוס' פי'** קו' הירושלמי דהגט אינו יכול להתקיים בחתימותיו. אבל **המרדכי** [שמא] הביא קו' הירושלמי דהוה כתב ע"ג כתב, דכיון דשריטה הוה כתיבה[מג]. והירושלמי **תי'** דמרחיב הקרע, ומש"ה לא חשיב כתב ע"ג כתב. ובפשוטו איירי בקרע רחב, וכותב בתוך מקצתו, וכיון דהאות עומד לעצמו לא חשיב ע"ג כתב. אבל מדברי המרדכי משמע דכוונת הירושלמי שמרחיב הקרע סביב, שעושה שריטה סביב מקום האותיות[מד].

קמט) **שם.** ויל"ד אי צריך להרחיב את הקרע בכל החתימה של העד. או דסגי שיש 'שם כתב' על חלק מחתימתו. **והפוסקים** [רמ"א קלא ט] דנו היכא דתחילת חתימת העד היה שלא לשמה, וסיימו לשמה האם מהני[מה].

קנ) **תוד"ה דיו. תימה דהכא משמע דדיו ע"ג דיו לא כלום הוא וכו' ומשמע דליכא מאן דפליג וכו'.**

מ. ונח' **הפוסקים** [הו' לעיל ט:] האם הוא משום תורת עדות, או מדיני הגט. [ונפק"מ האם יחשב שטר ראיה, וכן בשטר שטרות].

מא. ובגמ' [לקמן פז:] אי' דמהני אף היכא דצייר כוורא. ול"צ גדר כתיבת אותיות.

מב. אבל דיו ע"ג רשימא כתב גמור הוא.

מג. ומבואר דלא כתי' הנ"ל, ואף דכתב וחקיקה לא דמי להדדי, אפ"ה נחשב כתב ע"ג כתב לענין גט [עכ"פ לכתחילה שלא לעשות מעשה].

מד. [ומשמע מדבריו דקרע רחב, ובתוכו כתב דק ג"כ שייך לכתב ע"ג כתב]. **והתור"ג** דייק מתוס' [הנ"ל] דס"ל דאף כשמרחיב את הסריטה עדיין נחשב כתב ע"ג כתב, דמ"מ הוא ע"ג מקום הכתיבה הקודמת.

מה. **והרמ"א** הביא יש מכשירין אם התחיל לחתום מקצת

ותוס׳ הק׳ דדעת ר׳ יהודה [הו׳ לקמן כ.] דמהני כתב עליון, ולרב אחא ב״י [שם] אף רבנן מודו בגט[מו].

והרמב״ן [וריטב״א] כתב דסוגיין אתי כרבנן דל״מ דיו ע״ג דיו, וכרב חסדא [שם] דרבנן פליגי אף בגט. וכת׳ דלרב אחא י״ל דהמשנה דכתב ע״ג כתב פטור בשבת, איירי בסיקרא ע״ג דיו.

ועוד תי׳ דאיהו סבר דגבי שבת מלאכת פטור טפי, דמחשבת אסרה בעינן, ולא אהני מעשיו כיון דכבר נכתב[מז]. אבל לענין לשמה נחשב כתב.

ואף דהגמ׳ [שבת קד:] מקשה דהמשנה דלא כר׳ יהודה, וס״ל דחיוב שבת תלי בדין ׳כתב׳ לענין ס״ת וגט, וכסוגיין. ודלא כרב אחא ב״י.

קנא) **שם. הרמב״ן** הביא בשם **רשב״ם** לתרץ דהא דלקמן כ. איירי בכותב ע״ג דיו לח, ומש״ה כתב עליון הוה כתב, ואילו בסוגיין איירי ע״ג דיו יבש. **והרמב״ן** דחה דבגמ׳ [נד.] מבואר דר׳ יהודה קאי אף בדיו יבש[מח].

קנב) **בא״ד ואור״י דלקמן וכו׳ שהכתב שני עושהו לשמה וכו׳ אבל הכא שהכתב השני אינו מתקן כלום וכו׳. האחרונים** תמהו דהגמ׳ מדמה חתימת עדים ע״ג הרשום לנידון דיו ע״ג דיו, והא העדים חתמו ומתקנים שיחשב עדות. א״כ כתב שני מתקן שיחשב ׳חתימת עדות׳ וכן משום לשמה של הגט.

והמהרש״א כת׳ דסוגיין כרב חסדא דלדעת רבנן ל״מ כתב עליון לתקן. אבל לר׳ יהודה [ולרב אחא ב״י אף לרבנן מהני]. **והאחרונים** הק׳ דתוס׳ הק׳ דמשמע דקאי לכו״ע, ולכאו׳ אף למסקנא קאי כה״ג.

והמהר״ם שי״ף ותורת גיטין תי׳ דבמה שמוסיף לשמה נחשב שמתקן את הכתב הראשון, אבל אינו כתב חדש בפנ״ע[מט]. ובחתימת העדים בעי׳ שיהא כתב העדים, והכא הוה תיקון לכתב הראשון. [ודוקא לענין לשמה סגי במה שהוסיף חלק לשמה[נ]].

ורע״א כת׳ דכיון דקי״ל כר׳ אלעזר דעדי מסירה כרתי, ומדינא ל״צ לשמה בחתימת העדים אלא משום מזוייף מתוכו [וכדאי׳ לעיל ד.], ומן התורה אין בזה תיקון לשמה. ואף מדרבנן בי״ד לא יכולים לפסוק ע״פ, דכיון דמדאורייתא אינה עדות כלל[נא].

ומבואר דרע״א הק׳ רק מצד ׳לשמה׳ דבחתימת העדים. **והחזו״א** הק׳ דאף בלא תוספת לשמה, הרי רשימה הראשונה אינה עדות, ומוסיף בכתב עליון עדות. וביאר [דרע״א נקט] דדוקא תוספת לשמה מהני להחשב כתב. אבל דהוספת עדות אינה הוספה בגוף השטר [אלא תועלת להאשה לברר שתוכל להנשא[נב]] ומש״ה ל״מ שיחשב ׳כתב׳.

והתוס׳ הרא״ש כבר עמד בקו׳ זו, וכת׳ דכיון דהכתיבה הראשונה בסיקרא נכתב כדי שיחתמו העדים עליו, מש״ה לא חשיב כתב העדים תקון לראשון. כיון שלא נכתב אלא בשבילם. [וצ״ב הסברא בזה]. ומבואר מדבריו דאי כתב הראשון נכתב מטעם אחר, מהני חתימה ע״ג להכשירו [ודלא כסברת האחרונים הנ״ל].

שמו, ולא אמר לשמו ולשמה, ואח״כ נזכר ואמרו. **ובדרכ״מ** [שם ד] הביא מה**תה״ד** [רכח] **ומהר״י וייל** [כז] דדנו להכשיר משום דסגי שכוונתו לשמה [והעד נאמן שנתכוון לשמה], ואי״צ אמירה בפירוש [ע׳ לקמן כג.]. ותו כיון דגמר חתימתו לשמה הגט כשר. ותו דאח״כ כתב ׳בן פלוני׳, וסגי שחלק זה נכתב לשמה [ע׳ לקמן פז: ותוס׳ שם ד״ה ודלמא].

והדרכ״מ הביא דה**רד״כ** [בית א חדר ג] דפסל במי שכתב מקצת אות שלא לשמו וגמרו לשמו. [ודלא כסברא ב׳ הנ״ל. ומשמעות פסק הרמ״א שם דהקיל אף בזה. אבל י״ל דעיקר סמיכותו אב׳ טעמים האחרים].

מו. דרבנן פליגי רק משום ׳ואנוהו׳, וכתב ע״ג כתב מהני בגט.

מז. **והגר״ח** [סטנ׳ בסוגריים] נסתפק בזה, כה״ג שעושה בחד מעשה מוחק וכותב, האמרי׳ אמרי׳ דבאמת הך מעשה אינו מתחדש דבר, לא הוי מלאכת מחשבת. או כיון דנמחק התחתון ממילא חשוב כתיבת השניה לתיקון ומלאכת מחשבת. [אף דהוה בבת א׳ ומעשה א׳].

מח. דהגמ׳ מקשה אף לאחר שסיים לכתוב ס״ת [ונתייבש הדיו], שייך לתקן ולהעביר עליו דיו לר׳ יהודה.

מט. [וע׳ לעיל אמאי חשיב כותב ומוחק].

נ. וכ״כ **הגר״ח** ע׳ בסמוך. וכעי״ז כתב **החזו״א** דנעשית כתב ראשון ושני כתב א׳ ומעורב בו כח לשמה, וסגי במקצת לענין לשמה, כיון דאינו אלא מחשבת הלב. אבל עדות צריך חתימת כולו, וא״א שמה ששמעון כותב, דאינו עדות כלל, יחשב כחלק מחתימת ראובן.

נא. ומש״ה בי״ד אינם יכולים לקבל עדות זה [דמסתמא נמסר כהלכתו], דהא מה״ת אין ממש בחתימה, ולא מיקרי עלה שם עדות.

נב. ומשמע מדבריו דכוונתו לר״א דחתימת העדים לראיה בעלמא. אבל לר״מ צריך חתימתם לאשוויי שטרא, והוה תיקון בגוף השטר.

הקצות [מח ב] דן בשטר שנמחל שעבודו, האם מהני שהעדים יעבירו קולמוס על חתימתן, שיחשב שטר חדש. והקצות [בסו"ד] הביא דברי התוס' דידן דדוקא היכא דמוסיף נחשב כתב, אבל שטר שנמחל שעבודו כבר היה עדות מעיקרא [אלא שנפרע, ולא מסתבר דע"י פרעון נחשב שנמחק השטר], ואין כאן תוספת בהעברת הקולמוס.

קנג) **שם. המרדכי** [שדמ, מס' התרומה תפילין רה] כתב דבמקום שנכתב חק תוכות אינו כתב [ע' לקמן כ.], ול"מ להעביר קולמוס עליו לתקנו לא לר' יהודה ולא לרבנן, דאף אי מועיל ע"ג אות לשווי לשמה, לא מהני לשויה אות.

והגר"ח [סטנסל שם] נתקשה היאך מהני תוספת לשמה אם אינה מעשה כתיבה. דבעינן שהכתיבה תהיה לשמה, והיאך יוסיף לשמה ממק"א, ומאחר שהכתב עליון ל"מ להחשב כתב איך נחשב לשמה. ותי' דדעת הסה"ת דכתב עליון נחשב הוספה, ושני הכתבים יחד נחשבים כתב.

קנד) **בא"ד אפי' כתב גט או ס"ת וכו' בשבת חייב. רע"א** הקשה א"כ נימא אי עביד ל"מ, ולא יחשב כתיבה בשירה לשמה, ומש"ה לא יתחייב על הכתב לענין שבת. [וע"פ היסוד דהיכא שיתוקן האיסור אמרי' אעל"מ], וכת' דמ"מ ע"פ סברת ד'יומא קגרים' לא אמרי' אעל"מ.

ועוד הקשה **המנח"ח** [כותב ד] דכיון דנעשה מומר עי"ז, נימא דמומר פסול לכתיבת הגט, וא"כ לא יחשב כתב.

והגר"ח דן במש"כ תוס' דבמקום שכתב העליון מתקן נחשב כותב בשבת, האם יתחייב גם משום מוחק. והגר"ח נקט דמסתבר דמה שמתקן ומוסיף בכתב השני אינו סיבה שיחשב 'מחיקה' על הכתב הקודם. וע"כ דבראשונים שכתבו דחייב ב', ע"כ הוא משום דאף בלא תוספת יש כאן מחיקה על הכתב הקודם [וכמו שהביא מדברי ההג"מ].

קנה) **תוד"ה מוחק.** וחשיב ליה מוחק ע"מ לכתוב דמסתמא עומד לחזור ולכתוב וכו' ומקלקל לא הוי[נג] וכו'.

האחרונים חקרו בהא דתנן [שבת עג.] המוחק ע"מ לכתוב ב' אותיות, וכן הקורע ע"מ לתפור האם הוה דוקא ע"מ לכתוב ולתפור[נד], דהחפצא של המלאכה הוא הכנה לכתיבה[נה]. או דהוה רק תנאי שלא יחשב מקלקל[נו].

ומדברי התוס' דידן מבואר דהוה ב' נידונים. שיהא ע"מ לכתוב, וכן דלא הוה מקלקל.

אבל **רש"י** [ד"ה מקלקל] כתב דלהך מ"ד לא הוי מקלקל כל כך, שהרי כתבו ניכר. ובפשוטו משמע דס"ל דכיון דאינו מקלקל חייב, ול"צ 'ע"מ לכתוב' דוקא[נז].

והתוס' הרא"ש כת' [בדעת רש"י] דחשיב מוחק ע"מ לכתוב כיון דכתבו ניכר. וביארו כוונתו דכיון דתוצאת המחיקה נמצא 'כתוב' ב' אותיות, מש"ה עדיף מעל מנת לכתוב אח"כ. וכעי"ז כת' **המשנ"ב** [שמ י] בשם **הב"ח** דלסלק דיו או שעוה שנפל על אותיות נחשב מוחק ע"מ לכתוב, דע"י מחיקתו מינכר האותיות.

קנו) **ל"ק הא באברא הא במיא דאברא.** לא נתפרש בגמ' איזה הוה כתב. **והרא"ש** כת' דאבר עצמו פסול[נח],

---

נג. ותוס' פי' דהכתיבה הזאת מהני שכתיבה שאח"כ יהא רישומא ניכר טפי [דדוקא משום שיהא ניכר טפי. אבל היכא דמוחק ע"מ לחזור ולכתוב אותו כתיבה הוה מקלקל. ול"ד לכל מוחק דהוה ע"מ לכתוב כתיבה אחרת. אבל הכא דמוכרח לכתוב רק אותיות אלו הוה מקלקל].

נד. ע' **תוס'** [שבת עג. ועג:], וב"י [שיז הו' במג"א שם י].

נה. [וכן משמע במשנה דשיעור המלאכה הוא למחוק שיהא מקום לכתוב ב' אותיות. ולא תלי באותיות שמחק, אלא שיהא מקום פנוי לב' אותיות].

נו. ורע"א [בגהש"ס שם] הוכיח כן מהא דאי' [שבת קה:] דהקורע בחמתו ועל מתו דנחשב מתקן וחייב [אף דאינו ע"מ לתפור]. [וע"ע ביאו"ה שמ ג ד"ה המוחק, וסע' יד ד"ה ולא. וקה"י שבת לו. ואכ"מ].

נז. וכ"כ רש"י לפרש הא דמ"ד פטור, דמבואר בגמ' הטעם משום דהוה מקלקל, ופרש"י והו"ל כמוחק ע"מ שלא לכתוב. כוונתו דתנן דפטור כה"ג. [ונקט לשון המשנה. וע"מ לכתוב לאו דוקא, אלא דהוה פירוש של מקלקל. וצ"ב א"כ מה הוסיף רש"י לפרש בזה].

נח. וכ"מ **ברש"י** דביאר דלשפשף חתיכת אבר, ואינו כתב. [ולכאו' קאי אדברי שמואל, וקאי הכי אף למסקנא]. אבל **רש"י** [שבת קד:] כת' על ברייתא דר' חייא כתבו באבר, בעופרת, ומשחיר כשהוא משפשף עופרת על הקלף [ומשמע דכה"ג הוה כתב].

ורק מיא דאברא כשר. אבל **התוס' רי"ד** כתב להיפך דמיא דאברא אינה דבר המתקיים.

והרמב"ם [ד ג] סתם בזה ולא חילק כלל[נט]. **והכס"מ וב"י** [קכה] כתב דהרמב"ם ס"ל דרב פליג אשמואל וס"ל דכשר בין באבר ובין מיא דאברא. אבל **הלח"מ** כתב דהרמב"ם ס"ל [כתוס' רי"ד] דבמיא דאברא אינה כתב, ולכן סתם דבאבר הוה כתב.

קנז) **הא דאפיץ וכו' שאין מי מילין ע"ג מי מילין. פרש"י**

דלא הוי כתב, שמראה הקלף כמראה הכתב ואינו ניכר. **הנוב"י** [אה"ע ק פה] דייק דוקא משום דאינו ניכר. אבל הביא **דתוס'** [ד"ה דיו] הק' האיך כתבי' בדיו של עפצים ע"ג קלף מעופץ. והא אין מי מילין ע"ג מי מילין. ומבואר דהוה חסרון משום דהוה אותו מין, אף דודאי איירי דהדיו ניכר היטב.

והנוב"י דן היכא דיש טשטוש דיו על הקלף, וכתבו עליו כתב ברור[ס]. האם נחשב כתב ע"ג כתב. וכת' דתלי במח' רש"י ותוס'[סא] [הנ"ל].

קנח) **הא דלא אפיץ. תוס'** [מנחות לא:] הביאו מכאן דגם

בימיהם היו כותבין שטרות בקלף שאינו מעופץ, דהך ברייתא איירי בדלא אפיצן. ולא אמרי' דיכול להזדייף[סב]. ע"כ דיש אופן תיקון הקלף בלא עיפוץ [ואפ"ה אינו יכול להזדייף[סג]]. [וכמ"ש תוס' לעיל יא. ושא"ר].

ותוס' דחו דאיכא לאוקומי בנייר של עשבים, דלא מיתקני ליה בעפצים. [וציינו דכ"כ רש"י בע"ב ד"ה נייר]. א"נ בעדי מסירה ור"א.

דף יט:

קנט) **העדים שאין יודעים לחתום וכו'. ההג' אשר"י** [יב]

הביא בשם **רבינו שמחה** דמהני כה"ג בגט, ואפי' לר' מאיר דס"ל עדי חתימה כרתי, דכי היכי דלר"א משתעי קרא דהבעל כותב, ואפי' הכי משוי שליח לכתיבה. וה"נ לר"מ מהני שליחות לכתיבת העדים. וביאר דלאלתר לאחר קבלת הגט יכולה להעבירו באש, ואפ"ה מגורשת. ול"צ שחתימת העדים יהא לראיה. ואף המביא גט ממדינת הים יכול לומר בפני נחתם על חתימת הסופר[א], וכשם שיכול לאמר בפני נכתב על כתב הסופר.

אבל דעת שאר **ראשונים** דלא מהני כלל כה"ג להחשב חתימת העדים[ב]. [דצריך גדר עדות[ג]].

קס) **עדים שאין יודעים לקרות קוראים לפניהם וחותמין.**

תוס' [לעיל ט:] כת' דלא הוה עד מפי עד, שאין צריכין להעיד על עיקר המעשה, אלא אומר שכך כתוב

נט. וכן סתם **השו"ע** [קכה ב]. **והרמ"א** הביא **י"א** [הרא"ש והטור] דדוקא חתוכי אבר מעורבין במים, אבל באבר עצמו ל"מ. וסיים דיש לחוש לזה. [שלא לכתוב בעפרון. ויל"ד דעכ"פ לכתחילה אין לכתוב בזה משום דיכול להזדייף. וצ"ל דאיירי באופן דאינו מזדייף].

ס. והביא דכן נהגו לעשות מחיקה בסת"ם, ולחזור ולכתוב עליו אף שנשאר קצת רישום ממחיקת הדיו. [אך דחה די"ל דבדיו של הגמ' לא נשאר רישום כלל כשמחקו]. אך **הפרמ"ג** [לב א"א לד, הו' במשנ"ב שם קיג] החמיר בזה, דאם ישאר שום רושם דיו אסור לכתוב שום תיבה במקום זה, ואפי' בדיעבד יש חשש בזה.

סא. והנוב"י כת' דלא קי"ל כסברת ר"ת בזה, דדעת **הפוסקים** [יו"ד רעא] להכשיר דיו שלנו, אפי' אם הקלף מעובד בעפצים. מוכח דכיון מעורב בעפצים שאר מינים, ומשחיר יותר. א"כ ניכר על הקלף וכותבים בו.

סב. ועוד הביאו **הראשונים** דהגמ' [מנחות לא:] מחלקת בס"ת שנקרע אי תופרים בין עפיצן ללא עפיצן. אלמא דס"ת כשר בלא עיפוץ. ע"כ דגם בזמן הגמ' היו ס"ת בלא עיפוץ. **והר"ן** [שבת עט: לג: בדה"ר] דוקא דכוונת הגמ' 'לא עפיצן', שאין עפיצן ניכר מפני יושנן.

סג. **והר"ן** [שם] חלק דבגמ' [בע"ב ולעיל יא.] משמע דלדידהו [בזמן חז"ל] כל שאינו מעופץ יכול להזדייף, וכל שאר עיבודין שלהן היו יכולין להזדייף. וכל שאינו עפיץ מקרי עור [שבת שם]. ומש"ה פסולים לס"ת, דבעינן כתיבה תמה וליכא. אי נמי לא מקרי 'ספר' תורה. אך ה"מ לדידהו. אבל בזה"ז דיש לנו עיבודין אחרים שאין יכולין להזדייף כותבין בהן גיטין ושטרות, ואף הן כשרין לס"ת ותפילין ומזוזה.

א. וצ"ע דכה"ג ודאי לא מהני לעדות ראיה מדאורייתא, וצריך קיום מדינא. א"כ האיך סמכי' על השליח [וכדאי' לעיל ג. דרק במקום דנחקרה עדותם בבי"ד סמכי']. ואפשר דאיירי כשיש בידו כתב הרשאה, ואפ"ה הצריכו ב"נ על החתימות. ולזה נאמן השליח.

ב. **ובשו"ת הרשב"א** [ד קצא, קצט, והו' בשו"ע חו"מ מה ה] הביא דיש מקומות שנהגו [בשאר שטרות] שהסופר חותם במקום העד [ובשליחותו, שהסופר כותב שפלוני בן פלוני מסר לו הקולמוס]. וכת' דמדינא ל"מ כלל. אבל במקום שקיבלו עליהם כה"ג מהני [ע"ד הא דמהני [סנהדרין כד.] נאמן עלי אבא וכו']].

ג. **והרשב"ץ** [א קכח הו' בב"י מה] כת' דודאי ל"מ, דהא אילו ראובן בא לבי"ד והעיד במצות שמעון לא מקבלינן סהדותיה, ואפי' ע"י תורגמן עדותו פסול [מכות ו:] וה"ה אי חתים חד במצות העד.

בשטר. **והרמב"ן** ביאר דהוא עצמו ראה את העדות, ומאמין רק שכך נכתב בשטר. וזו אינה עדות[ד]. וכל היכא דמאמינו ואין ליבו נוקפו יכול לחתום על ידו. ומש"ה יכול לסמוך על אחרים, דהוה מילתא דעבידא לאיגלויי, ואית להו אימתא דידיה. והרשב"א הביא דגלויי מילתא לא קרינן ליה עדות, וכההיא [יבמות לט:] דאשתמודענוהי דאחוהי דמיתנא.

ועוד תי' **התוס' הרא"ש** דמיירי במכירים קצת, אלא שאין מכירים היטב [וע"י שקוראים בפניהם מבינים]. שגוף האותיות משונה. ובזה בזה הא דרב יהודה מצטער וקורא, כלומר היה דוחק עצמו לדקדק ולהבין.

קסא) **והא ההוא דעבד עובדא בשאר שטרות וכו' תרגמא אקריאה. פרש"י** להא דרב גמדא [דאף בשאר שטרות מהני] אקריאה. וכשאין יודעים לחתום, רב כהנא הקפיד בשאר שטרות. [וכ"ד בה"ג]. אבל **ר"ח** [הו' ברשב"א] **פי'** איפכא, דרב כהנא איקפיד אקריאה[ה]. **והש"ך** [מה ג] ביאר דאין לעשות שטר לכתחילה ע"פ מסיח לפי תומו.

והרשב"א דן לדעת רש"י דבשאר שטרות לא מקרעין לעדים, האם השטר פסול בדיעבד. **די"מ** [**הרמב"ם** מלוה כד ו, והשו"ע חו"מ מה ד] **דפסול, ואפי'** כשיש עליו עדי מסירה הוה מזוייף מתוכו. **וי"מ** [וכן הכריע הרשב"א, ורמ"א שם] דדוקא לכתחילה לא עבדי', אבל בדיעבד כשר. דהא בגיטין מהני אף לכתחילה.

קסב) **שם. הרמב"ם** [גירושין א כג] כת' דאין עושין כן בשאר שטרות, דקל הוא שהקלו בגיטי נשים כדי שלא יהיו בנות ישראל עגונות, הואיל וחתימת העדים בגט מדבריהם.

והפור"י הק' דאי משום עיגונא יכולים לגרשה בלא עדי חתימה ע"י עדי מסירה, דקי"ל כר"א[ו]. ואף דתקנו לחתום עדים מפני תיקון העולם שיהא בידה לראיה, היכא דא"א אינו מעכב. ולכאו' מבואר דאף כה"ג חשיב עיגונא שיהא לה ראיה תחת ידה.

קסג) **ודוקא רב נחמן וספרא דדייני דאית ליה אימתא[ז] וכו'. ותוס'** [לעיל ט:] כת' [דבשאר אדם] צריך ב' שיקראו, ולכאו' כוונתו באיניש דעלמא דל"ל אימתא. [ויל"ד אי הוה מתורת עדות, דהא הוה שלא בפני בי"ד. או דהוה סברא דסומך דעתו על ב' שלא ישקרו. וע"ד הא דרב פפא סמך על ב' מסיח לפי תומו[ח]].

אבל **הרמב"ם** [מלוה כד ז] כת' דשאר העם אינן רשאין לעשות כן. **והב"י** [חו"מ מה] דייק דאף ב' עדים לא סמכי'. ע' פוסקים.

קסד) **רב פפא וכו' שטרי פרסאה דעבדי בערכאות וכו' ומגבי ממשעבדי. והרי"ף** הביא י"ג מבני חרי[ט]. וכדאי' [לעיל יא.] דשטרי פרסאה בעדי מסירה גובה מבני חורין, דאין לו קול.

ורש"י תי' דהתם איירי בהדיוטות ומש"ה ליכא קול. ואילו בסוגיין איירי בערכאות דיש להם קול.

והתוס' רא"ש חלק דמשמע דאין בזה חילוק בין הדיוטות לערכאות. ודוקא עדי ישראל מפקי לקול[י]. והכריע כגירסא דגבי מבני חרי[יא].

קסה) **והא לא ידעי למיקרי וכו'. בפשוטו** קו' הגמ' משום דבשאר שטרות לא סמכי' שמקרין לפניהם. [וכדברי ר"ח דלא עבדי' קריאה בשאר שטרות]. אבל לדעת רש"י דסמכי' אקריאה אף בשאר שטרות צ"ב קו' הגמ'. **והריטב"א** כת' דלא סמכי' אגויים מקרי להו, אא"כ אין לבם נוקפם וכדרב נחמן. ודוקא בדיין סמך רב פפא, ולא בחתימת העדים.

ד. דתורת עדות הוא ראיית המעשה. ואילו זה הוה צורה בהגדה.

ה. **והרשב"א** הק' דבסוגיין בסמוך, וכן [לעיל ט:] משמע דאף בשאר שטרות קוראים לפניהם. ותי' דהיינו לדון על פיו. אבל לא הקילו לענין עדות.

ו. וציין עוד **דתוס'** [לעיל יא.] כת' דרשב"ג ס"ל כר"א.

ז. **והג' אשרי** כת' דבכתובות שלנו חותמין העדים אע"פ שלא שמעו הקריאה, וטעמא משום שקראוה חכמי הקהל ואיכא אימתא דצבורא לשקר ולחזור בקנין וגם לקרות שקר, והוה טפי מדרב נחמן דקרו קמיה וחתים משום אימתא.

ח. ואילו בשאר דיני מסיח לפי תומו סגי בא'. [דהכא בעינן שלא יהא ליבו נוקפו כלל].

ט. [וכ"מ שגרס **התוס' רי"ד**, והראשונים לעיל יא. הביאו דנח' הגאונים בב' הגרסאות].

י. **והרא"ש** [לעיל יא.] הוכיח כן לדעת תוס' [לעיל שם].

יא. אבל **הרא"ש** [כאן] העתיק משעבדי.

והרמב"ם [גירו' א כג] כת' דהא דמהני קוראים לפניהם היינו דוקא כשמכירים לשון השטר. **והכס"מ** ביאר דמש"ה הוה גילוי מילתא בעלמא, אבל אם אין מכירין הוה עד מפי עד. וכת' דהרמב"ם דייק כן מסוגיין[יב]. ועד"ז כת' **הרמב"ם** [מלוה כד ז] שהיה יודע ענין השטר כו'.

והטור [אה"ע קל] כת' דהיכא דקראו מתורגמן מהני אף לרמב"ם. והפוסקים דנו בזה. ואכמ"ל.

חיישי' במי מילין

קסו) **אמר שמואל נתן לה נייר חלק וכו' חיישינן שמא במי מילין כתבו וכו'.** תוס' הביא דס"ד דהגמ' דמגורשת ודאי[יג]. דבעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן. אבל **הרמב"ן** כת' [דאף לס"ד] חיישינן שלא תנשא, אלא דאם נשאת לא תצא.

קסז) **וכי פליט מאי הוה השתא הוא דפליט. פרש"י** וכשהיו בלועות לא היו כתב. וכ"כ **תוס'** [סוד"ה טעמא]. **והרמב"ן** הקשה דבלשון שמואל משמע דחיישינן שבמי מילין, אבל אי ידעינן דבמי מילין מגורשת[יד]. ולדברי רש"י שמא כבר נבלע. והרמב"ן ביאר דה"ק חיישי' לגירושין, מ"ט לפי שאנו אומרים במי מלין כתבו.

אבל **ר"ח** [הו' ברמב"ן] **הביא** [קו' הגמ'] **וכי פליט מנ"ל** דגט הוא דכתוב ביה, דילמא ענינא אחרינא הוה כתיב ביה והוא דפליט. והגמ' תי' דה"ק שמואל חיישינן שמא גט הוא[טו].

ולדברי ר"ח מבואר דאף ע"י בדיקה רואים שארית הכתב, וא"א לראות אי כתוב בו גט[טז].

קסח) **שם. הפר"ח** [ר"ס קכה] הביא שמקשים אמאי נחשב כתב מתקיים, הרי עומד להבלע. והביא בשם **הב"ח** דרישומו 'ניכר', אף שאינו עומד. **והפר"ח** תי' דכיון דיכול להוציאו ע"י מיא דנרא נחשב מתקיים[יז] [ואף שכשהוא בלוע לא נחשב כתב].

קסט) **תוד"ה טעמא.** וי"ל דכיון דאמר הר"ז גיטך בדבר מועט מהימנ' וכו' הואיל ובידו לגרשה. **והר"ן** הוסיף אע"ג דאיתא התם [ב"ב קלה.] זיל חוש לה, היינו שלא ראינו שנתן לה כלום, אבל הכא שנתן דבר בידה מדינא נאמן ומגורשת גמורה.

קע) **שם. והגמ'** מקשה טעמא דאיכא כתב, דבברייתא מבואר דבעל שנתן לאשה נייר חלק ואמר הר"ז גיטך אינו נאמן להחזיקה בגרושה. ולכאו' הטעם דכיון דיש ריעותא דליכא כתב אף הבעל אינו נאמן.

והריטב"א [בשם רבו] כת' דס"ד דהבעל נאמן בכל אופן, אע"פ שא"א להכחיש דבריו. והגמ' דוחה דהבעל נאמן דוקא היכא דאפשר לבודקו, דהוה מילתא דעבידא לאיגלויי ולא משקר.

קעא) **בא"ד לא בשעת נתינה ראו שהוא חלק וכו' אינו גט, שכבר נבלעו האותיות וכו'.** וכ"מ מרש"י דבאופן דכבר נבלעו האותיות אין בזה צד שם כתב. אבל **הלבוש** [קלה ד] הביא דהספק אף כשנבלעו כבר בשעת נתינה.

וביאר דמספק"ל שהתורה אמרה וכתב לה ונתן בידה, משמע שתהיה הכתיבה ניכרת בשעת נתינה, או שמא כתיבה בעלמא הקפידה התורה, והרי הוא כתוב ועומד[יח] אע"פ שאינו ניכר, והרי זו ספק מגורשת.

והבי"ש [קלה ו] כת' דמדברי הפוסקים משמע דחיישי' אף כשראו בשעת נתינה דליכא כתב[יט]. והק' כיון דעמדו קרוב וראו דליכא כתב מה שייך בזה חשש [וכקו' התוס'].

יב. **והב"ח** [חו"מ מה] הק' דבסוגיין מבואר להיפך, אמאי לא תי' דקראו לפניהם [עכ"פ ע"י מתורגמן, ע' בסמוך]. אלא דעדיפא מיניה משני. א"נ דאינו מצוי שיהא ישראל כלל שידע לשון פרסי לקרוא. ולא סמכי' אעכו"ם מסיח לפי תומו אלא בשטרי ערכאות דא"א בענין אחר. [ע' ש"ך מה ג].

יג. **ותוס'** [לקמן מ: ד"ה חיישינן] הביא מכאן דלשון חיישינן שייך אף בתורת ודאי.

יד. [אבל הריטב"א דייק להיפך, דודאי הבעל נאמן כיון דאפשר לבודקו. ושמואל חיישי' קאמר שמא כבר נבלע].

טו. [וכ"ז לשיטת הרמב"ן דתחילת הסוגיה דחיישי' הוה ספק. אבל לדעת תוס' דמעיקרא אמרי' דסמכי' והוה ודאי, משום בעל שאמר. א"כ לק"מ קו' הגמ'].

טז. **והרמב"ן** הק' דבירושלמי משמע דמהני בדיקה לראות מה כתוב בו ולקרותו. והרמב"ן הק' עוד דבברייתא אי' דהיכא דאיכא כתב מגורשת, א"כ דומיה דהכי אף היכא דפליט.

יז. [אך לדברי ר"ח הנ"ל אף ע"י בדיקה אינו פולט כל כך].

יח. ומשמע מדבריו דבשאר דיני התורה נחשב כתיבה כה"ג.

יט. **והבי"ש** נסתפק דאף תוס' קאי לס"ד דחיישי' בתורת ודאי. אבל למסקנא דהוה ספק איירי אף בכה"ג.

והביא דברי הלבוש, וכת' דדוחק. והבי"ש כת' דצ"ל דמ"מ חיישי' דהאותיות היו ניכרות קצת.

קעב) **בא"ד אלא שעה א' אחר נתינה, כשיעור שהאותיות יכולים ליבלע וכו'.** והוה ספק אי נבלעו קודם נתינה או לאחר נתינה, ומש"ה חיישינן. **ורע"א** הק' דהבעל נאמן שגירש את אשתו, א"כ יהא נאמן שלא נבלע. [ואפשר דתלינן בזה שמא לא דק].

ועוד דנו **האחרונים** דניזל בתר חזקה דמעיקרא[כ]. אלא די"ל כיון שהוא בלוע לפנינו מוקמי' אחזקת אשת איש וכדין תרתי לריעותא.

קעג) **תוד"ה ושמואל נמי.** דכי לא בדקינן נמי איכא למיחש. [וכמ"ש תוס' [בד"ה טעמא], משום בעל שאמר גרשתי]. ועוד כת' הריטב"א דכיון דאפשר לבודקו סמכי' עליו שאינו משקר. **והרשב"א** חלק דכיון דאף אי פליט הוה רק ספק ולאוסרה, מש"ה לא חיישינן עד דבדקו ופלט[כא]. ולאחר שבדקו חיישי'[כב].

קעד) **בא"ד ומיהו ודאי אי בדקי' ולא פליט לאו כלום הוא.** בפשוטו כוונת התוס' דע"י הבדיקה ידעי' דמעיקרא לא כתבו כלום, והבעל שיקר. אך יש שביארו דהיכא דלא פליט נתברר דהוה כתב שאינו יכול להתקיים. וכדברי הפר"ח [הנ"ל].

צריכי למקרייה

קעה) **אמר רבינא וכו' הני בי תרי דיהיב גיטא קמייהו צריכי למקרייה וכו'.** דאם לא קראו יש לחוש שהבעל נתן לה נייר בעלמא, והעדים אינם יכולים להעיד על הגירושין. **והאחרונים** [ברכ"ש לא, לב] חקרו אי הוה חסרון בעדות קיום [או לאשוויי שטרא], או בעדות לברורי. [ונח' בזה הראשונים והאחרונים, ע' בסמוך].

והריטב"א והר"ן כת' דאף דשמואל אמר שהבעל נאמן לומר דהוה גט [וכדלעיל]. שאני עדי מסירה דאין להם לסמוך בעדותן על אדם[כג]. [וע"ע בסמוך בדברי התוס'].

והרמב"ם [ו יד] כת' דאף שליח המביא גט דינו כדין הבעל, וכשנותנו לה בפני ב' העדים צריכים לקרותו. ואם עדי מסירה לא קראוה, וזרקו לים הוה ספק מגורשת.

והראב"ד כת' דהיכא דהשליח אמר ב"נ נאמן כב' עדים, א"כ אף אי לא קראו את הגט כשר. דומיה דעדי קיום. והמחנ"א [לרמב"ם] תמה דדוקא היכא דמדאורייתא ל"צ קיום אמרי' דהשליח נאמן כב'. אבל היכא דלא קראו את הגט, א"כ ל"ש לומר דעדי הגט נעשה כמי שנחקרה עדותם בבי"ד. ול"ש בזה נאמנות ב"נ. [וע' ברכ"ש מש"כ בכוונת הראב"ד].

קעו) **ל"צ דבתר דקריוה עייליה לבי ידיה ואפקיה וכו' קמ"ל. הריטב"א** ביאר דכיון שקראוהו בתחלה יכולין לסמוך עליו דלא חלפיה לשעתא. [לכאו' הוה סברא דתולים את הנייר לפנינו בגט שקראו].

קעז) **תוד"ה צריכי.** וי"ל דנהי דאסורה להנשא בדלא קרייה מ"מ אם נשאת לא תצא. **הטור** פסק כתי' הא' בתוס' דאף אם לא קראו כלל, אם נשאת לא תצא. [והפוסקים דנו האם התי' הב' פליג בזה]. אבל **הב"י** מביא בשם **ר' ירוחם** דהוה ספק מגורשת [ותצא]. וכ"ד **הרמב"ם** [א כב] דאם לא קראוה הוה ספק מגורשת.

הרמב"ן [וריטב"א ור"ן] כתב דגט בעדי חתימה אי"צ לקרוא [ולשיטתם דבעדי חתימה אי"צ עדי מסירה][כד]. ואף בעדי מסירה משכחת לה דכשר, כשהאשה מוציאה את הגט מתחת ידה, והעדים מעידים בטביעות עין

כ. ובגליון **מהרש"א** ציין לדברי **תוס'** [יבמות סח.] דהיכא דהוא ודאי בן ט' קמן לא מוקמי' בתר חזקה דמעיקרא, דאיתרע ליה. ועוד ציין לדברי **המהרי"ט** [א יא] שביאר דכיון דמעיקרא להכי קאי דבכל יום גדל מעט] ל"מ חזקת קטנות היכא דהורעה החזקה, וגדול לפנינו.

כא. [ולכאו' כוונתו דהוה ספק ספיקא. ועיל"פ דל"מ בעל שאמר גרשתי אלא היכא דאומר להתירה. אבל הכא דאמירתו הוה לאוסרה בעלמא אמרי' דכוונתו לקנטר].

כב. **והרשב"א** הק' דבגמ' [בסמוך] הק' גבי ס"ת לחוש למי מילין, אף דלא בדקו כלל. ודחה דאף בזה בכלל דברי הגמ' דלא יתכן שיפלוט, ואין צד ספק בדבר. [ודוחק].

כג. **והריטב"א** כת' אלא כגון רב נחמן וספרי דייני [ויל"ד דהתם איירי לענין חתימה, ולא לענין עיקר העדות. וכמ"ש הראשונים הו' לעיל].

כד. צ"ב כוונתו, דודאי צריך לקרוא עכשיו כדי להתירה להנשא, ואל"כ איך נדע שהגיע גט לידה. ואף לדין עדי מסירה קריאה מהני אחרי המסירה, דהרמב"ן כתב כדברי ר"י [אא"כ נאמר דהעדי מסירה עצמן צריכים לקרוא]. וע"כ צ"ל

[דעדיף מסימנים] שזהו הגט שנמסר לפניהם[כה]. והרמב"ן תי' דהתם [יבמות שם] איירי בגט בעדי חתימה, ואיבעי לה למקרייה[כו].

קעח) **א"נ התם בעיילה לבי ידיה וקנסי' לה וכו' מאחר שבאה לידי קלקול. והרשב"א** ביאר כיון דאיפשר לה בלא טורח לקרותו ולצאת ידי ספק, ולא חששה לכך, מש"ה קנסוה ואמרו תצא מזה ומזה. ואף דמדינא לכתחילה מותרת לינשא[כז]. **והרמב"ן** כת' דלכתחילה צריך לחזור ולקרוא[כח], ודוקא בדיעבד לא חיישי' שהחליף[כט]. וכ"פ **הרמב"ם** [א יט].

קעט) **בא"ד ומיהו פשיטא דאם לא קראה קודם נתינה וקראה לאחר הנתינה דבר פשוט הוא דמתגרשת.** [משמע אפי' שעדים אחרים קראוה, ולא בעי דוקא דעדי המסירה יקראו].

והמרדכי [שמג] הביא **דר"מ** חלק דבעינן דבשעת נתינה ידעו העדים דהוי גט[ל].

והאחרונים הביאו דלדעת תוס' מבואר דמגדרי עדות לקיומה ל"צ לקרוא[לא]. **והאחרונים** הק' מה מהני שמעידים על המסירה אי לא ידעי מה כתוב בגט, ודבר שבערוה צריך עדים לקיומי[לב]. [ומדברי הריטב"א והר"ן משמע דזהו הנידון בסוגיין]. **ובפשוטו** משמע דכיון דראו 'מעשה הנתינה' סגי בזה על הצד שיש כאן גט, וחשב גירושין.

והפנ"י העלה צד דכוונת התוס' בסו"ד דדוקא שקראו תוכ"ד, או בעסוקים באותו ענין. [וסגי בזה לעדות לקיומי].

והאבנ"מ [לא ד] כת' דסברת התוס' דלענין עדי מסירה סגי דנתן באופן שיכול להתברר אח"כ[לג]. ואפי' היכא דבסוף העדים לא קראו כלל דעת ר' ירוחם דהוה ספק מגורשת[לד].

אבל **רע"א** [לעיל יא.] הביא מסוגיין דמקרי עדי מסירה ע"פ מה ששמעו את הבעל, דכיון דבידו לגרשה יכולים להאמינו [ע' לעיל]. אך רע"א הק' **דהרמב"ם** [ו יד, הו' לעיל] כתב דאף בשליח שהביא גט ולא קראו וזרקו לים הוה ספק מגורשת. ואף דבשליח ל"ש נאמנות משום בידו [כל זמן שלא ראו את הגט].

דהיינו כשיודעים שזהו הגט הנמסר, ובמ"ש בהמשך [ודין קריאה תליא במסירה]. אבל בעדי חתימה סגי בקריאה בגט היוצאת מתחת ידה.

כה. [ומבואר **הרמב"ן** דס"ל דהא דמהני קריאה אחרי הנתינה, כשהעדים יודעים שזהו הגט הנמסר. וי"ל דהיינו לשיטתו דאיירי בגט בלא עדי חתימה. אבל בגט בעדי חתימה סגי במה שמוציאתו מתחת ידה לראיה].

כו. ואיירי שנשאת ע"פ מה שסבורה שיש בידה גט. וצ"ב דסוף סוף מעולם לא ראו עדים הגט בידה. ול"ש לדון דאנן סהדי שרואים העדות תחת ידם.

כז. והביא כעי"ז [שם] נמצא צרתה אילונית דאמרי' איבעי להמתין. [אף דאינו חיוב גמור].
וכ"מ בתוס' דבמקום שבאה לידי תקלה אמרי' דנתברר שהיה צריכה לבדוק.

כח. ולכאו' פליגי בזה, דלדעת תוס' והרשב"א אינו בגדר לכתחילה, אלא עצה טובה. ואילו ברמב"ן מבואר דהוה חיוב גמור, אלא דבדיעבד [וכגון שנאבד הגט בין החביות בסמוך] מותרת. [ויש לדחות דאף הרשב"א כת' רק דלכתחילה רשאית לינשא אם לא קראו. אבל ודאי הוה חיוב גמור לקרוא].

כט. **והריטב"א** דן היכא דהגט נאבד בין החביות קודם שקראוה, דהדין [ע' בסמוך] דמותרת לינשא לכתחילה ולא חיישי' שהבעל החליף, ואח"כ נמצא מזוזה, **די"מ** דלא אמרי' דתצא מזה ומזה. דכה"ג מאי הו"ל למיעבד [להך מ"ד ביבמות צא: דהיכא דלא פשעה לא קנסוה. ומשמע דהריטב"א פסק כן. וצ"ע דמסקנת הגמ' שם לחוש]. והריטב"א כת' די"ל דאף בזה יש פשיעותא, דאיבעי למבדק ביני דני. [ולכאו' תלי בהנ"ל אי גדר פשיעותא תלי בהא דמורים לה לקרוא לכתחילה. או דכל היכא דנתברר שהיה אפשר למנוע חשיב פשיע'].

ל. והוסיף **הר"מ** דומיה דהכי אמרי' שיאמר ב"נ קודם נתינה או אח"כ תוכ"ד [משום עדי מסירה, ולא משום דהשליח דק או שיש פסול ביגרושין. ע' לעיל ה:]

לא. וכן **תוס'** [בד"ה טעמא] כת' דבעל שאמר גרשתי מהני בלא קריאה כלל, ואפי' הכי הוה עדי מסירה כיון דיכולים לקרוא.

לב. [וה**אחרונים** העלו צד דעדות מסירה בעי לאשווי שטרא, וגרע מעדות קיום דקידושין].

לג. והביא דנח' **הפוסקים** האם מהני כשעדי הקידושין לא ראו גוף המעשה [אלא ראו את המעות אח"כ בידה], או דלא הכירו האשה. **והאבנ"מ** נקט דהיכא דהוה באופן שיוכל להתברר אח"כ מהני. והאבנ"מ הביא עוד מדעת **הרי"ף ורמב"ם** דמהני עדי חתימה בלא עדי מסירה, משום דסגי במה שהגט יוצאת מתחת ידה, ומציאות זה מהני במקום עדי קיום, ואפי' אם זרקה לאור ואין עדים כלל.

לד. ואם אין עדי מסירה לא הוי אפי' ספק מגורשת. ויל"ד האם נימא דנראה ספק גירושין, ובזה יש עדות על ספק זה. ואכ"מ.

קפ) **שם.** ומיהו פשיטא וכו' וקראה לאחר נתינה וכו'.

וכ"פ **השו"ע** [קכה א]. **והרמ"א** [שם ג] כת' [בדעת ר' ירוחם] דלא תנשא בגט זה, מאחר שלא קראוה תיכף לאחר הנתינה. ודוקא בדיעבד אי נשאת לא תצא. [ומשמע דהוה קנס דרבנן].

קפא) **ההוא גברא דזרק וכו' לביני דני, אשתכח מזוזתה וכו'. הרמב"ן** [בפי' הא'] כת' דאף הכא איירי שקראוה ועיילי לבי ידיה, ואפי' הכי כיון דאשכח מזוזה אמרי' דודאי החליף וזרק מזוזה, דלא שכיחא מזוזתא. ואין חוששין אפי' לכהונה[לה].

ועוד פי' **הרמב"ן** דאיירי דלא קראו כלל, ואי לא אשתכח מזוזתא מגורשת ואינה מגורשת[לו]. והשתא דאשכח מזוזתא אין חוששין לה.

קפב) **אבל ב' וג' מדהא הואי הא נמי הואי, וגיטא אימור עכברים שקלוה. הרמב"ן** כת' [דלפי' הב'] דאיירי שלא ראינו גט בידו, היינו לענין דהוה מגורשת ואינה מגורשת [והביא דכ"כ **הרמב"ם** א כב]. והרשב"א דייק כן מהלשון 'אימור', משמע דהוה ספק. **והריטב"א** כת' [דהיכא דקראוה ועיילי לבי ידיה] מגורשת ודאי. [וכ"מ ברמב"ן דקאי לפי' הב' דלא קראוה. וכן נקט הרשב"א[לז]].

קפג) **ההוא גברא וכו' שקל ס"ת וכו' למאי ניחוש לה וכו'. הרשב"א** פי' דכוונת רב יוסף דאין חוששין אפי' לפוסלה מכהונה. ולא נחשב אפי' ריח הגט. והביא דנח' [לקמן כה.] בגט שלא לשמה אי פסיל מכהונה.

והביא בשם **תוס'** דשאני התם דכתוב כעין גט, ואין מחוסר אלא לשמה אבל כריתות דספר תורה דלא הוי כעין גט כלל אפי' ריח הגט אין בו. והרשב"א כת' דקי"ל כמ"ד דכולן אין פוסלין מכהונה [חוץ מן האחרון שם דתלי בברירה].

דף כ.

קפד) **תוד"ה אי.** תימה דלענין מגילת סוטה וכו' תורה דסתמא כתיבה וכו'. ותוס' תי' ['ועוד נראה'] דגבי גט הבעל מקפיד. ומש"ה בעי' צווי הבעל בכתיבת הגט. ויתבאר בעזה"י לקמן רפ"ג [דף כד.].

קפה) **וכ"ת ליחוש דילמא אקדים וכו'.** מבואר בסוגיין דיתכן לכתוב לשם גט ולשם ס"ת, ולא אמרי' דב' מחשבות מוציאות זו מזו ונחשב שלא לשמה. אבל **תוס'** [מנחות מב:] כת' דלשם תכלת ולשם טעימה נחשב שלא לשמה[א]. **והאור שמח** [ר"ה גירושין] כתב לחלק דדוקא התם דשימוש בדיקה סותר לשימוש התכלת, ואמרי' דהמחשבות מוציאות זו מזו. אבל נתינת הגט אינה סותר מה שהוא ס"ת.

קפו) **שם. דילמא אקדים ויהיב זוזא. הריטב"א** דייק דדוקא ע"י שהקדים מעות וקנה את הגויל שנכתב הפרשה.

והריטב"א הביא **י"מ** דבגט גמור תקנו חכמים לבעל ומשום עגונא [וכדאי' בסמוך], אבל גט זה דמהני רק לפסול לא יתקנו. וכל החשש שמא הקדים מעות מדידיה. **והריטב"א** דחה דאי"צ לזה, דהכא מסתמא הסופר קיבל שכרו לכתיבת הס"ת, ולא דמי להיכא דהאשה נותנת את השכר דחכמים הקנו לו את השכר.

קפז) **תוד"ה הא בעינן.** משמע דלא כתבו כלל כשר אפי' לרבנן[ב]. וכ"ד **רבינו יואל** [במרדכי רפ"ג שנד] דלר' אליעזר לא בעי שם האיש והאשה[ג], וכ"כ **התוס' רי"ד** [פה:]. ורק כששינה פסול, דהוה מזוייף מתוכו.

והתוס' הרא"ש הביא דמתוך זה מפרשים דכוונת הגמ' והא בעינן שמו ושמה, כלומר כיון שלא נכתב כאן שמו ושמה אין לחוש דילמא אקדים זוזא לספרא, שאין דרך

לה. וכ"כ **הריטב"א** דכיון דמצאו מזוזה ודאי משקר ואפי' ריח הגט אין בה.

לו. [ואסורה לכהונה]. ודלא כמ"ש בתי' הא' בתוס' דנשאת לא תצא. [ויל"ד אי לתוס' איירי דלא קראו כלל, וכגון דעברה ונשאת].

לז. **והרשב"א** הק' דמשמע דהוה ספק, ע"כ דלא איירי דעיילי לבי ידיה [וכפי' הב' דהרמב"ן].

א. [וע"ע פסחים לח: שימור למצה ולחמי תודה].

ב. **והתוס' הרא"ש** הביא דיוק זה, דאי לא תימא הכי אדתני שינה פסול, ליתנינהו בלא כתיבה כלל וכ"ש היכא דשינה. [**ותוס'** [לקמן פ.] דנו היכא דשינה בדבר שאי"צ לכתוב כלל האם פוסל].

ג. והוכיח מהמשנה [כד.] דכתב לגרש בו את הגדולה מצי לגרש את הגדולה, והא כיון דיש ב' באותו שם א"כ אין

הסופר לעשות כך כיון שלא כתב שמו ושמה. [ע' רמב"ן].

קפח) **בא"ד הא ליתא וכו' דע"כ לר' מאיר בעי מוכיח מתוכו.** ומשמע בתוס' דדוקא לר' מאיר צריך שמו ושמה, דבעי' מוכיח מתוכו. ולר"א ל"צ שמו ושמה מדאורייתא[ד]. **והרמב"ן** חלק דאף לר"א צריך, דלא נחשב ספירת דברים של כריתות אא"כ כתב שמו ושמה. וכן **ההג"א** [יז, וכן רפ"ג] הביא מה**או"ז** דאם לא כתב השמות הוה הולד ממזר.

וה**או"ש** [א א, וכן תור"ג קכט טו] הביא לחלק דמ"מ לא בעי שם האשה מדאורייתא, דהגט מעיד שכשהאשה מוציאה מתחת ידה דמגורשת, וזהו ספירת דברים של הגט[ה].

והרמב"ן כתב דמ"מ שם עירו ושם עירה לאו דוקא, דבסוגיין הנידון אי יש חשש מדאורייתא, ומדאורייתא אי"צ שם העיר בגט. [והרמב"ן נסתפק אי צריך מדרבנן. וע"ע תוס' לקמן פ.].

והרמב"ן הביא **י"א** דכיון דפסול מדרבנן, הפקיעו את הגט. דכל דמגרש אדעתא דרבנן מגרש, ושויוה רבנן לחספא[ו].

קפט) **מעביר עליו קולמוס ומקדשו דברי ר' יהודה.**

ההג' מיימוני [יסוה"ת ו א בשם הרא"מ] הוכיח מכאן דהיכא דכתב אותיות של שם [בטעות], אין בהן קדושה[ז]. ומותר למוחקו. **ובמסכת סופרים** [ה ד] אי' דדעת חכמים דמוחקו[ח] וכותב את השם[ט].

והגר"ח [סטנסל] ביאר כוונתו דכשחוזר וכותב עליו כתב עליון [לר' יהודה], יש כאן מחיקה על הכתב הראשון. [אף דהוה דיו ע"ג דיו]. ואף בשבת נחשב מוחק [אך פטור משום מקלקל]. [וע"ע מנח"ח כותב ד בסופו].

והגר"ח האריך אי אמרי' דדיו ע"ג דיו אינו מחיקה כלל דהא אינו מגרע כלל, וכמו לענין שבת. [או דוקא לענין שבת לא הוה מלאכת מחשבת]. ודן דכוונת ההג"מ להק' משום שמוסיף לשמה, וע"פ סברת התוס' [יט.] דנחשב כתיבה עליון כה"ג, א"כ יחשב אף מחיקה[י]. אך הגר"ח נסתפק בזה אי תלי בהדדי שם כתיבה ושם מחיקה. [והו' לעיל יט.].

והשו"ע [לב כז] בפשוטו מבואר דרשאי להעביר קולמוס ע"ג שמות הקדושים לחזק הכתב. [**והמשנ"ב** [שם קכח] כת' דקרוב לודאי דמותר וכדין דיו ע"ג דיו. משמע כוונתו דקי"ל דלא כר' יהודה. ועוד יש להוסיף דאף לחוששין לרב אחא ב"י ומהני להוסיף, אבל אינו מוחק. ודלא כהג"מ]. אך **הברכ"י** [הו' בשע"ת שם] הביא דהתשב"ץ [א קכז] אסר דהוה מחיקת השם.

קצ) **וחכ"א אין השם מן המובחר וכו'.** רב אחא ב"י דייק דבעי' 'ואנוהו', אבל רב חסדא נקט דדעת רבנן דאין כאן כתב כלל. והירושלמי [שבת יב ה] אי' דרבנן השיבו לר' יהודה לשיטתו.

קצא) **א"ר אחא ב"י וכו' דבעינא ואנוהו וליכא, אבל הכא לא. המהרש"א** [שבת קד:] כתב דמ"מ אם עשה כן בשבת חייב, דמדאורייתא הוסיף לשמה, ד'ואנוהו' הוא פסול מדרבנן[יא]. **ורע"א** כת' דלדעת רב אחא ב"י י"ל דהוא רק לכתחילה.

הוכחה מהגט, והו"ל כאילו לא כתב שם כלל ואפ"ה כשר לר"א. [ע' תוס' כד:]. והגר"א [קכט יא] כתב דאין ממש בראיתו. והאחרונים ביארו דסגי שכתוב בו שמה להחשב ספירת דברים, אף במקום שיש אחרת ששמה כשמה.

ד. וה**אחרונים** דנו בזה דכוונת התוס' דלר' מאיר הוה דבר ברור, ומיהו אף לר"א הוה פסול גמור עכ"פ מדרבנן. [ועפ"ז א"ש דאי"צ להעמיד סוגיין כר"מ].

ה. והביא מה**ירושלמי** [הו' בראשונים כא: גבי עלה של זית] דכתב אני פלוני מגרש את אשתי כשר. אבל **הקה"ע** הגיה את אשתי פלונית. [והפוסקים האריכו אם שינה בדבר שאין צריך לכתוב מדאורייתא מתי פוסל, וע' תוס' לקמן פ. ואב"מ].

ו. והרמב"ן הק' א"כ היכי אמרינן מאי קמ"ל, טובא קמ"ל. [והרמב"ן חלק על דבריהם דלא דיקא, ומשמע דכוונתו דבכל מקום שפסלו גט מדרבנן אסורה לכהונה, ולא פסלוהו מדאורייתא.

ז. וה**פוסקים** [מחנ"א לטור יו"ד הל' ס"ת, והחזו"א] חילקו בין סוגיין דהוה מתעסק בעלמא. אבל היכא דנתכוון לכתוב את השם [אלא שלא כיוון לשמה] אסור למחוק. [וההג"מ משמע דלא חילק בזה].

ח. וה**ש"ך** [רעו יב] כתב דרק לצורך תיקון הותר למוחקו. אבל דעת ה**פר"ח** דאף שם שנכתב שלא כתיקונו אסור למחוק.

ט. וי"ל דר' יהודה פליג דאי"צ לטרוח במחיקתו. [אבל אין לומר דס"ל דאסור למחוק, לדברי ההג"מ דאף העברת קולמוס הוה מחיקה].

י. אך התור"ג [שם] נקט דמוסיף, אבל לא הוה מוחק.

יא. וה**מנח"ח** [כותב ד] ציין דנח' **רש"י ותוס'** [סוכה כט:] דלרש"י ילפי' מהתם פסול דאורי', ותוס' חלקו דהוה לכתחלה ולא מיפסל בהכי.

קצב) **שם. ר"ח** [הו' ברשב"א] כת' דלא איתמר הלכה אי כר' אחא או כרב חסדא, וחיישי' לה. אבל הרמב"ם ושא"ר פסקו כרב חסדא[יב]. דרב אחא נאמר דרך דחייה בעלמא. ובגמ' [שבת קד:] הו' רק דברי רב חסדא.

המג"א [לג ז] כתב דאם עכו"ם צבע רצועות התפילין, מהני שיחזור ישראל ויצבע לשמן, דהא אמרי' בסוגיין מעביר עליו קולמוס ומקדשן. ואפי' לרבנן ל"פ אלא משום דמיחזי כמנומר [לקמן נד:[יג]] הא לאו הכי שרי. וציין לשו"ע [אה"ע קלא].

ו**האחרונים** [דגול מרבבה, רע"א, מחצה"ש] הק' דהביא ראיה לסתור, דקי"ל כרב חסדא דל"מ כלל[יד]. וביארו דאע"ג דגבי גט רוב פוסקים פסקו כרב חסדא, מ"מ צביעת הרצועות הוה מח' אי בעי לשמה, ואפשר לצרף דבר זה[טו].

קצג) **אילימא משום דכתיב וכתב והא איהי קא כתבה ליה. תוס'** [לקמן כב:] הביאו מח' האם בענין שליחות בכתיבת הגט [וכדאי' בכ"מ דצריך ציווי הבעל]. ונקטו דכוונת הגמ' דבעי' שליחות וצווי הבעל בכתיבה.

ו**האחרונים** הק' דאף דהאשה נותנת השכר, מ"מ הבעל צווה, והוה בשלידחותו[טז]. ו**הבית מאיר** [קכ א] ביאר דאילו היא נותנת השכר נמצא הסופר שכיר שלה הוא לכתבו. וביאר דאף שיכתוב בציווי הבעל, מ"מ נקרא האשה היא עיקר המצוֶה.

ותוס' דחו דאי"צ שליחות. והגמ' [כאן] סמיך א'ונתן', דבענין שיכתוב בציוויו ויתן. והכא [אפי' נכתב בציוויו] לא יהיב לה מידי דשלה הוא. [וכדאי' לקמן בע"ב דאשה לא ידעה לאקנויי, ובענין גט של הבעל].

ו**הרמב"ן** [בתוך דבריו] כת' דבעי' 'וכתב' הוא או שלוחו, לאפוקי היא ושלוחה[יז]. דכשם דל"מ קידושין בשל האשה[יח] [אלא בשל הבעל או שלוחו], כך אינה מתגרשת אלא בכך.

וכ"כ ה**בית מאיר** [קכ א] דאף אי לא בענין שליחות לכתיבה, מ"מ בעי' שיכתב ע"פ ציווי הבעל בלחוד, דכתיב 'וכתב'. ודרשי' לכל הפחות שהסופר יכתוב במצוותו ולא במצוותה.

ו**המאירי** דרש מדכתיב 'וכתב לה', שהדברים מראין שיהא הוא פורע שכר הגט[יט]. ו**הנמוק"י** [ב"ב קסז: עז: דבה"ר] דרש וכתב ונתן, משמע שהבעל הנותנו הוא מכתיבו, שפורע שכרו.

קצד) **דילמא אקנויי אקנו ליה רבנן. הרמב"ן והר"ן** כתב דודאי הקנו לו, ולשון דילמא לאו דוקא[כ]. [וע' בע"ב].

אבל ה**רשב"א** [בע"ב] כת' דאליבא דאמת ל"צ להקנות לבעל בזוזי דספרא, אלא רבא לטעמיה דרב חסדא קאמר, כלומר אם נפשך לומר שהוא צריך לכתבו והכא היא כותבת אותו, וס"ל דאשה לא ידעא לאקנויי. אפ"ה אני אומר דרבנן אקנו ליה זוזי דספרא כיון שתקנו שתהיה האשה כותבת את גיטה.

ובסדרי הגט של ה**ראשונים** [וכ"כ **ר"ת** ס' הישר קלט, והרא"ש] אי' דהדיו והקולמוס[כא] והקלף יהיו משל הבעל. ואל"כ יקנו לבעל. ו**הרמב"ן** חלק דמבואר

יב. [ו**השו"ע** [קלא ה] כת' דאינו גט, וי"א דחיישי'].

יג. והתם אי' דמודה ר"י בכמה אזכרות דהו' מנומר, אבל בחד לא נחשב מנומר. וביאר ה**מחצה"ש** דרבנן פליגי וס"ל דאף א' הוה מנומר. וע"ע שו"ת רע"א [ק ע].

יד. ו**השואל בנוב"י** [ק או"ח א] דן לפרש דאף לרב חסדא, סברת רבנן דוקא בכתב שלא לשמה, דדיו של כתב התחתון הוא מפסיק בין דיו של כתב העליון לקלף. ואין השם כתוב על הקלף. וגם גבי גט בענין נכתב על דבר המתקיים [והנוב"י דחה].

טו. ו**הדגו"מ** [והו' בנוב"י ק או"ח א] כת' מ"מ למעשה יש להחמיר, ובפרט שלהרמב"ם שהוא הדעה הא' באה"ע ודאי הלכה כרב חסדא.

טז. ו**השערי חיים** [מט ז] כתב דבענין שהכתיבה תהיה מחמת הבעל, ולא מחמת סיבה נוספת. [וצל"ד בזה].

יז. ו**הרמב"ן** [לקמן כד:] ביאר דכוונת הגמ' כיון דלאו איהו כתב, לאו ספר כריתות הוא לגבי דידיה. ולאו משום דבענין וכתב ממש.

יח. בפשוטו כוונתו דקנין כסף בעי' בכסף של הבעל. [ולכאו' א"כ לא דמי לגט כלל]. ועיל"פ דיש פסול בקידושין שיהא מכח האשה, ע"ד הא דל"מ נתן הוא ואמרה היא [קידו' ה:], דבעי' כי יקח איש, ולא כי תלקח.

יט. וכת' דאינו כן אלא חכמים זיכו לה.

כ. והרמב"ן כת' דאפשר דמשום כבודו דרב חסדא אמר לשון דילמא.

כא. ו**המרדכי** דן האם בענין הקנאת הקולמוס. והפוסקים כתבו דהקולמוס ודאי הוה לרווחא דמילתא, כיון שאינו ניכר בגט.

בסוגיין שמהני הכל משל סופר, והסופר מוכר הכל לבעל באותו פשוט שהאשה נותנת לסופר בגט [בין קלף בין דיו בין טרחו ועמלו]. ואקנויי אקניוה רבנן לבעל, אף דלא משך כלל[כב].

והבי"ש [קכ ב] כת' דנפק"מ לפ"ז איירי דוקא בסופר בשכר. אבל שכרו בחינם ל"מ.

והפר"ח [קכ א] ביאר דהבעל קונה את הנייר בקנין כסף, דנכלל בדמי השכירות. **והתור"ג** ו**בי"מ** [שם] חלקו דחכמים ביטלו קנין כסף, וצריך משיכה. וביארו כוונת הרמב"ן דבי"ד הפקירו והקנו את הנייר לבעל[כג].

והרמב"ן הוכיח דאי"צ להקנות [מעיקרא[כד]], דא"כ מה הקשו דהכא איהי כתבה ליה כיון דפרעא זוזא דספרא, הא ודאי הקנו את הנייר גופיה, והוה של בעל [ולא של סופר או האשה]. א"כ שלוחו של בעל כתבו בשלו[כה]. וכל החסרון משום דהוה וכתב דידה. וכיון דאקני רבנן [ואינו שלה] כשר, ונעשה שכירו ושלוחו של בעל בפשוט זה.

ועוד כת' **הרמב"ן** דאי ס"ד דצריך לאקנויי ליה ממש מעיקרא, מ"מ כיון דהבעל אומר לסופר כתוב, ושוייה שלוחו והבעל קונה את הקלף ודיו במשיכה ממש. אבל **הריטב"א** כת' דה"מ כשהסופר קנה את הקלף מאחר, דאמרי' דהסופר שלוחו של בעל וקונה עבורו. אבל אם הקלף של הסופר צריך שיזכה בו הבעל או שלוחו. שאין הסופר זוכה במה שהוא שלו לאחר[כו].

והרמ"ה [הו' בטור קכ] כת' דהשליח כותב בשלו ונותנו לה, ואי"צ להקנות לבעל. כיון דבשליחותו קעבדי, כשנתן לה בשליחות הבעל הוה כאילו נותנן לבעל וחזר הבעל ונותן לאשה. וביאר דכיון דמזכה לאיתתא בשליחותיה אקנויי אקנו לבעל לגרושי ביה[כז]. ונמצא זכיית הבעל וגירושי האשה באין כאחד.

ומ"מ כ' **הרמב"ן** דהיכא דהנייר הוה של האשה צריכה להקנותו לבעל, וכדאי' בגמ' [בע"ב] דבעינן שהאשה תקנה. דלא תקנו חכמים אלא להקנות מעות. וכת' ומידו מהני להקנות לבסוף [אחר הכתיבה] ול"צ מעיקרא קודם כתיבה[כח].

והרמ"ה [בטור קכ] כ' דאף היכא דגזל נייר וכתב גט ונתן לה כשר, שכיון שעשאו 'גט' קנה בשינוי השם ושינוי מעשה [אף בלא יאוש].

קצה) **רש"י ד"ה אקנויי.** והוה כמאן דיהיב איהו דהפקר בי"ד היה הפקר. **האחרונים** [מהרצ"ח] דייקו דמהני הפקר בי"ד להקנות, להחשב שהבעל נתן דמים[כט]. ודלא **במחנ"א** [משיכה ב] דהפקר בי"ד מהני רק להפקיע, ול"מ להקנות ולעשותו כזוכה [וע' ר' יונה ב"ב ק., וע"ע לק' לו].

איסור הנאה

קצו) **כתבו על איסור הנאה כשר[ל]. הקצות** [ר ה] הקשה דאין תורת זכיה באיסור הנאה[לא], ואיך

כב. ולא כדברי 'הנקדנין' שמקנין ממש הכל לבעל.

כג. וביארו דדעת החולקים דבסוגיין מצאנו דהקנו רק את זוזי השכר [וכמ"ש הרמב"ן בעצמו בהמשך דבריו], ועי"ז הבעל קנה בקנין כסף.

כד. [כוונת הרמב"ן להוכיח דאי"צ להקנות מעיקרא קודם כתיבה, אך עדיין י"ל דצריך הקנאה לאחר הכתיבה. ובזה דחה הרמב"ן דהקנו דמי השכירות].

כה. **והרמב"ן** הוכיח עוד דהא אומר אדם לשנים כתבו ותנו גט לאשתי והוא הולך לו למדינת הים, וכן המושלך לבור [לקמן סו.], ולא חזרו לעשות הקנאה. אך יש שדנו דהתם הוה שליח לנתינת הגט, וסגי בנייר של השליח [ע' בית מאיר שם]. [וכל הנידון הכא בשליח לכתיבה לחוד].

כו. וצ"ע דברי הרמב"ן. [ועוד שמעתי לפרש דכיון דנעשית 'גט' ע"י פעולתו קונה בשינוי השם. [ע' ב"מ עח:]. ועוד דאומן קונה בשבח כלי. אך ברמב"ן לא משמע כן].

כז. ומשמע דהוה מגדרי שליחות, דכיון דנותן מחמתו נחשב כאילו בא מיד המשלח. וזכיית הזוכה מהני להחשב שבא מיד המשלח. [וע"ד נתינת מעות מדין עבד כנעני [קידו' ז.]. וצ"ע בזה].

כח. ויל"ע למש"כ הרמב"ן דהיכא דהנייר של הבעל לא איכפ"ל שהאשה נותנת שכר הסופר, דהוה שליחות דידיה במידי דידיה [ומתפרש מעשה הסופר כתיקון נייר של הבעל]. א"כ ה"נ נימא איפכא היכא דבשעת כתיבה היה נייר של האשה, נימא דמש"ה יחשב כתיבה של האשה. [וי"ל דמ"מ לבתר דהפקירו חכמים, ונחשב דהבעל נותן שכר די בכך].

כט. אך צ"ב אמאי הוצרכו לזה, דלכאו' עיקר פעולת הסופר הוה בשליחות הבעל [ע' לעיל]. אלא דיש סברא דכיון דהאשה שוכרתו, נחשב מעשה דידה. ודי להם להפקיע את הדמים. ויחשב שכותב בחינם.
ועוד יל"ד בגדר הדבר, דמי לא עסקי' דמשלם השכר לאחר הכתיבה, ובשעת כתיבה כתב ע"פ סיכום עם האשה. ולא יהני אף אילו אח"כ הבעל יפרע משלו ממש. ולכאו' הפקיעו את עצם פסיקת השכר, וקבעו כאילו הבעל קצץ שכרו. וצ"ע.

ל. **והירושלמי** [קידו' א א] הביאה מח' תנאים אי מהני כתבו גט על איסור הנאה. ועוד נח' שם אי כו"ע מודו דל"מ שטר קידושין.

לא. והקצות ציין לשו"ת הרשב"א [א תרב] דאין זכיה באיסו"ה. וכת' דהוא דלא כדברי הריב"ש [תא]. [ואכמ"ל].

זוכה בנייר והאיך תתגרש [ועוה"ק האחרונים דהוה כמו הרי זה גיטך והנייר שלי].

והקצות תי' דגט אשה ודעבד לא צריך שיזכה דרך זכייה, אלא שיתקיים ונתן בידה. כיון דאשה ועבד הוה בע"כ, ואין זכיה והקנאה בע"כ, אלא ודאי דסגי 'ונתן בידה' או חצירה. וידה וגיטה באין כא' [ע"פ הגמ' לקמן עז:]. [ועפ"ז הקצות כת' דשטר מתנה ל"מ באיסור הנאה[לב].

[**והאחרונים** דנו האם ע"י דין השטר קונה אף את גוף הנייר, או דיתכן שמגורשת אף בלא בעי קנין הנייר, וע' בע"ב].

והברוך טעם [בגליונות הקצות ר ה] הקשה דמ"מ בעי שהגט יהא שייך לבעל, ואין בעלות באיסור הנאה[לג]. ותי' דכיון דיש לו זכות בנייר לכתוב בו גט, יש לו צד זכיה בזה ולא חשיב הפקר לענין זה.

קצז) **שם. על איסו"ה כשר. הר"ן** [י. בדה"ר] **והריטב"א** כת' דאף באיסורי הנאה דכתותי מיכתת שיעוריהו[לד], לא איכפ"ל אלא במידי דבעי שיעור [ע"פ הגמ' עירובין פ: גבי לחי של אשירה]. **וכת'** ומיהו באותן שצריכין להתבער מן העולם למ"ד כל העומד לישרף כשרוף לא הוי גט דכמאן דליתנהו דמי. **וכ"פ הרמ"א** [קכד א].

ומבואר דיש ב' סברות, ד'מיכתת שיעורו' ואין לו חשיבות[לה], ומשום עומד לישרף [אף במידי דל"צ שיעור].

והאחרונים [חלק"מ, פר"ח, גר"א שם] **תמהו דדוקא ר' שמעון** [מנחות קב.] **סבר העומד לשרף כשרוף, ולא קי"ל כר' שמעון[לו]. ומשמע דהרמ"א נקט דכוונת הר"ן דאף רבנן מודו בעומד לישרף דכמאן דליתנהו, אף במידי דל"צ שיעור[לז].**

קצח) **די"למא שאני זית דחזי לאיצטרופי[לח]. פרש"י** דאף דאינו שווה כלום, ראוי להצטרף עם עלים אחרים להשתמש לשכב עליהם או למאכל בהמה. **והריטב"א** ביאר דשווה ממון בצירוף דבר אחר. [ולכאו' עיקר החילוק דאיסו"ה אינו ממון כלל. ואילו עלה של זית הוה ממון אלא שחסר בשיעור. אך לשון רש"י משמע דחזי לאיצטרופי להשתמשות. ופחות משווה פרוטה באמת אין עליו 'שם ממון' כלל].

קצט) **תוד"ה די"למא. וכן שלף איש נעלו וכו'. יל"פ** דנתינה ל"צ נתינה חשובה. ועיל"פ דנתינת הגט הוה נתינה חשובה. [ע' בסמוך].

ותוס' [מנחות ס.] כת' דדרשי' ספר אפי' כל דהו.

ר) **בא"ד וכן גבי תרומה חיטה א' פוטרת את הכרי וכו'[לט].**

אבל **הנוב"י** [יו"ד ת ראש] כתב דה"מ דחטה א' סגי לתקן הטבל, אבל משום מצוות נתינה יש שיעור[מ]. **וכ"כ התוס' רי"ד** [קידושין נח:] **והיראים** [ס"ס קנא][מא].

לב. וכ"כ **באבנ"מ** [קלט יג], אך בראשונים משמע דאף שטר מתנה מהני באיסו"ה [וע' תוס' קידושין ג.].
והקצות כת' דמ"מ שטר קידושין מהני כתבו באיסורי הנאה [וציין דכ"כ החלק"מ לב ו] משום דאתקש ויצאה והיתה.

לג. [**והאחרונים** האריכו בזה אי איסו"ה נחשב אינו שלו [ופקע בעלות], או אינו ברשותו].

לד. יל"ד בכוונתם אי הק' דכל איסו"ה מיכתת שיעורו, או קאי דוקא באותן איסו"ה דמיכתת שיעורו. [והריטב"א הק' אפי' בההוא דמיכתת שיעוריה. והר"ן קיצר אע"ג דמיכתת שיעוריה]. **ותוס'** [יבמות קד.] הביא בזה ב' תי' האם בדבר שצריך קבורה אמרי' דכתותי מיכתת שיעורא [או רק בדבר שצריך שריפה].

לה. ותוס' [סוטה כה: ד"ה לאו] כת' דאף לרבנן דל"א כל העומד לישרף כשרוף, גבי איסו"ה אמרי' דמיכתת שיעורא, דלא הוי אלא כעפרא דארעא בעלמא.

לו. והגר"א [קכד ב] ביאר והגיה דברי הר"ן דלר"ש דכל העומד לישרף, אמרי' מכתת אף במידי דלא בעי שיעור. [וכ"ה בריטב"א].

לז. ולפ"ז צ"ל דסברת מיכתת דעלמא הוה במידי דטעון קבורה, ודוקא היכא דצריך שיעור. והיכא דעומד לישרף אף כשאי"צ שיעור.

לח. והמלא הרועים הק' דאף איסור הנאה 'חזי' לאצטרופי ע"י שיבטלנו [ודן האם ע"י איסור נחשב 'ראוי']. והמל"ה נקט דכוונת הגמ' משום דראוי להביאו להיתר. ולא משום דהוה חצי שיעור.

לט. ותוס' [מנחות ס.] כת' דאין לומר דחיטה א' לאו דוקא [וצריך עכ"פ פרוטה], דהא אי' [ע"ז עג:] דטבל אוסר בכל שהוא, דכהתירו כך איסורו. ועוד דבירושלמי [ריש פאה] מבואר דאין לה שיעור כלל. והתוס' רא"ש [ב"מ מז.] הוסיף דאף כשיש לו חטין פחות מש"פ יכול לתקנו ולהוציאו מידי טבלו.
והתוס' שאנ"ץ [פסחים לב] כתב שתרומה אין לו שיעור, אבל מ"מ בעינן שוה פרוטה. [וזה תימה דבחיטה הרי אין ש"פ]. **והתוס' הרא"ש** [ב"מ מז.] תמה עליו.

מ. [והשיעור אחד מנ' הוה דאורייתא במצות נתינה. אבל התוס' רי"ד כת' רק דבעי נתינה חשובה, וע"ד הא דאי' חולין קלז:. ולא תלי בשיעור פירות דיש לו].

מא. וכ"מ **במהר"ם חלאוה** [פסחים לב] שכת' מידי טבל הוא דפטר לה, אבל מצות נתינה לא קיים.

ורע"א ציין **דתוס'** [שבת כה:] דרשו דאף נתינת תרומה אין נתינה פחות מש"פ.

רא) **בא"ד והא דאמר אבא שאול וכו' ואין נתינה פחות מש"פ וכו' דילפי' מתשלומי מעילה וכו'. ותוס'** [פסחים לב:] תי' דנתינה דקיימא אתשלומין, והוי כמו השבת הגזילה.

והרמב"ן כת' דנתינה דכתיב גבי ממון. ועד"ז כת' **תוס'** [ב"מ מז. וכ"מ] הוסיף ד'ונתן' דגט קאי אנתינת הגט, ולא נתינת ממון. **והתוס' רא"ש** [שם] הק' דאף נתינה דתרומה קאי אנתינת ממון, ואפ"ה ל"צ פרוטה. [וע"כ דדוקא תשלומין].

רב) **לא בכתב שע"ג הכיפה ואנדוכתרי. פרש"י לפי** שאינו כתוב וקבוע, אלא מוטל על הבגד וב' ראשיו תחוביו. ומשמע דאילו היה מחובר בקביעות מהני. אבל **הערוך** כת' דאף ארוג או מעשה מחט לאו כתב הוא. **הב"י** [ס"ס קכה] **הביא** דכ"כ **רבינו ירוחם** דאותיות מרוקמות פסולות[מב]. **והעיטור** כת' דאיירי בכפה בכותל, ופסול משום דמחוסר תלישה.

והמג"א [שמ יז] כתב דבסוגיין משמע דהתוחב אותיות על בגד מקרי כתב, א"כ אסור לעשות כן בשבת. [וצ"ב דבסוגיין מבואר דאינו כתב]. **והתוס' שבת ונשמת אדם** ביארו כוונתו ע"פ המבואר ברש"י דרק תחב מהצד. והמג"א איירי במחבר גם באמצע, וע"י חיבור גמור מבואר ברש"י דחייב.

והמחצית השקל ביאר דהמג"א דייק מרש"י דהחסרון בגט דלא הוי כתב קבוע, וכאותיות פורחות באויר, והוה חסרון בגט דבעינן וכתב ספר כריתות ונתן, אבל לענין שבת אף באותיות פורחות חייב. והמג"א למד מרש"י דאין חסרון במעשה כתיבה, ואפי' תחיבת אות שעשויה כבר נחשב כותב.

רג) **הא דחק תוכות.** דחק החלל שבתוך האות ובצדדיו. **ופרש"י** דאינו כתב לפי שלא צייר את האותיות אלא חקק סביבותיהם. והמרדכי ביאר דהוא לא עשה מעשה בגוף האות, אלא נשארת האות בולטת מאליה.

והרשב"א [שבת קד:] הק' דתנן [שבת שם] דהנוטל גג של ח' ועשאו שתי ז' חייב לענין שבת, והא הוה חק תוכות. ומבואר דפשיט"ל דאף לענין שבת חק תוכות לא הוה כתיבה.

והרשב"א תי' דכה"ג לא מקרי חק תוכות [אף לענין כתיבת ס"ת], דאינו אלא כנוטל דיו שנפל ע"ג האות[מג].

אבל **המרדכי** [שדמ, והג"א] הביא **דר"י** פסק שאם נפל טיפת דיו לתוך חלל האות, כגון ב' ונעשה פ' או בחלל אות אחרת[מד], ועתה אין שמה עליה. ל"מ למחוק את הטיפה מתוך האות, דהוה חק תוכות. שנעשית האות ע"י מחיקת תוכה ופסול. וכ"פ **הרא"ש** ושו"ע [לב יז].

וכה"ק **המרדכי** [שדמ], ותי' דדוקא בגט נאמר 'וכתב', וצריך שיכתוב גוף האותיות ולא שיהיו נעשות מאיליהם. אבל דגבי שבת מלאכת מחשבת אסרה תורה, ובמחשבה תלויין מלאכות דשבת. וכיון שמתכוין לעשות אותיות [והוה ע"י מעשיו] אין קפידא באיזה ענין נעשה.

וכ"כ **הר"ן וריטב"א** [שבת שם] דאין ראיה משבת, דלגבי שבת כל דהוה מלאכת מחשבת חייבין עליו, בין תוכות ובין יריכות. ואע"ג דלא נחשב כתב לענין גט. **ובדברי יחזקאל** ביאר דחק תוכות נחשב 'כתוב', אלא שאין בזה מעשה כתיבה. וכתב דאף הרשב"א מודה בזה אלא דס"ל דלענין שבת ג"כ בעי מעשה כתיבה להחשב מלאכת מחשבת, ולא סגי שמוליד תולדה ממילא.

רד) **שם. התור"ג** כתב להסתפק האם יש איסור מחיקת השם בשם שנכתב ע"י חק תוכות. וכן בכתב שע"ג הכיפה. וכתב דאפשר דלענין בזיון ולהכניס למקום הטינופת גרע. וכמ"ש **הט"ז** [רעא ח]

מב. **והפר"ח** [שם מג] הק' דרבינו ירוחם [הו' בב"י יו"ד רפד] הביא תשובת הרמב"ם שאין לכתוב מן התורה פסוקים, ואף לרקום על בגד. אלמא דס"ל דריקום חשוב כתב.

מג. **והמרדכי** [שמה] כת' דאותיות דבוקות זל"ז מועיל לגרור, ולא דמי לחק תוכות. ומהני אפי' בתפילין ומזוזות [ולא אמרי' דנכתב שלא כסדרן]. כיון דצורת האות קיימת. אך הרשב"א חידש דאף לגרור גג הח', דעי"ז נשתנה לאות אחר.

מד. וכן פעמים כשרצו לעשות מ' נדבק עוקצה השמאלי ונעשית ם', ואם הוא מוחק דבוקות בתער לעשותה פתוחה זהו חק תוכות ופסול.

דאף לצד דאותיות דפוס לא נחשב כתיבה[מה], מ"מ אסור לנהוג בו בזיון.

רה) **שם. הב"י** [ס"ס קבה ודרכ"מ קכה ב] הביא שלא לכתוב גט בעט ברזל [שנעשה חריטה], דהוה כמו חקיקה, דיותר טוב שלא לעשות שום חקיקה עדיף. וכ"פ **הט"ז** [רעא ח] גבי ס"ת[מו].

הרמב"ם [ד ז] פסק דהקורע על העור או רשם על העור תבנית כתב הרי זה כשר. [ו**הרשב"א** ושא"ר הביאו דב**ירושלמי** איתא דקורע כשר ורושם פסול ואילו **בתוספתא** גרסי' [להיפך] הרושם כשר וקורע פסול. ומבואר דהרמב"ם גרס דתרויהו הוה כתב]. **וה"ה** תמה דבהל' שבת [יא טז] פסק דבשבת קורע חייב ורושם פטור. אלמא שהרושם אינו כתב, א"כ למה כאן כשר. וכתב דאולי משום דבגט כשר ע"ג דבר שאינו מתקיים [ע' מש"כ לעיל יט.]. **וצ"ע.**

והכותב בשמאל פטור לענין שבת, דהוה כלאחר יד, ולכאורה היינו במעשה הכתיבה ולא שייך כלל לענין גט. דמ"מ נכתב כתיבה שלימה. אבל **הסה"ת** [הו' בב"י לב] פסול שמאל אף לענין כתיבת ס"ת, וע"כ דמה שהוא כלאחר יד הוא חסרון בעצם הכתב. **והרמ"א** [קכג א] פסק לכתחילה לכתוב בימין [וע' בי"ש קכג ד].

והמנח"ח [כותב יא] דן האם כתובת קעקע נחשב כלאחר יד לענין שבת. והביא ראיה מהא דנחשב גבי גט לכתב [בע"ב], ולדברי הבי"ש כלאחר יד פסול, וע"כ דחיב אף בשבת.

רו) **לא היה כתבו שוקע וכו'. פרש"י** וגבי ציץ כתיב מכתב פתוחי חותם אלמא כתיבה היא. **הדברי יחזקאל** [ד טז] הביא מדברי **הרמב"ם** [כלי המקדש ט א] דמשמע שבציץ כתבו בדיו בנוסף לחקיקה[מז]. ודן אמאי לא אמרי' שהוא כתב מטעם זה.

רז) **ולא כדינרי זהב, דהכא יריכות. פרש"י** ודוחק יריכותיהן והן בולטות מעבר השני. **והתוס' הרא"ש** הביא **דר"ת** פליג דלא נחשב כתיבה בענין זה, דדרך לכתוב בצד הקריאה, אלא לוקח הזהב במלקחיים ומגביה ועושה אותיות.

והרמב"ם [כלי המקדש ט ב] כת' דהיה עושה את אותיות הציץ בולטות בפניו, כיצד חופר את האותיות מאחריו והוא מדובק על השעוה עד שבולט. [ולכאו' כוונתו ע"ד הנ"ל]. **והראב"ד** השיג דאינו חופר, אלא מכה בדפוס צורת האותיות מאחריו עד שהאותיות בולטות מלפניו. [וכרש"י].

דף כ:

רח) **נתקבלה גיטה ונתקבלה כתובתה. הרשב"א** הקשה דכיון דנותן גופו של טס לכתובה הו"ל אותיות פורחות באויר. ותי' דהו"ל כאומר מחלי כתובתיך[א]. [וכ"כ **החלק"מ** קכד כג]. **והפר"ח** [קכד ח] כתב דאי"צ לידחק בזה, דהכא קיהיב לה טס, אע"פ שנותן לה לשם פרעון, מ"מ אינו חוזר ונוטל ממנה. [ו**האחרונים** ביארו דיש בזה נתינת גט שלם, ואף שאינה נתינה ממונית[ב]].

רט) **שם. הגר"ח** [סטנסל] הק' דלמ"ד [פסחים לא] דבע"ח למפרע הוא גובה[ג], א"כ כשגובה הטס נמצא שהיה שלה למפרע, ובענין שהגט יהא שלו. ונמצא דאין כאן ונתן. [ולכאו' אף למ"ד למפרע הוא גובה הוה מכח הגבייה. ומש"ה יחשב נתינה].

מה. ועיי"ש **בט"ז** שהביא נידון האחרונים האם דפוס נחשב חק תוכות, שהרי מצמיד את הדף לאותיות המסודרות.

מו. [ולכאורה כוונתם דלכתחילה בעי כתיבה גמורה, וכמ"ש הרמב"ם גבי אבר וכו'].

מז. ו**האחרונים** דייקו לשון הרמב"ם דכתבו ואח"כ חקקו. [וצ"ע].

א. ו**הרשב"א** הביא כענין שאמרו [קידושין יג.] כנסי סלע זה שאני חייב ליכי וחזור ואמר לה התקדשי לי בו מקודשת, וביאר דמחלה החוב ואינה חוזרת וגובה ממנו. [וצ"ב מנ"ל דמחלה].
אך ב**שערי חיים** כת' דמש"כ הרשב"א מחילה לאו דוקא, דודאי נחשב דמתקיים פרעון על חוב הכתובה. דנתרצתה לקבלו מב' סיבות. [דבסתמא רשאית לעכב את הגט לעצמה מחמת הנתינה, ואינו נחשב שעומד לה בתורת פרעון. והיא נתרצית שיחשב שעומד לה אף כפרעון]. [ולפ"ז עיקר כוונת הרשב"א דאיירי שנתרצית].

ב. ו**הרש"ש** ציין דנתינה בתשלום מקרי נתינה. וציין כעי"ז [בראשית מז טז] ואתנה לכם במקניכם [דיוסף נתן למצרים לחם תמורת המקנה]. אך **הקה"י** [יז ב] דן דמ"מ חליפין לא נחשב נתינה כלל, וכדאיתא [ב"ב קנא].

ג. [למ"ד דאמרי' למפרע הוא גובה אף במטלטלין, ואף היכא דלא נעשית משכון].

ה"ז גיטך והנייר שלי

ריז) **רש"י ד"ה אינה מגורשת.** דכיון דהנייר שלה לא נתן לה כלום דנמצאו אותיות פורחות באויר[ד]. אבל **הרמב"ם** [ח יד] כתב דאין זה כריתות. [והר**יטב"א** כתב ב' טעמים]. **והריטב"א** [בסמוך] ביאר דבגמ' גבי בין שיטה לשיטה מוכח דיש חסרון כריתות, ולא סגי בנתינת מקום האותיות.

והקה"י [יד] הביא דבמשנה מבואר דהכותב על יד של עבד צריך ליתן כל העבד, ומשמע דל"מ לשייר לעצמו שאר העבד. וצ"ב מ"ט. וע"כ כיון דאינו ראוי לקוץ יש בזה חסרון כריתות.

והאחרונים [חי' ר' שמעון ה] דנו לדעת **הקצות** [ר ה] דאי"צ לזכות בגדרי קנינים בנייר של הגט, א"כ אמאי אין בזה חסרון דהנייר שלי. וביותר קשה בגט על איסור הנאה, הרי א"א להקנות איסו"ה [וכקו' הקצות], ועומד עדיין ברשות הבעל. **והאחרונים** כתבו די"ל [דכוונת הקצות] דע"י הדין שמתקיים נתינת הגט, נעשית שלה ממילא [מדיני שטרות]. אבל **הקה"י** [ח] כ' דלעולם לא בעי שתזכה בפועל. ודוקא הכא שמקפיד שלא לתת הנייר, חסר בנתינת הנייר.

ריא) **תוד"ה ע"מ.** הוי תנאי ומעשה בדבר א' וכו' דקסבר ע"מ לאו כאומר מעכשיו, ואין הגט יכול לחול עד שתחזירהו וכו'. כ"כ **תוס'** [קיד' ו: וכ"מ בתי' א'] דהחסרון תנאי ומעשה בדבר א' הוא משום דע"מ לאו כאומר מעכשיו. ועוד כת' **תוס'** [בכ"מ] דנח' האמוראים בכלל זה דתנאי ומעשה בדבר א'. ונקטו דהוה מהלכות תנאים, דהתנאי באותו חפץ.

ריב) **בעי רב פפא בין שיטה לשיטה וכו' תיקו.** [האם סגי דנתן את נייר מקום הגט, או דאף הגליונות הם מעיקר הגט]. **הריטב"א** ביאר דהשתא אין אותיות פורחות באויר, דלא שייר מקום האותיות [ומשמע דהחסרון רק משום כריתות[ה]]. **והריטב"א** דייק מדבעי בין שיטה לשיטה וכו', מכלל דגליון הגט אם שיירו מגורשת [וע' לקמן כא: דהפנ"י כתב דלא כן].

והרמב"ם השמיט ספק הגמ' דבין שיטה לשיטה ותיבה לתיבה. **והתור"ג** ביאר דכיון דפסק הטעם דחסרון כריתות [ע"פ הגמ' לעיל ט.], ולכן אין מקום לחלק בזה.

ריג) **בין שיטה לשיטה ובין תיבה לתיבה מאי.**

והרשב"א הביא בשם **ר"ח** דהוה ב' ספיקות, או בין שיטה לשיטה או בין תיבה לתיבה. וכת' דלפ"ז הגמ' מביאה פשוט מידא חדא, בין שיטה לשיטה. אבל בין תיבה לתיבה פשיטא דהוה ספר א'.

והרשב"א כת' דמדברי **רש"י** משמע דהוה ספק א', ששייר בין שיטה לשיטה וגם בין התיבות.

ריד) **ותיפו"ל דספר א' אמר רחמנא ולא ב' וג' ספרים וכו'.** משמע דהוה חסרון נוסף, והר"ן ביאר דע"י שהנייר של הבעל נחשב עומד ליקצץ וכקצוץ[ו].

והגר"ח [סטנסל] כת' דיל"פ דע"י ששייר הנייר לעצמו נעשה ב' ספרים. ועוד יל"פ דכיון דב' ספרים פסול, א"כ הנייר המחבר נצטרך לכשרות גט. ועי"ז אמרי' שאם משיירו חסר בעצם הגט.

רטו) **שם. ספר א' ולא ב' ספרים[ז]. תוס'** [כאן, ומנחות לג.] כת' דה"מ ב' חתיכות, דמבואר [לקמן פז:] דב' דפין [טורים] בחתיכה א' כשר בגט. אבל **תוס'** [סוטה יז:] העלו צד לדחות דאף ב' עמודים פסול. **ואיירי** [לקמן פז:] דבמעורין.

וגבי מגילת סוטה נתמעט [סוטה יח.] ב' דפין. **ופרש"י**

ד. ובפשוטו נקטו האחרונים דהחסרון דבעינן 'ונתן', וצריך עכ"פ נתינת גט [וכדאי' בע"א]. [וכ"כ הגר"ח סטנסל]. אבל **הקה"י** [יד] דייק הלשון דהוא חסרון באותיות, ולא בעינן נתינת גט.

ה. ולכאו' אפ"ל דספק הגמ' האם החסרון משום כריתות או משום אותיות פורחות.

ו. **והתוס' הרא"ש** [לקמן כא:] כת' כלומר לאחר שיחתוך הבעל הנייר שלו יהיו ג' ספרים. והתורא"ש הוכיח אלמא לא מיפסיל מחמת עצם הקציצה [וכן הוכיחו תוס' כא: בסו"ד, ולכאו' כוונתם ע"ד הנ"ל].

ז. **תוס'** [סוטה יח.] כת' דנתמעט היכא דכתב חציו בזה וחציו בזה. וכן נתמעט היכא דבכל גט כתוב כל לשון הגירושין, וגירשה בשניהם. דומיה דהא דנתמעט [ב"ק מ.] כופר א' ולא ב' וג', וכן [סוכה לה.] פרי א' ולא ב' וג'.

אך **הגר"ח** [סטנסל] כת' דהרמב"ם לא הביא הך דין ולא ב' וג' ספרים גבי גט כלל. וביאר דאין בזה נפק"מ, דהיכא דכתוב

כדפין של ס"ת העשוי עמודים. **ותוס'** [שם ושם] הק' מ"ש גט דב' עמודים כשר[ח]. **ותוס'** [מנחות] תי' דגבי גט כתוב ספר. אבל בסוטה כתוב בספר דמשמע בספר המבורר ומיוחד, למעוטי ב' דפין אפי' בחתיכה אחת. ועוד דנו תוס' גבי מזוזה כה"ג [עי"ש].

ותוס' [סוטה יח.] כת' דאף היכא דכתב על ב' דפין, ואח"כ תפרן יחד פסול. ודוקא היכא דתפרו קודם כתיבה[ט] מהני.

רטז) **תוד"ה לא.** ור"י וכו' דמעורה היינו רגל ך' של שיטה עליונה בט'. [דמוקף גויל תלי בגוף האותיות, והכא בחלל האות[י]].

והרמב"ן כתב דלפי דעתו שזה יותר קרוב ליפסל, דנשתנה צורת האות[יא]. וכ"פ **השו"ע** [או"ח לב כח] ליזהר [בכתיבת תפילין] שלא יכנס ראש ל' באויר ה', אפי' בלא נגיעה. [וע"ע בפוסקים אה"ע קכה יח].

ריז) **שם. היינו רגל ך' וכו'. האחרונים** [מהר"ם] הק' דה"מ בין שיטה לשיטה, אבל בין תיבה לתיבה מאי איכא למימר[יב]. וכבר עמד בזה **הרשב"א**, והרשב"א כת' דדברי ר"י מתיישב למש"כ דהוה ב' **ספיקות**. [ואיירי ששייר בין שיטה לשיטה, ולא בין תיבה לתיבה. ובאופן ששייר בין תיבה לתיבה לחוד, הא מחובר בין שיטה לשיטה]. דאילו למש"כ בדעת רש"י דהוה חדא ספק [ושייר תרוייהו] צ"ל דמערי [בין תיבה לתיבה], ואינו מוקף גויל [וכריב"ם].

ריח) **שם. או ראש ל' בה'.** משמע דוקא בה', אבל ראש ל' בד' [ועי"ז נראית כמו ה'] י"ל דאף תוס' פוסלים[יג].

ריט) **שם. האחרונים** דנו דהו"ל לתוס' לתרץ דבשעת כתיבה היה כל אות לעצמו, ואח"כ נשפך דיו ונעשית מעורה [קודם הנתינה]. **והב"י** [או"ח לב טז, עי"ש בפוסקים] בחד תי' כת' דהיכא דבשעת כתיבה היה מוקף גויל, ואח"כ ניקב כשר[יד].

רכ) **בא"ד מ"מ נראה לר"י דאי"צ ראיה וכו' אבל גט ליכא קפידא דאפי' דיו וספר ל"ב. והרמב"ן** הוסיף דכשר ליכתב בכל לשון, בין בגופן שלנו ובין בשלהן וכו' ולכן כל אות שקורא אותה תינוק כשר בגט. אף כשנוגעות.

אך **הראשונים** העלו צד דצריך מוקף גויל. **והרמב"ן** [בתחילת דבריו] הביא דאות שאינו מוקף גויל לא מקרי אות[טו]. **והמרדכי** [שטז בשם סה"ת] דנהגו להפריש בין האותיות, דאותיות המדובקות נראות אחת, או אין נראות אות [למי שאין מבחין]. **והרא"ש** כתב דנהגו היקף גויל כדי שיהא נראה יפה.

בסוגיין - מעורה הפוסקים [קכה יח] הביאו דנוהגין [בכל גט] לערות השיטות, שימשוך נ' או כ' שבשיטה עליונה עד שיטה[טז] שלמטה ממנה, או ראש למ"ד שבתחתונה לשורה שלמעלה ממנה. וי"א דאם לא

חצי גט בנייר אחר לגמרי, א"כ אין חתימה על הדף הראשון, ומסברא ידעינן דאין כאן גט כלל. ודוקא בסוגיין היכא דשייר הנייר שבינתיים שייך חסרון זה.

ח. ותוס' [סוטה] דחו דלדעת רש"י אף בגט כשר דוקא במעורה.

ט. ולכאו' היינו לר"א, ולר' מאיר היכא דתפרו קודם חתימה מהני.

י. ורע"א כת' די"ל דריב"ם מודה דכה"ג כשר, ואפ"ה הביא ראיה דמהני דבוקים, דנקט דהלשון מעורה משמע דהאותיות מעורות זו בזו. ור"י חידש דאף כשנכנס לחלל הוה בכלל הלשון מעורה, דנראה כמחוברים ומעורבין יחד.

יא. והריטב"א כתב דמוקף גויל לגמריה בעינן, ומבטל צורת האות. [ומבואר דגדר החסרון דאף בחלל האות בעינן מוקף גויל, אך פשטות דברי הרמב"ן והר"ן דהוה חסרון אחר].

יב. ורע"א דן דכששייר בין תיבה לתיבה היינו מלבד שיור הצריך להיקף גויל, ובזה אינו עומד לקצוץ ולא הוי כלל ב' וג' ספרים. א"כ ליכא קו' מבין תיבה לתיבה. אבל בין שיטה לשיטה ע"כ שייר רווח, שהרי צריך מקום לל' ון' וכדו'.

יג. והרמ"א [קכה יח] הביא צד לפסול כה"ג. **דהרמ"א** [קכה יח] כת' דיזהר שלא ימשוך ראש אות שלמטה לתוך חלל אות שלמעלה, או להיפך, [וכסברת הרמב"ן דכה"ג פוסל טפי]. ואם עשה כך ונשתנה צורת האות, כגון שמשך ראש למ"ד לחלל ד', ונראית כה' פסול. **ורע"א** תמה דמדברי הרמ"א משמע דקאי בדעת הרמב"ן והר"ן. ואילו כה"ג פסול אף לתוס'. והרמב"ן והר"ן פוסלים אף בלאו הכי.

יד. ולתי' הראשון [בב"י שם] בנקב ליכא חסרון מוקף גויל כלל [כשכותב עד סוף הקלף], ודוקא היכא דדבוק לאות אחר.

טו. ומשמע דגרס כן בגמ' [מנחות כט.], אך הגיר' לפנינו דכל אות שאינו מוקף גויל פסולה [ולכאו' הוה חסרון דוקא בכתיבה סת"מ].

טז. ומשמע דאיירי שמעורה בין התיבות, ואינו נכנס כלל לחלל האות מעליו. ואילו תוס' מבואר דכה"ג לא חשיב

עירה פסול. וביארו הטעם דחיישי׳ שמא יכתוב שיטה באמצע. או משום דהוה טפי ספר א׳[יז]. **והאחרונים** [פר״ח, גר״א כה] תמהו דבסוגיין מבואר דשאר גיטין ל״צ מעורה.

גודרות

רכא) **בעי רב״ח היו מוחזקין בעבד שהוא שלו.**

משמע דוקא שהיו מוחזקין מעיקרא, אבל כשהבעל לא היה מ״ק מהני, וכ״פ **הרמב״ם** [ד ד] דבעבד סתם נאמנת. **והבי״ש** [קכד יז] הקשה דמ״מ ידעינן דהאשה הקנתה לבעל לצורך הכתיבה, ושמא נתחרט ולא נתן לה. והבעל יחשב מ״ק. **והתור״ג** [ז] תי׳ דהאשה יכולה להקנות לבעל במתנה ע״מ להחזיר, ולכן כשהאשה מ״ק מוחזקת, ונאמנת שהקנתה ע״מ להחזיר.

רכב) **ל״ק בכתובת קרקע. הרמב״ם** [ד ד] כת׳ דאיירי דאף העדים חקוקים על ידה. והפוסקים ביארו דאל״כ הוה כמו שטר על הכתב ועדים על המחק. **והבי״ש** [קכד טז] תמה דל״ש בזה חשש זיוף [עי״ש, ובפתח״ת יג].

והבי״ש [שם] הק׳ דהעדים יפסלו לעדות כיון דעברו משום כתובת קרקע. וכיון דנעשו רשעים האיך עדותם כשירה. וכת׳ דאפשר דהיו שוגגים. וציין לתוס׳ [דהוה איסור דרבנן].

אך לדברי **הקצות** [נב א] העדים נפסלים רק משעת העבירה ואילך, ועדות שחתמו בשעת חקיקה אינו מתבטל.

רכג) **ת״ש דאר״ל הגודרות אין להם חזקה. תוס׳** פי׳ לאלתר, ויש להם חזקה בג׳ שנים[יח].

והב״י [קכד ו] כתב דלאחר שהוחזק ג׳ שנים[יט] הוה גט. **והט״ז** חלק על דברי הב״י דל״מ דיהני בזה ג״ש.

והשער משפט [קמ ג] הק׳ [על הב״י] לדברי הראשונים דחזקת ג׳ שנים הוה תקנ״ח. [ואבמ״ל].

רכד) **שם. הרמב״ם** [ד ד] פסק דבעבד שלו, והיא אומרת שנמסר לה בעדים הר״ז ספק מגורשת, שמא מעצמו נכנס. **ובהג׳ אשר״י** חלק שאינה מוגרשת כלל. **והק״נ** [ה] ביאר דכיון דהגט עדיין ביד הבעל מדינא. וסברת הרמב״ם דלענין גט אשה מכלל ספק לא נפיק[כ].

וברמב״ם מבואר דבעינן עדי מסירה, והאחרונים דייקו דאף דבעלמא דעת הרמב״ם דגט שיש עליו עדי חתימה ל״צ עדי מסירה [דאמרי׳ מסתמא כדין נמסר], בעבד צריך שהאשה טוענת שנמסר לה בעדי מסירה. **והאמר״מ** [יט א ועוד אחרונים] ביאר דבגודרות הוה ספק, וליכא ׳אנן סהדי׳, בעי דוקא עדי מסירה[כא].

אבל **הגר״ח** [סטנסל] הביא דאיירי דהעדי מסירה אינם לפנינו[כב], ואפ״ה הוה ספק מגורשת. והגר״ח ביאר דאף דבגדרי המטלטלין אמרי׳ דתפיסת גודרות אינה מוכחת, ובחזקת מ״ק. אפ״ה בדיני השטרות יש דין אנן סהדי שהגיע לידו. דאף גודרות נחשב תחת ידה, וזה סגי להחשב ראיה למסירה בגדרי שטרות. אלא דבסוגיין אמרי׳ דכיון דהדין מ״ק מכריע את דין הממון שאינה ברשותה, עי״ז מגרע ראיית השטר שלא תוכל להנשא בו[כג].

מעורה. [ואי איירי ששייר בין שיטה לשיטה ובין תיבה לתיבה א״כ לא סגי מעורה כה״ג].

יז. וע״ד מש״כ **תוס׳** [סוטה יז: הנ״ל] בדעת רש״י דגט הכתוב בב׳ עמודים כשר דוקא במעורה. והחמירו אף כשיש הפסק בין השיטין.

יח. ומבואר בתוס׳ דאף גודרות יש להם חזקה לאחר ג׳ שנים. וכ״ד **רשב״ם** [ב״ב לו.]. אבל **הרמ״ה** [שם] כת׳ דקאי דוקא אעבדים, וגודרות אין להם חזקה לעולם. [וע״ע ריטב״א שם, ורשב״א שם כח, ופוסקים חו״מ קלה].

יט. **והבי״ש** [שם יח] הק׳ דאין לאשה חזקה בנכסי בעלה, ואילו לא נתגרשה אינו חזקה כלל. ותי׳ דמשעה שכתב הגט, ובדעתו ליתן דינו כאחר. [ואמדינן דעתם שמקפיד עליה. וע״ד הא דאי׳ [ב״ב מז:] גבי מגורשת ואינה מגורשת. ואפשר דאיירי שייחד קרקע אחרת למזונות].

כ. ואף שיש הכרעה על הממון מטעם מ״ק. מ״מ כיון שהאשה מחזיקה נחשב ספק לענין איסור.

כא. אבל במשנה סגי בעדי חתימה. דאיירי בעבד שלה, וכיון שיוצאת תחת ידה הוה בחזקתה ומגורשת ודאי, ונחשב ׳אנן סהדי׳ לעדות מסירה.

כב. ולכאו׳ כוונתו דכיון דהעדים אינם לפנינו ל״מ מידי. [וצ״ע מש״כ הרמב״ם דטוענת שנמסר לה בעדים].

כג. ואפ״ה לענין המסירה נחשב אנן סהדי. ובתחילת דבריו העלה הגר״ח צד דכיון דלאחר ג׳ שנים יהא ראיה מתפיסתן למפרע, מש״ה אף מעיקרא בגדרי השטרות הוה ספק. אך

רכה) **תוד"ה בכתובת קעקע.** מדאורייתא ליכא איסורא עד שיכתוב ויקעקע. ובסוגיין איירי בקעקע לחוד [דנחשב כתיבה] דאסור מדרבנן[כד].

רכו) **בא"ד ואפי' הויא איסורא דאורי' מ"מ הוי גט.**

רע"א הקשה דנימא אי עביד ל"מ[כה] [ולא מהני לאשוויי גיטא]. ורע"א הביא דמבואר בתוס' דאי עביד ל"מ היינו דוקא באופן דיתוקן האיסור. אבל הכא שגם אם נימא לא מהני, מ"מ לא יתוקן העבירה דכתובת קעקע. מש"ה ל"ש אי עביד לא מהני.

ועוד חידש רע"א דרק במקום דהאיסור ניתן על דבר פרטי נאמר אי עביד ל"מ, אבל בסוגיין נזדמן במקרה איסור כתובת קעקע לגט. וכה"ג לא שייך לומר דכוונת צווי הכתוב דלא תהני הכתובת קעקע.

רכז) **בא"ד כתבו על איסור הנאה כשר, אע"ג דאסור לכתוב דהא מתהני באיסור הנאה.** מבואר בתוס' דס"ל דאסור [מדאורייתא] לגרש באיסו"ה. [ותוס' הוכיחו דאפ"ה מגורשת, וע"ב דלא אמרי' אי עביד ל"מ אף באופן שיתוקן האיסור[כו]. וכתי' הב' של רע"א].

והחלק"מ [קכד א] כת' דאסור מב' טעמים. שמשתמש באיסור הנאה. ועוד משום דמשתרש, דאי"צ לקנות נייר.

אבל **הרמב"ם** **והטור** כת' דכותבים [לכתחילה] באיסור הנאה. **והב"ח** [קכד] ביאר שאינו מתכוון להנות [ע"פ הסוגי' פסחים כו]. **והרש"ש** כת' דשייך בזה מצות לאו ליהנות ניתנו. דעצם הגירושין הוה מצוה, אף מגרש מחמת שנאה בעלמא, מ"מ הגט הוה מצווה. **והחלק"מ** **ופר"ח** [ר"ס קכד] תמהו בזה[כז]. **והתור"ג** [ר"ס קכד] חילק דהיכא דהבעל כותב על איסו"ה י"ל שנהנה. אבל היכא דהסופר כותב, אין לו בזה הנאה.

רכח) **בעי רב"ח היו מוחזקין בטבלה שהיא שלה וכו' אקנויי אקניתא או דילמא וכו'.** מבואר דצריך לעשות קנין להקנות לבעל. **והראשונים** הק' דאמרי' [בע"א] דאקנויי אקני רבנן. ותי' דהקנו דוקא את מעות הכתיבה, אבל את הנייר עצמו לא הקנו חכמים. [וכ"כ הרשב"א בשם תוס']. **והרמב"ן** [הו' בע"א] כת' דהיכא דהנייר משל הסופר או שקנאו מעלמא מהני. ואילו בסוגיין איירי בשל האשה, ובזה ל"מ.

רכט) **שם. האחרונים** [ע' פתח"ת קכ ז] דנו באופן שהנייר משל בעל, והסופר כתבו ולא שלימו לו שכרו [וגזלו ממנו את הגט], האם אמרי' דאומן קונה בשבח כלי, וכתיבת הגט אינו ספר של הבעל[כח].

רל) **ת"ש אף הוא**[כט] **העיד**[ל] **וכו' ואמאי הא בעינא ספר מקנה וכו'. פרש"י** דהמקנה צריך לכתוב את השטר וכו'. **הקצות** [קצא א] הביא דאף בשאר שטרי קנין צריך להקנות את הנייר למקנה. ואף דקי"ל [ב"ב קסז:] דהלוקח נותן שכר לסופר, צריך

הגר"ח דחה דאי ההוכחה מכח אנן סהדי, ראיה זו נעשית אח"כ.

כד. דאפי' אפר מקלה אסור. אך **הטור** [יו"ד קפ] פסק דמותר ליתן אפר מקלה ע"ג מכתו. **והב"י** כת' דכוונת התוס' דלמ"ד דאסר ליתן אפר איכא איסורא דרבנן, ואעפ"כ אין הגט נפסל בכך. [ותוס' לא נחתו להכריע דקי"ל כמאן דאסר]. ועוד דנו האחרונים דכוונת התוס' דאף מאן דמכשיר היינו משום דמכתו מוכחת עליו. אבל היכא דאין מכתו מוכחת אסור מדרבנן, אף בלא כתיבה וקעקע.

ובתוספתא אי' דהרושם לעבד שלא יברח פטור. **והדרכ"מ** [שם א] כת' דאיסורא איכא.

כה. ורע"א ביאר דכיון דאי עביד לא מהני יהי' כאלו כתבו קוף בעלמא, דלא מהני לגרש בו.

כו. וכה"ק **הרש"ש** דבכה"ג דינוצל מהאיסור ודאי אמרי' דלא יצא. וכדאי' [ר"ה כח] לרב הונא בשופר של שלמים דאם תקע לא יצא. [ואף רבא פליג משום דמצוות לאו ליהנות ניתנו]. **והרש"ש** הוכיח דאף בגט אמרי' מצוות לאו ליהנות, ודלא כתוס'. [אבל **השאג"א** [צח] ביאר סברת רב הונא משום מצווה הבא בעבירה. ולכאו' בגט לא שייך כן].

כז. **והחלק"מ** כת' דולא גרע משוחט מסוכנת בסכין של ע"ז דאסור [חולין ח.]. ואין לך הנאה גדולה מזה שמגרש אשה רעה מביתו ומתרפא מצרעתה. **והרש"ש** תי' דמ"מ עיקר הגירושין הוה מעשה מצווה.

כח. ורע"א כת' דאף אי נימא דהאשה צריכה להקנות שכר הסופר לבעל [ודלא כראשונים דאקנויי אקני], מ"מ לא אמרי' בזה אומן קונה בשבח כלי [ויש לה רק תביעת ממון בגט, ולא מקרי קלף שלה]. ואף אי בעלמא אומן קונה בשבח כלי הכא דאין רצונה לקנות הקלף, ולא קנתה.

כט. **פרש"י** ר' יהודה בן בבא. **והרש"ש** העיר דבמשנה [עדיות שם] מבואר דהוה מדברי ר' חנינא סגן הכהנים.

ל. וצ"ב מה חידוש יש בעדות זו דמהני כתיבת הזוכה בשטר, הא קי"ל דאשה כותבת את גיטה. [ואפשר דקמ"ל שכתב אנייר שלו]. **והתוס' שאנץ** [עדיות שם] כת' דקמ"ל דלא חיישי' שהיה בו שום תנאי שלא מרצון הבעלים.

לחזור ולהקנות את השטר למוכר. [דדוקא בגט תקנו להקנות שכר הסופר משום עיגונא]. והקצות תמה על הפוסקים שהשמיטו דין זה בשאר שטרות[לא].

והקצות כת' דה"ה היכא דמקנה לו ואומר הנייר שלי לא יהני, דהוה אותיות פורחות באויר[לב].

והנתיבות [שם] חלק דה"מ גוף הנייר והדיו, דבעינן שיהא משל המקנה שיהא ספר מקנה. אבל ל"צ להקנות שכר הכתיבה. ודוקא בגט בעינן שיהא 'וכתב' של הבעל. [וכמ"ש הנמוק"י הו' בע"א]. אבל בשאר שטרות סגי דעיקר השטר של המקנה, אף שהכתב של אחר. והוסיף דבכתב ל"ש אומן קונה בשבח כלי [וציין למש"כ בתור"ג קכ ו].

אך הביא **דהרמב"ן** [ב"ב קסז:] כת' אף בשאר שטרות דהוה תקנ"ח, ונעשה כאומר לו הא לך זוזי והקנה שטר למוכר[לג]. דומיה דגט.

רלא) **שם. והקצות** [לט ז] כת' דן היכא דאמרי' עדיו בחתומיו זכין לו, ה"מ היכא דהשטר של המקנה. ואל"כ לא חל עד שעה שמקנה. [וכת' דאפ"ה אינם יכולים לחזור בהם משעת חתימה].

רלב) **תוד"ה וכותב.** וא"ת מה ענין שטר הלואה לגט וכו'[לד]. **והרמב"ן** [בתי' הב'] כת' דנפק"מ לשעבד שטר זה[לה] בכתיבה ומסירה, וע"כ דהוה שטר קנין.

דהא שטרא דלא הוי דמקנה לאו שטרא הוי.

וכ"ד **הר"י מגאש** [ב"ב קסט] וכ"פ **הפוסקים** [סו יד] דשטר ראיה אינה נקנית בכתיבה ומסירה. ודוקא היכא דהשטר פועל קנין. אבל דעת **הרמב"ן** [ב"ב שם] דאף שטר ראיה נקנה בכתיבה ומסירה. [וצ"ע סתירת דברי הרמב"ן].

והקצות [סו כ בסו"ד] הק' **דהפוסקים** [סו ו] כת' דשטר הנעשה בערכאות נקנה בכתיבה ומסירה [היכא דנעשית כדין], ואף דאינו שטר קנין [וכדלעיל י:][לו].

רלג) **בא"ד ואפי' מלוה ע"פ היה גובה וכו'**[לז]. [למ"ד שעבודא דאורייתא[לח]]. אבל **התוס' רי"ד** כתב דשטר מלוה בעי שטר מקנה, שיקנה וישעבד קרקעותיו בשטר[לט].

והקצות [סו כ] כת' דלדעת השו"ע [הנ"ל] דשטר ראיה אינה נקנית בכתיבה ומסירה, א"כ ע"כ סתם שטר חוב הוה שטר קנין. והקצות ביאר [ליישב קושיית התוס'] דאף דכבר משועבד משעת מתן מעות, מ"מ ע"י השטר חוזר ומשעבד את הקרקעות[מ], ומש"ה כל שטר מלוה נחשב 'שטר קנין'.

והנתיבות [כג מהד' שו"ע] כתב דחכמים הפקיעו השעבוד שע"י ההלואה עד שיכתוב את השטר [וכמ"ש תוס' ב"מ ד: ד"ה אין נשבעין], ומש"ה צריך שהשטר יעשה קנין לשעבד[מא]. [והמגיה למשובב

לא. ויש שהעירו דבשאר שטרות עיקר הנתינה הוה ע"י קנין, א"כ פשיטא דבעי' שהמקנה יהא בעלים על השטר ויקנה אותו. ודוקא בגט דסגי בנתינה בעלמא [וכמ"ש הקצות [ר ה] הו' לעיל], מש"ה צריך להדגיש דעכ"פ צריך שיהא בעלים.

לב. **והאחרונים** העירו דלצד דהחסרון בהנייר שלי משום כריתות, א"כ בשאר קנינים ל"מ בזה חסרון.

לג. [ויל"ד אי קאי אשכר כתיבה, או באופן שהנייר משל הסופר, ונעשה כקונה את הנייר [בדמים] עבור המקנה.

לד. ועוד תי' **הרמב"ן** דזמנין דכת' [שעבוד] מטלטלין אגב מקרקעי, דבעי שטר לכתוב דלא כאסמכ' ודלא כטופסי דשטרי [כדאי' ב"ב מד:].

לה. ומבואר ברמב"ן דשייך לשעבד שטר [וכעין קנין משכון], אלא דצריך קנין כתיבה ומסירה. [והראשונים האריכו האם שטרות בני גובייא ואכמ"ל. ויש שדנו דתפיסת השטר סגי לענין שעבוד. אך ברמב"ן מבואר דצריך כתיבה ומסירה אף לשעבוד [וע' ס' הזכות כתובות פו, וא"ש לשיטתו]].

לו. **והנתיבות** דהה דשטר ערכאות גובה ממשעבדי [וכדלעיל יט:], ואף לפוסקים דס"ל דלא גבי הוה משום תקנ"ח משום דליכא קול. [וכן הוכיחו הראשונים לעיל י: דשטר מלוה ל"צ שטר קנין]. [אך לעיל יא. איירי בעדי מסירה. וי"ל אף יט:. וע"ע מש"כ לעיל י:].

לז. וכ"כ **הרמב"ן** דמכי יהיב זוזי משתעבד, ועבד שטרא למיהוי ליה קלא. דהא אפי' עביד בערכאות מכשרינן ליה אף בשטרי הלואה [כדלעיל י:, ע' רמב"ן ושא"ר שם], אלמא שטר לא עביד קנין.

לח. לכאו' קו' התוס' למ"ד שעבודא דאורייתא. אבל למ"ד שעבודא לאו דאוריי' השעבוד חל ע"פ השטר, א"כ צריך שטר קנין. [והעירו **דתוס'** [לקמן מח:] כת' בחד תי' דאביי ס"ל שעבודא לאו דאורייתא, א"כ י"ל דאביי הוכיח לשיטתו].

לט. [ויל"ד אי כוונתו למ"ד שעבודא לאו דאוריי'. או אף למ"ד שעבודא דאוריי'. ע' בסמוך].

מ. [דשעבוד אינו סותר למה שכבר משועבד. ועי"ש במשובב בסו"ד דהאריך בזה].

מא. **והקוב"ש** [ב"ב תרכח] העמיד בזה סתירה בראש, **דהרא"ש** [לקמן פו, ט ז] כתב דשט"ח גובה ממשועבדים כיון דמסתמא נמסר לפני ע"מ, ומבואר דבעינן קנין שטר לשעבד. [**והתפארת שמואל** [ג] הקשה דקי"ל שעבודא דאוריי']. ואילו **הרא"ש** [לעיל יא.] מבואר דשטר ערכאות גובה ממשעבדי, אילו יש קול, ואף שאינה שטר קנין.

הביא דמדברי תוס׳ דידן ושא״ר כאן מבואר דלא כן[מב]].

רלד) **בא״ד מסתמא היו עושים לו טובה ונותנים במתנה וכו׳.** [משמע דהיו נותנים את המתנה מחמת ההלואה. **והב״י** [יו״ד ס״ס קס ו] הק׳ דכשנותן שדה הוה מתנה מרובה, והוי כמפרש מחמת ההלואה. והיכא דמפרש אסור משום רבית מוקדמת או מאוחרת [אף שלא בשעת פרעון]. ותי׳ דאיירי מופלג הרבה מההלואה ומש״ה מותר כשנותן לו סתם. ודוקא סמוך קצת אסור מתנה מרובה.

והרשב״א תי׳ שהיו מקנין שדותיהם בפרעון החובות. [והעירו דמבואר ברשב״א דלא כמ״ש **הנתיבות** [שדמ] דפרעון חוב ל״צ מעשה קנין, וכיון דיחדו השדה לפרעון נקנה. וי״ל דתוס׳ ס״ל כנתיבות ומש״ה לא תי׳ בפשיטות כרשב״א].

דף כא.

רלה) **זקן שאני דידע לאקנויי. הרשב״א** הק׳ אע״ג דאע״ג שהזקן נתכוון להקנות, הלווין לא ידעו. והאיך מהני כשהקונה לא נתכוון לזכות[א]. ותי׳ דמהני דעת אחרת מקנה. וכ״ד **הראב״ד** [ב״ב מ. ועוד ואכ״מ].

רלו) **אלא אמר רבא מהכא ערב וכו׳. פרש״י** [ד״ה מנכסים] דאיירי דהשטר כבר נמסר למלוה. ומשמע דקודם מסירת השטר מהני, ואפי׳ שהשטר שייך ללוה ולא לערב. אך **הרשב״א** ביאר דערב נשתעבד מחמת מתן מעות, בההיא הנאה[ב] [כדאי׳ ב״ב קעג:[ג]]. [וראיית הגמ׳ מערב לאחר מתן מעות. וכה״ג צריך להשתעבד בשטר].

רלז) **אלא אמר רב אשי מהכא אשה כותבת את גיטה וכו׳.** [**תוס׳** [כ:] **פי׳** דמשמע דאף דגוף הנייר של האשה]. **פרש״י** ומקניא לבעל, ונותן לה.

והראשונים הביאו דמבואר דמהני שמקנה לבעל לאחר הכתיבה, ואין חסרון דבשעת כתיבה הוה של האשה[ד], ולא אמרי׳ דהוה מחוסר הקנאה ונתינה [ע׳ לקמן בע״ב].

רלח) **רש״י ד״ה והאיש כותב את שוברו.** ומקנהו לאשה וכו׳. מבואר דאיירי בשובר שהוא שטר קנין על המחילה[ה]. [דשטר ראיה ל״צ הקנאה, וכמ״ש תוס׳ לעיל]. ועמד בזה הרש״ש.

קנאתהו ומתגרשת בו

רלט) **אמר רבא כתב לה גט ונתנו ביד עבדו וכו׳ קנאתו ומתגרשת בו וכו׳.** וכן מבואר [בסמוך] נתנו בחצירו והקנה לה, קונה את החצר ואת הגט. ועד״ז אי׳ [לקמן עז:] תיחוד ותפתח, דהאשה קונה את המקום שמונח הגט, ועי״ז מתגרשת. ורוב **הראשונים** ביארו דקונה בקנין חצר [וכבסוגיין].

ופרש״י דחצרה וגיטה באין כא׳. **והראשונים** הקשו האיך יחשב שהבעל נותן את הגט, ואמאי לא חשיב טלי גיטך מע״ג קרקע[ו]. **ותוס׳** [עז: ד״ה ותיזיל בסו״ד] **תי׳** דכיון דהגט בא מרשות הבעל לרשותה הוי כאילו נתנו לה, ולא הוי טלי גיטך. [והאחרונים נתקשו בכוונתו].

והמרדכי [לקמן עז:, תלג] **תי׳** דכיון דגיטה וחצירה באין כא׳ ה״ל כאילו זרקה בחצירה. [וכן כוונת **רש״י** ליישב[ז]]. ומשמע דנחשב נתינה משום דאין הפסק, ומיד בקניית החצר קונה הגט.

מב. וביאר דדעת תוס׳ והראשונים בסוגיין דהיכא דליכא שטר וליכא קול, נמחל השעבוד. אבל היכא היכא דכתב שטר ויצא קול, א״כ בזוזי הוא דאשתעבד נכסיו [אף בלא שטר מקנה].

א. ומ״ש מהעודר בנכסי הגר וסבור דשלו הן לא קנה [יבמות נב:]. [והאחרונים ביארו דיש בזה ב׳ חסרונות, דליכא דעת קנין. וכן שלא נתכוונו ל׳מעשה קנין׳ כלל. ומבואר דדעת אחרת מקנה מהני לתרוייהו. ואכמ״ל].

ב. אך צ״ב האיך חל שעבוד נכסים, לצד דכל שט״ח ג״כ בעי שטר מקנה לשעבוד נכסים [למ״ד שעבודא לא״ד. או משום שביטלו השעבוד]. וע״כ צריך שטר מקנה אף כלפי הערב.

ג. דערב משתעבד בההיא הנאה דקא מהימן ליה, דהוא טעמא דכל ערב שמשתעבד, דאל״כ הוה אסמכתא.

ד. ולא בעי׳ ׳וכתב׳ דבעל, שיהא שלו בשעת כתיבה. וכיון דהוה בשליחות הבעל מהני, אף דהאשה עצמה כותבת.

ה. וע״ע ברשב״א [ב״מ יט:] דיש ב׳ אופני שובר.

ו. ועוה״ק דמבואר [בסוגיין ולקמן סג:] דל״מ חצירה הבאה לאחר מכן [שהבעל הניח גט בחצר של אדם אחר, ואח״כ האשה קנתה את החצר]. ובפשוטו הטעם משום דנחשב טלי גיטך.

ז. והגמ׳ [לקמן עז:] מביאה סברת באין כא׳ מטעם אחר, דהגמ׳ מקשה מה שקנתה אשה, הבעל קונה את הפירות. ואף כשנותן לה איך תתגרש. ורבא חידש דבאין כא׳, וכיון

והאחרונים [אבנ"מ קלט יב] **ביארו** עוד דנחשב שקבלת האשה מכח נתינת הבעל, שהוא מקנה את **החצר ומסייע** [ואף שהאשה עושה מעשה הקנין[ח]]. וכ"כ **המאירי** [עז:] דלא חשיב טלי גיטיך מע"ג קרקע, הואיל [והבעל] מקנה לה הקרקע.

והאחרונים האריכו לדון האם בעי' שהבעל יגרום כל הנתינה, או דסגי במה שמשתתף בנתינה שלא יחשב טלי גיטך מע"ג קרקע.

והאבנ"מ [קלט יב] **ביאר** דהחסרון טלי גיטך הוא משום שהאשה לוקחת את הגט, ובעינן שהבעל יסייע בנתינה. אבל הכא האשה אינה לוקחת כלל, אלא דמונח בחצר שהוא שלוחה. והחצר עד עכשיו שלוחו של בעל, ולכן נחשב כאילו ששלוחו של בעל נותן[ט].

רמ) **שם. קנאתהו ומתגרשת. פרש"י** דהו"ל האי עבד כחצירה. וכן מבואר בסוגיין דהוה מגדרי קנין חצר. אך **רש"י** [לקמן עז: ד"ה הרי] **פי'** דהתם תיחוד ותפתח, וקונה את הגט אגב קרקע.

והאחרונים ביארו דרש"י לא ניח"ל לפרש דקונה בקנין חצר משום קו' הנ"ל, דקנין חצר הוה טלי גיטך מע"ג קרקע. ודוקא בגדר קנין אגב נחשב הקנאה מחמת האדון.

והראשונים [שם] הקשו דאמאי בעינן דוקא 'ההוא דוכתא', הרי לקנין אגב סגי לקנות מקום אחר. ועוה"ק **הראשונים** [לקמן שם] דל"מ קנינים בגט.

והבית מאיר [קלו ז, ועד"ז עוד אחרונים, ויתבאר בעזה"י לקמן] תי' דבגט בעינן 'בידה', ואף דקונה בקנין אגב, אבתי בעינן שיבא הגט לרשותה'.

והפנ"י והאחרונים הק' דבסוגיין מבואר דמהני משום קנין חצר. דאי הוה קנין אגב ל"ש חסרון חצר מהלכת ומשתמר, וכן מבואר בסמוך דבעי' חצירה דומיה דידה.

ויש שדנו דבעי' שיחשב הך חצר יד ורשות האשה [שיתקיים ונתן בידה], ואף דעיקר הקנין משום קנין אגב. **והפנ"י ביאר דרש"י** [שם] קאי לס"ד דלא נתחדש גדר גיטה וידה באין כא'. אבל למסקנא אף לדעת רש"י מהני משום קנין חצר.

רמא) **שם. קנאתהו. פרש"י** את העבד, ואף הגט שבידו דהו"ל כחצירו. דעת **הש"ך** [רב ג] דהמקנה חצר ומה שבתוכו מהני מדין קנין אגב, שאין חצר קונה אלא כשהוא כבר חצירו, משא"כ הכא דחצירו ומתנתו באין כא'[יא]. וכ"כ **הש"ך** [קצח ז] דכשוכר מקום המטלטלין, קנה החצר תחילה ואח"כ מקנה לו המטלטלין, אבל שניהם כא' לא'[יב].

והאחרונים [מחנ"א חצר יד] הקשו דבסוגיין מבואר דמהני לקנות החצר והגט כא'. דאי קונה בזה אחר זה הוה טלי גיטך. **וההפלאה** [כתובות פו, הו' בסמוך] תי' דמ"מ נחשב 'נתינה', ולענין גט לא בעי 'קנין חצר' אלא שהוא מונח בחצירו'[יג].

דנתגרשה אין לבעל פירות. [אך בסוגיין לא הוה נידון כלפי זכות הפירות, ואפ"ה רש"י הביא סברת באין כא' לעצם הנתינה].

ח. ועוד תי' **החמד"ש** [עז:] דמעשה הקנין תלי בדעת והסכמה של המקנה. ואף דהאשה עושה את 'מעשה' הקנין, מ"מ תלי בהסכמת הבעל.

ט. **והאבנ"מ** הק' דחצר הבעל הוה משום שליחות, ונימא דיש בזה חסרון לא חזרה שליחות אצל הבעל [וכדלקמן כד. וסג:]. ותי' דה"מ שליח להולכה שמסר לשליח לקבלה, אבל חצר האשה יש בזה תורת 'יד' [ולא שליחות, וכדאי' ב"מ יב.]. א"כ חצר האשה הוה ידה אריכתא ולא הוה בעל המעשה, ול"ש חסרון לא חזרה שליחות. [ועפ"ז תי' האבנ"מ על קו' תוד"ה אטו דל"מ חצר בתורת שליחות בסוגיין].

י. **והקצות** [רב ד] כתב דהוא משום חסרון כריתות, שאם הגט נמצא בחצירו הוה כמו משיחה בידו, דמבואר בגמ' [ב"מ ז. ולקמן עח:] דנחשב אגוד גביה וחסר בכריתות. [ולפ"ז כשהגט נמצא ברשות של אחר מהני הקנאת מקום אחר]. **והקה"י** כתב דאין בזה חסרון אגוד גביה כיון דהאשה יכולה לקחת בלא שהבעל יעכב.

יא. ובפשוטו משמע בדברי הש"ך דל"ק כלל. [וכ"מ דנקט **הקצות** [קצח ב] בכוונת הש"ך]. וכ"ד **התוס' חיצוניות** [שיטמ"ק ב"מ כו., והג"א שם] דל"מ חצר לקנות מה שהיה מונח בחצר קודם. **והאחרונים** האריכו להקשות ע"ז מכ"מ [וכבר דחה צד זה השיטה לנ"ל קידו' כו.].
אך **האחרונים** [ברוך טעם שם, ר' שמעון ב"מ כג, חזו"א ב"ק ג יד] הביאו דמפורש בש"ך דקונה אח"כ, אלא דל"מ לקנות בבת א'. וקונה את החצר, ואח"כ מה שבתוכו.

יב. אבל פשטות הראשונים דמהני מדין קנין חצר. **והגר"א** [רג לו] כ' דשכירות מקום הוה כעין משיכה, וכ"מ ברמב"ם [פיה"מ מעש"ש ה ט]. ואכמ"ל.

יג. ויש בזה חידוש גדול, דהכא איירי באופן דאינו ראוי לקנין [ואף אי בעלמא ל"צ לקנות, עכ"פ צריך ראוי לקנין]. ויש שדנו

והקצות [קצה ב] כתב דסברת הש"ך הוא בקנין חצר, דבקנין ממון חצר הוה מטעם שליחות [ע' ב"מ י: ולקמן עז:]. אבל חצר אשה הוא מטעם יד, ובזה לא בעי שהגיע לידה קודם.

וכמה **אחרונים** כתבו דדעת רש"י לקמן דכתב משום קנין אגב הוא מטעם הש"ך, דמשום חצר קנה רק אח"כ.

רמב) **וחצר מהלכת ל"ק. פרש"י** דשאני מקרקעי דניידי וכו'[יד]. **ותוס'** [בסוגיין, וב"מ ט:] ביאר דחצר מהלכת לא הוה דומיה דידה.

והגר"ח [סטנסל קמט] **הביא דרש"י** [ב"מ ט:] **פי'** דחצר מהלכת החסרון משום דאינו משתמרת מדעתו[טו]. וביאר דלפ"ז הוה חסרון ב'קנין'. ואילו לתוס' הוה חסרון בעצם החצר, דאינה דומיה דידו.

רמג) **שם. חצר מהלכת ל"ק. הרמב"ן** ושא"ר הביאו **דתוס'** הק' דידה מהלכת היא, א"כ האיך אמרי' דחצר מהלכת ל"ק. והביא **דתוס'** תי' דידה מינח נייח, וגופה ממטי ליה[טז]. וכ"כ **תוס'** [ב"מ ט:][יז].

והרמב"ן חלק דידה לא נייח, וכמהלכת דמי [ולא דמי לקלתה וספינה]. [ועוד הק'] **אפי'** הניח ע"ג גופה או ע"ג רגלה ומהלכת מגורשת[יח].

והרמב"ן תי' דידה אינה מתרחקת ממנה, מש"ה דמי שאינה מהלכת[יט]. אבל חצר מהלכת ל"ק, כיון שאפשר לה להתרחק ולא תהא משתמרת לדעתה[כ].

רמד) **שם. חצר מהלכת ל"ק.** בפשוטו כה"ג ל"מ כלל.

אבל **הרמב"ם** [ה יח] פסק[כא] דאינו גט 'עד שיגיע לידה'. **והרשב"א** דייק מלשונו דאח"כ כשלקחה מידו מגורשת[כב]. דמהני מעשה נתינה ליד העבד, וקנאתו להתגרש כשיגיע לידו לבסוף. ועד"ז כת' **הראשונים** [לקמן עח.] דהיכא שנתן גט בחצירה כשאינה עומדת בצידה [דקי"ל דאינה מגורשת], מהני שהאשה באה אח"כ ועומדת בצידה. ומתגרשת, כיון שבא לרשותה ע"י נתינת הבעל[כג]. [וה**אחרונים** האריכו בגדר הזה, שמתחלק נתינת הגט מקנין הגירושין. ובעזה"י יתבאר לקמן]. **והרשב"א** חלק על דברי הרמב"ם.

והגר"ח [סטנסל הנ"ל] ביאר דתלי בגדר החסרון חצר מהלכת, והגר"ח חקר בכל החסרונות בקנין חצר[כד], אי הגדר דכה"ג החצר אינו 'יד'. או אף דהוה ידו יש חסרון בקנין.

והגר"ח כת' דלענין חצר מהלכת לבאו' תלי במח' רש"י ותוס' אי החסרון דל"ד לידו, או דאינו משתמר. ובדעת הרמב"ם י"ל דנחשב ידו, אלא דאינו משתמר, ומש"ה ל"מ

דנחשב חצר הראוי לקנות, כיון דקונה אח"כ. וזה סגי לדין נתינה. ועוד י"ל דמתקיים בכך ה'ונתן בידה', ומיד אח"כ קונה בחצר [וכמו שהגיע גט לידה].

יד. [דאף דעבדים בקרקעות, היכא דנייד לא הוה דומיה דקרקע. **ורש"י** ביאר דל"ד לקרקע, ולא אמרי' דעבדים הוקשו לקרקעות. ולא ביאר מגדרי קנין חצר]. ורש"י נקט לשון הגמ' [ב"ק יב, ב"ב סח. וקנ.] דעבדים שאני משאר קרקעות [לענין כיון שהחזיק בא' מהם וקנין אגב], דהוה קרקע דנייד. [וצ"ע אי התם נימא דמהני כפות].

טו. דרש"י [שם] ביאר דחצר מהלכת לא שמעינן דתקני. דאתרבאי [לקמן עז.] גגו חצרו וקרפיפו מ'אם המצא תמצא בידו', דלא נייד והוי משתמר. **ופרש"י** כל שאילו מהלך ל"ק כו', כלומר כיון דראויה היא לילך, לאו דומיא דחצר היא, ואין קונה בתורת חצר. והלכתא בכפותה, דהוא דומיא דחצר וקני.

טז. וע"ד הא דאי' [ב"מ ט:] דקלתה מינח נייח, וגופה ממטי.

יז. **והתוס' רא"ש** [שבת ה:] כ' דלענין קנין שאני דילפינן מידו דלא חשיבא חצר מהלכת אע"ג דקא אזלא, כיון דאיהו הוא דקא ממטי לה.

יח. וכה"ק **רע"א** בגהש"ס ב"מ שם ע"ד התוס'.

יט. וכ"כ **הר"ן** דידה אינה מהלכת אלא לדעתה, ומשתמרת לדעתה [דומיא דחצר שאינה מהלכת], אבל חצר מהלכת שמהלכת שלא לדעתה ומשתמרת שלא לדעתה לא דמיא לידה כלל.

כ. ומבואר מדבריו דמהות מהלך הוא משום שאינו משתמר ומתייחד לבעלים. אך גדר הפסול י"ל דלא הוה דומיה דידה [ולא משום חסרון משתמר]. [וי"ל דזה כוונת רש"י ב"מ, ודלא כגר"ח].

כא. **והרמב"ם** קאי בעבד דידיה, שהקנה לה את העבד [ובסוגיין]. וקצת משמע דבהלכה דלעיל, בעבד דידה לא מהני דאח"כ נטלתו. והאחרונים דנו מ"ש.

כב. אבל **המים חיים** כת' דכוונת הרמב"ם דאינו גט אא"כ הגיע לידה מיד הבעל [ולא מהני כשמגיע לידה אח"כ].

כג. וע"ד דברי רבי [לקמן עח.] דהיכא דנתן גט בידה כשהיא ישינה, כיון דניעורה ואמר לה הא גיטך מגורשת. [ומהני נתינה הראשונה לידה].

כד. **והגר"ח** חקר בזה בכל החסרונות בחצר, כגון חצר מהלכת, ואינו משתמר לדעת הבעלים, ואינו משתמר כלל, וליתא בע"כ. אי מגרע כח החצר דלא מיקרי יד כלל, דלאו דומיא דיד הוא. או דלמא דהחצר לעולם כידו, אלא דהוי חסרון בהיד, דיד כזו אינה קונה.

לקנות הגט ולהתגרש בו. ומ"מ יש כאן נתינת הבעל, ולא הוי טלי גיטך מע"ג קרקע. דהחצר הוי יד[כה].

ומ"מ מבואר ברמב"ם חידוש נוסף, דאף דנוטלתו וקונה במקום אחר[כו] מהני נתינה הראשונה, ולא אמרי' דגמר הנתינה נעשית ע"י נטילת האשה. וכן **הבי"ש** [ס"ס קלט] **ביאר** [דעת הרשב"א והר"ן] **דלא דמי להיכא דאח"כ עומדת בצידה** [לקמן עח.], דהתם נתינה קמייתא הוה כאלו נתן לידה, ועכשיו היא בא לשם מגורשת. אבל כאן איירי שאח"כ נטלה ממנה[כז] [וגמר הנתינה הוה במקום אחר, ע"י טלי גיטך[כח]].

והגר"ח הביא דמבואר דדעת הרמב"ם דמתחלק נתינת הגט, מקניית הגירושין. וסגי דיש כאן נתינה ביד [של ממון] **שלא יחשב טלי גיטך**[כט]. ואח"כ תתגרש כשיגיע ליד המשתמר [במקום אחר][ל].

רמה) **תוד"ה והילכתא.** כפות וישן בעינן[לא]. דעבד כפות אינו משתמר לדעתה[לב] [אף דאינו מהלך].

והרא"ש [לקמן עח. ח ה] **הביא בשם ריצב"א דאיירי שרגליו כפותות, ואפ"ה יכול לזרוק הגט מידיו.** [וכה"ג מהני ישן]. **אבל היכא דכפת ידיו ורגליו מהני לחוד, דמשתמר לדעתה. והרא"ש חלק דאף כשכפות, כיון דניעור יש לו דעת לעצמו.**

והרא"ש ביאר דחצר משתמרת הוה מילתא דתליא בסברא, דאין אדם רוצה שיהו חפציו מונחים אלא במקום המשתמר לדעתו[לג].

וכן הרמב"ן [עח.] **כת' דכל שהוא ניעור** [אפי' כפות] **משתמרת לדעתו. דאטו אשה כפותה מי לא מגרשה כשמניח בידה**[לד]. [משמע דעצם זה שיש כאן בר דעת נחשב משתמר לדעתו. ואף שאינו יכול לעשות מעשה שמירה[לה]].

ותוס' הביאו צד ['וליכא למימר'] **דסגי בחדא, כפות או ישן**[לו].

והרמב"ם [ה יז] **פסק דעבד כפות** [לבד] **הר"ז גט, דכאילו הגיע ליד חצירה**[לז]. **ובעבד ישן** [לבד] **פסול**

כה. ודמיא ממש לנתן בידה והיא ישנה דלא הוי אח"כ טלי גיטך וכו' כיון דנתן בידה ולא נתגרשה משום דלא היה משתמרת, כמו"כ גבי חצר מהלכת, דחד דינא לתרווייהו דהוי יד שאינו משתמר.

כו. [ביד שלה]. ול"ד לאינך דהתם דאיירי שאח"כ נעשית המקום הזה ראוי לקנות.

כז. ועפ"ז כת' **הבי"ש** דהיכא דאח"כ כפתו את העבד, והיא עומדת אצלו [והגט עדיין ביד העבד] מגורשת. [לדעת הראשונים הנ"ל].

[והבי"ש לא נחית לחילוק הגר"ח דחצר מהלכת גרע, דאין כאן יד כלל. והוה כמו חצירה הבאה לאחר מכן. ולכאו' נקט דאף מש"כ הראשונים דחצר מהלכת לא הוה דומיה דידה, היינו דאינו כל כך דומיה ליד. אבל עכ"פ יש ע"ז שם יד, וכשישלם תנאי היד נחשב שבא למקום הזה ע"י נתינת הבעל].

כח. **והגר"ח** הביא דעד"ז כת' **הרא"ש** [לקמן] דאם נפל מידה וחזרה ונטלתו אינה מגורשת, דמעכשיו הוי טלי גיטך וכו'. ואף כשנוטלתו הוה דומיא דנפל.

כט. [אבל לדעת שא"ר יש לומר דגדר הנתינה אינו מתחלק, ונתינת הגט חל לבסוף [כשישלם התנאים], כיון דמונח במקום הזה מכח נתינת הבעל].

ל. **והגר"ח** [השלם הנדמ"ח, וס"ז אהל יצחק] ביאר עד"ז גדר שליח להבאה לדעת **הרמב"ם** [ו ד, ע' לקמן סב:], דמתקיים הנתינה כשנותן ליד השליח. אבל לא נחשב ידו כידה להתגרש, עד שהגט יגיע לידה.

לא. **והרא"ש** [לקמן עח.] דייק כן מדברי רש"י [שם] שכת' והלכתא דדברי רבא [דאמר ישן] איירי בכפות. [וכדעת תוס' ובה"ג].

דלשון והילכתא משמע דדברי רבא איירי כה"ג, ולא לחלוק ע"ד המקשן. אבל **הגר"א** [קלט יט] דייק [לדעת הרמב"ם] דהלשון 'והלכתא' משמע דיש כאן מחלוקת [דהל"ל בכפות או אלא בכפות]. אלא משום דרבא קאמר בישן קאי, והלכ' דאי"צ ישן אלא כפות.

לב. ובעינן חצר המשתמרת, אא"כ עומד בצידו [וכדאי' ב"מ יא:]. ויל"ד אי ה"נ יהני עומדת בצידו. או שאני עבד שמשתמר שלא מדעתה, וגרע מחצר שאינו מוקף מחיצה.

ועוד אי' [שם] היכא דדעת אחרת מקנה ל"צ חצר משתמרת [דמהני שמירת הנותן או דדעת מקנה עדיף]. ועפ"ז כת' **התוס' ר"פ** [ב"ק יב.] בשם **רבינו יונה** דבמתנה סגי בכפות לחוד, אף דאינו ישן. דבמתנה מהני דעת מקנה באינו משתמר. ודוקא בגט ל"מ לחובתה.

לג. אבל חצר מהלכת הוה גזיה"כ, דלא קפיד אינש על הילוך החצר, רק שיהא משתמר לדעתו. הלכך ישן חשוב משתמר לדעתו אף דחשיב חצר מהלכת.

לד. וכן בחצרה שאינה משתמרת דמהני משום שעומדת בצד חצרה [כדלקמן עז:].

לה. ואפשר דהטעם משום דלא יבואו לגנוב ממנו כשעומד ורואיהו. ועוד י"ל דיכול לצעוק.

לו. **והשו"ע** [חו"מ רב ט, ואה"ע קלט טז] הו' ב' דיעות אי בעי' כפות וישן. והגר"א ציין דדעת הרמב"ם דסגי בחדא [ע' בסמוך].

לז. כ"ה **ברמב"ם** לפנינו, וכ"ג רוב הראשונים בדברי הרמב"ם. אבל **הטור** הביא דברי הרמב"ם דאף כפות אינו גט. [וכדעת שא"ר].

[מדרבנן]. ואם היה כפות מגורשת[לח]. **והרמ"ך** השיג דתרתי בעינן, **וה"ה** הביא דכ"ד **הרמב"ן ורשב"א**. **וה"ה** ביאר לפ"ז קו' הגמ' דחצר מהלכת, כוונת הגמ' להק' דיש לגזור בעודו ישן אטו מהלך. [אבל בעודו ישן לא נחשב חצר מהלכת]. **ובזה תי'** בכפות לא גזרי'.

אבל **הלח"מ** כת' דקו' הגמ' דהוה חצר מהלכת גמור, ובזה תי' דכפות לא הוה מהלכת, וכסברת הליבא למימר דה"ה ישן לא הוה חצר מהלכת. אלא דאפ"ה גזרו ישן אטו מהלכת. ובכפות דלא שכיחא לא גזרו.

רמו) **שם. בכפות. רבינו ירוחם** [כד ב, הו' בב"י קכד] כ' דאף הכותב על היד של עבד ונותן לה את העבד [במשנה יט.] איירי בכפות. **והב"י** תמה דדוקא בסוגיין שקונה את הגט בתורת חצר בעי' כפות, אבל היכא דהגט כתוב על ידו, וזכתה בעבד בדרכי הקנינים ממילא נתגרשה. ול"צ כפות [**והביא דכ"כ הרשב"א**]. [ובפשוטו צ"ל דהוה ט"ס בדברי ר' ירוחם, וחסר כמה תיבות וקאי על ענין אחר].

ובשו"ת מעיל צדקה [סה] **תי'** [דדעת ר' ירוחם] דעב"פ צריך שיהא משומר מדעתה[לט]. ואפי' זכתה בגט עצמו, אי לא הוה משומר לדעתה אינו גט. ומשום הכי אם נתן גט ביד אשתו ישינה אינה מתגרשת [כדלקמן עח.][מ]. ובס' **גט פשוט** כת' דבעי' דומיה ד'ספר'.

רמז) **ואמר רבא וכו' ונתנו בחצירו, וכתב לה שטר מתנה וכו'. והאחרונים** [תור"ג קלט טו בסו"ד] **כת'** דה"ה כשהגט בתוך כלי, והקנה לה את הכלי. דקי"ל דכליו של אדם קונים לו. והוה כמו שהקנה לה חצירו שהגט מונח בתוכו.

והגר"ח [סטנסל] נסתפק בזה, היכא דהאשה נטלה המעטפה [שמונח בו הגט] בידה, די"ל דגרע מסוגיין. דגבי חצר בסוגיין לולי הקנאת הבעל הגט מונח ברשותו. וע"י הקנאתו עובר הגט מרשותו לרשותה [ומש"ה לא נחשב טלי גיטך[מא]]. אבל היכא דהמעטפה מונח בידה, אף אי הבעל לא יקנה את הכלי הגט הוא בידה וברשותה. והקנאת הכלי אינה פועלת שיחשב מציאות הגט ברשותה. ואין כאן ונתן בידה[מב]. אך הגר"ח דן דתלי בסוגיה [ב"ב פה:] אי כליו של מוכר ברשות לוקח קנה לוקח או ל"ק.

רמח) **שם. וכתב שטר מתנה עליו. האו"ש** [ה יח] דן באופן שהאשה לא ידעה שהגט מונח בחצר, האם אמרי' דהגירושין הוה חוב לה. ואנן סהדי שאין דעתה לקנות מתנה זו ולהתגרש, דהחוב גדול יותר מהזכות שבמתנה[מג]. וציין לדברי **הר"ן** [לקמן לז., יט: בדה"ר] דמהני זכיית קרקע[מד] ללווה גבי פרוזבול, אף שנמשך ע"י חובה יותר מהזכות[מה]. וה"נ י"ל בעצם זכיית החצר יש כאן זכות, אף דנמשך ממנו חובה. והאו"ש דן די"ל דהכא גרע, שבשעת קנייה גופה מתגרשת, דאל"כ הוה טלי גיטך מע"ג קרקע[מו].

והתור"ג [שם] כת' דעב"פ יוכלו לחזור בהם תוכ"ד, ואף דאי' [נדרים פז.] דל"מ תוכ"ד במגרש, היינו בגוף הגירושין. אבל הכא מהני חזרה מהקנין.

לח. **והפנ"י** תמה דכפות לבד מהני, א"כ אמאי חזר הרמב"ם ושנה כפות וישן.

לט. ולפ"ז אף ישן מהני. [ודוקא לענין 'מהלך' בעינן כפות דוקא].

מ. [ואינו חסרון דוקא בקנין חצר, ובגדרי 'יד'. וה"ה כל היכא דקונה את העבד, יש דין בגירושין שיהא משתמר]. ועיל"פ דאף גט הכתוב על יד העבד, והקנה את העבד בדרכי הקנינים בשטר וחזקה, קנין העבד ל"מ להחשב 'מעשה נתינה' לגט. אלא דיש סברא דכיון שקנה את העבד לא גרע ממונח בידו וברשותו. ומש"ה בעי' שיהא משתמר ואינו מהלך [וצ"ע הגדר בזה].

מא. דהטעם דלא הוי חסרון טלי גיטך בסוגיין, משום דהקנאת החצר הוי נתינה. שהרי אילו לא הקנה את החצר לא היה הגט נמצא ברשותה, דקודם לכן היה הגט ברשותו כשהי' החצר שלו. וע"י הקנאתו עובר לרשותה.

מב. אבל אי המעטפה מונח ברה"ר, ומקנה לה את המעטפה בשאר קנינים, כגון חליפין ואגב. י"ל דשפיר מהני.

מג. **והאו"ש** הביא **דהתור"ג** [הנ"ל] נקט דמהני כה"ג.

מד. **והר"ן** איירי אף בזכיית קרקע [זכין ע"י אחר], והאו"ש למד ממנו בכ"ש היכא דקונה ממש בידה, אלא דיש מקח טעות. [ויל"ד דכה"ג תלי אי בסוף צווחת דהוה מקח טעות. ואי צווחת פשיטא דל"מ. אלא דהאו"ש איירי דאינה יודעת לצווח].

מה. והאו"ש העתיק תי' הר"ן דמהני כה"ג. אך בר"ן שם הביא ב' תי', ולחד תי' הוה מקולי פרוזבול [א"כ בגט ודאי ל"מ].

מו. ועוד הביא האו"ש **דהרשב"א** [לקמן עח.] כת' דלא נחשב חצר משתמרת היכא דהאשה לא יודעת שמונח הגט.

רמט) **אמר אביי מכדי**[מז] וכו' והא מתנה דמדעתה איתא בע"כ ליתא. בפשוטו קושי' אביי דילפי' דומיה דידו וחסר ב'שם' חצר[מח]. ועוד דנו לפרש דהוה חסרון בנתינת הגט, שלא תהא מסיעת בלקיחתו.

והריטב"א [הו' בסמוך] ביאר דבעי ילפותא על חצר שקונה עכשיו, שאינו בכלל דין חצר שהיה לו קודם לכן. ובזה בעינן שיהא דומה ליד במדעתה ובע"כ.

רנ) **שם. הטור** [קמ] נסתפק בשליח לקבלה, האם מהני שהבעל נותן גט בחצר של השליח[מט].

[ושוב הכריע הטור דמסתבר דמהני, והפוסקים דנו מה צד הספק בדבר[נ]. **והאחרונים** הק' דמ"מ הך חצר בע"כ **ליתא** [וכקו' הגמ' גבי שליח לקבלה].

רנא) **שם.** ובפשוטו רבא פליג דנחשב דומיה דידה אף באופן דהוי מדעתה[נא]. [וכ"מ **בתוס'** [ד"ה אטו] דפי' דלא קפיד קרא דלהוי דומיה דיד]. ועוד ביארו **האחרונים** [או"ש א ו] דכלפי הגט נחשב בע"כ, ואף דקנתה את החצר מרצונה, מ"מ עי"ז הגט חל בע"כ.

רנב) **מתקיף לה רב שימי ב"א והא שליחות לקבלה דמדעתה איתא בע"כ ליתא וכו'.** בפשוטו מבואר דשליח לקבלה ל"מ מסירה לידו בע"כ, דקבלתו תלי בדעתו[נב]. אבל **הגר"ח** [סטנסל, ע' לקמן כג:] נקט דגדר שליח לקבלה הוה ידו כידה, ומהני נתינה בידו בע"כ.

ועפ"ז צ"ל דכוונת הגמ' [כאן] דמ"מ עיקר מינוי שליח הקבלה הוה מדעתה[נג].

רנג) **תוד"ה אטו.** ולא גרע משליחות וכו' א"כ הכא וכו' תתגרש מתורת שליחות. צ"ב קו' התוס' דמפורש [ב"מ שם, וכן לקמן עז:] דגט חוב הוא לה, ול"מ תורת שליחות אלא משום יד. וביארו דכוונת התוס' דבסוגיין דנתרצית לקבלו אף בגט שייך תורת לא גרע משליחות[נד].

רנד) **בא"ד וי"ל דדוקא לענין שלא בפניו אמרי' דלא גרע משליחות וכו'.** צ"ב מ"ש. **והגר"ח** [סטנסל] ביאר[נה] דאף גדר 'לא גרע משליחות', עיקר החצר הוה מתורת 'יד'[נו]. והא דאמרי' לא גרע משליחות מהני דוקא במקום שהחצר מצד עצמה נחשב 'ידה' [וחצר שלא בפניו נחשב יד]. אלא דלא הוה דומיה דקנין יד[נז], ובזה ילפי' משליחות שה'יד' יקנה ברחוק ממנה. אבל חצר מהלכת אינה ידה כלל. וכן החסרון דבעינן שיהא ראוי להיות בע"כ הוא חסרון בעצם היד, ובזה לא ילפי' משליחות.

והברוך טעם [בגליונות הקצות ר ה] **כתב ליישב** [קושי' התוס'] דבסוגיין רק מטעם חצר מטעם יד אמרי' דחצירו וגיטו באים כא', אבל אילו מטעם שליחות בעי לזכות קודם בחצר. והוה טלי גיטך.

והאבנ"מ [קלט יב] כת' ליישב דל"מ חצר מתורת שליח, דשליח להולכה שנעשה שליח לקבלה יש חסרון לא

מז. התפא"ש הק' דמשמע דאביי הק' כן דוקא בחצר, והו"ל להק' לעיל אף גבי עבד. [אך בפשוטו הקו' אף אעבד, אלא דשבק ליה לסיים דבריו].

מח. ובס' גרש ירחים הק' דעכ"פ רגע אח"כ הגט מונח בחצר דידה [והוה בע"כ], ותתגרש. ותי' דכבר הוה טלי גיטך מע"ג קרקע.

מט. האם דינו כדין האשה לכל דבר [ואף בחצירו או לד' אמותיו מגורשת].

נ. והקצות [רמד ג] ביאר דחצר [דגברא] משום שליחות, ואין שליח עושה שליח. [וע"פ הגמ' ב"מ יא. דיש חילוק בין איש לאשה, דבקטנה ילפי' מציאה מגט, דחצר דגט הוה מטעם יד. ואילו קטן אינו קונה בחצירו, דחצר דמציאה מטעם שליחות. ואין לקטן]. והקצות נקט דאף איש שהוא שליח לקבלה, גדר חצר הוה מטעם שליח.

נא. והריטב"א כת' דהלכה כרבא כל חצר אתרבי מידה אף מדעתה.

נב. ולפ"ז לכאו' תלי בדעת השליח. אך לשון הגמ' בעל כורחה, דתלי בדעת האשה. [וע"כ היינו במינוי השליחות. וע"ע בסמוך].

נג. וצ"ב דאף חצר, הרי קנתה את גוף החצר מעיקרא מדעת. ויש לדחות דעיקר קנייתו מעיקרא לא שייך לגירושין, ולכן נחשב בע"כ. ועוד יל"ד דמ"מ בידו להפקירו.

נד. [אך יש לדון בזה דהא ליכא מינוי שליחות. וע"ע רשב"א לקמן עז:].

נה. ליישב קו' התוס'. **והאחרונים** דנו לפרש אף כוונת התוס' עד"ז.

נו. והגר"ח ביאר דשליחות דחצר לא דמי לשליחות דכה"ת, דכל שליח עושה הקנין בעד המשלח ומועיל לו, אבל בחצר הקנין נעשה ע"י המשלח הקונה בחצירו. ועצם הקנין נעשה מתורת יד דחצירו כידו לקנות בה. אלא דכה"ג דאינו סמוכה לו לא הוה דומיא דיד ממש, אלא אמרי' דלא גרע משליחות.

נז. דיד אינו קונה אלא משתמרת ובעומדת בצידה [ע' לקמן עז: וב"מ שם].

חזרה שליח אצל הבעל [וכדלקמן כד. וסג:]. ובסוגיין דוקא מהני מתורת יד.

רנה) **ואי בעית אימא שליחות לקבלה וכו'. הראשונים**

הקשו דמ"מ רוב שליחות שהוא רק מדעתה, ומ"מ מהני דחד שליח הוה בע"כ. וא"כ ה"ה חצר מתנה, כיון דחצר דמקודם הוה בע"כ. אף דמצאנו חד חצר דהוה מדעתו נימא דמהני. וכעי"ז הק' **תוס'** [ד"ה איבעית].

והריטב"א תי' בשם **רבו** דחצר ילפי' מידה, ובעי' דומיה דידה לגמרי. אבל שליחות איתרבי טפי אף מדעתה. וביאר דכוונת הגמ' להיפך, דאת"ל דשליחות הוה בין מדעתה ובין בע"כ, א"כ אמאי איצטריך לרבות חצר. תיפו"ל משום שליחות[נח]. ע"כ דמרבי' דוקא חצר בע"כ.

והריטב"א תי' דכיון דיש שום שליחות בע"כ, דמיא ליד. וביאר דאביי הק' דחצר של שעת נתינה לא הוה בכלל קנין חצר דקודם לכן. אלא דיש ילפותא בפנ"ע להקנאת החצר[נט]. וכיון דהוה לימוד בפנ"ע בעי' דומיה לגמרי ליד [מב' צדדים שיהא מדעתה ובע"כ].

אבל שליחות אין חלוק בין שליחות דאב ובין שליחות דאחר, הלכך כיון דאשכחן שום שליחות דהוי על כרחה מתרבי מידה[ס].

ותוס' תי' דכל חצר לא הוה בע"כ, שהרי יכולה להפקירו[סא]. וצ"ב דמבואר בדברי אביי דחצר דמקודם לכן נחשב אי' בע"כ, ודוקא חצר מתנה נחשב אי' מדעתו. וצ"ל דגבי שליחות דמצאנו במקום א' שהוא בע"כ ממש, ומש"ה מהני אף שליח לקבלה דהוה לרצונה. אבל חצר בעלמא אינו בע"כ ממש. ומש"ה ל"מ חצר שבא אח"כ, דבעי רצון גמור. [ותוס' כתבו דסברא זו דוחק[סב]].

רנו) **שכן אב מקבל גט לבתו קטנה בע"כ. הרמב"ן**

ביאר דשליחות האב נחשב בעל כרחה [של הבת], משום דהיא עצמה יש לה יד בגיטין. **ותוס'** הוסיפו דבעל כרחו של אב מתגרשת[סג].

והרמב"ן ביאר דדוקא לענין גט נחשב 'בע"כ'. אבל הא דהאב מקבל קדושיה לא נחשב בע"כ. דאביה במקומה קאי, וכל שנעשה לדעת אביה לא מיקרי בעל כרחה[סד].

והריטב"א [כאן] עמד על כעי"ז שהקשה מ"ש גבי גט נחשב קבלת האב לבת בע"כ[סה], ואילו בקידושין מהני ולא נחשב אישות בע"כ. ותי' דקטנה שאין לה אב מתגרשת ע"י עצמה, ולכן נחשב שהאב מקבל הוא בע"כ. אבל קידושין שאין לקטנה יד לעצמה כלל[סו], נחשב רצון האב כרצונה ודעתה.

רנז) **שם. האו"ש** [גירושין ג יב] דייק דמשמע דהבת עיקר, והאב נחשב 'שליח' לקבל עבורה גט[סז]. ואילו הגמ' [קידו' מד:] מסתפק' האם נערה היא כיד אביה או כחצר אביה[סח]. [ועוד נח' הראשונים בהא דאי' לקמן סד: דידה יתירא זכי, איזה יד הוה יתירא].

והמאירי כת' [למסקנא] אע"פ שמצאנו שליח לקבלה

נח. דילפי' [קידו' מא.] שליחות בגירושין מויצאה והיתה.

נט. יל"פ דבעי' ילפותא דקניית החצר קונה [ואילו חצר בעלמא הוה בדבר שכבר מונח בחצר, וכדברי הש"ך הנ"ל. וקמ"ל דאפ"ה הוה נתינה, וכהפלאה]. א"נ בעי' ילפותא שיחשב ההקנאה מעשה נתינה, אף דאין כאן פעולה בגט. [וכדברי האחרונים הנ"ל].

ס. ואף דשליחות דאדם אחר לא הוי אלא מדעתה, מ"מ אין חילוק בזה ושליחות דאב כשליחות דאחר. משא"כ בחצרה הבאה לה עכשיו מאתו דאין לו שייכות עם חצרה שהיה לה כבר.

סא. ורע"א [בגהש"ס] הק' דעכ"פ משכחת חצר דקטנה שהוא בע"כ, דאינו יכול להפקיר.

סב. ועיל"פ כוונת התוס' דבגמ' אי' דחצר אי' בע"כ, ודוחק לחלק דמ"מ נחשב קצת לרצון.

סג. ומשמע דכוונת התוס' לפרש דמהני שליחות בעל כרח"ו' [של האב, השליח]. [וצ"ב דמה דימוי בע"כ של שליח לבע"כ של משלח. ובעצם כל חצר הוה בע"כ של שליח, וכן מבואר ב"מ יא:].

סד. וכדאי' [קידו' ה.] דכסף באישות לא אשכחן בע"כ. והביא **דתוס'** [שם] פי' [בשם ר"ת] דהאב במקום בתו, וכיון שהוא מדעת האב לא נחשב בע"כ.

סה. ובתוס' כתבו אפי' בע"כ דאב, משמע דס"ל דקבלת האב לבתו לא נחשב בע"כ.

סו. וצ"ב דנערה שאין לה אב מתקדשת ע"י עצמה. ולכן יחשב בע"כ.

סז. ולקמן [סב:] אי' דאיש הוה שליח לקבלה [ונחשב בתורת קבלת גט] שכן אב מקבל גט לבתו. [ויל"ד אי כוונת הגמ' דמקבל עבורה. או דמצאנו אב מקבל]. וע"ע מש"כ האו"ש מהירושלמי.

סח. ובפשוטו לב' הצדדים האב עיקר [אלא דדנו האם הבת

ע"כ, שהרי אב שעומד במקומה וכו' איפשר דהאב לאו שליח מיקרי אלא הרי הוא במקומה לגמרי.

והאו"ש כת' דיד האב עיקר, ואינו מקבל את הגט במקומה[סט].

והאו"ש ביאר דכוונת הגמ' לחדש דשייך גדר בשליחות, דנחשב שהשליח הוא בעלים לגירושין[ע] [ולא רק ידה אריכתא של האשה]. וביאר דס"ד דהגמ' דל"ש גדר מסירות כח הגירושין, דהאיך מצית האשה להקנות אישותה לשליח, ולא מסתבר שיחשב השליח בעל דבר. וס"ד דהגמ' דע"כ גדר השלידות דהוה כמו שהגיע ליד האשה [ויד אריכתא[עא]]. וביאר דמש"ה הגמ' נקטה דכה"ג הוה מדעתה.

והאו"ש ביאר דבזה תי' הגמ' שכן מצאנו אב מקבל גט לבתו קטנה בע"כ, דהאב הוא בעלים על הגירושין אף דאין פעולת הגירושין בו[עב], ובכ"ז עשאתו התורה שיהא הוא הבעלים בקבלת הגט והתרתה לעלמא. וה"נ כשעושה שליח לקבלה, השליח הוא הבעל דבר. ואין נידון כלל מצד האשה [ומש"ה לא נחשב מדעתה][עג].

והאחרונים [אבי עזרי אישות ג יד] **ביארו דבעינן תרוייהו**, דה'יד המתגרשת' העיקרי היא ידה [ובזה האב הוא שליח]. אבל האב הוא ה'בעלים' על ידה, והוא ה'זוכה' בגירושין.

דף כא:

רנח) **תוד"ה על עלה של זית.** דמתקיים, כדתניא בתוספתא וכו'. בפשוטו משמע דהוה סברא דבעי' ע"ג דבר המתקיים. דכיון דבעינן כתב המתקיים [להחשב 'כתב'], בעי' ע"ג דבר המתקיים, שיהא קיום לכתב. אבל בספרי וירושלמי דרשי' דומיה דספר, מה ספר דבר המתקיים.

אבל **הרמב"ם** [ד ג] סתם דכותבין על העלים. וה"ה ביאר דלא סמך ע"ד התוספתא שלא הו' בגמ' דידן. **והאו"ש** [א ו] הוסיף דהתוספתא ס"ל דדרשי' 'ספר'[א], ואילו בגמ' דידן מבואר דלספירת דברים הוא דאתא.

רנט) [במשנה יט.] **על הקרן של פרה ונותן לה את הפרה.** לשון **השו"ע** [קכד ב] ש'מוסר' לו את הפרה, משמע בקנין מסירה [וע"ד הא ראי' קידושין כה: וב"ב עה:], אחזה בטלפה וכו'[ב]. **וההפלאה** [כתו' פו:] הקשה דקי"ל דבהמה גסה אינה נקנית במסירה, אלא במשיכה.

והפנ"י [כ:] נקט דלאו דוקא, ובעינן קנין המועיל בעבד ובפרה[ג]. [וצ"ל דיש משיכה בהדי מסירה].

וההפלאה תי' דאפ"ה קרינן בו ונתן לידה, וכיון שמסר לה[ד] נחשב נתינה מתגרשת בו, וממילא הוא

מהני מדין 'יד' אביה], אבל מדברי **הרמב"ן** [שם] מבואר דעיקר הספק שם מי עיקר.

אך **התה"ד** [כתבים מו] נקט דהבת עיקר [ונפק"מ שכותב 'הרי את', ולא בתך], דהא דהאב מקבל גט של בתו הוא משום דעומד במקומה, כאפוטרופוס ושליח בע"כ. וכת' דאף למ"ד דבטל יד דידה [במקום אביה], מ"מ האב פועל במקומה. דכוותיה אפוטרופוס דיתומין, האפוטרופוס הוה יד יתומין ועי"ז בטל יד דידה. **והמהרי"ט** [אה"ע ו] האריך לחלוק [והאריך בסוגיין].

סט. וכת' סוף דבר פשט הגמרא אינו מובן כלל אצלי, וצריך אני לרב בזה.

ע. וע"ד הא דמבואר [קידו' מג] דלחד מ"ד אין שליח נעשה עד. והביא דברי **הפר"ח** [קכ ג] דמהני נייר של השליח [שליח להולכה], שהוא המגרש.

עא. וכל פעולה שנפעל בו כאילו נפעל בה.

עב. שהוא לא נאסר בקדושיה ולא ניתר בגיטה.

עג. ויל"פ [כעי"ז בקיצור] דהחסרון בע"כ ליתא אינה חסרון מגדרי שליחות, אלא בהא דמהני שאחרים יפעלו במקומה. ואף האב פועל במקומה, שהוא אינו 'מגורש', אלא בעלים על האישות דידה.

והקה"י [קידו' יג ב] כת' דפעולת הגירושין כולל ב' ענינים, הקנאת גופה ופועל היתר. [וכנגד הקנין והאיסור של האישות]. ומצד היתר הגירושין בעי שיגיע ליד האשה, שזהו הגוף שמתירה. ואילו מצד ההקנאה ראוי שיהני לאב, שהוא הקונה.

א. [אף לרבנן]. אך אי נימא דהתוספתא היא ריה"ג דבעי' דומיה דספר ממש, א"כ צ"ל דכל הנך עלים לא הוה אוכלין [אף דהוה מאכל בהמה, לא איקרי אוכלין].

ב. [דלא שייך שתכניס את בפרה לידה. אבל הומ"ל דהכניס לחצירה].

ג. **וההפלאה** הביא דה**ב"י** [קכד] כתב גבי עבד שקנתה העבד בא' מדרכי הזכיה. דצריך להקנות לה כמו בשאר קנינים. [וההפלאה חלק].

ד. וצ"ב אמאי מסירת הפרה נחשב 'נתינה', הא לא נכנס כל הפרה תוך ידה. ואמאי ע"י שאוחז במוסירה נחשב שנתקיים הנתינה [אי לא מהני בגדרי קניני הממון]. [וי"ל דסברא הוא שהדבר מסור לרשותה, ובידה היינו רשותה. [ע' לקמן עז.

שלה. וקנין הגט ל"ד לשאר קנינים[ח]. ותדע דהאשה קונה את הגט בע"כ כשמגרשה, והגט שלה. והרי לא מצינו קנין בע"כ. וע"כ דאין לדמות קנין הגט לשאר קנינים[ו]. וע"ד יסוד **הקצות** [ר ה] דנתינת הגט ל"צ לקנות בדרכי הקנינים, ואף כשנותן איסו"ה מהני.

וכן להיפך אם מקנה לה הגט בחליפין לא קנתה הגט, כיון שלא נתגרשה בו.

אך הביאו **דתוס'** [כתובות לא: ד"ה ר"א] כת' דכיון דמהני נתינה בגט, א"כ פשיטא דמהני לענין ממון[ז]. **והשיטמ"ק** [שם לא. ד"ה והתוס' שלנו הק'] חלק דאין למדין מגיטין לדרכי הקניות[ח].

רס) **שם. והירושלמי** [כאן] מסתפקת מסר לה במוסירה מהו, האם אמרי' דכה"ג נקנה מקח, או דדרשי' ונתן שיהא כולה בידה וכו'. והמפרשים ביארו דהירושלמי ס"ל דמסירה קונה בבהמה גסה, ואפ"ה יש ספק דבגט צריך 'נתינה'. **ורע"א** [שו"ת רכב כג] הביא דהספק האם מהני קנינים בגט. **ורע"א** כ' וביותר י"ל דדוקא במסירה שאוחזת בשערה או באפסר הוי כאוחזת קצת בבהמה ממש, וזה י"ל דסגי במקצתו בידה. [ע"ע קה"י יז ג].

ורע"א הביא דלפ"ז מבואר דבכל נתינת גט בעינן כולו בידה[ט]. [וכ"כ **הנתיבות** [רסח א] דקנין יד וחצר ל"ק אא"כ כל החפץ בתוכו][י].

רסא) **שם. ונותן לה את הפרה. הראשונים** [רשב"א ריטב"א ר"ן] כת' [בשם **הרמ"ה**] דדוקא שנותן לה בפירוש את הפרה, אבל אם אמר הא גיטך אינו במשמע שיתן לה כל הפרה וכל העבד. דבגט גדול קונה את כולה דוקא משום דהוה אוירא דמגילתא [וכדלעיל כ:], אבל בבע"ח לא נחשב אויר המגילה [דמה שנשאר הוא העיקר]. אך **הרשב"א** סיים **דבירושלמי** לא משמע כן, אלא כל שנותן לה סתם הכל שלה.

רסב) **בשלמא יד עבד לא אפשר למקצייה אלא קרן לקצייה וכו'. הפנ"י** הק' דאף בלא קציצה יכול להקנות רק חלק מהעבד, וכן בפרה ישייר לעצמו את שאר הפרה [בלא קציצה]. **וכמו** [לעיל כ:] שמשייר לעצמו חלק מהנייר, מלבד בין שיטה לשיטה[יא].

והאחרונים [תורת גיטין] כת' דלמסקנא י"ל דאף כה"ג חשיב מחוסר קציצה, דאם נשאר הפרה לבעל. עומד ליקצץ [לאחר הגירושין] שהאשה תטול את הקרן. [וע"ד הא דאי' לעיל כ: דע"י שמשייר נחשב ב' וג' ספרים].

אך הק' לס"ד דהגמ' אמאי פשוט שצריך לקצוץ, דהגמ' עדיין לא ידעה הך דרשא. א"כ נימא שישייר לעצמו שאר העבד [בלא קציצה].

והפנ"י תי' דחסר בבריתות, כיון דהגט אגוד גביה הבעל[יב]. והא דאי' דמשייר הנייר שבין שיטה לשיטה, היינו משום שיכול לקוצצו. אבל באופן

וב"מ נו:]. אלא דגבי קנינים בעינן קנין דאלים טפי [ע' תוס' קידו' כה:]. אבל נתינת הגט סגי נתינה כל שהוא].

ה. והפלאה הביא דברי **הר"ן** [ושא"ר לקמן עז:] דל"מ קנין אגב בגט, והביא מדבריו דאין ענין בין נתינת הגט לגדרי קניני ממון. אבל **התור"ג** [קלט טו] כת' דאף דל"מ קנינים בגט, משיכה והגבהה הוה בכלל ידה. והביא דכ"מ **ברשב"ם** [ב"ב פה] דהא דמהני [לקמן עח.] קלתה תלויה בה הוה משום הגבהה.

ו. ועוד הביא דלדעת **הש"ך** [רב ג הו' בע"א] ל"מ קנין את החצר ומה שבתוכו בבת א', ואילו בגט מהני גירושין כה"ג [בע"א ולקמן עז:].

ז. דרש"י [כתובות שם] מבואר דבעינן גדר הגבהה על הגט. ותוס' הק' דאין צריך שום ראיה דידו קניא ליה, דפשיטא דונתן בידה אמר רחמנא.

והרמב"ן [שם] פי' דברי רש"י דהנידון אף לענין גט [אי צריך ידה מוגבהת. וכ"כ המגיני שלמה ופנ"י בתי' הב']. וע"ע קצות [שנא א] דדן משום מיגו דלענין שבת.

ח. והשיטמ"ק ביאר דלא מצינו בדרכי הקניות אלא הגבהה ומשיכה ומסירה, וגדולה שבכלם ההגבהה [דהדברים שדרכן שאינם נקנין אלא בהגבהה], הילכך אין למדין מגיטין לדרכי הקניות. והביא דאפי' ידו **פרש"י** [שם בע"ב] משום דידו של אדם כד' ע"ד. **והמגיני שלמה ופנ"י** [שם] כת' כן [בתי' הא'] בדעת רש"י דלא ילפי' קנינים מגט, דגט הוה בע"כ.

ט. והאחרונים דנו דקנין יד האם בעי כולו בידו, וכמו חצר. וע' קצות ונתיבות רסח.

י. [וכ"כ בתור"ג קלט ו, וכ"כ המקנה קידושין כו.].

יא. ולכאו' יש לחלק בין היכא דמשייר את העיקר להיכא דמשייר דבר מועט [ע"פ סו"ד התוס' לגבי מחוסר קציצה]. דהיכא דמשייר דבר חשוב חסרון כריתות [דלא מסר את עיקר הגט]. ועוד הביאו דברי הרמב"ן [הו' בסמוך] דכה"ג נחשב נתינה אחריתי. וכיון דהוה גט שלם ל"מ בזה נתינה במקצת.

יב. ויל"ע לפ"ז היכא דמקנה שאר הבהמה לאדם אחר [ואינו אגוד אצל הבעל], י"ל דמהני.

דל"ש לחתוך א"כ אגיד גביה ופסול. [וע' תוס' סוד"ה יצא].

והתור"ג תי' דכל החסרון בדבר שיש רוח חיים. דכיון דיד וגוף צריכים זל"ז, וא"א שיהא זה בעלים על היד וזה על הגוף, ע"כ נחשב שותף בכל העבד. והרי יש לבעל חלק במקום כתיבת הגט. [אבל בחפץ אחר יכול לשייר לעצמו[יג]].

רסג) **יצא זה שמחוסר קציצה וכו'. הרמב"ן** הק' ד'מחוסר' קציצה משמע דא"א לגרש בלא קציצה[יד], והא הכא אפשר לתת לאשה את כולה. א"כ אף כשקוצץ יהא כשר.

והרמב"ן כת' דבשלמא מחובר גמור א"א לתתו מחובר. [וצ"ב מ"ט ל"מ. ומדברי הרמב"ן משמע דהוה חסרון בנתינה. ע' בסמוך דין מחובר בגט]. אבל תלוש גמור [כגון קרן פרה, וכן לחתוך מקלף גדול] אמאי נחשב 'מחוסר' קציצה.

והרמב"ן כת' דאיכא למימר דקרן פרה הוא גזירה משום מחובר גמור.

והרמב"ן תי' עוד דמ"מ כיון דעתו ליתן לה הפרה מיקרי מחוסר, דהאיך נתינה אחריתי היא, ונתינה זו א"א בלא קציצה. והביא **מרב האי גאון** לחלק בין היכא דמתחילה היה דעתו לקצוץ דפסול, אבל קצצו אח"כ כשר[טו]. והרמב"ן כת' ומיהו גבי פרה המשנה סתמא פסלה בכל אופן, דאפי' אם נתן דעתו לתת כולו ל"מ, שהרי שיורו חשוב אצל הכל ושמו עליו בפנ"ע.

והרשב"א הביא מעלה של עציץ [בסוה"ע], דחיישינן שמא יקצוץ, ואף שלא היה דעתו מתחילה לכך, דאמרי' דנתגלה בגוף הדבר שדעתו לקצצו, אבל קלף אינו בגופו.

והריטב"א דן דכשמת העבד או פרה כשר, דכיון שמת מה שנשתייר אצלו אינו עיקר. עי"ש שדן כשהמיתן בידים.

הר"ן [יא. בדה"ר] דן כשהאשה עצמה כותבת גיטה, הרי מחוסר כתיבה הקנאה ונתינה, ואמאי כשר. וכתב דמתוך הדוחק י"ל דהקנאה דאינה מעשה בגופו של גט לא מקיר מחוסר מעשה.

רסד) **רש"י ד"ה לא אפשר.** ואינו רשאי לחבל בו, ואם חבל בו יצא בראשי אברים[טז] וכו'. **הרש"ש** הקשה דכיון דיצא לחירות[יז], א"כ הגט אינו שלו [והרש"ש בקו' נקט דאף היד יצא לחירות][יח]. והרש"ש כתב דאולי כיון דיצא לחירות ע"י אבר זה, ולכן שייך היד לאדון[יט].

רסה) **תוד"ה יצא.** פ' רבינו שמואל דוקא בע"ח או מחובר וכו'[כ]. **הריטב"א** ביאר כיון דמשייר אצלו העיקר שיש בו חיות. ונשתנה שמו עליו דמעיקרא חי והשתא אין לו חיים.

רסו) **בא"ד ונחלקו עליו גדולי הדור וכו'. והרמב"ן** כתב דראיה דנחשב מחוסר קציצה אף במקום

יג. אף באופן שא"א לחותכו. [ויל"פ כוונתו דאף המשייר בין שיטה לשיטה ובין תיבה לתיבה, א"א לצמצם לחתוך את כל חלקו של בעל].

יד. וכת' שלא מצא בתלמוד יצא זה שמחוסר אלא כשא"א לעשות ממנו אותו מעשה בחסרון הדבר.

טו. אבל בתוס' מבואר דלא תליא בכוונתו אלא האם קצצו לבסוף.

טז. ורש"י סיים אלמא אינו רשאי לחבל בו. ומבואר דלמד מיציאת ראשי אברים דאין לאדון זכות לחבול. [ולא אמרי' דהוה כשורו וחמורו]. **והמהרצ"ח** הק' תיפו"ל דקי"ל [ב"ק פח.] דעבד אחיו הוא במצוות. [אך יש לדחות דהיינו כלפי אדון מעלמא. וע"ע תוס' לעיל יב: ב' תי' אי האדון מתחייב בחבלתו כלל].

יז. יל"ד אי כוונתו למ"ד [לקמן מב:] דאין צריך גט שחרור [וממילא יצא]. או אף למ"ד דצריך גט, עכ"פ פקע ממנו זכות הממון ממילא.

יח. והרש"ש דן דאפשר דהאבר הנחתך ממנו אסור בהנאה כדין מת. ובאיסו"ה לא שייך גזילה, ומש"ה כתבו על אה"נ כשר [אף דאינו שלו]. אך הרש"ש הק' דבגמ' [ב"ק פה] משמע דאבר מהחי מותר בהנאה. [וע"ע מהרי"ל דיסקין קו"א קפח. אך ע' משנ"ל [אבל יד] דהביא מהראשונים דאסור בהנאה. ואכמ"ל].

יט. ומשמע מדבריו דהוה סברא דנחשב שהאדון שילם על חבלה זו [וצ"ע]. **והאחרונים** דנו דלכאו' הסברא הפשוטה דע"י שחבל בראשי אברים יש 'יציאה', ועי"ז גוף העבד יצא לחירות. אך מנ"ל דהיד יצא. [אלא דילפי' מהא דאינו רשאי לחבול. אך לא ילפי' דהאדון אינו בעלים על הבשר באופן שאדם אחר חבל. א"כ ה"ה כשהאדון חבל].

כ. והרמב"ן ביאר דהתולש מבע"ח נחשב עוקר דבר מגדולו, וכמחובר דמי. [והביא כדאי' שבת עד:] התולש כנף מן העוף חייב [משום תולש], אך הרמב"ן דחה משום גוזז [וכת' דהרי חייב משום גוזז אף לאחר מיתה, אף דליכא תולש. וכת' אפ"ה לענין גט נ].

דלא הוה מחובר דהא קרן פרה יכול לתת את כל הפרה, ומ"מ נחשב מחוסר קציצה [וע' מה שהו' לעיל בגדר 'מחוסר' קציצה]. והרמב"ן הביא **י"מ** דלא אמרו כן אלא בבע"ח דנחשב עוקר דבר מגידולו, וכמחובר דמי[כא].

והריטב"א כת' דדוקא יד של עבד וקרן של פרה וכיו"ב נחשב מחוסר קציצה, דמה שמשייר אצלו הוא העיקר, שיש לו חיות. וכיון שמה שנשאר נשאר בחיותו זהו העיקר ומשו"ה חשיב מחוסר קציצה[כב].

והריטב"א דן היכא דאח"כ מתה הפרה והעבד, דהנשאר אינו בחיותו, ולא נחשב מחוסר קציצה. א"כ חותכו ונותן.

והריטב"א נסתפק דאפשר אפי' שהמית בידים, כיון דמעיקרא אפשר לקיים קרא כפשוטו, ואף עכשיו אין חשיבות בחלק א' יותר מהשני. אך כת' דיל"ד ולאסור היכא דהיה בדעתו לשיירן, אף אי מתו מאליהן, דלא היה ראוי לגרש בו. אך קרן פרה וכדו' כי הא ודאי כשר כה"ג.

רסז) **בא"ד אבל כשאינו נקוב משמע דאפי' יקטום כשר**[כג], **וכ"פ הר' שמעיה וכו'. וכ"כ הטור** [קכד ה] בשם **העיטור.** [ותוס' בסמוך הביאו לדעת ר"ת דנקוב לאו דוקא].

רסח) **בא"ד וכן ר"ת היה מחמיר וכו' דאין דרך לשוברו וכו' וה"ה עציץ שאינה נקוב. והקרבן נתנאל** [כ] דייק מדברי **הרא"ש** דלר"ת רק מדרבנן נפסל כשקצץ כשאינה ממחובר [והביא כן מה**ב"ח**]. ועפ"ז תי' דלא גזרו בעציץ שאינו נקוב שמא יקטום, דהוה גזירה לגזירה[כד].

רסט) **בא"ד ועוד אור"י דמסתבר דל"ק אלא בפסיקת יניקה וכו' אבל במשיכת העציץ ל"ק דאכתי חשיב מחוברין.** משמע דהוה חסרון במסירת הגט, דאין כאן משיכה. **הבי"ש** [קכד יב] כתב דאם עשה קנין חזקה מגורשת [דקונה עי"ז][כה].

אבל **הריטב"א** דייק דמהני נתינת העציץ בלא פסיקת יניקה. וביאר דהתירו דאע"ג דחשיב כמחובר כיון דאפשר לקיים קרא כפשטיה מהני [ולשיטתו בגדר פסול מחובר ע' בסמוך].

רע) **שם. הר"ש איגר** [בשו"ת רע"א רכא ז] הק' מנ"ל פסיקא להו לתוס' דצריך ליתן בפסיקת יניקה. הא יכול להקנות את העציץ בשטר או חליפין ותתגרש בו. וכתב דמבואר בתוס' דל"מ קנינים בגט, ודוקא ונתן בידה[כו].

אבל **התור"ג** דייק מתוס' לאידך גיסא דמבואר דמהני משיכה או הגבהה בגט[כז], ולא תליא בנתינה בידה דוקא[כח]. ותוס' כת' דדוקא משיכה והגבהה ל"מ, דצריך פסיקת יניקה. אבל שאר קנינים י"ל דמהני. [וכן נקט הבי"ש הנ"ל דמהני שהאשה עושה חזקה בזרעים שבעציץ].

והתור"ג [כאן וקלט א] חילק בין קניני מטלטלין לקניני קרקע.

והקה"י [יז ח] הקשה דמ"מ כשמונח בחצירה יקנה בלא פסיקת יניקה, לצד דקרקע נקנה בחצר.

רעא) **בא"ד וקמ"ל נמי אע"פ שצריך ליתן בפסיקת יניקה לא נחשב מחוסר קציצה. והר"ן** ביאר דאע"ג דלענין שבת תולש הוא, לענין גט אינו מחוסר תלישה. [משמע דגדר מחוסר קציצה הוא דוקא היכא דהוה ע"י מעשה. ואילו הכא הוה שינוי בהגדרה ובדין. ולא הוה מחוסר מעשה].

רעב) **בא"ד ויותר נחשב מחובר קלף גדול מעפר עיר הנידחת וכו'. הרשב"א** חלק דהתם לאו משום

כא. **והרמב"ן** האריך לדון דא"כ כל גוזז בשבת יתחייב משום תולש, וכן דן בהל' בכורות.

כב. ומש"ה דוקא עציץ נקוב אבל שאר תלוש אינו פוסל.

כג. וכ"מ **רש"י** [כב.] שמא יקטום מן המחובר. [והראשונים הק' סתירה בדבריו].

כד. וכן הקשה **רע"א** על תוס', דמאחר שהביאו ראיות להכשיר וראיות לפסול בקציצת דבר תלוש אמאי לא תי' דפסול מדרבנן, ולא גזרי' שמא יתלוש.

כה. אך הביא דתליא במח' אי נתמעט גט במחובר. [**והאו"ש** [א ו] תמה דקנין חזקה דהאשה הוה טלי גיטך].

כו. **והר"ש איגר** הקשה **דבתוס'** [לעיל יג. ד"ה תנו] משמע דמהני שאר קנינים, שדנו דיהני מעמ"ש להקנות את הגט.

כז. אלא דמשיכת עציץ מחובר לא נחשב משיכה.

כח. **והקה"י** [יז ה] דחה דלדעת **רש"י** [כתובות לא] [למש"כ השיטמ"ק שם] בכל נתינת גט בעי ג"כ משיכה או הגבהה.

מחוסר תלישה לחוד קאמר, דוכי יקבוץ קרקע עולם עד התהום. וא"נ העפר יונק זה מזה וכעוקר דבר מגידולו הוא. **והריטב"א** כת' דתולש עפר ממקומו מה שנשאר עיקר והשאר טפל. ועוד דמחובר גמור בעיקרו בקרקע עולם[כט].

והריטב"א כת' דהיכא דכתב גט ע"ג אילן ואח"כ מת, עדיין פסול. דמ"מ מחוסר תלישה או חפירה[ל] [ע"פ הגמ' סנהד' מו.].

רעג) **בא"ד ולר"ת דוקא נחתך מקלף גדול וכו' אבל חותך דבר מועט וכו'. והרשב"א** כת' דהקוצץ ממנו דבר הבטל לגבי הגט לאו מחוסר קציצה קרינן ליה[לא].

והרמ"א [קכד ג, וסה"ת בב"י] כת' דדוקא היכא שנחתך הרבה, יותר מכדי כתיבת הגט, דמה שחותך הוא העיקר.

רעד) **בא"ד כדאמרי' גזייה לזמן וכו'.** [ואף שהוא קודם נתינה]. **והר"ן** הביא **דרב האי גאון** חילק דדוקא כשהיה דעתו לגזוז פסול, דנחשב מחוסר קציצה. אבל התם בשעת כתיבה לא היה דעתו לכך[לב]. [אך משמע דתוס' לא חילקו בזה].

ויש שפי' דהיכא דכתב גט על נייר, נחשב כל הנייר 'גט' [והשאר אוירא דמגילתא], אבל היכא דדעתו לחותכו. א"כ ייחד רק מקצתו להחשב 'גט'. והשאר עומד לחתך.

והפוסקים [ע' פתח"ת קכד ח **ותור"ג**] אי אף באופן שהיה דעתו לגזוז אחרי הנתינה יפסל. [דהא תוס' הוכיחו מהא דנחשב ב' וג' ספרים. וכן דנו תוס' דנחשב מחוסר קציצה משום רווח שבין שיטה לשיטה].

רעה) **ורבנן וכו' ספר לספירת דברים הוא דאתא. אבל בירושלמי** אי' דרבנן דרשי' מה ספר שהוא תלוש. ובפשוטו נקטו הראשונים דהבבלי פליג [וע' בסמוך]. אבל **הרשב"א** כת' דדרשי' תרווייהו.

רעו) **סד"א וכו' אף יציאה נמי בכסף וכו'. פרש"י** שהבעל אומר הילך פרוטה והתגרשי לי בה. [ועד"ז כת' רש"י בכ"מ]. **והאחרונים** העירו דל"ש בזה [שהבעל משלם] כסף תמורה [ותשלום על האישות], ול"ד לשאר קנין כסף שהקונה משלם ואילו הכא המקנה משלם. [ותקנה עצמה אגב זוזי].

וצ"ב אמאי לא נקטו שהאשה תיתן מעות, לקנות עצמה [כמו עבד שקונה עצמו במעות]. ולכאו' מבואר דדבר פשוט דבעינן ושלחה, ולא שהיא תעשה מעשה לקנות את עצמה.

רעז) **תוד"ה ת"ל.** וא"ת וכו' אין בכלל אלא מה שבפרט, וי"ל דונתן חזר וכלל וכו'. **ותוס'** [סוכה כד:, סוטה יז:] הביאו דבמגילת סוטה אי' [סוטה יז.] אין כותבין לא על הלוח ולא על הנייר ולא על הדיפתרא אלא על המגילה, שנאמר בספר. ותוס' תי' דגבי סוטה הוה כלל ופרט [דכתיב וכתב את האלות בספר], אבל הכא ונתן בידה חזר וכלל. ועוד תי' [תוס' סוטה] דקרא יתירא דריש [בסוגיין], משום דכתיב תרי זימני וכתב לה ספר כריתות. **ותוס'** [סוטה] הביאו דהירושלמי הק' כן, ותי' דשאני מגילת סוטה דכתיב 'ב'ספר. וכת' דגמ' דידן מבואר דלא כן[לג], דאמרו לו אי כתיב בספר כדקאמרת, כל דבר תלוש מלבד מבעל חי[לד].

רעח) **תוד"ה שלא תלכי.** תימה הא אם מת אביה או מכר וכו' וי"ל דכל יוצאי חלציו קרוים בית אביו. **המפרשים** הק' דתוס' לא תי' על הקו' דמכרו לאחר[לה]. וכה"ק **הרשב"א** [בסו"ד] דמכרו מאי איכא למימר.

והמהרש"א [עירובין טו:, סוכה כד:] כת' דאפשר שיקנה

כט. וצ"ב לשון במדוייק. עכ"פ מסתבר דעפר נחשב גוף הקרקע, ובזה הוה מציאות אחר מעפר תלוש. משא"כ קלף דהכל מטלטלין. [וצ"ע דברי תוס'. ויתכן דלתוס' הגדרת תולש תליא במקום גידולו, ולא בשם מחובר. והחופר בשבת אינו חייב משום קוצר או גוזז].

ל. אך כת' דקורה שקועה בארץ לאו כלום הוא. ועוד הביא מח' לענין תלוש ולבסוף חיברו. [ע"ע בסמוך].

לא. **והרשב"א** ביאר דבעציץ כשקוטמו נתגלה שעמד לקצוץ [כלפי גט זה]. אבל הכא לא שינה בגוף הקלף.

לב. **והגט פשוט** [קכד יז, הו' בפתח"ת שם ח] נסתפק האם תלי בדעת הבעל או דעתו של סופר. [ומסיק להחמיר בכל אופן].

לג. **ותוס'** [סוכה] קיצרו דאין לחלק בין ספר לבספר. [ולכאו' כוונתם ע"פ הגמ' דלשון בספר הוה כמו לדבריו דריה"ג].

לד. **והשפ"א** [סוטה] חילק בין בְּספר [בשוא] לבַּספר [בפתח], דבסוגיין אמרי' אי כתיב בְּספר, ואילו בסוטה כתיב בַּספר הידוע, מגילה דוקא.

לה. **והקוב"ש** [קידו' כו] תי' דל"ק כלל ממכר, דדבר תלוי בדעתו אכתי הויא אגידא גביה, שאם לא ירצה לא ימכור.

בית אחר[לו], ואסורה בה. [וכ"כ **המשנ"ל** [ח יג] דליכא קו' כלל ממכירה][לז].

והש"ך [יו"ד רטז יב] כת' דכוונת התוס' דמ"מ אסור לילך לכל בתים של יוצאי חלציו, ואפי' ימכור בית זה.

והרשב"א תי' דאיירי כשאמר שלא תלכי לבית זה של אביך, ולכן אסור בו אפי' מכרו. והקשה [כתוס'] דמ"מ אפשר שיפול הבית. וכתב דלא חיישינן לנפילה, ודוקא כשתלה בכל ימי חיי פלוני הוה כריתות [לקמן פג:], דמיתה שכיחא. א"נ אפי' נפל אסור לדרוך במקום זה.

והרשב"א הביא שה**רמב"ם** [ח יא] סתם דבית אביך אינו כריתות. **והרשב"א** ביאר דדעת הרמב"ם דלא נחשב כריתות. דמה שנאסר לא הותר לעולם, ועכשיו אינה מותרת בבית אביה אלא בבית נכרי, והוה כמו ע"מ שלא תאכלי ככר זו, שכל שהככר בעולם אסורה בו. אע"פ שנשרף הככר והלך לו. [וע"ע ר"ן לקמן פג:].

והגר"ח [סטנסל קנב] ביאר דנח' הראשונים בגדר החסרון כריתות, דהרמב"ם ס"ל דכיון דעצם הגירושין תלויין בתנאי, והתנאי קיים לעולם, ולכן נחשב חסרון בעצם הגירושין, אף אם יש זמן שאינה יכולה לעבור על התנאי. והתוס' ס"ל דהחסרון הוא במה שנאגדת בו בפועל, דהגירושין חלו מתחילה אלא מה שאגודה בו מבטלת את הגירושין. ולכן כשבפועל אינה נאגדת אין חסרון[לח].

פסול מחובר

רעט) **משנה. אין כותבין במחובר לקרקע. רש"י** [במשנה ולעיל ט: ד"ה האיכא] כת' דמחובר פסול דכתיב וכתב ונתן, דמחוסר קציצה. וכ"כ **הרמב"ם** [א ו]. מבואר דליכא פסול בעצם הוא דמחובר, אלא שצריך לתלוש ולתת.

והראשונים הק' אמאי ל"מ להקנות את האילן והקרקע ותתגרש בו[לט]. **והרא"ש** כת' דל"מ מחובר דבעינן ונתן בידה.

והאחרונים נקטו דלדעת הנך ראשונים אה"נ מהני[מ]. ותוס' [לעיל] כת' דעציץ נקוב צריך ליתן בפסיקת יניקה, שיחשב משיכה והגבהה. אבל מעיקר הדין מהני גט מחובר.

אבל **הראשונים** [רמב"ן וכו'] הביאו **דבירושלמי ותוספתא וספרי** אי דרבנן דרשו 'ספר', מה ספר שהוא תלוש אף כל שהוא תלוש, דגט מחובר פסול[מא]. אך **הראשונים** הביאו דבגמ' דילן [לעיל] אי' דרבנן דרשי' ספר לספירת דברים הוא דאתא, ולא דרשי' הכי.

והרשב"א תי' דלא פליגי, ומדאפקיה בלשון ספר ממעטי' מחובר. אף דדרשי' לספירת דברים.

ועוד **פי' הראשונים** [תוס' רא"ש, י"מ ברשב"א] דדרשי' ונתן בידה, דבר הניתן מיד ליד, דהיינו תלוש[מב]. [וע"ד הא דאי' ב"מ נו:]. ומש"ה אף היכא דמקנה את גוף הקרקע, הא אינו ניתן מיד ליד.

והריטב"א הק' דהתם דרשי' הכי משום דשני קרא בדיבוריה, דהו"ל למיכתב או קנה מעמיתך מאי 'מיד', דוקא דבר הנקנה מיד ליד. אבל הכא לא שני קרא בדיבוריה[מג].

והריטב"א כתב דצריך לקיומי קרא כפשטיה 'ונתן בידה', וא"א לתתו בעודו מחובר בידו של חבירו ממש אא"כ קצצו. [ועפ"ז כתב דבעציץ מהני כשעדיין מחובר[מד], כיון דראוי לתת לו כפשטיה דקרא].

לו. והמשנ"ל כת' שיחזור ויקנה בית זה. וביאר דסוף סוף שייך שתעבור אח"כ על התנאי [אף דאינו עומד לכך שיחזור ויקנה].

לז. וצ"ל דתוס' [כאן] נקטו מכרו אגב. והש"ך הק' בזה.

לח. **והאחרונים** הביאו דעד"ז נח' להיפך, היכא דתלה תנאי לזמן גדול. דה**טור** [ס"ס קמג] כת' דאפי' הרחיב יותר מכדי חיי אדם נחשב דיגיע זמן של כריתות. **והב"י** חלק דדוקא זמן שיתכן שיחיה, ולא אלף שנה.

לט. **והרמב"ן** הק' דדמי למניח גט בחצירו וכתב לה מתנה עליו [לעיל בע"א]. והביא דמבואר דאפ"ה פסול. ואילו מחוסר קציצה פסול אחר הוא ואתלוש נמי קאי.

מ. [ואינו חסרון 'מחובר'].

מא. **והחזו"א** [שם] הק' דא"כ נימא דצריך ספר משעת כתיבה. והיאך מהני על עלה דעציץ נקוב, ונותנו ע"י פסיקת יניקה. מ"מ אינה ספר בשעת כתיבה.

מב. **והבי"ש** [קכד יב] חידש דלפ"ז מהני עציץ נקוב, דהוה דבר הניתן מיד ליד. [ודוקא לטעם הרשב"א לא דמי לספר].

מג. **והריטב"א** הוכיח דמשום דשני הוא, דאלו בדוכתא אחריתי [לקמן עז.] דרשי' 'בידה' לרבויא, גגה חצרה וקרפיפה מנין ת"ל ונתן בידה מ"מ.

מד. [ומשמע מדבריו דלתי' מיד ליד ל"מ עציץ. אך י"ל דעכ"פ לא גרע מעבד].

רפ) **שם. הריטב"א** [הנ"ל] הק' דאת"ל נתמעט מחובר, א"כ מ"ש הא דכותב ע"ג יד עבד[מה]. והא עבדים הוקשו לקרקעות לכל דבר[מו].

והאו"ש [א ו] כת' דלטעם הירושלמי דקרקע נתמעט משום דלא חשיב 'ספר', יל"פ דה"מ במחובר לקרקע. אבל כל העבד כולו יכול להקרות 'ספר' וכל העבד בכללו אינו מחובר לשום דבר[מז].

והאו"ש חידש עוד דדוקא בדינים התלויים בחשיבות ממון הוקשו עבדים לקרקעות[מח].

רפא) **שם. הרמב"ן כתב דלמאן דממעט מחובר דלא איקרי ספר, היינו כשנותן לה אילן וקרקעו** [דאל"כ הוה מחוסר קציצה]. **וביאר דדמי למניח גט בחצירו וכתב שטר מתנה עליו** [בע"א]. **אלא דגזיה"כ דמחובר פסול.**

ובפשוטו כוונת הרמב"ן דמתקיים דין 'נתינה' ע"י הקנאת הקרקע. אבל החזו"א [קמז עבדים יז] **ביאר דכוונת הרמב"ן מגדרי חצר, שמקנה את החלק התחתון שבאילן, ועי"ז מקנה בחצר את שאר האילן.** [ע' בסמוך].

אבל מדברי רש"י ורמב"ם מבואר דבה"ג לא חשיב 'נתינה', ואין היכי תמצא שימסור לה במחובר. ולעולם חשיב טלי גיטך. והאו"ש [א ו] **ביאר דכל הקנאת קרקע הוה טלי גיטך. דבקנין חזקה הבעל הא לא עביד ולא מידי[מט], וכן בשאר קניני קרקע ליכא נתינה.** [והאו"ש הק' דעב"פ יוכל להקנות קרקע בקנין חצר[נ], ע' בסמוך].

והאבנ"מ [קלו ג] כת' דלכאו' משמע דצריך נתינה ממש, ול"מ קנינים בגט. אך הק' דלדעת רש"י [לקמן עז:] מהני קנין אגב בגט, וב"ש דיהני קנין חזקה דאלים טובא[נא]. וכת' די"ל דנחשב טלי גיטך אף ע"י קנין חזקה [שהאשה עושה מעשה הקנין[נב]].

בשחרור עבדים – ובגמ' [לעיל ט:] מבואר דמחובר פסול אף בשחרור עבדים, דהוקש לה לה מאשה. אך **האחרונים** [ס' מכתב מאליהו ו א, תור"ג ט:] **דנו אי יש חסרון טלי גיטך מע"ג קרקע בשחרור עבדים[נג]. וביארו אף דהוקש לענין 'פסול' מחובר, לא הוקש לענין עיקר גדרי הנתינה[נד]. אך כ"ז לצדדים** [הנ"ל] **דגדר פסול**

מה. והב"ח [יו"ד ו] הק' דגבי שחיטה מבואר דל"מ בצפורן וקרן מחובר. ואילו בגט מהני כתבי על קרן פרה [ונותן את הפרה], אף דגט מחובר פסול. והב"ח תי' דגבי גט נתמעט מחובר משום דהוה מחוסר קציצה, ודרשי' וכתב ונתן יצא מחובר. וכשנותן לה הפרה אינו מחוסר קציצה. אבל גבי שחיטה כתיב 'ויקח', שהדבר ששוחט בו יהא תלוש בעינן שיקחנו בידו וישחוט בו. וציפורן ושן קבוע בבעלי חיים איננו לוקח בידו כששוחט בו. **והאו"ש** הביא דאף בע"ח פסול לשחיטה, ע"כ דהפסול אינו משום דין קרקע [דאי' ע"ז מו דבהמה איקרי תלוש]. [**ורע"א** [שו"ת נא] חילק דאדם איתקיש לקרקע [ע' רש"י ותוס' קידו' ז.], משא"כ בע"ח].

מו. [וכדאי' ב"מ נו: דקרקע נתמעט מאונאה דדרשי' דבר הניתן מיד ליד, ועבדים הוקשו].

מז. ואף בקרקע החסרון משום דמחובר לקרקע עולם. [ואינו מתייחד 'שם' ספר לכל העולם יחד]. אך בפשוטו כוונת הירושלמי דמחמת חשיבות הקרקע לא מקרי ספר, וה"ה עבדים דהוקשו לקרקעות.

[ולדברי האו"ש יל"ד אי עציץ נקוב נחשב ספר. ואף דיש לו שם קרקע ע"י יניקתו, הא אינו מחובר ממש לקרקע. או דגדר עציץ נקוב דנחשב מחובר לקרקע ע"י היניקה [ומש"ה צריך ליתנו ע"י פסיקת יניקה]. ול"ד לעבד דיש לו חשיבות קרקע מצד עצמו].

מח. דבחשיבות ממון חשובים עבדים כמו קרקע, לענין אונאה ומעילה ושבועה וקנין [וגזילה]. אבל במידי דאינו תלוי בממון, כמו הכשר ושחיטה לא הוקשו. והאו"ש ביאר דהוה ענין דתיי שאינו שייך אל חשיבות ממון. ואף גט לא תלי בממון, ואף דכתיב ספר הא כתבו על איסורי הנאה כשר. ומש"ה כותב על ידו של עבד ונותן לה העבד, דאינו כקרקע בזה.

מט. אך הביא דה**בי"ש** [קכד יב] נקט דמהני קנין חזקה בעציץ נקוב להתגרש. [ואין בזה חסרון טלי גיטך, כיון דהקנין תלי ברצונו]. והאו"ש תמה דאף כשנוטלת מהקרקע ממש הא בלא רצונו שתזכה לא זכתה בנייר, ואפ"ה לא נחשב 'ונתן'. וצע"ג. [אך הגר"ח סטנסל חילק דהיכא דהאשה נוטלת הגט בידה ממש, מונח בידה בלא קנין הבעל. משא"כ בקניני קרקע].

נ. ו**האחרונים** דחו דקרקע ע"ג קרקע לא נחשב מונח בחצר [דכל חלק מהקרקע נחשב מונח במקומו], ול"מ קנין חצר. [ודוקא במחובר לקרקע, הגדר דנטפל לקרקע, ונקנה בקרקע. וכן בעבדים משכח"ל קנין חצר].

נא. ו**החזו"א** כתב די"ל דקרקע גרע דאינה נתינה כלל, אבל טלי גיטך הוה נתינה, אלא שאינה מידו.

נב. ול"ש בזה מסירת הבעל. משא"כ קנין אגב, דתלי בהקנאת הנותן. ו**התור"ג** [קלט טו] כתב דאף למ"ד דמהני קנינים בגט, היינו רק קניני מטלטלין דנחשב בידו, אבל לא קניני קרקע.

נג. [ע' מה שהו' לעיל י. ויג.].

נד. ועוד כת' ה**אבנ"מ** [קלט יב] הצד דמהני בעבד, דיד עבד כיד רבו וגיטו וידו באין כא', ונחשב שהגיע הגט מרשות האדון לעבד. [וע"ד הא דמהני [לעיל בע"א] בחצר האדון והקנאתו]. [ועפ"ז י"ל דכ"ז בגט מטלטלין המונח ביד העבד, אבל גט מחובר לקרקע לא יהני אף בשחרור עבדים].

מחובר הוה מטעם אחר. אבל לפשטות דברי רש"י והרמב"ם דגדר החסרון משום דבעי' ונתן, א"כ מבואר דאף בשחרור עבדים יש בזה פסול[נה].

ועוד דנו **הראשונים** [רשב"א קידו' ב., שו"ע לב ד, ועי"ש גר"א יא] בשטר קידושין אי מהני מחובר לקרקע[נו]. והתם ליכא דין נתינה.

רפב) **ר' יהודה פוסל עד שתהא כתיבתו וחתימתו וכו'. תוס'** [לעיל ד. ד"ה עד] הקשו ל"ל דנקט וחתימתו [דאי היה תלוש בשעת כתיבתו האיך יפסל אח"כ]. ותוס' תי' באילן תלוש, ואח"כ נטעו והשריש. ובשעת חתימה היה מחובר. וכ"כ **הריטב"א** [כאן] באילן לח, וחתמו לאחר ג' ימים שנקלט[נז].

והרשב"א [וכן הטור קכד בשם **הרמ"ה**] כתב דתלוש ולבסוף חיברו נחשב מחובר לענין גט. והרשב"א הוכיח כן דאל"כ לא משכחת לה מחובר בשעת חתימה. [כקו' התוס']. **והתוס' הרא"ש** [ד., וכן בריטב"א בשם **רבו** וכ"כ **רע"א** מסברא] כת' דר' יהודה נקט חתימה שנדע דבעי חתימה לשמה.

והטור [קכד ה] כתב בשם **הרמ"ה** דאם כתב וחתם, ואח"כ חיבר ותלש ונתן לה פסול, דהוה מחוסר קציצה[נח]. [ומקורו מהירושלמי[נט]]. אבל **הרשב"א** דייק מלשון ר' יהודה דתליא בשעת כתיבה וחתימה. וכן הוכיח **רע"א** מתוס' [הנ"ל].

רפג) **וה"ק אין כותבין טופס גזירה שמא יכתוב תורף. ועד"ז נח' לקמן כג. וכו. אי גזרי' טופס אטו תורף. והריטב"א** כת' דגבי מחובר כו"ע מודו, דאתי למטעי ולחתום במקום שהגט שם. אבל לגבי לשמה ליכא למיגזר דלא שכיח שיחתמו בלא צווי הבעל. [וע"ע לקמן]. **וכ"כ תוס'** [לעיל ד. ד"ה וחתמו] בדעת ר"מ[ס].

רפד) **שם. כתבו לטופס ותלשו, כתבו לתורף וכו'.**

דלא גזרו בדיעבד. **והרמב"ן** [לקמן כג.] כת' דגבי אין כותבין במחובר לא שכיח כל כך, ומש"ה הוה גזירה דוקא לכתחילה. אבל הכותב טופסי גיטין [דסופרים עשויין להשתכר] גזרו לפסול את הטופס אף בדיעבד. [וע"ע לקמן כו.]. **והרמב"ן** כת' דחש"ו דלא שכיח כלל לא גזרו אף לכתחילה.

והא דאי' במשנה תלשו חתמו ונתנו לה כשר היינו שכתב התורף. **תוס'** [ג:] פי' דחתמו כלומר סיימו, וכדאי' [לקמן ס.] תורה חתומה ניתנה[סא].

ולהך מ"ד ר' יהודה פוסל עד שתהא כתיבתו וחתימתו בתלוש, לכאו' היינו טופס ותורף[סב]. וס"ל דגזרו בדיעבד.

רפה) **ור"ל אמר חתמו שנינו, ור"מ היא וכו'.** [ועפ"ז המשנה בפשוטו, דהרישא הוה כתיבת התורף, והסיפא חתימה]. **וכן** הגמ' [ג: וד.] הביאה ממתני' דהכא דר' מאיר ס"ל דל"צ כתיבה לשמה [דעדי חתימה כרתי]. ור' יהודה דסיפא פוסל דס"ל דצריך כתיבה וחתימה בכשרות. [**ותוס'** [ג: ד"ה קתנן] כת' דהיינו כר"ל].

ותוס' [ג: ד"ה וכי] הביאו דלפ"ז מפורש דלר"מ אף מדרבנן אי"צ כתיבה לשמה, עכ"פ בדיעבד. דמאי שנא ממחובר דכתבו כשר[סג]. [ותוס' כת' דהס"ד [שם[סד]] דר"מ

נה. [וכ"כ **החזו"א** קמז עבדים טז]. **והאבנ"מ** [קלט יב] תי' עד"ז קו' האחרונים דאי' [לעיל ט:] בג' דרכים שוו גיטי נשים, והא איכא דין טלי גיטך. והאבנ"מ תי' דמחובר פסול משום דהוה טלי גיטך, והוא א' מהדרכים דאי' שם ששוו.

נו. ובשו"ת הרשב"א סותר עצמו בזה. [ע' שו"ת רשב"א א תר, אלף רלג ואלף רכו].

נז. [ויל"פ דבשעת כתיבה כתבו זמן מאוחר].

נח. [ואף דבשעת כתיבה לא הוה מחוסר קציצה חל פסול אח"כ].

נט. **והאו"ש** [א ו] דחה **דהירושלמי** לטעמיה דפסל מחובר משום דמחובר לא הוה ספר [ומש"ה אף כשחיברו אח"כ נתבטל ממנו שם ספר]. אבל לדעת הבבלי [ע' לעיל] מחובר הוה משום מחוסר קציצה.

ס. דאף דגזרו שלא לכתוב לכתחילה במחובר משום חתימה [וכדאי' בסמוך לר"ל], אבל לא גזרו שלא יכתוב שלא לשמה [אלא משום גזירת קטטה ועיגון, לקמן כו:].

סא. **והרשב"א** הוסיף כענין חותמיהן של ברכות [ברכו' נד], דהיינו עיקר הברכות וכלן מלשון חותם תכנית [יחזקאל כח יב] [צורה מוכנת].

סב. [**ותוס'** [ג:] כת' דהא דאי' לעיל ד. דר' יהודה ס"ל דצריך כתיבה וחתימה לשמה, היינו כר"ל. אבל להנך אמוראי אף ר' יהודה ס"ל כר"א].

סג. אך **הרמב"ן** [כג.] חילק [בטופס לר"א, ועד"ז י"ל בתורף לר"מ] דמחובר לא שכיח, וגזרו רק לכתחילה. משא"כ שלא לשמה פסלו מדרבנן בדיעבד. [ומ"מ אליבא דאמת ר"מ לא גזר כלל לענין שלא לשמה, וכדברי רב נחמן דאפי' מצאו באשפה. ותוס' ד. הביאו דאף לכתחילה כתבי' כן, מלבד היכא דשייך תקנת קטטה. ודוקא לענין מחובר גזרו].

סד. וכן לקמן כג. לדברי ר"י [בתוס' כב:].

צריך כתיבה לשמה מדרבנן יפרש מתני׳ דידן כאידך מ״ד כר״א, וחתמו אתורף].

רפו) **רש״י ד״ה דשקיל ליה.** לכוליה עציץ, ואין לחוש שמא ישבר החרס, והו״ל קציצה, דלא מפסיד לעציץ. מבואר ברש״י דאי שבר העציץ ל״מ. **והראשונים** [ריטב״א, תוס׳ רי״ד כב.] חלקו דה״ה אי חתיך מיניה, דאין חסרון מחוסר קציצה בכלי[סה]. [ותוס׳ לעיל הביאו בזה מח׳]. **והר״ן** הביא דכ״כ רש״י [בסמוך] דוקא יקטום מהמחובר.

רפז) **כתבו על חרס של עציץ נקוב. תוס׳** [לעיל ז: והראשונים שם] דייק דאף עציץ חרס צריך נקב [ודלא כדעת רש״י דדוקא עץ צריך נקב]. **והרמב״ן** [כאן] האריך בזה. והרמב״ן הביא **י״א** דאף דלענין מעשרות וכו׳ עציץ של חרס לא בעי נקיבה, מיהו אינו ׳מחובר׳ אא״כ העציץ נקוב. דלענין מעשרות כל שהוא יונק ומפריח מריח האדמה חייב במעשרות, ולענין ביכורים ראוי לקרות עליו מן האדמה, שהרי יש לו אדמה בעציץ ואדמה מלמטה ואין מין במינו חוצץ. אבל אינו מחובר עד שיהא נקוב.

דף כב.

רפח) **רבא אמר פסול גזרה שמא יקטום.** רוב **הראשונים** נקטו דפסול משום הך גזירה. אבל **הב״י** [קבד ה] הביא בשם **העיטור** שאם נתנו לה כשר [והוה רק גזירה לכתחילה].

רפט) **רש״י ד״ה שמא.** קציצה מן המחובר. **הר״ן** דייק דדוקא מהמחובר, אבל תלוש [עציץ שאינו נקוב] אין חשש. **והר״ן** הקשה **דרש״י** [סוף כא: ד״ה דשקיל] כת׳ דאין לחוש שמא ישבור, משמע דאם שבר העציץ פסול. [ונח׳ בזה בתוס׳ כא:].

והר״ן כת׳ די״ל דלדעת רש״י דהיכא דקצץ דבר תלוש פסול משום מחוסר קציצה, מיהו לא גזרינן שמא יקטום אלא במחובר. וביאר שרוב המחוברין א״א להם בלא קטימה, אבל בתלוש לא גזרו.

וביאר דגבי חרס של עציץ נקוב י״ל דגזרינן טפי, דדילמא חייס אזרעים. ומתוך כך ישבור החרס. ובזה תי׳ רש״י דליכא למיחש להכי משום דלא מפסיד ליה לעציץ.

והקה״י [טז] תי׳ דלחתוך בעלמא לא נחשב מחוסר קציצה, דעדיין שמו עליו. ודוקא היכא דיש שינוי בגוף הדבר [וע״ד מ״ש **הריטב״א** הו׳ לעיל]. ובזה ס״ל לרש״י דאם שבר החרס פסול, דנחשב שינוי דמעיקרא כלי והשתא שבר.

רצ) **שם. מן המחובר. הבי״ש** [קבד יב] כת׳ דהיכא דהפסיק יניקתו ואח״כ תלש העלה אינו פוסל [למאן דמכשיר כשקוצץ מן התלוש], ואפ״ה חששו שמא לא יפסוק יניקת העציץ, ויקטום העלה כדי ליתן לה. והתור״ג [שם] חלק דמשמע דבכל ענין פסול, דהוה מקום יניקתו מהמחובר.

רצא) **שם. רע״א** [כא:] העלה צד דמדאורייתא דוקא קציצה ממחובר פוסל, אלא דגזרו חז״ל קציצת תלוש אטו קציצת מחובר [ועד״ז דמצינו בב״מ]. **וכת׳** דעפ״ז ניחא הא דאי׳ דשקיל ויהיב לה [ואינו רשאי לחתוך מדרבנן]. אבל בעלה נקטו בדקדוק של עציץ נקוב [דהוה מחובר, וקציצה דאורייתא]. ודוקא בנקוב גזרינן שמא יקטום. אבל באינו נקוב לא גזרינן שמא יקטום, דאף אם יקטום אינו פסול אלא מדרבנן, והוי כמו גזירה לגזירה. [וכ״ב הק״נ].

ורע״א תמה על תוס׳ שצדדו לכאן ולכאן בתלוש [אי שקיל ויהיב דוקא, או עציץ נקוב דוקא], ונדחקו לסתור הראיות. ואמאי לא העלו צד דהוה מדרבנן, ומתיישב ברווחא.

ועפ״ז כת׳ די״ל דקרן דפרה הוי ג״כ כמו תלוש דעלמא, והא דנותן את כל הפרה הוה מדרבנן. [ואי״צ להמציא דבע״ח הוי כמחובר]. **וצ״ע.**

רצב) **עציץ של א׳ וזרעים של אחר וכו׳. פרש״י** דהעציץ הוה מטלטלין, והזרעים זרעים הוה מחוברים ודינן כקרקע וכו׳. **האפיק״י** [ב מג] חקר מה דין העפר, דמצד א׳ משמע דדוקא החרס הוה מטלטלין. ומאידך מוזכר דדוקא הזרעים מחוברין לקרקע[א], והעפר לא

סה. **והתוס׳ רי״ד** כת׳ דאף בעציץ נקוב הזרעים חשובים מחוברים ולא גוף העציץ [וכדאי׳ בסמוך].

א. וכן בגדרי הממון יש אופן שהוא של זה או של זה. [ואפשר דיש בזה חילוק בין שיעור העפר דהזרעים יונקים

שמענו[ב]. **והגר"ח** [סטנסל קמ לעיל ז:] נקט דעפר העציץ דינו כמטלטלין, והגר"ח הק' דכל עציץ נקוב נימא דיש תערובת יניקה מהעפר התלוש שבעציץ. והאפיק"י דחה דיניקה מהארץ עיקר, ובמקום יניקה מהקרקע יניקה מעפר בעלמא כמאן דליתא[ג]. אך כת' די"ל דע"י היניקה בטל מתורת כלי, ובטל הכל לקרקע שתחתיו. ואף העפר בעציץ נחשב קרקע ממש.

רצג) **מכר בעל הזרעים וכו' ל"ק עד שיחזיק בזרעים.** [ול"ק במשיכה]. **הנתיבות** [קצו א] הוכיח מכאן דלא מהני קנין משיכה בקרקע, אף כשאפשר למשוך[ד]. ודלא **כפנ"י** [קידושין כב: בחד תי'] דהטעם רק משום דא"א למשוך קרקע[ה]. **והחזו"א** [קיד' שם] דחה דכיון עציץ נחשב מחובר לקרקע, חסר במשיכה, דנחשב משיכה במקצת. וכ"כ **הדב"א** [א י בן][ו].

ותוס' [כא:] כת' דל"מ משיכת עציץ כל זמן שלא פסק יניקתו. דאכתי נחשב מחוברין. ולדברי הנתיבות כוונת התוס' דכיון דדינו כקרקע ל"ש בזה 'שם' משיכה. אבל לדברי **האחרונים** מדוייק טפי לשון התוס', דהיניקה סותר למשיכה.

רצד) **שם. תוס'** כת' דיש בזה רבותא דל"ש, אף שהזרעים בתוך העציץ שלו. **והאחרונים** הק' אמאי לא קונה את הזרעים בקנין חצר. **והנתיבות** [רמא ג] ס"ל דקרקעות אינן נקנים בקנין חצר. אך **האו"ש** [א ו] הביא דמבואר **בתוס'** [ב"ק יב.] דעבדים נקנים בקנין חצר[ז]. **והאו"ש** תי' דהעציץ אינה החצר של הזרעים, שהזרעים יונקים מן הקרקע. והוה כאילו מונח מטלית על זרעים זרועים, וכי נימא דהוי חצר של הזרעים[ח]. [וע"ד סברא הנ"ל דקביעות העציץ הוא ע"פ היניקה[ט]].

רצה) **רש"י ד"ה עד שיחזיק.** כגון שינכש או עידר דהויא חזקה. משמע דעשה מעשה חזקה בעפר, ודנו לדברי הגר"ח דהעפר דינו כתלוש, יש בזה חידוש דמהני מעשה חזקה בתלוש, כיון דעי"ז יש תיקון לזרעים[י].

ממנו, והשאר מטלטלין בעלמא]. ועד"ז יל"ד בהא דכותבים פרוזבול על עציץ נקוב, האם הוא משום דעפר העציץ שלו, או הזרעים.

ב. והמנחת שלמה [א מ] נקט כן מסברא, דלא מצינן שהעפר שבתוך העציץ יונק מן העפר שבארץ. ורק האילן והזרעים יונקים. וכמו שגוף העציץ לא חשיב קרקע מפני שאינו יונק כלל מן הארץ, אף העפר שבתוך העציץ לא מיקרי מחובר. והביא דכ"כ **הישועות מלכו** [תרומות א כב] דגוף העציץ והקרקע שבתוכו אינו נחשב כמחובר. אך בהג' מים חיים [בסמוך] פשיט"ל דאף העפר הוה מחובר.

ג. והאפיק"י הביא דאביי ורבא פליגי בסוגיין, אי אזלינן בתר נקבו, או בתר נופו. ומבואר דאזלי' בתר עיקר היניקה [ולא אמרי' דהוה טבל וחולין מעורבין]. וא"כ בעציץ נקוב דהנקב ודאי עיקר לגבי העפר, בודאי בתר דידי' לחוד אזלינן. **ובהג' מים חיים** [הו' בסמוך] עמד כעי"ז, ומבואר דפשיט"ל דהעפר ג"כ מחובר.

ד. ובעבדים מהני משיכה, דלענין דרבנן דינם כמטלטלין [וכ"כ הנתיבות רמא ג].

ה. ועפ"ז יישב הפנ"י הא דמהני משיכה בעבדים, דאין דנים אפשר משאי אפשר.

ו. והדב"א ביאר שאין כאן משיכה בפועל, דענין המשיכה הוא הוצאה מרשות לרשות, אבל עציץ שמושכו ונשאר מחובר לקרקע כמו שהיה אין זו קרויה משיכה, שהרשות והמחובר גופיה הולך וסובב ממקום למקום. והר"ז דומה לקונה ענף א' מן העץ וכופהו במחובר מלמעלה למטה כשיעור המשיכה דלא חשיבא משיכה כלל, אפי' לאותו מקצת שנתנדנד ממקום למקום. וע"ע דב"א [א כא ט בהג'].

ז. ועוד הביא **תוס'** [ב"ב פז.] שהחזיק בקרקע לקנות את התבואה המחוברת בקנין חצר. ועוד הביא מדברי **ה"ה** [זכיה יב יג, ע"פ הסוג' ב"ב קלט.].

ח. דעיקר קביעות מקום הזרעים ע"פ החיבור לקרקע. [משא"כ כל קרקע ע"ג קרקע נחשב מונח בחצר. ע' לעיל בשם הרמב"ן].

ט. ומש"ה **תוס'** [כא:] כת' דלא נחשב מסירת הגט אא"כ נותן בפסיקת יניקה. [אך תוס' משמע דל"מ אף כשמעביר את העציץ לינק מחצר האשה. ולדברי האו"ש כה"ג יקנה בחצר]. ויש שדנו ע"פ סברא הנ"ל דאף קרקע המונח על גבי קרקע לא שייך חצר, דקרקע חשוב מונח במקומו, ולא שייך לקרקע הסמוכה. [ודוקא מחובר לקרקע, הגדר הוא שהוא טפל לקרקע שתחתיו. אבל קרקע עצמו נחשב חשוב ומונח במקומו]. [ונראה דעפ"ז תלי בחקירה הנ"ל בדין עפר העציץ. דאי נימא דהעפר הוה תלוש ורק הזרעים מחוברים, א"כ הזרעים הוה מחובר וטפל לקרקע ויקנה בקרקע. אבל אי נימא דע"י החיבור אף העפר יש לו חשיבות קרקע, א"כ לא איכפ"ל היכן העציץ מונח. ול"ש קנין חצר. וכ"מ תוס' כא: דצריך דוקא פסיקת יניקה].

י. ועד"ז הביאו דלסוברים דתלוש ולבסוף חיברו הוה תלוש [ע' מג"א תרלז ז], ואפ"ה מבואר [ב"ב נג:] דמהני סיוד הבית לקנות את הקרקע [וצ"ב מ"ש מהא דאי' התם דכשיש ב' שדות או ב' בתים, והחזיק בא' מהם לקנות את חבירו ל"ק. ולכאו' איירי אף כשהשדה שרוצה לקנות הושבח אף היא על

ורש"י פי' החזיק בעציץ, דעשה שום מלאכה בעציץ. [**והמנחת שלמה** [א מ] כת' דאי עשה תיקון בעציץ באופן שמהני לזרעים, א"כ יקנה את הזרעים. ע"פ הנ"ל. וצ"ל דעשה תיקון רק לעציץ[יא]. **והריטב"א** כת' דתיקן בו קצת. [ולא הגביה ומשך].

רצו) **תוד"ה עציץ.** ה"ה דהמ"ל הכל בעציץ וזרעים של א' וכו'. **והר"ן** תי' דהיכא דהכל של א', ומכרם לאחר אפי' עציץ ל"ק במשיכה, כדין כור בל' שיכול לחזור בו עד שימשוך כולו. וכ"ש הכא דהעציץ אין דמיו ידועין.

אבל **הב"ח** [חו"מ רב] כת' דהיכא דהזרעים ועציץ של א', קונה הכל במשיכת העציץ, כיון דצריכין זה את זה[יב]. [דדוקא בחזקה ל"מ]. אבל היכא דהעציץ שלו מעיקרא לא נחשב מעשה משיכה[יג].

רצז) **תוד"ה החזיק.** וכן גבי שטר וכו' ושמא משום דשטר אפסרא דארעא הוא. וכדאי' בגמ' [קידושין שם] דאף לצד דקנין אגב בעי צבורין, קונה את השטר [אף כשאינו צבור], דאפסרא דארעא היא[יד]. **ותוס'** נסתפקו האם מהני סברא זו אף לענין דלא בעי אמירת אגב וקני[טו].

ועוד נסתפקו התוס' האם בעציץ שייך סברא זו.

והריטב"א כת' דמהני קנין אגב ואי"צ לפרש, דכיון דטפל סתמו כפירושו.

רצח) **נקבו בארץ ונופו בחו"ל, אביי אמר בתר נקבו אזלי'.** בפשוטו הנידון דיניקת הנקב עיקר[טז] [ע' בסמוך]. **אבל הגרי"ז** [הל' תרומות א] **ביאר** דנח' אביי ורבא אי אזלי' בתר 'יניקה' או בתר קביעות מקומו [ע' בסמוך].

רצט) **שם. נקבו בארץ וכו'.** בפשוטו מבואר דכל הנידון על מקום הנקב [וכן יניקת הנוף]. **והחזו"א** [ערלה א טז י] נסתפק בעציץ גדול והזרעים הם בצד חו"ל, האם סגי שנקב היניקה הוה אר"י. או דבעי' שאף הזרעים יגדלו באר"י[יז].

ש) **רבא אמר בתר נופו**[יח] אזלי'. דמהני יניקת הנוף[יט].

וצ"ב דהא יונק אף מהשורש, ואמאי לא אמרי' דהוה תערובת יניקה, ויהא הדין טבל וחולין מעורבין[כ]. ולכאו' מבואר דבעציץ נקוב הדין לקבוע היכן עיקר קביעותו. [ולא איכפ"ל שיונק ג"כ ממקום אחר].

שא) **תוד"ה בתר.** למ"ד בדלעת הנטוע בעציץ שאינו נקוב וכו'. וצ"ב האיך תוס' מדמה לסוגיין דאיירי בעציץ נקוב, והתם איירי באינו נקוב. [וע' בסמוך].

דבמשנה [עוקצין ב ט הו' בגמ' חולין קכח.] אי' דהנטוע בעציץ שאינו נקוב, וגדל חוץ לעציץ. לת"ק ע"י

ידו). [ועד"ז הק' המגיה בשו"ת אבנ"מ כה]. וצ"ל דכיון דמחובר יחד והוה גוף א' מהני מעשה חזקה זו.

ועוד הק' **האמרי בינה** [טוען לז] דאי בית לאו כקרקע האיך קנאו בחזקה, ומ"ש מהא דאי' [בסוגיין] החזיק בעציץ אף עציץ לא קנה, דמטלטלין לא מקנו בחזקה. [וצ"ל דסיוד וכיור הוה תיקון בכולו. משא"כ בהחזיק בעציץ דסוגיין דליכא תיקון לקרקע].

יא. ועוד יש שדייקו דהוה חזקת השתמשות. ולא תיקון בגופו.

יב. **והב"ח** כת' דאף שקרקע אינה נקנית אגב מטלטלין, מ"מ כיון דזרעים צריכין לעציץ קנה הזרעים עם משיכת העציץ דנקנה זה עם זה.

יג. **והש"ך** [רב ח] הק' מאי שנא כשהיה העציץ כבר שלו או שעכשיו קנהו. ודברי הב"ח תמוהין ואין בהם טעם וריח.

יד. אך מפורש בברייתא [שם] דהוה גדר קנין אגב.

טו. ונח' בזה **הרמב"ם וראב"ד** [מכירה ו יד] וע"ע **בראשונים** [ב"ב עז:].

טז. **והמשנ"ל** [ביכורים ב ט] ביאר דאביי מדמה לעציץ נקוב כאלו מונח בארץ ממש ומש"ה אזלי' בתר נקבו, דומיא דאילן הנטוע בארץ. ורבא ס"ל דלא דמי, דדוקא אשרוש שנטוע בארץ יניקתו מרובה, ונמשך הנוף בתר השורש. אבל בעציץ נקוב אין יניקתו מרובה ומש"ה אין הנוף נמשך אחר העיקר.

יז. ויל"פ דתלי בדין העפר שבעציץ [ע' מה שהו' לעיל], דאי נימא דעפר העציץ דינו כתלוש, אלא דהזרעים דינו כיניקה מחמת הנקב. א"כ כל היכא דיניקתו מהארץ יחשב של אר"י. אבל אי נימא דע"י היניקה נחשב אף העפר מחובר, א"כ לא עדיף מכל עפר חו"ל הסמוך לאר"י, דאף דצמוד ויונק לעפר הארץ, כיון דיש כאן גבול נחשב חו"ל. [ועויל"ד דגדר גבולות הארץ שייך דוקא בעיקר הארץ, ואילו גדר עציץ נקוב שהוא דבר הטפל לארץ].

יח. **רש"י** [ד"ה בתר נופו] כת' ופטור מן המעשר מה"ת. **הדר"א** [תרומות א צ"ה תקב] דייק דחייב עכ"פ מדרבנן, דלא גרע ממקומות הסמוכים דחייב מדרבנן. אך הביא דנחלקו הראשונים אי כל מקומות הסמוכים חייבין.

יט. **והאחרונים** [דבר"י ב ד] הק' דמפסיק אוירא, ולצד הגמ' [לעיל ח.] עציץ ע"ג יסידות דמפסיק אוירא לא נחשב מחובר. [והאחרונים דנו דכ"ד הרמב"ם. ודלא כתוס' שם ז: דהוה דיחוי בעלמא]. ויש שדנו דגדר יניקת נוף שאני מיניקת שרשים, ודרך הנוף לינק דרך אויר.

כ. וכ"ש מדברי עולא [ב"ב כו: כז:] דאף אילן סמוך לגבול יונק ט"ז אמות, והיכא דליכא צונמא הוה טבל וחולין

יניקת הנוף הכל נחשב מחובר. [דכיון הנוף עומד מעל הארץ ויונק דרך האויר נחשב מחובר]. ולר' שמעון הטמא בטומאתו והטהור בטהרתו [ורק הנוף נחשב מחובר[כא], ול"מ יניקת הנוף שיחשב מה שבעציץ למחובר[כב]].

ותוס' כ' דה"ה אם עציץ בחו"ל ונופו נוטה לארץ דמהני יניקת הנוף לענין נוף גופיה [לר' שמעון[כג]] וחייב במעשר. משמע בתוס' דקאי אף לדברי אביי דאזלי' בתר נקבו בארץ, היינו לחומרא. אבל היכא דנקבו בחו"ל ונופו בארץ מהני [לחומרא] לנוף עצמו[כד].

והתוס' הרא"ש דחה ונ"ל דל"ד דהתם [עציץ שאינו נקוב] מה שבתוך העציץ אין לו יניקה כלל, הילכך יניקת הנוף חשיבה יניקה. אבל הכא [בעציץ נקוב] יש לו יניקה, ובטלה יניקת הנוף לגבי השורש. אבל אם זרע בעציץ שאינו נקוב ויצא נופו מתחייב במעשר כדאיתא התם. ועד"ז האריך המשנ"ל [ביכורים ב ט ד"ה ודע דבפ"ב וכו'], ותמה על דברי התוס' דידן[כה].

שב) **בא"ד מ"מ לא חשיבא יניקת נוף כיניקת שורש וכו'.** בפשוטו קו' התוס' דאף בסוגיין יהני יניקת הנוף, וצ"ב מה ס"ד דיהני לפטור ממעשר[כו]. אבל המהרש"א ביאר קו' התוס' להיפך, כי היכי דבסוגיין לאביי השורש גורר אחריו את הנוף, התם נמי נימא דיניקת הנוף יגרור את מה שבעציץ [ובזה תי' התוס' דלא חשיבא[כז]]. אבל לרבא לא מצאנו דמהני הנוף לגרור אחריו כלל [ובסוגיין איירי דכל הנוף מחוץ לעציץ].

והמשנ"ל נסתפק לרבא [אליבא דת"ק] היכא דמקצת נופו בתוך העציץ [הנקוב] ומקצת נופו יוצא לחו"ל, האם הנוף שבחוץ ימשוך, וע"י יניקת הנוף יפטר כולו ממעשר[כח]. או דדוקא בעציץ שאינו נקוב ס"ל לת"ק דנמשך לחייב.

שג) **בדאשרוש כ"ע לא פליגי וכו'. פרש"י** חוץ לנקב, בתוך קרקע אר"י. ובהג' **מים חיים** הק' דאף השריש בעציץ, הא קי"ל דעציץ נקוב כמחובר[כט]. ומה איכפ"ל דלא השריש בקרקע. ודייק דהרמב"ם נקט דרבא איירי בלא השריש כלל[ל].

שד) **ב' גינות זו ע"ג זו וכו' ר' יהודה אומר של תחתון.** וס"ד דסברת ר' יהודה דאזלי' בתר יניקת הנוף [שהוא בשטח של התחתון], ועדיף מיניקת העיקר. וצ"ב מה סברא יש בזה, דלכאו' פשוט דכה"ג כל הגידולין של תחתון.

והגמ' [ב"מ קיח:] פי' דנח' אי שדינן נופו בתר עיקרו[לא].

מעורבין. והגרי"ז [הו' בסמוך] הביא דמדברי רבא חזינן דלא כסברת עולא.

ובהג' **מים חיים** כת' דהו"ל כפירות שיצאו לחו"ל דאין להם חיוב תרו"מ. [ולכאו' כוונתו משום דנקבע מקום גידולם בחו"ל]. אבל היכא דהשריש, אף דהנוף בחו"ל, עי"ז נחשב כאילו לא יצא לחו"ל.

כא. [ואף שהוא גידול א', חציו נחשב מחובר וחציו תלוש. דלא אלים החיבור למשוך את כולו. ודבר המחובר למחובר לא מהני].

כב. **ותוס'** [חולין] כתבו ואע"ג דבעציץ נקוב נחשב הכל מחובר, ע"י יניקת השורש [והמשנ"ל ביאר דכוונת התוס' בדאשרוש בסוגיין. ועוד הביא מדברי אביי], התם מרובה יניקתו. אבל עיקרו בעציץ אין יניקת שרשים עיקר, ור' שמעון ס"ל דלא אלים יניקת הנוף למשוך את השאר.

כג. **והתו' רא"ש** הוסיף למ"ד הטהור בטהרתו. [ולכאו' לרבנן כ"ש דמהני יניקת הנוף לחייב אף את מה שבתוך העציץ. וצ"ב אמאי סתמו תוס' כר' שמעון. ולשון התוס' רא"ש קצת משמע דלרבנן ל"מ כלל. וצ"ע].

כד. ויש בזה חידוש גדול, דהתם הנידון לדונו כמחובר לקרקע עי"ז. ואחרי שהוא מחובר ממילא יש בזה מצוות התלויות בארץ. אבל לא מצאנו שם דהוה סיבה מחודשת לחיוב מצוות הארץ. ובתוס' מבואר דחו"ל נחשב העדר, ובמה שמחובר לא"י יש מחייב בתרומה.

כה. [וע' סו"ד המהרש"א]. **והחזו"א** נדחק דכוונת התוס' לדון בעציץ שאינו נקוב, ובדין שדינן כמ"ש **המהרש"א**. [ומש"כ התוס' בחו"ל, לאו דוקא דאף בא"י עציץ שאינו נקוב אינו מתחייב]. אבל בנקוב אף לתוס' יניקת העיקר עדיף לאביי.

כו. וע' שו"ת דברי ריבות [כב צוי' בגהש"ס] שביאר את דברי התוס' עד"ז. [וצ"ע].

כז. וצ"ב אמאי צריך לזה, דבשלמא יניקת השורש הוא חיותו של אילן, אבל מקצת הנוף אינו נותן חיות לשאר הנוף.

כח. ואף הנוף שהוא בתוך העציץ פטור, דיניקת נוף עדיפא אפי' מעציץ נקוב, והכל נמשך אחר הנוף.

כט. ויש שדייקו דדוקא הקרקע חוץ לעציץ נחשב קרקע אר"י. אבל העפר שבתוך העציץ לא נחשב מחובר ע"י יניקת הנקב [ע' לעיל]. וכן נקט **המנח"ש** [שם] מסברא דאת"ל שגם העפר חשיב כקרקע, מה סברא הוא לחלק בין השריש בקרקע שחוץ לנקב להשריש בהעפר שבעציץ. דאידי ואידי ארעא דישראל הוא.

ל. [וצ"ב המציאות].

לא. ותניא [ע' תוספתא ערלה א] נמי גבי ערלה דנח' היוצא מן הגזע, דלר' מאיר חייב בערלה. ולר' יהודה פטור. ופרש"י שיוצא תוך ג' טפחים לקרקע, ואמרי' שדי נופו בתר עיקרו. [וכאילו יוצא מהקרקע].

[וצ"ב הנידון שם]. **והרמב"ן** [שם] הק' דבסוגיין דחו דלא נחלקו בזה, אלא משום דיכול למלאות. והרמב"ן ביאר דקאי התם למסקנא דהכא, דכו"ע מודו דיניקת השרשים עיקר.

אלא דר"מ סבר כיון שהעיקר בתוך שלו [ואין הלה יכול למחות], ומשם הוא חיה, אזלינן בתר עיקר ושדינן נוף בתר שרשים. אע"פ שהלה יכול למחות על מקום הנוף, ור' יהודה סבר הגדל בשל זה לזה, והגדל בשל זה לזה. ואף שעיקר יניקתו ממקום שאין לזה בו כלום, הואיל ויכול למחות על הנוף, למלאת גנתו עפר.

שה) **שם. ובדאשרוש ל"פ והתנן וכו'. הגרי"ז** [שם] דייק דהנידון משום שדינן נופו בתר עיקרו [ואילו פשטות הסוגיה מגדרי יניקה, ומדיני מצוות התלויות בארץ. והאיך הביאו מהא דנח' בגדרי הממון[לב], מדין שדינן]. והגרי"ז הביא הביא דמבואר דהא דמודו בדאשרוש הוה מדיני שדינן נופו בתר עיקרו. ואין זה חלות בקדושת הארץ, אלא סברא בכל התורה[לג]. וכיון דנקבע מקומו בארץ [מדין 'שדינן'] תו לא איכפ"ל מיניקת הנוף.

ועפ"ז ביאר הגרי"ז דברי **הרמב"ם** [תרומות א כד] דאזלי' בתר עמידת האילן, ודלא כסוגיה דעולא [ב"ב כו:] דאילן יונק ט"ז אמות, והיכא דאינו מפסיק צונמא נחשב טבל וחולין מעורבין [וכדאי' שם כז:]. וביאר דסוגיה דהתם כאביי דל"ל 'שדינן'[לד], ואזלי' בתר היניקה בפועל. אבל לדעת רבא נקבע מקום האילן מדין שדינן, ולא איכפ"ל ביניקה[לה].

אבל פשטות הגמ' דרבא מודה לאביי בדאשרוש, דכיון דיונק טפי בארץ ממש, עדיף לגרור את הנוף.

שו) **והא תניא אילן מקצתו וכו' מעורבין זב"ז דברי רבי, רשב"ג אומר וכו'. הרמב"ם** [תרומות א כב] פסק דפירות א"י דיצאו לחו"ל פטורין מן המעשר וחלה. ופירות חו"ל שנכנסו לארץ נתחייבו בחלה וכן אם נקבעו למעשר ביד ישראל נתחייבו במעשר מדברידהם. **והכס"מ** הביא כמה תי' אי הוה דאורייתא או מדרבנן[לו].

והגר"א [יו"ד שלא כט] הקשה דבסוגיין מבואר דתליא אם גדל בארץ או חו"ל, והרי אם בשעת קיבועתן היו בארץ נתחייבו, ואם נקבע בחו"ל פטורין. והוכיח [כפשטות דברי הרמב"ם] דהגדל בחו"ל חייב רק מדרבנן [אף כשנגמר מלאכתו בארץ]. [ודלא כחד תי' בכס"מ]. **והגר"א** דחה די"ל דהברייתא איירי בפירות דאי"צ גורן להתחייב.

שז) **רש"י ד"ה טבל.** שאין מעשרין ממנו על טבל ודאי. משמע דמיניה וביה מעשרין, שתולים שהיניקה הוא בשווה[לז]. [ויל"ד דאף מטבל ודאי אמאי ל"מ לעשר לפי חשבון]. **והריטב"א** [ב"ב כז:] כת' דיעשר ממקו"א, או מיניה וביה לפי חשבון. אבל **המאירי** כתב דא"א לעשר מיניה וביה, דשמא יקח מהפטור על החיוב[לח].

יכול להזדייף

שח) **[במשנה] ריב"ב אומר אין כותבין לא על נייר מחוק. רש"י** [במשנה] פי' דהעדים נמי על המחק, ויכול לחזור ולמוחק הכתב ולהעביר את התנאי. מבואר ברש"י דהכתיבה והעדים שניהם על המחק. **ותוס' והראשונים** חלקו דבכה"ג כשר, וכדאי' [ב"ב קסד.] דאינו דומה נמחק ב' פעמים.

לב. וי"ל דהנידון בתר עיקרו ובתר נופו י"ל דהוא הגדרת עיקר היניקה בכה"ת. ובזה מבואר בגמ' דאף דיני ממונות תליא בהגדרה זו. [אך יל"ד דאף דעיקר היניקה מא', מ"מ הרי ודאי יש שותפות מהיניקה של השני. וא"כ אמאי לא אמרי' דהירק הוא משותף. או עכ"פ יש לו דין משתרשי ושעבוד ממון על הירק. וצ"ל דכך נקבעו גדרי שכנים דיש לו זכות ליניקה משל חבירו, דאם האילן עומד בשלו ממילא יכול לינק משל חבירו. [ואכ"מ בגדר הדבר]].

לג. ואי משום היניקה אין מעלה בהא דאשרוש טפי מלא אשרוש.

לד. וצ"ב מנלן להמציא מח' אביי ורבא לענין שדינן, ואף דלאביי בלא"ה אזלי' בתר עיקר. [ולפ"ז לענין ממון יש מח' אביי ורבא ליהפך].

לה. [ועי"ש שהעלה אופן נוסף ליישב הא דעולא. ואכ"מ].

לו. דה**כס"מ** הקש' דכיון דחלה ילפי' מקרא, ומשמע ברמב"ם דהכל נלמד זמ"ז א"כ הוה דאורייתא. ובחד תי' כתב דמש"כ הרמב"ם מדבריהם קאי כשנקבע בחו"ל. אבל היכא דנגמר מלאכתו בארץ, אף פירות חו"ל חייבין מדאורייתא.

לז. [ולפ"ז רבי ורשב"ג נח' בסברא הפוכה, והכל בתורת ודאי].

לח. ועד"ז נח' **רש"י ותוס'** [לקמן מז:] גבי שותפין, למ"ד אין ברירה אין ידוע חלקו של כל א'. אבל הכא ביניקה הוה חידוש טפי דחיישי' שהיניקה אינו שווה.

והב"י [קכד ב] הביא בשם **העיטור** דהוא גזירה אטו, ואע"פ שאינו דומה נמחק פעם אחת וכו'. [ולכאו' הוא גזירה רק בגט, דבשאר שטרות איתא בב"ב דכשר]. **והפנ"י** בת' עוד דבשאר שטרות סמכי' שניכר נמחק ב' פעמים, שיבא לגבות בבי"ד, ובי"ד יבחינו בין נמחק פעם אחת לב' פעמים. אבל באשה יש חשש שתלך להנשא בלא בי"ד, ועדים אינם מבחינים בדבר.

ותוס' **והרא"ש** בת' דאיירי דהכתב על הנייר, והעדים על המחק. [דיכול למוחקו ולזייף. ע' בסמוך].

והרמב"ן ושא"ר כתבו [להיפך] דאיירי שהשטר על המחק והעדים על הנייר. [דשמא כבר מחקו. וכן אף כה"ג יכול למחוק שוב, ואינו ניכר].

שט) **תוד"ה לא.** שהכתב הנייר שאינו מחוק ועדיו על המחק. **רע"א** הקשה דבאופן זה ידעינן שלא זייף כלל, שהכתב לא נמחק. וביאר דמ"מ השטר פסול שמא ימחוק, ויזייף שם שטר אחר והעדים יהיו חתומין עליו.

ורע"א הק' א"כ מה מהני עדי מסירה לר"א, דהא ידעינן דאינו מזוייף, וכל החשש שיבואו לזייף עי"ז. ועוה"ק דאף לר"א אי כתבינן כה"ג יבואו לזייף ולמחוק, ויהא שניהם על המחק דכשר[לט].

והחזו"א ביאר דהיכא דלא נחתם כדיני השטרות לא נחשב עדות כלל. וה"נ כיון דאפשר לזייף לעשות שטר על כל העולם, ולא נעשית כתיקון השטרות. מש"ה נאמן הבעל לומר דחתמו שלא מדעתו ובשקר. [ואפ"ה לר"א כשר ע"י עדי מסירה, ולא נחשב עי"ז מזוייף מתוכו]. **וכעי"ז כת' האבי עזרי** [גירושין א יח]. [וע"ע בסמוך בשם התור"ג].

אבל **האחרונים** הק' **דבתוס'** [ד"ה מאן, וכן שא"ר] כתבו דפסול משום דלא הוה מוכיח מתוכו, ולא משום דאין כאן עדות. וכתב דע"כ דהוה פסול דרבנן[מ].

והרמב"ם [א יח] פסק דאם הרחיק את העדים מהכתב ב' שיטין, אם יש עדי מסירה כשר. **והראב"ד** השיג שמא יתן תנאי שם, ונמצא זה כמזוייף מתוכו דאתי למיסמך אעדי חתימה. **והלח"מ וגר"א** [קל ה] כ' דדעת הרמב"ם דהשתא לית ביה פסול. והראב"ד ס"ל דדוקא דבר שיכול להזדייף דניכר לא חיישינן. [וע' אחרונים ואבי עזרי שם דהאריכו בזה אמאי לא אמרי' דהעדים בטלים לרמב"ם].

הריטב"א כתב דיכול להזדייף מהני דוקא בע"מ בלא עדי חתימה. דהו"ל מזוייף מתוכו, דאתי למיסמך בע"ח לחוד[מא].

שי) **מצה כמשמעו דלא מליח וכו'.** **פרש"י** דלא נתקנה בחימוץ כדת לחם. **והרא"ש** [פסחים ב כג] הביא **יש** דהביאו מכאן שלא לשים מלח במצה. **והרא"ש** דחה דכוונת הגמ' דעור שאינו מתוקן כהלכתו קרי 'מצה', בעיסה שלא נגמרה בחימוץ[מב].

שיא) **דיפתרא וכו' וכמה שיעורו כדי לכתוב עליו את הגט**[מג]. **הרא"ש** [ס"ס כד] דייק דוקא גט אשה, אבל פסול לשטרות[מד] [ודלא כר' יוחנן בסמוך דכשר לר"א אף בשאר שטרות]. **והפנ"י** הק' דעב"פ מהני לשטר קנין [דמהני יכול להזדייף, ע' תוס' בע"ב].

והקצות [מב א] דהלשון 'גט' כולל שטרי מקנה, וכמ"ש תוס' [בע"ב] דדמו לגט. וביאר דהרא"ש דייק מהא דלא אמר סתמא דיפתרא לכתוב עליו שטרות, משמע דבעי לאפוקי עב"פ שטרי ראיה.

שיב) **תוד"ה כדי.** ואלו השיעורין אינן לפי חשיבות העור וכו'. ודלא כמ"ש **רש"י** [שבת עט.] דגט הוה הפחות שבכולהו. **ותוס'** [שם] חלקו דאמרי' דקלף לכתוב פרשה קטנה של תפילין, ונייר דגרע לכתוב עליו קשר מוכסין. דקלף דחשוב אין מצניעין לקשר מוכסין[מה]. וכן יש לפרש כאן [גבי עורות].

לט. **ורע"א** בת' דאפשר דשניהם על המחק ג"כ בעי עדי מסירה לר"א, ומש"ה אף אם תמחוק אין חשש. [וא"כ נמצא קולא לר"מ וחומרא לר"א]. ודחה דבפוסקים לא משמע כן.

מ. **והאבי עזרי** ביאר דלר"מ הכשר השטר ע"י עדי חתימה, וביכול להזדייף פסלו מדרבנן. אבל לר"א הוכשר ע"י ע"מ, ולא פסלו את השטר.

מא. [והלשון שם משובש, ואפשר דצריך להגיה באופ"א].

מב. [**והק"נ** הביא דאל"כ נימא דלא קמיח, שלא לשים קמח בעיסת המצות].

מג. ומבואר דאף לכתחילה כותבין גט בדבר שיכול להזדייף. וכן דייק תוס' [לעיל ג:] דמשמע דחכמים מכשירין, וכותבין לכתחילה. [ותוס' הביאו דמבואר דאף לכתחילה ל"צ עדי חתימה לר"א. ואף דאי' לקמן לו. מפני תיקון העולם, היינו שלימד לעשות כן. אבל אם באו לסמוך על עדי מסירה כשר אף לכתחילה].

מד. [דלכאו' שיור כתיבת שטרות הוא קטן טובא מגט].

מה. וצ"ב דנהי דקלף גדול חשוב, ואין משתמשין לקשר

שיג) **תוד"ה מאן.** [סו"ד] וא"א לומר כן, דלר"מ בעינן שיהא מוכח מתוכו. וכ"כ **תוס'** [ד., כ., כד:, כז.]. **והריטב"א** כת' [דהכא גרע] דשטרא גופא לאו כלום הוא, אף שיש עדים שהעידו שלא זייפו[מו].

והתוס' רי"ד [קידו' ט.] חידש דאף לר"מ דבר שיכול להזדייף כשר בדיעבד, ודוקא לכתחילה חששו שמא תזייף התנאי, ולא יזכרו. אבל היכא דבאו עדים דלא היה תנאי מהני[מז].

דף כב:

שיד) **ר' אלעזר היא דאמר ע"מ כרתי. פרש"י** דאשה הבאה לינשא צריכה להביא עדי מסירה, ומש"ה לא חיישי' שזייף את התנאי. **ותוס'** ושא"ר כת' [דכוונתו] דוקא הכא בדבר שיכול להזדייף צריכה להביא עדים.

והריטב"א כת' דאף ר"א הכשיר דוקא היכא דליכא עדים, דאל"כ הוה מזוייף מתוכו. ודילמא אתי לסמוך על עדי חתימה לחוד. אבל שאר ראשונים כת' דבדבר שיכול להזדייף לא חיישי'. **והמרדכי** [שנג] ביאר דבדבר שלא אתי לסמוך עליו לא נחשב מזוייף מתוכו[א].

שטו) **שם. הטור** [קכד] כת' דדוקא אי באו עדי מסירה לפנינו מהני, אבל עדי חתימה ל"מ. **והב"י** דייק דל"מ אף אי יבואו עדי חתימה לפנינו, להעיד שלא זייפו. דבעי' דוקא עדי מסירה. וצ"ב דסוף סוף יש עדות שלא זייפתו.

והב"י ביאר בג' אופנים. א' דגט בעדי חתימה מהני משום חזקה דמסתמא נמסר כדין, אבל שטר שיכול להזדייף הורע השטר וליתא להך חזקה[ב]. [**והתור"ג** [שם ב] הק' דבמה תלי בהא, דמ"מ הבעל אינו חשוד להכשילה ולמסור לה בלא עדים].

ועוד ביאר **הב"י** דהוי מזוייף מתוכו. **והב"ח** הק' א"כ אמאי מהני עדי מסירה. **והחלק"מ** [קכד ב] הוסיף דל"ה מזוייף מתוכו ממש, אלא דלענין זה הוה מזוייף מתוכו, דלא סמכי' על עדות חתימתו [וצ"ב].

ועוד כת' **הב"י** דפסול משום גזירה שמא לא יבואו עדי החתימה, ויסמכו על קיום חתימתם לחוד[ג].

והתור"ג תי' ע"פ דברי **הר"ן** [לקמן פו, מח. בדה"ר] דעדי חתימה מהני בלא עדי מסירה דהוה כאילו עדים החתומים בה מעידים על המסירה. והוה כאילו הם מעידים כשהשטר יוצא מתחת ידה דנמסר כדין. אך כ"ז היכא דמוכח מתוך חתימתו שנמסר כדין. אבל שטר שיכול להזדייף, שצריך עדות נוסף לא אמרי' דהוה כאילו העדים מעידים בשעתו[ד].

ועוד כת' **התור"ג** די"ל דכל שאינו מוכח מתוך חתימתם אין עליו שם שטר כלל. דאין עליו שם עדות, ובלא עדים אינו שטר כלל[ה]. ואף שטר שיכול להזדייף הוה חספא בעלמא, ועדות החתימה אינו כלום[ו].

והתור"ג כת' דאף דעת **הרא"ש** [ותוס' לעיל ד.] דאמרי' דמסתמא כדין נמסר, היינו משום דבא לפנינו 'שטר'.

מוכסין. אבל מי שיש לו קלף קטן אמאי יזרקנו, וכי גרע מנייר ששומר לקשר מוכסין.

מו. וכ"כ **החזו"א** [פז ו] דאף לדעת הראשונים לקמן דאין חסרון מוכיח מתוכו כשיכול להזדייף, אבל הכא אין ראיה כלל מתוך עדי החתימה, דיכול להזדייף. [וע' בסמוך מדברי האחרונים].

מז. וביאר דחתימת הגט לר"מ היא כמו כתיבת הגט לר"א, דר"מ סבר האי וכתב לה חתם לה הוא. וכי היכי דלר"א מהני עדות שלא זייפה הכתיבה, אף לר"מ מהני עדות שלא זייפו החתימה.

א. והביא דומיה דשמות מובהקים [דנח' התנאים לעיל יא.].

ב. **והב"י** כת' דכ"ז לדברי הרא"ש דמהני משום אנן סהדי דבהכשר נעשית. אבל לראשונים דפליגי [וס"ל דמדינא מהני עדי חתימה בלא עדי מסירה] אין לפרש כן. [וצ"ע דלהנך ראשונים לק"מ, דכיון דחתימתם אינו כלום [משום דיכול להזדייף] א"כ אף שיתברר אח"כ שחתמו הא אין זה שטר כלל. וכמ"ש התור"ג].

ג. **והתור"ג** כת' דג' הפי' דחוקים, ומנ"ל להמציא גזירה זו.

ד. **והתור"ג** ביאר דבעי' שיהא עדות בתוך השטר, דהנה בודאי אי הבעל כתב גט [בלא עדים], ומסר לה. ואח"כ יעידו עדים שראו את השטר [אף ע"י סימנים מובהקים] ביד הבעל אינו גט כלל. דבעינן שבשעת מסירתו יהא עליו עדות, ויהא ראוי להוכיח שנמסר לידה.

ה. אא"כ יש עליו עדי חתימה או עדי מסירה או שטר כת"י. והביא דאף שטר של ערכאות אין עליו שם שטר [שטר קנין], אף שידעינן שהגיע לידו [ע' תוס' לעיל י:].

ו. וכל עדות חתימה שא"א לבררה ע"י החתימה בלחוד

אבל שטר שיכול להזדייף כל זמן שלא באו לפנינו עדי המסירה.

שטז) **רש"י ד"ה ר' אלעזר.** ולא סגי למיתביה בלא עדי מסירה. משמע מרש"י דלר' מאיר אי"צ עדי מסירה כלל[ז], ודלא כר"ת [הו' בתוס' ד.].

שיז) **בא"ד דע"כ בעינן עדים דילפי' דבר דבר וכו'.** משמע דצריך עדות חתימה או עדות מסירה משום דהוה דבר שבערוה. **והאחרונים** הק' דאף בשאר שטרות בעי' עדות לאשווי שטרא[ח].

אבל **רש"י** [י: ד"ה תני] מבואר דשטר קנין בעי עדים לאשווי שטרא. ובחי' **הגר"נ** [קט] כ' [ע"פ **התורת חיים**] דדעת רש"י דכל השטרות בעו עדים לאשווי שטרא מקרא דירמיה וכתוב בספר וחתום והעד עדים[ט]. אבל דין שטר של גט נלמד מקרא ד'וכתב לה', ובעי עדים רק לקיומי.

ועוד כתב דס"ל לרש"י דמדין אשוויי שטרא לר"א סגי בעדי חתימה או עדי מסירה, ובזה ס"ל לר"א דבדבר שבערוה בעי עדי חלות הדבר, ולכן בעי דוקא עדי מסירה. [ולר' מאיר עדי חתימה מהני אף לקיומי].

שיח) **לא הכשיר ר"א אלא לאלתר וכו'.** דכה"ג לא חיישי' לזיוף. **והחזו"א** [פז א] נסתפק האם הוא פסול דרבנן, או דכיון דאין ע"ז תורת שטר ל"מ מדאורייתא.

הרמב"ן מביא צד דכל הפסול עד י' ימים הוא דוקא היכא דאיכא עדי חתימה, חיישינן שהעדי מסירה יסמכו עליהם, ולא רמי אנפשייהו לזכור. והרמב"ן דחה דמבואר [לעיל יא.] דאף שטר של עבו"ם יש חשש שיכול להזדייף, ואף שלא סומכים על העדים.

שיט) **תוד"ה אבל.** פ"ה וכו' ודילמא לא מפקי וכו' וישכחו וכו'. ותוס' הק' דבי"ד ודאי לא יטעו לסמוך על חתימתם בדבר שיכול להזדייף.

והתור"ג [קכד ב] ביאר סברת רש"י ע"פ דברי הרמב"ן [הנ"ל] דחיישי' שעדי המסירה שוכחים סומכים אעדי חתימה. אבל לר"א נתייחדו להגדה רמי ומדכר.

שכ) **בא"ד ונר' לר"י וכו' דגזיה"כ וכו' דבעינן ראוי לעמוד ימים רבים וכו'. הרמב"ן** כ' דאל"כ הוה כמזוייף מתוכו ופסול. ול"מ אפי' תבע לאלתר, ועדים מעידין שלא זייף ולא הוסיף כלום.

שכא) **שם. דגזיה"כ הוא דלא מכשיר וכו'. והחזו"א** [פז ג] הקש' בשטרי ראיה מ"מ העדים מכירין צורת השטר, וסוף סוף יש עדים שהלווהו[י]. והחזו"א תי' דהכרת צורת השטר לא נחשב עדות על ההלואה. ומהני רק מהלכות שטרות. וכיון דיכול להזדייף ל"מ מגדרי שטר. ועוד תי' דאף אי נימא דיש עדות על עיקר כתיבת השטר, יכול לטעון דהוה שטר אמנה, דכיון דהשטר פסול לא חש למוסרו. א"נ נאמן לטעון פרעתי.

שכב) **שם. ופרש"י** דחיישי' שמא יסמכו אעדי חתימה. **והרמב"ן** הביא צד דדוקא היכא דיש עדי חתימה חיישי' שיסמכו עליהם. אבל שטר שיכול להזדייף בלא עדים כשר לר"א בעדי מסירה אף לאחר י' ימים. אך הרמב"ן דחה דהגמ' [לעיל יא.] מקשה גבי שטרי פרסאה דבעי' אינו יכול להזדייף, אף דהתם ל"מ עדי החתימה [דאיירי בהדיוטות נכרים].

שכג) **בא"ד והא דפריך והכתיב למען יעמדו ימים רבים וכו'. תוס'** הק' דלר' יוחנן ראוי לעמוד ימים רבים.

והריטב"א ור"ן כתבו דשטר שיכול להזדייף מעצמו הוא נמחק[יא]. **והרשב"א** כתב דאף ר' יוחנן לא הכשיר אלא עד י' ימים ולא זמן מרובה.

והחזו"א [פז ב] כת' די"ל דאף לר' יוחנן לא שכיח שיזכרו ימים רבים, ואף שנאמנים, מ"מ השטר אינו ראוי לעמוד.

אלא צריך בירור חצוני נוסף לאו שם עדות עלה. [וכסברת הקצות ע' בסמוך, ודלא כמ"ש הנתיבות דנחשב חתימה].

ז. דסגי בעדי החתימה, שכשהגט בידה הוא מעיד על המסירה, וזהו הדין 'וכתב' דשטרות.

ח. **והאמר"מ** [טז א] כת' דדעת רש"י דבשאר שטרות ל"צ עדות כלל. ודלא כמ"ש **הקצות** [מב א]. [ע' מש"כ לעיל ד.].

ט. וציין שב**ראב"ד** [מז. בדפי הרי"ף] כתב דלר"א בעי ע"ח וע"מ דכתיב וכתוב בספר וחתום [עדי חתימה] והעד עדים [ע"מ].

י. וכת' דאין לומר דנפק"מ לגבות ממשעבדי, ובאמת גובה מבני חורין בשטר זה, דהא לעיל יא. מבואר דשטר פרסאה אינו גובה ממשעבדי, ואפ"ה הק' דאינו להזדייף.

יא. משמע דידעו שהמציאות הוא שנמחק [וצ"ב דנייר מחוק נחשב יכול להזדייף, ואף שתרוייהו על המחק כשר].

ותוס' תי' [בתי' הא'] דקו' הגמ' דיתורא דקרא למעט שטר שאינו ראוי לימים רבים. [ולר' יוחנן היכי משכח"ל]. **ורע"א** הק' דא"כ תקשי אף לר' מאיר מה נתמעט מקרא דימים רבים.

שכד) **בא"ד דתנן [לקמן פו.] דלר"א גובה מנכסים משועבדים, והיינו בשטרות כדפ"ה וכו'. ורש"י** [לקמן ג: ולקמן פו:] הביא ב' לשונות אי איירי בשטרות, או דגובה כתובתה ע"י גט בכתב ידו[יב]. **ור"ת** [בתוס' ג:] נקט דקאי אף שאר שטרות גובה ממשועבדים. [וכן מפורש בקו' הגמ' לקמן פו:[יג]]. אך **תוס'** הביאו דדעת **ר"ח** דשטר כת"י בעדי מסירה גובה מבני חורין [ע"פ הגמ' ב"ב קעו.][יד].

שכה) **בא"ד אבל עוד קשה כתב על הנייר או על החרס וכו' אלמא מכשיר ר"א אף בשטרות בדבר שיכול להזדייף.** [ותוס' [קידו' ט. וכ"מ] הוסיף דחרס יכול להזדייף, וכדמשמע כתובות כא.]. והרמב"ן הביא **י"מ** חקק על החרס.

שכו) **בא"ד אבל שטר מכר ומתנה העשוי לקנות לפי שעה וכו'. הקוב"ש** [ב"ב רלא, תרז] הקשה דיסוד שטר קנין הא ע"י הראיה שבו [וכמ"ש **הנתיבות** לו י], ובשטר שאין כח ראיה איך יחשב קנין. **והקה"י** [ד, יבמות כד] הביא דמוכח בתוס' דמהני שטר קנין אף היכא דל"מ לראיה[טו] [ודלא כדברי הנתיבות הנ"ל].

והקוב"ש תי' דשטר קנין מהני [בדבר שיכול להזדייף] אף לראיה, דכיון דנחשב 'שטר' לקנות בו, ע"י עדי מסירה נחשב שטר ראיה. ובשטר שעושה בו קנין ליכא גזיה"כ דראוי לעמוד ימים רבים. [ונח' בזה הפוסקים, הו' בסמוך].

שכז) **שם. הריטב"א** [כתובות כא.] כתב דע"ג דבר שיכול להזדייף מהני אף לר' מאיר, דשטר קנין אי"צ אלא לשעתו [ואח"כ זורקו] ולא בעי ראיה. וצ"ע א"כ אף גט יהני לגירושין לשעתו. **והגר"ח** [בסטנסל קח] ביאר דנחשב שעיקר העדות שלם, אלא דיש חשש זיוף, ולזה מהני עדי מסירה [ולא דמי לב' יב"ש דבעי מוכיח מתוכו לקמן כד: עי"ש]. והגר"ח דייק מדברי **רש"י** בסוגיין דכל החשש לר' מאיר משום חשש שהיה תנאי, אבל בשאר שטרות לא חיישינן. וכתב עוד דלדעת הראשונים דכשיש עדי חתימה אי"צ ע"מ [לר' מאיר], א"כ הכא אין ראיה על עצם המסירה, ולכן ל"מ בגיטין לר"מ ורק בשאר שטרות.

שכח) **שם. אבל שטר מכר ומתנה העשוי לקנות לפי שעה הוה כמו גט. הסמ"ע** [קצא א] סתם דמהני שטר קנין בדבר שיכול להזדייף. **והב"ח** [קצא] דייק דמשמע דמהני ע"י עדי חתימה בלא עדי מסירה. [דבשטר קנין ממון מהני הודאת נותן]. **והב"ח** פליג דדוקא ע"י עדי מסירה מהני להקנות, וכגט. אבל בלא ע"מ ל"מ. **והש"ך** [מב ב] **וט"ז** [קצא] דחו דברי הב"ח דבממון אי"צ ע"מ[טז].

והקצות [מב א] **ביאר** [דברי הב"ח דבעי' עדי מסירה] דשטר שיכול להזדייף בעדי חתימה אינו כלום לר"מ. אלא דר"א מהני בעדי מסירה. ומש"כ תוס' דשטר העשוי לקנות לפי שעה מהני, היינו לענין גזיה"כ דראוי לימים רבים. אבל עיקר דיני שטרות בענין עדים.

אך מ"מ צריך עדי מסירה, דהיכא דליכא עדי חתימה ולא עדי מסירה אינו שטר כלל, ול"מ אף לר"א [וע"ע מש"כ לעיל ד.]. והודאת נותן מהני דוקא במקום דהוה שטר. אבל היכא דמודה שמסר לו בלא עדים כלל, הא לאו מידי הוא.

ואף דקי"ל בכל שטרי ממון דמהני עדי חתימה, ואמרי' אנן סהדי דנמסר כדין, היינו כשיש עדי חתימה כשירים לאשווי שטרא. וכיון דיכול להזדייף נחשב שטר בלא עדים [וכ"כ **החזו"א** פז י].

והנתיבות [שם] חלק דשטר שיכול להזדייף, העדי חתימה נחשבין עדים, דאי אתי הע"ח קמן ואמרי'

יב. **והרמב"ן** הק' דלא גבי' כתובה בגט, וכדאי' [כתוב' פט.] דהוציאה גט ואין עמה כתובה גובה כתובה. ואפי' בעידי גירושין גובה.

יג. דהגמ' מק' וסבר רב בשאר שטרות לא, והא קתני וגובה מנכסים משועבדים. [ורש"י [לקמן פו:] משמע דאף לצד דאיירי בגט, איירי נמי בשאר שטרות].

יד. **ור"ח** פי' דפליג אסוגיה דלקמן [פו:] דאיירי בשאר שטרות, ואף שאר שטרות גובה מנכסים משועבדים. [ונח' הסוגיות פשט במשנה].

טו. **והתומים** [כח טז] נקט בדעת הרמב"ם דשטר קנין ל"מ לראיה מה"ת. אבל **הגר"ח** [עדות ג] נקט דע"כ מהני לראיה.

טז. והש"ך כת' דנהי דבגיטין וקידושין בעי' עדי מסירה, דאין

דאינו מזוייף מהני. ולא דמי לשטר דליבא עדים, דלאו שטרא הוא כלל. ולצחוק בעלמא מסר לו[יז].

ואילו שטר שיכול להזדייף נחשב 'שטר' אילו יתברר שלא זייף, ומש"ה מהני הודאת בע"ד במקום עדי חתימה[יח].

והנתיבות הביא דה**בי"ש** [קכד ג] כת' [גבי יכול להזדייף] דלר"א אי"צ מוכיח מתוכו, ואף דליכא עדי מסירה. [וכפוסקים הנ"ל]. ואילו בשאר פסולים פסק הבי"ש [קלא ו] דהיכא דליכא עדי מסירה אינו גט לר"א [כמו לר"מ]. דבעינן, זהו דוקא בגט אבל בשטרות ודאי דלא בעינן מוכח, כיון דהודאת בעל דין סגי.

שכט) **שם. והש"ך** [מב ב] חידש עוד [לחלוק על הב"ח הנ"ל] דשטר קנין על החרס מהני אף לראיה[יט], דגזיה"כ דלמען יעמדו ימים רבים לא קאי אשטר קנין, דלכתחילה לא נעשה לראיה. ומש"ה מהני בלא עדי מסירה לראיה.

של) **בא"ד וי"מ דאין חילוק וכו' ולא ס"ל כוותיה אלא בגיטין וכו'.** ותוס' הק' דלפ"ז כוונת ר"א בענין א' כהנך אמוראי [לקמן פו:]. אבל **רע"א** כת' דהוה ב' טעמים, דהנך אמוראי דלקמן ס"ל דבשטרי ממון עדי חתימה כרתי, ול"מ עדי מסירה לאשווי שטרא[כ]. ואילו ר"א דסוגיין ס"ל דעדי מסירה כרתי, ואפ"ה שאר שטרות לא מהני בלא עדי חתימה, דגזיה"כ דבעינן שיהא ראוי לעמוד ימים רבים, ויוכל להוציא שטר ראיה בבי"ד[כא]. ומש"ה בשאר שטרות תלי בעדי חתימה[כב].

אך **רע"א** הק' דכיון דר"א [התנא] ס"ל דגם שטרות כשר [ולא ס"ל דרשא דלמען יעמדו], איך מצא ר"א [האמורא] מאן דחולק עלה דר"א. דר"מ פליג מטעם אחר דעדי חתימה כרתי[כג]. והאיך פליג מסברא אתנא. וצע"ג.

גדול עומד ע"ג

שלא) **והא לאו בני דעה. תוס'** [בפי' הא'] פי' דקו' הגמ' לר"א. **והרשב"א** ביאר דהא אוקימנא רישא [כא:] דמחובר כר"א [לכמה אמוראים, ודלא כר"ל]. ועוד פי' **ר"י** בתוס' דהגמ' מקשה אף לר"מ [והגמ' לעיל ג: קאי למסקנא דהכא].

שלב) **תוד"ה והא.** לר"א וכו' כשגדול עומד ע"ג. **האחרונים** חקרו בגדר גדול עומד ע"ג, האם מהני כה"ג מחשבת הקטן [ואף דבעלמא אינו יכול לחשב, היכא דמלמדים אותו לעשות יש לו מחשבה]. **או** דמהני מחשבת הגדול, כיון דהקטן עושה את המעשה ע"פ.

והגר"ח [יבום ד] ביאר דלעיקר הגט וקידושין ל"מ מעשה הקטן, אף כשגדול עומד ע"ג. וביאר דדוקא כתיבה לשמה ובחליצה מהני גדול ע"ג, דאין דין דעת בעלים רק כוונה על עצם המעשה. אבל בגיטין וקידושין נעשה ע"י הבעלים, ונחשב שהם

דבר שבערוה פחות מב"ץ משא"כ במכר ומתנה דהודאת הנותן או המוכר כמאה עדים דמי וכמ"ש התוס' [לעיל ד.]. [וע"ע תוס' לעיל י:].

יז. [וע' לעיל מהתור"ג דקצת סתר דבריו.

יח. והנתיבות הביא ראיה דב' שטרות היוצאים ביום א' דחולקין לר"א [כתובות צד.], כיון דהוה שטר. אף דאינו מוכיח מתוכו לענין זה.

יט. ותוס' כת' דשטרות מכר שעשוי לקנות לפי שעה הוי כמו גט. **ותוס'** [קידושין ט.] דאע"פ ששטר של קנין יכול להועיל לראיה, כמו כן הגט יכול להועיל אלא דעיקרו לא נעשית לכך. והש"ך דייק דכיון דעיקרו לא נעשית לכך, נוכל לסמוך עליו לראיה. [ע"פ עדים שלא נזדייף]. אך הפשטות בתוס' דכיון דעיקרו לא נעשית לראיה מהני להקנות, ומהני עדות העדים להעיד על המעשה. [ולא ע"י השטר].
ויל"ד אף בגט שיכול להזדייף, האם מהני עדים אחרים שמעידים שלא נזדייף, שיחשב ראיה ע"פ השטר. [וע' מש"כ לעיל].

כ. [וקי"ל כר"א בחדא וכר"מ בחדא].

כא. ולכאו' כוונתו דמהני עדי מסירה לאשוו' שטרא, אלא דיש פסול היכא דאינו ראוי לימים רבים. ואפשר דנפק"מ שטרי ערכאות וכדו', כיון דראוי לימים רבים, מהני עדי מסירה לאשווי שטרא. [וצ"ע מה מהני עדים לאשוויי שטרא, כשעדותם ל"מ לעצם ראיית השטר, משום דין ימים רבים. ויל"ד בזה].
ואפשר דבתר קרא דימים רבים, גלי קרא דצריך דוקא עדי חתימה לאשווי שטרא, דעדותם הוה לימים רבים. וי"ל דגלי אקרא דכתוב בספר וחתום והעד עדים, היינו עדי חתימה וכר"מ. [וא"כ חזרנו לסברת ר"מ בחדא. וי"ל דזה קו' התוס'].

כב. וכצד בתוס' [לעיל ד. וי:] דבשטרי ממון מודה ר"א דמהני עדי חתימה לחוד.

כג. ובשלמא להנך אמוראי דס"ל כר"מ בחדא, דדרשי' קרא דוכתוב בספר וחתום דשטרי ממון צריכין חתימה, וכר"א בחדא דוכתב דגט הוה בעדי מסירה וכר"א. אבל אי משום סברת למען יעמדו הוה מח' חדשה.

האוסרים ובעי דעתם. וכיון דקטן לאו בני דעה נינהו ל"מ אחרים מלמדים.

וכעי"ז כת' **הקובה"ע** [עו א,יד, קוב"ש כתו' רמה] דבמקום שהאדם הוא פועל החלות ל"מ עע"ג. ורק במקום דהמעשה עצמה הוא חל[כד].

והגר"ח [תפילין א] העמיד דיש ב' גדרים בלשמה, דיש דינים שיש תנאי שהעשייה תהיה לשמה [והוה צורה בעשייתן], ויש דינים דבעי' חלות יחוד נוסף, והלשמה הוה עשיית חלות. ויל"ד מה גדר גבי גט. ולכאו' כוונת הגר"ח דגדר כתיבה לשמה בגט הוא צורה במעשה. דהא חש"ו אינם בני עשיית החלות. ועיל"פ דהבעל הוא עושה חלות הלשמה בגט [וכ"כ האו"ש ג ד], וע"י שהסופר כותב על דעתו הבעל חל חלות לשמה[כה].

והריטב"א והר"ן כת' דל"מ גדול עומד ע"ג בחליצה. דחליצה בעי כוונה ע"מ לפטור, וחש"ו כוונתם לדעת עצמן. אבל כתיבת הגט ל"צ כוונה אחרת, אלא שיכתבו לדעת הגדול[כו]. [ויל"פ ע"ד הנ"ל דחליצה צריך דעת להתיר[כז]].

שלג) **בא"ד והא דתנן כולם ששחטו וכו' כשגדול עע"ג, התם איירי כשאינו מלמדו לכוין לשחוט אלא ראיה בעלמא.** ועוד הביא **הרשב"א** [חולין יב: ובשו"ת א כו] בשם **רבינו יונה** דבדבר שאפשר ע"י שליח ע"י שעומד ע"ג מהני כוונת העושה ומדין שליחות[כח]. אבל בחליצה ושחיטה [שא"א לעשותו ע"י שליח] ל"מ בן דעת עומד על גביו[כט].

וצ"ב מה תליא בהא דאפשר ע"י שליחות, לדין עע"ג. **והגרנ"ט** ביאר דגדר לשמה הוה חלות עשייה בגט[ל]. ואף הכא הגדול העומד ע"ג מחיל את הדין לשמה, דכיון שהקטן עושה מכחו ועל פיו מהני שמייחדו לשמה. והוה כעין שליחות[לא].

אבל בחליצה דל"ש שליחות, צריך שהעושה בעצמו מייחד הדבר. ול"מ כוונת העומד ע"ג.

שלד) **שם. ובשו"ת הרשב"א** [שם] כת' דמסתבר דהכל תלי בהוכחת המעשה, ובגט יש הוכחה גמור, ואילו בשחיטה אין הוכחה כלל שעושה ע"פ דבריו. ולגבי חליצה איכא הוכחה קצת, שהוא רואה האשה החולצת ורוקקת [או שהיא רואה הנחלץ] ומלמדין אותה כל אותו הענין, מש"ה חרש וקטן דאית להו דעתא קלישתא רמו אנפשיהו ומהני עומד ע"ג. אבל שוטה דלא בן דעת הוא כלל, אף שהבי"ד עומד על גביו, הא ליכא הוכח גמור, ולא רמי אנפשיה[לב].

וכת' דלפ"ז אף בעשיית מצה ל"מ עומד ע"ג, דליכא הוכחה כלל והוה כשחיטה.

שלה) **בא"ד ומיהו הכא בעע"ג כשר אפי' בשוטה משום דהוכחא מילתא וכו'.** **והרמב"ן** [ס'

כד. וכן ל"ש שיור או אתי דיבור ומבטל אלא בחלות שהאדם עושה. [והקובה"ע העמיד דנח' התוס' האם האדם הוא פועל חלות הלשמה, ומש"ה לדעת תוס' קידושין לא מהני ביטול על גט, ע' לקמן לב:].

כה. [ומש"ה לא נחשב דהקטן פועל את החלות].

כו. יש להסתפק בכוונתם אי ל"צ כוונה בכתיבת הגט, אלא יחוד לשמה. אך קצת משמע דכותבים ע"ד הגדול העומד ע"ג, והוא פועל כוונת הגט.

כז. [אך הגר"ח שם נקט דחליצה לא תלי בדעתו. ומש"ה אי"צ עדות לקיומא. ואכמ"ל].

כח. ומש"ה מהני לכתיבת הגט, שאפשר למנות שליח לכתיבת הגט ולכוונת כתיבת שמו ושמה. ואף זה שעומד ע"ג כשליח הממונה לכתוב ולכוין בכתיבתו.

כט. וכת' דאף שחיטה תלי בדעת השוחט וכוונתו [ולא משום שליחות הבעלים, דאילו שחט בהמת חבירו שלא מדעתו כשרה, ואע"פ שבעל הבהמה לא נתכון לה כלל. [כ"ה בחי' הרשב"א, אבל בשו"ת הרשב"א כת' בשם רבינו יונה דבשחיטה מהני גדול עומד ע"ג, דיכול לתת לאחר לשחוט. ול"צ דעת הבעלים [ולפ"ז עיקר הנידון אי צריך גדר שליחות]].

ל. ואינו רק דין כוונה בכתיבה, אלא הוא חלות עשיה בגט שמייחד את הגט לשמה. [ודלא כגר"ח הנ"ל, וי"ל דהגר"ח קאי בדעת תוס' דמהני עשיית הקטן. ובהא גופה פליג ר' יונה דל"מ עשיית הקטן, אלא הגדול שעומד ע"ג פועל שיהא לשמה].

לא. [אבל אינו תורת שליחות ממש, דקטן נתמעט משליחות]. ויל"ד אי יהני עבד עומד ע"ג קטן [דהעומד לאו בר כריתות].

לב. [בפשוטו כיון דאין לו דעת לא אמרי' שלמד מהם. ועיל"פ כוונתו דחרש וקטן כיון דעשו ע"פ צווי אמרי' דקיבלו דברי הגדול העומד ע"ג. אבל שוטה עושה מעשי שטות, ואף שעושה מה שהבי"ד מלמדים אותו אין לזה ראיה דרמי אנפשיה וקיבל על עצמו צווי דידהו].

הזכות] כת׳ דהשוטה הזה כיון שהוא כותב גיטין, ע״כ יש לו קצת דעת וקצת כוונה לשמה[לג] באחרים מלמדין אותו. וכענין שאמרו שוטה היודעת לשמור גיטה ואינה יודעת לשמור עצמה. ואילו גבי חליצה ל״מ שוטה, שאינו עושה לדעת עצמו ולמוד אחרים כעשוי הוא אצלו, וחליצה מעושה פסולה. ושוטה אינה חולצת[לד] שהתורה אמרה בגירושין מי שמשלחה ואינה חוזרת יצאה זו שמשלחה וחוזרת ולמדו חליצה מן הגירושין[לה].

ועוד כת׳ דשמא הוה מדבריהם, דכשם שגזרו דשוטה לא תתגרש שלא ינהגו בה מנהג הפקר כך גזרו בחליצה שלא תחלוץ שלא ינהגו בה הפקר[לו].

שלו) **בא״ד וא״ת אכתי הא לאו בני שליחות וכו׳.**

וכ״כ תוס׳ [לעיל ט: ד״ה אע״פ] דבעי שליחות בחתימת העדים [לר׳ מאיר][לז]. **ותוס׳** [בתי׳ הא׳] תי׳ דלא בעי שליחות, ד׳וכתב׳ אסופר קאי. ומשמע דתוס׳ בקושייתם נקטו ד׳וכתב׳ קאי אבעל, וכתיבת הסופר מהני מדין שליחות. [וכן ר״י בסו״ד התוס׳ נסתפק בזה].

וכן **המפרש** [לרמב״ם ב א] כתב שכתיבת הסופר מהני מדין שלוחו של אדם כמותו. וכ״כ **הטור** [קבג] בשם **הרמ״ה**[לח]. אבל מסקנת שא״ר בסוגיין דל״צ שליחות בכתיבת הגט.

שלז) **שם. דוכתב לאו אבעל קאי, אלא אסופר.** אבל **הרשב״א** [יבמות ל:, וכעי״ז שא״ר שם] כתב דילפי׳ דמהני כתב ידו בגט [אף לר׳ מאיר], דכתיב ׳וכתב לה׳ דמשמע אפי׳ כתב לה הוא עצמו די לה בהכי. ומשמע דוכתב קאי אבעל[לט]. **והאחרונים** [ס׳ גט מקושר] הקשו דהרשב״א בסוגיין כתב דל״ב שליחות[מ]. וצ״ל דכוונת הרשב״א דדרשי׳ דאפי׳ כתב הבעל מהני, אבל עיקר קרא היינו כשכותב ע״י שליח.

שלח) **בא״ד והא דאמרי׳ [לקמן עא:] צריך שיאמר וכו׳.** וס״ד דתוס׳ דצריך אמירה מפורשת למינוי שליחות. ותוס׳ דחו דבעינן צווי הבעל שיחשב ׳לשמה׳. **והראשונים** ביארו דעשיית הגט לשמה תלי בבעל [וכדאי׳ זבחים ב: דהבעל מקפיד שלא יכתבו גט, ומש״ה נחשב שלא לשמה]. [וע״ע לקמן כד.].

והראשונים הביאו ראיה דבעי שליחות בכתיבת הגט מהא דאמרי׳ [לקמן סו: ועא:] דמילי נינהו ולא מימסרן לשליח, ומשמע דבעי מינוי שליחות[מא]. ועוד הביאו מהגמ׳ [לקמן סג:] עשו עדים שליחותם[מב]. **והראשונים** [רמב״ן ס׳ הזכות, רשב״א ועוד] דחו דכל אלו צריך משום לשמה.

והרמב״ן [לקמן כד:] כתב דאי הוה כתיב ׳וכתב׳ לחוד הו״א דבעי שליחות, אבל השתא דכתיב וכתב לה גלי דמשום דבעי כריתות לשמה[מג].

שלט) **שם. והרמב״ן** הביא ראיה דלא בעי שליחות, דבגמ׳ [זבחים ב:] דנו אמאי ל״מ סתמא לשמה בגט [וא״כ יהני כתיבה בלא צווי הבעל], ומסקנת הגמ׳ אעיקר הכתיבה, אלא דדרשי׳ ד׳וכתב׳ קאי נמי אבעל.

לג. וכ״כ דהא דמהני חרש וקטן יש להן קצת כוונה, שהרי קטנה חולצת בפעוטות.

לד. משמע דהוה טעם נוסף.

לה. דכה״ג נמי כתיב בחליצה אשר לא יבנה את בית אחיו.

לו. ואפי׳ יודעת לשמור גיטה [וחלוצה גט חליצה], כל שאינה יודעת לשמור עצמה אינה חולצת ואינה מתגרשת מדבריהם.

לז. והביא מקור מדבעינן לומר לסופר לכתוב ולעדים לחתום [לקמן עא] אלמא בעי שליחות. ומזה מוכח דבעינן אף שליחות בכתיבה. **והפוסקים** העמידו דתוס׳ התם סותר לתוס׳ דידן דנסתפקו האם בעי שליחות בכתיבה. ויש שחלקו דחתימה בעי שליחות ולא כתיבה.

לח. וכ״מ לכאו׳ מדברי רבינו יונה [הנ״ל] דכתיבת הגט שייך לגדרי שליחות.

לט. [ואף לר״מ]. ולכאו׳ כוונת הרשב״א דכתיבת סופר מהני מדין שליחות. אך דיוק לשון הרשב״א משמע דלא קאי

מ. ויש שתי׳ דל״צ מעשה כתיבה בשליחות, אלא סיפור דברים דידיה. [ומש״ה פשוט דמהני כתב ידו, דעי״ז נחשב סיפור הבעל לפנינו].

מא. **והמחנ״א** הביא **דרש״י** [לקמן סו: ועא:] מבואר דסברת מילי לא מימסרן לשליח שייך לגדרי שליחות. ואילו הר״ן [סו] מבואר דאף דמהני מינוי שלא בפניו, בשאר שליחות שאני גט. וע״כ דמילי לא תלי בדין שליחות.
והתור״ג [לעיל י:] למד מדברי תוס׳ [שם] דאף בשאר שטרות בעי שליחות בכתיבה, דכתיב ׳וכתוב׳, ולכן יש חסרון אומר אמרו. וע׳ לקמן.

מב. דהיכא דכתבו גט [לחד מ״ד אף שהיה פסול] שוב אין כותבים גט אחר.

מג. ומשמע מדבריו דעפ״ז מיושב הגמ׳ לעיל כ., דכשנותנת שכר לסופר אינו נחשב כרות לשמה [כיון דמתייחס עליה אינו בצווי הבעל], ואע״פ דלא בעי שליחות. וצ״ע.

דסתמא לאו לשמה משום דאשה לאו לגירושין קיימא. ולא פסיל משום דבעינן 'וכתב' הוא או שלוחו.

והתור"ג [כד.] כתב דמשכחת חסרון לשמה, כגון שמינה הבעל שליח לכתוב גט, והשליח שכח שצווהו, והיה דעתו לכתוב בלא שליחות[מד].

והאחרונים [**ברכ"ש** מא ב בשם **הגר"ח**, וכ"כ **הגרנ"ט** **והאמר"מ** יח ב] כת' דאף לסוברים דבעי שליחות, הוה מדין לשמה. דעשיית הגט לגט צריך הבעל או שלוחו. אבל ל"צ שליחות לעצם מעשה הכתיבה[מה]. ומש"ה לס"ד דהגמ' דסתמא לשמה מהני כתיבה בלא שליחות.

והתו"י [עירובין יג. עה"ג] כתב דכתיבה לא בעי שליחות[מו], דמסתמא איירי קרא שכל אדם יכול לגרש אשתו, ואפי' ידיו קטועות[מז].

שמ) **בא"ד והא דאמרי' [לעיל כ.] וכו' והכא איהי כתבה וכו'.** דס"ד דתוס' דהוה חסרון בשליחות כשהאשה נותנת שבר, ואף דהבעל צווה הסופר. [וע' לעיל שם].

שמא) **בא"ד וי"ל דחשיבי בני כריתות, הואיל ואם הגדיל הקטן וכו'.** **האחרונים** הק' מ"ש מהא דאי' [לקמן מה:] דקטן פסול לכתיבת סת"ם, דאינו בקשירת תפילין, והא אתי לכלל קשירה. ועד"ז דנו הפוסקים דמבואר [יו"ד א ה] דאוכלים משחיטת קטן, ונחשב בר זביחה. ול"ד לנכרי דאינו מצווה, ומש"ה אינו בר זביחה[מח].

והקובה"ע [ה יב] כת' דהכא בתוס' הוא חסרון בהיכי תמצא, דקטן אינו עושה המעשה כהוגן [כיון דאין לו דעת]. אבל אילו היה יכול לעשות מעשה קידושין אפשר דהיה חל[מט].

והקובה"ע כ' דמבואר בתוס' דאפ"ה נחשב לאו בר כריתות, כיון דבפועל אינו ראוי כלל[נ]. אלא דבזה תי' התוס' דה"מ היכא דלעולם אינו ראוי. אבל היכא דחסרון ההיכי תמצא הו' רק לזמן, א"כ נחשב בר כריתות. משא"כ בקשירת תפילין קטן אינו מצווה, ולכן אף בעשייה ל"מ, אף שאח"כ יבוא לכלל מצווה[נא].

שמב) **בא"ד ונראה דלא שייך לפסול משום דלאו בני כריתות במידי דלא בעי שליחות ולא לשם עדות וכו'.** **האחרונים** חקרו האם 'אינו בתורת' הוא חסרון בהלכות שליחות [**וכמ"ש רש"י** [ב"מ צו.] דלא הוה דומיה ד'אתם']. או דהוא סברא שאין לו כח לאשווי מעשה [וע' לקמן כג:]. ובקו' התוס' נקטו דאף דל"צ שליחות בכתיבה בעי' שיהא בר כריתות [והוה חסרון נוסף]. ומשמע בתי' התוס' דלא חזרו בזה [והוה פסול בעצם עשיית הגט], אלא נקטו סימן דדוקא מעשה שצריך עשיית המגרש או שלוחו בעי' שיהא בר שליחות.

אבל **הרמב"ם** [ג טז] כתב דעבד פסול לכתיבת הגט דאינו בתורת גיטין, לפיכך הוא פסול כגוי לכל דבריו. **והרמב"ן** [בהשמ'] **והרא"ש** חלקו דעבד כשר בכתיבת הגט, דעבד בר שליחות[נב]. ובכתיבת הגט ל"צ בני כריתות.

והב"י הביא דדעת הרמב"ם דבעי שליחות בכתיבת הגט, ומש"ה צריך בני כריתות. אבל **הבית שמואל** עביד' היינו כשאינו בתורת כלל, משא"כ הכא דחולה בר כריתות הוא [וציין לגמ' קידו' כג:].

מד. וביאר דאילו הבעל עצמו היה כותב גט שלא לשמה, וכי נאמר דחסר בשליחות. והדין הסופר כדין הבעל. [והאחרונים דנו בזה האם מהני מעשה שליח כשלא עשה ע"ד המשלח. ואב"מ].

מה. וצ"ע דהראשונים למדו כן מדכתיב 'וכתב', דקאי אבעל.

מו. והתו"י כת' דצריך לחלק בין וכתב לונתן, דבנתינה בעינן שליחות ואילו כתיבה ל"צ שליחות.

מז. [בפשוטו כוונתו דל"מ שליחות בדבר שאינו יכול לעשות בעצמו, אף כשהוא חסרון בהיכי תמצא. ועיל"פ דפשטא דקרא איירי שיכתב אף כשהבעל אינו יכול. ולא מוקמי' לקרא משום פרשת שליחות].

והמחנ"א [גירושין ג] הוכיח דל"צ שליחות בכתיבה, דאי' [לקמן ע] דאפי' הבעל מגויד או חולה משווה שליח לכתוב גט לאשתו, ומי איכא מידי דאיהו לא מצי עביד ומצי משוי שליח. [וכנ"ל לאופן הא']. ושוב דחה דסברת 'איהו לא מצי עביד' הכא דחולה בר כריתות הוא [וציין לגמ' קידו' כג:].

מח. **והש"ך** [שם כז] תי' דאסור ליתן לו נבילה. [והפרמ"ג הק' דאיסור ספייה הוה מדרבנן]. **והלבוש** [שם] כת' דמהני דוקא משום דגדול עומד ע"ג, והך גדול בר זביחה.

מט. [ויל"ד מהא דדרשי' [קידו' יט.] איש פרט לקטן. ואכמ"ל].

נ. ועי"ש בדברי הקובה"ע שהביא בזה מכ"מ אי חסרון בהיכי תמצא נחשב אינו בתורת.

נא. ובחי' **הגר"ח** [על הש"ס החדש] הו' לחלק דבמצווה חיובית אמרי' דעבשיו הקטן אינו מצווה. אבל איסור נבילה [שהוא בשב ואל תעשה] אזלי' בתר עיקר הדבר, וקטן מחוסר זמן לא הוה כמחוסר מעשה.

נב. והרמב"ן כת' דעבד לאו אדעתא דנפשיה דהא שייך במצוות.

[קכג ה] דייק דהרמב"ם ס"ל דל"צ שליחות בכתיבה. ואפ"ה פסול משום דאינו בתורת גיטין. [ודעת הרמב"ם דפסול 'אינו בתורת' הוה אף במידי דלא בעי שליחות[נג]].

ורש"י [לעיל י:] כת' דל"מ חתימת עכו"ם בגט, דאינו בתורת גיטין דכתיב וכתב ונתן, כל שאינו בנתינה אינו בכתיבה. [והוה גזיה"כ מסויימת בכתיבת וחתימת הגט. לפ"ז לכאו' לא תלי בתורת שליחות].

שמג) **בא"ד או חתימה לר"מ שהוא לשם עדות וכו'.**

[כדלעיל י:]. **דהרשב"א** הוכיח דצריך בני כריתות בכתיבת הגט, דומיה דחתימה לר' מאיר דמבואר [י:] דעכו"ם פסול דאינם בתורת כריתות. ומחתימה לר"מ נילף לכתיבה לרבנן ד'וכתב' היינו מי שהוא בר כריתות. אך תוס' דחו דשאני דבר שהוא לשם עדות.

ויש שביארו דלר' מאיר עדי חתימה כרתי, ומשווי להחשב גט, ומש"ה צריך בני כריתות. משא"כ כתיבה לר"א.

שמד) **בא"ד ועוד אור"י דמ"ל דסוגיה זו אליבא דר' מאיר וס"ד דבעי כתיבה לשמה מדרבנן וכו'.**

וכס"ד דהגמ' [לעיל ג:]. **והגמ'** [שם] דוחה מדברי רב נחמן, וכמסקנת סוגיין.

שמה) **בא"ד וה"ה חש"ו פסולין אי בעי' שליחות וכו'.**

מבואר דר"י נסתפק אי צריך שליחות בכתיבת הגט. [ונפק"מ לחרש ושוטה בגדול עע"ג].

והרא"ש כת' דלפ"ז ל"מ גדול עע"ג לר"א, דלר"א בעי שליחות בכתיבת הגט. וכת' דאף עבד פסול לכתיבה [דאינו בתורת[נד]]. **הביא** דכ"ד הרמב"ם [הנ"ל] דפסל עבד.

והק"נ [ב] כת' דלפ"ז קו' הגמ' והא לאו בני דעה כולל כל הנך חסרונות, דצריך שליחות ובני כריתות[נה] וכו'.

שמו) **בא"ד ועוד נר' דהשתא ס"ד דאפי' ר"מ בעי כתיבה לשמה מדאורי', דר"מ סבר דוכתב דקרא אקאי אחתימה נמי וכו'.** [דאף הכתיבה הוה בכלל עשיית הגט, וצריך כל גזירה כשרות הגט. וע"ע רשב"א ואחרונים לעיל ג:].

דף כג.

שמז) **עכו"ם אדעתא דנפשי'. פרש"י** שמא הוא גמר בליבו לשם אחר. משמע ברש"י דהוה ספק אי נתכוון לזה. וכ"פ **הכס"מ** [ג יד] **ובי"ש** [קכג ה] דעכו"ם הכותב גט הוה ספק מגורשת לטעם זה[א] [ואפי' כשאין עומד ע"ג[ב]].

והחב"צ [א] הקשה שיאמר בפה שעושה לשם זה, ועי"ז דברים שבלב אינם דברים[ג]. ותי' דהוה אנן סהדי וכאילו פירש דעושה אדעתא דנפשיה[ד]. **ורע"א** [שו"ת ק כג] הקשה דמבואר בפוסקים דהוה רק בספק, א"כ אמאי ל"מ דגילה דעתו[ה]. **והר"ש טויבש** [ע"ז כז. בסוף הגמ'] כת' ליישב דדין לשמה תליא במחשבה, דעיקר הנך דברים בלב. ומש"ה ל"מ אמירתו[ו]. [ועד"ז כת' רע"א [שם[ז]], **ואחיעזר ב כד**].

אבל **הגר"ח** [תפילין א טו] כתב דהדין אדעתא דנפשיה אינו משום חסרון מחשבתו, אלא דמעשה נכרי נחשב מופקע מדין לשמה. כיון ד'אינו בתורת',

---

נג. והבי"ש כת' דנפק"מ דלדעת הרמב"ם כשעכו"ם כותב גט בטל בתורת ודאי. ואילו לתוס' י"ל דהוה ספק לשמה.

נד. [דכיון דצריך שליחות יש חסרון אינו בתורת].

נה. [וצ"ב אמאי לא ניח"ל לפרש דקו' הגמ' לר' מאיר, דצריך לשמה מדרבנן. אבל ל"צ בני שליחות וכריתות. וכמו בתי' הגמ' לר"י גדול עע"ג מהני רק לר"מ].

א. [אבל **לרמב"ם** פסול דבעי בר כריתות לכתיבה].

ב. אבל עכו"ם קטן מהני מדין עע"ג.

ג. **והאחרונים** תי' דכיון דאמרי' אשר פיהם דיבר שוא, אין שום משמעות בדיבור העכו"ם. [ולא אמרי' דדבריו עדיפי מדברים שבלב].

ד. וחילק דכ"ז בכוונת מצווה, אבל כוונת הקנאה לא איכפ"ל דאין דעתו לכך.

ה. וכה"ק **הר"ש טויבש** דרש"י כת' דהוה ספק, ולא אנן סהדי. ועוד דתוס' כת' דבמידי דסתמא לשמה מהני עכו"ם, וע"כ דאינו אנן סהדי.

ו. והביאו דכ"ז אי נימא דגדר לשמה הוה כוונה [וכדברי הגר"ח] אבל לדברי הגרנ"ט דנעשית חלות לשמה בגט, א"כ מסתבר דדמי לעשית חלות שדברים שבלב אינם דברים.

ז. ורע"א הביא אף לענין ביטול חמץ, דל"מ ביטול בפה כשדעתו אגלוסקא יפה, דלשון ביטול לא הוי הפקר ממש רק גילוי דעת למה שבלבו. וכיון דאנו דנין על מה שבלבו, אילו בדעתו אינו כן אין הביטול כלום.

ומש"ה מופקע גם מדין לשמה שלהן[ח]. והביא בשם **הג"ר שמחה זליג** להוכיח כן דה**רמב"ם** [ג טו] כת' דמשומד ומחלל שבתות דינו כנכרי לכל דבריו, ואינו יכול לכתוב גט[ט] [וע' בסמוך]. ומבואר דהוא חסרון בדין, דאל"כ אמאי נימא דמומר יש אומדנא[י]. וביאר דאמרי' דלא חייל דין צווי הבעל, ובלא צווי לא הוי לשמה.

וכעי"ז כ' **החזו"א** [או"ח ו יז] דעבו"ם אדעתא דנפשיה היינו דאינו ראוי לעשות דבר הצריך לשמה, ולשמה של נכרי אינו כלום מאחר דאינו מצווה. ונידון הגמ' שיהני כוונת הישראל, ע"י שנחשב העבו"ם חציו של ישראל, ובזה תי' הגמ' דבר דעת אדעתא דנפשיה ולא נחשב מעשה של הישראל[יב].

שמח) **שם. אדעתא דנפשיה.** העירו דלפ"ז עבו"ם קטן יהני, דאין לו דעת שיהא אדעתא דנפשיה. ו**המאירי** כת' דנכרי קטן פסול [מדרבנן], שלא חלקו חכמים.

שמט) **תוד"ה עבו"ם.** ואור"י דהא דאמרי' לדעתיה דנפשיה עביד היינו שעושה סתם וכו' מילה סתמא לשמה קיימא. וכ"כ **תוס'** [בכ"מ[יג]] דמהני עבו"ם במידי דסתמא לשמה. [דלא חשדינן דעבו"ם יחשוב לשם אחר, והא דאמרי' אדעתא דנפשיה היינו שלא לייחדו לשמה]. [אבל הגר"ח [הנ"ל] כת' דאף במידי דסתמא לשמה ל"מ עבו"ם].

ותוס' [מנחות מב.] הק' אמאי איצטריך למעט עבו"ם מכתיבת סת"ם מוקשרתם וכתבתם [ע' לקמן מה:], תיפו"ל דסתמא לאו לשמו קאי[יד]. ותוס' תי' [תי' א'] דאיצטריך קרא למעט עבד ואשה צדוקי ומסור ומומר [ונקט עבו"ם אגב אינך]. ועוד תי' [תי' ב'] דאזכרות סתמן לשמה, ומש"ה עבו"ם מהני. [והא דאי' לקמן נד: אזכרות לא כתבתי לשמה, היינו שכתבם להדיא שלא לשמה]. ועוד תי' [תי' ג'] דשאר הס"ת סתמא לשמה, ודוקא אזכרות בעינן לשמה בהדיא. ואיצטריך למעוטי אי עבו"ם כתב בלא אזכרה. [והגר"ח כת' סברא להיפך].

והרא"ש [הל' קטנות ס"ת ג] הביא בשם **ר' ברוך** דאם עבו"ם עושה עיבוד לס"ת, וישראל עומד ע"ג ומסייעו אמרי' דעבו"ם אדעת' דישראל עביד. [ודלא כ**רמב"ם** שפוסל]. ואע"ג דבסוגיין איתא דאדעתא דנפשיה, היינו בגט דבעינן דכל התורף לשמה, אבל בעיבוד סגי בתחילת העיבוד לשמה. וכיו"ב דר' יהודה בעי מילה לשמה, ואפ"ה מהני עבו"ם, כיון דברגע נעשית ודאי עושה ע"ד ישראל.

וכ"פ **הב"י ושו"ע** [יא ב] גבי טווית ציצית, דלרא"ש מהני עומד ע"ג. **והפוסקים** [רע"א שם] תמהו דטוויה לא נעשית ברגע, א"כ אף לרא"ש יפסל. **והגר"א** [שם] ביאר דמילה וס"ת וציצית וכיו"ב אי"צ אלא בתחילה, וכיון דהוה רגע עושה אדעתא דישראל[טו].

ח. **והגר"ח** חידש דדעת הרמב"ם דאי"צ כוונה להדיא בכתיבת סת"ם [אלא בקדושת השמות], ואפ"ה מבואר [לקמן מה:] דעבו"ם פסול משום דלא הוה לשמה. [ותוס' [לקמן מה:] הק' בזה דנימא דעבו"ם כשר משום דסתמא לשמה. והגר"ח חידש דעבו"ם מופקע מעשייה לשמה, אף בדבר דסתמא לשמה].
והגר"ח ביאר דכתיבת סת"ם, הפרשה הכתובה הוה עצם הסת"ם [ול"צ יחוד לדבר אחר, אלא ע"י עצם הכתיבה חל עליו שם סת"ם]. ומש"ה חל קדושת סת"ם ממילא [בסתמא] אף בלא כוונה להדיא. והגר"ח [שם] האריך לדון אי אף באזכרות אמרי' כן, ועי"ש שדן דגדר לשמה דאזכרות שאני. ואכמ"ל.

ט. אך יש אחרונים דנקטו דהחסרון משום דבעי' שליחות בכתיבה. [והאו"ש שם האריך אי יש שליחות למומר].

י. אך צ"ב אמאי יחשב מומר כמופקע מתורת לשמה דגט. ובשלמא בכתיבת תפילין יש מיעוט דאינו בקשירה, [וכדלקמן מה:]. אבל בכתיבת גט ל"מ חסרון. ויל"ד האם מומר יכול לכתוב גט לאשתו ע"י עצמו [או רק ע"י שליח].
אך יש שפי' דכל אדם גדול אמרי' דאדעתא דנפשיה עבד [ולא מחמת המצווהו], וע"ד הא דאי' [קידו' כב:] דדוקא עבד קטן נקנה כשקורא לו, אבל עבד גדול בא ע"ד עצמו. ועיקר הטעם דכתיבת מומר פסול מחמת פסול דאינו בקשירה. וכיון שהוא גדול ל"מ עומד ע"ג.

יא. אמנם ה**חכ"צ** [א] כתב דמשומד גרע מעבו"ם, וכ"ש דאמרי' דאדעתא דנפשיה. [ונקט דהוה משום אומדנא].

יב. [ומשמע מדבריו דרק באופן דעע"ג בעי לטעם דאדעתא דנפשיה. אבל בלאו הכי, הגמ' כבר ידעה דאינו בר לשמה].

יג. כ"כ **תוס'** [מנחות מב, וע"ז כז., וע' לקמן מה:]. ותוס' [ע"ז] כת' הלכך כותב הגט צריך לפרש בתחילת הכתיבה 'אני כותב לשם פלונית'. וה"ה בס"ת צריך שיאמר בפירוש בתחלת הכתיבה אני כותב לשם תורת ישראל, והאזכרות לשם קדושה. דסתמא לאו לשמו קאי.

יד. וצ"ע דנפק"מ אי הוה ודאי פסול או ספק, דאי הוה אדעתא דנפשיה י"ל דפסול רק מספק.

טו. והגר"א ציין דתוס' תי' דתלי בסתמא לשמה [ודלא כרא"ש].

ול"ד לגט דבעינן כל התורף לשמה [רציין למש"כ **תוס'** לעיל ה: ד"ה אפי'[טז]]. **והמשנ"ב** [שם ט ובביאו"ה ד"ה וישראל] כתב דדוקא אם הטוויה אינה נמשכת כ"כ. **והחזו"א** [או"ח ו י] ביאר יסוד דברי הרא"ש דתחילת הפעולה ניכר שמתייחס לפקודת הישראל, ומהני מחשבת הישראל [שכח הראשון ניכר שנעשית מכחו, וכעין חציו]. ועיבוד נחשב לשמה, דכיון דהתחיל עבור ס"ת אמרי' דהוה סתמא לשמה, וסגי ברגע א' לגרור אחריו המשך המעשה[יז]. [וכן בטווית ציצית]. משא"כ בגט דאף שהתחיל לכתוב עבורה אמרי' דכל רגע עומד לפיוס ובעי לשמה מתחילה ועד סוף.

שנ) **תוד"ה אימא.** דדרך הסופרים לכתוב ולחתום כדי להתלמד. **האחרונים** תמהו דהוה עדות שקר לחתום בלא צווי הבעל. **והאמר"מ** [יז ה] הביא דמבואר בדברי התוס' כאן כדברי **הנתיבות** [לט יג] דנחשב עדות במה שמוציא את השטר מתחת ידו. אבל הביא **דתוס'** [לעיל ד. ד"ה מודה] פליגי דכתבו דלחתום לפני כתיבת השטר ליכא עדות כלל. ומ"מ **החזו"א** תמה איך העדים רשאין להשאיר את השטר ביד הסופר, ולסמוך עליו שלא יתן לבעל אלא ע"פ דעת המתחייב. ואם כוונת התוס' דרק דהסופר יחתום, מ"מ אינו אלא ע"א.

שנא) **ורב יהודה א"ש אמר והוא ששייר מקום התורף.**

פרש"י חש"ו [במשנה], ואף לר"א, ולא בעי לאוקמי בגדול עומד ע"ג וכו'. ומשמע דלא פליגי בדין, ומהני גדול עע"ג או שייר מקום התורף. [ונח' באוקימתא דמתני'].

אבל דעת **הרמב"ם** [ג יח] דלכתחילה בעי' תרוייהו [וסמכי אהדדי], דכת' דמותר להניח חש"ו וקטן לכתוב טופס הגט, והוא שיהא גדול עומד ע"ג. אבל הגוי והעבד לא יכתבו אף טופס לכתחילה[יח]. שלא התירו לכתוב טופס שלא לשמה אלא משום תקנת סופר [לקמן כו.]. **וכן הראב"ד** [לרי"ף י: בדה"ר] הביא צד זה[יט], דלא הכשיר רב הונא גדול ע"ג אלא בטופס, דגזירה בעלמא היא[כ]. אבל מחשבה דגדול ע"ג ל"מ לתורף. [והרמב"ן האריך לחלוק[כא]].

ויל"ד אמאי ל"מ גדול עומד ע"ג בתורף לרמב"ם, האם הוא חומרא מדרבנן. אך בפשוטו משמע דל"מ מדינא[כב]. וצ"ב א"כ מ"ש דהקילו בכתיבה הטופס, אי גדול עומד ע"ג לאו כלום הוא. ויש שפי' דיש ב' גדרים בלשמה, דבטופס סגי כוונה לשמה. אבל בתורף צריך יחוד לשם האשה. וכן צריך אשווי גיטא לר"א. ובזה ל"מ גדר עומד ע"ג.

והגר"א [קבג י] סידר ד' שיטות בראשונים אי בעי עומד ע"ג, והאם מהני, בטופס ותורף.

שנב) **שם. והוא ששייר. הרמב"ן** הק' אמאי לא גזרו טופס אטו תורף. ומ"ש מהא דאי' גבי הכותבי טופסי גיטין [ע' לקמן כו.]. **והראב"ד** [על הרי"ף י:] העלה צד דלא קי"ל כרב יהודה, דקי"ל [לקמן כו] דגזרינן טופס אטו תורף.

והרמב"ן כ' דגבי סופרים שלא לשמה יש חשש דעשוי לכתוב משום רווח ביתא. אבל ע"י עכו"ם [בסוגיין] לא שכיח.

ודעת **הרמב"ם** [הנ"ל] דרק לכתחילה גזרו טופס אטו תורף, אבל לא גזרו שיפסול. **והרמב"ן** חלק.

טז. דגבי גט לא אמרי' דסגי שתחילתו לשמה, ואף הסוף נגרר אחריו.

יז. דעי"ז הוה דבר דסתמא לשמה דאף עכו"ם כשר, וכמ"ש התוס'. [ולפ"ז כתב דלא בעי עומד ע"ג אלא בתחילת העשיה].

יח. והרמב"ם [שם יז] כת' דאם כתבו טופס הגט [בדיעבד], והניח מקום התורף וכתבן ישראל כדין הר"ז כשר [ומגרשין בו].

יט. ולמד כן מדברי הרי"ף שהביא תרוייהו, משמע דבעי' תרוייהו לחומרא. **והר"ן** כ' די"ל דכוונת הרי"ף דכל א' לחוד סגי, ונח' באוקימתא ולא בדין.

והרמב"ן כת' דהרי"ף הביא דברי רב הונא דגדול עע"ג לדחותה, וכענין ששנינו [עדיות א ו] דהוזכרו דברי היחיד בין המרובין לדחותן.

כ. **והרמב"ן** ביאר [דבריו] ומש"ה סגי במקצת לשמה. והרמב"ן חלק דזו דרך פשרה משובשת.

כא. **והרמב"ן** תמה דהיאך אפשר לומר שרב הונא תי' בסתמא והוא שגדול עומד על גביו, וסמך על דברי רב יהודה שעתידין ליאמר בסוף השמועה [ששייר מקום התורף], ומר אמר במקצת ומר אמר מקצת. ועוד שאין הטעם נכון כמו שפירשו אותו.

כב. ולצד דצריך שליחות בכתיבה, חש"ו לאו בני שליחות.

שנג) **שם.** ובפשוטו הברייתא דעכו"ם פסול איירי כשלא שייר מקום התורף. [**והמהרש"א** הק' אמאי נקט עכו"ם, הול"ל חש"ו]. אבל **הרש"ש** כת' דעכו"ם פסול אף בששייר מקום התורף[כג], דעכו"ם שכיחא וגזרי' טופס אטו תורף. [כדגזרי' לעיל כא: גבי מחובר, וכן לקמן כו. גבי הכותב טופסי גיטין]. וכמ"ש הראשונים דחש"ו ל"ג דמלתא דלא שכיחא. אבל עכו"ם שכיח].

שנד) **והאמר רבה בב"ח אר"י** [לעיל כא:] **ר"א היא, אמוראי נינהו וכו'.** והגמ' מקשה דלרבה בב"ח אר"י המשנה [כא:] דאין כותבין במחובר קאי כר"א, א"כ אף מתני' דידן. ואילו לר' זריקא תרוייהו כר' מאיר [וכר"ל כא:]. ותוס' [לקמן כו.] הק' דהגמ' [שם] עושה צריכותא בדברי שמואל דהעמיד המשנה כר"א, ומבואר דאפשר להעמיד בבא דמחובר כר"א ואילו בבא דחש"ו כר"מ. **ור"י** תי' דאף דעביד צריכותא, מ"מ מיסתבר דאתיא כחד תנא [דשנויין בחד פירקא]. ולא ניח"ל לפרש כב' תנאים[כד].

הפסולים בשליח להולכה

שנה) **[משנה] הכל כשירין להביא את הגט חוץ מחש"ו וכו'. בשו"ת הרשב"א** [א תקסא] דייק ממתני' דשליח דמקבל שכר כשר להבאת הגט. ואף נאמן לומר ב"נ. [דבגמ' [בע"ב] מבואר דקאי אף במקום דבעי ב"נ].

ובחי' **הרשב"א** [כאן, ולעי' ה:] כתב דה"ה גזלן דרבנן כמו שנאמן לעדות אשה, ה"נ נאמן לב"נ [וכדמשמע בע"ב דדמי אהדדי]. אבל גזלן דאורייתא דפסול בעדות אשה אינו נאמן לב"נ.

והרמב"ם [ו ז] פסק דהפסולים בעבירה דאורייתא שהביאו גט פסול [מדרבנן]. בד"א שנתקיים, אבל אם לא נתקיים [וסומכים על הפסול] אינו גט. [וביארו דדוקא בשטר שיוצא מתחת ידי הבע"ד או השליח במקומו אמרי' נעשה כמי שנחקרה, דלא הוחזקו לזייף. אבל שטר העומד ביד חשוד ליכא חזקה כלל[כה]].

והראב"ד השיג דמאחר דנתקיים איזה פסול יש בזה [וכה"ק שא"ר[כו]]. ועוה"ק כשסמכו עליו למה אינו גט, והול"ל שלא תנשא בו. [ולדעת הראב"ד כל אשה שמוציאה גט אינה נאמנת לינשא בלא קיום[כז], וה"נ הכא. אלא דבדברי הרמב"ם משמע דיש כאן 'פסול' דאורייתא. והראב"ד תמה אמאי]. **והכס"מ** כתב דאף לדעת הרמב"ם עכ"פ הוה ספק, וחוששין לקידושין. אבל **החזו"א** [קד ח] דן די"ל דגרע והוה כגט בלא עדים, דאין חזקה שאינה מזוייף.

שנו) **קיבל הקטן וכו'. פרש"י** מיד הבעל להוליכו.

בפשוטו החסרון משום דליכא מינוי, ואם אחר שהגדיל הבעל יחזור וימנה מהני. והראשונים דנו אי צריך שהשליח יקבל את הגט מיד הבעל ממש.

דה**ראשונים** הביאו בה"ג בשם **רב חנינא גאון** דאסור לשלוח גט ע"י עכו"ם [בתוך כלי[כח]], שיתן לישראל שיהא שליח שיגרש בו[כט]. והביא דרבנן דהשתא אמרי דכה"ג היכא דמסרו בפני עדי מסירה אם נשאת לא תצא[ל].

כג. **והרש"ש** דייק כן ממש"כ **תוס'** [בע"ב ד"ה אין] דללישנא דמוקי ר' יוחנן כר"א קשה כו'. משמע דלל"ב דללשון זה לא אמרי' דנקיט עכו"ם למידק דלכתיבה כשר.

כד. **ותוס'** הביאו ע"ד הא דר' יוחנן [יבמות כז:] הק' אחיות איני יודע מי שנאן. [וצ"ב כוונתו דהתם קאי אחד בבא]. ובכ"מ [קידו' סג:] דנו אי מוקמי' מתני' בתרי טעמי אליבא דחד תנא, או כתרי תנאי. אלא **דהתו"י** [שם] הביא דר' יוחנן [ב"מ מא.] מאן דמתרגם לי חבית אליבא דחד תנא, וס"ל דיש להעמיד כב' תנאים ולא ניח"ל להעמיד כב' אוקימ'. [וי"ל דזהו תמיהתו של ר' יוחנן].

כה. [אך יל"ד היכא דאח"כ מסרו ליד האשה, האם אמרי' דמעכשיו יש לו חזקה. דומיה דשטר שמצאו, דדעת הרמב"ם [אבידה יח יד] דאי החזירו ליד בעלים גובים בו, אף החזירו שלא כדין].

כו. **והחזו"א** יישב דחיישינן לפקדון, דלא אמרי' דיש בזה חזקת כשרות.

כז. [ודלא כתוס' לעיל ב. ושאר ראשונים לעיל ט.]. ויל"ד האם ע"י הגט הוחזקה גרושה, אלא דאינה רשאית לעשות מעשה עד שיתקיים. או דאמרי' דעד שיתקיים הוה חספא בעלמא, ואף לקולא אין כאן גט.

כח. ויל"ד אמאי נקט ששלחו את הגט בתוך כלי, ואפשר דהוה לרבותא דהעכו"ם אין לו שייכות עם הגט, ואינו יודע מה יש בתוך הכלי. [ואפשר דאיירי בכלי חתום]. ועוד יל"ד דהכלי יחשב חצר של הבעל, והשליח לוקח את הגט מרשות הבעל.

כט. והנכרי עושה משלוח דואר, להעביר ליד השליח הישראל. והביא דאמרו דביד עכו"ם כלל לא. דבעי' שיצא הגט מיד הבעל שיבא ליד האשה או ליד שליח ישראל דקאי במקום בעל, או ליד שליח לקבלה דקאי במקום האשה.

ל. וכדאי' [לעיל י:] דירד ר"ש לשיטתו דר"א דעדי מסירה כרתי, וקי"ל כר"א [עכ"ד]. **והר"ן** כת' דלא ידענא מאי שייטא דר"א. [ולכאו' משמע דכוונתו לפסול משום גזירה דאתי לאיחלופי].

והרא"ש [ושא"ר] חלקו דכיון דהעכו"ם עושה מעשה קוף בעלמא [מסירת הדואר] אין בזה חסרון, והבעל ממנה את השליח להולכה. והרא"ש כתב דנוהגין ע"פ **ר"ת** לשלוח ע"י עכו"ם עם כתב מינוי שליחות[לא].

והחי' מכת"י [כד.] כת' דמהני שליח להולכה ע"י טלי גיטך, שהבעל מניח את הגט ואומר לשליח לטול והוליכו לאשתו. דדוקא במסירה לאשה או לשליח לקבלה בעי' ונתן בידה[לב]. הילכך אף אי שלח ביד נכרי שיתן לפלוני שיהא שליח להולכה מהני[לג].

שנז) **שם. קיבל הקטן והגדיל וכו' פסול.** ומבואר במשנה דבעי' תחילתו וסופו בדעת, בפשוטו דצריך שיהא בר דעת בשעת מינוי. **והחת"ס** הק' לדעת **רש"י** [יבמות לה., ע' משנ"ל ו ג] דקטן יכול לקדש אשה לכשיגדל[לד], א"כ ה"ה דיכול להתמנות לשליח לכשיגדיל. והחת"ס כתב דאפשר דמתני' בחו"ל מפני שאינו יכול לומר ב"נ. [רצ"ע].

שנח) **פקח ונתחרש וחזר ונתפקח וכו' כשר.** [ולא אמרי' דהשליחות פקע בינתיים]. **הקוב"ש** [ח"ב א, קוב"ב טו] הביא דלקמן [ע:] יש ס"ד דכשהמשלח נשתטה בעי מינוי חדש כשישתפה[לה]. וחילק בין השליח למשלח[לו].

ויש שביארו דהיכא דנשתטה השליח לא פקע השליחות, דאין מיעוט ששוטה לא יהא שליח, וכל החסרון הוא דאינו יכול לפעול עבורו שליחות. וכן יש חסרון במינוי דא"א למנות חרש לשליחות.

והפוסקים דנו היכא דהשליח ביטל שליחותו, **דהט"ז** [קמא טו] כת' דצריך מינוי חדש[לז]. **והפתח"ת** [סדר הגט מג] הביא דהרי"מ מבריסק [לח] נטה דל"צ מינוי חדש[לח].

שנט) **רש"י ד"ה דלאו בני דעה.** וגבי שליחות איש בעינן ולא קטן וכו'. פשטות הגמ' משמע דשליחות צריך דעת [וכ"מ ברמב"ם שלוחין ב ב[לט]], אך **רש"י** ביאר דדרשי' גזיה"ב 'איש'.

והקוב"ש [קוב"ב טז] דן האם אף חרש ושוטה לא מקרי איש, או דמקרי 'איש'[מ], אלא דילפי' דדינם כקטן.

האחרונים [קוב"ש ח"ב א, חי' ר' שלמה] דנו אמאי בעי קרא למעט קטן משליחות, תיפו"ל דאינו בר דעת לעשות מעשה [ולענין מידי דראוי בו, כגון הפרשת תרומה במופלא הסמוך לאיש, ע' תוס' לקמן סה.]. **ותי'** דנפק"מ דל"מ מינוי מעכשיו.

הרמב"ן הקשה אע"ג דקטנה מקבלת גיטה [ומשמע דהוה שליח אביה], ודחה ידה יתירה זכה לאב. והקשה עוד דמהני צאי וקבלי קידושיך [קידושין מה]. ודחה דהו"ל כאומר תן מנה לפלוני ומדין ערב[מא].

שס) **עכו"ם נמי דלאו בר התירא וכו'**[מב]. **פרש"י** ובמידי דלא חזי, לא מצי מיעבד שליחות

לא. **והמרדכי** [שסא] כת' דדוקא שליח בי"ד [כדלקמן כט.], דאל"כ צריך לומר בפני נכתב. אך שאר ראשונים נקטו דכיון דיש שטר שליחות ל"צ בפני נכתב.

לב. והביא ראיה שהרי האומר לשליח כתבו ותנו גט לאשתי מהני, אף שהבעל לא נתן להם את הגט, והוה בטלי גיטך. [והאחרונים דחו דהתם הוה שליח אף על הכתיבה. וע"ע בע"ב].

לג. **והמאמר מרדכי** [הו' בפתח"ת קמא לה] המציא תקנה לשלוח הגט ע"י נכרי ליד איש א' בתורת פקדון, והשליח להולכה יקבל מיד זה הנפקד. [רצ"ב].

לד. ומהני מעשה הקטן לכשיגדיל, א"כ כ"ש דמהני מינוי השליחות. [ויל"ד דכיון דקטן נתמעט מפרשת שליחות, מש"ה לא מהני מינוי. אף דיוכל לעשות מעשה קידושין לעצמו, אפ"ה לאחר גרע דל"מ שליחות].

לה. [ומשמע בתוס' [שם] דה"מ קורדייקוס, אבל שוטה גמור אף למסקנא בעי].

לו. דאף דא"א להיות שליח של שוטה, שוטה יכול להיות שליח. [ויל"פ דהשליח צריך לעמוד מכח המשלח כל זמן השליחות, וצריך שהמשלח יהא ראוי לכך. אבל אי"צ שבפועל יוכל לעשות. והיכא דהשליח שוטה הוה כמו שבפועל אינו יכול לעשות].

לז. **והט"ז** כת' דהוה ק"ו מהבעל, שאם הבעל המשלחו יוכל לבטל השליח לא כל שכן הוא עצמו.

לח. וכ' נראה הסברא כל זמן שלא ביטלו הבעל עדיין נשאר כח הבעל בתוקפו. ואם שוב נתרצה השליח הרי הוא שליח כמעיקרא.

לט. **דהרמב"ם** כת' דמי שאינן בני דעת, והן חרש שוטה וקטן אינן נעשין שלוחין ולא עושין שליח וכו'. **והכס"מ** הביא מקורו מסוגיין. [אך הביא ע"ז לשון רש"י דידן משום דבעי' איש].

מ. והביא דגבי חליצה נתמעט קטן דבעי' 'איש', ואפ"ה צריך מיעוט אחר לחרש [וכדאי' יבמות קד.; הו' בתוס' לעיל כב:]. וכן גבי יבום, דקטן אינו קונה דדרשי' אשת איש ולא אשת קטן [קידו' יח.], ואילו חרש מהני יבום.

מא. וכ"כ **הראשונים** קידושין שם, אבל **הרמב"ן** שם בתוספת מכת"י כתב דיד קטנה לא גרע מחצר אביה. [ומהני מדין קבלת הבת].

מב. וכן אי' בגמ' [קידו' מא:] עבד ל"מ לקבל גט, דלאו בר התירא. ופרש"י דאינו בשום צד היתר אשת איש וכו' דהא אין לו קידושין.

לאחריני[מג]. [וכדאי׳ בגמ׳ בע״ב]. **והרשב״א** גרס דלאו בני תורה. וביאר דכוונת הגמ׳ דאינו בן שליחות [וכדברי התוס׳], מה אתם בני תורה אף שלוחכם.

שסא) **תוד״ה עכו״ם נמי.** הומ״ל דבעינן שלוחכם בני ברית [וכבגמ׳ בע״ב]. ודעת **המשאת בנימין** [צז, הו׳ בש״ך חו״מ רמג ה] דעכו״ם יכול להיות שליח של עכו״ם. **והמגא״** [תמח ד] **ובי״ש** [ה יט] חלקו, דלא התחדש בזה פ׳ שליחות[מד].

והרמ״א [קמא לג] פסק דמומר יכול להיות שליח לגט [אבל אינו נאמן לב״נ, וכדין פסול עדות]. **והבי״ש** [מז] **וכן המגא״** [קפט א] **הביאו דבתוס׳** [סנהדרין עב:] מבואר דמומר לא נחשב בן ברית, ועפ״ז כתבו דה״נ אינו יכול להיות שליח[מה] [וכדאי׳ בגמ׳ בע״ב דתליא בבן ברית]. **והאבן העוזר** [קפט] חלק דסוף סוף איתא בתרומה דנפשיה[מו], והוה בר שליחות[מז].

והאבה״ע הביא **דהתה״ד** [רלז] כת׳[מח] דהיכא דהבעל מומר יכול לעשות שליח להוליך גט לאשתו. **וע׳ או״ש** [ג טו].

והריא״ז [א א כו, הו׳ בשלט״ג יב. בדה״ר] הביא בשם **הרמב״ם** [ג טו] דמומר דינו כעכו״ם לכל דבר [ופסול לכתיבת הגט, וכ״פ **השו״ע** קכג ב][מט], **והריא״ז** חלק דקידושיו קידושין [וכדאי׳ יבמות מז:] וגיטו גט, וה״נ יכול לעשות שליח לישראל גמור.

ורע״א כתב דלדברי המג״א דמומר נחשב לאו בני ברית, א״כ לדברי המשאת בנימין [הנ״ל], היכא דהבעל מומר יהני שליח נכרי בגט[נ]. [לולי החסרון דלאו בר היתירא][נא].

שסב) **שם. הבי״ש** [קכג ה] הביא **דהרמב״ם** [הנ״ל] כת׳ דעכו״ם פסול לכתוב גט, דאדעתא דנפשיה עביד. ועבד פסול משום דלאו בני כריתות. וצ״ב א״כ אמאי איצטריך טעם נוסף בעכו״ם. וביאר דמומר בכלל עכו״ם, ופסול משום דאדעתא דנפשיה[נב].

שסג) **שם. האבן העוזר** [שם] דייק מהמשנה דנקט דוקא עכו״ם ונתגייר [ובסיפא שייר נכרי], **ולדעת המגא״** [הנ״ל] דמומר אינו נחשב בן ברית ואינו יכול להיות שליח, א״כ אף בזה הומ״ל קיבל ישראל ונעשה מומר. וכן היכא דחזר לבסוף.

והאחרונים [חת״ס] דנו דבמומר י״ל דאף תחילותו וסופו בכשרות לא יהני, דפקע שליחותו כשהוא מומר.

שסד) **תוד״ה ממי נוטלו.** מכאן משמע דצריך[נג] שיכיר וכו׳[נד]. **והט״ז** [קמב י] דן מ״ש מחליצה דל״צ לברר עי״ש. **והחזו״א** [קד ג] הקשה אמאי לא

מג. **והרשב״א** הק׳ אמאי נקט לאו בר התירא, הול״ל אינו בתורת. ועוה״ק דהו״ל לגמ׳ הק׳ טעמא במילתא דליתא [וכקו׳ התוס׳].

מד. והמגא״ הביא כן מה**ירושלמי** [דמאי ו]. אך המחנ״א [שלחוין יד בסו״ד] דן דגמ׳ דידן [ע״ז נג:] פליג. [עי״ש וצ״ע].

מה. **והמגא״** [קפט] כת׳ דאפשר דהרמ״א מיירי במומר לתיאבון. וצ״ע.

מו. וסגי דדומה לו בצד א׳ [או איתא בדנפשיה או בן ברית]. **והאבה״ע** הביא דבגמ׳ [בע״ב] מרבי׳ עבד, שהוא בן ברית, ואף דאינו ״ישראל״. דלא בעי׳ דומה לגמרי ל״אתם״. והק׳ מאי חזית דמרבי׳ עבד [בן ברית] וממעטי׳ מומר. דלסברת המקשן [שם] יש שליחות למומר [דהוה ישראל], ואמאי ס״ל לתרצן למעט דתלי בבן ברית. ותו אימא דבעי׳ תרוייהו, ישראל ובן ברית.
אלא ודאי דרשי׳ ריבוי ומיעוט ריבה הכל ומיעט כל דהוא, ומרבינן עבד דשוה לבן ישראל דבן ברית הוא, ומרבי׳ נמי מומר דישראל הוא. ודוקא גוי ממעטינן דאינו בן ברית או ישראל. ואף דהגמ׳ נקטה בן ברית לרבות עבד. וה״ה אם תרצה למעט מומר, נאמר נמי להיפך מה אתם ישראל אף שלוחכם ישראל, ואף מומר בכלל.

מז. **והאבן העוזר** [שם] נקט דה״ה דמומר יכול למול [אף דלענין כתיבת סת״ם פסול לקמן מה:, דאינו בקשירה]. וע׳ **רמ״א** [יו״ד רסד] **ורע״א** [שם] שהאריכו בזה.

מח. והביא כן בשם תשובות קדמאי ובתראי דהיה פשוט בעיניהם דמומר עושה שליח הולכה.

מט. והרמב״ם ושו״ע כתבו כן רק לגבי כתיבת הגט ולא לגבי שליחות.
והבי״ש [קמא מז] כ׳ דמשמע רמב״ם [הנ״ל] דדין מומר כדין נכרי, ומיום שנעשה מומר הו״ל כאילו אינו בתורת גיטין וקידושין. וצ״ב דהא קי״ל [יבמות מז:] דמומר שקידש קידושיו קידושין, וכן מגרש את אשתו. [וצ״ל דרק כלפי אחרים דנו דל״מ וצ״ב].

נ. והחת״ס [או״ח קטז] חלק דמומר הוה טפי בן ברית מנכרי, ולא הוה דומיה דאתם.

נא. [ולפ״ז יהני מומר שליח של מומר. אא״כ מומר נחשב אינו בתורת גט, וע׳ לעיל].

נב. וכת׳ דהיכא דעכו״ם כתב גט, בטל בתורת ודאי [דלאו בני כריתות], אבל מומר כתבו וישראל עומד ע״ג פסול רק מספק [ונסתפק אי אף בלא עע״ג הוה ספק לשמה]. [וע׳ לעיל].

נג. [יל״ד אי הוה מדאורייתא או מדרבנן].

נד. אבל **המאירי** הביא **י״מ** דבסומא יש חשש שיסמוך על

יתן, ובי"ד יבררו אח"כ. ומשמע בתוס' דהוא דין על השליח לברר, דסתמו כפי' דמה שיוצא מתחת ידי שליח מעיד שהבעל מוסרו לו, ולכן צריך שיברר. ועוד דחיישינן דהגט מזוייף כיון דאינו יודע שקיבל מדעת הבעל. [והקשה דבפוסקים לא הוזכר דין זה. ושוב כתב די"ל דאף לתוס' לאו דוקא דצריך לשאול].

והרמב"ן [ור"ן] כתב דסומא נחשב שליח שלא ניתן לגירושין [ע"פ הגמ' לקמן כט:[נה]] **לפי שא"א לתתו אלא ע"י אחרים שיאמרו שזה פלוני וכו'**, אבל שאר בנ"א מלמדים אותן. [דבשאר בני אדם לאחר שהראו לו האשה יוכל לגרש[נו]].

שסה) **מתקיף לה רב יוסף היאך סומא מותר באשתו**[נז]

וכו' אלא בטביעות עינא דקלא. וכן אי' בגמ' [חולין צו.] דטביעות עין עדיף מסימנים, דאל"כ האיך סומא וכו'[נח].

שסו) **דבעי לומר ב"נ וכו' ולא מצי למימר. ותוס'** [לעיל ו. ד"ה סומא, וכן שא"ר כאן ושם] הק' אמאי לא יוכל להעיד ע"פ שמיעה, וכדאי' [שם] דמהני שמע קול קולמוס. **והרמב"ן** תי' דהתם נתנו לו הגט מיד, ותולים שזה הגט שתקנו. אבל סומא אינו יודע כלל מה מסרו לו, שמא שטר חוב. א"נ בעלמא הסופר מסתפי מיניה ולא ישקר. אבל גבי סומא לא ישקר, ושמא לא תיקן הגט.

ועוד תי' **הרשב"א** א"נ כדר' זירא [יבמות קד: וכ"מ] דכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת.

שסז) **תוד"ה הוא הדין. ונסתמא פסול לעדות. תוס'**

נקטו דמסקנת הגמ' דפסול לכל העדיות, וכ"ד רוב **הראשונים** [ב"ב שם][נט]. וכ"כ **התוס' רא"ש** [בשיטמ"ק שם] דפסול אף לעדות הלואה. אבל **הרמב"ן** [וכן הר"ן] תי' דמסקנת הגמ' [ב"ב שם] דל"מ משום דשמא לא מכוון שפיר. ואפי' מצי מכוון גזור רבנן. ובגט לא גזרו.

שסח) **בא"ד שאני הכא אפי' אשה כשירה. וכ"כ**

הרמב"ן בשם **הרב אב"ד** דמשום עיגונא אקילו. דמדינא ל"צ עדות. **והרמב"ן** הקשה היכי פשיטא לאביי הך טעמא[ס].

והאחרונים דייקו מדברי הרמב"ן ור"ן [הנ"ל] דבעדות ב"נ יש חסרון תחילתו בפסול[סא].

עבד - אינו בתורת גיטין

שסט) **עבד מהו שיעשה שליח לקבל גט אשה מיד**

בעלה וכו'. [ודעת ר' אמי שכשר, ורב אסי אר"י פוסל ד'אינו בתורת'].

פרש"י ה"ה להולכה דכולה חדא טעמא הוא. וכ"פ **הרמב"ם** [ג טו] דפסול בין להולכה ובין קבלה[סב]. **והרמב"ן** כתב דכ"מ **בירושלמי**. ומבואר ברש"י דאין מקום לחלק בין שליח להולכה לשליח לקבלה, וכן מבואר דהגמ' דייקה ממתני' גבי הולכה, ואף לקבלה. והרמב"ן דחה דכוונת הגמ' דאם פסול לקבלה התנא היה צריך להזכירו.

אבל דעת **הר"י מגאש** דרק לענין קבלה פסול, אבל לשליח להולכה כשר. **והרמב"ן** ביאר[סג] דשליח להולכה אינו אלא שליח בעלמא, ועבד הוא בכלל שליחות. אבל שליח לקבלה נחשב יד לגירושין

עצמו לתת לאשה, דמסתמא אינו לוקח שליחות ע"ד לשאול אחרים, אבל כשדעתו לשאול אחרים מהני אף בסומא.

נה. ובגמ' [שם] מבואר דשליח להביא לאדם מסויים לא ניתן לגירושין, ואינו יכול למנות שליח אחר [כיון שהוא שליח רק להביא לאדם זה, ולא לעצם הגירושין]. והרמב"ן חידש דאף סומא, כיון דצריך סיוע לנתינת הגט. [וצ"ב דהוה סיוע חיצוני, והשליח ראוי לעצם הגירושין. והחזו"א תמה בזה, עי"ש].

נו. ואילו סומא חסר במינוי השליחות, דמעיקרא לא עמד לכך שיוכל לגרש. [ואף אי ילמדו אותו להכיר בטביעות עין דקלא, מ"מ מעיקרא לא ניתן לגירושין].

נז. [והגמ' מדמה הא דרשאי לסמוך לעצמו על הכרתו טביעות עין דקול, ומש"ה יהני אף כלפי אחרים. ויל"ד דיש לחלק בין גדר עדות לגדר איסורין. וי"ל דאף מסירת הגט לא הוה גדר עדות, ורשאי למסור ע"פ הא דקים ליה].

נח. ופרש"י ע"כ דהא דאין מחזירין אבידה ע"פ טביעות עין משום דחשדינן דילמא משקר משום חימוד ממון.

נט. ופרש"י [ערכין יז:] דסומא פסול לעדות דכתיב או ראה. וכ"כ **הרמב"ם** [עדות ט יב] דסומא פסול לעדות מה"ת, אף על פי שמכירין הקול וידעו האנשים, שנאמר והוא עד או ראה מי שהוא ראוי לראות הוא שמעיד. [וכ"ה בתוספתא שבועות ג ה]. [וע"ע מרדכי כתו' קמו].

ס. ובתוס' משמע דהוא כלל דכל דיני פסלות כשרים בב"נ.

סא. **והפוסקים** [יז ו] דנו האם יש חסרון תחילתו בפסול לגבי ע"א דמיתת הבעל. והמהר"י ב"ל [ג עה צוי' בהגש"ס] הביא מתוס' דידן.

סב. **והר"י מגאש** הביא דכ"ד רבותיו [הרי"ף] דל"מ.

סג. **והרמב"ן** הביא דהר"י מגאש לא פירש מ"ש.

[שהגיע לידו מגורשת], ועבד אין לו יד לגירושין כיון ד'אינו בתורת'.

והקובה"ע [כט ו] ציין דכעי"ז מצאנו ברמב"ם [ו ט] דשליח לקבלה בעי עדות לקיומי, דנחשב דבר שבערוה[סד]. ואילו שליח להולכה לא בעי. וה"נ מי ש'אינו בתורת' לא יכול להחשב ידו לענין גירושין[סה].

והבי"ש [לה יד] נקט דלדעת הר"י מגאש אף בקידושין מהני שליחות העבד[סו]. והשעה"מ [ו ו] חילק דלאחר שנכתב הגט[סז], האשה עומדת לגירושין. והעבד עושה מעשה קוף למסירתו. אבל ל"מ עבד לשליחות קידושין, דבשעת מינוי אין כאן שם קידושין כלל, דמי יימר שתתרצה. ועיקר הקידושין באין ע"י העבד[סח].

והאבנ"מ [לה ט] ביאר דברי הר"י מגאש, דשליח להולכה בגט א"צ אמירה [מה"ת][סט], ואי"צ שליחות אלא לגוף הנתינה, ובזה סגי בעבד שהגיע ליד האשה מכח הבעל[ע]. אבל בקידושין שצריך אמירה מה"ת ל"מ עבד ובעי בר כריתות.

והאחרונים [קה"י יח ועוד] ביארו דשליח להולכה הוא רק שליח על מעשה הנתינה, שהוא תנאי לגירושין. ואילו חלות הגירושין הבעל פועל ע"י כוונת המשלח [ע"י מעשה הנתינה של השליח][עא]. [וע"ע ברכ"ש לד- לז].

ועוד חילק האבי עזרי [ו ו] דעבד מופקע רק מחלות קידושין וגירושין, אבל הוא בתורת 'מעשה' הקידושין. וכדאי' [קידושין סב.] דלר"מ [דאדם מקנה דבר שלבל"ע] יכול לקדש אשה לאחר שאשתחרר, ע"כ דהוה בתורת 'מעשה' הקידושין. ומש"ה מהני שיהא שליח.

שליח דכתבו ותנו – הנתיבות [רמג ו] חידש דיש אופן נוסף דשליחות להולכה שעושה את השליח כבעל, והשליח מגרשה. דהאחרונים [מחנ"א גירו' ג טו, שו"ת רע"א ס"ס קמא] הק' האיך ממנה שליח למסור את הגט, קודם כתיבתו[עב]. והנתיבות חידש דכה"ג הבעל עשאם שלוחים לגרש, והאשה היא בעולם. [והשליח נעשה כמותו, וכותב את הגט, כאילו הוא המגרש עצמו]. אבל היכא דעשאם שלוחים רק למסירת הגט ל"מ מינוי השליחות קודם שהגט בעולם.

והאחרונים דנו דאף לדעת הר"י מגאש ל"מ שליחות עבד כה"ג, דכה"ג צריך שיהא בתורת גיטין, דהוה שליח על עצם הגירושין.

שע) שם. התוס' רי"ד [קידו' ח:] חידש דיש אופן נוסף של קבלת גט ע"י אחר, ואף בלא תורת שליחות [ולכאו' יהני אף עבד]. דבגמ' [שם] אי' דכשהאשה אומרת תן [מעות קידושין] ע"ג סלע מקודשת. דכיון שהניחה ע"פ צוויה נחשב כאילו מונח בידה.

והתוס' רי"ד חידש דאף גט היכא דאמרה שים ע"ג סלע מגורשת[עג], וכאילו שם בידה[עד] [אף שלא הגיע לידה

סד. דגדר שליח לקבלה דהוה יד האשה ממש, ואילו שליח להולכה הוא רק שליחות למעשה. [ואף דלחד צד תרוייהו נלמדים מחד קרא ד'ושלח' בקידושין מא].

סה. והקובה"ע כתב דזה תליא בגדר החסרון אינו בתורת, אם נימא שהוא מיעוט דלא חל השלוחות. אבל אם נימא דאף שהשליחות חל אינו יכול לפעול מעשה גירושין, א"כ שליח לקבלה דאינו צריך לפעול כלל ל"ש בזה חסרון.

סו. והק' דהשו"ע [לה ו] סתם דל"מ עבד, ואף דגבי גט [קמא] הו' בזה מח'.

סז. ולפ"ז ל"מ לשלוח את העבד לכתוב גט ולתתו [אף לדעת הראשונים דעבד כשר לכתיבת הגט].

סח. [ויל"פ דל"מ דעת הבעל בשעת מינוי, דליבא 'מעשה' עדיין. אבל משעת כתיבת הגט מהני דעת הבעל לנתינת גירושין].

סט. וביאר דלשון הגירושין כתוב בגוף הגט, וסגי בשליחות לגוף הנתינה [שלא יהא טלי גיטך מע"ג קרקע].

ע. והאבנ"מ הביא דמבואר [לקמן עח., בר"ן מ. בדה"ר] דאף נתינה בתורת פקדון מהני, כל שבא לידה מכח הבעל. והאמר"מ [כ] חלק דודאי בעי נתינת גירושין, אלא דמצטרף כה"ג.

עא. דעצם הגירושין הוא קניית האשה, ולכן שליח לקבלה נחשב שליח לגירושין אבל לא שליח להולכה. והקה"י ביאר דעצם הגירושין הוה ע"י הגט, אלא דיש תנאי שיהא קבלת גט הנתון מהבעל. והביא דוגמא לנט"י מכח גברא. והשופך אינו המטהר, אלא המים הבאין מכח נותן. משא"כ שליח לקבלה הוה עצם עשיית הגרושין [קניית הגט].

עב. דתוס' [נזיר יב.] כת' דל"מ מינוי שליחות בדבר שלא בא לעולם. [וע"ע יבמות נב.].

עג. והאבנ"מ [ל י] כת' דלא הוזכר שיטה זו לא בפוסקים ראשונים ולא באחרונים, ונראה דהוא דעת יחיד, ואינו מובן שיטה זו.

עד. והתוס' רי"ד ביאר דלא דמי לטלי גיטיך מע"ג קרקע דהתם אין שם נתינת הבעל, דשלא מדעת האשה נתנו על גבי

ורשותה[עה]. וכ׳ דה״ה כשאומרת תן לפלוני ואתגרש דמהני, ואף בלא גדר שליח לקבלה[עו], דנתינת הבעל לאותו פלוני היא בציווי האשה וברצונה כאילו נתנו בידה דמי[עז].

דף כג:

שעא) **תוד״ה אין.** וא״ת מתני׳ ליתני עבד[א] וכו׳. דפסול להיות שליח להולכה. [וכדעת רש״י הנ״ל]. **והראשונים** הביאו ראיה [מקו׳ זו] לדברי הר״י מגאש [הנ״ל] דעבד כשר להולכת הגט, ורק לקבלה פסול.

שעב) **בא״ד ואור״ת וכו׳ אע״פ שבאותה שעה היתה דעתו להתגייר[ב].** [משא״כ עבד דאינו בידו]. משמע דס״ד דעכו״ם נחשב ׳בידו׳. והאחרונים הק׳ דבגמ׳ [קידו׳ סב:] אי׳ דלא הוה בידו להתגייר, דמי יימר דמזדקקו ליה בי תלתא[ג]. **והחת״ס** תי׳ דכוונת התוס׳ כגון שכבר מל וקיבל עליו מצוות, ומחוסר רק טבילה.

שעג) **לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין.** וכן אי׳ **בב״מ** [קידו׳ מא:, וע״ע לקמן סב:] דל״מ אלא במידי דאיהו איתיה. ובגמ׳ [בסמוך] משמע קצת דהוה סברא בגדרי שליחות, דלא נתחדש שליחות כה״ג. אך **תוס׳** [כב: עכ״פ בקו׳] נקטו דהוה חסרון בעצם המעשה, ואף היכא דל״צ שליחות.

ורש״י [קידושין מא: ד״ה לפי] כת׳ דלא בעי קרא, דמסברא לא מתעביד שליח במידי דלא שייך ביה. אבל **רש״י** [ב״מ צו.] כת׳ דילפי׳ דומיה דאתם[ד]. **ורש״י** [לעיל י: ד״ה כריתה] למד דבעינן בני כריתות בחתימה מדכתיב וכתב ונתן מי שישנו בנתינה ישנו בכתיבה.

שעד) **תוד״ה לפי שאינו.** והא דמתגרשת בעבד שלה היינו מטעם חצר. [ומש״ה בעי חצר משתמרת לדעתה וכו׳ וכדלעיל כא.]. אבל **התוס׳ רי״ד** הביא צד דסוגיין בעבד דעלמא[ה], אבל עבד האשה מהני לשליח לקבלה. דיד העבד כיד האשה, וכאילו קבלתו האשה. וכן עבד האיש מהני להחשב שליח להולכה. [ע׳ בסמוך].

והתוס׳ רי״ד דחה דהא דאמרי׳ יד עבד כיד רבו, היינו דהוה כחצירו. אבל לא נחשב שלוחו. ומש״ה היכא דהעבד מהלך ואינו משתמר לדעתה ל״מ [וכדלעיל כא.]. אבל לא מהני בתורת שליח[ו]. וכ״כ **הריא״ז** [א כה, הו׳ בשלט״ג יב. בדה״ר] דפסלו שליחות העבד בגט, בין עבד של המגרש בין של אשה המתגרשת בין אם היה של איש אחר. וכן סתימת הפוסקים.

והאחרונים נקטו דמהני קנין העבד לרבו, וכדאי׳ [ב״מ צו.] דמהני עבדו לדין שאילה, דיד עבד כיד רבו[ז]. **והראב״ד** [בשיטמ״ק ב״מ צו.] כת׳ דלענין ממונא

קרקע. אבל היכא דאמרה ליה תנהו על גבי קרקע כאילו נתנו בידה דמי.

עה. [וע׳ לקמן עח: דמהני שזורק לה תוך ק׳ אמות ויכולה לשומרה. ולדברי התוס׳ רי״ד יל״פ דאיירי שזרקו ע״פ צווי האשה, ומש״ה נחשב כאילו הגיע לידה. א״נ התם שהוא משתמר על ידה די בכך, ואי״צ שיגיע לידה ממש].

עו. **והתוס׳ רי״ד** ביאר דכיון דהשליח לא שמע מפיה ל״מ מדין שליח לקבלה. דשליחות צריך מינוי מפה אל פה, ולא שתאמר ע״י אחר דהוה מילי ולא מיסרן לשליח. [וע״ע רמב״ן ור״ן לקמן סו אי מהני מינוי שליחות שלא בפניו].

עז. וביאר דשליח לקבלה מהני משום יד שלוחה כידה אף כשלא אמרה לבעל כן, והאשה לא ידעה בשעה שנתן ביד השליח.

א. **והחת״ס** תי׳ דהמשנה קאי אף בשטר שחרור [ובזה עבד הוה בתורת].

ב. ולכאורה הך טעם מהני רק לענין שיהני מנוי עכשיו לכשיתגייר, ולא דנחשב עכו״ם עכשיו לשליח.

ג. [ואפשר דזהו הקמ״ל דלא מהני שליחות משום דאינו בידו]. אך משמע בתוס׳ דהדגישו משום דדעתו להתגייר, ונחשב עומד לכך. ולא אתינן עלה משום ׳בידו׳. [דהא אף היכא דאין דעתו לכך, מ״מ הוה בידו].

ד. **והאחרונים** דנו דהתם איירי בחסרון בהיכי תמצא, ומש״ה תלי בגזיה״כ דומיה דאתם.

ה. ויש שדייקו דכ״כ רש״י [בע״א] עבד של כל אדם [משמע אדם מעלמא, אבל עבד דידהו מהני].

ו. ומשמע מדבריו דאף מדיני הממון, לא מהני יד העבד לקנות לרבו, דהא ידו מהלך ואינו משתמר. אך י״ל דהעבד קונה לעצמו, והאדון קונה ממנו. א״נ דמהני מדין זכין, מיגו דזכי לנפשיה.

ז. [ועד״ז אי׳ [ב״מ י.] דיד פועל כיד בעה״ב גבי מגביה מציאה לחבירו. ע׳ ש״ך [קפח א] לענין תופס לבע״ח]. **והאחרונים** [מהרי״ט אלגאזי] האריכו ע״פ דברי הירושלמי [חלה ג ד] היכא דפועל נכרי גלגל עיסה. [ע״ע קה״י בכורות י].

יד עבד כיד רבו. אבל לא לענין מצוות והפרת נדרים[ח].

אבל **הפנים מאירות** [קידו' מב. ועוד **אחרונים**] נקט דאף לענין מצוות[ט] יד עבד כיד רבו[י]. ועבד שוחט קרבן פסח לרבו משום שידו כיד רבו[יא]. **והמקנה** [קו"א לה י] חידש דאפשר לשלוח גט ע"י עבד של הבעל[יב], דיד עבד כיד רבו [וכס"ד דהתוס' רי"ד].

והאחרונים [נתיבות קפח א] הק' דלענין קבלת הגט משמע דדעת כל הפוסקים דלא מהני.

והנתיבות חילק דידו כיד רבו מהני בדברים דתלי בתוצאה, ואף קנין הגבהה מהני מה שמוגבה מכחו. אבל נתינת גט לא מהני קנינים, וצריך בידה ממש. ומהני יד העבד רק מדין חצירה.

והמהרי"ט אלגאזי [בכורות ד נ כג. בדה"ס] דן דרק במילי דהעבד ראוי מצד עצמו מהני ידו כיד רבו. אבל כיון דאינו בתורת גיטין ל"מ מעשה העבד עבור האשה[יג]. ומש"ה לא מהני קבלת הגט משום שידו קנוי לאדון. [וע"ע חי' ר' שמעון ב"ב י].

שעה) **רש"י ד"ה הא במילתא.** ואם יש לו טבל שניתנו לו וכו'. משמע שנתנו לו טבל. אך גבי עכו"ם פרש"י שגדל ברשותו, ותוס' פי' כוונתו דאל"כ פטור [מדאורייתא] מדין לקוח. וצ"ב א"כ אף בעבד יפטר מדין לקוח. ולכאו' צ"ל דנתנו לו שדה ע"מ שאין לרבו רשות בו[יד].

שעו) **תוד"ה העובד כוכבים.** פ"ה דקסבר אין קנין וכו'. ועוד צל"ד דמירוח עכו"ם פוטר [ע' תוס' קידושין מא:]. [וע"ע לקמן מז.].

שעז) **בא"ד ולא מיפטר מטעם לקוח וכו'.** ומבואר בתוס' דאי הוה לקוח לא חל הפרשתו. אבל **המנח"ח** [שצה ח] דן דלקוח פטור מאיסור טבל, אבל אי מפריש חל מדאוריי'.

שעח) **נראים הדברים שהעבד מקבל גט לחבירו מיד רבו של חבירו.** [**פרש"י** דיש לו שליחות לענין שחרור, דאיתיה בתורת שחרור[טו]. **פרש"י** [תמורה כה:] לגבי ההוא גברא יש לו יד לעבד זה, שהוא שליח לקבל את הגט. הואיל וזה אינו רבו[טז].

שעט) **אבל לא מיד רבו שלו. פרש"י** דלא יצא הגט מרשות הנותן. [ויל"ד אי ליכא נתינה כלל. או דיש פסול כריתות, דאגיד גביה].

שפ) **רבי היא דאמר המשחרר חצי עבד וכו' נעשית כמי שהקנה א' מאבריה. הרמב"ן** כת' דאמרי' גיטה ואותו אבר באין כא', ואע"ג שאינה יוצאת מרשות אדון, מהני גיטו וחציו כא'[יז]. [וצ"ב דכיון דע"י שחרור זו לא יזכה להחשב יד של עצמו, א"כ מה שייך סברת 'באין כאחת']. אך **החזו"א** [תמורה לג ד] הקשה דלא מצאנו משחרר

ח. וכן הביא **רע"א** [ת קלט, הו' קידו' מא:] בשם אחיו [לתמוה על הפנ"מ] דמהני רק לענין ממונא, ולא לענין איסור. ורע"א הוסיף דלא מצאנו שאפשר להפר נדרים ע"י עבדו. וכן לתקוע שופר.

ט. ובגמ' [מנחות צג:] נתמעט דל"מ סמיכה ע"י אחר, ידו ולא יד עבדו, ידו ולא יד שלוחו, ידו ולא יד אשתו. וצריכא דאי כתב רחמנא חד הו"א למעוטי עבד דלאו בר מצות, אבל שליח דבר מצוה הוא ושלוחו של אדם כמותו אימא לסמוך וכו'. אימא אשתו דכגופיה דמי' תיסמך, צריכא. **והאחרונים** דנו דהול"ל צריכותא דיד עבד כיד רבו עדיף.

י. והמחנ"א [שלוחין יא] כת' דבפועל [ואפי' פועל נכרי] אמרי' יד פועל כיד בעה"ב, ומתייחס מעשה הפועל כאילו האדון עשאו [ומקיים מצוות מעקה], ויוכל לברך. [ורע"א [שו"ע שמו] ציין לדברי המחנ"א, וסיים ודבריו צע"ג].

יא. ורע"א הביא דכן מוכח לס"ד דהגמ' [בע"ב], דתנן [פסחים פח:] דשולח עבד לשחיטת פסח. ובשלמא למסקנת הגמ' עבד בר שליחות, אבל לס"ד דבעי' אף שלוחכם ישראל, תקשי ממתני'. וע"כ דמהני משום דיד עבד כיד רבו. אך רע"א הק' לס"ד דהגמ' [ב"מ צו.] דל"מ יד עבד כיד רבו [משום דאינו בתורת שאלה], האיך יתפרש הך משנה בפסחים.

יב. וסמך לזה אליעזר עבד אברהם.

יג. אך פשטות **הגמ'** [ב"מ צו.] דהיכא דאתינן עלה משום יד עבד כיד ליכא חסרון 'אינו בתורת' [דהגמ' מסתפקת אי מהני עבד מדין שליחות, ו**פרש"י** דספק הגמ' משום דאינו בתורת. ופשטו דמהני משום דידו כיד רבו].

יד. ואף מה שגדל בשדה זו הוה של העבד. [ויל"ד לצד דאף דבר שהיה כבר של העבד נקנה לאדון, א"כ נימא דהאדון יקנה פירות השדה. דלכאו' ליכא תנאי על הפירות. וצ"ע].

טו. וקצת משמע דל"מ להו"א דעבד נתמעט מפרשת שליחות. ויל"ד דאפשר דיוכל להיות שליח של עבד, דהוה דומיה דאתם. [וכ"ש מדברי המשאת בנימין דנכרי הוה שליח של נכרי].

טז. ומבואר דעבד יכול לקבל ולזכות, ולא אמרי' דידו שייך לרבו [וצריך רשות מרבו]. ויל"פ דדוקא במידי דיש לאדון תועלת בזה אמרי' מה שקנה עבד קנה רבו.

יז. וכן אי' בגמ' [תמורה כה:] המשחרר חצי עבדו יצא לחירות גיטו וידו באין כאחת [עי"ש רש"י ורגמ"ה].

אבר מסויים, ורק כשמשחרר חצי מכל העבד. וכתב דדוקא בעובר מהני, דיש לו דין בפנ"ע משום עתידותיו. וכל האם משתחררת כלפי זכויות העובר, וכולה משועבדת לחלק זה. ומש"ה נחשב ידו יד העובר לענין קבלת שחרור זו [ועפ"ז תי' קושית התוס'].

שפא) **שם. הרמב"ם** [עבדים ז ה] פסק דהכותב לשפחה הרי את בת חורין וולדך עבד מהני [ע"פ הגמ' תמורה כה]. אבל הרי את שפחה וולדך עבד ל"מ שזה כמי שמשחרר חצי עבד. [דלא קי"ל כרבי דמהני חצי עבד, ע' לקמן מא:]. **והראב"ד** השיג דקשיא רישא לסיפא, והאיך מהני ברישא. וע"כ דרישא משום עובר לאו ירך אמו. וסיפא משום דאינו בעולם או משום דאינו מקבל מיד רבו של חבירו[יח]. [וה**אחרונים** האריכו בדעת הרמב"ם בדין ירך אמו בכה"ת[יט], ובדין שיירו משוייר ואב"מ].

והגר"ח [עבדים] ביאר דדעת הרמב"ם דגדר עובר ירך אמו הוא כלפי העובר [שתלוי בחיות אמו]. אבל השפחה אי"צ לעובר, ואף בלא העובר לא נחשב חצי[כ]. דרק כלפי העובר אמרי' דלא נגמר חיותיה, ותליא באמו. ומש"ה חלות עבדות שלו הוא אגב אמו, ונחשב חצי איש. או פסול משום דלא הוי כריתות[כא].

ודעת **הרמב"ם** [אישות י טז] פסק דאפשר לקדש עובר. [והאריכו **האחרונים** האם חלו הקידושין מיד, או דמהני לכשיולד]. וע' **רע"א** [א קע, קעא] דדן אמאי לא נחשב כמו חצי אשה. ואב"מ.

שפב) **תוד"ה ונעשה. תימה לר"י וכו' דידה הוא כיד רבה וכו'.** [ול"ש בזה גיטה וידה באין כא', שהרי אף לאחר הגירושין ל"ק]. **הגר"ח** [שם] כתב עיקר קנין יד אינו במה שקנוי בגופה [מדין ממון], אלא דע"פ דין חשוב ידו לקבלה. וא"כ ידה יש לו דין יד כלפי העובר, ואף דקנוי לאדון. [ועד"ז כת' האו"ש שלוחין ד]. **והגר"ח** [בסטנסל] כתב דאף תוס' ס"ל הך סברא, אלא שמ"מ כיון דבקנין ממון היד קנוי לאדון, הגט אגוד גבי אדון, ולא יצא מרשותו. והוה חסרון כריתות.

מביאה את גיטה

שפג) **האשה עצמה מביאה את גיטה וכו'. הר"ן כת'** דהמשנה קמ"ל דאפי' שיש לאשה מיגו שיכולה לומר שכבר נתגרשה, ולא היתה צריך ב"נ, אפי' הכי כל שהיא אומרת שהיא שליח צריכה ב"נ[כב].

ורע"א והתור"ג [קמב יג] תמהו דמה שנאמנת כשאומרת שנתגרשה הוא משום דאמרי' דהבעל לא יערער, וכמ"ש **הר"ן** [ב.] שכבר גמר הדבר. א"כ הכא דאומרת שהבעל לא גמר לגרש, וחיישינן שיבא, א"כ מה מהני לה מיגו. ואם יבא הבעל לערער אין לה נאמנות. וצ"ע.

שפד) **בא"י דאי אתי בעל ומערער משגחינן ליה. הרמב"ן** כת' דלפ"ז אף באר"י אם אמרה ב"נ, דתו לא מצי מערער [וכדאי' לעיל ו: אי עבדת אהנית] יכולה להביא. וביאר דכוונת הגמ' 'א"י' היינו שנהגה מנהג א"י. אבל **הרשב"א** ס"ל דבכה"ג חששו, דכיון דיודעת דאצל אחרים הבעל מצי מערער מקלקלת, ולאו דינא גמירי דב"נ עדיף.

יח. והט"ז [יו"ד רסז ל] תי' דיש לנו לפרש דבריו על הצד היותר מסתבר. וברישא אמרי' דה"ק את בת חורין כשתלד הולד, דודאי כל שהולד בתוכה והוא עבד אין האם בת חורין. וע"כ דכוונתו לשחררה אחר כך. והוי כאומר הרי את בת חורין לאחר זמן פלוני, ומהיום מתחיל השחרור לאותה שעה שיהיה הולד נולד ולא יהיה אז ירך אמו. ומש"ה דבריו קיימין. אבל בסיפא אי אפשר לומר שהולד יהיה בן חורין כשיהיה נולד דהא קי"ל [חו"מ רי] המזכה לעובר לא קנה, אפי' לכשתלד. [ועוד דל"מ לזה קבלת השפחה]. אלא ע"כ כוונתו לומר שמזכה לעובר מעכשיו ע"י אמו, ומהני להולד אגב האם כיון דגופה הוא. ובזה הוה משחרר חצי עבדו.

יט. והרמב"ם [שחיטה יב י] מבואר דס"ל ירך אמו. **ותוס'** [סנהד' פ: ויבמות עח] הק' דר' יוחנן בסוגיין הביא דעובר ירך אמו, ואילו בתמורה [שם] ס"ל דלאו ירך אמו. ותי' דר' יוחנן הכא קאי אליבא דרבי.

כ. ועד"ז כ' **הפרישה** [יו"ד רסז] דהשפחה אינה בטילה לגבי העובר, ודוקא כלפי העובר הוה חצי עבד. דהעובר נגרר אחר אמו, והאם אינה נגררת אחר העובר. דהעובר א"א בלא אמו, דיניקתו וחיותו הוא ממנה ובטל אגבה וכבשרה דמי, ולא עדיף עכ"פ ממשחרר חציה. משא"כ כשמשחרר אותה והיא יכולה לחיות ולהיות בלא עוברה לא הוי כמשחרר חציה. והעובר הוה כמי שנולד ואינו מחובר אצלה כלל, וממילא נשאר עבד כמו שהיה. **והט"ז** [שם] כ' דנראה דאין לחלק בזה ולומר דפעם א' הוה עובר ירך אמו ופעם אחרת לא.

כא. והגר"ח כתב דקאי בין למ"ד ירך אמו, ובין לאו ירך אמו, דמ"מ עבדותו הוה אגב אמו. והא דבגמ' תליא בדין ירך אמו, היינו לענין שיהא חשוב 'ידו' לקבל הגט.
והברכ"ש [לח] שביאר דיש לעובר ב' דיני עבדות, ומש"ה נחשב חצי עבד.

כב. קמ"ל דתקנו ב"נ תורת עדות, ולא סגי בנאמנות מיגו.

ועוד כת' **הרמב"ן** דלא פלוג, ובין אמרה ובין לא אמרה פסול. א"נ לא תקנו חכמים לחצאין דאתו למימר דשאר שלוחין צריכין לומר ב"נ.

שפה) **בחו"ל דאי אתי בעל ומערער ל"מ מהימנא.**

הרמב"ן הקשה דמ"מ קא מפקא ליה מבעלה, והיה לנו לחוש משום זה. ותי' דאינן חוששות משום כך, דסבורה שישא אחרת במקומה. וכוונתה רק לקלקלה, לשמוח לאיד.

הר"ש איגר [שו"ת רע"א ק רכא א] נקט דמש"ה ה' נשים שוות לשאר נשים, דהא אינה מקלקלה. והק' דבמשנה מבואר שנאמנת משום שהכתב מוכיח. וכן בברייתא [בסמוך] ילפי' ק"ו לאשה עצמה, והא כיון דאינה מקלקלה הוה כשאר נשים.

והר"ש איגר פי' דהמשנה פי' גוף הדבר האיך השליח נאמן [ולא משגחינן בערער הבעל], ותי' שהכתב מוכיח[כג].

והר"ש איגר תי' עוד דבעי' ב' טעמים, והא דלא חיישי' שמא מכוונה לקלקלה בידי שמים משום דהכתב מוכיח. וביאר דמשום חשש לקלקלה בידי אדם ל"מ הכתב, אלא משום דאי אתי בעל לא משגחינן.

ורע"א [שם רכב ב–ד] ביאר דבה' נשים יש ב' חששות. מחמת שנאה רוצה לקלקלה. וכן שרוצה להוציאה מתחת בעלה להפרידה ממנה[כד]. וביאר דהמשנה באה ליישב דלא חששו לזה, דלא חציף לזיופי, וזה תי' המשנה שהכתב מוכיח. ואף כשנוגעת בעדותה כל כך לא חששו. אלא דאפ"ה יש לחוש מחמת שנאה שבאה לקלקלה, ומשום שנאה חיישי' אף לזיופי. וזה תלי אי מקלקלה.

ועוד כתב **החזו"א** דעיקר סברת אביי דהא דשליח נאמן לב"נ, הוא משום דדייק דלא מרעי נפשיה שיתברר [בבירור גמור] דהגט מזוייף. וה"נ בה' נשים סמכו על סברא זה, והא דאמר אביי הטעם דאי אתי בעל לא משגחינן, נקט הדין שנלמד ממנו הטעם. אבל בא"י שאם ימצא שהוא מזוייף, השליח פחות נראה שקרן, שהרי לא העיד ב"נ, ולכן הבעל יכול לערער. ולכן לא סמכו בה' נשים לומר שמדייקת.

שפו) **תניא כוותיה וכו' אשה נאמנת להביא גיטה מק"ו ומה נשים וכו' ואף היא צריכה שתאמר בפני נכתב.**

אך במשנה [יבמות כה.] אי' דשליח המביא גט ממדינה"י ואמר בפני נכתב לא ישאנה[כה]. משום חשד, דיאמרו שעיניו נתן בה.

והריטב"א ונמוק"י [שם, ו: בדה"ר] כת' דהתם חיישי' שמא יצרו תקפו ומשקר, כשאומר ב"נ וסמכינן עליו[כו]. אבל בה' נשים [בסוגיין] דהוה חשש איבה לחוד, לא מעיילא נפשה לשקורי. דכיון דאפשר דאתא בעלה ומכחיש לה חיישא ומרתתא[כז].

דף כד.

שפז) **אף היא צריכה שתאמר ב"נ וכו'. הריטב"א** כת' דאף באר"י האשה עצמה [היכא דהיא שליח] נאמנת לומר ב"נ. ומהני נגד ערעור הבעל.

שפח) **מדקתני וכו' ולא קתני שהכתב ופה מוכיח.**

הריטב"א כת' ליישב לרב אשי, דאף במיתה יש פה. ותנא נקט מאי דאיתיה בגט וליתיה במיתה כלל.

שפט) **אשה כי מטא גיטא לידה איגרשה. פרש"י** ואי"צ להביאו בפנינו[א] אלא לראיה, ול"ל לומר ב"נ. **הרשב"א** הביא דמכאן מקור לדברי **הרמב"ם** [יב ב]

[ויל"ד מהא דאי' לעיל טז: מה אילו יאמרו לפנינו גירשה].

כג. וביאר דהמשנה מק' הא אין דבר שבערוה פחות מב' [בקו' הגמ' לעיל ג.], ותי' כתי' הגמ', דהכתב מוכיח, ומדאורי' עדים החתומים על השטר כנחקרה עדותן. ורע"א השיב לו ידעת בני דזה דוחק גדול דהמשנה כאן דנה בזה, וכבר שנינו בתחילת המסכת דהבעל אינו נאמן.

כד. [וציין דכ"מ בדברי רש"י יבמות קיז:, והביא כן מהסוגיות ביבמות].

כה. אבל המביא גט באר"י לא חששו, דאי"צ עדותו. אף לדברי אביי דבה' נשים חששו שמא עיניו נתנה.

כו. **והר"ש איגר** כת' דלרב יוסף מתיישב בפשיטות, דאך בסוגיין באר"י לא חששו, ובחו"ל חששו. וקו' הראשונים לאביי.

כז. **והר"ש איגר** הק' דלאביי הטעם דבה' נשים חששו דוקא היכא דמקלקלה, מש"ה בחו"ל לא חששו. משא"כ לישאנה לא תלי אי מקלקלה, אלא דחיישי' דיצרו תוקפו. וכ"ש היכא דסמכי' אדבריו. [וצ"ב קו' הראשונים]. ורע"א השיב דמ"מ יש בזה סברות הפוכות, דהביא גט באר"י לא חששו. ומ"ש בה' נשים מחו"ל סמכו אהא דהכתב מוכיח.

א. **ופרש"י** אי בעי מקלה [וצ"ב מה הוסיף בזה]. ושמעתי לפרש דכוונת רש"י לפרש דל"ש תקנה לפסול את הגט עד

דאשה נאמנת להביא את גיטה, ואי"צ קיום. [וכמ"ש תוס' לעיל ב. והראשונים ט.].

והריטב"א כ' וגם לא חיישינן שמא יבא הבעל ויערער, כיון שהגט בא מידו לידה, ונתנו לה על דעת גרושין גמורים. והריטב"א ביאר דהגמ' תי' דהוה שליח, ואף דכה"ג שמסרו מידו לא חיישי' לערעור, לא פלוג בשליחות.

והר"ן [ב. בדה"ר] למד מכאן דשליח לקבלה אי"צ לומר ב"נ או קיום הגט. כיון דכבר נתגרשה.

והר"ן ביאר טעמא דמלתא, דתקנו ב"נ שמא יבא הבעל ויערער, ודוקא היכא דנתנו לשליח חיישי' שיערער, שבשעה שהגט יוצא מתחת ידו אינו גומר ומגרש עדיין[ב], ולפיכך חוששין שמא ימלך ויערער. אבל כל שהוא נותנו לידה או ליד שליח לקבלה משעה שהגט יוצא מתחת ידו גומר ומגרש[ג].

אבל דעת **הראב"ד** [יב ב, וכן בעבדים ו ז] דאשה המביאה גיטה שנתגרשה בה צריך קיום מדינא. **והלח"מ** [עבדים] כתב דדעת הראב"ד דקושיית הגמ' דכיון דכבר נתגרשה ל"מ לומר ב"נ, ובעי דוקא קיום. [וכ"כ הריב"ש שפה].

אבל **הריטב"א** כת' דאין לפרש קו' הגמ' דאינה נאמנת לומר ב"נ כיון דכבר נתגרשה. דא"כ נתרץ דא"ל אל תתגרשי אלא במקום פלוני, וקודם גירושין היא ודאי נאמנת [אף שאינה שליח]. ושוב דחה הריטב"א דקו' הגמ' דמסתבר דאינה נאמנת אלא שליח במקום גירושין ושעת גירושין דדייק טפי[ד].

שצ) **שם. איגרשה.** לדברי **הראב"ד** קו' הגמ' דאינה נאמנת לומר ב"נ. אבל **הרמב"ן** [שו"ת עו] דייק להיפך מקושיית הגמ' [לפרש"י] אמאי צריכה לומר ב"נ. אבל לעולם אי אמרה ב"נ נאמנת, ואף אחרי הנתינה. דכל זמן שהגט יוצאת מתחת ידה נאמנת[ה].

שצא) **שם. הרשב"א** הק' [לדעת הרמב"ם] האיך נאמנת לומר שהיא גרושה, הא אי' [כתובות כב.] אם יש עדים שהיתה א"א אינה נאמנת שנתגרשה. וצ"ב קו', דהתם באה לפנינו בלא גט ואומרת נתגרשתי. אבל היכא דמוציאה גט מתחת ידה, וכת' הראשונים [תוס' ב., ושא"ר ט.] דבגט לא טענינן מזוייף, א"כ נאמנת.

ודעת **הראב"ד** דחיישי' שמא מזוייף. ובפשוטו משמע דגט צריך קיום, כשאר שטרות [וכקו' תוס' והראשונים הנ"ל]. וכ"כ **הנוב"י** [ת קלו]. אבל **הריב"ש** [שפה] כת' דדעת הראב"ד דדין השליח והאשה שוין, ואשה המביאה גט באר"י לא צריך קיום. ודוקא בחו"ל דאין עדים מצויין לקיימו, ואי אתי בעל ומערער לא תמצא קיום. מש"ה אף קודם שיצא ערער נחוש לו.

והנוב"י כת' דהראב"ד קאי דוקא כשהאשה עצמה מביאה גיטה, דלא שייך בזה תקנה משום עיגון. אף שאירע שהלכה ממקום הגירושין למקום אחר. אבל בשליח קבלה שהביא גט מודה הראב"ד [לדברי הר"ן הנ"ל] שאי"צ לומר בפ"נ, ואי"צ קיום. דהקילו משום עיגונא.

לא חזרה שליחות אצל הבעל

שצב) **כי מטית התם הוי שליח לקבלה. הרש"ש** הק' דהא ליכא נתינה [וי"מ דזה נכלל בחסרון לא חזרה ע' בסמוך]. וכתב דצ"ל דכיון דמתהפכת משליח להולכה לקבלה הו"ל כאילו מסרה לה.

שתאמר ב"נ. דלאחר שכבר נתגרשה ל"ש שיפסלו את הגט מכאן ולהבא. [דאי"צ הגט אלא לראיה].
ובזה הגמ' תי' דאמר לא תתגרשי, ואף דהוה תנאי בעלמא, מ"מ אם נשרף הגט פסול. וי"ל דתקנו לפוסלו. והגמ' דוחה סוף סוף, דהוה תנאי בעלמא ולא הוה שליח. ואין סברא שיתקנו בזה ב"נ.

ב. ולפ"ז אף בסוג' שמסר לאשה בתורת שליחות, מ"מ לא גמר ומגרש. ומש"ה מדינא חיישי' לערעור. ואילו הריטב"א כת' משום לא פלוג.

ג. ומדינא לא חששו לזיוף [וכדאי' לעיל ג.] אלא משום שמא יבא ויערער. וכשאין לחוש שיערער האשה מותרת לינשא, אף שלא נתקיים הגט. מיהו אם בא בעל וערער יתקיים בחותמיו, וכדין המביא גט בא"י דאי"צ שיאמר ב"נ, ואם יש עליו עוררים יתקיים בחותמיו.

ד. [וכשאר שליח דאינו נאמן לומר ב"נ בשעת הליכה, אלא בשעת מסירת הגט. משום דלא דק אלא בשעת מסירה. ע' תוס' לעיל ה: ובסמוך].

ה. וכ"כ **המאירי** [ו.] הביא בשם **קצת חכמי הדורות** ללמוד מסוגיין דה"ה שליח לקבלה מהני אם יאמר ב"נ, ואם הבעל יערער לא משגחינן ליה. [והמאירי חלק ע"ז].

והשער"י [ז ז] ביאר דנחשב נתינה מכח הבעל, שמכח שליח להולכה בא ליד שליח[ו].

שצג) **והא לא חזרה שליחות אצל הבעל. פרש"י** דבעי' ששליח יהא ראוי לחזור למשלחו, וכיון דנעשית בעל המעשה אינו ראויה לחזור. [ועד"ז כת' התוס', ע' בסמוך]. ולכאו' הוה סברא דלא מקרי שליח כה"ג[ז].

והריטב"א כתב דהחסרון דהגט לא בא לידה מיד שליחותיה דבעל, ובשעת כניסתה לשם פקע שליחותיה מהולכה, ונמצא שהיא מקבלת הגט מעצמה[ח]. אין כאן שליח שכבר כלתה שליחות הבעל דה"ל כטלי גיטך מע"ג קרקע[ט]. **והחזו"א** ביאר כוונת הריטב"א דאין הזוכה יכול לעשות שליח של נותן, וכתב דאף כוונת רש"י ותוס' עד"ז.

וה"ה [ו יג] כת' דהחסרון דזה האיש אינו יכול להיות נעתק משליחות הולכה [שמנהו הבעל] לשליחות קבלת האשה, כיון שעדיין לא נגמר שליחות הבעל. **והבי"ש** [קמא א, ועד"ז האבנ"מ שם בסו"ד] הביא דלדברי רש"י החסרון בשליח הראשון [דאין לו שהות]. ולדברי ה"ה החסרון דלא חל שליחות לקבלה [דאינו נעתק][י].

והמאירי מביא **י"מ** דשליח להולכה במקום בעל קאי, וכמו שהבעל עצמו אינו יכול לעשות שליח לקבלה, א"כ כל שהוא אומר לה להיות שלוחה לקבלה אינה כלום. וכעי"ז כתב **התור"ג** [קמא א] דכמו שא"א למנות את הבעל שליח לקבלה, שממי יקבל, ואי"ז שליחות. ה"נ בשליח להולכה, וכ"ת יניחנו ויסיים שלידותו הו"ל טלי גיטך[יא]. [וכעי"ז כתב הרש"ש].

ובחי' מכת"י ונמוק"י מביאים גירסא 'והלא חזרה שליחות אצל הבעל' [ו'חזרה' שליחות הוה חסרון, והגמ' מקשה דהא חזרה השליחות], **ופי'** דכיון דא"א לאדם א' להיות שליח להולכה וחזרה, כאילו לא קיבלו הגט מידו אלא מאיניש דעלמא.

שצד) **תוד"ה והא לא חזרה. ובקו' לא פי' כן. האחרונים** [פנ"י, מים חיים] ביארו דרש"י כאן הוסיף שהטעם משום שנעשה בע"ד, ועפ"ז בשליח אין חסרון. ובזה כוונת **התוס'** דלקמן [סג:] מצאנו חשש זה אף משליח לשליח, דלא הוה בע"ד.

והאחרונים הק' דאף רש"י [לקמן שם] ביאר דאיירי אף בשליח. **והאבנ"מ** [קמא א ושאר אחרונים] ביארו דכוונת רש"י דבשליח הוה ספק לקמן [וכמ"ש תוד"ה חצרה], ואילו בבע"ד גמור הוה חסרון ודאי.

ותוס' [ד"ה חצרה] ציינו דלקמן [סג:] מבואר דהטעם לא חזרה שליחות אינו ברור כ"כ, ומשמע דאף קושיית הגמ' בסוגיין הוא את"ל דיש בזה חסרון.

והרשב"א [לקמן סג:] יישב דבסוגיין גרע, דמתחילת השליחות לא היה ראוי לחזור, ומש"ה הגמ' מקשה בפשיטות דיש חסרון בשליחות שאינו ראוי לחזור. ואילו התם איירי דבתחילת השליחות היה ראוי לחזור [ולמסור לאשה עצמה], אלא שאח"כ מינהו לשליח לקבלה. ומש"ה הוה ספק. **והריטב"א** [סג:] כתב דבסוגיין אינו ראוי כלל לחזור, שהרי כלתה שליחות להולכה לגמרי' קודם שיתחיל שליחות לקבלה. כיון דאיירי באשה עצמה, ואילו לקמן איירי בשליח.

הרמב"ם [ו יג] כתב דאם האשה אמרה לשליח [להולכה] שיקבל עבורה מגורשת ספק [וכבגמ' לקמן] עד שיגיע לידה. **וה"ה** ביאר דהחסרון שהשליח אינו נעתק משליחות להולכה לשליחות לקבלה [הו' לעיל]. ומש"ה

ו. וציינו דהוה כמו שמצינו גבי חצר לעיל כא.

ז. [וידעי' מסברא דיש תנאי בשליחות שיהא ראוי לחזור למשלח, ואל"כ אינו שליח]. **והשער"י** [ז ז בסופו] ביאר דבעינן שהשליח יעמוד במקום בעלים גם אחר שעשה השליחות, עד שיתהוה התכלית שיוצא מן הפעולה. [ומש"כ רש"י דבעי שיחזור לבעלים היינו דשליחות בעי ראוי למעשה מסויים, וזהו המעשה שלו].

ח. וכ"כ **החי' מכת"י** בשם **י"מ** דכי מקבל הגט לאו משליח הבעל מקבל, דבטל שליחות הבעל כשהגיעה לשם. והוה טלי גיטך.

ט. ועפ"ז כתב **הריטב"א** [לקמן סג:] דבשליח מתנה לא שייך כלל חסרון זה, וע' בסמוך בדברי הפוסקים.
ויל"ד האם כוונתו טלי גיטך הוא עצם החסרון, דלא יתכן שיחשב נתינה. אך משמעות דבריו דיש סברא דבעי חזרה, ופקע שליחותיה. וממילא נחשב טלי גיטך. [וע' בסמוך דברי האחרונים].

י. אך הבית מאיר [שם] כת' דבעי' תרוייהו.

יא. ומשמע מדבריו דעיקר השליחות הוא על מעשה הנתינה [וכ"כ הנתיבות ע' בסמוך], אבל אין חסרון ב'דעת מקנה' [דבזה סגי כוונת הקנאת הבעל. א"נ סגי דעת הקנאה לפני

כשיגיע ליד האשה מהני. **והאבנ"מ** [קמא א] ביאר דבדוקא נקט **ה"ה** דהחסרון ד'לא חזרה' הוא שאינו יכול להיות שליח לקבלה, ולכן עדיין הוא שליח להולכה, ולכשיבא גט לידה מגורשת[יב].

אבל **האחרונים** דחו דכוונת הרמב"ם דעד כמה דל"מ להחשב שליח לקבלה אמרי' דנחשב עדיין שליח להולכה, ולא סילק עצמו מלהיות שליח להולכה.

לא חזרה בממון – **הש"ך** [קפה א] כת' דאף בממון מי שנותן לשליח דבר למכור, ואמר לו אדם א' תהי' שלוחי לקנותו ממנו, האם מהני קנין השליח עבור השני. וכת' דתליא בספק הגמ' [לקמן סג:] בחסרון דלא חזרה שליחות. **והאבנ"מ** [קג ז] כתב עפ"ז דבמקום ששליח המוכר נהיה שליח של הלוקח הוא ספק. אבל היכא דרוצה לקנות לעצמו לדעת רש"י [בסוגיין] ודאי ל"מ, דהוה בע"ד[יג].

והנתיבות [קפה א] חלק דכל החסרון הוא גבי גט, דנחשב עי"ז טלי גיטך[יד]. אבל בקנין כיון שאמר לו שיעשה קנין אי"צ כלל לשליחותו[טו]. וכבר חזרה שליחותו משאמר לו לך חזק וקני[טז]. [והביא לזה ראיה מדברי **הר"ן** לעיל יא: דנחשב תופס לבע"ח[יז]].

שצה) **משום בזיון דבעל.** [עיקר הסוגיה לקמן סג:].

שצו) **תוד"ה וכי.** שליח שלא ניתן לגירושין וכו' אין לו לעשות אלא כמו שצווה הוא וכו'. וכל החסרון דאינו עושה שליח אחר. [ובעזה"י יתבאר לקמן כט:].

שצז) **תוד"ה אימר.** לל"ק אינה אומרת אלא בשעה שמקבלת [ולכן לא בעי מינוי לשיחות בבי"ד, וכדלקמן כט.]. **והרשב"א** חלק דזה תימה שתאמר ב"נ בשעה שהגט אינו יוצא מתחת ידה, לאחר שנגמר שליחותה[יח]. **והרשב"א** כתב דאין הפרש בין ל"ק לל"ב, אלא האם בי"ד מינו שליח, או איהי. **והרמב"ן** [ור"ן] כתב דלל"ק סגי שהאשה אומרת בשעה שנותנת לשליח שני, ואי"צ אח"כ בשעת נתינה לומר שליח בי"ד אני. דכיון דהאשה יודעת מהקיום אין לה לחוש. ול"ב ס"ל דלעולם תקנו דבעי בשעת נתינה דוקא, ולכן בעי שהשליח יחזור ויאמר שליח בי"ד אני.

הדרן עלך פרק המביא בתרא

המעשה, ולא בעי בשעת קנין]. ובזה תליא נידון הפוסקים בסמוך לגבי ממון.

יב. [דאילו לפרש"י ותוס' כיון דנתכוון לקבל הגט פקע שליחות להולכה. אף שיש פסול בקבלת הגט].

יג. [וביאר דזה כוונת הגמ' מאן שם לך].

יד. וביאר משום דאינו יכול לעשות איש א' שיהא ידו וידה, ויהא בעצמו נותן ומקבל. וכמו דהבעל לא יכול להיות שליח לקבלה.

טו. וכן **המחנ"א** [שלוחין ד] העמיד מח' אחרונים האם יש חסרון 'לא חזרה' בשליח מתנה. ולצד דיש חסרון היינו משום דבעינן דעת מקנה בקנין. וכתב דבמכירה ודאי בעי סיכום של המוכר. [ואילו שליח מתנה הוה מעשה קוף].

טז. **והאחרונים** דנו דתליא בגדר השתתפות המקנה בקנינים [ע' אבה"א שכנים ב, ואב"מ].
והנתיבות דן דל"מ שליח קבלה [של המקבל] במתנה, דבממון בעינן שלוחו של בעל הממון דוקא, כמ"ש הר"ן [ב"מ י"א:]

יז. ועפ"ז כתב דבשחרור עבד ל"ש חסרון זה, ונקט דמהני טלי גיטך. דלענין נתינה לא איתקיש לאשה. ועמש"כ בזה [לעיל י.].

יח. ויל"ד האם הוא משום שלא דק, או דלא התחדש תורת נאמנות אלא כשהגט בידו ומוכיח. וע' תור"ג דדן דיש מיגו.

פרק כל הגט

סתמא לאו לשמה

א) **כל גט שנכתב**[יט] שלא לשם אשה פסול. **הגמ'** [זבחים ב:] מקשה מ"ש גבי גט דסתמא פסול [וכדתנן כו. דהכותב טופסי גיטין צריך שיניח את התורף[כ] וכו'], **ואילו** בזבחים סתמא לשמה. והגמ' תי' משום דאשה לאו לגירושין קיימא. **ותוס'** [שם ד"ה סתם] כתבו דאף אשה שעומדת לגירושין[כא], מ"מ לאו לגירושין בגט זה קיימא.

והפנ"י [לעיל ב:] הק' דמ"מ לאחר שהבעל צווה לכתוב גט, א"כ עומדת להתגרש בזה. א"כ נימא דהוה סתמא לשמה[כב].

ועד"ז הק' **תוס'** [עירובין יג.] דמבואר דאפי' כתבו הסופר לשמה בלא צווי הבעל פסול לגרש בו. **וכדתניא** [לקמן עב.] **עד שישמעו קולו וכו'.**

ותוס' [שם] כת' דאין לומר דפסול משום דבעינן שליחות בכתיבה, דהא [לעיל כב:] מהני כתיבת חש"ו בגדול עומד על גביו, אף דלאו בני שליחות נינהו.

ותוס' [עירובין] תי' דלעולם חשיב לשמה, והתם פסול מדרבנן[כג].

ועוד תי' **תוס'** [שם] דבסוטה אין הכהן שעליו לכתוב מקפיד אם יכתוב שום אדם לשמה שלא ברשותו, ומסתמא ניחא ליה. אבל גבי גט מסתמא לא ניחא ליה לבעל. [וכמ"ש תוס' דידן וזבחים ב:].

ותוס' [לעיל כב:] **ביארו דהא דאי'** [לקמן עא:] דצריך שהבעל יאמר לסופר כתוב, היינו משום דנחשב סתמא כל זמן שהבעל לא צווה לכתוב לשמה.

והאחרונים [גר"ח בברכ"ש מא, אמר"מ יח] **ביארו** דנתחדש דעשיית הגט לשמה צריך גדר יחוד, ורק הבעל יש לו בעלות לייחד את הגט לגירושין אלו.

ב) **שם. שנכתב שלא לשם אשה. תוס'** [ע"ז כז.] כת' דבגט ל"מ סתמא, הילכך צריך שיפרש מתחילת הכתיבה שכותב לשם פלונית, וכן בס"ת וכו'. **והרא"ש** [הל' קטנות ס"ת ג] הביא דר' ברוך נסתפק האם בעי' שיוציא בפיו שכותבו לשמה[כד]. או סגי במחשבה[כה]. וביאר דמצינו פיגול דכתיב ביה לא ירצה ובעיא דיבור [ע' זבחים כז.]. ותרומה ניטלת במחשבה [תרומות א]. ובשליחות יד כתיב על כל דבר פשע והחושב לשלוח יד בפקדון חייב [ע' ב"מ מג:]. הילכך טוב הוא להוציא בשפתיו בתחלת העיבוד.

והשו"ע [קלא ו] כת' דיאמר הסופר בפיו. **והבי"ש** [שם ח] כת' דמעכב. **והתור"ג** [הו' בפתח"ת שם ג] כת' דהוה לחומרא לכתחילה. ואינו מעכב. **והתור"ג** [כאן] כת' דאמירה לשמה הוה רק מדרבנן, וע"ד תוס' בעירובין [הנ"ל][כו]. [וכ"כ **הפנ"י** לעיל ב:].

ג) **שם. הרמב"ן** [לעיל כג.] הביא דמבואר במשנה דכל החסרון מצד לשמה, ול"צ שליחות בכתיבת הגט. וכ"ד הרבה ראשונים. אבל יש **ראשונים** [הו' תוס' ע"ז כז. דבעינן שיאמר בפיו דהוה לשמה. וכן הא דעבו"ם פסול].

יט. בפשוטו היינו לר"א דבעי כתיבה לשמה [וכ"כ התוס' רא"ש בע"ב]. אבל רבא [כג.] נקט דמתני' דידן כר' מאיר, והגמ' פי' דחתמו שלא לשם אשה.

כ. והגמ' בתחילה הביאה מרישא, דסופרים מקרין. והגמ' ודוחה דאיירי דעשויין להתלמד, דלא איכתב לשם בריתות כלל. ומצאו בן עירו, הא אינתיק לשם גירושין דההוא [וגרע מסתמא]. ובסיפא דלאיזה שארצה אגרש, שאני התם דאין ברירה. פרש"י וגריעה מסתמא. דשמא לא היה דעת הבעל לזו בשעה שנכתב, ואינתק לשם אחרת.

כא. דזינתה תחת בעלה, ונאסרת על בעלה. ועוד כת' תוס' דאינו חייב לגרשה [אלא שלא תשמשנו].

כב. ואמאי בעינן דאף הסופר יתכוון לשמה. [והק' למש"כ

כג. וגבי סוטה לא שייך לפסול מדרבנן.

כד. ונסתפק כן בעיבוד העור לשם ס"ת ותפילין. וכן גבי כתיבת ס"ת תפילין ומזוזות. וכן כתיבת הגט דבעינן כתיבה לשמה.

כה. **והפנ"י** ציין **דרש"י** [כג. ד"ה לדעתיה] מבואר דתליא במחשבה.

כו. **והתור"ג** הק' דאי בעינן מדאוריי' שיאמר הסופר בפירוש שכותב לשמה, א"כ אמאי לא תיקנו בב"נ שהשליח צריך שישמע דוקא מהסופר שכותב בפירוש לשמה.

לעיל כב:] דצריך שליחות בכתיבה. והתור"ג הק' ממתני' דידן.

והתור"ג חידש דאיירי אף באופן שעשאו שליח, דצווהו שיכתוב ויתן. ואח"כ כתבו הסופר שלא לשמה. וביאר דמשעה שצווהו לכתיבה נעשה הסופר כבעל עצמו, ואילו הבעל עצמו כתב גט שלא לשמה ליכא חסרון 'וכתב', אלא משום לשמה[כז].

והאחרונים העירו דלכאו' גדר שליחות שייך רק במה שעשה מחמתו, אבל היכא דשכח שהוא שליח לא אמרי' דמתייחס מעשיו למשלח. וביארו דמש"ה הקדים התור"ג דאיירי שאמר כתבו ותנו דמעשה הסופר כבעל עצמו. וכוונתו למש"כ בנתיבות [רמג ו, הו' לעיל כג.] דכשאמר כתבו ותנו נעשה השליח בעלים על הגירושין, ונחשב שהוא עצמו כותב ונותן לשמה. ואי"צ מינוי שליחות על כל מעשה. וה"נ שליח כה"ג יהני בלא כוונה.

והאחרונים [ברכ"ש מא בשם הגר"ח, אמר"מ יח] **ביארו** דאף הסוברים דצריך שליחות בכתיבת הגט, הוה משום דצריך שליחות הבעל לאשווי לשמה. אבל עצם הכתיבה ל"צ שליחות, ולס"ד דסתמא כשר ל"צ שליחות כלל. אלא דלאחר שנתחדש דאשה לאו לגירושין, ותלי בבעל לייחדה לגירושין בגט זה. מש"ה בעי' צווי שליחות הבעל[כח]. [ואומר אמרו פסול, וכן חש"ו פסולים לכתיבה].

ד) **תוד"ה כל הגט.** ואפי' למ"ד [עירו' יג.] דמגילת סוטה מוחקין מה"ת[כט]. דר' ירמיה [שם וסוטה כ:] העמיד דנח' ר' יעקב ור' מאיר, דלר' מאיר מהני מגילת סוטה הכתובה בס"ת[ל], ולר' יעקב בעינן כתיבה לשמה.

והגמ' הביאה מח' מגילת סוטה שנכתבה לשם סוטה אחת, דלת"ק ל"מ לחברתה. ולר' אחי בר יאשיה כשר לסוטה אחרת. והני תנאי כהני תנאי [דנח' אי צריך כתיבה לשמה].

ורב פפא דחה דילמא לא היא דאינתיק לשם רחל לא אינתיק לשם לאה[לא], אבל תורה דסתמא מהני [אף לת"ק]. **ורב נחמן בר יצחק** דחה דסברת ר' אחי ב"י דאיכתיב לשם סוטה בעולם. [וביארו בתוס' דבעי כתיבה לשם אלות[לב]].

והגמ' מקשה וכי ל"ל לר' אחא מתני' דידן [דל"מ כתיבה לשם אשה אחרת]. והגמ' תי' דס"ל דסגי במחיקה לשמה, ולא בעי כתיבה לשמה.

ותוס' [לעיל כ.] הק' דמשמע דלרב פפא אליבא דר' מאיר מהני כתיבת ס"ת, אף דשלא לשמה פסול. א"כ יחשב לשמה לענין גט[לג]. וכת' דרב יוסף [לעיל כ.] דפשיט"ל דל"מ כתיבת ס"ת פליג ארב פפא[לד]. א"נ ס"ל דלא קי"ל כהנך תנאים [אלא קי"ל כר' יעקב].

ועוד תי' **התוס'** [וכן ציינו התוס' כאן] דגבי גט [דהבעל מקפיד] לכו"ע בעינן לשמה[לה]. [וע"פ הגמ' זבחים ב: הנ"ל דמש"ה סתמא פסול]. ודוקא מגילת סוטה דאין הכהן מקפיד[לו] [ומש"ה סתמא כשר].

כז. **והתור"ג** כת' דדיוק הגמ' [זבחים] מהכותב טופסי גיטין, דנכלל ג"כ במשנה אפי' אחר שנעשה שליח הבעל, אם כותב לעצמו טופס הגט [כגון שכותב להעתיקו, ושלא לגרש בגט זה], צריך להניח שם האיש והאשה משום חשש דילמא יוכשר טופס גט זה בעיניו ויגרש בו. וגט זה לא נכתב לגירושין. [וצ"ל כוונתו היכא דנכתב בגדר סתמא, דאי נכתב שלא לגירושין הא מבואר בזבחים דלא נחשב ס' כריתות].

כח. וקצת דוחק דתוס' [לעיל כב:] נקטו דצריך צווי משום דוכתב אבעל, ודחו דוכתב קאי אסופר. וצריך לשמוע הצווי משום לשמה. [ומשמע דלס"ד בעי' שליחות משום דכתיב 'וכתב']. ולדברי האחרונים היינו הך, אלא דנשתנה אי סגי בצווי בעלמא, או צריך שליחות לעשיית לשמה.

כט. ותוס' [עירובין יג.] הוסיף דמבואר מקו' הגמ' דמתני' דידן קאי לכו"ע [שהקשו ממנו לר' אחא]. וע"כ דלהתלמד גרע מס"ת [וכתוס']].

ל. **ותוס'** [סוטה כ. ד"ה אמר] כ' דהיינו ס"ת שנכתב אחרי שתקבל אלות [דבגמ' שם יז: דבעינן קבלת אלות קודם לכתיבה].

לא. דאינתיק ונקבע לשם אחרת גרע, דנחשב שלא לשמה. [וגרע מסתמא]. [ועד"ז אי' בגמ' בע"ב].

לב. וכיון דנכתב לשם פרשת סוטה, לא איכפ"ל דלא הוה לשם אשה זו. [וע"ד סברא זו אי' בסוגיין דבעי' כתיבה לשם כריתות בעלמא].

לג. ולפ"ז סתמא כשר, וכס"ד דהגמ' בזבחים.

לד. א"כ סברת ר' מאיר דמגילת סוטה שלא לשמה כשר, כרב אחא ב"י. אבל גט דבעי לשמה ל"מ.

לה. **ותוס'** ביארו דהא דהגמ' מדמה מגילת סוטה לגט היינו למ"ד דאף נכתב שלא לשמה כשר. [וסברא הנ"ל מהני דוקא לענין סתמא, אבל להדיא שלא לשמה אין חילוק].

לו. ויל"פ דהאשה עומדת כבר לשתיה [וכד' תוס' שם], אלא דאפ"ה בעי' 'עומדת בשטר זה' [וכמ"ש תוס' זבחים], ובזה אמרי' דהכהן אינו מקפיד.

והרמב"ן כתב דבעי וכתב לה לשמה, בעינן כריתות לשמה, שיכתוב הבעל או אחר ברשותו [אע"פ שאינו שלוחו ממש]. וכתב דזהו פי' הגמ' בזבחים דאשה לאו לגירושין קיימא.

והרמב"ן [בסו"ד, ועוד ראשונים] כת' עוד דהנך תנאים דלא בעי כלל כתיבה לשמה במגילת סוטה, היינו משום דעשייה דידיה היינו מחיקה. אלא שאם עשה מעשה לשם אחר נחשב שנעקר, ול"מ המחיקה להחשב לשמה. ועפ"ז אין מ"ד דסתמא או ס"ת נחשב לשמה לענין גט.

ה) **בא"ד אע"ג דבעי' לשמה, ותורה להתלמד עבידא וכו' לענין גט מודה וכו'.** ותוס' בסמוך [ד"ה יתר, וכן בעירובין יג. ד"ה אבל] **תי'** עוד דסופרים העשויין להתלמד גרע, דלא נכתב לשם גירושין כלל ולכן פסול. משא"כ ס"ת נחשב שנכתב לשם כשרות לכל מה שצריך.

ו) **יתר מיכן כתב לגרש את אשתו וכו' מצאו בן עירו וכו'.** והגמ' פי' דאף דנכתב לשם גירושין, הא לא נכתב לשם גירושין דידיה. וכן אי' **בגמ'** [זבחים ב:] דברישא סופרים העשויין להתלמד לא נכתב כלל לשם כריתות. ואין ראיה דסתמא לאו לשמה.

והגמ' [זבחים] הביאה דמהך בבא אין להוכיח דסתמא לאו לשמה[לז], די"ל דכיון דאינתיק לשם גירושין של חבירו[לח]. ועד"ז העלו **תוס'** [בע"ב] צד דהו"א דכי כתיב לשם רחל לא הדר כתיב לשם לאה.

והגמ' [שם] הביאה דבסיפא סתמא פסול [וס"ד דברירה לא גרע מסתמא[לט]]. ודחו דהתם הטעם משום דאין ברירה. [ויתבאר בסמוך].

והגמ' הביאה דמ"מ במשנה [כו.] הכותב טופסי גיטין [לאוקימתא דקאי כר"א] מבואר דסתמא פסול[מ].

ז) **שמי כשמך וכו'. הראשונים** [ריטב"א ור"ן] הקשו היאך יכול לכתוב גט, הא קי"ל [ב"ב קסז. ע' תוס' בע"ב] דב' יוסף ב"ש אין מגרשין נשותיהן אלא זה בפני זה. והיאך כתבו גט [ניחוש שמא יתן לאשת חבירו]. ותי' דהכא איירי דהבעל נמצא מחוץ לעירו, והסופר כאן אינו יודע האם יש יב"ש נוסף, ולא חיישינן כיון דלא הוחזק.

והחזו"א [צא ב] תמה על קושיית הראשונים, דהא מתני' איירי בכתיבה, ולא בחתימה, ובכתיבה אין שום חשש[מא]. וכת' די"ל דכוונתם בסופרים שחתמו וכמ"ש תוס' [כג.]. [ועי"ש שדן בזה].

דף כד:

ח) **שנכתב שלא לשם גירושין דידיה. הב"ח** [קלא] כתב דאע"ג דקרא כתיב 'וכתב לה', ילפי' מיניה איש.

ט) **לשם גירושין הא. הקוב"ש** [ב"ב תרא] נסתפק האם בעינן לשם אישות זו, או סגי לשם אשה זו. ונפק"מ כשכתב גט, ושוב גירשה בגט אחר והחזירה, האם הגט נחשב 'לשמה'. וכתב ושמא תלוי האם אישות הוא קנין או איסור.

י) **הא קמ"ל דאין ברירה. ההג' מרדכי** [תסה] הביא בשם **רבי יוסף קלצון** שאם הבעל מצוה לסופר לכתוב גיטין שיהא טוב לדעת הרב, יש לחוש משום ברירה. הילכך טוב שהבעל יצווה על כל גט שכותבים. וכתב דנהגו **כר"י** דמהני. וכעי"ז כ' [וע"ע לקמן].

ועוד יש להעיר דלמ"ד סתמא כשר, א"כ יוכל לכתוב בתורת ודאי לתרוייהו, א"כ יהני מדין תנאי. ואמאי תלי בברירה. [וע"ע לקמן כה:]. וצ"ע. [ואפשר דמ"מ מעשה הגירושין סותר זל"ז. א"נ כיון דכוונתו לקובעו לשם האשה, הקביעות לשם אשה זו סותר לקביעות לשם אשה זו, דהשתא לא עשה דרך תנאי].

לז. ותוס' [זבחים ג.] תמהו מה ענין לסתמא [הא הוה שלא לשמה]. ותי' דס"ד כיון דנמלך מסתמא כתבו מתחילה שאם יחזור בו יגרש מי שירצה. **והשיטמ"ק** [יא, בשם תוס' טוך] ביאר כיון דיש בעיר מי ששמו כשמו, מסתמא דעת הסופר שיוכל לימלך. ועוד כיון דמצאו בן עירו, אלמא קטטה זו ביניהם היה קודם ולכך אף הסופר נמי דעתו לצרכו [אף דהסופר לא ידע מהקטטה].

לח. ולכאו' סברת אינתיק דהוה שלא לשמה, ולא סתמא. [ולא אמרי' דדעתו לימלך, ותוס' קאי בסברת המקשן]. א"נ סברת אינתיק כיון דנקבע לשם זה אינו רשאי לשנות, אף דהיה דעתו שיוכל לימלך.

לט. ויל"פ דלמ"ד אין ברירה לא נתייחד לשום א' מהם.

מ. ותוס' [זבחים ג.] תמהו דלא קתני בכותב טופסי גיטין יתר ע"כ וכו'. וכת' דמהך לא שמעי' קמייתא, וכקו' התוס' [כאן]. [ויל"ד לתי' הב' בתוס'].

מא. [אמנם **הרשב"א** [לקמן כו.] כת' דאסור לכתוב גט מוקדם שמא העדים לא ישימו לב].

הנוב"י [ק צ, הו' בפתח"ת קכט נה] שכשיש ספק בשמות, וכותב ב' גיטין, שנוהג שלא לגלות לבעל ולסופר[א] ולעדים, עד אחרי שכבר נתן הגט ליד האשה [ואח"כ אומר שהיה טעות וכותב נוסף], **כי חושש אני דמדאורי' אין ברירה**[ב].

והאו"ש [ג ד] חלק דגדר ברירה שייך רק בתנאי להבא, אבל תנאי לשעבר ל"צ ברירה. ומהני לכתוב ע"ד מה שהוא כדין. וביאר דהמרדכי איירי שהבעל תולה בדעת הרב, דהוה דבר עתידי, דאפשר שהרב יטעה וכדו'. [וע"ע לקמן פו:].

יא) **תוד"ה לאיזו.** ואור"י דאפי' למ"ד דסבר בעלמא יש ברירה, הכא מודה וכו' משמע שיהא מבורר בשעת כתיבה וכו'[ג]. [ואף דבגמ' [כה.] מבואר דלר' יוחנן תלי בדין אין ברירה, מ"ד בעלמא יש ברירה ס"ל דגבי לשמה יש גזיה"כ שיהא מבורר. ותוס' הביאו את הצריכותא דהגמ' לקמן שם. וע"ע לקמן שם].

ורע"א כת' דנפק"מ [לדינא] דכה"ג אינו גט בתורת ודאי, דאי משום דקי"ל דמדאורייי' אין ברירה, היינו מספק [וכמ"ש הר"ן], והוה ספק מגורשת. ואם נתקדשה לאחר צריכה גט משני.

יב) **זאת אומרת וכו' בע"מ ור"א.** משמע בגמ' דלולי חשש נפילה מהני אף לר' מאיר, דמה שמחזיקה את הגט תחת ידה להחשב מוכיח מתוכו. וכ"כ **הנתיבות** [מט ח] דכיון דקי"ל דמוציאין שט"ח על אחרים נחשב מוכיח מתוכו.

אך **הבי"ש** [קלא ג] משמע דאפ"ה לא נחשב מוכיח מתוכו[ד]. **והתור"ג** [קלא ב] **ובית מאיר** [שם] תמהו עליו.

יג) **זאת אומרת ב' יב"ש מוציאין שט"ח על אחרים.**

פרש"י כיון דהאי תפס שטרא גבי ביה, והלווה אינו יכול לומר לאו בע"ד דידי את, דלויתי מהשני ונפל ממנו.

ובגמ' [יבמות קטז.] מבואר דיש ג' חששות, שמא נפל ממנו, או הפקיד גביה, או מסר לו לקנות בלא כתיבה ומסירה. [קמ"ל דלא חיישי', דנפילה לא שכיחא. וכיון דשמיה כשמיה לא מפקיד גביה. אך רבא שם הוכיח דלא חיישי' דילמא מסר לו, דאף דהוחזקו לא חיישי' לב' יוסף בן שמעון].

והרמב"ן הק' דגבי גט ל"ש חשש דילמא מסר ליה להקנותו [למ"ד אין אותיות נקנות במסירה], א"כ האיך ילפי' שטר חוב מגט. ותי' דאותיות נקנות במסירה הוה מח' תנאים, וי"ל דפשיט"ל כמ"ד דנקנות במסירה. וכל הנידון משום חשש נפילה או פקדון[ה]. ועוד תי' הרמב"ן דלא חיישי' דילמא מסר, כי היכי דלא חיישינן לפקדון[ו]. והר"ן ביאר דאמרי' כאן נמצא כאן היה, ולא חיישי' לכל הנך חששות.

יד) **והא אמרי' ולא אחר יכול להוציא עליהם שט"ח.**

הרמב"ן כתב אע"ג דלא דמי, דהתם יכול לומר דחבירו לווה, והוא חייב לך [ואין בזה רמאות כלל]. אבל הכא לא ניחוש לנפילה ואין בזה חשש. אעפ"כ יש לחוש שמא חבירו נתן עיניו, וכתב לה להוציאה מבעלה.

אבל **רש"י** [ד"ה הא] ביאר דקו' הגמ' דחיישי' שמא השליך את הגט, ולקחתו זו[ז]. [**והמהר"ם שי"ף ורש"ש** הק' דבכל גט ביד האשה נאמנת שנתגרשה, ולא חיישי' שמא נמל והשליכו[ח]]. אך **רש"י** [ד"ה בעדי מסירה] כת' דחיישי' שמא מסר לזו. [והאחרונים הק' אמאי רש"י שינה].

טו) **תוד"ה בעדי מסירה.** אבל לר' מאיר בעי מוכח מתוך ע"ח. וכ"כ **תוס'** [לעיל כב. וד.] דכל שטר

א. [**והאו"ש** [ג ד] כת' דתלי בבעל ולא בסופר, וע"ע קוב"ב ובהערות שם].

ב. [והאריכו בזה האחרונים ואכ"מ].

ג. **ובגליון מהרש"א** ציין כעי"ז כת' **תוס'** [ע"ז סג.] גבי אתנן זונה, דהיכא דאמר טלה סתם [אף שעומדין בחצירה] אין שם אתנן חל אלא על המבורר בשעת ביאה, אף למ"ד יש ברירה.

ד. ויל"פ דלשון השטר מצד עצמו אינו מוכיח, אלא תפיסתו מוכחת.

ה. וכ"כ **תוס'** יבמות [שם] דגרסי' רבה, אבל לרבא יש חשש דילמא מסר ליה לקנות.

ו. ועד"ז תי' **תוס'** [שם] עוד דאמרי' דהם ידעו דאין אותיות נקנות במסירה, א"כ כל החשש דלמא מסר לו לצור ע"פ צלוחיתו. קמ"ל דלא חיישי'. ועוד הביאו בשם **ה"ר אלחנן** דמדמה גט לשטר, בגט לא חיישי' לנפילה, כי היכי דלא חיישי' בשטרות דילמא מסר ליה לקנות.

ז. [משמע דלא חיישי' דנתכוון לתת לה גט שלא כדין.

ח. וכת' דצ"ל דהבעל יקפיד עליו להשליכו במקום שלא יגיע ליד אשתו. ואילו הכא אינו מקפיד עליו שלא יגיע ליד אשת חבירו.

בעי מוכיח מתוכו. **והקה"י** [ב] חקר האם הוא מדין עדות קיום או מדין סיפור דברים של השטר.

והרמב"ן חלק דמהני כה"ג אף לר' מאיר. דלא שמענו דב' יוסף ב"ש בעיר א' ל"מ לגרש [לר' מאיר] אא"כ יכתבו דורות או סימן.

והתוס' הרא"ש הביא **דר"ת** לא גרס 'ור' אלעזר', ואף לר' מאיר מהני ע"י עדי מסירה.

ועוד כת' הרמב"ן דכוונת הגמ' כיון דמתני' כר"א [דבמשנה אי' דצריך כתיבה לשמה[ט]], ע"כ צריכין עדי מסירה. ואין ראיה שמוציאין שט"ח [בלא עדי מסירה].

טז) **שם.** ומשמע דהרמב"ן פליג דלר' מאיר ל"צ שהשטר יהא מוכיח מתוכו. אבל **החזו"א** [צח יא] תמה האיך יהני אי השטר אינו מוכיח[י]. **והחזו"א** כתב דדוקא בסוגיין פליג הרמב"ן, נראה דדוקא ב' יב"ש, דנחשב מבורר אלא משום היחיד. אבל ב' שטרות ביום א', וכן לשון 'ממך' כו"ע מודו דבעי מוכיח מתוכו. דהיכא שלשון השטר אינו מברר את הענין כלל ודאי ליכא ע"ז עדי חתימה.

והחזו"א [שם] כת' דכה"ג אף לר' מאיר בעי דוקא ע"מ[יא], דליכא למיקם עלה דמילתא דבעלה נתן לה ע"פ עדי השטר[יב].

תוס' [כתובות צד. וכ"מ] כת' דב' שטרות היוצאין ביום א' לר' מאיר חל בתורת ודאי בסוף היום[יג]. וכדאי' בסוגיין[יד] דלר"מ בעינן מוכיח מתוכו[טו]. **והרמב"ן** [לקמן פו] פליג דלא בעי' מוכיח מתוכו[טז].

יז) **בא"ד התם מיירי שכתב דורות או סימן וכו'. והרמב"ן** [וריטב"א ור"ן] הקשו דמשמע דהוה ב' גיטין שווים, ומשמע דמהני לר"מ.

יח) **בא"ד וא"ת וכו' אין מגרשיו נשותיהם אלא זה בפני זה וכו' ואי לר"א עדי מסירה ידעי שפיר וכו' ואור"י דאין עדי מסירה מדקדקין וכו'. והרמב"ן** תמה דבמקום שיש ב' יב"ש צריכה האשה להביא עידיה עמה להתירה, והם ודאי יאמרו דברים כהוייתן [וביי"ד יחקרו]. ועוה"ק **הרמב"ן** מה מהני שלא יכתבו אלא זה בפני זה, דאי בעדי מסירה ור"א, הוא עצמו יכול לכתוב גט [בכתב ידו], ולתת לאשת חבירו בעידי מסירה. וכל שבידו אין חוששין לו. וע"כ דהחשש לר"מ דיסמכו על עדי חתימה. וכיון דבעלמא אי"צ עדי מסירה ה"נ לא הצריכו שעדי המסירה יכירו אותם. אלא תקנו שהאשה צריכה להביא עידיה עמה שכשנמסר לה שניהם במעמד א'. ושוב אין לחוש לשמא מסר לאשת חבירו, שהרי בעלה משמרה.

יט) **אמר רב כולן פוסלין לכהונה וכו'. פרש"י** דריח הגט פוסל לכהונה וכו', כדתניא [לקמן פב:] וכו'. ור' אליעזר למד מהתם דמהני לגרש חוץ מפלוני [ואפי' אינו מתיר אותה לשום אדם פסולה לכהונה]. **ובפשוטו** משמע ברש"י דאף בסוגיין ריח הגט פוסל לכהונה מדאורייתא[יז].

ט. [ולא משמע דהמשנה קאי אחתימה, וכמ"ש תוס' כג. ד"ה אימא].

י. ועוה"ק **דהראשונים** [לעיל כב] נקטו דל"מ יכול להזדייף משום דבעי מוכיח מתוכו [מלבד **הריטב"א** כתובות כא]. וכן מבואר **בגמ'** [ב"ב קעב:] דשטר שכתוב לשון 'ממך' מהני לר' אלעזר ולא לר"מ. [והרמב"ן לעיל כ. כת' דצריך שם האיש וכו', משום סיפור דברים. ולכאו' משמע דהוה חסרון אחר, ולא אתינן עלה משום מוכיח מתוכו. אך לכאו' החזו"א נקט דהוה חסרון מוכיח מתוכו].

יא. וכמ"ש הראשונים, וכ' החזו"א דדוחק דמש"כ **הראשונים** בע"מ משום בירור הגירושין נקטי. דלברורי סגי בבעל שאמר גרשתי נאמן.

יב. וצ"ב מה מהני עדי מסירה לר' מאיר, דלר' מאיר עדי מסירה אינם חלק מעצם השטר. אלא דלא בעי מוכיח מתוכו משום יחיד. א"כ ל"צ עדי מסירה. [ואולי כוונתו מדין עדות קיום. ול"מ ע"ח שיבואו לפנינו, דנמצא דהמסירה הוא חצי דבר. אבל מצד שטר קנין סגי במה שיש בשטר סיפור דברים ולא נחשב חסרון במוכיח משום היחיד. ולפ"ז בשאר שטרות ל"צ ע"מ בזה וצ"ע].

יג. **והרמב"ן** [לקמן פו.] תמה דודאי אינו יכול לחזור בו משעה שנמסר. **והר"ן** [לקמן פו. מז. בדה"ר] ביאר דודאי קנה מיד לשעתו ואינו יכול לחזור, אלא דכלפי קדימה לחבירו הוה כמשייר בקניינו שלא יקנה אלא בקנין ברי.

יד. [ומשמע בתוס' [כתובות] שלמדו כן מסוגיין, דאף ב' יוסף בן שמעון חשיב אינו מוכיח מתוכו. ולפ"ז לר"ת דפי' בסוגיין באופ"א לא בענין מוכיח מתוכו. וע"ע תוס' כתובות שם בשם ר"ת באופ"א קצת].

טו. ומבואר שם דבשטר שעבוד אף ר' אלעזר מודה.

טז. וביאר דכוונת הגמ' למ"ד עדיו בחתומיו זכין.

יז. והגמ' [פב:] פי' דרבנן דחו דאיסור כהונה שאני. [וכלפי כהונה מהני גט דלא התיר לשום אדם].

וכן האריך **השאג"א** [חדשות ב], אבל **הרמב"ם** [י א] כתב דהוא דין דרבנן[יח]. [והשאג"א כת' דכוונת הרמב"ם דאינו מפורש בקרא][יט].

דף כה.

כ) **זעירי אמר כולן אין פוסלין חוץ מהאחרון.** [וכ"פ הרי"ף[א]]. **פרש"י** דלחומרא אמרי' דיש ברירה. ומבואר דלולי ברירה אינו פוסל לכהונה. **והשאג"א** [חדשות ד] הק' דאמאי לא פי' דבאינך פסולו חמור [דנכתב שלא לשמה], ומש"ה אינו פוסל לכהונה. אבל באחרון אינו פסול כל כך [דלא אינתיק לשם אשה אחרת], ונחשב ריח הגט. [וכמו לרב דבכולהו חשיב ריח הגט, מלבד הראשון דפסולו חמור, דלא נכתב לשם גירושין כלל].

והשאג"א הביא דא"כ הו"ל לגמ' לעשות בזה צריכותא לר' יוחנן, דאימא דאף דאין ברירה אין פסולו חמור כ"כ ויחשב ריח הגט. וע"כ דאין לחלק בזה[ב], ולמ"ד אין ברירה הוה כמו כתבו לשם אחרת.

וע"כ דזעירי ורב אסי דאחרון פוסל לכהונה הוא משום ברירה לחומרא. [וכ"כ התוס' רא"ש כד:].

כא) **שם. חוץ מן האחרון. והר"ן** [יב: בדה"ר] כת' דאף אם בא אחר וקדשה חוששין לקדושיו[ג] [ולאו פוסל לכהונה בלחוד הוא]. **וכת'** דקי"ל דברירה הוה ספק[ד], ואזלי' לחומרא. **והביא** דכ"פ **הרמב"ם** [ג ד] דהוה ספק גירושין[ה].

אבל **התוס' רא"ש** [כה:] כת' דאף דזעירי ס"ל יש ברירה[ו] ופוסל אחרון לכהונה, מ"מ פסול לגרש בו[ז]. ועוד הביא דאמרי' [בסמוך לר' יוחנן] וצריכא וכו' דבעינן לה לשמה. משמע אע"ג דבעלמא יש ברירה הכא פסול משום דכתיב לה לשמה.

והתוס' רא"ש הביא מזה **כתוס'** [כד: ד"ה לאיזו] דשאני לשמה, דבעי' שיהא מבורר בשעת כתיבה. [ולכאו' כוונתו דהוה פסול קלישתא, ונחשב ריח הגט[ח] ופוסל לכהונה[ט]].

ובהג' מים חיים [ועוד אחרונים] הביאו דבדברי הר"ן

יח. וה"ה נקט דס"ל דרבנן פליגי בעיקר הדרשא אר"א. ורבנן השיבו לר"א דאף לפי שיטתו אין ללמוד מאיסור כהונה. ועוד תי' הכוונת הגמ' איסור כהונה שאני מדרבנן. וע"ע לח"מ.

יט. והקובה"ע [סו ב] כ' דדעת הרמב"ם דעיקר ריח הגט פוסל מדאורי', אילו משכח"ל גרושה מאשה. אלא דלא משכחת לה בהיכי תמצא, דגט שאינה מתירה הוה חסרון כריתות. ולכן פסק הרמב"ם דהוה מדבריהם.

א. והרי"ף ביאר דכולהו אמוראי ס"ל דאחרון פסול, והלכה כרבים [ואף דהוה מב' טעמים מצטרף, ע' סנהד' לד.]. ורב אסי וזעירי ור' יוחנן ס"ל דהראשונים לא פסלי, והוה רבים לגבי רב ושמואל. **וראבי"ה** [הו' בהג"מ] כת' דקי"ל כר' יוחנן כנגד רב ושמואל. ואפ"ה קי"ל דאחרון פוסל, כיון דרפי בידיה דר' יוחנן, דזעירי תלמידו פליג.

ב. והשאג"א חקר בשאר פסולי הגט אי חשיב ריח הגט, ותלי במח' האמוראים בסוגיין. והביא דמבואר ע"פ הנ"ל דכל גט פסול לא חשיב ריח הגט [ואין לחלק מסברא בין היכא דפסולו חמור]. מלבד היכא דלא נתגרשה אלא מאשה. [אך דן דיש לחלק בין כתיבה לנתינה].

ג. ויל"ד דהרי"ף הביא דהלכה דלא כר' יוחנן דהוה רבים, והיינו בצירוף דעת רב ושמואל לענין ריח הגט. אבל לענין לחוש לקידושין ליכא רבים. [אך באמת הר"ן סמך דבריו אהא דאי' בביצה דברירה הוה ספק]. וי"ל דמ"מ כיון דהוכרע כהנך מ"ד, ממילא אזלי' כדבריהם בכל מילי. [והוה כאילו עמדו למנין בחתימת הש"ס והוכרע דלא כר' יוחנן].

ד. דכיון דקי"ל דבדרבנן יש ברירה [כדאי' ביצה לח.] משמע דהוה ספק. והא דאמרי' בדאורייתא אין ברירה, היינו משום דלחומרא אין ברירה. אבל לקולא ודאי לא אמרינן דאין ברירה.

ה. והמפרשים דנו בדעת **הרמב"ם** [בכמה סוגיות] אי ס"ל דברירה הוה ספק. ע' יש"ש [קו' הברירה] ושעה"מ [שם] וק"נ וגר"א [או"ח תיג].

ו. והתוס' רא"ש כת' דאין לומר דזעירי מחמיר ופוסל משום ריח הגט, וכמו שמחמיר שמואל בראשון דהוי פסול גמור אפ"ה קאמר דפוסל לכהונה, דכיון דזעירי אינו מחמיר אלא באחרון מסתבר משום דקסבר יש ברירה. וכן מוכח מדקאמר גבי ר' יוחנן דאזיל לטעמיה. [וכן דייק **הגר"א** [תיג] מדברי הגמ' דזעירי פליג וס"ל יש ברירה. והגר"א פסק דיש ברירה היכא דמברר דבריו [ע' בע"ב], א"כ אף לדידן להלכה קשה הך משנה].

ז. ומשמע דהתוס' רא"ש נקט דדעת זעירי דיש ברירה בתורת ודאי [ורק בצריכותא דהגמ' נתחדש צד דהוה ספק]. א"כ מגוף המשנה מבואר דאף דיש ברירה פסול, דעדיין אינו לשמה מבוררת.

ח. והגר"א [תיג] נתקשה בזה דמשמע דהטעם משום דיש ברירה לחומרא, ואילו בעלמא קי"ל דאין ברירה אף לקולא. ותי' דשאני הכא שמתנה בפירוש, ומש"ה יש ברירה לחומרא, אלא דכה"ג לקולא ל"מ משום דכתיב 'וכתב לה לשמה'.

ט. וצ"ב דכיון דשלא לשמה ממש אינו פוסל לכהונה, מ"ש הך דין שיהא מבורר לשמה. וכיון דלא נחשב לשמה מ"ש הא מהא [וכי יש ב' גדרי דין לשמה]. ואפשר דבאמת מהני ברירה שיתייחד הגט לשמה, אלא דחסר במעשה הכתיבה משום דאינה מבוררת בשעת כתיבה.

מפורש דלא כן. וכן פשטות הגמ׳ דר׳ יוחנן לטעמיה, והוה צריכותא בעלמא דלחומרא יש ברירה. וכן בדברי ר׳ הושעיא [בסמוך] מבואר דנקט דאי יש ברירה מהני אף להחשב כתיבה לשמה[כ].

כב) **ור׳ יוחנן אמר אף אחרון נמי אינו פוסל וכו׳.**

פרש״י דאין ברירה. **ופרש״י** [בסמוך] דמבואר דפשיט״ל דאין ברירה, ומש״ה אינו גט כלל. **והחזו״א** הביא דמבואר דלמ״ד אין ברירה אין כאן ספק כלל[כא]. [וע׳ בסמוך].

ובפשוטו לא גרע מסתמא. ואילו הכותב גט סתמא כשר, א״כ מהני לכתוב לרחל או לאה, ולכאורה אף היכא דתלה דבריו לאיזה שארצה לא גרע. אבל **הגמ׳** [זבחים ג.] דוחה דאין ראיה ממתני׳ דסתמא פסול, די״ל דדוקא משום דאינתיק לשם רחל ל״מ ללאה. וכן בסיפא דאין ברירה. **ופרש״י** [שם] דגריעה מסתמא, דשמא בשעה שנכתב לא היה בדעתו של בעל לזו. ואינתק לשם האחרת. לכאו׳ לפ״ז הוה ספק. וצ״ע אמאי לא פסלה לכהונה[כב].

והקוב״ש [ביצה לו] כת׳ דנח׳ המקשן והתרצן [בזבחים] האם למ״ד אין ברירה לא חל כלל [והוה כמו סתמא], או דהוה ספק[כג].

כג) **רש״י ד״ה לקוחות.** דאין ברירה דאיכא למיחש שמא חלק זה היה ראוי לאחיו והחליפו. **והאחרונים** הק׳ דדעת **רש״י** [לקמן מז:, וחולין קלה:] דלמ״ד אין ברירה הוה שותפין בכל חטה, חציו לזה וחציו לזה [בתורת ודאי[כד]]. [ותוס׳ שם חלקו דהוה ספק]. **ואפשר** דה״מ בעודם שותפין יחד, אבל כשחלקו חוזר להיות ספק על כל חלק. והוה ספק לקוחות.

כד) **אבל התם מכר הוא דאמר רחמנא ליהדר וכו׳ אבל ירושה ומתנה[טו] לא. הריטב״א** כת׳ דהוה תוספת הסבר, דיש ברירה, ומש״ה אין מחזירין ביובל דהוה ירושה. [ועד״ז כת׳ המהר״ם]. אבל **הרש״ש** ביאר דהוה דחייה בפנ״ע, דאף אי בעלמא אין ברירה, אינו חוזר ביובל. וכ״מ **בתוס׳** [בע״ב ולקמן מח.] דשאר אמוראי ס״ל דאף דאין ברירה, מ״מ אינו חוזר ביובל. דלא הוה מכר [ותוס׳ נקטו לשון הגמ׳ כאן, משמע דנקטו דזה כוונת הגמ׳].

כה) **ואי אשמעינן שדה משום דלחומרא[טז]. פרש״י** דאף אי הוה ספק [אי קי״ל ברירה], אזלי׳ לחומרא. **והיש״ש** [ב״ק קו׳ ברירה] הק׳ דאדרבה אוקי ממון בחזקתו. **והבי״ש** [קלא ד] **והשער המלך** [גירו׳ ג ד] **תי׳** דהוה מצוות עשה, וספק מצוה לחומרא[יז]. **והפנ״י** כתב דיש חזקת מ״ק של תפוסת הבית [והשעה״מ הביא דכ״כ בס׳ גט פשוט קלג ח][יח].

והאחרונים תי׳ כיון דתחת זו תחזור לו חלק כנגד, ואינו מפסיד ממון, ל״מ חזקת ממון.

י. והשיירי קרבן [לירושלמי כאן] הביא דהגמ׳ בסמוך מקשה ממינוי קרבן פסח לגט. **והאחרונים** דחו דעיקר הספק דר׳ הושעיא אי יש לחלק בין תולה בדעת אחרים [וכמ״ש התורא״ש], האם החסרון של המשנה דוקא משום דתולה בדעת עצמו, או אף בלאו הכי [משום דאין ברירה, או די״ל משום גזיה״כ דלשמה].

יא. והדרך אמונה [ביאורה״ה מעשר ז א] תי׳ דבגט גרע, דכיון דאין ברירה וא״א לידע איזהו אין זה לשמה ואינו גט כלל. [ועדיף ממש״כ תוס׳ דאף למ״ד יש ברירה נחשב אינו מבורר].

יב. וי״ל דהיינו לצד דסתמא כשר. אבל אליבא דאמת דסתמא פסול אי״צ לומר דהוה ספק לשם האחרת. [וא״כ מוכח מדברי ר׳ יוחנן כצד הנ״ל. אך צ״ע דא״כ יל״פ עכ״פ צריכותא דר׳ יוחנן. והראשונים לא ביארו סברת לחומרא עד״ז].

יג. דחל ע״פ מה שהיה עתיד להיות, ושמא נשתנה.

יד. והקוב״ש [ביצה לח] הק׳ דאי מ״ד אין ברירה ס״ל דשותפין בכל, א״כ מאי מהני בזה ברירה. ואמאי נימא דאידך מ״ד פליג. וביאר דלמ״ד יש ברירה כיון דאפשר לברר חלקיהן, אמרי׳ דגדר הירושה מתחילה לכל א׳ על שדה מיוחדת. אבל למ״ד אין ברירה, שלעולם לא יתברר איזו חלק נפל לו, הירושה היא שיהיו שותפין בכל משהו.

טו. ונח׳ התנאים [בכורות נב:] אי מתנה חוזרת ביובל. ומשמע דדברי הגמ׳ מישך לר׳ מאיר דמתנה אינו חוזרת ביובל. **והיש״ש** [קו׳ הברירה] ביאר דס״ד כר״מ, קמ״ל דקי״ל כחכמים דאף מתנה חוזר. [עי״ש]. [וצ״ע דבגמ׳ בכורות מבואר דאידך מ״ד ס״ל דמתנה כמכר].

טז. והרשב״א כת׳ דכ״ד רב אסי דס״ל דאחרון פוסל לכהונה, אף דס״ל אחין שחלקו לקוחות, וביאר דהוה ספק, ומחזירין לחומרא.

יז. והאחרונים האריכו בכ״מ לדון במצוות התלויין בממון. ואכ״מ].

יח. כדאמרי׳ בכל ספיקות בירושה דהקרקע הוא בחזקת היורשים ולא מיקרי יורש מוחזק כנגד יורש. והשעה״מ דחה דה״מ כשיש ספק אי יורש הוי ונכסים בחזקתן או לא, ואמרי׳ דנכסים בחזקת המת הן עומדין. אבל בסוגין חילקו, והחזיק כל אחד בשלו בודאי. בין שנאמר לקוחות הן או יורשים, אמרינן המע״ה.

כו) **תוד"ה ואי אשמעינן.** לקולא נמי וכו' כנגד עשרה.

האחרונים הקשו דנימא דהוה עשירי ודאי ולא עשירי ספק [ואמאי בעי דין צאנך דברור]. **והשעה"מ** [שם] כתב דבספיקא דדינא לא אמרי' כן[יט]. והאריכו בזה האחרונים.

כז) **א"נ כתחילה וכו'. פרש"י** יחזור ביובל לאיש א'.

ואף דחל חלוקה גמורה, מ"מ יש דין חזרת יובל[כ]. **והרשב"א** כתב דלא חשיבא חלוקה לגמרי לגבי יובל. דלענין יובל בעי חלוקה לגמרי בגורל ואורים ותומים וכל ישראל [ולא נחשב חלוקה גמורה].

הקדמה לסוגיית ברירה

כח) **כתוב לאיזה שתצא בפתח תחילה וכו'.** ומשמע

דלמ"ד יש ברירה מהני כתיבה לשמה כה"ג, ונתייחד הכתיבה ע"פ מה שעתיד להיות. ועד"ז הגמ' דנה בכמה אופנים דעושה מעשה ע"פ מה שעתיד להיות, ונחלקו הראשונים אי מהני ברירה. **והראשונים** [רש"י והרמב"ן בע"ב] דנו באיזה תנאי נחשב ברירה [וע"ע בע"ב].

והריטב"א [כו.] הביא דיש כמה אופני ברירה בש"ס[כא], ואינם דומים לגמרי. אך עיקר ברירה בכל מקום הוא כההיא שאדם מתנה אם יהיה כך וכך, יהא מעכשיו כך וכך. ואותו ענין חל מעכשיו אלא שבאותה שעה לא היה ידוע אם חל, אלא שלמפרע נמצא שבאותה שעה היה ראוי לחול. ועי"ש שהביא גדרי ברירה נוספים דמצאנו בכ"מ[כב]. [וע"ע תוס' בע"ב כמה חילוקים בדין ברירה. וה**אחרונים** האריכו לדון איזה אופנים תליין בדין ברירה[כג]].

והראשונים[כד] כת' דכשאומר שיחול לאחר זמן[כה] לא תלי בברירה, דבשעת החלות הוה מבורר[כו]. וכל החסרון ברירה הוא היכא דאומר שיחול מעכשיו [או כגון דכלתה קנינו]. וכן כתיבה לשמה צריך להתייחד בשעת כתיבה[כז], ול"מ שיחול לשמה לאחר זמן[כח]. ועד"ז **השאג"א** [צג] כת' דה"ה תנאי

יט. ורע"א הק' דאף אי הדין בהחלט דאין ברירה, מ"מ הוי רק ספק. דשמא הגיע לו חלקו כמ"ש תוס' [לקמן מז:]. וא"כ אמאי פטור ממעשר בהמה. ורע"א תי' דבזה הוי ספק במציאות, אם זהו חלקו. וכה"ג נתמעט מדרשא דעשירי ודאי ולא עשירי ספק. אבל אם נימא דלקולא לא אמרינן יש ברירה, והיינו דהוי ספיקא דדינא אם הדין דיש ברירה או דאין ברירה. ויתחייב במעשר בהמה מספק, דספיקא דדינא לא נתמעט, דמי איכא ספיקא קמי שמיא. [וע"ד מש"כ תוס' יומא עד.].

כ. ולצד זה דין חזרה ביובל לא תלי דוקא בלוקח, אלא להחזיר למצב תחילת חלוקת הארץ. [יל"ד למ"ד [ר' מאיר בכורתו נב:] דמתנה אינו חוזר ביובל, וע"כ דתלי במקח. [ומבואר בבכורות שם דאף רבנן פליגי מגזיה"כ דמתנה כמכר]].

כא. וכת' דיש הפרש מקצת מקומות שהן מתחלפים זה מזה.

כב. והביא ברירה אחרת, דאינו דומה לזה. אבל תלי בהא, היכא דלקחו בתערובת [שותפין, אך לא התנו מתחילה], ובשעת חלוקה אמרי' דהוברר דזהו חלקו. [עי"ש שהביא כמה אופנים כעי"ז].

ועוד הביא דבר המעורב מתחילה, וכגון [לקמן מז.] שותפות עכו"ם וישראל לענין תרו"מ, דרשב"ג ס"ל דמהני בזה ברירה. ומ"ד דמהני התם להפריש דבר מעורב, כ"ש היכא דפירש להדיא. והביא עד"ז [יומא נה.] נברור ד' זוזי [וע' מש"כ בע"ב באריכות בגדר ברירה זו].

ועוד הביא ברירה דשותפין שנדרו הנאה, דלדעת ראב"י נכנס לתוך שלו. וכת' דאינו דומה לגדר ברירה, שהרי כל א' משתמש בכל החצר. מדין זכותו להשתמש בכולו. [וע"ע בראשונים נדרים מה:].

ועוד הביא כמה סוגיות שהוזרכו ברירה, ול"ש לכל הנ"ל ע' עירו' עא, ובגמ' [ב"ב כז:] מבואר דשייך ברירה בתערובת יניקה, שיתברר שהיניקה זו בפנ"ע. ואינן מתערבין זב"ז. ועוד הביא ספק הגמ' [סוטה יח]. והק' אמאי לא פשיט מכל סוגיות ברירה בש"ס. [עי"ש].

כג. ועוד מצאנו ברירה באחין שחלקו, ומבואר דאף באופן דהדין חל ממילא שייך דין ברירה. והאחרונים דנו בזה. [וע' מש"כ בע"ב].

וכן מבואר [נדרים עד.] דשומרת יבם הזוקוקה לב' יבמין תלי בברירה להפרת נדרים, ומשמע דתלי בעתיד.

ועוד [יבמות לה:] ביבמה מעוברת, דאי תלד בן קיימא פטורה, וונח' ר' יוחנן ור"ל האם אמרי' איגלאי מילתא למפרע [ומהני כשחולץ בעודה מעוברות], ונח' האם אמרי' דחל הדין היום ע"פ מציאות עתידי. והאחרונים דנו האם שייכא לדין ברירה. **והראב"ד** [בשיטמ"ק ב"מ כא:] כת' דיאוש שלא מדעת לא תלי בברייריה, ויש למבין להפליגו [ואב"מ].

כד. ע' **תוס'** [ב"ק סט. ד"ה כל הנלקט] ותוס' ר"פ שם. ועד"ז כת' השאג"א, וכן הנוב"י [אה"ע ק צא] והקצות [סא ג].

כה. כגון שאומר לא הנלקט יהא פדוי [בשעה שילקטנו].

כו. [ולא איכפ"ל דבשעת המעשה אינו מבורר].

כז. ו**בשו"ת הרשב"א** [ב פב] ביאר דהמקנה בית מבתי אי"צ ברירה, דאין דין יש ברירה ואין ברירה אלא במה שאנו צריכין לומר הוברר הדבר שמה שהוא עכשיו כבר היה או חל מעיקרא. דאין לו קיום אא"כ נאמר הוברר הדבר, לפי שאנו צריכין לקיומו של דבר. כההיא דהלוקח יין מבין הכותיים שהוא מפריש לאחר ששתה. ואי אין ברירה נמצא זה שותה טבלים למפרע. אבל מכר ל"צ ברירה, דקיומו של המכר ל"צ שיתברר. [עי"ש מה שביאר בגדר נדר ונדבה].

כח. אך **בשו"ת הרשב"א** [ד קנג, הו' בב"י אה"ע קמא] דן דהממנה כל מי שירצה יהא שליח ל"מ, דאין ברירה.

בלשון 'אם', דחל כשמתקיים התנאי, מהני כשיתברר. ואע"פ שבשעת עשיית המעשה אינו מבורר סגי במה שהוא מבורר בשעת חלות[כט].

והנתיבות [סא ג] חידש עוד דבדבר שאפשר שיותפס בו הקנין בשעה שהוברר הדבר, מהני אף לחול למפרע. אף לולי ברירה[ל]. והא דאמרי' אין ברירה היינו באופנים דבשעה שמתברר אינו יכול לחול [כגון שכלתה קנינו[לא]], וצריך שיוברר הדבר למפרע, כאילו היה ברור בשעת קנין.

כט) **שם. לאיזה שתצא.** ולמ"ד יש ברירה מהני שתולה בדבר שיתחדש בעתיד[לב], ומהני דאח"כ יתברר מעשיו[לג]. [ומהני ע"פ העתיד[לד], או הגדר דחל למפרע]. ויש שדנו דבתחילה חל באופן לא מבורר [וכעין בית מבתי, ע' מש"כ בזה לעיל ט.], ואח"כ מהני דין ברירה לקבוע ולברר[לה].

ולמ"ד אין ברירה לא מהני כתיבת לשמה או הפרשת תרו"מ ע"פ דבר עתידי. **והר"ן** [נדרים מה:] **ביאר** דס"ל דאין ראוי שיחול הדבר על הספק. ובפשוטו הטעם דל"מ לייחד ע"פ דבר שאינו קיים.

[אך יש אופני ברירה במידי דחל ממילא, וכגון ירושת אחים וכו',

דע"כ זכו בחלקם. והוה גדר ספק].

ורע"א [במערכה עירובין לח ד"ה ונראה] **הביא** דנח' הראשונים בזה, **דתוס'** [עירובין לז:] כת' למ"ד אין ברירה לא חל כלל הפרשת התרומה. ואילו דעת **מהר"י** [בתוס' שם] דחל תרומה על א' מהם, וכהן רשאי לאכול[לו]. מספקינן האם הוברר מה היה עומד לבך, ועכ"פ קרא שם על א' מהם. והכל הוא ספק. ולפ"ז נמצא דחיישי' ששותה תרומה [ולא הוה טבל[לז]], ורע"א הביא שכ"כ **רש"י** [חולין יד. ד"ה אוסרין, וכעי"ז **המפרש** מעילה כב.] דר' יהודה ל"ל ברירה וחייש שמא תרומה שתה. דלמ"ד אין ברירה חל התרומה, אלא שאנו מסופקים בדבר[לח].

ונח' בזה **רש"י ותוס'** [לקמן עג:], **דרש"י** [ד"ה ומשני אמר רבה] כתב דלר' יוסי אין ברירה, ולכן הוה ספק על כל שעה שמא הוא סמוך למיתה. **ותוס'** [שם ד"ה תנא] חלקו והביאו מהגמ' [עירובין לז:] דלמ"ד אין ברירה לא חל עירוב כלל. **והאחרונים** האריכו בנידון זו[לט].

ורע"א [בסוגריים שם] תמה מה הצד שנמצא שותה טבלים, דסוף סוף לא נתקיים התנאי, ויין זו אינו עתיד להפריש ולא עלתה לבסוף[מ]. וכי בשביל

כט. וכת' דאף בסוגיין צ"ל דהוברר הדבר למפרע שבשעת כתיבה נכתב לשמה של זו, דאילו במכאן ולהבא לא מהני מידי. כיון דלמפרע לא נכתב לשמה של זו, דהא בעינן כתיבה לשמה.

ל. וצ"ב הטעם בזה האיך מהני למפרע, והאיך מהני לזה הא דהיה יכול לחול מכאן ולהבא.

לא. וכן גבי מה היא באותן הימים דבשעה שנתברר כבר מת ואינו בר גירושין.
והנתיבות ביאר דהמפריש תרומה שאני עתיד להפריש, מיירי שרוצה לאכול פירות תיכף, ובשעה שיתברר [הפירות שמפריש עליהם] אינם בעולם. אבל היכא דאינו שותיהו מהני לומר שאני עתיד להפריש. [ויל"ד אי תלי בדעתו מעיקרא, שרוצה לאכול את הפירות. ויותר נראה דתלי האם נתקיימו בפועל לבסוף. והאומר שאני עתיד להפריש מיתלא תלי ההפרשה אי אכלו לבסוף].

לב. ומהני אף בלא פרשת תנאים, דתנאי מילתא אחריתי מהני לבטל חלות המעשה. אבל ברירה מהני לפרש את המעשה ע"פ הגדרת העתיד.

לג. ומי שכותב גט לשם מי שיצאה כבר מהפתח לכאו' חשיב לשמה, שהרי תלה כוונתו במציאות קיימת. ונחשב לשמה אף שהוא אינו יודע. ולמ"ד יש ברירה נתחדש דיכול לתלות אף בדבר עתידי. [ונחשב שתולה במציאות קיימת, ויתברר אח"כ].

לד. [והעתיד כבר ידוע כלפי שמיא]. והחת"ס כת' דפשוטו הגדר דאיגלאי מילתא דקמי שמי' היה גלוי וידוע שחלק זה מעולם של זה הוא.

לה. וע"ע [בע"ב] דדעת תוס' בתמורה דיש אופן דמהני ברירה בה"ג.

לו. אבל ליכא תקנה לזר לאכול. [ואילו לדעת תוס' יחזור ויפריש. וכ"כ **הרמב"ם** [מעשר ו א] דל"מ, אלא יפריש ואח"כ ישתה. וע' שערי חיים דביאר דברי הרמב"ם באופ"א].

לז. אך מפורש בברייתא [כו.] דהיכא דיבקע הנוד שותה טבלים.

לח. ועד"ז כת' **רש"י** [זבחים ג. הנ"ל] דחיישי' שמא נתכוון לחברתה. [ויש לדחות דהיינו לגמ' דהתם דגרע מסתמא. וע' לעיל דסוגיין מבואר דלא הוה ספק].

לט. **והקה"י** [יט א] כ' דלמ"ד דאין ברירה בדרבנן ס"ל דלא חל כלל. אבל לדידן דקי"ל דבדרבנן יש ברירה א"כ חל, אלא בדאורי' הוה ספק.

מ. ובסוגיה [שם] דהתנה דאם ירדו גשמים יהא רימון זו תרומה ע"ז, ואם לא ירד יהא זו תרומה ע"ז. אף דהיכא דירדו גשמים אמרי' דשמא לא היה עומד לבך שירדו גשמים, מ"מ גם הרמון הב' לא הוי תרומה, דהא סוף סוף ירדו גשמים, ולא נתקיים התנאי. דתרתי בעי. ולא סגי במה שהיה עומד שלא ירדו גשמים.

שהיה עומד לכך אתמול מיקרי קיום התנאי. ומה שלא הפרישו לבסוף הוה כמו שנבקע הנוד, דאי׳ בברייתא [כו.] דנמצא שותה טבלים. ולא אמרי׳ דהוה ספק תרומה. וסיים וצלע״ג.

והקוב״ש [ביצה לה, וכעי״ז **בקה״י** יט] דלמ״ד אין ברירה אמרי׳ דאפשר שישתנה ממה שעמד להיות[מא]. אבל לקיום התנאי סגי מה שהיה עומד להיות, שהרי א״א שיחול בספק ע״פ העתיד. אבל למ״ד יש ברירה אמרי׳ דע״פ העתיד ידעינן מה היה עומד להיות, וא״כ כשיבקע הנוד הו״ל טבלים. **והקה״י** דייק כן מלשון **רש״י** [חולין שם] דהוברר שלא היה ׳עתיד׳ לבא לידי הפרשה, ושתה טבלים למפרע.

ל) **שם. והר״ן** [בסוגיין] **הביא** דקי״ל [ביצה לח.] דבדרבנן יש ברירה, ודייק דברירה הוה ספק[מב]. **והא דאמרי׳** [שם] בדאורייתא אין ברירה, היינו משום דלחומרא אין ברירה. אבל לקולא ודאי לא אמרינן דאין ברירה[מג]. אבל **הי״ש** [ב״ק נא:, ה לב קונטרס ברירה] האריך דאף לקולא קי״ל דאין ברירה בדאורייתא. ודוקא במידי דרבנן תקנו דמהני ברירה[מד].

לא) **אימנינהו מעיקרא. הריטב״א** כת׳ קמ״ל דלא אמרי׳ דחזר בו כששוב אמר לראשון, דלא אמר כן אלא לזרזן.

ופרש״י ולא הודיעום מה בליבו. **והרש״ש** דן דל״מ למ״ד [נדרים לו] דהפריש קרבן פסח על חבירו לא עשה כלום[מה].

לב) **תוד״ה אי.** דבנדרים [לו.] משמע וכו׳ דשה לבית אבות לאו דאוריי׳, ואי״צ שום מינוי. ולסוגיה דהתם הברייתא איירי בבנים קטנים[מו]. וכ״כ **הרמב״ן** ושא״ר דהוה מח׳ הסוגיות[מז].

אבל **הגר״ח** [סטנסל כח] כת׳ דאף למ״ד שה לבית אבות לאו דאורי׳ מהני מינוי לאכול ומדין זכין, וחל בו תורת הקרבה. וכוונת הגמ׳ שם להקשות האיך מהני למשוך ידיו. ובעי׳ תרוייהו. [וע״ע גר״ח הל׳ קרבן פסח].

לג) **רש״י ד״ה אמר אביי.** גילה בדעתו שהיה פוסח על שתי סעיפים. משמע דהחסרון תולה בדעת עצמו משום דלא גמר דעתו כלל. אבל בעיקר הברירה אין חילוק בין תולה בדעת עצמו או בדעת אחרים.

[והעירו דלכאו׳ לסברא זו לא חלו מעשיו כלל. דאילו לצד [הנ״ל, וכ״מ דדעת רש״י] דלמ״ד אין ברירה חל ספק, אין טעם דבתולה בדעת עצמו שלא גמר דעתו חל עכשיו באופן של ספק].

ובגמ׳ [בסמוך] מבואר דהעושה תרומה ב׳ לוגין שאני עתיד להפריש נחשב תולה בדעת עצמו. **והתוס׳ הרא״ש** הק׳ לא ברירא לי אמאי חשיב תולה בדעת עצמו, דטעם החילוק דהתולה בדעת עצמו אמרי׳ דהיה יכול לברר בשעת התנאי, ומדלא בירר ודאי היה פוסח על שתי הסעיפים. אבל הכא בשעת התנאי א״א לו לברר יותר ממה שבירר.

והתוס׳ רא״ש תי׳ דאפ״ה חשיב ליה תולה בדעת עצמו משום שהוא מברר לבסוף, ואומר זה אני שותה

מא. ובשו״ת עונג יו״ט [קס בהג׳] כת׳ דהנותן גט שעה א׳ קודם מיתתו, פי׳ לפי השעה שראוי למות. אלא דפעמים משתנה בגזירה [ע׳ יבמות מט:]. ולא ידעי׳ מתי היה ראוי למות. וביאר דר׳ יוסי לטעמיה דס״ל [ר״ה טז.] אדם נידון בכל יום שנאמר ותפקדנו לבקרים, ולא ידעי׳ אי הוה שעה סמוך למיתה ואח״כ נשתנה הגזירה. [ומש״ה בעי׳ ברירה]. ואילו לדעת ר׳ יהודה נחתם הדין ביוה״כ, א״כ ודאי דהשעה קודם המיתה היה עומד לכך, וחל הגט. [ומשמע מדבריו דלר׳ יהודה ל״צ לדין ברירה. וצ״ע דבסוגיין מבואר דלר׳ יהודה תלי בברירה].

מב. ורע״א [מערכה עירובין שם] הק׳ דבמקום שיש ספק דרבנן על ב׳ צדדים לא הקילו, דא״כ יבוא להתירו ממ״נ. וכתב דלדברי רש״י דלמ״ד אין ברירה הוא ספק, א״כ הוה צירוף ספק נוסף, ול״ש ממ״נ. ולדברי התוס׳ תי׳ דכיון דחז״ל קבעו דבדרבנן סמכינן אברירה, א״כ עי״ז נוצר דאין בזה קולא לכל צד.

מג. וחרוששין לקידושי שני [הו׳ לעיל].

מד. והחזו״א [טז ו] הביא כן מדברי **תוס׳** [עירובין פב. ד״ה ש״מ] דהוה קולא דרבנן, אף דמדינא אין ברירה כלל [וכדעת הי״ש].

מה. אך ע״פ דברי הריטב״א י״ל דהודיעם מתחילה, ואח״כ הודיע להם שחוזר בו, ושיתכוון לשחוט על מי שיעלה ראשון. ומבטל דבריו בליבו. ואפ״ה כיון דהודיעום המינוי מעיקרא מהני.

מו. ומשמע דסוגיין ס״ל דשה לבית אבות דאורייתא. ועוד כת׳ **בהג׳ מים חיים** דסוגיין ניח״ל להעמיד ברייתא בבנים גדולים.

מז. ותוס׳ [פסחים פט.] כת׳ דה״ק אי אמרת בשלמא

לשם חולין וזה יהא תרומה[מח]. [ואף דל"ש סברת רש"י דלא גמר דעתו][מט].

והרש"ש תי' משום דלא קבע מועד הפרשתו הוה כמו שאומר שאני עתיד להפריש בזמן שארצה.

אבל **הריטב"א** כתב [הטעם דל"מ תולה בדעת עצמו] דהיכי מצי למימר דזכה, שהרי השתא הוא דמימליך, ואינו ראוי לחול למפרע. [וביארו כוונתו דכל ברירה תלה דעתו בדבר מסויים, ונחשב שבירר החלות ע"פ דבר זה, ולמ"ד יש ברירה מהני אף שהוא בעתיד. אבל דעת עצמו שהוא עתידי עדיין אינו 'מציאות' כלל, ולא נחשב שתלה בדבר מסויים][נ].

לד) **תוד"ה והדר.** דשפיר מותיב למאי דפשיט ליה. [דכ"ש דמהני]. **והרשב"א** כתב דאינו מחוור שהאריך כ"ב. ופי' דאביי הק' ארב משרשיא דקיבל דבריו וחזר והקשה[נא], משמע דקיבל דבריו.

והרמב"ן ביאר דיל"פ דכוונתו לפשוט מדתני במשנה יתר על כולן, דאין ברירה בתולה בדעת עצמו. ולא קמ"ל טפי יתר על כן תולה בדעת אחרים. ש"מ בתולה דעת אחרים אית ליה ברירה. אבל מדקא מותיב תולה בדעת אחרים, ש"מ דאיהו פשיט ליה דאפי' תולה בדעת אחרים לית ליה ברירה, וא"כ קשיא היכי מדמו מילתא למילתא.

והתוס' הרא"ש כת' דרב הושעי' מעיקרא נסתפק האם יש לחלק בין תולה בדעת אחרים, או דיש ללמוד מהמשנה דמהני[נב]. ורב יהודה השיב דאין לחלק.

לה) **שם.** מבואר בסוגי' דהאומר לסופר לכתוב לאיזה שארצה אגרש חשיב תולה בדעת עצמו[נג]. **והאו"ש** [ג ד] דייק דגדר לשמה תלוי בבעל[נד].

לו) **תוד"ה עשרה.** לאו דוקא י'[נה] וכו' וי"מ דאין המעשר מתמעט משום תרומה גדולה. **והראשונים** [תוס' רא"ש ועוד] דחו דתרומה אין לה שיעור למעלה. ויכול להפריש לתרומה כמו שירצה [רק שישייר מקצת דבעינן ראשית ששיירה נכרין], וכל מה שמפריש שם תרומה עליו.

ותוס' [סוכה כג: ויומא נו., ותורא"ש כאן, ורא"ש במשנה שם] הביאו תי' נוסף דחיישינן שמא הכותי הפריש תרומה גדולה ולא מעשר, ולכן צריך להפריש כנגד כולו [וכ"כ **הרמב"ן** בחולין יד[נו]]. **והתוס' רא"ש** דחה דבכותי לא חששו לזה, שאם היה כוונתו לאכול היה מפריש כל המעשרות. ואם כוונתו להכשיל, לא היה מפריש כלל.

לז) **תוד"ה שני.** אע"ג דאין חשודין על גזל, לא חשיב להו גזל דהוי ממון שאין לו תובעים וכו' ואינו דומה להו גזל וכו'. מבואר בתוס' דאליבא דאמת המאכיל טבל עובר בגזל, דאף קודם הפרשה יש בו חלק כהן ולוי[נז]. וכן מבואר [לקמן מד. וחולין קלא.] דהיכא דמשתרשי ליה מטבל צריך לשלם[נח].

דף כה:

לח) **דברי ר' מאיר, ר' יהודה ור' יוסי ור' שמעון אוסרין**[א]. ר' משרשיא נקט דר' מאיר סבר יש

דחשוב כאילו אמנינהו מעיקרא, דאי"צ מינוי, משום דשה לבית אבות לאו דאורי'.

מח. וכיון דתלי בקביעה שלו נחשב ברירה. [אבל אילו יאמר ב' לוגין שיהיו בכלי פלוני למחר, כה"ג יחשב בדעת אחרים. אף שהוא יניחנו].

מט. ותוס' [יומא נו:] כת' דשופרות חשיב כתולה בדעת עצמו, כיון דאין הקינין מתפרשות אלא בלקיחת בעלים או בעשיית כהן, ודעת כהן המקריב חשוב כמו היא עצמה.

נ. אמנם תולה בדעת אחרים, אף שתלי ב'דעת', מ"מ נחשב דבר מסויים עתידי.

נא. [אך רב משרשיא הו' בגמ' רק אח"כ].

נב. [וכ"כ **בהג' מים חיים** ועוד אחרונים. וכ"מ בר"ן. אך ברש"י לא משמע כן].

נג. **והאו"ש** כת' דאילו אמר לסופר לכתוב לאיזה שירצה הסופר יחשב תולה בדעת אחרים.

נד. ובין אם נאמר דכתיבה וחתימה מתורת שליחות או לא, הכוונה שע"פ הבעל יהיה כתוב הגט לשמה או חתום לשמה, ולכן בעי שיאמר הבעל לסופר כתוב ולעדים חתומו. והסופר הוה כמכונה ביד הבעל.

נה. **והתו"י** [יומא נו.] כת' דיעשה מידות קטנות. וכ"כ **רש"י** [מעילה כב.] שעושה ממה שנשתייר ק' מדות, ומפריש י' למעשר ראשון וכו'.

נו. **והרמב"ן** הק' דא"כ הוה מרבה במעשרות. ותי' דאמר שיהא מעשר לפי חשבון.

נז. וכמ"ש **תוס'** [סוכה לה., פסחים לח.] דאתרוג של טבל לא נחשב 'לכם', כיון דיש בו חלק כהן ולוי.

נח. ועוד מבואר [נדרים פה. וקיד' נח.] דהנגזל אינו יכול לתבוע את הגזלן דמי התרומה שבה [אלא משום טובת הנאה ממון]. **והאחרונים** [מנחת ברוך צו] דנו אי תלי בנידון מתנות שלא הורמו כמי שהורמו.

א. **ותוס'** [בכ"מ] הביאו דהוה ברייתא [תוספתא דמאי ח]. ובמשנה [דמאי ז ד] הו' רק דברי ר"מ דמהני מה שאני עתיד

ברירה, ושאר תנאים ס"ל דאין ברירה [עכ"פ בתולה בדעת עצמו]. [וכן אי' בגמ' בכ"מ[ב]].

והשעה"מ [גירו' ג ד] כת' דהך ברירה לח בלח ומעורב זה בזה הוה חידוש טפי מדין ברירה בעלמא [דמתנה על דבר מסויים].

ורבא [כו.] דחה דסברת הנך תנאים משום גזירה שמא יבקע הנוד. והגמ' [בכ"מ] דנה איזה טעם עיקר[ג].

ורבא [עירובין לז: ותוס' כו. גרסו רבה] דחה מטעם נוסף דר"י ור"י ור"ש ס"ל דבעינן שיריה ניכרים[ד].

והריב"ן [רש"י מכות יט:] כ' דהך משנה [ר' מאיר] ס"ל דלא בעי' שיריה נכרין[ה]. [ומשמע מדבריו דסגי לומר 'בתוכו']. **והריטב"א** [מכות] חלק דהכא כיון דיש ברירה, כי מיברר תרומה ומעשרות לבסוף נידונים כאילו כבר הוברר. וכ"כ **הרמב"ן** [חולין שם] בשם **הגאון** דמסקנת הגמ' בעירובין[ו] דלמ"ד יש ברירה נחשב שיריה ניכרין למפרע, אף שלא היו ידועין באותה שעה[ז].

והריטב"א [מכות] הביא **י"מ** דל"צ הפרשה לאפוקי שם טבל, ורשאי לשתות כל זמן שישתייר שם שיעור תרומה ומעשרות. וצריך סיום מקום [ושיריה נכרין] לענין שחל עליו שם תרומה, ולחייב זר באכילתו[ח]. [והריטב"א חלק דמשמע דלא אמר כלום].

לט) **תוד"ה ומיחל.** פ' בקונ' מחלל וכו' ושותה בלא הפרשה, ואין נראה דדוקא גבי דמאי וכו' בצפונו או בדרומו הו' כמו הפרשה[ט]. **והר"ש** [דמאי ז ד] הוסיף דהכא דלא אמר צפונו או דרומו הוה כאומר מעש"ש בתוכו, דלא מהני. [וה**ראשונים** הביאו כן מהתוספתא מעש"ש ג]. ועוה"ק דהכא קאמר שאני עתיד להפריש, א"כ על כרחו צריך להפרישו[י].

ובפשוטו דכוונת רש"י דאומר מה שאני עתיד להפריש, ויפרישנו לבסוף. ולמ"ד יש ברירה נחשב מבורר מה שיוציא לבסוף. **והרמב"ן** [חולין הנ"ל] ביאר ע"פ דברי הגאון [הנ"ל] דמסקנת הגמ' [בעירובין] נחשב מבורר ושיריה נכרין מדין ברירה.

והרמב"ן הק' דמ"מ סוף סוף צריכין אנו לסמוך על ברירה, ואם לא הפריש לבסוף לא עשה כלום. א"כ מה הרויח בזה [שכתב רש"י דמה שאפשר לתקן לגמרי יתקן[יא]].

[ויל"ד אי כוונת התוס' דמשמע מרש"י דכה"ג ל"צ להגיע לברירה ולהפריש לבסוף. או דפליגי דאף אי עושה מדין ברירה, ל"מ לקריאת שם מעשר לענין שיוכל לפדותו].

מ) **תוד"ה דברי.** דאית ליה לר' מאיר ברירה. **הקצות** [סא ג] כתב ליישב דלר' מאיר דאית ליה אדם מקנה דבר

להפריש. ועולא [עירו' לז.] דחה דזוגי קתני, ור' יהודה ס"ל כר' מאיר דיש ברירה. [ודלא כסוגיין].

ב. והגמ' [ב"ק סט:] הביאה מכאן דר' יהודה ל"ל ברירה. וכן הביא ר' יוחנן [עירובין לז.] דשמעי' לר' יהודה דל"ל ברירה. וכ"ה מסקנת הגמ' [סוכה כד.]. והגמ' [חולין יד.] הביאה מכאן דר' יהודה ל"ל ברירה, ודוחה התם כדקתני שמא יבקע הנוד.

ג. **והגמ'** [סוכה כג:] הביאה דלפ"ז נח' התנאים אי חיישי' לבקיעת הנוד, והק' דנח' להיפך, דר' מאיר חייש למיתה ור' יהודה לא חייש. והגמ' תי' לר' מאיר בנוד אפשר דמסר לשומר. ור' יהודה משום ברירה.

ד. [ונח' התנאים תרומות ג ה בכמה אופנים אי חשיב שיריה נכרין].

ה. וכן לשאר סוגיות כל האמוראים מודו בזה.

ו. **והרשב"א** [חולין] הק' דבגמ' עירובין ל"מ כן. וכת' דמ"מ י"ל דבמסקנא זה הטעם.

ז. וכיון שאמר שאני עתיד להפריש ל"צ לומר לצפונו או לדרומו, שכשהוא מפרישו הוברר הדבר למפרע שעל מה שהפריש חל המעשר.

ח. ולפ"ז אף בסוגיין ע"י ברירה מהני רק להתיר שתייתו, ועדיין לא נגמר שם תרומה עד שיפרישנו.

ט. **והרמב"ן** [חולין יד.] הוסיף דהכא הוה לח, ואי אפשר לומר צפונו או דרומו שהרי הכל מעורב, ואם היה קורא שם מעתה היה אסור להסתפק ממנה כלל. וכדאי' בתוספתא [דמאי ח] חבית של יין או של שמן או של טבל וקרא לה שם מפיה לא ישתה משוליה, שהמשקה מעורב. [וצ"ב אמאי לא יוכל לפדותו את המעש"ש בכל מקום שהוא]. [ועוד דנו דהיכא דעושה הכל בדיבור א', שחל ההפרשה בסוף הדיבור והפדיון כאחת. א"כ אף בלח חל מיד, ואינו מתערב].

י. **והר"ש** ביאר דאם היה שותה בלא הפרשה נמצא שותה טבלים למפרע כמו אם יבקע הנוד דשאני עתיד להפריש אכולהו.

יא. ויל"ד בכוונת רש"י אי חיישי' שמא יבקע הנוד או שמא ישכח ולא יפריש. או אף בלאו הכי סמכי' אברירה רק בדיעבד, ולכתחילה אין להכניס עצמו לדין ברירה.

שלא בא לעולם אי"צ לברירה, דיכול להפריש מדין דשבל"ע. ורק לדידן בעי לדין ברירה. **והבית אפרים** [עד, הודפס בסוף הקצות] השיג דמדין דשבל"ע חל רק כשיבוא לעולם, ואיך אפשר לשתות את היין בינתיים[יב].

ברירה באינו מפרש דבריו

מא) **בא"ד ויש לחלק בין המברר דבריו ומתנה בפירוש וכו' להיא דאחין שחלקו שאינו מברר כלום.** וצ"ב באמת אמאי נימא גבי אחין שחלקו דשייך בזה ברירה, ואמאי תלי במה שיחלקו לבסוף. וכעי"ז מצאנו עוד בכ"מ ברירה אף דאין סיבה אמיתית שחל ע"ז, ואפ"ה למ"ד יש ברירה מהני לייחד[יג]. דבגמ' [תמורה ל.] אי דשותפין שחלקו י' כנגד ט' וטלה, למ"ד יש ברירה אפשר לייחד[יד] א' כנגד הכלב, והשאר לא יחשב מחיר כלב. וכן בגמ' [יומא נה:] בתערובת מעות קנים ומתה א' מהם, נברור ד' זוזי ושדי [שיחשב מתה בעליה] ומקריבים השאר[טו]. וצ"ב בכולהו איך מהני לייחד.

ותוס' [בכורות נו:] תמהו האיך מהני לייחד, הא אין ידוע איזה יחשב כנגד הכלב. **ותוס'** תי' דסברת הש"ס כיון שיש ברירה יש לדבר להיות תלוי בדעתו, דמסתמא כך דעתו מתחלה דאותו שיברור הוא כנגד הכלב. וכ"כ **התו"י** [יומא נה:] דהא דמהני לברור ד' זוזי ולשדי לנהרא משום שהתנו מעיקרא. [ועפ"ז צ"ב החילוק של תוס', דע"י האומדנא הוה כמי שפירש בהדיא[טז]].

והאחרונים תמהו עכ"פ גבי אחין שחלקו, איזה טעם יש שיירש ממילא החלק שיטול לבסוף[יז]. ואפשר דדין ירושה בתורה ניתן על דעת כן. ועוד ביארו דגדר הירושה דיש לכל אח זכות לקבל חציו. ומש"ה החלק שקיבל לבסוף נחשב שלו מחמת ירושה [ועד"ז בת' הגר"ח].

אבל **תוס'** [תמורה ל. ד"ה ואידך] נקטו דאף בלאו הכי מהני לייחד כנגד הכלב. ותוס' הקשו א"כ כל איסור מעורב בהיתר ייחד א', ונסמוך אברירה[יח]. והביאו בשם **מורי הרמ"ר** כלל גדול דכל דבר שהוברר האיסור מתחילה ל"מ ברירה. אבל הני נולד האיסור בתערובת.

ורע"א [בשו"ע יו"ד טז] כתב במקום שנולד ספק אותו ואת בנו, שבשעת שחיטת האם היה תערובת, מהני ברירה להוציא א' מהם ולהתיר השאר. דכיון דבשעת לידת האיסור היה תערובת מהני ברירה[יט]. **והשער"י** [ג כב] **והקוב"ש** [ב לד ו] תמהו האיך מהני ברירה, הרי

יב. **והקצות** [הו' שם] השיב לו דמהני מעכשיו בדבר שלא בא לעולם לענין שאם נקרע השטר, א"כ התחיל הקנין ממש שלא יוכל לחזור. ודברי הקצות תמוהים, דאף ד'מעשה הקנין' חל, מ"מ היתר הטבל תליא בחלות הקנין. ועוד ילה"ק דהאחרונים נקטו דבדבר הבא לעולם [ובסוגיין בא לעולם אלא שאינו מברר דבריו] אמרי' דאם נגמר מעשה הקנין ע"כ חל [דאל"כ אין חסרון כלתה קנינו לעולם].

יג. **והריטב"א** בסוגיין האריך דעיקר הברירה הוא כשמתנה אם יהא כך, ואותו הברירה חל מעכשיו. ומיהו יש ברירה אחרת כגון שלקחו בעירוב, ולא התנו מתחילה. אלא מדין ברירה אמרי' שהוברר. וכת' דאף זה תליא במח' של ברירה. [ולכאו' משמע דהוה גדר מחודש].

יד. לאחר זמן.

טו. ויש ראשונים דמשמע דעד"ז ברירה דשותפין [נדרים מה:, ב"ק נא] דלראב"י זה נכנס לתוך שלו. דעי"ז מתייחד מכאן ולהבא שזהו חלקו. [והראשונים שם האריכו בזה בכמה אופנים, ע' ראב"ד שם].

טז. וע' היטב תו"י [יומא נו. הודפס נח.].

יז. וכה"ק **הגר"ח** [שכנים ב] דברור דכל אחד יש לו כח ירושה על כל מקצת ומקצת, ואיך נימא דכח ירושתו של זה היינו רק על אותו חלק שנטל. ותי' דגדר ברירה דלאחר שנוטל חלקו, אמרי' דנוטלו מדין ירושה. [וצ"ב הגדר]. וביאר דמש"ה אף למ"ד ברירה בעי' חלוקה וקנין.
והקוב"ש [ביצה לז] הביא דהוה גדר ברירה מחודש [ע"ד תוס' תמורה]. וע' קה"י [יומא טז].

יח. וכן תמה **תוס'** [סוטה יח. ד"ה חזר] דהאריכו לדון דמהני ברירה לחלק [ואף כשלא התנה מתחילה], ואף היכא דהוכר כל א' בפנ"ע. ותוס' תמהו דא"כ כל תערובת בעולם יחזור ויחלק משום ברירה. ועוה"ק [דבגמ' בסוטה שם] איירי בדבר לח, וקי"ל בילה [ומעורב בשווה בתורת ודאי, והאיך יוכל לברר חלק]. [ותוס' ביארו את הסוגי' שם באופ"א. וע"ע ריטב"א כו.].
ומשמע מתוס' דהק' רק משום דהוכר כל א' בפנ"ע, אבל היכא דלא הוברר מעולם, וכב' לוגין ושאר ברירות דסוגיין שפיר מהני. [ומשמע דאף בסוגיין מהני משום שמברר מכאן ולהבא].

יט. דומיה דמעות קיני חטאות, דבשעה שמת בעל המעות היה בתערובת, ואף דמעיקרא כל א' הביא מעותיו מבוררין בפנ"ע [וכן הוכיח החזו"א בס' קובץ ענינים]. [אך תוס' בסוטה נקטו דמעות קינים נחשב דהוכר מתחילה, אף דהוכר קודם שנולד בהם צד איסור. ותוס' לא תי' א"כ האיך מהני ברירה התם].

המציאות האמיתית מבוררת איזו אסורה, רק אצלינו הוה חסרון ידיעה[כ]. וכת' דכוונת תוס' רק באופן שמעיקרא עשה באופן שאינו מבורר, וחל בתורת ספק. אבל בדין אותו ואת בנו במציאות לא ידעינן איזה אמו והאיך יהני.

והריטב"א [יבמות כג:[כא]] הקשה אמאי מקדש א' מב' אחיות נחשב קידושין שאין מסורין לביאה, הרי כיון דאמר א' יכול לברר את מי, והוברר שזו האי שקידש 'למפרע'[כב].

והריטב"א תי' [בתי' הב'] דדוקא כשאמר איזה שארצה שייך דין ברירה. והתם איירי כשקידש סתם[כג]. [ועד"ז האריך התוס' רי"ד קידו']. אבל בקו' הריטב"א ובשאר תי'[כד] נקט דאפ"ה מהני ברירה, ואף בסתמא יוכל לברר[כה].

והאבנ"מ [מא ב] הביא דכוונת הריטב"א כדעת תוס' בתמורה דכל שנולד בתערובת מהני אח"כ ברירה לקבוע איזה. **והשער"י** [ג כב] ביאר דגדר הקידושין על א' משניהם [ולא נתייחד על הא' מהם[כו]], ומש"ה מהני לברר ולקבוע אח"כ. [ויש גדר ברירה לקבוע כה"ג[כז], ולשנות דחל על א' בתורת ודאי].

מב) **שם. הקצות** [סא ג ד"ה ובזה ניחא] חידש דיש ב' אופנים לעשות תרומה, דבסוגיין הנידון כשמפרש דבריו שחל על מה שעתיד להפריש. אך יש אופן שיאמר תרומותיו ומעש"ש בתוכו, ולמ"ד יש ברירה מהני אח"כ לשתות ולברר חלק החולין. כיון דנולד הספק בתערובת ולא הוכר האיסור, וכדברי תוס' בתמורה. והק' אמאי אמרי' דאף אי ס"ל ברירה חיישי' שמא יבקע הנוד ונמצא שותה טבלים, הו"ל לתקן כה"ג [ואף אי יבקע אח"כ הנוד מהני].

והקצות תי' דל"מ הפרשת תרומה כה"ג, דבעי' שיריה נכרין. ודוקא ע"י ברירה 'מה שאני עתיד להפריש' מהני, דמדין ברירה נחשב שיריה נכרין[כח]. [וכדברי הרמב"ן בשם הגאון הו' לעיל]. אבל היכא דאמר 'בתוכו', אף דמהני ברירה לברר, מ"מ משעה ראשונה אינם ניכרין[כט].

מג) **תוד"ה רבי יהודה.** ר' יוסי אומר מגורשת ואינה מגורשת, ולכי מיית הוה גיטא, אלמא יש ברירה. וכמ"ש **תוס'** [לקמן עג: ד"ה תנא] דמשמע כשמת ודאי מגורשת, ע"כ ס"ל דיש ברירה דאל"כ אף מה שרחוק יותר לא היה מהני, דלמ"ד אין ברירה לא חל כלל. אבל **רש"י** [לקמן עג: ד"ה ומשני אמר רבה] כתב דלר' יוסי אין ברירה, ולכן הוה ספק על כל שעה שמא הוא סמוך למיתה.

מד) **בא"ד [שם] וקשה לר' יוסי וכו' אלמא יש ברירה כדדייק בסמוך, ולמאן דמחלק בין תולה בדעת עצמו וכו'. האחרונים** כת' דקשה טפי אמאי שבק ר'

כ. ואפשר שיזדמן לידו המותרת והאיסור נשאר בתערובת. והשער"י כת' דתלמיד טועה כתבו בשם רע"א.

כא. וכה"ק **התוס' רי"ד וריטב"א** [קידושין נב.]. והריטב"א קידושין נשאר בצ"ע.

כב. וסיים ואביי ורבא אית להו ברירה בפ' כל הגט. [וצ"ב היכן מצאו דפסקו כן. אלא דנקטו דיש מ"ד כזה].

כג. ובפשוטו פליג על עצם היסוד דמהני ברירה לקבוע מכאן ולהבא, וברירה מהני רק כשחל מתחילה ע"פ העתיד [וחל בודאי, אלא דאנן לא ידעינן]. אבל י"ל דלעולם הכוונה דחל בספק, אלא דהסברא שאפשר להגדיר ולקבוע שייך רק במקום שמתחילה עשה ע"ד כן.

כד. ועוד תי' **הריטב"א** [תי' א'] דקידושין שאינן מסורים לביאה איירי שתלה בדעת אביו, ומת אביו ולא יתברר לעולם. [וכיון דתלה בדבר אחר ל"ש ברירה].

ועוד תי' **הריטב"א** [תי' ג'] דאף שמברר אח"כ נחשב קידושין שאינן מסורין לביאה מתחילתן, משעת קיחה. **והאבנ"מ** [מא ב] כת' דכ"ז לדברי תוס' בתמורה דמהני לקבוע ולייחד מכאן ולהבא. וכת' דכוונת התוס' רי"ד [והתי' הב' של הריטב"א] דמהני דוקא היכא דפירש, דכה"ג מהני למפרע [ויחשב ראוי לביאה]. וב' התי' צריכים זל"ז.

כה. ויש לדחות דכוונת הריטב"א דסתמא כפירושו דנעשה כאומר מה שארצה. [וע"ד דברי תוס' בבכורות].

כו. דגדר המקדש א' מב' נשים דלא אמרי' דכלפי שמיא גלי שחל על א' ואנן לא ידעי', אלא אף באמת חל כדיני הספק. [וע' מה שהו' לעיל ט.].

כז. ולפ"ז הך בירור הוה מכאן ולהבא [ומש"כ הריטב"א למפרע, היינו ע"י סיבת הקידושין של אתמול. ועד"ז בכ"מ]. וזה יסוד חדש של ברירה שנלמד מתוס' תמורה.

כח. אבל לדברי **הריב"ן** [הו' לעיל] דלא חילק בזה, והנך תנאים לא ס"ל דבעי' שיריה נכרין. א"כ הדרא קו' דיוכל לומר 'בתוכו'.

כט. **והקצות** [הו' בשו"ת בית אפרים יו"ד עד] ביאר דהיכא שאומר 'שאני עתיד להפריש' אינו תורם אלא מה שיהי' עתיד להפריש. ואם לא יפרוש למחר הרי אין כאן תורם. ומש"ה מה שיהי' עתיד להפריש ה"ל שיריים ניכרין. אבל שני לוגין בתוכו הוה תיכף תרומה בתוכו. אלא דרשאי לשתות חולין על סמך ברירה. אבל בשעה שתורם אין כאן שיריים ניכרין ואם אח"כ כשישתה החולין יהי' ניכר ע"י ברירה אבל בשעה שתורם אין כאן שיריים ניכרין.

[**והבית אפרים** [שם עב] לא חילק בזה, ונקט דאף היכא דאומר בתוכו יחשב שיריה נכרין מדין ברירה, אילו יפריש

משרשיא את ר' יוסי, דאותו קו' גופה [ממתני' דלוקח יין למתני' דגט שכ"מ] קשה לדברי ר' יוסי[ל] [וע' מהרש"א בסמוך].

מה) **בא"ד וי"ל דהתם בגיטין עומד הדבר להתברר בודאי וכו'**[לא]. ותוס' תי' כן אף לדעת שמואל. **והיש"ש** [קו' ברירה] כת' כן אף להלכה, ואף דקי"ל בדאורי' אין ברירה[לב] היכא דסופו להתברר מהני ברירה. [והביאו הגר"א או"ח תיג[לג]].

והאחרונים כתבו דלפ"ז הכל תלוי בלשון התנאי, ואם אמר על סלע זו אם תעלה מהני. וכן אם אומר לאשה זו אם תצא, ולאשה זו אם תצא, נחשב סופה להתברר. [ע"ע קצות סא ג הו' בסמוך].

מו) **שם. המהרש"ל** [חכמת שלמה] כת' דלפ"ז מתורץ קושיית הגמ' בר' יהודה, שהרי עומד ודאי להתברר אם יחיה או ימות. וכת' דרב משרשיא שהקשה לא ס"ל לחלק בהכי. וכ"כ **התו"י** [יומא נו. הודפס נז.] דה"מ לשנויי כן בדברי ר' יהודה בסוגיין.

והמהרש"א חלק[לד], וביאר דלר' יהודה חל הגט שעה קודם מיתתו, וכמ"ש **תוס'** [ד"ה מה]. והשעה שקודם המיתה אינה מבוררת, ואינו עומד להתברר. [ודוקא לר' יוסי נחשב עומד להתברר]. וכ"כ **התוס' הרא"ש** דלר' יהודה ליכא לתרוצי הכי, דס"ל דהוה שעה אחת קודם מיתתו, ובזה צריך ברירה. דבשעה שהגט חל [דהיינו באותה שעה שלפני מיתה] אין הדבר ברור אם יחיה אם ימות.

ויל"ד דאף על כל רגע עומד להתברר האם יחיה או יהא שעה סמוכה. **והחזו"א** [טז ב] ביאר כוונת המהרש"א דכשמתנה על ב' דברים [ע"פ דברי תוס' ד"ה ולכי והרמב"ן שם] הוה ברירה אפי' דסופו להתברר. והק' דבתוס' מבואר דלא כן. **והקצות** [סא ג ד"ה אמנם] ביאר כוונת המהרש"א דלא נחשב סופו להתברר, דשמא לא ימות מחולי זה[לה].

והפנ"י הקשה דאף לר' יוסי הוה ספק האם חל סמוך למיתה, א"כ מבואר דכה"ג נחשב סופו להתברר [ויש ברירה]. **והאחרונים** תי' דר' יוסי סבר דברירה הוה ספק[לו]. וי"ל דזהו שורש הספק דמעת שאני בעולם לר' יוסי [האם חל עכשיו או אח"כ], דדעת האדם שיהני בדין, ולצד דמהני ברירה [אף בדבר שאין סופו להתברר], דעתו שתחול סמוך למיתה. ואל"כ דעתו שתחול מיד.

מז) **שם. המהרש"ל** כת' דרב משרשיא חזר והק' מר' שמעון הריני בועליך ע"מ שירצה אבא. כלומר שאף אם תרצה לחלק בין דבר שסופו עומד להתברר, מ"מ קשה מר' שמעון. דהתם אין סופו להתברר, וס"ל לר' שמעון ברירה[לז].

לבסוף. אבל אי לא יפריש לבסוף לא נתחדש ברירה, ושוב יש חסרון שיריה נכרין].

ל. **והמהרש"ל** כת' דאה"נ, ובחד גוונא קשה לתרוייהו.

לא. **והרמב"ן** הביא כן בשם **תוס' רבותינו הצרפתים** דבמילתא דהתנאי עבידא לאגלויי, כגון אם מתי אם לא מתי, ועל מנת שירצה אבא קי"ל יש ברירה. וכי קי"ל [ביצה לח.] אין ברירה כר' הושעיא התם דלא עביד לגלויי, שאין הדבר עומד ודאי להתברר משעה ראשונה שמא לא יחלקו לעולם. **והתוס' הרא"ש** ביאר דבהך דהכא לעולם לא יתברר דמה ששתה הוא חולין. [וקצת משמע דהחסרון דמה ששתה אינו עומד בעולם ולא יתברר. ולא כדברי התוס' דשמא לא יפריש ולא יברר לבסוף].

לב. וכ"פ רוב **הראשונים**. אבל **ר"י** [הו' בר"ן נדרים מה: ותוס' רא"ש לקמן מח. בחד תי'] כת' דקי"ל דיש ברירה אף בדאורייתא.

לג. והגר"א כת' די"ל עוד דקי"ל דמהני מתנה בפירוש [וכתוס' ד"ה דברי], ואילו בביצה שם איירי כשאינו מתנה בפירוש. והגר"א הק' דמתני' דידן מתנה בפירוש. ותי' די"ל דשאני לשמה [וכמ"ש תוס' כד:]. והגר"א [בסו"ד שם] סיכם דקי"ל כב' התי' דמהני מפרש דבריו או סופו להתברר.

לד. **והמהרש"א** כת' דדברי נביאות הוא. ועוה"ק דוחק לתרץ תי' מבחוץ בדעת ר' יוסי, ולומר דרב משרשיא לא ס"ל כן. וכוונתו דהדרא קו' אמאי ר' משרשיא לא הק' לר' יוסי. ועוה"ק דא"כ הו"ל לתוס' [בסמוך] לתרץ עד"ז אף לרב.

לה. **והקצות** כתב דדעת **המהרש"ל** דנהי דהשתא השעה שהוא סמוך למיתה מעורב, אבל בברירה סגי שיתברר בשעת החלות [וכמ"ש תוס' ב"ק סט, הו' כה.], ובשעה שהוא סמוך למיתה הרי ליכא אלא שעה זו לפנינו ובודאי או יחיה או ימות, ועומד להתברר. [ויל"ד בזה].

לו. ורע"א כת' דר' יוסי ס"ל דהוה ספק, ומהני מגדרי ספק ספיקא.

לז. אבל **הרמב"ן** כ' דע"מ שירצה אבא סופו להתברר. וכן נקט **המהרש"ל** ביש"ש [קו' ברירה]. ולכא' תלי בלשונות אי צריך שיתרצה האב.

מח) **בא"ד אבל הכא יכול להיות שלא יבא לידי הפרשה, או לא יעלה הסלע וכו'. המהר"ם שיף** הביא צד דזה כוונת הברייתא דשמא יבקע הנוד. אך בפשוטו שמא יבקע הנוד הוה מגדרי חששות [ובפדיון מעש"ש לא שייך חשש זה]. ואילו סברת סופו להתברר הוא סברא מגדרי ברירה.

מט) **בא"ד ועוד אור"י דדוקא ר' יוחנן וכו' אבל שאר אמוראי סברי דאע"ג דלקוחות אין מחזירין, דגזיה"כ הוא.** וכוונת התוס' כדברי הגמ' [בע"א] דדוקא מקח חוזר ביובל, אבל לא ירושה. וכ"מ בתוס' [לקמן מח.]. [**והאחרונים** האריכו בדעת **הרמב"ם** האיך מייתי ביכורים, וע' לקמן מח.].

נ) **רש"י ד"ה כאשת איש.** אם כהן הוא אוכלת בתרומה.

הרש"ש הק' דאי' [לקמן כח] ה"ז גיטך שעה אחת קודם למיתתו אסורה לאכול תרומה מיד, והעמיד שם כר' יהודה. ותי' דרבא [שם] לשיטתו [בסוגיין] דסברת ר' יהודה משום בקיעת הנוד [וחיישי' שמא ימות]. אבל רב משרשיא דכא לא חייש לבקיעת הנוד, דס"ל דסברת האוסרים משום דאין ברירה. [וכסוגיה בסוכה כג:].

נא) **בא"ד ואם זינתה בחנק. הרש"ש** כת' דלכאורה לא אתי' למ"ד [מכות טז.] דר' יהודה ס"ל דהתראת ספק ל"ש התראה.

תנאי וברירה

נב) **רש"י ד"ה ולכי מיית הוה גיטא.** ואין זה כשאר תנאים בדידו ודעתו לקיימם, ולכשיתקיים התנאי הוה גט למפרע.

והשאג"א [צג] כת' דה"מ כשתולה בתנאי בקום ועשה, אבל אי תולה תנאו בע"מ שלא ימות פלוני [שאם ימות ליתבטל הגט] מהני, ולא תלי בברירה. שהתנאי אינו תלוי במעשה, אלא בשב ואל תעשה.

והתוס' רא"ש כת' דכל היכא שתולה הענין בדעת אחר, א"א ליגמר הענין בלא ברירה. אבל התנאי שתלוי בא' מבעלי הדבר, כיון שבידם לקיים ממילא נתקיים הדבר בלא ברירה. ויל"ד אמאי תליא בהא דבידם לקיים, האם הוה מגדרי פרשת תנאים[לח]. ומשמע דהיכא דתליא ב'בעל המעשה' לא נחשב התחדשות ומהני בלא ברירה.

והרמב"ן הק' דאי' **בירושלמי** [קידו' ג ג] דהמקדש אשה ע"מ שירדו גשמים עד ל' יום[לט], אם ירדו גשמים מקודשת[מ].

ובהמשך דברי הרמב"ן הביא דבירושלמי [בסוגיין] איתא דכל תנאי פוסל בכתיבת הגט [ועי"ש שביאר]. ואף דבעיקר הגירושין מהני תנאי, אבל תנאי בתורף בכתיבת הגט תליא בברירה[מא].

נג) **שם. הוה גט למפרע. השאג"א** [צג] דייק דדוקא תנאי דמעכשיו [דחל למפרע] יש חסרון ברירה. אבל תנאי בלשון 'אם', דחל מכאן ולהבא [ע' לקמן עד.] לא תלי בברירה[מב]. דכבר מבורר ועומד בשעה שחל. [וע' מה שהו' בהקדמה. וע' בסמוך מש"כ התור"ג].

נד) **תוד"ה ולכי.** פ"ה אע"ג דתנאי הוא צריך ברירה כיון דאין בידו וכו'. ותוס' הוכיחו כדברי רש"י מהריני בועליך ע"מ שירצה אבא. ולפ"ז כל גט שכיב מרע תלי בברירה. [אלא דתוס' לעיל חילקו דמפרש דבריו, ועוד חילקו עתיד להתברר].

נה) **בא"ד ומיהו הכא וכו' ואותו שעה אינו מבוררת וידוע וצריך ברירה[מג]. והרמב"ן** [וריטב"א ור"ן] כת' דבסוגיין צריך ברירה דל"מ תנאי להתנות על ב' דברים. כגון לאיזו שתצא בפתח תחלה, וכגון שני לוגין שאני עתיד להפריש, שהרי אפשר שיתחלף

לח. ואפשר דבעי' שיהא דומיה דתנאי בני גד, שהיה בידם לקיים.

לט. ובגמ' [עירובין לז:] מבואר דמהני הפרשת תרומה עם ירדו גשמים למחר, אך **תוס'** [דידן ושם, והר"ש דמאי ז ד] תי' דהוה מדין ברירה [וכדעת רש"י]. [וע"ע תוס' [כתו' מב.] דהביא תנאי דאם ירדו גשמים, ויל"ד אי כוונתם מדין תנאי או ברירה].

מ. **והרמב"ן** כת' ולא אמרינן כיון שלא ברר דבריו ולא אמר מיום פלוני ואילך יהא גט לא חל אלא לאחר מיתה, אלא אמרינן הוברר הדבר למפרע שכיון שמת ביום זה, ומיום זה ואילך היה ראוי לחול משעת נתינה.

מא. וכת' שהוא קרוב לדברי רש"י אע"פ שקשים הם.

מב. אך כת' דבקידושי ביאה כל תנאי הוה מעכשיו [דאל"כ כלתה קנינו], וע"כ דה"ק אם ירצה האב יהיה הקידושין חלין למפרע.

מג. **והקוב"ש** [קוב"ב יח] הק' דהר"ן [נדרים מה:] חילק דברירה דשותפין עדיף [וקי"ל בזה יש ברירה כראב"י], כיון דרובו מבורר. ודוקא כשאינו מבורר אם יחול הקנין או לא יחול לגמרי אמרי' אין ברירה, אבל היכא שהקנין חל בודאי אלא שהספק הוא באיזה זמן יחול, בכי הא קי"ל יש ברירה. והקוב"ש הק' דה"נ ודאי יחול, אלא דלא ידעי' מתי. א"כ עדיף

המעשה ואין דעתו נבררת משעה ראשונה לדבר זה שאירע. וכן [עירובין לז:] כשמניח עירוב ומתנה אם בא חכם למזרח עירובי למזרח למערב עירובי למערב[מד]. ומש"ה לא מהני תנאי, ומהני רק למ"ד יש ברירה[מה]. אבל כל היכא דעושה תנאי על דבר א' מהני מגדרי תנאי, ומתברר לבסוף. וכן תנאי דגט שכ"מ מהני, אף דקי"ל דאין ברירה.

וכן **תוס'** [יומא נו. סוד"ה דברי] הביאו צד לחלק לפי שמניח ב' עירובין[מו]. אך תוס' כת' דאין נראה. ועוה"ק דע"מ שירצה אבא תלי בברירה.

והיש"ש [קו' הברירה] כת' כדברי הרמב"ן ומטעם אחר, דקי"ל כחילוק התוס' דמהני ברירה בדבר שסופו ודאי להתברר. ומש"ה היכא דמתנה אם יבא או לא יבא, סופו ודאי להתברר[מז]. אך היכא דמתנה על ב' דברים, אי יבא למזרח או למערב אין סופו להתברר [וקי"ל דל"מ ברירה], דשמא ישאר בביתו. [וע"ע קצות סא ג].

נו) **שם. ורע"א** תמה דבגמ' בעירובין איירי שמניח ב' עירובין, למזרח ולמערב, וכל א' מילתא באפיה נפשיה ותנאי לעצמו, ואמאי נחשב מתנה על ב' דברים[מח]. **והשער"י** [ז יח ובמערכת הקנינים יג] האריך לבאר דמעשה בתנאי נחשב מעשה גמור, אלא שהתנאי עוקרו למפרע, ותנאי מילתא אחריתי היא. אבל היכא דכבר עשה מעשה עירוב א', א"א לעשות שוב מעשה עירוב נוסף בדרך תנאי. כיון דעדיין לא התבטל המעשה הראשון.

ועד"ז כת' **הר"ן** [לעיל יג, ו. בדה"ר] לבאר דמהני שטר אישתעבדנא לכל דאתי מחמתך, ואינו תלוי בברירה[מט], דיכול להתחייב לכל א'. **והקצות** [סא ג] ביאר ע"פ הנ"ל דמתחייב לכל א' בתנאי[נ], ואין כאן תנאי א' על ב' דברים. ורק במקום דעושה תנאי א' על ב' דברים, כגון היכא דאי דהאי לאו דהאי בעינן לברירה[נא]. [והאחרונים האריכו בזה].

והאחרונים הקשו מהגמ' [ב"ק סט.] דכל המתלקט תלוי בברירה, ואף דאפשר לפדות כל א' בפנ"ע, ואין סתירה בין מעשה פדיון זה לאחר. **והאחרונים** האריכו בזה.

נז) **שם. ואותו שעה אינו מבוררת וכו'. והרמב"ן** ביאר ע"פ הנ"ל דכיון שהתנה שהגט חל 'מעת שאני בעולם' ואינו מברר את זמן החלות, והוה כמתנה על ב' דברים[נב]. אבל **הריטב"א** הקשה

מברירה דעלמא. [אך י"ל דכ"ז לראב"י, ור' יהודה ל"ל סברא זו. ועוד אפשר דסברת הר"ן דוקא גבי שותפין, ואכמ"ל].

מד. וכן העתיקו הראשונים דהחסרון משום דמתנה למזרח ולמערב, דמתנה על ב' דברים. אך **הקצות** [סא ג] הביא דקו' הגמ' [שם לו:] מ"ש לכאן ולכאן, דאין חילוק בין ב' צדדים, ואף לצד א' חשיב ברירה. [אא"כ כבר בא חכם]. [ולפ"ז כוונת הראשונים דלא קי"ל כמקשן זו]. [אמנם יל"פ קו' הגמ' מ"ש היכא דמתנה גם מזרח וגם מערב. אבל היכא דמתנה לצד א' שפיר מהני תנאי].

והקצות [בד"ה והנה הרמב"ן] כתב ליישב דבכל קנין העירוב צריך להתנות שאם לא יבא הריני כבני עירי, ולכן נחשב דמתנה על ב' דברין, דאל"כ לא קנה תחום ביתו. [דיש מ"ד בעירובין דהמניח עירוב ולא חל, אף בביתו לא קנה שביתה]. אבל האחרונים נקטו דכוונת הרמב"ן משום שהניח ב' עירובין. **והחזו"א** ביאר דכיון שקונה תחום ביתו ממילא, ולא בעי מעשה.

מה. ועוד הוסיף הרמב"ן דהיכא שבא חכם תולה ברצון ההולך, והוי כתולה בדעת עצמו וברצונו. [ותלי בדעת עצמו, ולא בדעת בשליח שהניחו].

מו. וכן **הר"ש** [דמאי ז ד] אי נמי חשיב טפי משום דמתנה בין ירדו בין לא ירדו. וכת' מידו טעם זה לא יתכן דגבי אם בא חכם נמי מתנה התם בכל ענין וחשיב ליה ברירה.

מז. והקצות כת' דאף דבמקשן בעירובין מבואר דאף בכה"ג ל"מ, דעת המקשן כסוגיין דאף מידי דסופו להתברר לא אמרי' ברירה. אבל לדידן קי"ל דמהני גט שכיב מרע.

מח. והחזו"א [טז ד] תי' דעיקר התנאי הוא על השביתה, בא' מב' מקומות. והפת הוה רק הכשר שיוכל לקנות שם שביתתו.

מט. והרמב"ן [יג:] הק' דתלי בברירה [**והריטב"א** כת' דלא תלי בברירה. **והר"ן** ביאר כנ"ל]. ויל"ד האם הרמב"ן חולק ביסוד הדבר, ועוד דנו דס"ל דהתם משתעבד שעבוד א' למי שיתברר בעתיד, ואין דעתו להתחייב בפנ"ע לכל א' בפנ"ע. [ועד"ז כת' **החזו"א**].

והנתיבות [סא ג] כתב דבמשתעבדנא לך לא בעי ברירה, כיון דמכאן ולהבא יכול להשתעבד, ולכן מהני אף למפרע. וכעי"ז כתב באמרי בינה. ובחי' ר"ש [**מערכת הקנינים** א] האריך לחלוק ע"ז.

נ. וביארו דבשעבוד אף שמשועבד לא' יכול לחזור ולהשתעבד לשני, משא"כ בעירוב דלא נחשב 'מעשה עירוב' כלל.

נא. אך **הקצות** [שם] ציין **דשו"ת הרשב"א** [ד קנג הו' בב"י קמא מד] כתב דהאשה ששולחת כמה שליחים לקבלה, ואומרת למי שהבעל יראה תליא בברירה. והקצות הק' דאין סתירה להיות כמה שליחים.

נב. והקצות [שם] הקשה בריש המפקיד [ב"מ לד.], יהא קנוי סמוך לגניבתו, אמאי אין חסרון ברירה. **והחזו"א** [דמאי טז יג] תי' דליכא חסרון ברירה לענין קנין ממון, דכל תנאי שבממון

דשעה הסמוך למיתה הוא דבר מסויים[נג], וא"כ לא בעי ברירה. ותי' דכיון דלפעמים נטרפה דעתו, א"כ הוה שעה או שעתיים קודם למיתה נחשב אינו מסויים[נד].

והריטב"א [בהמשך דבריו] כתב דלא קי"ל כסוגיין, ואף זה נחשב דבר מסויים[נה], ומהני תנאי ולא בעי ברירה.

נח) **בא"ד ומ"מ כדברי רש"י כן הוא וכו' דהריני בועלך ע"מ שירצה אבא חשיב ברירה.** וע"כ דאף תנאי בעלמא [היכא דתלו באדם אחר] צריך ברירה. **והרמב"ן** תי' דע"מ שירצה הדבר מסור ללב. ומש"ה אין אומרים כשירצה מבורר שרצה משעה ראשונה. והתולה ברצון בין שלו ובין של אחרים, אע"ג דלא תלה בב' דברים[נו]. **והחזו"א** [דמאי טז א] כתב דאפ"ל דתנאו על ריצוי האב של השתא, ריצוי של השתא הא ליתא בעולם, אלא שדעת של מחר מגלה על הדעת של היום[נז]. [וכ"כ ב**שער"י** ז יח].

נט) **שם. והתור"ג** [והנתיבות סא ג] תי' דסוגיין כרב יהודה [לקמן עד.] המקדש בביאה ע"מ שירצה אבא צריך ברירה, דדעת רב יהודה דע"מ לא הוה כמעבשיו [וחל כשתתן, בשעת קיום התנאי]. אך המקדש בביאה ל"מ שיקדש לאחר זמן, דהא כלתה קנינו[נח].

ומש"ה תלי בברירה. אבל למ"ד ע"מ כמעבשיו לא תלי בברירה, דתנאי מילתא אחריתי[נט] [וילפי' מתנאי ב"ג וב"ר][ס].

[ומש"ה בשאר מקומות בש"ס לא הוזכר דהריני בועלך שייך לברירה. ודוקא סוגיין דקאי אליבא דרב יהודה].

ס) **בא"ד והא דפריך אההיא דאיו מ"ש לכאן ולכאן וכו' למי שאינו מחלק פריך, ור' יוחנן נמי וכו'. הריטב"א** הביא דמפורש בקו' הגמ' שם דאין לחלק בין תולה בדעת אחרים, וכמסקנת סוגיין. אבל **תוס'** נדחקו לחלק את הסוגיה בעירובין, דרב ס"ל לחלק בין תולה בדעת עצמו. ואילו ר' המקשן וכן ר' יוחנן ס"ל דאין לחלק [ולא ס"ל ליתא למתני'].

סא) **ע"מ שירצה אבא וכו' רצה האב מקודשת. בגמ'** [קידושין סג:] **אי' ב' לשונות האם בעי שיאמר 'הן'**, או שהאב לא ימחה. **והרמב"ן** כתב דסוגיין הוא ללישנא דבעי ריצוי [חיובי], ולכן תליא בברירה. דאילו תליא במחאת האב לא הוה ברירה[סא]. ועפ"ז כת' הרמב"ן ליישב הא דהגאונים העתיקו משנה זו, אף דקי"ל אין ברירה. דקי"ל כלישנא שלא ימחה האב [ולא תליא בברירה].

ורע"א [כתובות ג.] דן בהא דאמרי' דמקדש אדעתא דרבנן, והוה תנאי להפקיע הקידושין, אמאי לא תלי בברירה[סב]. ותי' דמה שכבר תקנו רבנן לא ישתנה, ולא

קיים ואפי' תנאי שיש בו משום ברירה. [ובדברי הר"ן מבואר דלא ס"ל כן].

נג. והריטב"א הק' בשם רבו דאי"צ ברירה, דמה לי בשירדו גשמים ומה לי שעה אחת קודם שירדו, הרי שעה מסוימת היא אלא שאין אנו יודעים אותה.

נד. וביאר דפעמים דחייל שעה אחת ולפעמים ב' וג' או יום או יומים כגון שנטרפה דעתו, ואינו דבר ידוע, ובכי הא שייך טפי ברירה, שהרי ב' בני אדם שמגרשין בענין זה בלשון א', הא' תהא מגורשת יום או יומים קודם מיתתו והאחד אינה מגורשת אלא שעה א' קודם למיתתו. [וצ"ב כוונתו, דאף בזה תלה בשעה קודם שתטרף דעתו, ואמאי נחשב פחות מסויים מאשר סמוך למיתה].

נה. ולא שייך ברירה כלל אלא בדבר שהוא חל למפרע בשעה שנעשה בה מעשה, אבל בההיא לא.

נו. רע"א [א קנט] הביא בשם **השאג"א** צג דכל מחוסר מעשה נחשב ברירה, כמו ע"מ שירצה אבא. **והחזו"א** טז ה תמה בזה.

נז. ובחי' מכת"י כ' דכי שיילינן ואמר דניחא ליה, איגלאי מילתא שהיה ניח"ל משעה ראשונה. [ומשמע דכוונתו כנ"ל דהוה תנאי על דעתו בשעת מעשה].

נח. והשאג"א [צג] נקט דהמקדש בביאה כו"ע מודו דהוה ע"מ כמעבשיו, דאל"כ כלתה. אבל התור"ג נקט דכיון דלא התנה גדר תנאי דמעבשיו ל"מ, ומהני מדין ברירה. [וצ"ב הגדר דאי כוונתו דחל לאחר זמן, א"כ כלתה קנינו. ול"מ לזה ברירה].

נט. והנתיבות הביא דברי הרמב"ן הנ"ל [ומשמע דכוונתו לפרש כן בדבריו].

ס. ועוה"ק דדבר שאינו מבורר לא גרע מדבר שלב"ל, ומהני תנאי על דבר שלא בא לעולם.

סא. ויל"פ ע"פ סברת הרמב"ן דהוה ברירה משום דתלי בליבו של האב. אבל היכא דהתנאי תלי במעשה המחאה מהני גדר תנאי. ועיל"פ כדברי השאג"א [צג הנ"ל] דדוקא היכא דקיום התנאי של אדם אחר מקיים המעשה תלי בברירה. אבל ביטול מעשה לא איכפ"ל.

סב. ועוד דן **רע"א** מהא [סנהד' יא., עדיות ז ז] דמהני עיבור השנה ע"מ שירצה נשיא, וכשאמר רוצה אני מהני. אמאי אין בזה חסרון ברירה.

תלי ב'דעת' חכמים. [וע"פ סברת הרמב"ן הנ"ל]. וכ"כ **החזו"א** [טז ה] שכבר קבעו חכמים את המקרים המבטלים הקידושין וכו'[סג]. ועוד כת' החזו"א דלא בעי ריצוי, אלא הוה ע"מ שלא ימחה.

והרמב"ם [אישות ז א, ושו"ע לח ט] פסק דרצה האב מקודשת. **והשאג"א** [צג] תי' דדוקא קידושי ביאה בעי ברירה, דא"א שיחול אח"כ כשנודע. והרמב"ם איירי בקידושי כסף, ומה שיכול לחול אח"כ לא בעי ברירה[סד] [וע' מה שהו' לעיל]. ועוד תי' האחרונים בכמה אופנים.

דף כו.

הכותב טופסי גיטין

סב) **הכותב טופסי**[א] גיטין צריך שיניח וכו' מפני התקנה. לדעת ר"א מדינא צריך שיניח מקום התורף, ור' יונתן פי' דהמשנה ר"א וכותב טופס הוה מפני התקנה. אבל לדעת ר' מאיר מהדין רשאי לכתוב אף התורף [וכדאי' [לעיל ג: וכג.] דלר' מאיר אי"צ כתיבה לשמה, אף מדרבנן[ב]], ובזה אמרי' מפני התקנה יניח התורף. לר' שבתי משום תקנת קטטה. ולרב חסדא [לחד לישנא] שלא יזרוק לה ויעגן אותה.

סג) **צריך שיניח מקום האיש והאשה וכו'**. בפשוטו מבואר דעיקר הגט צריך שם האיש והאשה. וכ"כ **הרמב"ן** [לעיל כ.] דאף לר"א צריך שם האיש והאשה מדאורייתא דהוה סיפור דברים של הגט. אבל המרדכי [שנד] הביא בשם ר' יואל דלר"א דעדי מסירה כרתי[ג] הגט כשר בלא שם האיש והאשה, ודוקא לכתחילה תנן [כאן] דצריך להניח שם האיש והאשה[ד]. והביא ראיה מהמשנה [כד:] כת' לגרש את הגדולה לא יגרש את הקטנה, ומבואר דלר"א יכול לגרש את הגדולה. ואף דשמותיהן שווים, ואינו מוכיח ביניהם. והוה כאילו ליכא שם בגט.

סד) **ומקום הזמן**. תוס' [בע"ב] משמע דצריך להניח את הזמן, שלא יהא שטר מוקדם. אך אינו בכלל התורף.

אבל **רש"י** [טו.] כתב דבעי ב"נ על הזמן. וכ"כ **רש"י** [כא: ד"ה תורף] דבעי שהזמן לא יהא במחובר. **והב"י** [קכג] הק' דכיון דהזמן מדרבנן מסתבר דלא הוה יותר מהטופס. וצ"ע דמשמע דבלא זמן הגט בטל. וכת' דאפשר דאלמוה רבנן כאילו היא של תורה[ה]. ועד"ז נסתפק הב"י [קכד] כשכתב הזמן במחובר אי אלמוה לפסול מדאורייתא.

והב"ח [שם] כת' דמדרבנן הוה חלק מהתורף [וכ"כ האבנ"מ קכז ג].

והחלק"מ [קכד טז] כת' לעיין בב"י האם הזמן הוה בכל התורף ופסול מדאורי'[ו], או רק מדרבנן.

והאחרונים העלו צד שפסול מדאורי' ע"פ דברי **הרשב"א** [ד.] דאף מה שלא צריך לכתוב, כיון שכתבו הוה בכלל עצם הגט[ז].

סה) **ר"א מכשיר בכולן חוץ מגיטי נשים וכו'**. דבשאר שטרות ליכא דין לשמה בכתיבה. והגמ' פי' דת"ק גזר אטו גט.

והתור"ג [י:, והנתיבות רמד ג] הביא מדברי **התוס'** [שם] דל"מ כתיבת שאר שטרי קנין בערכאות, דצריך שליחות בכתיבה[ח]. וביאר דמש"ה ל"מ אומר אמרו

סג. [ויל"ד נפק"מ אם תקנו תקנה חדשה אחרי שהוא קידש].

סד. ולדברי התור"ג [הנ"ל] מתיישב דקי"ל ע"מ כמעבשיו.

א. תוס' [מנחות צד.] כת' דטופס הוה לשון דפוס.

ב. **והריטב"א** [בע"ב] ביאר דאף דגבי מחובר גזר [לר"ל לעיל כא:] תורף במחובר שמא יחתום במחובר. דהתם הגט מחובר, ואי התירו לכתוב במחובר יבואו עדים ויחתמו כן. אבל כתיבת תורף שלא לשמה לא שייך לגזור שמא יחתמו. דעדים ודאי לא יחתמו עד שיבא הבעל.

ג. אבל לר"מ ודאי צריך שמותיהן שיהא מוכיח מתוכו. ותוס' [לעיל כ.] כת' דצריך שם האיש והאשה משום מוכיח מתוכו. וא"כ משמע דלר"א ל"צ. [וע' מש"כ שם].

ד. והביא ראיה דהוה לכתחילה דהא מקום הזמן אינו מעכב.

ה. וכת' כדאשכחן בגט מוקדם לדעת הרא"ש דאין חוששין לקידושי שני [ודלא כצד באחרונים דעי"ז הוה עדות שקר. וע' לעיל יז.].

ו. ויל"ד אי כוונתו דאלמוה רבנן ובטלו את הגט, או דאף מדינא פוסל מדאורייתא.

ז. **והתפא"י** כת' דסוף סוף הוה בכלל עדות הזמן.

ח. וכת' דאף לסוברים דגט ל"צ שליחות בכתיבה, דוכתב לאו אבעל. אבל שאר שטרות כתוב וכתוב לשון צווי. [אך בנתיבות משמע דקאי למ"ד דבעי שליחות בכתיבת הגט].

אף בשטר מתנה[ט]. וצ"ע דמפורש דמהני לר"א לכתוב שאר שטרות, ובלא שליחות[י]. אך דיש לדחות דבסוגיין איירי דוקא בשטר ראיה. אך לא משמע כן[יא].

וע"ד דברי התור"ג כת' **התוס' רא"ש** [לעיל יז:] דכיון דעכו"ם אינם בתורת קנין שטר, אין שטר כתיבתן מועיל לקנות מתנה בעדי מסירה לר"א. ובעי' שהכותב בתורת שטרות[יב]. [וכצד שכתבו תוס' לעיל כב: דבכתיבה בעינן בתורת כריתות[יג]].

ולפ"ז לא קשה מסוגיין, דכל שישראל כתבו כשר, אף כשאין קשר למוכר זה. ואפי' מצאו באשפה כשר, היכא דישראל כתבו.

ועי"ל דהתם איירי היכא דכל עשיית השטר, כתיבתו וחתימתו הוה ע"י נכרי. דליכא אשוויי שטרא ע"י ישראל כלל [וס"ל דלא סגי בעדי מסירה]. אבל היכא דמצאו באשפה וחתמו ישראל, מהני גמר עשייתו ע"י ישראל להכשירו. דבשאר שטרות ליכא קרא 'וכתב' שיהא כל עשייתן לשמה.

סו) **תוד"ה רבי אלעזר.** מאי מיחזי כשיקרא שייך בטופס [וכ"ד רוב ראשונים וה**שו"ע** מח א]. אבל דעת **רש"י** דאסור לכתוב אף טופס. **והש"ך** [ר"ס מח] האריך ליישב דברי רש"י. וכת' דאף בכתיבת הטופס יש חשש מיחזי כשיקרא[יד]. **והפנ"י** ביאר דכיון דבשעת כתיבה לא נעשית כלום ממה שכתוב, א"כ הוה שקר, ואף שאח"כ הוסיף השמות. אבל **התומים** [מח א] **והק"נ** כת' דרש"י ס"ל דפסול בשאר שטרות גזירה אטו גט. ובתורף פסול מב' טעמים, מיחזי כשיקרא וגזירה [ועד"ז כת' הש"ך בתי' הב']].

סז) **בא"ד וא"ת מנ"ל לגמ' דר"א מכשיר אף בתורף וכו'.** **והרמב"ן** תי' עוד דס"ל לגמ' דאי איכא למיגזר שטרות אטו גיטין אין גוזרין עליהן למחצה, ואף בטופס גזרינן כגיטין.

והרמב"ן הק' מנ"ל דר"א גזר [אף בגט] טופס אטו תורף[טו] [ולא הוה לחצאין]. וא"כ לא קשיא דר"א אדר"א בגיטין. וי"ל א"כ ליתני ר"א מכשיר בשטרות, ומשמע בשטרות מכשיר אפי' בתורף משא"כ בגיטי נשים. מדקאמר חוץ מגיטי נשים משמע שאף בגיטין הוא חלוק על ת"ק.

סח) **תוד"ה חוץ.** ואין לומר דבשחרורי עבדים נמי פסיל וכו'. ואף דבעינן לשמה בשחרור עבדים [וכדאי' לעיל ט:], **האחרונים** [פנ"י] **ביארו** דכוונת התוס' דלא גזרו טופס אטו תורף. **והפנ"י** ביאר דלא גזרו משום דלא שכיח. וע"ע **קרני ראם.**

אבל **הרשב"א** הביא דאיתא **בתוספתא** ר"א מכשיר בכולן חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים. וכתב דהוא בכלל דברי הגמ' [לעיל ט: עי"ש] הא איכא לשמה[טז].

סט) **אמר רב יהודה אמר שמואל צריך שיניח אף מקום הרי את מותרת לכל אדם. והריטב"א** [במשנה] כת' דאף ודין דיהוו ליכי מינאי. דלר' יהודה [לקמן פה:] הוה חלק מגופו של גט [דס"ל דבעינן ידים

ט. וכיון דאומר אמרו פסול דמילי לא מימסרי לשליח, כ"ש אם הכתיבה ע"י נכרי דפסול, דהא אין שליחות לנכרי ובכתיבת שטר מקנה בעינן שליחות.

י. ודוחק לומר דאיירי באופן שיש שליחות בלא לשמה [וכמ"ש התור"ג כד.], דמתני' סותמת דכותבים למעשה בכל אופן. [אך הנתיבות [הנ"ל] משמע דכוונתו להעמיד בבה"ג, דכתב ועיין בחידושי לגיטין [תור"ג כד.] גווני דפסול משום לשמה ולא משום שליחות. וצ"ע].

יא. דמשמע דגט פסול דוקא משום לשמה. ועוד הביאו דמפורש **בטור** [חו"מ רמב] בשם **ר' יונה** דאף שטר קנין מצאו באשפה כשר.

יב. ועפ"ז ביאר הלשון 'חספא בעלמא' [אף לר"א]. וכת' דדוחק לפרש משום גזירה דילמא אתי למימסר קמייהו, דלא שייך למקרייה לשטרא חספא.

יג. אבל לתי' התוס' דאף בכתיבת הגט ל"צ בר כריתות, כ"ש בכתיבת שאר שטרות. [אלא דתוס' י: ס"ל דצריך שליחות וכריתות בחתימת הגט, ומסתמא ג"כ בכתיבה. וכדעת ר"י [כב:] דגדול עע"ג קאי בכתיבה לר' מאיר].

[וכן דברי התור"ג דמשום שליחות, יתכן רק לסוברים דצריך שליחות בכתיבת הגט].

יד. אף שאינו מזכיר הלוה והמלוה והמעות, כיון שכותב טופס השטר כל זמן שלא נעשה הענין הוה שקר. דהא אף לדברי התוס' וסיעתם אין חתומים עדים, ואפ"ה בכתיבה מיחזי כשיקרא.

טו. דילמא הכי קתני ר"א מכשיר בכולן אפילו בתורף חוץ מגיטי נשים שפוסל בתורף.

טז. דלרבה הוה בכלל ב"נ, ולרבא מילתא דאיתא בקידושין [ואף גזירה זו בכלל]. **והקרני ראם** הק' דלא יגזרו בקידושין להחמיר. [ולשון הרשב"א מורה דמ"מ אינו דין בפנ"ע, והוה בכלל לשמה, דאיתא בקידושין].

מוכיחות[יז]. **והרשב"א ור"ן ותוס'** [נדרים ה:] **הביאו** מסוגיין דשמואל לא ס"ל כר' יהודה[יח]. [ומבואר דנקטו דלר' יהודה דינו כתורף הגט].

אבל **בשו"ת הרא"ש** [לה ה בשם הר"א ממיץ, הו' בגר"א כז כב] כת' דאף לר' יהודה 'ודין' אינו מעיקר הגט, ול"צ לכותבו לשמה[יט]. דהוה רק הוכחה ובירור שיחשב ידים מוכיחות[כ].

ההג"א [פ"ב יז] הביא בשם **הירושלמי** דסגי בשם האיש והאשה לשמה, ודייק מזה דפליג על שמואל ול"ב הרי את מותרת לכל אדם.

ע) **תוד"ה וצריך.** ומ"מ אין להוציא לעז וכו' שמאריכים לכתוב כמה לשונות וכו' [ובראשונים פה: שדנו בלשון]. וצ"ל דיכתבו לשון אחר לשמה.

עא) **ר' יהודה פוסל, גזר טופס אטו תורף וכו'.** ומבואר בסמוך דכ"ד ר"א דגזר טופס. **הרא"ש** הביא **י"מ** דדוקא לכתחילה גזר ר' אלעזר, אבל בדיעבד תנשא, כדאמרי' [לעיל כא:] גבי מחובר תלשו וחתמו ונתן לה כשר. **והרא"ש** דייק כן מדקתני דומיה דשאר שטרות, ובשאר שטרות ודאי לא פסלו בדיעבד[כא].

אך הביא דדעת **הרמב"ן** [בע"ב] **והרמ"ה** דפסלו לטופס. וכ"כ **רש"י** [בע"ב] דהלכה כר"א שפוסל בטופסי גיטין. [משמע אפי' בדיעבד]. **והרמב"ן** [כג.] ביאר דלא דמי למחובר דלא שכיח[כב].

השו"ע [קלא ז] הביא י"א דלכתחילה יעשה אף תיקון הקלף וחתיכת הקולמוס, וכל שכן השרטוט, הכל לשמם. ואפשר דכוונתם דלכתחילה כ"ז בכלל גזירת הטופס[כג]. [א"נ דהוה חומרא בעלמא].

עב) **ר"א מכשיר בכו"ן חוץ מגיטי נשים, טופס אטו תורף גזר וכו' והא כי כתיב לה אתורף כתיב וכו'.** צ"ב מהיכן פשיטא לגמ' דר"א גזר טופס אטו תורף, נימא חוץ מתורף דגיטי נשים.

ולדעת רש"י ר"א מכשיר בשאר שטרות דוקא בטופס, א"כ ניחא דבגט פסל את הטופס. אבל לתוס' לשא"ר צ"ב מהיכן פשיט"ל [מאחר דפשטות המשנה קאי מדאורייתא ואתורף]. **ורע"א** תי' דא"כ הטעם וכתב לה מיותר, דהא אף ת"ק ור"י פסלי בגט. וע"כ דיש כאן נתינת טעם דשייך לגזור טפי, אף אטופס.

[ורע"א כת' דכ"ז למ"ד דת"ק כר"א. אבל למ"ד בע"ב דת"ק משום קטטה, ול"ל לשמה. א"כ י"ל דר"א אתא לפרש עיקר הפסול לשמה מדאורייתא בתורף. ואף ר"א לא גזר טופס אטו תורף].

דף כו:

עג) **תרי תנאי ואליבא דר"א. הריטב"א** הק' אמאי לא העמידו ת"ק רישא אליבא דר"מ. [ומשום גזירה]. **ותי'** דלר"מ רשאי לכתוב תורף ולא גזרו אטו חתימה, וכדאי' [לעיל ג:] דאפי' מצאו באשפה כשר. והנך אמוראי לא ס"ל גזירת קטטה.

עד) **ר' שבתי אמר חזקיה משום קטטה, ור"מ היא וכו'. פרש"י** דלפ"ז ל"צ להניח מקום הרי את מותרת לכל אדם, אלא השמות לבד וכו'. **ותוס'** [זבחים ג. ויותר מפורש בשיטמ"ק שם] **ביאר** הא דהגמ' [שם, שהוכיחו מהמשנה דסתמא פסול] **הביאה דברי** שמואל דצריך להניח מקום הרי את מותרת לכל אדם, להוכיח דהוה משום חסרון לשמה ולא משום קטטה.

ועפ"ז מבואר דלהנך מ"ד אין ראיה מהמשנה דסתמא פסול בגט. **ורע"א** הק' דעכ"פ ר' אלעזר דסיפא מכשיר חוץ מגיטי נשים, ואף אי סברת ת"ק משום תקנת קטטה. סברת ר"א משום לשמה. [ונפק"מ דצריך להניח לשון הרי

יז. ור' יהודה ס"ל דבלשון הרי את מותרת אינו מוכיח דהוה ע"י גט זה. וכן אינו מוכיח דהבעל מגרשה. [ע' נדרים ה: ור"ן שם].

יח. [וע' בסוגיה נדרים ה: באריכות אי ידים שאינן מוכיחות הוה ידים, והראשונים דנו דעת שמואל למסקנא].

יט. **ובשו"ת מהרי"ל** [קו] כת' ד'ודין' הוה רק דרבנן, דהוה יד מוכיח, אלא דאינו מוכיח שפיר.

כ. וכן **המאירי** [נדרים ה:] נסתפק בזה ד'ודין' דיהוי ליכי' בא לגלות שהוא מגרשה בגט זה, וכל שנתגלה כן עיקר הגט הוא לשון הרי את מותרת, ודיו שיניח את מקומו [לכותבו לשמה]. והוסיף די"מ דאי"צ להניח אף הלשון 'הרי את מותרת', וכפשטות המשנה.

כא. **והרשב"א** [כג.] נקט בתחילה דהוה גזירה לכתחילה, ושוב הביא דעת הרמב"ן דגזרו אף בדיעבד.

כב. [ע' לעיל כג. דנח' בזה הרמב"ם ורמב"ן גבי עע"ג].

כג. **והגר"א** ציין המקור כדאי' [לעיל ו.] קן קולמוס, שתקנו לשמו. וציין ללשון **ההג"א** [שם, א ג] בשם **ר"ח** שראה שלקח הסופר הקולמוס והמגילתא לכתוב בה הגט 'לשמה'.

את מותרת]. א"כ לכו"ע יש להביא ראיה דסתמא פסול.

ורע"א העלה צד דסברת ר"א סתמא לשמה קאי [מדאורי'] אלא דחז"ל החמירו בגט לכתוב סתמא אטו שלא לשמה ממש. ומש"ה מדברי ר"א ליכא הוכחה דסתמא פסול מדאורייתא. והגמ' בזבחים הביאה מדברי רב יהודה א"ש דאף ת"ק פסל משום לשמה [וצריך להניח הרי את מותרת]. א"כ ע"כ ר"א גזר טופס אטו תורף [וכדאי' בגמ' לעיל], וע"כ דהוה פסול דאורייתא.

עה) **שם. משום קטטה ור"מ היא. התוס' רא"ש** הק' כיון דלא פסיל ר"מ אלא משום קטטה אמאי גזר שאר שטרות אטו גיטין. ועוד אמאי גזר ר' יהודה אפי' בטופס דשטרות. וכת' דלר"מ אי לא האי לא קיימא האי. ואפשר דר' יהודה כר' אלעזר ס"ל.

והמהר"ם שיף הק' דכיון דבגט אי"צ להניח הרי את מותרת לכל אדם, אמאי גזרו בשטרי מקח טפי, דצריך לשייר מקום השדה ובמלוה מקום המעות[א]. ותי' דגזרו להניח כל לשון שתלי במקח זו, ואף המעות והשדה שייך בהכרח במקח זה דוקא, ואינו כותבו אא"כ שמע שזה רוצה למכור ולהלוות לזה שדה ומעות הללו.

עו) **וזימנין הו"ל קטטה וזרק לה ומעגן ומותיב[ב]. פרש"י** כשהיא מגורשת[ג]. **והרשב"א** חלק דלשון עיגון ל"ש במי שמגורשת ומותרת לינשא[ד]. [אלא במי שיש לה בעל ואסורה]. **והרשב"א** פי' דיזרוק הגט ספק קרוב לו וכו' דלא הוה מגורשת גמורה ומעגן.

עז) **ואמרי לה וכו' וזמנין דבעי למיזל למדינת הים וכו' ואזיל ומעגן[ה]. תוס'** [לקמן לג.] הביאו דשייך לשון עיגון אף היכא דע"פ דין אסורה לינשא.

ותוס' [ד. ד"ה וחתמו] כת' דבמצאו באשפה לא שייך הנך טעמים, ולכן כשר אף לכתחילה. [ועע"ש **רע"א**].

עח) **קא פסיק ותני וכו'. בפשוטו משמע** [בתוס'] דקו' הגמ' דבארוסה יהא רשאי לכתוב זמן מוקדם. ועוד דנו **האחרונים** דיל"פ דנידון הגמ' דמשמע דיש תקנת זמן בארוסה [ואמאי לא יכתוב גט בלא זמן כלל. וכן משמע בתוס' רי"ד]. ועוד כת' **הפנ"י** דאף אי כתב זמן, מ"מ אינו מעיקר השטר, ולא בעינן לשמה.

ותוס' הק' דהו"ל לדייק כן אעיקר מתני' דדין זמן. **ותוס'** תי' דדייקו מיתורא דמתני', דידעי' דצריך להניח שלא יהא מוקדם. וע"כ לרבות ארוסה. [וכ"כ הרמב"ן בשם י"מ]. [ומבואר בתוס' דמניח מקום הזמן שלא יהא מוקדם, אך אי"צ לשמה. ע' מש"כ לעיל].

והרמב"ן תי' דדייק הלשון 'צריך שיניח' משמע דבכל אופן האשה אינה מתגרשת בלא זה, והא ראוי לגרש ארוסה.

והפנ"י הק' דנימא דצריך להניח זמן בארוסה משום גזירה אטו שאר שטרות.

עט) **בשלמא מן הנישואין וכו' בין למ"ד משום פירי איכא וכו'. פרש"י** שאם יכתוב זמן הכתיבה, ויגרשנה לאחר זמן נמצא טורפת משעת כתיבה. [והוה מוקדם]. והרשב"א דייק דמשמע דפסול גט מוקדם הוה כמו גט שאין בו זמן, ומשום פירי. והרשב"א הק' דתקנת זמן הוה לטובת האשה שלא תפסיד פירי. ואילו זמן מוקדם פסול לתקנת הלקוחות. וכת' דאה"נ[ו] וכוונת הגמ' דאיכא למיגזר משום לקוחות[ז].

פ) **תוד"ה קא.** דכיון דכבר אשמוע' דמוקדם פסול, ממילא שמעי' דצריך שיניח. **הרמב"ן** הוסיף דאפי' לר' שמעון [יז.] דנכתב ביום כשר, דהתם הבעל צווה

א. [דהרי את מותרת הוי כמו מקום המעות והשדה].

ב. [ו**בירושלמי** יש מ"ד משום תקנה שלא יהיו מצויות להתגרש].

ג. ו**בהג' ר"א תאומים** [בסוף הגמ'] דן לפרש כוונת רש"י כשכבר נתגרשה קודם, וכיון דתתגרש ב' פעמים אסורה שוב לינשא, וכמ"ש **רש"י** [יבמות כו., ע' רמ"א ט א] דהוחזקה ליגרש [וכדין קטלנית].

ד. ו**האחרונים** ציינו **דתוס'** [יבמות צד. ד"ה וליטעמיך] כת' דשייך עיגונא להתיר להשיא לבעל זה דוקא, דשמא לא תמצא מי שישאנו.

ה. ומש"ה התירו לכתוב טופסי גיטין. [ויל"ע דחכמים לא חייבו שיכתוב טופסי גיטין מוכנים, א"כ יוכל לבא לידי עיגון].

ו. ו**הרשב"א** ביאר דהא דנקט פירי, לאו משום דחששא דהכא משום פירי. אלא הו"ל כמאן דאמר בין למ"ד דחוששין לזנות בין למ"ד אין חוששין איכא למיחש, למר משום תרתי משום בת אחותו ומשום טריפת לקוחות. ולמר משום חדא משום טריפת הלקוחות. [ומבואר מדבריו דאף למ"ד משום בת אחותו יש לפסול מוקדם משום פירא דלקוחות, ודלא כתוס' לעיל יז., וע' מש"כ הראשונים שם].

ז. ולכאו' מדברי **התוס'** [לעיל יז.] מבואר דהכל תקנה א', דתקנו משום פירא שלא תפסיד ושלא תקח שלא כדין.

לכתוב, וכיון שנתן עיניו לגרשה אין לה פירות. אבל הכא הסופר כותב טופסי גיטין הוה מוקדם אף לר' שמעון.

פא) **אלא מן האירוסין וכו' אלא למ"ד משום פירי ארוסה וכו'. רע"א** הביא להקשות דאפשר דבארוסה חששו לשמא יחפה יותר, דזנות שאינה תחת בעל שכיח יותר [וכמ"ש **השיטמ"ק** כתובות ב:]. וכתב **רע"א** דבארוסה יכול לחפות כדין, ע"י שיבטל את הגט, וכדאי' תוס' [לג. ד"ה אפקעינהו], משא"כ נשואה לא יעשה כן שיהא בעילתו זנות.

פב) **אלא למ"ד משום פירי וכו' שמעית משמיה דעולא. העיטור** [הו' בר"ש לעיל יז: ב ד] הביא דמבואר דעולא ס"ל משום פירי [ונקט דקי"ל כר"ל]. **והרא"ש** דחה דתי' אליבא דר"ל.

פג) **תוד"ה לכשאכנסנה.** והכא דכנסה גרע טפי דודאי איכא ביאה[ח]. וגט ישן גמור כה"ג פסול מדינא[ט].

והרמב"ן פי' עוד דבארוסה חששו טפי לגט ישן, דבנשואה לא יפסלו את הולד, שאין אדם תולה בעבירה. אבל בארוסה לא יתלו שנשא וגירש, שאין אדם עשוי לישא ולגרש וכו'[י], וע"כ יתלו בעבירה.

פד) **בא"ד וא"ת ביבמות וכו' לכשאכנסנה אגרשנה הר"ז גט.** ותוס' נקטו דאיירי שכותב את הגט קודם שנשאה. אבל **הרשב"א** כת' דיל"פ דאיירי דצווה קודם שכנס, אבל הסופר כתב את הגט אחר שכנס. [וקמ"ל דמהני כה"ג צווי הבעל].

והרמב"ם [ט כה] פסק דאם נתייחד עמה אחרי שצווה לכתוב גט הרי אלו לא יכתבו ויתנו, וק"ו הדברים אם הגט נכתב כבר [הוה גט ישן], כ"ש לזה שלא נכתב. **והרמב"ן** תמה דכיון דלא נכתב עדיין אינו גט ישן, ומה שייך ק"ו. וכתב ואפשר דכוונת הרמב"ם משום חשש לפיוס.

פה) **בא"ד ור"ת מפרש דהתם איירי כשכתב בו זמן הנתינה**[יא] **וכו'**[יב]. **ותוס'** [ב"ב קלה:] הביאו דאשכחן כה"ג דאף דהלשון שווה. **ותוס'** [ב"ב, והתו"י יבמות] דחו דיל"פ דכוונת הגמ' ביבמות דהוה גט מדאוריי', אף דפסול מדרבנן.

פו) **תוד"ה הכא.** והא ליכא למיחש שיבא לגרש לאחר נישואין, שהרי עדים לא יחתמו לו. **והתוס' רא"ש** הוסיף דאין לחשוש דעכשיו יחתים עדים [בעודה ארוסה], דהא עכשיו אינו גט מוקדם. וא"כ לא נכתב גט לארוסה. וע"כ הטעם דלא מקדים פורענותא. [וכדאי' לעיל יח.].

והרמב"ן כתב [תי' ב'] דחיישינן שמא יחתים עדים, וכונסה אח"כ. ובשלמא נשואה לא חיישינן, דלא מקדים פורענותא [עי' לעי' יז:], אבל כשמגרש ביום החתימה לא נחשב מקדים פורענות.

והרמב"ן [בתי' הא'] כת' דהיכא דכתב גט בעודה ארוסה ונשאה צריך לכתוב זמן. ומש"ה תקנו אף כשמגרש בעודה ארוסה, אטו כשכותב גט וכונסה אח"כ. אבל מהדין כשתתגרש בעודה ארוסה אי"צ להניח [ורשאי לכתוב זמן מוקדם].

והרשב"א כתב דחיישי' דלאחר זמן משתלי עדים וחתמי אף שהזמן מוקדם[יג]. דאל"כ אמאי צריך

ח. והמאירי ביאר דהיכא דמגלה דעתו בשעת כתיבה שדעתו להתיחד עמה גרע, מה שאין כן בשאר גט ישן שאין מגלה דעתו בשעת כתיבה להתיחד עמה. [ומשמע דהפסול תלי בכוונתו בשעת כתיבה. דהיכא דלא היה דעתו, אף אי ודאי בא עליה לא פסלו את כתיבת הגט, אלא לכתחילה לא יתן].

ט. ובגהש"ס ציין **דתוס' ישנים** [קידו' סד: בסוגריים בתוס'] נקטו דאף כשכתב גט מעיקרא בשעת נישואין מהני בדיעבד. [וכדעת רש"י].

י. דעובר בה' לאוין [וכדאי' באבות דר' נתן כו]. וגם היא לא תשמע לו. ועוד שאין קטטה ופיוס בין ארוס לארוסה. ועד"ז כ' המאירי דגט ישן דעלמא מיירי בנשואה שדרך בנ"א לכתוב גט מחמת קטטה ותגר הבית, ושכנים או חסידים מכניסים עצמם ביניהם ומפייסים. שהדבר בעור לקצץ בנטיעות שכבר נעשו אחת. אבל ארוסה אין דרך בקטטה ואם אירעה קטטה וכתב גט אין דרך בני אדם לפייס הואיל ולא נתחברו עדיין, ומתוך כך פסול.

יא. והרשב"א הק' דלדעת **הרמב"ם** [א כה הו' לעיל יז.] גט מאוחר פסול, א"כ א"א לפרש שכתבו מעכשיו.

יב. וכ"כ **הראב"ד** [ג ו]. וסתימת **הרמב"ם** דאף בלא"ה, **והכס"מ** [והרשב"א בדעת הרמב"ם] ביאר דס"ל כדברי רש"י דאף כה"ג אם נתגרשה תנשא.

יג. והביא כדאי' [כתובות כד:] דלאו אכולהו מילתא מסהדי. ועוד הביא מהירושלמי [שביעית י] גבי פרוזבול. [אך בפשוטו נקטו הראשונים [תוס' ב"מ עב.] דשטר מוקדם העדים נפסלים, אא"כ טעו בשנות המלך וכדו'. ואינם יכולים לטעון דלא רמו אנפשייהו. ודוקא בדבר שאינו מגוף השטר אמרי' דלאו אכולהו מילתא, אבל יש נפק"מ בזמן לענין פירות וכו'].

לשייר מקום הזמן[יד]. וכת' דאפ"ה בארוסה לא חיישי', דכיון דכתיב ארוסה רמו אנפשייהו ומזדהרי.

פז) **בא"ד יאמרו כל שעה דגיטה קודם לבנה. והרשב"א** ביאר דלענין לעז הבנים מי ידקדק אחר הענין, ועם מי יתיישבו הבנים בדין.

פח) **בא"ד אבל קשה וכו' כיון שהיא נשואה וכתוב בו זמן של אירוסין יפסל**[טו] **וכו'. והתוס' רא"ש** תי' דכיון שנכתב קודם שנמסר קלא אית ליה[טז], וידעו העדים מתי בא הגט לידה.

והרמב"ן תי' דאע"פ שכנס ובשעת גירושין נשואה היא ליכא משום פירי. דמיום החתימה אין לבעל פירות, וזה שכתב משעת אירוסין אינו ראוי לפירות כלל. [אך תוס' נקטו דהיכא דהלקוחות יביאו ראיה שנשאה יש לו פירות. וכ"כ **התוס' רא"ש** דכה"ג יש לו פירות עד שעה שיגיע הגט לידה. ולכאו' הטעם משום דעשה מעשה ונשאה אח"כ. ע' **חזו"א** קה יג].

פט) **ואפי' רבנן לא פליגי עליה דר' מאיר אלא בגיטי נשים וכו'**. מבואר בהדיא בגמ' דלא בענין כתיבה בשליחות בשאר שטרות. **והקוב"ש** הקשו מכאן לדברי **הנתיבות** [רמד ג ותור"ג י:] דבעי שליחות בכתיבת שאר שטרות. **ובאמר"מ** [טז ד בהג"ה] הוכיח דלא כנתיבות ממשנתינו. [וי"א דאף לנתיבות מהני כשעשה קנין אח"כ].

צ) **אמר ר' זירא וכו' אמר רב הלכה כר"א. פרש"י** שפוסל בטופסי גיטין. אבל **התוס' רי"ד** כת' הלכה כר"א דעדי מסירה כרתי.

הר"ן כ' הילכך לא התירו לכתוב טופס בגט, ומש"ה **הרי"ף** השמיט דין הרי את מותרת. אבל **הרמב"ם** [ג ז] פסק כלישנא דתקנת סופר התירו, והר"ן ביאר דדחינן דברי רבה ע"פ הגמ' [לעיל כג.] גבי חש"ו דלא גזרו טופס אטו תורף. אך הרמב"ן והר"ן חילקו דהתם לא שכיח [הו' לעיל כא: וכג.].

והראב"ד [על הרי"ף] הביא מסוגיין דקי"ל אף התם דגזרינן טופס אטו תורף.

צא) **דא"ר אסי אר"י שטר שלווה בו ופרעו וכו' שכבר נמחל שעבודו. פרש"י** [ד"ה שכבר] דהקרקעות אינן משועבדות שוב למלוה הב'. [ולכא' משמע דבעי' שיקנו את השעבוד בשטר, שיחשב מלוה בשטר. ודלא כמ"ש תוס' [לעיל כ: והראשונים י:] **דהשטר** ראיה בעלמא].

האחרונים דנו האם שטר שנמחל שעבודו הוא חסרון בשטר בעדות העדים, שמעידים רק על המעשה הראשון[יח]. וכ"כ **הנתיבות** [מח א] בשם **התומים**. **והנתיבות** חלק דראיית השטר קאי אף להלואה הב'. דבלא"ה בכל שטר העדים לא ראו מסירת המעות, אלא דנחשב עדות השטר ע"פ מה שימסר, ואף הכא נמסר שוב.

אך **הגר"ח** [הו' לעיל ד.] ביאר דעדות השטר מעידה שכשיגיע לידו יהני. אבל להלואה הב' אינו נכלל בעדות כלל.

והקוב"ש [ב"ב תרא] נסתפק האם בגט יש חסרון נמחל שעבודו, אם החזירה אחר גירושין, האם יהני גט הראשון לגרש שוב[יח].

צב) **שם. נמחל שעבודו. פרש"י** דהו"ל מלוה ע"פ. **והמאירי** הביא מח' אי נאמן לטעון פרעתי[יט].

יד. [ומבואר מדבריו דאסור לסופר לכתוב זמן, דילמא משתלי. ולא רק משום עצה טובה שלא יהני אלא ליום זה.

טו. ותוס' הוסיפו שאין שום הוכחה מתוך הזמן [וגרע משבוע לקמיה יז:]. דלארוסה ליכא פירות כלל. א"כ זמן הגט ל"מ לשעה שיש פירות.

טז. ולכאו' היינו כצד בראשונים [לעיל יז:] דאף היכא דלא נמסר ע"י שליח יש קול. [א"נ שאני גט אירוסין דיש קול טפי].

יז. והקצות [מח ב] נסתפק אם העדים העבירו קולמוס בדיו על חתימתן, האם מהני להחשב חתימה חדשה.

יח. אילו אין בזה חסרון לשמה, ע' מש"כ לעיל כד:.

יט. דהמאירי כת' דהוה כמלוה על פה, ומ"מ מהני שטרא דלא מצי למימר פרעתי [וכדין שטר מוקדם ושטר שיש בו רבית ב"מ עב.]. אך הביא **דחכמי פרובינצא** כת' שבכל אלו יכול לטעון פרעתי, וכדין מלוה ע"פ לגמרי. [ומשמע דעכ"פ אינו נאמן לטעון דלא חזר ולווה, והוה שטר אמנה].
וכת' דהו' כדין הוציא עליו כתב ידו [לדעת הרי"ף סוף ב"ב, ע' מש"כ לעיל ג:]. ואין אומרים בזו שטרא בידך מאי בעי שכל שטרות כיוצא באלו אין אדם מקפיד בהם יותר מעדים. וסיים דהדברים רופפים. [אך משמע מדבריו דלדעת הראשונים דמוציא כתב ידו אינו נאמן לטעון פרעתי, כ"ש בשטר זה].

וכ״ד **הסמ״ע** [ר״ס מח] דשטר שנמחל שעבודו גובה מבני חורין[כ]. **והש״ך** [שם] חלק דאינו גובה כלל[כא].

[והביא דכ״מ בראשונים ב״ב לב:, וכ״מ בריב״ש שפב הו׳ בב״י מג]. [ומשמע דהטעם משום דאין עליו שם שטר[כב]].

והמרדכי [שנה] כת׳ בשם **רשב״ם** דאם חזר והקנה לו [אף שעבוד הקרקעות בקנין] בהלואה הב׳ כשר. **והמרדכי** [כתובות ריח] בשם **ר״י** כת׳ דהיכא דחזר ומסרו בפני עדי מסירה מהני, דעדי מסירה כרתי. [והו׳ ברמ״א מח א].

והרא״ש [נדרים כז:] כתב דמהני קנין מסירה בשטר שמנחל שעבודו, וחזר דקנין שטרות בעי כתיבה ומסירה. ואכמ״ל.

צג) **תוד״ה וליתא.** תימה דמסיק דליתא וכו׳. ותוס׳ הק׳ בגמ׳ [כתובות כא:] מקשו מיניה. **ור״ת** [בתוס׳ כתובות כא: ד״ה האמר] תי׳ דדרך הש״ס להקשות אפי׳ מדבר דלא הוה הילכתא הכי. ועפ״ז כתב **ר״ת** דלא חיישי׳ בשופ מקום למיחזי כשיקרא. ואף לא קי״ל כגמ׳ [ב״ק ע.] דלא כתבינן ארכתיה אמטלטלין. ולהלכה לא חייש׳ למיחזי כשיקרא.

צד) **בא״ד ואית וכו׳ וליתא לקושיה וכו׳ דדוקא באשרתא שהוא קיום השטר. ותוס׳** [כתובות שם] כתבו משום דהוה מעשה בי״ד.

הרמב״ן [כתובות שם, וכעי״ז שא״ר שם] כתב דהתם יש חסרון דלא היה מושב בי״ד לקיום. אבל בעלמא כותבין וחותמין ורואין המעשה, ומוסרין השטר לבעליו[כג].

והרשב״א [כאן[כד]] כתב ונראה שכל דבר שגמר מעשיהו הוא אמת, אף שקודם לכן נראה שקר, כה״ג לא חיישינן למיחזי כשיקרא, כיון דמ״מ לבסוף יהא הענין כאמיתו. אבל היכא דאף לבסוף הוה שקר גמור ל״מ.

ותוס׳ [כתו׳ שם] כת׳ עוד בשם **ר״י מדנפיר** דרק לכתחילה חוששין למיחזי כשיקרא, ובדיעבד לא חיישינן. ובסוג׳ אי׳ ׳וליתא׳ לענין דיעבד.

דף כז.

צה) **אם מכירו. פרש״י** מילתא באנפי נפשיה ואו או קתני. אבל **רש״י לרי״ף** אי׳ דמצאו בכלי שיש בו סימן ומכירו, אבל בלא חפיסה אפי׳ מכירו ל״מ, דלא סמכי׳ אטביעות עין אלא לצורבא מדרבנן. ויתבאר לקמן **בתוס׳** [כח.].

סוגיית חיישינן לב׳ יוסף בן שמעון

צו) **הא אמר תנו נותנים וכו׳.** פרש״י שאמר אני כתבתי לה. ורש״י [בסוה״ע על הברייתא] כת׳ שהבעל מודה שאומר ליתנו לה. משמע שהבעל מודה שהוא שלו, ונותן להתגרש בו עכשיו[א]. **ותוס׳** [בע״ב ד״ה בזמן] כת׳ מבואר דאיירי שהבעל אומר שכבר גירשה בגט, ואינו נאמן. אלא אמרי׳ שיחזיר ותתגרש בה עכשיו. וכ״כ **הרמב״ן**[ב].

צז) **ואמר רב הונא חושש׳ לב׳ שוירי וכו׳ דלאורתא בעי לך וכו׳. תוס׳** [ב״ב קעב: ד״ה מינך] כת׳ דרב הונא הסתפק בזה, ואמר בלשון שאלה.

צח) **שם. חיישינן לב׳ שוירי. פרש״י** דלא הוחזקו ב׳ יב״ש באותה העיר, ומש״ה חשש שמא יש עיר אחרת ששמה כזו, ויש שם יב״ש. **ורש״י** [ב״מ יח.] כת׳ אע״פ שבשוירי הידוע לנו אין בה יב״ש, שמא יש

כ. וכ״מ פשטות דברי רש״י כאן. וכן **רש״י** [ב״מ יז. ד״ה שכבר], דהויא ליה מלוה ע״פ, וחיישינן שיגבה לקוחות שלא כדין. [ויל״ד דהוא כשיש מיגו דלא פרעו]. **והפוסקים** דנו בדיוקי לשון הרא״ש בנדרים [הו׳ בסמוך].

כא. [וכ״ד **הלבוש** [שם] דאף מבני חורין אינו גובה, דאמרי׳ בטלה מקצתה. אבל **הלבוש** [נז] כת׳ דגובה מבנ״ח.

כב. ועפ״ז ל״ד לשטר כת״י [שהביא המאירי], דהתם יש עליו שם שטר [לדעת שא״ר, וע״ע גר״ח סטנסל]. משא״כ הכא.

כג. **והקוב״ש** [ב״ב תר] הביא דמשמע מלשונו כדברי **הנתיבות** [לט יג] דעדות העדים הוא במה שמוציאין מתחת ידיהם, ולא בעי שיהא אמת בשעת חתימה.

כד. [והו׳ בריטב״א כאן וכתו׳ שם וב״ב קעא:].

א. **והרמב״ן** חלק דלא משמע כן, ועוד הביא דהגמ׳ [ב״מ שם] מקשה ליחוש שמא כתב בניסן וכו׳. ואי מגרש עכשיו רואים את הזמן הכתוב בה [והוה ככל גט שזמנו מוקדם ונותנו ע״י שליח, וסמכי׳ על הקול, כדלעיל יז: יח.].

ב. אך **האבה״א** דייק **מהרמב״ם** [גזילה יח ו] דכ׳ דיחזיר לאשה, ולא הזכיר שתתגרש בנתינה זו. דהבעל נאמן שגירשה [מדין בעל שאמר גרשתי את אשתי, כיון דמסייע ליה גט]. ואפ״ה חיישי׳ לב׳ יוסף בן שמעון, ואין נותנים לה גט שאינה שלה לראיה.

שוירי אחרת. וכ"מ **בתוס'** [ד"ה חיישינן][ג]. **והרמב"ן** דייק מלשון רש"י [הנ"ל] דאיירי דידוע שאין יב"ש [וכת' דרש"י כאן לא בירר דבריו].

והראב"ד [בהשג' לרי"ף, והו' בראשונים ב"מ] דאין חוששין ליב"ש נוסף דאלו איתנהו כאן קול אית לזה.

והרמב"ן [**וריטב"א**] כת' דכוונת הגמ' דב' יב"ש בעיר זו אפשר בבדיקה, ומש"ה נקט חשש דאי אפשר לבודקו.

צט) **שם. בשו"ת הרא"ש** [מה כא] כתב דאף דחיישינן לב' יב"ש, לא חיישין לב' עיירות ששמותיהן שוות [והו' **ברמ"א** קלב ד]. **והבי"ש וגר"א** [שם] תמהו דבסוגיין מבואר דחיישי' אף לב' עיירות. וע' תור"ג ובית מאיר דתי' בכמה אופנים. **והאחרונים** תי' דקי"ל דלא חיישי' לב' שוירי [בסוגיין], אלא שהגמ' הביאה לפשוט מדברי רבה. ואף דחיישי' לב' יוסף בן שמעון, אינו משום דברי רב הונא[ד].

ק) **ואשכח דתנן כל מעשה בי"ד. ורב עמרם** [ב"מ כ:] השיב היכי פשיט מר איסורא ממונא [ואפשר דבגט חיישי' לב' שוירי]. **ותי'** דתנן שטרי חליצה [דהוה איסור]. ומבואר דבממון לא חיישינן לב' שוירי.

ותוס' [שם כ: ד"ה איסורא] הק' דאדרבה בעלמא ממון חמיר, דקי"ל דאין הולכים בממון אחר הרוב, ובאיסורא מהני רוב[ה]. ותוס' תי' דבאשת איש החמירו, וכמו במים שאין להם סוף[ו].

ועוד תי' דמדרבנן חיישי' לב' יב"ש משום לעז, ובממון לא שייך לעז. אבל ליכא חשש דאורייתא.

והרא"ש [ע' בסמוך] הביא צד דסוגיין הוא חומרא, כיון דאפשר בגט אחר.

והפנ"י ורע"א [שו"ת קז] הביאו מדברי התוס' דחשש ב' יב"ש הוה מדרבנן. ונקטו דקאי אף היכא דהוחזקו [אלא דידוע שאבד לזה]. אבל **הש"ש** [ז כ] כת' די"ל דתוס' קאי היכא דלא הוחזקו, אבל בהוחזקו הוה חשש דאורי'. [וכ"ד הנוב"י ת ס בסופו].

והתור"ג [קלב ד] נקט דבהוחזקו ב' יב"ש חיישינן אף לענין ממון.

והחכ"צ [קלד] נקט דיוסף בן שמעון [אף במקום שהוחזקו] הוה כמו סימן. אלא דאינו סימן מובהק [כיון דיש אחר]. **והש"ש** [ז כ] חלק דיוסף ב"ש עדיף מסימן, דהוחזק דאין אחר בשם זה. ואילו בסימנים לא שייך שהוחזק וידוע דאין אחר.

והשמעתתא כתב דע"פ דברי **החכ"צ** אפשר ליישב קושיית התוס' [ב"מ הנ"ל], דבממון תקנו שמחזירין ע"פ סימנים, ומש"ה לא חיישי' לב' יב"ש. אבל להתיר א"א ל"מ סימנים [וע' בע"ב], וה"נ חיישינן לב' יב"ש.

קא) **תוד"ה הא אמר תנו [הא']. תימה** מנ"ל למידק הא אמר תנו נותנים, דילמא וכו' ה"פ נמלך ועדיין לא נתנו. [מבואר לפ"ז דס"ד דכל היכא דרואים גט לפנינו בחזקת שהאשה נתגרשה, ורשאית לינשא. קמ"ל דילמא נימלך].

קב) **בא"ד הא אי לא חייש לנמלך**[ז] היו מחזירין את הגט אפי' אינה שלה, דאי"צ אלא לראיה. אבל **הריטב"א** כת' דאע"פ שהיא מגורשת לא ניחא לן לאחזוקי מחמת גט זה שהוא פסול, דאפשר שנתחלף[ח].

והאחרונים הקשו [על תוס'] האיך יתנו לה גט של אחר, הא **תוס'** [לעיל ד.] כת' דאע"פ שהדבר אמת אין לעשות אלא ע"פ עדות כשירה.

ויש שתי' דכוונת התוס' דב' יב"ש הוה חששא בעלמא [שהרי בממון לא חיישינן], וחששו רק שתנשא שלא כדין, ולא החמירו לחשוש שמא הוה שטר פסול. [אך העירו דלשון התוס' משמע דאף אי ידעי' שאינה שלה].

ג. שכתבו ד'ידוע היה', אבל **בתוס' הרא"ש** כתב אע"ג דלא הוחזק.

ד. **והתור"ג** [קלב ד] ביאר דכיון דהוחזק כאן במקומו, לא חיישי' לסוף העולם. והביא דברי הרמב"ן [ב"ב כד.] דהיכא דנמצא סמוך לשדה, לא חיישי' שבא ממקום אחר. ועי"ש שהאריך עד"ז. [וצ"ב כוונתו דלא איירי שמצאו את הגט בתוך שוירי].

ה. **ותוס'** הביאו דאפי' היכא דאיכא חזקה דאיסורא כנגד הרוב ולא חיישינן שמא שוחט במקום נקב.

ו. וכדאי' [יבמות קכא.] דמים שאין להם סוף נשאת לא תצא.

ז. [צ"ב ס"ד זה דנחשיב האשה למגורשת ע"פ כתיבת הגט, כשאינה תח"י כלל. וצ"ל דזהו הקמ"ל נמלך]

ח. והוסיף הא למה זה דומה לעדים שראו באחד שהלוה מנה לחברו בשטר ואבד השטר מי יהבינן ליה שטר אחר מאותו הסך ומאותו זמן דליגבי ביה חוביה אע"ג דקושטא הוא הכי הא ודאי לא ה"נ לא שנא.

ובשי' ר' שמואל [ב"מ יח.] חידש דדוקא היכא דצריך פסק בי"ד, חששו שבי"ד פוסקים על פי עדות שקר. אבל אשה שיש לה גט נשאת ע"פ עצמה, ואי"צ היתר בי"ד. וכיון דהדבר אמת לא איכפ"ל שיש לה שטר ראיה שהוא שקר[ט].

קג) **בא"ד וא"ת ומנ"ל דאפי' לזמן מרובה וכו'.**

והרמב"ן הביא צד דדעת המקשן כמ"ד [בע"ב] דלאלתר הוא שלא עבר שם אדם, ואי לא עבר כאן אדם מלבד אשה זו ודאי לא חיישי' שמא כתובים ונמלך. [דהוה כאילו ראינו שנפל מידה]. **וביאר דר' זירא** ס"ל כאידך מ"ד דזמן מרובה היינו שיעבור שיירא, ולעולם יש לחוש שנפל מהבעל.

והרמב"ן כת' דקו' הגמ' מדקתני סתם[י], ולא חילק.

קד) **בא"ד ועוד אור"י וכו' דומיא דשטרי חליצה וכו' דבאינו ידוע מיירי וכו'.** אבל בגט יש להעמיד כגון שידעי' שהיה גט. **והמהרש"א** ביאר [ע"פ המשך התוס'] דראינו את הגט ביד הבעל [אלתר[יא]]. [דאם ראינו בידה ודאי מגורשת]. **והריטב"א** כת' עוד דמסתמא כל מוצא גט זמן מרובה הוא דהא לא ידע מתי נאבד. ודוקא במשנה [כאן] שייך לחלק, שהשליח איבד ומצאו, ויודע מתי איבד.

קה) **בא"ד והברייתא דייק שפיר וכו' משמע דמודה שממנה נפל וכו'.** ואף שתוס' [בסמוך] כת' שאינו נאמן שממנה נפל, ונותנים עכשיו בעדים להתגרש. מ"מ לפי טענתו איירי שנתן מזמן מרובה. [ע' מהרש"ל ומהרש"א].

קו) **בא"ד [סוה"ד] כיון דראינו הגט בידה פשיטא שיחזיר. ובגליון התוס'** [ב"מ יח.] הו' **תו"י** שהקשה דניחוש דגט זה זמנו קודם, ותוציא פירות שלא כדין. ותי' דכיון דהבעל מודה, א"כ סבור שהוא אותו זמן[יב]. **והפנ"י ורע"א** הק' דבממון לא חיישינן לב' יב"ש.

קז) **תוד"ה כאן.** וא"ת וכו' מנא ידעינן דשל זה הוא, וי"ל כגון דידעינן שממנו נפל וכו'.

והריטב"א כת' בשם **רבו** דאיירי דוקא כגון שידעינן ודאי שזה עבר שם, דכיון דזה עבר שם לא חיישינן לאידך.

והר"ן כתב א"נ כיון שזה תובע ואמר שנאבד ממנו, והלה שותק אין לנו לחוש.

והפוסקים דנו היכא דידעי' בא' שעבר כאן [במקום דאין השיירות מצויות] ונמצא א' מת, האם חוששין אף לאחר להתיר את אשתו [וע"פ הסוגיה ביבמות קטו:, וע"ע בסמוך]. **והחכ"צ** [קלד] למד דכה"ג סמכי' אסימן אמצעי באופן כזה, וכמו דמהני בסוגיין יב"ש אפי' הוחזקו. **והש"ש** [ז יט,כ] חלק דאמרי' אין ספק מוציא מידי ודאי ואי"צ כלל סימן.

והש"ש הביא דברי התוס' כאן, דדוקא משום דידעי' דזה איבד גט. [ומש"ה בעדות מיתה לא שייך כה"ג. דאף דידעי' דעבר במקום זה, לא ידעי' דמת]. **והקהלת יעקב** [לנתיבות יז יח ד"ה עוד הקשה] תי' דהתם חיישי' לנפילה דרבים, ואילו הכא הוה נפילה דיחיד, שהרי כתוב בגט שמו[יג].

קח) **שם. כגון שידעי' וכו'. המהרש"ל** הק' דתוס' [בע"ב ד"ה מעולם] כת' דהיכא דהעדים חתמו רק לא' לא חיישינן דהבעל ישקר במזיד. א"כ ה"נ נימא דבודאי ממנו נפל, ולא חיישי' שישקר במזיד. וכת' דתוס' כאן לא ס"ל הך סברא. והמהרש"א כת' דאכתי לא אסקי הך סברא.

קט) **בא"ד ושמעתין אתיא כר"א, דלר"מ אינו מוכיח מתוכו. והחזו"א** [צז ז] הקשה דמ"מ היאך ידעינן שהוא שליח של הבעל. וכתב דאיירי דיש לו כתב שליחות.

ט. ועוד יש שדנו דאיירי שהבעל אומר ליתן עכשיו, א"כ אף שעדות החתימה לא הוה על נתינה זו. מ"מ סוף סוף הגיע ליד האשה מיד הבעל דבר המתחייב. [ול"ד לשטר קנין דצריך שכתיבתו וחתימתו יהא לשם מסירה זו]. וצ"ע.

י. דתני נמלך לדיוק הא אמר תנו נותנים. ומשמע בכל אופן.

יא. [אך בדברי התוס' משמע דאף בחליצה משכח"ל לאלתר, אלא דל"מ].

יב. וצ"ב דניחוש לקנוניה, והאיך גבי מלקוחות. ובפשוטו י"ל דלא חששו כ"כ. והמהר"ם שיף תי' דיש קול לנפילה, ולא תגבה שלא כדין.

יג. **והאחרונים** [חת"ס, עונג יו"ט קכד] לכאו' תלי במח' רשב"ג ורבנן [פסחים י.] בשדה שאבד בה קבר, האם אמרי' שהוא קבר שאבד.

ועוה"ק **החזו"א** דקי"ל דאין מגרשין נשותיהן אלא זה בפני זה. ואם הוא בפניו, והשני מודה שהוא לא כתב לגרש, א"כ ודאי מזה נפל. ותי' די"ל דסגי שבשעת כתיבה היה לפני השני, ועי"ז חתמו לו העדים את הגט, וסגי בזה. [וכעי"ז כתב **הריטב"א** עי"ש].

ותוס' [לעיל כד: **והתוס' הרא"ש** כאן, ותוס' ב"מ] **בת'** דדוקא בהוחזקו לא הוה מוכיח מתוכו. אבל בלא הוחזקו ב' יב"ש הוה מוכיח מתוכו לר' מאיר, ודוקא לענין נפילה חיישינן[יד].

קי) **רש"י ד"ה לא לזה ולא לזה.** לבעל לא יחזיר וכו'

וכשתתבע כתובתה יאמר פרעתיך וכו' ונתנו לי את הגט[טו] וכו'. ונח' **בגמ'** [ב"מ יז: וכתובות פט] האם הוציאה עדי הגט גובה כתובתה, או בעי את הגט בעצמה. ולכאו' רש"י קאי למ"ד דגובה בעדי הגט [ומש"ה חיישי' שתבא לגבות כתובתה]. ואפ"ה היכא דהגט בידו הוה כאילו שטר חוב בידו, והוה הוכחה שפרע[טז].

דף כז:

קיא) **בזמן שהבעל מודה יחזיר לאשה, ואפי' לזמן מרובה וכו'.** [ע' תוס' בע"א]. **והשיטמ"ק** [ב"מ שם] בשם **גליון** הק' דנימא דמותרת משום ספק ספיקא, דשמא כבר גירשה, ואפי' לא גירשה שמא זהו הגט שאבד. וחידש דבאיסור אשת איש אין הולכים אחר הרוב כדאמרי' במים שאין להם סוף[א], וה"ה ס"ס[ב]. ועוד תי' דספק שמא כבר גירשה אינה ספק, דהעמד אשה בחזקתה שלא נתגרשה.

קיב) **תוד"ה בזמן.** וא"ת כיון דבעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן. [כדאי' ב"ב קלה:]. **והרמב"ן** חלק דקי"ל [ב"ב קלה.] 'חוש לה', ובעל שאמר גרשתי אינו נאמן[ג]. ואם מת חולצת, ואינה גובה כתובתה מלקוחות.

ועוד תי' **הריטב"א** דאף אי נאמן דהאשה מגורשת, לא ניתן לה גט שאינו שלה. [ע' מה שהו' בע"א].

קיג) **בא"ד וי"ל דלא מהימן אלא מכאן ולהבא מיגו וכו' והכא כשידוע לנו שלא בא וכו' אינו נאמן מכאן ולהבא יותר מלמפרע[ד].** ובגמ' [ב"ב שם] נח' האמוראים היכא דאמר שגירש למפרע, אי נאמן להבא. האם פלגינ' דיבוריה בגוף א'.

והמהר"ם שיף נקט דכוונת התוס' דסוגיין כמ"ד דלא פלגינן[ה]. אבל **רע"א** הביא דכוונת התוס' דהכא שאמר שגירש ב'גט זה' כו"ע מודו דל"ש פלגינן. דכיון דידעי' שלא גירש ברגע זה בגט זה [שהרי נאבד הגט], אינו נאמן אף למפרע[ו].

והאחרונים ביארו דתוס' נקטו דהך 'פלגינן', הוה משום פלגינן דיבורא, לחלק את הדיבור. אבל במיגו לא אמרי' פלגינן נאמנות[ז].

קיד) **וא"ד אע"ג דלא הוחזקו לא ליהדר ופליגא דרבה.** ולהך לישנא לר"ז חיישי' אף היכא דלא הוחזקו, היכא דשיירות מצויות.

יד. וצ"ב דלש סברא דמשום פסול אינו נזהר לשומרו. וכה"ק הבאר יצחק [אה"ע ט כז]. [אכמ"ל].

טו. אך לא מצאנו דנותנים לבעל את הגט. אלא כותבים שובר. ולאידך מ"ד קורעים את הגט. וי"ל דמ"מ נאמן לטעון דאיתרמי שעשו כן במקום לכתוב שובר.

טז. וצ"ב אמאי הוה הוכחה, הא כותבים גט לבעל אע"פ שאין אשתו עמו. ושמא כתב לה ב' גיטין, וגירשה בא' מהם. [ואפשר דכה"ג היא צריכה להוציא גט דוקא, ולא עדי הגט].

א. [יבמות קכא:] דחמירו רבנן. [אך אם נשאת לא תצא].

ב. [**ובשו"ת הרשב"א** [א תא] כת' דספק ספיקא כרוב, ואפשר דעדיף מרוב. והאחרונים האריכו בזה].

ג. וכ"כ הראב"ד [בשיטמ"ק ב"מ] והריטב"א [כאן]. [אך הרמ"ה והריטב"א [ב"ב קלה.] כת' דהוה חומרא, ואם נשאת לא תצא].

ד. **והמהרי"ט** [א לג] הביא מכאן דל"מ מיגו דבידו לגרשה, דלא אמרי' מגו לחצי טענה [דמיגו שייך רק כשהטענות שוות]. והכא סבורה שתזכה למפרע. [אך צ"ע דבגמ' ב"ב שם מבואר דאמרי' פלגי' בהך מיגו. ואכמ"ל].

ה. וכ"מ **בגליון** [בשיטמ"ק ב"מ] דכת' דכיון דאין בידו להתירה למפרע, חיישי' שמא עושה קנוניה. אבל מכאן ולהבא כיון דבידו להתירה לא חיישי' שמקלקלה בחינם. [**ותוס'** [ב"מ] סתמו דהכא שאומר שכבר גרשה מזמן הכתוב בגט כמו שאינו נאמן למפרע כך אינו נאמן להבא. אבל תוס' דידן משמע דהטעם דידעי' שלא מסר עכשיו].

ו. וצ"ב דאכתי נימא פלגינן, גרשתי, אבל לא בגט זה. [ואפשר דאיירי שאמר מסרתי גט זה לידה, ולא אמר להדיא גרשתי. א"נ דהגט הוה עצם הגירושין, וכיון דתלה הגירושין בגט זה, לא שייך פלגי' למעשה גירושין אחר].

ז. להאמינו כלפי נידון א' ולא כלפי נידון אחר. [והאחרונים האריכו לדון אי בסוגיה דהתם הוה גדר פלגי' דיבורא או פלגי' נאמנות. ע' שער"י ו יב, קוב"ש ב ג כ, שיע' ר' שמואל].

והרא"ש כת' ויראה דכ"ש אם הוחזקו אע"פ שאין השיירות מצויות אין מחזירין. דיותר יש לחוש שאותו המצוי בעיר עבר דרך שם, אפי' במקום שאין השיירות מצויות. ממה שנחוש שבא אחר מעיר אחרת ועבר דרך שם, ואפי' במקום שהשיירות מצויות. אבל **ה"ה** [ג ט] נקט בדעת הרמב"ם דדוקא שיירות מצויות חוששין [אף דלא הוחזקו], ולא במקום שאין השיירות מצויות. [וע"ע לח"מ שיישב דברי הרמב"ם באופ"א].

קטו) **שם. והרמב"ן** הק' אי ר' זירא ס"ל דהיכא דהוחזקו אין מחזירין אפי' ליכא שיירות, אמאי לא העמיד את הברייתא בהוחזקו ב' יב"ש, וליכא שיירות. ותי' דלא הוחזקו הוה חידוש טפי. **ותוס'** [בע"א ד"ה כאן] כת' דיש דנימא להעמיד דומיה דמעשה בי"ד דאיירי במקום השיירות ולא הוחזקו.

קטז) **שם. הרי"ף** [ב"מ י: בדה"ס] כת' דכיון דלא איפסיקא בה הלכתא בהדיא עבדינן לחומרא[ח], וכל היכא דיש שיירות מצויות [אף דלא הוחזקו ב' יב"ש] אין מחזירין אלא לאלתר. או ע"י עדים וסימנים [כדר' ירמיה ורב אשי]. וכן **הרי"ף** [בסוגיין] כת' דהלכה כרב אשי, ובמקום שהשיירות מצויות אין מחזירין אלא לאלתר או ע"י סימן.

ובסו"ד הרי"ף [כאן] לכאו' מבואר דאף במקום שאין שיירות מצויות, היכא דהוחזקו ב' יב"ש אין מחזירין[ט]. [ע' רמב"ן ור"ן דהאריכו בזה].

בגמ' [יבמות קטו:] נח' אביי ורבא כששמעו שיצחק ריש גלותא שהלך בדרך מת, האם חיישינן לב' יצחק[י]. **והרי"ף** פסק כרבא דלא חיישינן, **והראשונים** [ראב"ד לרי"ף כאן, בעה"מ שם ושא"ר] הק' מ"ש מסוגיין דחיישי' לב' יב"ש.

והבעה"מ [יבמות מג. בדה"ר] חילק דבעדות מיתה אמרי' מתוך חומרא שהחמרת בסופה, וסמכי' אדיוקא דידה. אבל בגט ל"ש סברא זו. **והרא"ש** כתב דהתם משום עיגונא הקילו, ואילו בסוגי' אפשר בגט אחר.

והרמב"ן האריך דסברת רבא [שם] משום כאן נמצא כאן היה וכו' דידעי' שהוא הלך שם. [ואכמ"ל].

קיז) **רבי ירמיה אמר כגון דאמרי' עדים מעולם לא חתמנו אלא על גט א' של יב"ש וכו'. הרמב"ן** כתב דע"כ ר' ירמיה [וכן רב אשי דמעמיד ע"י סימן] לא ס"ל כרבה דבעי שיירות מצויות והוחזקו, דא"כ לא היה נדחק להעמיד ע"י עדים. ומיהו לא אשכחן מאן דמחמיר טפי מלישנא בתרא דר' זירא, דשיירות מצויות אע"פ שלא הוחזקו. [והביא דמש"ה פסק הרי"ף כן].

קיח) **תוד"ה מעולם.** ואור"י דלעולם לא חשדי' ליה שישקר במזיד וכו'. [ע' מהרש"ל ומהרש"א מתוס' בע"א].

והב"ח כתב דהסברא דאינו חשוד להכשילה שייך אף על השליח, דחזקה שאומר אמת. וע' בי"ש [קלב יג].

והבי"ש [קלב יב] כת' דהא דאין מחזירין ע"פ סימנין [ע' בסמוך] כשהשליח ראה את הגט, י"ל כיון דהוא אבד גט כזה סבר שבוודאי הגט שלו, וסבר שנעשה סימן זה אחר שאבד. ואף דמשקר על הסימן, אינו משקר על הגט. [דסבור שהוא גט שלו, ואינו מתכוון להכשילה].

סימנים וטביעות עין בגט

קיט) **כגון דקאמר נקב וכו'. פרש"י** דהשליח אמר.

ותוס' פי' כוונתו כשאמר כן קודם שראה את הגט. וכמו שמחזירים אבידה ע"פ סימנים קודם שראה. [ולא חיישי' שמשקר כה"ג].

אבל **הקצות** [רנט ב] כת' בדעת **הרמב"ם** [גירושין ג יא, ע' לקמן] דהשליח אינו נאמן אפי' בסימן מובהק. וביאר דחיישי' דמיחזי חזי ואמר. ובסוגיין איירי והרמב"ן [ס' הזכות] ביאר כוונתו דחיישי' שמא בא ממקום רחוק, אבל לא חיישי' לאדם אחר בשם זה בעיר זה. והרמב"ן הק' למה ניחוש לעיר אחרת שמא יש בה יב"ש אחר, אף שלא הוחזקה העיר ולא השם. א"כ כ"ש שיש לחוש ליב"ש אחר באותה העיר עצמה.

ועוה"ק הרמב"ן שלפי הסברא אין לחוש לעיר בבל עצמה שיהיו שני ריש גלותא, שא"א לב' שישתמשו בכתר א'. וכ"ש שראשי גליות שבבבל ידועין הן לאנשי בבל. וכ"ש בששמות שניהן שוין. ובעיר בבל עצמה מאליו הדבר נבדק.

ח. אבל ר"ח ובה"ג פסקו כרבה.

ט. אך הרשב"א נקט דלא חיישי'. [וביארו דלא חיישי' לנפילה דיחיד].

י. ובפשוטו הספק בכל שמות, האם חיישי' לב'. אבל הראב"ד [כתוב שם כאן] כת' דהתם נחשב מקום שהשיירות מצויות, אלא דאיירי ביצחק ריש גלותא. ושם ריש גלותא אינו אלא בבבל, ואם לא הוחזקו בבבל שני יצחק ריש גלותא לא חיישינן. אבל שאר שמות חיישי' שבא מעיר רחוקה.

דוקא ע"י עדים. [אבל **ה"ה** [שם] נקט דהרמב"ם מודה דמהני אף לשליח].

קכ) **מספקא ליה**[יא] אי סימנים דאורייתא או דרבנן.

הקצות [רנט ב] חקר למ"ד סימנין לאו דאור', האם הוה משום חשש איתרמי [דשמא יש אחר בסימנים אלו], או משום חשש משקר. וע' **קה"י** [ב"מ כט] דנקט דיש בזה ב' חסרונות.

והביא דכ"כ **הרמב"ן ור"ן** [חולין עט:] דלמ"ד סימנין לאו דאורייתא אינה משום דחיישינן דאיתרמויי איתרמי, אלא משום דחיישי' דילמא מיחזי חזי או כסומא בארובה.

והקצות הק' דבסוגיין מבואר[יב] דאף כשאין חשש משקר ל"מ סימן דחיישינן דאיתרמי. וביאר דלאיסור כרת ודאי חיישי' שאיתרמי[יג], וכמו דל"מ סימנים על המת להתיר אשתו. [אבל בשאר איסורין מהני סימן אמצעי, אלא דחיישי' דמשקר. וכמ"ש הר"ן הנ"ל].

קכא) **שם. אי מדרבנן. פרש"י** בממון משום הפקר בי"ד, אבל באיסורא לא מצי רבנן לעקור דבר מה"ת.

הפנ"י הקשה דהחשש ב' יב"ש הוא רק חשש דרבנן [ע' בע"א], **ובנידון חשש דרבנן אמאי לא סגי בזה סימן דרבנן. והשמעתתא** [ז כג] כתב די"ל דבהוחזקו הוה חשש דאורייתא.

והפנ"י הוכיח מזה דבדבר דעיקרו דאורייתא לא סמכינן אסימנין, וכן האריך **רע"א** [שו"ת קמא קז].

ונחלקו בזה הפוסקים[יד]. **ורע"א** דחה די"ל דאיירי באופן דלא ידעינן דהיה ביד השליח, דבזה הוה חשש דאורייתא[טו]. **והש"ש** [ז כג בסופו] כת' לדחות דאף לגבי גט ל"מ, י"ל דבמיתת הבעל מהני. וכמ"ש הרא"ש [בסוגיין] דהרבה הקילו בעיגונא.

והחזו"א [לב] כתב דבמקום דמדאורי' הוה ספק, אלא שיש בירור, וחכמים החמירו דהבירור ל"מ. א"כ בטלו אף הסימן שנוסף בכלל בירור הגט, דאינו בירור בפנ"ע. דאינו נחשב איסור שחידשו חכמים, שתהני לזה בירור דרבנן.

קכב) **שם.** עוה"ק **האחרונים** דה**פוסקים** הביאו צד[טז] דב' סימנים מהני מדאורייתא. א"כ נימא דחשש יוסף בן שמעון הוה כמו סימן, ויצטרף סימן על הגט להחשב ב' סימנים.

קכג) **ואי משום טביעות עינא**[יז], ודוקא צורבא מדרבנן אבל אינש בעלמא לא. **רש"י** משמע דאדם אחר אינו מכיר בטביעות עין. ותוס' ושאר ראשונים חלקו.

והראשונים הקשו דבמשנה מבואר דמהני 'מכירו' [לפי' רוב הראשונים], ולא חלקו בין צורבא מדרבנן לאחר. ומ"ש כאן דחילקו. **ותוס'** [כח. ד"ה מצאו] כת' דבמשנה איירי שאין עדים שנאבד, דיש לו מיגו [וכ"פ **הבי"ש** קלב יג].

והרמב"ן [במשנה] כת' דדוקא בממון יש חילוק בין צורבא מדרבנן. אבל גבי איסור אין לחלק בין

יא. הבעה"מ [שבת א: בדה"ר] הביא דהגמ' [כאן] נוקטת מספק"ל, אף די"ל דפשיטא ליה דסימנין דרבנן, והוה אותו דין. מ"מ כיון דבדוכתא אסקינא בבעיא ולא אפשיטא, מש"ה נקט לה כי היכי דסלקא בדוכתא.

יב. וכן **האחרונים** הק' דא"כ יש להחזיר לצורבא מדרבנן בסימנים. ורבה בב"ח מבואר דלצד דסימנים לאו דאורייתא מהני דוקא הכרת טביעות עין, ולא סגי צורבא מדרבנן בסימנים.

יג. ועפ"ז כ' הקצות דכוונת הגמ' [להיפך] דרב אשי מספק"ל סימן אי דאורייתא, ומ"מ מדרבנן לא מהני [משום חומרא דכרת]. אי דרבנן ומהני מדרבנן. ומש"ה בעי סימן מובהק ביותר [לצד דסימנים מהני רק מדאוריי']. [והאחרונים העירו דהמשך לשון הגמ' אי משום סימנין, וסברי סימנים דאורי', מבואר דסימנים דאוריי' הוה צד להקל ולא צד להחמיר].

יד. והפתח"ת [יז צט] הביא נוב"י [אה"ע ק כט] ופנים מאירות [ג ב] ואבן העוזר [שם] דמהני סימנים בחשש דרבנן. כגון היכא דנפל במים שאין להם סוף, סמכי' אסימנים. **והריטב"א** [ב"מ כד:] כת' גבי בשר שנתעלם מהעין דמהני סימנים, אף לצד דסימנים דרבנן. והביאו משום דהוה איסור דרבנן. והש"ש [שם] דחה דלשון הריטב"א דהוה חומרא בעלמא. אבל מים שאין להם סוף, החמירו לחשוש לאיסור דאורי'.

טו. והחזו"א הקשה א"כ היאך מהני טביעות עין.

טז. וה"ר המשאת בנימין [סג הו' בט"ז ובי"ש יז עג] דב' סימנים אמצעים מצטרפין להחשב כסימן מובהק. [וע' פתח"ת קו]. והאבן העוזר הביא כן מהגמ' [חולין עט.].

יז. והרמב"ם [ג ט] כת' או שמצאו בכלי שהניחו בו, ויש לו טביעות עין בארכו ורחבו של גט וכו' [וצ"ב אמאי נקט טב"ע באורך ורוחב, ולא בעצם הכתב].

צורבא מדרבנן לאחר[יח]. ומשמע דכוונתו דהא דהגמ' הוסיפה דוקא צורבא מדרבנן נקטו הכי משום אבידה. אבל בסוגיין אין בזה חילוק.

אבל **התור"ג** [קלב ד] כתב די"ל דבגט יש ג"כ נידון ממון, להחזיר את גוף השטר, ובזה בעינן דוקא דין צורבא מדרבנן להחזיר כאבידה [וכתב דבהוחזקו חיישינן אף לענין ממון]. **והאחיעזר** [א יד ד] ביאר כוונת הרמב"ן דהחמירו מדרבנן בגט כמו בממון.

והריטב"א [חדשים בב"מ, הו' בב"י בבדה"ב ס"ס קנג] ביאר דכל אדם נאמן בטביעות עין בדבר שהוא שלו וברשותו, שהרי כל אדם מותר באשתו [וכדאי' בחולין]. אבל במה שבידינו אין לנו להאמין אלא לצורבא מדרבנן. ומש"ה היכא דמצאו אחר, אף בגט לא יחזירו לו. אבל אילו הבעל עצמו או שליח או אשה נטלו בטביעות עין הר"ז כשר [ובמשנה איירי דהבעל עצמו מצאו]. **וכ"כ ה"ה** [ג ט] דוקא צורבא מדרבנן כשמצאו אחר, אבל מצאו הוא נאמן דע"א נאמן באיסורין.

והרשב"א כת' דהשליח אינו נאמן כשאינו צורבא מדרבנן, דחיישי' שמשקר משום הפסד שכרו [וכ"כ הריטב"א והר"ן]. ועוד כת' **הרשב"א** א"נ שלא יבא לבעל תרעומת עליו[יט].

קכד) **שם. צורבא מדרבנן. האחרונים** הק' דאין דבר שבערוה פחות מב', והאיך צורבא מדרבנן נאמן[כ]. **והאחרונים** [בית מאיר קלב ד ד"ה אבל] הוסיפו דאף דאיירי קודם הגירושין, הא מבואר [לעיל ב:] שלהעיד על כשרות הגט [אף לפני גירושין] נחשב דבר שבערוה.

והתור"ג [קלב ד בסו"ד] כת' דמצד דיני הגט מחזירין אף דליכא צורבא מדרבנן. אלא דמשום גוף השטר[כא] אין מחזירין אלא ע"פ סימנים או צורבא מדרבנן.

והשער"י [ו יד] חילק דלעיל גבי לשמה הוה נידון האם הגט הוא 'כשר' לגרש בו, אבל בסוגיין הגט מצד עצמו כשר, אלא דצריך לברר האם הוא שלו או של אחר. וכה"ג מהני לברורי קודם נתינה. ועוד תי' האחיעזר דהתם הוה בשעת נתינה ומש"ה גרע. **והקובה"ע** [עז ה] הביא דברי **הר"ן** [קידושין סד כז. בדה"ר] דע"א נאמן לברר מי קידשה, ולא נחשב דבר שבערוה. וה"נ הנידון לברר של מי הוא הגט, ולא עצם דבר שבערוה, ולברר נאמן. **והברכ"ש** [יבמות כב] כתב דהשליח נאמן בעיקר הנפילה, ובזה נחשב בירור בעיקר הנפילה דהוה נפילת גט כזה, ולא נחשב עדות על הגט לפנינו. וע"ע **אחיעזר** [א יד ג].

קכה) **שם. הבי"ש** [קלב יג] הביא מדברי הראשונים [הנ"ל] דדוקא השליח אינו נאמן, משום שכרו או משום תרעומת. אבל ע"א בעלמא נאמן להעיד שזהו הגט. והבי"מ ותור"ג [שם] חלקו. וכ"מ בריטב"א [בסוגיין] דרק הבעל נאמן בטביעות עין[כב].

קכו) **רש"י ד"ה אירכס ליה. שליח היה. והאחרונים** דנו מה בא רש"י להדגיש ולמעט[כג]. **והתוס' רי"ד** [לעיל] כת' דאם הבעל עצמו אמר דיש לו טביעות עין, נאמן במיגו דהיה פוטרה בגט אחר.

ורע"א כ' לפרש דשליח אינו נאמן כלל שבא לגרש, ומש"ה ל"מ סימנין. אבל הבעל עצמו הוי רק חשש דרבנן, וא"כ מהני סימן דרבנן. **והשמעתתא** [ז כ] כת'

יח. והרמב"ן הביא דכ"ד **הרמב"ם** [שהשמיט דין צורבא מדרבנן בגט]. אבל **ה"ה** ביאר כוונת הרמב"ם דבזה"ז אינו נוהג דין צורבא מדרבנן לענין זה, דילמא אתי לאנצויי. ועוד דרצה להחמיר בדיני ערוה. [והבית מאיר הק' דבדינא מציאה הרמב"ם הזכיר דין צורבא מדרבנן].

יט. והש"ש [ז כג] כת' דחשש תרעומת הוה מדרבנן. דעדים אינם פסולים מדאורי' אלא משום נגיעת ממון [וציין דכ"כ בקצות לז ד]. וכת' דאף הפסד כשרו לא הוה נוגע גמור [וציין למש"כ לד ד דנוטל שכר להעיד הוה פסול דרבנן]. [ויל"ד דה"מ עדות גמור דב' עדים כשרים, ואילו הכא הוה א' לחוד].

כ. והאחרונים [שער"י ו יד, אחיעזר א יד ג] דנו אף באבידה מה מהני נאמנות צורבא מדרבנן. ויש שביארו דמדיני הממון מחזירין אבידה ע"פ טענת ברי. אלא דגבי מציאה יש גזיה"כ דרשיהו דלאו רמאי, וצורבא מדרבנן הוחזק להיות נאמן בדיבורו. אך בסוגיין ל"מ סברא זו.

כא. ויל"ד אי כוונתו באופן דהשטר שווה פרוטה [מצד הנייר, ויל"ד אי יש חיוב השבה מצד הכתיבה, דלבעל שווה]. דבפחות מש"פ לכאו' ליכא קפידא.

כב. ועד"ז דנו האחרונים אי ע"א בעלמא נאמן באבידה [כיון דלא הוה הוצאות ממון], או דבעי ב' עדים [ע' ר"ן חולין צו]. והביא דבדברי הריטב"א מבואר דל"מ.

כג. והמהר"ם שיף כת' דכוונתו דלא מסתבר דרבה בב"ח גירש את אשתו.

די"ל דדוקא שליח דכל החשש נוגע בעדות הוא מדרבנן.

קכז) **תוד"ה ודוקא.** אור"ת דע"ה נמי ידע בטביעות עינא וכו'.[כד] וכ"ד שא"ר. אבל **רש"י** [ד"ה לצורבא] משמע דע"ה לא ידע[כה]. וכ"מ **ברש"י** על הרי"ף [ע' בסמוך], וכ"ד הרמב"ם [ג ט]. [וע"ע רמב"ן חולין צה:].

קכח) **שלא עבר שם אדם, שלא שהה שם אדם.**

הרשב"א הק' דמ"מ ניחוש משום השיירות שכבר עברו קודם. שהרי עיקר החשש משום נפילה דרבים [וכדאי' בב"ב קעב: דלנפילה דיחיד לא חיישינן]. וא"כ אמאי תליא במה שעברו אנשים אח"כ.

והרשב"א כת' דמ"מ כיון שזה אבד גט, גיטו של זה להיכן הלך, וע"כ שנדרס ברגלי ההולכים. והריטב"א דחה דסתמא איירי אף כשאינו יודע היכן איבד הגט. **והריטב"א** [בתי' הב'] כת' דאינו כשר אא"כ יודע שהניח כליו כאן, וכיון דיודע שהניחו כאן היה מוצא גט אחר.

והריטב"א כת' דיש לדחוק דאי נפל הגט קודם הוא היה רואיהו כשעבר[כו].

דף כח.

קכט) **איתמר ר"י אמר שמואל הלכה**[א] שלא שהה אדם שם, רבב"ח וכו' שלא עבר אדם. **הרי"ף** פסק דמסתברא דבאיסורא אזלי' לחומרא, דאם עבר שם אדם והוחזקו ב' יב"ש חיישינן שמא ממנו נפל וצריך סימן מובהק.

והבעה"מ הק' דהרי"ף חשש בשיירות מצויות אע"פ שלא הוחזקו, א"כ אמאי נקט שיעור זה דוקא בהוחזקו. **והראב"ד** תי' דכל שלא עבר עכשיו שיירא נחשב שאין השיירות מצויות, ולכן כל שלא הוחזקו לא חיישינן[ב].

והרמב"ם [ג ט,י] פסק דבמקום שהשיירות מצויות מהני שלא שהה שם אדם. אבל בהוחזקו ב' יב"ש חוששין הואיל ועבר אדם שם, ואע"פ שלא שהה[ג]. **והראב"ד והרמ"ך** השיגו דלא מצאנו חילוק בגמ' בשיעור לאלתר בין הוחזקו ללא.

והרשב"א הקשה עוד דהרמב"ם חשש באדם ששהה, ואף דלא הוה שיירות מצויות. **והר"ן** כ' דבזה לא החמיר כ"כ כשיעבור אדם.

קל) **תוד"ה מצאו.** ומכירו אחפיסה ודלוסקמא קאי דאל"כ ל"ל דמצאו בחפיסה וכו'. [והאחרונים דנו דא"כ הו"ל ומכירה, לשון נקבה].

קלא) **בא"ד א"נ ומכירו פירוש או מכירו, וי"ס דגרסי בהדיא 'או מכירו' וכו'.** וכ"כ רוב **הראשונים**, וכ"כ **רש"י** [לפנינו] במשנה. דמכירו לחוד ודאי מהני [וכמ"ש תוס' בתחילת דבריהם]. **ותוס'** נדחקו ליישב דאף הגירסא אם מכירו לא פליג.

אבל **רש"י על הרי"ף** כתב דיש סימן בכלי, ומכירו. אבל בלא סימן בכלי ל"מ מכיר בטביעות עין אלא בצורבא מדרבנן. וכ"כ הרמב"ן ור"ן בשם רש"י.

וכ"כ **הרמב"ם** [ג ט] דבעי תרוייהו. **והרמ"ך והה"ה** תמהו דלגבי נפשיה טביעות עין עדיף מסימן.

והשמעתתא [ז כג] ביאר דמדאורייתא השליח נאמן, דהא דנחשב נוגע בעדותו הוא רק חשש דרבנן. ובדרבנן מהני סימן. **והתור"ג** כת' דלענין הכשר הגט מהני טביעות עין של אחר, ומ"מ מדיני השבת אבידה של הממון בעינן סימן.

חזקת חיים

קלב) **והניחו זקן או חולה וכו'. רע"א** [בשו"ע קמא סח] נסתפק אם הוא זקן או חולה. **ורע"א** [כאן] הביא

כד. ותוס' הביאו מהגמ' [חולין צו] האיך מותרין בנשותיהם וכו'. [אך הריטב"א ישנים [ב"מ יח] חילק דלנפשיה דייק ויודע. אבל כלפי אחרים אינו מדקדק].

כה. **והאחרונים** ביארו דהיינו שבי"ד לא עושים ע"פ, אבל לעצמו ודאי יכול לסמוך.

כו. ולפ"ז היכא דמצאו בחור שלא רואים בקלות ל"מ.

א. **ורש"י** [ב"מ יח.] הביא דשיעור לאלתר שתעבור שייראה. **והאחרונים** הק' אמאי נקט דוקא מ"ד.

ב. **והראב"ד** דייק מהנך מ"ד דאי עבר או שהה אין מחזירין. אף דלא עברה שיירה. וש"מ דאף היכא דליכא שיירות חיישינן. וכגון דהוחזקו ב' יב"ש.

ג. [וחילק היפך דברי הרי"ף].

דהי**ש"ש** כת' דאפי' זקן שהוא חולה[ד]. **והחת"ס** כ' דדוקא זקן או חולה ולא תרוייהו.

קלג) **נותן לה בחזקת שהוא קיים.** משמע דהנידון על עצם נתינת הגט, דמוקמי' לבעל בחזקת חיים, ורשאי ליתן הגט בידה. **והבי"ש** [קמא קז] הביא דה**מגיד משנה** ביאר דהיכא דהוה ספק אין לו להחזיקה כספק גרושה[ה].

וה**בי"ש** כת' דה"מ במקום שזקוקה ליבום. אבל היכא דאינה זקוקה ליבום רשאי ליתן לה שתנשא ממ"נ. וע' פתח"ת.

קלד) **שם. והפוסקים** [ע' פתח"ת קמא סז] דנו היכא דנודע אחר כך שמת, ולא ידעי' אי מת קודם הגט או אח"כ. **ובמשנה** [לקמן עו., והו' בשו"ע קמד ה] אי' דהיכא דאין ידוע אי הגט קודם למיתה הוה מגורשת ואינה מגורשת[ו]. [אך **הריטב"א** לקמן עז. כת' דאיירי התם כגון שנתעורר ספק, וכגון ב' כתי עדים, ע"פ הגמ' יבמות לא.].

ו**האחרונים** דנו אי כה"ג שייך גדר תרתי לריעותא, דמת לפנינו וחזקה שלא נתגרשה [ועומדת ליבום[ז]] עומד כנגד חזקת חיים. [וע"ע אחיעזר ב ב י].

קלה) **שם. בשו"ת מהר"ם מינץ** [צה הב'] דן היכא שיש ספק מתי מת קרובו, דאין ידוע האם עבר ל' יום [והוה שמועה רחוקה], **והביא** מסוגיין דמוקמי' אחזקת חיים, וחייב באבילות. וכ"כ **מהר"י בן לב** [ג עב] **והב"ח** [יו"ד שצז] ע"פ המבואר בסוגיין[ח]. והמהר"י ב"ל כת' דלא דמי למקוה שנמדד ונמצא חסר [ע' לקמן לא:] דמחזקי' טומאה למפרע, דהתם יש תרתי לריעותא. דחסר לפניך ומוקמי' לטובל בחזקת טומאה. אבל גבי אבילות ליכא חזקה כנגד[ט]. ומהני חזקה דמעיקרא אף דאיתרע לפנינו.

וה**ט"ז** [יו"ד שצז ב] הביא כמה מקומות דמבואר דהיכא דהוה מת לפנינו לא מהני חזקת חי[י]. וביאר דשאני במיתה דכל חי עומד למות[יא]. ומש"ה כשמבורר שמת אזלא החזקה, ולא אמרי' דהשתא הוא שמת, דאדרבה אמרי' שמעיקרא היה מת כיון שעמד לכך.

וה**ש"ש** [ג ח] הביא מדברי **התוס'** [חולין צו.] דאף במיתה אזלי' בתר חזקה דמעיקרא, כל זמן דלא ידעי' מתי מת. והש"ש הק' דבמשנה [לקמן עו:] מבואר דהוה ספק. ותי' דהתם הוה תרתי לריעותא, דיש חזקת א"א. אך הק' דא"כ נימא דהוה ודאי זקוקה ליבום. ואמאי אמרי' דהוה ספק[יב].

וה**ש"ש** תי' דמ"מ השתא מיהא הוה פנויה ולא אשת איש. וא"כ הוה ב' חזקות כנגד תרתי, והוה ספק.

קלו) **שם. ובשו"ת ברית אברהם** [סח הו' בפתח"ת קמא סז] דן דהיכא דכבר התירוה ונשאת, ואח"כ נודע שמת מותרת. ואף דהוה ספק יבמה לשוק. דבשעה שההוראה יצאת שפיר סמכו על חזקה[יג].

ד. וביאר דנקט הכי משום דגוסס אפי' אינו זקן.

ה. ויל"ד אמאי לא יתן לה, על דעת שיתברר אח"כ. ואפשר דכוונתו ע"פ הגמ' [יבמות קיז:] דחייש' שמא צריך כרוז לכהונה, וכ"כ רע"א.

ו. אבל ב**פסקי רי"ד** [ב"ב קנג:] כת' דאף היכא דחזינא לבסוף דמית, ולא ידעינן אי מת קודם נתינת הגט, תלינן ואמרי' בתר הכי מית, ובשעת נתינת הגט בחזקת קיים חשבינן ליה. [ומשמע דנקט דהמשנה איירי אף כה"ג].

ז. אך נח' בסוגיה [יבמות ל] אי שייך בזה חזקה.

ח. ואפשר דהביאו מסוגיין דאף באופן שהוחזק חולה, לא אמרי' דאיתרע חזקת חיים דידיה.

ט. וכת' דלא מסתבר לדון העמדינו בחזקת שאינו חייב להתאבל.

י. והביא ממפקח את הגל ומצאו מת [פסחים צא., עי"ש תוס']. ועוד הביא ממחליף פרה בחמור [כתו' עו.] דדנו כשעת מציאתן. ועוד הביא מדברי ה**פוסקים** [אה"י יז כז] היכא דלא ידעי' אי עבר ג' ימים ולא מהני הכרת סימנים. וה**נה"כ** [שם] דחה ראיות הט"ז. וע"ע ש"ש [ג ח]. וב**חי' ר' שמעון** [כתו' י ושער"י ב ה] חילק בין היכא דיש נידון על גוף המיתה, או דבר אחר המסתעף מחמת המיתה.

יא. והוא מועד לכך בלי ספק. ואף דכל זמן שאינו מבורר שמת אמרינן עדיין חי הוא, אבל כשידוע דמת ל"מ חזקה לדון שמת יותר מאוחר.

יב. וכת' דלדברי הרמב"ם [תרומות ה כד, ע' לק' לא:] דתרתי לריעותא הוה ספק ניחא.

יג. ואילו [לק' עו:] איירי דלא התירוה, ולא זכתה בעצמה להנשא. דמשמע דנתברר מיד שמת, והוה מת לפנינו. ועוד דן שם היכא דשמעו שמת תוך ג' חדשי הבחנה. האם אמרי' דעדיין לא הותרה לינשא. או דכבר הותרה לינשא לאחר ג' חדשים.

קלז) **וחולה. בשו"ת נחלת שבעה** [לט] הביא דה**מהרי"ל** כת' דאין לומר מי שברך על חולה שנמצא במקום רחוק, דשמא מת או הבריא. והוה תפילת שווא [ברכות נד.]. והנחלת שבעה חלק דמבואר הכא דמעמידים בחזקת חיים, ולא חיישי', אף באשת איש וחולין בעזרה[יד]. והשיבו לו [הודפס שם עז, עט] דבסוגיין אמרי' דשמא הבריא, ואילו המהרי"ל חשש שמא מת או הבריא. [עי"ש אריכות].

קלח) **רש"י ד"ה נותנה. ולא חיישי' שמא מת ובטל שליחותו. משמע דהיכא דמת בטל השליחות. אבל הקצות** [קפח ב] דייק מדברי **רש"י** [לעיל ט: ויג.] דהשליחות אינו מתבטל כשמת. דרש"י כת' כשמת פקע רשותיה, וחל עליו רשות יורשים.

והקצות תלה הנידון במח' הרמב"ם [ב טו] והטור [קכא] היכא דנשתטה המשלח בשעת נתינה [דמבואר לקמן ע: דאין נותנים], דלרמב"ם הגט בטל מדאורייתא, והטור כת' דהוה פסול מדרבנן. ולדעת הטור אף דנשתטה השליחות קיימת.

והאחרונים [קה"י כ, אבה"א עבדים ו א בסו"ד] חלקו דה"מ היכא דנשתטה, אבל כשמת ודאי פקע השליחות. [וע"ע כט:].

קלט) **השולח חטאתו וכו' מקריבין אותו בחזקת שהוא קיים. תוס'** [סנהדרין מז. ד"ה אימא] הביאו מכאן דמקריבים את קרבנו, אף בשעה שהוא ישן. [ודלא כפשטות הגמ' שם דישן מופקע מהקרבן].

קמ) **אבל זקן שהגיע לגבורות וכו'. התוס' רי"ד כתב** דבהגיע לגבורות לא תינשא בגט זה עד שיתברר אם חי או מת בשעת מסירה[טו].

תוס' [יומא נה: ד"ה והתנן] נקטו דאף השולח חטאתו ממדינה"י, בהגיע לגבורות חיישי'. ותוס' תי' דאפ"ה לא חששו גבי קופות של קיני חובה, שמא זב או זבה הגיע לגבורות לשלחו, דלא שכיחא. ועוד תי' דדוקא בגט חששו משום חומר דא"א, אבל שולח חטאתו לא חיישינן[טז], אף דהגיע לגבורות[יז].

ורע"א תמה דהכא ל"ש נידון איסור א"א, דאם מת כל הנידון הוא לאיסור לאו דיבמה לשוק. והביא דמבואר דאיסור יבמה לשוק הוה איסור חמור, דהוה ענין ערוה[יח].

אך רע"א הביא צד דחיישי' דשמא עדיין חי אלא שנחלש כחו וא"י לדבר, דהגט בטל[יט] [וכדלקמן ע:] והיא אשת איש. אך כת' דדוחק לומר כן, דזהו ודאי חשש רחוק והוי ס"ס, ספק שמא אינו גוסס כ"כ אלא גוסס כשהיה. וספק שמא מת. וכלפי איסור א"א הוי ס"ס.

קמא) **שם. רע"א** [בשו"ע קמא יא] דן בזקן שהגיע לגבורות, אלא שאף היבם הוא במדינת הים והגיע לגבורות, א"כ י"ל דנותנים לה הגט ומותרת משום ס"ס, ספק הבעל והיבם קיימים [ומותרת מדין גרושה]. וספק שניהם מתו ומותרת מטעם אלמנה.

אך רע"א כת' דאם בשעת הגט היבם עדיין לא הגיע לגבורות, י"ל לא מהני שהמתינה להנשא עד שהגיע היבם לגבורות. דל"מ הס"ס כיון דלא נולדו ביחד, וצ"ע לדינא.

קמב) **וגוסס וכו'. תוס'** [קידושין עח: ד"ה לא] הביאו מסוגיין דאילו ידעי' שהשליח נתן לה בעודו גוסס הגט כשר, דכל דברי גוסס קיימין[כ]. והק' למש"כ רש"י [שם] דגוסס לא הוה בר מתנה.

אבל דעת **רבינו יואל** [הו' בראש קידושין ד טז וברשב"א לקמן ע:] דגוסס נחשב כמת ואינו יכול לגרש ולהקנות. והרא"ש הביא דהא דבסוגיין נותנין [לולי הא דחוששין למיתה] משום שנתן את הגט לשליח לפני

יד. ונסתפק דשמא אף גוסס רשאי להתפלל עליו מספק.

טו. **והרמב"ם** [ו כט] כת' [בהנך דנותנים עליהם חומרי חיים] דלא יתן הגט לאשה, ואם נתן ספק מגורשת.

טז. **והחש"ל** דייק כן מהמשנה, דבסיפא לא נקטו חולה או זקן, דאף טפי מזקן.

יז. **והמשנ"ל** [פסוה"מ ד יד] כת' דמ"מ גבי גוסס מסתבר דאף שולח חטאתו לא מקריבים, דרוב גוסס למיתה. ונסתפק לענין אכילת תרומה.

יח. וציין כעי"ז מבואר בתוס' [ב"מ כ:]. וע"ע [ב"ב קלה.] אם הקלנו בשבויה ניקל באשת איש, עי"ש רשב"ם [ורע"א שם תמה על דבריו].

יט. ורע"א נקט הלשון דהגט בטל, וכדעת הפוסקים דבטל מדאורייתא.

כ. אלא שאינו יכול לדבר, ואינו בידו לתת מתנה. ותוס' הוכיחו עוד מלק' [ע:] דבודקים אותו לכתוב גט לאשתו.

שנעשה גוסס, אבל משעה שנעשה גוסס אינו יכול לעשות שליח. [ומבואר דמהני השליחות אף דהמשלח כבר לא מצי עבד[כא]. וה**אחרונים** דנו דהיכא דנשתטה המשלח מבואר לקמן ע: דל"מ, לדברי הטור מדאורייתא. ולרמב"ם מדרבנן].

והרשב"א [לקמן ע:] **תי'** דהנידון בסוגיין אי נותנים בחזקת שנתרפא, וקמ"ל דאין רוב גוססין לרפואה ולחיים[כב], אלא למיתה ולא נתרפא ועדיין גוסס הוא או מת. ואיירי שנתנו לשליח קודם שהיה גוסס, ולא הספיק שליח ללכת עד שהניחו גוסס.

קמג) **שרוב גוספין למיתה וכו'. והראשונים כת'** דקי"ל כך דרוב גוססין למיתה, והוה ספק שמא מת[כג].

ובפסקי הריא"ז [ג א, הו' בשלט"ג ורמ"א קמא סח] **כת'** דה"ה הוכה ונעשית טריפה[כד] דינו כגוסס. דחולה דמתני' איירי בחולה בידי שמים.

והבי"ש [יז צד] פסק דאחרי ג' ימים אפשר להעיד על גוסס שמת, כיון דרוב גוססין למיתה[כה]. **והפתח"ת** [קלא] הביא דכל הפוסקים פליגי[כו].

קמד) **תיובתא, ואיבע"א. הרשב"א כת'** דקי"ל כמקשן דלא חילק, וכסתמא דמתני'. שנויא היא ולא סמכי' עלה. וכן **הרי"ף** סתם כל זקן. וכן סתימת **הרמב"ם** [ו כח]. **וההג"מ** [ט] הביא **דראבי"ה** נראה להעמיד כרבא[כז]. [כאיבע"א][כח].

והרשב"א הביא **ירושלמי** אפי' הניחו זקן בן ק' שנה, ועשה [שהה] השליח ק' שנה בדרך נותנו לה בחזקת שהוא קיים. והרשב"א דייק דמשמע דנקט ק' לרבותא, ולא משמע דהוה משום דאיפליג.

קמה) **רש"י ד"ה איפליג. עד צ'**[כט]. **וכ"כ התוס' רי"ד.**

והבי"ש [קמא קז] **כתב** דלפ"ז הא דבברייתא איתא אפי' ק' שנים הוא לרבותא. אבל **הרמ"ה** [הו' בטשו"ע שם] **כתב** דק' דוקא[ל].

קמו) **תוד"ה והניחו.** ואור"י דלענין יתומים החמירו טפי לחשוש. **והרמב"ן** ביאר דכיון דהדין מוטל על בי"ד[לא], אין נזקקין לזה. וחוששין לכל דבר שיוצא תקלה מתח"י. אבל בעלמא לא אפשר להחמיר [ע"פ תי' הגמ' דתלי באפשר].

שמא ימות

קמז) **הר"ז גיטך שעה א' קודם למיתתו.** [והגמ' [לעיל כה:] הביאה דהגט חל ע"י ברירה, שנתברר דשעה זו קודם מיתה]. ובפשוטו משמע דמהני אף שבשעה הסמוך למיתה הוה אין בו דעת. דמהני מעשה שעשה מעיקרא. [ונח' בזה בירושלמי, הו' בראשונים לקמן ע:]. אך הריטב"א [לעיל כה:] כת' דחל שעה א' קודם שנטרפה דעתו.

כא. ו**בחי' המהרי"ט** [קידו' שם] ביאר דזה כוונת התוס', דאילו נתנו בידו ל"מ כיון שהוא גוסס, אף ע"י שליח נמי לא מהני. דמי איכא מידי דאיהו לא מצי עביד ושלוחו מצי עביד. **והפר"ח** [קכא ז] דחה דה"מ היכא דבעידנא דקא משוי איהו שליח לא מצי עביד. אבל היכא דבשעת מינוי היה ראוי מהני, שהרי השליח נכנס במקומו, וכדעת הרמב"ם דכל שהוא שפוי בשעת ציווי מהני השליח מדאורייתא. [וע"ע לק' כט:].

כב. [ולכאו' כוונתו דאין דרך להיות גוסס זמן ארוך, ומש"ה יש לנו לתלות שנתרפא].

כג. אך הק"נ הביא **דראב"ן** כת' דאף גוסס. וכת' דאפשר דס"ל דקי"ל איתותיב אף בזה. ודוחק. אלא פי' דיש ב' אופנים גוסס עי"ש.

כד. כ"ה ברמ"א, אבל **בריא"ז** אי' הוכה בחדרי בטנו או שנפצע מוחו שנעשה טריפה או ספק טריפה חוששין עליו שמא מת, והר"ז ספק. ויש שציינו מקור לזה מדברי התוס' דשבויות חיישי' למיתה.

כה. **והחת"ס** [כאן] חלק ד'רוב' גוססין למיתה לא הוה כשאר רוב, אלא דכך הוא טבע הגוסס למיתה. [ומש"ה אין לו חזקת חיים].

כו. וכן **תוס'** [יבמות לו:] כת' דאין מעידין על הגוסס חיישי' למיעוט המצוי. והפוסקים [הו' שם] דנו אי הוה מדינא, ונשאת תצא. או דהוה כמים שאין להם סוף, ואי נשאת לא תצא.

כז. ומשמע דכוונתו דהוה מח' רבא ואביי, וקי"ל כרבא מלבד יע"ל קג"ם.

כח. וכן **תוס'** [יומא הנ"ל, ב"מ לט] משמע דנקטו כסוגיין, וכאיבע"א.

כט. **והרש"ש** ציין דב**אבות** [ה כא] לא חשיב חלופי טבע חיי האדם אלא בי' שנים.

ל. **והרמב"ם** [ו כח] סתם דבכל זקן יש חזקת חיים, דנדחו דברי רבא.

לא. **והרמב"ן** [ב"מ לח:] תי' דהכא הנכסים אינן ברשות שום אדם. ונזקקין להם משום תקנה, ומש"ה חיישי' דילמא שכיב.

קמח) **אסורה לאכול בתרומה מיד**[לב]. **פרש"י** דכל שעתא חיישינן שמא עכשיו ימות. ומבואר דס"ד דלא מהני חזקת חי[לג].

והפנ"י ביאר טעם הדבר משום דודאי עשויה להשתנות דסוף כל אדם למיתה, ולאו חזקה גמורה היא[לד]. אך למסקנא מהני חזקת חיים[לה].

והרשב"א [נדרים ג:] כת' דהא חיישינן שמא ימות דסוגיין הוא מדרבנן. **והאחרונים** ציינו דכן מוכח מחילוק הגמ' 'תרומה אפשר'[לו].

והפנ"י הק' דמ"מ יש חזקת היתר לאכול בתרומה. [והוה חזקה על הדין, שיש לה דין כהנת לאכול תרומה[לז]]. **והפנ"י** תי' דחזקה זו איתרע ע"י גט לפנינו. **והביא דתוס'** [כתובות כג.] כת' גבי ספק קרוב לו דלכחילה[לח] לא מעמידים על חזקה[לט].

והשער"י [ב ט] כת' דהכא ל"מ חזקת היתר אכילה בתרומה [וכן חזקת איסור לשוק דהאשה שמבלת את הגט], דגדר החזקה הוא להכריע את ענין הספק, והכא חזקתה לאכול בתרומה אינו שייך כלל לענין הספק. [ובכל מקום דשורש הספק הוא לפנינו ל"מ חזקה[מ], וביאר השער"י דרק במקום דהשורש אינו בעולם או אינו לפנינו מהני החזקה[מא]].

קמט) **תרומה אפשר וכו' ורמי תרומה אתרומה וכו'.** בפשוטו תי' זה נדחה, דאף בתרומה לא חיישי' למיתה. ואין חילוק בין אפשר ללא אפשר. [וכן מבואר בגמ' בע"ב דתרומה אפשר, אלא דזימנין דלא אפשר]. אבל **הרמב"ן** [הנ"ל] משמע דאף תרומה מוקמינן לי' בחזקתיה משום דלא אפשר לתקן לגמרי ולחוש. [וכן הרמב"ן [יבמות יח.] הביא סברא זה דהיכא דאפשר חיישי', אלא דתרומה לא אפשר].

ובגמ' [יומא נה:] אי' דלר' יהודה לא עשו שופר לקיני חובה, וס"ד דגמ' דחששו לחטאת שמתה בעליה [שמא תניח אשה מעות ותמות קודם שיקריבו]. והגמ' מק' ממתני' דידן דמקריבים בחזקת שהוא קיים[מב]. [וכל א' מוקמי' אחזקה[מג]].

קנ) **רש"י ד"ה גט לא אפשר.** דאי חיישת אין לך שולח גט ממדינה"י והן עגונות. **הרש"ש** הק' אמאי הוה עגונות, תחלוץ ותנשא ממ"נ[מד]. אך לדברי **הפוסקים** [הנ"ל במשנה] לא נותנים לה את הגט מספק.

קנא) **שאני התם שהרי אסרה עליו שעה אחת קודם מיתתו. פרש"י** דכל שעה איכא לספוקי בההיא שעתא שאסרה. **ורש"י** כת' דשינויא דחיקה היא [דהוה חילוק דחוק].

לב. **הרש"ש** [סוכה כג:] כת' דלכאו' אסורה גם עליו מיד. [ויש שדנו לתי' הגמ' דתרומה אפשר, אבל ליאסר על בעלה חשיב לא אפשר וחיישי']].

לג. אך למסקנא הנידון דוקא משום שמא ימות [ע' בע"ב], ואף זה מח' תנאים. והגמ' [נדרים ג:] מביאה דהנודר נזירות קודם שימות, אסור מיד, וכדאי' בסוגיין דחיישי' שמא ימות. **והרא"ש** [שם] כת' דל' יום הוה זמן מרובה, וכו"ע מודו דחיישי'.

לד. משמע מדבריו דהוה חזקה רעועה, ולכן יש טעם לחשוש לכתחילה.

לה. **והט"ז** [יו"ד שצז הנ"ל] שכת' דהוה חזקה העשויה להשתנות הוא במקום דיש ריעותא, דמת לפנינו.

לו. אבל **המהרש"ם** ציין דמדברי **הרא"ש** קידושין [שהביא דברי ר"מ מיוני ע' בסמוך] מבואר דהוה דאורי'. וצ"ב מה ראיה משם.

לז. ובזה לכאו' ל"מ תי' הגמ' דשמא ימות, דזה הוה שמא מת, שמא כבר נשתנה דינה.

לח. **והשער"י** השיג דדברי התוס' בכתובות הוה חומרא דרבנן לכתחילה.

לט. **והפנ"י** ביאר הא דחזקת החיים עדיף מחזקת האשה דמותרת לשוק. דכיון דנתן גט, אמרי' דחזקת איסור לשוק איתרע, ולכן חזקת חיים עדיף. והוסיף עוד חזקת חי מכח רוב, דרובא דרובא בחזקת בריאים. אמנם **האחרונים** נקטו דהביאור בזה דאזלי' בתר החזקה בשורש הספק. וכיון דהוכרע השורש דיש לו חזקת חיים, ממילא אמרי' דמגורשת.

מ. וכמ"ש **הרמב"ן** [נדה יח] **והריטב"א** [קידושין עט ועירובין לו] כיון דודאי נגע.

מא. **והאחרונים** האריכו טובא ביסוד זה [ואב"מ], האם הוא משום דל"ש בזה גדר חזקה, או דנחשב דיש העמדה נגדית ע"פ שורש הספק. **והאחרונים** הביאו דמהני חזקה גבי אלמנת עיסה [כתובות יד], ואף דל"מ לבעלה שהוא שורש הנידון. [ועי"ש **בבית יעקב**].

מב. ויל"ד דהתם איירי לכתחילה, והיכא דאפשר נחשוש. ולכאו' מבואר דאף היכא דאפשר לא חיישי'. א"ל הוה טירחא וחשיב לא אפשר.

מג. ויל"ד דהוה תקנה לדורות וניחוש דאשה א' במשך הדורות תמות. ומבואר דמהני חזקה על כל אשה ואשה, ודי בכך. א"נ בשעה שהכהן מקריב יש לו לדון על קרבן זו, ויש לו להקריבו.

מד. **והרש"ש** תי' דמספק אין מניחין לחלוץ, שמא צריך כרוז להתירה לכהונה [וכדאי' יבמות קיט:]. אך דחה דהכא ל"ש סברא זו, דממ"נ [בין גט או חליצה] פסולה לכהונה. וכת' דמ"מ חיישי' שמא יוודע שנולדו לו בנים, ומת קודם הגט. וכה"ג מותרת לכהונה. [ומש"ה אינה חולצת, והוה עגונה].

והחת"ס [בפי' הב'] ביאר דלא שייך להתיר ע"פ חזקה, כיון דיש שעה אחת דממ"נ יעשה איסור. **והשער"י** הקשה ע"ז אמאי נחשב שכל הזמנים של העתיד יחשבו נידון של עכשיו דנימא דהוה כבאו לשאול בבת אחת[מה]. **והפנ"י** כתב דהדבר מוטל על בי"ד לתקן שלא תעבור ודאי איסור. [ומשמע דהוה דין דרבנן מחודש].

ועוד כתב **החת"ס** דמעולם לא ידענו בבירור שיחיה שעה אחת בעתיד, ולכן נחשב חזקה שלא נתבררה בשעתו, **ותוס'** [חולין יא.] נקטו דל"מ חזקה דבהמה אינה טריפה, כיון דמעיקרא לא נתברר בשעתו, אלא ע"י שחי אח"כ י"ב חודש[מו].

והשער"י [ב ח] ביאר דדין חזקה מהני להכריע רק על הספק שאנו דנים עכשיו. ובזה סברת הגמ' דהמיתה אינו גורמת הדין שתתגרש, רק ע"י המיתה אנו יודעים איזה שעה היא, ולכן ל"מ חזקת החיים.

והשער"י ביאר דקושיית רב פפא דהוה כעין ס"ס, דאפשר שלא ימות לעולם בזמן התנאי. ולכן נחשב דהעמדת הספק הוא מחמת המיתה, ושפיר מהני חזקה.

קנב) **מתקיף לה ר"פ וכו' דילמא איהי מייתא ברישא.**

רש"י כת' דרב אדא הוה תי' דחוק, והיינו דפריך ליה דילמא לא יבא לידי גט לעולם, ולא תאסר מחיים. ומשמע דרב פפא פליג אעיקר סברת אסרה שעה א'[מז]. [ודלא כשער"י הנ"ל].

והנוב"י [יו"ד ק נו] כת'[מח] דכיון דדילמא איהי מייתא ברישא, ועל הצד הזו ליכא ריעותא לחזקת אבילת תרומה. ומש"ה הוה חזקה דלא איתרע[מט].

קנג) **אלא אמר אביי ל"ק הא ר"מ דלא חייש למיתה.**

והגמ' [סוכה כג:] מביאה מכאן דר"מ לא חייש למיתה ור' יהודה חייש [וכדחיית הגמ' לעיל כו. דסברת ר' יהודה שמא יבקע הנוד], **והגמ'** מק' דגבי בע"ח לדופן הסוכה אביי העמיד מח' ר"מ חייש למיתה[נ] ור' יהודה לא חייש[נא]. **והגמ'** דוחה דאיפוך [דברי אביי], **פרש"י** דאביי הביא מח' להיפך דר"מ חייש [גבי דופן סוכה], ור' יהודה לא חייש[נב].

והגמ' תי' דל"ק מלוקח חבית דר' מאיר ס"ל דמיתה שכיחא, אבל לא חיישי' לבקיעת הנוד, דאפשר דמסר לשומר. ור' יהודה פליג שם משום דאין ברירה[נג].

קנד) **תוד"ה הא.** לא לגמרי מדמה, דהא ר' מאיר וכו'

חייש לשמא ימות לזמן מרובה וכו' וקא מבטל מצוות יבמין וכו'. לכאו' הסברא פשוט דל"ש להחזיקו בחזקה שלא ימות לעולם, דסוף כל אדם למות. [וא"כ אין לחלק בדבר לפי שיעור מסויים[נד]].

והרמב"ן [יבמות יח.] הביא בשם י"מ דמצוות יבום וחליצה כהדדי, ומש"ה חיישי' התם. אבל בסוגיין יש צורך להתירו, שלא נאסר את האשה בתרומה. וכן גבי דופן סוכה. וכן הלוקח יין איירי בער"ש דא"א בענין אחר.

מה. ויל"ד דכוונת **החת"ס** דכאן הנידון על אדם א' ושאני. א"נ העמדת הנידון הוא בין הכל, מתי ימות ול"ש הכרעה על כל שעה בפנ"ע.

מו. וצ"ב להך טעם מה דחיית הגמ' דילמא איהי מייתא.

מז. [וכן דייק הנוב"י נו הו' בע"ב].

מח. [והנוב"י לא הזכיר דברי רב פפא, אך לכאו' הוה הסבר לדברי ר"פ, אלא שמשמע בנוב"י דקאי בסוף הסוגיה].

מט. ולפ"ז סברת רב אדא דנחשב דיש ריעותא לפנינו [ע"פ דברי תוס' כתובות כג.], דודאי יש בה מעשה גירושין [דאף על הצד דלא נתגרשה, סוף סוף עשה מעשה גירושין]. ור"פ דחה דאילו תמות בחייו לא יתקיים התנאי לעולם, ומש"ה לא נחשב ודאי ריעותא.

נ. ומש"ה גזר בסוכה. [ויל"ד דהתם אף אי הסוכה תפסל הוה רק ביטול עשה, משא"כ אבילת תרומה במיתה ביד"ש. ומשמע בגמ' דאין בזה חילוק. ועוד יל"ד דבסוכה בחוה"מ שמא יתן ליבו לתקנו. ואף ביו"ט אפשר שימצא סוכה אחרת].

נא. ויל"ד לחילוק הגמ' דתרומה אפשר, והא לכאו' בסוכה אפשר ע"י דופן אחר, ויש להחמיר טפי [אך הרמב"ן יבמות כת' דהוה צורך]. ובפשוטו משמע דהגמ' לא חילקה בזה. [ועיל"ד דדוקא באיסור חמור החמירו היכא דאפשר, והגמ' מדמה ביטול עשה קל אף היכא דאפשר, לחיוב מיתה ביד"ש בלא אפשר].

נב. וסוגיין דלא כמסקנא דהתם. [וצ"ע]. ועוה"ק **הלח"מ** [נזירות א ד] דלענין תרומה קי"ל [רמב"ם תרומות ט א] דחיישי' שמא ימות. [וכן בנזירות שם]. ואילו גבי סוכה קי"ל [סוכה ד טז] דמותר לעשות דופן. ותי' דהתם איירי בבהמה קשורה, ומש"ה אף אם ימות ליכא חשש. וכה"ג לא חיישי'. ועד"ז כת' **הריטב"א** [סוכה שם] אליבא דמ"ד יש ברירה. וכ"כ **הגר"א** [או"ח שסב ה].

נג. ואמר שמא יבקע הנוד לשיטתו דר"מ. והגמ' מביאה דר' יהודה [יומא ב.] חייש שמא תמות אשתו [של כה"ג], ודוחה דהתם הוה מעלה בכפרה.

נד. ואפשר דהגדר דהיכא דיש נידון באופן כללי [שהרי אין זמן מסויים דיש לחוש מתי ייבם אידך] ל"ש חזקה שיחיה לעולם. אבל היכא דיש נידון על דבר מסויים [ז' ימי החג וכדו'], שייך להכריע על זמן זה. [ועד"ז כת' הערול"נ סוכה שם].

קנה) **שם. לזמן מרובה**[נה]. **המשנ"ל** [מעש"ש ג] הביא מדברי **הרא"ש** [נדרים ג:] דל' יום הוה זמן מרובה, וכו"ע מודים דחיישי'. **והשעה"מ** [סוכה ד טז] האריך בזה.

קנו) **בא"ד ולר' יהודה וכו' לא חייש לשמא מת לאלתר**[נו] **דאל"כ אשת כהן שיצא בעלה מפתח ביתו לא תאכל וכו'**. ויל"פ דבזמן מועט לא נתעורר ספק כלל, והוחזק בתורת ודאי שהוא חי. ודוקא במקום שיש ספק לפנינו יש מקום לדון ולהחמיר.

וצ"ב א"כ אף שמא ימות, נימא דזמן קטן מאוד ליכא חשש כלל[נז]. ומבואר דשמא ימות חיישי' אף כה"ג[נח].

דף כח:

קנז) **שמא ימות חיישינן. פרש"י** דלא מרע לחזקה בחשש שמא ימות.

והריטב"א ביאר דכי הא ודאי חיישינן דסופו למות. אבל שמא מת לא חיישי', דלא מפקינן ליה מחזקתיה. **וכ"כ הנוב"י** [יו"ד ק נה][א].

ועפ"ז צ"ב קו' הגמ' מנוד, דאין סופו לישבר[ב]. **והריטב"א** עמד בזה וביאר דקס"ד דנוד ומיתה שווים. ומשמע דכוונתו דזה בכלל דחיית הגמ' דאפשר ע"י שומר, וטפי איכא למיחש למיתה מנוד. ומאן דחייש בנוד, כ"ש דחייש למיתה[ג].

והנוב"י [שם נו] העלה צד דרבא הכריע כסברת רב אדא דאסרה שעה א' קודם מיתה. אך הביא דלשון רש"י מפורש דלא כן, דרש"י כת' דהוה שנויא דחיקא, והיינו דפריך וכו'. מבואר דסברא רב אדא לא קאי.

אבל **תוס'** [בכ"מ] מבואר דעיקר התי' דל"מ חזקה להכריע על דבר עתידי. וכן נקטו **האחרונים** בדברי **התוס'** [לעיל יז:] דחיישי' טפי משום זנות שבעתיד. וכן **תוס'** [קידושין מה:] מבואר דהשוו שמא יקדש את הבת לשמא ימות[ד]. **ורע"א** [בסוה"פ] ביאר כוונת הירושלמי עד"ז[ה].

והנוב"י [נו] ביאר דילפי' מגזיה"כ דאזלי' בתר חזקה, ויש ילפותא רק לדבר שעבר. ולא מצינן קרא דמהני להבא. ובהג' **ברוך טעם** [לנוב"י] כתב דחזקה הוא חק התורה, כשיש ספק לפנינו, משא"כ כשדנים על העתיד[ו].

והאחרונים הקשו **דתוס'** [לקמן לג. ד"ה אפקעינהו] כת' דיש חזקה שלא ישאל על נזירותו. ואף דתליא בעתיד. **והשער"י** [שם] האריך לבאר דנחשב חזקה על הדבר שהספק בא ממנו, דהנידון האם היום יהא מותר למפרע.

נה. **והרשב"א** [יבמות יח.] הביא בשם תוס' דמיתה 'דחד יומא' לא חיישי'. והרשב"א ביאר גבי שעה א' קודם מיתתו [ולכא' כוונתו להק' שאנו מתירין לעולם על סמך זה]. ותי' דאם אתה אוסרה מיד נמצאת חושש למיתה דלאחר שעה ואל תחוש ונמצאת מותרת כל ימיה.

נו. ומשמעות התוס' דהוה אותו שיעור זמן מרובה, וע"פ הנ"ל עד ל' יום הוחזק דודאי חי.

נז. אך לדברי הפנ"י ניחא, דדוקא היכא דיש מעשה גט וכדו' לפנינו יש ספק, ואל"כ יש חזקת אוכלת בתרומה [ויל"ע דבתוס' משמע דקאי אחזקת חיים]. [ובפשוטו בדברי התוס' מבואר דלא כפנ"י. אך ע"פ הנ"ל זהו כוונת התוס'].

נח. ושמעתי לפרש דכלפי העתיד תמיד מוגדר קצת ספק [כיון דאינו מציאות קיימת], וא"א להחשב העתיד כראייה ודאית. [ומשמע דסברא זו פשוט לתוס' אף קודם שרבא חילק בין שמא מת לשמא ימות].

א. אך **הנוב"י** [נו] הביא דר"ת [הו' בסמוך] ביאר את סוגיין באופ"א, והנוב"י ביאר דיש כאן ב' חזקות, חזקת אכילה בתרומה וחזקת חיים. וביאר דל"מ חזקת חיים על העתיד, שהרי ודאי ימות. ור"ת בא לפרש דחיישי' שמא ימות [ויתבטל דין אכילה בתרומה], ומש"ה ל"מ חזקת אוכלת בתרומה.

ב. **והאחרונים** כתבו דלפ"ז צ"ל דאף שמא יבקע הנוד, הטבע הוא שנוד נשחק.

ג. וכ"כ **רש"י** [סוכה כד.] דר' יהודה חייש לבקיעת הנוד, וכ"ש למיתת האדם. וצ"ב דך כ"ש, וצ"ל דכוונתו דאפשר ע"י שומר. א"נ דסוף האדם למות.

ד. **והרשב"א** [יבמות קיט: וכן נמוק"י שם] כת' גבי הלכה צרתה למדינת הים דחיישינן שמא תפיל, אבל לא חיישינן שמא הפילה כבר. [וע"פ סוגיין].

ה. וביאר דה**ירושלמי** הק' גבי מניח פירות להפריש לא חיישי' שנאבדו, ואף דחיישי' שמא יבקע הנוד. ותי' תמן למפרע נתקלקלה, פי' דאם יתקלקל שתה למפרע טבל [וחיישי' שמא יתקלקל], ברם הכא מתן ואילך נתקלקל פי' דאם יופסד החבית ליכא קלקול למפרע, אלא מכאן ולהבא מה שיפריש אח"כ. מש"ה מותר לסמוך להפריש על החביות, דבכל הפרשה והפרשה אמרינן שמא נתקלקל לא חיישינן. [וכת' דזה ראיה לשיטת ר"ת הו' בסמוך].

ו. ויש שביארו דל"ש הכרעת חזקה במציאות שעדיין אינה קיימת. [אך ע' שער"י ב שהאריך דכל גדרי חזקות לא יתכן לומר דנחשב בירור והכרעה שאכן המציאות היה כך]. ועוד שמעתי לפרש דדבר שעבר הוא מוגדר אי חל כן או לא. ואילו דבר עתידי מצד טבעו אינו מוכרע.

ותוס' [קידושין מה:] הביאו **דר' מנחם מיוני** אסר קטנה שהלך אביה למדינת הים, שמא יקדשנה אביה במדינת הים, ואף דאם מת אביה לא חיישינן שמא קידש, שמא יקדש חיישינן.

ור"ת חלק עליו דהשתא נמי יש לנו לומר דכל שעה ושעה היא בחזקת שלא קידש אביה, ועדיין מותרת. דהא אף כשיקדש אסורה רק מכאן ולהבא[ז]. [ע"פ הנ"ל].

וצ"ב כוונת הר"מ מיוני אמאי חשיב שמא ימות. ובפשוטו משמע דכיון דבאו להתירה להנשא לאחר, א"כ צריך לדון על כל זמן הנישואין בעתיד[ח], ולכן נחשב שמא יקדש.

והנוב"י [יו"ד ק נו] ביאר סברת הר"מ דכל מעשה שלא יוכל להנצל להאיסור, אילו יווצר איסור באמצע מעשיו, אף בתחילת המעשה יש לו לחוש לכך. ומש"ה ביאר דבשעת תחילת ביאה היא צריכה לחוש שמא יקדשנה אביה[ט], והוה ספק על העתיד וחייש' שמא יקדש. משא"כ באכילת תרומה, אף אם ימות בעלה באמצע האכילה תפלוט וליכא איסור[י]. **והשער"י** [ב ט] חלק דלהכניס את עצמו לאונס נחשב נידון של עכשיו, ובזה מהני דעכשיו הוכרע דלא חיישי' שקידש.

והשער"י פי' דאסור משום איסור יחוד, דגדר איסור יחוד דאסרו חז"ל להתייחד עם אשה שבשעת ביאה תהי' אסורה עליו. וכיון דהספק הוא האם עכשיו היא אסורה נחשב ספק עתידי שמא יקדש[יא].

והגמ' [יבמות סט:] הביאה צד דליוחסין חששו [משום הבחנה] ואילו באכילת תרומה לא חששו. והק' מהך דשעה א' קודם מיתתו. דאף בתרומה חששו. **והאחרונים** [ערול"נ שם, קובה"ע הוס' ג] הק' דהתם הספק אי נתעברה הוה ספק על העבר, ומהני חזקה [אלא דהחמירו ביוחסין מדרבנן]. והאיך הביאו מכאן דהוה משום שמא ימות.

ולדעת **אביי** [דלא חילק בין שמא מת לשמא ימות] א"כ נח' בזה ר' מאיר ור' יהודה, והאיך הק' לברייתא דר' יהודה שם. וצ"ע.

קנח) **אבל חטאת העוף מספיקא לא ייל חולין לעזרה.**

רע"א הק' אמאי חשיב חולין בעזרה, הא בשעה שהקדישו שפיר חל קדושה, אלא דספק אי הו' חטאת שמתו בעליה. **והאחיעזר** [ב יג] כת' דאמרי' דאדעתא דהכי לא קידש, ע"פ הגמ' [ב"ק קי.]. **והקה"י** [קידושין מד] הביא [בשם **אחרונים**] דע"י דמת בעליו אין להם תועלת להקדש, ופקע קדושתם.

קנט) **תוד"ה והא.** אע"ג דסמיכה לא מעכבה, מ"מ אין לעשות בלא סמיכה לכתחילה. יל"ד אי סמיכה הוה מדיני הקרבן, או מצווה נוספת. ולכאו' יל"ד אמאי לא יוכל להקריב באופן שאינו יכול לסמוך, דבשעת הקרבה הוה אנוס על הסמיכה[יב]. אך אי הוה דין בקרבן י"ל דאין לו לעשות שלא כתיקונו.

ז. וביאר ואפי' חיישת שמא יקדש, הואיל וכל שעה יש לומר עדיין לא קידש מותרת היא אצלו. ולא דמי לשמא ימות [דסוגיין] שאסר את אשתו בתרומה כשהגט חל שעה א' לפני מיתתו, ויש לחוש דמיד ימות, נמצא דכל שעה אסורה לאכול בתרומה.אבל הכא דאינה אסורה עד שיחולו הקידושין שקידש אביה שם כל שעה איכא למימר עדיין לא חלו הקידושין.

ח. **והרמב"ן** [קידושין מה:] [דחה דברי ר"ת] דאין הנדון דומה לראיה, דכי מת אוקמה אחזקה ואין חוששין שמא קדש אבל הכא חוששין שמא יקדשנה ואין מתירין אותה לזה. ואע"פ שיש לומר כל שעתא ושעתא נימא עדיין לא קדש, כיון שהיא ברשות אביה, אינה עומדת בחזקתו של זה כדי שנאמר כן. [ולכאו' כוונתו כעין חזקה שלא נתבררה בשעתה, דהוה ברשות אחר שיכול לשנותו].

וביאר דאינו דומה לעבד ובת כהן שאוכלין בתרומה דהתם קיימי בחזקתייהו. ועוד דהתם לא עביד הכי, כדי שלא יהא מכשילן. אבל הכא מי ידע דקדישת לה אמה שלא מדעתו. ואפי' שמא ימות חיישינן ולשמא מת לא חיישינן. והדבר ראוי להחמיר.

ט. דאם נאסרה באמצע הביאה גמר הביאה נחשב עבירה [וכדאי' שבועות יט].

י. **והאחרונים** הק' דאסור לעלוס תרומה ע"ד ללעוס, דאסור לאבד תרומה. [אך י"ל דהיינו היכא דהוה דרך השחתה, אבל היכא דדעתו לאכילה, ואח"כ פלטה לא חשיב איסור. ועוד דלא הוה איסור בפליטה אלא למפרע באכילה. וצ"ע].

יא. וביאר דסברת **ר"ת** דבעי ערוה בשעת יחוד.

יב. וע"ד דברי **המרדכי** גבי נקרע ציצית בשבת [וכן כשאין לנו תכלת], דאי"צ לפשוט הבגד, דקודם שלבש הבגד אינו מחוייב. ועכשיו הוא אנוס.

קס) **בא"ד וכן בפסחים וכו' ולא אמרי' דיעשה בלא סמיכה, דלכתחילה אין לעשות בלא סמיכה.** [אף דאי הפרישו כבר באופן שיש ספק מקריבים בלא סמיכה. לכתחילה אין לו להכניס עצמו לזה].

קסא) **בא"ד ול"ל סמיך אבראי, דמסקי' דתכף לסמיכה שחיטה דאוריי'. הגרי"ז** [זבחים עד:] דייק דמצד עיקר הסמיכה אי"צ שיהא בפנים, ורק משום דתיכף לסמיכה שחיטה. והביא דברמב"ם [מעה"ק ג יא] מבואר דהסמיכה מצד עצמה צריך שתהיה בפנים.

קסב) **בא"ד ערל וטמא משלחין וכו' ולא בקרבן נשים, משום ערל.** מבואר בתוס' דאף ערל אינו יכול לסמוך. ומשמע דאסור ליכנס לעזרה. **והאחרונים** דנו אי מותר לערל ליכנס לעזרה. [ע' חגיגה ד:, ולח"מ חגיגה ב א].

והאחרונים דנו דאף סומא נתמעט דאינו סומך, והו"ל לתוס' להעמיד בסומא[יג].

קסג) **בא"ד כיון שהוא ספק שמא הוא פטור, לא עשו חכמים תקנה וכו'.** וצ"ב דהתם חייבים מספק בפסח שני [דא' מהם קרבנו פסול], והוה ספק איסור כרת. א"כ לכאו' מחוייב מדאורייתא להקריב. א"כ נימא דספק כרת ידחה שיקריב בלא סמיכה.

ועוה"ק **הגרי"ז** [זבחים עד:] דכיון דיש תקנה בפסח שני [בלא סמיכה], א"כ לא הוי אנוס. ומתחייב כרת. ותי' דחכמים עשהו אנוס [וביטלו חיוב הבאה מספק], שלא לבטל מצוות סמיכה.

ובדברי התוס' משמע דתלי בתקנ"ח, ולולי תקנ"ח אין צריכין להביא פסח שני. [וצ"ב][יד].

קסד) **בא"ד א"נ כגון שהיה עובר בבל תאחר** יל"ד בזה דכיון דחז"ל קבעו שלא יביא, א"כ הו"ל אנוס, **והאחרונים** דנו האם באונס נחשב בל תאחר באונס. ואפשר דהכא איירי דאינו אונס גמור. א"נ כיון דמדינא הוה חיוב גמור להביא לא העמידו דבריהם להחשב אונס. ועיל"פ באופן שטומאתו אינו אונס.

קסה) **בא"ד וכן יורש מביא קרבן אביו אע"פ שאינו סומך.**

הגרי"ז [זבחים עד:] דן דיורש לא חשיב בעלים על הקרבן לענין סמיכה, א"כ לא חסר כלל סמיכה בהקרבן. והוי כקרבן נשים. **והאחרונים** דנו אי כוונת התוס' דאביו כבר נתחייב לסמוך, וחל דין בקרבן דצריך סמיכה. או דהקש' דהיורש גופיה הוא בר סמיכה. אף שנתמעט מקרבן זו. [ע' קה"י זבחים מו ו].

קסו) **בא"ד וא"ת וכו' נימא דאינו ראוי לבילה וכו'.** [**והתוס' הרי"ד** [כאן] כתב דנחשב אינו ראוי לבילה].

קסז) **בא"ד וכי יטהר הזב וכו' ולא מנגעו, ש"מ טמא משלח קרבנותיו, דבהבאת קרבן איירי.** [ובעודו מצורע יכול ליטהר מזובו]. **אבל רש"י** [מגילה שם] **פי'** דנטהר מטומאת משכב ומושב. **ותוס'** [מו"ק טו:] דנו בזה אי איירי בקרבנות או ליטהר מטומאה. ובפשוטו מבואר [מו"ק שם] דמצורע אינו משלח קרבנות.

והטור"א [מגילה ח., ציינו הגהש"ס] הק' דקרבן זיבה הוא קרבן עוף, וא"א ללמוד מכאן דסמיכה אינה מעכבת[טו].

והרש"ש [יבמות קד:] הביא בשם הנצי"ב דצ"ל בתוס' מטומאתו ולא מזובו, והוא דרשא אחרת בתו"כ דמצורע נטהר [ומביא קרבנותיו] אף בעודו זב. וכמ"ד סמיכת אשם מצורע מדאורייתא.

קסח) **תוד"ה אבל חטאת.** אבל הכא אין לשליח להביא חולין לעזרה מספק. **ורע"א** כת' ליישב [אם נימא דהא דאי' בגמ' חולין בעזרה לאו דוקא] דבספק חטאת שמתו בעליה לא נתחדש להביא מספק.

ותוס' [נדה ע. ד"ה ומביא] תי' דגבי מצורע משום תיקוני גברא מקריבין מספק. אבל כשהבעלים במדיה"י אין לו דין חטאת להיות קרב, ולא יקריבוהו מספק. [משמע דהחילוק בין ספק בגברא, וכ"כ הערוך לנר שם].

יג. **והמהרש"ם** כת' דלר' יהודה דס"ל דסומא פטור מהמצוות א"א להעמיד בסומא.

יד. ואפשר דכיון דאינו בידו לבד להביא, אלא בצירוף האחרים ובתנאי, מש"ה תלי בתקנה.

טו. **ובשו"ת זכרון יוסף** [אה"ע יב] תי' דתוס' סמיך א'ועוד' דממעט' טמא מראיה, אף דלאו בני סמיכה. ואת"ל דאיצטריך

חומרי חיים

קסט) **על עיר שהקיפוה כרכום. הרא"ש** הביא מה**ירושלמי** דדוקא כרכום של אותו המלכות, אבל של מלכות אחרת כליסטים הם. **והטור** [ס"ס קמא] פסק דכרכום של מלכות אחרת אפי' הקיפוה יש עליו חומרי מתים. אבל **הרשב"א** הביא דברי הירושלמי אסיפא ולחומרא, דכבשה כרכום דמדינה אחרת אינו יושבת בטח, ואין עליו חומרי מתים [וכעין הא דאי' בכתובות כז]. **והק"נ** הביא בשם **רבינו ירוחם** דמלכות אחרת נחשב ודאי מת, ותמה על דבריו.

קע) **וספינה שאבדה בים וכו'. רש"י** [ד"ה מטורפת] משמע דהיינו שטבעה. **והפוסקים** האריכו מ"ש מטבע במים שאין להם סוף [יבמות קכא.] דמדאורי' מותרת להנשא. אבל **הרמב"ם בפיה"מ** כתב דאבדה שנשברו כליו, ונשארה הספינה להנהגת המים, בלא עוגין ומשוטות. [וכ"כ בהלכות גירושין ו כט, ותרומות ט ב].

קעא) **שם. וספינה שאבדה בים וכו' נותנים עליהם חומרי חיים וחומרי מתים. הגמ'** [ב"ב קנג:] הביאה מכאן ומה ספינה שרובן לאבד[טז] נותנין עליהם חומרי חיים, כ"ש חולה [לענין מתנת שכ"מ] שרובם לחיים. [ואביי הביא לענין מתנת שכיב מרע דתלינן שנתרפא מחוליו[יז]. ודלא כרבה שם דכיון דלבסוף מת, קברו מוכיח עליו. ואביי פליג דתלי' שנתרפא בינתיים, ומת מחולי אחר].

ורבינו יונה [שם] ביאר דכוונת אביי להוכיח דלא אזלי' בתר חזקת החולי[יח].

קעב) **חומרי חיים וחומרי מתים. הריב"ש** [שעט] כתב דבהנך שהוזכרו במשנה אפי' נשאת תצא [דהוה ספק גמור]. ולא הוה חומרא דרבנן כמים שאין להם סוף דאם נשאת לא תצא. ואע"פ שרובן ליאבד, כיון דאפשר בהן ההצלה אין הולכין אחר הרוב. ואע"ג דרובא וחזקה רובא עדיף, הכא איכא ב' חזקות חזקת האיש שהוא קיים, וחזקת אשת איש. [וה**אחרונים** האריכו בכוונתו ואכ"מ].

ותוס' [יבמות לו: וע"ז מ:] כת' דהא דלא אזלי' בתר הרוב במים שאין להם סוף משום דהוה מיעוט המצוי, ומש"ה החמירו בערוה חמורה. אבל מדינא אזלי' בתר רוב. [וה**אחרונים** [ס' מראות הצובאות קלד] הביאו דמהני רוב אף כנגד הנך ב' חזקות, ודלא כדברי הריב"ש].

ו**הבית הלוי** [ב ח ד] כת' דהתם לא הוה מיעוט המצוי ממש, ומש"ה לא חששו. וביאר דמש"כ תוס' דהוה מיעוט המצוי היינו משום דמתרחש הרבה שנופלים לים, ואף דא' ממאה ניצול דהוה מיעוטא דמיעוטא, מ"מ סוף סוף הוה מצוי. ואם בכל פעם נתיר הרי כמה פעמים יתרחש שיתירו שלא כדין ועביד איסורא ומש"ה אסרוהו לגמרי[יט].

והבית הלוי יישב בזה הא דאמרי' [בסוגיין לל"ב] דבבי"ד של ישראל קטלינן ליה, ומשיאין את אשתו. ואמאי לא חיישי' לכתחילה, ומ"ש ממים שאין להם סוף. ותי' דכל יוצא ליהרג בבי"ד אינו שכיח [וכדאי' מכות ז.], ולא חיישי' לניצולים דהוה מיעוטא דמיעוטא ואינו מצוי כלל.

קעג) **מיתיבי כל מקום שיעמדו ב' ויאמרו מעידים אנו וכו'. פרש"י** אלמא לא אמרי' שמא מצאו לו זכות

שיוכל להביא עופות, הרי כבר מוכח מן מזובו ולא מנגעו דשפיר מצי לאתויי קרבנות עופות בטומאה. וע"כ איצטריך לקרבנות בהמות.

טז. רשב"ם משמע שרוב ספינות הטובעות בים נאבדות. אך **רבינו גרשם** משמע דידעי' דרוב מי שהיה בספינה זו טבע, ואפ"ה תלינן שמא השליכן לחוץ ולא טבעו בספינה.

יז. ותוס' הק' דהו"ל להביא מרישא דמתני' דחולה הוה ודאי. ותי' דבסוגיין אייירי שלא ידעי' שמת לבסוף, ומש"ה מדמה שכ"מ שמת לבסוף לספינה המטרפת, דהוי כמו סופו ליאבד. ואפ"ה הוה רק ספק.
ועוד תי' התוס' דגבי חולה מוקמי' בחזקה שהוא קיים כמו שהניחו. אבל גבי ספינה נתחדש דתלי' שניצולו מהמים. וה"נ גבי חולי יש לנו לומר שניצול מהחולי. **והרמב"ן** [שם] ביאר דקס"ד דאביי דספינה שאבדה בים ואין אנו יודעין מה היה להם, ורובן לאבוד כמאן דמת דמי. ואבודן מוכיח עליהם. ואפ"ה מוקמי' בחזקת חי [להיות ספק].

יח. דר' יונה הק' דסברא רבה משום דאזלי' בתר חזקה דהשתא, א"כ מה הק' אביי כלל. ותי' דודאי חזקה דהשתא לחוד ל"מ, אלא בצירוף חזקה אחרת שמעמידים אותו בחזקת חליו. ובזה הביא אביי דבסוגיין מבואר דל"מ חזקה זו.

יט. ועד"ז מיעוט נפלים, אף דהוה מיעוטא דמיעוטא מהילודות שמפילות, מ"מ הוא שכיח, דכמה אלפי אלפים נשים יולדות בכל יום וממילא גם המיעוט מצוי ושכיח ומש"ה חששו חכמים למיעוט מצוי כזה.

אח"כ, ש"מ לא שביחא. ולא מספקי' בהכי. **האחרונים** הק' דשאני התם דיש לפנינו פסק דין של סנהדרין, ויש לנו לעשות ע"פ הך פסק [בתורת ודאי] ואינו רשאי לחוש שמא טעו. ומש"ה יש לבי"ד השני להורגו. ורש"י נזהר בזה ופי' החשש שמא בי"ד הראשון כבר מצאו לו זכות, וחזרו ובטלו את הפסק הראשון.

קעד) **אבל במילתא דשייכי בה עבדי לאחזוקי שקרייהו.**

פרש"י דמתפארים ביוצא לידרג בדיניהם. **והשו"ע** [יז יד] ביאר דכה"ג שיש אמתלא ל"מ מסיח לפי תומו.

והתה"ד [ב לד, הו' ברמ"א שם] כת' דדוקא היכא ששמע מהקומטריסין בעצמן אמרי' דעבידי לאחזוקי שקרייהו. אבל היכא דשמע מנכרי אחר שנהרג בדיניהם לא אמרי' כן. ודייק כדאי' בברייתא דשמע מקומט'[כ].

קעה) **א"ד א"ר יוסף ל"ש אלא בבי"ד של עכו"ם וכו'.**

פרש"י דמקבלי שוחד [וכקו' הגמ' לעיל]. ולהך לישנא חיישי' אף לאחר פורסי שנמג.

הרי"ף הביא המשנה כצורתו, **והרשב"א** ביאר דהחמיר כב' הלשונות, בין בי"ד עכו"ם ובין ישראל. אבל **הרא"ש** כתב דכוונת הרי"ף כלישנא קמא. **והרמב"ם** [ו כט] פסק כלישנא בתרא.

במשנה [ערכין ו:] אי' דהיוצא ליהרג [והרמב"ם הוסיף בבי"ד של ישראל] אינו נידר ואינו נערך, ואף דערכין הוה דמים קצובים כיון דיוצא ליהרג דינו כגברא קטילא. **והכס"מ** [ערכין א יד] ציין לסוגיין, דבבי"ד של עכו"ם אפי' נגמר דינו לא חשיב כמת. **והמשנ"ל** [שם יג] תמה דלא שייך לסוגיין, דלענין ערכין בבי"ד של ישראל עצם הגמר דין עושיהו גברא קטילא[כא]. ואילו גמר דין של עכו"ם אינו כלום, דעדיהם פסולים ודינם בטל. ואטו ב"ד של עכו"ם וגמר דינם משוו ליה מת[כב]. משא"כ בסוגיין הנידון האם מת לבסוף, ובזה אמרי' לל"ק דכיון דנגמר דינו תלי' שהרגוהו. ואילו גבי ערכין אף ל"ק מודה בזה[כג].

דף כט.

קעו) **תוד"ה אבל בבי"ד.** אע"ג דאמר [סנהד' מב:] וכו' מצאו לו זכות היה הלה מניף בסודרין וכו'. [ולכאו' קו' התוס' אהא דהקפידו שיהא לו סודרין, וחששו שמא ימצא לו זכות. אבל לאחר שנתעורר לו צד זכות ודאי מחזירין אותו]. **ותוס'** תי' דלא שביח, ואפ"ה משום והצילו העדה תקנו לרווחא דמילתא.

קעז) **שם. הרמב"ם** [תרומות ט ב] כת' דהניחו בבית הסקילה הוה בחזקת שמת. והכס"מ הק' דבגמ' אי' דמשעה שנגמר דינו. וכת' דהרמב"ם נתקשה האיך אפשר בגמר דין לחוד יוחזק כמת, וע"ד קו' התוס'. וע"כ דגמר דין לאו דוקא, אלא לאחר שהגיעו לבית הסקילה דבר רחוק שימצאו זכות. והגמ' קיצרה בזה.

קעח) **אר"כ הלה תנן וכו'. תוס'** [ד"ה רשב"ג] **והראשונים** הק' דילפי' [קידו' מא.] דהשליח עושה שליח, ומידי חלה כתיב[א].

והרמב"ן תי' דאף דדרשי' מקרא דעושה שליח, מיהו אמרי רבנן דחלה דוקא משום דאיכא אינשי דקפדי ואי שמעי מבטלי שליחותייהו, אבל בחלה ליכא דקפיד. [ומשמע מדבריו דכל הנידון בסוגיין מדרבנן]. וצ"ב כוונתו דאי שמע מבטל, הא סוף סוף לא שמע עד לאחר גירושין. וכל היכא דלא ביטל שליחותו להדיא לא איכפ"ל דאינו רוצה לגרש [וכדאי' לקמן לב. ולד.]. ואפשר דחששו שמא ישמע ויבטל השליח. ועוד אפשר דחששו כשישמע יצווח, ואף דל"מ כלל, מ"מ חששו ללעז.

כ. **והמראות צובאות** [שם נ] הק' דלס"ד דהגמ' ע"כ שמע מקומט' לאו דוקא, אלא ששמע מאחר [אפי' שמע מישראל] שיצא ליהרג מקומנט'.

כא. והוסיף דאפי' ברח, ולא יהרגוהו. מ"מ יש עליו דין גברא קטילא.

כב. ואף שאינו שווה כלל לימכר, מ"מ לא עדיף ממוכה ששחין, דאינו שווה לימכר ויש לו ערך.

כג. אך הביא דכ"כ אף **הר"א מזרחי** [ויקרא כז כט] אהך קרא, דלל"ק דרב יוסף איירי דוקא בבי"ד של עכו"ם. אבל בבי"ד של ישראל יש לו ערך שמא ימצא לו זכות. ולל"ב קאי דוקא אבי"ד של ישראל. והמשנ"ל תמה עליו.

[ולכאו' מבואר דדעת הכס"מ והמזרחי דהא דהיוצא ליהרג אין לו דמים הוה משום שעומד ליהרג, אבל אילו יש צד שינצל עצם הפסק דין לא סגי שיחשב גברא קטילא. ואפשר דההורגו פטור].

א. [כה"ק הראשונים. אך אפשר דתוס' הק' דוקא ללישנא דאף חלה ל"מ, א"כ במה יש להעמיד את הפסוק].

ותוס' תי' דקרא איירי במקום שהבעל אינו מקפיד. וכ"כ **הרמב"ן ושא"ר** דאיירי היכא דהבעל גילה דעתו דאינו מקפיד. **והרמב"ן** הוסיף כההיא דלעיל [כד.]. ואתו רבנן ופרשו דחלה נמי לא קפיד.

והבי"ש דייק דלהך תי' הגט בטל מדאורייתא[ב]. **והפתח"ת** [קמא מא] הביא חולקים דהוה רק מדרבנן.

והבי"ש [קמא נד] דייק מדברי התוס' והראשונים דסגי בגילוי דעת דאינו מקפיד[ג], ואי"צ להתנות בפירוש דיכול לעשות שליח[ד].

והרשב"א [קידושין מא. בתי' א'] כת' דסתמא דמילתא חלה דעת בעלים שימנה שליח אחר, והוה כאומר אמרו דשליח עושה שליח [ולהך מ"ד לא נחשב מילי[ה]]. אבל בלשון **התשב"ץ** מבואר דהוא מדין שליח עושה שליח, אלא דע"י שמקפיד בטלה לשליחותיה, דהוה כאומר לגרש בימין וכו'. ולא שהתחדש שליח עושה שליח רק כשאינו מקפיד.

קעט) **ואיבע"א רשב"ג היא וחלה שאני. הרי"ף** הביא י"א שפסקו כרשב"ג, וע"פ הלישנא בתרא. **והרי"ף** הסכים דכן הדעת נוטה[ו].

אבל **הראב"ד** [בהשגות לרי"ף] כתב דקי"ל דב'את הולך' תליא בחלה [דמוטב להעמיד המשנה כרבנן]. אבל בשליח בעלמא ילפי' דשליח עושה שליח, וקרא לא מפליג בין חלה או לא. **והרמב"ן** [ס' הזכות ובחי', וכעי"ז **בשא"ר**] ביאר דה**רי"ף** ס"ל דלחומרא מוקמינן[ז].

קפ) **ורמינהו אמר לשנים וכו' אינהו אין, אבל שליח לא וכו'. הראשונים** הק' דנימא חלה שאני. **והריטב"א** כת' דסתמא קתני, ומשמע דאיירי אפי' חלה. ועוד פי' דאכתי תקשי ללישנא דנח' באת הולך, ואילו הולך סתם עושה שליח אף בלא חלה. ועוד דהגמ' ידעה דקושטא דהתם ליכא חילוק בין חלה ללא חלה.

והתוס' הרא"ש ביאר דכוונת הגמ' להקשות אפי' באופן דאינו יודע לכתוב, וכדאי' [לקמן סז:] דילמדו לכתוב. ולא אמרי' דהוה אונס, והוה כמו חלה דישלחנו ביד אחר[ח].

והפנ"י תי' שמדאורייתא אין לחלק בין חלה ללא חלה.

ורע"א הביא דמדברי הראשונים [הו' לעיל] מבואר דמדאורי' יש חילוק בין חלה ללא חלה. וכתב דמ"מ אפשר לקיים תי' הפנ"י, דהתורה אמדה דעת האנשים דמקפידים רק לענין לכתחילה, ולענין בדיעבד אין מקפידין [ולכן בחלה מהני]. ובזה מקשה הגמ' דהתם מבואר דהגט בטל בדיעבד.

קפא) **רש"י ד"ה בזיון דבעל.** אינו רוצה שידעו שא"י לכתבו. [ע' תוס']. אבל **ר"ח** [הו' בריטב"א ור"ן] **פי'** שמקפיד שידעו שרוצה לגרש.

מילי לא מימסרן לשליח

קפב) **רבא אמר משום דמילי נינהו, ומילי לא מימסרן לשליח. פרש"י** שלא מסר להם אלא דברים וכו', אבל גט דאית ביה מששא חוזר ונמסר.

ומבואר **ברש"י** דיש כלל ד'דברים אין להם כח להיות חוזרין נמסרין לאחר', ומש"ה שליח על דבר דלית ביה מששא אינו יכול לעשות שליח אחר.

ועפ"ז כתבו **הראשונים** [רמב"ן ושא"ר כאן ולקמן סז:]

ב. ויל"ד דכוונתו דהוה ספק, דלא ידעי' אי מקפיד. אבל אי גילה דעתו לבסוף דאינו מקפיד י"ל דמהני. א"נ כל היכא דלא ידעי' ל"מ כלל.

ג. דעיקר המינוי משום דשליח עושה שליח, ובתנאי שאינו מקפיד.

ד. אך התוס' רא"ש כת' כגון שנתן לו הבעל רשות.

ה. ואח"כ כתב ומש"כ וכו' בחלה. וצ"ב א"כ במה קאי דין מילי לא מיימסרן לשליח, למ"ד דמהני אומר אמרו.

ו. **והרמב"ן** הביא דה**ראב"ד** סבור דכוונת הרי"ף שדעתו מכרעת כן, משום דמתני' לא מיפלגא בין הולך לאת הולך [כרשב"ג]. וע"ז הק' הראב"ד דהמשנה לא חילקה אף בחלה. והרמב"ן חלק שאין הכרעתנו מכרעת במחלוקת שבגמ' לומר זה הלשון מחוור מזה, ולא נהגו הגאונים ולא כל בעלי הוראה לפסוק הלכה על דרך זו [ולא אמרו מפני כן לא מטין ולא נראין].

והרמב"ן ביאר דכוונת הרי"ף דהדעת נוטה דקי"ל כלשון אחרון [וקי"ל כל"ב]. ועוד שהוא להחמיר בבין הולך בין את הולך חלה דוקא ובכיוצא בזה הלך אחר המחמיר. והר"ן דחה דלא מכרעא מלתא דלהוי לישנא בתרא דתלמודא סדרא דברייתא נקיט ואזיל, ואדרבה לישנא דגמרא לרבנן נוטה מדפרכינן מעיקרא היכי דמי וכו'.

ז. וכתב **הרמב"ן** שאין הכרעה שלנו מכרעת לומר לשון זה מחוור או נכון מזה, שלא מכריעים הלכה מסברא להכריע כמ"ד בגמ'.

ח. ויש להעיר דחלה הוא התחדשות, ואילו כאן מתחילה מינה שליח דאינו יכול.

דשליח לקבלה אינו עושה שליח אחר, דהוה מילי בעלמא. אבל **המרדכי** [תכ] כת' דשליח לקבלה יכול לעשות שליח דהוה 'גמר דבר'. וכשנגמר הדבר אין חסרון מילי, ורק בכתיבת גט דמחוסר נתינה[ט].

קפג) **שם. מילי לא מיפרן לשליח.** נח' בגמ' [לקמן סו: סז., והו' בתוס'] היכא דאמר להדיא לומר לסופר, האם אף כה"ג יש חסרון מילי [דסוף סוף הוה שליח דמילי, ועושה שליח], או ד'אומר אמרו' עדיף.

והרמב"ן [לקמן סו:, הו' בר"ן לג. בדה"ר] הק' מ"ט ל"מ אומר אמרו, הרי הבעל ממנה את השליח [שלא בפניו]. ותי' דכל החסרון הוא בגט, ומשום לשמה דבעינן וכתב לה שיכתבו במקומו ששמעו מפיו. אבל במתנה ודאי מהני אומר אמרו, שממנה את השליח שלא בפניו.

והר"ן מביא **דהרא"ה** פליג דכשממנה שלא בפניו ודאי מהני, וכל החסרון באומר אמרו הוא משום שאומר לדעתך, ותלה בדעתו למנותו[י].

והאחרונים דנו אי **הרמב"ן** איירי דוקא באופן שמינה שליח מסויים. או דכל אומר אמרו יחשב שהמשלח מינה את כל השלוחים. [ויתבאר לקמן סו: בעזה"י].

הקצות [רמד א] הקשה **דבטור** פסק כדברי הרמב"ן דמהני במתנה אומר אמרו, ומשמע דמהני אומר אמרו לדעתך. והקשה דבזה הבעל לא מינה את השליח. אמנם **רע"א** [לקמן סג] נקט דמהני מינוי 'לדעתך', ונחשב דהבעל ממנה את השליח הראשון ע"פ בחירת השליח. [ולא תליא בברירה כיון דחל מכאן ולהבא, וכמ"ש תוס' ב"ק סט].

קפד) **אי"ב שליח מתנה. פרש"י** שאמר לב' כתבו שטר מתנה לפלוני, דיש חסרון דמילי לא מימסרן לשליח. **והאחרונים** תמהו אמאי צריך שליחות כלל בשטר מתנה.

הנתיבות [רמד ג, ובתור"ג י:] הביא מסוגיין דבעי' שליחות בכתיבת שאר שטרות [והביא כן מדברי **התוס'** לעיל י: סוד"ה חספא[יא]], דכתיב וכתוב בספר, ומש"ה לא מהני מילי. **והאחרונים** תמהו מכמה מקומות, **וכדאי'** [לעיל כו:] דאפי' מצאו באשפה כשר[יב].

אך **תוס'** [לקמן סו: ד"ה הא, בתי' הב'] כת' דאף לר' מאיר דמצאו באשפה כשר, מ"מ צריך שיכתבו הם, ולא מימסרן לשליח. דהיכא דהבעל צווה לכתוב את הגט[יג] צריך לכתוב ע"פ צוויו[יד]. **והאחרונים** כת' דעפ"ז י"ל דאף בשטר מתנה שמקפיד לעשות ע"פ שליחותו[טו].

והגר"ח [אישות ג] כת' דקאי אחתימת שטר מתנה, דפשוט דהכתיבה אפי' מצאו באשפה כשר. ושוב דייק הגר"ח מלשון **הרמב"ם** [זכיה ד] דקאי אף אכתיבה. ותי' דהוה כמו תנאי דהם עצמן יכתבו. ועפ"ז כתב דל"ש חסרון אומר אמרו במתנה. ודין אומר אמרו מתחלק מדין מילי, דמילי הוא חסרון דאינו מעשה הבעלים.

ט. ומבואר מזה דכתיבת הגט ג"כ נחשב מילי, **והקה"י** [כד] הוכיח מזה דאין חסרון מילי בשליח הראשון.

י. ויל"ד אי מהני למנות עכשיו מדין ברירה מי שהשליח ימנה. ואפשר דמ"מ היכא דאמר לדעתו, סתמא דמילתא כוונתו דהשליח ימנה.

יא. אך **התוס' רא"ש** [לעיל י:] כת' הטעם [בתוס' שם] משום דעבו"ם אינם בתורת שטר מתנה. אך אי"צ 'שליחות'. ולפ"ז לא נתיישב בסוגיין.

יב. [ומשמע דאף לר"א מהני בשאר שטרות]. ויש שדחו דהתם איירי בשטר ראיה, ולא בשטר קנין. ולא משמע כן. ואפשר דאף הנתיבות מודה דהיכא דחתמו ישראל מהני, דע"י החתימה מסתיים עשיית השטר. והא דבעי' כתיבה משום אשוויי שטרא, ובשטרות ל"צ שכל כתיבתו יהא לשמה.

יג. ותוס' הוסיפו דאף אי לשון כתבו היינו חתימה [כתב ידם], מ"מ הוה כאילו צווה להדיא שיאמרו לסופר לכתוב [ולא יקחו גט מהאשפה]. [וצ"ב מנ"ל].

יד. [ולפ"ז כו"ע מודו דהוה חסרון קפידא. אלא דלאביי הטעם דמקפיד על שליח זה משום בזיון. ולרבא הוה חסרון בגדרי שליחות, דלא חל שליח. ומקפיד שיכתב ע"י דין שליחות. וטעם זה שייך אף במתנה].

טו. והנתיבות דחה דהיכא דאמר 'תנו' הא לא קפיד [ויש ליישב ע"ד תוס' הנ"ל]. ועוה"ק הנתיבות דהיכא דאמר אומר אמרו הא לא קפיד. **והפוסקים** [חו"מ רמד א] משמע דיש פוסלים באומר אמרו בכתיבת שטר מתנה. [אך האחרונים דחו דקאי דוקא אחתימה, אבל אכתיבה ודאי ליכא חסרון].
והנתיבות הק' עוד דאמרי' [בסוגיין] דהטעם משום מילי לא מימסרי לשליח, ולא משום קפידא. וגם מה קפידא יש להנותן מי יכתוב.

קפה) **שם. ההג' אשר"י** [בשם האו"ז תשלז] נסתפק האם קאי דוקא בשטר קנין, אבל בשטר ראיה של מתנה עושה שליח אחר. או אף בשטר ראיה[טז] יש חסרון מילי. וכת' דלשון הרמב"ם משמע דאין חילוק.

והרמב"ן [ושא"ר קידו' ט.] כת' דלא מהני דעת שליח האשה בשטר קידושין [למ"ד דצריך לכתוב מדעת האשה], דהוה מילי, ולא מימסרן לשליח. ודלא **כרמב"ם** [אישות ג יח] דכותבים שטר קידושין מדעת שליח האשה.

והגר"ח [שם] ביאר דעת הרמב"ם דהבעל הוא עושה את שטר הקידושין, ותלי רק בו. ואף דבעי' דעת האשה שיחשב לשמה, אבל אינה בעלת השטר. ומהני שליחות ללשמה. דכל החסרון מילי בעשיית שטר.

מילי בשליח קידושין – **המרדכי** [קידו' תקה, הו' בב"י לה ובי"ש שם טו] הביא בשם **הקודש מדרו"ש** דשליח לקידושין אינו יכול לעשות שליח אחר. דמילי נינהו ולא מיסרן לשליח. ואפי' נתן טבעת בידה. ולא דמי לגט דמתגרשת בע"כ, ומיד כשהגיע ליד השליח הו"ל כאילו מגורשת הילכך לא הוי מילי דיכול לגרשה בע"כ דיד השליח כיד הבעל. אבל בקידושין ל"ש בע"כ[יז].

קידושי כסף – **התוס' רי"ד** [קידו' מא.] כ' דשליח לקידושי כסף הוי מילי, ואף שנתן כסף בידו, כיון דיכול לקדש גם בכסף שלו, ואין כח מיוחד בכסף שנתן לו המשלח. **והקצות** [רמד ג] דן עפ"ז דה"ה בשליח לכתיבת הגט ונתינתו, אינו יכול למסור ביד אחר אחרי כתיבתו, כיון דיכול לכתוב אח"כ גט אחר. וציינו דה**חת"ס** פליג דרק בכסף דאינו מסויים לשליחות כלל, משא"כ גט, דאף דאפשר לכתוב גט נוסף מ"מ עכשיו השליחות בגט זה.

והרשב"א [קידושין מא.] הביא בשם **הרב אברצלוני** דכשעשה שליח בקנין אין חסרון מילי לא מימסרן לשליח, דאלימא טובא[יח]. וצ"ב.

קפו) **שם. שליח מתנה. הקצות** [רמד ב] דן היכא דשלח שליח להוליך מתנה לפלוני, האם יוכל לשלחו ביד אחר. ולכאו' כה"ג דהמתנה בידו לא הוה מילי, אך הק' לדברי הקדוש מרדוש [הנ"ל] דדוקא בגט דמתגרשת בע"ב. א"כ מתנה שתלי אי רצה לקבל ל"מ[יט]. **והנתיבות** [שם] חלק דשליח מתנה הוה מעשה קוף בעלמא [דהלה זוכה ע"י נתינת רשות דהבעלים].

קפז) **רש"י ד"ה רבא.** ואין בדברים כח להיות חוזרין ונמסרין וכו'. [הו' לעיל]. מפורש ברש"י דכל החסרון מילי לא מיסרן לשליח הוא לענין דאינו עושה שליח אחר. [ואף דאיתרבי ושלח ושלחה דשליח עושה שליח, ה"מ בשליחות דאית ביה מששא].

אבל **המהרי"ט** [א קכז] כת' דא"א לשלוח שליח להקדיש, דהוה מילי ולא מימסרן לשליח. ונקט דאף בשליח הראשון יש חסרון מילי. **והאחרונים** דייקו דכן משמע **ברש"י** [לקמן עא:] שביאר מ"ד דמילי מימסרן לשליח, דרך ארץ הוא לעשות שליח דברים. והוי נמי בדברים שלוחו של אדם כמותו. ומשמע דאידך מ"ד ס"ל דלא נתחדש שליחות כלל לדברים.

והאחרונים ביארו דלפ"ז עושה שליח לכתיבת הגט, דהוה שליח לעשיית מעשה. ודוקא שליח שאינו עושה מעשה הוה מילי.

ורע"א [לקמן לב.] כתב דנידון זה תליא במח' האם מהני אומר אמרו, דלמ"ד דל"מ אומר אמרו מבואר דל"מ שליח למנות שליח[כ], דלא נתפס כלל שליחות במילי, ואף לשליח הראשון. ובזה פליג מ"ד אומר אמרו כשר, דכל החסרון דאין לו כח לחזור ולמסור שליחותו לאחר. אבל היכא דהמשלח עשאו שליח למנות שליח שפיר מהני.

והאחרונים [אמר"מ יח ו, וקה"י כד ג] ביארו דב' החסרונות הוה בכלל מילי, ותלי בהדדי. דשליח במילי לא חל כלל שליחות עד שעת עשיית מעשה השליחות. ומש"ה אינו יכול לעשות שליח אחר [דעדיין לא נעשה שליח]. וכן בדבר שלא תליא במעשה לא שייך שליחות כלל.

טז. יל"ד א"כ אמאי נקט שטר מתנה, הול"ל כל השטרות. אף מקח ומלוה. [דהלשון שטר מתנה נקטו לשטר קנין, וכדלעיל יז].

יז. **והקצות** [קפב ב ורמד ב] דן דאחרי חרם דרבינו גרשום דאין מגרשין בע"כ, א"כ ל"ש שליח עושה שליח, דאינו בידו לגרשה. [ותי' דבאומר אמרו מהני באופן זה].

קפח) **תוד"ה משום.** ע"י שיאמרו לאחרים ליתן ירגיש הבר ויקפיד. **הקצות** [רמד ג] נסתפק למ"ד משום מילי, האם אחרי שכתבו את הגט יכולים לתתו ביד אחר. והביא שבס' **גט פשוט** [קב] נסתפק בזה, ודייק מתוס' דידן דרק למ"ד בזיון דבעל יש חשש. אבל למ"ד מילי מהני, כיון דהגט כבר בעין בידו. **והקצות** פליג דאף לאחר שהגט בעין יש חסרון מילי, כיון דאפשר בגט אחר.

קפט) **תוד"ה מילי.** דקסבר ר"מ דעשאן בי"ד וכו'. וצ"ב מה מהני בי"ד. **הר"ן** ביאר דאלימא מלתא דבי דינא לממסר להו אפי' מילי[כא]. וביאר דר' יוסי ס"ל דכיון דאם רצו הן עצמם כותבין נעשין שלוחין[כב]. ומילי לא ממסרן לשליח.

ועוד ביארו **הראשונים** [לקמן סו.] דהיכא דאמר לג' הוה כאומר אמרו, ור' מאיר ס"ל דמהני אומר אמרו. [וע' רש"י לקמן עא:].

קצ) **אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר. רע"א תמה** דאף על הגט עצמו נימא דאין רצונו שיהא ביד אחר, דאף הגט שווה ממון[כג].

ורע"א הוסיף דגרע מחפץ בעלמא, שאם יפשע השומר ישלם. אבל הכא פטור דאין חיוב שומרים על שטרות.

ורע"א העלה צד דסברת 'אין רצוני' הוה דוקא היכא דחפץ יותר בגוף החפץ המסויים. אבל בגט לא איכפ"ל, אך הק' דמבואר [לעיל יד.] דאף בהולך מנה [דהוה מעות] אמרי' אין רצוני.

קצא) **שם. אר"ל כאן שנה רבי אין השואל רשאי להשאיל וכו'. רע"א** הק' היכן שנה התנא דשומר נחשב פושע כשמסר ליד אחר. דה"מ היכא דכבר נתחייב בשמירה, ואילו במשנה דידן החפץ עדיין לא הגיע ליד השליח, ולא נתחייב בשמירה.

ורע"א כת' דהכא י"ל דהשליח השני קיבל את החפץ מהאשה מחמת הראשון, ועי"ז נתחייב הראשון בשמירה [וע"ד הא דאי' ב"ק עח.]. ואי פשע השני, יתחייב שליח הראשון.

קצב) **תוד"ה כאן.** אפי' למ"ד וכו' פטור וכו' מ"מ לכתחילה אין לו לעשות. [וכ"כ **הרי"ף** [ב"מ כ. בדה"ר] דה"מ לכתחילה, אבל בדיעבד אי יש עדים שלא פשע פטור[כד]]. אבל **הרשב"א** הביא דבירושלמי משמע דתלי במח' דהתם.

קצג) **אלא זימנין דגיטא נמי לא הוי, דנעשה כמי שאמר אל תתגרשה אלא בימין וגירשה בשמאל**[כה] **וכו'**[כו]. **הק"נ** [ושאר אחרונים] ביארו דל"צ בזה גדרי תנאים, דתלה שליחותו באופן זה[כז].

דף כט:

קצד) **תוד"ה שקול.** משמע דוקא שהקפיד על לקיחת החפץ קודם וכו'. ותוס' ביארו דאל"כ הגט אינו תלוי בחפץ. אבל **הרמב"ן** כת' דה"ה כי אמר הב גיטא רשאי למסור לכתחילה].

יח. ואפשר דהוה ע"ד הא דמהני בי"ד.

יט. וכת' דמ"מ היכא דעשה אומר אמרו מהני.

כ. אבל **הקצות** [רמד ב] מש' דאומר אמרו הו' חסרון במינוי, דלא קיבל השליחות מבעל. וע"ע בשער"י ה כג.

כא. והוסיף דאף דאי רצו לכתוב בעצמן רשאין, הוה בי"ד. [ומשמע דכוונתו דהיכא דאמר להדיא כתבו ותנו עשאם שלוחים ולא בי"ד].

כב. ומשמע דאף ר' יוסי מודה ליסוד דאלימא מילתא דבי"ד ולא הוה מילי. אלא דס"ל דאף לבי"ד עשאום שלוחים ולא בי"ד. אבל **הריטב"א** [לק' סו.] ביאר דפליגי בהא, דר' מאיר ס"ל דמילי דבי"ד אלימי וממסרן. ור"י פליג ואמר דאפי' מילי דבי"ד לא ממסרן.

כג. וכגון היכא דכתבו על דבר שיש לו שווי. או משום שכר כתיבת הסופר.

כד. למ"ד את מהימנת לי בשבועה, דאינו נאמן לישבע. [ואפשר דהרי"ף קאי להך מ"ד, אבל למ"ד שנשבע ופטור רשאי למסור לכתחילה].

כה. ובגמ' אי' אלא בבית, וגירשה בעלייה. **הרש"ש** ציין דבגמ' [נדרים נו.] נח' התנאים אי עלייה בכלל בית.

כו. **והתשב"ץ** [א כה] כת' והוי יודע ג"כ שאע"פ ששלוחו של אדם כמותו לכל דבר, ומסתמא הרשות נתונה לו לעשות שליחותו כמו שירצה. אבל אם התנה עליו ומגרע כחו במקצת השליחות מה שנתן נתן ומה שנטל נטל ואין לו בשליחות זו אלא כמו שהתנה עמו בפירוש דבקפידא דמשלח תליא מילתא [וכדאי' בסוגיין]. [ומשמע דהתשב"ץ נתקשה בזה, ויל"פ דס"ל גדר שליחות דנחשב בעלים על הגירושין, א"כ האיך יוכל להגביל כחו לאופן מסויים. ותי' דאפ"ה הוה מכח הבעל, ותלי בקפידתו].

כז. **והק"נ** ציין **לר"א מזרחי** [שו"ת מים עמוקים א כב] דהיכא שנותן הבעל את הגט לשליח להוליכו לאשתו אי"צ תנאי כפול, ולא הן קודם ללאו, ולא תנאי קודם למעשה. [וכ"כ הראשונים לק' עז].

ושקול חפץ [וכדאי' התם גבי שטר], אלא דגמרא הכא לא נחת לדינא.

קצה) **רש"י ד"ה ואזל.** הלכך תנא במתני' לא ישלחנו ביד אחר, שמא ימסור וכו'. [משמע דהוה גזירה דרבנן שמא לא ידקדקו]. אבל היכא דקיים התנאי מהני. **והריב"ש** [שטז, הו' בק"נ ש] כת' דאף היכא דהשליח הראשון לא אמר לשני את התנאי, ולבסוף השליח לקח החפץ ואח"כ נתן הגט מגורשת. דסוף סוף נתקיים התנאי[א].

קצו) **תוד"ה ר' יוחנן.** ונר' לריב"א דכשאמר שקול והדר הב כו' אפי' לא שינה שליח השני מדעת הבעל וכו' דכיון שתולה שליחות הגט בחפץ. והבעל הקפיד שהפקדון יגיע ליד שליח הראשון ולא השני. אבל **הרא"ש** הביא דברי הריצב"א דהיכא דהשליח השני נטל את החפץ אינו רשאי לתת לה את הגט, עד שיגיע החפץ ליד שליח הראשון [ואף דעשאו שליח למסירת הגט, הא התנאי הוא שהראשון יטול את החפץ].

וביאר עפ"ז דברי הגמ' [בע"א] דהיכא דדנפקא לאפי' וכו' מודו דהוה גט, דהיינו שהשאשה יצאת לקראת שליח הראשון, ונתנה לו את החפץ[ב]. כדי שלא יעבב השני מלתת הגט עד שתתן לו החפץ [דאם יתן הגט קודם שיגיע ליד שליח ראשון הוה גט בטל].

קצז) **המביא גט ממדיה"י וחלה עושה שליח בבי"ד.**

התוס' רי"ד הביא דנח' [לעיל ה:] אי עושה בפני ב' או בפני ג', ומסקנת הגמ' דשליח מצטרף להיות דיין. [אלא דנח' אי גזרו אטו אשה ופסולים]. **וכ"פ השו"ע** [קמב ט] דהשליח מצטרף לג'.

אבל שליח באר"י אי"צ בי"ד. **והרא"ש** [ח] כת' ובלבד שיעשה בפני עדים, דאין דבר שבערוה פחות מב'. [ודעת הרא"ש דמינוי שליח להולכה צריך עדים. אבל יש ראשונים דכיון דהגט תחת ידו ל"צ עדות].

קצח) **שם. הראב"ד** כת' דבחו"ל חלה דוקא. ואף למ"ד דבאר"י דוקא את הולך תלי בחלה, אבל בחו"ל חלה דוקא. [**והרמב"ן** ביאר כוונתו דכיון שצריך בי"ד, שמא הבעל יקפיד]. **והרמב"ן** פליג דאין חילוק בזה.

קצט) **ואומר לפניהם ב"נ. תוס'** [לעיל ה:, ועד"ז כד.] כת' דבעלמא צריך אמירת ב"נ בשעת מסירה. אלא דהכא הוה בשעה שהגט יוצאת מתחת ידו.

והרשב"א [לעיל כד.] כת' דהא דאי' [שם] דהבעל עושה את האשה שליח לעשות שליח אחר, אילו לא אמרה בפני נכתב בשעה שמסרו לשליח השני אין לו תקנה. דלאחר שיצא הגט מתחת ידה וניתן ביד שליח אחר היאך נאמנת בשעת גירושין. וביאר דלא דמי לנתנו לה ולא אמר בפ"נ דתניא [לעיל ה:] יטלנו ממנה ויחזור ויאמר לה. דהתם כיון שהוצרך לומר בפ"נ ולא אמר כן עדיין לא עשה שליחותו, וחוזר וגומר שליחותו. אבל כאן כשמסרתו לשליח במצוות הבעל אחר נגמר שליחותה. והיאך נאמינה משום שליחות והיא אינה שלוחה מעתה[ג]. **והבי"ש** [קמב כה] הביא דה**ריב"ש** [שיח] כת' דאף בשליח מהני[ד] ליטול הימנה ויחזור ויתננה לה[ה].

ר) **אלא אומר שליח בי"ד אני.** פשטות הלשון משמע דהבי"ד מינהו שליח[ו] [וע"ע בגמ' ל.]. [וכן משמע **ברשב"א** [בסמוך] דהוה שליח בי"ד ולא מכח ראשון]. ואילו ברישא משמע דהשליח עושה שליח בפני בי"ד[ז]. ומשמע דכל היכא דנעשה שליח בפני בי"ד אומר שהוא שליח שנתמנה בבי"ד.

א. [כמו היכא דהשליח הראשון שכח התנאי, ובמקרה נזדמן לו כך, דסוף סוף נתקיים התנאי].

ב. אך בתוס' משמע דהגמ' [בע"א] איירי היכא דאמר תן גט וטול חפץ, דלא תלה הגט בחפץ.

ג. ומבואר ברשב"א דכיון דמסרו לשליח שני, פקע שליחותו של שליח ראשון. **והבי"ש** [קמא נח] הביא דמדברי הרמ"ה [שם] מבואר דלא כן. [וע"ע בגמ' בסמוך]. אך יש לדחות דהרשב"א קאי דוקא כגון [לעיל כד.] שלא עשאה שליח לגירושין, אלא למסור לשליח אחר. וע' בסוף העמ'.

ד. ובעיקר דברי הרשב"א י"ל דכוונתו דל"מ אלא בשעה שהגט תחת ידה. אבל אילו השליח השני יחזיר לה את הגט תוכל לומר ב"נ [וכריב"ש]. אך א"כ ל"ק קו' הרשב"א מהא דלעיל ה:, ומשמע דיש חילוק בין שליח עושה שליח.

ה. **והבי"ש** הביא דכן משמע סתימת הברייתא [לעיל ה:], דמה לי נתנו לאשה או לשליח אחר.

ו. והשליח מינה את הבי"ד, והבי"ד מינהו. [וצ"ל דהיכא דמינה בי"ד שליח יכולים לעשות שליח אחר אף בלא חלה, ע"ד הא דאי' בע"א].

ז. אך הגיר' ברי"ף [ברישא] עושה בי"ד שליח. והב"ח הגיה בבי"ד.

וכ"כ **הרמ"א** [קמב ט] דיכול לומר שאני שליח שנעשיתי לפני בי"ד. **והגר"א** [שם לא] כת' דכן משמע [לקמן ל.] דאי כי משוי שליח בפני בי"ד וכו', משמע שאין הבי"ד ממנין אותו אלא השליח עצמו. [ולכאו' נח' בזה הראשונים ע' לקמן ל.].

רא) **שליח דשליח משוי שליח וכו'. פרש"י** שנעשית בבי"ד. **הפנ"י** דייק דכל הנידון על שליח מחו"ל, אבל שליח בא"י ודאי משווה שליח. דמדאורייתא ילפי' דשליח עושה שליח, ואף שליח שני עושה שליח. וכל הספק בשליח שאומר שליח בי"ד אני, דאפשר דכולי היא לא תקנו. אבל **הרשב"א** [הו' בסמוך] נקט דשליח בחו"ל עדיף, דהוה שליח בי"ד[ח].

רב) **כי קמבעי ליה בבי"ד או שלא בבי"ד. הרשב"א** ביאר דהספק אי הוה כשליח באר"י דאי"צ בי"ד, כיון דאי"צ לומר ב"נ. והרשב"א ביאר דצריך בי"ד, דהמביא גט מחו"ל אין עדים מצויין לקיימו. ותקנו להכשיר ע"י אמירת השליח ב"נ או בשליח בי"ד, דמסתמא בהכשר נעשה. ואי שליח השלישי אינו אומר שליח בי"ד אני איכא למיחש שמא שליח הראשון לא אמר ב"נ.

והתוס' רי"ד הוסיף דהספק האם אמירת שליח בי"ד אני שווה לבפני נכתב. [ואמירה זו הוה דוקא בפני בי"ד]. ופשיט דאחרון צ"ל שליח בי"ד אני, ש"מ דלא עשאו אלא בבי"ד[ט].

והחזו"א דן מה ס"ד דמהני אמירת שליח בי"ד אני שלא בפני ג', ומ"ש מב"נ [לעיל ה:][י]. ועוד דן היאך השליח הב' נאמן להביא את הגט בלא אמירת ב"נ[יא]. וכתב דאפשר דמילתא דעבידא לגלויי הוא שנמסר לו בבי"ד.

והשואל **בריב"ש** [נג] דן היכא דליכא כתב הרשאה, האם סגי שהשליח השני אומר שליח בי"ד אני. או דילמא דוקא היכא דאומר ב"נ אמרי' דקיים את הגט, וממילא נאמן על השליחות. [אבל אמירת שליח בי"ד אני לא נחשב 'קיום' על גוף הגט[יב]].

והריב"ש השיב שהכל בכלל התקנה, וכמו ששליח הראשון נאמן לומר ב"נ, ואי"צ להביא עדים שהוא שליח. אף שליח השני כיון שהגט בידו נאמן. והוה כאומר נתקיים גט זה בבי"ד ע"י שליח הראשון שאמר ב"נ. אלא דאי"צ להאריך כ"כ, וממילא ידעי' שכך היה.

והב"י והרמ"א [קמב י] הביא מהריב"ש דה"מ היכא דהיה לפני השליח השני, אבל בהא דמבואר [ל.] דמהני אף שלא בפניו, כה"ג צריך כתב הרשאה מקויימת. [והפוסקים דנו בזה].

רג) **מדקתני אין השליח האחרון וכו'. פרש"י** ולא תני שני. **התוי"ט** הק' דאף לשון אחרון שייך בשני. ותי' דמ"מ לא הו"ל למתני אחרון דדלמא אתי למטעי. והאחרונים ציינו עד"ז לגמ' [נזיר כא].

רד) **אמר רבה שליח באר"י עושה כמה שלוחים. הרשב"א** כת' דלרבותא נקט באר"י, דבשלמא בחו"ל אמרי' דכח בי"ד יפה ועושין כמה שלוחין. אבל באר"י השליח מנפשייהו משוו ליה, אימר אין עושה שליח נוסף[יג].

והרשב"א הוסיף דרב אשי [בסמוך] דמת ראשון בטלה כולהו, ה"מ בשליח באר"י דשני מכח הראשון. אבל בחו"ל מכח בי"ד קאתו, ולא מכח ראשון. [וצ"ב גדר הדבר].

אבל **הפנ"י** [הנ"ל] נקט דשליח באר"י פשיטא טפי דשליח שני עושה שליח. [וצ"ב מאי קמ"ל רבה]. ומדברי הרא"ש משמע דרבה קמ"ל דאי"צ בי"ד.

ח. [ויל"ד לדברי הרשב"א אי קאי הכא בשליח באר"י דוקא. אך המשך הגמ' בבי"ד ודאי איירי בחו"ל. ואפשר דלדעת הרשב"א לא נחית להכי כאן].

ט. ולכאו' פשיטות הגמ' מעיקר הדין, דאף האחרון צריך אמירת שליח בי"ד אני. אבל בתוס' רי"ד משמע דלא הביאו מעיקר דין זה, אלא דמוכח מדבריו דשליח אחרון נעשה בבי"ד. ומשמע דפשיטות הגמ' דאמירת הראשון צריך בי"ד. [ואפשר שהאחרון רשאי לומר באתי מכח שליח בי"ד, ודי בכך להחשב שמעיד על ב"נ. והגמ' דייקה מהלשון שליח בי"ד אני, משמע שהוא מעיד שנעשית שליחות בבי"ד].

י. **והחזו"א** נסתפק דאפשר דאיירי רק בשליח כשר שנעשה דיין.

יא. ויל"ד אי איירי שעושה שליח השני בחו"ל, וא"כ אף השליח האחרון הוה שליח המביא גט ממדינה". או אפשר דכה"ג פשוט דהאחרון צ"ל שליח בי"ד אני, וספק הגמ' היכא דעשה שליח באר"י, דהשליח האחרון הוה שליח באר"י. [ואף דהבעל בחו"ל לא פלוג. א"נ מצוים לקיימו, ולברר מי היו הבי"ד הראשון]. ובפשוטו משמע דקאי בכל אופן.

יב. ויל"ד אי כוונתו דאי אתי בעל ומערער יצטרכו לברר ששליח הראשון אמר ב"נ. ומהני רק לתקנת ב"נ.

יג. וביאר דשליח הראשון לבדו מכח הבעל קא אתי, אבל השני דמכח שליח קאתי, אימא לא יעשה שליח נוסף.

רה) **שם. עושה כמה שלוחים. הרמב"ן** [בע"א] דן דלכאו' שליח שני עושה שליח אף כשלא חלה. דבזה הבעל אינו מקפיד[יד]. וכ"ד **הרמ"ה** [הו' בטור קמא לט]. אך הרמב"ן הביא דמבואר **רי"ף** דאף שליח השני עושה נוסף דוקא כשחלה[טו].

רו) **אמר רב אשי מת ראשון בטלו כולן. פרש"י** קסבר מכחו באו[טז]. וכיון דהשליח הראשון מת ל"מ שיבואו מכחו. ומבואר דדעת רב אשי דלא שייך שליחות כשמת המשלח. [ע' בסמוך].

רז) **אמר מר בר"א וכו' מכח דבעל קאתו, איתיה לבעל איתנהו לכולהו וכו'**. ולא הוה מכח שליח הראשון. ובפשוטו משמע דגדר שליח עושה שליח הוא שעושה ששליח השני הוה שליח הבעל[יז]. ולא נחשב שמתייחס המעשה לשליח הראשון, ודרכו לבעל[יח].

אבל **הקצות** [קפח ב] הביא מכאן דשליח שני בא מכח שליח הראשון, ואפ"ה מהני אחר מיתת המשלח. דהשליחות לא בטל, ונכנס השליח החי במקומו.

והקצות הביא דה**מהר"ם פדאוה** [בסדר הגט י] כת' דשליח הראשון יכול לחזור ולבטל שליחותו של שני[יט]. וחזינן דהשני נחשב שלוחו של ראשון[כ]. ועי"ש פתח"ת. **והקה"י** [כ ג] **והאבה"א** [שם] דחו דביטול מהני משום אתי דיבור ומבטל דיבור, והרי הוא מינהו[כא]. ואף דהוה שליח הבעל, ולא של שליח הראשון.

והקצות הביא מכאן דסברת **הרמב"ם** [ב טו] דאף היכא דנשתטה המשלח מדאוריי' שליחותו קיימת. **והפר"ח** [קכא ה, ז] ביאר סברת הרמב"ם שהשליח נכנס במקום הבעל, ומה איכפ"ל אי הבעל שוטה בשעת נתינה. ופסול מדרבנן גזירה לשמא יאמרו דשוטה בר גירושין.

וה"נ בסוגיין כשמת המשלח, השליח יכול לעמוד במקומו. [אלא דכיון דמת פקע רשותו, וכמ"ש רש"י לעיל ט: ויג.].

ואילו לדעת **הטור** [קכא] אף מדאורייתא ל"מ שליחות לשוטה. [וכ"ש היכא דמת]. ויש שביארו דדעת הטור דגדר שליחות לייחס מעשיו לבעל, והבעל עושה עיקר הגירושין[כב]. ומש"ה היכא דנשתטה לא מהני[כג].

והאחרונים חלקו דאדרבה מדברי רב אשי מבואר דהשליחות מתבטלת, וכ"כ **הבית אפרים** [אה"ע קיא].

יד. דדוקא שליח ראשון אצרי' שהבעל רוצה לגרש ע"י זה יותר מאחר. אבל שליח שני בעל לא קפיד ביה דלא ידע מנו. ושליח ראשון ודאי אינו מקפיד. ואין לומר שהבעל מקפיד שאינו רוצה שידעו כולן בגירושין, דזו אינה קפידא. שאפי' נותן לה בחדרי חדרים עתיד הדבר ליוודע לכל. ועוד מה לי תרי מה לי תלתא.

טו. והרמב"ן סיים ודבריו אמת.

טז. ולכאו' הגדר דנתינת הגט מתייחס לשליח הראשון, ועי"ז מתייחס לבעל. [ויל"ד עפ"ז בסוגיה [לעיל כד.] דהאשה עושה שליח לתת לעצמה, האיך מהני נתינה לעצמה].

יז. **והאמר"מ** [יח ו] האריך לדון בזה, ותלה בחקירה האם גדר השליחות רק על ה'מעשה', או דהשליח נחשב 'מגרש'.

יח. ויל"ד נפק"מ היכא דשליח הראשון קבע צורה שיגרש דוקא בימין. [שלא בתורת תנאי]. דאי הוה שליח דשליח, הא לא עשאו שליח אלא בענין זה. [והרמב"ן הנ"ל נקט דשייך בזה קפידת שליח הראשון, אלא דסתמא דמילתא אינו מקפיד]. ואפשר דאף בתורת מינוי שייך סברא זו, דמינהו אלא לענין זה. [ועוד אפשר דהרמב"ן נקט הכי משום רב אשי].

יט. והקצות הביא דכ"כ **הט"ז** [קמא כו] דשליח הראשון יכול ליטול את הגט משליח השני, דשליח הראשון כנגד השני כבעל נגד השליח.

כ. וכ"כ **בתשב"ץ** [ע' בסמוך] דאף דלא קי"ל כרב אשי, מ"מ כולהו מכוחו הם באים.

כא. [ויל"ד דבפשוטו מינוי זה הוה מעשה קוף בעלמא, בשליחות הבעל. ושליח אינו יכול לחזור בו ולבטל ממעשה שעשה בשליחות. אך **האחרונים** חקרו בזה [ע' לק' לב.] אי שליח נחשב בעל המעשה לענין שיוכל לישאל על תרומה וכדו']..

כב. [וכמ"ש **הרמב"ן** [לעיל כג.] בדעת הר"י מגאש]. **והאו"ש** [ב טו] האריך דנח' בגדר שליחות אי רק רק הפעולה חשוב כאילו עשה המשלח, או דהשליח נחשב כמשלח לעצם הגירושין.

והאו"ש ציין דיש לתלות בזה נידון **הפר"ח** [קכ] האם מהני שהגט על נייר של השליח [משום דהשליח הוא המגרש]. ועוד הביא נידון **האחרונים** [מקו"ח תמח ט] אי מהני קנין אגב קרקעות של השליח. ועוד הביא כמה סוגיות.

כג. **והבית מאיר** [קכא ב] ביאר דנח' אי צריך שיהא בר גירושין בשעת גירושין, או דסגי בשעת מינוי השליחות. [ומשמע דהוה ספק בדין 'איהו לא מצי עבד שלוחו לא מצי משוי', האם הוה אף בשעת עשיית השליחות. ומש"ה לא נתחדש פרשת שליחות].

והבית אפרים ביאר דאף אי נשתטה השליחות קיים, אבל כשהמשלח מת ודאי בטלה שליחות [וכדברי **רש"י** במשנה כח.].

והבי"א ביאר כוונת **רש"י** [ט: ויג. הנ"ל] דכשמת פקעה רשותיה וחייל רשות יורשים. פי' דשלוחו של אדם כמותו שייך רק לעשות שליח על דבר שהוא שלו. אבל היכא דפקע רשותו, ויצא הדבר מרשותו. שוב לא שייך גדר שליחות.

רח) **שם. אילו מת הבעל מידי מששא אית בהו, כולהו מכח מאן קאתו**[כד], מכח בעל וכו'. **הבית מאיר** [קכא ב בסו"ד] הק' האיך מוכח דמכח בעל קאתי, תיפו"ל דכיון דמת הבעל פקע האישות ול"ש גירושין כלל[כה]. [והקצות הנ"ל הביא דמשמע מדברי רש"י לעיל ט: ויג. דבאמת זה החסרון].

ולדברי הקצות צ"ב מה בא מר בר"א להוכיח ד'מכח בעל קאתי'. דהקצות ביאר עיקר סברת מר בר"א דהוה מכח שליח הראשון, ואפ"ה היכא דמת לא בטל השליחות. דרב אשי ס"ל בטל השליחות כיון דבאו מכח הראשון, ומר בר"א פליג. וצ"ב היכן רמוז דבר זה בדברי הגמ'[כו]. ומה הוכיח מהא דמת הבעל, דהוה מטעם אחר דפקע האישות.

והבית מאיר כת' דצ"ל דכוונת הגמ' דס"ד דמהני להפקיע זיקת היבום [דהוה שארית האישות]. וע"כ דפסק כח השליחות כשמת, דמכח בעל קאתי [ולא מכח שליח ראשון].

ובהג' **ברוך טעם** [לבית מאיר] כת' זה אינו, דזיקה ליבם הוה מצוות התורה. ולא שייך לומר דאישות הבעל קיימת, דהא כבר מת[כז]. והאחרונים [אתוון דאורייתא ח, קה"י יבמות כא] חקרו בזה, בגדר זיקת יבום, אי הוה מכח שארית אישות המת[כח].

רט) **שם.** צ"ב מה הוכיח מר בר"א דמכח בעל קאתו, דהא אף רב אשי ס"ל דמכח בעל קאתו [והבעל יכול לבטל שליחותם], אלא דס"ל דהוה מכח שניהם, ומתייחס לשניהם. ובפשוטו יל"פ כוונתו דכיון דסגי שליחות הבעל לחוד, לא צריך לייחס לאדם נוסף בדרך. א"נ מר בר"א בא להמחיש דל"ש בזה מסירות בעלות, שהשליח יחשב בעל דבר[כט]. [ולדברי הקצות מכח בעל קאתי לאו דוקא, אלא לאפוקי דל"צ שיהא מכח שליח הראשון].

ר) **מכח בעל קאתו. הפוסקים** דנו היכא דשליח הראשון מסר לשני, האם אמרי' דהראשון כבר אינו שליח, ומסר שליחותו לשני. **והטור** [קמא, ושו"ע שם מב] הביא בשם **הרמ"ה** דהיכא דמת שליח השני, שליח הראשון נוטל את הגט ומגרש בו[ל]. ויוליכנו לאשה או ישלחו ביד אחר[לא].

כד. משמע דס"ד דמכח שליח ראשון קאתי, ואף היכא דמת הבעל השליח מצי מגרש.

וכן **תוס'** [לעיל יג., וב"ב קנא:] כת' דאיצטריך לאשמע' דאין גט לאחר מיתה גבי שליח, שאע"פ שמינה השליח בחייו והשליח עושה במקומו אף לאחר מיתה, ס"ד דיכול לגרש ששלוחו של אדם כמותו [וכאילו הוא קיים], קמ"ל דאפ"ה חשיב גט לאחר מיתה.

[ויל"פ קמ"ל דבטל השליחות כשמת. א"נ קמ"ל דלא מהני שלוחו כמותו כה"ג שמת ולא מצי עבד. א"נ כדברי הקצות דקמ"ל דל"ש גירושין לאישות זו דפקע רשותו, דהבעל מת וזקוקה ליבם].

כה. [ואף אי השליח הראשון נעשה בעלים על הגירושין, הא ליכא אישות.

כו. **והאו"ש** [ב טו] כת' דבכלל דברי רב אשי דה"ה אם נשתטה שליח הראשון בטלה שליחות השני, ומר בר רב אשי פליג וחידש 'דמכוחא דבעל אתו', דגדר שליחות שעומד במקומו והשליח עושה את המעשה מצד עצמו.

כז. וסיים ויתר דבריו בפי' דברי הגמ' [דידן] לא הבנתי, ולא אוכל לירד לסוף דעתו.

והברוך טעם [שם] ביאר [לחומר הקושיה] דשליח הראשון הוה כמותו של הבעל, כאילו הבעל קיים [וכמ"ש תוס' יג.]. ומש"ה לא איכפ"ל אי הבעל קיים, דכבר נעשה שליח ראשון במקומו. [אך זה לא יתכן לומר דמת שליח הראשון בטל השליחות, ואי מת הבעל השליחות קיימת. דשליח השני בא מכח הראשון שבא מכח הבעל. ואפשר דכוונתו דכל זה בכלל קו' מר בר"א דלא יתכן כלל לומר כן].

כח. [ע' בגמ' לק' פג. וכן קידו' יג:. וע' רמב"ן יבמות נא. ועוד הביאו מכ"מ. ואכמ"ל].

כט. וכ"כ **הבית אפרים** [הנ"ל] לתרץ קו' הבית מאיר, דמר בר"א לא בא להכריח דכולהו מכח בעל קאתו, אלא לומר דמילתא דמסתבר הוא שהם נתלין בבעל, ולא בשליח ראשון דכיון דאלו מת הבעל מידי ממשא אית בהו.

ל. וביאר דלא אמרי' דכבר עשה שליחותו [וע"ד הא דאי' לק' סג: גבי כתיבת הגט] שלא נגמרה שליחות זה עד שיגיע גט לידה.

לא. **והט"ז** [כו] הוסיף דאף כשלא מת, השליח הראשון רשאי ליטול את הגט מיד שליח השני. [אלא דקמ"ל דאפי' מת, ולא אמרי' דכשהשליח מת הגט בטל, כמו אילו הבעל מת]. והקצות [הו' לעיל] הביא דמהר"ם פדאוה כת' דשליח הראשון יכול לבטל שליחותו של שני.

והבי"ש [שם נח] הק' דמדברי **הרשב"א** [לעיל כד., עי' במשנה כאן] משמע דכיון דמסרו ראשון לשני נסתלק משליחותו.

שליח שלא ניתן לגירושין

ריא) **אמר שליח לא ידענא לה. הרשב"א** הביא יש שדייקו דשליח הגט צריך להכיר האיש המגרש והאשה המתגרשת. וכן דייקו **תוס'** [לעיל כג.] **גבי** סומא. **ותוס'** [שם] **והרשב"א** דחו דסומא גרע[לב]. והכא השליח אמר שאינו רוצה לטרוח. וכ"כ **המרדכי** [שנט והג"א ט] דהשליח לא רצה להיות שליח לגירושין, שלא רצה לטרוח לבקשה ולחפשה. הא לאו הכי מהני שליח שאינו מכיר, ויברר ע"י עדים[לג] שזו היא אשתו של פלוני.

והרשב"א הביא ותדע דאמרי' בלישנא בתרא מי קאמר 'ולא את', אלמא אע"ג דלא ידע ליה נעשה לה שליח[לד].

ריב) **מסור מילך קמי דידן. פרש"י** דברי שלוחתיך, תן לנו הגט ואמור ב"נ, ואנו נמסרנו לו וכו'. מבואר ברש"י דמילך כולל עיקר השליחות [שמינה את הבי"ד שליח], וכן אמירת ב"נ.

ריג) **א"ל רב ספרא והא שליח שלא ניתן לגירושין הוא. פרש"י** דלא נעשה שליח לגרשה, הילכך לאו במקום בעל קאי למוסרה לאחר. וכעי"ז כתב **התוס' רי"ד** דאין ידו כיד הבעל.

והתשב"ץ [א כה] ביאר דכיון דהקפיד ששליח הראשון לא יגרש, והגביל שליחותו. א"כ האיך יעשה שליח. שלא יהא הבא מכחו יפה כחו יותר ממנו[לה]. ועפ"ז חילק התשב"ץ בין היכא דהגביל כח השליחות, אבל היכא דהוה תנאי בעלמא הוה שליח שניתן לגירושין. [ויישב בזה קו' התוס' מהא דלעיל כד.].

והתוס' הרא"ש ביאר דשליחות איתרבאי מושלח ושלחה, וכל היכא שהשליח עומד במקום הבעל שיכול לגרש גם הוא יכול לעשות שליח.

ריד) **שם. שליח שלא ניתן לגירושין.** משמע דהוה חסרון שאינו יכול למסור לאחר, אבל אילו מצא את אבא בר מניומי שפיר מהני.

וכ"כ **תוס'** [לעיל כד. ד"ה וכי] דהיכא דעושה כמו שאמר הבעל מהני, אף דהוה שליח שלא ניתן לגירושין. היכא דהבעל צווה לעשות שליח להולכה. [וכמו דרשאי למסור לידי אבא בר מניומי]. אלא שאין לו לעשות אלא כמו שאמר הבעל. וכ"כ הר"ן [כאן] דשליח שלא ניתן לגירושין אין לו לשנות כלל.

[אף דבשאר שליח נתחדש דשליח עושה שליח, אבל הך שליח שלא ניתן לגירושין ליכא הך חידוש. ואילו בעיקר שליחותו לעולם מהני].

והאחרונים [ע' בסמוך] דנו האם הבעל מינה את אבא בר מניומי [שלא בפניו[לו]], או שמינה את השליח הראשון למנות אותו. ואף שלא ניתן לגירושין יוכל למנות ע"פ צווי הבעל, אלא שאינו יכול למנות שליח אחר. וכ"מ מדברי התוס' [שם] דאמר שוי שליח להולכה, והבעל לא קבע את מי[לז]. ומשמע דהטעם דכיון דלא שינה מהני.

לב. ותוס' כת' משום דיש לחוש שיטעהו. **והרשב"א** ביאר דסומא שאני שאינו יכול להכירו לעולם אלא ע"י אחרים ופעמים דמשקרין ליה. ואילו יתעכב בעיר ראוי להכירה.

לג. והפוסקים [ע' פתח"ת] דנו אי צריך עדים דוקא, או דסגי בגילוי מילתא וכדאי' [יבמות לט:] אשתמודעינהו. ועוד דהכא ליכא חשש תקלה, דהגט לא מהני כלל לאשה אחרת. [ואין לחוש דהיא תמסור לה, וכדלעיל כד:].

לד. וצ"ב ראייתו, דמינהו שליח לענין שאם ילמד להכירה. ומשמע מדברי הרשב"א דלא חל מינוי שליחות כה"ג שאינו מכיר [ואפשר דהוה דומיה דסומא ונתפקח].

לה. והתשב"ץ ביאר כיון שמכח ראשון באו כלם א"א לומר כלל שיוכלו לעשות הם מה שלא היה כח בידו לעשות מכח שליחותו. [ולכאו' כוונתו ע"פ דברי רב אשי דבא מכח שליח הקודם. ומבואר בדבריו דאף בשליח בי"ד אמרי' כן, ודלא כרשב"א הנ"ל דשליח בחו"ל הוה שליח בי"ד, ורב אשי לא איירי בזה].

לו. [ותליא במח' הרמב"ן והרא"ה הו' בע"א, האם אפשר למנות שליח שלא בפניו].

וצ"ב אי הבעל מינה את אבא בר מניומי, אמאי לא יניח את הגט ביד אחרים שיתנו לאבא בר מניומי. [וכמ"ש רש"י דאמרו לו שהם יתנו לו, משמע שהם יתנו לאבא בר מניומי].

לז. ורע"א ביאר דתוס' בקו' נקטו דבשלמא גבי אבא בר מניומי הבעל מינהו שליח שלא בפניו, ומודיע ע"י השליח דעושה מעשה קוף בעלמא. אלא הק' בסוגיה דהתם דמשמע דהבעל לא מינהו שליח [שהרי לא פירש למי].

ועוד פי' רע"א די"ל דנחשב כה"ג שהבעל ממנה שליח מדין ברירה [וחל מינוי השליחות כשיתברר], אלא דא"כ האיך האשה תאמר בפני נכתב, הא אינה שליח כלל לעצם הגירושין. וע"כ שהאשה ממנה את השליח.

ורע"א [לקמן סג:] ביאר דכיון דהשליח הראשון לא נעשה שליח לגירושין, האיך יוכל למנות שליח אחר במקומו. אלא דהבעל עשהו שליח למעשה מינוי השליחות. [ועצם שליחותו למנות שליח אחר]. אלא דשליחות זה הוה מילי, ושליח דמילי אינו עושה שליח אחר. [ע"ע בסמוך].

והקצות [רמד ב] כת' דאף דמסר הגט בידו הוה 'מילי', כיון דשליחות למנות שליח אחר תלי בקבלת אבא בר מניומי. וע"פ דברי הקדוש מרדו"ש [הו' בע"א] דשליחות קידושין דתלי בקבלת האשה הוה מילי. ומש"ה אף שליח לעשות שליח אחר הוה מילי[לח]. והקצות הוסיף דגבי אשה[לט] [לעיל כד.] משעה שמסרה לשליח הב' הוה מעשה, שיוכל לגרשה בע"כ[מ].

והתשב"ץ [א כה] חילק [ותי' קו' התוס' הנ"ל] דהחסרון לא ניתן לגירושין הוה דוקא היכא דלא ניתן מחמת חולשת כחו, אבל התם עשה את האשה שליח גמור, אלא שעשה תנאי. וכה"ג שפיר ניתן לגירושין, ומצי אמר ב"נ[מא].

והתשב"ץ ביאר דבסוגיין שליח שלא ניתן לגירושין הוה מעשה קוף בעלמא, למסירת הגט. ומש"ה אינו יכול למנות שליח. אבל גבי אשה עצמה [לעיל כד.] איירי שעשאה שליח. והתשב"ץ כת' דהיכא דנתן לשליח למנות מי שרוצה, נחשב הוא שליח שניתן לגירושין. דכיון דהשליח יכול לגרש כ"ש משלחו, דלא יתכן דיהא לו כח יותר ממשלחו. ואף שמקפיד שלא לגרש אלא באופן מסויים הוה כמו תנאי שלא יגרש אלא לאחר ל' יום. ויכול לומר אף ב"נ.

רטו) **שם. שלא ניתן לגירושין. והריטב"א** הק' דהרי הוא שליח למסור הגט לשליח, ואמאי לא יעשה שליח למה שהוא שליח. וכה"ק **הפנ"י** דכיון דמבואר דעשאו שליח למינוי שליחות, אמאי לא יוכל לעשות שליח אחר לשליחות זו.

ורע"א [הנ"ל] תי' דשליחות למינוי בעלמא הוה מילי, ואינו עושה שליח [ע' לעיל]. [ועד"ז לדברי הקצות, וכן התור"ג].

והפנ"י תי' דההוא גברא לא היה שליח למינוי, אלא מעשה קוף בעלמא עביד [וכמ"ש הראשונים [ע' לעיל כג.] דאפשר לשלוח גט ע"י עכו"ם, שיביא לשליח]. והביא דלפ"ז מבואר דאף שליח כה"ג היכא דשינה בשליחותו לא מהני[מב].

והתור"ג [קמא לו] כת' דהכא ע"כ לא הוה מעשה קוף להעברת הגט בעלמא, דא"כ ודאי לא יוכל לומר ב"נ. וע"כ עשאו שליח לגוף הגט, שימנה שליח אחר.

והריטב"א הביא בשם **ר' פנחס הלוי** דהחסרון לא נתין לגירושין הוא לענין ב"נ. דלא האמינו חכמים אלא לשליח דניתן לגירושין באמירת ב"נ[מג]. ועפ"ז כתב דאפי' אשכחיה לאבא בר מניומי לא הוי מהימן. [ודלא כשא"ר בסוגיין].

ולפ"ז שליח שלא ניתן לגירושין [באר"י] יכול למנות שליח אחר.

אך אף לפ"ז הדרא קו' התוס' מהאשה עצמה מביאה גיטה [לעיל כד.] והוה שליח לתת לשליח אחר, ואומרת ב"נ. אף שלא ניתן לגירושין. [וכה"ק השואל בתשב"ץ[מד]]. [והתשב"ץ תי' ע"פ דרכו הנ"ל].

אך בפשוטו לדעת התוס' [ורש"י ושא"ר] מבואר דשפיר מצי למוסרו לאבא בר מניומי ולומר ב"נ, ואף דלא ניתן לגירושין[מה]. וכן **המהרי"ט** [א לה] הביא מסוגיין

לח. ואף דעשאו שליח לעצם הגירושין, כיון שאינו בידו לגרשה בעצמו, אלא ע"י מינוי שליח אחר.

לט. ולכאו' כוונתו לתרץ קו' התוס'. דאי החסרון משום 'מילי', אף היכא דלא שינה ל"מ [עכ"פ למ"ד דל"מ אומר אמרו].

מ. [לכאורה כוונתו דבסוגיין החסרון דהנך רבנן לא יכלו לגרשה, אלא ליתן לאבא בר מניומי. וצ"ע דהעיקר חסר].

מא. וע"כ הבעל עשה אשה זו לשליח שניתן לגרושין, ושליח השני מכחה קאתי. ומה שהשליח עושה הוה בשליחותה. שאם היא לא היתה שליח שניתן לגרושין היאך היה שלוחה ליתן לגרושין יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא. אלא דהקפיד הבעל דלא מגרשא בקבלה דידה, והתנה עלה להתגרש מיד שלוחה, ואין זה ביטול שליחות אלא תנאי שהטיל בו.

מב. וצ"ב דסוף סוף יגיע הגט ליד אבא בר מניומי, והבעל כבר עשאו שליח. ואפשר דכוונתו דמסר לשליח הזה כתב מינוי דהבעל ממנה את אבא בר מניומי, וכתב שליחות זה תליא בהא דהוא עצמו ימסרנו עליו [אף דהוה קוף בעלמא], ולא שיפול מידו וימצאנו הלה.

מג. אבל שליח זה הוה כאדם אחר ואינו נאמן.

מד. **והשואל** בתשב"ץ דחה את סוגיין מהלכה ע"פ סוגיה דהתם. ע' תשב"ץ שהאריך לדחות.

מה. דדוקא אם שינה שליחותו בטילה. ומהני שליחותו כשלא שינה.

דאילו אבא בר מניומי היה שם, שליח זה יוכל לומר ב"נ, אף דלא ניתן לגירושין[מו].

והתשב"ץ [שם] עמד בזה, וכת' דאה"נ למסקנא ל"מ אמירת ב"נ, ואף אם ימסור לאבא בר מניומי צריך לקיים את הגט[מז]. והנך רבנן דאמרו מסור מילי סברו דהוה שליח שניתן לגירושין. ולעולם שליח שלא ניתן לגירושין הוה מעשה קוף בעלמא, ואינו יכול לומר ב"נ[מח].

רטז) **אמר רבא קפחינהו רב ספרא לג' רבנן סמוכי**[מט], **א"ר אשי וכו' מי קאמר ולא את.** [ולל"ב הוה מדברי רבא]. **בשו"ת דברי ריבות** [שמה בתו"ד] ביאר דכיון דמתחילה צווה לו סתם, אלא שהשליח אמר שאינו מכירה. מש"ה אמרי' דלא מיעט שליחותו אילו יכירנו. אך בפשטות הראשונים והפוסקים נקטו דכל היכא דמסר לו סתם [ולא הקפיד לומר 'ולא את'] נחשב שליח לגרש[נ].

ותוס' כת' דלמסקנא לב' הלשונות אמרי' דעשאו שליח סתם. אבל **הרי"ף** גרס [בל"ב] דרב אשי פליג מאי טעותא, ה"ק אבא מניומי ולא את. וכ"פ **הרמב"ם** [ט לט]. **והכס"מ** ביאר דפסק כל"ב לחומרא.

ריז) **א"ל מסור מילך קמי דידן, דלבתר ל' יום משוינן שליח וכו'. הרמ"ה** [הו' בטור קמא] דייק דהבי"ד אינם רשאים ליתן הגט ליד שליח הב' מיד, דחיישי' שמא [בשליח השני] לא ידקדק בשליחותו ויתן לה קודם ל'. [וע"ד מש"כ רש"י בתחילת העמ' דחיישי' דשליח הב' לא יקפיד על התנאי].

ריח) **א"ל כיון דלבתר ל' יומין מצי מגרש, כשליח שניתן לגירושין הוא.** [יל"ד אי הוה נידון באומדנא, האם דעתו למנותו שליח רק לאחר זמן. או דדעתו למנותו שליח מיד, והטיל תנאי בעשיית השליחות. ועיל"פ דשייך לנידון אי מחוסר זמן כמחוסר מעשה[נא]].

ריט) **וניחוש שמא פייס. פרש"י ונתייחד והוה גט ישן. ותוס'** [לעיל יח:] **פי' שמא פייס וביטל הגט.** [עי"ש עוד].

רכ) **מי לא תנן מעכשיו אם לא באתי וכו' וניחוש שמא פייס. רע"א** הק' דהתם אי פייס ובא לעיר ובא עליה נתבטל התנאי. והגט בטל מדאורי' שעבר על תנאו[נב] [וכמ"ש תוס' לעיל יח:[נג]]. א"כ מה ראיה מהתם דחיישי' לדאוריי', אבל הכא דאף אם פייס פסול רק מדרבנן משום גט ישן לא חיישי'. וצע"ג.

דף ל.

רכא) **כי משוו בי"ד שליח בפניו וכו'. פרש"י מי בעי לפניו דשליח הראשון. [וכ"כ רוב הראשונים]. ופרש"י כגון זה דהוא אנוס ואינו יכול לעבב כאן.**

מו. והביא מעשה שהבעל לא רצה ששליח זה יתן לאשה, שתתבייש האשה ממנו. ואמר לו שיעשה הוא שם שליח את פלוני שהוא קרובה ומיודעה. **והשואל** הק' דכה"ג אין בדבר זה שום שליחות, ומעשה קוף בעלמא הוא דעבד. ודוקא שליח האמינו לומר ב"נ. **והמהרי"ט** חלק דמהני בסוגיין שמסר לאבא בר מניומי. ואף רב ספרא הק' רק לענין שאין שליח זה יכול למסרו בבי"ד שיעשו הם שליח. וכן לעיל [כד.] גבי אשה. [וע"ע בסמוך].

מז. [וצ"ע למ"ד לפי שאין בקיאין לשמה].

מח. **והמהרי"ט** כת' דהתשב"ץ איירי באופן שכבר עשה שליח שם, ושלחן לו על ידי זה. וכה"ג אין לו תורת שליחות כלל. ומעשה קוף בעלמא עבד. ששליח הגט כבר נעשה ע"פ הבעל. אבל באופן שמינהו ע"י שליח זה שפיר מצי אמר ב"נ, ואף התשב"ץ מודה.

אך המהרי"ט הביא **דבשו"ת דברי ריבות** [שמה] נקט דכה"ג ל"מ. והדברי ריבות חילק דהיכא דעשה שליח להוליך לאדם מסויים, אמרי' דהבעל עשה אותו שליח. והך שליח הוה קוף בעלמא, ול"מ אמירת ב"נ. אבל היכא דעשאו שליח למנות מי שירצה במקום אחר, כה"ג נחשב שליחות הבעל. וכה"ג איירי גבי אשה [לעיל כד.]. [והמהרי"ט חלק].

מט. ומבואר דהנך ג' אמוראים [שהיו מתלמידי ר' יוחנן] היו סמוכים, ומש"ה נקראו 'רבי'.

נ. ויל"ד הסברא, ולבאו' תלי בגדר הך שליחות [ע' מה שהו' לעיל]. דאי נתכוון לעשותו שליח לעשות שליח אחר, מנ"ל דנימא דיגרשנה הוא. ואמאי צריך למעט ולהגביל 'ולא את'. אך אי נימא דודאי עשאו שליח לעצם הגירושין, אלא הגביל כחו שלא יגרש בידיו אלא ע"י אחר. א"כ י"ל דכל זמן שלא הגביל להדיא אמרי' דאינו מקפיד.

נא. וכ"כ **המרכה"מ** [ט יא] דהוה מחוסר זמן, וממילא קאתי. [וע' משנ"ל אישות ד ז שהאריך ביסוד זה]. אך לפ"ז יל"ד היכא דאמר לו לגרש במקום פלוני וכדו' או כגון דהוה מחוסר מעשה.

נב. אך **הר"ן** [לק' עד.] כת' דכל תנאי שביטולו בקום ועשה, אי"צ להביא ראיה שלא עברה על התנאי. [והראשונים לק' האריכו בזה. וע' בי"ש קמד יד. ואבמ"ל].

נג. אך בדברי **רש"י** י"ל דחיישי' התם משום גדרי גט ישן. [ואילו מגדרי התנאי עליו להביא ראיה שביטל התנאי].

ומשמע דקאי אמעשה הנ"ל. וביארו דלפ"ז נסתפק במה שפסק שעושה את הבי"ד שליח, והבי"ד עושים שליח לאחר ל'. ושוב נתקשה דבשעה שמינו את שליח השני הוה שלא בפני הראשון[א].

ומשמע דהבי"ד מינו את השליח השני, אלא הוה ספק אי בענין שהשליח יעמוד שם. [וצ"ב דאי הבי"ד עושים את השליח, אמאי צריך שיעמוד שם הראשון].

והרא"ש תמה אי בעי בפניו, אמאי בי"ד ימנו את השליח, השליח ימנה את השליח השני בפני בי"ד[ב]. [אך אי לא בעי לפניו ניחא, דיוכל למנות את הבי"ד, והבי"ד אח"כ ימנו את השליח[ג]].

ויש שדנו דלדעת רש"י זה גופא ספק הגמ', דאי בעי לפניו א"כ השליח ממנהו. ולצד דהוה שלא בפניו הבי"ד ממנים. וכדמשמע במעשה זו, דאמר דבריו לפני בי"ד. והבי"ד שלחו שליח לאחר ל'.

והתוס' רי"ד [כט:] הוכיח ממעשה זו שבית דין ממנין את השליח השני [ומש"ה אומר 'שליח בי"ד אני']. ולא שליח ראשון. ולכאו' כוונתו דצריך דוקא שהבי"ד ימנו שיחשב שליח בי"ד[ד] [ומתיישב קו' הרא"ש]. [וע"ע מה שהו' במשנה[ה]].

רכב) **שם. הרא"ש** הביא **דהרי"ף** גרס דספק הגמ' כי משוי ליה שליח בבי"ד בפניו, **והרא"ש** ביאר דקאי אמתני' דעושה שליח בבי"ד, ומיבע"ל לרבא אם יוכל שליח הראשון למנות שליח שני אף [ששליח השני] אינו כאן, אלא אומר בפני ב"ד אני ממנה את פלוני שליח, ובי"ד יתנוהו לו. [ומשמע דהשליח הראשון ממנה שליח מסויים. ולא שהבי"ד מינו].

והר"ן דייק מסוגיין[ו] דהבעל יכול למנות שליח שלא בפניו[ז], ואף בשליח לקבלה. [ודוקא שליח בי"ד ס"ד דגרע[ח]].

רכג) **אתא ופסקיה מברא[ט] וכו' אמר שמואל ל"ש מתיא.**

והגמ' [כתובות ב:] הביאו דאין אנוס בגיטין [דסוף סוף לא נתקיים התנאי. ולמסקנא שם משום תקנה דצנועות ופרוצות[י]]. והגמ' דוחה דהוה אונס דשכיח, ואיבעי להתנות. [וע"ע לקמן עג. גדרי אונס בגיטין[יא]. ואבמ"ל].

רכד) **שם. והקצות** [נה א] הביא מכאן ראיה דאונס ביום אחרון נחשב אונס. [ואבמ"ל. וע"ע לקמן עד:].

רכה) **תוד"ה מי. אע"ג דלית ליה וכו'** משמע אם לא אטרח בדבר גדול. [והוה אונס שאין לו דבר גדול].

והיש"ש הק' דנתת דבריך לשיעורין [דאי נתן לה דבר גדול נתקיים התנאי]. **והתוס' הרא"ש** כתב דמילתא יתירא קאמר, דאף אי יהיב תרקבא, מ"מ דילמא אי יהיב טפי הוה מפייסא.

רכו) **א"ד וכו' הא פייסה ולא איפייסא, הא כמ"ד דיש אונס בגיטין. פרש"י** ואנוס הוא, דפייס במה שבידו לעשות[יב]. **והרמב"ן** כתב ש"מ לענין ממון כה"ג, שקיבל על עצמו לפייס את פלוני, והתנה שאם לא מתחייב לו מעכשיו[יג] ק' מנה או שדי נתונה לך. ואזל פייסי במה שבידו ולא אפייס פטור, דאנוס הוא.

א. והדר פשטא דשפיר מהני. א"נ נסתפק האם למנות שליח שני מיד במושב בי"ד, והדר פשטא דאי"צ. והגמ' [לעיל] נקטה הלשון ע"פ מסקנא דהכא.

ב. [ומבואר דפשיט"ל דאף מינוי בפני הבי"ד חשיב 'שליח בי"ד'].

ג. ויל"ד אי כוונת הרא"ש דלשון המשנה שליח בי"ד אני איירי כה"ג שהבי"ד מנהו [ונקט לשון סתם בכל אופן]. או דשליח בי"ד היינו שנתמנה בבי"ד.

ד. ואפ"ה בעי 'בפניו'. [וצ"ב דכיון דהוה שליח שני שעושה שליח שלישי, א"כ מה טעם דנבעי לפני שליח הראשון].

ה. **דהרמ"א** מבואר דמהני שהשליח עושה שליח בפני בי"ד, וכמ"ש הגר"א [קמב לא]. [**והרמב"ם** [ז כ] כת' 'הם משלחין' [משמע דהבי"ד משלחין]. ואילו בהלכה כא כת' דעושה שליח בבי"ד [משמע דהשליח עושה].

ו. ע"פ פירוש הרא"ש. דלפרש"י לכאו' אין לו שייכות לכאן. [אך הר"ן לעיל העתיק דברי רש"י. וצ"ע].

ז. [וע' רמב"ן ור"ן [לק' סו: הו' לעיל כט.] דנח' האם מהני מינוי שליח לכתיבה שלא בפניו].

ח. ויל"פ דצריך לומר שליח בי"ד אני. וס"ד שצריך שיראה מעשה המינוי. קמ"ל דדי לו להעיד שנמסר הגט לידו מכח הבי"ד. [אף שלא שמע המינוי].

ט. א"ל חזו דאתאי, והגמ' לק' לד. דנה משום גילוי דעת לבטל הגט. וע' לק'.

י. **והר"ן** הביא **דהעיטור** נסתפק אי יש אונס בקידושין, ולא הכריע. [וע"ע רשב"א לק' עו, ור"ן קידו' כה. בדה"ר]. ולכאו' תלי אי קי"ל משום צנועות ופרוצות [ע' אבנ"מ לח א].

יא. **והרמב"ן והר"ן** כת' דג' אונסין הם, שכיח כו"ע מודו דאין אונס, לא שכיח כו"ע מודו דיש אונס, שכיח ולא שכיח פליגי בסוגיין. [וכ"כ תוס' כתו' ג.].

יב. וצ"ב דאף דלית ליה תרקבא דדינרי, מ"מ יכול להוסיף עוד קצת פיוס. ולכאו' צ"ל דעשה כל מה שבידו לעשות.

יג. [לכאו' נקט מעכשיו שלא יהא אסמכתא, ע' ב"מ סו.].

והרמב"ן חילק דדוקא בתנאי שיפייס, שתולה בדעת אחרים, ופטור מדין אונס. אבל היכא דאמר שאתן מנה לפלוני ולא רצה לקבל פטור. שלשון זה משמע אתן אם רוצה לקבל[יד]. [וע"ד דברי התוס'] [וכ"כ הרמב"ן שבועות כז.].

והרמב"ן הביא **י"מ** דשאני אשה שהוא סבור שבידו לפייסה, שנוחות להתפייס לבעל[טו]. אבל בעלמא כל היכא דתולה בדעת אחרים אין זה אונס, שמשעה ראשונה גמר ומקנה דלא ידע חבריה אי ציית אי לא. והרמב"ן חלק שאין לך ברזל קשה כאשה רעה.

והריטב"א חילק [בשם רבו, וכ"כ הרא"ה כתו' ב:] דאף בממון דטוענין טענת אונס, ה"מ כשנתקיים התנאי מתוך האונס. אבל היכא שנתבטל התנאי מתוך האונס, כגון שאמר לו שדי נתונה לך מעכשיו אם לא אבוא מכאן ועד ל' יום, ונאנס ובא. אין מתנתו מתנה, דסוף סוף בא ולא נתקיים התנאי. [והביא ראיה מהא דלקמן עד: ואכמ"ל].

המלוה מעות את הכהן

רכז) **המלוה מעות את הכהן וכו' להיות מפריש עליהם מחלקם וכו'. פרש"י** שיפריש תרומה, וימכרנה[טז] ויעכב הדמים בפרעון החוב. דאין כאן גזל מתנות שכבר נתן דמיהן לכהן זה, ובשעת ההלואה כבר פסק דמיהן.

והרשב"א והריטב"א כת' דהוא תקנה היכא דהלווה ע"ד כן, כדי שימצאו שילוו להם מעות[יז]. **וכ"כ הרמב"ן** [בע"ב ובמלחמות]. [וע"ע תוס' בע"ב].

והביאו **דבירושלמי** אי' דאם כבר הלוהו לא תקנו. והריטב"א ביאר דהך זיכוי וגבייה דסוגיין ל"מ מדינא, אלא מדין תקנה [ע' בסמוך][יח].

והביאו **מהגמ'** [חולין קלג., ורמב"ם ביכורים ט כא] האי כהנא דאית ליה צורבא מרבנן בשבבותיה ודחיקא ליה מלתא ליזכי ליה מתנתא, והגמ' מקשה אע"ג דלא אתי לידיה, ותי' במכירי כהונה. ואי' שם דה"מ במקום דלא אפשר ליה. והרמב"ן הביא ש"מ שלא התירו כן אלא מפני תקנה[יט].

והנוב"י [ת יו"ד קצט, הו' **בפתח"ת** יו"ד רנז ה] היכא דלא הלווה ע"ד כן, האם אח"כ יוכל להפריש צדקה עבורו [ברשות העני], ולחזור ולגבות בחובו. והביא דנח' בזה בירושלמי [הנ"ל] והאריך בזה[כ]. **והנוב"י** סיים דכ"ז היכא בדלאו הכי היה נותן צדקה בשיעור זה לעני הזה[כא].

רכח) **ואע"ג דלא אתא לידיה וכו'. פרש"י** דקו' הגמ' מאן זכי ליה להאי כהן, והאיך יצא יד"ח נתינה. לבאורה יש כאן ב' קו', דקשה האיך יזכה בו ע"י נתינת רשות כהן זה, הא קודם נתינה עדיין לא נתייחד לשום כהן. ועוד אף אי יוכל לקנות משבט הכהונה, הא לא קיים מצוות נתינה[כב].

רכט) **ושמואל אמר המזכה להם ע"י אחרים. פרש"י** שמוסרו ומזכה ביד אוהבו, והו"ל כאילו הגיע לידו [וזכה, וקיים מצוות נתינה], וחוזר ומחזירן לו [וגובה את התרומה בחובו].

והרשב"א כת' דחוזר ונוטל משום תקנ"ח, שתקנו לפתוח להם דלת שילוו להם בעלי בתים. אבל מדינא כיון שזיכה לו, אינו רשאי לחזור וליטול **ממנו**. [וכ"כ הריטב"א בתי' הב'].

יד. **והר"ן** [שם בחי' כה: ולרי"ף י.] הביא מקור לזה מסוגיין. [ולפ"ז כוונת הרמב"ן משום אונס, וצ"ב דהר"ן ביאר דכוונתו לכך. ולכאו' מבואר דאף הא דיש אונס בממון, משום דמתפרש דבריו כך. אך בדברי הרמב"ן כאן ושבועות מפורש דהוה ב' טעמים, משום אונס כבסוגיין. ועוד דלא נתכוון לכך].

טו. וביאר שהנשים נוחות להתפייס לבעל ורוצות הן בקב ותפלות.

טז. [דתרומה אסור לזרים. אבל מעשר ראשון ומתנות עניים יכול לעכב לעצמו].

יז. וכן מבואר בהמשך הסוגיה דהקילו בכמה פרטים משום תקנה, שימצאו ללוות. וכ"כ רש"י בסוף העמ'.

יח. ועוד הביאו דאי' בתוספתא [תרומות א] לא יתרום בעה"ב את המעשר ויטול רשות מלוי, ולא הזרוע והלחיים והקיבה ויטול רשות מכהן. אבל מלוה אותן להיות מפרישין עליהן מחלקן.

יט. ויל"ד דאדרבה התם מבואר ד'בלא אפשר' [שאין לישראל בשר מספיק] רשאי.

כ. וכת' דלכאו' תלי במח' הבעה"מ ומלחמות [בע"ב]. ודייק מדברי **הרמב"ם** [מעשר ז ז] דכת' דאם הלוום בפני בי"ד ע"מ שיפריש מחלקם וכו'. משמע דדוקא בסיפא דהוה בבי"ד בעינן שיהא ע"מ. ואף דהרמב"ם [שם ה] פתח כלשון המשנה המלוה מעות וכו' להיות מפריש עליהם, אינו בדוקא.

כא. דאל"כ לא שבקת חיי לעניים דכל עשיר יש לו חובות שנתייאשו ויפריש מעשרותיו על אלו החובות.

כב. **ובס' התרומות** [סה ג א, הו' בש"ך רנז יג] כת' דצריך לזכות בהם ע"י אחר, ואח"כ יפרע ממנו חובו כדי לקיים מצות נתון תתן.

ובס' תוספת דרבנן [אלגאזי אות ע רמט] הק' דאף מן הדין יוכל לזכות ע"י אחר בתנאי ע"מ להחזיר[כג]. ויחזור ויגבנו ממנו לקיום תנאו[כד]. וכת' דמ"מ אילו הכהן אינו מסכים, אינו רשאי לגבותו בע"כ. ואף דעי"ז יתבטל הזיכוי. מ"מ לא קיים מצוות נתינה. ותקנו דיוכל לגבות בע"כ [אף בלא תנאי].

ועוד תי' **הריטב"א** דתקנו דמהני זיכוי אפי' צווח לבסוף כשישמע[כה].

רל) **ע"י אחרים. האחרונים** הקשו אמאי לא יזכה ע"י עצמו, הרי התרומה אינו של הישראל [דנימא דאינו מזכה לאחרים ע"י עצמו]. **והקה"י** תי' דמ"מ נחשב דבעל הפירות הוא המקנה במתנת כהונה, דיש לו טובת הנאה. ודן דאף למ"ד טובת הנאה אינו ממון, מ"מ נחשב 'מקנה' [עי"ש]. [וע"ע ריטב"א בע"ב].

רלא) **רש"י ד"ה במכרי כהונה.** אסחי שאר כהני דעתייהו והו"ל כמאן דמטי לידייהו דהני. **האחרונים** [וכ"כ הקה"י כא] ביארו דמתנת כהונה הוה ממון השבט. ועי"ז שנתייאשו שאר כהנים, ממילא הוה של אלו[כו].

והאחרונים הקשו דמבואר [ב"מ מט; ע' בע"ב] דמ"מ יכול לחזור בו. והקה"י ביאר דכיון דזכותו בממון זה הוא מחמת שם ממון השבט. ומש"ה כשיחזור בו שאר כהנים יש להם זכות בזה [עי"ש].

ורשב"ם [ב"ב קכג:] כת' דמכירי כהונה מזכין לו זיכוי גמור, דאוהבו וגמר ומקני. [והרש"ש שם כת' דהוה זיכוי גמור בליבם]. וצ"ב. והאחרונים ביארו דנחשב קנין ע"י שגמר דעתו[כז].

ותוס' [ב"ב קכג: ד"ה הכא] כת' דבכל דוכתי מכירי כהונה נחשב 'מוחזק' [והביאו מסוגיין[כח]]. וביאר והיינו טעמא משום דהוה מתנה מועטת[כט] ואסור לחזור, ואפי' בדברים בעלמא. [וע"פ הגמ' ב"מ מט: דטובת הנאה נחשב מתנה מועטת, וכיון שאמר שיתן לו אסור לחזור]. וכת' דאע"פ שיכול לחזור בו[ל], מ"מ כל זמן שלא חזר בו נחשב כמוחזק.

והאחרונים [ס' חוסן ישועות ב"ב שם] הק' א"כ כ"ש היכא דאמר להדיא [בדברים] שיתן לכהן, דהוה מתנה מועטת. ואמאי דחקה הגמ' להעמיד במכירי כהונה. נימא דע"י הלואתו הבטיחו ליתן מעשר זה ללוי[לא]. והקה"י ביאר דמהני בצירוף מש"כ רש"י דאסחי שאר כהנים[לב].

והקצות [רעח טו, ורז ט] למד מדברי התוס' דאף שאין לו זכות ממון בזה, מהני מה שאסור לחזור להחשב מוחזק[לג]. ועפ"ז נקט דה"ה הנשבע לתת לחבירו. [ואף שעדיין ליכא שום קנין ממוני]. **והנתיבות** [רעח יא] פליג דדוקא מתנות כהונה מהני אמירתו. דכיון דאינו רשאי לחזור בו, ממילא מצוות נתינתו הוה ליתן דוקא לכהן

כג. וכדאי' [קידו' ו:] דמהני נתינת תרומה במתנה ע"מ להחזיר, אלא דאסור לעשות כן משום דנראה ככהן המסייע בבית הגרנות. [פרש"י שבשכר זה נותן לו שאר תרומותיו, והוי כקונה תרומה בשכרו. ועליהם הכתוב אומר שחתם ברית הלוי. מלאכי ב, וכדאי' בכורות כו:]. [ולכאו' כוונתו דהכא ל"ש 'שחתם ברית הלוי' שהרי כבר נתן לכהן דמיו, וגובאו בחובו. אך י"ל דכוונת הראשונים דאף כה"ג הוה בכלל שחתם].

כד. דאם לא יחזיר נתבטל הזכוי, והזוכה בעד הכהן אינו יכול לעכבם בידו ליתנם לכל כהן שירצה, עכ"פ למ"ד טובת הנאה ממון. וחל הזיכוי ע"פ דעת המזכה.

כה. ואף דבשאר זכייה היכא דמיחה לבסוף אינו קונה [וכדאי' ב"ב קלח., ע' לק' לב.]. [ועד"ז ע' ר"ן לק' לז. גבי פרוזבול דבחד תי' דהקילו דמהני זכין אף כשצווח. וכ"נ מדברי הריטב"א שם].

כו. אך **השיטמ"ק** [כתובות קב.] הביא מדברי רש"י [דידן] דלאו קניה ממש קא קנו, אלא דאסחו דעתייהו שאר כהני מיניה.

כז. וע"ד מש"כ **תוס'** [כתובות קב.] דיש דברים הנקנים באמירה. [וע"ע חזו"א חו"מ כב].

כח. וכן ב"ב שם דבכור נוטל פי שניים בזרוע ולחיים במכירי כהונה.

כט. **והאחרונים** [פרי יצחק א מט, אחיעזר ג מב ג] הק' דדעת רב [ב"מ שם] דאף מתנה מועטת רשאי לחזור בו. והאיך רב בסוגיין העמיד במכירי כהונה.

ל. אבל **בשו"ת המהרי"ל** [נו, הו' בקצות רעח טו] כת' דמכירי כהונה אינו יכול לחזור בו. והביא כן מסוגיית תקפו כהן [ב"מ ו:, ע' תוס' שם].

לא. וי"ל דאמירה שהבטיחו בשעת הלואה ל"מ, דהוה דבר שלא בא לעולם. ומבואר במשנה דמפריש עליו, ואף בלא שיודיענו. וכה"ג מהני דוקא במכירי.

לב. וכן **הדב"א** [א א ענף ו] כת' דבעינן תרוייהו. וביאר דיש לדון מצד עצם התרומה, ומצד טובת ההנאה. דעיקר הקנין משום דאסחי שאר כהנים. אלא דיש לבעלים טובת הנאה ויכול לעכב על קנינים. וכיון דאינו רשאי לחזור, עי"ז הוה כמי שהפקירו הבעלים טובת הנאה דידהו.

לג. **ובקוב"ש** כתב דע"י אמירתו נחשב קנין, אלא דיש זכות חזרה. ע' לקמן בע"ב.

זה [עי"ש]. **והקה"י** [כא] ביאר דהוה ממון השבט, וכיון דפקע דין נתינה משאר כהנים ממילא חזר דנחשב עומד לכהן זה [ע"ד מש"כ לרש"י].

ובסוגיין צ"ב האיך יקיים מצוות נתינה, ואף דיש לו שם 'מוחזק', מ"מ כל זמן שהכהן לא זכה בגדרי הממון האיך מהני[לד].

ורבינו יונה [בב"ב שם בסו"ד] כת' דמכירי כהונה הוה משום עשו שאינו זוכה כזוכה. ואף למ"ד זה הוה תקנ"ח. וכ"כ **הריטב"א** [כאן] דמכירי כהונה הוה תקנ"ח. ולפ"ז צ"ל דנח' בסוגיין באיזה אופן עשו שאינו זוכה כזוכה. וכה"ג אף רבנן מודו.

רלב) **שם. אסחי דעתייהו. הרש"ש** הק' דאף אי לא הוה מכירי כהונה מעיקרא, הא עכשיו דהלוהו ברור שיתן לזה, ואסחי דעתייהו. ותי' דהוה יאוש שלא מדעת[לה].

רלג) **שם. הירושלמי** [הו' במשנ"ל מעשר ז ו] מקשה דכ"ז בכהונה ולויה, אבל בעניים הא אין מכר לעני.

וצ"ב כוונת הירושלמי דאף במתנות עניים יהני דין מכירים. וכ"פ הרמב"ם [שם] דמהני מכיריו עניים, וכן משמע פשטות הגמ' דידן[לו].

והמשנ"ל ביאר דהירושלמי הק' האיך מהני במעשר עני המתחלק בגורן, דאין לו טובת הנאה. וי"ל דהרמב"ם קאי במתחלק בתוך הבית שיש בו טובת הנאה[לז]. וכת' דאפשר דדעת הירושלמי פליג דאף מתחלק מתוך הבית ליכא טובת הנאה. א"נ קו' הירושלמי דסתימת המשנה בכל מעשר עני.

רלד) **כיחידאה לא מוקמי'. רע"א** ציין **דהר"ש** [פאה ה ב] העמיד ת"ק במשנה [שם] כר' יוסי דעשו שאינו זוכה כזוכה, וקשה דא"כ קאי כרבנן[לח].

רלה) **תוד"ה כיחידאה לא מוקמינן. אע"ג** דשמואל פסיק כן, מ"מ מסתבר לאוקמי אפי' כת"ק. וכן **תוס'** [לע' [יג. ד"ה והא וב"ב קמט:] ציינו מכאן דלא מעמידים סתם משנה כיחידאה, אף דהלכה כדבריו. אבל **תוס'** [בכורות יח. ד"ה עשו, ועד"ז ב"מ יב.] תי' דאע"ג דשמואל פסק כר' יוסי בב"מ דילקט בנו אחריו, היינו משום תקנת עניים[לט]. ואילו הכא הביאו מדברי ר' יוסי דחליפיו ביד כהן פטור ממתנות [דה"נ חליפיו ביד כהן, שהרי נתן לו המעות הלואה]. ובזה שמואל ס"ל דר' יוסי הוה יחידאה.

והרשב"א הביא א"נ דכוונת הגמ' דכה"ג לא אמר ר' יוסי, דלא מקיים מצוות נתינה בכך. דדוקא בבכורות שנותן א' לכהן מהני כזה. וביארו **האחרונים** [קה"י כב] דסגי בנתינה של הממונות, ואף דלא נתן את גוף הבכור [ע"ע קה"י שהאריך]. **והמחנ"א** [זכיה ט] כתב דתקנו דאינו זוכה כזוכה רק אם חליפיו בעין ביד כהן בשעה זו[מ].

והרמב"ם [בכורים ט ג] פסק כר' יוסי בדין חליפיו ביד כהן. אבל בסוגיין [מעשר ז ו] פסק דדוקא כשמזכה ע"י אחר או מכירי כהונה, ולא אמרי' דעשו שאינו זוכה כזוכה[מא]. **והמהר"י קורקוס** כתב דדעת הרמב"ם כתי' הרשב"א, דכוונת הגמ' דמשום מצוות נתינה ל"ש עשו שאינו זוכה כזוכה.

והרמ"א [רנז ה] הביא דיכול להלואות לעני, ולהפריש עליו ממעשרותיו [מעשר כספים] [ע"פ סוגיין]. **והש"ך** [יג] הק' דהשמיט דצריך לזכות ע"י אחר [וכמ"ש **הסה"ת**], דאל"כ לא מקיים מצוות נתון תתן. וכת' דאפשר דכוונת הרמ"א לחלוק דמהני הפרשה סתם, ולפסוק כר' יוסי.

לד. ולכאו' מבואר דלענין נתינה סגי בהעמדה לכהן, וסגי דנחשב הכהן 'מוחזק'. [ועי"ז רשאי להשתמש בפירות, בשליחותו של כהן. ונחשב קיום דין התרומה. וצ"ע].

לה. [דהלואה זו אינה ידועה]. ולפ"ז כל מכירי כהונה איירי באופן שידוע שנותן דוקא לזה.

לו. אך **המשנ"ל** כת' די"ל גמ' דידן מזכה לעני, ורב קאי אכהן ולוי.

לז. [ולכאו' פשוט שהוא כן, דאי אין לו טובת הנאה ודין נתינה, אלא דין עזיבה. א"כ האיך יהא רשאי לעכבו עבור כהן זה. ואף לזכות ע"י אחר הוה תופס לבע"ח, ומהני רק משום מיגו דהאי אחר מפקיר נכסיו].

לח. ולא הוה יחידאה. ועוד דכיון דבלאו הכי חד סתמא כר' יוסי, אמאי לא ניח"ל להעמיד אידך סתמא כוותיה.

לט. ותוס' ב"מ כת' דעניים ניחא להו.

מ. ודן נפק"מ לישראל לתת לכהן דמים לקנות את המעשר, ואף לא דרך הלואה. והאריך לדון ע"פ סוגיין.

מא. והכס"מ [בתי' הב'] כת' דיש לחלק בין הכא להתם [ולא פירש].

רלו) **נתייאשו הבעלים וכו'. פרש"י** דנתייאש מאותה הלואה, ואמר ווי לחסרון וכו'. **הקצות** [קסג א] הביא מכאן ראיה דמהני יאוש בחוב[מב], וכדעת **המהרי"ק** [ג]. ודלא כמו שהאריך **החכ"צ** [בהגהת ט"ז קסג] דחוב הוא באיסורא אתי לידיה וברשותו ול"מ יאוש. **והמחנ"א** [זכיה מהפקר ז] כתב דהכא שאני דאסוחי דעתיה ומתייאש לגמרי' דאין לו שעבוד במק"א.

והאו"ש [מכירה ו יב] כת' דבעלמא ל"מ יאוש משעבוד הגוף, אבל הכא גופו אינו משועבד[מג], אלא שעבוד הנכסים[מד]. ומהני יאוש משעבוד נכסים[מה].

רלז) **רש"י ד"ה ואין בו משום רבית.** ובשאר פוסקים בעי יצא השער. [ע' ב"מ עב:]. משמע דכאן הותר רק באופן שלא יצא השער, אבל להוזיל ממש לא הותר. **הרשב"א** כתב דמשמע מדברי רש"י דהוה חד בבא, דדוקא כשער הזול אין בו משום רבית[מו]. [וע' **מהרש"א**]. וכ"כ **המהר"י קורקוס** בדעת **הרמב"ם.**

ותוס' [ד"ה ופוסק] כת' דאפי' פוסק פחות[מז], וכ"כ **הרשב"א** דתרתי קתני. וכ"כ **המהר"ם שיף** בדעת רש"י.

רלח) **תוד"ה הא.** אר"י או תן לי כזה. **רע"א** תמה דמ"מ ת"ק פליג. ועוד דסברת ר' יהודה דע"י דהפסיקה לא מחייב, והוה כחזרה ופוסק מחדש. והכא משמע דכך דינו מתחילה לפי שער הזול. וצ"ע.

רלט) **כיון דלית ליה לא יהיב ליה וכו' אין בו משום ריבית. תוס'** הביאו כעי"ז גבי פרדיסא [ב"מ עג.] דקונה פירות בהוזלה קודם שיבואו. ואפ"ה אסור [שם] מדרבנן[מח]. והכא הקילו משום תקנה. [ולדעת **רש"י** י"ל דלא התירו הוזלה ניכרת בסוגיין, אלא עד שלא יצא השער].

הרמב"ן ביאר דכיון דאי נשתדפו שדותיו[מט] מפסיד הכל, ואין לו קרן או רבית מש"ה נחשב זביני ומותר. וכת' דדמיא למה שעיזי חולבות [ב"מ סד.][נ]. ומש"ה אף שמוזיל הרבה [מחמת הלואה זו] אינו רבית[נא]. [והוא חידוש גדול דאף דסיכמו בלשון הלואה, חז"ל קבעו דנחשב מכר[נב]].

ולא נתפרש בדברי הרמב"ן אי עכ"פ יש בו איסור דרבנן [וכמ"ש תוס' דהקילו גבי הלואת כהן[נג]].

והרמב"ן הביא **י"מ** דלמדו מכאן דכל משכנתא נחשב רבית דרבנן[נד] כיון דאי ל"ל לא יהיב [ע' רש"י ותוס' ב"מ סד:, ואכמ"ל], **והכא לא גזרו רבנן. והרמב"ן**

מב. והביא דכן תמה **הפנ"י** בסוגיין היאך מהני יאוש בחוב.

מג. ומשמע מדבריו דאילו יש שעבוד הגוף, ל"מ יאוש משעבוד נכסים [לענין שיוכל למכור שדה זו]. ועד"ז דנו האחרונים אי מהני מחילה על שעבוד שדה מסויים [ע' כתובות צה.]. [אך יל"ד דהכא לכאו' נתייאשו קודם שהגיע לעונת המעשרות, ועדיין לא חל שעבוד נכסים על פרי זה. והוה גדר דאיקני לחוד [ע' בדברי הרשב"א הו' בסמוך], א"כ לכאו' ודאי מהני סילוק שלא חל שעבוד על פרי זה. אלא דיל"ד דא"כ לכאו' יכול לחזור בו מהיאוש והסילוק כל זמן שלא בא לעולם. וצ"ע].

מד. וצ"ב כוונתם, דבשעת הלואה פירות אלו אינם קיימין, והאיך משעבד שעבוד נכסים. ובשלמא הלואה בעלמא מהני שעבוד הגוף [ואשר דעי"ז חל שעבוד נכסים]. אבל אי ליכא שעבוד הגוף, האיך חל שעבוד נכסים אדבר שלא בא לעולם.

מה. וביאר דאף דל"מ יאוש בקרקעות, היינו משום דקיימא ברשותו. אבל שעבוד קרקע מהני יאוש.

מו. **והריטב"א** הק' דהגמ' מקשה דהוה פשיטא.

מז. **והפנ"י** הק' דהוה ככהן המסייע, שנותן לו בזול. ותי' דיכול לחזור בו כשהוקר. **והחזו"א** כ' דיכול להוזיל יותר משתות, אבל רק כמה שדרך להוזיל.

מח. **ותוס'** [ב"מ סד.] ביארו דמוזיל גביה טובא, שרגיל לקנות בעוד שהוא בוסר. ומשום הקדמת מעות עד זמן הבציר אוזיל גביה והוי אגר נטר. וביארו דל"ק שום דבר בשעת מתן מעות, ומש"ה [אף דהוה מכר] נחשב הלואה.

מט. לכאו' איירי אף כשמלוה לכהן דבר מועט, ויש לו הרבה שדות, ודבר רחוק שכולם ישתדפו. ואפ"ה אמרי' כי לית ליה וכו'.

נ. אך **תוס'** [ב"מ סד.] כת' דלא הותר עיזי חולבות להוזיל הרבה. והרמב"ן לשיטתו דס"ל [שם עג.] דרשאי להוזיל טובא. [והריטב"א ותוס' רי"ד שם כת' דהתם הותר משום שכבר בעולם. ובסוגיין לא איירי כה"ג].

נא. ולא נתפרש ברמב"ן אי דוקא בהוזלה, אך הרא"ה [ע' בסמוך] למד מדבריו דאף רשאי לתת לו שכר ממקום אחר.

נב. ויל"ד אי דוקא משום דהוה ב' מינין, שהלוהו מעות ומחזיר פירות. אך הרא"ה [ע' בסמוך] לא חילק בזה.

נג. אך **הרא"ה** נקט דמותר לגמרי.

נד. אך ודאי אסור מדרבנן, וכדמוכח כמה סוגיות דמשכנתא.

דחה דהתם אף אי לא יעשה פירות אינו מפסיד הקרן, הילכך הו' רבית קצוצה.

והנמוק"י כת' דמכאן דקדק **הרא"ה** שהנותן מנה לחבירו ק' בק"כ שילך להרויח בהן, אלא שאם יאבדו אבדו כולן למלוה מותר[נה]. כיון שאין קרן קיים אין בו משום רבית. [והפוסקים דחו[נו]].

ויש שהביאו טעם ההיתר בסוגיין משום דליכא שעבוד הגוף, דהכהן אינו מחוייב להעמיד הלואתו. ויש רק שעבוד נכסים [וכמ"ש האו"ש הנ"ל]. וכ"כ **האגר"מ** [יו"ד ב סג] דליכא איסור ריבית היכא דכל השעבוד על הנכס, וליכא שעבוד הגוף על הלווה[נז]. [אלא דהאגר"מ לא הביא מסוגיין].

אך **האחרונים** תמהו על יסוד זה, דאף בבתי ערי חומה אינו מחוייב להעמיד הלואתו, ואפ"ה נחשב רבית דאורייתא[נח]. וכן כמה סוגיות[נט]. וכן בסוגיין מבואר בראשונים דטעם ההיתר באופן אחר[ס]. א"כ מבואר דאף היכא דלא שעבד עצמו יש איסור ריבית [וצ"ע לסברת האגר"מ. וע"כ צ"ל דיש כאן שעבוד הגוף כלפי פירות אלו, דאל"ה האיך גובה לאחר זיכה לו].

רמ) **דלא קרינן ביה לא יגוש. הרא"ש** [מכות א ג] הביא **דר"ת** הביא מכאן ראיה [דקי"ל כלישנא] דמלוה תוך זמנו אינו משמט, דהשתא לא קרינן לא יגוש[סא]. ור"ת הוסיף דה"נ אתא לכלל לא יגוש לאחר זמן, דבעה"ב אין יכול לחזור בו.

והרא"ש דחה דהכהן לחזור ולבטל המקח, ולא יבוא לידי נגישה[סב].

ויש שדנו דבסוגיין ליכא תביעה עליו[סג], אלא גביית הפירות[סד]. ומש"ה אינו משמט. [ואף אי עבר זמנו אינו משמט]. ומדברי ר"ת והרא"ש מבואר דלא כן.

רמא) **אם בא לחזור וכו' בעה"ב בכהן. פרש"י** וזה לא היה לו למשוך כלום. משמע דדמי לכל מקח שיכול לחזור.

ולכאו' כוונת רש"י ע"פ הא דאי' [ב"מ מח.] גבי ספר ובלן,

נה. [ומשמע דהתיר אף מדרבנן]. וכ"כ **הריטב"א** מהכא שמעינן להתיר 'הלואות שעושין', כיון דאילו מפסיד, המפקיד מפסיד וכזביני דמי. [וכוונתו כנמוק"י].

נו. **וכ' כפתור ופרח** [מד] הביא מסוגיין שמותר להלות ברבית כל זמן שאפשר שיפסיד הקרן. והביא דההלואות שעושין עם סוחרי הים בתוספת שרו. דכיון דאלו מפסיד כוליה, מפסיד בעל ההלואה קרן שלו, לית ביה משום רבית. [והעמידו דהכו"פ חידש עוד דאף דהתנה על תנאי דבר חיצוני, ולא על גוף מעות ההלואה].

אבל **השו"ע** [יו"ד קעג יח, ורמ"א קעז ד בשם הריב"ש שח] פסק דאסר כה"ג. והריב"ש ביאר דדוקא דרך מכר הותר פרדיסא. ולא הלו'.

וכן בשו"ת **הרדב"ז** [חדשות תצז, הו' בפתח"ת שם י] חלק על דברי הכו"פ דאינו ענין כלל לסוגיין, דהכא נהי דעיקרו הלואה, מ"מ ליכא רבית בהלואה אלא בפסיקה, שפוסק עמו כשער הזול. ומה שייך ללמוד הלואה ממכירה דלהלואת ביותר אסור מן תורה, ומש"ה אף בזמן שמפסיד כל הקרן יש לאסור משום אבק רבית. ודוקא דרך מקח וממכר [שאין בו איסור תורה] אפשר שמותר אף שמוכר ביוקר מפני המתנת המעות, היכא דאיפשר דמפסיד הקרן. [וביאר דהוי כעין גזירה לגזירה]. ועוד הביא דתוס' כת' דהותר רק משום תקנת כהן, ובעלמא כה"ג אסור.

נז. וביאר דכל לווה הוא מחוייב להעמיד ההלואה. ואף אם אין לו נקרא לווה רשע ולא ישלם. אבל היכא דכל החוב על הבית ליכא איסור.

נח. וכדאי' [ערכין לא.] דהוה ריבית דאורייתא, אלא דהתורה התירתו. [וע' קצות ונתיבות ומשובב [נה א] בגדר הדבר. ע' לק' עד:]. וכן המוכר שדה ע"מ שתחזור לתמכרנו לי [ב"מ סו, שו"ע יו"ד קעד א]. ומשמעות הפוסקים בכל מקום דאף באפותיקי מפורש [לא יהא לך פרעון אלא מזו] יש איסור ריבית [דאורייתא]. [ויש שביארו דכוונת האגר"מ דבכל הנך יש גדר שעבוד הגוף בתנאי. והאגר"מ איירי באופן דליכא גדר חיוב כלל. אך לשון האגר"מ לא משמע כן].

נט. ועוד הביא **המנחת שלמה** [א כח] דדעת **העיטור** [בראב"ש פסחים ל: ב י] **והרמב"ן** [ב"מ עא:] דנכרי שלווה מישראל על סמך משכון של ישראל אסור. **והחוו"ד** [קסח יב] ביאר דהמשכון של ישראל נחשב ערב קבלן. ואף דבעל המשכון אינו מתחייב בהלואה זו כלל. דסו"ס ממונו של ישראל אחראי לפרעון החוב אסור, וקל וחומר בהלואת ישראל גמור, אף שהתנה דשעבוד הפרעון על משכון מסויים.

ס. [דהרמב"ן כת' דנחשב מכר. וכן לתוס' משום דהוה דרך פסיקה, וכמ"ש הרדב"ז. והרא"ה התיר אף הלואה גמורה בתנאי, אלא דהשו"ע לא פסק כן].

סא. ודלא כל"ק דמשמט דלבסוף יבא לידי לא יגוש. **והרשב"א** [בסוגיין] הק' אמאי לא אקשי פשיטא דאינו משמט, דהוה תוך זמנו. ותי' דמלוה תוך זמנו הוא מימרא. ועוד דתליא בב' לשונות [שם]. [ויל"ד אי קמ"ל דמלוה תוך זמנו אינו משמט. או קמ"ל דהכא עדיף מתוך זמנו].

סב. וצ"ב דאי חזר בו צריך להחזיר הדמים. וי"ל דמ"מ הוה חוב אחר, וחוב המעשר אינו חוב ודאי.

סג. [ויל"ד אי חוב שיש בו אפותיקי משמט בשביעית, דהא אינו נוגשו. ושוב מצאתי דהראשונים הו' בב"י חו"מ ר"ס סז נקטו דמשמט].

סד. וע"ד מש"כ הרמב"ן דלא נחשב 'מלוה'. [ולכאורה מבואר דגדר מלוה לענין שמיטה לא תלי בגדר הלואה לריבית].

דהיכא דל"ש משיכה כו"ע מודו דהקנין חל בכסף[סה]. ועוד הביא הרשב"א מהגמ' [שם מט:] דהיכא דעלייתו מושכרת לו, דל"ש נשרפו חטיך בעלייה קנה מעותיו. ועוד דן הרשב"א דקונה לו חצירו [לבעה"ב], למ"ד דאי"צ לזכות ע"י אחר[סו].

והרשב"א הק' דבדבר שלא בא לעולם שניהם חוזרים עד שיבא לעולם.

והרשב"א חידש דכל מוכר פירות דקל מחוסר העמדת המקח. אבל הכא שגודל ברשותו של ישראל ממילא[סז], מש"ה לא אמרי' דיכול לחזור בו כל זמן שלא עשה קנין. והרשב"א הק' דא"כ אף הכהן לא יוכל לחזור. ועוד דתנן המלוה וכו', ולאו מכר הוא אלא הלואה.

והרמב"ן [ושא"ר] הביא בשם **הראב"ד** דהכא נתן מעותיו בתורת הלואה, ואין לו שעבוד אחר עליו. דע"ד כן הוציא מעותיו[סח], ופירות האלו אצלו אפותיקי מפורש שאם שטפה נהר אינו גובה משאר נכסים [ע' לקמן מב.]. וכן תי' **התוס'** [בתי' הא'] דלא גרע מכי לית ליה.

והרשב"א ביאר דחל שעבוד על מעשרות אלו, אף דלא באו לעולם. דקי"ל [ב"ב קנז:] דדאיקני משתעבד[סט]. **והרשב"א** כת' דמ"מ הכהן רשאי לחזור, דבכל שעבוד דאיקני הלווה רשאי לחזור בו[ע]. ועוד דאף לאחר שכבר נשתעבד, הא יכול לסלקו בזוזי [וכדין כל אפותיקי] כל זמן שלא משך[עא] בפרעון חובו.

והרשב"א הק' אמאי נקטו הך משנה דנתן לו פירות. ותי' דקצת הוה כמכר, וקצת כעין מלוה. דעשאוה כמלוה שגובה מיורשין. ועשאוה כמכר לפסוק כשער הזול.

[ולכאורה גדר אפותיקי מפורש הוא שצמצם את השעבוד משאר נכסיו, שיגבה רק מכאן. ויל"ד דהכא בשעת הלואה לא היה לו פירות אלו, א"כ במה היה לו זכות[עב]. ולכאו' צ"ל דאף מעיקרא קבע שיהא לו שעבוד בדבר שעתיד להיות שווה כדמי ההלואה. ואף דכשאשתדוף נתברר שלא חל שעבוד על שום דבר[עג]].

רמב) **אבל כהן בבעה"ב וכו' חוזר, דתנן נתן לו מעות**[עד] וכו'. **הרמב"ן** ביאר דאף דכלפי בעה"ב הוה הלואה. אבל כלפי הכהן הוה כמוכר לו פירותיו ויכול לחזור.

והריטב"א הוסיף דדוקא אי מחזיר לו מעותיו. אבל כל שאינו מחזיר המעות אינו רשאי למחות שלא

סה. והרמב"ן הק' [דבגמ' ב"מ עד:] מבואר דנח' ר"ש ורבנן בנותן מעות ע"מ ליתן לו בגורן, דלרבנן יכול לחזור בו, ואף דלא היה לו למשוך.

סו. למ"ד מכירי כהונה ולמ"ד עשו שאינו זוכה כזוכה. [ומבואר בדבריו דזכה בגוף הפירות, אף קודם שהפריש בהם מעשרותיו. דיש בהם זכיית ממון אף קודם שהורמו]. אך **הרשב"א** [בסו"ד] כת' דל"ק עד שיתחייב הפירות במעשר, דהא איפשר דמכניסה במוץ שלה. ודי לנו שעשו מכירין כשלו אחר שנמרח. וכ"ש לעולא משום שאינו זוכה כזוכה [משעה שנתחייב].

והרשב"א הביא כדאי' [ב"ב קכג:] במכרי כהונה ונשחט בחיי אבוהון, וכמ"ד מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין. אלמא אף במכרין עד דאישתחיט לא חשבינן להו למתנות כדידהו. [ומבואר מדבריו דמשעה שחל דין טבל יש בו זכות ממון, ואף קודם הפרשה. ולו"ד י"ל דלא תקנו שאינו זוכה כזוכה אלא לאחר הפרשה].

סז. וכת' דאף למ"ד דצריך לזכות ע"י אחר, מ"מ חוזר וגובה מהם, ומש"ה לא נחשב כאילו רשותיה דכהן עליהו, דנימא בהו דבר שלא בא לעולם. ומשעה שהישראל נתן דמיהם לכהן לית ליה מידי גבי כהן, ומש"ה א"י לחזור בו.

סח. [ואם יחזור בו ולא ירצה לקנות זכות אפותיקי זה, מ"מ אין לו תביעה על דבר אחר. והוה כאילו מחלום].

סט. וחל שעבוד נכסים על אפותיקי זו. [ויל"ד דאף בלא דאיקני הא יכול לגבות מיניה. ומשמע מדברי הרשב"א דגדר אפותיקי מפורש שייך דוקא ע"י שעבוד נכסים. אבל לולי שעבוד נכסים ל"מ לצמצם השעבוד משאר נכסים (אלא דרך מחילה בעלמא בתנאי). אך צ"ב דאף דדאיקני משתעבד כשיבוא לעולם, בשעת הלואה לא חל שעבוד על שום דבר. וע' בסמוך].

ע. **והרשב"א** הוכיח כן מהא דאי' [שם] לווה ולווה ואח"כ קנה, דיחלוקו. [ולא אמרי' דיש לו קדימה]. וכן שיטת הרשב"א [שם וב"ב מד:], אבל דעת **הרמב"ן** [שם ושם] דאינו יכול לחזור בו. [והו' מח' ברמ"א חו"מ קיב א].

עא. וצ"ב אמאי צריך משיכה, הא עומד ברשותו. [ועוד יל"ד לדברי הנתיבות [שדמ א] דפרעון חוב אי"צ קנין].

עב. ויל"ד היכא דהלווהו ק' זוז, וקבע לו אפותיקי מפורש ששווה י' זוז, האם ניתן לומר דזהו שעבוד שלו. או דע"כ הוה מתנה בעלמא.

עג. וצ"ל דמ"מ בשעת הלואה דעשה תנאי הסיכון היה שווה כנגד מעותיו. [וי"ל דמש"ה פרש"י דהוה במקח, דמהני קציצת מקח כה"ג].

עד. **פרש"י** כיון דעשאוהו כזוכה. ומשמע דקאי ללישנא דעשו שאינו זוכה כזוכה. וצ"ב אמאי נקט הך לישנא.

יזכו עבורו. כיון שקיבל המעות עד"כ תקנו דזוכה עבורו בע"כ [וכדלעיל][עה].

והריטב"א כת' דאף דהיכא דהכהן חוזר בו צריך להחזיר המעות. היורשים אי"צ להחזיר מעות, שהמלווה לא סמך דעתו שיעמדו בדברי אביהם[עו].

אך היכא דהיורשים רוצים לעמוד בדברי אביהם, נחשב העמדת האפותיקי. ולא מחילה בעלמא [וכ"מ מדברי הרמב"ן בע"ב].

רמג) **תניא ראב"י אומר וכו' מפריש עליהם בחזקת אותו השבט. פרש"י** הקרוב להם באותו שבט ראוי ליורשם. מבואר דאף כשמלוה בבי"ד גדר התקנה שמפריש בחזקת היורשים. [וכ"כ תוס' בע"ב, והרמב"ן חלק. אך האחרונים העירו דרש"י בע"ב משמע כרמב"ן].

והריטב"א כת' דהמלוה בבי"ד אלימא מילתא דבי דינא, ואפי' נטילת רשות לא בעי, דהא אפי' בעני מהני[עז].

דף ל:

רמד) **תוד"ה איכא.** אור"י דלא תקנו אלא בחזקת עניי העיר[א]. **והתוס' רא"ש** הוסיף דכוונת ת"ק כיון דליכא עניי ישראל בעיר לא יפריש. ויל"פ דר' אחי פליג דעניי עולם, פי' כותים שבעיר [ואף דאינם נקראים ישראל, מ"מ גרי אמת הם].

אבל **המהר"ם** נקט דר' אחי פליג דמפריש בחזקת עניי עיר אחרת [עניי העולם כפשוטו, ותוס' קאי בדעת ת"ק, וה"ק ת"ק דמפריש בחזקת עניי ישראל בעיר דוקא. ואי ליכא ישראל לא יפריש]. **והמהר"ם** הק' א"כ הו"ל לגמ' לפרש עיקר המח' אי מפריש אעניי עיר אחרת.

רמה) **בא"ד ולא כמו שפ"ה וכו' דא"כ לא נפק"מ מידי.**

ובהג' מים חיים כת' דלדעת רש"י צריך להפריש לצורכם [ולפרש עבור מי מזכיהו].

המרדכי [שמב והג' אשר"י] כת' דגבאי צדקה מחוייב ללוות עבור הצדקה, וחוזר וגובה צדקה ופורע החוב [וכ"פ השו"ע רנז ה]. **והביא י"מ** המלוה לתוך כיס של צדקה אינו נפרע אלא מדעת הנותנים לקופה[ב]. **וראבי"ה** פליג דחוזר ונפרע[ג]. והביא מהירושלמי דמי שהלווה פריטיא לציבורא[ד], ואמרו לית צבור כוליה עתר. פי' שסומך על מקצת עניים שבהן. [ומשמע דאי העשירו כל עניי עיר זו אינו רשאי להפרע].

רמו) **תניא רבי אומר יורשין שירשו וכו' ירשו קרקע. פרש"י** שעליהם מוטל לפרוע חובת אביהם[ה]. וצ"ב דבחוב זה ליכא שעבוד נכסים, שהרי התנה שלא יהא לו פרעון אלא מהמעשרות. א"כ במה תלי אי ירשו. ובפשוטו צ"ל דתקנו חכמים ביורשים שאחראין לשאר חובת אביהם. ועיל"פ כיון דלולי הך תנאי היו אחראין[ו].

רמז) **תוד"ה תניא.** ואסיפא קאי, ואם הלוום בפני

בי"ד אי"צ ליטול רשות מן היורשים. מבואר דע"י בי"ד הטילו החוב על יורשים, ונחשב שצריכים לפרוע[ז].

עה. [ולו"ד לכאו' רשאי לחזור מעצם המקח, ומתחייב להחזיר המעות. ואפ"ה אינו גובה התרומות אף כל זמן שאינו מחזיר בפועל].

עו. וצ"ב דסוף סוף עשה אפותיקי ע"ד שיעמדו. ועכ"פ יחזירו המעות למ"ד מלוה ע"פ גובה מהיורשים. **ורש"י** [במשנה] כת' שאין חוב זה מוטל עליהם לפרוע [וצ"ב].

עז. [ולכאו' כוונתו להוכיח דלא הטילו החוב על היורשים].

א. [לכאו' הוה סברא בתקנה שמפריש בחזקת שאר עניים, והם פורעים חוב של עני זה משום תקנת עניים. וכמ"ש רש"י בע"א.

ועוד אפשר דבגדרי מתנות עניים יש קדימה לעניי עירו, ומש"ה לא תקנו לבטל דין קדימה זו. ואף היכא דליכא עניי בעירו לא פלוג].

ב. [וצ"ב דגבאי צדקה רשאין לעשות בו לכל צרכי ציבור, ומה צד דצריך נתינת רשות לזה].

ג. ובספר התרומות [סה ח"ג] כת' שאם הלוה לצבור מעות לצדקה, מפריש עליהם לעולם. [והביא ירושלמי זו]. אך בסיום דבריו כת' לפיכך מפריש עליהן ברשות.

ד. ובסה"ת ביאר [קו' הירושלמי] דארכו הימים ומתו אבות ונשארו הבנים ובאו להפריש על עצמן ואמרו חכמים שאין צבור כולו עשיר ואין צבור כולו עני. **ובהג' מרדכי** [ב"ב תרנז] כת' דדמי להלוה לפני בי"ד.

ה. אבל מטלטלין דיתמי לא נשתעבדו לבע"ח.

ו. ועיל"פ דהיכא דהלווה מעכב האפותיקי ואינו עומד בתנאו, עי"ז נתבטל דין האפותיקי וגובה משאר נכסיו. וה"נ אילו היתומים אינם עומדים בתנאי זה יגבה מקרקע דידהו. ומש"ה מחוייבים להעמיד המעשרות.

ז. וכ"כ **הבעה"מ**, וביאר דכשהלוה לפני בי"ד, הוה כמלוה בשטר [ע' ב"ב קעה:], וגובה ממשועבדים, ולכן מהני שירשו קרקע. **והמלחמות** הק' דשעבודא דאורייתא, ואף מלוה ע"פ

אבל **הרמב"ן** כתב דקאי ארישא, דמהני רק רשות מיורשים דירשו[ח]. והיורשים חייבין חובת אביהם, דאם יחזרו בהם יצטרכו להחזיר המעות[ט]. וכ"כ **הריטב"א**. אבל אם ירשו רק מטלטלין א"כ כבר נאבד שעבוד החוב, ול"מ נתינת רשות דהוה כמפריש שלא על המלוה. וכן מבואר **ברמב"ם** [ז ז]. ואילו בסיפא, כיון דהלוום לפני בי"ד מפריש בחזקת השבט. אף היכא דליכא יורשים כלל. [וכ"כ הראב"ד לבעה"מ].

רמח) **בא"ד אבל ארישא וכו' דכ"ש וכו' שצריך ליטול רשות וכו'**. ומשמע דתוס' נקטו דפשיטא דמהני נתינת רשות הכהן והלוי לגבות מהם, אף שלא כדרך הלואה. **והמלחמות** ושאר ראשונים [הנ"ל] פליגי דדוקא כשהלוהו רשאי.

הראשונים הביאו מ**הירושלמי** דגבי עני אינו מפריש בחזקת עניים 'דאין ירושה לעניות'. ובריטב"א ביאר דמתנות עניים אינן מחמת אביו, אלא מפני שהוא ג"כ עני. אבל **ברמב"ם** [ז ז] נקט גם גבי עניים דמהני יורשים. **והדגו"מ** [רנז ה] כתב לפרש כוונת הירושלמי דוקא במקום דיורשיו הם עשירים.

רמט) **וכמעשה דקטינא דאביי. פרש"י** משום דיכול לטרוף ולחזור ולטרוף כל שעה שיפדוהו. **והמלחמות** ביאר דכיון שאפשר לו לגבות כל חובו [כמעשה דקטינא דאביי] נמצא ששעבוד כל חובו קיים. [דקרקע זו משועבדת לכל פרוטה ופרוטה מהחוב].

ועד"ז כ' **רש"י** [לקמן לז., והו' בתוס' בכ"מ] דלענין פרוזבול סגי בקרקע כל שהוא, דראוי לגבות כל חובו. וכמעשה דקטינא דאביי.

רנ) **תוד"ה וכמעשה דקטינא. ואע"ג דאמר** [כתו' צא:] **וכו'** סלוקי סלקוהו וכו'. תוס' הק' כיון דיכול לסלקן, א"כ היורשים אינם אחראין בכל החוב. ויל"ד דאף דבידו לסלקו, מ"מ כל זמנו שלא סילקו משועבד לכל החוב[י]. ומשמע דתוס' נקטו דהסברא שיש צד שלבסוף יגבו ממנו. ותוס' הק' שהוא צד רחוק, שהרי סתמא דמילתא יסלקהו.

חוששין לתרו"מ

רנא) **שמא עשאו תרומה ומעשר על מקום אחר. הרמב"ן** הקשה הא לא אתי לידו והיאך עשאו תרו"מ. וכתב דאיירי במכירי כהונה. ועוד תי' בשם **הירושלמי** [תרומות א א] דנעשה שלוחו של זה, ונמצא תורם ברשות.

והריטב"א כת' דאיירי שזיכה בחצירו ללוי. [וצ"ב האיך מהני שהבעלים מזכה ומקנה בחצירו, הא מבואר בע"א דל"מ לזכות ע"י עצמו[יא]. ואפשר דהיכא דמייחד מקום בחצירו לכהן נעשה שואל על המקום וקונה. אך בעלמא ל"מ להקנות לאחר ע"י עצמו ורשותו. ע' ב"ב פה., וצ"ע].

וכן **בגמ'** [ב"מ מט:] אי' דכיון דטובת הנאה נחשב מתנה מועטת, מש"ה יכול לעשותו תרו"מ על מקום אחר, אע"ג דלא משך. כיון דאינו רשאי לחזור בו[יב]. וצ"ב דמ"מ אינו שלו, והאיך עושיהו תרומה.

והתוס' הרא"ש [ב"מ מט:] בשם רבנו מאיר תי' דאיירי במכירי לוייה דחשיב כאלו בא לידו [כדאיתא בסוגיין בע"א], אע"פ שלא קנאו בן לוי במשיכה ולא בהגבהה.

והקצות [רד ג] הקשה דהרי מכירין אינו קנין, אלא איסור לחזור. **והאחרונים** ביארו דמכירי כהונה הוה ממון השבט, וכיון דנתרוקן להיות שלו יכול להפריש

גובה מהיורשים. דהוה חוב תוך זמנו [עד הגורן], ול"ש טענת פרעון [וכדאי' ב"ב ה:]. וכ"ש הכא דאינו עומד לפרעון. ועוה"ק **המלחמות** דא"כ אף מלוה בבי"ד נאמן לטעון פרעתי, וכת' דאף אי נימא דמעשה בי"ד אינו נחשב כמלוה בשטר, ה"מ היכא דנתעצמו בדין ויש קול. אבל לא הלואה בעלמא בבי"ד. ואף אי נימא דעשא' כמלוה בשטר מפני התקנה, הא יכול להשביעו שלא פרע.

ח. וכ"כ **הראב"ד** [ס' כתוב שם לבעה"מ] מפני שהיא מלוה על פה צריך רשות מן היורשין.

ט. וביאר דמאביהם אי"צ לבקש רשות דחזקה שהוא עומד בדיבורו, אבל יורשין צריך ליטול רשות.

י. ועוד יל"ד דהתם מבואר דצריך לטעון כן בהדיא, אבל בסתמא גובה וחוזר וגובה. [עי"ש תוס' רי"ד].

יא. ואפשר דאף דאינו יכול ע"י עצמו [דהוה גזבר והוא המקנה], מ"מ מהני ע"י חצירו [דחצירו לא נתייחד להיות גזבר על פירות אלו]. וצ"ע.

יב. והגמ' דוחה דאיירי שנטלו וחזר והפקידו.

עליו[יג]. **והקוב"ש** [ב"ב שעד] הביא מדברי **תוס'** [כתובות קב.] דמתנה מועטת נקנה בדיבור אלא דיכול לחזור בו. וכתב דמבואר דהוה קנין גמור בדיבור אלא שיש לו זכות חזרה, ולכן יכול להפריש עליו.

והתוס' הרא"ש תי' עוד א"נ לא גרע מנותן רשות לחבירו שיתרום מכריו על תבואה שלו [וכ"כ **רבינו יונה** ב"ב שם]. **וכן הרמב"ן** [כאן] הביא בשם **הירושלמי** דכיון דא"ל יש לך בידי, נעשה שלוחו ונמצא כתורם ברשות. **והקצות** [שם] תמה ע"ז דהישראל ג"כ אינו בעלים שיוכל לעשותו שליח לעשות כולו מעשר[יד].

והקצות תי' ע"פ דברי **ר"א ממיץ** [הו' **בר"א"ש** נדרים לד:] דיכול להקדיש כבר המונח לפניו ובידו לזכות בו, וה"נ כיון דודאי לא יחזור הו"ל כבידו לזכות, ובידו מהני לכל דבר לתרומה וכו'[טו]. **ורע"א** [ב"מ שם] חלק דהתם מהני רק כשיבוא לידו. ואילו בסוגיין חל עכשיו.

רנב) **שם. שמא עשאו תרומת מעשר וכו'. המשנ"ל** [תרומות ה יג] הביא **דהר"ש** [תרומות א ה] כת' דמעשר ראשון הטבול לתרו"מ ילפי' מקרא דאפשר להפרישו כתרומה גדולה על טבל גמור. והמשנ"ל כת' דפשטה דסוגיין דדוקא תרו"מ יכול להפריש ממנו. [ויש לדחות דעומד להפרשת תרו"מ, ומש"ה נקטו עיקר חשש זה].

רנג) **רש"י ד"ה אין חושש. דאימת קני' האי לוי וכו'. הרמב"ן** ביאר כוונת רש"י דהלוי ל"ק לגמרי למוכרו, אלא זכות יש לו בו לעשותו תרו"מ. **והראשונים** הקשו דמבואר [בע"א] דיצא ידי נתינה כה"ג. ועוה"ק **התוס' רא"ש** דא"כ אף משיכה [שימשוך הישראל] לא מהני, דהא הלוי ל"ק[טז].

והמחנ"א [זכיה ומתנה ט] הביא מדברי רש"י דהלוי לא זכה, ולא מהני שחוזר ומוכר לישראל [ואף שנתן דמיו יכול לחזור]. דלא תקנה בזה שאינו זוכה כזוכה.

אך במלוה לכהן מבואר דמהני כשנותן דמיו, **והמחנ"א** כת' דהתם איירי במכירי כהונה [ואילו הכא לא איירי במכירי כהונה] או למ"ד שאינו זוכה כזוכה. ואילו הכא איירי באמירה בעלמא[יז]. והמחנ"א כת' דתוס' נקטו דאף הכא איירי במכירי כהונה.

והמחנ"א דן עכ"פ דהיכא דנותן דמים לכהן הוה בכלל חליפיו קיימין, וקי"ל דעשו שאינו זוכה כזוכה. [לדעת הרמב"ם הו' לעיל דפסק כסוגיה בבכורות]. וכתב דדרך מחילה ודאי ל"מ[יח].

רנד) **תוד"ה הילך. הא לא מחסר משיכה שברשות ישראל קאי** [וקנה בחצר]. והישראל קנה מהלוי. [אלא שרש"י פי' החסרון דהלוי לא קנה, ומש"ה אינו יכול להקנותו]. **והרמב"ן** כתב דקושיית הגמ' דמשכחת לה שהיה ברשות אחר. או בשדה שאינה משתמרת.

רנה) **תוד"ה מעשר. ועוד אמאי חוששין כלל שעשאו אביו וכו'**[יט]. **והרמב"ן** תי' דהכא במעשר דהניחן ברשות אחר חיישינן. והביא **י"מ** דדוקא בחבר חיישינן, דחזקה אינו מניחם אינם מתוקנים. וע"כ

יג. ומבואר בתוס' הרא"ש דדוקא במכירי כהונה מהני, ולא מדין אמירה גרידא. [ולכאורה היינו ע"פ דברי רש"י דבעי יאוש דשאר כהנים].

יד. **ורע"א** תי' דלאבא אלעזר [בסוף העמ'] יש לישראל רשות להפריש תרו"מ. **והאחרונים** [**פרי יצחק** פ ה] חלקו היינו כשיעור תרומת מעשר דידיה. אבל לא לעשות כולו על מקום אחר.

טו. ובדברי **הקצות** משמע דהוה גדר בעלות ע"י שהוא בידו. אבל **הרש"ש** [ב"מ שם] דציין לזה דלא בעי בעלות להפריש תרו"מ, אלא דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. [ומ"מ הפרשת תרו"מ בעי שליחות, דבמקום בעלים בעי שליחות מכחם]. והרש"ש בנדרים חזר בו.

טז. [ומבואר הכא דרשאי ליטול דמים ולמוכרו לו, ומשמע אף דהלוי לא משך כלל].

יז. אך בהמשך דבריו כת' דע"י אמירתו אסור לחזור [וכדאי' ב"מ מט], א"כ אף בלא מכירי כהונה נימא דיצא ידי נתינה [וכה"ק האחרונים, הו' בע"א]. אך כת' דמדברי הרבה ראשונים מבואר דמכירי כהונה דוקא משום דמתייאשי [ע' מה שהו' בע"א].

יח. **והמגיה למחנ"א** ציין **דהפר"ח** [יו"ד סא מג] נקט דאף מחילה מהני, אלא דאסור משום שחתתם ברית כהונה. [ולכאורה צ"ל דס"ל דמחילה הוה כקבלה [ע' קוב"ש ריש ב"ב], דאל"כ במה נתייחד המתנות לכהן זה שיוכל למוחלם].

יט. ועוד הביא **הרמב"ן** [וכן תוס' ב"מ לח.] דאפי' באומר נמי לא חיישינן, כדאי' [סנהדרין ל.] ישראל שהטמין מעות בשדה ואמר של מעשר שני הן, אם במוסר דבריו קיימים ואם כמערים לא אמר כלום. [והריטב"א דחה דמערים שאני].

ועוד הביא [יבמות קטו:] הניח לו אביו והיה כתוב עליה קרבן וכו'. ותוס' ב"מ הוסיף אלמא אזלי' בתר רוב מעות שהם חולין. [ולכאו' קו' התוס' דידן משום חזקה על החבר. ואילו הרמב"ן הק' מהיכי תיתי דהוה מעש"ש].

עישר עליהם או עשאן על מקום אחר, וכיון דהניחום חוץ מרשותו חיישינן[ב].

רנו) **תוד"ה וכי נחשדו.** וי"ל דמדרבנן אף תרומת מעשר בעי מוקף. אבל **הרמב"ם** [תרומות ג כ] כתב דתרומת מעשר לא בעי מוקף, ואפי' במדינה אחרת. ות"ח אין תורמין אלא מהמוקף אפי' תרו"מ. **והראב"ד** כתב דלמד כן מסוגיין ד'חברים' אין תורמין שלא מהמוקף, והקשה דא"כ אמאי נקרא 'חשוד'.

והראב"ד חילק דהישראל יכול להפריש שלא מהמוקף. אבל הלוי אינו יכול להפריש שלא מהמוקף שמא ישכח ויעשה תרו"מ על מקום אחר[בא], וקרא ד'והרמותם ממנו' מן המחובר קאי גבי לוי[בב]. ובישראל ליכא חשש.

והרמב"ן [לקמן לא.] כת' דהכא חיישי' שמא יאבד [וכמ"ש רש"י], אבל באופן דל"ש חשש זה ל"צ מוקף.

רנז) **תוד"ה לתרום.** ובתרו"מ וכו' משום גזירה אטו תרומה גדולה[בג]. **והרמב"ן** כ' דאפשר דאסמכתא היא [וכל דין מוקף הוה מדרבנן], א"נ תרומה גדולה היא מדאורייתא, ותרומת מעשר לא בעי מוקף, אלא דחישינן שיאבד וכמ"ש רש"י.

רנח) **תוד"ה כיון.** דאינו תורם מאומד בדבר שאינו שלו וכו'. **התוס' הרא"ש** כתב דבעה"ב אין לו רשות לעשות בעין יפה במה שאינו שלו. ואפי' יש לו רשות ירא להסתלק מן התרעומת של לוי וכהן וכו'. וכ"כ **תוס' בכורות** נח:.

דף לא.

רנט) **תוד"ה כשם.** ומיהו אין להקיש תרו"מ לתרו"ג וכו' דהא מעשר אמר רחמנא וכו'. מבואר דלאבא אלעזר ילפי' תרומת מעשר מתרו"ג לענין אומד, אף דדין אומד דתרומה גדולה פי' דמפריש כמה שרוצה. ואילו בתרו"מ הוה חידוש דאף אומד יש עליו שם מעשר [וע' ראשונים]. **והרמב"ם** [תרומות ג י] פסק דא"א להפריש תרו"מ מאומד, דס"ל דפליגי רבנן עליה דאבא אלעזר.

רס) **תוד"ה ניטלת.** מצוה לתרום באומד וכו' כדתנן אין תורמים לא במדה וכו'. [דאומד עדיף]. **והרמב"ם** [תרומות ג ד] ביאר דאומד עדיף, דליכא שיעור בתרומה גדולה. **והראב"ד** כת' דמוטב לתרום באומד, שאם יתכוון להקפיד ולתרום במדה, שמא יוסיף או ימעט במדות, ונמצא מקלקל את התרומה או את הפירות.

רסא) **תוד"ה כך.** ונראה דל"פ רבנן וכו' אבל במחשבה ל"פ דהא בקרא כתיב. **והרמב"ן** כת' דבתרומה גדולה כו"ע מודו דחל במחשבה, ונח' בתרומת מעשר[א]. וכ"כ **הריטב"א** בשם **תוס'** דאע"ג דקרא כתיב גבי תרו"מ, מלמדת היא ואינה לומדת כדאמרי' גבי מוקף.

והרשב"א [קידושין מא:] הביא **י"מ** דלרבנן בעי או מעשה הפרשה או דיבור. וכן דייק **השעה"מ** **והמנח"ח** [שצו] מלשון **הרמב"ם** [ד תרומות טז][ב].

ותוס' [חולין ו:] כתבו דרק בדמאי התירו במחשבה, אבל טבל ודאי לא. והאחרונים ביארו דמדרבנן החמירו דצריך הפרשה ודיבור ממש. וע' חזו"א ודרך אמונה [שם].

רסב) **ובמחשבה.** **פרש"י** נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר. וכ"כ רש"י בכ"מ. ומבואר בתוס' וראשונים דאיירי שנתן עיניו, וחל תרומה ע"י מחשבתו. וקמ"ל דחל במחשבה לחוד בלא דיבור ובלא 'הפרשה'.

ב. אך בהמשך דבריו כתב כדברי התוס' דבן לוי לעצמו רמי אנפשיה ומידכר אי אביו אמר לו. והכא איירי דנטל דמיו, דל"ש רמי אנפשיה. ועוד כת' דה"ה לנפשיה, אלא נקטו שנטל המעות אגב לישנא קמא.

בא. וכת' דהטעם דתרו"ג אינה ניטלת אלא מן המוקף מפני שניטלת באומד, ולא יוכל לכוין כשיעור אלא מן המוקף ועוד שמא ישכח.

בב. **והנו"כ** נתקשו בדבריו האם הוה דאוריי' או דרבנן.

בג. ומדברי **התוס' הרא"ש** משמע דהבין דרש"י קאי אף בתרומה גדולה וחלה, ובזה השיג דבעי מוקף מדאורייתא.

א. ובתוס' מבואר דשאר מעשרות ל"מ מחשבה [וצריך דיבור, אלא דאי"צ מחשבה]. והרמב"ן נקט דדין תרו"מ כשאר מעשרות [לרבנן]. ולתוס' דינו כתרו"ג, דקרא דונחשב כתיב בתרו"מ גופיה.

ב. וחלק **אמהר"י קורקוס** [שם] נקט דכוונת הרמב"ם מחשבה לחוד.

ורש"י [בכורות נט.] הביא בזה פי' נוסף שמחשב ואומר ב' לוגין שאני עתיד להפריש [וכדאי' לעיל כה. גבי לוקח יין מבין הכותים]. [ועוד הביא א"נ וכבסוגיין[ג]]. **ותוס'** [בכורות שם, ומנחות נד:] נקטו דרש"י נסתפק האם מהני מחשבה בלא דיבור, או דצריך דיבור [ונקרא מחשבה כיון דליבא מעשה הפרשה].

רסג) **תוד"ה במחשבה.** וכן ודאי דבלא דיבור נמי הוה תרומה וכו' לענין גמר בליבו וכו'. ולדברי הרשב"א [קידו' הנ"ל] י"ל דאילם מפריש ע"י הפרשה לחוד ע"י מחשבה [ובלא דיבור].

ועוד דנו האחרונים דאילם יכול להפריש בכתיבה, לצד דכתיבה כדיבור[ד]. ואכמ"ל.

רסד) **בא"ד וא"ת כיון דשרי[ה] תרומה כשנותן עיניו בצד זה וכו'.** [ותוס' בתי' משמע דלא חזרו בהם, ומהני נותן עיניו בצד זה. אלא דלא הותר להפריש בדיבור משום דאפשר במחשבה].

והשעה"מ [תרומות ד טז] האריך להק' [על תוס'] דאין תקנה לטבל בשבת. **והרש"ש** תי' דמעש"ש ומעשר עני ל"מ מחשבה, דלא כתיב ונחשב. ולכן א"א לתקן טבל לאכילה.

רסה) **בא"ד וי"ל דשאני מדומע שכבר הוא מתוקן, אבל תחילת תיקונו של טבל וכו'.** ובפשוטו הוה סברא בגדרי מתקן בשבת [וע' או"ש שבת כג יב], דמדומע כבר היה בו תיקון, ומש"ה לא חשיב תיקון כל כך. וסגי בזה 'הואיל ואפשר במחשבה'. ועיל"פ דגדר הרמת מדומע הוה בגדר בירור התערובת, ולא הוה תיקון כל כך, אלא סילוק מפריע. ומש"ה כיון דאפשר באופן אחר סגי בהכי.

משא"כ בעיקר הפרשת תרומה דהוה תיקון גמור מטבל לתרומה.

רסו) **מפריש עליהם בחזקת שהם קיימין וכו'. רע"א** הביא דה**ירושלמי** מק' ניחוש שמא יבקע הנוד. ותי' דאין קלקול למפרע. ורע"א ביאר דכוונת הירושלמי דשמא ימות חיישינן, ולא שמא מת. [וע' לעיל כח:].

רסז) **ואם אבדו הר"ז חושש מעת לעת. פרש"י** דאם לא אכלן צריך להפריש עליהם. [אבל אם כבר אכל את הטבל שהפריש עליו אין תקנה לדבר]. אבל **התוי"ט** דייק מסתימת **הרמב"ם** [תרומות ה כו] דחושש לכל מה שהפריש, דחייב להפריש אף על מה שכבר אכל[ו]. [וצ"ע].

וכ"כ **התוס' רי"ד** [קידושין עט] **בשם רש"י** [ע"ע רש"י בע"ב] דאף מה שכבר אכל צריך להפריש. והתוס' רי"ד תמה ע"ז דכיון דכבר שתה מאי דהוה הוה.

רסח) **ר' יהודה אומר בג' פרקים בודקים וכו'.** פרש"י שמא החמיץ, ואין תורמין מיין על החומץ. ונח' רבי ורבנן [ב"ב פה:] אי יין וחומץ נחשב מין א' לענין תרומות. **ורש"י** [קידו' עט. ונדה ב:] כת' דקאי אליבא דרבי. **ותוס'** [ב"ב ונדה שם] פי' דהיינו כשמתכוון להפריש מזה ע"ז. אבל בסתמא בטל הפרשתו, שנתכוון להפריש יין[ז]. **והרמב"ם** [בפיה"מ ותרומות ה כה] פסק כר' יהודה[ח].

רסט) **תוד"ה המניח.** בערבי שבתות וכו' דשרי שלא מן המוקף[ט]. ולשון **הרמב"ם** [ה כו] בדיעבד אם עשה[י]. **והתוס' הרא"ש** תי' דקנקנים מלאים סמוכין זל"ז חשיב מוקף[יא].

ג. ורש"י [כת"י בבכורות] צירף הסברות, וכת' שאינו מפרישו מיד אלא נותן עיניו ליטול בצד זו ואוכל בצד אחר.

ד. **ובשו"ת רע"א** [ק כט, מדודו הג"ר וולף איגר] הק' דאי כתיבה כדיבור האילם יוכל לברך ע"י כתיבה. [עי"ש סי' ל]. **בשו"ת רע"א** [כט, ל] הביא להקשות אמאי מברכים על הפרשת תרומה, למש"כ **הב"י** [תלב] דמה שאפשר במחשבה אין מברכין. ותי' רע"א דע"י ההפרשה יש גם מצוות נתינה. [ואכמ"ל בזה].

ה. **והשעה"מ** [שם] הביא שמבואר בתוס' דאף מדרבנן מותר ע"י מחשבה. [ואפשר דלמדו כן מאילם], ודלא כתוס' חולין [הנ"ל]. אך **הדר"א** [בביאו"ה] כת' דכוונת התוס' דידן דאי עשה כן מותר באכילה [והאכילה הותר לכתחילה]. אבל לכתחילה לא יפריש במחשבה.

ו. **והתוי"ט** דן דאפשר דאף רש"י קאי לדעת ר"א דאינו חששא גמורה מדינא. אבל הרמב"ם פסק כמ"ד דהוה ספק גמור מדינא. ולא פליגי.

ז. ויל"ד א"כ אמאי מחוייב לטרוח ולבדוק לרבנן, הו"ל להתנות שדעתו שיחול בכל אופן שהוא. וי"ל דלכתחילה אינו רשאי להפריש מרעות על יפות.

ח. **והתוי"ט** ביאר דליכא מאן דפליג עליה. ואף דשנוי בלשון מחלוקת. והביא כעי"ז בכ"מ.

ט. **והרמב"ן** חלק דהגמ' [יבמות צג:] לא איירי משום שלא מן המוקף. וביאר דכיון דס"ל אדם מקנה דבר שלא בא לעולם לכשיבוא לעולם ה"נ מצי לתרום על דבר שלא בא לעולם לכשיבוא לעולם ויקיף שיהא תרום.

י. וצ"ב במה קאי ר' יהודה דבג' פרקים בודקים, לכתחילה.

יא. **והרמב"ן** הביא **י"מ** דאיירי בתורם מן המוקף, כגון מקצת

והרמב"ן תי' דמוקף הוה משום חשש שמא נאבד [וכמ"ש רש"י ל:[יב], ע' לעיל]. **והיכא שהניחם ברשות עצמו במקום המשתמר, ואין חוששין שמא אבדו ואין עשויין לירקב לגמרי מותר לתרום שלא מן המוקף.**

והא דאמרו אין תורמין היינו כשאינו ברשותו [כי ההיא דלעיל מעשר לאביך בידי]. שכל דבר שאינו משתמר לדעתו יש לחוש שמא אבד ולפיכך אין תורמין שלא מן המוקף.

והריטב"א מבואר דאף כשהניח ברשות אחרים, ומשתמר מדעתו מהני, אלא דהכא הישראל אינו שומר שלו ולא נחשב משתמר מדעתו.

דף לא:

רע) **אר"א חלוקין עליו חביריו על ר' אלעזר דתנן מקוה וכו'. והגמ'** [נדה ב: קידו' עט.] מקשה ממתני' דידן למשנה דמקוה, ור' חנינא תי' מאן תנא חבית ר' שמעון דפליג במקוה דהוה ספק[א].

אך היינו כמ"ד מעת לעת של הנחה, ומכאן ואילך ספק [כר' שמעון]. משא"כ בסוגיין ר"א ס"ל דחוששין מעת לעת [של בדיקה], ומהני חזקת קיימין עד מעת לעת. ודעת ר' שמעון דהכל ספק. ודעת רבנן דהכל ודאי טבל. [והוה ג' מ"ד].

רעא) **שם. הרמב"ם** [תרומות ה כד, וכ"מ מעשר ז ד] פסק דמניח פירות וכו' הוה ספק [וכמשנה דידן]. ואף דקי"ל במקוה [מקואות י ז] דודאי טמא. **והרשב"א** [נדה ב:, וריטב"א קידו' פ.] תמה ע"ד הרמב"ם[ב].

והמשנ"ל [מקואות] כת' דהרמב"ם ס"ל דל"ב [ג.] דסברת ר' שמעון דילפי' מסוף טומאה פליג. והאחרונים האריכו בזה. וע"ע שעה"מ [תרומות שם] וש"ש [ג א].

רעב) **שם. מקוה שנמדד ונמצא חסר וכו' טמאות. פרש"י** דאפי' ברה"ר, אל תטהרנו מספק. [ונשאר בחזקת הטומאה].

והגמ' [קידושין ונדה] פי' דרבנן ס"ל דיש תרתי לריעותא [חזקת הטומאה וחסר לפניך[ג]], ודחי לחזקת הפירות.

והגמ' [נדה ב:] חילקה [בתי' הא'] דמקוה חסר ואתאי [דנחסר מעט מעט, ומש"ה לא אמרי' דנחסר עכשיו], ומשום הכי אזלי' בתר חזקה דהשתא. ונח' תי' התוס' [חולין י. וכ"מ] אי אף למסקנא תרתי לריעותא קאי באופן דחסר ואתאי[ד].

ודעת ר' אלעזר שמעמידים את הפירות ואת המקוה על חזקתן, וממילא מהני נגד חזקת הטבל וחזקת הטובל.

ולכאו' סברת ר"א דחזקה בשורש הספק עדיף. **והאחרונים** דנו לדעת רבנן בתרתי לריעותא אמאי לא אזלי' בתר שורש הספק[ה]. **והשער"י** [ב ב] תי' דכיון דהמקוה בלאו הכי חסר, א"כ כל הנידון על הטובל שעומד לפנינו [וע"ע קה"י כתוב' טו]. **והחמדת**

פירות מגולין ומקצתן מכוסין ותורם במוקף. ואינו חושש שמא אבדו המכוסין. וכגון תורם חבית אחת מן המרתף על השאר שבו, וכגון שמלא בית האוצר ואינו חושש לצד האחר שמא נרקבו או נגנבו.

יב. ותי' **דהספרי** [שהו' בתוס' ל:] הוה אסמכתא. א"נ איירי בתרו"ג, והכא איירי בתרומת מעשר [ובתרו"מ תלי אי הוה משתמר]. [ולפ"ז מתני' דידן דוקא בתרו"מ. וכן יש ליישב לדעת הרמב"ם].

א. **והגמ'** [שם ג.] פי' דנח' אי ללמוד מסוטה, כיון דאיכא תרתי לריעותא כודאי. ור' שמעון דחה דסוטה איכא רגליים לדבר. עי"ש תוס'. ע' המשך הסוגיה שם.

ב. **והכס"מ** [תרומות] כת' דאפשר דכיון דאיפליגו [ב"ב צו] בהך משנה, ש"מ דהלכתא היא.

ג. **והאחרונים** דנו בגדר תרתי לריעותא, ובפשוטו משמע דהוה משום חזקה דהשתא. או דילמא כיון דאיתרע חזקת המקוה וחסר לפניך, מש"ה ל"מ כנגד חזקת הטובל. [וכן צ"ל למ"ד דלא אמרי' חזקה דהשתא].

ד. [ולפ"ז אף פירות דסוגיין איירי באופן שאבדו קצת קצת]. **והש"ש** [ב ב] הביא **דתוס'** [כתובות עה:] כת' דל"מ תרתי לריעותא כנגד חזקת הגוף [דחזקת שינוי הגוף אלים. **והשער"י** [ב א] חלק דאין זה כוונת התוס']. [והאחרונים דנו לפרש דמקוה לא נחשב חזקת הגוף, אלא שינוי דין. ע' קוב"ש כתו' רס].

והש"ש כת' דצ"ל דאף יין ונמצא חומץ אינו חזקת הגוף, וביאר ע"פ הגמ' [ב"מ עג:] דמעיקרא דחלא חלא. [וצ"ב, **והשער"י** ב ב תמה בזה]. אך בסוגיין צ"ע דפירות שאבדו לכאו' ודאי הוה שינוי בגוף [דאל"ב י"ל דר"א קאי בחזקת הגוף, ורבנן קאי בחזקת מקוה]. והקוב"ש [הנ"ל] כת' דקו' הגמ' דהמשנה איירי אף שנגנבו, ועדיין קיימים בעולם. [אלא שאינם ברשותו להפריש עליהם]. וכן י"ל דנתפזרו [כגון שנטלום נמלים]. [וע' חת"ס במשנה].

ה. וע' ריטב"א [עירובין לו]. ואכמ"ל בדעת שאר ראשונים בזה.

שלמה [יו"ד ד] **והאחיעזר** [ב ב י] תי' דהנידון על המקוה גופה הוא האם יש לו כח לטהר את הטובל [וליכא נידון כלפי המקוה גופיה].

רעג) **מהד"ת מאי למפרע מעת לעת קמ"ל. המחנ"א** [אישות ג, ותרומות ה כד] דייק דאי למפרע הוה מעת לעת ניחא. ואף דמקוה הוה ודאי, ובתרומה הוה ספק. והביא סייעתא לדברי הרמב"ם [הנ"ל].

רעד) **רש"י ד"ה כל טהרות.** כל תרומות שנשתמשו בהן בכלים וכו'. **הראשונים** הקשו אמאי לא מעמידים את הטהרות בחזקתן [והוה חזקה נוספת נגד התרתי]. **והרמב"ן** [נדה יח, חולין פו, וכן **בריטב"א** עירובין עט] הוכיח דדין הטהרות כדין הטובל, ול"מ חזקתן בפנ"ע[ו].

והרמב"ן חלק בזה על רש"י [שם] דמבואר דתינוק בצד העיסה מהני חזקת העיסה, ואמרי' סמוך חזקה למיעוטא, נגד הרוב דהתינוק טמא[ז].

רעה) **תוד"ה בקידום.** אבל משכה תקופת תמוז עד כאן לא. [מוצאי החג]. **והרמב"ם** [תרומות ה כה] השמיט של תקופה. **והכס"מ** תמה בזה. **והאחרונים** תי' דהשמיטו מחמת קו' התוס'. וס"ל דתלי במח' בדיני קידוש החודש. [ואכמ"ל].

רעו) **לשותפין פרש"י** לענין למכור שלא מדעת חבירו. ובפרקים האלו רשאי למכור, ואם מכר[ח] ונתייקר השער[ט] אין לו עליו כלום. **והרמ"א** [קעו יד] הביא ע"פ רש"י דאם מכר לפני זמנו הוה פשיעה וחייב לשלם מה שנתייקר[י]. **והקצות** [ז] הק' דאף אם פשע הא קי"ל דגזלנים משלמים כשעת הגזילה. ולא ע"פ מה שיתיקר אח"כ.

וכת' די"ל **דרש"י** לשיטתו [ב"מ צט:] דמשלם כשער שבשוק. וה"נ יתחייב כיוקרא דלקמיה[יא]. אך תמה **דהרמ"א** [שד ה] פסק **כרא"ש** [ב"מ שם] דלא ס"ל כן. **והנתיבות** [קעו לא] תי' דכיון דסמך עליו דינו כפועל שסמך עליו, דהוה כאילו התנה שאם יפשע ויופסד מחמתו משלם[יב].

רעז) **מקמי פלגאה ניקום, אדהכי אתא וכו'.** [יל"ד האם פלגאה חסר בשם ת"ח וזקן]. ומבואר בגמ' דלמעשה לא קמו לפניו, וכן העתיקו **הראשונים**[יג] דאי"צ לעמוד בפני ת"ח פלגאה[יד]. **והמאירי** כת' דת"ח שאינו מצויין במידותיו וטכסיסיו אין שאר חכמים[טו] חייבין לנהוג בו כבוד של ת"ח.

[ויש לחקור בגדר הדבר, האם חסר בשם ת"ח של פלגאה[טז]. או אף דהוה ת"ח אינו ראוי לכבדו[יז]. ובס' **עיון**

ו. **והאחרונים** האריכו בזה האם הוא משום דחזקת השורש עדיף, וכבר הוכרע הספק. או דאף בלא הכרעה א"א לדון על תולדה בפנ"ע.

ז. [**והאחרונים** הק' סתירה דברי רש"י. ולולי דברי רש"י י"ל דהנידון על הטובל, וכלפי טהרות שיגע אח"כ, וכ"כ השעה"מ בדעת הרמב"ם].

ח. אך **תוס'** ושא"ר כת' דוקא לענין לכתחילה, ולא לענין בדיעבד.

ט. וצ"ב אמאי רש"י נקט דנתייקר השער. אף קודם שנתייקר יכול לתבוע הלוקח דהמקח בטל.

י. [ויל"ד דאם מוכר שלא מדעתו לא חל המכירה, וא"כ אמאי א"א להוציא מיד הלוקח. ואפשר דהוה מדין תקנת השוק].

יא. **והקצות** נקט לשון הגמ' [ב"ק ז:] גבי ניסן ותשרי. אך בגמ' [ב"מ שם] איירי כמה ימים עד יום השוק, ואין ראיה מהתם לזמן גדול.

יב. וצ"ע מתי אמרי' הכי, הא בעלמא קי"ל דשותפין כשאר שומרים בעלמא.

יג. **והרמב"ן** [ושא"ר קידו' לב:] הק' מכאן למש"כ **רש"י** [שם] דיש חיוב לקום בפני זקן אשמאי, רשע ועם הארץ, הא אף בפני פלגאה אי"צ לקום. וכ"ש לפני רשע. [ומבואר דפשיט"ל דקי"ל הכי].

יד. וצ"ע דלא מצאתי דין זה ברמב"ם וטור ושו"ע ונו"כ. אך הערוך השולחן [רמד יג] כת' [בשם הפוסקים] דדבר פשוט דאין ראוי לעמוד מפני חכם שהוא בעל מריבות ועושה קינטורין ומחלוקת שלא לשם שמים.

טו. ובס' **חשוקי חמד** הביא דה**גריש"א** דייק דדוקא שאר חכמים, אבל מי שאינו ת"ח עדיין מחוייב לכבדו. [אך בדברי הרמב"ן מבואר דנתמעט לגמרי מכבוד].
ובס' זר זהב לריטב"א קידו' השיג על הריטב"א דמנ"ל דאין חיוב לכבד פלגאה, הא בסוגיין איירי ברב הונא ורב חסדא שהיו גדולי הדור, ולא היו חייבין לעמוד בפניו אלא לפנים משורת הדין].

טז. **והמהרש"א** [ח"א שבת לא:] כת' דאין עומדים לפני גברא בר אוריין דאין בו יראת שמים, דהא אפי' בפני פלגאה אי"צ לעמוד. [ולכאורה מי שאין לו יראת שמים הוה חסרון בשם ת"ח].

יעקב כת׳ דיש איסור לעמוד לפניו, דע״י שמכבדו מחזיק המחלוקת. דשורש מחלוקת משום גסות הרוח, וכשמכבדו מחזיק במידת המחלוקת].

אך מאידך חזינן שהשיבו לו בדרכי נועם[ח], ולכאורה יש ללמוד מזה דאף שהוא פלגאה אינו רשאי לבזותו[ט] או אונאת דברים[כ] [עכ״פ במידי דלא שייכא למחלוקת].

רעח) **ורוח צפונית מנשבת עם כולן, שאלמלא כן אין העולם מתקיים. תוס׳** [יבמות עב.] כת׳ דהא דאי׳ דמ׳ שנה במדבר לא נשבה רוח צפונית, היינו שלא נשבה בפנ״ע. אבל מנשבת עם כולם, דאל״כ אין העולם מתקיים. וכ״כ **תוס׳** [ברכות ג:] דהא דאי׳ דרוח צפונית מנשבת בחצות, פי׳ בפנ״ע.

הדרן עלך פרק כל הגט

יז. ולכאו׳ מוכח כן מדברי הרמב״ן [ושא״ר הנ״ל] דהביאו מכאן לענין זקן בשנים, דזקן רשע אינו מגרע בשנים דידיה. א״כ היכי ילפי׳ מהא דפלגאה אין לו מעלת ת״ח. וע״כ דאף שהוא זקן, נתמעט מדין כבוד.

יח. ויש שביארו דהוא שאלום במאי עסקיתו, דודאי היה שקועים בלימוד, ומש״ה לא קמו לפניו. **והחת״ס** ביאר דאמרו לו שעסקו ברוחות, וכוונתם רוחות בני אדם, רוחו של גניבא אי הוה גסה או נמוכה.

יט. ויל״ד האם איסור ביזוי ת״ח שייך לדיני כבוד ת״ח. או דהוה דין בפנ״ע. [ע׳ רמ״א יו״ד רמב לב וגר״א שם עט, וריב״ש ס״ס רכ, ותה״ד כתבים קכז].

כ. ויל״ד אי שייך לדברי **הירושלמי** [פאה א, הו׳ בהג׳ מיימ׳ דעות ז] דמותר לספר לה״ר על בעלי מחלוקת. [וע״ע חפץ חיים ח ח].

דף לב.

פרק השולח

א) **השולח גט לאשתו וכו'. הרא"ש** הביא מה**ירושלמי** דצריך להחזיק את השליח בפני שנים. והשליח נותן לה בפני ב'[א]. והירושלמי הוסיף [בב' אלו] דאין השליח עולה משום שנים[ב]. ואף ביטול השליחות צריך ב'[ג]. [וע' תוס' לקמן לג.].

ו**האחרונים** דנו אי כוונת הירושלמי דצריך עדות לקיומא במינוי השליחות [בשליח להולכה[ד]], או דהוה מדין עדות בירור.

אבל ה**ראשונים** הביאו דמבואר בב"מ [לקמן סד. ועוד] דכיון דיש לו גט[ה] תחת ידו נאמן שהוא שליח, ואי"צ להביא עדים על המינוי. וב"מ מהא דנאמן לומר בפני נחתם, ולא אמרי' דשמא אינו שליח[ו]. וכ"פ **הרמב"ם** [ו ד]. ו**הרמב"ם** [שם ט] כ' דהאשה עושה שליח לקבלה בעדים. ו**האחרונים** ביארו דגדר שליח לקבלה דנחשב ידו כידה, ונחשב דבר שבערוה.

ו**הרמב"ם** [אישות ג טו] כת' דהאיש שעשה שליח לקדש לו אשה אי"צ לעשותו בעדים, שאין מקום לעדים בשליחות האיש[ז] אלא להודיע אמתת הדבר. לפיכך אם הודו השליח והמשלח אי"צ עדים כמו שליח הגט וכו'[ח]. ו**הראב"ד** השיג דאין ראיה משליח הגט, דגיטו מוכיח עליו. אבל בקידושין דאפי' שניהם מודים אינו כלום[ט], א"כ מה מהני דהבעל והשליח מודים. [א"כ י"ל דצריך עדים במינוי השליחות בקידושין[י]].

ו**האבנ"מ** [לה ז] ביאר דאף אי צריך עדיו לקיומי לעשיית השליחות, סגי בהוכחה דהגט תחת ידו. וכמ"ש **הר"ן** [לקמן פו: מה: בדה"ר] דאי"צ עדי מסירה

א. ו**הרא"ש** ביאר דהיינו לר"א דצריך עדי מסירה. או כדעת ר"ת [לעיל ד.] דאף לר"מ צריך עדי מסירה.

ב. ו**הרא"ש** ביאר דהשליח עומד במקום הבעל. ו**הטור** [קמא] תמה דקי"ל [קידו' מג., ולעיל ה:] דשליח נעשה עד. [ועד"ז הק' הרשב"א, ו**הרשב"א** ביאר דכוונת הירושלמי כשאומר ב"נ]. ו**הטור** תי' דכוונת הירושלמי דאין השליח עולה במקום ב', אבל לעולם מצטרף עם ע"א להחשב ב'.
אבל ה**ב"ח** [שם, הו' בבי"ש יא] כ' דדוקא בב' שלוחים אמרי' דשליח נעשה עד. אבל בשליח א' הוה במקום הבעל, ואין מצרפים אותו כלל. [ומשמע דהוה מדרבנן]. ו**התור"ג** [קמא ט] תי' דלענין עצם המסירה השליח עומד במקום הבעל [ואינו נחשב עדות קיום], ודוקא לאחר הנתינה כבר נסתלק השליח ויכול להעיד על המעשה. [ומבואר דלענין עדות לקיומי לא סגי במה שיוכל להעיד לאחר זמן].
ו**רע"א** [לקמן לג:] דייק דהרשב"א טרח ליישב דברי הירושלמי גבי מסירת הגט, ואילו לענין מינוי השליחות ניחא דהשליח אינו מצטרף, דהוה עדות על עצמו.

ג. ו**בירושלמי** אי' [בבא הג' גבי ביטול] דהשליח עולה לג'.

ד. ולפ"ז לכאו' לצד דצריך שליחות לכתיבת הגט, צריך עדות על המינוי. [דהא מבואר לעיל ב: דכתיבת הגט לשמה נחשב דבר שבערוה]. ו**הרמ"א** [קכ ד ודרכ"מ שם ג] הביא [מסדר הגט נז] דלכתחילה יצווה לפני עדים לסופר שיכתוב. וכת' דפשיטא דאין לחוש לזה בדיעבד. [ו**הדבר"י** [לו ח] העלה צד לחלק בין שליחות לכתיבה לשליחות לנתינה].

ה. אך ה"מ גט שיש עליו עדי חתימה. וי"ל דהירושלמי איירי בגט בלא עדי חתימה, וכדמבואר בירושלמי דמוסרו לפני עדים מסירה. ולדעת הרי"ף אי"צ עדי מסירה אלא היכא דליכא עדי חתימה. [והרא"ש לא פירש כן לשיטתו].

ו. אך ה**רא"ש** [לעיל א ב] כת' דאי"צ להביא עדים שהוא שליח [או לקיים כתב שליחותו] דכי היכי דהימנוהו רבנן לומר ב"נ, הימנוהו נמי לומר שהבעל עשאו שליח כיון שהגט יוצא מתחת ידו, ולא מצי בעל מכחיש ליה. [ומבואר דצריך נאמנות מחודשת]. והרא"ש הוכיח דנאמן דאל"כ נמצא צריך השליח לקיים כתב שליחותו, וא"כ למה הוצרכו משום עיגונא להאמין לשליח על קיום הגט, בלא"ה יקיימו.

ז. אבל כת' דהאשה שעושה שליח לקבל הקידושין צריך לעשותו בפני שני עדים.

ח. וכמו שליח שהרשהו להפריש לו תרומה וכיו"ב בכל שלוחו של אדם כמותו, ואי"צ עדים. והראב"ד השיג דתרומה אי"צ עדות כלל.

ט. וכ"כ **הר"ן** [קידושין נט, כג: בדה"ר] דבגט נפיק גיטא מתחת ידיה בדין הוא דיהא נאמן. ותמה ע"ד הרמב"ם [והביא דהרשב"א קידו' מא. כת' כדברי הרמב"ם.

י. ולכאו' כוונתו דאף היכא דכולהו מודים ל"מ הודאתם. דצריך עדות לקיומי במינוי. ועיל"פ דחסר בעדות לברורי. והודאת הבעל ל"מ לחוב לאשה. והאשה אינה יודעת דנעשה שליח דנימא שויא אנפשיה.

כשהגט ביד האשה, דהו"ל ע"ח כע"מ שבידוע שהבעל מסרה לה[יא].

אבל **הגר"ח** [גירושין ו ט] כת' דכוונת הרמב"ם להוכיח דל"צ עדות לקיומי במינוי השליחות, וסגי בעדות לבירור. והגר"ח ביאר דאף שכשהשטר ביד השליח והכתב מוכיח, הוה רק הוכחה בעלמא, ול"מ להחשב עדות לקיומא[יב]. וכת' דבשלמא מה שהגט ביד האשה אמרי' דהשטר מעיד ע"ז [ונחשב עדות לקיומי], אבל בשליחות לא כתוב בזה כלל בשטר, והוה הוכחה בעלמא. וע"כ דמינוי שליחות לא בעי עדות לקיומי, וסגי בבירור[יג].

והגר"ח כת' דדעת הראב"ד דצריך עדות לקיומי על השליחות משום הגירושין, דבעינן שנדע שבא הגט מיד הבעל ליד האשה כדין, ומהני בזה ראיית השטר מדין שטרות. [ול"צ עדות לקיומי משום עצם השליחות].

ב) **ואמר לו גט שנתתי לך בטל הוא הר"ז בטל וכו'.**

פרש"י [לעיל י. ד"ה חזרה] דכיון דבטיל משלח לשליחותי' דשליח נמצא שאינו שלוחו. ואין כאן גירושין כלל אף מדאורייתא, דרחמנא אמר ונתן בידה וזה לא נתן לא הוא ולא שלוחו.

ונח' ר' יוחנן ור"ל [קידושין נט: בלישנא בתרא] כשהאשה שלחה שליח לקבל קידושין וחזרה בה, דלר' **יוחנן** אתי דיבור ומבטל דיבור, **ור"ל** פליג דלא אתי דיבור ומבטל דיבור. ומבואר דגדר ביטול שליחות הוא משום כח דיבור שמבטל לדיבור[יד].

אבל בל"ק [שם] נח' במקדש לאחר ל', דדעת ר' יוחנן שחוזרת דאתי דיבור ומבטל דיבור. ודעת ר"ל דשאני נתינת מעות ליד האשה דהוה כמעשה. [אבל בשליח לבו"ע אתי דיבור ומבטל דיבור].

והגמ' מק' ממשנתינו הגיע בשליח או ששלח אחריו שליח, ומבואר דמהני חזרה בשליח. ותיובתא דר"ל[טו].

והמרדכי [שסח] הביא **דהירושלמי** תי' דל"ק לר"ל. דהכא מבטל בבי"ד, וכח בי"ד יפה[טז]. [וע' בסמוך בשם הרמב"ן].

ג) **שם. והאחרונים** דנו אי ביטול השליחות צריך עדות לקיומי, והביאו דלכאו' נח' בזה ב' תי' **התוס'** [לקמן לג. ד"ה רבי] במבטל את השליח לפניו אי צריך עדות, דאין דבר שבערוה פחות מב'. וכן לכאו' תלי בקו' ותי' **התוס' רי"ד** [לקמן לד.] **והרמב"ן** [לב:].

והאחרונים דנו דלכאו' תלי אי צריך עדות לקיומי במינוי השליחות, דאי אי"צ עדות לעשיית השליח, א"כ אף ביטול השליחות ודאי ל"צ. ועד"ז דן **הדבר"י** [לו א]. [וכ"כ **רע"א** בתו"ד אדברי הרשב"א].

והדבר"י [שם ג] הביא דדעת הראב"ד דצריך עדות לשליחות, ואפ"ה ס"ל דמהני ביטול לפניו [בלא עדים]. **וביאר** [ע"ד דברי הגר"ח] דהשליחות מצד עצמו לא הוה דבר שבערוה, אלא דל"מ לקידושין אא"כ כל פרטיו הם ע"פ עדות. ומש"ה ביטול השליח ל"ה דברי שבערוה.

ד) **שם. תוס'** [קידושין שם ד"ה לא] כתבו דאיירי התם דוקא כשחוזרת שלא בפני השליח[טז], דאם אמרה לשליח אין רצוני שתקדשני פשיטא דאינה

יא. **והאבנ"מ** נקט דמהני משום אומדנא ואנן סהדי, ואף לענין עדות לקיומא סגי במה שיש עדים שיכולים להעיד.

יב. **והגר"ח** הביא דוגמא לזה שטר בערכאות דיש כאן הוכחה, אך ל"מ לאשוויי שטרא [וע' מש"כ לעיל י:].

יג. ולפ"ז כוונת הרמב"ם דצריך עדות לברר על השליחות. והגר"ח נקט דראב"ד פליג דלא סגי בעדות לברר [אך אין זה מוכרח, וי"ל דפליג דלא איירי כה"ג].

יד. **והחת"ס** כתב דגזיה"כ שע"י דיבורו נעשה כמותו, ולא נזכר בקרא דיכול לבטל, אלא דסברא הוא דיכול לעקור.

טו. **ובמהרש"א** שם הק' למש"כ תוס' שם דהיכא דאמר בעצמו לשליח אף ר"ל מודה דבטל השליחות, א"כ ל"ק מהרישא שהוא בעצמו א' לשליח [ומשמע דהגמ' מקשה מהרישא]. ותי' דשלח אחריו שליח, דלא אלים אמירת השליח השני להחשב דיבור לשליח גופיה. [וצ"ב]

טז. והא דמהני ביטול בפני בפני השליח, שלא בבי"ד ע' בסמוך דבפניו עדיף. אמנם צ"ב היאך מהני ביטול בפני האשה [וע' לקמן לג.].

יז. אבל **רש"י** [שם ד"ה וחזרה] כתב בין לפני שליח ובין שלא בפני שליח.

מקודשת"[ח]. דאטו משום דאמרה לו תהוי לי שליח לא מצי חוזרת"[ט].

והאחרונים [קובה"ע כט בהשמטה, אמר"מ כא בהשמטה, קה"י כה] כת' דבפשוטו הוה הטעם דאינו יכול לגרש בע"כ של הבעל[כ]. ונהי דליכא 'ביטול' לשליחות, מ"מ גילה דעתו שאינו רוצה חלות זה, ול"מ גירושין בע"כ[כא]. ודנו דלפ"ז י"ל דשייך במח' **הרמב"ם והטור** [הו' לעיל כט: וכ"מ] היכא דנשתטה המשלח, האם מהני דעת השליח[כב].

אך **הקובה"ע** הק' דא"כ אמאי דוקא היכא דאמר לשליח, ואף אי אמר בינו לבין עצמו, סוף סוף הוה בע"כ. וע"כ דסגי ברצון השליח[כג]. וכ"כ **התור"ג** [קמא ס ד"ה אבל] דאם מוסר מודעא אחרי שנתן גט לשליח ל"מ, דצריך דין ביטול שליחות ובי"ד לבטל דיבור לשעבר.

והקובה"ע ביאר דכוונת התוס' דשליחות הוה דוקא היכא דנעשית מחמת צווי המשלח[כד]. [ואל"כ אין בזה חפצא של שליחות][כה]. וה"נ אם יעשה נגד צווי הבעל אין בזה שם שליחות.

ומדברי **המהרש"א** [קידו' שם] משמע דכוונת התוס' דדיבור הבעל לשליח אלים, ובזה מודה ר"ל דאתי דיבור ומבטל.

ה) **שם.** ולדברי התוס' קו' הגמ' [שם] ממתני' דידן מהיכא דלא ביטל לפני שליח[כו]. היכא דביטל לפני האשה, או בראשונה שביטל בפני בי"ד[כז]. **והמהרש"א** [שם] כת' דקו' הגמ' משלח אחריו שליח, דאף כה"ג ר"ל ס"ל דל"מ דיבור השליח השני לבטל דיבור שליח הראשון. ודוקא היכא דמבטל לפני השליח אמרי' דביטול הבעל עדיף.

ויש שפי' עד"ז דהיכא דהשליח שומע להדיא מהבעל נחשב שאינו עושה בשליחותו. אבל היכא דשמע מאחרים שהבעל חזר בו אינו סבור כ"כ שהבעל באמת חזר בו.

ו) **אם משהגיע גט לידה א"י לבטל. הרשב"א** כתב אפי' תוכ"ד, כדקי"ל [ב"ב קכט: ונדרים פז.] דבמגרש לא אמרי' תוכ"ד כדיבור. [וכ"פ הרמב"ם ו טז][כח].

ז) **שם. אם משהגיע גט לידה א"י לבטל. הרמב"ם בפיה"מ** כת' דאף כשנתן גט לאשה על תנאי או שחל לאחר זמן, היכא דאמר מעכשיו כיון דהגיע גט לידה א"י

יח. וכ"כ **הריטב"א** [קידו' נט.] בשם מורי דכיון שהוא אומר לו שאינו רוצה בשליחותו היאך יעשנו בע"כ, ומאיזה טעם לא יוכל הלה לחזור בו ובמה זכה השליח. ואינו דומה לחזרת קידושין שיש הפסד לאיש שהודית לו בקדושיו וחוזרת בו שלא בפניו. והריטב"א דחה דמשמע דאף בפניו א"י לחזור [וכמ"ש רש"י שם].

יט. **והתוס' הרא"ש** [קידושין] הקשה תמוה היא סברת ר"ל שיקדשנה שלוחה בע"כ אע"פ שעומדת וצווחת. [ונקט ע"ד סברת התוס', ונקט דמדברי ר"ל מבואר דלא כן].

כ. וכ"כ **בשו"ת חת"ס** [אה"ע ב נ] דפשיטא להתוס' כך, דשלוחו אינו אלא כמותו ידו כידו ופיו כפיו ומחשבתו כמחשבתו, ואלו היו הבעלים בעצמם הולכים לגרש או לקדש הרי בכל שעה יכול לחזור בו. ואילו הי' הגט ביד הבעל ונמלך, הלא לא יתננו. ומכיון שנודע לשליח מחשבתו של בעל שלא לגרש הרי מחשבתו כמחשבתו של בעליו וצריך גם הוא להפוך מחשבתו כמחשבת בעליו.

כא. [אך בסתמא מהני מעשה השליח עבור המשלח, ואף בשעה שהמשלח ישן. וי"ל הטעם משום דמסתמא ניח"ל. אבל היכא דגילה דעתו ל"מ. ועיל"פ דמהני הדעת של הבעלים בשעת מינוי].

כב. **והאחרונים** [או"ש ב טו] ביארו דנח' האם השליח נחשב בעל הגירושין, או רק ידו אריכתא.

אך י"ל דאף סברת הטור משום דשוטה גרע, דאינו בר גירושין. אבל ישן שפיר מהני דעת השליח, וכן הכא דהוה בע"כ של משלח. **והדבר"י** [ס"ס לו] כת' [לאידך גיסא] דאף לרמב"ם דמהני נשתטה היינו משום דהוה כישן, וליכא שינוי רצון. אבל ל"מ גירושין בע"כ.

כג. ואף ר' יוחנן ס"ל דאתי דיבור ומבטל דיבור. אבל לולי ביטול השליחות, יכול השליח לעשות מעשה בע"כ של משלח.

כד. אך צ"ב אי יסוד שליחות שעשאו בעלים [מסירת כח], א"כ אמאי בעי' שיעשה מחמת צוויו. וצ"ל דאף דגדר פעולת השליח שהוא בעלים, מ"מ פרשת שליחות בתורה הוא במי שעושה מחמת הבעלים. וכיון דהבעלים מוחה ל"מ כלל.

כה. ואף אי השליח שכח שהוא שליח לא יהני שליחותו. [אך רע"א חו"מ קפב הביא בשם שו"ת הרשב"א עט דנתקיים מעשיו כה"ג].

כו. **והריטב"א** [קידו' שם] דחה סברת התוס' מחמת קו' הגמ'.

כז. וכ"כ **בחי' ר' מאיר שמחה** [שם] [ועי"ש ריטב"א בסו"ד]. ועפ"ז מתיישב דברי המרדכי בשם הירושלמי דבבי"ד כח בי"ד אלים.

כח. **והרמ"ך** [שם] הביא בשם רבותיו דאמרי' כן רק לחומרא ולא לקולא. [אבל **הר"ן** [נדרים שם] שביאר דהוה גמר דעת ואף מדאורייתא אינו חוזר].

לבטל. אבל היכא דלא אמר מעבשיו עדיין יכול לבטל ולהוסיף על תנאו [ע' לקמן עד.].

התור"ג [קמב ח] כתב דאם נתן את הגט בלא אמירת ב"נ, יחזור ויתן, ול"מ שהבעל יבטל אח"כ דאחרי הנתינה נחשב מעשה, ולא אתי דיבור ומבטל מעשה[כט] [וסיים וצ"ע].

ח) **בראשונה היה עושה בי"ד וכו'.** ומבואר דאף בראשונה צריך דוקא בי"ד. **ותוס'** [בע"ב ד"ה ורב נחמן] כת' דהטעם דחששו לממזרות. [ומדרבנן תקנו לבטל את הביטול].

אבל **הרמב"ן** [בע"ב] כת' שהדין נותן דל"מ ביטול אלא בפניו, כיון דעשאו שליח בפניו. דלא אתי דבור שלא בפניו שהוא גרוע ומבטל דבור שבפניו. [אבל היכא דביטל בפני בי"ד אלים. ו**האבנ"מ** [קמא ו] **הביא** דהוא כדברי הירושלמי בדעת ר"ל].

ועוד כ' **הרמב"ן** דאפשר דלר"נ [דסגי בפני ב'] הטעם משום דאין דבר שבערוה פחות מב'. ור"ש דבפני ג' משום תקנת ממזרים [וכתו'].

ורע"א נסתפק כשביטל שלא לפני בי"ד והשליח והאשה, ושלח שליח להודיעם שביטל, האם אמרי' דאח"כ, דכיון דמודיע אין חשש ממזרות ועגונות. או דנימא דכיון דלא חל בשעתו לא מהני אח"כ[ל].

אך **רע"א** הביא דהרשב"א [בסוף העמ'[לא]] כת' להדיא דל"מ.

ט) **תוד"ה ולא.** כיון שאינו מביא עדים על כך. **המהרש"א** ציין לתוס' לג. דביטול בפני השליח ל"צ עדים. **והקרנ"ר** כ' דתליא בב' תי' שם[לב].

י) **הגיעו לא קתני אלא הגיע[לג], אפי' ממילא וכו'.**

פרש"י דהגיעו משמע שרדף [דההגעה היתה לשליח], ואילו הגיע משמע שהגיע למקום וראה את השליח. אך **רש"י** [במשנה] כתב 'והשיג' [ולכאורה משמע דרדף אחריו[לד]].

יא) **רש"י ד"ה ולא אמרינן.** לצעורא בעלמא חדש או חדשים וכו'. **הרשב"א** הק' מאי נפק"מ בזה, דאף אם דעתו לבטל רק לזמן אינו יכול לגרש תוך זמן זה[לה]. **והרשב"א** פי' דכוונת הבעל לבטל רק בפה לצעורי לשליח, ובליבו אינו מבטל כלל. **והאחרונים** [דבר"י לו ט] דנו דיל"פ אף דברי רש"י דכוונתו לצער [והבעל רוצה לעכב נתינת הגט], אלא דלא מהני מידי כיון דלא נתכוון לביטול השליח. וכל היכא דלא ביטל את עצם השליחות יכול לגרש[לו], דסגי בדעת השליח[לז].

והרשב"א כת' [לדברי רש"י] בשלמא לרב ששת [בע"ב] דהיכא דביטל את הגט אינו חוזר ומגרש בו, א"כ נפק"מ דהיכא דהוה לצעורה לא פסל את גוף הגט. אלא לר"נ מאי נפק"מ, סוף סוף אינו יכול ליתן לאשה[לח].

והאחרונים דנו דלצער אינו בגדר 'ביטול' השליחות, אלא דהשליח אינו רשאי לעשות נגד הצווי [וע"ד מש"כ תוס' קידושין הנ"ל]. אך בפשטות מבואר ברשב"א דאף

כט. ויל"ד דאי"צ לבטל את הנתינה הקודמת של הגט, אלא שמבטל את השליחות כלפי שלא לתת שוב, ומה שעדיין לא נתן אינו מכח 'מעשה'. [ואם נאמר דבעי לבטל את כל השליחות למפרע, או עכ"פ מכאן ולהבא מדין בטלה מקצתה, י"ל דל"ש לבטלו כיון דחציו הוה כבר מעשה].

ל. וע' לקמן לג: דנח' הרשב"א ותוס' בבעין סברא זו [ויל"ד האם יש לחלק].

לא. דה**רשב"א** דן כשהבעל אומר שביטלו לשעבר, יהא נאמן שביטלו בפני ג' [ושלא בפני השליח, וכמ"ד ביטלו מבוטל] במיגו. ורע"א הק' דכיון דמודיע עכשיו לשליח יהני ביטול הקודם, אף דלא הוה בפני ג'.

לב. ויל"ד האם זה כוונת המהרש"א, או דס"ל דאף לתי' הב' בתוס' שם לשליח ל"צ עדים, ורק לדין בטלה מקצתה.

לג. **הרש"ש** הק' דליכא חילוק בין הגיעו להגיע [בין מלת הגוף לבין כינוי הבא תחתיה]. וכת' הנה ראינו כאן דבר חדש בחכמת הלשון אשר לא שערוהו מחקריה. [ולמש"כ ניחא].

לד. ואפשר דקאי לס"ד דהגיעו לשליח. אבל למסקנא השיג את המקום.

לה. והרשב"א הק' דאטו משום שלא בטל שליחותו לגמרי, אלא שאמר לו איני חפץ ליתנו עדיין מי יהיב עד שיחזור ויאמר עכשיו אני רוצה.

לו. וכמו לדעת ר"ל דלא אתי דיבור ומבטל, דכבר נעשה שלוחו ועומד במקומו, וסגי בדעת השליח. ולא חשיב גירושין בע"כ.

לז. **והתור"ג** כת' [בדעת רש"י] דכוונתו לצער את האשה, שתסבור שהשליחות בטל. [ומדינא ל"מ מידי]. ולאחר חודש או חודשיים יודיע לה דלא ביטל.

לח. [ולאחר שהבעל חוזר בו צריך מינוי חדש, שהרי הבעל לא פירש לכמה זמן כוונתו לצער].

לצעוריה הוה בגדר ביטול השליחות לחודש או חודשיים[לט], וכן נקט רע"א.

ורע"א כת' כמה נפק"מ האם ביטל או רק עיכב את השליחות לזמן. וכת' דלצד דבעינן עדים במינוי שליחות, א"כ אם ביטל השליח וחוזר וממנה בעי מינוי מחודש בעדים. ואילו הוה רק לצער לזמן אי"צ עדים אח"כ[מ].

ועד"ז כת' רע"א דהיכא דמעכב את הגט לזמן לצעוריה, יוכל השליח לעשות שליח אחר, שהשליח השני יתן את הגט לאחר שיתרצה הבעל. [אבל אי ביטל עצם השליחות א"כ כשחוזר הבעל ומצווהו הוה שליחות מחודשת לראשון].

ועוד כת' רע"א נפק"מ להיפך, למש"כ **תוס'** [לקמן לג. בתי' א'] דביטול השליחות הוה דבר שבערוה וצריך עדות, ה"מ ביטול גוף השליח. אבל משום לצעורי י"ל דאי"צ עדים[מא].

ומבואר **ברשב"א** דפשיטא ליה דאף אם 'לצעורי' בינתיים אינו יכול לתת את הגט, **והאחרונים** דנו מ"ט, דמאחר דאין כאן ביטול על השליחות י"ל דאינו יכול לעכב את השליח. [ויש אחרונים שנקטו שדעת רש"י דכיון דהבעל נתכוון לצעורי, לא חל הביטול, ויכול ליתן מיד]. **והאחרונים** כתבו ע"פ דברי **תוס' קידושין** דכיון דאמר בפניו דאינו רוצה שיתן אסור לתת, ואף בלא דין אתי דיבור ומבטל דיבור. [וכסברת האמר"מ דאין כאן דעת גירושין, או כסברת הקובה"ע דשליח צריך לעשות ע"פ דברי המשלח]. אבל **הברכ"ש** [לט ב] כתב דכוונת הרשב"א דהוה חלות ביטול לזמן.

יב) **מהד"ת לא אלימא שליחותא דבתרא משליחותא דקמא דלבטלה. האחרונים** הק' מה ס"ד דל"מ ביטול ע"י שליח. ובכל מידי יכול לעשות שליח לעשות במקומו.

והאחרונים דנו דגדר ביטול שליחות משום דאתי דיבור בתראי, מבטל דיבור הראשון. ומש"ה ס"ד דמעשה השליח קליש[מב], ול"מ לבטל דיבור הראשון של הבעל[מג].

אבל **החזו"א** פי' דהוה חסרון בנאמנות, דס"ד דהשליח אינו נאמן שהבעלים אמר לבטל. וכ"כ **המרדכי** דאיירי דוקא היכא שיש לשליח הב' עדים, דאל"כ אינו נאמן, אף הבעל לאחר נתינה.

אך **התור"ג** [קמא ס ד"ה שמבטל] כתב דשליח של ביטול ל"צ עדי שליחות, דנאמן כדין ע"א באיסורין, כיון דאינו מוציא מיד חזקה.

יג) **שם לא אלימא שליחותא דבתרא. רע"א** הוכיח מזה דגדר הביטול הוא שהשליח מבטל. דאילו הבעל ביטל, ושלח שליח להודיעו [והשליח מעשה קוף עביד] א"כ כה"ג ל"ש לא אלימא[מד].

ורע"א הקשה האיך מהני שליחות לביטול, הא מילי לא מימסרן לשליח [כדלעיל כט.]. ורע"א הביא דתלי אי נימא דאף בשליח הראשון ל"מ שליחות למילי. אבל אי נימא דדוקא לענין שליח שעושה שליח יש חסרון דמילי לא מימסרן לשליח[מה], אבל בחדא שליח שפיר מהני דברי השליח במקום הבעלים[מו].

ורע"א תלה במח' [לקמן סו:] אי מהני אומר אמרו, דלמ"ד

לט. [ויל"ד היכא דעשאו שליח לגרש סתם, ושוב ביטל שלא יגרש אלא בתנאי, או שלא יגרש אלא בימין וכדו', ויל"ד האם צריך עדות בביטול זה. ויל"פ דברי הרשב"א עד"ז].

מ. ועד"ז י"ל אם חזר ומינהו שלא בפניו, דאין בזה חסרון דאומר אמרו. [ואפשר דסגי שחוזר וממנהו בגלוי דעת וכדו', ואי"צ אמירה מפורשת].

מא. וצ"ב דא"כ כל היכא דמבטל שלא בפני עדים, תיפו"ל דאינו רוצה שיגרש עכשיו, ולא גרע מלצעוריה. אף דליכא ביטול לגוף השליחות. [ע' קה"י ואמר"מ כא בהשמ'].

מב. **והרש"ש** כת' דהוה ע"ד הא שאמרו [עדיות א ה, לקמן לו:] אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו עד שיהא גדול ממנו כו'.

מג. אבל היכא דשלח שליח למנותו שליח, כה"ג אתי דיבור בתראי ומבטל.

מד. **והתור"ג** [קמא סו] הוסיף דאמרי' דאינו רוצה לעבור על תקנת ר' גמליאל, ולכן לא נחשב ביטול עד שהשליח יבטל בלשון המועיל.

מה. [וע' מה שהו' לעיל כט. דכ"מ ברש"י לעיל שם ולקמן סו:, ואילו ברש"י לקמן ע משמע דאף בשליח הראשון יש חסרון מילי].

מו. **ורע"א** הוכיח כן מדברי הקדוש מרדו"ש דשליח לקידושין הוה מילי [דתלי בדעת האשה לקבל ממנו], ואת"ל דיש חסרון מילי בשליח הראשון, א"כ האיך מהני שליח לקידושין כלל.

דמהני אומר אמרו דהוה חדא שליח [דהוה שליח של הבעל למנות[מז]], אבל למ"ד דל"מ אומר אמרו אף בזה יש חסרון.

והר"ן [פסחים ג: בדה"ר] הביא בשם אחרים דל"מ ביטול חמץ ע"י שליח[מח], דביטול מתורת הפקר. ול"מ שליח להפקיר. וצ"ב מהיכן פשיט"ל דל"מ שליח להפקיר[מט]. **והאחרונים** דנו לפרש דכוונתו משום דמילי לא מימסרן לשליח. וכ"ד **המהרי"ט** [א קכז] דל"ש שליחות להקדיש[נ], דהוה מילי[נא] [ואף לשליח הראשון יש חסרון דל"מ שליחות במילי][נב]. [**והבית מאיר** [קכ ד] האריך בכ"ז].

ורע"א כת' דאף אי יש חסרון מילי בשליח הראשון, ה"מ בכתיבת הגט וכדו' דלא נגמר הדבר ע"י השליחות. אבל בסוגיין דנגמר הדבר ע"י דיבור השליח מהני שליח [ראשון] למילי. וכמו דמהני שליח להפרת נדרים[נג].

יד) **תוד"ה איהו.** ותימה וכו' נזדמן אצל אשתו או שלוחו. **המהרש"א** פי' דהו"ל למכתב בחד נזדמן או אצל אשתו או אצל שלוחו, ול"ב תרוייהו.

ורע"א הקשה דאי הבעל שלח את השליח להדיא לבטל א"כ אף נזדמן השליח אצל האשה ממילא, הרי שלחו הבעל לבטל. ופי' דכוונת התוס' שאמר לשליח כשתזדמן אצלה.

והרמב"ן כת' דה"ה היכא דמצא את אשתו ממילא, דאע"ג דלא טרח לא אמרינן לצעורה קא מכוין[נד]. אלא דלא נקטו במשנה דאורחא דמילתא שולח גט לאשתו למקום אחר, ואינו מוצא אותה במקומו ממילא. אא"כ קידם אצלה לדעת.

והתוס' רא"ש כת' צריכותא עבד בכל דהוא, ומ"מ מהני ביטול בכל אופן.

והתוי"ט תי' דכוונת הגמ' איהו לא טרח היינו טירחת הדבור [ולא טירחת הדרך לרדוף אחריה], וביאר דהדבר ידוע שיש טורח על האדם לצער האדם בדבור ע"י עצמו[נה]. משא"כ כשידבר לשליח שהשליח ידבר שאין זה לו לעמל וטורח.

טו) **תוד"ה מהו.** דבאותו שעה לא נודע לשליח לאשה ולבי"ד[נו]. ותוס' בהמשך דבריהם דנו דהוה דברים שבלב. **ורע"א** תמה דאף אי דברים שבלב הוה דברים, הא לא הוה ביטול בפני השליח והאשה והבי"ד, שהם לא ידעו בשעת מעשה דכוונתו לבטל. ועי"ז הוי כמו מבטל בדיבור שלא בפניהם, דמה לי דמבטל באמת שלא בפניו או דמבטל בפניו בענין שאין ידוע ביטולו לשליח ולבי"ד.

ורע"א הוכיח כן מדברי הגמ' [לקמן לד.] דאותבי קרי באודניכו, דאף שהוא צעק ואמר בפה מלא שהגט בטל, מ"מ כיון שהם אינם שומעי' מקרי שלא בפניו [אף דלא הוה דברים שבלב].

ורע"א כת' דדוחק לפרש דכוונת התוס' כצד [שכת' בסמוך] דלרבי מהני ביטול שלא בפניו [ובלא בי"ד] לחומרא. ובזה הק' התוס' דגבי רהיט בתרייהו לא הוי ביטול כלל.

מז. ודוקא היכא דעשאו שליח לכתיבה, דנעשה הוא שלוחו דהבעל אין בכחו לחזור ולמסור כח שליחותו לומר לאחר כתוב כיון דמוסר רק מילי בעלמא.

מח. אך **הר"ן** הביא בשם העיטור דמהני ביטול חמץ ע"י שליח. וכ"כ **המאירי** [פסחים ז.]. וכן דעת רוב הפוסקים [או"ח תלד, ע"ע ב"ח שם].

מט. **והר"ן** כת' שהרי אם אמר אדם לחבירו הפקר אתה נכסי אין בכך כלום. **והב"י וב"ח** [או"ח תלד] כת' דהוה משום דהפקר מטעם נדר, ול"ש נדר ע"י שליח.

נ. **והאחרונים** הק' דבגמ' [תמורה י.] אי' להדיא דמהני שליחות להקדיש. **והמגיה** למחנ"א דחה דהתם מקדיש את השור של השליח [והוה שליחות במה שמקדישו עבורו].

נא. **והמחנ"א** [שלוחין ז] הק' מ"ש מתרומה דמהני במחשבה, ונתחדש פרשת שליחות. **והמהרי"ט** עמד בזה, וכת' דדרשי' דמהני מחשבה בתרומה דכתיב 'ונחשב'. וכדאי' [קידו' נט:] דחשיב מעשה. והמחנ"א דחה דתוס' [שבועות כו:] דימו מחשבה גבי הקדש כמו בתרומה, א"כ אף בהקדש יחשב מעשה.

נב. **והמחנ"א** [שם] תמה דדוקא בשליח עושה שליח יש חסרון מילי. והמחנ"א כת' דאין ראיה מדברי הר"ן, דעיקר כוונת הר"ן דחמץ אינו ברשותו, ומדינא אינו יכול להפקיר דבר שאינו שלו, ומש"ה ל"מ שליח. [ורע"א הוסיף דרבא הוא מרא דשמעתתא בתמורה, ורבא לעיל כט. ס"ל דמילי לא מימסרן לשליח].

נג. **ורע"א** תמה ע"ד המהרי"ט דא"כ אף בהקדש יהני כה"ג. וכה"ק ע"ד הר"ן [הנ"ל].

נד. וביאר דלא גרע ממילא דידיה משליחותיה דשליח אע"ג דמטריח את השליח.

נה. ואמרי' שלא היה מטריח עצמו לדבר לה אי לא עביד אלא משום צערא בעלמא.

נו. משמע דאילו היה נודע לבי"ד היה מהני [לכאורה מדין ביטול בפני בי"ד, או מדין דע"י מתפרש הביטול בפני השליח,

ועוה"ק **רע"א** דביטול השליחות הוה דבר שבערוה וצריך עדות [וכמ"ש תוס' לקמן לג.]. [ומשמע דכוונתו דצריך עדות לקיומי[נז]].

והתור"ג תי' דסגי שבי"ד יודעים שיש ספק ביטול, ואחרי הנתינה יתברר הדבר.

טז) **שם. הריטב"א** כ' דס"ד דאגלאי מילתא דבאותו שעה [שהיה מחזר] ביטל כדין בפני בי"ד[נח]. קמ"ל דלא חיישי' להכי.

והריטב"א הביא בשם **מורו** דכיון דביטל לבסוף בפני בי"ד, ס"ד דאמרי' הוכיח סופו על תחילתו דמעיקרא היה דעתו לבטל, וס"ד דעדיף מגילוי דעת שהרי מתפרש דבריו. וקמ"ל דגרע מגילוי דעת, דלא אמרי' הוכיח סופו על תחילתו.

יז) **בא"ד והו"ל דברים שבלב דאינן דברים, אע"פ שנאמן לומר שכך היה בלבי וכו'.** תוס' דחו דאין לומר דהחסרון דברים שבלב משום דאינו נאמן. וכ"מ בראשונים [קידו' מט:] דהא דדברים שבלב אינם דברים לא תלי בהא דאינו נאמן. אבל **החכם צבי** [קטו, הו' בפתח"ת מב ה] כתב דהחסרון דברים שבלב הוא משום שאינו נאמן, והיכא דיש לו מיגו נאמן[נט]. [וע' שער משפט פז כה].

יח) **בא"ד ואע"ג דבעלמא וכו' בדין הוא דל"ה דברים, כיון שלא חשש לפרש[ס] וכו'** אבל כאן עושה כל מה שיכול לעשות וכו'. לכאו' כוונת התוס' ע"פ הגמ' [נדרים כח.] דגבי אונס דברים שבלב הוה דברים. [אך הר"ן [שם] כת' דדוקא היכא דאומר בליבו מהיום. וע"ע רמב"ן קידו' מט: ותוס' רא"ש שם]. ותוס' בתי' הב' חזר דדברים שבלב לא הוה דברים מצד עצמן.

יט) **בא"ד ואין להק' דמי איכא מידי דמדאור'[סא]** וכו'

דכיון דקצת דומה לדברים שבלב וכו' ועדיפא מינה אמרי' בבטול שלא בבי"ד וכו'. וכעי"ז הגמ' [לג.] מקשה לרשב"ג דביטלו אינו מבוטל, מי איכא מידי דמדאורייתא בטל הגט, ומשום תקנה שרינן א"א לעלמא. והגמ' תי' דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, ואפקעינהו לקידושין וכו'. [וצ"ב דתוס' הק' קו' הגמ'[סב]]. ובפשוטו כוונת התוס' כאן דאף בדברים שבלב כה"ג העמידו דברידהם, וכן בביטול שלא בפניו שלא בפני בי"ד.

ולפ"ז משמ"כ תוס' לשון עקירת דבר מה"ת לאו דוקא, אלא אפקעינהו חכמים לקידושין.

אבל **רע"א** ביאר דתוס' דייקו דהגמ' [לג.] מק' דוקא לרשב"ג, אבל לרבי אי"צ גדר אפקעינהו. ובזה תוס' תי' דקצת דומה לדאורייתא לא חשיבא עקירת דבר מה"ת. **ורע"א** ביאר דכשיש סברא חשובה לא נחשב עקירת דבר מה"ת, וכה"ג יש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת [אף להתיר בקום ועשה].

ולפ"ז כוונת התוס' דביטול שלא בפני בי"ד עקרו את האישות [מכאן ולהבא], דבכה"ג יש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת[סג]. וכן באופן של דברים שבלב. וקו' הגמ' דביטול בפני בי"ד הוה רק משום מה כח בי"ד יפה,

---

שהבי"ד יפרשו כוונתו, ולפ"ז לכאו' כל עדים]. אבל **בתוס' הרא"ש** השמיט לבי"ד.

נז. וכתב **רע"א** דכעי"ז ילה"ק בסוגיה דדברים שבלב [קידושין נ] ע"מ שאני כהן, דאף אי הוה דברים, מ"מ העדים אינם יודעים דתהני לקיומי. ותי' דהתם על עיקר הקידושין יש עדים, ורק על התנאי אין עדים.

נח. וצ"ב מה ס"ד דניחוש לזה. ואף אי טוען להדיא שביטל בפני בי"ד צריך להביא עדים לפנינו.

נט. **והשיטה לנ"ל** [נ.] הביא בשם **ב"ה** דהחסרון דברים שבלב משום דאינו נאמן. והשיטה לנ"ל דחה דבריהם. וע"ע שו"ת הרי"ד [נג].

ס. וצ"ב דהא איירי דדעתו ע"ד שיעלה לאר"י. **והשערי חיים** [קידו' נא] ביאר דסוף סוף הקנה באופן מוחלט, ולא נתכוון להגביל את המעשה ולעשות תנאי [כיון שסבור בודאי שיעלה לאר"י]. וכיון שהמעשה נעשה באופן מוחלט בלא תנאי, אף דל"ל ניחותא בחלות ההקנאה קנה. דסגי בדעת על המעשה וא"צ שיהא ניחא ליה בחלות. ובחי' הגר"נ ביאר כוונת התוס' דהאומדנא סותר למעשיו.

סא. ומדרבנן הוה גט וכו'. [דעשאום כדברים שבלב, ואף דמדאורייתא כיון דנאנס חשיב דיבור].

סב. **והקרנ"ר** כת' דלדברי רשב"ם [הו' בראשונים לג.] דכוונת הגמ' [שם] דכיון דביד חכמים להפקיע הקידושין מש"ה אמדי' בדעתו דלא נתכוון, ואינו רוצה שיעשו בעילותיו זנות. וכת' דכ"ז היכא דבידו לבטל כדין, וכיון דביטל באופן זה אמרי' דלא נתכוון. אבל הכא דרהיט ולא היה יכול לבטל יותר, א"כ י"ל דנתכוון לבטל. [ואין סברא שיתקנו חכמים שבאמת יהא כאילו לא נתקדשה מעולם ובעילת זנות וכו'].

סג. וכ"כ **תוס'** [ב"ב מח: בתחילת דבריהם] דבאופן שקידש שלא כהוגן הפקיע את הקידושין משום דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת. דהיכא דעשה שלא כהוגן א"א לומר

וליכא סברא חשובה, ואין לעקור דבר מה"ת. והגמ' תי' התם דאפקעינהו לקידושין[סד].

ועד"ז כת' **האבנ"מ** [קמא ו] דהכא הטעם משום דקצת דומה לדברים שבלב, ומש"ה מהני עקירת דבר מה"ת. ונקט דאף ביטל שלא בפני בי"ד הוה בכלל דומה לדברים שבלב. ולא אלים לדיבור שלא בפני עדים לבטל מעשה [ע"ע לקמן].

כ) **בא"ד [שם] דכיון שקצת דומה וכו' לא חשיבא עקירת דבר מה"ת.** ואף דהוה קום ועשה, ובפשוטו מבואר בגמ' [יבמות פט.] דאין כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת בקום ועשה. אך תוס' [בכ"מ[סה]] נקטו דיש אופנים דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת[סו].

כא) **בא"ד בביטול שלא בבי"ד וכו' דמשמע פשט הלכה דל"ה ביטול, וצ"ע וכו'.** וכ"כ **תוס'** [בע"ב ד"ה ורב נחמן] דהיכא דמבטל בפני ב' לרב ששת או א' לר"נ אינו מבוטל אפי' קודם תקנת ר"ג, משום תקנת ממזרים. [ואף בדיעבד אינו מבוטל]. **ורע"א** [הנ"ל] כת' דמהני [מכאן ולהבא] משום דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת. אבל **התוי"ט** [וכמה אחרונים] נקטו דאף זה בכלל תקנת אפקעינהו.

כב) **בא"ד [סו"ד] ול"מ דברים שבלב להיות דברים, אלא היכא שבלא גילוי דעתא יש לנו לדעת דעתו מעצמינו.** לכאו' כוונת התוס' להק' דקי"ל דהיכא דיש אומדנא דמוכח מהני, ואזלי' בתר דעתו. ותוס' תי' דה"מ היכא דהמעשה מצד עצמו מוכיח [דיש לנו לדעת רצונו]. אבל ל"מ גילוי דעת היכא דליכא דיבור ברור.

והדבר"י [נה ד] הביא דבדברי התוס' [כאן] מבואר דדברים שבלב ל"ה דברים, אף היכא דאינו סותר מעשיו [וע' רשב"א ור"ן קידו' מט:]. אך יש שדחו דהכא הנידון לבטל שליחות, וסותר למעשים.

כג) **פסול הוא וכו'. פרש"י** דמוציא עליו שם פסול, והא ליכא[סז]. **הרשב"א** הקשה ודילמא כוונתו דיש בזה שום פסול, א"כ הבעל נאמן במיגו דמצי מבטל. ותי' דאם כוונתו שיש בו פסול היה צריך לפרש את הפסול, כיון דאנחנו רואים בחזקת כשרות.

כד) **למימרא דבטל לישנא דלבטיל וכו'. הרשב"א** הקשה דאולי כוונתו דהוא כבר ביטל את הגט [וכרבי דבטלו מבוטל], ונאמין לו במיגו דמצי לבטל עכשיו. ותי' דקושיית הגמ' משמעות הברייתא דדמי לא"א בו.

כה) **שם. למימרא וכו'. הרמב"ן** הק' דמשמע דהק' כן על הברייתא, והו"ל לגמ' להקשות כן על המשנה, דבמשנה אי' בטל הוא הר"ז בטל. ותי' דהמתין עד שפירשו כן בברייתא. ועוד תי' דבמשנה י"ל שביטל בלשון מעליא [ונקט לשון בטל לאו דוקא]. וי"א אי ממתני' הו"א אפי' אמר 'פסול הוא' הר"ז בטל, דבכה"ג מהני גלוי דעת בגט. אבל לברייתא קשיא.

כו) **תוד"ה מבוטלת.** תימה דבבריתות [כד.] גרסי' איפכא וכו'. **ותוס'** [ב"ב קלח.] ועוד ראשונים כת' דהוה סוגיות הפוכות, והוה כאיכא דאמרי. וכהנה רבות בגמ'[סח].

כז) **בא"ד וא"א לגרום התם כדהכא, דהתם פריך אדר"ל וכו' ואמר הלה אי אפשי בה כל הקודם זכה וכו'.** והגמ' [שם] תי' דכוונת רב ששת דדבריו

שקידש אדעתא דרבנן. ותוס' ביארו [דסוגיה דהתם] ס"ל דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת.

סד. אך י"ל דלמסקנא דהתם מהני משום אדעתא דרבנן מקדש, א"כ לכאו' י"ל דאף שלא בבי"ד ובדברים שבלב מהני משום אפקעינהו. ורע"א לא משמע כן.

סה. דתוס' [ב"מ כ.] כת' דמהני עדיו בחתומיו זכין בשחרור עבד, דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת. **ותוס'** [כתובות יא.] כת' דגר קטן מהני זכין דרבנן, משום דיש כח ביד חכמים. **והקצות** [לד א] כ' בדעת **תוס'** [קידוש' סב:] דגירות בלא מומחים מהני ע"י תקנת שליחותייהו. [ע' **רמב"ן** יבמות מו: ולקמן פח:, וע"ע נתיבות א א]. וע' **תוס'** [ב"ק עג:] לדעת ר"ת תקנו דמהני חזרה תוך כדי דיבור, דיש כח ביד חכמים. וכן **תוס'** [יבמות קי., וב"ב מח:], וע"ע **תוס'** [ב"מ נג:].

סו. והתומים [סה כא] כת' דתוס' [ב"מ כ. הנ"ל] קאי לשיטתם [יבמות פח. פט:] דבדבר הדומה ויש בו טעם אפי' בקו"ע יש כח ביד חכמים לעקור דבר תורה. אך הביא דדעת הרא"ה [בנמוק"י יבמות שם], והר"ן [נדרים צ:] דלעולם אין כח ביד חכמים לעקור בקום ועשה.

סז. והרשב"א ביאר דאינו אלא כמשנה את הידוע.

סח. [ותוס' מנחות נח: ציין כמה סוגיות הפוכות].

קיימין [דלא קנה] **וכל המחזיק בה זכה בה.** [ואילו לגירסת סוגיין אי אפשי ל"מ].

ותוס' [ב"ב קלח., ושא"ר שם] **ביארו דר"ל איירי לאחר שבא מתנה לידו, וכשאומר אי אפשי מפקירו** [מכאן ולהבא][סט]**.** [וכמ"ש תוס' דידן בפי' הסוגיה דכריתות]. **אבל בצווח מעיקרא לא זכה, וחוזר לנותן.**

אבל רשב"ם [ב"ב קלח.] **כת' דר"ל איירי בצווח מעיקרא, דלא קנה. ואפ"ה אינו חוזר לנותן**[ע] [דהנותן כבר נסתלק]**. ותוס' ושא"ר** [שם] **חלקו דהקנה אדעתא שיקבל ממנו. ואי ל"ק לוקח, ודאי יחזור לנותן.**

כח) **שם. והריטב"א** [וכן הר"ן בשם אחרים] **כתב דב'** הסוגיות קיימות, **והכל נכלל בדברי ר"ל, דבסוגיין לשון עתיד ל"מ לחזור לנותן, כיון דכבר הגיע לידו, אבל מהני להיות הפקר, וכדאיתא בסוגיה שם. ולשון עבר מהני בסוגיין שיחזור לנותן, ובגמ' בכריתות איתא דלא אמר כלום, היינו שאינו הפקר.**

כט) **בא"ד אבל השתא דמעיקרא משמע הרי הוא כאומר על כל מתנות וכו' שאינן מתנות וכו'.** [דאי הודה שלא קיבל מתנה זו ודאי ל"ק, וכמ"ש רש"י]. ור"י נדחק דמפרשים הלשון בטילה, שמכריז דברים בטלים שמתנות אינם כלום.

ל) **בא"ד ולישנא דמהני בה קאמר, לאו דמהני דבריו במתנות קאמר, אלא וכו' וטוב לו שלא יתבטל המתנה. והרשב"א** כת' דקשה קצת, דלישנא 'דמהני' משמע לקיים כוונתו, ואיהו מחזר לבטלו. או משום שאינו רוצה במתנתו של זה או משום דבעי מיחי כדכתיב ושונא מתנות יחיה. ואנן ניקום ונימא דמעיקרא משמע משום שהוא טוב לו.

לא) **בא"ד [בע"ב] ורש"י פי' וכו' והודאת בע"ד כק' עדים וכו' אהני דבריו והדרא למרה.** [וצ"ב האיך מדמה זל"ז, דכשמודה דשייך לנותן ודאי לא הוה הפקר, משא"כ כשמסתלק בעלמא[עא]].

והגמ' בכריתות מתרצת לחלק בין מטלטלין לקרקע, והרשב"א ביאר לרש"י דבמטלטלין אמרי' דכיון דלא החזירו לנותן אמרי' דהוה הפקר. ואילו במתנת קרקע ע"י הסילוק הדרא למרה.

לב) **שם. רש"י** [כריתות] **ביאר דנפק"מ אם יש ללוקח** בע"ח גובה ממנו. **והיכא דאמר לישנא דלשעבר הודאת בע"ד כק' עדים, שמודה שלא קיבל לשם מתנה. והרשב"א** הק' האיך מהני הודאתו במקום לקוחות, ומ"ש מהא דאי' [כתובות יט.] דבמקום דחב לאחריני [משום שעבודא דר"נ] אינו נאמן להודות דהוה שטר אמנה[עב]. **והרשב"א** תי' דהתם הוחזק שטר מקויים לפנינו[עג]. אבל בסוגיין אינו שלו, אלא שראו שקיבל מתנה. ועלידם להוכיח שזכה במתנתו. אך הביא בשם הר"א אב"ד דאיירי דוקא במקום שאינו חב לאחריני.

לג) **בטל ב' לשונות משמע. הריטב"א בשם רבו כתב** דהלשון בטל כולל הכל, ולענין גט אית ביה נמי משמעות דבטיל יהא, ולענין מתנה דל"מ לשון עתיד, יש בזה ג"כ משמעות לשעבר. [אבל משמעות הגמ' דכיון דא"א מוציא דבריו לבטלה מפרשים פי' הלשון, ולא דמהני ממילא].

דף לב:

לד) **שליח מתנה וכו' הולך לאו כזכי. תוס'** [לעיל יא: ד"ה כל] **למדו מכאן דיש חילוק בין מתנה לבע"ח בדין הולך כזכי** [ולמדו מזה דה"ה לתלן כזכי, אבל הרמב"ם פליג בזה, עיי"ש]. **וכ"כ תוס'** [יד. ד"ה לא]. [ומזה למדו תוס' לחלק כעי"ז בתן כזכי]. **אבל רש"י** [יד.] **לא חילק בזה.**

סט. וצ"ב הס"ד דיחזור לנותן.

ע. וכן הא דרב ששת דדבריו קיימין, היינו דהוה הפקר. ואינו חוזר לנותן. והגמ' [כריתות] מעמידה כתנאי וכו'.

עא. ועד"ז הק' ר"י בתוס' [ב"ב קלח.] לדברי רשב"ם שם.

עב. וכ"פ **הרמב"ם** [מלוה א ד] דאינו יכול להודות על דבר שתחת ידו שאינו שלו. אך הרש"ש דחה דמבואר [שם] דדוקא משום שעבודא דר"נ [דנחשב שנשתעבד לו הלווה] אינו יכול להודות, אבל שאר בע"ח מהני הודאתו [אפי' אין לו ממה לפרוע זולתה]. [ואכמ"ל בגדר שעבודא דר"נ].

עג. וכת' הא למה הדבר דומה לאומר בשדה המוחזקת בידו אינה שלי במקום שחב לאחרים דלא כל הימנו לאבד זכותן של אחרים.

לה) **תוד"ה להולך.** דאפי' זכי נמי ל"מ, אלא לסימנא בעלמא וכו'. וכעי"ז כ' **הר"ן** דשליח מתנה ע"י הולך דינו כשליח הגט [בלא שמינה שליח לקבלה].

והרשב"א פי' דאיירי במקום יבם, דמיבעי ב**גמ'** [יבמות קיח:] האם מהני זכיה, אבל הולך ודאי ל"מ.

אבל **הרמב"ן** כ' דאיירי כשמינתה שליח לקבלה, ואפי' הכי אם אמר הבעל הולך, נחשב שליח להולכה [ע"פ הגמ' לקמן סג.]. **והרשב"א** הק' דלקמן [סג:] מבואר דבשליח לקבלה אמרי' יותר הולך כזכי, ומבואר התם דהולך הוה ספק אי כזכי.

לו) **בטל מהו, תיקו. פרש"י** כשלא אמר 'הוא'.

והספק אי אף כה"ג אמרי' ב' לשונות משמע. אבל **הרמב"ם** [ו כד] כתב דספק הגמ' בטל משמעו פעל שעבר, כמו חמק עבר. וה"ה כת' דאפשר דכוונת הרמב"ם בניקוד זו [בָּטֵל כמו חָמַק].

הרי"ף השמיט ספק הגמ'. **ורע"א** כת' דע"פ דברי הרשב"א [בע"א] שהקשה היכא דאמר 'בטל', ואף אי הו' לשעבר, אמרי' דכוונתו שכבר ביטל [ונאמן במיגו]. א"כ לרבי בטלו מבוטל, והוה כאילו אמר שכבר ביטל. ואין נפק"מ לדינא בספק הגמ'. והגמ' קאי דלרשב"ג בטלו אינו מבוטל.

לז) **מ"ש מהרי הוא הקדש וכו'. הריטב"א** הקשה דגבי הקדש מהני הודאה, שמודה שהקדיש. ותי' דמשמע מהני אף להקדיש ולהפקיר לכתחילה בלשון הזה.

הרמ"א [כז ה, בשם תשב"ץ א כג] הביא דאם אמר 'הן קידושין'[א] אינה מקודשת דהלשון אינו מוכיח להבא[ב]. וכמו דבסוגיין 'בטל' ל"מ. **והחלק"מ** [שם טז] חלק דלשון 'הן' הוה כמו בטל 'הוא', ומשמע להבא וכמו לשעבר. ועוד כת' הגר"א [שם כט] דלמש"כ תוס' [ד"ה מ"ש] דלשון הקדש לחוד מהני [וכדאי' נדרים לה:], וכ"ש הוא הקדש או הקדש הוא. ואף קידושין הוה לשון הקדש[ג].

חוזר ומגרש בו – ביטול גוף הגט

לח) **חוזר ומגרש בו או אינו חוזר ומגרש בו וכו'.**

פרש"י דהספק האם ביטל את הגט או את השליחות, וצריך לחזור ולמנותו שליח.

וצ"ב מה שייך ביטול על גוף הגט. וכ"כ **תוס'** **והראשונים** [ע' בסמוך] בדעת רב נחמן דמסתבר דל"ש בזה ביטול. אך צ"ב דעת רב ששת.

ומדברי התוס' משמע דיש כח לבטל שלא יחשב לשמה. אבל **המחנ"א** [גירושין ג טו] הוכיח מדעת רב ששת דבעינן שליחות על כתיבת הגט. דאת"ל דלא בעי שליחות כיון שנעשית לשמה מה שייך לחזור ולבטל[ד].

וכ"כ **התור"ג** דביטול שייך רק לצד דבעי שליחות. וכת' דלמ"ד [ע' לעיל כב:] דאי"צ שליחות בכתיבת הגט, מבטל את חתימת העדים[ה].

והאו"ש [ג טו] חלק דלא תלי בשליחות, אלא דגדר כתיבת הגט לשמה שנתייחד לגירושי אשה זו [וכדמוכח זבחים ב:, ע' לעיל כב:], ובעי' ספר כריתות, שיהא ענין הספר לשם לכרות הנשואין. [וע"ע בסמוך].

והריטב"א [קידושין נט:] הביא בשם **רבו** [דס"ד דגמ' התם] דכיון דאמר מתחילה כתבו חתמו ותנו[ו] ובשליחותו עשאוה והוי לשמה, כל כמה דלא מטא לידה יכול הוא לבטל הגט לומר שבטלה השליחות למפרע, כאילו עשאוה מדעתם ופסול דלא הוי לשמה.

ובפשוטו כוונת הריטב"א דמהני ביטול לשליחות. אבל **האחרונים** הקשו דדעת הריטב"א [לעיל כב:] דלא בעי שליחות בכתיבת הגט. וע"כ עיקר כוונתו משום לשמה[ז]. וא"כ הדרא קושיה היאך אפשר לבטל לשמה בגט, ומ"ש מס"ת.

א. **והגר"א** [שם כט] ביאר דאין חילוק בין חרס הוא להוא חרס. דדוקא הרי הוא חרס מבעי.

ב. וצריך לומר [הכסף הזו, או טבעת זה] 'הרי' הן קידושין. או יהיו קידושין.

ג. [וכדאי' [קידושין ב:] דאסר לה אבו"ע כהקדש כו' וכן תוס' [שם ז.] גבי פשטה].

ד. וכתב דאף לגירסא דרב נחמן פליג דא"א לבטל הוא משום שאחרי שהגט נכתב הוה מעשה, ולא אתי דיבור ומבטלו, אבל בעצם שייך ביטול ע"ז.

ה. ויל"ד לפ"ז כשמגרש בעדי מסירה לר"א יהני. והפוסקים כת' דמ"מ הוה מזוייף מתוכו ופסול מדרבנן.

ו. ויש **אחרונים** שדייקו לשונו דלשון 'תנו', דהוה שליח על כל הגירושין.

ז. **ובשו"ת הר"ן** [פה] ביאר דמבטל שליחות הסופר והעדים שכתבוהו וחתמוהו ברצונו, והרי הוא כעוקר אותו שליחות או אותו רשות שנתן להם ושיהא אותו הגט כאלו נכתב שלא לרצונו. [ומבו' דנסתפק אי צריך שליחות בכתיבה או צווי, ובכל אופן מהני בזה ביטול].

לט) **אתי דיבור ומבטל דיבור. האחרונים** [שו"ת גליא מסכת ג, קוב"ש ח"ב מב, קה"י כה, חי' ר' שמואל יט חי' הגר"נ ועוד] חקרו האם יסוד אתי דיבור ומבטל דיבור הוה מכאן ולהבא או למפרע[ח].

והאחרונים הביאו מדברי **שו"ת הרשב"א** [ד פד] דהמבטל גט וחזר בו ורוצה שהשליח יגרש, ל"א שהדיבור של קיום יבטל את דיבור של ביטול. **והקובה"ע** [עו יב] הביא דכוונתו דל"מ ביטול למפרע[ט]. אבל **בשערי חיים** [נא] הביא מדברי הרשב"א דמהני ביטול למפרע, אלא דל"ש לבטל ביטול.

ובשו"ת הרא"ש [לה ט] כת' דהמגרש בתנאי יכול לחזור ולבטל התנאי, דאתי דיבור למבטל דיבור. והביאו דמבואר דלא כשו"ת הרשב"א [הנ"ל].

ובדברי הריטב"א [הנ"ל] משמע דמהני הביטול למפרע[י].

מ) **רש"י ד"ה דיבור.** ומיהו המעות לא בטלו, שאם חזר וקדשה בהם מקודשת. לכאו' צ"ב מה ס"ד דשייך ביטול על מטבעות[יא]. ובשו"ת **חת"ס** [אה"ע ב נ בסופו] ביאר דכוונת רש"י שנתן את המעות לאשה להתקדש, וחזר בו. ושוב חזר וקדשה בשעבוד המעות. דמקודשת. ואף דדיבור הקידושין בטל, סוף סוף המעות ניתנו לשם קידושין [וחזר וניעור]. והמעות לא בטלו[יב].

מא) **תוד"ה רב ששת.** דלא אתי דיבור ומבטל מעשה וכ' דאם כתב אדם ס"ת לשמה אינו יכול לבטלו וכו' וי"ל וכו' דלא חשיב גמר מעשה. מבואר בתוס' דהטעם דל"מ לבטל ס"ת [לאחר שנכתב לשמה], משום דלא אתי דיבור ומבטל מעשה[יג]. אבל כל זמן שלא נגמר, והוה בגדר דיבור מהני לבטלו.

[ולפ"ז נח' רב נחמן ור"ש האם גמר כתיבת הגט חשיב מעשה, דלדעת רב ששת הוה דיבור עד הגירושין].

אבל **הרמב"ן** כת' [בדעת רב נחמן] דלא שייך ביטול גבי גט גופיה, דכיון שנכתב ונחתם לשמה ע"כ כשר הוא להתגרש בו. למה זה דומה למי שכתב ס"ת לשמו דלא כל הימנו לחזור ולבטלו[יד], שכבר נעשית בהכשר.

א"נ דמי לכסף קדושין שאם אמרה חוזרני בי ולא אתקדש בכסף זה לעולם לפלוני שלא אמרה כלום. וכ"כ **תוס'** [קידו' נט:] [דרב נחמן ס"ל] דהרי הוא כמו מעות שאינן מתבטלות. דמאחר דהגט כתוב כהלכתו אינו יכול לבטלו.

ומבואר דסברת הרמב"ן ותוס' קידו' דלשמה הוה צורה בעשיית הגט. ול"ש שיתבטל אח"כ.

וצ"ב דעת רב ששת ותוס' דידן, האיך מהני לבטל לאחר הכתיבה [והרי נעשית לשמה וע"פ צווי הבעל, ומה שייך לשנותו אח"כ[טו]].

והאחרונים [קובה"ע עו יב] כת' דלצד דאתי דיבור ומבטל דיבור הוה למפרע, א"כ נעקר צווי הבעל, והוה כמי שנעשית בלא צוויו[טז].

והאו"ש [הנ"ל] ביאר דגדר לשמה בגט הו' עבור העתיד, שיהא ספר כריתות לגרש בו. ומש"ה צריך שיעמוד מיוחד לשמה עד שעת גירושין[יז].

והקובה"ע [עו יג] הגדיר דבעינן שיהא הגט מיוחד לגירושין עד שעת נתינה. וע"י ביטול עוקרו מלהיות

ח. והביאו **דהש"ך** [חו"מ רנה ו] כתב דהתרת נדרים מהני מדין אתי דיבור ומבטל דיבור, והתם ודאי מהני למפרע [דהיינו מכאן ולהבא ולמפרע למש"כ האחרונים].

ט. וביטול הוה דוקא מכאן ולהבא, וכיון דכבר נתבטלה השליחות אינו חוזר וניעור.

י. [אך בכ"מ נקטו הלשון למפרע אף בדבר מכאן ולהבא. ע' לקמן מה.].

יא. וכן נקטו בפשיטות תוס' [קידו' נט:] והרמב"ן [בסוגיין] דל"ש ביטול על מעות. ופשוט הוא.

יב. אבל **התור"ג** פשיט"ל דכה"ג ל"מ. **והפתח"ת** [מ ד] הביא דבס' גט מקושר נסתפק.

יג. **והאבנ"נ** [שסט] דן דא"כ יהני מעשה לבטל מעשה, והק' דאפי' מחק אותיות בס"ת לא מהני לבטל הלשמה.

יד. ואפשר דכוונתם להוכיח מהגמ' [לקמן נד:] דאינו נאמן להפסיד הס"ת, ולומר דלא נכתב לשמה.

טו. **ובשו"ת הר"ן** [פה] ביאר [דעת הרמב"ם] שהמעשה הזה של כתיבת הגט הרי הוא כנותן מעות ליד האשה. שכשם שאותו המעשה לא נגמר עד לאחר ל', כך אותו שליחות או רשות שנתן להם לא נגמר. ולא היה לו חלות עד שיגרש בו את האשה. וכל זמן שלא עשה הפירות [לגרש בו] הוה דיבור בעלמא.

טז. **ובחי' ר' שמואל** דחה דאף אם גדרו 'למפרע', היינו דחל עכשיו מכאן ולמפרע, דלא יתכן לומר דאתי דיבור ומבטל דיבור 'מתברר' שלעולם הוא לא אמר. [עי"ש שהאריך].

יז. **והאו"ש** הביא כעי"ז כת' **הרמב"ם** [ציצית א טו] דמהני להטיל ציצית על הציצית, ולהתכוין לבטל את הראשונות.

לשמה. **והברכ"ש** [לט א] הביא דבעינן 'חלות גט', דנחשב שהגט פועל את הכריתות. משא"כ גדר לשמה דס"ת דהוה יחוד בעלמא.

ובשו"ת הר"ן [פה] דן היכא דמסר מודעא שמבטל כל גט שיכתבו אח"כ, האם מהני המודעא לבטל את גוף הגט קודם שנכתב[יח]. ודן דל"מ ביטול בדבר שלא בא לעולם, אך דן משום דהוה בידו. [עי"ש].

מב) **תוד"ה התם.** מתוך הלשון משמע דאפי' ביטלו בפירוש וכו' דיבור ומעשה וכו' משמע דאין לו כח לבטל. דרב נחמן פליג ארב ששת, דכתיבת הגט חשיב מעשה. [וע' לעיל בשם הרמב"ן[יט]].

והראשונים הביאו מלשון הגמ' [לקמן נה.] דכיון דאמר כנסי שטר חוב, ס"ד דבטליה, ומשמע דאפשר לבטל את הגט. ודחו דהכוונה דבטליה לנתינת הגט.

מג) **שם.** משמע בתוס' [בסמוך, וכן לעיל] דהנידון אי לר"נ נחשב גמר מעשה, וכיון דנגמר המעשה אמרינן לא אתי דיבור ומבטל מעשה. אבל **תוס'** [קידושין] כתב דא"א לבטל גט, וכמו דמעות אינן מתבטלות, דמאחר דהגט כתוב כהילכתו אינו יכול לבטלו[כ].

והקובה"ע [עו יא] דייק דדעת **תוס'** [קידוש'] דל"ש ביטול כלל על עצם הגט.

והקובה"ע ביאר דגדר 'ביטול' שייך דוקא בחלות שהאדם עושה. ובזה נקטו תוס' דכתיבת הגט הוה חלות שנעשית מאליו ע"י המעשה[כא], דומיה דשחיטה [דסגי במה שמייחד מעשיו לשמה, ואי"צ 'עשייה לשמה', וע' מש"כ לעיל כב:]. דא"א לשחוט ולבטל מעשיו, אפי' תוכ"ד.

אבל לדעת תוס' דידן [וכן לרב ששת] שייך ביטול בעצם, דנחשב שהאדם עושה את הלשמה בגט[כב] [אלא דלאחר שכבר נעשית הוה מעשה, ואינו מתבטל].

ועפ"ז נקט הקובה"ע דמש"ה התוס' [בסו"ד] דקודם שהושלם הגט יוכל לבטל, היינו תוס' דידן לשיטתם. אבל לדברי התוס' בקידושין ל"מ לבטל, אף קודם שהושלם המעשה[כג].

מד) **בא"ד אבל בקידושין וכו' משמע דאם בטלו בפירוש דבטל[כד]**. וכ"ד **הרמב"ם** [ו כא] שאם הגט ביד השליח חוזר ומגרש בו, אבל אם הגט ביד הבעל או שפירש להדיא שמבטל הגט[כה], אמרי' דבטל מלהיות גט, ואינו חוזר ומגרש בו לעולם.

ולפ"ז נח' ר"נ ורב ששת באומדנא אי כוונתו לבטל את השליח או את גוף הגט. **והריטב"א** הק' דהלשונות דהגט בטל וכו' טפי משמע דקאי אגוף הגט, ואמאי ל"מ לר"נ. וצ"ב אמאי מתפרש טפי על השליחות[כו]. וכה"ק הר"ן מהלשון יהא כחרס.

ורע"א [בשו"ע קמא סו] נסתפק דאפשר דהרמב"ם ס"ל דלשון 'כחרס' אף רב נחמן ס"ל דביטל את גוף הגט[כז].

וביאר דמהני כוונתו לבטל תליית הראשונות, שיחשב שלא נתלו לשמה [לכאו' רק כלפי מכאן ולהבא].

והאו"ש ביאר דבעלמא כל דבר שנעשית לשמה ל"מ לבטלו אח"כ. אבל במידי דנעשית עבור העתיד מהני לבטלה.

ואף תליית הציצית הוה סיבה לפטור את הבגד לאחר זמן, שהרי פוטרים רק בשעה שהם בבגד. דאטו מה שמונחים בבגד פוטרים הציצית אחר זמן. א"כ התליה לשם ציצית הוא לפטור הבגד בשעת קשירתם אל הבגד, והך לשמה הוא לקשירת הציצית אח"כ בבגד, וכי מבטלן אח"כ בטלן.

יח. [דמגדרי מודעא ל"מ היכא דלא נאנע בכתיבתו, והר"ן דן דיהני מדין ביטול, דאתי דיבור ומבטל דיבור. וכדעת הרמב"ם דנתבטל גוף הגט].

יט. ומ"מ הרמב"ן חשש לדברי הרמב"ם להלכה].

כ. **ותוס'** [קידושין] ביארו לפ"ז הלשון מתורת גט לא בטליה [אתה סבור שיכול לבטלו] ולא היא דגט אינו מתבטל. ורב ששת פליג על הך סברא, וס"ל דמתבטל וכדלעיל.

כא. ועד"ז הקובה"ע האריך לבאר דחליצה נחשב חלות דממילא, ומש"ה ל"מ להטיל בה תנאי. ואף דתלי בכוונתו, מ"מ לא נחשב שהיבם הוא בעלים על המעשה.

כב. **והקובה"ע** [שם טו] כת' דלכאו' נח' אף בגדר לשמה דס"ת, אי נחשב דהגברא הוא עושה החלות [ונפק"מ לעשות בתנאי, או שיתייחד לאחר ל']. או דהוה יחוד בעלמא. וע' היטב בגר"ח [תפילין א]. [והקובה"ע הביא מדברי הראב"ד נדרים יד: דאזכרות הס"ת הוה דבור הנדור].

כג. [אך הרמב"ן בסוגיין כת' כדברי תוס' בקידושין. ואילו הרמב"ן [לעיל יח:] כת' דמהני לבטל קודם שהושלם, דהוה דיבור, ואתי דיבור ומבטל דיבור. ויל"פ דקודם שהושלם המעשה מחשבת הלשמה הוה בגדר דיבור. אבל לאחר שהושלם הספר, נחשב חפץ. ולא איכפ"ל בצורת עשייתו].

כד. **ורע"א** [בגהש"ס] ציין דכ"מ בדברי רשב"ם [ב"ב מ: סוד"ה גילוי].

כה. ומבואר ברמב"ם דהיכא דביטל את הגט בהדיא. או היכא דהגט ביד הבעל, א"כ ע"כ ביטלו [שהרי ליכא שליחות].

כו. וע"כ דסברת רב נחמן דל"ש ביטול על הגט, ומש"ה אמרי' דהוה ביטול על השליחות.

כז. **ורע"א** כת' דהר"ן ס"ל דמח' ר"נ ור"ש קאי אברייתא דסמוך ליה, מקודם והוכיח דטעמא דחוזר ומגרש דלא מהני ביטול הגט. אבל י"ל דאינך שיטות [דס"ל דמהני ביטול גט

מה) **בא"ד ומדקאמר [לעיל יח:] וכו' שמא ביטל את הגט וכו' ועוד דשמא התם לא נחתם לא חשיב גמר מעשה.** עד"ז כת' **תוס'** [לקמן פח.]. וכ"כ **הרמב"ן** [לעיל יח:] דקודם החתימה הוה דיבור, ואתי דיבור ומבטל דיבור. [אך תוס' לעיל יח: לא ס"ל כן].

ורע"א הק' דמרא דשמעתתא [לעיל יח.] הוא ר"ל, ור"ל [קידו' נט] ס"ל דל"מ ביטול. [עי"ש שהאריך].

מו) **בא"ד [שם] התם לא נחתם וכו'. רע"א** הק' דר' שמעון ס"ל כר"א דעדי מסירה כרתי, א"כ משעה שנגמר כתיבת הגט יחשב מעשה. ואת"ל דצריך עדים לאשוויי שטרא, היינו עדי מסירה. ואף לאחר שנחתם השטר יחשב דליכא גמר מעשה.

בסוגיין – **והריטב"א ישנים** [ב"מ יז.] כתב דשטר מלוה שכתב ללוות ולא לוה, והלך לסופר[כח] ולעדים וביטל שליחותן. השטר הוה כחרס ונמחל שיעבודו, ואינו יכול לחזור וללוות בו. **והקצות** [סה ח] ביאר דהוה דומיה להא דמהני ביטול לגוף הגט, ומהני לבטל אף שאר שטרות. [ואף דלא שייך בזה גדרי לשמה. וצ"ל דמבטל העדות].

בפני כמה מבטלו

מז) **רב נחמן אמר בפני ב'. פרש"י** דאודועי בעלמא הוא, וכה"ג סגי ב' לבי"ד. **ותוס'** כת' דכיון דאשכחן גבי פרוזבול דיש 'שם בי"ד' לב' סגי בהכי. **והר"ן** ביאר דב' נקראין בי"ד לדין דאי"צ משא ומתן[כט].

והריטב"א סיים דמ"מ לא דמי לפרוזבול. דהתם הוה תורת בי"ד, והכא סגי בתורת עדות[ל].

וכן סיים **הר"ן** דהא דבעי שנים משום דאין דבר שבערוה פחות מב' [וכ"כ הרמב"ן בתי' הב', ע' בסמוך]. [וצ"ל דמש"כ דהוה בי"ד הוא ליישב לשון המשנה].

מח) **תוד"ה ורב נחמן.** אי"ל דרב נחמן לטעמיה וכו' ב' שדנו דיניהם דין, דהא רבא וכו'. וכ"כ **הראשונים** דקי"ל ב' שדנו אין דיניהם דין, ובסוגיין קיי"ל כרב נחמן דבפני ב'. אבל **הרמב"ן** הביא בשם **רב אחא גאון** דהכריע כר' אבהו דב' שדנו דיניהם דין, מדברי רב נחמן.

אבל **הריטב"א ור"ן** [הנ"ל] כתבו דגבי פרוזבול דאין בו משא ומתן דיניהם דין. וכעי"ז כתב **הרמב"ן. והאחרונים** דייקו דבתוס' משמע דאף בדבר דאי"צ מו"מ אין שם בי"ד על ב', אלא דהקילו בפרוזבול. ובאמת אינו בגדר בי"ד.

מט) **בא"ד ואור"י דנפק"מ וכו' אבל בפני ב' דאיכא למיחש לממזרות וכו' ובהא אפי' רבי מודה.** **האחרונים** ביארו דלרב ששת הא דל"מ ביטול בפני ב' הוא תקנה קדומה ומשום חשש ממזרות [ומה כח בי"ד יפה], והשתא הוצרכו לתקן משום תקנת עגונות. וכן לרב נחמן ביטל בפני ע"א הוה תקנה קדומה. ושוב תיקן ר"ג תקנה נוספת משום תקנת ממזרים.

נ) **שם. ומודה רבי דאם בטלו בפני ב' לר"ש וכו' דאיכא למיחש לממזרות וכו'.** מבואר בתוס' דהוה תקנ"ח דל"מ ביטול אלא בבי"ד, אלא דבתקנה זו כו"ע מודו דאמרי' מה כח בי"ד יפה.

אבל **הרמב"ן** כתב דמן הדין אין מבטלין שליחות אלא בפניו, דלא אתי דיבור גרוע שלא בפניו, ומבטל דיבור בפניו. וכתב דהוה כמו כל מילתא דעבידא באפי' י' [לקמן לג:], ואע"ג דלא קי"ל הכי, הכא כו"ע מודו. ומש"ה מדינא צריך בי"ד.

והרמב"ן כת' עוד דאפשר דלמ"ד משום ב', בעי ב' משום דבר שבערוה. [ומשמע דכוונתו דבעי ב' עדים

לעצמו] יפרשו באמת דקאי אמתני'. וכל הלשונות בברייתא 'לא יועיל' 'לא יתיר' סובל יותר לביטולו דגט עצמו. דהא בברייתא קתני בחד בבא. ודוקא במשנה אינו חוזר ומגרש. [ואף דהר"ן הק' דוקא יהא כחרס, הר"ן רצה לאלם קושייתו דביהא כחרס בודאי סובל יותר לביטול הגט עצמו.

כח. צ"ב מה שייך ביטול בסופר, הא בשאר שטרות מצאו באשפה כשר [כדלעיל כו:]. ולתור"ג [לעיל י:] דשטר צריך שליחות לכתיבה ניחא [אך אף לדבריו היינו דוקא שטר מקנה, ומשמע מדברי הריטב"א דאיירי בשטר הלואה].

כט. וכ"כ **הרמב"ן** דקי"ל דב' שדנו אין דיניהם דין, דאין בי"ד שקול בכל מידי דחיוב ופטור. אבל הכא הוה אודוע' בעלמא. וכת' דאף פרוזבול הוה גלויי מילתא באפקועי ממונא הוא, דהא אי' [לקמן לז.] דמהני אפי' מסירת מילי בע"פ. דהא הלל הפקיע ממון ע"י פרוזבול, וסגי בכל שהוא.

ל. [לכאו' נפק"מ בפסולים לדון. וכן יל"ד לרב ששת אי צריך ג' כשרים, או דסגי בג' שיוציאו קול, ואפשר דסגי בב' כשרים ואשה].

לקיום הדבר, וע"ע בתוס' לג. ובתוס' רי"ד לד.]. ולמ"ד בפני ג' מעיקרא תקנו תקנה קודמת משום תקנת ממזרים. [וכדברי התוס']. ושוב תקנו משום תקנת עגונות.

והריטב"א כת' דאף ביטול בשליח מתנה הוה בפני ב' דקי"ל כרב נחמן. ומשמע דתלי במח', ולרב ששת בעי ג'. וע"כ היינו כדברי הרמב"ן [בתי' הא'] דלא מהני דיבור שלא בפני השליח לבטל דיבורו[לא]. ועיל"פ דאגב דתקנו בגט, תקנו אף בשאר שטרות.

נא) **בא"ד או בפני א' אפי' לר"נ דאינו מבוטל וכו' מ"מ בפחות מב' דאיכא למיחש טפי אינו מבוטל.**

משמע בתוס' דלר"נ תקנו ב' תקנות משום ממזרים, מעיקרא תקנו דל"מ ביטול ביחיד דיש בזה חשש גדול [והעמידו דבריהם]. ושוב תיקן ר"ג דאף בפני ב' חיישי' לממזרים [ולרבי לא העמידו דבריהם בתקנה זו]. **והמהרש"א** הק' דבב' תיפו"ל משום דאין דבר שבערוה פחות מב'. וכמ"ש **תוס'** [לג. ד"ה רבי בחד תי']. וכ"כ **הרמב"ן** [הנ"ל בתי' הב'] דדוקא לרב ששת הוה משום תקנת עגונות. אבל לרב ששת אין דבר שבערוה פחות מב'.

וכ"כ **הריטב"א והר"ן** דהוה דבר שבערוה, ול"מ ביטול בלא עדים, וכדאי' [לקמן לד.] דאף היכא דמבטל, כיון דליכא עדים ל"מ. **והאחרונים** ביארו דצריך עדות לקיומי בביטול.

והמגיה למשנ"ל דייק דאף תוס' מודו דלר"נ בפני א' אי"צ תקנה[לב], דאף מדינא אין דבר שבערוה פחות מב'. [וכדברי הרמב"ן הנ"ל].

נב) **בא"ד [בסו"ד] מ"מ בפחות מב' דאיכא למיחש טפי אינו מבוטל וכו' דאמרי' מה כח בי"ד יפה.**

והאחרונים הק' דהגמ' [לג.] מקשה לרשב"ג ומי איכא מידי וכו', ותי' אפקעינהו. והו"ל להק' אף לרבי בביטל שלא בפני בי"ד. **והפנ"י** נקט דאה"נ והקו' אף לרבי. [וכ"כ עוד אחרונים].

אבל **רע"א** כת' דביטול שלא בפני בי"ד מהני משום דיש כח לעקור ד"ת, היכא דיש טעם חשוב. ודוקא ביטל בפני ג', דלרב ששת הטעם משום תקנת עגונות איצטריך לטעם אפקעי'[לג]. ועד"ז כת' **האבנ"מ** [קמא ו] דדמי לדברים שבלב.

דף לג.

נג) **הא קמ"ל לא שנא כתב בלשון וכו'. הר"ן** כתב דאע"ג דלרב נחמן צריכה לגופא, מ"מ לא פליג על הך דין ל"ש כתב בלשון עדים וכו'[א]. והקשה ד**הרמב"ם** [שביעית ט] השמיטו.

נד) **תקנת עגונות. פרש"י** כדי שהבעל לא יעגן אותה. וכ"מ **בתוס'** [ד"ה ושמעה[ב]]. אבל **הרשב"א** פי' דחיישינן שיבטל אחרי הנתינה, ותסבור שביטל קודם הנתינה[ג] [והביא כן מה**ירושלמי**].

והאבנ"מ [קמא ה] כ' דרש"י ותוס' לא כתבו כן דלרבי נידון תקנת ר"ג הוא רק לכתחילה, א"כ עדיין קיים חשש זה[ד]. וע"כ דהירושלמי קאי לרשב"ג, והאשה ל"צ לחוש לזה.

נה) **סבר לה כרב ששת דאמר בפני ג', וג' אית להו קלא וכו' ותקנת עגונות הוא דאיכא. התוי"ט** [ושאר אחרונים] הק' **דרש"י** במשנה [לב.] כתב שהיה מבטלה בפני ג', וכת' שהאשה אינה יודעת ונשאת

לא. וצ"ע דהריטב"א נקט כאידך תי' ברמב"ן דלרב ששת הוה משום תקנת ממזרים. ולר"נ משום דבר שבערוה.

לב. ולכאו' הדיוק ממש"כ תוס' דדוקא בפני ג' לרב ששת מבוטל וכו' [ולא הביא שם דברי ר"נ]. אך בדברי התוס' כאן לכאו' מפורש דלא כדבריו, דבפחות מב' איכא למיחש טפי, והוה משום מה כח בי"ד יפה.

לג. ורע"א דן דאף לרשב"ג ביטל בפני ב' [לרב ששת] לא הוצרכו לתקן אפקעינהו, ולא עקרו הקדושין למפרע. והולד ממזר. ועפ"ז כת' דאף לרשב"ג יש נפק"מ אי בפני ב' או בפני ג' [כשזינתה קודם הגט].

א. **והריטב"א** הוסיף דאף דקי"ל כרב נחמן, לא פליג אהא דל"ש בלשון דיינים וכו'.

ב. ולשיטתם [לעיל כו:] דשייך תקנת עגונות כשלא נשאת כדין.

ג. **והרשב"א** כת' דא"א לפרש שמא לא ביטל כלל, דהא מ"ד בפני ג' ס"ל דיש לזה קול. ועוד דאין סברא שתחשוש לקול היכא דליכא קול.

ד. וי"ל דתקנו שלא יבטל ויוציא לעז, ואהני דמי שיעשה כן עובר על איסור והוה לא שכיח. אלא דיל"ד דאף קודם תקנה

בו [דהיינו תקנת ממזרים[ח]]. ודלא כסוגיין דמ"ד בפני ג' ליכא חשש ממזרים[ו].

והמגיה למשנ"ל [ו יח בתי' הב'] דייק דבגמ' קאי גבי מח' ר' יוחנן ור"ל, וטפי הו"ל להעמיד אפלוג' דר"נ ורב ששת בפני כמה היה מבטלו, דפליגי במח' דר"י ור"ל [שהיו בדורות קודמים]. אלא ודאי דרב ששת דקאמר בפני ג' אינו מוכרח לפרש מפני תקנת עגונות, ומצי לפרש דהתקנה היא משום ממזרים, ונח' אי חיישי' בב' או בג'. וביאר דכוונת הגמ' לדון במה פליגי ר"י ור"ל בטעם, הא מאי דהוה הוה. וע"כ כוונתם לחדש מח' זו דבפני כמה.

והפנ"י [במשנה] כת' דמש"כ רש"י שמבטל בפני ג', קאי אף לר"נ דסגי בב', ומ"מ אורחא דמילתא קתני שמבטל בפני ג'. וכפשטא הלשון בי"ד.

נו) **תוד"ה ובי תרי** וא"ת ויתקנו בפני ג', וי"ל מפני תקנת עגונות[ז]. **והתוס' רא"ש** ביאר דכו"ע ס"ל תקנת עגונות, אלא דנח' אי יש ג"כ תקנת ממזרים[ח].

והפנ"י [במשנה] כת' בדעת רש"י דאף בג' שייך חשש ממזרים. ואף דל"ש חשש זה כ"כ בג', מ"מ כיון דאיצטריך לתקן בב' משום ממזרים, תקנו אף בג' לחוש לצד רחוק.

נז) **תוד"ה ובי תלתא.** אפי' הלוהו בפני כמה עדים וכו'.

צ"ב דהכא הוה בגדר 'בי"ד', ובבי"ד אמרי' דיש קול [ומשמע בתוס' דביטול אינו גדר בי"ד, אלא דהתנא נקט לשון בי"ד לרמז דבעי ג']. **והקצות** [עט יב] **הביא** מתוס' דאף בי"ד של ג' אין לזה שם מעשה בי"ד דגובה ממשועבדים אא"כ שלחו לקרוא לו [וכדעת הש"ך שם, ודלא כסמ"ע דבעינן 'שלחו' רק לכתוב שטר בלא דעתו].

נח) **ולא להוסיף על תנאו.** מבואר דהבעל יכול להוסיף תנאי בגט שהוא ביד שליח [מדין אתי דיבור ומבטל דיבור]. והאחרונים דנו אי הוה תנאי בגוף הגירושין[ט], או תנאי בשליחות[י]. [וע' **קוב"ב** יט].

והמרדכי כתב בשם **ר' שמחה** דה"ה לענין קידושין ל"מ ביטול שליח שלא בפניו, דאף בזה שייך תקנת עגונות ותקנת ממזרים.

אפקעינהו חכמים לקידושין

נט) **ומי איכא מידי וכו' ומשום מה כח בי"ד יפה שרינן א"א לעלמא וכו'. ובגמ'** [יבמות צ:] **דנו אי** יש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת [בקום ועשה] והביאו ממתני' דידן. והגמ' דוחה כל דמקדש וכו' [וכבכל הסוגיה דהכא].

ובפשוטו משמע דאין כח ביד חכמים לעקור האישות[יא], אלא משום דמקדש על דעתם. אבל **רע"א הביא דתוס'** [לב. ד"ה מהו] משמע דביטול שלא בפני בי"ד אי"צ גדר אפקעינהו, דכיון דהוא צורך גדול[יב] יש כח ביד חכמים לעקור לכו"ע. ולפ"ז קו' הגמ' [כאן] דמשום מה כח בי"ד יפה אין כאן צורך גדול.

אך **התוי"ט** **והפנ"י** וכמה **אחרונים** נקטו דהא דל"מ ביטול שלא בפני בי"ד הוה משום אפקעינהו[יג].

והפנ"י ביאר דהגמ' מקש' לרשב"ג דאמר כן בהדיא. ואה"נ המ"ל בביטלו שלא בפני בי"ד.

אסור לבטל אחרי הנתינה, דהוה מוציא לעז בעלמא. [ואפשר דהיינו שיסבור שלא נתן עדיין].

ה. ובפשוטו הוה טעם מ"ט תיקן ר"ג. אבל המגי' למשנ"ל [ו יח] יישב דרש"י קאי אמאי צריך ג' [והוה המשך דיבור א', ולא קאי אמתני'], דאף בראשונה היה עושה בי"ד, ומפני תיקון העולם [וכמ"ש תוס']. דאילו היה מבטלו בפני ב' השליח אינו יודע בדבר והוא נותנו לה ואיכא למיחש לממזרים.

ו. **והמגיה למשנ"ל** כתב דכוונת רש"י לפרש אמאי ל"מ ביטול בפני בי"ד, ולא לפרש תקנת ר"ג. ולעולם תקנת ר"ג משום תקנת עגונות.

ז. וכן הביא **המהרי"ט** [א ס"ס סו] דכו"ע מודו דחששו לעיגון האשה אלמא מצות חכמים היא לתקן שלא תתעגנה בנות ישראל.

ח. [ולו"ד י"ל דלא ראו לתקן משום עגונות, אבל לאחר שתקנו דל"מ בי"ד לא חילקו, וחששו אף לעגונות].

ט. [ולכאו' היינו דוקא אי מעשה הגירושין [בסוף ל'] תלי בבעל.

י. וכמו שיכול לבטל את השליח לגמרי, יכול להורות לו שלא יגרש אלא בימין וכו', וכן ע"י תנאי.

יא. למ"ד אין כח ביד חכמים לעקור [בקום ועשה]. ולמ"ד יש כח ביד חכמים לעקור אי"צ אדעתא דרבנן מקדש. [וכקו' הגמ' שם].

יב. וע' מש"כ לעיל שם. [**והמנח"ש** [עו] כת' די"ל דכוונת רע"א [כאן] דאי"צ לגדר אפקעינוה, אבל אחרי שמצאנו גדר אפקעינהו י"ל דאף הכא כן].

יג. **ורע"א** השיג על דברי התוי"ט. אך **רע"א** [לקמן לד.] נקט כפנ"י. [עי"ש].

והמגיה למשנ"ל דייק מהגמ' [יבמות הנ"ל], דהביאו מהא דרשב"ג דבי"ד מתנין לעקור דבר מן התורה. ולכאו' קשה דקי"ל [לקמן לה.[יד]] כרבי, והאיך שלא שלא כהילכתא. אלא דכוונת הגמ' להוכיח מביטלו שלא בבי"ד דאף רבי מודה דאינו מבוטל[טו]. והגמ' דוחה דאפקעינהו.

והנוב"י [או"ח ק לה] כת' דאיסור א"א נחשב איסור קל[טז], דאפשר להתירו למפרע ע"י שליחת גט ולבטלו. וכת' דאף דקי"ל כרבי דבטלו אינו מבוטל, מ"מ יכול לבטלו בפני א', ועי"ז מותר למפרע.

ס) **רש"י ד"ה אדעתא.** שיפקיעו הקידושין ע"י גט כזה.

משמע דהקידושין פקעי ע"י הגט [ועד"ז כת' רש"י כתובות ג.]. [וצ"ב דלכאורה ל"מ הגט כלל לעצם הקידושין].

והרשב"א [כתובות ג., ושו"ת אלף קסב] כת' דחכמים לא התירו עגונה בעלמא בכדי, משום דאדעתא דרבנן מקדש[יז]. ודוקא היכא דאיכא סרך גט תקנו.

סא) **תוד"ה כל דמקדש.** ולכן אומר בשעת קידושין כדת

משה וישראל. **והגר"א** [כז ד] ציין דכ"ה **בירושלמי.**

משמע דכוונת התוס' דסברת כל דמקדש הוא אף אילו לא אמר 'כדת', אלא תקנו לומר כן לברר הדבר. אבל **הריטב"א** [כתובות] כתב דוקא משום דתלאו בדעתם, והוה כמו ע"מ שירצה אבא[יח].

סב) **שם. אדעתא דרבנן.** בפשוטו משמע דהוה תנאי

בעלמא, ונתברר שהיתה א"א מעולם. **והפנ"י** [כתוב' ג. בקו"א, הו' בפתח"ת קמג א] האריך להק' דהמייבם אשת אחיו ואח"כ גירשה בגט וביטלו מאי איכא למימר[יט].

ועוה"ק הפנ"י דא"כ תפסי קידושין באחותה. והרא"ה [כתובות שם] האריך דהוה מדרבנן.

והשיטמ"ק [שם בשם שיטה] **הביא י"מ** דהפקיעו הקידושין מכאן ולהבא משעת הגט [ואם זינתה קודם חייבת חנק].

סג) **שם. בשו"ת הרשב"א** [א אלף רו] דן דיכולים קהל

לתקן תקנה בקידושין, שכל מי שיקדש אשה שלא במעמד י' שלא יהו קדושיו קדושין. וכדאי' [ב"ב ח:] דבני העיר רשאין לתקן תקנות להסיע על קצותן ולהפקיר ממונו של זה[כ], ונמצא שמקדש בממון שאינו שלו[כא].

סד) **שם. תוס'** [ב"ב מח:] דייקו דבגמ' [שם] לא הזכירו

אדעתא דרבנן. דאי' דתלויה וקדיש, הוא עשה שלא כהוגן ואפקעינהו לקידושין, ולא הזכירו כל דמקדש אדעתא דרבנן. [ועד"ז יבמות קי.]. ותוס' ביארו דהתם קידש שלא כהוגן, ולא תלה דעתו בדעת חכמים. ואפ"ה הפקיעו את הקידושין משום דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת [מכאן ולהבא[כב]].

ותוס' כת' דלכאו' סוגיין [גיטין וכתובות] פליגי דמשמע דלולי דמקדש אדעתא דחכמים אין כח להפקיע קידושין.

ועוד תי' התוס' דדוקא התם דקידש שלא כהוגן יש כח ביד חכמים לפקיעו, אבל היכא דנעשו קידושין כהוגן אין כח ביד חכמים לעקור, אי לאו שקידש אדעתא דידהו[כג].

סה) **תינח דקדיש בכספא אבל קדיש בביאה וכו'.**

ופרש"י מאי אפקעתא א"ל בהא ביאה. וצ"ב

יד. אך יש מ"ד [לג:] דפסקו כרשב"ג.

טו. וכת' דלכאו' תמוה מהיכן למדו התוס' בפשיטות דשתי תקנות היו, הא אין רמז מזה בסוגיין.

טז. דומיה דנזיר דנחשב איסור קל, כיון דאפשר לישאל.

יז. וכגון נפל במים שאין להם סוף, וכן אשת מומר.

יח. ורע"א [לעיל כה:] הק' אמאי לא תליא בברירה. ותי' דהוה ע"מ שלא ימחה.

יט. דל"מ לומר דביאת הביבם ביאת זנות, דאף נתכוון לזנות קנה יבמתו. וכ"ת דאחיו קידש בתנאי, ושויוה לביאתו ביאת זנות. ודחה דדוקא המבטל גט ועשה שלא כהוגן הפקיעו, אבל אחיו לא עשה שלא כהוגן. ועוד דנפיק חורבא במקום צרה ונשאת לשוק ע"י יבום זו.

כ. והצבור בבי"ד של בני עירם יכולים להפקיר ממון אם ראו תקנה בדבר לבני עירם, והפקר בית דין הפקר דבר תורה. ואם יש אדם חשוב דוקא בהסכמתו.

כא. **והרשב"א** סיים דמעשה היה בעירנו, ודנתי בדבר לפני רבותי ומורי הרמב"ן הודה לדברי. ומכל מקום עוד צריך להתיישב בדבר. **ובשו"ת מהר"י בן לב** [א קכו] כת' דאפי' ויתקנו בני הקהלות והדיינים והחכמים שבהם כה"ג, אם יעבור א' ויקדש שלא בפני עשרה הויא ההיא איתתא ספק מקודשת ודנין בה כדיני הספקות להחמיר. ותו לא מידי.

כב. **והקובה"ע** [סט יג] נסתפק דכיון דנעקר רק מכאן ולהבא, א"כ מדאורייי' יהא אסור בקרוביו [וציין מש"כ [יב א] לדון היכא דנעשית ערוה והאישות פקע אי יש איסור קרובים]. וכת' דאפשר דלא הפקיעו את עצם הקידושין מדאורייתא, אלא התירו האיסור.

כג. **וההפלאה** [כתו' ג.] כ' דהיכא דקידש כהוגן לא שייך שחכמים יפקיעו ויפקירו את הכסף שכבר אינו בעולם [ול"מ הפקר בי"ד למפרע]. אלא דמהני משום שקידש בתנאי אדעתא דרבנן. אך אם יבוא לקדש שלא ע"ד דרבנן, חכמים יפקיעו את הקידושין [מעיקרא].

קו׳ הגמ׳, דאף בביאה שייך תנאי זה. **ותוס׳** [כתובות ג. ד״ה תינח] **ביארו דאין לחכמים לעשות ביאתו זנות ועבירה.**

אבל **הרמב״ן** [בכתובות] כתב דבשלמא בכסף אמרי׳ אדעתא דרבנן דכיון דאם ירצו יפקירו ממונו[כד], אבל בביאה מי אמרי׳ דאדעתא דרבנן. **והאחרונים** ביארו דיותר קשה לעקור מעשה קידושי ביאה, דהוה מעשה בעצם, מאשר קידושי כסף.

סו) **שם. קדיש בביאה. האחרונים** הק׳ דאף קדיש בכספא ואח״כ בא עליה, הא הוה ביאת זנות. ותי׳ דלאחר שסבור שקידש הוה דרך אישות [דכבר מיוחדת לו], ולא נחשב ביאת זנות[כה]. אבל בביאת קידושין עדיין אינה מיוחדת [אא״כ חלו הקידושין]. וע׳ בי״ש [קנז ו]. אך יש אחרונים שנקטו דאף מקדש בכסף, כל ביאותיו הוה זנות.

סז) **רש״י ד״ה בעילת זנות. ומרבותי קבלתי וכו׳** דקדושי כסף דרבנן, דלא כתיב בהדיא וכו׳. וכן **הרמב״ם** [אישות א ב, ג כ] כתב דקידושי כסף הוה מדברי סופרים. והראב״ד ושא״ר השיגו.

והרמב״ם [סה״מ שורש ב] כתב דכל הנלמד בי״ג מידות נחשב דברי סופרים. [והרמב״ן שם האריך בזה]. **וה״ה והכס״מ** כתבו דודאי אף הרמב״ם מודה דהוה דאורייתא לכל דבר [וחייב מיתה על ביאתה], אלא דנקרא דברי סופרים, כיון דנלמד ע״פ קבלת הסופרים[כו]. [וע״ע ש״ך חו״מ לג א].

ובחי׳ חת״ס [כתו׳, וכן בשו״ת חת״ס אה״ע קט] כתב לפרש [רבותיו של רש״י] דכיון דנלמד מגזי״ש משדה אפרון, א״כ ילפי׳ דומיה דקניני ממון, ויש כח לחכמים להפקיר ולהפקיע את עצם הקידושין [מכאן ולהבא]. וכעין הפקר בי״ד.

סח) **תוד״ה ואפקעינהו.** הק׳ רשב״ם א״כ יחפה על בת אחותו[כז] וכו׳. **והתו״י ותוס׳ רא״ש והרשב״א** [ורמב״ן כתו׳ ג.] **הביאו דרשב״ם** תי׳ דכוונת הגמ׳ דאם היה מבטלו היו חכמים מפקיעים את הקידושין, ומש״ה אנן סהדי שאין בליבו[כח] לבטלו[כט] [ואף כשאומר בפיו אין דעתו לבטל][ל], **שלא תהא בעילת זנות. ור״ת** דחה דבריו תינח נשואה, ארוסה מאי א״ל.

סט) **בא״ד ואור״י וכו׳ אבל הכא כדין מחפה ומן התורה פטורה. רע״א** הקשה אמאי תקנו זמן שמא יחפה שלא כדין, הרי בידו לעשות עצה זו להפקיע כדין. ותי׳ שמא אינו רוצה לעשות ביאתו זנות. והקשה דבארוסה הדרא קושי׳.

ע) **בא״ד ועוד יכולים ממזרים ליטהר. והרמב״ן** כתב דמ״מ הוה ממזר דרבנן, ועדיין אסורה בקורביו מדרבנן[לא]. **והקה״י** [כתובות יא] הביא מדברי

כד. ולכן מתחילה מוכרח לעשות תנאי אדעתא דרבנן. [ושמעתי לפרש דהפקיעו חכמים כל קידושין דאינם ע״ד רבנן, ולכן הוה אומדנא דדעתו בתנאי זה].

כה. אמנם **בשיטמ״ק** כתובות כתב דלא נחשב ביאת זנות ואיסור משום שהוא נתכוון להיתר, וחכמים עקרו לו. וע״ע במנח״ש עו דהאריך.

כו. **והכס״מ** כתב דעפ״ז שייך לומר אדעתא דרבנן מקדש [רצ״ב].

כז. לרשב״ג, אך לא קי״ל כרשב״ג. [ובגמ׳ כתובות ג. דאונס בגיטין ל״ש להתנות כן לכתחילה]. **והאחרונים** דנו דהיכא דביטל הגט שלא בפני בי״ד י״ל דמהני אפקעינהו להתיר. למש״כ **תוס׳** [לב:] דבטלו מבוטל אף לרבי משום תקנת ממזרים. וכמה **אחרונים** נקטו דהוה משום אפקעינהו. אבל **רע״א** נקט דהתם יש טעם גדול וחכמים הפקיעו מכאן ולהבא. וכן לדעת הרמב״ן [לב:] התם הוה מטעם אחר.

כח. [ומבואר דכיון דאמדי׳ דדעתו דלא נתכוון, אזלי׳ בתר אומדנא נגד דברים מפורשים. וצ״ע בדברי **הראשונים** [קידו׳ נ.]. וי״ל דשאני ביטול שליחות דהוה מדין דיבור מבטל דיבור, ואמדי׳ דעתו דדיבור הראשון עיקר].

כט. ועד״ז כ׳ **הפנ״י** [קו״א כתוב׳ הנ״ל] דעיקר תקנת חכמים היה שיגרש אדעתא דרבנן, וחכמים קבעו דאף היכא דאנוס בתנאי או ביטל הגט דל״מ. ואדעתא דהכי מגרשי, ואין צורך לאפקועי קדושין. אלא שאם יערער עדיין ויאמר שלא גירש אדעתא דרבנן וירצה לבטל הגט, כה״ג הפקיעו הקדושין ושוויא בב״ז כיון שעבר על תקנת חכמים ולא גירש על דעתם. ומסתמא לא יערער עוד ויעשה בב״ז.

ל. ויל״ד היכא דאומר שדעתו היה לבטלו בכל אופן. וי״ל דכה״ג אה״נ בעי׳ גדר אפקעינהו, ונעקר למפרע. אלא דהבי״ד לא יאמינו לו לחפות על בת אחותו.

לא. **והתומים** [לד ט] הק׳ דלדברי **הנמוק״י** [סנהד׳ לב.], הו׳ לעיל יז.] כל גט בלא דרישה וחקירה מהני משום דאפקעי׳ רבנן לקידושין. א״כ בכל גט [שלא כתב באיזה שעה] הוה משום אפקעינהו. והתומים הק׳ דבדין מחפה על בת אחותו. והתומים כת׳ די״ל דס״ל דעיקר הטעם שתקנו זמן משום שמא יחפה על ממזרים או להחזיר גרושתו [וכמ״ש תוס׳ יח.].

האחרונים [ברית אברהם] דכשהפקיעו תקנו קידושין דרבנן עד שעה זו, ולכן בעי גט לאישות הדרבנן, ועפ"ז פשוט דהוה ממזר דרבנן[לב].

עא) **בא"ד ואור"ת דכה"ג לא הוי התראת ספק, דאזלי' בתר רובא וכו'.** והעירו דהוה רוב התלוי במנהג [ע' ראשונים קידו' נ:]. **והקה"י** [קידו' לו ד] **כת'** [דעדיף מרוב] דליכא ריעותא לפנינו.

עב) **בא"ד ועוד דאוקמינן אחזקתה שהיא עכשיו נשואה וכו'.** בפשוטו משמע דהוה מדין חזקה דמעיקרא. **והקצות** [רמא ח] הק' דחכם עוקר את הנדר למפרע. והביא דמבואר דאפי' הכי כיון דתלי בקום ועשה מוקמי' אחזקה [שמחזיקים כמו שהיה קודם המעשה]. והקצות למד מזה דה"ה דמהני חזקה דלא נתבטל מקח ע"י תנאי, ואף דהביטול הוה למפרע. כיון דהוא בקום ועשה[לג].

והשער"י [ב ט] הביא את דברי **הירושלמי** [הו' בפסקי הרא"ש נדרים ו ג] דאף דחכם עוקר את הנדר מעיקרא, מ"מ נחשב דבר שיש לו מתירין[לד]. והשער"י ביאר דהתרת החכם גורם את עצם הדין למפרע, ואינו רק מברר למפרע אי הוה אסור.

והשער"י דן דלא אמרי' הכא שמא ימות לא אמרי' [וכדלעיל כח:], דל"ש חזקה על דבר עתידי. דה"מ היכא דהדין היום יתברר בעתיד[לה]. אבל הכא אינו דנים דמעשה בעתיד יגרום שינוי וביטול למציאות של היום, ובזה שפיר אזלי' בתר חזקה.

עג) **שם. תוס'** [מכות טו; ציינו הגהש"ס] **תי' דדבר שאינו מחוסר מעשה לא הוה התראת ספק. דיש לנו לומר שיעמוד כמו שהוא עכשיו, ולא ישאל על נזירותו. וכ"כ תוס'** [שבת ד. בשם ריב"א] **דהמדביק פת בתנור בשבת לא הוה התראת ספק, כיון דאם יניחנו ולא יעשה מעשה תאפה.** [ואף שיכול לטעון שהיה בדעתו ליטלו קודם שתאפה, ואח"כ שכח לרדותו].

והגבו"א [תענית כד.] הביא דזה כוונת תוס' דידן דאוקי' אחזקה[לו], פי' דיש לנו לומר דלעולם יעמוד כמו שהוא עכשיו[לז].

עד) **בא"ד והא התראה ספק הוא[לח] שמא ישאל על נזירותו. והמהרש"א** כת' דטפי ילה"ק דודאי ישאל על נזירותו שלא ילקה, ולעולם לא ילקה[לט].

וביאר דמ"מ אף לאחר שהפקיעו הקידושין מכל מקום נשואה דרבנן היא ואם זינתה תחתיו מכל מקום אסורה לו.

לב. אמנם **בשא"ר** לא משמע כן. ועוד לפ"ז אמאי הוה בעילת זנות [לצד דקושיית הגמ' משום איסור בעילת זנות], דהא בקידושין דרבנן לא נחשב בעילת זנות. וע"ע **במנח"ש** [עו] דהאריך בזה.

לג. [ומש"ה אי"צ להביא ראיה שלא נתבטל התנאי, וע"ע לקמן עה].

לד. **והרא"ש** הביא דברי הירושלמי 'אמרי אין עוקרו אלא מכאן ולהבא', וביאר כלומר עיקר העיקור מכאן ולהבא שהרי היה אסור עד עתה. ואע"פ שעוקרו מעיקרו, מכל מקום היה אסור עד היום הלכך חשיב דבר שיש לו מתירין.

לה. כגון מגרש שעה א' קודם מיתתו, דמציאות העתיד יברר דעכשיו הוא שעה של קודם המיתה. א"כ כשאנו דנים עכשיו האם חל הגט הספק תלי בעתיד [ולא שייך חזקה בדבר שאינו שורש הדין]. ומש"ה לא שייך חזקה בדין של עכשיו.

לו. **והגבו"א** תמה דאם ישאל על נזירותו וכן אם יפקיעו את הקידושין א"כ נמצא שהיה מותר לעולם. ומה שייך בזה חזקה [וכקו' הקצות]. [והגבו"א תי' דחזקה לאו דוקא, אלא דהוה התחדשות מעשה. אך בפשוטו משמע דתוס' מכות תי' תי' אחר אקו' תוס' דידן].

לז. ועד"ז כ' **הריטב"א** [שבועות ג:, ותוס' רא"ש שם] דלא חשיבא התראת ספק דכיון דמחוסר מעשה הוא, דמי יימר דמזדקקי ליה רבנן. ואין בידו לומר אעשה בהיתר. דאי לא תימא הכי נזיר ששתה יין היאך לוקה דהא אפשר בשאלה.

לח. **והאחרונים** ציינו **לתוס'** [יבמות פ.] דהיכא דאגלאי מילתא למפרע ליכא חסרון התראת ספק [וכגון שסריס שנתברר שהיה גדול למפרע]. ול"ד להכה את שניהם, דאף עכשיו לא ידעי' על איזה מתחייב. **והמשנ"ל** [סנהדרין טז ד] ציין **דתוס'** [נדה מו: ד"ה ר' יוחנן] **ותוס'** דידן לא תי' כן. דה"נ בסוגיין איגלאי מילתא.

אלא שה**אחרונים** הק' דבגמ' [שבועות כח:] מבואר דשבועה בתנאי נחשב התראת ספק, ואף דע"י התנאי יתברר דהיה איסור בשעת אכילה. **והאחרונים** [שער" י א ד וקובה"ע פ ב, וכ"כ רע"א] דשאני התם דתליא בדבר שיכול להשתנות בעתיד, וכל דברי התוס' במידי דאיגלאי ונתברר שכך היה מעולם. [אלא דאנחנו לא יודעים]. ועפ"ז אף בסוגיין תלי במעשה בעתיד והוה התראת ספק.

לט. **והתומים** [עג ו] דחה דאם ציער עצמו בנזיר זמן רב, ויש שכר לפעולתו ובסוף ל' יום שתה יין. אם ילקה נפטר מעונשו החמור, ומקבל שכר על ימים שסיגף עצמו, ואין הקב"ה מחליף זכות בחובה. משא"כ אילו יתיר נזירתו, ויתחרט על מחשבתו ומוצא שפתיו, א"כ אין מקבל שכר כלל על ימים שציער וסיגף עצמו, אך לשוא שמר ימים כאלה בלי חפץ, והעצה היעוצה לעובד השלם לקבל עונשו ומבלי להתחרט. [ואפשר דכוונתו דיש בזה חומר תוהה על הראשונות. ומ"מ צ"ע דהא מוטל עליו לעשות כל מה דאפשר למנוע את עצמו

והמהרש"א תי' דכשיודעים דעבר על נזירותו החכם לא יתיר לו שלא ילקה. והוה רק ספק שמא החכם לא ידע שעבר[מ] ויתירנו.

והט"ז [יו"ד שכג ב] דן דכה"ג הוה נולד, ומש"ה לא יתירו לו[מא]. ועוד כת' הט"ז דמה שמתחרט מיראת העונש אינו נחשב חרטה.

והתומים [עג ו] **הביא דהרא"ש** [שו"ת ח ב, וכ"פ השו"ע חו"מ עג ה] מבואר דלא כן, ויכול החכם להתירו להנצל מעונש מלקות.

עה) **שם. דאל"כ נזיר שהיה שותה יין וכו' דאם אמרו לו אל תשתה אל תשתה חייב על כל א' וכו'. והאחרונים** הק' אמאי תוס' נקטו כה"ג דחייב על כל א' וא'[מב]. **והתומים** [עג ו] כת' די"ל דאיירי בנודר ע"ד רבים דאין לו התרה. אלא דכתב **בשו"ת הרשב"א** [ז פו] דלאחר שעבר על נדרו אף כשנדר ע"ד רבים מתירין לו. והתומים כת' דמ"מ לסברת המהרש"א כשמחוייב מלקות לא יתירו לו. אבל כשעבר ב' פעמים לאחר שלקה על הראשון יתירו לו[מג].

עו) **בא"ד והא התראת ספק הוא וכו'. משמע דלמ"ד** התראת ספק שמיה התראה ניחא. **רע"א** הקשה דהו"ל להקשות יותר דהאיך מלקינן ליה, והרי עדיין יכול לישאל, ונמצא דלא היה נזיר. ורע"א תי' דאין מלקין אותו אלא לאחר שעבר ימי נזירותו[מד]. ולאחר שעבר זמנו וכבר לקה[מה] ודאי אין נשאלין [וע' שבועות כח.][מו].

ורע"א כתב דאף בסוגיין אין הורגין את הבועל עד שתמות היא או בעלה [או יגרש], דשוב לא שייך שישלח לה גט ויבטל.

אבל **האחרונים** [שיע' ר' שמואל מכות שם] כת' דתוס' הק' דוקא דהוה התראת ספק, אבל בי"ד מענישים אותו [אף שעדיין יכול לישאל]. דכל זמן שלא נשאל על נדרו מחוייב מלקות בתורת ודאי, ובי"ד מלקין אותו. ולא איכפ"ל שישאל אח"כ[מז].

עז) **בא"ד אי ידעינן שלכך מתכוין לא מפקעינן וכו'.**

והרמב"ן [כתובות ג.] חלק דכיון דהפקיעו הפקיעו לגמרי, שאין זו מדת חכמים. אך הרמב"ן כת' דאי נתכוון לבטל כדי להפקיע הקידושין [ואין דעתו שתחזור עליו], א"כ אין ביטולו כלום.

עדות שבטלה מקצתה בטלה כולו

עח) **במאי קמיפלגי בעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה וכו'.** בפשוטו משמע דשייך לדין נמצא א' מהם קרוב או פסול, דעדות שבטלה מקצתה

מאיסור לאו במזיד, ואף אי יפסיד הרבה מעלה של פרישות דנזיר. ואפשר דהכא לאחר שכבר עבר ושתה אינו מחוייב לתקן].

מ. [ואינו בכלל צריך לפרט את הנדר. וע"ע לקמן לה:].

מא. והט"ז כת' דהא דאמרו חכמים נשאלים על נדרים והקדשות היינו כשיש לו חרטה על גוף הדבר תחילה. אבל היכא דחוזק מחמת שנתערב ל"מ כלום.
והט"ז הביא דר"ת [הו' בראשונים נדרים כג:] הק' גבי כל נדרי דליכא חרטה. **והרא"ש** [שם ג ה] הביא דאנן סהדי שכל מי שעבר על נדרו הוא מתחרט מעיקרו כדי להנצל מעונש. והט"ז הביא דמדברי ר"ת מבואר דאף לאחר שכבר עבר על נדרו ליכא חרטה, דבעי' חרטה בעיקר הנדר. והט"ז כת' דאף הרא"ש אייריי שמתחרט מחמת עצם הנדר, שגורם לו עונש. ותיכף משעת הנדר רבוצה עליו יראת העונש, כיון שהוא בר הכי שאין מקיים את נדרו. ע"כ מתחרט על עיקר הנדר. משא"כ מי שעבר במקרה. וכת' דמ"מ דברי הרא"ש תמוהים.

מב. ובפשוטו תוס' נקטו משנה מפורשת. **והקרנ"ר** תי' דכל נזיר ששותה יין, כיון דקיבל התראה גילה דעתו דאינו מתחרט מעיקרא [וכלפי המותרה לא הוה ספק, דיודע שאינו יכול לישאל]. אבל לאחר שעבר על נדרו מצווה לישאל, ומש"ה בשני הוה שוב התראת ספק.

מג. והתומים ביאר שהוא לא יאמר לחכם שעבר ושתה שוב.

מד. **ורע"א** כת' דאף לתי' התוס' אין מענישין אותו עד שיצא הספק מכל וכל. דהא למש"כ תוס' [שבת ד. הנ"ל] דכיון דמחוסר מעשה לא מקרי התראת ספק, זהו ודאי רק לענין ההתראה, אבל פשיטא דא"א לענשו בשביל זה. [וכן לתוס' דידן].

מה. **ורע"א** ביאר דאף דיכול לישאל קודם שלקה, כיון דלא נשאל מלקין אותו. ואין מניחין אותו לישאל באמצע המלקות. ולאחר שלקה שוב אינו נשאל.

מו. דבגמ' [שבועות שם] הו' דעת רבא דדוקא היכא דנשאר מהכבר נשאלין עליה. אבל אכלו כולו אינו נשאל. [דל"מ שאלה אא"כ יש נפק"מ עכשיו]. ואמימר ס"ל דאפי' אכלו כולה נשאל, היכא דמחוייב קרבן או מלקות [ואף כה"ג חשיב נפק"מ לעתיד]. ורע"א הביא דדעת שו"ת **שער אפרים** [עב] **והראב"ד** [תמים דעים] דדוקא היכא דאיכא עונש קרבן או מלקות, אבל במזיד בלא התראה אינו נשאל. [וע' רמב"ן לקמן לה:]. אבל **הרא"ש** [שם] כת' דאף במזיד ולא אתרו נשאל, דהא יש עליו עונש מלקות. **ורע"א** כת' דאף הרא"ש מודה לאחר שלקה, ופקע עונש מלקות ל"מ לישאל.

מז. ודוקא לענין התראת ספק, גדר התראה תליא בעתיד שיענש ע"ז, וכיון דיתכן שלא יענש פטור.

[מכות ו][מח]. וצ״ב האיך שייך שייך כה״ג בסוגיין.

והרמב״ן כת׳ דרבי [כאן] ס״ל דלא בטלה כולה, ואף דס״ל [מכות שם] נמצא קאו״פ בטלה כולה, היינו היכא דבטל מחמת פסול. אבל הכא שבטלה בעל דבר[מט], לא בטלה כולה. שמא בעדות זה הוא רוצה ואינו רוצה באחר שיהא עליו עד[נ].

והפנ״י וחת״ס ביארו דהוה אומדנא, דאמדינן דעתו שמבטל את כל השליחים[נא]. וכ״מ בדברי **רש״י** [בע״ב ד״ה בעדי הולכה] כי היכי דבטלה להאי בטלה להאי[נב]. [ומשמע דהבעל מבטל את שאר השליחים, ולא שהתבטלו לבד].

אבל כמה **אחרונים** דהוה סברא שנתבטלו ממילא. **ורע״א** ביאר דהבעל ביטל רק שליח א׳, והשאר ממילא מתבטלים. וע״ע אבנ״מ [קמא ז,ט].

וביארו דנחשב כל השליחים כשליחות א׳, וע״י שבטלה מקצתה הוה ביטול על כל השליחות. **והחזו״א** כת׳ דכבר בטלה מינוי הראשון.

והקה״י [כה] כתב דהוה כעין הא דאיתא [נדרים כז] דנדר דבטלה מקצתה בטלה כולה, **והר״ן** ביאר דהוא משום דחכם עוקר את הנדר למפרע. והקה״י כת׳ דעפ״ז נח׳ התנאים בסוגיין בחקירה האם דין אתי דיבור ומבטל דיבור [וביטול שליחות] מהני למפרע, או רק מכאן ולהבא [וא״כ לא אמרי׳ בטלה מקצתה].

עט) **תוד״ה רבי.** וי״ל דמשמע ליה מילתא דרבי דיכול לבטל אפי׳ בפני א׳ וכו׳. אך רש״י נקט דאמר לב׳. ויל״ד אי כוונתו משום תקנת בי״ד. א״נ לרבותא דרשב״ג.

פ) **בא״ד אע״ג דאין דבר שבערוה פחות מב׳, כיון דלשליח עצמו אומר שהוא מבטלו וכו׳.** מבואר דס״ד דתוס׳ דביטול צריך עדות משום דבר שבערוה [וכ״ד תוס׳ בתי׳ הב׳], ותוס׳ דחו דלשליח עצמו מבטל. **והפנ״י** כת׳ דתלי אי בעי עדים לקיומי לביטול השליחות[נג], דהא השליח יודע[נד], ואפ״ה לתי׳ הב׳ צריך עדות.

והבי״ש [קמא צ] הביא **דתוס׳** נסתפקו היכא דמבטל בפני השליח אי צריך ב׳ עדים. והביא דדעת הרמב״ם והטור דל״צ.

אבל **החזו״א** כתב דנידון התוס׳ האם בעי עדים שלא יחשב דברים שבלב, וכמו דאילו עמד בביתו ואמר שהוא מבטל נחשב דברים שבלב. ה״נ ס״ל לתי׳ זה בתוס׳ דכל שאין עדים, כיון דהשליח יכול להכחיש הוה דברים שבלב. אבל לא בעינן עדי קיום דביטול שליחות אינו קנין. ואילו היה צריך ל״מ כמו מקדש בע״א שחרית וע״א ערבית.

פא) **שם. כיון דלשליח עצמו אומר וכו׳.** **האחרונים** כת׳ דבפשוטו משמע דכוונת התוס׳ לצד דעדות שבטלה מקצתה לא בטלה כולה, ומש״ה מהני כשאומר לשליח עצמו. [שנפק״מ רק לשליח]. [וכ״נ הבי״ש ופנ״י הנ״ל, וכן הכריע רע״א]. אבל **הבני אהובה** [ו טז, והו׳ בדבר״י לו ה] ביאר דכוונת התוס׳ לצד דבטלה כולה, האם מהני הביטול כלפי האחרים[נה] [וצ״ב מה מהני בזה שהביטול בפני השליח].

מח. דגזיה״כ ב׳ עדים או ג׳ וכו׳.

מט. ויש שכת׳ דלפ״ז צריך לגרס עדות שביטלה מקצתה. [שהבעל ביטל, ולא שנתבטלה ע״י פסול אחר].

נ. ובפשוטו כוונתו דליכא אומדנא דכוונתו לבטל את כולהו. [אך דיוק לשון הרמב״ן משמע דבא לפרש דל״ש כאן גדר נתפשטה הפסול בכולהו, דבשלמא פסול קורבא וכדו׳ פשטה בכולה. אבל ביטול הבעל תלי׳ בדעתו. ודילמא איהו רוצה לבטל רק עד א׳].

נא. ועפ״ז כתב **החת״ס** דאם אמר להדיא דאינו מבטל כולם מהני.

נב. אך **האבנ״נ** [שע] כת׳ דרש״י כת׳ כן רק בשליח להולכה. ואילו בתחילת הסוגיה נקט דהוה מגדרי עדות [ומש״ה רש״י נקט דוקא עדי חתימה].

נג. וכ״מ **ברמב״ן** ושא״ר [לב:] דצריך עדות לקיומי, ואף דידעי׳ דדעתו לבטל ל״מ בלא עדות. [לחד תי׳ לר״נ]. והתוס׳ רי״ד [לד.] דדן בזה.

נד. ויל״ד דמ״מ נפק״מ היכא דהשליח עבר ומסר הגט ליד האשה, דעכשיו צריך עדות לברורי לברר את הביטול. וכן היכא דהשליח מכחיש, דלכאורה השליח נאמן בגט שתחת ידו שהבעל לא ביטל. אלא דמשמע דעיקר הנידון עכשיו לפנינו אי מהני הביטול כלל, או דהשליח רשאי למסור לה.

נה. וביאר דהשליח ששמע הביטול מפי הבעל ודאי בטל, ולא יהיה שמיעתו גרוע משמעו מפי ב׳ אחרים. אלא דתוס׳ מיירי בביטול האחרים, למ״ד עדים שבטלו מקצתן בטלו כולן.

ורע"א דחה סברא זו דסוף סוף שליח זה בטל, וממילא בטלה מקצתה. ואין זה ע"י מעשה ביטול דנימא דאין דבר שבערוה פחות מב', אלא דממילא מתבטלים[נו]. [וכתב דכוונת התוס' דא"כ יש חשש ממזרים, ולכן תקנו דל"מ הביטול, וכמ"ש תוס' אח"כ].

פב) **שם. רע"א** הקשה דלמש"כ בתוס' דהוה דבר שבערוה, א"כ לכאו' בעי עדי קיום, ומה מהני דמבטל לפני השליח. [והפנ"י נקט דבזה פליג אידך תי'].

ורע"א כתב דע"כ דכוונת התוס' דבעי עדים לבירור[נז], ולקיום לא בעי עדים[נח]. [ובזה נח' ב' תי' התוס' אי בעי עדים לקוימי בביטול השליחות[נט]].

אבל **החת"ס** [לב.] כת' דהתי' הזה בתוס' ס"ל **כתוס'** [קידושין נט:] דבפניו ל"ב גדר ביטול דאתי דיבור ומבטל **דיבור** [הו' לעיל, וכפי' האחרונים ודלא כמהרש"א שם][ס].

ורע"א [לב.] כתב דלצד דבעי עדות לקיומי במינוי שליחות [ע' מה שהו' לעיל], א"כ ה"נ בעינן בביטול השליחות. **והאחרונים** דנו אי אף כשמבטל את הגט [לרב ששת. וכן לדעת הרמב"ם כגון שהוא בידו], א"כ לא בעי עדות לקיומי. אך הביאו **דהרמ"א** [קמא ס] משמע דאף בביטול גוף הגט בעי עדות לקיומי.

פג) **בא"ד א"נ וכו' מ"מ יכול לבטל בפני ב' זה שלא בפני זה וכו'. הפנ"י** הק' דכיון דצריך עדות לקיומא האיך יצטרפו ב' העדים. כיון דכל מעשה לא חשיב מעשה בדבר שבערוה האיך יצטרפו. [ע' בסמוך]. **והפנ"י** הק' מ"ש מהמקדש בפני ע"א שחרית וע"א ערבית דל"מ [וכדאי' בתוספתא הו' ברי"ף לקמן עד, לה: בדה"ס, ושו"ע מב ב], דכל מעשה קידושין אינו כלום.

והפנ"י כת' דקצת פוסקים ביארו הטעם כה"ג משום דלא נתכוונו לקידושין [בלא ב' עדים]. אך כת' דאף לפ"ז קשה דבביטול בלא עדים לא נתכוונו לביטול גמור, אלא לצערה. א"כ מה מהני צירוף המעשים.

והאחרונים [**דבר"י** לו ז] חילקו דמעשה קידושין בלא עדים אינו חוזר וניעור. אבל ביטול הגט הוה גילוי דעת[סא]. ומש"ה מצטרפין העדים לחד גילוי דעת. [דלא חיישי' שחזר בו בינתיים].

אך **הר"ן** [לקמן לה: בדה"ר] כתב דהא דע"א שנתייחדה בשחרית וע"א ערבית אינו מצטרף [להחשב עדות על יחוד לקידושין], הוא משום דאישות שייך לדיני נפשות[סב], ולכן ל"מ עדות מיוחדת בדבר שבערוה[סג], אבל בממונות הלואה אחר הלואה מצטרפת.

נו. ומבואר מדבריו דנקט דדין בטלה מקצתה הוא 'דין', ולא שהבעל מבטלם [ודלא כפנ"י]. ולכן לא בעי' עדות לקיומי ע"ז. אמנם למש"כ **רע"א** דנידון התוס' משום עדות לברורי לא א"ש. דבעדות לברורי ל"ש כלל עדות שבטלה מקצתה, דכלפי מי שיודע הכל בטל, וכלפי מי שלא יודע לא בטלה כלל. [ויל"פ כוונת רע"א דלא בעי עדות לגוף המעשה, אבל כל שאין הביטול מבורר קמן לא חל כלל, וכעין מ"ש **החזו"א**].

נז. ורע"א לב: כ' דלבירור סגי שהבעל א' דביטל, דנאמן [לפני הנתינה] דהוה בידו [וכמ"ש הרשב"א]. וא"כ יהני ביטול אף שלא בפני שליח

נח. ורע"א [לב:] האריך לבאר דיש ב' אופנים דבר שבערוה, הא' דבמעשה בעצמותו אף אם שניהם מודים לא חל המעשה, אא"כ נעשה בפני ב' עדים [כמו במקדש ומגרש בלא עדים ל"מ כלל]. הב' אף אם היכא דהמעשה בעצמותו מהני מ"מ אין הב"ד רשאי לפסוק ולהאמין עד שיעידו ב' עדים וכמו עדים שזינתה דהזנות בעצמה אף בלא עדים אוסרת על בעלה [ע' כתובות ט.].

וי"ל דעצם הביטול מהני בלא עדים, מ"מ לענין בירור הדברים שביטל בעי ב' עדים כמו כל דבר שבערוה. ומש"ה במבטל בפני השליח דהשליח יודע בעצמו הביטול ומוטל עליו שלא למסור הגט דבעצמותו חל הביטול אף בלא עדים. אבל בביטול שלא בפניו א"א לברר הביטול ולדון דהגט בטל עד שיעידו ב' עדים ומש"ה צריך שיבטל בפני ב' עדים. [ועפ"ז נסתפק רע"א דיהני ביטול בינו לבין עצמו, ואח"כ מודיע לעדים שבטלו, דכיון שבידו נאמן. ומהני אף כשהביטול בעצמותו מהני בלא עדים. ולענין הבירור יעידו העדים שאמר כן הבעל בפניהם.

נט. והבי"מ [קמא ס] ביאר דלא איתחזק לא איסור ולא היתר, ובזה דן התוס' האם דבר שבערוה בעי עדים. והאור גדול [ט] הקשה דלחלות דבר שבערורה ודאי בעי עדות, ואף אם אינו נגד איתחזק.

ס. וצ"ב דבזה ל"ש עדות שבטלה מקצתה, דאינו ביטול לשליחות אלא שגילה דעתו שאינו רוצה שהוא יעשה מעשה גירושין. וכלפי אינך הוה שלא בפני שליח דבעי תורת ביטול. [וכן לשון תוס' משמע דהוה גדר ביטול. ועוד דל"מ דנח' בזה תי' התוס'].

סא. אך לכאו' גדר ביטול צריך 'דיבור' [ע' מש"כ לקמן לד.]. ולא סגי בגלוי על ליבו.

סב. והפוסקים תמהו דדבר שבערוה ל"ה נפשות. וכ"ד המרדכי [הו' ברמ"א חו"מ ל ו] דמהני עדות מיוחדת [לברורי] בעריות. והקובה"ע [עט] הק' [לר"ן] ל"ל קרא דדבר דבר מממון, דאין ע"א נאמן בדשב"ע, ת"ל דהוי כדיני נפשות. [וע' נתיבות לו י].

סג. והמהרי"ט [אה"ע לח, הו' בשער המשפט ל ה] הביא כן

ורע"א [רכב יח] תמה דמלבד החסרון בצירוף העדות, הרי הוה מקדש בע"א ואין חוששין לקידושין, וכל מעשה קידושין בפנ"ע עצמו אינו כלום. והיאך יהני.

והבי"ש [קלג א, ע"ע לקמן בע"ב] דן [ע"פ דברי הר"ן] היכא דמסר גט בפני ע"א, ושוב מסר בפני עד אחר מגורשת. **ובפתח"ת** [שם] הביא שהבי"מ תמה דכיון דהוא בע"א, נחשב שכ"א לא ראה מסירת גט [ועוד הקשה מאן יימר דהוה אותו גט].

והקובה"ע [עט ב] נדחק דהר"ן איירי כשכל מעשה היה לפני ב' עדים, וע"א מכל מעשה בא לפנינו. [וכ"כ המהרי"ט אה"ע לח[סד]].

אבל **השער"י** [ז ג] האריך דגדר עדי קיום הוה כמו דין עדות לבירור. וה"נ בעדות מיוחדת אם יש כח בירור ע"י העדים יהני אף להחיל ולהחשב מקדש ע"י עדים. [ונחשב שמקודשת ע"י צירוף ב' המעשים, ועי"ש שדן האם יש בזה חסרון כלתה]. ועפ"ז מתיישב אף תוס' דידן דמהני צירוף הביטולים להחשב מעשה ביטול.

פד) **בא"ד ואי בטלה כולה אפי' רבי מודה כדפרי' לעיל.** [לב: ד"ה ורב נחמן]. משום תקנת ממזרים.

והמשנ"ל [ו יח] דן דעב"פ היכא דביטל בפני ג' מהשליחים לא חיישי' לתקנת ממזרים[סה]. וכת' דלפ"ז עיקר המח' כשמבטל בפני א' או ב', א"כ ל"ש למח' רשב"ג ורבי דביטלו מבוטל, דהא היכא דביטל בפני א' לכו"ע אינו מבוטל משום תקנה הנ"ל.

פה) **בא"ד וע"כ למ"ד [המשך בע"ב] מפני תקנת עגונות לא דמי אהדדי. האחרונים** דנו למש"כ **תוס'** [לב: ד"ה רב נחמן] דהיכא דביטל בפני ב' לכו"ע הוה משום תקנת ממזרים [דהוה תקנה קדומה דל"מ ביטול בפני ב'], י"ל דה"נ הוה בכלל תקנה זו.

והלח"מ [ו יח] דן דאפשר דתקנו דבעי לבטל לכולם, כדי להטריחו, ומשום תקנת עגונות. וכתב דא"כ אף בכולכם שייך תקנה זו, וע"כ דלא תקנו להטריחו בחינם יותר מאשר בעלמא. וכתב דלפ"ז כשמבטל ג' מהשליחים[סו] בפניהם, ל"ש תקנת עגונות [שהרי טרח בפניו[סז]], ולא תקנת ממזרים [שהרי ג' יודעים מזה].

ורע"א והשעה"מ [שם] הקשו ע"ז מדברי הגמ' [בע"ב] ליבדרו, הרי צריך לחוש שיבטל בפניו בג' [וכעין קושיית הרשב"א עי"ש].

ורע"א כ' דהכל בכלל התקנה לטרוח ולבטל כל שליח בפניו [ואף דביטול האחרים גדרו 'בטלה כולו' וכח התפשטות]. משא"כ בכולכם דאינו מבטל כלל את שאר השליחים.

דף לג:

פו) **ושרו א"א לעלמא. הרש"ש** העיר אמאי נקטו איסור אשת איש. ואילו [בע"א] נקטו חשש ממזרות[א].

פז) **צריכי בי עשרה למשלפי. פרש"י** דאין ביטולו ביטול, דאין כח לבטל אלא בפני כולם. **ופרש"י** דל"ה גזירה, ומשמע דהוה סברא דאורייתא. ומדברי **הרמב"ן** [לעיל לב:] מבואר דהטעם דלא אתי דיבור גרוע ומבטל דיבור אלים[ב] [וע' בסמוך]. אך בדברי התוס' משמע דהוה תקנה. ע' בסמוך.

פח) **שם. צריכי בי י'. הרמב"ן** דן אי יוכל לבטל בפני י' אחרים, או דוקא בפני שלוחים אלו. ודייק

מהגמ' [לקמן עו.] דל"מ עדות מיוחדת שהיה תנאי בגט. [וכה"ק הרמ"א הנ"ל, ע' בי"ש קמג כ, וחי' מכת"י לקמן עו.].

סד. דהמהרי"ט הק' מי הזקק את הר"ן לטעם זה, תיפו"ל דכל מעשה לא הוה קידושין [דהוה לפני ע"א]. ותי' דמשמע לר"ן דכוונת התוספתא משום דליכא צירוף, ואפי' היכא דכל א' מעיד שהמעשה היה בפני ב' עדים.

סה. וכת' אף דתוס' [ד"ה ובי תרי] כת' דבביטול בפני ג' שייך תקנת עגונות, מסתבר כשמבטל לפני השליח לא חיישי' להכי. דכבר טרחוה לילך אחר חלק מהשלוחים. וכמו גבי כולכם [בע"ב].

סו. וצ"ב אמאי בעי ג' שליחים, אפי' מבטל שליח א' בפני בי"ד יהני.

סז. **ורע"א** כתב דלרשב"א עדיין שייך תקנת עגונות, דכל דהוה שלא בפני מקצת שליחים יש לחוש שיבטל אחרי הנתינה.

א. ויש ליישב דלעיל חששו שמא לאחר זמן יביא עדי הביטול, ויתברר שהבנים ממזרים. אבל הכא הנידון שלא יסברו דבטלו שאר העדים [וכמ"ש התוס'], ואף הבעל לא יטרח לפוסלם לאחר זמן. ומ"מ חכמים חששו לגוף איסור אשת איש [אף אי לא יתברר]. ואיסור אשת איש חמיר מאיסור ממזרות.

ב. **והרמב"ן** דימה לזה הא דל"מ לבטל בינו לבין עצמו [שלא בפני השליח, שהדין נותן ששליחות השליח כיון שבפניו הוה אין מבטלים אותו שלא בפניו, דלא אתי דבור שלא בפניו שהוא גרוע ומבטל דבור שבפניו. והביא כדאי' כאן [והתם כו"ע מודו]. [אך דעת תוס' דהתם מהני מדינא, אלא משום תקנה].

דמשמע דדוקא הנך י' גופייהו[ג]. **והרשב"א** הוכיח כן מהא דאי' [בסוף העמ'] דלרשב"ג סגי ליבדרו שלא ימצא את השלוחים יחד. ולא סגי לבטל בפני אחרים[ד].

והאחרונים הק' אף בשליח א'[ה] האיך מהני ביטול שלא בפניו [אף בפני בי"ד], נימא צריכי למשלפיה לפניו. ול"מ דיבור גרוע לבטלו[ו]. ועוה"ק **רע"א** לסוברים דצריך עדות למנוי שליחות, א"כ כל שליח נתמנה בפני ב' וצריך ב' לבטלו [לפניו].

ורע"א כתב דהשליח עצמו אינו בכלל סברת צריכי למשלפי. אלא דכח שנתן לו בפני אחרים, צריך אותם אחרים למשלפי[ז].

פט) **שם. רע"א** הביא לדון בהא דצריך י' למשלפי האם איירי דוקא כשמינה את כל הי' לשלוחים, או אף היכא דמינה שליח א' בפני י'[ח].

צ) **תוד"ה צריכי. ואפי'** אותם ב' שביטל יכולין לכתוב. **האחרונים** דנו דהנך שביטל בפניהם וצווה שלא יכתבו האיך יעברו על צוויו. וע"ד מש"כ **תוס'** [קידו' נט: הו' ר"פ] דאף ר"ל מודה דמהני ביטול **לפניו** [ואי"צ גדר אתי דיבור ומבטל דיבור].

צא) **בא"ד ותימה כיון דמדאורייתא יכול לבטל אפי' שלא בפניהם אמאי תקנו חכמים וכו'.** **המהרש"א** תמה אמאי מהני מדאורייתא, הא אף מדאורייתא צריך י'.

והפנ"י [וכעי"ז בקרני ראם ותור"ג וחזו"א] ביאר דכוונת התוס' דמדאורייתא יכול לבטל את כל העשר ע"י בי"ד שלא בפניהם[ט]. דהא דבעי י' למשלפינהו היינו שצריך לבטל את כולם, אבל אין קפידא לבטלם לפניהם[י]. אלא מדרבנן כיון דל"מ ביטול שלא בפניו בעי שיהא בפני כולם.

[ולפ"ז דהגדר צריכי בי י' הוא משום דבעי לבטל את כל השליחות. ולא משום 'מעמד הביטול' וכמו שמשמע ברמב"ן].

ותוס' הקשו דיהני עכ"פ הביטול כלפי מי שביטל לפניו[יא]. ותוס' תי' דכיון דתקנו דל"מ הביטול, ל"מ כלל.

אבל **המהרש"א** כתב דדברי התוס' נכתבו שלא במקומן, וקאי לעיל אאוקימתא דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, ובזה הקשו בתוס' דכיון דמדינא כל השלוחים בטלים, אלא שתקנו משום תקנת ממזרים, א"כ עכ"פ השליח שביטל לפניו יפסל. ובזה תי' התוס' דכבר תקנו על כולהו.

והאבנ"מ [קמא ח] כתב דלסברת הר"ש [הו' לעיל] דאמרי' דא"א עושה בעילתו זנות, ואנן סהדי דאין כוונתו לבטל, א"כ כיון דאילו יעשה שליח א' השליחות עקרו חז"ל לביטול, א"כ ה"ה אף בשאר שלוחים ע"כ תקנו דלא נתבטלו.

צב) **בעדי הולכה.** דהיינו שליח להולכה, **פרש"י** דאי"צ עדות. [ונקט עדות לאו דוקא].

צג) **אמר לזה בפנ"ע וכו' אא"א בעדי כתיבה מי מצטרפי, הא אמר מר אין עדותם מצטרפת עד שיראו שניהם כא'.** מבואר דעדי חתימה נחשב עדות על ראיית הצווי[יב]. ומש"ה הוה זה שלא בפני זה, שכל א' ראה צווי בפנ"ע.

ג. **והרשב"א** כת' דלכאו' הלשון משמע דמהני י' אחרים.

ד. והא יכול לבטל בפני כל א' מהשלוחים בפנ"ע, ויאסוף לידו עשרה אנשים. [ע' בסמוך].

ה. ואין לומר דבדוקא נקטו אמר לי', דכח שליחותם עדיף. דהא מבואר בסמוך דאף כשעשה ב' שלוחים שייך מח' זו.

ו. [**והאחרונים** דנו בדעת תוס' דהכא איירי משום שלא ביטל כל השליחות. אבל בשליח א' שפיר מהני. אלא דהרמב"ן לא משמע כן].

ז. ודוקא מינה ב' שלוחים, דמינה כל א' בפני חבירו. אבל שליח א' ל"צ.

ח. והביא בשם תלמידו דכה"ג אין להם שייכות לעצם הגירושין. ורע"א כת' דהוה חידוש דין גדול. [והוא היפך סברת רע"א הנ"ל].

ט. ולמ"ד עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה ממילא כולם בטלים [וא"כ יש בזה חשש ממזרים]. ולמ"ד לא בטלה כולה, באופן שמבטל כ"א בהדיא. [והוה בכלל תקנת ר' גמליאל דעלמא].

י. וכן משמע **בתוס' הרא"ש** שכת' דביטול שלא בפני השליח מהני מדאורייתא. ואפ"ה הכא כיון שלא ביטל את כל השלוחים, אפי' אותם שביטל אינם בטלים.

יא. דכלפיו ל"ש תקנה, א"כ כלפי שליח הזה נימא דכולהו בטלים.

יב. וכדברי **האחרונים** [ע' קצות מה ה ונתיבות כח ז] דעדות השטר הוה על דעת המתחייב. [וע' גר"ח עדות ה].

צד) **דיל"מא כר"י בן קרחה ס"ל.** דס"ל דמהני עדות מיוחדת. **הגר"ח** [גירושין ו ט] הביא מסוגיין דל"צ עדות לקיומי במינוי השליחות, שהרי בעדות לקיומי ל"ש צירוף ב' ראיות, דכל שליחות מצד עצמו היה בטל בשעת המינוי.

[אך מבואר בכ"מ דאף בעדות לקיומי שייך צירוף, ע' מה שהו' בע"א].

והגר"ח יישב דאף לצד דצריך עדות לקיומי במינוי השליחות, ל"צ עדות לעיקר המינוי. אלא דהוה מדין עדות הגירושין, דכל מעשה הגירושין צריך עדות. ושפיר מצטרפין ב' העדים כלפי הגירושין[יג].

והגר"ח [בסוגריים בהמשך דבריו] כת' דלמש"כ בדעת הראב"ד דמינוי שליחות צריך עדות [לקיומי], א"כ ע"כ איירי שמינה כל שליח בפני ב' עדים, ובא א' מהנך עדים וא' מהנך.

צה) **שם. כריב"ק. והרי"ף** [סנהד' שם ט. בדה"ס] **והרמב"ם** [עדות ד ב] פסקו כריב"ק בדיני ממונות. אבל **הסמ"ג** [הו' בב"י חו"מ ל] הביא דבסוגיין משמע דרב אשי ס"ל דהלכה כרבנן, דמקשה סתמא[יד]. **והב"י** דחה די"ל דאינו מדברי רב אשי, אלא דבני הישיבה הביאו ראיה. ודחו כריב"ק [וכהלכה].

והב"י [חו"מ ל ו] הביא דמבואר דדין גיטין כדיני ממונות לענין עדות שבטלה מקצתה[טו], ודלא כמ"ש **הר"ן** [לקמן לה: בדה"ר, הו' בע"א] דדיני אישות שייך לדיני נפשות[טז], ואינו מצטרף היכא דקידש בפני ע"א שחרית וע"א ערבית. והב"י כת' דהתם ל"מ קידושין דהבעל והאשה לא נתכוונו לקידושין בפני ע"א [ודלא כר"ן].

והבי"ש [קלג א] הביא מסוגיין אף לענין עדי מסירה, היכא דמסר גט בפני ע"א ושוב ימסור בפני עד אחר, דמדאורייתא[יז] מצטרפין[יח]. [והק' מדברי הר"ן]. והאריכו בזה האחרונים.

והשער"י [ז ג] תי' דכוונת הר"ן רק בגוף עדי קידושין דע"י יבואו לדין נפשות [אם זינתה]. אבל בשאר בירורים, וכן לאשוויי גיטא לא נחשב נפשות, ומהני עדות מיוחדת.

בסוגיין – הרמב"ם [ו יח] פסק דאמר י' כתבו יכול[יט] לבטל זה שלא בפני זה, שלח הגט ביד ב' יכול לבטל זה שלא בפני זה, ומשבטלה א' מהם בטל הגט. **והראב"ד** השיג דקי"ל כרבי דלא בטלה כולה. ועוה"ק **המפרשים** דאי בטלה כולה, א"כ בסיפא האיך מבטל כלל [דמבואר בסוגיה דא"י לבטל].

וה"ה פי' דס"ל דלענין עדות אמרי' לא בטלה כולה, אבל לענין שליחות אמרי' דבטלה כולה [ולפ"ז לכאו' אינו רשאי לבטל זה של בפני זה]. **וכן הר"ן** כת' דהרמב"ם נקט דיש ב' מח', בעדים ושלוחים.

והלח"מ [עי"ש ג' מהדו'] האריך לתמוה בדברי הרמב"ם. וע"ע שעה"מ ורע"א ועוד אחרונים.

צו) **אמר רב יוסף ניחזי אנן דכי אתא ר"ד אמר מעשה ועשה רבי כדברי חכמים וכו' א"כ מה כח בי"ד יפה וכו'.** **פרש"י** בשום הדיינים שטעו. ורב יוסף דימה סברת מה כח בי"ד יפה לסוגיין [ע' תוס']. והגמ' [לד.] דוחה לרב נחמן דהתם ממונא[כ].

צז) **תוד"ה אמר.** דרב מנגיד אמאן דמבטל גיטא וכו'. דבפשוטו התם קאי שביטלו בפני בי"ד וכמ"ד דביטלו מבוטל, ועבר אתקנת ר"ג ויש בזה חשש ממזרות [וע' תוס' קידו' יב:]. ותוס' הק' דרב יוסף ס"ל ביטלו

יג. והגר"ח הביא דבלאו הכי ב' העדים, כל א' מעיד רק שהבעל צווה אותו. ומצטרפין חתימתם בגירושין.

יד. וכן תמה הרשב"א דקי"ל כריב"ק, והאיך רב אשי הביא מכאן ראיה. והרשב"א דחה דכוונת הגמ' בשלמא לריב"ק אלא לרבנן, דטפי ניחא להעמיד הברייתא לכו"ע. [ודחי דע"כ קאי כריב"ק בלבד].

טו. וכן לענין דרישות וחקירות דינו כדיני ממונות ע' סוף יבמות.

טז. **והקובה"ע** [עט ב] הקשה דהעדות אינו כלפי נפשות, אלא דאחרי דהוחזק א"א ממילא יש חיוב מיתה. [והוכיח מזה דהר"ן לא ס"ל כסברת הרמב"ם דאחרי שהוחזק ע"י ע"א מחייבים ע"ז מלקות].

יז. **והב"ח** [שם] נסתפק האם כה"ג הגט בטל מדאורייתא, או פסול מדרבנן. והבי"ש הביא דמבואר דמדאורי' כשר.

יח. וע' מה שהו' בע"א לענין צירוף ב' המעשים.

יט. **והלח"מ** דן אי כוונת הרמב"ם דרשאי לבטל, או רק בדיעבד. שהרי בפני ב' אחרים ודאי עבר אתקנת ר"ג.

כ. **והרשב"א** כת' דלפ"ז מתורץ אף עיקר דברי רבי, וניחא דרב נחמן פסק כרבי. דבאיסורא לא חזר בו. [ועד"ז כת' תוס' לד. ד"ה התם].

מבוטל[כא], א"כ לא עשה כלום[כב]. ותוס' תי' דמ"מ מוציא לעז על הגט.

אך **רש"י** [קידו' יב:] כת' דאיירי שמבטל בפני השליח, ואפ"ה מנגיד דילמא לא ידעי אינשי שבטלו, ותנשא. ותוס' הק' דכיון דהבהעל הודיע לשליח שמבטלו אין לחוש שיתן את הגט לאשה, דאטו ברשיעי עסקי'.

צח) **שם. רע"א** כת' דלכאו' י"ל דמנגיד משום שגורם שיעקרו הקידושין, ועושה כל בעילותיו זנות. וכת' דאולי תוס' באו ליתן טעם בגט ארוסה.

צט) **תוד"ה וחזר.** וא"ת דילמא וכו' דמי טפי לביטלו שלא בבי"ד, דמודה רבי דאמרי' מה כח בי"ד יפה **וכו'**. [וכמ"ש תוס' לעיל לב:, וע' מה שהו' לעיל]. ויל"ד דלכאו' הפקיעו ביטול בפני ב' משום עצם התקנה דחשש ממזרות. ולא רק משום כח בי"ד יפה[כג].

ק) **תוד"ה ליבדרו.** אפי' למ"ד בעדות שבטלה מקצתה וכו' לרשב"ג וכו' אין ביטולו כלום אפי' מבטל כולם כ"א בפנ"ע. [דלרשב"ג בטלה כולה, ומש"ה תקנו דל"מ ביטולו [ע' תוס' בע"א], ואף היכא דסוף סוף ביטל בפני כולם ול"ש חשש זה]. **והרשב"א** [בתחילת העמ'] כת' דזה דוחק, ונקט דהגמ' כאן כמ"ד דצריכי י' למשלפי[כד]. והרשב"א הוסיף דכ"ה פשטיה דברייתא דאיירי בב' עדים[כה].

דף לד.

קא) **ובוררין. פרש"י** כל אפוטרופוס יברור. **ור"ת ור"ח** [ב**תוס'** ד"ה בי"ד] כתבו דהבי"ד בוררין. **והראשונים** מביאים גירסא ובורר, ולפ"ז משמע דמעמידים אפוטרופוס א' לברור לבולהו. וע' חת"ס.

קב) **תוד"ה בי"ד.** אר"ת וכו' ודוקא בדבר שאין שייך בו גוד או איגוד וכו'. **ותוס'** [קידו' מב., כתו' ק.] הביאו **דר"י** דייק הלשון בוררין דחולקין בלא גורל[א] [דהאפוטרופוס בורר], והחלוקה תלי בדעתו. וכמו שהיו היתומים עושים אם היו גדולים. ואף לענין גוד או איגוד[ב]. ומהני חלוקת האפוטר' שלא יוכלו למחות כשיגדלו[ג]. [ותוס' סיים דשוב הודה ר"י לפי' ר"ת].

קג) **שם. ודוקא בדבר שאין שייך בו גוד או איגוד.** קצת משמע דסברת ר"ת דגדר הך חלוקה מגדרי כפיית בי"ד לזכותו של חבירו. וה"מ חלוקה בגורל, אבל ל"ש כפייה לדין גוד או איגוד [שלא בפניו]. ור"י פליג דלאחר שמינהו אפוטרופוס נחשב כבע"ד ממש.

והריטב"א [קידו' מב.] כת' דלא עבדי' גוד או איגוד, דהוה מכר, והאפוטר' אינו רשאי למכור נכסי יתומים[ד] [לקמן נב.]. וכ"כ **הסמ"ע** [רפט ה] דגוד או איגוד הוה מכר[ה]. **והט"ז** [שם] השיג דהכא איירי בבי"ד, ובי"ד רשאים למכור נכסי יתומים. אלא הטעם דשמא לא יהא ניח"ל ליתומים בחלוקה זו כשיגדלו.

קד) **בא"ד ומההוא דיבמות וכו' כגון העבדים, דשאני התם דמתעלה חלק העובר בכך, במה שהעבדים אוכלים בתרומה וכו'.** תוס' הביאו דעשו תקנה שיאכלו העבדים בתרומה, וע"כ חילקו דבר אחר כנגד העבדים. ומדין גוד או איגוד. ותוס' תי' דמתעלה חלק העובר בכך [ולתועלת היתומים עבדי' גוד או איגוד].

כא. [**והריטב"א** שם דן בדעת רב].

כב. ויל"ד מלשון תקנת ר"ג שלא יהא עושה כן. דכיון דתיקן דלא אהני מעשיו א"כ ליכא 'איסור' לבטל. [ולתי' התוס' י"ל דתיקן שלא יעשה כן משום לעז]. ואפשר דהוה ב' תקנות, שתיקן איסור. ואח"כ תקנו כח בי"ד יפה דלא אהני מעשיו.

כג. [אך תוס' לעיל לב: נמי נקטו הלשון כח בי"ד יפה].

כד. **והרשב"א** הוכיח דצריך דוקא הנך י', ול"מ לפני אחרים. [וכדברי הרמב"ן הו' לעיל]. **הרשב"א** הביא [לדחות] דאיירי כמ"ד עדות שבטלה מקצתה, דל"מ כיון דלא ביטל במעמד כולן, לפי שבשעה שביטל זו ל"מ ביטולו וכיון דביטולו בשעתו ל"מ, אינו חוזר ונראה.

כה. משום דצריכי בי שנים למשלפיה. ואע"ג דרב אשי דחי [ואוקמה בעדי הולכה], דיחויא היא ואנן ברייתא כפשטה פרשינן לה.

א. **ור"ת** חלק וכי טריחותא להטיל גורלות. [ודעת ר"י דאף דלא הוה טירחא, הטילו על האפוטר' לחלוק].

ב. ויכולין לחלוק שני חפצים אף היכא דתרוייהו צריכי להאי וצריכי להאי, דשייך ביה גוד או איגוד [וכדאי' ב"ב יג:]. שהעמידו חכמים אלו אפוטרופים שנעשו ע"י ב"ד כמו יתומים עצמן לחלוק בלא שומת בי"ד ובלא גורל. דבסברותם לבד תלויה החלוקה כשני אחים גדולים החולקים בנכסי אביהן שבורר כל אחד לעצמו.

ג. [כ"כ **תוס'** קידו', אבל תוס' כתו' לא כתב כן]. ועפ"ז מיושב קו' התוס' דנימא דיכולים למחות בגוד או איגוד, דר"י תי' דאה"נ ל"מ מחאה. ויל"פ דדוקא היכא דטעו מהני מחאה.

ד. [יל"ד דהכא שמחליף קרקע כנגד קרקע לטובת היתומים ל"ש הא דלקמן נב.].

ה. **והאחרונים** [ב"ב יג.] העמידו מח' הראשונים אי גוד או איגוד שייך לחלוקה.

קה) **בא"ד ושותף הבא לחלוק שלא מדעת חבירו מספקא לר"י אם יכול לחלוק קרקעות דאיכא קפידא ברוחות[ו] וכו'. ר"י** נסתפק אי מדינא רשאי לחלוק בבי"ד שלא מדעת חבירו[ז], או דבסוגיין דוקא דהוה תקנה גבי יתומים. **והרשב"א** הוכיח כן דמבואר בסוגיין דתלי במעשה בי"ד[ח] [דאל"כ ל"ש כח בי"ד יפה].

ותוס' [ב"ב קו:] הוכיח עוד מהא [קיד' הנ"ל] דיכולים למחות ברוחות, ואת"ל דחלוקתו קיימת [בלא דעת חבירו], א"כ האיך מוחה ברוחות[ט]. **והרשב"א** הביא בשם **רבינו יונה** דאיירי דוקא היכא דרוצה להעלות ברוחות, וכדאי' [ב"ב יב: לדעת חלק מהראשונים] דמעיקרא כשבאין לחלוק רשאי להעלות רוח פלוני, והעילוי משבית הגורל.

קו) **בא"ד ואין לדקדק מהא [ב"ב קו:] וכו' דמשמע שהחלוקה קיימת[י] וכו' א"ל היינו כשחזר וחלקו עמו נפל הגורל[יא] וכו'. וכ"כ תוס'** [ב"ב שם], ודלא **כרשב"ם** [שם].

גילוי מילתא

קז) **אביי סבר גילוי דעתא בגיטא ל"מ היא, ורבא סבר וכו' מילתא היא. פרש"י** דאינו חפץ עוד בשליחות זה.

וצ"ב במה פליגי, **והתוס' רי"ד** הק' דכולהו מודה דדברים שבלב אינם דברים [וכדאמר רבא קידו' מט:]. ואי איירי באומדנא דמוכח, הא קי"ל בעלמא דהיכא דהוה בליבו ובלב כל אדם מהני. ול"מ דנח' בזה אביי ורבא.

ויש **ראשונים** דמשמע דאביי ורבא נח' בעלמא, בגדר דברים שבלב, האם סגי בגילוי דעת בעלמא[יב]. **והאחרונים** הביאו צד דהוה חסרון בדין אתי דיבור ומבטל דיבור, דבעינן דוקא דיבור, וכ"מ **בחת"ס**. וע' **חי' הגר"נ**.

והתוס' רי"ד ביאר דאביי ס"ל צריך שיבטל השליחות בפיו. ואם היה לבו שלם לבטל ולא הוציא מפיו אינו כלום, דדברים שבלב אינן דברים. ואף שגילה דעתו ל"מ, כל זמן שלא הוציא בפיו. ורבא ס"ל דכיון דגילה דעתו, דמי כאילו גילה בפיו. [ולא דמי לדברים שבלב].

והתוס' רי"ד [ב"ב קמו:] כת' דבעלמא היכא דמעשיו מוכיחין אזלי' בתר אומדנא [ולא אמרי' דדברים שבלב אינם דברים]. והא דבסוגיין קי"ל כאביי דלא בטיל גיטא[יג], ותי' די"ל שהוא שמח במה שעדיין לא נתנו לה, ועדיין היא ברשותו אי ליתן או לבטל. אבל מיהו ביטול לא הוי עד שיבטל בפירוש[יד].

והחת"ס כתב דנח' האם גילוי דעת נחשב מחשבה, ולא אתי מחשבה ומבטל דיבור, או דכיון דהוא ע"י מעשה כדיבור דמי.

קח) **שם. אביי סבר ג"ד בגיטא לאו מילתא היא.** דעת **הב"ח** דלפני כתיבת הגט מהני גילוי דעת דאינו רוצה בזה. **והבי"ש** [קלד א] חלק. [וע' פתח"ת קלד א]. [וע"ע רמב"ן ב"ב מ:, שו"ת הר"ן פה, וריב"ש רלב].

ו. ובגמ' [ב"מ לב.] מבואר דשותף יכול לחלוק בפני בי"ד, בלא דעת חבירו [**פרש"י** אף בדבר הצריך שומא. אבל מעות אי' [שם סט.] דרשאי לחלוק בלא דעת חבירו אף בלא בע"ד]. **ותוס'** [ב"ב קו:] נסתפקו דבמטלטלין דשייך שומא חולקים בבי"ד, אבל קרקע יש קפידא ברוחות, ואין זכות לחלוק כלל בלא חבירו.

ז. [אך כ"ז כשבא לחלוק בגורל וכו', דודאי ל"ש גוד או איגוד שלא בפניו. וי"ל דקאי לאחר שר"י חזר בו דחולקים כדין].

ח. והרשב"א [בהמשך דבריו] כת' דלדברי ר"ת עצם החלוקה הוה מעשה בי"ד. אבל לר"י הבי"ד מינו את האפוטר' ומש"ה נחשב מעשה בי"ד.

ט. ותוס' כת' דלדברי ר"י דחלקו בלא גורל ליכא ראיה. [א"כ ספיקו של ר"י בסוגיין תלי לשיטתו אי חלקו בגורל].

י. והרשב"א הק' עוד דמשמע התם דמהני חלוקה זו אף בלא שומת בי"ד ובלא רשות בי"ד, כל היכא דנחתי אדעתא דכולהו.

יא. והרשב"א תי' דאיירי דאח זה שבא מרוצה בקימוץ [והנידון שם אי שאר אחים יכולים לחזור בהם, וכתוס']].

יב. והריב"ש [קצג] דן גבי האב שגילה דעתו שמוחה ואינו רוצה בקידושי בתו, האם מהני גילוי דעת. וכת' דאפי' לאביי [דסוגיין] מודה היכא דמוכחא מילתא, כההיא דרב ששת. [מבואר בדבריו דמחלוקת אביי ורבא הוי בכל התורה, האם גלוי דעתא הוי מספיק הוכחה על דבריו או לא]. וכן **הרשב"א** [קידו' נ. הו' בסמוך] דימה לשאר גדרי דברים שבלב.

יג. אף דאומדנא דליבא מוכיח שחפץ לבטלו.

יד. ויל"פ דכיון דאינו מוכח כוונתו הוה חסרון בהלכות דיבור. ולא דהוה ספק בעלמא.

והפוסקים [ע' פתח"ת קמג א] האריכו כשנתן גט ע"ד תנאי, ולא פי' התנאי בשעת נתינה האם אמרי' דהוה גילוי דעת בעלמא, וקי"ל כאביי. או דהוה הוכחה גמורה בלא פקפוק וכאמירה [ומשמע דסברת אביי דוקא בגיטא, דבעי אומדנא יותר מאשר בגדרי ממונות, וע"ע שעה"מ אישות ו ב].

קט) **שם. רבא אמר מילתא היא. תוס'** [לעיל לב.] כת'

דה"מ היכא דנודע כוונתו קודם שיגיע גט לידה. ומשמע דאיירי דהוה אומדנא דמוכח, וידעי' כוונתו. ואפ"ה ל"מ גילוי דעתו. **ותוס'** [בסו"ד שם] ביאר דל"מ דברים שבלב אלא היכא שבלא גילוי דעתו יש לנו לדעת מעצמנו דעתו.

והאחרונים ביארו דסברת רבא דנחשב שיש כאן מעשה [בליבו ובלב כל אדם], ואף דיש ספק בפירוש הדבר, והוה כמו לשון מסופק שמהני בירור אח"כ.

והרשב"א [קידושין נ.] כת' דהא דאמר רבא גלויי מלתא בגיטא מלתא היא, קסבר כיון שגלה דעתו אע"פ שאמר בדברים סתומים, מ"מ לא הוו כדברים שבלב שלא אמר כלום. ומיהו קי"ל דלאו מלתא היא עד שיפרש ממש.

קי) **ואצרכיה ר"ש גיטא אחרינא. המרדכי** [שסח] כת'

דרב ששת לטעמיה [לעיל לב:] דלאחר שביטל אינו חוזר ומגרש בו. אך הק' ממעשה דרב חתניה דירמיה ביראה [בסמוך] דרב יהודה חייבום לחזור ולכתוב. ודוחק לומר דרב יהודה סבר דאינו חוזר ומגרש בו[טו]. [וע' חי' מכת"י].

קיא) **אותיבו קרי באודנייכו וכו'. פרש"י** שלא

תשמעו ביטולו. [והגמ' מקשה דחזו דרהיט, ע' תוס' לעיל לב.].

והתוס' רא"ש והרשב"א הק' דמ"מ יוכל לבטל את הגט בפני ב' או ג' אחרים. **והרשב"א** כת' דע"כ ס"ל כרשב"ג דביטלו אינו מבוטל[טז]. **והתוס' רא"ש** תי' עוד דהמגרש סבר שלא מהני ביטול אלא בפני השליח[יז].

ועד"ז כת' **הדבר"י** [לו] דהמגרש לא ידע שהשלוחים לא שמעו, ומש"ה לא יטרח לבטל לפני אחרים.

והרמב"ן [לב: בתי' הא'] הביא מכאן דאף דודאי כוונתו לבטל, כיון דלא שמעו העדים הוה ביטול שלא בבי"ד, ודיבור גרוע ל"מ לבטל. **והריטב"א ור"ן** [שם] הוכיחו דצריך עדות [לקיומי] בביטול השליחות, והכא העדים לא שמעו[יח]. [וכ"ה כוונת הרמב"ן בתי' הב'].

והתוס' רי"ד תמה בזה דהכא ביטל בפיו [ואינו דברים שבלב], ואמאי לא מהני אפי' לאביי ואף שהעדים לא שמעו. דאטו בשמיעת עדים[יט] תליא הביטול, דעדים אינם אלא לברר שביטל[כ]. ותי' [לפי הדחק] דהביטול בלא עדים אינו מועיל אע"פ ששניהם מודים, והוה דבר שבערוה וצריך עדים[כא] [דבעי עדות לקיומא בביטול, וכדברי הריטב"א ור"ן הנ"ל. וע' מש"כ בזה לב. ולג.].

ושוב כתב והנכון בעיני דרב יהודה ס"ל דהלכה כרשב"ג, וביטול שלא בפני שליח ל"מ. [וכדברי הרשב"א הנ"ל].

והדבר"י [לו ח] הק' דמ"מ אנן סהדי דודאי מבטל, א"כ יחשב כמו עדים, וכמו הן הן עדי יחוד.

קיב) **שם. אותיבו קרי וכו' ואי ס"ד גלוי דעתא בגיטין מילתא היא הא חזי ליה דרהיט וכו'.** אבל לאביי ניחא דהא לא שמעו הביטול. **והחת"ס** [ד"ה כנחמן, ובשו"ת אה"ע ב נ] הק' דכיון דמעשיו מוכיחין דכוונתו לבטל, א"כ אמאי ל"מ. ולכאורה מהני הרכנה בביטול הגט.

טו. ולתי' התוס' [לב:] י"ל דבטלו קודם שסיים כתיבתו.

טז. והרשב"א כת' דאף דרבא ס"ל דהלכה כרבי, מ"מ הק' מדברי רב יהודה לענין גילוי דעת.

יז. [ויל"ד דשמא הך בעל לא היה עבריין גמור, לעשות נגד תקנת ר"ג].

יח. וצ"ב דאף דהנך הניחו קרי, עדיין יכול לבטל בפני אחרים.

וע"כ צ"ל כתוס' רא"ש דהבעל לא יבטל בפני אחרים.

יט. יל"ד אי כוונתו עדי הכתיבה [דהיינו השליח] או עדות הביטול [ומדין ביטול שלא בפני בי"ד ושלא בפני עדים].

כ. **הריא"ז** [בשלט"ג יז. א] הביא בשם מז"ה [התוס' רי"ד] דאין סומכים על הלכה זו.

כא. וכדאי' [קידו' סה:] דהמקדש בע"א אין חוששין לקידושין.

ובשו"ת **הר"ן** [ס"ס מג] כת' דודאי מהני ביטול שליחות מתוך הכתב. דהא דאי' [לקמן עב.] דמינוי שליחות בעי' קולו לאו דוקא [ע' לקמן עא.], וכ"ש לביטול השליחות ע"י כתבו. **והחת"ס** כת' דאע"ג דדעת כמה פוסקים דכתיבה לאו כדיבור, סוף סוף מגלה דעתו שחוזר בו. א"כ אף חזרה ע"י הרכנה יהני.

והחת"ס ביאר דצריך שיהא מבואר כוונתו לשומעים. כתב דבעינן דיבור מפורש שנכנס לאוזן השומעים.

קיג) **שם. המרדכי** [שסח] הביא **מס' החכמה** שאל מה תקנה יש למשלחי גיטין שלא יבטלהו [דק"ל כרבי דבטלו מבוטל], ודן דיעשה ביטול מודעי, כמו שכותבין בשטרי כל מודעי שמסרתי ושאני עתיד למסור כולם ביטלתי. [ודן אי מהני כה"ג]. **והמרדכי** הק' במעשה דהגמ' אמאי לא עשו כן.

מודעא בגט – **בגמ'** [ערכין כא:, הו' ברי"ף כאן] **א"ר** ששת דמהני מסירת מודעא בגט[כב]. ואף דכפוהו ונתרצה לגט לא נחשב שביטל את המודעא, עד שיאמר להדיא שמבטל את המודעא.

והרמב"ם [ו יט] מבואר דשייך לגדרי ביטול הגט, דכיון שאמר קודם הכתיבה שהגט בטל מהני[כג]. **והרמב"ם** [ו כ] כת' דהמוסר מודעא והמבטל מודעא אין צריך קנין.

ובחי' ר' שמעון [ב"ב כז] חקר בגדר מודעא אי הוה גדר גלוי דעת על כוונתו [וע' לעיל מדברי הפוסקים]. או דמהני מגדרי 'ביטול'. **וע'** קה"י [סהד' יט].

והתוס' רי"ד [ב"ב מ:] הביא דר"י הוכיח דמהני מודעא בגט אף שלא היה אנוס כלל, וכדאי' [לעיל לב.] דמהני ביטול בגט. **והתו'** רי"ד דחה דהתם מבטל השליחות, אבל הכא שהבעל עצמו נותן את הגט לידה אי לא הוה אונס אמרי' דמפליגה בדברים.

ותוס' [ערכין שם] כת' דעפ"ז נהגו בשעת כתיבת הגט לבטל כל מודעא ומודעא דמודעא.

והרמב"ם [ו יט] כת' דאם המגרש מבטל אף כל דבר שאבטל בו מודעא זו, א"כ ל"מ אף ביטול מודעא. **וכת'** [הלכה כ] דיש תקנה שיאמר [קודם כתיבת הגט] כל הדברים שמסר שגורמין כשיתקיימו אותן הדברים לבטל גט זה הרי הן בטלים.

והרשב"א והרא"ש הק' דל"צ לומר בלשון זה, דסגי שיאמר דהרי הוא מבטל כל המודעות שמסר. ואי נימא דלא מהני משום שמסר מתחילה מודעא אף על לשון זה, א"כ מה מהני שמבטל להדיא אף דבר הגורם ביטול[כד]. [וע' בפוסקים קלד]. **וע'** חי' ר' שמעון [ב"ב כז ד].

והרשב"א כת' דיוכל לבטל כל עדים שיעידו על מודעא. [דבע"ד יכול לבטל עדים שלא יעידו לטובתו, והביא כן מהא דלקמן עו:, ע' ר"ן]. **והרשב"א** הק' דמ"מ האיך מהני להתיר האיסור[כה], ותי' דכל שמבטל העדים אנן סהדי שגמר בליבו ומבטל[כו].

קיד) **כי מטא ל' יום[כז] א"ל הא טרחנא וכו' אין אונס בגיטין. האחרונים** העירו דהוה אונס ביום אחרון. אך **הגר"ח** [סטנסל צט, לקמן עג.] חילק דהיכא התנאי על כל ל' יום, דהזמן הוא מעצם קיום התנאי, וקיום באונס ל"מ [דבעינן 'אי ביאה' של כל ל' יום]. ורק במקום דהזמן אינו מעצם התנאי. ועפ"ז י"ל דדוקא כה"ג אמרי' דאונס ביום אחרון אינו אונס.

קטו) **שם. טרחנא. פרש"י** טרח בצרכי הסעודה. **והרשב"א** פי' שהוא יגע ואינו יכול לישא.

כב. ובגמ' [ב"ב מ:] מבואר דאף דבמודעא במכר צריך להביא ראיה שנאנס, במודעא דמתנה וגט אף דלא ידעי' שנאנס גילוי מילתא בעלמא הוא. **ורשב"ם** כת' דה"מ היכא דבאמת נאנס בכתיבת הגט, אבל אל"כ אנן סהדי שגמר בליבו בשעת מעשה לעשותו גט גמור. **והראשונים** [רמב"ן שם ועו"ר] האריכו לדון היכא דנתברר שלא היה אונס כלל אי מהני.

והרשב"א [בסוגיין, וכן שם] כת' דאפי' תלה מודעתו בדבר ונמצא שאותו דבר לא היה מעולם וכחש לעדים, אפ"ה גט דהא יש כאן גלוי הדעת. שאם אינו אנוס בכך למה הוא מגרש אם אינו רוצה לגרש לא יגרש, אלא ודאי אנוס הוא אלא שמתירא לגלות אונסו.

כג. וכת' וכן כשאמר כל גט שאכתוב יהא בטל, או כל גט שאכתוב בבי"ד פלוני או עד כ' שנה.

כד. אלא שהראשונים הסכימו דמהני ביטול מודעא לכל מודעא שקדמה.

כה. [הא מודעא ל"צ עדות לקיומי].

כו. ומבואר בדבריו דהיכא דיש מודעא נגד מודעא אזלי' בתר גמר ליבו. [ולא הוה דברים שבלב].

כז. **התוס' רא"ש** כת' דאמר כן תוך ל', דאל"כ לא שייך גילוי דעת, דאף אמר הכי בהדיא לא שייך לבטל.

קטז) **רש"י ד"ה אי לא.** ונתן לארוסתו ע"מ שאם לא יכנוס עד ל' יום וכו'. **האחרונים** הק' דקי"ל [ולקמן עד.] דע"מ כמעבשיו, א"כ אינו יכול לבטלו [וכמ"ש הרמב"ם בפיה"מ במשנה]. ואכמ"ל.

קיז) **אנא לריש ירחא דניסן אמרי וכו' אי משום אונס וכו'. הרש"ש** כת' דמבואר דטעות זו [שהיה סבור שיש לו עד ניסן] נחשב אונס.

קיח) **והלכתא כנחמן וכו'. פרש"י** דביטול בפני ב'.

המרדכי הביא **דר"ת** הקשה דכיון דתיקן רבן גמליאל דאין לבטל שלא בפניו, מה צריך לפסוק כרב נחמן. והביא דקאי דהלכה כרב נחמן דהגדילו אין יכולים למחות.

והרשב"א [לג.] תי' דנפק"מ לבדיעבד, וש"מ דבדיעבד לרב ששת בפני ב' אינו מבוטל, ואף לרבי. וכתב ומינה נשמע דלרב נחמן ביטל בפני א' אינו מבוטל [וכמ"ש תוס' לב.[כח]].

ורע"א הק' דא"כ לאחר שחידש דהלכה כרב נחמן דבפני ב', ממילא שמעינן דהלכה כרבי דבטלו מבוטל. דלרשב"ג אין נפק"מ אי חשיב בפני בי"ד או לא. ואמאי איצטריך לחזור ולומר והילכתא כנחמן דהלכה כרבי.

ורע"א כתב די"ל דהוה ספק אי כרבי דבטלו מבוטל, ונפק"מ דאף בפני ב' הוה ספק. אך רע"א הק' לצד בתוס' [לעיל לב.] דאף ביטול בפני א' הוה רק לחומרא [לרבי], א"כ הדרא קושיה מאי נפק"מ בין א' לב', וע"כ כרבי דבב' בטלו מבוטל.

דף לד:

קיט) **והילכתא כנחמני. פרש"י** אביי[א], ורבה קראו ע"ש אביו נחמני. אבל **הערוך** [ערך אביי, הו' בגהש"ס] הביא בשם **הגאונים** דשמו היה נחמני, ורבה בר נחמני גידלו, והיה קורא לו אביי כדי שלא לקרוא לו בכל שעה נחמני בשם אביו[ב]. וקראוה אביי בלשון ארמית כאדם שקורא אבי. ואף שאר רבנן קרו ליה כן, כיון שהוא מהאבות והגדולים.

שינה שמו ושמה

קכ) **בראשונה היה משנה שמו ושמה. פרש"י** בראשונה היה כותב את השם ע"פ מקום כתיבת הגט. ותקנו משום לעז, שבמקום אחר יאמרו שאין זה שמה.

והרמב"ן ביאר דמתחילה לא נתכוון לשנות ולקלקלה[ג], אלא שהדבר מזדמן כך דפעמים שעובר למקום אחר[ד]. והעדים כתבו את שמו כפי שהוחזק במקום זה[ה]. וכשחזר לעירו היה מקלקלה, ואומר שלא כתב גט זה שאין זה שמו ולא שם עירו. ואפי' מודה שכתב גט זה מקלקלה דהגט פסול הוא, דבעינן שמו ושמה ואין זה שם מובהק שלו[ו].

והר"ן כת' עוד [עד"ז] דפעמים שהיה שולח גט ממדינת הים, וכותב השמות כפי שהוחזק במדינת הים. והיה שולח את הגט לאר"י, והבי"ד היה מקבלים עדות שכך

כח. ויל"ד האם ר"ת פליג בזה.

א. וכן רבא [כתובות סה.] קרא לאביי נחמני. [וכן שבת עד., מעילה כ., ע"ז נח., וכן בפסחים קיב: מכרזי ברקיע הזהרו בנחמני]. ולקמן [מה.] הכותים קראו לאביי 'נחמני', ומש"ה החזירו לו אבידתו. ופרש"י דנחמני את, כלומר מכירין אנו בך שחסיד אתה ולא תשקר. וע"ע רש"י [הוריות יד.] ובבאר שבע שם.

ב. **והרמב"ם** [ממרים ו ג] כת' דלא יקרא בשם אביו, ואם שם אביו שם פלאי לא יקרא אף לאחרים בשם זה, אלא יכנה שמם. **והגר"א** [יו"ד רמ ז] ציין דמקור הרמב"ם מדברי הערוך. ולכאורה כוונתם דנחמני הוה שם פלאי. אבל **הבאר שבע** [סוף הוריות] כת' דנחמני אינו שם פלאי, ודוקא לפני אביו היה קוריהו אביי, ומש"ה דקדק הערוך לכתוב בכל שעה, דבכל שעה לא היה קוריהו כן.

ג. **והתוס' רי"ד** הוכיח כן, שהרי ודאי לא יכתבו העדים בלא שהכירו שזה שמו.

ד. **והרא"ש** ביאר שכן דרך הגולים [מחמת ממון או מחמת מרדין] שמשנים את שמם פן יחקרו אחר מקום חייתן וירדפו אחריהם. **והמאירי** כת' דהורגלו לקרוא שמות כפי לשון המדינה.

ה. וכדאי' [ב"ב קסז:] דכל שהוחזק שמו ל' יום אין חוששין לו.

ו. ויל"ד אי כוונתו בפי' הב' דמדינא ל"מ, או מהדין סגי בשמות של מקום הכתיבה. ואח"כ היה מוציא לעז ואומר דהוה גט פסול, שאין זה שמם. [דאילו לפי' הא' היה מכחיש שלא כתב את הגט. ואילו לפירוש הב' היה מודה שכתב, אלא שמוציא לעז שיש בו פסול].

שמם במקום הכתיבה, והיו מתירין אותה לינשא. ולאחר זמן היה נשכח הדבר, והיה בא ומוציא לעז.

קכא) **שם. היה משנה שמו. ופרש"י** דפסול משום לעז, דיאמר דאין זה שמו. ומבואר דהוה גט מדאורייתא, אף שכתב שם אחר[ז].

ותוס' והראשונים [לעיל כ. וכד.] דנו האם מהני גט כשלא כתב שמו ושמה בגט כלל. ותוס' כת' דלר' מאיר ודאי פסול דבעינן שיהא מוכיח מתוכו. **והרמב"ן** [לעיל כ.] כת' דבעי' שמו ושמה משום ספירת דברים. [וע' לעיל דעת שאר ראשונים].

ותוס' [לעיל כ. סוד"ה הא] מבואר דהיכא דשינה שמו, וכתב שם אחר הגט פסול מדאורייתא. ואילו מתני' [לקמן פ.] איירי ששינה וכתב שם דיהודה בגליל. [דמגדרי השטרות נחשב שכתוב בו שמו, אלא דפסול משום לעז].

אך **בשו"ת הרשב"א** [מיוחסות קמח] כת' דבראשונה היו בי"ד טועים כותבים את השם כפי מקום כתיבת הגט, ופסול מדינא דהרי שינה שמו. ובעינן שיהא השם כפי מקום נתינת הגט. דמקום הגירושין עיקר. [ע' תוס'].

קכב) **שם עירו ושם עירה. תוס'** [בסוד"ה והוא] כת' דשינה שמו, היינו שכתב שם שבמקום א'. וחשיב שינוי לפי שאין מכירין במקו"א. וכן יל"פ שם עירו ושם עירה. משמע דאף בזה איירי בעיר שמשתנה שמו ממקום למקום. אך יש **ראשונים** דמשמע דאיירי שעבר לדור במקום אחר, שצריך לכתוב אף שם עירו הראשון[ח].

ור"י [הו' במרדכי ובתוס' לקמן פ.] כת' דאי"צ לכתוב כלל שם העיר[ט], אלא דאם שינה פסול דהו"ל מזוייף מתוכו. וביאר דהורגלו לכתוב עיר לידתם[י] שיחשב סימן אי יש ב' יוסף בן שמעון[יא]. **והמרדכי** [בהמשך דבריו] הביא דאפי' שינה עיר לידתם אינו פוסל[יב]. והמשנה [לקמן פ.] איירי דשינה העיר שדרים בה [וכמ"ש תוס' שם].

והרמב"ן כתב דבכלל בתקנת ר"ג[יג] לכתוב שם העיר שיצא ממנה[יד], והוה בכלל שמו. **והרמב"ן** הביא דבכ"מ [יבמות קטו:] הוזכר שם העיר. וכיון דצריך לכתוב שם העיר, צריך להוסיף 'וכל שום דאית ליה' כמו שצריך לשם גופם.

והאחרונים ביארו דכששינה שם העיר נחשב ששינה אף את שמו, דחלק מהגדרת השם הוא איש פלוני ממקום פלוני[טו].

ותוס' [לקמן פ.] כת' דאי"צ לכתוב כלל מקום עמידתם [בכתיבת הגט], דהא גיטין הבאין ממדינת הים אין יודעים לכתוב מקום עמידת האשה.

קכג) **תוד"ה וכל שום.** בטופסי גיטין של ה"ג[טז] שצריך לכתוב בגט וכל שום וחניכה וכו' משמע שלשון זה היו כותבין בגט וכו'. וכן נקטו כמה **ראשונים** דהתקנה היה להוסיף ולכתוב לשון זה 'וכל שום

ז. [אך לתי' הב' ברמב"ן י"ל דמדינא פסול, ע' לעיל].

ח. והראב"ד [לרי"ף] ביאר דמעיקרא לא היה כותב שם שנקרא בעיר שיצא משם, אלא עיר שדר עכשיו. וכשהיה חוזר לעירו [הראשון] לא היה כתוב שם עיר זו. והתקין ר"ג לכתוב שם העיר שנכתב שם ושם עירו שיצא משם.

ט. ומבואר מדבריו דנקט דשם עיר [דמשנתינו] היינו עיר לידתם, אבל עיר שדרים עכשיו מעכב [דודאי יש יוסף בן שמעון אחר בעולם]. [ואפשר דדייקו מהא דנקט שם עירו ושם עירה, וסתמא דמילתא בשעה זו הבעל והאשה דרים בעיר א'].

י. ותוס' [לקמן פ.] כת' דהא דתנן עירו ועירה היינו עיר שדרים בה. אבל מהדין אי"צ לכתוב מקום הלידה.

יא. ור"י הביא דבמקום שאין יודעים ברור, לא יכתבו את העיר. ובתחילת דבריו כתב דאין ראוי לכתוב את עיר לידתם ע"פ דברי הבעל [בלא ידיעה], דל"ש אשתמוד' אא"כ קל הדבר להתברר. [ומשמע דאף אם שינה אינו פוסל. א"נ אף אי פוסל בפסולי גט סמכי' אבירור בעלמא, דלא חיישי' שיש אדם אחר כזה אלא שמא יש פסול בכתיבת השם. אבל לעצם עדות הגט צריך בירור גמור].

יב. והביא דברי **ר"ת** [בתוס' לקמן פ.] דאם שינה בדבר שאי"צ לכתוב אינו פוסל. וכדאי' [כתו' כד:] דעדים לאו אכולה מילתא מסהדי.

יג. וצ"ב דהכא איירי בראשונה, א"כ עדיין לא תקנו כן.

יד. [יל"ד אי הוה עיר לידתו דוקא, או מקום שנקרא על שמו]. והרמב"ן כת' מלבד מקום הכתיבה.

טו. והפוסקים [ס"ס קכט] האריכו לדון האם אף כששינה בדבר אחר, כגון שכתב כהן ואינו כהן, האם הוה פסול דאורייתא או דרבנן.

טז. וכן כת' **הרי"ף** [לקמן פ' בדה"ס] בטופס הגט, **והרמב"ם** [ד יב] וכמה ראשונים. אך **הרמ"א** [קכט א] כת' שלא לכותבו, ע"פ ר"ת. [עי"ש ט"ז ופוסקים].

שיש לו'. [וכן משמע לשון **רש"י** ד"ה והוא וד"ה מרים]. **והר"ן** ביאר דכל החשש משום לעז, וכיון שכתוב לשון זה לא יוכל להוציא לעז. דכשיראו שכתוב כן יבררו שמא יש לו שם אחר.

ומשמע **דר"ת** חלק דהתקנה הוא לכתוב ולפרש את כל השמות שיש לו[יז]. [ולא סגי לרמוז שיש לו שמות נוספים[יח]].

וכ"כ **התוס' רי"ד** דלא הועלנו כלום לכתוב לשון 'וכל שום וחניכה דאית לי', שאם כתב יוסף וכל חניכה דאית לי עדיין יכול לערער שלא כתבו [אם אין עדים המכירים אותו]. והאיך לשון זה מוכיח כי זה כתבו, שהרי שמו יוחנן ובגט כתוב יוסף[יט].

והראב"ד [לרי"ף] כתב דתיקן ב' תקנות, לכתוב כל השמות [וכר"ת], ולכתוב לשון 'כל שום' כיון דרגילים בכינויים וחניכות[כ]. ובמקום דיש ב' שמות בב' מקומות צריך לכתוב את השם לעיכובא, ול"מ לשון 'וכל שום'.

וה"ק דר"ג התקין שיהא כותב 'איש פלוני' [כלומר ב' השמות, והתנא נקט לישנא קלילא], ולא עוד אלא שתיקן וכל שום שיש לו מפני שם לווי.

קכד) **שם. הרמב"ן** הביא **דהירושלמי** מקשה הגע עצמך דהויא שמיה ראובן ואפיך שמיה שמעון, אלא אני פלוני וכל שום שיש לי. **והרמב"ן** פי' דקס"ד שיכתוב בפירוש אני פלוני דמתקרי פלוני [וכדברי ר"ת]. ופריך מה הועילו חכמים בתקנתן אם כתב שמות אחרים[כא]. **והירושלמי** תי' אלא כותב אני פלוני עם כל שם שיש לי סתם[כב]. [וע' תוס' רא"ש].

קכה) **בא"ד [שם] בטופסי גיטין וכו' ואין נראה לר"ת דזימנין דאתי לידי תקלה כשאין לו אלא אותו שם וכו'. ר"ת** דייק מדברי בה"ג דאף מי שאין לו שם אחר, מ"מ יכתוב לשון זה. [משום לא פלוג]. ומשמע **בראשונים** [ע' ראב"ד לרי"ף] דעיקר תקנת ר"ג דוקא כשיש לו שם נוסף, אלא דנהגו לכתוב כן לכל אדם. משום דמצוי שיש לו חניכה[כג].

קכו) **בא"ד כדאמרי'**[כד] **וכו' [לה.] אחא בר הדיא דמתקרי**[כה] **איה מרי. ופרש"י** [לה.] שכך היה חניכתו.

והיש"ש [טו] כת' דלא נהגינן כלל לכתוב שם כינוי המשפחה, כי לא נקרא בשם הכינוי לבד, אלא בצירוף שם המובהק[כו].

קכז) **א"ר אשי והוא דאיתחזק בב' שמות. פרש"י שאין לנו אלא השם שבפנינו והוחזק בו.**

[**והאחרונים** ביארו דתקנת ר"ג היכא דידעי' דיש לו

יז. והר"ן [ועד"ז הרמב"ן שא"ר] כת' דלישנא דמתני' לא מוכח הכי, דהו"ל למיתני התקין ר"ג שיהא כותב כל שם שיש לו. ומדקאמר אני פלוני וכל שם שיש לי משמע שאותו הלשון בעצמו תיקן.

יח. אבל היש"ש ביאר דר"ת פליג דוקא כשאין לו שם אחר. אבל מתני' איירי שיש לו שני שמות, וכה"ג התקין ר"ג לכתוב הלשון וכל שום שיש לו. ועדיף מאילו כותבין שני השמות, שהרי במקום הנתינה שהיא עיקר אין מכירין שם השני.

יט. ומבואר [בתוס' רי"ד] דלדעת ר"ת דאף מדינא ל"מ כה"ג. אבל **הגר"א** [קכט יא] כת' דבדיעבד היכא דכתב וכל שום כשר אפי' לדעת ר"ת, דלא חלק ר"ת אלא משום דפעמים אין לאיש שם אחר. ולא פסל ר"ת גיטין הראשונים, אלא התקין לכתחלה. [וצ"ב דה"מ היכא דל"ל שם אחר. אבל היכא דיש לו ב' שמות עיקר התקנה לר"ת לפרש שמו. וכיון דלא קיים התקנה הגט פסול, וכדמבואר בתוס' בסמוך. [ואפשר דכוונת הגר"א דר"ת לא דחה סברת בה"ג מסברא, א"כ י"ל דמודה דמהני מדינא. ודלא כתוס' רי"ד].

כ. דכיון שחשש לקלקול שתי שמות חשש אף לשם לווי.

כא. ויל"פ דכותבים שם בגט ע"פ הא דהוחזק ל' יום, אבל בהנך שמות לא הוחזק בהם כאן, והאיך ידעי' לכתוב כן.

כב. ויל"פ דה**רמב"ן** כתב דיש חסרון בעצם הגט, דאינו ספירת דברים בשמו [ולא רק שיוציא לעז שהוא לא כתבו], וא"כ כל שיש בתוכו לשון הכולל לשמות נוספים מהני [ודעת הרמב"ן דב' יב"ש נחשב ספירת דברים, ול"צ שם מפורט ומוכיח].

כג. והרא"ש כת' דנהגו כה"ג לפי שנהגו הנכרים באשכנז שקורין ליהודים בחניכה הקרוב ללשון עברי, ואין ראוי לכתוב על אותה חניכה 'דמיתקרי'. לכך נהגו לכתוב וכל שום וחניכה דאית ליה, שמלה זאת כוללת הכל. [והק"נ ביאר דמסתמא הנכרים מכנים לכל א', אף דלא ידעינן לה].

כד. ותוס' העתיקו מהגמ' שרה דמתקריא מרים. ולפנינו ליתא. **והיש"ש** [טו] הביא דברי התוס' דיש ספרים דגרסי הכי בפירוש.

כה. התפא"ש [לרא"ש] הביא דעל שם שני בלשון הקודש כותבין 'דמתקרי'. ואם הכינוי הוא בלשון לעז כותבים המכונה.

כו. והדרכ"מ [קכט יט] הביא בשם ס' גיטין [כט א] בשם הרבה גדולים דאין לכתוב שם הכינוי של משפחה כלל [כגון גנש קץ שלייכר וכדו']. והדרכ"מ הביא מח' האם כותבים המכונה בכינוי משפחה, או החינוך [דמכונה משמע לשון יחיד].

שם אחר במקום אחר. אבל היכא דבשעת כתיבה לא ידעי' אוקמא אדאורייתא, וכ"כ **הק"נ** ד]. **והאחרונים** הוסיפו דאל"כ יבואו לפסול הרבה גיטין מדרבנן, כשלא ידעו שיש לו שם אחר.

היש"ש [יד] הק' דמ"מ החכם המסדר את הגט במקום הנתינה רואה שנכתב שם אחר, והאיך יגרש בו.

והיש"ש כתב דדעת **רש"י** דאיירי כשיש לו שם אחר, שלא במקום הכתיבה והמסירה[כז]. וכה"ג היכא דלא הוחזק אי"צ לכותבו.

ומדברי **התוס'** משמע דפי' והוא דאיתחזק בב' שמות בב' מקומות. לאפוקי ב' שמות במקום א'. [וצ"ב האיך מרומז דבר זה]. **והמרדכי** [שסח] **ביאר** דאיתחזק בב' שמות משונים, דשם שביהודה אינו ידוע בגליל ושם דגליל אינו ידוע ביהודה. אבל אי ב' השמות ידועים בב' המקומות אי"צ לכתוב. [וכן ביאר היש"ש בדעת תוס'[כח]].

והרמב"ן כ' דכשיש לו שם אחר בעיר אחרת [שאינה לא מקום כתיבה ולא מקום גירושין] אין צ"ל וכל שום לרבותו כלל. והיינו דתנ' כוותיה יצא למקום אחר שלא הוחזק שם בשני שמות הללו, וגירש באחד מהם כלומר שגירש ביהודה בשם יהודה ובגליל בשם גליל [דומיא דרישא] מגורשת.

קכח) **שם. והרשב"א** כת' דלדברי בה"ג דתקנת המשנה לכתוב הלשון כל שום שיש בו, א"כ י"ל דהא קמ"ל דהיכא דלא הוחזק אי"צ לכותבו. אבל לדברי ר"ת דכותבים השם, היכא דל"ל ב' שמות וכי איצטריך לאשמועי' שלא יחדשו לו שם. [אך רש"י פי' דאיירי כשיש לו שם אחר, אלא דלא הוחזק במקום זה].

ועד"ז **הרמב"ן** הביא י"מ [ע"ד סברת **הראב"ד**] דדוקא איתחזק, שמוחזק דיש לו ב' שמות מהני לשון 'וכל שום דאית ליה', אבל היכא דלא הוחזק כאן שיש לו שם נוסף, צריך לכתוב להדיא השם שבמדינת הים. ולא אתי מריבויא ד'וכל שם'[כט]. **והרמב"ן** חלק דהלשון משמע דאל"כ ל"ש תקנת המשנה, והרי מ"מ בעי לקיים תקנת ר"ג לכתוב השם הנוסף.

והר"ן הביא לפרש דאיתחזק בב' שמות, שבמקום זה קוראים לו בשניהם. אבל לא איתחזק במקום זה, אף דידעי' שבמקום אחר נקרא כן אינו מעכב[ל]. מיהו לכתחלה צריך לכתוב וכל שום מפני חשש לעז.

והר"ן כת' דלפ"ז קאי אדברי רב יהודה ר"ש דיש לו ב' שמות[לא]. ודלא כרי"ף שהעמיד דבריו על המשנה. וכת' דפירושם אינו מחוור לומר דהיאך מגרשין נשותיהן בגוונא אחריתי בר ממתניתין.

קכט) **יצא למקום אחר וגירש וכו' ש"מ הא דאיתחזק הא דלא איתחזק. פרש"י** דבאותו מקום לא היו מוחזקין שיש לו ב' שמות. [ותלי בדברי הראשונים הנ"ל].

קל) **ההיא דהוו קרו לה מרים ופורתא שרה, אמרי נהרדעא מרים וכל שום שיש לה וכו'. פרש"י** צריך לכתוב בגט מרים, והדר וכל שום דאית לה. **ותוס'** [ד"ה וכל] פי' שיכתבו מרים דמתקרי שרה.

והרמב"ן הק' לדעת ר"ת דאיירי שפירש ב' השמות, א"כ אין בזה צד פסול כלל. [ולא איכפ"ל איזה שם עיקרי]. **והרשב"א** חלק דאף שהוא מזכיר ב' שמותיה, שאין אדם כותב בעיקר שם הטפל [שקורין המועט], וכל שהוא כותב שרה דמיתקריא מרים אתי למימר לא זו היא, דזו עיקר שמה מרים. [ומשמע דאי כתב רק שם המיעוט סגי בזה, אבל היכא דעשה העיקר לטפל גרע[לב]].

והתה"ד [רלה] משמע דיש לכתוב וכל שום וחניכא. לכ"נ שאין לכתוב כלום מכינוי המשפחה, להוציא נפשיה מספיקא.

כז. דלדעת תוס' אי"צ לכתוב אלא שם שיש לו במקום כתיבה ומסירה. ואילו לדעת רש"י ל"מ בזה חילוק.

כח. אך הק' דהרא"ש פי' כאן כרש"י, אף דכתבו כדברי התוס'.

כט. ונהרדעי אמרי דאפי' במקום א' לא אתי מריבויא אלא שם המיעוט, אבל לא שם הרוב אף על פי שנקרא כאן בשם אחר.

ל. **והר"ן** ביאר דסתמא דמילתא הכי אי' דמי שיש לו ב' נשים [ביהודה וגליל] מסתמא בכל א' מהמקומות הללו נקרא בשני שמותיו, כיון שיש לו בכל אחד קביעות מקום. אבל יצא למקום אחר מסתמא לא נקרא אלא בשם א'. ומש"ה בדייעבד מגורשת, אע"פ שידעו שם שיש לו שם אחר במקום אחר. [היפך דברי התוס'. וכן דלא כראב"ד הנ"ל].

לא. ולפ"ז רב יהודה א"ש הביא תקנה מדינא האיך מגרשין נשותיהן [דצריך לכתוב שניהם]. ואילו תקנה דמתני' הוה משום לעז.

לב. דדעת הרשב"א דאי כתב רק חניכה מהני. אבל אי כתב חניכה ואח"כ שם העיקרי גרע. [ויל"פ דעי"ז שניהם הוה שם א', ושינה צורת השם הזה].

וכן דייק **הק"נ** [ש] מדברי **הרא"ש**, וציין לדברי הפוסקים].

ותוס' [ד"ה והוא] כת' דאיירי שנקראת שמות אלו במקום א', והוה דין רק לכתחילה.

והרמב"ם [בפיה"מ ובהלכות ג יד] כת' דהיכא דשינה שמו, שקוראים לו יהודה וכתב יוחנן וכל שום שיש לי הגט בטל מדאורי'. [ול"מ כתיבת וכל שום לעיקר השם].

וכ"פ **השו"ע** [קכט ב] דהיכא דכתב השם שאינם ידועים בו ביותר, וכל שם שיש לו, הר"ז פסול. אבל אם כתב ב' השמות בפירוש בגט, אין הפרש בין שכותב זה ראשון או זה [וכדעת הרמב"ן הנ"ל]. **והפוסקים** [בי"ש ד, גר"א ח] ציינו דלדעת ר"ת כוונת הגמ' דלכתחילה צריך לכתוב שם עיקר דמתקרי שם הטפל. ורק בדיעבד כשר כה"ג[לג]. **והבי"ש** כת' דהיינו כשכבר נתגרשה או במקום עיגון, אבל אי לאו הכי אפי' אם נכתב כבר הגט כה"ג אין ליתן הגט. דבש"ס מבואר דצריך לכתוב שם העיקר ודמתקרי על שם הטפל.

ולדעת הרשב"א [הנ"ל] פסול אף בדיעבד. **והפתח"ת** [קכט ו] הביא דברי האחרונים בזה, והביא בשם הגט פשוט דאף לרשב"א פסול רק מדרבנן, משום לעז.

ודעת **הרמ"ה** [בחי' מכת"י והו' בריב"ש מג] דאף מי שיש לו ב' שמות צריך לפרט את שניהם, ול"מ לשון 'כל שום' [וע"ד דעת הראב"ד]. ואם פירש שם העיקרי וכלל הטפל [בלשון כל שום] אינה מגורשת[לד].

קלא) **תוד"ה והוא דאיתחזק.** והשיב ר"ת חלילה להזכיר שם עכו"ם וכו' וכתב חניכתו וחניכתה וכו' אבל בהוחזקו ב' שמות במקום א' כשר בדיעבד וכו'. מבואר דסברת ר"ת דב' שמות במקום א' מדינא סגי בא' מהם [בדיעבד]. ומשום סברת שם עכו"ם הורה לעשות כן לכתחילה [וכ"כ התפא"ש על הרא"ש]. אבל **הרא"ש** [ובתורא"ש] כת' דשם ישראל סגי לכתחילה, דשם יהדות עיקר, וכל ישראל קוראים אותו בשם זה. [וע"ד מש"כ גבי חניכה].

והריטב"א וחי' הר"ן חלקו על ר"ת דכיון דנעקר ממנו שם ישראל, צריך לכתוב דוקא שם עכו"ם[לה].

קלב) **בא"ד וכתב חניכתו וחניכתה אמרי' [לקמן פז:] דכשר, ופי' בערוך אע"פ שלא כתב שם מובהק, ובה"ג[לו] וכו'.** משמע דאף לכתחילה סגי לגרש בחניכה [כיון דהוה ב' שמות במקום א']. אך **תוס'** כת' [בסמוך] דלכתחילה לא יעשה כן. **ותוס'** [בסו"ד] כת' דהתם איירי בשמותיהם ידועים. א"נ בשמות הדומין זל"ז. **והרא"ש** תי' דהתם בחניכה שמכירין אותו בכל מקום, והכל קורין אותו בשם זה. אלא כשהוא חותם בשטר או קורא בתורה קוראין אותו בשם המובהק, ולהכי סגי בשם חניכה לחוד[לז].

קלג) **בא"ד אבל הוחזק ב' שמות במק"א כשר בדיעבד.** [והר"ן כ' דלפ"ז יש תקנות בדברי ר"ג, דהיכא דמוחזק בב' מקומות מעכב, ובמקום אחד הוה רק לכתחילה. והקשה היכן מרומז במשנה]. **והרשב"א** נטה דכשר אף לכתחילה. אבל **הרמב"ן** חלק דבעינן לכתוב כל השמות, וכן מבואר **בתוס' רי"ד** דאל"כ הו"ל שינה שמו ושמה כפי מה שתיקן רבן גמליאל[לח].

והרמב"ן כתב הני ישראל בחו"ל ששמותיהם כשמות ישראל [וחותם בשם הישראל], ויש להם שמות אחרים כשמות הגויים, אע"פ שהוא שם לווי, כיון שהוחזק בשם

לג. והביא בשם **הריב"ש** [מג] דלדעת ר"ת כוונת הגמ' לכתחילה. אף דלדעת הרמב"ם [דאין פורטין השמות] הגמ' דידן בדיעבד.

לד. וכת' דכ"ש שינה וכתב שם אחר דלא הוחזק כלל אפי' ריח הגט אין בו. [ומבואר דכוונתו דפסול מדינא דאין זה שמו, ולא משום לעז]. והרמ"ה כת' דהיכא דכתב [רק] שם המיעוט מסתבר דהוה עכ"פ ספק. וביאר דהוה ספק שמא איתחזק מעיקרא כשם עיקר.

לה. אך י"ל דר"ת איירי באופן דלא נעקר ממנו שם ישראל [והישראלים עדיין קוראים לו כך, ולא הוה ב' מקומות]. וכן מבואר בדברי הרא"ש.

לו. וכ"כ **תוס'** [פח.] דנקיי הדעת היו כותבין חניכה. אבל **רש"י** [פז:] פי' דקאי אדלעיל, שהיו כותבים פלוני בן פלוני, ולא כתבו עד. ולרש"י משמע דחניכתו מהני דוקא בדיעבד, וכ"ד הרמב"ם [ג יג]. [והו' בדרכ"מ קכט ג].
ורש"י פי' [שם] דחניכתו הוה שם לווי של כל המשפחה. ואילו **תוס'** [פח.] כת' דחניכתו במשנה היינו חניכת האיש, ודוקא בגמ' [שם] קאי אחניכת המשפחה.

לז. ומשמע דהשם שנקרא בפועל הוא עיקר. אבל **הדרכ"מ** [קכט כב הב'] הביא דבס' גיטין [כ ב] אי' דהשם שעולה בו לספר תורה עיקר, אף על פי שהרוב קורין אותו בשם הכינוי.

לח. קצת משמע דגדר תקנת רבן גמליאל דלא נחשב שכתב שמו עד שיכתוב את כולו.

ורובא דעלמא קרי ליה הכי צריך לכותבו. וצריך לכתוב אנא פלוני דמתקרי פלוני.

המרדכי [שסט] כ' בשם **ר' פרץ** דאדם דנשתנה שמו מחמת חולי, אע"פ שקוראים לו תדיר בשם הא', השם השני הוא עיקר וכותבים אותו קודם.

קלד) **בא"ד והכא עושה שם מקום הנתינה עיקר וכו'**

אבל בתוספתא וכו' ואם אמר אני פלוני שביהודה עם השם שיש לי בגליל[לט] וכו'. דנקט שם שבמקום הבעל, ועמו השם שבמקום האשה. [ותוס' נקטו דפליגי]. **והרמב"ן** הגיה בתוספתא כבסוגיין. דהיכא דאינו מפורש בגט השמות שבעיר של האשה אי אפשר בלא קלקול. ועוד שהוא עיקר השם הכורת בגט[מ].

אבל **הרמ"ה** [בחי' מכת"י] נקט דמקום הכתיבה עיקר [עי"ש שהאריך].

והר"ן כת' דלאו דוקא נקט מקום הנתינה, וסגי שיכתוב השם שבא' מהמקומות, וכולל השני עמו[מא].

קלה) **בא"ד רשב"ג אומר אפי' כתב שם דיהודה בגליל**

וכו'. בפשוטו משמע דרשב"ג פליג דסגי בשם א'. ויל"פ דר"ג תיקן לכתחילה, אבל בדיעבד אינו מעכב. אבל **המהרש"א** כת' דרשב"ג מכשיר אפי' כתב שם יהודה בגליל ועמו שם גליל, דלא איכפ"ל איזה קבע עיקר [וכר"ן הנ"ל]. ואילו לת"ק דוקא מקום הכתיבה עיקר.

בשו"ת הרא"ש [מה ב] כתב ללמוד מסוגיין דכשיש שינוי בצורת כתיבת האותיות במקומות שונים, יש לכתוב כפי מקום הנתינה. **וברמ"א** [ס"ס קכט] כתב דה"ה כשיש שינוי בכתיבת השמות ממקום למקום, כותבים לפי מקום הנתינה, ואי"צ לכתוב שניהם כיון דשינוי בכתיבה אינו מעכב בדיעבד.

שבועת אלמנה

קלו) **אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומים אלא בשבועה.**

ותוס' [ד"ה אלמנה] הביאו דתנן [כתובות פז.] הנפרעת מנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה. **ופרש"י** [כתובות] דהלווה נאמן להשביע אישתבע דלא פרעתיך. ומש"ה טענינן ליתמי ולקוחות, דפתח פיך לאלם[מב].

ותוס' [שבועות מא.] חלקו דשבועת הבא ליפרע הוה תקנ"ח אפי' במקום דלא מצי האב להשביע[מג].

קלז) **תוד"ה אין אלמנה.** מתפיס לה צררי, אפי' תוך זמנו.

רע"א הביא דלפ"ז מבואר דאף בתוספת כתובה מתפיס צרריי[מד].

קלח) **שם. אפי' תוך זמנו.** בתו' משמע דחיישי' בכל אופן דמתפיס צרריי בכתובה. **והרא"ש** [ב"ב ה: א ט] הביא בשם **ריצב"א** דחיישי' שהתפיס צרריי סמוך למיתתו, שלא תתבזה אלמנתו. ועפ"ז כת' דבנפל הבית [ב"ב קנח.] לא חששו לצרריי. והרא"ש הביא דעת רבינו יונה דבכל חוב תוך זמנו חיישי' שהתפיס משכון.

קלט) **שם. והרמב"ן** [ב"מ ז:] הוכיח דבשטר שנפל חיישי' לפרעון אף תוך זמנו [וכדעת הרמב"ם מלוה יד יג], וכדאי' [שם] גבי כתובה. **והקצות** [מא א] דחה דאין להביא ראיה מכתובה, דשאני כתובה דמשום מעשה בי"ד מתפיס צרריי. ובכתובה ליכא חזקה אין אדם פורע תו"ז כלל. [וכמ"ש תו' דידן וב"ב ה: והרא"ש שם].

לט. [**והמהרש"א** הק' דנימא דקמ"ל דאף בכה"ג מהני בדיעבד. אך אף לתוספתא עדיף לכתוב מקום הנתינה. וכת' דכוונת התוס' דבזה פליג רשב"ג דכתב שם דיהודה בגליל [ועמו שם גליל] כשר, ומבואר דת"ק פוסל כה"ג].

מ. ומשמע דהוה ב' סברות, מצד לעז וקלקול [דאזלי' בתר מקום דירת האשה]. ומצד עיקר מעשה הגירושין [ונתינת הגט].

מא. דקאמר דר"ג התקין שיהו כותבין איש פלוני, סתמא דבכל אחד שכתב בפירוש מגורשת. דאי לא הוה ליה לפרושי.

מב. [והאחרונים העירו דהמוציא שט"ח אין משביעין אא"כ טוען ברי, וצריך גדר 'טענה'. ואפ"ה טענינן להוציא ולחייבו שבועה. ולא דמי לשאר טענינן דהוה להחזיק, דהיכא דיש לו צד טענה א"א להוציא ממנו].

מג. **ותוס'** הק' דמבואר [שם פו:] דאף היכא דהאב פטר אותה משבועה, לא תפרע מיתומין אלא בשבועה. **והקוב"ש** [ח"ב ג הב' ז] הביא דדעת תוס' דגדר טענינן הוה טענת האב, וכיון דהאב מחל על זכותו ל"מ. ואילו דעת רש"י דגדר טענינן הוה כח הטענה של היתומין. ואינו תולדה מכח האב, ולגבי יתומים ליכא מחילה.

מד. ועפ"ז יל"פ דזהו החידוש [כתובות נה.] דתנאי כתובה ככתובה לענין שבועה. **ותוס'** [שם] הק' תיפו"ל דהוה ככל הבא ליפרע. ועפ"ז י"ל דקמ"ל דאף דהוה תוך זמנו, דמתפיס צרריי. והביא דכ"כ **הרא"ה** [שם].

דף לה.

קמ) **יהנה סם המוות וכו' אם נהנתי**[א] **וכו'. הרשב"א** הק' דליכא לשון שבועה. ותי' דהוה אלה, וכדאי' [שבועות לו].

קמא) **אמרו מה מי שנשבע באמת וכו' מ"ט איננשה וכו' כמי שנשבע באמת וכו'.** לגמ' דידן ליכא עונש חמור אשבועה באמת. **והאחרונים** [רש"ש, מהרצ"ח] הביאו מה**המדרשים** דאף שבועת אמת בשם[ב] נענש.

קמב) **דאישתרשי מקום דינר. המצפ"א** כתב דאיירי בעני הסמוך עליה דאל"כ לא נחשב משתרשי, וציין לדין פרוטה דרב יוסף, וצ"ע.

והרשב"א הביא בשם **בה"ג** ש"מ דחל שבועה אפחות מש"פ[ג], דהא לישה בגודל דינר אינו שוה פרוטה.

קמג) **תוד"ה לא.** ול"ל דלא ממעט אלא מקרבן אבל עונש איכ' [כמו בנשבע לבטל מצוה]. וכ"מ דדעת **הרמב"ם** [שבועות ג ה,ו] דפטור רק מקרבן [אבל יש עונש שבועה] [והו' בשו"ע רלט א].

קמד) **בא"ד גבי פקדון הו"ל להיזהר יותר. וכ"כ הראשונים** [רשב"א וכו'] דפשעה מתחילה[ד].

וצ"ב דאף דהוה פשיעה בגדרי הממון, הא בשבועה לא ידעה, ואין כאן האדם בשבועה[ה].

קמה) **מאי איריא אלמנה אפי' גרושה נמי וכו'.** יל"ד דהו"ל להק' מכל שבועות בממון, ואמאי נקט גרושה. ואפשר דנשים דעתם קלות. ע' רש"ש.

קמו) **אלמנה שאני דבהיא הנאה דקא טרחה קמי דיתמי אתי לאורויי היתרא. פרש"י** דבדבר מועט, וסבורה שאינה פרעון לכתובה [אלא שכר טירחא]. **ותוס'** [ב"ב נב:] הק' דאי' [שם] להיפך דס"ד כיון דטרחה קמי יתמי לא גזלה. ותי' דקמ"ל התם דאפ"ה גזלה, ואדרבה מחמת שטרחה אתי להורות היתר טפי [וכדאי' הכא].

קמז) **שם. אלמנה שאני**[ו]**. תוס'** [כתוב' צח] כת' דה"מ אלמנה מהנישואין. אבל מהאירוסין ל"ש טעם זה.

קמח) **לא שנו אלא בבי"ד אבל מחוץ לבי"ד משביעין אותה. פרש"י** דחוץ לבי"ד הוה קללת ארור לחוד, ואין עונשו חמור כ"כ. **והרשב"א** דאף דמדינא הבא ליפרע מנכסי יתומים הוה דוקא שבועה בבי"ד ובנקיטת חפץ[ז]. הכא תקנו שתהא נודרת להם כל מה שירצו, ובכלל זה שאם ירצו להשביעה חוץ לבי"ד.

והמרדכי [שעז] כת' דהיכא דבא לפני בי"ד יש להם להשביעה כראוי, ואם השביעוה בללא נקיטת חפצא נעשה כמי שטועה בדבר משנה וחוזר. אבל כשלא באה לפני בי"ד אינו מעכב.

וה"ה [אישות טז יא] דייק מסתימת הרמב"ם דאיירי חוץ לבי"ד בנקיטת חפץ.

קמט) **מודה רב בקופצת. פרש"י** הואיל וקפצה ונשבעה, הרי נשבעה[ח]. [ויצאת יד"ח]. אבל **הרמב"ן** ושא"ר הביאו בשם **ר"ח** דקופץ ונשבע שלא בפני בי"ד לא נחשב שבועה כדין, וכדמוכח [ב"ק קו.]. וכן דהוה בלא נקיטת חפץ. אלא כיון דקפצה ונשבעה, משביעין אותה משביעין אותה

א. **הרש"ש** הק' דאף אי לא נהנ' חייבת, דלא ידענא היכי אותבי' הוה פשיעה [ב"מ לה.].

ב. ויל"ע דהכא לא היה בשם.

ג. ועוד הביא מהגמ' [כריתות יג: ושבועות כד:] דחל שבועה אפחות משווה פרוטה. וצ"ב דהתם איירי בעיקר השבועה להבא, שנשבע שלא יאכל. אבל הכא הוה שבועה לשעבר, או תנאי בקללת הבנים ונדר דאיסור פירות וכדו'. ועוד דהכא כפירת הממון הוה דינר, אף שנהנית מפחות מפרוטה שבו. [ומבואר ברשב"א דאף שבועת הפקדון גדר השבועה דחל על החפצא. ומש"ה בעי' כפירת ממון פרוטה. ומבואר דאף כפירת ממון בתנאי נדר וקללה כה"ג].

ד. ובפשוטו משמע דפשיעה גרע מאונס, אבל יל"פ דשבועה כלפי חבירו תליא בזכות תביעת חבירו, וכיון דפשע נחשב תביעת ממון.

ה. ויל"ד כעי"ז בההיא דרב כהנא ור"א אי לא שמע מרבו מחמת שפשע, וכי מש"ה יחשב האדם בשבועה. [והגמ' בשבועות כו. משמע דליכא שבועת שוגג כלל, דאי שכח לא הוה האדם בשבועה]. ואף דדוקא הכא גבי כפירת ממון, דתחילת גזילת הממון בפשיעה, מש"ה מתחייב על סוף הגזילה [וצ"ע].

ו. **והפוסקים** דנו אי דוקא שבועת כתובתה, אך משמע דמשביעין שבועת השותפין.

ז. ואי' [שבועות לח:] דאי בי"ד השביעו בלא נקיטת חפצא נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר.

ח. **והרמב"ן** הביא דכ"מ בירושלמי.

שבועה כתיקונה ע"פ בי"ד[ט]. [וצ"ב כיון דהשבועה הראשונה ל"מ, א"כ מה מהני שקפצה[י]].

והרמב"ן [ושא"ר] חלק [ע"ד ר"ח] דאף שבועה שלא בבי"ד הוה שבועה להפטר[יא], ורק לענין להחשב 'ולקח בעליו', וכל שקפץ לא נחשב ולקח.

קנ) **שם. והריטב"א** כ' דמ"מ איירי שכללה בשבועה דהוה ע"ד בי"ד, וכדאי' [שבו' כט., נדרים כה.] דצריך לישבע ע"ד בי"ד[יב]. וכ"כ **בשו"ת מהר"ם רוטנברג** [פראג שלז].

קנא) **תוד"ה דמוריא. ובזה"ז תקנו חרם.** [ומחרימים בבי"ד].

והמרדכי [שעב] כתב דהאידנא משביעין בבי"ד דשבועה שלנו אינו חמור כ"כ, שאינם משביעים שזה אמת, אלא שתאמר אמת אח"כ. וע"ע **בתוס' רי"ד** [בע"ב].

קנב) **אם נהניתי מכתובתי כלום. הריטב"א** הביא **דרבו** [וכ"כ הר"ן] דייק דמהני שבועה בלשון זה, שאם גנבה משל בעלה נחשב שנטלה מכתובתה, דאותו ממון שגזלה עולה לה לפרעון[יג]. **והריטב"א** דחה דהגמ' נקט לשון קצר, ואיירי שנשבעה להדיא דבר שיש בו פרעון כתובה[יד].

קנג) **הב לי מזוני, מזוני נמי ל"ל. הרמב"ן** מביא **י"מ** דכל אלמנה אין לה מזונות עד שתשבע בתחילה[טו] [דלא התפיס צררי] [וכ"ד **הרמב"ם** [אישות יח יט], **והראב"ד** השיג, ובשו"ע צג יט הו' מח']. **והביא** דבסוגיין מוכח דמזוני לא בעי שבועה[טז].

ובחי' הר"ן כת' דהמ"ל דאין לה מזוני משום דרב, אלא דא"כ משמע דאם תקפוץ ותשבע אין לה מזונות. וכיון דתבעה בבי"ד ל"ל מזוני כלל[יז].

קנד) **דא"ר יהודה א"ש התובעת כתובתה בבי"ד אין לה מזונו וכו' כבי תרי וכו'. פרש"י** דגלי דעתה שרוצה לינשא. וצ"ב במה תליין ב' מחל' בהדדי. אך **הבי"ש** [צג יג] כת' [בשם שו"ת רש"ך רד] דהתובעת כתובתה אין לה מזונות ה"מ כשיש להם לשלם, אבל כשאין להם או שאינן רוצים לשלם יש לה מזונות. ועפ"ז הוה בי תרי דסתרי אהדדי.

קנה) **א"ל רב יהודה לר' ירמיה ביראה אדרה בבי"ד ואשבעה חוץ לבי"ד וכו'. הרשב"א** הביא צד דצריך דוקא נדר ושבועה, ולא סגי בחדא מינייהו, דנדרי בדרייהו קילי, ושבועה תקנו בנקיטת חפץ. אבל נדר ושבועה לשקרא לא עבדת דאימת שבועה עליהן וכי נדרה כדין נדרה[יח]. ועוד פי' הרשב"א דאו הא או הא קאמר, וביאר דתלי בדעת יתומים[יט], ומש"ה לא פסיקא להו ונקט תרויהו.

קנו) **תוד"ה ונודרת.** ואע"ג דנדר חל אף על דבר שא"י לקיים וכו' מכין אותו וישן לאלתר וכו'. ותוס' כת' הנודרת בבכל פירות עוברת לאלתר בבל יחל, ומשם ואילך לא מיתסרא. מבואר בתוס' דמי שנשבע מכל פירות לוקה משום בל יחל [ובזה נחשב שהנדר 'חל'], ומותר לאכול פירות.

אבל **תוס'** [שבועות כט.] **והר"ן** [נדרים יד: וכה.] חלקו דדוקא שבועה כה"ג עובר משום שבועת שוואו, אבל נדר שוואו לא אשכחן. ולא חל כלל הנדר[כ].

ט. [וכן הביא המרדכי שעז בשם ר"ב ב"א].

י. וצ"ל דכיון דנתברר ע"י שבועתה דראוי לה ליטול כתובה, בי"ד צריכים להגבותה, ואף דבעי שבועה נוספת. והביאו דגירסת **ר"ח** 'אלא' בהיא הנאה וכו', דבמסקנא אינו דחכמים חששו חומר השבועה, אלא דכיון דמורי היתירא לא סמכו על שבועתו.

יא. **והמרדכי** [שעב] כת' דאם תקבץ ג' בנ"א ותשבע בפניהם שפיר גביא מינייהו.

יב. דאל"כ חיישי' דכוונתו לאיסקונדרי שקראם 'זוזי' או כעין קני דרבא.

יג. פי' אפי' שנטלה בהוראת היתר, ולא בתורת פרעון. ועוד דאמרי' מאן שם לך. מ"מ כלפי השבועה נחשב שנפרע לה כתובתה.

יד. תדע דכו"ע לאו דינא גמירי, ועכ"פ יש לחוש לטעות ושגגה, וצריך לשאול.

טו. ע"פ הגמ' [כתובות קז.] דאשה שהלך בעלה למדינת הים, דנח' אי תשבע בתחילה וסוף, או סגי לבסוף. ודנו הראשונים אי אף אלמנה.

טז. **והט"ז** [שם כ] הקשה דהטעם משום שנשבעת בסוף, ואי"צ בתחילה, ובסוגיין לא תשבע בסוף [ואב"מ].

יז. **והט"ז** [כ] השיג דא"כ תגבה כתובתה באותה שבועה.

יח. ומשמע כוונתו דלא תקנו נקיטת חפץ בנדר. וע"י חומר השבועה מהני הנדר.

יט. [וכדאי' במשנה כל מה שירצו]. ואיכא דניחא לי' בנדר ואיכא דניחא ליה בשבועה.

כ. **והרא"ש** [שם טו.] כתב דבנדר איסורא הוא דאיכא.

וצ"ב דעת תוס' דידן, דגדר קונמות דהוה הקדש, ועובר כשאוכל את החפצא, ולא משום שמפקיע הנדר [דנדר שווא לא אשכחן]. **והאחרונים** ביארו דיש סיבת נדר, אלא דנחשב מחולל ועומד ומותר[כא]. **והקובה"ע** [יח ב, ולג, וכ"כ **היונת אלם** ז, וכעי"ז **בחזו"א** נדרים פט:] ביאר דהאיסור נדר הוא לחלל הדיבור, והכא תיכף שהוציא הנדר מפיו הדיבור מחולל, ולכן מלקין אותו, והמעשה מצד עצמו אין בו איסור[כב].

קנז) **שם. כל פירות וכו' דבר שאינו יכול לקיים.**

מבואר בתוס' דאף הנשבע שלא יאכל [הרבה ימים] הוה דבר שא"י לקיים, ומלקין אותו ויאכל לאלתר. וכ"פ **הרמב"ם** [שבועות ה כ]. **הר"ן** [שבועות י. בדה"ר] נסתפק דדוקא שינה, דע"כ יעבור על נדרו ויישן ממילא. אבל זה יכול לעמוד בשבועתו ולא יאכל[כג]. וכשיסתכן הותר משום פיקו"נ[כד]. ושוב כתב הר"ן דהוה נשבע לבטל את המצווה, דאסור להמית את עצמו. והנשבע לחבל בעצמו לא חל השבועה.

קנח) **שם. קונם עיני בשינה דפריך מי שבקי' וכו'.**

תוס' הביאו דמבואר [שם] דאף בנדר אינו אסור בדבר שא"א לקיימו. אבל **הריטב"א** כת' דאפ"ל דקונם דהוה איסור חפצא חל אף דא"א לקיימו, ואח"כ הו"ל כאוכלת איסור[כה]. ודוקא שבועה לא חל, דהוה איסור גברא. ואמרי' דלוקה משום שבועת שווא.

והריטב"א ביאר דאף דהגמ' [נדרים שם] מבואר דאף בנדר אמרי' כן, ה"מ בקונם שינה, דשינה הוה דבר שמתבטל מאליו [אף דהוה איסור חפצא]. **משא"כ** באכילה דאינו מתבטל אלא במעשה דידיה. [וע"ד דברי **הר"ן** [הנ"ל], אלא דהריטב"א נקט כן רק בנדר].

קנט) **בא"ד מ"מ הכא ל"ג כל פירות וכו' מ"מ כיון דמשם ואילך לא מיתסרא וכו' אינה חוששת וכו'.** אך משמע ברש"י דגרס כל פירות. **ורש"י** [במשנה] כת' דאם נתקבלה תחילה הרי היא נאסרת בכל מזון. ומבואר דאסורה בפועל, בכל מזון[כו]. ויש שתי' דתלי בתנאי [וכמ"ש תוס' בסו"ד]. וביארו דהנדר אם תחזור ותטול כתובה. וחל הנדר משום בשעת הנדר היה הדבר בידה לקיים.

והריטב"א כת' די"ל דאסרה כל פירות חוץ מפת ויין. או אסרה הכל חוץ משיעור כדי לחיות.

קס) **בא"ד וי"ל דדוקא בשעה שנדר וכו' אבל התם בשעה שנדר היה יכול לקיים וכו' אינו עובר לאלתר עד שיהנה. וכ"כ תוס'** [כתובות עא.] דבתנאי עתידי מהני. **והאחרונים** [ע' **חזו"א** נדרים פט:] ביארו דעי"ז לא הוה 'נדר שווא' בשעת דיבור. ועוד דנו דמ"מ על הצד שחל הנדר כל הנדר הוה מחולל. ומבואר דדנים את הנדר עכשיו על כל הצדדים, והצד שלא חל הנדר נחשב יכול להתקיים [דתנאי הוה חלק מהנדר].

והתומים [ס"ס כו] למד מדברי התוס' [כתובות עא] דה"ה [להיפך] הנודר ותולה בתנאי שא"א לקיים, דאומר אם לא אישן עד ג' ימים יהא החפץ קונם, לא חל הנדר דהוה נדר שווא. **והקצות** [שם] **ורע"א** [יו"ד רלב ו] תמהו דכה"ג גוף הנדר אינו שווא, אלא התנאי הוה כמפליגה, והנדר חל. [ואכמ"ל].

כא. וכן משמע בפי' **הרא"ש** [נדרים טו.] דמתחלל מיד [אלא דמשמע ברא"ש דהוה איסור בעלמא, וליבא מלקות].

כב. **והאחרונים** ציינו למח' **הר"ן** [נדרים טו] **והרמב"ם** כשהנודר מאכיל את המודר, דלהר"ן האוכל לוקה, ולרמב"ם הנודר, דחילל דבריו.

כג. בפשוטו כוונתו דיוכל לישב ולא יאכל, ואף שימות. אך יל"פ כוונת הר"ן דכיון דהותר משום פיקו"נ לא נחשב שעובר על נדרו.
והנמוק"י [שבועות כה.] השיג דאף מידי דא"א לקיימו מחמת דין התורה. [וע' אפיק"י א כט].
והאפיק"י [א כח] ביאר סברת הרמב"ם דאם לא יאכל וימות, סוף סוף לא עמד בלא אכילה. ונחשב שלא קיים נדרו.

כד. [וע"ע שיטמ"ק כתובות עא.]. אך **בחי' הר"ן** [כאן] כת' כתוס' [וע' אפיק"י א לה].

כה. וכת' דלפ"ז בנדר חל האיסור, והו"ל אח"כ כאוכל איסור. ומש"ה אסורה בהנאה אא"כ הוה מסוכן ומשום פקוח נפש.

כו. **והאחרונים** דנו האם כוונת רש"י דאסור כל הזן, או רק פת, וא"כ אפשר לקיימו.

דף לה:

קסא) **תוד"ה גט.** דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים עד שתחלוץ. [וכדאי' כתובות פא.][א]. מבואר דפשיט"ל לתוס' דאף היכא דאסורה ליבם אינה גובה כתובה[ב]. אבל **הריא"ז** [בשלט"ג שם, הו' **בבי"ש** צג א] כת' דה"מ כשממתנת ליבום, אבל היכא דפסולה ליבם, וכגון שנתן לה גט, גובה כתובתה. אף שעדיין זקוקה לחליצה ואסורה לינשא. והריא"ז הביא דיש גאונים דכל זמן שאסורה לינשא בפועל אין לה כתובה[ג].

קסב) **בא"ד ומורי התירא דטרחא קמי אחיו. הפתח"ת** [צו ח] הוכיח דאף כשאין יתומים דהאלמנה טרחה קמיידהו, מ"מ אינה נשבעת, דלא פלוג[ד]. והביא דכ"מ בתוס' [כאן].

קסג) **אמר ר"ה וכו' אבל נשאת אין מדירין אותה וכו' דמיפר לה בעל. והגמ' פי' דס"ל כמ"ד** [לקמן מו.] דאף נדר שהודר ברבים יש לו הפרה. ותוס' בפירוש הב' פי' דרב הונא ס"ל דאף נדר ע"ד רבים יש לו הפרה. [ולפ"ז למאי דקי"ל כאמימר דיש לו הפרה, נשאת מדירין אותה ע"ד רבים. **ותוס'** [לו.] כת' דהגמ' שם קאי אף אדברי ר"נ, וכוונת ר"נ דמשביעין ע"ד רבים]. אבל לתי' הא' בתוס' ע"ד רבים שייך רק לענין חכם, אבל לכו"ע בעל מיפר בכל אופן.

קסד) **שם. אבל נשאת אין מדירין. המשנ"ל** [נזירות ב יז] הביא שה**מהרי"ט** [א סד] הוכיח מסוגיין דבעל יכול להפר אפי' נזירות שמשון, דאל"כ אפשר להדיר נזירות שמשון. ו**המשנ"ל** דחה דבמשנה מבואר דמדירין כל מה שירצו היתומים ושמא ירצו שאר פירות ולא יין[ה]. ע' מהרצ"ח.

קסה) **וניחוש דילמא אזלה לגבי חכם ושרי לה. בשו"ת הרשב"א** [מיוחסות רנה] הקשה האיך יתיר לה החכם הרי אינה מתחרטת, שאף מתחילה נדרה ע"ד כן כדי לקבל כתובתה. וחידש הרשב"א דנדר שנעשית בצורת קנס אי"צ פתח וחרטה להתירו. והביא כן משבועת משה דנשבע ליתרו, והתירו ואף שהיה נולד. וכן שבועת חזקיהו. [וע"ע בחי' הפלאה]. **ובתור"ג** הביא מדברי הרשב"א דההתרה הוה מכאן ולהבא ולא למפרע. [אבל בפשטות ודאי הוה למפרע, דחוזר ונשאל על כל הנדר מעיקרא, וכוונת הרשב"א דלא בעי שהתחדש 'פתח', כיון דלא היה לו דעת שלימה מתחילה].

קסו) **תוד"ה אבל.** וכן קשה בסמוך דפריך ליחוש דילמא אזלה לגבי חכם וכו'. ותוס' הקשו דתאכל לאלתר בפניו [ול"מ שתשאל]. **והרמב"ן** דחה כ' דמ"מ תשאל לחכם אח"כ, וחכם מתיר הנדר למפרע[ו]. **והאחרונים** [מהרצ"ח] כ' דדעת התוס' דאחרי שאכלה כולה אפשר לישאל רק משום מלקות, אבל בלא התרו אין מלקות וא"א לישאל[ז]. [וע' **ראשונים** שבועות כח.].

קסז) **בא"ד וי"ל שאינה חוששת אלא בנדר שע"י היא עומדת באיסור כל ימיה. ועד"ז כת' הרמב"ן** דהיתומים רוצים להדירה[ח] בדבר שיאסרו עליה כל ימי

א. **והתוס' רא"ש** [שם פ:] כת' דכיון דמת בעלה ראוי לגבות כתובה, אבל אינה גובה בפועל עד החליצה.

ב. ועיל"ד דגדר זקוקה ליבם דנחשב ספק [ע' בסוגיה שם] האם יש כאן המשך האישות. וא"כ כה"ג שאסורה עליו וזקוקה רק לחליצה נימא שנתברר דאין כאן המשך לאישות.

ג. ואף מינקת שמת בעלה אין לה כתובה, דאסורה לינשא עד כל ימי הנקתה, ואין אני קורא בה כשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי. וכת' דלפי דבריהם אף כל אשה שצריכה להמתין ג' חודשים אינה יכולה לגבות כתובתה תוך ג' חודשים. וחלק שכל אשה יכולה לגבות כתובתה מיד. והפוסקים [שם] דנו בנפל למים שאין להם סוף האם גובה כתובתה או לא, כיון דאסורה לינשא.

ד. [ואף שתוס' כתובות צח. [ד"ה מוכרת] הביאו מהלשון הזה דאיירי בנשואה [ולא רק בארוסה], מ"מ בארוסה אמרי' לא פלוג].

ה. וצ"ב דהיינו כשאפשר. ובנשאת דלא אפשר עכ"פ ישביעוה במה שאפשר.

ו. אף דאסור לאכול כל זמן שלא נשאלת, מ"מ לא חמיר איסור זו כ"ב. וגוף הנדר יעקר אח"כ למפרע. [**והשעה"מ** [שם] הביא י"א דמותר לאכול כשדעתו לישאל אח"כ, ויעקר הנדר למפרע].

ז. אבל **הרמב"ן** הוסיף דקי"ל [שבועות כח.] דאפי' אכלו כולו נשאל עליה.

ח. ודייק דתנן שנודרת ליתומים 'כל מה שירצו' [ותלי ברצון היתומים], ואין רצונם באיסור שעה דילמא עברה ואכלה. [ויל"ע אי תליא ברצון היתומים, בשלמא היכא דאפשר להדירה באופ"א נימא דרוצים להדירה טפי. אבל היכא דנשאת נימא שידירו במה דאפשר].

חייה, דאינה עשויה להיות עומדת במרדה ובאיסורה כל ימיה[ט].

קסח) **בא"ד וא"ת ונדירה בפני בעלה וכו' וי"ל דיפר בלחש. רע"א** הקשה ניחוש שהיא תחזור בה תוכ"ד בלחש, וכתב לדון דכיון בי"ד מדירים על דעתם ל"מ חזרה תכ"ד. וכמו דל"מ ביטול קודם. **והאחרונים** דנו עוד דבנדר אף תוכ"ד הוה בגדר שאילה, ובע"ד רבים ל"מ.

והרא"ש [בפסקי' ובתוס' רא"ש] הוסיף ושמא ישאל על הקמתו[י]. **והק"נ** כתב דתוס' ס"ל דאפשר לשמור שלא ישאל כל יום שמעו. [ותליא בנידון האם כשנשאל על ההקמה יכול להפר שלא ביום שמעו, ע' תוס' כתובות עא:]. **ורע"א** כתב דמ"מ אם מיפר [אחרי שקיים] ביום שמעו, מהני אף שנשאל על הקמתו ביום אחר, וחל ההפרה למפרע.

והרא"ש [ומרדכי] הקשה עוד שידירוה בדבר שאין בו עינוי נפש, שהבעל אינו יכול להפר. ותי' לא תחוש ותידור. **ורע"א** הקשה דנשביע את הבעל שלא יפר לה, ותי' דיכולים לומר דהבעל אינו נאמן עלי, דרק לאשה צריכים להאמין לה ולא לאחר.

קסט) **בא"ד דלענין נדרי אשתו אין לחלק וכו' דיכול להפר בלא חרטה**[יא]. **והרא"ש** כתב הטעם דנודרת על דעת בעלה, ואין לה כח לעקור דעתו ולתלות באחרים. וכעי"ז כת' **הרמב"ן** דירדה תורה לסוף דעתה דאע"פ שאומרת כוונתה ע"ד בעלה, ואם בעלה ירצה יהא ע"ד רבים [וע' לקמן פג בגדר נודרת ע"ד בעלה].

והרא"ש כת' ואפשר דאפי' יבטל בעלה דעתו ויתן לה רשות לידור ל"מ דסתם אשה נודרת ע"ד בעלה, ותלה הכתוב הפרתו בבעל, ויכול לחזור בו ול"ד לקיום.

קע) **שם. והרשב"א** דייק כן דהגמ' [בסמוך] גבי נושא נשים בעבירה [דאיירי ע"י חכם] אסיקנא דמדרי' ליה ע"ד רבים ולא מקשינן ומסקינן הכי הכא גבי אלמנה שנשאת. דלגבי הפרת הבעל לא שייך נדר שהודר על דעת רבים. **והרמב"ם** [אישות טז יב] סתם דנשאת אין מדירין. **והמשנ"ל** [נזירות ב] הק' דקי"ל ע"ד רבים אין לו הפרה. ותליא בתי' התוס'.

קעא) **בא"ד [שם] אין לחלק בין ברבים לע"ד רבים וכו'.** [ונדר שהודר ע"ד רבים לא גרע מנדר ברבים]. אבל **הרשב"א** כת' דנדר שהודר ברבים הוה מח', אבל ע"ד רבים ודאי שהבעל מיפר. דנדר שהודר ברבים טעמא אחרינא הוא משום דכל מילתא דמתעבדא באפי תלתא אלים טפי ולא יכול חכם למשלפיה [וכלשון הגמ' לעיל לג:], וה"ה לבעל.

קעב) **תוד"ה ליחוש.** וא"ת בין חכם ובין בעל וכו' שלא בפניו. **הרמב"ן** מביא **י"א** דבעל מפר אף שלא בפניו, ורק חכם בעי בפניו[יב]. **והרמב"ן** כתב דחיישינן שמא תלך לגבי חכם ולא ידע דהוה ע"ד חבירו, והיא תסבור שמותר עי"ז [ובאמת אף בדיעבד אינו מותר], ולזה תי' הגמ' דצריך לפרט.

קעג) **שם. המודר הנאה מחבירו אין מתירין לו אלא בפניו. הרמב"ן** הביא **י"א** שתי' דהכא לא נחשב מודר הנאה מחבירו, דאין ליתומין הנאה שתאסר בפירות. דכיון דנשבעה נשבעה, ואין להם בזה תועלת. [וכ"כ הראב"ד לרי"ף].

והרמב"ן ביאר דאפי' באה להחזיר להם הממון איסורא במקומו עומד, לפיכך מתירין לה אפילו שלא בפניהם.

והריטב"א הביא בשם **ר' פנחס** דיכולה לומר לחכם שנדרה בדבר שבידה לקיימה, ותאמר דא"א למדיר לידע אם עברתי על שבועתי. והחכם לא ידע שיש בזה משום חשד. ומש"ה איצטריך הטעם דצריך לפרט את הנדר.

קעד) **שם. המודר הנאה מחבירו אין מתירין לו וכו'.** **הרמב"ן** הביא די"ג המודר הנאה מחבירו

ט. ואפשר דכוונת הרמב"ן דאף דבשעת שבועה נתכוונה לגזול ולעבור, במשך השנים תחזור בה ותחזיר כתובתה. ועי"ז הותר נדרה. [אך הרמב"ן בהמשך דבריו כת' דלא הותר האיסור]. [ואילו תוס' משמע דהוה סברא שבשעה ראשונה חמיר לה טפי].

י. והק"נ [ע] כתב דהיינו לתוס' ערכין דאי"צ לפרט טעם הנדר, דאל"כ לא יתירו לו ההקמה.

יא. **והרשב"א** ביאר דנדר ע"ד רבים לא מהני פתח, דפתחו של זה אינו כפתחו של זה. אבל הפרת הבעל אי"צ פתחים, אלא משום דרב פנחס דאמר כל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת. וזו כשנדרה על דעת רבים ובלבד שירצה בעלה קאמרה.

יב. [ויל"ד במאי פליגי, וע' **פר"ח ושעה"מ** שבועות ו ה].

'בפניו'[יג], וכתב דלפ"ז היכא דנדר שלא בפניו [אף דהוה להנאתם] מתירין שלא בפניו. וכת' דלפ"ז ל"ק דפעמים שהיתומים קטנים הם[יד], או אינם שם ונודרת שלא בפניהם[טו].

קעה) **בא"ד וי"ל דבדיעבד אם הפר מותר וכו'**[טז].

והריטב"א הק' דטעם זה אינו מספיק, דחכם לא יזדקק לה להתירו. וכת' דשמא היא תרמה, ותאמר שלא היה אדם שם בשעת הנדר. כיון דהיא יודעת דבדיעבד מותר.

והש"ך [יו"ד רכח מו] כת' דבדיעבד מותר דוקא היכא שפירש לחכם שלתועלת חבירו נדר, דהא קי"ל שצריך לפרט את הנדר.

קעו) **בא"ד דבדיעבד אם הפר מופר, תדע מדסמיך צדקיהו שהיה חסיד גמור וכו'. והראב"ד** [לרי"ף] חלק דאדרבה אמרי' התם דצדקיה נענש ע"ז, ואת"ל דמותר בדיעבד, א"כ הם פשעו שהתירו לו, והוא לא פשע. **והרמב"ן** תי' דהתם היה בזה חילול השם ומש"ה נענשו ע"ז שהתירו. אבל לא נענש משום שעבר על שבועתו. [וכ"כ **הר"ן** נדרים סה.].

קעז) **איבע"ל צריך לפרט את הנדר וכו' ר"פ אמר משום מילתא דאיסורא. פרש"י** שמא נדר על דבר איסור. **ופרש"י** [לעיל] שצריך לפרט האיך נדר הנדר. **ורש"י** [בכורות מה:] כת' דצריך לפרט על מה נדר. ומשמע דכוונתו דצריך לפרט טעם הנדר. וכ"פ **השו"ע** [רכח יד] דצריך לפרט אף טעם הנדר. [ע"פ שו"ת הרשב"א ד סב].

אבל **תוס'** [ערכין כג.] כתבו דאי"צ לפרט למה נדר אלא הלשון שנדר בו. וחייבו לידור שלא יהנה מאשתו הפסולה, והחכם יבין שלא להתיר.

והפרישה תמה דלא נהגו לפרט טעם הנדר. **והש"ך** כתב דאין ללמוד ממנהג הטועים ולא מפרטים. אבל **המג"א** [קכח נח] כתב דנהגו כן ע"פ תוס' ערכין [הנ"ל].

קעח) **ר"נ אמר אי"צ, דאי אמרת צריך זימנין דגייז ליה וכו'. הרשב"א** דייק דמ"ד צריך לפרט, אף בדיעבד אינו מופר. וכ"פ **השו"ע** [רכח טו].

קעט) **תוד"ה קסבר.** בירושלמי משמע דהכי קי"ל וכו'.

ותוס' [בכורות מה:] הוסיף דרב פפא הוא בתראה. ואפי' לספרים דגרסי רב ששת, לענין איסורא איתשיל, ולא לענין דינא [דנימא הלכה כרב נחמן בדינא]. **והרשב"א** הוסיף דר"פ ור"ה הוה רבים גבי ר"נ. וכן פשטא דמתני' דכהן הנושא נשים בעבירה [הו' בסמוך].

קפ) **תנן הנושא נשים וכו' וא"א אי"צ לפרט וכו'. השו"ע** [יו"ד רכח טו] פסק דאין מתירין נדר לדבר איסור[יז]. **ובשו"ת הרשב"א** [ז ד, הו' בב"י שם] כת' דמ"מ מותר בדיעבד. אך הביא **י"מ** דאף בדיעבד אינו מותר. **והב"ח** תמה דבסוגיין מבואר דלמ"ד אי"צ לפרט חששו, והא אף בדיעבד אינו מותר[יח]. **והש"ך** [רכח כו] תי' בסוגיין איירי שנדר עצמו מפירות, בתנאי אם לא יגרש[יט]. וע' רע"א.

קפא) **שם. וא"א אי"צ לפרט וכו' דמדרינן לה ברבים וכו' ע"ד רבים. הרמב"ם ורשב"א ושו"ע** [או"ח קכח מ] פסקו שמדיר ע"ד רבים. **והמג"א** [שם נח] הק' דקי"ל צריך לפרט את הנדר, א"כ אמאי בענין ע"ד רבים. ותי' חיישינן שמא יבא לפני חכם שלא ידע דצריך לפרט את הנדר [כיון דלא נפסק כך מפורש בש"ס[כ]].

והמג"א הק' דבסוגיין לא חששו להכי [בגביית כתובה]. וכתב דבאיסורא חיישינן טפי ואף דבממון

יג. **והר"ן** [נדרים סה.] הביא בזה ב' גרסאות. **ובשו"ת הר"ן** [סט, הו' בב"י רכח] חזר והכריע דדוקא מודר בפניו, וכת' דחזר בו לאחר שהגיע לידו תוס' טוך [כאן] בשם הירושלמי.

יד. [ומבואר מדבריו דאף דהוה בפני הבי"ד ובפני האפוטר' לא נחשב 'טובתם'].

טו. [וצ"ב דעכ"פ היכא דהוה לפניהם יהני להדירה].

טז. **והר"ן** [נדרים סה] כת' דלכאורה הנידון האם מותר בדיעבד תליא בטעם האיסור.

יז. והביאו מדברי הראשונים בכ"מ, וכן דברי הרא"ש ושא"ר בסוגיין דצריך לפרט משום דבר איסור.

יח. וכן ילה"ק מדברי הירושלמי והראשונים דמש"ה צריך לפרט משום מילתא דאיסורא.

יט. וצ"ב דהו"ל לגמ' לתרץ שמדיר אותו ממנה [וכמ"ש תוס' ערכין הנ"ל].

כ. ולכאורה הו"ל למימר שיפרט חצי מהטעם, והחכם יסמוך עליו, וכמ"ש הרמב"ן, ויסבור דהותר נדרו אוף שבאמת לא הותר. ואפשר דכוונת המג"א דכיון דאם חכם יפסוק כן לא הוי טעות בדבר משנה, ולכן בדיעבד הותר הנדר.

לא חיישינן. ועוד כתב ע"פ דברי התוס' בערכין[א], דצריך לפרט את הנדר אבל לא טעם הנדר, וא"כ בסוגיין סגי דכיון דאומרת שנדרה שלא נטלה מכתובתה לא יתיר לה החכם, אבל בנושא נשים בעבירה לשון השבועה שאסר על עצמו גרושות, ולא ידע החכם דהוא כהן[ב]. **והדגו"מ** תמה דתוס' בערכין כת' דמדיר מאשה האסורה עליו, וזה לא יתיר לה החכם. **והמחה"ש** משמע דאה"נ לתוס' משביע בלשון אשתו האסורה, אבל הרמב"ם תיקן לשון אחר, ובזה בעי ע"ד רבים.

דף לו.

קפב) **ע"ד רבים. תוס'** [לה: ד"ה אבל, וכן בכ"מ] **משמע** דהטעם ע"ד רבים הוא משום דתלה דעתו בדעת הרבים, ומש"ה תלי בדעתם.

והריטב"א הק' א"כ בהסכמה דידהו לישתרי[א]. ועוה"ק דא"כ ישאל תחילה על מה שנשבע על דעתם, ואח"כ ישאל על נדרו[ב]. אלא ודאי דלא תליא מידי בדעתם. אלא הטעם משום דאלימא מילתא בנשבע ע"ד רבים ואין לה הפרה[ג].

הרמב"ן הביא שו"ת **הראב"ד** דכי אמרי' ע"ד רבים אין לו הפרה, דוקא בנשבע לדבר מצוה. אבל לדבר הרשות יש לו הפרה. והביא דהראב"ד חזר בו מהגמ' [מכות טז.] דאונס שגירש והדירה ע"ד רבים [נחשב ביטלו לעשה], ואף דהוה דבר הרשות[ד].

בשו"ע [רכח יד] נפסק דע"ד רבים, אפי' התירו לו בדיעבד אינו מותר [וכן מבואר בראשונים בסוגיין], **וי"א** דמותר בדיעבד [וכ"ד **ר' אביגדור** במהרי"ק, **והב"י** כתב דכ"כ בשו"ת הרשב"א בשם **ר"ת**]. **והש"ך** [סט] כתב דבגמ' מוכח דאף בדיעבד ל"מ, דאל"כ ניחוש שילך לגבי חכם ותשאל, ולא יאמר דהיה ע"ד רבים.

קפג) **רש"י ד"ה על דעת רבים.** אנו מדירין אותך על דעתינו. **הרשב"א** ציין דכ"כ **רש"י** [שבועות כט:] דמשה אמר לישראל הרי אני משביע ע"ד וע"ד הקב"ה, ונחשב ע"ד רבים. **והרשב"א** הביא מזה דסגי ע"ד ב'[ה]. אבל **תוס'** [שבועות שם] כתבו דשאני הקב"ה.

והריטב"א הק' דה"נ נדרינה ע"ד הקב"ה [כדאי' שם]. והריטב"א כת' דדוקא בקבלת התורה מהני, דידוע שלא יסכים להיתר. אבל בענינים אחרים ל"מ, דשמא מסכים להיתר.

קפד) **שם. הריטב"א** הק' דהכא בי"ד מדירין אותו, וסתמא דמילתא הוה על דעתם [וכדאי' שבועות שם], א"כ אמאי איצטריך להתנות ע"ד רבים. ותי' דמ"מ אפשר ביחיד מומחה.

קפה) **תוד"ה אבל.** אור"ת דמסתמא ניחא להו לרבים משום מצוה. **הרמב"ן** מביא בשם **ר"ת** [והו' בגר"א רכח נו] דדוקא בבני העיר שנדרו ע"ד כן, ומסתמא רוצים לישאל עבור בניהם. אבל מצו' אחרת דלא שייכא בהו אין הפרה[ו]. ומנ"ל שכך היה דעתם משעה ראשונה להתחרט משום מצוה זו[ז]. **והרשב"א** ביאר דאין חרטת רבים שווה, ופתחו של זה אינו כמו של זה וכו'. ועוד למיסר שווינהו שליח ולא להתיר. **והראשונים** הקשו ע"ז מהגמ' [מכות טז.] דמבואר דאפי' בכל מצוה.

כא. [והאחרונים העירו דבשו"ע לא פסק כן].

כב. **והפרמ"ג** [שם] הביא בשם **המהרי"ט** [א קמב] כעי"ז דלמ"ד בסוגיה שם צריך לפרט, היינו אף את טעם הנדר. ובזה הרמב"ם פסק דצריך לפרט את הנדר, אבל לא בעינן טעם הנדר.

א. ועוה"ק דא"כ אף ע"ד יחיד, מה לי יחיד ומ"ל רבים. ותוס' [לקמן מו:] תי' דאינו מבטל דעתו ליחיד.

ב. והביא דומיה דהנשבע ע"מ שלא יהא היתר לשבועתו, נשאל תחילה על התנאי ואח"כ על השבועה. [וכ"כ הנמוק"י סוף נדרים כז. מדה"ס בשם הריטב"א]. אך **הריב"ש** [תקיא] כת' דאי"צ לישאל ע"ז, דאין ממש במילים אלו [לומר דל"מ שאלה].

ג. **והנמוק"י** [נדרים כא: בדה"ס] כת' דלפ"ז הא דמהני לישאל במקום מצווה, הוא משום דחשיבות המצווה חשוב יותר מחשיבות רבים.

ד. אך הרמב"ן הביא **דרש"י** [שם] כתב כגון שמצא בה דבר עבירה [וי"ל דס"ל כראב"ד]. **והתוס'** [שם, וכן הרמב"ן כאן] חלקו דא"כ אינו מצווה לקיימה.

ה. ואף ד'ברבים' היינו ג', לקמן מו, אבל ע"ד רבים סגי בב'.

ו. וכדאי' בגבעונים [ע' לקמן מו.] דלא התירו משום דנשבעו ע"ד רבים. **והריטב"א** הביא דה**רמב"ן** [לקמן מו.] דחה דהתם כיון שחזרו בתשובה לא היה מצווה בהריגתם.

ז. **והרמב"ן** הק' א"כ יהו נשאלין עליו, ותי' דכיון שאינן מושבעין אין נשאלים.

קפו) **בא"ד שאומר ע"ד פלוני ופלוני**, אבל ע"ד רבים סתם לאו כלום הוא[ח]. אבל דעת **הרשב"א והר"ן** דאפי' אומר סתם ע"ד רבים [שלא בפני רבים] א"א להפר.

קפז) **בא"ד ועל דעת יחיד וכו'. תוס'** [לקמן מז:] הק' דאף נדר על דעת יחיד, הא תלה בו נדרו. ותי' דמבטל דעתו משום רבים, ואינו מבטל דעתו מפני היחיד.

תקנת העדים חותמין על הגט

קפח) **מפני תיקון העולם מדאורייתא היא. הרמב"ן** [סה"מ שורש ב] הקשה מכאן לדעת **הרמב"ם** [עדות ג ד] דשטרות דרבנן. **ובמגילת אסתר** תי' דכוונת הגמ' דירמיה תיקן, ודאורייתא לאו דוקא[ט]. **והש"ך** [כח יד] השיג דדאורייתא משמע מה"ת ממש[י].

ובשו"ת דברי ריבות [קפה] תי' דלדעת ר"מ חתימת שטרות דאורייתא, והרמב"ם פסק כר"א, ושטרות הוה תקנ"ח.

והאחרונים תי' דהכא קאי בשטר קנין [וכ"כ **החת"ס** כאן].

קפט) **שם. מדאורייתא היא דכתיב וכתוב וכו'. האחרונים** [יעב"ץ] העירו דהביא פסוק מדברי ירמיה, ואף דברי הנביאים נקרא 'דאורייתא'.

קצ) **ל"צ אלא לר"א וכו' תקינו רבנן עדי חתימה וכו'.**

פרש"י [לעיל ג:] דנהגו לחתום דאם ימותו תראה חתימתם לעדים ויכירו. **ותוס'** [לעיל ג: ד"ה רבי אלעזר] דייקו [מדברי רש"י] דהוה מנהג, דר"ג תיקן[יא] ולימד לעשות כן. אבל אם רוצים רשאים לסמוך לכתחילה על עדי מסירה. ולא תקנו לפסול גט בלא עדי חתימה. וכ"כ **הרא"ש** [כאן].

ותוס' הוכיחו כן דר"א [כב.] מכשיר על דבר שיכול להזדייף, ומשמע לכתחילה.

והרשב"א הק' דירמיה כבר אשמעינן תקנה זו, וכמ"ש **רש"י** [סד"ה לר"א] דעצה טובה קמ"ל[יב]. ואף בתר תקנו זו הוה עיצה טובה ללמד את העם, ולא פסלו שטרות אלו. א"כ מה הוסיף ר"ג.

והרשב"א כת' דלר"א ירמיה לא תיקן חתימת העדים, והלשון וחתום קאי אתורף, או לרבות מקושר. וירמיה לא צווה חתימה.

אבל **היש"ש** [הו' בפתח"ת קל א] כת' דתיקן דחייבין עדי חתימה, ומיהו בדיעבד מגורשת בלא עדי חתימה, וכן האריך **הבי"מ** [קל א] דכ"ד **הרמב"ם וטור ושו"ע** [קל א], וכן דייק לשון **רש"י** [לעיל ג:] דלכתחילה תנשא, אבל אסור לגרש בלא עדי חתימה לכתחילה[יג].

ותוס' [ב. ד"ה המביא] כ' דתקנת ר"ג איירי בכל השטרות. [ויל"ד לדברי היש"ש בשאר שטרות ל"מ דין לכתחי'].

קצא) **דזמנין דמייתי סהדי וכו'. הרי"ף** [בסוגיין] **ותוס'** [לעיל ד. ולקמן סד. ד"ה ר"א] **הביאו דמבואר** בסוגיין דאשה שמוציאה גט שיש בו עדי חתימה מותרת לינשא, ואי"צ להביא עדי מסירה לפנינו. דאל"כ מה מהני מפני תיקון העולם. [וכ"כ **תוס'** לעיל כב. ד"ה מאן[יד]].

ותוס' [ד.] ביארו דאף דצריך עדי מסירה, מסתמא בהכשר נעשית[טו]. אבל **הרי"ף** [לקמן פו, מז: בדה"ס]

ח. אך **השו"ע** [שם] הו' י"א דאף ע"ד רבים סתם מתפרש לרבים שלפניו.

ט. וכ"ד **הכס"מ** [עדות שם] דהרמב"ם מודה דמהני מקראי דירמיה, אלא דדברי נביאים לא נחשב מדאורייתא.

י. וכ' דאף דבכ"מ נקראו תקנת דרבנן דאורי', מ"מ לא היה לגמ' להק' בפשיטות 'דאורייתא היא'. אלא הול"ל ר"ג תיקן, הא ירמיה תיקן.

יא. ותוס' [שם] העתיקו [ממתני'] דר"ג תיקן, ודלא כתוס' [בסוגיין].

יב. וה**חש"ל** כת' דלמש"ה **תוס'** דנתקנה קודם [דל"ג במשנה 'ר'העדים], ול"ה מתקנת ר"ג, אלא תקנה מימי ירמיה. [והרשב"א נקט דהוה תקנת ר"ג].

יג. וה**תה"ד** [רלב] כת' דבזה"ז נהגו לקרוע את הגט מיד לאחר נתינה, ואשה אינה באה להנשא ע"י גט בידה [אלא ע"י שטר ממסדר הגט]. א"כ ל"ש תקנת ר"ג, וטורח עדי חתימה למה לן. [אך כ"ז אי הוה עצה בעלמא, אבל אי תיקן ר"ג אף לכתחילה, תקנתו קיימת].

וה**תה"ד** תי' דמ"מ כיון דיש כמה סתמי משניות וברייתות כר"מ, ולר"מ גט בלא עדי חתימה הוה הספא בעלמא. מפקינן נפשין מכל פלוגתא כדי שיהא בהיתר גמור ושלא להוציא לעז כלל על נישואי בנות ישראל.

יד. אך **רש"י** [כב:] משמע בפשוטו דצריכה להביא עדי מסירה להנשא. ותוס' [הנ"ל] דחו דע"כ היינו דוקא בדבר שיכול להזדייף.

טו. ותוס' [סד.] כת' דמסתמא נמסר בפני עדים ונעשה כדין.

הביא מסוגיין דהיכא דאיכא עדי חתימה ל"צ עדי מסירה[טז]. דאל"כ ניחוש שמא נמסר לה בלא עדים[יז].

ובפשוטו משמע בראשונים לר"א עדי חתימה כרתי או עדי מסירה. אבל **הר"ן** [מח. בדה"ר] כת' דלר"א המסירה כורתת, וע"י שהגט יוצא מתח"י הוה כאילו העדים החתומים מעידים על עיקר הדבר. [ונתבאר לעיל ג:].

והרי"ף כת' דמ"מ לכתחילה ימסור לה בפני עדי מסירה.

קצב) **רב יוסף אמר וכו' מפרשין שמותיהן. פרש"י**

שיפרשו ראובן עד, ומעיקרא חתמו בלא לפרט שמם[יח]. **והאחרונים** [רש"ש, יעב"ץ] כת' **די"ל** דמעיקרא חתמו שמו ראובן, ותקנו שיפרשו ראובן בן שמעון, שיוכלו לברר מי הוא.

אך **הרשב"א** הביא דתנן [לקמן פז:] דסגי לחתום איש פלוני עד או בן איש פלוני עד. והרשב"א ביאר דאע"ג דטובא יעקב וראובן איכא, מ"מ אהני דמצי לאהדורי אכולהו ראובן דאיכא במתא. אבל מעיקרא דכתבי 'אני עד' ואינו מפרש שמו ל"מ השטר, אמאן שאיל ואמאן מהדר.

קצג) **שם. בחי' חת"ס** כת' דכשלא היו מפרשים שמותיהם בגט היה צריך קיום שטרות מדאורייתא, דהיכא דלא הזכיר שם העד לא שייך לא חציף לזיופא[יט].

קצד) **שם. התקינו שיהיו מפרשים שמותיהן וכו'.**

הרשב"א כתב דהוה תקנה גמורה [לר' מאיר[כ]], ולא עצה טובה בלבד[כא]. ומיהו בדיעבד אפשר דכשר[כב]. **והתוס' הרא"ש** כ' דמסתברא דמיפסיל בכך. אבל **הבי"ש** [קל א] נקט דאף תקנת יפרשו שמותיהם הוה עצה טובה[כג] [**והבי"מ** שם חלק].

קצה) **אר"ג תקנה גדולה התקינו[כד] וכו'. תוס'** [שבועות מה.]

ביאר דקרי ליה תקנה גדולה משום שהיה בו צורך גדול[כה].

קצו) **רב צייר כוורא[כו] וכו'.** ומבואר דאי"צ גדרי כתיבה בחתימת העדים, **והאחרונים** [חזו"א ועוד לעיל ט:] הק' מ"ש כתב ע"ג כתב דל"מ [אף דניכר חתימתו] משום דלא חשיב כתיבה. ויש שדנו דס"ל כר"א דוכתב הוה

טז. **והרי"ף** [בסוגיין] כת' דאי' [לעיל ה:] דלחד מ"ד נותן לה בפני ב', התם משום דבעינן לקיימו [בגט הבא ממדינה"י דאומר ב"נ].

יז. וכ"ד **הרמב"ם** [א טז] דכשחתומים בו עדים ומסרו בינו לבין עצמו כשר. אך הביא דיש גאונים דפסלי, והר"ן כת' כלומר מדרבנן. [אך לתוס' אינו גט מדאורייתא]. [ויל"ד לדברי הר"ן דיש בזה פסול דרבנן, נימא דהיכא דידעי' דנמסר בלא עדים אסורה לינשא מדרבנן. ואפ"ה בסתמא מותרת לינשא, דלענין הך גזירה דרבנן לא החמירו מפני תיקון העולם. ומנ"ל לרי"ף דהוה לכתחילה בעלמא].

יח. וכתבו אני פלוני חתמתי עד [כ"ה הגיר' לפנינו בגמ' ורש"י]. וצ"ב מהו המילה 'פלוני' אי לא פירש שמו. והחת"ס והג' רי"א מחקו.

יט. ועד"ז כת' **הנתיבות** [מו ה] דהיכא דלא ידעי' מאיזה מקום עדי הגט ל"מ כלל, וצריך קיום מדאורייתא. דעיקר הטעם דאי"צ קיום מדאורי', הוא משום דהוא מילתא דעבידא לגלויי ומירתת לזייף.

כ. אבל לר"א לא גרע מהיכא דליכא חתימה כלל, דכשר לכתחילה [וכנ"ל].

כא. וביאר כלומר שאם באו לישאל אומרין להם שצריכין הן לפרש שמותיהם, ולאו עצה טובה בלבד. והוכיח כן מקו' הגמ' ובסימנא לא וכו'. והק' במאי אפקעינהו, הא מצי אפקעינהו בשטר מקח ומכר, או באופן דלא קפדי בהכי.

כב. **והרשב"א** ביאר דהך תקנה הוה משום שיהו עדים מצויים לקיימו, ואין בזה חשש אחר לא לענין איסורא ולא לענין ממונא, ומש"ה אינו פוסל.

כג. והביא כן מדברי התוס' [ג:] והרא"ש בסוגיין. [ולא חילק בין התקנות].

והבי"ש כת' דהאידנא דקורעים את הגט מיד לאחר הנתינה, א"כ לא שייך טעם תקנה זו. [ואף דלכתחילה חיישי' לדר"מ וכדברי תה"ד הנ"ל, הא אף לר"מ ה"מ כשיבואו לקיים חתימתם]. וכת' דהראשונים לא הביאו דקורעים את הגט, ומש"ה הביאו תקנה זו. אבל השו"ע שהביא דקורעים את הגט צ"ע אמאי צריך לפרש שמותיהם.

כד. תוס' הוכיחו מהכא דהוה תקנה קדמונית, ולא מתקנת ר"ג. **והרש"ש** הק' דבברייתא הוה ר"ג סתם, דהוא ר"ג דיבנה. ואילו במשנה הוה ר"ג הזקן. ואמר ר"ג דיבנה דר"ג הזקן תיקן תקנה גדולה.

כה. והא דהגמ' [שם וב"מ קיב:] מק' תקנות גדולות מכלל דאיכא קטנות [אהא דאי' התם דתקנות גדולות שנו כאן דשכיר נשבע ונוטל], קו' הגמ' על הדיוק 'שנו כאן'. [וכ"כ תוס' ב"מ שם].

כו. שם. צייר כורא. **בשו"ע** [יו"ד קמא ו] פסק דמותר לצייר צורות חיות ועופות ודגים ואילנות וכדו'. ודוקא צורת חמה ולבנה וכוכבים ומזלות אסור. **והב"ח** [בקו"א שם] אסר לעשות צורת אריה, שהוא מזל אב. ושור שהוא מזל אייר. **והפוסקים** חלקו, **והש"ך** [ל] כת' דדוקא כשעושה כל י"ב

כתיבת הגט, ולא חתימת העדים[כז]. אך בפשוטו משמע דמהני אף לר"מ. ויש שתי' דאף סימן בעלמא חייב משום כותב בשבת.

קצז) **מעיקרא במאי אפקעינהו. פרש"י** בשטרות ליכא למימר, דהא אמרת התקינו וכו'. [ומבואר ברש"י דהתקנה לפרש שמותיהן הוא אף בשאר שטרות]. [ומשמע מרש"י דהחותם בסימן בעלמא [היכא דלא פקיע] נחשב חתימה מהדין, אלא דביטל תקנת מפרשים שמותיהם].

ותוס' [ב"ק קד:] כת' דהחותם דיוקנו גרע מכתב ידו. דאי כתב בכת"י שלח לי ע"י פלוני שולחים. אבל אי סופר כתב, והוא חתם דיוקנו אינו שולח, ואפי' שהעדים מעידים דזהו דיוקנו[כח]. ותוס' ביארו דדוקא רבנן מהני לחתום ע"י סימנים. אבל איניש אחריני לא.

[**והאחרונים** הביאו דכ"מ **בגמ'** [ב"ב קסא: וע"ל פז:] דכה"ג אינו חתימה כלל[כט]. וצ"ע לרש"י דמשמע דרק מבטל התקנה לפרש שמותיהן].

סוגיית פרוזבול

קצח) **ועברו על מש"כ בתורה השמר לך פן וכו'. נח' הראשונים בגדר איסור זה, דבס' החינוך** [תפ] מבואר דהוה מדיני שמיטת כספים, שנמנע מלהלוות מחמת השמיטה[ל]. אבל רבינו יונה **בשערי תשובה** [ג סז] כת' דכל מי שנמנע מלהלואות [ואף בלא שביעית] עובר בלאו זה[לא].

קצט) **שם. האחרונים** הק' למ"ד [בסמוך] דשמיטה בזה"ז מדרבנן, א"כ אינו עובר בלאו זה[לב], שהרי לא נמנע משום שביעית דאורייתא[לג]. ועוה"ק **המהר"ם שי"ף** [בתוס'] דמדאורייתא רשאי שלא להלוות כה"ג, שהרי הלווה לא יחזיר חובו שלא כדין [מדאורייתא][לד].

ויש שנקטו דכוונת הגמ' שעברו על איסור דרבנן [כעין דאורייתא], דלאחר שתקנו שביעית בזה"ז, בכלל זה תקנו לאו למי שאינו מלוה[לה]. אבל בס' **החינוך** [תפ] כתב דנכלל באיסור הזה בזה"ז, ואף דס"ל דשמיטת כספים אינו נוהג בזה"ז[לו].

ר) **שם. ועברו על מש"כ בתורה השמר. הרמב"ן** הק' דהו"ל לתקן שילוו ע"מ שלא תשמט בשביעית[לז]. ותי' אי כו"ע עבדי הכי משתכח תורת שיבעית. **והריטב"א** [מכות ג:] הוסיף דע"י פרוזבול יהא זכר

מזלות אסור. **והט"ז** [שם יד] הביא דבסוגיין מבואר להדיא דמותר לצייר דג, אף דהוה מזל אדר. וכת' דאפשר שצורות המזלות יש להם צורות מיוחדות. והכא איירי בדג בעלמא. [ועפ"ז העיר דהיכא דמתכוונים לעשות צורת המזלות אסור]. ועוד כת' [בסו"ד] דביציור בעלמא מותר, וכל הנידון בבולט או שוקע. [ולכאו' תלי בדיעות הראשונים שם].

כז. [אך יל"ד דיפסל משום מזוייף מתוכו].

כח. אבל אי העדים חתומין על עיקר השליחות שולחים.

כט. שלא נעשית כתיקון חכמים. [אך קודם התקנה סגי בחתימת 'אני עד', ואילו התם משמע דבלא שמו או שם אביו ל"מ כלל. ואפשר דלשון 'אני' נחשב שחותם שמו, והוה כתיקון חכמים. ואפשר דאף היכא דכוונת הציור ככינוי לשמו מהני מעיקר דיני החתימה].

ל. וכן דייק **הלח"מ** [מלוה א א] מדברי **הרמב"ם** [שמיטה ט ל] שמנאו מדיני מצוות שמיטה. ולא מצוות הלואה. **והלח"מ** [שם] ביאר דשאני המונע מלהלוות מחמת שמיטה שזה נראה כמורד בקונו. אבל כשהמניעה מצד דבר אחר לא.

לא. [וכ"מ בגמ' סוטה מז:].

לב. וביאר בזה את דברי **הכס"מ** [הו' בע"ב] דתקנת פרוזבול לא היה סייג לאיסור, אלא תקנת העניים.

לג. **והחת"ס** הוסיף דבזה"ז כיון דאינו שמיטה דאורייתא, לא נכלל בהבטחת התורה וצויתי את ברכתי, וכמ"ש **הסמ"ע** [סז ב] ולכן בדין שימנע מלהלוות. [ויל"ד מנ"ל דמצוות התורה תלי בהבטחת וצויתו את ברכתי]. [והחזו"א [הו' בע"ב] חלק דאף בזה"ז הוה בכלל וצויתי את ברכתי].

לד. **והמהר"ם שי"ף** כת' דהלל ראה [בזמן הבית כדעת תוס'] שעוברים על לאו מה"ת, ומש"ה תיקן לאחר החורבן. [ואף דלאחר החורבן ליכא לאו].

לה. ולפי תקנת החכמים נחשב שמפסיד חובו כדין [ולא נחשב שהלווה גונב ואינו מחזיר].
ויל"ד בהא דנתחדש בתורה שלא ימנע עצמו מחמת חשש הפסד של שביעית, האם גדר הדבר דקיום מצוות התורה לא נחשב 'הפסד'. [א"נ משום וצויתי את ברכתי, וכדברי החת"ס]. או דחיוב הלואה הוה אף במקום הפסד [ובלבד שהלווה אינו גוזלו שלא כדין].
והאהבת חסד [ב ח בהערה] דן ללמוד מהשמטת שביעית שלא לחשוש לצד רחוק של הפסד. וכת' דאפשר דאין ללמוד משם לשאר חשש דשם הבטיחנו הש"י דע"י מצות שמיטה שלו לא יהיה ריעותא, מ"מ בחשש רחוק נראה דודאי אין לפטור את עצמו ממצות עשה של הלואה.

לו. **והאחרונים** הקשו דכיון דמדאורייתא ל"ש כלל לשמיטה, אלא הוה מניעה בעלמא לגבות חובו, א"כ אינו עובר באיסור לא תקפץ. וצ"ל דנחשב שייך לשמיטה, ועי"ז חל איסור דאורייתא, וצ"ב.

לז. ועוה"ק **הדרך אמונה** [ט טז בביאו"ה] דיוכלו לתקן שימחול על זמן הפרעון, ועי"ז הוה חוב תוך זמנו דקי"ל [מכות ג:] דאינו משמט. [ע' צ"ה שם צז].

לשביעית דאוושא מילתא כשבאין כו״ע לעשות פרוזבול.

ועוד תי׳ **הרמב״ן** זימנין דלא דכיר בשעת הלואה, ופרוזבול יכול לכתוב אח״כ[לח]. **והריטב״א** [מכות ג:] הוסיף דאינו רוצה להראות שמתייאש מחובו עד אחר שביעית.

אבל **בחי׳ בכור שור** [מכות ג: הו׳ בפתח״ת סז ב ובמנח״ח תעז] תי׳ דהיכא דהמלוה מתרצה להלוות רק בתנאי שלא ישמיטנו, והלווה לא רצה להסכים לתנאי זה, ומתוך כך נמנע המלוה להלוותו. כה״ג המלוה עובר על השמר לך וגו׳, דאסור למנוע בשביל שמיטה[לט]. **והפתח״ת** ציין דבראשונים הנ״ל[מ] מבואר דלא כן[מא].

והב״ח [סז יב] דייק מדברי רש״י[מב] דעובר קצת על לאו דהשמר, שהרי לולי התנאי היה נמנע מלהלוותו.

רא) **מוסרני לכם**[מג] וכו׳ שכל חוב שיש לי אצל פלוני, שאגבנו כל זמן שארצה וכו׳. **פרש״י** [לעיל לב:] שהוא מוסר שטרותיו לבי״ד, דאיהו לא תבע לבע״ח אלא הבי״ד. והן יורדין לנכסיו ולא קרי׳ ביה לא יגוש. **ורש״י** [לקמן לז. בסוה״ע] **כת׳** [גבי מוסר שטרותיו לבי״ד] דתפסי בי״ד והפקרן הפקר, וגבי מלוה לא קרינן ביה לא יגוש. ועד״ז כת׳ **רש״י** [בכ״מ[מד]]. וצ״ב אמאי בעי׳ תרוייהו, משום דבי״ד תובעים, ומשום הפקר בי״ד.

ובפשוטו משמע דהך סברא דבי״ד תובעים אינו טעם גמור להתיר מדאורייתא. ותקנו כעין דאורייתא. וכ״כ **רשב״ם** [ב״ב סו.] דתקנו כל מה שיוכלו לתקן כדי שלא יהו נראין עוקרין דבר מה״ת.

ובס׳ **תורת זרעים** [סוף שביעית] כתב דהפקעת שמיטה הוה בתרתי, איסור לא יגוש והפקעת החוב. והפקר בי״ד לחוד לא סגי, דעדיין יש איסור לא יגוש. ובזה בעי׳ דהבי״ד נוגשים. ומ״מ גוף החוב פקע[מה], לולי הפקר בי״ד[מו].

ויש שפי׳ דמדין הפקר בי״ד נקנה החוב, ועי״ז נחשב שעבר החוב לרשות בי״ד, ועי״ז הבי״ד נוגשים.

רב) **שם. מוסרני לכם.** הראשונים [ע׳ בסמוך] כת׳ דהוה מסירת מילי בעלמא. אבל **בסה״ת** כ׳ בשם **ר״י אברצלוני** דפרוזבול בעי קנין אגב[מז]. [ויל״ד האם נחשב

לח. **והר״ן** הוסיף דיבואו להמנע שלא להלוות כלל. [וכוונתו להק׳ דלכאו׳ תקנת הלל הוא בשעת הלואה, שלא ימנע עצמו להלוות. ובשעת הלואה יש תקנה. ומי שכבר הלוה אי״צ לתקן. ובזה תי׳ דכיון דיפסידו חלק מהמלוים, עי״ז לא ירצו להלוות כלל].

לט. משא״כ בתקנת פרוזבול דל״ש בלווה כלל. ומלוודהו בלא שום תנאי, ופרוזבול מילתא אחריתי.

מ. [ואפשר דהמלוה מצד עצמו מחוייב להלוות בלא תנאי, א״כ עובר בלאו. אלא דה**ראשונים** הק׳ דהלל יתקן מדרבנן להלוות בתנאי. וע״י התקנה מדרבנן אף מדאורייתא אי״צ להלוות כה״ג. ודוגמא לדבר, אי מדאורייתא מחוייב להלוות בלא שטר, ויבואו חכמים ויתקנו שיכתוב שטר, ועי״ז נקבע צורת ההלואה כן. ורשאי שלא להלוות למי שרוצה שלא כתקנה].

מא. אבל **העיטור** [פרוזבול עז.] כת׳ הלל דתקין פרוזבול לא תקין על מנת. דתקנתא דהתירא תקין, תקנתא להתנות על דבר איסור לא תקין. [ויל״ד אי כוונתו דהמתנה עובר באיסור. או דכוונתו דהלל לא רצה לתקן לעשות תנאי נגד דיני התורה. ע׳ בסמוך].

מב. **דרש״י** [מכות ג:] כת׳ דמהני תנאי ע״מ שלא תשמטני, אע״פ שעובר ע״מ שכתוב בתורה תנאו קיים. **והב״ח** דייק דאף בתנאו עובר, שגורם לבטל מצוות שמיטה, ותו דעובר קצת משום השמר. [ומבואר בב״ח דאף היכא דהלווהו כה״ג עובר בלאו. וכן דייק הפתח״ת שם מהחת״ס קיג].

מג. הגירסא לפנינו פלוני דיינין. אבל הגיר׳ [לעיל לג.] פלוני ופלוני, ורב נחמן דייק דבי״ד סגי בב׳. וכן דיינים דומיה דעדים. ורב ששת דחה אטו תנא כי רוכלא [וצריך ג׳ בפרוזבול]. והב״י כת׳ דלכאו׳ משמע דהלכה כרב נחמן בדיני [וכן קי״ל כרב נחמן דביטול גט סגי בפני ב׳]. אך הביא **דהטור** [ע״פ סה״ת] נקטו דצריך ג׳ [**והסה״ת** מה יז הביא בשם הרב אברגלוני ב׳ או ג׳]. וביאר דשמיטה הוה איסורא, ומש״ה הלכה כרב ששת דמסתבר טעמיה, דסתם דיינים ג׳. [וכ״פ השו״ע סז יח,יט].

מד. ועד״ז כת׳ **רש״י** [מכות ג:, ב״ב כז.]. **ורש״י** [ב״ק יב.] ביאר דקרקע אינה מחוסרת גוביינא, וכיון שכתב שאגבנו קיימא ברשות המלוה.

ורש״י [כתובות פט.] כת׳ דהלל התקין וכו׳ שאינו תובעו כלום אלא הבי״ד תובעו, שהפקירם הפקר, והם יורדים לנכסיו. [ויש שפרשו דהכח של בי״ד לגבות בלא הרשאה הוא מדין הפקר בי״ד]. **ורשב״ם** [ב״ב סו.] כת׳ שמוסר לבי״ד, ואיהו לא קגבי לא קרינא ביה לא יגוש וכו׳ ודוקא כשיש קרקע, דדמי כאילו יש לו משכון, דבמשכון ל״ש לא יגוש. שכל מה שיוכלו לתקן כדי שלא יהו נראין עוקרין דבר מה״ת התקינו. [ועד״ז כת׳ רשב״ם קנ. בקיצור].

מה. ואף דבמלוה תוך זמנו כיון דלא קרינן לא יגוש ליכא הפקעה כלל. גבי בי״ד הוה דרשא רק על האיסור לא יגוש.

מו. ודבריו מחודשין דיש הפקעה ואיסור, ולא תלי הא בהא. [ומ״מ מבואר כן בדברי הרא״ש כ לקמן לז:].

מז. וז״ל סה״ת הריני מוסר לכם פרוזבול ויהבית לכון במתנה בקנין ד׳ גרמידי מן ארעא דאית לי, על גביהון ארשיתי יתכון

הקנאת השטרות אגב קרקע. או דצריך קנין לאלימות דבריו בעלמא].

רג) **והדיינים חותמין למטה או העדים**[מח] וכו'. מבואר דיש ב' אופני שטר פרוזבול, דיש אופן דהוה שטר של הבי"ד [שמסר לפניהם, ואמר לשון זה[מט]. כ"כ **הסמ"ע** סז לח]. ויש אופן דהעדים כותבים שראו שמסר דבריו[נ] בבי"ד[נא].

בשו"ת הר"ן [ס"ס עז] דן אי גדר פרוזבול שטר ראיה, שאמר בפני בי"ד שמוסר שטרותיו. או דשטר הפרוזבול בעצמו מקנה. והר"ן כת' דהיכא דמוסר השטר בבי"ד לא איצטריך לתקן, אלא היכא דמוסר מילי. א"כ מסתבר דצריך שטר ממש, דהשטר עצמו מפקיע ולא ישיבת הבי"ד[נב]. והביא כן מסוגיין דנתחדש דמהני לשון עדים, ואי כל הנידון על עדות שנמסר בבי"ד פשיטא דמהני לשון עדות[נג].

והר"ן חלק אמש"כ **הריב"ש** [שפב, הוא השואל בשו"ת הר"ן הנ"ל] דכיון שאמר לפני בי"ד מוסרני לכם וכו' נגמר מעשה הפרוזבול. והפרוזבול שחותמין בו אינו אלא לראיה בעלמא.

רד) **שם. או העדים. והקצות** [סז ו] הקשה האיך מהני שטר פרוזבול בלא דעת המתחייב[נד]. וכת' דבשלמא כשנכתב בלשון דיינים הוה מעשה בי"ד. אבל כשנכתב בלשון עדים מאי א"ל.

והרא"ה [הו' בריב"ש שפב] עמד בזה, ותי' דכל מלתא דמתעבדא בעל כרחו של מתחייב כגון פרוזבול ומסירת מודעא [ב"ב מ.], לא בעינן צואת מקנה. ולא מפסיל משום ולא מפי כתבם[נה].

והקצות תי' דעיקר הפרוזבול הוה הקנאה לשעתו, ובזה ל"צ דעת המתחייב[נו]. ולמ"ד [לקמן לז:] דנאמן לומר פרוזבול היה ונאבד, א"כ לא בעינן לה לראיה. ומשמע מדברי הקצות דלמ"ד דאינו נאמן, לא כתבי' שלא מדעת המתחייב[נז].

רה) **תוד"ה מי. השתא לא בעי וכו' הפקר בי"ד וכו' דקשי"ל דלא היה לו להלל לעקור שביעית דאוריי'.** [יתבאר בע"ב].

רו) **בא"ד ואע"ג דדרשי' בספרי המוסר שטרותיו לבי"ד וכו'.** משמע בתוס' דפרוזבול היינו מוסר שטרותיו לבי"ד דנתמעט בספרי, ובגמ' [לז.] אי' דאינו משמט משום דתפסי ליה בי"ד. וכן **התוס' הרא"ש** הק' על קש' הגמ' [מי איכא מידי וכו'], כיון דמסר שטרותיו לבי"ד מדאורייתא לא משמט. ותי' דמ"מ לא היו להם להמנות ולעשות תקנה וללמד לעשות וכו' [וכמ"ש התוס'].

למגבא כל שטר חוב דאית לי על איניש, ומעתה תהוו לי דייני ותגבוהו ותקבלוהו לי. ואם לא תגבוהו אתם מעתה כיון שמסרתי לפניכם פרוזבול זה הרי אני גובה כל חוב שיש לי עד היום אצל כל אדם כל זמן שארצה.

מח. ורב ששת [לעיל לג.] כת' דקמ"ל דיינים דומיה דעדים, ומהני אף כשכתבו בלשון דיינים וחתמי עדים. ול"ש כתוב בלשון עדות וחתמי דיינים.

מט. ומשמע דאף היכא דמוסר בפני בי"ד צריך אמירה, ולא סגי בחתימת השטר. [וצ"ע].

נ. **והר"י לוניל** [כתובות פט מח: בדה"ר] כת' 'או העדים' כלומר ששמעו מפי המלוה שקודם שנכנסה שנת השמיטה צעק לפני ב"ד עליו לנגוש אותו על אותו חוב מיד, וכיון שהוא נגוש ועומד שוב אין שביעית משמטתו. דממעטי' זה שהוא נגוש ועומד. [ומשמע דצריך כתיבת פרוזבול בפני הלווה, ולצעוק עליו. ושא"ר לא הזכירו כן].

נא. ובסה"ת כת' דדי לו אם יחתמו לו אותן עדים שראו שבפניהם מסרו בפני הדיינין, ואע"פ שאין הדיינין חותמין בו. מיהו אם חתימי דייני טפי מעלי ואין צריך שם עדים כלל.

נב. ועוד הביא דברי **הרמב"ם** [ט כז] דבת"ח הקילו דמהני מסירת מילי בלא כתיבה. [אך לדעת שא"ר דפשטות הגמ' לז. איירי אף בלא ת"ח א"כ יש להביא ראיה משם להיפך].

נג. **והר"ן** ביאר עפ"ז הא דפרוזבול המאוחר פסול. ואף דיש פסול בשטר, מ"מ יש ראיה שמסר לבי"ד. ע"כ דלא סגי במסירה לבי"ד.

נד. והביא דכה"ק **תוס'** [ב"ב מ.] בשטר מחאה ומודעא האיך נכתב שלא מדעת המתחייב. וכת' דאין לומר דנעשית כאילו הוה מדעת הלווה, דודאי ניח"ל [דתקנו משום תקנת הלווין]. וכמו דמהני לזכות לו קרקע [לז.], ודחה דהתם הוה משום דיש לעצם הזכיה שם זכות לשעתו, ומש"ה הקילו מקולי פרוזבול [והקצות עירב ב' תי' הר"ן לקמן]. אבל היכא דל"ל שום זכות ודאי לא תקנו.

נה. [ע"ע ר"ן ורשב"א ורבינו יונה ב"ב שם]. אך תוס' [ב"ב הנ"ל] לא ס"ל כן, והקצות הק' לדעת תוס'.

נו. והקצות ביאר דהוה כמו שטר קידושין וגט דלר"מ עדי חתימה כרתי, דמועיל לשעתו, וכיון דלאו מפי העדים אנו חיין אלא מפיו סגי ליה בחתימת סהדי דאינו אלא להקנאה. [וצ"ב כוונתו].

נז. ודעת **העיטור** [וכ"מ ברש"י ב"ק יב:] דהלווה כותב פרוזבול למלוה. אבל דעת שא"ר אינו כן.

ותוס' [בסו"ד] כת' בשם **רש"י** דאף מוסר שטרותיו לבי"ד הוה תקנ"ח [ובכלל תקנת הלל], ודרשת הספרי למלוה על המשכון[נח]. וכ"כ **התוס' הרא"ש** תי' הב' על קו' [הנ"ל].

וכ"כ **רש"י** [מכות ג:] דהמוסר שטרותיו הוא פרוזבול שהתקין הלל וכו'. וביאר דאינו משמט דלא קרינן ביה לא יגוש דאינו תובע כלום. [ויל"ד אי כוונת רש"י דאף פרוזבול הוה דאורייתא, וכתוס'. אבל **רש"י** [בב"מ] מבואר דפרוזבול הוה תקנ"ח, ועפ"ז צ"ל דאף מוסר שטרותיו הוה תקנ"ח[נט]. וכמ"ש תוס' בדעת רש"י. וכ"מ רשב"ם ב"ב סו., וע"ע בסמוך].

ותוס' [מכות ג: ד"ה המוסר] חלק דבמשנה [שביעית י ב] משמע דהוה תרי מילי, דתנן המוסר שטרותיו לבי"ד אינו משמט, פרוזבול אינו משמט וכו'. דפרוזבול הוה תקנת הלל, ומוסר שטרות מדאורי' אינו משמט[ס]. וכן מבואר **ברמב"ם** [שמיטה ט טו] דמוסר שטרותיו אינו משמט דכתיב וכו' וזה בי"ד תובעין אותו. ובהל' טז הביא דהלל התקין פרוזבול.

והרמב"ן [בתחילת דבריו] ביאר דהכא אינו מוסר להם, אלא כותב שהשטרות[סא] יהיו במסורות בכ"מ שהם[סב]. **והריטב"א ור"ן** הוסיפו דמהני פרוזבול אפי' במלוה ע"פ שאינו יכול למוסרו לבי"ד[סג].

והראשונים הביאו **דבירושלמי** [שם י ב] אי' תשמט ידך ולא המוסר שטרותיו לבי"ד, מכאן סמכו לפרוזבול מה"ת. **והרמב"ן** הביא מהירושלמי דתרוייהו דרבנן ומכאן סמכו. **והר"ן** הביא מהירושלמי דמדאורייתא מהני מסירת שטרות, והלל סמך לזה תקנת פרוזבול, דהיינו מסירת מילי.

והפנ"י והתומים [סז כ] נקטו דאף כוונת התוס' דפרוזבול הוה מדרבנן [וכדמשמע בכ"מ דהוה תקנ"ח], אלא דתקנו כעין דאורייתא. **והתומים** ביאר דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת בדבר הדומה לשל תורה [וציין לתוס' יבמות פט:, וע"ע מש"כ לעיל לב.]. ועפ"ז קו' הגמ' דלא היה להלל לתקן לעקור מצוות התורה [אף דיש כח בידם].

רז) **שם. הרמב"ן** הקשה אמאי הוצרכו לתקן פרוזבול, הו"ל לומר דהלוה ימסור השטר לבי"ד. וכתב דאפשר דאין העם רוצים למסור שטרותיהם לאחרים. ועוד מפני מלוה ע"פ [דא"א ע"י מסירת שטר].

רח) **בא"ד מ"מ לא היה לו לעשות תקנה ללמד לעשות כן, שביטל בכך השמטת כספים שצוותה תורה**[סד]. ובפשוטו כוונת התוס' דליכא תקנת פרוזבול כלל, אלא דהלל לימד למסור לבי"ד. ואפ"ה אין ראוי ללמד ולפרסם[סה] לעשות טצדקי נגד מצוות התורה. [ולדברי התומים הנ"ל הוה עקירת דבר מהתורה].

רט) **דתניא רבי אומר וזה דבר השמיטה**[סו] וכו' בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים וכו'. רש"י פי' דהוקש שמיטת כספים לשמיטת קרקע [מחרישה וזריעה].

ותוס' ושא"ר פי' דהוקש שמיטת שביעית ליובל. ומבואר בתוס' ע"פ הגמ' [מו"ק ב:] דילפי' מהכא אף דחרישה וזריעה בזה"ז דרבנן. וצ"ל דנכללו תרוייהו בחד דרשא, והכל בכלל שם 'שמיטה'[סז].

נח. והרמב"ן [בסו"ד] הביא צד זה [ודייק כן מהירושלמי מכאן סמכו לפרוזבול מה"ת]. והרמב"ן הק' בגמ' [לז.] אי' דמלוה על המשכון הטעם משום דקני מדר' יצחק.

נט. אבל **הריטב"א** [מכות] כתב דאפשר דכוונת רש"י דהלל הסמיך תקנת פרוזבול אדין מוסר שטרותיו לבי"ד.

ס. וכ"כ **בסה"ת** [שער מה יא] שהמוסר שטרו לבי"ד אינו כענין הפרוזבול. דפרוזבול מהני רק בשביעית דרבנן, ובבי"ד חשוב. ומוסרשטרו חזק יותר ממנו. ואף דבפרוזבול כ' מוסרני לכם, כך היה אומר אבל לא היה מוסר. וכן בחינוך הביא דין מוסר שטרו, ולא הביא דין פרוזבול [דהוה דרבנן].

סא. והריטב"א ור"ן הביאו מדברי **הירושלמי** דפרוזבול מהני אפי' שהשטר נמצא ברומי. [אך המרדכי הביא דברי הירושלמי באופ"א, דמהני שלא בפני הבי"ד].

סב. [ומ"מ משמע דהוה אותו גדר דהוה נגוש ועומד].

סג. אבל הפנ"י דן דדעת רש"י דל"מ במלוה ע"פ. [וע"ע לקמן לז.].

סד. ולכאו' תי' התוס' לא שייכא למש"כ **הט"ז** [או"ח תקפח ה] דאין לחכמים לעקור לגמרי מצווה שלימה מה"ת. דהכא הלל לא עקר כלל, אלא דכל א' וא' עקר לעצמו. ומי שאינו עושה פרוזבול לא נעקר.

סה. ולפ"ז אינו 'תקנה' כלל [אלא כהה"א דלעיל שנתנו עצה טובה להחתים עדי חתימה לר"א]. אך בכל מקום משמע דהלל 'תיקן' פרוזבול. ויש שפי' דהלל קבע גדרים האיך נעשית פרוזבול, ע"י קרקע וכדו'. והנידון על תקנה זו.

סו. [פסוק זה קאי אשמיטת כספים].

סז. והבית הלוי [ג א] דן מנ"ל דקרא איירי בשניהם, והאיך ילפי' ג' שמיטות. וכת' דאפשר דילפי' מיובל לשמיטה, ופשוט דאין לחלק בין שמיטת קרקע לכספים. א"נ עבודת הקרקע

אבל **הכס"מ** [שמיטה ט א] כתב בדעת הרמב"ם דדוקא שמיטת כספים תלי ביובל [וכמ"ש הרמב"ם שם, וכרבי], אבל חרישה וזריעה בזה"ז דאורייתא[סח]. דרבי הקיש שמיטת כספים ליובל, אבל עבודת הקרקע לא הוקש[סט]. [והוה דאורייתא[ע]].

ו**בהג' מים חיים** תמה מהגמ' [מו"ק הנ"ל][עא].

ו**בשאג"א** [חדשות טו] ו**בית הלוי** [ג א] האריכו לברר דיעות הראשונים בכ"ז.

רי) **רש"י ד"ה בשביעית.** והלל כרבי ס"ל וכו' ס"ל לאביי דבבית שני הואיל ולא נהגו שמיטין וכו' ואומר אני שהוא מח'. מבואר ברש"י דילפי' בסוגיין [דברי רבי] דשמיטת כספים תלי בשמיטת קרקע, ובזה"ז דרבנן. ורש"י הוסיף דמבואר בסוגיין דאף בזמן בית שני הוה דרבנן. וכדאי' בירושלמי. [ובזה נח' בתו"כ].

ו**תוס'** ושא"ר הק' דלפ"ז עיקר הדרשא הוא מהירושלמי, ובסוגיין חסר. ועוה"ק **הרמב"ן** מנ"ל דרבי ס"ל דשמיטה דחרישה וזריעה תלי ביובל, ומאן תנא דס"ל ב' קולי.

ריא) **רש"י ד"ה בזמן.** כגון עכשיו שבטלה קדושת הארץ.

וצ"ב מה רש"י בא לאשמועי', הא כבר פירש דתלי ביובל. ו**הבית הלוי** דייק שהוא טעם חדש דבזה"ז בטלה קדושת הארץ [וכמ"ד דבטלה קדושת הארץ לענין תרו"מ].

ובזה ילפי' דברי רבי דשמיטת כספים תלי בשמיטת קרקע עכ"פ בזה"ז. [אלא דרש"י לעיל כת' דאף בזמן בית השני היה מדרבנן לירושלמי].

ריב) **תוד"ה בזמן שאתה משמט.** ונר' לר"ת דהשמטת קרקע וכו' בשדות החוזרות לבעלים בשמיטה וכו'. ושמיטה תלי ביובל[עב]. ו**המנח"ח** [תעז א] נסתפק היכא דלא עשו שילוח עבדים וכו' דמעבב ביובל, האם אף שביעית אינו נוהג. האם דין שביעית תליא בקיום יובל בפועל, או דשמיטה תליא רק בזמן הראוי ליובל, דכל יושביה עליה. ולכאו' כ"מ בתוס' דהכל תלי ביושביה עליה[עג]. וכ"כ **הגר"ח** [תרומות א]. אבל מדברי **הראב"ד** ו**הרז"ה** [הו' בסמוך] מבואר דהיכא דבפועל לא קיימו דיני יובל, אף שביעית אינו נוהג. [ונח' בזה].

ריג) **בא"ד ואר"ת דבבית שני יובל נהג.** ו**הרמב"ן** הק' דבבית שני לא נתחייבו בחלה דלא מקרי 'בבואכם' דלאו כולהו סליק, וכדאי' [כתובות כה.], וכ"ש שלא יקרא 'כל יושביה'. אבל **תוס'** [נדה מז.] תי' דבבואכם משמע טפי ביאת כולכם.

ריד) **בא"ד ושפחה חרופה היינו המאורסת לעבד עברי.** ו**הרמב"ן** הביא דיש מ"ד [כריתות יא.] דאפי' מאורסת לעבד כנעני. [ולרבנן שם י"ל שהביאו על דבר אחר].

דשמיטה ויובל ידעי' מסברא פשוטה דתלי בהדדי, ואיצטריך היקש רק לשמיטת כספים. [אך לפ"ז ק"ק דהגמ' מו"ק הביאה את דברי רבי, דעבודת קרקע לא תלי בדברי רבי].

סח. ד**הרמב"ם** [שם ד כה] כת' דשביעית נוהגת אף שלא בזמן הבית מדאורייתא. ו**הכס"מ** נקט כוונתו לאחר שגלו השבטים. אבל **המהר"י קורקוס** ביאר דעת הרמב"ם דנוהגת שמיטה שלא בזמן הבית, ורק כשכל יושביה עליה. אבל שלא בזמן היובל אינו נוהג, ואין חילוק בין שמיטת כספים לקרקע [וכתוס' ושא"ר]. ועד"ז כת' **הרמב"ם** [תרומות א א] דתרומה נוהגת אף שלא בזמן הבית, ו**הרמב"ם** [שם כו] כת' דבזה"ז ואפי' בימי עזרא הוה מדרבנן, דאין כל יושביה עליה. א"כ מש"כ שלא בפני הבית היינו אילו שיהא זמן שיושביה עליה בלא בית].

סט. ו**הבית הלוי** [ג א ענף ג א] כת' דלכאו' כ"ד הראב"ד, ד**הראב"ד** [שמיטה א יא] נראה דס"ל דעבודת הקרקע בשמיטה בזה"ז דאורייתא, והראב"ד לא השיג אמש"כ הרמב"ם כמה פעמים בפרק ט דשמיטת כספים בזה"ז דרבנן. [והראב"ד על הרי"ף בסוגיין נקט דכולהו דרבנן. אבל בחי' הראב"ד ע"ז ט: נסתפק אי כרבי או כרבנן].

ע. ותליא בגירסא בדברי **הרמב"ם** [י ט] דכתב דשביתת בארץ תלי ביובל. ו**המהר"י קורקס** הביא דהגירסא המדוייקת ברמב"ם דבזה"ז דרבנן.

עא. ו**המים חיים** כת' דאף רבנן מודו לרבי בשמיטת כספים [דודאי לא פליגי רבנן בתראי אהלל ובית דינו], ומח' דידהו בעבודת קרקע [וכבגמ' מו"ק הנ"ל]. וכוונת הגמ' בסוגיין הא מני רבי, דרבי אמר כן להדיא. אבל בשמיטת כספים אף רבנן מודו. וקי"ל כהנך רבנן [וככס"מ אליבא דרבי].

עב. וכן לענין שמיטת כספים [לרש"י] יש לחקור גדר ההיקש, דאינו 'שנת שמיטה' או דהשמטת כספים תלי בדין שמיטת קרקע. ו**המקנה** [קידו' לח:] הק' דאילו נתחייבו במדבר בשמיטת כספים, א"כ שנת השביעי דשמיטת כספים אינו שנת שמיטת קרקע [ע"ע בית הלוי].

עג. ו**תוס'** [ערכין לב:] הביאו דתני שביעית אע"פ שאין יובל, וכת' דיש לפרשה אף על פי שלא נהגו יובל והניחו בחטאם. [אך בפשוטו קאי כרבנן ודלא כרבי].

והרשב"א כת' אף המאורסת לישראל הוה שפחה חרופה [למ"ד לקמן מג.] דתפסי קידושין, וכמ"ש רש"י [לקמן מג.]. אלא דאורחא דמלתא נקט, דעבד עברי מותר בשפחה. וצ"ב ראיית התוס'. ומשמע דס"ל דעבד עברי דוקא. והחזו"א כת' דכוונת התוס' להוכיח ממ"ד דלא תפסי קידושין בחצי שפחה. וע"כ היינו מיוחדת בלא קידושין לעבד עברי דוקא.

רטו) **שם. וע"ע אינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג וכו'.**

והרמב"ן דחה עוד דאפי' קנה עבד ונרצע[עד], וחרב הבית לפני היובל דינו לעולם כעבד עברי, ומותר בשפחה. ועוד כת' דאפשר דקדשום לפני שבטל היובל [למ"ד מג. דחצי שפחה תפסי קידושין][עה]. והרשב"א הקשה דמשגלו י' שבטים[עו] עד ימי עזרא היה קל"ג שנה ועוד[עז].

רטז) **בא"ד ועוד דהא נהג בתי ערי חומה. והרמב"ן** [ושא"ר] תי' דמדרבנן נהג יובל לחומרא[עח], וכן דין בתי ערי חומה. זכר ליובל. והרמב"ן [ושא"ר] הביאו סעד מס' יוסף בן גוריון שנתקדש היובל בימי אחד ממלכי החשמונאים, והיינו מדרבנן[עט].

ריז) **בא"ד ולא תיקון הלל לדורו וכו' אלא לאחר החורבן וכו'.** והרמב"ן הקשה דהם יחושו לעצמן לאחר החורבן, ולא היה לו לפתוח פיו לשטן שיחרב הבית ולתקן תקנות לאחר החורבן. והרשב"א תי' דצפה שעתידים לתקן [שביעית בזה"ז][פ] ונמצאת דלת פרוצה בפני לווים. וחשש שיהא תקנתם חביב עליהם ולא יחושו לכך, ועמד ותיקן כנגד תקנתם [וסיים וכ"ז תימה].

ריח) **בא"ד [בע"כ] א"נ ההוא בעיא אליבא דרבא דמשני הפקר בי"ד.** ולרבא מהני פרוזבול אף בשמיטה דאורייתא, וכדברי רש"י. [ודלא כמ"ש תוס' בע"א]. כ"כ המהרש"א. ועוד פי' הבית הלוי [ענף ב ז] דמש"כ תוס' דלרבא לא היו מתקנים לעקור דבר מהתורה. אך מאחר שידוע שיחרב הבית, ותיקן לדורות הבאים. תיקן הלל אף לדורות עד החורבן מדין הפקר בי"ד.

ריט) **בא"ד אבל במסקנא וכו' נמצא דהיו שם מי"ב שבטים. ותוס'** [ערכין לב.] כת' דעלו מקצת מכל שבט ושבט[פא], והוה כל יושביה עליה[פב].

והרמב"ן חלק דבבית שני לא עלו משאר שבטים [ע' בסמוך]. ועוד דבבית שני לא ישבו השבטים במקומן. ואי' [ערכין לב:] דבעי' דכל שבט יהא במקומו, ובבית שני נתיישבו במה שרצו ולא נתחלקו לשבטים. אלא בעינן רוב כל שבט ושבט. ולא סגי בב' או ג' מכל שבט[פג].

והרמב"ן כת' דאינו נקרא 'כל יושביה עליה' ולא 'בבאכם' עד דאיכא רוב כל שבט ושבט. כדאמרי'

עד. ומבואר ברמב"ן דנרצע הוה עבד לעולם [עד היובל], וכיון דלא הגיע היובל הוה עבד לעולם. ולא אמרי' דמשעה שבטל היובל בטל 'דין' עבד. אבל עבד שעובד ו' שנים, אף כשבטל היובל יצא בו'.

עה. ואף דלאחר שבטל דין יובל, ופקע ממנו דין עבד עברי, מ"מ הקידושין נשארו. אבל למ"ד דלא תפסי קידושין בחצי שפחה תלי ביחוד. ומשעה שסיים עבדותו, כבר אינו מיוחדת לו.

עו. מבואר ברשב"א דנהג יובל עד שגלו י' שבטים. אך הק' דמבואר [ע' ערכין לב:] דראובן וגד גלו ט' שנים קודם לשאר שבטים [והוה טפי מק"מ שנה]. ובדברי שא"ר י"ל דכוונתם דזה היה תחילת גלות י' השבטים, אבל קשה על הרשב"א שנקט קל"ג בדוקא.

עז. וי"ל דהרמב"ן קאי למסקנת הגמ' [ערכין שם] דירמיה החזירן ונהג יובל עד חורבן בית הראשון. א"כ הוה רק ע' שנה.

עח. אבל לא הקילו להתיר עבד עברי בשפחה. [ומשמע דנהג דין עבד עברי מדרבנן, ואין בזה משום לא תרדה בפרך. אלא דלא הותר בשפחה].

עט. ולר"ת ניחא דנהג יובל מדאורייתא בכל בית שני.

פ. ומשמע ברשב"א דהוה תקנה מחודשת שתקנו לאחר החורבן [לדעת ר"תן]. ועוד דן הבית הלוי דשמא תקנו מדרבנן בזמן גלות בבית ראשון, ובשעת החורבן ממילא חזר תקנה זו.

פא. והרמב"ן הביא בשם ר"ת דאף דבימי עזרא לאו כולהו ישראל סלוק, מ"מ עלו מכל השבטים ולא היתה אר"י חסרה שבט, וקרי' ביה כל יושביה עליה. שאם לא תאמר כן כשהלכו שנים ושלשה מהם למדינת הים יבטל, אלא ודאי כל זמן שמכל השבטים עליה יושביה עליה קרינא ביה. [והרמב"ן חלק דודאי לא סגי ב' וג' מכל שבט].

פב. והראשונים הביאו **סדר עולם** [הו' ברש"י עזרא ב סד] דהק' דכתיב כל הקהל כאחד ארבע רבוא ואלפיים וגו' [מ"ב אלף], ובפרטן אינן אלא שלשים אלף, ותי' דהנך י"ב אלף עלו משאר השבטים. והר"ן דחה כיון דהוה מיעוטא דמיעוטא של השבט לא מקרי כל יושביה עליה. ועוד דחה דהיו עמהם רק משבט שמעון ואפרים ומשנה, דהוזכרו בקרא [ד"ה ב טו ט, ל א, בימי אסא וחזקיהו [ובהמשך הפרק שם הוזכרו אשר וישכר וזבולון, ולא שמעון]]. דכשגלו י' השבטים נצולו אלו והלכו אצל יהודה.

פג. ובחת"ס כתב דתליא במח' בפ' חלק האם עתידין לחזור, ואם אין עתידין לחזור, א"כ מי שכבר חזר נחשב כל השבט.

בעלמא בכל דיני הציבור לפסח ופר העלם דבר של צבור [דתלי ברובו].

רכ) **בא"ד היינו למאי דס"ד וכו' דלא חזרו י' שבטים שגלו, ולא היו בגלות בבל וכו' אבל במסקנא דאמרי' דירמיהו החזירן וכו'.** והרמב"ן חלק דהחזירן בסוף בית ראשון, אך בחורבן הבית גלו לשאר ארצות[פד] ולא לבבל. ולא היו בבית שני אלא יהודה ובנימין.

רכא) **בא"ד ומיהו קשה דזיל קרי ביה רב הוא, דבעזרה מני לכל י"ב שבטים.** [בפשוטו משמע דקו' התוס' לס"ד דהגמ', האיך ס"ד דלא החזירן]. **ובהג' בן אריה** גרס דבעזרא לא מני וכו'. [דהא דספר עזרא לא הוזכרו י"ב שבטים[פה]]. וקו' התוס' למש"כ ר"ת דלמסקנא דהתם עלו כולם[פו].

להלכה – **הרמב"ן** דן אי קי"ל כרבי [דשביעית בזה"ז דרבנן] **או כרבנן** [דבזה"ז דאורייתא[פז]]. **והרמב"ן** נטה דהלכה כרבים[פח], אבל הביא **י"א** שהלכה כרבי שסוגיא זו הולכת להקל בפרוזבול בכל דיניהן. **והרמב"ם** [ט ב] פסק כרבי[פט].

שמיטת כספים בזה"ז – **הרי"ף** הביא את סוגיין, **והראב"ד** [לרי"ף] דייק דס"ל דשמיטת כספים נוהג בזה"ז. **והראב"ד** נסתפק דהוה רק מידת חסידות[צ].

והרז"ה [שו"ת הו' בסה"ת מה ב] הביא דלא נהגו שמיטת כספים, והאריך ליישב דקי"ל כרבי דשמיטה ויובל הוה מדרבנן. וכ"ז בזמן שיש בי"ד מקדשים באר"י. אבל בזמן שבטל בי"ד באר"י אף שמיטה אינו נוהג. אלא משום מידת חסידות.

בחו"ל – **בברייתא** [קידו' לח:] **אי' דשמיטת כספים נוהגת אף בחו"ל. והגמ' מק' פשיטא, חובת הגוף היא. ותי' דאיצטריך לרבי דהקיש בזמן שאתה משמט וכו', אימא אף במקום שאתה משמט קרקע. ת"ל כי קרא שמיטה לה' מ"מ[צא].** [וקמ"ל דהוה חובת הגוף, ולא דרשי' בזה דומיה דשמיטת קרקע[צב]. וכן הביא הרמב"ן].

אך דעת **הר"י אלברצלוני** [הו' בעיטור] דלא תקנו שמיטת כספים בזה"ז בחו"ל, ומשמע דכוונתו דבזמן שנהג מדאורייתא אין חילוק בין אר"י לחו"ל. אבל בזה"ז לא תקנו בחו"ל. **והרמב"ן** חלק דבגמ' [קידו' שם] מבואר דהוה חובת הגוף ואין חילוק בין הארץ לחו"ל.

והרמב"ן הביא דכמה אמוראים [בסוגיין] כת' פרוזבול, אף בחו"ל.

והתה"ד [שד] הביא סברא נוספת דתקנו רק בארצות הקרובים, ודומיה דתרומות ומעשרות. אבל **הרי"ף והרמב"ם** [ט ב] **ורוב ראשונים** פסקו דשמיטת כספים נוהגת בכ"מ בזה"ז. והטור הביא **שו"ת הרא"ש** דלא נהגו לחוש לזה, וצווח ולא אשגחו ביה[צג]. וע"ע רמ"א [סז א].

דף לו:

רכב) **ותקנו דתשמט זכר לשביעית וכו'.** בפשוטו משמע דתקנו לעולם. וכ"ד רוב הראשונים. אבל **הראב"ד** [לרי"ף] כת' דבזה"ז ודאי אין יובל נוהג לא בארץ ולא בחו"ל, אף מדרבנן. שהרי אין בי"ד

פד. וכדא"י במדרש [ילקוט ויקרא תרעה] ואבדתם בגוים אלו י' שבטים שגלו למדי. ושם נשתקעו כולם ולא נתערבו עם ישראל. [ולדברי הרמב"ן ירמיה החזירן ויאשיהו מלך עליהם [שהצטרפו למלכות יהודה], ואח"כ חזרו וגלו למדי. ואילו לדברי התוס' י"ל דירמיה החזיר מקצת מכל שבט, והרוב נאבדו במדי. ואות מקצת גלו לבבל וחזרו עם עזרא].

פה. וכן תמה **הרמב"ן** דהמקראות מוכיחים דהיו בבית שני יהודה ובנימין, דכתיב ויעבירו קול ביהודה ובירושלים לכל בני הגולה להקבץ ירושלים. וכתיב ויקבצו כל אנשי יהודה ובנימין ירושלים והרבה מפורשין מהם ובדברי הימים מפורשים כל החוזרים ומשבט יהודה ובנימין היו.

פו. ולדברי הרמב"ן ניחא, דלא היו בבית שני.

פז. וכדברי רש"י דרבא פליג.

פח. **והרמב"ן** [בסוף ס' הזכות, ועה"ת במדבר כה ז] נקט דהלכה כרבנן. אבל **הרמב"ן** [מכות ג:] כת' כרבי.

פט. [אך בהג' מים חיים בסוגיין נקט דדעת הרמב"ם דכ"ד רבנן דלענין שמיטת כספים הוקש ליובל].

צ. **והרמב"ן** חלק דמי שאומר מדת חסידות היתה להם אין שומעין לו, שכל שלא תקנו חכמים אין העושה אותו נקרא חסיד אלא הדיוט.

והבית הלוי [ג א ענף ז א] חידש דאף דאין חיוב שביעית בזה"ז, מ"מ המקיים שמיטה בזה"ז עושה מצוה דאורייתא. דרצון התוה"ק דהארץ הקדושה תשבות בשביעית, ורק אין החיוב בה עתה משום דאין היובל נוהג [דומיה להא דקיים אאע"ה את התורה עד שלא ניתנה]. ובודאי דאף בזמן שאין היובל נוהג רצון התוה"ק שישמרו אותה ישראל אע"ג דחיובא ליכא.

צא. ועד"ז אי' [שם] גבי שילוח עבדים.

צב. אבל **התוס' רי"ד** [לז.] כת' דשמיטת כספים נוהגת בחו"ל, דלא קי"ל כרבי. ובהג' חש"ל ציין ע' קידו' לח: וצע"ג.

תוקעין ואין עבדים משתלחים, והנך כולהו מעכבי [כדאי' ר"ה ט:]. **ודרשי'** [קידושין שם גבי שילוח עבדים] דבזמן שאין הדרור נוהג בארץ אף שמיטת כספים אינו נוהג בחו"ל.

והראב"ד כת' דהאמוראים [בסוגיין] שמרו שמיטת כספים משום מידת חסידות[א]. **והרמב"ן** [ס' הזכות ובחי'] חלק דנוהג אף בזה"ז [לרבי מדרבנן, ולחכמים מדאורייתא]. **והביא** דבחי' **הראב"ד** [ע"ז ט:] חזר בו דנוהג בזה"ז.

רכג) **תוד"ה ותקון.** הא דלא תקון יובל דאין רוב הציבור יכול לעמוד בזה[ב] וכו'. אבל **הרמב"ן** נקט דתקנו יובל בזמן בית שני[ג].

והראב"ד [לרי"ף] [ושו"ת הרז"ה **בסה"ת** הנ"ל] כתב דנהגו יובל ושמיטה מדרבנן אף אחרי החורבן[ד], אבל השתא ודאי אין היובל נוהג בארץ אפי' מדרבנן, שהרי אין יושביה עליה ואין בי"ד תוקעין. ומשעה שנתבטל הבי"ד שתוקעין בטלה שמיטת קרקע וכספים [אפי' מדרבנן].

והרמב"ן [ספר הזכות יח. בדה"ר ובחי'] פליג דאחר החורבן דהארץ שממה ביד ישמעאלים ודאי לא נהגו יובל אפי' מדברידהם[ה]. ומ"מ נהגה שמיטה [כדמבואר בכ"מ].

רכד) **רש"י ד"ה ואמור.** ונמצא הלוה גזלן על פיהם.

מבואר דמי שאינו מחזיר חובו נחשב 'גזלן', וכ"כ **החינוך** [רכח] דעושק שכר שכיר עובר בלא תגזול. **ובמנח"ח** תמה דבכתובות פו מבואר דהוה רק עשה דפריעת בע"ח מצוה.

רכה) **רש"י ד"ה שב ואל תעשה.** ואינו עושה מצווה לפרוע חובו[ו]. **וברש"י על הרי"ף** כ' שב ואל תגבה חובו [דתליא במלווה שלא יתבע[ז]]. **והרשב"א** הביא פי' אחר דס"ד דמקשה דצ"ל משמט אני, ולכן הוה קום ועשה. ותי' הגמ' דהוה שב ואל תעשה, שאומרים לזה אל תגבה חובך.

רכו) **שם. הרשב"א** ביאר דדעת המקשן דאין כח לעקור דבר מה"ת, דכיון דצ"ל משמט אני נחשב מעשה. ואביי השיב שב ואל תעשה שאני, דעיקר הדבר דאומרים אל תגבה.

רכז) **שם.** ובפשוטו נקטו **האחרונים** [ע"פ לשונות הראשונים] דשביעית משמטת ומפקעת את גוף החוב, וכ"כ **בשו"ת הרשב"א** [מיוחסות רנו] דאפי' נשבע לפרוע חובו, והגיע שביעית הוה כאילו נמחל, דאפקעתא דמלכא היא, ואי"צ לפרוע. ועפ"ז כתב **המנח"ח** דמי שעובר ע"ז וגבה חובו עובר ג"כ בלא

צג. והביא טעם נוסף דנחשב כל שטרותיהם כמתנה ע"מ שלא תשמט שביעית, וחלק הרא"ש דכל שלא כתב כן מפורש ל"מ.

א. **והרמב"ן** השיג דאילו לא תקנוה לא היה חסידות להשמיט כספים ולנעול דלת לפני לווין, והפטור מהדבר ועושהו נקרא הדיוט.

ב. **והסמ"ע** [סז ב] ביאר דבזה"ז אין הבטחת וצוויתי את ברכתי וכו', משא"כ השמטת כספים [וצ"ב כוונתו דהרי תקנו שמיטה שנה א'. ועי"ש טעם נוסף בחו"ל]. **והחזו"א** [שביעית יח ד] כת' דבי"ד מחוייבים בהשתדלות עבור הציבור, ואף כשיש הבטחת ברכה. ומסתבר דאף בזה"ז יש ברכה, דבי"ד של מעלה עושים מה שגוזרים בי"ד של מטה, והברכה הוא אחרי שעשו את ההשתדלות [או שפטורים מהשתדלות, ומסור לחכמים ברוח קדשם לקבוע עד כמה שיעור ההשתדלות].

ג. [לענין קרקעות חוזרים, א"כ לכאו' אף לענין ב' שנים בלא חרישה וזריעה].

ד. **והרז"ה** [בשו"ת] כת' דאי אתה יכול לומר חזרו שמיטין ולא חזרו יובלות, שאם אתה אומר עקרת ובטלת קשר של קיימא שקשר הכתוב שני שמטות ותלאן זו בזו, דדרשי' דבשני שמטות הכתוב מדבר, וכל דתקון רבנן כעין דאוריתא תקון. ותמה על עצמך למה יתקינו זכר לשמטה ולא יתקינו זכר ליובל.

ה. וכת' דאין הדעת מסכמת ולא השכל מקבל שינהגו בכך לאחר חורבן, שהרי הארץ חרבה ושממה ביד ישמעאלים ואין ישראל עליה אלא כאכסניא ולמה יחזירו שדות ובתים וינהגו דרור לעבדים. אבל שביעית נוהגת מדרבנן [ולא תלי ביובל].

ו. וכעי"ז כתב בחי' מכת"י בשם **הרמ"ה.** ויל"ד האם נחשב שנפקע החוב עי"ז, או דרק נמנע מלהחזיר. [וע' **קצות** [קד ב] דלא רמי עליה לפרוע חוב כשאינו תובעו, והנתיבות שם פליג].

ז. וכ"כ **התוס' הרא"ש** בשם **רש"י**, וכתב דאין זה כהנהו דביבמות [ומש"ה פי' כרש"י לפנינו]. **ובחי' מכת"י** הקשה לרש"י דתליא במי שעוקר בידים [ונחשב דהלוה עוקר בידים. ומבואר מדבריו דנקט שמה שהכסף מונח בידו הוה עקירה בידים, וכמ"ש רש"י בדעת המקשן דהוה גזלן]. [וע"ע קובה"ע [סט] בגדר שב ואל תעשה וקום ועשה].

תגזול, בנוסף ללאו דלא יגוש[ח]. אבל יש **אחרונים** שדנו דהחוב לא נפקע לגמרי, אלא דאין לו זכות לתובעו [וע"ל לז:].

ודעת **היראים** [קסד] דכל זמן דהמלוה לא אמר 'משמט אני' עדיין חייב לו, אלא שבי"ד כופין [על המצות] **שישמט**[ט].

והיראים כת' דנראה דה"מ בי"ד באר"י, אבל בי"ד בחו"ל אינן רשאין לכופו ולהכותו. דלא עבדי' שליחותייהו בקנס אלא במידי דשכיח ויש בו חסרון כיס[י] [ב"ק פד: ע' לקמן פח:].

והמרדכי [שפ] הביא צד דצריך שיאמר משמט אני בשנת השמיטה. והמרדכי חלק דאפקעתא דמלכא אע"פ שלא אמר משמט אני. [ע' לקמן לז:]. וכ"ד שא"ר דהחוב נפקע ממילא. והשער משפט [סז א] הביא דברי היראים, וכת' דדבריו חדשים ולא ראה שום פוסק כן.

רכח) **רבא אמר הפקר בי"ד וכו'. פרש"י** לעולם בין לרבנן וכו'. דאף בשביעית דאורייתא מהני פרוזבול מדין הפקר בי"ד. אבל **תוס'** [בע"א] כת' דלא היה לחכמים לפרסם דבר שעוקר מצוות התורה. ועד"ז כ' **בחי' מכת"י** בשם **הרמ"ה** דאף ע"י הפקר בי"ד א"א לעקור מצוה מה"ת, כמו שאינן יכולים מצוות לקט וכו'[יא].

וכ"ד **הרמב"ם** [ט טז] דפרוזבול אינו מועיל אלא דשמיטת כספים בזה"ז שהוא מדברי סופרים, אבל לשמיטה של תורה ל"מ[יב]. **והראב"ד** השיג דרבא פליג דהפקר בי"ד הפקר[יג]. וכ"מ **ברמב"ן** [ספר הזכות] דפסק שמיטה בזה"ז דאורי', ומהני פרוזבול[יד]. **ומהר"י קורקוס והכס"מ** ביאר דחכמים לא יתקנו להוציא ממון מיד זה. [ורק להפקיע החוב].

[ומבואר מדבריהם דסברת הרמב"ם דלא מהני פרוזבול, דלא תקנו להפקיע ולהוציא ממון מדאורי'. ואילו לדברי התוס' דאינו ראוי לתקן].

רכט) **שם. הפנ"י** הק' [לדברי רש"י] מה מהני דהפקר בי"ד הפקר, הא סוף סוף גובה חובו ועובר באיסור שמיטה. ואף היכא דנותן לו מדעתו צריך לומר משמט אני. **והתורת זרעים** דן לפרש את דעת הרמב"ם עד"ז.

והאחרונים תי' דדוקא היכא דשביעית משמטת שייך איסור שביעית [ואמירת משמט אני], וכיון דחכמים הפקיעו דבגדרי הממון אינו נשמט, א"כ ל"ש איסור.

והפנ"י תי' דע"י הפקר בי"ד עדיף, שפורע לו בתורת הפקר בי"ד. ולא נחשב פרעון החוב כלל. ועוד תי' דמצד הפקר בי"ד הוה כגבוי משעת כתיבת פרוזבול. ומש"ה אינו משמט.

ובחי' הגר"נ דייק מדברי רש"י [בכ"מ, הו' לעיל] דהפקר בי"ד והקנו את החוב לבי"ד. וע"י תקנתם ליכא דין שביעית מדאורייתא.

רל) **רבי אלעזר אמר מהכא וכו' מנחילין כל מה שירצו**[טו]. **הרשב"א** כתב דמדרשת ר"א ילפי' אף דבי"ד יכול להפקיע מזה ולהחליטו לחבירו.

ח. ויל"ד האם האיסור מפקיע את החוב [דומיה דאיסורי רבית]. או דגדר הדבר דהשביעית משמטת, ובנוסף יש איסור נגישה. ובראב"ש [לז:] מבואר דיש איסור נגישה תוך שביעית, ואף קודם שנפקע החוב.

ט. ובחי' הגר"נ דייק דהמלוה מחוייב 'לשמט', ואינו בגדר מחילה, אלא דחל ע"ז דין שמיטה. והביא **דביראים** [דפו"י רעח] בתחילת דבריו כ' דאף דאמר משמט אני עדיין הלוה חייב לו והוה לוה רשע ולא ישלם [ולכן צ"ל אע"פ כן, וכדאיתא לז:], אלא דהמלוה אינו יכול לתבוע.

י. [וע' קצות ונתיבות ג א אי צריך בי"ד לכפיית ממון].

יא. וכתב אבל כשתקנו שביעית אין כאן עקירה, אלא לפנים משורת הדין שיהא המלוה עושה מידת חסידות להשמיט חובו. [ולכאורה כוונתו דאף בלא תקנה והפקר היה ראוי שיעשה מידת חסידות להשמיט חובו, ואין בזה עבירה].

יב. **והסה"ת** [סה יא] כת' דפרוזבול אינו מועיל אלא בחוצה לארץ [ולכאו' כוונתו בזה"ז, אפי' בארץ. וכדאי' קידו' לח: דאין חילוק בין ארץ לחו"ל. וצ"ע].

יג. והתומים [כ] תמה דמ"מ אמאי הוצרך הלל לתקן אף כלפי שביעית דאורייתא לעתיד לבא, דסגי להו בדין דרבנן. ודן דאפשר דס"ל כדעת הרמב"ן דשמיטה בזה"ז דרבנן. **והאחרונים** כתבו דהוא משום דכעין דאורייתא תקון.

יד. [וכ"כ **בשו"ת הרשב"א** המיוחסות רנו, דהפקר בי"ד הוה הקנאה להוציא מזה ולתת לזה].

טו. לכאורה היינו הנחלת ר' יוחנן ב"ב, אבל לרבנן דפליגי א"א ללמוד מכאן להפקר בי"ד.

ודלא כסוברים דהפקר בי"ד מהני רק להפקיר ולא להקנות. וכ"ד **רבינו יונה** [ב"ב נד: וק.] וכמה **אחרונים**[טז] דל"מ הפקר בי"ד להקנות.

וכ"כ **היש"ש** [יבמות י יט] דפסוק דר"א עדיף, דילפינן שיוכלו להחליט ממון לחבירו, ולא רק להפקיר. **והאחרונים** הביאו דמשמע מדבריו דנח' בזה הנך אמוראים אי מהני הפקר בי"ד להקנות.

רלא) **לדריה הוא דתקון נפק"מ לבטולי. הרמב"ן** הק'

אי לדריה מה צריך תקנה לבטל [אדרבה צריך לתקן פרוזבול בכל דור]. **והרמב"ן תי'** דמ"מ בי"ד דאלים להפקיע ממון יכול לכתוב פרוזבול [וכדאי' בסמוך], ולזה מהני לבטל.

[ולדברי התוס' דמהני משום שמוסר שטר לבי"ד מדאורי', לבטולי היינו לבטל הפרסום, **והחת"ס** כת' דאפשר דהיינו לאסור לעשות פרוזבול].

אבל **הריטב"א ור"ן** כתבו דלדריה היינו לפי מה שראה שבדורו נמנעו מלהלוות, וה"ה בכל דור כל שקיים צורך זה, אלא שתיקן שאם הטעם ל"ש בדור אחר שיתבטל התקנה [וכ"מ ברש"י].

והרמב"ן כתב דבמסקנא כתבינן בבי"ד שאינו חשוב, וע"כ דאינו בגדר הפקעת ממון, וקי"ל דלדריה עלמא תקון. **והר"ן** חלק [לשיטתו] דהספק לא הוכרע לענין אילו בטל הטעם.

רלב) **אין בי"ד יכול לבטל דברי בי"ד חבירו. החת"ס**

דן האם נידון הגמ' שיתקנו דלא יעשו פרוזבול, או אף דעשה פרוזבול שישמט. **הגהש"ס** ציין לדברי **תוס'** [יבמות עט: ד"ה בימי] דבדבר שבממון יכול לבטל, דהפקר בי"ד הפקר[יז], מכ"ש ממה שיכול לתקן במידי דאורייתא. וכעי"ז הקשה **הפנ"י**. וכה"ק **המג"א** [תרצ כב] דבסוגיין מבואר דאף בדבר שבממון א"א לעקור. ותי' דהכא נחשב מילי דאיסורא כיון דנמנעו מלהלוות [ודלא כמ"ש **הכס"מ** ע' בסמוך].

אבל בדברי **הרמ"ה** [בחי' מכת"י הו' לעיל] מבואר דאף ע"י הפקר בי"ד א"א לעקור מצוות התורה, דאף דאפשר להפקיר הממון, מ"מ אסור לעשות נגד דיני התורה. ועד"ז לתוס' [בע"א] דקושיית הגמ' דאינו ראוי שיפרסמו עצה נגד דין תורה, וה"נ קושיית הגמ' דאין לבי"ד ללמד לבטל דין בי"ד הקודם [ודלא כתוס' יבמות הנ"ל].

והרמב"ם [ממרים ב ד] פסק דלפי שעה בי"ד יכולים לבטל דברי בי"ד חבירו [בשב ואל תעשה], שלא יהא חמור מדברי תורה, וגם ע"ז ילה"ק מסוגיין [ורמ"ז לזה **המג"א** שם][יח]. [ועפ"ז י"ל דהכא נחשב שעוקר באופן קבוע את גוף התקנה הקודמת, ובזה כתב הרמב"ם דל"מ, וכמו דא"א לעקור דין שלם בדאוריי'].

רלג) **תוד"ה אלא.** וא"ת ה"ד אי דפשיט וכו' ואי דלא

פשט אפי' קטן יכול לבטל וכו' וי"ל וכו' דהכא או פשט ולא היו יכולים לעמוד וכו'[יט]. **והתוס' רא"ש** תמה דתקנת פרוזבול טוב לעניים ולעשירים ויכולין לעמוד בו, ולמה לא פשט.

רלד) **בא"ד וי"ל דדוקא בי"ח דבר אפי' גדול אינו יכול לבטל וכו' שעמדו להם בנפשותיהם.** אבל **הרמב"ם** [ממרים ב ג] פסק דכל שהוא משום סייג, ופשט איסורו, אין בי"ד אחר יכול לעקרו. **והראב"ד** [שם ב ב] משמע דס"ל דבכל מקרה אין בי"ד גדול יכול להתירו.

והכס"מ ביאר דדבר שהוא משום סייג בי"ד אינם יכולים לעקור. אבל תקנה משום תקנת עניים וכדו'

טז. כ"כ **הגרש"א** [בשו"ת רע"א רכא ו], וכ"כ **הנתיבות** [רלה יג] בשם **הגט פשוט** [קל], **והמחנ"א** [משיכה ב].

יז. וכ"כ **רש"י** [יבמות עט:] חלקנו נתיר, דיכולין בי"ד להתיר ולהפקיר חלקם של ישראל דהפקר בית דין היה הפקר.

יח. **והקובה"ע** [סט לט] הקשה דתקנת בי"ד דלא מהני פרוזבול הוה בשב ואל תעשה, וכה"ג אף בי"ד אחרון יכול לעקור. וכתב דמ"מ לא יעקר גוף תקנת הלל, ויצטרך הלוה לשלם החוב, דהבי"ד יטילו איסור לא יגוש על המלוה, ולא יהני שיפקע החוב [לצד דשב ואל תעשה הוה רק מניעת מעשה, וצ"ב שיתקנו אף הלוה דאי"צ לעשות מעשה להחזיר]. ועוד כתב דנפק"מ כשהבי"ד האחרון מבטלים דברי בי"ד הראשון, ולא אוסרים לעשות כדבריהם.

יט. ולפ"ז יש ג' דינים, היכא דפשט ויכולים לעמוד ל"מ לבטל. לא פשט ואינו יכולים לעמוד אפי' קטן. היכא דחדא מנייהו, צריך בי"ד גדול ממנו. וע' לח"מ ממרים ב בכ"ד. [ויל"פ דלאחר שפשט ונתקבל אין לבי"ד לבטל דין הנהוג. אבל היכא דליכא 'מנהג' יש כח לבי"ד לבטל את עצם התקנה. ומ"מ כיון דתקנו בי"ד ונתקבל, או עומד להתקבל הוה גדר תקנה וצריך בי"ד לבטלו.

יכול בי"ד לעקור. ואף בסוגיין תקנת פרוזבול הוא משום תקנת עניים, ולא משום סייג איסור לא תקפוץ. [והא דאיתא בגמ' דהוה משום שהיו עוברים וכו' אינו עיקר התקנה, דאינו איסור גמור[כ]. ותקנו משום נעילת דלת. וכדאי' בסמוך].

והרמב"ם [ב ב] מבואר דאפי' בטל טעם התקנה, צריך מנין אחר להתירו, וצריך דוקא בי"ד גדול בחכמה ובמנין. **והראב"ד** השיג דאם בטל טעם התקנה ל"צ בי"ד גדול. **והפנ"י** כת' דלכאורה תליא בסוגיין, דלרמב"ם איירי באופן דאכשור דרא [וכמ"ש **רש"ו**], ואין חשש שימנעו מלהלוואות, ואפ"ה בעי בי"ד גדול להתירו [ודלא ככס"מ]. ואילו לראב"ד איירי כשלא בטל טעם התקנה, ובזה בעי בי"ד גדול.

רלה) **דילמא וכו' כגון בי"ד דידיה, וכרב אמי ורב אסי דאלימי לאפקו' ממונא, אלא לכו"ע לא.**

תוס' פי' דצריך בי"ד חשוב שבדור [להפקעת ממון[כא]]. **הרמב"ן** כ' [דלמסקנ'] שמואל לטעמיה דמחזר לבטל תקנה זו[כב]. ואנן קי"ל כרב נחמן שהיה מחזר להעמיד תקנה זו. ואף דלא נפשט גוף הספק אי תיקן לדריה עלמא[כג]. מ"מ קי"ל דל"צ בי"ד חשוב. והביא דמש"ה **הרי"ף** השמיט דברי שמואל.

והרמב"ן הביא דמשמע [לקמן לז. ולז:] דל"צ בי"ד חשוב, וכן סגי בפני ב' [לעיל לג.]. אבל **המרדכי** [תעט] כת' דכשהמלוה והלווה קבלום עליהם מהני, אף ג' רועי בקר.

אבל **הרמב"ם** [ט יז] פסק דצריך בי"ד חשוב.

והר"ן כת' דאף אי לדריה עלמא תקין[כד] י"ל דמפני שיש בו הפקעת ממון בעינן ביה גברי דרב גובריהו[כה], ובי"ד הגדול שבדור נזקק לכך. וכן הקילו דסגי בב'. ובעיין לא איפשיטא, ומשה אין לנו לבטל תקנה זו. וכת' דמש"ה הרמב"ם כתבו סתמא.

רלו) **תוד"ה דאלימי.** ר"ת כתב פרוסבול וכו' דלא בעי' אלא בי"ד חשוב שבדור וכו'. **הרא"ש** הביא דמתחילה סבר **ר"ת** דאין כותבין פרוזבול בזה"ז, דאין אנו מומחין כרב אמי [וכ"כ הראשונים בשם **העיטור**]. ושוב חזר **ר"ת** דסגי בחשוב שבדור[כו]. והוכיח שהיו מקילין רבנן דבי ר"א וכו'. דכולהו רבנן דבי רב אשי מסרו אהדדי[כז], ולא לרב אשי.

והרא"ש ביאר דס"ל דכולהו רבנן דבי רב אשי בי"ד מומחים משום דרב אשי היה גדול הדור [והיו מהבי"ד של הדור]. וכתב דלא מסתבר [דנחשבין בי"ד חשוב משום הכי[כח]], אלא דהנך אמוראי בתראי ל"ל דשמואל דבעי בי"ד חשוב שבדור.

והרשב"א [לז: בתי' הב'] כת' דאפי' למאן דבעי בי"ד דאלים, הא סגי בבי"ד רבה דאתריה. ויפתח בדורו כשמואל בדורו, ובי דינא באתריה כרב אמי ור' אסי באתריהו. [ואף כשיש במקום אחר בי"ד חשוב, סגי בבי"ד החשוב שבמקום זה].

כ. ופרוזבול לאו גדר הוא פן יפרצו על דברי תורה, דאדרבה דין תורה הוא שישמט. והלל תיקן דלא לישמיט ואף על גב דאמרינן התם שהתקין פרוזבול לפי שראה שנמנעו העם מלהלוות.

כא. ומבואר בתוס' דרק בי"ד החשוב בדור יכולים להפקיע ממון. **והמרדכי** [ב"ב תפ] כת' דחבר העיר יכולים להפקיע ממון, דלמה שהוברר דינם כגדולי הדור, ויכולים להפקיע. [אבל ה"מ למה שהוברר]. [אך לדברי הרשב"א כל בי"ד חשוב בעיר יכולים להפקיע].

ותוס' [קידו' עד.] משמע דכל דיין יכול לעשות הפקר בי"ד. וי"ל דה"מ כשבא הדין לפניהם, אבל אינו יכול לכופם לדון לפניו ולהפקיע ממון. [ועד"ז כת' המרדכי בסוגיין דהיכא דקבלו עליהם מהני פרוזבול].

כב. דשמואל אמר אי איישר חיל אבטליניה, ואף דהגמ' דוחה אי איישר חייליה יותר מהלל, מ"מ חזינן דדעתו לבטל תקנו זו.

כג. **והרמב"ן** כת' ועוד דאי לדריה תקין, וצריכא אפקעתא חדתא היכי מפקע ממונא דגברי במסירת מילי בעלמא בלאו דייני דמיכנפין ויתבין.

כד. ועוד כת' **הר"ן** דאינו רואה הכרח דתלי בהא דלדריה תקין. דאף למ"ד לדריה לאו בלחוד קאמרי' אלא עד שיושיבו ב"ד לבטל תקנתו, מדאמרי' למאי נפק"מ לבטוליה. משמע דצריכה ביטול וכיון שכן עד שתתבטל תקנת הלל הרשות היה ביד בי"ד.

כה. והר"ן כת' דאין ראוי לדחות מימרא פשוטה שבאה בגמרא בלא מחלוקת בדברים שאינן מכריעין.

כו. **והגמ"מ** ציין דר"ת היה גדול הדור, ומש"ה עשה מעשה וכתב פרוזבול.

כז. ותוס' נקטו דהתם הוה פרוזבול גמור. אבל דעת הגר"א [שם לא] ציין דהרמב"ם [ט כז] מבואר דהוה קולא בת"ח.

כח. ולכאורה נח' בזה לענין הפקר בי"ד, האם דיינים ששייכים לבי"ד חשוב שבדור הוא טעם שיוכלו להפקיע ממון [ומסתבר דתליא בשררה ולא בחשיבות]. אמנם ל"מ דבעינן חשוב שבדור להפקיע ממון ולתקן תקנת. **ובר"ן** נדרים כז: משמע דסגי בכל בי"ד חשוב.

והרמב"ם [שמיטה ט יז] כתב דדוקא בי"ד חכמים גדולים ביותר כבית דינו של ר' אמי ור' אסי שהן ראויין להפקיע ממון בנ"א[כט], אבל שאר בתי דינים אין כותבין. **ובסה"ת** [מה טז] כתב דבעי בי"ד חכמים ביותר בקיאין בדין שמיטה, והמחוהו עליהם[ל]. **וכעי"ז לשון השו"ע** [סז יח] **והרמ"א כתב די"א** דכותבין בכל בי"ד, ויש להקל בזה"ז.

רלז) **שם. והמרדכי** [שפ] כ' דיכול למסור לבי"ד אפי' שלא בפניהם, דלאו ברוחקא וקורבא תליא מילתא, והביא כן מה**ירושלמי** דאפי' במדי [והו' **ברמ"א** כ]. **והתומים** [כא] כתב דמדברי הראשונים ל"מ כן, דא"כ אמאי היה להם להקל בכל בי"ד, והרי יכול למסור לבי"ד חשוב שהם במקומן.

רלח) **אמר רב חסדא פרוס**[לא] **בולי בוטי. הכס"מ** [ממרים ב ב הנ"ל] הביא דמבואר דעיקר הפרוזבול לתקנת עשירים ועניים, העשירים שלא יפסידו הלוואתיהם והעניים שילוו להם. [ולא משום שלא יעברו על השמרו]. וביאר דאנן פרוזבול קרינן, משמע דעיקר התקנה לעשירים, דהיינו שלא יעברו על ד"ת. ומנ"ל לרב חסדא לפרושי דהוא נמי תקנת העניים. אלא דקי"ל דהתקנה משום הפסד, ומש"ה מסברא הוה תקנה אף לבוטי.

דף לז.

רלט) **יתומין אי"צ פרוסבול. פרש"י** דקאי כלפי חוב של אביהן שמת. ושטרותיהן כמסורין לבי"ד. דהם האפוטרופוס, והוה כמי שעשה פרוזבול[א]. **והרשב"א** דן תיפו"ל מצד טענינן ליתמי דהיה להם פרוזבול. וכתב דנפק"מ כשידוע שלא עשה.

אבל **הריטב"א ור"ן** כת' בשם **הרא"ה** בשם **הרמב"ן** דמה שאביהם הלוה אינו משמט כלל [ואפי' יתומין גדולים אי"צ פרוזבול], דדרשי' בספרי 'כל בעל משה ידו' ולא היורש. ובסוגיין איירי במה שהלוו הם, דמהני מדרבנן משום דהוה ברשות הבי"ד[ב].

והראשונים כת' דאפשר **דרש"י** ס"ל דהספרי הוה לר"ש, ורבנן פליגי [וסוגיין כרבנן].

והריטב"א ור"ן כת' דדרשת הספרי איירי דוקא ביורש, אבל לוקח שטר חוב משמט, וביארו דהלוקח זכה רק בשעבוד הנכסים, ושעבוד הגוף קיים אצל המוכר[ג]. ונגוש מחמתיה[ד].

רמ) **שם. יתומין.** והראשונים כת' דהיינו קטנים.

והתומים [סז כה] הקשה דבמה שהיתומים הלוו אמאי משמט כלל מדאורייתא, כיון דלאו בני מיעבד מצוה הם[ה]. אבל **המנח"ח** [תעז ג] כתב דודאי משמט דהוה אפקעתא דמלכא.

רמא) **אלא על הקרקע. פרש"י** משום דמילתא דשכיחא[ו] וכו'. אבל **הר"ש** [שביעית י ו] כתב דעי"ז חשיב החוב כגבוי ביד בי"ד, ואינו עובר בלא

כט. ו**האחרונים** העירו דבמק"א [סנהדרין כד ו] הרמב"ם לא הזכיר דלהפקיע ממון בעי' חכמים גדולים וכו'.

ל. ומדברי הפוסקים בשמו משמע דל"צ חשובים שבדור, אלא סגי בכל דיינים שראויים לדון. אבל ז"ל הסה"ת דמסתברא שכל ג' בקיאין בדין ובענין פרוזבול ויודעין מצות שמטה והמחוהו רבים עליהם באותה העיר שהן דרין בה הרי הן באותה העיר ובאותו זמן כבי"ד דרב אסי, וראויין להפקיע ממון בני עירם בתקנתם הנראה להם כמו הם בדורם. וכדאמרי' למה לא נתפרשו שמותם של זקנים ללמדך שכל ג' וג' שנתמנו בי"ד על ישראל הרי הן כבי"ד של משה. [ולכאו' כוונתו כדברי הרשב"א דוקא בי"ד חשוב של עיר זו].

לא. פרש"י תקנה. **ורשב"ם** [ב"ב סה:, ציינו התוי"ט] כת' דהוה לשון רויח, מלשון שהפריז על מדותיו [נדה ד:].

א. ו**המנח"ח** [תעז ג] דייק מלשון **הרמב"ם** [ט כד] דהוא מדרבנן, ונחשב שעשו פרוזבול, ולא שיש דין דאוריתא שאינו משמט.

אבל **החינוך** [שם] הזכיר הא דיתומין אינו משמט וכו', ומשמע דעי"ז נחשב מוסר שטרותיו לבי"ד [דאף מדאורייתא אינו משמט, דהא החינוך לא הזכיר כלל תקנת פרוזבול]. והמנח"ח [שם ג] תמה בזה. ו**האחרונים** תי' דנחשב כמו מוסר שטרותיו לבי"ד, מדאורי'.

ב. ו**הב"י** כתב דלרש"י דבמה שהיתומין הלוו צריכין פרוזבול. ו**התומים** [שם כה] ומנח"ח תמהו דאף בזה נימא דבי"ד הם אפוטרופוס. והתומים כת' דלא משכח"ל הלואת יתומים, וכדאי' [ב"מ ע.] דאינם מלווים מעות יתומים אלא ע"י לקיחת משכון.

ג. וכסברת ר"ת [הו' בראשונים בב"מ, ע' לעיל יג:] דמוכר שט"ח מוכר רק את שעבוד הנכסים ולא שעבוד הגוף. [ויל"ד לדעת שא"ר בגדר מכירת שטרות, ואפשר דכו"ע מודו דהוא נחשב מלוה].

ד. לכאו' כוונתם מחמת המוכר [ולפ"ז היכא דמת מוכר אח"כ אי"צ פרוזבול].

ה. וציין **לראשונים** [ב"מ ע] גבי רבית. ואב"מ.

ו. ולא תקנו במילתא דלא שכיחא. ו**האחרונים** [כת"ס] הק' דבעלמא אמרי' דלא תקנו תקנה לצורך מילתא דלא שכיחא.

יגוש, וכמלוה שיש עליו משכון דמי. דקרקע חשיבא כגבוי טפי. וכ"כ **רשב"ם** [ב"ב קנ.] [ד"ה ואיידי] דדמי כמאן דאית משכון ולא קרינן ביה לא יגוש, ולא רצו לעקור תקנת שביעית מה"ת[ז].

והרשב"א תמה לפרש"י מה מהני שמזכיהו בתוך שדיהו, וכי מילתא דשכיחא הוא שיתן לבע"ח לחזור ולגבות. ותי' דאמרי' לא פלוג [וכמ"ש תוס' בדעת רש"י גבי עציץ נקוב].

רמב) **שם. אלא על הקרקע. הראשונים** דנו האם תלי במה שהיה לו קרקע בשעת כתיבת פרוזבול, או דצריך שיהא לו קרקע בשעת השמטה. והר"ן [סוד"ה ומסתברא] כת' דתלי במח' הנ"ל, דלרש"י צריך שיהא לו קרקע בשעת כתיבת הפרוזבול. ולדעת הר"ש צריך בשעת שמיטה[ח]. אבל דעת **הרא"ה** [הו' בריטב"א] דסגי בשעת כתיבת הפרוזבול, דבאותו שעה החוב היה נגוש, ושוב אינו משמט.

והיש"ש נקט דלדעת רש"י תלי בשעת ההלואה, דהוה הלואה שיש בו קרקע. [ולא בשעת פרוזבול[ט]]. **והתומים** [פז כב] דן עוד דכיון דקרקע משועבדת לו משעת הלואה, אף שמכרה אח"כ, כבר משועבד לחוב זה. אך בר"ן מבואר דכשמכר הקרקע לא נחשב משועבד. והתומים כת' דע"כ ג"ז לא שכיח שימכור כל נכסיו.

ויש שפי' דאף לדעת רש"י גדר התקנה שמוסר לבי"ד שעבוד הקרקעות[י], ועיקר הפרוזבול הוא מכח הקרקע[יא]. ובזה ביאר רש"י אמאי תקנו כה"ג, ותי' דתקנו בדבר השכיח. [ולפ"ז י"ל דאף לרש"י צריך קרקע בשעת השמיטה, ודלא כר"ן]. [ועד"ז כת' הדב"א ב יז הג' ב[יב]].

רמג) **תוד"ה אלא.** פ"ה דראוי לגבות כל חובו, כמעשה דקטינא דאביי. [וכדלעיל ל:].

רמד) **בא"ד ורשב"ם פי' דשווה כל החוב, דאין אונאה בקרקעות**[יג]. ומבואר דדעת רשב"ם דגדר הגזיה"כ דקרקע שווה כל כסף[יד] [וכלשון הגמ' ב"ק יד:]. [ע' קה"י בכורות יא]. ועד"ז דעת **רשב"ם** [ב"ב סא:] דלא אמרי' הדמים מודיעין בקרקעות, דאין אונאה בקרקעות. **ותוס'** [שם] חלקו דהא דאין אונאה בקרקעות אינו משום ששווה יותר, אלא הוה גזיה"כ. ועוה"ק דביטול מקח יש להם[טו].

רמה) **בא"ד [סו"ד] וקשה דהא אמרי' דביטול מקח יש להם עד פלגא. והרשב"א** הביא דהוה מח' [ב"מ נז. וקח.], **והרי"ף** פסק כמ"ד דאין להם ביטול מקח[טז].

אבל הכא תקנו פרוזבול, ומה טעם לחלק בין יש לו קרקע לאין לו קרקע. וע"כ דגדר התקנה דהקרקע הוה כגבוי [ע"ד דברי הר"ש].

והעירו **דתוס'** [לעיל לו.] נקטו דפרוזבול מהני מדאורייתא, וכדין מוסר שטרות לבי"ד. א"כ מה לי אי יש לו קרקע או לא. [והאיך תוס' כאן הביאו דברי רש"י]. ויש שתי' דהלל תיקן וקבע צורה למסירה לבי"ד. והך תקנה הוה דוקא כשיש לו קרקע. וכשאין לו קרקע אה"נ מדאורייתא.

ז. וכ"כ **רשב"ם** [ב"ב סו.] דכשיש לו קרקע הו"ל כמו משכון, שכל מה שיוכלו לתקן שלא יראה עוקר מה"ת תקנו. ועוד הביא דברי **רש"י** משום מילתא דלא שכיחא.

ח. ולא נתבאר בר"ן היכא דבשעת כתיבת הפרוזבול לא היה קרקע, ואח"כ קנה קודם השמיטה. האם אמרי' דבשעת שמיטה הוה כגבוי, או דלא תקנו אלא היכא דבשעת כתיבה היה ראוי לכך. [וכן נקט הדר"א ביאוה"ה ט יט].

ט. אך היכא דזיכה לו קרקע לאחר הלואה מבואר דמהני, דמכאן ולהבא הוה הלואה שיש בו קרקע. [ואף דלצד דדאיקני אינו משעבד יכול למוכרו. מ"מ כל זמן שלא מכרו כותבין פרוזבול].

י. [וכ"ה לשון **רש"י** קידו' כו: דכי תקון הלל פרוזבול אשעבוד קרקעות תקון דמלוה המצויה היא. וכ"מ הא דאי' דאין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע [והול"ל אין כותבין אא"כ יש למלוה קרקע]. ובברייתא [ב"ק י"ב.] אי דפרוזבול חל על הקרקע. ובכל הני משמע דלא הוה תנאי בעלמא דיש לו קרקע. וכן יש לדייק דרש"י בכל דוכתי דאי' דכותבין פרוזבול אקרקע כ"ש טרח לפרש גדר פרוזבול דבי"ד הם הנוגשים. ובשלמא אי הקרקע הוה עצם המסירה ניחא דהוצרך לפרש דצריך קרקע למסירה זו. אבל אי הוה תנאי בעלמא, אמאי הוצרך לפרש.

יא. [אך תקנו פרוזבול אף במלוה ע"פ דאינו גובה ממשעובדים, דקרקעות מיניה גובה משום שעבוד הגוף].

יב. **והדב"א** כת' דאף במטלטלין שייך גדר 'כגבוי', וביאר דכוונת הר"ן [בדעת רש"י] דכשהיה לו קרקע ומכרו, ובשעת שביעית היה לו מטלטלין אמרי' דהוה כגבוי. אבל כשאין לו כלל מטלטלין ל"מ.

יג. **ותוס'** [ב"ב כז.] הוסיף בדברי רשב"ם דהוי כאילו יש לו משכון בכל. [**והר"ש** [שביעית י ו בתי' הב'] כת' דקרקע כל שהוא הוה כמשכון, וכצד דסגי משכון במקצת].

יד. ויל"ד בעציץ נקוב, דשומתו ידוע. ואפ"ה אמרי' דאין בו אונאה.

טו. אלא תוס' כת' דגבי קרקע לא שייכא הודעת דמים דפעמים קונה אדם קרקע הרבה יותר ממה שהיא שווה. והרמב"ן [ושא"ר ב"ב שם] חלקו דאף דאין אונאה, מ"מ אין דרך לקנות ביותר משוויו.

טז. [אך העירו דעדיין קשה האיך יתיישבו הנך ברייתות לאידך מ"ד].

רמו) **אם אין לו מזכהו בתוך שדהו וכו'. הר"ן** כת' דמשמע דמהני שמזכהו שלא בפניו דקי"ל זכין לאדם שלא בפניו. ואע"פ שנמשך ממנו חוב שהוא יותר על הזכות. דע"י זיכוי זה מתחייב בכך שאין שביעית משמטת חובו, ואפ"ה אמרי' דקנה[יז]. והר"ן כת' דיש לדחות דהוה מקולי פרוזבול. וכ"כ **הרא"ש** [כאן, ושביעית י ו]. [וצ"ב הגדר, דהא בדיני הממון ל"ק כלל, ואין לו קרקע. ומה מהני דהוה קנין לגבי דין פרוזבול].

רמז) **שם. והריטב"א והר"ן** כת' דהיכא דהיה שם וצווח ל"מ, שאין אדם זוכה בע"כ [ב"ב קלח.]. **והריטב"א** כ' דאם זיכה שלא בפניו, אפי' מיחה לבסוף מהני[יח], והקילו בפרוזבול משום נעילת דלת בפני לווין. **והר"ן** כת' דלסברת רש"י דבעי' שיהא כרוב שטרות שנגבין מהקרקע, א"כ קרוב לומר כיון דבשעת כתיבת הפרוזבול היה קרקע זו בחזקתו[יט] סגי בהכי. אבל לדברי הר"ש בעי' שהחוב יהא כגבוי ביד בי"ד. **והרמ"א** [סז כב] פסק דל"מ כשמיחה[כ].

רמח) **השאילו מקום בתוך שדהו. המהר"י קורקוס** [ט יט] כת' דכ"ש שכר מקום. וכ"פ **השו"ע** [סז כג][כא] דה"ה השכיר[כב].

והנמוק"י הביא בשם **הריטב"א** דהוא משום דיכול לגבות הנאת שאילה עד זמן שהושאל לו. ואע"ג דאין השואל רשאי להשאיל, בקרקע רשאי. הילכך חשיב קרקע כל שהוא [וכ"כ ב**שו"ת הרשב"א** אלף קמה, הו' במחנ"א שכירות יט].

רמט) **והא איכא מקומו. פרש"י** שהרי המקום שלו או מושאל לו. **והמהרי"ט** [א סה] הק' שמא לא קנאו בקניני שאילה, אלא הניחו לו ברשות. וכי נאמר דעי"ז קנה את המקום[כג]. **והרמ"ה** [בחי' מכת"י] כת' דהמ"ל דלא אחזיק ביה דוכתיה, דל"ק ליה. **והמהרי"ט** תי' דאף זה מקולי פרוזבול[כד], דנחשב שיש לו קרקע אע"פ שלא עשה קנין. ולא הצריכו שיזכה במקום באחד מן הקנינים [אף דבעלמא שאלה צריך מעשה קנין[כה]].

והדב"א [ב יז ה] תמה דסוף סוף אינה ראויה לגביית החוב כיון שאינה קנויה ללווה. [ולדברי הראשונים הנ"ל בעינן שיהא ראוי לגבות].

והגידו"ת [מג ח"א יב] כת' דע"כ איירי שהשאיל לו רשות לעציץ, דעציץ נקוב המונח ברשות שאינו שלו לא חשיב מחובר. דאע"ג דהוא יונק מן הקרקע הויא יניקה מקרקע שאינו שלו. ועד"ז כת' הדבר"י [ג ח].

רנ) **שם. השואל** בשו"ת חת"ס [חו"מ נ] הקשה כיון דסגי במקום שאול או מושכר, א"כ לא נתמעט אלא מי שיושב אקילקלא דמתא דאין לו מקום כלל. **והחת"ס** דאביי.

והחת"ס כת' דבזה"ז בתר תקנת הגאונים שבע"ח גובה ממטלטלי דיתמי [וא' מאלף בא לידי גביית קרקע], א"כ שכיחא ושכיחא שמלווהו כשאין לו קרקע. אלא דאין לנו להוסיף על תקנת הלל כיון דבלא"ה עולבנא דדיינא הוא, אבל עכ"פ אין צריך להחמיר כ"כ.

יז. ו**האחרונים** האריכו דמבואר דדנים את הזכות בעצם, ומבואר ד'זכין' לא בעי' אנן סהדי דניחא ליה, דהכא ודאי לא ניחא ליה.

יח. ועד"ז כת' **הריטב"א** [לעיל ל.] דתקנו גבי מלוה את הכהן שמזכה לכהן ע"י אחרים, ומהני אפי' מיחה לכשישמע.

יט. וצ"ב דלמפרע מתבטל הזכיה, א"כ יחשב שבשעת פרוזבול לא היה לו קרקע. ומשמע בדבריו דאי"צ שיהא בעלים על הקרקע, וסגי שהוא ברשותו וחזקתו.

כ. **והגר"א** ציין [ב"ב קלח] אפי' צווח אח"כ.

כא. **והב"י** מתחילה נסתפק בזה. ושוב הביא מדברי העיטור דדימה דין פרוזבול לגדר קנין אגב.

כב. אבל **השואל** [בשו"ת חת"ס חו"מ נ, הו' בפתח"ת שם] דן דל"מ קרקע מושכר, שאם יגבה מהבע"ח צריך הוא לשלם השכירות לבעלים. והחת"ס חלק דיכול לגבות קרקע השכירות, והמלוה יקבל עליו לפרוע השכירות לבסוף. והלוה [השוכר] צריך לפייסו בזוזי [שהרי אין לו מקום ללון], ואם ישכיר הלוה ממנו הקרקע יצטרך לשלם לו תחלה. ואם יאמר לו אז דמי שכירות אזי חוזר ומוציאו עד עולם כמו בקטיני

כג. ואטו כל דמושיל משאיל לו בשטר וחזקה, וכי משום שהניח העציץ ברשותו והוא לא מחה נימא דעי"ז קנה המקום, והא דתנן [ב"ב נז.] היה מעמיד בהמה בחצר תנור וכירים ורחיים בחצר, וכי בשביל כן תהא חזקה.

כד. **והמהרי"ט** כת' דכה"ג כת' **תוס'** [ד"ה שאני] דמהני משכון בשעת הלואתו. אף דמשכון דבשעת הלואתו לא קני כדר' יצחק, מ"מ מהני לענין פרוזבול. [אך התם הקילו דנחשב של אחיך בידך, דאינו משמט כלל. ולא שייך לדין פרוזבול. ול"ד לסוגיין. וכה"ק הדב"א [ב יז ה].

כה. וכן האריך **המהרי"ט** [שם] דשאלה צריך מעשה קנין. והקצות [קפט א] חלק דנקנה ע"י תחילת שימוש, וע"ד הא דאי' [ב"ב ק.] דשביל של כרמים נקנה בהילוך. [עד"ז כת' כמה אחרונים. ואכמ"ל].

תי׳ דמשכח״ל בסומך על שולחן אחר ויכול לסלקו כל שעה [דלא שאלו ולא השכירו לזמן] אלא נתן לו רשות לדור בו כל זמן שירצה בעה״ב.

רנא) **דמנח אסיכי. פרש״י** ואין הקרקע שלו. **והראשונים** הק׳ דסוף סוף השאיל לו את הסיכי. **והרמב״ן** תי׳ דלא השאילו מקום סיכי[כז]. **והרשב״א** ביאר דסיכי לא הוה של בעל עציץ [אלא דבעל הקרקע], נמצא שאין קרקע מושאל לו[כז]. והסיכי דנעיצי בקרקע לאו בקרקע דמו.

ועוד תי׳ **הרמב״ן** דלאו מקום חשוב הוא כלל לא כתבינן עליה פרוזבול. **והרשב״א** תמה וכי גרע מקלח של כרוב. ועוד דהא קרקע כל שהוא קתני, וכל שהוא דוקא [ע׳ קידו׳ כו:][כח]. **והחת״ס** כתב דבשאילת מקום צריך שיהא חשוב קצת, ורק בקרקע הקנוי סגי בכל שהוא. [וכ״כ בדב״א שם].

רנב) **שם. דמנח אסיכי. תוס׳** [לעיל ז:] הביאו דעציץ נקוב ע״ג יתידות נחשב מחובר, ויונק דרך האויר[כט]. **והרמב״ם** [ט יט] השמיט הך אוקימתא. **והאחרונים** [דב״א א כה, דבר״י ב] דהרמב״ם דחה לסוגיין ע״פ הגמ׳ [שם] דכה״ג לא חשיב מחובר. [והאריכו בדברי הרמב״ם שבת ח ד].

רנג) **מסרי מילייהו אהדדי. פרש״י** בלא כתיבת פרוזבול, אלא אמרו שמוסרים השטרות. **הרא״ש** כת׳ דהוה מכח תקנת רב נחמן, דאע״ג דלא כתב כמאן דכתוב דמי, וביאר דתקין דמהני אמירה גרידא. [ומבואר דבאמת תיקן כן, ולשון הגמ׳ משמע ׳אילו׳]. **והרמב״ן** [לו:] הוכיח דקי״ל דלדרי עלמא תקון. ואי״צ מושב בי״ד לתקן בכל דור[ל]. ומש״ה אי״צ בי״ד חשוב [וכשמואל]. והר״ן דחה והביא דמשמע ברש״י דאין כאן קולא אחרת, אלא שמסרי מיליידהו לבי״ד בלא כתיבת פרוזבול.

והרמב״ם [ט כז וכ״פ השו״ע כ[לא]] פסק דת״ח שהלוו זל״ז, ומסר הדברים לתלמידים מהני, מפני שהם יודעים ששמיטת כספים בזה״ז מדברידהם, ובדברים בלבד היא נדחית [ומבואר דל״מ בע״פ אלא בת״ח[לב]]. **והראב״ד** כתב דדבריו סותרין זה את זה [דאי מהני מסירה זו מתקנה, א״כ אמאי תליא בידיעתם. ואם אינו בכלל התקנה ל״מ כלל, ובמה שייך לדברים בעלמא].

ובשו״ת הר״ן [עז] הביא מדברי הרמב״ם האלו דשטר הפרוזבול בעצמו מפקיע, ולא שמוסר את החובות באמירתו, והשטר הוה ראיה בעלמא.

רנד) **שם. רבנן דבי רב אשי. הרשב״א** הוכיח מכאן דאי״צ בי״ד דאלימי לאפקועי ממונא. דא״א דכולהו רבנן דבי רב אשי אלימי לאפקועי ממונא. **והרא״ש** הביא צד דכיון דבי״ד של רב אשי אלימי לאפקועי, כל רבנן דבית דינו כותבים.

רנה) **ולחייב לו יש לו קרקע כותבין עליו פרוזבול, מדר״נ וכו׳. פרש״י** דקרקע של לוי החייב לשמעון משועבד לפרוזבול של ראובן. ויל״ד האם מהני פרוזבול של ראובן אף לגבות מלוי, באופן דשמעון לא עשה פרוזבול על חוב של לוי. א״כ י״ל דנשמט חוב זו, וראובן לא יוכל לגבותו[לג]. או דילמא כיון דמשועבד לראובן מדר׳ נתן, מהני לזה פרוזבול של ראובן[לד], דאף ראובן הוה נושה בחוב זה[לה]. ועוד דשמעון אינו יכול למחול

כו. וכ״כ **הרא״ש** דהסיכי של בעל הקרקע.

כז. **והגידו״ת** [מג ח״א יב] תמה דמ״מ ע״כ איירי שהשאיל לו זכות שימוש בקרקע. **והדב״א** [א כה ה] תי׳ דשימוש ע״י שותפות ל״מ לכתוב פרוזבול. ועיל״פ דאף דיש לו תועלת מהקרקע ע״י שמעמיד את הסיכי, נחשב שבעל הקרקע משתמש בהעמדת הסיכי. ולא השאיל לו הקרקע לענין זה.

כח. **והגידו״ת** [מג ח״א יב] הוסיף דאע״ג דהיתד יהיה דק מאוד, מ״מ לא גרע מהא דאי׳ [קידו׳ כו:] כל שהוא למאי חזי וכו׳ כגון שנעץ בו מחט, דודאי מקום חודה של מחט הוי כנקודה, ואין ספק דמקום יתד הוי טפי טובא.

כט. ודלא כדברי ר׳ זירא [שם] דתלי במח׳ ר׳ יהודה ורבנן אי ספינה שאינה גוששת יונק, אלא האמת כדחיית רבא דנחלקו דוקא בספינה העשויה לברוח. וכן אידך דחוי דרבא דמפסיק אוירא גרע ממים דארעא סמיכתא.

ל. דאי לדריה איתקין, א״כ צריך להושיב דיינים דמכנפין ויתבין, ול״מ מסירת מילי בעלמא להפקיע ממון.

לא. **והרמ״א** כתב וי״א דכל אדם יכול לעשות כן, וכדעת הרא״ש ורמב״ן.

לב. **והר״ן** [וכן **הגר״א** סז לג] ציין דהוה כמו הא דהתירו ת״ח מלווין זל״ז ברבית [ב״מ עה.], שאינן מתכוונים לשם רבית. [וצ״ב דהכא לאחר זמן נתכוון לנוגשו, ולא דמי להתם].

לג. ואפ״ה מהני חוב זה להחשב שיש כאן שעבוד קרקעות, כיון דקודם ההשמטה יש כאן קרקע. [וצ״ע].

לד. ועד״ז יל״ד היכא דחוב של שמעון לראובן היה תוך זמנו ולא נשמט, א״כ אף גדר השעבודא דר״נ הוה תוך זמנו. וכן יל״ד בהקפת החנות.

חובו של לוי [וכדאי׳ כתובות יט.] א״כ אף ל״מ השמטתו.

רנו) **מדר׳ נתן וכו׳ שמוציאין מזה ונותנים לזה, ת״ל ונתן לאשר אשם לו. הרשב״א** [קידושין טו בהשמט׳, ור״ן כתו׳ יט. ו. בדה״ר] הק׳ דאף לולי שעבודא דר׳ נתן אמאי לא יוכל לגבות חוב זה כשאר שעבוד נכסים[לו], ואפוכי מטראתא למה לי [וכדאי׳ כתובות קי.]. ובפשוטו משמע דגדר שעבודא דר״נ שנתחדש דרשאי לתבוע שעבוד זה [ואינו יכול לומר לאו בע״ד דידי את, ע׳ ש״ך קא ג].

והקצות [פו א] חידש דגדר שעבודא דר״נ הוה אף שעבוד הגוף, והרי הוא כאילו המלוה של הלוה [ראובן] הוא הלוה לו [ללוי], והמלוה הראשון יכול למכור דשלו ממש **הוא**. [ויש בזה נפק״מ טובא, דהוא נחשב מלוה האמיתי][לז].

רנז) **תנן התם השביעית משמטת וכו׳ בין שלא בשטר וכו׳**. [ולכו״ע קאי אף אמלוה ע״פ]. בפשוטו משמע דאף פרוזבול מהני כה״ג. אבל **הפנ״י** [לו.] כת׳ דלדברי רש״י דגדר פרוזבול משום שמוסר שטרותיו לבי״ד, ה״מ מלוה בשטר. אבל מלוה ע״פ ל״מ פרוזבול[לח]. [ובמשנה אי׳ דשביעית משמטת, ול״מ דמהני פרוזבול]. אמנם הר״ן נקט להדיא דמהני פרוזבול אף במלוה ע״פ. וכ״פ הרמ״א [סז יט].

רנח) **ר״י ור״ל וכו׳ אבל שטר שיש בו אחריות נכסים אינו משמט. פרש״י** דכגבוי דמי, שהקרקעות בחזקת המלוה הן, וגבויות ממש. ואין כאן חוב. ובגמ׳ [בסמוך] מבואר דבי״ש [סוטה כה.] ס״ל דשטר העומד לגבות כגבוי, ולדבריהם ודאי אינו משמט.

ור״י ור״ל חידשו דאפ׳ בלאו הכי. איירי אף דלא כבי״ש. וצ״ב א״כ האיך רש״י נקט כגבוי דמי. **והאחרונים** הביאו דמצאנו דלכמה דינים אף לבי״ה חשיב קצת כגבוי. [ע׳ תוס׳ כתובות לב: ותוס׳ סוטה כה:, ע׳ ש״ש א כד]. **וע״ע תומים** [סז ב].

רנט) **תוד״ה שטר.** מ״מ אלים טפי כשמפורש השעבוד בשטר. [ומשמע דאף למ״ד אחריות ט״ס ל״מ[לט], דהא אינו מפורש בשטר[מ]]. **וצ״ב מ״ש אי השעבוד מפורש בשטר. והתוי״ט** [י א] כת׳ דלכך פירש בהדיא כדי שיהיה כמו משכון. ועוד הביאו דמצאנו בכ״מ דהשטר נחשב אפסריה, ועי״ז נחשב דמחזיק השעבוד בידו. **ובחי׳ הגר״נ** הביא בשם **הגר״ח** [הל׳ שבועות] דבשטר יש הקנאת שעבוד. ומש״ה אלים משעבודא דאורייתא בעלמא[מא].

ותוס׳ [שבועות לז: ד״ה ואין] הקש׳ דר׳ יוחנן אית ליה שעבודא דאורייתא, א״כ אפי׳ מלוה ע״פ יש שעבוד נכסים ולא ישמט בשביעית. [ודלא כתוס׳ דידן דדוקא מפורש בשטר]. **ותוס׳** כת׳ דשביעית משמטת דוקא היכא דמחל לו השעבוד [או אין לו קרקע].

רס) **תניא אידך סיים לו שדה אחת בהלואתו וכו׳. פרש״י** דכגבוי ממש דמי.

והרמב״ם [שמיטה ט ו] פסק דסיים לו שדה אינו משמט. ונהי דקי״ל דמלוה בשטר בעלמא אינו משמט, סיים לו שדה עדיף. [ולא דחינן אלא מה שנדחה בגמ׳ להדיא].

והרמב״ן [ושאר ראשונים] חלק דלא קי״ל כהך ברייתא, דר׳ יוחנן דחאה [דקאי כבי״ש]. ואפי׳ אפותיקי דיכול לסלקו בזוזי משמט, וכדאי׳ גבי ממשכנתא [ב״מ סז: הו׳ בתוס׳] דהיכא דיכול לסלקו משמט. וכן מבואר [בסוגיין]

לה. ולכאו׳ תלי בגדר שעבודא דר״נ האם נחשב חוב ישיר.

לו. **והרשב״א** כת׳ דשטרות לאו בני גוביינא. אך **השו״ע** [חו״מ ס א] פסק דבני גוביינא. ואכמ״ל.

לז. ולדברי הקצות בסוגיין מתיישב בפשוטו, דאף לוי מחוייב בחובו של שמעון, א״כ נחשב דיש לו קרקע. ולדברי הפוסקים דהוה רק שעבוד על השעבוד, א״כ נתחדש דאף כשיש לו שעבוד על שטרות, ובשטרות האלו יש אפשרות גביית קרקע סגי להחשב ״יש לו קרקע״.

לח. וכ״כ **בתוס׳ תלמיד ר״ת** [ב״ק לז.] אהא דאי׳ דיתומים אי״צ פרוזבול, דר״ג ובי״ד אביהן של יתומים. **ופרש״י** [שם] דשטרות שלהן כמסורים לבי״ד דמי, ותנן המוסר שטרותיו לבי״ד אין משמיטין, וזהו גופו של פרוזבול מוסרני לכם וכו׳. והביא בשם תוס׳ דהק׳ מלוה ע״פ [של יתומין] מאי איכא למימר. וי״ל דאמלוה ע״פ לא תקינו רבנן פרוזבול, אלא אמלוה בשטר. ותלמיד ר״ת דחה דבהדיא מוכח [כאן] דלכו״ע כותבין פרוזבול במלוה ע״פ, ונח׳ במלוה בשטר שיש בו אחריות.

לט. אבל **הירושלמי** [שביעית שם א, הו׳ בר״ש שם] מק׳ יעשה כמלוה על המשכון ולא יהא משמט. אמר ר״י בשטר שאין בו אחריות נכסים, ותלו בדין אחריות טעות סופר. [ודלא כתוס׳ דידן דל״מ לזה אחריות ט״ס].

מ. **והאחרונים** חקרו בגדר אחריות ט״ס, האם הפי׳ דל״צ שעבוד ע״י השטר. או דנחשב שהשטר משעבדתו.

מא. וביאר דיש גדר שעבוד נכסים [אף במלוה ע״פ] דנכסי דבר איניש אינון ערבין ליה, אך הביא דמפורש השעבוד בשטר איכא הקנאת שעבוד ויש למלוה קנין בנכסים. וע״ע יונת אלם [יד].

דאף מלוה על המשכון היה משמט לולי דקני ממש כדר' יצחק[מב]. **והסה"ת** [מה י הו' בכס"מ] כת' דאפשר דהרמב"ם איירי באתרא דלא מסלקי בזוזי[מג].

רסא) **וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה. פרש"י להוציא ממון. והרמב"ן** [ס' הזכות סוף יח. בדה"ר] הביא דמשמע מכאן דקי"ל דשביעית בזה"ז דאורייתא[מד], דבשל דבריהם מדמין ועושים מעשה[מה]. **והתומים** [סז ב] כתב דלפ"ז היה מקום להקל להלכה בזה"ז[מו]. אבל **הרמב"ם וטושו"ע** פסקו דשביעית בזה"ז דרבנן, ואפי' הכי פסקו דשטר שעבוד משמט.

והמנח"ח [תעז] דייק מדברי הרמב"ם [ט ו] דמשמט [בתורת ודאי], דמשמע דלא מהני אף אי תפס. והמנח"ח ביאר דלא שבקינן פשיטותא דרב ושמואל, משום ספק דר' יוחנן. [וקי"ל כרב ושמואל בתורת ודאי].

והרא"ש [מכות ג] כ' גבי חוב תוך זמנו, דקי"ל כל"ב דאינו משמט, ועוד דשביעית דרבנן. ולא אמרי' דספק ממונא לקולא. **והב"י** [סז י] ביאר דכיון דעיקרא דדינא דשמיטה איסורא אזלי' לחומרא[מז], נהי דנפק"מ לענין ממונא[מח]. **והאחרונים** הק' דבסוגיין מבואר דמספק אינו משמט [ולא אמרי' דיש איסור לגבות מספק][מט].

רסב) **בי"ש היא דאמר שטר העומד לגבות כגבוי דמי. הריטב"א** הק' א"כ לבי"ש כל מלוה בשטר לא ישמט. [ותניא דדוקא כשיש בו אחריות נכסים[נ]].

והביא בשם **הר' פנחס** דה"מ שטר שיש בו אחריות נכסים דכאילו גבויים הנכסים, אבל שטר שאין בו אחריות נכסים, אף דבי"ש ס"ל דכגבוי דמי, אפ"ה גזיה"כ דמשמט. **והריטב"א** הביא **דרש"י** פי'[נא] דבי"ש ס"ל דלא אמרי' שטר העומד לגבות כגבוי אלא בשטר שיש בו אחריות נכסים. והריטב"א ביאר הטעם בזה דהיכא דאין בו שעבוד נכסים שמא לא ימצא מה לגבות[נב], ודוקא כשיש אחריות נכסים וא"א להפסידו אמרי' דהוה כגבוי[נג].

וכן **הקצות** [פג ה] הביא מכאן דלא אמרי' שטר כגבוי [לבי"ש] אלא כשיש שעבוד נכסים[נד], ומש"ה לא מהני מיגו להוציא בצירוף השטר [לבי"ה, ע' תוס' וראשונים ב"ב לב:] אלא בשטר שיש בו שעבוד נכסים.

רסג) **והמוסר שטרותיו לבי"ד. מדברי רש"י** [בכ"מ] משמע דהיינו פרוזבול [ע' תוס' לעיל לו. ומש"כ שם]. אבל **הראשונים** [שם] חילקו דהכא כשמסר השטר ממש לבי"ד.

וצ"ב גדר מסירה זו, האם מישך למכירת שטרות. או דעשה בי"ד אפוטרופוס לגביית חובותיו.

מב. והר"ן דחה דגבי משכנתא לא ייחדה לפרעון, מש"ה היכא דיכול לסלקו משמט. אבל היכא דסיים שעבוד נכסים לפרעון מהני. דהא לר' יוחנן ור"ל בכל שעבוד נכסים משמט.

מג. ומבואר בדבריו דאף סיים לו שדה לאפותיקי שייך לא מסלקי בזוזי. [וכ"ד רש"י ב"מ סו:. אבל שא"ר שם נקטו דכל אפותיקי יכול לסלקו בזוזי, אלא דאינו רשאי לתת לו קרקע אחר]. וע"ע לקמן מא. בגדרי אפותיקי.

מד. ואפ"ה מהני פרוזבול דהפקר בי"ד, וכדעת **רש"י** [לו:] **והראב"ד**, ודלא **כתוס'** [לו. ד"ה מי] **והרמב"ם** [הו' לו.]

מה. [ויל"ד דהוה ממון, וכמ"ש רש"י. ומשמע דכוונת הרמב"ן דכיון דשורש הנידון באיסור דרבנן תלי בסברת הדיין].

מו. דרק ר' יוחנן ס"ל קדשה לעתיד לבא.

מז. ולדברי הירא"ם דכל דין שמיטה הוא דין על המלוה לשמט ניחא. דבספק דרבנן אינו חייב לשמט.

מח. **והמהרי"ט** [ב יו"ד מ] חלק דמ"מ איכא נפק"מ לענין ממון. וביאר סברת הרא"ש דלא אתי ספק דרבנן ומפקיע חוב דאורייתא.

מט. וע' **שי' ר' שמואל** מכות שם [ואפשר דיש חילוק דהתם הוכרע שורש הנידון, ואילו הכא דר' יוחנן הסתפק, ונחשב ספק אף בתולדה].

נ. ולכאורה אפ"ל דאף לבי"ש דוקא היכא דכתוב השעבוד להדיא בשטר. וע"ד מש"כ התוס'. [ומשמע דהריטב"א לא חילק בזה].

נא. **דרש"י** כת' מאחר שהשטר כשר, והקרקע משועבד בו. [משמע דאי ליכא קרקע משועבד בו לא נחשב כגבוי].

נב. שימכור כל קרקעותיו, ומטלטלין דיתמי לא משתעבדי לבע"ח. ומש"ה אין כגבוי.

נג. ומבואר בריטב"א דהא דאמרי' שטר העומד לגבות כגבוי הוה מטעם דודאי עומד לגבות.

נד. **והקצות** הק' דפשטות הסוגי' [ב"ב קנז.] משמע דאף מלוה ע"פ. [וכת' דעדיפא מיניה הק' שם]. והקצות כת' דלפ"ז בכתובת ארוסה לא אמרי' שטר העומד לגבות כגבוי [וכמ"ש **הרמב"ם** אישות י יא דכתובת ארוסה אינו גובה ממשועבדים], ועפ"ז יישב קו' **תוס'** [סוטה כג:] עי"ש.

רסד) **בשלמא מוסר שטרותיו לבי"ד, דתפסי ליה**

בי"ד. פרש"י דהפקרן הפקר, ולא קרינן במלוה לא יגוש. **ותוס'** [לעיל לו.] הביאו דה**ספרי** דרש ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידך, ולא של אחיך בידך. ותוס' הביאו בשם רש"י דהוה אסמכתא[נה].

והרמב"ם בפיה"מ [שם י ב] **פי'** דזה כבר העמיד בי"ד במקומו באותו החוב, ונסתלק מלתבוע ומסר הדבר להם, שנעשו בי"ד הם שיש להם החוב אצל אחיו.

רסה) **שם. המוסר שטרותיו לבי"ד. הרמב"ם** [ט טו] כת' וכן בי"ד שחתכו את הדין וכתבו איש פלוני אתה חייב ליתן לזה כך וכך אינו נשמט, שזה כגבוי הוא וכאילו בא לידו ואינו כמלוה. [ומשמע דשייך לדין מוסר שטרותיו לבי"ד, וצ"ב].

והמבי"ט [א רפט] הביא מדברי הרמב"ם דלאחר שיצא מבי"ד עומד לגבייה ונאמן לומר פרעתי, שהרי הוא כגבוי ואינו כשטר. **והש"ך** [לט כט] דחה דלא שייכא כלל, ואדרבא מוכח מכאן לכאורה איפכא, דאם אי' דיכול לומר פרעתי, הרי הוא מחוסר גוביינא טובא, ודמי למלוה על פה ואמאי אינו נשמט.

רסו) **אמר רבא משום דתפס ליה, א"ל אביי אלא מעתה וכו' א"ל שאני משכון דקני ליה כדר' יצחק וכו'. פרש"י** [בס"ד, ד"ה דתפיס] דאינו נוגשו ואינו תובעו כלום. **ופרש"י** [למסקנא, ד"ה דקני] הילכך כגבוי דמי לענין שביעית. ומשמע מדברי רש"י דבס"ד מהני סברת תפיס [דאינו נוגשו]. ולמסקנא הוה מטעם אחר דקנוי והוה כגבוי[נו].

ותוס' הביאו מה**ספרי** גזיה"כ ולא של אחיך בידך.

רסז) **שם. שאני משכון דקני ליה מדר' יצחק וכו'. פרש"י**

דאם אבד חייב באחריותו, הילכך כגבוי דמוי. משמע ברש"י דעיקר בע"ח קונה משכון הוא להתחייב באונסיה[נז]. וכ"ד **רש"י** בב"מ. [וע' ש"ך עב ט]. **ותוס'** [בסו"ד, וב"מ פב: וכ"מ] חלקו דאף לר' יצחק אינו מתחייב באונסין, אלא בגניבה ואבידה. [וכ"ד המלחמות שבועות מד כה. בדה"ר].

ותוס' כת' דאף לר' יצחק לא חשיב כשלו לגמרי, אלא לקדש בו אשה וחליפין. וצ"ב גדר הקנין. והאחרונים תי' דעיקר הקנין שקנה זכות גוביינא במשכון[נח], ונפק"מ בזה דיוכל לקדש בו אשה.

והריטב"א כת' דבע"ח קונה משכון, ול"מ מחילה לחוב[נט]. ד'קנין' אינו נפקע במחילה. [ונח' בזה הראשונים בב"מ, ע' תוס' קידו' יט.].

רסח) **תוד"ה אלא. אין לפרש דפריך הלוהו שלא על חצירו**[ס] **וכו'. אבל הרשב"א** כת' דנקט הלוהו [סתם] ודר, דהלוהו על חצירו לא פסיקא ליה שמשמט, וכדתניא [לעיל] סיים לו שדה א' משמט[סא].

רסט) **בא"ד דאמרי' האי משכנתא באתרא דמסלקי**[סב]

וכו'. דאי' התם דמשכנתא דלא מסלקי אין שביעית משמטתו [**פרש"י** דהוה מכר אצלו]. אבל באתרא דמסלקי הוה כשאר מלוה. **ופרש"י** דאף שאר מלוה בשטר נכסיו משועבדין, ואפ"ה שביעית משמטת.

והרמב"ן [הנ"ל] הביא מהתם דאף חוב שיש לו אפותיקי מפורש [דלא יהא לך פרעון אלא מזו] משמט, כיון דיכול לסלקו בזוזי. ויל"ד בזה דהא אינו רשאי לתובעו, אלא דיש לו זכות על שדה זו[סג]. ומבואר דאף זה קרינן ביה

נה. [ולפ"ז מבואר דזהו גדר פרוזבול, ע' מה שהו' לעיל].

נו. וכ"כ **רש"י** [ב"מ סז:] דמשום דקונה משכון והו"ל כגבוי. אך **רש"י** [ב"מ מח: ושבועות מד:] כת' משום דאינו נוגשו.

נז. ותוס' משמע דחייב באונסין מדין שואל. [וע' מלחמות]. אבל הבעה"מ [שבועות כה. בדה"ר] משמע דנחשב גוביינא לענין זה. **והברכ"ש** [כתובות נה] הביא בשם **הגר"ח** דהגדר [לרש"י] דיש לו דמי ההלואה בחפץ זה, ומש"ה נאבד החפץ נאבד ההלואה.

נח. **והר"י מגאש** [שבועות מג:] כת' דהא דקאמר ר' יצחק דקנה, לאו למקני גופו ממש, אלא מקני ביה זכות להשתעבד לחובו.

נט. ואפשר דכוונתו ללמוד כן מסוגיין, דאין שביעית משמטתו משום דהוה גדר קנין, ול"מ מחילה [והשמטת שביעית הוה מעין מחילה]. אך ילה"ק דבספרי וראשונים דרשו מפסוקים. ואי ליכא 'חוב' ל"צ דרשא.

ס. [ובגמ' [ב"מ סד:] לשון זה משמע שהלוהו שלא על חצירו].

סא. ועוד כת' **הרשב"א** דתלי אי הוה אתרא דמסלקי, ומש"ה קיצר בזה.

סב. **והראשונים** [ב"מ שם] הק' דמ"מ הוה תוך זמנו, ואמאי משמט. **והריטב"א** כת' דהמ"ל מטעם זה, ונקטו אגב אחריני. **והרשב"א** כת' דאיירי אף שאח"כ עבר זמנו. [ואי מתחילה לא הוה מסלקי נחשב קנין ואינו משמט, ואף דאח"כ עבר זמנו ויכול לסלקו. דלא **כרמב"ן** שם]. **והרא"ש** כת' דאף המלוה יכול לכופו לפדות בכל שעה.

סג. ועד"ז אי' [לעיל ל.] גבי מלוה את הכהן דאין שביעית

לא יגוש, דשדה זו של הלווה. והוא גוביהו ממנו.

ופרש"י דל"ד למשכון של מטלטלין דקני משכון שבידו כדר' יצחק. **וכ"כ תוס'** [ב"מ שם].

רע) **תוד"ה שאני.** וא"ת הא דר' יצחק בשעת הלואתו וכו'. **וכ"ד תוס'** [בב"מ][סד]. אבל **הרמב"ן** [ב"מ פב. בחי' ומלחמות, וכן פסחים לא ושבועות מד, וראב"ד כתוב שם כאן] דקי"ל דר' יצחק קאי אף בשעת הלואתו. **והגמ'** [ב"מ ושבועות שם] הזכירה חילוק זה בדרך אפשר, ולא קאי הכי[סה].

והרשב"א הביא בשם **בה"ג** דהיכא דמשכנו בשעת הלואתו לא קנה היכא דכתב שטר. דכשיש שטר לא סמך אמשכון. דכשכתב שטר דלא סמך אמשכון, דאזלינן בתר אומדן דעתא.

רעא) **בא"ד דמאחר דקני ליה שלא בשעת הלואה**[סו], אלים שעבודיה אף בשעת הלואה[סז]. ועד"ז כת' **התוס'** בסמוך לענין בל יראה [וצ"ב סברא זו[סח]]. **והבעה"מ** כתב דמיגו דמצאנו בו צד קנין [כדר' יצחק], מהני תפיסתו להחשב נגוש ועומד. ולא קרינן ביה לא יגוש הואיל ואיכא שם משכון בעולם דקני. אבל הלוהו על חצירו לעולם אינו קונה חצר בהלואה, ומש"ה משמטי[סט]. **והמלחמות** כתב דאלו דברים בלא טעם[ע].

והש"ך [עב ט ד"ה גם הך] תי' דמשכון שגבו שלא בשעת הלואה קנאו בחובו. דל"ל שאר נכסים למיפרע מיניה, וכאילו מכרו בחובו. אבל משכון בשעת הלואה יש לו שאר נכסים, וא"כ לא נתברר שיגבה חובו מזה.

והש"ך כת' דבסוגיין דכשיש משכון אינו משמט, דנתברר שיגבה חובו מהמשכון, שהרי אינו יכול לגבות משאר השעבוד [שהרי שביעית משמטת], ועי"ז משכון זה נקנה לו[עא]. [ומשמע מדבריו דרשאי לגבות רק ממשכון זה].

והקה"י [קידו' יח] ביאר ע"פ יסוד הש"ך את דברי התוס', דמשכון שלא בשעת הלואתו קנה משום דעומד לפרעון[עב]. אבל משכון בשעת הלואה הוה שעבוד בעלמא. ומ"מ קנינו אלים, דיש בו זכות שעבוד שאם יגיע לפרעון יגבנו. ומש"ה אלים שעבודו לענין חמץ ושביעית.

רעב) **בא"ד [בע"ב] ומיהו [קידושין ח:] גבי קידשה במשכון דאחרים וכו' צ"ל דדוקא משכנו שלא בשעת הלואתו.** [וכ"כ תוס' ב"מ פב.]. אבל **תוס'** [קידו' שם] כת' דאף לענין קידושין אמרי' דאלים קנינו, ואף משכון בשעת הלואתו קנה.

משמטתו משום דאינו תובעו. [והראשונים שם דימו לאפותיקי מפורש. אך לענין שביעית צריך לחלק].

סד. **והריא"ז** [שבועות שם] נקט דהוה מח' הסוגיות, ורבא דסוגיין לא ס"ל כסתם תלמודא דאף בשעת הלואה.

סה. **והבעה"מ** הביא **י"מ** שדחו סוגיה דשבועות, ולהעמיד דברי ר' יצחק בכל משכון, אפי' שמשכנו בשעת הלואתו. **והבעה"מ** חלק דלא עקרינן אוקמתא דשמעתא [דקאי בדוכתא, גבי הלכתא דדיני] משום אוקמתא דעלמא דנסבי לה בגיטין אגב גררא דשמיטה.

סו. [שקנה כדר' יצחק, לענין לקדש אשה. וכמ"ש תוס' בסו"ד. והש"ך הק' דבשלמא אי קנה שלא בשעת הלואה קנין גמור להתחייב באונסין, י"ל דאלים קנינו. אבל לתוס' כל קנין דר' יצחק אינו קנין גמור].

סז. **והתוס' ר"פ** [ב"מ סז:] ביאר דכיון דשלא בשעת הלואתו ילפי' מקרא דקני, ומהני תפיסה דקני לגמרי. א"כ אלים שעבודיה ומהני אפי' משכנו בשעת הלואתו, ודרשי' ולא של אחיך בידיך. אבל לא ילפי' קרקעות ממטלטלין, דכיון דאינו יכול להכניסו לרשותו לעולם הוה ברשות בעלים ראשונים.

סח. **והמהרי"ט** [א סה הנ"ל] כת' דהוה מקולי פרוזבול. [ועדיין צ"ב הגדר].

סט. **והבעה"מ** [פסחים לא: ט: בדה"ר] ביאר סוגיה דהתם לענין חמץ דכיון דקונה משכון כדר' יצחק, מש"ה אלים תפיסתו דאמרי' למפרע הוא גובה. כיון דאיכא שום צד בעולם דקונה משכון כר' יצחק ומהני תפיסתו, מש"ה מהני תפיסתו וגבייתו שיהא קנוי משעת הלואה. אבל קרקע בחזקת בעליה עומדת עד שעת גביה, ול"ש הא דר' יצחק.

ע. **והמלחמות** [פסחים שם] כת' דאלו דברי הבאי, וכי בשביל שהוא קונה במקום אחר יקנה כאן שלא כדין. **והרשב"א** כת' דאטו יש טעם דמשכון דלא משמט, אלא משום דתפיס ליה ונגוש ועומד הוא. ואי האי משכון לאו נגוש הוא מאי אהני לן מאי דאפשר במשכון אחר שיקנה כדר' יצחק. ועוד דבחצר נמי משכחת צד דלא משמט כגון שסיים לו את השדה כדעת תנא דברייתא. א"נ בהלוהו על חצרו באתרא דלא מסלקי לכו"ע.

עא. [ואף דבשעת לקיחת המשכון לא נתייחד לחוב, ועמד לפרעון בדבר אחר. כיון דהגיע שביעית נתייחד כמשכון שלא בשעת הלואה]. וכ' דע"פ **הרא"ש** [ע' בע"ב] דכל השמיטה אינו יכול ליגוש חובו ניחא. וכתב דאף בלא זה בשעת השמיטה ידוע לבי"ד דלא יגבה משאר נכסים. [אף רגע קודם שנשמט שאר החוב].

עב. וע' **יונת אלם** [יד] דמשכון בשעת הלואות הוה בגדר ערבות, ואילו שלא בשעת הלואה הוה קנין שעבוד.

משכון במקצת – נח׳ בברייתא [ב״מ מח:, שבועות מד:, וע׳ ירושלמי שביעית י ה] היכא דהמשכון אינו שווה כנגד כל ההלואה, האם משמט. ולחד לישנא הנידון האם משמט דך חוב כלל, וכנגד המשכון לכו״ע אינו משמט. ולאידך לישנא נח׳ כנגד המשכון, האם אמרי׳ דהוה לזכרון דברים[עג].

והשיטמ״ק [ב״מ שם] הביא **תוס׳ כת״י** [וכן בתור״פ שם] דהק׳ האיך מהני משכון במקצת [דאינו נוגשו]. הא בשאר החוב נוגשו[עד]. **והרמב״ן** [ב״מ פב.] תי׳ דאינו מחזיר המשכון עד שיגבה כולו. א״נ דגבי כולו כמעשה דקטינא דאביי[עה].

דף לז:

רעג) **המחזיר חוב בשביעית**[א]. **והרא״ש** [שביעית י ח]

כת׳ כלומר באיסור שביעית לאחר שעברה עליה שביעית. **פרש״י** דעברה עליו השמיטה. אבל בשמיטה עצמה לא, דקי״ל דאין שמיטה משמטת אלא בסופה[ב].

אבל **הרא״ש** [כ] הביא מ**התוספתא** דאין כותבין פרוזבול בשמיטה[ג]. וביאר דאע״ג דהשמטת שביעית הוא בסופו[ד], אבל מ״מ מתחילת שמיטה יש איסור ׳לא יגוש׳, וגם אין בי״ד נזקקין לגבות חובו, אבל אם יפרע לו לוה מעצמו אי״צ לומר משמט אני. ומיד שנכנס השביעית בי״ד אין נזקקין לכתוב פרוזבול, וכמו שאין נזקקין לגבות חובו.

ומבואר בדברי הרא״ש דלאו ד׳לא יגוש׳ לא תלי בהשמטת השביעית, והך לאו הוה מתחילת השמיטה[ה].

והקצות [סז א] הק׳ דהמתנה ע״מ שלא תשמטני, מ״מ בשנת השמיטה אסור לתבוע משום לאו דלא יגוש. וזה לא הוה דבר שבממון.

והרדב״ז [ו ב אלפים רלח] תמה מלוה של שנה שביעית מה תהא עליה. **והב״ח** [סז לב] כתב דהרא״ש מודה דמי שהלוה בשמיטה מותר לתבוע עד סוף השמיטה, וכל המח׳ כלפי חובות קודמים[ו] [והב״ח כתב דבזה לא מצאנו שהרמב״ם פליג. אבל שאר פוסקים דחו דברי הרא״ש מההלכה].

רעד) **זה דבר השמיטה. פרש״י** צריך לומר דיבור של שמיטה. אבל **התוס׳ הרא״ש** כתב דקאי אסיפא, וילפי׳ דסגי בדיבור פעם א׳. וכ״כ הר״ש [במשנה שם][ז].

והתוי״ט [שם] תמה דאי מקבל בפרעון, א״כ אינו משמט החוב. ומאי מהני שאמר משמט אני ואינו עושה כן. [ע׳ בסמוך]. והביא דבברייתא [בסמוך] מבואר דצריך שיאמר דנותן לו המתנה, ולא בחובו.

עכ״פ מבואר דרשאי ליתנו במתנה ׳מחמת החוב׳, ולא אמרי׳ דסותר רצון התורה בהשמטה. ואילו בפרעון חוב ונותן לו בתורת מתנה מחמת ההלואה אסור [מדרבנן] משום ריבית מאוחרת.

ובמשנה [שם י ט] אי׳ דהמחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוחה הימנו. **והר״ש** ביאר כשאמר משמט אני, ואמר

עג. [ולהלכה נח׳ בזה, ד**הרמב״ם** [ט יד] ס״ל דאינו משמט כנגד המשכון. ודעת **הרא״ש** דאינו משמט כנגד כולו, ע׳ שו״ע סז יב].

עד. וע׳ משנת ר״א [שכנים עמ׳ נא].

עה. אלא דהשיטמ״ק הק׳ דל״ש סברת כגבוי. [ול״ש דכל הנך גביות דקטינא דאביי יחשב כגבוי].

א. **פרש״י** בזמן שהשביעית נוהג. [ועד״ז כת׳ תוס׳ קידו׳ סא. דהמוכר שדהו ביובל, פירוש בזמן שהיובל קיים. ולא בשנת יובל].
וכ״כ **הריבמ״צ** [שביעית י ח] והוסיף וכרבי [לעיל לו.] דבזמן שאתה משמט וכו׳. והרמ״ה חלק על רש״י דהא אף בזה״ז נוהג בשביעית [עכ״פ מדרבנן]. ולכאו׳ מבואר מדבריהם דרבנן לא תקנו בכל אופן. ויל״פ ע״ד דברי **הרז״ה** [דבזמן דליכא בי״ד באר״י]. [ודוחק דבימי המשנה היה בי״ד באר״י. וכן דוחק לפרש דקאי ארחוקים]. ואפשר דכוונתם דיש חידוש דמהני אמירה זו אף בשביעית דאורייתא.

ב. **והר״ש** [שם ח] כת׳ ביום אחרון של שביעית א״נ בשמינית. **והתוי״ט** הק׳ מהו יום אחרון.

ג. והביא כן [בס׳ יח] מהתוספתא דכותבין פרוזבול בער״ה דשביעית, אבל **הרמב״ן** [עה״ת] **ורשב״א** [בשו״ת] הגיהו ער״ה דמוצאי שביעית.

ד. כדמשמע פשטיה דקרא מקץ ז׳ שנים וגו׳.

ה. **והדרך אמונה** [ביאוה״ה ט ד] כת׳ דלפ״ז אפשר דהך לאו הוה דוקא קודם שנשמט החוב. אבל לאחר שנשמט החוב א״כ אינו נוגש חובו. ואינו בכלל הלאו. [אלא עובר בעשה, וכן באיסור גזילה]. [עי״ש שהאריך].

ו. וציינו דיש אחרונים דלא ס״ל כן.

אע"פ כן. ודנו אי גדר רוח חכמים דהוה מצווה גמורה. או רשות בעלמא.

רעה) **שם. וזה דבר השמיטה.** בפשוטו משמע דהדיבור הוא המשמט ומפקיע את החוב, **וכדעת היראים** [הו' לעיל לו:]. **והמרדכי** [שפ בשם ר' חזקיה ור' אביגדור כ"צ[ח]] דחה דשביעית הפקעתא דמלכא הוא, ואף היכא דלא אמר משמט אני, ומצוה הוא דרמיא עליה באמירה דכתיב 'וזה דבר השמיטה'[ט]. וכ"ד שאר **ראשונים** דהשמטת שביעית הוה ממילא.

רעו) **ותלי ליה עד דאמר הכי וכו'. פרש"י** אם היה רוצה לחזור בו תולה על עץ עד שיאמר אע"פ כן. **והרא"ש** תמה דא"כ בטלת תורת שביעית. וכן שאר **ראשונים** תמהו ע"ד רש"י. **והאחרונים** דנו דלכאו' הוה גזל גמור, ותליוה ויהיב לא הוה מתנה. ולכאו' מבואר בדברי רש"י דלא הוה גזל גמור, ואף דמחוייב לשמט. היכא דהלווה פורע נחשב פרעון החוב. ונתחדש דאף היכא דכופיהו לשלם 'בתורת מתנה' הוה פרעון לחוב. ואפ"ה קיים מצוות השמטת שביעית.

ובחי' הגר"נ כתב דמבואר ברש"י [כמ"ש לעיל] דלא פקע גוף החוב ע"י שמיטה, אלא דהוה מצוה על המלוה לשמט ולא לגבות, אבל הלוה מצד עצמו עדיין חייב[י]. ויש שפי' דפקע רק הדין תשלום, וחיוב הממון קוים. והו"ל כמלוה ע"מ שלא לפרע[יא], וכשכופהו נחשב שמחזיר את ממון החוב.

והתוס' רי"ד כתב דה"מ כשבא להחזיר לו[יב] [כיון דקיים מצוות דיבור של שמיטה], אבל אם לא הביאום כלל לא קיים שום מצווה[יג].

והרמב"ן [ושא"ר] כת' בשם **הערוך**[יד] שיהא עיניו תלויות ויושב ומצפה עד שיאמר כן. והביאו דכ"ה **בירושלמי** אומר שמשמט בפיו, והימין פשוטה לקבל. **והרמב"ם** [ט כט] כ' דהמלוה מסבב עמו בדיבור עד שיאמר אע"פ כן[טו].

והראב"ד [בהשג' לרי"ף, וסה"ת מה ב] כתב דכשהלווה אומר אע"פ כן לא יצניעם המלווה מיד, אלא תולה המעות לפניו. שלא יראה שלא גמר בליבו לשמט.

רעז) **איתיביה וכו' אלא יאמר לו שלי הן ובמתנה אני נותן לך. הרמב"ן** ביאר [לדברי הערוך] דקו' אביי דבעי למימר שלי הן ובמתנה אני נותן לך, אלמא בעי השמטה גמורה ואח"כ יטלם בתורת מתנה.

והרמ"ה [בחי' מכת"י] ביאר קו' הגמ' דכל היכא דנוטל בתורת חוב אסור, ורק בתורת מתנה הותר. וכיון דתלי ליה מוכחא מילתא דהוה תורת חוב. וביאר תי' הגמ' דכיון דאמר בהדיא לשם מתנה מותר אף כה"ג. אבל היכא דתלי ונותן סתמא אסור.

רעח) **אשכחיה דהוה עציב וכו' אי הוה אמר מר וכו'.**

הריטב"א כתב בשם **ר' פנחס** דאביי באמת בא להחזיר משום דין רוח חכמים נוחה הימנו, ולא היה מרמה, אלא דקסבור אביי דרבה לא קיבל.

רעט) **נאמן אדם לומר פרוזבול היה בידי וכו' לא שביק היתירא. פרש"י** דמצי לגבות בהתירא[טז].

ז. והביא מה**תוספתא** [מכות ב] גבי רוצח לא יאמר את הדבר וישנה, שנא' וזה דבר הרוצח אין לך אלא דבור ראשון.

ח. ו**המרדכי** הביא צד דכיון שעברה השמיטה ולא אמר משמט אני, תו לא מחויב להשמיט עד שמטה אחרת. [וצ"ב כוונתו דעבר השמיטה, דשביעית משמטת בסופו, ובודאי ל"צ אמירה זו ברגע של צאת הכוכבים של סוף השנה. והך אמירה בסוגיין איירי לאחר השמיטה, בשנה ח', א"כ מה לי תחילת השנה או כמה שנים אח"כ. דשנה זו לא הוה שנת שמיטה כלל].

ט. ויל"ד אי כל מלוה מצווה לומר אמירה זו. או דוקא היכא דהלה רוצה להחזיר לו, אינו רשאי לקבל בתורת מתנה בלא אמירה זו. [אבל אי יושב ואינו תובע חובו כלל עדיף טפי].

י. והביא **סה"ת** שדן במוכר חוב אחרי שהשמיט שביעית, דאין אונאה בשטרות, ותמה דתיפו"ל דלא מכר לו מידי. וע"כ דגוף החוב קיים.

יא. אך **הרמב"ם** [ט ט] כת' דאף הלואה ע"מ שלא לפרוע נשמט. [ויש השמטה על עצם החיוב].

יב. וכעי"ז כ' **הב"ח** [ס"ס סז] **והתה"ד** [ס"ס דש] דדוקא היכא דכבר החזיר החוב, ואמר משמט אני, אמרי' כן. [משמע דכבר קנאו ויל"ד].

יג. ו**בחת"ס** כתב דכוונת רש"י דכופה אותו מדין מתנה מועטת דאסור לחזור, והתחדש דמתנה מכח הלואה לא נחשב מתנה מרובה.

יד. [אך בערוך לפנינו כת' כרש"י].

טו. ו**הכס"מ** כתב דהוא קרוב לדברי הערוך.

טז. ומש"ה קודם השביעית היה לו לעשות פרוזבול, אילו דעתו היה לגבות חוב זה. [ולא חיישי' שהיה דעתו לשמטו,

והמרדכי הוסיף דאפי' ידעינן ביה דלא הו"ל קרקע המלוה נאמן לומר פרוזבול היה לי ואבד. דתלינן שזיכה לו מלוה או אדם אחר קרקע כל שהוא.

הראשונים הק' לשמואל [לז:] דצריך בי"ד חשוב, דילמא לא אזדקקו לו בי"ד חשוב.

והרמב"ן [לז:] הוכיח מסוגיין דל"צ בי"ד חשוב, דהו"ל להעמיד את המשנה באתרא דליכא בי"ד חשוב.

והרשב"א דחה די"ל דמתני' סתמא קתני ואין עמו פרוזבול, ל"ש באתרא דאיכא בי דינא לא שנא באתרא דליכא בי"ד. א"נ אפי' למאן דבעי בי"ד דאלים סגי בבי"ד החשוב באתריה. ויפתח בדורו כשמואל בדורו, ובי דינא באתריה כרב אמי ור' אסי באתריהו. [ובכל מקום סגי בבי"ד החשוב שבאותו המקום].

והמרדכי [שעט] תי' דאיירי שטען קבלנו עלינו ג' רועי בקר במקום בי"ד חשוב. [ומהני למסירת פרוזבול כה"ג, היכא דאף הלווה קיבלם עליו[יז]].

ועוד כת' **המרדכי** דיכול למסור בפני בי"ד חשוב אף שלא בפניהם. ולאו ברוחקא וקורבא תליא מלתא. והביא מה**ירושלמי** דאפי' נתונים ברומי, פירוש הדיינים[יח]. כלומר יכול לומר מוסרני לפלוני ופלוני הדיינין שבמקום פלוני אפילו רחוקין ממנו הרבה, ואע"פ שאינם בפניו שפיר דמי[יט].

ועוד כת' **המרדכי** דמש"ה הרי"ף השמיטו, דקי"ל דאין כותבין פרוזבול אלא בבי"ד חשוב. ומש"ה אינו נאמן לטעון שהיה לו פרוזבול[כ].

רפ) **שם. לא שביק היתירא וכו'. המרדכי** [שעט] הביא ר' יחיאל מפריש דאיירי אף היכא דהלווה מכחיש, וטוען דודאי לא כתב פרוזבול. והביא **דה"ר חזקיה** דן דאפשר דדוקא היכא דאינו מכחיש.

ולמדו מכאן לענין רבית, דהלוה טוען שהיה רבית, והמלוה טוען שהיה עסק כדין, דאמרי' לא שביק היתירא.

רפא) **כגון זה פסק פיך לאלם.** לשואלו האם היה פרוזבול.

והרמ"ה [ב"ב מא. קיג] כת' דבעלמא ל"מ חזקה שאין עמה טענה, ולא פותחין פיו לשואלו האם היה לו שטר ונאבד, דהקילו הכא דהשמטת כספים בזה"ז דרבנן.

והרשב"א כת' דאף יתומים שמוציאין שט"ח טענינן להו דלמא פרוזבול היה לו לאביהם או הלוה ע"מ שלא ישמיטנו בשביעית, דטענינן מאי דמצי אבוהון למטען במידי דשכיח ומצוי.

והאחרונים הק' האיך טענינן להוציא ממון[כא]. [ובשלמא בגמ' רק מעוררין אותו לטעון ברי. אבל ביתומים אמאי טענינן להוציא]. ויש שתי' דנידון הפרוזבול אינו מגדרי טענת ממון, ומהני טענת ברי נגד דין השמיטה[כב]. ועוד אפשר דהשמטת שביעית הוה התחדשות, ונאמן להחזיק החוב בידו [ואף דהוה ע"י הקנאה מחודשת ביד הבי"ד].

והרשב"א הק' א"כ אמאי איצטריך [בע"א] לומר דבי"ד אביהם של יתומים, תיפו"ל שמא אביהם עשה פרוזבול. ולצד דאיירי בהלואה דידהו ניחא. והרשב"א תי' דנפק"מ היכא דיש עדים שלא זזה ידם ולא עשה פרוזבול.

רפב) **תנן וכן בע"ח וכו' תנאי היא וכו' והכ"א אינו צריך וכו'. הרי"ף** השמיט הא דנאמן שאבד הפרוזבול. **והראשונים** ביארו דפסק מח' בברייתא וסתם במשנה, הלכה כמשנה[כג]. אבל **הרמב"ם** [ט

ואח"כ נתחרט]. ויל"ד אמאי לא חיישי' שמא שכח או לא ידע לעשות פרוזבול, ונודע לו לאחר שכבר אין בידו לעשות.

יז. ועפ"ז הביא המרדכי דמבואר דנאמן אף כשהלה מכחישו.

יח. אבל **הריטב"א** והר"ן הביאו דברי הירושלמי דאפי' השטרות ברומי.

יט. [ונחשב מסירה להם ע"י אף בלא ששמע הסכמתם].

כ. ואילו סוגיין קאי כמ"ד דמהני כל בי"ד. [וצ"ב דלא מצאנו בהדיא מ"ד דאי"צ בי"ד חשוב. והראשונים שדחו דברי שמואל מההלכה היינו משום דמשמעות הסוגיות דלא כן. והמרדכי כאן נקט דקי"ל דצריך בי"ד חשיב, ואילו סוגיין פליג. וילה"ק דאי יש בזה מח' הסוגיות, מנ"ל דהלכה כשמואל. ועוד דהרי"ף השמיט הא דשמואל, והרמב"ן דייק דס"ל דאי"צ בי"ד חשוב].

כא. [ובשו"ת הרא"ש [צט ז] כת' דלא טענינן להוציא ממון. ע' קצות קנה יד].

כב. אך לכאו' כ"ז לדברי היראים דהוה מצוות השמטה. ואילו לדעת כל שאר ראשונים דהוה הפקעה ממילא האיך מהני.

כג. אבל **המרדכי** כתב דכוונת הרי"ף דבעינן בי"ד חשוב, ולא שכיח.

כד) **והרמב"ן** ושא"ר פסקו כרב, דחזינן אמורא שפסק להדיא[כד].

רפג) **שם. הרמב"ם** [ט כה, כו] פסק דאם יש נידון האם הפרוזבול קדם לחוב, וכן אם היה הלואה או הקפת החנות, המלוה נאמן במיגו דהיה אומר פרוזבול היה לי ונאבד[כה].

וכ"כ **הרמב"ן** דנאמן לטעון שהלווהו ע"מ שלא ישמט, במיגו שהיה טוען שכתב פרוזבול ואבד. והוסיף דאף אילו אין מיגו[כו], מ"מ ראוי להאמינו מחמת טענה זו גופיה, דכיון דאיכא תקנתא לא שביק התירא[כז].

אבל **הרמב"ם** **והטור** [ס"ס סז] כת' רק דנאמן משום מיגו. והפוסקים האריכו אי מהני חזקה זו לחוד.

ובסה"ת [מה יז] הק' דלא אמרי' מגו לאפוקי ממונא[כח]. והסה"ת כת' דבשלמא בחוב בשטר נחשב מיגו להחזיק [וכ"כ תוס' ב"ב לב: דבצירוף שטר מהני]. אך הביא דהרמב"ן כת' דאף הקפת חנות נאמן במגו, אף דהוה מלוה ע"פ. והסה"ת תי' דמסייע ליה חזקה דלא שביק היתירא ואכיל איסורא, ומיגו בצירוף חזקת לא שביק מהני להוציא. והגר"א [סז נח] הביא דבריו דבמקום חזקה מהני מיגו להוציא, וציין [כתובות יב:][כט].

רפד) **תוד"ה לא שביק.** אור"ת דמה"ת נאמן אפי' בלא שבועה. [ואינו משביעו היסת[ל]]. וכ"כ שא"ר. אבל **הרמ"ה** [בחי' **מכת"י** והו' בטור] כת' דצריך לישבע כעין דאורייתא, וכדין כל הנשבעין ונוטלין.

רפה) **שם. המרדכי** כת' אבל עתה בזה"ז שאין מצוי לכתוב פרוזבול לא טענינן ליה. ומיהו אי טעין נאמן. והביא דאי טען חייב שבועה. אבל **הרמ"ה** [בחי' מכת"י והו' בטור] כת' דבאתרא דנהיגי לעשות איסור, ולגבות חוב בלא פרוזבול אינו נאמן[לא].

סוגיות עבדים

רפו) **הקדמה. הראשונים** [ע' רמב"ן לח: ועוד] כתבו דיש ב' קנינים בעבד כנעני, קנין הממון [כשורו וחמורו], וקנין האיסור [כעין קנין אישות][לב] שהוא מתירו בשפחה ואוסרו בבת ישראל[לג]. [ומבואר דנקרא 'קנין' איסור, ודיני העבדות שייכין לאדונו[לד]].

ולדעת רוב האמוראים המפקיר עבדו, אף דפקע קנין הממון, לא שייך הפקר על קנין האיסור, ונשאר עליו 'שם אדון' לשחררו. [ע' המשך הסוגיות][לה].

ותוס' [יבמות סו.] **הביאו** [מהגמ' כריתות כד:, ע' לקמן מב:] דהמפקיר עבדו אוכל בתרומה, דנחשב קנין כספו כיון דמעובב גט שחרור. אע"פ לרבו עליו קנין פירות אלא הגוף. ותוס' הוסיפו דקאי אף למ"ד קנין פירות כקנין הגוף. דקנין כספו לא תלי בקנין פירות. **ובשו"ת אבנ"מ** [יז] ביאר דאוכל בתרומה מחמת קנין האיסור, ובזה

כד. ולא אשכחן אמורא דפליג עליה. וכולה סוגיא להקל בדין פרוזבול. ורב נמי עביד עובדא הכי.

כה. ומבואר דבלא מיגו אינו נאמן, ולא אמרי' דהוה חזקת חיוב, וכספק פרעון [ואפי' במקום ספק].

כו. ואף את"ל דקי"ל כשמואל דלא כתבי' פרוזבול אלא בבי"ד חשוב [ומי שאינו במקום בי"ד חשוב ל"ל מיגו.

כז. דכיון דנאמן אף בטענת פרוזבול, אף דיתכן דלא נזדקקו בי"ד לדבריו. כ"ש כה"ג.

כח. ונח' בזה **הראשונים** [ע' ותוס' ורמב"ן ב"ב לב: וכ"מ]. [והרמב"ן נטה דמהני מיגו להוציא].

כט. דמיגו בצירוף ברי ושמא מהני להוציא. א"נ חזקת הגוף בצירוף ברי ושמא. **ובהג' מרדכי** [ריש ב"מ תטז] הביא משם דמיגו בצירוף חזקה מהני להוציא. ודבריו צ"ב דבגמ' דהתם איירי חזקת הגוף וברי ושמא [בלא מיגו]. ומנ"ל חזקה ומיגו [בלא טענת שמא] [וכה"ק הגר"א בליקוט]. ועוד נתחדש בגר"א דהשווה חזקת אומדנא דלא שביק, לחזקת הגוף.

ל. **ובשו"ת הרשב"א** [ג לג הו' בב"י] כת' דאיפשר דאף אינו מחרים סתם, דכיון שנהגו הכל להתנות ע"מ שלא ישמיטנו בשביעית כודאי משוינן ליה.

לא. **והטור** הביא **דהרא"ש** בפסקיו סתם דנאמן. ובתשובה כת' דרבותינו אמרו שנאמן, אפי' בלא שבועה. ואני לא סמכתי מעולם על זה משום דלא שכיחי האידנא כותבי פרוזבול, וגם אין איסור לשמיטת כספים ידוע להמון העם ולא מחזיקין ליה איסורא ולאהדורי בתר היתירא ולכתוב פרוזבול. וכשהיה בא לפני אחד וטען פרוזבול היה לי ואבד הייתי שואלו מהו פרוזבול ולמה כתבת אותו ומי הוא שכתבו לך עד שהיה נתפס בשקרו, ומעולם לא זכה לפני אדם באשכנז בטענה זו.

לב. ולכאורה היינו ה'שם עבד' דנחשב שהוא עבד שלו, והוא אדון לשחררו. [דומיה דקנין אישות, ואף שאין לו 'זכות' בקנין זה]. אך בחי' הגר"נ חילק דה'שם עבד' הוא שורש לב' הקנינים.

לג. [ומתחייב במצוות כאשה]. **והתוס' רי"ד** [ב"ק צ] כתב דאינו יכול להתגייר מחמת קנין זה. [ע"פ הגמ' יבמות מו.].

לד. [ולא שייך דעבו"ם יתגייר להיות עבד, בלא שיהא עליו אדון]. והאדון הוא המשחררו.

לה. ומשמעות **התוס'** [בכ"מ בסוגיין] דקנין איסור היינו קנין ממון למציאה וולדות. [ואינו מתחלק שם קנין האיסור, בלא נפק"מ לממון].

נחשב קנין כספו דכהן[לז]. [ומש"ה לא תלי בקנין פירות, אף למ"ד ק"פ כקה"ג[לז]].

והאחרונים העמידו דאף קנין הממון תלי ב"שם עבד", דעכו"ם בן חורין אינו 'ממון'. ואינו קנוי קנין הגוף עד שיהפך להיות עבד. וכן מבואר בגמ' [יבמות מה: מו.] דעכו"ם הנמכר לעבדות לא חל קנין הגוף עד שיטבול[לח].

מכירת עבד – במשנה [קידו' כב:] מבואר באיזה קנינים נקנה עבד כנעני, וע"י הנך קנינים הקונה נחשב בעלים אף לשחררו. וע"כ דקונה אף קנין האיסור. אך לכאורה לא שייך למכור את קנין האיסור לחוד [כדמבואר גבי מפקיר ע' לקמן]. אלא דע"י שמוכר את קנין הממון מהני אף לקנין האיסור.

ובפשוטו הגדר דהיכא דמכרו כולו יחד, מהני מכירתו אף לקנין האיסור. **והתוס' רי"ד** [ב"ק צ] ביאר דקנין האיסור נמשך אחר קנין הדמים. [ואף דל"ש מכירה על קנין האיסור. מוכר את קנין הממון, וממילא נמשך קנין האיסור[לט]].

והתוס' רי"ד הביא דאף ישראל שקונה עבד מן הגוי, הגוי קונה רק קנין דמים[מ] ולא קנין הגוף[מא]. אפ"ה ישראל הקונה ממנו נמשך עליו קנין האיסור. [ומבואר דאף היכא דל"ש חדא מכירה, קנין האיסור שייך לבעל קנין הגוף]. ונח' הראשונים בדין זה [ע' בסוף העמ']. ועד"ז נח' הראשונים לח: במקדיש עבדו, דהקונה מיד גזבר נמשך עליו קנין האיסור.

שחרור – **והתוס' רי"ד** ביאר דאף שחרור העבד, מקנה את קנין הממון לעבד עצמו[מב], וקנין האיסור נמשך אחר קנין הממון. **והתוס' רי"ד** חילק דהא דיוצא בשן ועין גזירת מלך הוא להפקיע קנין איסור מעליו. ומתוך שקנין האיסור פקע, פקע נמי קנין דמים. דכיון שהוא בן חורין אסור לשעבדו[מג].

ויש **אחרונים** [ע' מה שהו' לקמן לח.] שנקטו דעיקר השחרור [בשטר] הוה ע"י קנין האיסור[מד]. וכיון דמתיר קנין האיסור, ממילא אינו עבד ופקע קנין הממון. אבל התוס' רי"ד נקט דהוה דרך קנין הממון.

ועד"ז מבואר לדעת אמימר [לחד לישנא מ.] דמפקיר עבדו אין לו תקנה בשטר, דכיון דהפקירו גופיה ל"ק. ואיסורא לא מצי מקני ליה. ול"מ שחרור על קנין האיסור לחוד.

אבל דעת שאר אמוראים [וכן אמימר גופיה לל"ב שם] דמהני שחרור על קנין האיסור לחוד. **והתוס' רא"ש** [לט; ע' תוס' שם ומב.] כת' דרבי יליף 'לה' 'לה' מאשה, דמהני שחרור על קנין איסור לחוד. ומשמע דהוה ב' גדרי שחרור. [אך מבואר לט: דשחרור כסף ל"מ, ויתבאר לקמן].

והאחרונים כת' דאף דמשמעות הראשונים בכ"מ דגדר שחרור דהעבד קונה את עצמו [בקנין הממון],

---

[אך לפ"ז צ"ל דהמפקיר עבדו לא פקע קנין ממון למציאה וולדות. אילו המהרש"ל [לקמן מג:] נקט דפקע. עי"ש במהרש"א].

לז. דומיה דאשת כהן דאוכלת בתרומה משום קנין האישות [ונחשב קנין כספו]. והאבנ"מ כת' [בד"ה ולכאורה] דלפ"ז גדר קנין כספו דעבד כהן לא דמי לבהמת כהן, דתלי בקנין הממון. וביאר דבבהמה של כהן כיון דלא שייך גבה קנין איסור, ואין כאן שום קנין אחר המעכב, ע"כ אכילת תרומה תלי בקנין ממון.

לז. אך בפשוטו משמע דכוונת התוס' דתלי בקנין הגוף. והמפקיר עבדו לא חל הפקר על קנין הגוף, אלא על קנין מעש"י. [וע' חי' הגר"נ קמד].

לח. וקודם טבילה הוה בגדר שעבוד, ואי קדם וטבל מפקיע מידי שעבוד זה.

לט. **והתוס' רי"ד** כת' ותדע שכשמוכר ראובן את עבדו לשמעון נפקע ראובן מעליו משני קנינין, וקנאו שמעון בין בקנין דמי' בין בקנין איסור, שאם רוצה שמעון יכול לשחררו ומותר בבת חורין וראובן שהי' רבו ראשון אינו מעכב על ידו.

מ. כדדרשי' [בסמוך] ולא הם קונים מכם לגופו. ואם ברח עבדו של גוי ונתגייר הוה גר, שאין לרבו עליו קנין הגוף שהוא קנין איסור אלא קנין דמי' בלבד.

מא. וצ"ב כוונתו דבסוגיין אי' דהעבו"ם קונה רק מעש"י, ולא קנה אפי' קנין הגוף בגדרי הממון. [ויתבאר לקמן].

מב. דמה לי מקנה לחבירו ומה לי להקנותו לעצמו של עבד.

מג. ועפ"ז ביאר **התוס' רי"ד** דעבד של ב' שותפין כלפי קנין האיסור לא נחשב עבדו המיוחד [לר"א, ע' לקמן מב.], ומש"ה אינו יוצא בשן ועין. אבל כלפי קנין הממון נחשב מיוחד [שהרי ראוי לחלק], ומש"ה מהני למוכרו לאחר, וכן לשחרר את העבד, דרך קנין הממון.

מד. ולכאורה כ"ה הפשטות דגדר קנין האיסור הוא האוסרו בבת ישראל ומונעו מלהתגייר, ושהאדון בעלים על שחרורו. א"כ השחרור הוה עיקר גדר קנין האיסור.

מ"מ ודאי לא הוה כפשוטו, דהעבד לא נהיה בעלים על קנין ממון של עצמו. אלא דהוה הפקעה לעבדות ע"י קניית קנין הממון[מה].

רפז) **ופדאוהו, אם לשום עבד ישתעבד וכו' רשב"ג אומר בין כך ובין כך ישתעבד.** לדברי אביי איירי לפני יאוש, וישתעבד לרבו ראשון. **הרשב"א** והר"ן הביאו מה**תוספתא** דרבו ראשון נותן דמים לפודה[מו].

אבל **הרמב"ם** [עבדים ח טו] חילק דהיכא דפדאו לשם עבד, נותנים לו דמים. אבל פדאו לשם בן חורין חוזר לרבו בלא כלום. **והכס"מ** ביאר דכיון דפדאו לשם בן חורין הרי הפקיר דמיו, ומש"ה אינו נוטל[מז].

והלח"מ הק' דאיהו נתכוון לפדותו לשם בן חורין, ולא נעשית מחשבתו. ולא נתן דמים ע"ד שישתעבד לרבו הראשון.

והגר"א [רסז קיח] כת' דלדברי הרמב"ם מתיישב קו' תוס' [ד"ה לעולם] דנקט טעם דלשום בן חורין פרקיה משום הדמים.

רפח) **אילימא לפני יאוש וכו' אלא לאחר יאוש.** **הריטב"א** הק' דאף קודם יאוש יקנה השבאי, וכדאי' [בסמוך לח.] דקונה בכיבוש. ותי' דלפני יאוש ע"כ היינו שישראל יכול להציל, וכיון שכן לא מקרי כיבוש ביד השבאי. דאם אינו יכול להציל הו"ל כזוטו של ים דהוי יאוש. [ונח' בכעי"ז הרמב"ן ורשב"א לח.].

רפט) **שם. לאחר יאוש. התוס' רי"ד** כת' דכיון דנתייאש ממנו הוה כאילו הפקירו, וקי"ל [לקמן לח:] דהמפקיר עבדו יצא לחירות. וכ"כ **רש"י** [לח.] כמה פעמים דיאוש הוה הפקר.

אבל **תוס'** [ב"ק סו.] אהא דיאוש ל"ק בגזילה [כיון דבאיסורא אתא לידיה], כת' דמשמע דיאוש אינו כהפקר גמור [ע"ע לקמן].

ותוס' [ב"ב מד.] **והראשונים** [לקמן לח.] הביאו דמבואר דמהני יאוש בעבדים, ולא אמרי' דעבדים הוקשו לקרקעות, וקרקע אינה נגזלת[מח]. ודעת **תוס'** [סוכה ל:] דלא מהני יאוש בקרקע, אא"כ שנשתקע שם בעלים ממנו. **והאחרונים** [נתיבות ותרומת הכרי שעא ועוד] ביארו דהוא משום דל"מ יאוש ברשותו[מט], ולכן קרקע דאינה נגזלת ל"ש יאוש.

ותוס' [ב"ב מד.] הביאו דמהני יאוש בקרקע, ולא תליא בדין גזילה.

ורבינו יונה [ב"ב מד. ומה.] כתב דאין יאוש בקרקע דמצפה להוציאו מידו, אבל עבדים דאפשר לבריחם מהני יאוש.

והראב"ד [גזילה ט א] כ' דבעבדים מהני יאוש, דלענין זה לא הוקשו לקרקעות, ורק לענין דאינה נגזלים. [וע' גר"ח שם].

מה. וע"ע אמר"מ [כד]. **והחזו"א** [קמז עבדים ו] ביאר כשזוכה בעצמו ל"ש לדון שקנה קנין הממון, ונגרר קנין האיסור. דלגבי עצמו לא הוה חפץ, ואין כאן זכיית ממון. אלא שהוא משוחרר לענין ממון ולא לאיסורא. והחזו"א [שם ה הב'] כת' דאף אי קנה עצמו בחזקה או חצר אין ראוי שישתחרר. דשחרור אינו קנין, דגוף של בן חורין אינו חפץ וקנין, אלא הוה התחלפות דיניו כענין גירושין וגירות. אלא כיון דקודם השחרור הוה ממון, מש"ה דומה לקניני ממון. ושחרור כסף ושטר ילפי' מגזיה"כ, ול"מ דיבור בעלמא שיזכה.

מו. כיון דבריא הזיקא ויש בו הפסד ממון חייב, ולא נחשב מבריח ארי. [לחד תי' בתוס' ב"ק נח. וב"מ לא:, אך לאידך תי' כל היכא דהוה מצווה ומדעתו פטור, ותוס' הביאו דכ"ד רש"י לקמן נח:]. **והריטב"א** [קידושין ח:] כת' דהפודה שבוי משתלם מיניה. דלא חשיב מבריח ארי כיון שכבר הגיע לו הנזק. וכ"פ **הרמ"א** [יו"ד רנב יב] דהפודה שבוי [ישראל גמור] אם יש לשבוי לשלם חייב.

מז. **והערוה"ש** [רסז קב] ביאר דפדאו לשם מצווה דידיה דפדיון שבויים, ואינו בדין שיחזיר לו דמים. **והמחנ"א** [עבדים ג] כת' דהפודה שבוי אין לו עליו כלום, דמצווה עשה. [וצ"ע מדברי הרמ"א הנ"ל].

והמחנ"א ביאר אפי' היה לשבוי ממון במקום אחר מ"מ עני היה באותה שעה. וכאמרי' [פאה ה ד] בבעה"ב העובר ממקום למקום, שלא היו לו נכסים באותה שעה. [אך בדברי המחנ"א משמע דאיירי אף ע"ד לחזור ולגבות ממנו, א"כ לא נתכוון לשם צדקה. והמלוה מעות לעני ודאי חוזר וגובה ממנו. וצ"ע]. והמחנ"א הוסיף דאפי' היכא דיש לו ממון [במקום זה] מ"מ לא גרע מדברי הרמב"ם דבעבד של חבירו אי"צ לפרוע. [וצ"ב].

והמחנ"א הביא דכ"כ **הרמ"ה** [בטור] [היכא דל"ק בדינא דמלכותא] אין לשני עליו אפי' דמים. והמחנ"א כת' דהיכא דהשבאי קנה בכיבוש מלחמה, אי הפודה נתכוון לקנותו [לשם עבד] רשאי לשעבד בו. אבל היכא דלא כיון לקנותו לעצמו, אע"פ שדעתו היה ע"מ שישלם לו אין לו עליו כלום משום דמצוה עשה.

מח. **ורש"י** [סוכה ל:, ותוס' שם] כת' דקרקע אינה נגזלת, ואינה קנויה לגזלן בשום יאוש. דלעולם בחזקת בעליה עומדת. [ומשמע דדין יאוש בגזילה שייך לקניני גזילה].

מט. [וכמ"ש **המלחמות** [ב"מ כו:, יד: בדה"ר] דל"מ יאוש ברשות].

והש"ך [חו"מ שסג ג] דחה דבסוגיין ילפי' [לח.] גזיה"כ מדכתיב וישב ממנו שבי. א"נ דכיבוש מלחמה שאני. והביא דכ"כ **הרשב"א** [וכן **הרמב"ן** ושא"ר לח.] דהא דאמון ומואב טהרו בסיחון, ונקנה ס"ל דקרקע נגזלת, א"נ כיבוש מלחמה שאני[נ].

אך **האחרונים** הק' דבגמ' [לט:] אי' אף נתייאשתי מפלוני עבדי[נא] [ולא מוזכר דאיירי דנשבה].

והפנ"י הק' [דבגזילה] יאוש כדי ל"ק. **והתור"ג** כת' דיאוש בגזילה ל"ק דלא אתי לרשות זוכה, אבל עבד זכה בעצמו תיכף, דהוה בהיתירא בידו ומשו"ה קנה עצמו ביאוש. **והאחרונים** כת' דלפ"ז דיאוש בעבד נלמד מפרשת יאוש של אבידה. [וע"ע **קה"י** כו].

רצ) **לאחר יאוש לשום עבד אמאי ישתעבד. פרש"י**

קס"ד לרבו ראשון. אבל יתכן דישתעבד לרבו שני [וכדעת רבא בהמשך הגמ']. **וכ"כ הריטב"א** דס"ל למקשן דישתבד לרבו שני, והקשה אמאי ישתעבד לרבו ראשון.

אבל **הרשב"א** נקט דכוונת המקשן דלא ישתעבד כלל, ויצא לחירות. ולא ס"ל כרבא דרבו שני קנה למעש"י, דס"ל דל"מ כיבוש לקנות העבד[נב]. וכתב **דכ"ד אביי** [וכ"מ **בתוס'** לח. ד"ה אלא, וכ"כ **הריטב"א** בתי' הב']**.**

רצא) **קסבר וכו' מצוה לפדות את העבדים. הרשב"א**

הביא ב' פי' האם רבנן פליגי דאין מצווה לפדות עבדים[נג], אלא שתקנו תקנה שלא לשתקע בין העכו"ם. או דאף לת"ק חייבין מדינא, אלא דתקנו כדי שלא ימנעו מלפדות, ורשב"ג השיב דכו"ע ידעי דיש מצוה מצוה לפדות.

ותוס' [לעיל יב. ד"ה כי] הקשו דלענין צדקה נחלקו להיפך, דלרשב"ג כופין לשחרר בשני בצורת כדי שירחמו, ורבנן ס"ל אעבד מרחמי. ותוס' תי' שיש סברא יותר בפדיון שלא יטמע בין העכו"ם, ולחזור על הפתחים דסגי בדבר מועט[נד]. [וע' ריטב"א].

רצב) **תוד"ה דילמא.** ולא שייך האי טעמא אלא כשפודהו לשם מצוה. [זהו טעם נוסף, מלבד הא דאינו ראוי להפסידו]. **והתוס' הרא"ש** הוסיף שרבו ראשון נותן לו דמים.

רצג) **רבא אמר וכו' לרבו ראשון נמי לא, דהא לאחר יאוש הוה, רשב"ג וכו' כדחזקיה וכו' שלא יהא כל א' הולך ומפיל עצמו וכו'.** ומבואר בראשונים דת"ק ל"ל תקנת חזקיה. אבל **הרע"ב** [במשנה] העמיד לאחר יאוש [כרבא], והוסיף דלת"ק פדאו לשום בן חורין לא ישתעבד לרבו ראשון, דילמא ממנעי ולא פרקי. **והתוי"ט** תמה דסברא זו לאביי דאיירי לפני יאוש. אבל לרבא הטעם פשוט לראשון לא, שנתייאש[נה]. ויש שתי' דחכמים לא תקנו כדחזקיה, דחששו דילמא ממנעי[נו].

רצד) **תוד"ה בין.** פ"ה לרבו ראשון[נז] וכו'. ותוס' [בסו"ד] הביאו צד לרבו שני, וכת"ק בפדאו לשם עבד.

רצה) **בא"ד כדי שירויח לענין מציאה ומתנה.** [דקנה מעש"י בעבד עברי, ול"ק מציאה ומתנה. דמציאה ומתנה הוה מדין מה שקנה עבד קנה רבו, ותלי בקנין הגוף. והכא מציאתו לעצמו[נח]]. משמע בתוס' דע"י תקנת חזקיה נחשב עדיין עבד לענין מציאה. **והחזו"א** תמה דכיון דנתייאש הוה בן חורין [לשמואל דמפקיר עבדו יצא לחירות, ואף לחולקים מ"מ הקנין ממון פקע],

---

נ. **והש"ך** הביא דמבואר בהדיא מדבריהם דל"מ יאוש בעלמא בעבדים.

נא. וכן **הרא"ש** [ב"ב שם] הביא מהתם ראיה דמהני יאוש בעבדים. וכן **תוס'** [ב"ב מד.] מצוין לדף לט:, וי"ל דבסוגיין י"ל דהוה מדין כיבוש.

נב. [ודרש לקרא באופן אחר].

נג. ויש **אחרונים** שנקטו דמש"ה תקנו דיצא בן חורין, דעי"ז יש מצווה בפדיונו. וצ"ב דבשעת פדיון אינו בן חורין, ואמאי חשיב מצווה משום דעי"ז יצא לחירות. אך יל"פ דבאמת ליכא מצוות פדיון מדאורייתא. אלא דרבנן תקנו חיוב פדיון על עבדים שלא ישתקע, ותקנו שיצא בן חורין לעורר בני אדם לפדותו.

נד. [ויל"ד אי הוה סברות בדרך בני אדם, או בגדרי קדימה במצוות צדקה].

נה. **והרע"ב** מזכי שטרא לבי תרי.

נו. ועפ"ז מתיישב רשב"ג בברייתא דכשם שמצווה לפדות. אך הגמ' נדחקה דלא ידע טעמייהו, ולכאו' בגמ' מבואר דלא כן.

נז. **והר"ן** הביא דכ"ג **הרי"ף ורש"י** בגמ' לרבו ראשון [וכ"ה בתוספתא הנ"ל].

נח. ויל"ד דאמאי לא הוה של רבו הראשון, וכמו המוכר עבדו למעש"י מסתבר דלענין מציאה ומתנה הוה של ראשון. ולכאו' הטעם משום דנתייאש.

א"כ האיך תקנו שיחזור להיות עבד, דאין כח ביד חכמים לעשות בן חורין לעבד. [וע' מהר"ם שיף שרמז בזה]. **והאחרונים** דנו דגדר התקנה דלא חל יאוש[נט].

רצו) **בא"ד ופעמים שהוא שונא. הרשב"א וריטב"א** הוסיפו אע"פ שלא ידע מי יפדנו, רוצה להפסיד לרבו ראשון ותמות נפשי עם פלשתים.

רצז) **בא"ד ומיהו נוכל לומר דל"פ רשב"ג את"ק אלא בפדאו לשם ב"ח.** פשטות התוס' משמע דאף פדאו לשם בן חורין לרבו שני, וכ"כ **התוס' רא"ש.** אבל **הרשב"א** כת' בשם **תוס'** דפדאו לשם עבד ישתעבד לרבו שני, ולשם בן חורין לראשון[ס].

רצח) **בא"ד משום דבר מועט לא יפיל עצמו לגייסות,** והוסיף **הריטב"א** דכיון דהשני קנאו מדינא אין לנו להפקיעו מידו[סא].

והרשב"א [וכן שא"ר] **הביא י"מ** דבין כך ישתעבד לרבו שני, דכיון דשתעבד ליכא חשש שיפיל עצמו לגייסות. והקשה ע"ז דכיון דפדאו לשם בן חורין היאך אפשר שישתעבד בו, ובמה קנאו.

רצט) **אין, קני ליה למעשה ידיו וכו'.** בפשוטו משמע דהוה קנין מעש"י בעלמא, וכעין קנין עבד עברי. וכן מבואר **בתוס'** דהעבד זוכה בעצמו למציאה ומתנה. [ע' בסמוך דברי רש"י].

וצ"ב דאי פקע קנין הגוף דעבדות מה שייך קנין מעש"י [בבן חורין].

והריטב"א כת' דודאי יש לו קנין בגוף העבד, וה"ה לישראל. אלא דלא נחשב ידו כידו ממש, ואין קנין איסור. והוה קנין הגוף, ול"מ מחילה, וכמו עבד עברי דנחשב גזל ולא הפקעת הלואתו[סב]. ועד"ז מבואר בגמ' [יבמות מו. וב"מ עג:] דמי שנשתעבד למלך מחמת הכרגא, נקנה למעש"י.

והתוס' רי"ד [לח.] כת' דאע"ג דישתעבד לרבו שני, אין רבו שני יכול לשחררו ולהתירו בבת ישראל, עד שיחפוץ רבו ראשון. וביאר דשבאי ל"ק אלא למעש"י שהוא קנין דמים, אבל קנין האיסור [שצריך גט, שהוא קנין הגוף] נשאר אצל רבו ראשון. ומה שיש לשבאי מכר לשני. אלא משחרר ראשון, והשני מתייאש ומפקירו[סג]. וכן המוכר עבדו לעכו"ם, וחזר ומכרו לישראל אחר, השני אינו יכול לשחרר, דקנין האיסור אצל הראשון[סד].

אבל **הרשב"א** כת' דלהו"א ל"ק אפי' למעש"י. אבל למסקנא דילפי' מעמון ומואב קני אף גופו, אלא דל"מ לקנות איסורו [וכ"כ **הב"ח** רסז יג].

והמאירי [כאן] כתב דאע"פ שהשבאי לא קנאו אלא למעשי ידיו, מ"מ כיון דהיה ברשות שבאי בשעת יאוש, [קנין הגוף] לא פקע, ועדיין אויר שתי רשויות שולט בו. שמהדין שבאי היה קונהו אף לגופו אלא שאין כח בגוי לקנות קניה חזקה כ"כ, וכשנכנס מרשותו לרשות הישראל חזר לענינו ונתרוקנה רשות בעלים ראשונים לבעלים שניים, וכ"ש למי שסובר שעדיין צריך גט שחרור מראשון להתירו בבת חורין. וכעי"ז כתב **המאירי** [יבמות מו.] שישראל הקונה מהשבאי יש לו קנין הגוף, אע"פ שהשבאי אינו קונהו אלא למעש"י שמן הדין קונהו אף לגופו אלא שאין קנינו חזק כל כך וכשישראל קונהו ממנו קונהו על הדרך שהיה השבאי קונהו מן הדין.

וכע"ז דייק **הגרי"ז** [בכורות ג] מלשון **הרמב"ם** [עבדים ח טו] דכל הפודה לשם עבד ישתעבד בו, והרי הוא

נט. וכן היא לשון **התוס' רי"ד** דתקון רבנן דביאוש כזה, שהוא בע"כ [של אדון], לא יצא בן חורין. [אבל הפקר מדעת לא תקנו].

ס. [ולפ"ז לשון רשב"ג בין כך ובין כך דוחק, דהדין אינו שווה].

סא. **והראשונים** הביאו מה**תוספתא** דרבו ראשון נותן דמיו לפודה. [הו' לעיל].

סב. ומשמע מסו"ד דהוה כעין קנין פירות, ואילו מתחילת דבריו משמע דהוה קנין ממון לכל דבר, ורק דאין קנין איסור. והריטב"א סתר משנתו [בקידושין] דבע"ע הקנין ממון פוקע, ורק קנין איסור לא פקע.

סג. והראשון אינו יכול לשחררו כל זמן שקנוי לשני, דקנינו מעכב עליו. אא"כ מתייאש השני ויפקירו [ע' בהמשך דבריו שם, ע' בסמוך].

סד. [וה"מ כשמוכר לעכו"ם. אבל המוכר לישראל התוס' רי"ד [ב"ק צ:] ביאר דקנין האיסור נמשך אחר קנין הממון].

שלו. משמע דקנה אף גוף העבד. וכמאירי דנתרוקנה[סה].

ש) **רש"י ד"ה למעשה ידיו.** למעש"י בכספא, ולגופיה בטבילה לשם עבדות וכו'. משמע ברש"י דלאחר שקנה מעש"י, חוזר וטובלו לקנות גופו. וכ"כ **התוס' הרא"ש** דרבו שני קנה למציאה ומתנה, דקנה גופו בטבילה[סו].

והתוס' הרא"ש דחה אם תמצא לומר דבגמ' [יבמות שם] אייריי בגוי, ואהני טבילה להתחייב במצוות כאשה, הילכך מהניא ליה נמי לקנות גופו. אבל הכא שהיה כבר עבד אצל הראשון, הך טבילה לאו כלום היא[סז]. וכן תמהו האחרונים ע"ד רש"י מה מהני טבילה כה"ג בעבד, להקנות גופו ללוקח זה. וכה"ק **המאירי** איני יודע מהו.

ויש שנדחקו דכוונת רש"י להעמיד את סוגיין באוקימתא בעבד שלא טבל [אצל הראשון], ומש"ה שפיר קונה השני ע"י טבילה[סח]. [ולפ"ז מש"כ רש"י ואפ' מל וטבל גבי ראשון, דכה"ג אף השני קנה רק למעש"י וכמו השבאי. ול"ק גופו. וכדעת תוס']. **והאחרונים** הביאו מזה דדעת רש"י ד'טבילה' הוה מעשה קנין לקנות גופו[סט].

והתוס' הרא"ש דחה דהא דאמרי' [יבמות מו] דקנה גופו בטבילה, היינו כשקנה גוי דאהני טבילה להתחייב במצוות, הילכך מהני לקנות גופו, אבל זה שכבר היה עבד הך טבילה אינה כלום. ולכן הקונה ל"ק גופו, וכדעת **תוס'** [ד"ה בין] דמציאתו ומעש"י לעצמו.

ולכאורה ס"ל לתוס' דהקנין איסור הוא עדיין אצל רבו ראשון [וכדעת התוס' רי"ד], אלא דלכאורה כיון דנתייאש ממנו פקע הזכות ממון מיניה והוה מעוכב גט שחרור, דמציאתו לעצמו [ודלא כתוס' רי"ד דזכות השבאי מונע שלא יפקע קנין הראשון].

שא) **בא"ד ונהי דישראל נפיק ביובל אבל עבד משתעבד לעולם.** הגרי"ז [שם] העיר דיציאת יובל הוא דין מסויים בעבד עברי, ולא הגבלה בקנין מעש"י. ועכו"ם שקונה עכו"ם למעש"י ילפי' בעלמא, ומה ס"ד שיצא ביובל.

דף לח.

שב) **עכו"ם לישראל מנלן דכתיב וישב ממנו שבי.**

פרש"י כת' כגון עבד זה דשייך במצוות. וכן **רש"י** [עה"ת במדבר כא א] כתב דהיתה שפחה. **והרמב"ן** כתב דאין עכו"ם קונה ישראל גמור [אף בכיבוש]. **והגרי"ז** [בכורות ג] ביאר דקנין שבי ל"מ להחשב עבד עברי. ולא שייך קנין על ישראל אלא בעבד.

אבל **הרשב"א** כתב בשם **ר"ת** דאף ישראל גמור נקנה בכיבוש. והרשב"א הוכיח מזה דמהני כיבוש מלחמה בלא יאוש, דהרי אינו מתייאש מגופו [כדאיתא בב"ק סח:]. וכ"כ **הריטב"א** דסוגיין סבר דהוה ישראל גמור, ודלא כמ"ד [במדרש] דהיה שפחה.

שג) **שם. הרשב"א** כת' דדעת המקשן [לעיל, וכן אביי] דלאחר יאוש אינו משתעבד לרבו שני. ולא קנה מהשבאי. וביאר דלא דרשי קרא דוישב ממנו שבי לומר דגוי ישראל קונה, אלא קרא ספור ענין ומאורע שהיה, כהרבה פסוקים שבכתוב.

ובגמ' [יבמות מו.] איתא דמלך ששעבד אנשים [עכו"ם] עבור חיוב כרגא, ובעי שטר שחרור[א]. **והרמב"ן** [שם] כתב דכוונת הגמ' דאפשר להטביל את העבד בע"כ

סה. **ובגרי"ז** ביאר דכל שיש לו קנין למעשה ידיו נתהוו מזה קנין הגוף, דלא הוה ב' קנינים. אלא שבעכו"ם לא אפשר למהוי כ"א מעש"י.

סו. ודלא כתוס' דהשני זכה בעצמו לענין מציאה ומתנה.

סז. [וא"כ העבד זכה בעצמו לענין מציאה ומתנה, וכתוס']. **סח.** וכמו בסוגיה ביבמות דכיון שהאדון עושיהו עבד בטבילה זו, עי"ז נעשה עבד שלו. [ולכאורה הטבילה אינה 'מעשה קנין', אלא עושה שיש חפץ הראוי לקנין, וממילא הטובל הוא בעלים על עבדותו].

סט. וכן **המאירי** [יבמות מו.] הביא **י"מ** דאף בקונהו משבאי אינו קונהו לגופו אלא בטבילה לשם עבדות [והמאירי שם כתב דישראל הקונה עבד מהגוי בטבילה ניתוסף לו עליו קנין הגוף שנעשה הענין כאלו כבשו במלחמה].

והאמר"מ [כב ח] דן דלכאו' טבילה אינו 'מעשה קנין', אלא ע"י שטבל חל עליו שם עבד וראוי לקנין. אך בראשונים משמע דהטבילה הוה מעשה כן. וכ"מ לשון **ר"א מן ההר** [יבמות שם].

א. **והראשונים** כתבו דע"כ דוקא כשמכרו לישראל, דעכו"ם אינן בתורת גט, ול"ש גט. ובפשוטו משמע דקנה אף קנין הגוף

[דלפני טבילה ודאי ל"ק גופו], א"נ דקנין המלך עדיף ומשוו להו עבדים בלא טבילה. ומבואר דע"י דינא דמלכותא גופו קנוי.

והכס"מ [עבדים ט ד] נסתפק בזה האם ע"י המלך עכו"ם קונה גופו של נברי, משום דינא דמלכותא. ודינא דמלכותא אלים לקנות גופו. או לעולם דרש' בסוגיין דעכו"ם ל"ק עכו"ם לגופו, והתם דוקא מהני לענין שאם מכרו לישראל הוה גופו קנו לישראל. [וע"ד הראשונים הנ"ל בסוגיין]. **והמחנ"א** [עבדים ב,ג] האריך בכ"ז.

אבל **הב"י** [יו"ד רסז] הביא **משו"ת הרשב"א** [א צט] דאף ע"י כיבוש מלחמה אין לעכו"ם קנין הגוף [והב"ח חלק דאין ראיה מדברי הרשב"א].

והראשונים [שם וכ"מ] מבואר דדינא דמלכותא הוה מדין כיבוש מלחמה. **והרב"א** [א יא ח] הקשה דברשב"א בסוגיין מבואר דע"י כיבוש קנה רק למעש"ר, א"כ מה צד דדינא דמלכותא אלים. [ולמש"כ הרשב"א [בסוגיין] דלמסקנא קנה אף גופו ניחא, דהתם הוה במסקנא[ב]].

והרב"א כתב דהתם איירי בעודו תחת הכיבוש, ובזה קנין המלך עדיף. ואילו הכא הנידון אחרי שפקע הכיבוש. **והאמר"מ** [כג ו] חלק דכוונת הרשב"א [שם] ג"כ קנין הגוף כלפי מעש"י [ולא קנין הגוף גמור], **וכ"כ הריטב"א** [שם].

שד) **שם. וישב ממנו שבי. ונח' הראשונים** [הנ"ל] האם איירי אף בישראל גמור. **והמחנ"א** [עבדים ג] הק' דתנן [לקמן מה.] אין מבריחין את השבויין מפני תיקון העולם, ואי אמרת דקנאו בכיבוש מלחמה יהא אסור משום גזל השבאי. [וגזל עכו"ם אסור]. והיכא דלא נתייאש תלי במח' הראשונים בסוגיין [דלדעת הרמב"ן ל"מ כיבוש מלחמה בלא יאוש. ולדעת הרשב"א מהני].

וצ"ל דאיירי בשבאי שאין בהם גדר כיבוש מלחמה.

שה) **רש"י ד"ה לגופו. שיהא צריך ממנו גט, או אם יברח ויתגייר מותר בבת ישראל וכו'[ג]. האחרונים** דנו האם כוונת רש"י דאין גופו קנוי כלל, והוה שעבוד דמהני מחילה[ד].

אבל דעת **הראב"ד** [לרי"ף] **והריטב"א** דבעי גט חירות משום קנין מעש"י. וכן מבואר **בגמ'** [ב"ק קיג] דעכו"ם יכול לקנות קנין הגוף כלפי מעש"י, דנחשב קנין ממון. דאיתא התם דאף ע"ע הנמכר לעכו"ם נחשב גופו קני [והוה גזל ולא השמטת הלוואתו]. אך יש שפי' כוונת רש"י דאין קנין איסור, ולא בעי גט מהלוקח. ואף דעדיין הוה עבד, ובעי גט שחרור מהראשון, אבל אין לרבו שני קנין איסור למנוע [וכדעת התוס' רי"ד]. [ע"ע תוס' הרא"ש ב"ק קיג].

שו) **תוד"ה אבל חזקה לא. פ"ה חזקה של עבדות, כגון הלבישו וכו'. והרשב"א** הביא בשם **רש"י** דה"מ בכספא, לפי שכל קנינו בכסף [וכדאי' קידו' יד:, ולפרש"י שם היינו במטלטלין[ה]], אבל בחזקה וכו'.

שז) **בא"ד אלא צריך לפרש דהכא דחזקה של כיבוש מלחמה איירי. וכ"כ הראשונים** בסוגיין. ומשמע מדבריהם דחזקת כיבוש מלחמה מהני אף בלא קנין אחר. **והדבר אברהם** [א י] האריך בגדר חזקת כיבוש מלחמה.

ודן דלדעת רש"י צריך ג"כ מעשה קנין [מלבד הכיבוש], או דרש"י פליג על גדר כיבוש, והוה רק מדין יאוש[ו]. והביא בשם **החת"ס** דרק בסוגיין ס"ל לרש"י דל"מ לנברי כיבוש, כלפי קנין אישות.

והתוס' רי"ד כתב דסיחון קנה בכח ובחזקה שנתייאשו אמון ומואב מהם. ומשמע דבעי יאוש.

גמור. אבל **הריטב"א** [יבמות] כת' דהוה קנין למעש"י. וצריך גיטא דחירותא היינו דל"מ דהכרזה בעלמא, אבל הפקר [וכן שטר מתנה] ודאי מהני דאין קנין איסור. [ולכאורה כוונתו לגמ' קידושין דגופו קנוי, ויל"ד דלשיטת **הריטב"א** הגמ' שם ל"ש לדין מחילת ממון].

ב. אלא כעי"ז הק' האחרונים בדברי הרמב"ן. [ועוד דהרמב"ן כתב דל"מ בישראל גמור].

ג. ומבואר ברש"י דבכלל הקנין איסור של עבד יש 'זכות' של האדון למנוע דהעבד לא יתגייר. וע' חי' **הגר"ח** [איסו"ב שם] דדן בדעת הרמב"ם דיש לו קנין גוף זה אף קודם טבילה [ועי"ש דלכאורה היא נגד הגמ' ביבמות, ועי"ש שהאריך].

ד. [וע"פ הגמ' [קידושין טז. הו' בתוד"ה המפקיר] דלולי הא דע"ע גופו קני מהני לומר זיל].

ה. [וכר"ל דישראל קונה במשיכה ונברי בכסף, ע' בכורות יג:]. ותוס' הביאו דר"ת חלק דכל קנינו בעבד עברי בכסף.

ו. והביא מה**גמ'** [סנהדרין נט.] דעכו"ם לאו בני כיבוש, ופ**רש"י** דלא ניתנה להם לרשות לכבוש.

[ואף דמשמע בדבריו דהוה גדר כיבוש, ולא קנין חזקה]. ויש שדחקו דכוונתו דע"י היאוש נחשב כיבוש, דכל עוד הבעלים מצפים שיחזור אינו כיבוש גמור [ע' בסמוך]. והדב"א [א יא ח] ביאר דפקע כיבושו של סיחון כשחזרו ישראל וכבשו מסיחון, וקנין כיבוש מהני כל עוד הוא תחת יד כיבושו, ורק מדין יאוש לא חוזר לאמון ומואב.

שח) **שם. הראב"ד** [על הרי"ף] תמה דהשבאי הוא גנב בעלמא, ואילו קאי בהדי בדינא ודאי יוציא ממנו, ואין לו קנין בו כלל. וה"נ הישראל שקנה ממנו אינו אנס, ואין לו זכות בו. [והאחרונים דנו האם כוונת הראב"ד להקשות דל"ש בשבאי קנין כיבוש, דהוה גזל בעלמא. או דקושייתו דכיבוש מלחמה הוה קנין רק בעודו כבוש תחתיו, והכא כשמוכר זכותו לאחר פקע דין כיבוש דידיה].

והראב"ד תי' דלפני שברח הוה בחזקת השבאו, ואילו אחר השתמש בעבד חייב לשלם לשבאי, כמי שנשתמש בבהמתו, ולכן חל שם עבדות כיון שיש שום שעבוד, וצריך גט חירות ממנו, ומש"ה ישתעבד בו הקונה[ז].

והרמב"ן [וריטב"א ור"ן] כתבו דהכא איירי דהבעלים נתייאשו, וקי"ל דהעבד לא זכה בעצמו [דלא כשמואל וע' בסמוך[ח]], ולכן השבאי זוכה בו משעה ראשונה משעת יאוש למעשה ידיו[ט]. והלוקח זוכה כדין יאוש ושינוי רשות. ולפ"ז מבואר בסוגיין דמהני יאוש בעבדים[י], וע' לעיל.

[ומבואר ברמב"ן דל"מ כיבוש בלא יאוש הבעלים. אבל הריטב"א כתב דאיירי דאינו כיבוש גמור, שמצפה שיחזור].

והרשב"א חלק דמשמע דמשעה ראשונה זכה בו להשתעבד, מדין כיבוש מלחמה. והשבאי קונה אף בלא יאוש[יא]. ואינו דומה מחזיק במלחמה לגזל[יב]. והא דמבואר בגמ' [לעיל] דקודם יאוש חוזר לרבו ראשון, ודמי למי שקנה עבד למעש"י לזמן וחזר ומחל הלוקח על מעש"י, שחוזר לרבו הראשון[יג].

שט) **שם. התוס' רי"ד** מקשה איך קנאו שבאי, וישתעבד בו רבו שני [לרבא], דמשעת יאוש הוה מפקיר עבדו ויצא לחירות [לשמואל]. והרמב"ן [הנ"ל] מבואר דלא קאי כשמואל, דלשמואל כבר פקע ע"י יאוש.

והתוס' רי"ד תי' דהמפקיר עבדו אינו עומד תחת שום אדם, אבל זה עומד ביד השבאי שקנאו בחזקה, ואפי' כתב רבו ראשון שטר שחרור אין כח בידו לשחררו ולהוציאו מתחת יד האחרים. וכן המוכר עבדו למעש"י אינו יכול המוכר להפקיעו מיד הקונה[יד]. אלא דמהני ההפקר והשחרור לכשיברח ממנו.

ז. [משמע דכוונתו דחל ע"י הכיבוש של אתמול שם עבדות, וכיון דחל עבדות יכול למוכרו. ואפשר דקושיית הראב"ד היתה דבשלמא כשמוכר שאר חפצים נחשב שנמשך הכיבוש, אבל בן חורין ל"ש קנין, וא"כ כיון שיצא מתחת ידו פקע שעבודו. אבל משמע בראשונים שהבינו דקושיית הראב"ד דל"ש כיבוש מלחמה כלל, דהוה גזלן. וכתבו דהראב"ד לא העלה תי' ברור כלל].

ח. וכתב לפ"ז לשמואל ל"מ קנין ע"י יאוש, וע' בסמוך.

ט. ולדידן אף דפקע קנין הממון דעבדות ע"י יאוש, עדיין הוה בגדר 'עבד', וכשחזר וכבשו השבאי והלוקח יש להם בו קנין עבדות, ואף דבישראל גמור ס"ל לרמב"ן דל"ש קנין עבדות. והאחרונים [ע' חזו"א יא] דנו בהמפקיר עבדו האם יכול לחזור ולמכור עצמו לרבו, להחזיר עבדותו, אבל בפשטות נקטו האחרונים דפקע ממנו השם עבד לענין ממון. [וצ"ע].

י. והרמב"ן [בהשמטות] כתב דהוא משום דס"ל דקרקע נגזלת, א"נ מלחמה שאני.

יא. והרשב"א הוכיח שהרי השבוי אינו מתייאש מגופו [וכדאי' [ב"ק סח:] דגבי גניבה בנפש ליכא יאוש בעלים], וע"כ קני גופו בחזקה לאלתר. [לצד דאיירי אף בישראל גמור].

יב. דכל שלקחו בחזקת מלחמה בין גופו בין ממונו קנאו שהתורה זכתה לו ואם ברח ממנו גם הוא קנה עצמו בן חורין ממנו.
והרשב"א הביא [שופטים יא] דעמון ומואב עמדו בדין בימי יפתח, והשיב דטיהרו בסיחון. וע"כ היינו משום כיבוש מלחמה, דאי הוה גזלן בעלמא מה השיב להם.

יג. והאחרונים דנו אי כוונתו דשייך מחילה בקנין מעש"י, ולכאורה הוה בגדר 'קנין' דל"ש מחילה בדיבור [ע' בסמוך]. [וע' כתובות פג]. עכ"פ כוונת הרשב"א דאילו פקע זכותו של לוקח, סיבת בעל קנין הגוף קיימת. [ויל"ד האם ה"מ בעבדים, דהשבאי קנה רק מעש"י. או אף בשאר חפצים קנין השבאי מיתלא תאלי, והיכא דפקע מציאות השבייה חוזר לבעלים ראשונים].

יד. דאף דאיתא [לקמן מ:] דהפקר מפקיע מידי שעבוד, אבל קנין פירות מהני לעכב שלא יחול השחרור.

ובפשוטו סברת התוס׳ רי״ד ע״פ הרשב״א דקנאו שבאי לפני יאוש. אבל **האחרונים** כתבו דאף לדעת שא״ר מעשה ומציאות הכיבוש קיימים קודם, ומעכב שלא יחול השחרור. וכ״מ **בריטב״א**, שה**ריטב״א** ביאר דמשעה שמתייאש לא זכה העבד בעצמו, שהרי הוא ביד הגוי. ומשעה שלקחו במלחמה זכה בו, דכל אימת דמתייאש ממנו הוה שלו, ומשום חזקת מלחמה. ואע״ג דל״ק לאלתר, קנה משעה זו לכי מייאש מריה. **ובחי׳ מכת״י** כתב ל״ק חזקה עד לאחר יאוש, ובבית הגוי יש עליו חזקת כיבוש.

ולפ״ז א״ש אף לשמואל, דזכות השבאי קודם ומונע שלא יחשב שאין רשות לרבו עליו. ויל״פ דנחשב שיש רשות לרבו עליו, דהשעבוד קיים. ועד״ז אי׳ [קידושין כג.] דזה פירש לחיים, דבשעת הפקעה עומדת ברשותו. וכ״כ **המאירי** [הו׳ לעיל]. אבל הרמב״ן מבואר דלא כן, והרמב״ן כתב דהכיבוש משעה ראשונה משעת יאוש, ולכאורה מש״כ שעה א׳ לאו דוקא [ע׳ אחרונים].

שי) **ואמר רבה בב״ח א״ר יוחנן כל מקום ששנה רשב״ג במשנתינו הלכה כמותו. הרי״ף** הביא שה**גאון** פסק כרבנן, ואליבא דרבא. דדעת הרי״ף [בב״מ, ע׳ סוף ב״ב] דלא קי״ל כבללא דהלכה כרשב״ג, וכדאי׳ [ב״מ לח:] דנח׳ אמוראי בהך כלל אליבא דר׳ יוחנן.

אבל **הראב״ד** [לרי״ף] פסק כרשב״ג, וכדברי חזקיה, וכתב דכ״ה בירושלמי[טו]. **והרמב״ן** דחה דחזקיה בא לפרש טעמי׳ דרשב״ג, ולא ס״ל כן.

והרא״ש פסק כרשב״ג במשנתינו.

והרמב״ם [עבדים ח טו] חילק בין לפני יאוש ללאחר יאוש. **והכס״מ** ביאר כוונתו לפסוק כרבא וכרבנן. אבל **הראב״ד** נקט דכוונת הרמב״ם לפסוק כרשב״ג וכאביי. [וע׳ לח״מ].

שיא) **אמר לך רבא וכו׳ בורח שאני, השתא לקטלא וכו׳.**

הריטב״א ביאר דאיגלאי מילתא דבהאי גברא ליכא למיגזר כה״ג. דכיון דמסר נפשו לברוח מהשבאי, ודאי לא יפיל עצמו. א״נ בורח ליכא למגזר שישתעבד לרבו ראשון, דלא יפיל עצמו ע״ד לברוח. וכל החשש שיפיל עצמו ע״ד שיפדוהו.

שיב) **אמתיה דמר שמואל וכו׳ אנן כרשב״ג וכו׳ ואינהו סבור לפני יאוש הוה וכו׳.** וכאביי דמח׳ רשב״ג ורבנן לפני יאוש. **ותוס׳** הק׳ דילמא ס״ל כרבא, וידעי דהיה לאחר יאוש. ושלחו לו מחמת התקנה. [לדעת **רש״י** [הו׳ בתוס׳ לז:] דהתקנה ליתן לרבו ראשון]. **והרשב״א** ביאר דלפ״ז ה״ק אנן כרשב״ג, ואי נמי ס״ל כרבנן פדינו עבורך. [והיכא דדעתו לפדות בעבור בעל העבד בודאי שייך לבעל העבד].

והרשב״א דחה דא״כ הו״ל לומר לשם אמהותא דידך [שזה עיקר הטעם]. ומשמע דהנידון משום אמהתא סתם.

שיג) **ולא היא, לאחר יאוש הוה וכו׳. תוס׳** פי׳ דאף שמואל ס״ל כאביי. דלרבא השני קנאו משבאי [עכ״פ למעש״י].

ומבואר בסוגיין דאביי פליג, וס״ל דהשני לא קנה משבאי.

ועוד כת׳ **הרשב״א** [בסו״ד] **והריטב״א** [בשם הרא״ה] דהכא פדאוה ע״ד זכותו של שמואל. וכיון דנתברר דבטל זכות של שמואל ע״י שנתייאש. ממילא הוה כפדיון סתם.

שיד) **דאמר שמואל המפקיר עבדו אי״צ גט שחרור וכו׳ אין רשות לרבו עליו וכו׳. האחרונים** חקרו האם פקע העבדות בשעה שאין עליו אדון[יז]. **והאמר״מ** [כג ב, כד] האריך לפרש דילפי׳ דמעשה ההפקר מפקיע אף את קנין הגוף.

והאמר״מ דייק כן מלשון **הריטב״א** [קידושין טז.] דהמעשה של הפקעת הממון נחשב שפועל אף כלפי האיסור.

שטו) **שם. עבד שאין רשות לרבו עליו אינו קרוי עבד.**

והרשב״א וריטב״א כת׳ דאידך מ״ד ס״ל דדרשי׳ כן לענין פסח, דהיכא דרשות לרבו עליו מעכב מילתו בפסח [כדאי׳ בירושלמי]. א״נ כדרשי׳ [יבמות מח.] עבד איש אתה מל בע״כ, ואין אתה מל בן איש בע״כ.

טו. **והרמב״ן** [בס׳ הזכות וחי׳] כתב דהירושלמי ס״ל כאביי, דרשב״ג אמר דינא וחכמים אמרו תקנתא, ולכן מסברא אזלי׳ בתר דינא. ואילו לרבא רבנן אמרי׳ דין תורה ושורת הדין, ודברי רשב״ג תקנה. וכל תקנה של מחלוקת אין לנו לסמוך עליה אלא יקוב הדין את ההר. [ונתחדש כלל בגדרי פסק, דהיכא דיש מחל׳ בתקנה אזלי בתר עיקר הדין].

שטז) **רש"י ד"ה יאוש.** הוה הפקר. וכ"כ **רש"י** [לט: ד"ה נתייאשתי] לשון הפקר הוא. וכ"מ **ברש"י** [ב"מ כא.].

אבל **תוס'** [ב"ק סו.] כתב דיאוש אינו כהפקר גמור. דא"כ אמאי ל"ק יאוש לחוד בגזילה, אף דבאיסורא אתא לידיה. **והאחרונים** [פנ"י בע"ב, מחנ"א הפקר ז] הביאו דדעת רש"י דיאוש הוה הפקר.

והאחרונים ביארו ע"פ התוס' א"ש דמהני יאוש מדבר דאינו ברשותו, ומבואר [ב"ק סט.] דא"א להפקיר דבר שאינו ברשותו[יז].

והנתיבות [רמג ב[יח]] ביאר דיאוש הוה סילוק, ולא יצא מרשות בעלים הראשונים עד שיזכה בו אחר. **והתור"ג** כתב דבעבדים ל"ש חילוק זה, דמיד העבד זכה בעצמו דבהיתירא אתי לידיה, ויצא לחירות[יט]. **ותוס'** [ב"ק שם] כתבו דגבי יאוש בעבד 'כי היכי' דמפקיר עבדו אי"צ גט שחרור לשמואל לפי שאין רשות לרבו עליו, ה"נ נתייאש אין לרבו רשות עליו.

שיז) **תוד"ה אלא.** דלרבא כיון דאמר ישתעבד בעי' גט שחרור. מבואר בתוס' דאף שמואל [דמפקיר עבדו יצא לחירות] יכול לסבור דקני ליה משבאי למעש"י. [ורק משעה שפדאוהו הוה העבד הפקר].

וצ"ב דכיון דנתייאש אין רשות לרבו עליו, ויצא לחירות [וכמ"ש **הרמב"ן**, ע' לעיל]. [שהרי השבאי ל"ק לגופו[כ]]. **והתוס' רי"ד** כתב דזה שעומד תחת שבאי אין כח בידינו לשחררו [משמע דיש עיכוב דלא חל ההפקר], ועי"ז נחשב עדיין ברשות בעלים הראשונים לענין האיסור.

והאחרונים דנו [דאף בלא זה] דכיון דבפועל יש לשבאי עליו קנין שעבוד למעש"י א"כ יש עליו רשות אדון, ולא נחשב שאין רשות לרבו עליו. [וכ"כ **הגרי"ז** בכורות ג, ו**בחזו"א**. וע"ע אמר"מ כב טו].

שיח) **תוד"ה המפקיר.** לימא ליה באפי תרי זיל, כדאמרי' [קידו' טז.] גבי עבד עברי, ומאי משני נמי התם דע"ע גופו קנוי וכו'. ותוס' כת' דאין לפרש דקו' הגמ' להתירו בבת חורין [הפקעת קנין האיסור], דבלאו הכי מותר בה.

וע"כ דכוונת הגמ' [שם] דגופו קנוי בגדרי הממון, ומש"ה ל"מ להפקיע בדיבור בעלמא[כא]. [ותוס' תי' דה"מ לשון מחילה, אבל מהני לשון הפקר].

אבל **הרמב"ן ורשב"א וריטב"א** [קידו' שם] כת' דכוונת רבא לחדש דאף בעבד עברי יש קנין איסור[כב], ואף עבד עברי יש לרבו בו קנין איסור, שהרי מתירו בשפחה כנענית. ואין קנין איסור נפקע בלא גט, בין באישות בין בעבדות. הילכך הרב שמחל על גרעונו אין גרעונו מחול. אלא הוה כמפקיר עבדו שצריך גט שחרור. והרמב"ן כת' דאף קנין הגוף דסוגיין [דעבו"ם ל"ק בישראל] הוה עד"ז [דהעבו"ם אינו בעלים על קנין האיסור].

אך תוס' דידן דחו דבלאו הכי מותר בבת ישראל. והרמב"ן תי' דכל זמן שלא קיבל גט מותר בשפחה[כג],

---

ועוד כת' **הר"ן** דבמקום שיש מח' בבלי, אין לפסוק הלכה ע"פ הירושלמי. וציין לדברי **הרי"ף** [כתובות סט. ל: בדה"ס, אך **הרא"ש** שם ו יז הכרייע מח' בבלי ע"פ הירושלמי].

טז. ו**האמר"מ** דייק מדברי **הקצות** [ר ה] דלדעת שמואל כל שקנה את עצמו [ואין לו בעלים] ממילא פקע דין עבדות.

יז. ו**המחנ"א** [שם] ביאר אף לדעת רש"י מהני אף הפקר כמור בדבר שאינו ברשותו, משום שעומד להפקע מהבעלים.

יח. [ותור"ג כאן, ומקו"ח תמח ט]. וכ"כ **הקצות** [תו ב]. אבל **החזו"א** [ב"ק יח א] ס"ל דיאוש מהני להוציא מיד הבעלים וכהפקר, וכוונת התוס' ב"ק דיאוש אינו נפעל ע"י עשיית הבעלים. ועד"ז כת' הפרי יצחק והג' לתרה"כ [רסב]

יט. ו**בחי' הגר"נ** כת' דאף בעוד שהוא ביד השבאי זכה בעצמו, דאל"כ בשעה שפדאוה, וכבר אינו אבוד מהבעלים. נימא דבטל היאוש, וחוזר לבעליו.

כ. וכ"כ **בחי' הר"ן** דהשבאי קונה רק בשעת יאוש, ולשמואל קדים העבד וזוכה בעצמו. וסוגיה דלעיל קאי למ"ד דמפקיר עבדו צריך גט שחרור, ויאוש מפקיע רק קנין פירות. ומשעה שלקחו במלחמה זכה שבאי, דכל אימת שיתייאש זוכה בו. אבל לשמואל לא מצי זכי שבאי, ביאוש ישראל גמור הוא.

כא. **ותוס'** [יבמות מח.] פי' דס"ד דאין צריך אלא מחילה מחוב שעליו.

כב. דומיה דעבד כנעני דיש ב' קנינים, קנין ממון והוא קנין דמעשה ידיו, וקנין איסור שהוא אוסרו בבת ישראל ופוטרו ממקצת מצוות. ומחמת קנין הגוף צריך שטר שחרור, דאינו נפקע בדיבור, דומה לקנין אישות שהוא צריך גט להתירו, וממנו הוא למד.

כג. **והקובה"ע** [נז] הביא דמבואר בדברי הנר ראשונים דאף אי הפקירו ופקע קנין הממון עדיין מותר בשפחה. [עכ"פ לדעת תוס' לקמן מ. דמפקיר עבדו מותר בשפחה]. וכת' דהוא דלא

ומש"ה צריך הפקעת העבדות[כד]. [וצ"ב דאי פקע קנין הממון, מה איכפ"ל שעדיין מותר בשפחה].

ובפשוטו משמע בדברי הראשונים דעל הקנין ממון מהני מחילה, ובעי גט רק משום קנין האיסור, דהמפקיר עבדו צריך גט שחרור[כה]. אבל **האחרונים** [גרי"ז בגר"ח סטנסל קעט, חזו"א, קובה"ע נז] כתבו דמסתבר דכוונת הרמב"ן דע"י שיש לו קנין איסור, א"כ אף הממון שבו הוא בגדר עבדות, ולא שעבוד גרידא.

שיט) **שם. עבד עברי גופו קנוי. הראשונים** [מאירי ושיטה לנ"ל קידו' שם ועוד] כת' דלא הוה קנין הגוף ממש [וכמו עבד כנעני], אלא דיש לו קנין מעש"י בגופו [לדעת רש"י ותוס' שם].

ובגמ' [ב"ק קיג:] נח' אביי ורבא בעבד עברי הנמכר לעכו"ם, דלאביי נחשב הפקעת הלואתו. ורבא ס"ל דגופו קנוי והוה גזל[כו].

והרא"ש [בשיטמ"ק ב"ק קיג: בשם ר' מאיר] הק' האיך עכו"ם קונה עבד עברי [שיחשב גופו קנוי לרבא בגמ' ב"ק שם], הא דרשי' [בסוגיין לעיל] דל"ק אלא למעש"י. ותי' דעבד עברי אין גופו קנוי לו ממש למציאותיו ולולדותיו [שילד מישראלית], ואי"צ גט שחרור. ואף עכו"ם קונה כן.

והא דאי' דגופו קנוי היינו לענין דלא חשיב כאלו הוא משכון בידו בשביל מעותיו [וסגי במחילה[כז]], מידהו לעולם לא קני ליה אלא למעש"י. והא דאי' בסוגיין דל"ק גופו, היינו לענין דצריך גט שחרור.

שכ) **בא"ד דאותו לשון עצמו וכו' יאמר בע"פ ומשני דגופו קנוי, ול"מ וכו' לשון קנין או לשון מחילה**[כח] **וכו'. המהרי"ק** [צד, הו' בקצות רמא ג] הביא מכאן דל"מ מחילה על חפץ בעין.

ואין לומר דשאני התם שהאדם מוחזק בעבדו, שהוא בביתו וברשותו, ומשו"ה לא מהני מחילה כשגופו קנוי. והמהרי"ק דחה[כט] דמבואר בתוס' [לעיל יז.] דעבד כנעני מוחזק בעצמו[ל]. **והקצות** [שם] האריך לחלוק ע"ד המהרי"ק דיד עבד כיד רבו, ולא נחשב מוחזק. [וכ"כ הקצות פח ט, הו' לקמן מ:].

והקצות [רמא ג] כת' דאף בעבד עברי אמרי' דיד עבד כיד רבו, ואינו יכול לזכות בעצמו. **והאחרונים** [ע' נתיבות] תמהו דבעבד עברי אין ידו כיד רבו[לא].

שכא) **שם. לשון קנין. החזו"א** [עבדים ה הב'] הק' אמאי לא יזכה העבד בעצמו בחזקה או בחצר. **והחזו"א** כתב דגדר שחרור אינו הקנאת העבד לעצמו, ול"מ קנין על עצמו. דשחרור הוה התחלפות בדינים והפקעת העבדות, ולא אמרי' דכח קנייתו וקנייתו באין כא'.

שכב) **בא"ד אבל הפקר שמסלק רשותו מעליו מהני לשמואל אפי' בלא שטר. צ"ב** מה הוסיף תוס'

כדעת **תוס'** [יבמות ע:] דעבד עברי מותר בשפחה משום שנחשב עבודת רבו, ולפ"ז אילו פקע ממנו קנין ממון ודאי.

כד. והחזו"א [קמז עבדים ה] הביא דמבואר בהנך ראשונים דאף שנפקע השעבוד בדיבור, אפ"ה מותר בשפחה. ותמה בזה. וכתב דנר' דכוונת הרמב"ן דהתורה החשיבתו חפץ, וכמו עבד כנעני. ועי"ז ל"מ מחילה. [אך ציין דלהדיא בריטב"א דפקע שעבוד ממון].

כה. וכן הוא מפורש בריטב"א [שם]. וכן מבואר בדברי הרמב"ן בקו', ולכאו' לא חזרו בזה.

כו. והמקנה ושאר אחרונים תמהו ע"ד הרמב"ן דאי הנידון משום קנין איסור, א"כ אמאי תלי בזה בגדרי השמטת הלואתו. ולדברי ה**אחרונים** [גרי"ז וחזו"א הנ"ל] ניחא, דלאחר שיש קנין איסור שייך אף קנין ממון. [ושייך גזילה].
והריטב"א [יבמות מו.] הק' כן, ותי' דהתם ה"ק שגופו קנוי לו לענין משכון, וכאילו היא מלוה שיש עליה משכון. וכי שקיל למשכוניה מיניה שלא כדין הו"ל גזל. [וצ"ב במה תלי בדברי רבא דצריך שטר שחרור].

כז. ומבואר דפשיט"ל דמהני מחילה בחוב שיש עליו משכון. [ע' תוס' קידו' יט.]. אבל **התוס' ריה"ז** [עה"ג קידו' טז.] כת' דעבד עברי גופו קנוי יש לו זכות בגופו של עבד, וקנאו למעש"י. וקנינו הוה כמשכון, ומש"ה לא מהני מחילה. [ואפשר דהרא"ש איירי במשכון בעלמא, והתוריה"ז במשכון דקנה כדר' יצחק].

כח. ותוס' [שם, וסנהד' ו. וב"מ קיב.] הביאו דלפ"ז מבואר בסוגיה דהתם דמחילה אי"צ קנין, דאי הוה שעבוד בעלמא מהני לשון מחילה לחוד.

כט. ועוד הביא המהרי"ק מדברי הראב"ד [כתובות יד: בדה"ר] דעבד נחשב תופס בעצמו בקנס. [וע' מש"כ הקצות. ואבמ"ל].

ל. והקצות דחה דהתם הוה ספק משוחרר, והעבד תפוס בעצמו לצד שהוא משוחרר. אבל בעודו עבד האדון מוחזק.

לא. [ומציאת עבד עברי לעצמו, ב"מ יב]. וי"ל דכוונת הקצות כלפי גוף העבדות, דאין לעבד יד במידי דסותר לעבדותו.

׳מסלק רשותו׳. ולכאורה כוונת התוס׳ לפרש אמאי הקנאה צריכה קנין. ואילו הפקר מהני בדיבור בעלמא. ותוס׳ תי׳ דגדר הפקר דהאדון מסלק רשותו מעליו.

ותוס׳ [יבמות מח.] הק׳ [לשמואל] אמאי לא חשיב הפקר גבי קנינים של עבד [קידושין כב:]. וי״ל דלא חשיב אלא קנינים שמקנה הרב לעבד עצמו, והפקר אינו אלא סילוק בעלמא שהרב מסלק עצמו מן העבד. ועוד יש לומר דמילתא דאיתא בכל מילי לא קתני.

והריטב״א [השמטות] כת׳ דאע״ג דעבד כנעני אין לו יד לזכות בעצמו, ול״מ מחילה דהוה כמתנה ואין לו יד לזכות, דידו כיד רבו. אבל במפקיר כיון דנסתלק זכותיה ממנו, הו״ל כמי שאין לו בעל וזכי בנפשיה.

שכג) **שם. הפנ״י** הקשה היאך יכול הפקר בעבדו, דאינו מפקירו לאחרים שיזכו בו. דהא אפי׳ ע״ע א״א למכור, א״כ הו״ל הפקר רק לעבד, וקיי״ל דהפקר לעניים אינו הפקר. **והקה״י** [קיד׳ כד ב] תי׳ דהכא סילק מעליו רשותו לגמרי׳ מהני, אפי׳ שאין מי שיוכל לזכות. דכל החסרון הפקר לעניים כשמשייר זכותו כלפי אחרים.

שכד) **לשום איתתא. תוס׳** [נדה מז. ד״ה מסר] כתבו דעבד ושפחה מותרים להנשא לעכו״ם. [ואף מדרבנן].

שכה) **שדר ליה גיטא דחירותא. רע״א** [בגהש״ס] הקשה דהעבד אינו ברשותו. וכמו דאינו יכול להקנותו [ב״ק סט], **א״א** לשחררו. **והאחרונים** [אמר״מ כד יח, או״ש גניבה ט] כת׳ דעיקר השחרור על הקנין איסור[לב]. ולא דמי להקנאת ממון דבעי שיהא ברשותו, דכל עיקר קנין איסור ל״ש לרשותו.

והשער״י [ה יג] כת׳ דשחרור עבד אינו בגדר הקנאה לעבד[לג], או התפסת קדושת ישראל, אלא הוא הפקעת קנין של האדון[לד].

ורע״א נקט לכאורה דהשחרור פועל אף על הקנין ממון [ועי׳ לקמן לט:].

ורע״א הוסיף דאף אי נימא דעבדים כמקרקעי, ומש״ה נחשב קרקע בחזקת בעליה. הא אף בקרקעות שאינו יכול להוציאו בדיינים אינו יכול להקדיש. [וכדאי׳ ב״מ ז.]. ורע״א נקט דגדר אינו ברשותו תלי׳ בקניני גזילה[לה], ומש״ה קרקע אינה נגזלת נחשב ברשות בעלים.

והחזו״א ביאר דכוונת רע״א דלאחר יאוש השבאי קנאו במעש״י, ומש״ה אינו יכול להוציאו בדיינים. אבל בקרקעות כל היכא היכא דיכול להוציאו בדיינים יכול להקדישו, אף שהוא ביד שבאי דלא ציית דינא, ואין כח בי״ד תקיפה. אבל **האחרונים** דנו דאף בקרקע היכא דבפועל אינו בשליטתו א״י להקדיש[לו]. וכן **הנוב״י** [אה״ע ת עז] נקט דאף ביד השבאי נחשב אינו ברשותו.

שכו) **תוד״ה כל המשחרר.** התם כיון דאין היורשין רשאין לשעבד בה משום מצוה לקיים דברי המת. **המחנ״א** [זכיה כט] הביא מדברי התוס׳ דמצוה לקיים דברי המת פועל קנין [וע׳ לעיל יד:], ומש״ה כבר חל שחרור על הממון[לז].

אבל **בשו״ת מהר״י מבית לוי** [ד כו שציין הגהש״ס] כתב דמשום מצווה לקיים דברי המת אסור להם לשעבד, ודחי בשב ואל תעשה. וכיון דאסור להם לשעבדו [ול״ש לעולם בהם תעבורו], מותרין לשחררו.

לב. אך **בתוס׳ רי״ד** [ב״ק צ הו׳ בהקדמה] מבואר דגדר שחרור הוה ע״י קנין הממון, שמקניהו לעצמו. אך המפקיר עבדו דפקע קנין הממון ע״כ גדר השחרור הוה על קנין האיסור לחוד [ע׳ תוס׳ ותוס׳ רא״ש לט:]. א״כ י״ל דה״נ איירי לאחר יאוש דפקע קנין הממון, ומש״ה מהני שחרור כשאינו ברשותו. [אך יל״ד למש״כ הראשונים דהיכא דקנין שבאי עליו ל״מ להפקיע את קנין הממון].

לג. **והשער״י** הוכיח דאינו בגדר הקנאה, דעבד משתחרר בע״כ. ול״ש הקנאה בע״כ של עבד.

לד. וביאר דע״י שהאדון מסלק את קנינו ממילא מתקדש העבד בקדושת ישראל. והשער״י [בתחילת דבריו] חקר האם יש חסרון אינו ברשותו בענינים דליכא הקנאה לאחר, וסגי בהפקעת קנין הבעלים [האם גם בכה״ג יש גרעון משום שנגרע כח שליטת הבעלים מן החפץ].

לה. וכן נקט **רע״א** [ב״מ ז.] דתלי בקניני גזילה. והאחרונים ציינו דלכאו׳ נח׳ בזה הבעה״מ ומלחמות [ב״ק לו: יח: בדה״ר] בגזלן שרוצה להחזיר. אך האחרונים [דבר״י נד, אחעיזור ג לח, קוב״ש ב״ק ט, חזו״א ב״ק טז ט] כת׳ דאף המלחמות מודה דבמקום שאינו שליט עליו בפועל נחשב אינו ברשותו. ואף לולי הקניני גזילה.

לו. וכ״כ **הרמ״ך** [בשיטמ״ק ב״מ ז.] דאף בגברא אלמא דלא ציית דינא אינו יכול להקדיש [וכצד הא׳].

לז. ולכאורה השכיב מרע עבר על העשה בדיבור, וכן המפקיר עבדו. [ולא תליא במעשה שחרור לאיסורין].

שכז) **שם. הרשב"א** הקשה דבמעשה דרב שמואל ב"י [לקמן מ.] לשון 'עשו לה קורת רוח' לא נחשב שהאב שחרר, ואפי' הכי כופין לשחרר [**לרש"י** שם, עי"ש]. **והתוס' הרא"ש** כתב אף בזה פקע שעבודו משום מצוה לקיים [וע' לקמן].

והרשב"א תי' דאמרי' דמסתמא עשתה לאב קורת רוח, והוה כנתן דמי עצמו ומוכרו לו. ואין איסור עבור גמילות טובה[לח]. אבל ר"ג שחרר משום מעשה, אבל לא משום שהעבד עשה לו טובה, ולכן נחשב איסור, לולי דהוה צורך מצוה [וע' בסמוך].

שכח) **בא"ד ומשום נתינת הגט לחודיה ליכא איסור עשה.**

בשו"ת מהר"י בן לב [ד ד] הביא מדברי התוס' דעיקר המצוה הוא לעבוד בהם, ושחרור העבד לא הוה איסור בקום ועשה. אלא מניעת העבודה היא בשב ואל תעשה. **והשער המלך** [שבועות ו ה בסופו] חלק דודאי מעשה השחרור הוה איסור בקום ועשה. אלא דכת' התוס' דבאופן דבלא"ה אינן רשאין להשתעבד, מש"ה ל"ש איסור עשה בנתינת הגט.

דף לח:

שכט) **חציה שפחה וכפו את רבה**[א] **וכו' מנהג הפקר נהגו.**

מבואר בגמ' דאיסור משחרר עבדו שייך אף בחצי עבד. אבל **הרשב"א** [שבת ד, יתבאר לקמן מא:] דכתב דבחצי עבד כיון דבחצי ב"ח לא קרינן ביה 'תעבודו', ואינו עובר בעשה. **והאחרונים** הקשו ע"ד מכאן[ב]. [וע"ע קה"י כז].

של) **אפשר דמייחד ליה לעבדא**[ג]. **התוס' הרא"ש** ביאר דאפשר בקצת נטירותא. אבל אם לא היה איסור, היה כופין כדי שיהא שמירה שלימה.

והרמב"ם [עבדים ט ו, ושו"ע יו"ד רסז עט] פסקו דשפחה שנוהגין בה מנהג הפקר כופין לשחרר, משום מילתא דאיסורא. וכרבינא, ודלא כאביי [דחיית הגמ'] דמיחד לה לעבד. אבל **הש"ך** [רסז ק] כתב [בדעת הטור] דאף לרבינא הוה רשות לשחררו, ואם ירצו אפשר דמייחד לעבד.

שלא) **מצוה שאני. בפשוטו משמע דמצווה דוחה.**

ותוס' [פסחים נט.] הביאו מכאן דעשה חמור דוחה לעשה קל, אף דלא הוה בעידניה[ד].

והרמב"ן [ושא"ר] הק' דמצוה דתפילה בציבור הוה דרבנן והאיך דחי עשה שבתורה.

והרשב"א תי' דמצווה דרבים שאני. וכ"כ **הרא"ש** [ברכות שם] דאלים עשה דרבים, דכתיב ונקדשתי בתוך בנ"י, ואפי' קדיש וקדושה דהוה דרבנן ואין לו עיקר מה"ת, דלא מסתבר דאיירי לפרשת זכור[ה], דמשמע דבכל ענין מיירי.

והרמב"ן [כאן] כתב עוד ואפשר נמי דאתי האי מצוה ודחי, דאמרי' [ברכות ה:] כיון דבא הקב"ה לביהכ"נ ולא מצא י' מיד כועס.

והריטב"א תי' דלאו עשה גמור הוא אלא איסורא דרבנן ואסמכינהו אקרא[ו]. **והר"ן** כתב דאינו עשה גמור.

והרמב"ן תי' ואפשר דלא אמרה תורה לעולם בהם תעבודו אלא שלא ליתן להם מתנת חינם, כענין

לח. ואף דהאב קיבל את הטובה, נחשב שהיורשים משחררים מחמת קבלת האב.

א. ופרש"י [בע"א] להשיאה לישראל. וכ"כ **הרמב"ם. והרש"ש** דן דאף בלאו הכי, קיל איסוריה. דשפחה הוה לאו דלא יהא קדש. [ולכאו' משום זה לא היו משחררים, למעט באיסור לפושעים].

ב. ויש ליישב ע"פ מש"כ הדב"א שם, דרק קודם תקנת חלוקת ימים נחשב שאין בו דין עבדות לעולם. אבל אחרי תקנת חלוקת ימים שוב אסור. ובחצי עבד לא תקנו כלל חלוקת ימים למשנה אחרונה, ומותר לשחרר. אבל בשפחה תקנו חלוקת ימים, ואף שאח"כ נגרם צורך לשחרר, אסור דהוא משחרר דין עבדות.

ג. ועד"ז **פרש"י** [בע"א] שהנידון לשחררה ולהשיאה. ועוד כת' **בחי' מכת"י** [לקמן מג:] א"נ לא מנסבא הוה רק איסור פנויה דרבנן [וכ"כ הרש"ש בע"א]. [ולכאו' רש"י לא ניח"ל בזה, דאין לנו להכניס עצמינו לעשות תקנה, כיון דאף לאחר התקנה יש בזה איסור].

ד. [דלא קיים מצווה בשעת שחרור ממש]. וגדר עשה חמור דוחה עשה שאני מגדר עשה דוחה ל"ת.

ה. ובראב"ש מבואר [עכ"פ ס"ד] דמה"ת בעי י' לקריאת פרשת זכור. וי"ל דכוונתו דהוה עיקרו מה"ת.

ו. ובשו"ת הריטב"א [מג] הביא דשיטת הראשונים דלעולם בהם תעבודו הוה מצות עשה ממש, וכמו שנראה לתלמוד לפי פשוטן של שמועות. ודעת מורי המובהק הרב הלוי דהוה מצות עשה דרבנן בעלמא.

איסור לא תחנם. אבל כשהוא משחררו מפני שנתן דמי עצמו, או משום מצוה וצורך הרב, לא הוה חנינה[ז]. ואין איסור.

והרשב"א תמה דליכא איסור לא תחנם בעבד, דאפי' לגר תושב אוכל נבילות מותר ליתן מתנת חינם, וכ"ש עבד כנעני דחייב במצוות כאשה, ומצווין להחיותו[ח]. **והאחרונים** ביארו דכוונת הרמב"ן דמ"מ כלפי גופו מישך לאיסור לא תחנם.

והרשב"א [בהמשך דבריו] חילק דהיכא דנותן דמי עצמו או מחזיק לעבד טובה מותר. והתורה אסרה דוקא לשחרר את העבד בלא גמילות טובה, אלא מרצון הלב לבד[ט]. וכת' דמעשה דר"ג הוה משום מעשה, מש"ה אמרו הטעם דמצווה שאני [ודוחה][י]. ולא היה משום דמחזיק לו טובה.

ורע"א [לעיל יג.] הוסיף דעפ"ז אף היכא דעבד ליה נייח נפשיה ודמי לפרעון חוב [וכמ"ש תוס' לעיל יב.] ליכא איסור[יא].

ובס' החינוך [שמז] כת' דמשרשי המצוה שיהא לעם ישראל עבדים לשמש אותם[יב]. וכיון דעיקרו להרבות עובדים לכבוד שמים, ולכן נדחית מפני מצווה אחרת.

והמג"א [צ ל] **תמה דבגמ'** [ברכות מז:] מקש' דהוי מצוה הבא בעבירה, והגמ' מתרצת דמצוה דרבים שאני. ומבואר דיש איסור אף בזה[יג]. **והאחרונים** נקטו דכוונת הרמב"ן דיש בזה מח' הסוגיות. **והראמ"ה** [ברכות] כת' דסברת הרמב"ן מדאורייתא, ועדיין יש בזה איסור דרבנן. ומצווה דרבים דחי.

שלב) **ת"ר לעולם בהם תעבודו רשות דברי ר' ישמעאל ור"ע אמר חובה וכו'.** ועד"ז נח' [סוטה ג.] וקנא את אשתו [כשיש חשש סוטה], ור' ישמעאל רשות ולר"ע חובה. וכן 'לה יטמא' [כהן לקרוביו] דלר' ישמעאל הוה רשות. ור"ע אמר חובה[יד]. [והגמ' פי' דנח' בדרשות בכולהו].

שלג) **שם. חובה. הרמב"ן** [הנ"ל] נקט דשורש המצווה משום לא תחנם. **והרשב"א** הק' דמותר ליתן מתנת חינם אף לגר תושב, וכ"ש לעבד [דחייב במצוות באשה].

שלד) **שם.** ולבאורה המצווה לשעבד בהם נאמר דוקא במי שיש לו כבר עבד, ולא שמענו שיהא מצווה לקנות עבד לקיים מצווה זו[טו]. ויל"ע הקונה עבד ע"מ לשחררו [לקמן מה.] האם עובר, דהא קודם שקנאו אינו מצווה לשעבד בו.

שלה) **רש"י ד"ה בערב שבת.** ואיכא דמפרשי ע"ש ממש, שיכנס לשבת שהוא שבע וכו'. **והרמב"ן** כת' אף דקי"ל כר' יוסי [פסחים צט:] דמותר לאכול עד שתחשך,

---

ז. והנותן מתנה לעכו"ם משום שיש לאדון צורך מצווה בזה אין כאן חנינה [ואף דהעכו"ם נהנה עי"ז], ולא משום דנדחית לצורך מצווה. **ורע"א** [לעיל יג.] הביא דבגמ' [ע"ז סד.] אי' דר' יהודה אמר שמותר לנכש כלאים בשל עכו"ם בחינם, ואין בזה משום לא תחנם דמתנת חינם, דנתכוון למעוטי תיפלה. והגמ' למדה דאף לשכור פועלים מותר [ואין בזה משום רוצה בקיומו, אף לר"ע דמקיים בכלאים לוקה] דהא למעוטי תיפלה. **ורע"א** הק' [ע"פ סברת הרמב"ן] דלא דמי לענין מתנת חינם, דכיון דעושה לשם מצווה דלמעוטי תפלה עושה לצורך עצמו, וליכא מתנת חנם. והאיך ילפי' מהתם לענין מקיים כלאים.

ח. **והקוב"ש** הקשה עוד דאחרי שזכה הוה ישראל גמור, ולכן הזוכה הוה ישראל גמור.

ט. וכת' דהלב יודע אם לחסד אם לגמילות טובותיו של עבד.

י. ומשום שאר צורכי הרב אסור, דלא הוה דרך מכר. [ואף דלא הוה לשם חסד לעבד]. [אבל לטעם דלא תחנם הותר בכל אופן דהוה לצורך האדון].

יא. **ורע"א** כת' ליישב בזה קו' התוס' [בע"א], דמסתמא עבד נייח נפשיה לאביה. וכ"ב הרשב"א [הו' לעיל]. [אך לפ"ז ברוב שחרור עבד ליכא עשה. ועילה"ק הנך בעלי בתים שמוציאים עבדים לחירות, וכי היה בחינם כשלא עשה נייח נפשיה].

יב. וביאר לפי שעם ישראל הם מבחר המין האנושי ונבראו להכיר בוראם ולעבוד לפניו, וראויים להיות להם עבדים לשמש אותם, ואם אין להם עבדים מן האומות, עכ"פ יצטרכו להשתעבד באחיהם ולא יוכלו להשתדל בעבודתו ברוך הוא, ע"כ נצטוינו להחזיק באלו לתשמישנו, אחר שהוכשרו ונעקרה ע"ז מפיהם ולא יהיו למוקש בבתינו.

יג. [וכן רמז הב"י רסז]. אך יש ראשונים [ברכות שם] דל"ג לה.

יד. **ותוס'** [סוטה שם] הק' דאי' [מכות כג:] דתרי"ג מצוות נאמרו למשה מסיני, וכי לר' ישמעאל בצר להו או לר"ע טפי להו. ותי' דיש מצוות אחרות דר' ישמעאל מונה ור"ע ס"ל דהוה אסמכתא. [והראשונים מוני המצוות האריכו בכללים בזה].

טו. וכל שחרור בכסף ע"י אחרים, מי שנותן את הכסף לא מצאנו שעובר. [אך לדברי הרמב"ן הנ"ל י"ל דמישך ללא תחנם].

היינו פעם אחת מפני הצורך. אבל אסור לעשות כן לעולם, דמיחזי כשמזלזל בכבוד שבת[טז].

והרמב"ן כת' עוד דאפשר דלא היו מסדרים שולחן ואוכלים משתחשך, אלא שהיו מקדשים וטועמים קצת.

והרשב"א כתב בשם **ר"ח** שקבעו סעודה בער"ש, ומתוך כך נמנעו מלהתעסק עבור שבת.

והרמב"ם [שבת ל ד] פסק דאף דאוכל והולך עד שתחשך, אבל אסור לקבוע סעודה ומשתה בע"ש, ואסור כל היום. **והראב"ד** השיג דרק מחצות אסור. **וה"ה** כתב דמקורו בסוגיין, ואסור סעודה שאינו נוהג בו בחול. וכ"פ **השו"ע** [רמט] ועי"ש בפוסקים.

המקדיש עבדו

שלו) **אמר רבה אמר רב המקדיש עבדו וכו' לדמי לא קאמר**[יז], דלהוי עם קדוש קאמר. **פרש"י** דכיון דשייך קדושה בגופו [עם קדוש] לא אמרי' דכוונתו קדוש לימכר[יח]. **ורש"י** [בסמוך ד"ה גזברין] כת' דכיון דשייך לשון קדושה בגופו חל בו דין עם קדוש, ולא קדוש לימכר. וכדין מתפיס תמימים.

ורש"י [בתחילת הסוגיה] כת' דלא אמרי' דכוונתו לדמי, משמע דאילו אמר להדיא קדוש לימכר מהני [וכמו קדושת דמים דמקדיש בעל מום]. אבל בהמשך הגמ' מבואר דאף היכא דאמר בהדיא ל"מ, **ופרש"י** דחל בו קדושת 'עם קדוש'[יט].

ותוס' פי' דגופיה לא קדיש, דל"ש על העבד איסור הנאה דהקדש.

והרמב"ן פי' דאין יד להקדש לקנות קנין הגוף [קנין האיסור] של העבד. דקנין הגוף שהוא קנין האיסור[כ] אינו גדר ממון. ולא מצינו דין זה אלא להדיוט אבל לא להקדש.

שלז) **שם. גופיה לא קדיש, לדמי לא קאמר. רש"י** פי' דקדושת הגוף שייך דוקא בדבר שראוי הוא עצמו לשימוש הקדש. ומ"מ תנן [מעילה יג. הו' ב"ב עט.] דיש מעילה אף בדבר שאינו ראוי למזבח ולא לבדק הבית [כגון בהמה טמאה ועשבים וכדו'[כא]], דקדושה לדמיו [לימכר]. ועי"ז חל הקדש על החפץ[כב] [וכדאי' בפסוק ויקרא כז יא וכז].

שלח) **שם. תוס'** [לעיל יב.] כת' דהיכא דהקדיש 'ידי עבדו' שפיר חל הקדש על מלאכת ידיו. ותוס' הק' דא"כ אף כשמקדיש עבדו נימא דמקדיש פיו לדיבורו ידיו למעש"י רגליו להילוכו[כג]. ותוס' תי' דהמקדיש עבדו סברא הוא שנתכוון לשחררו, דהוה הכל בענין א'. ולא לחלק ידיו ורגליו וכו', שהרי יש חילוק מלאכה ביניהם.

א"נ י"ל כשמקדיש עבדו סתם כיון דלא הזכיר מלאכתו משמע טפי למיהוי עם קדוש. אבל מקדיש 'ידי' עבדו, א"א לפרש בענין אחר. וע"כ כוונתו למלאכתו[כד].

ותוס' [הנ"ל] משמע דחל הקדש בגופו כלפי מלאכתו. ואף למש"כ תוס' דלא חל הקדש על גוף

טז. [ואף כשבשאר ימות השבוע אוכל כן].

יז. ומבואר ברש"י ד'לדמי לא קאמר' היינו דמיו עליו. ותוס' ושא"ר הק' אמאי הששמיט דין קדוש לימכר. [ורש"י בסמוך תי' דהוה מתפיס תמימים, דל"ש קדושת דמים לימכר. אך הראשונים הק' דהעיקר חסר. אך למש"כ רש"י כאן דיש לנו לפרש טפי עם קדוש או חיוב דמים, א"כ ניחא דהגמ', ואף בבהמה טמאה לא אמרי' דהוה קדוש לימכר אלא משום דא"א לפרש בענין אחר].

יח. **והריטב"א** פי' [בדעת רש"י] דכיון דגופא לא קדיש, ול"ש קדושה בגוף עצמו. ומש"ה המקדיש עבדו סתם לדבר שיהא ראוי גופו קאמר והיינו דליהוי עם קדוש. אבל אי הקדיש בהדיא למזבח או לבדק הבית הוי קדוש כבהמה טמאה שהיא קדושה ומועלין בו. אלא הכא איירי שהקדישו סתם, וטפי יש לפרש עם קדוש מאשר הקדש בדק הבית.

יט. **ובחי' הר"ן** כת' דמשמעות דברי רב עכשיו משום דמשמע טפי הכי. אלא דלקמן בסוגיין הוצרך רש"י להוסיף עוד דל"מ. והכא אכתי לא איצטריך להכי. [והפנ"י הוסיף דנפק"מ אי צריך להוסיף דמים].

כ. דומיא דקנין אישות אשת איש, דלא פקע אלא בגיטא דחירותא. אף היכא דפקע קנין ממון שבו, כגון שהפקירו או שנתיאש ממנו.

כא. ויל"ד דמלאכת העבד ראוי לבדק הבית [ועד"ז ילה"ק בבהמה טמאה]. ומשמע דתלי בגוף החפץ, ולא תלי אי בפועל יש תועלת להקדש בזה.

כב. ויל"ד האם הגדר דעי"ז חל הקדש בגוף החפץ. או דחל הקדש רק ב'דמי החפץ', שהוא צד שימוש בחפץ [ע"ע לקמן סו.]. [אך מ"מ הנאה מגוף הבהמה מעל, אף באופן שאינו מפחיתו מדמיו]. [ע"ע בסמוך].

כג. **ותוס'** הביאו דמבואר [נדרים יג:] דחל קונם פיו מדיבור ורגלו מהילוך וכו'. [ונחשב דחל על דבר שיש בו ממש]. ותוס' נקטו דאף הקדש ממש חל כה"ג.

כד. [אף שלא הזכיר מלאכת ידו].

העבד [לרב], היינו על כולו. אבל שפיר חל הקדש על זכות מעש"י. וכן משמע בפשוטו בסוגיה [כתובות נח: נט] דמקדיש ידי אשתו למלאכתן. וכן ידיו למלאכתן.

אך **תוס'** [שם נט: בסוד"ה שדה] כת' דלא חל הקדש על גוף הידים, וכמו שחל הקדש על גוף השדה כלפי פירותיה. דאפי' הקדיש גוף ידיה לשמים אינן נתפסות בקדושה. דהא אפי' בעבד אמר רב [בסוגיין] דגופו לא קדיש, ובבן חורין כו"ע מודו. ומש"ה דמי שאוסר בקונם שדה הממושכן. [ומבואר דמ"מ חל הך הקדש בחפץ, אלא דה"מ היכא דהוה ברשותו. ולא אמרי' דחל על הגוף מעכשיו, ופירות לאחר זמן].

שלט) **שם. דלהוי עם קדוש קאמר**[כה]. **הפנ"י** הק'

האיך מהני דיבור בעלמא, דהאומר לעבד הרי אתה בן חורין ל"מ מידי, ורשאי לחזור בו [כדלקמן מ:]. דל"מ הפקעת השעבוד בדיבור בעלמא. ובשלמא הפקר חל בדיבור בעלמא. אבל היכא דאמר לשון בן חורין או עם קדוש ל"מ.

והפנ"י תי' ד'עם קדוש' מהני בדיבור מדין הקדש, דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. ומש"ה כופין את רבו, שנתחייב לשחררו[כו]. **והחזו"א** כתב דאמרי' דכיון דדעתו שיהא עם קדוש, ותרצינן דיבוריה שיהא הפקר, ובזה פקע השעבוד.

שמ) **תוד"ה גופיה.** וא"ת אמאי לא קאמר קדוש

לימכר וכו'. תוס' הק' דיש אופן קדושה נוסף, דבגמ' איתא לדמי לא קאמר, דהיינו חיוב דמים על הגברא [ובזה ל"ש מתפיס תמימים], ורב אמר דלא קאמר, דלא משמע כן בדבריו.

ושוב הק' רש"י [לקמן] כשהקדישו מפורש[כז] לצורך הקדש לימכר. אבל **תוס'** [בסו"ד] פי' ד'לדמי לא קאמר' היינו קדוש למכירה [דאין שום התחייבות על הגברא, אלא שעומד לרשות הקדש לשימוש מכירה].

שמא) **בא"ד ומיהו קשה אי מדמינן למקדיש תמימים, נימא דצריך פדייה וכו'.** והפנ"י כת' דה"מ היכא האמר להדיא קדוש לימכר, אבל בסתמא מתפרש הלשון דהוה עם קדוש. [ואי"צ לפדות עצמו].

והתור"ג [וכעי"ז שאר אחרונים] כת' ליישב דעת רש"י אין לנו לכוף לעבד לתת דמים כנגד קדושתו. ועוד דקדושת בן חורין תפסה מאליה אף אם אין לו דמים[כח]. [ומה**ר"י פערלא** [לרס"ג ל"ת רסד] ביאר דגדר מתפיס תמימים לבדק הבית דפשטה קדושה עליו ממילא, ולאחר שפודיהו אי"צ לחזור ולהקדיש[כט]. וה"נ פשטה לעבד קדושת בן חורין, וממילא לא יתכן קדושת דמים [ואי"צ פדיון].

שמב) **שם.** עוה"ק **הראשונים** [רמב"ן, תוס' רא"ש]

דמתפיס תמימים הוה גזירה, דתקנו שלא יאמרו קדישי מזבח יוצאין בלא פדיון. ומבואר דדעת רש"י דמתפיס תמימים הוה מדאורייתא[ל], וכן דייק **המשנ"ל** [ערכין ה ה] בדעת **הרמב"ם**[לא].

שמג) **שם.** ועוה"ק **הרמב"ן** דהטעם במתפיס תמימים

דתקנו משום דלא שכיחי תמימים, והך טעם ל"ש גבי עבד [אף מדרבנן]. ותו דהתם נמי פודין אותם מיד הקדש בדק הבית[לב], וחוזר ומקדישו[לג]. [ואינו קדוש ממילא[לד]].

כה. המהרצ"ח דייק דעבד לא נחשב 'עם קדוש' אף דמחוייב במצוות כאשה. והק' וכי מותר בנבילות וטריפות [דכתיב בהו עם קדוש].

כו. והפנ"י דן אי בכל לשון שחרור אמרי' כן לרב [ודלא כברייתא לקמן מ:], או דוקא בלשון הקדש.

כז. ובסתמא מתפרש יותר 'עם קדוש', מאשר קדוש לדמיו. אבל תוס' נקטו דאף בסתמא נחשב קדוש לימכר, והוה בגדר מתפיס תמימים.

כח. [ומ"מ יל"ד אמאי לא יתחייב העבד דמים לגבוה, אף דפקע הקדושה, מ"מ הגדר שקונה מיד גבוה].

כט. ודייק דאף תוס' [דידן] לא פליגי בגדר מתפיס תמימים. דלא הק' כקו' הרמב"ן ושא"ר.

ל. [וכן תוס' לא הקשו קו' זו משמע דהוה דאורייתא. וכ"מ בתוס' זבחים קיג, אך תוס' זבחים נט: כת' להדיא דהוה דרבנן].

לא. ו**המשנ"ל** תמה דבסוגי' [מנחות קא.] מבואר דהוה דרבנן. [והאחרונים דנו דהוה מח' הסוגיות].

לב. היכא דפדה אותם אחר הוה חולין בידו, אלא שחוזרין ולוקחין אותם ממנו ממעות תרומת הלשכה ומקדישין אותם ליקרב.

לג. ועוד ציינו האחרונים דיש דין נוסף דהמקדיש בהמה תמימה לדמי קרבן, חל עליו קדושת הגוף [כ"פ הרמב"ם ערכין ה יד] משמע דחל ממילא. אך ה"מ בהקדיש דמיו למזבח. אבל היכא דהוה הקדש אחר ל"מ. וכן בסוגיין 'עם קדוש' הוה קדושה שונה מקדושת מזבח.

לד. ועד"ז ה"נ בעבד, אף אי נימא דיש דין שעומד להיות בן חורין, ומ"מ בינתיים קדוש לבדק הבית. וצריך שחרור.

שמד) **בא"ד ונראה לפרש גופיה לא קדיש לאסר בהנאה וכו' ואפי' במחובר איסורא מיהא איכא וכו'.** ואילו בעבד לא חל איסור הקדש עליו כלל. ולא נתפרש בתוס' אמאי לא חל קדושה בגוף העבד.

והתוס' הרא"ש ביאר דקים ליה לרב דלא חל הקדש על גוף האדם. וכדאי' [סנהדרין טו. ומגילה כג:] אדם מי קדוש[לה]. וביאר דלא דמי לבהמה טמאה דקדוש לימכר, דהתם חל שם קדושה על גוף הבהמה.

והגמ' מקש' דבברייתא משמע דחל קדושת חרם על גוף העבד. הילכך נמי כשאומר לדמיו נחשב קדושה בגופו.

ובחי' מכת"י כת' דאין קדושה נתפסת בגופו, דפירט הכתוב בית ובהמה טמאה, ולא כתב עבד. ועוד הביא בשם **הרמ"ה** דבהמה טמאה מיגו דגופן שלו [של מקדיש], שמוכרן לגוים או להאכיל לכלבים, חל הקדש. אבל עבד ל"ל רשותא בגופיה.

שמה) **שם. הגרי"ז** [תמורה לב:] הביא מתוס' דידן דיש דין מסויים דלא חל קדושה על גוף של עבד, אף כבהמה טמאה. ואפ"ה שייך קדושה לימכר. והוה מין הקדש אחר שחל בגוף [ולא התחייבות דמים] אלא דאין בזה מעילה בחפצא. אלא כעין גדר הקדש עילוי[לו].

והרמב"ן הביא בשם **תוס'** חכמי הצרפתים דגופיה לא קדיש כלל [אפי' שיהא קדוש לדמיו], אבל מהני להקדיש דמיו לכשיבואו לעולם. [ונסתפק אי הוה דבר שלבל"ע, ורב ס"ל כר' מאיר[לז]]. ואמרי' דלדמי לא קאמר.

שמו) **שם. איסורא מיהא איכא.** משמע דהוה איסור הנאה דאורייתא, וכדעת **השו"ת הרשב"א** [מכת"י קט, הו' בב"י יו"ד ס"ס רכא] דאיסורא מיהא איכא מדאורייי'. אלא דנתמעט מפרשת מעילה[לח].

שמז) **שם. והרמב"ן** ביאר גופיה לא קדיש, דיד הקדש בדק הבית קונה דוקא ממון. ועבד אינו קנין ממון.

והרמב"ן ביאר דיש ב' קנינים בעבד, קנין ממון למעש"י, וקנין הגוף שהוא אסור דומיה דקנין אישות, דלא פקע אלא בגט שחרור. ורב חידש לא מצינו קנין איסור בהקדש אלא בהדיוט.

והביאו דבברייתא אי' דיכול להקדיש קנן האיסור, דהא הגזברין יכולים להוציאן לחירות. ובזה קושיית הגמ' בהמשך דאם אמר 'לדמי' אין להקדש אלא קנין דמיו[לט], ומאי עבידתייהו להוציאם לחירות.

שמח) **ורב יוסף אמר רב המפקיר עבדו יצא לחירות וכו' וצריך גט שחרור.** ומהני ההפקר לקנין הממון, וצריך גט שחרור לקנין האיסור. [ויתבאר לט.].

שמט) **אמר רבה ומותבי' וכו' המקדיש נכסיו והיה בהן עבדים וכו'.** **הרמב"ן** הק' לפרש"י דהכא הקדישו בכלל שאר נכסיו, וא"א לומר דכוונתו לעם קדוש. א"כ יש לנו דהקדישו לימכר, וכמו בבהמה טמאה [למש"כ רש"י למעלה דהחילוק בסתמא. אך למש"כ רש"י בסמוך דעיקר הטעם משום דהוה כמתפיס תמימים, א"כ אף במקדיש כל נכסיו שייך סברא זו].

שנ) **אין הגזברין רשאין להוציאן לחירות וכו'. פרש"י** שאין גופן קנוי להקדש, שלא הקדיש אלא לדמיו. מבואר דהך ברייתא ס"ל דקדוש לדמיו. [ודלא כרב לענין זה. אך משמע דאף תנא דברייתא ס"ל דל"ש קדושה על גופו].

אבל **תוס'** פי' משום דמיחזי שמזלזל בהקדש.

לה. ותוס' [סנהדרין טו.] הק' מהברייתא [בסמוך] דפליג ארב, דמבואר דאדם קדוש. [ומה מק' הגמ' מי קדוש]. **ותוס'** תי' [בתי' הב'] דהגמ' מק' אליבא דרב. [וזה כוונת התוס' רא"ש]. ותוס' [שם בתי' הא'] כת' דהגמ' קאי אאדם בעלמא, ולא אעבד. וע"ע **תוס'** [מגילה כג:].

לו. ונקט דרש"י פליג על היסוד הזה. ול"ש קדושה זו דחל על גופו.

לז. א"נ אפי' לרבנן כיון דעבד הקדיש דמים נמי כמי שבאו לעולם דמי. וכעי"ז כתב **בחי' מכת"י** בשם **ר' יונה** דהוה במקדיש דקל לפירותיו. [וע' לקמן סו., וחל זכות גוף לפירות להקדש, ויל"ד בזה].

לח. וע' **שעה"מ** אישות ג ועוד אחרונים.

לט. וכ' **הרמב"ן** דאע"ג דבהמה טמאה אמרי' דקדוש ומועלים, עבד אין גופו ממון, ואף מאן דפליג על רב, כשפרש דמיו הוה רק חוב דמים.

והרמב"ן הקשה א"כ האיך מוכרין אותן לאחרים ואחרים מוציאין. כיון דלא קנה הקדש אלא קדושת דמים, וקנין הגוף ביד בעלים הראשונים, הם צריכים לשחרר. ואחריני [הקונים מהקדש] מאי עבדתייהו לשחרר.

והמהרש"א פי' דזה קו' הגמ' [בסמוך] גזברין מאי עבדתייהו[מ]. [ע' בסמוך].

והרמב"ן הביא צד שנתרוקנה רשות לבעלים האחרונים, מאחר שנסתלקה רשות הראשונים מעליו. למה זה דומה למוכר עבדו לגוי וחזר ומכרו לישראל. ולפ"ז הקונה מהגוי קונה בו קנין הגוף, ואף שבא מחמת הגוי אינו כגוי. והשני משחררו. [וכ"כ התוס' רי"ד ב"ק צ:, ועד"ז כת' המאירי לעיל לז:][מא].

והאמר"מ [כג יג] כתב דאין סברא שיגרר קנין איסור אחרי המעש"י, ולכן כתב דכוונת הראשונים דיש לו זכות קני ע"מ להקנות, דאף דעכו"ם והקדש אינם יכולים להיות בעלים על קנין הגוף, אבל ניתן להם הזכות למכור אף את קנין הגוף.

והרמב"ן חלק, דמ"מ אין הפי' נכון[מב].

והרמב"ן כת' דדעת ברייתא זו דחל הקדש אף בקנין הגוף. וההקדש הוה בעלים לשחרר. ואפ"ה רבנן ס"ל דהגזבר אינו רשאי למוכרן. [וכ"ה לדעת תוס' ד"ה אין]. והרמב"ן ביאר דהגזבר הוה רק אפוטרופוס בעלמא. [ע' בסמוך].

שנא) **שם.** והרמב"ן בשם **מקצת מפרשים** [וריטב"א בשם בעה"מ] דת"ק דברייתא ס"ל דל"מ שחרור בכסף להפקיע את קנין האיסור. וכדעת ר' שמעון [לקמן לט:] דכסף אינו גומר בו, וצריך שטר שחרור. והגזבר אינו רשאי לכתוב שטר שחרור, דהוה מתנה בעלמא. והקדש לאו בר מתנה[מג]. ומש"ה דוקא מוכרו לאחרים[מד].

ורבי סבר כסף גומר בו, ורשאין למוכרן לעצמן בין דרך מקח בין דרך שחרור, שאינו אלא כפודה הקדש דבעה"ב[מה].

וכת' דלפ"ז קי"ל כרבי, ודלא כרבנן. וכן פסק הראב"ד [ערכין ו יח] כרבי, דהא קי"ל דכסף גומר בו. וכן חכמי לוניל [בשו"ת הרמב"ם במגד"ע ערכין שם] הק' לרמב"ם [והרמב"ם דחה דכו"ע מודו דכסף גומר, וסברת רבנן מטעם אחר].

והרמב"ן פי' דדעת ת"ק דאף דבעלמא כסף גומר [בלא שטר], ה"מ בבעלים. אבל גזברין ואפוטרופסין כשם שאין גיטן כלום, שלא נתנה תורה רשות בשחרור אלא לבעלים [דומיא דגט אשה], אף כספו נמי כגיטו, דיציאות העבד איתקוש להדדי.

שנב) **רבי אומר וכו' אף הוא נותן דמי עצמו ויוצא מפני כשהוא כמוכרו לו. פרש"י** כשם שהוא יכול למכור לאחרים וכו'. ומשמע דנח' רבנן ורבי בגדר שחרור כסף, אי הוה גדר שחרור [דרך פדיון] או דהעבד קונה עצמו, ועי"ז יוצא לחירות.

ועד"ז נח' בברייתא [לקמן נב. הו' בתוס'] באפוטרו' של יתומין, דדעת ת"ק דאפוטר' אינו רשאי להוציא עבדים לחירות. אלא מוכר לאחרים, ואחרים מוציאין לחירות. [פרש"י דאפי' במקום דליכא פסידא ליתומים, שהרי אין גופן קנוי להם לשחררן]. ורבי פליג דאף הוא נותן דמי עצמו ויוצא מפני שהוא כמוכרו לו. פרש"י כשם שרשאין למוכרן לאחרים, אף מוכר לעבד עצמו, בתורת מכירה. שהוא כמוכרו לעבד

מ. דאי' שהגזברין [לרבי, ולרבנן איצטריך לאשמו' דל"מ] וכן האחרים מוציאין אותן לחירות, דהיינו אף להפקיע אותן מידי איסורא. והגמ' מק' מאי עבידתייהו, שהרי לא נקנה להן אלא ממונא שבהן. אבל איסורא לא תפקע אלא ע"י רבו הראשון אחר שיפדנו ויהיה גם הממון שלו. אבל כל זמן שהממון של שני לא יוכל הראשון להפקיע אותן נמי מידי איסורא [כדלקמן].

מא. ועד"ז לדברי רש"י [לז: בסוה"ע] צריך שרבו שני יטבלנו, ועי"ז יקנה גופו. ויוכל לשחררו.

מב. וכה"ק הריטב"א דאחרים מכח הקדש קאתו ואי הקדש לא זכה בקנין הגוף, היאך זכו אינהו דאתו מכח הקדש. וע"כ דיש להקדש קנין הגוף, ומוכרו לאחרים.

מג. ומשמע דכוונתו דאף לאחר ששחרר בכסף [וזכה במעשה ידיהם], דיש להקדש רק קנין הגוף [קנין איסור]. אפ"ה אינו רשאי לכתוב שטר שחרור על קנין איסור זה.

מד. והריטב"א הביא בשם הבעה"מ דע"י מקח כשמוכרין אותן לאחרים נתרוקן זכות ההקדש לגמרי, ואפילו קנין איסור שיש להקדש בהן, משום הכי רשאין האחרים להוציאן לחירות. [ומבואר בדבריו דהקדש קונה קנין איסור, וחוזר ומוכרו לקונה. ולשון 'נתרוקן' לאו דוקא].

מה. [והרמב"ן כת' דדעת רבי דהוה פדיון, ואפוטר' רשאי לקבל פדיון. אבל רש"י כת' דהוה דרך מכר דוקא, דאי הוה דרך פדיון לא מהני].

עצמו. [וכשיטתו כאן]. [וע"ע לקמן מ. בדין שחרור ע"י אפוטר'].

ומבואר בדברי **רש"י** דנח' בגדר שחרור כסף, האם בעינן שיהא גופו קנוי לאפוטר', או דהוה כמוכר. [ע' אמר"מ כד].

אבל **תוס'** כת' דסברת רבנן דמיחזי שמזלזל בנכסי הקדש. וכן אפוטר' דיתמי חששו דמיחזי שמזלזל.

והריטב"א הביא בשם **הרמב"ן** דחששו שמא יטעו, ואי טעו אפי' כ"ש חוזר וכדין שליח. וכשמוכרו לעצמו חששו דהדרך לזלזל בדמיו כשמוכרו לעצמו. אבל כשמוכרו לאחרים לא חיישי' שמוכר בפחות משוויו.

שנג) **שם.** וצ"ב דעת רבי לרש"י מה מהני דהוה 'במוכרו', הא **רש"י** ביאר [בדעת רבנן] דאין גופן קנוי להקדש, שלא הקדישן אלא לדמיו. וכ"ב **רש"י** [בסוה"ד] דקדוש לדמיו. [וכן הוכיח הרמב"ן הנ"ל דכיון דיכול לשחרר, אלמא יש יד להקדש לקנות קנין הגוף של העבד].

ומבואר ברש"י דמ"מ יש להקדש זכות למוכרן [ואף קנין האיסור], ואף העבד קונה קנין איסור של עצמו. ועי"ז נשתחרר. ומשמע דס"ל דלא בעי 'בעלים' לשחרור כסף, וסגי בהא דיש להקדש זכות מכירה. **והאמר"מ** [כד טו] כתב דלרבי גדר שחרור כסף הוה קנין לעצמו, דהבעלים נסתלקו לגמרי.

ובחי' **הר"ן** ביאר שהמקדיש מסתלק ממנו, והקדש זוכה במה שיכול לזכות בו, וכל מי שיכול לזכות בו זוכה ממילא בקנין איסור. שקנין איסור נמשך אחר קנין ממון, כיון שבעליו הראשונים זכו להסתלק ממנו לזכותו לאחר. ורבי אמר כשם שכשהוא מוכר לאחר זוכה הקונה בקנין הגוף, כך כשהעבד נותן דמי עצמו הרי הקדש כמוכר ועבד כקונה וזוכה בקנין גופו.

שנד) **רש"י ד"ה אין הגזברין.** אם נתנו לו ע"מ שאין לרבו רשות בו. וכדאי' [קידו' שם] דשחרור כסף הוה ע"י עצמו [כגון שנתנו לו ע"מ שאין לרבו רשות בו, למ"ד דמהני תנאי בה"ג]. **או כסף ע"י אחרים** [שנותן עבור העבד, ומדין עבד כנעני קידו' ז.]. ויל"ד אמאי נקט רש"י ע"י עצמו, האם רבנן מודו דמהני כסף ע"י אחרים, דנחשב שהאחר פועל את השחרור. אך לכאו' אף ע"י אחרים ל"מ.

שנה) **ת"ש אך כל חרם וגו' מאדם וכו'. פרש"י** שאם הקדישום מקודשים לבדק הבית וכו'. והגמ' נקטה דאיירי בחרמי גבוה [להקדש]. ונח' התנאים [במשנה ערכין כח:] אי קרא דסתם חרם הוה לגבוה או לבדק הבית. **והראשונים** [ראב"ד לרי"ף וכו'] הק' נימא דקרא איירי בחרמי כהנים, דהוה מתנה לכהן. ואף בעבדים שייך כן[מו], אפי' לרב.

והראב"ד תי' דמ"מ סיפא דקרא כתיב כל חרם קדש קדשים הוא לה', ולכו"ע סיפא קאי בחרמי בדק הבית. ודרשי' אף אעבדים דכתיב ברישא. וכל המח' בחרמים סתם, האם רישא דקרא איירי בחרמי כהנים.

וכה"ק **תוס'** [ערכין כח.], ותוס' תי' דאף חרמי כהנים יש בהן קדושת הגוף עד שיגיע ליד כהן[מז].

שנו) **שם. כל חרם. תוס'** [ושא"ר] הק' לרש"י, דבלשון חרם ל"ש עם קדוש. וע"כ אף לרב הוה לדמים. **והרמב"ן** תי' דאף בזה י"ל דהוה לשון שחרור, דאסר ליה אכו"ע כחרם, שלא יהא אדם רשאי לעבוד בו עבודת עבד. והוה לשון הפקר שמפקיר זכותו ממנו.

ועוד תי' **הרמב"ן** בשם **י"א** דכיון דאמר לשון הקדש בגופו לא משמע[מח] דכוונתו לדמים[מט]. ול"ד לבהמה טמאה דכל קנין דיש להדיוט שייך להקדש, ומש"ה אמרי' דמקדיש לדמים. [אבל עבדים דל"ש קנין גופו להקדש, לא אמרי' דכוונתו קדוש לימכר].

שנז) **הב"ע דאמר לדמי. פרש"י** דמיו עלי. ולא הזכיר עליו שם קדושה. ומבואר ברש"י דכה"ג יש לגזברין רק מעות על הבעלים, ואין להם זכות בעבד כלל. [ולא הוה קדוש לימכר]. **ותוס'** הק' דיכול להתחייב אף דמי כשווי עבד **חבירו.** [דהוה התחייבות ממון בעלמא, ובפשוטו אינו שייך לחפץ כלל[נ]].

מו. **והריטב"א** הוסיף דהכהנים וזוכים אף בקנין האיסור.

מז. כדאי' [שם כט.] החרמים כל זמן שהן בבית בעלים הרי הן כהקדש לכל דבריהם, נתנם לכהן הן כחולין. אלמא אית בהו קדושת הגוף.

מח. וכוונת הגמ' לדמי לא קאמר, דלא משמע כוונתו לדמים.

מט. [ואף אי ל"ש לשון עם קדוש, לא חל כלל].

נ. וכ"ה הפשטות בגדר חיוב ערכין וחיוב דמים עלי, אך הביאו כמה משמעויות דנחשב קדושה על החפץ, וגדר פדיון.

שנח) **א"ה גזברין מאי עבידתייהו. תוס'** [בסו"ד] פי' דכוונת הגמ' דאותו שהקדיש הוא יפדה. משמע דאף דהוה קדוש לימכר מ"מ הבעלים יש לו זכות לפדות קודם, כיון דקדוש רק לימכר[נא]. [והמהרש"א ביאר באופ"א]. אבל **הרמב"ן וריטב"א** פירשו כוונת הגמ' דלא זכה הקדש בקנין איסור.

שנט) **ת"ש המקדיש עבדו עושה ואוכל, שלא הקדיש אלא דמיו. פרש"י** דאמר הרי הוא קדוש לדמיו, ומש"ה לא חל קדושה על גופה, ועושה ואוכל. **והפנ"י ואחרונים** הק' דבברייתא [לעיל] ד'חרם' מבואר דנאסר בהנאה, א"כ קשיין ברייתות אהדדי אף לו"ד רב[נב]. ומבואר דיש בזה ג' מ"ד.

ורש"י ביאר דהך ברייתא ס"ל דקדוש לדמיו לימכר. [ודלא כרב דסתמא דמילתא לא תלי' דכוונתו קדוש לימכר. וכן פליג אדעת רב דהוה מתפיס תמימים]. **ואילו ברייתא** דלעיל ס"ל דגופיה קדיש.

והרש"ש תמה דהמקדיש בהמה טמאה [דהוה קדוש לימכר] יש בו מעילה[נג].

דף לט.

שס) **אין אדם מוציא דבריו לבטלה. החי' מכת"י** הביא בשם **רבינו יונה** להקשות דהכא להוי עם קדוש אינו לבטלה. ותי' דודאי ידעינן דנתכוון להקדש, ולר' מאיר כיון דיכולים לקיים דבריו שיתפרש לחיוב דמים אמרי' הכי[א].

והרמב"ן הק' דנימא דקדוש לדמיו [לימכר], ואינו לבטלה. ותי' דאין לך בו אלא מיעוט הקדשות, והיינו דמיו.

והרמב"ן הביא **י"מ** דעבדו כגופו[ב], וכמו שמקדיש עצמו חייב דמים. ואילו שורו כממונו.

שסא) **וכן הוא שהקדיש את עצמו וכו' שלא הקדיש אלא דמיו. הרמב"ם** [ערכין ו כ] פסק דהמקדיש עצמו נותן דמי עצמו. **והמשנ"ל** הק' דבסוגיין מבואר דאתי כר' מאיר, ולא קי"ל כוותיה. **והאחרונים** כתבו דבזה קי"ל טפי א"א מוציא לבטלה.

שסב) **א"א בשלמא ר' מאיר היא. פרש"י** דהוה כאומר דמיו עלי. אלא א"א רבנן הוא וכו' אלא איהו לדמי קאי. **פרש"י** דאי אמרת [דברייתא דעבד] רבנן, דכיון דהקדיש דבר שאינו ראוי לגופו, הקדישו לדמיו לימכר. [מבואר ברש"י דס"ד דהגמ' דגבי עבד הוה קדוש לימכר, וכדלעיל].

שסג) **והכא בהא קמפלגי וכו' דמר סבר דמטלטלי דמי.** ונח' אי עבד הוקש לקרקעות לענין מעילה, ויל"ד אי הוה ספק בגדר מעילה או בכל התורה. [ע' תוס' ב"ק יב. לאיזה דינים עבד בקרקע].

שסד) **שם. נח' רש"י ותוס'** [מגילה כג: קידושין ז.] האם אף אדם [בן חורין] הוקש לקרקע, או רק עבד כנעני. [וע' ש"ך צה יח].

שסה) **א"ה אדמפלגי בשערו ליפלגי בגופו. הראשונים** הק' מהו אי הכי, דאף אי פליגי בעיקר דין מקדיש עבדו קשה אמאי נקט שערו[ג]. **ובחי' מכת"י** כת' אי אמרת בשלמא דקמ"ל רשב"ג דהעבד קדוש, קמ"ל דאף שערו בכלל עבד. אא"א דקמ"ל רשב"ג דלא הוה במקרקעי, טפי רבותא לפרש דגופו הוה מטלטלין.

והריטב"א כת' דלס"ד נח' אי העבד קדוש, ורשב"ג נקט מעילה בשערו, דהשער הוה מטלטלין. אך לאחר שתי' דלכו"ע העבד קדוש וכקרקע, לא ניח"ל לומר דנח' התנאים מה דין שערו. ומש"ה נקט דנח' בעומד ליגזז.

והשלט"ג [ע"ז ד. בדה"ר] חידש דרשאי לחייב עצמו לתת ממון להקדש בשבת, דכל האיסור במקדיש כלי ידוע דמיחזי כמקח וממכר. והא דאי' דאין מעריכין, י"ל דהוה מקדיש כלי ידוע, דהיינו גופו ועצמו. אלא שפודיהו אח"כ מיד ההקדש בדמי ערכו, ודמי למקח וממכר.

נא. ויל"פ דבהקדש גמור נסתלקו הבעלים. אבל הכא לא חל הקדש על הגוף, אלא להוציא ממנו דמיו. ומש"ה יש לבעלים לסלקו בזוזי. וע"ע תור"ג ושאר מפרשים.

נב. **והתור"ג** כת' דיל"פ דעושה ואוכל כשאינו מעלה לו מזונות, וכדאי' [לעיל יב:] למ"ד דאינו יכול לומר עשה עמי ואיני זנך.

נג. וכן מבואר בברייתא [בסמוך] דמקדיש עבדו מועל בשערו, למ"ד דקדוש [**ופרש"י** ד"ה אלא דכו"ע דקדוש לימכר. אך לכאו' י"ל [לו"ד רש"י] דברייתא דלקמן קאי כברייתא דלעיל דגזברים, דחל קדושת הגוף].

א. ובחי' הר"ן כת' מדנקט הקדש ולא לשון שחרור אמרי' דלא הוציא לשון הקדש לבטלה.

ב. וכדאי' [ב"ק כז.]. וצ"ב מה שייכות לסוגיין.

ג. והרשב"א כת' דלאו דוקא, והך 'אי הכי' לא הוה כבשאר מקומות, ומלשון א"א בשלמא. והביא דיש ספרים דל"ג א"ה.

שסו) **תוד"ה עבדא.** דאין מעילה במחובר [מעילה יח:] וכו'.

אך יש **ראשונים** שנקטו דכוונת הגמ' [שם] דבמחובר ל"צ שיהא חסר. ויש מעילה במחובר [ולכאו' כ"ד רשב"ם].

שסז) **בא"ד אלא כשעקר חוליה ונהנה ממנה.** [אף דבשעת הקדש היה מחובר, לאחר שנעקר יש בו מעילה]. וכ"כ **הרמב"ן** דאיירי בסוגיין דנהנה בשער בעוד שהוא מחובר בראשו.

והרמב"ן הביא **י"מ** דאף כשתלשן ועשה ממנו נפה וכברה. [כיון דבשעה שהקדיש היה מחובר[ד]]. **והרמב"ן** חלק דהולכין אחר שעה שנהנה. והביא כדאי' [מעילה יג.] דהדש קלעינין בשדה הקדש מעל משום דאבקא מעלה להו, אף שהאבק היה קרקע עולם. וכן למ"ד דיש מעילה בגדולין מעל, אף שהיו מחוברים מעיקרא.

שסח) **והכא בשער העומד ליגזז[ה] וכו'. תוס'** [ב"מ ק: וכ"מ] כת' [גבי ענבים העומדין ליבצר] דכ"ז לענין שבועה וכדו', אבל גבי שבת כו"ע מודו דחייב משום תולש.

שסט) **ואר"י בר"ח ענבים העומדות ליבצר איכא בנייהו, ר"מ סבר כבצורות דמי. תוס'** [סנהדרין טו. ד"ה בענבים, ב"מ ק: שבועות מג.] כת' דגבי בע"ח מודו דלא גבי מדבר העומד לגזוז דלא סמכא דעתיה[ו].

אבל **הריטב"א** כתב בשם **רבו** דיש ג' אופנים. וכשנפסדין ד"ה כבצורות[ז]. ובמובשלין כ"צ אבל משביחין וממתקין ד"ה כקרקע. וכשאינן נפסדין ואינן משביחים פליגי. **והר"ן** [שבועות כד. בדה"ר] כתב דאיירי דוקא כשצריכין עדיין לקרקע, וכוונת הגמ' דאי קיימא טובא מיכחיש כחשי, ולכן אף כשהגיע ליבצר הדבר ידוע שלא ישהנו.

גר שמת - זכו בעצמן

שע) **גר שמת וכו' בין קטנים קנו עצמן בני חורין וכו'. פרש"י** הן קודמין לכל אדם לזכות בעצמן מן ההפקר. משמע דאף לת"ק הגדר דקודמין וזוכין בעצמן מההפקר. והגמ' בסמוך דנה מי כתב גט שחרור, דנהי דזכה בגדרי הממון, צריך גט שחרור על האיסור. [ומשמע דבגדרי הממון פקע מסברא].

וכ"כ **הריטב"א** [בדעת המקשן בסמוך] דס"ד דאף דאין להם יד לזכות מעלמא, יש להם יד בהא דזוכין בעצמן.

אבל **הראשונים** [ע' בסמוך ובע"ב] כת' דלת"ק פקע העבדות מגזיה"כ. והתוס' רא"ש כת' דת"ק ס"ל דקטנים כבר זכו בהם שמים[ח]. וכ"כ **הריטב"א** דלמסקנא לא הוה משום שזוכה בעצמו.

ובגמ' [קידושין כב: כג.] אי' דיהודה הנדאווה היה גר שאין לו יורשים, וקדמו והחזיקו בעבדיו בשעת מיתה, דאמרי' זה פירש למיתה וזה פירש לחיים[ט], ולא יצא לחירות. ובגמ' יש ב' לשונות אי איירי בגדול או קטן, **ולרש"י** לכו"ע מהני זה פירש לחיים[י], דכיון דהעבד לא היה רגע א' בלא אדון[יא].

ור"ת [בפי' הב'] כת' דלרבנן לא מהני זה פירש לחיים [ללישנא בתרא], דהעבד קודם לזכות בעצמו כיון דיש לו יד, ואפי' בעבד קטן [ולא מהני דאחר משעבד בו בשעה זו].

ד. וכ"כ **בחי' מכת"י** שהיה עומד ליגזז בשעת הקדש. **והתפארת יעקב** נקט דכ"ד **הרמב"ם**. וע"ע אחיעזר [ב נ].

ה. רע"א [בגהש"ס] ציין [נדרים סה:] דהגמ' מקשה דשער ראשו הוה מטלטלין [לגביית כתובה]. אך בפי' **הרא"ש** [שם] כת' דמתני' סתמא קתני אפי' עומד ליגזז. ועוד ציין [נזיר נא.] דהגמ' מסתפקת שער העומד ליגזז כגזוז.

ו. [ע' ש"ך צה ט]. ותוס' הוכיחו כן מהגמ' [כתוב' נא.]. אך הביאו דדעת ר"ח דהק' שם לדעת ר' שמעון [ב"ק נט:].

ז. אבל **תוס'** [כתובות נא. ד"ה סוף] כת' דאין לומר דהיכא דאי קיימי מכחשי כו"ע מודו דכבצורות דמיין, דבסוגיין משמע דהכא נמי פליגי. [והר"ן בשבועות תי' דלא איירי שנפסדין עכשיו, אלא שאם ימתין יפסיד].

ח. [ועד"ז נקטו תוס' והראשונים לשון זה בכ"מ [בכל שחרור], ע' תוס' לקמן עז.].

ט. **והקצות** [עב לז] דן עד"ז במשכון של ישראל ביד גר, ומת הגר. היכא דקדם א' ותפס בשעת מיתה יזכה בחוב, וכדעת רש"י, שהרי אינו בלא אדון אפי' רגע א'. ואילו לדעת תוס' ל"מ שיזכה לאלתר [ודחה די"ל דאף לרש"י זכה במשכון ולא בגוף החוב].

י. אלא דלאבא שאול בעבד קטן ל"צ בשעת מיתה ממש, ויכול לזכות בו לאחר זמן. [ור"ת הק' דמ"מ י"ל דקדם בשעת מיתה שלא יקדמנו אחר].

יא. **והקוב"ש** [קיד' קלו] הק' דשחרור במיתת האדון הוה ממילא [דילפי' דומיה דאשה]. ואילו זכיית מר זוטרא מחוסר מעשה. ונימא דמידי דממילא קדים. [והקוב"ש הק' לצד דמיתת האדון מתרת ומפקעת אף קנין הממון, ע' בסמוך]. אך לכאורה סברת הגמ' משום דמשעבד עצמו לאדון, וכיון דיש עליו שעבוד בפועל לא יצא לחירות. [ואפשר דאף אי לא זכה הקונה, מ"מ יש עליו שעבוד].

ור"י [בתוס' שם] כתב דלרבנן לא תלי בזכייה. דילפי' מה אשה מיתת בעלה מתירתה כגט, ואילו היה נותן גט א"א לזכות בו. ודוקא לאבא שאול בעי' שיזכה בעצמו. והכא משעבד עצמו בשעת מיתה, ואין דעתו לזכות בעצמו, א"כ הוה כמו קטן [ובעינן 'דעת' לזכות בעצמו[יב]]. ומבואר דנחלקו בדעת רבנן, דלר"ת הוה גדר זכיה [ממילא[יג]], דהעבד זוכה בעצמו. ואילו לר"י אי"צ לזה [עכ"פ למסקנת סוגיין], וילפי' יציאה דומיה דאשה.

והאחרונים העמידו דדעת **ר"י** [ושא"ר] דהילפותא בסוגיין דיש 'תורת יציאה' דמיתת האדון, שנלמד כמו גט באשה. ואילו **רש"י** כת' [בד"ה עבדו דגר כאשתו] הפקר שלאחר מיתה ל"ב גט. דילפי' מאשה דעבד בלא אדון פקע עבדותו. [ומשמע דלאחר שזוכה בעצמו גזיה"כ דל"צ גט. אבל אין כאן מעשה משחרר].

שעא) **אבא שאול וכו' קטנים כל המחזיק בהן זכה.** ומבואר דהזוכה מהפקר זוכה בעבד, ונחשב בעלים אף על קנין הגוף. [ומבואר בדברי ר"י [הנ"ל] דה"ה עבד גדול, היכא דאין דעתו לזכות בעצמו]. **והשו"ע** [חו"מ רעג ו] פסק דאף המפקיר עבדיו קטנים כל הקודם זוכה בהם[יד].

והגר"א [שם ז] ציין דקי"ל כאבא שאול, דלרבנן אף קטנים זכו בעצמן. אך כ"ז לצד דסברת רבנן דקטנים זכו בעצמן, אבל לדברי הראשונים דסברת רבנן מגזיה"כ דומיה דאשה, המפקיר עבדו [והאדון עדיין קיים], א"כ אף רבנן מודו דלא זכה בעצמו.

שעב) **שם. הנתיבות** [רעג א] הק' דדעת **רש"י** [ב"מ יב., עי"ש רמב"ן] דהפקר נחשב דעת אחרת מקנה, א"כ במפקיר יזכה הקטן. ותי' דרק לענין חצר משתמרת נחשב דעת אחרת מקנה ולא לשאר מילי[טו].

שעג) **תוד"ה קטנים.** דעת אחרת מקנה אותן שאני. ומשמע דמהני דעת אחרת מקנה מדאורייתא, **ותוס'** [סנהד' סח:] נסתפקו בזה. [וע"ע בסוגיה לקמן סד:]. אבל **התוס' רי"ד** [מ:] מבואר דקטן ל"ק בדאורייתא, אף בדעת אחרת מקנה. **וע"ע רש"י** [לקמן סד:]. **וכ"ד הש"ך** [רמג ו] דל"מ דעת אחרת מקנה בקטן. ודוקא משהגיע לצרור וזורקו [ע' לקמן סד] יש לקטן יד לזכות [אף מדאורייתא][טז].

שעד) **שם.** בפשוטו משמע דבסוגיין איירי אף כשהגיע לעונת הפעוטות. ואף דתקנו דיש להם קנינים, לא תקנו לענין שיזכה בעצמו.

שעה) **שם. דעת אחרת מקנה אותן. ועד"ז יש ראשונים** [רשב"א ב"ב מא.] דמהני דעת אחרת מקנה כשאין לו דעת קנין[יז].

ובפשוטו הגדר דהמקנה פועל את הקנין [ע"פ מעשה קנין של הזוכה]. **והקצות** [רלה ד] כת' דכ"ז דעת תוס', אבל דעת **הרמב"ם** [מכירה כט יא, ע"פ ה"ה ששם] דמהני הקנאת דעת אחרת מדין זכין.

שעו) **תוד"ה וכי.** והיינו כשמואל דאין רשות לרבו עליו אינו קרוי עבד. משמע דסברת רבנן דלא מקרי עבד בלא בעלים. [ומסקנת הגמ' משום דהוקש לאשתו]. ומשמע דאינו בגדר זכייה. אבל **הריטב"א** כתב דלרבנן יש לקטנים יד לענין לזכות בעצמן, אע"פ שאין להם יד כלפי עלמא. **והתוס' הרא"ש** כתב דכבר זכו בהם מן השמים.

יב. **והמאירי** [שם] הביא **י"א** דבעינן דעת העבד, שידע שהאדון מת. וכת' דאף דקטנים זכו שמים, אבל גדולים צריך דעת. **והמאירי** חלק דאין זה דומה לעודר בנכסי הגר, שגופו מיהא זוכה הוא בו אף שלא בידיעה כדין חצר. [אך ע' תוס' ב"ב נד. דהיכא דידע אבל לא נתכוון לזכות ל"ק אף בחצר].

יג. ורש"י כתב שהעבד רגע בלא אדון, יל"ד האם כוונתו דרק במצב 'הפקר' פקע העבדות [לשמואל, ולר"י עכ"פ הקנין ממון], או דהדין זוכה בעצמו צריך שיהא רגע א' ראוי לקנין [אבל תוך כדי שמשועבד לאחר ל"מ].

יד. **והנתיבות** ציין דכ"מ **ברש"י** [בע"ב ד"ה וקא דייקת].

טו. אך **המשנ"ל** [מכירה כט יא] נקט דלדעת רש"י אף לענין להקנות לקטן הפקר נחשב דעת מקנה. [והמשנ"ל כת' דמן הסברא נראה דדמי למציאה דהא מעידנא דאפקריה נפיק מרשותיה ובשעת זכייה ליכא דעת אחרת מקנה].

טז. [ולכאורה לפ"ז אף בסוגיין איירי בקטנים פחות משיעור צרור לזורקו].

יז. ודוקא בנכסי הגר אמרי' [יבמות נב.] דהעודר בנכסי הגר ל"ק.

שעז) **בא"ד וטעמא דאבא שאול דחשיב רשות רבן עליהם כיון שאין להם יד בעצמן. והחזו"א** [ח] כ' דהוא משום דראוי כל אדם לזכות בהם, ומיתלא תלי. ולפ"ז אף מפקיר עבד קטן, לא יצא לחירות, דהוה רשות לרבו עליו, וכל הקודם זוכה אף בקנין ממון. **והחזו"א** [ו] כת' דאפי' אם רבו הראשון יתן שטר שחרור אחרי שהפקיר ל"מ[יח], ואחר יכול לזכות בו.

שעח) **וטעמא מאי, אר"נ וכו' אף עבדיו משתלחים בלא גט וכו'. פרש"י** כלומר דבהפקר מחיים ילפי' 'לה לה' מאשה, אבל הפקר לאחר מיתה כי היכי דאשתו משתלחת בלא גט, אף עבדו לא בעי גט.

שעט) **שם. הטור** [רסז סה] כת' בשם **הרמ"ה** דאם היה קטן בשעת מיתת האדון, ולא זכו בו עד שגדל, אין לו תקנה. דכיון דבמיתת הגר לא פקע, כשגדלו נמי אח"כ הממון פקע, אבל איסורייהו לא פקע, דבמאי פקע השתא הא ליכא מיתת האדון דליפקע איסורייהו מינייהו. [וכ"מ בר"ש, ע' לקמן מ.]. **והב"י** חלק דבשעה שגדל זוכה בעצמו, ועי"ז פקע האיסור ממנו. שמאחר שזוכה בעצמו מחמת מיתת רבו הוא, חזינן כאילו באותה שעה מת רבו.

והט"ז [רסז לה] **תי'** [סברת הרמ"ה] דדוקא שעת מיתת הגר גורמת.

והקוב"ש [ח"ב כח] ביאר סברת הב"י דהאדון אינו חי לפנינו, וההעדר הוא המתיר[יט]. ודעת הרמ"ה דעצם המיתה מתרת[כ]. וכן הביא **השער"י** [ז יב] מדברי הרמ"ה דמיתת הבעל הוה בגדר מתיר [ולא העדר סיבה האוסרת[כא]], וממנו ילפי' למיתת האדון.

שפ) **שם. האמר"מ** [כד יז] הק' דעבד גדול [לאבא שאול], עושה קנין וזוכה בעצמו רגע שלאחר המיתה. א"כ בשעת מיתה ממש עדיין יש רשות רבו עליו. [ורגע לאחר המיתר ליכא מתיר לדברי הרמ"ה].

והקוב"ש [קידו' קלז] **תי'** דמבואר [ב"ב קלז.] דהיתר מיתת הבעל הוה לאחר גמר מיתה[כב]. ולדעת הרשב"א ירושה הוה עם גמר מיתה. ואף בגר דין הפקר הוה כמו גדר ירושה, עם גמר מיתה. וקודם וזוכה.

שפא) **א"ה אפי' ישראל נמי וכו'. פרש"י** לא יזכו בניו בעבדים. [דס"ד דיצאו במיתת האדון כאשתו, ולהך ס"ד אף קנין הממון ילפי'. והגמ' תי' גזיה"כ והתנחלתם, דיש בזה גדר ירושה. ול"ד לאשת גר].

שפב) **א"ה המפקיר עבדו ומת נמי, אלמה אמר אמימר וכו'. פרש"י** דהא מת, ובניו לא זכו מעולם. וס"ד דהגמ' דכיון שהפקיר ליכא נחלה לבנים. [משמע דמסברא ל"ש ירושה על קנין האיסור[כג]]. והוה כעבדו של גר, דכיון דליכא יורש יקנה עצמו במיתת הגר[כד].

והגמ' נשארת בסברא זו [דלא כאמימר]. ומדברי רש"י מבואר דבאמת לא זכו הבנים. וכ"ד הרא"ש [הו' לקמן מ.] דמפקיר עבדו ומת, מדאורייתא מותר בלא גט שחרור.

אבל **הרמב"ן** פי' דילפי' והתנחלתם דהבן יורש בין קנין הממון ובין קנין הגוף [קנין האיסור]. ובזה הק' א"ה במפקיר עבדו ומת, יהא הבן קם תחת אביו לשחרור. ואסקי' לאמימר קשיא, ושפיר מצי

יח. וצ"ב אמאי לא מהני שחרור על האיסור [וכמו באינו ברשותו עי' לעיל דהאחרונים חלקו על קושיית רע"א]. ולכאורה כוונתו דקנין הממון שהוא ביד אחר [ההפקר], מונע את שחרור.

יט. **והקוב"ש** דן עד"ז בנידון האם אשת אליהו מותרת, דהא לא מת, אבל אינו חי בינינו. והתה"ד [ב קב] כת' דמותרת מדכתיב אשת איש ולא אשת מלאך.

כ. יל"ד דקאי לדעת אבא שאול, והגדולים ג"כ צריכים לזכות בעצמן,

כא. ובס"ד דהגמ' [קידו' יג:] טעם ההיתר משום העדר הבעל, אבל למסקנא הוה 'דין מתיר'.

כב. דאילו חל גט עם גמר מיתה מהני.

כג. וכסברת אמימר [לל"ב מ.].

כד. ועד"ז כת' **ר"ח** [הו' ברמב"ן] דקו' הגמ' דכיון דלאבא שאול מיתה מוציאה את העבדים בלא גט, למה אמר אמימר אין לו תקנה. דהא זה העבד לאו בר נחלה הוא. ועיקר הקו' משום דקי"ל כאבא שאול, וממילא אידחי דאמימר. [וצ"ב דאף לרבנן כיון דזכה בעצמו, יוצא במיתת האדון. ואי"צ זכייה].

לשחרר[כה]. וכ"ד הרי"ף דצריך גט שחרור מדאורייתא. [ויתבאר לקמן מ.].

והרשב"א כת' דאמימר יתרץ דה"ק צריך גט שחרור, ואין לו תקנה.

דף לט:

שפג) **נתייאשתי מפלוני עבדי וכו'. פרש"י** לשון הפקר הוא. [וכ"כ **רש"י** לעיל לח.]. אבל דעת **תוס'** [ב"ק סו. הו' לעיל] דיאוש אינו כהפקר גמור. ומש"ה לא מהני יאוש כדי בגזילה, דבאיסורא אתא לידיה. [ואי הוה הפקר גמור, סוף סוף הדבר הפקר].

שפד) **שם. נתייאשתי. הפנ"י** [לח.] **והאחרונים** הק' האיך מהני יאוש בעבד שברח שיזכה בעצמו, דכלפי העבד עצמו באיסורא אתא לידיה.

שפה) **שם.** ועוה"ק **הקצות** [רנט א] דלעולם עבד חשוב ברשות האדון, דיד עבד כיד רבו. והאיך מהני יאוש ברשות, דלדעת **המלחמות** [ב"מ כו: יד: בדה"ר] ל"מ יאוש ברשות. **והנתיבות** [שם] חלק דהעבד גזל את עצמו וברח, והוי כאילו הוא ביד גזלן אחר[א]. ומיקרי אינו ברשותו[ב].

שפו) **רש"י ד"ה אין לו תקנה.** ולא בשפחה, שהרי משוחרר הוא קצת, ואינו גמור. ע' תוס' [מ. ד"ה אותו].

שפז) **מ"ט דרבי גמר לה לה מאשה. מבואר ברש"י** [כאן ובע"א] דילפי' מאשה דאינו יוצא בהפקר לחוד[ג]. **והתוס' הרא"ש** הקש' אמאי צריך קרא לאסור. הא שמואל [לעיל לח.] דבעי קרא דעבד שאין רשות לרב ועליו יצא לחירות.

והתוס' הרא"ש פי' מ"ט דרבי דמהני שטר, ולא אמרי' דכיון דפקע ממוניה, איסורא לא מצי מקני, **וכדאמימר.** [קמ"ל גזיה"כ דמהני שטר שחרור על איסורין לחוד, דומיה דאשה[ד]].

שפח) **וקא דייקת מינה כאשה, מה אשה איסורא ולא ממונא, אף עבד נמי וכו'. פרש"י** דמשהפקירו אין לו עליו ממון, אבל לא איירי רבי בעבד קטן, דלאו דומיה דאשה היא דאיכא דררא דממונא עליה, ויש לו תקנה בשפחה.

לדעת רש"י הוה דיוק מדברי רבי, דרבי איירי בעבד שזכה בעצמו, ופקע דררא דממון. אבל עבד קטן עדיין מותר בשפחה[ה]. [ואף דעבשיו אין עליו בעלים, מ"מ כיון דלא זכה בעצמו יש עליו דררא דממונא, ומותר בשפחה].

ובשו"ת בית יוסף [בחי' עמ"ס גיטין] הק' דלדעת רבנן אף עבד קטן זוכה בעצמו [וכלשונות רש"י בע"א], ואף קטן הוה איסורא ולא ממונא, וליכא עליו דררא דממונא[ו]. ותי' דסברת רבנן משום דזכו בו שמים, ואי"ז זכית ממון גמורה ולא דמי כ"כ לאשה. והניח בצ"ע.

והרשב"א ותוס' רא"ש [ושא"ר] ביארו דהדיוק מעיקר הדרשא דרבי, דרבי ס"ל דאף היכא דליכא קנין ממון צריך גט שחרור [ודלא כשמואל] דומיה דאשה. א"כ אף היתר מיתת הבעל יש ללמוד דומיה דאשה, דמהני דוקא לאיסורא, ולא בעבד קטן דיש עליו ממון. וכאבא שאול. ואילו לת"ק מיתת האדון מתיר אף ממונא דעבד.

והרשב"א ביאר דכיון דזכות האדון גדול על העבד כזכות האיש על אשתו, אף אנו נאמר כאשה מה אשה איסורא ולא ממונא וכו'.

כה. **והרמב"ן** ביאר דרבינא דאמר יש לו תקנה וצריך גט שחרור סבר אדם מוריש כל זכות שבעבדו לבנו, אף שפקע מיניה קנין ממון שבו. ואיסורא כה"ג לבניה מורית כדרך שמוריש להם בזמן שלא הפקיר, שהבן קונה אותם קנין הגוף. ומש"ה צריכין גט שחרור ממנו ולא אמרינן שיקנו הן עצמן קנין הגוף והבן יהא יורש קנין הממון שבהם.

א. ועד"ז הק' הנתיבות [שסג א] והרש"ש [לעיל יב.] האיך מהני למכור עבד שברח, ואינו ברשות אדון. וע' מש"כ לעיל שם.

ב. ואילו הקצות נקט דכיון ד"יד האדון' גזלו מקרי ברשות.

ג. [ועד"ז משמע בראשונים דהביאו דיש ב' קנינים בעבד, וקנין האיסור הוה דומיה דאשה. ולכאו' כוונתם דילפי' מאשה].

ד. אך מבואר בסמוך דשחרור כסף ל"מ באיסורא לחוד, היכא דפקע ממוניה.

ה. ויש שדייקו מדברי הרש"י דהא בהא תלי, דרבי אמר 'אין לו תקנה' [בשפחה], דפקע קנין הממון. אבל עבד קטן לא זכה בעצמו בקנין הממון, ומותר בשפחה.

ו. **והתוס' הרא"ש** הק' [להיפך] נימא דרבי איירי בעבד שהפקירו, וקטן אינו זוכה בעצמו [וא"צ ילפותא מאשה]. אבל

והגמ' דוחה דאדרבה ילפי' דומיה דאשה אף קטנה, ומינה ילפי' דמיתת האדון מהני אף לממונא. [דלס"ד דהגמ' חכמים ע"כ לא ילפי' מאשה[ז]. והגמ' דוחה דאדרבה סברת רבנן משום דילפי' מאשה].

שפט) **שם. וקא דייקת וכו'. התור"ג** הק' במה הביאו מדברי ר' יהושע בן לוי ורבי. דעיקר נידון זה אי ילפי' איסורא ולא ממונא הוא על עיקר הילפותא מאשה, ורבנן ע"כ ילפי' אף ממונא. [ומהיכן מוכח בדברי ריב"ל דלא כן]. [וע' מש"כ לעיל].

והתור"ג ביאר דהדיוק מדברי רבי ד'אין לו תקנה אלא בשטר' [וכמ"ש רש"י], ומבואר דפקע לגמרי קנין הממון [ומש"ה אינו יוצא בכסף, ע' בהמשך הסוגיה]. ובעיקר דברי רבנן י"ל דמעוכב גט שחרור, ולא פקע ממנו קנין הממון לגמרי. [ואי"צ קרא דומיה דאשה]. ומש"ה הביאו מדברי רבי ד'אין לו תקנה אלא בשטר', דפקע קנין כספו, ובעי ילפותא מחודשת תורת שחרור דומיה דאשה.

ומש"ה אמרי' דה"מ גדול שזכה בעצמו, אבל לעבד קטן דאף אחר שהפקירו יש על העבד עדיין דין ממון לכל העולם [דכל המחזיק בו זכה בו]. והאדון אינו בעלים על הממון, ול"מ שחרור בשטר. ול"ש גדר שטר דומיה דאשה, כיון דיש עליו ממונא. ועד"ז אף מיתת האדון ל"מ.

משא"כ לרבנן מהני שטר אף כשהפקיר [ול"צ ילפותא מאשה], דעדיין לא פקע לגמרי קנין כספו. ואף בעבד קטן יהני שטר להפקיע. ומש"ה אף מיתת האדון יהני.

שצ) **תוד"ה מה.** וכ"ת דלשון הכתוב בשטר וכו' הוי לשון הפקר, א"כ לשמואל וכו'. [וכמ"ש תוס' לח.]. אך **הפנ"י** הק' דתוס' [לעיל] כת' דלשון הכתוב בשטר מהני בתורת הקנאה. א"כ י"ל דשטר השחרור פועל הקנאה על קנין הממון [ובגדר שטר מתנה], ושוב פועל הפקעה על איסור לחוד[ח].

שצא) **בא"ד ואור"י דדוקא בקנין מיתה דילפי' מאשה וכו' אבל שטר כתוב בהדיא בקרא וכו'[ט].** משמע דלרבנן ילפי' דקנין מיתה מפקעת אף את הממון [הייכא דליכא יורש], ובזה הנידון בסוגיין אי דרשי' דומיה דאשה דאיסורא. [וכדברי הראשונים הנ"ל, ודלא כרש"י].

והתור"ג כת' דאף בשטר שחרור יש ב' גדרים [לרבי], דילפי' מ'או חופשה' לשחרור עבד שיש בו ממון ואיסור. ומגז"ש ד'לה' ילפי' תורת שחרור לאיסור לחוד[י].

שחרור כסף

שצב) **והתניא רבי אומר אף הוא נותן דמי עצמו, מפני שהוא כמוכרו לו. האמר"מ** [כד] ושאר אחרונים חקרו בגדר שחרור כסף, האם הוה דרך קנין, שמוכרו לעצמו. וע"י שהעבד שייך לעצמו פקע העבדות[יא]. או שנתחדש דהוה תורת שחרור[יב]. והאמר"מ הביא דלדעת רש"י [לח:] נח' בזה רבי ורבנן. דלרבנן הוה גדר שחרור, וגזברין אין להם זכות לשחרר. ורבי חלק דהוה כמוכרו לו, והוה גדר קנין.

שצג) **והאי פקע ליה כספיה[יג].** [ומש"ה צריך שטר דוקא].

ול"מ שחרור כסף על קנין האיסור לחוד[יד]. **ותוס'** [סוד"ה מה] ביארו דעיקר קנין כסף מפקיע הממון. ומשמע מדברי התוס' דיש ב' אופני שחרור,

---

במיתה נימא בין גדולים בין קטנים קנו עצמם בני חורין, דמה אשה משתלחת בלא גט [אף כשיש עליו קנין ממון].

ז. וצ"ב א"כ מנ"ל דמיתת האדון מתיר. ומבואר בראשונים דהטעם כדשמואל, כיון דאין רשות לרבו עליו.

ח. ויש שדנו דל"מ ב' קנינים בזה אחר זה. ותוס' העלו צד דמהני אמרי' הפקר קודם קנין השטר, ואח"כ מסירת השטר. אך אי תרוייהו הוה מכח קנין השטר ל"מ.

ט. **הקוב"ש** הקשה **דתוס'** [מא: ד"ה דכ"ע] כת' דעיקר שטר ילפי' מגז"ש 'לה לה' מאשה.

י. והיה אפ"ל דהוה רק גילוי מילתא זה ע"ז.

יא. ואף האיסורין נגררין אחרי הממון.

יב. [**והחזו"א** האריך מסברא כצד הזה, דעבד אין לו יד להיות בעלים על עצמו, וגדר שחרור הוא התחלפות ופקע שם עבד מיניה].

יג. **ובשו"ת הרמב"ם** [ערכין ו הו' במגדל עוז שם] לכאו' גרס בסוגיין באופ"א. [וצ"ע שם]. והלח"מ [סו"ה נחלות] נתקשה בדבריו.

יד. **והאחרונים** הק' דס"ד דהגמ' [קידו ה: ולעיל כא:] דאשה תתגרש בכסף, לקנין איסור לחוד. והא פקע כספיה. [וע' חי' ר' שמעון קיד' ב]. וצ"ל דס"ד דילפי' מקרא, א"כ הוה גדר שונה. והכא קאי למסקנא.

וגדר שחרור כסף פועל דרך קנין הממון שבעבד[טו]. ואילו שטר פועל על האיסור.

אבל **האבנ"מ** [כט ב] **הביא** מכאן דגדר קנין כסף הוה משום שווי [וכדעת הסמ"ע קצ א], **ולא** מעשה קנין **גרידא** [וכט"ז שם[טז]].

והדבר"י [לט ד] **כת'** דשחרור כסף הוה מגדרי שחרור [וכמו גירושין], **דילפי'** 'והפדה', ולאחר שפקע כספיה אין בזה תורת 'והפדה'. אך אינו מגדרי 'קנין כסף' דומיה דקידושין.

והאחרונים [חי' ר' שמעון קיד' ב] **דחו** [דברי האבנ"מ] דהכא החסרון הוא בדבר הנקנה, דקנין האיסור לא נקנה בכסף.

והאמר"מ [כט יג] **הוסיף לצד** [הנ"ל] דשחרור כסף הוה גדר כמוכרו לעצמו, ושייך מכירה רק ע"י הקנין ממון[יז].

ויש שפי' ע"פ דברי התוס' רא"ש [לעיל] דמסברא ל"מ שטר להפקיע האיסור לחוד [וכסברת אמימר], אלא דילפי' 'לה לה' מאשה דמהני שטר לאיסור לחוד. אבל שחרור כסף לא ילפי' מאשה, ונשאר כסברת אמימר.

שצד) **ולאפוקי מהאי תנא**[יח], דתניא ר"ש אומר וכו'

ואין הכסף גומר בה. **פרש"י** דאינו מוציא אלא מידי שעבוד, אבל לא מידי איסור שפחה. ומבואר דר' שמעון ס"ל דמהני פדיון כסף להפקיע את קנין הממון[יט]. אלא 'אינו גומר', ונשאר עליו קנין איסור. **ורש"י** [ד"ה אורעה] **פי'** דילפי' כן מעיקר פרשת שפחה חרופה, דהוה משום דנפדית ופקע עבדות במקצת. אבל שפחה גמורה ליכא חיוב אשם דשפחה חרופה [ודלא כמ"ד דאיירי אף בשפחה גמורה, ע' לקמן מג.].

ומבואר בדברי הרש"י דע"י פדיון קנין הממון נשתנה גדר השפחה [אף לענין איסורין], **וכשיטתו** [תחילת העמ'] דהיכא דפקע קנין הממון אסור בשפחה.

שצה) **שקל כומתיה ושדא בה וכו'. האחיעזר** [ב לח, א כח]

תמה מה מהני שהגיע הכומתה לידה, הא יד עבד כיד רבו. וליכא באין כא' בשאר קנינים, א"כ לא הגיע לידה. וכת' דאולי קנין סודר סגי שמוסר לידו ול"צ קנין. דקי"ל [נדרים מח:] תפס לא מיתפס. **והקה"י** [ח ג] כת' דללוי מהני משום בהההיא הנאה, ומשום הכי ל"צ קנין ממש. [וע"ע אמר"מ כה].

שצו) **רש"י ד"ה דהוה. ומשום דברי שכ"מ ליכא וכו'.**

[ע' תוס']. משמע דשייך שחרור עבדים משום דברי שכיב מרע. וצ"ב האיך ידני דברי שכ"מ דרבנן להפקיע העבדות. ואפשר דכוונת רש"י דזוכה בממון משום דברי שכ"מ, ובעי גט.

ולדעת הרא"ש [הו' לקמן מ.] **דע"י** שפקע הממון, במיתת האדון פקע האיסור [דאינו מוריש איסורא לבריה], **ואי"צ גט.**

אבל דעת **הרי"ף ושא"ר** דהמפקיר ומת צריך גט מהבנים. **וכ"פ הטור** [ושו"ע רסז עד] **בשם הרמ"ה** דשכיב מרע שאמר לשון שחרור בעל פה יצא לחירות, וכופין את היורשים לכתוב גט שחרור.

אך **הב"י** תמה דדברי שכ"מ ככתובים וכמסורים, וקנה עצמו בדיבור. ואמאי צריך גט שחרור[כ]. **והמפרשים** [דרכ"מ י, ב"ח, ש"ך צה, ט"ז מ] הק' האיך מהני בלא גט שחרור, ומ"ש ממפקיר עבדו ומת דקי"ל דהיורשים כותבים גט שחרור[כא].

ויש אחרונים שנקטו דכוונת הב"י דמהני קנין דרבנן דמתנת שכ"מ אף להפקעת קנין האיסור. [אך תוס' לקמן מ: פשיט"ל דלא מהני].

טו. **ובחי' ר' מאיר שמחה** [קידו' כג.] ביאר דקנין כסף עיקרו הוא רק על קנין הדמים, ול"מ על עצם העבדות. אלא דע"י שמפקיע קנין הדמים, מפקיע נמי קנין העבדות ונשתחרר. [וביאר עפ"ז הא דמהני כסף ע"י אחרים בע"כ, דהעיקר תלי בקנין הממון]. משא"כ שטר מועיל גם על קנין איסור לחודיה כמו הגט שמועיל באשה.

טז. **דהט"ז** השיג דל"ש כסף שווי בקידושי אשה, דאינה שווה ממון. וע"כ מהני קנין בפרוטה בעלמא, אף היכא דאין תחילת פרעון. [ואילו לסמ"ע ל"ש קנין כסף אלא היכא דהוה תחילת פרעון]. וע' אבנ"מ ושאר אחרונים שהאריכו בזה.

יז. [אך יש הו"א [קידושין ה.], לעיל כא:] דאשה מתגרשת בכסף. וצ"ל דאחרי דילפי' דל"מ באשה, א"כ קנין כסף שייך רק כלפי ממון].

יח. וכן סתם משנה [קידו' כב:] דעבד כנעני קונה את עצמו בכסף ובשטר. ודלא כר"ש בשם ר"ע.

יט. [ולכאורה דלא כשמואל דמפקיר עבד יצא לחירות, ודשמואל כתנאי].

כ. **והב"י** נדחק דאיירי כשעמד, ומש"ה צריך גט שחרור.

כא. וציינו **דהב"י** חזר בו, **ובשו"ע** סתם דצריך גט שחרור.

שצז) **תוד"ה אמר.** ולמצוה לקיים דברי המת איכא לדמויי, אם היה כמוסר לבניו וכו'. [דמבואר לקמן מ. דמהני מצווה לקיים דברי המת להפקיע קנין הממון בעבד, ע' תוס' לעיל לח.]. ותוס' תי' דגדר מצווה לקיים דברי המת הוה דוקא דרך צווי [ע' ראשונים לעיל לעיל יג.].

שצח) **תוד"ה משום.** זוכה עצמה בחליפין, דתניא בהדיא דעבד כנעני נקנה בחליפין וכו' וכל היכא דכסף קני וכו'[כב]. **ותוס'** [קידו' ח.] כת' דמבואר בסוגיין דעבד עברי יוצא בחליפין[כג]. **והרש"ש** הק' דעבד עברי אינו נקנה בחליפין [דילפי' התם מגזיה"כ], ותוס' [כאן] תלו שיוצא בחליפין משום שנקנה בחליפין.

שצט) **בא"ד משום דחליפין דמו לכסף, וכל היכא דכסף קני וכו'.** וכ"כ **תוס'** [קידושין ג. ד"ה אשה] בהו"א דהגמ'. אבל **תוס'** [שם] **פי'** דמסקנת הגמ' דאיתנהו בפחות מש"פ, א"כ אינם מטעם ככסף אלא קנין אחר. [ובשו"ת **הרשב"א** [ד רב בסופו] נסתפק אי חליפין מטעם כסף].

ותוס' [דידן] נקטו דאף מסקנת הגמ' לא חזרה בה בגדר קנין חליפין, דהוה מטעם כסף[כד]. וכ"כ **הרא"ש** [כאן] ואפ"ה ל"ק באשה כיון דשייך בו פחות מש"פ.

ת) **שם.** דעת **תוס'** **והרא"ש** [וי"א בשו"ע רסז כו] דאף למסקנא עבד כנעני קונה עצמו בחליפין, כשיש לו כלי שנתנו לו לצאת בו לחירות[כה].

והראשונים [רמב"ן ועוד] הביאו בשם **ר"ח** דע"י חליפין יוצאת מידי שעבוד, אבל צריכה גט שחרור. ולפ"ז כוונת רב נחמן דלא עשה כלום[כו] [דהיינו הפקעת הממון]. אבל לא היה צד דיהני להפקעת איסור.

והריטב"א [קידושין כב:] ביאר דעבד קונה עצמו בחליפין לקנין ממון שבו, אבל לא לקנין איסור שבו[כז]. שאין הקנין אלא לקיים הדברים, ול"מ 'דברים' לקנין איסור של העבד. ובעינן שטר או כסף שפודה עצמו לגמרי.

וכ"ד **הרמ"ה** בטור [רסז, ובש"ך שם מד] דחליפין מהני לאפקועי שעבוד, אבל לא לאפקועי איסורא.

וכת' דה"מ היכא דלית בכלי שווה פרוטה, אבל כשיש בכלי ש"פ מהני אף לאפקועי איסורא, היכא דנתנו חליפין בתורת דמים [כתמורה, כעין חליפי שווה בשווה]. ונסתפק אי מהני סתם חליפין מדין שווה כסף [משום קנין כסף]. [ואכמ"ל].

אבל דעת **הרמב"ם** [עבדים ה ג] דל"מ חליפין כלל בעבד. **והראב"ד** הביא מסוגיין דהקנין היא ככסף, והלכה דמהני שחרור כסף.

וכ"ד **הרמב"ן** דלא הוזכר חליפין גבי קונה את עצמו [קידושין כב:].

והרמב"ן ביאר דכוונת הגמ' דל"מ מדין קבלת אדם חשוב, וככסף [וע"ד הא דאי' קידו' ז.]. ועוד כתב

כב. ורע"א הק' אמאי הוצרכו תוס' להא דחליפין מטעם כסף. דהא בגמ' [קידושין כב:] ילפי' קניני עבד [כשמוכר לחבירו] דדרשי' לרשת אחוזה, מה אחוזה נקנית בכסף ושטר וחזקה. א"כ מה"ט קונה ג"כ בחליפין דאתקש לאחוזה. אך בדברי התוס' מבואר דלא ילפי' מקניני המוכר עבדו, אלא מגדרי שחרור כסף.

כג. [ותוס' למדו עבד עברי מעבד כנעני. דהא בסוגיין לא הוזכר עבד עברי כלל. ועוד צ"ע דלדעת תוס' קיד' ג. הו' בסמוך לכאו' מסקנת סוגיין עבד כנעני אינו יוצא בחליפין, ולפ"ז סותר עצמו בחדא מסכת]. אבל **המשנ"ל** [עבדים ב א] כת' דעבד עברי אינו יוצא בחליפין. [וי"ל דהיינו לדעת הרמב"ם דבסוגיין אף עבד כנעני אינו נקנה למסקנא. א"נ יש לחלק דשאני עבד עברי. ואכמ"ל].

כד. ורע"א ציין סתירת התוס'. ועוד ביארו **האחרונים** [בית אפרים חו"מ לט] דכוונת תוס' [שם] דתי' הגמ' דאף דקנין חליפין דמי לקנין כסף, לא ילפי' לענין קידושי אשה. כיון דיש חליפין פחות משווה פרוטה. [ואף דחליפין דמי לקנין כסף, הוה קנין בפנ"ע]. והברכ"ש [קידו' ב] ביאר דבקידושין מלבד ה'קנין כסף', בעי 'מעשה קיחה'. ואף דחליפין מטעם קנין כסף, לא נתחדש שיחשב 'מעשה קיחה'.

כה. וכן לכאורה מהני אף בסודר של העדים וכדו'. [וע' תוס' קידו' ג. בגדר דמהני סודר של אדם אחר].

כו. והריטב"א [שם] ביאר דא"כ הוה מפקיר עבדו ומת, וכופין לגט שחרור. [וכדעת הרי"ף ורמב"ן, דאילו לדעת הרא"ש מפקיר עבדו ומת ל"צ גט].

כז. וביאר דמשום הכי לא הוזכר חליפין בברייתא, דלא קתני דברים שמעובב גט שחרור. וכמו ראשי איברים.

הרמב"ן דלישנא בעלמא קאמר דאילו נתנה סודר שלה דשוה פרוטה יהני מדין כסף.

תא) **שם. דתניא בהדיא [קיד' כב:] דעבד כנעני נקנה בחליפין. ותוס'** נקטו דנכלל בזה דקונה עצמו ומשתחרר בחליפין. אבל הרמב"ן [כאן] **וריטב"א** [קידו' שם] דייקו להיפך, דקאי דוקא במוכר עבד לחבירו. אבל בסיפא דקונה עצמו לא מצאנו.

והאחרונים דייקו דלדברי ר"ח ה"ה דיהני שאר קנינים. דכל קנין שמהני לקנות עבד מחבירו, אף העבד יכול לקנות עצמו. [ודלא כתוס' דדנו רק משום דחליפין מטעם כסף].

והאחרונים [דבר"י לט ד, אמר"מ כד יג, חזו"א] **דנו** דדעת שאר הראשונים דלא ילפי' הפקעת העבדות מהא דקונה עבד מחבירו. וכן מוכח לדעת ר"ש דאין כסף גומר, אף דעבד נקנה בכסף. ואף רבנן פליגי מגזיה"כ דוהפדה. וכן ל"מ שהעבד יזכה בעצמו בקנין חזקה וחצר[כח] וכדו' היכא דהאדון אומר לשון מכירה[כט], וכמו שקונה עבד מחבירו.

והקצות [ר ה] הק' אמאי ל"מ שטר שחרור שלא לשמה, ומ"ש משטר מכירה שמוכר עבדו לחבירו, וה"נ מוכרו לעצמו[ל]. והקצות הוסיף דלדעת שמואל יחשב שאין רשות לרבו עליו. ולשאר מ"ד יהני להפקיע את קנין הממון[לא].

והאמר"מ [כג ב, כד א] כת' דשמואל איירי דוקא במפקיר עבדו, דההפקר נחשב הפקעה אף לקנין האיסור [והביא דכ"כ הריטב"א קידו' טז.]. אבל שאר אופני מכירה, אף אילו יקנה העבד עצמו יהני רק לקנין ממון. ולא לקנין האיסור. דאל"כ אמאי צריך ילפותא לשחרור כסף אליבא דשמואל.

והקצות תי' דיד עבד כיד רבו, ואינו זוכה בשטר. דל"ש בזה גיטו וידו באין כא' אלא בתורת נתינת גט. אבל הכותב שטר על קרקע ומניח בתוך החצר, לא אמרי' דחצירו וקנינו באין כא'[לב]. [דליכא 'מעשה נתינה' כלל. ואין סיבה והתחלה לקנין[לג]]. **והקצות** כת' דלפ"ז יהני לזכות ע"י אחרים בשטר שלא לשמה, וצ"ע.

והאחרונים העמידו דתלי במח' ר"ח ושא"ר [הנ"ל], דלדעת ר"ח סגי שיש קנין כמו שמוכרו לחבירו להפקיע את קנין הממון. אבל לדעת שא"ר העבד אינו יכול לקנות את עצמו, וצריך גדרי שחרור. אף לקנין הממון.

והחזו"א [שם ו,ט] ביאר דהעבד אינו יכול לזכות בעצמו, דשחרור הוה התחלפות שמתחלף מעבדות לחירות. אלא דיש אופנים דמעשה קנין כעין דיני קניני הממון מהני להפקעת הממון. [והחזו"א בסוגריים הביא מח' הראשונים הנ"ל].

אך החזו"א הביא דיש כמה אופנים דמבואר בסוגיות ובפוסקים דשטר שחרור פסול, ומשמע דל"ק אף לענין ממון. [וכדמוכח לקמן מב.[לד]]. והחזו"א כת' דאפשר דכיון דכוונת הבעלים לדין שחרור, לא נתכוון לתורת מתנה היכא דהשחרור פסול.

דף מ.

תב) **[לט:] עבד שנשא בת חורין בפני רבו וכו' א"ל ר' יוחנן כ"כ יש בידך וכו'. פרש"י** אי לאו דשחררו לא הוה שביק ליה וכו'. ובפשוטו הטעם דלא היה מניחו לעבור איסור. אבל **התוס' רא"ש** כת' דס"ד דהטעם שלא היה מניחו לישא ויצא עליו קול של שחרור, ויפסיד עבדו.

כח. וכה"ק **החזו"א**, דאינו זוכה אף בקנין הממון ע"י דיבור של מכר. ויל"ד דיד עבד כיד רבו, ואינו עומד ברשות העבד כלל.

כט. [ותוס' [לעיל לח.] כת' דלשון הרי את לעצמך הוה לשון מכירה].

ל. היכא דהוה מדעת העבד, אבל ודאי ל"מ שחרור בע"כ כה"ג. [ולא מסתבר דדין לשמה בשטר שחרור הוה דוקא בשחרור בע"כ].

לא. ויש שדנו דאף לולי שמואל י"ל דבמעשה קנין על עצמו נכלל גם קנין האיסור, וסברת שמואל אף בהפקר דפקע ממילא.

לב. **והאחרונים** הביאו מקור לסברת הקצות מדברי **הרמב"ן** [יבמות מו.] דדן בקונה נכרי, ועדיין לא טבל. דכה"ג ל"מ שטר שחרור ע"י עצמו. דדוקא בעבד שטבל נתחדש גיטו וידו באין כא'. אבל **החזו"א** [ט בסוגריים] הביא מדברי הרמ"ה [הנ"ל] דמהני קניני ע"י העבד להפקעת השעבוד. [וצ"ב כוונתו דאיירי בקנין חליפין, דקבלת האדון גורם. ולא קבלת העבד. ומה שייך לדין באין כא']].

לג. [ובעזה"י גדר גיטו וידו באין כא' יתבאר לקמן עז:].

לד. דמבואר דהיכא דנתן נכסיו לב' עבדים יש אופנים דפסול משום חסרון כריתות, או מיעוט לה ולא לה ולחברתה.

תג) **שם. יצא לחירות. גירסת הרי"ף** [וס"א הו' בגליון] ולא עוד אלא שכופין את רבו וכותב לו גט שחרור. **והרא"ש** כתב דמדינא מותר בבת חורין, אלא דכותבין לו גט שחרור שלא יוציא עליו לעז בעתיד. אבל דעת **הרמ"ה** [וכ"כ בחי' מכת"י] דע"י הודאת האדון חיישינן לענין איסורא ואינו מותר בבת חורין [וכ"כ הריטב"א ור"ן בע"ב]. [וע' בע"ב].

והרמ"ה ביאר דמשום אומדן דעתיה[א] מפקינן ממונא. אבל גבי איסורין לא אזלינן בתר אומדן דעתיה להתירה בלא גט שחרור, אף השיאו רבו.

והרמב"ם [ח יז] כת' דהיכא דהשיאו רבו או אמר לו רבו לקרות בס"ת בפני ציבור וכו' הרי גילה דעתו שהפקיע שעבודו. והרמב"ם כת' דמכאן אני אומר שהמשחרר עבדו בפיו[ב], אינו יכול לחזור בו, אף שלא כתב. וכופין אותו לכתוב לו שטר שחרור. [וע"ע בע"ב]. ומשמע דאין כאן ראיה ששחררו מעיקרא, אלא בגילוי דעת זו פקע ממנו שעבוד ממון[ג].

אבל **החזו"א** כת' דהרמב"ם כלל בלשונו בין לשון הודאה ששחרר לשעבר, ובין לשון שמשחרר מכאן ולהבא. [והביא ראיה מסוגיין על שחרור לשעבר].

תד) **כשרבו הניח לו תפילין, ה"נ כשרבו השיאו אשה.**

רע"א כתב דאינו מביא ראיה מתפילין, דהא יש לחלק דאין איסור להניח תפילין [אלא שאין דרך וכמ"ש שתוס'], ומש"ה בענין שהרב יניח לו ויעשה מעשה בן חורין. אבל בקידושין דהוה איסור, אפ"ל דאף בפניו צריך למחות. אלא דכוונת הגמ' דכיון דמצאנו דבתפילין דמפרשים שרבו הניח לו, וה"נ יש לדחות כן. ועפ"ז י"ל דלמסקנא י"ל דבקידושין אף נתקדש בפניו. והקשה **דהרי"ף והרא"ש** כת' [אף בקידושין] דוקא השיאו. [וע' מהרש"ל לרא"ש].

והרמב"ם [שם יז, ונזירות ב יח] כת' דאף היכא דהעבד נדר, והאדון אמר לו 'מופר לך' גילה דעתו שהפקיע, ויצא לחירות.

אבל **הרמב"ם** [עבדים ח יח] פסק דאסור ללמד את עבדו תורה, ואם למדו לא יצא לחירות. והכס"מ ציין מקורו מסוגיין. וביארו דהרמב"ם דייק דדוקא קרא פסוקים בביהכ"נ יצא לחירות. אבל משום עצם הלימוד לא יצא. וע"ע הג' מים חיים.

תה) **ואיהו עביד איסורא. הבית מאיר** [אה"ע טו א] הביא מסוגיין דיש איסור לקדש אשה האסורה עליו, דמשעת קידושין בשטר עובר איסור [אף בלא נישואין], דהוה קירוב לביאה [והביא דכ"כ **תוס'** [יבמות י.] דשמא אסור לקדש מדרבנן]. אך הבי"מ [בסוגריים] דייק דרש"י כאן דאיירי דוקא שנשאה. וביאר דבשפחה דלא תפסי קידושין ודאי מסתבר דאין איסור.

תו) **שם. הרי"ף** [יבמות כב. ה. בדה"ס] הביא בשם **רב נטרונאי גאון** דהבא על שפחתו וילדה ממנה, אמרי' דחזקה ששחררה, ואינו עושה בעילתו זנות. **והרי"ף** הביא בשם **גאון אחר** דאזלי' לחומרא.

והרמב"ם [נחלות ד ו] חילק דאם הוא ת"ח או אדם כשר שהוא בדוק בדקדוקי מצוות, ומחזיקו כבנו, יירשנו. אבל אינו נושא בת חורין עד שיביא ראיה שנשתחררה השפחה. ואם הוא מהדיוטות הוה בחזקת עבד לכל דבר. **והרמב"ם** [עבדים ט א, יבום א ד] אפי' שפחתו כנעני לכל דבר[ד]. **והראב"ד** [גירו' י יא] חלק דכיון דבידו לשחררה אמרי' דלא שביק התירא ואכיל איסורא[ה].

וה"ה כת' דאין להביא ראיה מסוגיין דאיירי בנשאה או שטר איסורין, דמשמע ממעשיו שהוא רוצה אותה דרך אישות. אבל שלא בקידושין, אדרבה משמע ממעשיו שהוא רוצה בזנות. וביאר דאצל כל אדם אמרי' דבלא"ה אסורה עליו[ו], אבל הכשרים מדקדקין בין איסור חמור לקל.

והחזו"א הביא דאיירי התם במזכה ע"י אחר, וכדמבואר ברש"י [דאל"כ לא משכח"ל בבת א'].

א. לכאו' כוונתו דאמדי' דעת הבעל דבר.

ב. והוציא דברים מפיו שמשמען שלא נשאר לו עליו שעבוד כלל, ושגמר בלבו לדבר זה.

ג. והאר"ש הק' מאי מק' הגמ' כשנשאה משום דאיהו עבד איסורא, אי הוה מכאן ולהבא מה מהני שהפקיעו השעבוד. ותי' דאפ"ה כיון דהוה מעוכב גט שחרור קיל איסוריה.

ד. **והרמב"ם** [גירושין י יט] הביא דיש מי שהורה דאמרי' שודאי שחרר שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. וכת' דכל הדברים האלו רחוקים הם בעיני עד מאד מדרכי ההוראה ואין ראוי לסמוך עליהן.

ה. אא"כ הוחזק כפרוץ בעריות. ודברי הגאונים קיימים.

ו. ומש"ה לא שייך חזקה דסוגיין. וליבא אלא מיגו, והוה כנגד חזקת שפחות. ואין אומרין מיגו במקום חזקה כי הך, ואין מוציאין הממון מיד היורשין הודאין. [ועוד הק' דהוה מיגו למפרע].

תז) **הב"ע דאמר לה צאי בו והתקדשי בו וכו'. תוס'** [יבמות מז: ד"ה שם] הק' דבשעת שחרור צריך טבילה [לשם קדושת ישראל] והיאך תתקדש קודם שטבלה. [ובפשוטו נשאר העבדות עד הטבילה]. **ותוס' תי'** דאיירי שטבלה קודם לשם שחרור, שהטבילה של שחרור קודמת לגט[ז]. אבל **הרמב"ם** [איסו"ב יג יב] כתב דמטביל אח"כ, והוא גמר גירות.

והנמוק"י [שם, וכן שא"ר שם] **תי'** דטבילת שחרור הוה רק מדרבנן, ומש"ה תפסי קידושין. אך **הגר"ח** [שם] דייק מדברי הרמב"ם דבעי טבילה מדאורי', דהוה גמר הגירות.

והגר"ח [איסו"ב שם] ביאר דע"י השחרור פקע ממנו דיני העבדות, אף דעדיין לא נגמר גירותו[ח]. ומ"מ כל הדינים דהוה מחמת עבדות נפקעו, ומש"ה אסור בשפחה ע"י קבלת הגט[ט], אף בלא טבילה[י]. וביאר דהא דלא תפסי קידושין בשפחה משום דהוה עם הדומה לחמור, וע"י השחרור פקע שם עבד ותפסי קידושין[יא]. אף דהגירות לא נשלם לענין תוספת המצוות שנתחייב ישראל עד טבילה[יב].

וכעי"ז כתב **החזו"א** [עבדים יט] בדעת **הריטב"א** דתפסי קידושין [והחזו"א נקט דדעת הריטב"א דמהני מדאוריי'[יג]], דקודם טבילה דינו כישראל לכל דבר, אלא שאסור לבוא בקהל[יד]. כגר קודם שהביא קינו, דמשמע בבריתות [ח:] דמשמע דלשאר דברים הוה ישראל גמור[טו].

תח) **שם. צאי בו והתקדשי בו. פרש"י** וזה יהא לך שטר שחרור ושטר אירוסין. **רע"א** הקשה היאך כתיבת שטר אירוסין בעודה שפחה, ומ"ש מהא דאי' [יבמות נב, והרמב"ם ג ו] דהכותב קודם אירוסין [לבשאכנסנה אגרשנה] לא נחשב לשמה, דבשעת כתיבה לא היתה בת גירושין ממנו.

ורע"א כת' די"ל דר"מ לטעמיה דס"ל דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ושפחה ראויה להתקדש ע"י שיאמר לה התקדשי לי לכשאשתחררך. אך הק' א"כ מנ"ל לגמ' דנח' במח' חדשה אי יש בלשון זה לשון שחרור. נימא דכו"ע מודו בלשון, אלא דר"מ לטעמי' דאדם מקנה דבר שלבל"ע, והוי כתיבה לשמה. ורבנן לטעמיהו דאין אדם מקנה דבר שלבל"ע, והכתיבה שלא לשמה. וצע"ג.

ורע"א כת' דצ"ל דכיון דמהני בבת א' נחשב כתיבה לשמה, דבשטר קידושין זה שהוא בעצמו יהיה השחרור. כיון דעתיד שיבוא תרווייהו בהדדי השחרור וחלות הקדושין[טז]. ועדיין צ"ע.

והקה"י [כח] **תי'** דלא דמי לכותב גט לפני שקידש, דהאישות אינה בעולם, וצריך לגרש אישות. ולכן נחשב שלא לשמה. אבל הכא השפחה היא

ז. וצ"ב מה מהני טבילה בעודה שפחה, וכה"ק **הגר"ח**.

ח. אף דבעלמא לא שייך גירות במקצת אלא בעבד, הכא דמתחילה היה עבד, ופקע עבדותו נשאר גר במקצת. **ובחי' ר' שמואל** [יבמות קו' פסולי קהל] חקר אי אף בנו הוה כמותו.

ט. **והגר"ח** הביא דכ"מ [לעיל יא:, ויג.] אי בעי זרק ליה גט, ועי"ז אסור בשפחה. [אף בלא טבילה]. **והחזו"א** [עבדים יט] דחה דנחשב חוב כיון דע"כ יטבול לקריו, ויהא ישראל גמור. **והגר"ח** [בסו"ד] הביא דנח' כעי"ז רש"י ותוס' [ד"ה אותו] האם היתר שפחה תלי בשם עבד. ודחה דסברת התוס' דאף מפקיר עבדו עדיין הוה עבד ממש [אף דאין רשות לרבו עליו]. אבל לאחר שטר שחרור אף תוס' מודו דאינו עבד ממש.

י. וביאר דאיסור לא יהא קדש הוא משום דעבדים הוה גדר 'קדש' [וממזר מותר בהם, ע' תוס' מא.], ומש"ה תלי בעבדות. וכיון דפקע ממנו עבדותו תו לא חשיב קדש. אף דחסר בגירותו.

יא. ודרשי' מקרא ולא חופשה וכו' הא חופשה מקודשת גמורה. דפקע העבדות, וממילא תפסי קידושין. **והחזו"א** [בגליונות] הקשה דאם תפסי קידושין לאו קדוש מקרי. א"כ הוה היתר גמור.

יב. **והחזו"א** [בגליונות] הקשה דבשפחה ליכא תוספת מצוות, א"כ מאי נפק"מ בגמר גירות. [וע"כ דהוה תוספת רק לענין שם קהל].

יג. וצ"ע דה**ריטב"א** [שם] כת' להדיא דהוה דרבנן.

יד. **והחזו"א** כת' דאף לדעת **תוס'** [ושא"ר] דלא תפסי קידושין מודו דהוה ישראל, אלא כיון דאסור בקהל לא תפסי קידושין. ומ"מ ישראל גמור הוא ואסור בשפחה. וביאר דעבד יצא מכלל עכו"ם לענין 'יחס', ולולי הא דהוה עם הדומה לחמור היה תפסי קידושין. [וכן ביאר ה**אמר"מ** כב כ]. וע"ע **קובה"ע** [כ א].

טו. **והאחרונים** הביאו לשון **הרמב"ם** [מחו"כ א ב] דקודם הבאת הקרבן אינו ככל כשרי ישראל [משמע דגר גמור, אלא דאינו ככשרים].

טז. ואף דאי כתב שטר שחרור, וקודם מסירתו כתב לה שטר קידושין מקרי שלא לשמה היינו דאפשר שימסר לה השטר קידושין בלי השטר שחרור ואין השחרור תלוי בקידושין אלו. אבל הכא דהוה חד מעשה חשיב לשמה.

המתקדשת, והרי היא לפנינו[יז], אלא דיש פסול שא"א לקדשה עכשיו, ובזה אין חסרון לשמה.

תט) **שם.** עוה"ק **רע"א** דלס"ד דמהני משום הודאתו, רק בשעת קידושין הודה ששחררה, ובשעת כתיבה לא הוי לשמה. [וכדאי' ב"ב קלד:] דאינו נאמן למפרע.

ועוד הקשה **רע"א** היאך שטר א' ישמש כשטר שחרור וקידושין, הא יש לאדון זכות בשטר בה, ולדעת הרי"ף [לעיל ט.] לאו כרות גיטא , היכא דיש לאדון זכות בשטר. ותי' דרק במקום דהוה זכות בעצם השחרור אמרי' הכי, ולא שע"י חל חלות קידושין.

תי) **רש"י ד"ה ר"מ סבר.** יש בלשון הרי את מקודשת[יח] וכו' ראוי להתקדש לי בו, והתקדשי. **והריטב"א** כת' מקודשת בקדושת ישראל [ע"ד הא דאי' לעיל לח:] ותהיה לי[יט].

תיא) **תוד"ה כשרבו.** דהא סוכה וכו' וכמה מצוות עשה שהנשים מברכות[כ] וכו'. וכ"ד **ר"ת** [בתוס' קידו' לא., סוכה מד:, עירובין צו. ועוד].

תיב) **כי אתא ר"ד וכו' אל ישתעבדו בה לאחר מותי, כופין וכו'.** רב דימי נקט דלשון זה משמע שמפקירו. **והריטב"א** ביאר דר' אמי ור' אסי פליגי דהוה רק צווי כלפי השעבוד, ולא לשון שחרור או צווי שהיורשים ישחררו.

ופרש"י [ד"ה הא אמר] דאף ר' אמי ור' אסי מודו היכא דאמר בלשון 'הרי את בת חורין'.

וכן הביאו **תוס'** [לעיל לח.] דהיכא דאמר לשון שחרור [לבאו' כוונת התוס' צווי לשחרר] כופין את היורשים. ועי"ז אין היורשים רשאין לשעבד משום מצווה לקיים דברי המת. [ותוס' ביארו דמש"ה אין בזה משום משחרר עבדו עובר בעשה].

תיג) **כי אתא רב שמואל בר יהודה אר"י וכו' יעשה לה קורת רוח וכו'. פרש"י** ואם רוחה נתקררה בלא שחרור ישחררוה. אבל **הרי"ף** כתב דהיינו שלא יכריחו אותה לעבודות שאין רצונה. ומשמע דאין כופין לשחרר[כא]. ומדין מצווה לקיים דברי המת היורשים חייבים לימנע ממלאכות אלו[כב]. וכ"פ **השו"ע** [רסז עז], **והרמ"א** כתב דה"ה דאין יכולים למכור. [דחיישינן שהלוקח ישעבד שלא כצווי האב].

תיד) **מ"ט מצווה לקיים דברי המת. תוס'** [ב"ב קמט:] הקש' לדברי **ר"י** [בתוס' לעיל יג. ושם] דמצווה לקיים דברי המת נאמר דוקא היכא דהושלש לכך, דהכא אינו ביד שליש. **ותוס'** תי' דגבי שחרור יש לנו לומר יותר מצוה לקיים דברי המת מאשר בשאר דברים. **והרמב"ן** [ושא"ר] [לעיל יג.] כת' דזכו בו מן השמים[כג].

ותוס' [לעיל לח.] הק' דעברי משום לעולם בהם תעבודו. וכה"ק **בחי' מכת"י** דמצווה לקיים דברי המת הוה דרבנן, ובשחרור עובר בדאורייתא [והאיך דחי דרבנן לדאורייתא].

ותוס' תי' דכיון דהיורשים אינן רשאין להשתעבד בה לא קרי' בה לעולם בהם תעבודו [ואין איסור בגט בלבד]. **ובחי' מכת"י** כת' דאפשר דהפקר בי"ד הפקר, והפקיעו חכמים הממון[כד].

והמחנ"א [זכיה כט] נקט דכוונת התוס' דכבר זכתה בעצמה משום מצווה לקיים דברי המת. אבל **בשו"ת מהר"י מבית לוי** [ד כו] כת' דכוונת התוס'

יז. ולא דנים את השפחה כבהמה כלפי קידושין, משום עם הדומה לחמור, דנימא דרק ע"י השחרור נוצר האשה הראוי לקידושין.

יח. ומפורש דכתב בשטר רק הרי את מקודשת. ואמר בע"פ צאי בו וכו'. אבל לשון **הטור** דכתב בשטר צאי בו והתקדשי בו. **ורע"א** [רסז נח] עמד בדבריו.

יט. [וכתבו דלפ"ז לשון הרי את מאורסת ל"מ, ויל"ד דבעבד ג"כ יהני לשון קדושת ישראל].

כ. **והרשב"א** הביא דמברכות ברכות קר"ש לפניה ואחריה. [וצ"ב האיך הוכיח מברכת קר"ש, **דשו"ת הרשב"א** [א מז] כת' דהוה מגדרי תפילה. ועויל"ד דדוקא ברכה בלשון צוונו אינן ראשות לברך].

כא. וכן בלשון אל ישתעבדו בה [דרב דימי] הדין כן [וכ"כ הראשונים].

כב. ולכאורה ל"ש בזה חסרון בעלות בעבד.

כג. ולכאורה כ"ז כלפי שחרור העבד, אבל לדין לא להשתעבד בו ל"ש סברות אלו, וצ"ל דאיך להשתמש בממון שלו ל"צ הושלש.

כד. אך **בחי' מכת"י** קצת משמע דהוה תקנ"ח כאן, דהפקיעו, כדי שלא יהא איסור בשחרור. ואינו תקנ"ח קבוע במצווה

דכיון דבפועל אינם רשאין לעבוד בשפחה[כה], אינו בכלל עשה דלעולם בהם תעבודו.

והרשב"א [לח:] הק' דהניחא היכא דאמר כן להדיא[כו]. אבל היכא דאמר עשו קורת רוח לא פקע קנין הממון. ותדע דאי' [בסמוך] דאמימר מתיישב כדברי רב שמואל ב"י, ולא נחשב דפקע ממנו קנין הממון.

ואפ"ה פרש"י שאם אין לו קורת רוח מצווין לשחררו. והאחרונים תי' דהיכא דאין לה קורת רוח, מכאן ולהבא אסורין להשתעבד. [וחל דין מצווה לקיים דברי המת מכאן ולהבא[כז]]. ומש"ה רשאין לשחרר. אבל הרשב"א נקט דהוה רק מצווה לשחרר. והרשב"א תי' דאומדין דעשתה טובה לאב. והיכא דעשה לו טובה ליכא איסור לשחרר.

תטו) **שם. כופין וכו' מ"ט מצווה לקיים דברי המת**[כח] **וכו'. תוס'** [כתובות פו.] הביאו דאשכחן [כאן] כופין על מצווה דרבנן[כט].

ומבואר מדברי התוס' דגדר מצווה לקיים דברי המת משום כופין על המצוות. אך המחנ"א [זכיה כט] דייק מדברי התוס' [לעיל לח. ד"ה כל] דפקע זכות הממון מהעבד ע"י מצוותו. דחל קנין ע"י הצווי. [וע' מה שהו' לעיל יד: ולח.].

אין לו תקנה

תטז) **אמר אמימר המפקיר עבדו וכו' אין לו תקנה וכו' ואיסורא לא מצי מקני ליה.** משמע מדברי אמימר דגדר שטר שחרור שייך לגדר 'קנין', והקנאת הממון[ל].

והתוס' רא"ש [לט:] כת' דרבי יליף לה לה מאשה דשייך לשחרר איסור לחוד בלא ממון. ודלא כהך לישנא דאמימר.

ותוס' [מג:] כת' דלדברי אמימר צ"ל דכל היכא דחייבו חכמים לשחרר, לא הפקיעו ממנו את הממון עד לאחר שיכתוב גט שחרור [דאל"כ האיך יוכל לשחרר]. ודלא כפשטות הגמ' [מב:] דמעוכב גט שחרור פקע ממנו שעבוד הממון. וע"ע תוס' [מב.] ויתבאר לקמן [והאחרונים דנו מה גדר בזה, ויתבאר לקמן].

האמר"מ [מא] כתב דשמואל דס"ל דהמפקיר עבדו נחשב שאין רשות לרבו עליו, היינו משום דס"ל כאמימר. דאילו יש לו תקנה בשטר שחרור, א"כ יש רשות לרבו עליו לענין שחרור. אבל לאמימר דאין לו תקנה, א"כ אין שום רשות לאדון עליו.

תיז) **שם. ולאידך לישנא דאמימר דוקא מפקיר ומת.** אבל המפקיר בעצמו יכול לשחרר, אף דיש לו רק איסורא. ודעת רבינא דאפי' מפקיר ומת [וע' לקמן]. **וכ"פ הגמ'.**

המהרש"א [לח: בתוד"ה גופיה] כתב גבי המקדיש עבדו לדמיו, הקדש אינו בעלים על קנין האיסור, והלוקח אינו יכול לשחרר, אבל רבו ראשון אינו יכול לשחררו אא"כ חזר וקנאו מהלוקח, וציין כדאיתא [כאן] דא"א לשחרר קנין איסור בלא קנין ממון. וכוונתו להך לישנא דרבינא. והקרנ"ר הק' דלא קי"ל כהך לישנא. וכתב דהיכא דיש עליו זכות אחרים כו"ע מודו [דקנין ממון דאחרים מעכב בשחרור[לא]].

ועוד יש שביארו דכו"ע מודו לסברת אמימר דבעלים על איסור לחוד אינו יכול לשחרר, בשחרור בעלמא. אלא

לקיים דברי המת. [ואילו תוס' מבואר דאינו רשאי להשתעבד משום עיקר דין מצווה לקיים דברי המת].

כה. אף דהוה מחמת דבר חיצוני, ומצווה דרבנן.

כו. ותוס' הק' מדברי רב דימי ומהירושלמי דאמר כן להדיא. וצ"ע אמאי לא הק' מקורת רוח [דהוזכר להדיא בגמ' מצווה לקיים]. ואפשר דס"ל כדברי הרי"ף דגבי קורת רוח אין חייבין לשחרר.

כז. אבל בשעת מיתה היה עליו דין ממון לשעבד בו, וירשו הבנים.

כח. יל"ע דהגמ' נקטה מצווה לקיים דברי המת בדברי רב שמואל ב"י, ולא בדברי רב דימי. וי"ל דרב דימי איירי שהאב הפקירו, ולא צווה לבנים [וקצת משמע כן מדברי **רש"י**]. אבל **תוס'** [לעיל לח.] הביא בדברי רב דימי דהוה משום מצווה לקיים. [ואפשר דלא שבק לרב דימי לסיים דבריו].

כט. ודלא כמ"ש **רש"י** [שם צא:] דלפרוע חובת אביהם הוה רק מצווה דרבנן ואין כופין. [אך רש"י לא קאי במצווה לקיים דברי המת, ותוס' דימו].

ל. וכ"כ **התוס' רי"ד** [ב"ק צ הו' לעיל בהקדמה], אבל **האחרונים** [או"ש גזילה ט] נקט דשחרור הוה ע"י קנין האיסור לחוד. ואפשר דבזה פליגי שאר אמוראים אאמימר.

לא. ולפ"ז הוה יסוד אחר, דקנין עבדות מעכב שחרור. וע' בתוס' רי"ד [לעיל לח.]. [ויל"פ דאף דשחרור מפקיע שעבוד, ע' בע"ב, אבל אינו מפקיע קנין גמור].

דילפי׳ מאשה דיש תורת שחרור לאיסור לחוד [וכדברי התוס׳ רא״ש]. אבל במקום דהאיסור ביד אחרים ל״מ.

תיח) **שם. אין לו תקנה. האחרונים** דייקו דאין תקנה שהעבד יחזור וימכור עצמו לאדון, ויהא עליו קנין ממון, ויוכל לשחררו. **והאחרונים** הק׳ דמ״ש מעבד קטן לאבא שאול [לעיל לט.] דאחרים זוכים בו, וקנו אף קנין הגוף לשחרר. וכ״פ **השו״ע** [רעג ו] במפקיר עבדו קטן, דאינו זוכה בעצמו. ובאין אחרים וזוכין בו.

והאחרונים חילקו דשאני הכא דהעבד זכה בעצמו. **והחזו״א** [עבדים ו] ביאר דע״י שהעבד עושה קנין בעצמו, נחשב משוחרר לענין הממון. ופקע העבדות, ול״ש שיחזור ויעשה עבד.

והאמר״מ [מא ד״ה ולענ״ד] כת׳ דאמימר איירי שהפקיר כל דין הבעלות, והוה בגדר שחרור במקצת.

תיט) **תוד״ה אותו העבד אין לו תקנה.** ולא בשפחה, כדפ״ה. **דפרש״י** [לט:] דמשוחרר הוא במקצת ואינו גמור.

והקובה״ע [מז ה מהג״ר נפתלי] הביא דמבואר ברש״י דגדר ההיתר עבד כנעני בשפחה משום דנחשב עי״ז עבודת רבו [ולא משום דהוה בר מיניה[לב]], אבל במקום דאינו עבודת הרב אסור בשפחה.

והגר״ח [איסו״ב יג] הביא דדעת רש״י דאף דעדיין הוה עבד, להיתר שפחה בעי ׳עבד ממש׳. וכיון דפקע קנין ממון אינו עבד ממש[לג] [וכ״כ **רש״י** לט: דהוה משוחרר קצת]. **והגר״ח** כת׳ דתוס׳ פליגי דעדיין הוה עבד ממש[לד] [דתלי בקנין איסור].

תכ) **בא״ד כדאמר [לעיל לח.] ולא עוד אלא שכופין את רבו וכו׳ ומאי קמ״ל וכו׳ וכן הא דאמר בירושלמי וכו׳.** מדברי הירושלמי מבואר דכל מפקיר עבדו אינו חייב לשחררו, ורשאי להניחו בקנין האיסור [לולי מצווה לקיים דברי המת]. **וכ״מ מדברי רש״י** [ד״ה אהדרו] **דיבקשו מהם שטר שחרור.** [והא דאין לו תקנה אלא בשטר, היינו אם ירצה האדון. ואין כופין].

אך ר׳ יוחנן [לעיל לח.] מבואר דכופין את רבו [ודלא בירושלמי]. **וכ״פ הראשונים** בכל מקום דפקע קנין כספו, דהוה מעוכב גט שחרור[לה]. [ויל״פ דהוה תקנ״ח, כיון דאין לו תועלת מעבד זה, שלא יעכב על גירותו].

תכא) **שם. התור״ג** תי׳ דשאני בורח מבית האסורין דהשבאי קנאו בכיבוש, ואילו השבאי תובעו בדין חייב לעבדו שזכה במעש״י [וכדלעיל לח.[לו]]. **ועי״ז** נחשב אף עבד של רבו מדין שעבודא דר׳ נתן, ועדיין מותר בשפחה. ודוקא נתייאש או הפקירו רבו אמרי׳ דפקע לגמרי.

תכב) **שם. תיפו״ל דאסור בשפחה. האחרונים** תי׳ דבסוגיין איירי בשפחה, ובשפחה אף שאסורה על כל העולם לא כפינן לשחרר [ע׳ תוס׳ מא:].

תכג) **בא״ד [בכריתות כד:, וע׳ לקמן מב:] ומעוכב גט שחרור אוכל בתרומה, ומסתברא כיון דאוכל בתרומה דשרי נמי בשפחה. והאחרונים** תי׳ דלדעת רש״י תרומה תלי ב׳קנין כספו׳, ואף דאינו עבד גמור מ״מ הוה קנינו של כהן.

[ומשמע מדברי התוס׳ דאף למ״ד דאינו אוכל בתרומה, דתלי בקנין כספו. מ״מ מותר בשפחה].

תכד) **א״ד אמר אמימר וכו׳ איסורא לבריה לא מורית וכו׳. פרש״י** דאין ירושה אלא בדבר שיש בו ממון. וכיון ד׳קנין׳ האיסור לא הוה בר ירושה אין מי שישחרר. [וכן מקשה הגמ׳ לעיל לט.].

תכה) **שם. המפקיר וכו׳ ומת. הקצות** [רעג א] הק׳ לדברי **הרמב״ם** [נדרים ב יד, וטור רעג] דהפקר מטעם נדר, א״כ י״ל דכשמת פקע ההפקר, דלשון הרמב״ם דאסור לחזור בו. משמע דתלי בדיבורו [והביא דכ״כ **הב״ח**

לב. דעבד מצווה במצוות, ומהדין מצווה אף הוא משום לא תהיה קדישה. אלא דהותר משום עבודת רבו.

לג. ויל״ד אי מותר בכיו״ב, בשפחה מחוסרת גט שחרור. [דעבד אסור בבת ישראל משום איסור לא יהא קדש, אף דפקע גדר קדש קצת. ולסברת הקובה״ע לכאורה ודאי אסור]. ומדברי התוס׳ מבואר דאין לו תקנה לכאו׳ יש להוכיח דאסור בה.

לד. ואף תוס׳ מודו לאחר שחרור, אף דמחוסר טבילה, ואינו ישראל עדיין. מ״מ אינו עבד ממש. וכו״ע מודו דאסור בשפחה. אף דאסור בבת ישראל. [וע׳ מה שהו׳ לעיל].

לה. אלא דתוס׳ הביאו אמאי איצטריך ר׳ יוחנן לאשמועי׳.

לו. ומשמע מדבריו דכ״ז אי יתבענו בדין. אבל כל זמן שאינו תובעו אין בזה משום גזל. ואפשר דיש בזה סברא [עכ״פ בגדר גזל עכו״ם] דהעבד אינו מחוייב לשעבד את עצמו כה״ג.

שם]. [והקצות בסו"ד תמה מנ"ל הא]. אבל האחרונים דנו דאף דהפקר הוה ע"י נדר, מ"מ עי"ז חל עצם ההפקר והפקעת הבעלים.

והקצות כת' דאין להק' מסוגיין, דהכא משעה שהפקירו העבד זכה בעצמו [ופקע קנין הממון].

תכו) **שם.** ולמסקנא אי' דהילכתא כרבינא, ודלא כאמימר [אף להך לישנא]. והרא"ש כת' דלמסקנא המפקיר עבדו ומת אי"צ גט שחרור, דמיתה מתרת כיון דאין קנין ממון. וכקו' הגמ' [לעיל לט.] א"ה המפקיר עבדו ומת. [וכ"מ תוס' ד"ה הא].

אבל הרמב"ן כת' דלרבינא יש ירושה על איסור, והוה בכלל והתנחלתם. [ונקט דזה תי' הגמ' לעיל לט.]. ולפ"ז אף המפקיר ומת צריך גט שחרור. והרא"ש הביא דכ"ד הרי"ף[לז], וכ"ד רמב"ם [ח יג] ופוסקים.

והרא"ש כת' דאין הסברא נותנת כן, דהשתא עבדי הגר שהיה עליהן בשעת מיתת הגר איסור וממון, ובמיתת הגר זכו בעצמן ופקע הממון ילפינן מאשה שמשתלחין בלא גט. כ"ש המפקיר עבדו ומת דבשעת מיתת האדון לא היה עליו רק איסור ודמי לגמרי לאשה שישתלח בלא גט[לח].

תכז) **ההוא דפקרתא וכו'**[לט] אתו לקמיה דרבינא א"ל זילו אהדרו וכו'. הרא"ש הקשה שיצאו במיתת האדון, וכמו מפקיר עבדו ומת, דמיתה מפקעת איסור [וכנ"ל].

והרא"ש כתב בשם ר"י דשאני הכא דהיו ברשות העכו"ם שקנאום בשעת מיתת בעלים הראשונים[מ], וכה"ג אין מיתה מפקעת איסור.

וצ"ב דהשתא דכלו בני מרוותא בתראי, ואף הראשון אינו חי יהא מותר [מכאן ולהבא]. ובפשוטו מבואר כדעת הרמ"ה [בטור רסז, הו' לעיל לט.] דמיתת האדון מתרת רק בשעת מיתה. אבל החזו"א כת' דהכא הבן יורש כיון דבשעת מיתת האדון [דקנין הממון של הנכרי הוה מכח קנין הישראל, ונחשב דיש לו קנין ממון על העבד. ומוריש העבד לבנו, אף קנין האיסור].

והרא"ש תי' עוד דהוה מדרבנן [וכתי' הב' בתוד"ה הא[מא]].

תכח) **רש"י ד"ה אהדורו.** ובקשו מהם לכתוב. משמע דאין כופין אותם לשחרר. [וע' מש"כ בתוס']. ויש שחילקו דכל מפקיר עבדו האדון גרם להפקעת קנין הממון, ומש"ה רמי עליה. משא"כ בסוגיין דירשו כן. אך התור"ג הק' דבברח מהשבאי [לעיל לח.] לא הוה מחמת האדון[מב]. ותי' דהתם תקנ"ח משום שסיכן עצמו.

ועוד יל"ד אמאי אינם צריכים לחזור ולהשתעבד לבני מרוותא, ומ"ש ממש"כ הרשב"א [לז:] דבמקום דפקע קנין פירות חוזר לבעל קנין הגוף. ויתכן דהכא היה יאוש כלפי זה [ויל"ד בגדר הדבר].

אקנייה לבנו קטן

תכט) **אזל אקנייה לבנו הקטן וכו'. תוס'** [לקמן מב.] הק' דמיד שהשותף שחררו חל תקנת שחרור, והוה מעוכב גט שחרור והעבד זכה בעצמו [בגדרי הממון]. והאיך יקנה לבנו טפי ממה שיש לו בו. [והבן אינו רשאי לשעבד בעבד]. וכת' דשמא הקנה לבנו קודם ששחררו חבירו, שהיה יודע שרוצה לשחרר חלקו.

והאמר"מ דן דכיון דהשתא ליכא דין כפייה, בטל דין מעוכב גט שחרור. ורשאי לשעבד בו.

והרשב"א [מב.] והטור [רסז סג] כתב דדוקא שהקנה לקטן שלא כהוגן, אבל היכא דהקטן ירש לא כופים להוציא.

לז. והרא"ש כת' דהרי"ף נדחק כן משום הך עובדא דדיסקרתא דעבדי נדחק לפרש כן.

לח. והחזו"א [עבדים ז] תמה על תמיהת הרא"ש, דכל שיש יורשים הוה אדון חי.

לט. כלו מרוותא. צ"ב דגבי ישראל אמרי' דאין לך אדם שאין לו יורש, וממשמשת עד אברהם. ומ"ט בעכו"ם לא אמרי' הכי. ואפשר דכל שאין יורש לפנינו אי"צ לחפש אחריו, דאין איסור גזל עכו"ם כה"ג דאין מחזיקין כ"כ ברשותו. א"נ באופן דע"פ דיניהם ליכא יורש.

וכ"ז למש"כ המאירי [קידו' יז:] דאף שאר קרובים יורשים בעכו"ם. אבל הרמב"ם [נחלות ו ט] כת' דדוקא יורש את אביו. ושאר ירושת קרובים בעכו"ם הוה רק ע"פ דינא דמלכותא. ועפ"ז ניחא בסוגיין.

מ. ולא פקע קנין האיסור, וכמ"ש התוס' רי"ד לח. גבי שבאי [והתם הו' חידוש גדול דהקנין אינו מכח האדון].

מא. ובתוס' משמע דכל מפקיר עבדו ומת צריך גט מדרבנן. אך הרא"ש קצת משמע דקאי במוכר לעכו"ם, דתקנו דצריך גט שחרור מרבו ראשון, וכולי עלמא לא בקיאין בהאי דינא דמיתת האדון מפקעת האיסור ומפקיע עליהן לעז של עבדות. וכ"כ בק"נ דבמפקיר ומת אי"צ גט שחרור. אך הרא"ש [בסו"ד] כת' דלתי' בתרא דר"י אף מפקיר עבדו ומת צריך גט מדרבנן.

מב. [ואפשר דיאוש נחשב מעשה של האדון, אף דלא נתכוון לכך].

תל) **שם. אקנייה. הראשונים** [ע' מה שהו' לעיל לט.] הביאו דמשמע דמהני ההקנאה לקטן אף מדאורייתא. ואפוטרו' הקטן משחררו [בלא שחרור האב]. אבל **התוס' רי"ד** כ' דל"ק מדאורייתא, ובעי' אף שחרור האב לדאורייתא. [ע' בסמוך].

תלא) **שלח ליה כאשר עשה כן יעשה לו**[מג] **וכו' מוקמי' ליה אפוטר' וכו'.** [ע' בסמוך גדר הך שחרור. ותוס' והראשונים דנו אי הוה מדינא, או קנס להפסידו, וכלשון כאשר יעשה]. **והמרדכי** [שפב] דן האם מעמידים אפוטרופוס לדון כשיש לאחרים תביעות על היתומים. וכת' דבסוגיין י"ל דאין לספק כלל, ובודאי כשיגדיל הקטן יש לכופו כדי לכתוב גט שחררותו. ועוד כת' דהכא הוה משום קנס. א"נ משום פריה ורביה שהיא מצוה שאני. אבל היכא שיש לספק ופקפוק בדבר יש להמתין עד שיגדלו.

דף מ:

תלב) **ומקרקיש ליה זוזי, וכתב גיטא דחירותא על שמיה. פרש"י** דכותבים בשם הקטן, דפעוטות מקחן מקח[א], ויכול לשחרר מדרבנן. [ומשמע בלשון הגמ' שמשחררו בשטר[ב], וקרקושי המעות הוה שיהא מדעתו. ויל"ד אמאי לא ישחררו בכסף, דרך מקח. דקי"ל דיוצא בכסף. **והאמר"מ** [כד יא] כת' דלכאו' יל"פ דקנה עצמו בכסף, ומהני שחרור כה"ג אף בקטן[ג]. אך כתב דברש"י לא משמע כן].

ותוס' חלקו דה"מ בממון דהפקר בי"ד הפקר. ומשמע דקושי' אף אי הוה בכלל תקנת הפעוטות, איך יש כח לבי"ד להפקיע את העבדות [ול"ש בזה הפקר בי"ד][ד].

והבאר יצחק [אה"ע א, הו' בדב"א א לט בהג"ה] כתב דמהני הפקר בי"ד להקנות קנין איסור של עבד, דהוה בכלל הדרשא דהאבות מנחילין לבניהם [לעיל לה:], ובי"ד מנחילים לאפוטרופוס.

והתוס' רי"ד כ' דהקטן זכה רק מדרבנן, דאין זכיה לקטן מדאורייתא[ה] [ואפי' בדעת אחרת מקנה, ודלא כתוס' לט. ושא"ר]. וצריך גט מהקטן להפקיע קנין דרבנן שיש לו עליו[ו], וכופין את אביו לשחררו [מדאורי'] דקנינו גמור, ולא נסתלק מהאב. [אבל שאר ראשונים משמע דהאב אי"צ לשחררו].

תלג) **תוד"ה וכתב.** ל"נ לרשב"ם וכו' שאין מעשה קטן כלום להתירו וכו'. ועד"ז הק' שאר **ראשונים** דל"מ מעשה הקטן[ז].

תלד) **בא"ד כמו קטן קונה יבמתו מן התורה, דאינו נותן גט עד שיגדיל**[ח]. קו' התוס' לדעת **רש"י** [קידו' יט.] דביאת בן ט' קונה יבמתו מדאורייתא. אבל דעת **תוס'** [שם ובכ"מ] דביאת בן ט' הוה מדרבנן, דגלי קרא אשת איש ולא אשת קטן דל"ק.

תלה) **בא"ד הפקירוהו בי"ד ונתנו לאפוטרופוס לשחררו. הר"ש איגר** [בשו"ת רע"א ק רכא ו] דחכמים אינם מפקיעין איסור בכדי. והביא ראיה מהמוכר עבדו לעכו"ם יצא לחירות, וצריך גט שחרור [לקמן מג:] ולא הפקיעו חכמים בכדי. [משמע דיש כח ביד חכמים, אלא דודאי לא יתקנו כה"ג בכדי].

מג. ע"ש הכתוב [עובדיה א טו] כאשר עשית יעשה לך גמלך ישוב בראשך.

א. **והרמב"ן** הביא דיש שהק' דאי' [כתובות ע.] דהיכא דיש לקטן אפוטרופוס ל"מ מקחן. והרמב"ן דחה דהכא לא היה לו אפוטרופוס לשאר מילי, אלא לברר מכירה זו. [אך ילה"ק דסתמא איירי בקטן הסמוך על שולחן אביו, ואביו לא גרע מאפוטרופוס].

ב. ויל"ד אי פעוטות מהני להחשב צווי הבעל, דבעי' כתיבת השטר 'לשמה' ובשליחות. [וכה"ק **הר"ן** דלא מצי משוי שליח].

ג. **ובחי' מכת"י** הק' דאי איסורא אזיל בתר ממונא [וכיון דקנה עצמו בממון ממילא משוחרר], א"כ המפקיר עבדו נימא דזכה באיסורו ממילא. ותי' דבעי' גט שחרור דומיה דאשה. [דרבי לעיל לט: דרש גזיה"כ].

ד. **ובחי' מכת"י** הק' דאפי' פעוטות תקנו דוקא למכר, משום כדי חייו אבל לשחרור דיש בו הפקעת איסור לא תקנו.

ה. וכל מה שנותנים לו אינה מתנה מדאורייתא.

ו. ומשמע דאף דשחרר האב מדאורייתא, עדיין בעי שחרור לקנין דרבנן. [ולא אמרי' דכיון דבעל קנין הדאורייתא שחרר, יפקיע שעבוד דרבנן. אלא העמידו דבריהם שישאר עבד מדרבנן].

ז. אבל **בחי' מכת"י** [מדברי הרמ"ה] הק' דשחרור ילפי' מגט אשה, וקטן אינו יכול לגרש דאיש כתיב בפרשה. ודייקו דהוה גזיה"כ 'איש', ואינו מיעוט מסברא. וע"ע חי' הגר"נ שהאריך עד"ז אי קטן שייך לעשות 'מעשה קידושין' או נתמעט מגזיה"כ.

ח. ובגמ' [ב"ב קנו.] אי' בודקין לגירושין, והגמ' פי' דהיינו גירושין דיבמה.

הביא דמבואר דהפקר בי"ד מהני להקנות אף מדאורייתא, והאפוטרופוס זכה לענין שיוכל לשחררו. [והאריך שם בסתירות התוס' בענין זה[ט]].

והר"ש איגר דחה דהכא האפוטרופוס אח"כ יעשה מעשה קנין בעבד, ועי"ז יהא שלו מדאורייתא [כזוכה מהפקר[י]]. ואח"כ משחרר[יא]. [ועד"ז כת' האמר"מ כג טו והלאה].

תלו) **בא"ד כדאמרי' אפוט' תורמין וכו' והפקירו בי"ד התבואה של תינוק[יב] וכו'.** [והאפוטרופוס מעשר עליו כפירות שלו]. **האחרונים** [מנח"ח שצה, וחזו"א] דנו דא"כ הפקר פטור מהמעשר, וכן יפטר משום לקוח. [ואכמ"ל]. אך הראשונים [לקמן נב.] כת' דאפוטרופוס יכול לעשר מדאוריי'[יג].

תלז) **בא"ד ור"ת מפרש וכו' ובדין יכול לשחררו דרך מכירה וכו', ולרבי נותן דמי עצמו ויוצא.** והאפוטרופוס מוכרו ומשחררו במקום הקטן. ומבואר בדעת ר"ת דמהני מעשה האפוטרופוס מדאורייתא[יד]. [ותלי בדעות הראשונים במסקנת הסוגיה קידו' מב., ויתבאר לקמן נב.].

תלח) **שם. דרך מכירה.** בפשוטו צ"ל דנתן לאפוטרופוס דמים, דאל"כ אין כאן שחרור דרך מכירה. ומלבד זה קרקש זוזי לקטן[טו]. אך סתימת התוס' והגמ' דל"צ זוזי מלבד מעות אלו. **והרא"ש** כת' דיכתוב העבד שטר על מותר הדמים. **והרב"א** [א לט ד] הביא מזה דמהני שטר התחייבות לקנין כסף, והביא שכ"כ **המחנ"א** [מעות ה] בשם **רב האי גאון. ועי"ש** שהאריך דנח' הראשונים בדין זה[טז].

תלט) **שם. ולרבי נותן דמי עצמו ויוצא. והרמב"ן** כת' דלפ"ז צ"ל דהלכה כרבי. ותמה **דהרי"ף** פסק כרבנן דל"מ נותן דמי עצמו. **והרמב"ן** הביא **י"א** דרבנן ס"ל דלכתחילה אינו רשאי למכור, דחששו שמא לא ידקדק בשומת הדמים. אבל בדיעבד מהני. [וע"ד מש"כ **תוס'** לעיל לח: ד"ה אין[יז]]. **והרמב"ן** כת' דעפ"ז י"ל דהכא קנסו דרשאי להוציא לחירות [ולא חששו שמא לא ידקדק בדמים], **והעמידו** על דין תורה משום כאשר עשה כן יעשה לו[יח].

ועוד תי' **הרמב"ן** דבעלמא אפוטרופוס אינו רשאי להוציא לחירות, אבל היכא דנטל רשות מבי"ד מהני [וכדאי' בתוספתא לקמן שם]. **והבי"ד** קנסו ונתנו רשות.

תמ) **בא"ד ואפי' בלא קרקושי זוזי, אלא משום דמיחזי כחוכא[יט]** וכו' צריך מדרבנן גט שלא יאמר עבדי אתה. ועד"ז כת' **הרי"ף** דמהני משום דמוקמי' אפוטרופא. והא דאמרי' ידעינן בינוקא דמקרבא דעתיה לגבי זוזי, דחיישינן דילמא מסתריך ביה ינוקא בההוא עבדא. וכיון דמקרקיש ליה בזוזי מיפייס ולא אתי לאיסתרוכי ביה[כ].

ט. והר"ש איגר נקט דדעת תוס' דהפקר בי"ד מהני להפקיע, אך ל"מ מדאורייתא להקנות. וביאר דבכ"מ קיל יותר סילוק מלהקנות, דסילוק א"צ קנין ובדיבור בעלמא עושה חפצו הפקר. ולהקנות חפצו לחבירו צריך מעשה קנין.

י. והר"ש איגר הק' א"כ העבד יזכה בעצמו, וכדאי' [לקמן לט.] לרבנן בעבד גדול. ותי' ע"פ הא דאי' [קידו' כג.] גבי יהודה הנדואה שמשועבד לשני. אך כת' דלפר"ת לרבנן ל"מ סברא זו. ומש"ה ר"ת כאן פי' באופ"א. [ויש לדחות דעכ"פ יש כח ביד חכמים למנוע שלא יזכו בו. ומהני הפקעה זו אף שהעבד לא יזכה בעצמו].

יא. וכת' דזהו שדקדקו תוס' בלשונם הפקירוהו ב"ד, ונתנו להאפטרופס. דהוה ב' ענינים [הפקר והקנאה].

יב. [ויל"ד אי הפקירו את כל הפירות, או סגי להם להפקיר הפירות שיעשר. ומפריש מדין משלו על של חבירו].

יג. [משום זכין או כח בי"ד, ויתבאר לקמן].

יד. ולכאורה אף בתרומה מהני מדאורייתא, ודלא כמ"ש תוס' לעיל. [אך יש לחלק דשאני תרומה דגזיה"כ אתם ולא אפוטר', וע"כ דמהני משום הפקר בי"ד. ודוקא שאר הקנאה מהני משום תורת זכין דאפוטרופוס.

טו. ויל"ד אי קרקוש זוזי לקטן סגי להחשב שהאפוטרופוס מוכרו לו [או דצריך שהאפוטרופוס יקבל את המעות]. [ובדברי הרא"ש משמע דסגי דמשלים המעות לאפוטרופוס, ומצטרף מה שנתן לקטן].

טז. דהרשב"א [קידו' ה. וח:] פשיט"ל דל"מ. וכ"פ **הרמ"א** [כט ו], ועי"ש **גר"א** [יד] ושאר פוסקים [וע"ע קצות קצ ו].

יז. [אבל **הרמב"ן** לעיל לח: נקט דמדינא ל"מ לרבנן].

יח. אבל **תוס'** משמע דלא הוה קנס. **והרא"ש** ביאר דבעלמא חששו שיאמרו דמזלזלי בנכסי יתומים, והכא ליכא למיחש להכי, כי ידעי שכל המעשה נעשה במאמר בי"ד.

יט. ועד"ז כת' **תוס'** [לעיל בדברי ר"י] דלא רצו בי"ד להפקירו וכו' דאינו נכון לעבור ע"ד של תינוק. [ומשמע דמדינא אפוטר' רשאי לפעול אף כשהתינוק צועק, אלא דאינו נכון]. [ויל"ד הכפילות בדברי התוס'].

והראב"ד [לרי"ף] ביאר כוונתו דמדינא האפוטר' מוכרו בלא דעת תינוק. ותקנו גט שחרור, וכן קרקושי זוזי משום דמסריך.

תמא) **שם. המרדכי** [ס"ס שפא] **כתב דמקרקש ליה זוזי** של אביו, וחוזר ומוכרו לאביו, ואח"כ [כופין] וכותבין שטר שחרור בשם אביו.

האומר עשיתי בן חורין

תמב) **האומר עשיתי פלוני עבד ב"ח, עשוי ב"ח, הרי הוא ב"ח וכו' אר"י וכולן בשטר. פרש"י** בא' מהלשונות הללו. **והראשונים** [ריטב"א, ר"ן] ביארו דקמ"ל דלשונות אלו מהני לשחררו, ולאו משום הודאה אתינן עלה[כא]. דומיה דאעשנו, שבא לעשותו עבשיו.

ורש"י [סוד"ה וכולן 'ואני שמעתי'] **הביא פי' דאיירי** באמירה בעלמא, ומהני אמירתו [להפקיע זכות ממון]. וצריך גט שחרור להתירו בבת ישראל. **והמחנ"א** [לרמב"ם] הק' דכיון דגופו קנוי לא מהני לשון מחילה [וכדמבואר בגמ' קידו' טז., הו' בתוס' לח.]. **ותי' דאפ"ה** לשון סילוק עדיף. [וציין זכיה ד א, דמקבל מתנה שאמר איני רוצה בה, הוה הפקר וכל הקודם זכה. ע"פ הגמ' כריתות כד, ע' לעיל לב.].

והרמב"ם [ח יז] כת' שהמשחרר עבדו בפיו בכל לשון, ואמר דברים שמשמען שלא נשאר עליו שעבוד, ושגמר בליבו לדבר זה, כופין אותו לכתוב לו גט שחרור. והרמב"ם למד כן מהא דהשיאו רבו או הניח לו תפילין [בע"א].

והב"י נקט דכוונת הרמב"ם דע"י דיבורו נפקע שעבוד הממון. [וכפי' זה ברש"י]. **אבל הט"ז** [רסז לט] כ' דכוונת הרמב"ם מדין הודאה. וע' חזו"א.

תמג) **רש"י ד"ה וכולן בשטר.** אבל באמירה בעלמא וכו' ולא פקע ממוניה וכו'. בפשוטו משמע ברש"י דל"מ אמירתו כלל לענין ממון [ודלא כפי' הב']. **והריטב"א** כת' [דקמ"ל ר' יוחנן] דהנך לשונות לא הוה לישנא מעליא, ואפי' לענין מעש"י ל"מ אלא בשטר. [דלא הוה לשון הפקר].

והחזו"א [עבדים ט] הק' לדעת רש"י אמאי לא זכה בעצמו דרך מקח בדיבור בעלמא, שהעבד מוחזק בעצמו. ועוד דקנה מטעם חצר. [ע' מה שהו' לעיל לט:].

תמד) **ת"ר האומר נתתי שדה פלונית וכו' הרי היא שלו.**

הריטב"א [קידו' ו:] הביא דמבואר דמהני לשון זה לשטר הקנאה, ואף כשאומר בלשון עבר. דלשון עבר משמע אף לעתיד[כב]. **והר"ן** [קידו' י. בדה"ר] כת' עפ"ז שטרות דידן הוה שטר קנין [ולא רק ראיה], אף שכתובים בלשון עבר.

ובשו"ת הריטב"א [יא הו' בב"י חו"מ ס] הביא דלשון נתתי משמע ב' לשונות לשעבר ולהבא. ואין כאן הודאה שכבר נתן דאל"כ מהני בלא שטר. דהודאתו ודאי מהני כלפי השדה. [וע' רמ"א ס ו].

תמה) **אתננה לפלוני ר"מ [וי"ג רבי] אומר קנה, וחכ"א ל"ק וכו'.** נח' **הגאונים** האומר אתן לך מאתים זוז, האם נתחייב או דהוה קנין דברים. **וה"ה** [זכיה ח ו] הק' מסוגיין דלחכמים ל"מ לשון אתננו. וכת' דאפשר דדוקא בקנין מהני, וקנין עדיף משטר. [וע' קצות רמה א].

תמו) **האומר עשיתי וכו' חיישינן שמא זיכה וכו'.**

תוס' **והרא"ש** כתבו דהוה ודאי[כג]. **והריטב"א ור"ן** כת' דמן הדין הוה משוחרר גמור וחייב במצוות. אלא דאסור בבת חורין בלא גט שחרור[כד]. דומיה דעבד שנשא אשה בפני רבו [בע"א], שכתב הרי"ף דבעי גט שחרור. **והרמ"ה** [הו' בטור] כתב

כ. ומשמע דמקרקש זוזי מעיקרא. אבל הרמב"ם [ז ח] כת' דהאפוטרופוס כותב לו שטר שחרור, וכותב לו שטר חוב על חצי דמיו. ואם [אח"כ] יש לקטן געגועים לעבד, מפלגינן ממנו במעות. שדעתו קרוב אצל מעות.

כא. וצ"ב אמאי לא יהני משום הודאה. והראשונים האו לפרש דבסוגיין הוה נידון לשון השטר. וצ"ב תיפו"ל משום הודאת בע"ד.

כב. וכן [לעיל לב:] בטל, וכן דרך חז"ל הרי את מקודשת במקום הרי את תהא מקודשת.

כג. ותוס' הביאו [לעיל יט:] חיישי' שמא במי מילין. מהס"ד [שם]. **והרא"ש** הביא [חגיגה טו.] חיישינן שמא באמבטי כו' [שבת קנא] חיישינן שמא חוץ לחומה כו'.

והמהרש"א הק' מיהו לא ידענא מי הכריחם הכא לפרש כן ולא כמשמעות דחיישינן בכ"מ. **והק"נ** כת' דאי הוה ספק, א"כ כופין את רבו [שהרי אסור בשפחה ובת חורין]. ומדלא תני 'כופין' משמע דהוה ודאי.

כד. וכן **ברש"י** [סוד"ה אמר] משמע דבעי גט שחרור כשהאדון מודה. ויתכן דעדיפא מיניה קא מקשה.

הטעם דמשום אומדן דעת מפקינן ממונא, אבל גבי איסור לא אזלי' בתרייה[כה]. אבל **הרא"ש** כתב דהתם בעי גט שחרור מדרבנן.

והראב"ד [על הרי"ף] בתחילת דבריו כתב דחיישינן אפי' בדיבורא בעלמא, דהא מודה דהפקירו. ואם נשא לא יוציא[כו]. וכת' עוד שמתירין בבת ישראל לכתחילה, דע"א נאמן באיסורין ואפי' בדבר שבערוה[כז] הואיל ובידו לשחררו[כח]. ואף דאיתא [ב"ב קלד.] גבי א"א חוש לה[כט], אבל לגבי עבד מהני. והא דאי' בסוגיין חיישינן משום שהוא טוען שלא עשאני.

תמז) **תוד"ה הודאת.** בנותן לא אמרי' הכי[ל], דפעמים סבור שקיבל וכו'. **והר"ן** כת' דהנותן קדמה לו מחשבה ליתנה, וטועה דסבור שנתנה לו[לא].

והרשב"א כתב דכיון שזה מודה וזה מודה העמד קרקע בחזקת בעלים הראשונים [דהוה ברשותו][לב]. **והקצות** [פח ט] **הביא מדברי המלחמות** [ב"ק מו, כ: בדה"ר] שציין לסוגיין דבמקום הודאה נגד הודאה אוקי ממונא ביד מאן דתפיש ולא מזדקינן ליה. [אבל בתוס' מבואר דלא כן].

והקצות ביאר דדנים הודאה נגד הודאה כמו בתרי ותרי, ולכן ל"מ גדרי חזקת ממון, אלא מעמידים ביד התפוס[לג]. **והנתיבות** [ד] כתב דהכא ל"מ 'מוחזק' כשמודה דאינו שלו[לד]. אבל חזקת מ"ק הוה מטעם חזקה דמעיקרא, וכמו באיסורין, ולכן מהני אף בלא טענתו.

תמח) **שם.** בסוגיין איירי בעבד, **ובחי' מכת"י** ביאר דהעבד בחזקת עבדות קאי, דומיה דחזקת מ"ק. אבל **הקצות דאחיו** הקש' דבסוגיין העבד מוחזק בעצמו[לה], א"כ אמאי אמרי' הודאת בע"ד דלא קיבל [וברשות אדונו], אדרבה א"א להוציאנו מידו. וכן הסכים **הנתיבות** [ד] דאין לך תפוס גדול מזה. וע"כ דל"מ תפוס בהודאה נגד הודאה. [וכנ"ל].

והקצות תי' דמה שקנה עבד קנה רבו, והעבד נחשב שמחזיק בחזקת רבו, ובמקום ספק לא נחשב מוחזק בעצמו ורק לענין קנס דהוה תפיסה ודאית מהני. וכ"כ **הקצות** [רמא ג]. **והקצות** כת' דמ"מ במקום ספק הוה ספק מוחזק, אלא דספק מוחזק ל"מ נגד מ"ק. [ואב"מ].

תמט) **ורבה אמר משלשין וכו'. הרמב"ן** [בהשמטות] הק' דלעיל משום חיישינן שמא זיכה אמר דישאר למקבל [ולא משלשין], כ"ש הכא שאומר לאביך שישאר לנותן. י"ל שאני הכא שטוען טענה רעועה, ואמר בודאי לא נתת לאבי. דהול"ל לא ידעתי.

תנ) **ולא פליגי הא באבא הא בברא וכו'. פרש"י** דאם מת ובנו טוען שלא נתנו לאביו משלשין, דשמא יבואו עדים וזה לא ידע. **והתוס' רא"ש** [ורמב"ן הנ"ל] כת' דאיירי שמכחישו בברי.

והריטב"א כתב בשם **ר' פנחס** דאצל האבא משלשין, בשעה שהאבות נחלקו, עד שיודה הא' לחבירו. אבל מאחר שמתו האבות, הבן זכה [בן הנותן][לו].

כה. [ויל"ד דלפ"ז בהודאה מפורשת יהני, ודלא כריטב"א ור"ן].

כו. דודאי לא שרי' לכתחילה, דהא חיישי' קאמר.

כז. ומבואר מדבריו דלהתיר עבד בבת ישראל נחשב דבר שבערוה. [וע' נוב"י אה"ע ק נה].

כח. והקשו דמהני מטעם 'בידו', אמאי כתב משום ע"א נאמן באיסורין. [וע' לעיל ב: ואב"מ].

כט. [ע' מה שהו' לעיל כז:].

ל. **והתוס' רא"ש** כת' תימה אדרבה גבי נותן נימא הודאת בע"ד וכו'. [וצ"ב מהו אדרבה, ובמה עדיף הודאתו של נותן].

לא. [ותולים בסברות אלו, אף נגד הודאתו. דבמקום הודאה נגד הודאה אזלי' בתר סברא. א"נ טענת 'טעות' אינו נחשב נגד הודאה [וע' לעיל יד.], אלא דבעלמא לא חוששין לזה].

לב. וכ"כ **בחי' מכת"י** ש"מ דאי אודי בע"ד בממון דאית ליה גביה, ואידך מודי דל"ל, אזלי' בתר ההוא שמעמיד את הדבר בחזקתו. אבל היכא דאפשר לתלות שלא ידע או מחמת טעות תלינן. [וע"ע תוס' רי"ד ב"ב קלה.].

לג. [וכ"כ הקצות רפ א, ותרה"כ פח יב]. **והקוב"ש** הקשה למ"ד תרי ותרי ספיקא דרבנן [ומעמידים על חזקת מ"ק] א"כ אף הודאה נגד הודאה ניזל בתר חזקה. ויל"ד דהודאה נגד הודאה לכו"ע כמאן דאיתא.

לד. **והאחרונים** הקשו דמ"מ אח"כ כשחוזר בו יהני מוחזר דידיה.

לה. והביא דכ"מ בדברי **הראשונים** דנחשב דהעבד תפוס בעצמו, ונחשב תפוס בדין שן ועין. [והוכיחו דל"מ תפיסה].

לו. וביאר דבן המקבל אינו יכול להוציא ממנו, שהרי זוכה מכח אביו, ואביו הודה שלא זכה מעולם.

והרי**טב"א** הביא בשם **רבו** דכ"ז איירי במקום דאינו חב לאחרים, אבל היכא דיש בע"ח ל"מ הודאתו במקום שחב לאחרים, והבע"ח רשאי לטרוף ממנו. ולאו כ"כ להפסידו, שהרי אמר כן להפסיד לבע"ח[לז].

הקדש וכו' מפקיעין מידי שעבוד

תנא) **שורת הדין אין העבד חייב כלום לרבו שני, כדרבא וכו'.** פרש"י דלא היה גופו קנוי לו, אלא משועבד וכו'. אבל אי גדר האפותיקי דקנוי לבע"ח לא חל השחרור. ועיל"פ דס"ד דהעבד משועבד לשני, וצריך לתת דמי עצמו לפדות זכות הבע"ח, כדי שיחול השחרור.

תנב) **חמץ.** פרש"י דאתי איסור חמץ ומפקע שעבודו. **האחרונים** דייקו דאי לא מפקע שעבודיה לא חל איסור חמץ. **והפנ"י** הק' דמ"מ החמץ באחריותו [עי"ש שהאריך, ואכמ"ל].

ובחי' ר' שמעון [מערכת הקנינים ספי"א] כ' דאף אי חל איסור חמץ בשעתו בפסח, לאחר זמן יבא הנכרי ויגבה מחמת זכות שעבודו. ונפקע איסור הנאה, ע"י שהושלם זכותו של נכרי [מחמת ההלואה דמעיקרא]. קמ"ל דמפקיע שעבוד.

ובפשוטו הלשון 'מפקיע' מידי שעבוד היינו דאינו יכול לגבות, ומונע מהשעבוד לגבותו. אבל יש שדייקו דיש כאן תורת הפקעה, ואלים ההקדש להפקיע את זכותי השעבוד, ואל"כ לא חל ההקדש מעיקרא.

תנג) **תוד"ה הקדש. פי' בקו'** [כאן, ופסחים לא., כתוב' נט:] דוקא קדושת הגוף[לח] וכו' אבל קדושת דמים לא, כדמשמע [ערכין כג:]. דהבע"ח מוסיף דינר ופודה את הנכסים. **ופרש"י** [פסחים לא.] שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון. [וכדר' אבהו שם].

אבל **הרמב"ם** [ערכין ז יד] כת' דהמקדיש נכסיו [לבדק הבית], אשה ובע"ח אינם גובים, דההקדש מפקיע השעבוד שקדם. אבל כשימכור הקדש ותצא לחולין, יש לבע"ח לגבות מהפודה שהרי שעבוד עומד על קרקע זו. **והראב"ד** השיג מהגמ' בערכין. **והנו"כ** ביארו דלדעת הרמב"ם מוסיף דינר ופודה מדאורייתא.

תנד) **בא"ד וקשה לר"ת דאי חשיב ברשותו של לווה וכו' ואי לא חשיב ברשותו אפי' קדה"ג נמי לא וכו'.** משמע דר"ת נקט דהטעם דקדושת דמים אינו מפקיע, משום דלא חל הקדש בדבר שאינו ברשותו[לט]. וכ"כ **רש"י** [פסחים ל:] דהא דטריף מלוה משום דממושכנין למלוה. ואף שהם שלו [דמכאן ולהבא גובה] אינם ברשותו של לווה להקדיש, ואתי לווה וטריף.

ובפשוטו משמע ברש"י דקרקע משועבדת אינה ברשותו. וצ"ב האיך מוכר קרקעות משועבדים[מ]. **והקובה"ע** [נב ה] ביאר דאינו ברשותו חענין לעכב את הבע"ח מלגבות. ומ"מ חל המכירה בגוף הקרקע, דאינו סותר לגביית השעבוד.

והקצות [קיז ב] כת' די"ל בדעת רש"י דקדושת הגוף שפיר חייל בדבר שאינו ברשותו. ודוקא בקדושת דמים לא חל דילפי' מכי יקדיש את ביתו קודש. אבל שור תם למזבח אפילו דבר שאינו ברשותו חיילא[מא]. **והביא כן מדברי התוס' הרא"ש** [יבמות מו. הו' בשו"ת ריב"ש שנט]. [עי"ש היטב, ואכמ"ל].

אבל בן של נותן בא מכח אביו, דמעיקרא היה של אביו וספק אי נתנו. ומש"ה מעמידים בחזקתו. וכת' דאפי' מת מקבל בחיי נותן, והנותן הודה, לא זכה בן המקבל. דכיון דאביו לא זכה [שהרי נאמן שלא קיבל] מכח מי יזכה הבן. ואף היכא דמת נותן, וחזר המקבל ואמר שנתנו לו, נראה דל"מ. דמיד זכה בו בעל הקרקע.

לז. [ומשמע דכוונתו דאינו נאמן דוקא משום חשש קנוניה. ואכמ"ל]. וע"ע רשב"א [לעיל לב. בסוה"ע].

לח. וכ"ה לשון **הגמ'** [כתובות נט:] שאני קונמות דקדושת הגוף נינהו, וכדרבא וכו'. [משמע דוקא קדושת הגוף]. ור"ת פי' באופ"א. ויש ראשונים שגרסו שם באופ"א.

לט. אבל היכא דחל ההקדש, ודאי פקע שעבודיה. [ובזה פליג ר"י דדוקא קדושת הגוף דלא פקע בכדי, ול"ל פדיון].

מ. **והקצות** [שם] ביאר דאף דקודם הגבייה הנכסים של הלוה, מ"מ השיעבוד עשאו כדבר שאינו ברשותו, והלוה אינו יכול למוכרן או להקדישן. אלא דאח"כ אתי לווה ומסלק לבע"ח בזוזי, וחל המכירה וההקדש. אף דבשעת המכירה הוי דבר שאינו ברשותו, הוה כאומר שדה זו שמשכנתי לכשאפדנה תהא הקדש דחל ההקדש [כתובות נט.]. וצ"ע.

מא. **והביא** דכיו"ב כת' **הכס"מ** [נדרים יב י] דקדושת הגוף חייל אפי' בדבר שלבל"ע. ועד"ז **השיטמ"ק** [כתובות נט:] דייק מדברי **רש"י מה"ק** דלתי' רב אשי אי"צ אוקימ' דרב הונא דאיירי באומר יקדשו ידים לעושיהם, אלא דאלים קדושת הגוף, וחל אף על דבר שלא בא לעולם. וכ"כ **תוס'** [קיד' סג. בסה"ע]. וכן בחי' ר"א מן ההר [נדרים פו] הביא פי' א', ועי"ש שהק' ע"ז.

תנה) **שם.** משמע דדעת **ר"ת** דאפי' קדושת בדק הבית מפקיע מידי שעבוד. **והרשב"א** הביא בשם **ר"ת**[מב] דמקדיש מטלטלין מפקיע שעבוד, דמטלטלין מחוסרי גוביינא. אבל בקרקע כיון דכגבוי הוא, לא קרינן ביה מה ביתו שלו.

תנו) **בא"ד ואור"י וכו' דרבא לטעמיה וכו' דמכאן ולהבא גובה וחשיב ברשותו וכו'.** [ר"י חלק על רש"י הנ"ל בעיקר הסברא, דכל שדה משועבדת נחשב 'ברשותו' של לווה. אלא דאף דחל הקדש, יש למלוה זכות לגבות ממנו].

תנז) **בא"ד ודוקא קדושת הגוף שאין לו פדיון וכו' דכיון שחל שעה תו לא פקע, דלא עדיף שעבוד מנתינת דמים וכו'.** אבל קדושת דמים לא אלים כח הקדש מכח מקדיש, כיון דיש להם פדיון וראויין לפקוע וכו'. **הקצות** [קיז ב] הביא דלכאו' מבואר בתוס' דקדושת הגוף פקע בכדי, משא"כ קדושת דמים. והקצות נקט דתלי בסוגיה [נדרים כט.] אי קדושת דמים פקעה בכדי[מג].

והקצות דחה דכוונת התוס' דהשעבוד הוה כפדיון, וכנתינת דמים[מד]. [ולא הוה בכדי]. והביא דכ"מ ברשב"א.

והקובה"ע [נב ה] **פי'** דסברת התוס' דקדושת דמים תליא בזכות ממון, דכיון דפקע בכדי אמרי' דחל רק לפי זכותו, ולכן השעבוד גובה ממנו. [וכ"כ בחי' ר' שמעון **במערכת הקנינים** יב].

תנח) **שם. הר"ן** [נדרים מו:] כת' דכשהמשכיר מקדיש ביתו, מותר לשוכר לגור בו ע"פ דברי רש"י, דהקדש בדק הבית אינו מפקיע שעבוד. ומש"ה יש לו זכות להמשיך לגור בו. ואילו לדעת ר"ת אסור [דקדושת דמים נמי מפקיע שעבוד]. אבל דעת **תוס'** [ב"ק נא: וב"ב נז: ועוד] דכיון דאין גוף הקרקע יוצאת מתחת ידו אסור לגור בו, ולא מהני הא דהקדש אינו מפקיע שעבוד.

תנט) **בא"ד כדאשכחן בשדה מקנה, כשהקדיש לוקח חוזרת לבעליו ביובל וכו'.** וכדתנן [ערכין כו:]. **וצ"ב** דבמשנה [שם] מבואר הטעם דאינו מקדיש דבר שאינו שלו. **ובגמ'** [לקמן מח.] **אי'** דהוה גזיה"ב. [ובעזה"י יתבאר עוד לקמן].

תס) **בא"ד והא דלא חשיב מכר וכו' התם תקנתא דרבנן משום פסידא דלקוחות וכו' ועי"ל וכו'.** תוס' נקטו דחל שעבוד על מטלטלין התם, ואתי מכר ומפקיע השעבוד[מה] [אך יש ראשונים שנקטו דגדר התקנה שם דלא חל שעבוד כלל על מטלטלין]. **ותוס'** [ב"ב מד:] כת' דהקדש מפקיע אפי' שעבד לו מטלטלין אגב קרקע, משא"כ במכר.

תסא) **בא"ד ובפרק המניח וכו' דאינו יכול לסלקו בזוזי אפי' לר' ישמעאל וכו'.** אבל דעת **רש"י ותוס'** [ב"ק לג.] דלר' ישמעאל יושם השור, וישלם דמיה במעות. [ויכול לסלקו בזוזי]. **והמהרש"ל** כת' דדעת **תוס'** [כאן] דאף לר' ישמעאל אינו יכול לסלקו בזוזי, וכ"ד **הר"י** [הו' בתוס' ר"פ ותוס' רא"ש ב"ק שם] דאינו יכול לסלקו בזוזי, והמח' ר' ישמעאל ור"ע אי תלי בגביית בי"ד[מו].

אבל **המהרש"א** כת' דכוונת תוס' דידן דהיכא דמכרו הלוקח אינו יכול לסלקו בזוזי, אבל המזיק יכול לסלקו לר' ישמעאל.

תסב) **בא"ד [שם] איכא לאוקמי אפי' בראוי למזבח וכו'**[מז]. אבל **תוס'** [ב"ק לג:] העמידו בבעל מום, או הקדישו

מב. [וכ"ה בס' הישר [חיד' קיג], והו' בקיצור בתוס' [ב"ק לג:], וע' תורא"ש יבמות מו. שהביא דברי ר"ת באופ"א קצת, דבשעבוד מטלטלין יש חילוק בין קדושת הגוף].

מג. אך **הקצות** הק' דדעת **הראב"ד** [מעשה"ק טו ז] התם דלא פקע בכדי, ואילו ס"ל דקדושת דמים לא מפקע שעבוד. [וע"כ דסברת הראב"ד משום דהוה כנתינת דמים]. **והקצות** הק' להיפך בדעת הרמב"ם דבמקדיש ס"ל דמפקע שעבוד [וכנ"ל], ואילו מקדיש לזמן ס"ל [שם] דפקע בכדי. והקצות חילק דה"מ כשהקדיש מעיקרא לזמן. אבל הכא דהקדיש לעולם לא פקע בכדי ע"י גביית הבע"ח.

מד. וכמ"ש תוס' דקדושת הגוף ל"מ משום דלא עדיף מנתינת דמים. **הקובה"ע** [נב ה] תמה דל"ש בזה גדר פדיון, דאין דבר אחר נתפס במקומו. ועוד דאין פודין בשטרות, וכ"ש במלוה דידיה.

מה. **והרמב"ן** [יבמות מו.] הביא **דר"ת** [בס' הישר] הק' כעי"ז. **והרמב"ן** דחה דהפקעת שעבוד איירי דוקא כששעבד מטלטלין אגב קרקע. [ואל"כ ל"צ גדר מפקיע שעבוד]. [ותוס' ב"ב כת' כעי"ז, אלא דמשמע בתוס' דהוה סברא בעלמא דלא דמי, ולא חילוק בעצם].

מו. ודעת **הריב"א** [בתוס' רא"ש ותוס' ר"פ] דדוקא כשהשור שווה יותר ממה שהזיק יכול לסלקו בזוזי [מדין חלוקת שותפין], אבל כשהשור שווה רק כנגד החצי נזק אינו יכול לסלקו בזוזי.

מז. **והרמב"ן** [יבמות מו.] חלק דלאו מילתא היא, דלר' ישמעאל נמי צריך פדיון משום דר' אבהו. ונקטו טעם זה אפי' לר"ע.

לבדק הבית[מח] [דקדושת דמים אינו מפקיע שעבוד]. **ותוס'** [שם] הק' לדעת ר"ת [ע' לעיל] דאף קדושת דמים דמטלטלין מפקיע שעבוד. ותוס' כת' דלדעת ר"ת צ"ל דאלמוה רבנן לשעבודיה.

תסג) **בא"ד [שם] דאינו יכול לסלקו בזוזי וכו' מודה רבא דלמפרע הוא גובה. תוס'** [בסו"ד] דייקו כן דברי הגמ' [פסחים לא.] דסברת רבא משום דיכול לסלקו בזוזי. [ע' תי' התוס' בסו"ד].

תסד) **בא"ד וא"ת וכו' א"כ כל לוה יפקיע נכסיו מהמלוה, שיאסר עליו בקונם. והרא"ש** [כתובות ה טז] כ' דהבע"ח יכול ללוות מאחרים, ויגבו מדין שעבודא דר' נתן. **והריטב"א** [כתובות נט:] האריך דמשמתינן עד שמתשיל[מט]. ועד"ז כ' הר"ן דכופין בי"ד לישאל על נדרו.

תסה) **בא"ד וי"ל דאלמוה רבנן לשעבודיה לבע"ח[נ] וכו'.** [וכ"כ תוס' כתובות נט: ד"ה קונמות]. אך **הרמב"ם** [נדרים יב יז] כת' דעשו חיזוק לשעבוד הבעל דהוה מדבריהם. **והאחרונים** דייקו דבע"ח דאורייתא לא אלמוה.

תסו) **בא"ד והא דאמרי' [יבמות סו:] וכו' יש לחלק דלא אלמוה אלא בקונמות דלא מיתסרי אלא אבע"ח וכו'. והרמ"א** [קיז ז] כת' דאף קונמות היכא דאסרו על כל העולם מפקיע שעבוד. **והקצות** [קיז ה] הק' דקי"ל דיש פדיון לקונם כללי [ע' נדרים לה. ורמב"ם מעילה ד ט, ותוס' יבמות פח.], א"כ הוה קדושת דמים דלא מפקע שעבוד[נא].

תסז) **שם. המהרי"ט** [א ה ד"ה וחוץ, והט"ז רלד סג] כת' דדוקא שעבוד דאפשר לסלק בזוזי מהני להפקיע השעבוד. דאל"כ אינו אוסר דבר שאינו שלו. **והקצות** [קיז ו] האריך לחלוק.

תסח) **בא"ד [בע"א] ולאביי דאמר דלמפרע הוא גובה וכו'. דאביי ל"ל מפקיע מידי שעבוד, דהבע"ח גובה** [לבסוף] **ועי"ז נתברר דהלווה אינו בעלים להקדיש. אך האחרונים** [קה"י ל] **העלו צד דאף דלמפרע הוא גובה, מהני להפקיע מידי שעבוד, לענין שלא יוכל לגבות ממנו. וכיון דלא גבאו לבסוף ל"ש למפרע הוא גובה.**

ודוקא חמץ מבואר בגמ' [פסחים] תלי במ"ד למפרע גובה, דהעבו"ם גובאו אף שאסור בהנאה.

אמנם בתוס' [ושא"ר] מבואר דלאביי אף ששחררו או אסרו בהנאה, חוזר בע"ח וגובה ממנו. ונחשב דיש כאן 'מעשה גבייה'. ועי"ז נתברר למפרע שלא היה שעבוד.

תסט) **בא"ד וכעולא וכו' אמרי' [פסחים לא.] דשפיר אקדיש וכו' חלקו יהא משוחרר. ולאביי חל שחרור** [וחל למפרע ע"י שגבאו לבסוף, דומיה דהקדש]. **והאחרונים** הביאו דיש לחלק דשאני שחרור. וכמ"ש **בשו"ת הרשב"א** [א תשז הו' בבי"ש מ ח, ויתבאר לקמן עד. בעזה"י] דהמקדש אשה בתנאי אינו יכול לגרש קודם שנתקיים התנאי. ולכאורה מבואר דתוס' לא חילקו בזה.

תע) **בא"ד וי"ל דאביי יפרש כעולא, וכגון שרוצה הלוה לסלקו בזוזי.** [ולכאו' כוונת התוס' דאפותיקי מפורש יכול לסלקו בזוזי, ע' בסמוך. א"נ לעולא איירי באפותיקי שאינו מפורש].

תעא) **בא"ד [סו"ד] וי"ל דמ"מ כיון דמשתמשין באצטלא לעשות בו כל חפצם, ואם מכרוה לא טרפה מלקוחות.** [ונח' בזה הראשונים כתובות שם אי מצי לסלקו. ואכמ"ל]. וצ"ב מה הוסיפו תוס' דמשתמש' כל חפצם, אמאי לא סגי בהא דיוכל לסלקו. וי"ג בתוס' דהוה ב' תי', ולתי' הא' אף נכסי צאן ברזל הוה בחזקת הבעל לכל מילי ולהשתמש. ואף דמשעת גבייה אינו יכול לסלקו בזוזי לא אמרי' דגובה למפרע. [ודלא כמ"ש תוס' בקו' דכל שאינו יכול לסלקו גובה למפרע[נב]].

והרמב"ן הביא דיש לדחות שאין שום הקדש מפקיע מידי שעבוד שור תם שהזיק, דאלים משאר שעבודי משום דלא מצי לסלוקי בזוזי, ואפי' לר' ישמעאל כדעת מקצת חכמי הצרפתים [וע"ד מש"כ תוס' דידן].

מח. ותוס' הוסיפו דהמתפיס תמימים לבדק הבית מה שעשה עשוי. [ולכאו' מבואר בתוס' דלא חל קדושת הגוף מדאורייתא, ע' לעיל לח:; דא"כ ודאי פקע השעבוד].

מט. **והרא"ה** [שם] כת' דיורדים לנכסיו ומוכרים לאחרים, ומגבים את הדמים לבע"ח. ואם אסרום לכל העולם, יפקיר בתנאי שיזכה זה. וע' אבנ"מ עב ב].

נ. ולשון **רש"י** [כתובות] דאלמוה להחשב לוקח.

נא. והקצות דייק דתוס' דידן נקטו רק פרסוה אמיתנא דאסור לכל העולם, ושבקו קונם כללי. דל"מ לאסור כיון דיש פדיון.

נב. ועי"ל דמשכון תחת יד הלווה בעי' סברא.

דף מא.

תעב) **רש"י ד"ה ויאמר.** ויוציא לעז על בניו. **רע"א בגהש"ס** הק' דלא הוה לעז גמור, דקי"ל דעבד הבא על בת ישראל הולד כשר, אלא דנח' [יבמות מה.] אי הבת פסולה לכהונה. ועוה"ק רע"א דהו"ל למימר יוציא לעז על עצמו, דעל העבד עצמו הוה לעז גמור.

ורע"א בחי' [בסוגריים] כתב ליישב דאי משום לעז על העבד, אפשר לכופו אח"כ לכתוב שטר. אבל לבניו בעי שטר קודם. **ובשיע' ר' דוד** תי' דהכא כופין את העבד לשלם דמים, א"כ העבד יאמר דאינו רוצה ואינו חושש ללעז [ואי אפשי בתקנ"ח שומעים לו]. ומש"ה פי' דהוה תקנה לבנים, ולא תלי ברצון העבד.

תעג) **כופין וכו' ועושה אותו ב"ח**[א], וכותב עבד שטר על דמיו. צ"ב אמאי יתחייב העבד לכתוב שטר על דמיו, דהא מדינא הוה משוחרר אף בלא"ה, ואינו עבד שלו כלל. **והריטב"א** ביאר דהעבד צריך לרבו שני שיעשה לו גט חירות[ב].

תעד) **תוד"ה במזיק.** וכגון דא"ל אין לך פרעון אלא מזו וכו', דאל"ה עדיין חייב לו חובו. **והראשונים** הוסיפו וא"כ אינו מזיק שעבודו[ג].

תעה) **בא"ד והא דלא מוקי פלוג' בדינא דגרמי, משום דאפי' מאן דפטר בדד"ג אפשר דמחייב וכו'.** **והרי"ף** [לפנינו] כת' דהלכה כרשב"ג דהוה דינא דגרמי. וכ"כ הרא"ש, **והרמב"ן** בדינא דגרמי. וכ"פ **הרמב"ם** [חובל ז יא, מלוה יח ו].

אבל **הראב"ד** [שם] כת' דלא קי"ל כרשב"ג[ד], ואינו חייב משום דינא דגרמי דהתם עבד מעשה בתוך של חבירו. אבל הכא עשה בדנפשיה[ה].

ובשו"ת הרא"ש [עט י] כת' דמזיק שעבודו איירי דוקא היכא דמזיק גופו של קרקע. אבל היכא דמכרו לאחר והפקיע את השעבוד אינו חייב [והפוסקים חו"מ קז ד הביאו בזה מח']. **והגידולי תרומה** הק' דבסוגיין שחררו, והפקיע את השעבוד. אבל לא הזיק גופו של עבד.

והפוסקים [ע' קצות בשם כנה"ג, ואבנ"מ צג טז] חלקו דהרא"ש איירי באופן דהשעבוד קיים, אלא דאינו יכול לגבות ממנו [והאריכו בזה]. ואילו בסוגיין הפקיעו את השעבוד.

והקצות [קז ו] תי' דבסוגיין נמי קלקל את גוף ה'עבדות', דמעיקרא היה עבד [ומממונו של אדון], ומהשתא הוה בן חורין [ואינו ממון כלל]. ולא דמי לקרקע שעומד בשלימותו, אלא דאינו יכול לגבות ממנו כשהיא ברשות אחרת.

תעו) **עולא אמר מי שחררו רבו שני וכו' שהרי יצא עליו שם ב"ח וכו'.** **הריטב"א** כת' דה"מ באפותיקי מפורש. אבל אפותיקי סתם לא יחשב יצא עליו שם בן חורין. אבל **האחרונים** [פנ"י] דייקו **דרש"י** [במשנה] משמע דאיירי באפותיקי שאינו מפורש. וע"כ היינו לעולא. [דלעולא ע"כ איירי באפותיקי מפורש, וכמ"ש תוד"ה במזיק].

תעז) **שם. תוס'** [בריש העמ'] כת' דאביי [דל"ל הקדש מפקיע מידי שעבוד] יפרש כאביי דהשני שחררו. וכגון דהלווה רוצה לסלקו בזוזי [דלא אמרי' למפרע גובה]. ועוד תי' **התוס' רא"ש** דלאביי אף כשהראשון שחרר תקנו משום שיצא עליו שם בן חורין. [ואף דמדינא למפרע גובה, ול"מ השחרור].

תעח) **רש"י ד"ה על דמיו.** העודפין על החוב[ו]. אבל המלוה מפסיד הדמים שכנגד החוב [כיון דהוא גרם לשחרור זה]. אך **הרש"ש** הביא דבפשטות משמע דהעבד כותב שטר על כל דמיו. וביאר דמדינא העבד

א. הלשון קצת קשה, דהוה מעשה [כעין שחרור] משום לעז בעלמא. ורבו שני אינו עושה אותו בן חורין כלל.

ב. וצ"ל דהוה תקנ"ח. משום דאינו בדין לכוף את השני לשחרר, כיון דיש לשני הפסד בדבר. ויל"ד היכא דהעבד אינו רוצה לשלם, ואינו חושש משום הך לעז. האם כופין אותו, ואומרים לו שנהנה בכך וחייב לשלם.

ג. [ולכאורה נפק"מ כשאיבד שאר נכסיו אח"כ].

ד. והביא כן בשם **הרי"ף** [ול"ג ברי"ף בסוגיין הכי, ע' ה"ה].

ה. **והש"ך** [שפו יב] ביאר דהשורף שט"ח איירי ששורף שטר של חבירו, אבל הכא גוף המעשה בתוך שלו. אך הביא דדעת הפוסקים דאין בזה חילוק.

ו. ויל"ד דעבד של ב' שותפין, ששחרר חלקו, אמרי' דפעל רק בחציו, ולא אמרי' דנחשב מזיק בחציו של חבירו. א"כ ה"נ רק כנגד החוב הוה אפותיקי, א"כ לכאורה שחרר רק חלק זה, ורק על חצי זה יצא שם בן חורין. ולכאור' אין טעם לחייבו לשחרר יותר מחלק זה, אלא דא"א לחלק. וא"כ אמאי חייב כל דמי העבד.

אינו משוחרר כלל, ומש"ה העבד חייב כל דמיו. והמלוה והלווה יחלקו בדמים לפי דמי החוב[ז]. [והמלוה אינו מפסיד חלקו מחמת שהזיק בהיזק שאינו ניכר[ח]].

תעט) **רש"י ד"ה היזק שאינו ניכר.** אלא העבד לפי הנאתו מהשחרור[ט]. ומשמע דלמ"ד 'שמיה היזק' המשחרר חייב, והעבד אינו חייב כלל. ולא אמרי' דרצה מזה גובה, **והתור"ג** תמה במה יופטר העבד מלשלם דמי הנאתו.

תפ) **תוד"ה בהיזק.** לרב וכו' חשיב שפיר היזק ניכר. [בפשוטו משמע דשחרור נחשב שינוי מצב בכל החפץ, ונחשב היזק אף שאינו נראה לעין]. **והרשב"א** [לקמן נג:] ביאר דהעבד אינו עומד לפניו כיון דמדינא משוחרר, ואינו יכול לומר הרי שלך לפניך[י]. דהוה כנוטל כיסו ונותנו לחבירו.

תפא) **בא"ד אבל שחרור רבו שני דלא הוה אלא מדרבנן חשיב היזק שאי"נ.** בפשוטו משמע דדין דרבנן לא נחשב שינוי בחפץ. ועוד יל"פ דחכמים לא הפקיעו את העבד, אלא תקנו דמחוייב לשחררו. [ובשעת מעשה היזק אינו בחפץ כלל]. אך יל"ד דכיון דחייבוהו לשחרר אינו רשאי לשעבד בו, ומבואר [לקמן מב:] דנחשב מעובב גט שחרור ופקע ממנו ממוניה[יא].

תפב) **בא"ד וצ"ל דהאי היזק שאינו ניכר חשיב טפי וכו' והכא קי"ל כרשב"ג במשנתינו[יב].** **והרשב"א** [לקמן נג:] הק' אמאי לא אייתי [שם] מח' רשב"ג ורבנן. ותי' דפי' את המשנה כרב, דהראשון שחרר. [וכן שא"ר לא הביאו דחייב כה"ג משום היזק שאינו ניכר].

והאחרונים [חת"ס] דנו דבשאר היזק שאינו ניכר במזיד חייב משום קנס. א"כ ה"נ בסוגיין יתחייב עב"פ משום קנס. ואפשר דהכא מפסיד דמי החוב, ומש"ה אי"צ לקנוס.

תפג) **איתמר העושה שדהו אפותיקי לאחרים וכו'.** ס"ד דהגמ' דאיירי באפותיקי סתם, שאמר לו אם לא פרעתיך תגבה מזו. **ופרש"י** [ד"ה לא] דלא קמה ברשותיה, ולא הלווהו אדעתא דשדה זו. ואינו חייב באחריותה.

ומשמע ברש"י דהחילוק בין אפותיקי מפורש לאפותיקי סתם הוה אי קיימא ברשותיה. [ולא רק תנאי הפרעון].

תפד) **תתרגם שמעתיה דא"ל לא יהא לך פרעון אלא מזו[יג].** והוה אפותיקי מפורש. **הרמב"ן** [ושא"ר] כת' דהיכא דאמר לא יהא לך פרעון אלא מזו אף אבוה דשמואל מודה. אלא דאבוה דשמואל איירי באפותיקי סתם, דאמר יהא לך פרעון מזו[יד].

תפה) **שם. לא יהא לך פרעון אלא מזו. דעת רש"י** [ב"מ סו:] דאפותיקי מפורש אף הלווה אינו יכול לסלקו בזוזי. **והרא"ש** [שם, ה כט] חלק דא"כ לא מקרי אפותיקי, אלא מכר מעתה מקצתו או כולו[טו].

ז. ויל"ד אמאי יקבל המלוה חלק בדמים, ונהי דהעבד משועבד בחוב, כיון דמשחררו פקע השעבוד, וכדרבא. ולכאו' כוונתו דהדמים הם תמורת השעבוד, ומש"ה אף הם משתעבדים. ועד"ז דעת רב האי גאון [הו' בפוסקים קז ד] דיורשין שמכרו נכרי אביהם [במטלטלין דנפקע השעבד], גובה מהדמים, דמה לי הם מה לי דמיהם. [אך כל הראשונים פליגי].

ח. ויל"ד בזה דסוף סוף הוא גרם להפקעת השעבוד, אף דהוה היזק שאינו ניכר אין לו עליו תביעה. אך סברת הרש"ש דהעבד מתחייב בדמים [כלפי האדון], וממילא הבע"ח זוכה בדמי השעבוד. [ואפשר דסברת רש"י העבד מתחייב לאדון רק כפי מה שהפסיד].

ט. אך לא שמענו דהמשחרר עבד יכול לחזור ולתבוע מהעבד דמיו, דהא נהנה. ואפשר דהוה תקנ"ח כאן, אך לא הוזכר דהוה תקנה. ואפשר דהכא דמשחרר בע"כ, ועי"ז נהנה העבד חייב. דהמבריח ארי בע"כ מתחייב לשלם [ע' ב"ק נח.]. [אך יש בזה חידוש דהעבד אינו משתרשי ממון, דכלפי העבד אינו 'ממון', אלא הפקעת שעבוד].

י. [והיזק שאינו ניכר לא שמיה היזק משום דאומר הרי שלך לפניך, ולולי הכי מתחייב. וע"ע לקמן בסוגיה שם].

יא. [ואפשר דלא נחשב ע"י מעשיו של משחרר. אלא דע"י מעשיו תקנו חכמים].

יב. [אך שאר ראשונים לא ס"ל דהלכה כרשב"ג במשנתינו].

יג. משמע דבזה לא פליגי [ע' רמב"ן], א"כ לא נחלקו שמואל ור' יוחנן כלל.

יד. **והרמב"ן** ביאר דהמקשן לא ניח"ל להעמיד באפותיקי מפורש, דא"כ מ"ט דאבוה דשמואל. ומש"ה נקט דברי אמי שפיר נראה הוה שיבוש, ולא אבוה דשמואל. והגמ' תי' דשמעתתיה [דאמי] איירי באפותיקי מפורש, אבל דשמואל לא.

טו. ואף שאומר שלא יהא לו זכות עד שעת גוביינא, הא אין בזה נפק"מ, ואינו יכול לסלקו ולדחותו. [וצ"ב דנפק"מ לפירות ושבח ויוקר].

ויל"פ דכוונת הרא"ש להק' מאי נפק"מ בזה אי מקנה מעכשיו או לאחר זמן, וע"כ דכוונתו לאלתר. אבל **המשנת ר"א**

וכ"ד **הרמב"ן ורשב"א** [שם] דהלווה יכול לסלקו בזוזי[טז]. ודוקא יורש ולוקח אינו יכול לסלקו בזוזי.

תפו) **שם. הראשונים** [רמב"ן בסוגיין, ריטב"א ב"מ סו] האריכו לדון אי סתם משכנתא נחשב אפותיקי סתם, או אפותיקי מפורש.

תפז) **תניא אידך וכו' גובין משאר נכסים. הרמב"ן** כת' היכא דמכרו קרקעות אלו, ע"כ הבע"ח גובה משאר נכסים. שאומר לו הנחתי לך מקום לגבות. **והרמב"ן** [לעיל] ביאר דכל זמן שלא שטפה נהר אין לו אלא אותה השדה [אף באפותיקי סתם][יז].

ורש"י ותוס' פי' כלומר אם רצה [הלווה] מוכר את אלו והן גובין מהשאר. משמע דכששניהם לפניו טורף מהאפותיקי, וא"י לסלקו בקרקע אחר.

וכ"כ **התוס' ריי"ד** דלהכי אהני אפותיקי שגובה ממנה ואינו יכול לסלקו בקרקע אחרת. ואף שהאפותיקי עידית, ואינו יכול לדחותה אצל קרקע אחר[יח]. ואף היורשים אין דוחין אותו אצל זיבורית.

ומ"מ כת' **הפוסקים** [טור חו"מ קיז] דיכול לסלקו בזוזי[יט] [וכנ"ל]. **והסמ"ע** [קיז ד] כת' דיכול לסלקו אף במטלטלין, דאיקרי מיטב.

אבל דעת **הטור** [שם] דאף כשהיא בידו יכול לסלקו בשאר קרקעות. **והב"ח** ביאר דהטור נקט ברייתא כפשוטו דגובה משאר נכסים, אף כשהיא בידו[כ].

[**והב"ח** נקט דדעת רש"י ותוס' כשאר ראשונים].

אך **הגר"א** [שם ד] דייק מדברי רש"י ותוס' כטור, דכיון דרשאי לכתחילה למוכרה[כא], ע"כ דאין לבע"ח בזה זכות[כב].

תפח) **רשב"ג אומר וכו' אשה אינה גובה משאר נכסים, שאין דרכה של אשה לחזר. התוס' רא"ש** כת' דאין לפרש דאף אם שטפה נהר אינו גובה משאר נכסים. דהא תנן [כתובות נא.] דכל נכסיו אחראין לכתובה מתנאי בי"ד.

והתוס' רא"ש פי' גובה, שאינו יכול למכור אלו[כג]. **והרמב"ן** הוסיף דידה על העליונה, ואם רצתה גובה מאלו.

ובפשוטו משמע דהוה תקנ"ח לטובת האשה שלא יוכל לדחותה. אבל **רש"י** משמע דהוה תנאי, דע"מ כן נשאת.

[ואף דלא מחלה השעבוד משאר נכסים, נשאת ע"ד שיחשב כמו אפותיקי מפורש לענין זה. ורבנן פליגי בתנאי זה].

תפט) **רש"י ד"ה אינה.** כלומר דוקא הטילה אחריות כתובתה על שדה זו וכו'. יל"ד בכוונת רש"י אי איירי דאמרה הכי בהדיא, וא"כ הו"ל אפותיקי מפורש

[שכנים עמ' ג] הביא מדברי הרא"ש דזכות גבייה בדבר מסויים, דא"א לסלקו זה גופא הוי קנין ממש [שהזכות גובה את עצמו להחשב בעלות, ולא רק שעבוד].

טז. והגר"א [קיז ג] הביא דכ"מ בסוגיין דאף אפותיקי מפורש יכול לסלקו, דהא במשנה איירי באפותיקי מפורש [לרב], וכמ"ש **תוס'** [ד"ה במזיק]. ואפ"ה מבואר דשחרור מפקיע מידי שעבוד, וע"כ היינו משום דיכול לסלקו בזוזי, דהיכא דא"י לסלקו אפי' רבא מודה דלמפרע הוא גובה [וכמ"ש תוס' ע"פ הגמ' פסחים].

יז. ולכאו' מבואר בדברי הרמב"ן דאין זכות למלוה לתבוע שאר שדות, והיכא דהאפותיקי זיבורית דינו גרע משום דעשה אפותיקי. [ויש לדייק כן מדברי הגמ' דדוקא שטפה נהר גובה משאר נכסיו]. אך הפוסקים נקטו דודאי לא גרע משום שנעשה אפותיקי, **והגר"א** [שם ב] הביא דכ"כ הר"ן בסוגיין.

יח. וכ"כ **הריטב"א** דהיכא דהאפותיקי עידית ורוצה לגבותו, א"י לדחותו לקרקע אחרת. אבל **הב"ח** כת' דאיירי דוקא בינונית ובינונית דאינו רשאי לדחותו. אבל עידית לבינונית רשאי לדחותו.

יט. [וכ"ש מאפותיקי מפורש לדעת הרא"ש והפוסקים]. ודוקא לוקח אינו יכול לסלקו בזוזי [באפותיקי] [וכדאי' ב"מ טו:].

כ. **והב"ח** הק' א"כ מה מעלה יש לאפותיקי יותר משאר דברים. [וכה"ק התוס' רי"ד].

ותי' דהיכא שמכר כל נכסיו, גובה משדה אפותיקי אפי' מכרה ראשונה. ולא יוכל לוקח ראשון לדחותו ולומר לו הנחתי לך מקום לגבות. דכיון דהתנה עמו אם לא אפרע לך גבה מזו ומכר כל נכסיו הרי לא פרעו וגובה משדה זו. [ע' רש"י דלא משמע כן].

א"נ מועיל לו דאם הוא בעל חוב מאוחר אין בע"ח מוקדם גובה משדה זו כל זמן דאיכא שדה אחרת לגבות ממנה.

כא. אבל דעת **הב"ח** דהבע"ח רשאי למכור קרקעותיו, והמלוה גובה ממה שיש לו בשעת גוביינא. [וכמו לווה שיש לו בינונית מכרו, ועי"ז גובים ממנו זיבורית. ולא מצאנו בזה איסור במה שמפסיד דינו. ולדעת הגר"א אפשר דזכות בינונית תלי בשעת גוביינא [ע' לקמן מט. ונ.]. אבל זכות על האפותיקי הוה משעת הלואה, א"כ לכתחילה אינו רשאי להפסידו].

כב. ואילו **הרמב"ן** נקט בדיעבד, היכא דמכרו גובה משאר נכסים. ולא הפסיד דינו.

כג. ומש"ה **רש"י ותוס'** פי' בדברי רבנן דרשאי למכור אלו, ויגבה שאר נכסים. [ולא כפשוטו דהוה בדיעבד].

[וצ"ב א"כ במה פליג ת"ק]. או דהוה אומדנא דכל אפותיקי סתם דכתובה דינו כאפותיקי מפורש [לרשב"ג, ויתכן דת"ק פליג בזה]. או דכוונת רש"י לאו דוקא והוה תקנ"ח.

תצ) **בא"ד ולא תדע על איזה מהם לחזר, מי ראשון ומי אחרון וכו'.** מבואר דבאפותיקי סתם ומכר כל שדותיו גובה ממה שמכר אחרון, דמצי אמר לו הנחתי לך מקום לגבות, והלוקח הראשון דוחיהו ללוקח האחרון. אבל **הר"ן** [בסוף הסוגיה] כת' דכ"ז כשיש בני חורין, אבל כשכולהו משועבדים אף אפותיקי סתם גובה ממנו.

תצא) **תוד"ה אשה.** ונראה דאם מכרו בטל לגמרי, דאפי' בעל עצמו שמכר יכול לבטל[כד] וכו'. משום תקנ"ח שלא תהא צריכה לחזר אחריו בבי"ד. [וע"פ הירושלמי]. **וכדאי'** [כתובות צה. וכ"מ] **דבג' שדות המקח בטל, ופרש"י** [שם צה. ופא.] **דלא מהני מכירתו כלל.** [אבל שאר שדות המשועבדים לכתובה, הבעל רשאי למכור. והאשה גובה כדין שאר משועבדים].

אבל **דעת ר"י** [בתוס' ב"ב נ. ד"ה אילימא, וכ"מ רשב"ם שם מט:] **דהמקח בטל רק משעת טריפה.** [וסברת רשב"ג מהני רק לענין שיכולה לגבות מאיזה שתרצה, ולא רק מהאחרון].

תצב) **שם. תוס'** נקטו אליבא דרשב"ג, **והראשונים** הק' דמבואר בסוגיין דרבנן פליגי, וס"ל דחל המקח וגובה משאר נכסים. ולכאו' המשנה דג' שדות קאי לכו"ע.

והראב"ד [לרי"ף] **תי'** דהמשנה דג' שדות איירי באפותיקי מפורש, דאינו מכור כלל. ורבנן הכא איירי באפותיקי שאינו מפורש. והראב"ד ביאר דאפ"ה תקנת רשב"ג דגובה דוקא משדה זו. אלא דרשאי למוכרו, והמקח קיים עד שעת טריפה.

תצג) **בא"ד וכ"מ בירושלמי וכו' כשמכרן לשעה אינון קיימין וכו'.** דכשמוכר לשעה אינו סותר לשעבוד הבע"ח והאשה. אבל כשמוכר לעולם ל"מ אפי' לשעה. ובפשוטו הוה תקנה לאשה [וע"ע בדברי הראשונים בסוגיין באריכות].

אבל **הרמב"ם** [מלוה יח ד] פסק דבכל בע"ח דאפותיקי [שאינו מפורש] יכול למכור לשעה, אבל אינו יכול למכור לעולם. **והראב"ד** השיג דלא הבין דברי הירושלמי [וה"ה ביאר כוונתו דהירושלמי איירי דוקא באשה].

והר"ן [בסוגיין, וה"ה שם] ביאר דיפה כח אפותיקי דאם מכר שאר נכסים, גובה מזה [אף שמכרו תחילה]. והביא דכ"ד **ר' אפרים.** וביארו דמש"ה היכא דמכרו סתמא אינה מכורה, דהיה לו לפרש ללוקח שיש שעבוד לגבות שדה זו [אף שהניח שאר נכסים, אי ימכרם אח"כ]. לפיכך אינה מכורה כלל, אא"כ פירש להדיא.

והאו"ש [שם] כת' דלפ"ז דהלוקח הוא מבטל את המקח, דהוה מקח טעות, שלא פירש שיש אפותיקי זכות לגבות ממנו. וכת' דהוא דחוק, דמשמע דאינה מכורה כלל. ומשמע דלא חל עליו הך מכר, דכיון שמשועבדת באפותיקי הוי כמוכר דבר שאינו שלו.

חצי עבד

תצד) **עובד את רבו יום א' וכו' תקנתם את רבו**[כה].

משמע דדין משנה ראשונה שחולקים לימים הוה מכח תקנה. וביארו **האחרונים** דלולי תקנה לא היה אפשר שחצי ממה שעשה יהא לעצמו, דמה שקנה עבד קנה רבו[כו]. **ובדבר אברהם** [א לט] כתב דהוא מטעם דאינו רשאי לשעבד בבן חורין. וכעי"ז כתב **החת"ס.**

ועוד יש שדנו דלולי תקנה אמרי' דמה שקנה עבד קנה רבו, והעבד אינו יכול לזכות בחצי מלאכתו, דהאדון חוזר וזוכה [חציו] ממנו.

תצה) **שם. הקצות** [קעא] חקר האם הך חלוקה הוה בקנין הגוף ממש, או רק בשעבוד. דגוף העבד הוה משותף, וחולקים בזמני שימושיו.

כד. ומשמע דהבעל חוזר ומבטל את המקח לאלתר. [והביאו דכ"ד ר"ח]. אבל **תוס'** [יבמות סו:] דייקו מדברי **רש"י** [שם] דדוקא האשה יכולה לבטל המקח לאלתר. ודוקא בשהאשה מתה, הבעל מבטל ותובע זכותה. אבל בחייה לא. [ותוס' תמהו בזה, וכת' דנראה כפי' ר"ח דאין המקח קיים אפי' שעה א'. ול"צ דוקא תביעת האשה לבטל].

כה. תוס' [חגיגה ב:] הביאו בשם **הר' משולם** דאף רבו אינו מתוקן, שהרי רבו מפסיד ולדות. **והתוס' רא"ש** [כאן] הביא י"מ בתמיה, את רבו תקנתם, ואת עצמו לא תקנתם. ע' **רש"ש.**

כו. והתוס' רי"ד [הוד' בע"ב] ביאר גדר התקנה שכל א' יש לו יום מיוחד, ולא חולקים במעש"י. שהאדון אומר עבדי הוא ואתם עושים אותו שותף לי. ומש"ה הוה תקנה לאדון. [וצ"ב].

והביא דנח' רבנן וראב"י [נדרים מה:] בשותפין שנדרו הנאה, והר"ן ביאר דלרבנן יש לשותף קנין הגוף בחציו, ושעבוד בחצי השני. וקונמות מפקיעין. ולדעת ראב"י יש ברירה ויש לכל א' קנין הגוף לשעה. [והביא דהוה כמו אחריך לפלוני ב"כ קלו:, דהגוף מתחלק לזמנים]. והקצות כת' דגבי עבד גרע, דלא מצינו עבד משתחרר וחוזר ומשתעבד, ומש"ה לא שייך חלוקת הגוף לימים. אלא למעש"י.

ונפק"מ לענין מציאה ביום של רבו וכו'. [דמציאה תלי בקנין הגוף, ולא במעש"י]. והקצות הביא דבגמ' [לקמן מב.] ס"ד דהוה חלוקה גמורה, ודחו דאיסורא לא קאמרינן, ד'גוף' העבד אינו מתחלק.

והקצות [רמט ב] הביא **דבירושלמי** מבואר דהוה חלוקה בגוף לימים.

והקצות כת' דלכאורה נחלקו בזה הבבלי ירושלמי, וכתב דתלי' במח' אביי ורבא [נדרים כט] האם קדושת הגוף פקע בכדי.

והאחרונים הביאו דהראשונים נחלקו בחקירה זו, **דרבינו גרשום** [עה"ג ב"ב יג.] כת' שמה שעבד והרויח ביום של עצמו, למחרת ביום שהוא עבד לרבו, רבו קונה הכל[כז]. דאמרי' מה שקנה עבד קנה רבו[כח].

והתוס' רי"ד כת' דלולי התקנה אי מצא מציאה הוה חצי של עבד וחצי של אדון. ותקנה דיום של עצמו לעצמו, אף מצא מציאה ביום זה לעצמו, וביום של רבו הכל לרבו. [וע"ע חי' מכת"י מב:].

והתוס' רי"ד [ב"ב יג.] כתב דכ"ד **ר"י**, והתוס' רי"ד [שם] חלק דאע"ג דתקנו למעש"י, מ"מ קנין הגוף לשניהם עליו תמיד[כט].

תצו) **תוד"ה לישא.** משום פרו ורבו לא הוה כפינן, דלא מחייב בה כיון דאנוס הוא. **ותוס'** [ב"ב יג.] הוסיפו דא"כ בכל העבדים נכוף כדי שיתחייבו בכל המצוות. **והאחרונים** [קובה"ע מח יד, קה"י ב"ב י ועוד] הק' דעבד אינו מצווה בשאר מצוות כלל, ומה ס"ד שידחה. והקה"י ביאר דכוונת התוס' דאף מצוות פרו ורבו כיון שהוא אנוס הוה כאילו אינו מצווה במצווה בדבר.

תצז) **שם. כיון דאנוס הוא.** וצ"ב דהוא אנוס אף משום מצוות שבת, א"כ מ"ט כופין. ומשמע דכוונת התוס' דהוה מצוה רבה. **והאתוון דאורייתא** [יג] כתב דמצוות לשבת יצרה עיקר המצווה הוא התוצאה, דקיום המין. ומש"ה אף אנוס נחשב מצווה[ל].

תצח) **בא"ד וא"ת ליתי עשה דפרו ורבו**[לא] ולידחי לאו דלא יהא קדוש. **המהר"ם** כת' דפשטות קו' התוס' שישא בת חורין, ומצוות פרו ורבו[לב] ידחה לאו 'דלא תהא קדישה' [שבת ישראל נשאת לעבד], ואף דתוס' נקטו קרא ד'לא יהא קדוש' לאו דוקא. **והמהר"ם** הביא **י"מ** דכוונת התוס' דישא שפחה[לג], וקיום שבת כל דהוא דחי. **ותוס'** [חגיגה ב: בסוגריים] הגירסא בקוש' דליתי עשה דלשבת יצרה וידחה. **והמנח"ח** [א טו] תמה האיך עשה מדברי קבלה דחי ל"ת.

והתוס' הרא"ש כתב דישא שפחה או בת חורין.

כז. והביא דכוונתו ע"פ **הירושלמי** [כאן] מצא מציאה, ולית מחר בעי יעבדה למרה.

כח. ומבואר דבדברי **רגמ"ה** דהאדון קונה נכסי העבד שהיה לו קודם, ובפשוטו מה שקנה עבד קנה רבו הוה במה שזוכה עכשיו, דידו כיד רבו [**והקצות** [רמט שם] דן בזה]. וע"ע חזו"א [קידו' כא]. והביאו דבדברי **רבינו יונה** [ב"ב יג.] מבואר דלא כרגמ"ה.

כט. והוסיף דהרי ביום שעובד לעצמו אינו מותר בבת חורין, וכיון דהגוף קנוי לשניהם תמיד מה שקנה עבד קנה רבו, הלכך מציאתו לשניהם. [ולכאורה נח' האם יש חלוקת 'הגוף' כלפי ממון].

ל. ולא דמי לשאר מצוות שכל עיקר חיובו מצד רצונו ית', א"כ במקום אונס אינו חייב כלל. [ואף בפרו ורבו אנוס אינו מצווה]. אבל במקום דעיקר הצווי על התוצאה, כגון פריעת בע"ח או מצוות מעקה, אף היכא דאנוס ודאי רמי עליה.

לא. **והטור"א** דן עוד ע"פ דברי **התוס'** [קידו' לח ע"פ הירושלמי] דעשה שקודם הדיבור אינו דוחה ל"ת. ופרו ורבו נאמרה קודם הדיבור. [והטור"א ציין דבמקו"א ביאר דברי הירושלמי הנ"ל באופ"א, דלא כתוס'].

לב. אך **האבנ"מ** [א ג] הביא דלמש"כ **תוס'** [לקמן מג.] למ"ד דחצי עבד אין לו קידושין, א"כ אין בנו מתייחס אחריו. ולא קיים פר"ו. [וי"ל דתוס' כאן קאי למ"ד דיש לו קידושין כיון דלא שיירי].

לג. **ותוס'** [בתי'] כת' דאפי' מפקדה אפשר לה בכיו"ב, **ותוס'** [פסחים פח.] כת' דאפשר לה בעבד. ומבואר דאיירי שישא שפחה. [ולשון תוס' דידן דסתמו 'ביוצא בה' ק"מ כדברי התוס' רא"ש דהק' בין בת חורין ובין שפחה]. ולפ"ז מבואר דתוס' נסתפקו האם שפחה מצווה במצוות 'שבת' [וכן דייק הבי"ש [א ב] מתוס' חגיגה. וע"ע בע"ב], אך בפשוטו כוונת התוס' לריב"ב [יבמות סו:] דאשה מצווה בפרו ורבו.

תצט) **שם. הטורי אבן** [חגיגה ב:] כת׳ דמבואר כאן חידוש אף דהעשה הוא על הצד חירות, ואילו הלאו הוא על הצד עבדות. ואפ״ה אתי עשה ודחי לל״ת.

והטור״א הביא דמצאנו כעי״ז [זבחים צז] דבשר קודש שבלע מנותר אמרי׳ דיבוא עשה וידחה ל״ת, ואף דאינו באותו חתיכה. **והאחרונים** דחו דהתם הוה ב׳ חתיכות לחד גברא. אבל הכא צד הבן חורין מצווה בפרו ורבו, והלאו הוה על צד עבדות.

והקה״י [לב] חלק דכל הגוף יש לו תורת עבדות ותורת ישראלות, ולא נחשב שיש כאן ב׳ גופים. והקה״י האריך בחקירה זו בגדר חצי עבד, האם עומד כל חצי בפנ״ע, צד עבדות וצד חירות. או דגדר חצי עבד הוא השתייכות לכל צד. [וע״ע לקמן מב., וע׳ בסמוך בשם התשב״ץ].

והגר״ח [סטנסל הו׳ בע״ב] כת׳ די״ל דכוונת הטור״א דליכא פטור עבד מפרו ורבו בגברא. אלא דפטור משום דל״ש בחפצא [דלאו בר יחוס], ומש״ה חצי עבד מחוייב משום צד בן חורין שבו[לד].

תק) **בא״ד וי״ל דהכא אפשר לקיים שניהם**[לה] **ע״י כפייה. הטור״א** [חגיגה ב.] תמה דמ״מ העבד אינו יכול לקיים, א״כ שפיר דמי. ומבואר דכוונת התוס׳ דבי״ד תקנו שישחרר, ועדיף להו שישחרר ולא לדחות ל״ת[לו].

והמהרש״א הקשה דאדרבה נימא דיבא עשה דלעולם בהם תעבודו וידחה ל״ת דלא יהא קודש. **והקרנ״ר** תמה דהעשה לא הוי בחד גברא ול״ש שידחה[לז]. ועוה״ק **הרש״ש** דלא מצינו דעשה בשב ואל תעשה ידחה לא תעשה בקום ועשה.

תקא) **בא״ד ועוד דכי מיעקר לאו וכו׳. וכדאי׳** [שבת קלב:] דעשה דוחה ל״ת דוקא היכא דבעידנא דמיעקר מקיים העשה. **והטור״א** [חגיגה ב:] דחה דאף הכשר מצווה דוחה ל״ת, דכיון דא״א לקיים המצווה בלא זה הוה אתחלתא דמצווה ודחי לל״ת[לח].

תקב) **בא״ד [שם] בגמר ביאה דחזיא להתעבר. המנח״ח** [א יד] תמה דקיום המצוה הוה בשעת לידת בנים [ע״פ הגמ׳ יבמות סב.], וזה ודאי אינו בעידנא [ועוד דהוא ספק האם יקיים]. **והאחרונים** הביאו מדברי התוס׳ דמקיים מצות פריה ורביה בשעת גמר ביאה[לט].

אבל **הקובה״ע** [סט כז] תי׳ דהגמר ביאה נחשב מעשה המצווה, שזהו מה דרמיא עליה [דלידת הבנים אינו מעשה דידיה], ואף שקיום המצוה הוא לידת הבנים. וגדר בעידנא תליא במעשה המצוה[מ].

תקג) **בא״ד ועוד בדידה ליכא עשה, ואפי׳ מיפקדא**[מא] אפשר לה בכיו״ב[מב] וכו׳. **האחרונים** [מהר״ם

לד. ויל״פ דבחפצא [גוף העבד] הוה מקצתו עבד ומקצתו בן חורין, אבל הגברא ודאי אינו ׳מתערב׳. וסברת הקה״י דאף הגברא הוה מזגי.

לה. ומשמע דכוונת התוס׳ לדברי ר״ל [יבמות כ: שבת קלג.] דהיכא דאפשר לקיים שניהם לא דחי.

לו. ולפ״ז מבואר דיסוד אפשר לקיים היינו דעדיף לבי״ד שלא יעבור על הלאו. ולא דגדר הותרה תליא רק במה שהאיסור מחייב. וצל״ד.

לז. [ולכאורה כוונת המהרש״א להקשות אמאי עדיף לחז״ל לתקן ע״י כפייה].

לח. והביא דכ״מ **בפסקי תוס׳** [זבחים צז: אות סט] [גבי שבירת עצם דפסח] דהיכא א״א לקיים עשה בענין אחר לא בעינן בעידנא. [**והאחרונים** העמידו דתוס׳ דידן פליג אדברי הפסקי תוס׳].

והר״ן [בנמוק״י ב״מ ל. טז. בדה״ר] חידש דהיכא דמתעסק בגוף המצווה דוחה ל״ת, אף שעדיין לא גמרו. [עי״ש שדן בזה].

לט. [שהתורה לא צוותה מה דאינו בידו]. ולידת בן ובת הוה שיעור במצווה, ולא עצם קיום המצווה.

מ. וע״ע בסה״ז אהל יצחק [הו׳ בגר״ח החדש] שהאריך עד״ז, וביאר דההעראה אינו חלק ממעשה המצווה. אלא היכי תמצא לקיים.

מא. ובפשוטו כוונת התוס׳ להק׳ לדברי ר׳ יוחנן ב״ב [יבמות סו:] דאף אשה מצווה בפו״ר. [וע׳ טור״א שם]. אך לצד דקו׳ התוס׳ שישא שפחה וקו׳ התוס׳ משום ׳שבת׳, א״כ תוס׳ נסתפקו אי היא מצווה משום שבת.

מב. אף דמקיימת עכשיו מצווה במעשה זו, מ״מ ל״ש עשה דוחה ל״ת כיון דאין לה סיבה מיוחדת בצורה זו. [ויל״ד אי כוונת התוס׳ משום דר״ל דאפשר לקיים שניהם. אך לכאו׳ הכא עדיף מדר״ל, דאפשר לקיים ע״י טצדקי, אבל הכא המצווה דידה לא שייך כלל לעבירה].

חביב תו' יוה"כ פו:, מנח"ח א טו] הק' דגבי יבום דחייבי לאוין מבואר [יבמות כ:] דעשה של היבם[מג] דוחה ל"ת דידה. וכן גבי מצוות ולו תהא לאשה, הגמ' [כתובות מ.] כת' מקשה דעשה דוחה ל"ת, אף דהתם ודאי גבי דידה ליכא עשה. [ובחד תי' **בתו"י** זהו תי' הגמ'].

והמנח"ח [א טו] כת' דמבואר [יבמות פד:] דצווי האשה בעריות תלי באיש, והיכא דהוא אינו מוזהר אף היא אינה מוזהרת. וכיון דהוא אינו מצווה משום דעשה דוחה לל"ת, ואף היא מותרת דדיה להיות כמותו [אף דהוה רק דרך דיחוי].

תקד) **בא"ד וא"ת ימכור עצמו בע"ע[מד] וכו' ואפי' אין לו אשה ובנים הא איכא למ"ד דרבו מוסר לו שפחה.**

האחרונים [רש"ש] הק' דבגמ' [שם כ.] אי' דאינו מוסר לו, ולא מצאנו תנא דפליג. [אך דעת **הריטב"א** [שם יד:] דנתמעט דאינו מוסר לו שפחה בע"כ, אבל מותר בשפחה מדעתו].

ותוס' [ב"ב יג.] כת' דאף דאין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג. הא בבית שני נהג יובל [וכמ"ש תוס' לעיל לו., עי"ש דעת שא"ר]. [ובית שמאי תקנו בזמן הבית].

תקה) **בא"ד וי"ל דאמר [ב"מ עא.] דגר ועבד משוחרר אין נמכרין בע"ע. ותוס'** [ב"ב יג.[מה]] **תי'** דאין זו תקנה, דאסור למכור עצמו בע"ע, וכדאי' אוזן ששמעה על הר סיני כי לי בנ"י עבדים[מו].

תקו) **בא"ד וי"ל דגבי כלאים לא אסר תורה אלא ב' מינים, אבל הכא אתי צד עבדות ומשתמש בצד חירות.** משמע בתוס' דהחילוק בגדר האיסור, דהכא יש איסור משום צד לא יהא קדש[מז]. **והאחרונים** ביארו דגדר איסור עבד בבת ישראל הוא משום שהעבד פוגע בקדושת ישראל, דהוה גדר איסור משום צד ישראל. משא"כ איסור כלאים תלי בשם התערובת.

אבל **הרמב"ן** [חולין עט.] תי' דשאני תולדות דמתבלבל זרעייהו[מח] ומש"ה מותר לרכוב ולחרוש בפרדות ואין אומרים שמשתמש בסוס ובחמור[מט]. [ואילו ע"י שחרור יש חצי עבד וחצי השני בן חורין, ולא מתבלבל[נ]].

ועד"ז הביא **התשב"ץ** [ב ד, הו' בהקד' לשמעתתא אות מ] בשם התוס' לחלק בין פרדות דהוה הרכבה מזגית[נא], ואילו חצי עבד נחשב הרכבה שכונית[נב]. ולכן אתי צד זה ופוגע בצד זה[נג]. [ועיקר החילוק בין גדר חצי עבד].

אבל דעת איסי [בתוספתא כלאים ה] דאסור לרכוב על הפרידה, דהוה כלאים[נד]. ולא קי"ל כוותיה. דכיון דמבלבל זרעיה לא הוה כלאים.

תקז) **בא"ד וכ"ת דאתי צד עבדות ופוגע בא"א וכו'.**

וכדאי' [יבמות מה:] דחצי עבד שקידש בת ישראל, דצד עבדות שבו משתמש בא"א, ויש צד ממזרות בולד. **והאחרונים** הקשו דמ"מ הוה אשתו שלו [ולא מסתבר דחצי עבד נחשב ב' אנשים]. וצ"ל דיש איסור אישות לעבד.

מג. וכ"מ **ברמב"ם** [ר"ה יבום, וס' החינוך תקצח] דהמצוה ביבום הוה על האיש. **והפנ"י** [כתו' מ] הוכיח מקו' זו דמצוות יבום אף על האשה.

מד. לר"א [קידו' יד:] דאף מוכר עצמו רבו מוסר לו שפחה.

מה. **והגהש"ס** תמה **דתוס'** [וכן רש"י ב"ב] משמע דלא ס"ל כן. וצ"ע. ויש שתי' דבמכילתא דרשי' דגר נמכר בעבד, ונקטו דפליג. ודלא כראשונים [ב"מ שם] שתי' דאיירי בגר שאמו מישראל.

מו. **והמהרש"א** [שם] הק' דידחה איסור כי לי בנ"י עבדים, ואמאי דחי איסור לעולם בהם תעבודו. ותי' דאף אם ימכור עצמו מקיים רק שבת כל דהו.

מז. וכ"מ **בתוס'** [חולין עט.] שתי' דחצי עבד אסור בחצי שפחה, דאתי צד עבדות ומשמש בצד חירות. משא"כ בפרידה דכלאים אמר רחמנא דוקא תרי מיני וכל פרדות הבאין מסוס וחמור מין אחד הוא.

מח. והביא כדאי' [שם סט.] דאל"כ סומא יוליד סומא.

מט. **ורש"י** [חולין עט.] כת' דלא אמרי' אתי צד סוס ומשתמש בצד חמור, שהרי צד סוס וחמור יש בשניהם.

נ. ולפ"ז אפשר דחצי שפחה שהולידה, הבן חצי עבד [מזגי], ומותר בחצי שפחה הבאה מחצי שפחה.

נא. דכל הכלאים נוצר משניהם, והוא מציאות מחודשת שבא מב' סיבות.

נב. ויש שפי' סברתו שא"א להגדיר דיש מציאות משולבת בין עבד לב"ח, וע"כ דחלקו עבד וחלקו בן חורין. [וע"ע קה"י, ויתבאר עוד לקמן מב.].

נג. **והקובה"ע** [מו ה, וקובץ ענינים חולין שם] הוכיח דאף חצי עבד הוה 'מזגי', שהרי אף צד החירות נשתנה ע"י השחרור, כדאי' ברש"י [לקמן מג:] דאם נשתחרר החצי עבד פקע הקידושין, כיון דנשתנה.

נד. ואמרו לו רבנן הכתיב והרכבתם את שלמה בני על הפרדה.

דף מא:

תקח) **וכותב שטר על חצי דמיו. המנח"ח** [תקסט בקומץ] הקש' לצד דמהני שטר חוב להחשב שחרור כסף, א"כ אמאי בעי תרתי, כופין לשחרר, ועוד נותן שטר על דמיו. וכתב דלצד דמעוכב גט שחרור נפקע השעבוד ממון ניחא [וע' לקמן מב. בתוד"ה בעבד, ומב: ותוס' מג:, ויתבאר לקמן], דכיון דפקע קנין כספו ל"מ שחרור בכסף [וכדאי' לעיל לט:].

והדב"א [א לט יד] תי' עוד דלולי התקנה דחלוקת ימים, ל"ש כלל לשעבדו, ומש"ה פקע קנין כספו. ול"מ שחרור כסף.

והמנח"ח תי' דבעודו עבד ל"ש שיתחייב גופו חוב [דמה שקנה עבד קנה רבו[א]], ול"ש שטר חוב על עצמו להחשב קנין כסף. ולא אמרי' בזה גיטו וידו באין כא', דבעינן קנין גמור.

והדב"א [שם] **הביא דרב האי גאון** משמע דכותב שטר על דמיו, ומשתחרר בשטר זה. והאדון כותב שטר שחרור לפרסם השחרור.

תקט) **תוד"ה לא.** דאי הוה מקיים שבת כל דהו, משום מצוות פרו ורבו ל"ה כפינן. **ותוס'** [ב"ב יג. ד"ה לישא] דייקו כן מהמשנה לישא שפחה אינו יכול, דאי רשאי סגי בהכי. ואף דלא מקיים פו"ר [וכדאי' יבמות סב.], דהבנים אינם מתייחסים אחריו [וכמ"ש תוס' בע"א].

תקי) **א"נ נקט האי קרא דמוכח דמצווה רבה היא וכו'.**

ותוס' [ב"ב יג. בשם ר"י] **ביארו** דמשום מצוות פו"ר לא כפינן כיון דהוא אנוס בדבר. [וכמ"ש תוס' בע"א]. [וע' מש"כ בע"א בזה].

תקיא) **בא"ד וכן [מגילה כז.] וכו' מוכר ס"ת וכו' אשה נמי לא תהו. המג"א** [קנג ט] **הביא** מדברי התוס' דמוכרים ס"ת אף להשיא יתומה [דאף אשה מצווה משום 'שבת', ולא תלי במצוות פריה ורביה]. **והבי"ש** [א ב] **הביא** בזה מח'.

תקיב) **בא"ד אבל פו"ר לא שייך אלא בצד חירות, וכ"מ בירושלמי וכו'. ותוס'** [חגיגה ב: ד"ה לא] דחו דאף עבד מצווה בפריה ורביה [עי"ש]. וכ"כ **התוס' רי"ד** [ב"ב יג.] בשם **ר"י**, וביאר דאף דעבד איתקיש לאשה, באשה ל"ש אלא משום דלאו דרכה לכבוש, אבל עבדים דרכם לכבוש.

והמשנ"ל [מלכים י ז] **ופנ"י** [כאן] **ביארו** דעבד הוקש לאשה רק לענין מצוות עשה שהזמן גרמא. אבל במצוות דלא שייך באשה מטעם אחר, עבד מתחייב דדרכו לכבוש [ולא הוקש לכל מילי][ב].

תקיג) **שם. הגר"ח** [החדש, ובסטנסל קנז] חקר בהא דעבד פטור מפרו ורבו, האם הוה פטור על הגברא [שאינו מצווה], או דהוה פטור ב'חפצא' [שגוף שלו אינו שייך למצווה].

והגר"ח כת' די"ל עבד פטור מפו"ר מג' טעמים, א' משום דילפינן לה לה מאשה [והגברא אינו מצווה]. ב' דאין לו חייס, ול"ש לעשה זה כיון דהבן אין מתייחס אחריו. ג' משום דלא נאמר החיוב דפרו ורבו רק על בן חורין. [ולב' טעמים אלו הוה פטור בחפצא].

והגר"ח דן דאי הוה פטור בחפצא, א"כ בחצי עבד, אף צד עבדות מצווה, כיון דיכול לקיים מצוותו בצד בן חורין. [ועפ"ז יישב דברי הטור"א הו' בע"א דהוה פטור בחפצא].

תקיד) **בא"ד והא דלא כפינן בחציה שפחה[ג] וכו'.** [לעיל לח:]. **המהרש"א** הק' דאפשר לה לישא ע"ע[ד]. **והמהרש"א** תי' דאיירי דאין לרבה ע"ע. וחידש דדוקא רבה מותר למסור לו שפחה כנענית, אבל ע"ע אסור בשאר שפחות. **והאחרונים** [שעה"מ עבדים ג ג, רע"א] תמהו על דברי המהרש"א דמבואר בגמ' [תמורה ל.] דע"ע מותר בשפחה של אחרים[ה].

והקובה"ע [נז ב] כתב דמ"מ יסוד דברי המהרש"א ניתן לקיים[ו], דהיתר ע"ע בשפחה הוא משום דנחשב

א. [ויל"ד דכ"ז בעבד גמור. אבל חצי עבד, ביום של עצמו יוכל לכתוב שטר חוב ולהתחייב, ולפדות עצמו בגוף השטר].

ב. **והאבנ"מ** [א ב] הק' דסוף סוף אינו יכול לקיים פו"ר, דהא אין לו חייס. וצ"ע. [וע' בסמוך בשם הגר"ח].

ג. **ותוס'** תי' דשמא לאחר שתשתחרר לא תקיים, שהרי אינה מצווה בפרו ורבו. וצ"ב דאף לאחר שתשתחרר מחוייבת משום 'שבת'.

ד. וצ"ב קושייתו, דע"ע בזה"ז מי איכא [והגמ' לעיל בזה"ז]. ולכאורה כוונת המהרש"א אמאי לא תקנו ב"ש.

ה. **והרש"ש** ציין דלפי' הרמב"ם [שם] אין ראיה.

ו. [וכ"ב **רע"א** בשם **חתנו** דהותר רק כשרבו מוסר לו]. ועד"ז כת' **היש"ש** [קידו' א כב] דרבו אינו מוסר לו שפחה שאינה

עבודת רבו[ז], ומותר דוקא ע"י מסירת רבו. ובגמ' בתמורה רבו שכרה, והוה ע"י מסירת רבו. אבל היכא דהולדת אינם לרבו לא הותר.

תקטו) **תוד"ה כופין.** וא"ת וכי אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חבריך וכו'[ח]. **ותוס'** [שבת ד., ופסחים פח:] **תי'** דשאני הכא דהוה מצוה רבה[ט]. [וצ"ב דהתם איירי במדביק פת בתנור, דבא לידי חיוב סקילה].

וכ"כ **תוס'** [לעיל לח. בסוה"ע] דטעם הדחייה בסוגיין משום דהוה מצווה רבה. ומ"מ תוס' נקטו דאין בזה להתיר כדי שיזכה חבירו.

תקטז) **שם. הרשב"א** [שבת ד.] **תי'** דלא שייך בחצי עבד לעולם בהם תעבודו, משום צד חירות שבו.

ויש **אחרונים** שביארו דרק בעבד שמתקיים בו גדר 'לעולם', שייך איסור שחרור, משא"כ חצי עבד דאינו עובד לעולם. [וכ"כ **הנוב"י** אה"ע ת קד, ועד"ז כת' הטור"א שם].

והדב"א [א לט בהג"ה] ביאר דלולי תקנת חלוקת ימים אינו רשאי לעבוד כלל[י], ומש"ה אינו מפקיע לעבדות. אבל **הקצות** [קעא] הק' דמ"מ אחרי שתקנו חלוקת ימים, א"כ ביום של רבו משועבד כעבד, ואסור לשחרר[יא].

והקצות ביאר דכוונת הרשב"א דאף ביום של רבו אינו רשאי לעבוד עבודת פרך, דרק בקנין הממון מחולק, והגוף ואיסורין אינן מחולקים [וכדאי' לקמן מה.], נמצא שמשעבד בישראל, ועובר משום לא תרדה בו בפרך[יב].

והאחרונים הק' ע"ד הרשב"א [לכל הפי'] דמפורש בגמ' [לעיל לח:] דאף המשחרר חצי שפחה עובר בעשה[יג]. **והאחרונים** [דב"א, קה"י כז] חילקו דהתם איירי לאחר תקנת חלוקת ימים. ואילו הרשב"א איירי היכא דלא תקנו.

תקיז) **שם. ולדברי הרמב"ן** [לעיל לח:] ניחא דבמקום מצווה ליכא עשה דלעולם בהם תעבודו. [וע' מש"כ לעיל שם]. ועוד דהכא כותב שטר על דמיו, והיכא דהוה דרך מקח כת' הרמב"ן דליכא איסור.

תקיח) **שם. הטור"א** [חגיגה ב:] **תי'** עוד דחכמים הפקיעו את השעבוד כשחייבוהו לשחרר. [וכדאי' לקמן מב: דעי"ז נחשב מעוכב גט שחרור], ומש"ה האדון אינו עובר בעשה [וכמ"ש תוס' לעיל לח.]. והטור"א ביאר דחכמים הפקיעו את השעבוד משום מיגדר מילתא, משום מצווה דפו"ר. ועי"ז ממילא ליכא חטא לאדון לשחרר.

אבל **האמר"מ** [מא] כת' [ודעת תוס'] דהפקעת השעבוד הוא תולדה ממה שחייבו לשחרר, ולעולם נחשב שהאדון מבטל העשה.

תקיט) **בא"ד וי"ל דדוקא התם אמרי' הכי משום דפשע**[יד]. **הרש"ש** דן דאף דסבור שעדיין יום, מ"מ פשע

ראויה לבנים [אבל היכא דבשעה שמסרו ראויה לולדות, הותר כל ימי עבדותו]. **והמהרי"ט** [קידו' יד:] נסתפק דהותר רק בשפחה שמיוחדת לו.

ז. וכ"כ **תוס'** [יבמות ע:] דעבד עברי אין גופו קנוי לענין מצוות. [ואף דגופו קנוי לענין שצריך גט שחרור, ואין יוצא באמירה בעלמא]. והא דשרי בשפחה כנענית היינו משום שצריך שיעבוד את רבו בין ביום בין בלילה. [בשו"ת אבנ"מ יז תמה בזה, ע' קובה"ע שם ומז ה מש"כ]. **והקובה"ע** [שם ג] כת' דדעת **הריטב"א** [קידו' טו.] דעבד עברי מותר בשפחה משום קנין האיסור [דאף בעבד עברי יש גדר קנין איסור]. ולא משום עבודת רבו.

ח. וע' לעיל לח דדעת הרמב"ן והחינוך שמז דלא נאסר כלל במקום מצוה. ודעת הריטב"א ור"ן דאינו איסור גמור.

ט. ותוס' [פסחים] הביאו דאף מצווה דרבים דוחה [ומצווה רבה דלשבת יצרה דמי למצווה דרבים]. ויש שפי' דעשה ד'לשבת יצרה' הוא תועלת העולם, ולא נחשב כמצוה פרטי.

י. ובחצי עבד חמשנה אחרונה לא תקנו כלל חלוקת ימים. [ויל"ד דלכאורה עבד קטן הוה כמו שפחה דעובד את זמן יום א', ורק כשיגדל כופין. ומעיקרא חל עליו חלוקת ימים. וי"ל דמעיקרא לא חילקו את הימים של אח"כ].

יא. ויל"ד דלמשנה אחרונה, מיד כשנשתחרר חציו חל תקנת חיוב שחרור, א"כ לא חל כלל תקנת חלוקת ימים.

יב. **והמנח"ח** [שמז] הק' דלאו זה מצאנו רק בעבד עברי. **והקה"י** [כז] תי' דכל היכא דמשועבד לעבוד בע"כ הוה בכלל לאו זה.

יג. **והקוב"ש** [ב"ב סא] תי' דתלי במח' התנאים [מנחות צט] בגדר 'לא ימיש', האם צריך שיהא בלא הפסק או לא [וה"נ הוה עבד לעולם, כל יום שני].

יד. ואפשר דהוה סברא בחיוב ערבות, דאינו חייב כ"כ ערבות על מי שפשע והכניס עצמו לזה.

דאף לפי טעותו הוה סמוך לחשיכה, ולא הו"ל ליכנס לבית הספק. א"נ עבר אאיסור דרבנן היכא דליכא שהות שיקרמו פניה. [אבל היכא דטעה טעות גמור לא נחשב פשיעה].

תקכ) **שם. הב"י** [או"ח שו] הביא **שו"ת הרשב"א** דלא הותר לעבור איסור להציל משמד. דלא אמרי' חטא כדי שיזכה חבירך. והב"י ציין דתוס' דידן פליג, דדוקא היכא דפשע אמרי' הכי. [ע' שו"ע שו יד ורמ"א שכח י ופוסקים].

תקכא) **המשחרר חצי עבדו וכו' אמר רבה מח' בשטר.** בפשוטו משמע דמהני נתינת שטר שחרור ביד העבד, וזוכה בעצמו חצי. **והפנ"י** הק' דהגט אגידא גביה [דנשאר חצי ברשות אדון], **ול"ש** בנתינה זו גיטה וידה באין כא' כיון דחצי היד נשאר ברשות האדון. **ותי'** דאיירי דוקא במזכה ע"י אחר [**והאו"ש** ציין דכ"מ ב**ירושלמי**].

ועד"ז הק' **תוס'** [לעיל כג:] האיך מהני לשחרר עובר אליבא דרבי, דיד השפחה כיד רבה, שלא שחרר אלא העובר. **והרמב"ן** [כג:] כת' דכיון דאמר רבי דהמשחרר חצי עבדו קנה, גיטו וחציו נמי באין כא'[טו]. וצ"ב דסוף סוף נשאר ברשות האדון[טז]. ויש שפי' דנתייחד קבלה זו עבור צד של חירות, ומש"ה ל"ש בזה מה שקנה עבד קנה רבו.

והאו"ש [שלוחין ד] ביאר דהיד משמש את כל העבד, והוה מקום קבלת גיטו. ושפיר שייך בזה גיטו וידו באין כא'[יז]. והוה כמניח בחצר השותפין לשם קנין חבירו, דקנה בחצר[יח]. ועד"ז כת' הגר"ח [עבדים ז]. אך הגר"ח [סטנסל לעיל כג:] כת' דכוונת התוס' להק'

דמ"מ אגידא גביה, ונשאר ברשות האדון. [וכדברי הפנ"י].

תקכב) **דרבי סבר והפדה לא נפדתה וכו'.** דילפי' מגזיה"כ דמהני שחרור לחצאין, ומשמע דלולי קרא ל"מ שחרור לחצאין. וצ"ב אמאי. ובפשוטו משמע דמסברא לא שייך חצאין בעבד. אבל **האבנ"מ** [מ ה בסופו] כת' דמסברא יש להקיש שחרור כסף לשטר[יט], וללמוד שטר לה לה מאשה.

תקכג) **בין כולו ובין חציו.** יל"ד אמאי אין בזה חסרון כריתות שאגוד גביו כל ימי חייו. [ומ"ש מע"מ שלא תשתה יין וכדו', לעיל כא:]. ואפשר דבשחרור עבדים אין בזה חסרון[כ]. ועיל"פ דהמשחרר חצי עבד לא נחשב אגוד גביה, דחציו שנשתחרר אינו אגוד גביה. אלא מחמת החצי השני. [וע"ע ר"ן מב.].

תקכד) **ורבנן וכו' מה אשה חציה לא. פרש"י** דאין אשה מתגרשת מבעלה לחצאין. משמע דאי"צ קרא לזה, אלא דעצם גירושין ל"ש לחצאין[כא].

והקוב"ש [קוב"ב לא, עמ' כד] חקר האם החסרון מגרש חצי אשה הוה חסרון במעשה הגירושין, או בתוצאה דלא יתכן חצי אישות. [ונפק"מ היכא דיגרש בב' גיטין בבת א', וע"ע מב. דמהני חצי חצי[כב]]. **ועד"ז יש** חקר במקדש חצי אשה [ע' לקמן מג. וקידו' ז.][כג]. והקוב"ב כת' דגבי קידושין דרשי' גזיה"כ אשה ולא חצי אשה. אבל בגירושין ל"מ קרא, ומשמע דהוה חסרון כריתות. אך שוב כת' דקידושין וגירושין הוקשו להדדי, א"כ לכאו' בתרוייהו יש ב' חסרונות.

טו. וכן אי' בהדיא בגמ' [תמורה כה:] המשחרר חצי עבדו יצא לחירות גיטו וידו באין כאחת.

טז. **והרמב"ן** נקט כן אף דמהני יד שפחה עבור האדון.

יז. **והאו"ש** הביא דדעת הגמ' [תמורה הנ"ל] דמהני. אבל דעת הירושלמי דל"מ. וביאר דעת הירושלמי דכיון דבתחילת הנתינה נתייחד המקום עבור צד העבד, תו לא מהני להתייחד עבור השני.

יח. **והאו"ש** הביא דכ"כ **המחנ"א** [חצר ו], וציין דכ"מ ב**תוס'** [ב"מ צט. דמהני בהניח בסימטא לשם קנין חבירו]. אך הק' **דתוס'** [קידו' ח:] בסלע של שניהם כתב דל"מ.

יט. דדינים שנמסרו לגוף הגט או לקדושי שטר איתקשו כולהו הויות אהדדי [וע"ד הא דאי' כתובות עד. דמש"ה מהני תנאי בקידושי ביאה]. ואף דשטר קידושין ל"מ מחובר, וכסף קידושין מהני, התם הוה טעם משום דיש בו הנאה.

כ. ולפ"ז מהני שחרור ע"מ שלא תשתה יין.

כא. ויל"ד מ"ש מהא דמהני לר"א גירושין וקידושין חוץ מפלוני [לקמן פב. פג.]. [והתם ילפי' מגזיה"כ דמהני. וכן ילפי' לרבנן דל"מ].

כב. ובהמשך דבריו העמיד דלכאו' נח' בזה רשב"ם ותוס' [מב.].

כג. [וי"ל דהא דאי' שם דפשטה בכולה, הוא משום דחל חצי בפנ"ע, ואכמ"ל]. והגמ' [קידו' ז:] מסתפקת בחצייך בפרוטה וחצייך בפרוטה, האם מצטרף.

תקכה) **שאני הכא דאיכא למיפרך וכו' תאמר בעבד שיוצא בכסף.** בפשוטו הוה פירכא בעלמא. ועיל"פ דדחיית הגמ' דכיון דשחרור תלי בזכותי הממון, מש"ה מסברא מהני לחצאין.

תקכו) **רש"י ד"ה דכו"ע.** אין אדם דן ג"ש מעצמו. משמע דהיקש אדם דן מעצמו. אבל **רש"י** [סוכה לא. ד"ה לא] כתב דלא ניתן לדרוש מעצמו כל י"ג מידות אלא ק"ו[כד]. **ותוס'** [סוכה שם] השיגו דכל המידות אדם דן מעצמו, חוץ מגזי"ש[כה].

תקכז) **תוד"ה דכו"ע גזי"ש.** ומשמע דכו"ע הקישא עדיפא וכו'. **תוס'** [זבחים מח. ד"ה דכו"ע] בתי' הא' תי' דכוונת הגמ' שם דילפי' הגזי"ש למידי אחריני, וטוב לנו לדרוש גזי"ש למחצה ולא לבטל ההיקש. אבל הכא ההיקש לא נתבטל לגמרי, דשמא צריך למילי אחריני. [ותוס' תי' עוד כתוס' דידן, וכת' דכן עיקר].

תקכח) **בא"ד שאני הכא דעיקר שטר מגזי"ש נפק"ל.** [ומש"ה מסתבר טפי ללמוד כל דיניו כמו גט מגזי"ש]. **והאחרונים** [קוב"ב כג] הק' דתוס' [לעיל לט:] כת' דעיקר שטר שחרור נלמד מגופו, דכתיב או חופשה לא ניתן לה. ודוקא היכא דהפקיר עבדו ילפי' לה לה מאשה. וי"ל דמ"מ כמה דיני לשמה וכדו' בשטר שחרור ילפי' בגזי"ש מגט אשה, וכוונת התוס' דילפי' עיקר דיני השטר [ולא גוף השטר].

והפוסקים [ע' אבנ"מ קלט יב, תור"ג י. וכא:] דנו האם יש חסרון טלי גיטך בשטר שחרור, האם ילפי' כל גדרי הנתינה בגזי"ש, או רק דיני השטר. ולדבריהם צ"ל דהחסרון דל"מ גט על חצי אשה הוה מדיני השטר, ולא מעצם הגירושין.

תקכט) **ורב יוסף אמר וכו' ורבנן סברי דברה תורה כלשון בני אדם.** וכ"ד ר' ישמעאל [הו' לקמן מג.] דאיירי בשפחה גמורה, דאינה פדויה כלל[כו]. ודעת ר' שמעון אליבא דר"ע [הו' לעיל לט:] דמהני פדיון לקנין ממון, ובקנין הממון הוה פדוי ואינו פדוי. אבל ל"מ כלל לקנין האיסור.

תקל) **כח דהיתירא עדיף. פרש"י** [ביצה ב:] טוב לו להשמיענו כח דברי המתיר, שהוא סומך על שמועתו ואינו ירא להתיר. אבל כח האוסרין אינה ראיה, שהכל יכולין להחמיר ואפי' בדבר המותר. [וע"ע לקמן עד:].

ורע"א הק' דהכא ל"ש טעם זה, דהכא לומר לחומרא שאינו משוחרר הוה קולא, דמתירו בשפחה. והמיקל אוסרו בשפחה ובבת חורין[כז]. [כדין חצי עבד]. **ובשו"ת חת"ס** [אה"ע ב קנא] כת' דנפק"מ אף לענין אי תפסי קידושין, ואם נתקדש ונשתחררה שוב נפק"מ להקל. וכיון דבין מר ובין מר עומד בשמועתו באיסורא, א"כ יפה כחו של זה דמפקיע ממון של הרב המוחזק בשפחתו ולהוציאה ממנה.

תקלא) **ת"ר והפדה יכול לכל וכו'. פרש"י** שכולה פדויה, וא"כ ע"כ איירי שמאורסת לעבד עברי [שמותר אף במשוחררת]. והך ס"ד צ"ב דאי הוה משוחררת אמאי ליכא חיוב מיתה, ועוד אמאי נקט עבד עברי דוקא. וצ"ל דמ"מ גזיה"כ דפטורין.

ועי"ל דהך ס"ד כר' שמעון אליבא דר"ע [לעיל לט:] דמהני פדיון רק לקנין ממון ועדיין צריכה גט שחרור. ומש"ה מותרת רק לעבד עברי. וכשיטת רש"י [לעיל לט: ע' תוס' מ.] דמפקיר עבדו אסור בשפחה[כח].

דף מב.

תקלב) **תוד"ה בעבד. וא"ת והא לר"א** [ב"ק צ., ב"ב נ:] א"י לשחרר חלקו וכו' דבעי' עבדו המיוחד לו וכו'. **ותוס' הביאו מהגמ'** [ב"ב נ:] **דאף אינו יכול למכור חלקו כיון דאינו מיוחד לו.** [ותוס' תי' דשותפין בעלמא, דכל א' יש לו חצי נחשב 'מיוחד']. **אבל הרמ"ה**

כד. וכ"כ **רש"י** [סנהד' עג.] דעונשין מהיקש, דכל היקש וגזירה שוה המופנת הרי הוא כמפורש במקרא, לפי שלא ניתנה למדרש מעצמו. ורש"י [חולין כ:] כת' דהיקישא בסיני נאמרה, דאגמריה רחמנא למשה על פה וכו'. [**והאחרונים** הביאו דכוונתו דצריך קבלה מרבו].

כה. **והמשנ"ל** [ק"פ ב יג] כתב דאף רש"י מודה. אלא דקאי התם בדעת ר' יהודה. **והאחרונים** הק' על דבריו.

כו. [**ורש"י** [בסמוך ד"ה אי לא] כת' דלפ"ז קאי מיוחדת לעבד כנעני. וכר' ישמעאל].

כז. וציין לדברי **המהרש"ל ומהרש"א** [ושאר אחרונים] ע"ד **רשב"ם** [פסחים קב.] האם לברך מספק נחשב קולא או חומרא.

כח. ורק עבד עברי מותר בה. [אך יל"ד לצד דהיתר עבד עברי בשפחה משום עבודת רבו, דהכא ליכא עבודת רבו].

[ב"ב שם קצג] כת' דלא קי"ל כהך לישנא, ונתמעט דוקא בדין יום או יומים, ולא ילפי' מרוצח. ושותף שפיר יכול למכור חלקו. [וה"ה לשחרר חלקו[א]].

תקלג) **בא"ד וי"ל דשותפין דהתם היינו לזה גוף ולזה פירות וכו'**[ב]. אך סתימת **הרמב"ם** [עבדים ה טו] דקאי בכל שותפין[ג].

והרמב"ן [ב"ב נ.] חילק דעבד של שותפין אינו יוצא בראשי אברים, דבעינן מיוחד כולו[ד]. אבל לענין מכירה היכא דיש לו גוף ופירות הוה מיוחד. והגמ' מדמה היכא דלזה גוף ולזה פירות דאינו מיוחד לענין מכירה[ה].

והתוס' רי"ד [ב"ק צ] כת' דר"א מודה בכל שותפין בממון בעלמא שיכולים למכור חלקם, כיון דראוי ליחלק למלאכתו. ודוקא נכסי מלוג דא"א לייחד חלקו של הבעל [קנין פירות] וחלק האשה [קנין הגוף], ומש"ה נחשב אינו מיוחד. וכן שותפין בעבד אינו בר חלוקה, שהעבד יש עליו שני קנינין קנין דמים וקנין איסור[ו], ולא שייך חלוקה בקנין האיסור, ומש"ה אין יוצאין בשן ועין[ז].

והתוס' רי"ד ביאר דמ"מ השותפין יכולין למכור את העבד, כיון דקנין ממון שבו יש לו דין חלוקה, וקנין האיסור נמשך אחר קנין הדמים[ח]. וכת' דאף יכול לשחרר חלקו, דמה לי להקנותו לחבירו, ומה לי להקנותו לעצמו של עבד, ועי"ז יצא [חציו] בן חורין.

[וגדר השחרור בקנין האיסור הוה אגב הפקעת קנין הממון].

משא"כ ביציאה בראשי אברים דגזיה"כ הוא להפקיע קנין האיסור, ומתוך שנפקע קנין האיסור פקע קנין הממון. וכיון דגדר ההפקעה בקנין האיסור, ר"א סבר דקנין האיסור אינו 'מיוחד' ולא מהני[ט].

תקלד) **בא"ד והא דקאמר התם חציו עבד וחצי ב"ח, היינו למשנה אחרונה וכו'**. דכיון דתקנו לשחרר פקע מהשותף קנין הפירות. [וכדאי' בע"ב דנחשב מעוכב גט שחרור].

תקלה) **בא"ד היינו למשנה אחרונה, וא"ת והא אמימר גופיה וכו'. המהרש"ל** הק' דהמשנה אחרונה גופיה יש להקשות האיך משחררו לר"א, כיון דלמשנה אחרונה פקע ממנו קנין פירות [ואינו יוצא בראשי אברים]. ומגוף דברי ר"א קשה דמבואר במשנה דיש תקנה בשחרור.

ועד"ז כ' **תוס'** [לקמן מג: ד"ה אבל] [דבמוכר לעבו"ם] לא הפקיעו ממנו חכמים עד אחר שיכתוב לו גט שחרור[י].

והמהרש"ל תי' דהתם הם הפקיעו, והם תקנו שיכול לשחרר, דאי לאו התקנה יש לו חצי עבד[יא]. ודוקא

א. ולכאורה כוונתו דאף יוצא בשן ועין, ודלא כגמ' [ב"ק צ.].

ב. ויל"פ הגדר דע"י הקנין פירות נחשב כאינו ברשותו של בעל הגוף. ומש"ה ואינו יכול למכור.

ג. אך **המפרשים** הק' דמבואר דמהני מכירה. [וי"מ שדחו דה"מ היכא דב' השותפין מכרו יחד]. **והלח"מ** ביאר דס"ל כרמ"ה דלמסקנא שפיר יכול למכור. **והמגיה לאבנ"מ** [צ הג' יא] כת' דתלי בזה, דלמ"ד דאיירי בכל שותפין [אף חצי לזה] הוה גזיה"כ דבעי' עבד המיוחד. אבל ללישנא דאמימר דיליף אף מכר [וע"כ הוה סבראא], דוקא כשיש לזה גוף ולזה פירות. אבל **התומים** [קנא א] נקט דדעת הרמב"ם כרמב"ן, דלענין מכירה תלי גוף לזה ופירות לזה, ולענין יציאת שן ועין קאי בכל שותף.

ד. והגמ' [ב"ק צ.] איירי בפשוטו בכל שותפין.

ה. ולא נתפרש כוונתו לענין שחרור דסוגיין, אי דינו כמכירה דסגי שמיוחד חציו [וכ"מ תוס' [ב"ק צ. ד"ה כמאן] דשחרור דמי למכירה ולא ליציאה בראשי אברים]. או דינו כשחרור ראשי אברים, דבעי' עבדו המיוחד. [וא"כ סוגיין דלא כר"א].

ו. וביאר קנין דמים שמלאכת ידו לרבו, וקנין איסור שאסור בבת חורין. וקנין דמים יש דין חלוקה שעובד את זה יום א' ואת זה יום א'.

ז. לא לזה ולזה, ואף הפילו שניהם אינו יוצא, עד שיתייחד העבד לא' מהם.

ח. **והתוס' רי"ד** כת' ותדע שכשמוכר עבד לחבירו, הקונה קנה ב' קנינין, קנין דמים וקנין איסור. שאם רוצה הקונה יכול לשחררו ומותר בבת חורין. והמוכר אינו מעכב על ידו. [ואף דל"מ מכירה על קנין האיסור, נמשך קנין האיסור אחר קנין הממון]. וכן ישראל שקנה עבד מן הגוי, אף שהגוי ל"ק קנין הגוף [כדאי' לעיל לח. אתם קונין מהם וכו'], ואם ברח עבדו של גוי ונתגייר הוה גר], והקונה מהניכר קנה קנין איסור.

ט. ויל"ד ע"פ המבואר בסוגיות דהמפקיר עבדו נתחדש [לעיל לט:, עי"ש תוס' ותוס' רא"ש] פרשת גט שחרור על קנין האיסור לחוד. א"כ חצי עבד שהפקירו רבו שוב אין לו תקנה לר"א. דקנין האיסור אינו מיוחד לו. [ואפשר דפרשת שחרור לאיסור לחוד ילפי' מאשה, ול"צ 'מיוחד'. ולא דמי ליציאה בשן ועין דהוה מפרשת עבדים].

י. וצ"ע ממש"כ תוס' כאן דהברייתא [ב"ק צ.] איירי למשנה אחרונה, והפקיעו קנין הממון.

יא. ואי לא יוכל לשחררו, יש לו קנין מעש"י.

אינו יוצא בשן ועין, דלא תלי בהפקעת שעבודו[יב]. וכעי"ז כ' **המהר"ם**[יג].

והפנ"י כ' דלא הפקיעו את זכות הממון אא"כ אינו משחררו, ולכן אינו יכול לשעבד בו [בפועל], דחייב לשחררו. אבל כשבא לשחרר נחשב שיש לו שעבוד הגוף[יד]. **והאמר"מ** [מא] כתב דסברת אמימר דהמפקיר עבדו אין לו תקנה הוא משום דנחשב שהפקיר אף הזכות לענין שחרור, אבל חצי עבד למשנ"א חז"ל תקנו והפקיעו את השעבוד, והזכות הזה לא הפקיעו.

והמהרש"א כת' על דברי **המהרש"ל** דאי"צ לדוחקים אלו, דאפ"ל דהמשנה דלא כר"א. [ולר"א אין תקנה בשחרור[טו]].

והמהרש"ל הביא **י"מ** דפי' ע"פ תי' התוס', דכיון דאין עליו ממון אלא איסור יכול לשחררו בשטר [דומיה דאשה], ולא דמי לשן ועין. ודוקא עבד דשותפין דיש ממון ואיסורא הוה שטר שחרור כמו שן ועין. [אך צ"ב לקו' התוס']. **והקוב"ש** כת' עוד דלהך לישנא דאמימר, ע"כ ס"ל דרבנן לא הפקיעו את השעבוד בכל מקום דמעוכב גט שחרור, ודלא כגמ' לקמן.

תקלו) **בא"ד [שם] וא"ת והא אמימר גופיה וכו'.** **המהרש"ל** ביאר דתוס' הק' כן כאן, דמעיקרא נקטו דדוקא שותפין אינו מיוחד לו כולו, שהרי חציו השני נסתלק ממנו לגמרי גוף ופירות [ומש"ה אינו יוצא בשן ועין ואינו משחרר]. אבל מפקיר עבדו עדיין הגוף שלו, דלא פקע איסורי העבדות. אלא כיון דתוס' תי' דבעינן גוף ופירות להחשב מיוחד לו, א"כ למשנה אחרונה שאין לו עליו פירות, אלא שם עבדות.

ועיל"פ דתוס' הק' ע"פ מה שהעמידו את הברייתא [ב"ק צ.] למשנה אחרונה, ומש"ה נחשב אינו מיוחד. ומש"ה קשה האיך מהני השחרו.

תקלז) **בא"ד וי"ל דשטר ודאי מפקיע האיסור כדאמרי' [לעיל לט:] מה אשה איסורא ולא ממונא.** מבואר בתוס' דילפי' גזיה"כ דמהני שחרור קנין האיסור לחוד [וכ"כ התוס' רא"ש שם], ודלא כסברת אמימר [לאידך לישנא מ.]. ואף דל"ש הקנאה בחצי עבד.

תקלח) **אמר רבה וכו' אבל נתן חציו כיון דקנפיק מיניה כוליה וכו'.** בפשוטו משמע דהחסרון בחצי שחרור הוא במה שנשאר חצי עבדות [דומיה דנשאר חצי אישות]. וכיון דבסוף המעשה לא נשאר עבד כלל [דנפיק מיניה כוליה] מהני. ועוד יש שפי' דמצטרף המתנה לשחרור להחשב מעשה בכל העבדות. [וע"ע מש"כ לעיל, וע' בסמוך מש"כ הר"ן].

תקלט) **רש"י ד"ה אבל.** ומכר תחילה חציו או בב"א. צ"ב דאם מכר תחילה, היינו שותפין ממש[טז]. **והר"ן** [בסמוך] כת' דבאמת איירי בנתן תחילה[יז].

תקמ) **הכותב נכסיו לב' עבדיו וכו'.** מבואר בסוגיין דאף כשכתב לשון מתנה מהני בתורת שחרור [ובעינן לשמה וכריתות וכל גדרי שטר שחרור[יח]]. ומהני לשון מתנה לשחרור דמונח בו שקונה עצמו בן חורין [ומהני אף לקנין האיסור].

יב. וצ"ב הגדר בזה, דכיון דהשתא העבד אינו מיוחד לו [ואינו יוצא בשן ועין], א"כ האיך מהני השחרור. וכי נימא דהך שחרור הוה רק מדרבנן. ודוחק לומר דתקנו להעמידו ברשותו כלפי שחרור זה.

יג. וז"ל דהא דנקרא למשנה אחרונה אין לו בגוף העבד היינו משום שכופין אותו לשחררו, וזולת זה יש לו בגופו לכך יכול רבו לשחררו.

יד. ולפ"ז יצא אף בשן ועין היכא דבדעתו לשחררו. ודוקא היכא דמסרב לשחררו לא יצא דנחשב אינו מיוחד.

טו. וצ"ב כוונתו, וכי יתקנו חכמים שלעבד אין לו תקנה. וכ"ת לר"א אינו נחשב מעוכב גט שחרור, ודלא כגמ' בע"ב [וע"ד מש"כ תוס' מג:]. אך א"כ האיך יתפרש הך ברייתא דבב"ק דלמשנה אחרונה נחשב גוף לזה ופירות לזה. [וי"ל דסוגיה דהתם מחלק בין ראשי אברים לשאר שחרור, ודלא כסוגיה דב"ב נ. דמדמה למכירת נכסי מלוג. וע"ד סברת הרמ"ה. אך תוס' משמע דלא חילקו בזה].

טז. [ומשמע דעבד של ב' שותפין פשיטא, ורבה איצטריך לחדש דאף היכא דהכל שלו מהני מכר או נתן חציו. ולכאו' כ"ז בבת א', אבל כשנתן קודם, השתא משחרר כל חלקו ומה איכפ"ל דמעיקרא היה כולו שלו].
ויש שפי' דהכא נקבע שם בעלותו על כולו, ומש"ה אף כשמכר חציו, החצי הנשאר הוה בגדר 'חצי' [דלענין קנין איסור זו הוה גדר חצאין]. ודוחק.

יז. או באופן שכתוב כולו למר וכולו למר.

יח. ובגמ' [לקמן פז.] מבואר דל"מ ב' בשטר א', דנתמעט ולא לה ולחברתה.

ולולי תורת שחרור אינו יכול לזכות בנכסים[יט] [ע׳ בסמוך].

תקמא) **רש״י ד״ה הכותב.** זיכה לשליח א׳ בבת א׳. [דבלא שליח א״א לצמצם שיחשב בבת א׳].

תקמב) **הא דאמר חצי חצי. פרש״י** דילמא חד פלגא לתרוייהו, ואיכא שיור. [ע׳ תוס׳]. **והרמב״ן** חלק דבדיני ממונות מי שנותן לכ״א חציו, ודאי שכל א׳ זכה בחציו. אך דעת **רש״י** [לעיל ט., ובסמוך בד״ה לא יצא] דהיכא דלא פירש השיור ל״ק כלל. [ותוס׳ והראשונים שם הק׳ בזה. וע׳ מש״כ לעיל שם].

והתור״ג הק׳ אמאי כתב רש״י משום דין ׳שיור׳ [דמשמע דהוה כמו בברייתא בסמוך], תיפו״ל דיכול לדחותו, ובאמת לא הקנה גופו. וכתב דכוונת רש״י דבאמת בגדרי הממון אינו יכול לדחות, אלא בשחרור בעינן מבורר טפי [ע״ד הא דאי׳ לעיל ט.].

תקמג) **שם. והרמב״ן** פי׳ דלא מהני חצי חצי, דכשמקנה חצי נכסים שמין את הנכסים ונוטל חצי דמיהם, ואינו נוטל חצי כל כלי וכלי. ומש״ה חשיב שהעבד עצמו אינו בכלל החצי נכסים. **והר״ן** הק׳ ולא ידעתי מנין לו זה, ולמה לא יזכה במחצית כל דבר. וכת׳ דאפשר דהרמב״ן ס״ל דכיון שידו על התחתונה ונוטל כחוש [כדאי׳ מנחות קז:], כך יוכל לדחותו מכל דבר ודבר[כ].

והריטב״א הביא בשם **ר״י הלוי** דכשנותן חצי נכסים לזה זכה בחציו ונעשה חצי עבד וחציו ב״ח, וצד עבד אינו יכול לזכות. נמצא כשנתן לראשון את חצי חבירו זכה רק ברביע, והרביע נשאר לאדון[כא]. וכן אידך. [וכיון דל״ק כולו אינו משוחרר[כב]]. אבל כשאמר כולו אינו משייר כלום לעצמו ונתן כולו לצד חירות, ונתרוקן זכותו לגמרי.

והר״ן [על הרי״ף] כת׳ דבעינן שלא יהא שיור כלל בשטר שביד העבד, והכא יש שיור מתוך השטר, שזכה רק בחצי. ול״מ ששטר חבירו מוכיח. והקוב״ב חקר האם כוונת הר״ן דהוה פסול בשטר [דיש שיור בשטר], ובשחרור כסף [לרב יוסף] ונתן חציו מהני שחבירו מוכיח. או בכל שחרור.

והר״ן כת׳ דהא דאמר רבה דמהני שחרר חציו ונתן חציו היינו שנתן תחילה, דאין שיור כלל במעשה השחרור[כג]. או שכתב המתנה בשטר שחרור [ובחד שטר מהני דמוכיח זה ע״ז].

והט״ז [רסז כז] כתב דלדברי הר״ן אף אם כתב בכל שטר שחרור דנותן כל הנכסים לפלוני ופלוני עבדיו, ל״מ. **והחזו״א** חלק.

והקוב״ב כת׳ דדעת רשב״ם ושא״ר דמהני אף בב׳ שטרות לגלות זה ע״ז. דהשטר של חבירו אינו מסייע בגוף השחרור, אלא מסיר מונע [דעי״ז נחשב כריתות][כד].

תקמד) **תוד״ה הא.** ונראה לרבינו שמואל דרבה לטעמיה דכל שאינו בזה אחר זה וכו׳ ובזא״ז ל״ק כיון דשייר וכו׳. ותוס׳ דחו דל״ש סברת ׳כל שאינו׳. **והריטב״א** השיג עוד [לרשב״ם] דמשכחת בזה אחר זה, כגון שמכר חצי תחילה לאדם א׳[כה].

יט. ויל״ד דמ״מ נימא דיהני מדין שחרור לענין ממון, ועי״ז לא אמרי׳ מה שקנה עבד קנה רבו.

כ. [ולכאו׳ הוא סברא פשוטה. וצ״ב במה נתקשה הר״ן בזה].

כא. **והחזו״א** [עבדים ד השני] הק׳ כעי״ז מסברא, דנשאר חצי מכ״א ביד האדון, דמה שקנה עבד קנה רבו. וכתב דע״כ בסתמא המתנה לחלק הבן חורין לחוד. והחזו״א כתב לפרש עד״ז סברת רב אשי [בסמוך] דקרי להו עבדי, דעי״ז בטל הסתמא.

כב. ולפ״ז היכא דכתב לא׳ חצי ולשני הקנה את השאר [בבת א׳], יזכה הראשון ברבע, והשני בג׳ חלקים. [וצ״ע].

כג. [ובשעה זו הוה חצי העבד בפנ״ע, ולא איכפ״ל ע״י מה נעשית]. ודוקא היכא דהוה בבת א׳, בשעת המעשה בעינן שחרור בכולו, דיש חסרון כריתות.

כד. **והקוב״ב** הביא **דתוס׳** [סוטה יח.] כת׳ דהיכא דנתן לאשה שני גיטין [שכל א׳ ספר שלם בפנ״ע] פסולין, ולא מיגרשא בתרוייהו דדרשי׳ ולא ב׳ וג׳ ספרים. וצ״ב כוונת התוס׳ אמאי לא תתגרש בכל א׳ לחוד, וע״כ אייריי שהבעל אמר שתתגרש דוקא בשניהם. **והקוב״ש** ביאר דל״מ משום שאינו בזא״ז, ולאחר שתתגרש בגט א׳ ל״מ הגט הב׳. אך הקוב״ב הק׳ למש״כ תוס׳ דהיכא דלא סתרי אהדדי מהני. ועוד דן הקוב״ב משום דאיתא לחצאין, דהיכא דאומר שתתגרש חציה בכל גט יהני. וכדאי׳ בסוגיין גבי עבדים [דלא כרשב״ם, ע׳ בסמוך].

ועוד דן הקוב״ב דכוונת התוס׳ כגון שאמר שב׳ הגיטין יעשו מעשה גירושין א׳. וכה״ג נתמעט דל״מ ב׳ וג׳ ספרים לקנין א׳.

כה. [ועד״ז כת׳ תוס׳ בזבחים בתי׳ הא׳, ע׳ בסמוך]. ויל״ד בדעת רשב״ם דבעינן בצורת הקנאה זו ראוי בזה אחר זה. א״נ התם ע״י שמכרו נוצר שחצי העבד הוא ׳שלם׳, אבל בב״א נחשב הקנאה על ׳חצי׳].

והאחרונים הק׳ דהכא ל״ש כלל לדברי רבה דכל שאינו בזא״ז, דהתם הטעם דהשני אינו חל מחמת הראשון. אלא דס״ד דבבת א׳ חל [כיון דלא קדמו הראשון], קמ״ל רבה [ע׳ בסמוך הגדר]. אבל בסוגיין אדרבה אי קנה א׳ את החצי, עי״ז שפיר קנה הב׳. והוה חסרון אחר דכל שטר מצד עצמו אינו ראוי לחול[כו].

והחזו״א ביאר דזה כוונת הרשב״ם דכל שטר בפנ״ע אינו ראוי לקנין, ואין כאן מקום פתח לקנין שיחול. [ולפ״ז אינו שייך כלל לדברי רבה בעלמא[כז]].

אבל היכא דשחרר חצי ומכר חצי, מעשה המכירה אי״צ למעשה השחרור, ופתח הפתח. ועי״ז חלו תרוייהו בבת א׳.

והיכא דאמר לכל א׳ כולו כיון דכל שטר מצד עצמו ראוי לחול [על הכל], עי״ז עוזרין זל״ז בקנין בת א׳. ומהני להתחלק לחצאין [ותוס׳ הק׳ בזה דהוה היפך מכלל דברי רבה בעלמא, דהיכא דהוה כולו גרע].

ולדעת התוס׳ כה״ג דיש ב׳ מעשים [כל א׳ על החצי] מסייעין להדדי, וחלין תרוייהו. [ולא אמרי׳ דאין מי שיפתח את הפתח[כח]].

תקמה) **שם. הקוב״ב** [לא] כת׳ דהיכא דנתן לעבד ב׳ שטרות בבת א׳, ובכל א׳ כתב שמשחרר חציו. לדעת תוס׳ משתחרר בין שניהם. ואילו לדעת רשב״ם לא מהני, דכל שאינו בזא״ז. וכן לדעת הר״ן ל״מ דהוה ב׳ שטרות.

והקוב״ש הק׳ דבגמ׳ [קידו׳ ז:] יש צד דמהני כה״ג. וחילק דבקידושין החסרון בחלות הקידושין, וכיון דסוף סוף הקידושין חלו על כולה מהני[כט]. אבל הפסול מגרש חצי אשה הוה פסול במעשה הגירושין, וכל גט מצד עצמו פסול. ובזה אמרי׳ דכל שאינו בזא״ז, ואינו מצטרף.

אך **הקוב״ש** הק׳ א״כ אמאי איצטריך סברת רבה ׳דכל שאינו׳, תיפו״ל דיש חסרון בבריתות וכל מעשה פסול. ועוד הביא דמבואר בדברי רבה דשחרר חצי ומכר חצי מהני.

ותי׳ דהיכא דלאחר הך מעשה לא ישאר ביד האדון, אף בגוף המעשה אין בזה חסרון בריתות[ל].

תקמו) **בא״ד אלא ודאי ל״ש כל שאינו בזה אחר זה אלא כשהראשון מונע את השני מלחול וכו׳.**

אבל הכא נסתלק הנותן, ובממון שפיר מתחלק. [ע׳ בסמוך סוף דברי התוס׳]. ועד״ז דן **תוס׳** [זבחים ל. ד״ה דבריו] אי שייך דברי רבה במתפיס לעולה ולשלמים [דאי׳ התם דדבריו קיימים].

ותוס׳ תי׳ דמשכח״ל בזה אחר זה, כגון שאמר חציו לדמי עולה, ואח״כ חציה לדמי שלמים[לא]. וכן בבהמה של שותפין שהקדיש א׳ לעולה, ואח״כ השני לשלמים. [והאחרונים ביארו דכוונת התוס׳ לדברי הגמ׳ קידו׳ נא. דמעשר אי׳ לחצאין].

ותוס׳ כת׳ עוד דרבה איירי דוקא בדבר שאי אתה יכול לקיים את שניהם משום שסותרים זה את זה[לב]. אבל היכא דתרוייהו מתקיימין מהני. ותוס׳ הביאו

כו. ועד״ז כת׳ תוס׳ זבחים [הו׳ בסמוך] לפרש את הגמ׳ [קידושין ז:].

כז. [ונראה לחדש דבדברי רבה נתחדש ב׳ יסודות, דיל״ד ב׳ אנשים שכל א׳ קידש חצי מאשה א׳, האם נימא דסתרי זל״ז [ותלי בדברי **האחרונים** לקמן מג: בגדר אישות דחצי אשה, ויתבאר לקמן בעזה״י]. וי״ל דבכלל דברי רבה דהיכא דקידשוה ב׳ כולה לא חל לחצאין, ולא דמי לממון דראוי להתחלק [וכדאי׳ קידו׳ נ.], וי״ל דהטעם כדברי החזו״א דכל חצי אינו ראוי לחול בפנ״ע. והוא כלל נוסף שנתחדש בדברי רבה, מלבד הדין דתרוייהו לא חלו בכולה משום דסתרי].

כח. ויש שציינו דהוה ע״ד הא דאמרי׳ גיטו וידו באין כא׳.

כט. ואין הפסול במעשה הקידושין, ומש״ה היכא דע״י קידושי חציה תתקדש כולה מהני. וכדאי׳ [שם] דהיכא דקידש חציה, ופשטה בכולה מהני. [וכת׳ דיש לדחות ראיה זו. ויל״פ כוונתו דמהני פשטה במעשה הקידושין].

ל. והק׳ דא״כ הדרא קו׳ מ״ש מקידושין דליכא חסרון כל שאינו בזא״ז.
ואפשר דמ״מ יש חילוק דבקידושין כל החסרון בתוצאת הקידושין, ומש״ה מהני ב׳ מעשים. אבל בגירושין יש פסול במעשה, בתנאי שהוא לבד. ומש״ה מהני מתנה להשלים את תנאי הגירושין, ועי״ז הוה מעשה כשר. אבל גירושין וגירושין אמרי׳ דכל שאינו בזא״ז, וכל א׳ בפנ״ע אינו מעשה דמהני. ולא מהני להשלים תנאי הפסול במעשה השני. [ואפשר דזה כוונת הקוב״ש, אלא דנחשב בכתיבה].

לא. בקדושת דמים, אבל בקדושת הגוף פשטה בכולה, וליתא בזא״ז. ותוס׳ הוסיפו דמשכח״ל ע״י שותפין [דל״ש פשטה]. [ואף דבמצב זה ליתא בזא״ז].

לב. כגון מקדש אשה ובתה [קיד׳ נ:], דהי מינייהו מפקת. וכן קיים ליכי ומופר ליכי [נדרים כט:]. וכן ד׳ אמות [עירובין מט:].

כן מסוגיין דקנו ומשחררין זה את זה, ולא אמרינן כל שאינו בזא"ז, דבזה אחר זה קמא קני נפשיה וקני חבריה, ובתרא לא קני כלל. אבל בבת אחת אפשר לקיים את שניהם.

ועוד הביאו **תוס'** [זבחים] מהגמ' [קידו' ז:] המקדש חצייך בחצי פרוטה וחצייך בח"פ, וב' חצייך בפרוטה. דהתם ל"מ בזה אחר זה, דתרוייהו לא חלו, ובב"א תפסי תרוייהו.

והגר"ח [הל' נדרים] **חידש עוד עד"ז** [בדעת הרמב"ם] דסברת 'כל שאינו' שייך רק במקום שסותרים אהדדי. אבל במקום דהוה חסרון בהיכי תמצא **שפיר חייל.** [וכלשון התוס' דידן דמונע את השני מלחול[לג]].

דבגמ' [נדרים סט:] איתא דהיכא דהבעל אמר קיים ליכי ומופר ליכי בבת א' תליא בדברי רבה, ולא חל לא הקמה ולא הפרה [ותוס' זבחים ציינו דהקמה והפרה סותרין זא"ז]. אבל הרמב"ם פסק שהקמה חל ולא הפרה, **והגר"ח** ביאר דדעת הרמב"ם דרק כלפי הפרה שייך 'כל שאינו', דההקמה מונע מההפרה מלחול, ונדר שהוקם אלים וא"א להפר. אבל מה שא"א להקים נדר שכבר הופר, הוא משום שאין נדר כלל, ואינו סותר ומבטלו. ומש"ה ל"ש כלל ד'כל שאינו' כלפי ההקמה[לד].

תקמז) **בא"ד מידי דהוה אנותן כל נכסיו לב' וכו'[לה].**

ומבואר בתוס' דקנו תרוייהו משום דאינם מונעים זה את זה מלחול, ומש"ה חולקין. ולתי' הא' בתוס' זבחים הטעם משום דמשכח"ל בזא"ז כשהקנה חצי לכל א'.

תקמח) **בא"ד ואין לדמות ממון הראוי לחלק ואיתא לחצאין. המהר"ם** ביאר דכוונת התוס' לטעם נוסף דבממון ל"ש כל שאינו בזה אחר זה, דהגמ' [קידושין נא.] מחלקת דאיתא לחצאין. **והאחרונים** כתבו עוד די"ל דהוא הסבר לחילוק התוס' הקודם. וכמ"ש תוס' [זבחים] ד'כל שאינו' הוא משום הי מינייהו מפקת, ולכן נחשב סותר. וע' תוס' עירובין נ. ואב"מ].

תקמט) **ואבי"א ל"ק כאן בשטר א' כאן בב' שטרות.**

פרש"י דאין ב' שנים מתגרשות בגט א', וכדדרשי' [לקמן פז.] **וכתב לה, ולא לה ולחברתה.** ומבואר שם דהיכא דחוזר וכותב לכל א' בפנ"ע **מהני** [בשטר א']**.**

והחזו"א [עבדים ט] הק' אמאי לא קנו עכ"פ קנין ממון. וכדין שטר מתנה, דהא איירי במזכה ע"י אחרים. [והו' לעיל לט: בסוה"ע].

תקנ) **רב אשי אמר שאני הכא דקרי להו עבדיי וכו'.**

פרש"י דטועה וסבר שיכול ליתן להם נכסים בלא שחרור. **והרש"ש** ציין **דרש"י** [לעיל ח:] **כת'** [דהיכא דשייר] אמרי' דלחנופי ליה קאתי[לו].

תקנא) **שייר קרקע כל שהוא לא יצא.** [נתבאר לעיל ט.].

תקנב) **רש"י ד"ה לא יצא.** דלא ידעינן הי קרקע שייר וכו',

וכיון דקרקעות ל"ק גופו ל"ק דלא פלגינן דיבורא. **רע"א** הקשה דלמסקנת הגמ' [לעיל ט.] הטעם משום דלאו כרות גיטא, וצ"ב אמאי פרש"י כס"ד דהגמ'.

ורע"א תי' דרש"י [לעיל ט.] ביאר דלאו כרות גיטא, דבעינן שיהא מבורר בלשון השטר כריתות גמור. וצריך

לג. אך בדעת התוס' י"ל דאף היכא דסותר מחמת חסרון בהיכי תמצא נחשב אינו בזה אחר זה, אלא דהיכא דאיתא לחצאין תרוייהו חיילי, ומתחלק הדבר דליכא סתירה כלל.

לד. **והחזו"א** [בגליונות וכה"ק הדב"א ג י בהג'] השיג דא"כ מה מקש' הגמ' [קידושין נא.] ממעשר. [ומבואר דאף דבר דלא חל משום כבר 'תפוס' נחשב דסתרי, וכדברי התוס' בזבחים]. [ועד"ז הק' הקוב"ב על תוס' בסוגיין מקו' הגמ' ממעשר].
ויש שדנו דכוונת הגר"ח לפרש תי' הגמ' דאי' לחצאין. ועוד הביא בס' **ברכ"א** [קידו' שם] בשם **הגרי"ז** דגבי מעשר יש דין דא"א לעשר ב' פעמים [דגדר חיוב מעשר הוא ליתן עשירית דוקא, ואין לבעלים כח טפי. וע"ע שיע' ר' שמואל שם].
ועוד הקשה החזו"א דאף 'מעשה קידושין' אינו מעכב על חבירו, אלא גורם שתהא ערוה, ומ"מ אמרי' דכל שאינו בזא"ז.

לה. ולכאורה מפורש בגמ' [קידושין נא.] דשאני מעשר דאי' לחצאין. ואף ממון אי' לחצאין, ושפיר הוה בזא"ז. וצ"ב קו' התוס'. ואפשר דכוונת התוס' לפרש דברי תי' הגמ'. א"נ פשיט"ל לתוס' דגבי ממון ל"צ כלל לדברי הגמ', וסברא פשוטה דאין בזה חסרון.
ועוד יש שפי' דה"מ כשמקנה דבר מסויים, אבל הקנאה 'כל נכסי' הוה גדר הקנאה א' על הכל. ומעשה זו אינה לחצאין. [וצ"ע].

לו. ויש לחלק דהתם שייר לעצמו זכות, ועי"ז לא קנו. ואמרי' א"כ אמאי טרח וכתב להו, ובזה התי' משום לחנופי. אבל הכא כתב בלשון המועיל, אלא דגילה דעתו דאינו מתכוון להקנאת עצמן. ולזה ל"מ סברת לחנופי, דהא כתב לשון מתנה גמורה.

שלשון השטר יהא בלא נדנוד ספק. וכת' דעפ"ז ל"ק קו' רפרם דנימא עבדי שהיה כבר, דאף אי אליבא דאמת יל"פ לשונו עבדי שהיה כבר, סוף סוף יש קצת מקום ספק, דבלשון 'עבדי' נתכוון לשייר את העבד. ועי"ז לא הוה כריתות מבורר. ואילו ברייתא דסוגיין כרבנן דל"צ כריתות מבורר, ואזלי' בתר עיקר הלשון דמשמע שהיה כבר.

וע"כ רפרם שהק' ס"ל כהו"א דהתם דנח' בדין פלגינן דיבורא. [ומש"ה רש"י פי' כן].

גדר חציו עבד וחציו בן חורין

תקנג) **הקדמה. בגמ'** [ר"ה כט.] **אי' דחצי עבד וחצי בן חורין אינו מוציא בתקיעת שופר, דלא אתי צד עבדות ומוציא צד בן חורין. ורב נחמן אמר דאף עצמו אינו מוציא**[לז].

והאחרונים חקרו בהגדרת חצי עבד, האם נחשב דחצי מגופו הוה ישראל[לח], ובמעשה התקיעה יש חסרון שבא מכח כל חלקי גופו. ועוד העלו צד דשייך בכולו דין עבדות וכן דין ישראלות בכולו. ומכח זה חייב במצוות, אלא דאין עליו דין ישראלות שלם[לט]. **והקה"י** [לב וב"ב יא] **ביאר דהוה כעין מש"כ הרמב"ן** [נדרים מה:] **דגדר שותפין דהוה כולי להאי וכולו להאי**[מ]. [וה"נ יש ב' דינים על גופו, ועי"ז שייך ב' דינים[מא]. וכ"ש ישראלות ועבדות ל"ש שיתחלק על כל אבר בפנ"ע[מב]]. **והקה"י** [שם ד] **כת' דדבר התלוי הנפשו הרוחני ודאי אינו מתחלק כלפי חצי גופו.**

והתשב"ץ [ב ד, הו' ב**ש"ש** בהקדמה אות מ] **כת' דחצי עבד וחצי בן חורין הוה הרכבה שכונית, דצד עבדות לחוד קיימא. ולא דמי לפרידה אף שבא מסוס וחמור, אלא דהוי צורה חדשה, דהוה הרכבה מזגית. שמתמזג לצורה ומין חדש**[מג].

ומש"ה פרידה מותר להרביעו במינו, ואין בזה משום כלאים. ול"ד לחצי עבד דאמרי' אתי צד עבד ומשתמש בצד אשת איש. **והאחרונים** העמידו דעד"ז משמע **ברמב"ן** [חולין עט.], **ואילו בדברי התוס'** [לעיל מא.] משמע דהחילוק באופן אחר. והאחרונים דנו די"ל דאף חצי עבד הוה הרכבה מזגית.

ונח' בזה **האחרונים** בכמה נידונים[מד]. ע' המשך הסוגיות. **וע"ע קה"י** [כאן לב וב"ב יא]. **וע"ע בסוגיה** [לקמן מג] **בגדר קידושי חצי שפחה.**

ותוס' [חגיגה ד.] **כת' דחצי עבד חייב במצוות** [בצד חירות], **ואף דדרשת 'לה' 'לה' מאשה קאי בקרא ד'או חופשה', דאיירי בחצי שפחה** [לגמ' לעיל מא:]

לז. אבל דעת רב הונא דמוציא את עצמו. ויל"ד בזה.

לח. וחצי ממשות של כל אבר הוה עבד, ומש"ה חסר במעשה התקיעה.

לט. **והקה"י** [בסו"ד] הביא דלפ"ז הוה חצי עבד כעין מיקלש קליש [ע' נדרים סח.], ולא חצי מהכמות כעין מיגז גייז [עי"ש].

מ. אלא דהתם הוה גדר ממון, ונחשב שאין בזה סתירה, אבל בישראלות ועבדות הרי יש בזה סתירה.
[ולכאורה חצי עבד משכחת לה אף בג' שותפין, ושחרר שליש, ובזה כח הישראלות שבו חל חלקי לפי יחס וכו'].

מא. דהא מעיקרא היה עבד של ב' שותפין, ושחרר א' חלקו, ונשאר העבדות בזכות של השותף. ואף כשכולו של האדון ושחרר חציו, גדר שחרור חצי כעין שותפין.

מב. דמסברא לא יתכן דגוף א' יחשב כב' אנשים נפרדים ויתחלק לב' דינים שונים. וע"כ דין הגברא לא תלי בגדרי הממונות. אלא יש עליו ב' דינים [ואף שסותרים].
והקובה"ע [מו ה] כת' דאפשר דעבד של ב' שותפין לא דמי לשותפין בממון, וחצי לכל א'. וע"ד הא דאי' גבי בהמה [ביצה לז] [להחשב בעלים לענין שביתת תחומים] דינקי אהדדי. וע"כ דכל א' יש לו חצי מהכל.
והתוס' רי"ד [ב"ק צ הו' לעיל] כת' דבקנין הממון נחשב כל שותף חציו מיוחד לו, כיון דראוי להתחלק למלאכתו. [לכאו' היינו למ"ד חלוקת ימים שמה חלוקה]. אבל בקנין האיסור אינו מתחלק.

מג. **והשמעתתא** הביא משל מזה דבתחילת בריאת האדם, הבורא הרכיב הנפש המשכלת בתוך החומר. ויעשהו שר צבאו על פקודי הנבראים. והנפש עמדה לבדנה, וכחות החומריות לבדנה [ויסורו למשמעתה אל אשר תצוה], וכהרכבה שכונית. ולא התעצמה בגוף.
אלא דע"י מעשי האדם יתערבו כחות נפשיות עם כחות גופניות, וממזג מזג חדש מעירוב הנפש עם החומר נעשה בריאה חדשה. וכמ"ש חכמי המחקר שהרכבה המזגיית לא תשאר במורכב זה המורכב מהם, אלא יש לו צורה חדשה ופנים חדשות באו לכאן.
אבל הצדיק במעשיו וע"י התורה מוציא את הנפש מטיט החומר ואינו אלא הרכבה שכונית.

מד. ע' בע"ב דדנו האחרונים אי חצי עבד אוכל בתרומה. ועוד דן **הטור"א** בדברי התוס' [לעיל מא.] דיבא עשה דפריה ורביה [דצד חירות] וידחה לאו דלא יהא קדש דצד עבדות, ודימה לחתיכת בשר קודש שבלע איסור, דדנו דעשה דוחה ל"ת, אף דלא הוה בחדא חתיכה. **והאחרונים** הביאו דנקט דצד עבדות וצד חירות הוה חד גברא וב' חתיכות. [ע' מה שהו' לעיל שם].

וע' לקמן מג.]. **וכתב** דדרשי' לקרא אצד עבדות שבו.

תקנד) **נגחו שור יום של רבו לרבו וכו'. התוס' הרא"ש**

הק' תינח שבת קטנה, אלא שבת גדולה למה ביום רבו ינתן הכל לרבו הרי מפסיד עצמו למחר. **והחזו"א** [עבדים א] הוסיף דשותפין בעלמא [דחילקו לימים] מתחלקים בנזקין לפי כל שהפסיד [ולא תלי באיזה יום הוזק].

והתוס' רא"ש תי' דחילקו חכמים כל מה שיעשה בו ביום רבו הוא לרבו, וביום עצמו לעצמו, הואיל וממון הוא וראוי ליחלק[מה].

ועדיין צ"ב אמאי עדיף משאר שותפין. ויש שדייקו כוונתו דחילקו את הממון של גוף העבד לפי ימים, וביום זה כולו שלו. [ומש"ה הגמ' מקשה אלא מעתה וכו']. **והחזו"א** ביאר דבכל שותפין הוה רק חלוקה של הפירות[מו]. ואילו חצי עבד ל"ש שהאדון יקנה פירות של ב"ח, וע"כ דיש לו זכות גמור ליומו כאילו הוא כולו עבד, ולמחר יש לו זכות ב"ח. וחיוב חבלה נחשב רווח כולו היום, אע"ג דנגרם עי"ז נזק לשותף למחר[מז].

והחזו"א דייק דקאי אף למ"ד [ע' בסמוך] דנותן לו שבת שבכל יום, אפ"ה מי שבעלים ביום החבלה מקבל את כל השבת. דאף חיוב שבת הוה מדין נזק [על הגוף], ולא השלמת שכר פעולתו. דהרי אדקיה דאידרונא אינו חייב.

אבל **האבה"א** [חובל ד יב] כת' דכ"ז נזק, אבל שבת קטנה מתחלק לפי מי שמפסיד כל יום. [וכן משמע מקוש' **התוס' הרא"ש**, דאי משום שבת קטנה ניח"ל, וע"כ היינו שנוטל כל א' ביומו.

תקנה) **יום של עצמו לעצמו. הקצות** [רמט ב] דייק

דמשמע דהעבד זוכה בדמי החבלה, והאדון אינו חוזר וזוכה ממנו ביום של רבו[מח]. והוכיח דלא אמרי' דמה שקנה עבד קנה רבו בדבר שהיה לו קודם העבדות[מט].

אך **רבינו גרשם** [עה"ג ב"ב יג.] כת' דמה שנשאר ממעש"י דיום של עצמו, חוזר האדון וזוכה ממנו ביום של רבו[נ]. **והקצות** הביא דכ"ה **בירושלמי** [כאן ד ה] מצא מציאה ביום של עצמו לעצמו, ולית מחר בעי יעבדה ליה למריה.

והקצות כת' דדעת הירושלמי דחלוקת הימים הוה אף על קנין הגוף. ע' בסמוך.

תקנו) **אלא מעתה ביום של רבו וכו'. התוס' הרא"ש**

כ' דעל המשנה ל"ק, דבמשנה חולקין עבודת הימים ואין הא' נפסד בכך. אלא דכיון דאמרת דמהני החלוקה אע"פ שנפסד עי"ז, אלמא ביום של רבו עבד גמור הוא. וא"כ ישא שפחה.

ורש"י ביאר תי' הגמ' דכל שבח ממון תלי במלאכתו, ומתחלק בימים. [ותי' הגמ' דאף פחת דמים הוה בכלל חלוקת הממון. ואין כאן ראיה דהוה חלוקת הגוף].

מה. ומסקנת הגמ' [מב:] לחלק בין חיוב נזיקין דשבת, להיכא דכליא קרנא, דהוה תשלום על הקרן של שניהם.

מו. ו**האחרונים** חקרו בגדר חלוקת ימים בשותפות, אי הוה חלוקה לגוף או לפירות. [והביאו דה**רשב"א** [ב"ב יג.] ביאר בזה קו' הגמ' והתי' שם]. אך י"ל דאף אי הוה חלוקה בגוף, היינו חלוקת תשמישים בגוף. אבל שורש הגוף נשאר משותף, ואף שהזיק ביומו של זה, הרי הזיק חלקו של שניהם. ואילו חצי עבד, ביום שלו נחשב כולו שלו.
ויל"פ דהתם חילקו ביניהם הפירות של כל יום [וחלוקה זו קבעו בגוף], ואילו גבי עבד גדר התקנה הוא מה שיוכל להוציא מזה פירות.

מז. וכיון דהזכות הגיע ביומו שייך לזה. ואף אילו יצליח לאכול ביומו את המעשה ידים של מחרת רשאי. [אף דהוה תשלום על העתיד]. ול"ד לחלוקת ימים דשותפין דכל א' אינו רשאי יותר מיומו.
[ועד"ז י"ל דכל שותפין אינו רשאי להעביד את ביומו יותר מהרגיל, באופן שלא יוכל לעבוד למחרת. וה"נ הנזקין הוה כאילו משתמש ביומו יותר מהראוי לו. דכיון דחילקו מלאכת יום כנגד מלאכת יום מחוייב להעמיד לחבירו מלאכת יומו. אבל חלוקת ימים דחצי עבד הוה חלוקה על עצם היום, דאינו משתעבד להעמיד יום מלאכה כנגד. [ויל"פ משום דלא יתכן כאן חלוקת ממון, דמלאכת עצמו הוה מין אחר מעבודת עבדות]].

מח. ויש לדחות דיש עצה שיפרע לו ביום של עצמו, ויחזור וילווה לאחר עד שצריך לזה [ביום של עצמו]. ועכ"פ מבואר דהאדון אינו זוכה בסיבת החוב בנזקין שחייבים כבר לעבדו.

מט. והביא דב**שו"ת לחם רב** [רכא] כת' דאף מה שהיה קודם לכן נקנה לרבו. והקצות הביא דכ"מ בכמה סוגיות דל"ש שיהא לעבד ממון כלל. וב**חי' בית מאיר** [קידו' כב:] **והחזו"א** [שם] דנו דהקונה נכרי בכסף, יחזור האדון ויזכה בכסף זו.

נ. ועפ"ז ביאר דהוצרכו לתקן לכתוב שטר על דמיו, דלא משכח"ל שיהא לו מעות כלל, דאף אילו הרויח כבר זכה בו רבו. אך **רבינו יונה** [שם] ביאר [קו' הגמ' דמשכח"ל גוד או איגוד] דאפשר שירויח מחצי מעשה ידיו שהוא שלו עד שתגיע ידו ומצא כדי גאולתו. [ומשמע דהוה במשך זמן, ולא זכה האדון ביום עבדות].

תקנז) **איסורא לא קאמרי'. הקצות** [קעא, ורמט ב] הביא מסוגיין [דלמסקנא] ל"מ חלוקת ימים לענין גוף העבד, ורק לענין מעש"י.

והקצות חקר בזה, אי גדר החלוקת הימים דסוגיין מהני אף לדיני הגוף[נא] ונפק"מ למציאה וכו'[נב]. או דהוה רק חלוקת קנין הפירות[נג]. והקצות הביא דבסוגיין מבואר דל"מ חלוקה ל'גוף'.

והקצות [רמט ב] **הביא דבירושלמי** [פסחים ח א] מבואר דשייך קידושין בחצי עבד שקידש. ודוקא ביום של רבו אין חוששין לקידושין, אבל ביום של עצמו מהני[נד]. **והביא דכ"כ המשנ"ל** [ק"פ ב יג בסו"ד] דכוונת הירושלמי כצד דדחו בגמ' דידן.

והקצות הביא דהירושלמי ס"ל דמהני החלקו אף לענין קנין הגוף, ומש"ה מציאתו לעצמו.

והקצות העמיד דתלי במח' אביי ורבא [נדרים כט.] אי מהני היום את אשתי ולמחר אי את אשתי, וסוגיין ס"ל דאי חל עליו שם בן חורין יום א', אינו חוזר ומשתעבד[נה]. ומש"ה לא שייך חלוקת ימים לענין איסורא ולענין גוף העבדות. אבל דעת הירושלמי כאביי [שם] דאף קדושת הגוף פקע בכדי[נו].

אבל **החת"ס** כתב דע"כ אף דעת הירושלמי דביום של עצמו אסור בבת חורין [וא"כ יקיים פריה ורביה]. וע"כ לא מהני חלוקה לאיסורין[נז]. וביאר דכוונת הירושלמי דביום של רבו אין לו ממון, ומש"ה אינו יכול לקדש. וביום של עצמו תלי בסוגי' [לקמן מג.].

תקנח) **תוד"ה יום.** דלמשנה אחרונה מעש"י שלו, דבסמוך מדמי ליה למעובב גט שחרור וכו'[נח]. וכ"כ **שא"ר. וכ"כ תוס'** [לעיל ד"ה בעבד].

והאחרונים חקרו אמאי מעש"י לעצמו, האם חכמים תקנו והפקיעו את השעבוד [וכ"ה פשטות לשון תוס' מג: סוד"ה אבל]. ועוד יל"פ דהוה סברא דהאדון אינו יכול לתובעו למלאכה, שהרי יש לעבד זכות לתובעו שחרור.

אבל **המאירי** כתב דמכל מקום כל שבי"ד לא הספיקו לכופו, הדין דעובד את רבו יום א' ואת עצמו יום א'. וכן נגחו שור ביום זה לעצמו.

תקנט) **שם.** ומבואר בתוס' דאף מעש"י דממילא, פקע זכות האדון. אבל **בחי' מכת"י** [בע"ב] כת' דאף דהעבד אינו חייב לעבוד, חבלות לרבו. דבא ממילא.

ובפשוטו מבואר לתוס' דכיון דחכמים חייבו לשחררו פקע קנין הממון, וכמפקיר עבדו[נט]. אך יש **אחרונים** דדנו דקאי דוקא לענין מעש"י, דאינו יכול לשעבד בו. אבל לא פקע עיקר הקנין. [ע"ע בסמוך].

ותוס' [חגיגה ב: ד"ה כופין] הק' לדעת שמואל המפקיר עבדו אי"צ גט שחרור, א"כ אמאי איצטריך לכוף לכתוב גט שחרור, תיפו"ל דפקע קנין הממון. **ותוס'** תי' דמ"מ תקנו לו גט שחרור [מדרבנן], דטוב הוא לו. ועוד תי'

נא. דהוה חלוקת הגוף כלפי זה, וכמ"ש **הר"ן** [נדרים מה:] דשותפין נחשב שהגוף מתחלק ע"פ הזמן שמשתמש בו [ומהני בזה ברירה כיון דרובו מבורר, עי"ש].

נב. ושמעתי ממו"ח די"ל דהוה כמו שהעבד משוחרר לענין הממון [כמו מפקיר עבדו] ליום א', ולמחרת חוזר ומשתעבד. דדוקא בקנין האיסור לא פקע בכדי. אבל קנין הממון פקע בכדי [ואינו מפקיע שעבוד, דהעושה עבדו אפותיקי ורבו ראשון הפקירו, יבא הבע"ח ויגבנו. דבקנין הממון לא אמרי' דפקע בכדי]. [ולאמימר האדון לא יוכל לשחררו ביום של עצמו, אלא ביום של רבו].

ועפ"ז אתי שפיר הא דיום של עצמו, אף חבלתו לעצמו. ואין לרבו שום חלק בזה. אך צ"ע תי' הגמ' דכליא קרנא, הא כלפי הממון אין שום צד ממון ביום זה.

נג. **והקה"י** [ב"ב יא] תמה א"כ האיך מהני חלוקה זו לענין דיני נזיקין, דל"מ דיהני השתעבדות שיהא הניזקין לרבו.

נד. [והקצות דן מדברי הירושלמי בפירקין לפ"ז].

נה. וציין לתוס' [לעיל מ:] דשחרור מפקיע שעבוד, דאינו חוזר ומשתעבד. והוה כקדושת הגוף דלא פקע בכדי.

נו. **והקצות** הק' דגבי אישות אי' [לקמן פג:] דהיום את אשתי ולמחר אי את אשתי, כיון דפסקה פסקה. [והקצות נקט דאף אביי מודה בזה]. ותי' דה"מ גירושין דבעינן כריתות. אבל שחרור חצי עבד לא ילפי' מגירושין לענין זה [וכדמבואר לעיל מא: דל"ד למגרש חצי אשה].

נז. ולדעת הקצות צריך לחלק דל"מ חלוקת ימים לגדרי איסורי ביאה, דסוף סוף חצי גופו הוה עבד. ויל"פ דמהני חלוקה רק לענין מעשה האדם, וכן מעשה הקידושין וכדו'.

נח. אבל **המאירי** [בע"ב] כת' דרק להו"א נחשב מעובב גט שחרור, ולא למסקנא. וכ"מ בדעת הרמב"ם. עי"ש.

נט. **והטור"א** [חגיגה ב:] הק' א"כ אמאי נקט תוס' [מא: ושם] דהאדון עובר בעשה.

האחרונים דהעבד כותב שטר על דמיו, א"כ ע"כ עדיין משועבד לאדון לענין זה.

ועוה"ק **האחרונים** לדעת אמימר [לל"ק לעיל מ.] דהמפקיר עבדו אין לו תקנה, א"כ אי פקע קנין הממון שוב אין לו תקנה בשטר. **ותוס'** [לקמן מג:] **רמזו** כעי"ז, **וכת'** [גבי מוכר עבדו לעכו"ם] דלאמימר לא הפקיעו חכמים ממנו עד אחר שיכתוב לו גט שחרור. וה"נ י"ל דלאמימר לא פקע קנין כספו, דאל"כ אין לו תקנה[ס]. [וי"ל דהגמ' בע"ב דהוה כמעוכב גט שחרור לא קאי כהך לישנא].

והדבר אברהם [א לט יד] **הביא** בשם **רב האי גאון** דהעבד כותב שטר על דמיו, ומשתחרר בשטר התחייבות זה. והדב"א הק' דכיון דמעוכב גט שחרור פקע ליה כספא, ואי' [לעיל לט:] דל"מ שחרור כסף היכא דפקע ליה כספיה[סא]. והדב"א הוכיח דדעת רה"ג דחצי עבד לא פקע ליה כספיה, ולא נחשב מעוכב גט שחרור[סב].

והדב"א כת' דאפשר דמ"מ רבו אינו רשאי להשתעבד בו, ומש"ה לענין קנס אינו נחשב מעוכב גט שחרור[סג].

תקס) **שם. היינו למשנה ראשונה, דלמשנה אחרונה מעש"י שלו וכו'.** אבל **הרמב"ם** [חובל ד יב] פסק דאם חבל בו ביום רבו לרבו וכו', ואף למשנה אחרונה. **וכ"פ** [נזק"מ יא א,ב] דמעוכב גט שחרור אין לו קנס, אבל חצי עבד יש לו קנס. **והראב"ד** השיג דלמשנה אחרונה אין חלוקת ימים, אלא או הכל לעצמו או הכל לרבו. דהני ממון נינהו ולא קנס, **וכותבים הרשאה.**

וה"ה נדחק דאיירי בשפחה [וכתוס']. וכן שאר אופנים דאין כופין[סד] [ע' בסמוך].

והמאירי כתב דלמסקנא אינו מעוכב גט שחרור משום דין כפייה, דדחייה בעלמא הוא דמ"מ אדון הוא[סה].

וכ"כ בהג' מים חיים דמעוכב גט שחרור [ע"י הפקר, או יוצא בשן ועין] ל"ל שום שעבוד גביה, אבל חצי עבד הוה דין כפיה בעלמא, וכל זמן דלא שחרריה הוה עבד גמור לכל מילי.

תקסא) **בא"ד מיהו נפק"מ אף למשנה אחרונה בשל יתומים דלאו בני כפייה [כדלעיל מ.], או בחציה שפחה וכו'.** ועוד כת' **האחרונים** דנפק"מ בעבד זקן או סריס דלא כפינן[סו]. וכן עבד קטן לא כפינן עד שיגדול ויהא ראוי לנישואין[סז].

והרמב"ן כת' כת' דנקטו בגמ' עבד [ואף דלמשנה אחרונה איירי בשפחה], דנקט כמו המשנה.

תקסב) **בא"ד מכי שחרריה וכו' זכה העבד בעצמו, והו"ל מעוכב גט שחרור ואינו יכול להקנות אלא מה שיש לעצמו בו.** בפשוטו כוונת התוס' דפקע קנין הממון [וכנ"ל], ואינו יכול למכור דבר שאינו

ס. [ולכאו' כ"ז אי נימא דחכמים הפקיעו את השעבוד. אבל אי הוה סברא משום דאינו רשאי לשעבד בו, א"כ מה מהני הא דאין לו תקנה. ואפשר דע"כ רשאי לשעבד בו, דאל"כ הוה מעוכב גט שחרור].

סא. אך יש אחרונים שנקטו דהרמב"ם לא פסק כן.

סב. וי"ל דרה"ג לשיטתו, דכיון דחייבו לשחרר רק ע"י כתיבת שטר זה, א"כ תלי בעבד. והיכא דהעבד אינו כותב השטר [או דאינו רוצה להשתחרר] אינו מעוכב גט שחרור. [דהיכא דכופין לאדם למכור דבר בשוויו לא יחשב דאין בו קנין ממון זה]. אלא דבפועל האדון אינו רשאי להשתעבד בו.

סג. וגדר מעוכב גט שחרור לענין קנס לא תלי בגדר משוחרר לענין ממון דמפקיר עבדו.

סד. וכ"כ **בהג' מים חיים** דמשכח"ל בעבד של קטן. **והמקנה** [מד יב] כת' דמשכח"ל בעוד העבד קטן.

סה. והביא שכ"ד גדולי המחברים [הרמב"ם].

סו. **והפור"י** כת' עוד דהיכא כבר הוליד [בעודו עבד], וקיים 'שבת' תו לא כפינן. [ואף דאמרי' יבמות סב. דאינו מקיים בהם פו"ר דאינם מתייחסים אחריו, אבל לענין שבת קיים]. וכ"כ הצפנת פענח [תרומות א].

סז. [וכ"כ המקנה קו"א מד יב]. **והרש"ש** [יבמות צט:] כת' דנראה דאין כופין עד שיהיו בני כ' [דאי' **בשו"ע** [אה"ע א ג] דאין כופין על פריה ורביה עד שיהא בן כ'. אף דהוה מצווה לישא בן כ', והמקדים מבן י"ג הוה מצוה מן המובחר]. [**והרש"ש** דימה הא דכופין אותו, לדין כפייה על האדון. ועוד שמעתי לפרש דשמא אף לאחר שישתחרר לא יקיים פריה ורביה, וכמ"ש **תוס'** מא:. א"כ כל זמן דלא הגיע לגיל שכופין אין כופין]. [ויל"ד דכיון דאי' **ברמ"א** [א ג] דבזה"ז לא נהגו לכוף אפריה ורביה, א"כ אף חצי עבד בזה"ז לא יכופו לאדון. והפוסקים סתמו בזה].

שלו[סח]. [ואף אי פקע החיוב לשחררו, כגון שנעשה סריס, מ"מ כבר זכה העבד בממון[סט]].

אבל **האמר"מ** [מא] כתב דמסתבר דהא דפקע הקנין ממון הוא משום שעומד להשתחרר. ואילו אינו עומד להשתחרר חוזר ומשתעבד בו. וכיון דהקנהו לבנו קטן שוב אינו מעוכב גט שחרור.

וכת' דיל"פ דקו' התוס' דכיון דעכשיו אינו רשאי להשתעבד בו נחשב אינו ברשותו, ואינו יכול להקנותו.

דף מב:

תקסג) **חצי כופר ליורשיו. תוס'** [ב"ק מ. ד"ה כופר] כ' דאף דדרשי' כופר שלם ולא חצי כופר, הכא היינו כופר שלם דידיה[א]. וכעי"ז כתב **הרמב"ן** [ושא"ר] דמצד בן חורין משלם כופר שלם, אלא שכופר שלו פחות משאר בני אדם משום שיש בו צד עבד[ב].

תקסד) **כליא קרנא. החזו"א** ביאר דהקרן אינו מתחלק, ובכל יום הם שותפין על הקרן. [ע' מה שהו' לעיל].

תקסה) **איבעי"א שהכהו אדם וכו'**. אבל **הרמב"ם** [חובל ד יב] פסק כן אף בשור. ובלח"מ העמיד דאיירי דחבל בו, ולא אפחתיה מכספיה, ובזה שור חייב, ואף דלא כליא קרנא. **ובהג' מים חיים** כתב דלמסקנא אף בכליא קרנא תליא באיזה יום, עי"ש.

תקסו) **תוד"ה ושור.** יש שרוצין לפטור וכו' ונתבטל הרבה ממלאכתו, כיון דסופו לחזור ולתרפאות וכו' היינו בהכחשה דלא הדרא. וכ"ד **תוס'** [סנהדרין פד: ד"ה הכחישה] דבבהמה חייב רק על הכחשה דלא הדרא, דהכחשה דהדר מקרי שבת[ג] [מידי דהוה אהכהו אידו וצמתה וסופה לחזור], ובבהמה אינו חייב בד' דברים. [וכ"כ השו"ע חו"מ שמ ב].

והמרדכי [ב"ק קטז, וריג] כת' דפטור אף מריפוי, אף דאינו שווה כמו שהיה[ד]. דכל שאינו מחסר גופו מקרי גרמא, אף דצריך להוציא הוצאות כדי להשיבו.

והנתיבות [שמ ג] כתב דהמרדכי איירי במקום שסופו שתתרפא הבהמה לבד [אלא שרוצה לזרז ולרפאותה], אבל אי אין סופו לחזור בלא רפואה חייב[ה].

אבל **החזו"א** [ב"ק יג] ביאר דסברת המרדכי דאף במה שצריך הוצאות לסלק את הנזק [ע"י רפואה] לא מקרי נזק, אלא כקשר ידיו ורגליו, דצריך טורח לפתוח. והחזו"א תי' דהמרדכי קאי דוקא בבע"ח [שע"י רפואה חוזר לעצמו[ו]] ולא בכלי דהתיקון הוה כדבר חדש[ז].

תקסז) **בא"ד ור"ח[ח] אומר וכו' אבל שור פשיטא דשבתו בכלל נזק, דפחתי דמיו וכו'.** [משא"כ אדם דלא

סח. **והאמר"מ** הק' מ"ט הוה רק 'קצת תימה', דודאי אינו יכול למכור דבר שאינו שלו. [והעירו דהתוס' רא"ש כת' 'תימה'].

סט. **והרש"ש** הקשה דתיפו"ל דכיון דליכא גביה אלא קנין איסור, לא מצי מקנה.

א. [אבל שור של שותפין ל"ש כפרה לחצאין]. וכ"כ **תוס'** [ב"ב נו:] דכופר אתי לכפרה, ואין אדם מביא חצי כפרה, חצי חטאת וחצי אשם. אבל בסוגיין משלם חצי כופר, דהוא כל הכופר דשייך בו. וחשיב כופר שלם דלא הרג אלא חצי בן חורין.

ב. ועד"ז כת' **תוס'** [חולין קלב. ד"ה וצריך] דשותפות כהן פוטר ממתנות. אבל צבי הבא על תיישה חייב חצי מתנות. דהתם כל שיות שבו מחייב. ואילו שותפות לא מחייב כל שיות שבו לכך פטרי לגמרי.

ג. משמע דתליא בסברת אביי ורבא מה מוגדר שבת ומה מוגדר קרן [וכ"מ בנתיבות]. ויל"פ דהנך ראשונים ס"ל דאף שמפחיתו בדמיו, כיון דהתורה הגדירו [גבי נזקי אדם] 'שבת' ו'ריפוי', דהיינו הפחתה זמני, א"כ אינו בכלל חיוב נזקי בהמה.

ד. **והמרדכי** [ב"ק קיד, הו' בקצות שפו י] בשם **ר' יקר** ביאר דהמזיק בהמה, אף דגרם לו להוציא הוצאות לרפאותה, אינו חייב לשלם. וכמו זורק מטבע לים [לקמן צח.] דאי"צ לשלם הוצאות להעלותה. דהא מנח, והוה גרמא בעלמא. ודוקא בגופו חייב ריפוי ושבת, ולא בממונו. [ודברי ר' יקר (ר' אפרים מרגנשפורק) הו' באריכות בס' אהל ישעי' עמ"ס ב"ק. וצ"ע במסקנתו שם].

ה. והביא מהגמ' [נדה נח.] דהעושה כתם בבגד מחוייב לכבסו, ולא אמרי' דכיון דאפשר לכבס פטור.

ו. **והחזו"א** ביאר דבע"ח שיש לו כח לרפאות את עצמו. ואף כשצריך סם, הסם רק עוזר לכח של הבע"ח. ומש"ה נחשב דחוזר לקדמותו. אבל כלי לעולם מקרי נזק. דאם אומן מתקנו, מקרי כלי חדש. וכדמבואר [ב"ק כח:] דטינפו כלים מקרי נזק, אף דסתמא דמילתא אפשר לכבס.

ז. ואף השואל חלוק ונכתם מחוייב לכבסו [נדה נח.]. ואף 'מראה' מקרי מציאות, וע"י שמבסו יוצר בגד מלובן מחודש.

ח. **והמרדכי** [ב"ק פו] הביא כן בשם ר' חיים מפריז. והביא דכ"ד רבינו מאיר.

פחתו דמיו כל כך[ט]. ועד"ז כ' **תוס'** [ב"ק לג. ד"ה לפוטרו] דריפוי ושבת הוה בכלל נזק[י], דכשמוה כמה היה שווה מתחילה וכו' דאם ירצה בעליו לא ירפאהו אלא ימכרהו מיד[יא]. אבל אדם ע"כ צריך לרפאות עצמו. [וכ"כ הרא"ש ב"מ ח ד בשם יש מחלקין[יב]. **ובשו"ע** [שז ו] הו' ב' דעות.

קנס והבלות דמעוכב גט שחרור

תקסח) **איבע"ל מעוכב גט שחרור וכו'. פרש"י** כל הנך דאמרו יצא לחירות ואין לרבו עליהם, אלא שצריכים גט שחרור, כגון מפקיר ומי שחציו עבד וכו'. לכאו' נכללו בזה ב' אופנים, דבמפקיר הגדר דפקע קנין הממון, ונשאר עליו קנין איסור לחוד. ואילו בחצי עבד הוה חיוב על האדון לשחרר [וכעי"ז מוכר עבדו לעבו"ם לקמן מג:]. ומבואר בסוגיין דסוף סוף רבו אינו רשאי להשתעבד בו, ונחשב מעוכב גט שחרור. [ע' מה שהו' בתוס' בע"א].

והאחרונים חקרו האם הנידון משום דאין עליו קנין ממון [וכ"מ **בתוס'** בע"א דהביאו מסוגיין דמעש"י לעצמו].

או משום דעומד להשתחרר[יג] וכמשוחרר[יד] [לענין דלא מקרי 'אדון'[טו]]. [וכ"ה לשון **רש"י** חגיגה ב. ע' בסמוך].

אבל **המאירי** כת' דחצי עבד יש עליו אדון [על צד עבדות], עד שיכופו ויכתוב שטר על חצי דמיו. וספק הגמ' דוקא בהנך דאי"צ לכתוב שטר על דמיו, ואין לאדון עליו אלא זיקת שטר. ומש"ה לא קרי ליה אדון. וכת' דאף דבסוגיין הביאו מחצי עבד למשנה אחרונה, דחייה בעלמא היא.

תקסט) **או דילמא וכו' אדון קרינן ביה. ובגמ'** [חגיגה ב.,ד.] אי' דלמשנה ראשונה חצי עבד פטור מראייה, דיש עליו אדון אחר[טז]. אבל למשנה אחרונה חייב. **ופרש"י** [חגיגה ב.] דכיון דתקנו שיש על בי"ד לכוף את אדונו לשחררו, והו"ל כאילו משוחרר כבר [וחייב בראיה].

ותוס' [חגיגה ד. ד"ה לא] הק' מה הגמ' מסתפקת האם נחשב 'אדון' לענין קנס, הא לענין ראיה [למשנה אחרונה] נחשב שאין לו אלא אדון א'. [ומה צד דיחשב אדון לענין קנס].

ט. ונתחדש בפרשת חבלות דחייב שבת אף באופן דאינו מפחית דמיו לימכר. ולפ"ז באופן שהפחיתו הרבה ממלאכתו [או צריך הרבה רפואות], ונפחת דמיו לימכר כעבד. א"כ אף אדם המזיק בשוגג או שור יתחייב לשלם פחת דמיו. אבל לתוס' [ב"ק] כיון דסופה לחזור לכאורה אינו בכלל נזק, ואדם אינו עומד לימכר דנימא דאפחתיה מכספיה.

י. וכן נקטו **תוס'** [ב"ק נו:] דחייב על כחש דהדרא. [ותוס' שם חילקו בין שומרים ומזיק דחייב, אף דגזלן אומר הרי שלך לפניך].

יא. וסברא זו מהני לקולא ולחומרא, לקולא דכיון דיכול למוכרו א"כ לא הפסיד לו ממון יותר, דבידו למוכרו [ע"ד מש"כ **תוס'** ב"ק י: גבי פחת נבילה]. אבל בתוס' כאן קאי לחומרא דהפסיד לו לענין מכירה לאלתר, ומש"ה לא נחשב סופו לחזור.

יב. **והרא"ש** [ב"מ] הביא ב' סברות דאדם אינו עשוי להמכר הלכך לא חשיב אפחתיה מכספיה. ועוד דאדם דמיו יקרים והקונהו פוחת מעט מדמיו כיון דסופו לחזור, אבל גבי שור נקרא נזק שעשוי להמכר ונפחתו דמיו.
והשו"ת הרא"ש [הו' בטור שעח] סתם דמחוייב כל מה שהופחת הבהמה מחמת הכאה זו. כולל מה שהופחתו דמים משום שבת וריפוי. ודלא כמרדכי. וע' פוסקים.

יג. [ויל"ד עפ"ז באופן דידעי' דבי"ד לא יכופו, וכגון דאין יד בי"ד תקיפה לכוף. וכן יל"ד לצד דהעלו **האחרונים** דמפקיר עבדו בי"ד אינם כופים לשחררו, אלא מבקשים].

יד. [ויל"ד א"כ אי שייכא לדברי ר' שמעון דעומד ליזרק כזרוק וכדו'. אך מצאנו אף לרבנן עומד ליגבות כגבוי וכדו' [ע' תוס' סוטה כה:]. וי"ל דה"נ כיון דהעבד רשאי לתבוע שחרורו לא מקרי אדון].

טו. וכן חקר **הגרי"ז** [ערכין ב:] בגמ' [שם וחגיגה ב.] דלמשנה אחרונה חייב בראייה, האם הוא משום דפקע דאין לו בו קנין ממון. או דאף בלא שנפקע קנין ממון, כיון דיש לו דין זכות כפיה לשחררו, עי"ז לחוד משויה ליה שאין לו אדון אחר. והביא דכ"ה לשון **רש"י** [ערכין שם] הואיל ובידינו לשחררו כמשוחרר דמי, שאין רשות רבו עליו, ולא קרינא ביה אדון אחר. וכן לשון **רבינו גרשום** [שם] ואע"ג דעדיין לא הוי בר חורין כיון דסופו בחירות.

טז. ודרשי' אל פני האדן ה', מי שאין לו אלא אדון אחד יצא זה שיש לו אדון אחר. ודרשי' דאף צד חירות פטור מראייה, דאילו צד עבד בלאו הכי פטור, דילפי' לה לה מאשה, ואשה פטורה.
והגר"ח [סטנסל חגיגה ב.] הביא **דבירושלמי** [שבת יט ג, חגיגה א א] ממעטינן 'כל זכורך' דמקצת זכר ומקצת נקבה דפטור מן הראיה, ובעי' זכר שלם. **והגר"ח** הק' דא"כ אף חצי עבד יחשב כמו מקצת אשה. [ולכאו' יש לחלק דהתם הוה מזגי, ולצד דחצי עבד הוה תערובת שכוני ל"ש מיעוט זה].
והגר"ח חקר הגדר דבעינן חיוב שלם, או משום דאנדרוגינוס הוא מקצת זכר. וכת' דלפ"ז גדר המיעוט דנחשב זכרות, ולא מיעוט בדיני איש ואשה. א"כ ל"ש להקיש עבד לאשה, דבעבד ליכא חסרון זה.

ותוס' תי' דהתם הוא משום דעומד לכוף את רבו לשחררו כמאן דמשחרר דמי, אבל הכא כיון דמת איגלאי מילתא דלא היה עומד להשתחרר. ולפ"ז הספק של הגמ' [בסוגיין] דוקא לענין קנס, שנתברר שאינו עומד להשתחרר.

אבל **תוס'** [ערכין ב: ד"ה כמשנה, ה**תוס' הרא"ש** ורשב"א כאן] כת' דהתם הפטור משום שיש לו אדון המעכבו לעלות לרגל, דעבד פטור מראייה משום שמשועבד לרבו למלאכתו. ומעובכ גט שחרור מעש"י לעצמו, והאדון אינו מעכבו [אף דעדיין הוה עבד]. ומ"מ כיון דמעובכ גט שחרור נחשב אדונו.

ו**הגרי"ז** [ערכין ב:] ביאר דבסוגיין הנידון על צד עבדות, ואף מעובכ גט שחרור מיקרי אדון כיון דיש לו קנין איסור. אבל גבי ראייה הנידון על צד הבין חורין[יז], דצד הבן חורין היה צריך להיות מחויב אלא שהצד עבד מעכב. דכיון דלאדם זה יש אדון אחר פטור. ומש"ה למשנה אחרונה כיון דעומד לשחרור צד עבד שבו אינו מעכב על צד חירות[יח].

דעת הרמב"ם – מבואר בגמ' [חגיגה הנ"ל] דלמשנה אחרונה חצי עבד חייב בראייה. וכן **בגמ'** [פסחים פח.] אי' דלמשנה אחרונה אוכל ק"פ משל עצמו, ואילו למשנה ראשונה אינו אוכל לא משלו ולא משל רבו [כשמקפידים].

אבל **הרמב"ם** [חגיגה ב א, וק"פ ב יג] פסק דאינו חייב בראיה, ואינו אוכל ק"פ לא משל עצמו ולא משל רבו. ו**הראב"ד** [שם ושם] השיג דנקט דלא כהילכתה, אלא למשנה ראשונה.

ו**הרמב"ם בפיה"מ** [פסחים ח וחגיגה א] משמע דפירש להיפך, דלמשנה ראשונה חייב בראייה, ואוכל ק"פ משל עצמו. וכיון דתקנו לשחררו [ואין מניחים עבד זה] פטור מראייה ואינו אוכל ק"פ. וצ"ב הסברא בזה.

ו**הכס"מ** [ק"פ שם] פי' דלמשנה ראשונה יאכל משל עצמו, דכיון דתקנו שעובד את עצמו יום א' צד חירות ניכר לעצמו. וצד עבדות נגרר אחריו ואוכל משל עצמו[יט]. אבל למשנה אחרונה לא עשו לו תקנה לעבוד את עצמו יום א', ואין צד חירות ניכר. הלכך אין צד עבדות נמשך אחריו.

ושוב הביא הכס"מ דלשון הפיה"מ משמע דהטעם משום דכופין לשחררו [אין מניחין עבד זה], מש"ה לא יאכל ק"פ. והק' אמאי תלי בהא דאין מניחים, הא אם אירע שהניחוהו אמאי לא יאכל כלל, דהא מן הדין אוכל.

ועוד הביא **דבשו"ת ר"א בן הרמב"ם** ביאר דלמשנה ראשונה עבדינן תקנה שיצא יד"ח[כ], אבל למשנה אחרונה לא עשו תקנה[כא].

והביא **דר"א בהרמב"ם** ביאר דלמשנה אחרונה אף שזו היא תקנתו להוציאו ידי חובת פסח, לא עבדי' ליה תקנה, שמא יהיה זה גורם לעיכוב שחרורו. אלא אומרים לרבו זה אינו אוכל משלך דלא קרינן ביה עבד איש ולא משל עצמו שאינה תקנה גמורה אלא מהר ושחררו כדי שלא ימנע מן המצוה.

ו**החת"ס** ביאר דדעת הרמב"ם דלמשנה אחרונה אמרי' דיצא מכלל עבד ולכלל בן חורין לא בא, ומש"ה אין עליו כלל חיוב מצוות[כב]. אבל למשנה ראשונה כיון דתקנו חלוקת ימים נחשב ביום של עצמו שאין עליו אדון, ומהני לזה חלוקת הימים.

תקע) **שם. או דילמא אדון קרינן ביה. ויש לו קנס, ומבואר בסמוך דאף חבלתו לרבו. והחזו"א** [ד] הקשה אמאי אמר שמואל [לעיל לח.] דאין רשות לרבו עליו, הא הוה דידיה לענין חבלות וכן אמימר. וכתב דלולי דברי רבותינו י"ל דספק הגמ' דוקא לענין קנס, דזיכתה

יז. דצד עבד בלאו הכי פטור לה לה מאשה.

יח. אבל צד עבדות לעולם מקרי יש לו אדון משום קנין האיסור. ומפקיר עבדו אינו חייב בראייה.

יט. וצ"ב גדר 'עבדות ניכר'. [ויל"פ דברי הרמב"ם ע"פ מש"כ [בשם מו"ח] דגדר חלוקת ימים דעשאוהו כאילו פקע קנין הממון [כמפקיר עבדו] ליום א', וכיון דאין עליו קנין ממון חייב בפסח וראייה ביום של עצמו. [ומסתבר דהמפקיר עבדו מביא ק"פ משל עצמו וכן חייב בראייה. דגדר אין עליו אדון תלי בקנין הממון, ולא בקנין האיסור]. אבל למשנה אחרונה לא עשו חלוקת ימים, ואף דנחשב מעובכ גט שחרור משום שכופין לשחרר, מ"מ דעת הרמב"ם דקנס וחבלתו לרבו. דיש עליו קנין ממון, אלא שכופין לשחרר).

כ. ולדברי ר"א בהרמב"ם הוה תקנה מיוחדת לענין פסח [וקבעו דהעבד בעלים על עצמו למינוי הפסח]. ואילו לתי' הא' בכס"מ תלי בתקנת חלוקת ימים דמתני'.

כא. **ור"א בן הרמב"ם** כת' דהא דקאמר [חגיגה] הכל חייבים בראיה לאיתויי מי שחציו עבד וחציו בן חורין, דחויה היא מקמי הא דרבינא.

כב. [וכ"כ הפנ"י במשנה דדעת הרמב"ם דפטור מכל המצוות].

תורה מפני העתיד, והכא שהוא חייב לשחררו אינו מפסידו. אבל בשאר דינים הוה עבד גמור. [ועד"ז י"ל בדעת תוס' חגיגה הנ"ל].

תקעא) **שם. יש לו קנס. הרש"ש** דייק דפשיטא דאין לו כופר, ונהי דאין עליו אדון, מ"מ צריך גט שחרור להתירו בבת ישראל, ואינו ישראל[כג].

תקעב) **מאי לאו כמשנה אחרונה. פרש"י** דכופין את רבו, ואפ"ה רבו נוטל קנס דצד עבדות כל זמן שלא נכתב גט.

ותוס' [בע"א] **והראשונים** הביאו מהגמ' [כאן] דכל היכא דכופין את רבו לשחררו מעשה ידיו לעצמו. **והריטב"א** ביאר כיון דכופין לעשות לו גט שחרור, מיד פקע קנין מעש"י ואינו אלא מחוסר גט שחרור. [וע' לעיל מש"כ בזה].

תקעג) **ת"ש הפיל את שינו וסימא את עינו, יוצא בשינו ונותן דמי עיניו. פרש"י** דקס"ד דצריך גט שחרור, ואפ"ה מבואר דנותן דמי עינו כבן חורין. **והאמר"מ** [מא ד"ה והנה ק"ל] חקר למ"ד דיוצא בשן ועין צריך גט שחרור, האם ס"ל דהוה מצוות התורה על האדון לשחררו [והפלת ראשי אברים אינו 'יציאה' מצד עצמו. ונחשב מעובב גט שחרור משום דבי"ד כופין לשחררו]. או דהתורה הפקיע את קנין הממון, אלא דצריך גט שחרור לקנין האיסור. [והוה גדר יציאה לענין ממון].

והאמר"מ הק' [לצד דהוה שחרור לממון] לדעת אמימר [לעיל מ. לל"ק] היכא דפקע שעבוד הממון אינו יכול לשחרר בגט.

ועוד הק' לדעת שמואל [לח. לט.] המפקיר עבדו אי"צ גט שחרור, א"כ לכל הנך תנאים אמאי צריך גט שחרור[כד]. ותי' דסברת שמואל דוקא מפקיר, דחל ההפקר אף במה שהוא אדון ובעלים לשחרר[כה]. אבל הכא התורה מפקיע הממון ולא האיסור. [ע' מה שהו' לעיל לט.].

תקעד) **שם. הרמב"ן** [ושא"ר] הק' דהוה קנס, וקי"ל דאינו זוכה בקנס עד העמדה בדין. וכן מבואר בגמ' [ב"ק עד.] גבי שן ועין דגברא לא מחייב עד שעמד בדין[כו]. א"כ עדיין לא זכה בעצמו, ואמאי חייב לו דמי עינו.

והרמב"ן [בסו"ד] הביא צד דאיירי שעמד בדין, ואח"כ סימא את עינו. ודחה דלאו מילתא היא. **והר"ן** ביאר דא"כ למ"ד דאי"צ גט שחרור משעה שעמד בדין הוה ישראל גמור. ופשיטא דהחובל חייב.

והרמב"ן תי' דכשעומד בדין איגלאי מילתא שזכה למפרע משעת הפלת שינו. ולמפרע פקע קנין כספו וזכה בעצמו, אלא שמעובב גט שחרור. ואפ"ה אינו ממון להורישו לבניו [עד שעמד בדין]. וכן אי מודה מיפטר, ולא יצא לחירות[כז]. ועד"ז כת' **תוס'** [ב"ק לג:].

והרמב"ן הביא דזה נכלל בקו' ר' זירא [ב"ק עד:] ניפוק בשינו ועינו. ואביי תי' דאמר קרא תחת עינו, ולא תחת עינו ושינו. **והרמב"ן** ביאר דאביי השיב [מסברא] דלמפרע נפיק בעין לחודיה, ואף דהוה קנס פקע קנינו. ואף שהביא הפסוק לאו דוקא דדרשי' מקראי[כח].

אבל **תוס'** [ב"ק לג:] נקטו דדרשי' מהך קרא דהעבד זוכה בשחרורו לאלתר[כט] [למ"ד דאי"צ גט שחרור[ל]], וגלי קרא דזוכה למפרע ולא דמי לשאר קנס[לא]. ותוס' פי' דאפ"ה

כג. ולכאור' אף נשתחרר ולא טבל הדין כן.

כד. [אף דבלאו הכי שמואל כתנאי יבמות מח., מ"מ הכא קי"ל כר"ע דצריך גט שחרור].

כה. ועד"ז יישב אף לאמימר, דאף אמימר מודה דמהני שחרור על קנין איסור לחוד, ודוקא הפקר גרע דהפקיר על בעלותו.

כו. והיכא דהעידו עדים זוממים [ואיפוך] חייבים כאשר זמם, דגברא עדיין לא נתחייב.

כז. ומש"ה יש חיוב כאשר זמם [בסוגיה ב"ק שם].

כח. [וכת' דאין לומר דילפי' מקרא, דא"כ תיקשי למאן דלית ליה הכי בשמעתין].

כט. **ותוס'** הביאו דכן משמע [שם עד:] דלולי דרשת 'ולא תחת עינו ושינו' הו"א דלא זכי עד שיעמוד בדין. [ותוס' שם דרשו כן מדרשא דלא תחת עינו ושינו. אבל הראשונים כאן כתבו דהך דרשא לאו דוקא, וע"ע בסמוך].

ל. **ותוס'** [שם] הביאו דר"ע דסבר צריך גט שחרור קסבר שיוצא בשינו ועינו. [וכוונת התוס' דהאדון אינו חייב בדמי העין, דהוה מעובב גט שחרור]. [ויל"ד דמעובב גט שחרור הוה ספק ולא נפשט, והאיך הביאו תוס' בפשיטות דפטור. ואפשר דנקטו דחבלי בה אחריני הוה ספק, אבל חבל האדון גופיה ודאי פטור. א"נ כוונת התוס' להק' מהך מ"ד].

לא. **ותוס'** הק' בפלגא נזקא קנסא אמאי זכה [למפרע] לאלתר, דלר"ע אמרי' יוחלט השור. ושמא י"ל דאף התם גלי קרא דזוכה משעת נגיחה, דדרשי' ומכרו אמזיק ואניזק קאי.

כל זמן שלא נודע[לב] לא חשבינן גברא בר תשלומין[לג] [לענין כאשר זמם].

תקעה) **תוד"ה חבלי ביה אחריני.** אע"ג דמעש"י לעצמו וכו', חבלה נמי לרבו דמה לי קטלה כולה ומ"ל קטלה פלגא. **והתוס' הרא"ש** ביאר דאע"פ שבטל ממלאכת גופו שלעצמו, חבלה יש לו להיות לרבו, כיון דמחמת חבלת גופיה קאתי, וקנסא לרבו ומה לי קטלה פלגא[לד].

הפנ"י תמה דחיוב נזיקין הוא חיבו ממון למי שהפסיד, והכא אין לו שום זכות ממון בעבד, ובמה תליא בשם אדון. **והפנ"י** כת' דלא קאי בד' דברים, אלא בנזק לחוד אמרי' דגזיה"כ הוא לאדון. והוסיף דלדעת **הרמב"ם** [חובל ה ו] דחובל הוה קנס [שאם מודה מיפטר[לה]] **ניחא.**

והתור"ג ביאר דאדם בן חורין באמת אין לו דמים לימכר כלל[לו], וכל חיוב חבלות הוה גזיה"כ לשלם, **ולשומו כעבד.** [ולא תליא במי מפסיד].

והגר"ח [הל' טוען] כת' דחובל באדם[לז] שאני משאר חיובי נזיקין, דהוה חליפי הממון שהפסיד [ומש"ה דנו הראשונים דדמי קרקע בקרקע]. אבל חובל [אף דהוה גדר חיוב ממון, ולא קנס] התחלת חיובו הוא בתשלום עצמו. [ויש חיוב שבועה על חבלות אדם, דלא נחשב 'דמי אדם'. דאינו תשלום על הפסד האדם]. אלא דחייבה תורה לשלם לפי שוויו, וכמו ריפוי ובושת.

והגרי"ז [במכתב בסה"ס עמ' פ] כת' דהוה כעין 'כופר' דראשי אברים[לח], דהתורה גזרה לשלם לבעלים. [דלא נחשב השלמת הנזק].

ועוד כת' **הגר"ח** [סטנסל קבא וקסז] דמדברי הרמב"ם מבואר דיש אופן של חבלה דלא אפחתיה מדמיו, וי"ל דסוגיין איירי רק בזה.

תקעו) **שם. הגר"ח** [סטנסל שם] הביא דמבואר כאן דעצם החיוב חבלה הוה לרבו. ודלא כמ"ש **הקצות** [תכד] דאף הרב דחבל בעבד יש חיוב חובל, אלא דזכה ממנו מדין מה שקנה עבד קנה רבו[לט]. דהא בסוגיין מעש"י העבד לעצמו, והאדון אינו זוכה ממנו. ומ"ש שיזכה בחיובי חבלות[מ]. וע"כ דעיקר החיוב הוה לאדון [וכדאי' בגמ' ב"ק מט. דדמי לחמרתא מעברתא].

והגר"ח דחק דהקצות איירי לענין בושת, אבל חיוב חבלות הוה לרב גופיה. [אך האחרונים העירו דבקצות מפורש דלא כן].

והנתיבות [שסג ב] הביא מסוגיין דחיוב חבלת עבד כמו בן חורין, דהעבד שייך במצוות[מא]. ומש"ה חייב שבת, אף דהמזיק שורו וחמורו אינו חייב בשבת

לב. וע' היטב **תוס' שאנץ** [בשיטמ"ק ב"ק שם] דבתחילה תי' לא חשיב בר חיובא [לענין כאשר זמם] משום דמודה מיפטר. וחזר וכתב דאף דאמרי' אגלאי מילתא דקם ברשותיה משעת נגיחה, מ"מ לענין הזמה לא חשבינן גברא בר תשלומין כל זמן שלא נתגלה. דהדבר תלוי בגילוי. [ומשמע דכוונתו דהוה סברא לענין הזמה, דשייך גדר הזמה כל זמן שלא נתברר. ואפשר דוה"ה כל תנאי שלא נתברר יתחייב עליו הזמה].

לג. ואף דהעבד תפוס בעצמו ממילא, זה מהני רק לענין שא"א לשעבד בו וכו', אבל מ"מ יכול להודות ולהפטר. [וכעין מ"ש הראשונים [ע' ס' הזכות כתובות מא טו. בדה"ר] גבי תפיסה בקנס בזה"ז. ואכמ"ל].

לד. ומשמע מדברי **התוס' הרא"ש** דלשון שייך אף בשבת.

לה. אך **הראב"ד והה"ה** [שם] תמהו מכמה סוגיות דלא הוה גדר קנס. **והאחרונים** האריכו בזה, ע"ע כס"מ, או"ש, אבה"א [שם]. [ואכ"מ].

לו. ואפשר דכוונתו ע"פ הגמ' [ב"ק מד.] דאין דמים לבן חורין. [ועיל"פ דהנתיבות לשיטתו בכ"מ דמה שא"א למכור נחשב שאין בזה שווי].

לז. **והגר"ח** קאי בחובל באדם, דהוה פרשת חבלות וד' דברים. ויל"ד בשור שחבל באדם, ובפשוטו שור חייב נזק לחוד, והוה חיוב ממון בעלמא. [ומשנה אחרונה יזכה העבד ולא תלי בספק]. אך אי הטעם משום דאין דמים לבן חורין, א"כ אף שור שחבל אמרי' מה לי קטלא כולו.

לח. אך בגמ' [ב"ק מג.] מבואר דבהריגתו יש ב' אופני חיוב, כופר ו'דמים'. [וע' היטב דברי הראשונים בשיטמ"ק שם מג:]. וע"ע ברכ"ש [ב"ק כח]. ובחי' ר' מאיר שמחה [ב"ק שם].

לט. **והקצות** כת' דהאדון שחבל בעבדו נחשב בר תשלומים, ומש"ה פטור ממלקות [וכמ"ש הב"י תכ, ודלא כב"ח שם] משום דאינו לוקה ומשלם. ואף שחוזר וזוכה ממנו. אבל תוס' [לעיל יב: בחד תי'] כת' דאף כשאחר חובל בעבד רפואתו לעבד, האדון שחבל בו פטור. [דאין עליו שם 'חובל'].

מ. **והאחרונים** ביארו סברת הקצות דעכ"פ סיבת החיוב הוא משום חובל בישראל. דאי משום גדר 'חמרתה מעברתא' ל"ש אלא חיוב קרן, כבהמה. וע"כ דהכא שורש החיוב הוא מדין חבלת העבד, אלא דהאדון הוא בעלים על חיוב זה. [ומ"מ יש בזה חידוש שיחשב לוקה ומשלם, וכמ"ש הקצות].

מא. ועפ"ז כת' דזכות האדון תלי אי יש לעבד זכות בזה למלאכתו, וכיון שנתחייב להעבד זוכה הרב ממנו.

בהמתו. אלא דהכא החיוב לעבד. והאדון זוכה ממנו. אבל **הקה"י** [ב"ק מ] תמה דהעבד לא הפסיד כלל ממלאכתו[מב]. וכת' דע"כ החיוב לאדון. ומ"מ נאמר דין שבת במשבית אדם, ותליא בחפצא שהשבית, ואף דסיבת החיוב כבהמה.

תקעז) **שם. אע"ג דמעש"י לעצמו.** כה"ק **בחי' מכת"י**

אמאי חבלה לרבו, הא לאדון ליכא הפסד. ותי' דאף מעובב גט שחרור מלאכתו לרבו. אלא דלא כפינן ליה לעשות מלאכה. אלא דחבלה הוה מידי דממילא [ושייך לאדון].וכת' דלפ"ז לא קאי במפקיר עבדו, דכה"ג רבו לא זכה. אלא בהנך דכופין לשחרר[מג]. [ולפ"ז מבואר דהיכא דכופין לשחרר נחשב 'מעובב גט שחרור', וספק אי הוה 'אדון'. ואפ"ה מעש"י לאדון. ודלא כתוס' ושא"ר. רצ"ע].

תקעח) **כמ"ד אי"צ גט שחרור.** אבל למה דקי"ל

דצריך גט שחרור הוה ספק. וכ"פ **הרמב"ם** [חובל ד יא] דאחרים שחבלו[מד] במעובב גט שחרור, העבד אינו יכול להוציא מהן לעצמו שעדיין לא גמר שחרורו, ולא האדון יכול להוציא מהן שהרי לא נשאר לו בו קנין[מה]. לפיכך המפיל שן עבדו ואח"כ סימא עינו יוצא בשינו ואינו נותן לו דמי עינו, ואם תפש אין מוציאין מידו.

אבל **הרמב"ם** [עבדים ה יד] פסק דהמפיל שן עבדו וסימא עינו, יוצא לחירות ונותן דמי עינו. והראב"ד השיג דדבריו סותרין זה את זה. דכבר פסק [הל' חובל] דאינו משלם אא"כ תפס[מו].

והרמב"ם [עדות כא ד] פסק דעדים שהעידו שהפיל שינו וסימא עינו והוזמו חייבין לשלם דמי העין [וכדתניא ב"ק עד.]. והראב"ד השיג דהרמב"ם כבר פסק דאי"צ לשלם אא"כ תפס, א"כ אמאי הוזמו חייב לשלם[מז].

והמגד"ע [עבדים] חילק דהתם [בהלכות חובל] איירי דכבר יצא לחירות [שעמד בדין] אלא דמעובב גט שחרור. אבל כשהפיל בב"א או בזה אחר זה לפני שנגמר דינו חייב על דמי עינו [וכה"ג איירי בהל' עבדים ועדות].

והרדב"ז [ס' ליק' עבדים שם] תמה דהסברא להיפך, דקודם שסיים שחרורו אינו חייב.

והשער"י [ז כא ד"ה ולענ"ד] ביאר דלאחר שעמד בדין הוה חבלות בעלמא. אבל קודם גמ"ד מתחייב לשלם משום קנס דיוצא בשן ועין. דקודם שעמד בדין יש סיבת קנס [להשתחרר] משום השן ומשום העין, אלא דילפי' גזיה"כ 'ולא תחת עינו ושינו' דחייב לשלם דמי העין. והוה מדין יציאה דשן ועין, ואינו מפרשת חבלות. [וכעי"ז כתב **הגר"ח** סטנסל קסז, רמז, מגנזי הגר"ח נ].

תקעט) **תוד"ה הואיל.** אור"ת דחיישינן שמא ימצאנו

בשוק וכו'. וסברת המכריעין לחייב גט שחרור מדרבנן.

ור"ת [בתוס' קידושין כד: ד"ה הואיל] הוכיח כן, דמדאורייתא אין לחלק משום דהוה מדרש חכמים, דכמה גופי תורה ילפי' מדרשא[מח].

והתוס' הרא"ש הק' דהנך תנאי פליגי בדאוריי'[מט], א"כ אין זה הכרעה לומר טעם חדש.

ותוס' [קידו' הנ"ל] הביאו בשם **ריב"א** דשן ועין עלייהו כתיב לחפשי ישלחנו, דמשמע חפשי מעיקרא, ולכן אי"צ גט שחרור. אבל שאר ראשי

מב. אך מדברי הנתיבות מבואר דהגדר דהעבד ראוי למלאכה, והאדון הוא בעלים על זכות זה.

מג. ומבואר דאף היוצא בראשי אברים וצריך גט שחרור, מעש"י דממילא לרבו. ולא פקע זכות ממון. [וכצד א' של האמר"מ דלא חל שחרור כסף].

מד. ופסק דאין לו קנס [מספק].

מה. **והראב"ד** כת' דיש מי שסובר כותבין הרשאה להדדי וגובין.

מו. **והכס"מ** [עבדים] נדחק דכוונת הרמב"ם דאי תפס חייב. וסמך אמש"כ בהלכות חובל. ועוד כת' כשכתב גט שחרור. **והפנ"י** כתב דכוונת הרמב"ם בצער ריפוי שבת ובושת. **והגר"ח** [סטנסל שם] כתב לשיטתו דרק בנזק דלא אפחתיה שייך לאדון.

מז. **והכס"מ** [עדות] תי' דדעת הרמב"ם דכיון דקרוב הדבר שהיה תופס יש חיוב כאשר זמם. [וכ"כ המאירי ב"ק שם, והמגדל עוז עדות].

מח. **והמאירי** [שם] הק' דכלל ופרט הוה מי"ג מידות, והיאך הוא קוראם מדרש חכמים. [וע' אריכות ברמב"ן סה"מ שורש ב]. והמאירי [שם] תי' שכל כלל ופרט הוה אסמכתא בעלמא [רצ"ע].

מט. [ולכאו' כן מוכח מדברי המקשן בסוגיין, דעדיין קנוי לרבו לענין קנס וחבלות].

אברים דלא נפקי אלא מיתורא גמירי שילוח שילוח מאשה, ובעי גט שחרור[נ].

הרי"ף פסק כר' עקיבא דצריך גט שחרור. **והראשונים** הקשו דהוה קנס, ולא דנים בזה"ז [א"כ מאי נפק"מ]. **והריטב"א ור"ן** כת' דהכא העבד תפוס בעצמו. והאדון אינו רשאי להשתעבד בו[נא], ומש"ה כופין אותו לכתוב גט שחרור [אף בזה"ז[נב]]. [ועד"ז כת' **הרמב"ן** קידו' כג:][נג].

מעוכב גט שחרור אוכל בתרומה

תקפ) **איבע"ל מעוכב גט שחרור אוכל בתרומה וכו'**[נד].

ומבואר בגמ' דהספק האם גדר 'קנין כספו' תלי בממון, והאי לאו כספו. או דסגי במה שיש אדון לענין לשחררו, ונחשב קנינו לענין תרומה.

ותוס' [יבמות סו.] הביאו דלרשב"ג [בכריתות כד:, הו' בתוד"ה מעוכב] המפקיר עבדו אוכל בתרומה כיון דמעוכב גט שחרור, ואף דאין לרבו עליו פירות אלא הגוף. ותוס' כת' דאתיא אף למ"ד דבעלמא קנין פירות כקה"ג. דלענין אכילת תרומה גדר קנין כספו תלי בקנין הגוף[נה].

ובפשוטו כוונת התוס' דהמפקיר עבדו לא פקע קנין הגוף. אבל בשו"ת **אבנ"מ** [יז] ביאר [כוונת התוס'] דגדר קנין כספו תלי בקנין האיסור, ואף שפקע הקנין הממון. דומיה דאשת כהן דדרשי' 'קנין כספו'[נו], ומשום קנין האישות [דהוה קנין איסור].

והפנ"י כ' דמקרי קנין כספו לענין תרומה, אע"ג דלענין קרבן פסח לא מקרי 'מקנה כספו' כיון דאין רשות רבו עליו.

ובפשוטו משמע דהגמ' מסתפקת בזה, אי שייך שם 'קנין כספו' בקנין האיסור לחוד, ובלא קנין ממון.

אבל **האבנ"מ** נקט דגבי אשת כהן ודאי סגי בקנין האיסור. וביאר שהספק של הגמ' הוא משום דעומד להשתחרר[נז]. וכעי"ז כתב **הפנ"י** שהספק של הגמ' דהכא גרע דאף קנין הגוף אינו מיוחד דעומד להשתחרר[נח].

והקובה"ע [מז ז] כתב דדין קנין כספו דאשת כהן שאני, דהוא משום דנקנית ע"י כסף[נט]. אבל בעבד הדין קנין כספו הוא משום קנין הממון, וכמו בהמת כהן[ס]. ובזה הגמ' מסתפקת האם סגי בזה קנין האיסור, או דבעי קנין הגוף.

תקפא) **תוד"ה מעוכב.** הך בעי לא אתיא אליבא דר"ל וכו'. [וסוגיין קאי כס"ד דהתם דנח' באופ"א]. **והראשונים** כת' דאע"ג דבסוגיין לא אפשיטא, איפשיטא התם. **והמלחמות** [ברכות כ, יב. בדה"ר] הביאו בכלל כמה ספיקות דלא איפשיט במקומם, ונתברר במקום אחר[סא].

תקפב) **באו"ד א"נ מעוכב גט שחרור ע"י הפקר.** מבואר בתוס' דכשהפקיר אין כופים אותו

נ. **והמהרי"ט** [שם] **ורע"א** הק' לפ"ז האיך ילפי' [שם] כלל ופרט, דהוה דין בפנ"ע.

נא. **והריטב"א** [קידו' שם] כת' דאף למ"ד צריך גט שחרור, כיון דמעוכב גט שחרור אינו יכול לשעבד בו. דלאו קנין כספו הוא. [וע"ע קה"י קיד' כח].

נב. ואדרבה עדיף לעבד דהאדון אינו יכול להודות וליפטר. וזכה בעצמו, וכופין את רבו לכתוב לו גט שחרור.

נג. אבל **הרשב"א** [קידושין כד:] כת' דאין קנסות אלא בב"ד ובעדים, ואף דהעבד כמאן דתפס דמי, ואינו מחוסר גובייגא. אפ"ה תפיסתו לא מהניא ליה אלא בעדים. ואם הודה רבו בכך נפטר ושוב אינו יוצא לחירות בכך. [ויל"ד אי כוונתו אף בזה"ז, או דוקא לענין הא דמהני הודאה ליפטר].

נד. **המנח"ח** [לב כב] נסתפק במעוכב גט שחרור, האם רבו מצווה על שביתתו בשבת. או דלשום דבר לא מקרי עבדך. וציין לפסק הרמב"ם דאינו אוכל בתרומה. **ובמנח"ח** [תקסט] כתב דלדעת הרמב"ם מעוכב גט שחרור חייב בכל המצוות [ע' לקמן מה.].

נה. ולא דמי לדין יום או יומים, וכן יציאה בשן ועין דנח' התנאים [ב"ק צ, ב"ב נ.] בדין קנין פירות כקה"ג.

נו. וכדאי' [יבמות סו.]. **והראשונים** [תוס' יבמות סח. ועוד] דנו אי עיקר דרשא דאשת כהן משום 'כל טהור בביתך' או משום קנין כספו.

נז. [דומיה דספיקות דהגמ' לעיל]. והאבנ"מ נסתפק אשת כהן באופן שכופין אותו להוציא, האם אוכלת בתרומה. די"ל דהיכא שכופין אותו להוציא לאו קנינו הוא. [וכדאי' בסוגיין].

נח. ויל"פ דכוונתם לפרש ע"פ דברי התוס', דהכא גרע ממפקיר עבדו, ואף דמשמע בתוס' ביבמות סו דדבר פשוט הוא דתליא בקנין הגוף.

נט. והביא מהגמ' [כתובות נח] דתליא במעשה קנין בכסף, וקידושי ביאה מאכילים משום דאיתקוש להדדי.

ס. והביא כן מדברי הרמב"ם בפיה"מ לעיל יב. ובזה ביאר הא דשפחה אוכלת בתרומה, ואף דהוה זונה.

סא. והביא עוד לקמן [מה.] בטעם דאין פודין את השבויין. [עע"ש]. ועוד הביא הני כהני שלוחי דידן [נדרים לה:] ואילו [קידו' כג.] פשיט"ל. ודברי תורה עניים במקומם ועשירים במקום אחר.

לשחרר, וכמ"ש תוס' [לעיל מ.] דמותר בשפחה. [וע' מש"כ לעיל מ.].

תקפג) **בא"ד והכא איירי בחצי עבד. התוס' הרא"ש**

תמה היאך יאכל צד חירות בתרומה, דעד כאן לא מבעי ליה אלא להתחייב חצי קנס, אבל קנס שלם פשיטא דלא מחייב. וכה"ק **המהרש"ל.**

והפנ"י העלה צד דעבד של שותפין [ישראל וכהן] יאכל בתרומה, משום צד קנין כספו של כהן[סב]. ושוב דחה דאי' [יבמות סז.] דאינו אוכל משום חלקו של עובר[סג], ומבואר דמשום שותפות זר בעבד אינו אוכל בתרומה. וכ"פ **הרמב"ם** [תרומות ז יז] דעבד של שותפין א' מהם כהן אינו מאכילו בתרומה, וע"פ **הירושלמי** [סוף תרומות]. וכ"ה מפורש **בתור"כ** [אמור ה ג] דעבד של שותפין אינו אוכל בתרומה, שנאמר כספו הוא פרט לחציו עבד וחציו בן חורין[סד].

והמהרש"א כתב דלא ידענא תמיהתו, דהא לקמן מיבעי האם אף צד בן חורין יכול לקדש אשה. **והאחרונים** ביארו כוונתו, דאין כאן ב' צדדים מחולקים, אלא דיש עליו דין עבדות.

והאבנ"מ [שו"ת יז] תי' דהכא נחשב כאילו קנין שקנה קנין, דצד עבדות סגי להאכיל את כולו בתרומה [כיון דשייכי להדדי]. ול"ד לשותפין בעלמא דיש לזר חלק בו. וכיון דיש לאחרים חלק בו לא הוה קנין שקנה קנין.

והתור"ג תי' דאיירי בעבד שהיה מעיקרא כולו של הכהן [והיה נקרא קנין כסף של כהן לבד[סה]], וגם אף ששיחרר כבר החצי, כיון דעדיין מעובד מחמת האדון מלישא בת חורין, והאדון הכהן לבד יכול להתירו, א"כ לא נתבטל קנין כספו של כהן [אף ששחרר חציו].

והחזו"א כתב דודאי אסור לצד בן חורין לאכול בתרומה, אלא דמ"מ יש נפק"מ כשאכל, האם מתחייב [תשלומי תרומה] על כולו או חציו[סו].

תקפד) **ת"ש דא"ר משרשיא**[סז] כהנת שנתערב ולדה

וכו' הגדילו התערובת משחררין[סח] זה את זה[סט] וכו'. **פרש"י** דמעובב גט שחרור, דלא ידע הי מנייהו עבד. וצריכין שישחררו זא"ז.

האחרונים דנו דיל"פ קו' הגמ' דחשיב מעובב גט שחרור משום דאינו רשאי להשתעבד בו [וכן פי' קובה"ע עא ו]. ועיל"פ משום דכופין לשחרר[ע]. [וכ"כ **הרש"ש**[עא]].

סב. ועד"ז דן הרש"ש לדרוש וכל זר לא יאכל, דמקצת זרות אוכל. [ע"ד הא דדרשי' פסחים סא: וכל ערל, מקצתה לא פסל]. [והרש"ש כת' די"ל דהתור"כ איירי למשנה אחרונה דכופין להוציא, ומש"ה נתמעט מכספו הוא, דמעובב גט שחרור מעש"י אינו של רבו].

והמנח"ח [רפ ה] דן דעבד של ב' שותפין יאכל בתרומה ביום של הכהן, ע"פ דברי **הר"ן** [נדרים מה:] דאמרי' ברירה וביום שלו קנוי לו הגוף, וקנין ממון לענין תרומה מתחלק. ושוב דן האם נחשב 'כספו המיוחד לו'. [אך תוס' כאן קאי למשנה אחרונה, ולמשנה אחרונה ליכא חלוקת ימים].

סג. **והרש"ש** דחה די"ל דיש ברירה לחומרא, כיון דסופו של עבד זה להגיע ליד העובר, ועי"ז יתברר למפרע דליכא שותפות כהן. [וצ"ע].

סד. ודברי התור"כ צ"ב אי קאי אשותפין בעלמא, או דוקא אחצי עבד [וכ"כ הקרבן אהרן, שהוא שותף עם רבו], או אתרווייהו. ובפי' הר"ש לתור"כ כת' דנתמעט אף עבד של שותפין של ב' כהנים. וכר"א דבענין עבדו המיוחד לו.

סה. אבל כהן וזר שיש להם עבד בשותפות, והזר שיחררו, לא יאכל מחמת הכהן.

סו. ועוד הביאו דיש נפק"מ לענין להדליק נר שמן תרומה, דאמרי' דיכול הישראל להנות אגב הכהן.

סז. **ובגליון** הק' אמאי מייתי ר' משרשיא, הא משנה היא ביבמות, אלא דבגמ' תמורה ר' משרשיא הביא ממשנה זו. וי"ג א"ר משרשיא ת"ש וכו'. **והרש"ש** ציין לדברי **תוס'** [כתובות כב:] אהא דאי' 'משום דרב אסי הסר ממך עקשות פה', ותוס' כת' דפסוק הוא, אלא דרב אסי רגיל להביאו. וה"נ כוונת הגמ' דר' משרשיא רגיל להביא משנה זו בתמורה שם. [וכה"ג [ב"ב פו:] א"ר כהנא שנתות היו בהין, עי"ש תוס']. ועוד תי' **הרש"ש** דבמשנה הגירסא 'ושיחררו' זה את זה. אבל ר' משרשיא הביא הגירסא 'משחררין זא"ז', דכופין לשחרר.

סח. **האחרונים** הקשו כשגדלו איך משחררין זה את זה, הרי מדין ספק ממון אינו ברשותו [ואינו יכול להוציאו בדיינים], וכקו' רע"א [בגהש"ס לח.] האיך מהני שחרור בעבד שאינו ברשותו. ולדברי האחרונים [או"ש גניבה ט ושער"י ה יג הו' שם] דשחרור עבד שאני, ואי"צ שיהא ברשותו [דאינו גדר הקנאה, עי"ש] ניחא. **והנחל יצחק** כתב ליישב ע"פ מש"כ האחרונים דאפשר להקנות דבר שאינו ברשותו לגזלן [וה"נ העבד משלים החסרון].

סט. היינו כשאביהם מת, אבל אי האב קיים הוא ישחרר את שניהם. ורשאי לשחרר בעודם קטנים, אלא דלכאו' ימתין שיאכלו תרומה בקטנותם, עד שיגדלו וירצו לקיים מצוות ולישא אשה.

ע. נפק"מ דרק כשיגדלו כופין.

עא. [וכ"מ ברש"י שהדגיש את דין הכפייה. אך יל"פ דקו' הגמ' בתרתי].

תקפה) **הכי השתא התם אם יבא אליהו וכו'.** לצד דקו' הגמ' משום כופין, א"כ התי' דשמא בפועל יבא אליהו ולא יבא לידי כפיית שחרור[עב]. ולצד משום דפקע השעבוד, א"כ עיקר התי' דהשעבוד קיים [היום], דהא אם יבא אליהו יש בזה נפק"מ[עג].

ובס' המאיר לעולם [א יד] הק' דכיון דמספק אין לו זכות ממון בו, נימא דחל דיני הממון דהממע"ה[עד]. וכמ"ש **האחרונים** דלמסקנא [ב"מ ו:] תקפו כהן מוציאין מידו, ונכנסין לדיר להתעשר. דבתורת ודאי נחשב שלו, ונחשב 'לכם', ויכול לקדש בו אשה.

ועוה"ק **האחרונים** לדברי **התה"ד** [שי] דגדר קם דינא משום יאוש, א"כ פקע קנינו. ואף אם יבא אליהו האיך רשאי להשתעבד בו. הא קי"ל [ע' לעיל לז:] דיש יאוש בעבדים.

והקובה"ע [עא ו] ביאר דמשום חזקת ממון לא נשתנה הדין, ואי קמי שמיא גליא דשייך לאחר לא פקע קנינו. ומש"ה אוכל בתרומה משום ממ"נ. וביאר דנהי דקי"ל דהוה דין ודאי למוחזק, מ"מ במקום שיש דין ממ"נ לא נשתנה הדין[עה]. [אך נקט דיש בזה מח', עי"ש].

ועוד ביאר [שם ז] דאף דפקע זכות הממון מחמת הספק, מ"מ סיבת הבעלים לא נפקע. וביאר דכוונת הגמ' דאם יבא אליהו יזכה ממילא, ול"צ לחזור ולעשות קנין. מש"ה מקרי קנין כספו מעכשיו.

והשער"י [ה ח] האריך דיש דינים דתליין בבעלות האמיתי, ויש דיני התורה דתלוי בשליטת הבעלים בפועל. ותי' דגדר קנין כספו לאכילת תרומה אזלי' בתר קנין הגוף, ותלי בקנין האמיתי[עו].

והחזו"א [הו' בקה"י ב"מ יא ו] תי' דאף שהמוחזק נחשב ודאי בעלים [ע"פ דיני המשפט], מ"מ גם אידך נחשב ספק בעלים מחמת ספק בעלים האמיתי, דלא פקע זכותו כיון דאם יבא אליהו יתברר שהוא שלו[עז].

והקה"י [ב"מ יא ו] תי' עוד ע"פ דברי הקצות [פח ט] דיד עבד כיד רבו, ולצד דהוא עבד לא נחשב מוחזק בעצמו. אלא דא"א לשעבד בו מדין תפוס וספק מוחזק. אבל אינו מוחזק ממש.

עבד שמכרו רבו לקנס

תקפו) **איבע"ל עבד שמכרו רבו לקנס. תוס' פי'** דהספק האם מהני למכור עבד לקנס, דהא קאי עבד. **והרשב"א** דייק כן מלשון הגמ', דהא איירי שמכר עבד לקנסו, דהוה כדקל לפירותיו.

והריטב"א כת' דהספק בשניהם, ואפי' מוכר גוף לקנס[עח]. ומ"מ הגמ' מסתפקת אף כשמוכר הקנס לחוד, וביאר די"ל דסברת רבנן דוקא בפירות דקל, שהפרי הוא דבר חדש שגודל אח"כ וחלוק מגוף הדקל. אבל הקנס אינו דבר חדש. והוה כמוכר העבד לכשינגח. [ומש"ה נחשב מכירה על גוף העבד, כלפי קבלת תשלום הקנס[עט]].

תקפז) **תוד"ה עבד.** דלא דמי לדקל לפירותיו שהפירות יוצאין מגוף הדקל, ועבידי דאתו.

הרשב"א הק' דפשיטא דמהני דקל לפירותיו, ולא

עב. וע"ד קו' הגמ' [פסחים יג.] האיך שרפי' תרומה תלויה [שנטמא בספק], שמא יבא אליהו. ודחו דמובטח שלא יבא בערב שבתות ויו"ט.

עג. וע"ד הא דאי' [יבמות מא:] דספיקות נחשב עולה ליבום, דהא אם יבוא אליהו ויאמר וכו'. [מש"ה עכשיו נחשב ראו', אף קודם שבא אליהו]. ועד"ז [שם לה:] מעוברת ראויה לחליצה.

עד. **והקובה"ע** נקט דזהו קו' הגמ'.

עה. **והקובה"ע** ביאר דבזה נח' המקשן והתרצן, דהמקשן נקט דגדר חזקת ממון [המוציא מחבירו עליו הראיה] דמי לביטול ברוב, דנתחלף הדין. והתרצן תי' דדמי לחזקה מעיקרא באיסורין.

עו. אך **השער"י** הק' דהכא קאי לצד דמעובכ גט שחרור אינו אוכל, ולא סגי בקנין האיסור בלא קנין השתמשות. [ולדברי האחרונים דספק הגמ' משום דעומד להשתחרר ניחא]. והשער"י ביאר דקנין כספו הוה דוקא כשיש לו קנין השתמשות. אבל הכא דיש לו קנין אמיתי בהשתמשות סגי בזה.

עז. והקה"י כת' דכולהו בדרך א'.

עח. והוכיח כן מהמשך הגמ' דלצד דל"מ, אין שום דרך למכור את הקנס [אף ע"י גוף לקנס]. ולדברי הריטב"א עיקר ספק הגמ' במוכר קנס לחוד, אלא דהריטב"א הוסיף דנכלל בזה דל"מ אף המוכר עבד לקנס. [אך י"ל דשורש הספק אי מהני לרבנן הוא האם נחשב זכות בחפץ. וא"כ י"ל דאף עבד לקנסו הוה בכלל גוף הספק].

עט. ומבואר [דהספק הזה] אף כשמוכר קנס לחוד, הרי הוא מוכר את גוף העבד [כלפי קבלת הקנס]. [דגדר קנס דהוה תשלום על גוף העבד, ולא קבלת דבר חחיצוני].

אשכחן דבעי עבידי דאתו. אך משמעות **תוס'** [ב"מ לג:] דספק הגמ' דל"מ מוכר דקל לפירות אלא היכא דעבידי דאתו.

ורע"א כת' דלפ"ז הא דאמרי' ואפי' לר' מאיר וכו' נקטו לרווחא דמילתא, ועיקר כוונת הגמ' דל"ש דקל לפירותיו כיון דלא עבידי דאתו.

ותוס' דידן הוסיפו חילוק דפירות דקל יוצאין מגופה. ואילו הכא הקנס אינו יוצא מגוף העבד. ולפ"ז הוה ספק חדש דל"ש דקל לפירותיו היכא דמעלמא אתי. ול"ד לדקל דיוצאת מגופו[פ].

וכ"כ **הרמב"ן** [והו' ברשב"א] דספק הגמ' ל"ש לקנותו במשיכת הגוף, דלאו פירות דגופו נינהו[פא]. או דילמא הוה כמוכר גוף לפירות, וכמוכר שפחה לעובריה שקנה מעכשיו, ואפי' לרבנן. **והרשב"א** הביא דמש"ה ל"מ בהמה לכפל [ב"מ לג:].

ועד"ז **הרשב"א** [כתובות נט:, וקו"א שם] דן האם מהני להקדיש ידים למעשיהם, דאינו יוצא מגופו[פב]. וכמו שא"א למכור ולהקדיש מצודה לפירותיו[פג]. והביא דכ"מ מסוגיין דל"מ מכירה עבד לקנסו בלא עבידי דאתו[פד].

אך הרשב"א הק' דמבואר **בירושלמי** [ב"ב ג א] דמהני מכירת חורבה לאוירא, והרשב"א הק' דהאויר אינו פירות דחורבא. ודחה דאולי י"ל דאויר חורבה כא' מחלקי החורבה[פה].

ו**האחרונים** דנו האם שייך זכות במעות לרווחיהם [ע' תוס' לקמן סו.]. ו**בשו"ת מהר"ם אלשיך** [ז] כת' דלא מהני. וביאר דל"ד לדקל לפירותיו, שמקנהו מקום צימוח הפירות. אבל במעות אין בהם מקום צימוח, דאין הריוח יוצא מגופן כמו בדקל, שאדרבה אין הריוח בא אלא ע"י הסתלק מציאות המעות מן העולם. [וכשהרווח בא לעולם, המעות כבר אינם בעין].

והקצות [רט ד] חלק דמבואר בתוס' [כאן, וכן ב"מ לג:] דהיכא דליכא מי יימר טובא שייך להקנות גוף לקנס, אף דאינו יוצא מגופו[פו]. אבל הביא דברשב"א[פז] מבואר כמהר"ם אלשיך[פח].

ורע"א כתב לפרש כוונת התוס' דדבר שאינו יוצא מגופו תליא אי הוה דבר שבעצמותו בר הקנאה, ועי"ז נגרר בתר קנין גוף החפץ. אבל אילו קנס לא הוי לא עבידי דאתו, ל"ש קנין בעצמותו, ולכן ל"ש למכור עבד לקנסו. משא"כ בדבר היוצא מגופו, אף

פ. ורע"א [במקום אחר] כת' דתוס' נקטו ב' סברות, ד'או או' קתני. [אך רע"א בסוגיין ביאר דצריך תרוייהו, ע' בסמוך].

פא. והרשב"א ביאר דלאו פירות דגופה נינהו, ובמשיכתה של פרה לא קנה ליה לכפילא דלא דמי לפירות דקל דמגופיה נינהו ובחזקת הדקל קני להו לפירי דעבידי דאתו מיניה.
והרמב"ן פי' בשאמר הרי הוא מכור לך לקנסו, והספק מי אמרי' כמוכר דמים בלבד הוא ול"ק אפי' לר' מאיר. דאף לר"מ מהני דוקא כעין פירות דקל. אבל דבר שלא בא לעולם כלל ל"מ. [ומשמע דכוונתו דאף אי הוה עבידי דאתו מהני רק באופן של עבד לקנס. דל"מ הכא מכירת קנס לחוד. דאין כאן דבר הנקנה]. ושוב הק' הרמב"ן מהלשון 'הא קאי שור והא קאי עבד'.

פב. וביאר דבשלמא אילן תפיס הקדש בגוף האילן והפירות יוצאין מגופו של אילן, וכפירות דקל של הקדש. אבל מעש"י אינם יוצאים מגוף הידים, ומעלמא אתו. והאיך מהני להקדש הידים, והידים אינם קדושות.

פג. והוכיח כן דאל"כ אמאי הוצרכו לתקן [ב"מ טז.] משום כדי חייו. אבל הקצות הביא **דהרמב"ם** [מכירה כג ט, וטושו"ע ריג א] נפסק דמהני מצודה לפירותיו. [וע"ע **רבנו יונה** ב"ב פ.].

פד. [וצ"ב דהגמ' מסתפקת בזה, ואף לרבנן, א"כ היאך הכריע הרשב"א דל"מ. וע' בסמוך].

והרשב"א [כתובות] נסתפק דידים לעושיהם בא ממנו קצת, בטרחן ותנועתן. וכמו האויר שנראה כאלו הוא חלק מן החצר. אבל מצודה לא חשיב דאפי' בא קצת ממנו. וכן קנס וכפל אינו מגופו כלל, ולא מסיבת עצמן. אלא בא ע"י נזקי אחרים שהזיקו וגנבו. ומש"ה אינן נמכרין על ידיהן.

פה. ושוב הביא **הרשב"א** בשם **תוס'** לחלק בין היכא דיש מי יימר טובא. [**והקצות** [רט ד] נקט דכ"ה מסקנת הרשב"א כאן, מחמת הקו' מאויר חורבה. ואף שהרשב"א כתובות נשאר בחילוק זה].

פו. והקצות נקט דאף תוס' דידן נקטו עיקר הטעם משום עבידי דאתו, וכתוס' ב"מ [ולא משום דמגופה].

פז. ובחי' ר' ראובן [ב"מ יט] העמיד דתוס' והרשב"א [הנ"ל] נח' בתרתי, דדעת תוס' דמהני לקנות זכות בגופו, אפי' לא אתי מגופו [דנעשה שותף בגוף עצמו לענין הכפל והקנס]. אבל היכא דלא עבידי דאתי, אפי' דקל לפירותיו שיוצאת מגופו ל"מ. ודעת הרשב"א דהכל תלוי בהא דיוצא מגופו, אף בלא עבידי דאתי.

פח. אך הביא **דתוס'** [לקמן סו.] מבואר דמהני מעות לפירותיהן. והביא דכ"מ [ב"מ סט:] גבי רב חמא אוגר זוזי. והביא דכ"כ **המהרי"ט** [יו"ד מה] דנהגו לעשות הקדשות, דהקרן לנותן והרווחים לעניים. ועוד כת' דכיון דקי"ל דמהני מצודה לפירותיו א"כ אזל ראיית הרשב"א.

אי הוה לא עבידי דאתו אפשר למכור אגב גוף החפץ. [והאחרונים האריכו בדין מעות לרווחיהם שאינו יוצא מגופו, וע"ע לקמן סו.].

תקפח) **שם. שהפירות יוצאין מגוף הדקל, ועבידי דאתו.** בפשוטו הוה ב' ספיקות, ולר' מאיר יהני הקנאת הקנס לחוד משום דעבידי דאתו. [ורע"א דן באיזה קנין מקנה קנס לחוד לר' מאיר, וכת' דלכאו' מקנה אגב קרקע].

אבל **רע"א** ביאר דכוונת התוס' דהיכא דעבידי דאתי נחשב כמו שיוצא מגופו, כיון דודאי אתי. והוי כאלו כח השבח ההוא בגוף העבד [ואף שאינו יוצא מגופו]. ודוקא היכא דלא עבידי דאתו ל"מ הקנאת קנס וכפל.

ורע"א הביא דעפ"ז מיושב קו' הרשב"א מהא דיכול למכור חורבה לאוירה, ואף דאינו יוצא מגופו. דכיון דאויר חורבה ודאי אתי נחשב זכות בגוף החורבה[פט]. [א"כ מדברי הרשב"א מבואר דלא כדבריו].

ורע"א [בד"ה ולזה בהכרח] חידש עוד דהיכא דהדבר בעצמותו בר הקנאה, אף כשאינו יוצא מגופו שפיר אפשר להקנותו אגב הגוף, וכעין דקל לפירותיו. ודוקא במידי דלאו בר הקנאה יש חילוק אי יוצא מגוף הדבר.

ומש"ה תוס' נקטו תרוייהו, דלא עבידי דאתו ואינו יוצא מגופו, דלדעת ר' מאיר כיון דמהני להקנות הפירות לכשיבוא [אף כשאינו יוצא מגופו], מש"ה אפשר להקנות מעכשיו אגב הגוף. ומש"ה לר' מאיר אילו היה עבידי דאתו מהני להקנות העבד לקנס [אף כשאינו יוצא מגופו]. ומש"ה הגמ' מסתפקת דכיון דלא עבידי דאתו [ומש"ה א"א להקנות לכשיבואו, ואין בהם התפסת קנין], א"כ אף א"א להקנות אגב העבד. והרשב"א הק' מאויר חורבא, דהתם לא שייך קנין בעצמותו, ומש"ה ל"מ הא דהוה עבידי דאתו.

תקפט) **בא"ד [שם] כדאמרי' הא קאי שור**[צ] **והא קאי עבד. הרשב"א** [מג.] הק' מה מהני הא קאי עבד, דהא הנידון על הקנס. והקנס לא קאי. [ואף במוכר פירות דקל, הא קאי הדקל. אלא הפירות לא הגיעו. וכן מוכר שדה כשיקחנו, הא קאי].

ותוס' הביאו מלשון הגמ' דאיירי שמכר לו עבד לקנס. [ולא קנס לחוד]. וכן תי' הרשב"א, אך הק' דהו"ל לגמ' לפרש דהא מכר דקל לפירותיו.

אבל **הריטב"א** ביאר ספק זו, דאינו מוכר דבר חדש. אלא מוכר את העבד כשינגח. [ויל"פ כוונתו דהקנס הוה תשלום על גוף העבד, ול"ד לפירות דקל שהוא דבר שנוסף מבחוץ].

והרשב"א הק' כן [מסברא] דנימא דמכר לו גוף העבד לכשינגחנו השור, ועשאו שותף עמו בגוף העבד [שיהא שלו ממש לענין קנסיו[צא]]. דאטו שותפין שקנו עבד והתנו ביניהן שיהא של זה לענין קנס, מי לא הוו קנסיו לשותף זה. ומ"ש הא[צב]. וא"כ פשיטא דמהני לרבנן. ועוה"ק כעי"ז בגמ' [ב"מ לג:] במוכר בהמה לכפל, אמאי לא העמידה בכך, דהו"ל כמקנה לו הפרה לענין כפילא. וצל"ע.

ומבואר בדברי הרשב"א דיש ב' אופנים למכור עבד לקנס. דבסוגיין איירי שמוכר את 'זכות הקנס' בעבד. והאחרונים ביארו דכה"ג עיקר חובת הקנס חל לאדון, והלוקח זוכה ממנו. והרשב"א הק' דיש אופן נוסף דהוה שותף עמו, וקבעו החלוקה דהקנס שייך לשותף זה. והאחרונים העמידו דכה"ג חיוב הקנס הוה ללוקח, ומשלם עבור הפסד שורו.

והגר"ח [מכירה כג] חקר בזה בגדר מכירת קנס, האם מוכר את עצם גוף העבד, ועי"ז ממילא חיוב הקנס ללוקח עצמו. או עיקר החיוב הוא לאדון שהוא בעלים על הבהמה לכל מילי, אלא דהלוקח קנה ולקנס קנה, דעי"ז הוה שותף עמו. דהיכא דשוה מידי ואיתיה במכירה למלאכה וכיו"ב [שיש בו שם ממון], מוכרו למלאכה ולקנסו, והוה בעלים לענין הקנס, אף דחבירו שותף עמו בעבד. אבל ל"מ למכור את העבד רק לענין שותפות הקנס. וביאר ע"פ תי' התוס' [ד"ה מי] דהיכא דאינו שווה כלום ל"מ אפי' מכירת כל העבד כולו, אף דשווה לענין קנס. [וה"נ אף דהעבד שווה לשאר מלאכות, היכא דמוכר שותפות לקנס לחוד לא יחשב שמוכר את גוף העבד].

פט. ועפ"ז יל"פ דעת הפוסקים דמהני להקנות מצודה לפירותיו, כיון דעבידי דאתו. ואף שאינו יוצא מגופו.

צ. [היינו שור הנוגח, ומשמע דכוונת הגמ' דהצדדים לפנינו, אף דהחיוב לא עבידי דאתו. אך לתוס' כוונת הגמ' דגוף העבד קיים לפנינו, וקונה זכות בגופו. וצ"ב אמאי הוזכר השור].

צא. ולשאר דברים כגון למלאכתו לעמוד לפניו יהיה של חברו.

צב. **והקצות** [רצה ד] כת' דאה"נ באופן שמכרו למלאכתו

זכות זה שיש לו בו. ובעל השור מתחייב לבעלים, והלוקח קנה חיוב זה[צג].

והגר"ח כתב דמסתבר דעיקר חיוב קנס וכופר הוא על הריגת העבד, ולא מחמת זכות הממון, א"כ בזה לא שייך מכירה, וע"כ המכירה רק על הזכות.

והגר"ח חילק בין כפל לקנס, דזכות כפל תלי בזכות הממון. וי"ל דמהני מכירתו שהלוקח הוא הבעלים של החפץ לגבי גניבה. ועיקר החיוב כלפי הלוקח [ולא לבעלים]. משא"כ חיוב קנס של עבד [דמבואר לעיל דאף מעוכב גט שחרור הזכות לאדון, אף דאינו מפסיד]. וביאר דחיובו הוא כפרה, ואינו מחמת זכות הבעלים. אלא דין לשלם ל'אדון'[צד].

והגר"ח ביאר דאפ"ה יש ללוקח זכות בגוף העבד [אף דסיבת התשלום משום האדון], שהלוקח בא מכח דין אדון של בעלים הראשונים שמכרו לו זכותם.

והאו"ש [מכירה כג ג] דן האם מהני מכירת עבד לחבלותיו, ודן ע"פ הצדדים הנ"ל. וכת' דמ"מ במחוסר גט שחרור פקע בעלותו לזה.

תקצ) **שם. תוס'** [ב"מ לג:] הק' דבסוגיין הוה ספק אי מהני עבד לקנסו, ומ"ש דפרה לכפילו דהגמ' [שם] מק' בפשיטות דל"מ. ותוס' תי' דקנס שכיח טפי[צה]. א"נ אף כפל הוה ספק אי מהני, וקו' הגמ' את"ל דמהני עבד לכפל.

דף מג.

תקצא) **ומנין שאע"פ שאינו שווה כלום וכו'. דס"ד דלא** מקרי 'קנין כספו' לאכילה בתרומה[א]. **ובחי' מכת"י** ביאר דלא מקרי 'קנין' אלא דבר שהוא בתורת גזילה והשבון לאחרים. [ויל"ד אי הוה הו"א בעלמא, או דקאי למסקנא].

תקצב) **תוד"ה מי**[ב]. ועי"ל דאפי' מוכרו כולו אינו מכור דהא אינו שוה כלום וכו'. **הקה"י** [ב"ק ל ב] **הביא** מכאן דדבר שאינו שווה ממון אינו במכירה [וכן נקט הפנ"י לעיל יב; ע"ע מה שהו' שם. וע' שערי חיים לד]. **והביא לדחות** דכוונת התוס' דהלוקח אינו מתכוון לקנות את הגוף הגמרי אלא זכות עבד לקנסו[ג].

והרשב"א הקשה עוד דיכול למכור סמוך לנגיחתו, וע"פ הגמ' ב"מ לד., ועי"ז הוה קנס של הלוקח. וכתב דהוה מצי לדחות.

קידושין דחצי עבד

תקצג) **איבע"ל מי שחציו עבד שקידש בת חורין מהו וכו'. המשנ"ל** [ק"פ ב יג בסופו] כת' דאפשר דכל הנידון בקידש בת חורין, אבל קידש חצי שפחה בת מינו מקודשת[ד]. **והקצות** [רמט ב] הק' מדברי הגמ' [בת"ש] יורשין מנ"ל, דהיכא דקידש בת מינו יש לו יורשים[ה]. וע"כ דאין לחלק בזה.

תקצד) **שם. מי שחציו עבד שקידש וכו'. בגמ'** [יבמות מה: בל"ק, הו' בתוס' כאן ולעיל מא.] **אי' דע"י** קידושין גרע, דאתי צד עבדות ומשתמש באשת איש. [אף דהוה אשתו של צד חירות דידיה[ו], שייך בזה איסור אשת איש].

האבנ"מ [מא א] **ושאג"א** [חדשות טו] **ורע"א** הק' א"כ נימא דהוה קידושין שאין מסורין לביאה, ונח' בזה אביי ורבא [קידו' נא.]. ואף למש"כ תוס' [קידו' נא.]

צג. ומ"מ הוה זכות בעבד לקנס, אף דעיקר החיוב קנס לבעלים. [ורע"א [ב"מ לד:] עמד כעין חקירה זו מי נחשב בעלים בגדר הקנס].

צד. ובזה ביאר שה**רמב"ם** [מכירה כג ג] פסק דעבד שמכרו לקנס הוה ספק [והוה של האדון, אלא דמהני תפיסה]. ואילו במכר בהמה לכפל [דהוה חיוב עבור הממון], פסק הרמב"ם [שאלה ח] דבספק חולקים.

צה. [ולכאו' קאי לשיטתם דכל הנידון משום עבידי דאתו]. והרשב"א הביא דבקנס [בסוגיין] הוה ב' מי יימר. ואילו התם הוה ג' מי יימר [את"ל דיגנב מי יימר דמשתכח הגנב]. ועד"ז כת' תוס' [ב"ב עט:] דכל היכא דיש ב' מי יימר נחשב לא עבידי דאתו.

א. [ויל"ד ע"פ דברי האבנ"מ [שו"ת יז הו' לעיל] דתלי בקנין איסור, ולא בקנין ממון. וי"ל דהיינו למסקנא].

ב. ותוס' תי' [בתי' הא'] דמימנעי מלקנותו שלא יהא רגיל אצלם. **והרשב"א** כת' דפגם הוא לו להניחו למות ברעב.

ג. וצ"ב דהרי יודע שאח"כ יהא הלוקח בעלים על כל העבד, ומה איכפת לן אמאי קנה כן.

ד. ואף דכתבו תוס' [מא.] דאסור בה, דאתי צד עבדות ומשתמש בבת חורין, הוה חסרון במעשה. אבל הוה בת מינו בעצם.

ה. ועוד דאפי' נשא בת חורין נמי אית ליה יורשין, דהיכא דשייך קידושין לעלמא הוי יורש.

ו. והרשב"א [כאן] הדגיש בזה, כלומר דנפשיה. וצ"ב דאין זה אשת רעהו. ובדברי **הריטב"א** [יבמות שם] קצת משמע דלמסקנא לא קאי.

דה"נ היכא דאיסור הביאה בא ע"י הקידושין. דקידושין תפסי בחייבי לאוין, דהיו אסורין מקודם, ולא בא האיסור מחמת הקידושין. דאף הכא הקידושין גורמין לאיסור, דע"י שקידש אתי צד עבדות ומשתמש בא"א[ז].

ורע"א הוסיף דאף שצד עבדות אסור אף לפני הקידושין, ומ"מ נאסרת מחמת הקידושין, וכי המקדש ב' אחיות ממזרות לא יחשב שנאסרו ע"י הקידושין[ח]. **והקובה"ע** [מב יב] כתב דהכא הצד חירות מותרת לו, אלא שהצד עבדות מונע בפועל, א"כ מה לי חדא איסור ומה לי ב' איסורין.

ורע"א כת' דמש"ה רבא הכריע דראוי ליטול ואין לו [בלשון ודאי, דהול"ל דילמא ראוי], דרבא לשיטתו דל"מ קידושין שא"ר לביאה לא תפסי קידושין בחצי שפחה. ונתחדש בדבריו דאף היכא דאינו ראוי למעשה קידושין הבן אינו מתייחס אחריו.

והאבנ"מ [מא א] הק' עוד לדברי **הרשב"א** [קידושין נא] דאביי ורבא נח' היכא שאסור בתורת ספק. אבל היכא דאסור בתורת ודאי[ט] כו"ע מודו דלא חל קידושין כיון דאינו ראוי לביאה. ואף בסוגיין אסור בתורת ודאי.

והקובה"ע [מב ב] תי' דהוה חסרון בהיכי תמצא, והרשב"א איירי דבמקום דבעצם אסורה עליו נחשב לכו"ע אינו ראוי לביאה, והמח' במקום דבפועל אינו ראוי לבא עליה, ובזה ספק נחשב שמחמת הספק בפועל אינו ראיו לבא עליה. וה"נ בסוגיין הצד עבדות מונע את עצם הביאה, אבל מדינא ראויה לבא עליה, שהרי לא נתקדשה אלא לצד חירות, ולצד חירות אין איסור א"א. [ועד"ז כת' הקה"י לב ג].

אבל **החת"ס** כ' דחצי הבן חורין נחשב ראוי לביאה, ורק החצי עבד אינו ראוי, ובחצי עבד לא חלו הקידושין כלל[י].

תקצה) **את"ל בן ישראל וכו' התקדשי לחציי מקודשת וכו'.** וכ"ד רבא [קידו' ז.] דמקודשת, דגברא חזי לב' נשים, וה"ק אי בעינא נסיבנא אחריתי [הו' ברש"י]. **והרשב"א** [קידו' ז.] כת' דה"מ בסתמא, אבל היכא דאמר להדיא לחציו ממש ולא לבולו, אף למסקנא ל"מ, דנתמעט ולא חצי איש[יא].

והאבנ"מ [לא כא] כת' דמסתימת שאר **ראשונים** אף היכא דאמר להדיא חל קידושין לחציו ממש. דלא דרשי' ולא חצי איש.

והריטב"א [קידו' כג] כת' דהנותן מתנה שיזכה לחציו [דחצי מהמקבל יזכה] פשטא מתנה בכולו, וזכה לגמרי[יב].

והאבנ"מ [לא כא] הק' דא"כ אף המקדש לחציי נימא פשטא[יג]. **והקוב"ב** [לא, בסופו] תי' דהריטב"א לא נתכוון לדין פשטא [דקדושת הגוף[יד]]. אלא הוה סברא דכיון דהחצי כבר קנה, ממילא אף החצי השני הוא בעלים. אבל בקידושין לא חלו כלל בחציה, ומש"ה אינו מתפשט.

תקצו) **הא לא חזיא לכוליה. הרשב"א** [הנ"ל] הביא בשם **הראב"ד** דדרשי' איש ולא חצי איש למעוטי חציו

ז. ורע"א דן דלר' יהודה [ב"ק פז] דסומא פטור מן המצות, לצד דפטור אף ממצוות ל"ת, ואינו מוזהר על אשת איש. ואפ"ה הוה בן קנין, ותפסי קידושין. א"כ לדידיה הוי קדושין מסורים לביאה. [ולכאו' כוונתו באופן דאף האשה סומא ואינה מצווה]. [וכת' דרבא דוחק ליה להעמיד הברייתא כה"ג].

ח. ואף דאין איסור חל ע"א, ואין כאן כולל ומוסיף, מ"מ איסור יש לקוברו בין רשעים גמורים. [והוסיף דמשכחת לה בסומא לר' יהודה [ב"ק פז] [לצד דאינו מצווה אף בלאוין], דאינו מוזהר על א"א, אבל קידושיו תופסים].

ט. וכגון מקדש ב' אחיות, לולי דברי רבה דכל שאינו בזה אחר זה אפי' בבת א' אינו.

י. ובקה"י [לב] ביאר דנחשב כב' גופין, ונחשב כדבר חיצוני שמונע את הביאה [ע"ד מש"כ הקובה"ע], ואף דדיני ספק נחשב אינו ראוי לביאה, היינו משום דחל דין על החפץ, אבל הכא הוה רק מונע חיצוני.

יא. וכן קצת משמע **ברש"י** [קידושין שם].

יב. והריטב"א הביא מזה משל למקנה ע"מ שאין לרבו רשות בו, דא"א שלא יזכה הרב ממילא. דפשטא המתנה. דכגוף א' הם [ואף רבנן פליגי מטעם אחר].

יג. [ובגמ' קידו' ז. מבואר דחצייך מקודשת לי דעת אחרת מעכב דלא אמרי' פשטא. אך ה"מ בדבר הנקנה. אבל היכא דהנידון בגברא הקונה ל"ש דעת אחרת שתעכב, וכמ"ש הריטב"א גבי מתנה].
והאבנ"מ תי' וכיון דאשה לאו קניינו הוא לא אמרינן פשטה קניינו וזכייתו בכולה. ודוקא מתנה דהוה קנין פשטה קניינו בכולו.

יד. וביאר דהתם הוה גזיה"כ דהקדושה חלה מתחילה על כולה, ואף דלא הקדיש אלא חציה. דהא חצי קידושין לא חלו כלל, והאיך נימא דפשטה בכולו. אלא דע"י גזיה"כ נחשב דמקדיש כולו.

עבד. דחצי עבד ודאי הוה חצי איש. והקשה הרשב"א דבסוגיין אמאי לא פשיט ליה מקרא.

תקצז) **המקדש חצי אשה אינה מקודשת, דשייר בקנינו וכו'. האחרונים** [ברכ"ש קידו' ז, קוב"ב לא] חקרו בגדר המקדש חצי אשה, אי הוה חסרון במעשה הקידושין או בעצם האישות דל"ש לחצאין. והוכיחו מהגמ' [קידו' ז:] דאף היכא דמקדש ב' חצאיך בב' פרוטות ל"מ, וע"כ דהוה חסרון במעשה הקידושין.

והאחרונים הביאו **דבתוס'** [בע"ב] מבואר דיש חסרון קידושין לחצאין, ואף לאחר שתפסי קידושין לא יתכן שיהא לחצאין. וע"כ דיש ג"כ חסרון בעצם האישות דלא שייך בחצי אשה. [ע' בע"ב].

תקצח) **והא עבד לא שייר בקנינו.** [ועד"ז אי' בסמוך גבי חצי שפחה]. **פרש"י** דכל מה דחזי למיעבד עבד. משמע דהוא סברא במעשה הקידושין, דקידש סתם, ולא הגבילו[טו]. ועוד דנו **האחרונים** דהך חצי נחשב דבר שלם, דהא קידש בכל מה ששייך קידושין[טז].

תקצט) **תוד"ה ואי.** וי"ל דסבר הש"ס דאי אי' דלאו בר קידושין הוא אין בנו מתייחס אחריו וכו' דלאו בר קידושין בשום מקום. **והרא"ש** כת' דאפי' צד חירות אינו בר קידושין בשום מקום, והוה כעבד ועכו"ם הבא על בת ישראל. **והמהרש"א** [מב: בתוד"ה הרי] ציין לדברי התוס' דאף צד ב"ח יש לו דיני עבד, ואין קידושיו קידושין.

תר) **שם.** וצ"ב אמאי 'חייס' [דבנו מתייחס אחריו] שייכא לתפיסת קידושין. ותוס' כת' דהא דבנו מהפנויה יורשו היינו משום דראויין לקידושין[יז]. **והקוב"ש** [קוב"ב] והג' מהרש"ם הק' דאף עכו"ם יש להם חייס [וכדאי' יבמות סב.][יח].

ומדברי התוס' משמע דהוה כלל בכל יחס, דבעי ראוי לקידושין[יט]. אבל מדברי הרא"ש משמע דאיירי דוקא בחצי עבד, דאף דחציו בן חורין לענין אישות כולו עבד [וע"פ דברי האחרונים דיש שם עבד על כולו], ואין בנו מתייחס אחריו.

תרא) **שם. בחי' מכת"י** הביא בשם **הרמ"ה** דשדויה פלגיה בתר אבוה. אלא דפלגא לחודיה לאו בר ירושה. וכעי"ז כתב **החזו"א** [יב][כ].

תרב) **בא"ד ול"ד לעריות דתפסי בה קידושין לעלמא**[כא].

[לשון התוס' משמע דקאי על האשה, דאילו לא שייך בה צד קידושין הולד אינו מתייחס אחר הבועל, דומיה דבא על שפחה ועכו"ם דהולד אחריה. ומשמע דאף במקום שהבועל ראוי לקידושין].

תרג) **א"ר אדא ב"א כשעשאו טריפה וכו'. הפר"ח** [בשו"ת מים חיים ב, והו' בשעה"מ שחיטה יא א] **הוכיח**

טו. ולכאורה לפ"ז דמי לסברת 'דעת אחרת' [קידו' ז.], שזכות אחרים מונע את הקידושין. [אך תוס' [לקמן בע"ב] מבואר דגבי אשה לא שייר כלל, ועדיף מדעת אחרת].

טז. **והגליון מהרש"א** ציין דעד"ז כת' **תוס'** [חולין קלב.] דצבי הבא על תיישה חייב חצי מתנות. דהתם כל שיות שבו מחייב. ואילו שותפות לא מחייב כל שיות שבו לכך פטרי לגמרי. ועוד ציין לר"ן [נדרים פב:] דהבעל אינו מפר חצי נדר, ומש"ה היכא דחלק יש בו עינוי נפש, ע"כ יוכל להפר כולו. דאל"כ לא יוכל להפר כלל. [ולא אמרי' דמיפר כל מה שיש לו בה].

יז. ואפשר דהיכא דראוי לקידושין אין קידושין מעכבת, וכדר' זירא דבעינן ראוי לבילה, אבל מי שאינו ראוי לקידושין לא נתחדש הא דבנו מתייחס אחריו. [ויל"ד אי הוה חסרון בגברא, דאינו בר יחס. או כלל במעשה זו].

ועוד יש שפי' דאף דרך זנות נחשב מעין אישות, היכא דראויין לכך. ואף עריות דאינן ראויין לאישות דקידושין ביניהם, כיון דראויין לקידושין מעלמא יש ביניהם אישות דזנות. אבל מי שאינו ראוי כלל לאישות, כשעבד 'נכבש' על בת ישראל [כלשון המשנה יבמות סט:] אין כאן יחס כלל.

יח. ויל"ד דיחס של ישראלות שאני.

יט. וצ"ע דבגמ' [קידו' סח.] דרשי' מקראי דאין קידושין תופסין בעכו"ם ושפחה, ועוד דרשי' דאין הולד מתייחס אחריו. תיפו"ל משום דלא תפסי קידושין, א"כ מתייחס אחריה. ואפשר דהכא קאי לאחר דרשות דהתם.

כ. **והחזו"א** ביאר דדמי לנידון קידושין, דכמו דל"מ קנין מכח חצי, ה"נ לענין יחוס, ועי"ש.

כא. משמע מזה דאילו יש עריות דלא תפסי קידושין לכל העולם לא היה בנו מתייחס אחריו. וכעי"ז כתבו **תוס'** [יבמות מט:] גבי יבמה דאילו לא תפסי קידושין לכל העולם אין הולד ממזר. [ואין להקשות אשת איש שנאסרה על בעלה לא יהא יחוס, דהתם החסרון באשה אבל האיש ראוי לאחרים, ועוד דהוא מצב זמני, ואינו בגוף האשה, משא"כ עבדות דהוא עצם האיש].

מסוגיין דזכר טריפה אינו מוליד[כב] דאל"כ יתכן ששחררו אח"כ, והוליד. וכשימות בנו תובע את הכופר[כג].

ורע"א הק' דעכ"פ יש תנא דטריפה מוליד, א"כ הו"ל להעמיד ברייתא כהך מ"ד. ועוה"ק **החזו"א** די"ל דאיירי שסיכנו [ולא עשאו טריפה], ואח"כ נשתחרר והוליד [דהיכא דאינו טריפה לכו"ע מוליד].

והחת"ס תי' דלמ"ד דכופר אינו משתלם אלא לאחר מיתה[כד] גדר חיוב כופר דהוה חיוב דמים ליורשים [ע' בסמוך] דחסר להם את הקרוב שלהם. אבל הכא דהיורשים נולדו אח"כ, לא חסר להם כלל. דנולדו בשעה שהיה כבר טריפה, ולא הפסידו כלום. ובשעה שנטרף לא היה לו משפחה[כה]. ואף דחל חיוב לאחר מיתה, הוה מחמת מעשה הנגיחה.

והחזו"א [עבדים הב' ט] **תי'** [כעי"ז] דבעודו חצי עבד אינו ראוי ליחס. ואף כשנשתחרר והוליד מתייחס אחריו רק משעת שחרור ואילך[כו]. וכיון דכופר אינו משתלם אלא לאחר מיתה [לר"ל], א"כ החיוב הוה למי שהוא יורש בשעת נגיחה. אבל הכא אינו יורש של העבד דשעת נגיחה.

והאבנ"מ [שו"ת ח] חידש די"ל דאף חיוב קנס ליכא אלא לאחר מיתה [לולי דברי רש"י]. והיכא דנשתחרר קודם שנתחייב קנס לא יזכה האדון[כז]. א"כ י"ל דקו' הגמ' היכי משכח"ל חצי כופר וחצי קנס. וא"כ ממ"נ, אם איירי דנשתחרר [והוליד] יתכן כופר אבל לא קנס[כח].

תרד) **ומאי יורשיו נפשיה.** ולרב אדא ב"א יש גדר חיוב אף למת עצמו. אבל לדעת ר"ל אינו משתלם אלא לאחר מיתה. **והאחרונים** חקרו בגדר החיוב כופר, ובפשוטו משמע דעיקר החיוב למת, ויורשיו זכו מדין ירושה[כט]. או כיון דלא חל חיוב עד לאחר מיתה, ע"כ דעיקר החיוב נתחדש ליורשים. והחת"ס [הנ"ל] חידש עוד דחיוב כופר הוא תשלום למשפחה[ל], לשלם להם הפסדם שחיסר מהם איש זה ממשפחתם.

תרה) **ועוד כופר הוא, ואמר ר"ל כופר אינו משתלם אלא לאחר מיתה**[לא]. **פרש"י** דכתיב והמית, ובשלמא קנס כתיב 'יגח', וי"ל דאף עשאו טריפה חייב. אבל **רש"י** [ב"ק מב:] ביאר דר"ל יליף מהא דהוקש למיתת השור, השור יסקל וכו' אם כופר יושת[לב]. **ופרש"י** דס"ד דאף דכתיב והמית, כיון דאמדוהו למיתה לשתלם מחיים, קמ"ל דאין השור בסקילה עד שעה שימות [וכדאי' סנהד' עח. עי"ש תוס' ד"ה בגוסס].

תרו) **ראוי ליטול ואין לו. כ"פ הרמב"ם** [נזק"מ יא ב] דנותן חצי קנס לרבו, והחצי ראוי ליתן ואין לו

כב. דנחלקו [חולין נז:] האם [נקיבה] טריפה יולדת, ודנו הראשונים האם זכר כו"ע מוליד. והפר"ח הוכיח מסוגיין דאינו מוליד.

כג. **והשעה"מ** ביאר דעיקר הראיה מקו' רבא, דשפיר יש להעמיד כשעשאו טריפה ומת אח"כ. [ואף דהפר"ח העמיד ראייתו מדברי ר' אדא ב"א, עיקר כוונתו ממסקנת הסוגיה].

כד. [ותי' **החת"ס** **והחזו"א** הוה דוקא לר"ל דאינו משתלם אלא לאחר מיתה. וע"פ דברי השעה"מ דראיית הפרי חדש מהמסקנא, אמאי לא העמידו כה"ג].

כה. ויל"ד כוונתו בישראל כה"ג, דבשעה שנגח היה אחיו יורשו, ואח"כ הוליד בן. האם נימא דהאח יורש כופר זה. [ומשמע מדבריו דכה"ג שייך חיוב כופר למשפחה, ותלי מי שראוי לירש בשעת מיתתו. וצ"ע].

כו. ומבואר מדבריו דהגברא אינו ראוי ליחוס [ואף דבשעת ההולדה הוא ראוי ליחוס].

כז. דכתיב יותן לאדוניו, והאי לאו אדון הוא. [אבל היכא דמת העבד עדיין נחשב 'אדון']. וכת' כמו בקנס של נערה, שאם בגרה עד שלא עמדה בדין תו לא זכה האב בקנס [וכדאי' כתובות מב].

כח. והאבנ"מ ביאר בזה כוונת הגמ' ראוי ליטול, דיש נפק"מ בדין [שיש אופן שיטול], אלא דבאופן של התנא אינו כן. וכת' דלפ"ז אדרבה יש להוכיח מסוגיין דטריפה מוליד.

כט. וכן מבואר דבעל אינו יורש כופר של אשתו.

ל. כאילו נגח בהמה שלהם וצריך לשלם להם בהמתם. ואף דהוה כפרה, אגב זה מכפר גם על המזיק. אבל עיקר הוא תשלומו למשפחה מה שחיסר מהם.

לא. ומבואר [בב"ק] דכוונת ר"ל דלא חל חיוב כלל מחיים. [ואילו בסוגיין י"ל דחל חיוב, אלא דלא הגיע זמן פרעון].

לב. **ורע"א** הק' **לפרש"י** [שם] משמע דתלי במח' התנאים אי דרשי' כמיתת בעלים כך מיתת השור. [והביא דכ"כ השיטמ"ק שם]. והק' דא"כ י"ל דהך ברייתא כר"א דלא דרש הכי. [והביא דהגמ' [ב"ק מג:] דנו בדעת ר"ל אי ס"ל כר"א לענין שלא בכוונה].

ורע"א דחה דכוונת רש"י [דאף למ"ד דלא בעי' כמיתת הבעלים] דרשי' 'והמית' קאי על כולי קרא, דשור יסקל ואם כופר, וכיון דגבי השור והמית היינו מיתה ממש, ה"נ לענין כופר.

מי יקחנו[לג]. **וה"ה** הביא **דהרמ"ה** פליג דהיינו למשנה ראשונה, אבל למשנה אחרונה אין לו קנס [וע"ע לעיל].

והמקנה [קו"א מד יב] הק' דישראל הבא על חצי שפחה, הבן חצי עבד. ולכאורה אביו יורשו. א"כ משכח"ל חצי עבד דיש לו יורשים. וכת' דלמ"ד [בסמוך] דאין קידושין בחצי שפחה, א"כ אין בנה מתייחס לאב הישראל. וי"ל דמש"ה סתמו דראוי ליטול ואין לו [כמ"ד דאף בחצי שפחה לא תפסי[לד]].

אך **האחרונים** הק' דהרמב"ם פסק דתפסי קידושין בחצי שפחה, א"כ אביו יורשין.

וכ"כ **המנח"ח** [קצא א, וכן קפט ה, קצ ז, קצב ב] דישראל שנשא חצי שפחה, הבן הוה חצי עבד וחצי בן חורין[לה]. וצד הבן חורין מתייחס לאביו. וחייב משום קרובי אביו, ואפי' אשת אביו.

והבאר יצחק [או"ח כט] חידש דקידושי שפחה חרופה לא הוה קידושין גמורים [אלא לחיוב אשם], ומש"ה בנו מחצי שפחה אינו מתייחס אחריו. דאינה ראויה לקידושין גמורים.

ועוה"ק **המנח"ח** [מט] דחצי שפחה אף אי לא תפסי בה קידושין, בנה יורשה[לו]. [דל"מ בשום מקום שלא יתייחס אחר אמו[לז]]. א"כ היכא דהמית חצי שפחה, בנה יורש את הכופר. וצ"ל דלשון הברייתא משמע דאיירי באיש. אבל דברי הרמב"ם צ"ע דסתם בזה.

תרז) **שם. הרא"ש** כת' דבעיין לא איפשיטא אי חצי עבד תפסי קידושין, ואי יש לו יורשים. וכ"ד **הרמב"ם** [ע' בסמוך].

והראשונים הק' דבגמ' [יבמות מה: הנ"ל דאתי צד עבדות ומשתמש בא"א] מבואר דתפסי קידושין [ומש"ה הולד ממזר]. והרמב"ן כת' דהך ס"ד בגמ' [שם] קאי כצד דמהני קידושין. אבל למסקנא [שם] איירי בחצי עבד שבא על אשת איש דעלמא, דאתי צד חירות ומשתמש באשת איש[לח]. [ומש"ה הולד הוה חצי ממזר ואין לו תקנה]. ואתי' מסקנא דהתם כמסקנא דהכא ודקס"ד מעיקרא התם כדקס"ד הכא.

והרשב"א הק' דאף למסקנא מוכח דיש לחצי עבד קידושין, דמי שאין לו קידושין אינו עושה ממזרות. [וכדדרשי' שם דעבו"ם ועבד אינן עושים ממזר כיון דאין להם קידושין אף לעלמא. א"כ אף חצי עבד שבא על אשת איש לא הוה ממזר, אי לא תפסי קידושין].

והרשב"א הביא עוד **דרב האי גאון** גרס דתליא האם בנו מתייחס אחריו, ועבו"ם ועבד שאין בנו מתייחס לא הוה ממזר. והרשב"א כת' דגם לזה קשה דבסוגיין מבואר דאי לא תפסי קידושין אין בנו מתייחס אחריו, וכדאמרי' יורשין מנא ליה.

והרשב"א כת' דרבא דחויה בעלמא דחי, ולקושטא דמילתא קידושין קידושין.

אבל דעת הרמב"ם ושא"ר דלא איפשיט בעיין. וע"כ **כרמב"ן**.

והאחרונים הביאו דבדעת הרמב"ן מבואר דהוה הולד ממזר, אף דאינו מתייחס אחריו. דממזרות הוה מחמת עצם המעשה, ולא תלי ביחוס. **והחזו"א** [יב הב'] ביאר דעבו"ם ועבד נמתעטו ממזרות, דמינו אינו בקידושין. אבל חצי עבד הוה חציו ממין ישראל, ושייך לקידושין. אלא דלא תפסי קידושין משום דהוה חצי. [ואף דאינו מתייחס אחר אביו, דיחוס בעי שיעור, ואדם שלם. אבל לענין ממזרות סגי דהוה מין הראוי לקידושין].

ובהג' **מים חיים** כת' דהא דאי' דהולד ממזר ואין לו תקנה, היינו דהוה ספק ממזר. ולצד דלא תפסי קידושין אינו ממזר.

לג. וה**אחרונים** [מנח"ח מט] הק' דהרמב"ם פסק דספק יש לו קידושין, א"כ ספק דיש לו יורשים. וידני תפיסה. וכה"ק בהג' מים חיים, וכת' דהרמב"ם לא דקדק בדבר, ונמשך אחר לשון הברייתא.

לד. וה**מקנה** כת' דחצי עבד וחצי שפחה תליין זה בזה. ותו דאין שום סברא לומר דאמו היתה בת קידושין ובנה מישראל אין לו קידושין. ומש"ה פשוט לגמ' דאי תפסי קידושין בחצי שפחה, כ"ש חצי עבד שקידש. [ודבריו נסתרין מדברי הרמב"ם, אך למש"כ האבנ"מ ניחא, הו' בסמוך].

לה. וכדמבואר [יבמות מה: הנ"ל] דהוה חצי ממזר.

לו. וכת' דאין סברא לומר דהוי רק חצי יורש [דחציו עבד], ויורש רק מחצה מנכסיה. דזה טעות כיון דאין יורש אחר קרוב, יורש כולו.

לז. [ותוס' דנו בעריות [היכא דאסורה לבו"ע] שלא יתייחס אחר האב, אבל ודאי מתייחס אחר האם]. וכ"כ המנח"ח [נא כד] דחייב על אמו אף שאינו מתייחס.

לח. ומבואר בדעת הרמב"ן דאף דאין לו יחס [וכמ"ש תוס'], אפ"ה עושה ממזרות. דממזרות אינו גדר שמתייחס אחריו.

והאבנ"מ [מד ג] חידש דדוקא למ"ד דחצי שפחה אינה בת קידושין אמרי' דאין בנו מתייחס אחריו. אבל לדידן קי"ל דחצי שפחה תפסי קידושין [ע' בסמוך], **וע"כ** דחצי עבד אין בו קידושין דהוה חסרון בהיכי תמצא[לט]. ובנו מתייחס אחריו[מ].

קידושי שפחה חרופה

תרח) **אמר רבא וכו' כך חציה שפחה שנתקדשה אין קדושיה קידושין וכו'.** [ונח' בזה האמוראים].

התוס' רא"ש [וחי' מכת"י] כת' דאף למ"ד דתפסי קידושין, היינו להתחייב במלקות ואשם. דילפי' משפחה חרופה דליכא חיוב מיתה [והביא דכ"כ רש"י בע"ב ד"ה גמרו].

והגר"ש איגר [שו"ת רע"א קע] נקט דקידושי חצי אשה קלושים, והתורה לא חייבה עליו אלא אשם ומלקות. **ורע"א** חלק דהוה הקידושין גמורין. והא דאינו מתחייב מיתה משום דמעשה הביאה הוא רק בחצי אשת איש. ומש"ה לא חייבה התורה בזה חיוב מיתה אלא אשם.

ועד"ז נח' כמה **אחרונים** אי חצי שפחה הוה גדר אישות מחודשת. או דהוה אישות גמור, אלא דנתמעט ממיתה. [ע' בהמשך הסוגיה].

תרט) **שם.** ולאידך מ"ד שפחה חרופה לאו בת אירוסין, ושפחה חרופה איירי במיוחדת לעבד עברי. **והרא"ש** [ותוס' רא"ש] תמה האיך נימא דקידושיה לאו קידושין, הא התורה חייבה מלקות ואשם. ואף בשפחה גמורה דלא תפסי קידושין, וכ"ש בחצי שפחה. ועד"ז הק' **בחי' מכת"י** א"כ מאי נפק"מ בזה [אי יש לזה גדר קידושין], דלכו"ע ליכא חיוב מיתה.

והרא"ש [וחי' מכת"י] כ' בשם **הרמ"ה** דנפק"מ דלמ"ד דתפסי קידושין אינה מותרת בשילוח בלא גט. אבל למ"ד דתלי ביחוד סגי בשילוחין בעלמא.

ובחי' מכת"י כת' דלמ"ד 'מיוחדת' הוה גזיה"כ דחייב מלקות ואשם [אף בלא אישות]. **והתפארת שמואל תי'** [קו' הרא"ש] דנפק"מ בקידושין בעלמא, דלמ"ד מיוחדת היכא דעשה מעשה קידושין בעלמא [ולא חל הקידושין] אינו חייב עליה[מא].

תרי) **א"ר חסדא מי דמי התם שייר בקנינו הכא לא שייר בקנינו[מב].** [ע' מה שהו' לעיל גבי חצי עבד]. **הגר"ש איגר** [שו"ת רע"א קע בסופו] דן במש"כ **הרמב"ם** [אישות ז טז] דהאומר אם תלד אשתך נקיבה מקודשת מהני[מג], הא למ"ד עובר ירך אמו הוה חצי אשה [וכדאיתא לעיל כג: גבי שחרור דהוה חצי עבד].

ותי' דכיון דאינו יכול לקדש יותר לא שייר בקנינו, והרמב"ם פסק דמהני קידושי חצי שפחה. ועפ"ז כת' דאף המקדש עובר לא הוה קידושין גמורים, ומש"ה כת' הרמב"ם דצריך לחזור ולקדשה קידושין שאין בהם דופי. דכיון דבשעת קידושין הוה חצי אשה, ויש עליהם רק חיוב אשם. וצריך לחזור ולקדש אישות גמורה[מד].

ורע"א [קעא] השיב דאין ראיה מסוגיין דשפחה לאו בת קידושין בעצמה, וקידש כל הצד שיש בו תפיסת קידושין. אבל עובר הוה חצי מאמה. והאם הוה בת קידושין, אלא שנשואה לבעל[מה]. [ומשום שחציה כבר מקודשת[מו] לא מצאנו שיחשב 'לא שייר בקנינו'[מז]].

לט. והאבנ"מ כת' דהוה כמו חש"ו דאין לו קידושין, והולד ממזר.

מ. וצע"ג **דהרמב"ם** [הנ"ל] כת' להדיא דבנו אינו יורשו [וכה"ק הקה"י].

מא. וביאר דאי ידע דלא חלו קידושין לא היה נחשב יחוד. **והק"נ** חלק ע"פ דברי הרשב"א דגדר יחוד הוה ע"י מעשה קידושין. [ויש לדחות דעכ"פ צריך ג"כ יחוד, וכעין אישות בני נח. ודוקא בישראל נתחדש נערה המאורסה ע"י קידושין לחוד. אלא דהרשב"א הוסיף דצריך יחוד ע"י מעשה קידושין].

מב. **והצפנת פענח** [תרומות א כג ד"ה ובאמת עיקר] כת' דשורש הספק תלי אי הקידושין חלין על הגוף או הוה דין, וחלין בעלמא. דאי חלין בעלמא, הא קידש מה שיוכל [ולא שייר]. אבל אם חלין על הגוף, הא גוף זה יש בו צד עבדות [דאינו ראוי, וצריך שיחול על כל הגוף].

מג. [והר"ש איגר נקט דהקידושין חלים בעודה עובר, ורע"א השיב דחל רק לשתלד. ואב"מ]

מד. **ורע"א** חלק דשפחה חרופה הוה קידושין גמורין, והא דליכא מיתה משום דליכא ביאה בבולה. [ואין ראיה מהתם].

מה. **והקוב"ש** הביא דכעי"ז מבואר בתוס' [בע"ב] דבהמה של שותפין כולה ראוי להקדש, ומש"ה נחשב דשייר בקנינו.

מו. ולכאו' כל הנידון בזה שייך לצד דאין קידושין תופסין באשת איש משום שאינה ברשות עצמה להתקדש. דאי כדרבי האבנ"מ [הו' בע"ב] דמשום ערוה לא תפסי, לכאורה

והקוב"ש [קוב"ב לא] ציין דנח' בגדר לא שייר בקנינו, דלגר"ש איגר כל שלא הגביל את מעשה הקידושין מהני. ואילו לרע"א דדוקא באופן שנחשב עי"ז אשה שלימה.

והקוב"ב הק' דבסוגיין נח' האמוראים אי מהני היכא דלא שייר בקנינו, ואילו לעיל מב. אמר רבה דשחרר חציו ומכר חציו מהני. ול"מ בזה חולק. והקוב"ב [ד"ה הדרן לדברי] הוכיח דהחסרון חצי אשה בגירושין שונה מגדר החסרון חצי אשה בקידושין [ע' מה שהו' לעיל מא:].

תריא) **שם. אר"ח מי דמי וכו' א"ר ששת וכו' ואם לחשך וכו'. הרמב"ם** [אישות ד טז, יז] פסק דחצי עבד שקידש הוה ספק, אבל חצי שפחה קידושין תופסים [אלא דאינם קידושין גמורים, ע' בע"ב]. **והר"ן** [קידושין ג: בדה"ר] הק' מ"ש הא מהא, הא לא שייר בקניינו. וכתב דאיכא למימר דגלי קרא בשפחה חרופה, אלמא בת אתרוסי היא[מח].

והמהרי"ט [שם] הקשה א"כ נילף מיניה דיהני קידושי חצי עבד[מט]. **והאחרונים** תי' דאישות שפחה חרופה הוה אישות מחודשת [וכדמבואר ברמב"ם] בחצי אשה [בדבר הנקנה]. ואין לדמות לזה היכא דהוה האשה שלימה, אלא שהמקדש הוא חצי[נ].

והקה"י [לב ד] כתב דחצי עבד נחשב שחלק מהגוף הוה עבד, אבל נפשו רוחני ואינו מתערב. ובאשה המתקדשת הקידושין חלים על הגוף [ויש קנין בחציה]. אבל זכותי בעלות מתייחסים להאדם כולו, לנפשו הרוחני. מש"ה באיש המקדש ל"ש חצי. [אך הק' דלשון הגמ' משמע דדמי להדדי].

והאבנ"מ [מד ג] כת' דאה"נ, ולמ"ד דקידושין תפסי בחצי שפחה, אף חצי עבד נחשב ראוי לקידושין [וכסברת המהרי"ט דילפי' מהדדי]. וכת' דמ"מ הרמב"ם פסק דהוה ספק מצד אחר, דיש חסרון במעשה הקידושין.

והאבנ"מ ביאר דיש חסרון במעשה הקידושין, דלא אתי צד עבדות ומקדש [ע"ד הא דאי' ר"ה כט גבי תקיעת שופר]. והא דמהני חצי שפחה משום דגדר קידושין שהאשה מבטלת דעתה לקידושי הבעל [וכמ"ש הר"ן נדרים ל.], ואי"צ מעשה דידה. אבל כלפי הבעל דצריך מעשה דידיה, ובחצי עבד המעשה הוה חציו מכח בן עבד דאינו בר קידושין[נא]. **והאחרונים** [שער"י ז ז וקובה"ע עו יז] חלקו דדוקא בדברים התלויין בגוף אמרי' דצד עבדות מפריע, אבל בגדרי הקנינים צד עבדות אינו מעכב.

ועפ"ז כת' האבנ"מ דלמסקנא הוה בר קידושין ויש לו יורשים[נב], אלא הוה חסרון בהיכי תמצא.

תריב) **ואם לחשך אדם לומר איזו היא שפחה חרופה, זו שחציה שפחה וחציה ב"ח המאורסת לע"ע, אלמא בת אירוסין. פרש"י** דה"ה מאורסת לכל ישראל. אבל רש"י [כריתות יא.] כת' דדוקא לעבד עברי שמותרת לו [דרבו מוסר לו שפחה]. **והק"נ** [וכן החזו"א ז] כת' דהיינו למ"ד דלא תפסי קידושין ותלי ביחוד. ודוקא מיוחדת לו בהיתר לעבד עברי[נג].

אין סברא דלא חל. [ובת מישראל וחצי שפחה שנשתחררה, לא מסתבר דאביה יוכל לקדש את הצד שפחות שנשתחרר. דנימא דרק הצד בת חורין דמעיקרא הוה ערוה עליו].

מז. ורע"א שוב הביא הא דלר' יוחנן [קידו' ס.] המקדש מהיום ולאחר ל' רווחא שביק ותפסי כולהו כשרגא דליבני. **והראשונים** [תוס' שם ס., רשב"א ור"ן שם ז.] דנו אמאי לא הוה חצי אשה. ורע"א כת' דדבריהם קאי אראשון, דלא חשיב דשייר בקידושין. אבל ילה"ק האיך חלו קידושי שני, הא בצד א' כבר מקודשת לראשון. וא"י לקדש רק מה ששייר הראשון, והוי חצי אשה, אע"כ כיון דא"י לקדש ביותר מהני [וכגר"ש איגר].

מח. וכן **המאירי** כת' דנראין הדברים דקי"ל דחצי שפחה מקודשת, שבכל התלמוד אנו קורין מאורסת לעבד עברי. ומתוך שלא נשתחררה כלה אינה אשת איש גמורה להעמידה בחנק אלא באשם.

מט. והיש"ש תי' דדבר הנקנה יותר קל לקנות.

נ. ובשלמא אי הוה גילוי דלא דרשי' חצי אשה, א"כ ילה"ק מ"ש חצי איש. אבל לענין פרשת אישות מחודשת לא דמי להדדי.

נא. וכת' דאף ע"י שליח ל"מ, דכל מידי דאיהו לא מצי עביד לא מצי משווי שליח. [והא דאחרים מוציאין אותו במצוות אינו בגדר שליחות ממש].

נב. והגמ' [לעיל] דיורשין מנ"ל קאי למ"ד דאף חצי שפחה ל"מ קידושין. [ועפ"ז יישב קו' הרשב"א מהגמ' יבמות מה:]. והאחרונים [קה"י] דחו דהרמב"ם פסק להדיא דאין לו יורשין. [אך יש לקיים עיקר דברי האבנ"מ דהוה חסרון בהיכי תמצא, ואפ"ה כיון דסוף סוף אין לו קידושין יש לו יורשין. ועוד אפשר דכיון דלא שייך 'מעשה קידושין', מש"ה אין לנו ללמוד חצי עבד מחצי שפחה].

נג. והק"נ יישב בזה קו' הרא"ש והרמ"ה מאי נפק"מ בין מ"ד מיוחדת. ועפ"ז נפק"מ בשאר ישראל דאסורה עליו. [ולכאו'

ותוס' [לעיל לו.] הוכיחו דעבד עברי נהג בבית שני, מהא דהביאו קרבן על שפחה חרופה. ומבואר דתוס' נקטו דעבד עברי דוקא. **והרשב"א** [שם] דחה **דרש"י** [בסוגיין] כת' דה"ה מאורסת לישראל גמור[נד].

ועוד דחה **הרשב"א** דשמא [הגמ' דהקריבו משום שפחה חרופה] ס"ל כדעת אחרים [בכריתות שם] דאיירי במיוחדת לעבד כנעני. ולר"ע ור' ישמעאל הביאו קרבנות על דבר אחר.

תריג) **אמור לו כלך אצל ר' ישמעאל שהוא אומר בשפחה כנענית וכו'. פרש"י** דמשתעי קרא בשפחה שאינה פדויה כלל[נה]. **והחזו"א** כת' דהו"ל להביא ר' שמעון בשם ר"ע [לעיל לט:] דפדיון מהני רק לקנין הממון, וכסף אינו גומר בה בלא שטר. **ופרש"י** [לעיל לט:] דל"מ פדיון לענין דיתפסו קידושין. וע"כ איירי במיוחדת. [והו"ל להביא מדעת ר"ע, ואמאי הביא דעת ר' ישמעאל[נו]].

ודעת אחרים [בברייתא כריתות יא.] דאיירי בשפחה מיוחדת לעבד כנעני.

תריד) **אלא מאי אית לך למימר וכו' מיוחדת. בפשוטו** משמע דתלי ביחוד בעלמא, וכעין אישות דבני נח [ע' סנהדרין נח:]. **וכן נקט החזו"א** דהוה בלא קידושין. אבל **הרשב"א** כת' דבעינן מעשה קידושין, ואע"פ שאינם קידושין, מ"מ יחוד עושה. ועי"ז מתחייב באשם. אבל **החזו"א** נקט דלא בעי קידושין.

הרא"ש הקשה היכי מצי למימר דל"מ קידושיה דהיינו שאין חיוב אשם [דאף למ"ד דמהני הוה חיוב אשם], **הרי אפי'** אי מוקי קרא בשפחה כנענית, מ"מ חייבת אשם. **ובתפארת שמואל** תי' דע"י קידושין לחוד לא הוה יחוד[נז]. והרא"ש הביא בשם **הרמ"ה** דאין קידושיה היינו דיכול לגרשה בלא גט, ומותרת לאחר[נח]. **ובקרבן נתנאל** כתב **דרש"י** [כריתות יא.] כבר עמד בקושיה זו, וכתב דנפק"מ כשקידש ישראל, דכיון דאסורה עליו לא נחשב יחוד, אבל למ"ד דתליא בקידושין חייב אשם.

תרטו) **אר"ח וכו' שנתקדשה לראובן ונשתחררה וחזרה ונתקדשה לשמעון וכו' מתייבמת ללוי וכו'. הב"ח** [מד] כת' דה"ה אם מת בעודה שפחה חולצת או מתייבמת ופוטרת צרתה. **והחלק"מ** [שם יג, ובי"ש טז ופנ"י] חלק דאינה אישות גמורה לפטור צרתה. **והאבנ"מ** [שם ה] הסכים לדעת הב"ח, דשפחה חרופה הוה אישות גמורה, אלא גזיה"כ דליכא חיוב מיתה[נט].

והמנח"ח [קצא ב] הביא דכל הנך פוסקים נקטו דזקוקה ליבום וחליצה. וכת' דאינו יודע מנ"ל, כיון דאינה אישות גמורה מנ"ל דזקוקה ליבום וחליצה כלל[ס]. [ודוקא לאחר שנשתחררה מבואר בסוגיין דזקוקה לאחיו]. **וכן דן החזו"א** [יא].

ובסוגיין מבואר דנחשב אשת ב' מתים [לולי הא דהוה ממ"נ], **והאחרונים** [קה"י יבמות] דנו אי גדר אשת ב' מתים הוא דוקא במקום שזקוקה ליבום מחמת תרוייהו. [ע"ע תוס' לקמן פב:]. ולדברי המנח"ח וחזו"א מבואר דנחשב אשת ב' מתים, אף דאינה זקוקה מחמת הראשון. אך י"ל דכיון שנשתחררה גמרי קידושי הראשון, וזקוקה לתרוייהו.

תרטז) **שם. ונשתחררה וחזרה ונתקדשה לשמעון וכו' ממ"נ וכו'. האחרונים** דנו היכא דגירשה בעודה שפחה האם תפסי קידושי אחיו. **והפנ"י** [הו' בע"ב] נקט דכיון דליכא חיוב מיתה לא הוה ערוה גמורה, ותפסי קידושיה. אבל **האבנ"מ** [מד ד] כת'

מבואר מדברי הראשונים דשייך מיוחדת אף באופן שאסורה עליו ע"פ דין].

נד. אך למש"כ **האחרונים** דלמ"ד דמיוחדת ע"ע דוקא, א"כ עדיין קשה. [ואפשר דזה קו' התוס'].

נה. ודיברה תורה כלשון בני אדם. וכדעת רב יוסף [לעיל מא:] לרבנן. [ורב יוסף איתותיב בדעת רבנן דרבי, אך עכ"פ כן דעת ר' ישמעאל].

נו. דלר' ישמעאל איירי בשפחה גמורה. ואילו לר"ש אליבא דר"ע איירי דוקא היכא דפקע קנין כספו [עכ"פ במקצת] ע"י פדיון. ודמי לחצי עבד.

נז. וביאר דכיון דכוונתו לקידושין גמורים הוה מקח טעות. ועוי"ל דמעשה קידושין לחוד ל"מ, דבעי ג"כ חופה להחשב מיוחדת, וכמו אישות של בני נח. **והק"נ** כתב דהרא"ש סבר כרשב"א דיחוד הוא ע"י קידושין, ולכן הקשה.

נח. והיינו דנח' בגדר החידוש של שפחה חרופה, האם הוה גדר 'קידושין', או יחוד. וכדבסמוך.

נט. ושפיר פוטרת צרתה בחליצה [אבל ל"ש יבום כיון דאסורה עליו].

ס. והביא דאיצטריך ריבוי לרבות ארוסה [יבמות יג:]. ואפשר דדוקא ארוסה גמורה.

דיש חיוב כרת לשאר קרובים. דשפחה חרופה הוה אישות גמורה, ודוקא לענין איסור אשת איש גלי קרא דהוה רק לאו ואשם. אבל שאר קרובים אסורים.

והמנח"ח [קצא ב] כת' דנראה דאינו אישות גמורה, ולא ילפי' חיוב עריות[סא]. ונסתפק אי עכ"פ יש בזה איסור בעלמא[סב].

והחזו"א [שם] כת' דהיכא דגירשה ואח"כ נשתחררה מותרת באחיו, ודוקא היכא דלא נתגרשה למ"ד [בע"ב] דגמרי הקידושין אסורה.

והחלק"מ [מד טו] כתב דאפשר דאין איסור מחזיר גרושתו דאורייתא באישות אלו. **והאבנ"מ** [ז] חלק דאינו קידושין קלושים, אלא קידושין מעליא הוה, אלא דחידשה תורה לפוטרה ממיתה ולחייב אשם.

דף מג:

תריז) **תוד"ה ואין.** שמא יאמרו ב' יבמות וכו' מתייבמות, וזה ל"ש הכא. **המהר"ם** הקשה דאף הכא שייך טעם שתפטור צרתה. [ע"פ מש"כ החלק"מ דלא פטרה צרתה]. **והפנ"י** כתב דאף לטעם זה בענין דיהא דומיה לאשת ב' מתים, דנופלת מחמת שתיהם, וזה לא שייך הכא. וע"ע תור"ג.

תריח) **בא"ד וי"ל דהתם במאמר דרבנן וכו' אבל בעלמא הוי דאורייתא.** [אילו משכח"ל שנופלת מחמת ב' אחים מדאורייתא. וע' לקמן פב:]. **ותוס'** [יבמות לב.] העמידו דנח' התנאים אי עיקר אשת ב' מתים דאורי' [וכהך מ"ד קאי לקמן פב:]. או דהוה משום גזירה דב' יבמות שנפלו מבית א'. [אבל תוס' דידן משמע דאף למ"ד דהוה משום גזירה[א], אילו משכח"ל בדאורייתא אשת ב' מתים אסורה[ב]].

תריט) **שם. הפנ"י** [בע"א] הק' דמשכחת אשת ב' מתים מדאורייתא[ג], כגון המקדש חצי שפחה, וחזרה ונתקדשה לאחיו קודם שנשתחררה. דאישות שפחה חרופה אינה אישות גמורה, וקי"ל דתפסי קידושין בחייבי לאוין.

והפנ"י תי' דה"מ חייבי לאוין דעלמא, אבל כיון דנתקדשה לראובן אין קידושין אחר קידושין. דהרי היא ברשות המקדש, ואין לה יד לקבל קידושין מאחר[ד]. וכ"כ **הבי"ש** [מד יז] דלא תופס קידושי מאחר.

אבל **האבנ"מ** [מד ד] הק' **דבגמ'** [קידושין סז:] מבואר דהא דלא תפסי קידושין בא"א הוא משום דהו חייבי כריתות, והכא הרי אינו חייבי כריתות. א"כ תפסי קידושי שני, ומקודשת לשניהם.

והאבנ"מ דן כשתשתחרר האם גמרי קידושי ראשון או שני.

והאחרונים דחו דודאי לא תפסי קידושין באשת איש כיון דכבר קנויה לראשון [וכסברת הפנ"י], אף לולי איסור כרת. ואפ"ה בגמ' [קידו' שם] איצטריך ללמוד דלא תפסי קידושין באשת איש מחמת חומר עריות. **והקובה"ע** [ג ט] **ודבר"י** [נו ד] **וחזו"א** [קידו' שם] ביארו דנפק"מ דהולד ממזר[ה]. **והדב"א** [ג י] **וקובה"ע** [שם] כת' דנפק"מ היכא דב' קידשוה בבת א', דמשום גדרי ערוה לא חל כיון שאינו בזא"ז[ו]. [ולפ"ז ב' שקידשו שפחה חרופה בבת א' חלו תרוייהו[ז]].

סא. ועפ"ז דן [לשיטתו] דאינה זקוקה לאחיו לחליצה [דזיקת המת שייכא לאיסור אשת אח שהיה עליו מעיקרא].

סב. ועד"ז דן **המנח"ח** [שם ג] לדעת **רש"י** [קידו' יט.] דקטן בן ט' הבא על יבמתו, דקנאה מהתורה, ונתמעט ממיתה אשת איש ולא אשת קטן. האם שאר קרובים חייבין עליה. [ועפ"ז האם זוקק ליבום].

א. וצ"ב א"כ נימא דאסור משום גזירה דב' יבמות מבית א'.

ב. ועד"ז דעת **ריב"ן** [בתוס' שם] דכיון דעיקר אשת ב' מתים דאורייתא, מש"ה החמירו משום הנך גזירות. וע"ע רמב"ם [יבום ו כז].

ג. **ותוס'** [לקמן פב: ויבמות י.] הק' דאי משכח"ל אשת ב' מתים דאוריי', א"כ אמאי לא תני לה בהדי ט"ו עריות שפוטרות צרותיהם [יבמות ב.]. והאבנ"מ [שם ה] תי' דבסוגיין אינו פוטרת צרתה [לדברי החלק"מ הנ"ל], מש"ה לא תני לה.

ד. וכפשטות לשון המשנה [קידו' ב.] דקונה את עצמה בגט ומיתת הבעל. [דעד עכשיו אינה קנויה לעצמה].

ה. **והאחרונים** [קובה"ע ג ט, חי' ר' שמעון יבמות א] הביאו דאי' [לקמן פה.] במגרש חוץ מקדושיך בשטר, דיש צד דתשאר אשת איש כלפי קידושין אלו, אף דמותרת לכל אדם. ע"כ דשייך אישות כלפי קידושין [ולא תלי באיסור ביאה]. וכת' דסיבת הערוה קיימת כלפי זה.

ה. ואילו קידושי שפחה חרופה ליכא חומר כרת, ואין הולד ממזר.

ו. ואילו משום דכבר קנוי היה חל לחצאין [ובמ"ש תוס' לעיל מב.].

ז. **והאחרונים** הק' דא"כ משכח"ל אשת ב' מתים בשפחה חרופה, היכא דקידשו בבת א'. וצ"ע.

והאבנ"מ תי' דהכא אסורה על אחיו באיסור עריות [ולא תפסי קידושין]. ואף דהתורה גילתה דאין חיוב א"א בקידושין אלו, אלא חיוב אשם. אבל על איסור קרובים לא גילתה תורה, וכלפי אחיו לעולם הוה חייבי כריתות.

תרכ) **תוד"ה מה נפשך.** ונר' דמספקא אי גמרי או פקעי. מבואר בתוס' דאילו פקעי קידושי ראשון מותרת באחיו, והאחרונים הקשו מ"ש ממת אחיו דאסורה עליו.

והאבנ"מ [שם] ביאר דמש"ה רש"י לא פי' כדעת תוס', דאף אי פקעי אסורה לקרובותיו.

והחזו"א הוכיח מדברי התוס' דבאישות המחודשת דשפחה חרופה דליכא איסור קרובים[ח].

ויש אחרונים שתי' דכיון דפקעי הקידושין הותרה בקרוביו. ודוקא היכא דהותר איסור אשת איש ע"י גירושין או מתה, איסור קרובים כדקאי קאי. אבל ע"י הפקעה הותרו הקרובים. [וע"ע משנת ר"א יבמות טו ב].

והקובה"ע [יב א] ביאר דבמיתה יש 'מתיר' כלפי איסור א"א, אבל איסורי קרובים כדקאי, אבל בפקעי כל האיסורין פקעו מסברא[ט].

תרכא) **רש"י ד"ה פקעו.** שהרי נשתנה גופא, והו"ל כקטן שנולד. הקובה"ע [מו ה, ובקוב"ב לא בתחילתו] הק' דהרי רק צד עבדות נשתנה, וצד בן חורין כדקאי קאי. וכת' דרש"י ס"ל דלא אמרי' דהוה חצי גופו עבד וחציו בן חורין. אלא דכל הגוף יש לו דיני עבד ודיני בן חורין.

האריך לפרש דחצי עבד הוה הרכבה מזגית, ולא שבונית. [וע' מש"ב בזה לעיל מב.].

תרכב) **רש"י ד"ה גמרו.** דעד עכשיו הבא עליה באשם וכו' ומכאן ואילך במיתה. לכאורה בפשוטו 'גמרו' היינו שתופס הקידושין בכולו, דעד עכשיו היה הקידושין בחצי. ומשמע מדברי רש"י דאף הצד חירות חלו בו מעיקרא קידושין קלישתא [דאין בהם חיוב מיתה], והשתא גמרי להחשב אישות מוחלט שיש בו חיוב מיתה[י]. ועד"ז דייק התוס' רא"ש [בע"א] מדברי רש"י.

תרכג) **תוד"ה גמרו.** והא דאמרי' בהמה של ב' שותפין וכו' הא לא הקדישה לא גמרי וכו'. תוס' הק' מ"ש בקדושת קרבן לא אמרי' 'גמרי'[יא] בבהמה של שותפין[יב]. ותוס' תי' דסברת גמרי הו' דוקא באשה, דא"א לאישות לחצאין. א"נ בבהמה מעיקרא שייר בקנינו, שהרי היה ראוי להקדש. והיכא דיש צד שיור ל"ש גמרי.

והתור"ג הקשה דהתם הוה קדושת דמים[יג], ואיך נאמר ע"ז דין גמרי. והגרי"ז [מכתב עמ' עח, וזבחים יב.] למד מכאן דשותף שהקדיש הוה גדר קדושת הגוף, אלא דאין לו תורת הקרבה.

והגרי"ז האריך לבאר תי' התוס' דגמרי הוא רק כשמוכרח לחול, ואילו בקרבן יש אפשרות למכור[יד].

תרכד) **בא"ד דא"א שתהא חציה מקודשת וכו' ולא חצי אשה וכו'.** הקובה"ע [מו ג] הביא דמבואר דגדר החסרון חצי אשה דלא שייך קידושין כלל

ח. ועפ"ז כתב **החזו"א** דבעודה שפחה לא שייך כלל דין יבום [וכנ"ל].

ט. ו**האחרונים** דאיסור קרובים לאחר מיתה הוא משום דנחשב שנשאר חלק מהאישות לענין זה. א"נ גדר פקעי היינו דכלפי מצב זה לא היתה מתחילה ראויה לקידושין דידיה, עכ"פ באישות שפחה חרופה.

י. [אך עכ"פ נתחדש אף דחלו הקידושין בכולו, וצ"ב אמאי רש"י לא פי' כן. ואפשר דבא ליישב שנקטו לשון גמר, ולא לשון התפשטות. א"נ ע"פ דברי הקובה"ע הנ"ל דאף מעיקרא האישות תפסי בכולו, ובגדר תערובת מזגית].

יא. ולכאו' מבואר בתוס' דגדר גמרי הוה סברא דפשטא קדושה בכולו [ותוס' תי' דשורש הסברא כדי שלא יפקע], דאי הוה גזיה"כ הא חופשה יומתו, א"כ מה"ת ללמוד מכאן לקדושת קרבן.

יב. ובגמ' [קידו' שם, הו' בתוס'] אי' דל"ש גדר 'פשטא' כיון דיש דעת אחרת, וקנין השותף מעכב עליו. ו**האחרונים** ביארו דאף לאחר שקנה ממנו ל"ש 'פשטה', דפשטה הוה במעשה ההקדש.

יג. וכדאי' [קידו' ז:] דיש דיחוי בדמים, ו**פרש"י** דלא הוה קדוש אלא לימכר. ו**האחיעזר** [ג נא] דייק מדברי רש"י דימכר בלא מום. [ודלא כתוס' דידן וכן כ"מ דצריך מום]. [והגרי"ז האריך לחלוק]. [ואפשר דאף אי נימא דהוה קדושת דמים, מ"מ לא גרע ממתפיס תמימים לבדק הבית דאינו יוצא מידי מזבח. ואינו יכול לפדותו לחולין, אלא למוכרו למחוייב עולות].

יד. והגרי"ז הביא מדברי התוס' דעיקר הטעם משום דקרבן יש תקנה [להקריב דמיו] ע"י רעייה. [ולפ"ז בעוף דאין לו פדיון יהא הדין גמרי או פקעי].

בחצי אשה, ומש"ה פקעי [לולי דאמרי' גמרי בכולו]. וביאר דחצי אשה לא מקרי אשה. וביאר דמעיקרא תפסו הקידושין כשחציה שפחה, דהחצי בת חורין, נחשב אשה שלימה שאין כאן יותר[טו]. אבל משעה דהוה חצי אשה יפקעו הקידושין[טז].

והביא דרש"י ביאר טעם אחר בגדר פקעי, דיש שינוי בגוף. ומשמע דלא איכפ"ל שנעשית חצי אשה [ורק בשעת תפיסת קידושין ל"מ חצי אשה].

והקובה"ע [שם ד] הביא דעד"ז נח' רש"י ותוס' [להיפך] כשהאשה נעשית ערוה עליו, דדעת **רש"י** [יבמות מט:] מוכח דפקעי הקידושין. **ותוס'** [שם, ע"ע קידו' סח.] פליג דאיסור ערוה אינו מפקיע קידושין שכבר חלו. והק' מ"ש דהפכו שיטתם[יז].

תרכה) **בא"ד ואע"ג דהתם מדמי למקדש חצי אשה וכו' דהיכא דאיכא דעת אחרת לא פשטי בכולה. האחרונים** ביארו דגדר פשטא הוא במעשה ההקדש[יח], ומש"ה ל"מ לאחר זמן.

והגרי"ז [זבחים יב.] דייק מהרמב"ם דגדר 'גמרי' בסוגיין, דנגמר מעשה הקידושין הראשון להיות קידושין שלימין. ואף דתחילת הקידושין בחציו, ע"י גמרי מוכרח להתפשט בכולו, כדי שיהא קידושין שלימין בחציו.

בסוגיין – **הר"ן** [קידו' ו: ג: בדה"ר] כת' דלא הוכרע אי אמרי' גמרי או פקעי, ומש"ה אזלי' לחומרא. והביא דכ"פ **הרמב"ם** [אישות ד טז] דהמקדש חצי שפחה, אינה מקודשת קידושין גמורין עד שתשתחרר. וכיון שנשתחררה גמרו קידושיה, בקידושי קטנה שגדלה[יט], ואי"צ קידושין אחרים[כ]. בא אחר וקידשה אחר שנשתחררה הרי זו ספק קידושין לשניהם. **והראב"ד** השיג, דמשמע מתחילת דבריו דגומרין הקידושין מה"ת, א"כ איך תפסי קידושי שני. אלא כתב הראב"ד דלא אמרי' גמרי וצריך לחזור ולקדש כדי שתהא לו אשה גמורה.

והר"ן [קיד' שם] כת' דמשמע ברמב"ם דכיון שנשתחררה מקודשת מדבריהם, אף קודם שבא עליה. והק' אמאי צריך לזה, הא הוה מקודשת בתורת ספק[כא].

וה"ה כת' דכוונת הרמב"ם דהוה ספק האם גמרי, אלא דע"י שנבעלה אח"כ אמרי' דגמרי הקידושין[כב]. אבל כשבא עליה הוה קידושי ודאי, בקטנה שגדלה. **והר"ן** [הנ"ל] ביאר דאמרי' אדם יודע שאין קדושי קטנה כלום וגמר ובעל לשם קידושין [כדאי' כתובות עד., יבמות קי.]. אך דן דבחציה שפחה הוה ספק אי גמרי או פקעי, א"כ היכי נימא 'אדם יודע וכו''.

והבי"ש [לז כג] כת' דאף דליכא איסור זנות [כיון דמיוחדת לו], אפ"ה שייך חזקה דאדם יודע. דמ"מ סתמא דעתו שלא יקדמנו אחר[כג].

והכס"מ הוסיף דכוונת הרמב"ם דמותרת לו בלא קידושין אחרים, דכיון דיש צד קידושין בקידושין

טו. והביא עד"ז שותף שהקדיש, דהוה בהמה שלימה דידיה. ואילו חצי אשה הוה היכא דיש אשה שלימה בת קידושין, והוא קידש חציה.

טז. **והקובה"ע** [שם] הביא דלשונות כמה ראשונים דהיכא דהאשה מתה עדיין נשאר עצם האישות [ונשאר גדר 'שאר', והבעל יורשה]. והק' מ"ש דלא אמרי' כיון דהשתא ליכא 'אשה', ויפקעו הקידושין.

יז. וכת' דחצי אינה דומה לערוה. [ולדעת תוס' יש לחלק בפשיטות, דחצי לא הויא אשה, וא"כ ודאי אינו שייך שיהיו קידושין במי שאינה אשה, כמו אילו משכחת שאשה נעשית איש, ודאי פקעו קידושיה לכו"ע. אבל לדעת רש"י צריך ביאור מאי שנא חצי אשה מערוה. [ואפשר דגם רש"י ס"ל כפירוש תוס', דטעמא דפקעי הוא משום חצי אשה, אלא דמפרש מ"ט לא אמר גמרי, ופירש דכיון דגופא אחרינא הוא לא שייך גמרי]].

יח. ועפ"ז ביארו דברי הגמ' דמקדש חצי אשה, פשטה בכולה. ועי"ז הוה מעשה קידושין בכולה. אף דיש חסרון במעשה קידושין במקצת, ע"י דין פשטה נחשב מעשה בכולו.

יט. [ופשטות כוונת הרמב"ם ע"פ הגמ' ביבמות קט: דקטנה שנתקדשה, גדלי קידושין בהדה. אמנם כל הראשונים כתבו דהיינו כשנבעלה, ומדין א"א עושה בעילתו זנות].

כ. וכ"פ **הרמב"ם** [איס"ב ג יג] דשפחה חרופה המקודשת לע"ע, הא חופשה חייבין מיתת בי"ד, דה"ה מקודשת גמורה, כמ"ש בהל' אישות

כא. דהוה ספק אי גמרי או פקעי, ומש"ה אינה יכולה להשמט ממנו. ומה ענין זה לקטנה שגדלה.

כב. ומש"כ באיסו"ב דחייבין מיתת בי"ד ע"כ היינו אחרי שנבעלה.

כג. אבל **האבנ"מ** כת' דבשעה שיכול לקדש י"ל דלא התירו רבנן, א"כ שוב הו"ל בעילת זנות.

הראשונים, לא גרע מקטנה דמותרת לו ליבעל מחמת הקידושין דרבנן[כד]. וע"ע **אחיעזר** [א כט ט].

והשאג"א [חדשות טו] כתב דדעת הרמב"ם לחלק בין מקודשת לעבד עברי, אבל מקודשת לאחרים ל"מ.

המוכר עבדו לעכו"ם

תרכו) **המוכר עבדו לעכו"ם וכו' יצא לחירות. רש"י**

פי' דקנסו בתורתי, דהיכא דברח מהעכו"ם אינו רשאי להשתעבד בו[כה], ועוד דחייב לפדותו. [וכדמבואר בגמ']. אבל **הריטב"א** כת' דבמשנה לא נאמר לענין פדיון, ור' יהושע ב"ל [בגמ' מד.] חידש דחייב לפדותו. **והריטב"א** הביא בשם **רבו** בשם **אחיו** דמ"מ העבד זכה במעות [של המקח] לפדות **עצמו בו.** [וריב"ל בגמ' חידש דאף יותר מכדי דמיו].

והריטב"א כת' די"ל [דבכלל הקנס] דמשעה שגמר למכור לעכו"ם אינו רשאי להשתעבד בו, ואפי' בטל המקח[כו]. אך הביא **שרבו** פליג, ובהא לחוד לא יצא.

תרכז) **רש"י ד"ה יצא.** אם ברח מהעכו"ם וכו'. מבואר

דלולי תקנה היכא דברח, האדון הראשון חוזר ומשעבד בו. **והט"ז** [רסז מח] ביאר דהו"א[כז] דכיון דלא מכר לעכו"ם אלא קנין פירות, א"כ כיון דפקע הקנין פירות הדר לקנין הגוף[כח].

ובגמ' [לעיל מ.] מבואר גבי דסקרתא דהיכא דמתו העכו"ם אינו חוזר ומשתעבד בו. [ע' בסמוך בשם המהרש"ל]. אלא דהתם מבואר דפקע קנין הממון, ולאמימר איסורא לבני לא מורית.

תרכח) **לחו"ל. פרש"י** מפני שהוציאו מהארץ לחו"ל.

ורש"י [לעיל ח.] הוסיף דעבד שייך במצוות ואסור לצאת מהארץ לחו"ל. **והתוס' רי"ד** כת' דהפקיעו מהמצוות הנוהגות באר"י.

הרמב"ם [עבדים ח ט] כתב דדין זה מוכר לחו"ל נוהג אף בזה"ז. וכ"פ **הרמ"א** [רסז פב]. **והגר"א** [שם קסא] ציין דהוא דלא **כר"ח כהן** בתוס' [כתובות קי:] דאינו נוהג בזה"ז. משום שא"א ליזהר במצוות התלויות בארץ.

תרכט) **וצריך גט שחרור מרבו ראשון. רש"י** [קידושין ו:]

פי' להתירו בבת חורין, דעכו"ם ל"ק גופו, כדדרשי' [לעיל לח.] ולא הם קונים מכם[כט]. וכן מבואר [לעיל מ.] גבי דסקרטא דעבדי, דחוזר אבני מרוותא קמייתא.

תרל) **אונו וכו' לכשתברח ממנו וכו'. בתוס'** מבואר

דבשעת מכירה נתן לו שטר שחרור זה. **ותוס'** [קידושין ו:] כתבו כשתברח ממנו [מהעכו"ם], ולא משחרר מעכשיו [כשתברח ממני], דא"כ יהא בן חורין ויתחייב מיד במצוות, ואינו יכול לקיים בבית העכו"ם ונמצא שרע לו שכותב לו אונו.

אבל **הריטב"א** [ובח' מכת"י] הביא פירוש דהיו רגילים לכתוב שטר כזה בשעת מכירה, כדי שידעו הכל שהוא מכר העבד ואין לו עליו כלל. וקמ"ל רשב"ג דלשון זה סגי לשחרור[ל]. וכת' ומידהו לא קי"ל כוותיה כיון דלא נתכוון לשחרר. [ות"ק פליג].

והמקנה [קידו' שם] הק' האיך מהני נתינת שטר שחרור שיחול לאחר זמן, הא בשעה שנותן לידו יד עבד כיד רבו. ול"ש בזה גיטו וידו באין כא', שהרי אינו משתחרר עבשיו. **והחזו"א** [קידו' כג.] תי' בזיכה ע"י אחר. וע' אמר"מ [כ ח].

כד. **והחזו"א** הקשה דמ"מ מאן יימר דתקנו בזה קידושין דרבנן. וכתב דאפשר דכוונתם דמיוחדת לו, ולא תקנ"ח דוקא.

כה. ולכאו' נכלל בקנס הראשון אף היכא דחזר וקנאו מהנכרי דאינו רשאי להשתעבד [ואף לריטב"א]. ועוד קנסו דחייב לפדות.

כו. [ויל"ד מהו 'גמר למכור'. ומשמע מדברי הריטב"א דדוקא כשעשו קנין, אלא שאח"כ נתבטל המכירה].

כז. [והלשון הוה אמינא משמע דהוה ס"ד, וקמ"ל המשנה דאינו רשאי להשתעבד. ולכאורה אינו מדוקדק, אלא הוה קנס [והפקיעו זכותו בזה]. דאף דמדינא הוה עבד שלו, אינו רשאי להשתעבד.

כח. וכעין מש"כ **הרשב"א** [לעיל לז:].

כט. יל"ד אי כוונת רש"י להק' אמאי לא יהני שהעבו"ם ישחרר. או להקשות האיך הוה בעלים לשחרר. [באופן שברח, דאי חזר וקנה ודאי משחרר]. ועיל"פ דרש"י הק' דהכסף שפודיהו מהעבו"ם יחשב שחרור כסף.

ל. **והריטב"א** הוסיף ובלבד שיגיע השטר ליד העבד [או זיכה לו ע"י אחר]. או אפשר שעשו שטר אחר ומסרו ליד העבד, ולא לשם שחרור, אלא לחזק המקח.

תרלא) **תוד"ה אבל.** וא"ת הא דאמר אמימר וכו' דאיסורא לא מצי מקני וכו' וכאן משמע דיש לו תקנה בשטר. **המהרש"א ורש"ש** ביארו דמדברי ת"ק [וכן המשנה] י"ל דכופין אותו לפדות, אבל מדברי רשב"ג מבואר דאף היכא דברח מהני שחרורו[לא].

תרלב) **בא"ד וע"כ לא משחרר עד שיברח, דאי לאלתר היכי מסר לעכו"ם וכו'. המהרש"ל** ביאר כוונת התוס' דמדברי רשב"ג משמע דסגי בהכי ולא כפינן יותר. [שאם נחשב שגזלו ומסרו לעכו"ם לכאורה חייב לפדות בכל מחיר].

תרלג) **בא"ד וי"ל וכו' אכתי פש גבי ישראל ממונא, דקני ליה לקנס ולוולדות[לב]. החזו"א** כת' דה"ה מציאה ומתנה [דמכר רק קנין מעש"י]. **והמהרש"ל** הק' דמבואר [לעיל מ.] גבי דסקרתא דעבדי דמכרו לעכו"ם דנחשב כמפקיר עבדו, ולאמימר אין לו תקנה. ונימא דזכות ולדות וקנס נשאר אצל הראשון, ומכר רק זכות מעש"י [וע"ד מ"ש **התוס'**].

והמהרש"ל תי' דהתם נתייאשו המוכרים ויורשיהם מהם, וכדמוכח דבני המוכרים לא תבעום חזרה לעבדים. **והפנ"י** ביאר דמסתמא מכרו אף לולדות וכו', ואף שמדינא לא חל המכר [דאין לעכו"ם קנין הגוף], מ"מ נתייאש הישראל.

אבל **המהרש"א** כתב דרק בעודם ברשות העכו"ם נחשב שיש עליהם אדון, אבל אחרי שכלו העכו"ם אין זכות מעש"י וא"א להנחיל לבניהם [ואיירי דמת הישראל אחרי העכו"ם]. **והפנ"י וקרני ראם** תמהו דמ"מ יכול להורישו לקנס, דירושה הוה ממילא.

תרלד) **בא"ד [שם] דקני ליה וכו' ולוולדות. הפור"י** הק' דה"מ בשפחה, אבל ולד של עבד אינו מתייחס אחריו, ושייך לבעל השפחה[לג] [ע"ע לקמן מד.]. ותי' דמ"מ הוה עבדות דרבו מוסר לו שפחה.

תרלה) **אין לי עסק בך. הגמ'** [לקמן פה: וקידו' ה:] מביאה מכאן דאין לי עסק בך הוה לשון שחרור. [והגמ' דנה בגירושי אשה].

ותוס' [לקמן עז., וכן ב"ב מג. כתו' פג. ושא"ר בב"מ] הק' דהאומר לחבירו אין לי עסק בה [בשדה זו] ל"מ, דהוה לשון סילוק ולשון גרוע. ומ"ש דמהני לשחרור. ותוס' הביאו בשם **ר"ת** דגבי עבד זכו ביה שמיא [ומש"ה סגי בסילוק בעלמא]. ותוס' הק' א"כ האיך דימו [לקמן פה:] לשון זה לענין אשה[לד]. **ותוס'** פי' דלשון אין לי עסק בך משמע אלא תהיה לעצמך. וזה ל"ש בשדה. **והרשב"א** ביאר דגבי עבד יש לו יד לזכות בעצמו ומש"ה מהני.

תרלו) **מתיב ר"ש האריסין וכו' ועכו"ם שמשכן שדהו לישראל וכו' פטורה מן המעשר. פרש"י** דקסבר יש קנין לעכו"ם להפקיע מיד מעשר [ע' לקמן מז.]. ואף שישראל קנה קנין פירות [ואפי' אריסי בתי אבות] לא הוי כקנוי לישראל, ול"מ לחייב במעשר.

ותוס' [ב"מ קא.] הק' דמ"מ חייב מדרבנן, וכדאי' [מנחות לא.] דאף למ"ד יש קנין לעכו"ם [חלקו של ישראל] מתחייב מדרבנן. ותי' די"ל דאיירי בסוריא, ובסוריא לא גזרו.

תרלז) **תוד"ה הא לגופא.** ותימה כיון דלא מטא זמנא מה שייך לומר אין לו פירות. **והאחרונים** תי' לרש"י דנפק"מ כשמכרו לישראל לפני מירוח[לה].

דף מד.

תרלח) **הרי שאנסו בית המלך את גורנו, אם בחובו חייב לעשר. פרש"י** [חולין קלא.] ממקום אחר, וליתן לכהן. **והחזו"א** [דמאי יד ג] דן לאחר שאנסו האיך יעשר על דבר שאינו ברשותו. והעלה צד דהוה תקנ"ח.

תרלט) **שאני התם דקא משתרשי. וכן הגמ'** [חולין קלא.] מק' מכאן לר' חסדא דס"ל המזיק מתנות כהונה

וצ"ל דהשטר נכתב לשמה ובעדים כשרים ובגדרי שטר שחרור.

לא. ועוד כת' **המהרש"א** דבדברי ת"ק המ"ל דצריך גט שחרור, ואין לו תקנה.

לב. **הפור"י** כתב דהיינו שהוא בעלים למוסרו לשפחה, אבל הולדות אזלי' בתר השפחה ואין לו בעלות בהם.

לג. ויל"ד מנ"ל דתלי ביחוס, והיכא דשכר פרה מהתעבר מהשור שלו י"ל דיחלוקו בולדות או לבעל השור, וכפי מה שיקבעו. וצ"ע.

לד. ויל"ד אי כוונת התוס' לחלוק על סברת זכו בו מהשמים [אך הראשונים הביאו סברא זו גבי מצווה לקיים דברי המת]. או דמ"מ לשון גרוע ל"מ.

לה. וצ"ב קושיית התוס' [ומשמע בתוס' דאם אין לו זכות בפירות אלו, לא יתכן דישב כלפי זה בעלות ישראל למעשר].

או שאכלן[א] פטור[ב]. ותי' דהכא משתרשי חייב[ג]. וביאר **התוס'** דבמקום זה הניח להם המלך שאר ממון. וכיון שהרויח ע"י ממון הכהנים חייב לשלם[ד].

ומבואר בתוס' דחייב לשלם מעות לכהנים[ה]. [ויש גדר תשלום לשבט הכהונה ע"י מעות. ואף דהמעות אינם קדושים]. אבל **רש"י** [כאן וחולין שם] כתב דחיוב מעשר רמי עליה, וצריך להפריש תרו"מ כיון דמשתכר ע"י פירות אלו[ו].

תרמ) **מכרו חוץ למלאכתו וכו'. החת"ס** ביאר דכל נידוני הגמ' מה נכלל בשם מכירה, דבי"ד קדום תקנו שאם מכרו יצא לחירות[ז].

והמהרי"ט [יו"ד מ] כתב דבכל הספיקות ודאי אסור למכור, והנידון רק האם יצא לחירות.

תרמא) **חוץ משבתות. החת"ס** ביאר דעיקר הקפידא הוא משום שבת ויו"ט, דהרב מצווה על שביתת עבדו כמו על בהמתו. ואם העבד מחלל שבת כאילו הרב מחלל שבת[ח].

החת"ס הקשה הרי אפי' מוכרו לחו"ל דמפקיע רק ממצות התלויות בארץ יצא לחירות, א"כ כ"ש שאר מצוות. ותי' דהתם אינו מקיים שום מצוה, דכל הדר בחו"ל כמי שאין לו אלוק [כתובות קיא.]. והוסיף דכ"ז בעבד כנעני אבל גדולי ישראל ת"ח עוסקי התורה, עליהם נאמר בכל מקום מוגש לשמי וכו' [מגילה כט.].

תרמב) **כותי. המאירי** [ושא"ר] כת' דהיינו קודם שגזרו עליהם. אך שוב גזרו עליהם ועשאום כגויים גמורים [וכדאיתא חולין ו.]. **וכן הרמב"ם** השמיט כותי. אבל **הרא"ש** נקט כותים. **והב"י** כת' דנקטו שלא בדקדוק. ושיגרת לישנא נקט כותים. אבל **הב"ח** [ס"ס רסז] ביאר דסוגיין מאוחרת יותר מהגמ' בחולין, וס"ל לרא"ש דלענין סוגיין לא עשאום כגויים גמורים.

והש"ך כתב דיש ללמוד מסוגיין לצדוקים בזה"ז.

תרמג) **מהו. הרא"ש** פסק דלא איפשיטא ולא יצא לחירות. **והטור** ביאר דכיון דתיקו לקולא כיון דהוה איסורא דרבנן[ט].

אבל **הרמב"ם** [עבדים ח ד] פסק דמספק אינו חייב לשחררו, אבל אם תפס העבד כדי דמיו[י] אין מוציאין אותו מידו. **והראב"ד** השיג דכיון דל"מ תפיסה בקנס אלא במי שמחסרו ממון. **והכס"מ ומגד"ע** כתבו די"ל דמה שמפקיעו מהמצוות אין לך חסרון גדול מזה, ועוד שירדה בו בפרך[יא].

והש"ך [תקפו כהן לט] כת' דכוונת הראב"ד דל"מ תפיסה בספיקות בקנס בלא פסק דין[יב]. וכדעת **הרי"ף והרמב"ם** [ח א הו' בסמוך] דקנס זה צריך

א. ותוס' [חולין הו' בסמוך] ביארו דאיירי באופן דאפשר שהיה מתענה, ולא נחשב משרשתי. אבל **הריטב"א** פי' דאינו חייב משום משתרשי, דכיון שכילן מהעולם חשיב כמזיק. והתורה פטרה את המזיק [ע' לקמן מט.]. אבל כשפרען בחובו הוה כאילו מכרן דודאי חייב לשלם.

ב. משום דהוה ממון שאין לו תובעין או מגזיה"כ.

ג. ויל"ד דהמקשן בסוגיין סבר דתליא בשם מכירה, ולכאורה הוא דלא כגמ' שם.

ד. ותוס' [שם] ביארו דהאוכל מתנות כהונה אינו חייב משום משתרשי, דאפשר שהיה מתענה. ולא דמי להכא דתחתידן הניחו פירות שלו. [ואכמ"ל בזה].

ה. ואף דאנסו ממנו בעודה טבל, ולא הפריש מעשרות. מ"מ גדר טבל שיש בו זכות לכהנים. והאחרונים דנו אי תלי במח' דמתנות שלא הורמו כמי שהורמו. ובפשוטו מבואר [קידו' נד, נדרים פה.] דהגונב טבלו אי"צ לשלם לבעלים על התרומה, אף למ"ד דלאו כמי שהורמו. אך לחד לישנא תלי בכמי שהורמו.

ו. והקה"י [חולין לז ג] ביאר כוונת רש"י דאינו רשאי להנות מהכרי של טבל [שיש בתוכו תרומה], ומש"ה חייב לעשר. [אבל היכא דאנסוה בגזל אינו חייב לעשר]. ואילו אנסו פירות תרומה מרשותו אינו חייב לשלם.

והקה"י [שם] כת' דלרש"י כוונת הגמ' דמשתרשי מהכרי. ואילו לתוס' נהנה מהמעשר ומש"ה חייב לפרוע [או לעשר עליו, ויתברר שלא נהנה מהמעשר].

ז. ויל"ד מדברי **תוס'** [מג:] דתליא במזלזל בתקנה.

ח. [וצ"ב דהרי מכרו, ואם מכר בהמתו אין איסור שביתת בהמתו. וי"ל דבעבד תליא בקנין איסור, והקנין איסור ביד הישראל].

ט. משמע משום דהאיסור למכור לנכרי הוא דרבנן. ולכאורה אף בלא זה, הקנס דיצא לחירות ודאי הוה דרבנן.

י. מבואר בדברי הרמב"ם דהעבד נחשב תובע לקנס זו [דאם אדם אחר תפס ודאי ל"מ]. ועד"ז ביאר האבה"א את קו' הראב"ד דגדר הקנס כאן שהבי"ד כופין אותו לפדות, ואינו מגדר תשלומין על ההיזק. והאדון אינו חייב כלום לעבד.

יא. והאבה"א העיר דעבד כנעני רשאי לרדות בו בפרך. אלא כיון דאינו רשאי למוכרו לעכו"ם, והעכו"ם ירדה בו טפי. [ונחשב שיש לו זכות תביעה על היזק זה. אף דהישראל עצמו רשאי לרדות בו טפי מהנכרי].

יב. וכת' דהכס"מ מגד"ע לא ירדו לדעתו, דע"ז לא תי' כלל.

בי"ד[יג]. [והש"ש [ד כה] כת' דלדעת הרא"ש [דקנס דרבנן גובין בבבל, הו' בסמוך] צ"ל דס"ל דל"מ תפיסה כלל בהנך ספיקות[יד]].

והקוה"ס [שם ט] ביאר דהכס"מ דייק דכוונת הראב"ד לחלק בקנסות, דמהני תפיסה בקנס דמחסרו ממון [וכגון פלגא נזקא קנסא[טו]], אבל היכא דהקנס הוה יותר ממה שהזיק לא תקנו דמהני תפיסה [וכלשון הראב"ד גניבה ב יב][טז].

תרמד) **שם. הלח"מ** [שם ח ד] הק' על דברי הרמב"ם, דבשלמא אין כופין אותו לפדותו מספק, אבל אם ברח מהעכו"ם[יז] נימא דמספק העבד מוחזק בעצמו, ולא יהא רשאי להשתעבד בו. [והביא דעד"ז כת' **הראשונים** [הו' לעיל מב:] גבי יציאה דשן ועין בזה"ז, דאינו רשאי להשתעבד בו. אף דהוה קנס ובעי מומחים, מ"מ אי תפס לא מפקי'].

וכת' דבשלמא לדברי הטור י"ל דהוה דבר קל מדרבנן, ואין לחייב את האדון מספק. אבל לרמב"ם הא מהני תפיסה.

וכת' דאה"נ אינו רשאי להשתעבד בו, אך הק' דהרמב"ם סתם דבריו.

ורע"א ציין לדברי **הקצות** [פח ט] דהעבד אינו מוחזק בעצמו במקום ספק, דמה שקנה עבד קנה רבו. [וע"ע משנ"ל עבדים ד].

תרמה) **שם. ובהג' מים חיים** דייק לשון הרמב"ם [הנ"ל] דתפס כדי דמיו, וכת' דאינו מדוקדק שהרי הקנס הוה עד י' בדמיו. אבל **המהרי"ט** [יו"ד מ] ביאר דמעות המכירה קיבל באיסור, ובאלו המוכר אינו נחשב מוחזק בהם, ורק בהם מהני תפיסה[יח]. **והאחרונים** דנו עוד די"ל דיש ב' גדרים בקנס, כדי דעיקר הקנס הוא כדי דמיו, ובזה העבד נחשב בע"ד. ויש דין נוסף דהאדון חייב לפדות בכל אופן עד י', אלא שבזה אינו זכות במעות.

תרמו) **בעו מיניה מר"א עבד שהפיל עצמו לגייסות ואין רבו יכול להוציאו וכו' מהו ליטול דמיו.**

ומסקנת הגמ' דמותר משום דמציל מידם. ויל"ד אי כוונת הגמ' דמותר להציל המעות מיד העכו"ם, ובאמת אין כאן מכירה אלא גזל[יט] [ותלויה וזבין לאו זביני זביני, עכ"פ כה"ג דאנסו את החפץ ואינו אומר רוצה אני]. או דבאמת חל המקח, ואפ"ה כל היכא דלא מכרו מדעתו מותר[כ].

והאו"ש [גניבה ט ו בסו"ד] הביא דמשמע [בסוגיין] דע"י מכירת השטר מועיל המכירה. והק' דאינו ברשותו [כיון דאינו יכול להוציאו בדיינים], והאיך יכול למכור. והביא מכאן ראיה לצד **בפוסקים** [ע' אבנ"מ כח יג] דמהני הקנאה לגזלן גופיה[כא].

תרמז) **המוכר ביתו לעכו"ם. פרש"י** משום לא תחנם.

הרש"ש תמה א"כ אמאי לא קנסו שיחזור ויפדה.

אבל **הרמב"ם** [ע"ז ט יג] הביא דאיירי במוכר לע"ז עצמה, לעבוד את הבית.

תרמח) **ועכו"ם שאנס ביתו וכו' מותר ליטול דמיו, וכותב ומעלה בערכאות וכו'. והאחרונים** הק' דלפרש"י האיסור משום לא תחנם, א"כ האיסור על עצם המכירה. ומה היתר יש משום דאינו יכול להוציאו, הרי סוף סוף

יג. והש"ך כת' דדעת הטור דגבי מסור ל"מ תפיסה בקנס דרבנן. ותי' דהכא עשו סייג, דאל"כ תקנתם אינה קיימת.

יד. והש"ש [ד כה] כתב דבכל קנס דרבנן מחייב בהודאת עצמו, ולכן מהני תפיסה, ורק בקנס זה דמוכר עבדו דנו אותה כקנס של תורה.

טו. וציין דכן מבואר מהא דהראב"ד לא השיג אדברי **הרמב"ם** [נזק"מ א יא] בספיקות דקרן תם. ע"כ דהתם הראב"ד מודה דמהני תפיסה. [ועוד ציין לדברי הרשב"א ב"ק לו. בשם הראב"ד דשייך תביעה בפלגא נזקא].

טז. וסברת הראב"ד דקנס זה הוה יותר ממה שהזיק. והכס"מ ומגד"ע חלקו דלא נחשב יותר ממה שהזיק.

יז. [וכן במכרו לל' יום, לאחר שעברו ל' יום וחזר לבעלים].

יח. וצ"ב אמאי ע"י איסור דרבנן נחשב שאינו מוחזק במעות. ועוד דלשון הרמב"ם דתופס 'כדי דמיו', ולא רק מעות אלו.

יט. ואפ"ה רשאי ליטול את המעות, כיון דהעכו"ם נותן לו מדעתו. וכנגד זה החפץ נשאר ביד הגזלן. [וס"ד דנראה במקיים המקח. קמ"ל דנראה כמציל המעות, ולא כמקיים המקח].

כ. **והמאירי** כת' דכה"ג רשאי למכור בין לזה שהוא תחת ידו, ובין לאחר. [למכור לנכרי אחר, שהוא יעשה דין עם הראשון]. ולכאו' מבואר דחל המכר.

כא. [אך **במאירי** הנ"ל מבואר דמהני אף למכור לאדם אחר. וצ"ע].

הוא מקנה קרקע לעכו"ם ועושה איסור [דעד עכשיו היה אצלו בחזקת גזל[כב], ועכשיו קנוי לו בדין. אי נימא דחל המכר. ע' לעיל]. והביאו דמבואר דגדר לא תחנם הוא בקביעות העכו"ם, ולא בחלות הקנין.

תרמט) **עד ק' בדמיו. הרי"ף** פי' דאם אינו מקבל ממנו, מוסיף בדמים עד שמגיע לקמן בדמים שנטל ממנו. **ובהג' מים חיים** הביא דנסתפקו האם היינו מדמי מכירתו [והביא דכ"מ בריי"ף], או במה ששווה העבד עכשיו. והכריע דכן עיקר, דאל"כ היכא דנתייקר עד י' פעמים פטור.

תרנ) **או לאו דוקא. פרש"י** דלא קנסי' כולי האי, וגוזמא קאמר. והביאו מבהמה דקנסו רק י' פעמים. **ותוס'** פי' לאו דוקא וה"ה טפי. [והביאו דעד"ז כת' רש"י בל"ב[כג], **ורש"י** בכורות ג. הביא בזה ב' לשונות]. **ותוס'** פי' דפשטו דלאו דוקא, דאל"כ מ"ש בהמה עד י'[כד]. ודחו דעבד חמיר [ובהמה דוקא י', ועבד דוקא ק']. **ורש"י ותוס'** בסוגיין ביארו דהביאו מבהמה דלאו דוקא. אבל **רש"י** [בכורות ג.] ביאר דהביאו מבהמה דדוקא, דאל"כ נשני בתרוייהו י' או ק'[כה].

תרנא) **א"ד אריב"ל וכו' עד י' בדמים. רבינו בחיי** [עה"ת בראשית מה כב ועוד ראשונים שם, והו' בדרישה ס"ס רסז] ביאר עפ"ז את הפסוק שיוסף נתן לבנימין ג' מאות כסף, דהאחים נתחייבו כן עבור מכירתו, דהמוכר עבדו לעכו"ם קונסים אותו עד י' בדמיו, ודמי העבד הם ל'[כו] [כמו לענין קנסו]. וציינו דמקורו מה**מדרש. והרא"ש עה"ת** סיים דמכאן סמכו רבותינו לשיעור זה.

תרנב) **מילתא דלא שכיחא, ולא גזרי בה רבנן.** צ"ב א"כ לא נגזור כלל, ואמאי תליא רק בשיעור הגדול יותר.

תרנג) **שם. הרי"ף** פסק דהוה קנס ואין גובים בבבל. **והמרדכי** [שפד] **והרא"ש** [מא] חלקו דבקנס דרבנן גובין בבבל[כז]. וביארו דבי"ד רשאין לקנוס מעצמן, וכדאיתא [יבמות צ:] דבי"ד מכין ועונשין שלא מהדין. והו' **ברמ"א** [חו"מ א ה][כח]. **והגר"א** [שם כה] ביאר דדעת הרי"ף לחלק בין קנס שהדיין קונס כפי שיראה לשעתו ומקומו, אבל הכא איירי בקנס קצוב שקבעו רבנן דינו כקנס דאורייתא ואין גובים בבבל.

והשמעתתא [ד כה] דייק דבכל קנס דרבנן אי"צ מומחין, אלא דגדר קנס זה דמוכר עבדו לעכו"ם שאני, דעשוה כקנס של תורה [ולא ביאר טעם החילוק].

תרנד) **בעא מיניה ר' ירמיה מר"א[כט] מכר עבדו ומת מהו שיקנסו וכו' את"ל צרם אוזן בכור וכו' ואת"ל כוון מלאכתו במועד וכו'. ובגמ'** [בכורות לד:] ר' ירמיה שאל את ר' זירא צורם אוזן בכור את"ל מוכר עבדו לעכו"ם קנסו בנו, דכל יומא מפקע. ואת"ל כיוון מלאכתו לא קנסו משום דלא עבד איסורא. ופשט מהא דהטיבה ומת בנו זורעה.

ובגמ' [מו"ק יג.] ר' ירמיה שאל את ר"ז כוון מלאכתו במועד, את"ל צורם אוזן בכור דהוה איסורא דאורי'. ואת"ל מכר עבדו קנסו, דכל יום מפקע ליה. **ותוס'** [בכורות שם] כת' דר' ירמיה שאל כולהו בשעה א', והש"ס קבע כל א' במקומו.

תרנה) **רש"י ד"ה מהו שיקנסו בנו אחריו. לפדותו.** אבל **רש"י** [מו"ק יג.] כתב דקנסו שאם ברח אינו משעבד בו, ואם מת אין בניו יכולין לכופו.

כב. דקרקע אינה נגזלת ולא היה קנוי לעכו"ם, וע"י קבלת המעות וכתיבתו נעשית הקנאה.

כג. ויל"פ דבל"ב הספק אי י' לאו דוקא, ע"כ הוה יותר. דאל"כ איזה שיעור יש בדבר. אבל לל"ק י"ל דק' לאו דוקא, דהא יש שיעור י'. [וי"ל דאף המקשן ידע הך שיעור].

כד. **והשיטמ"ק** [בכורות ג. ב] הק' דנימא דבהמה לאו דוקא, ועד ק'. ועבד דוקא. וכת' דזהו שדחק רש"י לפרש דלא קנסו כ"כ [וסברת הת"ש דבהמה דוקא י', ועבד ק' לאו דוקא]. והשיטמ"ק כת' דמ"מ נראה להשוותם.

כה. [וצ"ב דחיית הגמ' לפ"ז].

כו. **והמגיה** לדרישה ביאר דכל א' מהאחים היה חייב לפדותו בש' שקלים, ועכשיו שיצא לבד הרויח לכל א' שיעור כסף זה מלבד בנימין, ומש"ה נתן לבנימין. [והריב"א עה"ת הק' דראובן לא היה במכירה, א"כ הו"ל ליתן אף לראובן. ועוה"ק האלשיך דהו"ל לאחים לתת ליוסף שיעור זה]. ועוד ביאר האלשיך דיוסף ציער את בנימין ע"י הגביע באמתחתו ותפסו לעבד ומש"ה נתן לו פדיון זה.

כז. **והמאירי** הביא יש חולקים לומר שמאחר שקנסות אלו מתורת איסור אנו באים עליהם מגבין אותם אף בחו"ל.

כח. **והתומים** הקשה דבס"ס רסז שתק הרמ"א לדברי המחבר דאין גובין בבבל. **והנתיבות** [ו] כתב דכוונת הרמ"א לפסוק כמרדכי רק בקנס שרואה הבי"ד לפי שעתו, ולא קנס דנקבע במשנה וברייתא.

כט. וי"ג מר' זירא [וכ"ב תוס' בכורות לד:].

ומשמע דלמסקנא דלא קנסו בניו, אף יכולים לשעבד בו, ולא אמרי' דכבר פקע הזכות ממון.

דף מד:

תרנו) **לדידיה קנסו וכו' או דילמא לממונא והא איתא.**

משמע דהספק בגדר הקנס, האם חל שעבוד ע"י הקנס. וע"ע בסמוך.

תרנז) **כוון מלאכתו במועד ומת לא קנסו בנו אחריו.**

פרש"י דתנן [מו"ק יב:] וכולן אם כוונו מלאכתן במועד יאבדו. **והפוסקים** ביארו דנכלל בזה ב' קנסות, דכיון דכיוון מלאכתו ליכא היתר דבר האבוד. ועוד דאם עבר ועשה מלאכתו קנסו להפסידו ממנו.

ובסוגיין מבואר דלא קנסו בנו אחריו, **והרמב"ם** [יו"ט ז ד] כת' דהיכא דהוה דבר האבוד הבן רשאי לעשותו במועד [ולא קנסו כלל]. **והריטב"א** כתב דה"ה כיוון מלאכתו ועשאו [באיסור] במועד, דלא קנסו את בנו.

אבל **הב"י** [או"ח תקלח] הביא בשם **ר' ירוחם** דאם האב עשאו באיסור[א] [בלא דבר האבוד] קנסו בנו אחריו. והכא איירי בדבר האבוד. ור' ירוחם ביאר דס"ל דמלאכת חוה"מ דאורייתא, ומש"ה קנסו כצורם אוזן הבכור. והב"י תמה דקי"ל דלא קנסו בנו אף בבכור.

והדרישה וט"ז [תקלח ב] **תי'** דכוונת ר' ירוחם דהיכא דיש תרתי, שפשע וכוון מלאכתו ועשה באיסור קנסו[ב]. **והביאו"ה** [שם] כת' דדוחק גדול להחשיב מחשבה ומעשה ב' ענינים.

והמג"א [שם ג] כת' דהיכא שהאב עשה המלאכה, דינו כמעשה שבת. ואסור אף לבנו. **והביאו"ה** [תקלח] הביא **דהבית מאיר** תמה דבמעשה שבת קנסו רק לדידיה, ולא לבנו. והכא תליא ביורש.

והש"ך [יו"ד שיג ב] כת' דהמטיל מום בבכור ושחטו בשרו אסור לו, ומותר לאחרים. דלא קנסו את בנו. והפוסקים האריכו בזה.

תרנח) **תוד"ה נטייבה.** פ"ה נזדבלה, וקשה דהא איסורא דרבנן הוא וכו'. [וכדאי' מו"ק ב: דבשביעית רק אבות מלאכות אסורות דאורי', ותולדות דרבנן. והחזו"א כת' דרש"י קאי למ"ד שם דאף תולדות דאורייתא].

ורש"י [בכורות לה:] כת' דלא קנסו בנתקווצה דהא לא עבד בשביעית מלאכה חשובה. **והרא"ש** [שביעית ד ב] כת' דלא קנסו משום שעדיין לא הוכנה השדה לזריעה[ג].

תרנט) **בא"ד וכשטר שיש בו רבית וכו' כיון דקנסו זכה בו הלווה וכו'. התוס' הרא"ש** ביאר דכיון דקנסינן ליה זכה בו הלוה ולא מצי מלוה להוריש לבניו ממון שאין לו רשות בו. [והאחרונים דייקו דהספק בסוגיין לדידיה קנסו או לממוניה, ולצד דהוה קנס בממון ממילא קאי אף לבנים. ע' בסמוך].

תרס) **בא"ד ובשנים שהפקידו וכו' דאמר ר' יוסי [ב"מ ג. ולז.] הכל יהא מונח וכו' התם קנסינן. רע"א** הק' דכ"ז לתי' הגמ' [ב"מ ג.] דר' יוסי קניס שיהא פסידא לרמאי. אבל למסקנא [שם] כל היכא דאיכא ודאי רמאי לר' יוסי יהא מונח. אף היכא דליכא פסידא[ד].

והתוס' רא"ש תי' אף בב' שהפקידו [כמו שטר שיש בו רבית], דפקע הממון ממנו משום שיש לחבירו רשות בו. [וצ"ב דלכאו' יהא מונח עד שיבא אליהו אינו זכות בממון].

תרסא) **תוד"ה נתקווצה.** אע"ג דפטר התם בארעא דחבריה וכו'. משמע דס"ד דתוס' להעמיד בסוגיין בארעא דחבריה. **והתור"ג** תמה דאם בא אחר ועשה בו מלאכה [שלא מדעתו] מה שייך קנס. ואי הוה מדעתו, א"כ אף בשבת הוה צריכה לגופא. והתור"ג תי' דס"ד דראוי לקנוס בכדי שיעשו, שלא יזרע יום או יומים לאחר השביעית. שלא יהנה ממלאכת שביעית, אף שעשאו אחר שלא מדעתו[ה]. וע' חת"ס.

א. וכן נסתפק **רע"א** [בשו"ע תקלח] דאפשר דוקא בלא עשה אביו המלאכה, דהדין שהאב לא יעשה, ולא קנסו את הבן, ורשאי לעשותו. אבל אם כבר עשה אביו, דהדין דמפקירים אותו לכל, כיון דנעשה הפקר אפשר דאף שמת לא זכה בנו. ולא עדיף מאחר כיון דכבר נעשה הפקר.

ב. והט"ז ביאר דיש לקונסר משום תרתי, א' שמתכוין למלאכתו לחוה"מ. הב' מצד שעושה באמת דבר שאינו אבוד. אלא דלא קנסו בדרבנן. והיכא דיש תרתי לאסור ודאי קנסו בדאורייתא.

ג. **והר"ש** הביא פי' **בירושלמי** נטייבה דחרשו ב' פעמים, וכת' דעפ"ז מתיישב דקנסו היכא דעשה ב' פעמים טפי מפעם א'.

ד. וצ"ב דהיינו דשייך דין יהא מונח אף בלא פסידא, אבל ודאי ר' יוסי קניס אף במנה שהוא ודאי של זה, משום קנס שיודה.

ה. ויל"ד דא"כ אינו בגדר 'קנס', אלא שלא יהנה ממלאכה.

תרסב) **בא"ד דשביעית לא מיפטר משום מלאכה שאי"צ לגופה. וכ"כ תוס'** [מו"ק יג.]. וע' **היטב תוס'** [סנהדרין כו.] **ומהרש"א** [שם]. **וחזו"א** [שביעית יט ב].

תרסג) **טמא טהרותיו וכו' לבריה לא קנסו רבנן. הריטב"א**

כת' דה"נ הוה איסור דרבנן, דמהדין היזק שאינו ניכר ל"ש היזק[ו]. ומש"ה לא קנסו לבנו. **והריטב"א** ביאר דאיצטריך אביי לאשמע' דקי"ל דלא שמיה היזק.

תרסד) **שם. לא קנסו בנו אחריו. הסמ"ע** [שפה ב] פסק

דאפי' עמד האב בדין אין חיוב על הבנים, **וכדאי'** [בשו"ע קח ב] **דמי שחייבוהו בי"ד** קנס לא קנסו בנו אחריו, מלבד במוסר. **והש"ך** [ג] חלק דהכא כיון שחייבוהו כמו שהזיק, כשעמד בדין הו"ל חיוב ממון. וחילק דבשו"ע [קח ב] איירי שגזרו עליו לשלם קנס בעלמא, ובזה לא נחשב חיוב ממון.

תרסה) **שם.** למסקנא בכל הנך לא קנסו בנו אחריו.

והחק יעקב [תמח כא] **כת'** דלכאו' נראה דאף היכא דביטל חמצו ועבר עליו הפסח [דהוה איסור דרבנן[ז]], לדידיה קנסו אבל לבנו יהא מותר בהנאה. אך דחה **דהר"ן** [פסחים ז: בדה"ר] **כת'** דהוה קנס לבו"ע, ואסור לבו"ע בהנאה[ח].

והאחרונים [מהרצ"ח מו"ק יג.] **תי'** דמבואר בסוגיין דהנידון אי קנסו לדידיה או לממוניה, אבל גבי חמץ ודאי גדר הקנס בגוף החמץ, וממילא קנסו אף לבנו.

והנוב"י [ק או"ח כ] האריך טובא לדון אי קנסו לבנו[ט].

והמקור חיים [תמח ט] חידש דגבי חמץ קנסו לכל העולם, דדין החמץ בביעור, ואילו היו מבערין אותו כדין לא היה קיים לבן לירש. ומש"ה אין לבן להרויח מחמת שאביו לא השביתו. ואף דכלפי הבן חשבינן מעשה אביו כאלו נעשה הדבר באונס [שלא ע"י חטא], הא בחמץ אף באונס בלא שום חטא חייב בביעור.

מוכר עבדו לחו"ל

תרסו) **תוד"ה לחוצה לארץ.** דמיד כשמכרו קנסו

פן ישדלהו. [וע"ע מהרש"א וק"ר]. **וכ"כ הרא"ש.** אבל **הריטב"א** כתב דדוקא הוציאו, דכל היכא דלא הוציאו ליכא איסורא גביה. [וכ"מ לשון רש"י מג:].

תרסז) **רשב"ג אומר וכו' לפלוני אנטוכי וכו'. פרש"י**

דמשמע שנולד שם. ואילו לברייתא הב' צריך להדגיש דשרוי בלוד, ואל"כ בסתמא אמרי' דדר באנטוכיא. [והגמ' תי' כגון דאין לו בית בארץ, אלא אושפיזא].

ופרש"י דאיכא למימר דלא לקחו ע"מ להוליכו לשם, ואפי' הוליכו י"ל דדעתו לחזור. **והראשונים** הק' אמאי תלי בלשון השטר, ניחזי אי דעתו לחזור מיד או לא. **והריטב"א** פי' משמע דמתפרש המכירה ע"פ מה שכתוב בשטר. ועד"ז כת' **בחי' מכת"י** [בתי' הא'] דמסתמא השטר נכתב ע"פ מה שהוא.

והמאירי הביא דיש למדים מסוגיא זו שכל שהמוכר אומר שטעה, וסבור היה דהלוקח דר באר"י, לא יצא לחירות אם הדבר מוכיח שכן. אך **המאירי** חלק דכ"ז לדעת רשב"ג. ואין הלכה כדבריו[י], דהא מבואר [בסוף העמ'] דקנסו ללוקח, ומה לנו בכוונת המוכר. ושמא רשב"ג פליג דקונסים למוכר.

ועד"ז נתקשה **בחי' מכת"י** הק' דמבואר [בסמוך] דהקנס הוה על הלוקח, א"כ אמאי תלי בלשון המוכר. **ובחי' מכת"י תי'** [בתי' הב'] דהיכא דהעבד אצל המוכר הוה הקנס למוכר, ולא קנסו ללוקח אלא היכא דהעבד הוא אצלו[יא].

אבל **הרש"ש** תי' דמ"מ עיקר האיסור עושה המוכר [עכבר גנב, דעושה עיקר מעשה האיסור], ואף שהקנס אצל הלוקח כיון דהעבד אצלו[יב].

ו. ומשמע מדברי הריטב"א דאף האיסור להזיק לא הוה דאורייתא כיון דאינו ניכר. וכ"כ **רש"י** [לקמן נג:]. ובעזה"י יתבאר לקמן שם.

ז. ומבואר דהחק יעקב נקט דבאיסור דאורייתא קנסו את בנו [וכר' ירוחם הנ"ל]. **והמהרי"ט אלגאזי** [ה מג, מו. בדה"ס] תמה דלמסקנא אף בדאורייתא לא קנסו לבנו.

ח. אך **האחרונים** דנו דכוונת הר"ן דכיון דקנסו לבעלים, ואסרוהו בהנאה לבו"ע. אבל היכא דבשעת קנס ליכא בעלים [שמת תוך הפסח, או שהיה גוסס, ולאו בר מצוות], א"כ אף לכל העולם ליכא קנס. ע' נוב"י שהאריך בזה.

ט. והנוב"י הק' דהו"ל לגמ' [בסוגיין, וכן באינך סוגיות] להביא מחמץ דרך את"ל, שלא לפשוט מיניה אחד משלשה.

י. וכן **הריטב"א** כתב דהלכה כת"ק דאפי' בסתמא קנסו.

יא. [אך בהמשך דבריו הביא בשם הרמ"ה דבכל אופן קנסו ללוקח, וחייב לשלם. ולא העיר דפליגי].

יב. ומש"ה היכא דלא אמר לשון חו"ל [והמוכר לא פשע], ליכא קנס על הלוקח לחוד. [ודוקא היכא דיש כאן 'גניבה', אמרי' היכא דקיימא איסורא קנסי'].

תרסח) **תיבעי למ"ד הדין עמה וכו'. הריטב"א** הקשה דאפי' למ"ד הדין עמה נחשב שלו לענין שן ועין [וכדאי' יבמות סו: דשחרור מפקיע מידי שעבוד]. **ותי'** דאע"פ שהן כמוכרין לו לא ירדה ע"ד מכר, ומש"ה לא חשיב מכר לענין קנס.

תרסט) **או דילמא כיון דמשעבדי ליה לפירא. הרש"ש** כת' דלהך טעם הספק הוה אף בנכסי מלוג[יג]. [אך בפשוטו הספק דוקא הכא דנכנס לרשותו].

תרע) **ותיבעי למ"ד הדין עמו וכו' או דילמא כיון דלא קני ליה לגופיה כדידה דמי. צ"ב** דאי הדין עמו [ואי"צ להחזיר לה] א"כ במה 'לא קני לגופיה'. **ופרש"י** דאי מיית או מגרש הדרי לה. **והרשב"א** הקשה דלמ"ד הדין עמו, ורוצה לתת דמים אינו חוזר לה. ותי' דמסתמא להגבותן הם עומדים, וכשהן קיימין אין לה תביעה אלא עליהם[יד] [וכ"כ **הרמב"ן** בכוונת רש"י[טו]].

והרמב"ן הוסיף דלא נחשב מטלטלין אצל בניו, דבאיתנהו אין לה תביעה אלא עליהן, והוה כעין הא דאי' [בכורות טז] יד נכרי באמצע[טז].

והמהרש"א תי' דאם אינו נותן דבר אחר אינו יוצא מרשותה[יז]. **והמאירי** כת' דצריך לסלקה דוקא בזוזי, ואינו יכול ליתן שאר מטלטלין. **ובחי' מכת"י** כת' דעד שיהיב מעות כדידה דמי, ולא כמכורין ולא יצאו לחירות.

והקרני ראם תי' דהכא עיקר הקנס ללוקח [הבעל], ואילו נבא לקונסו לא ירצה לתת דמים.

תרעא) **יצא העבד ומכר שם רבו. הש"ך** [רסז קיב] כת' דכה"ג הוה קנס על המוכר, והלוקח לא הפסיד דמיו, שהרי בחו"ל קנאו והמוכר הוא שחייב בדבר שהוליכו לחו"ל ומכרו שם. [וע' לעיל בשם הריטב"א].

תרעב) **אמר רב יוסף ניחזי אנן וכו' וצריך גט שחרור מרבו שני, ש"מ קנייה רבו שני ולא הדרי זביני. הרשב"א** הק' דהך קנס הוה מדרבנן, והלא הוא מכור דבר תורה. ואף דקנסו חכמים להחזיר המעות, מ"מ כיון דעבד של שני הוא דבר תורה צריך גט שחרור מדאורי'. [ולא תקנו הפקר בי"ד להפקיע את זכות השני, דהא לא תקנו להוציאו לחירות בלא גט שחרור].

והרשב"א תי' דעיקר דוקיא מדקתני משני, ולא קתני משניהם. דאי הדרי זביני אף מראשון צריך גט שחרור, כדי שלא ימצאנו בשוק ויאמר לו עבדי אתה. א"נ י"ל דאי הדרי זביני כי מהדר ליה הו"ל כמוכרו לו במעות שהוא מחזיר לו, ומראשון דוקא הוא צריך ולא משני.

דף מה.

תרעג) **חורא גנב. הרמ"ה** [הו' בחי' מכת"י וטור וש"ך רסז קי]

כ' דאפי' לא נתן הלוקח מעות עדיין [אלא קנאו בשאר קנינים], קנסי' ללוקח וחייב לתת דמים[א].

תרעד) **א"ל לאו עכברא גנב אלא חורא גנב וכו' היכא דאיכא איסורא קנסי'.** משמע דעיקר המעשה תלי במוכר [דומיה דעכבר גנב], ואפ"ה צורת הקנס על הלוקח. **והרמ"ה** כת' דבמקום שא"א לקנוס את הלוקח [כגון נכרי], כופין למוכר[ב].

תרעה) **יכול בעכו"ם שקיבל עליו שלא לעבוד ע"ז הכתוב מדבר, ת"ל לא תסגיר וכו'. תוס'** [לקמן מו.] הביאו

יג. אף דבעלמא הדין עמו והדין עמה קאי בנכסי צאן ברזל. מ"מ לענין סוגיין הספק בתרוייהו. [**והמאירי** הביא דיש מעמידים סוגיא זו בעבדי מלוג ומבלבלים את השמועה בפירושין שאין להם ידים ורגלים ואין צורך בכך].

יד. וכוונתו דאף דהבעל יכול לדחותה בשאר מילי, אי הבעל רוצה לתת לה מאלו, האשה אינה יכולה לתבוע דבר אחר. וכ"ד **הריב"ש** [כב] **ושו"ע** [פח ד], אבל דעת **תוס' חד מקמאי והמאירי** [יבמות סו:] דיכולה לתבוע דמיהם דוקא.

טו. והרמב"ן הביא דלהכי קרו להו צאן ברזל דקביל עליה אונסא וזולא [כדאי' ב"מ ע.], ולאו דהוו ליה בחלוטין.

טז. והריטב"א כ' משום דיכול להגבותן באותה סך שמתחילה. ועוד דאין עשויין מטלטלין אצל בניו. ועוד שמתחילה לא ירדה ע"ד מכר.

יז. וצריך לסלק אותה בזוזי.

א. והרמ"ה הוסיף דהעבד משתחרר בחינם, ואי"צ לכתוב שטר על דמיו [ול"ד להא לבורח לארץ, ע' בסמוך].

ב. וכן הביא שו"ת **צמח צדק** [הקדמון, לו] דכל היכא דאיכא למיקנס לתרוייהו, קנסי' תחלה להאי דאיסורא אצלו ואי ליתא להאי כגון שברח קנסינן לאידך. [וע"ד הא דאי' קידו' נו:].

דמשמע דקאי אז' אומות, ומבואר דרשאי להניחו בארץ. [ע"ע לקמן שם].

תרעו) **לא תסגיר עבד אל אדוניו וכו'.** בברייתא הו' ד' דרשות בפירוש הפסוק. ובגמ' [בסמוך] אי' דמשמע קראי דאיירי בעבד שברח מחו"ל לארץ. אבל **הרמב"ן** [עה"ת דברים כג טז] כת' דפשטיה דקרא דבק למעלה, וקאי אקרא דתצא למלחמה. ואיירי שיברח עבד [של נברי] מאדוניו [העכו"ם, אשר יצאת עליו מחנה], והעבד ינצל אל מחנך [וכ"מ בתרגום אונקלוס שם][ג]. והזהירה התורה דאפי' שהאדון יתן ממון עבור העבד לא תסגירנו לו[ד]. והרמב"ן כת' דמשמע שהוא מצוה שיהיה בן חורין. ואסור לעבוד בו אנחנו.

תרעז) **א"ר אחי ב"ר יאשיה בעבד דברח מחו"ל לארץ וכו'. הרשב"א והריטב"א** כת' דאם רצה לשעבד בו בארץ יכול לשעבד, או למוכרו למי שגר בארץ. אלא שאינו יכול לכופו לצאת.

והר"ן ביאר הלשון מפקעינן ליה, דממילא הוי כמופקע, שהאדון לא ירצה להתעכב בארץ, וכיון שהכל יודעין שאינו רשאי להוציאו לא ימצא למוכרו שם אלא בפחות מדמיו. לפיכך השיאו עצה שהעבד יכתוב שטר אדמיו וישחרר.

והרא"ש כתב דאינו רשאי לשעבד בו בארץ, דחיישינן שמא ישדלנו להוציאו, אבל יכול למוכרו לבן אר"י. וביאר דמ"ה כותבים שטר על דמיו, ואילו במוכר לעכו"ם וכדו' לא כותבים]. **והאחרונים** [יש"ש] תמהו מנ"ל.

אבל **הרמב"ם** [ח י] כת' דאין מחזירין אותו לעבדות שנאמר לא תסגיר [ומשמע דאינו רשאי לשעבד בו]. ואומר לרבו שיכתוב לו גט שחרור ויכתוב לו שט"ח בדמיו עד שתשיג ידו ויתן לו.

ואם לא רצה האדון לשחררו מפקיעין בי"ד שיעבודו מעליו וילך לו.

והר"ן כת' דצ"ל דאין כופין אותו לשחרר, דא"כ אמאי יכתוב שטר אדמיו. **והמנח"ח** [תקסט] כת' דדינו כמעוכב גט שחרור [דאינו רשאי להשתעבד בו[ה]]. אבל **במים חיים** כתב דלא הפקיעו כלל, ואם חזר לחו"ל יחזור וישתעבד. אלא דהוה דין לאדון לשחרר.

ונח' הראשונים בפי' **הגמ'** [כתובו' קי:], דאי' דעבד שברח לאר"י, משום ישוב אר"י[ו] אמרי' [לאדון] זבני הכא וזיל. **ותוס'** הק' דבסוגיין אי' דמפקעי' מיניה. **וה"ר יוסף ב"ר יו"ט** תי' דבסוגיין איירי דאינו מוצא למכור בארץ. **ור"ת** דחה דכוונת הגמ' [שם] למוכרו לעצמו, דהיינו שיכתוב שטר על דמיו. [ואינו רשאי למוכרו כעבד, וכדעת **הרמב"ם**].

והרמב"ם [ח יא] כתב דעבד שברח דינו כגר צדק והוה בכלל גר לא תונו. **והמנח"ח** [שם] ביאר דס"ל לרמב"ם דמעוכב גט שחרור נתחייב במצוות, וביאר דהרמב"ם לשיטתו [תרומות ט ה] דאינו אוכל בתרומה, וכמשוחרר [ע' מה שהו' בזה לעיל מב:].

אבל **המים חיים** ציין דדוקא לענין אונאה דינו כבן חורין. אך **הקרית ספר** [שם] כת' דכותב לו שטר חוב על דמיו והוה משוחרר, והוה גר צדק. ומשמע דהאיסור אונאה קאי אחרי ששחרר.

תרעח) **רבי אומר בלוקח עבד ע"מ לשחררו, לכשאקחך הרי עצמך קנוי לך מעכשיו.**

פרש"י דמהכא אמרי' [יבמות צג:] דרבי ס"ל כר' מאיר דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם.

ופרש"י [קידו' סג.] דאין לפרש דאיירי [בקנה עבד] ושחררו ובא להשתעבד בו, דהפסוק לא הוה קרי

ג. ועד"ז כ' **האבן עזרא** [שם], וביאר דאם ישראל יסגירו העבד אל אדוניו הוה חלול השם. [ועד"ז מצאנו [נדרים לב:] דאברהם נענש על שהחזיר אנשי מלך סדום, ולא הכניסום תחת כנפי השכינה].

ד. ות"ק דברייתא דידן העמיד בכל עכו"ם שבא לקבל מצוות, ובזה קשה הלשון אדוניו. ובזה תי' הרמב"ן דאיירי בעבד שברח מהעבדות. אבל **בתרגום יונתן** משמע כת"ק, דברח מהעבודת כוכבים.

ה. **והמנח"ח** כת' דלדעת הרמב"ם הוה כמו יציאה בראשי אברים, דגזיה"כ דפקע עבדות וצריך גט. [והאמר"מ מא חקר שם בזה, ע' לעיל מב:].

והמנח"ח כת' נפק"מ דיצא לחירות, אפי' חזר העבד מדעתו לחו"ל [דל"ש טעם התקנה. מ"מ כבר זכה בעצמו].

ו. ויל"ע דבסוגיין לא מוזכר טעם ישוב אר"י. ובסוגיין משמע דהוה מצד העבד עצמו, דרוצה לקיים למצוות. [ואפשר דנפק"מ דטעם זה שייך אף בעבד דלא מל וטבל. אבל הפוסקים כתבו דלא שייך כל הנך דינים אלא בעבד שנתחייב במצוות].

ליה עבד[ז]. [אבל לרבי אף בשעה שעדיין עבד, קודם שקנאו ויצא לחירות, הזהיר הכתוב שלא ישתעבד בו[ח]].

והרש"ש [שם] כת' דאי שחררו האדון פשיטא דאסור להשתעבד בו.

ופרש"י דהזהיר הכתוב לבי"ד שיכופו שלא ישתעבד בו[ט]. ויל"ד אמאי צריך קרא, האם גלי קרא דחל השחרור. או דהוה אזהרה בעלמא שלא לשעבד בו.

תרעט) **שם. לכשאקחך**[י] וכו' מעבשיו. **והריטב"א** [וחי' הר"ן] כתב דמהני לשון 'מעבשיו' שאם רצה לחזור בינתיים אינו יכול. וכ"ד הרמב"ן [קידו' סג.].

והריטב"א הק' דכיון דהעבד אינו זוכה אלא משעת מקח, אמאי לא יחזור בו. ותי' דכיוצא בזה אשכחן בהרבה מקומות דלא חייל מהשתא [אלא אחר זמן, ואפשר להתבטל] ואפ"ה אינו יכול לחזור. וכדאי' [קידושין נט.] לדעת ר"ל המקדש לאחר ל' יום אינה יכולה לחזור[יא]. [ועד"ז כת' הרמב"ן שם].

והאחרונים[יב] ביארו הגדר דמעשה הקנין נגמר מעבשיו [והוא אינו מעכב כלל], ועי"ז חל ממילא לאחר שיבוא. ומהני מעבשיו שיגמר מעשה הקנין [מצד המקנה]. ובעלמא אי נגמר המעשה היה חל מיד. אלא דהכא אינו ראוי לחול מיד, וחל כשיבוא לעולם.

והריטב"א כת' דהא דאי' [ב"מ סז:] דהמוכר פירות דקל לחבירו עד שיבואו לעולם יכול לחזור, היינו כשלא אמר מעבשיו. א"נ התם הפירות אינם בעולם כלל ל"מ מעבשיו[יג].

והריטב"א כתב דמ"מ בעינן שהשטר יהא בידה או בחצירה כשיבוא לעולם.

והריטב"א [ב"מ טז: ובשיטמ"ק שם] הביא כן בשם י"מ. והריטב"א [שם] דחה דאינו כלום, דבדבר שלא בא לעולם [דאינו ראוי לקדש מעכשיו] אמאי לא יוכל לחזור. [וצ"ע דסתר משנתו].

אבל דעת **תוס'** [קידושין סג. ד"ה כגון, וב"מ טז.] ד'מעכשיו' מהני אפי' אם נקרע השטר [או שמונח במקום דאינו ראוי לקנין], ולא אמרי' כלתה קנינו. ומ"מ כת' שיכול לחזור בו כל שלא בא לעולם. [והיפך סברת הרמב"ן והריטב"א].

ותוס' [שם] הקשו א"כ אמאי מזהיר קרא לא תסגיר עבד [הרי יכול לחזור בו], וכתב דמ"מ ניחא ליה דליקו בהימנותיה, ובסתמא [היכא שלא חזר בו בהדיא] נשתחרר מיד בשעת קנין.

תרפ) **רש"י ד"ה הרי.** הו"ל משוחרר למפרע. אבל **הריטב"א** כת' דליכא למימר דחל למפרע דבאותה שעה אינו שלו.

ועד"ז כת' **רש"י** [קידושין סב. וסב; ב"מ טז:] לשון למפרע בדבר שלא בא לעולם. **והאחרונים** תמהו דודאי ל"ש שיחול מעיקרא, קודם שבא לעולם[יד]. **והאחרונים** [רש"ש קידו', שער"י ז ו בסופו] כת' דצ"ל דלמפרע פי' דע"י דבורו דלמפרע חל [מכאן ולהבא]. ע"פ מעשה הראשון.

תרפא) **רש"י ד"ה דמשמע להו.** להכי לא שלח להו כדרבי. **רע"א** תמה דנימא דלא שלח כרבי משום דלא ס"ל כוותיה. דהא קי"ל אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. [ובגמ' יל"פ דהק' אמאי לא שלח כאינך מ"ד]. **וציין שהשעה"מ** [מכירה כב א] נקט דדעת **רש"י** [קידו'

ז. **והרש"ש** [שם] הק' דנימא דקרי ליה עבד ע"ש מעיקרא. וכדאי' [לעיל מב.] עבדי שהיה כבר. וחילק דה"מ בשעת שחרור, והכא איירי לאחר מכאן. א"נ דוקא בלשון בני אדם אמרי' הכי, והכא איירי בלשון תורה. [ועוד דהתם איירי דהאדון קוריהו עבד, אבל שאר בני אדם לא יקראו לו עבד ע"ש מעיקרא].

ח. ולכאו' מבואר דאינו רשאי לחזור בו, וכדברי הראשונים [ע' בסמוך].

ט. וכ"כ **רש"י** [קידו' סג.] אזהרה לבי"ד שלא יסגירוהו לבעליו להשתעבד בו.

י. **הריטב"א** כת' דדוקא היכא דאמר לכשאקחך, דאי שחרר סתם ל"מ. דהא דא"ר מאיר דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ה"מ כשאמר לכשיבא. אבל היכא דאמר סתם כיון דל"ק בשעתו, לא קנה לאחר זמן. וכדאי' [קידו' סב. ע"פ התוספתא תרומות ב] דדוקא כשאמר כשיתלשו.

יא. ואף שאם בא אח"כ אחר וקדשה בתוך ל' מקודשת לשני. ואפי' הכי אינה יכולה לחזור בה.

יב. [אמר"מ כ ה, ועד"ז ר' שמעון נדרים כב ומערכת הקנינים ב,ה, חזו"א עא כז].

יג. ועד"ז דן הריטב"א לדידן גבי שעבוד דאיקני, דלא עדיף דאיקני ממקנה דבר שלא בא לעולם. ואפ"ה היכא דאמר מעבשיו אינו חוזר.

יד. וכן תרומה בעודו מחובר. ומקדש אשה לכשימות בעלה ואחותה, אינו יכול לחול 'למפרע' [קודם שמתו].

סב:] דלהלכה דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם כר׳ מאיר.

תרפב) **שלחו ליה שלח סימנא וכו׳ אי לאו דנחמני אתה וכו׳.** פרש״י כלומר מכירין אנו בך שאתה חסיד. **המאירי** ביאר דמחזירין אבידה לצורבא מדרבנן בטביעות עין. והכא נתחדש דאף דאביי לא היה במקום האבידה, ועדיין לא הכירו בטביעות עין. אפ״ה מקילין בתלמיד חכם להחזירה לו בסימן כל דהו, ואף בלא סימן. וסומכין בשעה שיראנה שיכירנו בטביעת עין שלו[טו]. ואלמלא שהוא מכירה לא יקבלנה.

אין פודין יותר מכדי דמיהן

תרפג) **יותר מכדי דמיהם. הפתח״ת** [רנב ה] **הביא בשם המהר״ם** [שו״ת טו] **דהיינו כמה שמוכרים עבד בשוק** [וכ״כ **רש״י** כתובות נב:[טז]]. [ו**המהר״ם** כתב דבארצות שאין רגילים למכור עבדים ישומו בי״ד לפי מה שהיה ראוי להיות שווה בארצות שמוכרים עבדים]. **אבל הביא משו״ת הרדב״ז** [א מ] **דהיינו כמה שרגילים לפדות שבויים עכו״ם**[יז].

תרפד) **או דילמא משום דלא לגרבו וכו׳.** פרש״י ונפק״מ אם יש קרוב[יח] שרוצה לפדות, ולא יפילהו על הציבור.

תרפה) **ומאן לימא לן דברצון חכמים עבד וכו׳. המהרי״ט** [א פג] הק׳ דבעלמא ילפי׳ ממנהגן של ישראל, ותורה היא, היכא דלא שמענו מימות אבותינו הגדולים מי שימחה בדבר. ומ״ש הכא דאמרי׳ שמא נעשית שלא כדין[יט]. [ויל״ד דהיכא דנהגו לעשות כן בקביעות יש לגדולים למחות. אבל הכא היה מעשה פעם א׳, וי״ל דלא שאל לחכמים. ולאחר מעשה לא היה נוגע למעשה ומש״ה לא מיחו].

הרא״ש כת׳ דלא איפשיטא בעיין [ומשמע דכוונתו דרשאי לפדות]. **אבל הרמב״ם** [מתנ״ע ח יב ושו״ע יו״ד רנב ד] **נקט הטעם דלא לגרבו ולייתי טפי.** [ואפי׳ רוצים לפדות[כ]].

והרמב״ן הביא **דהרי״ף** השמיט הך ספק, דסמך על דברי **רשב״ג** [כתובו׳ נב. ע׳ בתוס׳] **דהטעם משום דאף באשתו אסור, דלא לגרבו ולייתי טפי. ויש לנו כיו״ב בגמ׳ דלא איפשיט במקומן ונפשט ממקו״א**[כא].

והרמב״ן כת׳ וכ״ת דרבנן פליגי על רשב״ג, א״כ נימא תנאי היא. וכת׳ די״ל דהגמ׳ ידעה דנח׳ ת״ק ורשב״ג בטעם התקנה, והספק כאן כמי ההלכה. אך הביא **דר״ח והרי״ף** [שם] פסקו כרשב״ג, **והביאו סייעתא ממתני׳ דידן**[כב].

טו. ומשמע דדין זה הוה דוקא בת״ח חסיד גמור [ומש״ה נקטו נחמני אתה, וכפרש״י שהכירוהו], אבל צורבא מדרבנן בעלמא דוקא בשעה שמכירו. [וילפי׳ דין זה מדברי אביי, אף שהורה לטובת עצמו. דודאי אין ללמוד מהא שהצדוקים החזירו לו].

טז. וכ״כ **הרשב״א** [כתובות נב.] ואין שמין את האדם לפי עשרו, דדמיהן אמרו. אלא שמין אותן כעבד הנמכר בשוק. ו**המאירי** [במשנה] הביא י״מ דהוכיחו כן מהגמ׳ [בכתובות] דמבואר דאף היכא דכתובתה מרובה אין פודין את השבויין יותר מכדי דמיהם. ואמאי לא אמרי׳ דדמי עושר כתובתה יחשב דמיה. והביא **י״א** שמשערין לפי ממונו. ודחה דאינה יכולה למכור כתובתה אלא בדמי טובת הנאה, ומן הסתם דמי טובת הנאה אינה מגעת לכדי פדיונה.

יז. והביא דכן נהגו לפדות זקן וקטן בממון רב, אף דאינם שויים לימכר כעבד.

יח. יל״ד אי קרוב דוקא, ותוס׳ הביאו מהא דר׳ יהושע פדה התינוק [לקמן נח.], ואף שהיה יחיד. ויל״ד אי כוונתו להק׳ דוקא למ״ד דלא לגרבו [ע׳ בסמוך].

יט. וציין לגמ׳ [מנחות לה.] דהביאו מתלמיד של ר״ע שהיה קושר תפילין בלשונות של ארגמן, ור׳ יהודה הביא אפשר אותו צדיק ראה תלמידו ולא מיחה בו [אך חכמים השיבו דלא ראה, דאם ראה לא היה מניחו]. ועוד הביא [לקמן נב.] ההוא אפוטרופא דהוה בשיבבותי׳ דריב״ל דהוי קמזבין ארעא, והביאו ראיה מהא דלא מיחה. ועוד האריך מכמה סוגיות.

כ. והי**ש״ש** [ד סו] כת׳ דהאידנא אנשי גומלי חסדים בארץ תוגרמא והסמוכים להם פודים השבוים יותר ויותר מכדי דמיהם. וביאר דמוותרים על דוחקייהו דציבורא שלהם, וה׳ יוסף על שכרם, ופעולתם לפני ה׳ צפון בעולם הבא. [צ״ב אמאי הזכיר דוחקא דציבורא, דהא קי״ל כצד דלא ליגרבו. ומשמע דאף לא ליגרבו מישך לדוחקא דציבורא].
וכת׳ גם בעו״ה לע״ע נתמעטו ישראל בגולה, ויש לחוס על יתר הפלטה, שלא תכבה גחלת ישראל [ולכאו׳ כוונתו ע״ד מש״כ תוס׳ בשעת חורבן הבית]. וגם לעת הזאת מכבידים על ישראל יסורים וענויים, לכופם כדי לעבור על הדת, ולעשות מלאכה בשבתות.

כא. וציין הא דלעיל [מב:] מעוכב גט שחרור אוכל בתרומה [ע׳ תוס׳ מב: ד״ה מעוכב]. וכן במלחמות [ברכות כ יב. בדה״ר] הביא מכאן דלא נפשט במקומו, ונפשט במקום אחר.

כב. והר**א״ש** [כתובות שם] הביא דה**רמ״ה** פליג וס״ל דאשתו כגופו [וכתוס׳].

אבל **הר"ן** [כאן ושם] דחה דהתם קאי אף לטעם דדוחקא דציבורא, דכ"ש דאיכא למיחש לתקנת הבעל. שלא לחייבו בתקנת חכמים לפדותה יותר מכדי דמיה[כג]. וכת' דאם איתא דהוה מיפשיטא מהההיא ברייתא הו"ל לגמ' לאתויי הכא.

והר"ן כת' דכוונת הראשונים [דחששו לטעם דלא ליגרבו] דכיון דלא איפשיטא בעיין, ויש בזה חשש תקלה, מש"ה שב ואל תעשה[כד]. ועוד כת' דפשטו [דמשום דוחקא דציבורא] ממעשה דלוי בר דרגא, ודחו בלשון דילמא מאן לימא. ולא שבקי' פשיטותא דהגמ' משום דילמא דאביי[כה].

תרפו) **תוד"ה דלא.** והא דתניא נשבית וכו' עד ע' בדמיה וכו' פודה. [ותוס' דחו דאשתו כגופו]. ורשב"ג [בכתובות שם] פליג דאף לגבי אשתו אין פודין יותר מכדי דמיהם[כו].

ומבואר בתוס' דאף ת"ק ס"ל תקנה זו. אבל **הרמב"ן** דייק מלשון רשב"ג דת"ק לית ליה תקנה כלל. וסתם משנה דהכא כרשב"ג. [והביא כן מדברי ר"ח והרי"ף בכתובות דהביאו ממשנה זו להכריע כרשב"ג].

והרמב"ן **והרשב"א** כת' די"ל דנח' רשב"ג ורבנן בב' הטעמים בסוגיין. **והרשב"א** דחה דא"כ הול"ל רשב"ג אומר אף בזה משום תיקון העולם. ומשמע מלשון רשב"ג דלרבנן אין תקנה כלל.

תרפז) **בא"ד שאני אשתו דהויא כגופו וכו' ועל עצמו לא תקנו**[כז] שלא יתן כל אשר לו בעד נפשו[כח]. ובתו לא הוה כגופו[כט].

והרשב"א הביא בשם **תוס'** דכשהבעל פודה מחמת תנאי כתובה שהוא חייב לה [ומשום פירות דנכסי מלוג דידה], א"כ הוה כאילו פודה עצמה[ל]. ול"ד לבת שנפדית משל האב, ולא משל עצמה.

תרפח) **בא"ד ור' יהושע דפרקיה**[לא] **וכו' לפי שהיה מופלג בחכמה.** וכ"כ **הרמב"ן** מסתברא דת"ח פודים אותו בכל ממון שבעולם, שאם יאבד לישראל וכו' [אין לחוש] דהרבה יש לנו כיוצא בהם[לב], אבל ת"ח אין לנו כיו"ב[לג]. וכדאי' [הוריות יג.] דת"ח קודם לפדות למלך[לד].

ובשו"ת רדב"ז [א תצח] כת' דבת"ח לא חששו דליגרבו ולייתי טפי, דלאו בכל דוכתי שכיחי ת"ח. והשבאי לא ידעו מי ת"ח. ועוד כת' דכשפודין ת"ח יותר מכדי שוויו מודיעין לשבאי שמפני שהוא ת"ח נותנין בו כל כך.

והמאירי כת' דליכא משום איגרויי, שתורתו משמרתו אע"פ שגרם החטא ונכשל עכשיו לא חיישי' טפי.

כג. ועד"ז כ' **התוס' רא"ש** דסברת רשב"ג דלא חייבו חכמים לפדות אשתו יותר משאר שבויין, אף אי הטעם משום דוחקא דציבורא. [אך יל"פ דכוונת התורא"ש דחיוב כתובה הוה ע"פ דרך העולם, וכיון דאין דרך פדיון ביותר מדמידן, מש"ה אינו בכלל חיוב הכתובה. ואף אי ל"ש סברות התקנה להתם].

כד. **ובחי' מכת"י** כת' דלא אישפיט, ומש"ה אזלי' לקולא. ורשאי לפדות ביותר מדמיו אם רוצה [ואינו חייב].

כה. וצ"ב דלפ"ז הוכרע משום דוחקא דציבורא. ואילו העמדת דבריו משמע דקאי כדברי הראשונים שהכריעו דמשום דלא ליגרבו.

כו. ובגמ' [שם] מבואר דחייב עד שיעור כתובתה או עד שיעור דמיה [מה שפחות].

כז. יל"ד אי שאר ראשונים פליגי בהא דעל עצמו לא גזרו. [ובחי' מכת"י כת' דאפי' הוא עצמו רוצה לא שבקי' ליה. ולכאו' קאי על השבוי עצמו. אך בהמשך דבריו הביא בשם תוס' דשאני אשתו כגופו [וכ"כ הרא"ש כתוב' ד כב בשם הרמ"ה], א"כ קאי אאדם מעלמא שרוצה לפדות מעצמו].

כח. [ע"פ הפסוק [איוב ב ד] וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו].

כט. [וכדאי' [ברכות כד. ובכורות לה:] דאשתו כגופו. ועד"ז [סנהדרין כח:] דבעל כאשתו]. **והאחרונים** הק' דאי' [כתובות מו] דבבעל תקנו שיפדה, וחששו דילמא ממנעי ולא פרקי. אבל בבתו לא חששו דילמא ממנעי [שם מז]. [**והרמב"ן** כתו' שם כת' דביתו כגופו].

ל. [ולא חילק בין בת לאשתו. אלא דתנאי כתובה הוה משל עצמה].

לא. ויל"ד דמבואר בגמ' [שם] שנשבע שיפדה, א"כ י"ל דסבור שיתנו לו בשוויו. וכיון שנשבע הוכרח לפדות יותר מדמיו [באיסור דרבנן]. וי"ל דאי מהדין אינו רשאי ביותר מדמיו אף היכא דנשבע פטור, דאמרי' דנשבע על דעת הנהוג. [והוה אנוס].

לב. ומשמע דכוונתו דלא חיישי' דלגרבו ולייתו טפי [משאר בני אדם], דמ"מ לת"ח כדאי הדבר. **והריטב"א** כת' דבת"ח לא חיישי' משום טעמא דליגרבו. [ויל"פ דאף אי שייך טעם ליגרבו, לא חששו לזה].

לג. ע"פ **המדרש** [בראשית רבה מקץ צא] דאי' בפוסק [איוב כח] והחכמה מאין תמצא וגו', ונעלמה מעיני כל חי וגו', תהום אמר לא וגו', דבתשמישו של עולם אם אבדו יש להם חילופין, אבל ת"ח שמת אין אנו מוצאים תמורתו. והיינו דכתיב [בראשית מב כח] ויאמר אל אחיו הושב כספי וגם הנה באמתחתי ויצא לבם ויחרדו איש אל אחיו לאמר מה זאת עשה אלהים לנו.

לד. הילכך אין לחמוד עליו כסף וזהב.

והיש"ש [סו] הביא ששמע דה**מהר"ם מרוטנברג** היה תפוס במגדל אייגזהם כמה שנים, והשר תבע מן הקהלות סך גדול, והקהלות היו רוצים לפדותו. והמהר"ם לא הניח, כי אמר אין פודין השבויים יותר מכדי דמיהם. והיש"ש תמה דהמהר"ם היה תלמיד חכם מופלג, ולא היה כמותו בדורו בתורה ובחסידות, ושרי לפדותו בכל ממון שבעולם[לח].

והיש"ש תי' דהמהר"ם חשש שהשרים יעשו כן לשאר ת"ח המופלג שבדור[לט], ומש"ה אמר החסיד מוטב שתאבד מעט חכמה היתרת מישראל, ממה שתאבד חכמת התורה עיקר[מ].

תרפט) **שם. תוס'** [לקמן נח.] **תי' דכי איכא סכנת נפשות פודין יותר מכדי דמיהם. והרמב"ן** חלק דלא מסתבר, דכל שבי כולהו איתנהו ביה [ב"ב ח:][מא]. ועוד גבי אשה לא חששו אע"ג דאיכא חשש עריות.

והפתח"ת [רנב ד] הביא בזה מח' **האחרונים** האם במקום סכנה פודין ביותר בדמיהם[מב]. והביא בשם ס' **כנסת יחזקאל** [לח] דהך תי' שייך דוקא לטעם דדוחקא דציבורא, אבל לטעם דלא ליגרבו ולייתו טפי כ"ש דאסור[מג].

ועוד כתב **הרמב"ן** דאפשר דר' יהושע סבר כת"ק [כתובות נב.] דל"ל הך תקנה.

תרצ) **אין מבריחין את השבויין וכו' נפק"מ דליכא אלא חד. פרש"י** דר"ש חייש דוקא בשבויין אלו, שמא יקפצו עליהם ליסרן ביסורין. **הרש"ש** ביאר דכשיש שאר שבויין יש חשש שיענישום על שלא הודיעום שרוצין לברוח. ואילו חשש לתקנת השבויים העתידים הוה רק שמא יתנום בשלשלאות לשמירה יתירה[מא].

הפתח"ת [רנב ו] הביא בשם **החוו"י** [ריג] דמ"מ פשוט שהשבוי עצמו רשאי לברוח, ואין לו לחוש על שאר השבוים אשר יושבים שם. ואפי' מדת חסידות ליכא בזה. [ודוקא לאחרים אסור ליתן לו עצה].

המחנ"א [עבדים ג] הק' דבאופן שקנה השבאי ע"פ דין [וכדאי' לעיל לח.] מהדין אסור להבריח, דהוה גזל גמור. **והביא ראיה לדעת רש"י** [לעיל לח., והביא כן בשם הרמב"ן שם] מדהני כיבוש מלחמה דוקא על עבד, אבל ל"ק שבי ישראל גמור אף למעש"י. ואילו לדעת **הרמ"ה** [בטור רסז, וע' בראשונים לעיל לח.] קנה אף ישראל גמור. ואמאי איצטריך לאסור משום תיקון העולם.

וכת' די"ל דאיירי כשנשבה בגזילה בעלמא שלא בדינא דמלכותא, ולא קנה אלא ביאוש[מב] [והאדם אינו מתייאש מעצמו].

תרצא) **קשיא ליה לרב עיליש וכו' ואשה בכל אלו לא מצאתי וכו'. הרש"ש** הק' דבמעשה דמר עוקבא [כתובות סז:] אי' דלא שלט חום התנור באשתו יותר ממנו. ויש שדנו דהיינו פעם א', ע"י מעשה שהיה.

תרצב) **הוה יתיב גבי ההוא גברא דהוה ידע בלישנא דציפורי, אתא עורבא וקא קרי וכו' אתא יונה וכו'. הגהש"ס** ציין **דהערוך** הביא מסוגיין דר' עיליש ידע לשון הציפורים, **והסדר הדורות** הקשה דאדרבה היה צריך לשאול. ובס' **שיחות מוסר** [פ] ביאר דרב עיליש שמע בעצמו, אלא שחשש שטבע האדם לשמוע מה שרוצה לשמוע, ולכן לא סמך על עצמו, ולכן שאל

לח. וכת' דאם מרוב ענותנותו לא רצה להחזיק עצמו כת"ח מופלג, מ"מ היה לו לחוש על ביטול תורה, כאשר כתב בעצמו, שהוא היה יושב בחושך וצלמות, בלי תורה ואורה, והיה מקונן שלא היו אצלו ספרי הפוסקים והתוספות וכו' ורבים צריכים לו.

לו. עד שלא יספיק ממון הגולה לפדותם, ותשתכח התורה מישראל.

לז. [והמהר"ם העמיד תקנה מיוחדת שלא יפדוהו, וכעין גזירה דסוגיין]. וכת' דנתקיים הדבר, ומאז פסקה אותו הדבר והשמד לתפוס חכמי הגולה.

לח. ולפ"ז משמע דאף תקנת אין מבריחין את השבויין איירי אף במקום פיקו"נ. [וצ"ע למ"ד תקנת שבויין, מאי חזית פיקו"נ דידהו יותר מדידיה. ואפשר דמש"ה אמרי' דשב ואל תעשה עדיף].

לט. והביא **שו"ת נחלה ליהושע** דבמקום חשש קטלא פודין. **ובשו"ת יד אליהו** [מג] כת' דאפי' בעומד להריגה אין פודין יותר מכדי דמיו, דהך תי' לא קאי לדינא. והביא שו"ת מהר"ם לובלין [טו] דמ"מ במקום חילול ה' [שנתפס על דבר קלון] רשאין לפדות.

מ. [ומש"ה תוס' כאן לא הביאו תי' זה].

מא. ומבואר בדבריו דמש"ה רשב"ג לא חשש לתיקון העולם, דשלשלאות לא חמיר כל כך. אך בפשוטו רשב"ג פליג דכיון דליכא שבוי לפנינו לא חיישי' למי שאינו לפנינו.

מב. והביא מח' הרמב"ן והרשב"א אי איירי [לעיל לח.] משום יאוש או משום כיבוש מלחמה.

את העכו"ם. ומ"מ הערוך הביא מסוגיין דר' עיליש בעצמו הכיר, דאילו לא הבין בעצמו לא היה סומך על עכו"ם [אשר פיהם דיבר שוואו].

תרצג) **שם. ובחי' מכת"י** כת' ש"מ בכה"ג שידע לישנא דצפורי, ושמע דאמרי ליה עבד הכי שרי לסמוך עליהם. דהאיסור ניחוש הוה היכא דנקט בהו סימנא בעלמא. אבל כששמע שאומרים לו הר"ז בכלל ואזנך תשמענה דבר [ישעיה ל כא], דדרשי' [מגילה לב.] שמשתמשים בבת קול[מג].

דף מה:

תרצד) **יותר בכדי דמיהן מפני תיקון העולם. פרש"י** דתלי בספק דלעיל אי משום דלא ליגרבו ולייתי טפי. ובהג' **מים חיים** כת' דהך גזירה הוה אף לבעלים עצמן, למה דקי"ל הטעם דלא ליגרבו, אף מי שנגנב ממנו אינו רשאי לפדות ביותר מדמיהן[א]. [ול"ד להא דהשבוי רשאי לברוח].

תרצה) **הא בכדי דמיהם לוקחין וכו' דילמא לגנוז. הרא"ש** [ס"ס מו] כת' ש"מ דצריך לפדותו מיד עכו"ם [בכדי דמיהם]. **וכ"פ השו"ע** [רפא א] דהציבור חייבין לקנותו מהעכו"ם כדי שלא יזלזל בהם. ומבואר בסוגיין דאפי' היכא דאינם כשרים לקריאה, ולכאורה אף כשכתבו העכו"ם [דהוה שלא לשמה]. **וכ"פ המשנ"ב** [לט יז] דאפי' ספרים פסולים חייב. [אבל לא בכתבום אפיקורס].

ובהג' **מים חיים** דחה די"ל דאיירי שרוצה לפדות.

ס"ת שכתב עכו"ם

תרצו) **אמר רב נחמן כתבו מין**[ב] **ישרף. פרש"י** האדוק בעכו"ם כגון כומר[ג]. **פרש"י** דודאי לשם עכו"ם כתבו. [ומשמע דדינו בשריפה כדין ע"ז].

והרמב"ם [יסוה"ת ו ח] פסק דאפיקורס שכתבו שורפין אותו עם האזכרות שבו, מפני שאינו מאמין בקדושת השם, ולא כתבו לשמו. ומש"ה לא נתקדש השם. שהוא מעלה בדעתו שזה כשאר הדברים. ומצוה לשורפו כדי שלא להניח שם לאפיקורוסים ולא למעשיהם[ד].

ויש שדייקו דאיירי בכל מי שאינו מאמין [אף שאינו אדוק בע"ז[ה]]. נכללו בזה ב' חידושים, א' שם שנכתב במתעסק אינו מתקדש, ואין איסור בשריפתו [והפוסקים האריכו בזה ואכמ"ל]. וב' דיש מצוות שריפה למעט מעשה האפיקורסים.

וכן הביא **הגר"ח** [תפילין א טו] מדברי הרמב"ם דאין איסור מחיקת השם היכא דלא נכתב ב'תורת שם'. [וביאר דלא תלי בגדרי כוונה 'לשמה'[ו], אלא דתלי במעשה הכתיבה עצמה אי נכתב בתורת שם]. **והחזו"א** [בגליונות] חלק דאינו רשאי לשרוף שם אף שלא נכתב בקדושה [וכמ"ש הפוסקים, ע' ש"ך רעו יב[ז]].

תרצז) **שם. ישרף. בגמ'** [שבת קטז.] איתא דאין מצילין ספרי מינין מהדליקה בשבת [אבל בחול מציל], ור' יוסי אומר קודר אזכרות שבהן וגונזן, והשאר שורפן, ר' טרפון אומר שורף אותם ואת האזכרות שבהן. **וכ"פ הרמב"ם** [יסוה"ת ו ח, ושו"ע או"ח שלא כא]. **ותוס'** [ד"ה ספרי] העמיד פלוגתתם בספק שנמצא ביד מין, דבכתבו מין לכו"ע ישרף בסוגיין [ודוחק דסוגיין כר' טרפון]. אבל **הרמב"ן** [כאן] כתב דהא דאיתא ישרף הוא לכל מאן כדאית ליה.

מג. ובס' שיחות מוסר [נח] הק' דאי נמסר לעורב שליחות להודיע דבר זה לר' עיליש האיך אמר עורבא שיקרא. וע"כ דהעורב סיפר דברים מה שראה בדיבור טבעי. דבע"ח מרגישים דברים שבני אדם אינם יכולים לדעת.

א. [ויל"ד דאצל הבעלים שווה 'קב שלו' טפי].

ב. וי"ג אפיקורס, וכ"ה **ברמב"ם**. [אך י"ל דהוה צנזורה].

ג. וכ"כ **רש"י** [שבת קטז.] ספרי מינין פי' משרתים לעבודה זרה, וכתבו להן תורה נביאים כתובים כתב אשורית ולשון הקודש.

וכן אי' [חולין יג.] דסתם עכו"ם לאו לע"ז [ורובם אינם מינים, **ופרש"י** דהוה מיעוטא דמיעוטא ולא חיישי']. אבל סתם מחשבת מין לע"ז [פרש"י דישראל מין אדוק בה, וכל מחשבותיו בע"ז], ושחיטתו הוה לע"ז. וס"ת שכתב הוה כספרי קוסמין פרש"י נביאי הבעל, דלשם עבודת כוכבים כתבו.

ד. ויש שפי' דהרמב"ם גרס אפיקורס, ומשמע דאינו עובד ע"ז. ומש"ה נקט טעם אחר. אבל **בשו"ע** [או"ח שלא כא] עירב הלשונות האפיקורסים, דהיינו האדוקים בעכו"ם.

ה. וכן י"ס בדברי **רש"י** בסוגיין [הו' בביאו"ה לט ד] יהודי שאינו מאמין לדברי רז"ל. **והביאו"ה** דחה דכה"ג לא ישרף. [ודן האם כשרים מדינא במקום דליכא חשש שאר פסולים עי"ש]. **והפתח"ת** [רפא ב] הביא בשם **הרדב"ז** [ב תשעד] דקראים אף שנקראים מינים [לשאר דינים], אבל לא לענין זה.

ו. וביאר דגדר כוונה לשמה הוה דבר נוסף על כתיבתו. ואילו הכא הנידון על מעשה הכתיבה.

ז. והש"ך כת' דלצורך מצווה מותר למחוק. **ובגליון מהרש"א** [לש"ך שם] דייק כן מדברי הרמב"ם דה"נ שורפו כדי

תרצח) **שם. כתבו מין ישרף. המפרשים** הק׳ דבברייתא [בסמוך] אי׳ דכתבן מין פסול משום דאינו בקשירה, משמע דיגנז. **והכס״מ** [תפילין א יג] נקט דהוה מח׳, וקי״ל בהא כרב נחמן, ודלא כברייתא. א״נ אף הברייתא ס״ל דישרף, אלא דנקט דין פסול אגב אינך. **והמהרש״ל** מחקו מהברייתא.

והב״י [לט ד, וי״א בשו״ע שם] **הביא דרבינו ירוחם** פסק גבי ס״ת ישרף. ואילו גבי תפילין פסק דיגנז. וכת׳ די״ל דלמד כן מהך ברייתא, דבס״ת אמרי׳ דסתמא כתבו לשם ע״ז. אבל אין דרכם להניח תפילין, וע״כ כתבום למכור לישראל [ולא לשם ע״ז]. אך הביא **דהרמב״ם** כת׳ דאף תפילין ומזוזות שכתב ישרפו.

תרצט) **שם. והפתח״ת** [יו״ד רפא א] ציין לס׳ בני חיי בענין חומשים מודפסים ובסידורי תפלות הנדפסים ע״י עובד כוכבים.

תש) **יגנז. הט״ז** [רפא א] הקשה דאף דאינו כשר לקרוא בציבור, מ״מ ישתמש בו ליחיד. וכת׳ דאסור לקרוא בו אפי׳ ביחיד[ח], דכיון דהפסול אינו ניכר חיישינן שישתמש בו לקריאה ברבים. **והש״ך** [בנה״כ] חלק דמותר לקרוא ביחיד.

תשא) **תוד״ה אמרי.** פ״ה דהוה ס״ס. **הש״ך** [כללי ס״ס טו] הביא **דבס׳ שארית יוסף** הביא מזה דהוה ס״ס כשאינו מתהפך. [וכן הביא **המהרי״ט** יו״ד ב]. והש״ך דחה דהכא יש סדר להסתפק, דצריך אתה לדון קודם אי כתבו עכו״ם כלל [ובא ספק א׳ מתוך הב׳] וכה״ג שפיר הוה ס״ס.

תשב) **בא״ד ואין נראה דרב נחמן קאמר כתבו עכו״ם יגנז וכו׳ אפי׳ כתבו למכור לישראל, דכל שאינו בקשירה וכו׳.** ועד״ז הק׳ **הרמב״ן** [ושא״ר] **לרש״י** דקי״ל [ע׳ תוד״ה עד] דבעי׳ עיבוד וכתיבה לשמה, ול״מ שעכו״ם כתבו לצורך ישראל[ט].

תשג) **בא״ד אלא טעמא דאמרי לה קורין בו משום דאיכא למיתלי טפי שישראל כתבו וכו׳.** והרמב״ן ביאר דמ״ד קורין בו ס״ל דאזלי׳ בתר רוב ספרים דישראל כותבין אותם. ולא שכיחי דגוים יכתבו. ואידך מ״ד ס״ל דכיון דנמצא ביד חזקה שהוא כתבו[י].

והרי״ף פסק כמ״ד נמצא ביד עכו״ם יגנז. [וכ״פ הרמב״ם תפילין א יג]. **והריטב״א וחי׳ הר״ן** כת׳ די״ל דהכל לפי הענין, ובזה״ז אינו מצוי כלל דעכו״ם כותבים. ותלינן דודאי ישראל כתבו[יא].

תשד) **דתני רב המנונא וכו׳ סת״מ שכתבן וכו׳ וכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה.** נכללו בברייתא זו מי שאינו מצווה בקשירה. וכן מומר ומסור דמצויין, ואפ״ה דינם כעכו״ם [ע׳ בסמוך]. ועוד כת׳ **המג״א** [לט ג] דכל שאינו מניח תפילין [אפי׳ אינו להכעיס] פסול.

אך כת׳ דאי הוה לתאבון, כגון שהולך לעסקיו כשר. דומיה דהא דנקרא בר זביחה. **והמג״א** [בסו״ד] הביא דמשמע **בתוס׳** [ע״ז כז. ד״ה איכא] דמומר פסול בכתיבה משום דהוקש לקשירה. וכיון שאינו מקיים מצוות וקשרתם, אינו בכלל וכתבתם. וזה מבטל מצוות קשירה מעליו. ואילו למילה מומר לערלות כשר נחשב ׳בר שמירת ברית׳, אלא דאינו חפץ.

והמג״א [לט ה] כתב דמ״מ מי שנקטעה ידו השמאלית [ואינו יכול להניח תפילין] נחשב בר קשירה, וכמו דאמרי׳ דפומיה הוא דכאיב[יב].

תשה) **קטן.** מבואר בסוגיין דקטן נחשב לאו בר קשירה. צ״ב מ״ש ממש״כ **תוס׳** [לעיל כב:] דקטן נחשב בני כריתות [לכתיבת הגט], כיון דכשיגדיל הוה בתורת גיטין.

שלא להניח דברי האפיקורס. [ונקט דהותר מחמת מצווה זו].

ח. ויש שהביאו מדבריו דמשום דנכתב ע״י עכו״ם שלא לשמו [ומש״ה אסור לקרוא ליחיד]. אבל פשטות דבריו גזירה שלא יקרא בציבור.

ט. ואף די״ל דיש תנא [בסמוך] דל״צ לשמה, מ״מ לא קי״ל הכי. והאיך נקט רב נחמן נקטי׳ לצרף שמא כתבו לשמה. [ותוס׳ הק׳ מדברי רב נחמן גופיה, דמשמע דבכל אופן כתבו עכו״ם פסול].

י. ומשמע דנח׳ אי אזלי׳ בתר רוב או חזקה [דכאן נמצא במקומו אצל נכרי]. [ע״ע רמב״ן ב״ב כג.].

יא. **והשו״ע** [רפא א] כת׳ דאם הוחזקו שבזזו עכו״ם ספרי ישראל, תולים שאותם ספרים שלהם היו וקורין בהם.

יב. **הקובה״ע** [ה] הביא מזה דמבואר דכל שאינו בקשירה לא תליא במעשה קשירה בפועל [וי״ל דאף אינו מניח תפילין לתאבון הוא עד״ז]. ועוד ציין [מח יד] דאונס אינו ׳פטור׳ מהמצווה.

וכה"ק **הפוסקים** אהא דמבואר [חולין יב.] דקטן כשר לשחיטה, ומבואר דנחשב בר זביחה. **והש"ך** [יו"ד א כז] תי' דאסור להאכילו נבילה[יג].

והקובה"ע [עה ה] תי' דקטן הוה בכלל סיבת האיסור באיסורי לאו [ומש"ה שייך לאיסור נבילה], אבל במצוות עשה סוף סוף אינו מצווה בפועל.

ועוד כתב **הבינת אדם** [א א] חלק דהכא דרשו דתליא במי שקושר בפועל. ואילו 'בר זביחה' הוא במה שראוי בעצם, כשיגדל[יד].

והנוב"י [או"ח ת א] דן אי קטן שהגיע לחינוך למצוות תפילין יחשב בר קשירה, וכשר לכתיבה. [ודחה עי"ש][טו].

תשו) **ישראל מומר. פרש"י** מומר ומסור הרי פרקו מעליהן עול. **והר"ן** מביא שדעת **הרמב"ם** [תפילין א יג] דמומר פסול מדאורייתא. [**והכס"מ** [שם] כת' דה"מ מומר לכל התורה[טז]. **והפוסקים** האריכו בדין מומר להכעיס לדבר א'[יז]. וע"ע פוסקים יו"ד ב ה. וע' **מג"א וביאו"ה**].

והר"ן הביא **דאחרים** כתבו דמומר הוא רק פסול דרבנן. וכ"ד **הריטב"א**.

והט"ז [לט א] כתב דמוסר עשאהו רבנן כמי שאינו בר קשירה. [**והאחרונים** דנו האם כוונתו דאף מומר הוה דרבנן וכר"ן, או רק במסור, שמקיים שאר מצוות התורה].

והאחרונים הק' דבגמ' [חולין ה.] מבואר דמומר נחשב בר זביחה. ומ"ש דלא חשיב בר קשירה[יח].

תשז) **שם. בדרכ"מ** [לט א] משמע דגר תושב כשר לכתיבת תפילין[יט]. **והפוסקים** דחו דודאי אינו בקשירה. **והשע"ת** תי' דגר תושב שקיבל עליו מצוות תפילין יכול לכתוב. **והביאו"ה** [לט ג] חלק דאטו אם אשה ועבד יקבלו עליהן מצות תפילין יהיו כשרים לכתיבת תפילין, ועוד דאין גירות לחצאין.

תשח) **תוד"ה והא.** המ"ל דרשב"ג הוא דבעי כתיבה לשמה וכו'. **והרמב"ן** כת' דעכו"ם שכתב נחשב ספק לשמה. דאפי' ישראל עומד ע"ג ל"מ, דחיישינן דילמא לאו אדעתא דישראל כתב אלא אדעתא דנפשיה כתב [וכדלעיל כג.].

וכיון דספיקא הוא וזימנין דהוי לשמו לא אמרי' יגנז ולא קורין בו. ומשום דרב המנונא ודאי פסול ויגנז. [והרמב"ן נקט דהוה ספק, ע' בסמוך].

תשט) **תוד"ה כל.** מכאן אור"ת דאין אשה אוגדת לולב. **המג"א** [תרמט ח] תמה דקי"ל דלולב אי"צ אגד. ותי' דמ"מ נוי מצוה כגוף המצוה[כ].

תש') **בא"ד ואין נראה וכו' מכלל דאשה כשירה, ודוקא סת"מ דכתיב וקשרתם וכו'.** [וכ"פ **השו"ע** [יד א], **והרמ"א** הביא דעת ר"ת לכתחילה[כא]].

תשיא) **בא"ד ודוקא ס"ת וכו' דכתיב וקשרתם וכתבתם דרש' הכי. בחי' מכת"י** כתב דכתיבת ס"ת הוקש לתפילין[כב]. [וכעי"ז כתב **הרא"ש**].

והרא"ש הביא דאי' [ב"ב עד:] דאשתו דר' חנינא בן דוסא עושה קרטליתא לתכלת לצדיקים לעתיד לבא. אבל **ההג' מיימ'** [ציצית א יב] הוכיח מהתם דאף לר"ת אשה

יג. **והפרמ"ג** [שם] הק' דהוה מדרבנן.

יד. [וע"ע **קובה"ע** ה יב עד"ז, הו' לעיל כב:]. והבינת אדם כתב דעפ"ז יש לחלק במומר בין שחיטה לכתיבת תפילין.

טו. וע' בפוסקים ממתי סמכי' אקטן שהביא סימנים, והאם יש להכשיר משום ספק וספק ספיקא וכדו'. ואכמ"ל.

טז. **והכס"מ** הוכיח כן ממוסר, דהוה מומר לדבר א'. ודוקא משום דהוה דבר חמור פוסל. אך **המג"א** [לט ד] כת' דאיירי במוסר לתאבון.

יז. וכ"כ **בחי' הר"ן** דכיון דפרקו מעליהם עול מצוה א' פסילי מדרבנן.

יח. **ורע"א** כת' דלצד דבסוגיין פסול מדרבנן ניחא, דבדרבנן אין לדמות זו לזו. דהם אמרו והם אמרו וראו לפסלו לכתיבת סת"מ אבל לא לשחיטה. ויש ליתן תבלין לזה דבכתיבה דשייך בה כמה גוני פסולי דאינו בר קשירה כמו אשה וקטן, מש"ה במומר לתיאבון לאותו דבר נראה בעיני העולם דאינו בר קשירה.

יט. **דהדרכ"מ** הביא בשם **המרדכי** [סו"ה ס"ת, הו' בב"י רפא ד] דגר תושב וממזר פסולים בכתיבת ס"ת. והדרכ"מ דייק דבתפילין ומזוזה כשר.

כ. ואף דאגב לולב הוה משום ואנוהו, גדר המצווה לעשות 'דין אגד'. [אבל נוי ס"ת וציצית וכדו' תלי ביופי, ולא תלי בעשייתן]. ובהג' חש"ל תמה דקי"ל [שו"ע לג ד] דביעבד שהשחיר עכו"ם [בתי'] התפילין כשר. דהשיחור אינו מעכב לדינא. [אף דהוה נוי].

כא. **והרמ"א** [תרמט א] פסק דלולב שאגדו עכו"ם כשר. **והמג"א** [ח] דייק דלכתחילה יאגדנו ישראל, וכמו בציצית [דחיישינן לדעת ר"ת לכתחילה].

כב. **ובחי' הר"ן** כת' מינה ילפי' תפילין ומזוזה, וכ"ש ס"ת דחמירי טפי.

כשירה בטויית החוטין. [ודוקא בטלייתן בבגד וקשירתן בעי׳ שיהא בתורת קשירה].

תשיב) **שם. ומזוזות. והתוס׳ רי״ד** הק׳ דאשה חייבת במזוזה [כדאי׳ ברכות כ]. ותי׳ דכתיבת מזוזה לא גרע מכתיבת ס״ת ותפילין, וכל שפסול לזה פסול לזה. **והשאג״א** [לה] כתב דפסולים בכתיבת מזוזה דהנהו קראי גבי מזוזה כתיבי, וההיקש תלה כתיבת מזוזה בהנחת תפילין, וה״ה דס״ת דילפי׳ מיניה.

והשאג״א [שם] דן האם נשים מצוות במצוות כתיבת ס״ת[כג], דהוה מצוות עשה שלא הזמן גרמא[כד]. ואף דפסולים בגוף הכתיבה, הא אף מזוזה חייבין ופסולין בכתיבתו. והמנח״ח [תריג] ביאר דעיקר המצווה הוא גוף הכתיבה, וכיון דאינן ראויין לכתיבה לא נצטוו[כה].

תשיג) **ואמרי לה קורין בו, האי תנא הוא דתניא לוקחין ספרים**[כו] וכו׳. ס״ד דהגמ׳ דהך תנא פליג דלא בעי׳ ראוי לקשירה. וכן מכשיר כתיבת סת״מ שלא לשמה. והגמ׳ מקשה דרשב״ג ודאי צריך כתיבה לשמה.

משמע דאילו לא הוזכר בברייתא רשב״ג ניחא, די״ל דרבנן פליגי ול״צ כתיבה לשמה. **והרמב״ן** כת׳ דמ״מ למסקנא הך ברייתא איירי בגר שחזר לסורו מחמת יראה. א״כ אף רישא דברייתא נמי דקתני לוקחין ספרים מן העכו״ם, איירי בגרים שחזרו לסורן. דאינהו שכיחי בכתיבת ספרים. דאל״כ הביא מעשה לסתור דדוקא גר שחזר לסורו.

והמהרש״א כת׳ דדוחק לומר כן, דמשמע בג׳ דהנך ברייתות איירי בנכרי ממש.

וכ״כ **התוס׳ רא״ש** דהך תנא דקורין בו לא אתי׳ בברייתא [תוספתא ע״ז ג] דלוקחין ספרים שהו׳ מעשה דצידן. [דאף ת״ק איירי כעין רשב״ג בגר שחזר לסורו].

אבל **המהרש״א** [מהד״ב, וציינו הש״ך וגר״א, ע׳ בסמוך] כת׳ דת״ק דלוקחין ספרים לעולם איירי בנכרי ממש. ודוקא רשב״ג איירי בגר שחזר לסורו. וביאר דכוונת הברייתא להוכיח מרשב״ג דלא בעינן ראוי לקשירה, דאף גר שחזר לסורו לא היה מניח תפילין. והברייתא הביאה משם דמהני אף שאר נכרי [היכא דלא נתכוון לשם ע״ז], דל״צ ראוי לקשירה[כז].

עיבוד וכתיבה לשמה

תשיד) **ורשב״ג עיבוד לשמן בעי, כתיבה לשמן לא בעי וכו׳ דתניא אע״פ שלא עיבדן לשמן, רשב״ג אומר וכו׳. הראשונים** דנו דלא נתפרש האם רבנן ס״ל דל״צ כתיבה לשמה. או דוקא עיבוד לשמן ל״צ, אבל כתיבה [דהוה גוף הקדושה] צריך לשמה. אלא דחכמים לא אמרו כן להדיא[כח]. [וע״ע בסמוך].

והרמב״ן האריך לדון אי קי״ל כרשב״ג [לענין עיבוד לשמה, וע׳ תוס׳], וכת׳ דעכ״פ קי״ל דצריך כתיבה לשמה[כט].

ותוס׳ [ע״ז כז. סוד״ה וכי, מנחות מב.] הק׳ דבברייתא [תני רב המנונא] פוסל עכו״ם בכתיבה משום דלאו בני קשירה, תיפו״ל משום דבעי כתיבה לשמה. ועכו״ם עושה סתמא, ואינו לשמה. ותוס׳ כת׳ דכתב עכו״ם אגב עבד ואשה ואינך.

והמג״א [לט ב] כת׳ דל״ג עכו״ם בשו״ע [שם דפוסל משום דלאו בני קשירה], דבלאו הכי אינו לשמה.

כג. והביא דהרמב״ם [וכן החינוך תריג] כת׳ דפטורות.

כד. ואף דפטורות מעיקר מצוות ת״ת, מ״מ מצווין ללמוד הרבה מצוות.

כה. ודן שם האם מהני שליחות במילתא דלא מצי עבד.

כו. והגמ׳ נוקטת דאיירי דהעכו״ם כתבו, וכן מוכח מסיפא דמעשה בצידן. אך מרישא לחוד היה אפ״ל דאיירי בנמצא ביד עכו״ם.

כז. ועד״ז כת׳ **המהרש״א** דלרשב״ג גוי כשר, אילו ידעי׳ דכתבו לשמה. דהא לא בעי ראוי לקשירה. **והאחרונים** [קרנ״ר] הק׳ דעכו״ם אדעתא דנפשיה, ולעולם לא ידעי׳ דכתבו לשמה. [עי״ש].

כח. וכ״כ **הבעה״מ** [סוכה ד: בדה״ר] לאו מכלל דלרבנן דלא בעי עבוד לשמה ברצועות תפילין, לא בעו כתיבה לשמה אלא אלומי הוא דאלים ליה לקושייה עליה דרשב״ג, למירמא דידיה אדידיה בדרך ק״ו. כלומר אם החמיר בזו, כ״ש שהיה לו להחמיר בזו. ואף דלא שמע׳ מינה מכללא לרבנן כלום. [וכת׳ שם דבגוף הקודשה ודאי אף לרבנן בעי לשמה].

כט. והרמב״ן כת׳ דעכ״פ קי״ל דצריך כתיבה לשמה. [וכמ״ש תוס׳].

ובפשוטו י"ל דברייתא דלעיל סבר כברייתא דל"צ כתיבה לשמה. [לצד דאף למסקנא יש מ"ד דל"צ לשמה]. ופליג מטעם אחר, משום דלאו בני קשירה.

והרמב"ן [הנ"ל] תי' דנפק"מ לפסול בתורת ודאי, דעבו"ם אדעתא דנפשיה קעביד הוה ספק. [וכן משמע ברש"י לעיל כג.[ל]].

וכ"כ **רע"א** [או"ח לט למג"א הנ"ל] דנפק"מ כשאין לו תפילין אחרים, יניחם עכ"פ מספק. וכן נפק"מ היכא דנתגייר אח"כ, ויודע בעצמו שכתבם לשמו[לא]. ועוד דן רע"א היכא דנמצא ביד עכו"ם, שיהא נאמן שכתבם לשמה במיגו שלקחום מישראל.

אבל **הגר"ח** [תפילין א טו] **הביא** [בשם הגרש"ז] דעבו"ם אדעתא דנפשיה הוה פסול מדינא [בתורת ודאי], דמופקע מלשמה[לב]. והגר"ח הוסיף דעצם מעשיו מופקעין מדין חלות לשמה, אף בדבר דסתמו לשמה [ודלא כקו' התוס' ד"ה עיבוד].

ותוס' [הנ"ל] כת' דאי סתמא לשמה קאי ניחא, דעבו"ם כשר בדבר שסתמו לשמה. אך תוס' הק' דבגמ' [לקמן נד:] משמע דל"מ סתמא לשמה. ותוס' [ע"ז] למדו דצריך אמירה לשמה בכתיבת הס"ת. [וכ"פ השו"ע רעד א][לג].

ותוס' [מנחות בתי' הב'] דחו די"ל דסתמא כשר, ולקמן [נד:] לא דק, ואיירי שעשה להדיא שלא לשמה.

ועוד תי' דדוקא לאזכרות בעי לשמה, והדרשא לפסול אף לשאר הכתיבה[לד]. וכן משמע **ברמב"ם** [תפילין א טו] דדוקא אזכרות צריכין כתיבה לשמה[לה].

ולפ"ז בפשוטו קו' הגמ' על האזכרות, דכ"ש דרשב"ג צריך אזכרות לשמן. [וכ"כ **האו"ש** שם, וע' רמב"ן].

אבל **הגר"ח** נקט דהך ק"ו שייך על עצם הכתיבה דבעי לשמה, ולמ"ד דבעי עיבוד לשמה כ"ש דצריך כתיבה לשמה[לו].

והגר"ח תי' דאך הכתיבה הוה משום דסתמא לשמן. [ע' בסמוך], וביאר דמ"מ קו' הגמ' דעבו"ם מופקע מסתמא לשמה.

תשטו) **שם.** הרמב"ן נקט דלס"ד דהגמ' הך ברייתא סוברת דאף אזכרות ל"צ כתיבה לשמה[לז]. אבל **הגר"ח** תמה האיך ס"ד דיש מ"ד דמהני כתיבת עכו"ם [ול"צ לשמה], הא באזכרות ודאי לכו"ע בעינן לשמן[לח]. וכת' דלא מצינו בזה שום פלוגתא כלל. והגר"ח דן דגדר לשמה דאזכרות הוא שנכתב בתורת 'שם'. [ואף עכו"ם שייכי בזה]. ול"ד לגדר לשמה דעיבוד וכתיבה דהוה דבר נוסף על מעשה הכתיבה.

והגר"ח כת' דלפ"ז [יש לדחוק] דאיירי כשישראל עומד על גביו ומלמדו, וכה"ג עכו"ם שייכי בעשיית אזכרות לשמה. אך שוב הק' הגר"ח דודאי אף באזכרות בעי' שיהיו כתובין לשם קדושת אזכרה. והגר"ח כת' דמ"מ מהני גדול עומד על גבו [עי"ש שהאריך בזה].

תשטז) **תוד"ה עיבוד [הודפס בסמוך].** קשה דלמא כתיבה לשמן ל"ב דמסתמא לשמן קאי. וכ"ד **תוס'** [לעיל כג., וע"ז כז. ומנחות מב. הנ"ל] בדבר דסתמא לשמה אף עכו"ם כשרים לו.

אבל **הגר"ח** [א טו] כת' בדעת הרמב"ם דעכו"ם מופקע מתורת לשמה, ול"מ לכתיבה, אף דסתמא

ל. וכ"כ **הכס"מ** [גירושין ג יד] **והבי"ש** [קכג ה] דגט שכתבו עכו"ם פסול רק מספק. וכן נקט החכ"צ [א, הו' לעיל כג.].

לא. **ורע"א** נסתפק דאפשר דהיה נאמן אף לאחרים מדין ע"א נאמן באיסורין. [אף דתחילתו בפסול].

לב. והוכיח כן מהא דכת' הרמב"ם [גיר' ג טו] דמומר לחלל שבת נחשב כעכו"ם לכתיבת גט. ואי משום ספק אי כתבו לשמה, אמאי תלי בדיני מומר.

לג. **והגר"א** [רעד א] ציין המקור מסוגיין, דצריך כתיבה לשמה [ולא סתמא].

לד. ונפק"מ דעכו"ם פסול בשאר הכתיבה, אף בלא כתב אזכרות.

לה. **ובשו"ע** [רעו ב] פסק [תרוייהו] דאומר בתחילת כתיבתו שכותבו לשם קדושת ס"ת, ואפ"ה בכל פעם שכותב שם מהשמות שאינם נמחקים צריך לחזור ולומר שכותב לשם קדושת השם.

לו. וא"כ הדרא קו' בדעת הרמב"ם שפסק [תפילין א יא] דצריך עיבוד לשמן. ומ"ש דל"צ כתיבה לשמן.

לז. **והרמב"ן** הוכיח דלא קי"ל הכי מהגמ' [לקמן נד:] אזכרות לא כתבתי לשמה. וכן לעיל כ. נתכוון לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל ד'. ועוה"ק **הרמב"ן** דאי לא בעינן כתיבה לשמה, אפי' יכתוב לשם ע"ז נמי כשר, כדאי' [ע"ז כז.] דלמ"ד דל"צ מילה לשמה, אפי' לשם ע"ז נמי כשרה.

לח. [וכדאי' לעיל כ. גבי נתכוון לכתוב יהודה. וכן לקמן נד:].

לשמה[לט]. וביאר דעבו"ם אדעתא דנפשיה פי' דאינו שייך לעצם לשמה[מ]. [ע' מה שהו' לעיל].

תשיז) **שם. דמסתמא לשמן קאי.** יל"פ כיון שהתחיל עשייתן [ועיבוד העור] לשם סת"ם, עי"ז ההמשך והכתיבה נחשב לשמה. ועוד יל"פ דכתיבה הוה מעשה מובהק לס"ת ומש"ה סתמו לשמה. והגר"ח [שם] ביאר דכתיבה הוה מעשה סת"ם בעצמותו, דעי"ז נגמרו הפרשיות. וחל בו קדושת סתם ממילא. [משא"כ עבוד דהוה מעשה הכשר].

ומשמע דתוס' הוכיחו דאף בכתיבה לא אמרי' דסתמן לשמה קאי [אלא דתוס' הק' מנ"ל].

תשיח) **או שטלה עליהם עור בהמה טמאה וכו'. פרש"י** שעשה חיפוי כיס שלהם בעור בהמה טמאה. וכ"כ **רש"י** [מנחות מב:] שעשה הבתים מעור בהמה טמאה. **והמרדכי** [הל' תפילין, הו' בב"י לב מח] דייק דאיירי בעור של גוף הבתים. אבל אם עשה עור הבתים מבהמה טהורה, ואח"כ כיסה להגן כשר. והא דתניא ציפן זהב או חיפן בעור בהמה טמאה היינו שעשה הבתים כן. ול"צ שהבית רואה האויר. **והמרדכי** נסתפק בזה דהלשון קצת משמע שטלה עליהם, על הבתים[מא]. ומש"ה פסול משום דבעי' רואה פני האויר.

תשיט) [לעיל] **ציפן זהב. פרש"י** לתפילין[מב]. **והטור ושו"ע** [לב מח] **פי'** דעשה בתים מעור כשר כדין, ואח"כ ציפה אותם בזהב. **והב"י** כת' דצריך טעם מאי גריעותיה דזהב טפי מעור בהמה טמאה. ועוה"ק דמשמע להדיא במרדכי [הנ"ל] דהיכא דעשה עור הבתים מבהמה טהורה, ואח"כ ציפן זהב כשר[מג]. וכת' דצ"ל דאיירי התם באופן שניכר אות ש' [בתפילין של ראש].

אבל **הנוב"י** [או"ח ק א] כת' דה"נ איירי שציפה את הפרשיות בזהב, ועשה גוף הבתים מזהב[מד]. אבל היכא דציפה את הבתים לנוי כשר[מה]. והנוב"י ביאר דציפוי שהוא לנוי בטל לתפילין[מו].

והנוב"י [ד"ה והנה] הביא דמשמע **ברש"י** דטעם הפסול משום דאינו מותר בפיך, ותמה דאטו זהב אסור בפיך. ומה שייך בזהב איסור והיתר. והביא **דרש"י** [סנהד' מח:] כת' דהוה הלכה למשה מסיני. **ורש"י** [מנחות מב:] כת' הטעם דאפי' קשירתן בעינן שיהא במינו. דוקא עור בהמה טמאה הוה מינו, ואיצטריך למעט משום מותר בפיך.

תשכ) **ואע"פ שלא עיבדן לשמן, רשב"ג אומר וכו' עד שיעבדן לשמה. בפשוטו משמע דנח' בעור** של הבתים [או חיפוי הבתים]. **ובגמ'** [מנחות מב:] נח' רב ושמואל בעשיית ציצית אי צריך טויה לשמה, ובגמ' אי' כתנאי, במח' רשב"ג ורבנן. ובפשוטו משמע דפליגי בכל דיני עשייה לשמה, וכן משמע בתוס'[מז].

ותוס' נקטו דפליגי אף בעיבוד הקלף [שכותב עליו גוף הס"ת]. אבל **תוס'** [מנחות מב: סוד"ה עד, ותורא"ש כאן] הביא **י"מ** דאף רבנן מודו דבעינן עיבוד הקלף [של

לט. וכמ"ש **הרמב"ם** דדוקא האזכרות צריכין לשמה מפורשת. [והגר"ח ביאר דכוונת הרמב"ם דהכתיבה מהני משום גדר סתמא לשמה, ולא משום דאי"צ לשמה]. [וע' חזו"א בגליונות].

מ. אך **הגר"ח** הק' דלשון **הרמב"ם** [א יא] דלא כן, דעבו"ם פסול משום דבעי עיבוד לשמה. משמע דאי אי"צ לשמה אינו פוסל.

מא. והביא ע"ד הא דאי' [שבת קיד.] ת"ח אל יצא במנעלים מטולאים, בטלאי על גבי טלאי.

מב. **והאחרונים** העירו דפעמים שהבתים נקראין תפילין, ופעמים שהפרשיות לחוד קרויין תפילין.

מג. **והנשמת אדם** [כלל יד] תי' דציפוי זהב גרע. ואפי' אם נאמר דאי"צ לראות האויר, הא קי"ל דעיקר הכלי תלי בציפוי. וכדאי' [כלים כב א, וברמב"ם כלים ד ד] דכלי המצופה בדבר שאינו מקבל טומאה טהור.
והנשמ"א כת' דה"ה ציפן בעור בהמה טמאה פוסל, דעי"ז פוסל את הבית. [ונידון המרדכי והטור הוה בפירוש לשון הברייתא].

מד. **והנשמת אדם** כת' דהלשון 'ציפן' משמע בכל מקום שציפה איזה כלי. אבל אם מניח דבר בדבר לא שייך לשון צפוי. והול"ל עשה בתים של זהב. דעל הפרשיות לא שייך צפוי אלא לשון נתינה כמו ויתן את הלוחות אל הארון.

מה. **והנוב"י** [והו' בשע"ת לב נט] הביא מערערין על מה שנהגו לעשות טיח עב ע"ג עור הבתים, דחיפה את הבית בטיח [והטיח אינו מעור ופוסל]. והנוב"י חלק דכיון דהבית נעשית מעור כדין אינו נפסל עי"ז. [והאריך בזה טובא]. והנשמת אדם [יד] האריך לדחות דבריו. וכן החמיר בזה המשנ"ב [לב קפה] וכת' דטוב שהשחרות לא יהא בו ממש. [וחילק בין יכולים לקלפו].

מו. **והנוב"י** ביאר דבשאר כלים הציפוי עיקר, אבל בתפילין עיקר תשמישן מצות תפילין והציפוי בטל. וכת' דמ"מ זהב הוא דבר חשוב ולא בטל.

גוף הכתיבה] לשמה. ופליגי דוקא בעור של תפילין, דתשמיש הוא. ותוס' דחו דהא איכא ש' של תפילין, ויש בה עיקר קדושה[מח].

ועד"ז כת' **הבעה"מ** [סוכה ט., ד: בדה"ר] דכל המח' לענין תשמישים[מט], אבל לעצם הקדושה לכו"ע בעי לשמה. ולכן לכתיבה עצמה[נ]. וכת' דכל המח' רשב"ג ורבנן הוא ברצועות התפילין. [והבעה"מ השמיט דין עור בתי התפילין, דנקט קלף שכותבים עליהם, ונקט רצועות. ולא נתפרש דין בתי התפילין אי הוה עצם הקדושה[נא]. והמלחמות נקט כוונתו דצריך לשמה].

והמלחמות [שם] חלק דלא הוזכרו רצועות בברייתא. רבנן ורשב"ג נח' על קלף של התפילין או על העור הטלאי [עור הבתים][נב].

והרמב"ם [תפילין א יא] כת' דעור וקלף של ס"ת ותפילין צריך עיבוד לשמה. אבל מזוזה ל"צ לשמה[נג]. וצ"ב מ"ש ס"ת ותפילין ממזוזה[נד].

והרמב"ם [תפילין ג טו] כתב דעור הבתים אי"צ עיבוד לשמה, שהרי אי"צ עיבוד כלל[נה]. **והגר"ח** [תפילין א יא] ביאר דאילו בעי עבוד מדינא, צריך לשמה משום עצם עשייתו. אלא כיון דל"ב עבוד מדינא, אלא דמ"מ אילו הזמנה מילתא וחל עליו שם עור תפילין, בעי עבוד לשמה משום זה. [ועי"ש מה שביאר עד"ז במזוזה].

תשכא) **שם. עד שיעבדן לשמה.** לא נתפרש בסוגיין מנ"ל דבעי' עשייה לשמה [בעיבוד ובכתיבה].

והגמ' [סוכה ט.] חילקה דדוקא ציצית צריך לשמה. דכתיב תעשה לך, לשם חובך. אבל עשיית סוכה ל"צ לשמה.

ותוס' [מנחות מב:] הק' מנ"ל דס"ת צריך לשמה. ואי משום דתפילין הוקש למזוזה, ומזוזה וס"ת ילפי' כתיבה כתיבה מגט. הא בגט לא בעי' עשייה [דעיבוד העור] לשמה.

והמלחמות [סוכה שם ד: בדה"ר, והו' בר"ן בסוגיין] כת' דגבי ס"ת י"ל דדרשי' דכתיב 'כתבו לכם' והיינו לשם חובתכם. וכן גבי ס"ת של מלך כתיב 'וכתב לו', ודרשינן [סנהד' כא:] לשמו שלא יתגאה בשל אחרים לשתי תורות וכו'[נו].

ועפ"ז כת' **הרמב"ן** דה"מ ס"ת, אבל תפילין ומזוזות לא מייתר בהו קרא לכתיבה לשמה[נז]. וכשרים שלא לשמה[נח].

מז. וכ"כ **הריטב"א** דנח' בכל דבר, דלת"ק אפי' גוף הקלף ל"צ עיבוד לשמן. [דבגמ' מנחות מדמה לכל מילי, אפי' עשאן מהקוצין], ולרשב"ג אפי' עור הבתים ורצועות בעי לשמה.

מח. וכדאי' [שבת כח: וסב.].

מט. **והבעה"מ** כת' שכל המחלוקות הללו לא נאמרו אלא לענין תשמישי מצוה ותשמישי קדושה, כגון [הזמנה] דהאורג בגד למת, וציצית מן הסיסים ורצועות תפילין. אבל בכתיבה עצמה של תפילין ושל ס"ת דכ"ע בעינן לשמה שהוא גוף הקדושה וליכא מאן דפליג בהו וה"ה לגוילין של ס"ת וקלף של תפילין ודוכסוסטוס של מזוזה דכל דלהדי כתיבה ככתיבה דמי.

נ. וכתב דאע"ג דבסוגיין ילפי' כן אליבא דרשב"ג מק"ו, אלומי אלים לקושיה, למירמי דידיה אדידיה בדרך ק"ו.

נא. **והגר"ח** [א יא] הביא בשם הבעה"מ דאף בתי התפילין אי"צ לשמה [דהברייתא איירי בעור הבתים וכפשוטו, וקי"ל כת"ק דאי"צ לשמה]. והגר"ח תמה בזה דהבתים הוה גוף התפילין. וכתב דסברת הבעה"מ דקדושת הבתים מכח הפרשיות. ועי"ש.

נב. **ובחי' הר"ן** כת' דנח' רשב"ג ורבנן בין ברצועות ובין בגוף הקלף, אלא דקי"ל כרשב"ג בגוף התפילין ולא ברצועות. וביאר דברצועות הוה מח' נוספת דהזמנה מילתא.

נג. ומקורו מה**ירושלמי** [יומא ג ו] דמזוזה אי"צ עיבוד לשמה. אך בפשוטו פליג אגמ' דידן [נד:] דס"ת צריך עיבוד לשמה.

נד. **והכס"מ** [שם] ביאר דס"ת ותפילין צריכין עיבוד לשמן, לפי שעצמו של ס"ת ועצמן של תפילין הם המצוה. לפיכך הוצרכו לעשות להם חשיבות יתירה, והוצרכו לעבדן לשמן לפי שיזהר בעיבודן למען יעמדו ימים רבים. אבל גבי מזוזה, עצם המזוזה אינה המצוה, אלא מחמת שהבית חייב. ואם אין בית אין מזוזה. אבל ס"ת ותפילין חובה הגוף התדירה. ומ"מ הכס"מ תמה מנ"ל לחלק.
וע"ע גר"ח [שם] שהאריך בזה, דמזוזה ל"צ עיבוד מדיני 'ספר', אלא גזיה"כ אחר. ומש"ה לא ילפי' דין לשמה.

נה. וכ"כ **המאירי** דרצועות התפילין צריך לשמה, אבל עור הבתים ל"צ [וכת"ק דרשב"ג]. [ולא ביאר מ"ש].

נו. **והר"ן** [בהשמטה, במהד' עוז והדר] חלק דדוקא גבי מלך דרשי' שלא יתנאה בשל אחרים. אבל בעיקר מצוות ס"ת דרשי' תורה א' לכל ישראל.

נז. **והרמב"ן** כת' דאף דתנן [מגילה ח:] אין בין ספרים לתפילין, ולא הוזכר דין עיבוד. אלא דהתם נקט חומרי תפילין.

נח. **והרמב"ן** הביא הגירסא בגמ' [מנחות מב:, כ"ג הרי"ף, ובגמ' לפנינו הגיר' באופ"א] דספרים אינם ניקחין אלא מן המומחה, היודע לעשות בהן עבוד לשמן. ותפילין ניקחין מכל אדם, דלא בעי עבוד לשמן. שהספרים צריכין עבוד לשמן והתפילין אינן צריכין עבוד לשמן. וכן בכתיבה עצמה ס"ת צריכים ותפילין אי"צ, ולפיכך ניקחין מכל אדם. אך בהמשך דבריו דחה דהתם הטעם דתפילין ודאי נעשו למצווה,

והר"ן [על הרי"ף כאן בהשמטה הו' במהד' עוז והדהר] חילק דס"ת גמר המצווה הוה בכתיבתו, ומש"ה בעינן לשמה. אבל מידי דעשייתו אינו גמר מצווה צריך קרא דבעי' לשמה. ומש"ה גבי ציצית צריך גזיה"כ.

והרמב"ן [שם] העמיד דמשמע דנח' בזה הסוגיות, דבסוגיה [מנחות מב:] מבואר דיש מח' בכל עשיית מצווה אי בעי לשמה[נט]. ואילו בסוגיה [סוכה ט.] הוה גזיה"כ דוקא גבי ציצית. וכן ס"ת [כנ"ל][ס]. [והר"ן כאן חלק דאין לעשות מח' הסוגיות[סא]].

תשכב) **תוד"ה עד.** כרשב"ג קי"ל דבעי עיבוד לשמה וכו'. אבל **הרי"ף** [הל' תפילין] הביא ברייתא זו סתמא. **והראשונים** נקטו דכוונתו להכריע כרבים, כרבנן. **והבעה"מ** [סוכה] הק' דכיון דפסק [בהל' ציצית] כשמואל, א"כ הו"ל לפסוק כרשב"ג[סב] [דבגמ' מנחות מבואר דהוה כתנאי[סג]]. ועוה"ק **הראשונים** דתלי במח' אביי ורבא דהזמנה [הו' בתוס' בסמוך].

תשכג) **בא"ד כדמוכח [לקמן נד:] וכו' גוילין שלו לא עבדתי לשמן.** ותוס' הוכיחו דקי"ל כרשב"ג. אבל **לי"מ** [בתוס' מנחות הנ"ל] **והבעה"מ** אתי שפיר דהתם איירי בגוילין דגוף הקדושה. ובזה לא פליגי רבנן. ועד"ז כת' הרמב"ן פי' א', ועוד חילק דס"ת כו"ע צריך לשמה, ונח' בתפילין.

ולשמה. [ומש"ה נקחין מכל אדם]. משא"כ ספרים שמא נעשו ללמוד, ותכלת שמא נעשית לשאר מילי.

נט. ועוד האריך הר"ן דאפשר דתלי בב' לשונות בגמ' מנחות בסברת רב.

ס. וכה"ק **תוס'** [מנחות שם] האיך מדמה הגמ' שאר מילי דליבא קרא.

סא. **והר"ן** [לרי"ף] הק' דאין לנו לומר דהוה סוגיות מתחלפות אלא היכא דבסוגיה א' לא ידעו ברייתא דאידך סוגיה, או דנתחדש אח"כ אוקימתא וסברא חדשה. אבל אין לומר דסוגיה דמנחות לא שמיע ליה משנה דסוכה, והאיך סוגיה דמנחות מיישב מח' בי"ש ובי"ה גבי סוכה.

סב. **והמלחמות** [הנ"ל] הביא דכה"ק הגאונים. וכת' דהלכה זו רופפת אצל הגאונים.

סג. **והמלחמות** כת' דע"פ הגמ' בסוכה שמואל קאי דוקא היכא דיש פסוק, א"כ אף דלרב הוה תנאי, שמואל קאי לבו"ע. [והדרי' לכללא דהלכה כרבים].

סד. אבל **הראב"ד** [כתוב שם סוכה] דחה דמדברי רשב"ג חזינן דיש הזמנה. אבל רבנן פליגי דל"צ לשמה כלל, ואין ראיה מדבריהם אי הזמנה מילתא או לאו מילתא.

סה. ומשמע דכוונתו דל"ש עשייתו לשמה כל זמן שלא חל הזמנה, ולא נתייחד לתפילין. [וע"כ לא אמרה תורה דין לשמה קודם כתיבה].

סו. **ובחי' הר"ן** [סנהדרין מח:] ביאר דרבא ס"ל שעיבוד לשמו לא הוה כדי לקדש את העור, אלא מצוה בעלמא הוא לחבוב המצוה, שתהא עשייתה לשמה. והוכיח כן שהרי ציצית וסוכה אין בהם קדושה, ואפ"ה בעי' בהו עשייה לשמה. וצריך לשמה אף דאינו משום קדושה [והזמנה], שהרי אף לאחר שעשה בהן את המצוה נזרקין, אלא דהוה מצוה בעלמא שיהא לשמה.

סז. והבעה"מ הביא דב"כ **ר"ח** [סנהדרין שם] דכו"ע אית להו תעשה לך לשום חובך, ורבנן ס"ל כאביי דהזמנה כעשייה דמי, הלכך אם הזמינה לציצית מן הסיסין כשרה. [ומבואר מדברי ר"ח דסוגיה דסנהד' ס"ל דאף רבנן דרשי' לך לשם חובך, וכשמואל. ואילו לסוגיה בסוכה רב לא דרש הכי. ובגמ' מנחות אי' דרב כרבנן. וצ"ל דפליגי בזה הסוגיות בסברת רבנן. וי"ל דסוגיה דמנחות כרבא].

סח. דגר שחזר לסורו עדיין נחשב ישראל, ויכול לקדש אשה [וכדאי' יבמות מז:].

סט. **ובה"ג** [הל' מילה הו' בב"י רסח] כת' דגר שחזר לסורו יינו יין נסך ופתו פת כותי וכו'. **והב"י** הביא מקורו מסוגיין. **והפרישה** הק' דפשיטא, דכל ישראל מומר אמרי' כן.

תשכד) **בא"ד והא דאיפליגו אביי ורבא [סנהד' מח:] בהזמנה וכו' ולא כמו שפ"ה דאביי דאמר מילתא היא כרשב"ג וכו'.** **דרש"י** [סנהד' שם] פי' דת"ק ס"ל דהזמנה לאו מילתא, ולא איכפ"ל שיהא לשמה[סד]. **והבעה"מ** [סוכה] הביא דלפ**רש"י** אף 'מעשה עיבוד' לרבא לאו מילתא היא, א"כ עיבוד לשמה לאו כלום הוא[סה].

והמלחמות [סוכה] דחה דכוונת הגמ' [סנהד'] דלאביי תלי בתנאי, אבל לרבא אף דמותר לשנותה בעינן לשמה[סו]. ות"ק פליג דלא בעי לשמה כלל בתשמיש הקדושה.

תשכה) **בא"ד אלא מפרש ר"ת וכו' דסגי בשאר הזמנות, שמתקנים הקלפים ומשרטטין אותם לשמן, כיון דהזמנה מילתא היא.** לפר"ת מבואר דבעי' לייחד העור לשם ס"ת. ולמ"ד הזמנה מילתא סגי ביחוד והזמנה בעלמא[סז]. ולמ"ד דל"מ הזמנה בעי' כל עשייתו, ועי"ז הוה יחוד.

והבעה"מ [שם] כ' דלפ"ז למ"ד הזמנה לאו מילתא, אף שעיבדן לשמן רשאי לשנותן אחר העיבוד. שאינן נאסרות בהזמנה, אף שעבדן לשמן.

תשכו) **לסורו, כ"ש דהו"ל מין.** דהוה ישראל[סח] שעובד ע"ז הוא בחזקת מין, דאדוק בע"ז[סט]. [ואילו סתם עבו"ם אין מחשבתו לע"ז, וכנ"ל].

תשכז) **שחזר לסורו מחמת יראה**[ע]. **השו"ע** [לט ג] פסק דגר שחזר לסורו מחמת יראה כשר לכתוב תפילין. אבל **המג"א** [לט ז] כת' **דהרי"ף והרמב"ם** השמיטו דין גר שחזר לסורו. דהא יכול להניח תפילין בצינעא, ואם אינו מניח תפילין אינו בר קשירה[עא]. והך ברייתא לא ס"ל כתני רב המנונא [דלעיל] **דבעי' בר קשירה**[עב]. [והביא דכ"מ מדברי המהרש"א ומהד"ב הו' לעיל].

תשכח) **ת"ר מעלין בדמיהן עד כדי טרפעיק וכו' איסתירא.**

פרש"י סלע מדינה, דבר מועט שאינו מוכחא מילתא כ"כ. [לרש"י קאי אספרים, ולתוס' אתפילין ומזוזות]. **והמאירי** כת' דשיעור איסתירא [סלע מדינה] לדבר ששווה סלע צורי, שהוא שמינית שבו. וביאר שמכיון שעבר תחום השתות ריחוק הניכר אין זה יוקר הניכר[עג].

המוציא את אשתו משום נדר

תשכט) **המוציא את אשתו משום שם רע לא יחזיר, משום נדר לא יחזיר וכו'. רש"י** הביא מהגמ' ב' לשונות אי הוה משום חשש קלקולא או משום קנס שפרוצה בעריות ונדרים.

ורש"י כת' דנח' בזה ר' יהודה ור"מ במשנה, דסברת ר' יהודה דדוקא נדר שידעו בה רבים נחשב פריצות. ולא חייש לקלקולא. ודעת ר' מאיר ור"א דהוה חשש קלקולא. [ומש"ה לר"מ נדר דהבעל יכול להפר ל"ש קלקול[עד]]. **ותוס'** [מו. ד"ה שלא] **פי' דנח' בדעת ת"ק.**

וכן הגמ' [מו: למקשן ושמואל שם] **הביאה דנח' ר' יהודה ורבנן** [כאן] **דרבנן חיישי לקלקולא** [וכל"ק דמשום קלקולא] **ור' יהודה לא חייש. ואביי** [שם] **דחה דאף ר' יהודה בעלמא חייש לקלקולא** [אלא דגבי נדר ל"ש קלקול[עה], והטעם משום פרוצות].

והרמב"ן כת' דלמקשן [הנ"ל] אף במוציא שם רע קניס משום פריצות. אבל לאביי במוציא שם רע מודה ר' יהודה דהוה משום קלקולא.

תשל) **לא יחזיר.** [מדרבנן]. **והרי"ף הביא דבגמ'** [יבמות כה.] **אי' דאם החזיר לא יוציא**[עו].

והגמ' [שם] **פי' דקים ליה בקליה, וליתיה. והראב"ד** תמה דטעם זה שייך לל"ב דמשום פרוצות, ומשום לעז. אבל לל"ק דמשום קלקולא מה שייך לשון זה.

והרמב"ן [ס' הזכות] כת' דבמשנה איירי בין נמצאו דברים בדאין ובין לא נמצאו. והגמ' [שם] קמ"ל דאפי' לא נתברר דהוה שקר, כיון דהוה קול בעלמא אינה אסורה על הבעל [בדיעבד היכא דהחזיר]. ודוקא היכא דנתברר שהדברים בדאין בעינן ב' לשונות דסוגיין.

תשלא) **שם.** ועוד הביא **האבנ"מ** [י ד] **דבשו"ת הרא"ש** [לב ג, הו' בטור קמא] **אי' דהיכא דהתרו בו שלא ישאנה,** ועבר על התראת בי"ד. כה"ג אמרי' דנשאת תצא. והאבנ"מ דן דכיון [דבשעת גירושין] התרו בבעל שאסור להחזירה, א"כ תצא. [וביאר דמש"ה הטור השמיט דברי הרי"ף, והב"ח תמה עליו].

תשלב) **ר"מ אומר וכו' שאין צריך חקירת חכם יחזיר.**

פרש"י דנדר פתוח הוא, דהיה לו להפר ולא היפר. ומש"ה אינו יכול לקלקלה. **ופרש"י** [מו: ד"ה לא] דר"מ סבר דהבעל אינו טועה בנדר שבידו להפר. ואינו יכול לטעון לאחר זמן אילו הייתי יודע. [ע' בסמוך].

וע"ע מש"כ **הרמב"ן** ושא"ר [הו' סוף מו.] בחילוק בין נדרי עצמו.

והרמב"ן תמה מאי קלקול יש בזה, שמא עכשיו מתחרטת בה או מוצאה פתח התר. ואילו עמדה תחתיו לעולם לא תתחרט, שהיא רוצה להקניטו

והפרישה [ס"ס רסח] כת' דמחזיקין אותו כמומר למפרע [ואילו ישראל מחזיקין בחזקת כשרות עד שחזר בו]. [ולפ"ז נתחדש בסוגיין דאף תפילין שכתב קודם שחזר לסורו יש לפסול]. **והט"ז** [שם טז] חלק. [וכת' דמ"מ יש כמה נפק"מ].

ע. **והמשנ"ב** [לב יא] כת' דאף דמחוייב למסור נפש על אמונת ה' [ושלא לעבוד ע"ז], מ"מ לא יצא מכלל ישראל עי"ז.

עא. ומבואר מדבריו דבאופן שאינו יכול להניח תפילין בצינעא הוה אנוס, ונחשב בר קשירה [ע' לעיל]. אבל היכא דיכול להניח תפילין, אף דאנוס לחזור לסורו [וראוי לכתיבה לשמה], מ"מ נחשב מומר לדבר זה.

עב. **והק"נ** כת' דאיירי במניח תפילין בצינעא.

עג. וכת' דמכל מקום כל שיכול לנכות בדמיהם יעשה ובלבד שלא יזלזלם.

עד. **ופרש"י** דר"א פליג דאף היכא דאי"צ חכם יכול לטעון לא ידעתי שאני יכול להפר.

עה. אלא דבנדר ל"ש קלקול, דבאי"צ חקירה ס"ל כר' מאיר דלא טעי. ובצריך ס"ל דאינו רוצה שאשתו תתבזה.

עו. ול"ד לנטען מאשת איש והוציאוה דכנס יוציא. דאדרבה מחזק את הקול. אבל כשהבעל מחזיר אמרי' דקים ליה בקול

כדי שתצא. [ונתחדש ההיתר מחמת שגירשה, ול"ש בזה מקח טעות בגט].

והרמב"ן תי' דמ"מ כיון דיש אפשרות חרטה מצי מקלקל, דיש לחוש שמא יאמר מפייס הייתי אותה עד שתתחרט[עז].

תשלג) **שם. אי"צ חקירת חכם. פרש"י** אלא הבעל יכול להתיר. **והראב"ד** [לרי"ף] פי' נדר שאי"צ חקירת חכם כגון שתלה בדבר, משום שהיכתה בני או גנבה כיסי. ונתברר שלא היה כן. וכן הביאו **הראשונים** מ**התוספתא**[עח].

והראב"ד ביאר דאפי' טיפש יודע שנדר כזה הוה פתחו עמו, ומש"ה לא מצי מקלקל. וכת' דאף דלא נתברר שלא גנבה או שלא הכתה עד אחר שגירש יכול להחזיר. שאומרים לו שהיה לו לחקור, אלא ודאי גירש מדעת גמורה. ור"א פליג דאפי' הכי יכול לקלקלה.

ומדברי הראב"ד משמע דבצריך חקירה יכול לטעון שלא ידע שחכם יכול להתיר נדרים. **והרש"ש** ביאר דהתרת חכם אינו מפורש בקרא, ומש"ה יכול לטעון שלא ידע[עט]. אבל הרמב"ן כת' [דודאי יודע שיש שאלה לנדרים] דיכול לטעון שסבור הייתי שלא ימצא פתח[פ].

תשלד) **אר"א לא אסרו זה אלא מפני זה. פרש"י** דנדר שאי"צ חכם יאמר אילו הייתי יודע שהייתי יכול להפר לא הייתי מגרשך[פא]. ואגב זה אסרו אף שאר נדרים [אף דל"ש קלקול, דאינו רוצה שתתבזה בבי"ד]. ור"א חייש שמא לא ידע שיש הפרה לנדרים. והרמב"ן הק' דמ"מ יבא לבי"ד וישאל אם הבעל מפר נדרי אשתו אם לאו. ותי' דלא מסיק אדעתיה שיהא רשאי להפר בעל כרחה, ואין אדם עשוי לשאול על כך.

ולדברי הראב"ד ר"א חייש בתולה נדרו בדבר. וביאר דבזה הביא ר' יוסי בר"י מנדרי עצמו [ויתבאר לקמן מו. סוף העמ'].

תשלה) **אר"י בר"י וכו' קונם אם איני מגרשיך וכו'. הגמ'** [מו:] פי' דאסר פירות בקונם, אם אינו מגרשה. ובפשוטו משמע דכיון דעשה מעשה וגירש נתקיים התנאי, והותר הקונם. אבל **הרמב"ם בפיה"מ** כת' שנדר שיגרש את אשתו, ולא ישייר בינו לבינה אישות לעולם[פב]. [ולפ"ז צ"ל דאח"כ נשאל לחכם על נדרו].

תשלו) **קונם אם איני מגרשיך וכו'. השו"ע** [אה"ע קנד כג] פסק דמי שנדר או נשבע לגרש את אשתו, טוב להתיר נדרו קודם שיכתוב את הגט, שלא יהא דומה לאונס[פג]. **והמהרלב"ח** [קכד, הו' בב"י ושו"ע שם כד] הוכיח מסוגיין דבדיעבד אינו מעכב.

תשלז) **א"ר יוסף בר מניומי אר"נ והוא שאמר לה וכו'. הריטב"א** דייק דל"ק אינו חושש קלל משום פריצותא. ואי לא אמר לה בשעת גירושין שפיר דמי, ורשאי להחזיר. [ודן אי לישנא בתרא פליג אל"ק, ע' בסמוך].

דף מו.

תשלח) **תוד"ה אי.** נראה דחששא זו ל"ה אלא לעז בעלמא וכו'. [וכ"ד הרא"ש]. אבל **האחרונים** דייקו מדברי **רש"י** [הו' בסו"ד התוס'] דהוה קלקול ממזרים מדינא. וכ"ד רוב **הראשונים**.

תשלט) **בא"ד דהא לא אמר ע"מ וכו'.** [משמע דתוס' דייקו מלשון הגמ' דלא איירי דאמר לשון תנאי]. **ועוד** כת' **הרמב"ן** דאי אתני תנאי ממש ואמר 'ואם נמצאו דברים בדאין לא יהא גט', ודאי מהני תנאו. ואינה מגורשת

דליתא. **והראב"ד** [לרי"ף] הק' דכ"ז לל"ב דהטעם משום קנס שלא יהיו פרוצות, אבל לל"ק לא שייך סברא זו.

עז. כמו שנתחרטה עכשיו. ועוד אדרבה מתחלה היתה מתחרטת כדי שלא יוציאנה הבעל דאתתא בכל דהו ניחא לה מלמיתב ארמלו, וכ"ש מלהתגרש שמשיאה את עצמה שם רע בשכונתיה. לפיכך אומר בודאי אלו משעה ראשונה הביאה הבעל לפני חכם ומצאו לה פתח היתה מתרצה ומתחרטת.

עח. **והרמב"ן** כת' דאינו סותר לפרש"י, וי"ל דתרוייהו איתנהו.

עט. **והפור"י** ציין דר' מאיר לטעמיה [נדרים פז] דיודע אני שיש נדרים, אבל איני יודע שזה נדר, לא יפר.

פ. אבל נדר שאי"צ חקירת חכם פתחו עמו.

פא. וצ"ב דעכשיו שעבר יום שמעו צריך חכם.

פב. כ"ה בפיה"מ דפו"י. אך במהדורה חדשה תורגם 'כלל', ואפשר דלא קאי לעולם.

פג. **ובשו"ת הריטב"א** [צו, הו' בב"י שם] כת' דהוה דרך חומרא, ואין צד שפוסל, דכל מה שאדם עושה לעצמו לא חשיב אונס. [וכן הביא **הגר"א** שם עא].

לעולם, ואם לא נתקיים התנאי יחזיר [ולא גזרו כה"ג].

תשמ) **בא"ד דאע"ג דבכ"מ מהני גילוי דעת וכו', הכא מדבעי ר' מאיר תנאי כפול וכו'**[א]. [וכדאי' בגמ' בסוף מו:]. **ותוס'** [לקמן עה. סוד"ה לאפוקי] כת' דיש ג' עניינים. דיש מקומות דבעי' תנאי גמור ולר"מ תנאי כפול. ויש מקומות דסגי בגילוי דעת[ב]. ויש מקומות דל"צ אפי' גילוי דעת. [וע"ע לקמן שם].

ובשו"ת מהר"ם אלשיך [עח הו' בשעה"מ אישות ו] הביא מתוס' כאן דבגט ל"מ גילוי דעת, אא"כ התנה להדיא. דקי"ל כאביי [לעיל לד.] דגלוי דעתא בגיטא לאו מילתא[ג]. וכוונת התוס' דבגט ל"מ גילוי דעת[ד]. [ודוקא במכירה מהני שמגלה דעתו, ותוס' לקמן עה. לא קאי בגט].

והמחנ"א [גירושין ט לה], **והשער המלך** חלקו דכוונת התוס' דליכא הכא גילוי דעת דתולה בדברים אלו. דשמא רצה לגרשה משום שלא ישרה בעיניו, ועילה מצא בה[ה].

והתוס' רי"ד [עה"ג כאן] כת' דדוקא בביטול הגט אמרי' דגילוי דעתא לאו מילתא היא, דכבר נתן גט מעיקרא [לשליח], ובתר הכי בעי לבטולי ע"י גלויי דעתא. אבל הכא מעיקרא גילה דע"ד כן יהבי.

וביאר דאף שנתן לה הגט סתם בלא תנאי, כיון שפירש שנותן מחמת כן. אנן סהדי שגירש מחמת השם רע והנדר. ואזלינן בתר דעתו, שאין הגט גומר אלא כפי מחשבת לבו[ו].

והתוס' הרי"ד ביאר דר' יהודה לא חייש לקלקולא דדברים שבלב אינם דברים כיון דלא פירש, ומחשבת ליבו לא חשיב תנאי.

תשמא) **שם. מדבעי לר' מאיר תנאי כפול. אבל הרמב"ן** [בחי' כאן, וס' הזכות לקמן עה: לח. בדה"ר, וכן חי' הר"ן] כת' דבסוגיין ל"צ תנאי ממש, וסגי בכפל דבריו בעלמא. ואפ"ה אי לא כפל דבריו לא מצי מקלקלה דר' מאיר ל"ל מכלל לאו אתה שומע הן.

והרמב"ן ביאר דאין דיני תנאים אלא בדבר שאפשר לקיימו או לבטלו, אבל המגרש ע"ד מה שעבר אינו בדיני תנאי אלא בגילוי דעת לחוד מיפסל[ז]. **והמשנ"ל** [אישות ו ב] נסתפק בזה אי תנאי לשעבר צריך משפטי תנאים. וכת' דמסברא מתברר מאותה שעה, א"כ מה צריך תנאי[ח].

והקוב"ש [ב מב ב] ביאר דילפי' תנאי דומיה דבני גד ובני ראובן, דמסברא אין כח בתנאי לבטל המעשה. [וא"א לעשות מעשה דמיתלא תאלי על הצד]. אך ה"מ בתנאי עתידי, דכבר חל המעשה, ושוב א"א לבטלו. אבל תנאי לשעבר [כגון המקדש ע"מ שאין בה מום] אי יש בה מום לא חל מעיקרא, והתנאי יכול לבטל את המעשה מסברא[ט], ואף בלא ילפותא דפרשת בני גד[י].

א. ומבואר בתוס' דהיכא דמהני גילוי דעת ל"ש לחלק בין ר' מאיר ורבנן. דכל המח' ר"מ ורבנן היכא דצריך לשון תנאי, אי צריך כפילות. [ע"ע לקמן עה.]. ולדעת **רשב"ם** [ב"ב קלז:] לר' מאיר ל"מ גילוי דעת כלל, וא"כ י"ל דלרבנן שייך קלקול מדינא. ואילו לר"מ לא שייך קלקול מדינא.

ב. וס"ד דתוס' דידן דבסוגיין סגי בגילוי דעת. אך תוס' הוכיחו דהכא בעינן תנאי גמור. [ולא נתבאר בתוס' מתי מהני גילוי דעת, ולמסקנא אמאי לא סגי בגילוי דעת שמגרש ע"ד כן].

ג. **והשעה"מ** הק' דלפ"ז לרבא יהני גילוי דעת. ודחה דרבא איירי דוקא בגילוי דעת לבטל הגט, אבל היכא דגילה דעתו בשעת מעשה שרוצה ע"ד כן ל"מ בלא תנאי כפול [לר' מאיר], אף לרבא.

ד. והאריך [שם] לדון אי יש חילוק דגילוי דעת בשעת מעשה גרע. והביא מתוס' דידן דאף גילוי דעת בשעת מעשה ל"מ.

ה. **והמחנ"א** הביא מש"כ **תוס'** [קידו' מט:] דדוקא מוכר קרקעותיו ע"ד לעלות לאר"י, דאין דרך בני אדם למכור קרקעותיו אא"כ דעתו לעקור דירתו מכאן. ובעי' אומדנא גמורה דהוה מחמת זה. וכת' **דהרמב"ם** [ואידך ראשונים] פליגי דמהני גילוי דעת זו, דאנן סהדי שמגרש מחמת זה, דקשה הגירושין.

ו. מפני שהוא גילה מחשבתו בפירוש. אבל אם לא אמר שום דבר בעת הגירושין, כיון שנתן סתם אמרי' שגמר ויהיב בכל לב, אף שידענו שהיתה קטטה ביניהן בעבור הלעז שיצא עליה. ולא חיישינן שמא מחשבתו לא היתה אלא על דעת שהלעז הוא אמת, שכיון שלא גילה מחשבתו בעת הגירושין. דכולי האי לא חיישינן.

ז. **ובס' הזכות** ביאר שאינו כענין תנאי בני גד לפי שהוא תולה במה שעבר, ונראין הדברים בגמ' דלא בעינן תנאי גמור אף לר"מ. והטעם לפי שאינו דומה לתנאי בני גד שהוא תנאי בדבר שעבר.

ח. וכת' דהוה סברא נכונה, אבל לא משמע כן בראשונים. **והאבנ"מ** [י א, לח ה] הביא דבחי' הר"ן מבואר כדבריו.

ט. וביאר דאתי דיבור ומבטל מעשה. [ומשמע דאף גדר תנאי זה הוה חלות מבטל חיצוני, ולא שייך לתלות גוף המעשה ברצונו וכוונתו].

י. **והקוב"ש** דן דלפ"ז יהני תנאי לשעבר אף בחליצה [דהא דאי' כתובות עד. דליתא בשליחות ליתא בתנאי הוה מילפו' דבני גד וב"ר].

והאחרונים [קוב"ש ועוד] **הביאו דבשו"ת הרא"ש** [לה ט] מבואר דאף בתנאי לשעבר בעי פרשת תנאים[יא]. [וכ"מ בתוס'].

והרמב"ן ביאר דמ"מ לר' מאיר אינו פוסל אא"כ כפל דבריו. דר"מ לית ליה מכלל לאו אתה שומע הן[יב]. בין בשבועות בין בנדרים [וכדאי' נדרים יא.] וכן בפסוקי התורה [וכדאי' בגמ' קידו' סא:].

והקוב"ש [ח"ב מב, ב"ב תלח] כת' דהא דבעינן לר"מ תנאי כפול, הוה מב' טעמים, דמפרשת תנאים צריך לכפול דבריו. וכן ר' מאיר ל"ל מכלל לאו אתה שומע הן בשום מקום. והביא דהרמב"ם פסק כר' מאיר דבעי' תנאי כפול [ע"ע לקמן עה.], אך בשאר דיני התורה לא קי"ל כוותיה[יג], ומהני מכלל לאו אתה שומע הן. דהוה ב' מח' דלא תליין בהדדי[יד].

תשמב) **בא"ד אע"ג דכבר נשאת לאחר שריא ליה, דזנות שוגג הוא.** [משמע דבאמת מותרת לחזור לראשון[טו]]. אבל **הרשב"א** כת' [בדעת תוס'] דבאמת בלאו הכי נשאת לאחר אסורה עליו, אלא דיוציא לעז משום דסבור דהגט בטל ומותרת לו מפני שהיא אנוסה.

תשמג) **בא"ד ורש"י פי' וכו' כיון דיודע שאסור להחזירה וכו' ולא חש. האבנ"מ** [י ז] כתב דלפ"ז [לרש"י] צריך לומר כן לפני הגירושין[טז]. וכ"מ **ברמב"ם** [גירושין י יב] שכת' דאומרים לו גמור בליבך לגרשה[יז], שלא תחזור לך לעולם[יח]. ואילו **לתוס'** סגי שיאמר אחרי הגירושין, ולא יוציא לעז להחזירה.

תשמד) **בא"ד ולא חש להמתין ולבדוק אחר הדברים, בגילה דעתו שלא היתה חביבה עליו וכו'.** **והרמב"ן** הביא עד"ז **מהירושלמי** דכשמודיעין אותו שלא יחזיר ואינו משהא אינו יכול לקלקלה. שעילה מצא שהיה רוצה לגרשה.

והרשב"א הק' דכבר המתין ולא נתברר, ועד מתי ימתין.

תשמה) **א"ד וכו' וצריך שיאמר לה הוי יודעת כו' שלא יהא בנות ישראל פרוצות וכו'. תוס'** פי' דקאי את"ק דמשנה. אבל לר"מ ודאי הטעם משום קלקול. **ותוס'** [והרמב"ן] תי' דגבי מוציא שם רע י"ל דאף ר"מ ס"ל דהטעם משום פרוצות.

והרמב"ן ביאר דמשום שם רע ליכא קלקול, שהרבה בני אדם מגרשין נשותיהם משום שם רע, אף שיודעין שהדברים בדאין. שהרבה דעות בנשים [וכדאי' לקמן צ.]. [ועד"ז כת' תוס' והתוס' רא"ש].

ועוד הביא **הרמב"ן** בשם **י"מ** דלדלישנא בתרא כולה מתני' משום פריצות, ואף ר"מ קנסי' לה בנדר שצריך חקירת חכם, דהוה פריצות. וקנסי' שלא יהו בנות ישראל פרוצות ומעיזות פניהם לבא לב"ד,

---

יא. דה**רא"ש** כת' דמהני מחילת התנאי במומים, וכיון דתנאי מילתא אחריתי ע"י שמחל התנאי חלו הקידושין. [ואף דתנאי דמומים הוה לשעבר]. ויש שדחו דתנאי דמומין הוה ע"מ שיראה ויקפיד, והוה להבא.

יב. ודעת **הרי"ף** [לקמן עו., לז: בדה"ס] **והרמב"ם** [אישות ו יז] דתנאי דמעבשיו אי"צ לכפול, ושאר משפטי תנאים. [ודוקא תנאי 'אם' דלא הוה מעבשיו]. [ודעת תוס' דלא כן]. **והרמב"ם** [בפיה"מ] כת' דלר"מ צריך תנאי כפול. ואין הלכה כר"מ [בזה, דקי"ל מכלל לאו אתה שומע הן]. [וכ"כ התור"ג לקמן עו.].

יג. והביא דכ"כ הנו"כ בדעת **הרמב"ם** [גירוש' י יג] דפסק כר' יהודה [בע"ב] דאי"צ כפל דבריו. וכ"כ **הרמב"ם** [בפיה"מ קיד' סב.] דלא קי"ל כר' מאיר. וכן **הרמב"ם** [נדרים א יט, כ] פסק מכלל לאו אתה שומע הן לענין נדרים. [**והראב"ד** שם השיג דקי"ל כר' מאיר בדין תנאי כפול]. וע"ע בע"ב בשם הלח"מ.

יד. אך **הקוב"ש** הק' מנ"ל דר' מאיר ס"ל דצריך כפילות מגדרי התנאי, דהא בלאו הכי ס"ל דבעלמא לא אמרי' מכלל לאו אתה שומע הן. **והקוב"ש** [ב"ב תלז] הק' להיפך, מנ"ל דל"ל מכלל לאו אתה שומע הן, נימא דהוה מדיני התנאים דבעי כפילות.

והביא דה**גר"ח** השיב לו דאי אמרי' מכלל הן אתה שומע לאו, היינו שהלאו נכלל בלשון ההן, והוה כאילו אומר ההן והלאו, וממילא הוי התנאי כפול. ומ"ד דל"מ מכלל לאו, ע"כ ס"ל דאף דאנו מבינין גם את הלאו מדבריו, מ"מ אינו בכלל לשונו ולא מיקרי פירש את הלאו, ולא הוי דומיא דב"ג וב"ר, וכן לענין נדר בעינן לבטא בשפתים. [וב' הסברות תליין בהדדי, והקוב"ש [שם תלח] חלק דבדברי הר"ן [דסוגיין] מבואר דהוה ב' סברות דלא תליין זב"ז].

טו. ולכאו' תלי במח' [יבמות צא:] אי אמרי' מאי הו"ל למיעבד, ולא אמרי' תצא מזה ומזה אלא היכא דפשעה. [א"נ מדאורייתא מותרת לחזור לו].

טז. וכ"כ **החזו"א** דלפרש"י אמירה זו אינה תוספת הידור מצוה, אלא זה עיקר התקנה, דכיון דהודיעו לה שוב גירש עד"כ.

יז. ועד"ז כת' **בפיה"מ** דאמרו לו שלא יחזור לו לעולם, כדי שיסיח דעתו ממנה ויגרשנה גרושין גמורים.

יח. והאבנ"מ דייק דמשמע ברמב"ם דהוה חשש מדינא, ובזה הזהירו אותו לגמור דעת ולגרש. [דאי כתוס' דמשום לעז לא תלי בגמ"ד].

אבל נדר שאין צריך חקירת חכם לא נתפרצה זו ואין קונסין אותה.

וסברת ר"א דנדר שצריך חקירת חכמים אין בו פריצות [מצד הנדר עצמו], אבל נדר שאי"צ חכם, היינו נדרי עינוי נפש, הוה פריצות. שמבזה את בעלה ונודרת להתגנות בפניו, ועיניה נתנה בגירושין ובמיתה. [והרמב"ן דחה דאי"צ חקירה היינו שתולה נדרה בדבר, א"כ ל"ש בזה פריצות טפי. וע"כ סברת ר"א משום קלקול].

תשמו) **שם. וצריך שיאמר לה וכו'. פרש"י** תקנו חכמים למוציאה שיאמר לה כן. [ומיהו התקנה דלא יחזיר לא תלי באמירה זו]. בפשוטו עיקר התקנה שלא יחזיר, והוסיפו שיאמר לה.

תשמז) **שם. שלא יהא בנות ישראל פרוצות. הראשונים** נקטו דל"ב פליג, ולא חייש לקלקולא. **והרמב"ן** כת' דהסוגי' [בע"ב] קאי כל"ק. **והריטב"א** [מה:] ביאר דכיון דלאו תנאי הוא, אלא גילוי דעת לבד שאמר כן. ובכה"ג לאו כלום הוא, והו"ל דברים שבלב שאינם דברים, וליכא משום קלקול כלל.

והריטב"א כת' עוד דאפשר דל"ב לא פליג אטעם דקלקול, אלא מוסיף טעם פריצות. [וכת' דהראשון עיקר].[יט]

והרמב"ם [גירושין י יב] פסק דאומרים לו הודיעה דמפני זה אתה מוציאה כדי לייסרה, ודע אתה שאין אתה מחזירה לעולם. וכתב **ה"ה** דהרמב"ם פסק כב' הלשונות לחומרא, דאף דלא אמר לה בשעת גירושין, משום פריצותא. וכשאמר לה חיישינן לקלקולא. והוסיף דלמד כן מהסוגיה [בע"ב], דמשום קלקולא. [וע"ע לח"מ]. **והרמב"ן** ושא"ר פסקו משם בלישנא דמשום קלקולא.

תשמח) **מ"ט דר' יהודה וכו' ולא הכום וכו' כי נשבעו וכו'. פרש"י** דהיה להם להשאל על השבועה. **והתוס' רא"ש** הק' דילמא לא התירו להם משום דהוה מודר הנאה לחבירו, ואין מתירין לו אלא בפניו, ומדעתו. אך **הראשונים** [לעיל לה: ונדרים סה.] נח' בזה אי מתירין בפניו ובע"כ.

והתוס' רא"ש תי' דבפסוק משמע דתלי הטעם משום דנשבעו נשיאי העדה, משום דהוה ברבים[כ].

תשמט) **כי נשבעו להם נשיאי העדה. התרומת הדשן** [פסקים קנד, הו' בקצות קכג ד] הביא מכאן דשייך שבועה ע"י שליח, דנשיאי העדה הוה אפוטרופ' ושלוחין של כל העם.

והקצות דחה[כא] דגבי גבעונין טובי העיר יש להם כח, דחרמיהן חרם וה"ה בשבועתם. ואפי' בע"כ של בני העיר[כב].

תשנ) **ורבנן וכו'. פרש"י** דאמרי דיש לו הפרה. תוס' [סוד"ה שלא] דנו מנ"ל דרבנן ס"ל דיש לו הפרה. ותוס' פי' דא"כ נדר שהודר ברבים ל"ש קלקולא, ומשמע דשייך בזה עיקר התקנה.

ותוס' [בכור' מה: והתו' רא"ש] הק' עפ"ז יש לדייק אף נדר ע"ד רבים, ואמימר [לעיל לו.] אמר דאף רבנן מודו דנדר ע"ד רבים אין הפרה.

ותי' דר' יהודה הזכיר במשנה נדר ברבים, ורבנן קאי עלה. אבל ע"ד רבים לא הוזכר במשנה. ועוד דבע"ד רבים זמנין שהותר הנדר לצורך מצווה [וכדלעיל לו.], או שהותר מדעתם. ושייך קלקולא. ומש"ה לא פסיקא ליה למיתני על דעת רבים.

אבל נדר ברבים למ"ד דאין לו הפרה ל"ש לדבר מצוה, ול"ש לדבר הרשות. תדע דמעשה דגבעונים לדבר מצוה היה.

יט. **והמאירי** הביא שגדולי המחברים מרכיבין את שתיהן, ומצריכים שיאמר לה כך כדי ליסרה כלשון אחרון, וכן שאומרין לו שידע שאינו מחזירה. ופסק כשתי הלשונות להחמיר. והמאירי כת' דהדברים מתמיהים. ואף גדולי המגידים [הראב"ד] מחלו להם בה.

כ. והוסיף דמדינא לא חל עליהם נדר, דהוה בטעות. וכמ"ש תוס'. אלא דכיון דנדרו ברבים ל"מ הפרה יש בזה משום חילול ה'.

כא. **והקצות** הביא דתוס' [נזיר יא.] כת' דשבועה ונדר ונזירות נחשב ליתא ע"י שליחות. ועוד הביא **דהב"י** [או"ח תלד] כת' דכוונת הר"ן [פסחים ג: בדה"ר] דל"מ הפקר ע"י שליח, משום דהפקר מטעם נדר.

ועוד הביא **דהרמב"ן** [סוף משפט החרם] הביא בשם הראב"ד דש"ץ שהשביע את הקהל הוה שבועה, אף דלא ענה אמן. דיכול להשביעם בע"כ, וכ"ש שהשביע בשליחותם. **והרמב"ן** חלק דאין לנו מושבע מפי אחרים. אך אי משום שליחותם יש לחוש ולדון.

כב. ולכאו' זה כוונת הראב"ד [הנ"ל], והרמב"ן פליג בזה.

תשנא) **תוד"ה כיון.** הא הוי נשבע לבטל את המצוה וכו'. **התשב"ץ** [א ק, הו' באבנ"מ שו"ת יד] הביא מסוגיין דהיכא דבשעת שבועה לא ידע שהוא מבטל מצווה, חלה השבועה דלא נחשב לבטל את המצוה[כג]. **והאבנ"מ** הביא דמדברי התוס' ושא"ר בסוגיין מבואר דלא כן. ועוד הקשה דהכא דהוה שבועה ע"י שליח [לדברי התה"ד הנ"ל], א"כ אין שליח לדבר עבירה, ואף דהשליח לא ידע. א"כ ודאי לא חל.

תשנב) **בא"ד דכתיב לא תחיה כל נשמה, ואע"ג דאמר וכו' ג' פרוזדגמאות וכו' עד שלא יכנסו לארץ וכו'.** דעת **רש"י** [עה"ת דברים כ י] דהמצווה לקרוא לשלום הוה דוקא במלחמת הרשות, אבל במלחמת מצווה כתיב לא תחיה כל נשמה. **והרמב"ן** [עה"ת] חלק דאי' דיהושע שלח פרוזדוגמאות וכו'. ועוה"ק **הרמב"ן** [בסוגיין] דאי' [מה.] דהיכא דקיבלו עליהם שלא לעבוד ע"ז רשאי להניחם בארץ [וקרא איירי בז' אומות]. **וכ"פ הרמב"ם** [מלכים ו א,ד] דאף במלחמת מצווה אין עושים מלחמה עד שקוראים לשלום. ואף בז' אומות ועמלק.

ותוס' חילקו דה"מ קודם שנכנסו לארץ, אבל משנכנסו לא היו שולחין להם. ועוד כת' תוס' דהיכא דבאין להשלים [אף לאחר שנכנסו לארץ] מותר להחיותן[כד]. [ע' בסמוך].

אבל **המנח"ח** [תקכז] הביא דדעת התוס' כרש"י דבמלחמת מצווה [לאחר שנכנסו לארץ] אין פותחים בשלום.

והרמב"ן [דברים כ י] כת' דמ"מ יש הפרש בשאילת השלום, שבערים הרחוקות נשאל להם לשלום ושיהיו לנו למס ויעבדונו, אבל בערי ז' העמים דוקא היכא שיקבלו עליהם שלא לעבוד ע"ז רשאי להניחם למסים ועבדות[כה]. [וכדאי' לעיל מה. דדוקא היכא דקיבל שלא לעבוד ע"ז רשאי להניחו בארץ].

והרמב"ם [מלכים ו ד] כת' [דאף במלחמת הרשות] דוקא היכא דהשלימו וקיבלו עליהם ז' מצוות[כו] מניחים אותם. [אבל בלא קבלת ז' מצוות אין מניחים אותם].

והראב"ד [שם] השיג עמש"כ הרמב"ם דאף מעמלק וז' עממים אם השלימו מקבלין אותם, וכת' דאפשר דהיינו שהשלימו לקבל מצוות[כז].

תשנג) **בא"ד ולכך הוצרכו להערים ולומר מארץ רחוקה באנו וכו'.** וכה"ק **שא"ר** אמאי לא יוכלו הגבעונים להשלים והוי מקבלים אותם.

והרמב"ם [שם ה] תי' דהגבעונים לא ידעו דמשפט ישראל לפתוח בשלום. וביאר דמהדין היה לקחתם למס לעבדים, ומש"ה היה קשה בעיניהם שכרתו עמהם ברית [וכתיב לא תכרת להם ברית וכו']. ובדין היה להורגם כיון דהטעו אותם, אלא משום דנשבעו להם. **והראב"ד** השיג דאחרי שעברו את הירדן אין מקבלין אותם [וכמ"ש התוס'].

תשנד) **בא"ד וי"ל דע"כ באין רוצים להשלים וכו'.** [משמע אף לאחר שנכנסו לארץ]. וצ"ב דא"כ הדרא קושיה אמאי הוצרכו להערים. **והתוס' הרא"ש** כתב דעדיין לא באו להתגייר [וכמ"ש תוס' בסו"ד]. [ולאחר שנכנסו לארץ נאמר לא תחיה אא"כ באו להתגיירו]. **והמהרש"א** תי' דמ"מ אין חיוב לקבלם[כח]. וכ"כ **החזו"א** [קמד לה.] דדעת התוס' דאף משנכנסו לארץ יכולים לחזור ולהשלים. ואי יקבלו ז' מצוות אסור להורגם. ואי למס ועבדות הוה רשות להרוג. [ולא נתחייבו לדונם על ז' מצוות שאינם מקיימים[כט]].

אבל **המהר"ם** כתב דכוונת תוס' בתי' דהגבעונים לא ידעו שישאלו בשלומם [וכרמב"ם].

כג. והמ**חנ"א** [נדרים ב] הביא דדעת **תוס'** [כאן] והרמב"ם דאף כשלא ידע ל"מ לבטל את המצווה. אבל הביא דב**שו"ת הרא"ש** [ח טז] מבואר כתשב"ץ.

כד. **ותוס'** [סוטה לה:] נסתפקו בזה אי אף לאחר שנכנסו לארץ [קודם שהתחילו המלחמה] יכולים לחזור ולהתגייר.

כה. ויל"ד אי כוונתו דאל"כ חייב להורגו. או דאינו רשאי להניחו בארץ. וע' בסמוך.

כו. יל"ד אי צריך קבלת מצוות בבי"ד, ועי"ז יש עליהם דין גר תושב. או כל דמקיימים ז' המצוות סגי בזה.

כז. ויל"ד אי כוונתו ז' מצוות [והרמב"ם כבר כת' דאיירי שמקבל עליו ז' מצוות, וכ"כ הרדב"ז וכס"מ]. או קבלת כל המצוות ממש.

כח. אם לא שבאו להתגייר, וכמ"ש התוס' בסו"ד.

כט. ואילו לדעת הרמב"ם חייבין להורגם היכא דאין מקיימים

תשנה) **בא"ד ועוד לר' יהודה איך הניחום בארץ, דכתיב לא ישבו בארצך, והו"ל נשבע לבטל את המצווה.**
תוס' חזרו והק' דאף דהיכא דבאו להשלים אינו בכלל 'לא תחיה כל נשמה', מ"מ אסור להניחם בארץ. ותוס' תי' משום חילול ה'[ל]. ושוב נקטו התוס' דבאו להתגייר, והנידון להניחם במקומם[לא]. אך **הראשונים** כת' דעדיין לא באו להתגייר עד אח"כ. דאי באו להתגייר, אף בלא שבועה היו מניחים אותם.

תשנו) **בא"ד ואמרי' נמי [סוטה לה:] וכו' הא למדת שאם חוזרין בתשובה מקבלין אותם. אך רש"י** [סוטה לו.] **פי' דר'** שמעון דרש הכי, ור' יהודה פליג דאינו רשאי להניח מז' אומות[לב]. [ועד"ז י"ל דקו' התוס' 'וא"ת בלא חילול ה'' קאי לרבנן, אבל לר' יהודה לא הותר. אלא משום חילול ה'.

תשנז) **בא"ד כיון דבאין להתגייר יכול בעכו"ם שקיבל וכו'. הרמב"ן** כתב דאפי' קיבלו עליהם שלא לעבוד ע"ז [וכ"כ **התוס' הרא"ש**]. וכ"ד **הרמב"ם** דבאו להשלים כולל לקבל ז' מצוות. אבל **הראב"ד** [הנ"ל] קצת משמע דבז' אומות בעי קבלת מצוות לגירות. ויש להסתפק בכוונת התוס'.

תשנח) **וכמה רבים. הרמב"ם בפיה"מ** כתב דדעת ר' יהודה דכיון דנתפרסם לי' או יותר נחשב פריצות. **ורע"א** תמה עליו דמשמע בגמ' דבעי י' שלא יהא לו הפרה, ולא משום שהוא שיעור בפריצות.

תשנט) **תוד"ה רב נחמן.** [בע"ב] ומיהו לפ"ז לא היה היתר לחרמות בזה"ז. **האחרונים** כתבו דמשמע בתוס' דע"ד הקהל נחשב א'. וצ"ב. ויל"פ כוונת התוס' דלמד משם דהלשון ע"ד סתם נחשב ע"ד רבים, ובזה דחה דלא נחשב שנשבע ע"ד אלא לאפוקי שלא ירמה.

תשס) **אין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבי"ד. המרדכי** [שפה] הביא **דהיראים** למד מכאן דל"מ התרת נדרים ע"י שליח [**והר"ן** ושא"ר [נדרים ח:] הביאו בזה מח']. **ור"ת** דחה דאפי' ע"י שליח אינו רוצה שתתבזה[לג]. **וברי"טב"א** כתב דלצד דרק ע"י שליחות הבעל ניחא, דכ"ש דאינו רוצה להתבזות. **והביא י"מ** דאינו רוצה שישמעו נדריה.

התור"ג כתב דהקפידא בנדרים הוא משום שהיא אשה נדרנית, ולכן כשאינו רוצה שתתבזה ותשאל אצל חכם אכתי נחשבת בכך אשה נדרנית. ואף אם אח"כ נשאלה לחכם ונתבזה אין לעז, שע"ד כן לא גירש. דאדרבה בזה הוה אשה נדרנית יותר. אבל אילו הקפידא משום עצם הנדר, הרי נשאלה על הנדר, והותר.

תשסא) **אבל נדר איהו יחזיר וכו'. פרש"י** דבנדר דידיה ל"ש קלקולא. **והראשונים** הק' אמאי ל"ש קלקול, הא יכול לומר אילו הייתי יודע שיש היתר לא הייתי מגרש[לד].
והתוס' הרא"ש תי' דכיון דנדר לגרשה ודאי לאו חביבה עליה ולא יבא לקלקל.
והראב"ד [לרי"ף] תי' דקאי אסיפא לר"א דאי"צ חכם ל"ש קלקול. ואיירי דאסר קונם אם איני מגרשיך, ותלה האיסור קונם בגירושין. וזהו פתח, דלאחר גירושין לא אסר תשמיש. וכיון דאי"צ חכם אין כאן קלקול[לה]. ור' יוסי בר"י הביא סיוע לר"א דתלי בחקירת חכם.
והראב"ד הביא בשם **י"מ** דקאי ארישא, וכמ"ד דלא חייש לקלקולא, אלא משום פריצות. [ע' בסמוך].
והרמב"ן תי' דאדם יודע שיכול לישאל לחכם[לו], ז' מצוות. ואף כשאין יכולים להורגם אסור להניחם בארץ. ולדעת הראב"ד ורמב"ן סגי שיקבלו מצוות כגר תושב, ועי"ז חייבים להחיותם ואסור להלחם בהם.

ל. וצ"ב אמאי תוס' לא תי' מעיקרא משום חילול ה' [על איסור לא תחיה], ובסדר דברי התוס' משמע דקאי דוקא אאיסור לא ישבו בארצך. ויש שתי' דאי נתחייבו להורגם ל"ש בזה משום חילול ה', דזהו דינם. אבל אי רשאין להניחם חיים, שוב יש חילול ה' שמעבירים אותם.

לא. וסדר דברי התוס' קשה, דנקטו בפשיטות דאיירי דלא קיבלו מצוות, ואח"כ חזרו והק' דבאו להתגייר. ע' אחרונים.

לב. ורש"י [שם] פי' דקאי אז' אומות שבחו"ל, אבל מי שנשאר בארץ לא מהני.

לג. וכ"כ **הרשב"א** דאינו רוצה שהבי"ד ידעו נדריה.

לד. **והרמב"ן** הביא דלכאו' מבואר בתוספתא דאף נדר איהו אסור [וכתב אם אינו טעות סופר]. וכת' די"ל דבדב"א הוה מדברי ר"מ. אבל לר"א אף כה"ג חיישי'.

לה. [ולפ"ז בשאר נדרים שייך איסור].

לו. שאין לומר לא הייתי יודע שיש לו הפרה שהכל יודעים שיש הפרה לנדרים וכל מי שמתחרט בנדרו או רוצה למצוא לו פתח מריצו לב"ד. אבל בנדרה איהי לר' אלעזר אי אפשר לו להביאה לבי"ד שאין אדם רוצה בכך.

ונדרי עצמו חרטתו ופתחו תלויין בו. אבל בנדרה היא סבור שנדרה על דעת כל דבר, כיון שהוא רואה אותה שאינה באה לב"ד לישאל. וסבר שאין לה היתר בשום פתח וחרטה בעולם. [וכ"כ התוס' רא"ש בתי' הב'].

ועוד ביאר **הרמב"ן** די"ל דבנדרי עצמו אמרי' דהיה לו לבא לבי"ד ולישאל קודם הגירושין. [ואי לא נשאל ודאי גמר ומגרש]. אבל בנדרי אשתו אין אדם עשוי לבזות אשתו בבי"ד על הספק. ואף ר"מ מודה דעל הספק אינו רוצה להתבזות ולישאל. ודוקא היכא דלבסוף מצאו לה התר יש לחוש לקלקול, שיאמר נוח לי שתתבזה ולא שתתגרש לדברי ר"מ. [ולר"א נוח לו שתתגרש ולא שתתבזה].

והדרישה [י] **תי'** דאיירי שנדר לגרשה, וידע שיוכל להחזיר מיד לאחר שגירשה[לז]. ומש"ה ל"ש בזה קלקול. וכת' דלפ"ז היכא דנדר שתהא אסורה לעולם, כה"ג אף בנדר דידיה שייך קלקולא. אף שנשאל על נדרו[לח].

וכן **הרמב"ן** [הו' בסמוך] כת' דבמעשה דצידן פשיטא דיחזיר, שהרי נדר וקיים נדרו. ואי"צ לישאל אצל חכם. [וכדברי הדרישה]. אלא דמ"מ אף שאר נדר דידיה רשאי להחזיר.

והט"ז [י ד] **תי'** דהיכא דהאשה נדרה שייך קלקול, דסבר לגרשה משום שהיא רשעה ונדרנית, ונמצא שאינו כן. והוה מקח טעות. אבל בנדר דידיה גירש מחמת עצמו ומדעת. ואף דסבור שמחוייב מחמת נדרו [ואינו יכול לישאל], סוף סוף כיון דלא התיר נדרו היה מחוייב לגרש. ול"ש בזה טעות ותנאי[לט].

והאבנ"מ [י ח] כת' דהיכא דנדר כל פירות עולם עליו אם יהיו נישואין ביניהם, וא"א להתיר נדר זה אא"כ חל הנדר [וכדאי' נדרים צ.]. א"כ לא משכח"ל קלקול אא"כ יחזירנה וישאל על נדרו. אבל אם תנשא לאחר, שוב אינו יכול להחזירה [אפי' כשימות השני, דהוה מחזיר גרושתו]. א"כ כה"ג לא יוכל לקלקל יותר, ומש"ה לא גזרו[מ].

תשסב) **שם.** ועוה"ק **הראשונים** למ"ד דמשום פריצות, אמאי לא קנסוהו משום פריצות דידיה. **והראב"ד** [בשם י"מ] **תי'** דבנדרי נשים חששו, דדעתן קלות ואין להם מעצור. **והתוס' רי"ד** כת' שהנדרים באשה הם פריצות ולא באיש.

דף מו:

תשסג) **באומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי בקונם אם איני מגרשיך. רע"א** בגהש"ס ציין **לתוס'** [לעיל לה.] דכת' דהנודר לאסור כל פירות שבעולם לא חל הנדר, אלא היכא דתלה בתנאי. וה"נ בידו לגרשה, ולא יאסר בפירות.

תשסד) **והתירו לו שיחזירנה, פשיטא וכו'. הראשונים** [ראב"ד לרי"ף ועוד] הק' דאיצטריך לאשמו' דאין בזה קלקולא ופריצותא [וכסברות דלעיל]. ובפשוטו צ"ל דהנך סברות דלעיל פשוטות.

והרמב"ן תי' דבמעשה דצידן איירי שנדר לגרש, וקיים נדרו. לאחר שנתקיים נדרו ודאי שוב אין נשאלין עליו, ואינו מתחרט בהיתר הנדר. ולכו"ע פשיטא הוא. [אף דבשאר נדרים איצטריך].

תשסה) **הנודר כאילו בנה במה וכו'. פרש"י** בשעת איסור הבמות. **והמפרש** [נדרים כב.] כת' במה לעבודה זרה. [ולכאו' כ"ד תוס' דהוקש [ישעי' ב כב] לבמה לע"ז].

והר"ן [נדרים כב.] ביאר דדימהו לבמה, דסליק אדעתיה דמצווה קעביד, שהוא מוסיף על איסורי התורה. וקאמר דטעי דאדרבה הוה כבמה, דנהי דלהקריב בפנים הוה מצוה, אזהריה שלא להוסיף לבנות בחוץ. וה"נ כי מוסיף פשע.

לז. והט"ז [י ד] הק' שמא לא נתרצית שיחזירה מיד. או שמא קיבלה לאלתר קידושין מאחר.

לח. הו **בבי"ש** [י יא]. **והאבנ"מ** [י ח] הק' דברמב"ם בפיה"מ [דפו"י] אי' דנדר שלא יהא נשוי לה עולמית.

לט. כיון דלא התנה תנאי גמור, אלא הודיע שהנדר הביאו לידי זה. ובאמת הנדר מביאו לידי גירושין. והאבנ"מ נקט דכוונת הט"ז משום דלא אמר משום נדר אני מוציאך [והק' א"כ אין חילוק בין נדר דידיה לנדר דידה]. ולכאו' נר' דכוונת הט"ז דגבי נדר דידה הקפידה משום עצם הנדר [וכיון דנשאל עליו הותר הנדר למפרע, וליכא]. ואילו בנדר דידה הזכיר את 'איסור הנדר' [הכרח הנדר], ואף כשנשאל על נדרו והותר החפצא של הנדר, מ"מ בשעת גירושין היה עליו איסור והכרח.

מ. אך אי זינתה והולידה, ואח"כ החזירה הראשון יש קלקול ממזרות. [וי"ל דלא חששו לזה, דלא שכיח].

המוציא משום אילונית

תשסו) **המוציא את אשתו משום אילונית וכו'.** בגמ' מבואר דהטעם משום קלקולא. וכן **פרש"י, ופרש"י** לפיכך אומרים לו קודם גירושין הוי יודע שאסור לו להחזירה לעולם. [דשוב אינו נאמן בכך, מדלא חש להמתין גלי שאינה חביבה, וכמ"ש רש"י בע"א לל"ק. ולתוס' דשוב ל"ש לעז].

תשסז) **אר"י אומר לה שתיקותיך יפה מדיבוריך.** **פרש"י** שיאמר אילו ידעתי שסופי ליתן כתובה לא גירשתיך. **והבעה"מ** ביאר דר' יהודה לטעמיה דל"צ תנאי כפול, א"כ יש לחוש לקלקולא משום הכתובה.

והראב"ד חלק[א] דכוונת ר' יהודה דגנאי הוא לה הדיבור משום לעז הבריות [שלא שמעו], אבל הדיבור אינו מזיק. ומדינא אין לה כתובה, אפי' תובעת. [וכ"כ המלחמות].

תשסח) **תוד"ה המוציא.** ותימה בריש יבמות משמע דלא בעי גט וכו'. [וכ"כ **רש"י** יבמות ב: ד"ה וכולן, וכדברי רב אסי יבמות יב.[ב]]. ודעת תוס' דודאי אילונית אי"צ גט, דהוה מקח טעות. ואף כשכנס סתם לא אמרי' דגמר וקידש.

אבל **רש"י** [ד"ה משום] כת' דאילונית שכנס צריכה גט, דחזקה דאין אדם עושה בעילתו זנות [וכדאי' גבי מומים כתובות עג.][ג]. **ותוס'** דחו דאילונית לא מחיל, ועוד דלא מסיק אדעתיה.

והרמב"ן [יבמות ב:] העלה צד לחלק דה"מ כשנשאה קטנה. אבל כשנשא גדולה אמרי' דהיה לו לבדוק, ולאו מקח טעות הוא[ד]. ומש"ה צריכה גט[ה]. ועוד הביא בשם **ר"ת** [ס' הישר קעה] דלדעת רבא [שם יב:] אילונית אינה מקח טעות כלל. וצריכה גט. והו' ב' דעות בשו"ע [מד ד].

תשסט) **בא"ד תדע וכו' ואילו ודאי אילונית אין לה רפואה.** **והפנ"י** הביא דלדעת **רש"י** מבואר דאיירי באילונית גמורה, ואפ"ה מבואר דיתכן דיהא לה בנים מאחר, ויש רפואה לאילונית. **והפנ"י** כת' דרוב אילונית אין להם רפואה, אבל זימנין דאיתרמי דיש להם רפואה. וכת' דאילונית אי"צ חליצה דאזלי' בתר רוב[ו]. [והא דבעי גט [לדעת רש"י] משום דגמר וקידש]. וע"ע בסמוך דברי הרי"ף ומלחמות.

תשע) **בא"ד והא דאמרי' [יבמות סא.] וכו' קטנה שמא תמצא אילונית, ולא אמרי' תתייבם ממ"נ וכו' אור"ת בדקבלה עילויה. ותוס'** [יבמות ב:] הביאו **דהר"א מבורגויילה** חילק דדוקא היכא דנמצא אילונית בחיי האח והקפיד אי"צ גט וחליצה. אבל כשמת אמרי' דשמא לא היה מקפיד, וצריך גט וחליצה. ותוס' דחו דבתוספתא [שם] מפורש אפי' נמצא אילונית לאחר מיתה[ז].

והאבנ"מ [לט ג] הביא דמקח טעות במומין תלי בקפידא, ואי לא ראה את המום לא הוה מקח טעות [ע' תוס' יבמות נו. ד"ה מת, שו"ת רא"ש מו ב]. ומש"ה אף כשראה ומחל אי"צ קידושין אחרים. אבל אילונית ל"ד למומים, ואפי' לא נודע לו. וביאר דאילונית הוה מקח טעות, והקידושין בטלים לאלתר [בלא שהקפיד][ח].

תשעא) **תוד"ה אומר לה.** וא"ת אם היא שתקה אנן מי שתקינן, דהכי פריך רב פפא וכו'. ותוס' פי' דקו' רב פפא דהו"ל לתקן התם דלא יחזיר, משום לעז. אבל

א. **והראב"ד** הק' דבגמ' [יבמות סה. הו' בתוס'] ל"ש טענה זו.

ב. אך רבא [שם] ביאר את המשנה באופ"א.

ג. **והרש"ש** [יבמות] דחה עפ"ז דבמשנה [שם] איירי בארוסה, ומש"ה אי"צ גט.

ד. וכ"מ **ברמב"ם** [אישות ד י] ע' נו"כ, ושעה"מ [יבום ו כא] ונוב"י [ת עח] ושבו"י [א קא].

ה. וכת' דה"מ לגבי איסורא חששו, שמא לא יקפיד ולפיכך אסורה לאחיו דספיקא דאורייתא. הוא אבל אין לה כתובה.

ו. ונקט דעל הצד שתתרפא העתיד צריכה חליצה. [ויל"ד האם הוא משום דאמרי' איגלאי מילתא דאילונית זו יש לה רפואה. או דמכאן ולמפרע נוצר דהוה בריאה, ובעי גט, וצ"ב].

ז. **והתוס' חד מקמאי** [יבמות יב.] דחה דאיירי דאמר בחייו שיקפיד אילו תמצא איילונית, ולכן אי"צ גט אף שנמצאה רק לאחר מיתתו. **והתו"י** תי' בשם **הר"י מקורביל** דכשמת כשהיא קטנה אמרי' שלא יקפיד על זמן מועט [ואף דמסברא מקפיד, מ"מ אמרי' שאילו ידע מה שיהא בעתיד לא יקפיד]. אבל במשנה איירי שנודע לו והקפיד.

ח. **ובחי' ר' שמעון** [יבמות ג] הביא דבגמ' [ב"מ סז.] משמע דאיילונית נחשב חפץ אחר, ולא תליא בקפידא.

הרמב"ן [מה:] דייק מדברי הגמ' [שם] דהוה חשש קלקול מדינא, ומש"ה אנן לא שתקינן[ט]. ומ"מ כת' **הרמב"ן** לחלק דהתם איירי שחכמים חייבוהו להוציא מהדין, ומש"ה יש קלקול גמור [ואפי' אמרו לו שלא יחזיר].

תשעב) **בא"ד דאבל הכא דאיירי בספק אילונית כדפי' ל"ש לומר השתא הוא דברית וכו'.** אבל **הרי"ף** [כאן] כת' דאמרי' השתא הוא דבריית[י]. [ומש"ה שתקינן, וכדברי הגמ' יבמות הנ"ל גבי עקרה]. **והבעה"מ** תמה דאילונית אין לה רפואה, אלא דנתברר דאינה אילונית[יא] [וכתוס']. **והמלחמות** כת' דכוונת הרי"ף דכיון דיש לה מקצת סימנים אמרי' דהוה מחמת עקרות ושאר חולי, ובזה אמרי' דהדר בריא. אבל **הפנ"י** כתב דדעת הרי"ף דיש רפואה לאילונית גמורה. וכת' דכ"ד **רש"י**.

תשעג) **בא"ד וא"ת [נדה יב:] גבי אשה שאין לה וסת וכו' ואמאי לא אמרי' התם השתא הוא דברית.** [ולא הוה מקח טעות בגוף הגט, אלא התחדשות אח"כ].

ותוס' [יבמות שם] הביאו בשם **הר"ש מדרויש** דחששו שתקבע וסת כמו שהתחילה בשעת גירושין. ונתברר דכבר נתרפית[יב].

תשעד) **והא איפכא שמעי' להו וכו' אלמא רבנן חיישי' לקלקולא. הראשונים** [רמב"ן ועוד] כת' דהגמ' כאן קאי כל"ק דלעיל דסברת ת"ק משום קלקולא. **והרמב"ן** כת' **דהרי"ף** פסק כל"ק [בע"א], דהא סוגיין כוותיהו. וללישנא בתרא ל"ק כלל דרבנן דרבנן. וע"ע מה שהו' לעיל.

תשעה) **ר' מאיר דאמר בעינן תנאי כפול, והב"ע דלא כפל לתנאיה. פרש"י** כתנאי בני גד ובני ראובן. משמע דהוא מפרשת תנאים. אבל **הרמב"ן** [מה: הו' בע"א] כת' דהכא הוה תנאי לשעבר, ואי"צ פרשת תנאים. אלא דר' מאיר ל"ל מכלל לאו אתה שומע הן[יג].

ותוס' [בע"א] פי' דכוונת הגמ' דלא כפל למילתיה, ומש"ה לא שייך אפי' לעז.

ולכאורה אף בדעת תוס' מוכח דסברת ר"מ דלא אמרי' מכלל לאו אתה שומע הן [וע"ד סברת הרמב"ן[יד]]. דהכא ליכא פרשת תנאים, א"כ אמאי הלעז תליא בכפילה בלשון. [ויש לדחות דהיכא דדמי לתנאי מצי להוציא עליה לעז].

תשעו) **שם. ר' מאיר דאמר בעי' תנאי כפול. הרמב"ם** [גירו' י יג] פסק דהמוציא את אשתו משום אילונית לא יחזיר. **וה"ה** ביאר דהעמידו חכמים כר' מאיר. [ור"מ ור' יהודה הלכה כר' יהודה].

והלח"מ הק' דמ"מ קי"ל [אישות ו] כר' מאיר דבעינן תנאי כפול. [אך יש ראשונים דפסקו כחכמים, ויתבאר לקמן עה.].

והלח"מ הביא דהרמב"ם [פיה"מ קידו' סב.] כת' דאין הלכה כר' מאיר. וביאר דהרמב"ם נקט דדעת ת"ק דתנאי דמעכשיו אי"צ כפילות[טו], וכדעת הגאונים [הו' בראשונים לקמן עה.] דתנאי כמעכשיו אי"צ משפטי התנאים. וביאר דאף ר"מ מודה דאי"צ שאר משפטי התנאים, ואפ"ה אמר דכל תנאי שאינו כפול ל"מ. ובהא אין הלכה כר"מ. ודעת ר"מ דאף תנאי דמעכשיו, ואף גילוי דעתא [דסוגיין] צריך כפילות[טז]. ועד"ז כת' **הגר"א** [י ט] דר' מאיר ס"ל דל"מ גילוי דעת, וצריך תנאי כפול בכל אופן. ודעת הרמב"ם דמהני גילוי דעת. ודוקא היכא דליכא גלוי דעת צריך תנאי כפול.

ט. והרמב"ן הביא דשוב מצא דתוס' פי' משום לעז, ואין זה מחוור כלל.

י. וצ"ב א"כ מ"ט פליג ר' יהודה, דהא לא הוה מק"ט. ולדברי המלחמות ניחא דסבר שהיא אילונית גמורה, ובזה הוה מק"ט. אלא דרבנן ס"ל דסוף סוף היתה עכ"פ עקרה בעלמא, והשתא הוא דבריית.

יא. ודוקא התם יש עקרות שנפקדות וחוזרות לבריאותן, אבל אילונית אין לה רפואה לעולם.

יב. ומבואר מדבריו דאף דוסת נקבע בג' פעמים, מ"מ נתברר שהיה בגוף שלה טבע הוסת מתחילת הג'. [ותלי בחקירת האחרונים בגדר חזקה דג' פעמים, האם הוה גדר בירור, או דעי"ז נקבע הטבע].

יג. **והאבנ"מ** [י א] כתב דרש"י לשיטתו יש רפואה לאילונית, א"כ בזה הוה תנאי להבא, ובעי תנאי כפול מהלכות תנאים.

יד. אך תוס' מבואר [שם] דבגדרי גילוי דעת אין מקום לחלק בין כפל דבריו או לא. [וצריך לחלק בין חשש הלעז לגדר גילוי דעת. וצ"ע].

טו. ומש"ה סתם ע"מ שאין לי בית כור עפר. ולא הזכיר לשון כפילות. [ודלא כמ"ש תוס' לקמן עה. דהמשניות קיצרו].

טז. ועד"ז כ' **המחנ"א** [גירושין ג לה].

והקוב"ש [ב מב הו' בע"א] ביאר דבגדרי תנאים קי"ל כר' מאיר דצריך תנאי כפול. אלא דיש מח' נוספת אי אמרי מכלל לאו אתה שומע הן. ובזה לא קי"ל כר' מאיר[יז].

תשעז) **שם. הב"ע דלא כפליה לתנאיה. פרש"י** דאמר הוי יודעת משום אילונית, ולא כפל ואם אי את אילונית לא יהא גט. ומשמע דדוקא משום דאמר משום אילונית, וע"ד הא דאי' גבי נדרים ושם רע [לל"ק בע"א]. אבל היכא דלא אמר כלל לא שייך קלקול. [וכ"כ הראשונים בע"א].

ואף לרבנן דר"מ דוקא היכא דהזכיר דמגרש מחמת כן. [דבמקום דצריך כפילות לר' מאיר, אף לרבנן צריך לפרט צד א'].

אבל **ה"ה** [גירושין י יג] דייק דהרמב"ם לא הזכיר כן גבי אילונית. וכתב דאפשר דאילונית כיון דהוא מום גדול סתמו כפירושו, ומצי מקלקל אף כשלא אמר [והביא דכעי"ז כת' הרמב"ן גבי אשה שאין לה וסת, הו' בסמוך]. ומש"ה הגמ' לא הזכירה גבי אילונית[יח].

ובגמ' [נדה יב:] אי' דלר' מאיר אשה שאין לה וסת אסורה על בעלה[יט] ולא יחזיר עולמית. דחיישי' שתנשא לאחר ותתקן[כ], ויאמר אילו הייתי יודע וכו' אפי' הייתם נותנין לי ק' מנה לא הייתי מגרשה ונמצא גט בטל ובניה ממזרין.

ותוס' [שם] הק' דרבנן לא חששו לקלקולא גבי אילונית [אא"כ תובעת כתובתה]. ותי' דהתם מתקנה בקל ע"י סממנים, ומש"ה חששו טפי.

והרמב"ן [שם] כת' דקאי התם לר' יהודה, ולדידן נמי לא בעיא כפילא כרבנן. וכת' דאיירי כשאמר סתם משום כך אני מוציאך [ולא כפל]. וכמו בסוגיין.

ועוד כת' די"ל דהתם אפי' לא אמר כלום יש לחוש לקלקול. דבשלמא בסוגיין אי לא התנה אמרי' דעילה היה רוצה לגרש. שכמה אנשים נשואים לאילונית ואין מגרשים משום שיש להם נחת רוח מהן. אבל זו שאסורה היא ודאי ידוע שאין בעלה מגרשה אלא מחמת פיסול זה.

והרמב"ן כת' דאף מוציא משום שם רע איירי שלא נתברר שהיא אסורה עליו, וכיון שלא שהה לברר הדבר אי לא פירש להדיא אמרי' דעילה מצא וגירש, לפיכך אין חוששין לקלקול אלא בשאמר משום שם רע אני מוציאך.

וה"ה [הנ"ל] הביא מדבריו דאף גבי אילונית איירי דוקא היכא דאמר משום אילונית אני מוציאך. וביאר דעת הרמב"ם אף באילונית, וע"פ יסוד סברת הרמב"ן.

המוכר עצמו לעכו"ם

תשעח) **המוכר את עצמו ואת בניו לעכו"ם וכו'**. מבואר דמדינא מחוייב לפדות אותו, אף דפשע ומכר עצמו לעכו"ם. וכדאי' בפסוק [ויקרא כה מח] אחרי נמכר גאלה תהיה לו אחד מאחיו יגאלנו, ודרשי' [קידו' כא:] דאיירי במוכר עצמו לעכו"ם, ולא לידח אבן אחר הנופל.

ובשו"ת חת"ס [חו"מ קעז] ביאר דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה שלא לפדותו, הואיל והטיל עצמו על הציבור.

תשעט) **הני מרגל רגילי. המאירי** כתב דבמקום דרגילים עכו"ם להכריחם מצד חובות, אף בפעם הראשון פודים. וכ"כ **הש"ש**.

דף מז.

תשפ) **אבל פודין את הבנים משום קלקולא**. מבואר דהגמ' לא חילקה משום דהבנים לא פשעו ולא מכרו עצמם, ולא שייך אצלם קנס. וצ"ע.

תשפא) **רש"י ד"ה משום קלקולא**. ובחיי אביהם מינטר להון אבוהון. **הש"ך** [רנב ו] למד מזה דדוקא

יז. אך בגר"א משמע דהוה מח' בדיני תנאי, אי מהני גילוי דעת בלא תנאי.

יח. והלח"מ [שם] הק' דבגמ' מבואר דלא כפליה, משמע דאמר דבריו ולא כפל.

יט. אף דמותרת לבעלה בי"א ימים של זיבה, אסרוה עליו. **ותוס'** [שם] מבואר דהוה כמו איסור דרבנן של שניות. [אך קי"ל שם שמותרת ע"י בדיקה].

כ. צ"ל דתתקן ואח"כ תנשא, דבשעה שאין לה וסת אסורה על כל העולם [וכ"כ תוס' שם דאפי' הכיר בה הבעל אין לה כתובה וכו' כדין שניות]. [ואפ"ה חששו שמא לא תרצה לחזור לבעל, ותנשא לאחר ויוציא לעז. או שהבעל לא שנתקנה עד לאחר שתנשא].

היכא דנמצאים יחד, אבל נשבה כ"א למקום אחר פודים את הבנים.

תשפב) **האי ישראל מומר הוא וכו' אימא לתאבון וכו'.**

תוס' [ע"ז כו:] הביאו מסוגיין דמומר אוכל נבילות לתאבון יש חיוב להחיותו ולהחזיר לו אבידה. אבל להכעיס אינו מחוייב להחיותו. אבל **השו"ע** [ר"ס רנא] פסק דאפי' מומר לתאבון אין חיוב לפדות. והכא רב אמי רצה לעשות לפנים משורת הדין [ע"פ הסמ"ג]. ומומר להכעיס אסור לפדות.

תשפג) **תוד"ה ליקח.** דקנסי' ליה לחזור וליקח וכו'

ומיהו קשה דילמא מפני תיקון העולם קאי אמה דחייבוהו ליקח. אבל **רש"י** [בע"ב] ביאר הטעם דחייב לקנות, דביכורים הוה כחובת הגוף[א] [ויתבאר בע"ב]. **והרמב"ן** כתב ואינו מחוור.

תשפד) **בא"ד ואור"ת ליקח מביא, וגירסת ר"ח הלוקח מביא.** [וכ"כ שאר ראשונים]. **ובפשוטו משמע** כוונת התוס' דכל מי שלוקח את הפירות מחוייב בביכורים. וצ"ב דהקרקע אינו שלו ול"ש כלל חיוב ביכורים, וכה"ק **הפנ"י**. **והתור"ג** כתב דכך תקנו כדי להוציא מיד עכו"ם [ואף דלא גדל מארצו].

אבל **התוס' הרא"ש** כתב מי שלקחה עם פירותיה. משמע רק מי שלקח את השדה[ב]. וכ"מ **בראב"ד** [ביכורים ב טו] דאיירי שחזר ולקח השדה, אלא שביכרו הפירות ברשות הגוי.

יש קנין לעכו"ם

תשפה) **אמר רבה אע"פ שאין קנין לעכו"ם באר"י להפקיע מידי מעשר וכו'.** בפשוטו סברת רבה דקדושת הארץ לא תלי בבעלות הישראל. אבל **רש"י** פי' דאין קניינו קנין להפקיעו, משמע דהטעם משום דחסר בבעלותו לענין הקדושה[ג]. וכ"כ **רש"י** [בע"ב ד"ה מדאורייתא] דלענין קדושתה הוה ברשות ישראל, וכאילו משכנה. ועפ"ז אתי שפיר הילפותא כי לי הארץ, דהעכו"ם אינו בעלים לענין זה.

תשפו) **ור"א אמר אע"פ שיש קנין לעכו"ם להפקיע תרו"מ וכו'. הגר"ח** [תרומות א י וביכורים ב טו] כתב דבפשוטו ע"י קנין העכו"ם נפקע שם אר"י, והוה כחו"ל.

והחזו"א [שביעית א ב] הק' דאי אהני קנין עכו"ם להפקיע שם אר"י, א"כ אמאי לא יזכה לחפור בורות וכו'. וע"כ דנשאר שם אר"י. והחזו"א ביאר דהוה רק פטור מדין תרו"מ וכן מביכורים, דילפי' מקרא, ואינו הפקעה על עצם קדושת הארץ[ד]. וילפי' דקרקע של נברי שמגדלת פירות, שאין בזה מצוות הארץ[ה].

ובשו"ת הרא"ש [ב א] כת' דערלה וחדש נוהג בשל נברי, דגבי תרו"מ נתמעט דגנך, ואי לאו הכי תבואת כנעני חייב בתרו"מ. ולגבי הנך ליכא מיעוט. [ומשמע דלא אמרי' דגלי קרא דפקע קדושת הארץ]. ועפ"ז החזו"א דן לענין כלאים לא יפקע קדושת הארץ. אך שוב הביא מהירושלמי דלמ"ד יש קנין מהני לכלאים.

והגר"ח [בסטנסל, וכן שם] ביאר דלר"א הוה הפקעה כלפי הפירות. ומש"ה הוה ילפותא כלפי דין תרומות ומעשרות.

תשפז) **שנאמר דגנך ולא דיגון עכו"ם וכו'. האחרונים** דייקו דהך דרשא קאי אדין תרומות ומעשרות, דנתמעט דגן נברי. **והגר"ח** [תרומות] ביאר [דלר"א] הארץ הופקע מקדושתה כלפי הפירות, ועי"ז נחשב דהוה דגן דעכו"ם[ו].

והגר"ח הביא דמ"מ הוה דוקא משום שיש לו קנין

א. **והפנ"י** כת' דעפ"ז מיושב קו' התוס', ותוס' לא גרסו כן ברש"י.

ב. [**והחת"ס** כתב דיש לגרוס הלוקחה, את השדה].

ג. [וכעין הא דאי' גבי עבד עברי דקנין האיסור ביד ישראל]. **והקוב"ש** [ב יד ד] הביא דמבואר דבעיקר הסברא כו"ע מודו דיש קנין, אלא דהעכו"ם ל"ק את הקרקע לענין הקדושה. ולענין קדושה לא חלה המכירה כלל. וקנין עכו"ם להפקיע תלי בקנינו כלפי הקדושה. [ועד"ז דן שם דאף פטור הפקר לענין מעשר תלי בהפקר לענין קדושה, עי"ש].

ד. דא"כ כשחזר לרשות ישראל אמאי יחזור ויתחייב [וע' בסמוך בדברי הרמב"ם]. ואי הוה כחו"ל אמאי לא יקנה זכות לחפור בורות.

ה. וע"ע אחיעזר [ב לט ה, ויב] עד"ז.

ו. וכ"כ **הגר"ח** [ביכורים ב טו] דעצם הקרקע אינה נפקעת מן המצות, רק דהדין קנין נברי חייל על הקרקע לפטור את הפירות מתרו"מ.

והגר"ח ביאר דמ"מ הפטור בקרקע [כלפי הפירות], ובזה הגמ' מביאה דתלי בהבאת שליש. דאי הוה פטור בפירות תלי

בקרקע. **והראשונים** [ב"מ קא.] כת' דעבו"ם שגזל שדה מישראל, כיון דקרקע אינה נגזלת לא נפקע מקדושתו.

ועוד דייקו האחרונים דר"א איצטריך פסק לפטור, ואילו לרבה איצטריך קרא לרבות שלא פקע, שנאמר וכו' לי קדושת הארץ[ז].

והגר"ח [שם] ביאר דרבה קאי לענין להפקיע את הארץ מקדושתו, ואיתרבי 'כי לי הארץ', דאין קנין להפקיע את עצם הארץ מקדושתו. ואף ר"א מודה בזה, אלא דר"א ס"ל דמהני קנין להפקיע כלפי הפירות. ע' בסמוך].

תשפח) **תוד"ה אמר רבה. והא דתניא** [לעיל מג:] **וכו'.**

מבואר בתוס' דנקטו דדעת רבה דכל התנאים ס"ל דאין קנין[ח], ור"א ס"ל דכו"ע ס"ל דיש קנין. **וכה"ק תוס'** [ד"ה מר, וקידו' מא:] דדוחק לומר דרבה ור"א פליגי במח' דתנאים[ט].

וכ"כ הרמב"ן דלגמ' דידן נח' רבה ור"א אליבא דכולהו תנאים. אבל הביא דדעת **הירושלמי** דפליגי תנאי ביש קנין או אין קנין[י]. ולא אתיא לגמ' דילן.

אבל **ר"ת** בספר הישר [קטו] כת' דודאי נח' תנאים בעלמא אי יש קנין לעבו"ם להפקיע את הקרקע. ורבה ור"א נחלקו למ"ד בעלמא יש קנין להפקיע, ה"מ כשגדל ביד עבו"ם. וה"ק רבה אפי' למ"ד יש קנין, היכא דחזר וקנה בעודו מחובר אין קנין. וביאר דהיכא דחזר ישראל וקנה את הקרקע חוזר לקדושתו, וה"נ כשקונה את התבואה בעודה מחובר לקרקע. דדרשי' כי לי הארץ, ואף מחובר לקרקע בכלל זה. וה"נ פליגי בסוגיין כשחזר וקנה בעודה מחובר[יא], האם יתחייב בביכורים.

תשפט) **בא"ד והיא [ב"מ קא.] דבמקבל שדה אבותיו וכו'.** דלל"ק פי' דאין קנין לעבו"ם להפקיע. והגמ' דוחה דיש קנין לעבו"ם להפקיע[יב]. אבל **רש"י** [ב"מ שם, והו' ברמב"ן כאן] **פי'** למסקנת הגמ' שם יש קנין או מקבל לאו כחוכר. א"כ ליכא למיפשט מהתם כלל].

ומבואר [שם] דלמ"ד יש קנין להפקיע פטור, אף כשחזר ישראל וחכרה [וגדל ברשות הישראל].

תשצ) **בא"ד ומיהו אשכחן ר' מאיר**[יג] דסבר יש קנין[יד] וכו' דמפקעה ליה ממעשר וכו'[טו]. אבל **תוס'** [ע"ז כא. ד"ה הא] **בשם י"מ כת'** דקאי אפי' למ"ד אין קנין להפקיע, ואפ"ה אסור למכור לעבו"ם דמפקיעו שהעבו"ם זורעה ואינו מעשר. **ותוס'** [שם] הק' דהפקעה משמע דמפקיע החיוב לגמרי מן הקרקע[טז]. [וכן הוכיחו תוס' דידן מהחילוק דמזוזה חובת הדר].

ובגמ' [ב"ב פא.] גבי ביכורים ממעטי' אדמתך למעוטי אדמת עבו"ם, וקאי אליבא דר' מאיר. **ותוס'** [שם] הקש'

במירוח, דלמ"ד יש קנין תורת הפקעה. ואילו למד אין קנין, חוזר ומתחייב. והגר"ח ביאר דמ"מ לענין ביכורים סגי בפטורא בעלמא, גם בלא חלות דין הפקעה. [והאריך בזה, וע"ע אריכות בגר"ח דסטנסל].

ז. ובס' זכרון שמואל [יז] ביאר ע"ד דברי הגר"ח, דלדרבה בעי קרא דאין קנין. ואף ר"א מודה בזה, אלא דר"א יליף מקרא אחרינא דיש הפקעה מתרו"מ. דר"א ל"ל דהקרקע נפקעת מעצם הקדושה.

ח. אלא דתוס' הוסיפו ומיהו אשכחן לר' מאיר וכו'. ותוס' [מנחות לא.] נקטו דר"מ סבר יש קנין, ור' יהודה [ב"מ קא.] ס"ל דיש קנין. ובברייתא [מנחות שם] אי' ב' לשונות בדעת ר' שמעון שזורי.

ט. ורש"י [לעיל כג: וקידו' מא:] כת' דהמשנה [תרומות ג ט, הו' לעיל כג:] דעבו"ם שתרמו את שלהם ס"ל דאין קנין ליעו"ם להפקיע. ותוס' [קידו' שם] הק' דא"כ נח' תנאים ביש קנין, ואין סברא דפליגי תנאי במח' אמוראים. ור"י [בתוס' שם, ולעיל] דחו דמשכח"ל שגדלו שליש ביד ישראל, או דחכר שדה מישראל.

י. וכן משמע בדברי הרמב"ם בפיה"מ [בכ"מ, הו' בסמוך] דנח' תנאים אי יש קנין. [אך ע"ד מש"כ המפרשים י"ל דנח' תנאים אי יש קנין בגוף הקרקע, ומח' דסוגיין כלפי הפירות].

יא. ועוה"ק מהא דלקט שכחה ופאה דנכרי דפשוטו איירי כשלקח בתלוש, וע' בסמוך.

יב. ותוס' דחו דאע"פ דהדיחוי אמת, מ"מ ראיה גמורה ליכא. **והראשונים** הביאו דמש"ה לא הביאו בסוגיין ת"ש מהתם. [אך מ"מ קשה לרבה, למש"כ תוס' דהדיחוי אמת].

יג. וצ"ב אמאי לא הביאו תוס' מדברי ר' יוסי בסיפא דהך משנה, דבגמ' אי' דס"ל דשדות אי' תרתי. [ואפשר דהוה דיוק מדברי הגמ', ולא מגוף המשנה].

יד. אך **תוס'** [מנחות סו: סוד"ה מירוח] הביאו **דבירושלמי** [דמאי ה ט, וכ"ב מפרשי המשנה שם] איתא דר"מ סבר אין קנין להפקיע. ותוס' כת' דהירושלמי לשיטתו דבע"ז פי' את המשנה דאין מוכרין להם שדות, משום דמצוי להתברך בתוכו. [ולא איירי משום הפקעת קדושתו]. וכ"כ הר"ש [דמאי שם].

טו. ואסור [מדרבנן] לגרום הפקעת קדושתה.

טז. וכשמוכרה לעבו"ם מפקיעה ממש, דאפי' יזרע ישראל לא יביא.

תיפו"ל דר"מ ס"ל [בע"ז] דיש קנין לעבו"ם להפקיע[יז]. ונראה לר"י דדילמא מהכא הוא דגמר בכ"מ דיש קנין. [**והאחרונים** הקשו דבסוגיין ילפי' מקרא אחרינא. ומשמע דנח' ר' מאיר ורבה. והאחרונים כת' דצריך מיעוט מדין תרו"מ ומיעוט מדין ביכורים].

ורש"י [לעיל כה.] כת' [בדברי ר' מאיר] דכותים גירי אמת, ומש"ה אין אר"י נפקעת על ידם ממעשר. וצ"ב אמאי נקט כמ"ד יש קנין[יח].

תשצא) **אבל אין קנין לעכו"ם לחפור בה בורות וכו'.**

מבואר **ברשב"א** דאין לו קנין לחפור בורות, משום דיש לו קנין פירות לחוד. דומיה דלוקח שדה בזמן היובל [לקמן מח.][יט].

אבל **הריטב"א** [בתו"ד] כת' דהפסוק מיעט קנין העבו"ם דוקא לענין שלא להפסיד אר"י, משמע דיש לו קנין גמור לשאר מילי. [וכת' דיש ללמוד מזה דיש קנין להפקיע מיד מעשר, אף לולי קרא דדגנך]. משמע דהוה בעלים גמור, אלא דיש דין חיצוני דאינו רשאי להפסיד[כ].

והקה"י [שביעית א] נקט דהוה גדר איסור על העבו"ם לשנות צורת קרקע א"י[כא]. דהקרקע כבר יצאת מרשות מוכר, ולא מסתבר דיש למוכר זכות בעלות לעבב עליו מלחפור.

תשצב) **שם. הרמב"ן** [השג' לסה"מ ל"ת רכז] הביא מסוגיין[כב] דיש מניעה [איסור] שלא נצמית הארץ ביד הגוים, ולא נעזבנה להם בממכר מוחלט[כג]. ומש"ה אסור למכור למי שלא ישמור דין יובל.

תשצג) **שם. החזו"א** הביא דמבואר דאף שהעבו"ם ל"ק קנין הגוף [וכדברי הרשב"א], אפ"ה מהני קנין העבו"ם להפקיע מקדושתו. והחזו"א הק' דמפורש בכ"מ דשכירות לא מפקיע מתרו"מ. וע"כ דמכירה חשיב קנין הגוף רק שאינו רשאי לחפור בורות.

אבל **הקה"י** [הנ"ל] נקט דבגדרי הממון ודאי קנה קנין גמור [ומש"ה מפקיע מידי קדושתו]. אלא דאין לעבו"ם זכות לחפור [ולא מחמת זכות ממון דהמוכר[כד]].

תשצד) **שם. אבל אין קנין לעכו"ם באר"י לחפור וכו'.**

הגר"ח [תרומות] הביא דבפשוטו מבואר דדעת ר"א דיש יותר קנין להפקיע מיד קדושת הארץ, מאשר להפקיע בדיני הממון. והגר"ח תמה דאין בזה סברא.

והגר"ח ביאר דאף ר"א מודה דילפי' מהך קרא דאין קנין לנכרי להפקיע את קדושת גוף הארץ. דהא אף לענין ממון ל"ק. אלא דס"ל דיש קנין כלפי הפירות, להפקיע קדושת הארץ מהפירות. [ע"ע בסמוך].

תשצה) **שם. לחפור בה בורות. בחי' מכת"י** הק' וא"ת מאי נפק"מ אי רשאי לחפור בורות. [וכה"ק **האחרונים** הרי לא ישמע לנו[כה]]. ותי' דרבה קמ"ל דאינו קנין פירות בעלמא, אלא רשאי לחפור [ואפ"ה אין קנין להפקיע מקדושתה].

ועוד הביא בשם **הרמ"ה** דנפק"מ כשישראל קנה מהעבו"ם, דקנה זכותו[כו]. ורשאי לחפור בורות[כז].

יז. ותוס' הביאו בשם **רשב"א** דיל"פ הגמ' בע"ז באופ"א. ולמ"ד אין קנין לעבו"ם להפקיע מיד מעשר, דרשי' מקרא דממועט מביכורים. [וצ"ע דבגמ' בע"ב משמע דאין חילוק בין מעשר לביכורים].

יח. [אך מ"מ אף למ"ד אין קנין צ"ל דכותים גרי אמת, דאל"כ פטור משום מירוח עכו"ם].

יט. דהרשב"א ביאר דלדעת רבה יש לו קנין לחפור בורות, כלומר דלא הוה קנין פירות לבד. [וקמ"ל דאפ"ה לא מפקע ממצוות].

כ. והמאירי ביאר [דעת רבה דרשאי לחפור] דאין אומרין הואיל ומשועבדת למעשרות אינו רשאי להפסידה שלא תהא ראויה לזריעות, קמ"ל דרשאי. [וצ"ב דאין לומר דדעת ר"א מדיני המעשרות אינו רשאי, דהא ס"ל דפקע קדושת מעשר].

כא. ויל"ד האם יהני נתינת רשות של המוכר. ולצד דנשאר קנין הגוף ביד המוכר, לכאורה מהני נתינת רשות לזה.אבל לסברת הקה"י יל"ד.

כב. [בין למ"ד דאין קנין להפקיע מידי מעשר, ובין למ"ד לחפור בורות].

כג. וכת' דהענין כי כאשר נצטוינו בגופותינו הנמכרים לגוים שאין להם קנין הגוף בנו [כדלעיל לח. ויבמות מו.] ואין הם קונין מכם.

כד. [ולכאו' זה כוונת הריטב"א, ואילו הרשב"א מבואר כחזו"א].

כה. [שהרי אין ידינו תקיפה עליהם. ולצד דהוה דין 'איסור', יתכן דלא נצטוו, ואין דין לבי"ד לכופם].

כו. והחת"ס כתב כעי"ז דנפק"מ דלא הוי גזל בידו, ומותר לישראל להנות מחפירה שחפר.

כז. ובהג' יעב"ץ כת' דאולי נפק"מ אי צריך להתנות בשעת מכירה שלא יחפור. [והיעב"ץ הוסיף כשמוכר בזה"ז, דבזמן

[ומבואר מדבריו דאין לעכו"ם זכות ממון לענין לחפור בורות, ומש"ה אף ישראל דאתא מחמתיה אינו יכול לחפור. דאי הוה דין דעכו"ם אינו רשאי לפגוע בקדושת הארץ, א"כ ישראל דאתי מחמתיה יוכל לחפור].

דעת הרמב"ם – **הרמב"ם** [תרומות א י] פסק שגוי שקנה קרקע באר"י לא הפקיע מהמצוות, אלא הרי היא בקדושתה. לפיכך אם חזר ישראל וקנה ממנו אינה ככיבוש יחיד, אלא מפריש תרו"מ, והכל מה"ת. ובהל' יא כתב דמה שגדל אצל הנכרי, אם מרחן נכרי פטור, ואם חזר ישראל וקנאם חייב. וכן **הרמב"ם** [ביכורים ב טו] כת' דהמוכר שדהו לנכרי וחזר ולקח ממנו[כח] מביא ביכורים מה"ת, שאינה נפקעת מהמצוות בקנין הנכרי. **והראב"ד** השיג דאפי' ביכרו ברשות נכרי.

והמהר"י קורקוס **והכס"מ** ביארו דכוונת הרמב"ם דבעודו ביד העכו"ם לכו"ע מהני קנין הנכרי לפוטרו, והא דבסוגיין אין קנין היינו כשיקח ישראל ממנו. [וכ"ד הכפתור ופרח]. ואילו למ"ד יש קנין, אף כשחזר ישראל וקנה ממנו שוב אינו מתחייב [דפקע שם א"י][כט].

והגר"א [שלא ח בסוגריים] כת' דהרמב"ם למד כן ממשנתינו, שהלוקח מביא ביכורים. והרמב"ם פי' דהיינו שלקח את השדה. ובזה מבואר בסוגיין [בע"ב] דתלי בהא דאין קנין לעכו"ם. [ואילו למ"ד יש קנין, אף דלקח את גוף השדה מביא ביכורים רק מדרבנן. ויל"ד אי כוונתו דלעולם לא יביא. או רק פירות אלו שגדלו ברשות העכו"ם].

והכס"מ ביאר דהרמב"ם פסק בזה דאין קנין להפקיע, ואף דבכ"מ **בפיה"מ** כתב להדיא דיש קנין להפקיע, והיינו דבעודו ברשות הגוי מופקע ממעשר.

והמהרי"ט [א מג] האריך לתמוה דבכל סוגיין מבואר דהנידון על פירות שגדלו ברשות העכו"ם, בשעת הבאת שליש[ל]. ועוה"ק מכ"מ, וכן מדברי הרמב"ם בכ"מ.

והמהרי"ט ביאר דהרמב"ם פסק כמ"ד דאין קנין להפקיע מיד תרו"מ[לא], ואף בעודו ברשות הגוי לא נפקע קדושת הארץ וחייב בשביעית[לב]. אלא דהרמב"ם ממעט מקרא דדגנך ולא דגן עכו"ם דפירות שגדלו ברשות העכו"ם לא חל עליהם חיוב תרו"מ, דממעטינן מה שגדל ברשות הגוי. [וצ"ב בדסוגיין מבואר דמהך קרא ילפי' דאין קנין].

והשו"ת ר"ב אשכנזי [א ד"ה והרמב"ם] כתב דכוונת הרמב"ם דיש קנין לעכו"ם כלפי הפירות, אבל כלפי עצם הקרקע אין קנין [ומש"ה לא נחשב כיבוש יחיד][לג].

והגר"ח [תרומות א י] ביאר דבין לרבה ובין לר"א בסוגיין דרשי כי לי הארץ, דאין קנין להפקיע את השם אר"י. אלא דר"א ס"ל דנהי דאין לו קנין בעצם הקרקע, מ"מ יש לו קנין כלפי הפירות[לד], ומש"ה חשיב דיגון עכו"ם [וכנ"ל]. [וביאר דהרמב"ם נקט כר"א]. [ועוד האריך הגר"ח לדון במה פליג הראב"ד [בכורים]].

הבית בלא"ה יש לא תחנם. וצ"ע דלכאו' אף בזה"ז נוהג לא תחנם. וכל הנידון בסוגיין כשמוכרו באיסור].

כח. **והמאירי** כת' שלקח ישראל מנכרי שדה שיש בו פירות, או פירות לחוד קודם הבאת שליש, לא אמרי' דהוה כיבוש יחיד ולא יתחייב במעשר. [ומשמע דסוגיין בפירות שגדלו שליש אצל הנכרי. אבל תחילת גדילת הפירות לא איכפ"ל, כיון דאין קנין גמור להפקיע מידי אר"י. [ולכאו' משמע דהיכא דתחילת גדילתו בחו"ל [או עציץ שאינו נקוב], אף דבשעה שהביא שליש הוה בארץ פטור]].

כט. **והחזו"א** האריך לתמוה דלפ"ז בזה"ז אין קדושה בסוריה, דנקנה שעה אחת ע"י כיבוש העכו"ם, ובסוריה קי"ל דיש קנין להפקיע [וכדאיתא בגמ' בסמוך], ושוב לא יחזור לקדושתו. [וסתימת הרמב"ם ושא"פ דאף בזה"ז שייך דין סוריה].

ל. **והכס"מ** [תרומות א כ] כת' דהגמ' המ"ל דאין קנין רק לענין שחזר וקנה ממנו.

לא. ואף דבפיה"מ פסק דיש קנין לעכו"ם להפקיע. חזר בו בחיבורו ההלכות.

לב. [וכדעת אביו המבי"ט דנוהג שמיטה בפירות נכרים. והכס"מ פליג לשיטתו. ואכמ"ל].

לג. וביאר [בד"ה עלה בידינו] דמח' רבה ור"א דסוגיין כלפי גוף הקרקע. ובזה קי"ל דאין קנין. ועוד נח' התנאים האם יש קנין לקנין פירות. דשני קניינים הם אחד קנין הגוף ואחד קנין בפירות. [וביאר בזה דברי הכפתור ופרח]. אך לפ"ז הדרא קו', דלפ"ז בסוגיין הנידון כלפי הפירות. והגר"ח [בכורים] כת' עד"ז, אלא דכת' דבסוגיין הנידון אי יש קנין על הפירות. אבל גוף הקרקע אף לר"א אין קנין. ולפ"ז הרמב"ם פסק כר"א.

לד. וביאר דרבה ס"ל דאין קנין לנכרי אף כלפי הפירות, להפקיעם מקדושתם [ואף דיש לו קנין בגדרי הממון, אף לחפור בורות]. ואילו ר"א סבר דיש קנין לנכרי דיש הפקעת קדושה כלפי הפירות, אבל בגוף הקרקע אין קנין, אף לענין ממון.

והחזו"א [א ג] ביאר קרוב לזה [ע"פ דרכו] דלכו"ע אין קנין להפקיע שם אר"י [וזה כוונת הרמב"ם לפסוק[לה]]. וכל המח' בגדרי הפטור ממצוות משום דנחשב שגדל שלא בקדושה. ובסוריה פטור בגדל שלא בקדושה, אבל לא חל הפקעה על קדושת א"י].

תשצו) **רש"י ד"ה דיגונך.** שאם מירחן עכו"ם, והן שלו בשעת מירוח וכו' ואפי' לקחן מישראל[לו] וכו'. מבואר ברש"י דדין מירוח פוטר תלי בבעלות[לז]. [וע"ע שיטמ"ק בכורות יא, וקה"י קיד' לח בענין מירוח ישראל ברשות נכרי].

תשצז) **תוד"ה מר סבר.** מתוך פ"ה משמע דהא בהא תליא וכו' דלרבה וכו' דיגונך ולא דיגון עכו"ם, ומירוח עכו"ם פוטר[לח]. וכדגרסי' בגמ' במאי דמפלגי מ"ס דגנך וכו', ומ"ס דיגונך. [וה**פנ"י** הק' היכן משמע כן מתוך דברי רש"י. אלא מתוך גירסת הגמ']. אבל **רש"י** [קידושין מא:] כת' דת"ק דמתני' דעכו"ם תרמו את שלהם [הו' לעיל כג:] ס"ל דאין קנין להפקיע, וס"ל דמירוח עכו"ם אינו פוטר, דהוה מיעוט אחר מיעוט לרבות. **ותוס'** [שם] חלקו דאיירי בגדל שליש וכו' [וע"ד מש"כ תוס' לעיל כג:]. [וע"ע **תוס'** מנחות סז.].

תשצח) **בא"ד וקשה דכמה תנאים נח' במירוח עכו"ם, וא"כ כל אותם תנאים נח' נמי ביש קנין.** **והרמב"ן** דחה די"ל דמ"ד דמירוח עכו"ם אינו פוטר דריש דיגונך ולא דיגון הקדש[לט].

והרמב"ן כת' די"ל דר"א מודה דהנך תנאים דממעטו דיגון עכו"ם, י"ל דס"ל דממילא ש"מ דיש קנין לגוי באר"י להפקיע, דליכא קרא למעוטי. דלי הארץ לאו קדושת הארץ קאמר[מ]. א"נ תרי דגנך כתיבי, חד דרשינן דגנך ולא דגן גוי וחד דרשינן דיגונך ולא דיגון גוי.

תשצט) **בא"ד לכך נראה וכו' ודריש נמי ר"א דיגונך וכו'.** וכוונת הגמ' דמר דרש דיגונך לחוד, ומר דריש דגנך ודיגונך. [ועוד נח' התנאים במנחות אי דרשא דדיגונך הוה למעט, או דדרשי' מיעוט אחר מיעוט לרבות, ולא תלי בסוגיין[מא]].

ובגמ' [מנחות סז.] מבואר דהלוקח מעכו"ם חייב לעשר מדרבנן, משום גזירת בעלי כיסין. [והרמב"ם פי' באופ"א].

תת) **דעכו"ם ולקטנהו ישראל, טעמא דהפקיר וכו'.** **פרש"י** דעכו"ם לא מיפקד להניח פאה ולקט. **והריטב"א** ביאר דאף למ"ד דאין קנין להפקיע, ומש"ה חייב במעשר, מ"מ לקט לא הוה מצוה התלויה בארץ בלחוד, אלא עליה דבעלים רמי להפקיר. ועכו"ם אינו מצווה.

תתא) **שם. הרש"ש** הק' דאפשר לאוקמי בשהביאו שליש ביד ישראל [כדלקמן], וקנה עכו"ם השדה. ואינו חייב בפאה ולקט. א"נ דהעכו"ם שכר שדה מישראל. [דבשכירות אין קנין להפקיע, וכמש"כ תוס' [לעיל כג:].

תתב) **שם. בס' הישר** [שם, וכן תו"י מכת"י ובחי' מכת"י] הק' לשיטתו דבסוגיין דאיירי דקנה ישראל במחובר. ותי' דכוונת הגמ' דצ"ל דה"נ איירי כשלקח ישראל עם התבואה, והניח פאה[מב].

לה. אך משמע ברמב"ם דיש מ"ד דיש קנין לעכו"ם להפקיע מקדושתו. [וצ"ע היכן מצאנו מ"ד זה].

לו. ומשמע ברש"י דאינו פטור משום 'לקוח'. וע' תוס' [ב"מ פח.]. אך מ"מ יש נפק"מ דלקוח חייב מדרבנן. ומירוח עכו"ם אפשר דפטור אף מדרבנן.

לז. וכ"כ **המאירי** [כאן] אבל אם הם של ישראל אלא שגוי ממרחן בשכירות אין זה פוטר כלל.

לח. וכן נקט **תוס'** [מנחות סו:] בתחילת דבריהם דהא בהא תלי, ולמ"ד יש קנין ע"כ ס"ל דמירוח עכו"ם אינו פוטר. אך תוס' הביאו דר"מ ור"י [ת"ק דמתני' דמאי ה ט] משמע דס"ל דאין קנין להפקיע, ומירוח עכו"ם אינו פוטר. ולא דרשי דגנך כלל. ותוס' כת' דמ"מ מ"ד יש קנין יש לו לדרוש דיגונך לפטור מירוח. ואליבא דמ"ד אין קנין נח' התנאים.

לט. וכדאמר רבה [שם] דכו"ע מודו דמירוח הקדש פוטר, ואף לר"ע.

מ. [דהא פטור משום מירוח העכו"ם].

מא. ותוס' [מנחות] כת' עוד א"נ ה"ק מ"ס דגנך, ומ"ס דיגונך והוה מיעוט אחר מיעוט. [ומ"ד יש קנין נתמעט אף מירוח עכו"ם, ומ"ד אין קנין מירוח עכו"ם אינו פוטר, דדרשי' מיעוט אחר מיעוט לרבות]. ותוס' כת' דלפ"ז רבה ור"א נח' אליבא דר' יוסי, אבל ר"מ ודאי ס"ל דאין קנין. [ושוב הק' דר"מ בע"ז ס"ל דיש קנין].

מב. ולפ"ז ישראל הניח הפאה. אלא דגדל ברשות עכו"ם [ומש"ה קרי' ביה דעכו"ם].

ועוד תי׳ [דאף אי הוה דעכו״ם] כיון דהישראל לוקטה בעודם מחוברין, נחשב דזכה בהן מן המחובר[מג]. והו״ל כקרקע שחזר וקנה מן הגוי. אך **התו״י** הק׳ דב״ז בפאה, אבל לקט ושכחה הוה רק בתלוש. ותי׳ דאה״נ הוה מדרבנן, ונקט להו אגב פאה דחייבת מה״ת.

תתג) **לעולם דישראל וכו׳ אדעתא דעכו״ם מי מפקרי.**

הריטב״א הקשה דמדינא הוה לקט שכחה ופאה, והפקירו אדעתא דעניים ישראלים. ומה איכפ״ל מי לקחו.

והריטב״א העמיד במקום דליכא עניים, ואין ראויין לבא לכאן. ולא חל תורת לקט שכחה ופאה במקום שאינו ראוי לבא עניים. והתורה אמרה לעניים ולא לעורבים ועטלפים [חולין קלד:], והיינו דקאמר אדעתא דעכו״ם לא מפקרי. [דלא היה ראוי להניח פאה כלל].

ותוס׳ [בסו״ד] ביארו דכי שקיל עכו״ם הוה הפקר טעות, ואינו הפקר. [משמע דאתינן עלה משום מקח טעות, דנתברר שלא היה פאה לעולם].

אבל **הרש״ש** כת׳ דמשמע בגמ׳ דהתורה לא התירה לעכו״ם[מד], ומש״ה חייב במעשר[מה]. ובמשנה אי׳ אא״כ הפקיר, **ופרש״י** דישראל הראשון הפקירן בשדיהו. ומשמע דאף לאחר שהניחם בתורת פאה יוכל להפקיר. והרש״ש הק׳ דאינו שלו וברשותו להפקירו.

תתד) **שם. והמשנ״ל** [תרומות ב ט] חקר ממתי פאה פטור ממעשר משעה שזכו בו העניים[מו], או משעת הפרשה.[מז] והביא דבסוגיין מבואר דהוה משעה שזכו, דאי משעת הפרשה אף מה שליקט העכו״ם הופרש [וכקו׳ **הריטב״א**].

והמשנ״ל הק׳ דבמשנה [פאה ה ב] דשבלת של לקט שנתערב וכו׳, ותי׳ שאני לקט דתליא בדעתו של בעה״ב[מח].

ורע״א [כאן, משו״ע פאה ד ט] תמה דיסוד סברת המשנ״ל אינו מובן דפטור ממעשר ילפי׳ מקרא דובא הלוי, והא יש לו חלק עמהם[מט]. וכתב דע״כ בריטב״א דאיירי בדליכא עני.

והקה״י [לג] הביא **דהברכ״י** הקשה עוד מהגמ׳ [ב״ק כח.] דהניח פאה בצד זה ולקחו עניים מצד אחר דפטור ממעשר [וכיון דהניחו בתורת פאה יד לוי שווה בו, ואף דלא הגיע ליד עני]. והקה״י תי׳ דהתם נחשב הפרשה בטעות, ובטל השם פאה, אלא דסוף סוף אסח דעתיה[נ] ופטור מטעם הפקר. אבל הכא הוה פאה וחל עליו דין ממון עניים, וכה״ג גדר הפטור דוקא היכא דזכו בו מכח העניות. וכן דכבר הוה לקט ופאה אינו יכול להפקירו [דהא שייכא לעניים].

תתה) **תוד״ה אדעתא.** והא דפליגי ר׳ יוחנן ור״ל וכו׳.

בדברי **הר״ש** [פאה ו א, ותו׳ שאנץ בשיטמ״ק ב״מ ל:] נתפרש יותר, דכת׳ דסוגיין כר״ל וכיון דלא מפקרי אדעתא דנברי לא הוה הפקר. ושוב דחה דהוה משום טעות, ומש״ה אינו הפקר [ואף לר׳ יוחנן, וכתוס׳].

והאחרונים [קה״י ס״ס לג] תמהו דר״ל קאי דוקא לענין הפקר, אבל לקט שכחה ופאה פטור ממעשר אף לר״ל. וצ״ל דאיירי באופן דליכא פטור מגדרי פאה [וכגון דליכא עניים], ואפ״ה תוס׳ דנו דיפטר משום הפקר[נא].

מג. [ובחי׳ מכת״י כת׳ דסתמא דמלתא מזכה להם הקרקע לקנות השבלים על ידו]. וצ״ע דהא ל״ק עד שילקט, ואם בא אחר וחטפו לא זכה הראשון.

מד. אבל רבנן התירו להם [כדאי׳ לקמן נט:] דאין ממחין ביד עניי עכו״ם. [ומ״מ לא נחשב דנתקיים דין הפאה].

מה. [וכת׳ דמ״ש תוס׳ דהוה טעות אינו מדקדוק].

מו. ונפק״מ דאם הפריש ובא עשיר ולקח פאה [כגון בערמה באומרו שהיה עני, או באונס] הוה טבל ויתחייב העשיר במעשר.

והמקד״ד [נה ג] הביא כן מדברי **הרא״ש** [פאה ה ד]. [אך הקה״י כת׳ דנראה דהוה ט״ס בדברי הרא״ש. וכן במהד׳ חדשה ליתא, וכן הביא הדר״א תרו׳ ב צה״ה ריב].

מז. ויל״ד האם כוונתו דלא חל ׳שם פאה׳ וממון עניים ע״י הפרשה, עד שיזכו העניים. אך לכאו׳ ודאי חל שם פאה ע״י קריאת שם, וכ״כ **האו״ש** [שם] דלענין זכות העניים זכו תיכף [והביא מכ״מ]. ואף דהוה ממון עניים לא מיפטר ממעשר.

מח. ורע״א והרש״ש תמהו דאיירי הכא אף בלקט.

מט. ובפשוטו מבואר דפטור פאה ממעשר ופטור הפקר שווים. [**והאחרונים** חקרו האם מה דידו שווה מפקיע במעשר כהפקר, או השם פאה ושם הפקר מפקיע]. ולדעת המשנ״ל צ״ל דהוה ב׳ גדרי פטורין דלא שייכי להדדי.

נ. [וע״ד הא דאי׳ כריתות כד].

נא. ואיירי שהפקירו לכל ישראל, אפי׳ עשירים.

תתו) **בא"ד אבל כי שקיל ליה עכו"ם הפקר בטעות הוא וכו'.** מבואר בתוס' דהא דל"מ הפקר לעניים לחוד ה"מ כשאינו מפקיר כלל לעשירים [ולנכרים לר' יוחנן]. אבל היכא דמפקיר על דעת שיזכה עני [בתנאי], שפיר מהני[נב].

תתז) **ת"ש ישראל שלקח שדה מעכו"ם עד שלא הביאה שליש וכו' שכבר נתחייבה וכו'.** דלמ"ד יש קנין היכא דקנה לאחר שהביאה שליש פטור.

תתח) **שם. האחרונים** דנו אף אי יש קנין לעכו"ם להפקיע מידי קדושתו, מ"מ מי גרע מפירות חו"ל שבאו לארץ ונתמרח בארץ. **והכס"מ** [תרומות א כב] דן אי הוה מדאורייתא.

והרש"ש [לרמב"ם שם, וכן הביא האחיעזר ב לט ה] דייק לשון הגמ' [בכורות יא] דאיירי דמירחן ישראל ברשות עכו"ם, וביאר דאיירי שעשה מעשה המירוח בקרקע של עכו"ם [לאחר שקנאו הישראל]. ועי"ז הוה כאילו המירוח בחו"ל. אך הק' דבסוגיין ועוד סוגיות לא משמע כן.

והאחיעזר [ב לט ו] חידש דכ"ז משום דלא חל פטור, אבל אי יש קנין לנכרי בעצמותה חל פטור, ושוב לא יתחייב[נג].

תתט) **הב"ע בסוריא, וקסבר כיבוש יחיד ל"ש כיבוש.** [ע' מש"כ [לעיל ח] בגדר כיבוש יחיד]. **פרש"י** דכיון דמעשר דידיה מדרבנן יש קנין ביד עכו"ם להפקיע[נד]. משמע דהטעם משום דהוה מדרבנן [ע' בסמוך].

ועוד ביאר **הגר"ח** [סטנסל] [בדעת הרמב"ם] דהוה סברא דוקא בקדושת סוריא דהוה מחמת כיבוש יחיד, ומש"ה מהני קנין עכו"ם להפקיע קנין היחיד. אבל אר"י גופיה דמוחזקת לנו מחמת ירושה ראשונה, א"כ קנין העכו"ם אינו מפקיע דינו.

והאחיעזר [ב לט ה] הק' דנהי דיש קנין בסוריא, והוי דגן של הנכרי. אך מנ"ל דדגן נכרי הוה 'פטור' ואינו חוזר ומתחייב כשיגיע ליד ישראל. [ובשלמא לר"א נתמעט דגן עכו"ם. אבל רבה ל"ל מיעוט זה]. וכת' דצ"ל דדגן נכרי בסוריא הוי כחו"ל ממש.

תתי) **שם. בסוריא. בס' התרומה** [הל' אר"י] נסתפק דבזה"ז דקי"ל דתרומה בזה"ז דרבנן ואין הארץ עומד בקדושתו, יש קנין לעכו"ם להפקיע, ואינו חייב בתרו"מ. [וכמו בסוריא[נה]]. [והו' **בגר"א** שלא ו בליק' וכח[נו]].

אבל **הרמב"ם** [הנ"ל] פסק דאין קנין, אף דס"ל [תרומות א כו] דתרומה בזה"ז דרבנן. **והבית הלוי** [ג א ו, וכעי"ז בגר"ח סטנסל] כתב דהסה"ת ס"ל דעצם קדושת הארץ בזה"ז דרבנן, דתליא בקדושה שניה, ופקע קדושה שניה בחורבן הבית. אבל הרמב"ם ס"ל דקדושת הארץ הוה אף בזה"ז, אלא דיש מיעוט מדין שביעית ומחיוב תרו"מ[נז]. אבל עצם קודשת הארץ דאורייתא, ולא יפקע ע"י מכירה לנכרי[נח].

ועוד כת' **הגר"ח** [סטנסל] דדעת הרמב"ם דדוקא בסוריא מהני קנין נכרי להפקיע. אבל אר"י גופיה מוחזקת מאבותינו [ב"ב קיט.][נט], ואף היכא דקדושתה מדרבנן אין כח בקנין עכו"ם להפקיע מקדושתה, דהא הארץ מוחזקת. ומש"ה אינו מפקיע קדושת הארץ.

נב. [וצ"ע במעשה דר' ישמעאל בר"י ב"מ ל: אמאי לא הפקיר בתנאי].

נג. והאחיעזר כת' דמ"מ בחו"ל ודאי יש קנין לנכרי להפקיע קדושתם. א"כ הא דאי' דפירות שבאו מחו"ל לארץ ה"מ פירות של ישראל. אבל פירות של נכרי מופקעין. [וצ"ע מה שייך גדר 'קנין' והפקעה בחו"ל, הא ליכא התם דין קדושה כלל].

נד. **והגר"ח** [סטנסל] הק' דאי נימא דעולי בבל לא כבשו את סוריא, א"כ פקע קדושתו. ולכאו' מבואר בסוגיין דכבשו. [וע' מש"כ לעיל ח.]. והגר"ח הביא דדעת הרמב"ם והראב"ד דלא כבשו עולי בבל את סוריא, אלא דאפ"ה מתחייב מדרבנן. והגר"ח ביאר דעזרא החזיק באר"י בגדר 'חזקה', בלא כיבוש. ומש"ה מהני דוקא במקום דכבר כבשו בירושה ראשונה. [עי"ש].

נה. **והאחיעזר** [שם] דן דעפ"ז אף פירות שנכנסו לארץ בזה"ז לא יתחייב במעשר. דומיה דפירות שנכנסו מחו"ל לסוריא. אך הביא **דהשו"ע** [שלא יב] סתם בזה, וע' הגר"א [כט].

נו. **והגר"א** כת' דעפ"ז מיושב קו' תוס' [סנהד' כו, ע' לקמן סב.]. והגר"ח [סטנסל] כת' דכ"מ בדעת רש"י [סנהד']].

נז. דאינו נוהג בזמן דאין יובל נוהג, ובעינן רוב ישביה עליה.

נח. **והגר"ח** לשיטתו דגדר הפקעת יש קנין הוה מקדושת הארץ.

נט. ואף דעצם הקידוש נעשה ע"י כיבוש יהושע, מ"מ גדר 'ירושת ישראל' ודין הממון שבה מוחזקת היא מאבותינו. ומש"ה כשעכו"ם כבשו את הארץ ובטל כיבוש וקידוש יהושע, אבל לא נתבטל עיקר ירושת ישראל, דמוחזקת היא לנו מאבותינו. [וכמו שהיה קודם קידוש יהושע].

דף מז:

תתיא) **רש"י ד"ה טבל.** אין לך כל חיטה וחיטה שאין חציה טבל וכו'. [וכ"כ **רש"י** חולין קלה:]. מבואר דלמ"ד אין ברירה אמרי' בודאי הכל של שניהם. ולא אמרי דהוה ע"פ החלוקה שיהא בעתיד. אבל דעת **תוס'** [ושא"ר] דהוה ספק היכן חלקו, ושמא השותף קיבל חלק חבירו. **ורע"א** [משניות דמאי ו] הביא דנח' בזה בירושלמי.

והאחרונים הקשו **דרש"י** [לעיל כה. ולקמן מח. ד"ה לקוחות וכ"מ] כתב דלמ"ד אין ברירה איכא למיחש שחלק שנטל זה היה ראוי לאחיו והחליפו. דגדר אין ברירה דהוה ספק. [וע' מש"כ בזה לעיל כה.].

והקוב"ש [ביצה לח] ביאר דלמ"ד אין ברירה גדר השותפות מתחילה לא נחשב עומד לחלוקה [כיון דאף ע"י חלוקה לא יבא לידי בירור החלקים[א]]. ומש"ה הוה שותפין בכל חיטה[ב]. אבל **הקה"י** [לד וכעי"ז בעוד אחרונים] כתב דרש"י קאי רק בשותפין שנשתתפו אדעתא דהכי, אבל אחין שחלקו [ובשאר מקומות דאין ברירה] רש"י מודה דלמ"ד אין ברירה הוה ספק.

תתיב) **בא"ד ולא מטבל גמור עליו, דהוה מהחיוב על הפטור. ורש"י** [חולין קלה:] כת' דיפריש ממק"א לפי חשבון.

תתיג) **תוד"ה טבל.** הא אפי' למ"ד אין ברירה יש לו בודאי חלק בו דמחייב בביכורים וכו'. **השאג"א** [צ] כת' דדעת רש"י דל"מ שמחוייב בחציו, דהא אין כל גידולים מארצו. וכ"ש מדברי עולא [ב"ב כו:] דכשיונק בשדה אחר אינו מביא ביכורים[ג]. **והמקו"ח** [תמח א] הקשה דבגמ' [חולין קלו. והרמב"ם בכורים ב ח] מבואר דשותפין חייבין בביכורים. **והקוב"ש** [ב"ב צח] **וקה"י** [לד] **תי'** דבשותפין החייב ביכורים חל על תרוייהו החיוב, והוה כל גידולים מארצם. ואילו בסוגיין הצד קנין פירות אין בו חיוב הבאה, וכיון דיש צד לאו בר חיובא בפירות פוטר[ד].

תתיד) **בא"ד והמותר מצי מקדיש להו. השאג"א** [צ] הק' דעכ"פ יש לו קנין פירות בחלק השני, וחייב בהבאת ביכורים[ה], ובלא קריאה[ו] [ע' לקמן].

תתטו) **בא"ד סו"ד וכל המעשרות והתרומות יתנו לכהן וללוי. והאחרונים** הביא ומכאן דיש חיוב נתינה בתרו"מ אף במקום ספק. והאריכו בזה **האחרונים** [ע' **קונה"ס** סוף כלל א. **והרש"ש** ציין לתוס' ב"ב פא:][ז].

תתטז) **ה"נ בסוריא וכו'. הרמב"ם** [תרומות א כא, ומאירי] פסק דבסוריא מהני ברירה, דבדרבנן קי"ל יש ברירה. **והכס"מ** [שם כ] דהאידנא אין אנו חייבים במעשרות אלא מדרבנן גם באר"י יש ברירה.

תתיז) **אר"ח ב"א ת"ש וכו' לוקח ומביא ביכורים וכו' מדאורייתא לא.** לתוס' קו' הגמ' דהיכא דלקח מתחייב מדאורייתא. אבל **רש"י** כת' דמצווה רמיא עליה, וחייב לקנות לקיים מצוותו.

והריטב"א [בע"א] כת' דקו' הגמ' לא הוה אהא דלוקח, דפשיטא דהוה מדרבנן. וקו' הגמ' דמשמע דתיקון העולם קאי אכולה מילתא, ואף ההבאה משום תקנה. ובזה הק' דכיון דלקח מחוייב בהבאה מדינא.

תתיח) **רש"י ד"ה מדאורייתא.** הו"ל לענין קדושתה ברשות ישראל כאילו מישכנה. **החזו"א** תמה אטו קדושה מידי מששא אית ביה שישאר בעלים עליו[ח]. **והקוב"ש** [ח"ב יד] הביא מרש"י דאף למ"ד אין קנין לעכו"ם להפקיע מיד מעשר, היינו משום דלענין קדושה לא חל מכירה. אבל אילו היה חל

א. אבל למ"ד יש ברירה יל"פ גדר השותפות ע"פ מה שיחלקו לבסוף. [וע"ע מש"כ לעיל כה: בגדר ברירה זה].

ב. [וצ"ל דברי רש"י לעיל הוה טעם אמאי לא אמרי' ברירה].

ג. והשאג"א כת' דאף דמהני לזה תקנת יהושע [שם כז:]. מ"מ קו' הגמ' דלא משכח"ל מדאורייתא שיביאו.

ד. [ולכאו' לפ"ז שותפות עכו"ם ל"ש לחייב. וע' חי' הר"ן חולין קלו. ויש"ש חולין שם, ואו"ש בכורים ב ח].

ה. והשאג"א הוסיף דלא שמענו דבעל קנין פירות שמביא ביכורים צריך להקדיש. והמקו"ח חלק דודאי צריך להקדיש.

ו. והשאג"א כתב דלענין קריאה תליא בגמ' [ב"ב פב.] האם כשיש חיוב הבאה ודאי מצי לקרוא מספק.

ז. **והשער"י** [ה ז] הביא דחיוב נתינת מתנות כהונה לא תליא בדין הממון, אלא הוה מצוה בפנ"ע.

ח. ועוה"ק כיון דהפירות שייכים לנכרי למה ינהגו בהם קדושה. ועוד במה יתחייב המוכר לקנותם יותר מאחר.

מכירה היה נפקע הקדושה, דאינו אר"י אלא כשהיא ברשות ישראל. אלא נחשב בבעלות לענין דיני הקדושה, וכאילו משכנו לעכו"ם[ט]. ואף שבדיני הממון קנאו העכו"ם ואפי' לחפור בורות [לרבה].

תתיט) **בא"ד וכיון דביכורים מצווה דרמיא עליה היא וכו' מחייב ליקח ולהביא וכו'. המפרשים** כתבו דלדברי רש"י מתורץ משה"ק **תוס'** [בע"א ד"ה לוקח]. אך הרמב"ן הביא דברי רש"י וחלק.

הקה"י [לד] הק' דמ"מ אין לו קנין בפירות, ובעל קנין הגוף [בלא קנין פירות] אינו מביא ביכורים[י]. וביאר דבמכר לנכרי נחשב לענין קדושה ברשות ישראל, ואף הק"פ. אבל המוכר ק"פ לישראל הוה מכירה לענין קדושה.

תתכ) **בא"ד [שם] דביכורים מצווה דרמיא עליה היא וכו'. וכ"כ תוס'** [ב"ב פא. בשם רשב"א] דחיוב ביכורים הוה על הגברא [ולא על הפירות, דהפירות אינו נאסרין באכילה], ול"ד לתרומה מעשר וחלה דגוף הפירות מחוייבין, דטבל נינהו[יא].

תתכא) **בא"ד דמעשר טביל ואסר באכילה, ולאו מצוה דרמי עליה אא"כ אוכלן או מוכרן. אבל הט"ז** [יו"ד א יז] כתב שמצות הפרשת תרומה הוא חוב עליו, ואפי' אינו רוצה לאכול מהתבואה עדיין, והוה מצוה כשאר מצוות[יב]. ולא הוה משום איסור אכילת טבל, וכמו שחיטה דאין חיוב כשאינו רוצה לאכול. **ורע"א** [שם] חלק דלא מצאנו דחייב אא"כ רוצה לאכול[יג].

תתכב) **כיון דחזו דקא מקרי ומזבני, דסברי בקדושתייהו קיימן. ובחי' מכת"י** הוסיף דעברו בלאו דלא תחנם[יד], לא תתן להם חנייה בקרקע.

תתכג) **תקינו להו דליתו. פרש"י** שיטרח ויפדנו. ולדעת **תוס'** ושא"ר משמע דטעם התקנה שידעו שעומד בקדושתה [וכ"כ המהר"ם. וע' מהרש"א מהד"ב].

ורע"א הק' אמאי לא תקנו לחייבו בתרומות ומעשרות מהך טעמא[טו]. וכה"ק **החי' מכת"י** ותי' דיכול לפטור עצמו מתרומה בכמה אופנים.

והתוס' רי"ד כתב דהחשש שיראו שאינו מביא ביכורים, ולא ידעו דחנטו הפירות ביד הגוי, ויד הגוי באמצע לפטור מביכורים. ועפ"ז ביאר דכ"ז בביכורים שצריך הבאת מקום, ואם יראה שאינו מביא נפיק חורבא. אבל תרו"מ מפריש בינו לבין עצמו.

סוגיית קנין פירות

תתכד) **ר' יוחנן אמר מביא וקורא, קנין פירות כקנין הגוף דמי. פרש"י** ויכול לומר אשר נתתי לי. וכן בכ"מ למ"ד ק"פ כקה"ג נחשב 'בעלים' בגדרי התורה, כיון דהשימוש הוה ברשותו.

ועי"ז נקרא [בב"ק צ] תחתיו לענין יום או יומיים וכן ליציאת שן ועין.

ועוד מבואר [ב"ב קלו:] דלמ"ד ק"פ כקה"ג בעל קנין הגוף אינו יכול למכור חלקו, כיון דק"פ כקה"ג[טז]. ועוד מבואר [שם] דהיכא דנתבטל זכותו של בעל קנין הגוף, זוכה בו בעל קנין הפירות ממילא.

והברכ"ש [ב"ב ס] ביאר דלמ"ד ק"פ כקה"ג נחשב בעל קנין הפירות בעלים, אלא שזכות בעל הקנין הגוף ליטול ממנו ממונו [משמע דנחשב קה"ג כ'זכות' בעלמא, ולא עצם החפץ]. ולמ"ד ק"פ לאו כקה"ג נחשב זכות קלישא, ולא בגוף החפץ אלא כשכירות[יז].

ט. ועפ"ז ביאר דדין בעלות לענין ביכורים לא תליא בבעלות לשאר דיני הממונות, ולכן בספיקות, אף דהוכרע דהממע"ה אינו יכל להביא ביכורים, ובזה תי' קושיית החמד"ש גבי ב' אילנות [ב"ב פא]. וכעי"ז כתב בשער"י ה ח.

י. ואף למ"ד דק"פ לאו כקה"ג, בעל קה"ג אינו מביא. [והקה"י הביא כן מדברי רש"י דטבל וחולין מעורבין. ע' בסמוך].

יא. ותוס' ביארו דמש"ה איצטריך למעט ביכורים בחו"ל, ולא הוה בכלל דכל מצווה שתלויה בארץ דאינו נוהג בחו"ל.

יב. ועפ"ז ביאר הט"ז דברכת השחיטה אינה על עיקר המצוה, אלא הוה ברכת השבח. שהרי אם לא ירצה לאכול אי"צ לשחוט. [ומש"ה רשאי שאחר יברך עבורו]. אבל הפרשת תרומה הוה מצוה על הגברא, ואינו ראוי שא' יעשה המצוה ואחר יברך [ומש"ה אילם לא יתרום].

יג. ורע"א ציין שכ"כ **המג"א** [ח ב] דהפרשץ חלה לא הוה מצווה כ"כ, אלא לתקן מאכלו. דומיה דשחיטה. ורע"א כת' דה"ה מעשר.

יד. [ומבואר דמשום לא תחנם לא כייפינן לחזור ולקנות, ע' רש"ש [לעיל מד.]. ויש לדחות דאיירי בעני דאין ידו משגת].

טו. ותוס' [בע"א] כת' דלא קנסי כולי האי.

טז. [וכתבו **האחרונים** דדמי לאינו ברשותו].

יז. **והר"י מגאש** [ב"ב קלו:] ביאר דקנה את הגוף לענין הפירות. וע"ע רמ"ה [ב"ב שם, אות קעט].

ויל"ד האם שורש המח' איך הגדרת התורה למצב של קנין זה [לענין להחשב 'שם בעלים' בגדרי התורה], או דנח' באומדנא[יח] מה גדר הקנין שמוכר לו [כמה מכר לו].

תתכה) **שם. המוכר שדהו לפירות וכו'. האחרונים** הביאו **מתוס'** [ב"ב נ.] דדוקא כשקנה קנין פירות, אבל שכירות בעלמא גרע. [ואף דבגמ' ע"ז טו. יש סוגיה אי שכירות קניא. מ"מ לא נחשב כקנין הגוף]. [וע"ל מח.].

ומבואר **במהרי"ט** [א קטז, הו' במשנ"ל מלוה ד יד] דכשיש זכות ק"פ לעולם [כגון הקדש עניים, דהקרן שייך לבעלים והקנין פירות לעולם לעניים] לכו"ע אמרי' דק"פ כקה"ג.

תתכו) **ר"ל אמר מביא ואינו קורא ק"פ לאו כקה"ג. רשב"ם** [ב"ב קלו:] פי' דחייב בהבאה דכתיב אשר תביא מארצך, שהרי שעבד לו יניקת הקרקע לפירותיו. ולענין קריאה ממועט מקרא אשר נתת לי. ותוס' [שם] הק' מ"ש דקרי' ביה אדמתך, וא"כ קרינא ביה 'מן האדמה אשר נתתה לי'[יט].

ותוס' [שם ד"ה מביא] פי' דתקנו חכמים להביא משום ק"פ, אבל לא תקנו קריאה[כ]. **והרמב"ן** [שם] כתב דמביא מספק, דמספקא ליה אי קנין פירות חשיב מארצך[כא].

תתכז) **איתיביה ר"ל וכו' ולביתך מלמד שאדם מביא ביכורי אשתו וקורא וכו'. פרש"י** דגדלו בנכסי מלוג. ור"ל נקט דהטעם משום שיש לבעל בהם קנין פירות. וכ"מ בגמ' [ב"מ צו.] דבעל בנכסי אשתו תלי במח' קנין פירות כקה"ג [לענין שאלה בבעלים[כב]].

אך **תוס'** [יבמות לו: ד"ה קנין, ועד"ז בכ"מ] כת' דקה"ג דאשה עדיף דאין לבעל פירות אלא מכחה[כג], ועוד דאין לבעל פירות אלא בתקנתא דרבנן[כד] [ותוס' ביארו דמש"ה לולי תקנת אושא, האשה מוכרת את הנכסים].

וצ"ע דבסוגיין [וכן ב"מ הנ"ל] מבואר דק"פ דבעל הוה כשאר קנין פירות[כה].

ותוס' [ב"ב נ.] חילקו עוד דהמוכר עבדו ע"מ שישמשנו ל' יום, מתחילה היה כולו שלו [ומש"ה קנין פירות אלים]. ואילו קנין פירות של בעל לא היה לו קנין הגוף מעולם[כו].

תתכח) **תוד"ה ולביתך. וי"ל** דרך הנשים שנותנות פירות לבעליהם[כז] וכו'. **והרמב"ן** כת' וכגון שהתנו

יח. ועפ"ז יתיישב הצריכותא [ב"ב קלו: וע"ל מח.] דיש אופן דלכו"ע ק"פ כקה"ג, ולכו"ע ק"פ לאו כקה"ג.

יט. **והרמב"ן** [שם] הק' דא"כ נימא הכי אף לגבי קונה ב' אילנות, ובגמ' [ב"ב פא:] משמע דאין צד שיש דין להביא משום ק"פ. [והעירו דמשמע ברמב"ן דבב' אילנות יש ק"פ, וע' מח., וי"ל דכוונת הרמב"ן דהגמ' יכולה לדחות כן].
והתוס' רי"ד [כז. ופא.] כת' דאליבא דאמת אף הקונה ב' אילנות מביא ואינו קורא, ע"ד דברי רשב"ם [וביאר דהגמ' פא: הוה דחייה].
והקצות [רנז ג] כת' ליישב דעת רשב"ם דלענין הבאה קפיד קרא אשעת הבאה, שיהיה מארצך. וסגי בזה שהיה בשעת הבאה שלו. ונחשב 'ארצך' כיון דקנוי לו לענין זה. אלא דלענין קריאה בעי' קנין עולם. דאינו קורא 'על האדמה אשר נתת לי', כיון דהאדמה השתא אינו שלו אלא לשעה. [ועי"ש עוד, וע"ע מנחת ברוך צב].

כ. משום דמיחזי כשיקרא, או משום חשש שיבוא להפקיעו מתרומות ומעשרות.

כא. ולכאורה צריך להקדיש, שלא יהא חולין בעזרה. וכדאי' בגמ' [שם]. והמקו"ח [תמח א] כת' דאף לדעת תוס' דמביא מדרבנן צריך להקדיש. ודלא כשאג"א [צ הנ"ל].

כב. [וכן ב"ב נ. וב"ק צ. לענין יום או יומיים].

כג. ויש שפי' כוונת התוס' ע"פ דברי **האו"ש** [רוצח ב טו] דאין לבעל קנין בגוף החפץ, אלא דתקנו שהבעל זוכה בכל מה שגודל בשדה. [והוה זכות 'פירות' דהוה דבר שלא בא לעולם, ולא גוף לפירות]. ומש"ה זכייתו הוה מכח האשה, ולא קנין בחפץ. [וזה חידוש גדול דאף בזה יש הגדרת ק"פ כקה"ג, וע' אבי עזרי. וע"ע תוד"ה ולביתך]. ובפשוטו תקנו לבעל קנין פירות גמור. אלא דתוס' כת' דלא אלים [וע"ד התי' הב' בתוס']].

כד. ויל"פ ע"פ הצריכותא דהגמ', דהיכא דנותן לבנו בעין יפה אמרי' שנתן קנין הגוף אלים. וה"נ די לרבנן להקנות זכות כל שהו. ועוד דאשכחן בכ"מ דקנין דרבנן קלישא מדאוריתא.

כה. ועיל"פ דכוונת התוס' דכלפי הבעל ודאי אמרי' דקנין פירות כקה"ג [אך כה"ג] , אלא דמ"מ אף האשה יכולה למכור חלקה [ולא אמרי' דק"פ כקה"ג מעכב שיחשב קנין הגוף דאשה כמאן דליתא], כיון שזכות הבעל הוה רק מדרבנן או מכחה.

כו. ויל"ד אי כל החילוקים האלו הם רק לענין זכות הקה"ג, דאף למ"ד ק"פ כקה"ג, דקה"ג דאשה יש 'שם בעלים'. או אף בדיני הבעל מדין ק"פ כקה"ג מבואר הכא דלבעל יש דין ק"פ שנחשב כקה"ג. [אך מבואר בקושיית הגמ' דאין מקום לחלק בזה].

כז. וז"ל **התוס' הרא"ש** דכי רבינהו קרא היכא דיהבא פירות לבעל, כמו שדרך נשים לעשות, שמניחות פירות לבעליהן כדי שיעבוד וישמור שדותיהן. [ויל"ד אי הוה דרך נתינה דוקא. או דרך סילוק שמניחות לבעל].

לאכול פירות[כח], שכך היה דרכם בדורות הראשונים. וזהו מהר ומתן שאמרה תורה [בראשית לד יב], והמדרש [בראשית רבה שם] פי' מהר פרא מתן פרא פרנין שהם נכסי מלוג.

תתכט) **שם. נותנות פירות לבעליהם. האו"ש** [רוצח ב טו] כת' דצ"ל דנתנו זכות גוף לפירות. דאל"כ הוה דבר שלא בא לעולם, ולא היה נחשב בעלים לענין הבאת ביכורים. [והאו"ש כת' דבתקנ"ח יש לבעל זכות בפירות שיוצאין, ואין לו זכות בגוף הקרקע. אך ה"מ בתקנ"ח, אבל היכא דאתינן עלה משום אומדנא של הקנאה, ע"כ הקנה גוף לפירות]. וצ"ב דבסוגיין משמע דדמי לשאר קנין פירות דבעל[כט].

תתל) **שאני הכא דכתיב ולביתך. הריטב"א** ביאר ד'ולביתך' אינו אסמכתא, אלא גזיה"כ משום אשתו כגופו. ואע"ג דאין לו זכות כלל בקרקע. דהדהיא שעתא לא תקנו פירות.

והראשונים [תורא"ש מח.] הביאו בשם ר"ת דבעלמא ק"פ לאו בקה"ג. ומ"מ לענין ביכורים ילפי' גזיה"כ 'ולביתך' דסגי בק"פ.

תתלא) **וא"ד וכו' אמר ליה טעמא דידי נמי מהכא קאמינא. וילפי'** מהכא לכל התורה דק"פ בקה"ג. [אבל לל"ק לכאו' משמע דמ"ד ק"פ בקה"ג הוה מסברא. א"נ יליף מדכתיב תחתיו גבי יום או יומיים, ע' ב"ק צ.].

תתלב) **איתיביה היה בא בדרך וכו' מתה אין, לא מתה לא וכו'.** תוס' פי' דלפ"ז אף ברייתא דלעיל איירי במתה. ודוקא היכא דגדלו הפירות ברשותו [משום קנין פירות דידיה], **ועבשיו ירש הגוף אמרי' גזיה"כ 'ולביתך'.** **והריטב"א** כת' דהך מקשן לא הוה ר"ל, אלא מקשן אחר. דר"ל [בל"ב] למד דבעל מביא ביכורי אשתו בכל אופן. **והרשב"א** כת' דהמ"ל אנא דאמרי' כאידך ברייתא, אלא דלא ניח"ל להעמיד דבריהם כתנאי.

תתלג) **תוד"ה מתה.** דהו"ל כקונה פירות ואח"כ קנה השדה. **הרש"ש** כתב דכוונת התוס' להק' ע"פ **הירושלמי** דמסתפקת האם הלוקח שדה בקמותיה אינו מביא ביכורים, אבל אם קנה מהשוק וקנה אח"כ את השדה לא. אבל **הרמב"ם** [ביכורים ב יד] פסק דמביא ואינו קורא. [ואב"מ].

תתלד) **תוד"ה בצרן. פרשב"ם** וכו' הבעלים קורין וכו' דשלוחו של אדם כמותו. וה"מ היכא דהשליח בצר והביא, דהוה הבאה ע"י א'. אבל היכא דהוה ב' שלוחין [או שליח ובעה"ב] לא נחשב 'באחד'[ל].

ותוס' [ב"ב פב. ד"ה עד] חלקו דאין נראה שיקראו בעלים[לא]. וכן דחה **הריטב"א** [כאן] דהבעה"ב לא בצר ולא הביא.

תתלה) **בא"ד ור"ת מפרש דבצירה לאו היינו לקיחה וכו' לקיחה מתוך הבית וכו'.** [והמנח"ח [תרו ה] **ואו"ש** [ביכורים ד יג] דנו אי בעי מהבית ממש]. **והרמב"ן** [ב"ב פא; וריטב"א כאן] כתב דסגי ביציאה מבית הבעלים, והכנסה לעזרה, אבל לא בעינן שכל הדרך יהא ע"י הבעלים[לב]. והביא **י"מ** דפליגי[לג].

תתלו) **בא"ד וחדא קתני וכו'.** דהשליח עשה תחילת הלקיחה, ומת. ונקט בצרן לאו דוקא. **והריטב"א** כת' דהבבא הראשונה בצרן ושגרן ביד שליח, דשליח אינו קורא. ודין שני מת שליח בדרך, משום לקיחה והבאה כא'.

תתלז) **תוד"ה מביא.** וי"ל דאמר בירושלמי וכו' כשליקטן לשלחן ביד אחר וכו' כשנתן דעתו למכור משעה ראשונה. [וכיון דהיה דעתו להביא באופן דליכא דין קריאה ליכא פסול דאינו ראוי לקריאה]. **והאחרונים** [או"ש בכורים ד יג ועוד] ביארו דיש ב' גדרי הבאת ביכורים, א' דתליא בדין קריאה, ועוד התחדש בפסוק דין הבאה בלא קריאה. [ואב"מ].

כח. ומבואר בדברי הרשב"א דיש כאן מח', דהביא תוס' שהדרך שאוכלת [ולא הזכיר שמקנה לה]. והביא דברי הרמב"ן בשם י"א. [והרמב"ן איירי דוקא ע"י שהתנו מתחילה].

כט. ועוד כת' האו"ש דבסוגיין קאי לאחר שתקנו באושא דהבעל נחשב לוקה מחיים בנכסי אשתו. [ע' ב"ב קלט; וצ"ע דמיתלא תלי].

ל. אף דחשיב כמותו, לא נחשב 'יד אחד'.

לא. והביאו דכ"מ בירושלמי [הו' בתוד"ה מביא] דהיכא דמעיקרא היה דעתו לשלוח ביד שליח נחשב דלא באו לכלל קריאה.

לב. והביאו כן מהתוספתא [בכורים ב ח].

לג. ולכאורה כ"מ בתוס' דידן אליבא דרשב"ם.

דף מח.

מוכר בזמן היובל – גוף לזמן

תתלח) **המוכר שדיהו בזמן שהיובל נוהג וכו' קנין פירות כקה"ג. פרש"י** כל מכירת קרקע לפירות שהרי חוזר הגוף ביובל. **ורש"י** [מז: ד"ה המוכר] כת' דבזמן שהיובל נוהג סתם מכירה לפירות, שהרי סופה לחזור ביובל.

וצ"ב דהמוכר בזמן היובל מכר אף את הגוף, אלא דסופו לחזור ביובל. ועדיף מהמוכר שדהו לפירות.

וכן **הרמב"ם** [מכירה כג ו, ושו"ע ריב ד] חילק דהקונה לזמן קצוב בונה והורס ועושה בכל זמנו הקצוב כמו שעושה הקונה קניין עולם לעולם[א]. ואילו המוכר קרקע לפירות אינו רשאי לשנות צורת הקרקע. [**והאחרונים** הביאו דברי הירושלמי גבי מוכר בזמן היובל אי רשאי לחפור בורות, ע' בסמוך].

והר"ן [נדרים כט.] הביא מסוגיין דכל קנין שאינו עולמי מקרי קנין פירות[ב]. [לכאו' כוונתו דכיון דידעי' דיש זכות לאחר מוגדר קנין פירות, ואינו קנין מושלם].

והקצות [רנז ג הו' בסמוך] הביא דמבואר לפ"ז דאף הקונה קנין גמור [גוף ופירות] לזמן, למ"ד קנין פירות לאו כקה"ג אינו מביא ביכורים, כיון דסופו לחזור[ג].

והאחרונים תמהו דהמוכר שדיהו בזמן היובל עושה מכירה גמורה [בלא שיור], אלא שיובל אפקעתא דמלכא. ועי"ז חוזר לבעלים. אבל קודם היובל אמאי חסר בבעלותו.

ולכאו' מבואר דכבר חל זכות היובל [אף קודם שנה הנ'], וכן מבואר [ע' בהמשך העמ'] דהמוכר נחשב 'בעלים' על קנין הגוף אף קודם היובל.

ובגמ' [בע"ב] דרשי' במספר שני תבואות ימכר לך. פרש"י אלמא אין גוף הקרקע מכור, אלא התבואות. [אך בגמ' לא משמע דהוה עיקר הילפותא, אלא סמך בעלמא לסייע].

אבל **בחי' ר' שמעון** [מערכת הקנינים ט] כתב דסברת הגמ' שהמוכר לא גמר להקנות[ד], ומוכר רק קנין פירות עד היובל. ולא משום עצם ההפקעה העתידה.

והאחרונים ביארו עד"ז את דברי ר' חסדא [בסמוך], אך בפשוטו לל"ק עצם הפקעת היובל נחשב קנין פירות.

והחזו"א הקשה דהמוכר שלא בזמן היובל מוכר אף את קנין הגוף. ואפ"ה כשמתחדש היובל יוצא [וכ"כ התוס' רא"ש בסוף העמ', וע"כ דהוה גדר אפקעתא דמלכא. ע' בסמוך].

והחזו"א [אה"ע עה ב] כתב דודאי נחית אדעתא דגופה [וכדאיתא בגמ'], אלא משום הפקעה עתידה נחשב כדין ק"פ, והמוכר מוחזק. **והחזו"א** ביאר דגדר קנין פירות תלי בלוקח, משום שהלוקח מתחייב לקיים דין אפקעתא דמלכא, עושה דין ק"פ.

תתלט) **שם. הר"ן** [נדרים הנ"ל] כת' דכל קנין שאינו עולמי מקרי קנין פירות. **והאחרונים** הק' דבחי' **הר"ן והריטב"א** [לקמן פד.] הביאו בשם **הרא"ה** שהנותן לחבירו גוף ופירות יום א', זכה המקבל בקרקע, דכיון דפסקה פסקה[ה].

והמחנ"א [זכיה יח] **והאבנ"מ** [כח נג] כתב דהר"ן כתב כן בשם הרא"ה, והוא לא ס"ל[ו].

והקובה"ע [נו ה, וכן בקוב"ש קיד' מח] כתב דיש ב' אופנים קנין גוף לזמן, דהרא"ה איירי דתוך הזמן הוה קנין גמור

א. **והראב"ד** השיג דלא מצא קונה לזמן קצוב שיהא רשאי לבנות ולהרוס, מלבד נכסי לך ואחריך לפלוני, דאין לשני אלא מה ששייר ראשון. [ודן בזה]. ושוב נסתפק דאפשר דהמוכר שדהו לס' שנה או לחמשים שנה או לארבעים שנה שיעשה בו כל חפצו כל ימי המכר, מפני שהוא כמוכר בזמן היובל. **והמשנ"ל** הק' דמש"כ הראב"ד דאחריך אין לשני אלא מה ששייר ראשון, היינו בדיעבד. ואילו הכא הרמב"ם פסק דלכתחילה רשאי. [ואכמ"ל].

ב. והר"ן ביאר דהאומר לאשה היום את אשתי, ולמחר אין את אשתי אינה יוצאת בלא גט. ואף דהמקדיש בהמה לל' יום לדעת אביי פקע. וביאר דבבהמה עכ"פ חל הקדש על קנין הפירות. דקנין שאינו עולמי הוה ק"פ, וכדאי' גבי יובל.

ג. אך הקצות כת' דיש לחלק בין קנין גוף לזמן לקנין פירות, וביאר בזה צריכותא דהגמ' דנחית אדעתא דגוף. [וכן דן לחלק להלכה, וע"ע בסמוך].

ד. ולפ"ז אחרי שחידשה קרא דין יובל, שוב לא מתקיים דין התורה דהחזיר השדות, דלעולם מכר לזמן. וצ"ל דעיקר דין התורה שלא יהא לצמיתות וזה מתקיים.

ה. [וכמו לענין אישות בגמ' שם].

ו. ושמעתי ממו"ח לחלק דבעלמא המוכר לזמן מוגבל אמרי' כיון דפסקה פסקה, דאין בידו לחלק הקנין. אבל שותפין כיון דיש לכל א' סיבה לזכות בגוף, כשיגיע זמנו של שני קדם וזכה. וכה"ג קנין ממון פקע בכדי [כיון דזכותו של שני קדם]. וכן דין יובל קבעתו תורה להפקיע.

לכל מצבי הגוף, ואחרי זמנו יהא קנינו נפקע. ובזה כתב דאמרי' פסקה ואי דבר שיפקיע את הקנין. ואילו בנדרים איירי הר"ן דאף תוך הזמן נחשב שיש לו רק זכות זמני.

ובחי' ר' שמעון [ב"ב ל] **תי'** דסברת הרא"ה משום דליכא סיבה המפסקת קנינו. [אלא דאמר שעושהו בעלים לרגע א'].

אבל היכא דיש סיבה המפסקת [וכגון שהקנה לאחר בסוף ל'] שפיר פקע[ז].

והמערכת הקנינים כ' [ע"פ הנ"ל] דסברת הר"ן דנחשב ק"פ משום דדעתו רק לפירות, אבל אילו יתכוון לכל הגוף לזמן הוה קנין הגוף, אלא דלא פקע, וכדעת הרא"ה.

תתמ) **שם. בזמן שהיובל נוהג.** בפשוטו מבואר מדברי **הרמב"ם וראב"ד** [מכירה כג ו הנ"ל] דהלוקח שדה בשדה שהיובל נוהג רשאי לבנות ולהרוס, ולחפור בה בורות. **וה"ה** [והו' בסמ"ע ריב יב] ביאר שהמוכר בזמן היובל, אף כשהיובל קרוב עושה בו כל חפצו. ואף שידוע שיחזור קרקע לבעליה ביובל[ח]. והרמב"ם למד מזה למוכר לזמן קצוב[ט].

אבל **המשנ"ל** [שמיטה יא א] **הביא דבירושלמי** [הו' ברשב"א לעיל מז.] **אי'** דהלוקח שדה בזמן שהיובל נוהג אינו יכול לקלקלה ולחפור' בה בורות[יא]. [ודלא כראב"ד וה"ה[יב]].

ובפשוטו נקטו האחרונים דהלוקח קנה את הקרקע לגמרי, ויובל אפקעתא דמלכא. ומ"מ אין למוכר זכות בשדה עד היובל. **והקצות** [רנז ג] **ביאר** דהוה גדר קנין גוף לזמן. [ובשעה זו כולו של מוכר].

והמנחת ברוך [צ] תמה דמבואר [בהמשך הסוגיה] דהמוכר מורישו לבניו, ובכור נוטל פי שניים. וע"כ דקנינו של המוכר קיים כבר עכשיו.

והמנח"ב ביאר דאף דלקח את השדה לגמרי, מ"מ בשעה זו אינו יכול לעשות שום דבר להפקיע זכותו של בעלים, וכח הבעלים מעכבין עליו.

תתמא) **שם. הקצות** [רמא ד] **הביא מדברי ר' אביגדור כ"צ** [הו' בשו"ת הרא"ש לה ב] דמתנה ע"מ להחזיר הוה קנין הגוף לשעה [ואי"צ קנין כשמחזירו]. **והקצות** ביאר דהוה כמו שותפין דאמרי' ברירה ובשעה שמשתמש הוה הגוף שלו [כדאי' בר"ן נדרים מה: לראב"י]. **ועד"ז מצאנו בקנין** 'אחריך' **לפלוני** [ב"ב קלז.], דקנוי הגוף לזמן [ויכול להקדיש ולמכור][יג].

והקצות [רנז ג] כת' דדעת ר"ל דאף קנין הגוף לשעה אינו נחשב 'אשר נתת לי', וכדין קנין פירות. [ולפ"ז יש ב' מח' ר' יוחנן ור"ל. ובקנין לשעה לא קי"ל כר"ל, ע' בסמוך].

ובחי' ר' שמעון [מערכת הקנינים ט] חלק דכוונת הר"ן דיש אומדנא דקנין שאין עלומי דעתם לק"פ. [דאל"כ אמרי' דתו לא פקע, וכרא"ה, מלבד אחריך דהוה הקנאה עתידית חיצוני].

תתמב) **וצריכא וכו' אדעתא דארעא. הקצות** [רנז ג] כתב דכוונת הגמ' דבזמן היובל אינו קנין

ז. דקנין ממון שפיר פקע כשיש סיבה סותרת זכותו [ודוקא קדושת הגוף לא פקע בכדי].

ח. ובפשוטו הוה סימן דהוה קנין גמור מעכשיו, ואין זכות בעל הקרקע לעכב עליו [וכ"מ בקצות]. אבל המנחת ברוך ביאר דהטעם דקנה אף זכות שימוש זה. וכיון דיש לו רשות להשתמש באיזה אופן שירצה, אף יש לו זכות לחפור בורות, ואף שעי"ז יבא השני לידי הפסד. וכ"כ החזו"א.

ט. וביאר שהרי סתמו כפירושו ביובל, וכיון שכן אף במוכר לזמן קצוב הדין כן.

והסמ"ע [ריב יג] כת' דאף האשה אינה יכולה למחות בבעלה כשחופר בורות בקרקע, שהרי קנה לכל ימי חייה. [וצ"ע מהגמ' ב"ב נ:, ואכמ"ל]. [ואף דהתם ודאי דגוף הקרקע אינו של הבעל].

י. והמשנ"ל הק' דבגמ' [ב"ב קיב.] דנו דנמצא צדיק קבור בשדה שאינו שלו ע"י שיחזור ביובל, תיפו"ל דאסור לחפור ולשנות את הקרקע. ותי' דאפשר ברשות בעל השדה.

יא. דר' אבא בר ממל הוכיח דלא קנה קרקע, דאת"ל קנה קרקע יחפור בה בורות שיחים ומערות. אמר ליה ר' אילא התורה אמרה ושב לאחוזתו בעינן. [ובפשוטו משמע דנח' בגדר היובל, אי ל"ק קנין הגוף, או דהוה אפקעתא דמלכא. ובמח' האחרונים הנ"ל. ועיל"פ דנח' בקנין פירות כקה"ג. וכוונת הגמ' דלמ"ד ק"פ כקה"ג א"כ כיום הוה בעלים גמור, ואי"צ להעמיד זכות לבעל קנין הגוף דמחר. [וע"ד הא דמבואר [לרשב"ם ב"ב קלו:] דלמ"ד ק"פ כקה"ג אתי שפיר הא דבאחריך הראשון יכול למכור ולהפקיע. ואף בלא אחריך דמעכשיו].

יב. אבל בדעת הרמב"ם י"ל דיש חילוק בין מוכר לזמן קצוב לבזמן היובל. ויש שביארו דמדיני הממון יש לו זכות לחפור בורות, אלא דיש איסור בדבר, דמשועבד להשיבו בעין ביובל.

יג. והקצות הק' מדברי הר"ן [נדרים כט. הנ"ל], ותיק דקאי רק בקנין אישות דלא יתכן לשעה [וצ"ב כוונתו]. **והנתיבות** [רמא ה] חלק דהר"ן הביא ראיה מסוגיין, אף בקנין ממון.

פירות בעלמא, אלא הוה גוף לזמן[יד] [דרשאי לחפור בורות וכדעת הראב"ד, ומ"מ מקרי ק"פ לר"ל דהוה קנין שאינו עולמי]. אבל **המנחת ברוך** [צ] כת' דודאי הגוף נשאר ביד המוכר, וכוונת הגמ' דנתכוון לקנות גוף הקרקע. אלא דהתורה אמרה דל"מ[טו].

והרמב"ם [הנ"ל, ושו"ע ריב ד] כת' מה הפרש בין קונה קרקע לפירות לקונה לזמן קצוב, האם רשאי לשנות צורת הקרקע ולהרוס. **והגר"א** [ריב יא] ביאר דאף דהגמ' [כאן וב"ב קלו:] דימו אותם, וכדאמרי' והא איפלגו בה חדא זמנא כו'. מ"מ לא דמי לגמרי, וכדברי הגמ' [כאן].

תתמג) **שם. וצריכא וכו'. ובגמ'** [ב"ב קלו:] הו' דנח' עוד גבי מכר הבן [בעל קנין הגוף] בחיי האב, דלר' יוחנן ל"ק לוקח [דקנין פירות מעכב]. ור"ל ס"ל ק"פ לאו כקה"ג וקנה לוקח. והביאו הא דנח' במוכר שדיהו לפירות, וצריכא דסד"א דאבא לגביה בריה אחיל, והוה ק"פ כקה"ג. או מטעם דכל לגבי נפשיה עדיפא ליה, וק"פ גרע ואינו כקה"ג. משמע דע"י דדעתו להקנות נחשב יותר ק"פ כקה"ג. [ויש לפרש ע"ד מש"כ לעיל].

והרשב"א כת' דצריכי כולהו, דאי איתמר בהא, י"ל דא"ר יוחנן משום דכתיב ולביתך, דגלי לן רחמנא גבי בכורים דקנין פירות כקנין הגוף. אבל בעלמא מודה דלאו כקה"ג. ואי איתמר בההיא, י"ל דבבכורים ר"ל מודה לר' יוחנן, צריכא. אך הרשב"א תמה דהו"ל לגמ' [כאן] להביא הא דהתם, ולתרץ.

תתמד) **שם.** ועוד הביאו **תוס'** [ד"ה כל] דנח' התנאים [ב"ק צ.] בקנין פירות כקה"ג במוכר עבדו ע"מ שישמשנו ל' יום, מי נחשב בעלים לענין יום או יומיים. **ותוס'** [ב"ב נ:] ביארו דהא דלא מייתי בסוגיין מח' דהתם, דניח"ל להביא תנאים דפליגי גבי שדה. דומיה דר' יוחנן ור"ל.

אבל **הרמב"ן** כת' דיש לחלק עוד בין המוכר שדהו בזמן היובל למוכר עבדו ע"מ שישמשנו ל' יום [הו' בתוד"ה כל]. דשאני התם שמעיקרא הוה כספו, ועכשיו שייר לעצמו קנין פירות שלו כקה"ג דמי. ור' יוחנן אמר לך שאני יובל דאפקעתא דמלכא היא, והמוכר שדהו לפירות קנה הגוף לפירותיו. אבל התם כספו של שני הוא. [ועוד הביא תי' התוס' דהתם פליגי בקראי[טז]].

תתמה) **ת"ש הקונה אי"ן וקרקעו וכו'. הראשונים** הקשו נימא דאיירי דמוכר ע"מ שלא תשמטנו ביובל. **והראשונים** הוכיחו דאף היכא דמוכר בתנאי חוזר ביובל. [וכ"כ הרמב"ן ושא"ר מכות ג; ב"מ עט. וכ"מ]. **והרמב"ן** כת' דמקרא מלא דיבר הכתוב והארץ לא תמכר לצמיתות דא"א. **והריטב"א** ביאר דל"מ תנאי כיון דכתיב כי לי הארץ, רחמנא בעי שידעו בקדושתה של א"י ושהיא שלו.

הרמב"ם [שמיטה יא א] פסק דא"י אינה נמכרת לצמיתות שנאמר והארץ לא תמכר לצמיתות, ואם מכר לצמיתות שניהם עוברים בל"ת ואין מעשיהם מועילים אלא תחזור השדה לבעליה ביובל[יז]. **והרמב"ן** [סה"מ ל"ת רכז] הקשה דיובל אפקעתא דמלכא [ב"מ קט.], ואיך עובר באיסור זה. והביא בשם **רש"י** [בחומש] דהוה אזהרה ללוקח שלא יכבוש את השדה. אבל מדברי הרמב"ם מבואר דהוה איסור על המכירה. ודן משום תנאי ע"מ שלא תשמט יובל.

והרמב"ן כתב דהפסוק הוה מניעה שלא להצמית את הקרקע ביד עכו"ם, שלא נעזבנו בידיהם כמו שאין להם קנין בגופותינו, דהעכו"ם לא ינהגו דין היובל[יח].

יד. והקצות ביאר בזה דברי רשב"ם [הו' לעיל] דק"פ נחשב 'מארצך', וכמו דנחשב 'לכם' לדברי ר"א כ"צ. ומ"מ לא נחשב אשר נתת לי [לקריאת ביכורים] כיון דהאדמה השתא אינו שלו אלא לשעה [לר"ל, ע' בהמשך].

טו. ועד"ז יל"פ דקנה קנין הגוף כל מה שיוכל [לזמן], והתורה קבעה דכה"ג לא נחשב קנין על גוף הדבר.

טז. והרמב"ן דחה [ולא דאיק] דהתם [ב"ק צ.] מדמי לה לקנין פירות שיש לבעל בנכסי אשתו. וכת' דאפשר שלא הביאוה בסוגיין משום שיש לדחותה [ע"ד הנ"ל]. [ואף דאינו אמת]. והרמב"ן כת' דאורחא דתלמודא הכי מייתי קצת בחדא מסכתא ומייתי כולה במכילתא אחריתי.

יז. והיכא דמוכר ע"ד שלא להחזיר ביובל עובר. [ובפשוטו משמע דכל המוכר סתם עובר. ובזה הק' הרמב"ן, וצ"ל דכוונת הרמב"ם היכא דפירט שעושה מכירה מוחלטת שלא יחזור. ועכ"פ מבואר דגדר דין יובל דאין כאן מכירה מוחלטת].

יח. [וצ"ב כוונתו האם באמת אינו קנין הגוף כלל, **והגר"ח** [תרומות] כת' דהתורה חידשה שלא יהא לו קנין 'צמיתות'. וע' מש"כ לעיל מז.].

תתמו) **ת"ש הקונה ב' אילנות וכו'. הרשב"א** הק' דאף הקונה ב' אילנות יש לו להעמידו שם כל ימי העץ. [ולר' יוחנן יתחייב בביכורים משום ק"פ בקה"ג. וכעי"ז הקשה **תוס'** [ב"ב כז. ד"ה לא], דר' מאיר אית ליה ק"פ בקה"ג, ומשום הכי הקונה אילן א' יהא מביא וקורא].

והרשב"א תי' דהתם קנה גוף הקרקע לפירות, אבל הכא גוף האילן הוא שקונה, והקרקע אינו אלא כשאול לו לימי העץ. ואינו אלא כקונה פירות מהשוק. [דאין בזה גדר קנין פירות. ויל"ד בגדר הזכות ביניקת האילן. **והגר"ח** [ביכורים ב יג] **הביא** מהרשב"א דל"ק כלל זכות יניקה, אלא משועבד להניח את האילן בקרקע[יט]].

ותוס' [ב"ב הנ"ל] תי' דק"פ בקה"ג הקרקע קנוי לזמן קבוע, והכא מיד כשיתייבש אין לו בקרקע[כ]. א"נ התם הקרקע קנוי לכל מה שירצו אפי' לאוקמי ביה חיותא, ואילו הכא אין לו אלא יניקה לבדה[כא]. וכ"כ **הר"ש** [ביכורים א ו].

תתמז) **והשתא דא"ר חסדא מח' ביובל שני וכו'.** **פרש"י** דסמכא דעתיה דמוכר דודאי הדרא ליה וכו'. מבואר דעצם דין התורה של יובל לא נחשב קנין פירות, אלא מכירה לעולם והתורה מפקעת. [וכדאי' ב"מ קט. דיובל אפקעתא דמלכא].

והאחרונים [קוב"ש קידו' מו] הביאו דביובל שני הוה אומדנא שמוכר רק לפירות. דעצם הדין יובל הוה אפקעתא דמלכא. אלא דעי"ז יש אומדנא דמוכר רק עד היובל[כב].

והקוב"ש [הנ"ל] כ' דאף היכא דמכר שדה בזמן שהיובל נוהג ע"ד שיחזור ביובל, ונתבטל היובל, אינו חוזרת[כג]. וע"כ דהוה משום הפקעת התורה. והקוב"ש נקט דה"מ ביובל ראשון. אבל ביובל שני אינו מכור אלא עד שנת הנ'[כד]. **והאחרונים** דחו דאף דהו' אומדנא שמוכר לזמן, היינו לזמן עד היובל. וכיון דלא הגיע היובל לא פקע. **וכן ר' שמעון** [מערכת הקנינים] הביא מכאן דתלי באומדנא. אבל **החזו"א** ביאר הגדר דכיון דהלוקח משתעבד להעמיד הפקעת התורה, עי"ז חל זכות בעצם המכר כלפי זה [מלבד דין הפקעת התורה]. ועי"ז נחשב קנין פירות.

תתמח) **שם. יובל שני. פרש"י** שמנו ישראל וכו'. אבל **הרמב"ם** [ביכורים ד ז] כת' דאיירי שחזר ומכרה אחרי שחזרה לו. [ויובל שני למכירה זו].

והמאירי ביאר דביובל ראשון אין דעת המוכר סומכת שתהא חוזרת לו, אבל אם אחרי שחזרה עליו ביובל חזר ומכרה, סמכה דעת המוכר[כה] שתחזור לו, ואינו אלא ק"פ.

תתמט) **מנין ללוקח שדה וכו' והקדישה ואח"כ מת אביו שתהא לפניו כשדה אחוזה וכו'. פרש"י** כשהיא יוצאת ביובל מתחלקת לכהנים וכו'. [דילפי' מגזיה"כ]. **האחרונים** הביאו דפשטות המשנה [ערכין כו:, וכ"ה **ברמב"ם** ערכין ד כו] הטעם דמקדיש שדה מקנה חוזר ביובל, דאין אדם מקדיש דבר שאינו

יט. ויל"פ דהוה בגדר שעבוד, ולא גדר 'קנין' פירות. א"נ הוה קנין ליניקה בעלמא, ולא נחשב זכות בעיקר הקרקע. א"נ קנה זכות שהאילן יעמוד כאן, וממילא מחוייב להעמיד לו יניקתו.

כ. [וצ"ב דאף ק"פ לל' יום אמרי' בקה"ג. וצ"ל דהכא הוה למצב היניקה וגרע. א"נ הוה סימן דאינו אלא זכות יניקה].

כא. **והאחרונים** הביאו מתוס' דקנין לשימוש מסויים לא הוה ק"פ בקה"ג. [ואילו בדברי הרשב"א מבואר דל"ה אפי' ק"פ לשימוש זה]. והאחרונים הקשו דבגמ' [שבת קלה:] מבואר דהלוקח שפחה לעוברה אמרי' ק"פ בקה"ג, אף דהוה זכות מסויים. ועי' זכר יצחק [ב מז ד] **וקה"י** [ב"ב יז].

כב. **והחזו"א** הקשה דא"כ לא מתקיים דין החזרת השדות של התורה, שהרי לא נמכר אלא לשעה [ואיתא בר"ה ט דשלשתן מעכבות, ואם לא החזירו השדות לא נחשב יובל].

כג. והביא דעד"ז כת' הרמב"ן [לעיל לו.] שאם קנה עבד בזמן היובל ונרצע וחרב הבית ובטל היובל, הוה עבד לעולם.

כד. והקוב"ש ביאר דהרמב"ן קאי לענין עבד, ודין רציעת עבד לא תלי באומדנא. ולא שייך חילוק בין יובל ראשון ליובל שני אלא בשדה שיכול למכור כמו שירצה.

כה. משמע דתליא בסמיכת דעת המוכר, ודין יובל שני תליא במוכר, וממילא הלוקח קונה לפי מה שהוא מוכר.

שלו[כו] [דהלוקח קנה רק קנין פירות עד היובל, וכדאי׳ בסוגיין, ואינו יכול להקדיש יותר ממה שיש לו[כז]. ועוד דכיון דיובל מפקיע מיד המקדיש, לא עדיף הקדש ממנו[כח]].

והאחרונים [אמר״מ יג ח, קוב״ש ב״ב רצג, גרי״ז ערכין יד] הק׳ דא״כ הקדישו ואח״כ מת אביו, הא בשעת הקדש הרי אינו שלו, ואינו יכול להקדישו. ובסוגיין מבואר דאין בזה חסרון דדבר שאינו שלו, דיובל אפקעתא דמלכא הוא, אלא דתליא בשם ׳שדה מקנה׳. וצ״ל דהמשנה נותנת רק טעם בעלמא[כט].

והקה״י [ערכין ז] **תי׳** דהכא כיון שהוא יורשו, נתברר דלא יצא יותר ביובל [דאין דין להשיב לעצמו], **ועי״ז מהני ההקדש.**

תתנ) **שם.** הגמ׳ פי׳ סברת ר״י ור״ש משום יתור דקרא [דמת אביו ואח״כ הקדישה ל״צ קרא], **או** דדרשי שדה שאינה ראויה. **אבל** הגמ׳ [ב״ב עב:] ס״ד דסברת ר׳ שמעון דאזלי׳ בתר שעת פדיון. [ודחו כמו בסוגיין דדרשי׳ שדה שאינה ראויה וכו׳[ל]].

תתנא) **ק״פ כקה״ג ובהא במיתת אביו הוא דלא ירית מידי וכו׳.** צ״ב דאף דקנין פירות כקה״ג, הא סוף סוף יש בעלים לגוף, ואמאי לא שייך בזה ירושה. **וכה״ק המנחת ברוך** [צא] דירושה דממילא ודאי שייך אף בקנין הגוף.

ובפשוטו כוונת הגמ׳ לענין גדר שדה אחוזה, דהוחזק השדה ברשותו כשדה מקנה. כיון דעיקר זכותו בשדה זו הוה מחמת מקח. [שהרי ירש רק את קנין הגוף[לא]]. **והמנח״ב** ביאר דיש לבן זה ב׳ קנינים נפרדים בשדה, קנין הגוף וקנין פירות. וא״א להקדיש קנין הגוף לחוד[לב], וה״ק דלא ירית מידי שראוי להקדיש.

ובשיע׳ ר׳ שמואל פי׳ דכאן אינו יורש כלל [למ״ד ק״פ כקה״ג דמי] כפשוטו. וביאר דלמ״ד ק״פ כקה״ג, אילו בעל הגוף יפקיר חלקו, בעל קנין פירות יזכה ממילא[לג]. א״כ בשעה שמת האב הבן יוכל לזכות ע״י סילוק זכותו של אב [ואף בלא תורת ירושה]. **וע״ע מש״כ הקצות** [קלב א] **עד״ז.**

תתנב) **תוד״ה לא דכ״ע.** דיחויא בעלמא הוא.

והרמב״ן כתב איכא למימר דר״ל אמר שאני יובל דאפקעתא דמלכא היא [ודלא כר״ל בסוגיין], אבל התם כספו של שני הוא, וק״פ בהא לאו כקה״ג. א״נ כסברי רבנן דשמעתין במדרש דקרא פליגי מר בעי תחתיו ומר בעי כספו [וכתב דהוה דלא כגמ׳ ב״ק שם].

כו. וכן **תוס׳** [לעיל מ:] כת׳ דקדושת דמים [דיש לו פדיון וראוי לפקוע] לא אלים כח הקדש מכח המקדיש, כדאשכחן בשדה מקנה כשהקדיש לוקח דחוזרת לבעלים ביובל. מבואר בתוס׳ דהטעם דחוזר לבעליו ביובל משום דפקע זכותו [וע״ד הא דא׳ דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו]. [אך י״ל דתוס׳ הק׳ דשדה מקנה האיך פקע ההקדש ביובל ואי״צ פדיון בפרוטה. ותוס׳ לא הק׳ שיהא בזה דין שדה אחוזה].

כז. **והקוב״ש** [שם] הק׳ דקרא איירי אף ביובל ראשון, וביובל ראשון הלוקח קנאו לגמרי [אלא דאפקעתא דמלכא]. וכיון דבשעת היובל הוה ביד הקדש [והקדש אינו מצווה על השבתו] א״כ אמאי יש בזה חסרון דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו.

[אך יל״ד דא״כ הלוקח שדה בזמן היובל, ומכרו לעכו״ם, נימא דהעכו״ם אינו מצווה על השבת יובל. וצ״ל דלא עדיף ממאן דאתי מחמתיה, והלוקח הראשון עדיין מחוייב בהשבתו].

כח. [וכ״מ בדברי התוס׳ מ: דאתי׳ עלה משום ׳הפקעה׳. ולא משום שהקדיש רק קנין פירות דעד היובל].

כט. וי״ל דהכא הוה גזיה״כ לר׳ יהודה ור״ש. והמשנה קאי לר״מ. [ועי״ל דהיכא דיש גזיה״כ דשדה אחוזה ל״ש סברת מקדיש דבר שאינו שלו, דזהו דין התורה. והמשנה מפרשת אמאי פקע קדושה בכדי ביובל בלא פדיון, וכקו׳ תוס׳ לעיל מ:].

ל. **ותוס׳** [שם] כת׳ דהמ״ל משום קנין פירות כקה״ג.

לא. והלשון ׳לא ירית מידי׳ צ״ל דלאו דוקא, אלא דההקדש לא תלי בהכי.

לב. וביאר דאפי׳ למ״ד ק״פ לאו כקה״ג, ובעל הקנין הגוף יכול למכור חלקו. מ״מ לא שייך מכירה בקנין הגוף לחוד, דיש בזה הפקעת יובל.

לג. כיון דבעל קנין הגוף יש רק כזכות שלמחר יהיה הוא הבעלים, ועיקר הבעלות היא של בעל קנין הפירות, וע״י שנסתלק זכותו של זה יזכה הבעלים העקרי ממילא בכל הפרטים. [והביא דכ״מ ברשב״ם ב״ב קלו:].

תתנג) **תוד"ה אי.** הק' ר"ת ואנו[לד] איך מצאנו ידינו ורגלינו, דקי"ל [יבמות לו:] כר"ל דלאו כקה"ג דמי וכו' וקי"ל [ביצה לח.] דבדאוריי' אין ברירה וכו' ואמרי' האחין שחלקו ה"ה כלקוחות וכו'.

ותוס' תי' דקי"ל בעלמא ק"פ כקה"ג, ודוקא גבי הכותב לבנו לאחר מיתה קי"ל כר"ל, דאבא לגבי בריה אחולי מחיל. [אבל בסוגיין לא קי"ל כר"ל, וכצריכותא דב"ב קלו:].

ועוד תי' **תוס'** דאף דאחין שחלקו לקוחות, אין מחזירין ביובל [וכצריכותא לעיל כה.]. ועד"ז תי' תוס' [בב"מ] **ושא"ר.**

ור"ת [הו' ברשב"א ותוס' רא"ש, ורמב"ן ב"ב קז.] **תי'** דבביכורים גלי קרא דולביתך, וילפי' דסגי בהא קנין פירות. אבל בשאר דינים קי"ל כר"ל דק"פ לאו כקה"ג[לה]. בר משדה אחוזה וביכורים דכתיבי בהו קרא[לו]. **והתוס' הרא"ש** ביאר דמהכא לא גמרי' לעלמא דשאני הכא דסוף הגוף לבא לידו.

והרמב"ן ורשב"א דחו דבגמ' [ב"מ צו.] הביאו ראיה מביכורים לענין שאלה בבעלים. ומאי ראיה הא טעמא דבכורים משום דגלי בהו קרא, ולא ילפי' מינייהו למילי אחריני. ועוה"ק התוס' רא"ש דהגמ' [ב"ב קלו:] הביאו לענין מכר האב, והול"ל דשאני ביכורים דגזיה"כ.

והתוס' הרא"ש [וכן הר"ן נדרים מה: בשם ר"י] **כתב** די"ל דקי"ל אף בדאורייתא יש ברירה. והא דאיתא בביצה דקי"ל כר' אושעיא, היינו במה דאמר דמדרבנן יש ברירה.

תתנד) **שם.** ועד"ז הק' **תוס'** [לעיל כה:] לר' יהודה דס"ל [ב"ק צ.] דלאו כקה"ג דמי. ונח' [לעיל כה: וכ"מ] אי ר' יהודה ס"ל ברירה. ור"י [בתוס' כה:] תי' די"ל דלענין יום או יומיים דרשי' כספו ותחתיו, ומש"ה ס"ל דק"פ לאו כקה"ג. אבל לביכורים מהני[לו].

ועוד תי' **ר"י** [כתי' הב' בתוס' דידן] דשאר אמוראי[לח] ס"ל דאף דאין ברירה אין מחזירין זל"ז ביובל, דלענין זה אינם לקוחות.

תתנה) **שם. והאחרונים** הקשו עד"ז לדעת **הרמב"ם**, דפסק [שמיטה יא כ] דמחזירין זל"ז ביובל. ופסק גבי מוכר בזמן היובל [ביכורים ד] דביובל שני מביא ואינו קורא [ואף בזה ק"פ לאו כקה"ג].

והלח"מ [זכיה יב יג] כתב דאנן סהדי דמשום שלא לבטל מצוות יובל גמר ונותן קה"ג.

ועוד תי' **האחרונים** [ע"ד מש"כ תוס' בסו"ד] **דכיון** דיחזור חלקו ביובל, א"כ סמך דעתו. **ובפנ"י** הוסיף דדעת הרמב"ם דיחזור ויקבל חלקו, א"כ לא נחשב ק"פ.

וצ"ב א"כ מה הק' רב יוסף דלא מצא ידיו ורגליו. **והאחרונים** ביארו דהרמב"ם נקט דרב יוסף ס"ל כל"ק, דבכל יובל מביא ואינו קורא. אבל לדעת רב חסדא דדוקא ביובל שני, א"כ תליא בדעת הקונה, ובזה אמרי' דגמר ומקנה.

והשאג"א [צ] תי' דהרמב"ם דכיון דעב"פ יש לו ק"פ, ויש חיוב הבאת ביכורים, יכול לקרוא מספק [דה**רמב"ם** פסק כלישנא בב"ב פב. דילמא אתי לאפטורי, ואילו סוגיין אזל לצד דמשום מיחזי כשיקרא].

והקצות [רנז ג] תי' דרק בק"פ דעלמא קיי"ל כר"ל, אבל יובל הוה הקנאת גוף לזמן. ובגוף לזמן קיי"ל דק"פ כקה"ג.

תתנו) **בא"ד ואמרי' האחין שחלקו לקוחות הן פחות משתות וכו' אין להם דרך וכו'.**

לד. ותוס' [ב"ק פח:] הק' כן בדעת רבא [דכל הנך פסקים הוה רבא]. ועוה"ק בדעת ר' אסי. [ותוס' דידן דחו דר' אסי לאו היינו רב אסי. א"נ הא דרביה].

לה. **והרמב"ן** כת' ותדע דכי אמרינן התם [ביבמות] הלכתא כר"ל לא הביאו חד מהנך דבכורים. וכי אמרי' נמי הכא ואזדו לטעמייהו לא מייתי ההיא דהתם דמכר הבן בחיי האב וכו'. [וקי"ל כר"ל דסוגיין, ולא בשאר סוגיות]. והרמב"ן [ב"ב] הביא עד"ז ליישב דעת ר' יהודה [האיך מצא ידיו ורגליו] דשאני ביכורים דגלי קרא.
והתוס' רא"ש דחה דבגמ' [יבמות] ניח"ל לאתויי דבר הנוהג בזה"ז, ומש"ה לא הביאו ביכורים. והגמ' [בסוגיין] הביאה ואזדא לטעמי', ולא הביאו גמ' דב"ב, דניח"ל להביא מילי דביכורים.

לו. וכת' דאף דאמר רבא קרא ומתניתא מסייעא ליה לר"ל לאו דמימרא דס"ל כותיה אלא דלכאורה מסייעי ליה.

לז. וכדחיית הגמ' דידן, ודלא כתוס' [ד"ה לא] דהוה דחויה בעלמא.

לח. ור' יוחנן יסבור דדעת ר' יהודה משום בקיעת הנוד, וס"ל דיש ברירה.

התוס' הרא"ש דחה דאדעתא דהכי פלוג דלהון כלקוחות לעניין מחילה ואונאה וביטול מקח. ודעתם להסתלק זמ"ז שלא יהא שום עסק. וכעי"ז הקשו **רע"א והרש"ש** על תוס', דאף דהוה יורשים, מ"מ כשחולקים חלק כנגד חלק[לט] שייך אונאה[מ].

תתנז) **בא"ד והא דפסקי' כראב"י [נדרים מה:] וכו' לאו מטעמיה, אלא משום ויתור. וכן הביא הר"ן** [נדרים מה:] בשם **ר"ת**, והביא **דר"י** חלק דקי"ל דויתור אסור במודר הנאה. **והרמב"ן** כתב דויתור הוה דרבנן, ובדרבנן קי"ל דיש ברירה.

אבל **הרמב"ן** [נדרים מה:] כתב דסברת ראב"י דשותפין כל חד משתמש בכולה, ונכנס לתוך שלו, ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו. [ולא תלי בברירה דעלמא. וע"ע בראשונים שם] . **והר"ן** [נדרים שם] כתב דכיון דרובו מתברר עדיף ואמרי' ברירה.

תתנח) **בא"ד וי"ל דדוקא בהיא קי"ל כר"ל וכו' דאבא לגביה בריה אחיל. וכצריכותא של הגמ'** [ב"ב קלו:], אבל בעלמא ק"פ בקה"ג. **והרמב"ן** [ב"ב קז] כתב לתרץ דבענין אחים שאני, דאבא לגבי בריה אחולי אחיל. **והקצות** [רנז ג] כתב דאין לזה ביאור כלל לגביה חלוקת אחים[מא]. וכתב דט"ס ברמב"ן, וכוונתו [כדברי התוס'] דקי"ל כר"ל רק בסוגיה דב"ב דאבא לגביה בריה אחיל.

תתנט) **בא"ד ועי"ל דדוקא לר' יוחנן וכו' אבל שאר אמוראים סברי אע"ג דלקוחות אין מחזירין וכו' דמכר אמר רחמנא דתהדר וכו'.** [וכצריכותא דהגמ' לעיל כה.[מב]]. משמע דהוה גזיה"כ דאינה חוזרת ביובל, וכמתנה[מג]. אף דמהות החלוקה הוה דרך מכר.

אבל **תוס'** [ב"ק פח:, ובכורות נב: והתורא"ש בחד תי'[מד]] כת' דאף חלוקת יהושע היה במה שכבר זכו ירושה מאבותיהם[מה], ואפ"ה אינו חוזר ביובל כיון דחילקו ע"פ הדיבור. והנך אמוראי ס"ל דילפי' כל חלוקת אחים מחלוקת יהושע[מו].

והתוס' הרא"ש כת' וכי תימא שאני ההיא חלוקה דלא נהג יובל בשבע שכיבשו ושבע שחלקו. ואפי' מכר דההיא שעתא לא חזר ביובל. [כיון דמכר קודם שחל דין יובל]. ודחה דיובל מחזיר אף שמכרו קודם[מז].

תתס) **שם. האחרונים** הק' דלמ"ד אין ברירה הוה ספק.

א"כ אמאי צריך להחזיר ביובל, הא יכול לטעון שהוא מוחזק בקרקע[מח]. ויש שדנו דבזה פליגי אינך אמוראי. אבל הרמב"ם פסק להדיא דמחזירין זל"ז ביובל.

תתסא) **בא"ד וא"ת לר' יוחנן וכו' לא משכח"ל שדה אחוזה וכו' וי"ל כיון דתחת זו תחזור לו אחרת לא קרינא ביה שדה מקנה.** אבל לענין ביכורים לא נחשב שדהו. ובפשוטו משמע דלענין ביכורים אמרי' דסוף סוף יחזור ביובל. אבל לענין שדה אחוזה נקבע שם אחוזה[מט].

לט. ועוה"ק **רע"א** דהיכא דחילקו חפץ גרוע כנגד חפץ טוב [ושמו אותו ונתן זה לזה מעות, או מין זה נגד מין אחר] ל"ש ברירה, וע"כ הוה לקוחות.

מ. **ורע"א** הק' וכי משום דהוה חלוקה לא יהא בזה אונאה. [ולכאורה דעת תוס' דדיני חזרת אונאה נאמרה דוקא דרך מכר].

מא. ואולי יל"פ דסברת הרמב"ן דאף אחים גמרי ומקני אהדדי, ובזה קיי"ל ק"פ בקה"ג, אף דבעלמא לאו בקה"ג.

מב. ומבואר בתוס' דהוה דחייה בפנ"ע, אף למ"ד אין ברירה. [והריטב"א שם לא פי' כן].

מג. [ונח' התנאים [בכורות נב:] אי מתנה חוזרת ביובל. וע' מש"כ לעיל שם].

מד. [**ותוס'** בכורות ותוס' רא"ש תי' ב' תי', כתוס', ותי' הנ"ל. ומבואר דהוה ב' סברות].

מה. וכדאי' [ב"ב קיט:] דירושה היא להם מאבותיהם.

מו. ור' יוחנן חילק דהתם סברא הוא דלא חזרה, כיון שחלקו ע"פ נביאים ואורים ותומים ובגזירת הכתוב.

מז. והביא כן מהא דאמרו בני יוסף ואם יהיה היובל לבני ישראל [גבי בנות צלפחד, שאם ינשאו לשבט אחר] ש"מ דמכר הדר. וכן [ב"ב קיב.] ופנחס מיזבן זבן לא מצית אמרת דא"כ נמצאת שדה חוזרת ביובל ונמצא צדיק קבור בקבר שאינו שלו. לוקמה דזבן בשבע שחלקו.

מח. והגמ' [לעיל כה.] רמזה בזה דאמרי' לחומרא. **והבי"ש** [קלא ד] **והשער המלך** [גירו' ג ד] תי' דהוה מצוות עשה, וספק מצוה לחומרא.

מט. אך צ"ע דסוף סוף אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, דזכותו הוה עד היובל. ומוכח דהיכא דהוה בכלל גזיה"כ דשדה אחוזה ל"ש סברת אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. [וע' מש"כ לעיל].

והתוס' הרא"ש תי' [בתחילה] דגבי בכורים על כל חד רמיא מצוות יובל, ולא קרינא ביה האדמה אשר נתת לי. אבל גבי שדה אחוזה הכהנים מוחזקין ולא רמי עליהו מצות חזרה. [והכהן אומר לו אייתי ראיה דאין זה חלקך ונחזיר לך]. אך הק' היאך נפדית בנ' שקל כסף, יאמר הגזבר שדה מקנה היא גבן ותפדנה בשוויה. ותי' כתוס'.

תתסב) **בא"ד כיון דתחת זו תחזור לו אחרת. משמע** דחוזרים ועושים גורל מחדש. אבל **רש"י** [כה.] כתב דהדרי שקלי כדמעיקרא. וכ"כ **הפנ"י** ע"פ דברי **הרמב"ם** [שמיטה יא כ] דחוזר כ"א לחלקו. **והפנ"י** ביאר דלענין ממון מהני דין ברירה, כיון דהוה מוחזק[ג]. [ועד"ז האריך ב**ברוך טעם** שער ו].

דף מח:

תתסג) **מתניתא דתניא בכור נוטל פי שנים בשדה** החוזרת. **פרש"י** דגוף הקרקע מוחזק למוכר. ולא נחשב ראוי. ומשמע דלמ"ד ק"פ בקה"ג קנין הגוף לחוד נחשב ראוי.

ובגמ' [ב"ב קיט.] אי' דבנות צלפחד זכו פי שניים בנכסי **חפר** [דצלפחד היה בכור], ואף שמת קודם שנכנסו לארץ, דארץ ישראל מוחזקת לאבותינו. ולא נחשב ראוי[א]. וצ"ע דבינתיים הקרקע היתה ביד הכנעני, ולכאו' היה להם עכ"פ קנין פירות כקנין הגוף בינתיים[ב]. וכי שדה החוזרת ביובל גרע מההבטחה לאבות.

והריטב"א [קטז; ונמוק"י שם נג: בדה"ר] **הביא**[ג] עפ"ז היכא דנתנו לו קרקע מעכשיו ולאחר מיתה[ד] נחשב מוחזק. דגוף הקרקע היה של אבידם, אע"ג דלא אכל פירות. דומיה דהא דאר"י מוחזקת לאבותינו. וצ"ע בסוגיין מבואר דלר' יוחנן אינו נוטל פי שניים. ובפשוטו צ"ל דלר' יוחנן ל"מ אר"י מוחזקת[ה] [ויפרש שם באופ"א].

תתסד) **אמר אביי נקטי' בעל בנכסי אשתו צריך הרשאה.** **פרש"י** דקנין פירות לאו כקה"ג. אבל לר' יוחנן יכול לדון [אף על הגוף לחוד], דנחשב בעלים.

והרשב"א כת' דהיכא דהבעל הודה בקרקע האשה שהוא של מערער, לאו כל כמיניה. וע"ד הא דאי' [כתו' פ] דאינו רשאי למוכרה. **והרשב"א** כת' דמסתברא דל"מ הודאתו אפי' בנכסי צאן ברזל, כיון שהוא משועבד לה, שיכולה היא לומר כלי אני נוטלת משום שבח בית אביה [למ"ד הדין עמה יבמות סו:]. ומש"ה אם הוא הודה לבעל דינו שאותו קרקע גזול הוא ביד אשתו וביד מורישיה אין הודאתו כלום, כיון שהוא אינו יכול להפסידו ממנה ולהפקיעו ממנה ע"י מכר.

תתסה) **אבל נחית אפירי מיגו דמשתעי וכו'. הרשב"א** כתב דמשמע דהוה מדין שליחותיה, וכדאיתא [כתובות צד.] דשותפין דקם חד ועביד דינא לא מצי אידך למימר לאו בע"ד דידי את. ודוקא דאיתא במתא ולא מיחה. אבל ליתא במתא אומרת שהיתה טוענת בעצמה[ו]. וכן היכא דמיחתה ל"מ לדון על חלק דידה.

והטור [קכב] מביא בשם **שו"ת הרא"ש** דה"ה קרקע שאין עושה פירות מצי הבעל לדון עליה בלא

נ. ואילו סברת התוס' כיון דהחזירו ביובל, א"כ הקרקע נמצאת אצל כל המשפחה, וכבר אינו מוחזק בו.

א. ובפשוטו הגדר דיש לו זכות מעכשיו. אבל **הרמ"ה** [ב"ב קיט. אות נו] מבואר דהטעם משום דודאי יבא. [ועד"ז כת' הקצות [רעח טו] דהיכא דהבטיחו מתנה [דבר מסויים] לא נחשב ראוי]. וצ"ע דשדה החוזרת ביובל ודאי עומדת לחזור. [ודוחק לפרש דלא נחשב ודאי משום שמא יתבטל היובל].

ב. ויש שביארו דקנין פירות של העכו"ם באר"י לא חשיב גדר 'קנין', ולא אמרי' דהוה כקנין הגוף. [אך הריטב"א ע' בסמוך למד מכאן לקנין פירות].

ג. וכתבו דש"מ דכשהיה לאבידם קרקע ביד גזלן יש לבכור חלק בו, ולא נחשב ראוי. דקרקע אינה נגזלת.

ד. [וע"ד הא דאי' ב"ב קלו. דזכה בגוף הקרקע מהיום ופירות לאחר מיתה]. ועוד מבואר [ב"ב קכה:] דלר' אלעזר למ"ד אחריך כמעכשיו, היכא דהקנה לפלוני ואחריה לאשה, לא נחשב ראוי. והבעל יורש אותה. [ורבה פליג דנחשב ראוי, דמהני מכירה. **והראשונים** [תוס' שם בע"א, בעה"מ ושא"ר] האריכו לדון אי כוונת רבה דאחריך לאו כמעכשיו. או אף דהוה מעכשיו, הא יכול להפקיעו.

ה. **והמרדכי** [ב"ב ס"ס תקעד, וכן הגר"א רעח יט] ציין לסוגיין [ומשמע דלר' יוחנן ל"מ].

ו. **והקצות** [קעו ט] הביא **דריטב"א** כת' דאשה נחשב ליתא במתא. וכ' דמדברי הרשב"א הנ"ל מבואר דלא כן [ולריטב"א ע"כ הכא הוא זכות אחר. אבל הנמוק"י בסוגיין הביא בשם הריטב"א כרשב"א].

הרשאה. והביא **דרב האי גאון** פליג[ז], וכתב **הב"י** דכ"מ בראשונים בסוגיין.

תתסו) **שם. מיגו דמשתעי דינא אפירי.**

והרשב"א כתב דמ"מ [אף לולי הך מיגו] מהני מה שדן לענין הפירות עצמן. אך שוב הק' דהבעל אינו יכול למכור נכסי מלוג, משום רווח ביתה [וכדאיתא בכתובות פ:], א"כ אין הודאתו הודאה, דהוה חב לאחריני. ותי' דה"מ במה שנתחייב ע"פ הודאתו. אבל הכא איירי שנתחייב ע"פ עדים. ולענין הפירות נחשב בעל דבר, והוה לפניו.

אבל לענין גוף הקרקע נחשב שלא בפניו. אלא משום דמשתעי דינא אפירי נחשב שותף, ומקבלים עדות בפניו דהוה כמו בעל דבר בכולו עד שימחה.

הדרן עלך פרק השולח

ז. והחזו"א הקשה דמ"מ יש לבעל זכות למכור את הקרקע, ולקנות דבר שעושה פירות. א"כ יחשב בע"ד כלפי זכות זה. וכתב דיכול לדון לענין למכור הקרקע, אבל לא נחשב מחמת זה בע"ד בכולו. ושוב כתב דס"ל דהזכות למכור את הקרקע אינו נחשב זכות בעצם הקרקע דנימא מיגו דנחתי.

פרק הניזקין

א) **הנזקין שמין להם בעידית וכו'. פרש"י שבנכסי המזיק. וכדאי' בגמ' דלר"ע שיימי' בדמזיק.**

והגמ' [ב"ק ז: הו' בתוס' מט.] מסתפקת בגדר עידית בינונית וזיבורית האם שמין בשלו [ועידית הוא הקרקע הטובה שלו, אף אי אינו קרקע יפה[ח]] **או בשל עולם**[ט].

אך החזו"א [ב"ק שם] חידש דאף למ"ד בשלו שמין, אם שווה עידית שלו כבינונית דעלמא לא מתקיים 'שם עידית' [דאינו עידית דעלמא]. **ואם חזר ולקח עידית יותר חייב**[י]. [אך אינו חייב לקנות, וכמ"ש תוס' מט.].

ובגמ' מבואר דדעת ר' ישמעאל דמדאורי' שמינן בעידית דניזק, והמזיק אינו חייב יותר מאשר קרקעות הניזק [וע' בסמוך].

ב) **תוד"ה וכתובת.** וקשה למ"ד כתובה דאורי', דיליף ליה מכמוהר הבתולות וכו'. [דחיוב קנס דאונס משלם כמו כתובה]. ותוס' נקטו דלמ"ד כתובה דאורייתא ילפי' מהתם חיוב גמור.

אבל **הרמב"ן** [כאן, וכתו' י. וקי:] כ' דאף למ"ד כתובה דאורייתא לא ילפי' מאונס שיעור כתובה[יא]. אלא דסמכו חז"ל[יב] דיש מוהר לבתולות, מדאפקיה [לחיוב תשלום אונס] בלשון מוהר. וכתובה מדאורייתא אין לו שיעור, אלא לפי כמה שיכתוב הבעל, וחכמים תקנו מאתים ובזיבורית[יג].

ותוס' [סוטה כז. ד"ה איש] כתבו דאפי' לרשב"ג דכתובה דאורייתא לאו ממש דאורייתא אלא דאית ליה סמך דאורייתא.

ג) **בא"ד וי"ל דטעמא דהפקיעו חכמים דינה שמא תקניטנו ויגרשנה**[יד] וכו' אשה נמי משום חינא תהא בבינונית. לא נתפרש בתוס' אי אף ת"ק מצי סבר כתובה דאורייתא, והפקיעו דינה לזיבורית. או דוקא לר' מאיר הפקיעו דינה לבינונית, אבל מ"ד בזיבורית ע"כ ס"ל כתובה לאו דאורייתא. וכ"כ **הריטב"א** [א"נ אפשר] דלרשב"ג כתובה בבינונית, והביא דכ"ה לשון הברייתא [כתובות י.] הואיל ותקנ"ח היא לא תגבה אלא מהזיבורית[טו]. **והקרני ראם** ביאר דלמ"ד כתובה דאורייתא נחית חד דרגא בדרבנן בבינונית.

אבל **המהרש"א** כת' דאף למ"ד מדאורייתא הפקיעו דינה לזיבורית, מטעם 'שמא תקניטנו'. וביאר דמטעם 'אשה רוצה לינשא' [כדאי' בגמ' מט:] אין ראוי להפקיע דינה מדאורייתא[טז]. אלא דראוי לחוש לחינא, וכנגד זה יש סברת אשה רוצה לינשא.

ח. ושאר הקרקעות שלו הוה בינונית. וקרקע הפחות הוה זיבורית. [ומשמע דכל הקרקעות מלבד היפה והגרוע הוה בינונית].

ט. וסגי ליתן מה שנקרא עידית כלפי העולם, ואף כשיש לו עידי עידית אי"צ ליתן כל כך. וכן זיבורית הוה כל הקרקעות שנחשבין גרוע, ואף כשיש לו קרקע גרוע יותר אינו יכול להגבות את זו לבע"ח.

והתוס' **שאנץ** [בשיטמ"ק ב"ק ח:] הק' אמאי לא העמידו את המשנה [כאן] דהנזקין בעידית מפני תיקון העולם, דבדאורייתא בשל עולם סגי, ותקנו בדמזיק.

י. [וכת' דספיקו של רע"א רק היכא דתרוייהו עידית, אבל היכא דמעיקרא לא היה עידית מתחייב].

יא. דחיוב אונס הוה נ' סלעים כסף צורי [ר' זוז צורי], ואילו כתובה הוה כסף מדינה [ר' זוז מדינה]. וביאר דתקנו שיעור ר' כנגד ר' דאורי'.

יב. והרמב"ן [שם קי:] ביאר דכתובה הוה מדאורייתא מהלכה למשה מסיני, והוה אסמכתא מהתם.

יג. והרמב"ן [שם קי:] כת' דאי חיוב כתובה ר' זוז דאורייתא, א"כ לא יוכל לפחות מזה, למ"ד מתנה עמש"כ בתורה תנאו בטל.

יד. **ותוס'** [כתובות י. ד"ה הואיל] כתבו שלא יפרשו בני אדם אם יצטרכו למכור עידית או מטלטלין, וחשו כדי שיקפצו עליהם בני אדם.

טו. אך **תוס'** [שם ד"ה אמר] דנו אי קי"ל כתובה דאוריי', והא קי"ל דכתובת אשה בזיבורית.

טז. ולכאו' י"ל דמשום שמא תקניטנו הפקיעו דין עידית. ועי"ז הוה כבע"ח בעלמא, ומשום סברת אשה רוצה להנשא תקנו בזיבורית [ושינו דינה משאר בע"ח]. אך מדברי המהרש"א מבואר דאי משום סברת שמא תקניטנו די להם להפקיע חד

ד) **שם. שמא תקניטנו. רע"א** הק' דא"כ כשמת הבעל תגבה מעידית [למ"ד כתובה דאורייתא], **דכה"ג** ל"ש שמא תקניטנו. ובשלמא למ"ד [נ.] דאף נזקין מיתומים בזיבורית ה"נ בזיבורית. אבל לרבא [שם] דנשאר דינם בדאורייתא בעידית, א"כ אף למ"ד כתובה דאורייתא. וכת' דצ"ל דל"ש לחייב יתומים יותר ממה שהיה אביהן חייב. [אף דלא שייך הטעם]. אך רע"א הק' דלר"מ יגבה מבינונית [והק' ע"ד הגמ' מט:].

ה) **רש"י ד"ה אין מוציאין.** ובא נגזל וגבאה עם פירותיה וכו'. **ה"ה** [גזילה ט ח] דייק דדוקא פירות שעומדים בו בשעה שהנגזל מוציא מתחת ידו. ודלא **כרמב"ם** [שם] דהגזלן משלם כל פירות שאכל. **וה"ה** הביא [ראיה לרמב"ם] דמצאנו גבי עבד [למ"ד כקרקעי] דצריך לשלם מה שנהנה [ב"ק צז.]. **וכן** [ב"ב לג:] הדרא ארעא והדרא פירא.

ו) **תוד"ה אין [הא'].** למ"ד שעבודא לא"ד לא גבי וכו'. **הפנ"י** הביא דמבואר בתוס' דאף מלוה בשטר אמרי' דשעבודא לאו דאורי', ולא חל שעבוד ע"י השטר. וב"מ תוס' [ד"ה אין הב']. ונח' בזה הראשונים [קידושין יג:, וע' לקמן נ.].

ז) **שם.** ויל"ד דעב"פ כיון דשעבודא דרבנן, א"כ חל חלות שעבוד נכסים, ובזה מפני תיקון העולם גבי מזיבורית, ולא מבינונית. [ואולי זה כוונת התוס']. ולכאורה כוונת התוס' דכיון דחכמים לשעבוד, א"כ אין לו אלא הפחות, וזהו דין זיבורית.

ח) **מפני תיקון העולם**[יד]. ובס' **גליון אלפס** דייק מדבר דרגא, א"כ משום אשה רוצה לינשא לא היו מפקיעים לזיבורית [דהוה תוספת הפקעה לדין דאורייתא].

יז. במתני' דידן גרסי' לה ב' פעמים, אבל מדברי רש"י משמע דגרס לה רק בסוף המשנה. ע' מפרשים.

יח. דה**ר"ן** כת' דר"ג וב"י"ד הן הן אביהן של יתומין, ותקנו שלא ליפרע מנכסי יתומין אלא מהזיבורית. ומבואר דר"ג תקנו. [ומשמע דכוונת הר"ן דמש"ה אמרי' [לעיל לז.] ר"ג וב"י"ד אביהם של יתומין, ע"פ הא דבסוגיין חששו להם, ותקנו זיבורית. ורש"י לעיל לא פי' כן].

יט. [ולפ"ז כל הנך משניות לז:, מ:, מא., מג:, מה., מה: ומז. הוה תקנת ר"ג. ואף תקנת חצי עבד מא: דבי"ש הוה תקנת ר"ג הזקן. א"נ הנך תיקון העולם דשייכי להדדי הוזכרו אגב הדדי, ועכשיו חזר לתחילת תקנות ר"ג]. אך ע' תוס' [לו.] הביאו דר"ת נקט דנתקן קודם ר"ג.

הר"ן [על הרי"ף] דכולהו מתקנת רבן גמליאל[יח] [והוה המשך של המשניות לב. ולד:[יט]].

סוגיית מיטב[כ]

ט) **מיטב שדהו ישלם. פרש"י** [ד"ה בעידית] שנוח לו לגבות מועט מקרקע עידית ולא לגבות הרבה מזיבורית.

והפנ"י חקר אי גדר עידית דיש לתובע זכות לדרוש קרקע בכל מקום שהוא[כא]. או דהוה דוקא על קרקע עידית. [ודייק דכ"מ ברש"י].

והאחרונים העירו דמעלה זו אינו שווה ממון, דהא בינונית טפי פורתא שווה אותו שווי. ומ"מ יש לו זכות בחפץ[כב].

והאחרונים [קה"י ב"ק ו] כתבו עוד דיל"פ דמעל עידית הוא משום שעיקר זכותו הוא שווה כסף, ומה דקפצי עליה זביני אפשר להפוך יותר בקלות לכסף.

י) **שם. האחרונים** חקרו בגדר חיוב מיטב האם הוא דין בצורת התשלום או תוספת בחיובו ובכלל השעבוד[כג]. [והביאו מכ"מ[כד], ואבמ"ל].

ורע"א [בסוף הגמ'] נסתפק כשקנה שדה עידית אחרי שעת נזק, האם אמרי' דעידית תליא בשעת נזק [השעה שחל השעבוד], או בשעת תשלום. [ולכאורה נח' בזה הראשונים לקמן נ. עי"ש].

ורע"א כת' דמסתבר דגדר עידית דניזק [לר' ישמעאל, ע' בגמ'] תלי בשעת נזק. וה"נ י"ל למ"ד משל מזיק תליא הכל בשעת נזק. וסיים וצ"ע לדינא.

כ. כל הסוגיה אי' ג"כ בגמ' [ב"ק ו: ז.].

כא. ובגמ' [ב"ק ז:] ס"ד דכיון דדינו בעידית, אין לו זכות לדרוש בינונית טפי פורתא [ומש"ה אמר לו שיתן כיוקרא דלקמיה]. והגמ' דוחה הורעת כחן.

כב. ו**בחי' הרי"ם** [ב"ק ז:] כת' דהוה כמו פחות משווה פרוטה, דאם הוזקקו לדון בפרוטה גומרים בפחות משווה פרוטה. אבל אי לא נזקקו לגוף הפרעון אין ב"י"ד דנים על פחות משווה פרוטה לחוד.

כג. היינו בין שעבוד הגוף ובין שעבוד נכסים. דלא מצאנו בגדרי חיוב מיטב חילוקים בין גבייה מדין מיניה, או מדין שעבוד נכסים.

כד. ו**האחרונים** ציינו ד**הראשונים** [ב"ק ה] נח' האם עדים זוממים שזממו לחייב בינונית חייבים בעידית [ד'כאשר זמם' בכלל נזיקין].

ובגמ' [ב"ק ח.] איתא דכשהיה לו עידית ומכרו, דין בע"ח במה שהיה קודם בינונית דידיה, ולא אמרי' דהשתא הוה עידית. ויש **אחרונים** שנקטו דה"ה נשתדפה תליא בשעה ראשונה, אבל **הנתיבות** [קב ב] כתב דדוקא מכרה שביטל את דינו בידים, אבל נשתדפה תליא דבהשתא [ועוד יל"ד מתוך הסוגיה שם ואב"מ]. **והביאו דב"מ בגמ'** [כתובות קי.] **דע"י שגבה** הבינונית, חוזר וגובה ממנו. ואכמ"ל.

ובחי' ר' שמואל [ב"ק ז] כתב דמסתבר דחל דין דין מיטב בשעת נזק, וכל ספיקו של רע"א כשקנה שוב קרקע, האם משתנה הדין מיטב[כח].

יא) **רש"י ד"ה מן.** שאם אין לו מעות. **הרש"ש** דייק אבל אם יש לו מעות חייב דוקא מעות. והקשה **דבגמ'** [ב"ק ט.] אי' דלא כן, דנזקין יכול לומר או כסף או מיטב. וכ"כ **התוס' רי"ד** דאם אינו רוצה להגבות במטלטלין אלא בקרקע, מגביהו כשומת נזקו בעידית שבנכסיו. דנזקין אם רוצה מגביהו מטלטלין. משא"כ בע"ח אם יש לו זוזי חייב לשלם במעות[כט]. ואם יש לו מטלטלין, חייב במטלטלין[ל]. ודוקא כשאין לו מטלטלין גובה מקרקעותיו.

יב) **ולר' ישמעאל וכו' אכלה כחושה אמאי משלם שמינה. פרש"י** [ד"ה מיטב] דס"ד דהגמ' דשמין ערוגה יפה בשדה[לא], ומשלם יותר ממה שהזיק.

ותוס' [בתי' הב'] משמע דהוה קנס [וכ"כ **הריטב"א**]. והגמ' מק' דאין סברא שישתנה הקנס בין אכלה כחושה לאכלה שמינה. [**והרש"ש** הקשה מה קושיית הגמ'[לב], הרי מצאנו בב"מ דהתורה קבעה שיעור כגון ל' של עבד[לג]].

אבל **הרמב"ן והרשב"א** משמע דסברת ר' ישמעאל דמשלם לפי מידה של הפירות שהזיק. [ומשמע כוונתם ע"ד הא דיש צד פסחים לב. דתשלומי תרומה הוה לפי מידה[לד]. להשלמת החפץ שהחסיר, ולא תליא בממון שחסר[לה]].

יג) **א"ר אידי בר אבין הב"ע שאכלה ערוגה בין הערוגות ולא ידעינן וכו'. פרש"י** והיה בהן כחושות ושמינות[לו] וכו'. ונתחייב מספק[לז]. ולכאו' אף זה קנס דאורייתא לדונו לחומרא. **והאו"ש** [נזק"מ ט ב] דן לפרש דכיון דודאי פשע בשמירתו נתחייב, ויש ודאי מחייב, וספק פטור[לח].

יד) **אמר רבא אילו ידעינן וכו' הממע"ה. רע"א** הק' דנימא דאיירי דהניזק טוען ברי, ואביי ס"ל [כתובות יב: וב"ב קלה: עי"ש] דלמ"ד ברי ושמא ברי עדיף אף בברי גרוע ושמא טוב.

כח. ויש שדחו דכלפי הניזק תלי במה בזמן שהוא ניזק [ולהשלים חסרונו], ומש"ה לא תלי בשעת פרעון. אבל למ"ד עידית דמי שמשלם, ומש"ה הוה לפי שעת תשלום.

כט. וכ"ד **ר"ת** [בתוס' שם וב"ב צב: וכ"מ] דג' דינים יש, ונזקין מגביהו קרקע אף כשיש לו מעות, ובע"ח חייב דוקא מעות, כיון דמעות הלווהו. ושכירות פועלים חייב אפי' למכור מטלטלין להגבותו מקרקע.

כז. וזה חידוש דין של התוס' רי"ד, ול"מ כן בתוס'. אך כ"כ **הטור** [חו"מ קא ג] בשם **הרא"ש** [ב"ק א ה].

כח. הרש"ש כת' דלהך ס"ד הוה ערוגה יפה בשדה זו, אף אי יש לו יפה יותר במקום אחר. אבל למסקנא דהוה דין עידית דמזיק הוה אף כשיש לו במקום אחר.

כט. והרש"ש כת' דהגמ' מק' מאכלה שמינה, וכת' דיותר הו"ל לגמ' להקשות דאם אין לניזק כלל שמינה משלם על נזק זה כשווי, ומה טעם שכשיש לו שמינה ישלם יותר. אך כת' דבאמת כך הוא באיכות התשלומין [בדין מיטב]. דאם אין לו לניזק עידית כלל משלם בזיבורית ואם יש לו משלם בעידית.

ל. ובין עבד שווה אלף זוז או אינו שווה כלום קבעו השיעור ל' סלע. [אך יש לחלק דהתם עיקר הקנס הוא תשלום עבור העבד, אלא דהתורה קצצה השווי. אבל הכא עיקר דין נזקין אינו קנס, אלא דפעמים נוסף קנס לשלם כמו שמינה. וסברת הגמ' דלא יעשו קנס לחצאין].

לא. [אלא דגבי תשלומי תרומה הנפק"מ היכא דנתייקר אח"כ. ולא מצאנו שצריך לשלם לפי מידה, ע"פ פירות יפים].

לב. ולפ"ז קושיית הגמ' דאין סברא לזה כלל. דכל גדרי נזקין נקבעו לפי שווי הממון שהפסיד.

לג. וצ"ב מש"כ רש"י שהיו כחושות ושמינות. והמאירי כת' דמ"מ אם ערך כל הנשארות שוה, משלם כפי ערכן. [דאמרי מסתמא דהיה שווה כמו השאר. והמאירי ב"ק הביא י"א דפליגי.

לד. אבל **המרומי שדה** [ב"ק שם] פי' דכוונת הגמ' דיש סברא דהבהמה מחפשת לאכול את הפירות שמינות. **והמל"ה** כתב לפרש דרוב הערוגות הם שמינות, ויש מ"ד [ע' ב"ב צג.] דמדהני רובא דאיתא קמן להוציא ממון. [ויש שדנו דהוה קבוע, וכמחצה על מחצה].

לה. אך האו"ש דחה דאטו כיון דפשע יתחייב לשלם על כל העולם דמצי לתלות בו. [וסברא זו שייך רק בדבר דודאי הזיק, אלא דהוה סופו באונס].

ועוה"ק **הפנ"י** דהוה חמישים ידענא ונ' לא ידענא, ומתוך שא"י לישבע משלם[לו]. ונח' הראשונים אי אמרי' מתוך היכא דלא הו"ל למידע, ע' **תוס'** [ב"ק מו.].

והפנ"י תי' דהכא הוה כפירת שעבוד קרקעות, וליכא שבועה דאורי'. ולמ"ד מיטב שדהו דניזק ע"כ יש לו קרקע[לז].

ורע"א הקשה דשמא קנה קרקע אח"כ, דלא נשתעבד[לח]. **ורע"א** נסתפק האם יש בזה דין מיטב במה שקנה אח"כ[לט] או דתלי בקרקעות שהיו לו בשעת נזק [הו' לעיל]. **ורע"א** כת' דלמ"ד מיטב דניזק פשוט דהיינו נכסים שהיה לניזק בשעת ההיזק[מ].

טו) **רש"י ד"ה המוציא. ודאוריי' היא** [ב"ק מו:] דכתיב מי בעל דברים וכו'. **הפנ"י** הקשה דמסקנת הגמ' דלמה לי קרא סברא הוא, דמאן דכאיב ליה ליזיל לבי אסיא. **והחת"ס** תי' דאילו הוה סברא, י"ל דגלי קרא [קנס בנזיקין] נגד הסברא.

והפנ"י כת' דדוקא היכא דליכא ברי ושמא או רוב הוה סברא. והגמ' [שם] מק' למ"ד דברי עדיף והולכין בממון אחר הרוב אמאי בעי קרא. אבל לדידן צריך גזיה"כ דחזקת ממון עדיף, ול"מ ברי ושמע או רוב להוציא.

דף מט.

טז) **אהני קרא וכו' וזיבורית דידיה לא שויא כעידית דניזק וכו'. האחרונים** [רע"א ב"ק ז:] דייקו דכה"ג שאינו יכול לקיים דינו [כשיעור עידית דניזק], מהדין יש לו לשלם פחות [לולי קרא]. ולא אמרי' דמחוייב לשלם עידית לפרוע חובו[א]. אלא אמרי' דאינו חייב לתת יותר מדינו[ב].

יז) **שם. אהני קרא וכו' דמשלם ליה ממיטב. האחרונים** חקרו בגדר החיוב 'אהני קרא', האם נתחדש חיוב מיטב נוסף. או דגלי קרא דמחוייב לתת יותר מדינו כדי לקיים חיוב מיטב.

והריטב"א פי' דמאחר דא"א לקיים עידית דניזק משלם עידית דמזיק. וכתב ומיהו אי אית ליה בינונית דשויא טפי מעדית דניזק, נותן לו, ומקיים בזה עידית דניזק כיון דשווה טפי. והריטב"א הביא דדעת **מקצת רבוותא** דדוקא היכא דשווה כעידית דניזק, אבל היכא דשווה טפי צריך לשלם דוקא עידית דמזיק. דיש לו לשלם עידית דמזיק או דניזק. **והריטב"א** חלק.

וכן **הרא"ש** [ב"ק א ב] הביא בזה מח'[ג], אית דאמרי שנותן מבינונית [וכריטב"א], ואית דאמרי דנותן מעידית. וכן הסכים **הרא"ש** דלעולם בעינן מיטב דניזק או דמזיק [וכדעת המקצת רבוותא].

והאחרונים [ע' ב"ק שם] הביאו דמבואר בדעת הרא"ש דגדר 'אהני קרא' דכיון דאינו מתקיים מיטב דניזק, חל דין מיטב מזיק [והוה ב' גדרי מיטב].

והאחרונים הק' דמ"מ אילו יקנה קרקע כמיטב דניזק יקיים דינו, א"כ השתא נימא דמקיים דין מיטב, דבכלל מאתיים מנה[ד].

והאחרונים חקרו במה פליגי הריטב"א ואידך רבוותא, האם ס"ל דשייך בזה בכלל מאתים מנה [ונחשב שנותן עבשיו מיטב בניזק]. או דס"ל דגדר אהני קרא דגלי קרא שיוסיף על דינו, כדי שעב"פ יקבל דינו. ולא נתחדש דין מיטב מיטב דמזיק. וכ"כ **רע"א** [ב"ק ז:] דלא מסתבר דניתנו ב' דיני מיטב.

[**והיש"ש** [ב"ק שם] הק' דנידון זה קאי לר' ישמעאל,

לו. ובתלמיד ר"ת [ב"ק שם] עמד בזה [עי"ש שהאריך], וכתב דא"כ חייב משום מודה במקצת, ולא משום מיטב שדהו ישלם. וע"כ איירי דהמזיק ברי.

לז. [וע"פ מש"כ **תוס'** [ב"מ ד:] דלמ"ד שעבודא דאורייתא, כל תביעה שגובה ממשועבדים הוה כפירת שעבוד קרקעות. והאחרונים העירו דדעת הרמב"ם ורמב"ן [שבועות לז:] דכה"ג לא נחשב תביעת שעבוד קרקע. ועוד כת' **האחרונים** דלדעת הרמב"ם [טוען ה] הוה דמי קרקע [ע' ב"מ ה.].

לח. דדאיקני אינו משתעבד אלא היכא דשעבד להדיא [וכדאי' ב"ב קנז.].

לט. ואף דלא חל עליהם שעבוד נכסים [בלא דאיקני, ואם ימכרם לא יגבה מהם], מ"מ גובה מהם מיניה.

מ. דאטו אם ילך הניזק אח"כ קודם העמדה בדין ויקנה מובחר נכסים שבעולם יצטרך המזיק לשלם כפי המיטב ההוא. וה"נ י"ל למ"ד בדמזיק שיימי' תלי הכל בשעת הנזק.

א. דעי"ז יפרע חובו משום בכלל מאתיים מנה.

ב. ועד"ז דנו **האחרונים** למ"ד משל עולם, ויש לו עידית וזיבורית ואין לו בינונית, האם יתן לבע"ח עידית או זיבורית. ורש"י [שם ח.] משמע דחייב יותר מדינו. **והרש"ש** [שם] הק' מ"ש מכאן. [וע' בסמוך מש"כ התפארת שמואל].

ג. [וע' שיטמ"ק ב"ק ז: דנח' בזה הראשונים באריכות].

ד. וע' בחי' **ר' א"ל מלין** [נב], ובחי' ר' שמואל [ב"ק ז] והגר"נ.

ואמאי הביאו הרא"ש, דהא קי"ל כר"ע. **והתפארת שמואל** תי' דנפק"מ לדידן למ"ד בשל עלמא[ה]).

יח) **שם. אהני קרא וכו'. רע"א** הק' דנימא דאהני קרא היכא דל"ל לניזק קרקע כלל. וס"ד דלר' ישמעאל בטל דין מיטב [ויתן זיבורית], קמ"ל דכה"ג יש דין מיטב דידיה [דמזיק][ו]).

ורע"א ציין דבעי"ז כת' **ה"ר שלמה מרודוש** [בתוס' בסוף העמ'], דגבי הקדש ע"כ אזלי' בתר מיטב דמזיק. וכת' דהיינו משום אהני קרא[ז]).

יט) **תוד"ה כגון.** דכו"ע מודו וכו' ואינו חייב לקנות[ח]).

האחרונים [חזו"א ב"ק] דנו דמ"מ י"ל נפק"מ אי קנה עידית [בין שעת נזק לשעת גבייה], האם יגבה מקרקע זו. לצד שכתב רע"א דדין מיטב דמזיק תלי בקרקע שהיה בשעת הלואה, ואפ"ה לר' ישמעאל מחוייב קרקע זו משום מיטב דניזק[ט]).

כ) **בא"ד ומיהו אי בשל עולם וכו' המ"ל וכו' ועידית דידיה כעידית דניזק וכו'.** דמשום גדר עידית דעלמא סגי בזיבורית דידיה. ולר' ישמעאל חייב בעידית דניזק, דהא יש לו.

והמהרש"א [ב"ק ז:] הק' דמשכח"ל עד"ז אהני קרא. **והאחרונים** [שם] **האריכו בזה** [וע"ע שיטמ"ק שם, ואבמ"ל].

כא) **הרי עלי מנה לבדק הבית, לא יהא אלא בע"ח בבינונית. פרש"י** בדיבורא בעלמא שקיבל עליה מי עדיף מחוב[י]). **השער משפט** [קב א] נסתפק מי שנתחייב מנה לחבירו האם גובה מבנונית, או רק בבע"ח שייך סברת נעילת דלת. ושאר התחייבות דינו בזיבורית[יא]).

והשער משפט הביא דבגמ' משמע דאף המחייב עצמו [להקדש] דינו בבינונית. ודחה דעיקר כוונת הגמ' כלפי הדאורייתא, דהוה כבע"ח ואינו בכלל נזקין [בעידית]. אך האחרונים דייקו דמ"מ הגמ' נקטה הלשון בבינונית, משמע דכך דינו.

כב) **שם. הרי עלי מנה לבדק הבית, דאתי גזבר ושקיל וכו'. הקצות** [פז כא] הביא דמפורש בגמ' דחל חיוב ממון ע"י דיבורו, והוה כבע"ח ונתחייבו נכסיו[יב]). ולא הוה חיוב נדר בעלמא. ודלא **כתומים** [שם] דאף למ"ד דאמירתו לגבוה הוה גדר קנין בחפץ מסויים. אבל היכא דמחייב עצמו חוב בעלמא, הוה נדר בעלמא כיון דאינו חפץ מסויים לא חל זכות ממון.

כג) **תוד"ה שור.** תימה אמאי לא מוקי לה בשן ורגל וכו'.

ודעת **הראב"ד** [ב"ק שם] דמזיק הקדש בשן ורגל חייב לשלם, והוה בכלל כל דיני מזיק. ומש"ה ל"ש ק"ו לדין הקדש, דאי"צ ילפותא בפנ"ע. דכיון דאין מיעוט למעט הקדש הוה בכלל כל דיני מזיק[יג]).

כד) **בא"ד ועי"ל דכולהו נזקין פטורין בהקדש כדמוכח בירושלמי וכו'.** וכן האריכו שא"ר [בסוגיין]. אבל **רש"י** [ב"ק ו: בפי' הב'] כת' דלא משכח"ל

ה. ו**התפא"ש** ביאר דכי היכי דלר' ישמעאל בענין מיטב דניזק או דמזיק, כן לר"ע לעולם בענין דוקא מיטב דמזיק דהיאך דקא משלם אף שהן עידי עידית, ולא מבינונית שלו. [וצ"ע דלר' ישמעאל הנידון איך דרשי' דין אהני קרא. אבל לדידן ליכא קרא].

ו. וכה"ק **השיטמ"ק** [ב"ק ז:] ותי' דנראה לגמ' דמיטב שדהו משמע דבא למעוטי אפילו במקום דאית ליה. [ויש שתי' דפשטיה דקרא וביער בשדה אחר, איירי דיש לניזק קרקע].

ז. ונתחדש עוד בתוס' דאף היכא דלא ידעי' כמה שווה קרקעות הניזק [דלא ידעי' איזה קרקע יש להקדש בסוף העולם], הדין מיטב דמזיק. ולא אמרי' הממע"ה ויתן קרקע כפי הא דידעי', אלא כיון דלא נתברר הדבר לא חל דין מיטב.

ח. אך משמע דכה"ג ישלם עידית דידיה, ואף שמחוייב עידית דניזק ואין לו, משלם כפי מה שיוכל. ולא אמרי' דכיון דא"א לשלם מיטב בטל הך דין. [ע' לעיל].

ט. ואפשר דאף לר' ישמעאל כיון דלא היה לו קרקע בשעת הלואה פקע דין מיטב דניזק. [ע"ד הא דמבואר גבי אהני קרא]. והחזו"א כת' דלא כן.

י. ויל"פ דס"ד דמתחייב מחמת נדרו נחשב כעין נזקין. ובזה דחה רש"י דנדר לא הוה מעשה, אלא דיבור בעלמא.

יא. ועד"ז כת' הקצות [שצא, הו' לקמן נ.] דנהנה דינו בזיבורית. דל"ש לא פלוג. אבל בראשונים [ע' מה שהו' לעיל] משמע דבכל אופן דינו בזיבורית.
והשער משפט הביא מדברי הראשונים [רשב"א ור"ן לקמן נ.] דדנו דנדוניא וצאן ברזל גובה מזיבורית. דהוה התחייבות בעלמא. [אך בראשונים משמע דהנידון אי הוה בכלל תנאי כתובה ככתובה].

יב. והביא דאף המחייב עצמו עולה אמרי' [קידו' יג:] דלמ"ד שעבודא דאורי' חל שעבוד נכסים מחמת חיובו.

יג. ולכאו' כוונתו דשן ורגל הדיוט והקדש שווים, ואי"צ ילפותא. ודוקא בתם דדינו בנזק שלם, והוה ילפותא בפנ"ע, בעי' ק"ו להקדש. [ואף בזה תי' הרשב"א, ע' בסמוך].

שן ורגל בשדה הקדש[יד], ובפשוטו משמע דשן ורגל חייבין בהקדש[טו]. [אך המהר"ם שם ביאר באופ"א].

כה) **בא"ד ולא באדם המזיק וכו' והא דמשמע [ב"מ צט:] דאדם המזיק את ההקדש חייב לשלם, היינו מדרבנן וכו'**[טז].

אבל דעת **המאירי** [ב"ק ו: וכג.] דאדם המזיק את הקדש חייב, ונתמעט רק מממונו המזיק. וכ"כ **האו"ש** [נזק"מ א ב] בדעת הרמב"ם, דהרמב"ם [שכירות ב ג] ס"ל דהפושע כמזיק חייב, ומשמע אף בהקדשות. וכ"ש מזיק בידים. וכן מבואר ברמב"ם [גניבה ג יג] דגונב הקדש חייב קרן. **והאמר"מ** [מ] כתב דנלמד מפרשת מעילה.

כו) **בא"ד וי"ל דאע"ג דתרומה חייב לשלם וכו' מקרא אחרינא, דהוה כגוזל חבירו ומזיקו.** ומש"ה המזיק תרומה שלא הגיע ליד כהן פטור [כדאי' חולין קל:].

כז) **בא"ד והשתא כולהו נזיקין וכו' ילפי' מאדם, דיותר ראוי לחייב אדם המזיק בידים וכו'.** [וכ"כ הרא"ש ב"ק שם]. **ותוס'** [ב"ק ז.] **כת'** דילפי' בצד השווה מקרן אדם ומבור שפטור בשור פסולי המקודשים[יז]. **ורש"י** [ב"ק ט: ד"ה נכסים] כתב דנפקא כולהו נזיקין משור רעהו[יח]. [ו**בחי' ר' א"ל מלין** נה ביאר דס"ל לרש"י דגדר הפטור בקרן הוא משום שרשות הקדש אין דין תביעת נזיקין, ולא תליא דוקא בדין 'קרן', ולכן לא שייך פירכא].

והאחרונים [קוב"ש ב כ, ר' א"ל מלין א נג ועוד] חקרו בגדר הפטור הקדש, האם הוה משום דהחפץ הוא קדוש [דומיא דשור פסולי המוקדשין דפטור בבור[יט]], או דליכא חיוב נזקין על ממון ההקדש[כ]. [ונפק"מ באבני בנין (ב"מ נז:) דהוה ממון הקדש, והחפץ אינו קדוש].

כח) **לעולם בנגחיה תורא דידן וכו' ור"ע סבר לה כר"ש בן מנסיא וכו' משלם נזק שלם**[כא]. וילפי' ק"ו להקדש דמשלם במיטב. אבל **הרשב"א** הק' א"כ אמאי צריך ק"ו להקדש. הא ר"ש בן מנסיא סבר דחייב בהקדש משום שהכל היו בכלל נזק שלם, וכשפרט בתם רעהו ולא ולא הקדש. והקדש קאי בנזק שלם, א"כ הוה במיטב כדין שאר נזקין.

והרשב"א הביא **דתוס' פי'** [דצריך ק"ו] דגבי מיטב כתיב 'ובער בשדה אחר', דמשמע בשדה אחר כמוהו, דהדיוט. והביא כעי"ז בכ"מ.

ורע"א כת' [ע"ד הפלפול] דלפ"ז תלי במ"ד מיטב דמזיק או דניזק, דלר' עקיבא איירי בשדה דמזיק, והמזיק ודאי הוה הדיוט [דהקדש שהזיק לכו"ע פטור]. ומש"ה אמרי' דאף שדה הניזק דהדיוט. אבל לר' ישמעאל דקאי אשדה ניזק, י"ל דקרא איירי אף בשדה הקדש. ועפ"ז פי' קו' הגמ' [ע' תוד"ה ועוד] א"כ מאי ק"ו דהקדש, דאת"ל דמודה דבניזק שמעי', אמאי צריך ק"ו.

כט) **תוד"ה ועוד מאי ק"ו להקדש.** והר"ש מרודוש תי'

וכו' מי ידעי' עידית דהקדש, שמא יש להקדש עידית בסוף העולם. וצ"ב אמאי יתחייב מספק, וניזיל בתר מה דידעי'. ולכאו' עיקר כוונת התוס' דהוה הוכחה דגבי הקדש דין התורה שיתן עידית דמזיק[כב].

והריטב"א כת' דגבי הקדש ל"ש עידית דניזק, דכל העולם שלו.

יד. דאי שדה חרם הוי לכהנים. והקדיש שדה לצורך בדק הבית פודיהו לאלתר או מוכרו גזבר לאלתר. ואי קודם פדייה אין מעילה בקרקעות, דכל המחובר לקרקע הרי הוא בקרקע.

טו. אך **רש"י** [בסו"ד] כת' דאין מעילה. **והמאירי** [שם, ותלמיד ר"ת, וכמה אחרונים] נקט דכוונתו דל"ש חיוב תשלומי נזקין, כיון דליכא חיוב מעילה. [אבל המהרש"ל שם ביאר באופ"א].

טז. אך בגמ' [מעילה יט.] משמע דכי יאכל פרט למזיק, נתמעט דוקא במידי דבר אכילה. ותוס' [שם ד"ה אקשיה] דייקו דשאר מזיק הקדש חייב. ותוס' הק' [ע"ד קו' תוס' דידן] דכל מזיק הקדש פטור. אבל **רש"י** [שם] כת' דלאו דוקא, וה"ה לאו בר אכילה, דליכא חיוב מעילה אא"כ נהנה. [ותוס' דחו דהתם נתחדש דאף אוכל דרך היזק, כגון אכילה גסה פטור].

יז. ותוס' שם הקשו מה לשן דיש הנאה להזיקו, ותי' דיותר ראוי לחייב אדם המזיק בידים [אבל משמע דעיקר הילפו' מהצד השווה].

יח. וכ"כ **רש"י** [ב"ק ו: בפי' הא'] שור רעהו וה"ה לכל שאר נזיקין שאם מזיק הקדש פטור. והביא ל"א דלא משכחת לה שדה הקדש [הו' לעיל].

יט. אבל שאר אבות נזקין חייבין על פסולי המוקדשין, דהוה ממון רעהו. [וצ"ב א"כ האיך תוס' ב"ק הביאו לגדר הצד השווה, ועד"ז הק' הגליון בשיטמ"ק שם].

כ. **ותוס'** [ב"ק יב:] כת' דהמיעוט משום נכסי גבוה, ומעילה אינה מעלה ומורדת [ולכאו' משום בעלות הקדש, ולא בחפצא. ויל"ד].

כא. **ותוס'** נקטו דלפ"ז יש ב' גווני שור, דנתחדש מזיק נוסף דמשלם נזק שלם.

כב. [וצ"ל דהוה פרשת מזיק בפנ"ע, ובמזיק הקדש נאמר דין תשלום עידית דמזיק, טפי ממזיק הדיוט].

ל) **שם. והרמב"ן** כתב דס"ד ר' ישמעאל סבר מיטב דניזק, והקדש פטור. ור"ע פליג דוקא בהקדש, דמזיק הקדש חייב במיטב דמזיק. [ונח' דוקא במזיק הקדש אי משלם מיטב דמזיק]. **והגמ'** מק' דא"כ לא קאי אהך קרא. ועוד דל"ש ק"ו.

דף מט:

לא) **ור"ש היא דדריש טעמא דקרא וכו' דתניא אמר ר"ש**[א] **מפני מה אמרו הניזקין שמין להם בעידית וכו'**. בפשוטו רישא דברייתא דריש טעמא דקרא[ב]. אבל **הרש"ש** פי' דהך ברייתא הוה ר' שמעון בן אלעזר, וס"ל דנזקין בעידית מדרבנן. וכוונת הגמ' דר"ש דריש טעמא דקרא מדאורייתא, וכמו ר"ש ב"א מדרבנן[ג].

לב) **תוד"ה ר' שמעון.** לא פליג אלא היכא דאיכא נפקותא וכו'[ד]. [ועד"ז כמה ראשונים דרשו טעמי המצוות, כיון דאין בזה נפק"מ].

לג) **מפני הגזלנים**[ה] **ומפני החמסנין**[ו]. **הריטב"א** כתב בשם **הרמב"ן** דחמסנים לאו דוקא, דחמסן יהיב דמי, ואינו גובה משאר קרקעות. אלא איירי בגוזל שדה ומזיקין אותו[ז].

והריטב"א וחי' הר"ן כת' דפירות שאכל מהשדה, וכן הגונב פירות בעלמא, דבר ברור שמשלם בינונית. וכמלוה בעלמא ואין משתלמין בעידית. וצ"ב מנ"ל הא[ח], וקי"ל [ב"ק ה.] דגנב וגזלן וכל כ"ד אבות נזקין גובין מהעידית. וצ"ל דכוונתם בפירות העומדים למכירה [וע"ע תוס' נ. בסו"ד].

לד) **מפני מה אמרו**[ט] בע"ח בבינונית וכו'. כ"ה הגירסא לפנינו. **הרשב"א** פי' דכיון דתקנו משום נעילת דלת אמאי לא תקנו בעידית. וכ"מ **בתוס'** [מח: ד"ה וכתובת].

והרי"ף והרא"ש גרסו מפני מה אמרה תורה. **והפנ"י** דייק דלהך ברייתא בע"ח מדאורייתא בבינונית. וכן **הנמוק"י** [ב"ק ח., ב: בדה"ר הו' בסמוך] בשם **הרמ"ה** הביא דיש מ"ד דבע"ח מדאורייתא בעידית. ותקנו בבינונית משום סברת אקפוץ ואלוונו.

אבל **הק"נ** כת' דאשכחן טובא דנקטו לשון תורה אדינים דרבנן, וכ"כ **הקצות** [קב א].

והתוס' הרא"ש פי' דכוונת הגמ' מפני מה אמרה תורה דבע"ח לא שקיל בעידית [אלא בזיבורית]. ונקט בינונית לאחר התקנה דשקיל מיהא בבינונית[י].

והרשב"א [ב"ק ח. בשם הראב"ד] כת' מפני מה אמרה תורה וכו', כלומר שהיה ראוי לגבות מן העידית מפני שגמל עמו חסד. אלא משום אקפוץ ואלוונו.

והקצות הביא דיש **מ"ד בירושלמי** [כאן וב"מ ט יב] דילפי' מקרא דמדאורייתא בבינונית, וביאר דס"ל ד'והאיש' קאי אשליח בי"ד [ע' ב"מ קיג.]. ושליח בי"ד יקח מבינונית[יא].

א. **והרי"ף והרא"ש** גרסו א"ר שמעון בן אלעזר. **והק"נ** כת' דהוה ט"ס, דר"ש בן יוחאי הוא דדריש טעמא דקרא [ב"מ קטו. וכ"מ]. [והרש"ש תי' ע"פ דרכו].

ב. וכ"ה גירסת הרי"ף והרא"ש מפני מה אמרה תורה [אלא דגרסו כן אף בסיפא, ע' בסמוך. ואי ברישא גרסי' אמרה תורה, ובסיפא אמרו אתי שפיר טפי].

ג. דהא אי"צ להביא מקור דר"ש דריש טעמא דקרא, דכבר ידעי' כן מדברי ר"ש [ב"מ קטו.] דממשכנין אלמנה עשירה.

ד. [והתוס' רא"ש נסתפק בזה].

ה. **הרש"ש** ביאר דאף גזלן הוה בכלל נזקין לענין מיטב, וכדאי' [ב"ק ד:].

ו. **בשו"ת הרשב"א** [ד יג] כת' דאף דאי' הכא הטעם למה אני גוזל, אף המזיק בלא נתכוון [אפי' ישן וכו'] גובין מעידית, וכן ממונו המזיק בשן ורגל. דכל שיש טעם למקצת נזקין בעידית, הכניסו אף שאר נזקין בטעם זה. [ומ"מ כתב הרשב"א דהיכא דחיובו משום נהנה אין גובין מעידית].

ז. דאי עדיין בעין, חוזר בעיניו לבעלים [דקרקע אינה נגזלת] ואינו גובה משאר נכסיו.

ח. ולכאו' י"ל דהוה גמ' מפורשת [ב"מ טו.] בא נגזל לגבות קרן גובה ממשועבדים, פירות גובה מנכסים בני חורין. וצ"ע דאף על הפירות הוה גזלן, ואמאי לא גבי ממשעבדי [ע' קצות קיט א]. ולהנך ראשונים א"ש דהוה בע"ח.

ט. **והתוס' רי"ד** העתיק מפני מה אמרו חכמים בע"ח בבינונית.

י. והוא היפך מפי' הרשב"א.

יא. **והקצות** כת' דקי"ל כשמואל [ב"מ קיג.] דשליח בי"ד נמי אינו רשאי ליכנס לביתו של לוה, א"כ לא קי"ל כמ"ד בירושלמי.

לה) **שם.** בגמ׳ [ב״ק ח.] הו׳ ברייתא דהיכא דיש לו בינונית וזיבורית, בע״ח גובה מבינונית. והגמ׳ מק׳ דלמ״ד משלו הם שמין, א״כ הוה עידית דידיה. והגמ׳ מביאה סתירה בברייתות, ותי׳ בכמה אופנים[יב], ולחד לישנא נח׳ בשלו או בשל עולם שמין.

ורבינא תי׳ דפליגי בדעולא [הו׳ לקמן נ.] דדבר תורה בע״ח בזיבורית, ותקנו בינונית משום נעילת דלת. **ופרש״י** דתנא בתרא ל״ל תקנה דעולא. ומשמע דס״ל דכל בע״ח בזיבורית. אבל **תוס׳** פי׳ דנח׳ אי שייך סברת אקפוץ ואלוונו היכא דל״ל עידית אחר. [ולפ״ז כו״ע ס״ל בשל עולם]. [ועי״ש מאירי].

והרשב״א [שם] הביא בשם **הראב״ד** דס״ל בשלו הם שמין, ומ״ד הראשון ס״ל דמשום נעילת דלת תקנו שיגבה [אף דהוה עידית דידיה], דכיון דהוה בינונית דעלמא ל״ש אקפוץ ואלוונו, דקרקעות אלו מצויות.

והנמוק״י [הנ״ל] בשם **הרמ״ה** כת׳ דאף רבינא איירי כשהיה לו עידית ומכרו, וביאר דנח׳ האם בע״ח דינו מדאורייתא בזיבורית [וכעולא] ואזלי׳ בתר שעת גובייתא. ואידך ברייתא ס״ל דבע״ח מדאורי׳ בעידית, אלא משום סברת אקפוץ ואלוונו [וכברייתא דהכא]. ומש״ה היכא דהיה לו עידית אחר בשעת הלואה, זכה זכותו בבינונית אלו.

לו) **תוד״ה וכ״ת.** ונל״פ וכו׳ מדלא תקינו ליה רבנן כתובה מינה אם הקניטתו וכו׳. ומשום חינא ייפו כח הנשים בעיקר תקנת כתובה[יג].

לז) **ת״ש האיש אינו מוציא אלא לרצונו**[יד] וכו׳ אפשר דמשהי לה בגיטא. **תוס׳** [כתובות סג: ד״ה אבל וכ״כ **הרשב״א** ו**ריטב״א** בסוגיין] הביא **דר״ת** הוכיח מכאן דלא כופים את הבעל לגרש באומרת מאיס עלי, ודלא **כי״מ** [והוא דעת **הרמב״ם** אישות יד ח, והו׳ עוד בתוס׳ לקמן פד.]. ותוס׳ דחו דדוקא כשיש רגליים לדבר יכולה לטעון כן, וכיון דלא שייך ברוב נשים לא תקנו למיעוט.

לח) **אמר מר זוטרא בדר״נ וכו׳ אבל מיניה דידיה בבינונית.** **פרש״י** כגון כתובת אלמנה בזיבורית[טו]. ואילו גרושה בבינונית. ובפשוטו לפ״ז לא נאמר קולא דכתובה בזיבורית, אלא דסד״א דיתקנו משום חינא. קמ״ל דלא תיקנו[טז].

לט) **תוד״ה משום.** פ״ה שיהיו אנשים נושאים חן בעיני הנשים וינשאו להם[יז]. **ותוס׳** הק׳ דאדרבה מצאנו בכ״מ דהאיש מוצא יותר לישא[יח], ממה שהאשה תמצא בעל. והאשה נקראת כושל. אך בגמ׳ [כתובות פב:] אי׳ דקודם שתקנו שעבוד נכסים לכתובה היו מזקינים ולא היו נושאין נשים. ופרש״י שלא היו רוצות לינשא, דחששו שלא ימצאו מהיכן לגבות כתובתה.

והערוך [ערך חן] פי׳ דהנשים יתרצו לבעליהם [אף אחר שנשאת], וימצאו חן בעיניהם. [ועוד הביא פר״ח].

מ) **בא״ד ונראה כפר״ח וכו׳ שיהו הכל קופצין עליה לישאנה.** [שתחזור ותנשא לאחר שנתגרשה ונתאלמנה]. **ותוס׳** [כתו׳ פד.] הביאו דהגמ׳ [שם צז:] מקשה דביורשי האשה ל״ש חינא. ותי׳ דירשתה בתה או אחותה [דאף אצלם שייך תקנה שינשאו[יט]].

ותוס׳ [שם] כת׳ דאף דבסוגיין לא חששו לחן, דאמרי׳ דהאשה רוצה לינשא יותר. ואילו במלוה ופקדון ביד אחרים חששו לכושל. דאין לדמות תקנ״ח זו לזו.

מא) **ת״ש ר׳ מאיר אומר וכו׳ אילימא מיתמי, ל״ל לר׳ מאיר וכו׳.** **רע״א** הקשה דאה״נ ל״ל, דהא ר׳ מאיר

יב. ולתי׳ הא׳ איירי כשהיה לו בשעת הלואה עידית, ומכרו. [וע׳ נתיבות קב ב ואכמ״ל].

יג. וצ״ב דעיקר חיוב הכתובה הוה כעין דמי בתולים. וזה לא שייך אצל האיש.

יד. לכאו׳ אף לס״ד הגט תלי בבעל. אלא ס״ד דהיא הקניטתו וגורמת לכך. קמ״ל דסוף סוף אפשר דמשהי [וכן משמע בתורא״ש הנ״ל].

טו. וה״ה גירשה ואח״כ מת, דסוף סוף גובה מיתומים.

טז. ויש לדחות דהגדר דהוה משום קולי כתובה, ומש״ה לא חששו משום חינא. [ועפ״ז יל״פ דמש״ה ערב דכתובת אלמנה משלם זיבורית. אך ברש״י בסמוך משמע דלא כן].

יז. **ובגמ׳** [כתוב׳ צז:] לענין מוכרת שלא בבי״ד אי׳ דאף גרושה בעי חן, פרש״י דלא ימנעו מלינשא, דהא תלי בתקנ״ח ולא משום אהבת האיש. והגמ׳ מפרשת דמהאירוסין לא נפיש חן דידה, פרש״י דכיון דלא היתה חיבת ביאה, לא ירע בעיני הנשים שיטריחו לזו.

יח. ולרש״י סברת חינא, וסברת אשה רוצה לינשא הוה סברות הפוכות.

יט. **ורש״י** [שם] ביאר קו׳ הגמ׳ דהנטרחין בבי״ד הוה אנשים. והגמ׳ תי׳ דכשירשתה בתה ואחותה משום דידה בעי׳ תקנה, שלא תמשך מלינשא.

ס"ל דכתובה דאורייתא. ודעת רבא דנזיקין מיתמי בעידית [ע' לקמן נ.]. **ורע"א** כת' דיש לדחוק דהמשנה איירי אף כשנשאה אלמנה, דכתובת אלמנה אינה מה"ת, ומש"ה יגבה זיבורית מיתומים. אך הק' **דתוס'** [כתובות נו:] **כת'** [דלענין מתנה עמש"כ בתורה דהתנאי בטל. וה"נ י"ל לענין גביית בינונית] דחכמים השוו כתובת אלמנה לכתובת בתולה, כיון דשם כתובה דאורייתא. וכת' דאפשר דרבא מחלק דל"מ שם כתובה דאוריי' לענין זה. ועדיין צ"ע.

מב) **אמר אביי ת"ש הנזקין וכו' ממאן אילימא מיתמי מאי איריא אלמנה וכו'. הרשב"א** ביאר דעיקר קו' אביי דמשמע במשנה דאיירי הכל באופן א' [דכבר הק' לעיל מאי איריא אלמנה, ותי' דצריכא]. או כולה מיניה דידיה, או כולה מיתמי. ואי מיתמי אפי' נזקין ובע"ח.

מג) **א"ר אחא ב"י הב"ע כגון שנעשה ערב וכו' והאי כי דיניה, נזקין ובע"ח דמחיים גבו וכו'. פרש"י** מש"ה הערב חייב כאילו הבן קיים וכאילו היו לו נכסים. משא"כ כתובה דנתחייב לאחר מיתה, א"כ נעשה כצועק על היתומים, והערב מחוייב את החיוב של היתומים, ובזיבורית. [**והמאירי** נסתפק ע"פ דברי רש"י דאף בהלואה שהגיע זמן פרעון לאחר מיתת אביהם, דדינו בתר יתומים[ב]].

ותוס' [ד"ה אלא] **ביארו** דה"מ היכא דל"ל נכסים, דאי יש נכסים אצל היורשים, אף נזקין ובע"ח נעשה כצועקין על היתומים.

מד) **תוד"ה בקבלן. פ'** בקונט' שהתפיסה בנו מטלטלין וכו'. [וכ"כ רש"י ערכין כג:[א]]. **ותוס'** הקשו דנשא ונתן ביד רק הערב חייב. וגדר ערב קבלן [דרצה מזה גובה] הוא היכא שאמר לו תם, ונתן לו ע"פ. וכ"כ **הרמב"ן ושא"ר** דאיירי בלשון קבלנות לחוד. וכיון דאמר לו שיגבה ממנו תחילה גמר ומשעבד נפשיה.

והרשב"א כת' דבבע"ח מודה רש"י דסגי בלשון תן לו ואני קבלן, ואי"צ שתשא היא ותתן ביד ממש. אלא דהכא בכתובה היא אינה נותנת כלום, מש"ה ל"ש קבלנות אלא א"כ יתן לה הבעל כתובתה, ויחזור הקבלן ויאמר לה תן לו ואני קבלן. [ולפ"ז כוונת רש"י דהיא מוסרתן ליד הבעל ע"פ צווי הקבלן. אבל פשטות לשון רש"י דהאשה מוסרתן לקבלן, והקבלן החזיר לבעל[ב]].

והרשב"א כת' דלמדנו מדברי רש"י דהמחייב עצמו מנה לחבירו, אף שנתן לו קבלן עליהן אין לו דין קבלן [שהרי ל"ש כאן שנותן מעות ע"פ]. עד שיתן לו המתחייב ממון החיוב, וחזור ואמר לו הקבלן תן לו ואני קבלן. **וה"ה** [מלוה כה ו] הביא דברי הרשב"א, וכת' דמדברי הרמב"ם אין נראה כן.

מה) **בא"ד ושמא היינו שלקח המעות בידו וכו' שמא תרוייהו בעינן.** משמע דתוס' נסתפקו דכל קבלן בעי תרוייהו. **ובהג' מים חיים** כתב דלרש"י איירי דאמר לשון ערבות, וע"י שנשא בידו נחשב קבלנות.

מו) **אלא למ"ד אי אית ליה משתעבד. פרש"י** דיש לו נכסים בשעת הלואה. [והגמ' תי' דהיה לו ואח"כ אישתדוף]. **ופרש"י** דהערב סמך עליהו[ג], וגמר ומשעבד נפשיה. [ואף דעי"ז הוה אסמכתא יותר, דסמך על הדבר שלא יתחייב[ד]. מ"מ בסוגיין הסברא להיפך, דעי"ז לא הוה מתנה מרובה, וגמר ומשעבד].

מז) **תוד"ה אלא.** דאי אית ליה נזקין אמאי בעידית כיון שיש ממון ליתומין וכו'. **והרשב"א** חלק דהכא איירי בקבלן, ויכול לגבות ממנו תחילה, א"כ חיובו לא תליא בלווה. ואמאי לא יגבה בינונית. [וכ"ד הרמב"ן].

כ. דתוך זמנו לא ניתן לגבות מחיים. או דילמא אחר הכלל דנין, וסתם חוב ניתן לגבות מחיים, ואף ערב מגבהו כמחיים. [ועוד דנו **האחרונים** דמלוה תוך זמנו הוה שעבוד גמור, משא"כ כתובה דלא הושלם סיבת החיוב מחיים. ונחשב דחל החיוב לאחר מיתה. אך עד"ז יל"ד בנתחייב אביהם קנס בבי"ד לאחר מיתה וכדו', אילו משכח"ל ערב].

כא. וכ"כ **רשב"ם** [ב"ב מז.] דקבלן הוה היכא דקיבל את המעות מידו של מלוה, ונתן לידו של לווה. ודינו שממי שירצה המלוה יגבה. **והש"ך** [לז טז] תמה דבגמ' [ב"ב קעג: קעד.] מבואר דכה"ג הלווה אינו חייב כלל, וקבלן הוה היכא דאמר לו תן. [וכקו' הראשונים כאן].

כב. וכן מפורש **ברש"י** [ערכין כג:]. ובדברי **רשב"ם** [הנ"ל] מבואר דאף בבע"ח איירי כה"ג, ודלא כרשב"א.

כג. יל"ד אי כוונת רש"י דסמך שהבע"ח יגבה מהם, ולא יבא לידי גבייה. או דסמך שאם יגבו ממנו, יהא לו מהיכן לחזור ולגבות.

כד. [ובגמ' ב"ב קעג: מבואר דיש חידוש בהא דערב משתעבד הוא, דלא נחשב אסמכתא].

והריטב"א הביא בשם **רבו** דדוקא בכתובה איירי בקבלן, אבל נזקין ובע"ח איירי בערב בעלמא. וכיון דאם יש נכסים ליתומים אינו גובה, א"כ נגרר חיוב הערב בתר הלווה[כה].

מח) **שם. ותוס'** [ב"ב מז. ד"ה קבלן] **הביאו** דנראה מוכח מסוגיין דאם יש ללוה רק זיבורית, גובים מהקבלן מזיבורית. [דחיוב הערב הוא להעמיד חובת הלוה, וכיון דהלוה אינו חייב יותר מזיבורית אף חיוב הערב בזה[כו]].

מט) **שם. הרמב"ן** כ' דאי יש נכסים ליתומים יכולים לסלקו בזיבורית, ומוכרח לקבל מהם[כז]. ומש"ה איירי כשאין להם נכסים, וע"כ אף כשגובה מהקבלן גובה כדינו.

ועד"ז כת' **הריטב"א** דכיון דרשאין לדחותו, א"כ לא פסיקא דניזקין בעידית. הא היתומים יכולים לדחותו בזיבורית[כח].

נ) **בא"ד ובקו' פי' וכו' וקשה דהכא איירי בקבלן**[כט]. **ובהג' בן אריה** כת' דדעת רש"י דקבלן דכתובה דינו כערב דעלמא. **והביא** דכ"כ **העיטור**.

נא) **שם. ורע"א והרש"ש** הקשו דהפוסקים לא הו' דין זה דדין ערב דכתובה לגבות זיבורית. וכן בכל ערב כמו דינו אצל היתומין. [ואף דמר זוטרא איתותיב, מ"מ עיקר סברת רב אחא ב"י קיימת. וע' ריטב"א[ל]].

ורע"א כת' דאף דקי"ל דערב דכתובה לא נשתעבד, מ"מ נפק"מ לענין נכסי צ"ב, למש"כ הרשב"א דדינו בזיבורית, ומתחייב ע"ז ערב.

נב) **אבעי"א דהו"ל ואישתדוף. הריטב"א** כת' דאיירי דאישתדוף בחיי האב. אבל אם בשעת מיתתו היו נכסים, חל החיוב כלפי הבנים, ואף הערב דינו בתר היתומים[לא].

נג) **שם. ואישתדוף.** בפשוטו הומ"ל כשמכר נכסיו, והשתא אין נכסים ללווה. אלא שיכול לגבות ממשועבדים [מחמת האב]. **והנמוק"י** [סוף ב"ב פא. בדה"ר] נסתפק כשמכר נכסיו ויש בני חורין אצל הקבלן, האם הלקוחות יכולים לדחותו אצל נכסי הקבלן.

נד) **איתמר ערב דכתובה ד"ה לא משתעבד וכו'. פרש"י** שלא חסרה, שלא הוציאה כלום משלה. והגמ' [נ.] אי' עוד דמצווה הוא דעביד. **והרמב"ן** ביאר כיון דלאו מידי חסריה אסמכתא היא ולא קניא. ולא אמרי' בההיא הנאה דמהימן ליה גמר ושעבד נפשיה [כדאי' ב"ב קעג:], דלאו מידי חסרה נפשיה בהימנותיה[לב]. ואיהו נמי לשם מצוה עבד ולאו לשעבודי נפשיה[לג].

דף נ.

נה) **וקבלן דכתובה וכו'. הרמב"ן** ביאר דכיון דאמר שיפרע ממנו תחלה גמר ושעבד נפשיה. [ולדעת רש"י י"ל דכיון דהחזיר המשכון ע"פ חשיב 'חסר'].

נו) **תוד"ה מצוה הוא דעבד.** כגון שנעשה ערב לאחר נישואין. **המחנ"א** [ערב א] תמה דהוה כערב לאחר מתן מעות, ולא נשאה על פיו, וא"כ במה מתחייב. וכתב דע"כ דתוס' איירי דנתחייב בקנין וכדין ערב לאחר מתן מעות. ואפ"ה ערב דכתובה אינו מתחייב [ע"ע בסמוך].

כה. [וכסברת התוס', אבל דוקא בערב בעלמא].

כו. אך יל"ד ולחלק דהכא דין הגבייה מיתומין בזיבורית, ואף הערב חייב במקום היתומין. אבל הא דמי שאין לו בינונית גובה מזיבורית אינו דין בחיוב, אלא משום שאין לו. א"כ י"ל דהערב יתחייב כדינו. [ולכאורה מבואר בתוס' דחיוב עידית או זיבורית חל בעצם החוב [ולא רק צורת תשלום]]. [ויל"ד ערב קבלן לנזיקין, כשיש לו נכסים. האם חיובו תלי בעידית דמזיק, או דערב].

כז. ואף דרשאי לתבוע מהקבלן, אי הלווה רוצה לסלקו ודאי רשאי.

כח. וע"כ איירי דלית ליה נכסים, ומש"ה פסיקא ליה דהך גבייה כדינו.

כט. **ובהג' מים חיים** כת' דהכא איירי שאמר לשון ערב, אלא שנשא ונתן ביד. [וכלל תרויהו].

ל. אבל **המאירי** כת' דדקדוק זה לדעתי אין הלכה כן. **והרש"ש** כת' די"ל דהפוסקים פי' בסוגיין באופ"א, בערב מחיים. ואף דכתובה גובה מיניה בבינונית למר זוטרא, מ"מ ע"פ רוב כתובה הוה לאחר מיתה, דגירושין לא שכיחא. ומש"ה הערב חייב רק זיבורית. [והפוסקים לא הביאו דין זה, דנפק"מ רק אליבא דמר זוטרא].

לא. [לפי' הריטב"א והתוס' לעיל, אבל לדברי שא"ר תלי בשעת פרעון].

לב. ומשמע דאי הוה סברא דל"ש עיקר חיוב ערב, דלא הוציא מעות על פיו. אך בפשוטו משמע בסוגיין דהוה סברא של גמירות דעת [ומדינא שייך גדר ערב כיון דנתחייב על פיו].

לג. וצ"ב א"כ מה מהני הא דיש לו נכסים להתחייב.

וכ"ד **הרמב"ם** [מלוה כה ו ואישות יז ט] דערב דכתובה אפי' נתחייב בקנין אינו חייב לשלם, **והראב"ד** השיג.

נז) **בא"ד תרתי בעינן וכו' או עביד מצווה וחסריה.**

והתוס' הרא"ש ביאר כגון נכסי צאן ברזל, דחסריה אע"ג דמצוה עבד. וכ"כ **הרשב"א** דערב דנדוניא מתחייב דחסריה.

והמרדכי [סוף ב"ב, וכן בהג"מ אישות יז ז] **הביא** מח' ערב על הנדוניא שהתחייבו להכניס לו [ערב לחתן], האם נחשב דלא חסריה, או דחסרי דנתחייב ע"פ חיובי האישות. והו' ב' דיעות **ברמ"א** [אה"ע קב ו].

נח) **שם. תרתי בעינן. והריטב"א** [ב"ב קעד: והנמוק"י שם פב. בדה"ר, וכן **רבינו ירוחם** הו' בב"י קכט] **הביא** דבעי' תרוייהו, והמחייב עצמו ממון לחבירו [בקנין] והעמיד ערב מתחייב[א], אף דלא חסריה כיון דלאו מצווה עביד. אבל **הריטב"א** [כאן] כת' דעיקר הטעם משום דלא חסריה. ואף מי שנתחייב לחבירו והעמיד ערב אינו מתחייב.

והמחנ"א [הנ"ל] תמה דמבואר בגמ' [ב"ב קעג:] דערב מתחייב בהדיא הנאה דקא מהימן והוציא מעות ע"פ[ב]. והכא לא הוציא ע"פ אמונתו. והמחנ"א הביא דיש שתי' דגם זה חשיב הוציא ממון ע"פ, וכאילו חסריה. דאי לאו דעבד נייח נפשיה לא היה מתחייב. [והמחנ"א תמה ע"ז].

נט) **אמר רבינא ת"ש מעיקרא דתקנתן וכו' תיובתא.**

ובברייתא [כתובות נד:] אית' דאף תוספת כתובה גבי מזיבורית, דתנאי כתובה ככתובה[ג]. [והרשב"א הביא דב**ירושלמי** פליגי בזה[ד]].

והרשב"א דן אי אף נדוניא ונכסי צאן ברזל גבי מזיבורית, דאין כאן נעילת דלת ואוקמא אדאורייתא. או דהתם איירי דוקא בתוספת כתובה, אבל נכסי צאן ברזל [והיכא דליתא בעין] גובה מבינונית כבע"ח. [והו' ב' דיעות ברמ"א ק ב]. **והפוסקים** ביאר דס"ל דאף בזה שייך נעילת דלת.

והרשב"א הק' אי מתני' איירי אף בנכסי צאן ברזל, א"כ מאי קושיא דערב דכתובה לא משתעבד. דהא ודאי ערב דנדוניא משתעבד דמידי חסרה. וכת' דמ"מ המשנה כוללת אף עיקר הכתובה. ובזה הק' דקתני דאפי' עיקר כתובה נגבית [מן הזיבורית] ואי קאי בערב, האיך משתעבד.

ס) **אמר מר זוטרא וכו' אע"ג שכתוב בו שבח. פרש"י**

שהתנה עמו ליתן שבח. דתנאי שבממון קיים. ואפ"ה משום תיקון העולם אינו גובה מהיורשים. **ותוס'** [בתי' הב'] כת' דלא פלוג רבנן, ועקרו דינו. ולתי' הא' בתוס' הטעם משום דמדאורייתא אינו גובה כלל מיורשים, אלא משום תקנ"ח. ומש"ה השוו לשאר גבייה מיורשים.

והרמב"ן כת' דה"מ בסתמא, דלא עקרינן תקנ"ח בסתמא. [ומפרשים כוונתו שיגבה עידית מיניה]. אבל היכא דכתב להדיא שיגבה עידית אף מיורשים מהני.

סא) **כדעו"לא דבר תורה בע"ח בזיבורית שנאמר וכו'.**

[ע' מה שהובא לעיל מט:]. **והאחרונים** הקשו דאף בלא קרא בודאי יתן לו הפחות.

והגמ' [ב"ב קעה:] הו' מכאן דעולא ס"ל דשעבודא דאורייתא. **ותוס'** [שם] הקשו דאיירי בגבייה מיניה. ואף אי שעבודא לא"ד חייב לפרוע מיניה[ה]. ותליא בדין מיטב. ותוס' כת' דמשמע דקאי אקרקע זיבורית.

ותוס' כת' דשמא עולא קאי אמתני' דידן [ואף הסיפא, דגבי יתמי אוקמא אדאוריי' הוה מדברי עולא]. **והגמ'** דייקה דמדאורייתא גובה מיתמי. [וכמ"ש תוס' ד"ה כיון]. אך תוס'

א. ואפי' לא קנו מיד הערב.

ב. [**והאחרונים** העמידו מח' ראשונים האם נחשב שהוציא מעות עבורו וכאילו קיבל המעות, או דבהדיא הנאה הוה קנין כסף. אבל דעת **הרמב"ם** [מכירה יא טו] דערב משתעבד בדיבור בעלמא, וכוונת הגמ' דלא נחשב אסמכתא משום בהדיא הנאה ואכ"מ].

ג. ולכאו' מהך ברייתא יש להק' למר זוטרא. ובפשוטו אה"נ, אלא דכבר העלו בתיובתא. א"נ אפשר דקאי לענין ערב [וכדברי הגמ' לעיל], וקמ"ל דאף ערב דתנאי כתובה אזל בתר יתמי. [ולפ"ז אינו משום קולי כתובה].

ד. **והירושלמי** הביא הא דנח' [כתובות קד:] בהא דלאחר כ"ה שנים הפסידה כתובתה, האם איירי אף בכתובה של אלף זוז.

והרשב"א העלה צד דבירושלמי קאי אנדוניא. אך דחה דבגמ' דידן [שם] מבואר דנח' בתוספת כתובה.

ה. **ותוס'** כת' דאין נראה לפרש דלמ"ד לאו דאורייתא

הק׳ דמשמע דלא הוה מדברי עולא, אלא דהגמ׳ קאמר כדעולא.

והריטב״א [קידושין יג:] **תי׳** עוד דלמ״ד שעבודא לא״ד לא איצטריך קרא דודאי מצוה עליה רמי לפרוע במה שירצה, ושוב אין כופין. וביארו **האחרונים** דכיון דשעבודא דאורייתא יש לו זכות בכל קרקע, ואינו יכול לדחותו בפחות [אמנם ודאי דיכול לדחותו משדה לשדה].

סב) **מה דרכו של איש להוציא, פחות שבכלים. תוס׳** [ב״ק ח.] כת׳ דאף דשליח בי״ד מוציא [ע׳ ב״מ קיג.], אינו מוציא אלא מה שהלווה מוציא.

והאחרונים דייקו דצריך קרא שדינו בזיבורית, וצ״ב דאף לולי קרא נימא דמהיכי תיתי שיתחייב יותר. **והתומים** [קב א] כתב דס״ד שנילף מבנין אב מאבות נזקין.

והריטב״א [קידו׳ יג:] כתב [בתי׳ ב׳] דלמ״ד שעבודא לא״ד ופריעת בע״ח מצוה, לא בעי קרא לזיבורית. ודוקא למ״ד שעבודא דאור׳ איצטריך [כיון דיש לו זכות בקרקע[ו]]. אבל לאידך מקיים מצותו מאיזה שירצה ושוב אין כופין אותו.

סג) **תוד״ה פחות.** וה״ה כשבא ליתן קרקע נותן לו הפחות וכו׳ אבל פחות שבכלים היינו מיטב וכו׳[ז]. [משמע דהוה בכלל הדרשא[ח]]. **והרמב״ן** [ב״ב קעה; וחי׳ הר״ן כאן] כ׳ דקרא איירי במשכון, ובמשכון לא שייך סברת אי לא מזדבן הכא מזדבן התם, ומש״ה סובין אינו מיטב[ט].

סד) **שם. אבל פחות שבכלים הוה מיטב.** אבל הרמ״ה [בנמוק״י ב״ק ח. ב: בדה״ר] הביא דעולא ס״ל דפחות שבכלים הוה זיבורית. ורב פפא ורב הונא בדר״י פליגי עליה וס״ל דכל מטלטלין, ואפי׳ סובין איקרי מיטב. [ואפי׳ בנזקין, וכ״ש גבי בע״ח].

והרמ״ה כת׳ דלדברי ר״פ ור״ה בדר״י אדרבה איכא למילף מינה דבע״ח בעידית, ורבנן הוא דאוקמוה בבינונית כדי שלא יראה האדם דירה נאה ושדה נאה לחבירו ולא יאמר אקפוץ ואלונו [כדלעיל מט:]. וכת׳ דקי״ל כרב פפא ורב הונא דבתראי נינהו.

סה) **רש״י ד״ה כיון.** שהרי שיעבדו לו, ונעשה קרקע זו ערב למלוה, וערב משתעבד מה״ת דכתיב אנכי אערבנו[י] וכו׳. מבואר ברש״י דמהני לשעבד קרקע מסויימת, וחל עי״ז דין ׳ערב׳[יא].

סו) **תוד״ה כיון. נר׳** [דרבא] סבר שעבודא דאורייתא[יב], דאי דרבנן וכו׳ מיתמי לא גבי כלל. **והרשב״א** כת׳ ועוד נ״ל דכל ששעבדו בפירוש משתעבד, אף למ״ד שעבודא לא״ד. ולא נח׳ אלא בשט״ח שאין בו אחריות מפורש[יג].

ועפ״ז **הרשב״א** [בקידושין יג:] דחה מש״כ **הראשונים** לפסוק שעבודא דאורייתא משום דרבא [דהוא בתרא] ס״ל בסוגיין שעבודא דאורייתא. והרשב״א דחה דהכא איירי ששעבד להדיא[יד]. וכ״ד **רש״י** [קידושין יג: ד״ה לאו] דמלוה בשטר ששעבד להדיא לכו״ע יש שעבוד מדאורייתא.

היינו אפי׳ מיניה, דהא פשיטא שחייב לשלם. ואם אין לו מעות פשיטא דאינו פטור בכך, אלא יתן לו סובין או קרקע וכו׳. אלא דנח׳ בשעבוד מלקוחות. [אך הק׳ מדברי רשב״ם, עי״ש].

ו. **והאבי עזרי** [מלוה יט ד] ביאר דצריך גילוי דאי״צ ליתן חלק שווה בשדותיו.

ז. **והתוס׳ הרא״ש** הביא בשם **ר״ת** דמ״מ בדעתו תלה הכתוב, וה״ה לענין קרקע. **ותלמיד ר״ת** [ב״ק ח.] ביאר דאם אינו ענין למטלטלין תנהו ענין לקרקע.

ח. והביאו **מתוס׳ תלמיד ר״ת** בב״ק שם שכתב דאם אינו ענין למטלטלין תנהו ענין לקרקע. וע׳ מהר״ם שי״ף.

ט. [ואילו היה הדין לגבות קרקע מיטב, אף במשכון יטול מיטב, כדי לכוף לפורעו]. ומזה ילפי׳ לדין מיטב דעלמא. [ומבואר בדברי הרמב״ן דמעלת מיטב הוא בעצם החפץ, ולא דאפשר להשיג ממנו כסף [ע׳ ב״ק ז: יוקרא דלקמיה]. דמשכון אינו עומד למכירה].

י. והאחרונים העירו דמסקנת הגמ׳ [ב״ב קעג:] דלא ילפי׳ מהתם ערבות, אלא מסברא בההיא הנאה. וצ״ל דסברא זו הוה דוקא בגברא ערב שמשעבד עצמו, ואילו בקרקע דהוה ערב ממילא שפיר ילפי׳. ועוד ציינו לדברי הט״ז [קכט ב] דתלי במח׳ אמוראים שם.

יא. ובגמ׳ [ב״ב קעד. בכורות מח.] אי׳ דנכסי דבר איניש אינון ערבין. [בסתמא]. ורש״י חידש דשייך שעבוד להדיא ולהטיל הערבות על שדה זו דוקא.

יב. אך **האחרונים** ציינו **דתוס׳** [פסחים סא.] נקטו בדעת רבא דשעבודא לאו דאוריי׳. [ועוד הביאו האחרונים מבכורות מח, ע״ע בע״ב].

יג. **והרשב״א** דייק כן מהא דאי׳ [קידו׳ שם] מ״ד מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר, משמע דכתוב בשטר כו״ע מודו דיש שעבוד.

יד. וכן **הרשב״א** [קידו׳ שם] חילק היכא דפירש האחריות להדיא. אלא דשוב הק׳ הרשב״א דקי״ל [ב״מ יד.] אחריות ט״ס, א״כ כל שטר הוה כשעבדו להדיא. וכתב דאפשר דדעת

והריטב"א [קידו' שם] חלק דפליגי [סוף ב"ב] **אפי'** במלוה בשטר, דלמ"ד שעבודא לא"ד אינו גובה מהיורשים[טו]. וכ"ד **תוס'** [ב"ב קעה:] דלמ"ד שעבודא לא"ד א"א לשעבד נכסים[טז]. **והפנ"י** הביא דכ"ד תוס' ריש פירקין[יז].

והריטב"א ביאר דמדאורייתא א"א לשעבד נכסיו[יח], דאין הקנאה לחצאין ושעבוד חצי קנין[יט].

סז) **שם. הש"ך** [חו"מ לט ב בסו"ד] כת' עוד די"ל דאף רבא ס"ל שעבודא דרבנן, וכוונת רבא דמדרבנן דינו בעידית. דלאחר שתקנו דגבי מיתומים אוקמא אדאורייתא כמו גבי דידיה גופיה[כ].

סח) **בא"ד צ"ל דקסברי שעבודא לא"ד**[כא], א"נ לא פלוג רבנן. והרא"ש כת' דקי"ל שעבודא דאורייתא ותנאי שבממון קיים, ואפ"ה קי"ל כאביי ומר זוטרא. ותי' דלא פלוג חכמים ביתומים והשוו דיניהם.

וכה"ק **הפנ"י והקצות** [לט א] בדעת **הרי"ף** דפסק [סוף ב"ב] שעבודא דאורי'. ואילו בסוגיין פסק כמר זוטרא ואביי.

והקצות כת' דדוחק לומר דפסקו לטעם לא פלוג [וכדברי הרא"ש], דא"כ אף נזיקין. ולגבי נזיקין פסקו דגובה מעידית. **ובחי' ר' שמעון** [קו' השעבודים ג א] חילק דאמרי' לא פלוג במלוה, ולא בנזיקין.

והקצות תי' דאף דשעבודא דאורייתא, ה"מ שעבוד דממילא. אבל כו"ע מודו דאין קנין לחצאין [וכדברי הריטב"א קידו' הנ"ל]. דסברת מ"ד שעבודא דאורייתא דעצם החוב משעבד. ומ"מ מודה דמדאורייתא ל"מ לשעבד עצמו יותר ממה שחייבתו תורה אף ע"י קנין[כב]. ומש"ה ל"מ פירש את השבח, דתוספת זו לא חייבה תורה. אבל נזיקין גובה מיתומים מעידית, דיש שעבוד ממילא בעידית.

ובחי' ר' שמעון [שם] חלק דאף למ"ד שעבודא לאו דאורייתא יכול לקבוע שצורת הפרעון של החוב יהא בעידית, וכמו שיכול לקבוע מארנקי חדשה[כג]. אלא דלמ"ד שעבודא לא"ד הוה רק שעבוד על הגברא, ואין שעבוד על הנכסים אלא לפי התקנ"ח, אבל למ"ד שעבודא דאורייתא כיון דקבע צורת פרעון החוב בצורה זו, ודאי דחל על הנכסים.

סט) **והתני אברם חוזאה**[כד]. **בסדר הדורות** הגיה אבימי.

והמהרצ"ח הביא [ברכות יג.] דיש איסור לקרוא לאברהם אברם, ודן האם איירי אף במי שנקרא על שמו[כה].

רש"י דדוקא היכא דשעבד להדיא אלים כח השטר, ולא אלים אחריות טעות סופר לשעבד נכסיו מדאורי' כיון שלא נכתב להדיא.

טו. ולדברי הרשב"א היינו בשטר דלא כתוב בו אחריות. וכנ"ל.

טז. **והתוס' רי"ד** [קידו' שם] כת' דהוה מח' אמוראים [ב"ב קעה:].

יז. [ולפ"ז ע"כ קי"ל דשעבודא דאורייתא. ותלי הא דהא. וע' ש"ך שם שהאריך טובא בדעות הראשונים אי קי"ל שעבודא דאורי'].

יח. אלא כל זמן שהם ברשותו כופין לקיים מצוותו, אבל כיון דנתרוקנו אצל יורשים ולקוחות אינו בדין לגבות מהם, אפי' מלוה בשטר.

יט. וביאר דמ"ד שעבודא דאור' סבר דאף דבקנין גמור ליכא הקנאה לחצאין, אבל שעבוד מיתלא תאלי אנכסים.
והקצות [לט א] הביא מדבריו דאף למ"ד שעבודא דאורי' ל"מ קנין לעשות שעבוד, דהוה קנין לחצאין. אלא דהתורה שעבדא ממילא, ושעבוד ממילא אין חסרון לחצאין.

כ. ועוד כת' **הש"ך** דאפי' תימא דרבא ס"ל שעבודא דאורייתא, מ"מ הא מר זוטרא ואביי ורב נחמן פליגי. וקי"ל כותייהו. והש"ך כת' דמכל מקום אין אני סומך על ראיותי והכרעתי [דשעבודא לא"ד], ועכ"פ הוי ספיקא דדינא.

כא. והפנ"י הק' דדעת אביי [פסחים לא.] דלמפרע הוא גובה. ואי שעבודא לאו דאוריי' אמאי נימא דלמפרע הוא גובה. והאחרונים דחו דלא תלי הא דהא.

כב. לדעת תוס' והריטב"א, אבל **רש"י** [ד"ה כיון] מבואר דמהני לשעבד עצמו [וי"ל דלשיטתו דמ"ד שעבודא לא"ד מודה היכא דשעבד עצמו]. [ועוד יש לדייק דאף רש"י כת' הגדר דעשה את הקרקע ערב, ול"ש זכות לחוד בקרקע מלבד גדר ערב].

כג. ויל"פ דהוה מגדרי תנאי שבממון קיים [וכמ"ש הרא"ש], ולא התחייבות מחודשת.

כד. **והמהרצ"ח** פי' דחוזאה שבא ממקום הנקרא חוזה.

כה. אך הביא דלא מצאנו תנאים שנראו ע"ש האבות וע"ש השבטים.

שפאי עידית

ע) **רש"י ד"ה שפאי.** לאחר שהזיק[כו], אזל ליה דינו.

ופרש"י [ד"ה גובה] דמזלו גרם[כז]. **הראשונים** נקטו דכוונת רש"י דגדר עידית נקבע בשעת הנזק, וכיון דאינו יכול לקיים דינו אינו מתחייב ליתן מה שיוכל[כח]. דמי שמחוייב עידית אינו מחוייב בינונית. [והראשונים חלקו. ע' בסמוך].

אבל **הראב"ד** [לרי"ף] משמע דהסברא משום דכבר חל זכות בקרקע זו [וכאילו גבאו]. דהראב"ד הק' דאי מקמי שומא וחליטה אשתדוף, אמאי מפסיד ניזק. ויגבה מעידית אחרינא [כט]. ואי בתר שומא וחליטה אפי' מבינונית נמי לא לגבי דנסתחפה שדהו.

עא) **תוד"ה מאי.** ועוד דפ"ה שאם נתקלקל עידי עידית לא יגבה מן העידית הנשארת, א"כ הורעת כחן של נזקין אצל בינונית וכו'. וכדאי' [ב"ק ז:] א"כ הורעת כחו של נזקין אצל בינונית. והורעת כח בע"ח אצל זיבורית. ומבואר דאף דדינו בעידית, כ"ש דיכול לתבוע בינונית.

ובתוס' [ב"ק ח:] מבואר דנתחדש בזה דאף דרשאי לדחות בע"ח מבינונית לבינונית אחר [וכן נזקין מעידית לעידית, למ"ד בשל עולם], היכא דתובע זיבורית דוקא אינו רשאי לדחותו[ל]. אבל דעת **הרא"ש** [שם] דרשאי לדחותו לעידית, ואם הנתבע אמר דקרקע זו חביבה עלי, יכול לדחותו לקרקע אחרת. [וביאר דהנידון שם היכא דגילה דעתו דיפרע מקרקע זו, אלא דרוצה כיוקרא דלקמיה. ובזה אמרי' דאין לו זכות].

עב) **שם. הורעת כחן וכו'. והרמב"ן** הקשה על רש"י דיגבה משאר עידית, דאין חיובו אלא בשעת תשלום[לא]. וכה"ק **המאירי** מפני מה אינו גובה משאר נכסים, דחיובו בעידית שבשעת תשלום. הגע עצמך אדם שאין לו עידית וחזר ולקח עידית מי לא משתעבד.

והאחרונים הביאו דנח' בספק של **רע"א** [לעיל מח:] האם גדר עידית ובינונית [דמזיק] תלי בשעת היזק או בשעת תשלום. **דברש"י** מבואר דחל גדר מיטב בשעת הזיק, ואם נאבד העידית אין לו זכות. והראשונים פליגי דתלי בשעת תשלום[לב].

עג) **בא"ד ועוד דרבא משמע דאית ליה משל עולם וכו'.**

האחרונים הק' היכן מצאנו דרבא ס"ל משל עולם. וע' מש"כ בזה **הנתיבות** [קב א].

עד) **בא"ד דמעידי עידית דעלמא לא גבי מיניה.** דלמ"ד בשלו הן שמין עידית הוה קרקע הכי חשובה שלו, ומשלם עידי עידית. אבל למ"ד בשל עולם יש איזה שיור שנקרא עידית, ומשלם את העידית הפחות משלו.

עה) **בא"ד ומפרש ר"ת וכו' דדרך שדות הטובות שאצל הנהר, סוף השדה ממש עומד למרעה**[לג] **וכו'. ותוס'** פי' הטעם דלא חשיב נזקין אלא כבע"ח [ע' בסמוך]. אבל **הראב"ד** הביא [בשם הגאון] דכיון דפחותים הרבה מזיבורית דיו ליטול בינונית, דדי שעשינו כבע"ח[לד]. **והראב"ד** הק' [על הגאון] מ"ט לא יגבה עידית כשאר נזיקין. וכ"ת דלא מקרי 'שדה', הא מי גרע מגנב וגזלן [מטלטלין] וכו' וכל כ"ד אבות נזיקין דגובה מעידית [ב"ק ה.][לה].

כו. פרש"י שקפצה לפניו. **והראב"ד** [לרי"ף] פי' דלפ"ז שפאי עידית פי' שנשדף העידית, מלשון שפוי ע"ז.

כז. ואפ"ה שוב תקנו לו זכות חדשה בבינונית.

כח. ע"ד הא דמבואר בס"ד דאהני קרא [לעיל מט.] דאינו מתחייב ליתן יותר מדינו כדי לפרוע חיובו.

כט. היינו למ"ד בשל עולם שמין. דלמ"ד בשלו לעולם הקרקע של אח"כ חשיב עידית.

ל. אך לכאו' בסוגיין ל"צ לזה, דבסוגיין סגי בהא דרשאי לתבוע אף מכאן, ואין כאן נידון לדחות מקרקע לקרקע.

לא. [וכ"ה ברשב"א ושא"ר]. ועוה"ק כתוס' דהורעת כחן. ומ"מ מבואר דעיקר הקו' דזכות עידית בשעת תשלום. **תוס'** הקשו רק דמדין הוראתו כחו יכול לגבות משאר נכסים, ומבואר דהודו לרש"י דגדר עידית תלי בשעת היזק.

לב. ובדברי הרמב"ן יש לדחות דכוונתו דכולהו עידית. אבל במאירי מבואר דאף כשקנה אח"כ עידית משתעבד.

לג. ותוס' הביא פסוק [ישעיה מט ט] בכל שפייה מרעיתם. [**ופרש"י** שם נחלי מים. אך **הרד"ק ומצודות** פי' מקומות גבוהים, לשון שפי']. ועוד הביאו פסוק [ישעיהו מא יח] אפתח על שפיים נהרות. **והראב"ד** הביא הפסוק [ירמיה ז כט] ושאי על שפים קינה. וביאר שהוא לשון מצר. **והמהרמ"ש** כת' דצ"ל שפאי [בש' שמאלית, לשון שפה, אך בפסוקים הנ"ל כתוב בשין].

לד. וכת' דאיירי שהזיק המצר של שדות עידית, הגרועים ביותר שאין שוורים הולכים שם. וחייב בבינונית, ודי לו שעשינו כבע"ח.

לה. והראב"ד הביא כעי"ז מה**ירושלמי** דהמזיק זיבורית חייב

עו) **בא"ד דלא חשיב נזיקין דלהכי קיימי וכו' אע"ג דהעמיד שלא מדעת בעלים.** והמהר"ם שיף תמה בזה דאף המזיק מאכל בהמה דינו בנזקין בעידית. ותי' דהמזיק מאכל בהמה בצידי החנות אינו עומד לכך לאכול הבהמות שמה, אבל הכא בשדה מרעה עומד לרעות שמה, וכן מסתבר דאין לזה שום נזק [משמע דהוה סברא דאין כאן שם 'נזק' כלל. אלא שימוש, וכ"כ האו"ש נזק"מ א ב[לו]].

והתוס' הרא"ש ביאר דלהכי קיימי לרעות בהמות של כל אדם, ודמי כיורד ברשות בעלים. והבעה"מ ביאר דהוה דבר העומד לימכר וליטול דמיו, ומש"ה המזיק נחשב כבע"ח[לז].

ויל"ד אי כוונתם דרשאי לכתחילה לירד ע"ד לשלם בכה"ג, כיון דעומד לימכר. או דוקא בדיעבד יש ע"ז שם מכר. אבל הטור [שנט הו' בש"ך שם ד] כת' דבדבר העומד לימכר היכא דזיכה לו תשלום כנגד רשאי ליקח. הא לאו הכי אסור. ורע"א [שם] ציין דהר"ן [נמוק"י מו"ק ט. בדה"ר, וריטב"א שם יז.] מבואר דאף בלאו הכי רשאי בדבר העומד לימכר. [ע"ע מחנ"א גזילה ה ושלוחין כ].

ועד"ז כת' הריטב"א [מט:] דהגוזל פירות או אכל מהשדות אינו משלם עידית, דלא הוי בכלל מזיק אלא כמלוה בעלמא. [וצ"ב דאף גזלן הוקש לענין עידית בב"ק ה].

עז) **שם. אלא הו"ל כבע"ח. השואל בשו"ת הרשב"א** [ד יג] דן במקום שנתחייב משום נהנה, כגון שן ברה"ר [ב"ק כ.] דמשלם מה שנהנית, האם משלם מעידית או בינונית כבע"ח[לח]. והרשב"א הכריע דלא הוה נזקין אלא כבע"ח. והקצות [שצא ב] כת' דנראה דמשלם מזיבורית, דהא בע"ח מדינא בזיבורית אע"ג דנהנה ממעותיו, והכא שלא מדעת בעלים לא שייך נעילת דלת.

והחזו"א [ב"ק יא יח] הביא דמדברי התוס' מבואר דאמרי' לא פלוג, ואפי' חוב שלא מחמת הלואה גבי מבינונית [ויל"ד דהכא נחשב עומד להכי]. [ועי' לעיל מט. בשם השעה"מ. ובר"שב"א לעיל בסמוך מבואר דגבי נדוניה לא אמרי' לא פלוג].

ובתוס' נקטו דמ"מ הברייתא דאפי' הן עידית, היינו שדה גרועה, וזה מגבים [ורק רבא קאי בהזיק שפאי עידית]. אבל הרמב"ן [ושאר ראשונים] כתב דאף תני ר"א ניותא קאי אפי' היזק שפאי עידית.

עח) **שם. הראב"ד** [לרי"ף] הביא פי' נוסף דאיירי דהזיק וזקפן עליו במלוה, ואע"פ שעיקרו נזק כיון דזקפו חזר עליו כמלוה וגובה בינונית[לט] [ומיתמי בזיבורית]. וביאר הלשון 'שפאי עידית' כלומר הניחו לי העידית אחר שהחליטוה לו[מ], והעמיד הנזק עליו במלוה.

נפרעין מנכסי יתומין

עט) **אין נפרעין מנכסי יתומין אלא מן הזיבורית.**

הרי"ף פסק כרב נחמן ואביי דאף היכא דכתב עידית בשטר[מא]. דהוה רבים נגד רבא[מב]. ועוד כת' הראשונים דתי' הגמ' אברייתא דאברם חוזאה [עידית דניזק כזיבורית דמזיק] הוה שנויא דחיקי. ועוד דלפ"ז קאי כר' ישמעאל, ולא אליבא דהילכתא.

זיבורית, וזיבורית שבעידית אינו משלם כלל [עי"ש]. והראב"ד תמה בזה.

לו. אך האו"ש הק' דהרמב"ם שם כת' דאף אכלה תבן או עמיר משלם במיטב. והאו"ש חילק דהתם איירי במטלטלין, ואי לא מזדבן הכא מזדבן התם, ומש"ה נחשב מזיק. אבל בשדה אצל הנהר עומד רק לרעות בהמות. ומש"ה לא נחשב מזיק כלל.

לז. והראב"ד [כתוב שם] השיג וכי עומדים לימכר מאי הוה, ואמאי גרע משאר נזקין. וכת' דהגאון [בפי' זה] לא פירש כן, אלא כיון דפחותים הרבה מזיבורית דיו ליטול בינונית.

לח. וע' או"ש [שם] שדן עוד בזה.

לט. אך הראב"ד הביא דבירושלמי אי' דרבנן דקסרין אמרי דאף זקפן עליו במלוה גובה מעידית, מאחר שעיקרו נזק. וכ' דאפשר דרבא לא ס"ל הכי.

מ. ומשמע דהחליטו את הקרקע לניזק, והמזיק ביקש שיחזור וילווה לו ויניח לו. [וכת' מלשון שוף לי ארעא דאיקום בה, כלומר הנח לי קרקע בשופי].

מא. והראב"ד [לרי"ף] הביא דנהגו לכתוב בכתובה לגבות משבח, ומתנים שיגבה מעידית. וכת' דל"מ לגבות מיתמי, דלא קי"ל כרבא. ומגבה אפי' קרקע זיבורית, ואף כשיש לו מטלטלין.

מב. אבל הבעה"מ [ב"ק ג.] הביא דהרי"ף פסק כרבא. וכ"ד ר' יונתן [בסה"ת ד ג ז] ספרים מדוייקים, וכ"ד הראב"ד [כאן].

ועוד דמסקנת הגמ' [רבינא מט:] דכוונת המשנה טעמא דקרא [וכ"כ הרמב"ן].

ובגמ' [כתובות קי.] אי' דבע"ח שתפס בינונית מיתמי מהני, **והר"ן** [שם] ביאר דאוקמא אבינונית דראוי לגבות ממנו.

פ) **שם. והרמב"ן** כתב דהני מילי בסתמא, דאין עוקרין תקנ"ח בסתם. אבל אם פירש שיגבה מעידית בין ממני ובין מיורשי מהני. וע"ד הא דאי' [כתובות פז.] גבי פטור שבועה, דאף היכא דפטרו משבועה בסתמא, עדיין חייב שבועה ליורשין. אא"כ פטרו להדיא אף מיורשים[מג]. וכ"כ **הרשב"א בשם רבינו יונה.** [וצ"ב היאך מהני, ומשמע דכל סברת רב נחמן דלא נתכוון לשעבד כלפי יתומין, וצ"ב בגמ'. ולצד דהוה לא פלוג ניחא].

פא) **תקנתא הוא דעביד חכמים גבי יתמי וכו'.** מבואר דמדינא ראוי לגבות בבינונית [עכ"פ למ"ד שעבודא דאוריי'], אלא דתקנו לטובת היתומים.

והקצות [קיט ב] הק' דבכל מקום חששו טפי לקוחות, א"כ אמאי בלקוחות גבי מעידית [היכא דלקחו בב"א]. וכתב דלסברת הרא"ש ניחא דלקוחות כגדולים. ועוד כתב דלמש"כ הגמ' הטעם דלא מסיק אדעתא, הכא מסיק אדעתא דימכור שדהו. והקצות הק' דא"כ כשמת אף מלקוחות יהא דינו בזיבורית [והביא מהגמ' ב"ק דלא כן]. ועוד תי' הפוסקים דהלוקח פשע שקנה שדה משועבדת.

פב) **או דילמא משום דלא מסיק אדעתא דמית. תוס'** [לעיל מח: ד"ה אין הב'] דייקו דמדינא ראוי לגבות בבינונית, אלא דבבע"ח ל"ש נעילת דלת, דלא מסיק אדעתיה דמית. ותוס' הק' דלמר זוטרא ואביי [בסוגיה לעיל] אף נזקין בזיבורית, והתם לא שייך טעם זה. וי"ל דסברי דשעבודא לאו דאור'. [והנידון בסוגיין למ"ד שעבו' דאור']. א"נ לא פלוג. [וכ"כ תוס' לעיל ד"ה כיון].

פג) **שם. דלא מסיק אדעתא. הרא"ש ורשב"א** הביאו בשם **רבינו יונה** דה"מ לענין בע"ח, אבל נזיקין מדאורייתא בעידית. ול"ש סברת לא מסיק אדעתא דמית [וכה"ק תוס' הנ"ל דבנזקין ל"ש סברת לא מסיק]. ולקטנים עבדינן תקנה אבל לא לגדולים[מד]. [וכ"פ השו"ע קח כא].

אבל **המהרש"א** דייק מלשון **תוס'** [מט: ד"ה אלא] דאף בנזיקין גובה מזיבורית ביתומים גדולים. וכן דייק **ה"ה** [נזק"מ ח יא] מסתימת **הרמב"ם**, ודלא כרבינו יונה.

פד) **רש"י ד"ה לשבועה.** דלמא הוה טעין אישתבע לי דלא פרעתיך [שבועות מא.], והשתא אנן טענינן. וצ"ב א"כ מה ס"ד דלא נטעון ליתומין גדולים, הרי אף שלא בפניו טענינן [ואינו קולא גבי יתומין קטנים]. אבל דעת **תוס'** [שבועות מא.] דשבועת הבא ליפרע הוה תקנ"ח בפנ"ע לגבי היתומין. אבל ל"ש טענינן, דהך שבועה דהבא ליפרע הוא רק בטענת ברי.

פה) **שם. תוס'** [ב"ב קעה.] כת' דאף דמבע"ל [בע"ב, דהא דאין נפרעין מנכסים משעובדים] אי עשו תקנה בלוקח, מ"מ פשיטא דהבא ליפרע ממקבל מתנה חייב שבועה[מה].

דף נ:

פו) **תוד"ה יתומין.** ולר"ת דמפרש דדוקא שותפות וכו' אבל אם כבר נתחייב [לו שבועה] מותר לקבל הימנו[א], כדי להציל מידו[ב]. [בפשוטו הטעם דהתירו

מג. [לדעת הרי"ף והרמב"ם אישות יז כ, אבל דעת **ר"ח** [שם] דלאבא שאול אף כשפטרו להדיא ל"מ]. והרמב"ן ביאר דאין עוקרין תקנת חכמים בסתם אא"כ פירש.

מד. **והרשב"א** הביא מח' בירושלמי בנזקין שגובה מיתומים אי גובה עידית או זיבורית. והביאו ברייתא עמד הבן תחת האב, הנזקין שמין להם בעדית ובע"ח בבינונית וכתובת אשה בזבורית. ור' יוסי ב"ר בון העמיד ביתום גדול. [ובנזקין הוה כדברי הרמב"ן, אבל בבע"ח הוה דלא כסוגיין]. **והתוס' רי"ד** כת' דדעת הבבלי אינו כן, דמסקי' דיתומים אפי' גדולים.

מה. וכדאי' [שם] גבי הקדש, דפשיטא ליה דמה לי משתעבדי לגבוה מה לי משתעבדי להדיוט, אלמא להדיוט בכה"ג בעי שבועה.

א. [והו' מח' זה בשו"ע או"ח קנו, ויו"ד קמז ג, וב"י חו"מ קפב].

ב. ועוד כת' ר"ת [תוס' סנהד' סג: בכורות ב:] דבזה"ז [הנוצרים] נשבעין בקדשים שלהם, ואינן נשבעין בע"ז ממש. ועוד הביא הרמ"א [קנו] דנשבעין בשיתוף, ועכו"ם אינן מוזהרין על השיתוף.

להשביע את העבו"ם משום הפסד. אבל בשעה שבא לעשות שותפות אין הפסד. ועיל"פ דגדר 'להציל' לא נחשב שאני משביע את העבו"ם, אלא אני מציל ממון שלי. ולא איכפ"ל דגורם עי"ז שהעבו"ם ישבע. אבל מתחילה נחשב שמפקיד מעותיו על דעת להשביע בשם עבו"ם].

פז) **בא"ד א"נ כדמוקי לה בירושלמי כשנעשה ערב וכו'**[ג].

[**המהרש"א** ביאר דהערב נשבע דלא אתפיס צרריו]. בפשוטו כוונת התוס' דהערב שילם וחוזר ותובע את היתומים [וצ"ב איך גובה הרי כבר אינו מתרבה רבית[ד]].

גדר אין נפרעין מנכסים משועבדים

פח) **[במשנה] אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בנ"ח. הגמ'** [כתובות צה., הו' ברי"ף כאן] מסתפקת היכא דאח"כ אשתדף בני חורין, האם חוזר וגובה ממשעבדי. או דמצי אמר הנחתי לך מקום לגבות. ומסקנ' הגמ' דחוזר וגובה ממשעבדי[ה]. **ובחי' ר' א"ל מלין** [א נח ב] חקר בגדר הך תקנה, האם הוה הפקעת עצם השעבוד, או רק זכות הגובייניא. ולצד דאף אישתדוף אינו חוזר וגובה, ע"כ דהוה הפקעת עצם השעבוד. אבל למסקנא יש לחקור האם לא פקע השעבוד כלל [אלא הוה גדר קדימה], או דהשעבוד פקע בתנאי.

ונח' **הראשונים** היכא דנטלו מסיקין את הבני חורין, **דהריטב"א** [כתוב' שם] כת' דהוה כמו אישתדוף. אבל דעת **שו"ת הרשב"א** [א אלף לט, וכ"פ השו"ע קיא יג, עי"ש פוסקים] דאינו גובה, דמצויין בעלי זרוע ליפול. ואשתדף בני חורין הוה חידוש, ואין לך אלא חידושו.

ועד"ז דנו **הרשב"א** [שם], **והר"ן** [שם נד: בדה"ר] היכא דיש ספק איזה קרקע נמכר אחרון, ומחמת הספק אינו יכול לגבות ממנו.

פט) **שם. במקום שיש בנ"ח.** וכן במקום דתרוייהו משועבדים, גובה מלוקח האחרון. דלוקח הראשון הניח קרקע זו [ומה מכר], **וכלפי הראשונים** הוה בני חורין. [**ובחי' ר' שמואל** [ב"ק ט] חקר אי אף זה נכלל בדינא דמתני', דנחשב בני חורין[ו]. או דהוה תקנ"ח בפנ"ע[ז]. ומשמע דהוה סברת מה מכר, לבתר דינא דמתני']].

צ) **שם. בגמ'** [ב"ק ח:] אי' דתקנת אין נפרעין במקום שיש בנ"ח הוה תקנה, והיכא דמכר עידית באחרונה, הלוקח מצי אמר אנא בהאי תקנתא לא ניח"ל [אי אפשי בתקנ"ח].

והרא"ש [ב"ק א ג] הביא בשם **ריב"ם** במקום דמכר ג' שדות, ומכר זיבורית באחרונה, ובאו בב"א נזיקין [שקדמו] ובע"ח לגבות, דמי שזכותו קודם נוטל דוקא מהאחרון. והקודם משלפניו. והניזקין לא יכולים לקבל את העידית שנמכר ראשון. **והרא"ש** כתב דהניזקין יכולים לפייס ללקוחות הראשונים שיאמרו א"א בתקנ"ח [כיון דבלאו הכי יגבו מהם], ועי"ז יקבל את דינו.

צא) **בעי רב אחדבוי ב"א במתנה היאך, תקנתא הוא דעביד רבנן וכו' דליכא פסידא דלקוחות וכו'.** ומבואר בגמ' דה"מ לגבות בינונית ממקבל מתנה. אבל היכא דתרוייהו שווים [דכולהו בינונית, או כולהו זיבורית] ודאי גובה מהאחרון.

ועד"ז מבואר [כתובות צב: וב"ק ח:] דהלוקח כל שדותיו, וחזר ומכר שדה א' ללוקח שני. דהיכא דשבק בינונית דכוותיה יכול לטעון הנחתי לך מקום לגבות ממנו. וכן היכא דקנה עידית או זיבורית אומר לו להכי טרחי לקנות ארעא דלא חזי לך. אבל אי קנה בינונית [שהוא עיקר השעבוד] רצה מזה גובה[ח]. ומבואר דיש סברא

ג. בהג' מים חיים הקשה דהיה אפשר לתרץ ברבית דרך קנס, דיש כמה אופנים דהתירו הפוסקים.

ד. ויל"פ דהוה תקנה שיוכל לגבות, דכיון דהערב שילם במקום שהדין על היתומים, דין הוא שיחשב אף כלפי הערב שאין רבית אוכלת בהם. א"נ נחשב בע"ח של יתומים, ששילם במקומם. ובזה גובים אף מיתומים [ורק בע"ח של אביהם אמרי' דלאו בני מיעבד מצוה].

ה. [אך היכא דהמלוה מחל על השעבוד אמרי' הנחתי, ולאו כ"כ לגבות מקרקע הקודם].

ו. אבל **תוס'** [ב"ק ח: ד"ה רצה] כת' דל"ש אין נפרעין מנכסים משועבדים [בלוקח שני], דשאני הכא דכולהו משועבדים. [ויל"ד דאף הכא הכל משועבדים. א"נ בשעה שנשאר אחרון לא חשיב משועבדים]. אמנם **בס' התרומות** [שער ד ז ב] כתב כדרך שתקנו אצל לוקח ראשון, כך תקנו אצל לוקח ראשון. [וע' נתיבות [קיט ב] וחי' ר' שמואל [ב"ק ט] מש"כ לפרש דבריו].

ז. **והגר"ש** הביא עד"ז מדברי **הר"ן** [לעיל מא., כב: בדה"ר] דיפה כח אפותיקי שאם מכר קרקעות אחרות אח"כ, טורף מהאפותיקי. ומ"מ כשיש בני חורין גובה מהם.

ח. [**ופרש"י** [כתו' צב. בסוה"ע] דל"ש בזה תקנת המשנה, דכאן המוכר לא הוה בע"ח דידיה. ואף הוא לוקח. אלא דהוה משום סברת מה מכר].

נוספת דהנחתי לך מקום [מלבד תקנת במקום שיש בני חורין], אך דוקא כשהניח בינונית.

צב) **שם. תקנתא הוא דעביד רבנן. והרשב"א** תמה תיפו"ל דאין נפרעין מהערב תחילה, ושעבוד קרקעות הוה גדר ערבות, ואמאי הוצרכו לתקן דאין נפרעין. אף מדינא היכא דיש לו בני חורין לא משתעבד המשועבדים. ועוה"ק לצד דלא תקנו במתנה האיך יגבה ממתנה כשיש קרקע ללווה, הא אין נפרעין מהערב תחילה.

אך לכאו' כ"ז דוקא היכא דיש בני חורין ביד הלווה. ואילו בת"ש בסוגיין איירי דכולהו משועבדים [או ביד יתומים], אלא דמה שנמכר אחרון נקרא בני חורין [כלפי לוקח הראשון].

והרשב"א תי' דנכסים אינם ערב ממש. דבערב הטעם משום דלא גמר ומשעבד וכו', אבל גבי נכסים עיקר אסמכתייהו עלייהו, וחל שעבוד על כולם[ט]. והרשב"א ביאר דהו"א דעיקר שעבודיה היה על בינונית זו', ויגבה ממנו [מלקוחות] אף דשייר זיבורית אצלו. ומשום פסידא דלקוחות אמור רבנן שיגבה זיבורית בני חורין.

אך בגמ' [בכורות מח.[יא] וב"ב קעד.[יב]] אי' דנכסי דבר איניש אינון ערבין, ואין נפרעין מהערב תחילה. ומש"ה אין גובין מהנכסים אא"כ תבעוהו לדין [ומבואר דהוה ערב ממש, וכקו' הרשב"א[יג]]. **והאחרונים** חילקו דהתם איירי כשלא תבעו בדין, דגדר חיוב שעבוד נכסים הוא להשלים חיובו של הלווה, ומש"ה הדין נותן דצריך לתובעו בדין קודם. אבל דבערב נתחדש עוד דהיכא דיש לערב נכסים [ויש לו אפשרות לשלם], אין תובעים את הערב. והרשב"א חידש דסברא זו הוה משום אומדנא, ובקרקעות ל"ש סברא זו. והקרקעות ערבים אף כשיש ללווה לפרוע.

אבל **הראב"ד** [לרי"ף כד: בדה"ר] כתב דאפי' היכא דמהדין יש לו לגבות עידית[יד], כשיש בני חורין אפי' זיבורית אין גובין מהלקוחות, דלקוחות הוה כמו ערבים, ולא יתבע מהערב תחילה [וציין לגמ' ב"ב קעד. הנ"ל].

ומשמע דהוה סברא מדינא שגובה מהאחרון, וצ"ב דבסוגיין מבואר דהוה תקנ"ח [וכקו' הרשב"א. וכן צ"ב גבי מתנה אמאי לא נימא סברא זו].

ויל"פ דהיכא דשייר קרקע אצלו ל"צ תקנ"ח, וסוגיין איירי היכא דליכא קרקע גביה[טו], דמשום תקנה אמרי' דגובה מהקרקע האחרונים. **ובחי' ר' שמואל** [ב"ק ט] כתב דכוונת הראב"ד מכח תקנת משנתינו, וגדר התקנה דנחשב דאין גובים מהערב.

צג) **א"ד מתנה נמי אי לאו דאית ליה הנאה מיניה וכו'.**

ועד"ז אי' בכ"מ [**והרש"ש** ציין ב"ב קנו ומגילה כו:] דמתנה כמכר, משום דיש לו הנאה מיניה. **והרש"ש** כת' דקאי כמסקנא דהכא דמתנה כמכר.

אבל **הקצות** [הו' בסמוך] ביאר דמסקנת הגמ' משום דאף בלא 'דין לקוחות' מי שאחרון נחשב בני חורין, דאמרי' הנחתי.

צד) **ת"ש שכיב מרע שאמר וכו' יצא עליו שט"ח גובה מכולן.** בפשוטו נחשב כב' שטרות בבת א', וליכא קדימה.

והיכא דמעיקרא לא היה מספיק לכולם הוה כמו שזיכה ב' שטרי מתנה בבת א', וחולקים [ע' בסמוך החשבון]. אבל היכא דנתן מתנה לב' בבת א', ואח"כ

ט. והרשב"א ביאר דבעידן הלואה, הלווה גמר ומשעבד כולהו נכסיה. [ויל"פ דכוונתו לפרש דעצם הקרקע הוה ערב. אבל הלוקח [בעל הקרקע] אינו ערב].

י. ויל"פ דבזה ל"ש סברת 'מה מכר', דהלווה לא היה רשאי לדחותו מבינונית לזיבורית. אך לשון הרשב"א משמע טפי דהוה סברא ד'עיקר השעבוד' הוה על שדה זו. ומש"ה גבינן מיניה. [ולפ"ז מבואר דחל 'דין בינונית' משעת השעבוד, ולא רק בשעת גבייה. וצ"ע מדברי הרשב"א בע"א גבי שפאי עידית].

יא. דהיכא דיש ב' יוסף בן שמעון וקנו קרקע א', דדעת ר' ירמיה שגובים את הקרקע ממ"נ. ורבא חלק דכיון דליכא חיוב על כל לווה ל"ש ערבות על הקרקע [בתורת ממ"נ]. והפוסקים העירו דהרמב"ם השמיט דין זה. אבל השו"ע [מט י] פסק כן.

יב. ובגמ' [ב"ב] הנידון לירד לנכסים בלא שתבעו את הלווה לדון. [וצ"ע דבגמ' ב"ק ח: וכ"מ דנו אי משתעי דינא בהדי כלל].

יג. אך **התומים** [מט יט] כת' דהך גמ' קאי למ"ד שעבודא לאו דאורי'. אבל למ"ד שעב' דאור' הוה בתורת שעבוד גמור [ולא רק ערבות].

יד. [כגון נזקין או התנה לגבות בעידית] דלרבא גובה מיתמי כדינו, אבל מלקוחות אינו גובה כדינו היכא דשייר בני חורין.

טו. כגון ששוב מכר את השדה או מיתומים. וי"ל דהראב"ד העמיד את המשנה ביתומים, דהכל הוה גדר שעבוד נכסים, ואף דהוה בני חורין.

יצא שטר חוב. לכאו' יגבה ממי שירצה, דליכא כאן קדימה, ואינו בני חורין כלפיו. אך **רש"י** כת' דגובים לפי חשבון. **והראשונים** [ע' בסמוך] הביאו דהוה כמו בע"ח שיוצא על היתומים, דכל א' נותן חלקו [ב"ב קכד.].

ונח' בזה הראשונים גבי יורשים, דתוס' [ב"ק ט., ב"ב קז.] נקטו דהבע"ח נוטל מכל א' מקצת מחלקו [היכא דיש בזה שיעור שדה, כ"כ הרא"ש ב"ק א ו]. והא דאי' [ב"ב קז.] דבא בע"ח ונטל חלקו של א' מהם, איירי שעשאו אפותיקי. ועוד תי' **הראשונים** [רמב"ן רשב"א שם קז.] דאיירי כשחלקו בינונית, והבע"ח נוטל כדינו בבינונית[טז].

אבל דעת **הרמב"ן** [ב"ב קז.] **ורבינו יונה** [ב"ב קכד.] דהבע"ח יכול ליטול שדה של א' מהם [דהשעבוד רמי עליה], ואינם יכולים לדחות מזה לזה. [וכ"מ ברש"י בסוגיין].

וה"ה [מלוה יט ה] נסתפק בזה, המוכר לג' לקוחות בבת א', וכולם שווים [עידית בינונית או זיבורית], ויצא עליו שטר חוב האם הבע"ח יכול לטרוף הכל מא' מהם. או גובה רק שליש לכל א' [היכא דקנו בשווה, או לפי מעות היכא דאינם שווים]. והביא דמבואר בסוגיין דגבי מקבלי מתנות גובין לפי חשבון[יז].

[אך היכא דא' מהם בינונית ואידך זיבורית, **תוס'** [ד"ה אע"ג] כת' דבע"ח נוטל כדינו. וכן מבואר בגמ' ב"ק ח. דכולהו נכנסין תחת הבעלים[יח]].

ולכאו' הנידון של ה"ה משום דאמרי' 'מה מכר', דהמוכר היה לו זכות לדחות את הבע"ח מקרקע לקרקע, ומש"ה מכר זכות זה לכל לוקח, ומש"ה חולקין, ויכול לדחותו במקצת.

צה) **רש"י ד"ה גובה מכולם.** כלומר כולם נפסדים וכו'

שהדין לחזור ולחלק וכו'. משמע דהבע"ח לוקח שדהו של א', והנידון לחזור ולחלק[יט]. ולכאו' ס"ל דכיון דשניהם משועבדים בשווה הבע"ח גובה מהיכן שרוצה [וכצד זה של ה"ה]. אבל **רשב"ם** [ב"ב קלח.] כת' דגובה מכ"א לפי חלקו. [דיש לכל א' זכות לדחות את הבע"ח בחציו. וכמסקנת ה"ה הנ"ל].

צו) **שם. שהדין נותן לחזור ולחלק.** צ"ב אמאי חוזרין

וחולקין, ובלקוחות דעלמא כה"ג לכאו' הדין רוצה מזה גובה, והלה הפסיד דינו, ואינו חוזר עליו. וי"ל דהכא הוה מדין המתנה, שאמר לתת לכל א'. ואף דכבר קיבל חלקו, כיון דבטל מכאן ולהבא הוה כאילו לא קיבל[כ]. ויש לבולהו לחלק עמו.

צז) **ואחריו לפלוני. הריטב"א** [ב"ב קלח.] הק' דהוה

מתנת שכ"מ דחל בשעת מיתה[כא]. ותי' דאפ"ה הוה כאומר בהדיא שרוצה שיזכו לאחר מיתה בזה אחר זה, וכדאמרי' נכסי לך ואחריך לפלוני [ואף במתנת שכ"מ שייך זה אחר זה[כב]].

ולמש"כ **תוס'** [לעיל יד:] דמתנת שכ"מ חל למפרע מחיים, ניחא, דאחרי מיתה חל למפרע בזה אחר זה.

צח) **תוד"ה תנו.** אבל אם היה נתן לכולם בשווה וכו'

מדלא אמר תנו ו' מאות[כג] וכו'. **והראשונים** [ב"ב קלח.] חלקו דאין בזה חילוק, וכן דייק **הרמב"ן** [ב"ב קלח] מדברי **רשב"ם** [שם].

צט) **תוד"ה גובה. נר' דכ"א יתן לפי חלקו וכו'.**

והתוס' הרא"ש [ושא"ר] ביאר שיחלקו לט' חלקים, בעל ר' יטול ב', ובעל ש' ג' ובעל ת' ד'[כד].

טז. דהבע"ח נוטל את דינו בכ"מ. **והקצות** [קז ט] תמה דאיירי ביתמי ואין לו זכות בינונית כלל. [וכת' דצריך נגר ובר נגר].

יז. והביא דכ"כ **רה"ג** [ס' המקח שער כז ז]. ורה"ג כת' דיגבה מכל א' וא' חלק שוה, דכיון שאין א' מוקדם על חברו הרי הן כלם כאלו הם איש אחד.

יח. ויל"פ דכיון דהבעלים עצמו לא יוכלו לדחותו לקרקע אחרת.

יט. וכדאי' בגמ' בסוף בחד לישנא בסיפא. דאין נפסד אלא אחרון [אך הראשונים כת' דהוה שינויא דחיקא, ומבואר דלא למדו כן ברישא].

כ. וצ"ע אי תליא במח' רב ושמואל [ב"ק ט., ב"ב קז.] באחין שחלקו ובא בע"ח ונטל חלק של א' אי בטלה חלוקה [אי הוה יורשין או לקוחות, ולוקח באחריות או שלא באחריות].

כא. וכה"ק **הרמ"ה** [ב"ב שם] דכולהו קנו במתנת ש"מ, דלא קניא אלא לאחר גמר מיתה, ואשתכח דכי חייל קנינהו בהדי הדדי הוא דחייל. **והרמ"ה** תי' דאפ"ה כיון דהנותן לא הקנה לשני כלום, אלא מה משתייר מממונא לאחר גביית ראשון, אף כלפי הבע"ח הוה כמי שהקנה לזה היום ולשני למחר. ושייך ביה טעמא דהנחתי לך מקום לגבות ממנו.

כב. [משמע דמהני מתנת שכ"מ אף לאחר זמן לאחר המיתה, וכ"כ **הקצות** [רנב א] ואכ"מ. א"נ כוונתו דמשייר שיהא זכות עדיף לראשון, והוה כמי שחל בזא"ז].

כג. **והריטב"א** [שם] דחה דאורחא דתנא לנקוט סך שאינו שווה. א"נ סד"א דלזה שהרבה לו מתנה רוצה להקדים, קמ"ל דכל שלא אמר ואחריו גובין לפי חשבון.

כד. וכ"מ ברש"י דבעל ד' מאות מפסיד יותר מכולם וכו'. וכ"כ **רשב"ם** [שם] מן המעט ימעיט ומן הרב ירבה. [לפי חשבון המעות].

והרי"ף [ב"ב שם, סד. בדה"ס] ביאר דאזלינן בתר דעת הנותן, דאתברר דעתו שיטול זה יותר[כח] מזה[כו]. ולא דמי לבעלי חובות [כתו' צג.] שחולקין לפי השעבוד.

והרי"ף כת' דכן הדין היכא דליכא ממון לכולם, חולקים בממון לפי חשבון[כז]. דכ"ה דעת הנותן[כח].

קן) **בא"ד כדאשכחן גבי בכור [ב"ב קכד.] דנותן פי שנים וכו'.** **והרשב"א** דחה דאינה ראיה גמורה, דדילמא שאני ירושה לפי שאין להן בנכסים כלום אלא מה ששייר בע"ח של אביהם. [והוה כאילו מצטמצם הירושה. ואילו בסוגיין כל א' זכה בחלקו, ובאו עליו מדין גביית השעבוד[כט]].

קא) **בא"ד ור"ח דימה למתני'** [כתובות צג.]. דכשיצאו ג' בעלי חוב של מנה מאתים וג' מאות, לר' נתן דעל מנה שעבוד כולם שווה וחולקים בשווה, ובמנה השני יש שעבוד רק לב' וחולקים בין שניהם, ומנה הג' כולה ובעל ש'.

ודעת רבי [שם] דחולקין בשווה, **ופרש"י** היינו שליש לכל א'. ודעת **ר"ח** [שם] דהיינו לפי חשבון המעות[ל]. [ור"ח הביא ראיה מבע"ח שיוצא על יתומים ב"ב קכד., דבכור נותן פי שנים].

קב) **אע"ג דקמא בינונית ובתרא זיבורית. הרשב"א** כת' דמשמע דכן הוא הדין, דהראשון נוטל חלקו בבינונית[לא]. דכיון דאקדמיה יש לו ליטול מהעידית ובינונית, והאחרון ממה שנשאר.

והפנ"י הקשה דאדרבה נימא דדינם כבע"ח הגובים מיתמי, והראשון נוטל זיבורית דוקא[לב]. וע' תור"ג. **והרש"ש** ביאר דכיון שלא שייר לעצמו, אלא שנתן את כולם כמחלק [אף דהוה בזה אחר זה בלשון 'ואחריו'], מש"ה אמרי' דהראשון זכה בעין יפה בינונית[לג].

והרשב"א הוכיח דיש לו בזה דין דאל"כ מהיכן פשיט"ל לגמ' דאיירי כה"ג שנתרצו שיטול הראשון בינונית. ועוד דאם אין לו זכות בבינונית מצד עצם המתנה, א"כ פשיטא שהבע"ח יגבה בינונית כדינו. ואף דנתרצה האחרון שיזכה הקודם, הוה כאילו האחרון זכה בזה ומכרו לראשון[לד].

והרשב"א דחה די"ל דחולקין בשווה, וקו' הגמ' דהראשון יש לו קצת בינונית. והאחרון קצת זיבורית.

קג) **תוד"ה אע"ג.** והא רישא דקתני גובה מכולם וכו' פשיטא דשקיל בינונית. [ע' מה שהו' לעיל]. **והרש"ש** דחה דהיכא דהנותן אמר לתת להם בבת א' יש להם לחלוק ביניהם[לה], וכל א' יקבל חלק בבינונית וזיבורית לפי חשבון[לו].

[**ורשב"ם** [ב"ב קנז:] כת' דאף לווה ולווה וקנה יחלוקו, היינו לפי מעותיו. [ולכאו' ל"ש שם סברת הרי"ף].

כה. ולכאו' מבואר דנידון ה"ה המוכר לב' בבת א' תלי באומדנא, האם כוונתו להקדים הא' ולתת לו זכות יותר. וכוונת הרי"ף דבעלמא כולם שווים, אבל הכא כיון דאילו חסר במתנה חולקין לפי מעות, ה"נ לענין דין קדימה. [וכוונתו להקנות לו דין קדימה [הנחתי ומה מכר] לפי חשבון].

כו. וכת' דמש"ה לא דמי לבע"ח שיוצאין עליו, דחולקין לפי השעבוד. [ודלא כר"ח שדימהו].

כז. ויל"ד באלמא ב' שטרי מתנה שזיכה בבת א' [דחולקין, ע' כתו' צד], היכא דאינם שווים במעות [כגון שנתן כולו לזה וחציו לזה], האם חולקין בשווה [וזה יטול ג' חלקים, וזה רביע ע"ד הא דאי' ב"מ ב.] או לפי מעות [וזה יטול ב' שלישים, וזה שליש].

כח. וכן מבואר **ברשב"ם** [ב"ב קלח.] דהברייתא איירי ג"כ כשהנכסים לא הספיקו לכולם. ויל"ד האם אף כשיצא בע"ח מוגדר דאחרי גבייתו הנכסים לא ספקו [דמה דהבע"ח נתן אינו בכלל הנתינה, וכ"מ ברש"י הנ,ל]. או דהוה בגדרי הנחתי לך מקום, ובזה מתחלק כ"א לפי חשבון.

כט. ושוב דן **הרשב"א** היכא דהנכסים לא הספיקו לכולם, ודן מ"ש מהא דאי' [כתובות צג., וכר"ח]. והביא בזה את דברי הרי"ף דאדעתא דהכי. [ומשמע דהביא דברי הרי"ף דוקא כה"ג שלא הספיק, ולא היכא דיצא עליו בע"ח].

ל. ובפשוטו כוונת ר"ח דאף בסוגיין תלי במח' רבי ור' נתן. ולפ"ז ר"ח לשיטתו לרבי א"ש כשאר ראשונים דהוה לפי מעות [**והפור"י** הק' לפ"ז סתירה בדברי ר"ח].

וצ"ל דכוונתו דר' נתן פליג, ולא קאי להלכה. א"נ דוקא בבע"ח רבי פליג, אבל הכא כו"ע מודו. וצ"ב הטעם. [ועיל"פ דכוונת ר"ח לדמות להתם דהו' לפי מעות, וכוונתו ללמוד התם מהכא, וכמו שלמד מבבור. ותוס' דחו דיש לחלק, דהתם חולקים בשווה וכפרש"י].

לא. והביא דיש ספרים דהגירסא אע"ג דקמא 'ב'בינונית, ובתרא 'ב'זיבורית. משמע דזהו דינו.

לב. **והרש"ש** דימה למוכר א' משדותיו, דמראהו גרוע [ב"ב קז:, הו' בתוס' לעיל ט.].

לג. אך העיר לתי' התוס' דאיירי במתנה במקצת.

לד. והוה כאילו לוקח ראשון מכר ללוקח שני, והיכא דלא שייר בינונית דכוותיה אמרי' רצה מזה גובה.

לה. וכדברי הרשב"א דקו' הגמ' דקמא בינונית ובתרא זיבורית, דמהדין יש לראשון ליטול בינונית, ובתרא ממה שנשאר. [ולכאו' בתוס' אין ראיה להיפך].

לו. [אך היכא דליכא שיעור שדה לכל א', יחלקו בינונית כנגד זיבורית. וע' בראשונים ב"ב יב:].

קד) **ש"מ במתנה נמי עבוד רבנן תקנתא וכו'.** דאין נפרעין מהראשון כיון דנשתייר לשני[לז]. ומשום תקנת אין נפרעין מנכסין משועבדים במקום שיש בנ"ח.

ובפשוטו מבואר בסוגיין דמתנת שכיב מרע דינו כשאר מתנה לענין דין משועבדים. **ותוס'** [ד"ה שמע] כת' דיש לחלק בזה, אלא דלא מסתבר לגמ' לחלק בזה.

והראשונים הקשו דבגמ' [ב"ב קלג.] לגירסת **הרי"ף**[לח] מבואר דמזון האשה והבנות גובה ממתנות שכיב מרע[לט]. דלא עדיף מתנה דרבנן מירושה דאורייתא. [ולענין זה דינו כירושה].

ורבינו יונה [וכן הרשב"א שם] **תי'** דלענין קדימה אמרי' בסוגיין דדינו כמתנה. דאין הפסד גמור ללוקח במה שגובה מזיבורית. ודוקא במקום פסידא אמרו דלא עדיף מיורש. [והו' **בקצות** רנג ה].

והרשב"א ור"ן [בסוגיין, ורמב"ן ב"ב קלג.] **העמידו** בסוגיין במתנת שכיב מרע במקצת ע"י קנין [וכתי' הב' בתוד"ה שמע מינה].

קה) **שם. ש"מ במתנה נמי וכו'. וכ"פ הרי"ף דתקנו** אף במתנה, וכפשטות הברייתא. ונהי דדחינן, לא סמכינן אתירוצה. אבל **הריטב"א** כת' דבעיין לא אפשיטא, הילכך לא גבי[מ].

והריטב"א הק' דא"כ הלוקח דוחיהו אצל מתנה, מתנה אצל לוקח. ולא יוכל לגבות [וע"ד הא דאי' כתובות צה. דהיכא דיש ספק מי קודם צריך הרשאה]. **והביא** בשם הרא"ה בשם ר' יצחק הלוי דהכא גובה מלוקח, דלא הניח קרקע אצל הלווה. ואף לצד דדינו כבני חורין, מ"מ אינו יכול לדחותו.

קו) **שם. התוספתא** [כתובות י, ושו"ע רעה לא] **אי'** דאף בגר שמת, ובזבזו נכסיו, ויצא שטר חוב גובה ממי שזכה אחרון. אין לו גובה משלפניו. **והקצות** [קיא א, ורנג ה] דייק דאף כשהראשון בינונית ואחרון זיבורית[מא]. ואף כשזוכין בנכסי הגר שייך גדר 'הנחתי', ואין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בנ"ח. וצ"ב דבסוגיין מבואר דדוקא מתנה עשו תקנה.

והקצות כת' דלמסקנת סוגיין דאף במתנה אמרי' כן, דסוף סוף הראשון זכה ודוחיהו לאחרון. והקצות כת' דעפ"ז מיושב קושיית הראשונים [הנ"ל], דאף דמתנת שכ"מ כירושה דינו לגבות מהאחרון [וכ"ש במתנת בריז].

קז) **תוד"ה שמע.** דאע"ג דיש לחלק בין מתנת שכ"מ לשאר מתנות, דלא מסיק אדעתיה וכו'[מב]. **תוס'** לא הק' משום דמתנת שכ"מ לא נחשב משועבדים. אלא דלא מסיק אדעתיא [ול"צ תקנה, כדאי' בע"א].

קח) **תוד"ה הכא.** ומהכא משמע דבע"ח מאוחר וכו' מה שגבה לא גבה[מג] וכו'. **והרשב"א** כת' וש"מ דהיכא דשייר קרקע אפי' זיבורית מה שגבה גבה. **והריטב"א** ביאר כיון דהניח לו מקום לגבות חובו.

[**והאחרונים** [קוב"ש כתו' שכז] חקרו בסברת מה שגבה לא גבה, האם הוה כדין טריפת בע"ח מלקוחות, דהשדה משועבד לו. או דהוה דין במעשה גביה, דאין לו זכות. ע' תוס' כתו' צד. ואכמ"ל].

לז. [השני שזכה אחריו. או מה שנשאר ליורשים היכא דלא שיירי]. והרשב"א [שם] ביאר דהיורשין הרי הן ככרעא דמורישן ובמקומו הן עומדין. ונכסי ירושתן כבני חורין ומקבל המתנה כמשועבדין, ואין גובין מן המשועבדין במקום שיש בני חורין.

לח. דאיתא התם השתא ירושה דאורייתא אלמנתו ניזונת מנכסיו, מתנת שכ"מ דרבנן מיבעי. אבל גירסת **רב האי גאון** שם דדוקא כשראוי ליורשו, וכוונת הגמ' שמקבל את חלק המגיע לו מדין ירושה. ודעת **הראב"ד** [הו' ברמב"ן שם וע' אישות יט יג] דדוקא לענין מזונות אלמנה מהני, דנחשב תפסה מחיים. [וכ"ד **הריטב"א** בסוגיין דכתב דמתנת שכ"מ כמתנה לכל דבר].

לט. **והרמב"ן** [שם קלג.] כתב דה"ה מלוה ע"פ גובה ממתנת שכ"מ, דלא נחשב משועבדים.

מ. וכת' דמ"מ אין בזה נפק"מ, דמספק אינו גובה ממקבל מתנה.

מא. **והפוסקים** לא הזכירו לומר דאין נפסד אלא אחרון. אך י"ל דאיירי דוקא היכא דשווים להדדי.

מב. וכ"כ **הרשב"א** דילמא שאני מתנת שכיב מרע דלאחר מיתה, דאפי' מיתומים גדולים לא גבי אלא מזבורית [וכדלעיל]. ותי' דלא פלוג רבנן במתנות בין בריא לשכ"מ. וכיון דבבריא גבי מבינונית אף ממתנת שכיב מרע כן.

מג. וכן הלכה במקרקעי. אבל במטלטלין מה שגבה גבה [וכ"כ בהג' מים חיים]. ונח' בזה הראשונים [ע' תוס' כתובות צ., ע' פוסקים חו"מ קד].

קט) **וליחזי שטרא דמאן קדים, דליכא שטרא**[מד].

הרשב"א כת' דכוונת הגמ' דליכא סהדי כלל. שאם יש עדים מי קודם אמרי' דיש קדימה במלוה ע"פ. וכ"ד **הטור** [קד]. אבל **הריטב"א** כתב דאע"פ דמלוה ע"פ נינהו, אין בהם דין קדימה, וכן דעת **הר"ן** [כתובות צד] דאין קדימה כלל במלוה ע"פ.

לפי שאין קצובים

ק) **תוד"ה אין מוציאין** [שייך למשנה מח:]. תניא ה' גובים מן המשוחררין, ותנא ושייר הכא והתם וכו'. דתניא [כתו' נא: וב"ק צה.] ה' גובין מן המחוררין, פירות ושבח פירות והמקבל עליו לזון בן אשתו ובת אשתו, ושט"ח שאין בו אחריות[מה], וכתובת אשה שאין בה אחריות[מו]. ושייר התם מזון האשה והבנות. ושייר במשנה שטר חוב בלא אחריות. וכן שבח, ומקבל עליו לזון.

והרשב"א [מח:] הקשה אמאי לא תנן המלוה ע"פ לא גבי ממשעבדי מפני תיקון העולם. וכתב דלמ"ד שעבודא לא"ד הוה מדינא. ולמ"ד ש"ד איתיה בכלל אין מוציאין לאכילת פירות, וכ"ש הוא. וכתב דרבי חנינא דטעמא משום דאין קצובין ע"כ ס"ל שעבודא לא"ד.

החזו"א נסתפק אכילת פירות וכל הנך, האם גובין מיורשים. האם אמרי' דמפני תיקון העולם לא חל שעבוד בנכסים כלל. או דיורשים ל"ש תיקון העולם ושפיר גבי.

קיא) **מ"ט אמר עולא אמר ר"ל לפי שאין כתובין.**

פרש"י דעדיין לא היו בשעת כתיבת השטר, ואינם בכלל לשון השטר. **ורש"י** הוסיף[מז] דאף דכתב להדיא אנא איקום וכו' ופירא דידהון, כיון שלא היו בשעת מכירה ליכא קול.

קיב) **א"ל התם מעיקרא הכא אתקון וכו' ואין כתובין אצל משועבדין. פרש"י** דכך תיקנו תנאי בי"ד, דאל"כ לא יקנו שדות משום שמזון האשה והבנות חוזרים עליו עולמית.

והפנ"י הק' דא"כ שוב הוה חסרון משום דאין קצובין[מח]. [ובפשוטו למ"ד 'אין קצובין' הוה תקנה כללית, לכל דבר שאינו קצוב. ואילו להך מ"ד הוה סברא מסויימת בגדר תקנת חיוב מזונות, דלא תקנו שיחשב מלוה בשטר. אבל שאר התחייבות מהני, אף דאינו קצוב].

קיג) **תוד"ה לפי.** בנות נמי מי לא עסקינן דהוה בעולם דגירשה ואהדרה. **התור"ג** תמה דהכא איירי בחיוב מזון הבנות מדינא [שהחזיר בסתמא, ולא משום תנאי]. ונישואין השניים אינם מחייבים מזונות לבנות שהיו קודם. אלא דעדיין מחוייב ועומד מחמת הנישואין הראשונים[מט] [וכמ"ש **הרמ"א** קיב א, ויתבאר עוד לקמן].

קיד) **תוד"ה כתובין.** וא"ת וכו' אימור צררי אתפסה וכו'. **ותוס'** [כתובות קב: ד"ה אימר] כתבו דאיצטריך לטעם דאינו קצוב או כתיבה, כשהאב הודה בשעת מיתה שלא התפיס צררי. [קמ"ל דמדינא לא גבי כלל].

והפנ"י תמה היאך מהני הודאתו ללקוחות[נ]. **והתור"ג** כתב דהכא מדינא לא חיישינן לפרעון [תוך זמנו], אלא דיש חשש דאתפיס צררי, והוה בגדר משכון. ובזה מהני הודאתו.

קטו) **ר' חנינא אמר לפי שאין קצובין וכו'.** פירות ומזון האשה והבנות לא הוה קצוב.

ומזון האשה הוה לכל ימי חייה ומש"ה לא נחשב קצוב. **ותוס'** [כתו' קא:] **פי'** מזון הבנות משום דלא ידעי' כמה בנות יהיו לו. **ותוס'** [כתוב' נ:, וקא:] הק' דמ"מ בשעה שמת האב ידעי' כמה בנות יש לו, וכמה שנים נשאר עד בגרות. ויגבה ממשועבדים

מד. **התוס' הרא"ש** ביאר דאם צוה לפרוע בחובו אין דרך לכתוב שטר על זה.

מה. כמ"ד אחריות לאו ט"ס. **ותוס'** [שם] דחו דיל"פ דאיירי שכתב להדיא בלא אחריות.

מו. והגמ' [כתוב' שם] מביאה דאף בכתובה אמרי' כן, ודלא כמשנה [שם] דחייב משום תנאי בי"ד. [עי"ש].

מז. **הראשונים** הביא דיש ספרים **ברש"י** דלא כתב כן. והרמב"ן כת' דלפ"ז דאיירי דוקא היכא דלא כתב.

מח. וכ"כ **רש"י** [ב"מ יד:] הך טעם משום שאין קצובין. אלא דלכאו' רש"י [שם] איירי לר' חנינא.

מט. [ויל"ד ע"פ מש"כ **האחרונים** דהמגרש את האשה ומחזירה, נחשב כהמשך דחוזר ומתחייב בכתובתה הראשונה, וכמשמעות המשנה [כתוב' צ] דע"ד כתובה הראשונה וי"ל שמתחדש בנישואין האלו חיוב בזה, ולא הוה כבנות מאחר, דהכא הוה בנות מאישות זו].

נ. ולכאורה מהני הודאתו ללקוחות שקנו מהבנים אח"כ.

ששעבדו האחים לאחר מיתת אביהם[נא]. ותוס׳ [שם קא:] נשארו בקו׳

ותוס׳ [שם נ:] תי׳ דמ״מ אין קיצבה למטה, דאפשר שתנשא קודם בגרות. והוכיחו דאף דיש קיצבה למעלה לא נחשב קצוב[נב].

ותוס׳ הביאו צד דמזונות אינו קצוב למעלה, שמא תלקה וצריכא רפואה. ואי׳ [שם נב:] דרפואה שאין לה קיצבה הוה בכלל מזונות. ותוס׳ דחו דבגמ׳ [בסמוך, לפרש״י] פסק לזון ה׳ שנים נחשב קצוב. ואף דמתחייב ברפואה.

והרא״ש [שם] דחה דהמקבל עליו לזון בת אשתו אינו חייב ברפואתה[נג]. [ומש״ה נחשב קצוב]. [**וכ״כ הש״ך** [ס י] בדעת **רש״י**].

אבל דעת **הרמב״ן** [הו׳ בסמוך] דאף פסק לזון ה׳ שנים לא נחשב קצוב, דפעמים שמוזיל ומתייקר.

קטז) **שם. לפי שאין קצובין.** ומש״ה תקנו דלא גבי ממשעבדי. אבל מבני חורין גובה אף שאינו קצוב. ודעת **הרמב״ם** [מכירה יא טז] דא״א לחייב עצמו [אפי׳ בקנין] דבר שאינו קצוב, כגון שנתחייב לזון ה׳ שנים[נד] [דהוה כאסמכתא ולא גמר דעתו[נה]]. **והראב״ד** חלק. וכן בשו״ת הרמב״ן [סד] ועוד ראשונים האריכו להק׳ ע״ז[נו].

והרמב״ם [הלכה יז] כתב דהפוסק עם אשתו לזון את בתה חייב, מפני שפסק בשעת נישואין והדבר דומה לדברים הנקנים באמירה[נז].

והבעה״ת [הו׳ **בב״י** חו״מ ס] הביא **דהרמב״ן** [שו״ת סד] חלק על הרמב״ם, והוכיח מאכילת פירות ושבח קרקעות, דמשתעבד ואף דהוה דבר שאינו קצוב.

והמשנ״ל הביא מהר״ש חיון לתרץ דהרמב״ם מודה דדרך מכר אפשר להתחייב דבר שאין לו קצבה, דכיון דקיבל תשלום אמרי׳ דאגב זוזי גמר ומשעבד[נח]. והמשנ״ל פליג[נט].

והמשנ״ל הק׳ דהפוסק בשעת נישואין לזון את בת אשתו, הא איכא שכר שנשאת לו האשה הזאת. ואפ״ה מבואר הטעם משום דברים הנקנים באמירה, ולא משום דהוה דרך מקח.

קיז) **תוד״ה רבי חנינא.** ר״ל לא מיבעי ליה אי קצובין וכתובין בעי. תוס׳ לא פירשו אמאי. **והרמב״ן** פי׳ דהספק של הגמ׳ האם ר׳ חנינא קאי אמתני׳ או על דברי ר״ל. וכ״כ **התוס׳ רא״ש והמהר״ם** דר״ל קאי אמתני׳, והול״ל הטעם דקצובים].

והרשב״א פי׳ דדעת ר׳ חנינא דמזון האשה והבנות נחשב כתובין [ולא ניח״ל לומר דאינן כתובין כלפי משועבדים], ומשום כך תליא טעמא משום דאינו קצוב. [וכ״כ **הרש״ש**].

והרמב״ן כת׳ דליכא למימר דלר׳ חנינא מהני כתובין לחוד [וסגי או קצוב או כתיבה], דא״כ לא קאי אדר׳ יוחנן, והו״ל למימר תרווייהו.

דף נא.

קיח) **תוד״ה או.** פ״ה ואית ליה דמלוה ע״פ גובה ממשעבדי, ואין נרא׳ דבהדיא תנן [ב״ב קעה.][א]

נא. ואף דבשעת כתיבה לא הוה קצוב, כיון דאח״כ הוה קצוב יגבה ממשעבדי לר׳ חנינא. [ועד״ז אי׳ בגמ׳ בסמוך גבי פירות].

נב. [ותוס׳ דנו בזה מעישור נכסים, ע׳ בסמוך].

נג. דאם אדם קיבל עליו לזון איש נכרי לא מסתבר כלל שיתחייב ברפואתו. וכן הביאו מה**ירושלמי** [כתו׳ יב א].

נד. אבל דעת **תוס׳** [בסמוך וכתובות נ:] דמזונות לזמן מוגבל נחשב דבר קצוב.

נה. **והמשנ״ל** הביא **י״מ** דע״י שבועה מהני.

נו. **והש״ך** [ס יב] האריך דמבואר בכמה מקומות דיכול להתחייב דבר שאינו קצוב. וכתב דהרמב״ם יחיד הוא, ואף ל״מ לומר קים לי במקום שכל חכמי ישראל חולקים עליו.

נז. **והראב״ד** [שם טז] השיג דדוקא לר״ל העמידו בשטרי פסיקתא. וסיים כשתעיין יפה הכל דרך א׳. [והלח״מ ביאר כוונתו דהיכא דפוסק לזון ה׳ שנים דבר קצוב]. **והפוסקים** [ב״י קיד, לח״מ] הק׳ דהרמב״ם [אישות כג יז] כת׳ דהיכא דהתנה שלא בשעת קידושין מהני ע״י קנין. [אך י״ל דהתם איירי כשקצב ה׳ שנים, ובשעת קידושין אפי׳ נתחייב סתם, כל ימי האישות].

נח. אך **הקצות** [ס ב] הק׳ דמפורש **ברמב״ם** [מלוה כא ג] דאף במתנה שייך קבלת אחריות לשבח. והקצות כת׳ עכ״פ נתחייב באחריות כנגד ההוצאה. ולענין גביית השבח סגי בזה.

נט. ועוה״ק המשנ״ל דערב הלווה לזה על אמונתו, ואפ״ה כת׳ הרמב״ם דל״מ ערב בדבר שאינו קצוב.

א. **והרש״ש** הק׳ דר׳ יוחנן ור״ל [ב״ב קעה:, לגיר׳ לפנינו, ויש ראשונים דגרסי לא גבי] ס״ל דמלוה ע״פ גובה ממשעבדי. **והרש״ש** [ב״ב] הק׳ האיך חלקו על המשנה. וכת׳ דצ״ל דטעם המשנה משום טענת פרעון [וכתי׳ הרמב״ן]. אבל **הראשונים**

וכו'. **והרמב"ן** דחה די"ל דהמשנה איירי כשיש לחוש לפרעון ולקנוניא. אבל היכא דליכא חשש פרעון יגבה ממשועבדים. וכגון שמתוה מעיקרא ואח"כ מכר נכסיו, א"נ תוך זמנו. וכת' דאינו מחוור.

קיט) **בא"ד דוקא מלוה דמאן דיזיף בצינעא אבל שאר מילי הוה כמכר. וכעי"ז כתב תוס'** [ב"ק יד: ד"ה שמע] בשם **ר"ת** דלמ"ד שעבודא דאורייתא[ב] נזיקין גבי ממשעבדי, דאין תקנת הלקוחות גבי נזיקין. ול"ד למלוה דמאן דיזיף בצינעא יזיף, אבל מזיק לא דייק ואית ליה קלא. [ולכאו' תוס' כת' כן אף למ"ד דבעי כתיבה].

אבל **הרמב"ן ורשב"א** כתבו דאיירי במוכר שדהו בעדים, וקיבל עליו אחריות שבח ופירות עד שיעור קצוב[ג]. **והרמב"ן** ביאר דהספק מי אמרי' כיון דקצב הו"ל כמעות המקח עצמו, דקי"ל [ב"ב מב.] המוכר שדהו בעדים גובה מנכסים משועבדים. דכי זבין איניש בפרהסיא זבין, ויש קול אף לפירות [דהוה בכלל המקח[ד]]. או"ד קצובין וכתובין נמי בעי בהו.

קכ) **ולא הספיקה שניה לגבות עד שמת הבן, א"ר יוחנן שניה ויתרה. פרש"י** איבדה עישור נכסים. [דבשעה שנשאת הבנות יורשות, וכה"ג לא תקנו].

קכא) **א"ל ר"ח גדולה מזו שנינו מוציאים לפרנסה ואת אמרת שניה ויתרה. התור"ג** הקשה דאין זה ק"ו, דכשהבנות ירשו בטלה סיבת התקנה [וכמ"ש רש"י]. וביאר דכוונת הגמ' דהא דמוציאין לפרנסה הוא ראיה שחל החוב תיכף במיתת האב ונשתעבדו הנכסים, וא"כ אין סברא שיפקע החיוב ע"י הנישואין. [וכ"כ רע"א כתובות סט.].

ועוד פי' **רע"א** [כתוב' שם] דר' חנינא הבין דסברת ר' יוחנן דתקנת עישור נכסים הוה דוקא על הבנים, ומש"ה כשמתו הבנים בטל התקנה, והבנות אינם חייבין משום ירושת הבנים. והשיב ר' חנינא דאפי' גובין מלקוחות, כ"ש מיורשים.

והגמ' [כתובות סט.] מסתפקת האם ר' יוחנן פליג דאין מוציאין לפרנסה, דהוה כמזונות ושאר תנאי כתובה דאינו גובה ממשעבדי[ה]. או דר' יוחנן מודה דמוציא ממשעבדי, אבל היכא דיורשת איכא רווחא [שירשו כל הנכסים]. ומש"ה בטל התקנה. [וכן הביאו רש"י ותוס' כאן].

קכב) **רש"י ד"ה ונטלה.** בשעת בגרות. **רע"א** תמה דאינה מקבלת עישור נכסים בשעת בגרות. [אלא דיש מ"ד צריך מחאה בשעת בגרות] **וצע"ג.**

קכג) **והא פרנסה מיקץ קייצי מיכתב לא כתיבא וכו'. הריטב"א וחי' הר"ן** הק' דמחוייב מחמת תקנ"ח, ואמאי לא נחשב כתובין[ו]. ותי' דברשות האב להפקיעה, שהאומר אל תתפרנס בתי מנכסי שומעין לו [כתוב' סח:]. הילכך דמי כלא כתיבא.

קכד) **שם. מיקץ קייצי. הראשונים** הק' דקי"ל [כתובות נ:] דפרנסה שמין באב, ואמאי חשיב קייץ. **ותוס'** [כתובות נ:] הוכיחו מסוגיין כדברי **ר"ח** דשמין באב רק למעט מהשיעור עישור, דאת"ל להרבות אינה קצוב. ואע"פ שאין לה קצבה למטה, כיון דיש לה קצבה למעלה יכולים לקוחות ליזהר ולהניח כדי עישור נכסים.

והרשב"א הביא דמכאן הוכיחו בעלי **התוס'** [להיפך] דהא דשמין באב בפרנסה הוה להוסיף על עישור

[רמ"ה ב"ב שם, ועד"ז כת' תוס' ב"ק יד: בגמ' שם] כת' דר' יוחנן ור"ל ס"ל דשעבודא דאורייתא, ומדאורייתא גובה מלקוחות. אבל לאחר התקנה לא גבי.

ב. [ואף ר' חנינא ס"ל דשעבודא דאורייתא, וכ"ה לרש"י].

ג. [ומבואר מדבריהם דכיון דיש קיצבה למעלה נחשב קצוב].

ד. [וקצת משמע כוונתו דהוה בכלל הכתיבה. ולפ"ז אין צד בגמ' דבלא כתיבה כלל יגבה, אלא הספק בדבר שאינו כתיבה גמורה].

ה. וכן א"ר יוחנן דאין מוציאין. ורב [שם] שלח לרבי אי מוציאין לפרנסה, ורבי השיב דמוציאין. והגמ' דנה אי ר' יוחנן לא שמיע ליה הא דרבי, וכששמע קיבל. או דשמיע ליה ולא קיבל. [ורע"א שם הק' דלא מצאנו תנא דחולק, והאיך פליג ר' יוחנן. וכת' די"ל דרבי ס"ל מטעם דאין קצובים, ור' יוחנן לשיטתו בסוגיין דתלי בכתיבה].

ורע"א הק' דלפ"ז ר' יוחנן לא פליג בעיקר הסברא דחל זכות משעת מיתת אביהם, אלא דס"ל דל"מ זכות זה לגבות ממשעבדי.

ו. ויל"ד דל"ד לחיובי כתובה שהבעל נתחייב לאשתו. אבל הכא האב לא נתחייב לאשה או לבנות, אלא דיש תקנ"ח דדעתו ליתן לבת. [והוה חיוב על היורשים]. [ואפשר דזה בכלל תי' הראשונים, דל"ש להחשיבו את האב בע"ח. דהא יכול לבטלו, ועד"ז אי' כתוב' סט.].

נכסים, אבל לא למעט. [וכיון דשיעורו קצוב שלא לפחות נחשב קצוב, ואף שיתכן שיהא יותר].

ותוס' [כתוב' הנ"ל בסו"ד] דחו דאף למ"ד דאזלי' בתר אומדנא בין להפחית ובין להוסיף, מ"מ אפשר ללקוחות לברר ע"פ בי"ד ולשום דעתו של אב בין למעלה ובין למטה[ז].

קכה) **שאני פרנסה כיון דאית ליה קלא, כמאן דכתיבא דמי.** ואף דבעלמא צריך כתיבה, דבר שיש קול גדול מהני. ועד"ז כת' **תוס'** [ב"ק יד: הנ"ל] דלמ"ד שעבודא דאורייתא נזקין גבי ממשעבדי כיון דיש קול[ח] [אף למ"ד דבעי כתיבה].

ולכאו' היינו למ"ד שעבודא דאורייתא[ט], וכיון דיש קול גבי ממשעבדי[י]. א"נ יל"פ דכוונת הגמ' דהכא תקנו גדר כמאן דכתיבה דמי[יא]. וכן משמע מדברי הריטב"א דתי' הגמ' דתקנ"ח כמאן דכתיבא, כיון דמת האב ולא הפקיעה.

קכו) **מתיב רב הונא ב"מ וכו' והיא נזונת מנכסים משועבדים וכו'. פרש"י** פסק לבת אשתו, אלמא כיון דקייץ ה' שנים, אע"ג דלא כתיבא[יב]. וקשיא לעולא, ולר' חנינא תפשוט דקצובין אף שאינן כתובין[יג]. **ורש"י** נקט דהיכא דפסק מזון ה' שנים נחשב קצוב, וכ"כ **תוס'** [ד"ה או].

וכ"ה **בגמ'** [כתובות קב:] נקטה דהך משנה איירי שנשתעבדו בדברים בעלמא, וכדין דברים הנקנין באמירה. והגמ' מק' א"כ האיך היא נזונת מנכסים משועבדים. ותי' הב"ע כשקנו מידו. והגמ' מק' מאי פסקא וכו'. [וכמו בסוגיין. ולפרש"י הוה אותו סוגייה].

והרמב"ן הק' דא"כ הו"ל לגמ' לתרץ דכתב לה [ואמאי בעי קנין]. **ותוס'** [שם] כת' דהמ"ל בדכתב לה[יד].

ותוס' [שם בשם ר"ת ור"ח] פי' דכוונת הגמ' להוכיח כמ"ד דאינן נקנין באמירה, צריך ג"כ כתיבה. א"כ כוונת המקשן דאי אמרת בשלמא דאיירי בכתב לה[טו] א"ש דפסק לבת אשתו גובה ממשעבדי. ואילו בתו הוה מתנאי בי"ד ולא נחשב כתובין למשעבדי. אלא אי אמרת דאיירי בלא כתיבה האיך גבי ממשעבדי. ותי' כגון דאיתרמי דקנו מידה.

והרמב"ן [ושא"ר] חלק דמזונות נחשב לא קייץ, דפעמים שהשער מתיקר ומוזיל. [והרמב"ן הביא דב"מ [כתובות נח:] דמזונות נחשב לא קייץ[טז]]. ולפ"ז קו' הגמ' לר' חנינא. **והרמב"ן** הביא **דר"ח** פי' קו' הגמ' דלא קיצי ולא כתיבי, ופריך לתרוייהו.

קכז) **שם. והיא נזונת מנכסים משועבדים.** ובברייתא [כתו' נא:, הו' לעיל נ:] אי' דהמקבל עליו לזון את בת אשתו גובה מנכסים בני חורין. [וסותר את המשנה שם קא:]. **ותוס'** [כתובו' קב:] כת' דלמסקנת סוגיין דהכא איירי כשקנה מידו א"ש, דהתם איירי דלא קנו מידו. ולס"ד דאיירי בלא קנו מידו י"ל דהמשנה איירי בקצב ה' שנים, והברייתא איירי היכא דקיבל עליו לזון לעולם, דליכא קיצבה[יז].

ז. ובחי' **הר"ן** תי' דכיון דמסתמא נוטלת עישור נחשב קצוב.

ח. וכ"כ **הרשב"א** [שם]. וכ"פ **ה"ה** [מלוה יט ה], **וסמ"ע** [קיט יד].

ט. דלמ"ד לאו דאור' צריך שטר לעצם השעבוד. [ולפ"ז ר' חנינא ס"ל שעבודא דאור'. ואף ר' יוחנן ור"ל ס"ל שעבודא דאורייתא [ב"ב קעה:], אלא דס"ל דכל היכא דליכא כתיבה בטלו השעבוד. אבל **הרשב"א** [מה:] כת' דאפשר דר' חנינא ס"ל דשעבודא לא"ד [ומש"ה לא איצטריך להזכיר במשנה תקנה דמלוה ע"פ לא גבי ממשעבדי].

י. ולפי' התוס' צ"ב, דעיקר הספק האם כל מידי יש קול [מלבד מלוה דבצינעא], או דבעי' דוקא כתיבה. א"כ מה תי' הגמ' דיש קול. והו"ל לגמ' לפרש דיש בו קול טפי משאר התחייבות.

יא. ועד"ז כת' **הפוסקים** דבהעמדה בדין גובה ממשעבדי, אף למ"ד שעבודא לאו דאורי' [ע' קצות קיט א ע"פ הש"ך לט כג, עט כט]. וע"ע שעה"מ [מלוה ג ד].

יב. לכאורה כוונתו דחל חיוב ע"י הפסיקה בנישואין, כדין דברים הנקנין באמירה. [וכדאי' בגמ' כתובות קב:].

יג. ולכאו' היינו רש"י לשיטתו דמלוה ע"פ גבי ממשעבדי לר' חנינא. דלתוס' יל"ד אי התחייבות זו יש לו קול, ועדיף משאר התחייבות.

יד. ולדברי רש"י זהו תי' הגמ' כשקנו מידו, דסתם קנין לכתיבה. משמע דלא עדיף משאר כתיבה. [וע' בסמוך מש"כ תוס'].

טו. וכ"מ **ברש"י** [שם] דכוונת המקשן אי אמרת דכתב לה. **והש"ך** [ס י בסוגריים] הביא דכ"ה פשטות המשנה דכותב לה שיהא לה ראיה בידה. והביא דכ"מ בירושלמי. והק' דרש"י כאן לא פי' כן.

טז. **והרמב"ן** כת' דאין לומר דהתם איירי במזונות דכל ימי חייה, ומש"ה נחשב לא קייץ. דא"כ אף מעשה ידיה דלעולם יחשב לא קייץ. וע"כ דאפי' מזונות של שנה או שנתים קרי מידי דלא קיץ.

יז. [ועי"ל דמתני' בכתיבה. וברייתא בדברים הנקנין באמירה ובלא כתיבה].

קכח) **הב"ע בשקנו מידו. פרש"י** דקנין ככתיבה.

ותוס' והראשונים פי' דקנין עדיף מכתיבה. [והראשונים ביארו דכתיבה ל"מ, וכנ"ל[יח]]. **והרמב"ן** ביאר דבעין יפה מקני[יט]. **והרשב"א** ציין [ב"ב מג. כתו' פג.] דהיכא דקנו מידו מהני לשון דין ודברים אין לי בשדה זו. דאלים כח הקנין טפי מכתיבה אחריתי.

קכט) **תוד"ה בשקנו.** הא ל"מ כתיבה דבנות, וכדאמר לעיל. דכתובים אצל בני חורין, ולא אצל משעבדי. **האחרונים** [מהר"ם שיף] כת' די"ל דהגמ' [לעיל] קאי דעיקר התקנה לא נחשב כתובין אצל משועבדים. אבל היכא דכתב להדיא ודאי מהני. אבל תוס' נקטו דכוונת הגמ' דאף היכא דכתב להדיא ל"מ.

ותוס' לא פי' הטעם, ולכאו' דעת תוס' דבבת אשתו מהני כתיבה [וכמ"ש תוס' בכתובות. ודלא כרמב"ן הנ"ל[כ]]. וצ"ל דתוס' קאי דוקא אבנות. כיון דיש זכות ע"פ תנאי בי"ד נחשב דחוזר וכותב לה מה שיש לה דין ע"פ תקנה. ולא נחשב התחייבות מחודשת. [ולפ"ז הנ"ל בדכתב לה, וא"כ ל"ק מבת אשתו. אלא דהגמ' תי' אורחא דמילתא ע"י קנין, א"כ קשה דאף בת אשתו. וע' ביאור למהרמ"ש].

קל) **גירשה ואהדרה. הרמ"א** [קיב א] פסק דאפי' גירש את אשתו חייב לזון את הבנות משום תנאי כתובה, וכ"מ **ברמב"ם** [אישות כג יז]. **והאבנ"מ** [קיב ב] כתב דמוכח כן בסוגיין דגירשה ואהדרה נחשב איתא בתנאי בי"ד[כא].

אבל **התשב"ץ** [ב קלח] בשם **ר' יונתן** הכהן מלוניל [כתובות סח: ל. בדה"ר] הביא תשו' **מרב האי גאון** כשמגרש את אשתו פטור מתנאי כתובה[כב]. והתשב"ץ הביא דכ"מ בסוגיין [כתו' קב:]. והאבנ"מ תמה דמבואר להיפך, דאף כשגירש והחזיר הוה בכלל תנאי כתובה.

והאחרונים דנו בגדר חיוב מזונות [שנתחייב בכתובה, וכן יל"ד במזונות שנתחייב לבת אשתו], האם הוה נתחייב לבת, או נתחייב לאמה [וצורת הפרעון אצל הבת]. ובגמ' יש צד לחלק בין היו בשעת קנין, ומשמע דהוה חיוב לבת. והביאו מדברי **הרמב"ם** [אישות יט יב] דאין חיוב מזונות לבת כשהאשה מחלה כתובתה[כג]. **והראב"ד** תמה דאף אם פרע כתובתה הבנות נוטלות מזונותיהם, ומחילה כפרעון[כד].

קלא) **תוד"ה אימר.** אבל גבי בני חורין וכו' צררי לקטנה לא מתפיס. **ותוס'** [כתוב' קב:] חילקו עוד דכשהלך למדינת הים אינו חושש להניח צררי לקטנה. שסומך שילוו לה. אבל כשמת חיישי' שמתפיס אף לקטנה.

ועוד תי' תוס' [שם בסו"ד] דדוקא היכא דעשה קנין ואיתנהו בתנאי בי"ד, דכל כך יפה כחה, חששו לצררי. אבל התם אף דאיתנהו בתנאי בי"ד, הא לא עשה קנין.

קלב) **בא"ד וצ"ע דלענין משעבדי חיישינן במזונות טפי לצררי מדכתובה. והאבנ"מ** [קיב יא] **תי'** דמדינא אף בכתובה היה צריך לחשוש לצררי, אלא דכתובה תנאי בי"ד ואלמוה דלא נאמן לטעון צררי. אבל במזון הבנות דסוגיין מדין תנאי בי"ד אינו גובה ממשעבדי, ולכן חיישינן לצררי.

קלג) **בא"ד ולענין מזונות.** תוס' נקטו דקאי בסוגיין אמזונות אשתו ומזונות אשתו. אבל **תוס'** [כתו' נשא אמה יתחייב לזונה, דהוה בתו. ועוד יל"פ דהכא בשעת נישואין שניים חוזר ומשתעבד בכתובתה הראשונה, וע' מש"כ בתוס' לעיל נ:].

יח. והרשב"א הביא דכ"כ ר"ח בסוגיין. אבל ר"ח [כתו' שם] כת' דקנין הוה ככתיבה.

יט. **והרמב"ן** הביא כדאמרי' בעלמא [כתובות נה.] דל"צ לאמלוכי ביה. ואמרי' [ב"מ יג.] בשטרי אקנייתא דהא שעבד נפשיה.

כ. דהרמב"ן ביאר טעמו משום דלא נחשב קצובין. וא"כ לעולא ור"ל ור' יוחנן יהני [ותוס' קאי אליבא דר"ל ור"י]. וכן דעת תוס' [לעיל דקצב ה' שנים נחשב קצובים].

כא. דעדיין מחוייב מחמת אישות הראשון. דליכא תנאי בי"ד לזון בנות שיש לה ממקום אחר. [אך יש לדחות דה"מ בנותיה מאחר, אבל י"ל דהוה בכלל תנאי כתובה [דנישואין שניים] לזון את בנותיו. ואפשר דהיכא דהוליד בת דרך זנות, ואח"כ

כב. וכן היכא דהאשה מחלה שלא יפרנס את בנותיה מהני. [ע' בסמוך].

כג. **והתשב"ץ** [הנ"ל] הביא מקור מדברי רה"ג [הנ"ל]. [וכת' דאף דהאחרונים לא הסכימו עם הרמב"ם, מ"מ למה שנוהגין בארצות אלו לדון ע"פ ספרי הרמב"ם, כן יש לו לדון ולהורות. אך **השו"ע** [קיב א] פסק דאם אמרה שלא יפרנס בנותיה אין שומעים לה.

כד. והאבנ"מ כת' דאף הרמב"ם מודה דבפרעון הכתובה לא נמחלו תנאי כתובה.

הנ"ל] חילקו עוד דבסוגיין איירי במזונות הבנות. וטפי מתפיס צררי לבתו, וכדאי' [כתוב' מג.] דלענין הרווחה בתו עדיפא ליה[כה]. ואילו [כתוב' קז.] איירי באשתו קטנה. ומש"ה לא חששו לצררי.

ותוס' ביארו דבעי' ב' הטעמים, ניח"ל בהרווחה ואכלה בתקנתא [אבל נתחייב לבתו לאחר בגרות, אף דשייך סברת הרווחה. כיון דלא הוה תנאי בי"ד לא חששו].

קלד) **ת"ש אר"נ אימתי בזמן שקדם מקחן וכו' אלמא משום דלא קדים הוא. פרש"י** דעדיין לא השביח בשעת מכר. ולאו משום קצובין וכתובין. ודעת תוס' דכשקדם השבח הוה קצובין. [ור' נתן כר' חנינא, וכצד דל"צ כתיבה].

והרמב"ן הק' דאי חשיב קצובין מפני שקדם, א"כ יחשב כתובין [לפר"ח]. דהא יש קול לכתיבה, וישתעבד עבשיו. אלא כל קצבה וכתיבה דבתר זביני ליכא קלא. וע"כ דג' תנאים בדבר.

וכן נקטו **תוס'** [ב"מ יד:] דדוקא כלפי לקוחות שקנו קודם שבא השבח והפירות. אבל גובה מלקוחות שקנו אח"כ. דבשעה זו כבר הוה קצוב[כו]. **והש"ך** [קטו טו] כת' דה"מ למ"ד משום שאין קצובין. אבל למ"ד משום כתיבה, כיון דבשעת כתיבה לא נתחייב ל"מ אח"כ. והש"ך כת' דסתימת הפוסקים דאף למ"ד משום קצובים ל"מ. דכיון דחיוב זה אינו קצוב, ל"מ שמקצתו קצוב.

קלה) **תנאי היא דתניא וכו'. הראשונים** [רשב"א, ריטב"א]

פסקו כר"ל ור' יוחנן דתלי בכתיבה, דר' חנינא יחיד גבייהו. ועוד דרבנן דר' יוסי ס"ל הכי. וכן **הרי"ף** הביא רק דברי ר"ל. אבל **הרמב"ם** [מלוה כא א] משמע דנקט טעם קיצבה. וכן **בפיה"מ** נקט טעם זה[כז].

סוגיית ר' יצחק – משיב אבידה

קלו) **[במשנה] המוצא מציאה לא ישבע וכו'**. וחכמים

פטרום משבועה שלא ימנע מלהחזיר אבידה. **והרמב"ן** הקשה דקי"ל שומר אבידה כשומר שכר משום פרוטה דרב יוסף, ולא חששו דילמא מימנע. ותי' משום הא לא מימנע דלא מסיק אדעתיה שתאבד ברשותו יותר משאר ממונו, ועוד שהוא סבור להחזירה מיד.

קלז) **אמר ר' יצחק ב' כיסין קשורין מצאת לי וכו' נשבע. הבעה"מ** כתב דאיירי דהכריז שמצא אבידה, ותובעו שאם מצא א' ודאי מצא השני, וטוען ברי ע"פ טענתו[כח]. [ובזה תליא בדר' אלעזר ב"י בהמשך]. **והקרבן נתנאל** [ט, ועוד אחרונים] כתב דכן משמע מדברי **רש"י** [ד"ה והלה] והו"ל טענתו ברי אחרי שא' בידו. וכעי"ז כתב רש"י [ד"ה שני] אע"פ שלא ראה כשמצאם, הו"ל טענה ברורה[כט].

והרמב"ן חלק דמודה במקצת הוה דוקא היכא דטענו מנה, והודה לו בנ'. אבל הודה לו תחילה פטור, שבשעת הודאה הוה מודה בכל. וזהו שאמרו מודה מקצת הטענה. ואמרי' נמי [שבועות מ:] דהיכא דקדם והודה לו אם במודה פטור[ל]. ועוד דאינו מתחייב לעולם עד שיטענו ברי, אבל בשמא משיב אבידה הוא. ומשיב אבידה מדאורייתא פטור מדין מגו[לא] [ע' בסמוך].

כה. ותוס' כת' דהו"ל לגמ' לחלק בענין זה דבבתו ניחא ליה בהרווחה טפי. ואילו בהרווחת בת אשתו לא ניח"ל.

כו. ורע"א [שם] דחה דקו' התוס' על עיקר התקנה, דלא איצטריך לתקן.

כז. והש"ך [ס י] ציין **דרש"י** [ב"מ יד:] כת' הטעם דלא גבי דהוה דבר שאין לו קצבה היא, ואכילת פירות ושבח קרקעות נמי דבר שאינו ידוע הוא, ואין הלקוחות יודעין להזהר בכך. [והש"ך ביאר דשקלא וטריא דגמ' אליביה, אלמא הלכה כוותיה].

כח. ויש חידוש נוסף בדברי הבעה"מ דנחשב טענת ברי ע"פ הודאתו [ומבואר דאף הריטב"א מודה בזה], שטוען אם מצאת א' מצאת את השני [ואף דהודאת בע"ד הוא רק על גוף הממון, מ"מ טוען שלפי המעשה שסיפר יש חיוב]. ויל"פ דלכן נחשב משיב אבידה לרש"י.

כט. וכ"מ סתימת **רש"י** במשנה. וכן **הרמב"ם** בפיה"מ ביאר דאמר מה שנאבד לי הוא יותר.

ל. דאי' [שם] טענו חטין וקדם והודה לו בשעורין [קודם שתבעו אף שעורין]. אם כמודה פטור, ואם כמערים חייב. **פרש"י** שאם נראה לבי"ד שקפץ להודות קודם שיתבענו, שלא יהא מודה במקצת. **והריטב"א** ביאר דאף מערים איירי שהתחיל תביעתו, אלא שקצץ קודם שהשלים התובע תביעתו.

לא. **והריטב"א** ביאר דליכא חיוב שבועה דאורייתא אלא בד' תנאים, הא' שיהא טוענו, דאל"כ הוה משיב אבידה, והפה שאסר הוא הפה שהתיר. הב' טענה ואח"כ הודאה [שבועות מ:]. הג' שלא יהא הילך [ב"מ ד.]. הד' שלא יהא שום מיגו [מלבד כופר הכל דלא חשיב מיגו, דאין אדם מעיז. ע' בע"ב]. [ודלא כר"י מגאש דל"מ מיגו לאפטורי משבועה].

והרמב"ן כתב דאפי' לדעת **הר"י מגאש** [שבועות מה: הו' בע"ב] דל"מ מיגו לאפטורי משבועה. אבל בלא תביעה, הפה שאסר ודאי מהני[לב].

ועד"ז הק' **התוס' הרא"ש** היכי דמי, אם ראה שמצא השנים, א"כ אפי' בשוורים יש טענת בריא. ואם לא ראהו אפי' בכיסין הוי שמא, ועוד ליפטר במיגו דאי בעי שתיק.

והתוס' רא"ש [ועוד ראשונים] פי' דמיירי כשראהו מרחוק, וראה שמצא אבידתו אך לא ידע המנין, וטען בודאי שראה שמצא אבידתו. הלכך בכיסין דלא מנתקי הוי טענת בריא על שניהם אבל בשוורי הוי טענת שמא.

והרמב"ן [בחי' ובספר הזכות באריכות] העמיד דראה כיס א' בידו, ותובעו שאם א' אצלו ודאי שהשני אצלו, והודה שמצא א'.

והרמב"ן [בחי'] כתב ע"פ הירושלמי דאיירי דהודה לו לפני עדים דמצא ב' כיסים, ושוב תבעו, וטוען שהחזיר א'. **והריטב"א** הביא אופן נוסף שהיו ג' כיסין, והכריז שמצא כיס א', והחזירו ע"פ סימנים. וחזר המאבד ותבעו ב' כיסים נוספים, והודה בא' מהם. וכה"ג הוה תבע ואח"כ הודה. ועוד כתבו **הראשונים** דע"כ איירי כגון שהוציאם דאל"כ הוה 'הילך' ופטור[לג].

והרמב"ן ושא"ר הביאו [בשם הירושלמי] דהיכא שטוען שראהו מרחוק שמצא ב' כיסין חייב שבועה. דלא פטרו מוצא מציאה אלא היכא דאינו טוענו ברי.

קלח) **שני שוורים קשורין וכו'. לגירסת רש"י כל ג' הבבות מדברי ר' יצחק, כיסין קשורין נשבע** [דלא מנתחי], **שוורים אינו נשבע** [דהוה טענת שמא], **שוורים ואומר מצאתי והחזרתי נשבע** [**פרש"י** דהוה טענה ברורה].

ור"ח [הו' בתוד"ה תניא] גרס דר' יצחק אמר בבא דכיסין, וב' בבות דשוורים הוה ברייתא [והראשונים הביאו בזה כמה גירסאות]. והביא מסיפא דברייתא לסייע לר' יצחק.

ובגירסא דידן בסיפא מפורש שתבעו מצאת ב', והשיב שהחזיר א', והוה תביעה ואח"כ הודאה. **והראשונים** הביאו דיש ספרים דל"ג כן להדיא, אך ע"כ איירי ע"י תביעה קודם.

קלט) **תוד"ה כיסין.** אבל הכא מי יימר שלא מצא אלא א'. **והר"ן** ביאר דכל מילתא דלא שכיחא טענת ברי מיקרי.

קמ) **רש"י ד"ה שני שוורים. והחזרתי. הוה ליה מודה** במקצת טענה ברורה. **התומים** [כללי מיגו קיג, וכן הק"נ] הקשה דיש לו מיגו שהיה אומר שמצא רק א'. וכתב דמבואר ברש"י דמיגו לאפטורי משבועה לא אמרי'[לד], וכדעת **הר"י מגא"ש** [שבועות מו:, והו' בראשונים בסוגיין]. וכתב דכן משמע מרש"י בב"מ.

קמא) **ור' יצחק ל"ל המוצא מציאה וכו'. תוס' ביארו** דקושיית הגמ' מהמשנה. **והרמב"ן** ושא"ר ביארו דנהי דסתם משיב אבידה לא יתחייב שבועה. דאיירי בסוגיין אופן של טענת ברי, אפ"ה חכמים פטרוה כדי שלא ימנע מלהחזיר אבידה[לה].

ורש"י [בע"ב ד"ה הוא] **ביאר תי' הגמ' דכשטוענו ברי לא נחשב משיב אבידה.** [ויל"פ דהמקשן הקשה דסתימת המשנה דאף בטענת ברי הו"ל משיב אבידה ומעיז].

קמב) **תוד"ה תניא. ועוד לפי המסקנא ר' יצחק דאמר כמאן וכו'. ותוס'** [בסו"ד] **תי'** [לגיר' ר"ח] **דר' יצחק** אמר אנא דאמרי כברייתא. אבל **רש"י** [בע"ב ד"ה על] כתב דלמסקנא כשתובעו בן המת דמי לדרבי יצחק. וע' בסמוך דדנו הראשונים אי למסקנא ר' יצחק קאי כראב"י.

לב. [ומבואר דנחלקו הרמב"ן והבעה"מ בגדר החסרון קדמה הודאה לתביעה. וע"ע ברכ"ש ב"מ ד דהאריך בזה].

לג. **והריטב"א** כתב דבעינן ד' תנאים כדי לחייב משום מודה במקצת, א' שיהא טוענו ברי דאל"כ הו"ל משיב אבידה, והפה שאסר סברא דאורייתא. ב' טענה ואח"כ הודאה. ג' שלא יהא הילך. וד' שלא יהא שום מיגו.

לד. **והלבוש** **וש"ך** [ר"ס רצו] כתבו שאין ראיה מדלא טעין ליפטר משבועה, דלא איכפת ליה לישבע. **והאחרונים** כתבו דכיון דחל עליו חיוב שבועה צריך להעמיד ראיה ברורה. **והאחרונים** כתבו טעם נוסף דמיגו הוה כח הטענה, במקום חיוב שבועה בעי בירור.

לה. **והרמב"ן** כתב דכולי אנשי לאו דינא גמירי להבדיל בין טוענו ברי לטוענו שמא. ועוד שהוא סבור מה לי בצער הזה שמא יהא טוען אותי בברי ויביא אותי לבית השבועה ומימנע ולא עביד.

קמג) **בא"ד [בע"כ] והא דנקט החזרתי וכו'. והריטב"א** הק' האיך מייתי סייעתא לר' יצחק מברייתא זו, דהא ברייתא זו איירי בחזרה, ולא בעיקר המציאה. ותי' דאת"ל דאי"צ שבועה על עיקר ההשבה היה נאמן במיגו דלא מצאתי אלא א'. [לצד דאמרי' מיגו לאפטורי משבועה][לו].

קמד) **בא"ד לרבותא נקט דלא מיפטר במיגו דטעין טענה מעלייתא וכו'. ואף דבטענה זו הוה ג"כ מודה** במקצת, מ"מ הטענה מתקבלת יותר [וכעי"ז מיגו דכתובות יב:]. קמ"ל דאערומי קא מערים, ול"ש להאמין במיגו בלא זה [הא לאו הכי מהני מיגו של טענה מעלייתא].

דף נא:

קמה) **הוא דאמר כראב"י וכו' על טענת עצמו. פרש"י** דהשתא ס"ד שאין אדם תובעו. ולקמן מפרש **בטוענו הבן.** [ורב תי' דאיירי בטוענו קטן, ומש"ה חשיב טענת עצמו. ומסקנת הגמ' דכיון דבבנו מעיז נחשב טענת עצמו].

ורע"א [שבועות מב, ובמשניות שם] הקשה לס"ד דהגמ' דאיירי דהודה מעצמו, הו"ל להקשות דאין חיוב שבועה בלא טענת ברי. והגמ' מק' קו' צדדית משום משיב אבידה.

והמגיה [במשניות שם] חלק דמבואר בסוגיין דהא דבעי' טענת ברי שלא יחשב משיב אבידה. [ול"צ ברי בעצם].

והרמב"ם [טוען ה ט] כתב דאין נשבעין בטענת קטן, בין בא בטענת אביו ובין בטענת עצמו, שזה המקצת שהודה בו הוה כמשיב אבידה. וכן בשבועת ע"א שתביעת הקטן אינו תביעה גמורה. **ורע"א** [שו"ע צו] דייק דבמודה במקצת הרמב"ם נקט רק משום משיב אבידה[א], ודוקא בשבועת ע"א בעי' תביעת גדול. והק' בשבועת מודה במקצת אמאי ליכא חסרון משום התביעה.

והקה"י [כתובות יז] הביא דמקור קושית רע"א ע"פ הגמ' [ב"מ ד.] גבי שבועת מודה במקצת דע"י טענה וכפירה הם באין. אך הביא דדעת **בעה"מ** [בסוגיין הו' לעיל] דלא בעי טענת ברי. והאריך דתליא במח' **הראשונים** [ע' בסמוך] האם שבועת ע"א בעי 'טענה'[ב].

והברכ"ש [ב"מ ד] דייק דאף המלחמות לא הקשה על הבעה"מ דבעי 'טענה'. וביאר בשם הגר"ח דהתורה קבעה דגדר הדין טענה במודה במקצת הוא שלא יחשב משיב אבידה, ואין דין טענה בעלמא כמו בע"א. ולפ"ז קושיית הגמ' משיב אבידה היא עצם דין הטענה, ולא רק חסרון חיצוני שלא יהא פטור הפה שאסר.

קמו) **כיצד מנה לאביך בידי וכו' וזהו שנשבע על טענת עצמו.** ומסקנת הגמ' דאיירי שהבן תובעו, אלא כיון דלרבנן בבנו מעיז ויכול לכפור נקרא טענת טענת עצמו.

והבעה"מ כת' דה"נ איירי שתובעו ע"פ הודאתו. שהוא פתח בהודאה תחילה, מנה לאביך בידי אלא שהאכלתיו פרס. והוא טוען ברי לי שלא פרעת לו מעולם. ותובעו ברי ע"פ הודאתו [ואף דאינו יודע שהלוה לאביו[ג]].

והמלחמות השיג כה"ג לא חשיב טענת ברי. דאפי' טוען שכך אמר אביו ל"מ טענתו. דקי"ל [ב"ב קלה.] דברי ע"י אחר לא נחשב טענת ברי. וע"כ איירי דטוען ברי, כגון ששמע שהודה לאביו בשעת מיתתו.

ועוד הק' **המלחמות** דכה"ג קדמה הודאה לתביעה, ול"ש מודה במקצת[ד]. [וכנ"ל]. ועוד דהפה שאסר הוא הפה שהתיר[ה].

אבל דעת **הראב"ד** [בראשונים שבועות מב:] דאיירי שתובעו ברי ע"י שאמר לו אביו. [וכ"כ הראב"ד לרי"ף כאן דאיירי בברי בצוואת אביו[ו]]. **והראשונים** [שם] תמהו

לו. **והריטב"א** [בהמשך דבריו באופן הב'] כת' דאדרבה יש ראיה לר"י מגאש מהא דל"מ מיגו. ודחה דאיירי כשהודה לו קודם על המציאה, דליכא מיגו.

א. ונפק"מ דבשבועת העדאת עדים חייב [וכ"כ **הבית יעקב** כתובות יח].

ב. והברכ"ש כת' דדין תביעה וטענה מהני מה שחוזר ותובע אח"כ, ובזה מודה הרמב"ן.

ג. וביאר דמש"ה בבנו מעיז, כיון דיודע ע"פ הודאתו.

ד. **והמלחמות** כת' דדבר מפורש ופשוט הוא שאין אדם מתחייב שבועת מודה מקצת אלא במודה מקצת הטענה כלומר טענה ואח"כ הודאה. ולשון חכמים מוכיח שאמרו בכ"מ מודה מקצת הטענה.

ה. וכת' דבזה יכול לתלות בדברי הר"י מגאש דל"מ מיגו לאפטורי משבועה. וחלק דכו"ע מודו בהפה שאסר.

ו. **והראב"ד** כת' דהגמ' מדמה טענת ברי דכיסין, אע"ג שאינו טענת ברי חזקה [דשמא מצא רק א'], לטענת ברי ע"י

דקי"ל [ב"ב קלה:] דברי ע"י אחר אינו טענת ברי[ז].

והר"ן [שבועות שם כג. בדה"ר] כתב די"ל דלראב"י ברי ע"י אחר נחשב ברי, ורבנן פליגי. וקי"ל כחכמים. אבל **הראב"ד** [טוען א ז, ד ה] מבואר דמהני ברי ע"י אחר. [אף להלכה].

והקה"י [כתובות יז] חילק דדעת הראב"ד דנחשב טענת ברי נחשב 'טענה' לחייב שבועה. אבל בגדרי ברי ושמא [להוציא ממון למ"ד ברי עדיף] בעינן בירור ע"י טענתו, ובזה ל"מ ע"י אחר.

והקוב"ש [ב"ב תס] דן דהכא איירי שטוען ע"י אביו, דאף אביו הוה בע"ד. ומש"ה יש בזה גדר 'טענה'. [ואף בזה פליג הרמב"ן דטענת ברי הוה דוקא במה שיודע בעצמו[ח]].

קמז) **ור"א ב"י ל"ל משיב אבידה פטור. פרש"י** דקו' הגמ' מסברא, דודאי ס"ל חששא דתיקון העולם. **ותוס' פי'** דקו' הגמ' משום מיגו דאי בעי שתיק.

והראשונים [ע' ס' הזכות באריכות] ביארו דהמשנה איירי באופן דל"ל מיגו דאי בעי שתיק, ומש"ה בעינן תקנה דמוצא מציאה. אבל משיב אבידה דהפה שאסר הוא הפה שהתיר ל"ש שבועה מדינא.

קמח) **תוד"ה ור' אליעזר בן יעקב.** מיגו מה"ת. **האחרונים** דנו האם כוונת התוס' דהוה סברא דאוריתא או דילפי' מיגו מדין הפה שאסר [כתובות כב.] [וכ"מ ברשב"א ושא"ר]. וע' בסמוך.

קמט) **תוד"ה אלא.** דבעינן תביעה ונתינה כא' שוין וכו'. וע' **בברכ"ש** [ב"ק מא] דהאריך להעמיד מח' הראשונים האם הך דרשא דשווין כא' הוא מיעוט בפרשת שומרים, או בפרשת שבועה.

קנ) **בא"ד לכך נראה דקרי ליה טענת עצמו משום דמעיז וכו'.** ולפ"ז קאי דוקא בבנו גדול. **והריטב"א** הקשה דלפ"ז קשה הלשון 'אלא בדרבה וכו'', דלא השתנה הסברא במה פליגי, אלא האוקימתא דמעיז בבנו גדול.

והרמב"ן וריטב"א כתבו [בשם **רש"י**] דמעיקרא קס"ד דמחייב ראב"י בטענת הקטן [וכוונת ראב"י 'טענת עצמו' דקטן אינו טענה, משום דאי"צ טענה]. **ובזה** הגמ' מתרצת דכוונת ראב"י דנחשב טענת עצמו משום דמעיז. ופליגי רבנן וראב"י בין בגדול ובין בקטן [ובבא בטענת אביו משביעין בטענת קטן, דהוה טענת אביו], אלא דפליגי אי הוה משיב אבידה. **והביאו י"מ** דאיירי בקטן דוקא.

קנא) **דאמר רבה מפני מה אמרה תורה מודה במקצת הטענה ישבע.** לכאו' משמע דרבה בא לפרש טעמא דקרא. אבל **תוס'** [כתובות יח.] כת' דקאי אפי' לרבנן דר' שמעון דלא דרשי טעמא דקרא[ט]. ורבה בא לפרש אמאי לא מהימן במיגו. [וכ"כ תוס' כאן ושאר מקומות].

ורש"י [ב"מ ג.] פי' אמאי לא חשבו כמשיב אבידה[י]. **והראשונים** [רמב"ן בסוגיין וכ"מ] נקטו דמשיב אבידה פטור משבועה מדאורייתא.

אבל **רש"י** [ב"מ ד: ועוד מקומות] כת' דחכמים פטרו את המשיב אבידה משבועה. **והאחרונים** [פנ"י ב"מ, תומים כללי מיגו קיג] פי' דלפ"ז רבה שאל דלאחר שתיקנו דמוצא מציאה לא ישבע, האיך משביעין מודה במקצת.

קנב) **חזקה אין אדם מעיז פניו וכו'. תוס' פי'** דליכא מיגו, דאין לו פנים לכפור[יא]. **והראשונים** הביאו דמבואר דלא מהני מיגו דהעזה. והראשונים הק' דגבי עיזי דאכלי חושלי [ב"ב לו.] מבואר דאמרי'

אביו. [ולכאו' כוונתו דבגדרי הטענת סגי בהכי להחשב טענה. אלא דיש סברא דבבנו מעיז דשמא טעה בהודאת אביו, וכן בכיסין מעיז דאינו מכחיש גמור].

ז. ועוה"ק **האחרונים** דדעת הראב"ד כראשונים דשבועת ע"א בעי' טענת ברי. ואמאי לא נימ דמהני ברי ע"י העד. [ע' קה"י].

ח. ובגמ' [ב"ב שם] איירי בב' אחים דתרוייהו בעלי דבר, דהוה ברי ע"י אחיו. [אלא דיש לחלק דהתם כל א' בעל דבר בחציו, ומש"ה לדעת הראב"ד לא נחשב ברי ע"י הבע"ד. ואילו הכא בא בטענת אביו בממון זה].

ט. **והמרדכי** [ב"ק קלח] כת' דדבר תמוה הוא וכו"ע דרשי טעמא דקרא כה"ג.

י. **ור"ח** [ב"מ ד:] כת' דמשיב אבידה פטור משבועה, דהא פריש רבא טעמא דקרא דמודה במקצת אינו משיב אבידה. [ומשמע דכוונתו דרבה מפרש טעמא דקרא, וס"ד דיש שבועה אף במשיב אבידה. קמ"ל רבה דטעמא דקרא דדוקא כשאינו משיב אבידה. ועיל"פ דכוונת הר"ח דמשיב אבידה פטור מסברא, וכת' דאין בזה סתירה מעיקר שבועת מודה במקצת, דהא רבה פירש דאינו מעיז, ואין כאן משיב אבידה].

יא. אבל אי קו' הגמ' משום דין משיב אבידה או טעמא דקרא אין ראיה מכאן.

מיגו, אף שאינו מעיז. ועוד הביאו **תוס'** [ב"ב נב:] כ"מ דמשמע דאמרי' מיגו, אף שמכיר בשקרו ואינו מעיז[יב].

והרמב"ן [שבועות שם ועוד ראשונים] כתבו דמיגו דהעזה אמרי' לאפטורי מממון, ולא לפטור משבועה[יג]. וכ"כ **הפוסקים** דמיגו דהעזה מהני לאפטורי מממון, ול"מ לאפטורי משבועה. **והר"ן** [שבועות שם] כת' דמיגו גרוע לא אלים לפטור משבועה אבל מהני לאוקמי ברשות מאן דתפיס[יד].

קנג) **תוד"ה מפני.** יהא נאמן במיגו וכו' או נילף מהכא דלא אמרי' מיגו. אבל **הראשונים** [רמב"ן כאן, ושבועות מב: וב"מ ג. ועוד] **הביאו דעת הר"י מגאש** [שבועות מה:, והרמב"ם שכירות ב ח] דלא מהני מיגו לאפטורי משבועה[טו]. **והראשונים** הק' דמדברי רבה מבואר דפטור משבועה[טז]. [ויש אחרונים שדנו דבעינן תרוייהו[יז]].

והרמב"ן תי' דהר"י מגאש יפרש דקו' הגמ' מ"ט כופר הכל פטור.

והרא"ש [שבועות ז ג] תמה [על סברת הר"י מגאש] דכיון דמיגו דאורייתא מה לי לאפטורי ממון או שבועה, הא אף שבועה הוה ממון. דאם לא נשבע מתחייב לשלם. ויש **פוסקים** [לבוש וש"ך ר"ס רצו, ועי"ש סמ"ע] שכת' דלהפטר מממון היה טוען טענה אחרת, אבל ל"ש מיגו כשבא ליפטר רק משבועה. אבל **הט"ז** [שם] ביאר דכיון דחל חיוב שבועה, כל דאפשר לברורי מבררינן. [ועד"ז דנו האחרונים, ע' קה"י ב"ב כד]. **והקוב"ש** [ב ג כב] דן לצד דמיגו הוה כח הטענה, היכא דחל חיוב שבועה לא סגי בזכות נאמנות.

והרמב"ן כת' דאף **הר"י מגאש** מודה היכא דאינו טוענו ברי[יח], דהוה משיב אבידה, והפה שאסר הוא הפה שהתיר.

קנד) **בא"ד או נילף מהכא. בהג' מים חיים** הקשה דתוס' [בד"ה ורבי] כתבו דמיגו הוה מה"ת. ותי' דכוונת התוס' דקשה קרא אקרא.

קנה) **בא"ד אבל אין לפרש שבא ליתן טעם מ"ט כופר הכל פטור.** [**והרמב"ן** [כאן ושבועות מב:] פי' כן בפי' הא' לדעת הר"י מגאש, דקו' הגמ' אמאי לא אמרה תורה כן בכופר הכל. דאדרבה טענתו עדיפא. ומילתא דסברא הוא דליכא לאפלוגי בינייהו]. ותוס' דחו דכופר הכל פטור אף בלאו הכי.

קנו) **בא"ד גזיה"כ הוא דכתיב כי הוא זה וכו' ולא כופר הכל. ותוס'** [כתובות יח., והתוס' הרא"ש כאן] כת' ועי"ל דבמודה במקצת אגב הממון [שהודה שחייב לו] יש לגלגל עליו שבועה, כעין גלגול שבועה. אבל כופר הכל נסתלק ממנו לגמרי.

קנז) **בא"ד אבל מדחייבה רחמנא בע"א אין להוכיח דכופר הכל פטור וכו'. והתוס' הרא"ש** כת' א"נ לטענה פחותה משתי בסף דמודה מקצת פטור ועד אחד מחייבו שבועה [שבועות לט].

יב. ותוס' [ב"ק קז.] תי' דבמידי דכפירה אינו מעיז, אבל בהני עיזי ושדה זו של אבותיך ולקחתי לא הוה מידי דכפירה, ומש"ה לא נחשב העזה [אף דאם היה טוען כן היה מכיר בשקרו]. וע"ע שו"ת הרא"ש [עט ח].

יג. והרמב"ן בשבועות ביאר דלא עקרה התורה למיגו [דהעזה] לגמרי אלא שלא האמינתו בלא שבועה. [וקצת משמע דכל מיגו דהעזה לאפטורי מממון חייב שבועה לסייע למיגו דידיה. וכ"מ בריטב"א ב"ב לו., אבל הפוסקים לא נקטו כן].

יד. ומשמע דבעי מיגו אלים לאפטורי משבועה. וצ"ב דהדרא קו' הרא"ש [לר"י מגאש] דמ"ש ממון משבועה. **והתומים** כתב דמיגו דהעזה הוה ספק מיגו, ומהני להחזיק ממון. **והקצות** [פב יד] הביא ע"פ שו"ת הרשב"א [ב רעג] דלפטורי מממון אתה חושדו שמעכב ממון שלא כדין, וגזלן בודאי יעיז. אבל במקום לאפטורי משבועה אינו מיגו. [וע"ע רבינו יונה ב"ב קכח:]. **והקוב"ש** [ב ג כג] כתב די"ל דמיגו דהעזה הוה רק כח הטענה דאין בו בירור, ובמקום חיוב שבועה בעי בירור. וע"ע קה"י [הנ"ל].

טו. דרבא [שבועות מה:] מק' לרמי בר חמא היכי משכח"ל שבועות השומרים, דהא יש לו מיגו דלהד"ם או החזרתי, ותי' דאפקיד גביה בשטר. ומבואר דכל הקו' לרמי ב"ח, אבל להלכה חייב שבועה אף היכא דיש לו מיגו. דכבר דמחוייב שבועה ל"מ מיגו ליפטר.

טז. והר"י מגאש הוכיח [להיפך] דל"מ ליפטר דהא כל מודה במקצת יש מיגו דכופר הכל, ומחוייב שבועה.

יז. והתומים [שם קיג, ע' בית הלוי ג לז ג] פי' דקו' הגמ' דלא יתכן דעיקר חיוב שבועה נאמרה באופן זה. אבל אחרי שחל חיוב שבועה, אף במקרה יש לו מיגו ל"מ לפוטרו. כיון דכבר חל חיוב שבועה.

יח. וע"ד מש"כ **רש"י** [כתו' טז.] דגדר הפה שאסר תלי אי יש טענת ברי.

קנח) **בא"ד דאיצטריך להיכא שאין הבעלים יודעים, והעד מעיד וכו'.** מבואר בתוס' דע"א מחייב שבועה אף היכא דהבע"ד טוען שמא. אבל **הר"ן** [שבועות יט. בדה"ר] **הביא** דדעת **רבינו אפרים והר"י מגאש** דאין שבועת ע"א אלא בטענת ברי [ע"פ הגמ' ב"מ ד. דהצד השוה שבהן שבא ע"י טענה]. **והר"ן הביא י"מ** דקאי אפי' בשמא, וכ"נ **ברי"ף. וברמב"ם** [גזילה ד יג ויז] משמע דלא בעי טענת ברי[יט], **והראב"ד** פליג דבעי טענת ברי. [ואב"מ].

קנט) **תוד"ה אין אדם מעיז.** אין לפרש לפי שעשה לו טובה כדפ"ה [ב"ק קז.]. אבל **רש"י** [ב"ק] כת' דבפקדון אף כופר הכל חייב שבועה, דהא מעיז[כ]. [ועפ"ז ל"ק קו' התוס' שיהא נאמן במיגו]. **ותוס'** [ב"ק] הק' א"כ בסוגיין דבבנו מעיז אדרבה יש לחייב את כופר הכל. וכן גבי כיסין.

קס) **תוד"ה וכולי.** וקשה [דב"מ ו.] מסקי' דלא אמרי' מיגו דחשיד אממונא וכו'. [תוס' נקטו דב"ה מסקנת הגמ'[כא]].

קסא) **בא"ד וליכא למימר דהתם מדרבנן הוא דלא חשיד וכו'.** ותוס' דחו דא"כ הוה שבועה דרבנן, וגבי נסכא דר' אבא ל"ש מתוך שאינו יכול לישבע משלם. **והאחרונים** הקשו דנתחייב שבועה מדאורייתא, ואף דמדאורייתא א"א להשביעו מחמת דחשוד. השתא דנשתנה המציאות ויכולים להשביעו, שוב הוה שבועה דאורייתא. ונימא מתוך שא"י לישבע משלם.

ורע"א [ב"מ ג:] הוסיף דגלי קרא דבמקום ע"א צריך לישבע או לשלם. אלא דבמקום דחמירא ממון כמו שבועה בכפירתו לחוד יש חזקה שלא ישקר, דיש בו כחומר שבועה ואין טעם להשביעו. אך גבי נסכא דר' אבא דאין כאן כפירה, אף מדאורייתא נימא מתוך ומתחייב לשלם.

קסב) **בא"ד דשבועה דרבנן לא אמרי' מתוך שא"י לישבע משלם, דתקנתא לתקנתא לא עבדי', כדאי'** [ב"מ ה:, דלא אמרי' כנגדו נשבע ונוטל בשבועה דרבנן. ועי"ש תוס' ומפרשים]. וכן הביאו תוס' בכ"מ. ובפשוטו משמע ד'מתוך' הוה תקנה דרבנן. וע' קצות [עה יא וכן צב י. ואב"מ].

קסג) **בא"ד לכן נראה וכו' אלא קושטא קאמר וכו' ויפטר משבועה וכו' מטעם חזקה דאין אדם מעיז וכו'.** בפשוטו כוונת התוס' דמסייע ליה חזקה דאין אדם מעיז, ועי"ז יפטר דאי"צ להשביע[כב]. אבל **תוס'** [כתובות יח:] כת' דכיון דמחייבין אותו שבועה, א"כ מחשבתו עזות פנים. א"כ יהא נאמן במיגו דאי בעי כופר הכל[כג].

קסד) **בא"ד וא"ת מדאורייתא מ"ש לאו דעדות מלאו דשבועה וכו'. רע"א** [כתובות יח:] הקשה דלעדות בעי שיפסקו בי"ד ע"פ, א"כ צריכים שיהיו מנוקים מעוון, אבל שבועה בא לפטור את עצמו, וא"כ כל שאינו חשוד [גמור] נאמן ליפטר.

ועוד נתקשו **האחרונים** דבעדות יש פסול מגזיה"ב, ובשבועה אין פסוק ואמאי יפסל[כד]. **ובקובה"ע** [כא ד] ביאר דכוונת התוס' להקשות ע"פ **הגמ'** [ב"ב קנט] דגזלן חשש משקר, ולכן ל"מ שטר שזמנו לפני שנפסל. והך דין חשש משקר ידעינן מסברא ולא מקרא.

קסה) **בא"ד ועוד יש לחלק וכו' דע"י שבועה יפרוש, אבל גזלן אממון אחר חשוד, כמו שממון אחר לא פירש וכו'**[כה]. **והרמב"ן וראשונים** [ב"מ ה"] דכיון דגזל פעם א' אנו חוששין דעבר ושנה נעשה לו כהיתר, ומשום שבועה לא ימנע. שהרי משום חומר שבועה לא יחזיר גזל הראשון ולא יעשה תשובה לחצאין. אבל מי שלא גזל, אמרי' דמשום ב' חומרות יפרוש.

יט. ומ"מ מבואר **ברמב"ם** [טוען ה ט הו' לעיל] דקטן ל"מ, ומבואר דאף דלא בעי 'ברי', מ"מ בעינן טענת גדול.

כ. ומשמע מדברי רש"י דקו' רבה מפני מה כופר הכל פטור משבועה. ומש"ה היכא דליכא טעם דאינו מעיז חייב שבועה, אף בכופר הכל.

כא. **והראשונים** דחו דאביי [שם] דחה דהוה משום חשש מלוה ישנה. ולעולם חשוד אשבועה. ותוס' נקטו דאין הלכה כאביי, ואפי' היכא דמחל על מלוה ישנה משביעין אותו.

כב. [ויל"פ דמהני אומדנא זו נגד הריעותא דהודאה במקצת].

כג. [וממ"נ, אי חשדי' שמעיז פניו יש לו מיגו].

כד. **והתבואות שור** [ב יב] כתב דילפי' לפסול חשוד לשבועה מפסול לעדות. [וע"ע סמ"ע ר"ס צב].

כה. **ותוס'** [ב"מ ה:] הביאו עד"ז [י"מ בשם הר"י חסיד] דשמא ע"י שבועה יפרוש מגזל, אבל גזלן ודאי ה"ה משבועה אינו

קסו) **אישתמוטי וכו' עד דהוה לי זוזי ופרענא ליה. התוס'**

הרא"ש הקשה כיון מאחר שאינו חשוד לכפור אלא אישתמוטי [ומתכוין לדחות]. א"כ מה עסק שבועה זו [בודאי יפרע לו כשיהא לו מעות]. וי"ל דאיכא למיחש כיון דהתחיל לכפור ויצא מבי"ד זכאי, ידחה ושוב לא יפרע.

אבל **הרמב"ם** [מלוה יג ו, ושוע עג ב] פסק דאף היכא דהנידון על זמן הפרעון יש חיוב שבועה. ואף דאין כפירת ממון אלא הארכת הזמן. [וע' מהר"ם שיף שדן בזה]. **והקצות** [עג ב] כת' דהמקור ע"פ סוגיין [וכעין קו' התוס' רא"ש[כו]].

והאחרונים דחו דאין ראיה מסוגיין, דהכא הוה כפירת ממון גמור. אלא דידעי' שישלם מעצמו אח"כ. ומ"מ כופר בבי"ד לפנינו.

קסז) **ראב"י סבר ל"ש בו ול"ש בנו אינו מעיז וכו'.**

[הראשונים ביארו דאיירי בטענת ברי, ע' מה שהו' לעיל].

קסח) **ורבנן סברי וכו' אבל בבנו מעיז. לפרש"י** לכאורה הטעם דהבן לא עשה לו טובה. ולדברי רש"י דאיירי בטוענו קטן י"ל דמש"ה מעיז. ולדעת **שאר ראשונים** אף דהבן מכיר בשקרו, מ"מ כיון דאינו תובע ע"פ מעשה של עצמו לא מהני.

והרמב"ן [בחי' ומלחמות] ביאר בבנו מעיז שאין ברי שלו ברי גמור, דאף שהודה לו בשעת מיתה אפשר שהיה לו ממון אחר בידו[כז] וכדו'. **והרמב"ן** [בשבועות] כתב דאפשר שפרע אח"כ, ומש"ה מכחיש שלא לווה[כח].

והבעה"מ [הנ"ל] העמיד דתובעו ע"פ הודאתו.

והראב"ד [שבועות] כת' דהכא איירי בטוען ברי ע"פ צווי אביו, ואינו מכיר בשקרו מעצמו[כט]. והראב"ד כת' דהיכא דהבן טוענו ברי, ששמע שהודה לו בשעת מיתה אף לרבנן חייב שבועה[ל].

קסט) **שם. בבנו מעיז, ומדלא העיז משיב אבידה הוא.**

בראב"ד משמע [כ"פ **בספר הזכות** בכוונתו] דפטור מדרבנן משבועה, והוה בכלל מתני' דהמוצא מציאה לא ישבע. ובזה פליג ראב"י ומחייב אף דהודה מפי עצמו, והלכה כסתם משנה. **והרמב"ן** פליג דמבואר בגמ' דבבנו מעיז, ולכן יש לו מיגו ופטור משבועה מדאורייתא כדרבה[לא].

ותוס' [ד"ה אלא] כת' ראב"י ס"ל בבנו אינו מעיז, ואינו משיב אבידה כלל. ועפ"ז כתבו **התוס'** [בתחילת העמ'] דלמסקנא לא פליגי כלל במשיב אבידה. אבל רש"י [ד"ה על טענת] מבואר דאף למסקנא טוענו בטענת אביו דמי להא דר' יצחק. וצ"ב.

והבעה"מ ביאר דבתרוייהו תובעו ע"פ הודאתו [וכנ"ל].

והתוס' הרא"ש הביא **י"מ** דאפי' לרבנן דאין לו מיגו [דבנו אינו מעיז], מ"מ הדבר ידוע דרגילות להעיז יותר בבנו. ואם איתא דיש תיקון העולם במשיב אבידה, ה"נ היה להם לתקן בבנו.

הרי"ף [שבועות כג. בדה"ס] הביא בשם **רבותיו** דקי"ל כרבנן, אבל **הרי"ף** פסק כראב"י[לב] דהלכה כמותו בכל מקום[לג].

והרי"ף הביא עוד דסוגיה דעלמא כוותיה דראב"י, דבגמ' [שבועות מז.] אי' דמנה לאבי ביד אביך, אם טוען ברי מ"ש הבן מאביו[לד]. **והראב"ד** תי' דהכא בברי ע"י אחר, והגמ' שם איירי בברי גמור.

פורש.

כו. אך יל"ד דה"מ כשיש לו מעות לפרוע עכשיו. אבל בגמ' [ב"מ ה:] משמע דאשתמוטי כיון דאין לו מעות. ואילו יאמר לבי"ד שאין לו מעות לא יתחייב עד שיהא לו. א"כ ל"ש בזה אף חיוב שבועה. [אך באופן דיש לו קרקעות ומטלטלין הדרא קו'].

כז. ועכשיו עשו חשבון ועלה זה בזה או קנוניא היתה ביניהם להשביע אותו או משום שלא תטרוף דעתו עליו הודה לו או הודאה בטעות היתה. [ואף דלא חיישי' לכל זה, ונחשב טענת ברי גמור, ובי"ד מחייבים ע"פ הודאה זו. מ"מ לא נחשב מכיר בשקרו].

כח. וצ"ב דקיי"ל דהאומר לא לויתי כאומר לא פרעתי, ואף אי באמת פרע אח"כ נחשב שהודה שחייב. וצ"ל דהעזה תליא בדעת בני אדם.

כט. **והרמב"ן** בשבועות הוסיף ויש מסייעין לסברא זו מב' כיסין, דאע"ג דאינו ברי גמור, כל מילתא דלא שכיחא מקרי טענת ברי. [ולכאורה כוונתו דטענת ברי היינו שנראה לו כן באופן ודאי, ואי"צ ידיעה אמיתית].

ל. והביא עד"ז מש"כ הירושלמי [הו' בע"א] גבי כיסין דהיכא דטענו ברי שראהו מראש גגו שהגביה לא תקנו לפוטרו משבועה.

לא. והקשה לראב"ד אמאי הגמ' מביאה את דברי רבה בסוגיין.

לב. **והראשונים** [ראב"ד כאן, שא"ר שבועות] כת' דמתחילה פסק כרבנן, ושוב מחקו ופסק כראב"י. [וע' ס' הזכות].

לג. **והראב"ד** חלק דלא קי"ל כוותיה במקום רבים. ובספר הזכות האריך לחלוק.

לד. **והרמב"ן** כתב דראיה זו הוא ע"פ הצד בראשונים דלרבנן אף כשתובעו גדול מעיז ואין חיוב שבועה, דאל"כ הומ"ל

והבעה"מ הקשה א"כ אמאי לא פסק **הרי"ף** כר' יצחק[לה]. וקו' זו לשיטת **רש"י** [ד"ה על טענת] דאף למסקנא ר' יצחק הוה כראב"י. אבל לתוס' רק לס"ד דראב"י קאי בטענת עצמו ממש[לו] קאי כר' יצחק. ולמסקנא ר' יצחק תניא כוותיה. [ולא קי"ל כוותיה נגד המשנה]. והרמב"ן הביא דכ"כ **ר"ח**.

והמלחמות משמע דאה"נ, והרי"ף כאן הוא קודם שחזר ופסק כראב"י, ושוב כתב **הרמב"ן** [וכ"כ הרא"ש] דמבואר מדברי הרי"ף דלמסקנא ראב"י לא תליא כלל בדר' יצחק, דכיון דקאי בבנו גדול ובזה ס"ל דמעיז א"כ אינו משיב אבידה כלל. וכגירסת ר"ח [ותוד"ה תניא] דתניא כוותיה דר' יצחק, ובאמת הוה נגד משנתינו.

דף נב.

הקדמה לדין אפוטרופוס

בגמ' [קידושין מב.] **יש** ס"ד **דילפי'** מקרא 'נשיא אחד' [בחלוקת הארץ] דשלוחו של אדם כמותו. ותסברא קטנים בני שליחות נינהו. אלא ילפי' שזכין לאדם שלא בפניו מדך קרא. ותסברא דחובה נמי איכא, דאיכא דניחא ליה בהר. **והר"ן** דייק מדברי הגמ' דזכי' [בזכות גמור] מהני בקטן[א], דזכייה לאו מטעם שליחות[ב].

אבל דעת **תוס'** [לעיל יא: ושאר מקומות[ג]] דל"מ זכיה מדאורייתא בקטן, דזכייה מטעם שליחות[ד].

ומסקנת הגמ' אלא כדרב גידל ליתומין שבאו לחלוק שבי"ד מעמידים להם אפוטרופוס שנאמר ונשיא א' [ע' בסמוך].

והריטב"א בסוגיין כתב דזכות האפוטרופוס למכור בנכסי יתומין הוא מדין זכיה. [ותליא בגמ' שם]. אבל **הרשב"א** [בסמוך] משמע דאפוטרופוס עדיף מזכין בעלמא [ע' בסמוך].

והתוס' רי"ד כתב דהא דמוכרים עבדים לאחרים והקונה משחרר ומותר בבת ישראל[ה], דבי"ד הפקירו את הנכסים, והאפוטרופוס קונה מדאורייתא מדין הפקר בי"ד. וכ"כ תוס' [לעיל מ:] דהא דאפוטרו' תורם הוה משום הפקר בי"ד, דהפקירו את התבואה ונתנוהו לאפוטרופוס[ו].

קע) **יתומין שסמכו אצל בעה"ב וכו'. נתחדש דאף** דהקטנים עצמן סמכו עצמן על בעה"ב נעשה עי"ז אפוטר'[ז], ויכול לעשר, וכן חייב לטפל בעניניהם ולעשר. **והרא"ש** [ס"ס ו] הביא בשם הרמ"ה דה"מ כשהם בני ט' [שיעור פעוטות לקמן נט.]. אבל פחות מכאן ל"מ סמיכתן.

קעא) **ורמינהו אתם וכו' ולא אפוטרו' וכו' כאן להאכיל**. ולא נתפרש בגמ' אי דרשי' מדאורי' דאינו רשאי, האיך יעשר להאכיל. **ותוס'** [לעיל מ: ד"ה וכתב] כתבו דהוה מדין הפקר בי"ד, והפקירו בי"ד תבואה של תינוק ונתנוהו לאפוטרופוס שיוכל לתרום ולא יאכל טבל. וכ"כ **הריטב"א ור"ן** דמהני מדין הפקר בי"ד. [וכ"כ הרמב"ן ורשב"א בפי' הא'].

דבגמ' שם איירי בתובעו גדול. והביא י"מ דרבנן לא פטרו אלא בקטן מפני שאדם מעיז פניו בטענתו של קטן [וכדעת רש"י, ע' תוד"ה אלא]. וכתב דכ"ד רבותיו של הרי"ף דבבנו גדול כו"ע משביעים.

לה. **והתוס' רי"ד** פסק כר' יצחק ודלא כסתם משנה, דקאי כראב"י דמשנתו קב ונקי. **והראב"ד** [לרי"ף] כת' דהרי"ף בסוגיין השמיט דברי ר' יצחק קודם שחזר בו. ולמה שחזר בו לבסוף היה לו לפסוק כר' יצחק. [אך הראב"ד הכריע דהלכה כרבנן, ודלא כחזרת הרי"ף].

לו. ועד"ז כת' המלחמות דלס"ד קאי בטענת קטן הוה כר' יצחק. אבל לא למסקנא.

א. [ותליא בגירסאות בגמ' ב"מ עב: זכיה 'מדרבנן' יש להם. עי"ש רמב"ן ורשב"א].

ב. והר"ן כתב דיש לדחות דלס"ד ילפי זכיה מקרא ואפי' בקטן, אבל למסקנא הוה מטעם שליחות ואין זכיה בקטן.

ג. [כתו' יא., סנהד' סח:, נדרים לו:, ב"ב קנו:, לקמן סד:].

ד. אך **תוס'** [כתובות יא. סוד"ה מטבילין] כת' דבזכות גמור יש זכיה לקטן [אבל זכיית ממון, וכן הפרשת תרו"מ לא נחשב זכות גמור].

ה. משמע מדבריו דמה שמוכר בנכסים י"ל דהוה קנין דרבנן. אלא דבשחרור הק' דל"מ שחרור מדרבנן. וע"כ דהוה משום הפקר בי"ד.

ו. אך משמע בתוס' דדוקא בהפרשת תרומה הוזקקו לזה, אבל בשאר מכירה רשאי האפוטר' למכור. [ודוקא התם דהפקיעו זכותו בעי' לגדר הפקר בי"ד]. ודעת ר"ת בתוס' [שם] דמהני מדינא בלא תקנ"ח.

ז. והעירו דהרמב"ם השמיט דין זה.

ועוד כת' **הרמב"ן** שכל מה שהאפוטרופוס עושה לטובת היתומין מהני מן התורה, דזכין לאדם שלא בפניו. וכדאי' [קידושין מב.], ואע"ג דפרכי' דהתם אינו זכות גמור, אבל בזכות גמור מהני.

והרשב"א כתב דמדינא מהני כל שיעשו, דיד אפוטרופוס כיד היתומין.

אבל **הריטב"א** ור"ן כתבו דמהני זכין לענין שיוכלו למכור, אבל גבי הפרשת תרומה כת' מדין הפקר בי"ד[ח]. ומבואר דבהפרשת תרו"מ ל"מ זכין בלא ידיעתו.

והקצות [רמג ח] **הביא** מדברי **הרשב"א** [נדרים לו] דל"מ זכין בהפרשת תרומה דבעינן מה אתם לדעתכם, והקצות ביאר דאמרי' רק זכין לזכות לאדם, ולא להפריש תרו"מ דאין לו בזה זכות. ומשמע מדבריו הטעם דזכין מאדם לא אמרי'[ט]. אבל דעת **התה"ד** דשייך בזה זכין. **והאחרונים** כתבו דתליא עוד במח' הראשונים לקמן סו. תוד"ה כל, האם סגי בגילוי דעת דניחא ליה להפרשת תרו"מ. **והר"ן** שם כתב ע"פ הגמ' ב"מ כב. דבעינן דעתו. [וה"נ לשיטתו בעי הפקר בי"ד].

הש"ך [בנה"כ יו"ד שה, הו' בקצות רמג ז] **הביא** מסוגיין דאף בפדיון הבן [שמת האב], אפשר לפדות את הקטן מדין זכיה, ודלא **כט"ז** [שה יא] דהוה חובה דניחא ליה למיעבד מצוה בעצמו. וחלק **הש"ך** דמהני הכא מדין זכין, דהמפריש מפירות היתומין נחשב שהם עושים המצוה בממונם, וכמו בעצמן[י].

ועוד כת' הש"ך דע"י בי"ד מהני[יא], [וכרשב"א כאן] ע"פ הגמ' בקידושין דבאו לחלוק בי"ד ממנים וכו'. **והקצות** חלק דחלוקת השותפין הוה גילוי מילתא [וכמ"ש הר"ן שם], ול"צ זכין ודין בי"ד.

קעב) **שם. תוס'** [מ: הנ"ל] ביארו דהפקירו את התבואה ונתנוהו לאפוטר'[יב]. **והמנח"ח** [שצה ז] נקט דכוונת התוס' דהפקירו את התבואה והאפוטרופוס צריך מעשה קנין לזכות בו[יג]. והמנח"ח הק' דהפקר פטור ממעשר, ועי"ש.

אבל **החזו"א** [לעיל מ:] כתב דכוונת התוס' דרבנן הקנו [ובאופן דלקוח אינו פטור ממעשר].

קעג) **אתם ולא שותפין וכו'. אבל במשנה** [תרומות ג ג] מבואר דמהני שהשותף תורם. ומשמע דהטעם משום זכין או שליחות כיון דלא קפדי.

אך א"כ קשה האיך הברייתא סותמת דאינו תורם. **והירושלמי** [ריש תרומות ב: בדה"ס] הק' כן, ותי' כאן להלכה כאן למעשר. **והר"ש** [תרו' א א] ביאר דבדיעבד מהני.

והרמב"ם [תרומות ד ח,י] פסק דשותף שתרם מהני, וכן אריס. **והכס"מ** הביא בשם **מהר"י קורקוס** דהרמב"ם נקט דרק לכתחילה אינו יכול לתרום. א"נ לא פסק כהך ברייתא [ועי"ש ואכ"מ].

קעד) **אתם ולא אריסין, ולא התורם את שאינו שלו.**

פרש"י שהוא טעם לכולהו. [וכ"כ **תוס'** כתובות ב:]. **והרשב"א** כתב דלמש"כ דהוה סברא שלא יזלזלו א"כ הוה קרא אסמכתא.

קעה) **כאן להניח. הרשב"א** [בתחילת דבריו] כתב ע"פ דעת תוס' דלא תקנו להניח, ואף בדיעבד ל"מ. א"נ מדינא יכול להפריש אלא דאסרו שלא יראה כמזלזל בממון יתומין. **והרמב"ם** [הל' תרומות ד י] סתם דאפוטרופוס יכול לתרום. **והכס"מ** הקשה אמאי לא חילק להניח, וכתב דסמך על מש"כ בהל' נחלות. **והש"ך** [בנקה"כ שם] ביאר ע"ד הרשב"א דהרמב"ם ס"ל דמהלכות תרו"מ יכול לתרום אף

ח. [וכ"מ בתוס' מ:].

ט. **והאחרונים** הקשו על יסוד זה מכמה מקומות. ובסוגיין **לריטב"א** האפוטרופוס מוכר מדין זכין [ואף כשלא קיבל מעות, ע' לקמן].

י. **והקצות** כ' לחלק דהפרשת תרו"מ הוה כחלוקת ממון הכהן מתוך ממונו. ויש כח ביד אפוטרופוס לעשות חלוקה. משא"כ בפדיון הבן.

יא. ועפ"ז השיג על דברי תוס' כתובות יא דגר קטן מהני מדרבנן, הרי מהני מדין זכין.

יב. ולכאו' אח"כ חזרו והפקירו והקנו ליתומין. [ויל"ד ממש"כ תוס' [יבמות פט: ד"ה שהפקר] דל"ש הפקר בי"ד להפקיע מרשותו, היכא דאח"כ הוה שלו.

יג. [וכן דייק **הגר"ש איגר** [בשו"ת רע"א רכא ו הו' לעיל מ:] מלשון התוס' דהפקר בי"ד מהני להפקיר ולא להקנות].

להניח, ולכן בהל' תרומות סתם. אלא שמדיני אפוטרופוס אסור שלא יראה כמזלזל, וזה פסק בהל' נחלות.

קעו) **שם. להניח. פרש"י** כשיגדלו, יעשרו הם.

והתוס' הרא"ש כתב דרק לצורך אכילתם הפקירו בי"ד, אבל מה שימכרו לא התירו, ואם ימכרנו יודיע ללוקח שהוא טבל ושאין לו רשות לתרום. וכ"פ **הרמב"ם** [נחלות יא ט] דימכרו טבל והרוצה לעשר יעשר. **והראב"ד** השיג דאין הדעת נוחה דאפוטרופוס חבר מוכר טבל להכשיל בני אדם. אלא יניח המותר ממזונותיהם עד שימצא מקום להרויח. והטעם שאינו שליח אלא לצורך שעה.

ותוס' [שבת נד:] כת' דאפוטרופוס של ר' אלעזר בן עזריה הפריש מעשר בהמה [לפני החורבן]. **והחכ"צ** [לג] תמה דאפוטרופוס מעשרין רק להאכיל. וע' **מפרשים**. [ויל"ד דתרו"מ אינו מצוה דרמי עליה, וכמ"ש רש"י מז:. משא"כ מעשר בהמה דהוה מצווה דרמי עליה ואינו טובל].

קעז) **לחוב ולזכות, ע"מ לזכות. פרש"י** אם דנו כדי לזכות והפסידו אין היתומין נפסדין. אבל **ה"ה כתב** [בדעת הרמב"ם] דא"א שיזקקו לדין, ואם יצליחו זכו, ואם נתחייבו לא עשו כלום. דא"כ לקתה מידת הדין[יד].

והרמב"ם [נחלות יא ז] כתב דאין רשאין לחוב ע"מ לזכות שמא לא יזכו ונמצא החוב קיים. וביאר **ה"ה** דאיירי כשאחר מערער על נכסיהם, ונקרא לחוב כיון דאפי' יזכה לא נתוסף רווח ליתומין [וכעי"ז כתב **הריטב"א** בשם **רבו**]. **וה"ה** ביאר דס"ד ד'לזכות' היינו בדבר שקרוב לשכר, קמ"ל דאינן רשאין שאם לא יצליחו נמצא החוב קיים.

והראשונים הקשו דבגמ' [קידושין מב.] איתא דממנין אפוטרופוס לחלוק, אף לחוב ע"מ לזכות. **ותוס'** [שם ד"ה אלא] פי' דהתם קאי לענין חלוקה, אבל בסוגיין בתביעת חובות ואין רשאין להעמיד אפוטרופוס לזה, דשמא לא יתבעום כשהם גדולים.

והריטב"א [שם] הביא בשם הרא"ש דהתם איירי במינהו בי"ד דיפה כחו. והכא איירי במינהו אבי היתומין. והריטב"א דחה דמשמע דאיירי בכל אפוטר'.

קעח) **למכור ברעה ולקנות ביפה. הראשונים** הביאו מה**תוספתא** אא"כ נטלו רשות מבי"ד. **והר"ן** כתב בשם **הרא"ה** ודוקא דנטלו רשות כל שעה ושעה חלפי מה שיראו בי"ד, ואין כח לבי"ד ליתן רשות לעולם.

קעט) **אבל מוכרין וכו' רשב"ג אומר אף לא למכור עבדים וליקח שדות. הריטב"א** פסק כרבנן, אבל **הרמב"ם** פסק כרשב"ג[טו].

קפ) **אינן רשאין להוציא עבדים לחירות. פרש"י** שאין גופן קנוי להן לשחררן. וכ"פ **רש"י** [לעיל לח:] גבי גזבר [וע' מש"כ בזה לעיל[טז]]. **ותוס'** [שם, וכן רמב"ן ושא"ר שם] חלקו דאסור דרך מכירה דמיחזי כמזלזל בנכסי יתומין והקדש, אבל דרך מכירה ידעי כו"ע דבשויין.

קפא) **וצריך לחשב עמהם באחרונה, רשב"ג אומר אי"צ. פרש"י** [לת"ק, רבי[יז]] כשיגדלו יחשב עמהן, וישבע שלא נשאר כלום. **והרא"ש** חלק דאף למ"ד דאי"צ שבועה, עכ"פ צריך לחשב. שישים לב וידקדק, ואפי' לא ישבע.

ועד"ז כ' **המרדכי** [שצ] דרבי ס"ל כמ"ד דאי"צ שבועה, ומש"ה צריך לחשב. ורשב"ג ס"ל דצריך שבועה. ומש"ה אי"צ לחשב. ועפ"ז כת' דמינהו אבי היתומין צריך לחשב, דקי"ל בע"ב דאי"צ שבועה. [אבל הרא"ש כת' דאין נראה לומר דנח' רבי ורשב"ג במח' אבא שאול ורבנן[יח]].

יד. וצינו דהשעה"מ ו דן כעי"ז גבי שונא. [יל"ד האם כוונתו דא"א לכוף לבע"ד לדון עמו. או דהוא סברא דאף מדעתו אין לבי"ד לדון כן].

טו. והמפרשים הקשו דלא קיי"ל כרשב"ג במקום חכמים, **והגר"א** [רצ כג] ציין דאפשר שהרמב"ם גרס דברי רבי, רשב"ג אומר.

טז. [משמע מרש"י דאפוטרופוס הוה בעלים לענין מכירה, ול"מ לשחרור. ואינו בגדר שליחות במקום ביתומים, דא"כ מ"ש קנין האיסור].

יז. הרי"ף והרא"ש כאן גרסו דברי רבי, וכ"ה בתוספתא.

יח. והרא"ש הק' על רש"י, דלדברי רש"י קאי מ"ד צריך לחשב ס"ל דצריך שבועה. ואידך מ"ד ס"ל דאי"צ לחשב ואי"צ שבועה.

והרשב"א כ' בשם העיטור דדוקא באחרונה אי"צ לחשב, אבל בתחילה צריך לחשב ולעשות שטר כמה הן מקבלין.

קפב) **ואם מינן אבי היתומין הרשות בידו. הרשב"א**

וריטב"א הקשו פשיטא. **והאחרונים** דנו איזה זכות יש לאב לקבוע מי יהא אפוטרופוס לאחר שיצאו הנכסים מרשותו. [ולא משמע דהוה מדין מצווה לקיים דברי המת[יט]]. אך הסמ"ע [רצ ב] ביאר דמהני מינוי האב, משום דיכול לעשות בשלו מה שרוצה [ומהני אף ליורשיו]. **והריטב"א** כתב דס"ד דאלו מפסידים הנכסים, ונסלקם. וכמו אפוטרופוס שמפסיד לנכסים. [ע' בהמשך].

ועוד פי' **הרשב"א** דאיירי שמינן האב בחייו על נכסיו, מוכיח דנאמנין וזריזין הן, והרשות ביד בי"ד למנותם [וגרס הרשות בידם]. [ועפ"ז ביאר את הגמ' [כתובות פח:] דהאשה נעשית אפוטרופוס אחרי מיתת בעלה, **ובתוס'** שם העמיד ע"י מינוי האב].

הריטב"א הביא בשם **רבו** דאפוטרופוס שמינהו האב עושה כל מה שרוצה, שהרי הכל תלה בדעתם, ובלבד שלא יפסיד לגמרי'. והביא דדעת **הרמב"ן** דכל הברייתא קאי בין מינהו האב, ובין לא. וכ"כ שא"ר.

קפג) **יתומין שסמכו תנן. הריטב"א ור"ן** הביאו בשם

הרא"ה דיתומין שסמכו הוה אפוטרופוס רק במה שמסרו בידיהם, אבל מה שנמצא אצל אחרים אינו ברשות לתבוע. **והריטב"א** [בע"ב] הביא שיכולים בי"ד לסלקם כל זמן שירצו ולמנות אחר.

קפד) **נכסי יתומין הרי הן כהקדש, ולא מקני אלא בכספא.**

ואף דמבואר [בסמוך] דקנין משיכה מהני לטובת היתומין, תקנו שיש להם זכות לחזור בהם כל זמן שלא קיבלו מעות. דומיא דהקדש דאינו נקנה במשיכה לחוד[כ].

קפה) **אמשיכו להו פירי ליתמי וכו' הא רעה היא לדידהו דזמנין דמצרכי לפירי וכו'. המפרשים** ביארו דהיכא דהיתומים מכרו במשיכה ל"ש טעם זה, דאדרבה הקדימו לטובת הלוקח קודם שנתן מעות.

קפו) **תוד"ה יהבי.** אבל יתמי מה"ת דינם כהדיוט ולא

קנו בכסף, ולא קיימי אפי' במי שפרע. [ע"פ הגמ' ב"מ עד: דבשליח אין מי שפרע]. וכוונת הגמ' בקידושין גבי הקדש דכנגדו בהדיוט יש מי שפרע [ולא שבהקדש שייך מי שפרע].

והתוס' הרא"ש כתב דגבי הקדש הוה גנאי, וביתומין לא חששו לגנאי. [ובמרדכי כתב דאינו זילותא דיש להם ב' כוחות].

אבל **הרמב"ם** [מכירה ט ב] פסק כן אף לגבי הקדש דגזבר שקנה להקדש או מכר ידו על העליונה. דאם הוזלו הפירות חוזר שהרי לא משך. ולא יהא כח הדיוט חמור מההקדש. **והראב"ד** הסכים לדבריו. **וה"ה והר"ן** [קידושין] תמהו על דבריו מהגמ' שם. **והרמב"ם** בעצמו [ערכין ז יג] פסק הך דין דפדאו ולא הספיק למשוך. והאריכו בזה **האחרונים.** [עי"ש או"ש ואבה"א, וקה"י קיד' לא]. ויש שביארו דבגמ' בקידושין איירי דעשה חלות פדיון, ואילו הרמב"ם הכא איירי ב'קנין' כסף, ולא באופן של פדיון.

דף נב:

קפז) **תוד"ה דאתו.** מסתברא דברשותם נמי נשרפו.

והתוס' הרא"ש ביאר דלא רצו לגרוע כ"כ למוכר [וכ"ז טעם לתקנה]. אבל **הרמב"ן** כתב הדין נותן דלענין אונסין קנה משעה ראשונה, עד שיחזרו בהם.

והאחרונים [קה"י ב"מ מא] הביאו דכ"ד **הבעה"מ** [ב"מ מז: כה: בדה"ר] דהא דביטלו חז"ל קנין כסף, מהני לענין שיכולים לחזור בהם, אבל כל זמן דלא חזרו בהם הוה ברשות לוקח, ואם נשרף הלוקח הפסיד[א] [והאחרונים דייקו כן בדעת **רש"י** ב"מ מז:]. ואילו דעת **שאר ראשונים** שם דאף לאחר שנשרף יכול לחזור,

---

יט. דמשמע דבי"ד יכולים לסלק אפוטרופוס דמינה אביהם. [ויל"ד אם מצוה לקיים דברי המת אינו 'קנין' האם שייך גבי יתומין קטנים].

כ. ולדעת ר' יוחנן דמדאור' מעות קונות, וקנין משיכה דרבנן, י"ל דהעמידו על דין תורה לענין זה. [ובסוגיין לא הוזכר דתלי בדר' יוחנן].

א. ואחרי שנשרף אינו יכול לחזור, דאינו מחזיר החפץ. **והבעה"מ** הביא ראיה מסוגיין, דאע"ג דהיכא דזול מצו יתמי

ומשמעות תוס׳ בב״מ דחכמים בטלו קנין כסף לגמרי [וחל רק קנין לענין מי שפרע, ואדרבה כשנשרף לא קאי במי שפרע]. **והריטב״א** [כאן] כת׳ דאע״ג דגבי קנין כסף קי״ל דיכול לחזור אפי׳ אחרי שנשרף, שאני התם דאף המוכר היה יכול לחזור בו, אבל כאן שהמוכר אינו יכול לחזור, בסתמא עומד ברשותם[ב].

קפח) **בלא אכרזתא. הריטב״א** כתב בשם **רבו** דה״ה דמוכרין שווה מאתיים במנה אם א״א בלאו הכי.

קפט) **תוד״ה לכרגא.** משמע דלשאר צורכי היתומים בעו הכרזה וכו׳. **והריטב״א** [כתו׳ פז.] כת׳ דיל״פ דכל צרכי יתומים בכלל הנך ג׳. ופריט אלו לכלול מזון האשה והבנות.

קצ) **קא ליש מיתמי כי היכי דלישתמען מיליה. הרמב״ם ושו״ע** פסקו דיכול לקנות מלבושים מנכסי יתומין, כדי שישמעו לו. וכדאי׳ [ב״ב קלט.]. **והסמ״ע** [רצ י] ציין דהיינו כל זמן שלא מחו בו.

קצא) **אימר מציאה אשכח. הרמב״ן** כתב דהיינו רק במינהו אבי היתומין, דכיון דהימניה לא מסלקינן ליה בספיקא. אבל מינהו בי״ד מסלקינן, דבי״ד ממנה גברא מהימן, וכיון שיש קול לא חזי להכי. וכ״כ **הרמב״ם** [נחלות י ז]. **והרשב״א** חלק דאחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן, וכיון דהורידוהו לנכסיו לא מסלקים עד שיתברר.

קצב) **אייתי לי סהדי דמפסיד. רע״א** [רצ ה] ציין **דבשו״ת הריטב״א** כתב דאין מקבלים עדות זו אלא בפניו, אבל **בשו״ת הרמב״ן** אף שלא בפניו.

קצג) **דבי רב שילא אמרי לא מסלקנן ליה. ה״ה** [נחלות י ז] כתב דקאי במינהו אבי היתומין [ולכן ס״ל לא לסלק, ועי׳ מש״כ לעיל בשם הריטב״א].

קצד) **אתי לאימנועי. פרש״י** מתחילה. **והרמב״ן** הביא כן מה**תוספתא** דלאחר שהחזיק בנכסי יתומין, **והרמ״א** [רצ כג] הוסיף או התחיל להתעסק[ג], אינו יכול לחזור בו. **והקצות** [שם ה] ביאר דכל שומר יכול לחזור בו כדין פועל[ד], דחוזר אפי׳ בחצי היום דילפי׳ מקרא דעבדי הם ולא עבדים לעבדים. אבל אפוטרופוס מצוה קעביד[ה] והו״ל עבד ד׳.

והראב״ד [על הרי״ף, והו׳ ברמב״ן] דיתומין שסמכו אצל בעה״ב אין משביעין אותו, דק״ו דיש לחוש דמשום שבועה ימנע. וקורא אני בזה משיב רעה תחת טובה. אבל **הרא״ש** חלק דאיכא למיחש לאדם שאינו הגון שימשוך את היתומים.

קצה) **שם. הרי״ף** כתב דה״מ בטענת שמא, אבל אם טענו היתומים ברי [משגדלו] משביעין. **והספר הזכות** ביאר דפטרו משבועת אפוטרופוס, אבל משאר שבועת היסת או מב״מ חייב. וע׳ ראב״ד.

קצו) **תני רב תחליפא אפוטרופוס שמינהו אבי היתומין וכו׳ נושא שכר, את אייתת קבא וכיילת ליה.** דעת **הרמב״ן** דמינהו בי״ד נתחייב בגניבה ואבידה כשומר שכר, משום פרוטה דרב יוסף. וקושית הגמ׳ את אייתת קבא וכיילת ליה הוה רק במינהו אבי היתומין[ו]. [והגמ׳ מתרצת דלא מימנע, בהנאה דמקרי מהימן, אע״פ שאינו ש״ש משום כך. אבל משום פרוטה דרב יוסף לא טרח ומימנע]. **וכ״פ הש״ך** [רצ כד].

אבל **תוס׳** מבואר דאפוטרופ׳ חייב רק בפשיעה. ואינו מתחייב בגניבה ואבידה[ז]. **והגר״א** [רצ מא] ציין המקור מדברי הגמ׳ דאייתת קבא.

למידהר בהו היכא דנשרפו לא מצו למידהר בהו. והמלחמות חלק דמדינא קנה, אלא שתקנו שיכול לחזור. ול״ד לקנין כסף דל״ק כלל.

ב. משמע דהוה סברא בקנינים דכיון דתרוייהו יכולים לחזור א״כ לא חל קנין כלל [ועי״ז בטל קנין כסף, אבל גבי יתומים הקנין לא בטל]. א״נ הוא סברא בגדרי האחריות, דכיון דתליא ברשותם וידם על העליונה, הסברא נותנת דחל הקנין לענין אחריות זו.

ג. **והגר״א** [מד] ציין [ב״מ עז:] דתחילת מלאכה עדיף מקנין חזקה [ומבואר דהא דאינו יכול לחזור מישך בגדרי פועל].

ד. ויל״ד דהיינו רק כשמחזיר למקום המשתמר, ולכן אפוטרופוס אינו חוזר דאין לו מקום המשתמר להחזיר. אבל לפ״ז תליא במה שהוא ׳ברשותו׳, ולא שהתחיל כפועל.

ה. והקשו דה**קצות** [שלג ז] כתב דחזן ומלמד אינו נקרא עבד ד׳, והוה בכלל דין ולא עבדים לעבדים. וע״ע פתח״ת [שלג ד].

ו. אבל מינהו אבי היתומים הוא כשאר מצוות חסד, דלא אמרי׳ העוסק במצווה פטור מהמצוה. [ואב״מ].

ז. אך לא נתפרש מ״ט לא הוה ש״ש משום פרוטה דרב יוסף. [ובאמת תוס׳ בב״מ ס״ל דלא קי״ל כרב יוסף, אך בשו״ע צ״ע. וכה״ק הש״ך רצ כד]. [וע׳ סברת הנתיבות עב יט].

קצז) **תוד"ה הלכה.** והר"ש בר יוסף מוורדון הביא ראיה דאפשיעה חייב[ח] וכו'. ודעת **הרמב"ן** דמ"ד דחייש דלמא אתי לאמנויי פוטר אף מפשיעה. **והגמ'** [ב"ב מב:] **תלי במח' בסוגיין**[ט].

קצח) **שם. הנתיבות** [רצא ג] הק' לדעת הראשונים [שבועות מב] דאין חיוב שמירה מחמת נתינת קטן, א"כ האיך מתחייב האפוטרו', הא ליכא נתינת גדול. ותי' דהבי"ד מינהו ומש"ה נחשב נתינת איש.

המטמא והמדמע והמנסך

קצט) **והמדמע. הקה"י** [ב"ק מב] הקש' דהפירות ההיתר כדקאי קאי, אלא שאסורים עליו מספק, ולא ניזוקו בעצם', והוכיח מכאן דהמזיק ע"י שעשאו ספק איסור חייב [עכ"פ מדין היזק שאינו ניכר או גרמי, ע' בסמוך].

ר) **רב אמר מנסך ממש. הגמ'** [חולין מא.] הביאה מח' האם אדם אוסר דבר שאינו שלו, והגמ' מקשה ממשנתינו דמנסך [דחל הניסוך]. **ותי' בשותף.**

ואמר רב נחמן [שם] דאפי' למ"ד אדם אוסר דבר שאינו שלו, ה"מ בעבו"ם [וישראל מומר], אבל ישראל בעלמא אמרי' דלצעורי קמכוון [ולא נחשב לשם ע"ז]. **ותוס'** [שם ד"ה בישראל] **פי'** דאף שותף אמרי' לצעורי קמכוון בחלק חבירו. אבל **רש"י** [שם] כת' דהומ"ל בשותף. וכ"פ **הרמב"ם** [חובל ז ו] במנסך אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, אא"כ יש לו בה שותפות או מומר, הרי זה אוסר וחייב לשלם. [**והראב"ד** כת' דלצעורי קא מכוין[יא]].

והפוסקים הקשו סתירה בדברי **השו"ע**, **דבחו"מ** [שפה] פסק כרמב"ם דשותף שניסך חייב לשלם, **והשו"ע** [יו"ד ד ד] הו' ב' דיעות האם שותף אוסר דבר שאינו שלו. **והסמ"ע** חילק בין ניסוך לשחיטה, והש"ך תמה עליו. **והש"ך** [ד ה] כתב דלענין איסור הוה ספק, אבל לענין לשלם צריך לשלם, כיון דלא מצי למימר ליה אנא קים לי שמותר לשתייה, שא"כ יאמר לו א"כ תיקח ותשתה [וצ"ב כוונת דבריו וע"ע פרמ"ג ותבואות שור]. **והאחרונים** הביאו לפ"ז דמי שמזיק חבירו ועושהו ספק איסור חייב לשלם.

והאחרונים הקשו **דבגמ'** [ב"ק צט:] **גבי מגרומתא** דהאומן עשאו ספק טריפה ופטור מלשלם, **וה"ה** [שכירות י ח] למד מזה דכל האוסר ספק טריפה פטור לשלם. אך **תוס'** [שם] בשם **ר"ת פי'** דאיירי באופן דהוה חומרא בעלמא. אבל היכא דהוה ספק גמור י"ל דחייב. ולר"י [שם] איירי אף בספק גמור. [וה"ה קאי כר"י].

והאו"ש [שכירות שם] כתב דספק היזק נחשב היזק שאינו ניכר, דעל הצד דאינו נבילה הוה ענין צדדי שאינו בגוף הבהמה, ואף דאסור עליו בודאי. ובמזיד חייב מדין היזק שאינו ניכר [וקנס], ובאומן לא איירי במזיד. [וכעי"ז כ' **הדברי יחזקאל** [לז], **והשער"י** [א ט] ביאר דאיסור מחמת ספק הוה איסור על הגברא ולא על החפצא][יב].

והקה"י [ב"ק מב] כתב דאיסור גברא אינו מונח בחפץ, והוה חיצוני ולכן הוה רק כמו גרמי.

רא) **ושמואל אמר מערב. האחרונים** העירו דשמואל [ע"ז עד] פסק כרשב"ג דיין נסך שנתערב ימכר לעבו"ם חוץ מדמי יין נסך, ולא אסרו בהנאה. [א"כ אינו הפסד גדול].

ורש"י [ב"ק ד:] כת' דהך מנסך היינו ניסכו ממש, דא"א לומר דהיינו מערב, דהא יכול למכור לעבו"ם חוץ מדמי יין נסך שבו[יג]. [וצ"ע האיך הכריע מסברא דלא כשמואל. וכן בגמ' בסמוך מבואר דלרב כ"ש מערב]. **והאחרונים** [עי"ש במהרש"א, ופנ"י רע"א תור"ג כאן[יד], וכן נוב"י חו"מ ת סא ועוד] האריכו לפלפל בזה.

ח. וכן הביאו **תוס'** [ב"מ מב: ד"ה נימא, וב"ק לט. ד"ה דאי] מח' זה.

ט. ועוד כת' הרשב"א דלא קאי במסקנא התם.

י. ויל"ד דהיינו במערב פירות יבשים, אבל לח בלח, או שבלע טעם איסור הוה איסור ונזק בגוף החפץ [וכ"מ בפרמ"ג ע' בהמשך].

יא. וכוונתו להשיג דלא תליא בא"א אוסר דבר שאינו שלו, אלא סברא חדשה דלצעורי. וברמב"ם משמע דמישך להדדי.

יב. והביאו מדברי **הר"ן** ע"ז נט דעבו"ם דנגע ביין אינו חייב לשלם [מדינא] לצד דאסור משום גזירת בנותיהם, דאנחנו אסרנו על עצמינו.

יג. **והתוס' רי"ד** [ב"ק שם] הק' דמ"מ מזלזלי בדמיו כיון דאסורה עליו, ויש כאן קצת נזק. **והמהרש"א** [שם] ביאר דכוונת רש"י דא"כ היינו מדמע, דלא חסרי כולו.

יד. **והתור"ג** תי' דלמ"ד ניצוק חיבור נאסר העליון ע"י ששופך, ואף דאינו מעורב ממש. וע"כ דל"ש ימכר חוץ מדמי

רש"י ד"ה דאגבהה. ע"מ לגזולה. **האחרונים** דייקו דדוקא ע"מ לגזול [ולקחתו], אבל ע"מ לנסך לא מתחייב באונסים. ודנו דתליא בנידון גזל ע"מ לאבד. [ולפ"ז כוונת הגמ' דיש אופן של מנסך דמתחייב, אבל יש מנסך בלא הגבהת גזילה דחייב].

רב) **תוד"ה מנסך.** דא"א לניסוך בלא הגבהה. **התוס'** **הרא"ש** הוסיף דהוה יותר צורך מאשר הגבהה לאכילה, וכתב והא דאמר בע"ז [נט] דשכשוך בעלמא אסור היינו מדרבנן[טו], ואניסוך דרבנן לא גזרו לחייבו[טז]. **והחזו"א** ביאר דעיקר הניסוך הוא במה שנשפך החוצה, ובזה בעי הגבהה או עכ"פ הטיה[יז]. אבל **המהר"ם שיף** כתב דהכא א"א לנסך בלא הגבהה, דלא קנאו ואינו אוסר דבר שאינו שלו.

רג) **בא"ד ורב סבר כאידך שינויא דהתם וכו'** [דתליא האם מעשה ההגבהה מחייב את הניסוך] א"נ אפשר דר' ירמיה פליג אדרבי אבין וכו'. ולפ"ז אין קלב"ם כלל מתחילת המעשה [והאחרונים האריכו בדעת הרמב"ם, ואכ"מ]. **והריטב"א** כתב דמשעת הגבהה לא ידענא להתחייב באות שעה. [וצ"ב כוונתו, וצריך להגיה לשונו].

רד) **בא"ד [בע"א] דכמו דאם נסכו אחר אומר לו הרי שלך לפניך וכו' כיון דקלב"מ.** בפשוטו כוונת התוס' דעשה ב' מעשים לחייבו. ומצד ההגבהה הוה גזלן, אלא שיכול לומר הרי שלך לפניך, דהניסוך הוה מעשה אחר. ומצד מעשה הניסוך אמרי' קלב"ם. ובזה פליג רב וס"ל דהמחייב של הגבהה מחייב אף על הניסוך. וכ"כ **הדברי יחזקאל** [כו].

אבל **רע"א** [כתובות לא] למד כוונת התוס' דכשניסך במזיד נחשב היזק ניכר אף כלפי הגזילה, אלא שתוס' כתבו יסוד בגדרי קם ליה ב"מ, דכיון דאילו עשאו אחר היה פטור, א"כ נחשב דמעשה שיש בו חיוב מיתה גורם לחיוב ממון. ואף דאינו חלק ממעשה חיוב ממון, אמרי' קלב"ם אף על תנאי החיוב.

ורע"א כת' עד"ז לענין קלב"ם דאונס ומפתה, למש"כ **תוס'** [יבמות נט ועוד מקומות] דהחיוב קנס הוא על גמר הביאה, מ"מ שייך קלב"מ על תחילת הביאה. דכיון דאם עשה אחר תחילת הביאה [ולא היתה בתולה מתחילה] היה פטור, ה"נ נחשב שהמיתה גורמת לחיוב ואמרי' קלב"מ.

ורע"א [כאן] ביאר דסבר רב דכיון דניסך בידים קנסו שיחשב היזק ניכר, וממילא לא שייך הרי שלך לפניך. ובזה פליג שמואל דאמרי' קלב"מ וא"א לחייב מחמת מעשה הניסוך, א"כ הוה כאילו עשאו אחר וכלפי הגזילה נחשב עשאו אחר ואינו היזק ניכר. [ובמק"א כתב רע"א דרב מודה ליסוד כאילו עשאו אחר, אלא דס"ל דבקנס נחשב היזק ניכר לכל דבר].

דף נג.

רה) **מקנסא לא ילפי'. בגמ'** [ב"ק קיז.] דעת רב הונא בר חייא דמקנסא לא ילפי', והביא ראיה מברייתא דבראשונה וכו' דמקנסא לא ילפי', ודוחה הגמ' מעיקרא סבור להפסד מרובה חששו וכו'. מעיקרא סבור כדר' אבין דזורק חץ, ולבסוף כדרבי ירמיה.

והרשב"א [ב"ק קיז. וציינו הגר"א שפה] כתב דלמסקנא גמרי' מקנסא. אבל **הרמ"ה** [בשיטמ"ק ב"ק קטז:] כתב דכל קנס דרבנן לא ילפי' למילתא אחריתא, דלא גזרו אלא לצורך שעה. וכ"כ **הרי"ף** [ב"ק צא לב: בדה"ס] דמקנסא לא ילפי'.

הריטב"א כתב דהלכה דמקנסא לא ילפי', דקי"ל כשמואל בדינא. וכ"כ **הרמב"ן** [קו' דינא ד"ג כמה פעמים] דקי"ל דלא ילפי' מקנס, והביא כן בשם **ר"ח** [והו' **בש"ך** שפה א].

אבל **הרמב"ם** [חובל ז א,ג] פסק דכל היזק שאינו ניכר קנסו [כרב]. וכ"פ [שם ו] דמנסך חייב דמשעת הגבהה נתחייב.

יין נסך. **ורש"י** [ב"ק] קאי בדעת ר' חייא דס"ל [ע"ז עב] דניצוק אינו חיבור. [ועד"ז כת' השעה"מ ע"ז ז יג].

טו. אבל **הרא"ש** [ע"ז ד יג] הביא מכאן דעיקר ניסוך בהגבהה והורקה, והא דאיתא התם דהורקה הוה רק דרבנן [ועיקר ניסוך בשכשוך] היינו שלא בפני ע"ז. [ולכאורה הוא היפך מש"כ כאן].

טז. ולכאורה כוונתו לצד דלא ילפי' קנסא מקנסא. [א"נ בתקנה הראשונה דגזרו רק בהנך ג', בזה לא מסתבר שיאסרו. אבל לאמת גזרו חכמים אף כשעושה איסור דרבנן].

יז. אבל רש"י [ד"ה מנסך] מבואר דסוגיין איירי בשכשוך]

רו) **תוד"ה בראשונה.** בהגוזל [ב"ק קיז.] כתובה איפכא.

דהו' [שם] ברייתא כמו בסוגיין, דמעיקרא לא חייבו מדמע[א]. והביאו דתני אבוה דר' אבין המטמא והמדמע, וחזרו לומר אף המנסך. והגמ' פי' דמקנסא לא ילפי'. ודוחה דמעיקרא ס"ל כר' אבין, דעקירה צורך הנחה, וקלב"ם. ודחו כדר' ירמיה דמשעת הגבהה קנה.

היזק שאינו ניכר

רז) **ור' יוחנן אמר וכו' מ"ט היזק שאינו ניכר ל"ש היזק וכו'. פרש"י** דלא נשתנה מכמות שהיו.

והרמב"ם [חובל ז א] כ' דהמזיק היזק שאינו ניכר פטור, שלא נשתנה הדבר ולא נפסדה צורתו. אבל מדברי סופרים חייב הואיל והפחית דמיו[ב].

הקוב"ש [ב"ק קכח, וב"ב י] דייק מהרמב"ם דגדר היזק שאינו ניכר, דאינו נזק מוחשי אלא רוחני [ונחשב דבר חיצוני המונעו]. **והביא מדברי תוס'** [ב"ב ב: ע' בסמוך] דתלי היכא דאינו ניכר על החפץ, אבל אילו ניכר שטמא אף נזק בדין הוה היזק ניכר [אף דאינו מוחשי]. **והקוב"ש** דן דתליא במח' [ב"ק צז.] מטבע ופסלתו מלכות, אומר הרי שלך לפניך, דלא נשתנה טעמו וריחו. [וגדרי שינוי בגזילה שייכי לדין מזיק בהיזק שאינו ניכר, ע' בע"ב].

רח) **שם. שאינו ניכר. תוס'** [ב"ב ב: וכן ב"ק ק: ד"ה חייב]

הקשו גבי מחיצת הכרם שנפרצה, אמאי חייב, הא הוה היזק שאינו ניכר. ותי' דשניכר שהוא כלאים כשרואה הגפנים בשדה[ג], אבל גבי טהרות אע"ג שרואה שרץ על הטהרות מי יודע אם הוכשרו [**והתור"ג** כתב דלפ"ז בשרץ ע"ג משקין חייב, דניכר[ד]]. **והרמב"ן** [דד"ג ד"ה והנך] הוסיף דאע"ג דיכול עקור את הגפנים מ"מ שינוי החוזר לברייתו הוה שינוי. וכתב דלא דמי למגע שרץ דהערבוב שינוי הוא [אלא שחוזר לברייתו].

והקוב"ש [שם] ביאר דנח' הרמב"ן והתוס' דלתוס' בעינן ש'מעשה' המזיק יהא ניכר, אבל לרמב"ן בעינן שהדבר הניזוק יהא ניכר בו הנזק.

והריטב"א כתב בשם **ר"י הלוי** [וכ"כ **הרמב"ן** שם פי' נוסף] דבאמת כלאים הוה היזק שאינו ניכר, ואפי' הכי קנסו. ואפ"ה הגמ' [שם] הביאו מהתם דין גרמי, ומה הכא דמדינא היזק שאינו ניכר ל"ש היזק עבדי גרמא כמעשה, כ"ש בהיזק גמור. וכללו של דבר כל שחייב במעשה לרבנן חייב בגרמי לר' מאיר. והיזק שאינו ניכר פטור בגרמא לר' מאיר.

[אבל **תוס'** [ב"ב וב"ק שם] דחו דאין לומר דהוה קנס, דא"כ במזיד דוקא היה לו לקנוס[ה]. **ותוס'** [ב"ב] הוסיף דהכא ליכא למיחש שילך ויערב, דבעה"ב נמי מפסיד[ו]].

הפרמ"ג [בהנהגת השואל סוף חלק ב, והו' בפתח"ת שפה, וע"ע שעה"מ חובל ז ג] כתב דהתוחב כף חלבי בקדירה בשרי [ואסר את קדירת חבירו] נחשב היזק שאינו ניכר. וכתב דמסתבר דמין בשאינו מינו נחשב היזק ניכר, דניכר בטעמו.

רט) **שם. ל"ש היזק. הרמב"ן** [כאן, וקו' דינא דגרמי וכן ריטב"א ור"ן] כתב דהיזק שאינו ניכר מצי אמר הרי שלך לפני. [ומשמע דבאמת הוה מזיק, אלא כיון דאין שינוי בחפץ נחשב שיש כאן השבה]. **אבל תוס'** [בע"ב] מבואר דמזיק ל"ש הרי שלך לפניך.

גרמי – **הרמב"ן** [קו' דד"ג ד"ה ומשום הך קושיה] **הביא איכא מ"ד** דהקשה שיש לחייב מטמא ומדמע משום גרמי. והוכיח מזה דגרמי הוה קנס, וכתב

א. הגמ' [ב"ק] מביאה דמקנסא לא ילפי' [ותוס' פי' דמעשה אירע במטמא ומנסך, וגזרו דוקא בהנך]. ודוחה משום דהוה הפסד מועט.

ב. משמע ברמב"ם דגדר החיוב דרבנן משום שמפחיתו בדמיו. ויל"ד לסברת חזקיה האם נחשב דהאיסור נחשב ניכר, או דהפסד הדמים.

ג. **והקוב"ש** [ב"ב י] תמה דאף בכלאים אינו ניכר האם ניחא ליה.

ד. עכ"פ בשעת מעשה הנזק. ומשמע מתוס' דכיון דניכר שעה אחת חייב, דהנזק הוכר. [ויל"ד דנימא אח"כ הרי שלך לפניך, לרמב"ן].

ה. **והגהש"ס** [ב"ק שם] הקשה דכיון דברייתא דהתם כר' מאיר, א"כ י"ל דס"ל דמקיים כלאים אינו דאורייתא, וקניס ר' מאיר אף בשוגג [וכגמ' בע"ב]. **והאחרונים** הקשו דנימא ר' יהודה היא וכלאים דאורייתא, וקניס שוגג אטו מזיד ע' בע"ב.

ו. **והאחרונים** הקשו דמבואר בגמ' [חולין מא.] דמתני' דמנסך קאי בשותף, ואפי' הכי חיישינן [וע' רע"א]. **ובתור"ג** תי' דהמנסך 'השתמש' בחלקו לניסוך, ולא נחשב הפסד. **והקוב"ש** כתב דשותף שניסך, עכ"פ חלקו אסור ומעורב, ומש"ה שייך קנס.

הרמב"ן למה דקיי"ל דלא קנסו שוגג אטו מזיד אין חיוב גרמי אא"כ נתכוון להזיק [וכ"ד **ריב"ם** בתוס' ב"ב כב:[ז], וכ"פ **הש"ך** שפו][ח]. **ובחי' מכת"י** כתב דיש לחייב היזק שאינו ניכר משום גרמי, אלא שפטרו כדי שיודעינו. [משמע דגרמי חייב מדינא, אלא דסוגיין לא נחית להכי. ודוחק].

והרמב"ן [שם, ובסוגי' וכן הריטב"א כאן] חלק דלא עדיף גרמא לר' מאיר ממעשה לרבנן, וכל שחייב במעשה לרבנן חייב בגרמי לר' מאיר. והיזק שאינו ניכר פטור בגרמא לר' מאיר. אבל דעת האי' מ"ד והחי' מכת"י דשייך חיוב גרמי אף כשהניזק לא ניכר בחפץ.

הריטב"א כתב דמוחל שטר חוב ההיזק ניכר, שאינו יכול לומר הרי שלך לפניך שהרי אין שעבודו קיים. וכן שיחרר עבדו, אינו יכול לומר הרי שלך לפניך, דאין שעבודו קיים בעבד. [יל"ד האם כוונתו דגדרי ממון נחשב 'ניכר' [ומוחשי]. או דבעי להעמידו לומר הרי שלך לפניך[ט]].

רי) **כדי שיודיענו. הרשב"א** [נד:] **הביא בשם הראב"ד** להוכיח מכאן דע"א נאמן לאסור [ודלא כדעת **ר"ת** בתוס' נד:], דאל"כ אף אם יודיענו לא יהא נאמן[י]. **והרשב"א** חלק דמ"מ היה לו להודיע דשמא יהא נאמן עליו כבי תרי.

והפנ"י והג' מים חיים [בע"ב] דנו דלר' יוחנן נימא דמהני הטעם כדי שיודיענו כדי שלא נקנוס שוגג אטו מזיד. **והקצות** [שצח יא] **הביא** דדעת **המהרש"ל**[יא], דאף בקנס דרבנן מודה פטור. א"כ בזה לא שייך כדי שיודיענו.

ריא) **ומה טעם אמרו מזיד חייב כדי שלא יהא כ"א הולך ומטמא. הרשב"א** הק' א"כ נחייב אף בשוגג, שלא ילך ויזיק ויאמר שוגג הייתי, וכעין הא דאיתא [לקמן נד:] דחיישינן דאתי לאערומי ויאמר שוגג הייתי. והרשב"א תי' דמשום הך גזירה שוגג אטו מזיד לא קנסו להוציא ממון ממי שהוא שוגג גמור. ומהני הך טעם רק לאסור פירות. [וע' לקמן].

והחזו"א [ב"ק ה ג] דן בהא דקנסו מזיד, האם דוקא כשמתכוין להזיק [ויודע שמזיק], או אף בפושע וכרוח מצויה[יב].

ריב) **תוד"ה שלא.** הקשה ה"ר אפרים דן את הדין והא שוגג הוא וכו'. **ותוס'** [ב"ק ק. ד"ה טימא, וכעי"ז סנהדרין לג:] **תי'** דבחכם קנסו אף בשוגג, כדי שידקדק בדין יפה.

ריג) **בא"ד וי"ל דאין רגילות לחזור אלא ע"י אחרים. ותוס'** [ב"ק שם] תי' דחכם בעל הוראה ודאי יודיענו.

ריד) **הכהנים שפגלו חייבין וכו'. פרש"י** לשלם לבעלים. **הרמב"ן** הקשה דאין חיוב גניבה בהקדש. [וכן מזיק, ע' תוס' לעיל מט.]. **וכתב** דחייב מדרבנן דתקנו חכמים שלא יזלזלו בהקדשות[יג] [וקושיית הגמ' משום דמשמע דתקנו תקנה אחרת].

ועוד תי' הכא חייב לבעלים, שהרי הם חייבין באחריות להביא קרבן אחר. וכ"כ **רש"י**[יד]. **והפנ"י** הק' דהיינו רק לר' שמעון דס"ל דגורם לממון כממון. והפנ"י כתב דאף לרבנן חייב קרן[טו], אלא

ז. ותוס' [שם] סיים ואפשר דבשוגג נמי קניס לר' מאיר כי היכי דקניס במטמא שוגג. [היינו לר' מאיר, אבל לדידן אף דקיי"ל כוותיה בגרמי לא קנסי' שוגג אטו מזיד].

ח. והרמב"ן הקשה דלפ"ז לא נקנוס בנו אחריו, וכמו במטמא [וכדמבואר לעיל מד:]. **והש"ך** נקט דבאמת לא קנסו בנו אחריו.

ט. והאחרונים הקשו באיסור הנאה האיך אומר הרי שלך לפניך, לצד דאינו שלו.

י. יל"ד דהכא איירי בידו ליגע ולטמא, ומש"ה נאמן [אף דאינו ברשותו וחזקתו].

יא. ביש"ש [ב"ק י נ, הו' בש"ך חו"מ שפח נא]. והביא דכ"כ **רבינו יונתן** [בשיטמ"ק ב"ק צא.]. **והש"ך** [שם] פליג.

יב. [וע' בסמוך דלכאו' נח' בזה הרמב"ם וראב"ד].

יג. והאחרונים הביאו **דבתוספתא** [ב"ק ז] מבואר דהגונב הקדש חייב לשלם קרן. והיינו מדרבנן.

יד. והשלט"ג [ב"ב ו. בדה"ר] כת' [ודעת רש"י] דהטעם דאין חיוב להקדש, משום דהקדש אינו מפסיד בזה. כיון דהנודר חייב באחריותו. וכיון דיש לאחרים אחריות עליו, הגזלן פטור. [אך שוב הק' דמ"מ מצי פטר נפשיה בכבש, וההקדש היה נהנה משור]. והשלט"ג כתב דלפ"ז כיון דקי"ל כרבנן דאין חיוב גורם לממון.

טו. והאמר"מ [מ ז] ציין דכ"כ **תוס'** [ב"ק עא:] בשם **י"מ** דלר' מאיר גורם לממון חייב [קרן] משום דינא דגרמי, אלא דאין חיוב ד' וה'. [אך לפ"ז הוה דוקא לר' מאיר דמחייב בדינא דגרמי. ודוחק לומר דמתני' דידן דוקא לר' מאיר דדאין דינא דגרמי].

שר׳ שמעון חידש דיש חיוב כפל וד׳ וה׳[טז]. **והאחרונים** ביאר דאף רבנן מודו דיש תביעה משום דהוה דבר הגורם לממון. אלא דר׳ שמעון ס״ל ד׳כממון דמי׳.

אך **הפנ״י** הק׳ דבגמ׳ [ב״ק עו.] אי׳ דלר״ש גורם לממון לא חשיב שינוי רשות. וכן קדשים קלים לר״י הגלילי. ומבואר דלרבנן חשיב שינוי רשות. [ואכמ״ל].

ורש״י כתב עוד וא״נ נדבה היא קשה בעיניהם וכו׳. להך לישנא[יז] מבואר דקדשים נחשב ממון הבעלים אף בלא ׳גורם לממון׳. ואף דקדוש קדושת הגוף, הקנין ממון שייך לבעלים, ויש להם הנאה ממנו להתכפר.

והקה״י [ב״ק לט] הביא דלפ״ז מבואר דיש חיוב נזיקין על ממון שאינו יכול למכור, דמ״מ יש לו בזה שימוש לבעלים. ודלא כמ״ש **הנתיבות** [קמח א].

והגמ׳ [ב״ק עח:] מסתפקת הנודר עולה, והפריש שור ונגנב, האם הגנב[יח] פוטר עצמו בכבש [דמשום אחריות נדרו סגי להביא כבש, ובזה גרם לו הפסד ממון]. או דאמר אנא למצווה מן המובחר. והדר פשטיה דמצי פטר עצמו בכבש. [ואין חיוב משום מצווה מן המובחר].

רטו) **שם. שפגלו. הריטב״א** הק׳ היכי קרי ליה היזק שאינו ניכר, והא השחיטה הוה מעשה, וכיון דהשחיטה אינה ראויה הוה כנחירה.

ועד״ז כתב **הרמב״ן** [דד״ג ד״ה והדור] דטבח שקלקל נחשב היזק ניכר, דכיון דלא שחט כראוי השחיטה עצמה הוה נזק. דאין זו שחיטה אלא מתיז ראשה, והרי ניכר בין חיה לשחוטה[יט]. והרמב״ן כת׳ דל״ד למפגל דעיקר שחיטתו כראוי ואיסור אחר גורם לו, והרי הוציאתו מידי נבילה. וכ״כ **הריטב״א** [בתי׳ הב׳] דכי אמרי׳ דשחיטה הוה היזק ניכר כגון שנבלה דאינו שחיטה אלא נחירה, אבל פיגול שחיטה ראויה היא אלא שדבר אחר גרם לפסול.

והריטב״א [בתי׳ הא׳] כת׳ דקושיית הגמ׳ משאר עבודות.

רטז) **שם. תוס׳** [ב״ק ק. ד״ה טיהר] הוכיחו מכהנים שפיגלו דמזיק בדיבור חשיב מעשה [ולא דינא דגרמי], והוי מזיק גוף הממון בידים. ועפ״ז כת׳ תוס׳ דדן את הדין וקם דינא נחשב מזיק במעשה [ובתי׳ הב׳ תי׳ דדוקא דנשא ונתן ביד. ולכאורה לפ״ז מזיק בדיבור אינו מעשה].

והשיטמ״ק [ב״מ מג:] הביא מסוגיין[כ] ראיה בפיגול בעי דיבור[כא], דאמחשבה בעלמא היכי מחייב[כב]. [אבל **הקוב״ש** [ריש ב״ב] פשיטא ליה דאף פיגול במחשבה יחשב מזיק, דמ״ש מדיבור[כג]].

אבל **התוס׳ רי״ד** כת׳ דמפגל יש שם מעשה גמור, ואף שבדיבור בעלמא מפגל, באותו דיבור הוא שוחט וזורק בידים. ועד״ז כת׳ **הש״ך** [חו״מ כה ה ו] די״ל דמזיק בדיבור אינו מזיק, ושאני מפגל דע״י המחשבה הוה שחיטה פסולה, ומזיק בידים [והביא כן מדברי הרשב״א, ע׳ בסמוך].

והרשב״א הביא מדברי הגמ׳ [בסמוך] דהכניסה לרבקה ע״מ שתינק ותדוש פטור דהזיק במחשבה[כד]. והק׳ מ״ש

טז. **והקצות** [דש א] הביא דכ״כ **הרמב״ן** [בקו׳ דד״ג].

יז. ובפשטות משמע ברש״י דאינו מח׳ ב׳ פי׳, אלא ב׳ אופנים.

יח. **פרש״י** [ב״ק] לר׳ שמעון דגורם לממון חייב. דלרבנן בלאו הכי פטור. [והעירו דלכאו׳ איירי שם על הקרן, ומבואר דלרבנן פטור מקרן. ודלא כמ״ש רש״י בסוגיין. אך השער המלך [חובל ז ד] כת׳ דכוונת רש״י שם על הכפל]. והאחרונים דנו דלדעת רש״י [שם] אף בסוגיין צ״ל דקאי לר׳ שמעון.

יט. ואף דפסלו בשהייה, והשהיה אינה נכרת.

כ. וכן **תוס׳** [ב״מ מג:] ציינו דבסוגיין מבואר דפיגול הוה בדיבור [ותו׳ לא פירשו הראיה].

כא. וכ״ד **תוס׳** [ב״מ מג:] דפיגול הוה בדיבור. [**והתוס׳ שאנץ** שם האריך בזה, **ותוס׳** זבחים ד: נסתפקו בזה]. **והאחרונים** ציינו דמשמע **ברמב״ם** [פסוה״מ יד א] **והחינוך** [קמד] דעיקר פיגול הוה במחשבה.

כב. והביא ראיה דהא העושה מלאכה במי חטאת פטור מדיני אדם אפילו לחזקיה אע״ג דאסח דעתיה, דלא חשיב כהיזק הואיל דליכא אלא במחשבה בעלמא [וכמ״ש רש״י בסוף העמ׳ ד״ה ותדוש]. **והחש״ל** כת׳ דאף לראשונים דפיגול הוה במחשבה, י״ל דהכא איירי דפיגל בדיבור. ועוד יש שצידדו דאיירי בפיגול בשחיטה, ע״י מעשה השחיטה. ע׳ בסמוך מש״כ הריטב״א.

כג. והק׳ בזה על **הרמב״ן** [דד״ג] גבי כלאים דאינו חייב על מה שנתייאש, דמשמע דאין חיוב מזיק במחשבה. [וברמב״ן מבואר כתוס׳ שאנ״ץ].

כד. **ובחי׳ מכת״י** ביאר כיון דאינו ניכר ממעשיו שנתכוין לפסול. [דאין זה חשיב מעשה מזיק, דבשעת היזק אינו ניכר כוונתו].

פיגול דהוי נמי במחשבה, וחייב אף דלא עביד מעשה. והביא בשם **תוס'** דשאני התם דבשעה שמפגל עושה מעשה ששוחט אבל הכא אינו עושה מעשה.

ובחי' מכת"י תי' ב' תי', דהתם שמעיניה דמפגל בהדיא[כח], א"נ י"ל דהתם מפגל בשעה שהוא שוחט. ואילו הכניסה לרבקה אינו עושה מעשה[כו].

ריז) **שם. שפגלו. פרש"י** לאכול מהם חוץ לזמנם.

והרא"ש [נדרים לו.] **כת'** [אמשנה זו] שחישב חוץ לזמנו או חוץ למקומו.

והמשנ"ל [חובל ז ד, הו' ברע"א] הק' [לפרש"י] אמאי נקטו דוקא פיגול [דהיינו חוץ לזמנו[כז]], דאף במחשבת שלא לשמה [דהקרבן כשר ולא עלו] מזיקו במה שלא עלו לבעלים.

והמשנ"ל כת' דאף בנדבה דאינו חייב באחריות, מ"מ הבעלים נתכוון לדורון [וע"פ דברי רש"י]. והמשנ"ל דחה דמ"מ הקרבן כשר, ובגמ' [ב"ק עח: הנ"ל] מבואר דאין חיוב לשלם בהא דאינו מצוה מו המובחר[כח].

ריח) **העושה מלאכה במי חטאת וכו' פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים. הרמב"ן** [דד"ג ד"ה אבל עדיין] כתב בשם **ר"ח** דפטור מדיני אדם, דמקנסא לא ילפי'[כט].

אבל **הרמב"ם** [חובל ז ד] פסק דבמזיד חייב לשלם [דס"ל דכל היזק שאינו ניכר קנסו מזיד]. **והראב"ד** השיג דלמ"ד לאו שמיה היזק פטור[ל]. וביאר דהכא אין מתכוון להזיק, אלא להנאת עצמו. והש"ך דייק מדבריו דס"ל דילפי' מקנסא, ולכן צריך טעם לחלק.

הגר"ח [חובל שם] כתב דדעת הרמב"ם דאפשר להעמיד את הברייתא בשוגג[לא]. והגמ' לא ניח"ל לתרץ כן, דמ"מ הוה שואל שלא מדעת וגזלן [שהרי השתמש בחפץ], ולכן לחזקיה אינו יכול לומר הרי שלך לפניך. [ובדין גזלן לא נאמר הפטור כדי שיודיעו. **והחזו"א** חלק דבמזיק בשוגג אף שהגביה פטרו כדי שיודיענו]. **והגר"ח** שם כתב דאחרי שהוא גזלן, כל דיני מזיק שבו הוא חייב רק מדין הגזילה, ולא מדין מזיק [ועי"ש משכ"כ לפ"ז], והחזו"א חלק.

ריט) **רש"י ד"ה וחייב בדיני שמים.** פורענות לשלם לרשעים שנתכוין להפסיד ממון ישראל. **בגמ'** [ב"ק נו.] מבואר דהוה מדין גרמא, דחייב בדיני שמים. ומלשון רש"י מבואר דגרמא חייב בד"ש רק כשמתכוון להפסידו. ועוד משמע ברש"י דאינו בגדר חיוב ממון, אלא עונש על מעשיו [אלא דע"י שמשלם מתקן ההיזק]. [וכן הביא המאירי ב"ק שם בשם רש"י].

רכ) **תוד"ה העושה.** דעביד בידים וניחא ליה לעושה[לב]. **תוס'** [ב"מ ל. ד"ה אף] תי' עוד כגון שהיה שותף[לג].

רכא) **תוד"ה בדיני.** ונראה דהא דסתם שוורים לאו למזבח קיימי לא עביד ליה אלא כהיזק שאינו ניכר[לד]. [**והקוב"ש** ביאר דתוס' לשיטתם דנחשב היזק ניכר כשרואהו, וה"נ כיון דאינו יודע האם הוקדש אינו ניכר].

אבל בקושיית התוס' נקטו דסברת 'סתם שוורים' הוה סברא בפנ"ע. **ותוס'** [ב"ק צח. ד"ה הצורם] תי' דסברת היזק שאינו ניכר איצטריך בפרה שהוקדש

כה. ולכאו' כוונתו דדיבור שאני ממחשבה [ומזיק בדיבור הוה מזיק]. ועיל"פ דע"י הדיבור נחשב מעשה העבודה מעשה היזק [שהרי ניכר שזרק את הדם לשם הרצאת פיגול, ולא לשם קרבן]. ואילו הכניסה לרבקה אינו ניכר מטרת ההכנסה.

כו. [וצ"ב דיש מעשה הכנסה. ואפשר דהה"היזק אח"כ, בשעת דישה].

כז. והקשה עוד דהמ"ל אף מחשבת חוץ למקומו. ושוב הביא **דהרא"ש** [נדרים לה] כתב דאיירי אף חוץ למקומו. וכ"כ **בחי' מכת"י** כאן.

כח. ומבואר מדבריו דפיגל בנדבה חייב לשלם לבעלים, שהפסיד להם את גוף המצווה. אבל גדר כשר ולא עלה נחשב שקיים המצווה, אלא דאינו מהמובחר.

כט. ולפ"ז תלי במח' בריש העמ' אי ילפי' קנסא מקנסא.

ל. [ובזה לא קנסו]. והגמ' קאי למ"ד שמיה היזק.

לא. **והחזו"א** תמה דלא היה לברייתא לסתום דוקא שוגג. ועוד בשוגג ל"ש חיוב בידי שמים.

לב. **ובחי' מכת"י** תי' דבמלאכה בידים לא צריך ניחותא. א"נ סגי בניחותא דעושה המעשה. [ומבואר דהוה ב' תי' שונים].

לג. **ובחי' מכת"י** תי' דאיירי בפרה שנקנית ממעות הלישכה, ויש לכל א' חלק בו. [וסגי בשותפות זו לאסור אותה]. [ולפ"ז מתחייב לשלם להקדש].

לד. **ותוס'** [ב"ק צח. בתי' הב'] כת' דרבה ס"ל היזק שאינו ניכר ל"ש היזק, דלמ"ד שמיה היזק כ"ש דצורם חייב.

כבר, או פרה אדומה דדמיה יקרים וסתמא עומדת לגבוה[לה].

דף נג:

רכב) **הא בכנגדן. פרש"י** בכף מאזניים, דלא עבד מעשה בגופן. ומיפסיל במחשבה בעלמא [היסח הדעת, וכדבסמוך].

ולכאו' מבואר דמזיק במחשבה אינו מזיק. [וע' מש"כ לעיל]. אך יש לדחות דהיסח הדעת הוה העדר וסילוק.

והראשונים הביאו בשם **ר"ח** פי' כנגדן ששקל אבן שלא לצורך, ובאותה אבן חזר ושקל בשר. אבל שקל בכף מאזניים עם הבשר נחשב בגופו. וכיון דלא לצורך שקל האבן לא נחשב דומיא דעבד, וכשרה.

והרמב"ם [פרה י ה] כתב דמי חטאת ששקלן אם הסיח דעתו פסול, אבל אם שקל דברים אחרים במי חטאת הואיל ועשאן משקולת פסלן שאין זו משמרת. **והראב"ד** השיג דאינו הולך ע"ד סוגיין. וע' **כס"מ** דדחק כוונת הרמב"ם ע"ד רש"י. **והאחרונים** ביארו דהרמב"ם למד בגופן, היינו ששקל את מי חטאת עצמן, ובזה כשר כשלא הסיח דעתו.

והגר"ח [חובל שם] כת' דהרמב"ם פי' באופן דלא השתמש במים להנאתו, וא"כ לא הוי שואל שלא מדעת. וכ' דמ"מ היה מקום לדון מצד גוזל ע"מ לאבד. וחידש דדין גזלן ע"מ לאבד תליא בדין מזיק, ולמ"ד היזק שאינו ניכר ל"ש היזק לא חשיב נזק.

רכג) **מתיב רב פפא וכו' חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הש"ל, ואי אמרת היזק שאי"נ שמיה היזק.** אבל למ"ד לא שמיה היזק מחזירו בעין. וחשיב כעין שגזל.

והגמ' [ב"ק צח: ומה.] מפרשת דאומרים באיסורי הנאה[א] הרי שלך לפניך[ב]. [וקמ"ל דלא נחשב נהנה מאיסור הנאה, ע' קוב"ש פסחים יז].

רכד) **שם. התוס' רי"ד** כת' דלמ"ד לא שמיה היזק ניחא.

ואף דקנסו במזיק, בגזלן לא קנסו[ג], ואדרבה הרבה תקנות לגזלן שיעשה תשובה.

רכה) **תוד"ה גזלן.** דהא המכחיש בהמת חבירו וכו'

חייב, ובהכחשה דממילא אומר הרי שלך לפניך. בפשוטו משמע בתוס' דמזיק חייב בהכחשה דהדרא. [ורק גזלן פטור, וכ"כ **תוס'** ב"ק נו: ו**התוס' הרא"ש**]. ודלא **כתוס'** [סנהד' פד.] דהכחשה דהדרא הוה שבת, ואין חיוב שבת לבהמה.

וכן הקצות [שז ג] הביא דמבואר בתוס' דחייב בהכחשה דהדרא, ובדעת **ר"ח** [בתוס' לעיל מב: ד"ה שור] דכחש בבהמה נחשב נזק שמפחיתו מדמיו [אבל אינו שינוי], ולא שבת[ד]. דאי הכחשה דלא הדרא, הא מבואר [ב"ק צד.] דנחשב שינוי.

רכו) **בא"ד אומר הש"ל הואיל ועדיין בעין. והקצות** [שם] הביא דמבואר בתוס' דמזיק אינו יכול לומר הרי שלך לפניך. **והקוב"ש** [ב"ק קכו] כת' **דהרמב"ן** [בסוגיין ובדד"ג] מבואר דהיזק שאינו ניכר פטור משום דאמר הרי שלך לפניך. וכת' דלפ"ז אף בשומר בעינן לדין הרי שלך לפניך, ונפק"מ[ה] אם לא החזיר[ו] ונאבד החפץ אח"כ [אפי' באונס] חייב[ז]. ולרמב"ן אף המזיק פירות שהרקיבו מקצתן אומר הרי שלך לפניך, וכמו גזלן.

לה. וביאר דקושיית הגמ' ממים [שאינן מוקדשין] מהא דנקט מלאכה דלא מינכר לרבותא.

א. ועוד הביאו האחרונים דמוכח דאיסו"ה נחשב שלו, דאל"כ ל"ש הרי 'שלך' לפניך. ע' מגיה לתרה"כ [רסב].

ב. ודנו אי נח' בזה בברייתא דנגמר דינו, הו' בתוס'].

ג. ויל"ד הקשה דנקנוס לגנב בעלמא [אף דל"ש הטעם שלא ילך]. או כשהזיק במזיד [ומשמע ליה דפטור אף כשהיזק, ודלא כתוס' בע"א].

ד. [ודלא **כש"ך** [שם] דתוס' לא הכריעו אי חשיב שבת. וע' רש"ש].

ה. [ותי' בזה קושיית התוס' שאנ"ץ ב"ק נו:].

ו. וכ"כ **המלחמות** [ב"ק יט: בדה"ר] **והרשב"א** [ב"ק מד.] [אבל **התוס' שאנץ** [בשיטמ"ק ב"ק נו:] הביא צד דפקדון הוה ברשות בעלים, ואי"צ להשיב לידיו. וע"ע נתיבות הקדמה לס' עו]. [ונח' בזה הפוסקים בשומר שפשע ולא מכר החמץ וממושכן ביד עכו"ם דאינו יכול לומר הש"ל, ע' מג"א תמג ה, וחק יעקב שם ח, ורע"א שם. ותרה"כ שסג. ודברי יחזקאל לז ז].

ז. אך כ"ז דוקא בשומר. אבל גבי מזיק מיד נחשב שהושב לבעלים, והרי שלך לפניך.

רכז) **בא"ד וי"ל דכיון דהיזק שאינו ניכר שמיה היזק, א"כ חשיב ליה כאילו הוא ניכר**[ח] וכו' ואין לך שינוי גדול מזה. ונח' מ"ד היזק שאינו ניכר בסברא זו, ונפק"מ בין לענין נזקין ובין לענין גדר הרי שלך לפניך בגזל[ט].

והקצות הקשה למש"כ **הרמ"א** [שס ו] **דשינוי** [מעשה] נקרא שינוי רק כשנשתנה שמו עי"ז, הרי בהיזק שאינו ניכר, אף אי שמיה היזק מ"מ לא נשתנה שמו, דחמץ מעיקרא לחם והשתא [שעבר עליו הפסח] לחם[י].

רכח) **בא"ד והשתא אי חשיב היזק שאינו ניכר אפי' אתפסי בידים פטור וכו'. המשנ"ל** [גזילה ג ד] תמה על דברי התוס' שאם התפיס בידים י"ל דחייב אף בהיזק שאינו ניכר. ונהי דכשעבר עליו הפסח [ממילא] אומר הרי שלך לפניך, היכא דהוה בידים ל"מ. [ולכא' כוונתו משום קנס]. וכי בשביל שהיה כבר גזלן או שומר עליו יפטר יותר[יא].

ורע"א והתור"ג תי' דכיון דע"פ דין חייב להתפיס ליד בי"ד, לא שייך בזה קנס. [וכ"כ **השעה"מ** [חובל ז ד] דל"ש קנס, דמצווה קעביד].

והתרומת הכרי [שסג] כת' דקנסא מקנסא לא ילפי', ובזה לא תקנו. והגמ' בב"ק היא רבה, והביא דמוכח [ב"ק צח] דרבה ס"ל דלא ילפי' קנסא.

רכט) **בא"ד ועוד אי כשתפסו פטור, גם כי מתפיסו בידים יהא פטור דסוף סוף היו תופסים אותו.** [וכ"כ תוס' בסו"ד אליבא דאמת]. **המשנ"ל** [שם] תמה דמ"מ הוא מזיקו בידים, וקיי"ל דהזורק חץ, ובא אחר ושברו פטור.

והאחרונים תירצו דהכא הפסק דין חל בחפץ, ודינו כמנא תבירא [אלא דאינו ניכר. ובמה שעשאו היזק ניכר לא הפסידו]. והעושה היזק שאינו ניכר, ושוב מזיקו לגמרי פטור [ויל"ד לרמב"ן דבעי לומר הרי שלך לפניך].

רל) **בא"ד מה שנופל ביד בי"ד חשיב היזק ניכר וכו'.**

הקוב"ש [ב"ק קלט] העיר דע"כ איירי שהברידוהו מבי"ד, דאיירי שאמר לו הרי שלך לפניך, ובעודו ביד בי"ד אינו מעמידו לפניו. א"כ אחרי שברח מבי"ד כבר אינו ניכר הנזק. [ועי"ש]. וע"כ מוכח דסגי שהיה ניכר שעה א'. וכמ"ש תוס' [ב"ב ב:] היכא דמונח שרץ ע"ג הטהרות[יב].

אבל **המלחמות** [ב"ק יט: בדה"ר] ביאר דמשנכנס ביד בי"ד ואסרוה, כל מקום שהולך שם בי"ד ורשותם עליו. ושוב לא יצא מרשותם.

רלא) **תוד"ה תיובתא.** אע"ג דמייתי אח"כ תנאי, משום דהכי הילכתא[יג]. **ורע"א** כת' דקו' הגמ' דחזקיה קאי להדיא אמתני' [שהוא כדברי ר' יהודה], ואמר דסברת ר' יהודה דפטור כדי שיודיעו.

רלב) **שם.** עוה"ק **הראשונים** דהול"ל כתנאי דלעולא [לעיל מא.] נח' רשב"ג ורבנן כששחררו רבו שני והוציא עליו שם בן חורין, ועי"ז חייבו לשחרר. והגמ' מפרשת דנח' האם המשחרר חייב משום היזק שאינו ניכר[יד].

ותוס' [לעיל מא.] חילקו דהיזק דהתם [דיצא עליו שם בן חורין] חשיב ניכר טפי.

והראשונים תי' דסוגיין ס"ל כרב דהמשנה [שם] בשחררו ראשון. ולרב נחלקו במזיק שעבודו של חבירו, האם חייב במה שהפקיע שעבודו של חבירו.

והריטב"א הק' דמ"מ הו"ל לחזקיה לאמר דס"ל כרשב"ג [ואליבא דעולא]. וכתב בשם רבו בשם **הרמב"ן** כיון דאשכחן חד מתני' בהדיא דקשה ליה, צריך הוא ג"כ דינו אינו שווה כ"כ.

ח. דע"י הטומאה עצם הפרי מקולקל. ולפ"ז כשרואה שרץ על משקין [דנחשב היזק ניכר לכו"ע, למש"כ תוס' ב"ב], יחשב שינוי. אבל מ"מ התפיס שורו לבי"ד אף דנחשב היזק ניכר, ודאי לא נחשב שינוי בגוף החפץ.

ט. [ואף דגדר גזילה ומזיק לא שייכי להדדי].

י. וי"ל דלחם פגום אינו לחם, ולמ"ד היזק שאינו ניכר שמו לחם פגום.

יא. **והבית מאיר** [ב"ק שם] תי' דעכ"פ לא יתחייב אלא כמה ששווה השור בשעה שהתפיסו לבי"ד, דכיון דעומד ליגמר

יב. אך כ"ז לדעת תוס' דגדר היזק שאינו ניכר דאין כאן נזק, וכיון דהיה נזק שעה א' מתחייב. אבל לדעת הרמב"ן סוף סוף אומר הרי שלך לפניך. [והרמב"ן לשיטתו תי' באופ"א].

יג. **ותוס'** [ב"ק מז.] הביאו דכן דרך הגמ' כשאין הדבר עיקר אומר תיובתא.

יד. **ותוס'** [לעיל מא.] הוסיפו דהלכה כרשב"ג [דס"ל שם דחייב לשלם]. [ויל"ד אי כוונתם דקי"ל כעולא. או דעכ"פ עולא ס"ל הכי].

סיוע מוכרח לדבריו. וכל היכא דאיכא למידחי דחינן ליה ולא מוקי כתנאי.

רלג) **קנסו שוגג אטו מזיד. בהג' מים חיים** הקשה דנימא כו"ע קנסו, והכא בשוגג פטור כדי שיודיענו. [וע' מה שהו' בע"א]. אבל **הרשב"א** [הו' לעיל] כתב דלא קנסו להוציא ממון ממי שהיה שוגג.

וה**אחרונים** חקרו בגדר הקנס שוגג אטו מזיד, האם הוה קנס בעלמא. או משום המזיד יאמר שוגג הייתי[טו]. [וכדאי' לקמן נד: דאתי לאערומי].

רלד) **שם. התוס' רי"ד** כת' דדוקא מטמא ומנסך דאית בהו מעשה קנסו שוגג אטו מזיד, אבל היזק שאינו ניכר לא קנסו שוגג, כדמוכח גבי מחיצת הכרם שנפרצה, דדוקא כשהתרה בו[טז].

ותוס' [ב"ב כב:] נסתפקו בדינא דגרמי [לרי"צב"א דהוה קנס] האם אף בשוגג קניס ר' מאיר, כי היכי דקניס מטמא ומדמע[יז]. [וצ"ב מה הצד דדינא דגרמי לא קנסו].

רלה) **רש"י ד"ה למוצאי שבת.** לאחר שהמתין בכדי שיעשה. וכ"ד **בה"ג** והרמב"ן [חולין טו.] דאף במלאכת ישראל אסור בכדי שיעשו. אבל **הרמב"ם** [שבת ו כג, ושו"ע או"ח שיח א] פסק דבמלאכת ישראל מותר במוצ"ש מיד. וכ"ד **רבינו יונה.**

ודעת **רש"י** [ביצה כד: ועירובין לט:] דהאיסור מעשה שבת משום שלא יהנה ממלאכה האסורה, ועפ"ז מבואר הא דאף במלאכת ישראל בעינן כדי שיעשו[יח]. **ותוס'** [חולין טו. ד"ה מורי] הק' א"כ המבשל בשבת אף בשוגג יאסר כדי שלא יהנה ממלאכת שבת[יט].

ותוס' פי' דהוה קנס שלא שלא יבא לבשל. ולא משום שנהנה ממלאכת שבת. ועפ"ז כתבו **הרא"ש ור"ן** [שם] דמהאי טעמא חששו רק באמירה לנכרי דקיל, וכן במלאכה שנעשית מאליה. אבל ישראל שעשה מלאכה בשבת לא קנסו בכדי שיעשו. **והמג"א** [שיח ב] כתב דאף לסברת רש"י[כ] י"ל דמלאכת ישראל לא שכיח ולא גזרו.

רלו) **בא"ד אבל בשבת לא, דקנים שוגג אטו מזיד.** אבל מזיד אסור לו לעולם. **הרשב"א** [חולין טו] ביאר דלא קנסו לעולם, דאחרי שבת יכול לעשות בהיתר, ולא שייך קנס שלא יאמר שוגג אני. **ובמהרש"ל** שם כתב דדיינו שקנסו בשבת.

רלז) **רש"י ד"ה בדרבי יוחנן דהסנדלר** גרס יֵאָכל.

כ"כ בהג' **מים חיים**, דשוגג אחרים יאכלו במוצ"ש, והוא עצמו אסור לעולם. ומזיד אסור לעולם אף לאחרים. אבל בדר' מאיר גרסי' יאכל [הוא עצמו]. דבשוגג לא קנסו וכמ"ש רש"י 'הוא עצמו, אף בשבת'. ובמזיד לא יאכל לר' מאיר, לפ"ז קאי דוקא הוא עצמו. [וכן דייק **השיטמ"ק** כתובות לד].

ודלא כתוס' דבו ביום אסור לכו"ע.

ורש"י [חולין טו.] כ' דלר' מאיר [במזיד] בו ביום אסור אפי' לאחרים דלא להנות מאיסורא[כא] [ומשמע דאינו גדר קנס]. ולר' יהודה במזיד קנסו לו [ולא לאחרים] עולמית, ולא קנסו שוגג אטו מזיד. וכל זה נסתר מסוגיין, דלפ"ז ר' יהודה לא קנס שוגג אטו מזיד. ור' מאיר אוסר מטעם הנאה מאיסורא ולא קנס.

והמהרש"א [בחולין] ביאר דס"ל לרש"י דנח' הסוגיות, דלסוגיין אסור בו ביום משום קנס רק לעצמו, דל"ש קנס לאחרים. אבל בגמ' בחולין מוכח דאסור אף לאחרים [וכמ"ש בתוס' ד"ה המבשל], ונקט רש"י דע"כ הוה מטעם שנהנה מאיסורא. [וע"ע **שיטמ"ק** כתובות לד.].

הרמב"ם [שבת ו כג] פסק כר' יהודה, דמבשל בשבת אף שוגג אסור, ומזיד אסור לו לעולם. וכ"ד **הרי"ף**

טו. וכ"כ **הרמב"ם** [שביעית א יב] גבי נוטע בשוגג, והמפרשים דנו אי כוונתו דזה גדר הקנס דשוגג אטו מזיד, או דהוה טעם בפנ"ע.

טז. ועד"ז דעת ר"י [בתוס' ב"ב ב. וב"ק ק:].

יז. אך לכאו' בקנס זה לא קי"ל כוותיה. [ואפשר דזה ספק התוס'].

יח. **ורש"י** כתב נפק"מ בזה בב' יו"ט של גלויות מספק, דאמרי' ממ"נ אינו נהנה ממלאכת יו"ט. ובתוס' חלקו דמ"מ כיון שבפועל אינו יכול לבשל מספק, איכא למיחש שיאמר לנכרי.

יט. **והרא"ש** [שם] תי' דלרש"י דלא שכיחא שישראל יעשה מלאכה בשבת [אפי' בשוגג] ולכן לא גזרו. [ורק מטעם קנס]. אמנם לפ"ז ל"ש סבתר כדי שיעשו.

כ. וביארו האחרונים כוונתו דהשו"ע בהל' יו"ט תקטו פסק כרש"י, והכא פסק דאסור.

כא. וכתב דלר' יהודה שוגג אע"ג דליכא סקילה, איסורא מיהא איתא. משמע דבזה פליג ר' מאיר דלא נחשב איסורא. ולבאורה נפק"מ במעשה שבת במתעסק [לצד דאינו איסור].

והגאונים, וכ"פ **השו"ע** [שיח א]. אבל **תוס'** **והרא"ש** חולין [שם] פסקו כר' מאיר, וכ"פ **הרמ"א** **והגר"א** שם. [וע"ע נד.] **והפר"ח** למד מזה דבדאורייתא פסק **הרמב"ם** דקנסו שוגג אטו מזיד. [וע"ע בהמשך].

רלח) **בדאורייתא לא קנים. הרשב"א** הקשה דמטמא תרומה איסור דאורייתא, דכתיב ושמרתם את את משמרת תרומותי. וכת' דנראה מכאן דאינו דאורייתא וקרא אסמכתא. אך הביא **דרש"י** [לקמן סא.] כת' דמטמא חלה אסור מדאורייתא. [וכ"מ בכ"מ דאסור לטמאות תרומה משום משמרת, ע' בכורות לד., מכות יד:].

א"נ ליכא אלא עשה ולא חמיר כ"כ. ועוד תי' דקאי אמטמא חולין [והגמ' בע"א מסתפקת בזה].

והרש"ש כתב די"ל בתרומת פירות דרבנן [אבל תרומה בזה"ז לא ע' בסמוך].

רלט) **שם. תוס'** [ב"ב ב:] הק' דאי מחיצת הכרם שנפרצה ואסר תבואת חבירו משום כלאים הוה היזק שאינו ניכר, ואפ"ה חייב משום קנס. א"כ דוקא במזיד, אבל בשוגג לא יתחייב[כב]. **והאחרונים** [שם] הק' דהך ברייתא הוה ר' מאיר דקנס אף שוגג[כג]. **ורע"א** [שם] תי' דהתם עבר באיסור כלאים דאורייתא. ומש"ה ר' מאיר לא קנס.

רמ) **רש"י ד"ה מטמא ומדמע.** כיון דלאו שמיה היזק אין כאן איסור דאורייתא. **והתוס' הרא"ש** כת' ואין כאן איסור גזילה[כד]. מבואר בדברי רש"י דבמקום דמתחייב לשלם [בגדרי מזיק] אסור מדאורייתא להזיק. והיכא דלא חשיב 'מזיק' ליכא איסור דאורייתא.

והאחרונים [ע' קה"י ב"ק א] דנו מנ"ל האיסור להזיק[כה]. **והרמ"ה** [ב"ב כו, אות קז] כת' דאסור לגרום מידי דאתי מיניה הזיקא אי משום לפני עוור לא תתן מכשול, ואי משום ואהבת לרעך כמוך. ועוד דנו **האחרונים** דילפי' מק"ו מדין השבת אבידה. [אך לפ"ז אף גרמא והיזק שאינו ניכר יאסר[כו]]. ועוד דן הקה"י דהוה בכלל מצוות דיינים[כז].

אך **האחרונים** תמהו דלא יתכן שמותר מדאורייתא לגרום הזיק[כח]. [ואפשר דכיון דאינו איסור מפורש ל"ש קנס. אף דהוה סברא דאוריי'].

והפנים מאירות [ב צא] דן האם מוסר פסול לעדות מדאורייתא או מדרבנן. ותלה במח' הראשונים אי דינא דגרמי חייב לשלם מדאורייתא או מדרבנן. והשער משפט [לד יג] הק' דאף אי הוה היזק בגרמא, מ"מ מדאורייתא אסור לגרום היזק[כט]. [אלא דפטור מתשלום]. ושוב הביא דמבואר ברש"י [כאן] כדברי הפנ"מ דלא חשיב איסור דאורי'.

רמא) **משום חומרא דעבודת כוכבים בדילי. רע"א** הביא מקשים דהגמ' [חולין הו' לעיל] העמידה בישראל מומר. ובמומר ל"ש בדילי. וכתב דרק מזיד איירי במומר. אבל שוגג לא איירי במומר.

ורע"א כת' עוד דמומר אוסר את היין בנגיעה [מדרבנן] והפסידו, ואף ששוב ניסך אין ע"ז חיוב מזיק, כיון דכבר הופסד היין. א"כ הא דאיתא בסוגיין דהוה איסור דאורייתא לא קאי במומר.

רמב) **ורמי דר' מאיר בדאוריי' וכו'. המהרש"א** כתב דלא ניח"ל לפרש דשביעית בזה"ז דרבנן[ל]. ויש שתי' דעיקרו דאורי', ומש"ה נחשב בכלל דאורייתא. **והחזו"א** כת' דכיון דבזמן הבית לא קנסו, אין ראוי להחמיר בזה"ז יותר [עי"ש עוד].

כב. אבל **הרש"ש** [כלאים ז ה] ביאר דכוונת התוס' דעביד בידים, לאפוקי הכא דנפרצה מאליה 16 . ולא קנסו היזק שאינו ניכר בדינא דגרמי.

כג. ויש שדנו דכוונת התוס' דבזה לא קי"ל כר' מאיר.

כד. ובפשוטו משמע דאיסור מזיק שייך לאיסור גזילה. ויש לפרש כוונתו דהוה גזלן על החיוב תשלום [וכגוזל ע"מ לשלם].

כה. **והמשנ"ל** [רוצח ב ב] **וקרי"ס** [נזק"מ ה] כת' דהוה איסור דרבנן.

כו. **והקה"י** [שם] ציין לדברי **רש"י** [כאן] דהוה איסור דאורייתא להזיק. [ומשמע מדבריו דהוה כדברי הרמ"ה. אמנם מבואר כאן דדוקא במקום דיש חיוב תשלום].

כז. [**והברכ"ש** [ב"ק ב] כת' דנלמד מקרא ד'ולא ישמרנו'. וע"ע גמ' זבחים סו.].

כח. ועד"ז תמה **הקוב"ש** [ב"ב עד] אהא דאי' [ב"ב כב:] זאת אומרת גרמא בנזקין אסור. ותי' דאיירי באופן דהניזק יכול לשמור עצמו. [ועיל"ד באופן שיש למזיק הפסד, דאי משום גדרי השבת אבידה ואהבת לרעך כמוך אמרי' דשלך קודם. וכיון דיש אופני היתר, שוב לא יחשב איסור דאורייתא].

כט. וכת' דאפשר דמ"מ לא הוה רשע דחמס, אלא איסור דאורייתא בעלמא. [ולא הוה בגדר גזל, ובגדרי הממון].

ל. משמע דאה"נ שביעית בזה"ז דינו כדרבנן. [ולפ"ז למאי דקי"ל שביעית בזה"ז דרבנן, א"כ לר' מאיר קנסו, ולר' יהודה לא קנסו.

רמג) **הנוטע בשבת וכו' מזיד יעקר. האחרונים** הק'

מ"ש משאר מעשה שבת דמותר במוצ"ש. **והתוי"ט** [תרומות ב ג] **תי'** דגבי נוטע מחוייב לעקור את עצם המלאכה. משא"כ בבישול א"א לעקור בישולו[לא]. אלא קנסו שלא יהנה.

והביאו"ה [שיח ד"ה אחת] **תי'** דהני אינו נהנה מהם לאלתר, לא מינכר הקנס אא"כ יעקור[לב]. ועד"ז כת' **המשנה ראשונה** [תרומות שם] שקנסו במה שכוונתו לעשות, דהמעשר [וכן מבשל בשבת] בשבת נתכוון לאכול בו ביום ובזה קנסוהו, אבל נוטע לא נתכוון להנות עד ימים רבים, וקנסוהו שלא יגדל.

רמד) **שם. בשוגג יקיים. האחרונים** [מנח"ח רחצ, רש"ש שבת עג ועוד] **דנו אי מלאכת נוטע נגמר בהשרשה** [לאחר ג' או י"ד]. **והאפיק"ו** [ב ד ענף א] הק' אמאי אינו מחוייב לעקור כדי שלא ישריש, דעי"ז יתוקן המלאכה למפרע. [דומיא דמדביק פת בתנור, דחייב לרדות קודם שיאפה]. וסתמא משמע דאף קודם קליטה אי"צ לעקור. [וע"כ דמלאכת נטיעה הושלם בהנחת הזרע, ואף חזר ולקטן חייב].

ועוה"ק גבי שביעית, דאסור ליטע קודם שביעית באופן שיקלט בשביעית[לג]. וכה"ג ודאי שהאיסור בקליטה. וע"כ איירי דוקא דנודע לאחר קליטה, ושוב א"א לתקן[לד].

רמה) **מפני שישראל מונין לשביעית וכו'. בירושלמי** [שם]

אי' דיש נפק"מ בטעם זה[לה], דהנוטע תוך ל' קודם שביעית, מונין לשנת שביעית אף דאין כאן מלאכה בעצם [לולי תוספת שביעית[לו]]. ובל' דסוף שביעית מונין לשמינית, אף דנטע באיסור שביעית, ושייך קנס. וכן כמה אופנים דל"ש מונין לערלה[לז].

דף נד.

רמו) **דר' יהודה אדר"י ל"ק, באתריה דר"י חמירא להו שביעית.** בפשוטו משמע דר' יהודה ס"ל דבכל מקום לא גזרו. אבל **המאירי** כת' דר' יהודה איירי דוקא באתריה. ואף ר' יהודה מודה דבשאר מקומות אסור.

והרמב"ם [שמיטה א יב] פסק הנוטע בשביעית אף שוגג יעקור, גזירה שמא המזיד יאמר שוגג הייתי[א]. **ומהר"י קורקוס והכס"מ** ביארו דפסק כסתם משנה [תרומות ב ג] נגד ר' יהודה[ב]. אבל **המאירי** כת' דקי"ל כר' יהודה[ג], אלא דר' יהודה איירי דוקא באתריה. ואף הוא מודה ברוב מקומות[ד] דיעקור.

תשלומי תרומה

רמז) **בשוגג תשלומין תשלומין וכו'. רש"י ותוס'**

מבואר דהיינו ששילם בשוגג. אבל **ריב"ן** [**בתוס'** ותו"י יבמות צ.] דקאי אאכילה, ואי אכילה במזיד אין תשלומין נעשים קודש, ואף פירות טמאין ראויים.

לא. ו**התפא"י** [יכין] כת' דאף שיכול להטיל לים, לא רצו להפסיד גוף המותר רק לבטל מעשה האיסור. ו**בתוס' חדשים** [שם] ביאר דבנטיעה אותו דבר שנטע נשאר מחובר. [ולפ"ז בזרעים, שאח"כ צמחו וגדלו אי"צ לעקור הגידולים]. וע"ע קה"י [חלק ב ז].

לב. ויל"ד אי תלי בשם המלאכה או בכל מעשה ומעשה. והמדביק פת בתנור בסוף שבת, דאינו ראוי להנות לאלתר, האם נימא דבכה"ג אסור לעולם.

לג. ואילו בשבת כה"ג מותר, אף שנקלט בשבת [וכן מדביק פת, ונאפה בשבת].

לד. עכ"פ יל"ד דכל תוספת בגדילה מונח במעשה שלו, ואמאי לא ילקט למנוע המשך מעשה זה. [והמדביק פת בתנור ונאפית במקצת, אי נימא דיש תוספת חיוב בשבת בהמשך האפייה, ודאי חייב לרדות]. וצ"ל דלאחר שנקלט לא תלי במעשה שלו.

לה. ועוד נפק"מ דאי משום קנס, לא קנסו בנו אחריו. אבל משום מונין שייך אף בזה.

לו. [כגון בזה"ז דליכא דין תוספת]. ו**הרמב"ם** [שמיטה ג יא] פסק דאף בזמן הזה [דליכא איסור תוספת] לכתחילה אין נוטעין אילנות ואין מרכיבין ואין מבריכין קודם שביעית אלא כדי שתקלוט הנטיעה ותשהה אחר הקליטה ל' יום קודם ר"ה של שביעית. מפני מראית העין שמא יאמר הרואה בשביעית נטעו. פחות מכן יעקור [ואף מחייבין את היורש לעקור]. אבל אם לא עקר הפירות מותרין.

לז. [כגון אילן סרק או נטע לקורות].

א. ומשום קנסו שוגג [וע"פ דברי הגמ' בע"ב דאתי לאערומי]. ואילו לסברת הגמ' דמונין לשביעית, אף בשוגג שייך עיקר הגזירה. דאתי להתיר זריעה.

ב. ו**הפר"ח** [צט יב] ציין דבזה פסק דבדאורייתא קנסו שוגג אטו מזיד. כיון דנחשדו על השביעית.

ג. ד**המאירי** הק' דאף דגבי שבת פסק כר' יהודה, וגבי שביעית כר' מאיר. והוה בכלל הכסיל בחושך. ותי' דאף ר' יהודה מודה ברוב מקומות.

ד. ו**הדר"א** [בביאו"ה] כת' דלא ידוע בזה"ז מקום דחמירא שביעית.

והתו"י כ' דמוכח כן מלשון הגמ' תבא עליו ברכה, דהוה תשלומין מעלייתא[ה].

ותוס' [שם, והתורא"ש בסוגיין] האריכו לדחות, וכן בסוגיין מבואר דלא כדבריו, דא"כ אמאי תליא בדין קנסו שוגג אטו מזיד, ומבואר דשוגג קאי אתשלום. **והאחרונים** דנו די"ל דריב"ן קאי בדעת המקשן, אבל אחרי החסורי מחסרא קאי אתשלום.

רמח) **רש"י ד"ה משלם.** האוכל תרומה שוגג אינו משלם מעות אלא תבואה וכו' ע"י נתינתו נעשו קודש, אלמא דבר הראוי לחול עליו שם תרומה וכו' אבל האוכלה מזיד משלם מעות. וכ"כ **רש"י** [בכ"מ]. אבל דעת **הרמב"ם** [תרומות י יח] דאף האוכל תרומה מזיד משלם דבר הראוי להיות קודש. ואף דבמזיד אין התשלומין נעשין קודש[ו], מ"מ בעינן חולין מתוקנים[ז]. [והמהר"י קורקוס תמה מנ"ל[ח]].

והגרי"ז [פ. בדה"ס] הביא דדעת הרמב"ם דהוה מדיני התשלום לשלם בדבר הראוי להיות קודש. וממין הקדוש כמותו. [עי"ש שהאריך בזה. ואכמ"ל].

רמט) **רש"י ד"ה דאכל מיניה.** דהאוכל תרומה בטומאת הגוף במיתה, ואפי' היא טמאה. [וכ"כ רש"י יבמות צ., ותוס' פסחים י.]. **ורע"א** [בגהש"ס] ושאר **אחרונים** תמהו דמפורש בברייתא [יבמות עג: חולין קיג:] דדוקא תרומה טהורה.

ורע"א בגהש"ס [יבמות צ.] **ציין דהר"ש** [פרה יא ג] כת' דהמשנה [פרה שם] **פליג** [אברייתא הנ"ל], דמבואר דהאוכל תרומה טמאה חייב מיתה[ט].

רנ) **רש"י ד"ה וקמשלם.** ואע"ג דסוף סוף הן נעשין תרומה וכו' מידהו חולין טמאין מיכוין, ולא ידע דהם נעשין תרומה. [ואף די"ל דידע דנעשין תרומה, ואפ"ה שגג וסבור דשייך בזה תשלום. אלא דא"כ ל"ש תבא עליו ברכה, דהא ידע שאינם ראויין לכהן.

רנא) **רש"י ד"ה בשוגג.** דהא אוכל תרומה שוגג לפי מידה משלם, ולא לפי דמים, אע"ג דהך טמאה גריעא' וכו'. **והרמב"ן** תמה דהוה ספק בגמ' [פסחים לב.] אי משלם לפי מידה או לפי דמים. והו"ל לפשוט מהא דהכא. ועוה"ק תוס' **והרמב"ן** דבגמ' [פסחים לב.] מבואר דלא גרע מגזלן, ואף למ"ד לפי מידה צריך לשלם דמים. [והרמב"ן ביאר דלהנאת הקדש אמרו ולא לגריעותא].

והרמב"ן [ושא"ר] תי' דאזלי' בתר שעת נתינה, וכיון שבשעת נתינה שווה כדמי תרומה טהורה פטור. ואע"פ שאחר מכאן נעשין תרומה. [ומבואר דעיקר דין תשלומי תרומה הוה במה שמעמיד את הפירות להיות תרומה, וממילא דינם שנעשו תרומה. אבל הוא כבר שילם ע"י העמדתו, ולא במה שנעשו תרומה].

והפנ"י כת' בדעת רש"י [עד"ז] דחייב משום גדרי גזילה, ומש"ה סגי במה שפירות החולין שהוא מעמיד לו שווים כתרומה שאכל[יא]. ומאי אמרת סוף סוף נעשין תרומה טמאה ביד הכהן [ומפסיד לכהן טובא], ועכשיו ע"י גרמתו של זה יהיה תרומה טמאה. ותי' דלא גרע מטימא טהרותיו בשוגג, דפטור משום דהוה היזק שאינו ניכר [ולא מיקרי גזלן ולא מזיק], וקי"ל דלא קנסו שוגג אטו מזיד.

ה. ורש"י [ד"ה וקמשלם] נדחק מיכוין לשלומי, ולא ידע שנעשין תרומה. **ובתו"י** חלק מה לנו בכוונתו.

ו. אך בפשוטו פרשת תשלומי תרומה נאמר דוקא בשוגג, והאוכל תרומה במזיד חייב לשלם קרן כדין מזיק את ממון הכהן [היכא דהגיע ליד כהן. וכל זמן שלא הגיע ליד כהן לכאו' פטור, וכמו שאר מתנות חולין קל:]..
ואילו ברמב"ם מבואר דאף תשלומי מזיד הוה גדר תשלומי תרומה, אלא דלא נתחדש דנעשו קודש. **והגרי"ז** [שם] הביא דכן מבואר **בירושלמי** [פסחים ב ג] דהאוכל תרומה פחות משווה פרוטה במזיד חייב לשלם [כיון דחזי לאיצטרופי]. וע"כ דהוה מדיני תרומה, דל"ש משלום ממון חבירו בפחות משווה פרוטה.

ז. והמהר"י קורקוס [שם] ביאר דכיון דשוגג יש קנס לשלם חולין מתוקנין, כ"ש שיש להחמיר במזיד. [ואף דהטעם לא שייך במזיד].

ח. והאו"ש כתב דהרמב"ם למד כריב"א, ולמד כן מסוגיין דהתחדש דיכול לשלם חולין טמאין, ונחשב ראוי להיות קודש.

ט. ובחי' מים חיים [לרמב"ם תרומות ז] דן דרש"י ס"ל דתלי במח' ר' יוסי הגלילי ורבנן בטמא שאכל קודש טמא. וכי היכי דרבנן מחייבי בקודש טמא, ה"ה דמחייבי בתרומה טמאה. [ודלא כתוס' סנהד' פא דרבנן לא ילפי קודש מתרומה ור"י הגלילי יליף].

י. ובגמ' [פסחים] הנפק"מ לפי מידה משלם היכא דהוזל או נתייקר אח"כ. אך לפרש"י יש כאן נידון נוסף האם סגי לשלם כמות הפירות שאכל, וא"כ האוכל פירות יפים ישלם פירות רעים. [מלבד סברת לא גרע מגזלן].

יא. ומבואר מדבריו דכ"ז משום דהוה גדר תשלומי גזילה. אבל אי הוה מדיני תשלומי תרומה, א"כ בעי' שעצם התשלום יהא שווה כפי שאכל [והוה תשלום רק משעה שנעשית

ומדברי הרמב"ן משמע דקאי אף למ"ד לפי דמים, הא שווה דמים אלו קודם נתינתו. אבל **הפנ"י** תי' [לדעת רש"י] דלמ"ד לפי דמים בגדרי התרומה צריך שיהא שווה [לאחר התשלום] כפי מה שאכל. ורק לענין סברת לא גרע מגזלן מהני סברא זו.

ובזכרון שמואל [ג] כת' [בדעת רש"י] למ"ד משום מידה משלם תלי בפירות קודם פרעון. אבל למ"ד לפי דמים ודאי תליא בשווי ממון של אח"כ[ב].

רנב) **שם. המשנ"ל** [תרומות י יח ד"ה נסתפקתי] חקר האיך שמין [לצד דלפי דמים], לפי דמי פירות תרומה. או כאילו פירות אלו היו חולין[ג]. [דכיון שהתשלומין נעשו תרומה, ע"י התשלום הפירות יהיו שווים כמו התרומה שאכל].

ורע"א כת' דאת"ל דמשלם לפי פירות תרומה, א"כ לעולם יש נפק"מ אי שמין לפי מידה או לפי דמים. דאי הוה לפי דמים משלם פחות ממה שאכל[ד]. וע"כ דשמין תרומה שאכל כאילו היא חולין[טו].

והחזו"א כ' [צד נוסף] שמשלם חולין כשיעור שלאחר שיתקדש יהא שווי כפי התרומה שאכל[טז]. [ודלא כרמב"ן הנ"ל]. וכן מבואר בתוס' [בסוגיין, ויותר מפורש בתוס' יבמות צ.].

והאחרונים ציינו דנח' בזה תוס' דידן והרמב"ן [ושא"ר הנ"ל]. דלדעת תוס' בעי' שאחרי התשלום יהא שווה לפי הדמים שאכל. והנך ראשונים ס"ל כצד במשנ"ל דתליא בפירות קודם תשלום.

רנג) **תוד"ה אכל.** דאפי' את"ל לפי מידה וכו' לא גרע מגזלן כדאמרי' התם דכל היכא דמעיקרא שווה ד' וכו'. **והפנ"י** תי' דלדעת רש"י כוונת הגמ' דאף דיצא יד"ח תשלומי תרומה לפי מידה, מחוייב להשלים הדמים משום דלא גרע מגזלן. והוה חיוב ממון בעלמא[יז] [ומשלם במעות, ואינן נעשין תרומה], ולא דין תשלומי תרומה.

והפנ"י הוסיף דבסוגיין הפירות ששילם שווים כתרומה שאכל, ואי"צ לשלם יותר [הו' לעיל].

ועוד תי' **האחרונים** [ע' קה"י פסחים כז וזכרון שמואל ב וג] די"ל דבסוגיין איירי באוכל תרומת עצמו, דל"ש חיוב גזילה. או כששגג בדיני הממון, או שלא הגביה דל"ש חיוב גזילה.

והפנ"י דייק כן מדברי **רש"י** [פסחים שם] שביאר דנהי דאיכפר ליה אכילת תרומה [ע"י ששילם לפי מידה], מידהו ממונא הוא ולא גרע משאר ממונא כששעת הגזילה.

ורע"א [בגהש"ס פסחים] הק'[יח] אהא דאי' לא גרע מגזלן, דמ"מ סגי שישלם בפירות לפי מידה, והשאר ישלם במעות [מדין גזילה]. וכן ל"צ להוסיף חומש על שיעור זה[ט]. ועוה"ק האחרונים דנפק"מ באוכל תרומת עצמו[כ] דל"ש חיוב גזלן.

תרומה]. [אך לכאו' יש לדון מסברא להיפך, דבשלמא גדר דין תשלומי תרומה, י"ל שנקבע הדין דנחשב תשלום בשווי זה. אבל בגדרי הממון האיך יחשב פרעון החוב. ומה אהנית דיש בפירות שווי בעצם, הא אינם שווים למלוה].

יב. אבל **הראשונים** נקטו דאף למ"ד לפי דמים מהני כה"ג.

יג. **והמשנ"ל** דייק כן מדברי **הר"ש** [תרומות ו ד] דהגונב תרומה משלם כדמי תרומה, ודייק אילו האוכל בשוגג משלם כדמי חולין. וע"ש תוי"ט.

יד. דהאוכל סאה תרומה בזמן שסאה חולין שווה ד', וסאה תרומה שווה ג', ישלם שווי ג' מפירות חולין. שהוא פחות מסאה. [והוא תימה].

טו. וצ"ב אמאי ישלם כאילו הוא חולין, הא פירות אלו תרומה. [ויל"ד עד"ז האוכל תרומה טמאה דלא שווה מידי, וכי נימא דחייב לשלם כשווי חולין טמאין, דאילו היה חולין שווה כך]. וי"ל דעיקר השומא שצריך לפרוע פירות, שלאחר שיעשו תרומה יהיו שווים כך.

טז. ויל"פ דגדר חיוב תשלומי תרומה הוא להשלים ל'רשות תרומה' את הפירות שחסר לה. [ולתרומה חסר פירות בשיעור זה, שראויין להיות תרומה בשווי זה]. **והקה"י** [פסחים כז] ביאר דדין תשלומי תרומה אינו בגדרי השלמת הממון, אלא דין תשלום על הפירות.

יז. ויל"ד אי כוונת הגמ' דנתחייב משעת הגבהה [ע' ראב"ד תרומות י כו], או דבאכילתו נתחייב.

והמחנ"א [גזילה ז] דן הלוקח דבר שאינו שלו בשוגג, האם נתחייב כדין גזלן. והביא מסוגיה זו דאכל בשוגג [וסתמא איירי דלא ידע שהוא תרומה, וסבור שהוא שלו], ואפ"ה אמרי' לא גרע מגזלן. [עי"ש]. [והמחנ"א הביא עוד מדברי הריטב"א כתוב' לד:, ועוד ציינו האחרונים לתוס' ותוס' ר"פ ב"ק סט., ע"ע קצות כה א].

יח. על לשון הגמ' [שם] דהיכא דמעיקרא שווה ד' לא תבעי לך, הא יש בזה כמה נפק"מ.

יט. אך **בחי' ר' שמעון** [כתו' לא] חידש דאף לצד דלפי ממון משלם הוה מגדרי הממון, דאילו מגדרי תשלומי תרומה ודאי סגי לפי מידה. וביאר דהנידון האם יש זכות לכהן [בעל תרומה הנאכל] לתבוע כל דמיו.

כ. [שלא הגיע ליד כהן. א"נ כשקנה מהכהן, או ירש מאבי

אך **הפנ"י** דייק מדברי **התוס'** דצריך לשלם כל דמיו מדיני כפרה, והיכא דמעיקרא שווה ד' ולבסוף זוז לא נפיק מידי כפרה עד שישלם ד'[כא]. ואף סברת 'לא גרע מגזלן' הוה מכלל דין התשלומי תרומה[כב].

והשפ"א [פסחים שם] ביאר דילפי' מק"ו דדין תשלומי תרומה לא גרע מתשלומי גזילה, דכיון דהחמירה בו תורה לחיוב חומש, כ"ש דיתחייב בשעת האכילה. ועד"ז כת' **החזו"א** [פסחים שם].

רנד) **בא"ד [לעיל] אא"כ ישלם כשיעור ששוין להסקה כשיעור ת"ט שאכל**[כג]. [וכ"כ **הרמב"ן** ושא"ר בפי' הא'].

רנה) **בא"ד מ"מ במזיד וכו' ומשלם מידי דלא קפצי עליה זבינא.** ואף דהשלים כשווי מה שאכל, מ"מ קנסי' ליה כיון דמשלם בפירות רעים דאינן ראויים אלא להסקה [והוה כזיבורית, אף דשווה כשיעור זה].

רנו) **ת"ש המעשר בשבת וכו' המטביל כלים בשבת שוגג וכו'. פרש"י** כל הני רמי ר' מאיר [דסתם משנה] אדר' מאיר דקניס שוגג בדרבנן. **ופרש"י** דלר' יהודה ניחא, דברבנן לא קנס שוגג.

והרמב"ם [שבת כג ח, טו] פסק בהני דבשוגג ישתמש. ובמבשל בשבת פסק כר' יהודה. **והגר"א** [ר"ס שיח] ציין דבמלאכה דרבנן ס"ל לרמב"ם דלר' יהודה לא קנסו שוגג אטו מזיד[כד], וכר' מאיר[כה]. ואין איסור מעשה שבת בכל איסור דרבנן בשבת בשוגג[כו].

והמג"א [שלט ז] כתב דהמפריש תרו"מ בשבת בשוגג מותר, וציין דתלי במח' הראשונים במבשל בשבת [דנח' הר"ן והרמב"ם אי קי"ל כר' מאיר או כר' יהודה, ומבואר דלרמב"ם אסור]. **והאחרונים** הק' דמעשר בשבת קיל, ואף הרמב"ם מודה. **וע"ע שעה"צ** [שם כד].

רנז) **המעשר בשבת וכו'.** בגמ' [ביצה יז:] יש צד דמי שאין לו פירות אחרים לא קנסו בדיעבד [משום כבוד שבת]. ודוקא כשיש לו פירות אחרים קנסו[כז]. ול"ד למבשל בשבת, דאיסורא דשבת שאני[כח].

והראשונים הק' אמאי לא הוה מוקצה מחמת איסור, דאסור לתרום בשבת[כט]. **והביאו דבגמ'** [שבת מג.] אי' דטבל מוכן אצל השבת, הואיל ואי עבר ותקנו מתוקן. ואינו דחוי גמור. עי"ש תוס'.

רנח) **המטביל בשבת וכו'. פרש"י** שנראה במתקן כלי. ובגמ' [ביצה יח.] נאמרו כמה טעמים בזה.

רנט) **במזיד לא ישתמש בהם. האחרונים** [קה"י ח"ב ז] הביאו דמבואר דמשום מעשה שבת נאסר אף בהנאה, ולא רק באכילה. [ע' משנ"ב שיח ד, ושכה לז]. **וי"ל** דהכא קנסו בדבר זה גופה.

דף נד:

רס) **לא יעלו דברי ר' מאיר.** [דבדרבנן קנסו]. **תוס'** [ב"ק ק., סנהד' לג.] פי' דהא דאי' דהורה בטעות וטיהר את הטמא מה שעשה עשוי איירי שעירבו עם פירותיו. ובטלום ברוב.

אמו].

כא. והביא דכ"מ מדברי **תוס'** [יבמות צ.] דאף באופן דקלב"מ, ופטור מדיני הממון. מתחייב לשלם משום כפרה כפי שוויו מעיקרא.

כב. ובכולו נאמר הדין דתשלומין נעשו קודש, ולא מדהני מחילה. ואף באוכל תרומת עצמו.

כג. ולכאו' צ"ל דאיירי שידע דמשלם פירות טמאין, ונעשין תרומה [ואינן ראויין אלא להסקה, ומש"ה טרח והביא הרבה פירות להשלים]. ואפ"ה סבור דרשאי לעשות כן, כיון דשווין להסקה.

כד. אך לכאו' י"ל דהכא הטעם משום דגברא לתקוני מתכוין. ואין ראיה דקי"ל כר' יהודה בכל דרבנן. אלא דבלאו הכי קי"ל כר' יהודה דמשנתינו [נב:] דלא קנס שוגג בהיזק שאינו ניכר.

כה. והביאו"ה [שם בסוגריים] דייק דאף במזיד יאסר רק ביומו, וכדעת ר' מאיר. והק' דלענין מזיד לא מצאנו מקור לחלק בזה.

כו. **והביאו"ה** [שם] ציין דכ"פ **החיי אדם**, אבל **הפרמ"ג** ס"ל דאסור. [ולכאו' חילק בין מטביל ומעשר לשאר מלאכה דרבנן, דהחמירו כעין דאורייתא].

כז. ואף מטביל בשבת איירי כשיש לו כלים אחרים. איבע"א יכול להשיג ע"י שאלה. [אבל אוכלין כשאין משלו מותר, ואינו חייב ללוות מחבירו].

כח. [וע"פ הגר"א וביאו"ה [הנ"ל] החילוק בין דאורייתא לדרבנן. אך פשטות לשון הגמ' דמעשר ומטביל בשבת לא חשיב 'מלאכה' כלל].

כט. ותוס' [סוכה כג:] הוכיח מסוגיין דבשבת אסור להפריש אף במחשבה ע"י תנאי. דאת"ל דיכול בהיתר אין ראוי לקונסו.

ותוס' הק' דקאי התם כר' מאיר, ור' מאיר קנס מבטל איסור לכתחילה אפי' בשוגג[א]. ותי' דשוגג כי האי דעשה ע"פ חכם לא קניס. **ותוס'** [ב"ק] תי' עוד דוקא בנפלו ונתפצעו דנאסרו בתחילת תערובת קניס ר' מאיר[ב].

רסא) **שם. ותוס'** [ע"ז ז. ד"ה ר"מ] **כת'** דאף דאי' [ב"ק צה.] דהצובע צמרו קנסו את הגזלן [אף באופן דמדינא קנה בשינוי], היכא דהוה בשוגג לא קנסו שוגג אטו מזיד[ג], דלטובתו של בעלים נתכוון[ד], דסבור שצוו כן.

רסב) **ר' יוסי ור"ש אומרים בשוגג יעלו במזיד לא יעלו. והירושלמי** [הו' בתוס' בע"א] **אי'** דכל האיסורין שריבה עליהם שוגג מותר, מזיד אסור[ה]. **וכ"פ הפוסקים** [טור ושו"ע יו"ד צט ה] **בכל תערובת** איסור[ו].

[ולא נתפרש דעת ר' יוסי ור' שמעון בשאר המח' בסוגיין [מעשה שבת ושביעית וכו'], אי לא קנסו כלל שוגג אטו מזיד. או דוקא בתערובת].

אך **הטור** [קי] **הביא בשם ר"י** [תוס' זבחים עד., ושו"ת הרא"ש כ יז] דבתערובת שאינו בטל, ואח"כ נפל א' לים, דוקא היכא דנפל מאליו מותר. אבל הפילה הוא, אפי' שוגג אסור. [דקנסו שוגג אטו מזיד]. **והב"י** [צט] תמה מ"ש מנתפצעו או הוסיף עליו וביטלו. וכת' דשמא י"ל דיש חילוק[ז]. **והפר"ח** [צט יב] כת' דקיל לאינשי לתלות דנפל האיסור לים, ואתי לאערומי.

רסג) **והא הכא דמדאורייתא חד בתרי בטל וכו'.**

פרש"י אף דהוה דבר חשוב בטל מדאורייתא. **ותוס'** [יבמות עג.] הביאו דאף ערלה בטל מדאורייתא חד בתרי[ח], ושיעור מאתיים הוה מדרבנן.

והריטב"א והר"ן כת' דע"כ איירי במין במינו, דאי בשאינו מינו הא ניכר, ויברור. והק' דאי במינו, הא דעת ר' יהודה [מנחות כב וכ"מ] דמין במינו לא בטיל. והביאו בשם **הראב"ד** [ס' איסור משהו ב] דר' יהודה אייר דוקא בביטול לח בלח, אבל ביבש מודה דבטל[ט].

והאחרונים הביאו דמבואר דאף ערלה מדאורייתא בטל ברוב [וכמ"ש **תוס'** ב"מ נג], ורק מדרבנן בעי מאתיים.

רסד) **שם. והא הכא דמדאוריי' חד בתרי בטל. משמע** דהטעם דמדאורייתא כבר נתבטל, אבל לבטל איסור לתוך היתר [שלא נתבטל עדיין] הוי דאורייתא. **וכ"ד הראב"ד** [על הרי"ף כאן, ושם, והו' בראשונים חולין צו: ור"ן שם לה: בדה"ר] דמדאורייתא אסור לבטל לכתחילה.

אבל דעת **התוס'** [ורוב הראשונים] דהאיסור לבטל איסור לכתחילה הוה איסור דרבנן. **והפליתי** [צט ה] כ' דצ"ל דכוונת הגמ' לרבותא, דאפי' נימא דיש איסור לבטל, הכא כבר בטל.

ודעת **הנוב"י** [יו"ד ת מה, הו' בפתח"ת צט ג] דבביטול יבש ביבש לכו"ע אסור לבטל לכתחילה

א. ותוס' [סנהד'] תי' דהך תנא קאי כוותיה לענין דינא דגרמי, ולא לענין קנס בביטול האיסור.

ב. [דיבא לבטל להציל מה שכבר נתערב לו, אבל לא חששו כ"כ שיבטל לכתחילה כדי להרויח פירות האיסור].

ג. לכאורה יש לתרץ כרשב"א דלא קנסו שוגג אטו מזיד להוציא ממון [ומבואר דתוס' לא ס"ל כן].

ד. [משמע דכוונתו ע"פ סברת הגמ' בע"א]. [ולו"ד התוס' י"ל דשאני קנס של ממון, דקנסו לגזלן].

ה. והרמב"ם [מאב"א טו כה] פסק דדוקא למבטל עצמו קנסו. אבל לאחריני שרי. [והרשב"א תוה"ב והטור ושו"ע הוסיפו אף למי שכיון לבטלו בשבילו אסור]. [ע' לעיל נג: גבי מעשה שבת].

ו. וכן אי' במשנה [תרומות ה ט] דהיכא בדימוע שנפל לתוכו חולין נוסף, שוגג מותר. [ודלא כר' יהודה ור"מ].

ז. והט"ז [צט ח] חילק דהיכא דנתפצעו או נוסף עליו, התערובת כפי שהוא עכשיו ראוי לביטול. ונאמן שהיה בשוגג במיגו שלא היו שלמים מעולם [דאיירי שבא לפנינו עכשיו אחר שנתפצעו]. אבל התם התערובת כמו שהוא אסור, אלא משום שטוען שנפל א' לים. ואמרי' דשמא הערים והפילו במתכוון. [וע"ע בפוסקים].

ח. דבטל ברוב, ובפשוטו חד בתרי [דהוה שליש] לאו דוקא. ואף ב' בג' [ונ' בנ"א] בטלים מדאורייתא, וכ"פ **הש"ך** [יו"ד קט ו]. אבל דעת **המהרש"ל** [איסו"ה נא ה, הו' בפוסקים שם] דאם יש כ' איסור, צריך מ"א לבטלן, וכמשמעות **הרמב"ם** [מאב"א טו ד]. **והפלתי** [קט ב] ביאר דהוה מדרבנן. אך שוב הביא דבמהרש"א [פסחים מד.] נקט דאף מדאוריי' בעי' כפל האיסור [ותמה על דבריו].

ט. וכ"כ **תוס'** [יבמות פב. וזבחים עג., מנחות כב:, אך תוס' מנחות הביאו דר"ת חזר בו דאין חילוק, עי"ש שהאריך בזה, וע"ע **שיטמ"ק** זבחים שם]. ותוס' הוכיחו כן דודאי ר' יהודה מודה בדין מדומע דעולה בק"א מדרבנן. [ולפ"ז לר' יהודה בתערובת לח ליכא שיעור דימוע בק"א. ותוס' דנו אי קמח חשיב לח או יבש].

מדאורייתא [שהרי האיסור קיים בעיניה אלא הותר], ומח׳ תוס׳ והראב״ד באיסור לח שנתערב.

ורע״א הביא צד דאיסור הנאה לכו״ע אסור לבטל לכתחילה, שהרי מתרבה כמות ההיתר עי״ז, ונהנה ממנו. [וכ״ד החוו״ד צט ח]. **והאבנ״מ** [שו״ת יח] כתב דאסור לבטל תרומה, שעובר על איסור משמרת.

וע״פ סברת אלו ניחא דבסוגיין בעינן לסברא שמדאורייתא כבר בטל.

רסה) **שם. הפר״ח** [צט יב] כתב דהיכא דנתערב מין בשאינו מינו וניכר טעמו [דאינו בטל מדאורי׳], והוסיף עליו וביטלו אף בשוגג אסור. דבאיסור דאורייתא אף לר׳ יהודה קנסי׳ שוגג אטו מזיד. **והפליתי** [שם] חלק דכוונת הגמ׳ לרבותא, ובלאו הכי קי״ל דאיסור אין מבטלין לכתחילה הוא דרבנן. **ורע״א** תמה דמ״מ באופנים הנ״ל דאסור לבטל מדאורייתא לא הזכירו הפוסקים לאסור.

רסו) **התם היינו טעמא דר׳ יהודה משום דאתי לאיערומי.** ולכאורה הכא חששו טפי, דמשעה שנתערב ונאסרו פירותיו חששו שיעשה טצדקי להתירו[י].

רסז) **נטיעה של ערלה וכו׳ הר״ז לא ילקט. פרש״י** דאף כשיש מאתיים, מחובר אינו בטל מדרבנן[יא] [דחשיבא, וכמו בעלי חיים. ומ״מ מדאורייתא בטל]. **וכ״כ הראב״ד** [לרי״ף]. אבל **בהג׳ מים חיים** העמיד דדעת **הרמב״ם** [מאב״א טז כה] דאף במחובר בטל, אלא דס״ל לת״ק דאסור ללקט דתקנו כדי שיבא לידי בירור. ובזה לר׳ יוסי מותר לכתחילה ללקט.

רסח) **ר׳ יוסי אומר אף המתכוון ללקט.** לגיר׳ דידן משמע דאם ליקט במתכוין מותר, דלא קנסו. דלא שכיחא שיאסור את כרמו, ומש״ה לא גזרו. אבל **הרמב״ם** [הנ״ל] משמע דאף לכתחילה רשאי ללקט. [וציינו רע״א במשניות ערלה]. וכ״מ בראב״ש ורע״ב [במשנה שם].

טהרות שעשיתי נטמאו

רסט) **הכהנים שפיגלו וכו׳.** וע׳ מש״כ [לעיל נג.] בגדר המזיק בפיגלו.

והגמ׳ [נדרים לו.] מק׳ דאי כהני שלוחי דידן אמאי הוה פיגול [בשוגג][יב], לימא ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי. [ובפשוטו קו׳ הגמ׳ דמשמע דחייב כרת על הפיגול[יג]]. ובשלמא אי שלוחי דשמיא נינהו הוה פיגול. והגמ׳ דוחה דכתיב גבי פיגול ״לא יחשב לו״ מכל מקום[יד].

רע) **אמר אביי כל שבידו נאמן. פרש״י** לעשות בשעה שמודיעו, כגון שעודן בידו לטמא ולפגל. וכ״ד **הר״ח. אבל הראב״ד** [על הרי״ף, והו׳ בראשונים] כתב דכוונת אביי שעומד ברשותו. [והוה נאמנות בדבר ברשותו[טו]].

רעא) **שם. כל שבידו וכו׳. האחרונים** נקטו בדעת **רש״י** דנאמן משום מיגו. **והרא״ש** [ס׳ יג ובמרדכי יבמות עד[טז]] הק׳ דל״ש מיגו דבידו, דהא אם יטמא

י. והגליון **מהרש״א** ציין **לדרכ״מ** [קפז ו] שדן אשה שנאסרה משום רמ״ת, וחזר ובא עליה [באיסור], ועי״ז נתברר התירא. וכת׳ דאם הוא שוגג פשיטא דל״ש בזה קנס. ובמזיד צ״ע אי קנסינן ליה. וכת׳ דנראה דמשום זה לא מוציאין אשה מבעלה. ולא אמרי׳ שלא יהיה חוטא נשכר.

יא. **והתפא״י** [יכין] פי׳ דהוה קבוע ומש״ה אינו בטל.

יב. **והר״ן** ביאר דבשלמא מזיד אדעתא דנפשיה עביד. ואדם אוסר דבר שאינו שלו ע״י מעשה. אבל בשוגג לא נתכוין לעשות אדעתא דנפשיה. אבל **הרא״ש** משמע דקו׳ הגמ׳ אף במזיד, דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. וכ״כ **הרשב״א** [שם] דאף פיגל במזיד ל״מ בלא שליחות.
ובמש״כ הר״ן דנחשב ע״י מעשה. אבל **השיטמ״ק** [שם בשם ריטב״א ורי״ץ] **והתוס׳ רא״ש** [נדרים שם] כת׳ כתבו דהכא שחט כהלכתו, אלא שהמחשבה פוסלת. ונחשב שפסל בלא מעשה. [ועד״ז נח׳ הראשונים הו׳ לעיל נג. אי חשיב מזיק ע״י דיבור או מעשה].

יג. אבל **הרא״ש** [שם] מבואר דהראיה מהא דהקרבן פסול מדאור׳ [ואף מחשבת חוץ למקומן]. ואינו רק פסול דרבנן.

יד. **והשיטמ״ק** [שם בשם הרא״ם] פי׳ דגלי קרא דתלוי במקריב, והוה כאילו אמרו לו בעלים עשה לדעתך [ומשמע דנחשב שהבעלים שלחו לענין זה]. וע״ע **מאירי** [שם]. וע׳ ברכ״ש [נדרים כג].

טו. ודעת רבא דמש״ה נאמן אף לאחר שהחזיר. כל שלא מצאו שוב].

טז. **והרא״ש** **והמרדכי** [שם] מנו י״ד חילוקים בגדרי נאמנות באירוסין. עי״ש.

בעי שלומי. ועוד גבי תורם אטו בשופטני עסקי׳ שיעשר משלו על של חבירו. אלא כיון דבידו לתקנו הו״ל כבעלים. והואיל וברשותו הן הרי הן כשלו[יז].

והט״ז [קכז ו] נקט עפ״ז דה״ה הבעלים עצמן נאמנים נגד איתחזק. **והט״ז** כת׳ דיש תקנה ליתן או למכור את הבשר לעד, ועי״ז יהא נאמן עליו. **והאחרונים** תמהו דלא מצאנו דבעלים יהא נאמן על שלו, ואדרבה משמע **בגמ׳** [יבמות פח.] דנאמן רק מדין ׳בידו׳[יח]. **ורע״א והש״ש** [ו ו][יט] נשארו בצ״ע.

והשער״י [ו ד] **והחזו״א** [נג ז] **כת׳** [דכוונת הרא״ש] דנחשב בעלות על האיסור ושולט על גדרי האיסור של החפץ. אבל בעלים על ממון אינו שולט להתיר את ממונו. ועפ״ז כת׳ דבעלים נאמן לאסור שלהם, אבל להתיר בעינן גדר בידו כבעלים.

רעב) **רבא אמר וכו׳.** דעת רבא דנאמן אף לאחר שכבר יצא מידו. **ותוס׳** [והרא״ש] **פי׳** דסברת רבא דמהימן לפי שהיה בידו תחילה. [וכ״כ תוס׳ קידו׳ סה:].

ובדבר שאינו בידו אף רבא מודה לסברת אביי דלאו כל כמיניה. **ותוס׳** [קידושין סה:] **פי׳** דהא דאמר בכל דוכתא דע״א נאמן באיסורין, ה״מ להתיר ולא לאסור. **וכ״כ הרא״ש** [כאן ח, ומו״ק ג לב], **וכ״פ השו״ע** [קכז ג].

והאחרונים חקרו אי הוה משום גדר ׳חזקת היתר׳, דאינו נאמן במקום דאיתחזק היתירא[כ]. או דהוה סברא דלאו כל כמיניה.

והגר״א [קכז כא] הק׳ א״כ ליכא חילוק בין להתיר ולאסור. דהיכי דמי אי איתחזק, ע״א אינו נאמן להתיר, ואי לא איתחזק א״כ ע״א נאמן לאסור ומ״ש הא מהא[כא].

אבל דעת **הרמב״ן ורשב״א** [כאן ובקידושין שם] דבעלמא ע״א נאמן אף לאסור. **והרשב״א** כת׳ דאע״ג דמיבעי [יבמות פח., ע׳ תוס׳ לעיל ב:] האם ע״א נאמן להתיר נגד איתחזק איסורא, אבל לאסור ודאי מהני, דלא מצאנו איתחזק היתירא[כב]. ועוד כתב **הרשב״א** דקי״ל דע״א נאמן אף להתיר נגד איתחזק[כג].

רעג) **שם. והרמב״ן ורשב״א** ביארו דבסוגיין איירי בפועל שמיד היה לו להודיעו מה שאירע לו[כד].

ועוד כתבו דכיון שקיבל עליו לעשות טהרות ופשע אינו נאמן לומר פשעתי. אבל ע״א בעלמא נאמן.

והתוס׳ רי״ד ביאר דכיון דשמירת הטהרות מוטל עליו, ונתן לו שכר שיעשנו בטהרה, וכשאומר שנטמא נראה כי הוא משים עצמו רשע שלא עשה פעולתו שהיתה מוטלת עליו. ואביי ס״ל דאינו נאמן [היכא דאינו בידו] דדמי קצת לרמאי, ואין אדם משים עצמו רשע. ורבא פליג דהיכא דאמר בפעם הראשון נאמן. אבל אדם מעלמא נאמן מדין ע״א באיסורין אף לאחר זמן. דע״א נאמן באיסורין בין להתיר ובין לאסור.

והשער״י [ו ב] הק׳ האיך סתרינן דברי העד ע״פ אומדנא זו. וביאר דהכא יש סברא של ריעותא מתוך דברי העד, בכה״ג לא אמרה תורה דין ע״א באיסורין.

רעד) **כגון דאשכחיה ולא אמר ליה וכו׳.** מדברי **הרא״ש** [אות יד] משמע דהוה סברא בגדר בעלות בידו, דכיון דהיה לו להגיד בפעם הראשון, שוב אינו נחשב כבעלים. **והראשונים** ביארו [ע״פ

יז. [ולכאו׳ כוונתו כדברי הראב״ד דתלי משום שעומד ברשותו. ולאו דוקא בידו ממש].

יח. [וכ״כ הרא״ש בחילוק ג׳].

יט. והש״ש הק׳ דאשה תהא נאמנת על עצמה משום ׳בעלות׳. ותי׳ דל״מ על גופו, אלא על ממונו.

כ. [וכ״מ בש״ך קכז כג]. וע״ע שמעתתא [ו ז הו׳ בהמשך הסוגיה]. וע׳ בסמוך בשם הרשב״א.

כא. **והאחרונים** דנו די״ל נפק״מ במקום שהותר ע״י ספק ספיקא, או ספק דרבנן. וכן במקום רוב [ע׳ לעיל סג:]. דע״א נאמן לאסור, אף דכבר הותר.

כב. **והקובה״ע** [סז א] ביאר דל״ש איתחזק התירא, דההיתר הוה העדר איסור.

והפנ״י [קיד׳ שם, ושאר אחרונים] תמהו דבכ״מ מצאנו חזקת טהרה וכדו׳. והקובה״ע ביאר דאע״ג דבכ״מ יש חזקת היתר, אבל גדר ׳איתחזק׳ הוא גדר אחר. [ואכמ״ל].

כג. אך **תוס׳** [לעיל ב:] נקטו דקי״ל דאינו נאמן נגד איתחזק איסורא.

כד. ובזה מודו אביי ורבא. אלא דרבא סבר שכל זמן שלא הוציא מלאכה מתח״י, או שהוציא ולא מצאו לומר לו, אע״פ שאינו בידו נאמן. [וכ״כ הראב״ד לרי״ף].

שיטתם] דכיון דלא אמר מעיקרא אמרי' לצעוריה מכוון. ודוקא בפועל דרמי עליה, והיה לו לומר[כה].

רעה) **שם. אשכחיה. הראב"ד** [לרי"ף] דייק דדוקא אשכחיה אח"כ, אבל בשעה שהחזיר לו אין ראיה, דאמרי' משום כיסופא לא אמר לו. **והרמב"ן** ושא"ר פליגי דאף היכא דהחזיר בסתמא, ולא אמר בשעה שהחזיר. [אלא איירי שהחזיר ע"י שליח]. [וע' בסמוך].

רעו) **תוד"ה אמר.** ומשמע התם דתרוייהו מודו בנטמאו טהרותיך וכו'. וס"ד דתוס' דהטעם דע"א נאמן אף לאסור [וכדעת הראשונים הנ"ל].

רעז) **בא"ד ואור"ת דהכא במכחישו.** [וכ"כ תוס' קיד' שם].

והש"ך [קכז ג] תמה אמאי העד נאמן [אף שהוא בידו] היכא דהבע"ד מכחישו בתורת ודאי[כו].

רעח) **בא"ד ונראה דאם שותק מחמת שאינו יודע וכו' יל"פ באומר לו נטמאו טהרותיך בפניך או ידעת וכו'.** ובפשוטו משמע דנידון כל הסוגיה [שם] משום שויא אנפשיה חתיכה לאיסורא. דנו מצד האומדנא, האם כוונתו להודאה או לא.

אבל **תוס'** [יבמות פח.] ביארו דלא הוה הודאה ממש, אלא מצד נאמנות העד. וכיון דשתק והודה דנראה לו אמת, ויש קצת רגליים לדבר. ומש"ה העד נאמן[כז]. [וע"ע תוס' רא"ש רמב"ן ור"ן קידו' שם].

רעט) **שורת הדין אינו נאמן. פרש"י** הדין נותן. אבל **הרמב"ם** [פסוהמ"ק יט טו] כת' דשורת הדין אינו נאמן, אבל הרוצה להחמיר על עצמו הרי זה משובח[כח].

והריטב"א ור"ן פי' דכוונת הגמ' דיש אופנים שנאמן, כגון היכא דמתחייב לשלם. [וכדאי' [בסמוך] מתוך שנאמן להפסיד שכרו]. ומש"ה מעיקר הדין אין חיוב תשלום, ולכן אינו נאמן. אבל השתא דתקנו דהיזק שאינו ניכר חייב במזיד, א"כ נאמן מתוך [וכבגמ' בהמשך].

רפ) **הכי א"ר יוחנן משום ר' יוסי מה אעשה שהתורה האמינתו וכו'. פרש"י** אפי' לאחר זמן. דר' יוסי למד מכה"ג דנאמן אפי' לאחר שכבר אינו בידו, וכדברי רבא.

רפא) **כה"ג ביוה"כ יוכיח, דכי אמר פיגול מהימן וכו'.**

פרש"י דהא כתיב המקריב אותו לא יחשב וכו'. **ותוס'** פי' דפשיטא דבכל העבודות שייך [שיהא נאמן] על הפיגול. ומבואר דמהא דנתחדש פסול פיגול[כט] ילפי' [גזיה"כ] דע"כ יש בזה נפק"מ, והוא נאמן.

רפב) **דילמא דשמעניה דפגיל. השיטמ"ק** [ב"מ מג:] הביא מכאן דפיגול הוה בדיבור. ודחה דאף אם פיגול מהני במחשבה, מ"מ הא דנאמן בפיגול [כל השנה] דוקא כשפיגל בדיבור. אבל כשפיגל במחשבה אינו נאמן אלא בקרבו שלו.

רפג) **דילמא בתר הכי וכו'. הרמב"ן** כתב דסתמא לא פלוג בין יצא מיד ללא יצא מיד, ואילו פיגל היה יוצא מיד.

והרשב"א הקשה מכאן **לראב"ד** דהכא עדיין תחת ידו. אבל **הרא"ש וריטב"א ור"ן** כתבו דרבי אמי אמר לו דאינו נאמן, וכאביי. ובזה השיבו רבי אסי דהתורה האמינתו, וכרבא. לרש"י כיון דהיה פעם בידו. ולראב"ד דברשותו.

רפד) **ודילמא דחזיניה בפשפש. פרש"י** בפשפש לבית החליפות, או בלול לעלייה שע"ג בית קדשי קדשים. **ותוס'** [זבחים נה:] תמהו דדרך אותם פשפשין לא היו יכולים לראות כלל [בהיכל]. וריב"א תי' דכוונת הגמ' שיעשה פשפשין לראות. **והר"י מאורליינש** תי' דכוונת הגמ' ללול לבית קדש הקדשים. אבל בהיכל לק"מ, דיכול לראות דרך פתח הגדול לאולם.

כה. **והרמב"ן** [קידו' סה:] ביאר דע"א דעלמא נאמן לאסור אף שמצאו אח"כ ולא אמר לו, דמילתא דלא דמי עליה דאינשי לאו אדעתיה כל שעתא למימר.

כו. אבל **החזו"א** [נט ה] כת' דכוונת התוס' דמכחיש ואומר שאינו מאמין או שאומר שקר אתה דובר. אבל אינו יודע בבירור להיפך.

כז. **וראב"ן** [סד] כת' [דסברת אביי] דבמקום שתיקה של הבע"ד מהני ע"א, ולא משום הודאתו לחוד.

כח. [וכעי"ז כתב בכ"מ].

כט. **ותוס'** [כאן וכ"מ] פי' דהיינו פסול פיגול. אבל ליכא חיוב כרת. **ותוס'** [זבחים כט.] הק' מכאן אמש"כ **רש"י** [שם] דליכא פיגול בפנים, דבעינן מקום משולש. ותוס' הק' דהיכא דליכא מקום משולש אפי' פסול לא הוה. ותוס' כת' דבפנים חשיב מקום משולש, דהא יש דם שאינו פסול שם. ודוקא חוץ לעזרה אינו מקום משולש. ועע"ש.

רפה) **אזכרות שבו לא כתבתי לשמן. הראשונים** [בב"מ]

הביאו מסוגיין דודאי קי"ל דכתיבת ס"ת צריך לשמה. והראשונים דנו אי דוקא האזכרות, או כל הכתיבה [ע' מש"כ לעיל מה:].

ותוס' [מנחות מב.] כת' דאיירי שכתבן סתם, וסתמא לאו לשמה. [ותוס' לעיל נה: ד"ה עיבוד דנו בזה]. דאל"כ הול"ל כתבתי שלא לשמן[ל]. ותוס' [בתי' הב'] כת' דלא דק, והכוונה שלא לשמן. ועוד תי' דדוקא האזכרות בעי כולי האי, אבל שאר הכתיבה הוה סתמא לשמה. [וע"ע מש"כ בזה לעיל מה:].

רפו) **א"ל [ר' אמי] ס"ת ביד מי, א"ל ביד לוקח וכו'.**

הרשב"א ביאר דלרבא כיון דמסר הס"ת ביד לוקח, ולא אמר לו בשעת מסירה, שוב אינו נאמן[לא]. והביא דר"ח הוכיח מכאן דלא כאביי, דלאביי אף ביד סופר אינו נאמן, כיון שגמר כתיבתו שוב אינו בידו לכתוב שלא לשמה. **והרשב"א** הק' דר' אמי במעשה דטהרות ס"ל כאביי [וכמ"ש רש"י דר' יוחנן הוכיח מכה"ג דנאמן לאחר זמן. ומבואר דר' אמי ס"ל דאינו נאמן לאחר זמן]. וכתב דאפשר דר' אמי קיבל מר' יוחנן.

והרשב"א כתב דאף לאביי כל זמן שהוא בידו יכול יטול אזכרות ולגרור ולכתוב.

רפז) **נאמן אתה להפסיד שכרך. תוס'** [ב"ב לג. ד"ה ה"ג]

ביארו דכיון דהוה ביד לוקח כאילו יש עדים שנכתב לשמה, ומ"מ מפסיד שכרו כיון שמודה שאין חייבין לו כלום. וכוונת התוס' להק' דכיון דאינו נאמן לפסול את הס"ת, אמאי יש לו להפסיד שכרו [דהוה כתולדה מפסול הס"ת. וע"ד הא דאי' התם דלא מקבלים דבריו לחצאין[לב]]. ותוס' תי' דמ"מ מודה דאין חייבים לו. [ואף שבפועל יכול להשתמש בס"ת אין חייבין לשלם ע"ז].

רפח) **ואי אתה נאמן להפסיד ס"ת.** כיון דהוחזק בכשרות

לאו כל כמיניה [וכמ"ש לעיל דלתוס' ע"א אינו נאמן לאסור]. ולרמב"ן ושא"ר משום דהוה פועל.

והש"ש [ו ז] הביא דמבואר דהעד אינו נאמן נגד איתחזק התירא. והשמעתתא הק' דלדברי העד לא נכתב מעיקרא לשמה, ואמאי חשיב שמעיד נגד איתחזק[לג]. והש"ש תי' דבסוגיין אתי' עלה משום גדר 'הוחזק', ולא משום חזקה דמעיקרא [שלא נשתנה]. ועד"ז אמרי' [קידו' פ.] סוקלין ושורפין על החזקות, דבאו ממדינת הים ובנה כרוך אחריה, וכן הוחזקה נדה בשכנותיה. כיון דהוחזק לפנינו מקרי חזקה אלימא. וכן ס"ת זה הוחזק בכשרות.

רפט) **נהי דהפסיד שכר אזכרות[לד] וכו'. הרשב"א** פ'

דר' ירמיה ס"ל דבעינן אזכרות לשמן רק לכתחילה. ועוד פי' דס"ל דהס"ת אינו נפסל, דיכול להעביר קולמוס ולקדש. ואפי' הכי הפסיד שכר אזכרות דכיון דנפסלו כאילו לא כתבן. ויכול בעה"ב לומר אני אעביר[לה].

והריטב"א כת' די"ל דיש תקנה ע"י קילוף מקום האזכרות[לו]. ולחזור ולכתוב אזכרות אחרים תחתיהם. ותי' הגמ' דאף זה מנומר[לז].

ל. ותוס' כת' דא"כ עכו"ם ודאי פסול, והק' אמאי איצטריך למעט עכו"ם מטעם דאינם בקשירה ואינם בכתיבה. [וע' מש"כ לעיל מה:].

לא. אך הק' דלדעת הראב"ד לא סגי במה שהשיבו לו. ותלי אי אשכחיה לאחר שהחזיר לו.

לב. היכא דטען שקנה ואכל ג' שנים, דלא אמרי' דאינו נאמן על גוף השדה, וא"כ הא מודה שאכל בשל חבירו. דהא ממ"נ, ואי יש עדים שאכל, יחשב מוחזק בשדה. [אך בסוגיין ל"ש ממ"נ. וצ"ב קו' התוס'].

לג. והק' מ"ש ממש"כ התשו' מיימוני [ע' מש"כ לעיל ב:] דע"א נאמן בדבר שבערוה היכא שלדברי העד לא הוה דבר שבערוה ואינו נגד חזקה, דמעיד דהוחזק בטעות.

לד. י"ל דה"מ כששכר פועל לכתוב. אבל היכא דמכר לו ס"ת, ונמצא חלק פסול, עי"ז בטל כל המקח. [וכדין כור בל', וכן כמו מום במקח].

לה. והשיב לו דאין לזה תקנה. ושוב הק' אמאי לא יעביר עליו קולמוס. והשיב לו דמיחזי כמנומר.

לו. ובגמ' [מנחות ל:] אי' דטעה בשם לר' יהודה יגרד ויתלה. ור' שמעון ב"א בשם ר' מאיר אומר דאינו כבוד לשם, אלא מסלק הירעה וגונזה. [וכ"פ **הרמב"ם** הל' ס"ת ח ג]. **והריב"ש** [ז] כת' דהיינו לכתחילה, אבל אי גירד כשר אף לר"מ. וה"מ במקום א', אבל בכל הספר פסול דהוה מנומר. [ויש שפי' דזה כוונת הריטב"א. אבל בריטב"א משמע דקילוף הוה בגוף הקלף [וכדברי התשב"ץ, ע' בסמוך]. ועדיף מגירוד. [והריטב"א חידש דאף זה מנומר]].

לז. [ושוב הק' דיש תקנה ע"י העברת קולמוס].

והתשב"ץ [א קמט, הו' בב"י רעו בבה"ב] **דן סופר** אומן וזריז שיכול לקלוף את השם [שנכתב שלא כדין] **וישאר** דוכסוסטוס. וכת' דמהדין רשאי. אלא שלכתחילה אסור שמא לא יקלוף יפה ויבא לידי מחיקה[לח]. ועוד שמא יעשה מי שאינו זריז. ועוד שהדיו נבלע ונשאר רושם, וחותך חלק התחתון של הכתב. ועוד דלאא מצאנו תיקון בס"ת ע"י קילוף אלא ע"י גירוד.

רצ) **כל ס"ת וכו' אינו שוה כלום. המרדכי** כתב דאבתי ראוי להשתמש כחומש, ולא הפסיד כשכר חומש, וכ"פ **הרמ"א** [רפא]. **והמהרש"ל** [חכמ"ש ויש"ש] **והט"ז** [רפא ה] **כת'** דכיון דאין פסולו ניכר אסור להחזיקו אפי' לקריאה כחומש[לט].[מ] [**והש"ך** הנה"כ לט"ז א חלק דלא חיישינן לזה].

רצא) **מעביר עליו קולמוס ומקדשו דברי ר"י וכו'.** ומהני כתב עליון להוסיף בו לשמה. והאחרונים חקרו האם כה"ג הכתב עליון עיקר, או דמהני לתקן כתב התחתון [וע' תוס' לעיל יט. ומש"כ שם]. **והגה' מיימוני'** דן אמאי אין בזה משום מחיקת השם. [וע' מש"כ לעיל שם].

רצב) **גוילין שלו לא עבדתים לשמן. תוס'** [לעיל מה:] הביאו מכאן דקי"ל כרשב"ג דבעי עיבוד לשמן. אבל **הרמב"ן** [וראב"ד לרי"ף ושא"ר] **כת'** דאע"ג דלגבי תפילין נחלקו רשב"ג ורבנן אי בעי עיבוד לשמן, בס"ת מודו כו"ע דבעי לשמה[מא].

ועפ"ז י"ל דבתפילין קי"ל כרבנן, והביא דכ"ד **הרי"ף** [הל' תפילין]. [וע' מה שהו' לעיל שם].

רצג) **א"ל ס"ת ביד מי, א"ל ביד לוקח, אמר מתוך וכו'.**

הראשונים הק' דכיון דנאמן משום 'מתוך', א"כ מאי נפק"מ ביד מי הס"ת. **והרשב"א** כת' דקמ"ל דאפי' ביד לוקח נאמן משום מתוך. **והריטב"א** כת' דנפק"מ היכא דעשה בחינם, דל"ש מתוך.

רצד) **מתוך שנאמן להפסיד שכרו וכו' אימור קושטא קאמר. הריטב"א והר"ן** כת' דבממון לא אמרי' 'מתוך', והאומר אני ואתה חייבים לפלוני אינו נאמן על חבירו[מב]. ודוקא באיסורין ע"י מתוך חזר להיות[מג] דין ע"א באיסורין[מד].

והחוות יאיר [קיב, הו' בקיצור בפתח"ת קכז י] **הביא** מסוגיין דב' שקנו דבר יחד, וא' אומר שהוא איסור. מתוך שנאמן על של עצמו נאמן לאסור את של חבירו.

דף נה.

רצה) **רש"י ד"ה התם.** וסבור שלא יפסיד אלא שכר אזכרות. **והרמב"ן** הק' דלא מצינו חילוק בין הפסד מרובה להפסד מועט[א]. **והביא** בשם **ר"ח** דפוסל לקריאת ציבור, א"כ חל איסור להשתמש כחומש, והוה פסול דרבנן. ופלי' הודאתו אף אינו ראוי לחומש].

לח. וכת' דאע"פ שהסופר סומך על זריזותו וכו' נאמר לו אל תסמוך על זריזותך כי אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה', בחשש מחיקת שמו הנכבד והנורא שנכתב בקדושה שמא תבא לידי פשיעה זו ונדחה ידך לפסוק הקליפה באמצע האות, ותבא לידי מחיקת השם שיש בה לאו. ואל תכניס עצמך לבית הספק.

לט. והגליון מהרש"א הביא שו"ת **יד אליהו** [פט] דכת' ספר שכתבו על קלף שאינו מעובד יכול לנקדו, ועי"ז לא יטעו להשתמש כס"ת. וכת' דמ"מ מבואר בסוגיין דהפסיד שכרו, דהוה טירחא מרובה לנקד. ואין לו שכרו עד שינקד. [וכת' דאף הרמ"א איירי כשניקד אח"כ]. וכתב דכ"ז כשפסול בתורת ודאי, אבל היכא דהוה ספק אי הס"ת כשר א"כ אסור לנקדו, דאסור לנקד ס"ת כשר. ומש"ה אמרי' בסוגיין דאינו שווה כלום. [דאינו נאמן שכתבו שלא לשמה].

מ. ויש להעיר דהיינו אילו ידעינן דלא נכתב לשמו. אבל השתא דאינו נאמן, א"כ מותר אף לקרוא בו בציבור, ולא חל הך גזירה שמא יקרא בציבור, א"כ אף לפי דברי הודאתו הרי הוא שווה כחומש. [ומבואר דאמרי' דאילו כלפי שמיא גליא

מא. והרמב"ן כ' הא דאית' לעיל מה: ללמוד לס"ת השתא לרשב"ג עיבוד לשמה בעי וכו', ה"ה דרבנן מודו בס"ת, אלא בעי לאקשוי לרשב"ג.

מב. משמע דאף בלא חשש קנוניה ל"מ והדאת בע"ד כלפי אחרים. [והאחרונים דנו דעכ"פ יש ראיה ע"פ הודאתו].

מג. ואף לדברי הראשונים דפועל אינו נאמן לאסור. ועד"ז לדעת תוס' דכל ע"א אינו נאמן לאסור. [וצ"ב].

מד. דאף דאמרי' דלצעוריה מתכוון [דהא חזקה שנעשית בכשרות], ע"י 'מתוך' יש חזקה שאומר אמת, ולא לצעוריה. [ולא אמרי' דנתכוון לעשות תמות נפשי עם פלשתים [כדאי' יבמות קכ.], וי"ל דדוקא היכא דתלינן מחמת שנאה אמרי' הכי].

א. וא"כ אם אומר דרק דף א' לא עבד לשמה, לא יהא נאמן. והרשב"א חלק דאף דף א' נאמן לגבי אותו יריעה לגמרי, והוה הפסד כולו.

דטעי שסבור שיעביר קולמוס ויקדשם ואינו חושש לטורח זה כדי לצערו[ב].

העיד ר' יוחנן בן גודגדא

רצו) **על החרשת וכו' שיוצאת בגט. הריטב"א** והר"ן כת' דאינה כשוטה שמשלחה ואינה חוזרת, אלא יש לה קצת דעת[ג].

רצז) **ועל קטנה בת ישראל שנשאת לכהן שאוכלת בתרומה וכו'. פרש"י** יתומה [דנשואיה דרבנן[ד]], ואוכלת בתרומה דרבנן. וכדאי' בגמ' [יבמות צ., ליישב ברייתא דהתם] למ"ד אין כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת.

ומבואר **בתוס'** [לתי' הב' והג'] דאף למ"ד קטן אוכל נבילות, אוכלת רק בתרומה דרבנן. דמשמע דמאכילה בידים[ה], ואוכלת אף כשתגדיל. אבל **הרשב"א** חלק דמשמע בסוגיין דכוונת המשנה דאוכלת אף בתרומה דאורי', וכמ"ד דקטן אוכל נבילות ואין בי"ד מצוין להפרישו. **והרשב"א** כת' דמ"ד מצווין להפרישו ע"כ יעמיד את המשנה בתרומה דרבנן. ומ"מ נקט דקי"ל כמ"ד אין מצווין, והך משנה קאי בדאורייתא[ו].

רצח) **ואם מתה בעלה יורשה. הגמ'** [יבמות פט:] מביאה מכאן דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת. ודוחה דבממון הפקר בי"ד הפקר.

רצט) **אמר רבא וכו' לא בעינן דעתה וכו'. הראשונים** הקשו דמבואר [לקמן עח.] דבעינן שיאמר 'הא גיטך'. **ותוס'** [שם] תי' דהכא סגי שאומר לעדים, והם יגידו לה ועי"ז הוה משלחה ואינה חוזרת, ובעינן אמירתו רק שיהא משלחה ואינה חוזרת.

אבל **הראשונים** [ע' בעה"מ ור"ן לקמן, וכ"כ הריטב"א כאן] כת' דבעינן אמירה שיהא מוכח מילתא דדעתו לגרש[ז]. והכא איירי שהיו עסוקין באותו ענין. אלא כיון דאמר כנסי שט"ח הנתינה גרועה מבטלת האומדנא, ולכן בעינן דאמר לעדים ראו גט זה. [וע"ע לקמן שם].

ש) **מהו דתימא בטולי בטלי.** בפשוטו משמע דמהני לבטל גט אחרי שנכתב, ונח' בזה **הראשונים** [ע' תוס' לעיל לב: ד"ה התם] בדעת רב נחמן. **והריטב"א** כת' כלומר דלא הוי נתינה לשם גירושין. [דביטל את הנתינה]ץ

שא) **קמ"ל וכו'. תוס'** [יבמות קיג: ד"ה מהו, וב"ק נה.] כתבו דזה לא שמעינן מהמשנה, ואמילתא דרבא פריך פשיטא. [וכ"כ הריטב"א כאן].

שב) **אם אי' דכטליה לעדים הוה א"ל, והאי דקאמר הכי משום כיסופא וכו'. פרש"י** שאמר לעדים שלא בפניה. **הרמ"ה** [בטור ושו"ע קלח ד] כת' דהיכא דמעיקרא אמר לעדים לפניה ראו גט זה, הא גילה דאין לו כיסופא. א"כ כשחזר ואמר כנסי שט"ח ש"מ בטוליה בטליה[ח]. **והב"י** [שם] כת' דכן משמע מדברי רש"י [הנ"ל].

שג) **ואילו חרשת לא אכלה, מ"ט משום גזירה וכו' וליכול קטן אוכל נבילות. המהרש"א** הק' דבפשוטו קו' הגמ' מעיקרא מ"ט חרשת אינה אוכלת, והא הוה כמו קטנה. [דאוכל נבילות]. א"כ מה תי' גזירה משום חרש בחרשת.

ב. וי"ל דסבור כן. אבל אליבא דאמת הלוקח מפסידו שכר אזכרות, וכדאי' לעיל. וכמ"ש הרשב"א [לעיל] דהבעה"ב יכול לומר אני אעביר עליהם ואתקנם. [ולכאו' הטעם דאיירי בפועל, ששכרו לכתוב. ושאר הכתיבה נעשית כדין, וחלק זה לא נעשית.

ג. [וביבמות קיג: איתא דיש שוטה מתגרשת].

ד. אבל **הריטב"א** כת' דנכלל במשנה כשאביה קידש אותה אוכלת בתרומה דאורייתא. וביתומה בדרבנן.

ה. **והרשב"א** תי' כן [לדעת רש"י] דלשון אוכלת משמע דאמרי' לה לאכול, א"נ אפי' להאכיל בידים. [ומשמע דנסתפק כשאומרים לאכול האם נחשב שמאכיל בידים].

ועוד דן הרשב"א דאפשר דרש"י קאי למ"ד בי"ד להפרישו, אבל למ"ד אין מצווין, אף רש"י ס"ל דאיירי בתרומה דאורי'.

ו. **והרשב"א** דייק כן מהא דדנו כל הסוגיה אמתני' דהתם, ולא הביאו ת"ש לפשוט ממתני'. והרשב"א כת' דהגמ' [יבמות צ.] ה"מ לדחות דאיירי בדאורייתא משום קטן אוכל נבילות. אלא דנקט תרומה דרבנן, כי היכי דלא תקשי למ"ד מצווין להפרישו.

ז. ועוד הביאו הראשונים דמבואר [קידו' ו.] דבעינן שיהא עסוקין באותו הענין, משמע דצריך דיבור עם הגט.

ח. וכל כה"ג עבדינן לחומרא וצריכה ממנו גט שני.

ותי׳ דקו׳ הגמ׳ מעיקרא דאיירי בתרומה דרבנן [וכמ״ד דקטן אינו אוכל נבילות], **ובחרשת גזרו שלא יאכל** [בין תרומה דאורי׳ ובין תרומה דרבנן] דחרש לא ידע לאפרושי. ושוב מקשה הגמ׳ דלמ״ד אין בי״ד להפרישו מאי איכא למימר, ותי׳ גזירה אטו פקחת בחרש.

שד) **רש״י ד״ה ואילו חרשת.** שלא השיאה אביה, והיא נשאת מעצמה לכהן משגדלה [דיש לה אישות מדרבנן, ע׳ יבמות קיג.]. **אבל הרמב״ם** [תרומות ו ד] כתב דחרשת אינה אוכלת בתרומה, אפי׳ קידשה אביה, גזירה אטו חרש בחרשת. **והכס״מ** הקשה דהרמב״ם לא הביא את המסקנא. וע׳ **קר״א** [יבמות קיג] **ומנח״ח** [רפ יד].

שה) **וליכול, דקטן אוכל נבילות. פרש״י** איכא למ״ד [יבמות קיד] וכו׳. **והריטב״א** כתב דאפי׳ למ״ד בי״ד מצווין להפרישו כיון דאיהו לא עבד איסורא לא שייך לגזור. [וע״ע **במהרש״א** מה שפי׳ בסוגיין].

והרשב״א הק׳ מכאן לתי׳ **התוס׳** [ד״ה ועל] דהנידון במשנה משום שמאכילה בידים, א״כ מה מק׳ הגמ׳ דקטן אוכל נבילות. [ולכאו׳ קו׳ הגמ׳ דעכ״פ רשאי לאכול לבד].

שו) **וליכול בתרומה דרבנן. הרשב״א** כתב דקושיית הגמ׳ דתיכול עכ״פ בתרומה דרבנן, ואליבא דאמת קטנה אוכלת בתרומה דאורייתא. אבל לתי׳ התוס׳ [הב׳ והג׳, הו׳ לעיל] לכו״ע איירי בתרומה דרבנן.

שז) **רש״י ד״ה בפקחת.** קטן ל״ל נישואין אפי׳ דרבנן. **ותוס׳** [יבמות קיג.] חלקו [על רש״י] דמשיאן סמוך לפרקן מעליותא היא. **ותוס׳** [יבמות סב: ד״ה סמוך] כת׳ דתקנו חכמים דלא הוי בעילתו זנות, אבל לא תקנו קידושין.

שח) **גזירה שמא אתי לאכולי בתרומה דאוריי׳.** וצ״ב דמ״מ חרשת בתרומה דרבנן הוה גזירה לגזירה. **והבעה״מ** [יבמות מא. בדה״ר] ביאר דהגזירות נגררות זו מזו, פקח בחרשת אטו חרש בחרשת. אטו חרש בפקחת[ט]. והדר גזרי׳ תרומה דרבנן אטו דאוריי׳. **והריטב״א** [יבמות קיג.] תי׳ דכולה חדא גזירה.

שט) **ת״ר גזל מריש וכנאו בבירה[י], בי״ש אומרים מקעקע על הבירה כולה, ומחזיר מריש לבעליו וכו׳. תוס׳** [ב״ק סז. ד״ה האו] כת׳ דלכאו׳ משמע דאיירי אף כשנתייאשו הבעלים. ותוס׳ הק׳ למ״ד דיאוש כדי קנה. וע״כ איירי בלא יאוש[יא].

והגמ׳ [ב״ק סז.] פי׳ דאין כאן שינוי השם, דמריש שמו עליו. ור׳ זירא תי׳ דהוה שינוי השם החוזר לברייתו[יב]. **והקצות** [שס ג] הביא דמבואר **ברש״י** [מעילה כ.] דהיכא דקבע אבן בבנין נחשב שינוי[יג]. ואילו דעת **תוס׳** [שם, וב״ק כ:] דאף קבען בבנין ל״ק, דהוה שינוי החוזר.

חטאת גזולה שלא נודעה

שי) **שלא נודעה לרבים. הרשב״א** הביא בשם **הירושלמי** דרבים היינו ג׳.

שיא) **אמר עולא וכו׳ מ״ט יאוש כדי ל״ק. פרש״י** יאוש לבדו, בלא שינוי רשות. ולא קרינן ביה ׳קרבנו׳ [שאינו של גזלן. ורבא בגמ׳ ב״ק סז: ממעט קרבנו ולא גזול][יד]. **ור״י** [בתוס׳] הק׳ **דיש כאן יאוש ושינוי השם. ותי׳** דהוה חסרון מצווה הבא בעבירה, שקונה [והשלים גזילתו] **ע״י ההקדש.**

שיב) **רש״י ד״ה נמצא.** ואי קשיא האיך וכו׳ ולפטור זה מחטאת וכו׳ שב ואל תעשה וכו׳. **הרשב״א** חלק דהוה קום ועשה, שמקריבים את האימורים, והכהנים אוכלים את הבשר [אף אי נודע לפני אכילתם].

ט. דתרוייהו הוה חרש. אבל אין לגזור פקח בחרשת אטו חרש בפקחת, דאינו דומה לו בשום צד. אלא גזרו חרשת אטו חרשת [בחרש בחרשת]. וחרש [בחרשת] אטו חרש [בפקחת].

י. ובגמ׳ [סוכה לא.] אי׳ דאף הגוזל עצים ועשה סוכה תקנו תקנת מריש [תוך ז׳], וסגי שנותן לו דמי עצים. [**ותוס׳** [בסוגיין בתו״ד] הביאו דע״י תקנת מריש לא חשיב מצווה הבאה בעבירה].

יא. ותוס׳ הוכיחו עפ״ז [מקו׳ הגמ׳ דיש שינוי] דשינוי קונה בלא יאוש. [עכ״פ שינוי גדול עי״ש. ועוד דשינוי השם דמריש לא תלי בקנין].

יב. **והקצות** הביא **דתוס׳** [ב״ק סו:] כת׳ דדעת רבה דאף שינוי החוזר קונה.

יג. והקצות דחה דה״מ אבנים, דמעיקרא אבנים שמם, והשתא בנין. אבל מריש שמו עליו. וע״פ דברי הטור דהיכא דליכא שינוי השם לא נחשב שינוי כלל.

יד. [ויל״ד אי כוונת רש״י דלא חל הקדש כלל. או דחל הקדש, אלא דפסול להקרבה דלא קרינן ביה קרבנו. ואפשר דקדושת חטאת לא חל אלא היכא דראוי לכפר]. ולר״ת לא קני להיות כשר להקרבה. אבל לעולם קרינן ביה קרבנו.

והרשב"א כת' דהטעם משום הפקר בי"ד, דאוקמא ברשותיה [וכדאי' בע"ב לתוס', ודלא כרש"י שם]. וכן מבואר בתוס' [בע"ב ד"ה כי].

וכן רש"י [בע"ב ד"ה אוקמוה] כת' כי היכי דאוקמא ברשותיה לענין כפרה [משמע דגדר התקנה דהקנו לו]. ורע"א כתב די"ל דהיינו למסקנא דאוקמא ברשותיה לחייב.

שיג) תוד"ה מאי. ובמרובה נמי אמר עולא מנין ליאוש שאינו קונה. הפנ"י דן דנימא דיאוש קני מדרבנן, וכדאי' [ב"ק סו.] לרבה לחד לישנא. והפנ"י הביא דנח' הפוסקים [בבוונת הרא"ש שם] האם ע"י קנין יאוש דרבנן כשקידש אשה מתקדשת מדאוריתא. ולצד דמהני מדאורי' ה"נ יהני קרבן מדאורי'.

שיד) בא"ד והק' ר"ת וכו' [ב"ק קיד.] אמר עולא מח' בסתם, אבל בידוע דברי הכל יאוש קונה. והראב"ד [לרי"ף] כת' דעולא [התם] קאי להנהו תנאים[טו]. אבל עולא לדידיה ס"ל דיאוש לא קנה, אפי' מדרבנן. לא לענין כפרה ולא לענין ממונא, ודוקא בסוגיין תקנו דקני משעת הקדשה לבד.

שטו) בא"ד ואומר ר"ת וכו' רק לענין קרבן שהיא כשר להקרבה קאמר דל"ק, משום דמצוה הבא בעבירה היא. בפשוטו מבואר בדברי ר"ת דיאוש קני לכל דבר, והוה שלו. וחל ההקדש. אלא דפסול להקרבה.

וכ"מ בקו' התוס', וכ"כ התוס' ר"פ [ב"ק סז.]. אבל התוס' שאנץ [ב"ק סז., וכ"כ הרמב"ן בסוגיין בשמו] הביא בשם ר"ת דמשום פסול מצווה הבאה בעבירה לא חל ההקדש לקרבן. ודוקא הקדיש לבדק הבית אמרי' דחל הקדש, ופטור מד' וה'.

שטז) שם. דמצווה הבאה בעבירה. ותוס' [סוכה ט. ד"ה ההוא] הביאו מדברי ר"ת דמצוה הבא בעבירה הוה דאוריי'[טז].

ותוס' [שם] דחו דמפורש בסוגיין דסברת עולא משום דלא קני. ובגמ' [ב"ק סז:] לעולא ממעטי' קרבנו ולא הגזול. וע"כ דפסול משום דבעי' קרבנו בשעה שמקדיש[יז]. ותוס' [שם] דנו דמצווה הבאה בעבירה פסול רק מדרבנן[יח].

ועוד דנו הראשונים [בעה"מ סוכה שם] דנח' [בגמ' סוכה ל.] אי יש פסול מצווה הבאה בעבירה[יט].

שיז) בא"ד ונראה לר"י דבכ"מ לעולא יאוש כדי ל"ק וכו' מ"מ כיון דאינו קונה אלא מחמת שהקדיש[כ] וכו' מצווה הבב"ע וכו'. והרשב"א ביאר דעיקר מח' עולא ורב יהודה האם קונה ביאוש כדי, וא"כ קנה קודם ההקדש. והזכירו את שורש המח', ומשום לא הוזכר [בסוגיין] הטעם דמצווה הבאה בעבירה.

שיח) שם. ועוד כת' תוס' [סוכה ט. הנ"ל] דבסוגיין הוה אף בלא סברת מצווה הבאה בעבירה, דכיון דקודם הקדש לא שלו הוא ממעט מהקרבה. דדרשי' 'קרבנו', בשעה שהוא מקדיש[כא]. וכעי"ז כתב הרמב"ן בשם י"א דאפי' בלא טעם מצוה הבא בעבירה דבר שאינו שלו הקדיש, וכמי שאין לו בעלים הוא, ולא קרינן ביה קרבנו. וכ"כ המלחמות [ב"ק מא: בדה"ר][כב].

והאחרונים נקטו דכוונת הרמב"ן דגדר שינוי רשות, שהלוקח זכה [דבהתירא אתא לידיה] בלא הקנאת המקנה. אבל החזו"א [ב"ק יז יז] ביאר דלענין להחשב 'קרבנו' בעינן שיהא לו בעלות רגע א' לפני ההקדש. ועוד ביאר דאף דיש לו זכות להקדש מכח קניני הגזילה, ועדיף

טו. דדייק הלשון דקאמרי לפי שלא נתיאשו הבעלים משמע הא בידוע קני.

טז. וכ"מ אף לר"י דהמשך תוס' דידן. וכ"כ

יז. ואף שקנה בשעה שמקדיש ע"י שינוי השם, גזיה"כ דבעי' שיהא שלו קודם הקדש.

יח. אך ר"י [בתוס' דידן, וכן תוס' סוכה ל. ד"ה הא] נקט דבעלמא מצווה הבאה בעבירה דאורייתא. אלא דהכא קנאו קודם, ול"ש משום מצווה הבאה בעבירה.

יט. וכ"ד רוב הראשונים דאף בדאורי' ל"ל מצווה הבאה בעבירה. אבל תוס' [סוכה ל. ד"ה מתוך] פי' דפליגי דוקא ביו"ט שני. ולא פליגי בעיקר דין מצווה הבאה בעבירה.

כ. והריטב"א [כאן וסוכה ל] והר"ן [סוכה יג: בדה"ר] כת' דכיון דההקדש סייע בקנין נחשב מצווה הבאה בעבירה.

כא. והרשב"א כתב דקני הקדש, אלא דנחשב והבאתם גזול.

כב. והמלחמות כת' דגבוה קני, דאיכא שנוי השם א"נ שנוי רשות, אבל גזלן לא קני. וכיון שאין לו בעלים היאך יקרב,

מטובת הנאה, מ"מ אינו נותן משלו ממש. ולא סגי לענין קרבן[כג].

ורע"א כת' דה**ריטב"א** [קידושין הו' בסמוך] פליג על סברא זו, וס"ל דבמקדש ביאוש ושינוי רשות נחשב שהיה הממון של הבעל.

אבל **המלחמות** [סוכה ל. יד: בדה"ר] הקשה על סברא זו דנהי דמקדיש לא קני, אבל להוי כשוחט שלא לשמה דכשר ולא עלו[כד]. [ולעיקר הקדישו לא בענין 'שם בעלים'].

ורע"א הק' דמ"מ חטאת יפסל [דבחטאת ליכא כשר ולא עלו[כה]], א"כ מנא לגמ' דעולא פוסל בשאר קרבנות. והגמ' [בע"ב] המ"ל דחייב כרת בחוץ בשאר קרבנות.

והקה"י [ב"ק לח] כת' דהגזלן הוא המקדיש [דמכח קניני גזילה יש לו כח להקדיש], ומהני לקבוע שהקרבן יהא לכפרת חטא זו. וא"כ בחטאת סגי דמקדיש לשם המתכפר, ועי"ז נחשב לשמו. והרמב"ן איירי בקרבן נדבה, דאינו בגדר מתכפר, אלא תליא בדין בעל הקרבן.

שיט) **שם. ואע"ג דגבי קרבן נמי הוי יאוש ושינוי השם וכו' כיון דאינו קנוי אלא מחמת שהקדיש וכו'.** וצ"ב דאם אינו של גזלן, האיך חל ההקדש בדיבור פיו[כו]. **והרשב"א** [בע"ב] הביא דכ"מ [ב"ק סז.] דגנב וגזלן תרומותיו תרומה והקדישו הקדש[כז]. ותוס' [ב"ק סז.] והראשונים כת' דאף דיאוש ל"ק, מ"מ ע"י היאוש מהני מעשה הגנב.

והרשב"א ביאר דהקדישו וקנייתו באין כא'. דקונה ע"י שינוי השם או שינוי רשות[כח].

והאחרונים[כט] הביאו דמבואר בכ"מ דהגנב נחשב 'מקנה' [ולא רק סילוק בעלמא], ועי"ז הקונה זוכה מדין שינוי רשות. ואף דהגזלן אינו יכול לזכות בו לעצמו, דבאיסורא אתא לידיה. מ"מ הגזלן זכה כלפי להקנות לאחר. [עכ"פ לאחר יאוש].

ויש שביארו דכ"ז בשאר מכירה והקנאה. אבל בהקדש בענין מכח בעלים. ומש"ה תי' הרשב"א דאמרי' באין כאחד נחשב מכח בעלים.

והריטב"א [קידושין נב:] כתב דהגוזל ולאחר יאוש מקדש בו אשה חלו קידושין ע"י יאוש ושינוי רשות. וביאר דכיון דאיהי קנאה אף הוא קנה אותה, אע"פ של"ק עד שיהא ברשותה. **ורע"א** כתב דמבואר בריטב"א דנחשב דהממון של הבעל, דאל"כ אינה מקודשת [והאחרונים האריכו בזה, האם בעי ממון כלפי המקדש, או דסגי במה שהאשה מקבלת ממון[ל] ואכ"מ], ובזה תי' הריטב"א דמהני, וכיסוד הרשב"א. [ועפ"ז יחשב בעל הקרבן, ודלא כי"מ].

שכ) **בא"ד ומיהו אי הוה קנוי לו קודם הקדש לא חשיב מצוה הבב"ע וכו'. המהרש"א** ביאר דמש"ה הוכיחו דיאוש כדי ל"ק. אבל אי קנה שפיר מהני. [ודלא כר"ת].

ורע"א הביא דנחלקו ר"י ור"ת במקום דבעידן מצוה כלתה העבירה, האם שייך חסרון מהבב"ע. **ורע"א** [שו"ת קעד] ציין דה**ירושלמי** [שבת יג ג] מק' שדן המוציא מצה בשבת מרה"י לרה"ר אמאי יצא יד"ח [דהוה מצוה הבב"ע] והב"י [יו"ד שמ כח] ביאר דגוף המצווה אינו בעבירה, אע"פ שעשה בו מעשה עבירה. ועוד ביארו

הרי מקדיש לא קנאו מעולם ואינה ראויה ליקרב ע"ג המזבח כלל.

כג. **והחזו"א** כתב דמ"מ ר' יוחנן [בסוכה שם] ס"ל דהחסרון משום מצווה הבאה בעבירה, וע"כ דס"ל דאין זה חסרון בבעלות. [ודברי הרמב"ן בדעת עולא, ודלא כר' יוחנן].

כד. [ובמלחמות [ב"ק] משמע דל"ש בו הקרבה כלל. אבל בחי' הרמב"ן בסוגיין משמע דיהא דינו כשר ולא עלו].

כה. דחטאת שלא לשמה פסול, וכן היכא דליכא בעלים הוה חטאות המתות. [אך האחרונים דנו אי שייך עיקר גדר הקרבות חטאת כשאינו מכפר].

כו. ויש **אחרונים** [עונג יו"ט קח בהג', חי' ר' שמעון ב"ב כה] שפי' דמ"מ לפי ראות עיני העולם חל שם הקדש. ועי"ז נחשב שינוי השם. [וע"י שקנה חל הקדש מדינא].

כז. **והראשונים** ביארו דהיינו לבדק הבית [וכ"כ הבעה"מ ב"ק מא. בדה"ר בשם רה"ג]. דהתם אין חסרון מצווה הבאה בעבירה. ודוקא גבי מזבח יש פסול והבאתם גזול [מלאכי א, הו' ב"ק סז. וסוכה ל] ודרשי' [ב"ק סז:] קרבנו ולא הגזול.

כח. **והקצות** [שנג ושסב] כתב דסברא זו תלי בגדר קנין יאוש ושינוי רשות, דכ"ז אי נימא דהוה גדר קנין שינוי. אבל אי הוה סברא דאצל הלוקח לא הוה באיסורא אתא לידיה, א"כ ל"ש בזה באין כא'. [ואכ"מ].

כט. ע' חזו"א [ב"ק טז ד], אמר"מ [לב מ], קוב"ש [ב"ק טו]. וע"ע יש"ש [ב"ק ז ז].

ל. ונפק"מ באיסור הנאה שאסור עליו, כגון קונמות או חליפי איסו"ה. או שהיא חולה שיש בו סכנה.

האחרונים משום דכבר כלתה העבירה. [והאחרונים האריכו בכ"ז].

שכא) **בא"ד כדמוכח בסוכה וכו' וליקנינהו בשינוי השם, משמע דאי קנו ליה תו לא הוה מצווה הבאה בעבירה וכו'.** וקשה לר"ת דבכל אופן הוה מצווה הבאה בעבירה.

והקה"י [סוכה כא] **תי'** דהתם יש שינוי בחפץ. ומש"ה ר"ת מודה דנחשב כחפץ אחר. דאפי' אתנן מותר ע"י שינוי [ב"ק סו:]. והכא הוה רק יאוש [ושינוי רשות]. והקה"י הביא מדברי **המהרש"א** [סוכה שם] **דפי'** [לרש"י] דאף דכלפי קנין היאוש הוה מצוה הבא בעבירה, מ"מ קנה שוב בשינוי, ובזה לא הוי מצוה הבא בעבירה. והקה"י תמה מה שייך קנין אחרי הקנין[לא].

שכב) **שם.** יש שהק' לפר"ת מה מהני תקנת חכמים משום כהנים עצבים, שהקנו [בשעה שהקדיש] לגזלן, דהא לדעת ר"ת אף לאחר שקנאו נחשב באה בעבירה. ויש שתי' דאף לדעת ר"ת גדר החסרון משום דבתורת גזילה היא בידו, ובזה הפקיעו חכמים את זכותו, וחזרו והקנו לו דהשתא הוה 'שלו' בלא תורת גזל.

ועוד יש שתי' דאף לדעת ר"ת הטעם דיאוש אינו קנין גמור, ואף דיכול לקנותו ולתת דמים, מ"מ חסר בקנין. [וע"ע חי' הגר"נ ב"ק].

דף נה:

שכג) **לא מיבעיא עולה דכליל היא, אלא אפי' חטאת נמי דחלב ודם הוא דסליק לגבי מזבח וכו'. הרשב"א** הק' מ"ש גזילה מרובה או גזילה מועטת. ותי' דחלב ודם כיון דאינו עומד לאכילה לא חשיב לבעלים, ולא מיחזי כאוכל גזילות.

שכד) **מתיב רבא גנב והקדיש וכו' ותני עלה בחוץ כה"ג ענוש כרת וכו'. פרש"י** דבשלמא לענין ד' וה' ל"ק, דחל הקדש. וכי אמרי' יאוש כדי לא קני לענין הקרבה קאמר. [ואף לעולא מהני יאוש כדי לענין שחל ההקדש]. וקו' הגמ' דלענין שחוטי חוץ קי"ל הראוי לפתח אהל מועד חייבין עליו בחוץ מידי אחרינא לא.

ור"ת [בתוס' בע"א] הביא מכאן דאף עולא ס"ל דיאוש כדי קונה בגדרי הממון, וכוונת עולא דיאוש כדי ל"ק לענין קרבן, משום דהוה מצווה הבאה בעבירה[א].

ור"י [בתוס'] כת' דחל הקדש ע"י שינוי השם. ואפ"ה פסול להקרבה כיון דחל ע"י ההקדש. [ע' מה שהו' בע"א].

שכה) **שם.** מבואר דלמ"ד יאוש כדי קני ניחא. **ותוס'** [בע"א] הביא דבגמ' [ב"ק סח:] מבואר דלמ"ד יאוש כדי קני חיוב ד' וה' הוה קודם יאוש. א"כ מאי איריא הקדיש. והגמ' תי' דאיירי כשהקדישו בעלים בבית גנב[ב].

אבל **הראשונים** [תוס' שאנץ ור' ישעיה בשיטמ"ק ב"ק סז., ותור"פ שם סח:] הביאו בשם **ר"ת** דדעת עולא ור' יוחנן דאף דקנה ביאוש, אפ"ה חייב ד' וה' כשטבח ומכר לאחר מכן. דגזיה"כ וטבחו או מכרו ל"ש לפני יאוש ל"ש לאחר יאוש. [ופליגי הגמ' שם סח. וסח:[ג]].

שכו) **רש"י ד"ה כרת.** לענין הקרבה ולא לענין ההקדש. **הרשב"א** כתב דמשמע מזה **כר"ת** [וס"ל דחל ההקדש]. **והאחרונים** דנו דיל"פ כפי' התוס' בסוכה והרמב"ן דהוה קרבן בלא בעלים.

שכז) **למאי נפק"מ לגיזותיה וולדותיה. ר"י** [בתוס' בע"א] הביא דמבואר כאן דיאוש ל"ק אף לקנין הממון יאוש [ודלא כר"ת]. **והרשב"א** הביא **י"מ** [ליישב לדעת ר"ת] דאיירי קודם יאוש. דעולא ס"ל דאוקמוה ברשותיה משעת גניבה [אף בלא יאוש]. דהתקנה בקרבן לא תליא ביאוש. **ורע"א** דייק כן מלשון רש"י

לא. וצ"ב לר"ת איך תקנו משום תקנת המזבח, ומשמע דהוה גדר אוקמא ברשותיה והרי כבר קנאו ואינו גזלן שוב [ודוחק דהקנו למפרע שיחשב שאינו גזלן מעולם]. ומשמע דנחשב דעכשיו הוה שלו מחמת התקנה ולא מחמת הגזילה, וצ"ב דמה שייך קנין אחר קנין.

א. והרשב"א הביא דכ"ד רש"י כר"ת. [ולא כר"י].

ב. ולדעת ר"ל יכול להקדיש דבר שאינו ברשותו.

ג. **ובחי' הגר"נ** [ב"ק] ביאר דלדעת ר"ת לעולא יאוש קני היינו דיש לגנב רשות לקנות וליתן דמים. אבל עדיין יכול

[במשנה] דאף בלא יאוש תקנו. אבל הביא מדברי **הרמב"ם**, [ע' בסמוך] דתקנו רק במקום יאוש.

ועוד תי' **הרשב"א** דעולא ס"ל דיאוש קני [לענין הממון], רבא אליבא דנפשיה דס"ל יאוש לא קנה כלל.

שכח) **הדר אמר רבא שלא יהא חוטא נשכר. הרשב"א**

הק' אמאי איצטריך טעם דחוטא נשכר, הא מדינא ל"ק אלא משעת הקדש. והרשב"א ביאר דמן הדין לומר שלא יעמידוה ברשותה לחצאין [ומש"ה לולי סברת חוטא נשכר יקנה משעת גניבה].

שכט) **תוד"ה כי היכי.** מי לא עסקינן דשחט אחר.

והמים חיים כ' דלרש"י קנסו לאוקמא ברשותיה כדי לחייבו אם הגנב ישחוט, וממילא הוה ברשותיה אף כששוחט אחר.

ורש"י משמע דתקנה זה מהני ג"כ להתיר הקרבה [וכמ"ש תוס'], ולפ"ז ע"י הקנס זה גדר תקנת המשנה, ולמסקנא אי"צ יש כח ביד חכמים.

והחזו"א כתב דלרש"י אף בשאר קרבנות [מלבד חטאת דשייך תקנת כהנים עצבים] קנסו לאוקמא ברשותיה [וכתב דכן סתימת הרמב"ם], דכיון דגנב חשו רבנן שיבא לעבור איסור נוסף.

של) **בא"ד אוקמוה ברשותיה [שיתכפר], וממילא מחייב עליה. רע"א** דן האם אף כשנודע אוקמה ברשותיה, אלא דתקנו שיפסל. וכתב דאפשר דהוה רק איסור דרבנן להקריב.

והרמב"ם [מעה"ק יח יד] פסק דמי שגנב והקדיש העמידוה בידו משעה שהקדישה[ד] כדי שיתחייב, והוא ששחטה אחר יאוש. **והלח"מ** הק' דהרמב"ם פסק כרב יהודה, א"כ מנלן לדין זה. [והאחרונים האריכו].

סיקריקון

שלא) **לקח מסקריקון וחזר ולקח מבעה"ב מקחו בטל.**

פרש"י [דל"מ מה שהבעה"ב מכרו לו] **דאמרי'** מיראה עבד, א"נ השני נוח לי וכו'. [וכ"כ **רש"י** נח. משום השני נח לי[ה]].

והרי"ף ושא"ר הביאו הטעם משום דהוה אונס [כצד הראשון ברש"י]. אבל **רש"י** בטעם הב' מבואר דלא אמרי' שמכר לו מחמת יראה. אלא סברא אחרת דהשני נוח לי, דלא נתכוון למכירה.

ועד"ז בסיפא לקח מן האשה, דסברת נחת רוח עשיתי לבעלי היינו שלא נתכוון למכירה. [ומש"ה לרב בשטר מהני].

והרשב"א [נח.] חלק על **רש"י** [שפי' משום השני נח לי] דבגמ' משמע דנחשב אונס, דמשום איבה ויראה מכר. ועוד דבמכר לא שייך טענת השני נח לי[ו].

שלב) **שם. והרי"ף** [כאן] כת' [ע"פ הגמ' ב"ב מח.] דהכא לא אמרי' תלויה וזבין הוה זביני, דהא לא יהיב ליה זוזי.

והראשונים [ריטב"א ור"ן כאן, ובב"ב מ:] הביאו בשם **ר"ת** ללמוד מהכא דאף במקום שאין כופין ממש, אלא מחמת יראת איום נחשב אונס, ותליוה ויהיב לא הוה מתנה. וכן בגט חשיב גט מעושה.

שלג) **לקח מן האיש וכו'. רשב"ם** [ב"ב מט:] כתב ונתן לה דבר מועט. דאמרי' נחת רוח עשיתי לבעלי, כתב דאע"ג דתלויה וזבין הוה זבינא, הכא אינו אנוס כ"כ. [**והראשונים** שם הקשו על דבריו, דא"כ כ"ש דהוה דבריה קיימין].

והרמב"ן כת' דהטעם משום דלא יהיב זוזי. שלקח מהבעל וחתמה היא, דומיא דרישא דסקריקון.

בגמ' [ב"ב מט: נ.] איתא דקאי בג' שדות [שכתב לה בכתובתה, ושיחד לה, ושהכניסה לו שום משלה עי"ש רשב"ם ותוס'], וכ"ש בשאר נכסים [של הבעל]. אבל לא בנכסי מלוג.

שלד) **מקחו בטל.** דעת רש"י דבטל לאלתר [וכ"כ **תוס'** לעיל מא.], **ותוס'** [ב"ב נ. ד"ה למעוטי] כתבו דהיינו

להשיב את הגניבה בעין ולומר הרי שלך לפניך. וכל שלא נתכוון לקנות עדיין היא בידו בתורת גזילה, ומש"ה בשטבח ומכר חייב. אבל רב [שם] ס"ל דיאוש קני לגמרי, ומש"ה ס"ל דא"א לחייב על טביחה ומכירה בדבר שהוא שלו [וע"כ דחיוב טביחה ומכירה הוה קודם יאוש].

ד. **והכס"מ** תמה אמאי תליא דוקא במה שאוקמא ברשותיה בשעת הקדש.

ה. לפרש את דברי רב דמהני שטר.

ו. **והרשב"א** כתב דכ"ד **אדמון** כתובות קט, אבל **לרבנן** איבד את זכותו. ובב"ב ל: אי' דמודו רבנן בדיבור בעלמא, אבל הכא הוה מעשה.

דוקא בג׳ שדות. ומש״כ הגמ׳ כ״ש שאר נכסים קאי אסברת נחת רוח עשיתי לבעלי. אבל דעת **ר״י** [בתוס׳ שם] דבטל רק משעת טריפה.

שלה) **בי״ד של אחריהם אמרו הלוקח מסקריקון נותן לבעלים רביע וכו׳. הרמב״ן** ביאר דתקנו מפני תיקון העולם[ז]. דהיו לוקחים מסקריקון, והבעלים היו טורפין מהם. ומש״ה נמנעו מליקח, ועי״ז הקרקע היה חלוט ביד סקריקון. ומש״ה תקנו דכל הקודם ליקח יקח, ויתן לבעלים רביע[ח]. אבל מדינא הסיקריקון ל״ק דקרקע אינה נגזלת [ע׳ בסמוך]. דאל״כ כיון דקנה מסקריקון למה נותן לבעלים, משלו הוא נותן לו. אלא תקנו דהוא קודם.

והרמב״ן כת׳ דבמטלטלין ליכא דין סקירקון, דנתייאש וקנה ביאוש וש״ר.

ובתשו׳ מיימוני [הפלאה ו] כ׳ דבמטלטלין דמחוסרי גוביינא ל״ש דין סקריקון, ואף גזירה ראשון ושניה ל״מ יאוש כל זמן שהוא ברשותו[ט].

שלו) **אימתי בזמן שאין בידם ליקח אבל יש בידם ליקח הם קודמין לכל אדם.** במשנה מבואר דקודמין לכתחילה. **והתוי״ט והסמ״ע** [רלו א] דייקו מדברי **הרמב״ם** [גזילה י ג] דקודמין לכתחילה. אבל בדיעבד לאחר שקנאו מהסקריקון אינו חוזר לבעלים[י]. ודוקא לכתחילה הם קודמין.

אבל **הטור** [ושו״ע רלו ג] כת׳[יא] אם ירצו הבעלים יתן ללוקח מה שקנאה מהעכו״ם. **והגר״א** [רלו א] כת׳ דגם הסברא נותנת כן, דלא גרע מבר מצרא [ב״מ קח.] דמוציאים מיד הקונה. [כיון דמעיקרא לא היה רשאי לקנות].

והריטב״א כת׳ דה״מ בשעת מקח, או מיד כשידעו הבעלים. אבל אם הבעלים ידעו ולא רצו ליקח, אין לבעלים כלום לאחר זמן[יב]. וכ״ד **רבינו ירוחם** [הו׳ בתוי״ט ובגר״א] דה״מ כשיש ביד הבעלים ליקח. אבל אם אין בידם ליקח זכה הלוקח, ונותן רביע.

אך **הסמ״ע** [שם א וז] דייק מסתימת **הטור** דאף לאחר כמה שנים מסלקין אותו כיון דקנאו באיסור[יג]. [ע׳ גר״א הנ״ל].

והריטב״א הביא מ**הירושלמי** דהבעלים אומרים היה בידינו ליקח, והלקוחות אומרים לא היה בידיהם ליקח א״ר יוסי לעולם השדה בחזקת הלקוחות שהמע״ה [וכ״פ הרמ״א[יד], אבל בירושלמי לפנינו הגיר׳ בחזקת הבעלים שהמוציא מחבירו עליו הראיה].

שלז) **רבי הושיב בי״ד ונמנו שאם שהתה י״ב חדש וכו׳. הרמב״ן** ביאר דרבי תיקן כדי שלא יהיו נמנעים מליקח, שיחששו דהבעלים יוציא מידו. **והריב״ש** ביאר דאמרי׳ כיון דלא תבע [לעכו״ם בדין] גמר ואקני. א״נ דקנסי׳ לבעלים דלא תבע.

ובירושלמי איתא דאם הנגזל אומר שהיה בידו ליקח, והלוקח אומר שלא היה בידו ליקח [והראשונים העתיקו כן על אחר י״ב חודש, אבל לדברי ר׳ ירוחם קאי מיד]. השדה בחזקת בעליה. **והראשונים** העתיקו דאין מוציאין מיד לוקח[טו].

שלח) **הילכך קמייתא ומציעתא וכו׳ אגב אונסא גמר ומקני. פרש״י** וקי״ל תליוה וזבין זביניה זבינא. **רע״א** תמה דלא נתנו מעות והוה תלויה ויהיב, ולכו״ע ל״מ. וכ״כ **הרשב״א**, וכן **רשב״ם** [ב״ב מז:[טז]] דהכא הוה מתנה, ול״ש אגב זוזי גמר ומקני[יז].

ז. ומש״ה תני לה בהאי פירקא, בהדי שאר תיקון העולם.

ח. וכ״כ **הריב״ש** מימנע ולא זבין, ואין לבעלים הנאה ממנו. ואם יש לו מעות יקח מהלוקח, ואל״כ יתן הנאת רביע.

ט. [אבל קרקע לא מחסרי גוביינא. ואף דקרקע בחזקת בעליה, ע״י גזילה זו ויאוש קני].

י. **והגר״א** ציין דלכן הרמב״ם לא פסק דין לקח מסקריקון וחזר ולקח מבעה״ב, דקאי רק למשנה ראשונה. אבל לתקנה אח״כ קנה.

יא. בקנה תוך י״ב חודש, לאחר תקנת רבי.

יב. **והריטב״א** הוכיח כן דאל״כ ימנעו מליקח, דחושש שהיום או מחר יקח הבעלים ממנו. ומה הועילו חכמים דתקנתם. וכן הביא מ**הירושלמי**.

יג. וכן הביא **הריטב״א** בשם ראיתי מי שסובר.

יד. **והנתיבות** [רלו א] ביאר דהקרקע בפנינו מן הסתם בחזקת הלוקח, והמערער שטוען שנעשה באופן שנתבטל הקנין עליו לברר. דאין תולין שנעשה דבר מחודש בלא ראיה [וציין למ״ש הרשב״א [קדושין ס:, וע׳ ראשונים לקמן עד.] לענין תנאי בשב ואל תעשה].

טו. ואף דמעיקר הדין ל״ק הלוקח, וכמ״ש הרמב״ן, מ״מ גדר התקנה דיכול לקנות, אא״כ יש בידו ליקח, והוה קיום תנאי.

טז. **ובשו״ת הרי״ד** [כב] כת׳ דרב [נח.] ס״ל דתלויה וזבין הוה אפי׳ בלא נתינת מעות [ואפי׳ תלויה ויהיב].

יז. **והראשונים** הוכיחו כן מדין סקריקון [בגזירה אחרונה]. דלא הוה מכר.

והרשב"א ביאר דהואיל והפקירה אותה המלכות להריגה, ואינם מקוים לשוב עוד לנחלתו, אמרי' דאגב אונסיה גמר ומקנה. ולגזירה הג' לא מקנה דסבר למחר נקיטנא בדינא. **והב"י** [ס"ס רה] כ' עוד דמחמת אונס גדול אמרי' דגמר ומקני. [ודחה עי"ש].

והמרדכי [שצד] כת' דהוה כאילו מכר עצמו לו בשביל הקרקע שלו, ומש"ה נחשב מכירה. אבל בשאר אונס דמגזם עליו, עביד איניש דגזים ולא עביד. ומש"ה לא גמר ומכר. ועד"ז **הריב"ש** [רצ] כתב דלא נחשב הכא תלויה ויהיב משום דנתן את הקרקע בפדיון נפשם, והקנו לו בדרכי ההקנאות[יח]. וכ"כ **הב"י** [שם] דכיון שנותנו לו מרצון לפדיון נפשו לא נחשב תליוה ויהיב. **והאחרונים** [קוב"ש כתובות י, חי' ר' שמעון כתובות נ ועוד] כתבו דכעי"ז מצאנו בכ"מ דמעשה מחמת כפייה לא נחשב מעשה, אבל אם בחר להתרפאות עי"ז נחשב מרצו. [וכמ"ש הרמב"ם יסוה"ת ה].

ותוס' [ב"ב מד.] כ' דבשמעתא דסקריקון מוכח דמהני יאוש בקרקעות. [ובפשוטו כוונתו להביא מדין סקריקון בגזירה ראשונה ושניה, דהוה מדין יאוש בקרקע. אך יש לדחות דכוונתו להביא מהגמ' לקמן נח:].

שלט) **שם. בתשו' מיימוניות** [הפלאה ו] כת' דאף דמבואר בסוגיין דמעשה מחמת אונס נפשות מהני [לגזירה ראשונה ושניה] דאמרי אגב אונסיה גמר ומקני[יט]. אבל היכא דאינו מסור בידו להורגו, אף שמגזם עליו ומייסרו[כ] ל"מ מעשיו. ועפ"ז כת' דבישראל ל"ש סקריקון[כא].

שמ) **בתרייתא אמרי וכו' למחר תבענא ליה בדינא.** **הרמב"ן ורשב"א** הביאו מ**הירושלמי** דתקנת סקריקון הוה דוקא ביהודה, דעדיין מסתפו מחמת קמייתא שהיו הורגין. ומש"ה היה הקרקע נשאר חלוט ביד הסקריקון. אבל בגליל לא היה נשאר ביד הסקריקון, ולא ראו לתקן. והרמב"ן כת' דלפ"ז תקנת סקריקון נוהג רק ביהודה, ואינו נוהג בחו"ל. והביא דהגאונים סתמו בזה [וכן **הפוסקים** [חו"מ רלו] סתמו בזה].

והרשב"א הביא דבגמ' דידן משמע דהחילוק בין גזירות ראשונות לאחרונה אי גמר ומקני, ומשמע דדין סקריקון הוה מדינא. ולא משום תקנה. ודלא בירושלמי.

שמא) **א"ר יוחנן מאי דכתיב אשרי אדם מפחד תמיד וכו' אקמצא ובר קמצא. תוס'** פי' דיש לו לפחד ולדאג מהפורענות, ולא לבטוח על רוב טובתו ושלוותו. **והמאירי** כת' לעולם יהא אדם עובר על מדותיו ולא יהא קפדן ואכזרי לשונאיו, ולא יקפח מדת המוסר לסיבת שנאה ונקמה.

דף נו.

שמב) **יתבי רבנן ולא מחו ביה וכו'. המהרש"א** [ח"א] כת' די"ל דלא היה בידם למחות[א]. ואפשר שעשו כן מפני חנופה שגברה בדור ההוא [וכדאי' סוטה מב.]. ועוד הביא **החת"ס** [עה"ת שמות כג ה] דרבנן דנו אותו לכף זכות ששוניאהו מחמת שראה ערוות דבר [פסחים קיג:].

שמג) **איכול בהו קורצין. פרש"י** מלשינות. וכ"ה לשון הפסוק [דניאל ג ח], וכן **תרגם אונקלוס** לא תלך רכיל [ויקרא יט טז], לא תיכול קורצין. ועי"ש רש"י ורמב"ן [עה"ת].

שמד) **ולדידהו לא הוי מומא. פרש"י** דמותרין להקריב בעל מום, ונתמעט דוקא מחוסר אבר. **ותוס'** [עז:] הק' אמאי נקט ניב שפתיים, הא כמה מקומות יש מום דאינו מחוסר אבר. [ובמדרש [איכה ד ג] אי' דעשאן בעלי מומין בסתר][ב].

יח. **והריב"ש** כת' דתקנת סקריקון הוה כה"ג, אבל אילו הסקריקון נטל את הקרקע לבד [בלא שהבעלים הקנה לו ואמר שא והניחני], הלוקח ממנו אבד מעותיו.

יט. וכן הביא **התה"ד** [כתבים עג] בשם המהר"ם דהיכא דהוה אונס נפשות גמור אמרי' אגב אונסיה גמר ומקני [וביאר דמש"ה חל שבועת צדקיה לנבוכדנצר אף דהוה אונס גמור]. וע' פוסקים [יו"ד רלב טו].

כ. **והנתיבות** [רלו ג] הק' דהב"י [חו"מ רה] כת' דיסורין חמירי ממיתה.

כא. דירא מחמת דין שמים, ואינו מסור בידו להורגו. [ואף התקנה שלישית יסודו משום דגמר ומקני אגב אונסיה]. אבל הנתיבות [שם] כת' דמדינא בתקנה שלישית ל"ק, אלא מחמת תקנה. מחשש שלא ישתקע ביד סקריקון. אבל ביד ישראל לא חששו.

א. וי"ל דאינן מחוייבין להכניס עצמן במריבה של אחרים.

ב. ובמדרש אי' שאמר למלך שיקריבו אחרים במקום קרבנותיו.

שמה) **ואמרי לה בדוקין שבעין.** השואל בשו"ת הרשב"א [א שכו] הק' איך אפשר להטיל מום בדוקין שבעין ע"י מכה[ג]. והרשב"א השיב שהיה חריף ברמאותיו, ונתן לה מכה שיקרה לה חולי בעינה.

שמו) **סבור רבנן לקרוביה משום שלום מלכות וכו'.** **המגא"** [תרנו ח] כת' דמשמע קצת הכא דמותר לעבור על ל"ת משום אימת מלכות. [דנחשב ספק פיקוח נפש, עי"ש פרמ"ג].

שמז) **יאמרו בע"מ קריבין. הקובה"ע** [מט ז] הק' דע"ב היה נחשב פיקוח נפש [דאל"כ אמאי לא חששו ללאו דבעל מום], וא"כ כ"ש שידחה גזירה דרבנן זה[ד]. ותי' דהלאו נדחה משום פיקוח נפש ולא נעשית איסור כלל, אבל גזרינן שילמדו ממנו, ואם יקריבו בע"מ [שלא במקום פיקוח נפש] יעברו איסור.

ושוב הביא להקשות דאף מה שילמדו להקריב, הוה רק איסור 'לפני עוור'. ונימא דאף איסור זה ידחה בפני פיקוח נפש, ואילו אנסוהו להושיט כוס יין לנזיר, מותר משום פיקו"נ, ואף דהנזיר עושה איסור במזיד[ה].

שמח) **סבור למקטליה וכו'. המאירי** כת' דיש ללמוד מכאן שכל שהוא מוחזק להרביץ את המלכות על הצבור מותר להרגו. [ע"ע מאירי ב"ק קיז].

שמט) **א"ר יוחנן[ו] ענוותנותו וכו'. פרש"י** סבלנותו, שסבל את זה ולא הרגו. **המהרצ"ח** הק' במה שייך בזה ענוה[ז]. והול"ל צדקותו או חסידותו. וביאר דהיה לו להורות הוראת שעה, ועי"ז לא ילמדו לדורות. אלא דדבר זה מסור רק לגדולי הדור, ומחמת ענוותנות לא רצה לגזור.

והביאו בשם **הגר"א** דר' זכריה ב"א היה הגדול שבסנהדרין, וכיון דהגיד דעתו לא רצו לחלוק עליו [ובדאי' סנהד' לו. ע' לקמן נט.]. ומהדין היו מתחילין מהצד, והורגים אותו ע"פ רוב הסנהדרין. אלא מחמת ענוותנותו לא ראה את עצמו שהוא גדול, ואמר דבריו ראשון. ושוב לא חלקו עליו.

שנ) **בן ציצית הכסת שהיו ציציותיו נגררים ע"ג כרים וכסתות. המגא"** [כא ג] כת' דלכאורה מבואר דאנשים אחרים היו ציציותיהן נגררין על הארץ. ודלא **כשו"ע** [כא ד] שיש ליזהר שלא יגרר. [ועי"ש שדחה].

שנא) **מרתא בר ביתוס. המהרש"א** [ח"א] כת' דאין זה מרתא בר ביתוס שקדשה את יהושע בן גמלא [יבמות סא.], דקדים טובא. ע' יעב"ץ.

שנב) **רש"י ד"ה גושקרא.** פת קיבר. **ורש"י** [שבת כ:] דגושקרא [שם] הוה פסולת של משי. וביאר דנקרא גושקרא על שם פסולת, וגם פת סובין נקרא כן.

שנג) **דר' צדוק יתיב מ' שנה בתעניתא דלא ליחרב ירושלים וכו'. המהרש"א** [ח"א] כת' דמ' שנה לפני החורבן ראו סימני חורבן, וגלתה סנהדרין [סנהד' מא.]. [ומבואר כאן שגמר תעניתו ורצה להבריא עצמו קודם החורבן].

דף נו:

שנד) **תוד"ה אי לאו.** אע"ג דאכתי לא נמסרא בידו עד שבא טיטוס. **והתוס' רא"ש** ביאר דמה שנמסרה לטיטוס [אף דלא היה מלך], שכבר צר עליה אספסייאנוס, ונתחזק עליהם הרעב וכאילו כבר נכבשה.

שנה) **זה טיטוס הרשע שחירף וגידף וכו' תפש זונה וכו'.** **הנפש החיים** [א ד] כת' דאף דלכאורה הוה קלקול גדול, הרבה יותר מחורבן הבית. אך כת' דלא עשה שום פגם וקלקול כלל למעלה, שאין לו חלק ושורש בעולמות העליונים, ואין כאן פגם[א].

ג. וכת' דאפשר לגרוס בריס שבעין. א"נ שהחליפה בבהמה אחרת שהיה מום בדוקין שבעין. והרשב"א השיב דמי ישמע לנו להגיה הספרים.

ד. ומי אלים איסור דרבנן מאיסור דאורייתא. [ואם יש חשש שיבואו אח"כ להקריב בעל מום, וכי גרע מהא דהותר להקריב בעל מום משום שלום מלכות].

ה. אך ציין לדברי **המאירי** [ב"ק פ] דגזירה דרבנן [משום גזל] אינו נדחה משום פיקוח נפש.

ו. **ובתוספתא** [שבת טז] אי' א"ר יוסי וכו'. **ובמדרש** [איכה ד ג] אי' דר' זכריה ב"א היה בסעודה, וסיפק בידו למחות ולא מיחה. [וע"ד אמרו ענוותנותו החריבה, שלא מיחה].

ז. [והוסיף דסבלנות אינה ענוה]. אך מבואר דענוותנות דהכא הוה יראת חטא, וזהירות מחשש איסור. [וע' נדה כ: דר' חנינא היה ענוותן, ומש"ה לא היה רוצה להכניס עצמו לספיקות].

א. [לכאורה כוונתו פגם חטא. אבל בודאי יש חיוב להוציא טומאה ממקום קודש].

שנו) **תוד"ה וניקר.** לא נעשה טריפה בכך וכו'.

והמרדכי [חולין תרט, הו' בשו"ע יו"ד לא ג] הביא מכאן דאם נמצאו תולעים במח והקרום קיים לא הוה טריפה.

והרמב"ן כת' דמעשה נסים נעשו לו לרעה, דניקב קרום של מוח והיה טריפה, ונעשה נס שחי ז' שנים[ב]. וכ"כ **המאירי.**

שנז) **בא"ד ועוד יש חילוק בין טריפות דאדם וכו'.** וכ"ד

ר"ת [בתוס' זבחים קטז. וחולין מב:, תו"י עירו' ז.]. **ותוס'** [שם, בכורות לז:, וב"ק נא.] הק' דהגמ' [חולין מג. וב"ק נא.] מדמה להו.

שנח) **מי כמוך חסין י"ה וכו'. המהרש"א** [ח"א] הביא

דבקרא דלעיל כתיב ונורא על כל סביביו, שמידת הקב"ה לדקדק אם סביבותיו כחוט השערה, וכן ברשעים לנקום מיד. ובזה דרשי' מי כמוך חסין וקשה, דבגלות [י"ה הוא שם הגלות] שותק ומאריך אף עד בא קיצם.

שנט) **מילי דמטמרן. פרש"י** מטמון ממונם של ישראל.

הגבו"א [יומא נג: במילואים] כת' דלחד מ"ד יאשיהו גנז את הארון, ונתגלה למחריבי הבית [בחורבן הראשון], וע"ד הא דאי' בסוגיין. והגלוהו לבבל.

שס) **רשע בן רשע בן בנו של עשו הרשע.** בפשוטו מבואר

דטיטוס היה מבני בניו של עשיו[ג]. [וע' לקמן נז: ד"ה דרשי' הידים ידי עשו, דתלי בזרעו של עשיו]. אך י"ל דייחסו ע"פ מעשה עשיו, וע"ד מש"כ **תוס'** [חגיגה יג.][ד].

שסא) **זיל איגרי בהו[ה] וכו' כל המיצר לישראל נעשה**

ראש. תוס' [חגיגה יג:] כת' כלומר כבר נעשה ראש קודם שמיצר להם שלא יאמרו ביד אומה שפלה מסר את בניו.

דף נז.

שסב) **מפיק קמייהו אתרנגולא ותרנגולתא כלומר פרו**

ורבו[א] וכו'. הגר"א ציין את דברי הגמ' כאן אמש"כ **הרמ"א** [תרה א] דנוהגין כפרות בעיוה"כ שנוטלין זכר לזכר, ונקיבה לנקיבה[ב].

שסג) **חריב ביתר וכו'. בירושלמי** [תענית ד ה] אי' דביתר

נחרבה נ"ב שנים אחר חורבן ירושלים, ולמה חרבה שהדליקו נרות אחר חורבן ירושלים. [עי"ש אריכות בחורבן ביתר].

שסד) **כרך ביתר וכו' רחוקה היתה מיל. התיו"ט** [חלה ד ו] הביא בשם **הכפתור ופרח** דביתר הוא ג' שעות [הליכה] מדרום לירושלים. והקשה עליו דהכא מבואר דהוא מיל מים הגדול, אי נימא דהוה אותה ביתר.

דף נז:

שסה) **סח לי זקן א' מאנשי ירושלים בבקעה זו הרג**

נבוזראדן וכו'. [בחורבן בית ראשון, ואילו כל הסוגיה עד עכשיו איירי בחורבן בית שני].

שסו) **אייתי דמי ולא אידמי.** [**ופרש"י** סנהד' צו: ששחט בהמות והדם לא היה דומה]. והעירו מכאן למש"כ **רש"י** [בראשית לז לא] דדם שעיר עיזים דומה לשל אדם. [וכה"ק החזקוני שם].

שסז) **נעמן גר תושב וכו'. פרש"י** שלא קיבל עליו שאר

מצוות אלא ע"ז. [דמפורש בקרא דקיבל עליו שלא לעבוד ע"ז, והגמ' פי' שלא נתגייר[א]. וכן מבואר בגמ' סנהדר' עד: דדנו דעכו"ם אינו מצווה על קידוש ה']. **והבעה"ט** [שמות כח ז] הביא דבני בניו של נעמן למדו תורה ברבים. [ולכאו' משמע דגרס כן בסוגיין[ב]].

ב. ועוד הביא יש מי שכתב שהוא בדוק אצלו דבאדם ניקב קרום של מוח אינו טריפה, ומוליד ומשביח. ויש מי"ח טריפות שבבהמה שאינם שווים באדם.

ג. ואף דסנחרב בלבל האומות, ואנן לא ידעי' מי בא מאיזה אומה. קים להו דבא מעשיו.

ד. דאי' שם על נבוכדנצר בן בנו של נמרוד הרשע, ותוס' כת' דלא מצאנו שהיה בן בנו, שהרי נמרוד היה בן כוש. ולא מצאנו שאותו רשע היה מבני כוש. אלא על שם מעשיו, שגם הוא מלך בשנער.

ה. לגיר' דידן כך אמר טיטוס לאונקלוס [ולכאו' משמע דהוא אונקלוס הגר בעל התרגום, אך העירו דהוא היה בזמן ביהמ"ק. וצ"ל דהיה אונקלוס אחר. **והגר"א** הגיה בר אחתיה דאנדריינוס].

א. המהרש"א [ח"א] ביאר דפרו ורבו נאמר בתורה לדגים ועופות. ונקטו תרנגול דנקרא גבר.

ב. [וה"נ תרנגול כנגד החתן, ותרנגולתא כנגד הכלה]. ויש שציינו דכוונתו לגמ' [בסמוך גבי ביתר] כי הוה מתיליד ינוקא שתלי ארזא, ינוקתא תורניתא. [אלא דפשוטו התם הוה ב' מינים. אך המהרש"א ח"א כת' דתרניתא הוה מין ארז נקיבה].

א. וצ"ב אמאי הביאו בהדי הנך דזרעם נתגייר. [ולדברי בעה"ט ניחא].

ב. ויש שדנו דלא גרס בני בניו של המן, אך החזו"א הק' דאי'

שסח) **מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק**[ג].

האחרונים הק׳ דאי׳ **במכילתא** דאין מקבלים גרים מעמלק[ד]. והאחרונים [גליוני הש״ס] דחו די״ל דאשה מזרע עמלק נישאת לשאר אומות, ובאומות אחר הזכר. והבן ראוי להתגייר[ה]. ועוד תי׳ די״ל דנתערבו באחרים וקבלום.

שסט) **תוד״ה קפצו.** דהכא היו יראים מיסורין כדאמר׳ אלמלי נגדו לחנניה וכו׳. בפשוטו משמע דשרי לחבל בעצמו במקום שחושש מיסורין גדולים. אבל תוס׳ [ב״ק צא:] כת׳ דאף במקום שירא משום דבר אסור לחבל בעצמו, אף לצורך. והאחרונים [שו״ת חיים שאל א מו] כת׳ דכוונת תוס׳ דידן דיראין שיעבירו אותם באיסור ע״י יסורין גדולים.

וכ״כ **תוס׳** [ע״ז יח. ד״ה ואל] שהיו יראים שיעבירום עבו״ם ע״י יסורין שלא יוכלו לעמוד בהם, אז הוא מצוה לחבל בעצמו [והביאו מסוגיין]. [והדין יהרג ואל יעבור דג׳ עבירות הוא אף בקום ועשה].

והריטב״א [ע״ז יח.] הביא **גליוני תוס׳** בשם **ר״ת** דהיכא שמתירא שלא יכריחוהו לעבור על דת מותר לחבול בעצמו, דדרשי׳ אך מיעט[ו]. **והריטב״א** הביא דמכאן לשחוט הנערים בגזירות מפני העברת הדת. וכתב דהם דברים שצריכין תלמוד ועיון גדול, אלא שכבר הורה זקן[ז]. [ובבעלי התוס׳ בראשית ט ה הביא בזה מח׳, והו׳ בב״י בדק הבית יו״ד קנז].

שע) **שם. אלמלי נגדו לחנניה מישאל ועזריה פלחו לצלמא. ותוס׳** [כתובות לג:] תמהו דמשום יסורין אסור לעבור ג׳ עבירות. ותי׳ דהפסל לא היה ע״ז. אבל **השיטמ״ק** [שם] הביא **ראשונים** דמשום יסורין שאין להם קצבה יעבור באיסורי התורה[ח].

שעא) **בא״ד ועוד דע״כ היו מענין אותן וכו׳. האחרונים** הקשו דא״כ לא עושים מעשה והוה קרקע עולם, וקי״ל [סנהדרין עד:] דבעריות קרקע עולם יעבור ואל יהרג. אך דעת **תוס׳** [ע״ז כז: ד״ה יכול, וכ״כ **הרא״ש** שם והו׳ בשו״ע יו״ד קנז] דאם רצה להחמיר על עצמו ליהרג בשאר עבירות רשאי[ט] [כשאינו להנאת עצמן]. וקרקע עולם לא גרע משאר עבירות. אבל דעת **הרמב״ם** יסוה״ת [ה ד] דאסור למסור נפש.

שעב) **אף היא עלתה לגג ונפלה ומתה וכו׳ אם הבנים שמחה. המאירי** פי׳ שהפילה עצמה שלא יביאוה לכך גם כן. **ובשו״ת מהר״ם רוטנברג** [ברלין רעג] ציין לכאן דרשאי לחבול בעצמו כשבאין להורגו על קידוש ה׳.

אבל **הבית אפרים** [יו״ד עו] הביא׳ שעשתה מחמת צער, ואפ״ה מבואר דיש לה חלק לעוה״ב[יא] [ואף דלאו שפיר עבד[יב]. מ״מ הוה אומר מותר, ולא נחשב מאבד עצמו מדעת].

שעג) **דאמר ר״ל אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליהם. פרש״י** [ברכות סג:] היכן מצויה, באדם שימות באהלי תורה. **והמאירי** כת׳

למדו תורה בבני ברק, ואמאי שינה וכתב ברבים. [ומשמע דהוה בבא בפנ״ע].

ג. והמהר״ל [נצח ישראל ז] כת׳ דהרשעים האלו מצורף עליהם כח עליון, רק שהיה אצלם בטומאה. ואצל הבנים נזדכך. [עי״ש שביאר].

ד. [אבל **הרמב״ם וראב״ד** [מלכים ו ד] מבואר דמקבלים. **והחזו״א** [יו״ד קנז ה] הביא דכ״מ בסוגיין. וכת׳ דכוונת המכילתא דבשעת מלחמה אין מקבלים גרים מעמלק].

ה. ובני בניו לאו דוקא בן לבנו.

ו. וכן **רבינו דוד** [פסחים נג:] הביא **י״מ** דבמקום דיהרגוהו מותר לחבל בעצמו וליטול נפשו, וכדאיתא [במדרש] יכול נרדף וכו׳ ת״ל וכו׳.

והראשונים הביאו ראיה משאול המלך, ודחו דפשטות המדרש דעשה שלא כדין. ועוד תי׳ בכמה אופנים [הו׳ בסמוך].

ז. והמהר״ם מרוטנברג [רעג] נשאל במי שבשעת השמד שחט בניו, האם צריך כפרה. והשיב דדוקא לחבול בעצמו רשאי. אבל צ״ע למצוא היתר להרוג אחרים. אך הביא דהרבה גדולים עשו כן למעשה, וכן הזכיר ר׳ קלונימוס בקינות [קינה כט]. ואין להטעינו כפרה, דא״כ אתה מוציא לעז על חסידים ראשונים, וכוונתו היתה לטובה מאהבת הבורא.

ח. וכ״מ בכוונת תוס׳ דידן, דאל״כ אמאי הוזקקו לראיה מהתם דיש אפשרות של יסורין. [ואולי להוכיח דיש מצב דא״א לעמוד בהם].

ט. וכ״כ **הרמב״ן** ושא״ר [כתובות יט.] בשם **יש מפרשים** דהוה מידת חסידות למסור נפש בשאר עבירות. והראשונים חלקו ע״ז.

י. וכת׳ דדוחק לפרש שפחדה שיענו אותה.

יא. וכן [כתובות קג:] ההוא כובס דסליק לאיגרא ונפיל לארעא ומית, ויצאה בת קול ואמרה אף ההוא כובס מזומן לחיי העוה״ב, ואף דלאו שפיר עביד. שאסור לו לאבד עצמו לדעת, אף שכוונתו לכפרה, טועה היה בדבר שחשב שמותר לו להרוג עצמו.

יב. והביאו ראיה לזה משאול, דאף לצד [הו׳ לעיל] דעשה שלא כדין, מבואר דנתחייבו להספידו. **והטור** [יו״ד שמה] ביאר דאנוס היה. **והרמב״ן** [תורת האדם] הביא דהיה מותר

לעולם יהא אדם שוקד ללמוד תורה ולא יפנה שעותיו לבטלה, שאין קיום התורה אלא ברוב שקידה. [וע"ע רמב"ם ת"ת ג יב]. **וע'** ט"ז [או"ח מז א].

דף נח.

שעד) **דדרעא. פרש"י** דתפילין של ראש הם פי ג' בגודל.

והמפרשים הק' דרגילין לעשות בשל יד בתים קטנים יותר.

שעה) **אמר מי נתן למשיסה יעקב וכו' ענה אותו התינוק ואמר הלא ה' וכו' אמר מובטחני וכו'. המפרשים** הק' דהשיבו סיפא דהך קרא, ואיזה גדלות ראה בזה. וביארו דהבין דהשיבו תוכן דברי הפסוק.

שעו) **תוד"ה כל.** כי איכא סכנת נפשות פודין שבויין יותר על כדי דמיהם. **והרמב"ן** [לעיל מה.] חלק. **וע'** מש"כ בזה [לעיל שם].

שעז) **ומנו ר' ישמעאל בן אלישע וכו'. רבינו נסים גאון** [ברכות נז:] **כת'** דהוא ר' ישמעאל ב"א שהיה כהן גדול [הו' ברכות ז.] ונהרג מי' הרוגי מלכות[א]. אבל **בתוס' ר' יהודה** [ברכות שם] **כת'** דהיו ב' ר' ישמעאל בן אלישע[ב], הראשון היה כה"ג ונהרג. ונכדו הוא ר' ישמעאל בכל הש"ס [חבירו של ר"ע, והיה מהולכי אושא[ג]] שהוא התינוק דסוגיין [ומש"ה לא קרי ליה כה"ג].

שעח) **אמר רב יהודה א"ר מעשה בבנו ובתו של ר' ישמעאל בן אלישע וכו'.** סמיכות הענין משמע דקאי אר' ישמעאל ב"א דלעיל, **והיעב"ץ** כת' דלפ"ז הא דאי' בן כהנים גדולים היינו ממשפחת כה"ג. א"נ הכא איירי בבן ר' ישמעאל כה"ג הראשון.

שעט) **אמר לו כתובתה מרובה וכו'. הרמ"א** [קיט ו] פסק דרשאי לגרש את אשתו אף כשאין לו לשלם כתובתה. [עי"ש בפוסקים]. **והפר"ח** [שם ח] הק' א"כ בסוגיין אמאי הוצרך ללוות. ומ"ש אם יש לו שט"ח על תלמידו או על אשתו. ודוחק דהתלמיד היה מרויח לו זמן.

שפ) **בא ועשה עמי בחובי. האחרונים** כת' דהוה שלא כדין, דאינו חייב לעבד לפרוע חובו [וכמ"ש בשו"ת הרא"ש עח ב]. **והגליוני הש"ס** כת' דכל זה בכלל מה שעשקו.

שפא) **ועל אותה שעה נתחתם גזר דין. היעב"ץ** ביאר שהדבר היה מפורסם וראו ולא מיחו[ד], שלא היו חושבין זה לעוון. וביאר שהכל נעשה ע"פ דין, ונשאה בהיתר. והביא דמבואר כאן דיש עוון שאינו מפורש בשום מקום, ואפ"ה כיון דמתנגד לשכל הוא חמור מאוד ושנוי בעיני המקום יותר מעבירות חמורות.

שפב) **אמר רב וכו' אבל בשטר קנה. הגמ'** [ב"ב מח.] מביאה מדברי רב דתלויה וזבין זביני זביני. **ותוס'** [שם] הק' דכתיבת השטר בעלמא הוה תלויה ויהיב, ולכו"ע ל"מ. **ותוס' פי'** דאמרי' דאי לאו דקיבל דמים לא היה כותב את השטר. [ומשמע דפליגי רב ושמואל באומדנא זו].

אבל **רבינו יונה** [שם] **והרשב"א** [כאן] הקשו דכ"ש דיש לנו לומר שכתב השטר מחמת אונס [ומנ"ל דקיבל מעות]. **וכת'** דגבי סקריקון קנה אע"פ שלא קיבל מעות, דכיון שאנסו בכתיבת שטר אמרי' דשוב אינו מצפה שיחזור עליו, וגמר ומקני.

לו. **והריטב"א** [ע"ז יח. הו' לע'] ביאר דהיה ירא מיסורין. **והרד"ק** [ושיירי כנה"ג קנז לב"י כא] כת' דכיון דידע ע"פ נבואת שמואל שלא יחיה עוד מוטב שיהרוג עצמו ולא יתעללו בו פלשתים.

והיש"ש [ב"ק ח נט] כת' דפיחד שיפול בידיהם ויענו אותו. ובני ישראל ינקמו מחמת צרת המלך, ועי"ז יפלו כמה וכמה מישראל.

א. ולפ"ז צ"ל דמעשה זה היה שנים רבות לפני החורבן [שגדל ושימש בכה"ג, ונהרג לפי החורבן].

ב. וכ"כ **תוס'** [יבמות קד.] בשם ר"י דהיו ב' ר' ישמעאל בן אלישע.

ג. דרשב"ג [בן ר"ג הזקן] נהרג קודם החורבן, ובשעת החורבן היה ר' יוחנן בן זכאי נשיא עד שגדל ר' גמליאל דיבנה תלמידו שהיה נשיא אחריו בימי ר' יהושע ור' אליעזר. ושושילתא דר"ג הוא ר' גמליאל בן בנו של רבן גמליאל. [ועי"ש שהאריך טובא].

והא דאי' [ר"ה לא:] דהסנהדרין גלתה מיבנה לאושא ע"כ היינו בימי ר"ג דיבנה.

אבל הביא בשם **ר' יעקב בן שמשון** דר' ישמעאל שנהרג היה מהולכי אושא. [וביאר דהוא גלות אחר מלבד הא דהוזכר בר"ה שם].

ועוד הביא דבמשנה [ידים ד ג] ר"א בן עזריה בו ביום שנתמנה קרי לר' ישמעאל ישמעאל אחי, ע"כ דחי לאחר החורבן.

ד. **והיעב"ץ** כת' דאף בל"ב ב' פתילות איירי במעשה מפורסם שלא הקפידו בשותפין.

והרמב"ן [כאן] כת' דודאי לא חיישינן שהסקריקון יכוף אותו לכתוב אחריות. וע"כ מעצמו כתב, ש"מ אחולי גביה. [וכ"כ רבינו יונה שם].

שפג) **תוד"ה אבל. אאשה נמי קאי וכו'.** [ומבואר דסברות רב ושמואל שייכים בין במקום אונס גמור, ובין במקום נחת רוח, לראשונים משום אונס, ולרש"י משום שלא דדיבורא בעלמא עבדא משום השני נח לי ומשום נחת רוח].

שפד) **בא"ד התם כשחתמה בשטר של בעל והכא כשכתבה שטר בפני עצמו. תוס'** [כתובות צה.] הוסיפו דהואיל ויכול להוציא שטר בלא שטר של בעל לא אמרי' נחת רוח. ואילו בכתובות איירי שאינו יכול להוציא שטר שלה בלא שטר של בעל[ה].

שפה) **בא"ד ועוד דהתם נתרצת במכירה של בעל. ותוס'** [ב"ב מז:] כתבו בשם **ר"י** דאיירי בשטר ראיה לאחר הקנין, דכ"כ ייפתה כוחו. וכעי"ז כת' **תוס'** [כתובות שם] בשם ר"י דבעינן לך חזק וקני בהדי השטר. ותוס' הק' דבסוגיין אמרי' תניא כוותיה דשמואל, ולא חלקו בזה. **ותוס'** [ב"ב] תי' עוד א"נ חתמה [בכתובות] הוה לשון גמר [וכמו תורה חתומה נתינה לקמן ס.].

שפו) **בא"ד ולמאי דמפרש הר"א משנזא דפליגי באחריות ט"ס וכו'. הרשב"א** הק' דהתם קי"ל כרב דאחריות ט"ס, ואילו בסוגיין תניא כוותיה דשמואל[ו].

והרמב"ן ושא"ר הביאו בשם **רב האי גאון** דפסק דכל שלא פי' בהדיא שלא באחריות מקרי מכירה באחריות [דאמרי' אחריות ט"ס, והכא קי"ל כשמואל]. **והרשב"א** כת' דהכא במוכר באונס ודאי לא אמרי' דנתכוון להתחייב אחריות[ז].

והרמב"ן הקשה עוד דאיירי דמקבל אחריות על מכירת הסקריקון, ובזה ודאי ל"ש ט"ס.

דף נח:

שפז) **ואכלה ג"ש לפני בעלים, וחזר ומכרה לאחר. הרשב"א** [בתחילת דבריו] כת' דאף אכלו יום א'[א] ומכרו, והלוקח השני אכל ג' שנים [וכ"פ השו"ע רלו ה]. [וכיון דיחזיק ג' שנים טוענים ללוקח]. ולאו דוקא דהראשון אכל ג' שנים קודם שמכרה. [אבל בסו"ד חזר בו, ע' בסמוך].

שפח) **ה"ד אי דקא טעין מינך זבינתא. פרש"י** דנתן לך רביע. אבל **הריטב"א** נקט דפשטות סוגיין דטוען שקנה את גוף הקרקע, ואף באופן שבעה"ב מוציא גוף הקרקע מתחת ידו [כגון תוך י"ב חודש].

שפט) **אפי' ראשון נמי. פרש"י** דטפי מג' שנים לא מזדהר בשטרו. ומהני חזקת ג' שנים להוכיח שנתן לבעלים דמי רביע.

והרשב"א הק' דלוקח זה ירד לשדה מחמת הסקריקון [ואף הלוקח מודה שלקחו מסקריקון], א"כ הבעלים ירא למחות במי שבא מכח הסקריקון[ב]. ובמקום שאינו יכול למחות לא עלתה לו חזקה[ג].

וכדאי' במשנה דאמרי' דהיכא דחזר ולקח מבעה"ב, שמכרו לזה מחמת יראה. והרשב"א כת' די"ל דהמשנה קאי דוקא בשעה שהסקריקון מכר לזה. אבל לאחר שנה או שנתיים אינו ירא למחות בשני [דלאחר שנגמר מכירת הסקריקון לא איכפת ליה]. ואי חזר ולקח מזה מקחו קיים. והרשב"א דחה דסתמא דמתני' דאף לאחר זמן ל"מ, דלא ניח"ל לסקריקון שיתבטל מכירתו, ועוד דחושש שהלוקח יחזור עליו. ועוה"ק הרשב"א דא"ב אף הלוקח מבעל, ולאחר כמה שנים לקח מהאשה נימא דמקחו קיים. ובסוגיה [כתובות צה.] משמע דאין בזה חילוק.

אבל **הריטב"א** הביא בשם **רבו** דבלוקח מגזלן לא אמרי' דהודה מחמת יראה[ד]. [ורק בגזלן עצמו אמרי' דירא למחות]. ואף בסוגיין יכול למחות אצל הלוקח.

אבל **הנתיבות** [רלו ה] כת' דסקריקון דהוה מחמת נפשות גרע, וירא למחות אף אצל הלוקח[ה]. ומסקנת הנתיבות

ה. ולכאורה לפ"ז סברת נחת רוח דאינו חתימה חשובה, דלא נתכוון למכירה. ולא דהוה מכירה באונס.

ו. ותוס' [ב"ב מז:] הקשו מהסוגיה שם כעי"ז.

ז. ולכאורה הרשב"א ס"ל ד"ט"ס' הוא דנתכוון להתחייב אחריות. ולרה"ג [ור"א בתוס'] עצם המכירה הוה באחריות כשלא התנו. ואב"מ.

א. וכדאי' [ב"ב מא:] דדהמוכר דר בו חד יומא.

ב. וע"ד הא דאי' [ב"ב מז:] אי לאו דאודי ליה הוה ממטי ליה ולחמריה לשחוור.

ג. דחזקה מכח מחאה אתי. והביא כדאי' [ב"ב לו.] דבי ריש גלותא.

ד. וכ"כ **הסמ"ע** [קמט כו].

ה. אך שוב הק' דהגמ' [ב"ב מז:] מדמה סקריקון ללוקח מגזלן. ואם איתא לישני ליה סיקריקון שאני.

דאף לוקח מגזלן דעלמא ירא למחות [וכדברי הרשב"א], והיכא דידוע דבא לידו מחמתו ל"מ הודאתו ושטר.

והנתיבות [שם] כת' דאסור לקנות מגזלן [ע' ב"ק קיט, שו"ע שסט א], ומש"ה אף הלוקח עצמו נחשב גזלן. דסתמא דמילתא אמרי' דבשעה שקנה לא היה דעתו [כל] להחזיר הדמים לגזול, א"כ הוה כאילו הוחזק אצל הלוקח גופי בגזלנות. ומש"ה ירא למחות.

משא"כ לוקח מסיקריקון, שעשו תקנה שיקח, כדי שלא יוחלט הקרקע ביד הסיקריקון. ואפי' משה ואהרן מותרין לעשות כן, וכיון דבדין קעביד לא אמרי' דירא למחות. והיה לו ליקח רביע קרקע שלו תיכף בלא מעות [דהא תלי בבחירת הבעלים], והיה לו למחות.

והרשב"א כתב דרש"י נשמר מזה, וביאר דבסוגיין אתי' עלה משום חזקה לא שדי זוזי בכדי, דאין אדם נותן מעותיו ויבוא בעה"ב ויוציא מידו, וחזקה שלא לקח מסקירקון עד שלקח מבעה"ב. והרשב"א הקשה דא"כ אף תוך ג' שנים.

והרשב"א כת' וכ"ת דתוך ב' ריעא טענתיה דאמרי' אחוי שטרך. ודחה דכל שיש חזקה לטענתו אפי' תוך ג' אין ריעותא דאחוי שטרך[ו].

והרשב"א תי' דה"ק כיון דתקנו שהלוקח מסקריקון קנה, ובלבד שיתן לבעלים רביע, ותקנה ידוע היא, כיון דישב בקרקע ג' שנים חזקה שהלוקח נתן. [ובלבד שיטען, ובלוקח טענינן ליה[ז]]. ועפ"ז כתב דדוקא היכא דהלוקח הראשון אכלה ג' שנים, דעי"ז יש רגלים לדבר שנתן לבעלים רביע.

שצ) **שם. אפי' ראשון נמי וכו' אי טעין וכו'. הריטב"א** הק' דלוקח זה ירד לשדה מחמת האנס, והבא מחמת גזלן אין לו חזקה. [כיון דתחילת ירידתו לקרקע היה בגזל, שוב אין לו חזקה. אך נח' בזה הראשונים [ב"ב מו.] האם בקרקע אמרי' כן].

והריטב"א תי' דאע"ג דידוע דלקחה מסקריקון אינו ידוע שירד מחמתו, דיכול לומר לקחתי ממך.

שצא) **רש"י ד"ה טוענין ליורש.** ואכלה ג"ש וכו' דסתם מאן דזבין מסיקריקון מידע ידע ולא שדי זוזי בכדי. מבואר ברש"י דהוה משום אומדנא שקנה, ולא סגי בגדר מוחזק בעלמא בקרקע. [ואפשר דשאני הכא דהוה כמו טענת פרעון, וקי"ל [ב"ב ה:] דהיכא דאמרי' מי יימר דמחייבו לי רבנן אינו נאמן שפרע].

שצב) **רש"י ד"ה ואידך אי טעין.** אבל לוקח ראשון וכו' אנן לא טענינן ליה, דהא ידע אי זבנה ואם אי' דזבנה הוה טעין. צ"ב אמאי איצטריך לזה דיש ראיה מהא דלא טען, תיפו"ל דדוקא במי שאינו יכול לטעון [אילם] טענינן[ח]. [ע' לעיל בשם הרשב"א].

שצג) **תוד"ה כגון.** ולא מצינו שם פלוגתא. **הפנ"י** כתב דכוונת רש"י למח' רב ור' חייא [ב"ב מא:] אי בעינן עדים דדר ביה המוכר חד יומא. דהכא מה שגר לוקח הראשון הוה מכח הסקריקון, ואינו נחשב עי"ז חד יומא[ט].

שצד) **ת"ר הבא מחמת חוב וכו'. פרש"י** עכו"ם הבא על ישראל מחמת חוב שחייב לו. ומחזיר הקרקע לבעלים בחינם. [אפי' לאחר י"ב חודש]. **ועד"ז פי' הראב"ד** [גזילה י ב] דלעולם אינו נקנה ללוקח, ואפי' לאחר תקנת רבי. שמאחר שאינו גזלן מפורסם אינו משתקעת בידו, וסופו של בעלים לדון עמו. [ומבואר דיסוד תקנת סקריקון מחמת שמשתקע הקרקע אצל העכו"ם].

ועד"ז ביאר **הריב"ש** [רצ] דכיון דאנסו ליתן מחמת חוב, ולא גבה לא בבי"ד של ישראל ולא של עכו"ם, לא קנה. ואפי' שהה י"ב חדש ל"ק, דהבעלים שתק ולא תבע בדיניהם דסבר כיון לעכו"ם איזה טענה עליו.

ו. והביא ראיה מהסוגיה [ב"ב נ:] דחפר בו בורות יש לו חזקה לאלתר.

ז. **והרשב"א** דלפ"ז הוה חידוש בסוגיין, ואינו בכלל דין טוענים ללוקח בעלמא. ומש"ה נקטו 'כגון זו', דאילו שאר לוקח מגזלן אינו נאמן. ובלוקח מגזלן בעלמא ליכא תקנה. והנגזל מוציא מידו בלא כלום. ואין הלוקח עשוי לקנות מהגזלן ולחזור עוד לקנות מהנגזל.

ח. [ויל"פ דהכא אמרי' דאף למ"ד דבעלמא אין טוענין ללוקח, הכא מהני. ע"כ לא הוה מגדרי טענינן. אלא דמחזקינן שקנה. ומש"ה צריך ריעותא להיפך].

ט. לצד דבעי' חד יומא לאומדנא שקנה. [אבל אי סגי לסלק ריעותא ה"נ מהני].

י. שישראל חייב לו, או הזיק לנכרי. [ומבואר דאף דבדינינו אין חיוב מזיק מי שהזיק נכרי, היכא דהנכרי גבה

אבל **הרמב"ם** [גזילה י א,ב] כת' דהבא מחמת חוב' זכה הלוקח, וכגון דהנגזל מודה דחייב לו מעות [או דיש בי דואר ולא קביל לפניהם[יא]], מקחו קיים. ואע"ג דלא גבאו בדין, מ"מ כיון דהיה חייב לו נחשב פרעון. והלוקח אי"צ להמתין כלל.

שצה) **ומחמת אנפרות. פרש"י** גזל בעלמא, ואינו מסור בידו להורגו. **והרשב"א** הביא בשם **רש"י** [ע' לעיל מד.] דאנפרות שאנס ולקח בלא נתינת דמים, וה"נ תליוה ויהיב הוא. אבל הביא דדעת **בעלי התוס'** דאנפרות נותנין מקצת דמים. והרשב"א הק' א"כ הוה תליוה וזבין וקנה. והרשב"א דן האם בפחות מכדי דמיו נחשב תליוה וזבין או תלויה ויהיב[יב].

והרשב"א כתב די"ל דלדעת תוס' אנפרות הוה בין בדמים ובין בחינם, ובסוגיין איירי באנפרות דלא נתנו דמים.

שצו) **רש"י ד"ה אין בו משום סיקריקון.** אלא מחזיר לו הקרקע בחינם. **תוס'** [ב"ק נח., וב"מ לא: וכתובות קח.] הביאו מרש"י דאי"צ להחזיר דמים לקונה מהעכו"ם, דנחשב מבריח ארי. והביאו דדעת **רבינו גרשום** [בתשובה] דאם השר אנס ביתו של ישראל, ובא חבירו ופייסו בדמים, הבעה"ב צריך לשלם הדמים לחבירו. ואינו בכלל מבריח ארי [ודלא כרש"י].

ותוס' דנו דאפי' קנאו בשוויו צריך לשלם כל דמיו, דאם היה משתקע ביד העכו"ם לא היה חוזר לו לעולם, ודמי למקדים ברועים ומקלות שחייב לשלם כל דמיו, ונפק"מ לכושרא דחיותא. ועוד כיון דיצא הבית מחזקת ישראל לא נחשב מבריח ארי. **והרא"ש** [ב"ק ו ז] כת' דחייב רק כמה שנהנה, ולא כל מה שהוציא, ולא דמי להקדים ברועים[יג].

שצז) **כיון דאיכא בי דוואר ולא אזיל אימא אחולי אחיל. הרשב"א** הק' דמ"מ הוה מחמת אונס, ותלויה ויהיב לא הוה מתנה [ואף שיוכל לתובעו לאחר זמן]. ותי' דהתם אח"כ היה לו לתובעו, ואמרי' דלא מצא עת למיזל ולמיקבל. אבל הכא יש בי דוואר ידוע, ובכל עת מוכן לעשות לו דין, ולא אזיל, ש"מ מחיל. [וכה"ג מהני יאוש בקרקע, ע' בסמוך].

אבל **הריטב"א** הביא בשם **ר' יצחק הלוי** דאיירי כשלקח מהאנפרות וחזר ולקח מבעה"ב, דלא אמרי' דמכר ללוקח מחמת יראה. אבל אנפרות עצמן ל"ק במחילה. [**וה"ה** [י א הנ"ל] ביאר ע"פ **הרמב"ם** דאיירי כשהנכרי טוען שיש לו חוב עליו].

שצח) **שם. אחולי אחיל. הראשונים** [י"ג בתוס' ב"ב מד.] הביאו מכאן דמהני יאוש בקרקע. וכ"ה לשון **הטור ושו"ע** [רלו ח]. **והאחרונים** [כן רמז **הש"ך** רלו ז, וכה"ק **הכפו"ת** סוכה לא, **ורע"א** בשו"ע ועוד] הקשו דדעת **השו"ע** [חו"מ שעא] דאין יאוש בקרקע.

והתרוה"ב [שעא והו' שם בקצות] תי' דהכא אמרי' דגמר ומקנה[יד], ואינו מדין יאוש. **והנתיבות** [שעא] כתב דקרקע שאינו יכול להוציא בדינים אינו ברשותו ומהני יאוש[טו]. וע' ריב"ש [רצ] שהאריך בכ"ז.

שצט) **תוד"ה אנן.** התם היו נשמטין בדין וכו'. **ותוס'** [ב"ב נד: ד"ה באגי] העמידו דאמרו מרוותייהו לבני באגא שיחרשו הקרקע ויאכלו פירות ויפרעו טסקא עד שיחזרו[טז]. [וע' רשב"א עד"ז].

ת) **גידל בבר רעילאי וכו' רב פפא סבר למיכתיב טירפא אבני באגא. פרש"י** דנמצא מפסיד זה מה שנתן. משמע לגבות מבני באגא מה שנתן עבור המס. דנתברר דתשלום מס זו היה מיותר.

ופרש"י דמעתה יאכלו אחרים ויטול המלך מהם, ולא יעלו מה שנתנו הראשונים לחשבון. [והמלך חוזר

באלימות זכה [ע"פ דיניהם], וישראל רשאי לקנות ממנו. וצ"ע].

יא. וה"ה ביאר דעפ"ז אף דברי רב יוסף קאי באנפרות מחמת חוב. וה"ק דבבבל אי"צ להוכיח שהיה חייב לו, כיון דאיכא בי דואר. [ולפ"ז הלשון אחיל לאו דוקא].

יב. **והרשב"א** בתחילת דבריו נקט דהוה תלויה וזבין. ובסו"ד הביא דהבריע [שם] דהוה תלויה ויהיב.

יג. **והנתיבות** [רלו ז] דן דלכאו' דוקא היכא דפדה ע"ד להחזיר לבעלים חייב לשלם לו, אבל היכא דהציל ע"ד עצמו אין לו כלום. וכתב דכיון דהוא תקנה ידוע נחשב ע"ד הבעלים.

יד. [ועד"ז כת' הרשב"א בע"א דהיכא דנתייאש מלתבוע מהני תלויה ויהיב]. וצ"ל דהוכיח סופו [שלא תבעו] שנתכוון להקנות מתחילה.

טו. [וכיון דלא תבעו לבי דואר מוכח דאינו יכול להוציאו בדינים, ודוחק].

טז. ועפ"ז כל סוגיין כשמסרו בשליחות בעה"ב.

וגובה מס, ואינו מחזיר את המס של הראשונים]. אבל הרשב"א כת' דאף דהמלך היה מחשב עם הבעלים אי"צ להחזיר לראשונים, דהוה כפורע חובו של חבירו שהוא פטור[יז] [כדתנן כתובות קז:] דמצי טעין מפייס הוינא. דהא בתשלום המס ל"ק גוף הקרקע. **והראב"ד** [על הרי"ף] העמיד דנתנו לגזברי המלך ישראלים, המלך שינה את הגזברין, וצריך לשלם שוב מס.

תא) **תוד"ה למכתב.** אמרוותא קמאי. משמע שנחשב ששילם את הטסקא עבורו, ולכן חוזר וגובה מהם. [וע' מפרשים].

אבל **הרמב"ן** [ושא"ר] כתבו דפרש דרב פפא סבר לגבות את כל הפירות של השנים ששלמו לטסקא, שדן שקנו את הזמן הזה, וכדין סקריקון. אבל מה שהפירות שווים יותר מהמס נחשב שאוזיל גביה, ושייך לבעלים, וכדין רביע דסקריקון. ובזה פליג רב הונא בר"י דנהי דמעות יש לו פירות אין לו. וישלם כמה ששלמו הם. ורב הונא בר"י חזר בו דכיון שכן אף מה שהוציא זה הפסיד, דהו"ל כפורע חובו של חבירו דפטור.

תב) **מר סבר נכי רביע זבין. פרש"י** הילכך יתן שיעור זה לבעלים. [ולכאו' הוה טעם לתקנה, וכ"כ **הרמב"ן** [לעיל נה:], דמש"ה לא ימנעו מלקנות מהעכו"ם. ולדברי **רבינו גרשם** [הנ"ל] מדינא מעכב אצלו המעות שקנאו].

והשו"ע [רלו א] כת' דנותן רביע לבעלים, שהרי מחמת שהוא שלהן אוזיל גביה. [קצת משמע דמדינא אינו נותן להם כלל, אלא דמשתרשי ליה כשיעור זה. וצ"ע].

והריטב"א כת' דבין אוזיל ובין לא אוזיל, לעולם נותן רביע. דאל"כ נתת דבריך לשעורין, וצריך בי"ד לשום הדבר.

תג) **ויד בעלים על העליונה וכו'.** [וכ"כ הרי"ף והטור]. אבל **הרמב"ם** [גזילה י ג ושו"ע רלו א] סתם דהלוקח נותן קרקע או מעות. [וה"ה כת' דכוונתו דידו על העליונה, אבל **הכנה"ג** [רלו] הק' דלא משמע כן[יח]].

והרמב"ם ושו"ע [שם] כת' דנותן לו רביע, ועי"ז יקנה הכל. ואם לא נתן הרי הרביע גזל בידו. **והסמ"ע** [ד] ביאר דקודם דנתן המעות היה רבע מהקרקע[יט] גזל בידו. אבל **הנתיבות** [שם ב] כתב דאפי' לבסוף נתן לו רביע מהקרקע, אי"צ להחזיר לו הפירות שאכל עד שעת העמדה בדין.

דף נט.

תד) **רש"י ד"ה מן הצד.** שלא ילמד חובה והשאר נכנעין וכו' משום לא תענה על רב. בפשוטו משמע דהדיינים מחוייבין לקבל כדברי כגדול, דדרשי' שאינן רשאין להשיב על דבריו[א]. **ותוס'** [סנהדרין לו.] כת' דדרך שאלה מותרין לענות.

אבל **הריטב"א** [בשם רבינו פנחס, וכ"כ **הנמוק"י** סנהדרין יג: בדה"ר] דודאי מחוייבין להשיב אם ראו זכות, ול"ש איסור בדבר[ב]. והריטב"א ביאר דהתורה צוותה שיעשה הדבר בענין שלא יהא צריך לענות על הרב. וביאר דחששה התורה שמא לא יכניס דבריו בפני מי שגדול ממנו[ג].

תה) **שאני מנינא דבי רבי דכולהו מנינייהו מן הצד וכו'.**

רש"י פי' דס"ל דלא תענה על ריב הוה בכל דבר. **והריטב"א** ביאר [ע"פ דרכו] דגזיה"כ הוה דוקא בדיני נפשות, אבל בדיני ממונות לא חששו לדבר[ד]. אלא

יז. [כיון דפרעו מדעתם, אבל היכא דהמלך הכריחם לפרוע, הפורע חובו בע"כ חייב. וכדאי' ב"ק נח.].

יח. **והאבה"א** [שם] כת' די"ל דדוקא קודם תקנת רבי הוה ידו על העליונה. אבל לאחר תקנת רבי [ושהה י"ב חודש] נותן לבעלים רביע קרקע או מעות. וכסתימת הרמב"ם.

יט. מבואר דרק רביע, ורשאי לירד לשאר הקרקע [ולא אמרי' דתשלום הרביע הוה תשלום על כולו].

א. ומחוייבין לפסוק כדבריו. [וצ"ב א"כ מה מעלה לבי"ד של כ"ג, אי חייבין לפסוק כדבריו]. ועוד יש שדנו דדוקא דרך משא ומתן אינם רשאין להשיב ולחלוק. אבל לעולם במנין בפסק הדין יעשו כסברת עצמן.

ב. וכדדרשי' [סנהד' ו: שבועות לא.] דתלמיד היושב בפני רבו וראה חוב לזה, אינו רשאי לשתוק. [אך י"ל דהוה דרך שאלה, וליכא ראיה דמחוייב לפסוק כנגד רבו].

ג. [וכן **רש"י** [סנהדרין לב.] פי' דלא ירצו לחלוק עליו].

ד. **ותוס'** [סנהדרין לו.] כתבו דבדיני ממונות לא חיישינן, דסגי במה שיכולין לענות דרך שאלה.

שרבי היה גדול מאוד, וחשש אפי' בדני ממונות שלא ישיבו לפניו.

ותוס' [וכן רש"י סנהד' לו.] כת' דהוה משום ענוה.

חרש רומז

תו) **חרש וכו' במטלטלין. הגר"א** [רמג כז] ציין דמשמע במשנתינו דדמי לתקנת פעוטות מקחן מקח. וכ"כ **הרמב"ם** [מכירה כט א] דהוה משום כדי חייו.

והרמב"ם [שם ב] כת' דאף חרש המדבר ואינו שומע מוכר במטלטלין [ע"י שבודקין אותו], ואינו מוכר קרקע. **והראב"ד** השיג. **וה"ה** הק' דמבואר [לעיל עא.] דחרש המדבר דינו כפיקח לכל דבר. וע"ע **כס"מ**.

תז) **קופין. פרש"י** עקימת שפתיים אינו ניכר ברמיזה.

אבל **הראב"ד** [על הרי"ף] **והריטב"א** פי' דקופץ הוא שלוקח חפץ מידו, ונותן לו מעות ברמיזה. ובזה עדיף מרומז.

תח) **א"ד אר"נ וכו' כך מה' בגיטין. הרי"ף** העתיק ב' לשונות, **והרא"ש** דייק דפסק כבן בתירא[ה], וכל"ב דרב נחמן לקולא. והרא"ש ביאר דכיון דדברי רב נחמן אליבא דבן בתירא משמע דקי"ל כוותיה. והרא"ש חלק דהלכה כרבנן, ובכל הש"ס האמוראים מפרשים דברי המשנה אף דלא קי"ל כוותיה[ו].

תט) **רש"י ד"ה מהו דתימא אף במטלטלין. וכ"ש** בגיטין דקילי [מדרבנן] אבל מטלטלין שנפלו בירושה לא. **והתוס' הרא"ש** כתב דמהו דתימא דבמטלטלין קאי את"ק, דאף במטלטלין בעי רמיזה. ובן בתירא ס"ל דמהני קפיצה. וכ"כ **הרש"ש**.

הבית שמואל [קכא ט] כתב דחרש שקידש בקפיצה יכול לגרש בקפיצה[ז] [ואף דאיתא בסוגיין דל"מ לגרש בקפיצה]. וכ"כ לגבי כתיבה. ובבית שמואל שם כתב דאף דחרש אינו בר שליחות לכל התורה, לענין הגט מהני, דהקילו כשם שכונסה ברמיזה.

תי) **כבר שית וכו' כבר עשר. הרמב"ם** [מכירה כט ו] פסק דמשש עד גדלות בעי בדיקה. אבל **הטור** הביא בשם **הרמ"ה** דמי' ואילך אי"צ בדיקה [דסתמא חריף]. ודעת **הרא"ש** דמבן י' ואילך [כל שאינו שוטה] ממכרו ממכר. [דתקנו אף דאינו מבין במו"מ].

תיא) **משום כדי חייו. דעת רב האי גאון** [ס' המקח שער ג] דה"מ דבר מועט, כדי חייו. וכת' דאף עשיר שאינו צריך לכדי חייו מיחדים לו דבר מועט שיתרגל במקח וממכר, ולפי ראות עיני הדיין. **והרמב"ן** [ושא"ר] כת' דה"ה יותר מכדי חייו, דאמרי' לא פלוג[ח]. וכדאי' [בסמוך] דאף מתנה תקנו, ואפי' מתנת שכיב מרע.

תיב) **שם. ובגמ'** [כתובות ע., הו' בטור] איתא דבד"א שאין לו אפוטרופוס, אבל כשיש לו אפוטרופוס לא תקנו.

תיג) **וטעותן וכו' עד שתות כגדול. פרש"י** וקנה ומחזיר אונאה. **והנתיבות** [רלה ז] הק' דקטן שגנב ואכל אי"צ לשלם[ט], ומ"ש דצריך להחזיר אונאה. ותי' הכא תקנו חז"ל דלענין מו"מ הוה כגדול, שיהיו נושאין ונותנין עמם.

תיד) **שם. עד שתות. פרש"י** [לגיר' לפנינו] עד שתות קנה ומחזיר אונאה. **והרמב"ם** [מכירה כט ח] פסק דעד שתות הוה מחילה [כגדול]. **והראב"ד** השיג דל"מ מחילת קטן. **וה"ה** הביא די"ג כן בדברי **רש"י** [כאן] דמחזיר אונאה אף פחות משתות. אך כת' דנראה דהוה ט"ס ברש"י, וצ"ל עד שתות מחילה, ושתות קנה ומחזיר אונאה.

וה"ה כת' דמשה"ק הראב"ד דיתמי לאו בני מחילה נינהו, מ"מ חכמים שתקנו שיהיה מכרן ממכר [משום כדי חייהן], והם תקנו שטעותם כגדול. וגדולה מזו אמרו דאף מתנתו מתנה.

ה. **והתפא"ש** דחה די"ל דהרי"ף הביא מה' ללמוד מדבריו דמהני לענין גיטין [דמהני קפיצה]. **והק"נ** [כ] כת' דבזה פשיטא, ואין חולק כשם שכונס וכו'.

ו. **והק"נ** ביאר דבמה' בברייתא יש לדייק מהא דדנו אליבא דחד מ"ד. אבל במשנה ליכא דיוק.

ז. ועוד כתב שם דאי"צ בדיקה לגירושין, כיון דכנס בחרשות.

ח. **והמרדכי** [שצז] בשם **ראבי"ה** הביא עד"ז הא דאי' [ב"מ טז:] דמוכר מה שאירש מאבא ומה שתעלה במצודתי, משום כדי חייו ה"ה יותר. וכן הא דאי' [ב"מ ע:] גבי רבית דעבו"ם דהתירו משום כדי חייו.

ט. [ואף הגיע לפעוטות].

ולכאו' כוונת ה"ה דמחילת אונאה פחות משתות הוה סברא בעצם המכר. ואילו הראב"ד ס"ל דמגדרי אונאה הוה אונאה אף פחות משתות, אלא דיש בזה מחילה. [וע' רא"ש ב"מ ד כ ומחנ"א אונאה יג].

ומבואר דפשיט"ל לראב"ד דל"מ מחילה אף בפעוטות[י]. אבל **תוס'** [בכ"מ, כתובות פו. וקז.] כת' דקטן דהגיע לעונת הפעוטות יכול למחול.

תטו) **אפכוה. פרש"י** דטעו והפכו. **והשו"ת באר שבע** [י]

כת' דיל"פ דבכוונה הפכו הדברים, משום דרב מרדכי היה אוהבו של מר בר רב אשי, וחשבו אולי יודה לדברי רב יימר בשם מר בר"א. ועד"ז כת' **רש"י** [קידו' מד:][יא].

תטז) **א' מתנת שכ"מ וא' מתנת בריא וכו'. ר"ח** [הו' בתוס' כתובות ע., וראש כאן] כת' דלענין מתנה אין סברא לחלק בין יש לו אפוטרופוס לאין לו. אבל הריטב"א [כתובות] חלק דדוקא במקום אפוטרופוס לא תקנו

תיז) **שם. והריטב"א** הביא י"א דל"מ קנין חליפין בקטן [וכ"ד **הרמב"ם** כט ט, ושו"ע רלה ז]. **והרמב"ם** ביאר דהקנין כשטר, ואין העדים חותמין על השטר אלא של גדול[יב]. ולשון **השו"ע** [חו"מ צו ד, ע"פ סה"ת לו ב ט] דאין קנין קטן כלום, לפיכך עדים שראו הקנין לא יכתבו השטר. [ומשמע דהחסרון מצד הקנין, ולא מצד השטר]. **והסמ"ע** [שם טו] ביאר דבחליפין ילפי' ושלף איש נעלו, איש ולא קטן[יג].

והריטב"א [כאן, ובשו"ת הריטב"א קסח הו' בב"י שם] כת' עפ"ז דקטן אינו מוכר שטר חוב, דלאו בר כתיבה ומסירה. אבל **בשו"ת הרא"ש** [פה י, וכ"פ השו"ע רלה א בסופו] כת' דקטן יכול למכור שטר בכתיבה[יד] ומסירה[טו].

והריטב"א כת' דאף אינו מוריש שטר במתנת שכ"מ, דקטן אינו בר כתיבה ואינו במתנת ברי בשטר.

דף נט:

תיח) **מנה"מ וכו'. האחרונים** הק' מה הגמ' מקשה מנה"מ, דמפורש במשנה דהו מפני דרכי שלום. **ותי' בהג' מים חיים ורש"ש** דה"ק מנ"ל דכהן יש לו קדימה לפני לוי.

תיט) **ר' חייא ב"א אמר מהכא וקדשתו. תוס'** [חולין פז. וכן **הרא"ש** שם, וכ"פ השו"ע יו"ד כח] **דמי שחטף** וקרא לפני כהן אינו חייב ד' זוזים. דהא דדרשי' וקדשתו אסמכתא היא. ולא גבינן מיניה בבי"ד[א]. **והמג"א** [רא ד] תמה דבהדיא בסוגיין דהוה דאורייתא, וכן מנאו **הרמב"ם** [סה"מ לב]. **והביא שבירושלמי** בסוגיין הוה מח'. **והנתיב חיים** [שם, וק"נ כאן] כתב דכוונת התוס' דלאינך לישני הוה דרבנן. [וע"ע בפרמ"ג שם].

תכ) **לכל דבר שבקדושה וכו'. פרש"י** לכל דבר כבוד וכו'. [וצ"ב הלשון קדושה]. **והרא"ש** [נדרים סב.] **פי'** לכל דבר שיראה גדול ומקודש.

והגמ' [הוריות יג] אי' דכהן קודם ללוי וכו'. **והטור** [רא] הביא מח' האם יש להקדים לוי בברכה"מ[ב]. **והמג"א** [רא ד] הק' לדגבי צדקה קי"ל דלוי קודם לישראל, וא"כ ה"ה לשאר דברים דאין לימוד למחצה. והביא

י. וכ"מ מדברי **רש"י** [כתובות סח.], **והמרדכי** [שם קצ, ועד"ז רשב"א שם נג] השיגו.

יא. דאי' התם דאפכוה [דברי שמואל ודברי קרנא] ושדרוה לקמיה דרב, לידע אם יודה לדברי שמואל דרב היה אוהבו של שמואל, ואולי יודה לסברת קרנא כשיאמרו בשם שמואל.

יב. **ובשו"ת הרא"ש** [פה י] חלק על סברא זו.

יג. **והנתיבות** [רלה יא] כת' דעפ"ז י"ל דמהני בחליפין שווה בשווה, לדעת **ר"ת** [בתוס' ב"מ מז.] דהוה גדר חליפין שונה.

יד. **והקצות** [שם ג] הק' **דהשו"ע** [שם ה] פסק כדברי הרמב"ם דל"מ חליפין בקטן, דאינו בר שטר, דאין מעידין עליו [ובשו"ת הרא"ש פליג אף בזה]. א"כ האיך מהני כתיבה ומסירה בשטרות. **והנתיבות** [שם ה] תי' דקטן איתיה בשטר קנין ע"י כתב ידו. ודוקא שטר ראיה ל"מ, דעדות השטר הוה משום שלידות, ואין שליחות לקטן.

טו. ועוה"ק **הקצות** האיך מהני מסירת קטן, הא בענין מסירה בפניו, וקטן חשיב שלא בפניו. **והנתיבות** [שם] תי' דסגי במסירה מיד ליד, וקטן מוסר שפיר מיד ליד. ואי"צ גדר 'בפניו'.

א. דמשום דרכ"ש היינו רק קדימה לכתחילה, ואין חיוב תשלום [ע"ע לקמן ס:]. אבל אי הוה זכות קדימה מה"ת נחשב דהוה מצוה שלו.

ב. **והמג"א** הביא דתליא בב' נוסחאות בחרוז נודה לשמך [דסעודת ברית] כהנים ולויים, או כהנים לויים [דכהנים איקרו לויים].

בשם **הירושלמי** [הוריות] דאין קדימה ללויים אלא בשעת הדוכן, אבל בזה"ז אין להם מעלה[ג].

אך **המג"א** הקשה לגבי צדקה [יו"ד רנא] לא קי"ל הכי. **והדרישה** [יו"ד שם] כתב דלגבי צדקה אף בזה"ז צריך להחיותו, שהיום או מחר יבנה בהמ"ק ויחזור לעבודה. אבל לכבדו לפי שעה לא תליא בזה. **והמג"א** חלק על סברא זו.

תכא) **שם. וקדשתו לכל דבר שבקדושה. המג"א** [רא ד] **כת'** וצ"ע למה אין נזהרין בזה, ויש ליזהר מאחר שהוא מדאורייתא. וכתב ואפשר שאין בקיאין ביחוסי כהונה[ד]. **והאחרונים** הקשו דמ"מ נימא ספק דאורייתא לחומרא, ואמאי ל"מ לזה חזקת כהונה. וביארו דנחשב כעין הוצאת ממון לחייב אחרים לכבדו. אבל **בס' כנסת יחזקאל** [אה"ע נו הו' בבאר היטב ס"ס קכח] **כת'** חלילה להוציא לעז על יחוסי כהונה בזה"ז[ה].

תכב) **תוד"ה וליטול.** אבל במידי דשותפות אמרי' דנותן עיניו במנה יפה אינו רואה סימן ברכה. אבל **רש"י** [כאן] העמיד במידי דשותפות, וביאר דאחרי שחלקו בשווה אמר לו ברור תחילה. ועד"ז כת' **התוס' רי"ד.**

ותוס' [מו"ק כח:] **תי'** דיש לשותף ליתן לו, אבל הוא אין לו ליטול[ו]. ועוד כת' דכהן רואה סימן ברכה, דזהו דינו.

אבל **הרא"ש** כת' דלא מסתבר לדרוש הפסוק הזה להרגיל הכהן שיתן עינו בחלק יפה[ז].

תכג) **ואם בא לחלוק רשות לאביו או למי שגדול ממנו הרשות בידו. המרדכי** [תא] מביא בשם **המהר"ם** דהכהן יכול למחול, אפי' למי שקטן ממנו. אבל לכבד דרשי' דכהונה הוה דידיה[ח]. אבל בהג' הביא דעת **ר' שמחה** דדוקא לרבו ולמי שגדול הימנו יכול ליתן רשות. ומבואר דאינו יכול למחול[ט]. וכ"מ **הרמב"ם** [סה"מ לב, וכן חינוך רסט] דאינו בבחירת הכהן דדרשי' וקדשתו בע"כ.

תכד) **שם. ובירושלמי** [ברכות ח ה] אי' דאסור להשתמש בכהן, דהמשתמש בכהונה מעל. **והראשונים** [הג' מיימוניות ג ח] הק' דמבואר [קידו' כא:] דכהן נמכר בעבד עברי [ורשאי להשתמש בו]. ועוה"ק מכמה מקומות. **והסמ"ק** [עשין פג] **תי'** דדוקא בחינם אסור, אבל בשכר מותר להשתמש בו.

והגה' מרדכי [תסא] הביא בשם **ר"ת** דאינו נוהג בזה"ז, דדוקא בשעה שבגדיהם עליהם וראויין לעבודה[ז]. **והמשנ"ל** [עבדים ג ח] הביא בשם **מהר"ש יפה** דמותר להשתמש בכהן שאינו מיוחס[יא], והא דאי' דכהן נמכר בעבד עברי ה"מ כהן שאינו מיוחס[יב].

והגה' מרדכי הביא **דרבינו פטר** תי' דהכהן יכול למחול[יג]. [וכ"פ הרמ"א קכח מה]. אבל **הט"ז** [קכח לט] הק'

ג. וכעי"ז כתב **רש"י** [דברים יב יט] ע"פ הספרי.

ד. וציין לדברי **הפוסקים** [ס"ס תנז] דבזה"ז אין מאכילים לכהן שום תרומה [ואפי' חלת חו"ל שנאכל בטומאה]. [אך לענין הנאת כילוי מתרומה פסק **הרמ"א** [יו"ד שלא יט] דמותר. ובגמ' [כתוב' כה.] מבואר דבכל דבר שהוחזקו סמכי' אחזקת כהונה, אף היכא דריעא חזקתייהו. וע' היטב בסוגיות שם מתי מעלין מחזקה לחזקה].

ה. ו**בשו"ת מהרשד"ם** [אה"ע רלה] הביא הא דכהנים בזה"ז הוה כהני חזקה, וצירף להתיר שבויה. אבל **המהרי"ט** [א קמט] האריך דיש להם דין חזקת כשרות. וכ"ד **החזו"א** [ב ז] דמדאורייתא מהני חזקתם [אלא דהחמירו מדרבנן לכמה דינים]. [ומדברי המג"א לכאו' מבואר דאף מדאורי' ל"מ חזקתם].

ו. ויל"ד לתוס' דידן האם אסור לו לבחור כלל [דנותן עיניו בחלקו], או דאף חבירו אי"צ לכבדו משום הכי. ואפשר דס"ל לתוס' דלא נאמר דין לכבד בממון שלו. אלא במה שיש דין חלוקה.

ז. משמע דמהדין שאני כהונה [וכתוס'], אלא דלא מסתבר לדרוש כן.

ח. וביאר דכתיב כמה פעמים כהונתכם. ודוקא לענין איסורי כהונה דרשי' [יבמות פח:] 'וקדשתו, בע"כ'.
וכת' דאטו יטול הכהן מנה ראשון אם לא רצה, וכי תיסק אדעתי' למימר דיכפנו. ואם שונא מתנות הוא תבא עליו ברכה. דלדברים שהן לכבודו או לריוח ממון מצי מחיל. [אבל לא בביהכ"נ משום אינצויי, ובסעודה לא שייך אינצויי].

ט. וצ"ב א"כ מ"ש למי שגדול הימנו.

י. [וצ"ע דהירושלמי איירי בזה"ז].

יא. [והביא משו"ת ריב"ש [צד] דדן גבי המבזה כהן, וכתב דאיירי בכהן שאינו מיוחס].

יב. [ואף בזמן הגמ']. ואפ"ה אסור לעשותו בעל מום שמא ימצא כתב יחוס.

יג. וכשמוכר עצמו לעבד עברי נחשב מחילה. [ויל"ד האם יוכל לחזור בו אח"כ, שלא ישתעבד בו. ואמאי יהני מחילה פעם א' לעולם. ואפשר דכיון דמחל בשעה שנשתעבד לעבוד מהני לעולם. ויש לדחות דכוונתו דמוחל בכל יום ויום ומשמשו].

דדרשי׳ וקדשתו בע״כ [וכדברי הרמב״ם הנ״ל]. וכת׳ דמהני מחילה רק במקום שיש לכהן הנאה מזה[יד]. דלא אסרה התורה על הכהן במאי דניח״ל בזה[טו].

והמשנ״ב [קכח קעה] הוסיף דאף דכבודו מחול, מ״מ לשמשו הוה בזיון[טז]. וכת׳ דבשירות בזויות ודאי יש להחמיר.

תכה) **ל״ש אלא בסעודה וכו׳. הש״ך** [יו״ד רמו יד] ביאר דבסעודה בעה״ב נותן לברך למי שיישר בעיניו, ומש״ה אפי׳ שכיחי רבים לא אתי לאינצויי.

וכ״פ **השו״ע** [או״ח קסז יד] גבי ברכת המוציא, וכן [רא ב] לגבי ברכה״מ.

והש״ך [יו״ד רמו יד] כת׳ דהיכא דהישראל ת״ח והכהן עם הארץ, הת״ח אינו רשאי להקדים את הכהן לברך לפניו, היכא דעושה דרך חוק ומשפט הכהונה. משום ומשנאי אהבו מות. אבל כשנותן רשות רשאי, דחכם יכול ליתן רשות למי שפחות ממנו לברך.

תכו) **בביהכ״נ וכו׳ אבל בב׳ וה׳ וכו׳. המהרי״ק** [ט] הביא דבתענית בה״ב אם הכהן אינו צם [ואינו יכול לעלות לתורה במנחה] נהגו שיוצאין מביהכ״נ. **והב״י** [קלה] חלק דלא מצאנו חשש פגם במה שהישראל קורא[יז]. [ודוקא היכא דהכהן קורא אחריו]. אלא ישראל עולה כשהכהן מוחל, ואי״צ לצאת.

תכז) **תוד״ה אבל ב׳ וה׳ לא.** לדידן כמו יו״ט. **השעה״צ** [קלה יב] דן דכשמתפלל בביתו בי׳ לא שכיחא רבים ולא תקנו. וכת׳ צ״ע סתימת הפוסקים.

המהרי״ק [הו׳ **בב״י**] דקהל שיש להם מנהג דבשבת בראשית מוכרים את העליה הראשונה, הוה כדין, ואם יש כהן מוחל על כבודו ויוצא מהביהכ״נ[יח]. **והחת״ס** כתב דהיינו רק כשהיה כבר מנהג קבוע, והסכימו לכך הכהנים מתחילה [ואף דל״מ מחילתם משום אנצויי, כשקבעו מנהג קבוע אין חשש]. אבל אסור לקהל לתקן תקנה זו בלא רשות מהכהנים.

תכח) **שם. בירושלמי** אי׳ דעיר שכולה כהנים וישראל א׳, קורא קודם מפני דרכי שלום [והו׳ בשו״ע קלה יב]. **וע״ע פוסקים.**

תכט) **תוד״ה דאפי׳.** אפי׳ הוא גדול מכל בני עירו וכו׳. ע״ע **בראשונים.** אבל **הטור** [קלה ד] הביא דעת **רב עמרם ורב נטרונאי** הגאונים דאפי׳ במקום כהן עם הארץ, אין רשות לישראל [אפי׳ נשיא] לקרוא לפניו. **והב״י** [שם] תמה דהוא נגד הגמ׳ דידן דרב הונא קרא בכהנא. וכתב דכוונתם דכשהכהן מקפיד יבואו לידי אנצויי ושוב יש בכך משום דרכי שלום[יט]. וכוונת הגמ׳ דידן דבמקום שהוא מופלג מותר לכהן לחלק לו כבוד, ואין בזה משום אנצויי. **והט״ז** [קלה ג] כת׳ דס״ל דרבי חלבו [ס.] פליג, דס״ל דכהן קודם לת״ח הממונין פרנסין על הציבור.

והרמב״ם [בפיה״מ] הביא דמפורסם שנהגו בכל מקום דאף כהן ע״ה קורא ראשון, ואף במקום גדול ממנו. וכת׳ דזה דבר שאין לו שורש בתורה ולא נזכר בתלמוד[כ]. ובסוגיין הוא דוקא כשאין חכם גדול ממנו, אלא שכולם שווים במדרגה א׳. וכדאיתא [הוריות יג.] דאפי׳ ממזר ת״ח קודם לכהן ע״ה[כא].

אבל **הרמב״ם בהלכות** [תפלה יב יח] סתם דהמנהג הפשוט דאפי׳ כהן ע״ה קודם לת״ח[כב].

יד. [ולפ״ז דברי הסמ״ק הנ״ל ורבינו פטר צריכין זה לזה, אבל בפשוטו הוה ב׳ תי׳]. **והט״ז** כת׳ דה״ה דכהן רשאי לשמש ת״ח, דודאי ניח״ל לשרת בקודש.

טו. **והט״ז** הביא דוגמא לדבר דמותר להניח שורו לתלוש עשבים בשבת [ואף דמצווה על שביתת בהמתו], כיון דכתיב למען ינוח שורך ואין זה נייח אם לא יניחו לתלוש עשבים.

טז. ומשמע מדבריו דלולי דהוה בזיון מהני מחילה. [ויש שפי׳ דאף בזה שייך סברת הט״ז, דאין זה נייח לכהן שלא יוכל לסייע לשום אדם].

יז. ודוקא בברכת כהנים צריך לצאת מביהכ״נ. [דמי שאינו עולה לישא כפיו עובר בג׳ עשה].

יח. **והב״י** פליג דהיכא דידוע הדבר ל״ש בזה פגם. וכ״כ **האבודרהם** דלא מצינו פגם ללוי [כשלא יקראו לו] דיש לתלות שמא שגגו.

יט. משמע דכוונתו האם מדינא אין לכהן זכות מדין וקדשתו, אלא משום דרכי שלום.

כ. והרמב״ם תמה דאף אלו שניצולים ממגרעות המנהגות ומסברות האחרונים ותקנותיהם ואין אצלם אלא דברים המתאימים ללשונות התלמוד, אפ״ה נהגו לקרוא לכהן ע״ה קודם. וכת׳ דאיני יודע מאין בא להם הפגם הזה.

כא. ומשמע **ברמב״ם** דע״ה לאו דוקא, אלא כל שאינם שווים. אבל **הריטב״א** מבואר דאם דהכהן ת״ח, בעינן דוקא כפופין לו וכדרב הונא. אבל כהן ע״ה, כל ת״ח קודם לו.

כב. **והתוי״ט** כת׳ דאף שבפירושו הפליא בתמיהתו על המנהג. לא נמנע מלכתבו בחבורו.

והב"י כתב [ליישב המנהג] דכיון דתקנו דכהן קורא ראשון והוה תקנה קבועה, שוב ליכא זילותא דת"ח כלל[כג].

תל) **רש"י ד"ה נתפרדה**[כד]. איבד הלוי את כבודו וכו'

ואינו קורא כלל, כך אמר מורי הזקן וכו'. **והריטב"א** ביאר דאינו רשאי לקרוא במקומו [שני], דאתי למימר דהראשון כהן. [ע"פ הגמ' כתו' כה: הו' בתוס']. **והריטב"א** ביאר שהלוי אינו רשאי לקרוא אף ראשון, שמא יקראו אחריו לוי נוסף [דהוה במקומו[כה]], ועי"ז יעלו הראשון לכהונה[כו]. **והר"ן** [מגילה יד: בדה"ר] **כת'** דחששו שיחזיקו אותו ככהן, דזימנין דידעו שאינו ישראל. וכיון שקרא ראשון יחזיקו אותו כהן.

אבל **המהרי"ל** [הו' בדרכ"מ קלה ו] **הביא** מכמה **פוסקים** דהלוי רשאי לקרות ראשון[כז]. ומש"כ רש"י [בפי' הא'] **דלא יקרא כלל, היינו שני.**

תלא) **שם. ואינו קורא כלל. הפוסקים** דנו דעב"פ יכול לקרוא בשלישי והלאה [ע' בסמוך]. אבל **המרדכי** כת' שכהן או לוי לא יקראו כלל בז' קרואים. [ואכמ"ל].

תלב) **תוד"ה נתפרדה.** דקורא לוי במקום הראוי לו[כח]

וכו'. [הפוסקים דנו האם כוונת התוס' דיקרא שני, לפי גדולתו. או דיקרא ראשון, ונחשב מקום הראוי לו במקום דליכא כהן]. **והבעה"מ** כת' שלא יקרא לוי בתורת קביעות, אלא קורא באיזה מקום שירצה כפי מה שראוי לו לפי מעלתו אחרת. לא לפי מעלת לויה[כט].

תלג) **כהן אחר כהן לא יקרא וכו'. המרדכי** [תב] נקט דאף בשאר עליות לא יקרא כהן אחר כהן. דאף ברביעי יש חשש שהיוצאין יאמרו דעבשיו נודע שהראשון הוא חלל, וצריך לחזור ולקרות כהן אחר. ועוד בשקוראים אותו רביעי או חמישי יש פגם לעצמו שיאמרו שאינו כהן[ל]. וכת' דמ"מ לאחר שקראו מנין הקרואים רשאי לעלות כהן, תו לא חיישי' לנכנסין ויוצאין. וכן נהגו לקרוא לכהן לחתן תורה וחתן בראשית[לא].

אבל **השו"ע** [קלה י] **הביא** [בשם רב עמרם גאון] דנהגו לקרוא כהן בשאר עליות, ע"י הפסק ישראל ביניהם. [והרמ"א חלק דבמנין ז' אין לקרוא לכהן ולוי כלל. ודעת **הלבוש** [שם] דאף לאחר מנין ז', ורק בעלייה האחרונה יקראו לכהן ולוי].

והריטב"א [כתוב' כה:] **הביא** דעת מורו דאומר 'אע"פ שהוא כהן' ועי"ז רשאין לקרוא כהן או לוי בכ"מ שירצו, ולא חיישינן לנכנסים שלא שמעו.

תלד) **אלא אמרי' ממזרת ונתינה נסיב ופסליה לזרעיה.**

מבואר בגמ' דלוי שנשא ממזרת, בנו אינו לוי. **והקוב"ש** [קוב"ב לה, וקובה"ע מד, ועד"ז חזו"א ו ו] **חקר** האם הוא משום הדין הלך אחר הפסול [ע' קידו' סז:], ומש"ה מיוחס לאמא ואינו מתייחס אחר אביו[לב]. או שעצם הממזרות מפקיע קודשת הלויה.

והתוי"ט כת' בדורות האחרונים שאין אדם יכול לומר מעשי גדולים ממעשיך ולא חכמתי גדולה מחכמתך. לפיכך ראוי לוותר ולומר דכהן ע"ה קודם לת"ח. דאל"כ אתו לאנצויי שכל א' יאמר אני ת"ח גדול ממך והרי מנהג זה דומה בטעמא לתקנת המשנה.

כג. **והב"י** כת' ליישב המנהג דבהוריות קאי לשאר דברים שמצווה להקדים [לברך וליטול מנו יפה], אבל קריאת התורה ת"ח קודם.

כד. בפשטות משמע דהטעם דבטלה צורת התקנה. אבל **המרדכי** ביאר דנתפרדה, דטעמא דקדים משום כבודו דכהן שהוא משבטו.

כה. אבל לא חששו כן כשקוראים לישראל ראשון, דלוי לא יקרא אחר ישראל, שחושש משום פגם עצמו. שיבואו לומר שהוא ישראל.

כו. **והב"ח** [קלה] ביאר שלא יקרא ראשון, שלא יעלו אותו לכהונה. ולא יקרא בשני, דחיישינן שיעלה את הישראל הראשון לכהונה שקרא אחריו לוי. ואם יקרא שלישי הוה הורדת כבוד הלוי, דעד עכשיו קרא שני ועכשיו שלישי.

כז. [**והריטב"א** הביא בשם **רש"ם** דכה"ג לוי קורא ראשון או שלישי, ולא שני].

והמג"א [קלה י] כת' דה"מ כשאין הישראל גדול מהלוי.

כח. ע"ד מש"כ רש"י בשם ר"י הלוי שאין סדר בדבר, ומי שירצה יקדים. אלא דתוס' הוסיפו דבקפידא תלי לפי מי שגדול הימנו.

כט. **והבעה"מ** הביא מהגמ' [ס.] דאחריהן קורין פרנסין הממונין וכו' ואחריהן בני ת"ח וכו', ורק בשביעי כל אדם. הא למדת שאין כל אדם קורין אלא בשבת ומקום שביעי אבל ששה קרואים יש להם איזה מעלה. לפיכך זה שראה הלוי קורא שני ולא היה לו שום מעלה אחרת, נתברר לו שמסדר חבילתו קרא.

ל. ואפי' כהן א' אסור בשאר עליות. [וכ"מ בסו"ד התוס'].

לא. ועוד כת' דמזמרים להם, וקורין להם בשם חתן תורה וחתן בראשית, ומלוין להם זקני הקהל. [ומבואר דסמכי' אהיכר חיצוני, ע"פ מנהג שלא היה בימי הגמ'].

לב. [ועי"ש שהאריך לדחות צד זה].

ועד"ז האריכו **האחרונים** [עונג יו"ט קכ, אמר"מ י, חי' ר' שמואל יבמות יא] לדון גבי כהן ממזר [באופן שאינו חלל[לג]], האם הממזרות מפקיע ממנו דין כהונה[לד]. **ובשו"ת הרשב"א** [א אלף רא] כת' דכהן ממזר פסול לכהונה מק"ו מאלמנה לכה"ג. והקשה הקוב"ש תיפו"ל דהממזרות מפקיע ממנו קדושת הכהונה.

תלה) **ה"נ אמרי גרושה או חלוצה נסיב ואחליה לזרעיה, סוף סוף לוי מי קא הוי.** דחלל מופקע מקדושתו, וגרע מלוי. [**והאחרונים** דנו האם כל כהן יצא מכלל לוי. או דכהן הוה משבט לוי, אלא דחלל גרע].

תלו) **רש"י ד"ה הא קא.** דסליק למנין ז'. מבואר דאילו קראוהו בטעות אינו עולה למניו הקרואים. **והפר"ח** [קלה] כתב דמ"מ אם לא ראו שהיה שם כהן, וקראו לאחר, עולה למנין ז'. ואינו בכלל קראו באיסור[לה]. וצ"ב אמאי קראו באיסור אינו עולה למנין ז'. **והפרמ"ג** [א"א ח] דן דהוה משום דין אי עביד לא מהני [תמורה ו], א"נ דפגם גרע.

ובהג' מים חיים הק' דמ"מ אי הוה פסול היו צריכים לחזור על הקריאה מתחילתו[לו], ויש ראיה שהוא כשר מהא דלא חזרו על הקריאה. וכת' דמי לא עסקי' דחזר וקרא לשני בקריאת הראשון. וכת' דמכאן יש להוכיח דאי"צ לקרוא לכל ז' ענין מחודש.

תלז) **תוד"ה כי.** למאי דתקון [מגילה כא:] דכ"א מברך לפניה ואחריה וכו'. והכהן מברך אחריה, ועי"ז ניכר כעולה בפנ"ע. ועפ"ז מבואר בסוגיין דאין בזה משום ברכה שאינה צריכה [או ברכה לבטלה][לז]. שהרי מברך משום קריאת התורה[לח]. אך הביאו בשם **מהר"ם בנעט** דבמקום שהכהן יודע שאים שם לוי לכתחילה יצא מביהכ"נ [משום חשש ברכה לבטלה][לט]. ועוד הביאו משו"ת מקור ברוך דלאחר שסיים ברכה רביעית יאמר ברוך שם כמל"ד[מ].

תלח) **בא"ד ומשום רבינו יהודה כת' דאם יש בביהכ"נ רק כהנים א' קורא במקום ז'**[מא]. אבל **בירושלמי** [הו' בשו"ת רשב"א א יג ובפוסקים] אי' דבמקום שכולו כהנים וחד ישראל, קורא הישראל מפני דרכי שלום [דאדרבה זו היא דרכי שלום][מב]. ומשמע דאח"כ יקראו ו' כהנים [ואין בזה משום כהן אחר כהן].

והשו"ע [קלה יב] ביאר[מג] דבמקום שאין ישראלים כדי סיפוקם קורא כהן אחר כהן ול"ש פגם, שהכל יודעים שאין שם אלא כהנים[מד].

לג. [כגון שנתעברה מביאה ראשונה דעדיין לא נעשית זונה].

לד. וע"ע מאירי [קידו' עח.] וט"ז [ז יד].

לה. **והמג"א** [שם יא] כת' דאפי' התחיל לברך, וראו שיש כהן לא יפסיק. [אבל אמירת ברכו לחוד לא חשיב]. **והפרמ"ג** כת' דס"ד דדין וקדשתו ידחה ל"ת דברכה לבטלה. **והביא מהלבוש** כת' דקמ"ל דוקדשתו דרבנן [ע"פ דברי התוס' ע"ל]. [וכ"כ **האבודרהם** דלא אתי דין דרבנן ודחי ברכה לבטלה]. **והפרמ"ג** כת' דאפי' אי הוה דאורי' דמשום כבוד אחר לא דוחים ל"ת, וכדאי' [כתובות מא] אי אמרה לא בעינא וכו'.

לו. [ולו"ד י"ל דלענין השלמת הפרשה, שיחשב שקראוה בציבור מהני].

לז. והביאו דבס' תניא רבתי [לר' יחיאל בן הרא"ש] הביא דכ"ד רב עמרם גאון, והביא דר' יצחק בן אבא מארי פליג דיברך לפניה ויקרא, וישב ויחזור ויקרא. ויברך לבסוף. ואף למנהג דידן כה"ג לא יברך, ונחשב ב' קרואים [למנין ז']. וע"ע ב"ח [ס"ס קמג עד"ז].

לח. **ותוס'** [ר"ה לג.] הביאו בשם ר"ת דברכת התורה [דקרה"ת] לא הוה משום תלמוד תורה, שהרי כבר בירך שחרית. תדע במקום שאין לוי כהן קורא במקום לוי ומברך אף שכבר ברך בקריאה ראשונה.

לט. וע' מהר"ם שי"ק (או"ח סא) ומהר"י אסאד (או"ח מה) שדנו בזה, וביארו דחשש לסברת ר' יצחק [הנ"ל].

מ. [אבל בברכה שלפני הקריאה אינו יכול לומר בשכמל"ו משום הפסק]. ומבואר מדבריו דברכה רביעית יש בו חשש לבטלה, ולא ברכה הב'.

מא. **והמרדכי** [שם] הביא בזה כמה צדדים בעיר שכולו כהנים. והביא צד [דהיכא דיש ב' לויים וב' ישראלים] חוזר הסדר כהן לוי ישראל. והביא צד שלא יקרא לו בשמו. **והמרדכי** [תד] כת' דהכהן יקרא ב' פעמים, ואחריו יקראו נשים וקטנים. [ואף דבעלמא אין קוראים להם משום כבוד הציבור, היכא דלא אפשר ידחה כבוד הציבור משום פגם כהונה].

מב. **ובירושלמי** מבואר דה"מ למ"ד דקדימת כהן משום דרכי שלום. אבל למ"ד דהוה דאורייתא לא דחינן לכהן. והפוסקים הק' דבפשוטו מבואר בסוגיין דקדימת כהן מדאורייתא, א"כ לא דחי ליה משום דרכי שלום. [ע' פוסקים].

מג. ע"פ שו"ת הרשב"א [א יג]. וכ"ד ראבי"ה [במרדכי תה].

מד. ויל"ד ע"פ סברא זו אי ה"מ בעיר שכולו כהנים. או אף בביהכ"נ שנזדמן כן, ובשו"ת הרשב"א איירי בביהכ"נ [וכן סתימת הפוסקים דאין בזה חילוק].

דף ס.

תלט) **אחריהם קוראין ת"ח הממונין פרנסים וכו'.**

בפשוטו משמע דהוה סדר קבוע [כל שבוע[א]], דבני הפרנסין עולים דוקא חמישי, ושאר בני אדם עולים דוקא שביעי[ב]. [ואף היכא דיש כמה ת"ח הראויין למנותם פרנסין עולים דוקא ברביעי]. **והטור ושו"ע** [קלו] העתיקו סדר זה. אבל **הרמב"ם** [תפילה יב יח] כת' רק דכל מי שגדול מחבירו קורא קודם.

והפוסקים הביאו דעבשיו נהגו שגדול הציבור מסיים הסדרה. [וכ"כ המאירי]. **והפוסקים** כת' דבמקום שרגילים למכור העליות הקונה רשאי לכבד כל אדם. ועוד הביאו [מג"א רפב ט, ומשנ"ב שם יח] דנהגו למכור שישי בפנ"ע, ע"פ **הזוהר.**

תמ) **מהו לקרות בחומשין בביהכ"נ. פרש"י** שכתב חומש א' שלם בפנ"ע, וכתבו במגילה [כס"ת שלנו]. **והריטב"א ומרדכי** [תו] כת' דהיינו חומש שלם שעשוי כתיקון ס"ת [דלא מחסר במילתיה], אבל חומשים שלנו[ג] פשוט דאין מברכין עליהם[ד]. וכ"כ **רבינו משולם** [הו' במגדל עוז תפילין ט טו]. והמרדכי כת' דלא **כי"מ** דקוראים בהם.

תמא) **שם. בחומשין. הרמב"ם** [ס"ת י א] כת' דס"ת שנעשית בפסול הוה כחומש מן החומשין שמלמדין בהן התינוקות ואין בו קדושת ספר תורה, ואין קורין בו ברבים[ה]. **והאחרונים** דנו האם ספק הגמ' האם יש קדושת ס"ת לחומש [והרמב"ם קאי למסקנא דאין קוראין בו]. אך בגמ' מבואר דהטעם דאין קוראין בו משום כבוד הציבור. ולפ"ז משמע דמדינא ל"צ ס"ת כשר[ו] לקריאת התורה, אלא משום כבוד הציבור אין קוראין היכא דליכא קדושת ס"ת.

אבל **בשו"ת הרשב"א** [א קמד, הו' בסמוך] כת' דחומשין שנעשו כדין, קדושתם כס"ת לכל מילי. אלא דאין קוראין בו בציבור משום כבוד הציבור [אף דהוה ס"ת כשר]. [והו' מח' זו בשו"ע יו"ד רמג א[ז]].

תמב) **ס"ת שחסר יריעה אחת אין קוראין בו. תוס'** [מגילה ט.] דייקו דדוקא יריעה שלימה, אבל אם חסר פסוק א' כשר. אבל **הרשב"א** כת' דיריעה לאו דוקא, ואפי' אות אחת מעכב. וק"ו מתפילין הקל דפשיט"ל לגמ' [מנחות לד., ועד"ז שם כט.] דכתב א' מעכב. **והרמב"ן** [מגילה יז] הוסיף להקשות דבטעות כל דהוא פסול[ח] [כדמבואר כשיש טעות צריך לתקן], וכן בדין דתורת ד' תמימה, על כל אות שבה מדרש וכו'. [וכ"ד הרמב"ם תפילין י א].

ודעת **הרמב"ן** [מגילה יז, וכ"כ הרשב"א כאן בשם רבותיו] דהכא דחסר יריעה אחרונה, שעדיין לא הושלם. אבל החסיר באמצע אפי' אות א' ודאי אין קוראין בו. **והשו"ת הרשב"א** [א תריא] כת' דבחומש שקורא בו מעכב כל אות, אבל בשאר חומשים מעכב רק יריעה שלימה. [ולשיטתו דסגי דחומש זה שלם, ע' בסמוך]. [וע"ע שיעורי ר' שמואל ב"ב יג:].

ובהג' מרדכי [תסג בשם ר' שמשון בן אברהם] כת' דטעות בס"ת פוסל רק את יריעה זו. והיריעה אינה פוסלת את שאר הספר אלא משום כבוד הציבור.

תמג) **התם מחסר במילתיה, הכא לא מיחסיר במילתיה. פרש"י** דקוראים לו ס"ת, וחסר.

א. ולכאו' משמע דבכל המקומות עשו כן. [וצ"ל דהיה להם רק מנין א' לקריאת התורה בעיר, והפרנס קרא שם. דמסתמא לא היו כמה פרנסים לעיר. ועיל"ד בעיר שאין ת"ח].

ב. [וכן מבואר בדברי בעה"מ הנ"ל]. ויל"ד בבעל שמחה חתן ובר מצווה וכדו', האם אף הם עולים רק לשביעי. [וע' מג"א ס"ס רפב, וביאו"ה קלו אריכות בגדרי הקדימה לבעלי שמחה].

ג. **והריטב"א** ביאר דליכא עיבוד לשמה, ואזכרות לא נכתבו לשמן, וחסר שאר תקוני ס"ת.

ד. וכ"כ **הר"ן** [מגילה יד: בדה"ר] דחומשין שלנו אינן מגללין ולא נתפרין בגידין ואינן עשויין כתיקון חכמים, מדינא אין קורין בהן, שהרי אינן עשויין כתקון חכמים.

ה. ועוד משמע ברמב"ם [שם ה] דרשאי לעשות ס"ת ונביאין וכתובים בכרך א', אלא דאין קדושתן בקדושת ס"ת. [ויל"ד אי רשאי לקרוא בו בציבור].

ו. ולפ"ז גדר ס"ת כשר, היינו שנעשית כתיקונו ובקדושתו. [ולא משום דכשר לעשות בו מצוות קריאתו].

ז. **והרמ"א** [יו"ד רמב ב] הביא מח' האם צריך לעמוד מלפניו וכדין ס"ת.

ח. **והב"י** דן דהיכא דיש טעות גרע.

[משמע דלאחר שיש ס"ת שלם, כל חלק ממנו מעכב[ט]]. אבל **הרשב"א** כת' דהחומשין אין מעכבין זה את זה אלא לכבוד בעלמא [כדאי' בסמוך], שלא יראה כעושה מעשיו בעניות. ומש"ה אינו חושש לטעויות בשאר החומשים, דכל שהספר תורה שלם מהני. כיון שהחומש שקורא בו ליכא טעות[י]. וביאר דמשום מחסר מילתה נמי ליכא, דהך חומש לא חסר[יא]. [ודוקא יריעה שלימה מעכב, וכמ"ש בשו"ת הרשב"א הנ"ל. וצ"ב החילוק, ולכאו' הטעם דניכר דחסר[יב]].

תמד) **שם. ובהג' מרדכי** [הנ"ל] כת' דמסתבר דהא דחסר יריעה [מחסר במילתיה] הוה משום כבוד הציבור. והיכא דליכא ס"ת אחר, מוטב ידחה כבוד צבור [היכא דלא אפשר[יג]], קודם שתדחה תקנת קריה"ת שנתקן מימי משה[יד].

תמה) **משום כבוד הציבור. הב"י** [או"ח קמג, ויו"ד רעט, וכס"מ ס"ת י א] הביא בשם **שו"ת הרמב"ם** [רצד] דבמקום שאין ס"ת כשר מותר לקרוא ולברך על ס"ת פסול, וכמו בסוגיין דקוראין בחומשין[טו]. והרמב"ם ביאר דהברכה הוא על הקריאה, וכמו שמברך על שאר מצוות[טז].

ובשו"ת הרשב"א [א תפז, מיוחסות רנט, מכת"י יג, וכ"פ השו"ע קמג ג] הביאו וחלק, והרשב"א כתב דה**רמב"ם** [הלכות ס"ת י א הנ"ל] חזר בו וכתב דס"ת פסול אין קוראים בו. ועפ"ז כתב **הרשב"א** דאם מצאו פסול בס"ת, צריך לחזור לתחילת הקריאה ולברך.

וה**ב"י** כתב דכוונת הרמב"ם [בהלכות] דפסול מדין כתיבת ס"ת[יז], ועוד נפק"מ אם יש לו ס"ת אחר שאין לקרוא בפסול. וה**ב"י** הביא בשם מה**רי"ו בירב** דכשמצאו פסול בס"ת, מברך בדיעבד עליו בסוף, ויצאו בדיעבד בקריאה והברכה בס"ת הפסול. [וע"ע פוסקים קמג ד].

תמו) **שם. כבוד הציבור[יח]. הב"י** [קמג] דיק מ**רבינו ירוחם** וה**מרדכי** [הלכות קטנות, ותשב"ץ קטן קפו בשם מהר"ם] דמהני מחילת הציבור לטעם כבוד הציבור[יט]. [וע' מג"א נג ט, פרמ"ג קכח מ"ז לט]. **והט"ז** [נג ב, וב"ח שם] חלק דהדין כבוד הציבור הוה כבוד שמים.

תמז) **דלא ניתן ליכתב. הריטב"א** כת' והו"ל כקורא דברים שבכתב על פה. [וכעי"ז מבואר ב**תוס'** שבת קטו, ע"ע בע"ב].

ובחי' ר' א"ל מלין [לו] הביא דכתיבת דברי תורה ניתנה רק באופנים ותנאים כפי שניתנה, ובענין שיהא עליו שם ספר. ועפ"ז כת' דאף שרטוט הוה מהלכות כתיבתם. [ואף היכא דאי"צ שאר דיני כתיבת ספרים, עכ"פ בענין דין זה[כ]].

ט. וכ"כ **היש"ש** [כאן כח בסו"ד] דאף לצד דקוראים בחומשים, היכא שהס"ת מחובר ונמצאת טעות בא' מן החומשים, כל הספר פסול לקרות בה, שהרי אינה בשלימות. וכאלו היתה דבר שאינה בקדושה. ואף שאין ראיה לדבר זכר לדבר נטלה טחול בשירה, ניקבה טריפה [ע' ב"ב קל:].

י. ו**היש"ש** [הנ"ל] חלק דעכ"פ נקראת ספר תורה מוטעה, ומעכב מראשה לסופה, ומסופה לראשה. [ואף אם אינו פוסל מדינא] אינו כבוד צבור.

יא. ו**הר"ן** הביא שהרשב"א כתב כן להלכה ולא למעשה, אבל ברשב"א כת' להדיא להלכה ולמעשה. ו**הרמ"א** [קמג ד] הביא כשאין ס"ת כשר.

יב. אך לפ"ז עיקר הטעם דל"ש מחסר במילתיה היכא דאינו ניכר. ומדברי הרשב"א משמע דהוה טעם אחר. והחזו"א נתקשה בדבריו.

יג. ודייק הלשון 'אין קורין בו', ולא קאמר אסור לקרות בדקאמרינן גבי ספרא דאפטרתא דאסור למיקרי דלא ניתן ליכתב, ש"מ אין קורין היכא דאפשר אבל היכא דלא איפשר שרי.

יד. והביא דכה"ג אמר אין גוללין ס"ת בצבור מפני כבוד הציבור. ומעשים בכל יום שגוללין ביו"ט או ר"ח כשאין שם ס"ת אחרת. [וע"ע בסמוך דהפוסקים דנו משום מחילת הציבור].

טו. וכשיטתו דאין קדושת הספר על חומשים.

טז. והרמב"ם הביא דאנשי המערב סמכו ע"ז לקרוא בס"ת של קלף בלא עיבוד כלל ומברכין לפניה ולאחריה.

יז. וכתב דכמו דלענין תפילין ומזוזה בענין שעצם התפילין יהיו שלימים, ה"נ בכתיבת ס"ת. אבל לדין קריאה סגי שיהא רובו כתוב.

יח. וה**אחרונים** ציינו כמה מקומות דמצאנו כבוד הציבור [וכן טירחא דציבורא]. דלא יקרא מגילה יושב, וכן אשה [או"ח תרצ], אין ממנין ש"צ אלא מי שנתמנה זקנו [או"ח נג], וכן אין גוללין בציבור [גמ' יומא ע.]. וכן [סוטה לט:] דאין מפשיטין את התיבה בציבור.

יט. וציינו לגמ' [סנהד' מז.] דישראל ניחא להו ומחלי יקרייהו. ו**המג"א** [קמד ז] הק' בקריאת כה"ג ביוה"כ אמאי חששו משום טירחא דציבורא שלא לגלול הס"ת, הו"ל למחול על כבודם. ותי' שהיו שם כל ישראל ול"מ למחול על כבודם.

כ. וצ"ב דכיון דקי"ל דרשאי לכתוב שלא ע"ג קלף וכו', א"כ מ"ש שרטוט.

תמח) **שם. בגמ'** [יבמות קו:] אי' דכותבים מגילת חליצה את הפסוקים שאמרו, והגמ' מקשה דלא ניתן ליכתב. ומסקנת הגמ' והלכתא כמר זוטרא שכותבים. **ופרש"י** דלא דמי לכותב מגילה לתינוק להתלמד בה דהתם אדעתה דפרשתא כתיב ליה דתיהוי כמגילה קטנה, וקי"ל תורה חתומה ניתנה. אבל האי ספירת דברים[כא] הוא ולאו בקדושתיה הוא, הלכך הלכתא כמר זוטרא דבמקום מצוה שרי.

תמט) **מר בר רב אשי אמר לטלטולי נמי אסור וכו'.**

הרא"ש [לקמן עז: ח ב] כת' דאף גט ושטרי הדיוטות אסור לטלטל בשבת, היכא דמקפיד עליו שלא לצור ע"פ צלוחיתו.

תנ) **דר' יוחנן ור"ל מעייני בספרי דאגדתא בשבתא**[כב], **והא לא ניתן ליכתב וכו'.** דתורה שבע"פ לא ניתן ליכתב. [והגמ' מדמה דכיון דהתירו לכתוב תורה שבע"פ משום עת לעשות, ה"ה דהתירו לכתוב ספר אפטרתא].

וע"פ סוגיין התירו לכתוב את המשנה והגמ' ושאר תורה שבע"פ[כג].

תנא) **ה"נ כיון דלא אפשר, עת לעשות לד' הפרו תורתך. פרש"י** דאין יכולת לכל ציבור לכתוב נביאים שלם. מש"ה התירו לכתוב את ההפטרות בפנ"ע[כד].

החזו"א [ידים ח] דן בגדר ההיתר לספר אפטרתא, האם אמרי' דהותר לכתוב נביאים בלא דין ספר. או דע"י התקנה יש בזה מעלת ספר במקצת. והחזו"א חילק דגדר ההיתר לכתוב תורה שבע"פ בכל לשון ובכל כתב, משום עת לעשות, ואינו עליו גדר ספר. אבל בספרא דאפטרתא וכן מגילה לתינוק [ע' בסמוך] יש עליו גדר ספר.

והביא מה**תוספתא** [ידים] דהכותב מגילה לתינוק אע"פ שאינו רשאי, מטמא את הידים [דיש עליו שם ספר][כה]. אבל מקרא שכתבו תרגום אינו מטמא את הידים. וכן ספר שכתבו סם וסיקרא [מצילין מפני הדליקה], ואינו מטמא את הידים.

תנב) **שם.** עת לעשות לה'. **החזו"א** כת' דמשום הצורך התירו, ולא הטריחו לבדוק בכל מקרה ומקרה האם אפשר בספר כשר.

תנג) **שם. הלבוש** [או"ח רפד] הביא דנהגו לקרוא ההפטרה מחומש, ותמה אמאי לא נהגו לכתוב ההפטרות כדין ספר. וכתב דאין יוצאים בספר המודפס כיון שלא נכתב ככל הלכות סת"ם. **והט"ז** [ס"ס רפד, רעא ח] **והמג"א** [ר"ס רפד] חלקו דבסוגיין מבואר דספר ההפטרות לחוד אסור לכתוב, אלא משום עת לעשות לד'. א"כ עדיף בספרים המודפסים דנחשב ספר והוה שלם[כו]. ואפי' דהוא על נייר, ובלא דין דיו.

ו**האחרונים** האריכו בזה האם דפוס[כז] יש לו דין כתיבה[כח]. **והחזו"א** [ידים] נקט דדפוס דידן לא הוי כח אדם אלא ככתבו כוף, א"כ אין נפקותא בין ספר שלם למגילה.

תנד) **שם. החזו"א** חקר האם ספר אפטרתא צריך קלף ושאר דיני ספר, דמה דאפשר עבדינן. או

כא. וצ"ב אמאי צריכין לכתוב כלל את הפסוקים.

כב. היעב"ץ כת' דנר' דספרי דאגדתא היינו סתרי תורה דחכמת האמת, וכגון ספר הזוהר, והיה נמסר לקדמונים במגילת סתרים. וביאר דבימות החול התעסקו בדינים, עד שיהיו מחודדין בע"פ. אבל בשבת לא היו עוסקין בדינים, דתקיפי למגמרינהו [וציין לנדרים לז:]. ולעונג שבת היו מעיינין בדברי אגדה שמושכין את הלב. ועוד דקדושת השבת היה מסייע בהבנת החכמה הנעלמה. [אבל לא היו שונין בהם, וכדאי' חגיגה יא: דאין דורשין במרכבה].

כג. [אך בימי ר' יוחנן ור"ל הספיק להם כתיבת ספרי אגדתא, ובדורות האחרונים כתבו אף את שאר ההלכות].

כד. לכאו' דבר זה לא נתחדש בדורות האמוראים, ואף בדורות הראשונים לא היה אפשרות שיהא לכל ציבור כל הנביאים. [ול"ד להא דנתמעטו הלבבות לזכירת תורה שבע"פ]. ואפשר דתקנת קריאת הפטרה לא נתפשט כ"כ בדורות הראשונים.

כה. והיינו אף בלא היתר דעת לעשות לה'. [ולפ"ז אף קודם שהתירו, והיה אסור לקרוא בספר אפטרתא. ומ"מ יש עליו דין 'ספר'].

כו. ו**החזו"א** חלק דדרך הדבקת ראשי הדפים לא מקרי שלם, אלא דרך מגילה. וכמ"ש הראשונים [הנ"ל].

כז. וקאי בדפוס קדום [שסדרו אותיות מעופרת, והצמידו דף לזה]. ואכמ"ל בדפוס אופסט וכדו'.

כח. ו**האליהו רבה** [הו' במשנ"ב] נקט דעכ"פ השמות לא נכתבו בקדושה.

דילמא כיון דאינו ספר שלם אין נפק"מ בכתיבתו ומותר בכל אופן[כט]. וכת' דכן מסתבר.

והמשנ"ב [רפד א עי"ש שעה"צ ד] כתב דלכתחילה ודאי ראוי ונכון שיהיה לכל ציבור נביאים על קלף כדין.

תנה) **מהו לכתוב מגילה לתינוק להתלמד וכו'. פרש"י** פרשה מהתורה לבד. **והרמב"ם** [ס"ת ז יד] כת' דכותבין דוקא כל חומש בפנ"ע. [ואף דאין קוראין בו בציבור דאין בו קדושת ס"ת, וכדלעיל. מ"מ רשאי לכתוב].

תנו) **א"ל אין כותבין, מ"ט, לפי שאין כותבין. וכ"פ הרמב"ם** [שם ז יד]. אבל **הרי"ף** כתב כותבין מגילה לתינוק להתלמד בו, וכן הילכתא. **והרא"ש** הק' דלא מצאנו מי שחולק על רבה. וכתב דאפשר משום דר' יוחנן [בע"ב] ס"ל תורה מגילה מגילה ניתנה ולא חייש לדחיית הגמ' כיון דאידבק. ועוד כת' דהרי"ף ראה להקל משום דלא אפשר שכל עני יכתוב ס"ת שלם ללמד בנו. וכ"כ **הר"ן** [שבת קטו, מג. בדה"ר] דמבואר ברי"ף דהטעם משום עת לעשות לד'[ל].

ולפ"ז צ"ל דבגמ' איירי באופן דאפשר בלאו הכי. ונשתנה המציאות מימי הגמ'. אבל **בשו"ת ראב"ן** [מב] הביא מסוגיין דאין כותבין מגילה אלא לתינוק להתלמד בו. אבל לגדול לא. [ומשמע דגרס כן בסוגיין]. **והכס"מ** [ז יד] כת' דהרי"ף איירי היכא דדעתו להשלים אח"כ.

והחזו"א ביאר דהנידון בסוגיין האם מותר לכתוב מדינא, וקי"ל דאין כותבים. אבל בשעת הדחק כותבים משום עת לעשות לה'.

תנז) **שם. המרדכי** [תז] כת' דכותבין מגילה לתינוק להתלמד בה [משום עת לעשות לה']. וה"ה דמותר לכתוב פרשת הקרבנות וכן קריאת שמע וכו' בסידורים משום עת לעשות לה', שהרי אין כל העולם יודעים בע"פ ואין לכל העולם חומשין להביאם לבהכ"נ.

תנח) **איתיביה אף היא עשתה טבלה של זהב וכו'.** [אלמא דמותר לכתוב פרשה בפנ"ע]. **והחזו"א** הקשה דאף למ"ד תורה מגילה ניתנה, מ"מ בעי כתיבה על קלף ובדיו. ועי"ש[לא].

תנט) **שם. בשו"ת הרמב"ם** [להל' תפילין ז, והו' ברבינו ירוחם ב ב] הביא דמבואר בגמ' דאין חילוק בין כתיבה לחריתה, ואף לחרותו בעצים ובזהב או לרקם בבגדים אסור.

והרמב"ם כת' דאפי' למי שהתיר לכתוב פרשה לתינוק להתלמד בה, ה"מ להכרח תלמוד. וכו"ע מודו שלא נתנה תורה להכתב פרשה פרשה, כ"ש פסוק פסוק.

ועוד כת' שם דאין לכתוב [דברי חול] בכתב אשורית אשר ניתנה בו התורה ובו נכתבו לוחות הברית ולכן אסור להשתמש בו בזולת כתבי הקדש. ודברי חול כתבו תמיד בכתב עברי[לב], ומש"ה שינו כתב כתיבתן[לג] [לכתב משיטא, כתב רש"י] שיהא מותר לכתוב בו דברי חול[לד].

תס) **בא' ב'.** כלומר **פרש"י** ראשי תיבות. **והריטב"א** כתב דכל האותיות היו שם, אלא מפוזרות.

תסא) **סירוגין. פרש"י** תחילתו המקרא תיבה שלימה, ואח"כ ראשי תיבות. **והרמב"ם** [שם ז יד] כת' דמותר לכתוב ג' ג' תיבות בשיטה. **והכס"מ** כת' דכן פירש דין סירוגין דסוגיין, שכותב ג' תיבות ומדלג, וכותב בשיטה שניה. והביא דכ"מ בשו"ת הרמב"ם [הנ"ל].

והאבה"א ביאר דג' תיבות רשאי לכתוב, ע"פ הא דאי' [לעיל ו: למתניתא] דמותר לכתוב ג' תיבות בלא שרטוט. ולפ"ז לדעת **הראשונים** דקי"ל כר' יצחק דג' תיבות צריך שרטוט ה"נ כתבו ב' ב'[לה].

תסב) **תוד"ה תורה חתומה ניתנה.** שעל הסדר נכתבה וכו' וע"ז מייתי שאותם לא נאמרו על הסדר וכו'. **בהג' מים חיים** כתב עפ"ז דפרשת

כט. ודן דאפשר דעדיף לשנותו שלא יראה כס"ת ונ"ך [ודחה דזו לא שמענו].

ל. דדבר הלמד מענינו הוא, וכדאיתא לעיל.

לא. **והחזו"א** נקט דהיכא דא"א בקלף או בסופר, והתירו לכתוב בכל אופן משום עת לעשות. א"כ שוב אי"צ ספר שלם. [והק' דלשון השו"ע [שלד יב] סתום בזה].

לב. והביא דהר"י מגאש מנע שאפי' גט לא יכתבו בכתב אשורית, דהאיך ישתמשו בו לדבר חול.

לג. [וע"ע בע"ב בשם שו"ת הרמ"א לד].

לד. [והו' בב"י יו"ד רפג, אה"ע קכו, ורמ"א רפד ב, ע' פתח"ת ס"ס רפג].

לה. אך אף רש"י בסוגיין משמע שכתב ואת כי שטית [ג' תיבות], והשאר בר"ת.

בראשית מותר לכתוב לתינוק, דבזה אמרי' מגילה **ניתנה.** [וצ"ב דמפורש בגמ' דנחלקו ר' יהודה ורבנן אף בזה].

והביא פי' אחר דלמ"ד תורה חתומה כתבו באותו ספר, ואילו למ"ד מגילה מגילה כתבו כל פרשה על מגילה בפנ"ע, ורק בסוף צירפום.

תסג) **דאמר ר' לוי ח' פרשיות נאמרו ביום שהוקם בו המשכן וכו'.** לכאו' משמע דלא נצטוו בכל אלו מסיני, אלא כל פרשה משעת צווי. ואילו רש"י [ר"פ בהר כה א] משמע דכל המצוות כללותיהן ופרטותיהן נאמרו מסיני. ובברייתא [זבחים קטו:] דעת ר' ישמעאל דהכללות נאמרו בסיני ופרטות באהל מועד[לו], ור"ע אומר כללות ופרטות נאמרו בסיני, ונשנו באהל מועד, ונשתלשו בערבות מואב[לז].

והחזו"א [או"ח קכה] נקט דאף לר"ע יש פרטי מצוות שנאמרו אח"כ בשעתן. [עי"ש שהאריך בכ"ז].

דף ס:

תסד) **ופרשת שתויי יין.** [הכתובה בפרשת שמיני]. **פרש"י** שמאותו יום ואילך נצטוו, דהא תלה רחמנא בביאת אוהל מועד. [ויל"ד דאף בימי המילואים לכאו' שייך פרשה זו. ועוד דסדר הפרשיות משמע דנאמרה בסוף היום, לאחר מיתת בני אהרן[א]].

תסה) **רש"י ד"ה רוב.** רוב התורה תלויה במדרש שכתובה וכו' ושאר מידות. **הבאר שבע** [הוריות ד] הק' וכי פליגי ר' יוחנן ור' אלעזר בדבר שאפשר לספור. ודייק מדברי רש"י דנחלקו האם דבר שנלמד מי"ג מידות נחשב תורה שבכתב או תורה שבע"פ.

תסו) **דברים שבכתב א"א רשאי לאומרם ע"פ. פרש"י** דברים שאמרתי לך לכתוב וכו'. **הרגמ"ה** [תמורה יד:] פי' תורה נביאים וכתובים. [כל תורה שבכתב]. אבל **תוס'** [תמורה שם] כת' דקאי דוקא על מה שכתוב בחומש [דהך קרא קאי במה שהקב"ה צווה למשה]. אבל מזמורי תהילים מותר.

והריטב"א ביאר [בשם **רבו**] דכשקוראם ע"פ ליכא למדרש חסרות ויתירות וכו'.

תסז) **שם. א"א רשאי לאומרם ע"פ. תוס'** [תמורה יד: ד"ה דברים] הק' דרגילין לקרוא קר"ש בע"פ[ב]. ועוה"ק **התו"י** [יומא ע.] דנהגו לקרוא פרשות קרבנות [בתחילת התפילה] בע"פ.

ותוס' [תמורה שם, ותו"י יומא, והטור שם בשם הרא"ש] **תי'** דאין להקפיד אלא בדבר שמוציא הרבים ידי חובתם[ג] [כגון קה"ת[ד]]. **והתו"י** [יומא] הביא בשם הרא"ם מקור לזה מהגמ' [תענית כח.] דמק' האיך קורא בע"פ בציבור, דכל האיסור כשקורא עבור הציבור.

והתו"י תי' דאינו אלא דברי שבח והודאה בעלמא ליכא למיחש למידי[ה].

והטור [**ושו"ע** או"ח מט] כת' דדבר הרגיל ושגור בפי כל מותר[ו]. **ורבינו יונה** [ברכות ה. בדה"ר] הביא בשם

לו. ואף דתרי"ג מצוות נאמרו מסיני, היינו כללי המצוות. ופרטי המצוות כל מצווה בשעתו.

לז. ורש"י [שם] קאי בדעת ר' עקיבא. וי"ל דסוגיין כר' ישמעאל.

א. אך לחד מ"ד במדרש [ויקרא רבה יב, הו' ברש"י י ב] דנענשו משום שהיו שתויי יין. וכבר הק' הראשונים דעדיין לא נצטוו [לפי סדר המקראות, וכדאי' במדרש דילפי' מהא דהסמיכו וכתבו אח"כ].

ב. ותוס' [בתחילה] הק' איך אמרי' מזמורים בע"פ. וכתב דאין להקפיד רק מה שכתוב בחומש.

ג. והטור הביא דעפ"ז נהגו באשכנז דהש"צ מוציאם יד"ח בברכת קר"ש, וכשמגיע לפסוקים מי כמוך, וה' ימלוך הש"צ שותק והקהל אומרים בפנ"ע. וכ"כ **התו"י** [יומא], וכת' דמ"מ כי פדה ה' את יעקב וגו' וכן 'לעושה אורים גדולים' [ביוצר אור] נתקן שם לצורך חתימה. וכן פסוקי מלכיות וזכרונות ושופרות [בר"ה] הוה תפילות ושבח למקום מענינו של יום.

ד. [ויש שהעירו דנהגו להקל מפסוקי ויכולו בקידוש].

ה. **והריטב"א** [יומא] הביא תי' שהאיסור לקרוא על פה אלא דברים שבכתב שהם מחובת קריאה בציבור [אף כשקורא לעצמו], אבל מותר לקרא פסוקים לשורר [וי"ג לשינון] בעלמא או דרך שבח ותהלה ותפלה והודאה. [וכת' דכן נראה מן הירושלמי]. והריטב"א חלק דאף דרך לימודו, ולחובת קריאתה, אפי' ביחיד אסור לקרוא על פה. [וכת' דלפיכך לא היה קורא רב יוסף בתורה שבכתב לפי שהיה סגי נהור, ולעולם היה קורא תרגום. וע' בסמוך מש"כ תוס' ב"ק ג:].

ו. וכ"כ **המרדכי** [תז] בשם **ר"ת** דהני מגרס גריסן. וכדאי' [מנחות לב:] דתפילין ומזוזות נכתבין שלא מהכתב. [**ופרש"י** רהוטים הם בפי כל אדם ואין טועין בהם. והמג"א מט א דייק דדוקא היכא דכל אדם מכירין בו. ולא סגי שהוא מכיר].

הר"ש מן ההר דמה שקורא לשם חובה מותר[ז]. **והכלבו** [ב, הו' בב"י שם] כת' דהותר משום עת לעשות לה', דא"א שכל א' יביא ספר לקרוא בו קרבנות[ח]. ועוד הביא **י"א** דכל האיסור כשאומר בניגון טעמים.

ובגמ' [יומא ע:] אי' דכה"ג היה קורא פרשת 'בעשור' בע"פ, מפני כבוד הציבור [ולא הטריחו לגלול]. **והמרדכי** כת' דהתם אי אפשר[ט].

והתו"י הביא בשם **ריב"א** דהואיל ואינו מגיד אלא עבודת היום יכול לקרות בע"פ, כעין תפלת המוספין שאנו קורין בעל פה[י].

תסח) **שם. ותוס'** [ב"ק ג:] הביאו **י"מ**[יא] דרב יוסף היה אומר תרגום של תנ"ך כיון שהיה סגי נהור, ולא היה רשאי לומר פסוקי התנ"ך בע"פ. ותוס' דחו דשרי משום עת לעשות לה', ואין לך עת לעשות גדול מזה[יב]. [**והמג"א** [מט א] הביא מדברי התוס' דהותר לומר בע"פ משום עת לעשות לה'[יג]].

ותוס' [סוטה לט.] **כת' דרב ששת** [שהיה מאור עינים] היה פטור משמיעת קריאת התורה, דדברים שבכתב א"א רשאי לאומרן בע"פ[יד].

תסט) **שם. לאומרה בע"פ. ותוס'** [שבת קטו. ד"ה לא] הביאו בשם **הרב פורת** דאף ספרים שכתב בשאר לשונות [למ"ד דלא ניתנה לכתיבה בכל לשון] אסור לקרוא בהם, דהוה בכלל דברים שבכתב א"א רשאי לאומרו בע"פ.

ומבואר בדברי התוס' דכל שלא נכתבו כדיני ספרים נחשב שקורא בע"פ[טו]. [וכ"כ הריטב"א בסוגיין].

ותוס' [שבת] דחו דה"מ כשאומר בלשון הקודש, אבל כשאומר תרגום לא נחשב אמירה בע"פ[טז]. [והביאו ראיה כדמתרגם רב יוסף, ע' לעיל[יז]].

אבל **החזו"א** [ידים] כת' דמשמעות שאר ראשונים דבכל כתיבה סגי שלא יחשב בע"פ. וכתב די"ל דתוס' שם חלקו על הרב פורת בזה. [והא דאסור שם לקרוא משום דאינו כבוד התורה דמחזיק בכתיבה בזויה].

תע) **דברים שבע"פ אי אתה רשאי לכותבן. הריטב"א** ביאר דכשאינם כתובים כל אחד מוסר זל"ז בדקדוק, אבל כשנכתבו אינו עומד על כוונת הכותב.

תעא) **שם. אי אתה רשאי לכותבן. פרש"י** דהא שהתלמוד ניתן ליכתב מפני שהתורה נשכחת. **וע"ד הא דאי'** [בע"א] **עת לעשות לה'.**

ובשו"ת הרמ"א [לד] כת' דספרים שלנו מודפסים בכתב משיטא[יח] [ולא בכתב אשורי], ומש"ה אין קדושתם חמור כל כך. וכת' דאפשר דהראשונים

ז. והר"ש מן ההר כת' דאף הקורא קר"ש שלא בזמנה רשאי לקרותו בע"פ, כיון שניתנה לאומרה בע"פ לשם חובה רשאי לאומרה אף שלא לשם חובה. וביאר בזה הא דאי' [שם ט:] דהקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה, דקמ"ל דרשאי לקרוא בע"פ אף בשעה שאינו מקיים מצוותו.

ח. וכ"כ **ראב"ן** [שו"ת מב]. וראב"ן ביאר דאינו רשאי לכתוב פסוקים אלו, דאין כותבין פסוקים פסוקים אלא ס"ת שלם [כדאי' בע"א].[ויל"ד שיכתוב בלא כתב אשורית, וי"ל דאף כה"ג אסור. א"נ כל שאינו נכתב כדין נחשב קורא בע"פ]. **וראב"ן** הק' מאי חזית דדחי איסור אמירתו ע"פ. ותי' דאמירה לא הו' מעשה כל כך, ומוטב לדחות בלא מעשה [וכדאמרי' בעלמא דמוטב לדחות בשב ואל תעשה].

ט. [ונדחית איסור זה]. **והתוס' הרא"ש** [יומא] כת' דמצוה מן המובחר הוא לקרות שבכתב בכתב, ושבעל פה בעל פה. ומשום כבוד ציבור שלא להטריח עליהם התירו לקרות ע"פ. [ומשמע דלשון 'אי אתה רשאי' אינו איסור גמור].

י. ולא חשיב בכלל קריאת התורה.

יא. **ובתוס' תלמיד ר"ת** [ב"ק ד.] הביא כן בשם ריב"א.

יב. אלא דרב יוסף היה בקי בתרגום, שיש כמה ענייני תרגום.

יג. דאילו בגמ' מצאנו רק לענין כתיבת דברי תורה.

יד. **והאגודה** [ב"ק פז. קד] כת' דבזה"ז רשאין להעלות סומא לקרה"ת. ואף דפטור מהדבר, קריאת התורה דרבנן ומחייב עצמו, ויכול לקרות. ואין בזה משום ברכה לבטלה. ואף דדברים שבכתב אינו רשאי לומר בע"פ, בזה"ז החזן קורא.

טו. ולפ"ז לכאו' אף כשכותבין מגילה לתינוק משום עת לעשות לה' יחשב אמירה בע"פ.

טז. **והחזו"א** [שם] האריך דיש ב' גדרים בתרגום, דנחשב כתיבת התורה בלשון אחר [למ"ד דנכתב בכל לשון], ועוד דעצם התרגום הוה תורה שבעל פה.

יז. וכוונתם לדברי הי"מ [בתוס' ב"ק] דרב יוסף לא היה רשאי לקרוא בע"פ.

יח. כתיבה דקה ['כתיב', וכוונתו להא דמדפיסים בכתב רש"י]. **שעה"צ** [תקמה ח]. ועוד דנו **הפוסקים** [תקמה ה, ע' שלט"ג למרדכי תמז] האם מותר לכתוב כתב משיטא בחוה"מ. ועוד דנו הקדמונים לכתיבה הגט, ע' ב"י ר"ס קל ושעה"צ שם ט].

הנהיגו לכתוב ספרים שלא בכתב אשורי[יט] משום דכותבים תורה שבע"פ, ואף דהקילו משום עת לעשות לה'. ואפשר דכל האיסור לכתוב בכתב אשורי, דתורה שבכתב נכתב בו, אבל כתב אחר לא[כ]. [אך **המג"א** [שלד יז] הביא דנהגו להדפיס אף חומשים בכתב משיטא[כא]].

דרכי שלום

תעב) **מ"ט אילימא משום כבוד והא ההוא שיפורא וכו'.** **פרש"י** שהעבירו לבית ראש הישיבה. **והמהרי"ק** [קיג] הביא דמבואר דאף שיש קצת טעם לשנותו[כב], אפ"ה גבי עירוב אין משנין מפני דרכי שלום. דאי ליכא טעם לשנותו פשיטא דאין להעבירו [אף בלא סברת דרכי שלום][כג].

תעג) **בור שהוא קרוב לאמה מתמלא ראשון מפני דרכי שלום.** יל"ד בגדר הבעלות על אמת המים, האם נחשב שותפות ממון ממש. או דהוה קרקע עולם, אלא שמשועבד לבני השדות[כד]. [וכמו גדר רשות הרבים שמשועבד להילוך בני העיירות. אבל אינו שותפות ממון גמור].

ולכאו' בכל דבר שותפות [דאין בו כדי חלוקה] עושים חלוקת ימים וגורל, וצ"ב מ"ש אמת המים דקבעו חז"ל דין לעליונים או תחתונים[כה]. **ובגמ'** [סנהדרין לב:] ילפי' מקרא ד'צדק' לפשרה, דשתי ספינות שעוברות בנהר [רה"ר] וכו' טעונה קודמת, ואינה קרובה [לעירה] קודמת. שניהם שווים הטל פשרה ומעלות שכר זו לזו. [וא"כ אף בסוגיין יטילו פשרה. וי"ל דסברת עילאה ותתאה עדיף].

תעד) **באמה המתהלכת ע"פ בורו. הרשב"א** בשם **רבינו יונה** כ' שהיה הבור חפור לפני שהביאו אמת המים, דאל"כ עשו שלא כדין לחפור שם בור.

תעה) **רש"י ד"ה כל דאלים.** ול"ל דהילכתא כשמואל בדיני. ולפ"ז להלכה קי"ל כשמואל[כו]. אבל **הרי"ף** כת' דכל דאלים גבר. **והראשונים** ביארו דכיון דהגמ' מסתפקת בהדיא, אף לדידן הוה ספיקא, ולא תליא בכלל דהלכה כשמואל. [וע' **תוס'** ד"ה והשתא].

והריטב"א ור"ן כת' דאמרי' הכא כל דאלים, ולא שודא דדייני. לפי שהוא דבר שצריכין לו תמיד, ומיחזי כחוכא לעשות זימנין הכי וזימנין הכי. [ויל"ד דא"כ בטל ענין דרכי שלום. וצ"ל דמ"מ קבעו תקנת חכמים, והזכות קיים אף אם הטעם בטל].

תעו) **תוד"ה כבי תרי.** דמה נפשך מיצעי לא שתו ואעלאי ותתאי שייך כל דאלים. **והרשב"א** הוסיף דמאן דעביד כתרויי' ממ"נ גזיל לחד, והוה כמו גזלן של רבים[כז].

[ויל"ד דמ"מ יש לשני זכות קדימה על פני השלישי [דאם הא' לא ישקה, יש זכות לב']. וא"כ העליון צריך לגבור אף נגד האמצעי. והאמצעי יכול לומר לב"א שאינו מוותר על דינו להיות לפניו. וצ"ע. ואפשר דמ"מ ממ"נ גזל מאחד, ואסור לכתחילה כיון באין עליו מב' צדדים].

תעז) **תוד"ה לא טעמינהו.** להודיע וכו' דאין כאן גזל אלא דרכי שלום בעלמא. משמע דדוקא משום דהוה דרכי שלום. וצ"ב דאף אי המים הוה גזל גמור, מ"מ הפירות הם שלו.

תעח) **תוד"ה סליקו. פר"ח** דלעילאי אמר, דבמסקנא אמר לעליונים שאין להם זכות תביעה. **והריטב"א** כתב דצ"ל דהוה גרמא בניזקין, דאי הוה גיריה דיליה על המזיק להרחיק את עצמו. אבל **לרש"י** במסקנא חייבם לבטל את השינוי, וביאר

יט. וע' בע"א משו"ת הרמב"ם [והמג"א שלד יז ציין לדבריו, וע' מחה"ש בכוונתו].

כ. ולמש"כ האחרונים דדפוס שלנו אינו כתיבה כלל, כ"ש דהותר. [ולדעת הפוסקים דהוה כתיבה יש להקפיד להדפיס דוקא בכתב רש"י].

כא. והמג"א הק' דקי"ל דאין עושין ספרים בשאר לשונות. [דנקט דאף דפוס נחשב כתיבה].

כב. וביאר דראוי שיהא בבית רה"י שהוא מזרז את החזן יותר.

כג. **והשו"ע** [או"ח נג כה] פסק דין מסלקין חזן מאומנתו אא"כ מצאו פסול. **והגר"א** [שם מ] ציין לסוגיין. [ויל"ד אי כוונתו מפני דרכי שלום, ובמקום דשייך חשדא. או לס"ד דמשום כבוד, ואין לסלקו בחינם].

כד. [דאת"ל דכל אדם רשאי לזכות בהפקר ולבנות כפי רצונו, א"כ פשיטא דאין מעכבין זע"ז].

כה. ואפשר דהתם הוה חלוקה לימים בגוף דבר המשותף. ואילו בסוגיין לא צריך חלוקה ממש, אלא קדימה בשימוש.

כו. **והרשב"א** כת' דלפ"ז הא דלא טעמינהו לפירא משום דעשה לעילאי שלא כדין.

כז. וכדאי' [ב"ב לה:] זה אומר של אבותי וז"א של אבותי, ובא אחר והחזיק, דקיי"ל דמוציא מידו].

בתוס' הרא"ש דאין להם כח לשנות היולך הנהר להזיק לאחרים[כח]. [אמנם משמע בגמ' דאם היה אפשרות לתקן היה מוטל על העליונים להרחיק את עצמן. ורק כשאין אפשרות חייב את העליונים לבטל את השימוש. ויל"ד בזה]. **והתוס' הרא"ש** כתב דהעיקר כרש"י, **והעליונים הביאו את בני חרמך עמהם לפני אביי.**

תעט) **מצודות חיה וכו'. ובברייתא** [חולין קמא. וב"מ קב., מהתוספתא חולין י] **איתא דיוני שובך ויוני עלייה הוה גזל משום דרכי שלום.** [ולכאו' אף התם לר' יוסי הוה גזל גמור]. **ופרש"י** דהשובך אינו קונה לו בחצירו. אבל בביצים ואפרוחים קונה מה"ת בחצירו[כט].

תפ) **תוד"ה מצודות.** ולא דמי למרחיקין מצודות הדג וכו'. **המרדכי** [תח] כתב בשם **ר"י** דלכתחילה מרחיקין אבל גזל ליכא.

תפא) **בא"ד דהתם אומנתו בכך וכו'**[ל]. מבואר דגדר פסקת לחיותי חמיר מגזל דדרכי שלום[לא]. [דפסקת לחיותיה הוה זכות ממון]. **והמשאת בנימין** [כז, הו' במג"א תמח] **למד מתוס' דאם ירד לאומנותו להרויח הוה גזל דאורייתא**[לב], **ומוציאין מידו. אבל הב"י** [חו"מ קנו] **נקט דהוה מדרבנן. ועוה"ק המקור חיים** [תמח ה בסופו] **דעד כאן לא מצאנו אלא דכופהו בדינים שימנע מלירד לאומנות, אבל לאחר שלקח אין מוציאין מידו.** [שהדגים לא נקנו לו].

תפב) **בא"ד דהתם אומנתו בכך.** והגמ' [ב"ב כא:] הביאה מהך ברייתא דיורד לאומנתו של חבירו אסור. והגמ' דוחה שאני דגים דיהבי סיירא. [עי"ש תוס' כמה תי"].

דף סא.

תפג) **באוזלי**[א] ואוהרי כו"ע ל"פ. **פרש"י** דיש להם תוך, קנה לו כליו. **המחנ"א** [חצר יא] הביא דמבואר דדוקא כלי שיש לו תוך קונה בחצר[ב]. **והקשה דבגמ'** [ב"מ סז:] מבואר דקנה דבר שמונח ע"ג מחצלת[ג]. **והמחנ"א** חילק דל"מ לקנות בע"ח. **והאחרונים** חילקו דכלי שאין לו תוך נחשב אינו משתמרת, ובעינן עומד בצידה.

תפד) **בלחי וקוקרי. פרש"י** מצודות ומכשולות שאין להם תוך. **ורש"י** [שבת יח.] ביאר לחי חכה שהדג בולעו ומהדקו, והכלי אינו זז ממקומו. וקוקרי הוא סל שפיה אחד רחב ופיה השני קצר מאד, והדג נכנס שם ומוציא ראשו בפי הקצר ואין גופו יכול לצאת, וכשבא להחזיר ראשו לפנים ראשי קרומות נכנסין לו תחת לחיו. [ויל"ד אמאי לא נחשב 'תוך'. וי"ל דרק ראש הדג במצודה, וקנין חצר בעינן שיהא כולו בתוכו].

תפה) **[במשנה] מציאת חרש שוטה וקטן וכו'.** דעת שמואל [ב"מ יב.] דתקנו דמציאתו בנו ובתו של האב, מפני דרכי שלום. [משום שמרייצה אצל אביו]. ובמקום שיש לו אב תקנת דרכי שלום הוה לאביו [ולא לקטן. ולא אמרי' דתקנו לבן והאב זוכה ממנו[ד]].

אבל לר' יוחנן [שם] הא דמציאתו לאביו הוה תקנה בפנ"ע משום איבה [ואף בגדול הסמוך על שולחנו].

כח. וקצת משמע דהטעם דגדרי השכנים נקבע לפי מה שהיה מעיקרא, והכא בני חרמך שיסתמו מסיבתם.

כט. ולכאורה משמע דאף שקנאם בשעה שהם ביצים ואפרוחים, אח"כ גדלו ופקע זכותו מהם. וכדין תרנגולת שמרדה [חולין קלט.]. ואף דהכא לא מרדו, ועדיין חוזרין לשובך, מ"מ אינם מעובכים מחמתו. א"נ איירי דוקא ביונים שבאו מעלמא [ומרדו משובך בעליהם הראשונים].

ל. וכ"כ **המרדכי** [בתי' הב'] דהתם אומנתו בכך וכו' דא"ל חיותאי שקלת, אבל הכא דאין אומנתו בכך אין גזל אלא מפני דרכי שלום.

לא. ומשמע דהוה גזל גמור [ודוקא היכא דלא פסקת לחיותיה לא הוה גזל.

לב. וכ"כ **השו"ת רמ"א** [י] דדין פסקת לחיותיה הוא גזל דאורייתא, וכתב דהוה בכלל גזל אף לבני נח. וע"ע חת"ס [חו"מ עט].

א. פרש"י רשתות של חוטין שיש להם תוך. מבואר דאף רשת שיש בו חורים גדולים נחשב 'תוך' הכלי [כיון דראוי לקבלת דגים].

ב. [אך ה"מ כשמונח כולו ע"ג חצירו. משא"כ לחי וקוקרי שהדג אינו מונח כולו ברשותו, אף שנתפס בו במצודה זו].

ג. ואף האויר שע"ג המחצלת נחשב רשותו. [ויש לדון דה"מ במקום שיש רשות להניחו, ומהני שיחשב דאויר מעל הכלי שייך לכלי. אבל היכא שמניחו במקום הפקר, אינו מתייחד המקום שע"ג הכלי לכלי. ומש"ה המצודה אינו קונה אא"כ נכנס לתוכו ממש].

ד. ומבואר שם דלר' יוסי דעשו שאינו זוכה כזוכה גדר התקנה דהבן זכה, והאב זוכה ממנו.

תפו) **ר' יוסי אומר גזל גמור, א"ר חסדא גזל גמור מדבריהם, למאי נפק"מ להוציאו בדיינים.** ולרבנן אין כופין בבי"ד להחזיר את הגזילה[ה].

והגמ' [שבועות מא.] מביאה מדברי ר' יוסי דאף בשבועה דרבנן נחתינן לנכסי. [ומבואר דלא הוה מח' דוקא בגדר התקנה במציאת קטן. אלא הוה מח' כללי בין ר' יוסי ורבנן בגדר תקנות דרבנן בממון, האם תקנו גדר איסור דרבנן ליטול, או דתקנו דחל עי"ז דין ממון].

ותוס' [שבועות ד"ה ולרבי] הקשו דאף רבנן מודו דבגזל דרבנן נחתינן לנכסי, אלא דס"ל דהני הוי רק גזל מפני דרכי שלום. א"כ האיך הגמ' מדמה לחיוב שבועה דרבנן. והריא"ז [שם] ביאר דשבועה דרבנן אינו במקום תשלומין אלא להפיס דעתו, וכעין דרכי שלום בעלמא.

תפז) **שם. והדב"א** [א כא טז] הביא דלכאו' מבואר דגדר דרכי שלום [לרבנן] הוה איסורא בעלמא, ולא זכות ממון. אך הק' דלשון הגמ' [ב"ק קיד. וברמב"ם גזילה ו יד] דדרכי שלום נחשב קנין דרבנן. אלמא יש קנין דרבנן ולא רק איסור דרבנן. [והאריך להביא לשונות הראשונים לב' הצדדים][ו].

תפח) **רש"י ד"ה להוציאו.** ומיהו ר' יוסי גזל מעליא ל"ה ליפסל לעדות ולעבור עליו בלאו[ז]. [ואף לר' יוסי הוה רק גזל דרבנן. אלא דהוה גזל בגדרי הממון. ויש שהביאו עפ"ז דקנין דרבנן לא מהני להחשב שלו מדאורייתא].

ורש"י [במשנה נט:] כת' דסברת ר' יוסי דמפני דרכי שלום עשו שאינו זוכה לקנות קנין גמור כזוכה. וכ"כ **רש"י** [לעיל ל.] דר' יוסי בסוגיין ס"ל דעשו שאינו זוכה כזוכה. ולכאו' לפ"ז הקנו לו [ועשוהו כזוכה], ועי"ז הוה גזל גמור מדאורייתא. אך ע"פ מש"כ **רש"י** [כאן] דהוה גזל מדרבנן צ"ל דעשו שאינו זוכה[ח].

אבל **רבינו יונה** [ב"ב עט: ד"ה עלה] כת' דהמקדיש יוני שובך יש בהם מעילה מדאורייתא[ט], דקי"ל כר' יוסי[י] דאמר גזל גמור מדבריהם. וכהההיא דאמרי' [לעיל נה:] כרת שע"י דבריהם. דכיון שהוא ממונו מדבריהם להוציאו בדיינים חל עליו הקדש גמור. [ולכאו' מבואר כוונתו דע"י התקנה הוה זכות ממון גמור. ויש לדחות דכוונתו דיכול להקדיש דבר הפקר, כיון דיש לו זכות לעכבו. אף שאינו שלו].

תפט) **שם. ליפסל לעדות. האחרונים** דייקו דלר' יוסי פסול לעדות מדרבנן [ונפק"מ דצריך הכרזה]. ומשמע דלרבנן אינו פסול לעדות כלל. ו**האחרונים** [**רש"ש**] הק' דאי' [סנהד' כה:] דהוסיפו עליהם מציאת חש"ו, דפסול לעדות מדרבנן[יא]. ומשמע דאף לרבנן פסול מדרבנן [ע"י הכרזה]. אלא דס"ד דרש"י דלר' יוסי הוה דאורייתא.

תצ) **עני המנקף בראש הזית. תוס'** [ב"מ ט. וב"ק צח.] הביאו מסוגיין דאף שגורם להפילו באויר לא נחשב קנין הגבהה. ודוקא היכא דתופס בצד הב' או שאינו ארוך כ"כ ליפול על הארץ.

תצא) **תוד"ה ליקט.** נר' דאיצטריך וכו' אע"פ שלא נתעכבו בידו וכו'. דמהני קנין יד אף דסופו להתגלגל וליפול מידו [ע' לקמן עח: עט.]. **והרשב"א** כת' דאיצטריך אף דלא נתכוון ע"מ לזכות. דידו קונה שלא מדעתו.

והמשנ"ל [גזילה יז ח] הביא מתוס' דידו של אדם קונה לו שלא מדעתו, וק"ו מחצירו. [וכמ"ש **המהרי"ט** א קנ]. אך **המשנ"ל** הק' **דתוס'** [ב"ב נד. ד"ה אדעתא] כתבו דהיכא דידע שנכנס לחצירו ולא היה לו דעת לקנות ל"ק, ודוקא היכא דאילו היה יודע שנכנס

ה. ולכאו' בי"ד כופין שלא יגזול, אלא לאחר שגזל אין מוציאין מידו [אפי' איתיה בעין בידו].

ו. ויש שהביאו דנח' בזה הראשונים לענין נזיקין דיוני שובך, **דהקצות** [קנה ט] העמיד דנח' בזה **הרמב"ן** [מלחמות ב"ב יח ט: בדה"ר] כת' דליכא חיוב 'שן' ביוני שובך כיון דהוה קנין דרכי שלום בעלמא [ומבואר דאין בזה חיוב ממונו המזיק, אלא דהיכא דשכיח הזיקא נאמר חיוב הרחקת נזיקין]. ואילו **הנמוק"י** [שם יב. בדה"ר, וריטב"א שם יח.] כת' דיונים הוה תולדה דשן.

ז. ומש"ה כל הנפק"מ לענין להוציאו בדיינים.

ח. ורש"י [ב"מ יב.] ביאר דלר' יוסי החמירו החכמים בתקנתן כגזל גמור להוציאו בדיינין.

ט. ותוס' [ב"ב עט:] תמהו אמאי יש מעילה, הא אין בהם משום גזל אלא מפני דרכי שלום. [ויל"ד אי כוונתם דלא קי"ל כר' יוסי, או דאף כר' יוסי הוה גדר דרכי שלום, וגזל דרבנן].

י. אבל שא"ר פסקו כרבנן. [והדב"א [שם] העיר בזה משא"ר, וכן משמעות הגמ' ב"ק קיד. וסנהד' כה. דלא הוה גדר קנין].

יא. וכן לחד מ"ד [בע"א שם] מפריחי יונים איירי בגזל דדרכי שלום [דיוני שובך].

לחצר אמרי' דקנה שלא מדעת. וכתב דכוונת תוס' דידן דקמ"ל דיש אומדנא דדעתו לקנות. אבל **המחנ"א** [משיכה ד] **הביא דברשב"א** [הנ"ל] מבואר דאף כה"ג קנה. וכתב דמבואר בתוס' דכל דמתעסק בזכיה, אע"ג דלא נתכוון לקנות בהגבהה זו קנה.

תצב) **תוד"ה שדי.** ומי לא היה חושש לדרכי שלום.

הרמב"ן וריטב"א כתבו דסבר שהיה גוי, ובגוי ליכא דרכי שלום. ואע"ג דגזל גמור דעכו"ם אסור משום חילול השם. אבל זה לא נראה כגזל. א"נ סבור שאינו רואהו, וכמעשה דרב אשי [ב"ק קיג:][יב].

והרש"ש תי' עוד דהכא איירי בהפקר גמור. ואפשר דרק במתנת עניים תקנו משום דרכי שלום, אבל הפקר גמור לא תקנו.

תצג) **מבקרים חולי נכרים עם חולי ישראל וכו'. הרמב"ן** [תוה"א] למד דכ"ש דרשאי לרפאות נכרי משום דרכי שלום[יג]. [ע' תוס' לקמן ע.].

תצד) **רש"י ד"ה עם מתי ישראל.** לא בקברי ישראל וכו'.

והרמב"ן [תוה"א] הביא דאפי' רשעים אין קוברים עם ישראל [כדאי' סנהד' מז.], וכ"ש גויים.

תצה) **בא"ד אם מצאום הרוגים עם ישראל. בהג' מרדכי** [תסד] דייק דדוקא בשעה שמתעסקים במתי ישראל, דבזה שייך איבה טפי שקוברין אלו ומניחין אלו. ואין מפרנסין או קוברין או מבקרין חולין אלא דוקא עם ישראל. **והרשב"א וריטב"א ור"ן** חלקו דפשטות התוספתא משמע דבכל אופן חייבין, וה"ק כשם שמתעסקים עם ישראל וכו'. וכ"כ **הט"ז** [יו"ד קנא טז]. אבל **הגר"א** [רנא ב] דייק מלשון **הרמ"א** [שם] דמפרנסין עניי עכו"ם דוקא עם עניי ישראל, אבל בפנ"ע לא, וכתב דכ"ד המרדכי.

מסייע בידי עוברי עבירה

תצו) **משאלת אשה להברתה החשודה על השביעית.**

הרשב"א [וכן תוס' בכורות יא: ד"ה הרי] דייק דסתם ע"ה אינו חשוד על שביעית. וכ"ד **ר"ת** [בתוס' כתובות כד. ד"ה שלי]. ודעת **הר"ש ב"א** [בתוס' הנ"ל] דסתם ע"ה חשוד על השביעית.

ועוד חילק **הרשב"א** [חולין ו.] דחשודה על השביעית היינו בשנה לאחר שביעית. [וכ"כ הרשב"א בסוגיין דלאחר ב' וג' שנים אחר שביעית אף החשודים אין להם פירות שביעית].

תצז) **אבל לא תבור ולא תטחן עמה. פרש"י** משום מסייע ידי עוברי עבירה בשעת עבירה. אבל **הריטב"א** כת' דהכא אין איסור בטחינה, אלא משום דיש איסור באכילה[יד]. ומש"ה אסור לסייע כלל [בכל מה שמביא לידי אכילה, אף שלא בשעת אכילה ממש]. משא"כ גבי חלה האיסור במה שנוגעת ומטמאה, ומש"ה אסור דוקא באותו מלאכה[טו]. ואכילה חמיר.

ועפ"ז כתב **החזו"א** [שביעית יב י, יג] דבידוע שלא יעשר, אסור לבצור עמו בין בחינם ובין בשכר, שהרי יאכל הפירות באיסור. ועוד כת' דלמש"כ **רש"י** [ע"ז שם] בצירה ודריכה נחשב חדא מלאכה, וחשיב מסייע בשעת גמר מלאכה.

תצח) **לפי שאין מחזיקין בידי עוברי עבירה. רש"י** נקט הלשון דאסור לסייע ידי עוברי עבירה. ולכאו' משמע דהוה איסור דרבנן, דלפני עוור הוה דוקא בתרי עברי דנהרא [וכדאי' ע"ז ו:]. אבל **הרמב"ם** [פיה"מ תרומות ו ג] כת' דהמסייע לחוטא עובר משום 'אל תשת ידך עם רשע'. [ובפשוטו משמע דהוה מדאוריי'][טז].

יב. יל"ד האם כוונתו דגזל גמור דעכו"ם מותר כשאינו רואהו. או דסמך עמש"כ דאינו גזל גמור, אלא דמ"מ אם רואהו שייך חילול השם.

יג. ובגמ' [ע"ז כו.] רב יוסף ס"ל דמותר להוליד אשת עכו"ם בשבת, ולהניק בן עכו"ם, ולהעלות עכו"ם מבור בשכר, משום איבה. ואביי פליג דמצי אמר בני קאי אאיגרא וכו'. ובפשוטו אביי ס"ל דלא הותר משום איבה. אבל **הרמב"ן** כת' דאף לאביי מותר לרפאות משום איבה, אלא דס"ל דיש לתלות בעילה כל דהוא.

יד. **והחזו"א** הקשה דאין איסור לאכול פירות טמאים, וכל האיסור לטמא חולין לכתחילה. וכתב דאכילת פירות שטמאו באיסור נחשב אכילת איסור.

טו. [וכדאי' בסוגיה בע"ז נה: – נו. הו' בתוד"ה רישא].

טז. **והריטב"א** [ע"ז טז] כת' דאסור לסייע לעוברי עבירה משום ערבות.

תצט) **תוד"ה משאלת.** ול"ל דהתם לא שרי אלא מפני דרכי שלום. אבל **הרמב"ן** [כאן] כת' דמותר רק משום דרכי שלום, דאל"כ לא היה לו להכניס עצמו לבית הספק ולהשאיל, שאינו נהנה מכך כלום. אבל מכירה לצורך עצמו התירו.

תק) **בא"ד דבמכר לא שייך דרכי שלום.** אבל **הרמב"ן** [ע"ז טו:] כתב דלגבי אומן דלכו"ע זבין ולהאי לא מזבין איכא משום איבה.

והרשב"א וריטב"א כת' דבמכירה הקילו לתלות בצד היתר כיון דיש לו רווח ממנו, ואף בלא דרכי שלום. אבל בשאלה למה יכניס עצמו לבית הספק כיון דאין לו הנאה בזה שמסייע לחשוד. ומשום דרכי שלום התירו להכנס לספק[יז].

והמאירי כת' שבמכירה נעשו הכלים של לוקח, וכל היכא דאיכא למיתלי תלינן. אבל שאלה עדיין שם המשאיל עליהם, והרי זה גורם למלאכה בשלו ומש"ה כיון שיש צד איסור אסור, אי לאו דרכי שלום.

תקא) **בא"ד וההיא דירושלמי לא הוי תליה גמורה.** **החזו"א** ביאר דמשום דרכי שלום סמכו על תלייה רחוקה. אבל מסייע בידי עוברי עבירה גמור **לא התירו.** [ומ"מ הגמ' ע"ז טו: לומדת מזה למכירת בהמה גסה, ואף דהוה איסור מכירה ודאי, דראוי לחכמים להקל ע"פ תליית שחיטה].

והמג"א [שמז ד] הביא מסוגיין דאסור להשאיל כלי מלאכה למי שחשוד להשתמש בשבת דהוה מסייע ידי עוברי עבירה [ואף כשאינו לפני עוור]. אם לא שיש לתלות שיעשה בה מלאכת היתר, ודוקא דבר המצוי, אבל דבר שאינו מצוי אסור, אם לא מפני דרכי שלום.

ומשמע בסוגיין דאיירי באיסור מסייע מדרבנן, וכשיכול ליטול לבד. ולא אייר בתרי עברי דנהרא ובאיסור לפני עוור דתרי עברי דנהרא. **והאחרונים** דנו בדין ספק לפני עוור, האם נחשב ספק דאורייתא, או דיש לתלות וכמו בסוגיין.

תקב) **רוב ע"ה מעשרין. האחרונים** [קובה"ע עה ו, אתוון דאור' ו] חקרו בגדר איסור דמאי, האם תקנו לחשוש לצד דאינו מעושר, או דהטילו על הפירות איסור חדש ודאי דרבנן. [ובסוגיין מבואר דחששו על הצד שהפירות טבל[יח], ויל"ד דאף אי רוב ע"ה מעשרין, מ"מ הוה ודאי דמאי[יט]].

תקג) **רבא אמר וכו'. פרש"י** לעולם כמחצה על מחצה.

אבל **תוס'** הביאו דבכ"מ אף רבא מודה דרוב ע"ה מעשרין, אלא דהכא ס"ל להחמיר. וכ"כ **הרמב"ן** דאף דיש רוב מעשרין חששו למיעוט בדאורייתא.

תקד) **תוד"ה רבא אמר בע"ה. אביי מיקל טפי לסייע** במעשר מבטומאה וטהרה דרבנן. **רע"א** כתב דהוה מ"ל דהיינו רק בהו"א דבשעת טחינה לא הוכשר, אבל במסקנא אף לאביי איירי כשהוכשר, ואין חוששין לטומאת חולין. וקושיית הגמ' אח"כ קאי אף לאביי, ובזה ניחא הא דאביי [בע"ב] הוזקק לתרץ [ודלא כ**תוס'** שם דנדחקו בזה]. וכן פירש **הרע"ב** במשנה, דרישא קמ"ל גם מצד טומאה וגם מצד טבל לא חיישינן.

תקה) **שם. הרמב"ם** [בכורים ח יג] פסק דאשת חבר מרקדת עם אשת ע"ה [אף דחשודה על הטבל, כאביי]. **ורע"א** הקשה דבכל מקום קי"ל כרבא. **והחזו"א** כתב דדעת הרמב"ם דרבא לא פליג אאביי בדין סתם ע"ה לגבי מעשר[כ]. ומה שתי' בגמ' לחדש דרישא כשהוכשר[כא].

ורע"א כתב דיש לפרש דרבא קאי לשיטתיה בב"מ נה: דעשו חיזוק לדבריהם כשל תורה, ואף בדמאי דרבנן [ובמסקנא שם קאי רק כר' מאיר]. ואביי התם פליג דמיתת בי"ד חמירא.

יז. ורבא ס"ל דבע"ה לא התירו לו [כ"כ הרשב"א בהמשך דבריו].

יח. ולרבא אסור לסייע דתלינן דאינו מעושר, וכמו שאסורה באכילה.

יט. וי"ל דלא גזרו מסייע משום איסור דמאי. א"נ על הצד דהך עם הארץ יודע שהוא מעושר ל"ש אצלו איסור דמאי. [ולפ"ז היכא דלקח פירות אלו מע"ה חבירו יש לגזור].

כ. אלא דמתני' לא איירי בהכי, ואפשר דאי"צ לזה דרכי שלום. ולפ"ז קושיית 'מ"ש' אינה דמשום טבל היה צריך להחמיר, אלא רק משום טומאת חולין. ודוחק בלשון הגמ'.

כא. ו**ברמב"ם** בפיה"מ כתב דמשתטיל המים הוכשר לק"ט. וע"ב היינו להו"א.

תקו) **תוד"ה רישא.** [בע"ב] וי"ל דהתם אם מפריש קודם גלגול אין שם חלה עליה כלל, אבל התם חל שם תרומה, ואסור באכילת קבע. **המהר"ם שי"ף** דייק דאף אחר נתינת מים קודם גלגול א"א להפריש חלה. והקשה דבמשנה [חלה ג א] מבואר דמפריש חלה משעה שנתנה מים[כב]. [**ותוס'** [ע"ז נו. בשם יש דוחין] כת' דכל זמן שהוא קמח אין כאן חיוב חלה כלל. ולא הזכירו נתינת המים].

וכן **הרשב"א** מבואר דיכול להפריש חלה משעה שהטיל המים. **והרמב"ן** [קידושין מו:] ביאר דנתינת מים לגבי חלה הוה כהבאת שליש לתרומה. וגלגול העיסה הוה כמירוח[כג], דקודם מירוח [וכן משנתן מים] מהני הפרשת תרומה אבל אוכלין ארעי.

אבל **הר"ש** [חלה שם] כתב דהוה תקנה דרבנן להפריש משתתן את המים כדי שלא יבא לידי טומאה. אבל עיקר זמן הפרשת חלה אחרי גלגול[כד].

והר"ש [שם] הביא בשם **הירושלמי** דאוכלין ארעי מהעיסה עד שיתגלגל, אבל קבע אסור[כה] מפני שמערים לפוטרה. **והרא"ש** שם דייק דבעינן טעם חדש, ואינו אסור כמו תבואה קודם מירוח, לפי שאין שם עיסה עליו קודם גלגול. [והאחרונים האריכו בזה].

והגר"ח [ביכורים ח] כת' דנתינת מים ל"ד לגדר הבאת שליש בתבואה. דמירוח בתבואה הוה מדיני תרומות ומעשרות. ועיקר חיובן של פירות היה קודם. אבל עיקר חיוב חלה תלי בשם עיסה[כו], וקודם גלגול ליכא עיסה. אלא דנתחדש דמהני הפרשת חלה אף קודם שהוא עיסה[כז].

תקז) **בא"ד ומיהו קשה וכו' ותני עלה לא בוררין וכו' ור"ת תי' וכו' הכא איירי בחשוד בעלמא.** [והאחרונים הק' ממש"כ תוס' [בע"א] **דגבי שביעית איירי כשידוע שאין לה פירות היתר].**

ותוס' [ע"ז נו.] הק' דמשמע דאף בעושה בטומאה בוררת וטוחנת, ואף דהוה ודאי שמטמאה. והביאו בשם ר"ת דאיירי בפירות דלא הוכשרו, ומש"ה מותר בוררת וטוחנת.

ותוס' [ע"ז נו. ד"ה שמותר בסו"ד] **הביא ר' יהודה בשם כת"י רש"י** דהא דאיתא התם מותר לגרום טומאה לחולין היינו שיאכלנו עכו"ם או בימי טומאתו. אבל ישראל שיאכלנו טמא, ולכך עומדת דריכתו אסור.

תקח) **בא"ד וא"ת דכפ"ק דנדה וכו' עד שלא גלגלה תעשה בטומאה וכו'.** דמותר לטמאותו אף דטבול לחלה. ותוס' תי' דהתם ליכא הפסד כהן. אבל במקום הפסד כהן אסור לטמאות [ונחשב טומאת חלה] משעת נתינת מים[כח].

והרשב"א [בתחילת דבריו, והריטב"א בשם רבו] כת' דהכא נמי קאי משנתגלגלה, דאל"כ לא הוטבל לחלה [וכמ"ש התוס' לעיל]. ועוד כת' הרשב"א דחיישי' משום טבול יום, שתגע אח"כ בחלה ותטמאנו, ומש"ה אסרינן משעה שתטיל המים, שהוא המלאכות המקרבות לחלה.

תקט) **שם. הרשב"א** הקשה דאף בסוגיין כבר נטמא העיסה קודם גלגול, ומותר לכתחילה לעשות בטומאה [וכדאי' בנדה הנ"ל], וא"כ ודאי דמותר לסייע. ולכאו' כוונת התוס' דמ"מ הוה באיסור כיון דטמאתו באיסור בשעת נתינת מים [שהכשירתו].

והרשב"א תי' דאף דדנו ע"ה לחומרא כטמאה, אבל לא לקולא[כט] [להתיר לה לחזור ולטמא את החלה].

כב. אך הרמב"ם [פיה"מ שם] משמע דהיינו כשעשאו עיסה, אלא דמקצתו נשאר קמח.

כג. וכן הביא הגר"ח דלכאו' מבואר במשנה זו דמשעת נתינת המים הויא בכלל עיסה הראויה לדין חלה, וחייל בה קריאת שם של חלה, ורק דלא נגמר חובתה רק בגלגול. [אך הסיק דמבואר בדעת הרמב"ם דיש חילוק לענין פטור הפקר].

כד. [ויל"ד אי כוונתו דחל רק ע"פ תקנה. או דקאי רק לענין עיקר זמן מצוותו].

כה. ותוס' דידן קצת מדוייק דמותר אף קבע, וצריך לדחוק.

כו. ועפ"ז כת' דפטור הפקר תלי רק בשעת גלגול, שהוא עיקר המחייב בחלה.

כז. [ואילו הטיל מים, והפריש חלה ולא גלגל לבסוף לכאורה לא הוה חלה].

כח. ולכאו' הוא דלא כפרש"י דסברת טומאת חלה משום דהוה מדאורייתא.

כט. והביא דאי' [בסמוך] דיש חילוק בין בשעה שמחזקת עצמה בטומאה, ואיירי הכא בשעה שמחזקת עצמה בטהרה [דבטמאה נזהרת, ועוד דן דשמא דוקא בשל אחרים נזהרת,

וחיישי׳ שמא היא טבול יום, ובעודה חולין לא נטמאת, וכשחוזרת ונוגעת בחלה מטמאתו[ל], ועוברת באיסור דאורייתא.

והריטב"א הביא **י"מ** דאע"ג דכבר נטמאת, אסור לטמא בידים תרומה וחלה שכבר נטמאת[לא]. והביא דדרשי׳ משמרת תרומותי, א׳ טמאה וא׳ טהורה. **והאחרונים** תמהו דמבואר בכ"מ דתרומה טמאה רשאי לטמאותו, וכ"כ הריטב"א עצמו [נדה ו:]. [ובשמעתתא דר׳ חנינא סגן הכהנים [פסחים יד.] מבואר דאף רשאי להוסיף לו טומאה]. [ובגמ׳ [בכורות לד.] דרשי׳ ב׳ תרומות, א׳ טהורה וא׳ תלויה[לב]].

ועוד הביא **י"מ** בפירות שלא הוכשרו, דא"כ כבר נטמאו, ומותר בטומאה.

דף סא:

תקי) **אר"א הב"ע בכלי חרס המוקף צמיד פתיל וכו׳.**

הרשב"א ביאר דקאי אמפקידין. אבל טוחנין איירי בנכנס ויוצא, ולא חיישי׳.

תקיא) **וליחוש שמא תסיטנו וכו׳. תוס׳** [שבת פד: ד"ה שטהורין וב"ק כה: ד"ה ומה] הביאו מכאן דדבר המוקף צמיד פתיל נטמא במדרס, ול"ד לפכין קטנים דאינו ראוי למגע תוכו ומש"ה נתמעט ממדרס. דשאני צמיד פתיל שעומד לפתיחה ונחשב ראוי למגע תוך.

תקיב) **תוד"ה וליחוש.** לא גזרו עליו חומרא יתירא כגון משכבו ומושב והיסט דאין הציבור יכול לעמוד בזה. **הר"ש** [טהרות ז ה, ותוס׳ חגיגה יט:] ביאר דאע"פ שגזרו דע"ה כזבים לענין צינורא, לא רצו לגזור היסט דאין לך מעביר חבית, ולא גזרו גזירה שאין הציבור יכול לעמוד בו.

ותוס׳ [חגיגה יט:] הביא צד [בשם מורי] דלא גזרו טומאת ע"ה בחולין, ודוקא בתרומה. [ובתרומה גזרו אף משכב ומושב והיסט]. ובסוגיין אף דאיירי בתרומה הק׳ משום אשתו, מילתא דפסיקא נקט דנוהג אף בחולין. וכת׳ דהא דאי׳ [סב.] דמניח החלה בכפישא איירי שלא קרא עליו שם עדיין [דנקט ׳כדי חלה׳, ולא הוה עדיין חלה], והוה חולין דפתיכי בו חלה וע"ה מטמאו במגע ואינו מטמאו בהיסט[א].

תקיג) **בא"ד והר"ר משה מפונטיז"א דלשום דבר לא עשו ע"ה כזב.** אלא מדין נושא בגדיו, דהנושא מדרס [בשעת משא טומאה בחיבורים] מטמא כלים, אבל לא אדם וכלי חרס. [ומש"כ תוס׳ אח"כ כלי חרס ט"ס היא]. **והרש"ש** הק׳ א"כ הגנבים שנכנסו לבית אמאי מטמאו לכלי חרס. [ויל"ד דחיישינן שהבגדים שלו נגעו].

תקיד) **בא"ד דאם בועל נדה הוא נטמא הוא ובגדיו כנושא רוקו של זב.** תוס׳ בקושייתם [וכן הר"ש טהרות ז ה, ותוס׳ בכ"מ] פשיטא להו דרוק של בועל נדה מטמא אדם, דאף בבועל נדה נתחדש טומאת מעיינות [וכזב]. אבל **הר"ש** [כלים א ג] נסתפק בזה. **והר"ש** [שם] כתב דאין ראיה מהגמ׳ [נדה לג] די"ל דחיישינן משום דנגע בשפתיו, ונטמא כדין משקה. [ועפ"ז ל"ק על הר"מ, וכ"כ **הרש"ש**].

תקטו) **בא"ד וא"ת דמשמע הכא דאפי׳ לתרומה אין היסט לע"ה ובתוספתא וכו׳. והרמב"ן** הביא עוד בשם **י"מ** דאף לענין היסט דינו כזב, אלא דהכא הוה חשש בעלמא ובדרבנן הקילו. [והקשה ע"ז מהגמ׳ בסמוך סב. דמניח בפשוטי כלי עץ, והע"ה נוטלו]. **ותוס׳** [חגיגה יט: בסו"ד] הביא תי׳ דלגבי תרומה גזרו דע"ה כזב לטמא בהיסט. וכתבו דהגמ׳ דמניח בפשוטי כלי עץ, איירי עדיין לא קרא ע"ז שם חלה.

ובשלה י"ל דאף כשמחזקת עצמה בטומאה נוגעת. ואפ"ה חיישי׳ אנן דהוה טבולת יום].

ל. אבל אילו תעשה עיסה ותקוץ לה ואח"כ תקרא שם לחלה [וכן הדין לעשות בנולד ספק טומאה] רשאית לסייע לה. [ואילו לתוס׳ אסור משום שמטמאה את העיסה הטבולה לחלה].

לא. **והאחרונים** הביאו כוונתו דעצם המגע בטומאה אסור, ולא משום דפוסל את התרומה. [ועד"ז כת׳ בס׳ **טהרת הקודש** [זבחים לג:] דיש איסור ׳בכל קודש לא תגע׳ אף כשנוגע בקודש שלא הוכשר לקבל טומאה. ואף כשאינו מטמאו].

לב. אך בגמ׳ [שבת כה., יבמות עד. וכ"מ] דרשי׳ ב׳ תרומות א׳ טהורה וא׳ טמאה, שלך נתתיה להסיקה, דתרומה טמאה מותר בהנאה. [אלא שתוס׳ [בכורות שם, והריטב"א נדה] חילקו דלא קאי לענין שלא לטמאותו].

א. וצ"ב מ"ש מגע מהיסט, דלכאו׳ זה עיקר קו׳ התוס׳

תקטז) **בפירות שלא הוכשרו. הרמב"ם** [תרומות יב ח] כתב בכלי חרס המוקף צמיד פתיל ובלבד שלא הוכשרו הפירות. [דר' ירמיה בו להוסיף, ולא לחלוק אדברי אביי]. **והראב"ד** השיג דאם לא הוכשרו כי תסיטם מאי הוה. וכתב **הכס"מ** דהרמב"ם ס"ל דגזרו אף בפירות שלא הוכשרו משום מעלה בתרומה, אטו הוכשרו. **והחזו"א** כת' דחיישי' שמא יגע בו במשקין טמאין.

הכס"מ כת' דלפ"ז נדחו דברי אביי [דכהן חשוד, דלבו גס ליגע], דבפירות שלא הוכשרו ל"ש חשש זה, ואביי איתותיב. **והחזו"א** כת' [דע"פ הא דכתבו הראשונים ע' סו"ד התוס' ד"ה ליחוש] רק בתרומה חיישינן להיסט ולא לחולין, כיון דמכירו דאוכל בטהרה.

תקיז) **הרי הן בחזקתן למעשר. הראב"ד** [מעשר יא יג] כ' [גבי טוחן עכו"ם] דאם מפני ספק זה [שהחליף בשל ע"ה] הלא הוא ספק ספיקא. **ומהר"י קורקוס והכס"מ** כת' דדעת הרמב"ם דמאחר דקי"ל דרוב ע"ה מעשרין, ואפי' הכי החמירו לחשוש למיעוטא, ה"ה דהחמירו בס"ס. [ועי"ש רע"א].

תקיח) **ולשביעית. תוס'** [כתובות כד:] הק' דלדעת **ר"ת** [הו' בע"א] דסתם ע"ה אינו חשוד על השביעית. ותי' דהכא נקיט שביעית משום כותי. א"נ בודאי חשוד איירי.

תקיט) **תוד"ה התם.** פ' בקונטרס לטובה אני מכוונת וכו'. **הש"ך** [קיט ט] כתב דלפ"ז היכא דידוע שאינו בושה לא חיישי' לאיחלופי. אבל לדעת תוס' כ"ש בכה"ג דמוריא התירא כיון דטרחא. אך כתב דלפ"ז אם נותן לה שכר אין בזה חשש[ב].

דף סב.

תקכ) **אין עושין חלת ע"ה בטהרה וכו'.** ואף דעי"ז מציל את הע"ה מאיסור לא הקילו [משום חשש תקלה, ע' רש"י ותוס']. אלא משום תקנת פרנסת הגבל ובדד הקילו.

תקכא) **דאמרי' אי נגעת הדרא לטיבליה.** [פרש"י דאינו חשוד לאיסור טבל]. וכ"כ **הרמב"ם** [תרומה יב ט, וביכורים ח יב] דאומרים לו היזהר שלא תחזור לטבלה.

פרש"י דאומרים לו לאיים עליו. ובפשוטו הוה איום בעלמא, ואינו חוזר לטבלו. וכ"כ **הרדב"ז** [ביכורים שם] דפתי מאמין לכל דבר. אבל **החת"ס** כת' דאם נגע קנסו מדרבנן דצריך לחזור ולהפריש עליו מדרבנן. וכת' דאע"ג דנפיק מיניה חורבה [שיבא להפריש מהחיוב על הפטור] תקנו משום כדי חייו. ועוד כתב דאפשר דהכא כיון דהגבל הוא שלוחו אמרי' לב בי"ד מתנה, והשליחות בתנאי.

תקכב) **בכלים של ע"ה הראויים להשתמש בהם חבר.** **הריטב"א** ביאר דנקראו כליו של חבר משום דכלים אלו מצויים אצל חבר שנשמר מן הטומאה, ויש לו כלים אלו שאינן מקבלין טומאה. אבל אנחותא וכפישא אף שהם פשוטי כלי עץ שאינם מק"ט, אם ייחדן לישיבה מטמאו מדרס. ומש"ה לא קרי להו כלים של חבר.

תקכג) **תוד"ה אין עודרין.** לא כמו שפ"ה שכיר לנכרי וכו' ולא מסתבר לחלק בין חינם לבשכר. דכיון דמבואר בסוגיין דאף קרקע הנכרי אסור לעשות בו עבודות בשביעית, א"כ אף שכרו נכרי[א].

תקכד) **בא"ד א"נ קסבר יש קנין לעכו"ם להפקיע משביעית.** וסוגיין סוברת אין קנין, ומש"ה אסור בעבודת קרקע[ב].

והחזו"א [שביעית כ ז] הביא דמבואר דאף בשביעית בזה"ז אין קנין לעכו"ם להפקיע, ודלא כדעת **סה"ת** [הו' בגר"א שלא ו וכט, הו' לעיל מז.]. והחזו"א דכמה ראשונים הביאו דין זה דאין עודרים, וכולהו ס"ל דלא כסה"ת.

תקכה) **בא"ד א"נ שביעית בזה"ז דרבנן וכו' אע"ג דמדרבנן אסור לנכרי אחר, גבי מלך התירו.** דמשום אימת המלכות התירו איסור דרבנן זה.

[שם] דדוחק לחלק דגזרו שיהיו כזבין כלפי מגע ולא כלפי היסט. א"כ אף בחולין הטבולין לחלה הדרא קו' מ"ש היסט ממגע.

ב. [והביא דלכאורה תליא במח' תוס' שבועות מח: והרמב"ם, וכתב דאפשר דהרמב"ם מודה הכא].

א. [וקצת משמע דס"ד דכיון דשכרו נכרי, נחשב ידו כיד נכרי ושרי. ותוס' דחו דלא מסתבר].

ב. **והאחרונים** הקשו א"כ אמאי לא תרצו תוס' עפ"ז את רש"י. ולא מצאנו דלמ"ד יש קנין לעכו"ם להפקיע יהא אסור מדרבנן.

תקכו) **אחזוקו**[ג]. **המג"א** [שמז ד] כת' דדרך ארץ לומר למי שעוסק במלאכה תצלח מלאכתך[ד], ואפי' לעבו"ם[ה]. אבל מי שעוסק במלאכת איסור אסור לומר לו כן [כדאיתא בסוגיין].

תקכז) **ואין כופלין שלום לעכו"ם. פרש"י** דמשום דרכי שלום סגי בחד זימנא. **והמאירי** כת' דאין ראוי להאריך עמהם בדברי שלום ביתר מן הרגיל. דע"י שמאריך בשאילת שלום מורה חבה יתרה ושייכות. [וזהו נקרא כפילת שלום]. וחששו שהעכו"ם ימשוך הלב. והמאירי כת' עפ"ז דכפילת שלום כפי הרגיל, לומר שלמא למר ב' פעמים [ואינו מוסיף דברים] אין בו חשש.

תקכח) **רב חסדא מקדים ויהיב להו שלמא. המהרש"ל** כת' בשם **הר"ן**, שאם הגוי היה מקדים לו שלום היה צריך לכפול שלום [ע"פ מנהגיהם] ולכן הקדים קודם[ו]. **והמהר"ם שי"ף** כת' דהקדים לומר כן לקבוצת עכו"ם, שלא יצטרך לומר לכל א'.

המהרש"א [ח"א ברכות ו:] דייק [מהגמ' שם] דאם יודע בחבירו שרגיל ליתן לו שלום, יקדים לו שלום, אבל אם אינו רגיל לא. דיש לחשוש שלא יחזיר לו שלום, ויקרא עי"ז גזלן. והקשה מהכא דרב חסדא הקדים אפי' לעכו"ם. ותי' דאפשר דהיה רגיל ליתן לו שלום א"נ מפני דרכי שלום, ובעכו"ם אין לחוש אם לא יחזיר ויקרא גזלן.

תקכט) **תוד"ה שלמא למר. וצ"ע** שלא יהא גונב דעת הבריות[ז]. [כדאי' חולין צד. דאסור לגנוב דעת עכו"ם]. **והאחרונים** [יעב"ץ ועוד] כתבו דאין בזה משום גניבת דעת, דאיהו הוא דאטעי אנפשיה [וע"ד הא דאי' חולין שם][ח].

והט"ז [יו"ד קכ יא] כת' דכל האיסור גניבת דעת הוא להטעותו ולקבל ממנו החזקת טובה וכדו', דהוה כמו גזל שמוציא מכיסו ממון. אבל במקום שמותר השמטת הלוואתו ל"ש איסור גניבת דעת[ט].

תקל) **בא"ד ועל חינם פי' כן, דל"ק אלא דאין כופלין לו שלום**[י]. **והמפרשים** כת' דרש"י גרס דר"כ אמר להו שלמא למר, שלמא למר. וכפל להם שלום[יא]. וע"כ דנתכוון בליבו לרבו. [ותוס' גרסו פעם א'[יב]].

תקלא) **ושואלין בשלומן. רש"י** [במשנה] כת' דאע"פ שמטיל שם שמים על העכו"ם. משמע דיש בזה היתר בדבר האסור, ולא שנאמר תקנה לעצם השאלה, ובלא שם שמים שרי בלאו הכי. **והאחרונים** הק' מקושית הגמ' השתא אחזוקי וכו' שואלים בשלומן מיבעי, הרי יש חידוש בשאלת שלום. **והמהרש"א** [ח"א] תי' דלמסקנא דאיירי ביום אידם אי"צ לזה.

תקלב) **א"ל ומקמי פלגאה ניקום.** דאין חיוב לעמוד בפני פלגאה, אף שהוא בר אוריין[יג]. **והרמב"ן** [ושא"ר קידו' לב:, ור"ן שם יג: בדה"ר] הק' מכאן אמש"כ **רש"י** רש"י התיר רק הרהור, אבל להוציא מפיו בהערמה אסור. [וצ"ב].

ג. הרמב"ם בפיה"מ כת' שיאמר יעזרך ה' או יצלח מעשיך וכדו'. **והשו"ע** [יו"ד קמו] העתיק אלקיך יהא בעזרך. והגר"א כת' דנוסחא מוטעית נדזמן לו, וצ"ל אלקים.

ד. והביא כן מהגמ' [שבת פט.] דמשה עלה למרום, והקב"ה אמר לו היה לך לעזרני. פרש"י לומר שתצלח במלאכתך. מיד אמר משה ועתה יגדל נא כח ה' כאר דברת.

ה. ומהר"י ברונא [קיב] כת' דאף רשאי לומר ה' יעזור לכם, ואין איסור לקרוא שם שמים על העכו"ם.

ו. והמאירי ביאר דהיה מקדים לקרא לו כמנהג, כדי שישיב לו כפי קריאתו ולא יכנס עמו בשייכות יתר מדאי. ואלו היה ממתין שיהא הוא מקדים לו שמא יקדמנו בדברי חבה והתעלסות אהבים, והיה הוא צריך להוסיף לו באותו הדרך עד שמתוך כך היו מתאהבים זה לזה, ודעתם מתקרבת יותר מדאי. והיו האחרים למדים מהם והולכים אחריהם.

ז. ומהר"י ברונא [קיג] הביא דיש שנהגו כשעכו"ם נותן לו שלום, משיבים לו שנה טובה לכל ישראל. [והעכו"ם סבור שמברך אותו]. ומחה דאסור משום גניבת דעת. וכת' דאפי'

ח. והיעב"ץ הביא מקור לזה מדניאל ונבוכדנצר [דניאל ד טז]. ועוד הביאו כן מהזוהר [וארא כג:] בהא דדוד שאל בשלום נבל. ועוד הביא מהגמ' [ע"ז טז:] דר"א אמר נאמן עלי דיין, וההגמון סבור שאומר כן עליו, והוא נתכוון לדיין האמת, אביו שבשמים.

ט. ודלא כמהרש"ל [לטור שם] דאסור להשתמש במשכון של נכרי משום גניבת דעת. [והש"ך שם יט חלק דל"ש בהשתמשות גניבת דעת].

י. והבאר שבע [נט] העיר דלא מצאנו שמשיבים שלום לשאר בנ"א.

יא. ומהר"י ברונא [קיב] כת' דאיירי שהיה יכול לכלול כל הפועלים בלשון כולל. אבל היכא דאמר למקצת שלום, ואח"כ שלום לאחרים לא חשיב כפילות שלום.

יב. ועוד פי' הבאר שבע דאף אי גרסי' ב' פעמים שלמא למר, ה"ק שהיה אומר לכל כותי שלמא למר.

[שם] דיש חיוב לעמוד לפני זקן אשמאי, אף שהוא רשע. **והראשונים** הק' דמבואר [כאן ולעיל לא:] דאף בפני ת"ח פלגאה אינו חייב לעמוד[יד]. כ"ש בפני רשע. [אמנם יש שדייקו מדברי **המאירי** [לעיל לא:] דדוקא ת"ח אי"צ לקום לפניו[טו]. אבל שאר בנ"א צריכין לעמוד מפניו].

[אך משמע בסוגיין דכ"ז לענין לכבדו ולעמוד לפניו, ואפי' הכי דיברו עמו דרך כבוד[טז]].

ובס' עיון יעקב [לעיל לא:] דן שיש גם איסור לקום מפניו, דעי"ז מחזיק במחלוקת, שעיקר גורם המחלוקת הוה מחמת גאוה.

תקלג) **מנין שכופלים שלום למלך.** [כדאי' לעיל נו.].

תקלד) **שכופלים שלום למלך וכו'.** **האחרונים** ציינו למעשה רבן יוחנן בן זכאי [לעיל נו.] דאמר ב' פעמים שלמא עלך מלכא. ועוד ציין **הרש"ש** לפסוק [שמואל ב טז טז] יחי המלך יחי המלך.

תקלה) **אסור לו לאדם שיטעום כלום עד שיתן מאכל לבהמתו.** בפשוטו משמע דהוה איסור גמור. **ובשו"ת מהר"ם מרוטנברג** [שב] כת' דהכא הוה איסור דאורייתא[יז]. אבל **האחרונים** דייקו מדברי הרמב"ם [עבדים ט ח[יח]] דהוה מידת חסידות[יט]. [וצ"ב מנ"ל דלא הוה איסור גמור[כ]].

תקלו) **שם. שיטעום כלום.** ובגמ' [ברכות מ.] הגירסא שיאכל קודם שיתן לבהמתו. **והט"ז** [קסז ז] דייק [מלשון הגמ' שם] דבטעימה בעלמא ליכא איסור. ודוקא סעודה אסור. **והבאר היטב** הק' דבסוגיין הגירסא לטעום. **והמג"א** [קסז יח] כת' דטעימה אסור, ודוקא שתייה מותרת.

סליק פרק הניזקין

יג. [וכ"פ **הערוך השולחן** [יו"ד רמד יג] דחכם שהוא בעל מריבות ועושה קינטורין ומחלוקת שלא לשם שמים, דבר פשוט דאין ראוי לעמוד מפניו]. **והפנ"י** [קיד' לב:] נסתפק האם אידך מ"ד חלק דיש חיוב לעמוד אף בפני פלגאה. או דלא ידע שהוא פלגאה. [עכ"פ משמע בסוגיין דהוכרע ועשו מעשה כמ"ד דאין לעמוד בפניו].

יד. ויש לחקור בגדר הך דין, האם נתמעט דחסר לו בשם תלמיד חכם. אך א"כ צ"ב מה ראיה לזקן אשמאי, דזקן בשנים פלגאה אינו מחסר בזקנה שלו. ונראה מוכח דאף דהוה ת"ח, מ"מ ליכא דין לכבדו. **והתשב"ץ** [א קמו] ביאר שחכם שהוא בעל מחלוקת אינו ראוי לכבוד כלל.

טו. ועד"ז דן **הזר זהב** [לריטב"א קידוש' שם] דדוקא רב הונא ורב חסדא שהיו גדולי הדור אי"צ לעמוד בפניו.

טז. ויל"ד אי רשאי לבזות ת"ח פלגאה [כשאר בעלי מח', או דילמא יש לחוש משום מבזה ת"ח. וע"פ הנ"ל דיש לו שם ת"ח].

יז. דה**מהר"ם** [שם, הו' במג"א רעא יב] בשם **ריצב"א** כת' דמי שבירך המוציא, ואח"כ מזכר שצריך להבדיל, יבדיל ואח"כ יברך שנית ויאכל. דהבדלה הוה הפסק. [שאינו צרכי סעודה ממש]. ול"ד להא דאי' [ברכות מ.] דגביל לתורי לא הוה הפסק, דהתם אסור מדאורי'.

יח. דהרמב"ם כת' דחכמים הראשונים היו נותנין לעבד מכל תבשיל ותבשיל שהיו אוכלין [כדאי' כתובות סא.], ומקדימין מזון הבהמות והעבדים לסעודת עצמן.

יט. **ובס' חרדים** [מ"ע ד] כת' דהוה ענף ממצות והלכת בדרכיו, ופי' מה הוא רחום אף אתה רחום, ואצל ה' יתברך כתיב 'ורחמיו על כל מעשיו'.

כ. ה**אבה"א** [שם] כת' דאפשר דלמד מהא דאי' [כתובות סא.] דאפי' באדם הוה רק מידת חסידות להאכיל משרתו קודם שיאכל, ומדינא אינו מחוייב. ובהמתו לא עדיף מעבדו.

דף סב:

פרק האומר התקבל

א) **האומר התקבל גט וכו' אם רצה לחזור לא יחזור.**

פרש"י דל"מ לזכות לה, כיון דהוה חוב. וכן הביאו **הראשונים** בשם **הירושלמי** דגט הוה לחובתה ולא מהני זכין.

והירושלמי דנה היכא דהאשה צווחת להתגרש נימא דמהני זכין, ודוחה דאפ"ה אמרי' שמא חזרה בה[א]. והראשונים ביארו דאף שגילתה דעתה לבסוף שרוצה בכך, כיון דהוה חוב לא מהני[ב].

והגמ' [יבמות קיח:, הו' בר"ן] מסתפקת המזכה גט לאשתו במקום יבם. ועוד מסתפקת הגמ' המזכה במקום קטטה, והגמ' פושטת טב למיתב טן דו[ג]. ונחשב חובה[ד].

ותוס' [לעיל יא: ד"ה בגיטי] הביאו **דהירושלמי** אי' דאף מוכה שחין ל"מ זכין, ול"ד לעבד שאפשר למכור בע"ב. **והתוס' רא"ש** [שם] **ביאר** דאמרי' טב למיתב טן דו [וכדא' בגמ' יבמות קיח:]. אבל **המהרש"א** [יא:] **ביאר** דכוונת הירושלמי דלא תלי בזכות וחובה. אלא דא"א להוציא את האשה ממנו ע"י עצמו. [**והגר"א** [קמ יג] **ציין** דלכאו'

הירושלמי בפ"ק משמע דל"מ כלל זכין בגט. ודלא כירושלמי דפירקין].

ב) **תוד"ה האומר התקבל.** בירושלמי תנא התקבל אחר הנזקין ואחריו מי שאחזו, וכ"נ לר"ת וכו'. [וכ"ה לפנינו].

והרמב"ן [ושא"ר לקמן סו:] כת' דכן הסדר בספרי הגאונים[ה]. אבל בפסקי **הרא"ש**[ו] כת' פרק מי שאחזו ואח"כ פרקין[ז]. ובגליון דייק כן מדברי רש"י [לקמן עא:].

ג) **האשה שאמרה התקבל לי גיטי וכו'. פרש"י דהיא עשאתו שליח לקבלה, ונעשה כידה, ונתגרשה מיד בקבלתו וכו'.**

והירושלמי [כאן] דנה אף לעניין מתנה כן, אדם עושה שליח לקבל דבר שאינו שלו. והשיב תמן התורה זיכת אותה בגיטה, והיא עושה שליח לקבל דבר שהוא שלה. **והאחרונים** ביארו דכוונת הירושלמי כדברי **הר"ן** [ב"מ יא; הו' לעיל יא:] דל"מ שליח לקבל מתנה [מיד נכרי וכדו'], דבעינן שליח של בעל הממון[ח].

והירושלמי תי' דגבי גט התורה זיכת את הגט, ומש"ה ל"צ שליחות הבעל[ט].

א. אבל **הטור** [קמ] הביא בשם **העיטור** דהיכא דאמר התקבל וזכה, והיא רוצה בכך מגורשת מיד בקבלתו, ואף שלא עשאו שליח. [וכ"כ ההג' אשר"י לעיל יא: לדעת רש"י]. והטור חלק. **והב"י** נקט דכוונת שגילתה דעתה מעיקרא, ודלא כירושלמי. אבל **הב"ח** דחה דהעיטור איירי באופן שיש עדים דעדיין ניחא לה בשעת זכין. [ואף דהמזכה לא ידע אם חזרה בה, מהני הגילוי דמעיקרא ע"י שיש עדים שלא חזרה בה].

ב. אך בדברי **הראב"ד** [בשיטמ"ק צח:] מבואר דמהני זכין היכא דגילה דעתו [לבסוף] דניחא ליה. אף היכא דיש צד חובה, כיון דהוה מדעתו מהני. דחבין לאדם שלא בפניו מדעתו.

ג. **והרמ"א** [קמ ה] הביא בשם **התה"ד** [רלז] דאשת מומר שמחזרת לקבל גט מהני זכין [דהא ל"ש סברת טב למיתב]. אך הביא דבשו"ת **הר"ן** [מז] מחמיר דל"מ בכל אופן.

ד. אבל **הראשונים** הביאו דלא איפשיטא, וחולצת. **והב"י** [קמ] הקשה דבמקום קטטה לפנינו התם איפשיטא. [וע' מה שהו' לעיל יא:].

ה. והביא דכן סדרן הרי"ף, ובכל ספרי הגאונים, וכן סדרן רב שמואל חפני גאון בספר המבוא. והרמב"ן [שם] דן עפ"ז למח' דאומר אמרו, דנח' במשנה [סו:], וסתם משנה [לקמן עא: לדברי רב אשי שם]. וקי"ל מח' ואח"כ סתם הלכה כסתם משנה. ובחדא מסכתא יש סדר, וקי"ל מחלוקת ואח"כ סתם הלכה כסתם.

ו. וכן ציין הב"ח [עה"ג]. [אבל הק"נ כת' דט"ס הוא ברא"ש].

ז. [וכן בכת"י התוס' רא"ש, אך המדפיסים שינו הסדר להקל על המעיין]. וכן **הרא"ש** [מי שאחזו ג, וכן בתו' רא"ש עב. ועב:] ציין לקמן בפרק התקבל. ובפרק התקבל [יט] ציין לעיל במי שאחזו. [וצ"ע דבתוס' הרא"ש העתיק דברי התוס' דידן וראיות ר"ת].

ח. אבל מהני לזכות מיד ישראל, ומהני בצירוף מינוי המזכה [בעל הממון], ועי"ז נחשב עיקר השליחות עבור מקבל המתנה. [וצ"ב א"כ אף בשליח לקבלה בגט נימא הכי. וי"ל דמשמע לירושלמי דהושלם שליחותו קודם נתינת הבעל. ונחשב ידו כידה אף בלא מינוי הבעל].

ט. **ובחי' ר' א"ל מלין** [מו] ביאר דבממון מקבל המתנה לא הוה בעל דבר עד שיזכה, ומש"ה אינו יכול לעשות שליח. אבל בגט האשה הוה 'מתגרשת' כיון דמגרשה בע"כ. ומש"ה נחשבת בעל דבר אף קודם הגירושין, ועושה שליח.

ד) **לפיכך אם אמר הבעל א"א שתקבל לה. צ"ב מאי לפיכך. ופרש"י** דה"ק דע"י שאומר כן יש לו תקנה לחזור בו[י].

והריטב"א כת' [בשם רבו] **פי'** דקאי אלשון 'הולך' דאינו לשון קבלה גמורה. ואיירי שאומר א"א בשליח לקבלה וביטל שליחותו, ולאחר זמן אמר 'הולך' נעשה שליח להולכה ואם רצה לחזור יחזור. דלשון הולך אינו לשון קבלה גמורה.

אבל היכא דחזר ואמר התקבל חזר ונתנו בתורת קבלה, ואף שביטל מתחילה ואמר א"א שתקבל הרי שוב חזר בו.

[אך כת' דהיכא דהוה לאלתר, שאומר א"א שתקבל אלא התקבל ודאי ל"מ[יא]].

והר"ן פי' דס"ד דכשהאשה עשתה שליח לקבלה, והבעל אמר א"א שתקבל לה בתורת שליחות דידה, אלא שיזכה מחמת הבעל, והולך ותן לה [למ"ד הולך כזכי או בהילך]. קמ"ל דאפי' דגלי דעתה דניחא לה אמרי' שמא חזרה בה, וכדאיתא בירושלמי דאמרי' שמא חזרה בה. **ורע"א** הק' איך נפרש דכוונת הבעל דאינו רוצה בתורת שליח לקבלה אלא בתורת זכין, ומאי נפק"מ בזה. הא זכין הוה ג"כ גדר אנן סהדי דשליחות

וכתב דיש נפק"מ ע"פ דברי **הרי"ף** [ע' לעיל יא:] דהזכין צריך שיבא אח"כ לידו [מדין תנאי[יב]].

ומ"מ הקשה **רע"א** כיון דעשאתו שליח לקבלה לא אמרי' דחזרה בה[יג], ויהני אף בתורת זכין[יד]. ורע"א כת' דע"פ דברי הרי"ף דיש נפק"מ בין זכין לשליחות י"ל דניח"ל בתורת שליחות ולא בתורת זכין, דכל שיש איזה שינוי ל"מ עשייתה.

והאחרונים [ע' חזו"א] **תי'** דכיון דגט הוה חוב בעצם, ואף כשהאשה עושה שליח אמרי' דניחא לה רק ע"י שליחותה, ולא נחשב גילוי דעת שרוצה מדין זכין.

ה) **ש"מ הולך כזכי דמי. פרש"י** ופלוגתא היא בפ"ק. [לעיל יד. בשליח לפרעון חוב, ולעיל יד: בשליח למתנה[טו]]. בהולך מתנה. אבל **תוס'** [סג. ויד:] **כת'** [על דברי הברייתא סג.] דכיון דהשליח אמר שהאשה עשאתו שליח לקבלה שאני, דמסתמא הבעל נתן ע"ד כן.

ולדברי התוס' יל"ד האם כוונת הגמ' הולך במתנה כזכי, ולא נחית לחלק בין עשאו שליח לקבלה. או דקאי אהולך דשליח לקבלה. [וכ"כ הרש"ש].

ו) **לא אקבלה. הריטב"א** הק' דאי הוה שליח לקבלה ואמר התקבל א"כ פשיטא דמהני. וכת' דמ"מ כיון דברישא מבואר דהוה שליח להולכה ע"י לשון התקבל איצטריך לאשמועי' דהוה קבלה.

ועוד הביא **הריטב"א** בשם **רבו** דאיירי שהבעל אינו יודע שעשאו שליח לקבלה. ואפ"ה כיון דאמר לשון התקבל מגורשת לאלתר. דבכלל לשונו לשון קבלה להתגרש.

והריטב"א כת' דצריך תלמוד דכיון דהבעל אינו יודע, ומתכוון לעשות שליח להולכה, ולא מסיק אדעתיה דנתכוון לשליח לקבלה.

ז) **איש לקבלה והאשה להולכה מאי וכו'. פרש"י** [ד"ה איפכא מאי] כיון דהוא עצמו לאו בר קבלה שלוחו שאר זכרים נמי לאו בני קבלה, וכן באשה וכו'. משמע דספק הגמ' כיון דהבעל עצמו מופקע מקבלת הגט [שהוא המגרש], ואף שאר אנשים נחשבין שייכים לבעל. וצ"ב איזה חסרון יש בזה לשאר גברים, שהאשה עושתו שליח לקבלה. ועוה"ק **המהרש"א** דהאשה עצמה מביאה את גיטה [ולא אמרי' דהמתגרשת מופקעת מדין הגט].

י. והר"ן כתב דהלשון לפיכך אינו נח בכך.

יא. **והבי"ש** [קמ ח] כת' דהיכא דאמר א"א שתקבל אלא התקבל אמרי' דכוונתו לשליח להולכה. [ולא חילק בין לאלתר ללאחר זמן]. אבל **הלח"מ** [ו י, ציינו הפתח"ת ט] דייק דהיכא דאמר א"א שתתקבל אלא התקבל הוה חזרה, וכוונתו לקבלה.

יב. [אבל למש"כ האחרונים דכוונת הרי"ף דדמי לשליח להבאה לא א"ש, ע' בסמוך, דבאמת מהני מדין שליח להבאה].

יג. [דבכל שליח לקבלה כיון דעושה מעשה מינוי לא חיישינן שחזרה בה].

יד. ועדיף מדברי הירושלמי [הנ"ל] דאמרי' שמא חזרה בה, דהכא מינוי השליחות קיים.

טו. ובדברי רש"י [שם] משמע דלא חילק בזה. אבל **תוס'** [שם ויב.] חילקו דבפרעון חוב הוה הולך כזכי, אף דבמתנה נח' בזה [וקי"ל דהולך לאו כזכי]. וע"פ הגמ' [לעיל לב:] דשליח מתנה כשליח הגט נפק"מ להולך לאו כזכי. [ע"ע לקמן סג:].

אבל **תוס'** [ד"ה איש] **פי'** משום דאשה בהולכה לא שייכא וכו'. **רע"א פי'** דשייך לגדרי 'אינו בתורת גיטין', ובשליחות בעינן איתא דבנפשיה [וכדאי' [לעיל כג:] דעבד אינו בתורת שליחות גט אשה. ועד"ז בכ"מ].

ופרש"י [קידושין מא: ד"ה לפי] דהוה סברא לא מתעביד שליח במידי דלא שייך ביה. **ותוס'** [כב:] דנו אי יש חסרון כריתות בכתיבה וחתימה, אף אי לא בעינן שליחות[טז]. אבל **רש"י** [ב"מ צו.] כת' דנתמעט משליחות, דילפי' דומיה דאתם[יז].

וביאר דספק הגמ' האם בעינן איתא לדנפשי' על אופן שליחות זה [ואיש אינה בתורת קבלת גט]. או דסגי במה שהוא בר גיטין, וקבלה והולכה ענין א' הם.

אך **רע"א** הק' דלדעת **הר"י מגא"ש** [הו' בראשונים לעיל כג] עבד כשר להיות שליח להולכה, דלא בעינן שהשליח להולכה יהא בתורת גיטין. [והאחרונים דלא נחשב שהוא המגרש, אלא שליחות על המעשה], **א"כ** מה הגמ' מסתפקת באיש להולכה. וצ"ע.

ובחי' **רא"ל מלין** [מה] ייסד דיש ב' גדרים בחסרון 'אינו בתורת', דבסוגיה [לעיל כג] הנידון שאינו בתורת חלות גט, דכיון דמופקע מפרשת גירושין לא מהני מעשיו להחשב תורת מעשה גיטין וקידושין [ואינו חסרון מגדרי השליחות]. ובזה סגי שישנו בפרשת גיטין וקידושין. ואילו בסוגיין הנידון משום חסרון נוסף, דבפרשת שליחות נתמעט מי שאינו ראוי למעשה זו, ובזה ס"ד דאף איש אינו שייך ל'מעשה' קבלה. וחסרון זה שייך אף בהולכה, דבעי שליחות. והר"י מגאש קאי למסקנא דסוגיין דליכא חסרון דאינו בתורת המעשה.

ח) **שם. המהרש"א** הק' דהיה אפשר להסתפק גבי קידושין האם אשה הוה שליח לקדש, ואיש לקבל קידושין. וכת' דהבעל אי' בקידושין, כגון הילך מנה ואקדש אני לך [קידו' ז., מדין אדם חשוב[יח]].

ט) **מאי לאו בחד שליח. האחרונים** דנו דלדעת הרמב"ם [ע' בסמוך] איירי בשליח להבאה דהוה שליח של האשה. ומבואר דאף שליח להבאה צריך להיות בר שליחות להולכה. [ויתבאר בסמוך].

י) **פשוט מינה שכן אב מקבל גט לבתו. פרש"י** שהתורה זיכתה לאב לקבל, הילכך בשליחות נמי כשר.

בפשוטו כוונת הגמ' כיון דמצאנו דהאב הוה שליח של בתו לקבלת הגט, וילפי' דאיש הוה שליח. [ול"צ איתיה במעשה זה[יט]]. ולפ"ז מבואר בגמ' דאב נחשב תורת שליחות לקבלת הגט של בתו[כ]. [וכדאיתא בגמ' בא., ויתבאר לקמן סד: בעזה"י].

אך **רע"א** פי' דנתחדש בתורה דהאב יש לו תורת קבלת הגט. עי"ז נחשב 'איתא בקבלה'[כא].

יא) **ת"ש אף הנשים וכו' ש"מ. רע"א** כת' דבפשוטו במסקנא אמרי' דסגי במה דאיתא לנפשיה ב'יסוד גיטין'. ולפ"ז אף איש לקבלה לא בעי' לטעם שכן מקבל גט, וסגי במה דאיתא בפרשת גיטין.

אך הביא **שהרי"ף** כת' גבי איש 'שכן אב מקבל' ומשמע דבעינן סברא זו אף למסקנא. וכתב דלפ"ז מבואר אף האשה עצמה כיון שמביאה את גיטה נחשב איתא לנפשיה[כב] [ורע"א הקשה אמאי נחשב איתא בדנפשיה].

ורע"א הקשה דלפ"ז בן חורין לא יוכל להיות שליח לקבלת גט שחרור, דקבלת גט שחרור ליתא

טז. ורש"י [לעיל י: ד"ה כריתה] למד דבחתימה בעינן שיהיו בני כריתות, מדכתיב וכתב ונתן מי שישנו בנתינה ישנו בכתיבה.

יז. ובשיע' ר' שמואל חידש דיש ב' חסרונות 'אינו בתורת', דהיכא דמופקע בעצם הוה סברא דל"מ מעשיו. ואילו החסרון בהיכי תמצא [כגון עבד בשליחות ממון] בעינן ילפותא דומיה דאתם, ונתמעט מפרשת שליחות. [ע"ע בסמוך].

יח. וצ"ב דנהי דהבעל קיבל מעות הקידושין, עצם הקידושין הוה ע"י ההנאה, דהוה כעין קבלת האשה.

יט. וצ"ב א"כ כ"ש בשליח לקבלה, דבעינן טפי כריתות [וכדמבואר לדעת הר"י מגאש].

כ. אבל לדברי רע"א בפשוטו מבואר להיפך, דהאב נחשב 'מקבל' הגט, ולא בתורת שליחות. [ויש לדחות דאף אי הוה שליחות, נתחדש בתורה להדיא דהוה איתיה בקבלה לענין זה].

כא. [ואף מי שאין לו בת, נחשב ראוי לכך].

כב. והאחרונים העירו דלמסקנת הגמ' כד. האשה אינה עושה נתינה, אלא נותנת לשליח אחר לתת לה. ובתוס' שם כתבו דנחשב לא ניתן לגירושין, ובשליח כזה מסתבר דלא בעינן בר כריתות.

דבנפשיה. ואילו לולי דברי הרי"ף י"ל דבמסקנא אי"צ איתא בנפשיה, אבל לרי"ף צ"ע.

שליח להבאה

יב) **איתמר הבא לי גיטי וכו'. פרש"י** [ב"מ עו.] תיעשה שליח של בעלי לגרשני כשמגיע גט לידי, דשליח להולכה על הבעל לעשות. וכ"כ **הראשונים** [לקמן סה.] בשם **ר"ח** דהאשה אינה יכולה לעשות שליח להולכה כלל.

אבל **הרמב"ם** [גירושין ו ד, וכ"פ **השו"ע** קמ ה] כתב דהאשה יכולה לעשות שליח להביא לה גט מיד בעלה, ומתגרשת כשיגיע לידה, ואין שליח להולכה והבאה צריך עדים[כג]. [וכ"ד **הרמב"ן** ו**הרשב"א** סה:].

והר"ן הקשה דאם הבעל אינו רוצה שיהא שלוחו כלל היאך תתגרש דהא לא בא הגט לידה מיד הבעל או שלוחו כלל. [ועד"ז הק' **הריטב"א** בשם ר' פנחס[כד]].

והר"ן תי' דכיון דשלוחה כמותה הו"ל כמי שקיבלה את הגט, אלא שהיא מתנה שאינה רוצה להתגרש אלא כשיגיע גט לידה. [וכעי"ז כתב תוס' סה: ומשמע דהוה שליח לקבלה בעלמא בתנאי[כה]].

אבל **ר' פנחס** [בריטב"א] הק' דהא דמהני שליח לקבלה כגופה, ה"מ שמתגרשת לאלתר. ואף אי הטיל תנאי מ"מ הגט בא לאלתר ליד מי שראוי להתגרש בקבלתו. אבל שליח להבאה כיון דאינה מתגרשת בקבלתו לא קרינן ביה 'ונתן בידה'. ועוד היאך אפשר שהאשה תעשה שליח במה שאין בידה לעשות, שהולכת הגט אינו בידה.

והאחרונים [חי' ר' שלמה ז, אמר"מ כ ו] הביאו דה**גר"ח** הוכיח מדברי הרמב"ם דשליח להבאה לא הוה גדר שליח לקבלה. ד**הרמב"ם** [ו ד] פסק דשליח להבאה ושליח להולכה אי"צ עדות במינוי. [ע"ע לקמן סג: במשנה]. ואילו שליח לקבלה צריך עדים.

והאחרונים [אמר"מ, חי' ר' שלמה, ר' א"ל מלין מו, אבן האזל ו יא ושכירות ט] ביארו דשליח להבאה הוה שליח לענין שיחשב 'ונתן בידה', ולא הוה טלי גיטך. אבל לא הוה ידו כידה ממש לענין זכיית הגט, ומש"ה עצם הגירושין הוה אח"כ[כו].

ועד"ז מצאנו בכ"מ[כז] שמתחלק מעשה הנתינה מעצם הגירושין. וכדמבואר [לקמן עח.] דמהני שנותן בידה כשהיא ישינה או לשם פקדון, ותתגרש אח"כ כשיאמר הא גיטך. ואף דאינה זוכה בגט בנתינה ראשונה, ומ"מ מהני להתגרש אח"כ שהגט נמצא בידה מכח נתינה [וע' לקמן הגדר בזה].

ועד"ז ביארו לדעת **הרי"ף** [לעיל יא:] תן כזכי בשחרור, דאינו משוחרר עד שיבא לידו, וזכה רק לענין שלא יוכל לחזור[כח].

יג) **שם. ובחי' ר' א"ל מלין** [מו] חקר כשאומרת התקבל, והבעל אמר א"א שתקבל לה אלא הולך ותן לה [כבמשנה, וכן למ"ד הולך לאו כזכי]. האם עכ"פ יהני מדין שליח להבאה[כט], דנהי דהבעל לא נתן ע"ד גירושין, מ"מ אי"צ שליחות להולכה. אך הביא דמשמע **ברמב"ם** [ב י] דעקר את השליח לקבלה ובענין גדר שליח להולכה. [וע"ע בגמ' בסמוך משום דנתן עיניו לגרשה]. **וע"ע בסמוך.**

כג. ו**האו"ש** [ו ח] כתב דכ"ד תוס' סה: בתי' הב', ויתבאר במקומו.

כד. ור' פנחס הק' דאין מקום לספק זה [האם האשה עושה שליח להבאה], דאי הלך אצל הבעל והבעל אמר הולכיהו, א"כ הבעל עשאו שליח. ואי הבעל אמר שאינו רוצה שיהא שלוחו כלל, דבר ברור דלא מהני מידי, דהאשה אינה מקבלת את הגט מיד הבעל או שלוחו.

כה. אבל **הר"ן** [לקמן סה: לא: בדה"ר ד"ה עד] מבואר דהוה ב' תי', דהתם הוה שליח לקבלה שתתגרש לאחר ל'. ולדעת מי שאומר דאשה עושה שליח להולכה א"ש דמשעה ראשונה נעשה שליח להבאה מחמתה. ומבואר דשליח להבאה הוה גדר שונה משליח לקבלה שתתגרש לאחר זמן.

כו. וכיון דהגיע הגט לידה מתגרשת. ולכאורה מבואר דאף שהגיע לידה שלא מכח הבעל כלל, ובלא שליחותו. אך יל"ד דעכ"פ בענין דעת הבעל לגירושין בשעה זו.
ומבואר בברייתא [בסמוך] דהבעל יכול לחזור בו קודם שיגיע הגט לידה. [אבל הפנ"י [לעיל ט:] נקט דבשליח להבאה שהבעל אינו יכול לחזור משהגיע ליד השליח, ואפ"ה לא הוי גיטא עד דמטא לידה. ועד"ז ביאר דברי הרי"ף בזכין בשטר שחרור. וצ"ע דבברייתא מבואר דיכול לחזור בו].

כז. עכ"פ לדעת הרמב"ם.

כח. ולענין שחרור מגדרי זכין זכה שהושלם המעשה ואינו יכול לחזור. אבל בשליח להבאה בגט הבעל יכול לחזור.

כט. דבכלל מינוי שליח לקבלה נכלל שיהא ידו כידה וכשליח להולכה.

יד) **הבא לי גיטי ואשתך אמרה התקבל וכו' אפי' כשיגיע אינה מגורשת, ש"מ אדיבורא דידיה וכו'.** **האחרונים** הקשו לדעת הרמב"ם [הנ"ל] דכיון דבאמת הוה שליח להבאה יתקיים הנתינה[ל], וכיון שיגיע הגט לידה תתגרש, אף בלא גדר שליחות. וכדין שליח להבאה.

והתור"ג [קמ ח] כת' דהבעל מקפיד שיהא נתינה שתתגרש לאלתר[לא]. ואילו ידע שהוא שליח רק בתנאי שתתגרש לאחר זמן אולי לא היה מגרשה.

טו) **אדיבורא דידיה קסמיך וכו'.** **פרש"י** דמהימנת לי דשליח לקבלה את וכו'[לב]. ומ"ד אדיבורא דידה **פרש"י** דה"ק אנא לא ידענא אלא כדאמרה היא. ולכאורה הוה ספק בפי' הלשון 'כמו שאמרה', מה שבאמת אמרה, או מה שאמרת בשמה [ויתור לשון דסמיך עליה].

ורש"י הביא דהוה ספק [ב"מ עו.] בשליח לשכור פועלים, אי סמיך אדיבור השליח או דעתם אדברי בעה"ב. ובגמ' [שם] אי' דה"מ לעילויא, ולהוסיף על דברי השליח. אבל היכא דהשליח הוסיף ע"ד בעה"ב ודאי דעתם על דברי השליח שהוא יותר.

ותוס' [שם] כת' דה"מ גבי גט אזלי' לעילויא. ובעלמא שליח לקבלה הוה עילויא, שמתגרשת יותר במהרה. אבל באופן דהאשה לא עשאתו שליח לקבלה הוה עילויא להיות שליח להולכה. דעכ"פ יתגרש כשיגיע לידה.

ותוס' הביא צד [אין לומר] דשליח להולכה נחשב עילויא, במה שעדיין בידו לחזור בו. ותוס' דחו דאי אמרת איפכא מבואר דסברת דעתא עילויא הוה דין שליח לקבלה. [וע"כ דנחשב עילויא שתתגרש במהרה היכא דאפשר[לג]].

ועוד פי' **הריטב"א** [שם] דדוקא בשכירות פועל שייך עילויא וגריעותא, אבל גבי בעל אין לו רווח או הפסד בזה.

דף סג.

טז) **אי אתמר איפכא וכו' ואשתך אמרה הבא וכו' א"נ לידה, אדיבור' דידיה קא סמיך וכו'. רע"א** הקשה דלדעת הרמב"ם שליח להבאה הוא שליח דהאשה, א"כ האיך מהני שהבעל אומר שליח להבאה, והא הכא האשה לא מינתה אותן שליח להבאה. ואף הבעל לא נתכוון למנות שליח להולכה [אלא שליח להבאה].

ורע"א תי' דהכא מהני מדין שליח לקבלה, אלא שהבעל התנה שיבא לידה[א]. ע' בסמוך.

ובחי' ר' א"ל מלין כת' די"ל דאה"נ שעקר שליחותו. ואפ"ה כיון דהבעל אמר כמו שאמרה [פי' הבאה, אדיבורא דידיה], והשליח קיבל ממנו הוה מינוי חדש. וכסברת העיטור [הו' בסמוך]. עי"ש שביאר.

יז) **שם. אדיבורא דידיה קא סמיך. והרי"ף** [כח: בדה"ס] ביאר דהא לא עקר ליה שליח לשליחותיה אלא מעוטי הוא דמעיט בשליחותיה. וכ"כ **הרמב"ם** [ו יב] דכיון שהגיע גט לידה מגורשת, שלא עקר השליחות שאמרה אלא שגרע אותה, שהרי היא אומרת לקבלה, והוא אומר הבאה לבד.

והאחרונים דייקו דמבואר דשליח להבאה הוה שליח האשה [וכדעת הרמב"ם הו' לעיל], דאי הוה שליח הבעל א"כ מה שייך נידון עקר לשליחותו. דהכא עשאתו שליח לקבלה, והבעל עשאו גדר אחר דשליח להולכה [ואין בזה עקירה כלל].

והאחרונים [או"ש ו ח, ר' א"ל מלין] **ביארו** דכוונת הרמב"ם לשיטתו דשליח להבאה הוה כיד האשה לענין קבלת הגט, ובזה גרע לשליחות לקבלה [דהוה ידו כידה לגמרי], **ועשאתו כשליח להבאה.**

והר"ן [לרי"ף] כת' דליכא למימר דשליח קא עקר שליחות האשה דאמר שליח להבאה הוינא לקבלה לא הוינא דהא ליכא למימר הכי דמאן דניח"ל למטרח

ל. לס"ד דלא ידעינן דעקר לשליחותו.

לא. [ויל"פ דיש לו דעת גירושין דוקא עבשיו. ואין לו דעת שיחול הגירושין לאחר זמן, כשמגיע לידה].

לב. וכן מפורש בגמ' [ב"מ עו.] אדיבורא דידיה קא סמכי, דאמרי ליה מהימנת לן דהכי אמר בעה"ב. או דלמא אדיבורא דבעה"ב קא סמכי.

לג. אך צ"ב אמאי הוה עילויא דבעל, ונימא שמא רוצה שיוכל לחזור בו. [וצ"ל דסתמא דמילתא כיון דהתחיל לגרש רוצה שתתגרש מיד].

א. [ולפ"ז כל מקום דהולך לאו כזכי ניחא ליה שתזכה בגט בתנאי שלא תתגרש, ויוכל לבטל הגט אח"כ. ויל"ד בזה].

בהולכה כ"ש דניחא ליה להיות שליח לקבלה הלכך מה נפשך משיגיע גט לידה מגורשת. [וכ"כ רש"י ב"מ].

יח) **משום דעקריה לשליחותיה לגמרי וכו'. פרש"י** [בסו"ד] דמעיקרא לא קיבל עליו להיות שליח הבעל להולך. [דלא קיבל עליו שליחות, ולאו דוקא 'עקירה']. **וכ"כ בחי' מכת"י** דאין אדם נעשה שליח בע"כ.

והריטב"א פי' עוד דהבעל אינו מתכוון למנות שליח להולכה, דאם השליח משקר א"כ אינו רוצה להיות שליח להולכה, ואף הבעל אין דעתו למנותו[ב].

והאו"ש [ו ח] כת' דלדברי הרמב"ם מתיישב טפי, דהאשה עשתה שליח שיחשב שיד השליח כידה לענין נתינה, והשליח עקר את גדר שליחות להבאה, ואף אינו נחשב מעשה נתינה.

יט) **שם. עקריה. הפוסקים** דנו היכא דהשליח חזר בו [ועקר שליחותיה], האם יוכל לחזור ולעשות שליחותו. **והט"ז** [קמא ב] הביא מסוגיין דהיכא דהשליח חזר בו בטל השליחות[ג]. וכן **הרמ"א** [סדר הגט צא] הביא דשואלים את השליח האם חזר בו משליחותו. **והפתח"ת** [שם מג] דייק דאי חזר בו בטל שליחותו, ואף שאח"כ נתרצה לעשותו שליחותו אינו יכול לחזור ולגרש [בלא מינוי נוסף]. אבל הפתח"ת הביא דמשמעות הרמב"ם דיכול לחזור בו. והביא דכ"כ **הבית מאיר**. [עי"ש שהאריך בזה][ד].

והעונג יו"ט [קמז] דן היכא דהבעל מינה שליח, והשליח לא קיבל מינויו. האם יוכל אח"כ להתחרט ולמסור הגט בלא מינוי נוסף. והביא דהבית אפרים הוכיח מסוגיין דעקריה לשליחותיה, ואינו יכול למסור לה בלא מינוי נוסף. והעיו"ט דחה דכוונת הגמ' דיש חסרון מצד הבעל, דלא היה דעת הבעל ליתן לשליח ע"ד שליחות גירושין, כיון דשמע דהשליח עקר שליחותו. [ונפק"מ דהיכא דמינהו שלא בפניו, ולא ידע אי השליח מקבל שליחותו, חל מינוי. אף שלא מדעת השליח].

ובחי' ר' שמעון [קו' השליחות ז] הביא דמדברי הריטב"א [הנ"ל] מבואר דתלי בשליח [ולא בבעל][ה]. [ועע"ש שהאריך בדברי רש"י].

כ) **שם. והאחרונים** הקשו [לרמב"ם] דאף דעקריה ולא מסרו לשם קבלה, מ"מ מסרו לשם הבאה, והנתינה נעשתה כדין, א"כ כשיגיע גט לידה, אף בלא שליחות תתגרש. **והאבה"א** [שם] הוכיח דבעינן שיבא לידה מכח הבעל, ושליח להבאה מהני משום דנחשב כל זמן השליחות כהמשך ידה. אבל ל"מ להוציאו, ושוב יגיע לידה.

כא) **תוד"ה בשלמא.** המ"ל משהגיע גט לידה אלמא אדיבורא דידה סמיך. **הראשונים** [רמב"ן ר"ן בתי' א', וכ"כ **המשנ"ל** ו יא] תי' דרב אשי סבר דהאמת דעקריה לשליחותיה, א"כ לא יתכן כשיגיע לידה תתגרש. [ולתוס' סברת 'עקריה' הוא דחייה].

ורש"י [ב"מ עו:] הק' **באופן ההפוך** [התקבל ואשתך אמרה הבא] נימא דעקריה לשליחותיה, ואמר שהוא להבאה. ותי' שהקבלה בכלל הולכה לענין הטורח. **ורע"א** כתב דמבואר ברש"י כדעת הנך ראשונים, דעקריה לשליחותיה הוה סברא מוחלטת, ולכן צ"ל דכיון דקיל לא עקריה. ודחה דכוונת רש"י דאילו אמר כיון שהגיע גט לידה מגורשת, הוה משום דיבורא דידיה, נימא דהוה משום דעקריה לשליחותיה. ולכן הוה שליח להולכה ע"פ צווי הבעל.

והראשונים [ריטב"א וכ"כ המשנ"ל] כת' צד דכיון דהבעל עשאו שליח להולכה, אדיבורא דידה. ואף השליח שתק וקיבל ע"ד כן. והא דאמר רב נחמן דאינה מגורשת הוא משום אדיבורא דידיה, ולא קיבל ע"ד כן.

כב) **שם. הרא"ש והר"ן** כת' דלא איפשיט בסוגיין אי סמיך אדיבורא דידיה או דידה. **וחולצת.** [וכ"פ הרי"ף ב"מ מו. בדה"ס לענין שבירות פועלים דהוה ספק].

ב. והריטב"א כתב נפק"מ אם הלך השליח מיד, דלרש"י מהני שגילה דעתו דלא עקר שליחותיה, ולפי' הב' ל"מ דהבעל לא נתכוון למנותו.

ג. והט"ז דן עפ"ז היכא דאמרה לשליח להולכה שיהא בידו לקבלה [לצד דלא מהני משום דלא חזרה שליחות אצל הבעל], אינו יכול לחזור וליטול את הגט ולמסור שוב, דהא עקר שליחותיה.

ד. **והאו"ש** [שם] הביא דנח' בזה, ודעת **השו"ת פנ"י** [ב פה] דאין חוששין למה שביטל, ואי"צ מינוי נוסף, **והמגיה למשנ"ל** [ב טו] פשיט"ל דנתבטל השליחות.

ה. ור' שמעון הביא **דהריב"ש** [תעב] כת' דהיכא דהשליח אמר שלא נתכוון להיות שליח ל"מ, ויש כאן מינוי שליחות

אבל **הרמב"ם** [ו יב] כת' כשהגיע גט לידה מגורשת[ו]. **והלח"מ** נדחק דכוונתו דהוה ספק מגורשת עד שיגיע לידה, ומגורשת ודאי משהגיע. אבל **המאירי** הביא שהרמב"ם פסק דעל דיבוריה סמיך. וכן נקטו האחרונים בדעת הרמב"ם. וצ"ב מהיכן למד לפסוק כן[ז].

והאבה"א כת' דהרמב"ם ס"ל דלמסקנא בגט אמרי' דעקר לשליחותיה. ואף בשליח לקבלה אמרי' כן, וכמ"ש הרמב"ם דגרעי לשליחותיה [הו' לעיל], והוה שליח להבאה ולכן הוה גט כשיגיע לידה.

כג) **א"ר הונא ב"ח וכו' כיון שנתן עיניו לגרשה מימר אמר תתגרש כל היכא דמגרשה וכו'. ורש"י** [ד"ה אבל] כת' דלדברי רב אשי אדרבה היכא דאמר שהוא שליח לקבלה אמרי' דהשליח עקר שליחותיה. [והגמ' כאן דלא כרב אשי]. **והרשב"א** תי' דהשתא ס"ד דאף דעקר שליחות דידה[ח], מ"מ הוה כאילו הבעל אמר התקבל או הוליך. כיון דהשליח קיבל ממנו נעשה שליח לענין כל היכא דמגרשה. ודוקא למסקנא אמרי' דעקר שליחותיה ואינו מקבל שליח להולכה [ולא אמרי' מימר אמר תתגרש כל היכא דמגרשה].

כד) **שם. ואמאי הא בעל לאו בר שויא שליח לקבלה וכו'. פרש"י** ואיהו בתורת קבלה יהביה. [ולא נתכוון לשליח להולכה]. ואף כשאמר התקבל לה ל"מ[ט]. **והרשב"א** והר"ן הביאו בשם **העיטור** דהיכא דהבעל אמר התקבל התקבל או הולך, והשליח קיבל ע"ד כן[י], ומגורשת כשיגיע גט לידה [אף למסקנא]. והגמ' כאן איירי דוקא דעקרה לשליחותיה, והבעל אמר הילך כמו שאמרה [ולא מינהו שליח להולכה].

והרשב"א דחה דהגמ' [בסמוך] מק' מאי לאו קבלה אקבלה, ומבואר דאף היכא דלא אמר הילך כמו שאמרה עקר לשליחותיה. **והב"ח** [לרי"ף] האריך ליישב את השקלא וטריא לדעת העיטור.

כה) **התם אדם יודע. רע"א** כתב דלפ"ז במקום יבם דהוה ספק אי מהני זכיה ל"ש אדם יודע, ואף מטא לידה ל"מ, והקשה דהפוסקים סתמו דלא כן.

כו) **לא קבלה אהולכה והולכה אקבלה וכו'. פרש"י** דאמר אשתך אמר התקבל, והוא אמר הולך ותן לה. **הבי"ש** [קמ יא] הקשה דיש מ"ד [ע' בסמוך] דהולך הוה כזכי[יא], ואי הוה כזכי הרי לא מינהו שליח להולכה, והיכי מהני כשיגיע לידה. וכתב די"ל דהברייתא קאי כר' נתן דפשיטא ליה דהולך לאו כזכי[יב].

ורע"א [בשו"ע] תי' דלשון הולך סובל נמי שליח להולכה, ומש"ה אף דנתכוון לזכות לו, אי לא הוה קבלה מהני משום הולכה. ובסוגיין איירי דוקא בלשון התקבל [או כמו שאמרה] דכוונתו שתתגרש רק לאלתר. **והתור"ג** [קמ ח] תי' [כעי"ז] ע"פ הרמב"ם דהוה שליח להבאה, ובלא מינוי הבעל. אלא דבלשון התקבל אמרי' דקפיד שיחול לאלתר, אבל בלשון הילך ל"א כן.

דדברים שבלב אינם דברים. ודייק דהיכא דלא הוה דברים שבלב מהני לעקור שליחותו, אף דהבעל לא ידע, וסבור שמתכוון להיות שליח.

ו. **והרמב"ם** [שכירות ט ג] פסק דאין להם אלא ג', שהרי שמעו וקיבלו. והאחרונים דייקו דמשמע דהוה בתורת ודאי, ולא משום ספק. [ונפק"מ דל"מ תפיסה].

ז. **והצל"ח** [ב"מ עו.] דייק אמאי נקט כה"ג משום עקריה שליחותיה, דעדיין אנו מסופקים אדיבורה דידיה או דידה. והו"ל לנקוט להיפך דאדיבורא דידיה. וע"כ דלא בא לחדש סברת דיבורא דידיה, אלא הא דעקריה. אלא ודאי שכן האמת דסובר רב אדידה סמיך, וא"כ היכא דאיהו אמר לקבלה מגורשת לאלתר כשהגיע גט לידו.

ח. [ויל"ד לדעת הראשונים דשליח להבאה לא תלי בדידה כלל, א"כ איזה שליחות עקר].

ט. **והבי"ש** [קמ יא] כת' דאף כשאמר הולך לה למ"ד דהולך כזכי הוה כאומר התקבל לה. ע' בסמוך. ויש שדנו דמהני לשון הולכה, כיון דאמר בהדיא להוליך.

י. שהרי לשון התקבל הוה שליח להולכה [וכדאי' ברישא דמתני' היכא דהבעל יודע שאינו שליח לקבלה].

יא. והבי"ש הק' מדברי הראשונים דפסקו כהך מ"ד. אבל בסיפא דהמשנה מפורש דהולך [או הילך] הוה כזכי. [וסתמא דמילתא דהך תוספתא קאי אמתני']].

יב. אבל הק' דהרשב"א פסק דהולך הוה ספק אי הוה כזכי. ולדעת הרשב"א אף כשיגיע לידה אינה מגורשת [ודלא כפסק השו"ע].

כז) **הולך ותן לה וכו' ר' נתן אמר וכו'. הראשונים**

הביאו דנח' ת"ק ור' נתן בין בלשון הולך או תן. [וכ"מ תוס' לעיל יא: דתן דמי להולך]. אבל לדעת **הרמב"ם** [זכיה ד ד] גבי מתנה תן כזכי [והולך אינו כזכי]. **והבי"ש** [קמ ט] **והגר"א** [יח] כתב דכ"ש בגט, דגט עדיף ממתנה. וכת' די"ל דהכא איירי דאומר תרוייהו יחד 'הולך ותן', אבל תן לבד הוה כזכי[יג].

כח) **הולך ותן לה וכו' רצה לחזור לא יחזיר. פרש"י**

קסבר הולך כזכי. **הרשב"א** נסתפק האם הולך כזכי אף כשלעולם לא יגיע לידה. או דצריך להוליך ולתת לה, כאילו התנה שיזכה מעכשיו בתנאי שיוליך[יד]. אלא שאם חזר או מת מגורשת. **וכ"ד הרמ"ה** [בחי' מכת"י סב; והו' בטושו"ע קכה ד, הו' לעיל יד.] דבעי שיבא לידו.

והקצות [קכה ג] ביאר דהוה תנאי בעלמא, ואף שמת התנאי יכול להתקיים לאחר מיתה, והקצות כתב **דהרי"ף והרמב"ם** [עבדים ו א] פליגי וס"ל דבעי שיבא לידו מחיים דאין גט לאחר מיתה, ולא נחשב מעשה נתינה [ואף דהוה תנאי בעלמא], אלא דמהני התנאי שאינו חוזר. [ורע"א כאן האריך בזה וע"ע אבי עזרי עבדים ו].

כט) **תוד"ה רבי.** כיון שאמר ליה השליח אשתך וכו'

סתמא דמילתא דאדעתא דהכי יהיב ליה. **והתוס' רא"ש** כת' דלפ"ז היכא דהשליח לא אמר כן מפורש, אף שהבעל יודע שהוא שליח לקבלה לשון הולך לא הוה כזכי.

והאחרונים דנו דלפ"ז כשהבעל לא ידע שהאשה עשאתו שליח לקבלה לא אמרי' דהולך כזכי. וע' בסמוך דנח' בזה הראשונים.

אבל **רש"י** [סב: ד"ה אלמא] מבואר דהנידון הולך כזכי דסוגיין תליא במח' במתנה[טו]. [וכן **רש"י** יד. משמע דהמח' במתנה ובפקדון תליא בהדדי, ודלא כמ"ש תוס' יד. ויא:].

דף סג:

ל) **והא איתמר הולך מנה לפלוני וכו'. הרמב"ן**

הקשה היכי מדמי גט לפקדון, דהרי במתנה לא אמרי' הולך כזכי [וע' תוס' יא:], וגט כמתנה. ותי' דסברת המקשן כיון דמינתה שליח לקבלה ומחזרת להתגרש אף הוא גומר ומגרש והוה כעין פקדון, או חוב [וע' תוס' בע"א]. משא"כ מתנה דמדעתיה יהיב ורוצה ליתן במתון ונמלך. וכת' דאף התרצן דחה לפי סברתו. [והמ"ל דשאני גט].

לא) **שם. הרמב"ן** הביא דמ"מ דעת אביי [לעיל לב:]

דשליח הגט כשליח מתנה, להולך לאו כזכי. ואף היכא דהאשה מינתה שליח לקבלה הוה כמתנה. וכת' דקי"ל כאביי. והרמב"ן הביא י"מ דקי"ל כרב דהוה ספק וחולצת.

והרשב"א כתב דאפשר דכוונת אביי הוה ספק. ובשליח מתנה אמרי' דמספק ל"ק דמעמידים בחזקת מ"ק[א]. א"נ אף דגט הוה ספק, אבל מתנה ודאי ל"מ [וספק הגמ' אי גט דינו כמתנה].

ועוד כתב **הרשב"א** דמסתברא דאביי איירי דלא מינתה שליח לקבלה, ול"מ זכיה משום דחוב הוא לה [ולדוגמא בעלמא נקטיה דלאו כזכי]. [וכ"כ **תוס'** לב: ד"ה להולך], אבל בסוגיין בשליח לקבלה מספקא לן.

והרשב"א [לעיל לב:] פי' דאיירי במקום יבם, דמיבעי **בגמ'** [יבמות קיח:] האם מהני זכיה, אבל הולך ודאי ל"מ.

לב) **חייב באחריותו ואם לחזור אינו חוזר.** [ע' לעיל יד. בגדר הדבר אמאי חייב באחריותו, כיון דכבר זכה המשלח].

לג) **ספק ממונא לקולא. ברשב"א** מבואר דמספק

מעמידין את הפקדון ביד בעליו. [דספק האם השליח הוא שליח דבעלים או שומר, מעמידים ביד מ"ק]. וצ"ב דהרי היתה ברשות השומר, ואמאי מוציאין מספק מידו.

יג. אך הק' דהטור גבי מתנה הביא דברי הרמב"ם. והכא סתם דתן לא הוה כזכי.

יד. ולכתחילה אסורה לינשא עד שיגיע לידה, וכשאר תנאי בקום ועשה.

טו. והתוס' רא"ש תי' ע"פ דבריו דהגמ' [סב:] ס"ל דהמשנה איירי שהשליח לא אמר בפירוש, ומש"ה מדמה הולך כזכי דמתנה ודגט. אך הק' דבגמ' [בסמוך] מבואר דאף המשנה איירי שאמר להדיא.

ושוב הביא בשם רבינו מאיר דכוונת הגמ' [סב:] ש"מ בגט הולך כזכי, ודלא כרב [בע"ב] שנסתפק בזה. [ודלא כרש"י].

א. והר"ן דחה דלשון הגמ' [לב:] משום דהוליך לאו כזכי.

שליח לקבל מיד שליח להולכה

לד) **משום בזיון דבעל.** פרש"י דסבור קלותי בעיניה שאינה מקבלת בעצמה וכו'[ב].

והרמב"ן דן האם אמרי' דמסתמא קפיד ומדאורייתא הגט בטל [למ"ד דחושש לבזיון]. או אפשר דכולהו משום גזירה דרבנן שמא יקפיד ויוציא לעז, או שאם יקפיד קפידתו קפידא[ג]. **והרמב"ן** כת' דנראה דהוה מדרבנן, מדלא אמרי' איכא בינייהו אי הוה מדאורי'[ד].

לה) **להוי בידך. הראב"ד** כתב דאיירי דאמרה להוי לי בידך דהו"ל קבלה לאשה, אבל אי אמרה סתם להוי בידך [בלא לי] אינו לשון קבלה. **והרי"ף** גרס ליהוי 'פקדון' בידך. **והראשונים** ביארו דע"י לשון זה ודאי משמע שמקבל לה, ועי"ז יחשב פקדון של האשה[ה].

והרמב"ן כת' דה"ה היכא דאמרה לשון התקבל [אף שלא אמר לי]. אבל הרמב"ם [ו יג] מבואר דאף התקבל צריך לומר 'לי'[ו].

לו) **תוד"ה דקדמה.** המ"ל דא"ב היכא דלא קפיד בעל. [וכדלעיל כד.]. **והתוס' רא"ש** והראשונים הביאו מהירושלמי כגון שהבעל שמע מאחורי הדלת ולא מחה. [לכאו' משמע דבעי' שנדע קודם גירושין שאינו מקפיד. דאל"ב נימא דלאחר גירושין הוכיח סופו דניחא ליה].

לז) **א"ר נחמן אם איתא לדר' חנינא וכו'. הרי"ף** פסק כר' חנינא מדאיסתפקא אליביה אם יש חסרון לא חזרה, אבל משום קבלת השליח פשיט"ל דמהני, ודלא כרב[ז]. [וכ"ד **הרמב"ם** ו ט]. אבל **הרמב"ן** חלק דרב נחמן אם איתא קאמר, וכ"פ **בה"ג** כרב[ח], ונפק"מ במקום דרב מודה, כגון שהאשה מינתה שליח קודם [לצד דגזירת חצירה לאחר מכאן] או דידעינן דהבעל אינו מקפיד. ועוד דנפק"מ לדאורייתא, דהטעם לא חזרה שליחות אינו גט כלל.

והרמב"ן הביא איכא מ"ד דהכא כיון דלשה [ואינה יכולה לקבל בידה] ליכא בזיון דבעל. וכוונת הגמ' אם איתא לר' חנינא במקום דל"ש בזיון דבעל. והרמב"ן דחה דסתמא קאמר דחיישינן לזביון, כיון דלא הפסיקה ללוש. [וכ"כ הר"ן].

לח) **לא חזרה שליחות אצל הבעל. פרש"י** דשליחות שאינו ראוי לחזור אצל שולחו ולהגיד [עשיתי שליחותיך], אינה שליחות[ט]. ומדברי רש"י משמע דהוה חסרון בשליח הראשון, דכיון דבמעשה שליחותו אינו ראוי לחזור, לא יחשב מעשה בשליחות.

והריטב"א [לעיל כד.] כת' דהחסרון משום שפקע שליחות להולכה[י], ומקבלת את הגט מעצמה. וכבר כלתה שליחות הבעל דה"ל כטלי גיטך מע"ג קרקע. ולכאורה כוונתו דאין כאן 'נתינה', דפקע שליחות להולכה, וכאילו שליח לקבלה מקבלו בעצמו.

וה"ה [ו יג] כת' דהחסרון דזה האיש אינו יכול להיות נעתק משליחות הולכה [שמנהו הבעל] לשליחות קבלת האשה, כיון שעדיין לא נגמר שליחות הבעל.

והבי"ש [קמא א, ועד"ז האבנ"מ שם בסו"ד] הביא דלדברי רש"י החסרון בשליח הראשון [דאין לו שהות]. ולדברי ה"ה החסרון דלא חל שליחות לקבלה [דאינו נעתק][יא].

לט) **שם. האחרונים** דייקו דלולי החסרון 'לא חזרה שליחות' מהני 'להוי בידך', ומתגרשת במה שנעשה שליח להולכה לשליח לקבלה. **והתור"ג**

ב. ורש"י כת' דשליח לקבלה בעלמא מהני, דהבעל ידע וגילה דעתו דלא קפיד. [אבל לולי הא, בכל שליח לקבלה ל"מ, אף דילפי' מקרא דמהני שליח לקבלה. ה"מ היכא דהבעל אינו מקפיד].

ג. [ומעין זה [לעיל כט.] לאביי הא דאין שליח לכתיבת הגט עושה שליח משום בזיון דבעל].

ד. והרשב"א דחה דבלאו הכי המ"ל כמה נפק"מ. [וכ"כ הרמב"ן בעצמו בהמשך הסוגיה].

ה. [שהרי הבעל נתן לו לגירושין, ולא לתורת פקדון. וע"כ דהוה פקדון של האשה].

ו. והגר"א [קמא ג] ביאר דגרס בכל הפרק 'לי'.

ז. והביא שכ"כ **רב האי גאון.** והראשונין הביאו **דר"ח** פסק כר' חנינא דהוא רבו של רב.

ח. [והרמב"ן הוסיף דסתמא דגמ' לעי' כד. קאי כרב].

ט. וכן מבואר **ברש"י** [ב"ב כה.] דדרך ארץ ששליח חוזר למשלחו לומר עשיתי שליחותך. [ואף דבדיני שליחות לא מצאנו שצריך לחזור. ובודאי אינו מעכב. וי"ל דמ"מ כיון דמסברא הוה צורת השליחות, מש"ה אמרי' דבעינן עכ"פ ראוי לחזרה]. וע"ע שער"י [ז ז בסופו].

י. והריטב"א כת' דכיון דהגיע למקום [שקבע הבעל] פקע שליחות להולכה. ומשמע דאף קודם שכוונתה לעשות נתינה פקע שליחות הבעל. וצ"ב אמאי פקע. וי"ל דכל שהאשה ראויה לקבלת הגט, אינה ראויה להיות שליח להולכה.

יא. אך **הבית מאיר** [שם] כת' דבעי' תרוייהו.

[קמא א] **כת'** דדמי להא דאי' [לעיל כא. ולקמן עז:] **שנתן** גט בחצירו והקנתו מתגרשת [מדין חצר], והקנאת החצר נחשב נתינה. ותוס' [עז:] **פי'** דכיון דהגט בא מרשות בעל לרשות האשה הוי כאילו נתנו לו. [ויתבאר לקמן שם בעזה"י]. ולדברי הריטב"א [הנ"ל] י"ל דזה החסרון לא חזרה שליחות[יב].

אבל **בחי' מכת"י** הביא בשם **הרמ"ה** דסתמא דמילתא אח"כ השליח רפי, ושוב קמיט לידו[יג].

הש"ך [קפה א] כת' דאף בממון, השולח שליח למכור חפץ, ואח"כ עשאו הלוקח שליח לקנות, תליא בסוגיין דלא חזרה שליחות אצל הבעלים. והוה ספק[יד]. **והמחנ"א** [שלוחין ד] **והנתיבות** [קפה א] חלקו דכל החסרון הוא גבי גט, דנחשב עי"ז טלי גיטך[טו]. אבל בקנין ממון מהני. והנתיבות ביאר כיון שאמר לו שיעשה קנין אי"צ כלל לשליחות המוכר[טז]. וכבר חזרה שליחותו משאמר לו לך חזק וקני[יז].

אך דנו דבמתנה ל"מ כה"ג, וע"פ דברי **הירושלמי** [והר"ן ב"מ יא:, הו' לעיל יא:] דל"מ שליח לקבלה במתנה, דבעינן שלוחו של בעל הממון. א"כ בעינן שליחות הנותן לשליח המקבל.

מ) **נתיישב בדבר וכו' וחולצת. הראשונים** הקשו דהכא הגמ' מסתפקת אי חיישי' משום לא חזרה, ואילו הגמ' [לעיל כד.] מק' בפשיטות דלא חזרה. **ותוס'** [כד. ד"ה חצירה] נקטו דהגמ' [שם] מק' לצד דיש חסרון משום דלא חזרה, וקושיית הגמ' מספק.

והרשב"א [וע' רמ"ה בחי' מכת"י] חילק דהתם גרע, דמתחילת השליחות לא היה ראוי לחזור אצל הבעל. ומש"ה פשיטא דל"מ[יח]. אבל בסוגיין מעיקרא היה ראוי לתת לאשה כדין, אלא שאח"כ מינהו לשליח לקבלה, ומש"ה הוה ספק[יט].

והאבנ"מ [קמא א ועוד אחרונים] כת' בדעת רש"י דבאשה עצמה [לעיל כד.] שהשליח נעשה בע"ד גרע, וכה"ג יש חסרון לא חזרה. ואילו הכא שליח להולכה נעשה רק שליח לקבלה, ומש"ה הוה ספק האם מהני.

מא) **שם. הרמב"ם** [ו יג] פסק דמגורשת ספק עד שיגיע לידה. ולא בטל שליחות להולכה, וכשיגיע לידה מהני. **וה"ה** ביאר דהחסרון 'לא חזרה' הוא במה שהשליח אינו נעתק משליחות להולכה לשליחות לקבלה [הו' לעיל]. ומש"ה כשיגיע ליד האשה מהני.

והאבנ"מ [קמא א] ביאר דבדוקא נקט **ה"ה** דהחסרון ד'לא חזרה' הוא שא"י להיות שליח לקבלה, ולכן עדיין הוא שליח להולכה, ולכשיבא גט לידה מגורשת[כ]. אבל **האחרונים** דחו דכוונת הרמב"ם דעד כמה דל"מ להחשב שליח לקבלה אמרי' דנחשב עדיין שליח להולכה, ולא סילק עצמו מלהיות שליח להולכה.

מב) **שם. בהג' פור"י** הק' לצד דליכא חסרון לא חזרה שליחות אצל הבעל, א"כ אף [בע"א] בשליח לקבלה שהבעל אמר לו אי אפשי שתקבל לה, אלא הולך ותן לה והוה שליח להולכה, עכ"פ מיד אח"כ יוכל למסור

יב. אך יש לדחות דכוונת הריטב"א דלולי לא חזרה מהני נתינה כה"ג, אלא כיון דיש חסרון בהעברת השליחות כה"ג [משום לא חזרה, ע"ד שאר ראשונים] מש"ה אין כאן נתינה.

יג. ועי"ז נחשב נתינה [דידו הוה שלוחו של בעל, ומסרו לשלוחו של אשה]. ומהני אף שלא יצא מידו כלל. ולכאורה הוה שליח להולכה עד שיתכוון למעשה נתינה זו.

יד. **והאבנ"מ** [קג ז] כת' דהיכא דרוצה לקנות לעצמו לכו"ע לא מהני. וע"פ מש"כ בדעת רש"י [הו' לעיל] דהיכא דנעשה בע"ד עצמו הוה חסרון ודאי.

טו. [והמחנ"א ציין לדברי **הריטב"א** כד. דהחסרון משום טלי גיטך]. **והנתיבות** ביאר משום דאינו יכול לעשות איש א' שיהא ידו וידה, ויהא בעצמו נותן ומקבל. וכמו דהבעל לא יכול להיות שליח לקבלה.

טז. וכן **המחנ"א** [שלוחין ד] העמיד מח' אחרונים האם יש חסרון 'לא חזרה' בשליח מתנה. ולצד דיש חסרון היינו משום דבעינן דעת מקנה בקנין. וכתב דבמכירה ודאי בעי סיכום של המוכר. [ואילו שליח מתנה הוה מעשה קוף].

יז. **והאחרונים** [אבה"א שכנים ב י] העמידו דנח' הקצות [רמד ב] והנתיבות [שם ג] האם צריך תורת שליחות למכירה, או דסגי באמירת המשלח לך חזק וקני. ועוד נח' האחרונים [ע' קצות קכג א, נתיבות רט ג, רע"א ג פא] האם מהני לך חזק וקני בדבר שלא בא לעולם.

יח. וצ"ב דהתם נמי ראוי לתת לשליח לקבלה, וכדאי' בהמשך הגמ' [שם]. ואפשר דכוונתו דאינו ראוי לעיקר שליחות, לתת לאשה.

יט. **והריטב"א** כתב דהתם כלתה שליחות ההולכה לגמרי קודם שתיחול שליחות לקבלה, אבל הכא אינו כלה שליחות ההולכה עד שיגיע גט לידה, ואפשר שנחשב חזרה שליחות. וצ"ב. [ומש"כ דגבי אשה כלתה השליחות לגמרי', לכאורה הוא משום דלא יתכן שתהי' מגרשת ומגורשת כא'. משא"כ בשליח].

כ. [דאילו לפרש"י ותוס' כיון דנתכוון לקבל הגט פקע שליחות להולכה, ואף שנתקבל הגט בפסלות].

לעצמו. ותי' דאיירי שהבעל אמר למסור לו במקום פלוני.

מג) **עשו עדים שליחותם. פרש"י** לגט א' עשאם שלוחים. **והראשונים** [רשב"א לעיל כג.] הביאו דלכאורה משמע דבעינן שליחות לכתיבת הגט. ודחו דכוונת הגמ' דצריך צווי הבעל משום לשמה. וכן הא דמבואר [לקמן סו. ועא: וכ"מ] דאין כותבים אלא ע"פ צווי הבעל, היינו משום לשמה. דאל"כ חשיב סתמא[כא].

ובגמ' [ב"ב קעא.] אי' דשטר שנקרע העדים עשו שליחותם ואינם יכולים לכתוב שטר אחר [אלא בבי"ד]. והתוס' רי"ד [כאן] הביאו, ונקט דשייך לסוגיין. אבל **תוס'** [ב"ב קעא.] דחו דהתם הנידון לכתוב מזמן ראשון, ואף אי הבע"ד צווה להדיא לכתוב ב' שטרות האיך יכתבו לאחר שעבר הזמן[כב]. [וע"כ דדברי הגמ' שם מטעם אחר].

והראשונים כת' דמ"מ היכא דכותב מזמן שני אף בשאר שטרות שייך את הנידון דסוגיין.

והריטב"א והר"ן כתבו דמ"מ כל זמן שלא נמסרו יכולים לחזור ולכתוב [וכמסקנת סוגיין]. ודוקא שטר שאינו מחוסר נתינה מיד שנכתב אמרי' דעשו שליחותם. [וע' בפוסקים חו"מ מט].

אבל דעת **שו"ת הרשב"א** [ג יב, הו' בב"י ורמ"א מט ו] דבמשטרי ממון סגי בדעת המתחייב בעלמא, וכל שצווה לחתום כותבין ונותנין אפי' ק' פעמים. ול"ד לגט דבעי' 'וכתב לה' ע"פ הבעל, ועד שיאמר לסופר לכתוב ולעדים לחתום[כג]. **והראב"ד** [על הרי"ף] כת' דהתם המלוה עדיין קיימת, אבל הכא סלקוה לגמרי[כד].

מד) **מי קאמר כתובו חספא וכו'. והפוסקים** [ע' בסמוך] כתבו אפי' משום פסול מדרבנן. **והבי"ש** [קכב א] ביאר דאף פסולי דרבנן הוה תורה[כה]. ודוקא משום חומרא שהחמירו ל"מ [ע' בסמוך]. **והגט פשוט** [הו' בפתח"ת שם ב] כתב דלפ"ז כששליח כותב גט, ויש בו פסול דרבנן, אמרי' דלא שלחום הבעל לגט זה, והגט בטל מדאורייתא [וע"ע **פתח"ת** קלג ג]. **והתור"ג** [קכב ב] חלק דא"א לומר כן כלל. אלא דכוונת הבעל היה שיוכלו לכתוב גט נוסף.

מה) **מי קאמר כתובו ואנחוה בכיסייכו וכו' כותבין ונותנין אפי' ק' פעמים.** דבכלל השליחות הוא שיגיע למסירה. [ע' בסמוך].

והאחרונים הביאו עד"ז מצאנו דאי"צ לשלם לאומן עד שיחזיר את הכלי [ע' תוס' ב"ק צט.], דהשלמת הפעולה הוא להעמידו לבעלים[כו].

והתור"ג [הו' בפתח"ת שם ג] כת' דהיכא דנאבד וכתבו אחר ואח"כ נמצא הראשון, יגרש באיזה שירצה.

מו) **תוד"ה כותבין. נר' לר"י וכו' שמסופקין בו אם נעשה כתיקון וכו' עשו שליחותן. וצ"ב דאם יש ספק, יכתבו גט אחר ממ"נ.** [דאם הראשון פסול מהני גט שני]. **והב"י** [ורמ"א קכב א] הביא בשם שו"ת הרשב"א דרשאי לכתוב כמה גיטין [בלא צווי הבעל] משום ממ"נ. [עי"ש בפוסקים].

אבל **בחי' מכת"י** כת' דאין כותבין גט נוסף ממ"נ [שיהא לה לראיה], דהעדים אינן יכולים לחתום דהוה עדות שקר, דלא צוום הבעל לגט זה. הא למה זה דומה לעדים שראו שגירשה בעלה, ומעידים שמת[כז].

כא. ואי' [זבחים ב:] דאשה לאו לגירושין קיימי, ול"מ סתמא. [והרשב"א כת' שאם יכתבו בלא צואת הבעל לא יתנו לב כל כך לכתוב לשמה ויכתבו סתם. ומשמע דפסול מדרבנן, וכ"כ תוס' עירובי' יג בחד תי'. וע' מש"כ לעיל כב: וכד].

כב. ותוס' פי' דבסוגיין הטעם משום שמשעה שעשו את הראשון שליחותן פסקה, ואם יעשו אחר אין זה שליחותו של הבעל שלא צוה לכתבו. אבל אם צווה לכתוב ב' מהני.

כג. אבל **בשו"ת הרשב"א** [ג יג] כת' דהיכא דטעו בשמות חוזרין וכותבים, וע"פ סוגיין. ומבואר מדבריו דאף בשאר שטרות שייך עשו שליחותן. ומדברי **הרמ"א** מבואר דסותר דבריו. [וע' ש"ך מט ט].

כד. [א"כ בשטר חוב כותבין. ובשטר קנין לא כותבים].

כה. [פי' דהוה פסול ע"פ דין]. **והתור"ג** [קכב ב] חילק בין ספק גמור שהניחו חכמי הש"ס בספק, בזה ודאי הגט אינו ראוי. אבל היכא דלא הסתפקו חכמי הדור, אלא שחכם העיר מסופק, בזה נחשב חסרון ידיעה ואינו גדר ספק.

כו. והגליון **מהרש"א** ציין לדברי **שו"ת מהר"ם רוטנברג** [תתקסה, הו' בש"ך יו"ד ריז מה] דסופר שנשבע שלא יתחיל מלאכה אחרת עד שיעשה לזה, וקודם שסיים המלאכה נשרף. דכיון דלא סיים חוזר וכותב [דנחשב שעדיין לא סיים מלאכתו]. דלא נגמרה מלאכתו עד שסיים כולו.

כז. דקעברי אלא תענה א"נ מדבר שקר תרחק [ע' שבועות לא.]. [ומשמע דנסתפק האם שייך לא תענה בעדות דאין לו נפק"מ].

מז) **שם. שמסופקין בו.** משמע דהוה ספק גמור. אבל **הרא"ש** כתב שמסופקים, כגון כמה חומרות שנהגו להחמיר בגט שאין להם שורש ועיקר מה"ת. **והב"י** דייק דהיכא דהוה פסול גמור, אף פסול דרבנן חוזרים וכותבים. **והפר"ח** הוסיף דאפי' באופן דהדין אם נשאת לא תצא, כיון דאינו ראוי לגרש בו לכתחילה חוזר וכותב.

והש"ך [חו"מ מט ו] כתב דבכל ספק פסול אין חוזרין וכותבין. **והקצות** [ג] חלק דבספק גמור חוזר וכותב, דלא עדיף מפסול דרבנן. והביא מדברי הרא"ש דדוקא בחומרא שאין לו שורש, אבל ספק הוה פסול גמור. **וחוזר וכותב.** [ובשטרי ממון ליכא חומרות שהחמירו]. **והנתיבות** חילק דבספק יש צד שהוא כשר ואין בו שום פסול, ועדיף מפסול דרבנן.

אבל **הריא"ז** [הו' בשלט"ג] כתב דאפי' דחומרות בעלמא חוזרין וכותבים[כח].

מח) **שם. שמסופקין בו אם נעשית. הפוסקים** [תור"ג קכב]

הק' דיכולים לקרוע את הגט [קודם נתינה], ולאחר שנקרע יכתבו גט אחר. אבל **הגט פשוט** [הו' בפתח"ת קכב ד] כת' דהעדים עצמם אין יכולין לקרוע הגט, דהוי כמבטלין שליחותן[כט]. ודוקא היכא שנאבד מעצמו או קרעו אדם אחר יכולין לכתוב.

מט) **בא"ד לפיכך טוב ללמד לבעל שיצווה לעשות כמו שירצו להסתלק מהספק. המרדכי** [תסה] הביא בשם **הר"י קלצון** דהיכא דצוו לכתוב גט שיהא טוב לדעת הרב, יש לחוש משום ברירה. הילכך טוב שהבעל יצווה על כל גט שכותבים. וכתב דנהגו **כר"י** דמהני.

והנוב"י [ק צ, הו' בפתח"ת קכט נה] כת' שכשיש ספק בשמות, וכותב ב' גיטין מספק, יש לחוש במה שמתכוונים מספק בשניהם דיש בזה משום ברירה, וקי"ל דמדאורייתא אין ברירה. וכת' דנהג שלא לגלות לבעל ולסופר[ל] ולעדים, עד אחרי שכבר נתן הגט ליד האשה ואח"כ אומר שהיה טעות וכותב נוסף]. והאחרונים דנו דבתנאי לכשעבר ליכא חשש ברירה. [ע' מש"כ לעיל כד:].

נ) **כתבו ותנו לשליח וכו'. פרש"י** מי אמרי' דעשו כל שליחותם ונסתלקו [וע"ד זה מבואר ברמב"ם, ע' בפוסקים]. אבל **הרי"ף** משמע דהוה ספק בעיקר השליחות להולכה, האם יכולים להוליך את הגט. וכת' דחיישינן דילמא סלקינהו, והוה שליח שלא ניתן לגירושין [כהה:א דלעיל כט:][לא].

נא) **רש"י ד"ה כתבו.** לשליח שלי שמיניתי. **רע"א** מביא בשם **שו"ת הרשב"א** לדייק מרש"י דאילו הכותב היה ממנה שליח, היה נחשב שלא נגמר שליחותו, ויכול לחזור ולכתוב [וע"ע פתח"ת קכב י]. אבל **הקצות** [רמד ג] הביא מרש"י דהכותב אינו יכול למנות שליח למסור, דנחשב מילי, ואף דבשעת מסירה לשליח הב' כבר נכתב הגט [וע"ע לקמן סו:].

צריכה ב' כיתי עדים

נב) **ב' שאומרים בפנינו אמרה וכו'.** שמינהו שליח לקבל. **האחרונים** דנו האם הוה עדות לברורי, או דצריך עדות לקיומי במינוי שליחות לקבלה. [משום דעצם מינוי השליחות דידו כידה נחשב מעשה בדבר שבערוה, וע' **קה"י** יח, או דהוה חלק ממעשה הגירושין].

והרמב"ם [אישות ג טו] פסק דצריך עדים לעשות שליח לקבלת קידושין [**וה"ה** כתב דילפי' מסוגיין דצריך עדים למינוי שליח לקבלת גט[לב]], אבל איש שעושה שליח לקדש אי"צ עדים, אלא לברר אמיתת הדבר, ניתן לגירושין, שמתפרש ולא את [וע' בראשונים שם האם המסקנא דאמרי' מי אמר ולא את], כ"ש הכא מעיקרא לא מינה להולכה.

כח. [ומשמע שם דכל שלא נמסר גט א'].

כט. והפתח"ת ציין לנידון האחרונים היכא דהשליח חזר בו וביטל שליחותו, האם יוכל להתחרט ולחזור ולכתוב. [הו' בע"א].

ל. [**והאו"ש** [ג ד] כת' דתלי בבעל ולא בסופר, וע"ע קוב"ב ובהערות שם].

לא. **והראב"ד** הביא דהוה כ"ש מלעיל כט: דמעיקרא מינה לגרש, ושוב אמר לתת לאבא מניומי, ובמסקנא אמרי' דלא

לב. ולכאו' מבואר דפשיט"ל **לראשונים** דבעי עדים לקיומי במינוי השליחות. וצ"ב דנימא דהוה עדות לברורי. ויש שביארו דהיכא דבא לפנינו לפני הגירושין יהא נאמן משום גילוי מילתא בעלמא [דעדיין אין נפק"מ לדבר שבערוה]. וע"ב עצם השליחות צריך עדות לקיומי.

לפיכך מהני אם הודו משלח ושליח. וכמו שליח הגט ושליח להפריש תרומה דאי"צ עדים[לג]. **והראב"ד** השיג דאין ראיה לקידושין [קידושי כסף] משליח הגט דגיטו מוכיח עליו[לד].

וכ"כ **המרדכי** [תט] דשליח המוליך אי"צ להביא חתימות עדים להודיע שהבעל עשאו שליח להולכה, דגט שבידו מוכיח כן. וכי היכי דאין הבעל נאמן כשהגט ביד האשה לומר לפקדון נתתיו ולא לגירושין ה"נ כי הוי ביד השליש [ע' בגמ' בסמוך]. אבל שליח לקבלה אין הדבר מוכח שמינהו.

והגר"ח [גירושין ו ד"ה ובפ"ג] ביאר דהרמב"ם ס"ל דאף דמה שהגט בידו נחשב הוכחה שהוא שליח, מ"מ לעדות לקיומא לא מהני הוכחה בעלמא [חיצונית], ומזה הוכיח הרמב"ם דל"צ עדות לקיומא למינוי שליחות[לה].

והגר"ח ביאר דאף דדעת הרמב"ם דמהני עדי חתימה בלא ע"מ [ע' מש"כ לעיל ד.], דכשהגט תח"י האשה מוכיח עליו. דהתם השטר גופיה מעיד שבא ליד האשה. אבל השטר אינו מעיד על השליחות.

והגר"ח ביאר דדעת הראב"ד דל"צ עדות על עצם השליחות [בשליח להולכה], אלא דבעי' כשהגט יהא תחת יד האשה יהא ראיה שהיא מגורשת. ובזה מהני תפיסת השליח להוכיח עליו.

נג) **וב' שיאמרו בפנינו קבל וכו'. תוס'** [ב: ד"ה ורבנן] כתבו דצריכין עדי מסירה שידעו שעשאו הבעל שליח [להולכה]. **ורע"א** תמה דא"כ אף בשליח לקבלה נימא דצריך שעדי המסירה ידעו שהאשה עשאתו שליח. ובמשנה משמע דמהני שיבואו אח"כ עדים על המינוי.

ועי"ז יש כאן עדות על הגירושין[לו]. ועוד דמבואר [לקמן פו:] דאי"צ שעדי מסירה ידעו בשעה שמגרש [דל"צ מסירה לשמה].

והמרדכי [תט בשם **מהר"ם**] כת' דכשבא שליח לפנינו הבעל רשאי ליתן לו את הגט, ואף דלא ידעינן שמינהו שליח. ולא חיישי' לבי"ד טועין שישאוה בלא עדי אמירה. דבמשנה משמע דעדי האמירה נשארו במקום האשה, ולא באו למקום מסירת הגט. וכת' דמ"מ משום חשש לעז [לכתחילה] צריך לברר שהוא שליח קודם נתינת הגט. [והו' **ברמ"א** קמא ח].

נד) **שנים אומרים. הראשונים.** [ראב"ד לרי"ף] כת' דאף השליח מצטרף לע"א. והביא מה**ירושלמי** [כאן] דאיירי שהשליח הוא קרוב[לז]. וכ"כ **הטור** [קמא ט] בשם **העיטור** דהשליח מצטרף. והטור הביא דמדברי **הרא"ש** [ר"פ השולח] בשם **הירושלמי** משמע דהשליח אינו מצטרף. [וע' מש"כ שם. ואכמ"ל].

נה) **תוד"ה אפי'.** הוה לן למיחש שמא שכרתם[לח]. **והרמב"ן** חלק דהלשון 'אפילו' אינו לרבותא, אלא שאם רצו אפשר למעט בעדים.

נו) **בא"ד וא"ת לר' עקיבא דאמר דבר ולא חצי דבר וכו'.** מבואר בתוס' דלרבנן ניחא ולא נחשב חצי דבר. ובגמ' [ב"ב נו:] איתא דאף רבנן מודו לעיקר דרשת חצי דבר, כגון בב' שערות דכל כת מעיד על שערה א'. **והראשונים** ביארו כמה אופנים מ"ש חזקת ג' שנים דנח' רבנן דמהני כת א' לכל שנה.

א' דעת **רשב"ם** [ב"ב נו:] **ותוס'** [ב"ק ע: ד"ה למעוטי]

לג. אבל **ההג"מ** [גירושין ו ב] הביא מה**ירושלמי** דשליח להולכה צריך להחזיקו בפני עדים. [והו' ברא"ש לעיל לב. ד א, ע' מש"כ שם בזה].

לד. וכ"כ **התוס' רי"ד** [סד.] דשליח של קידושין צריך עדי שמינהו הבעל, דבמה שמוליך הקידושין בידו מאן מוכיח שהבעל נתנן לו. ולא דמי לגט שכתוב בו אנא פל' בר פל' מעיר פל' פטרית פל' בת פל' שזו ודאי היא הוכחה גדולה שהבעל מסרו לו. ולא חיישינן שמא לפקדון נתנו לו או מצאו בשוק. אלא כיון שהוא מוחזק בו ויוצא מידו נאמן הוא לומ' שהבעל נתנו לו, והוא הדין בשליח קידושין אם היה מקדשה בשטר.

לה. ולעולם י"ל דצריך עדות לברורי במינוי שליח להולכה, ובזה מהני הא שהגט תחת ידו. [אבל **האבנ"מ** [לה ז] נקט דהגט תחת ידו נחשב כמו עדות לקיומי].

לו. [ובפשוטו מבואר בתוס' דצריך עדות לקיומי בדבר שבערוה, **ורע"א** הקשה דסגי במה שראוי להתברר לפני בי"ד. אבל **הקה"י** [ב] כתב דתוס' דנו משום דבעינן שיהא מוכיח מתוך עדי המסירה. דכיון דלר"א עדי מסירה כרתי, ומשווים את השטר לגט, צריך ידיעת העדים. אבל בשאר עדות לקיומי ל"צ שיתברר הכל].

לז. **והמאירי** הביא דלפ"ז מבואר דשליש נאמן [ע' בגמ'] אף כשהוא קרוב. [ולכאו' ה"ה שאר פסולי עדות].

לח. **והרשב"א** כתב דמ"מ טפי עדיף הן הראשונים דלא מיחזי כחצי דבר. [משמע דכן הדין למעשה, ובפוסקים לא הוזכר].

דעדי חזקה ראו כל מה שיכולים לראות באותה שעה, ומש"ה נחשב דבר שלם[לט].

ב' דעת **הרי"ף** [ב"ב] **ורשב"א בתוס'** [ב"ב נו:] דסברת רבנן דכיון דמועיל עדותם לגבי פירות נחשב דבר שלם[מ].

ג' **רש"י** [ב"ק ע:] כת' דעדות חזקה נחשב דבר שלם, שכולם מעידים שהחזיק בו[מא]. **והרמב"ן** [בחי' ב"ב, ומלחמות ב"ק] ביאר ששערה אחת אינו התחלה של גדלות, אבל בחזקת ג"ש כל א' מעיד שמחזיק בו כאדם המחזיק בשלו[מב].

ומבואר בתוס' דידן דלרבנן ניחא דלא חשיב חצי דבר. וכן **תוס'** [ב"ק שם] כת' דמתני' דהכא כרבנן, ודלא כר"ע[מג]. ותוס' הוכיחו כסברת הרשב"ם משום דראו כל מה שיכולים לראות. ותוס' הק' דל"ש הכא סברת הרי"ף, ולא אתי אף כרבנן.

נז) **שם. והרמב"ן** [כאן וב"ב נו:] תי' דעדי אמירה מעידים שמינהו שליח לקבלה, ונעשה ידו כידה מעכשיו. וראוי לקבל גט, ואי"צ עדות צירוף. ולא הוה חצי דבר.

והקה"י [סנהדרין יט] האריך לבאר דהוה נידון שלם בפנ"ע, דחל על השליח שידו כידה. אבל **האחיעזר** [א ח] נקט דכוונת הרמב"ן דכיון דהוא עדות על גוף הדבר אין חסרון חצי דבר. ועד"ז כת' **האו"ש** [ריש הל' סוטה] דבעדי קינוי [גבי סוטה] ל"ש חצי דבר, שהעדים מעידים על גוף הדבר. ול"ד לעדות חזקה ושערות דהוה הוכחה בעלמא, וחצי ראיה אינה כלום. אבל חצי מעצם מעשה הוה דבר שלם לבי"ד. **וע"ע שער"י** [ז יג][מד].

הטור [קמב] מביא בשם **הרמ"ה** דבמקום שצריך עדות על שליח להולכה [מדין אתיוה בי תרי], צריך שהם יהיו עדי המסירה, דאל"כ הו"ל חצי דבר. **והשער"י** [ז יג] ביאר כוונתו ע"פ הראשונים הנ"ל, דבשלמא שליח לקבלה הוה ידו כידה, אבל שליח להולכה הו"ל חצי דבר.

נח) **בא"ד וי"ל דלמ"ד שליש נאמן וכו' וכוליה דבר הוא.** דעדי מינוי השליחות לבד סגי, ונאמן שמגורשת כשרואים גט תחת ידו.

אבל **תוס'** [ב"ק הנ"ל] הקשו דאפי' למ"ד שליש נאמן, מ"מ צריך שנראה הגט בידו, ומש"ה נחשב חצי דבר. **והשיטמ"ק** [שם] בשם **ר' ישעיה** תמה עוד דבלא עדי מסירה אינה מגורשת כלל[מה]. וע"כ דמתני' דהכא דלא כר"ע.

ואילו תוס' דידן נקטו דכיון דסגי דהבי"ד רואים את הגט בידו, א"כ סגי בעדות על מקצת הדבר. ויושלם העדות ע"י ראיית הבי"ד וחזקה שנמסר הגט כדין. **והברכ"ש** [ב"ב מט] ביאר דכיון דבירור זה הוה גילוי מילתא, ולכן נחשב שהעדים רואים דבר שלם.

ודעת תוס' ב"ק דאף במה דבעי חזקה נחשב שאינו דבר שלם.

והתור"ג [סד. ובנתיבות מט כא] חקר האם החסרון חצי דבר הוא בשעת ראיה או בשעת הגדת עדות. ונפק"מ בדבר שהיה חצי דבר בשעת ראיה, ולא בשעת הגדה או להיפך [ע' בסמוך]. וכתב דפליגי בזה תוס' כאן וב"ק, דלדעת תוס' דידן נקבע בשעת ראיה, ומש"ה נחשב דראו דבר שלם, כיון דיתכן שסגי בכך[מו]. אבל תוס' ב"ק ס"ל דקפיד תורה על שעת הגדה [דהוה בצירוף החזקה].

לט. וכ"ד **הבעה"מ** [ב"ב שם]. **והרשב"א** [שם] תמה דהתורה אמרה דבר ולא חצי דבר, ומה לי יכולים לראות בזמן א'. ואדרבה כל שהיה דבר שלם בזמן א' יחשב יותר מצורף.

מ. **והרי"ף** ביאר דמיגו דנאמנים על הפירות מהני לגוף. [האחרונים דנו אי הוה גדר מיגו]. **והמאירי** [ב"ק שם] תמה על סברא זו.

מא. וע"ע בר"י מגאש ב"ב, ובשיטמ"ק בשם השיטה לנ"ל.

מב. **ובחי' הר"ן** [שם] ביאר דהוה עדות גמור, דמדינא סגי שמעידים שהוא מוחזק בה כאדם המוחזק בשלו. והא דבעי ג' שנים משום דרייעא טענתיה דאידך כשאין לו שטר, הילכך בכה"ג מצטרפי אהדדי דדבר גמור. [ואכמ"ל בכ"ז].

מג. ולר"ע ל"מ עדות על מינוי השליחות לחוד. [ופליגי אתי' התוס', ע' בסמוך].

מד. **והברכ"ש** הביא בשם **הגר"ח** דהחסרון חצי דבר הוא בצירוף, ולא בעצם העדות. ועי"ש שחקר האם יש חסרון חצי דבר בעדות לקיומי.

מה. **והתור"ג** תי' דתוס' דנו מצד נאמנות שליש, וכשהוא בידו מגורשת אף בלא עדי מסירה, דמדין נאמנות שליש הוה תנאי ע"ד כן.

מו. וכתב דעד"ז דברי הרי"ף הנ"ל דכיון דסגי בעדותם על הפירות וכדו' מש"ה נחשב דבר שלם. [אך הרי"ף קאי בדעת רבנן. ותוס' כאן קאי אליבא דר"ע].

והברכ"ש [ב"ב מט,ג] חקר האם החסרון חצי דבר הוא פסלות בעדות, או דהוה חסרון צירוף, דבעינן לדין צירוף לצרף את העדים[מז].

נט) **בא"ד ואפי' וכו' כיון דאם אין ג' בעיר כוליה דבר הוא. והפנ"י ורש"ש** כת' דהמ"ל דאם היה הבעל מודה היה נאמן[מח].

ומבואר בתוס' דכיון דיש אופן דסגי בעדי אמירה, עי"ז מתקבל עדותם. ואף באופן שצריך עדות על מסירת הגט מהני ב' כיתי עדים, ולא אמרי' דהוה חצי דבר. **והתור"ג** ביאר דכיון דבשעת מעשה היה מעשה ראוי להחשב דבר שלם. ולדעת תוס' דידן סגי שהיה דבר שלם בשעת ראייה.

ס) **שם. המהרש"א** הק' דמבואר בגמ' [ע' תוס' סד. ד"ה ר"א] דאיירי במשנה בגט בלא עדי חתימה. וכה"ג ודאי צריך עדי מסירה והשליש אינו נאמן. וכה"ג ע"כ דלא כר"ע.

ועוד דן **המהרש"א** דאף כשיש עדי חתימה, יחשב חצי דבר דבעינן עדות החתימה. **והאחרונים** תי' דחתימה מילתא אחריתי היא.

דף סד.

סוגיית הימניה

סא) **ושליש אמר לגירושין וכו'. פרש"י** [ד"ה בעל] שהייתי שליח לקבלה. **ותוס'** [הודפס סג:] הוסיפו דיש עדים שהוא שליח לקבלה[א] [וכבמשנה], **והנידון** האם הבעל נתן לו ע"ד כן. וכ"כ רוב **הראשונים.**

והתוס' רי"ד ביאר דאי טוען שהוא שליח להולכה והבעל מכחיש [והגט ביד השליח], בהמ שהבעל מכחיש הוה כמו שמבטל שליחותו. ועוד[ב] הבעל נאמן במיגו שיבטל שליחותו[ג]. אבל **הבי"ש** [קמא יד] פסק דהבעל הימניה לשליח, ומהני אפי' שיש לבעל מיגו.

והר"ן כת' דלפ"ז נאמן שהיא מגורשת מיד משהגיע הגט ליד השליח. והר"ן תמה בזה, וכתב די"ל דהימניה רק משעה שיוכל למסור את הגט ליד האשה. [עי"ש].

אבל **בשו"ת הרי"ף** [לד, הו' בראשונים] העמיד סוגיין שאומר שהוא שליח להולכה. ואיירי דהגט יוצא מתח"י האשה[ד]. והשליח נאמן שהיה שליח להולכה. ואיירי שהבעל והאשה בעיר א'[ה], ומש"ה רב הונא אמר שהיה נותן לידה [בלא שליח]. **וכת'** דאף די"ל דלא נתן לאשה משום כיסופא, לא חיישי' להכי, כיון דדעתו לגרשה[ו].

סב) **ורב חסדא אמר שליש נאמן דהא הימניה. פרש"י** כשמסרו בידו. **ותוס'** [ד"ה שליש] כת' דנאמן אף בלא מיגו, אלא משום דהימניה ומסר לו ע"ד כן.

אבל **תוס'** הביאו **דרש"י** [ד"ה מי] פי' דהנאמנות משום מיגו דאי בעי הוה עביד מאי דקאמר, שהיה יכול למסור לאשה. ותוס' דחו דל"ש בזה מיגו, שהאשה לא תקבל ממנו לקלקל עצמה.

והר"ן כת' כיון דמעיקרא היה בידו [למסור בידה, וכעין מיגו] הרי הוא כאומר נאמן עלי, והריני נותן על אותו ענין שיאמר[ז]. [ואף דעכשיו אין לו מיגו].

סג) **שם. בעל אומר לפקדון וכו' ר"ה אמר בעל נאמן, ר"ח אמר שליש וכו' דהא הימניה. הרשב"א**

מז. [והביא כן בשם הגר"ח]. ועפ"ז הברכ"ש דן דבעדות של בירור איסור אין חסרון חצי דבר. [רצ"ב מ"ש עדות על סימני גדלות. ואולי נפק"מ לדבר שבערוה].

מח. **והתור"ג** כתב דבעינן הודאת הבעל, וכיון דמחוסר נאמנות נוסף נחשב חצי דבר. [ובתור"ג נקט דבעי הודאת הבעל, אבל משמע בראשונים דבמקום שהבעל אינו מכחיש מהני משום נאמנות שליש].

א. ומדברי **הריטב"א** משמע דנקט כן בכוונת רש"י. אבל **הר"ן** הביא מדברי רש"י דאף בלא עדים נאמן שהוא שליח לקבלה, כיון דבידו לתת את הגט לאשה. [והר"ן חלק עליו]. **והחזו"א** האריך דלפ"ז איירי באופן שהיה ביד השליח לתת לאשה [ולא ראו את הגט ביד השליח קודם. עי"ש שהאריך].

ב. אפי' את"ל דהוה גילוי דעת בעלמא, וקי"ל כאביי [לעיל לד.] דלאו מילתא היא.

ג. והוסיף דמיגו מדאורייתא ומסברא, וכדאי' כתובות כב. [ונפק"מ רק אחרי שהגיע לידה, ואילו נאמנות שליש הוא בעודו בידו].

ד. [ומש"ה הבעל אינו יכול לבטלו].

ה. אבל גט הבא ממקום למקום ודאי השליח נאמן. דאל"כ מה הועילו בתקנת בפני נכתב וכו'.

ו. ואף דלעיל נה. גבי שטר חוב חיישינן לכיסופא, התם יש רגלים לדבר.

ז. [אבל מדברי תוס' ועוד ראשונים משמע דנקטו דכוונת רש"י משום מיגו בעלמא].

ביאר דדוקא גבי שליח הבעל נאמן לומר דהוה פקדון. אבל אשה המוציאה גט מתחת ידה נאמנת שמגורשת[ח], ולא חיישינן לנפילה[ט], ולא חיישינן שיפקיד אצל האשה[י]. אלא דגבי שליח חיישינן לפקדון, דאפשר דהבעל לא ידע שהוא שליח [ואפי' ידע כיון דעקר לשליחותיה דאמר א"א וכו' מיקרי ומפקיד]. ובזה אמרי' דכיון דהפקיד גביה הימניה.

בסה"ת [נב ג ז, הו' בפוסקים חו"מ נו א] דהשליש נאמן אפי' היכא דהבעל מכחיש שלא עשאו שליש. ואפי' טוען שגזלו ממנו או נפל ממנו ומצאו[יא]. דחזקה מה שתח"י שלא גזלו. **והש"ך** [נו ה] האריך להביא **כמה ראשונים** דהיכא דמכחיש שלא עשאו שליש אינו נאמן [היכא דלית ליה מיגו], ודוקא שמודה שעשאו שליש[יב]. **והביא שו"ת הרא"ש** [סח כב] דהיכא דטוען שנפל ממני ומצאתו, השליש אינו נאמן.

והנתיבות [נו ה] כת' דהיכא דיש עדים שהוא שליח לקבלה לא חיישי' לטענות פקדון ונפילה, שהוא כאשה ממש וקני ליה לגט וחזקה שהוא שלה.

וכת' דמ"מ יש בזה סברא דאי איתא דלגירושין לדידה הוי יהיב לה. אלא דמ"מ לא מרעינן חזקה [דתחת ידו] לגמרי, אלא דחיישינן שמא הוה פקדון על תנאי כך וכך. ובזה שפיר קאמר רב חסדא דהימניה, כיון דע"כ שליח הוא.

ועוד כת' הנתיבות דאף שליח להולכה בגט נחשב 'מוחזק', דהוי בקונה גוף הגט להקנות להאשה להתגרש בו, ומהני מוחזקות שלו. וחילק דדוקא בשאר שטרות דל"ש מוחזק ס"ל לשו"ת הרא"ש דנאמן לומר שנפל, דבשאר שטרות אין השעבוד נקנה במשיכת השטר.

סד) **שם. השו"ע** [קמא כד, ושם נה, ורמ"א שם יא] כת' דמדינא שליח להולכה הבא ממקום למקום[יג] נאמן שהוא שליח כשהגט תחת ידו. אלא דנהגו להחמיר להצריך הרשאה. **והבי"ש** [שם טז] הק' דלדעת **שו"ת הרא"ש** [הנ"ל] הבעל נאמן לומר שנפל ממנו ומצאו זה. ומש"ה צריך הרשאה בעדים. וכת' דהפוסקים סתמו כאן כדעת סה"ת דלא חיישי' לנפילה.

סה) **תוד"ה בעל נאמן. וא"ת א"כ מה הועילו חכמים** דתקון לומר ב"נ וכו' אכתי יערער שיאמר לפקדון נתתי[יד] וכו'. וע"כ דהשליח נאמן. אבל **הרא"ש** [לעיל א ב] כתב דכי היכי דהימנו לשליח לומר ב"נ הימנו לומר שהוא שליח, כיון דהגט יוצא מתחת ידו[טו]. דאל"כ מה הועילו חכמים דצריך קיום כתב שליחות וכו'[טז]. **והאחרונים** כ' דעפ"ז מיושב קושי' התוס' דבמקום ב"נ א"א לערער.

ויש אחרונים שביארו דכוונת הרא"ש שמא יטען הבעל שלא מסר לידו, אלא שנפל ממנו דלא הימניה[יז] [וכנ"ל]. אבל הבי"ש [קמא טו] כת' דהרא"ש איירי במכחישו. אבל בטענת נפל ממני השליש אינו נאמן.

סו) **שם. והרמב"ן** [בחד תי'] כת' דמשהגיע גט לידה שוב הבעל אינו נאמן. אע"פ שאינה טוענת ברי, דהא הימניה ועביד הימנותיה. ושמא סברת רב

ח. ואם הבעל טוען שמזוייף צריך קיום. [ע' לעיל ב. וט.].

ט. אבל **הבי"ש** [קמא יד] כת' דדעת הרא"ש שנאמן לטעון ממני נפל. ודוקא כשהגט ביד האשה אינו נאמן לומר ממני נפל. [אך כת' דהיכא דטוען שהשליש גזלו הבעל אינו נאמן]. **ורע"א** ביאר דאף דבעלמא לא חיישי' לנפילה, היינו בדבר שהוא מוחזק בו. אבל בשליח הגט דאין שייכות בגט ל"ש בו חזקה ובזה אנן חיישי' לנפילה. [וע"ע בסמוך מש"כ הנתיבות]. ורע"א ביאר דאין ראיה מהמשנה, דאיירי שיש עדים שהוא שליח לקבלה, א"כ הוה נפילה דיחיד, דלא חיישי' שהבעל איבדו, ונזדמן לידו של שליח לקבלה דוקא. [וכמו שלא חיישי' שהאשה מצאה. דומיה דב' יוסף בן שמעון ב"ב קעב: דלא חיישי' שיחיד זה ששמו כשמו מצאו].

י. והוסיף וגדולה מזו אמרי' [יבמות קטז] דשמו כשמו לא מפקיד.

יא. וכ"מ בתוס' רי"ד [עה"ג] בתו"ד.

יב. **והש"ך** [שם] חילק דבסוגיין איירי בפקדון בתנאי מסויים, והימניה בתנאי. אבל היכא דאמר בפקדון גמור לא הימניה. והפוסקים שם חלקו ע"ז.

יג. **והבי"ש** דייק דדוקא בא ממקום למקום [וכמ"ש תוד"ה בעל], אבל באותו עיר פסקו כרב הונא דהבעל נאמן.

יד. ושמעתי ממו"ח די"ל דגדר נאמנות בפני כתב דתקנו להאמין לשליח מישך לנאמנות שליש. דעי"ז נחשב בעל דבר במידי שהוא תחת ידו. [למסקנת התוס', אבל תוס' לא הק' מהתם].

טו. **והרא"ש** משמע דאף המביא מחו"ל נאמן הבעל לערער דלא עשאו שליח, לולי נאמנות ב"נ. ולא אמרי' דיש נאמנות שליש.

טז. **והאחרונים** דייקו מדברי הרא"ש דהיכא דנתקיים כתב השליחות אי"צ אמירת ב"נ. וכ"כ הרמב"ן בסוגיין דהוה כמו אתיוה בי תרי. [וע' תוס' ב:, ואכמ"ל].

יז. **והפנ"י** [לעיל ג.] הק' דאין כח להאמינו בדאורייתא. וביאר דחשש נפילה לא שכיח והוה רק חשש דרבנן [וע' לעיל כז.], והימנוהו בדרבנן.

הונא דיש ראיה מזה שהשליח לא מסר לה מיד. **והרשב"א** הוסיף כיון דמסר לה, נאמן היה בשעת מסירה ותפיסתה מוכחת עליו[יח].

סז) **בא"ד וי"ל דלא מהימן אלא בששלשתן בעיר וכו' לדידה הוה יהיב.** [וכדאי' בגמ' בסברת רב הונא]. **והרמב"ן** הביא דכ"כ **רש"י** דהאיש והאשה יחד בעיר.

ומבואר בתוס' דרב הונא מודה לסברת הימניה, אלא דס"ל דיש ריעותא נגד[יט]. א"נ י"ל ס"ל דשליש נאמן כיון דהגט תחת ידו [אף בלא הימניה], ודוקא במקום ריעותא דלדידיה הוה יהיב בענין תורת הימניה.

והריא"ז חלק דרב הונא קאי אף בעיר אחרת. וכ"כ **הבי"ש** [קמא עו] בדעת הרי"ף והרמב"ם[כ]. וע"ע רמב"ן.

סח) **בא"ד וא"ת והנהו דמצרכי**[כא] [לעיל ו.] וכו' דבעיר א' מה הועילו חכמים בתקנתן. **והרמב"ן** תי' דכיון דתקון בפני נכתב בכל מקום שאין עדים מצויין, לא פלוג אף בעיר א'. ואף דל"מ תקנתן לגמרי.

והרמב"ן הביא **א"ד** דרב הונא איירי בשליח לקבלה, דיש אומדנא זו דהיה נותן לאשה [בעיר א']. אבל שליח להולכה ל"ש סברת אם איתא לדידה הוה יהיב, שלא רצה שתתגרש מיד[כב].

סט) **תוד"ה שליש.** אפי' אומר הבעל שנתן לו בפני עדים וכו'. לכאו' ע"כ איירי דהשליח טוען שמסר לו בעדים, דלדבריו מסר הגט [לשליח לקבלה] להתגרש בו, וצריך עדי מסירה [לדעת תוס' לעיל ד.].

ע) **בא"ד ואין לפרש מטעם מיגו כדפי' בקונט' בסמוך.**

דרש"י [ד"ה מי] כת' דהשליש נאמן שיכול למסור בידו[כג]. **והאחרונים** הביאו דבתחילת הסוגיה פרש"י מצד נאמנות, משמע דאף רש"י מודה דהטעם משום הימניה.

וביאר דרש"י ס"ל דתרוייהו איתנהו, אלא דרש"י [לקמן] בא לפרש דשליש נאמן אף בלא עדי אמירה, וזה ע"כ משום מיגו שהיה נותן בידה. **ושא"ר** פליגי דכשאין עדי אמירה ל"מ נאמנות שליש [וכמ"ש בתוס' דהאשה לא היתה מקבלת].

עא) **בא"ד עד"כ מסר לו שיהא לגירושין אם יאמר.** [וכ"כ תוד"ה שאני]. בפשוטו משמע בתוס' דהוה תנאי בעלמא [וקשה קושיות החי' הרי"מ]. **והרמב"ן** הוסיף דהוה כאומר תהא נאמן עלי, וכענין שאמרו [לעיל כט; וכעי"ז עו:] נאמנת עלי לומר שלא פייסתי. ומשמע דעי"ז הוה גדר נאמנות, ולא רק תנאי בעלמא[כד]. וצ"ב.

עב) **שם. שיהא לגירושין אם יאמר וכו' אע"פ שהוא משקר. התוס' רא"ש** כת' דלפ"ז אפי' אתו עדים ומכחשי ליה[כה], הא הימניה, ונתן ע"ד גירושין אם יאמר השליש. [וכ"כ **הרשב"א** דהימניה אפי' נגד עדים]. והתוס' רא"ש כת' ומילתא דתמיהא הוא בין באיסורא בין בממונא שיהא נאמן אפי' במקום עדים[כו]. [ולא נתפרש אי כוונתו לחזור בו, או רק לתמוה בדבר]. **ובפסקי תוס'** כת' צ"ע כשמכחיש לעדים.

ובגמ' [שבועות מב.] מבואר כשנותן נאמות בממון דהיכא דהימניה להדיא נגד עדים מהני, אלא דבסתמא אמרי'

יח. [ומבואר בתוס' דאפי' כשהגיע ליד האשה הבעל נאמן, דכיון דידעינן שהגיע מיד שליש, אבל בגט בעלמא שנמצא ביד האשה הבעל אינו נאמן לטעון שהגיע מיד נפקד].

יט. [וצ"ב אמאי חיישי' לריעותא בעלמא כנגד ההימניה].

כ. ודייק כן דהראשונים דייקו דקי"ל כרב חסדא מקו' הגמ' [בסוף העמ'] דלהימניה לשליש. והא י"ל דהתם איירי בעיר אחרת ומש"ה נאמן לכו"ע. [ויש לדחות דסתמא קאי באותו עיר, וכהמשך סוגיין].

כא. ועוד ילה"ק מאותו מדינה במדינת הים [כדאי' לעיל ב:] דלרבה צריך אמירת ב"נ. [משום ערעור הבעל שכתב שלא לשמה]. אלא דרש"י [ב: וד:] כת' כגון מעיר לעיר. משמע דבאותו עיר לא הוצרכו לומר ב"נ.

כב. אבל **הרמ"א** [קמא נה] הביא דאין חילוק בין שליח להולכה לשליח לקבלה בזה. **והגר"א** [שם קח] ציין לדברי התוס' ושאר תי' הראשונים כאן. וכן שו"ת הרי"ף הנ"ל דהנידון בסוגיין בשליח להולכה. והרשבא דחה תי' זה.

כג. **ובתור"ג** כתב דהוה מצד בידו, דעדיף ממיגו.

כד. ולשון **השו"ת הרשב"א** [ב מ] דשליש ע"ד כן מוסרו לו שיהא כבעלים, ואפי' בגט החמור. ומעתה הוא מכתיבו לשמה ומוסרו בידו לגירושין אם יאמר לגירושין. אלמא שליש כבעלים משוי ליה לגמרי.

כה. וכת' דאפי' נתן לו בפני עדים, ולא שמעו העדים שיהא לגירושין.

כו. ויל"פ דבכלל התנאי דיהא לגירושין באופן שהשליח יאמר כן, ויהא נאמן בכך. [אבל אי ישתטה השליח, ויאמר שטויות לא משגחינן בדבריו. וכן היכא דהוה נגד עדים].

דרק הימניה יותר מנפשיה. [אלא דהכא איירי בשליש, שהימניה במה שמסרו בידו. וא"כ יל"ד דבסתמא לא הוה תורת נאמנות טפי מעדים].

עג) **שם. ועד"ז כת' רש"י** [ד"ה דאיתיהיב למחילה] דנאמנות שליש משום שנתרצה בהבטחתו עליו למחול ממונו ולהאמין כל מה שיאמר. משמע דגדר נאמנות משום מחילה ומתנה. וכמש"כ תוס' גבי גט. **ובס' חי' הרי"מ** הק' דא"כ השליח יהא רשאי לשנות לכתחילה, שהרי הבעל נתן לו בתנאי זה[כז]. [ואף בשטר ממון השליש יהא רשאי לומר שנפרע וכדו', ככל העולה על רוחו[כח]].

וע"כ דהוה תורת 'נאמנות'. וביאר דהוה כמו שקיבל עליו הדין, וע"ד הא דאי' [סנהד' כד.] נאמן עלי אבא. ואם ישקר הוה עדות שקר. ואם באמת הוא חייב לא מחל כלל, והלוה חייב לשלם מעצמו אם יודע שהשליש משקר. אלא דכמו דהרשות ביד אדם לעשות בממונו מה שרוצה, ויכול למחול או להתחייב, ולכך אמרה תורה הודאת בע"ד כק' עדים. ה"נ הרשות ביד האדם על ממונו לקבל עליו להאמין פסול לדון ע"פ שהיא כעדים. ומ"מ אינו מוחל אם הוא משקר, וכמו בב' עדים ממש. וענין נאמנות דבדבר שבממון תנאו קיים במתנה על מה שכתוב בתורה.

אך **החי' הרי"מ** כתב דבאיסורא ל"ש סברא זו כלל [ע' בסמוך]. וביאר דר"ח ס"ל דכיון דבממון שייך נאמנות, אף בגט מסר לו ע"ד כן. ואף דל"ש נאמנות כזו, מ"מ כיון שמסרו בידו והאמינו, שוב אמרינן שבאמת נתרצה שיהיה לגירושין אם יאמר לגירושין. ועי"ז מהני כתנאי[כט].

עד) **בא"ד ולפ"ז מהמנינן אפי' בדברים העשויים להשאיל, אלא אומר בתורת פקדון.** [והאחרונים האריכו בזה, ע' פנ"י]. כוונת התוס' דכיון דסוף סוף מסר לידו הימניה, ואף דאינו 'ברשותו' משום דשייך חשש שאלה. אבל **הנתיבות** [נו ה] כת' דכוונת תוס' כצד **בתוס'** [ב"ב נב:, שבועות מו:, ב"מ קטז.] דבדברים העשויין להשאיל דוקא כשטוען הלה שאולין, אבל כשטוען נגנבו אינו נאמן במיגו דשאולין, ויש למחזיק חזקה.

והש"ך [נו ה] דייק דאילו מסר בתורת שאילה לא אמרי' הימניה, והביא מדברי התוס' דל"ש הימניה היכא דהבעל אומר שנפל ממנו. והאחרונים דחו דהיכא דהשטר מוחזק תחת יד השליש נאמן, ולא תלינן בנפילה או גזילה. אבל בכלים העשויין להשאיל וטוען שאולים אינו נאמן בגט שהוא תחת ידו.

עה) **שם. המרדכי** [תי] הביא בשם **מהר"ם** לדון דשליש נאמן בממון, אף בלא שבועת היסת[ל]. [וע' ש"ך הנ"ל].

עו) **שאני ממון דאיתיהיב למחילה. פרש"י** אבל במילתא דאיסורא אין בידו להאמין לו. **ותוס'** [ד"ה שאני] ביארו דסברת רב הונא דל"מ גדר נאמנות לענין איסורין. ודוקא בממון תלי בדידיה.

ומש"כ **תוס'** [ד"ה שליש] שמסר בידו ע"ד כן וכו' הוא לדעת רב חסדא. ורב הונא פליג שייך הימניה באיסורא[לא]. אבל **הר"ן** תמה דאף בגט שייך הימניה, כיון דנתן הגט עד"כ וכענין שאמרו נאמנת עלי שלא פייסתי [וכמ"ש הראשונים לרב חסדא].

והרמב"ן כת' דממון ניתן למחילה, וסתמא גמר והקנה כמו שאמר, אפי' ישקר. אבל באשה מסתמא לא נתן אדעתא דהכי, דלא עביד איניש דמחיל.

עז) **ואמאי להימניה לשליש. פרש"י** דהא הימניה הבעל.

וס"ד דנאמן אף בשעה שהגט אינו תחת ידו. ומשמע בתוס' דסברת המקשן דכיון דהקרעים הם תחת ידו יש ראיה שהבעל מסר לו הגט. [ודחינן דשמא לעולם לא מסר גט שלם[לב]]. **והריטב"א ור"ן** [בחד תי'] פי' דס"ד דהמשנה איירי אף בלא קרע, ואיירי אף בשעה שהגט תחת ידו.

עח) **מי קא נפיק גיטא מתותי ידיה. פרש"י** דמשעה שהגט קרוע אין בידו למסור לה. **והראשונים**

כז. וי"ל דאף דבגדרי הגט הוה גט, מ"מ חזקה שיעשה שליחותו ולא ישנה. ומשנה מדעת בעה"ב הוה מעין גזלן. [ואפשר שיתחייב לשלם מדין מזיק].

כח. ואפשר דמ"מ הוה קצת עדות שקר [שהרי נתן על תנאי נאמנותו, וצריך שיעיד איך היה המעשה].

כט. [ולפ"ז בשליח הגט אה"נ יהא רשאי לשנות, ולומר ככל העולה על רוחו].

ל. דהא הימניה להיות נאמן בלא שבועה. ודוקא היכא דיש חשש שעיכב לעצמו חייב שבועת היסת [ע' קיד' מג:].

לא. אך תוס' [לע'] כת' דכשאינם בעיר א' כו"ע מודו. וצ"ל דלא הוה משום הימניה.

לב. אבל **רש"י** ושא"ר מבואר דאף דברור שמסר לו מעיקרא, זמן נאמנותו הוא רק כל זמן שהגט תחת ידו [בשלימותו].

הביאו דאף כשמסר לאשה אינו נאמן, דכבר אינו תחת יד השליח. אבל דעת **שו"ת הרי"ף** [הו' לעיל] דהשליש נאמן אף לאחר שמסר את הגט לאשה.

ומשמע דשליש נאמן רק כשעדיין בידו [ע' ראשונים]. **והראב"ד** דחה דכוונת הגמ' מאן לימא דהוא שליח, אבל לא בעי שהגט עדיין תח"י.

והבי"ש [קמא יד] כת' דהיכא דהשליח אמר [בפני עדים] בשעת מסירה שהוא שליח והא גיטך נאמן. אלא איירי שלא אמר להדיא שהוא שליח.

עט) **תוד"ה ר"א.** ומיירי שאין עדים חתומין. אבל לשון **רש"י** ר' אלעזר דאמר אין גט כשר בלא עדי מסירה. וכ"מ **בתוס' רי"ד** כי פליגי אלביא דר' מאיר דגט שיוצאת מתח"י נאמנת שמגורשת ואי"צ להביא ע"מ. אבל **הרשב"א** כתב דכוונת רש"י דוקא כשמודה שבא לידה בלא ע"מ. אבל לאו למימרא שצריכה להביאם לבי"ד. [ע"ע לעיל כב: ולו.].

פ) **קרע למה לי וכו' בשעת הגזירה שנו. הרשב"א** הביא מה**תוספתא** דגט שנקרע כשר נתקרע פסול, נקרע בו קרע של ב"ד פסול. נמוק או שהרקיב או שעשה בו כבברה כשר, נמחק או שנטשטש ובבואה שלו קיימת אם יכול לקרות כשר ואם לאו פסול.

והרמב"ם [ד טו, ושו"ע קכה כ] הביא כשהגט יוצא מתח"י האשה, והנידון לינשא בו. **והראב"ד** השיג דאם הגט מקויים, אמאי לא תנשא. ואם אינו מקויים אף קרע אחר לא תנשא, והעמיד דהנידון בתוספתא לענין גביית כתובתה. **והרשב"א** דן אי איירי קודם גירושין, וכשר לגרש בו.

פא) **שם. הפוסקים** [סדר הגט פו] הביאו דיש לקרוע את הגט שתי וערב מיד לאחר נתינתו[לג]. **והפוסקים** [ע' תה"ד ב מ, דרכ"מ שם, בי"ש קלה ב] הביאו כמה טעמים למנהג, שלא יוציאו לעז. **והגר"א** [שם יח] כת' הטעם שלא תגבה כתובתה.

פב) **אמר רבה ומודה רב הונא וכו' קמאי דידי וכו'.**

הרא"ש הק' דהאי 'מודה' לא הוי מעין פלוגתייהו, דאינהו איירו כשהגט ביד השליש. וכת' דאפשר דהאשה נאמנת אפי' כשהגט ביד שליש.

פג) **מיגו דאי בעיא אמרה לדידה יהב' וכו'. יל"ד** אמאי צריך נאמנות מיגו, דהא הגט תחת ידה, והאשה נאמנת שנתגרשה בה כדין. ואפשר דכיון דמודה שהגיע לידה מיד אחר, צריך נאמנות על גוף השליש.

פד) **ואמאי להמניה לשליש וכו'. הרי"ף** [ל. בדה"ס] כת' מהא שמעינן דהילכתא כרב חסדא. **והראשונים** [בעה"מ ועוד] הביאו דיש בזה גירסאות שונות בדברי הרי"ף. ודעת **ר"ח** דהלכה כרב הונא שהוא רבו של רב חסדא. והמלחמות הביא דכ"ה מסקנת הרי"ף.

והמלחמות [ור' אפרים תלמיד הרי"ף] דחה דהכא הבעל אינו מכחיש, ומש"ה אף רב הונא מודה דהשליח נאמן.

פה) **ולהימניה לבעל וכו' בעל שאמר גרשתי. הרשב"א** הק' דבמסקנא [ב"ב קלה.] אמרי' חוש לה, ואינו נאמן לקולא, וכ' עדיפא מינא קאמר.

פו) **תוד"ה אסור.** דאם אי' דנתקדשה לא היתה חוזרת ומתקדשת, אבל האי וכו' ואפי' באות כל הקרובות[לד] וכו' לא סמכי' אדיבורא בעלמא. וצ"ב האיך נאמנת להתיר עצמה. **והרשב"א** הביא בשם **תוס'** דנאמנות הן להתיר עצמן, אבל לא להתיר אחרים. **והרשב"א** הק' דבכלל להתיר עצמן יש נאמנות כלפי אחרים, שנאמנת על הבעל[לה].

פז) **שם. לא סמכי' אדיבורא בעלמא. אבל תוס'** [נזיר יב.] הביא צד דהקרובות נאמנות[לו]. וכן **הרמב"ן** באיסורין, וכ"ש דמתוך שנאמנות על עצמן ונשאות לאחרים, נאמנות הן לזה. [וצ"ב א"כ ה"נ לתוס' נימא סברא זו. ומשמע מדבריו דה"מ לרמב"ן דהוה נאמנות איסורין. ואף אי יש סברא דאינה נאמנת, מ"מ מהני מיגו. אבל לתוס' דאינה נאמנת לאחרים, אלא דיש סברא דלעצמה אי"צ נאמנות].

לג. **והרמ"א** כת' דנהגו מעכשיו שהרב המסדר הגט גונזו אצלו ואינו נותנו ביד האשה, ואין לשנות.

לד. תוס' פי' כגון אמה ואם אמה. ובגמ' [נזיר יב.] אי' דמותר באשה שאין לה קרובות [או שכל קרובותיה נשואות]. **והפוסקים** [פרישה וט"ז לה, ומשנ"ל אישות ט ו] דנו האם חוששין אף לקרובות שאסורות מדין שניות דרבנן.

לה. **והרשב"א** [בסו"ד] כת' דלדברי הרמב"ן נאמנת מדין ע"א

לו. והגיר' בתוס' לפנינו דלר"ת נאמנות. וי"ג וכ"ת דהנשים נאמנות לא נתקדשתי. [ותוס' הק' דמ"מ קטנות שמת אביהם מאי איכא למימר, דשמא קידשן אביהם].

כתב דאלו באו ואמרו לא קידשנו מהני, דע"א נאמן באיסורין. וכ"ש הכא דלא איתחזק איסורא וחששא בעלמא הוא. [וה**אחרונים** [ע' ש"ש ו ג ועוד] **ביארו** דנאמנות שאין כאן דבר שבערוה נחשב איסורין[לז]. וכ"ש הכא דמתוך שנאמנות על עצמן.

והר"ן תמה היאך מותר בעדות ע"א, דהו"ל דבר שבערוה [אילו אסור מדינא] **ובעי ב'** אע"ג דלא איתחזק איסורא. אבל דעת **המהרי"ק** [עב] דע"א נאמן בדבר שבערוה היכא דלא איתחזק איסורא.

והמהרי"ק דייק כן מדברי התוס' [לעיל ב: ד"ה הוי] דהגמ' מק' [קו' א'] דהוי דבר שבערוה ואיתחזק איסורא דאשת איש[לח]. [וע"ע מש"כ בזה לעיל ב:].

ועד"ז כת' **בתשו' מיימוניות** [אישות ג] דע"א נאמן שטעה אף בדבר שבערוה, כיון דלדברי העד לא איתחזק איסורא[לט]. **והאחרונים** הביאו כוונתו דליכא חזקת אשת איש. אבל הש"ש [ו ג] **ביאר** כוונתו דלדברי השליח לא הוה נגד חזקה. ומש"ה ע"א נאמן לברר[מ]. [וע"ע קובה"ע סז יא].

ולכאורה בזה פליגי הרמב"ן והר"ן האם ע"א נאמן לברר או דכל דבר שבערוה צריך עדות.

אבל **הר"ן** [קידושין סג: כז. בדה"ר] נקט דמהני ע"א לברר, היכא דקידש את ביתו ואינו מי קידש. והר"ן כת' דע"א נאמן באיסורין לומר שקידשה. ואע"ג דאין דבר שבערוה פחות מב' [יבמות פח.][מא], התם הוא להוציאה מחזקתה. אבל זה שמעמידה בחזקתה אלא שאומר שנתקדשה לו נאמן. [דע"א נאמן לברר למי נתקדש. דאין כאן שינוי בדבר שבערוה[מב]. **והמחנ"א** [עדות יא] **ורע"א** תמהו דהר"ן סותר לדבריו בסוגיין, דמ"ש בסוגיין דצריך עדים לברר[מג]. **והבית הלוי** [ב לז ט[מד]] תי' דהתם ידעינן שהיא מוקדשת, ואין שינוי בקידושין, אלא מתברר למי הוא [ומש"ה לדעת הר"ן ע"א נאמן]. אבל בסוגיין יש נידון האשה, האם יש עליה קידושין[מה].

והבית הלוי [ב לז ח] הק' סתירה [להיפך] בדעת הרמב"ן, **דהרמב"ן** [לעיל ב:] דל"מ ע"א בערוה, אף בדלא איתחזק. א"כ האיך מהני עדות הקרובות להעיד שלא נתקדשו. וכת' ליישב דסברת הרמב"ן דכיון דאיכא אדם א' בעולם שמותרת לו מהני לברר.

פח) **בא"ד וא"ת יתומה קטנה תיאסר לכל אדם, שמא אביה קדשה לזה השליח וכו'. ותוס'** [קידו' מה:] כת' דביתומה קטנה לא חיישי' שקידשה אביה, דמוקמי' אחזקה. ושמא מת לא חיישי'. אבל תוס' דידן הק' דמ"מ כיון דמוחזק לנו שהשליח קידש אשה, הוה כנולד תערובת לפנינו ואסור.

פט) **בא"ד ונראה דקנסא בעלמא הוא וכו' אבל מן הדין מותר דאי"ז חזקה גמורה דאינה בידו וכו', ועוד דאזלי' בתר רוב[מו]. ותוס'** [סה. ד"ה התקבל] **הביאו** דאמרי' דהאשה בחזקת היתר, וגם אינו ביד השליח לעשות שליחותו. [ותוס' הביאו לענין אשה שעושה שליח לקבלה. ואף דהתם ל"ש סברת אזלי' בתר רוב].

לז. דבפשוטו תליא במה שנח' **הראשונים** לעיל ב: האם בעי עדים בדבר שבערוה רק נגד חזקה, או אף להחזיק. וא"כ הקשו האחרונים דהרמב"ן סתר למש"כ שם [וע"ע בבית הלוי ב לז], וע"פ יסוד זה חילקו האחרונים, דנחשב שמתברר שאינו בכלל דבר שבערוה.

לח. ודלא **כרמב"ן** [שם] דהוה ב' קו', ול"מ ע"א בדבר שבערוה אף בלא איתחזק.

לט. **והתשו' מיימוניות** כת' דהשליח נאמן שטעה בקידושין. וביאר דע"א נאמן באיסורא היכא דלא איתחזק איסורא [ואפי' בדבר שבערוה]. ואע"ג דאיתחזק לן ביה איסורא כל כמה דלא אמר [שבפשוטו החזקנו אותה מקודשת ע"פ המעשה שראינו], כיון דלדברי העד אינו בא להתיר איסור מכאן ולהבא לא מיקרי איתחזק איסורא.

מ. **והחזו"א** [כ יא] כת' דהיכא דנתערבו האוסר והנאסר ובא לברר לא מקרי מתיר או אוסר בערוה, שאין כאן ערוה מוחזקת. אבל כל שנתבררה הערוה ונפל בה ספק אח"כ, אף דאין חזקת איסור הוי דבר שבערוה.

מא. דע"א במיתת הבעל הוה משום דאשה דייקא ומינסבא.

מב. **והדבר"י** [ס"ס לא] כת' דכוונת הר"ן דלברר שנתקדשה אינו נוגע לדבר שבערוה כלל, דמעיקרא ג"כ מותרת למקדש. [ועפ"ז דן דיהני ע"א בגט הנאבד, לברר שזהו גט שהיה ונכתב לשמה ואף קודם גירושין].

מג. ומ"ש לברר מי קידש דנחשב איסורין. ואילו את איזה קידש נחשב דבר שבערוה.

מד. [ועע"ש שהאריך בסתירות הראשונים בזה].

מה. [דקידושין הוה מצב באשה, ולא בבעל].

מו. ועוד דנו **האחרונים** דיש כאן ס"ס, דשמא לא קידש. ואכמ"ל.

והמשנ"ל [אישות ט ו] כת' דנפק"מ בטעמים האלו כששלח שליח לקדש אשה מסויימת, דליכא הכרעת רוב. אבל כ"ש דאינו בידו לקדשה. וציין **דהפוסקים** [ח"מ לה כז, בי"ש שם לא וט"ז שם] כת' דאסורה, כיון דל"ש רוב, ואינה חומרה גדולה לאסר על אשה א'[מז].

ותוס' פי' דגדר הקנס משום דחזקה שעשה שליחותו, והוכחת הגמ' דיש חזקה שיעשה שליחותו, וכאילו בידו לקדש. **והרשב"א** כת' דהוה מצי למידחי דהוה קנסא בעלמא. א"נ כל זה בכלל קולא וחומרא.

צ) **שם. ונראה דקנסא בעלמא הוא. ותוס'** [נזיר יב.] כת' דלדידיה קנסו, ולאחריני לא קנסו[מח].

והשיטמ"ק [נזיר יב.] הק' אמאי יש לקונסו, ומי הו"ל לאסוקי אדעתיה שימות[מט].

אבל **הרמב"ן** פי' דחיישי' [מדינא] שמא קידש א' מהקרובות. ואפ"ה כל הנשים בעולם מותרות לינשא, דהן בחזקת פנויה[נ]. אלא דהכא חזקת הקרובות שאינן באות בפנינו אינה מועלת לו.

והנוב"י [יו"ד ק ו] דן אמאי ל"מ חזקת הקרובות, אף שלא באו לפנינו. וע' בית מאיר [לה יא]. **והאחרונים** [קובה"ע כז ועוד] **הביא** דעת **רש"י** [קידושין סו] דחזקה אמו של ינאי ל"מ כיון שאינה לפנינו. דחזקת האם כשאינה לפנינו ל"מ בת. ע' **שער"י** [ב יב] [ואכמ"ל].

ועוד מבואר מדברי הרמב"ן דל"מ חזקת האשה, שאין בה איסור אחות אשתו [ולא קידש קרובותיה]. כיון דלא הוה שורש הספק. ע' ביה"ל [ב לז ז].

אבל **תוס'** [לקמן סה. ד"ה התקבל] כת' דה"נ שייך חזקת היתר.

צא) **בא"ד לאו משום דתחשב כקבועה שלא תתבטל ברוב.** בפשטות כוונת התוס' משום 'ביטול ברוב' [דהאיסור נהפך להיות היתר], **ותוס'** נקטו דאף מדין ביטול ברוב דבר הקבוע אינו בטל. וכ"כ **תוס'** [חולין צה.] דאף בביטול ברוב ל"מ בקבוע, אלא דהתם הוה קבוע שאינו ניכר. אבל **הר"ן** [חולין שם לג: בדה"ר] כת' דאדרבה כיון דמתבטל ברוב א"א לדונו כקבוע. ודוקא בבעלי חיים ודבר חשוב שאינו מתבטל ברוב נחשב קבוע. [וכ"ד הרשב"א שם].

צב) **בא"ד דבדבר שמתערב ואינו ניכר לא אמרי' דליהוי קבוע**[נא] **וכו'. וכ"כ תוס'** בב"מ [חולין הנ"ל, זבחים עג:, ב"מ ו:] דקבוע שאינו ניכר אינו קבוע גמור. אבל **הרשב"א ור"ן** [חולין שם] נקטו דאף קבוע שאינו ניכר הוה קבוע. אלא משום ביטול ברוב אתינן עלה.

צג) **שם.** ומבואר בתוס' דמדינא מותר, אלא משום קנס. **והאחרונים** הק' דלדעת תוס' [הנ"ל] עכ"פ הוה קבוע מדרבנן, וה"נ נימא דאסורות מדרבנן. ויש שתי' דהכא הוה רק חזקה, וליכא ידיעה ברורה שקידש אשה.

ובחי' ר' שמעון [חדשות ב"ב יב מסה"ז אש תמיד] **תי'** דגדר קבוע שייך בתערובת חפצים, ולא בספק בדין. ומש"ה הכא שאין דנין על האשה, אלא על חלות האיסור אם היא נאסרה או אחרת אין החשיבות מחשיבו כקבוע[נב].

דף סד:

צד) **ה"מ לחומרא וכו'. התוס' רי"ד** כת' הילכך אם בעלה כהן נאסרת עליו[א].

צה) **תוד"ה הני מילי.** אפי' לרב ששת וכו' חזקה שליח עושה שליחותו וכו' אבל הכא וכו'. אבל **תוס'**

מז. והריב"ש [צב] כת' דלדעת הרמב"ן [ע' בסמוך] אף השולח לקדש אשה פלונית אסור בקרובותיה. **והדרב"מ** [לה ח ורמ"א שם] כת' דכ"ז לדעת הרמב"ן, אבל לדעת תוס' מותר. דכיון דצווה לקדש אשה מסויימת ל"ש קנס. והפוסקים [הנ"ל] הק' די"ל דאף תוס' מודה דאסור כה"ג, כיון דליכא הכרעת רוב.

מח. והמקנה [קו"א לה יא] כת' דנראה דכוונת התוס' דדמי למבטל איסור לכתחילה, ונהי דמדינא שרי משום ספיקא דתערובות, מ"מ כשמקדש הוה כמבטל איסור לכתחילה, וקנסו לאסור למבטל עצמו [כדלע' נג:].

מט. ועוה"ק מאי הו"ל למעבד, הא לא ידע איזה אשה תתרצה לו. ועוד אליעזר עבד אברהם יוכיח שיצחק עשאו שליח לקדש מי שתתרצה להתקדש לו [מלבד בנות כענין]. ועוה"ק דבסוגיין משמע דהוה מדינא, משום חזקה שליח עושה שליחותו. ואף דדחו ה"מ לחומרא [משמע מדינא לחומרא]. [ועוד הק' מסוגיה דהתם].

נ. והשיטמ"ק [שם] הוסיף דמסתמא בפומבי מקדשה וקול יוצא בעיר. וזו הואיל ואין לה קול אין לחוש.

נא. ובפשוטו משמע דקבוע שאינו ניכר לא נחשב קבוע כלל. אלא דקנסו מדרבנן. אבל תוס' בשאר מקומות [ורש"י זבחים עג:] כת' דאינו קבוע גמור, אלא מדרבנן.

נב. [ולפ"ז לכאו' לא תלי בסברת קבוע שאינו ניכר. אלא יסוד בפנ"ע דכיון דהוה ספק על האיסור ולא על החפץ ל"ש גדר קבוע כלל].

א. [אף היכא דהאשה אינה אומרת שנתגרשה].

[עירובין לב., והמרדכי כאן] **הביאו בשם ר"ת** דבסוגיין מוכח דהלכה כרב נחמן, דבדאורי' לא אמרי' חזקה לקולא. [והראשונים בכ"מ האריכו מתי אמרי' חזקה שליח עושה שליחותו[ב]].

צו) **ולהימנה לדידה מדרב המנונא וכו' אין האשה מעיזה.**

הרש"ש הק' דהכא הבעל אינו יודע, א"כ ל"ש חזקה שאינה מעיזה. **ובגליון מהרש"א** ציין **דבשו"ת בגדי כהונה** תי' דאף דאינו מכיר, מ"מ יש קצת חזקה שאינה מעיזה, ומצטרף לחזקה שליח עושה שליחותו[ג].

צז) **דאמר רב המנונא וכו' נאמנת חזקה וכו'.**

הרשב"א הקשה האיך נתיר ערוה דאורייתא על חזקה זו. **והביא איכא מרבוותא** [**הראב"ד** אישות אישות ד יג, טז כו] דמהני רק שנשאת לא תצא. אבל **איכא מרבוותא** דאפי' לכתחילה תנשא [וכ"ד **הרמב"ם** שם ו**הרמב"ן** כתובות כג]. והו' ב' דיעות **ברמ"א** [יז ב]. [וע"ע לקמן פט:].

ותוס' [כתובות פט:, יבמות קטז, ור"ן נדרים צא.] כת' דהיכא דבאה לתבוע כתובתה אינה נאמנת, דשמא מחמת חימוד ממון אומרת כן. וע"ד הא דאי' [יבמות קיז.] כשאומרת מת בעלי תנו לי כתובתי, אף לינשא אין מתירין אותה דאדעתא דכתובה אתאי.

צח) **שם. שאמר לבעלה גרשתני נאמנת חזקה וכו'.** ובגמ' [לקמן פט:] הו' דרב הונא אמר דאשת איש שפשטה ידה וקבלה קידושין מאחר מקודשת [אפי' שלא בפני בעלה], וצריכא גט משני. כדרב המנונא משום חזקה דאינה מעיזה פניה. ותוס' [שם] **פי'** דודאי רב המנונא קאי דוקא לפניו, אלא דרב הונא ס"ל דלהחמיר בעינן גט משני.

ותוס' [פט:] פסקו כרב המנונא [בפניו]. דהגמ' בכ"מ מביאה מדבריו. ואף דרבה [נדרים צא.] דחה דברי רב המנונא, לא פליג בדין.

והרמ"א [שם, וב"י שם] **הביא י"א** [הארחות חיים[ד]] דבזמן הזה דנפישי חוצפא ופריצותא, אינה נאמנת. דאיתרע חזקה דאינה מעיזה.

צט) **אבל היכא דמסייע לה וכו'. ותוס'** [לעיל כז. וב"מ יח:]

כת' בגט שנפל האשה אינה נאמנת לומר שנתגרשה כיון דאיכא גט דמסייע לה מעיזה ומעיזה. אבל **הרא"ש** [ב"מ כח. ב יד] כת' דמהני סימנים בגט שנפל [והוא אומר ממנו והיא אומרת ממנה], ולא אמרי' דהוה איסור דאורייתא. דהא חזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה. וכיון דסימנים מסייעי לה לא אמרי' כיון דאיכא גיטא מעיזה.

היא ואביה מקבלין גיטה

ק) **רש"י ד"ה היא.** ואם היתה יתומה היא מהווה את עצמה וכו' והשתא נמי ל"ש. משמע דכוונת רש"י להוכיח מהא דנערה יתומה שקידשה עצמה מתגרשת ע"י עצמה[ה], ה"ה שאר נערה. **והגהש"ס** הק' דמהווה עצמה יש סברא כשם שכנס ברמיזה[ו]. אבל הכא איירי דאביה קידש אותה בקטנות, ואפ"ה נערה מקבלת גיטה. [וליכא ראיה מיתומה].

ויש שביארו דכוונת רש"י להוכיח מקידושי נערה יתומה, דכיון דיש לנערה יד לקדש את עצמה [דליכא אב שמעכב], א"כ אף לגירושין יש לה לנערה יתומה יד [מדאורייתא]. הילכך מסתבר דאף במקום יד של האב לא נתבטל ידה לגמרי.

ב. [וע' בי"ש מה יב]. **והש"ך** [חו"מ צא יב] הביא בשם **הר"י אבן פלט** דשבועת חנווני על פנקסו הוה משום חזקה דשליח עושה שליחותו. [והש"ך תמה ע"ד הפוסקים דנקטו דאף בלאו הכי]. **והתומים** [שם ג] תמה דמבואר בסוגיין דלא אמרי' חזקה זו לקולא. וכת' די"ל דהתם נמי שייך סברת התוס' לרב ששת דהיכא שיבא המשלח לידי איסור סמכי' עלה. [אך הק' דבה"ג והרמב"ם פסקו כרב נחמן]. ועוה"ק דהיכא דאיכא חשד שמעכב ממון של חבירו איך שייך חזקה. ועוד דמאי אולמי מחזקה דשארית ישראל לא ישקרו.

ג. ועד"ז סברת הרא"ש [ע' בסמוך].

ד. [בשם הרמ"ה]. **והארחות חיים** [קדושין יג] הביא עוד די"א דרב המנונא מיירי באיש ואשה דאתו מעלמא, ואין עדות ברורה שהיא אשתו אלא בחזקה. ואתיא חזקה בתרייתא ומבטל קמייתא, דאתי דרבנן ומבטל דרבנן. אבל אי ידעינן בעדות ברורה שהיא אשתו ל"מ חזקה זו. **והב"י** [שם] חלק דהאי חזקה לאו דרבנן היא אלא דאורייתא, דהא סוקלין ושורפין על החזקות. וגם כל הפוסקים והמפרשים נראה שחלוקים עליו. ולא אישתמיט חד מינייהו דאיירי כה"ג.

ה. וצ"ב אמאי איצטריך לזה, ומה טעם לומר שנערה יתומה לא תתגרש ע"י עצמה.

ו. יל"ד דהתם הוה סברא דרבנן, אבל את"ל דיש לה קידושין מדאורייתא, ע"כ דראויה לגירושין ע"י עצמה. ומינה ילפי' דיש לנערה יד לקבלת גיטה.

קא) **תוד"ה נערה.** פי' בקונ' קטנה אביה ולא היא[ז].

כ"כ **רש"י** [קידו' מג:] בתחילת דבריו. אבל **רש"י** [כאן] לא כתב כן להדיא[ח], **והאחרונים** ציינו למש"כ **רש"י** [סה. ד"ה וכנגדן בקטנה]. **וכ"ד הרי"ף** [בג' המידות] **והרמב"ם** [ב יח] דבחיי אביה קטנה אינה מתגרשת ע"י עצמה[ט].

והשיטה לנ"ל [קידו' מג:] ביאר דכיון דקטנה לאו בת זכיה היא, כי אית לה אב בטל ידה לגבי אביה. דכיון דאיכא יד מעליא [של אביה], לא שבקינן יד אביה ונתנו לה יד. ועוד דגופה קנוי לו לגמרי, דהא מצי לזבוניה.

אבל נערה אית לה לדידה יד מעליא, וזוכה לאחרים אע"פ שיש לה אב. וכי אין לה אב מתקדשת והרי היא כגדולה לכל דבר, י"ל דיד יתירא זכי רחמנא לאב.

ובדברי המלחמות [הו' בסמוך] מבואר גדר אחר.

קב) **בא"ד והביא ראיה ריב"מ וכו' מעיקרא ס"ד דאיירי כשיש לה אב וכו'. והמלחמות** כת' דחה דהמ"ל ולטעמיך. ועוד כת' **המלחמות** [ורמב"ן ור"ן קידושין שם] **דתלי בספק הגמ'** [קידו' מד:] אי נערה עושה שליח לקבל גט, כיד אביה או כחצר אביה דמי. וביאר דרבא דן דנערה עושה שליח, ויד אביה יד יתירה היא. אבל יד דידה עיקר, וה"ה קטנה מקבלת את גיטה. [ולרבא א"ש מתני' אף כשיש לה אב].

אבל דעת רב נחמן דאינה עושה שליח לקבל גט, שאין הנערה במקום אב אלא כשליח, שמינתה תורה בדבר שמכנסת עצמה לרשות אביה [ורשות אביה עיקר]. ולדעת רב נחמן נקטו הנך ראשונים דדוקא נערה אבל לא קטנה. דקטנה אינה בתורת שליחות ואין לה יד בשל אחרים כלל.

קג) **שם. הרשב"א** הביא בשם **הראב"ד**[י] דכשנתן לה רשות לקבל גיטה, דה"ל כמי שמוחל אותו זכות שיש לו עליה לאותה שעה, והרי היא ברשות עצמה לקבל גיטה.

והרשב"א הק' דא"כ האיך הגמ' [קידו' מד:] דייקה דנערה עושה שליח, דאי אביה נתן לה רשות שפיר ממנה שליח[יא].

ועד"ז כת' **בשו"ת הרשב"א** [ד שכד, הו' בב"י ר"ס קמא, ובשו"ע קמא ד] כת' דאף קטנה כשנתן בידה מתגרשת מדעת אביה [ואף לר' יהודה, ולהנך ראשונים דרבנן מודו בקטנה]. דומיה דהא דאי' [קידו' יט.] דמהני צאי וקבלי קידושיך. **והפוסקים** [מהרלב"ח נז הו' בב"י בבה"ב שם] דנו דתלי במח' הראשונים בגדר צאי וקבלי קידושיך[יב]. [ואכמ"ל]

קד) **נערה המאורסה וכו'. פרש"י** [קידושין מג:] אבל נשואה יצאה מרשות אביה. **ורע"א** [בגהש"ס שם] ציין **שרש"י** [יבמות קט. וסנהדרין סט.] כתב דהאב מקבל גיטה אף כנשאת. **ותוס'** [קידושין י. ד"ה ומקבל] נסתפקו בזה האם אב מקבל גט בתו קטנה אפי' נשאת [כיון דאביה קיבל קידושיה].

וצ"ב דהא נשאת ויצאת מרשות אביה, ואינה חוזרת עליו [והוה יתומה בחיי האב], א"כ האיך יקבל את הגט שלה [שקונה את עצמה ע"י הגט]. **והאחרונים** ביארו דכיון דהוא קידשה, לענין זה הוה ברשותו, וצורת הפקעת האישות הוה דרכו.

והמהר"ם פדואה [טו] כת' דרש"י [סנהד'] איירי דוקא בקטנה. אבל נערה שנשאת אביה אינו מקבל את גיטה[יג]. **והשעה"מ** [ב יח] חלק דבגמ' [שם מד:] מבואר דאין לחלק בין נערה לקטנה. וע"ע חזו"א [קידו' י.].

ז. **והרשב"א** דייק כן מדברי ר"ל [קידו' מג:] דאמר 'כך מחלוקת בקדושין', ובקידושין ע"כ דוקא נערה. ודחה דר"ל קאי במה שחלקו בו בהדיא במתני'. והרשב"א כת' דר"ל מקיש הויה ליציאה משום דאפשר אבל בקטנה לא איפשר ואין דנין אי אפשר מאפשר, דכי יקח איש אשה כתיב כלומר איש גדול ואשה גדולה [ועד"ז כת' תוס' קידו' מד.].

ח. ויש שדנו דכוונת התוס' למש"כ רש"י יש לה יד, דהא גדולה היא. משמע דקטנה אין לה יד.

ט. **והמלחמות** הביא דכ"ד **רב האי גאון. והרשב"א** הביא דכ"ד **הראב"ד.**

י. וכ"כ **הרמב"ן** [קידו' שם] בשם **הר"א אב"ד.**

יא. אבל **הרמב"ן** [שם] כת' שלא נתן לה רשות לעשות שליח, אא"כ פירש [ולא אמרי' בזה דשליח עושה שליח]. ועוד דקי"ל מילי לא מימסרן לשליח. ומש"ה אם אין לנערה כח לעשות שליח מדין עצמה, ל"מ בתורת שליחותו של אב.

יב. דהמ**הרלב"ח** כת' שלא לסמוך על דברי הראב"ד, שהרי דעת **הר"ן** [קידושין יט. ה. בדה"ר] דצאי וקבלי קידושיך ל"מ אלא בקידושי כסף, ומדין ערב. א"כ לא יהני בקבלת גט. [אך יש שדנו דשאני גט דעיקר היד דידה, ואף דיד האב עיקר, מהני מחילה, ועי"ז מקבלת ביד שלה. [ועד"ז ביאר הרמב"ן קידו' בגדר צאי וקבלי. ואכמ"ל].

יג. ואילו **רש"י** [קידו' שם] איירי בנערה, ומש"ה נשאת לא. [וע"ע ירושלמי הו' במלחמות].

קה) **תוד"ה וכל.** ור"ת מפרש דע"י אביה מתגרשת וכו' וטעמא כיון שיש לה אב הוא שומרה מלחזור[יד]. דכיון דחוזרת לרשות אביה יש כאן שמירה, ומשלחה ואינה חוזרת [ואילו לדעת רש"י לא מהני שאדם אחר משמרה, דהוה שמירה חיצוני]. ויל"ד דכיון דיש לה אב שמשמרה תתגרש אף ע"י עצמה. אך בסוף דברי התוס' מבואר דדוקא ע"י אביה.

ויש שביארו דמשלחה ואינה חוזרת הוה חסרון במעשה השילוחין והגירושין, ומש"ה מהני כשעושה שילוחין באב, דבידו לשומרה. אבל ל"מ שילוחין בבת, אף כשיש לה אב לשמור.

והתוס' רי"ד חלק על רש"י דהחסרון משלחה ואינה חוזרת הוא דלא תיהוי לה יד לקבל גיטה. דאף דלא בעינן דעת אשה בגט, יד מיהא בעינן. אבל אביה לא נתמעט שלא יקבל את גיטה[טו]. ועד"ז כת' **הרמב"ן** [קידו' מג:] דתלי בשמירת הגט, ולא בשמירת עצמה. וכיון דהאב מקבל את הגט אי"צ שמירתה.

קו) **בא"ד דהא לר' ינאי וכו'.** דהגמ' [יבמות קיג:] אי' דשוטה היודעת לשמור את גיטה ואינה יודעת לשמור את עצמה מתגרשת מדאורייתא[טז]. ושוטה שאינה יודעת לשמור את גיטה אינה מתגרשת מדאורי' לדבי ר' ינאי דבעי' ונתן בידה, שיש לה יד לגרש עצמה. ולדבי ר' ישמעאל משום דמשלחה וחוזרת. ותוס' דייקו דלא פליגי בדין, אלא בילפותא.

ותוס' [יבמות קיג: וקידו' מג:] הביאו **דבירושלמי** נח' אי הטעם משום 'גרירה' או משום שאינה יודעת לשמור גיטה. וג' נפק"מ עבר וגירש, יש לה אב שיכול לשמור גיטה, ועיתים חלים. ור"ת פי' דגרירה היינו מדרבנן משום שנמשכין אחריה להפקירה. [ומש"ה בדיעבד מגורשת, ואף כשיש לה אב חששו להך טעם. ואפי' חלים בשעת נתינה].

ועוד הביאו **תוס'** [יבמות] **י"מ** דגרירה היינו משלחה וחוזרת [אף שיכולה לשמור גיטה] ולפ"ז מבואר דלהך מ"ד ל"מ ע"י אביה, ואף עיתים שוטה [ובשעת נתינה הייתה פקחת] נחשב משלחה וחוזרת. ותוס' הק' דמ"מ אף להך מ"ד הוה מדאורייתא, א"כ אמאי יש נפק"מ בעבר וגירש. ועוד דאף עיתים שוטה, בשעת קבלת הגט משלחה ואינה חוזרת.

קז) **בא"ד א"כ לענין קידושין נמי לא תתקדש, דויצאה והיתה כתיב וכו'.** תוס' נקטו דהוקש דל"מ קידושין היכא דא"א להתגרש עכשיו. [וצ"ב מנ"ל]. אך הגמ' [לקמן פה.] מק' האיך יתומה קטנה מתגרשת, הא בעי' ויצאה והיתה [ואינה יכולה לקדש את עצמה]. והגמ' דוחה דאתיא לכלל הויה. ויל"ד א"כ ה"נ נימא דאתי לכלל גירושין.

קח) **בא"ד ולפ"ז[יז] לא מיתוקמא הך סיפא ביש לה אב כר' יהודה, אלא כרבנן וכו'.** דלר' יהודה אפי' נערה אינה מתגרשת ע"י עצמה בחיי אביה. ולדעת **הראשונים** [רש"י קודם שחזר בו, ע' תוד"ה נערה, והרי"ף ורמב"ם] דאף רבנן מודו בקטנה, א"כ הך סיפא לא מתוקמא אפי' לרבנן בקטנה שיש לה אב. **והמשנ"ל** [ב יח] כת' דלדעת הרי"ף הסיפא איירי דוקא כשאין לה אב [או נשואה].

קט) **רבנן סברי ידא יתירתא זכי לה רחמנא וכו'.**

תוס' [סוד"ה נערה] כת' דיד דידה עיקר, וידה יתירא היינו של האב. ור' יהודה ס"ל דמ"מ כיון דניתן יד האב, עי"ז נתבטל יד דידה. וכן משמע ברש"י [במשנה] דלרבנן יד דידה כדקיימא קיימא, ואף שנוסף יד אביה.

אך **תוס'** משמע דכ"ז לשיטת ריב"מ דקטנה מקבלת גיטה לרבנן. ואילו לדעת **רש"י** [קודם שחזר בו] יד דידה הוה ידה יתירא, שזוכה בו בנערות[יח].

קי) **שם. האו"ש** [ג יב] חקר בהא דהאב מקבל את גיטה, מי עיקר. והביא דבגמ' [קיד' מג: הנ"ל] מבואר דהאב עיקר, והיא כיד אביה או חצר אביה[יט]. ואילו בגמ' [לעיל כא.] אי' דמשכח"ל שליח בע"כ, שכן אב מקבל גט לבתו בע"כ. משמע דהאב

יד. **והרשב"א** כת' עוד דיכול להשיאה לאחר, ובעלה משמרה.

טו. דליכא חסרון בעצם הגירושין בהא דמשלחה ואינה חוזרת, אלא דלא נחשב מעשה שילוחין.

טז. [אבל מדרבנן חששו שינהגו בה מנהג הפקר].

יז. אבל לדעת רש"י א"ש טפי דאינה יכולה להתגרש כלל.

יח. אבל **התוס' רי"ד** [עה"ג] כת' [כדברי רש"י] דיד אביה הוה יד יתירא. ואף שכתב דקטנה אינה יכולה לקבל גט במקום אביה. וצ"ל דבזה אף רבנן מודו דיד אביה אלים לבטל יד דידה.

יט. ולכאו' משמע דפשיטא דהאב עיקר, והספק בגדר קבלת הבת, כיד או כחצר. אך לדברי הרמב"ן אינו כן, ע' בסמוך.

הוה שליח של הבת[כ]. [והאו"ש ביאר את הגמ' שם באופ"א, הו' לעיל שם]. [וע' מש"כ לעיל סב:[כא]].

ולדברי המלחמות [הנ"ל] זהו ספק הגמ' אי כיד אביה או כחצר אביה. ונפק"מ בקטנה דאינה נעשית שליח לאחר.

והאחרונים [אבי עזרי אישות ג יד] **ביארו דבעינן** תרוייהו, דה"יד המתגרשת' העיקרי היא ידה [ובזה האב הוא שליח]. אבל האב הוא ה'בעלים' על ידה, והוא ה'זוכה' בגירושין[כב].

והתה"ד [כתבים מו] נקט דהבת עיקר, וכדאי' בסוגיין דיד יתירא זכי [לאב]. והאב מקבל גט של בתו הוא משום דעומד במקומה, כאפוטרופוס ושליח בע"כ. וביאר דמ"ד דדוקא ע"י יד אביה, משום דבטל יד דידה לאפוטרופוס. דכוותיה אפוטרופוס דיתומין, האפוטרופוס הוה יד יתומין ועי"ז בטל יד דידהו [וכדאי' כתוב' ע. דלא תקנו קנין לפעוטות שיש להם אפוטר'].

והפוסקים דנו האיך לכתוב בגט של קטנה המתגרשת ע"י אביה, הרי את וכו' או הרי בתך[כג]. **והר"ן** [קידושין ט. ה. בדה"ר] כת' דצריך לכתוב בגט בתך מגורשת. אבל **התה"ד** [הנ"ל] כת' דהבת עיקר, ויכתוב הרי את.

ועד"ז **הראשונים** [רמב"ן תוס' רא"ש קידו' ט.] דנו האיך כתבינן בשטר קידושין, הרי את מקודשת או בתך מקודשת[כד]. [ע' ר"ן הנ"ל][כה].

קיא) **ור' יהודה סבר וכו'**. רוב הפוסקים פסקו כחכמים.

אבל **הב"י** [קלב] כת' דדעת **העיטור** דקי"ל כר' יהודה[כו]. [והאחרונים דחו דבריו[כז]].

קיב) **בסוגיין**. בגמ' [קידושין מג:] נח' לענין קידושין, דדעת ר"ל דלרבנן נערה מקדשת את עצמה[כח]. ודעת ר' יוחנן דלקידושין ד"ה אביה ולא היא. דקידושין מפקעת עצמה מרשות אביה, ותלי בדעת.

קטן זוכה לאחרים

קיג) **חפץ ומחזירו לאחר שעה זוכה וכו' בין לאחרים.**

פרש"י מדרבנן. [ושמואל פליג דאף מדרבנן אינו זוכה לאחרים]. אבל **תוס'** [ד"ה שאני] כת' דזוכה לאחרים מדאורי'. ושמואל פליג דאינו זוכה מדאורייתא, אבל מדרבנן זוכה. [ע' בסמוך].

ומבואר דדעת שמואל דעד שיביא ב' שערות אינו זוכה לאחרים. והר"ן ביאר דשמואל ס"ל דאין שליחות לקטן כלל. [ע' תוד"ה שאני].

והרמב"ן כת' דאף פעוטות דיש לו דעת גדול, לאו משום דעת הוא הוא אלא שאין לו יד [לזכות לאחרים]. **והאחרונים** כת' דעפ"ז מיושב קו' התוס' דסברת רב יהודה איפכא מדרב חסדא.

ובחי' רא"ל מלין [מז] כתב דתוס' הקדימו בדבריהם דשיעור פעוטות מהני לגט, ע"כ דהוה שיעור ב'גברא' [דבגט לא תלי בדעת]. ולולי גט היה אפ"ל דהגיעו לפעוטות יש להם דעת, אבל עדיין חסר ביד. ותוס' הביאו דגבי גט מצאנו דיש להם יד.

כ. אבל **המאירי** [שם] כת' דלמסקנא איפשר דהאב לאו שליח מיקרי אלא הרי הוא במקומה לגמרי.

כא. [דתלי בפי' רע"א בגמ' שם]. ויש שדנו עפ"ז במח' רש"י ותוס' [ד"ה וכל] כשיש לה אב אי משלחה ואינה חוזרת [דלתוס' מהני שמירת האב, דאינו שומר חיצוני].

כב. **והקה"י** [קידו' יג ב] כת' דפעולת הגירושין כולל ב' ענינים, הקנאת גופה ופועל היתר. [וכנגד הקנין והאיסור של האישות]. ומצד היתר הגירושין בעי שיגיע ליד האשה, שזהו הגוף שמתירה. ואילו מצד ההקנאה ראוי שיהני לאב, שהוא הקונה.

כג. **והב"י** [בה"ב קמא] הביא דהר"א מזרחי צוה לכתחילה לכתוב ב', אחד בנוסח הפשוט ואחר שהנוסח שלו כמדבר עם האב ותרוכית ית ברתך פלונית דהות ארוסתי מקדמת דנא וכדו פטרית ותרוכית יתה דתהוי רשאה ושלטאה בנפשה למהך להתנסבא לכל גבר דתיצבי וכן כל שאר לשונות הגט בלשון נסתר לאשה ובלשון נוכח לאב. [וציין למהרלב"ח נה].

כד. **ובשו"ת הרדב"ז** [ח"ו ב אלפים שלב] חילק דלענין קידושין יד אביה ולא ידה, וכותב בתך. אבל לענין גירושין יד יתירתא רבי רחמנא, וכסברת ר' יוחנן. הילכך כותבין לכתחלה הלשון לנוכח האשה כשאר גיטין.

כה. **והר"ן** חילק דבקידושי כסף, הכסף עיקר ואומר לשליח פלונית מקודשת. או בתך או אחותך. אבל קידושי שטר וגט, אף כשהשליח הוא אחיה אינו כותב הרי אחותך מותרת, דלשון השטר כנגד האשה. שהיא עיקר.

כו. **דהטור** [קלב] הביא בשם העיטור דספק נערה ספק בוגרת נותן גט לאביה ואח"כ נותן לה, ומתגרשת ממ"נ. והטור תמה דסגי לתת לה, דקי"ל כרבנן. והב"י הביא דס"ל כר' יהודה. אבל הב"ח דחה דאיירי בספק קטנה ספק בוגרת, וכדעת הראשונים דקטנה אינה מקבלת גיטה.

כז. **דהכנה"ג** [שם] הביא דהעיטור להדיא פסק כרבנן. ועוה"ק דעכ"פ מהני לתת לה מדעת אביה. וע"כ כדברי הב"ח.

כח. דדרשי' ויצאה והיתה.

קיד) **שם. הריטב"א** [קידו' יט.] כת' דלדברי ר' יוסי בר"ח דיעוד אמה העבריה אינה ע"י מעות הראשונות, אלא הבת קטנה זוכה בהשבת המשכון, א"כ מוכח דקטנה יש לה זכייה מדאורייתא. וכת' דהגמ' בסוגיין לא הביאה מהתם, דיש מ"ד שם דאף לר' יוסי בר"ח הוה ע"י מעות הראשונות.

קטו) **האי שפחה היכי דמי וכו' מאי בעיא גביה. הרשב"א וריטב"א** [וכן **תוס'** ב"מ יב:] הוכיחו מהכא דאשה [גדולה] אינה מוכרת את עצמה להיות עבד עברי, והביאו כן מהספרי [מכילתא שם]. אבל **הרמב"ן** [עה"ת משפטים כא ד] נסתפק דאשה גדולה מוכרת את עצמה, ודינה כעבד עברי [והו' **במשנ"ל** עבדים א ב]. וצ"ע מסוגיין.

קטז) **וקתני דזוכה לאחרים וכו'. תוס'** [ד"ה שאני] **דייקו** מתי' הגמ', דכוונת המקשן להוכיח דמהני לזכות מדאורייתא.

הר"ן הביא את דברי התוס' דשמואל מודה דזוכה מדרבנן. והר"ן תמה א"כ כיון דרבנן תקון ליה זכייה, הא קי"ל [לעיל לו:] דהפקר ב"ד הפקר, א"כ יהני לשיתופי מבואות. [וקנין דרבנן יהני לדאורייתא]. **והר"ן** ביאר דכ"ד **רש"י** דס"ל דאף לרב אסי מהני רק מדרבנן, וסברת המקשן דכיון דתקנו רבנן מהני.

ויש **אחרונים** שהביאו דדעת תוס' דל"מ קנין דרבנן לכל מצוות דאורייתא. **והמחנ"א** [משיכה ב] כת' דהפקר בי"ד מהני להפקיע ולא לקנות[כט]. [ועי"ש שהאריך בדין קנין דרבנן מהני לדאורייתא. והאריכו בזה האחרונים בכ"מ, ע"ע אבנ"מ כח לג].

אבל **הר"ן** תי' ומיהו אשכחן קנין דרבנן דקלישא מזכייה דאורייתא[ל]. וכדאי' דמכירת שט"ח דרבנן ומש"ה הלוקח יכול למחול[לא], וכדאי' בגמ' [ב"ב קמז:] דאי אמרת מתנת שכ"מ דאורייתא ומש"ה אינו מוחל[לב]. אלמא כיון דאכתי ממונא לא אתא לרשות זוכה ולא זכי ביה אלא מדרבנן לא אלימא זכייה דיליה כדאורייתא.

והר"ן דחה ומיהו במכירת שט"ח י"ל דרבנן הכי תקון דהם אמרו והם אמרו. אבל הכא היאך הגמ' מקשה בפשיטות דל"מ[לג].

קיז) **שם.** בגמ' [סוכה מו:] אי' דלא יקנה לולב לקטן, דקני ולא מקני. **והראשונים** [מרדכי ורשב"א כאן] הק' דפעוטות שפיר מהני להקנות [מדרבנן][לד]. **והרשב"א ומרדכי** כת' דאיירי בפחות מגיל פעוטות דא"י להקנות. א"נ כשיש לו אב לא תקנו פעוטות [כדאי' כתוב' ע.]. ומבואר בדבריהם דסגי בקנין דרבנן לצאת יד"ח לכם. אבל **הלח"מ** [לולב ח י] כת' דלדעת הרמב"ם אף הגיע לפעוטות, דל"מ קנין דרבנן לצאת יד"ח לכם. והאחרונים האריכו בזה טובא.

קיח) **שאני שתופי מבואות דרבנן. תוס'** [ד"ה שאני] משמע דמדרבנן כו"ע מודו דזוכה לאחרים[לה]. [אלא דל"מ לדאורייתא]. ולפ"ז תי' הגמ' דסגי בקנין דרבנן לשיתוף מבואות.

אבל לדעת **רש"י** רב אסי ס"ל דזוכה לאחרים מדרבנן. ואף לקו' הגמ' סגי בזה לזכיית עירוב. ודעת שמואל דאף מדרבנן אינו זוכה לאחרים. ואפ"ה הקילו בשתופי מבואות מדרבנן.

והגר"ח [זכיה ד] כת' דלפ"ז כוונת הגמ' דתקנו לענין דבר שהוא מדבריהם יהא קטן זוכה לאחרים, אף דאינו זוכה לענין דין הממון. וכת' דכ"ה דעת

כט. [והאריכו בזה האחרונים, וע' מש"כ לעיל לו:].

ל. משמע בלשון הר"ן דסתם קנין דרבנן מהני לדאורייתא [משום הפקר בי"ד], אלא דיש מקומות דל"מ לדאורי'. ודוקא מכירת שטר חוב וזכיית קטן לא תקנו דיהני [מדין הפקר בי"ד], והוה בגדר קנין קלישתא. אבל קנין משיכה דרבנן וכדו' הוה קנין גמור משום הפקר בי"ד.
וביארו דכיון דאין לקטן קנין מדאורי' כלל, ומש"ה אף חכמים תקנו גדר 'קנין דרבנן', וכן מכירת שטר חוב. אבל שאר קנינים דרבנן קבעו חז"ל במקום קנין דאורי', ומדין הפקר בי"ד.

לא. וכ"כ **תוס'** [כתוב' יט. פה: וכ"מ] דהטעם דחזרו ומחלו מחול משום דהוה מדרבנן. אבל דעת **ר"ת** [בראשונים כתו' פו וקידו' מח] משום דלא מכר שעבוד הגוף. ואכמ"ל.

לב. ויל"פ כוונתו דהוה גדר זכות קלישא, ועדיין נחשב המלוה עיקר הבעלים וקנין דאורייתא, ולכן הוה בעלים לענין למחול ולהפקיע החוב, וממילא פקע אף זכות הלוקח. [**והר"ן** הוכיח דקנין דרבנן לא נחשב 'שלו' מדין הפקר בי"ד, אלא דהתירו השימושו].

לג. **והר"ן** הכריע דהעיקר כפרש"י.

לד. אבל **הריטב"א** [סוכה שם] הק' לדעת רש"י דקונה רק מדרבנן, ומקנה מדרבנן. והריטב"א כת' דלדעת תוס' דקונה מדאורייתא ניחא. ול"מ שמקנה מדרבנן.

לה. ולפ"ז מדרבנן קטן זוכה לאחרים, ומשמע בכל דיני ממונות [ומשמע אף בלא תקנת פעוטות]. **והקצות** [רמג ג] כתב דהיינו רק במידי דאיתיה דבנפשיה, דומיה דלמ"ד דזוכה

הרמב"ם דמשמע דאף מדרבנן אינו זוכה לאחרים כלל. ואפ"ה פסק [עירובין א כ] שהקטן זוכה לאחרים בדבר שהוא מדברי סופרים.

[והביאו כעי"ז הא דהקילו להגביה טפח, אף דלא קנה בדיני הממון].

ובחי' ר' א"ל מלין [א פט ג] כת' דנראה דכל זכיית הקטן לדין עירוב, ולאחר השבת האב נוטלו, דלא זכה בדין ממון.

ועוד חקר [שם ב] בגדר התקנה האם הוה משום שיש לו יד לזכות לעצמו בדעת אחרת מקנה. או משום תקנת מציאה[לו].

קיט) **תוד"ה אלא.** ואור"ת לר' יוחנן דאמר גדול הסמוך על שולחן אביו זהו קטן[לז], ה"ה לכאן. שאין לבן יד לזכות מיד אביו, דמדרבנן ידו כיד אביו.

והרמב"ן [ב"מ יב:] חלק דהתם איירי במציאה משום איבה. אבל לענין זכיית עירוב האב מזכה על ידו ול"ש איבה. [וידו לא הוה כיד אביו, אף דמציאתו לאביו]. והרמב"ן הוסיף דלא יהא אלא כשנותן לו מתנה, ומי תקנו רבנן דמתנתו לאביו.

ורע"א [או"ח שסו י] כת' דלדעת תוס' יש חילוק בין נותן להם ממש לבין הנותן להם לזכות לאחרים[לח] [וציין דכ"כ הר"ן נדרים פט גבי אשתו].

אבל **הר"ן** [ב"מ שם והו' בנמוק"י] **הביא י"מ** דכי היכי דלר' יוחנן מציאתו של אביו, אף מתנה שנתנו אחרים לבן, תקנו לאב. וכן אם נתן לו אביו מתנה ל"ק, שאין לו יד לזכות לעצמו כלל. **והר"ן** כ' דה"מ בקטן הסמוך על שולחן אביו. אבל בגדול אף שסמוך על שולחן אביו המתנה לעצמו. דלא גרע מאשתו.

וה"ה [עירובין א כ] כת' דדעת **הרמב"ם** [שם] כרמב"ן, שהרמב"ם סתם דמזכה ע"י בנו הגדול[לט]. [**והשו"ע** [שסו י] **כת' ב' דיעות**]. [וע"ע **מחנ"א** זכיה ומתנה ב].

קכ) **שם. תוס'** [ב"מ יב:] כת' דה"ה להיפך, דבנו קטן שאינו סמוך על שולחן אביו זוכה בעירוב. דומיה דשפחה קטנה [דהקילו בעירוב מדרבנן].**והרמב"ן** [ב"מ שם] כת' דבנו קטן [במשנה בעירובין] דוקא, אבל קטן אינו זוכה בעירוב, אף שאינו סומך על שולחן אביו.

וביאר דקטן אין לו יד אלא מדרבנן, וכיון דתקנו דמציאתו לאביו אתיא דרבנן ועקרה דרבנן לגמרי, דלא תקון ליה זכייה במקום אב אלא לצורך האב. וצ"ב כוונת הרמב"ן דבאינו סמוך על שולחן אביו יש לו יד עכ"פ מדרבנן [כדאי' בסוגיין]. א"כ אמאי לא יזכה עירוב מאביו. **והפרישה** [או"ח שסו] עמד בזה. [וצ"ע בדבריו]. **ובחי' ר' א"ל מלין** [א פט] ביאר דזכייה לעירוב ל"מ בגדרי הממון [ע' לעיל], א"כ בגדרי הממון לא יצא מיד אביו. ומש"ה ליכא מעשה זכייה כלל. דלא יצא מרשות האב.

קכא) **בא"ד דנראה דלא חשבי' יתום ידו כיד בעה"ב בשביל שהוא סמוך על שולחנו וכו'. וכ"כ תוס'** [ב"מ יב:][מ]. ומשמע דנחשב 'סמוך' על שולחנו, אלא דלא תקנו מציאתו לבעה"ב[מא].

קכב) **בא"ד ובתו וכו' משום איבה דילמא מסר לה לה למנוול וכו' וכדאי' [כתובות מז.].** וכן פי' **תוס'** [שם] דתקנו מציאת בתו משום שמא יקדשנה. אבל **רש"י**

דמאורייתא. ועפ"ז כתב דל"מ קנין חליפין ומעות אלא במשיכה. ולכן ל"מ להקנות ע"י בנו ובתו הקטנים [אפי' אינן סמוכין על שולחנו או לשמואל].

לו. ומש"ה קטן הסמוך על שולחן אביו דיד מציאתו לאביו ל"מ [וכ"כ הרמב"ן ב"מ ע' בסמוך].

לז. דדעת שמואל [ב"מ יב.] דדוקא בנו קטן אביו זוכה במציאתו, דאין זכיה לקטן ותקנו לאביו משום שבשעה שמוצא מריצה אצל אביו. אבל בנו גדול [גדול ממש] מציאתו לעצמו, כיון שהביא ב' שערות יש לו זכייה. [ושמואל לא ס"ל סברת איבה]. ודעת ר' יוחנן דתלי בסמוך על שולחנו, ואפי' גדול הסמוך על שולחנו תקנו לאביו משום איבה. ובנו קטן שאינו סמוך מציאתו לעצמו.

ותוס' בסו"ד כת' דקי"ל כר' יוחנן. אבל **הגר"א** [או"ח שסו י] כת' דבעירוב אף שמואל מודה לר' יוחנן [דתלי בסמוך על שולחנו].

לח. ובפשוטו משמע דע"י שמזכה במתנה גמורה נסתלק מהא דידם כידו. ובחי' ר' א"ל מלין ביאר דחסר בזכייה דלא יצא מרשותו, ואין אדם זוכה לאחרים ע"י עצמו.

לט. אבל **הטור** [או"ח שסו] כת' דהרמב"ם פסק כשמואל. [וכן **בהג' אשר"י** [עירובין ז ח] כת' דשאר ראשונים פסקו כשמואל]. והב"י כת' דלא דק שהרי הרמב"ם [גזילה יז יג] פסק כר' יוחנן. אלא כוונתו כרמב"ן, דאף ר' יוחנן מודה בזכיית עירוב.

מ. ותוס' שם הוסיפו דכ"ש עבד שאוכל בשכר טירחו [וכסברת ר"ת הו' בתוס' דידן].

מא. אבל **התוס' ר"פ** [ב"מ שם] ביאר דיתום שאוכל על שולחנו נחשב אקראי בעלמא, ולא נחשב סמוך על שולחנו.

[כתוב׳ שם] **פי׳** דתקנו משום איבה שנזונת משלו. [א״כ שייך למשנה בב״מ[מב]].

קכג) **בא״ד עירוב משום קנין, קטן לא וכו׳.** דנח׳ בגמ׳ [עירובין מט.] שמואל אמר דעירוב חצירות משום קנין [**פרש״י** שע״י העירוב מקנה לבעה״ב רשותו] ולרבה משום דירה [**פרש״י** שדעתו של אדם על פיתו, וכאילו והוה כאילו דר בבית]. ונפק״מ לערב ע״י כלי, ושאין בו שווה פרוטה, וקטן. **פרש״י** דלמ״ד משום דירה קטן גובה את הפת של העירוב, וקטן לאו מידי עבד[מג]. אבל למ״ד משום קנין א״י לעשות הקטן שליח[מד], דלאו בר מקנה ואקנויי הוא. ותוס׳ הק׳ דהכא שמואל ס״ל דמהני ע״י קטן[מה]. **ותוס׳** [שם וכאן] חלקו דכוונת הגמ׳ קטן שיש בו בית בחצר.

קכד) **תוד״ה שאני.** אע״ג דמציאת חש״ו וכו׳ הכא שאני דדעת אחרת מקנה אותם שאני. שקנה מדאורייתא. **וכ״כ תוס׳** [לעיל לט. וכ״מ]. **וכ״פ השו״ע** [חו״מ רמג]. **ותוס׳** [סנהד׳ סח:] נסתפקו בזה אי דעת אחרת מקנה קונה אף מדאורי׳.

והריטב״א תי׳ עוד דהתם אין דעתו של קטן לזכות לעצמו, אלא מריצה אצל אביו [וכדאיתא בב״מ יב.], אבל דבר אחר זוכה לעצמו.

אבל **האחרונים** הביאו דברי **רש״י** [סוכה מו: ד״ה מקנא] דרבנן תקנו זכיה לנפשיה. ומבואר דמדאורי׳ אינו קונה. **וכ״כ התוס׳ רי״ד** [לעיל מ:] שאין זכיה לקטן מדאורי׳ כלל, וכל מה שנותנים לו מתנה לא קנה אלא מדרבנן[מו].

והרמב״ן [סה.] בתי׳ הב׳ כתב דנח׳ בזה רב יהודה ושמואל, ולשמואל [רב חסדא] אף דעת אחרת ל״מ מדאורי׳ [וכ״מ ב**תוס׳ רי״ד** סה.]. **וכתב אע״פ** שמתגרשת מידי דהוה אפיקחת בע״כ [דס״ד דגירושין נחשב זוכה לעצמה, דדעת אחרת מקנה].

והש״ך [רמג ו] חלק על תוס׳ דדוחק להמציא חילוק דלא מוזכר בתלמוד, בין דעת אחרת מקנה. וגם אין סברא לחלק בכך דאם יש לו כח לזכות לעצמו במתנה ה״ה בהפקר.

והש״ך הביא מדברי **הירושלמי** דמציאת חש״ו מפני דרכי שלום היינו בשלא הגיע למידה שזוכה לעצמו. אבל משהגיע למידה זו[מז] זוכה לעצמו אף מהפקר מדאורייתא[מח].

והנתיבות [שם ט ושאר אחרונים] דחה דכוונת הירושלמי להיפך, דרק משהגיע למידה זו זוכה לעצמו מדרבנן. ועוד הביאו **האחרונים** דל״מ בפוסקים דקטן זוכה במציאה כלל, אף פעוטות וגדול בדעת.

והקצות [רמג ה] כת׳ דמשה״ק הש״ך דאין סברא לחלק בזה, הא **הראב״ד** [הו׳ בראשונים ב״ב מא, ורשב״א לעיל ב: ועוד מקומות] חילק בזה לענין עודר בנכסי הגר וסבור שהוא שלו. דבדעת אחרת מקנה מהני, אף שהזוכה לא נתכוון לזכות. וה״נ החסרון בקטן משום דאין לו דעת לזכות, ומש״ה מהני דעת אחרת מקנה[מט].

ועפ״ז ביאר הקצות דכשהוא פחות משיעור צרורו וזורקו אף דעת אחרת מקנה ל״מ, דאין לו יד לקנות כלל, דהוה כשוטה שאין לו יד. ולא רק חסרון בדעת.

אבל **הקה״י** [יבמות ל ז] כת׳ דקטן יש לו ׳דעת׳ לקנין, אלא דאינו יכול לעשות ׳מעשה קנין׳, ובזה מהני דעת אחרת מקנה דחלות הקנין מצד המקנה ולא מצד הקונה.

קכה) **שם. ואע״ג דמציאת חש״ו ל״ה גזל וכו׳. המהרש״א** דייק דתוס׳ העמידו קו׳ האיך זוכה לאחרים. והק׳ דאף לר׳ חסדא [שמואל] מבואר דזוכה לעצמו מדאורייתא [דומיה להא דאין זוכה לאחרים], ותקשי דמציאת חש״ו דרבנן. וע״כ משום דעת אחרת מקנה.

מב. וצ״ע לשמואל, דהא איירי בנערה שהיא גדולה.

מג. וכן אמר רב הונא [עיר׳ לא] דקטן גובה את העירוב, ותוס׳ הק׳ דלא משמע שם דתלי במח׳.

מד. ואיירי התם בשליח לגביית הפת של כל א׳. ואילו בסוגיין איירי שהבעה״ב מזכה את הפת ע״י הקטן. [ומש״ה למה דקי״ל כרבה לק״מ, וקו׳ התוס׳ שמואל לשיטתו].

מה. **ותוס׳** [שם] דחו דקאי בקטן לגמרי.

מו. [וציין למש״כ ס״פ הניזקין, והיינו גבי מציאת חש״ו. אבל ב**תוס׳ רי״ד** שם לא כתב בזה כלל]. ומשמע דקאי בכל קטן [ודלא כש״ך]. [וכ״ד הפסקי רי״ד סוכה מו:, ובס׳ המכריע נד].

מז. [והקצות כת׳ דשיעורי הירושלמי שאני משיעורי גמ׳ דידן].

מח. וה**אחרונים** הקשו מלעיל לט. דעבדים קטנים אין להם יד לזכות בעצמן. ולכאורה איירי בפחות מכאן.

מט. וב**חי׳ ר׳ א״ל מלין** [מז] ביאר דכוונת הש״ך להק׳ דבזכיית קטן הוה חסרון בגברא, ולא בדעת.

וכת׳ דלאו דוקא, אלא נקט מילתא דר׳ אסי דזוכה לאחרים, דקיימא עלה.

ובחי׳ רא״ל מלין [מז] תי׳ דתוס׳ למדו מזוכה לאחרים דמהני עשיית הקטן לזכות לאחרים. אבל הא דזוכה לעצמו י״ל דהוה משום הקנאת המקנה. ובהא דזוכה לאחרים מוכח דהקטן הוא מזכה [דלא סגי בהקנאת המקנה]. ולתי׳ התוס׳ ע״י דעת אחרת מקנה מהני, ונחשב זכיית הקטן.

קכו) **שם. דדעת אחרת מקנה אותם שאני. הקצות** [רלה ד, ורמג ה] **הביא דמבואר בתוס׳ דהקטן עצמו זוכה ע״י דעת מקנה** [ומכניסו לרשותו]. **ולא תלי בשליחות וזכין. אבל הביא דדעת הרמב״ם** [מכירה כט יא] **דדעת אחרת מקנה הוה מדין זכין**[נא] [וכצד דיש זכין לקטן[נא]. והמזכה מכניסו לרשותו].

קכז) **בא״ד והא זכייה מטעם שליחות, ואין שליחות לקטן.**

כ״ד **תוס׳** בכ״מ [לעיל יא., כתובות יא. ועוד] דזכייה מטעם שליחות. ואכמ״ל.

קכח) **בא״ד וי״ל דאין למעט קטן בשליחות מקרא אלא במילתא דלית׳ וכו׳. המהרש״א** [סה.] כתב דלפ״ז ה״ה מופלא הסמוך לאיש [למ״ד דהוה מדאורייתא] יכול להיות שליח להפרשת תרו״מ.

והקצות [קפח ג] **הביא רש״י** [ב״מ עא:] דאין שליחות לקטן דכי כתיב בראוי לתרום וכו׳. [וכ״כ תוס׳ דידן מאתם גם אתם[נב]. וכ״כ הראב״ד גירושין ו ט]. **אבל רש״י** [קידושין מב.] כתב דקטן ממועט מדכתיב איש בפרשת שליחות [גבי גט].

והקצות הק׳ [לרש״י ב״מ עא:] למ״ד מופלא הסמוך לאיש דאורייתא, א״כ אמאי נתמעט קטן [בשליחות בדיני ממונות][נג]. וכתב דלהך מ״ד איצטריך ילפותא מגט.

קכט) **שם. והפנ״י** הקשה א״כ אמאי קטנה אינה יכולה לעשות שליח לקבלה לגט, דהוה מילתא דאיתא בנפשיה[נד]. **והאחרונים** [תור״ג] תי׳ דכיון דמתגרשת בע״כ לא נחשב עשייה דידה [וע׳ בסמוך]. **והקצות הביא דהרמב״ם** [ו ט] **ביאר דהתם יש טעם אחר, דצריך עדים ואין מעידין על הקטן** [ע׳ במשנה בסמוך]. **וכיון דעיקר קרא דשליחות לא איירי בקטן ילפי׳ דליבא שליחות לקטן.**

קל) **שם.** תוס׳ הביאו סברא זה לענין קטן להיות שליח של גדול. ויל״ד אי כוונתם אף להיפך, דגדול הוה שליח של קטן במידי דאיתיה[נה].

קלא) **שם. דאין למעט קטן וכו׳. הר״ן** כת׳ דבזה נח׳ בסוגיין, ושמואל ס״ל דקטן לאו בר שליחות כלל. ומש״ה אינו זוכה לאחרים.

והגר״ח [שם] כת׳ דכ״ה לדעת רש״י, דקטן אין לו שליחות לאחרים אף במידי דאיתיה, ומש״ה אינו זוכה לאחרים מדאוריי׳ [אף לר׳ אסי]. א״נ ס״ל דמשום דעת אחרת מקנה לא מקרי איתיה בנפשיה, דהא אין לו זכיה לעצמו במציאה. ואף דמהני דעת אחרת מקנה משום לתא דמקנה, אבל אין זה בכלל איתיה לנפשיה. [וכן י״ל בדעת שמואל לתוס׳, ונח׳ האמוראים בסברא זו[נו]].

קלב) **בא״ד וא״ת תקשי לרב יהודה וכו׳ ואין קטן זוכה.**

דנתמעט דל״מ שהמקנה מזכה לאחרים ע״י הקטן,

נ. אך בתוס׳ א״א לומר כן, דא״כ לא יחשב איתיה בדנפשיה.

נא. ותלי בגיר׳ הגמ׳ [ב״מ עא:] אי זכין לקטן מדאורייתא או מדרבנן. [עי״ש בראשונים. ודעת תוס׳ בכ״מ דהוה מדרבנן, דהא זכייה מטעם שליחות].

נב. **ובתור״ג** כתב דמה שכתבו התוס׳ לאו דוקא, דא״כ אין לחלק בין ראוי לכך ואינו ראוי. אלא דהוה סברא בעלמא.

נג. **והקצות** כתב **דהראב״ד** לשיטתו [נזירות ב יג] דפסק מופלא הסמוך לאיש לאו דאורייתא. [ועי״ש שנראה כמסתפק בדבר. ועוד דהא מח׳ היא בגמ׳ נדה מו, ולא מסתבר דתליא בהנ״ל]. וכת׳ דהרמב״ם לשיטתו שפסק [נדרים יא ד] דמופלא הסמוך לאיש דאורייתא, מש״ה הוצרך טעם נוסף דל״מ שליח לקבלה של קטנה, דצריך עדים ואין מעידים על הקטן.

נד. בתוס׳ קאי דהקטן יהא שליח לאחרים, והאחרונים למדו מזה דה״ה דאחרים יהיו שליחים דקטן, דמ״ש.

נה. **והאו״ש** [אישות י ב] חילק להיפך, דקטן עושה שליח במידי דאיתיה [לולי הא דצריך עדות], אבל אינה יכול להיות שליח לגירושין דאחרים, דגט זה לא נכתב לשמה של קטנה זו [ומש״ה נחשב ליתיה לדנפשיה].

נו. וכ״מ **באחרונים** שדנו דאף למעשה דעת הרמב״ם ע״פ סברת תוס׳. [אבל לדברי הקצות הנ״ל כ״ז בס״ד אי משכחת שליח לקטן, אבל למסקנא לא משכח״ל כלל. ומש״ה אף בעלמא ליבא שליח לקטן].

ולדעת רב יהודה מהני [אף בדאורייתא]. **ותוס'** [פסחים צא:] כתבו דמהך קרא דאין קטן זוכה ילפי' דאין שליחות לקטן. [ודלא כרב יהודה דבמידי דאיתיה יש שליחות].

קלג) **בא"ד דפסח שלו א"י להמנות לאחרים עליו וכו' דס"ד וכו' דהוי לענין פסח כמו גדול וכו'.** שיוכל להקנות לאחרים מפסח שלו. וצ"ב דבממון אינו יכול להקנות לאחרים. ומשמע דאפ"ה גבי פסח יש הו"א דמהני, ולכאו' מבואר דהמניית פסח לא תליא בזכיית ממון. והעירו דלכאורה זה דלא כדברי **הגרי"ז** [הל' ק"פ] דגדר מנוי בפסח הוה זכות ממון בבשר.

דף סה.

קלד) **מתיב רב אויא כיצד מערימין וכו' ופדו בהם מעש"ש. פרש"י** דפודה מעשר שלו מוסיף חומש, ואינו מוסיף חומש כשפודה את המעשר, אם קונהו מחבירו. משמע ברש"י דכשפודה מעש"ש שלו נחשב 'פדיון', וכשפודה את של חבירו נחשב מקח, שקונה פירות מעשר מיד חבירו, ועי"ז זכה חבירו במעות, וחל בו קדושת מעשר [ובעל הפירות מעלה את המעות לירושלים]. [וע' קוב"ש [ח"ב כ] שהאריך בגדר חילול דרך מקח, וע' בסמוך בשם הגר"ח].

אך יש אופן שמחלל קדושת פירות מעש"ש של חבירו על מעות שלו, והפירות נשארו חולין ביד בעליהם. והמחלל מעלה מעותיו לירושלים. [וע' תוס' ב"ק סח: אי צריך לזה רשות ושליחות הבעלים].

קלה) **שם. מערימין על מעש"ש וכו'.** וכ"פ **הרמב"ם** [מעש"ש ה ח] מותר להערים על פדיון מעש"ש. [ובירושלמי מעש"ש ד ג ילפי' לה מקרא].

אבל **התבואות שור** [חי' בכור שור פסחים כא.] כת' דבדאורייתא אסור להערים, וכדאי' [שבת קלט:] דדוקא באיסור דרבנן הותר הערמה[א]. והביא דאף בסוגיין [למסקנא] איירי במעשר שני דרבנן, ומש"ה מערים.

והמקור חיים [תמח יא] חלק דבסוגיין העמידו במעש"ש דרבנן משום קטנים. אבל ע"י גדולים מערימין אפילו בדאורי'[ב]. והמקו"ח ביאר דהכא אף שמערים ועושה תחבולות לפטור עצמו, מ"מ כיון שהקנה לו אינו חייב בחומש. ול"ד לגמ' [שבת שם] שבאמת עושה את כל האיסור, ומחשב לזה. אלא שמותר משום שאינו ניכר ומערים שלא ידעו אינשי שעושה האיסור, ובזה התירו רק בדרבנן.

קלו) **שם. ופדו בהם מעש"ש וכו' דלא אתיא ב' שערות.** והשפחה זוכה לאחרים. **הרמב"ן** הק' דהכא מזכה להם המעות, וקטן זוכה לעצמו [בדעת אחרת מקנה], ואמאי תלי בדין זוכה לאחרים.

והרמב"ן תי' דראיית הגמ' ממעשה הפדיון, שפודה לאחרים. ובזה תלי בזכין לאחרים. [ע' בסמוך]. וכן משמע מדברי **התוס'** [ד"ה ופדו] דדנו על מעשה הפדיון.

והרמב"ן פי' דכשפודים את המעשר, גדר החילול הוא ע"י שמזכין לאחרים בפירות. שאמר להם פדו לי משלכם, וזוכין לו מיד ההקדש ליד בעה"ב[ג]. [שהפודה אינו זוכה בפירות וחוזר ומקנה לו].

והרש"ש ביאר דכיון דפודה דרך קנייה [כדפרש"י], א"כ הגדר שיזכו אליו המעות בחזרה.

והגר"ח [זכיה ד] הק' דאיירי אף בחילול דרך מקח, וקטן אינו בר קנין וחילוף [מדאורייתא] כלל. וכת' דשאני הכא דעיקר מעשיו הם רק פדיון. והקנין והחילוף ממילא חייל, ומיגרר גריר בתר פדיונו. ומהני מעשה הקטן בתורת פדיון. אך כת' דמ"מ יש בזה חסרון דקטן אינו זוכה לאחרים[ד], דכל לאחרים אין מעשה קטן כלום. ומש"ה הגמ' מוכיחה דמהני קטן זוכה לאחרים.

והגר"ח [לעיל שם] ביאר דאף דרך חילול [שישאר ביד בעלים], חילול המעשר בעי דין בעלות [וכדאיתא בב"ק סט דל"מ אינו ברשותו]. ונחשב זוכה לאחרים שמעשיו תלויין בבעלים, דהוה ע"י הבעלים וברשותו. ואף דלענין עצם החילול מהני דין מופלא הסמוך לאיש

א. וכת' דאף מה שנהגו למכור חמץ הוה הערמה בדרבנן, דמדאורייתא סגי בביטול. [והאחרונים הק' דכשמוכרו אינו מבטל חמצו]. והבכור שור כת' דעפ"ז אינו רשאי למכור בהמתו לעכו"ם לפסח שיאכלינו חמץ. דהוה הערמה בדאורייתא.

ב. [וציין דכ"כ הרמב"ם הנ"ל].

ג. **והריטב"א** ביאר דפדיה נחשב זוכה לאחרים וכאילו זוכה לאב מיד המעשר.

ד. ואף דעיקר המעשה הוה חילול.

[לדיני הפלאה], אבל כיון דתלי בבעלים מישך לגדרי זכין[ה].

והרשב"א כת' דכיון שאין זה אלא בהערמה, וכוונתן לפדות אותו לצורך אביהם והמעשר חוזר הוא לאביהן, אי לאו דזוכין לאחרים אין פדיונן פדיון בכיוצא בזה.

ועוד תי' הרמב"ן דמ"ד דאינו זוכה לאחרים ס"ל שאין זכיה לקטן מה"ת. א"כ לא זכו במעות מדאורייתא [ולשמואל הא דזוכה לעצמו הוה דרבנן].

אבל תוס' [בסו"ד] כת' דהכא לא הוה מדין זכין [שהרי במעשה הפדיון אין דעת אחרת מקנה], אלא הוה דימוי בעלמא, וכמו דמהני פדיון לאחרים [למ"ד מופלא הסמוך לאיש דאורייתא], ה"נ מהני זכין[ו]. דנחשב שליחות לאחרים במילתא דאי' בנפשיה[ז] [וכ"כ המהרש"א]. ולפ"ז אינו מדין זכין לאחרים אלא דימוי בעלמא.

קלז) רש"י ד"ה ופדו. והם סמוכים על שולחנו, ושלהם שלו, שהם חוזרין ונותנין לו. ואפ"ה מהני הערמה שמקנה להם מעות, ופודים לו, ומחזירין לו אח"כ. והרש"ש הק' דלדעת ר' יוחנן [ב"מ יב; הו' בתוס' סד: ד"ה אלא] גדול הסמוך על שולחן אביו נחשב קטן. [ויל"ד אי כוונת רש"י לפרש לדעת שמואל. או דס"ל דבהך משנה אף ר' יוחנן מודה, וע"ד סברת הרמב"ן הנ"ל].

קלח) תוד"ה ופדו. ומ"ש פדיית מעשר מתרומה, וי"ל וכו' לעונת נדרים. והרשב"א כת' עוד דאפשר דאיירי בכל קטן, ופדיון שאני דכיון שפודין שוה בשוה אי"צ דעת כל כך כמו על הפרשת תרומה ומעשרות.

קלט) הב"ע במעשר בזה"ז דרבנן וכו' בעציץ שאינו נקוב מדרבנן. הריטב"א כתב אילנות וירקות נחשב יש לו עיקר מה"ת[ח], אבל עציץ נקוב נחשב שאין לו עיקר מה"ת.

ומבואר דמעשר בזה"ז נחשב שאין עיקרו מדאורייתא, ומש"ה לא אמרי' כעין דאורי', וכ"כ הפנ"י. [והחזו"א [דמאי ט] כתב דלאו לכל מילי תליא בהדדי].

קמ) שם. מעשר בזה"ז דרבנן. תוס' [ר"ה לא; בכורות ל.] הק' דבזה"ז פודין לכתחילה שווה מנה על שווה פרוטה [כדאי' ערכין כט[ט]], ואי"צ להערים. וכת' דה"מ להקשות.

קמא) צרור וזורקו, כנגדן בקטנה מתקדשת למיאון וכו', הפעוטות, כנגדן בקטנה מתגרשת בקידושי אביה. כ"ג רש"י ובה"ג. והתוס' רי"ד הקש' דיותר דעת צריך לקידושין מבגירושין דבע"כ [ויל"ד דהכא מדין משלחה ואיה חוזרת אתינן עלה, ולא עצם המעשה]. והר"ן תי' דלא רצו להתיר אישות דאורייתא בפחות מכן[י].

אבל הרי"ף גרס [להיפך] צרור וזורקו מתגרשת בקידושי אביה, ופעוטות מתקדשת למיאון. והבעה"מ [בשם רב האי גאון, ועוד ראשונים] ביאר דבקידושין איכא קידושי כסף דמעות בעי שמירה טפי.

וצ"ב דהא אמה ואחיה מקבלין קידושיה, וישמרו את המעות[יא]. ומבואר בראשונים דתלי בדידה. אך הבי"ש [קנה א] משמע דהיא מקבלת קידושיה.

קמב) רש"י ד"ה וכנגדן. בקידושי אמה או אחיה או בקבלת עצמה אם יתומה היא. הבי"ש [קנה ה] הביא מרש"י דקטנה יכולה לקבל קידושי עצמה[יב] [וכ"ד הרמב"ם אישות ד א], ודלא כי"א [שלט"ג בשם הריא"ז יבמות יג יג, הו' ברמ"א קנה ב] דדוקא ע"י אביה

ה. והרש"ש כת' דאי איירי דרך חילול [שיאמרו פירות שלך יהיו מחוללים על המעות שבידינו והמעות ישארו תחת ידם], מ"מ 'שם חולין' שהיה על המעות מזכין לו, שיחול שם החולין על הפירות שאצלו.

ו. ותוס' [סנהדרין סח:] ביארו דקסבר המקשה דכמו שזוכה לעצמו בחילול מעשר מן התורה, מחמת דמופלא סמוך לאיש דאורייתא. כמו כן זוכה לאחרים מן התורה.

ז. וכמ"ש הר"ן דשורש המח' אי מהני שליחות לאחרים במידי דאיתיה בדנפשיה.

ח. [וכ"כ הרש"ש וציין לתוס' עירובין לב. ולז:].

ט. אך תוס' [ר"ה] כת' די"ל דה"מ בהקדש, אבל מעשר אינו רשאי. אך הביא דבה"ג והשאלתות פסקו דאף במעש"ש וכרם רבעי פודה על פרוטה בזה"ז. ותוס' בכורות כת' דכן נהגו מעשים בכל יום.

י. משמע דשיעור זה הוה מדרבנן, ואם נתגרשה בפחות מכן מדאורייתא הוה מגורשת.

יא. [ויל"ד דאף דמקבלין קידושיה, המעות דידה. דלא מצאנו דהאם והאחים זכאין בקידושיה כלל].

יב. ויש שדייקו דברי רש"י דדוקא אם יתומה היא, שאין לה אם. אבל כשיש לה אם צריך דוקא אמה או אחיה. אך בפשוטו קאי אכולה, שיתומה היא ואין לה אב.

ואחיה, דמעשה קטנה אינה כלום, וכמפותה בעלמא היא[יג].

והראב"ד [על הרי"ף] כת' דמשיודעת לשמור קידושיה בהשיאוה אמה או אחיה לדעתה, אבל קידשה עצמה דוקא פעוטות [וכן הביא הרמ"א שם י"א].

קמג) **ולמכור בנכסי אביו עד שיהא בן כ'. הרי"ף** כת' שמעי' מהא דאע"ג דהביא הבן שתי שערות אינו מוכר בנכסי אביו עד שיהא בן כ' שנה. וצ"ב דהוה סוגיה מפורשת [ב"ב קנה:]. **והר"ן** ביאר כוונת הרי"ף לאפוקי מדברי רב האי גאון [ס' המקח ש"ג ה] דאיירי שלא הביא שערות.

קמד) **שם. בנכסי אביו. רשב"ם** [ב"ב קנו.] כת' דהיינו דוקא ירושת אבותיו[יד], אבל נכסים שנתנו לו במתנה או קנה מוכר בפחות מבן כ'. **ור"ת** בתוס' [שם קנה.] כת' דה"ה נכסים שקנה, דהטעם משום דדעתו קרוב אצל זוזי. ול"מ דעתו לקרקעות כלל.

קמה) **תוד"ה צרור.** א"נ בקנין חליפין דאין מבחין[טו]. [ואף דעת אחרת מקנה ל"מ בקנין חליפין, אלא בשאר קנינים]. ולכאו' משמע דהוה גריעותא בקנין חליפין. אבל **הריטב"א והר"ן** כת' דקטן אינו בדרכי הקנאה כלל, ואינו זוכה אלא במטלטלין דהוא תחת ידו. [ועפ"ז כת' הריטב"א דקטן אינו קונה בקרקעות].

והרמב"ם [מכירה כט ט] כת' דל"מ חליפין בקטן [אף מדרבנן], אפי' בפעוטות דמקחן מקח[טז]. אבל דעת **הראב"ד** [שם ח] דמהני חליפין.

קמו) **תוד"ה וכנגדן. ואור"ת** דאליבא דר' יוסי קאמר וכו' ועי"ל דהכא גרס רבה וכו'. והראשונים הק' דהרי"ף והגאונים כתבו ג' מידות דרבא, ואף דקי"ל דאינה חולצת שתהא בת י"ב ויום א'. והרמב"ן כת' כדברי רשב"ם דכנגדן באשה הוה שנת י"ג [י"ב ויום א'], דבקטן הוה עונת נדרים ובקטנה נחשב גדלות [היכא דהביאה שערות].

והראב"ד [לרי"ף] פי' שהגיע לבן י"ג ויום א', דנדריהם נדר אפי' אינם יודעים לשם מי נדרו. [וכ"כ **הראשונים** בנדה שם].

קטנה אינה עושה שליח

קמז) **קטנה שאמרה התקבל לי וכו' שאין קטן עושה שליח. הרמב"ם** [ו ט] כתב שקטנה אינה עושה שליח לקבלה, אע"פ שחצירה קונה לה גיטה [דחצר מטעם יד, וכדאיתא בב"מ י:]. מפני שהשליח לקבלה צריך עדים ואין מעידין על הקטן דאין בו דעת גמורה. **והראב"ד** השיג דדרשי' מה אתם בני דעת, נמצא שהשליח ומשלח צ"ל בני דעת.

והקצות [קפח ג, וכ"כ האו"ש אישות י ב, וכן בפנ"י סד:] **פי'** דהרמב"ם ס"ל דיש שליחות לקטן במידי דאית ביה, ולכן מהדין מהני שליח לקבלה, אלא דאין מעידין. אבל **הגר"ח** [שם] הביא דה**רמב"ם** [שלוחין ב ב] כתב דאין שליחות לקטן [ומשמע בכל אופן[יז]]. ותי' דכוונת הרמב"ם דאף באופן דמהני מדין זכין, וכגון במקום קטטה [יבמות קיח:], ל"מ בקטנה דבעי עדים[יח].

ובפשוטו כוונת הרמב"ם ע"פ **הגמ'** [ב"ק קיב] דאין מקבלים עדים על קטן. **והאחרונים** [פנ"י] הק' האיך קטנה מתגרשת, הא בעינן עדי מסירה. **והגר"ח** תי' כיון דמתגרשת בע"כ לא הוה מעשה דידה כלל.

והגר"ח ביאר דודאי מהני עדות על מעשה של הקטן, בעדות לברורי. אלא דהכא בעינן עדות לקיומי. ול"מ

יג. ועוד ציין הבי"ש דמשמע דמהני בקבלת אמה ואחיה, ודלא כדעת **הרמב"ן** דאין שליחות לקטן, ובעי קבלה שלה, מדעתם.

יד. **והר"ן** דייק דדעת רשב"ם דדוקא בן בירושת אביו, דתקנו בדבר המצוי. ולא תקנו במה שירש ממקום אחר. אבל הביא בשם הרמב"ם [מכירה כט יג] והעיטור דה"ה כל ירושה.

טו. ועוד תי' **הרשב"א** כיון דקי"ל דקונין בכליו של קונה, אין לו דעת להקנות כליו עד שיגיע לעונת הפעוטות. [ויל"ד דקי"ל דמהני סודר של אדם אחר, וכגון העדים. אך **תוס'** קידושין ג. כת' דבעכו"ם אין שליחות לעכו"ם. [וע"ע סמ"ע קכג כא וקצות שם ה ואבמ"ל]. א"כ ה"נ בקטן י"ל דצריך דוקא סודר שלו [לדעת הסמ"ע שם]].

טז. [**והרמב"ם** כת' טעם אחר, משום דקנין תלי בכתיבה, ואין מעידין על הקטן. ע' מה שהו' לע' נט.]. ובדעת תוס' י"ל דבפעוטות מהני חליפין [מדרבנן], והכא איירי בקטן יותר [דצרור וזורקו], משום דין זכין ע"י אחרים [מדאורייתא].

יז. אך **הקצות** [הנ"ל] כת' דילפי' שליחות מגירושין, ואילו משכח"ל שליחות בגירושין דקטנה א"כ יש שליחות לקטן. אבל לאחר שיש חסרון דלאו בני עדות, א"כ שוב ליכא שליחות בקטן כלל.

יח. ויל"ד דבמקום זכין אינו מעיד על מעשה הקטן, אלא שזיכו עבורו, ולדברי הגר"ח ניחא דהחסרון בעדות קיום עבורו.

עדות לקיומא מילתא במעשה של קטן[יט]. וה"נ בשליח לקבלה בעי עדים לקיומא לשליחות [והו' לעיל סג:].

קמח) **הבא לי גיטי ממקום פלוני. התוס' רי"ד** כתב דאפי' דקפדה אין בכך כלום, דאינו שליחותה אלא שליחות הבעל. **וה"ה** [ו ד] הקשה דפשיטא דלא תליא בקפידא דידה, והביא מזה ראיה לדעת **הרמב"ם** דהאשה ממנה שליח להבאה, וקמ"ל דמהני אפי' הביאו ממקו"א כיון דמתגרשת כשמגיע לידה בע"כ [ולכן אינה מקפדת], אפי' דהוה שליח שלה.

קמט) **תוד"ה התקבל.** דאוקי אשה בחזקתה. [ע' מש"כ לעיל סד.].

דף סה:

קנ) **תוד"ה גיטא.** א"נ מבבל ועד מתא מחסיא הוה הכל שליח לקבלה, והו"ל כאומר לא תתגרשי עד לאחר ל' יום. וכ"כ **הרמב"ן ורשב"א** [בתי' הא']. **והאמר"מ** [כ ו] הק' היאך מהני התנאי של האשה, הרי היא אינה בעלים בגירושין. ואף שיכולה להתנות על השליחות. מ"מ היכא דהבעל נותן את הגט סתם, וכוונתו שיחול מיד, אי לא חל מיד בטלה השליחות, והיאך תתגרש לאחר זמן[א].

והתוס' רא"ש וריטב"א ביארו דהשליח אמר לבעל שכן עשאתו, והבעל נתנו ע"ד תנאי שלה[ב].

והרמב"ן ורשב"א תי' עוד דמשעה ראשונה הוה 'שליח להבאה' [ולא הוה שלוחו], וכי מטי להתם הו"ל שליח לקבלה. ושליח להבאה הוה שליח של האשה [ע' מש"כ לעיל סב:] ומש"ה ולא שייך בזה 'לא חזרה שליח' [דשליח להבאה הוא שליח האשה[ג]]. [וכ"כ **האו"ש ואמר"מ** בדעת תוס', אבל בראשונים מבואר דהו' תי' בפנ"ע].

קנא) **ל"צ דא"ל זיל למזרח דאיתיה במזרח כו'.** **הרש"ש** הק' דבלשון זה 'זיל למזרח דאיתיה במזרח' הוה כאומר הרי הוא במקום פלוני, ואף לרבנן אינו קפידא. וכת' די"ל דאה"נ, ואפ"ה לרבנן כיון שהוא במזרח לא חיישי' דמיגס גייס, ור"א חייש. והוה מח' חדשה אי חיישי' להכי, והק' דהפוסקים לא הביאו מח' זו.

וצ"ל דאיירי שאמרה סתם התקבל ממקום פלוני, אלא דהגמ' פי' דאיתיה במזרח[ד]. ולרבנן הוה קפידא, ומש"ה מותרת בתרומה. אבל היכא דאמר סתם, אף דידעינן דאיתיה במזרח, אף רבנן מודו לחשש מיגס גאיס[ה].

קנב) **ערב לי בתמרים וכו' אמר רבה ל"ק הא רבנן דאמרי קפידא וכו'.** **פרש"י** דס"ל כל מידי דאמר לשלוחיה הוה קפידא, ואף בדבר דלא איכפת ליה[ו]. ואף לענין עירוב סתמא אינו מקפיד מאיזה פירות.

ומבואר דאיירי באופן דמסברא אינו מקפיד, וכדאי' [בע"א] דבשליחות הבעל אף לר"א הוה קפידא. וחכמים ס"ל דכל היכא דשינה הוה קפידא.

ותוס' [בסו"ד, וכן תוס' ב"מ מב: ד"ה מי] ביארו דכיון דהזכיר תמרים וגרוגרות או חלון ודלוסקמא נחשב קפידא. אבל במין א' במקום א', אף דאמר מהאי תרמי לא נחשב קפידא [אא"כ פירש ומהאי לא תרמי].

יט. [**והאו"ש** [אישות י ב] ביאר דלא מצאנו שיועיל מעשה הקטן במקום שצריך עדים לקיים הדבר]. ועפ"ז כתב **הגר"ח** [הל' יבום ד] דחליצה לא נחשב עשיית הבעלים, ול"צ דעת בעלים אלא התורה מתירה כשיש כוונה, ולכן לרבנן מהני חליצת קטן. ואין חסרון דאין מעידים על הקטן.

א. **והאחרונים** כתבו די"ל ע"פ יסוד ר' שמעון, דכיון דאילו יחול יתבטל התנאי, ע"כ חל במקצת. [וע"ע לקמן פג.]

ב. ויל"ד האם השליח אמר לבעל מפורש [וכ"ה לתי' הא' בתוס'], או בסתמא. ובתור"ג [הו' לע' סג] כ' דהבעל מקפיד דתתגרש לאלתר.

ג. ובגמ' כד. א"א לתרץ כן, דאשה לא יכולה להיות שליח להבאה של עצמה, דאם הבעל נתן את הגט מגורשת לגמרי.

ד. והביא דהר"ן והתוי"ט גרסי' [הסדר להיפך] ל"צ דאיתיה לבעל במזרח, וא"ל זיל במזרח.

ה. והק' דהפוסקים השמיטו כן.

ו. **המצפ"א** כת' דבגרוגרות יש בהם מעלה, ומתקיימין טפי. אבל תמרי קפצי זביני. [אבל פירות טובים וגרועים נחשב קפידא].

והמחנ"א [שלוחין ג] כת' דה"מ היכא דשינה בגוף השליחות [אף דבאופן דסתם בני אדם אין מקפידין]. אבל האומר טול חפץ ותתן גט [לעיל כט] ושינה הסדר, כשאין טעם להקפיד לא נחשב קפידא. כיון דאינו בגוף השליחות.

ואביי [קידו' מח:, הו' בתוס'] **הביא דר' שמעון** [שם דהטעה לשבח מקודשת], **ורשב"ג** [ב"ב קס. היכא דאמר לו לעשות גט פשוט ועשה מקושר דכשר] **ור"א** [דהכא] **כולהו ס"ל מראה מקום היא לו. פרש"י** האומר לשלוחו לעשות בדבר הקל, ועשה לו בדבר כבד דאין זו שינוי. דהא דא"ל דבר הקל להראות לו מקום להקל בשליחותו.

ותוס' [לגירסא לפנינו] כת' דהלכה ככל הנך תנאי, דהא קי"ל כרשב"ג במשנתינו [לקמן עה.]. אבל **שאר ראשונים** [רא"ש] כת' דכיון דאוקמי' בשיטה אין הלכה כחד מנייהו. דהגאונים קיבלו דכל היכא דאיתמר בשיטה אין הלכה כחד מנייהו [וע' תוס' ב"מ סט.].

קנג) **הא ר"א דאמר מראה מקום היא לו. פרש"י** במידי דליכא פסידא[ז] ולא איכפ"ל. **והרשב"א** ביאר דכיון דרוצה לערב לרוח זה, דילמא אינו מקפיד במה יערב לו. דהא ר"א ס"ל דאינו מקפיד כל כך[ח]. א"נ איירי בעירב לדבר מצווה, שבא רבו לצד מזרח[ט]. הילכך לאו קפידא אלא מראה מקום [דעיקר כוונתו עבור המצווה].

קנד) **ורב יוסף אמר הא והא רבנן וכו'. פרש"י** דאינהו לא אמרי אלא גבי אשה דהתם ניח"ל דתתזיל וכו'. [ובשל חבירו הוה טעם אחר[י]]. לפרש"י כוונת רב יוסף לחלוק דרבנן ס"ל דהיכא דלא איכפ"ל כו"ע מודו דל"ש קפידא. ותוס' פי' דכוונת רב יוסף דבפירות של השליח לא שייך קפידא כלל, ואף לרבנן.

וה"ה [עירובין ו כג, וכ"פ השו"ע או"ח תט י] דייק מסתימת הרמב"ם דאף בפירות של השליח הוה קפידא. וביאר דמשמע דרבה לא ס"ל חילוק דרב יוסף, ואף בשל חבירו בכל אופן הוה קפידא[יא]. וגרס רבא, ומש"ה קי"ל כוותיה שהוא בתרא. ועוד דקאי אביי [בסמוך] כוותיה.

וה"ה ציין **דהרשב"א** [עבוה"ק ה יז] פסק כרב יוסף, דבשל השליח לא הוה קפידא.

והרמב"ם [תרומות ד ט ושו"ע יו"ד שלא לו, ע"פ הירושלמי תרומות ג ב] פסק דהיכא דהשליח שינה בשליחותו בהפרשת תרומה, והמשלח ביטל שליחותו בטל. **והטור** [יו"ד שם] תמה דאם שינה אפי' לא ביטל השליחות אינה תרומה[יב]. **והב"י** הביא דברי רש"י [בסוגיין] דלרב יוסף היכא דל"ש קפידא [בפירות שלו] מהני שליחותו[יג]. **והגליון מהרש"א** תמה דבהלכות עירובין [הנ"ל] לא פסקו כחילוק רב יוסף. אך הר"ש [תרומות ג ד] העמיד בצפון ודרום של הכרי

קנה) **תוד"ה מאי שלו.** לא בעי לשנויי וכו' בסמוכין זל"ז[יד]

וכו'. **רע"א** כת' דלפ"ז תרוייהו אליבא דר"א דמראה מקום הוא, והק' דעב"פ סותר לאידך ברייתות דרב יוסף יישב לרבנן דבשלו הוה קפידא. ורב יוסף רצה ליישב סתמא דברייתא כרבנן.

האומר גירשוה

קנו) **כתבו גט. פרש"י** דגט הוה לשון בני אדם, דהחזיקו לקרות לספר כריתות גט. **תרגום אונקלוס** [דברים כד א,ג] לספר כריתות 'גט פטורין'.

ז. [יל"ד אי איירי באופן שהעירוב יפסד, א"כ י"ל דיש בזה צד פסידא. או שדעתו לאכול את העירוב בשבת. אך י"ל דאיירי דוקא באופן שקונה בו שביתה, ולאחר השבת יחזירנו לביתו. ומש"ה אין בזה קפידא כלל].

ח. ויל"ד אי כוונתו דהוה ספק. או דר"א ס"ל דלא נחשב קפידא עד שמגלה דעתו.

ט. דקי"ל דאין מערבין אלא לדבר מצווה. [וצ"ב דאף אי מערב לדבר הרשות, עיקר כוונתו לקנין שביתה התם. ולא משום עיקר הפירות. ואמאי יחשב קפידא במין פירות].

י. ותוס' הק' דלא משמע כן.

יא. דאי רבה ס"ל כחילוק זה הו"ל להעמיד את הברייתות אליבא דהלכה.

יב. ועוה"ק הטור כיון שביטל השליחות קודם שתרם אפי' בלא שינוי אינה תרומה. והר"ש [תרומות ג ד] העמיד את הירושלמי כר"ל דלא אתי דיבור ומבטל דיבור [קידו' נט:], וקי"ל כר' יוחנן דמבטל. וכן **הראב"ד** השיג דקי"ל כר' יוחנן [שם].

יג. **והט"ז** [שם כא] כת' דאין דרך להקפיד על שינוי כל דהו כזה. ול"מ ביטול השליחות דלא אתי דיבור ומבטל דיבור. ומש"ה בעינן תרתי. [והאחרונים ביארו דאף היכא דביטל השליחות בדין, מ"מ נעשה מחמתו ומש"ה יהני. ואכמ"ל].

יד. יל"פ דמרוחקין הוה כמו ב' מקומות דהוה קפידא. א"נ ע"פ הגמ' [ב"מ מב:] דהיכא דשהה שיעור זמן יותר, והמשלח שתק ש"מ ניח"ל.

ולכאורה כוונת רש"י ד'גט' [סתם] הוה שטר[טו], ושמא כוונתו לשטר חוב וכדו'. ורש"י תי' דהוחזקו בני אדם[טז] לקרות לגט פטורין בלשון גט סתם. **ותוס'** [לעיל ב.] כת' דאף המשנה סותמת גט סתם לגט אשה, דברוב מקומות קאי אגט אשה. ועוד הביאו **תוס'** [שם] רמזים ללשון גט, דקאי אגט אשה.

קנז) **גירשוה. הראב"ד** [על הרי"ף] כת' דגרשוה מהני רק במדבר על עסקי גיטה, דאל"כ אולי כוונתו 'גרש האמה' [ע"פ הפסוק בראשית כא י]. [הו' במפרש לרמב"ם ב יא **ובי"ש** קמא כ], וכן שאר הלשונות בסוגין אין חוששין אא"כ דיבר על עסקי גיטה.

קנח) **רש"י ד"ה פרנסוה. לא ידעינן אי צרכי גט וכו'.**

הב"י ובי"ש [קמא כא] הביאו מלשון רש"י דהוה ספק. ואילו **הרמב"ם** [ב י] כ' דהגט בטל, ואינו כלום. **והב"ח** חלק [דאף לרש"י] דבודאי נתכוון לדברים אחרים, דאילו נתכוון לגט היה מפרש דבריו.

קנט) **ר' נתן דבבלאה הוא ודייק בין פיטרוה לפטרוה.**

[ע' ב' פי' ברש"י[יז]]. **פרש"י** דבני בבל יש להם להדגיש אי הוה לשון ארמי או עברי[יח].

והראב"ד [על הרי"ף] כתב דבבל הלכה כר' נתן [דלא נחלקו אלא במקומות], ואנן השתא [בשאר מקומות] עבדינן כר"נ, דהא כוליה גמרא בלשון ארמית. ואיירינן כלישנא דבבל. אבל **והב"י** [קמא טו] כתב **דהפוסקים** לא חלקו בזה. וביאר דאע"ג דאנן גרירן בתר בני בבל, כיון דאנן לא משתעינן בלשון ארמי הרי אנו כבני א"י.

והראב"ד כת' דרבנן פליגי בלשון פטרוה, אבל שלחוה תרכוה שבקוה, אם אמר [האות הראשון] בפתח אינו גט, דלא פליגי אלא בפטרוה.

קס) **היוצא בקולר. פרש"י** ליהרג במלכות.

והרשב"א הביא מ**הירושלמי** דאפי' על עסקי ממון הוה בחזקת סכנה. וכ"פ **הרמב"ם** [ב יב].

קסא) **ר"ש שזורי אומר אף המסוכן. פרש"י** חולה[ט].

אבל **הרי"ף** כתב שקפץ עליו חולי. וכ"פ **הרמב"ם** [ב יב]. [ונפק"מ לענין מצווה מחמת מיתה, כדאיתא בסמוך].

והתוס' רי"ד ביאר דהחולה הוא טרוד בחוליו, וקשה לו להרבות דברים, ואנן סהדי דרצה לומר כתבו ותנו אלא מחמת חוליו נתקצרה לשונו. [ובהנך דלעיל פי' דטרוד ושכח, ואנן סהדי שרצה לומר. ומשמע דבחולה ל"ש שכחה מחמת טירדא ובהול. ור"ש שזורי חידש דאף שקיצר מחמת כובד החוליו].

קסב) **גניבא יוצא בקולר וכו'.** [ע' לעיל ז. ולא: וסב.]. **תוס'** [ב"ב קמט] דנו אמאי לא קיימו דבריו משום מצווה לקיים דברי המת. [ע' תוס' לעיל יג.].

דף סו.

קסג) **אף גיטו אם עמד חוזר.** [ע' לקמן עב:].

קסד) **מתקיף לה ר' אבא אי מה מתנה ישנה לאחר מיתה, אף גט וכו'.** יל"ד אי כוונת ר' אבא דיש ללמוד גדר גט שכיב מרע מכל מתנת שכ"מ[א]. או דעב"פ באופן שפירש להדיא לאחר מיתה יהני דומיה דמתנה.

קסה) **בשלמא מתנה איתא לאחר מיתה, אלא גט לאחר מיתה מי איכא. פרש"י** דבשעת מיתה כבר הוזקקה ליבם, ולהא מילתא אין לדמותו[ב]. **ורע"א** תמה דמדינא אף מתנה ל"ש לאחר מיתה,

---

טו. וכ"כ תוס' [לע' ב.] דבכ"מ מצאנו לשון גט בשאר שטרות.

טז. ויל"ד אי כוונתו דהוה בגדר לשון בני אדם, ע"ד הא דאי' בנדרים הלך אחר לשון בני אדם. [ולא נחשב לשון חכמים, אף דבלשון המשנה נקרא 'גט' סתם].

יז. אי פיטרוה משמע גט פטורין. או פטרוה לשון צוואה. והראב"ד כת' פטרוה משמע לשון הוה. פיטרוה משמע ליה לשעבר.

והרש"ש ביאר דשרש 'פטר' לא מצינו במקרא בבנין הכבד, וכשומאר בבנין כבד ודאי כוון ללשון ארמי, דמשמשין בו לענין גט.

יח. משמע דבני אר"י הורגלו רק בלשון עברי. [וצ"ב דאף התנאים וכן תלמוד הירושלמי באר"י הוה בלשון ארמי. ועוה"ק הרש"ש דבמשנה [לקמן פה:] מבואר לשון הגט בארמית, אף באר"י. וכת' דאולי רבי שנה לתלמידיו שבבבל, ע' תוס' לקמן פד:].

יט. **והר"ן** כת' האומר מסוכן אני.

א. ובפשוטו כל מתנת שכ"מ חל לאחר גמר מיתה [וכדאי' ב"ב קלז.]. אך לדעת **הטור** [רנ, עי"ש בקצות ובמש"כ לע' יד:] מתנת שכ"מ מהני משעת אמירתו למפרע. ואפשר דכוונת ר' אבא דמ"מ באופן שאמר להדיא שחל לאחר זמן מהני.

ב. ויל"ד דהיא הנותנת דכיון דמתנה איתא לאחר מיתה, א"כ האיך יש לדמות להדדי כלל. וי"ל דודאי גדר הקנין בגט ומתנה שאני, ומ"מ הוקשו למה שאפשר לדמותו.

אלא דתקנו חכמים והפקיעו מהיורשים. וה"נ אילו תקנו גט היה מהני ע"י אפקעינהו לקידושין[ג].

והמהרש"א הביא מקשין עד"ז. **והמהרש"א** כ' דזה כוונת רש"י שכבר הוזקקה ליבם. דמיד שמת תכף הוזקקה ליבם ואין מקום לגט לכתוב וליתנו לאחר מיתה[ד]. [ול"ש כלל גט לפטור מזיקה]. אבל שייך מתנה תיכף ומיד בשעה שמת[ה].

קסו) **שם. אלא גט לאחר מיתה מי איכא.** [וע"כ חל מחיים.

וע' **תוס'** [לעיל ט. ד"ה ואינו] בגדר משחרר עבדו במתנת שכיב מרע, דע"כ כוונתו מחיים].

קסז) **שאני הכא דמצוה מחמת מיתה.** דכיון דטרוד נחשב בסתמא מחמת מיתה, ואפי' במתנה במקצת אי"צ קנין.

הרי"ף למד מזה דכל הנך ד' נחשבין כשכיב מרע שהם מצווים מחמת מיתה. **והרא"ש** [כאן וב"ב ט יח בשם **רבינו יונה** ב"ב קמז., וכ"כ רבינו ירוחם בשם תוס'] פליג דקאי רק איוצא בקולר ומסוכן, אבל מפרש ויוצא בשייראה נהי דלענין גט טרידי. אבל לענין מתנה יצאו מדעתם, ודעתם לחזור, ולא אמרי' דהוה מחמת מיתה. ובעי קנין, אלא דאם עמד חוזר[ו].

והר"ן הכריע כסברת הרי"ף דמשמע בסוגיין דדמי לגט. וביאר דקים לן שכל אלו מתיראין על מיתתן, ואין אדם משטה ומשחק בשעה שהוא מתירא ממיתתו. והשוו חכמים מידותיהן בכל מצווה מחמת מיתה, שדבריו במסורין.

ותוס' [סוד"ה כדי] כתבו דקמ"ל רב הונא דאפי' יוצא בקולר יש לו דין שכיב מרע. וכ"כ **הרשב"א** דקמ"ל רב הונא דאי"צ קנין אע"ג דהוה במקצת, דהנהו נמי חששו שלא תטרף דעתו עליו כיון דטרידי. [משא"כ כל חולה, אם אין אומדנא דהוה כל נכסיו]. **ובתוס' הרא"ש** הביא עוד בשם ר"ת דאתא לאשמועינן דאע"ג דקנו מידו אמרי' דהוה ליפות כוחו.

קסח) **שם.** מבואר דהגמ' הביאה מדברי רב הונא דאף היוצא בקולר מהני מתנתו כדין שכיב מרע [ואף שאינו חולה]. **והריטב"א והר"ן** הביאו דהגמ' [ב"ב קמז.] ילפי' מתנת שכי"מ מאחיתופל שצווה לביתו קודם שחנק עצמה. והא אחיתופל כיוצא בקולר הוה וגריע מיניה, דהוה ע"י עצמו. ותי' דהתם קאי לאחר מסקנא דהכא דדינם שווים. וכיון דילפי' מרב הונא אסמכוה אקרא דאחיתופל. ועוד דקמ"ל דאף המפרש והיוצא בשייראה. **והר"ן** [על הרי"ף] כת' עוד דבמסקנא [שם] דחו מהא דאחיתופל, ורבא מסיק דמתנת שכיב מרע מדרבנן בעלמא.

קסט) **תוד"ה דמי חמרא.** הו"ל כמו דקל לפירותיו וכו' יקדש השור לדמיו וכו'[ז]. **האחרונים** הביאו דמבואר בתוס' דשייך זכות במעות כלפי חליפיו ורווחים שבאים מחמתו. אבל **בשו"ת מהר"ם אלשיך** [ז[ח]] כת' דל"ש זכות במעות כלפי

ג. ואפשר דבמתנה שייך עיקר גדר המתנה, ומש"ה תקנו חכמים. אבל ל"ש מעשה גט כלל לאחר מיתה, ומש"ה אין לחכמים לתקן כאילו המת מגרש. [ומש"ה לא עשו אפקעינהו]. ויל"פ דל"ש מתנה לאחר מיתה דלא שייך מעשה מכח המת. אבל אילו יש הקנאה מכח המת, זכות קנינו של המת עדיף מהיורשים. וזה הגדר מתנת שכ"מ, וממילא פקע זכות יורשים. אבל בגט ל"ש כלל גירושין לאחר מיתה. [אך רש"י לע' ט: כת' הטעם דל"מ מתנה לאחר מיתה [מדינא] משום דכבר חל עליו זכות יורשים].

ד. וע' **בית מאיר** [קבא ב בסו"ד] שביאר דס"ד דהגמ' [לע' כט:] דמהני גט להפקיע זיקת היבום [דהוה שארית האישות]. אלא דל"מ שליחות מכח הבעל לאחר שמת, דפסק כחו, ומכח בעל קאתי. **ובהג' ברוך טעם** [לבית מאיר] חלק דזיקה ליבם הוה מצוות התורה. ולא שייך לומר דאישות הבעל קיימת, דהא כבר מת. [וכ"מ במהרש"א]. [וע"ע רש"י ט: ותוס' לע' יג.]. **והאחרונים** [אתוון דאורייתא ח, קה"י יבמות כא] חקרו בזה.

ה. ומשמע דכוונתו דשייך מתנה לאחר גמר מיתה [וכדאי' ב"ב קלז.], אבל גט ל"ש כלל.

ו. [וכ"כ ר' יונה. ע' **קצות** רנ ט].

ז. ותוס' הביאו ראיה מערכין, דמקדיש דמי שור לכשיבואו לעולה. דמקדש את השור לדמיו. [ותוס' נקטו דחל זכות מעכשיו]. **ורע"א** כת' דאינו ראיה גמורה [ומש"ה נקטו תוס' הלשון דמשמע בערכין], די"ל דהתם מחייב עצמו ליתן דמי שיווי השור [ונתחייב שיעור הדמים מעכשיו, ולא קאי אדמים שמכרו]. וכת' דכ"מ בתוס' ערכין [שם ד"ה אר"ח].

ח. **והמשנ"ל** [מכירה כג א] ציין אי מהני מעות לפירותיו, ע' מהר"ם אלשיך [הנ"ל], מהרש"ח [לה], פנים מאירות [א לד וב לה], וציין דבתורת חיים [ב כא] מוכח מדבריו שם דמהני דומיא דדקל לפירותיו. **ורע"א** כת' דלא זכה לספרים ההם, מלבד מהר"ם אלשיך. וכת' ופלא בעיני שלא הביא דברי הראשונים.

רווחים, ולא דמי להמקנה פירות דקל שקונה מקום צימוח הפירות[ט]. אבל במעות אין בהן מקום צימוח, דאין הריוח יוצא מגופן, דאין הריוח בא אלא ע"י הסתלק מציאות המעות מן העולם. [וע"ד סברא זו כת' הרשב"א לעיל מב: וכתו' נט: לפרש הצד דל"מ למכור עבד לקנס[י] וכן פרה לכפל, וכן להקדיש ידים למעשה ידיהם. אך **הרשב"א** הק' דאי' בירושלמי דמהני חורבה לאוירה[יא]. והרשב"א דחה די"ל דהאויר הוה כא' מחלקי החורבה].

והמחנ"א [זכיה ומתנה לד] **והקצות** [רט ד] **הביאו** דבתוס' דידן מבואר דמהני זכות בחפץ לדמיו, ואף דאינו יוצא מגופו. ועוד הביא הקצות דקי"ל דמהני לקנות מצודה לפירותיו[יב]. [וע' מש"כ לעיל מב:]. והקצות הביא דכן נהגו לעשות 'הקדשות' דשייך גוף המעות לבעלים, ופירותיו להקדש [ע' מהרי"ט א קטז][יג].

ורע"א כת' די"ל דבדמי חמרא עדיף מדבר שאינו יוצא מגופו, כיון דהוא חליפי היין ותמורתו הוי קצת כיוצא מגופו[יד]. ושאני קנס דמעלמא בא ואינו תשלומי העבד.

והקוב"ש [פסחים יח] הביא את דברי התוס' באופ"א, שנעשה בעלים על 'שווי החפץ', וגוף החפץ ושיוויו הן שני דברים נפרדין[טו].

קע) **שם. הו"ל כמו דקל לפירותיו.** תוס' חידשו עוד דאף בלשון 'דמי' חמרא ודמי שור אמרי' שהקדיש השור לדמיו. **ורע"א** ביאר ע"פ דברי **הכס"מ** [מכירה כג ט בחד תי'] דדוקא בפירות דקל צריך לפרש דקל לפירותיו, כיון דהדקל אינו טפל לפירות. אבל המקנה פירות שובך סתמא דמילתא נחשב שמקנה שובך לפירותיו, כיון דהשובך טפל לפירות. **ורע"א** כת' דה"נ דמי חמרא הדמים חשובים כמו היין.

קעא) **בא"ד א"נ כאן היה דמי יין שכבר נמכר וכו'.** אבל **רש"י** כת' לזבוני חמרא.

והמרדכי [תטו] הביא דדעת ר' הונא [וי"ג ר' אבא] [יבמות צג] דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם[טז].

ורע"א דן במה פליג תי' הב' [והמרדכי] אתי' הא' דמהני לדמי, האם ס"ל דל"ש להקנות יין לדמיו [וע"ד סברת המהר"ם אלשיך הנ"ל], או דכוונת התוס' דאילו אמר בהדיא יין לדמיו היה מהני, אלא דבסתמא נחשב כפירות דקל, ול"מ אא"כ אמר כן להדיא.

והרמ"א [חו"מ רט ד] הביא בשם המרדכי דהמקנה 'דמי היין כשימכר היין' מקרי דבר שלא בא לעולם. ויש **אחרונים** [שואל ברע"א] הביאו דכוונתו כמהר"ם אלשיך [דהמרדכי הביא דסוגיין כמ"ד אדם מקנה דבר שלבל"ע]. אבל **הגר"א ונתיבות** [שם ה] **ורע"א** [שם] דייקו דהרמ"א איירי היכא דאמר כשימכר. וכה"ג אף תוס' מודה דל"מ.

והמהרי"ק [צד] דן בשביב מרע שאמר תנו י' זהובים לפלוני, ואין לו זהובים בעין דל"ק דהוה דבר שבא לעולם. [והביא כן מקו' תוס' דידן]. ואפי' לתי' הא' דוקא היכא דאמר דמי חמרא [או 'מנכסי'] נחשב מקנה גוף לפירותיו.

קעב) **מחמרא ליפות את כחו. פרש"י ותוס' שלא יפסיד אם נאבד היין.** [ע' בסמוך].

ובגמ' [כתובות נד:] אי' היכא דאמר 'ארבע מאה זוזי מן חמרא[יז]' לברת, ורב יוסף אמר אייקר חמרא

ט. וכת' דאף הא דאי' [ב"מ סז.] דהמוכר פירות דקל אי שמט ואכל אין מוציאין, היינו דשמא הקנה לו דקל לפירותיו, ומשום האי ספיקא מהני מה ששמט ואכיל.

י. [וע"ע תוס' לע' מב: ומש"כ שם].

יא. **ורע"א** [לע' מב:] דן די"ל דהיכא דעבידי דאתו, אף היכא דאינו יוצא מגופו נחשב זכות בגופו. ומש"ה ספק הגמ' [מב:] דוקא משום דאינו יוצא מגופו, וכן לא עבידי דאתו. [ועפ"ז בדמי חמרא דעבידי דאתו ודאי מהני].

יב. אך **רע"א** [הנ"ל] חילק דהיכא דעבידי דאתו מהני.

יג. **והמחנ"א** [שם] הביא דכ"כ **הריב"ש** [שלה] שמקנה חלק מרווחיו. **והמגיה** למחנ"א ציין דכ"כ **שו"ת מהר"ם מרוטנברג** [ד"ק קלו] דמהני לשייר מקום בקרן לרבית. [אבל המחנ"א שם נסתפק דדעת המהר"ם שם פו כמהר"ם אלשיך].

יד. אך המהר"ם אלשיך לא חילק בזה.

טו. ודן לפרש עד"ז גדר בע"ח קונה משכון, דהר"י מיגש [שבועות מד] כת' דלא מיקני ממש, אלא מיקני זכותא בעלמא. ויל"פ דהוא בעלים על שיווי החפץ ולא על גופו של חפץ.

טז. **והמהרי"ק** [שם] הביא דכ"כ הגליון והתוס' ר"פ [כאן], ולא זכינו לאורם].

יז. ותו' [שם] כת' דאין סברא לחלק בין מחמרא למן חמרא.

הרווח ליתמי. [שהרי זכתה רק בשיעור ד׳ מאות]. **ורש״י** [שם] **פי׳** דשעבד היין, אבל לא זכה ביין עצמו[יח]. **והריטב״א** [שם] **והר״ן** [כאן] **כת׳** דה״ה זילא, ההפסד ליתומין. וכן נשפך חלק מהיין לא הפסיד כלום. וכמסקנא דסוגיין דליפות כחו. שלא יפסיד. וכן **תוס׳** [שם] **כת׳** דהטעם משום דאמרי׳ בסוגיין דליפות את כחו.

והרשב״א הביא **שהראב״ד** גרס התם מ׳דמי חמרא׳, ולכן אם הוקר רווחא ליתמי, אבל מחמרא לחוד הוה שותף בו לכל דבר.

ור״ח [הו׳ בראשונים] **פי׳** דליפות את כוחו שלא יוכל לדחותו לשאר נכסים, אבל לא גבי משאר נכסים [ע״פ הגמ׳ נדרים נה.]. **והרמב״ן** כתב דנפק״מ בזה דאמר דמי חמרא שהוא אינו צריך לטרוח למכור היין.

קעג) **תוד״ה כדי.** דמן הדין אין לו להפסיד אלא לפי חשבון. אבל **הרמב״ן** [והרא״ש בשם **ריצב״א**] **כת׳** דמהדין מפסיד הכל, **וכדאי׳** [מנחות קח: הו׳ לעיל ט.] דהמוכר בית מבתי ונפל א׳ מהם מראהו נפול. וה״נ מראה לו מחומץ.

והרשב״א חלק דדוקא בדבר מסויים יכול להראות לו נפול, אבל חמרא שווה ד׳ מאה אינו מסויים, **והכל מעורב בו** [והוה שותף בכולו, וההפסד לפי חשבון].

ועד״ז **הרא״ש** [טז] **כתב** דכיון דחלקו לא היה מבורר מעולם אמרי׳ דהוה שותף בכל היין, ולא דמי למפקיד טלה דאומר לו הממע״ה. וההיא דמקנה חצי שדהו מעיקרא מכר לו הכחוש וחלקו מבורר. **ורע״א** תמה דבגמ׳ מנחות קח: מפורש אפי׳ נפל או מת אח״כ.

קעד) **בא״ד והשתא דכולו אחריותו אינו מפסיד כלל.** **והרמב״ן** הביא [בשם **תוס׳**] דכל שנשאר ד׳ מאות חביות אינו בדין שיפסיד כלל, שהרי נתן לו ד׳ מאות בין ירויחו בירושתם ובין יפסידו. אך הרמב״ן הביא דבתוספתא [ב״ב ט] מבואר דמפסידין [עכ״פ לפי חשבון].

קעה) **כל השומע קולו וכו׳. הרמב״ן** כתב דמסתבר דהאומר כל השומע קולו, אפי׳ יש שם ג׳ אי״צ לכתוב במעמד כולם, דלא נתכוון להרבות עדים אלא ליתן רשות לכל ב׳ מהם.

קעו) **שם. המרדכי** [תיח] הביא דכותבים ונותנים [משל הסופר], והוכיח דאי״צ הקנאת הקלף לבעל. וביאר דוקא היכא דהוא נותן בעצמו לידה צריך הקנאה [וצ״ב]. [וע״ע מש״כ לעיל כ.].

קעז) **תוד״ה כל.** כל הרוצה לתרום יבא ויתרום וכו׳.

תוס׳ הק׳ דלענין מודר הנאה מבואר [בנדרים] דבלשון ׳כל הרוצה׳ אין איסור במודר הנאה. ולא אמרי׳ דעביד שליחותיה. ואילו בסוגיין מבואר דמהני [שליחות כללי] לצווי ושליחות הגט.

ובגמ׳ [כתובות ע:] **אי׳** דלענין מודר הנאה אמרי׳ דרשאי לומר כל הזן לא יפסיד, ולא הוה שליחות. והגמ׳ מק׳ דגבי גט כל השומע יכתוב נחשב שליחות[יט]. [ומבואר בקו׳ הגמ׳ ד׳שליחות׳ גבי גט נחשב שמהנהו במודר הנאה].

והגמ׳ תי׳ הכי השתא התם קאמר יכתוב הכא מי קאמר יזון.

ותוס׳ תי׳ דהוה שליחות לענין תרומה וגט[כ], ואפ״ה במודר הנאה אין איסור. דלא הוה צווי להדיא[כא].

והבי״ש [קמא כז] הקשה דבגמ׳ [כתובות הנ״ל] מבואר דכל היכא דהוה שלוחו אסור. **והאבנ״מ** [ע י, קמא ג] תי׳ דהתם יש לו הנאה בגוף הממון ולכן אסור, אבל בתרומה אין לו הנאה בממון, אלא דהא דעביד שליחותיה נחשב הנאה, ובכל הרוצה לא עביד שליחותיה[כב].

יח. ולכאורה א״כ לא יהא הדין שיפסיד לפי חשבון, אלא כל שעבודו קיים. ובראשונים משמע דהוה שותף מוגבל לשווי זה.

יט. פרש״י [דקו׳ הגמ׳] דכותבים הגט אף דלא אמר לסופר כתוב. ה״נ יחשב שלוחו אף דלא אמר ליה זון. [ומשמע דס״ד דלשון כל השומע קולו הוה נתינת רשות. ואפ״ה כיון דעושה מחמתו נחשב שלוחו]. ורש״י פי׳ תי׳ הגמ׳ דקאמר יכתוב, דהוה לשון צוואה לשומע קולו.

כ. ויש **אחרונים** שדנו דהוה שליחות של מסירת כח הבעלים, ולא בענין שיעשה מחמתו.

כא. וכן הכריע הר״ן דנהי דבאומר כל הרוצה שלוחיה הוי אפ״ה כיון שלא יחדו לא חשיב מהני ליה כדי שיהא אסור במודר הנאה.

כב. ותוס׳ בקושיה הבינו דאסור במודר הנאה משום עצם הדין שליחות. ובזה תי׳ התוס׳ דכשלא צווה בעצמו אין איסור בשליחות.

והבי"ש [ע כו] הביא דלדעת תוס' נעשה שלוחו וחייב לשלם, אלא לענין מודר הנאה אין איסור בשליחות. וכ"ד הפרישה [יו"ד רכא] דהאומר כל הזן אינו מפסיד חייב לשלם, ואפ"ה מותר במדיר הנאה. ודעת הט"ז [שם לו] דפטור.

קעח) **בא"ד לאו משום דלאו שליחותיה עביד, דבתרומה בעינן שליחות וכו'.** אבל ס"ד **דתוס'** 'כל הרוצה' לא נחשב שליחות [שהרי הותר במודר הנאה] **ואפ"ה** מהני להפרשת תרומה. [ולכאו' כ"ד תוס' בתי' הב']. וכ"כ **הרמב"ן** דאינו אלא כנותן רשות, וגבי תרומה אפי' גילוי מילתא מהני כדאמרי' באלו מציאות [ב"מ כב.] גבי כלך אצל יפות.

והר"ן תמה דמסקנת הגמ' [ב"מ שם] דדוקא מינהו מעיקרא, דמה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם[כג]. ול"מ זכיה בהפרשת תרומה אא"כ מינה שליח. [וכן התוס' דחו דבתרומה בעינן שליחות]. **וצ"ב** כוונת הרמב"ן שהביא מהתם להיפך.

ורע"א [ב"מ כב.] כת' דלדעת הרמב"ן מסקנת הגמ' [ב"מ שם] דגזיה"כ דבעינן 'לדעתכם', שבשעת שליחות ידעינן דניחא ליה, ולא מהני מה שמתברר אח"כ דניחא ליה [מדין יאוש שלא מדעת]. וה"נ בסוגיין גילה בדעתו מעיקרא דניח"ל. ואף דלא עשאו שליח.

ורע"א ביאר דכוונת הרמב"ן להוכיח מהתם דהפרשת תרו"מ הוה זכות בעצם [לולי סברת ניחא ליה למיעבד מצוה בעצמו], ולכן סגי בגילוי דעת[כד].

וכ"כ **התה"ד** [קפח, הו' ברמ"א יו"ד שכח ג] דמפריש חלה ע"י זכין במקום שתתקלקל העיסה. דאנן סהדי דניחא ליה, ועשאו שליח[כה]. כיון דבשעת הפרשה ידעינן דניחא ליה.

והתה"ד הק' מהגמ' [חולין יב.] דהיכא דמינה שליח, ובא אחר והפריש ל"מ. ותי' די"ל דהתם שאני שעשאו שליח, וי"ל דדעת דבעה"ב דשלוחו דוקא יתרום[כו]. אבל במקום חשש קלקול ולא עשה שליח ניח"ל שיפריש. וכ"ש בזה"ז דהכל שוין בו ליטול בכזית ולשורפה.

והקצות [רמג ח] חלק על דברי התה"ד דלא מהני הפרשת תרומה מדין זכין. והקצות הביא **דהרשב"א** [נדרים לו:] הביא מהגמ' [חולין יב.] דהאומר לחבירו צא ותרום, חיישינן שמא אדם אחר שמע והלך ותרם ורחמנא אמר מה אתם לדעתכם. ואע"ג דהתם ניחא ליה שיתקנו את כריו. ול"מ זכין בתרומה, ובעי' מינוי שליחות[כז].

והקצות ביאר דאמרי' רק זכין לזכות לאדם, ולא להפריש תרו"מ דאין לו בזה זכות. ומשמע מדבריו הטעם דזכין מאדם לא אמרי. **והחזו"א** [זרעים ליקו' ו, וע' אחיעזר א כט י] חלק דבכ"מ מבואר דמהני זכין מאדם. אלא כוונת הרשב"א דאינו זכות [בעצם] בשעה שעושה המעשה, דבידו להפריש בכל שעה בעצמו או ע"י שלוחו, ואפשר שרוצה ע"י עצמו. אבל משלו על של חבירו הוה כמו הקנאת מתנה דלא יזדמן לו רווח זה. [וע' לעיל נב.].

ובס' ברית אברהם [אה"ע קא יט, הו' באחיעזר שם] נקט דכוונת הרשב"א דל"ש פרשת זכין כיון דאינו זכות גמור. [וע"ע חי' ר' שמעון].

והברכ"ש [קידושין יט] נקט בדעת הרשב"א דהוה גזיה"כ לענין דין תרומה, דגלי קרא דל"מ זכין. אבל בהיתר שיריים מהני.

קעט) **בא"ד או שמא יש לחלק דהכא ל"ק כל הרוצה וכו' אלא כל השומע, דייחד למי ששומע קולו[כח].** [ובמודר הנאה מותר רק לשון כל הרוצה, שעושה ע"ד עצמו. אבל כל השומע נחשב שליחות, שעושה מחמת צווי דידיה].

כג. אך יש שנקטו [בדעת הרמב"ם] דהסוגיה [קידושין נב:] פליג וס"ל דמהני כלך אצל יפות בלא מינוי מעיקרא. [אך אין לומר כן בדעת הרמב"ן, שהרי ציין מקורו מהגמ' ב"מ].

כד. ולא דמי לגט דאף דצווחת להתגרש בעי דרך שליחות [וכדאיתא בירושלמי ריש פירקין], דגט הוה חוב בעצם.

כה. ומבואר מדבריו דקאי כצד דזכיה מטעם שליחות. וכן **תוס'** [נדרים לו:, וכן הרשב"א קידו' מב. בשם תוס'] הק' האיך מהני זכין בהפרשת תרומה, הא בעי' 'לדעתכם'. והוכיחו דזכיה מטעם שליחות.

כו. דיודע ומכיר באיזה מידה רגיל בע"ה לתרום בעין יפה או רע או בינוני, וכן אם דרכו לומר כלך אצל יפות או איפכא.

כז. והרשב"א חילק דדוקא משלו על של חבירו מהני זכין.

כח. **והריטב"א** כת' דאינו שליח גמור, שהרי תולה בדעתו. [ולכאורה הוה יסוד בשליחות שצריך צווי ברור, ולא יתלה בדעתו].

קפ) **וליחוש שמא שד. המשנ"ל** [ט כז] הק' דשד אינו נראה לג' בני אדם [כדאי' ברכות ד:], **והא הכא** בעינן שיאמר לסופר וב' עדים. וע"כ דסגי בב'. והוכיח דמשום עיגון מותר שהסופר חותם ועוד עד[כט] [ואף למ"ד דחתם סופר ועד פסול, ע' לקמן פו: ובסמוך בע"ב[ל]]. **והפור"י** תי' דמשכחת ג' שרחוקים זמ"ז. **והחזו"א** כ' דלצד דמהני אומר אמרו ניחא. ולצד דל"מ אומר אמרו, מבואר [לקמן סז.] דחתם סופר כשר.

קפא) **תוד"ה וליחוש.** דוקא בבור וכו' אבל בעיר מותר ליתן שלום לחבירו ומכירו בלילה וכו'. **ותוס'** [מגילה ג.] הביא ראיה לזה מסוגיין דאל"כ אדם שאמר בלילה כתבו גט לאשתי היכי כתבינן, ניחוש שמא שד הוא. ולא אשכחן דפריך ליה גמרא אלא גבי מי שהושלך בבור. אבל במקום שבני אדם מצויין אין לחוש. **ורע"א** [בגהש"ס] הק' אמאי נקטו תוס' ומכירו, והרי אף בלא מכירו אין חוששין[לא].

קפב) **ודילמא צרה היא. פרש"י** שמתכוונת לקלקלה, שתנשא בגט זה ותאסר על בעלה. [וע"ד הא דחיישי' לעיל בג:]. אבל **הרש"ש** כת' דהכא יש לחוש אף דילמא איש אחר הוא. וכדתנן [ב"ב קסז] דאין כותבין גט אא"כ מכירין אותו[לב].

קפג) **בשעת הסכנה כותבין ונותנין אע"פ שאין מכירין. הרמב"ן** כ' בשם **ר"ח** דה"מ כשראו בבואה דבבואה דידעי' שאינו שד, ואף בשעת הסכנה חיישי' דהשדים מצויין בבורות. **והר"ן** ביאר דחששא דצרה לא שכיחא, והקילו בשעת הסכנה, אבל המזיקין מצויין בבורות[לג].

אבל **הריטב"א** [יבמות קכב:, ובנמוק"י שם] הביא בשם **הרא"ה** דבשעת הסכנה אין חוששין לשד, ואף דלא חזו בבואה. וכן דייק **הר"ן** מסתימת **הרמב"ם** [ב יג].

קפד) **שם. בשו"ת מהר"י בן לב** [ג קד ד"ה וקרוב לזה] ביאר דהוה חשש דרבנן, ובמקום הסכנה כותבין, דלא העמידו דבריהם במקום הסכנה. ונסתפק היכא שהבעל בא לאחר זמן ואמר שלא היה מושלך בבור, האם במקום הכחשה חיישי' משום צרה, ואם נשאת תצא.

קפה) **רצה לשחק בה. רבינו גרשם** [חולין לט:] כתב כלומר ואין כותבין. אבל לשון **הרמב"ם** [ב יב] דכותבים גט, אלא שאין נותנים.

ורע"א תמה דעשאם שלוחים לכתיבת הגט, וימסרו הגט לבעל והוא ימסרנה לה. ואמאי נחשב 'שחוק' במה שכתב גט ולא עשאם שליח לנתינתו. **והרש"ש** העמיד כשנסע דרך רחוקה, דיש אומדנא דרצה לתת לה [אלא שלא היה בהול], קמ"ל דרצה לשחק. **והאחיעזר** [כח ב] הביא דאיתא [לקמן פא:] דאיכא דקרי לנתינה כתיבה, א"כ הוה בכלל לשונו. אלא דאמרי' רצה לשחק בה.

קפו) **הוכיח סופו על תחילתו וכו' אמר רשב"ג וכו'.** הגמ' [חולין לט:] מביאה ממשנה זו דרשב"ג ס"ל הוכיח סופו על תחילתו. ואף היכא דחישב בסוף שחיטה הוכיח על תחילתו שנעשית בפסול. והגמ' דוחה דלמא שאני התם דקאמר כתבו. ושוב הביאה הגמ' דדעת רשב"ג [ב"ב קלח. כריתות כד.] דהיכא דזיכה לו מתנה ושתק ולבסוף צווח אמרי' דהוכיח סופו על תחילתו.

והרמב"ן [ושא"ר וראב"ד לרי"ף] כת' דמ"מ בסוגיין רבנן לא פליגי עליה דרשב"ג, דהכא כו"ע מודו וכדאי' [שם] שאני הכא דאמר כתובו[לד].

קפז) **אם מעצמו נפל הרי זה גט. רש"י** [חולין לט: ד"ה ונפל] פי' דכבר כתבו ונתנו העדים גט לאשתו. שכתבו קודם שנתברר, דלאחר שמת א"א לכתוב.

כט. אך דחה די"ל דאיירי בעדי מסירה לחוד.

ל. ועי"ש שדן בכוונת הרמב"ם אי פסק כמ"ד כשר לכתחילה או בדיעבד.

לא. וי"ל דכוונת התוס' להוכיח דודאי לא חיישי', דאי ניחוש א"כ אף כשמכירו נחוש [דהא השדים יכולים לדמות עצמן לאדם מסויים].

לב. וכת' דהגמ' נקטה שיגרת לישנא דסוגיה [יבמות קכב] גבי מת בעלה, דהק' דניחוש שמא צרה. [דהתם ע"א בעלמא נאמן].

לג. וציין לגמ' [סוף יבמות], ולכאו' כוונתו דעדות אשה שמת בעלה הוה כמו שעת הסכנה. ואפ"ה חששו לשד. [וצ"ע לדעת הרא"ה, ומבואר דהקילו טפי בגט בשעת הסכנה מעדות אשה].

לד. והביאו דהרי"ף הביא מימרא זו בסתמא. ומשמע דס"ל דלא פליגי בזה.

אבל **בתוספת'** אי' דכותבין ונותנים [אחרי שנפל] כל זמן שיש בו נשמה. [וה**ראשונים** כת' דבעי בדיקה שיש לו דעת, וכדאי' לקמן ע:].

ו**האחיעזר** [א כח ב] הק' [לדברי רש"י] היאך כתבו מספק הא לא הוה לשמה. ותי' כדעת הרמב"ם דהבעל ודאי אמר כתבו, אלא שלא צוה לתת. ונתינה לא בעי לשמה [וכדאי' לקמן פו:]. והאחיעזר הק' לדעת **הרגמ"ה** דמשום רצה לשחק אין כותבין כלל. וכת' דצ"ל דכתבו אחרי שנפל. [וכתוספתא].

ו**הדברי יחזקאל** [מ ח] הקשה עוד דהאיך העדים חתמו בלא לדעת צווי המתחייב.

והדברי יחזקאל הק' עוד דעדי המסירה אינם יודעים אם נתגרשה, וחסר בעדים לקיומי. [והאריך בזה מכ"מ. ואכמ"ל].

קפח) **שם. אם מעצמו נפל. הירושלמי** מסתפקת היכא דהוה ספק האם הפיל עצמו. ת"ש [דתניא בתוספתא] אם לאלתר[לה] נפל הר"ז גט[לו] וכו'. ו**הרמב"ם** [ב יג ושו"ע קמא יח] כת' ספק הפיל עצמו הרי זה גט, עד שיודע בודאי דהרוח דחפתו. ו**הרשב"א ורמ"ך** תמהו דכל ספק איסורא לחומרא. ועוד דבתוספתא איתא דדוקא לאלתר תולים דהפיל עצמו, ולאחר זמן שהרוח הפיל[לז]. והכס"מ כת' דהרמב"ם קאי אריש דהורג עצמו מיד [וע' בי"ש קמא כד].

אבל **הרא"ש** גרס בדברי הרמב"ם דהוה ספק.

סוגיית מילי

קפט) **רש"י ד"ה אמר לשנים.** ובגמ' מפרש על כתב הגט אם יכולים לצוות לסופר וכו'. דהגמ' מסתפקת אי כתבו דמתני' הוה כתב ידם או כתב הגט. אך מסקנת הגמ' דלר' יוסי אף אומר אמרו פסול, וא"כ אף כתב הגט הוה מילי. ובפשוטו כוונת רש"י לציין להו"א ומסקנא אי מהני אומר אמרו. ועוד יל"פ דרש"י קאי אליבא דר' מאיר, והראשונים [בע"ב] כת' דלר' מאיר מהני אומר אמרו. [א"כ הוה ספק בפי' המשנה אי לשון כתבו משמע כתב ידם או כתב הגט].

דף סו:

קצ) **כתבו גט ותנו לאשתי. המחנ"א** [גירושין ג טו סוד"ה וראיה] הקשה דל"מ מינוי שליחות בדבר שלא בא לעולם [וכדאיתא ביבמות נב:[א]]. ותי' כיון שהוא בידו לכתוב קרוי בא לעולם, דעכשיו בידו לכתוב גט. וע"ד מש"כ **ר"ת** בתוס' [נזיר יב.] דמהני למנות שליח להפרשת חלה משום דבידו לגלגל העיסה.

אך **תוס'** [נזיר שם] הק' מיבמתו דל"מ, אף דבידו לבא עליה. והמחנ"א נקט דתוס' פליגי על ר"ת[ב]. אבל **רע"א** [שו"ת ס"ס קמא ועוד אחרונים, וע' קה"י נזיר ג] נקט דכוונת התוס' דל"מ מינוי שליחות כיון דמחוסר מעשה. ומהני סברת בידו דוקא לענין להפריש עליו, אבל לא לענין מינוי שליחות.

ורע"א הקשה דלדברי **התוס'** [הנ"ל] ל"מ 'בידו' בשליחות בדבר שלא בא לעולם. וצע"ג[ג].

ו**הנתיבות** [רמג ו] ייסד מזה דגדר שליחות 'כתבו ותנו' הוא שעשאם כבעל לענין לגרש[ד], וממילא השליח כותב והשליח נותן את הגט. אבל שליחות לנתינה לחוד ל"מ.

לה. ו**התור"ג** [והו' בפתח"ת קמא ט] כת' דנראה דשיעור לאלתר היינו שיעור כתיבת הגט ונתינתו. וביאר דהיה בדעתו שע"י הנפילה ימות מיד, ורצה לגרשה קודם. וע"כ כוונתו היתה שיכתבו ויתנו קודם הנפילה והיה דעתו לעכב הנפילה עד שיעור כתיבה ונתינה. ואפי' ירד מהגג אחר שאמר כתבו וחזור ועלה להפיל עצמו או המית עצמו במיתה אחרת הדין כך.

לו. והירושלמי מקשה דאף לאלתר, ולאו ספק הוא. זאת אומרת ספק הוה גט.

לז. [וכן הראב"ד הביא דברי הירושלמי, והרשב"א הביא דכוונתו להשיג כנ"ל. או דהושמט מלשון הרמב"ם אם לאלתר]. ו**הגר"א** [קמא מא] כתב דהרמב"ם גרס בתוספתא 'שאני אומר' דנפל מעצמו, דבסתמא תולים כן.

א. והביא דכ"כ **תוס'** [יבמות נב:] דל"מ לשלוח שליח לכתוב גט לאשה בעלמא, לכשקדשנה. כיון דעכשיו אין בידו לגרשה. והמחנ"א דייק מדברי התוס' דהוה חסרון בשליחות [ולא משום לשמה].

ב. והמחנ"א תי' דיבמתו אין בידו לבא עליה בע"כ, שהיא תברח לעלמא.

ג. ו**האחרונים** דנו דהכא הוה בעלים כבר, אלא שקיום השליחות תליא בדבר שלא בא לעולם. וזה נחשב בידו. [וע"ע קוב"ש].

ד. אמנם ודאי נחשב כל מעשיו מכח שליחות הבעל, ובכל שינוי תליא בקפידת הבעל, אלא דגדר השליחות הוה על הכל כאחד. [וצ"ע].

והקוב"ש [קוב"ב לו] הק' מהסוגיה [לעיל סג:] דס"ד ד כיון דכתבו את הגט עשו עדים שליחותם, אלמא שנעשה שליח על הכתיבה לחוד ועל הנתינה לחוד. דלדברי הנתיבות נחשב 'מגרש' ועדיין יש לו את הכח הזה כמו קודם כתיבה.

קצא) **הרי אלו יכתבו ויתנו.** ואינם רשאין למנות אחרים. פרש"י דבב' לא מנינהו בי"ד לצוות על אחרים, ובג' שאמר כתבו בהדיא אמר להו כתבו, ולא שוינהו בי"ד.

ורש"י [לקמן עא:] כת' דכשאמר כתבו מקפיד היה בדבר שלא יאמרו לאחר ויכתוב, שבושת הוא לו לגלות שאינו יודע לכתוב גט. ומש"ה מודה ר' מאיר [וכאביי, ע' בסמוך].

והגמ' [לעיל כט.] מק'[ה] דקי"ל דשליח להולכת הגט עושה שליח [עכ"פ היכא דחלה הראשון]. **ואביי פי'** הטעם משום בזיון דבעל[ו]. ורבא אמר דהוה מילי, ומילי לא מימסרן לשליח.

ומבואר בגמ' [שם] דנח' בזה רב ושמואל, דרב ס"ל דבשליח מתנה אין חסרון, וכאביי דהתם ל"ש בזיון דבעל. ושמואל ס"ל דאף בשליח מתנה שייך חסרון מילי, וכרבא.

קצב) **שם. ויתנו. תוס'** [לעיל כט.] כת' דלאביי דמשום בזיון דבעל נתינה לאו דוקא, אלא נקטו אגב כתיבה. א"נ היכא דכתבו אחר הבעל מקפיד אף על הנתינה, שירגישו שהבעל לא כתבו.

והקצות [רמד ג] הק' למ"ד דהחסרון משום מילי [דל"מ שליחות אלא לגמר המעשה[ז]] אמאי ל"מ שליחות על הנתינה דהוה 'מעשה'. והוכיח דאפ"ה נחשב מילי, כיון דאינו נותן גט בידו. [וכמ"ש הרמב"ן [הו' בסמוך] דשליח לקבלה מקרי מילי כיון דאינו נותן גט בידו]. אך שוב הק' דלאחר שכתבו את הגט, הרי יש גט בידם, ואמאי הוה מילי. ונהי דבשעת מינוי השליחות הוה מילי. לאחר שיש חפץ בידם אמאי יחשב מילי[ח]. והביא שנתספק בזה **הגט פשוט** [קכ כג].

והגט פשוט הביא דה**מהר"ם גלאנטי** הביא מדברי התוס' [כט. הנ"ל] דלא חשיב מילי, דלתי' הא' יתנו לאו דוקא. ואף תי' הב' פליג משום בזיון, ולא משום מילי. והקצות דייק לאידך גיסא, דבפשוטו ניחא לתוס' לרבא דנתינה דוקא משום מילי. אלא דהק' ע"ד אביי דמשום בזיון דבעל.

והקצות הביא מהגמ' [לעיל סג:] דמהני כתבו ותנו לשליח, ומשמע **ברמב"ם** [ט לא] דהם עושים שליח. וקשה לפוסקים שפוסלים אומר אמרו. והביא **דרש"י** [שם] כתב שליח שלי שמיניתי, משמע דל"מ שיאמר לשליח למנות שליח אחר[ט].

ועוד הביא הקצות מש"כ **התוס' רי"ד** [קידושין מא.] דקידושי כסף נחשב מילי, דיכול לקדש משלו, ועיקר השליחות מילי. ול"ד לגט, שהגט הוא דבר המגרש ואם נאבד א"א לגרשה בדבר אחר[י]. ועד"ז כת' הקצות דה"נ בגט כיון דאם נאבד הגט יכולים לכתוב אחר [כדאי' לעיל סג:] מ"ש נחשב מילי. **והאחרונים** [תור"ג, חת"ס, אמר"מ ס"ס יח] חלקו דלא דמי דכוונת התוס' רי"ד דאין ראיה מכסף דאינו דבר מסויים, משא"כ גט, אף שאפשר לכתוב אחר.

קצג) **מפני שעשאן בי"ד. הריטב"א והר"ן** כת' דר' מאיר סבר דנהי דלא ממסרין לשליח, אבל מילי מימסרין לבי"ד[יא]. **והר"ן** [לעיל כט.] פי' דאלימא

ח. [והראשונים נקטו דסוגיה דהתם קאי עכ"פ לר' מאיר, ונח' אי קאי אף לר' יוסי. ע' בסמוך].

ו. פרש"י [לעיל כט.] דעליו לכתוב הגט, ואינו רוצה שידעו רבים דאינו יודע לכתוב. **ותוס'** [בחד תי'] כת' דאף ע"י הנתינה יתפרסם שלא כתב.

ז. והקצות [לעיל שם] הביא דכ"כ **המרדכי** [תכ] דבשליח לקבלה מהני שליח עושה שליח כיון דהוה גמר מעשה. והקצות הק' עליו דמבואר בסוגיין דאף שליח להולכה הוה מילי היכא דליכא גט בידו, והוכיח כדעת הפוסקים

ח. ובפשוטו הטעם דבשעת מינוי הבעל הוה מילי, ולא איכפת לן דאח"כ הוה מעשה.

ט. והאמר"מ [ס"ס יח] ביאר דברי רש"י משום דהוה שליח שלא ניתן לגירושין, כדלעיל כט:, שהרי מינה אותם לכתוב ולמנות את השליח. ושליח למינוי שליחות הוה מילי, שהרי אינו שליח כלל לגוף הגירושין [והביא דכ"כ החת"ס לעיל כט:]. ומש"ה איצטריך לפרש שהוא עשה את השליח מעיקרא.

י. והרמ"א [לה ו] הביא דדעת המרדכי דקידושין לא הוי מילי, כיון דמסר לה כסף. ודעת הקודש מדרוש דהוה מילי, כיון דאינו בידו דתליא בקבלת האשה. [והקצות רמד ב האריך עד"ז, וע"ע מה שהו' לעיל כט.].

יא. וצ"ב א"כ אף האומר לג' כתבו ותנו, הא הוה בי"ד. וי"ל דהוה מטעם קפידא שדוקא הם יכתבו. א"נ התם לא נתכוון לעשותם בי"ד.

מלתא דבי דינא לממסר להו אפי' מילי[יב]. [והחזו"א תמה מה שייך לזה דין בי"ד[יג]]. ור' יוסי פליג דכמו דלא מימסרין לשליח, לא מימסרין לבי"ד[יד].

ועוד פי' הר"ן דלר' מאיר האומר לג' הוה כאומר אמרו[טו], דדרך הבי"ד לצוות לאחרים. וכ"כ הרמב"ן [בסמוך] דר"מ ודאי ס"ל דמהני אומר אמרו.

אך למ"ד בגמ' [שמואל למסקנא, ולס"ד אף לר' יוסי] דמהני אומר אמרו, צ"ל דג' לא הוה כאומר אמרו[טז]. [ורע"א [לקמן עא:] הק' דא"כ י"ל דסברת ר' יוסי דאף בג' מקפיד ומשום בזיון דבעל. ומנ"ל לשמואל דסברת ר' יוסי משום מילי].

קצד) **א"ר ירמיה בר אבא שלחו ליה מבי רב[יז] לשמואל וכו' ואמרו לסופר וחתמו הן מהו.**

פרש"י דנסתפקו בפי' המשנה אי קאי אכתיבה [וכדאי' בגמ' בסמוך]. ובהמשך הגמ' מבואר דדעת שמואל דמהני אומר אמרו, ואפ"ה נסתפק אי נחשב אומר אמרו אכתיבה.

אבל בהג' **מים חיים** ביאר דנסתפקו אי קי"ל דמילי לא מימסרן. עי"ש.

קצה) **שלח להו תצא וכו'. פרש"י** אם נשאת בגט זה, דמספק"ל אי כשר. **הפוסקים** הביאו דמבואר דלמ"ד מילי לא מימסרן תצא. ולדעת הרמב"ם [ע' בסוגיה לקמן פו.] דבפסולים מדרבנן אם נשאת לא תצא מוכח דבמילי הגט בטל מדאורייתא.

והבי"ש [קכ ז] כת' באופן ההפוך, היכא שהשליח כתב בעצמו ואמר לעדים אחרים פסול רק מדרבנן [וכדין מזוייף מתוכו[יח]]. דלא גרע מאין עליו עדים לר"א[יט]. **ורע"א** [לקמן עא:] חלק דכיון דצווה להם לחתום איהו קפיד שלא ליתן גט שאינו כתקנו ממש[כ], והכא הגט פסול מדבריהם מדין מזוייף מתוכו, וי"ל דקפיד שלא ליתן גט פסול. וכ"ש לדעת הרי"ף והרמב"ם דאף עדי מסירה כרתי, א"כ כשצווה לחתום היה דעתו דדוקא עידי חתימה יעשוהו לספר כריתות ולא ע"י עדי מסירה. [וע' תוס' ד"ה הא כתב].

קצו) **אילימא משום דהו"ל מילי, ומספק"ל וכו'.**

פרש"י דברים שנאמרו לשליח זה אם יכול למוסרן לשליח אחר. או כיון דהוה מילי בעלמא אינו חוזר ונמסר וכו'. והא דשליח עושה שליח ה"מ כשמוסר לו גט [שהוה חפץ בעין, ולא דברים בעלמא].

ומשמע ברש"י דהצד דמילי לא מימסרן לשליח היינו דאינו חוזר ונמסר. דשליח למילי [דברים בעלמא] אינו עושה שליח שני. ועד"ז כת' **רש"י** [לעיל כט. ד"ה רבא] דאין בדברים כח להיות חוזרין ונמסרין וכו'. [הו' לעיל]. [דאף דאיתרבי ושלח ושלחה דשליח עושה שליח, ה"מ בשליחות דאית ביה מששא].

אבל **רש"י** [לקמן עא: ד"ה דאמר] כתב דלמ"ד דמילי מימסרן לשליח, דדרך ארץ הוא לעשות שליח לדברים, והוי בדברים שלוחו של אדם כמותו. ומשמע דלמ"ד מילי לא מימסרן ל"מ שליחות כלל לדיבור, ויש חסרון בשליחות הראשון.

יב. והוסיף דאף דאי רצו לכתוב בעצמן רשאין, הוה בי"ד. [ומשמע דכוונתו דהיכא דאמר להדיא כתבו ותנו עשאם שלוחים ולא בי"ד].

יג. וכן תמה **בשו"ת משנת רבי אהרן** [סב ו] דהך סברא מחודשת הרבה, דבי"ד יועיל אף באופן שבשליחות בעלמא לא מהני, שהבי"ד מועיל המסירה דיעשו כבעלים למסור לאחר. [דהא אף בי"ד הוה מדין שליחות].

אך יש להביא עד"ז מש"כ **הרשב"א** [קידושין מא.] בשם **הרב אברצלוני** דכשעשה שליח בקנין אין חסרון מילי לא מימסרן לשליח, דאלימא טובא. וצ"ב מנ"ל, אך מ"מ מצאנו דכשיש אלימות לא הוה מילי בעלמא. [אך יל"ד דקי"ל כר' יוסי דל"מ בי"ד. ומ"ש קנין].

יד. והר"ן [לעיל] ביאר דר' יוסי ס"ל דכיון דאם רצו הן עצמם כותבין נעשין שלוחין. ומילי לא ממסרן לשליח. [ומשמע דאף ר' יוסי מודה ליסוד דאלימא מילתא דבי"ד ולא הוה מילי. אלא דס"ל דאף לבי"ד עשאום שלוחים ולא בי"ד. ודלא **כריטב"א** כאן].

טו. וכן משמע מדברי רש"י [בע"א, ולקמן עא:].

טז. דהא לר' יוסי ולשמואל ל"מ אמר לג'. [וכ"כ רע"א].

יז. וה**אחרונים** העירו דרב [לעיל כט.] ס"ל הטעם דבזיון דבעל, ולא משום חסרון מילי. ואפ"ה שמואל השיב לתלמידי רב כשיטתו.

יח. [ולכאורה הוה עדות שקר, דלא שמעו צווי הבעל ממנו או משלוחו].

יט. וצ"ב מ"ש מכולכם חתומו דמבואר דפסול משום קפידת הבעל. ומי גרע מאין עליו עדים כלל.

כ. וציין דדנו הפוסקים היכא דהבעל צווה להחתים עדים, ולא החתימו האם הגט כשר. וע' בי"ש קל כט שהקיל.

וכן דעת **המהרי"ט** [א קכז] דא"א לשלוח שליח להקדיש, דהו"ל מילי. [דלא נתחדש גדרי שליחות כיון דאינו 'מעשה']. **והאחרונים** תמהו מנ"ל. **ורע"א** [לעיל לב.] הקשה ע"ז מכמה מקומות דמהני שליחות לדיבור. והוכיח דהחסרון מילי הוה בשליח שעושה שליח, ואילו בשליח הראשון שנגמר הדבר על ידו[כא] אין חסרון.

אך שוב הביא **רע"א** [הנ"ל] דלמ"ד דל"מ אומר אמרו מוכח דיש חסרון 'מילי' בשליח הראשון, דאף שעשאו שליח למעשה המינוי ל"מ שליח הראשון[כב]. וע"כ דל"מ מהני שליח לעשיית מילי. והמח' האם מהני אומר אמרו תלי בספק [הנ"ל] האם מהני שליח הראשון במילי[כג].

והחש"ל [עא:] כת' דעפ"ז מיושב סתירת דברי הרש"י, דרש"י [לקמן עא:] קאי בצד דל"מ אומר אמרו, ומש"ה ביאר דהחסרון מילי הוה בשליח הראשון[כד].

אך **האחרונים** נתקשו דלפ"ז יש ב' גדרים בחסרון מילי לא מימסרן לשליח, ובמה תלי אהדדי[כה]. **והאחרונים** [אמר"מ יח ו, וקה"י כד ג] **ביארו** דהטעם דשליח דמילי אינו עושה שליח אחר הוא משום דלא חל שליחות לדברים בעלמא. ואף דמהני שליח להקדיש וכדו', משום דחל עליו שליחות בשעת עשיית מעשה השליחות. אבל קודם המעשה לא חל עליו שם שליח, ומש"ה אינו יכול לעשות שליח אחר [דעדיין לא נעשה שליח]. ומש"ה ב' החסרונות האלו מישך להדדי.

קצז) **רש"י ד"ה אי לא.** ול"ד למוסר גט לשלוחו שיכול לחזור ולעשות שליח אחר. **והרמב"ן** כת' דמסתבר דשליח לקבלה אינו עושה שליח, דהו"ל מילי ולא ממסרן לשליח [וכ"פ **השו"ע** קמא מג], אבל **המרדכי** [תכ] כתב בשם **ספר החכמה** [והו' **בקצות** רמד ג] דשליח לקבלה הוה גמר הדבר, ולא נחשב מילי. וכשנגמר הדבר אין חסרון מילי, ורק בכתיבת גט דמחוסר נתינה. [ולפ"ז החסרון בשליח דמילי דאינו שליח למעשה גמור].

והקצות כתב דעפ"ז יתכן דחתימת הגט יחשב גמר דבר, ואינו מילי [ויש חילוק בין כתיבה לחתימה[כו]], ועפ"ז יל"פ דהספק של שמואל דוקא בחתימת הגט אי חשיב מעשה. אך במסקנא מבואר דהוה מילי.

קצח) **האמר שמואל הלכה כר' יוסי דאמר מילי לא מימסרן לשליח.** משמע בגמ' דנח' ר' מאיר ור' יוסי בסברת מילי [וכ"ה לשון הגמ' עא: ועב.]. **וצ"ב** דבאומר לב' כו"ע מודו דאינה עושים שליח אחר. ובגמ' [לעיל כט.] הביאו דברי אביי ורבא בטעמא דמתני' ארישא דמתני' [דברי ר' מאיר], ומשמע דלרבא אף ר' מאיר ס"ל מילי.

ויש לפרש דמ"מ ר' יוסי ס"ל החסרון של מילי טפי מר' מאיר, וכוונת שמואל הלכה כר' יוסי דאף בבי"ד ל"מ מילי.

והתוס' רא"ש כת' דהגמ' [לעיל כט.] קאי בדעת ר' מאיר, אבל אף אביי מודה דסברת ר' יוסי משום דל"מ מילי[כז] [וכן משמע ברש"י לקמן עא:]. אבל **הריטב"א** כתב דלאביי אף דברי ר' יוסי משום קפידא דבעל[כח]. ולפ"ז צ"ל דר' יוסי מודה באומר חתימה הוה מילי. שהרי ר' יוסי אמר יכתבו ויתנו, וקאי אחתימה למסקנא].

כא. וע"ד מש"כ **המרדכי** [תכ] דשליח שנגמר הדבר על ידו לא הוה מילי.

כב. דאילו מהני שליח למילי, א"כ נחשב מינוי בשליחות הבעל, וכאילו הבעל מינה. ואין כאן שליח עשוה שליח.

כג. [ולפ"ז המהרי"ט קאי לדעת הרי"ף דפסק דל"מ אומר אמרו. אבל לדעת ר"י קי"ל כשמואל דמהני אומר אמרו].

כד. ואילו **רש"י** [כאן] קאי בדעת שמואל דס"ל למסקנא דמהני אומר אמרו, וכל החסרון בהא דשליח עושה שליח.

כה. ובגמ' [סז.] אי' דשמואל סבר כר' יוסי במקצת. ובמה שייכי אהדדי.

כו. והקצות יישב עפ"ז קו' **התוס'** [ד"ה כתב ידן] דהמ"ל איפכא. די"ל דנידון הגמ' דכתיבה, אבל חתימה הוי גמר מעשה ולא הוה מעשה. [וכת' דמ"מ למסקנא צ"ל דאף חתימה הוה מילי. ועפ"ז כת' [בסו"ד] דהא דאי' [כט.] דרב סבר דמתנה אינו כגט [דס"ל משום בזיון] הוא משום דרב פסק כר' מאיר. [ודוחק דלפ"ז הסוגיה [לעיל כט.] לא קאי להלכה].

ושמואל פליג כסברת רבא דמשום מילי, והתוס' רא"ש הקו' נקט דשמואל ס"ל דאף לר' מאיר החסרון משום מילי, וברבא. וא"כ הוה מצי להק' הכא אפי' לר"מ כקו' התוס'. והתוס' רא"ש תי' דשמואל ס"ל מתנה כגט משום דס"ל כר' יוסי [ומח' רב ושמואל במתנה הוא האיך קי"ל במתני']. ואף דהגמ' מביאה אמח' אביי ורבא אליבא דר' מאיר, הוה דימוי בעלמא [ולא שפליגי במח' רב ושמואל].

כח. **והריטב"א** ביאר דאביי [לעיל כט.] קאי ארישא דמתני' דהוה לכו"ע. ומשמע דאף סברת ר' יוסי משום בזיון דבעל.

אמרו[כט] [וכהו"א דסוגיין], אלא דאף בג' מצווה שהם יחתמו[ל]. וצ"ל דחתם סופר ועד לכו"ע פסול או לא תעשה[לא]. [אך הגמ' עב. מביאה ברייתא דלר' יוסי ל"מ אומר אמרו, וקשה לאביי].

ועוד דנו **האחרונים** [רע"א עא: ועוד] דאביי ורבא נח' בין לר' מאיר ובין לר' יוסי אי הוה משום בזיון או מילי, אבל דעת שמואל דנח' בזה ר' מאיר ור' יוסי[לב]. ופסק כר' יוסי דס"ל מילי[לג].

והבעה"מ כת' דכוונת הגמ' דנח' ר' מאיר ור' יוסי באומר לג' לחתום, אי ממסרן לשליח. וביאר דאף כשאומר לב' לכתוב הוה כמו אומר לג' לחתום, ולדעת ר' מאיר כה"ג לא חשיב מילי. [דכיון דצווה לאדם נוסף אמרי' דכוונתו לעשותם בי"ד].

קצט) **תוד"ה והאמר.** אבל ממתני' דר' מאיר דאמר לב' לא מצי למיפרך וכו'. וכה"ק שא"ר דבאמר לב' כו"ע מודו. **והרמב"ן** תי' דס"ד דהכתיבה הוה כאומר אמרו, דכתבו הוה חתימתן [וכבגמ' בהמשך]. **והריטב"א** ביאר כוונתו דלר' מאיר מהני אומר אמרו. ומש"ה הגמ' מק' דפסק כר' יוסי דל"מ מילי אפי' בבי"ד. א"כ ה"ה אומר אמרו.

ר) **בא"ד דהו"א דטעמא משום בזיון וכו' והו"א דבכתיבה ליכא בזיון וכו'.** **והרמב"ן** חלק[לד] דעיקר בזיון הוא בכתיבה, דשמא עדי החתימה לא ידעו מי כתבו.

רא) **תוד"ה כתב.** הוי כאילו אמר להם בפי' שישתפו אחר עמהם. [וסברא זו מהני רק בב', אבל באמר לג' צריך שיכתבו הם, **והאחרונים** הקשו מקושיית הגמ' דבי"ד הגדול]. אבל **רש"י** משמע משום דאינו מקפיד אכתיבה נחשב כאומר להדיא אומר אמרו.

רב) **תוד"ה הא.** א"נ וכו' היכא שצוה לכתוב מודה ר' מאיר דצריך לעשות צוויו וכו'. ומבואר בתוס' דמש"ה בעי' גדרי שליחות, ולא מהני אומר אמרו[לה]. וצ"ל דהבעל מקפיד שיכתב בגדרי שליחות ואמירת הבעל, **והאחרונים** נתקשו בזה.

והפנ"י הביא דמבואר עוד דעב"פ כשהבעל אמר אמרו, והם לא שינו מצוויו אפ"ה פסול. דהוא רצה שיכתבו בשליחותו, ואף דטעי בדין דכה"ג נחשב שליחות, ואפי' הכי ל"מ. אבל **החזו"א** כתב דבאומר אמרו ודאי מהני לתי' זה, וכוונת התוס' רק דעצם המשנה אפשר ליישב.

והנתיבות [רמד ג ותור"ג י:] למד מתוס' [לעיל י:] דאף בשאר שטרות בעי כתיבת הבעל, ואף לר' מאיר, מקרא ד'וכתוב', ולכן יש חסרון מילי. **והאחרונים** [הו' לעיל שם וכו: וכט.] תמהו על יסוד זה, והביאו דבתוס' דידן מפורש דלא כן.

אומר אמרו

רג) **הא כתב הגט וכו' ומודה ר' יוסי באומר אמרו וכו'.** **פרש"י** מדלא קפיד נעשה כאומר אמרו לסופר [ע' תוס' ד"ה כתב]. וקס"ד דר' יוסי מודה כיון דהבעל צווה להדיא לעשות שליח. [וכ"ד שמואל למסקנא, אבל דעת ר' יוסי דאף כה"ג חשיב מילי]. **ורע"א** [לעיל לב. הנ"ל] ביאר דאי"צ לדין שליח עושה שליח, דהכא עשאו שליח למינוי השליח השני [והוה שליח למעשה המינוי[לו]]. והחסרון מילי הוה בפרשת שליח עושה שליח.

ומש"כ רש"י דלא קפיד צ"ב דכל שליח עושה שליח איירי באופן דלא קפיד. וצ"ל דהכא עדיף, דנעשה כאומר, וכאילו צווהו להדיא לעשות שליח אחר.

כט. דהא באומר אמרו ל"ש בזיון.

ל. ולאביי ר' יוסי ס"ל דג' לא הוה אומר אמרו.

לא. והגמ' [בסמוך] מק' מדברי רב חסדא. אבל אביי פליג. [ודוחק דכיון דלא ניח"ל לגמ' דשמואל יחלוק, מ"ש אביי].

לב. ולפ"ז הא דאמר שמואל מתנה כגט היינו משום שפסק כר' יוסי. [וע' לעיל בשם התוס' רא"ש].

לג. ושמואל נקט דר' מאיר ס"ל דעשאן בי"ד גילה דאינו מקפיד. אבל ל"מ הבי"ד כלל לענין מילי [דדעת שמואל דבי"ד לא הוה אומר אמרו].

לד. **והרמב"ן** כת' דיפה פלפלו כפי מנהגם, ואעפ"כ אינו מחוור וכו'.

לה. **והקוב"ב** [לט] הביא עד"ז הא דאמרי' [לעיל כט.] דמתנה הוה כגט, דיש חסרון מילי. ושוב דחה [לתי' הא' בתוס'] דהתם קאי כחתימת השטר. [וכן נקטו האחרונים, ע' מש"כ לעיל שם].

לו. ועד"ז מצאנו [לעיל כט:] שליח שלא ניתן לגירושין, דהוה שליח רק על מעשה המינוי. [ע' מש"כ שם וכד.].

רד) **שם. הרמב"ן** הק' אמאי ל"מ אומר אמרו, הרי היא עושה שליח שלא בפניו. וכ"ת דר' יוסי קאי אאומר אמרו מדעתכם. לא משמע דאיירי דוקא כה"ג[לז].

והרמב"ן תי' דשאני גט דבעינן לשמה, ובעינן וכתב דבעל[לח]. ואין הסופר ועדים עומדים במקום בעל אלא כששמעו מפיו[לט]. ועפ"ז כתב דבשליח מתנה ודאי מהני אומר אמרו, וכן שליח לקבלה. **והרא"ה** [הו' בר"ן וריטב"א] הק' א"כ דהוה חסרון משום לשמה, מאן לימא לן דיש חסרון דלא מימסרין לשליח. **והר"ן** תי' אם איתא דמילי מימסרן לשליח כיון דשלוחו של אדם כמותו, הרי הם כשומעים מפי הבעל.

והרא"ה כתב דאיירי כשאומר 'מדעתכם'. אבל יכול למנות שליח מסויים שלא בפניו, ומודיע לו ע"פ עדים[מ]. וכתב דאף לא נפיק מיניה חורבא, דדוקא כשעושין ע"ד עצמן סבורים העדים דתלי בדידהו, ויאמרו לסופר לחתום. **והר"ן** חלק דהא איירי שמינה את העדים לחתום, ואפ"ה חששו לחורבה. א"כ ודאי איכא למיחש לחורבה אף כשמינה שליח מסויים.

והר"ן כת' דהיכא דהבעל בירר עדים ומינה שלא בפניהם מהני [ולא פסיל ר' יוסי אלא באומר אמרו לדעתכם]. וביאר דלא חיישינן לחורבה שבאומר אמרו, שסבורים שתלוי בהם. דטועים שבידם לשנות, דמה שאמר פלוני ופלוני אינו אלא כמראה מקום, דאל"כ למה הבעל ממנה אותם שלוחים.

והטור [רמד] הביא בשם **הרמב"ן** דמהני אומר אמרו בשליח מתנה [דהתם ליכא חסרון לשמה]. **והקצות** [רמד א] הק' דברמב"ן איירי דוקא כשמינה שלא בפניו, אבל לדעתכם ל"מ [ועי"ש]. **ורע"א** ביאר דהבעל יכול למנות את מי שיהא לבסוף השליח. ונחשב מינוי של הבעל, אך בשליח שאינו מסויים. וביאר דאין בזה חסרון ברירה, שהרי חל[מא] בשעה שמתברר[מב].

אבל בדברי הרא"ה מבואר דהיכא דאומר אמרו 'לדעתכם' ל"מ, ודוקא היכא שעושה שליח מסויים. וכן הרמב"ן בתחילת דבריו העלה צד לחלק בזה. [ודלא כרע"א]. [ואפשר דהיינו בסתמא, אבל אם פירש להדיא דכוונתו למינוי שליחות מעכשיו מהני].

והנוב"י [ק צא] דן האם מהני שהאשה ממנה מי שיבחר פלוני שיהא שליח שלה. והיא בחרה במי שימנה פלוני ועושתו שליח[מג]. וכת' דאין בזה חסרון ברירה, של"צ שיהא מבורר למפרע, וסגי שיתברר בשעה שצריך לשליחות. [והאריך בזה, ואב"מ].

רה) **ומי מודה ר' יוסי באומר אמרו וכו'.** ודעת ר' יוסי דאף אומר אמרו הוה בכלל הא דמילי לא מימסרן לשליח. [ורע"א [הו' לעיל] ביאר דס"ל דל"מ שליח ראשון למילי, ומש"ה ל"ש שליח למינוי שליחות. אבל **הכס"מ** [ב ו, הו' בסמוך] הביא צד דאומר אמרו פסול מדרבנן משום גזירה אטו בלא אומר אמרו. **ורע"א** תמה דהרמב"ם ס"ל דפסול דרבנן אם נשאת לא תצא, א"כ בסוגיין אמאי אמר תצא והדבר צריך תלמוד. וע"כ דל"מ מדינא. [ויש לדחות דכיון דאומר אמרו פסול מדרבנן, מש"ה לא שייך סברת נעשה כאומר אמרו].

רו) **תוד"ה חתם.** כתב סופר ועד לא נפיק חורבא.

והרמב"ן תי' דלשמואל אף בכתב סופר נמי נפיק חורבא, דחיישינן שלא יחתים עד נוסף ויסמוך על כתיבת הסופר, בסופר מובהק.

לז. **והר"ן** ציין דמבואר **ברש"י** [לעיל עא: עב.] דאין צד היתר לומר לאחרים לכתוב אלא השומע מפיו הוא יכתוב. ול"מ שעושה את פלוני שליח במקומו.

לח. **והבי"ש** [קכ ז קכג ה] הביא מדברי הרמב"ן דבעי שליחות בכתיבה, אבל הרמב"ן כג. כתב דלא בעי שליחות בכתיבה.

לט. **ובשו"ת משנת ר"א** [סב ד] ביאר דאין להם נאמנות דהבעל ציוה לכתוב, ומש"ה הסופר אינו יודע אם ציוה הבעל. וכיון דלא שמע עדיין ציווי הבעל הר"ז חסרון בלשמה. ועוד ביאר באופ"א דבעינן שהסופר יכתוב על פי ציוויו, דאילו צווה הבעל והשליח לא שמע הוה כמו שכתב בלא ציווי, כיון שאינו כותב על פי ומחמת הציווי. וה"נ באומר אמרו כיון דאינן נאמנים, נמצא דלא שמע הציווי, והיינו שאינו יודע עדיין מהציווי.

[ועפ"ז ביאר דסברת הרמב"ן מישך לגדרי אומר אמרו, עי"ש שהאריך].

מ. וכת' דנפק"מ דאפי' עדים אחרים מודיעים לו, משא"כ באומר אמרו מדעתכם, תלי באמירת שליח הראשון.

מא. ובמינוי שליחות ליכא חסרון דכלתה קנינו.

מב. וע"פ יסוד האחרונים [ע"פ תוס' ב"ק סט. הו' לעיל כה] דבאופן שחל לאחר זמן מהני לתלות בדבר העתיד, דבשעה שחל כבר הוה מבורר.

מג. וכת' דהיכא שאמרה כל הרוצה לקבל גיטה יהיה שלוחה ל"מ, דלשון כל הרוצה לאו שליחות הוא [וכמ"ש תוס'

רז) **תוד"ה מתני'.** ולמאי דמסיק דכשר ולא תעשה לא מתוקמא כר' מאיר. **הרמב"ן** ביאר דכוונת תוס' להקשות על רש"י דלמסקנא קאי מתני' אף כר' מאיר, כיון דכשר ולא תעשה. ודלא כרב חסדא, הרי כל עיקר קושיית הגמ' היתה מדרב חסדא. **והרמב"ן** כתב לתרץ דעיקר תי' הגמ' דשמואל פסק כן בשם רבי, ורבי ס"ל כשר ולא תעשה [וגרס סז. אמר רב הונא אמר רבי].

רח) **בא"ד לר' מאיר חיישינן לתקלה אחריני וכו'.** **והרמב"ן** הקשה דהו"ל לגמ' לפרש חשש זה. ועוד החשש דתשכור עדים שייך אף לר' מאיר, ונאמר דכשר ולא תעשה[מד].

רט) **בא"ד [בע"א] ותי' ר"ת, דכשר ולא תעשה.** **והרמב"ן** חלק דיכתבו משמע לכתחילה. ותי' דאיירי דהבעל עצמו אמר לסופר לכתוב, ושוב אמר לב' או ג'.

והתוס' הרא"ש כ' ונר' דליכא למיחש משום הסופר אלא כשהבעל בירר הסופר, דבזה חיישינן שיאמר כמו שהבעל בירר ני וירצה לחתום וכו'. אבל כתבו ותנו ליכא כיסופא [ובאמר לג' תנו יש חשש דשלשתם מינוהו לר' מאיר, ויש חורבא וכמ"ש ר"ת, דלא תליא בבעל[מה]].

דף סז.

רי) **תוד"ה אמרו.** לא דמי לעד מפי עד וכו'. אבל **הראב"ד** [על הרי"ף] נקט דהוה עד מפי עד. דאיך יחתמו העדים במצוותן של אלו, ואיך יכתוב הסופר בלא ששמע מפי הבעל נמצא לשמה דגט זה עד מפי עד[א]. ובשלמא אומר לג' תנו דעשאן בי"ד מהני. **והראב"ד** כת' דכיון דהבעלים מוסרים את השטר לא קפדינן שאין העדות נגמר אלא במסירת השטר[ב] [ואף שכותבים את הגט ע"פ אומר אמרו, מ"מ א"א למוסרו בלא ששמעו מפיו]. וש"מ דאין פסול עד מפי עד אלא בעדות ע"פ, דהעדות נגמר על פיו. אבל עדות בשטר נגמר במסירת השטר, והבעלים או שלוחם מוסר את השטר[ג]. ואין חסרון עד מפי עד.

ומהני אמירת השלוחין להחשב שנכתב הגט ע"פ צווי הבעל. אבל לא נגמר בזה עדותו.

ריא) **שם.** עד מפי עד[ד]. **והאחרונים** [ברכ"ש ד, ע' גר"ח עדות ג ד] העמידו דיש ב' חסרונות בעד מפי עד, דהעדים הראשונים אינם נאמנים דלא העידו בבי"ד[ה]. ועוד דהעדים האחרונים אינם מעידים ע"פ ראייתם או ידיעה, ול"מ שמיעה מעדים. [ודנו אי כל חסרון לחוד פוסל[ו], או כל החסרון משום תרוייהו יחד[ז]]. ואף בסוגיין יש ב' חסרונות אלו.

והנתיבות [כח ז ובתור"ג] כת' [בכוונת תי' התוס'] די"ל מהני עדות שלא בפני בי"ד להעיד על כשרות הגט, דהכא מעידים רק על צווי הבעל אין בזה דין עדות בב"ד. דדוקא לאחר גירושין הוה עדות דבר שבערוה, ובעי עדות בפני בי"ד. אבל לברר כשרות הגט ל"ד לדבר שבערוה[ח]. וכת' דאף דהכא לא הוה גילוי מילתא גמור וצריך ב' עדים, מ"מ נתקבל

לעיל סו.], שאינה מיחדת אדם מיוחד. אבל כאן שאמרה כל מי שיבחר פלוני, א"כ בחרה דוקא במי שיבחר פלוני.

מד. וכתב וכ"ת דבג' עשאן בי"ד ולא חיישינן להכי. ועי"ש שדחה.

מה. אבל כשג' צריכים בעצמם לחתום דייקי טפי ולא מחתמי אחר עמהם.

א. ומבואר בדבריו דיש חסרון גם בכתיבה לשמה, דהסופר אינו יכול לסמוך על עדות העדים, שלא בבי"ד.

ב. וצ"ב היאך מהני תי' זה לגבי הכתיבה, דבעינן שמעשה הכתיבה תהיה לשמה.

ג. **והנתיבות** [שם] ביאר דנגמרה עדותן רק בשעת נתינה, וכמ"ש הר"ן [לקמן פו מח. בדה"ר] דכשרואין הגט בידה נעשין העדי חתימה עדי מסירה או משום אנן סהדי.

ד. **והברכ"ש** כת' דילה"ק כן אף על כתיבת הסופר, דהוה מעשה בדבר שבערוה. ואינו רשאי לעשות מעשה בדבר שבערוה אא"כ נתברר לו שראוי לכך.

ה. ומש"ה עדים יכולים להעיד שראו שטר שנחקרה בבי"ד [וכמ"ש תוס' כתובות כ. ויבמות לא: וב"ב קסו, עי"ש], דמעידים על עדות שכבר נתקבל בבי"ד. [וע"ע רמ"א ל יא וסמ"ע וט"ז שם. ואכמ"ל].

ו. ואף היכא דליכא חסרון מצד נאמנות העדות הראשונים, מ"מ העדים האחרונים אינם מעידים על 'מעשה'. [דכל זמן שלא נחקרה ונתקבל עדות הראשונים בבי"ד לא חשיב מעשה].

ז. וביארו דאילו מהני עדות האחרונים, א"כ מביאים את עדות הראשונים לבי"ד. ועי"ז יתקבל עדותם בבי"ד.

ח. וציין לדברי **הרי"ף** [יבמות לט: יג. בדה"ס] דמהני גילוי מילתא לברר על היבם [קודם שחלץ]. ועוד ציין לרמב"ן [נדה מח] דמהני נשים לבדוק שהביאה סימנין לחליצה.

עדותם בלא בי"ד. ומש"ה העדים האחרונים יכולים להעיד על פיהם[ט].

והנתיבות כת' דמ"מ כ"ז לענין כשרות הגט, אבל לענין נתינת הגט ל"מ עד מפי עד. וכדברי הראב"ד [הנ"ל].

ריב) **בא"ד אבל כאן עיקר העדות נמסרה לא נמסרה אלא לאלו וכו'**. וכעי"ז כתב **הרשב"א** [כט.] [בשם **תוס'**] שלא חשיב עד מפי עד שהם שלוחי הבעל ובמקומו הם עומדים.

ולכאו' כוונתם דעדות העדים הוא על מעשה אמירת השליח. וסגי באומדנא בעלמא דאמירת השליח הוה מכח הבעל, שהרי אין זה עיקר העדות[יא].

והברכ"ש [ד] הביא בשם **הגר"ח** [לפרש דברי התוס'] דנחשב שהעדים אחרונים ראו מעשה צווי הבעל ע"י שלוחו [ובענין שהצווי יהא ע"י תורת שליחות, ועי"ז נחשב מעשה צווי הבעל]. ואף שלא נתברר להם אם ראו צווי הבעל, אין חסרון עד מפי עד דאינן צריכים להעיד להתיר האשה, אלא דעדותם הוה לאשווי גט. [וסומכים על עדות הראשונים, וע"פ דברי הנתיבות]. ואחרי שחל דין גט, מהני אף לראיה, מדין הגט.

ריג) **שם. והרמב"ן** [לעיל כט.] תי' דאלו אינן מעידים שהיא מגורשת, אלא שהם יכולין לעשות מעשה, והם שלוחין לחתום וליתן הגט, ואלו עדים אחרונים הם שלוחי הראשונים במקומן ואינם מעידים כלום. וביאר דאם תשאלם על האשה הזאת אם היא מגורשת יאמרו לך שאינם יודעים, ואם תבא היא להתיר עצמה בבי"ד ע"פ אלו צריכה ב' כתי עדים, הראשונים יעידו בפנינו אמר לשנים אלו שיאמרו כתבנו וחתמנו[יב]. וצ"ב כוונתו דחתימת העדים ודאי הוה עדות, ולא מעשה שליחות בעלמא[יג].

והנתיבות [שם] תמה דאם בכה"ג צריכה להביא עדי אמירה לינשא, א"כ האיך יתנו לה הגט, ניחוש דילמא תלך ותינשא בגט זה לבד[יד]. ועוה"ק במש"כ הרמב"ן דהעדים יאמרו שאינם יודעים אם נתגרשה, הא ודאי אדעתא דהכי נתנו לה שתהיה מגורשת, כיון ששמעו צווי הבעל מפי הראשונים.

והנתיבות ביאר דעיקר כוונת הרמב"ן דעיקרן של עדי חתימה לא באו להעיד שנתגרשה, דהא העדים חותמין על הגט ואינם יודעים אם ימסר לה. ובזה הרמב"ן הביא ראיה דעדי חתימה לאו עדי גירושין הן, דהא אם תבוא האשה להתיר עצמה להינשא, והגט אינו בידה, העדים לא ידעו להתירה. אלא דעדותם הוה לעשיית השטר. והעדים הראשונים נאמנים להעיד על צווי הבעל. וכיון דאינם מעידים על גמר הדבר ל"צ עדות בבי"ד.

והחזו"א [פד ז] ביאר דכוונת הרמב"ן דנחשב דעדים האחרונים חותמין בשליחות הראשונים, ואף עדות הראשונים נחשב עי"ז שנתקבל בבי"ד. נמצא ב' כיתי עדים מתאחדים ונעשים כת אחת.

ריד) **אלא ר' יוסי תרתי אמר, ושמואל סבר לה כוותיה בחדא וכו'**. ור' יוסי ס"ל דאף אומר אמרו הוה בכלל מילי, ושמואל ס"ל כוותיה בעיקר החסרון של מילי [אף באומר לג']. אבל ס"ל דאומר אמרו לא הוה מילי.

ט. דכיון דהעדים הראשונים נאמנים, עי"ז אין חסרון בעדות האחרונים [אף דלא נחשב כמי שנחקרה עדותם בבי"ד].

י. **והתוס' הרא"ש** [סו:] כתב דאינו עד מפי שהרי השנים אינם מעידים העדות ששמעו מפי הראשונים, אלא כותבין הגט ע"פ עדות הראשונים שהעידו שהבעל עשאם שליח לכתוב, וכה"ג לא מיקרי עד מפי עד.

יא. **והרשב"א** כת' ומיהו נראה דדוקא ע"פ שנים כותבין, אבל ע"פ אחד לא. [דעכ"פ צריך עדות דצווי הבעל, ולא סגי גילוי מילתא בעלמא. וע"ע לע' ט: ויט: בהא דקוראים לפניהם וחותמין, דסומכים על אומדנא דספרי דדיינא לדעת מה כתוב בשטר].

יב. וכת' אלא שהם יכולים לעשות מעשה ע"פ השנים שאומרים להם הבעל אומר לכם לכתוב ולחתום. וכן נותנים לה את הגט, ואלו העדים שלוחי השנים הראשונים הם ועושין שליחותן במקומן ואינם מעידין כלום. [ומשמע דאינה יכולה להנשא ע"פ גט זה בלא ב' כתי עדים. וצ"ב כשיוצא הגט לפנינו האיך נדע שנעשה ע"י אומר אמרו. ואפשר דכוונתו דנשאת ע"י חזקת הגט, ולא ע"פ גדרי עדות].

יג. **והריטב"א** [כאן] ביאר דאלו אינם עושים עדות ע"פ הראשונים, אלא מעשה הוא שעושים על פיהם. משום דהני נמי שלוחים דבעל נינהו, אלא שאלו השנים מודיעים אותם שהבעל עושה אותם שלוחים לכתוב ולחתום בו וליתן גט לאשתו וכיון שהם שנים נאמנים הם בכך.

יד. ועוד תמה על לשון הרמב"ן דצריכה להביא ב' אלו שיאמרו כתבנו וחתמנו וכו', דלמה לה להביאם, הא הגט חתום תחת ידה, ובגט אין צריך קיום כשאין טוען מזויף.

והרמב"ן ביאר דשמואל אמר כן בשם רבי, והרמב"ן גרס בגמ' [בסמוך] דרבי ס"ל כשר ולא תעשה, ומש"ה לדעת רבי ניחא דמהני חתם סופר ולא חששו לתקלה. ורבי הוא תנא ופליג.

והראשונים כת' לפ"ז היה נראה לפסוק דמהני אומר אמרו, **ובס' התרומה** [קכה] **בשם ר"י** פסק דכשר ולא תעשה. אבל **הרי"ף** פסק דאומר אמרו פסול, וכדרב אשי [עב.] **דפי' את המשנה** [עא:] **כר' יוסי דעד שיאמר הבעל לסופר ועדים, ול"מ אומר אמרו**[טו]. [והוה מח' ואח"כ סתם[טז]].

והרמב"ם [ב ו] כת' דאומר אמרו הגט פסול, ומתיישבים בדבר הרבה[יז] דקרוב להיות הגט בטל. ומשמע דנסתפק האם אומר אמרו ל"מ כלל מדינא [והגט בטל], או דהוה רק פסול מדרבנן[יח]. **וה"ה** כת' דשמא נקט דזה הספק דשלחו מתם לשמואל, ומהא דאמר שמואל דתצא מוכח דהגט בטל מדאורייתא. [**והמפרשים** כת' דאולי גרס בסוגיין בענין אחר[יט]].

והרד"ך [בית ג הו' בכס"מ] כת' דהרמב"ם נסתפק כמי ההלכה[כ] [ומש"כ דהגט פסול, היינו ספק דאורייתא]. וכן משמע בר"ן בדעת הרמב"ם. **ומהר"ם אלשאקר** [כא, בכס"מ] חלק דכוונת הרמב"ם לפסוק דהוה ודאי פסול [מדרבנן, ואם נשאת לא תצא], אלא דהרוצה להכשיר מתיישבין בדבר שהוא קרוב להיות בטל. **והכס"מ** ביאר דמדינא אם נשאת לא תצא [כדין פסול דרבנן], אלא דמודיעין אותו שהוא קרוב להיות בטל, והבעל יחמיר לעצמו שתתגרש שוב. וע"ע פר"ח [קכ טז].

רטו) **שם. ס"ל כוותיה בחדא.** ובאומר לג' ס"ל לשמואל דאין כותבים, ואף דעשאם בי"ד לא נחשב אומר אמרו[כא].

רטז) **שם. הרמב"ן** הק' דלשמואל גופיה ע"כ צ"ל דל"מ חתם סופר ועד, דאל"כ נפק חורבא. א"כ האיך אמר שמואל אי כתב ידם וכו'. וע' תוס' [סו: ד"ה כתב]. **והרמב"ן** כת' די"ל דהבעל נתכוון לכך, ואף דעי"ז הגט פסול. [די"ל שהוא לא ידע דפסול מדרבנן. א"נ נתכוון לפוסלה אבו"ע].

והרי"ף פסק דחתם סופר ועד כשר. **והר"ן** כת' דא"ש לשיטתו דאומר אמרו פסול מדינא. **והר"ן** תמה שאף הרמב"ם [ע"פ ה"ה ט כז] פסק דחתם סופר ועד כשר, והר"ן תמה דכיון **דהרמב"ם** נסתפק אי קי"ל כמ"ד דמהני אומר אמרו, הו"ל לפסול חתם סופר. **ותי'** דאפשר דמ"מ כיון דסוף סוף ל"מ מספק, א"כ לדידן לא שייך הך גזירה. **והר"ן** חלק דכיון דמספקא דינא אית למיזל לחומרא.

ריז) **איסי בן יהודה היה מונה שבחן של חכמים**[כב] **וכו'.**

יש שהק' דאי' [ב"ב קסד:] דלספר בטובת ושבח חבירו הוה אבק לשון הרע, דעי"ז גורם שיספרו בגנותו. אך **הרמב"ם** [דעות ז ד] כת' דוקא מספר לפני שונאו. **והג' מיימוניות** [והסמ"ג לאוין ט] כת' אבל בפני אוהביו מותר, וכדאי' דמונים שבח התלמידים[כג].

והיראים [קצא בסופו] תי' דאסור להרבות לספר, דעי"ז בא לידי גנותו. אבל הכא מנה שבחם וסיפר טובה בלא

טו. **והרמב"ן** הק' דרב אשי לא בא לפסוק הלכה, אלא לפרש את המשנה. אלא דכוונת הרי"ף דהוה מח' ואח"כ סתם. והרמב"ן כת' דלולי דבריו דכיון דשמואל בשם רבי עצמו ס"ל דמהני אומר אמרו, כל סתם משנה דאיהו אמר דלא כן לא סמכינן עלה. [וכ"ב שא"ר]. וכת' דמ"מ לדינא הוה ספק, וחולצת ולא מתייבמת. והביא דדעת תוס' דמהני אומר אמרו.

טז. **והראשונים** ביארו דפרק מי שאחזו הוה אחר פירקין [ע' תוס' לע' סב:], ובחדא מסכת יש סדר למשנה.

יז. משמע דתלי בבי"ד שבכל דור ודור, דהרמב"ם הניח נידון זה שיכריעו בשעת מעשה [וצ"ע].

יח. **והמאירי** כת' ואיני מבין מה יועיל כשנתישב בדבר לשנותו מפסול לבטל או מבטל לפסול, הואיל ומ"מ אתה מחמיר בו להיות חולצת. [וצ"ב דנפק"מ אם נשאת תצא].

יט. [אך בגירסא לפנינו מבואר דהספק משום קפידא דבעל. ושמואל ס"ל דאומר אמרו כשר].

כ. **והלח"מ** כת' דכיון דלר' יוסי בטל, ולשמואל כשר, הרמב"ם הכריע ביניהם דעב"פ פסול מדרבנן.

כא. ואף דסברת ר' יוסי דאף אומר אמרו ל"מ. מ"מ שמואל ס"ל דג' לא נחשב אומר אמרו. [והוה מח' נוספת, וצ"ב מנ"ל דכ"ד ר' יוסי דנימא דסבר כוותיה]. **ובשו"ת משנת ר' אהרן** [סב ו] הוכיח דשמואל נקט דסברת ר' מאיר משום בזיון דבעל, ומש"ה בג' אומרים לאחרים. ובזה ר' יוסי פליג דהטעם משום מילי [ומש"ה שמואל נקט דהלכה כר' יוסי במילי], וסבר כוותיה בחדא. [ואף דרבא ס"ל דאף ר' מאיר מודה לסברת מילי, שמואל ס"ל דנח' בזה ר' יוסי ור"מ. והא דאמר שמואל מתנה הוה כגט משום מילי, היינו למה דקי"ל כר' יוסי].

כב. ועד"ז אי' [אבות ב ח] דרבן יוחנן בן זכאי היה מונה שבח תלמידיו, ר' אליעזר בן הורקנוס בור סיד שאינו מאבד טפה, ר' יהושע אשרי יולדתו, ר' יוסי חסיד, ר' שמעון בן נתנאל ירא חטא, ור' אלעזר בן ערך מעין המתגבר.

כג. וכ"ה לשון **רשב"ם** [ב"ב קסד:] דמתוך שמרבין בשבחו בא לידי גנותו. וכן **הרי"ף** [שבת לג יד. בדה"ס] כתב אל יספר בשבחו יותר מדאי.

ריבוי. והח"ח [ט א] הביא ב' הטעמים לחומרא[כד].

ריח) **תוד"ה חכם לכשירצה.** יותר מר"מ. **והמהרלב"ח** [צב צוי' בגהש"ס] כת' דמדברי רש"י משמע כשהיה רוצה היה חכם, וכשלא היה רוצה לא היה חכם כלל [והמפרשים תמהו בזה[כה]]. ובזה תוס' פליגי דקאי יותר מר"מ.

ריט) **בא"ד ודילמא ר"מ חריף ומקשה[כו] ור"י מתון ומסיק,**

וכה"ג אמרי' בסוף הוריות. דבגמ' [הוריות יד.] מסתפקת הי מנייהו עדיף חריף ומקשה [כרבי זירא] או מתון ומסיק [כרבה בר רב מתנה], **תיקו.** [וצ"ב כוונת התוס' דהביאו מהתם[כז]]. ועוד אי' [שם] דנח' רשב"ג וחכמים אי סיני עדיף או עוקר הרים עדיף[כח].

רכ) **רב חסדא כשר ולא תעשה. הרמב"ן** הק' דא"כ אמאי אמר רב חסדא דמתני' [דחתם סופר] כר' יוסי [לרש"י]. וכתב דלמ"ד דאפיך להו ניחא [אך הק' דרש"י פי' דאפיך רק רבה ורב יוסף]. ותי' דרב חסדא ס"ל דגזרי' אף אי כשר ולא תעשה, דמ"מ חיישינן.

רכא) **מעשה לא עבדי, דיבורא קאמרי. פרש"י** דכשמעידים שקר נמי חשיב מעשה, אבל חוששין שיאמרו לאחרים לחתום. וצ"ב אמאי לא חשיב גדר עדות שקר כשאומרים לאחרים. [וע' תוס' לעיל ד"ה אמרו]. ואפשר דיש לחלק משום עדות בפני בי"ד. א"נ אינו נראה בעיניהם חמור כל כך.

ותוס' חילקו דהתם ע"י דיבורא נגמר הדבר ומש"ה נחשב מעשה גמור. והכא נגמר ע"י אחרים[כט].

דף סז:

רכב) **[במשנה] אמר לי', א' כותב וב' חותמין וכו'.**

הנוב"י [ק צא] הק' דהבעל לא ייחד מי מהם יכתוב[א], והוכיח דמהני מינוי שליחות ע"י ברירה. ובשעת כתיבתו ונתינתו הוברר הדבר שזה הוא השליח. ואין בזה חסרון ברירה, דאי"צ שיהא מבורר משעת אמירת הבעל [וע' מש"כ לעיל]. **ורע"א** חלק דהכא מינה את כולם לשלוחים. ואין כאן תנאי וברירה כלל. וע"ע חי' ר' שמעון [קו' השליחות ט].

רכג) **[במשנה] כולכם כתובו, א' כותב וכולם חותמין.**

ונח' ר' יוחנן ור"ל [לעיל יח:] דלר"ל כולם משום עדים[ב], ולר' יוחנן סגי בב' לשם עדות, והשאר הוה תנאי[ג]. [וע' מש"כ לעיל שם].

ומבואר [לעיל י:] דעדי הגט אין חותמין אלא בפני כולם, גזירה שמא אמר כולכם[ד].

רכד) **שם. א' כותב וכולן חותמין. הריטב"א והר"ן**

כת' דאף דהסופר חותם עמהם, כיון שהוא מרבה עדים אין חשש חורבא משום כיסופא דסופר, דהסופר יודע שהקפיד להרבות בעדים ואף של"צ עדותם. ומש"ה כשיש ב' עדים כשרים מלבד הסופר אין חשש בחתם סופר.

רכה) **[במשנה] לפיכך אם מת א' מהם הר"ז גט בטל.**

הקצות [כא] הק' דלמ"ד משום תנאי למ"ד

כד. דבפני שונאיו אסור. וכן בפני אוהביו כשמרבה בסיפור. [עי"ש עוד].

כה. **והמהרצ"ח** ביאר דאף האדם השלם אינו עלול בכל עת לחכמה, ולא כל הזמנים שווים להעמיק במדעו. ושבחו את ר' יהודה דבכל עת שהיה רוצה להעמיק בחכמה היה נקל לו, להפשיט עצמו מהעולם התחתון ולהשתדל בדעה ותבונה. וציין **למדרש** שיר השירים עה"פ [שה"ש ו ד] "יפה את רעיתי כתרצה", כשאת רוצה כד את בעייא לית את צריכה בעייה מכלום מילף מכלום.

כו. והביאו מהגמ' [עירובין יג: ונג.] דר' מאיר היה חריף טובא, ולא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו. ואי' [סנהדרין כד.] דהיה עוקר הרים וטוחנן בסברא.

כז. **והמהרלב"ח** [שם] ביאר דאלו התוארים התמדיים שהיו לאלו השנים תמיד, ובזה היו שווים. אלא דר' יהודה כשהיה רוצה היה חריף ומקשה גם כן כמו ר"מ, מלבד התואר הנמצא בו תמיד. וזה כוונת תחילת דברי התוס' דכשירצה הוה יותר מר"מ.

כח. ואי' [שם] דרב יוסף היה סיני, ורבה היה עוקר הרים.

שלחו לתמן איזה מהם קודם, שלחו להו סיני עדיף דאמר מר הכל צריכין למרי חטיא.

כט. **ותוס'** [יבמות כה:] צירף דברי רש"י ודברי תוס', והביאו בשם **רש"י** דכשמעידים שקר חשיב נמי מעשה, כיון דעל פיהם נגמר. ואומר אמרו קרי דיבורא, דלא נגמר הדבר על ידיהם.

א. ולכאו' כוונתו להק' ע"פ מש"כ [לע' שם, ע"פ הא דלע' סו.] דהאומר כל הרוצה לא נחשב שליח, שהרי לא ייחד שליח כלל.

ב. **פרש"י** דלא הוי עדות שלימה עד שיחתמו כולם. [מבואר דעדות הגט תלי בבעל].

ג. **פרש"י** תנאי גמור הטיל בגט דלא להוי גיטא אא"כ יחתמו כולם. [ומשמע דאף לר' יוחנן אשוויי גיטא תלי בבעל, והבעל עשה תנאי בעשיית הגט].

ד. **והרמב"ן** [לע' י: בחי' ומלחמ'] כת' דהוה גזירה אטו היכא דאמר להדיא כולכם משום עדים. [דאין לגזור בעלמא משום תנאי].

בירושלמי [ז ו, ע׳ לקמן עה:] אונסא כמאן דעביד[ה], א״כ כשמת העד הוה אנוס ויחשב שנתקיים התנאי.

רכו) **אחד כותב ע״י כולם. החלק״מ** [קכ טז] נסתפק האם ב׳ יכולים לכתוב את הגט, כ״א חצי. ודן האם דרשי׳ ׳וכתב׳ ולא ב׳ שכתבו. **והפר״ח** [שם יח] הכשיר[ו].

רכז) **מנה מקצתייהו, אמרי לה לאי גיסא. פרש״י** דמנה מקצתייהו כוונתו ב׳ מתוכם, לאפוקי השאר. ואמרי׳ דהוברר הדבר שהוטרח הדבר עליו, וחדל לו מדעתו הראשונה. **והר״ן** כת׳ דיותר נר׳ לומר דמנה מקצתייהו חזר בו לגמרי ולא קפיד כלל.

והר״ן תמה **שהרי״ף** השמיט ספיקות אלו. **והרמב״ם** [ט כז] כת׳ דבכל אופן הוה כאומר כולכם, והגט בטל. והר״ן הק׳ דהוה ספק. [וע״ע בפוסקים שדנו בדינים אלו].

רכח) **איתקין רב יהודה בגיטא וכו׳.** בפשוטו משמע שקבע נוסח זה שלא יאמרו כולכם, וכ״ש אם אמר סתמא ׳כתובו׳ הדין כן. וכ״כ **הפוסקים.** ואם אמר כולכם, צריכים לחתום כולם. אבל **הראב״ד** [על הרי״ף] כ׳ דהתקנה הועיל דאף דאם אמר ׳כולכם׳ סתמא נעשה כאומר ע״פ התקנה, דהיינו כל תרי מינייכו.

הדרן עלך פרק האומר התקבל

ה. ונח׳ בזה ר׳ יוחנן ור״ל, וכת׳ דלגיר׳ דר״ל ס״ל כמאן דעביד ניחא. דר״ל ס״ל כולהו משום עדים. אבל י״ג להיפך.

ו. דלא דרשי׳ ׳וכתב׳ ולא ב׳. ועוד יש שדנו לצד דצריך שליחות הבעל בכתיבה, כיון דנכתב ע״י שליחות הכל מתייחס אחריו. [אך ע׳ בעי״ז לע׳ מז: בצרן ושגרן ביד שליח אי חשיב לקיחה והבאה כא׳].

פרק מי שאחזו

א) **תוד"ה מי.** ואפי' אמר כתבו ותנו[ז]. דאם לא אמר תנו פשיטא דאין נותנין [וכדאיתא לעיל סו.]. **והרשב"א** כת' דכוונת המשנה כלומר דאף אם כתבו בעודו קורדייקוס, ולאחר שנתרפא צווה ונתנו לה ל"מ. דנכתב בלא צווי הבעל.

ובשו"ת הרשב"א [ד רמו] כת' די"ל בדרך אפשר כגון שאמר כתבו ומיד אחזו קורדייקוס. וי"ל דכבר התחיל לבעתו, והוה כהנך [דלעיל סה:] היוצא בקולר ומסוכן דאי"צ לומר תנו.

וכת' וא"ת דהתם כבר הסיבה לפניך בשעת אמירתו, דיוצא בקולר ומשתדל לפרוש בים. ולא דמי להכא דעדיין בשעת אמירה בריא היה. ודחה דבעלה לראש הגג [לעיל סו.], ואפי' היכא דהוה ספק תלינן להקל. [א"כ ה"נ אף דליכא ראיה דבשעת אמירה כבר אחזו קורדייקוס, כיון דהוה מיד יש לנו לתלות שהיה בהול בדעתו.

ב) **וחזר ואמר לא תכתבנו, אין בדבריו האחרונים כלום. הר"ן** [לרי"ף] כת' דדינו כשוטה [ודאי]. ול"ד לנשתתק דהוה ספק [ובודקים אותו[ח]].

ג) **אמר הני כל דאמינא להו מיפך אפכי, א"ל בישרא סומקא וכו'.** ויל"ד דבגמ' [יבמות סג.] אי' דרב הוכיח את בנו שלא יהפוך דבריו כה"ג משום למדו לשונם דבר שקר. [אך י"ל דהתם היה שליח, ולהפך שליחותו יש בזה משום שקר. אבל הכא אינו שקר לבקש דבר שאינו רוצה].

ד) **גדולה מלאכה שמחממת את בעליה. פרש"י** לתלגא [חולי שע"י צינה]. **שעי"ז יזיע ויצא חוליו. אבל הרמב"ם** [ד יד] כת' דהוה כלל בבריאות הגוף שלא יבא לידי חולי. [והרמב"ם שם ב כת' דיעשה מלאכה קודם אבילתו].

דף סח.

ה) **והבית בהבנותו אבן שלימה וכו'.** והמשך הפסוק [מלכים א ו ז] ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנתו. ובברייתא [סוטה מח:] נח' בזה, דר' יהודה ס"ל דבנין ביהמ"ק היה ע"י השמיר [כדאי' בסוגיין]. ור' נחמיה חלק דכתיב מגוררות במגירה[א], אלא שהיה מתקין מבחוץ ומכניס מבפנים [בתוך הבית לא נשמע כלי ברזל[ב]]. והשמיר היה רק לאבני אפוד וחושן.

ו) **תוד"ה איכא.** הכא משמע דלאבני אפוד בעי שמיר[ג] וכו'. אבל **הרמב"ן** [עה"ת שמות כה ז] כתב דאבני אפוד לא בעי שמיר, אלא אבני חושן. וכתב דכוונת הגמ' לאבני חושן, דאף החושן נקרא ע"ש האפוד. **והרש"ש** כת' דלפ"ז נדחה ראיית התוס' דהיה שמיר בבית שני, דמעשה דדמא י"ל דהיה לאבני אפוד.

ז. ובשו"ת הרשב"א [ד רמו] כת' דכוונת המשנה כתבו ותנו, וסמך אמשנה דלעיל. וכן דרך המשניות ברוב מקומות לסמוך אדלעיל, לפי שאין זה מקומו לדייק עליו, וכתבו כדינו קאמר. ועד"ז כדאי' בכ"מ.

ח. אבל נשתתק ורמז אל תכתבו אין כותבים מספק. ויל"ד לצד דצריך עדות לקיומא בביטול הגט [ע' תוס' לע' לב., לב:, לג.] א"כ היכא דהוה ספק האם יש בו דעת, א"כ יחשב ביטול שלא בפני עדים. [ויש לחלק].

א. ורבי דחה דהך קרא באבני ביתו.

ב. וכ"כ **הרמב"ם** [בית הבחירה א ח], **והכס"מ** ביאר דפסק כר' נחמיה דכן אי' במכילתא. וכ"מ בגמ' תמיד. ומסייע ליה פשטא דקרא. וכת' דהכרעת רבי אינה מכרעת [ע' משנ"ל שהאריך בכלל אי הלכה כדברי המכריע בברייתא].

[ואפשר דאף לדעת ר' יהודה אינו מעכב, ובבית שני ובבית הורדוס תקנו מבחוץ ודרשי' לקרא כדעת ר' נחמיה. אלא דר' יהודה ס"ל דשלמה נהג סלסול וחומרא בלא כלי מתכות כלל. ועפ"ז מתיישב קו' התוס' דמשום הך חומרא לא היה לו לשאול באורים ותומים].

ג. ותוס' הוכיחו דבבית שני היה שמיר. וכ"כ תוס' [ע"ז כג.]. ע' **חזו"א** ס"ס קמו דהאריך בסוגיה זו.

דף סח:

ז) **תרנגולא ברא וכו' היינו דמתרגמינן נגר טורא.** והוא **תרגום** [ויקרא יא יט] **של דוכיפת** [מעופות הטמאים]. ובגמ' [חולין סג.] **אי'** דוכיפת שהודו כפות[א], וזהו שהביא שמיר לבידמ"ק.

ח) **רש"י ד"ה ובעיא למינטר.** ויודע היה זה שעתידה להמתין. משמע דמשום ידיעת העתיד, ולכאורה כיון שבשעה שמת היה לו רק אח בן יום א', א"כ ידוע לכל שצריכה להמתין [אא"כ ימות היבם]. ושמעתי לפרש דאיירי כמ"ד דמהני סימנים תוך הזמן, ויודע היה שעתידה להמתין י"ג שלימים, ולא יביא סימנים בשנת י"ג.

ט) **מלך והדיוט. המהרש"א** [ח"א] הק' דכתיב מ' שנה מלך בירושלים. והביא מה**תרגום** [קהלת א יב] דנטרד על שעבר על מצות ד', ומבואר דרק לעת זקנה עבר על המצות. וכתב דא"כ י"ל דבסוף מ' שנה נטרד [ומעשה דאשמדאי בסוף מלכותו[ב]]. אבל **המהרש"ל** כתב דלמ"ד מלך והדיוט היינו שלא חזר כעין מלכותו הראשון, ושוב לא ישב על הכסא להיות מלך על עליונים ותחתונים. [ובמגילה יא: הו' דאחרי שנטרד שוב לא מלך בכיפה על כל העולם].

י) **לדמא דרישא וכו'. המהרש"א** [ח"א] הק' אמאי כתבו רבינא ורב אשי הני רפואות בתלמוד. והא חזקיהו גנז ספר רפואות כדי שיבקשו רחמים, ושבחוהו חכמים על **זאת** [פסחים נו. ברכות י:]. [ע' רמב"ם פיה"מ פסחים שם].

והמהרש"א תי' דודאי ניתן רשות לרפאות ולידע רפואות כל חלאים, אלא דאינו ראוי לגלות כולם לכל אדם, משום אינשי דלא מעלי שלא יבטחו בה' אלא ברפואתם. וקבעום בגמ' שמתוך זה תראה שאין התלמוד חסר מכל החכמות, כי לכל חולי תמצא בו רפואה שלימה ואמתית [למבינים לשונם]. ואל יאמר המלעיג על חכמי התלמוד שהיו חסרים מחכמת הרפואה.

יא) **שם. תוס'** [מו"ק יא.] **כת'** דנשתנו הטבעים, והרפואות שבש"ס שאינן טובות בזמן הזה. ובס' **קובץ** [לרמב"ם דעות ד ח] כת' דהרמב"ם לא הביא כל הנך רפואות שבתלמוד, ושמא הטעם משום דתלי במקומות הקרים והחמים וכו'[ג]. ועד"ז כת' **הכס"מ** [שם ד יח] לענין הקזה. וע"ע חוות יאיר [רלד] **וחיד"א** [לס' חסידים תעז].

והמהרי"ל [בליקוטים, הו' ברע"א יו"ד שלו] כתב דאסור לנסות הרפואות שבכל התלמוד, משום דאין אדם יכול לעמוד על עיקרן, וכי לא יעלו בידם ילעגו וילגלגו על דברי חכמים. אך כת' דיש לחוש לחומרא למה שהוזכר בש"ס. וכן **המהרש"ל** [יש"ש חולין ח יב] הביא דיש חרם קדמונים שלא לסמוך על רפואות שבתלמוד. דיבוא להוציא לעז על חכמים הראשונים, ולא ידע שיש שינוי בטבעים וכו'.

ובשו"ת הגאונים [הו' באוצר הגאונים] **כת'** [דאין לסמוך על רפואות אלו], דרבנן לאו אסוותא אינון, ומילין דעלמא שחזינן בזמניהון וכו' ולאו דבר מצווה אינון. הילכך לא תסמכון על אילין אסותא, וליכא דעבדי מנהון מידעת אלא בתר דמבדיק וידע בוודי מחמת רופאים בקיאים דהיא מילתא.

דף סט.

יב) **תוד"ה לברוקתי.** ואור"י דכל מה שאינו עובר מאיליו או ע"י רפואה קלה חשיב מום קבוע. **ותוס'** [בכורות לח:] האריכו לדון בזה.

ולפ"ז יתכן מום קבוע בקדשים ששוב תתרפא [ומשמע בכ"מ דמום קבוע אינו חוזר לכשרותו]. **והחזו"א** [בכורות כה יט] **כת'** דנחשב מום קבוע לענין לפדות, ואפי' נתרפא אח"כ [וכן בכור נחשב כנתרפא]. אבל אם לא פדאוה ונתרפא חוזר לכשרותו וקרב, וכדין מום עובר. וכן אם הקדישוה כשהוא בע"מ ונתרפא, הקרבן קרב.

יג) **רש"י ד"ה פפי.** לחש הוא. **בגמ'** [שבת סז. וחולין עז:] **אי'** דכל דבר שהוא משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי, **ופרש"י** [שבת] שנראית רפואתו, אבל לחש יש בו משום דרכי האמורי. **והראשונים** [שם] תמהו עליו דבכמה מקומות מצאנו בגמ' רפואה ע"י לחש. **ורש"י** כבתחילה [כמהרש"ל].

א. **פרש"י** כרבלתו עבה ודומה כמי שכפולה לתוך הראש וכפותה שם. והוא עוף גדול כתרנגול ובלע"ז פואו"ן שלבייר"א [ותרגמו טווס בר].

ב. **והיעב"ץ** הק' דמשמע דעיכבו רק עד בנין ביהמ"ק, א"כ מעשה זו היה בתחילת מלכותו. וע"כ כוונת הגמ' דלא מלך

ג. אך העירו **דהשו"ע** [או"ח ד כ] כת' דהרוחץ פניו ולא נגבם יפה פניו מתבקעות או עולה בהן שחין, ורפואתו לרחוץ הרבה במי סילקא.

[חולין שם] כתב דאף לוחש על המכה נחשב רפואה. אבל שלא על החולי דומה לניחוש.

והראשונים [רשב"א ור"ן שבת שם, ועי"ש חילוקי הלשונות] כתבו דכל שניכר שמרפא אין בזה משום דרכי האמורי, **והרשב"א** הוסיף אפי' אם הוא רק ספק, ולא אסרו אלא מה שבדקו דלא מהני.

יד) **אימר אתמוחי. פרש"י** ולא נשתייר הימנה כלום. אבל **בב"י ורמ"א** [יו"ד מא ג] הביאו מה**רוקח** דנימוק הכבד הוה טריפה, אפי' נשתייר ממנו ב' כזיתים. **והט"ז וש"ך** חלקו דכוונת הרוקח רק כשלא נשתייר ממנו, וכרש"י.

דף סט:

טו) **רש"י ד"ה ואי לא. אי ליכא תנורא. המהרש"ל** דייק מכאן דכל מקום שהוזכר 'ואי לא' הרפואה הראשונה עדיף ומועיל בבירור יותר, ואם לא ימצא יעשה השני. והוכיח כן מדלעיל ליתיב תותי מרזבא, דודאי היא קלה יותר למצוא מאשר מה שהוזכר קודם. שהיה אפש"ל דכוונת הגמ' דאם לא נתרפא בראשון יעשה את השני.

דף ע.

טז) **תוד"ה רב שימי. הק' ר"א אמאי לא אסר** לרפאות העכו"ם וכו' אפי' בשכר. **ורש"י** [ע"ז כו: ד"ה לאפוקי] כתב דבחינם אסור לרפאותו, דהא אמרן לא מעלין ולא מורידין. **והגר"א** [יו"ד קנח ג] דייק דבשכר מותר, **והביא דה**רמב"ן [תוה"א] פליג דמדינא בשכר אסור, והתירו משום איבה[א] [וכדאי' לעיל סא. דמבקרים חולי עכו"ם עם חולי ישראל]. [וכתי' הב' בתוס' דידן].

והרמב"ם [ע"ז י ב] סיים דמשום איבה מותר בשכר אבל לא בחינם, אבל **הרמ"א** [יו"ד קנח] כתב דמשום איבה מותר אפי' בחינם. וכדאי' [לעיל סא] מבקרים עניי עכו"ם עם עניי ישראל. **והגר"א** ביאר דדעת הרמב"ם בחינם יכול לישמט ממנו, והכל לפי הענין.

יז) **אכול שליש ושתה שליש וכו'. תוס'** [נדה כד:] כת' דדרך אכילה להיות מרובה על השתיה, כדאי' [מגילה יב.] כדת של תורה, דאכילה מרובה משתייה. דילפי' מקרבנות דיש יותר מנסכים. וכת' דהא דאי' [כאן ופסחים קי.] אכול שליש ושתה שליש, לאו דוקא, אלא שבין אכילה ושתיה יהיו שני שלישים.

והרמב"ם [דעות ד טו] כת' דרוב החלאים באים על האדם מפני מאכלים רעים, או מפני שהוא ממלא בטנו ואוכל אכילה גסה אפי' ממאכלים טובים[ב]. **והרמב"ם** [שם א] כת' דהיות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא, שהרי כשהוא חולה אי אפשר שיבין או ידע דבר מידיעת הבורא. לפיכך צריך להרחיק אדם עצמו מדברים המאבדין את הגוף, ולהנהיג עצמו בדברים המברין והמחלימים.

דף ע:

נשתטה המשלה

יח) **ר' יוחנן אמר אין כותבין אלא כשישתפה וכו' מדמי ליה לשוטה וכו'.** מבואר בגמ' דבשוטה כו"ע מודו דאין כותבין. אבל **הירושלמי** [הו' ברשב"א] כת' דנח' ר' יוחנן ור"ל אף בשוטה[א].

והרמב"ם [ב טו] פסק שאם כתבו לנתנו קודם שיבריא הרי זה פסול. [**והרמב"ם** [י א] כתב דכל היכא דכתב פסול היינו מדרבנן, ואם נשאת לא תצא. וגט בטל הוה מדאורייתא[ב]. וכ"כ **בתוס' ר"י הזקן** [עה"ג קידושין עח:] דפסול רק מדרבנן.

והריא"ז [בשלט"ג הו' בבי"ש קכא ג] חלק על הרמב"ם שהגט בטל מדאורייתא, ואף אינה פסולה לכהונה. וכן מבואר **בטור** [קכא] דפסול דאורייתא.

והב"י [וכ"פ **בשו"ע** קכא ב] כתב דהרמב"ם מודה בשוטה גמור, אלא דס"ל דקורדייקוס נחשב שוטה רק מדרבנן[ג]. אבל **החלק"מ** [ב] וכל **שאר אחרונים** חלקו דלדעת הרמב"ם אפי' שוטה גמור השלידות לא בטלה מהתורה.

א. ו**בתוס'** [ע"ז שם] משמע דכ"ד רש"י.

ב. וכת' הוא ששלמה אמר בחכמתו [משלי כא כג] שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו. כלומר שומר פיו מלאכול מאכל רע או מלשבוע, ולשונו מלדבר אלא בצרכיו.

א. [והגירסא בירושלמי להיפך דלר' יוחנן כותבין, ולר"ל אין כותבין].

ב. [והרמב"ם קבע כלל זה בספרו, אבל במשניות ובגמ' נקטו לשון בטל אף בפסולים מדרבנן. ולשון פסול בפסולי דאורייתא].

אך **החזו"א** [פו ה] הכריע דמוכח דהשליחות בטלה מה"ת, ואין ללמוד מהרמב"ם דהוה דרבנן, ואולי הוא ט"ס.

והפר"ח [קכא ה] ביאר דהרמב"ם ס"ל דהשליח נכנס במקום הבעל, ולכן לא איכפ"ל שהבעל שוטה. אלא דהוה משום גזירה שמא יאמרו דשוטה מגרש. **ויש אחרונים** [תור"ג קכא א, בית מאיר שם] **כת'** דנח' האם הדין ד'כל מילתא דאיהו לא מצי עביד שליח לא מצי משוי' [נזיר יב] תליא בשעת מינוי או בשעת עשיית השליחות.

והאו"ש [ב טו] העמיד דנח' הרמב"ם והטור בגדר שליחות, דלרמב"ם נחשב שהשליח מגרש [שהבעל מסר לו כח הגירושין], וסגי בשעת מינוי שהמשלח ראוי לגירושין. והטור ס"ל שמעשה השליח מהני לבעל [התייחסות המעשה] ולכן ל"מ לשוטה[ד]. ועי"ש שהאריך להעמיד דכמה נידונים בשליחות תלויים בחקירה הנ"ל. [וע' מש"כ לעיל כט: בחקירה זו. וע"ע אמר"מ יח ו].

והאחרונים דנו לדעת הטור האם כשנשתטה פקע השליחות, משום דל"ש להיות שליח למי שאינו ראוי לעשייה זו[ה], או דהוה חסרון דאינו פועל מחמתו.

והקצות [קפח ב] כתב דעפ"ז לרמב"ם אף כשמת המשלח מהני השליחות[ו], אלא דמצד אחר כבר פקע האישות. **והביא שכ"כ רש"י** [ט: ויג. עי"ש]. **והאחרונים** הביאו **דרש"י** [כתובות ב: ד"ה מת] כתב ומאן קמגרש לה מהשתא אין המתים מגרשים. **והאחרונים** [בית אפרים אה"ע קיא, ואבה"א עבדים ו] דנו די"ל דמת גרע, דאין שליחות למת, וכמ"ש **רש"י** [לעיל כח.] דכשמת בטלה השליחות].

ובחי' ר' שמואל [יב] הביא די"ל דנח' בהא דשוטה ממועט מפרשת שליחות [וכמו קטן], האם ממועט מעצם פרשת שליחות או רק ממינוי שליחות[ז]. [אבל אילו השליחות קיים מהני עשיית השליח לשוטה].

יט) **שם. האחרונים** [הנ"ל] נקטו דהחסרון בסוגיין משום שליחות. אבל **הרשב"א** הביא **דבירושלמי** אי' דנח' ר' יוחנן ור"ל אף בנתן לה את גיטה, ואמר לא יהא גט אלא למחר ונעשה קורדיקוס[ח]. [ע' פנ"י].

והאחרונים הביאו דמבואר בירושלמי דסברת ר' יוחנן דבעינן שיהא בר דעת בשעת חלות הגירושין. **והקוב"ש** [ח"ב א] הביא דמבואר דיש חסרון בשוטה עצם כח המעשה, ואף היכא דהמעשה נעשית ע"י דעת[ט].

והרשב"א הק' דאי' [לקמן עג:] דמהני גט 'מעת שאני בעולם', דמשמע שאינו רוצה שיחול הגט אלא רגע אחרון שהוא בעולם. והא אותו רגע א"א לבודקו. אבל **הריטב"א** [לעיל כה:] כת' דהיינו שעה אחרונה שיש לו דעת[י].

ורע"א [בשו"ע קכא] נסתפק בזה היכא דנתן לה גט שתתגרש לאחר ל', ואחזו קורדייקוס. דאפשר פסול מדאורייתא [ואף לדעת הרמב"ם הנ"ל], די"ל דדוקא בשליח עומד במקומו מהני לרמב"ם, אבל היכא ליכא דעת בסוף הל'. [והאחרונים תמהו דלא הביא דברי הירושלמי[יא]].

והמחנ"א [זכיה טז] הביא דמבואר [ב"ב קלז.] דאפשר להקנות לאחר זמן, שחל בשעת גמר מיתה. ואף אם לא יהא לו דעת בשעה זו[יב].

ג. **והט"ז** [ג] ביאר דיש ספק האם חולי זה הוה כשוטה.

ד. ולכן בעינן שהבעל יהא ראוי לעשיית המעשה. **ובחי' מכת"י** כתב דמחוסר מעשה הוה כאינו ראוי לבילה, אבל ישן כיון דראוי לבילה אין בילה מעכבת.

ה. [וכ"כ התוס' הרא"ש הו' בסמוך].

ו. **והקצות** הביא דה"ה שליח עושה שליח, ומת הראשון, מסקנת הגמ' [כט:] דלא בטלה השליחות. . [ע' מש"כ בזה לעיל כט:].

ז. **והביא** דנח' בזה **רע"א ור"ש איגר** [כתובות יא] האם יש שליחות לקטן במקום דאי"צ מינוי. והקשו דמבואר [ב"מ י:] דלמ"ד חצר משום שליחות אין חצר לקטן, ואף דחצר לא בעי מינוי.

ח. והרשב"א הוכיח דאף בשעת נתינה צריך שיהא ראוי לגירושין [ע' בסמוך], וא"כ חולה צריך בדיקה בין בשעת כתיבה בין בשעת נתינה.

ט. ומש"ה ל"מ שליחות, שמעשיו מיוחסין לשוטה. וכן שיחול חלות גירושין ע"פ מעשה שעשה מאתמול. [הקוב"ש שם דן א"כ אמאי בעי' קרא דאין שליחות לקטן, אף אי יש לו שליח ל"מ לייחס לקטן מעשה שצריך דעת. עי"ש].

י. וביאר דמש"ה תלי בברירה.

יא. ואף אי כוונתו לדון אי הבבלי פליג, הו"ל להביא דברי הירושלמי. [ואפשר דכוונת רע"א דודאי פסול עכ"פ מדרבנן לרמב"ם, אלא דנסתפק שיפסל מדאורייתא].

יב. וע' רשב"א [ב שכז].

והאחרונים הביאו דבגמ' [קידו' עח: וב"ב קכז:] מבואר דאינו יכול להקנות נכסים שיפלו לו כשהוא גוסס. והמחנ"א [שם, הו' בנתיבות רמח י] חילק דדבר שהוא בידו להקנות מעכשיו יכול להקנות אף לאחר זמן כשלא יהא לו זמן. אלא דהתם איירי בדבר שלא בא לעולם שמקנה לכשיבא. וכיון דלכשיבא אין לו דעת ל"מ. [דצריך שיהא בעלים בדעת או בתחילה או בסוף][יג].

כ) **אין כותבין וכו'. הפנ"י** הקשה לדעת **הראשונים** [ע' תוס' לעיל כב:] דלא בעי שליחות בכתיבה אמאי אין כותבין כשהוא שוטה[יד]. **והפנ"י** חידש דדרשי' וכתב ונתן, דבעינן שיהא ראוי לנתינה בשעת כתיבה. **והאחרונים** תמהו מנ"ל לבדות דרשות חדשות.

ורע"א [קכא לחלק"מ ב] כת' דמ"מ לדעת הרמב"ם הגט כשר מדאורייתא, כיון דהשליח יכול למוסרו. אך כת' דכ"ז היכא דאמר כתבו ותנו ונשתטה. אבל היכא דאמר כתבו לחוד, וכתבו את הגט ל"מ מדאורייתא. אף דאח"כ נשתפה. דבשעת כתיבה לא היה ראוי לנתינה.

והתור"ג [קכא א] כת' די"ל דכיון דהבעל אמר 'כתבו' הקפיד שיכתב בשליחותו, וכמ"ש **תוס'** [סו: ד"ה האו].

ועוד כ' **התור"ג** [ועד"ז הבית אפרים קיא] דאף דל"צ שליחות, בעינן צווי ללשמה וכמו שליחות[טו].

אבל **רע"א** [תנינא פד] כת' דאה"נ למ"ד דל"ב שליחות בכתיבה מדאוריי' אפשר לכתוב, ורק א"א לתת[טז]. [וע' **אחיעזר** [א כח ט] שהאריך בכ"ז].

כא) **שם. אין כותבין וכו'. והרשב"א** הביא בשם **תוס'**[יז] שאין מקפידין אלא בשעת כתיבה, אבל בנתינה לא בעי שיהא לו דעת[יח] [והרשב"א חלק[יט]]. ועד"ז **הבי"ש** [קכא ה] כת' דבנתינה אף הטור מודה דהוה רק פסול דרבנן. **ורע"א** [שם] **והאחרונים** תמהו דהנתינה ודאי בעי שליחות, ובר דעת יותר מבכתיבה[כ].

והאחרונים [אחיעזר כח י בשם בית אפרים קיא] **ביארו** ע"פ יסוד דעת הרמב"ם, דס"ל דכיון דמסר לשליח מהני דעת השליח במקום המשלח. אבל כתיבה כיון דל"ב שליחות, והוה רק צווי בעלמא ל"מ לייחד לשמה מכח השוטה[כא].

והחזו"א [פו] כתב עוד דבכתיבה בעי דעת הבעל לייחד לשמה, ואילו בנתינה מהני דעתו ע"י השליח. [וע' כעי"ז בברכ"ש מ].

כב) **דלכי מתציל ל"צ למיהדר וכו'. התוס' רא"ש** הק' היאך כותבין כשישתפה, כיון שהוא שוטה בינתיים כבר בטלה השליחות, **והירושלמי** מדמה לקרבן דנחשב דיחוי. [**והגט פשוט** [קכא י] הביא מקו' זו ראיה לדעת הרמב"ם, דהשליחות אינו מתבטל מדינא[כב], דהא אי"צ לחזור ולמנות].

והתוס' הרא"ש תי' דדוקא בעוד שאחזו קורדייקוס הוה כדיחוי לענין גט כמו קרבן, אבל לאחר שנשתפה לא הוי דיחוי. דכיון דידעינן דעתיה דניח"ל הוי כאילו עתה עשאו שליח.

יג. וע' חי' ר' שמעון [ב"ב ל ג], ואו"ש [זכיה יב טו].

יד. וכן תמה **המחנ"א** [גירו' ג טו].

טו. וציין למרדכי [יבמות ס"ס מה]. ועד"ז כת' **החזו"א** [פו ג] דצריך בשעת כתיבה כוונת הבעל [ומתאחדין הבעל והסופר כוונתם לדבר א'] לעשות לספר כריתות. ואף דמהני כשהבעל ישן, שצואתו הקודמת שוררת וכו'.

טז. ורע"א כת' די"ל דמכאן מקור לדברי הרמב"ם דנשתטה פסול רק דרבנן, מדנקט הש"ס אין כותבין ונותנין. וכלל הכתיבה והנתינה בחדא מחתא, וכי היכי דבכתיבה דלא בעי' שליחות פסול רק מדרבנן ה"נ בנתינה.

יז. [אבל תוס' דידן מבואר דצריך בדיקה בשעת נתינה].

יח. לכאו' משמע כוונתו דל"צ כלל שיהא בר דעת בשעת נתינה. [אף מדרבנן]. אך יש לדחות דצריך מדרבנן, אלא דלא הצריכו בדיקה.

יט. וכת' דלא כדברי הירושלמי והתוספתא.

כ. ורע"א כת' דאף בשליחות נתינה בעינן שיהא המשלח בכחו לעשות הדבר בעצמו בשעת מעשה השליחות. והביא דה**טור** כת' ואם כתבו ונתנו בחליו אינו כלום, וה**פרישה** פי' או שנתנו, א"כ מבואר דאם לא הי' שפוי בשעת נתינה דהגט בטל דאורייתא.

כא. וצ"ב דאף אי לא בעי שליחות, מ"מ כשעשאו שליח מהני מתורת שליחות.
והא**מר"מ** [יח ד] כת' דכתיבת הגט הוה מילי, ומש"ה לא חל שם שליחות אלא בנתינה [ע' מש"כ לע' כט. וסו:]. ומש"ה לא מהני מינוי הקודם. אבל בנתינה מהני שלוחו במקומו על בשוטה.

כב. וה**קוב"ש** [ב א] כת' דאף לטור החסרון מצד המעשה, אבל עצם השליחות אינו מתבטל [אבל בתוס' הרא"ש מבואר דהשליחות מתבטל].

ובפשוטו משמע דאה"נ השליחות בטילה, אלא דיש מינוי חדש ע"י האומדנא [והאחרונים הקשו דדעת הרא"ש דבעינן מינוי מפורשת, ע' לקמן עב.]. **ובחי' ר' שמואל** [שם] כתב דאף אם השליחות בטל, מ"מ 'מינוי' השליחות קיים[כג], וחוזר ונתמנה ע"פ המינוי הראשון[כד].

והמגיה למשנ"ל [ב טו] כת' דכשחוזר ונשתפה השליחות מתחדש, דסגי דהוה תחילתו וסופו בדעת. **וכדאי'** [לעיל כג.] [כשהשליח נשתטה, וה"נ במשלח[כה]].

כג) **ר"ל מדמי ליה לישן וכו'.** דמהני מעשה השליח אף כשהמשלח ישן. **והאחרונים** דנו האם הגדר דמהני דעת המשלח[כו] [בשעת מינוי[כז]], או דמהני דעת השליח [עבור המשלח], כיון דהמשלח הוא 'בר דעת'[כח].

כד) **ור' יוחנן וכו' האי מחוסר מעשה. הבי"ש** [קכא ב] כת' דעפ"ז אף כשאמר לכתוב גט ואח"כ נעשה שיכור כלוט כותבים, דאינו מחוסר מעשה.

כה) **תוד"ה ומי.** קודם שיכתוב וינתן יתחלש ויתקלקל, ועל שעת נתינה נ"ל לדמות לאחזו קורדייקוס. וכ"כ **הרמב"ן** דכיון ששחט בו שנים או רוב שנים ודאי יש בו כחישותא יתירתא, ועד שיכתבו ויחתמו את הגט ויתנו לה חליש ליה עלמא טפי טובא, ולא אישתייר ביה דעתא כלל[כט].

כו) **בא"ד הקשה ר' אלחנן וכו' לר"ל נמי תקשה וכו' דאין סמיה בידיה. וברשב"א** כתב בשם **תוס'** דר"ל לא אמר בהדיא דבשוטה ל"מ, ואנן הוא דאמרי' דר"ל מודה בשוטה [ע"פ המסקנא], ושמא המקשה סבר דלר"ל אפי' שוטה כותבין [וכדעת הירושלמי].

והרשב"א כתב עוד דבשחט בו ב' סמיה בידן דעבדינא ליה סמתרי[ל] וחיי[לא] [ב"מ קז:].

כז) **התם דעתא צילותא וכו' הכא דעתא שגישתא וכו'. פרש"י** אלא שכחש כחו. [ואף שאינו יכול לדבר, מ"מ תלינן דיש בו דעת]. **והרמב"ן** כת' דמיהא משמע דשכי"מ שאמר כתבו ותנו גט לאשתי, וחליש ליה עלמא טובא ונשתתק, כותבין ונותנין בלא בדיקה. ואין חוששין שמא נטרפה דעתו עליו[לב]. וכ"כ **תוס'** דשמא דעתא צילותא עד שידוע שנטרפה דעתו[לג].

והרמב"ן הביא **י"מ** דצריך בדיקה, וכמו בנשתתק [וכדאי' במשנה]. והרמב"ן דחה די"ל דהתם נשתתק מתוך בריות, ויש לחוש דאין לו דעת. אבל מתוך חולי הוה כחישותא[לד].

והרמב"ן הביא **י"מ** דשאני שחט בו שנים, דכיון שלא הוכה מכות אחרות והוא קרוב למות מיד קים להו לרבנן דדעתיה צילתא עד שעת נטילת נשמה, ודעתו עליו. אבל נשתתק מתוך חולי צריך בדיקה.

והביא דמבואר בירושלמי דבנשתתק מתוך חולי סגי בבדיקה א' [ול"צ ג' פעמים]. וכ"כ **הריטב"א.**

כג. [וצ"ל הטעם משום דתחילתו וסופו בכשרות, וכדאי' לע' כג., דכיון דבשעת מינוי היה ראוי מהני אף ללאחר זמן].

כד. [וצ"ב דהבעל נתכוון לעשות חלות א' של שליחות, ולא היה דעת להחיל שוב לאחר זמן].

כה. אבל **בקוב"ש** [קוב"ב טו] כתב לחלק בין נשתטה השליח למשלח. וע' או"ש [ו ח].

כו. **והחזו"א** [פו א] ביאר דבכל שליחות וקנין לאחר ל' מהני רצון הבעלים של היום [שעת מינוי], אף דמחר לא שם לב והוה בע"כ.

כז. או דאמרי' דמסתמא לא חזר בו, ומהני דעתו בשעת מעשה השליח.

כח. **והאמר"מ** [יח ג] כת' דלא שייך שליחות על רצון, ומש"ה בעי שיהא המשלח 'בר רצון'. אבל ישן איקרי 'בר רצון'.

כט. **והרמב"ן** הביא **דהירושלמי** מק' כן דצלוב ומגוייד אפשר שלא נטרפה דעתו שעה אחת, הדא פליגא על ר"ל [דר"ל בירושלמי ס"ל דאין כותבין, והיפך הבבלי]. [והירושלמי נקט דפליגי, אבל בגמ' דידן תי']].

ל. ומבואר בדברי הרשב"א דאף לאחר שנטרפה דעתו עדיין יש עצה בסמתרי.

לא. וצ"ב א"כ היאך מעידין עליו. ואפשר דבמסקנא א"א לרפאות. א"נ לא שכיח לרפאות, כיון דהרוח מבלבל. [וברשב"א אח"כ דן דהוה טריפה, ודן האם שיש טריפות שאדם אינו דומה לבהמה. ויל"ד האם מבואר בזה דשייך לעשות רפואה בטריפה].

לב. והביא דכ"מ **בתוספתא** [הו' לע' סו.] דכותבין ונותנין כל זמן שיש בו נשמה. ושוב דחה די"ל דהיינו ע"י בדיקה.

לג. **והבי"ש** [קכא יא] ביאר דמש"כ תוס' דלא חיישי' שמא תטרוף דעתו בשעת נתינה, כיון דאינו אלא חשש דרבנן [כדעת הרמב"ם]. דאילו לשיטת הטור הוה חשש דאורייתא, א"כ קשה למה לא חיישינן שמא תטרוף דעתו.

לד. ואין ריעותא שאין לו דעת. [ולכאו' משמע דבנשתתק חיישי' שמא השיתוק בא מחמת שאין לו דעת. אבל כשיש הסבר לשיתוק לא חיישי']].

כח) **תוד"ה התם.** דל"ל דבדקוהו בשעת נתינה, דא"כ לא הוה פריך מידי לר' יוחנן וכו'. **והר"ן** דחה די"ל דלעולם צריך בדיקה, ולא עסיק בהאי דינא. אלא לומר שאע"פ שבודאי סופו למות אין דינו כמת מעכשיו. וקו' הגמ' דמעיקרא סברי שאי אפשר שלא יבא קודם נתינת הגט לידי טירוף דעת בקורדיקוס [ומש"ה ל"מ בדיקה].

כט) **בא"ד אומר ר"י דצריך ליזהר שלא יתקלקל בין כתיבה לנתינה. המהרש"א** תמה דכיון דשפוי בשעת כתיבה ובשעת נתינה, מנין שיפסל שנתקלקל בינתיים.

והרא"ש [בפסקים ותוס' רא"ש[לה]] ושאר **ראשונים** כתבו רק שלא יתקלקל בשעת כתיבה. **והב"י** [קבא הו' בק"נ] הביא דמפורש במתני' דכותבים כשישתפה, ולא איכפת לן שנתקלקל בינתיים. **והב"י** כת' דכוונת התוס' דאם נתנו בשעת קלקול ושוב נשתפה[לו] לא אמרי' איגלאי מילתא שהיה תונבא.

אבל **הט"ז** [ד] תי' דאם נתקלקל אחרי כתיבה, הגט בטל. והמשנה איירי שנתקלקל קודם כתיבה. **והאחרונים** ביארו דאמרי' דבעינן בגט יחוד לשמה מכח הבעל, וע"י שנתקלקל מתבטל יחוד הלשמה. **והרש"ש** כתב די"ל דכיון דנשתטה לאחר כתיבתו הגט נדחה. ודיחוי אינו חוזר ונראה[לז].[לח]

ויש שביארו דכשנשתטה בטל השליחות, וצריך לחזור ולמנותו. [וצ"ב דבגמ' לעיל מבואר דלא כן].

ל) **בא"ד ומספקא אי חשבינן ליה כשוטה או שמא תונבא בעלמא הוא דנקטיה. ובהרא"ש** [ותוס' הרא"ש] כתב או שמא אפי' לר' יוחנן כישן דמי דרגיל שתתיישב דעת מאליו[לט].

לא) **לעיל. שחט בו ב' ורמז וכו'. תוס'** [קידו' עח:] הביאו דאף דהוה גוסס, דאין לך גוסס גדול מזה שבודאי ימות. אפ"ה מהני מעשיו, וכותבין גט[מ].

אבל **תוס'** [שם] הביאו 'יש מדקדקין' דגוסס אין מעשיו כלום, ואי רמז לכתוב גט אין כותבין[מא]. וכן דעת **רבינו יואל** [הו' ברשב"א כאן, ובהרא"ש קידו' שם ד טז] דגוסס חשוב כמת[מב] ול"מ מעשיו. ואפי' דעתו מיושבת אין קנינו קנין[מג] ואינו מגרש את אשתו. ודוקא למידי דממילא חשיב כחי.

ותוס' הק' מסוגיין. **והגט פשוט** [קבא לב] חילק מסוגיין דשאני גוסס בידי אדם[מד].

ותוס' הק' עוד דבגמ' [לעיל כח.] בשולח שליח והניחו גוסס משמע דאי ידעי' שעדיין חי נותנים. ומהני מעשה הגוסס. ותוס' נקטו דאי ל"מ מעשה גוסס, א"כ אף שליח של גוסס ל"מ. **והרשב"א ור"ן** [כאן] תי' דס"ד [לעיל כח.] כשהוא גוסס, משום דמסתמא גוסס אינו יכול לדבר. **והגט פשוט** ביאר כוונת התוס' דאין לו מיגו, דאינו יכול לומר שרוצה להקנות. וע"י הרכנה אינו יכול לבדו בלא שישאלוהו. **והקצות** [רנ ח] חלק דבגמ' [שם] איירי אף שהקנה מעכשיו לכשיבא לידו, ובזה לא צריך דיבור, וע"כ דכוונת התוס' דכשאינו יכול לדבר הוה בחזקת שאינו שפוי. [אך הגט פשוט הק' דהיכא דאינו מדבר מחמת חולי ל"צ בדיקה, וכמ"ש הרמב"ן].

מא. ותוס' דייקו דעד"ז משמע מדברי רש"י [שם] דמתנת גוסס אינו כלום.

מב. ויל"ד מה גדר 'גוסס', האם כל היכא דידעי' דקרוב למיתה חשיב גוסס, או דאיירי במצב מסויים. [**והגה"ה בשו"ע** [קבא ז] פי' גוסס, שהקרוב למיתה מעלה ליחה בגרונו מפני צרות החזה. ותרגום על צד תאמנה [ישעיה ס ד] על גסיהן, כלומר על חזה שלהן].

מג. **והקובה"ע** [סח] הק' דהיכן מצאנו דמת אינו 'בר קנין', דהא דאין שטר לאחר מיתה י"ל דהוא משום שכבר זכו יורשים. [וע' מש"כ לע'].

מד. ועד"ז כת' **הק"נ** [קיד' שם אות פ] דר' יואל מחלק דהכא היה בריא עד עתה אלא שאין יכול לדבר מחמת שהוא צלוב

לה. אבל הרא"ש בסדר כתיבת הגט כת' 'מתחילת כתיבתו עד גמר נתינתו', **והב"י** וק"נ כת' דט"ס היא, צ"ל גמר כתיבתו.

לו. ואף דנתעורר ממילא בלא מעשה, ומ"מ לא אמרי' דהיה כישן כיון דלא היה בידינו. [כן ביאר **הרש"ש**].

לז. וציין דדיחוי אצל מצוות הוה ספק [סוכה לג.]. ועוד ציין לדברי תוס' [לע' לב:] דביארו סברת רב ששת דהיכא דביטל את הגט לאחר כתיבתו אינו חוזר ומגרש בו, דכל זמן שלא הגיע הגט ליד האשה לא חשיב גמר מעשה [ומש"ה מתבטל גוף הגט]. [וצ"ב דקי"ל כרב נחמן דחוזר ומגרש, וי"ל דלצד דאף רב נחמן מודה דשייך ביטול על גוף הגט היכא דביטלו להדיא].

לח. **ורע"א** דימה לכתבו על התלוש וחיבר אח"כ, דלרמ"ה פסול [הו' לעיל כא:, אבל הרשב"א מכשיר, וכן דייק רע"א מתוס' ד.]. וצ"ב בשלמא התם יש 'שם פסלות' דמחובר, אבל הכא אף אם אין בעל אמאי יחשב שלא לשמה.

לט. **ורע"א** הקשה **דהרא"ש** [כתובות ב א] הביא בשם **הרמ"ה** דעיתים חלים ועיתים שוטה שזיכו לו נכסים כשהוא שוטה ל"מ, ולשיטת הרא"ש יחשב כישן כיון דרגילות שתתיישב מאליו.

מ. **ותוס'** [קידושין] כת' דהא דנקט [שם] נכסים שנפלו לו

דתלינן שנתרפא[מה]. אבל **הרא"ש** [קידושין שם] תי' דלרבינו יואל אם שלח גט קודם שיעשה גוסס מהני אף דאח"כ נעשה גוסס [ותלי במש"כ לעיל בגדר נשתטה המשלח].

לב) **שם. הב"י** [קבא, ורמ"א שם ז] הביא דמדברי המרדכי

וסמ"ג וסמ"ק משמע דבגוסס כותבין גט, אך דוקא היכא דיכול לדבר[מו]. **והב"י** הק' מ"ש מנשתתק מחמת חולי דמבואר בסוגיין דאי"צ בדיקה לתוס'. ומבואר בסוגיין דבשחט בו ב' [שכתבו תוס' דאין לך גוסס גדול מזה] כותבים גט ע"י רמיזה ואי"צ בדיקה. א"כ ה"ה גוסס מחמת חולי. [והאריך להוכיח דאף גוסס שאינו מדבר].

לג) **שם. או רוב ב'. והרמב"ם** [ב יג] כת' שחט בו רוב

סימנים. **והלח"מ** הק' דטפי הו"ל למימר שחט בו ב' ממש. וכת' דאה"נ, דרובו ככולו והוא הדין לכל השנים. אבל הפור"י ציין דמבואר [חולין כא] דבכל שנים נחשב מת. ויל"פ בברייתא שחט בו שנים, רוב שדומה לשנים. אבל כל ב' ממש נחשב כבר מת.

לד) **ואי ס"ד חי הוא אמאי מעידין עליו, אמרי חי הוא**

וסופו למות. פרש"י ומעידין עליו לאחר זמן. **הרשב"א** ביאר דס"ד דהמקשן דיש לו רפואה. והק' דודאי הוה טריפה נקובת הושט ופסוקת הגרגרת [חולין מב.]. וכת' דדילמא אדם שאני. וע' **תוס'** [לעיל נו: וכ"מ].

לה) **חיישינן שמא הרוח בלבלתו, א"נ הוא קירב וכו'.**

האחרונים העירו דחיישינן משמע דפטור מספק, ומבואר דליכא חיוב גלות במקום ספק[מז].

לו) **תוד"ה חיישינן.** אבל במזיד לעולם חייב, ושמא

יש שום דרשא וכו'[מח]. **והתוס' הרא"ש** כתב דגבי גלות כתיב ויפל עליו וימת, דמשמע דמה שהפיל גורם למיתה ולא דבר אחר. אבל גבי מיתה אפי' מצמצם בתוך המים או כפתו לפני ארי חייב [סנהדרין עח.].

אבל **הריטב"א** כת' דאתיא כמ"ד [ב"ק כז.] הכוהו י' בנ"א בי' מקלות כולם פטורים[מט]. [וה"נ כיון דמת מחמת ב' סיבות פטור, אף דע"י מעשה הראשון ודאי ימות[נ], וזה יכול וזה יכול]. ומבואר מדבריו דאף במזיד פטור כשרוח בלבלתו, דלא מת מחמת המכה. וכ"ד **הראב"ד** [רוצח ה ב].

אבל **הרשב"א** [ב"ק כז.] דחה דא"כ בטלת פרשת רוצחים [להך מ"ד]. וכת' דלא פטרי' אלא כשעשה אחר[נא]. אבל לא נאמר בלבול הרוח אלא לענין גלות.

לז) **שם. ותוס'** [כתובות לג: ד"ה דלמא] כתבו בחד תי'

דדוקא שחט בו ב' חיישי', דבקל הרוח מבלבל אבל בשאר חבלות אין הרוח מבלבל כ"כ. וכ"כ **הראב"ד** [רוצח שם] דדוקא שחט בו ב', אבל חבורה אחרת אין הרוח ופרכוס מקריבין את מיתתו.

לח) **דאמרי' ליה בסירוגין. פרש"י** בין שאלה לשאלה ממתינין שעה[נב]. אבל מדברי **הראשונים** משמע

או מגויד. משא"כ כשאין יכול לדבר מחמת חולי. [ויל"ד אי כוונתו דלא הוה גוסס. אך יותר משמע דהוה גוסס, אלא דהא דל"מ מעשיו של גוסס משום דחיישי' שאין לו דעת. משא"כ הכא].

מה. דהא אינו יכול להיות גוסס זמן ארוך.

מו. **והגר"א** [שם טו] ציין המקור מהא דאי' [קיד' וב"ב הנ"ל] דגוסס שאינו יכול לדבר ל"מ מתנה [ע' תוס' קידו' הנ"ל, ורשב"ם ב"ב שם]. וכת' דהא ליתא. [והגר"א דחה דאין זה כוונת הראשונים הנ"ל, וסיים דאין חולק בדבר. ודלא כרמ"א שהחמיר בזה].

מז. אבל **האבה"א** [רוצח ה ב] כת' דילפי' גזיה"כ, גבי גלות כי יחם לבבו, והיכא דלא מת מיד ואיכא קצת ספק בדבר שמת מסיבה אחרת לא קרינן ביה 'כי יחם לבבו'. אבל לדינא לא מהני הני חששי לפוטרו, דאין ספק מוציא מידי ודאי, דהא ודאי הכהו הכאה שיש בה כדי להמית.

מח. ותוס' [שבועות לד.] כת' דמייתרי קראי דכתיב כמה זמנין ויפל עליו וימות.

מט. אך **הריטב"א** [יבמות קכ:] כתב כתוס'.

נ. ואפי' שנעשה טריפה ע"י הראשון [דבפשוטו שחט ב' הוה טריפה, ע' רשב"א]. **והמנח"ח** [לד ה] נסתפק כשהראשון עשאו טריפה ובא אחר והרגו, האם הראשון חייב עליו מיתה. [די"ל דהכהו י' לא הוה באופן שנעשה טריפה]. **והיד רמ"ה** [סנהדרין עח.] כת' דחייב מיתה. [וע"ע דב"א א כ יז]. והמנח"ח דן דגבי כופר אי' [לע' מג.] דעשאו טריפה אינו חייב, דכתיב והמית. וה"נ לענין חיוב מיתה אינו חייב אא"כ 'והמית'.

נא. [אבל היכא דהכהו באופן שודאי ימות, והנרצח קירב מיתתו, הרוצח חייב].

נב. ויל"ד אי קאי אף למסקנא, דצריך ב' הן וגם המתנת שעה [וי"ל דלמסקנא נדחית תי' סירוגין, אבל הרי"ף העתיק סירוגין

דסירוגין היינו א׳ כן וא׳ לא. ולמסקנא סירוגין דא׳ לא וב׳ כן. [וע׳ פוסקים קכא[נג]].

לט) **דאמרי׳ ליה חד לאו ותרין הן, ותרין לאו וחד הן.**

בפשוטו הוה או או, ובודקין ג׳ פעמים. אבל **תוס׳** כת׳ דבודקין ו׳ פעמים. וכן הביאו **הריטב״א** והר״ן מה**ירושלמי** דבעי׳ ג׳ פעמים לאו בסירוגין.

מ) **תוד״ה דבי.** דל״ל דשיחיא נקטיה וכו׳ כיון שאינו טועה וכו׳. **הפר״ח** [קכא ה] תמה דאין זה בדיקה כלל, ומאן לימא לן שמשיב לשאלתם, דילמא לא ידע ולא מידי אלא דשחייא דלאו או דהן נקטיה. וכת׳ דצ״ל דכוונת תוס׳[נד] שאומר לו נלך ונלקט פרי פלוני מן האילן, והוא עושה תנועה ע״י רמיזה שאותו פרי היום אינו נמצא. וכה״ג אפי׳ חדא זימנא סגי[נה].

מא) **תוד״ה וניחוש.** ולמה לנו לחושבו כשוטה וכו׳.

והת**וס׳ הרא״ש** הוסיף ולא שנחוש להקל. אלא יש לבדוק באופן אחר. וכ״כ ה**רשב״א**.

דף עא.

חרש המדבר בכתב

מב) **אמר רב כהנא א״ר חרש שיכול לדבר מתוך הכתב וכו׳.** פר**ש״י** דאם יודע לכתוב כתבו ותנו גט לאשתי, ומסר להם, נחשב פקח גמור. בפשטות הנידון בסוגיין דע״י כתיבה יחשב כבדיקה שיש לו דעת. ואף דקי״ל בכל הש״ס דחרש [שאינו שומע ואינו מדבר] אין לו דעת ודינו כשוטה. רב כהנא חידש דמהני בדיקה ע״י כתיבה[א]. וחרש שכותב נתברר שהוא כפקח לכל דיני התורה[ב].

אבל בדיקת הרכנה לא סגי להוציא מחזקת שוטה[ג], וכמ״ש **תוס׳** [ד״ה אמר רב יוסף] דל״ד לנשתתק דע״י הרכנה מתברר שיש לו דעת.

ועוד כת׳ **בחי׳ חת״ס** דרב כהנא חידש דחרש שיכול לכתוב הוה בגדר מדבר ואינו שומע, ויש לו דעת. [ואפי׳ נולד חרש היכא דיכול לכתוב נחשב מדבר]. **וכת׳** דאף דהלכה למשה מסיני דחרש שאינו מדבר ואינו שומע הוה כשוטה וקטן, היינו כשאינו יכול לכתוב.

והת**וס׳ הרא״ש** כת׳ דחשיב כתב כדיבור דמשוי ליה כפקח. [אבל הוכחה אחרת שהוא בר דעת ל״מ וכדאית׳ בגמ׳ בע״ב אע״ג דחזינן ליה דחריף].

והר**יטב״א** כת׳ דדוקא פקח ונתחרש [וכדאי׳ בסוף העמ׳], אבל חרש מעיקרא שוטה גמור [ול״מ אף כתיבה]. ומשמע דלס״ד סברת רב כהנא דפקח ונתחרש דינו כפקח. [והגמ׳ דוחה אלם קאמרת, דחרש אין לו דעת. אלא משום דיכול לכתוב].

מג) **שם. כותבין ונותנין גט לאשתו. פרש״י** שכתב כתבו ותנו גט לאשתי אתם פלוני ופלוני, ומסר להם וכו׳. נתחדש עוד בדברי רב כהנא דמהני מינוי שליחות ע״י כתיבה, ואי״צ מינוי בפה. ולדעת הרבה **ראשונים** [הו׳ לקמן עב., ודלא כתוס׳ שם] אף פיקח ששלח מינוי בכתב ל״מ. דבעינן שישמעו את קולו. ורב כהנא חולק.

מד) **אמר רב יוסף מאי קמ״ל תנינא וכו׳.** לכאו׳ רב יוסף נקט דעיקר החידוש דמהני מינוי הגט ע״י הרכנה ורמיזה. דהאיך נלמד מהתם דמהני כתיבה לגלות דיש לחרש דעת[ד].

חד לאו ותרין הן. ויל״ד אי כוונתו דזהו הסירוגין. או אף לפרש״י דבעינן תרוייהו].

והב**י״ש** [קכא ז] הביא בשם רבינו ירוחם שימתין. אבל הב**״י** [שם] כת׳ די״ל דלמקשן סירוגין הוה ע״י המתנה [כרש״י], ולמסקנא הוה חד לאו ותרין הן.

נג. והב**״ח** [ס״ס קכא] כת׳ דכל מידי דצריך לבדוק אין אנו בקיאין לבדוק. [וע׳ פוסקים].

נד. [אך הפר״ח הק׳ דהרמ״א שם משמע דכל אופן בדיקת פירות מהני].

נה. לכאו׳ הטעם משום דהוה רמיזה שלא מחמת ששאלוהו.

א. [וצ״ב דאף בלא בדיקה ידעי׳ דחרש ושוטה יש להם קצת דעת, וכמו קטן בן י״ב. אבל דאין להם דעת שלם לדיני התורה. והאיך סגי בבדיקה כל שהוא לברר שיש לו דעת שלם. הא אף קטן יכול לכתוב, ולא אמרי׳ דעי״ז ידעי׳ דיש לו דעת].

ב. וכ״כ ה**תורת גיטין** דסתם חרש מחזיקינן בשוטה כמבואר בכל דוכתי. וכשיכול לדבר מתוך הכתב מחזקינן ליה בפיקח.

ג. [אך היכא דכתב דברים אחרים יחשב בדיקה, ואח״כ יהני מינוי שליחות בהרכנה].

ד. וב**שו״ת בית אפרים** [אה״ע פ] ביאר דרב כהנא ס״ל דיכול לדבר מתוך הכתב, קרינן ביה חי מדבר [והוה בן דעת]. ורב יוסף סבר דכתיבה לא חשיב דיבור, אלא שהוא בחינה מעליא כמו הרכנה. וקמ״ל דל״צ שמיעת קול [ומש״ה הק׳ מאי קמ״ל]. ורב זירא השיב דאלם סגי שיש רצוי על ידי הרכנה, מה שאין כן חרש אשמועינן דע״י כתיבה הוה דעת.

אבל **תוס**' מבואר דרב יוסף למד דמהני בדיקת כתיבה [בחרש], ומדמי להא דבודקים ע"י הרכנה[ה] [וצ"ב][ו].

מה) **אלם קאמרת וכו'. הרשב"א** דייק דאף אלם מעיקרא ג"כ בעי בדיקה. וכ"כ **הר"ן**. **והב"י** [קכא] כת' דאי"צ בדיקה דכשם שכונסה, וממ"נ אילו היה שוטה אין קידושיו קידושין. וע"ע בפוסקים[ז].

מו) **מדבר ואינו שומע וכו' וזה וזה כפקחין לכל דבריהם.** אבל **הרמב"ם** [מכירה כט ב] פסק דחרש המדבר ואינו שומע כלום מוכר ולוקח ברמיזה במטלטלין אבל לא בקרקע. **וה"ה** תמה מסוגיין דמדבר ואינו שומע הוה כפיקח[ח]. **והכס"מ** תי' דהוה כפיקח דאי"צ בדיקה, אבל יש דינים שאינם כפיקח.

והגר"א [חו"מ רלד נד] ביאר דבכ"מ דהוזכר חרש ושוטה יחד, המדבר אינו בכלל. אבל לגבי מטלטלין הוזכר חרש לבד, וזה כולל אף מדבר ואינו שומע. וכ"כ **הנתיבות** [רלה כ] דקים להו לחז"ל דלענין מכירת קרקע אין לו דעת[ט].

והגר"א [קכ טו] הביא דאף באלם בסוגיין צריך בדיקה.

והכס"מ תי' עוד דמדבר ואינו שומע בכ"מ איירי ששומע קצת, והרמב"ם כאן הדגיש כשאינו שומע כלל. **והנתיבות** [שם] תמה מכמה מקומות. [וע"ע בית הלוי ג ב דהאריך בכ"ז].

מז) **תוד"ה אמר רב יוסף.** מדמי רב יוסף הרכנה דאלם לכתיבה דחרש, יש הוכחה שמבין בטוב.

[ופשיטא ליה לרב יוסף דאם מהני בדיקה בנשתתק, ה"ה כתיבה לחרש להחשב בר דעת].

והרשב"א הק' דמבואר [לקמן עב.] דהרכנה דחרש עדיף מכתיבה [לענין צווי גט], דהרכנה כדיבור דמי [**והאחרונים** ביארו סברא זו דהרכנה נחשב כמדבר לחבירו, אבל כתיבה הוה לעצמו ולא כלפי חבירו]. **וכתב הרשב"א** דהשתא לא ס"ל למקשה הכי[י]. [וע"ע לקמן]. אבל דעת תוס' ד'קולו' [לקמן] קאי רק אחרש, דע"י כתיבה לא נחשב בר דעת. אבל נשתתק מהני בדיקה.

אבל **הריטב"א** כת' דכתיבה ודאי עדיף מהרכנה, וכ"ש דמהני אלם בכתיבה.

מח) **בא"ד ואע"פ שאם שאלוהו בכתב והרכין[יא] וכו'.**

רע"א הקשה אמאי בעי' ששאלוהו בכתב, אף כשכתב מעצמו יש נפק"מ בזה.

מט) **שם. הב"י** כת' דלפ"ז ה"ה נשתתק מהני כתיבה, ואי"צ בדיקה ע"י הרכנה. **והביא** דכ"כ **הרמב"ם** [מכירה כט ג] לגבי מכירה **והוא** שיבדוק כדרך שבודקין בגיטין או יכתוב בכת"י. **והאו"ש** [ב טז] הקשה ע"ז **דהרמב"ם** [נחלות ד א] כתב דכשכתב בעי ג"כ בדיקה, וכ"כ גבי עדות אשה [גירושין יג כח]. **וצ"ע**[יב].

נ) **תוד"ה א"ר זירא.** אבל לרב כהנא דיכול לדבר מתוך הכתב, אפי' בחרש, א"כ דבור מעליא היא.

ה. והתו' הרא"ש ביאר דרב יוסף משמע ליה כיון דמהניא הרכנה באלם, כ"ש דחרש חשיב כתב דידיה.

ו. והחת"ס תמה דא"כ במה קאי הלכה למשה מסיני דחרש שאינו מדבר ואינו שומע הוא כשוטה וקטן, והיכי משכחת ליה שאינו יכול להרכין. אע"כ לפי דך ס"ד הרכנה גריע ודוקא כתב מקרי דיבור ולא הרכנה, וחרש הוא כשאינו יכול לכתוב.

ז. והט"ז [שם ח] ביאר דדי בבדיקה פעם א' [בשעת קטנותו]. **והב"ח** ופר"ח [שם ו] כת' דאיירי בנפלה לו יבמה [דלא שייך ממ"נ], ומש"ה צריך בדיקה.

ח. ויש **אחרונים** שדנו דהיינו דוקא בפיקח מעיקרא, דאל"כ היאך למד לדבר. ואכ"מ.

ט. ולכאורה לענין מטלטלין מוכר מדינא, ואי"צ תקנה כפעוטות. ואפי' הכי נכללו בלשון א'.

י. ואף התרצן תי' לפי סברת המקשן.

יא. והתוס' רא"ש [בתי' הב'] כת' דבחרש פשיטא דל"מ הרכנה, שאינו שומע מה שאומרים לו. ואפי' כתבו לו בשטר נכתוב גט לאשתך אין להאמין בהרכנתו אם הוא משיב הן אם לאו, דאינו מתכוין למה שכתבו לו אלא כמתעסק בעלמא הוא. [ומשמע להך תי' דל"צ בדיקה טפי בחרש, אלא דלא משכח"ל בדיקת הרכנה. אך י"ל דכ"ז לס"ד דרב יוסף דלא חילק בין אילם לחרש בדעת].

יב. וראיתי לחלק דבעדות כלפי אחרים בדיקה, ודוקא לעצמו לא בעי. וצ"ב החילוק.

[ע' מש"כ לעיל בגמ']. **והתוס' הרא"ש** כת' דלרב כהנא אפי' בחרש חשיבא כתיבתו לשוויי כפקח, אלמא חשיב כתב דידיה כדיבור, [ומש"ה מק' הגמ'] דאף לענין הגדה. [ועד"ז כת' הרשב"א ור"ן[יג]].

ובגליון **מהרש"א** ציין לדברי **האחרונים** שהאריכו בכ"מ[יד] בדין כתיבה כדיבור בכל התורה. [וע"ע משנת ר"א י].

נא) **תוד"ה והא.** אמירה ודאי ל"ה אלא בפה. ויש חילוק בין 'הגדה' ל'אמירה'[טו]. **והרש"ש** הק' דמצאנו בכ"מ לשון אמירה ע"י שליחת כתב[טז].

נב) **שאני עדות דרחמנא אמר מפיהם ולא מפי כתבם. רש"י** [דברים יט טו] כתב דילפי' שלא ישלחו העדים כתב ידם לבי"ד, **והראשונים** הביאו מדבריו דהוה מיעוט מכל עדות בכתב[יז]. אבל דעת **ר"ת** [בתוס' ב"ב מ ויבמות לא:] דחשיב עדות, ולא ממעטינן אלא אילם דאינו בר הגדה. אבל כל הראוי להגדה יכול לכתוב, וכדאמרי' דאין בילה מעבבת.

והש"ך [מו צג] דן האם אילם יכול לחתום בשטר. וכת' דלדעת ר"ת נתמעט אילם, דפסול לעדות, ואף לחתום בשטר. אבל לדעת רש"י לדוגמא בעלמא נקט אילם דאינו יכול להגיד. אבל עדות בשטר דאי"צ הגדה אין טעם לפסול[יח]. [ו**בשו"ת כנסת יחזקאל** [פב הו' בקצות] נקט דאלם כשר לחתום על השטר[יט]].

ורשב"ם [ב"ב קכח. ד"ה ונתחרש בסו"ד] הביא צד דנשתתק מחמת חולי פסול לעדות, דכתיב מפיהם ולא מפי כתבם[כ]. **ורשב"ם** דחה דאלם לאו פסול עדות הוא אלא שאין בו כח להגיד.

אבל **התוס' רי"ד** [כאן] כת' דאילם אינו יכול לחתום על שטר, דכיון דאינו ראוי להעיד בבי"ד ל"ש לומר נעשה כמו שנחקרה עדותו בבי"ד.

אבל **הקצות** [מו יט] כת' די"ל אילם נתמעט מדכתיב אם לא יגיד פרט לאלם, וילפי' דהוה עד פסול. והוה ילפו' בפנ"ע מלבד הדרשא דמפיהם ולא מפי כתבם. וכ"כ **הרא"ש** [ב"ב קכח., ח כד] דאלם פסול מ'ואם לא יגיד' אע"פ שיכול להגיד בכתב, דבעינן ראוי להגיד בפה.

והקצות הביא דעד"ז ילפי' לפסול סומא לעדות מדכתיב או ראה פרט לסומא [וכמ"ש **הרמב"ם** עדות ט יא, והפוסקים לה יא ע"פ **התוספתא** שבועות ג ו]. וכן חרש המדבר ואינו שומע דכתיב ושמעה קול אלה. ואף דיש אופנים שיכולין להעיד גזיה"כ דפסולים.

והקצות כת' דלכאו' בסוגיין מבואר דאילם פסול משום מפיהם ולא מפי כתבם. אך הק' דבברייתא מפורש דרשי' מדכתיב אם לא יגיד[כא]. [וכבר עמד בזה בתוס' שאנץ כתובות כ., עי"ש].

יג. **והר"ן** ביאר דבעדות הרכנה לא מקריא הגדה, אבל לרב כהנא דאמר דאע"ג דהרכנת הראש לא סגי בחרש כתיבה סגיא ביה כיון דכולי האי הגדה מעליא היא.

יד. וציין למהרש"א [לע' ה.], ושו"ת חוו"י [טז וקצד], נוב"י [יו"ד ק סחן], שב יעקב [יו"ד מט] תומים [צו], שבו"י [קנו], רע"א [ק כט–לג]. וע' **טושו"ע** [יו"ד ס"ס רכא, ע"פ הרמב"ם נדרים ו יח] היכא דנדר שלא ידבר עמו, אי רשאי ע"י הכתב. וע"ע עונג יו"ט [קנג ז].

טו. **והרשב"א** הביא מהפסוק [קהלת י כ] ובעל כנפיים יגיד דבר [ולפי פשטא דקרא שייך הגדה בבע"ח, אף בלא דיבור].

טז. כדכתיב [דברי הימים ב ב י] ויאמר חורם מלך צר בכתב. [אך דחה דהתם כתיב בהדיא שאמר בכתב]. וכתיב [שמות יח ו] ויאמר אל משה אני חותנך יתרו בא אליך, ויש מ"ד במדרש אגרת שלח לו.

יז. ול"מ אלא בגדרי שטרות. וכ"כ **הרי"ף** [יבמות לא: ט בדה"ס].

יח. **והש"ך** הביא דכ"ד **הפוסקים**, והק' דמשמע מדבריהם דאילם פסול לחתום על השטר. וכת' דלדעת **הרמב"ם** [עדות ג ד] דעדות בשטר הוה מדרבנן, י"ל דבאלם לא הכשירו, כיון דאפשר לעשות שטר בעדים אחרים. ועוד דנו הפוסקים כשהעד נהיה אלם, האם יוכל לקיים כתב ידו דחתם בכשרות. ואכמ"ל.

יט. והכנס"י כת' דאף לדעת ר"ת כיון דהבע"ד החתימו על השטר הוה כאומר נאמן עלי אבא. והקצות תמה על סברא זו.

כ. והברייתא כללו בהדי שאר פסולי עדות דבעי' תחילתו וסופו בכשרות, אבל נשתתק וחזר ונתפקח כשר. ובפשוטו משמע דלהך מ"ד נשתתק הוה עד פסול. [אך בברייתא שם אי' אף נסתמא, והראשונים שם דנו אי סומא הוה פסול הגוף, או פסול משום דחיישי' שאינו מכוון עדותו. ואפ"ה הוזכר בהדי ברייתא זו].

ורשב"ם הק' להך פי' דפשיטא, דלמעשה אינו יכול להעיד עדותו. [וקצת משמע דאף להך מ"ד אינו גדר 'פסול']].

כא. [וטפי הו"ל לגמ' להביא מפיהם ולא מפי כתבם שכולל טפי, אף אדם בעלמא אינו יכול להעיד בכתב].

והקצות ביאר דאילם נתמעט מדכתיב אם לא יגיד, אלא דר' זירא הק' דאת"ל דע"י כתיבה נחשב הגדה, א"כ כל שיכול לכתוב היינו דיבורו וראוי להגדה, והאיך נתמעט מהך קרא אילם. והגמ' דוחה דדיבור גבי עדות הוה מפיהם, וכתב אינו דיבור בעדות. ומש"ה אילם נתמעט משום שאינו ראוי להגדה. והקצות כת' דעפ"ז נתמעט אילם דהוה פסול הגוף לעדות, דכתיב אם לא יגיד[כב]. ואפי' במידי דאי"צ הגדה כגון שטר או כגון עדות לקיומא דקידושין[כג].

ו**בתוס' חד מקמאי** [עה"ג יבמות לא:] הק' אהא דנתמעט אלם משבועת העדות דכתיב אם לא יגיד, הא משכח"ל שבועת העדות כשתבעו לחתום בשטר. ותי' דשבועת העדות הוה דוקא כשתובעו להעיד עכשיו בבי"ד[כד].

נג) **רש"י ד"ה ולא מפי כתבם.** דלא דמי לשטר וכו' דההוא אורחיה בהכי. רש"י הק' אמאי ליכא חסרון מפי כתבם בעדות בשטר. ובזה תי' רש"י דדרך שטר ע"י כתיבת העדות. [ולכאורה כוונתו דהוה פרשת עדות שונה].

והקצות [כח ו] **הביא דיש ד' שיטות בגדר הא דבשטר ליכא חסרון מפי כתבם.**

א' הבעה"מ [יבמות לא, ט: בדה"ר] כת' דשטר נכתב ע"פ דעת המתחייב, ונחשב מפי 'כתבו'[כה], ולא מפי כתבם [של עדים][כו].

ב' דעת הרמב"ן [כתובות כ. וסה"מ סוף שורש ב'] דכיון דנכתב בלשון שטר נעשה כמי שנחקרה עדותם בבי"ד. והחסרון מפי כתבם הוה היכא דאינו שטר.

ג' לדעת ר"ת [הנ"ל] דליכא חסרון מפי כתבם אלא במי שאינו ראוי להעיד, וכגון אילם[כז].

ד' דעת הרמב"ם [עדות ג ד] דעדות בשטר הוה מדברי סופרים[כח].

והקצות כתב דדעת רש"י **כבעה"מ** דבשטר אין חסרון מפי כתבם, כיון דהוה מדעת המתחייב נחשב מפי כתבו. ובהג' **ברוך טעם** ציין דברש"י דידן לא משמע כבעה"מ, ומשמע דהוה מגדרי שטר.

נד) **מיתיבי כשם שבודקין אותו וכו'.** ומהני הרכנה לכל הנך דינים. ועוד ציינו **האחרונים** דמבואר [הוריות ג.] דמהני הרכנה של דיין להחשב שנגמרה ההוראה [לאחר שרוב הדיינים אמרו דעתם[כט]].

ו**בשו"ת הרשב"א** [מכת"י קצא הו' בב"י צו] כת' דאף לענין שבועת אלמנה הבאה ליפרע כתובתה, אלמנה שנשתתקה ובדקו אותה משביעין אותה אחרים ע"י הרכנה. והרשב"א כת' דאף דלענין שבועה הרכנה לא הוה דיבור, דהא לא ענתה אמן. וכת' דמ"מ הקילו דסגי בה"ג.

נה) **בעדות אשה דאקילו ביה רבנן. הרי"ף** [סוף יבמות] **הביא מהירושלמי** מח' במצאו כתוב בשטר איש פלוני מת האם משיאין את אשתו ע"פ עדות בכתב[ל]. **והראשונים** הק' **דהרי"ף** בסוגיין פסק דמהני כתב בעדות אשה. וכת' דאף

כב. דומיה דסומא דילפי' או ראה, וגזיה"כ דהוה פסול הגוף אף בעדות דאי"צ ראייה.

כג. [ואף שעדות לקיומא אי"צ להעיד, וסגי בראיית העד]. ו**האחרונים** העירו דלמש"כ **הקצות** [רמא א וכ"מ] דגדר עדות לקיומי שיהא ראוי לבא לידי בירור, א"כ בלא"ה ל"מ אלם, דאינו יכול להעיד.

כד. ו**התור"ג** כת' דבעינן קרא למעט אילם משבועת העדות כשתבעו לחתום בשטר. [וגזיה"כ אם לא יגיד שנתמעט משבועת העדות, ואילו התוס' חד מקמאי נקט דלא הוה גזיה"כ].

כה. וצ"ב גדר הדבר, דהא מ"מ הוה מתורת עדות, שהעדים חתומים. וכיון דא"א להעיד בכתב על מעשה, א"כ אמאי יוכלו להעיד על רצון המתחייב, מפי הכתב.

כו. ו**הקצות** הביא דכ"ד רש"י. וצ"ב לאיזה רש"י כוונתו. אבל **רש"י** [כאן] משמע כדברי הרמב"ן. [וכן ציין **בהג' ב"ט** לקצות].

כז. [ויל"ד אי כוונת הקצות דלדעת ר"ת ל"צ גדר 'שטר' דנחקרה עדותם בבי"ד. או דאף ר"ת מודה דיש גדר 'שטר', אלא דמ"מ לדעת ר"ת עצם העדות הוה עדות אף בלא חידוש בנחקרה. וע"י שהוא 'עדות' חל עליו גדר שטר].

כח. ו**המרדכי** [קידו' תקע] כת' דהוה מיסוד הנביאים דכתיב וכתוב בספר וחתום. [וקאי אף בשטר ראיה]. [אך י"ל דהקצות לא הביאו, דלא הק' מנ"ל דין שטר. אלא מה גדר הדין].

כט. ו**פרש"י** [שם] דנראה כהודה לדבריהם ונגמרה הוראה. [ומבואר התם דאיירי שהדיין בעצמו לא ס"ל כן, אלא דביטל דעתו לדברי רוב הדיינים. א"כ קצת יש לדייק להיפך דלא הוה הוראה גמורה].

ל. ו**הרמב"ן** [סוף יבמות, הו' בר"ן כאן] הביא נח' האם איירי בכתב מקויים [דל"מ שטר שאינו מקויים כלל]. והרמב"ן הכריע דאף כשאין עדים מצויין לקיימו, דקיום שטרות דרבנן [ע' לע' ג.]. ובעדות אשה לא תקון רבנן, דהקילו בה אף טפי מדאורייתא. דהקילו מפי כתבם גופיה, אף דרחמנא פסליה. ומשיאין ע"פ עבד וע"פ שפחה. דאיתתא דייקא מינסבא ומילתא דעבידא לגלויי. [ויל"ד דהא דאמרי' דמדאורייתא אי"צ קיום, משום דנחקרה עדותן בבי"ד. אבל הכא אין ע"ז

דביבמות לא הכריע, וסמך אמש"כ כאן דסמכינן אעדות בכתב.

והריטב"א תי' עוד דהתם כשמצאו כתוב, אבל הכא בא להעיד, ועדות מכוונת חשיבא טפי.

נו) **בירושת בנו הבכור. פרש"י** אם רצה להשוות את הבכור כא' מבניו[לא]. ולפ"ז קאי אמתנת שכיב מרע. ותוס' פי' דקאי אנאמנות יכיר. וקמ"ל דהך נאמנות אי"צ דיבור, וסגי בהרכנה.

נז) **מיתיבי חרש וכו' במטלטלין אבל לא לגיטין. פרש"י** תיובתא דרב כהנא [דס"ל דמהני יכול לדבר מתוך הכתב]. דחרש אין לו דעת. ואפ"ה תקנו דמקחו מקח במטלטלין[לב] ע"י רמיזותיו [כדלעיל נט.].

נח) **רשב"ג אומר וכו' פיקח ונתחרש הוא כותב ואחרים כותבים. פרש"י** והיינו כרב כהנא [דע"י שכותב נחשב פיקח]. **והאחרונים** הביאו מכאן [וכן מתחילת הסוגיה] דלא כדעת **הרמב"ם** [פיה"מ ריש תרומות, וכן ברע"ב שם] דפיקח ונתחרש נחשב פיקח לכל דבר[לג]. והביאו **דבירושלמי** איתא דלרשב"ג כל פיקח ונתחרש נחשב בר דעת. [ופליג אסוגיין].

נט) **שם. פיקח ונתחרש. פרש"י** שלמד לכתוב מדעת צלולה. ואילו חרש מעיקרו ל"מ כתיבה, ומבואר ברש"י הטעם דלא הוה כתב של דעת צלולה[לד]. **והמהרש"ל** כת' דאפי' נתחרש בקטנותו [לאחר שלמד לכתוב[לה]] נחשב חרש מעיקרו, דנתחרש קודם שיבא לידי דעת מיושב. [ובפשוטו לרש"י תליא רק בכת"י של דעת, ולא בעינן שיהא לו דעת מעיקרא].

ס) **כשם שכונסה ברמיזה וכו'. פרש"י** דלא הוה קידושין גמורין [דתקנו לו אישות מדרבנן[לו]]. ומשמע דאף באישות דרבנן לא הוה גט גמור, אלא מהני משום סברת 'כשם שכונסה'[לז].

ודעת **ר' אלעזר** [יבמות קיג.] דקידושי חרש הוה ספק דאורייתא, והגמ' מסתפקת האם הוא משום דדעתא קלישתא, והוה ספק אי מהני לגיטין וקידושין, ומ"מ אם כנס מוציא בממ"נ. או דהוה עתים חלים ועתים שוטה, ואינו יכול לגרש את אשתו [והמשנה דלא כר"א].

ובסוגיין אמרי' [וכ"מ במשנה יבמות שם] דאף כשקידשה אחיו חרש אמרי' כשם שכניסתה ברמיזה, ולא חיישי' שמא בזה יש דעת טפי מזה.

סא) **רש"י ד"ה ביבמתו.** והוא אינו יכול לחלוץ וכו'. **רע"א** הק' דבסוגיין איירי שכנס ולא חלץ, ואמאי הזכיר רש"י דא"י לחלוץ.

סב) **בא"ד דגט דידיה לא מפקע זיקה דאורייתא. רע"א** תמה דכיון דנשאה נעשית כאשתו, והוה א"א דאורייתא, ולא רק זיקה. [וצ"ל דכוונת רש"י אישות מחמת זיקה]. אבל **המאירי** [כאן בפי' א'] **הביא** י"מ דיבום של חרש אינו מעליא להפקיע זיקה ולעשותה כא"א, אלא כעין מאמר [וכמו קטן הבא על יבמתו, ע' יבמות צז.].

סג) **ואיבע"א וכו' גזירה אחיו חרש אטו אחיו פקח וכו' יבמתו ביבמתו מיחליף.** ותקנו דביבמה לא אמרי' כשם שכונסה ברמיזה. [והגמ' במסקנא דוחה].

דף עא:

סד) **אע"ג דחזינן דחריף וכו'. דס"ד** דמהני לבדוק שהוא בר דעת. [קמ"ל דלא סמכי' אבדיקה. או דהלכה למשה מסיני דחרש לאו בר דעת]. [וע' מש"כ בע"א].

סה) **דא"ר יצחק דבר תורה שוטה מתגרשת, מידי דהוה אפקחת בע"כ וכו'.** וכדתנן [לעיל נה. ויבמות שם] דחרשת שהשיאה אביה יוצאת בגט, דאי"צ דעת האשה בגירושין. [והגמ' יבמות קיג: מעמידה בשוטה היודעת לשמור

גדר שטר, אלא עדות בכתב. ואף לר"ת דמהני עדות בכתב י"ל דעכ"פ צריך קיום שטרות מדאורייתא. וע"ע קצות מו ה. ויש שדנו דגדר התקנה שסמכי' על כתב דנחשב שטר מדרבנן. ע' בית מאיר קמב].

לא. וצ"ב דתנן [ב"ב קכו:] דאינו יכול למעט חלק בכורה. וצ"ל דאיירי שנתן הכל בתורת מתנה.

לב. [אבל לא בקרקע, דומיה דפעוטות. וע' רמב"ם מכירה כט א,ב].

לג. וכ"כ **הנמוק"י** [ב"ק יט. בדה"ר]. אבל **הש"ך** [יו"ד א כב] כתב דפיקח ונתחרש הוא כשוטה.

לד. משמע דל"מ אם לא כתב קודם שנתחרש.

לה. **והמהרש"ל** הוכיח כן דאל"כ האיך בא לידי כתב. **והרש"ש** דחה דבזמנינו מלמדים אף חרשים מלידה לכתוב.

לו. ובגמ' [יבמות קי:] אי' דגדר אישות חרש [מדרבנן] דהוה קנויה ומשויירת. ואילו קידושי קטנה קנויה ואינה קנויה [פרש"י ספק קנויה גמור, וספק אינה קנויה כלל]. ומש"ה לכל א' יש צד עדיפות, ואינה פוטרת חברתה [אף מדרבנן].

את גיטה. דאל"כ נתמעט ונתן בידה, או משום משלחה ואינה חוזרת. ע' תוס' לעיל סד:].

סו) **ואמר להן כתובו וכו' הרי הגט בטל וכו'. הרמב"ם** [ב ו] כת' דאומר אמרו הגט פסול, ומתיישבין בדבר הרבה שקרוב הדבר להיות הגט בטל. [והמפרשים האריכו בכוונתו, הו' לעיל סז.]. **והרמב"ם** [שם ז, וכן י א] כת' ומה בין פסול לבטל, שכל מקום שנאמר בחיבור זה בגט שהוא בטל הוא בטל מן התורה[א], וכל מקום שנאמר פסול הוא פסול מדברי סופרים[ב].

והכס"מ [שם] כת' דמספק"ל לרמב"ם אי האי לישנא [במשנה] דקרי הגט 'בטל' הוי דוקא בטל ממש, או דפסול אומר אמרו לא הוה מדינא, אלא משום דילמא אתי לאכשורי אפילו בלא אמר אמרו. וכיון דלא מיפסיל אלא משום גזירה לישנא דה"ז בטל לאו דוקא, והוה ליה כאומר הרי זה פסול. [ואף לר' יוסי אומר אמרו פסול מדרבנן].

והראב"ד השיג בגמרא שלנו הרי הגט בטל עד שיאמר לסופר וכו'. ובפשוטו כוונתו להשיג דאומר אמרו בטל מדאורייתא. והמגד"ע השיב דהמשנה כר' יוסי, והרמב"ם נסתפק לדין אומר אמרו כדעת שמואל [לעיל סז.]. אך לשון השגת הראב"ד משמע דמשיג על כלל הרמב"ם דכל מקום דשנו בטל הוה מדאורייתא. דהא בגמ' שלנו אי' דהגט בטל עד שישמעו. ואף באופן דודאי הוה מדרבנן [ע' בסמוך].

סז) **עד שיאמר לסופר כתוב ולעדים לחתום. תוס'** [עירובין יג.] הקשו אמאי פסול, הא כיון דהבעל צווה האשה קיימא לגירושין. ומבואר [שם] גבי מגילת סוטה דכה"ג נחשב לשמה. [והא דאי' זבחים ב: דגט הוה סתמא לאו לשמה, דאשה לאו לגירושין קיימא. אבל הכא הבעל צווה לכתוב].

ותוס' הוסיפו דלא בעי שליחות לכתיבה [כדמוכח לעיל כב: עי"ש בתוס']. ולדעת הראשונים דצריך שליחות לכתיבה ניחא.

ותוס' [עירובין] תי' דפסול מדרבנן[ג]. א"נ בסוטה אין הכהן מקפיד, אבל בגט מסתמא לא ניחא ליה לבעל[ד].

ותוס' [זבחים ב:] כת' דבעינן שתהא עומדת להתגרש בגט זה. [וע' מש"כ בזה לעיל ריש כד:].

והרמב"ן [לעיל סו:] כתב דבעינן שיהא צווי בפניו להחשב כתיבת הבעל.

סח) **טעמא דלא אמר תנו וכו' אימא סיפא עד שיאמר לסופר וכו'. האחרונים** העירו דע"פ דברי הרמב"ם [הנ"ל] י"ל דבאומר כתבו או אומר לב' הגט בטל מדאורייתא. ואילו אומר אמרו פסול מדרבנן. ועפ"ז יתיישב המשנה דבסיפא קאי דאינו כשר עד שיאמר. וצ"ל דמשמע דקאי ארישא, הגט בטל עד שיאמר וכו'. ואף בסיפא הגט בטל.

סט) **רש"י ד"ה טעמא.** מקפיד היה בדבר וכו' שבושת הוא לו שא"י לכתוב. רש"י פי' כאביי [לעיל כט.] דמשום בזיון דבעל[ה]. וכן הגמ' [כאן] אי' דר' מאיר דאמר מילי מימסרן[ו]. וע"כ האומר לב' או אמר לג' כתבו הוה מטעם אחר, ומשום דמקפיד].

אבל רבא [לעיל כט.] אף ר' מאיר מודה לטעם מילי, ובאמר לג' תנו בפשטות הטעם דהוה אומר אמרו[ז], ועי' לעיל סו:].

ע) **בא"ד ובהא אפי' ר"מ מודה [במשנה סו:[ח]] וכו' לא עשאום בי"ד להרשות לאחרים.** [משמע ברש"י דכשאמר

לז. וכעין ממ"נ. [וע' **רש"י** לעיל נט. צד דמהני קפיצה [שהוא פחות מרמיזה] משום כשם שכונסה בקפיצה].

א. **והרמב"ם** [י א] ביאר דעדיין היא אשת איש גמורה, ואם נשאת תצא והולד ממזר. ואם היה בעלה כהן לא נאסרה עליו משום גרושה, חוץ מגרושה מאשה [לקמן פב:, וע' לע' כד:].

ב. ונשאת לא תצא [ע' לקמן פו.].

ג. ולשון 'בטל' קאי אף בפסול דרבנן.

ד. [**והאחרונים** כתבו דל"מ גילוי דאינו מקפיד, דא"כ עדיין קשה, אלא כיון דמקפיד בעי' לשמה מכח הבעל].

ה. אבל דעת **הר"ח** הו' בראשונים כט. הוה קפידא שידעו שרוצה לגרש.

ו. [ומשמע דבזה נח' ר"מ ור' יוסי. וע' לע' סו:].

ז. אבל **רש"י** [סו: ד"ה והאמר] כת' דאמרי' מדלא קפיד הו"ל אומר אמרו, א"כ י"ל דאף לרבא תליא בסברת קפידא דבעל.

ח. לפנינו הוא לעיל סו:, אבל רש"י גרס פירקין קודם פרק האומר התקבל [וכ"ג הרא"ש, ע' תוס' סב:]. [וכן משמע מהא דרש"י בסוגיין האריך לפרש את המשנה שם, ובמשנה קיצר. דדרך רש"י לפרש באריכות בפעם הראשון שהוזכר במסכת]. [ונפק"מ אי הוה מח' ואח"כ סתם, או סתם ואח"כ מח', ע' הרמב"ן ושא"ר סז. וריטב"א כאן].

'כתבו' גדר הדבר דאין כאן בי"ד[ט]. ומש"ה הוה כמו אמר לב' דחיישי' לבזיון הבעל. ולא משום דלשון כתבו הוה קפידא].

עא) **רש"י ד"ה דאמר מילי.** והוי נמי בדברים שלוחו של אדם כמותו וכו'. משמע דלר' יוסי דמילי לא מימסרן לשליח הטעם דלא נתחדש פרשת שליחות כלל במילי[ו]. אבל **רש"י** [לעיל כט. וסו:] ביאר החסרון דשליחות מילי אינו חוזר ונמסר. דאין שליח עושה שליח במילי. משמע דמהני שליחות במילי, אלא דלא אלים לעשות שליח אחר.

ורע"א [לעיל לב.] כת' דתלי בזה המח' [לעיל סו: סז.] אי מהני אומר אמרו, דהתם הבעל עושה שליח למנות שליח אחר. והשליח עושה שליחות הבעל, ואינו שליח עושה שליח. [ומ"ד דל"מ ע"כ ס"ל דמינוי שליחות הוה דיבור, ול"מ ע"י שליח. דס"ל דל"מ שליח הראשון במילי].

והחש"ל כת' דעפ"ז ניחא השינוי ברש"י, דרש"י בסוגיין קאי באומר אמרו, ומש"ה נקט דלמ"ד מילי לא מימסרן אף בשליחות הראשון ל"מ.

דף עב.

עב) **תוד"ה ומשום כיסופא.** המ"ל וכו' כשר ולא תעשה וכו'. [ולהנך מ"ד סז. דכשר ולא תעשה י"ל דאומר אמרו כשר. ע' מש"כ לעיל סז.].

עג) **בא"ד אלא לפי שכבר דקדק לא חש לחזור ולהאריך, ומכאן יש להוכיח דפרקין סדרו אחר התקבל[א].** [דדוחק לפרש דסמך אגמ' לקמן]. אך בגליון ציינו **דתוס'** [בכ"מ] כת' דהגמ' לא חש להאריך במקומו, וסמך אמש"כ במקום אחר, אף בב' מסכתות [ואין סדר בגמ' ממסכת למסכת].

עד) **תניא כוותיה דרב אשי וכו' ישמעו לאפוקי ממ"ד מודה ר' יוסי באומר אמרו[ב]. פרש"י** דר' יוסי פוסל באומר אמרו. דבעינן ישמעו קולו.

והרי"ף פסק כר' יוסי דל"מ אומר אמרו. **והראשונים** הק' דשמואל [לעיל סז.] ס"ל כוותיה בחדא, וס"ל דמהני אומר אמרו. [ואף דתניא כוותיה דב"ד ר' יוסי, מ"מ יש לפסוק כדברי שמואל]. והס' התרומה הביא דר"י פסק דמהני אומר אמרו.

והרמב"ן [לעיל סו: והריטב"א כאן] ביאר דדעת הרי"ף דרב אשי [שהוא בתראי] העמיד את המשנה כר' יוסי, א"כ הוה מח' ואח"כ סתם[ג], והלכה כסתם. [ומש"ה לא קי"ל כשמואל[ד]].

עה) **קולו לאפוקי מדרב כהנא וכו'[ה]. בפשוטו מבואר** דקי"ל דבעינן מינוי בפה, **ותוס' ושא"ר** הק' דבמשנה מבואר דמהני הרכנה.

ותוס' פי' דלאו דוקא, אלא הוה יתור לשון למעוטי חרש [דאינו בר דעת, ולאפוקי מדברי רב כהנא דע"י כתיבתו נחשב פקח]. אבל בעלמא כל היכא דקים לן דהבעל מתרצה מהני[ו] [ואף בלא מינוי שליחות להדיא, ע' בסמוך]. **והראשונים** [רמב"ן, רשב"א] כת' דלדעת תוס' פקח שכתב בכתב ידו כתבו ותנו גט [או ששלח בכת"י ממדינת הים], כותבים ונותנים.

אבל **הראשונים** הביאו **דבתוספתא** [ב] אי' להדיא[ז] ולא עוד אלא אפי כתב בכתב ידו לסופר כתוב, ולעדים חתומו וכו' פסול. **והראשונים** דייקו דקאי בפקח[ח], ואפ"ה בעינן קולו דוקא, שישמעו צווי הבעל. ולא מהני ע"י כתבו.

ט. **ורש"י** דייק הלשון עשאום בי"ד, דתלי בעשיית הבעל וכוונתו שיהא בתורת בי"ד.

י. וכ"ד **המהרי"ט** [קטז הו' לע' כט. וסו:] דל"מ להקדיש ע"י שליח, משום חסרון מילי.

א. וכמ"ש **תוס'** [לע' סב:] והרמב"ן ושא"ר [סו: סז.]. אבל **רש"י** [עא:] מבואר דנקט דפירקין קודם. וכ"ה **בר"ש** [בפסקיו וכת"י תוס' הרא"ש]. [**והתוס' הרא"ש** כת' כדברי התוס' דמכאן יש להוכיח, ומ"מ כתב את הסדר להיפך].

ב. [דמינוי על שליח לא נחשב שמיעה. וצ"ב דלמ"ד אומר אמרו כשר, הא שמעו מינוי 'שלוחו כמותו', א"כ במה אתי לאפוקי. ואי נימא דגדר אומר אמרו דהבעל ממנה שלא בפניו א"ש, אך לא מצאנו צד כזה. ובפשוטו י"ל דלא הוה שמיעת הבעל ממש. אך למש"כ רע"א דהטעם דל"מ אומר אמרו משום דל"מ שליחות למינוי, א"כ החסרון דאין כאן שליח כלל. וצ"ל לסימן בעלמא נקט ישמעו].

ג. דסדר הפרקים התקבל ואח"כ מי שאחזו, וכך הם סדורים בספרי הגאונים.

ד. ואילו דעת ר"י דהיכא דאמורא פסק כנגד כללי הש"ס, הלכה כדברי האמורא. וע' רמב"ן שם.

ה. **והתוס' הרא"ש** ביאר דמדייקים מהיתור, דכבר אי' 'ישמעו'.

ו. [ועד"ז כת' תוס' לע' עא. דל"צ שמיעת הצווי כלל].

ז. **והראשונים** הביאו דהוה המשך של ברייתא זו [אלא דבתוספתא ברישא ליתא הלשון 'ישמעו קולו', אלא בסיפא].

ח. [אבל **המרדכי** כתב דאף התוספתא אייר בפנ"ע, ולעולם כל החסרון מדין חרש. וכ"כ החזו"א שם].

והרא"ש [בסו"ד] כת' א"נ נשתתק דא"א בענין אחר הקילו בו משום תקנת עגונות. ולפ"ז מדאורייתא מהני כתיבה והרכנה[ט]. אלא דהחמירו בפקח כיון דאפשר בצווי ממש [והתוספתא הוה חומרא מדרבנן[ו]], ודוקא באלם הקילו בהרכנה.

אבל **המרדכי** [תיז] **והרא"ש** [ס"פ התקבל יט בשם ר"ת] **והרשב"א** [כאן] כת' דשאני הרכנה דמראה ומרמז בגופו. ועדיף מכתיבה[יא].

ולפ"ז למסקנא לא קי"ל כרב כהנא משום דממעטינן מ'קולו' דבעינן צווי מפורשת מהבעל. [ולעולם י"ל דמהני כתיבה בחרש לגלות דיש לו דעת].

והאחרונים ביארו ע"פ משנ"כ **הרמב"ן** [סו:] דלא נחשב 'וכתב' של הבעל עד שישמע מפי הבעל. **והחזו"א** [פה] ביאר דבעי שיתייחדו כוונת הבעל והסופר לכתיבה.

עו) **שם. קולו.** להנך ראשונים היינו שיעשה מעשה בגופו. **ובשו"ת חת"ס** [א מד] הביא דהרד"ך העלה צד דאף כתיבה לפניו מהני[יב], דאין לך הרכנה גדול מזו[יג]. וכל החסרון בכתיבה שלא בפניו, דלא ראינו מעשיו[יד]. ועד"ז כת' **התור"ג** [קכ כד] **והחזו"א**[טו].

והחת"ס [עא.] כת' דקי"ל שומע כעונה, משו"ה כשאנו אומרים לו נכתב גט לאשתך והוא מרכין [וכ"ש כשהוא כותב], הרי שמע והבין מה שדברנו לו ומסכים עמנו. וע"י שומע כעונה הו"ל 'קולו'[טז].

עז) **תוד"ה קולו.** וי"ל דמסתברא דהרכנה מהני כמו קול, דקים לן שמתרצה וכו' אלא למעוטי חרש. דעת תוס' דכל הנידון משום דחרש אינו בר דעת. אבל מגדרי שליחות לא צריך 'קולו' כלל.

עח) **בא"ד כמו תן גט לאשתי, אם היה זכות וכו'.** [לעיל יא:, ו**התוס' הרא"ש** הביא מהגמ' יבמות קיח: המזכה גט במקום יבם]. תוס' הביאו דל"צ מינוי שליחות להדיא. **והרא"ש** [ס"פ התקבל] דחה דלענין שליח לקבלה אי"צ מינוי בהדיא, דדוקא לענין צווי הבעל בענין שידבר בפיו. ודוקא בשליחות כתיבה בענין 'קולו' [וע"ד מש"כ הרמב"ן].

ועפ"ז כת' **הרא"ש** [שם כ, ותוס' רא"ש כאן] דאשה ממנה שליח לקבלה במקו"א [שלא בפניו]. וה"ה איש למנות שליח להולכה שלא בפניו[יז]. ודוקא לכתיבה וחתימה ל"מ אא"כ שומע קולו.

עט) **בא"ד כיון שהיא מתרצה הוי כשלוחה.** ומבואר בתוס' דגדר שליחות מדין 'זכין' הוה כמו ע"י גילוי דעת[יח]. דכיון דאנן סהדי דניח"ל הוה כאילו מינהו. ולא כדברי **הקצות** [קה א] דאף למ"ד זכיה מטעם שליחות הוה מינוי שליחות ע"י התורה.

מהיום ולאחר מיתה

פ) **משנה. זה גיטך אם מתי. הריטב"א** [ב"ב קמ: ובנמוק"י שם] הק' אמאי לא הוה אסמכתא, דהא לא ניחא ליה בקיום התנאי [דאינו רוצה למות]. ותי' דהיכא דאנן סהדי דרוצה בקיום התנאי ל"ה אסמכתא[יט]. וה"נ אין האיש מגרש אלא לרצונו, ואנן סהדי שהוא רוצה בלב

ט. יל"ד האם כוונתו ע"ד תוס' בעירובין [הו' לעיל] דכל היכא דגילה הבעל דעתו נחשב לשמה מדאורייתא, ובעינן צווי הבעל רק מדרבנן. או דודאי בעינן צווי ממש, אלא דצווי בכתב הוה חומרא.

י. **והפוסקים** דנו עפ"ז דבמקום עיגון יהני שהבעל ישלח כתב לסופר לכתוב ולעדים לחתום. **והחזו"א** [פה] כת' דאין לסמוך ע"ז כיון דרוב הראשונים ס"ל דלא נחשב לשמה כלל בלא התייחדות צווי הבעל לפניו.

יא. **ובחת"ס** כתב לדון דהרכנה נחשב 'קולו' מדין מדין שומע כעונה.

יב. והביא **דהרד"ך** [ע' בית יט] דחה דאי' [לע' עא.] דכתיבה עדיף מהרכנה. והחת"ס תי' דל"ש לזה.

יג. **והחת"ס** הסכים לסברא זו דודאי מהני אילו היה מורה באצבעותיו אותיות שיצורף ממנו כתבו גט לאשתי [וע"ד הא דאי יומא יט:]. והשתא הואיל ובאצבעותיו כותב על הספר בדיו מגרע גרע.

יד. וכת' די"ל דמצא כתב אין לנו לתלות אלא ברוב בני אדם שדעתם מיושב.

טו. אבל **במשנת ר' אהרן** [י] דכתיבה הוה כאומר מעצמו, ולא כאומר לחבירו, ולכן אף בפניו ל"מ.

טז. ועפ"ז חילק החת"ס דכ"ז בשאמרנו לו נכתוב גט והוא שמע קולנו, אבל כשהתחיל הוא וכתב 'כתבו גט לאשתי' ולא שמע קולנו ל"מ.

יז. ועד"ז כת' **הראשונים** [לע' כג.] דמהני לשלוח כתב מינוי שליחות הגט למקום אחר, אף ע"י נכרי. [ודלא כגאונים, עי"ש]. ועד"ז דנו הראשונים [לע' כט:] בגדר שליח שלא ניתן לגירושין.

יח. ומבואר דלא בעי צווי מפורש בכלל [ולא שכתיבה נחשב דיבור].

יט. [ע"ע ריטב"א שם קסח: ונמוק"י עח. בדה"ר, הו' בב"י הו"מ רז יח].

שלם שאם יתקיים התנאי שתהא מגורשת, דלא תהא עגונה ולא שומרת יבם.

פא) **זה גיטך מחולי זה. פרש"י** מחולי זה ואילך, וכיון שמת מתוך החולי הוה לאחר מיתה. ובמשנה שבמשניות הגיר' זה גיטך אם מתי מחולי זה. [**והרש"ש** דייק דרש"י ל"ג הכי, דא"כ הלשון פשוט דהוה אם מתי].

פב) **זה גיטך לאחר מיתה. תוס'** [כתובות ב: ד"ה הרי] **כת'** דלאחר מיתה הוה טעמא דכולהו[כ]. [ואינו בבא בפנ"ע]. **והתוי"ט כת'** דהר"ז גיטך אם מתי וכו' נעשה כאומר לאחר מיתה. אך יש שנקטו דהוה בבא בפנ"ע. ובסיפא אי' מהיום ולאחר מיתה [משמע דאף ברישא איירי כה"ג]. **והרש"ש** הק' דהוה זו ואצ"ל זו, ותי' דנקיט לה משום סיפא.

פג) **לא אמר כלום. שאין גט לאחר מיתה. פרש"י** [כתוב' ב:] מאן קא מגרש לה מהשתא, אין המתים מגרשים. **תוס'** [לעיל יג. וב"ב קנא:[כא]] **כת'** דאף דתנן [לעיל יג.] לא יתנו לאחר מיתה, איצטריך הכא דאף שהגט בא ליד האשה מחיים אפ"ה ל"מ גט לאחר מיתה[כב]. ועוד דקמ"ל איזה לשונות משמע מחיים ואיזה לאחר מיתה.

ותוס' כת' דמתני' [דלעיל יג.] איצטריך דאף שמינה השליח מחיים, וס"ד דיחשב שלוחו כמותו אף לאחר מיתה כאילו הוא עצמו קיים. קמ"ל דחשיב גט לאחר מיתה.

והאחרונים [ע' קצות קפח ב] דנו אי קמ"ל דכיון דמת בטל השליחות[כג] [ועי"ז אינו שליח, ומש"ה ל"מ שיחשב כמותו[כד]]. או דאף דיש כאן שליח, מ"מ לא חשיב כאילו הוא עצמו קיים [והשליח אינו יכול לגרש בלא המשלח[כה]].

ועוד הביאו **דרש"י** [לעיל סו.] **כת'** הטעם משום דבשעת מיתה כבר הוזקקה ליבם[כו] [עי"ש מהרש"א]. [ועפ"ז הוה טעם שווה לב' האופנים[כז]].

פד) **שם.** בגמ' [ב"ב קלז.] נח' אביי ורבא מתי חל מתנת שכיב מרע, לאביי עם גמר מיתה[כח] ולרבא לאחר מיתה. ובגמ' אי' דאביי חזר בו, וכדאי' במתני' דלאחר מיתה ל"מ. **פרשב"ם** דאי מתנת שכ"מ הוה עם גמר מיתה, א"כ אף גט שכי"מ הוה עם גמר מיתה, והוי גט. וע"כ דמתנת שכ"מ הוה לאחר גמר מיתה.

ומשמע דאי אמר להדיא הר"ז גיטך עם גמר מיתה מהני. **והקוב"ש** [ב"ב תסז] **כת'** דלפ"ז מוכח דהיתר מיתת הבעל הוא לאחר גמר מיתה[כט].

פה) **מהיום ולאחר מיתה גט ואינו גט. ורבי בברייתא** [בע"ב] חולק דהוה גט. **פרש"י** מספק"ל אי תנאי מהיום אם אמות וכו'. כדאי' בגמ' [ב"ב קלו.] דמספק"ל אי תנאה הוה או חזרה הוה.

ובגמ' [קידושין נט:] נח' רב ושמואל במקדש מעכשיו ולאחר ל', **דלרב** הוה ספק תנאי וספק חזרה. **פרש"י** תנאי אם לא אחזור בי תוך ל'. **והרמב"ן** [שם] חלק

כ. ותוס' הביאו כמו [לע' נב.] אתם ולא אפוטרופ', ולא השותפין וכו' ולא התורם שאינו שלו. דהוה טעם לכולהו. [וע' מש"כ לע' שם].

כא. [והגמ' כתוב' ב: תי' דמתני' לקמן עז: קמ"ל דאין גט לאחר מיתה. והגמ' דוחה דהא תני לה רישא, כאן]. וכה"ק תוס' [כתובות ב:], וציינו דפי' [לע' יג.].

כב. וקמ"ל דצריך כח הבעל אף בגמר הגירושין [ע' רשב"א לע' ע: בשם הירושלמי היכא דנשתטה תוך ל'. וי"ל דמת גרע דאינו בר גירושין כלל]. א"נ קמ"ל דכבר נתחייבה בחליצה.

כג. ורש"י [לע' כח.] כת' דמת ובטלה שליחותו. **והאחרונים** דנו ע"פ הסוגיה [לע' כט:], ע' מה שהו' שם. [ע' בית מאיר קכא ב בסו"ד].

כד. והבית אפרים [אה"ע קיא] כת' דבטל השליחות, דל"מ שליח אלא בדבר שהוא שלו.

כה. והאחרונים תלו בנידון הרמב"ם והטור [הו' לע' ע:] האם מהני השליחות מדאורי' כשנשתטה המשלח.

כו. ועד"ז כת' **רש"י** [ט:] דל"מ שחרור עבד לאחר מיתה, דכיון דמית נפקא ליה רשותיה מיניה, וחייל עליה רשות יורשין.

[**ורשב"ם** [ב"ב קלו.] כת' דאין מתנה לאחר מיתה, דבההיא שעתא אין לו חלק בהן שיוכל להקנותן. אבל **רשב"ם** [שם קלה:] כת' דאין כח לאדם ליתן [לאחר מיתה] וכו' והאיך יתן לאחר שמת ונקבר].

כז. [וא"כ משמע דתוס' לא ס"ל סברא זו. אף אפשר דאף תוס' מודו דלמסקנא אמרי' טעם זה].

כח. בפשוטו היינו רגע של המיתה [וכ"מ **בר"י מגאש** שם]. אבל **התוס' רי"ד** [שם] ביאר משעה שמתחילים אבריו למות, ושוהה במיתתו. **והסמ"ע** [רמח טז] מבואר דהיינו משעה שמתחיל להיות גוסס.

[**והרשב"א** [שם קלז. וקלא. ובשו"ת ג קכה] כת' דירושה הוה עם גמר מיתה. וע"כ היינו רגע המיתה. **והקצות** רנב א תמה עליו].

כט. דאי הוה עם גמר מיתה, האיך חל הגט בבת א' עם היתר מיתה, ע"ד הא דאי' [תמורה כה] דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין.

דהוה תנאי אם יחזיה עד ל'. **ושמואל** פשיטא ליה דהוה תנאי. ובגמ' מבואר דשייך למח' רבי ורבנן [הו' בע"ב] **גבי מהיום ולאחר מיתה.** [אלא דיש לחלק דלרחוקה קאתי וכו']. ואף שמואל ס"ל דדעת המשנה משום דהוה ספק תנאי [וכרב].

ומבואר [עפ"ז] דדעת רבי דמהיום ולאחר מיתה הוה ודאי. וכן **הרשב"א** [בע"ב] הביא מה**ירושלמי** דרבי ס"ל דמהיום עיקר ולאחר מיתה הוי תנאה.

ור' יוחנן [שם ס.] **פי'** דקידושי כולהו תפסי, דרווחא שבק לחבריה, כי שרגא דליבני[ל] [דהחלות מתחיל מעכשיו ונגמר לאחר ל']. והגמ' מקשה דאם מת, הרי נתבטל הגט דאינו כריתות. ורבא תי' מה ששייר גט גמרתו מיתה. ואביי תי' דהגט מתבטל ומתני' משום גזירה[לא].

פו) **שם.** [בגמ' ב"ב הנ"ל] מספק"ל אי תנאה הוה. **רע"א** הקשה היאך אפשר לומר דהוה תנאי [מהיום ולאחר מיתה, וכן במח' רב ושמואל בקידושין], **והרי לא** כפל לתנאו, ונימא דהתנאי בטל והמעשה קיים. [ודן דאפשר דאה"נ, אבל ברש"י לא משמע כן]. **וכתב דיש** ליישב לדעת **הרמב"ם** [ע' לקמן עה.] דתנאי דמעכשיו אי"צ כפילה, אבל לשא"ר צ"ע. ודן דאפשר דפליגי רב ושמואל בפי' המשנה, ואיירי כשכפל, ודוחק.

פז) **שם.** [בגמ' ב"ב הנ"ל] אי חזרה הוה. **הרמב"ן** [ב"ב שם] הק' אי הוה ספק, נימא תפוס לשון ראשון [ע' ב"ב קה.]. ותי' דהכא אי הוה חזרה ל"ש לתפוס לשון ראשון. דהא מצי הדר ביה. ואי תנאה הוי תרווייהו תפסינן לכו"ע.

פח) **שם. מהיום ולאחר מיתה וכו'.** בראשונים מבואר דה"ה מעכשיו ולאחר מיתה. אבל **הרמ"ה** [טור קמה ג] כת' דמעכשיו ולאחר מיתה לכו"ע הוה גט. **והב"ח** [שם] ביאר דהלשון מסתבר דתנאי הוה. ודוקא מ'היום' כיון דלא גמר לגרשה מיד הוה ספק תנאי.

פט) **רש"י ד"ה מהיום.** דבשלמא גבי ממון איכא למימר גופא מהיום ופירות לאחר מיתה. וכדאי' **בגמ'** [ב"ב קלו.] דגבי מתנה ה"ק גוף מהיום ופירות לאחר מיתה[לב]. אבל גבי גט הוה ספק תנאי וספק חזרה.

והרשב"א מביא שה**ירושלמי** מק' גבי אשה שמא שייר מעשה ידיה, ותי' לא מצינו אשה לזה ומעש"י לזה. [הרשב"א הק' דהוה ספק בגמ' לקמן פה., ולא איפשיטא].

ועוד דנה **הירושלמי** גבי שחרור עבד[לג], וכן גבי מקדיש שדיהו[לד], וכן המפקיר שדהו מעכשיו ולאחר ל' לרבי הוה הפקר, ולרבנן אינה הפקר. דבכל הני לא שייך לשייר עצמו זכות]. **והרשב"א** ביאר כלומר דאף הפקר א"א שיהא גופו הפקר ופירות לבעלים [**והמשנ"ל** עבדים ה ג תמה בזה]. **והקצות** [רנח] ביאר דבהפקר בעי ונטשתה כשביעית [וע"ש שדן בזה].

צ) **אלמא אם מתי כלאחר מיתה וכו'.** בפשוטו לשון 'אם' הוה תנאי, אלא דלא הוה כמעכשיו [וכבגמ' עד.]. וצ"ב א"כ היכא דאמר להדיא מעכשיו יהני להחשב כתנאי דמעכשיו.

אבל **הלח"מ** [ט כ] כת' ד'אם מתי' [לדעת הרמב"ם] אינו מדין תנאי שימות [אא"כ כפל תנאו, וגילה דדעתו לתנאי], דכיון דתלה במיתה עצמה אמרי' שדחה חלות הגירושין עד לאחר מיתה[לה].

ל. כ"כ רש"י ותוס' שם, אבל יש ראשונים שם דהוה מדין שיור חוץ ממי שיקדש תוך ל'.

לא. וע' **רע"א** דהאריך דלפ"ז ל"ק קושיית הגמ' בע"ב, מדלרבנן בסיפא חולצת וכו'

לב. **ורע"א** [שו"ת ת פח] ביאר דקנה את כולו מהיום, אלא ששייר זכות פירות עד שעת מיתה, ולאחר מיתה ממילא הכל הוה שלו. [ורע"א תמה דבכמה מקומות משמע דנגמר המתנה לאחר מיתה].
ודעת **הבית מאיר** [הו' שם] דבשעת מתנה שייר לעצמו מקום הפירות, ובשעת מיתה זוכה בזכות פירות. דכיון התחיל ההקנאה מחיים מהני שנגמר לאחר מיתה. [וצ"ב].

לג. **והמשנ"ל** [עבדים ה ג] הקשה דמ"מ לרבנן מהיום ולאחר מיתה גט ואינו גט, והוה ספק, ונימא דמוחזק בעצמו בספק. **והקצות** [רנח א] תי' דעבד אינו מוחזק בעצמו. [ע' לעיל מ:].

לד. וע"ע רשב"א [ב"ב עא:], והאחרונים האריכו בזה אמאי לא שייך שיור פירות. ע"ע שו"ת רע"א [קמה] ושער"י [ה כג].

לה. **והאבי עזרי** [ט יב] הביא מהגמ' [ב"ב קלז.] דמוכיחה מהמשנה אם מתי וכו' לא אמר כלום, דמתנת שכיב מרע קונה לאחר גמר מיתה, ואין גט לאחר מיתה [דלמ"ד שקנה בשעת גמר מיתה הוי גט]. והתם הוה דחיית זמן החלות, ולא גדר תנאי דלאו מעכשיו.

וכן **הבי"ש** [קמה א] הקשה דלא כפל תנאו, א"כ נימא דהתנאי בטל והמעשה קיים. ותי' דהוה כאומר לאחר מיתה, וכאילו קובע זמן [ובקביעות זמן שיחול הגט לאחר ל' ל"צ תנאי כפול].

והתור"ג כת' דבמקום שהתנאי מתקיים ממילא כשיגיע הזמן אמרי' דכוונתו לתלות בזמן [בתורת תנאי], אבל בדבר שמחוסר מעשה מסתמא הוה תנאי.

צא) **זמנו של שטר מוכיח עליו. פרש"י** דאם לא וכו'

למה נכתב זמן בשטר מתנה. [ועד"ז כת' רש"י בתוב' ב: והרשב"ם ב"ב קלו.]. **והמהרש"א** [כתובות ב:] הק' דהוצרך לכתוב זמן בשטר, דהא תקנו זמן בגיטין. כל גט בעי זמן [וכה"ק **הפנ"י** כאן, עי"ש מה שכתב]. **והמהרש"א** תי' דהיה יכול לכתוב שבוע או חודש וכו'[לו].

והתור"ג [וכ"כ בקרני ראם שם ועוד אחרונים] חלק דכיון דל"צ זמן הכתיבה, וסגי שכתב הזמן שחל הגט. והכא שתלה הגט במיתה לא צריך לכתוב זמן[לז].

והרמ"ה [ב"ב קלו [אות קעז], והו' בטור ורמ"א רנח] כתב דבמקום שתלה את התנאי אם לא יבא עד י"ב חודש לא אמרי' זמנו של שטר מוכיח, דהא צריך לכתוב הזמן בשטר למילתא אחריתי, לדעת זמן התנאי. [וע"פ סברת רש"י דסברת זמנו של שטר משום שהוצרך לכתוב]. ודוקא כשהתנאי בע"פ אמרי' זמנו של שטר מוכיח עליו, אף בתנאי י"ב חודש[לח].

והאחרונים [קרנ"ר כתוב' הנ"ל] דחו דהיה צריך לכתוב 'אם לא באתי עד זמן פלוני', ואמאי תלה בזמן הכתיבה.

אבל **האבי עזרי** [ט יב] פי' דעצם לשון השטר הוא שנתגרשה בשעה מסויימת[לט], א"כ אמרי' זמנו של שטר מוכיח אף במקום שלא שייך סברת על חינם.

צב) **שם. והרמ"ה** [ב"ב שם] ביאר דר' יהודה ס"ל

דהזמן אינו מוכיח, דדילמא כת' זמן לטופסא בעלמא, ולא נכתב מדעת הבעל. וכיון דהזמן הוה ספק, ולאחר מיתה הוה ודאי. ואין ספק מוציא מידי ודאי. וכ"ש הכא דממונא בחזקת נותן קאי והממע"ה[מ].

צג) **תוד"ה מהיום.** כתב ר"ת וכו' אם מת בו ביום לא

ידענא מה אדון ביה וכו'. **רע"א** הק' דלדעת ר' יהודה [ע' לקמן עג:] האומר מהיום ולאחר מיתה הוה כאומר מעת שאני בעולם. א"כ מהיום לאו דוקא, א"כ מ"ש מת באותו יום או לא. וכת' דאפשר דקאי כר' מאיר [עי"ש].

צד) **שם. ורע"א** דן עפ"ז דאף לר' יוסי דזמנו של שטר

מוכיח תלי בספר של תוס' אי הוה מסוף היום [שהרי בגמ' הושוו]. ודן דלפ"ז ה"ה אם כתב בגט שבוע או חודש, הוה בכלל ספיקו של ר"ת אי חל בסוף הזמן, כשמת תוך שבוע[מא]. וכן בגט מאוחר, דאפשר דזמן השטר מוכיח דחל בסוף הזמן [ע' תוס' יז. בסוה"ע]. **והביא תוס'** [כתובות ב: ד"ה דלמא לאפוקי] **כתבו** [להעמיד המשנה שם] דאיירי בגט בלא זמן, א"נ שכתבו שבוע או חודש, א"נ במאוחר[מב], [ולכן ל"ש זמנו מוכיח]. ועי"ש מש"כ לפ"ז.

צה) **בא"ד ולר' אלחנן נראה דמהיום הוה כמו מעכשיו וכו'.** וכ"ד **הרמ"ה** [בטור קמה] דאפי' מת בו ביום מגורשת. אבל כת' דבעי עדים שהגיע לידה מחיים. דעדי חתימה אינם עושים אותו לגט אלא אחר היום, והו"ל ספק מגורשת.

והתור"ג [קמה ד"ה אלא] ביאר כוונתו דנחשב שהגט אינו מוכיח מתוכו, לדעת **הרי"ף** [לקמן פו] דכשיש עדי חתימה אי"צ עדי מסירה. ולכן בעי עדי מסירה. **והאמר"מ** [טז טז] חלק דשטר בלא זמן חל מיד

לו. **והשעה"מ** [ח א] הביא דנח' אי שבוע חודש נתקיים תקנת זמן.

לז. וכ"כ **הרמ"ה** [ב"ב הו' בסמוך] דבשלמא הכותב לאחר מותו, המיתה מבררת זמנה ול"צ לברר זמן השטר. ועל כרחיך כתב זמן בשטרא לאקנויי מההוא זימנא. אבל הכא צריך הזמן לברר מאימת מתחיל המנין.

לח. אבל **הש"ך** [רנח ב] לא ראה חילוק הרמ"ה בין התנה בע"פ, והקשה עליו מהגמ' בע"ב.

לט. **והביא** מתוס' [לעיל יז. סוד"ה ריש לקיש] דגט מאוחר חל לפי הזמן שבו.

מ. ומבואר דהוה ספק [אך יל"ד דכיון דהזמן אינו מוכיח עליו, א"כ השטר הוה ודאי, ואין תנאי כתוב בשטר. וחל בתורת ודאי אח"כ].

מא. אבל **בחי' מכת"י** [עג:] כת' דהא דאי מהיום ולאחר מיתה איירי דליכא זמן בגט [אלא שבוע וחודש], דאל"כ ר' יוסי מאי מספק"ל אי כמעכשיו, דהא זמנו של שטר.

מב. **ורע"א** דן דמ"מ גט מאוחר אינו חל עד זמן הכתוב בו, וכמ"ש תוס' לעיל יז., וע"כ איירי שמת אחר הזמן. והקשה אמאי לא אמרי' זמנו מוכיח משם ואילך.

בשעת נתינה אף לר' מאיר [וכמ"ש הר"ן פו], ורק כלפי הקדימה נחשב אינו מוכיח מתוכו.

צו) **תוד"ה הכי.** ולאפוקי מדר' יוסי, אין זה אלא שופרא דשטרא וכו'. [וכ"כ רש"י לקמן פה:].

והרי"ף [ב"ב סב: בדה"ס] חילק בין איסור לממון, ובאיסורא לא קי"ל זמנו של שטר מוכיח. **והרמב"ן** [עז. ובסה"ז שם] כתב דאין מקום לחלק בין איסור לממון, וכדמוכח בסוגיין. אלא דהרי"ף חשש לחולקים על ר' יוסי לגבי איסור[מג].

ורע"א הקשה דהגמ' [כאן] הק' על רב הונא דאמר חולצת דפסק כר' יוסי, הרי אף רב פסק כר' יוסי בממון, ואפ"ה גבי גט חולצת.

אבל **הרמב"ם** [גירושין ט יב] פסק דלא כר' יוסי אף לקולא גבי גט. ואילו בממון פסק [זכיה יב טו] פסק כר' יוסי. **והראב"ד** השיג. **והר"ן** [בסוף הפרק לט. בדה"ר] הק' דאין מקום לחלק בין איסור לממון, וכדמוכח בסוגיין, דהא ר' יוסי עצמו איירי בממון.

והאבי עזרי כת' ליישב דדעת הרמב"ם דבגט צריך לכתוב הזמן משום תקנת זמן [וכקושיית המהרש"א], ולכן ל"ש סברת לא על חינם נכתב [וכ"פ הרמב"ם][מד]. אבל 'רבותינו' ס"ל דמ"מ שייך זמנו של שטר כיון דעצם השטר מעיד על גירושין בשעה זו [ואף דלא שייך סברת על חינם]. וסוגיין ס"ל כדעת 'רבותינו' [לקמן עו:] דאף בגט אמרי' זמנו של שטר מוכיח. והרמב"ם נקט דסתם משנה פליג דאף לר' יוסי ל"מ בגט אלא בממונות.

וה"ה [ח א] כתב דהרמב"ם פסק לחלק דרק לגבי 'מהיום ולאחר מיתה' אמרי' דזמנו של שטר מוכיח עליו, דיודע שא"א לגרש לאחר מיתה. אבל מהיום ולאחר ל' אף לר' יוסי לא אמרי' זמנו של שטר מוכיח עליו. אבל בסוגיין מבואר דבכל אופן אמרי' זמנו של שטר מוכיח, והיינו כדעת רבותינו [לקמן עו:], אבל הרמב"ם לא פסק כן אלא כעיקר דברי ר' יוסי.

והרמ"ה [ב"ב קלו. אות קעז] כתב טעם נוסף דבגט בעינן לזמן לדעת מתי עברו חדשי ההבחנה, וכמ"ד דמונין משעת כתיבה. וכתב דדעת ר' יוסי דמונין **משעת נתינה.** [ונח' במח' רב ושמואל לעיל יח.].

דף עב:

צז) **אי א"ר יוסי בע"פ וכו'.** ובמשנה דידן איירי שכתב גט סתם, ובשעת מסירה אמר בע"פ אם מתי וכו'. [וכ"כ תוס' כתוב' ב:].

צח) **ותני עלה ורבותינו התירוה לינשא וכו' ס"ל כר' יוסי וכו'.** ובגמ' [כתובות ב:] אי' דאיצטריך מתני' לאפוקי מדרבותינו. ותוס' [שם] ביארו דאי משום מתני' דידן י"ל דאיירי כשאין זמן בשטר. א"נ כשכתוב בו שבוע או שנה או חודש [ע' מש"כ בע"א].

צט) **תוד"ה אי.** אם מבטל בדיבורו, כיון שאין כתוב מהיום. **הרש"ש** דייק דאם כתוב מהיום ואמר בע"פ לאחר ל' נחשב מהיום ולאחר ל'. אבל **רש"י** [ד"ה אי] משמע דחזר בו מכל הכתוב בשטר, ולפ"ז אף כשכתב מהיום. [וכ"כ הפנ"י].

וע"ע דברי **רש"י** **והראשונים** לקמן עז. לגבי כשתצא חמה.

ק) **כזה גט למעוטי דרבי. רע"א** תמה דדברי ר' יוסי דקאי האם כותבים לפני י"ב חודש לא שייך כלל לדרבי, ואמאי אמרי' דבא למעט 'לאחר' [ועי"ש שפלפל].

גיטו כמתנתו

קא) **אמר ר"ה וכו' ומה גיטו וכו' אף מתנתו כיון דאמר תנו אע"ג דלא קנו מיניה.** דתקנו דדברי שכי"מ ככתובים ומסורין בלא קנין. **והרמב"ן** הק' דפשיטא דדברי שכי"מ ככתובין ומסורין דמי. וכת' דקמ"ל רב הונא דגיטו ומתנתו תלויין זב"ז. וכל מקום שמתנתו חוזרת[א], גיטו חוזר. וכל מקום שבגיטו אי"צ לפרש [אפי' יוצא בקולר] אף מתנתו אי"צ קנין.

מג. ועד"ז כת' **רשב"ם** [ב"ב קלו.] דאתקין לרווחא דמילתא משום חומרא דעריות, אבל לגבי ממונא הלכה כר' יוסי וכו'.

מד. וכעי"ז כתב **התור"ג** דתליא בטעמים האם תקנת זמן תליא בשעת כתיבה או בשעת נתינה.

א. והביא בשם **הגאונים** דה"מ היכא דקפץ עליו חולי [וכדאי' בירושלמי וברי"ף לע' סה:]. וכת' דה"ה חולה בעלמא היכא דפירש דבריו דהוה מחמת מיתה או שחילק כל נכסיו.

והגמ' [לעיל סו.] הביאה מדברי רב הונא דאף יוצא בקולר הוה בכלל תקנת דברי שכי"מ. **ותוס'** [שם ד"ה כדי] פי' דעיקר דברי שכי"מ פשיטא, ואיצטריך לאשמע'[ב] יוצא בקולר[ג]. [וכדברי הרמב"ן].

קב) **תנן וכו' אומדים אותו אם מחמת חולי הראשון וכו' וא"א אם עמד חוזר וכו' הרי עמד. פרש"י** דכיון דעמד בטל הגט ממילא. **והראשונים** הקשו דהמשנה איירי שהתנה להדיא, וכה"ג פשיטא דעמד חוזר וכמ"ש **רש"י** [ד"ה אף] דרב הונא קמ"ל דעמד חוזר אפי' לא התנה. [וכ"כ רש"י עג. דרבה ורבא לא פליגי בזה]. אבל היכא דהתנה ידעי' אף בלא רב הונא. א"כ אמאי הק' לרב הונא.

ותוס' [לדעת ר"ת] ביארו דסברת הונא דכיון דעמד בטל התנאי, ואף שמת מחמת חולי זה לבסוף.

ותוס' [בסו"ד] כת' דאף לפרש"י קו' הגמ' מכ"ש, כיון דאפי' בסתם אם עמד חוזר, כ"ש בתנאי אם מתי.

והרמב"ן [ורשב"א ור"ן] ביאר דרב הונא ס"ל דבגט שכיב מרע אזלי' בתר אומדנא וכמו במתנת שכי"מ [בין התנה ובין לא התנה], **וכיון דהלך** [בלא משענת] הוא סבור שניצל לגמרי ובטל הגט.

ואילו לדעת המקשן תליא בלשון התנאי, ואף שעמד וסבור שנתרפא הרי מת מחולי ראשון עד שיתרפא לגמרי[ד]. ואומדים אם מת מחמת אותו חולי.

קג) **תוד"ה אמר.** ומיהו קשה [ב"מ סו.] וכו' אי קיימת דידך אנא וכו' דפטומי מילי וכו'. **ותוס'** [ב"מ סו., והראשונים כאן] דחו דהתם קאי כדעת רבה ורבא דפליגי ארב הונא. **והפור"י** כת' די"ל דהתם צריך תנאי דאל"כ תאסר לכהונה. וי"ל דאיירי בכהן.

קד) **בא"ד ע"כ נר' לר"ת וכו' ולא דמי למתנת שכ"מ, דמתנה אינה חלה כלל אלא לאחר מיתה[ה].** מבואר בדברי ר"ת דהא דמתנת שכ"מ חוזר הוה משום דעדיין לא חל המתנה[ו]. אבל בפשוטו משמע בכ"מ דחוזר משום דלא נתן ע"ד כן [וכ"מ ברש"י].

ובגמ' [ב"ב קמו:] אי' דבשכיב מרע אזלי' בתר אומדנא, ובפשוטו היינו דאם עמד חוזר. **והאחרונים** ביארו דלדברי ר"ת הוה אומדנא דדעתו שהמתנה יהא לאחר מיתה. **ועי' קה"י** [ב"ב מא] ועוד אחרונים שהאריכו במח' זו בגדר מתנת שכ"מ [וע"ע **אחיעזר** ב כב, א לג ב].

ודעת **הרמב"ם** [זכיה ח יח] **והשו"ע** [רנ ט] דמתנת שכ"מ בקנין שכתב מהיום אם עמד אינו חוזר. [ובפשוטו הוה כסברת התוס'[ז]. ויש לדחות דקנין אלומי ומבטל אומדנא]. אבל דעת **הנמוק"י** [ב"ב קנא, והרשב"א לעיל יד] דאף במהיום כשעמד חוזר. [ומבואר בדבריו כשיטת רש"י].

והריטב"א [לעיל סו.] כת' דאף באופן דמתנת שכ"מ קנו ואינו יכול לחזור בו, אפ"ה קמ"ל רב הונא דעמד חוזר. [ע' ב"ב קנג, ושו"ע שם יג].

ורע"א הקשה **דבתוס'** [לעיל ט.] מבואר דהמשחרר עבדו במתנת שכ"מ חל מחיים, ואפ"ה אם עמד חוזר [לולי התקנה דיצא עליו שם בן חורין]. [וסותר למש"כ תוס' כאן]. **וצ"ע. ע' אחיעזר** [ב כב ג].

קה) **בא"ד מה מתנתו וכו' אם עמד חוזר, אף גיטו וכו'.**

צ"ב דבמתנתו עמד חוזר משום דעדיין לא חל מתנה כלל. והאיך מדמה לזה גט. ולבאו' מבואר דרב הונא למד דשכ"מ שעמד מחוליו ממילא בטל המתנה [אף כשלא חזר בו להדיא[ח]], דתקנת שכ"מ הוה דוקא היכא דמת מתוך חוליו[ט].

ב. ולפ"ז מבואר דאף ההמשך מה מתנה הוה מדברי רב הונא. אבל **רש"י** [סו.] כת' דהגמ' מדייקת כן, ואינו מדברי רב הונא.

ג. אבל **רש"י** כת' כדתנן וכו' אף המסוכן. **ורע"א** הקשה אמאי כתב רש"י מסוכן [דהיינו שכיב מרע בעלמא], דהא פשיטא.

ד. וביאר עד שיהא בריא כבתחילה. [אבל אילו הבריא לגמרי, אף שחזר לחולי הראשון נחשב חולי אחר].

ה. וכדאי' [ב"ב קלז.] דמתנת שכ"מ חל לאחר גמר מיתה. [אך **הקצות** [רמה ד ורנ א] הביא דדעת **תוס'** **והרא"ש** [לע' יד:] דלכשימות חל למפרע. ואילו דעת **הרשב"א** [שם] דחל רק לאחר מיתה. [וע"ע רמב"ם זכיה ט יג].

ו. ולפ"ז חוזר בו מדין מתנה לאחר ל' שיכול לחזור בו. דכל זמן שהוא חי עדיין לא חל. [ולא משום אומדנא דאם עמד חוזר. וע' בסמוך].

ז. [והאחרונים הקשו דבסוגיין הרמב"ם ס"ל כרש"י, וע"כ דכשגילה דעתו שרוצה לחול מהיום גרע].

ח. ואף כשחזור ומת מחולי אחר לא הוה מתנה [וכדאי' בסמוך דניתק מחולי לחולי הוה מתנה. אבל מאותו חולי לא הוה מתנה].

ט. ומבואר דאף לר"ת תלי כשמת מתוך החולי [ע' לעיל]. אבל **תוס'** [ב"ב קנג. ד"ה ולא] כת'

קו) **בא"ד אף גיטו בתנאי, אם עמד חוזר ממילא, שאין כאן עוד תנאי וכו'.** משמע בתוס' דרב הונא גילה דלשון התנאי שנתבטל כשעמד פעם א'. אבל הרמב"ן מבואר דהוה אומדנא מחודשת, שסבור שניצל.

קז) **בא"ד רבה ורבא לא ס"ל וכו' כיון דשוב מת באותו חולי אינו חוזר וכו'.** ואף דלשון התנאי תלי אי עמד [והא עמד]. משום גזירה הרחיבו את התנאי כל שמת מחמת החולי.

בסוגיין – הרמב"ן [ורשב"א] כת' ש"מ מכל הסוגיה דשכיב מרע שאמר ה"ז גיטיך 'אם מתי' והבריא בטל גיטו. דהוה כאומר אם מתי מחולי, ולא אמרי' דהתנה אם ימות לעולם' [דאפי' יבריא ומת לאחר שבעים שנה תהא גט למפרע]. והרמב"ן הביא צד דה"ק אם מתי בחייה. ודחה דבברייתא [עג:] מבואר דהוה תנאי אף כשמתה בחייו ויורשה. [ויתבאר עוד לקמן].

קח) **שניתק מחולי לחולי וכו'.** ובלא עמד והלך כלל ל"צ אומדנא. **פרש"י** אע"פ שניתק מחולי זה, מסתמא יש בו מחולי הראשון[י]. **הרשב"א** פי' דכוונת רש"י לשיטתו [בסמוך] דכל שמת מתוך החולי הוה בכלל, ולא בעינן מחמת החולי. [וכתב ואינו מחוור].

ולפ"ז איירי דידעינן דמת מחמת חולי השני. אלא כל שיש עליו קצת מחולי הראשון לא עמד מחוליו, והוה גט.

אבל **הרמב"ן** [בסמוך] נקט דדוקא היכא דמת מחמת החולי הראשון הוה גט. דמחולי זה משמע מחמת החולי. **והרשב"א** ביאר דיש חולי שמפיל לחולי אחר, וכל שמת מאותו חולי שני רואין אותו כאלו הפילו לזה והמיתו. ולפיכך אף ניתק מחולי לחולי בעי אומדנא אם מחמת הראשון, כיון שהתנה בחולי זה. ואומדין דקתני במתני' בין אעמד בין אהלך קאי.

דף עג.

קט) **אידך אומדנא נמי לא בעי' וכו'. פרש"י** [הודפס לעיל] מי שלא הלך, מסתמא יש בו מחולי הראשון ול"צ אומדנא. **והרשב"א** [ושא"ר] פי' אידך, שהלך בלא משענת [שנתרפא], לא בעי אומדנא. כרב הונא דאפי' אילו הוה מחמת החולי הראשון אינו גט כיון שעמד.

קי) **שמעת מינה שכ"מ שניתק מחולי לחולי מתנתו מתנה, אין דאמר ר"א וכו'. הרשב"א** כת' דאף דאמרי' הכי ע"פ דברי רב הונא, ולא קי"ל כרב הונא. מ"מ י"ל דקי"ל כמימרא דר' אלעזר. דאיהו אמרה מסברא ולא מדיוקא דרב הונא.

קיא) **רש"י ד"ה מתנתו מתנה.** וגבי גט הוא דבעינן אומדנא משום דמחולי זה קאמר. **והרמב"ן** כת' דמוכח כן במשנה [עב.] דאם מתי סתם לא בעי אומדנא. ובסיפא תני דוקא דאמר מחולי זה בעי אומדנא.

אבל הביא דדעת **הרי"ף** [ב"ב קנא: עא. בדה"ס] גבי מתנת שכ"מ [בסתמא] דהלך על משענתו בעי אומדנא, ואם הלך בשוק בלא משענתו מתנתו בטילה. וכ"פ **הרמב"ם** [זכיה ח כה]. **והרמב"ן** תמה בזה.

ורע"א הק' [על קו' הרמב"ן והר"ן] דמ"מ קיום התנאי היתה באונס, דניתק מחולי לחולי מת מחמת אונס [ומיתה הוה אונס ואינו שכיח], ואף דבגט אמרי' אין אונס בגיטין [כתוב' ג.], אבל בממון נימא דאם נתקיים מחמת מיתת אונס המתנה בטילה [ומש"ה לרי"ף בעי אומד"].

ובחי' ר' שלמה [יא] תי' דרק בקיום תנאי באונס אמרי' אונס רחמנא פטריה, אבל בסוגיין רצונו שיהא מתנה, וכל דאסיק אדעתיה הוה בכלל כוונתו. ע' בסמוך.

קיב) **רש"י ד"ה לא ס"ל.** דהיכא דלא אמר לה אם מתי וכו'. בפשוטו משמע דרבה ורבא פליגי

דשכי"מ שעמד מסתמא יש לנו לומר שחזר, אף שלא חזר להדיא. [ומשמע דהוה כאילו חזר בו].

י. וכת' תדע דהא אתקין שמואל [לעיל עה:] בגט שכ"מ תנאי כפול אם מתי ואם לא מתי. ואי אפשר לזרעו של אדם וחוה שלא ימות.

יא. [אבל אי ידעי' דאין בו מחולי הראשון בטל תנאו, אף דלא עמד].

דוקא בלא תנאי. ולדעת **ר"ת** [בתוס' עב:] פליגי בתנאי 'אם מתי' ועמד, וחזר ומת מאותו חולי.

והרמב"ן [הו' לעיל] כת' דרב הונא איירי בלא אמר תנאי, וכיון דעמד יש אומדנא דהגט בטל. ומש"ה אף בתנאי כל שהלך הגט בטל. [וכקו' הגמ' לעיל]. ורבה ורבא פליגי על אומדנא זו, ומש"ה אזלי' בתר התנאי. והיכא דהוה מחמת החולי הוה גט [אפי' עמד בינתיים].

ופליגי רבה ורבא בין בגט בלא תנאי, ובין בתנאי ועמד וחזר ומת מחמת החולי. **והרמב"ן** כת' דאף רש"י מודה בזה, ואף דנקט דרבה ורבא קאי היכא דלא אמר אם מתי, כה"ג חוזר לגמרי. וה"ה דפליגי כשיש תנאי ועמד וחזר ומת מהחולי. ומדמוכח במקשן דהגמ' [עב:].

והר"ן חלק דרבה ורבא פליגי דוקא בסתם, משום גזירה דיאמרו גט לאחר מיתה. והיכא דהתנה בהדיא ל"ש גזירה. ונח' רק בסתמא, וכמ"ש רש"י. והמקשן [לעיל] אינו כדעת רבה ורבא.

קי"ג) **ומי איכא מידי וכו' כל דמקדש וכו' אפקעינהו רבנן לקידושין מיניה וכו' שויוה בעילת זנות.** [ע' מש"כ בכל זה לעיל לג.].

והרמב"ן [כתובות ג.] הביא **י"מ** דכיון דשויוה רבנן לבעילתו בעילת זנות, מש"ה גמר ויהיב הגט מעבשיו. כדי שלא יפקיעו חכמים ויהא בעילת זנות. [ומש"ה אי"צ הפקעת חכמים, אלא הוה בכלל תנאו].

אכלו ארי

קיד) **ת"ר זה גיטך מהיום אם מתי מחולי זה ונפל הבית וכו' מ"ש רישא ומ"ש סיפא. רש"י פי'** דלשון מחולי זה משמע מתוך החולי. [וכ"כ תוס' ד"ה מאי[א]]. והטעם ברישא משום דאונס דלא שכיח הוא, ולא מסיק אדעתיה [ע' בסמוך]. ושלחו מתם דאין לנו שיהא גט, ורישא עיקר דל"מ אונסא דלא שכיחא.

אבל **הרמב"ן** [ד"ה ואפשר לומר, והו' בראשונים] כת' דיל"פ דרישא ניחא דהלשון משמע שימות מחמת החולי [ע' בסמוך]. וקו' הגמ' על הסיפא, דאף בסיפא היה לנו לפרש אם לא אעמוד מחמת החולי. ושלחו מתם אכלו ארי אין לנו, כיון דלא מת מחמת החולי. [אף לולי הא דהוה אונס דלא שכיחא]. וסיפא משבשתא, ורישא דוקא.

קטו) **רש"י ד"ה אינו גט.** דאונסא דלא שכיחא ולא אסיק אדעתיה, ולא אמר אלא דימות ע"י החולי. **ותוס'** ביארו דהכא הוה אונס דלא שכיח כלל. ול"ד לסוגיית אונס בגיטין [כתובות ב: ג.] דאיירי בשכיח ולא שכיח[ב].

ובגמ' [כתובות שם] יש ב' לשונות אי יש טענת אונס בגיטין. ומסקנת הגמ' דמדאורי' יש טענת אונס, ונח' הלשונות האם תקנו משום צנועות ופרוצות, ואפקעינהו לקידושין.

אבל בתחילת הסוגיה [שם] מבואר דהוה נידון מדאורייתא, האם יש טענת אונס, **פרש"י** [שם ג.] דכתיב ולנערה לא תעשה דבר[ג]. ומבואר [שם] דבאונס דשכיחא לא הוה אונס [כדלעיל לד.], דהו"ל להתנות, ואיהו דאפסיד אנפשיה.

והאחרונים חקרו בגדר טענת אונס, אי הוה משום אומדנא דלא התנה אדעתא דהאונס. או דקיום תנאי באונס לא נחשב מעשה דידיה[ד] [ע' בסמוך בדברי הגר"ח].

א. אבל **תוס'** [ד"ה איתיביה] בפי' הב' משמע דהלשון מתפרש ע"פ האומדנא, דאי יש אומדנא דאסיק אדעתיה אף אונס זה א"כ הוה בכלל לשונו. ואי לא אסיק אדעתיה א"כ כוונתו דוקא מתוך חולי זה.

ב. [ומש"ה שייך גזירת צנועות ופרוצות]. והרא"ה [כתובות ג.] כת' חילוק זה אף בדאורייתא, דבאונס דלא שכיח כלל ל"מ מדאורייתא. [וכ"מ ברש"י בסוגיין].

ג. ועד"ז אי' בגמ' [נדרים כז.] גבי אתפיס זכוותיה, שהתנה אם לא באתי עד ל' יום יפסיד, ונאנס ולא בא. רב הונא אמר בטלין זכוותיה. ורבא הק' דאונס רחמנא פטריה, דכתיב ולנערה לא תעשה דבר [והגמ' מק' וכ"ת קטלא שאני]. ועוד דנדרי אונסין פטור. [ונח' הראשונים האם סברת 'ולנערה לא תעשה' קיימא למסקנא בתנאי ממון].

ד. ובשו"ת **חמדת שלמה** [או"ח לח ז, הו' בקוב"ש כתוב' ה] ביאר דגדר הפטור ד'ולנערה לא תעשה דבר' הוא משום דאונס לא נחשב מעשה דידיה כלל, וגרע ממתעסק בחלבים ועריות.

ובגמ׳ [שם] אי׳ דהנותן גט בתנאי אם לא באתי עד י״ב חודש ומת הוה גט. ואף דמת, ואנוס שאינו יכול לבא. דלא ניח״ל דתיפול קמי יבם[ה]. [פרש״י דבהאי אונס לא ניח״ל לבטל את הגט].

ותוס׳ [שם ד״ה דלמא מת] הק׳ דאף בסוגיין אכלו ארי נימא דניח״ל דלא תיפול קמי יבם. ותוס׳ תי׳ דבאונס דלא שכיח כלל לא אסיק אדעתיה שירצה שיהא גט.

ובפשוטו משמע דכוונת התוס׳ דכיון דלא שכיחא כלל לא אסיק אדעתיה. אבל **התור״ג** [קמה ו] תמה דאי הוה בכלל לשונו אמאי איצטריך שיהא אסיק אדעתיה. ועוה״ק מבואר התם דדוקא באונס דשכיחא אסיק אדעתיה, והו״ל להתנות. אבל אונס דשכיח ולא שכיח לא הו״ל לאסוקי אדעתיה. א״כ מ״ש דמבואר [שם] דהיכא דמת אמרי׳ דלא ניח״ל דתיפול קמי יבם.

והתור״ג ביאר דברי התוס׳ שם ע״פ התי׳ הב׳ בתוס׳ [ד״ה איתיביה][ו], דאיירי בסוגיין באופן דאינו נכלל הכלל לשונו. אלא דאי אסיק אדעתיה היה רוצה שתתגרש, ועי״ז נכנס ללשון התנאי, קמ״ל דלא אסיק. ומש״ה התנאי מתפרש בגרמת המחלה. [ואילו התם איירי באופן שנכלל בכלל הלשון]. והתור״ג הק׳ דמ״מ כיון דאסיק אונסא דשכיח, א״כ כבר נתכוון שבמשמעות לשונו שימות מתוך החולי [עי״ש].

ובחי׳ ר׳ שלמה [יא וכעי״ז עוד אחרונים] **ביאר** דהגמ׳ [שם] דנה מצד ׳פטור אונס׳, דמחמת האונס נחשב דלא נתקיים התנאי. ובזה אמרי׳ דהיכא דלא ניח״ל דתיפול קמי יבם, א״כ אינו אנוס בדבר.

משא״כ בסוגיין איירי באונס דלא שכיח, דלא אסיק אדעתיה ולא קיבל עליו צד זה. ואף בממון שקיבל להדיא כל אונס [בסוף הסוגיה], מ״מ לא אסיק אדעתיה אונס זו. ומש״ה אף דניחא ליה שיהא גט [שהרי כתבו משום מיתה[ז]] ל״מ באונס.

והרא״ה [כתובות ב:] כ׳ דפטור אונס שייך רק בתולה בדעת עצמו[ח], אבל תולה בדעת אחרים ל״ש פטור אונס. **והאחרונים** הקשו דבסוגיין תלה במיתה, ואפ״ה דנו מצד אונס. **והאחרונים** ביארו [ע״פ הנ״ל] דהכא הנידון משום דלא שכיח, ומש״ה אפי׳ תלה בדעת עצמו אינו בכלל קבלתו. [והרא״ה איירי באונס שכיח ולא שכיח, דכיון דנאנס נחשב בעל כרחו].

קטז) **תוד״ה מאי.** בירושלמי מפרש, ובסיפא הרי לא עמד וכו׳[ט]. **והראשונים** הביאו בשם **ר״ח** שנקט חילוק זה, ופירש דכוונת הגמ׳ ׳אנו אין לנו׳, היינו ע״פ חילוק זה.

ולפ״ז כל הנידון משום לשון התנאי. אבל קיום התנאי באונס מהני, אף אונס דלא שכיחא. **והגר״ח** [סטנסל קסה] הק׳ **דבירושלמי** [ז ו] נח׳ אי אונס כמאן דעבד. ותקשי למ״ד דלאו כמאן דעבד.

והגר״ח כת׳ דצ״ל דכל שהוא בכלל לשונו אסיק אדעתיה, ונתכוון בכלל התנאי.

ועוד כת׳ הגר״ח דיש לחלק בלשון התנאי, בין היכא דתלה במיתה, ונתקיים התנאי באונס. לבין היכא דאמר אם לא אעמוד, דתלה התנאי באי עמידה [דמה שהוא לא עמד מקיים את הגט]. ועפ״ז דן דעצם ה׳אי עמידה׳ לא היתה באונס, אלא דאונס מיתה סיבבה וגרמה שלא עמד.

וכת׳ לפרש עד״ז החילוק דברישא מת מחמת אונס, ומש״ה לא נחשב שמת מחמת החולי. ואילו בסיפא קיום התנאי הוא שלא עמד, והרי לא עמד. [ולא נחשב אנס]. ועוד דן דיל״פ דאם לא באתי הוה ביטול לתנאי.

והריטב״א [לעיל ל.] הביא בשם **רבו** [ועד״ז כת׳ בחי׳ הרא״ה כתו׳ שם] דבממון טוענין טענת אונס. אך דוקא כשנתקיים התנאי מתוך האונס[י]. אבל היכא

ה. ועד״ז אי׳ בגמ׳ [נדרים כז:] דאי הוה ידע דמית מן לאלתר הוה גמר ויהיב גיטא.

ו. והאחרונים הקשו דבתוס׳ כתובות ג. דחו לתי׳ הב׳ דתוס׳ דידן.

ז. והביא שכן מבואר בשיטה ישנה בשטמ״ק שם דאונס חולה אסיק אדעתיה [אלא משום רחמנא פטריה].

ח. וביאר דטעמא דמילתא דכיון דתולה בדעת עצמו, ובדעתו לקיים התנאי, הוה כנאנס על עיקר המעשה למפרע. [והאחרונים האריכו בכוונתו].

ט. **והרמב״ן** הביא דכן מבואר **בתוספתא** [ה ב]. אלא דסותר לסוגיין, וכיון דלא איתמר בי מדרשא לא ילפי׳ מינה. והגר״א לתוספתא הגיה ומחק הטעם.

י. כגון האומר לחבירו שדי נתונה לך מעכשיו אם לא אבוא מכאן ועד ל׳ יום, ונאנס ולא בא [ונתקיים התנאי מחמת אונס].

שנתבטל התנאי מתוך האונס, כגון שהתנה אם לא אבוא, ונתבטל התנאי מתוך האונס, שנאנס ובא. ואין טוענים טענת אונס, דמכל מקום הרי בא ולא נתקיים התנאי[יא].

אבל **הר"ן** [ע' לקמן עה: עה.] לא חילק בזה. ויתבאר לקמן.

קיז) **בא"ד אלא בכולם משמע שימות מתוך חולי זה, ולא מחמת החולי.** אבל **הרמב"ן** [הנ"ל] כת' דברישא לא הוה בכלל לשון התנאי. ודוקא בסיפא מתפרש מחמת החולי, שאם לא יעמוד מחמת החולי, והבא הארי גרם שלא עמד. וקושיית הגמ' דבסיפא מבואר דאונס דלא שכיח. [ואף דברישא הטעם דאינו נכלל בלשון התנאי].

והרמב"ם [ט יז, יח] פסק דאם מתי מחולי זה ונפל עליו הבית אינו גט. אבל אם לא יעמוד מחולי זה הו"ל ספק מגורשת. **וה"ה** ביאר דהרמב"ם למד מהלשון 'אנו אין לנו' דהוה ספק[יב]. **והרא"ש** כתב דנסתפק האם הלכה כגמ' דידן או כירושלמי.

והגר"ח [סטנסל הנ"ל] **ביאר** [דיש חילוק בין תנאי קיום לתנאי ביטול], ובסיפא אף שלא עמד מהחולי מחמת אונס, וכיון דאונס לאו כמאן דעביד נחשב שאין כאן ביטול התנאי. נמצא דהתנאי עדיין קיים, דלא ידעינן האם היה ראוי לעמוד מהחולי. ומש"ה הוה ספק לעולם.

אבל ברישא תלה במיתה, א"כ כיון דמת באונס לא נחשב קיום התנאי [דקיום תנאי באונס לא מהני[יג]]. אבל בסיפא תלה במה שלא יעמוד, ואין כאן ביטול תנאי.

והגר"ח ביאר דזה כוונת הירושלמי, ומ"מ קושיית הגמ' דידן[יד] מ"ש רישא, דכיון דברישא אמרי' דיש טענת אונס א"כ אמאי בסיפא מגורשת ודאי, והיה צריך להיות ספק. ותי' דבסיפא אנו אין לנו, והוה ספק. [וכמו שפסק הרמב"ם].

והגר"ח הק' דא"כ אף אם לא באתי עד ל' יום ונאנס [באונס דלא שכיחא], נימא דהוה אונס בביטול התנאי [ויהא ספק]. והגר"ח תי' דשאני התם דתלה בזמן ל' יום. ומש"ה אמרי' דהוה תנאי קיום, דמה שלא בא [האי ביאה] במשך ל' יום מקיים את הגט. וכיון דלא בא מחמת אונס הוה כאילו לא נתקיים התנאי[טו].

קיח) **איתיביה רבינא לרבא אם לא אעמוד מחולי זה וכו' הר"ז גט, א"ל רבא ואימא מרישא וכו'.**

לפרש"י ותוס' צ"ב מה ס"ד דרבינא [ור' אחא מדפתי] דהביאו מסיפא, דע"כ יש סתירה רישא לסיפא.

והרשב"א הק' עוד דהו"ל להביא משלחו מתם דאכלו ארי אנו אין לנו.

והרמב"ן ביאר דסיפא דמיא לעובדא דידן טפי, דכיון דאמר אם לא יעמוד מחולי זה הוה כמו שקביל עליה כל אונסא דמתיליד ביה. אבל רישא ס"ל לתנא דמשמעות מחולי זה מחמת החולי הוא. הלכך אע"ג דקשיא מותבינן תיובתא מסיפא, דהא ש"מ דמאן דקביל עליה אונסא אפי' אונסא דלא שכיחא קביל עליה. ורישא משום טעמא אחרינא נסיב לה תנא[טז]. ואמר ליה כיון דלא מיתרצא לן שפיר אימר משבשתא היא.

והרמב"ן ביאר ע"פ שיטתו דהחילוק בין רישא לסיפא בלשון התנאי [וברישא אפי' אונס דשכיח, הא לא מת מחמת החולי], אלא דמצד אחר קשה על הברייתא.

והרשב"א הק' דא"כ מאי קא מהדר ליה רבא 'אימא רישא', דרישא נמי משום שהתנה בפירוש אם ימות מחולי זה ולא נתקיים התנאי שהרי לא מת אלא מחמת הארי שאכלו. וצ"ל דכוונת רבא אימא רישא דקשה אסיפא. ולאו למימרא דרישא דייקא דאונסא דלא שכיחא לא מסיק אדעתיה.

קיט) **תוד"ה איתיביה.** ואור"י דאיבא ג' גווני וכו' ואונס דלא שכיח כלל וכו' דליבא למיגזר משום צנועות וכו'. [תוס' העמידו את החילוק רק כלפי גזירת צנועות ופרוצות[יז]].

כה"ג טוענין טענת אונס, ומתנתו אינה מתנה.

יא. והביא ראיה מאצטלית ונתינה בעל כרחו [לקמן עד:]. **והאחרונים** דנו מדברי הירושלמי דאונס כמאן דעביד. ע"ע לקמן.

יב. ועדיין צ"ב מ"ש רישא ומ"ש סיפא.

יג. וכיון דמת, שוב לא יתקיים התנאי לעולם.

יד. ועפ"ז הגמ' דידן אינה סותרת לירושלמי.

טו. שלא היה כאן אי ביאה.

טז. משמע דס"ד דהחילוק כירושלמי, ודחאו דאינו חילוק גמור.

יז. וכ"כ **הרמב"ן** דהטעם נותן, דהא דאין אונס הוה משום צנועות ומשום פרוצות. ואונסא דלא שכיח לא גזרו בה רבנן

והרשב"א ור"ן מבואר דאף בעיקר הדין יש ג' גווני אונס. דמבואר בסוגיין [בסמוך] דאף בממון שקיבל עליו על אונס, לא מסיק אדעתיה אונס דלא שכיחא. ולא עדיפא גט מהיכא דקיבל עליו מפורש בממון[יח].

קכ) **בא"ד ועוד אור"י וכו' הוי בכלל משמעות לשונו וכו'. ותוס'** [כתובות ג.] העלה צד עד"ז, דליכא למימר דבסוגיין לא הוה מטעם דיש אונס בגיטין. אלא משום דבין אם מתי מחולי זה בין אם לא אעמוד משמע שימות מחמת זה החולי, וכשנפל עליו הבית או נשכו נחש אינו גט, דאין זה מחולי זה. [וע' לעיל בשם התור"ג].

ותוס' דחו דהא מוכח [בסוגיין] דמטעם דיש אונס הוא, דדימו לזבין ארעא לחבריה וקביל עליה כל אונסא דאיתיליד בה.

אבל **תוס'** דידן מבוארו דהנידון כל אונסא דמתיילד, האם אסיק אדעתיה והוה בכלל לשונו.

לא תתייחד עמו

קכא) **לא תתייחד וכו' אפי' ע"פ שפחה. פרש"י** משום איסור יחוד פנויה, ולמ"ד [בגמ'] משום חשש קידושין. ול"ש בזה גט ישן שהרי כבר מגורשת היא [וכ"כ תוס']. **אבל רש"י** [כתובות כז:] כתב דהוה גט ישן. **ותוס'** [שם] הקשה דלא פירש לשיטתו, דכיון דניתן הגט על תנאי אינו גט ישן. אבל **הרמב"ן** [בסו"ד] כת' דכיון דאם לא מת אינו גט, אסור להביא אותה שתתגרש בגט ישן[יט].

קכב) **תוד"ה לא.** לר' יהודה הוה משום גט ישן.

והרמב"ן כת' דהיכא דלא אמר מהיום אסור להתייחד משום גט ישן, דהוה כמו קודם נתינה. אבל הביא **דהראב"ד** פי' דאיירי כשמסרו ליד שליש, אבל לאחר שנתן לה אין לחוש לגט ישן. [והרמב"ן כת' דל"מ כן הלשון ה"ז גיטך].

והרמב"ם [ח ב] כתב דבין תנאי של 'אם' או מעכשיו לא יתייחד עמה, ואם נתייחד בפני ב' הוה ספק מגורשת, שמא נבעלה ובטל הגט[כ]. **והרמ"ך** תמה דכיון דמתקיים התנאי אינו יכול לבטל הגט[כא], **והו"ל** למימר שמא נבעלה וגמר ובעל לשם קידושין.

והב"י תמה דלדעת הרמב"ם בתנאי של 'אם' עדיין היא אשתו, ומה שייך קידושין. **והבי"ש** [קמח ז] תי' דלדעת הרמב"ם בתנאי 'אם' כשנשאת לאחר קודם שנתקיים התנאי לא תצא, אם נתקיים התנאי אחר כך[כב]. [וע' לקמן עד. בדעת הרמב"ם גדר תנאי 'אם']. **א"כ** שייך בה קידושין, דמקדש אותה לענין דאם נתקיים התנאי אח"כ הוה קידושין למפרע[כג].

קכג) **חוץ משפחתה וכו'. הגמ'** [כתובות כז:] מק' דלענין שבויה מבואר דאף שפחה מעידה[כד]. ורב פפי תי' דבשבויה הקילו. ורב פפא חילק דהתם בשפחה שלו והכא בשפחה דידה.

ורב אשי תי' דהתם איירי שהשפחה מעידה, דלא תעשה מעשה להעיד שקר. ואפ"ה נחשב יחוד דהשפחה רואה ושותקת.

דאפילו צנועות לא מעגגן עליה, ועוד דבכל מילתא דלא שכיחא לא גזור.

יח. ויש שביארו בכוונתם דגזרו משום צנועות ופרוצות רק במקום אונס רחמנא פטריה, ולא במקום דלא אסיק אדעתיה. אבל תוס' ס"ל דהגזירה שייך בכל אונס].

יט. וצ"ב דהטעם בגט ישן משום דיאמרו גיטה קודם לבנה. והכא באמת מגורשת קודם לבנה. וצ"ל דלא פלוג, והוה בכלל גזירת מגרש בגט ישן. [ומשמע דכוונתו דכל זמן שהגירושין בידו תלי בדידיה הוה בכלל האיסור לגרש, כיון דעבשיו הוה גט ישן].

כ. והתור"ג [שם] נקט דכוונת הרמב"ם משום ביטול הגט, ובעי ב' עדים לבטל הגט [וציין לתוס' לג.]. ואף לאחר נתינה יכול לבטל את גט כיון דניתן בתנאי. [וצ"ב].

כא. וכ"כ **בחי' מכת"י** דלא חיישי' לביטול הגט. דכיון דמסר לה הגט בתנאי א"א לבטל, דהא הוי גט מהיום, ואם מתי הוה תנאי בעלמא.

כב. והביא דמוכח דדעת השו"ע כרמב"ם בענין אם נשאת קודם קיום התנאי לא תצא.

כג. **והבי"ש** הק' למה לי הטעם משום קדושין [וצריך עדים] תיפו"ל שמא ביטלו הגט. ותי' דנפק"מ אם נתן לה נאמנות. וכן נפק"מ אם התנה תנאי שאין בידה לקיים, וכה"ג ל"מ לבטלו.

כד. והרשב"א [שם] ביאר דאי נאמנת לספר ולהעיד, א"כ חוששת לשמש לפניה, דחוששת שתספר לשכנים.

דף עג:

חוששין משום קידושין

קכד) **ת"ר ראוה שנתייחדה וכו'**. מבואר בסוגיין דיש ב' נידונים לחשוש לקידושין, האם אמרי' דסגי בעדי יחוד. ועוד האם תולים בקידושין או בזנות. [ע' בסמוך].

ובמשנה [לקמן פא.] נח' בית שמאי ובית הלל כשנתייחד עם גרושתו אי בעי גט שני, דלבית הלל [למסקנת הגמ'] אמרי' הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה וצריך גט[א].

ודעת ר' שמעון בן אלעזר [בברייתא שם] דכו"ע מודו דלא אמרי' הן הן עדי יחוד. וביי"ש וביי"ה נחלקו כשראוה שנבעלה, האם בסתמא נתכוון לקידושין משום דאמרי' דאינו עושה בעילתו בעילת זנות[ב]. וכ"ד רבה ב"ב חנה א"ר יוחנן [הו' בסוגיין].

קכה) **ר' יוסי בר"י או' אף חוששין משום קידושין.** [לרב נחמן בראוה שנבעלה, ולדעת ר' יוסי בר"י אף היכא דנתן לה כספים. ולאביי נח' בראוה שנבעלה. ורבא פי' ר' יוסי בר"י ס"ל אף לא ראוה שנבעלה צריכה גט. **פרש"י** כמ"ד לקמן פא. דלבית הלל ע"י היחוד צריכה גט].

קכו) **שם. חוששין. הגר"א** [קמט ו] דייק מהלשון חוששין דהוה ספק מקודשת. ואפי' היכא דודאי נבעלה. וציין כן ע"ד **השו"ע** [קמט ב, ע"פ הרמב"ם י יח] דהיכא דנתייחד בפני עדים חוששין שמא נבעלה והן הן עדי יחוד, וצריכה גט מספק והרי היא ספק מקודשת[ג].

אך **הרמב"ם** [י יז, ושו"ע שם א] כת' דהיכא דבעלה בפני עדים [אפי' ראו שנתן מעות] הרי זו בחזקת מקודשת קידושי ודאי, וצריכה גט שני. ומבואר בדברי הרמב"ם דראוה שנבעלה הוה ודאי[ד], ודוקא בעדי יחוד הוה ספק.

והאחרונים [**אפיקי ים** א טו ב ועוד] הקשו היאך יתכן דהוה קידושי ספק, דאי לא הוה אומדנא ברורה [שנתכוונו לקידושין, וכן ע"י עדות יחוד[ה]] א"כ האיך יחשב עדות לקיומי. וכמ"ש **הבי"ש** [ל ט] דאם העדים אינם יודעים אם היה קרוב לו או קרוב לה דאינה מקודשת כלל[ו].

ובפשוטו מבואר דסגי שהעדים ראו מעשה מסופק להחשב ספק קידושין [רצ"ע]. **וע"ע קה"י** [קידושין ו].

קכז) **שם. חוששין משום קידושין. הר"ן** הביא עוד בשם **הרשב"א** דדוקא כשהבעל והאשה ראו שיש עדים שנתייחדו, דאל"כ הוה כמקדש בלא עדים. ואף שהעדים ראוהו מהחלון.

הרי"ף מביא מה**תוספתא** ראוה שנתייחד צריכה גט שני. בפני א' שחרית וא' בין הערבים אינן מצטרפין ואי"צ גט[ז]. **ובחי' מכת"י** [עד.] הביא בשם **הרמ"ה** דהטעם דהמקדש בלא עדים אינה מקודשת, והכא קידש בפני ע"א, וקמא קמא לא תפסי קידושין. אבל בפני ב' שחרית ובפני ב' ביה"ע, א' מכל כת מצטרף, דקי"ל דהלואה אחר הלואה מצטרף [סנהדרין ל.].

והפנ"י [לעיל לג.] הביא **דקצת פוסקים** ביארו הטעם כה"ג משום דלא נתכוונו לקידושין [בלא ב' עדים].

א. ומבואר [לקמן שם] דנחלקו בגרושתו, אבל המתייחד עם אשה מעלמא לא אמרי' הן הן עדי יחוד. אא"כ נתייחדו ע"ד קידושין.

ב. **והרמב"ם** [י יט] הביא בשם **מקצת גאונים** [ע' רי"ף יבמות ה. בדה"ס] דכל אשה שתבעל צריכה גט, משום חזקה דאינו עושה בעילת זנות. **והרמב"ם** חלק דלא אמרו חכמים חזקה זו אלא באשתו שגירשה. או המקדש על תנאי ובעל סתם, שהרי היא אשתו. ובאשתו הוא דאמרי' חזקה אינו עושה בעילתו זנות עד שיפרש. אבל בשאר נשים בחזקת שהוא לשם זונה עד שיפרש לשם קידושין.
והראב"ד [שם] כ' דאף בעלמא העמד בני ישראל ובנות ישראל על חזקת כשרות שלא יזנו בפני עדים, אא"כ הוחזקו פרוצים בעריות.

ג. **והט"ז** [שם ב, ע"פ השו"ע שם ד] כת' דאם קידשה אחר הוה ספק מקודשת לזה או לזה. ואם קידשה שלישי אי"צ ממנו גט.

ד. ודלא כגר"א. ולפ"ז ע"כ לשון חוששין בסוגיין הוה בתורת ודאי [ע' תוס' לע' מ:]. וצ"ע מנ"ל לרמב"ם דעדי יחוד הוה מדרבנן.

ה. [ובעזה"י גדר הן הן עדי יחוד יתבאר לקמן פא]. ולדעת הגר"א י"ל דעדות יחוד נחשב ודאי, ומש"ה לא חסר בראיית העדות. אבל הא דיש ספק בכוונתם לא נחשב חסרון בעדות לקיומי.

ו. ועי"ש **בפתח"ת** בשם **הקהלת יעקב** דהטעם דהעדים יוכללו לדקדק יותר.

אבל **הר"ן** כת' הטעם משום דלא מצטרפין ב' העדים. ואע"ג דגבי ממון אמרי' הלואה אחר הלואה מצטרפין[ח], לגבי אישות דשייך בדיני נפשות [דכיון דנפק"מ מזה לחייב מיתה למי שבא עליה[ט]]. **והב"י** [חו"מ ל] הקשה דבגמ' [לעיל לג:] אי' דמהני צירוף ראייה בעדות דבר שבערוה, וכר' יהושע בן קרחה. [וע' שער"י ז ג].

ורע"א תמה אמאי בעי לזה, הא הוה מקדש בלא עדים. **והנתיבות** [פא ו] כת' דכיון דמצרפין לעדות, לא חיישינן על כ"א דמשקר, ונחשב עדות.

והשער"י [ז ג] האריך דמהני צירוף הכיתות להחשב עדות לקיומי, דגדר עדי קיום הוה כמו דין עדות לבירור. [וכיון דיש כח בירור ע"י צירוף העדים, עי"ז נחשב מקדש בעדים. ע"י צירוף ב' המעשים[י]].

והמשובב [פא ו, ול ד] כת' דכוונת הר"ן דבסתמא איירי אף כשיש עד אחר עמו. וכל עד מעיד על מעשה שהיה לפני ב' עדים. [וכ"כ **המהרי"ט** אה"ע לח[יא]].

והבי"ש [קלג א] דן [ע"פ דברי הר"ן] היכא דמסר גט בפני ע"א, ושוב מסר בפני עד אחר מגורשת. **ובפתח"ת** [שם] הביא שה**בי"מ** תמה דכיון דהוא בע"א, נחשב שכ"א לא ראה מסירת גט [ועוד הקשה מאן יימר דהוה אותו גט]. ועד"ז השיג המשובב [הנ"ל].

ותוס' [לעיל לג.] דנו [לצד דביטול שליחות אמרי' דאין דבר שבערוה פחות מב'] האם יכול לבטל ב' פעמים בפני א', זה שלא בפני זה. **והאחרונים** [פנ"י שם ועוד] דנו דאי צריך עדות לקיומי א"כ מה מהני זה שלא בפני זה. ודנו האם הספק של תוס' דמהני עדות לקיומא כה"ג[יב], או דלהך צד אי"צ עדות לקיומי בביטול.

קכח) **תוד"ה נתן.** ומיהו לר' אלעזר דפנוי הבא על הפנויה עשאה זונה שייך שפיר חוששין. **רע"א** ציין **לתוס'** [יבמות סט. ד"ה לא] דאף לר' אלעזר דעשאה זונה ופסולה לכהונה, מ"מ נראה דלא מיפסל בתרומה, דלתרומה דרשי' 'כי תהיה לאיש זר'. ומש"ה הכא אף לר"א אין נפק"מ, שהיא כבר גרושה ואסורה לכהונה. ומבואר דלתוס' דידן לר"א נאסרת אף בתרומה.

והאחרונים [אפיק"י א טו ד בשם האור גדול, קוב"ש מ, ר"ש מדסוי יבמות שם] כתבו דתליא [בתי' תוס' יבמות מד: ולה.] מהיכן לומדים דזונה אינה אוכלת בתרומה. דלתי' הא' ילפי' כי תהיה לאיש זר [ועפ"ז פנוי בעלמא לא הוה זר אצלה]. ולתי' הב' ילפי' משום השם זונה דנפסלה לכהונה. וא"כ אף לר"א.

והתור"ג כתב דכוונת התוס' דחוששין ללקות ב', ומשום זונה.

והנוב"י [אה"ע ת ד] חידש דפנוי הבא על הפנויה פוסלה מחזה ושוק, דלענין זה נחשב איש זר. [ובזה קאי תוס' דידן]. ודוקא לענין תרומה בעי' זר אצלה מעיקרא.

ורש"י [כאן] כת' דאי לכהונה כבר פסלה, **ורע"א** ביאר כוונתו כר' אלעזר, וכדעת תוס' ביבמות דנפסלה רק לכהונה ולא לתרומה.

אך **רע"א** דן [עמש"כ רש"י דליכא נפק"מ] הא נפק"מ בכהן המגרש, דגרושה הוה מפסולי כהונה, וניחוש שנתחללה בביאתו ליאסר בתרומה. וכתב רע"א דע"כ סוגיין לא איירי בכהן, דא"כ לא שייך א"א עושה בעילתו זנות, דבלאו הכי אסורה עליו[יג]. ועוד דבאיסורי כהונה ע"י קידושין לוקה, ובלא קידושין אינו לוקה [וכדאי' קידו' עח.], א"כ ל"ש חזקה שירצה שתהא אסורה עליו[יד].

ז. [ובירושלמי בסוטה הגירסא אין זה יחוד].

ח. **ובגר"א** יא טז הביא דהירושלמי אתי' כרבנן דהלואה אחר הלואה אינו מצטרף, ולהלכה מצטרף.

ט. **והקובה"ע** [עט ב] תמה דאין זה עיקר הנידון של האישות. וכיון דהוחזקה א"א ממילא הבא עליה חייב [בתולדה]. [וע' מה שהו' לעי' לג:].

י. עי"ש שדן האם יש בזה חסרון כלתה.

יא. **דהמהרי"ט** הק' מי הזקק את הר"ן לטעם זה, תיפו"ל דכל מעשה לא הוה קידושין [דהוה לפני ע"א]. ותי' דמשמע לר"ן דכוונת התוספתא משום דליכא צירוף, ואפי' היכא דכל א' מעיד שהמעשה היה בפני ב' עדים.

יב. **והדבר"י** [לו ז] חילק דמעשה קידושין בלא עדים אינו חוזר וניעור. אבל ביטול הגט הוה גילוי דעת. ומש"ה מצטרפין העדים לחד גילוי דעת. [דלא חיישי' שחזר בו בינתיים]. [וצ"ע דביטול צריך 'דיבור' [ע' מש"כ לקמן לד.]. ולא סגי בגלוי על ליבו].

יג. וכסברת **הרדב"ז** [הו' במשנ"ל י יח, ופתח"ת קמט ב] דאם היתה נדה אין חזקה דא"א עושה בעילת זנות. והמשנ"ל חלק דמה דמצי למיעבד בהיתירא עושה. [וע"ע אבנ"מ לג א].

יד. והביא דזה כוונת **הריא"ז** [לקמן פא, הו' במשנ"ל הנ"ל].

קכט) **שם. והרמב"ן** הק' מרישא 'אין חוששין שמא נתעסקו בד"א', הא אף אי נתעסקו אין נפק"מ בדבר. וכת' די"ל דהכל א', אין חוששין, דהא אפי' ראוה שנבעלה אין חשש. ועוד פי' דאין חוששין שמא נתעסקו דהוה עי"ז גט ישן. ואם נבעלה לכתחילה לא תנשא, דהוה גט ישן ממש.

קל) **בא"ד ומיהו סתמא דתלמודא [יבמות סא:] לא אשכח משנה או ברייתא כר"א. והאחרונים** [מהר"ב רנשבורג, שיירי קרבן לירושלמי יבמות ז ה] הק' דהגמ' [סנהד' נא.] מעמידה ברייתא דהתם כר"א. **ותוס'** [שם נ:] כת' דכ"מ בדעת ר' עקיבא.

קלא) **תוד"ה אם.** דהני תרי מילי סתרן אהדדי וכו'.

רע"א הק' אמאי לא ניחוש לתרוייהו מספק, למש"כ תוס' בדיבור הקודם דחוששין שנפסלת ע"י כך. ובשלמא לפרש"י חוששין לזנות הוא דאין חוששין לקידושין. והביא דלפי' **התור"ג** ניחא, דא"א להלקותו מספק. **והאפיקי ים** [א טו] כתב דע"כ הא דחוששין לקידושין הוה ודאי, דאל"כ אין עדות קיום [וציין למש"כ הבי"ש ל ט הנ"ל], וא"כ לא יתכן לחשוש אף לזונה. אך שוב הק' האפיק"י דמבואר ברמב"ם ובשו"ע דחוששין מספק, ואין בזה חסרון משום עדות לקיומא [ע' מש"כ לעיל].

קלב) **נתן לה כספים. פרש"י** לאחר הבעילה.

האבנ"מ [קמט] העיר האיך מהני דנתן לה מעות אחר המעשה, דבשעת מעשה הוחזק שיש כאן קידושין. ולאחר מעשה האיך נאמן לומר שלא נתכוון לקידושין. ותי' דאף דאם אמר שלא נתכוון אינו נאמן. אבל היכא דיש הוכחה ניכרת מתוך מעשיו עדיף, ומהני לגלות.

בשו"ת הרא"ש [מה ט] כת' דבאופן שהבעל היה סבור שהאשה לא נתגרשה [דסבור דהגט ביד השליח] לא אמרי' דבעל לשם קידושין. **והמשנ"ל** [י יח] הקשה דכיון דנתייחד לפי עדים, ובשעת יחוד אמרי' הן הן עדי יחוד, א"כ האיך נאמן שלא נתכוון לקידושין. והאבנ"מ תי' דאף דכשאומר להדיא אינו נאמן נגד החזקה, אבל היכא דמוכח מתוך מעשיו עי"ז נתברר שלא היה קידושין.

אבל דעת **הריא"ז** דאם שניהם מודים דלא בעל מהני. [**והבי"ש** [קמט ד] הביאו ותמה עליו[טו]].

מעת שאני בעולם

קלג) **מה היא באותן הימים וכו' ר' יוסי אומר מגורשת ואינה מגורשת. פרש"י** [בסוה"ע] דלמא זו היא שעה הסמוכה למיתה, ואע"ג דחיי טפי אין ברירה. וע"פ הא דהגמ' [לעיל כה:] הביאה ממתני' דידן דר' יהודה ס"ל יש ברירה[טז], דס"ל דהוה דבימים שבינתיים הוה אשת איש וכי מיית הוה גט.

ופרש"י [כה:] דנתינת הגט הוה ספק, דתלה התנאי במי שמיתה וחיים בידו. ותנאי שאין בידו ודעתו לקיימו תליא בברירה.

ולפ"ז כל גט שכיב מרע מהני רק למ"ד יש ברירה. **ותוס'** [בכ"מ] כת' דהוה מצי להק' לשאר תנאים [ולא רק לר' יהודה].

ותוס' [כה: ד"ה רבי] חילקו דגט שכיב מרע ודאי עומד להתברר, ולדעת ר' יוסי ושמואל י"ל דאמרי' יש ברירה בדבר העומד להתברר[יז], וה"נ עומד להתברר אם יחיה[יח]. **ותוס'** [שם ד"ה דברי] כת' עוד דיש מ"ד דהיכא דמברר דבריו אמרי' יש ברירה [וכת' די"ל דכ"ד שמואל דמש"ה מהני גט שכיב מרע].

אבל **תוס'** [לעיל כה: ד"ה ולכי] כת' דהכא במעת שאני בעולם [לר' יהודה] ודאי תלי בברירה, דכיון דחל שעה א' קודם מיתה, ואותה שעה שהגט חל אינה מבוררת וידוע[יט].

טו. **והמנח"ח** [רסו טו] חלק על תמיהתו, דכיון דהוה רק ספק קידושין אמאי לא יהא נאמן.

טז. עכ"פ בתולה בדעת אחרים. [עי"ש].

יז. **והיש"ש** [ב"ק ה קו' ברירה] פסק כן, דקי"ל ברירה בדאוריי' היכא שסופו להתברר. וכ"פ הגר"א [או"ח תיג], ועוד פסק הגר"א דיש ברירה במברר דבריו.

יח. **והמהרש"ל** [חכמ"ש כה:] כת' דעפ"ז מתיישב אף לר' יהודה, והמ"ל דר' יהודה מחלק כה"ג. וכ"ב **התו"י** [יומא לדף נו]. אבל **המהרש"א** [כה:] כת' דתי' זה מהני דוקא לר' יוסי דחל מעכשיו, אבל לדעת ר' יהודה דחל שעה א' קודם מיתה ל"מ. וכ"כ **התוס' רא"ש** [לע' כה:].

יט. **וכן תוס'** [יומא נו.] הביאו צד דכל דבר שהוא כעין תנאי לא שייך ביה ברירה. ומש"ה לק"מ מדברי שמואל דמהני גט שכי"מ. וקו' הגמ' [כה:] לר' יהודה דמוקמי' באומר מעת שאני בעולם, ובשעה שיש לו לגט לחול לא מוכחא מילתא אם חייל אם לא, אלא שלאחר מיתה אמרינן הוברר הדבר

ועד"ז כת' **הרמב"ן** [שם] דכל תנאי אי"צ ברירה כיון שמתנה על דבר א'. ודוקא היכא דמתנה על ב' דברים תלי בברירה. והגמ' מביאה מר' יהודה דחל הגט מעת שאני בעולם, דזמן החלות אינו מבורר והוה מתנה על ב' דברים.

אך **תוס'** [כה:] הוכיחו כדעת רש"י מהגמ' [שם], דמבואר דאף ע"מ שירצה אבא תלי בברירה. וע"כ דכל תנאי התלוי בדעת אחרים בעי ברירה[כ]. [וע' רמב"ן שם שחילק].

קלד) **תוד"ה תנא.** וטעמא דר' יוסי מפרש הקונ' וכו'

דאין ברירה וכו' ספק גרושה וכו'. ותוס' חלקו ['ועוד'] דבגמ' [עירובין לז:] אי' דלמ"ד אין ברירה לא חל עירוב כלל.

ונח' בזה בתוס' [עירובין לז:], **דתוס'** כת' דלמ"ד אין ברירה לא חל הפרשת תרומה כלל. והביאו **מהר"י** דחל תרומה על א' מהם מספק[כא]. **ורע"א** [במערכה עירו' לח] הביא דכ"מ **ברש"י** [חולין יד.] דלמ"ד אין ברירה חל תרומה, אלא שאנו מסופקים על מה[כב]. [וה"נ נח' לשיטתם]. [וע' מש"כ לעיל כה.].

קלה) **בא"ד ואין נר' לר"י וכו' משעת מיתה ואילך נמי לא תהא מגורשת ודאי וכו'.** תוס' הק' עוד דאי הוה ספק, א"כ שמא לא חל הגט עד לאחר מיתה[כג]. **והר"ן** כתב דלרש"י הוה מגורשת ואינה מגורשת לר' יוסי אף אחרי שמת.

ובפשוטו צ"ל דס"ל לר' יוסי דלענין זה מהני ברירה שיתברר דחל על א' מהזמנים לפני מיתה. [וצ"ב].

והפנ"י ביאר דר' יוסי ס"ל דמהני ברירה בדבר שסופו להתברר [וכמ"ש תוס' לעיל כה: ד"ה רבי לדברי המהרש"א], ומש"ה מהני ברירה האם ימות, אבל ל"מ לברר לברר באיזה שעה חל.

ועוד שמעתי לפרש ע"פ הגמ' [ב"ב קלז.] דאפשר שיחול בהגט 'עם גמר מיתה'. א"כ ממ"נ חל מכאן ולהבא בשעה זו, שהיא שעה מבוררת[כד].

קלו) **בא"ד ולעיל בר"פ כל הגט דייקינן וכו' ולכי מיית הוי גט וכו'.** [תוס' הוכיחו דלמ"ד אין ברירה ל"מ אף כשימות אח"כ]. ע' מהרש"ל ומהרש"א.

קלז) **בא"ד ואפי' לא מת מאותו חולי יהיה לנו לומר שתהא מגורשת מספק וכו'.** והר"ן תי' דעל הצד שלא מת הוברר הדבר שלא חל הגט כלל, ויש תנאי שלא תחול הגט כשלא מת, וככל תנאי בעלמא דלא תליא בברירה[כה]. והר"ן כתב דרש"י דייק כן דהגמ' כתבה אליבא דר' יוסי 'ובלבד שימות' טפי מכולהו תנאי.

קלח) **שם.** אבל **התוס' הרא"ש** כת' דרש"י לא נתכוון 'אין ברירה' כמו בעלמא [האם מתברר המעשה ע"פ העתיד], אלא הכא ר' יוסי ס"ל דאף דאמרי' דהגט מתברר, מ"מ בשעה שבא עליה לא היה ברור. וחייב אשם תלוי כיון שהכניס עצמו לספק כרת [ואף שנתברר לבסוף שהיה שעה זו רחוק מהמיתה].

וביאר דלא דמי לאכל חתיכה, ונתברר לו שאכל חלב, דהתם בשעה שאכלו א"א שלא יהא חלב [ומתברר שהיה חלב]. אבל הכא בשעה שבא עליה אפשר שיהא שעה הסמוך למיתה [ותליא בעתיד[כו]]. הילכך אע"ג דחי' [ומתברר דהיתה א"א] חייב אשם תלוי לכשימות. אבל אם לא מת נתבטל התנאי ופטור[כז]. [וע"ע בסמוך].

וכ"כ **התוס' רי"ד** דמביא אשם תלוי ולא סמכינן אברירה אלא דנים אשעת בעילה. שמי יודע אם ימות מיד ותהא זו שעת קנין הגט, ולא מהני ברירה. ולא דמי לאכל ספק

למפרע.

כ. ותוס' [יומא שם] הק' עוד מהא דאי' [שם ועירו' לו] אם בא חכם למזרח, שהוא דרך תנאי וקרי ליה ברירה. וכת' דיש לחלק לפי שמניח שני עירובין [וכ"כ הרמב"ן]. וכת' דאין נראה.

כא. והכהן רשאי לאכול שניהם [ולא הוה טבל אלא דימוע].

כב. [וחיישי' ששתה תרומה, ולא טבל]. **והקה"י** [יט] ביאר דחל ע"פ מה שהיה עומד להיות, דמה שנתברר לבסוף אינו קובע לנו מה היה עומד להיות [וע' מה שהו' לעיל].

כג. [דשמא היה עומד לכך לחיות יותר, ולבסוף מת קודם שהגיע השעה שהיה ראוי להיות שעה קודם מיתה].

כד. ובשעה זו חל עכ"פ מכאן ולהבא ממ"נ, וחל אף למפרע במידי דאין בזה נפק"מ [וע"פ יסוד האחרונים הו' לע' כה.].

כה. וכ' דהוא ע"פ דעת **הרמב"ן** דבכל תנאי דעלמא אין חסרון ברירה, אבל **לרש"י** לעיל כה: דכשאינו בידו ובדעתו לקיים הוה ברירה צ"ע.

כו. ומבואר מדבריו דמעת שאני בעולם היא שעה אחת קודם למיתה [וכדלעיל כח.]. [ושעה זו תליא בעתיד].

כז. דבמה שמתברר שהיה מותר לא אמרי' דבשעה שבא עליה הכניס עצמו לספק כרת. א"נ רק בגדרי ברירה תליא בעתיד, אבל ביטול הגט הוה מדיני תנאים אף בלא ברירה.

חלק, ונתברר אח"כ שאכל חלב דמביא חטאת, דאם אצלינו הוא ספק היה יכול להתברר אצל אחרים[כח].

והתור"ג כתב דר' יוסי ס"ל דאף דיש ברירה ל"מ להחשב כודאי למפרע [דנאמר דהוה כודאי לכל אדם]. ואף דמכאן ולהבא אמרי' ברירה, מ"מ קודם שהוברר הוה ספק איסור[כט], ול"מ הברירה לברר למפרע שהיתה אשת איש[ל].

קלט) **תוד"ה אמר.** נעשה כאומר[לא] מעת שאני בעולם. וכל גט דמהיום אם מתי 'היום' לאו דוקא[לב], ואמדינן כוונתו דחל שעה אחת קודם מיתה[לג]. **וכ"כ תוס'** [לעיל כה: ד"ה מה]. **והרשב"א** הוסיף דאע"ג דסבר ר' יוסי זמנו של שטר מוכיח, הכא מסתפק דהוה כמפרש בהדיא בשעה אחרונה שהוא בעולם ועקר זמן השטר.

קמ) **בא"ד מ"מ קשה דאילו לא נהרג היתה בת שבע א"א וכו'.** **האחרונים** ביארו דקו' התוס' הגמ' [שבת נו.] דכל האומר דוד חטא אינו אלא טועה. ותוס' נקטו דלא היה אפי' ספק עבירה. אך **תוס'** [ב"מ נט., כתו' ט:] נקטו דכיון דלבסוף מת במלחמה נתברר שהיה גט. [וכיון דמת לבסוף נתברר שלא היה איסור. אף שבשעת מעשה היה ספק[לד]].

ותוס' [שם ושם] הקשו דהרי חזר אוריה מהמלחמה. ותי' דהתנה אם יחזור בסוף המלחמה, והא מת קודם סוף המלחמה. **וההפלאה** [כתובות ט] כת' דהוה כעמד על משענתו וחזר והכביד חוליו דהוה גט[לה].

קמא) **בא"ד ונראה לר"ת שהיו כותבין גט גמור וכו' בצינעא[לו] וכו'. ההפלאה** [כתובות ט] הק' דאוריה אמר אבא אל ביתי ואשתי.

קמב) **ת"ר ימים שבינתיים בעלה זכאי במציאתה וכו' ויורשה וכו'. ה"ה** [נחלות א ט] דייק דכ"ז לר' יהודה דודאי לא הוה גט אלא סמוך למיתה. אבל לשאר תנאים הבעל אינו יורשה, והביא מקור לדברי הרמב"ם [שם] דספק מגורשת הבעל אינו יורשה.

והראב"ד [שם] חלק **דבירושלמי** [כאן] אי' דהמגרש אשתו ולנה עמו בפונדקי צריכה גט שני [מספק], ואם מתה יורשה[לז]. והראב"ד למד ק"ו, ומה התם דודאי גירושין וספק חזרה יורשה. היכא דודאי אשתו וספק גירשה לא כ"ש. [וה"ה דחה דכוונת הירושלמי דהוה ודאי אשת איש].

קמג) **ויורשה וכו'. הרמב"ן** [לעיל עב:] הביא מכאן דהיכא דמת מחמת החולי הוה גט, אף כשהיא מתה בחייו. ולא אמרי' דהתנה דוקא אם ימות בחייה.

והרמב"ן כת' דכשמתנה אם מתי, היינו מחמת חולי זה. ולא אמרי' שהתנה אם ימות לעולם [ואפי' הבריא ומת לאחר שבעים שנה נתגרשה למפרע], **תדע דשמואל** [עה:] תיקן להתנות אם מתי ואם לא מתי, ואי אפשר לזרעו של אדם וחוה שלא ימות לעולם.

כח. אך **התוס' רי"ד** סיים דה"נ אמרי' [לעיל כה:] דפליגי דלר' יהודה אמרי' ברירה ולר' יוסי לא אמרי' ברירה. [ומבואר דסברא זו שייך למ"ד אין ברירה לעיל. אבל בתוס' הרא"ש משמע דאף ר' יוסי ס"ל ברירה דהתם, אלא דבנידון אשם תלוי ל"מ].

כט. והעובר על איסור זה קודם שהוברר הוי כעושה ספק איסור, וע"ד הא דאי' [יבמות לה:] דלר"ל יבמה מעוברת לא אמרי' איגלאי מילתא למפרע.

ל. והביא כעי"ז [יבמות פ.] כשהביא סימני סריס, דלשמואל קטן היה באותו שעה ולא אמרי' איגלאי מילתא למפרע, דאמרי' דלא אסרה כיון דבשעת האיסור לא היה מבורר. [וציין דתוס' שם ביארו באופ"א. ואכמ"ל].

לא. ותוס' [יבמות כה: ד"ה באומר אני הייתי עם הורגיו] כת' דכוונת הגמ' [שם] נעשה כאומר, וכענין מ"ש ר"ת ור"ח בסוגיין. ועוד ציין **הרמב"ן** [כאן] לגמ' נדרים יג: באומר יאסר פי, דה"ק נעשה כאומר. [וכ"כ הר"ן שם, עי"ש מאירי ור"א מן ההר].

לב. ואף דאיתא [לעיל עב.] דמשמע מעכשיו [בתנאי], היינו מחיים.

לג. ויל"ד האם נגמר המעשה, ותליא בפרשת תנאי של אם [ומדין תנאי ב"ג וב"ר], או דמהני כדין מעשה לאחר ל'.

לד. [וכלשון הגמ' [ב"מ נט.] ספק א"א].

לה. **וההפלאה** פלפל דתליא במח' רב הונא ורבה ורבא [בע"א]. וכתב דכיון דלרבה ורבא מהני מדין אפקעינהו מתורץ מה שהקשה בתוס' כאן דעדיין לא היתה מגורשת, דמ"מ אח"כ אפקעינהו למפרע.

לו. יל"ד אי כוונתם דדוד ידע שהיא מגורשת. או דדוד נסתפק בזה, ונתברר שהיה בהיתר. [וצ"ב דלא ניח"ל לתוס' לפרש דנכשל אף בספק איסור שנתברר אח"כ. ויש לחלק בין ספק לשעבר לספק התלוי בעתיד].

לז. אך **מפרשי הירושלמי** ביארו דלא קאי אדלעיל, אלא קאי אמתני' דלר' יהודה ימים שבינתיים בעלה יורשה. והיינו ברייתא דהכא.

וכ"ת דה"ק אם ימות בחייה, ואם לא מתי היינו שהיא מתה בחייו, ואינו גט. ועפ"ז אף כשאומר אם מתי מחולי זה היינו בחייה. ודחה דבברייתא קתני יורשה ומטמא לה, וחכ"א מגורשת לכל דבר ובלבד שימות. ועוד דברים שבלב אינן דברים.

וא"כ בריא שאמר 'אם מתי' הוה תנאי אם ימות לעולם, ומגורשת לגמרי לכל דבר[לח].

וכ"ז כת' **הרשב"א** [עב:] אלא שהרשב"א סיים דבריא שאמר אם מתי, כל שמת בחייה קאמר. וכ"פ **השו"ע** [קמה ח] דשכ"מ שאמר אם מתי, תלי אי מת מחולי זה. אבל ברי כל שמת בחייה הוה גט.

ורע"א [עב:] **והתור"ג** [עג.] תמהו דמנ"ל דבבריא יש חילוק בין מת בחייה למתה בחייו, ואת"ל משום שהתנאי מיותר, א"כ אזלא ראיית הרשב"א דהיכא דהתנה מתוך חוליו התנאי אינו מיותר [דקאי אחולי].

קמד) **שם. התור"ג** [שם] הק' לדברי **התו"י** [יומא יג:] דל"מ שנתקיים תנאי לאחר שמתה, הא הכא מתקיים התנאי [שמת מחמת חולי] לאחר מיתה. והתור"ג חידש דמהני מדין ברירה, ואמדו חז"ל דעתו שכוונתו אם חולי זה הוא חולי של מיתה תתגרש. [ואינו גדר קיום תנאי].

דף עד.

קמה) **וחכמים אומר מגורשת ואינה מגורשת ובלבד שימות.** כ"ג רש"י. וגיר' **הרי"ף** וחכ"א מגורשת לכל דבר ובלבד שימות [וכר' מאיר]. [והרמב"ן הביא דכ"ה בתוספתא]. **ועפ"ז גרסי'** [בסמוך] חכמים היינו ר"מ. [ע' בסמוך].

קמו) **תוד"ה אשם תלוי.** דלר"מ וכו' הדבר תלוי ועומד אם מת מאותו חולי מגורשת וכו'. **והריטב"א** ביאר דכיון דמת לבסוף נתברר שמגורשת גמורה, ואין כאן ספק. וכ"כ **התוס' הרא"ש** דכיון דעומד להתברר ליכא אשם תלוי[א]. [והביא מ**הירושלמי** [יבמות ד ב] היכא דיש ב' חתיכות ויכול להתברר ע"י חתיכה שמונח בתיבה[ב]].

והקוב"ב [מא] הק' דאשם תלוי בא על הא דליבו נוקפו [שעבר על איסור ספק דאורייתא]. א"כ כיון דבשעת מעשה היה ספק מתחייב אשם, ומה לי שאח"כ נתברר. [ועד"ז כת' התוס' רא"ש הו' לעיל].

אך משנה מפורשת היא [כריתות כג:] דהאוכל חתיכה מב' חתיכות, ונתברר שאכל שומן דאינו חייב אשם תלוי. והקוב"ב ביאר דהתורה לא חייבה אשם תלוי אלא היכא דיש צד דבאמת עבר איסור.

קמז) **תוד"ה רבי יוסי.** ולא בעי ר' יוסי חתיכה מב' חתיכות וכו'. אבל **תוס'** [כתובות כב: בחד תי', וכריתות יז:] כת' דכיון שהיתה אשת איש נחשב איקבע איסורא[ג], ולמ"ד דסגי באיקבע איסורא מביא אשם תלוי[ד]. ותוס' דידן מבואר דאף כשיש חזקת אשת איש לא נחשב ב' חתיכות[ה].

קמח) **חכמים היינו ר' יוסי, איכא בינייהו וכו' בעלה חייב במזונותיה.** לגיר' דידן ה"נ הוה ספק מגורשת למפרע, ומש"ה חייב במזונותיה לרבנן. ור' יוסי ס"ל דהכא לית לה מזוני[ו]. **והר"ן** ביאר טעם המ"ד דאין חיוב מזונות [וגרע מכל ספק מגורשת], דכיון דהדבר עומד להתברר אינו חייב מזונות.

ובחי' מכת"י ביאר דכיון דמגורשת גמורה שעה א' קודם מיתתו, וספק מגורשת מעכשיו אינו חייב במזונותיה.

אבל **הרי"ף** גרס חכמים [דאמרו מגורשת בתם] היינו ר' מאיר, ותי' דאפ"ה חייב במזונותיה. **והריטב"א** ביאר דאף דמגורשת גמורה למפרע חייב במזונות כיון דאגידא ביה, והוה כמו ספק מגורשת דעלמא.

לח. דומיה לעל מנת שתצא חמה מנרתיקה [לק' עז.], דהוה תנאי שסופו להתקיים, שאין לך יום שאין החמה יוצאה מנרתיקה והוא מתנה בכך.

א. ומשמע דכוונתו דאינו רשאי להביא אשם אף קודם שנתברר.

ב. ומפרשי הירושלמי נח' האם מסקנת הירושלמי שמביא אשם או לא.

ג. משום חזקת א"א. [וצ"ל דנתעורר ספק לפנינו, ואף מדאורייתא לא אזלי' בתר חזקת א"א. דא"כ חייב חטאת. ואפ"ה חייב אשם תלוי].

ד. **והרמב"ם** [שגגות ח ג] כת' דספק מגורשת מביא אשם תלוי שהרי נקבע האיסור, אבל ספק מקודשת לא נקבע האיסור. וע' לח"מ.

ה. ובגמ' [כריתות יז: יח.] מבואר ג' מ"ד מ"ט בעינן ב' חתיכות, משום דדרשי' מצוות, או דבעינן אפשר לברר איסורו, או משום איקבע איסורה. **והקוב"ב** [מב] כת' דתוס' קאי כמ"ד דגזיה"כ דבעי ב' חתיכות או משום אפשר לברר, ומש"ה לא מהני הוחזקה אשת איש להחשב איקבע איסורא. [ולא פליג אתוס' הנ"ל].

ו. והר"ן העתיק להיפך, דלר' יוסי חייב מזונות, ולרבנן אי"צ. [ואולי חסר בדבריו דעת הרי"ף].

והפתח"ת [צג ב] בשם **הישוע"י** הביא צד דאף בגרושה גמורה שמעוכבת מחמתו מלינשא [משום שמכחיש הגירושין], האם חייב במזונות.

ובחי' מכת"י הביא בשם **הרמ"ה ורבינו יונה** דאם לוותה ואכלה, ועמד מחליו, חייב מזונות למפרע[ז].

קמט) **דא"ר זירא וכו' מגורשת ואינה מגורשת בעלה חייב במזונותיה.** [ולא אמרי' דפטור מספק]. מבואר בדברי הראשונים [הנ"ל, ובב"מ] דהוה תקנה מחודשת, דתקנו שיזון אותה משום שמעוכבת מחמתו מלהנשא. [ולא הוה מגדרי מזונות אישות[ח]].

תנאי 'אם' וע"מ כמעכשיו

קנ) **רב הונא אמר והיא תתן. פרש"י** דע"מ כאומר מעכשיו [וכדאי' בגמ' בסוף העמ'], **וכי** מקיים איגלאי מילתא דהוה גט משעת נתינה. ורב יהודה פליג דע"מ לאו כמעכשיו.

והמחנ"א [זכיה ומתנה טו] נסתפק האם נח' בפירוש הלשון 'ע"מ'. או דהספק בסתם תנאי, האם הוה כמעכשיו. ונפק"מ למי שאמר הלשון 'על תנאי'. והביא **שהב"י** [חו"מ רז מחו' יד] **והרדב"ז** [ד יא] נקטו ד'על תנאי' לא הוי כמעכשיו[ט].

אבל **המחנ"א** כת' דמהגמ' [קידו' ח., הו' בתוד"ה רב הונא] מבואר דאפי' בסתמא דלא פירש תנאו אמרי' 'כמאן דאמר ע"מ דמי', ונחשב כמעכשיו. וע"כ דהוה נידון כללי בגדרי תנאי דלרב הונא הוה כמעכשיו, ואף בלא לשון 'ע"מ'[י]. וכ"כ **התור"ג** [קמג ב ד"ה מהיום], **וביאר** דהספק באומדנא האם רוצה שיחול מעכשיו, ולא בלשון התנאי.

קנא) **שם. מאי ותתן רב הונא אמר והיא תתן וכו'.** רע"א דן דלכאו' י"ל דכוונת רב הונא דהוה כמעכשיו משום זמנו של שטר מוכיח עליו. וא"כ לא בא לפרש את המשנה. וכת' דמש"ה הגמ' נקטה 'מאי ותתן', דקאי אמתני'[יא].

קנב) **רב יהודה אמר לכשתתן.** דע"מ לא הוה מעכשיו, וע"י קיום התנאי מתקיים הגירושין. ועד"ז לדידן בתנאי בלשון 'אם', דמגורשת משעה שמתקיים התנאי.

ובפשוטו משמע דהוה גדר תנאי[יב], אלא דלא חל למפרע.

אבל **המקנה** [קידושין ס] העלה דסברת רב יהודה דהוה כמו קובע זמן שתתגרש בשעת נתינה[יג] [ולא מגדרי תנאי]. וכת' דלפ"ז ניחא הא דהגמ' לא אמרה איכא בינייהו אי בעינן תנאי כפול. לדעת הרי"ף ורמב"ם[יד] תנאי דמעכשיו אי"צ תנאי כפול [ע' לקמן עה:], וכן המגרש לאחר שתתן ר' זוז.

והרמב"ם [ח א] הביא דמגרש על תנאי [בלשון 'אם'] הרי היא מגורשת משעה שתתקיים התנאי. לפיכך יש לבעל לבטל הגט או להוסיף על תנאו כל זמן שלא נתקיים התנאי, אע"פ שהגיע הגט לידה. ואם מת או נשרף קודם שיתקיים התנאי אינה מגורשת.

והרמב"ם [ט א] כת' דהמגרש לאחר זמן קבוע[טו] הר"ז דומה לתנאי ואינו תנאי. דבתנאי כבר גירש [דנגמר המעשה משעת נתינה[טז]], וכשתלה בזמן עדיין לא גירש

ז. [ויל"ד אף אם לא עמד, למ"ד דחל בתורת ודאי סמוך למיתה].

ח. **והתוס' רא"ש** [כתובות צז:] כת' דאפי' ארוסה דלית לה מזוני, במגורשת ואינה מגורשת חייב במזונותיה, דאגידא ביה ולא מציא לאינסובי לעלמא. והוה כמו הגיע זמן ולא נשאו.

ט. [וכ"ה לשון השו"ע אה"ע קמג ב].

י. ועד"ז דנו **החלק"מ** [קכ כב] **והתור"ג** [שם כט] היכא דאמר כולכם חתומו, למ"ד משום תנאי אי הוה 'אם' או 'מעכשיו'.

יא. אבל בגמ' [קידו' ס.] דקאי אף בקידושי כסף [דל"ש זמנו של שטר], ומש"ה התם פשיטא דהטעם משום דע"מ כמעכשיו. [ומש"ה הגמ' שם לא איצטריך לפרש 'מאי ותתן']. **יב.** אך **רש"י** [קידו' ס.] כת' גבי קידושין [ע"מ שתתן ר' זוז] דהוה כאומרת להתקדש בכל המאתים זוז [ולא לשון תנאי].

יג. ועד"ז מש"כ הלח"מ [הו' לע' עב.] דאם מתי הוה גדר דחיית חלות הגט ובלא תנאי.

יד. דדעת **הרמב"ם** [אישות ו יז], **והרי"ף** [לק' עו. לז: בדה"ר] דתנאי של ע"מ כמעכשיו אי"צ תנאי כפול. [ויתבאר לק' בעזה"י].

טו. והרמב"ם [שם ד] הוסיף וכן אם תלה במעשה, מתגרשת לאחר שתתן המעות.

טז. **והגר"ח** [אישות ו ד] כתב דבתנאי נגמר המעשה בקנינו, והתנאי מעכב להגמר.

עד שיגיע אותו הזמן[יז]. לפיכך אי"צ לכפול דבריו ולא שאר משפטי התנאים.

והרמב"ם [שם ה] ביאר נפק"מ דהמגרש על תנאי סגי שהגט קיים, ואי"צ שתהא ברשותו, שהרי הגיע לידה מתחילה בתורת גירושין. אבל **הריטב"א** [קידושין ס:] מבואר דאף תנאי ד'אם' בעינן שהגט יהא ברשותו[יח].

ובגמ' [כתו' פו:] אי' דהאומר הר"ז גיטך ושתתגרש לאחר ל'[יט], היכא דמונח ברה"ר בסוף הל' אינה מגורשת. ואי מונח ברשותה מגורשת. והגמ' מסתפקת [ונח' בזה ב' לשונות] היכא דמונח בצדי רה"ר. [והגמ' מדמה למשך פרה זו ולא תקנה אלא לאחר ל']. **והנתיבות** [קצז ד] כ' דזכתה בנייר משעה ראשונה, אף שחל גירושין לאחר זמן. אבל **האו"ש** [ט ג] נקט דאינה זוכה בגט עד שעת גירושין. [וע"ע אבנ"מ מ ד].

קנג) **שם. והראשונים** [עה:] הביאו מהי**רושלמי** דהמקדש ע"מ שירדו גשמים לר' מאיר בעי תנאי כפול. אבל כשאמר לאחר שירדו גשמים לכו"ע אי"צ תנאי כפול[כ]. ושאני תנאי בני גד וב"ר שמיד החזיקו בארץ.

קנד) **שם. לכשתתן. תוס'** [בע"ב] כת' דהוה ספק, דאף רב יהודה ס"ל דיש צד דחל מעכשיו. **והרמב"ן** [קידו' ס.] חלק[כא] דלרב יהודה ל"מ כלל. [וכן דייק המהרש"ל מתוס' ד"ה איכא].

קנה) **איכא בינייהו שפשטת ידה וקבלה קידושין מאחר. הר"ן** [קידושין כה. בדה"ר, וריטב"א שם ס.] הקשה דרב הונא ס"ל דא"א שפשטה ידה וקבלה קידושין מאחר צריכה גט [וכדאי' [לקמן פט:] דהוה כאומרת לבעלה גרשתני[כב], וחזקה שאין האשה מעיזה פניה בפני בעלה, וע"כ נתגרשה כבר[כג]), א"כ אף לרב הונא בעי גט[כד].

ותי' דהכא האשה סבורה דאינה מקודשת כיון דלא נתקיים התנאי, ומש"ה ל"ש חזקה זו.

והריטב"א [שם] תי' עוד דאיירי בדשעת קבלת הקידושין אמרה בפירוש שלא גירשה הראשון.

קנו) **תוד"ה איכא. ולעיל גבי גט המ"ל שפשטה ידה. ותוס'** [קידושין ס:] כת' דגבי גט א"א לומר כן, כיון דאף לרב יהודה הו' ספק [וכמ"ש תוס' לקמן בע"ב], וצריכה גט מספק. [ו**המהרש"ל** כתב דתוס' כאן פליג, וס"ל דלרב יהודה הוה ודאי]. **והמהרש"א** ביאר דכוונת תוס' דידן דאם קיבלה קידושין משני, ושוב נתקדשה לשלישי, דלרב הונא קידושי שני הם ודאי אי"צ גט משלישי.

קנז) **בא"ד וה"נ המ"ל שנקרע שטר קידושין וכו'. ותוס'** [קידושין ס.] כת' דלא מצי למימר שנאבדו הקידושין, דשעבוד המעות קיים. ובפשוטו כוונת התוס' לגבי כסף הקידושין. אבל **המהרש"א** כת' דס"ל לתוס' התם דגם בשטר קידושין מהני שנאבד. **ורע"א** כת' דדבריו תמוהים. דשטר קידושין הוה בגדרי שטרות, והאיך מהני לאחר שנקרע[כה].

קנח) **איכא בינייהו וכו'. התוס' רי"ד** [כאן וקידושין ס] כתב דה"ה דהמ"ל נפק"מ אם הבעל ביטל את

והשער"י [ז ח] ביאר דבתנאי 'אם' אין חסרון בכח המעשה, אלא שהתנאי מונע שלא יחול [ובזה בעינן פרשת בני גד וב"ר], ואילו לאחר אין כח קנין כלל [ולא שייך בזה מחילת התנאי, דמ"מ לא נגמר המעשה]. [ועי"ש שדן אמאי אין בזה משום אסמכתא].

יז. והגר"ח [סטנסל קסא] הק' דאף בקובע זמן ע"כ הנתינה הראשונה היתה לשם גירושין, א"כ כבר זכתה בנייר. ותי' דכיון דקבע זמן נחשב שיור במעשה.

יח. ובגר"ח [שם] הביא כן ע"פ תוס' [ב"מ טז]. ועי"ש שהאריך בזה.

יט. ותוס' [שם פו: ופב.] העמידו במעכשיו ולאחר ל', דהיכא דאמר לאחר ל' לחוד זכה רק בסוף הל'. אבל **הר"ן** [שם] העמיד בלא מעכשיו.

כ. וברמב"ן [ושא"ר] בתחילתו משמע דס"ל דהיינו תנאי 'אם', ואי"צ משפטי התנאים [ונקט דהבבלי פליג]. ואח"כ הביא דהרמב"ם חילק.

כא. והרמב"ן הביא דכ"ד **רש"י** [שם].

כב. [ומבואר בדברי הר"ן והריטב"א דכל שקבלה קידושין תלי' שנתגרשה, ואף כשאינה טוענת בריי].

כג. והאחרונים [שו"ת שמחת יו"ט סח למהרי"ט אלגאזי] הביאו דמבואר בריטב"א דמהני גט קודם קיום התנאי, ודלא כשו"ת הרשב"א [תשז הו' במשנ"ל ו ג].

כד. ורע"א הביא מדברי **הר"ן** דאמרי' חזקה זו אף מהאירוסין, ודלא כ**גט פשוט** הו' במגיה **למשנ"ל** [אישות ד יג] דרק בנשואה אמרי' כן].

כה. [ויש שדנו דכוונת המהרש"א כגון שהשטר שווה פרוטה, וע' קידושין מח.].

הגט[כו], דלרב יהודה מבוטל ולרב הונא אינו יכול לבטל. וכת' עד"ז גבי קידושין היכא דהאשה חזרה בה. דחזרת האשה בקידושין כחזרת הבעל גבי גט. וכ"כ **הרמב"ם** [ח א] דבתנאי 'אם' הבעל יכול לבטל ולהוסיף על תנאו, אבל בתנאי דע"מ ומעבשיו אינו יכול לבטל ולהוסיף על תנאו משהגיע הגט לידה [ע"פ הגמ' לעיל לב.]. אבל דעת **העיטור** דאף בתנאי דמעבשיו יכול לבטל לפני שנתקיים התנאי [ויבואר לקמן עו.].

קנט) **שם. הרמב"ם** [ח א] פסק בתנאי 'אם' דלכתחילה לא תנשא עד שיתקיים התנאי, ואם נשאת לא תצא אא"כ לא נשאר בידה לקיימו. **והרמ"ך** תמה דאינה מגורשת עד שיתקיים התנאי, ואם נקרע הגט או נאבד קודם לא הוי מגורשת, ואמאי לא תצא[כז]. וכעי"ז הקשה **הר"ן**[כח].

וה"ה הק' דעדיין היא א"א גמורה, ואפי' את"ל כשמתקיים התנאי למפרע נמצא דלא בא על א"א, ורק קודם שיתקיים התנאי יכול לבטל. מ"מ ניחוש שלא יתקיים התנאי. ומבואר בדבריו דאף תנאי 'אם' לאחר שנתקיים התנאי מהני למפרע.

והאבי עזרי [שם] ביאר דהרמב"ם ס"ל דתנאי ד'אם' חל למפרע, אלא דבעינן שבשעת קיום התנאי תהא 'מעשה גירושין', ומש"ה צריך שהגט יהא קיים והבעל לא חזר בו. וכן אם פשטה ידה [בקידושין] לא שייך מעשה קידושין.

והכס"מ הביא בשם **התשב"ץ** [א קיט] דכוונת הרמב"ם דאם נשאת קודם שנתקיים התנאי, תקיים את התנאי מיד. ואי"צ להוציאה. אבל כל זמן שלא קיים התנאי אסור עליו[כט]. אך הק' דמ"מ בשעה שבא עליה היה באיסור, ואסורה מדין סוטה[ל].

והתשב"ץ הק' דמבואר **ברמב"ם** [אישות ו טו] גבי קידושין דמקודשת לשני [וכדמבואר בגמ' שפשטה ידה וקבלה קידושין משני]. ותי' דהתם קידושי שני סותרים לקידושי ראשון, ועדיין לא השלים קידושי ראשון.

והפנ"י [עד:] כתב דדעת הרמב"ם דהוה כמו לר' יוחנן [קידו' ס.] מעבשיו ולאחר ל', דאמרי' רווחא שביק. וה"נ בתנאי 'אם' תופס קידושין של אחר כיון דרווחא שביק, ולכן אין איסור סוטה. ואף דהקידושין לא הושלמו.

והתורת גיטין [קמג ב] **ומרכבת המשנה** [ח א] ביארו דדעת הרמב"ם דבשעת נתינת הגט יש גירושין, אלא שאינן נגמרין [בתנאי 'אם'] והוה כמו שיור לר' יוחנן [בע"א]. וסגי בהכי שלא תאסר מדין סוטה ואינה פוטרת צרתה, כיון דמגורשת קצת ואינה אישות גמורה.

קס) **משום דלא כסיף למתבעה, אבל גבי קידושין דכסיף וכו'. הריטב"א** [קידו' ס:] כת' דל"ש כאן תביעה בבי"ד, דאינו חייב לקיים תנאו. אלא תביעה בעלמא שיקיים תנאו ויכנוס או יפטור, ולא תשב עד שתלבין ראשה[לא].

ועד"ז הק' **רע"א** גבי גט, אם יתבע את האשה אינה חייבת לקיים התנאי. ורע"א כת' דיל"פ דהוא רוצה שיוכל לחזור בו, ועי"ז תזרז לתת לו המעות דתחוש שיחזור מהגט. ואילו יתן במעבשיו תהיה בטוחה בגירושין. אך הק' דא"כ לא תלי בתביעה, ואף אי לא יתבע הדין כן.

קסא) **ולאחר לא תנשא עד שתתן.** דאסורה לינשא עד שיתקיים התנאי. **והראשונים** הקשו דבגמ'

כו. [בפשוטו משמע לשונו שביטל את גוף הגט, וע"ד הא דאי' לע' לב: למ"ד דאינו חוזר ומגרש, ואף לאחר נתינה מהני לבטל. ויש לדחות דכוונתו דביטל את נתינת הגט, וחזר בו ממנו. וכ"מ הא דהתוס' רי"ד דימה לחזרת האשה]. **והתוס' רי"ד** [קידו'] כת' דהבעל חזר ואמר אי אפשי ליתן. [ויל"ד דלשון זה משמע דגילה דעתו שאינו רוצה לגרש, ולא ביטל את גוף הגט].

כז. **והרמ"ך** כתב ליישב דברי הרמב"ם דבדיעבד סמכי' דזמנו של שטר מוכיח עליו, והוה מעבשיו. אבל בדברי הרמב"ם מבואר דלא אמרי' זמנו של שטר לגבי גט כלל. [ומבואר בדברי הרמ"ך דכל תנאי 'אם' מהני זמנו של שטר להחשב מעבשיו].

כח. ומשמע **בר"ן** שגרס ברמב"ם דאף אם נקרע לפני קיום התנאי, לא תצא. והנו"כ דחו דהרמב"ם רק משום שאח"כ מתקיים התנאי.

כט. אך לשון הרמב"ם אא"כ לא נשאר בידה לקיים וכו'. ומשמע דסגי בדידה לקיים, ולא בעי קיום בפועל.

ל. ולדברי ה"ה כיון דנעקר למפרע, י"ל דפקע איסור סוטה.

לא. ובהא כופין אותו לאחר ל' יום היכא דלא קבע זמן לתנאו. ועוד כת' דבירושלמי מבואר דאם כנסה [קודם שיתקיים התנאי של הקידושין] כופין אותו לקיים התנאי.

[לקמן פג.] משמע דמותרת לינשא קודם שתקיים את התנאי[לב].

והרמב"ם [ח א] פסק דבתנאי דמעכשיו [וכן ע"מ] מותרת לינשא מיד [ואפי' בקום ועשה], ואין חוששין שמא לא יתקיים התנאי [וה"ה כתב דבתנאי שהוא בידי אחרים הרמב"ם מודה]. **וה"ה** כתב דהרמב"ם דחה את הברייתא דהכא מתוך הסוגיה [לקמן פג.].

ותוס' [לקמן פב: ד"ה שרבי] כת' דהיכא דתלי בדעתה לקיים את התנאי יכולה להנשא. אבל במקום שיש לחוש שיתקיים התנאי בע"כ אסורה לינשא, ובסוגיין יש לחוש שיאבד כל אשר לה. וכעי"ז הביא **הר"ן** בשם **אחרים** דכל דבר שהוא בידה מותרת לינשא, ובסוגיין אסור דחיישינן שמא ילך למדינת הים ולא תוכל לתת לו [אבל אל"כ מותרת לינשא אפי' בתנאי דקום ועשה].

והריטב"א [בשם רבו, וכן הכריע הר"ן] חילק דבתנאי דשב ואל תעשה מותרת לינשא, אבל תנאי קום ועשה אסורה לינשא[לג] עד שיתקיים התנאי[לד]. וכן תנאי שהוא ברשות אחרים אסורה לינשא. [וכ"ד **הראשונים** לקמן פג., וע"ע בגמ' פד.].

והריטב"א **והר"ן** כת' עפ"ז נפק"מ על מי להביא ראיה האם נתקיים התנאי. והנותן מתנה בתנאי שהוא בקום ועשה, על המקבל להביא ראיה שקיים תנאו. אבל ע"מ שלא תעשה על הנותן להביא ראיה שלא ביטל. וכ"פ **השו"ע** [חו"מ רמא י].

והסמ"ע [שם כג] כת' דמסתמא מוקמי' לה אחזקה כמו שהיה מעיקרא. [ועליו להביא ראיה שקיים תנאו]. וכ"ה לשון **הריטב"א** [כאן וקידו' ס:] דבחזקת שלא קיים התנאי. ובתנאי בשב ואל תעשה בחזקתו של עשה. אבל **המהרי"ט** [א קנב, הו' בקצות רמא ח] כת' דבתנאי בשב ואל תעשה מסתמא לא הטילו את הראיה על המקבל, דהאיך יביא ראיה אטו בכיפי תלו ליה. ומש"ה על הנותן להוכיח על ביטול התנאי. משא"כ תנאי בקום ועשה, מוטל על המקבל להוכיח שנתקיים התנאי[לה]. וכן משמע מדברי הר"ן דששייך לסברות דסוגיין. [**והקצות** [שם] חלק דהטעם משום דמוקמי' אחזקה[לו]].

והבית מאיר [סח ח] הוסיף דגבי גט אמרי' דאנן סהדי שלא תעבור על התנאי להפסיד גיטה. [וע"ע לקמן עו:].

אבל **התוס' רי"ד** [עה"ג פב.] כתב דבסוגיין אסורה לינשא משום שעדיין לא נתקיים הגט. דכיון דתלה קיום הגט בעשיית המעשה, משום הכי אין הגט קיים אלא בעשיית המעשה. אבל כשהתנאי ע"מ 'שלא' עשיית המעשה אינה באה לקיום הגט, אלא לבטל הגט. והוה גט מיד ובלבד שתזהר שלא תעשה המעשה שיתבטל הגט למפרע, ולא חיישינן שתעשה המעשה הזו. וכעי"ז כתב **ה"ה** [ח כב] בדעת הרמב"ם דבתנאי דאם לא באתי בעינן שיתקיים התנאי בפועל, ועד שיתקיים אינה מגורשת [ולא משום בירור]. [אבל בתנאי דמאתים זוז לא בעינן קיום בפועל, וזה היפך מדברי התוס' רי"ד]. [וע' מש"כ בזה לקמן עו:].

קסב) **דמר סבר לי ולא ויורשי וכו'. הרשב"א** הביא בשם **הירושלמי** דה"ה כשקידש אשה ע"מ שאתן לך מאתים זוז, ומת, לרשב"ג אביו ואחיו נותנים לה והיא זקוקה ליבום וחליצה.

ובשו"ת הריטב"א [רה, וריטב"א ב"מ סו, הו' בב"י רז ידי] הביא בשם הרמ"ה דאף בתנאי בממון שהתנה ע"מ שיתן לו עד ג' שנים. בעינן דדוקא המוכר עצמו יתן ללוקח עצמו. ולא מהני יורשים. **והריטב"א** פליג דאנן סהדי דבקנס ממון דעתם שמהני נתינת יורשים.

לב. דהגמ' מק' א"ה בכולה תנאי דעלמא נמי לא תנסיב דלמא לא מקיימא ליה לתנאיה ונמצא גט בטל ובניה ממזרין [בתמיה, ומבואר דלא חיישי' להכי].

לג. **ובחי' מכת"י** כתב בשם **הרמ"ה** דאפי' נשאת צריך לגרש [משום קנס, ולא סגי שאח"כ יקיים תנאו. וע"פ הגמ' יבמות לו: דגזרו להוציא בגט]. אבל **הב"י** נקט דהכא לא גזרו.

לד. **והריטב"א** [קידו' ס:] ביאר שבכל דבר שהוא מחוסר מעשה ראוי לחוש שמא לא יעשה, אפי' הוא דבר שבידו לקיים. וכל תנאי שהוא בשב ואל תעשה כיון דממילא מיקיים אין חוששין שמא תעשה מעשה בידים לעבור על תנאה ומתירין אותה לינשא.

לה. ומשמע דהוה סברא דכמו שמוטל עליו קיום התנאי, מוטל עליו ההוכחה שקיים תנאו.

לו. והקצות הביא בעי"ז מצאנו חזקה שלא נעשית מעשה, דתוס' [לע' לג.] כת' דמוקמי' אחזקה שלא נשאל על נזירותו. ואף דחכם עוקר את הנדר מעיקרא, ואם נשאל על נזרו ליכא חזקה מעיקרא. אפ"ה יש חזקה שלא נעשית המעשה. וכן בסוגיין מוקמי' אחזקה שלא נעשית המעשה.

אבל **בשו"ת הרשב"א** [ב שא הו' בב"י שם[לז] **וברמ"א** רמא ז] חילק דדוקא היכא דהבעל התנה בגט אמרי' דהקפיד לי ולא ליורשי. אבל הנותן מתנה בתנאי שיתן ר' זוז ומת, בניו נותנים, שלא היתה ההקפדה מי יתן, אלא שינתנו עליו.

ובפשוטו כוונת הרשב"א לחלק מי התנה. אבל **הגר"א** [רמא כז] ביאר דבסתמא איירי שאמר תתן לי, ולא אמר 'אתה' תתן.

[והפוסקים דנו עד"ז בב"מ, ואין כאן מקום להאריך].

קסג) **שם. לי ולא ליורשי. הריטב"א** כת' עד"ז דמי שמשייר לעצמו זכות, כגון ע"מ שמעשר שלי [ב"ב סג., וכ"כ הרמב"ן שם] אמרי' דשייר רק לעצמו, ולא ליורשיו. אבל היכא דשייר דבר מסויים הוה אף ליורשים.

קסד) **נותנת וכו' או לא' מהיורשים. הריטב"א** [קידו' ס:] **והאחרונים** [כאן] הק' דמאי נפק"מ לאחר מיתה, אלא אי זקוקה ליבם. א"כ ע"כ איירי כשיש לו אחים. וא"כ היכי משכח"ל שיתן לא' מהיורשים, הא היבם יורש[לח].

והריטב"א תי' כגון שזינתה או נישאת בחייו, והיא רוצה לקיים גיטה וגירושיה להציל עצמה ממיתה ושלא להיות בניה ממזרים[לט].

קסה) **שם. והרמב"ם** [ח כב] פסק דאם לא קבע זמן, ומת קודם שתתן, אינה יכולה לתת ליורשים, ומ"מ לא בטל הגט שהרי לא קבע זמן [ואינה יכולה להתייבם]. ולא תנשא לזר עד שתחלוץ. ובעינן ביטול התנאי בפועל לבטל הגט [ויתבאר לקמן עו:].

והתו"י [יומא יג: ד"ה כי] כת' דהמגרש בתנאי ומתה האשה קודם שתתקיים התנאי, אינו גט. [ודוקא הכא לאחר מיתת הבעל מהני קיום תנאי].

ודעת **רבנן סבוראי** דל"מ קיום התנאי לאחר מיתת הבעל **אא"כ יש יבם.** [ויתבאר בעזה"י לקמן פג.].

קסו) **ע"כ ל"פ אלא דמר סבר לי ולא ליורשי וכו'.**

הרשב"א ביאר דאין לומר דסברת רבנן משום דלאו כמעבשיו, והא מת. דא"כ לפלגי בנקרע הגט. **והריטב"א** [קידו' ס:] כת' דא"כ הו"ל לברייתא לפרש דלרבנן אפי' נתנו ליורשים זקוקה ליבם. א"נ כשהתנה ע"מ שתתן לי וליורשי.

קסז) **במהיום ולאחר מיתה. פרש"י** דרבנן מספקא להו אי תנאה אי חזרה. **התוס' הרא"ש והרשב"א** כתב דהיינו אליבא דרב [קידושין נט:], אבל הכא קאי בשם ר' יוחנן, ור' יוחנן ס"ל [שם ס.] דהאומר מעבשיו ולאחר זמן הוה כאומר מעבשיו יתחיל ולא יגמר עד לאחר זמן. והגמ' [שם] **פי'** דכיון דמת והוה מקצת גט לאחר מיתה מהדין היה ליבם. דכל גט דמשייר בה לאו כלום הוא.

ורבא תי' דגט להוציא ומיתה להוציא, והמיתה משלים את הגט שלא יחשב שייר [ואביי פליג]. ואביי תי' דלא תתייבם משום גזירה משום מהיום אם מתי [דהוה גט].

דף עד:

קסח) **תוד"ה אדמפלגי.** אבל אין ענין זל"ז כלום וכו' דילמא במהיום מודו. והתוס' רא"ש תי' דסוגיין **בר' יוחנן** [קידו' ס. הנ"ל] דמהיום ולאחר מיתה הוה משום גזירה [לאביי]. והך גזירה שייך אף בתנאי דע"מ [למ"ד דלאו כמעבשיו]. והו"ל לאשמו' גזירה בתנאי בלא מעבשיו[א].

והמהר"ם שיף כתב דכוונת הגמ' לאשמועינן מהיום ע"מ שאמות, דהוה ספק תנאי וספק חזרה, וכ"ש מהיום ולאחר מיתה. **והאחרונים** חלקו דמהיום ע"מ שאמות לכו"ע הוה מעבשיו. ע' תורת גיטין.

קסט) **בא"ד דמספקא ליה כאומר ע"מ אי כאומר מעבשיו וכו'. והרמב"ן** [קידו' ס.] פליג דלרב יהודה לא הוה כמעבשיו, וחל בתורת ודאי כשתתן. [והמהרש"ל הק' מדברי התוס' בע"א].

לז. [והב"י הביא דברי הרשב"א והריטב"א סמוך זל"ז, ולא ציין דפליגי. ע' פתח"ת רמא ז].

לח. **והאחרונים** דנו דנפק"מ באופן דהיבם אינו יורש, וכגון מומר.

לט. **והרש"ש** כת' דנפק"מ לפטור מחיוב אבילות. א"נ שלא תקרא קטלנית.

א. וכת' דה"מ לשנויי דלא ס"ל בהא בר' יוחנן דהוה מטעם גזרה, אלא ניח"ל לשנויי אף בר' יוחנן.

קע) **בא"ד ואין סברא לומר כלל דלרב יהודה וכו' דפשיט"ל ע"מ לאו כאומר מעכשיו דמי וכו' דא"כ הוה איפכא מר' יוחנן וכו'.** וצ"ב סברא זו דהוה איפכא, הא תוס' הק' דאין ענין זה [ע"מ כמעכשיו] לזה [אי הוה תנאי או חזרה] כלל.

קעא) **כח דהתירא עדיף ליה[ב]. והרשב"א** הק' דהו"ל לאשמ' כח דהתירא ע"מ שתתני לי ר' זוז ומת או נקרע הגט. וי"ל דהו' חידוש טפי דאף שתלה במיתה מהני.

קעב) **איצטליתי דוקא קאמר לה, רשב"ג אמר תתן לו את דמיה וכו'. האבנ"מ** [כז ד] דן בהתנה ליתן ר' זוז, האם מהני לתת שווה כסף, דשווה כסף בכסף[ג]. והאבנ"מ דן א"כ ה"נ נימא דמתקיים התנאי משום דדמי כלי בכלי, וע"ד הא דאמרי' שווה כסף בכסף. וכת' דלכאו' לא מצאנו דשווה כלי בכלי, אלא להיפך דשווה כסף בכסף[ד].

והביא **דבשו"ת הרא"ש** [ו יט] כת' דאע"ג דקי"ל שווה כסף בכסף, שאני הכא דלצעורי קא מכוין. והאבנ"מ דייק דשווה כלי בכלי [אלא דהכא לרבנן לצעורה מכוין]. ותמה דלא מצאנו סברא זו בשום מקום. **והדבר"י** [לח] כתב דיסוד שוה כסף בכסף הוא משום שאפשר להשיג בזה כסף, וה"נ בכלי.

קעג) **תוד"ה חסורי מחסרא.** מנ"ל דפליגי עליה וכו'. **והריטב"א** הוסיף דמ"ש ממעשה דעלה לראש הגג [לעיל סו.] דנקטו דלא פליגי רבנן. **והריטב"א** תי' דהתם קתני מעשה, ואח"כ הביאו דברי רשב"ג. אבל הכא קתני ארשב"ג, משמע דפליגי רבנן עליה, והביא סיוע לדבריו.

מחולים לך

קעד) **וחזר ואמר לה מחולים לך מהו וכו'. פרש"י מי הוה מחילה קיום התנאי, כאילו נתנתן.** [והספק משום מחילה בקבלה. ולא משום סילוק התנאי. וע' בסמוך]. **ותוס'** [ערכין לב. ד"ה מדאיצטריך] הק' במה איירי רשב"ג דמהני דמים, דאי איירי שקבל הדמים מדעתו, א"כ תליא בספק הגמ' האם מהני מחולים לך. וע"כ דאיירי שנותן בע"כ, וא"כ תליא בגמ' בסמוך לגבי נתינה בע"כ. ותוס' כתבו דהספק של מחולין לא קאי אליבא דרבא [דנתינה בע"כ].

והרשב"א כתב דהכא נתכוון בקבלת המעות לקיום התנאי, והא לא איקיים לרבנן. אבל אם נתכוון לבטל לתנאי, תליא בספק [וכתב ודומה לזה לעיל ל. חזו דאתאי לקיומי תנאי קמכוון ולא נתקיים, ולא נתכוון לבטל הגט].

קעה) **או דילמא אפי' רשב"ג לא קאמר אלא דקא מפייסה בדמי, אבל לגמרי לא וכו'. הרא"ש** [סס"ז] כת' יראה דאם קבל הדמים מדעתו הוה גט [אף לרבנן]. ולא דמי למחולים לך דלא ציערו, אבל הכא דיהבה דמים וציערה, יכול למחול על גופו. [**והאחרונים** ביארו דכוונתו ע"ד הרשב"א, דספק הגמ' כשקבלם סתמא ולא מחל התנאי]. [והפוסקים הביאו דשא"ר פליגי].

והמהרש"ל [לטור] הק' [ע"ד הרא"ש] דאי מדעתו מהני. א"כ מח' רבנן ורשב"ג איירי שאינו מתרצה. א"כ תפשוט דנתינה בע"כ לא הוה נתינה [והגמ' בסמוך מסתפקת בזה]. [וכה"ק הריטב"א עה.]. **והט"ז** [קמג יא] **תי'** דמן הדין חייבת ליתן אצטלית דוקא. אלא שאם הוא מתרצה לעשות לפנים משורת הדין וליקח מעות הוה גט. ואם אינו מקבל מרצון ל"מ, ול"ש בזה נתינה בע"כ כיון שהוא נגד הדין. ולרשב"ג הדין הוא ליקח מעות.

קעו) **א"ל אינה מגורשת. הרשב"א** כת' דנפשט בין לרבנן ובין לרשב"ג [וכ"מ בתוס' עה:]. אבל **בחי' מכת"י** כת' [בשם תוס'] דהכריע לרבנן, אבל לרשב"ג להרווחה מכוין ומהני מחילה.

קעז) **איתיביה וכו' וחכ"א אף זה יכול להתיר את נדרו וכו' הריני כאילו התקבלתי וכו'. פרש"י** ליתן מעות, ונתן שווה כסף לא קיים תנאו. **ומהר"ם אלשקר** [שם] **והמהרלב"ח** [קלד ד"ה ואתחיל] חלקו דבקידושין לא אמרי' דלצעוריה, ואף רבנן מודו לרשב"ג דמהני שווה כסף בכסף].

ב. [ע' מש"כ בזה לע' מא:].

ג. והביא דנח' בזה מהר"י בירב. [והאבנ"מ הביא בשם מהר"י בירב דאף רבנן מודו דמהני נתינת שווה כסף במקום כסף. וכעי"ז כת' מהר"ם אלשקר [לב ד"ה עוד דחה] לחלוק על מהר"י בירב. אבל הביאו דמהר"י בירב נקט דלא קיים תנאו בשווה כסף. ואף בקידושין כשהתנה

ד. אך שוב הביא **דהרא"ש** [ב"ק א יא גבי שמין לגנב] מבואר דשווה כלי בכלי, דכת' דאמרי' מה לי הן ומה לי דמיהן.

דמחילה כקבלה. וכמ"ש רש"י [בספק הגמ'] דהוי כאילו קיבל מעות, דמחילה כקבלה[ה].

ודעת **הרשב"א** [נדרים כד., הו' בר"ן שם] דדוקא בקיום מעשה שייך לומר כאילו התקבלתי, שאפי' היה מקבלו היה יכול להחזיר לו, ואפוכי מטראתא למה לי[ו], אבל תנאי שהוא בביטול מעשה ל"ש מחילה לומר דהוה כאילו לא הלכת. **והר"ן** [שם] הביא י"מ שחלקו דבכל ענין אמרי' דהתנאי היה להשלים רצונו, ואף בתנאי שלא ילך וכדו', עכשיו שאינו חושש נשלם רצונו.

והמחנ"א [שבועות י] הביא דלדברי הרשב"א מחילה כקבלה, וכאילו נתנם בידו[ז]. [**והקוב"ש** [ריש ב"ב] האריך ע"ד יסוד זה דמחילה כקבלה[ח]]. אך הק' דלשון הגמ' [כאן] משמע דהטעם משום דלא איצטריך[ט]. ומלשון הגמ' משמע דהטעם משום דהתנה ע"ד כן. וכ"ה סברת **הר"ן** [הנ"ל] משום דכוונתם ע"ד כן.

והמחנ"א הביא עד"ז דברי **הרמב"ן** [לקמן עו:] דמהני הסכמת שניהם לבטל התנאי, שיחשב דאף אם תתן ר' זוז לא יהא גט. [וע"ע ר"ן לקמן שם].

והר"ן [כתובות עג., לג: בדה"ר] כת' עד"ז דהמקדש אשה ע"מ שאין עליה מומים ונדרים, יכול למחול שאינו מקפיד. והיינו טעמא משום דבכל תנאי שהוא להנאתו אין דעתו שיתקיים אלא אם הוא מקפיד, אבל כל שאינו מקפיד רוצה שיהא המעשה קיים[י]. והביא דלדעת הרשב"א דוקא בתנאי בממון אמרי' כן.

ובשו"ת הרא"ש [מו ב בתחילת דבריו] חילק דכ"ז בתנאי דנתינת מעות, אבל היכא דהתנה לטובת האשה אם לא באתי מהני מחילת התנאי. דכל תנאי דאינו לצערה אמרי' דמחילת התנאי הוה קיומו.

קעח) **שם. הרמב"ן** [שבועות כז., ורשב"א שם כה. ור"ן שם י.

בדה"ר] דן במי שנשבע ליתן מתנה לעשיר, הא שמא לא ירצה לקבל ממנו. ונתינה בע"כ לא הוה נתינה. ותי' [בתי' הב'] דמשמעות שבועתו ע"ד שיקבל ממנו. וגדולה מזו אמרו [נדרים שם] זהו כבודי, שלהנאתו נתכוון. וכן הדין בדיני ממונות האומר שאם לא אתן לך מתנה עד זמן פלוני שדי נתונה לך, והלה לא רצה לקבל המתנה לא זכה בשדה.

וגדולה מזו אמרי' [לעיל ל.] הא פייסה ולא מפייסה [ואמרי' דנתכוון בתנאו ע"ד מה שבידו לעשות. ומש"ה חשבי' ליה אונס. ואף דשם מבואר הטעם משום דהוה אונס, אף בסוגיין יחשב אונס].

ולא דמי להא דאמרי' [בסמוך] לצד דנתינה בע"כ לא הוה נתינה, דנחשב דלא נתקיים התנאי. דשאני גט דאפי' אמר מחולין הן לך ל"מ עד שתתן. ועוד דהתם המקבל התנה, ומש"ה תלה בדעתו.

קעט) **לצעורה קא מכוון וכו'. פרש"י** [בסמוך] דתלינן דלצעורה מכוין, דסתם מגרש אשה מתוך איבה, ולא תלינן להקל שנתכוון להרווחה. **והב"ח** [קמג] דייק מדברי רש"י דהוה ספק, ואם מת חולצת. אבל **הבי"ש** [שם ח] הביא דמבואר בפוסקים דאינו גט כלל[יא]. וכת' דכוונת רש"י דמסתמא כוונתו לצער, ומש"ה הגט בטל בתורת ודאי.

קפ) **שם. ובתוספתא** [ה, הו' במאירי] אי' דאמר מחולין לא אמר כלום. כיצד יעשה יטלם [את המעות] הימנה ויחזור ויקנם לה.

ה. אבל בפי' **הרא"ש** [נדרים כד.] כת' הטעם דאומד דמוכח דע"ד כן נדר, ומש"ה אי"צ חכם להתיר נדרו. ועד"ז כת' **הר"ן** [שם סג:].

ו. [כלשון הגמ' כתובות קי.].

ז. **והרמ"א** [או"ח תרצה ד בשם מהר"י ברין] פסק דיצא יד"ח משלוח מנות אם המקבל מחל. **והק"נ** [מגילה א ז ט] הביא דהוה כאילו התקבלתי, וכנ"ל. וע' **חת"ס** [שם, ושו"ת קצו].

ח. **והקוב"ש** ביאר בזה הצד דמהני מחילה בחיוב בנין כותל משום היזק ראיה, ואף דסיבת החיוב מתחדש. וכן הא דמהני מחילה בקנס קודם העמדה בדין [ע' ר"ן כתו' מ: יד. בדה"ר], וכן ביאר בזה דברי הר"ש [תרומות ז א, ו א] שדן אמאי ל"מ מחילה בתשלומי תרומה.

ט. **והמאירי** [נדרים] הביא בשם **קצת הרבנים** דדוקא הא לא איצטריך, אבל אם עדיין צריך ל"מ מחילה זו. אבל **המאירי** חלק דכל שאמר כאילו התקבלתי מהני.

י. וכת' דה"מ תנאי שמתכוון להנאתו. אבל תנאי שמתכוון לצער את חבירו [ולא להנאתו], בדוקא מתנה אותו. [וכדאי' בסוגיין].

יא. וכ"כ **הר"ן** דבגיטין כל היכא דאביא למתלי בצערה והרווחה אמרי' לצעורי קא מכוין.

והרשב"א הק' דמ"מ נימא דכיון דמחל התנאי, להוי גט בלא תנאי. ותתגרש מכאן ולהבא כיון דהגט כפקדון אצלה[יב], וכדברי רבי [לקמן עח.][יג] דמהני נתינה ראשונה להתגרש מכאן ולהבא. ותי' מסתברא דאיירי שרק מחל המעות, ולא חזר ואמר להוי גט בלא תנאי. [וע' ריטב"א].

ורע"א דייק דקושיית הרשב"א רק אחרי שכבר ביטל התנאי[יד], אבל כל זמן שהתנאי קיים עדיין מתלה תליא ושמא קנתו להפסל, וא"א שוב להתגרש בו. והקשה רע"א שיאמר הר"ז גיטך, וכשיתברר שלא נתקיים התנאי תתגרש מעכשיו. וצ"ע. אבל **האחרונים** [ע' לקמן עו:] חידשו דכל זמן דלא נתבטל התנאי בפועל, עדיין הגט גט. א"כ עדיין א"א להתגרש בו שוב[טו].

והרמב"ם [ח כג] פסק דאם נתן גט ע"מ שתתני לי כלי פלוני ואבד, אע"פ שנתנה לו דמיו אינו גט, עד שיבטל תנאו[טז]. וע"י ביטול התנאי חל הגט. **וה"ה** ביאר דכוונת הרמב"ם דע"י אמירתו עכשיו מתגרשת, ואי"צ ליטול הימנו [וכדברי הרשב"א]. אבל **בשו"ת הרא"ש** [מו ב, לה ט, הו' בטור ס"ס קמג] **כת'** דמהני משום גדר מחילה על התנאי. ואע"ג דלצעורא מכוון ול"מ מחילת האיצטלית או נתינת דמיו, אפ"ה אילו יבטל התנאי עי"ז יתקיים הגט.

והרא"ש ביאר דאתי דיבור ומבטל דיבור [וכדאי' קידו' נט], והדיבור האחרון מבטל את התנאי.

והשואל הק' לרא"ש דמבואר מדברי רש"י [ושא"ר לקמן עו. ועו:] דבתנאי דמעכשיו, לאחר שנתן לה אינו יכול לבטל ולהוסיף על תנאו [שיתבטל הגט]. וכדאי' בברייתא [לעיל לג.] דאינו יכול להוסיף על תנאו. והרא"ש חילק דהתם בא להוסיף על התנאי, ואילו הרא"ש איירי למחול ולבטל התנאי, ועי"ז המעשה חל.

והרא"ש [ד"ה ועיקר הטעם] ביאר דילפי' חידוש מתנאי ב"ג וב"ר דיש בכח התנאי לבטל המעשה. ולולי הך חידוש אין כח בתנאי לבטל את המעשה, ואפי' כפליה לתנאיה אף אם לא יתקיים התנאי יתקיים המעשה. ולהכי בעי' כל משפטי התנאים, דומיה דתנאי בני גד ובני ראובן, דאין לך בו אלא חידושו. וכיון שכן המעשה הוא דבר בפני עצמו [וראוי להתקיים אף לולי התנאי], אלא דילפי' מתנאי ב"ג וב"ר דיש לתנאי כח לעכבו. והתנאי הוא דיבור בעלמא בפנ"ע[יז]. ומש"ה אמרי' דאתי דיבור [ביטול התנאי] ומבטל דיבור של התנאי. וממילא מעשה הגירושין הראשון קיים.

והאחרונים הביאו מדברי הרא"ש דתנאי מילתא אחריתי, דגוף המעשה [הגירושין והקידושין וכו'] נעשה באופן מוחלט [על כל הצדדים], אלא דדיבור התנאי מעכב ומבטל.

והברכ"ש [ב"מ לז ב וע"ע בס' גר"ח עהש"ס השלם החדש] ביאר בשם הגר"ח דהעושה מעשה בתנאי נחשב שדעתו במעשה על כל האופנים[יח], ונגמר המעשה אפי' לא יתקיים התנאי. אלא דעושה חלות אחרת [תנאי] לבטל המעשה, ותנאי מילתא אחריתי היא, וגזיה"כ דחל דין תנאי לענין שהמעשה תלוי בתנאי, ואם יתבטל התנאי יתבטל המעשה. [וע"ע בסמוך].

והשער"י [ב ט] האריך עפ"ז דהתנאי אינו ספק שמתגלה אח"כ למפרע, דא"כ ל"ש בזה ביטול

יב. דבידה שלא לקיים תנאה, ובטל הגט לגמרי, וכיון דלא קנאתו [אף ליפסל לכהונה] אי"צ לחזור וליתן לה [וכדאיתא לקמן פג:].

יג. [אבל לר' שמעון ב"א [שם] בעי ליטול ולחזור ולתת לה].

יד. [וצ"ע בלשונות הראשונים האם הוא דוקא].

טו. ועד"ז דעת **הרשב"א** דמקדש ע"ת א"א לגרש כשעדיין לא נתקיים התנאי.

טז. אך לדברי **הרא"ש** [הנ"ל] מדעתו מהני נתינת דמים. ומדברי הרמב"ם משמע דס"ל דאין עצה בדבר.

יז. **והקוב"ש** [ב"ב תלט] דייק דהרא"ש איירי [אף] בתנאי במומים, דהוה תנאי לשעבר. והוכיח מזה דאף תנאי לשעבר בעי משפטי התנאים, והוה מילתא אחריתי. [והוכיח עפ"ז דאתי דיבור ומבטל דיבור למפרע, דהרי כבר נתבטל הקידושין בשעת מעשה, וכת' דפליג אמש"כ בשו"ת הרשב"א ד פד דל"ש אתי דיבור למפרע]. אבל **האחרונים** דחו די"ל דאיירי דוקא בתנאי להבא, אלא דכוונת הרא"ש דתנאי דמומים הוא אם ידע ויקפיד. והוה תנאי להבא, ולא לשעבר.

יח. **והאחרונים** ביארו דמעשה הוא דבר מוחלט, ואין אפשרות לעשות מעשה על הצד. [וע"ע קוב"ש כתוב' קעב קעג]. וכ"כ **השער"י** [ז ח] דכמו דלא שייך תנאי בפעולת הידים, שיעשה על הצד. וס"ד דה"נ בקידושין. וע"ע לקמן עה: בדעת הרמב"ם בתנאי דמעכשיו. וכן בנידון תנאי לשעבר.

דהוה מעשה ולא דיבור, אלא דהקיום פועל את קיום או ביטול מעשה הגירושין, ועי"ז חל למפרע[יט]. [וע' לקמן עו:].

והרמב"ם [אישות ז כג] כתב דהמקדש על תנאי, וחזר וביטל התנאי[כ] אפי' בלא עדים מקודשת. **והראב"ד** חלק דבעי עדים. **והאחרונים** [ע' חי' ר' שמואל קי' יב] דנו האם כוונת הרמב"ם דמהני מחילה בקידושין, דע"ד כן התנה [ובקידושין לא אמרי' לצעורא מכוון], **וכדעת הר"ן.** [וכ"כ **הגר"ח** סטנסל]. או כדברי **הרא"ש** מדין אתי דיבור ומבטל דיבור [ואפי' הכי לא נחשב נידון דבר שבערוה]. אבל אילו בעי קידושין מחודשין [וכמ"ש **ה"ה**] ודאי בעי עדים.

קפא) **הכא משום הרווחה וכו'. הרא"ש** [סוכה מא: ג ל]

הביא דעד כאן לא פליגי רבנן אדרשב"ג אלא בגט דלצעורה, אבל תנאי בממון יכול ליתן דמים, אלא שבמתנה ע"מ להחזיר באתרוג מקפיד שיחזירו את האתרוג דוקא. **וכ"כ הרא"ש** [קידושין א כ, וכ"פ הרמ"א רמא ז].

קפב) **והא לא איצטריך. הרשב"א** הק' דמבואר [כתובות קא:] דמי שנתחייב לזון את בת אשתו ואינה צריכה, צריך לשלם לה דמי מזונות. ולא אמרי' הא לא איצטריך. וכן איתא [שם קג.] שהשכיר ריחים והתנה לטחון בה, ומחזיר דמי שכירות. ותי' דבסוגיין התנה על השקאת שדה זו, ואם ישקנו אחר הגשם תפסד, וכן א"א לסלק את הגשמים. הילכך הו"ל כמתנה אם איצטריך. אבל במזונות יכולה לומר לכל א' זון אתה ואיני חפיצה במזונות אידך. וכן ברחיא. ובנדר לא הותר אא"כ אמר כאילו התקבלתי. וע"ע תור"ג.

קפג) **תוד"ה רבה.** ומיד כשהתנה זכה בשליש שדה.

וכ"כ **הרי"ף** [כאן] דאריס כשותף דמי, וכיון דקיבל עליו קנאו. ולא פקע זכותו משום שלא צריך. אבל **תוס'** [ב"מ עז.] כת' דאריס יורד לאריסות, ונותן לו השליש אפי' אתי מיטרא. ולא הזכירו משום שכבר זכה בשותפות בקרקע[כא]. **והב"ח** [חו"מ שלד] העמיד מח' זה.

והראב"ד [על הרי"ף] כתב דאפי' קבלנות, כיון דנחית לעבידתא כל רווח דאישתכח בו שלו הוא, וכמו אלו צריך טירחא יתירא. והראב"ד מביא **י"א** דאפי' בפועל[כב].

קפד) **תוד"ה הא קיי"ל.** מכאן משמע דבבולי ש"ס הלכ' כרבה וכו', מדלא קאמר והא בהא קי"ל כרבה. **ותוס'** [קידושין ט. **ותוס' הרא"ש** כאן] הביאו דיש גורסים כאן 'בהא'.

קפה) **בא"ד ודלא כאומר וכו' הילכתא כרבה לגבי רב יוסף**[כג] **וכו' דוקא במילי דאיפלגו בב"ב.** וכ"ד **הבעה"מ** [שבת נג: בדה"ר]. **ותוס'** [ב"מ כט.] הביאו דכ"כ ר' צמח גאון. **והראשונים** הביאו ראיה לזה ממח' דשומר אבידה, דהגאונים ורוב הראשונים פסקו כרב יוסף [ע' תוס' ב"מ כט. וכ"מ שהאריכו לדחות].

והמלחמות [שם נד.] חלק דמבואר כאן דכל היכא דלא נפסק ההלכה קי"ל כרבה. וכתב דאע"ג דגבי שומר אבידה קי"ל כרב יוסף, דכל הכללים שבש"ס אמרי' 'חוץ', ואפ"ה סמכינן על הכלל היכא דאין ראיה להיפך.

נתינה בע"כ

קפו) **בראשונה היה נטמן וכו' כדי שיהא חלוט לו.**

יט. וכמו שחכם עוקר הנדר למפרע, וכדאי' **בהרא"ש** [נדרים ז] ע"פ הירושלמי דהוה יש לו מתירין.

כ. [אך הרא"ש שם כת' דבתנאי דקידושין כגון ע"מ שתתן לי ר' זוז לא סגי במחילת הבעל, כיון דתלה תנאי לטובתה וקיבלה קידושין ע"ד כן, צריך שאף היא תמחול].

כא. [ומשמע דהטעם דאריסות הוא הסכם על הכל כאחד]. ויש שדנו דאף תוס' ב"מ מודו דגדר אריסות דהוה שותף בגוף הקרקע [וממילא שלו השביחו], אלא דהכא הנידון על התנאי שהוסיף, האם הוה בכלל אריסות, או הוה הסכם בפנ"ע.

כב. **והרמב"ן** [ס' הזכות] חלק דגבי פועל כה"ג אינו נוטל שכרו. וכדאי' [ב"ק קטז] גבי השוכר פועל הביא דורמסקין לחולה, ומצאו שמת או הבריא. דהיכא דלא נתקיים פעולתו אי"צ לשלם. [**והר"ן** הוסיף דהתם נמי איירי בקבלן]. וכן הביא מהגמ' [ב"מ עז.] דחילקו באתא מיטרא אי הוה בני מתא דאי"צ לשלם שכרם [אלא באופן שהיה לו להתנות]. והא דאי' שנותן כפועל בטל, משום שבעה"ב היה לו להתנות, שאין הפועלים יודעים בעסקיו של בעה"ב.
והרמב"ן הוסיף ותדע דאף בסוגיין מבואר דמטרא הוה דאריס, אלא דרב יוסף סבר דשכרו להשקאה דוקא ולא גשמים. [אך בפשוטו רבה ורב יוסף נח' בעיקר הפסיקה].

כג. והראשונים הק' דגבי מחצה [ב"ב קמג:] רבה אינו חולק. וא"כ משמע דאין הלכה כרב יוסף בשום מקום. וכן נקט **התו"י** [מהד' עוזר והדר] דהוה כלל אף במקום שאר אמוראי, אך הביא דבגמ' [כתובות פא:] מבואר קי"ל כרב יוסף במקום אביי.

בס׳ **האגודה** [כאן, הו׳ בב״י חו״מ רז] למד מסוגיין דמי שנשבע לעשות דבר עד ל׳ יום, ונאנס ביום האחרון לא נחשב אונס. כיון דהיה יכול לעשות בתחילת הזמן דאונס ביום אחרון אינו אונס. מדאיצטריך הלל לתקן[כד] מבואר דלא נחשב אנוס במה שלא פדאו[כה]. [והרמ״א [יו״ד רלב יב] הביא בזה מח׳[כו]].

והאגודה נקט דאילו היה אנוס אמרי׳ דאונס רחמנא פטריה לא יחלט הבית[כז] [והנתיבות ביאר דאונס דאתי ע״י הלוקח אמרי׳ רחמנא פטריה, אבל במה שהמוכר אינו יכול לפדות לא נחשב אונס], וע״כ משום שהיה בידו לפדות את הבית בתחילת י״ב חודש[כח].

והקצות [נה א, וכ״כ רע״א בשו״ע או״ח קח יא] דחה דאין ראיה מבתי ע״ח, דהוה מכירה גמורה אלא שהתורה צוותה בתנאי שיהא למוכר רשות לפדות. וכיון דלא פדה לא אמרי׳ דאונס כמאן דעביד[כט] [וכדאמרי׳ בס׳ כא[ל]].

והנתיבות חלק דמבואר [ערכין לא.] דבתי ערי חומה הוה כמו הלואה, והוה כמכירה בתנאי[לא]. דאי׳ [שם] דהוה רבית גמורה[לב] אלא דהתורה התירתו.

ובפשוטו משמע ע״י שפורע מעות נתברר שלא היה מכר, ומעיקרא המעות בהלואה]. והוה כאילו התנה שמוכרו לו בתנאי שלא יתן לו דמים בתוך שנה. וכיון שנאנס בתנאי אמרי׳ אונס רחמנא פטריה[לג].

והמשובב הביא דהרשב״א [ע׳ בסמוך] כת׳ דבתי ערי חומה הוה מכר גמור, אלא שזיכה רחמנא שיוכל לפדות, וכמו אילו עשה תנאי שיחזיר לו. ולא הוה פרעון חוב [ומש״ה לענין נתינה בע״ב דמי לתנאי]. והאחרונים ביארו דאפ״ה הוה ריבית, דע״י שפדה מכאן ולמפרע הוה הלואה[לד]. ודעת הריטב״א [חדשים ב״מ סג.] דאף דהוה מכירה גמור [ואינו נעקר למפרע] אמרי׳ דהתורה ירדה לסוף דעתם דנעשה להלואה גמורה, והוה רבית דאורייתא[לה].

אך הנתיבות [מהד׳ שו״ע] הביא את דברי הרשב״א דע״י תנאי מתבטל המקח[לו]. ומ״מ הנתיבות דחה דהא אף כשאין לו מעות כל י״ב חודש נחלט לו, דכתיב והשיגה ידו. ואין לך אונס גדול מזה. והנתיבות כת׳ דדעת האגודה לחלק באונס שהיה

כד. והט״ז [יו״ד רלב יט] דחה דהמוכר רוצה ליכנס לביתו מיד, ומש״ה תיקן שיחשב כנותן לו עצמו וחל פדיון.

כה. והט״ז [הנ״ל] דחה דהיה מטמין עצמו באופן שלא יוכל להביא עדים ע״ז. אבל אילו הביא עדים שהטמין עצמו ביום אחרון ל״מ. ויותר קל לתקן שיזרוק מעות בלשכה.

כו. דדעת הנמוק״י [ב״ק כו: י: בדה״ר, ובשו״ע או״ח קח ח] דמי שסבור שיש לו זמן גדול ולא התפלל, ושכח או נטרד בסוף הזמן מתפלל תשלומין, דכיון דהיה אונס בסוף הזמן נחשב אונס. והרמ״א הביא דהאגודה פליג.

כז. והמחה״ש [קח יא] ביאר ע״ד הא דאי׳ [חו״מ כא] דהמחייב עצמו שאם לא ישבע עד ל׳ יום שבנגדו יהא נאמן, דהיכא דנאנס אמרי׳ דאונס רחמנא פטריה.

כח. והקצות הק׳ דלפ״ז היכא שהלוקח לא היה מקבל המעות כל י״ב חודש לא היה נחלט, דהוה אונס על כל הזמן.

כט. ועד״ז המג״א [קח יא] דחה ראיית האגודה דהיכא דהלווהו על שדהו והתנה לפדותו תוך ג׳ שנים, ואף שארעו אונס הבית חלוט לו. והמחה״ש ביאר דהמלוה כבר קנה מצד הדין, ומשום אונסו של זה אינו חייב להחזיר לו. וציין לש״ך [חו״מ כא ג] שדן בדברי הירושלמי אי אמרי׳ אונסא כמאן דעבד [ע׳ לק׳ עו.]. ורע״א [שם] חלק דכה״ג ודאי אינו חלוט לו, דהא הוה אונס.

ל. והרשב״א [לקמן עו.] הביא בזה מח׳ בירושלמי.

לא. והנתיבות הוסיף דבמקום דהמוכר התנה בתנאי שבלוקח עושה אמרי׳ דאונס לאו כמאן דעביד, אבל כשהתנה בתנאי שהוא בעצמו צריך לעשות חשיב פטריה.

לב. שהלוקח נתן לו מעות, ומחמת זה אוכל פירות. ובשעת פדיון פורע לו הקרן [ואינו מנכה כנגד הפירות שאכל]. ולדעת רש״י [ב״מ סג. וסד:] כה״ג הוה ריבית דאורייתא, לולי שהתירה תורה. ותוס׳ [שם סד:] דחו דהוה כעין ריבית, ואסור רק מדרבנן. [אך לדעת ר׳ יהודה ב״מ סג. הוה צד א׳ בריבית. ולמ״ד הוה ריבית ע״מ להחזיר]. [וע״ע מלחמות ב״מ לח: בדה״ר].

ועד״ז אי׳ [ב״מ סו. וסז.] דהמוכר בית ע״מ שכשיהא לו מעות יחזירנו לו, ובינתיים הלוקח אוכל פירות הוה ריבית קצוצה.

לג. והנתיבות כת׳ דמ״מ משמע בכל מקום דגדר אונס תלי בסוף הזמן, דאדעתא דהכי לא התנה. והאגודה איירי דוקא בנדרים, דכיון דלא הוה אונס גמור צריך היתר חכם. וה״נ בתי ערי חומה לא תלי באומדנא דידיה ומש״ה צריך שיהא אונס מתחילה ועד סוף.

לד. ומ״מ מעשה הפדיון הוה גדר מקח, אלא שעי״ז נתקיים התנאי שהיה של מוכר מעיקרא. [ואילו לנתיבות מעשה הפדיון הוה מעשה פרעון].

לה. דכיון דאין דרך לוקח קרקע לעשות כן, ירדה תורה לסוף דעתם דלהלואה גמורה נעשה. וכתיב את כספך לא תתן לו בנשך, ולא אמר לא תלוה בנשך, לרבות דאף מכר כיו״ב דינו כמלוה.

לו. ומש״ה בסוף השנה יש כאן ׳חליטה׳, ובזה האגודה נקט דהיכא דהיה אנוס לא נחלט הבית, ועדיין יכול להתברר שיפדנו.

למוכר מחמת עצמו, דסוף סוף לא פדאו. משא"כ היכא דהלוקח עיכב.

אך מ"מ דברי האגודה צ"ב, דהתורה קבעה תנאי הפדיון עד שנה. ומנ"ל דהיכא דהוה אונס יוכל לפדות טפי משנה. ומשמע באגודה דמה שאינו פודה כמשך שנה הוה 'מקיים' למקח[לז] [וזה סברא מחודשת], ומש"ה היכא דהעדר הפדייה היתה ע"י אונס אמרי' דאינו 'נחלט'.

קפז) **שיהא חולש את מעותיו ללישכה וכו'. בשו"ת מהרי"ל** [צו, הו' בגליוני הש"ס] כת' דהקנו את הלישכה ללוקח, ועי"ז זכה במעות [בחצירו]. ונחשב שגואלה שלא בפניו[לח].

קפח) **שוכר את הדלת. הגרי"ז** [הו' בחי' ר' שמואל כתובות ב] דייק מלשון זה דבעי קנין, ואע"ג דתיקן דחישב גאולה להפקיע זכות הלוקח, אבל אינו חוזר ונקנה למוכר אלא במעשה קנין[לט] [דהמלוה לא זכה במעות]. **ובחי' הגר"ש** הביא **דבריטב"א** [ב"מ סג.] מבואר דאי"צ מעשה קנין.

קפט) **מדאיצטריך להלל לתקוני נתינה בע"כ וכו'.** וס"ד דאיירי אף בפניו. יל"ד דמ"מ מחוייב לתת לו לפדותו, וב"ד יכופו את הלוקח לקבל הפדיון [ויאמר רוצה אני][מ]. וי"ל דהוה טורח להביאו בפני ב"ד.

דף עה.

קצ) **מכלל דבעלמא נתינה בע"כ ל"ה נתינה. ורב פפא** דחה דאיצטריך לתקן שלא בפניו. **תוס'** [ערכין לב. וכן התוס' הרא"ש כאן] כת' דראיית רבא, דאם איתא דבפניו הוה נתינה, א"כ מהני אף שלא בפניו, דאפשר לזכות ע"י אחר[א]. [וצ"ב מה שייך בזה גדר 'זכין', דהא אינו זכות כלל]. ורב פפא דאתקיף ל"ל הך סברא. **והרשב"א** דחה סברא זו דאף דאשה מתגרשת בע"כ, ואין מזכין לה גט ע"י אחר. לפי שחוב הוא לה. וה"נ הוה חוב.

והחת"ס דחה דגבי אשה גזיה"כ שצריך שיגיע לידה ולרשותה. אבל פרעון חוב [ע' תוס'] סגי שמעמידו לפניו [ואי"צ קנין, ע' בסמוך] שיעמוד בשמירתו. ומהני זכין שיחשב מקום השמור לו.

קצא) **שם. הט"ז** [חו"מ ס"ס ע] הק' דנימא דאיצטריך לתקן כגון שהתנה על תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני וכדו'[ב]. והוכיח דאף כה"ג מהני פרעו בע"כ, דאין למלוה הפסד בתנאי זו. **והמגיה** [שם] כת' דבלאו הכי יוכל להתנות כמה תנאים, ויתנה ע"מ שלא יניח בלישכה. אלא דכה"ג אין הבית חלוט לו כלל. ועוד דאם יתבטל התנאי המכר אינו מכר, ודר בו באיסורא, דהפירות הוה איסור ריבית.

קצב) **רש"י ד"ה מכלל. וגבי גט דאיסורא לא תקון.** משמע דבתנאי בממון מהני תקנת הלל [ולא רק בבתי ערי חומה]. **וכ"כ בחי' מכת"י.** אבל **הרשב"א** כתב דהיכא דתקין תקין והיכא דלא תקין לא תקין. ואף בשאר ממון לא תקנו.

וכן הביאו **הפוסקים** דמדינא ל"מ פרעון בע"כ שלא בפניו. אבל **הש"ך** [עד ט] הביא [בשם מהרש"ך ב צט] דנהגו דהיכא שיש חשש הפסד ללוה, והמלוה אינו לפנינו שיכול לתת את החוב לבי"ד. וכת' דאף דאין בזה תקנה קדומה. ומשמע כוונתו דמהני מנהג בעלמא[ג]. אבל **התומים** [עד ג] כת' דכיון דבבע"ח מהני נתינה בע"כ, א"כ מזכה ע"י אחרים [ע"פ הראשונים הנ"ל][ד]. **והנתיבות** [שם] חלק.

לז. וע"פ יסוד **הגר"ח** [סטנסל לע' עג.] דאם לא באתי עד ל' יום נחשב שמתנה שאי–ביאה ל' יום תקיים את הגט, ובאונס לא נחשב אי–ביאה. ולא שנחשב שבא ע"י האונס.

לח. ויל"ד אי מהני בע"כ, כשהלה מוחה.

לט. וכצד באחרונים דבתי ערי חומה הוה קנין גמור, וחוזר ונגאל. דאף לאחר דתקנו שיחשב גאולה צריך לחזור ולעשות מעשה קנין [דגדר התקנה לא נחשב מעשה קנין, ודלא כמהרי"ל הנ"ל]. ודלא כאומרים דע"י קיום התנאי נתברר דהוה הלואה.

מ. ובשלמא בתנאי בגט אינו מחוייב לקבל.

א. **והרשב"א** ביאר דאע"ג דהוה חובה, כיון שבפניו נותן לו בע"כ. ועד"ז כת' הריטב"א די"ל מתוך הדוחק דרבא ס"ל דאם איתא דנתינה על כרחו, אפי' שלא בפניו הויא נתינה. ובהא ל"צ הלל לתקוני. וצ"ע.

ב. ומשמע דנקט דגדר הגאולה בבתי ערי חומה הוה בגדרי פרעון חוב בעלמא, ויכול להתנות בצורת הפרעון. [וצ"ע, וכה"ק המגיה].

ג. **והתומים** תמה דצריך הרבה ישוב ותקנת ב"ד להפקיע ממון, ובפרט בדור הזה.

ד. והוסיף דלפ"ז צ"ל דקי"ל כל"ק [ע' בסמוך].

קצג) **וא"ד אמר רבא וכו' ונתנה לו בין מדעתו ובין בע"כ הויא נתינה וכו' אבל בפניו וכו'. הב"י** [קמג ד] הביא בשם **מהר"י בי רב** דלמ"ד נתינה בע"כ שמיה נתינה, אפי' לא קיבל המעות [לידו] מהני. כל שזה רוצה ליתנם לו נפטר מידי תנאו[ה]. והביאו דכ"מ בדברי **המרדכי** [תכח][ו].

אבל **במחנ"א** [זכיה כד] הביא **משו"ת הרשב"א** [ב רכט] דמ"ד נתינה בע"כ שמיה נתינה היינו דוקא כשזרק לתוך חיקו או לתוך חצירו או לתוך ד' אמותיו. **והמחנ"א** הביא דכ"כ **רש"י** [ערכין לב. ד"ה בעל כרחו] שהטילתם בביתו.

קצד) **תוד"ה מכלל.** וגם אם היה בפניו יעשוהו בי"ד לקבלם בע"כ. **הרשב"א** פי' דבי"ד היו כופין לומר רוצה אני.

אבל **המהר"י בי רב** [בב"י שם] הביא דמבואר בתוס' דהיכא דכפוהו לקבל הוה נתינה [אפי' היכא דלא אמר רוצה אני]. ועפ"ז למד דכל היכא דקיבל את מעות התנאי אפי' בע"כ מהני, אפי' למ"ד דל"מ נתינה בע"כ. וביאר דבתנאי זה אי"צ דעת קנין, וכמ"ש תוס' [בסמוך, למ"ד דמהני נתינה בע"כ. ונקט דאף אידך מ"ד מודה היכא דהגיע לידו].

ולפ"ז כל המח' ל"ק ול"ב האם צריך קבלה לידו בפועל. **והב"י** הביא **ראיתי מי שהשיג** [מהר"ם אלשקר לב] דלמ"ד דלא הוה נתינה ל"מ שיתנם בידו בע"כ. וכוונת התוס' דבי"ד כופין שיאמר רוצה אני.

קצה) **בא"ד וא"ת בכתי ערי חומה דהוי כפרעון חוב, דעליו לקבלם פשיטא דהוי פרעון וכו'.** יל"ד אי כוונת התוס' דגדר הגאולה הוה פרעון חוב [ע' מה שהו' לעיל]. או דכיון דמחוייב בגאולה זו דמי לפרעון חוב.

קצו) **בא"ד וכן [ב"מ מט.] כי אמר שקול זוזך וכו'.** משמע דתוס' נקטו דהתם איירי כפרעון חוב, ואפ"ה מהני לומר שקול זוזך ולייחד מעות [בביתו של לווה] עבור החוב. ועי"ז פטור מאחריות. [וכ"פ **השו"ע** קכ ב דהיכא דאמר לו דמעותיו צרורין, וסירב המלוה לקחתם, עי"ז פטור מאחריות]. **אך יש ראשונים** דאיירי התם דוקא בדמי המקח. [וע' רשב"א ב"מ שם[ז]].

קצז) **בא"ד וי"ל דוקא בעלמא וכו' שאין המלוה מפסיד בקבלת הפרעון, אבל הכא דע"י קבלת הפרעון צריך להחזיר הבית וכו'.** מבואר דאף בתי' התוס' בתי ערי חומה הוה כפרעון חוב, אלא דל"מ כל פרעון חוב במקום שיש צד פסידא.

והב"ח [חו"מ עד] הביא מדברי התוס' דכל שיש צד פסידא למלוה בפרעון ל"מ בע"כ. וכ"ש דלא מהני פרעון בע"כ היכא דקבעו זמן לטובת המלוה[ח]. והב"ח נקט דכיון דבשעת קביעת זמן הפרעון קבעו מטובת המלוה, מחמת חשש הפסד של חילוף המטבעות, אף דעבר החשש, ורוצה להחזיר תוך הזמן [משום אחריות אונסין], מ"מ כיון דקביעות הזמן לתקנת המלוה א"י לפרוע בע"כ. **והש"ך** [עד יא] חלק דלא תלי בקביעות הזמן, והיכא דבשעת הפרעון כבר עברה החשש מהני פרעון בע"כ.

קצח) **בא"ד וכי אם יתן אדם מתנה לחבירו יקבלם בע"כ וכו'. והראשונים** הביאו דכ"מ [ב"ב קלח., ע' לעיל לב.] דהנותן מתנה לחבירו והלה צווח לא קנה.

קצט) **בא"ד ואור"י וכו' ע"מ שתתני לי וכו' תלה הדבר בדעתה ו'עליו' לקבלם וכו'.** משמע דגדר הדבר שקיבל עליו הדין שיכופו אותו. ועד"ז כת' **הרשב"א** כיון שהתנה ותלה קבלת המעות בדעת האשה, הו"ל כמי שהוא חייב לקבלם.

והרשב"א כתב עוד נראה דאף למ"ד נתינה בע"כ הוה נתינה מהני לפטור את הנותן, ועי"ז זכה במה שבידו בקיום תנאו [ומש"ה האשה זכתה דהוה גט, וזכה הלה בבית. וכן הנשבע ליתן לחבירו יצא עי"ז שבועתו]. אבל

ה. דאי איירי שקבלום לבסוף, א"כ אף למ"ד בע"כ לא הוה נתינה יהני [והביא כן מדברי התוס', ע' בסמוך]

ו. כן הביא מהר"ם אלשקר, ועוד הוכיח מראיית התוס' מסוג' דב"מ [מט.]. ועוד הביא הב"י מדברי תוס' [בע"ב ד"ה כלל].

ז. **והרשב"א** [ב"מ שם] כת' דפרעון חוב צריך לבא לרשותו.

ח. [ולפ"ז תלי בספק דסוגיין. ואילו בדברי הב"ח משמע דנקט כן בפשיטות, וכדין פורע במדבר].

א"א לזכות לאדם בע"כ, ואינו נתינה כלפי מי שנתן לו בע"כ[ט]. [ואף שלא זכה מתקיים התנאי].

והתור"ג הביא ע"פ דברי הרשב"א דאף פרעון חוב בע"כ, לא זכה המלוה במעות, אף שהלוה נפטר מחובו. וכת' דמ"מ המעות אינן הפקר, ושום אדם אינו יכול לזכות בהם. דהמעות עדיין של לווה ומשועבדים למלוה, דלא אזיל שעבוד הגוף ממעות אלו[יא]. ונעשו כאפותיקי מפורש. [ואפ"ה המלוה לא זכה, דמחוסרין קנין. אך **הנתיבות** [שדמ א] כת' דפרעון חוב אי"צ קנין, ע"י שנתייחד לפרעון[יב]].

והתור"ג כת' דה"מ במלוה, אבל בסוגיין שנתנה מעות לקיום תנאי הגט [דמעולם לא היה שעבוד ע"ז], מש"ה אם הבעל לא נתכוון לזוכת המעות הוה הפקר[יג], וכל הקודם זוכה.

[אך הביאו דה**רשב"א** [ב"מ עא:, וכ"מ ברמב"ן שם] כת' דאף במלוה היכא דאומר לו זרוק לי חובי והפטר, המעות הוה הפקר].

נתינה בע"כ – **הרשב"א** הק' נידוק מקרא דנתינה בע"כ הוה נתינה, דכתיב בגט ונתן בידה, ומהני נתינה בע"כ[יד]. וכתב דמסתברא דלא אמרו אלא כשמפסיד המקבל, אבל אשה קנויה לבעל, ובעלה אינה קנוי לה [שנאמר שהיא מפסדת קניינה], שאינו מקיח את עצמו[טו]. אלא שיש לאשה שעבוד עליו בעודה תחתיו. ויכול לסלק השעבוד בע"כ, דאי צריך דעת האשה נמצא מתחייב בע"כ, ואל תחייבהו.

אבל בתי ערי חומה ממכר קרייה רחמנא ולא משכונה, אלא שזכי רחמנא למוכר שיוכל לגאול. ומ"מ ממכר הוא, ורחמנא קרייה מכר. ואם לא יגאל עד שנה קם הבית לחלוטין ביד הקונה ואי"צ למכרו לו פעם ב'. אלא התורה זיכה לו לגאול, וכמי שמכר שדה והתנה שאם יהא לו מעות עד י"ב חודש יחזיר לו. [וע' מש"כ בזה לעיל].

ועפ"ז כת' הרשב"א דבפריעת בע"ח נתינה בעל כרחו של מלוה הויא נתינה[טז]. ושאני בתי ערי חומה שאינו כפריעת חוב דעלמא שהרי הבית היה מכור.

להלכה **הראשונים** כתבו בשם **העיטור** בשם **רב האי גאון** דהלכה כלישנא בתרא דרבא, דהוה נתינה[יז]. אבל **הרשב"א** [ועוד ראשונים] כת' דהוה ספק.

והרמב"ם [ח כא] פסק דהגט פסול, **והב"י** ביאר דס"ל דמדינא מהני [כעיטור] אלא דהחמיר בערוה חמורה[יח].

ר) **אמר רבה בב"ח אר"י כל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו חוץ מערב וצידן [דהכא] וראיה אחרונה.** ובגמ' [ב"מ לח:] אי' דהך כלל הוה אמוראי אליבא דר' יוחנן. ור' אבא ס"ל דר' יוחנן ל"ל כלל זה. **ותוס'** [בכ"מ] הביאו כלל זה. אבל הר"ן הביא דהרי"ף [סוף ב"ב] כת' דהדין כללא לאו דוקא, וקי"ל דלא אמרי' הלכה כרשב"ג עד דאיכא טעמא. [וכ"ד הראשונים בכ"מ].

והנייר שלי – משפטי התנאים

רא) **רש"י ד"ה והנייר שלי.** לא יהיב לה מידי, ורחמנא אמר ונתן בידה. **ורש"י** [לעיל כ:] כתב דלא נתן לה

ט. **והרשב"א** כת' דה"ה לאומרת תן לי מנה ואתקדש אני לך, ונשבע הלה ליתן לה, ונתן לה בע"כ יצא הלה ידי שבועה והיא אינה מקודשת. [אף דתלי הא בהא].

י. [וסגי בהעמדת הממון לפרוע החוב, ולא בעינן שיזכה במעות. וכ"מ לדעת מהר"י בי רב והמרדכי].

יא. [ועד"ז כת' **הנתיבות** קכ ג]. וצ"ב דלכאו' גדר שעבוד הגוף הוה על הגברא. ובמעות ליכא שעבוד על המעות עצמן [וכ"ש במעות שלא היו לו בשעת הלואה], א"כ האיך חל זכות בחפץ. ויש שביארו דכוונתו דכיון דיש דין על המעות, חל בעלות בלא מעשה קנין [וע"ד מש"כ הנתיבות שדמ, ואף דלכאו' משמע הכא להיפך].

יב. [וע"ע מש"כ בזה לקמן עח:]. וע"ד מש"כ התור"ג [כאן] דנתייחד לפרעון והוה אפותיקי מפורש. אלא דנקט שם דעי"ז הוה קנין גמור. [אלא דהנתיבות שם איירי בקיבל עליו לפרעון, ולא בפרעון בע"כ. ויל"ד אי יש בזה חילוק].

יג. והאשה נסתלקה והעמידה את המעות לבעל.

יד. **ובשו"ת חכ"צ** [מא] הביא מסוגיין דמי שנשבע שלא לתת מתנה וכפו אותו לתת, אינו עובר על שבועתו. דנתינה בע"כ לא שמה מתנה, ואין לזה שם נתינה. [אך דחה דגבי גירושין ל"ש סברא זו, דכופין אותו שיאמר רוצה אני]. וע' גליוני הש"ס.

טו. **והרשב"א** רמז לגמ' [קידו' ד:] דל"מ שהאשה תתן קידושין לבעל ולקדשו, דכתיב כי יקח ולא כי תקח. [ורש"י שם ה: כת' דאף אמרה היא שייך חסרון זה].

טז. [והוה טעם אחר ממש"כ לעיל דגבי בתי ערי חומה יש לו הפסד בזה. אלא משום דאינו פרעון חוב, וכהמשך דברי הרשב"א הו' לעיל].

יז. דאף רב פפא לא פליג, אלא נסתפק ודילמא.

יח. אך צ"ב דהיכן מצאנו בזה תקנ"ח לפסול מדרבנן. ומשמע דהרמב"ם חשש לסברת רב פפא, ומחמת חששא בעלמא הגט פסול ונשאת לא תצא.

כלום, נמצאו אותיות פורחות באויר. **והרמב"ם** [ח יד] כתב דאין כאן כריתות[יט]. [ולכאורה נפק"מ בשטרי ממון, דיהני הנייר שלי[כ]].

רב) **מ"ש רישא וכו'. פרש"י** דס"ל דע"מ לאו כאומר מעכשיו, ובשעת גירושין לאו מידי נקיטא.

והרשב"א כת' דאף דהחסרון בסיפא אינו אותו טעם ברישא, מ"מ כוונת הגמ' להקשות דלא מתקיים התנאי עד שתחזיר הנייר, ולא מתקיים הגירושין. א"נ י"ל דהכא והכא משום דליכא נתינת ספר בשעת כריתות[כא].

רג) **אפשר דמפייסא ליה בדמי. הרשב"א** כתב [דלכאורה] משמע דכיון דאפשר לפייסה מגורשת, אע"ג דלא פייסה. והקשה דהגט אינו חל עד שתחזיר, ואיך יהני. וע"כ צ"ל דלכי מפייסה תתגרש.

רד) **שם. אפשר דמפייסא וכו'. הריטב"א** דייק דאיירי שהבעל מסכים לקבל דמים. והוכיח כן דהא בלאו הכי נתינה בע"כ ל"ה נתינה. [וע' מש"כ הט"ז הנ"ל בדעת הרא"ש]. ולרבנן ל"מ שתתן דמים, דנייר דוקא[כב] קאמר [לצערה].

אבל **העיטור** [תנאי, לז: בדה"ס] כת' דבע"מ [מעכשיו] שתחזירי את הנייר, היכא דאבד או נשרף משלם דמיו. ועי"ז אגלאי מילתא למפרע דגיטא הוא. והריטב"א תמה דקי"ל כרבנן, א"כ לא מהני דמים כלל בתנאי דגט.

רה) **היכא דאיתיה בעיניה מי אמר. התה"ד** [שיא] למד מכאן אף לדידן, בתנאי שבממון דקי"ל דיכול ליתן דמיו [וכמ"ש הרא"ש, הו' לעיל] דהא להרווחה מכוון. היינו דוקא כשאבד, אבל כשעדיין בעין צריך לתת החפץ דוקא. אבל **הקצות** [רמא ז] הביא דמשמע **ברא"ש** [קידושין א כ] גבי מתנה ע"מ להחזיר בממון, דיכול לקיים התנאי בחזרת דמיו. [ומשמע אף בשעה שהוא בעין]. **וכה"ק הב"ח** דכשהוא בעין צריך להחזירו דוקא. **והקצות** תי' דכשמכרו או נתנו הוה כמו ליתא בעין [דאינו שלו וברשותו], ויכול ליתן דמיו [ומש"ה כשקידש בו אשה מהני ליתן דמיו]. אבל **הפתח"ת** [רמא ט] הביא **פנים מאירות** [א צב] דמשמעות **הרמ"א** [שם] דבתנאי בממון אף כשהוא בעין יכול ליתן דמיו.

רו) **הא מני ר"מ וכו' והכא הא לא כפליה לתנאיה. פרש"י** הילכך בטל תנאו, והוה גט. וכן קי"ל בכל תנאי שלא נעשית כתיקונו, וכגדרי תנאי בני גד וב"ר דהמעשה קיים אף אי לא נתקיים התנאי.

תוס' [כתובות נו. ד"ה הרי] הק' [גבי מתנה ע"מ שכתוב בתורה] האיך יתכן דהתנאי בטל והמעשה קיים, הרי התנה בפירוש שאם יהא כן שאינה מקודשת, ואיך תהא מקודשת[כג].

ותוס' כ' דאין לומר דהוה תנאי ע"מ שתמחול, והרי מחלה אלא דל"מ מחילתה. דהא מבואר [נזיר יא.] דאף הריני נזיר ע"מ שאשתה יין ל"מ.

ובתו"י [שם] כתב בשם **ר"ת** דהוה מפליגה בדברים. [וע"ע בסמוך בדברי הרשב"א].

ור"י תי' דאי לאו דילפי' מתנאי ב"ג וב"ר הו"א דשום תנאי אינו מבטל את המעשה, ואפי' לא יתקיים התנאי. והשתא דילפי' בעי דוקא דומיה דבני גד וב"ר.

והאחרונים ביארו ע"פ **שו"ת הרא"ש** [מו ב ולה ט, הו' לעיל עד:] דמתנאי בני גד וב"ר ילפי' שיש כח בתנאי לבטל המעשה, דהמעשה נעשית על כל הצדדים [והוה גמירות דעת גמורה למעשה על כל הצדדים]. ואין לך בו אלא חידושו, ולכן ילפי' דצריך לעשות ככל צורת התנאי. ואל"כ אין לתנאי כח לבטל המעשה[כד].

יט. **והקה"י** [יד] הביא דבמשנה [לעיל יט.] אי' דהכותב על יד של עבד צריך ליתן כל העבד, ול"מ שישייר לעצמו שאר העבד. וע"כ כיון דאינו ראוי לקוץ יש בזה חסרון כריתות.

כ. אך יש שדחו דבשטר ממון פשיטא דבעי קנין בגוף הנייר. ודוקא בגט דסגי בנתינה בעלמא, ואפי' באיסור הנאה דל"ש קנין [וכמ"ש הקצות ר ה, הו' לקמן עז:], מש"ה צריך חסרון חדש דל"מ הנייר שלי.

כא. [משמע דהוה תנאי בגירושין, אבל מצד עצם המעשה סגי שהיה נתינה קודם].

כב. **והריטב"א** הביא דמבואר כאן דאף בנייר שאינו חשוב אמרי' דהוה דוקא, ולא רק בגד חשוב כאיצטלא.

כג. **והרשב"א** [כאן] הביא דשאלו ב**תוס'** בשלמא כשאין תנאי קודם למעשה אין התנאי מועיל לפי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן, אלא המעשה היאך הוא מתקיים שהרי גילה בדעתו שאינו רוצה שיתקיים המעשה כי אם בקיום התנאי.

כד. **והאחרונים** [הו' לעיל] ביארו דא"א לעשות את גוף המעשה על הצד, אלא שגדר פרשת תנאים דהתנאי הוא

והרא"ד [במלחמות ביצה י. בדה"ר] כת' דכל התנאים באין לעקור ולבטל את המעשה, והתנאי אינו יכול לבטל המעשה למפרע אא"כ נעשה כראוי וכחוק [ובחוזקו], כעין תנאי בני גד ובני ראובן[כח]. אבל היכא שיחול לכשיתקיים התנאי אי"צ גדרי תנאים [וע"ע בע"ב].

רז) **מתקיף לה רבא וכו' מה התם תנאי קודם למעשה וכו' לאפוקי הכא דמעשה קודם לתנאי. התוס' רא"ש** כת' דאף דבכ"מ התנא לא דק בלשון תנאי, אבל הכא דקדק התנא לחלק בין רישא לסיפא [דע"מ שתחזירי הנייר ל"מ משום דלא נעשית התנאי כדין]. א"כ יש ללמוד ממנו כל דיני התנאי.

פרש"י דהתנאי [שתלו בו, אם יעברו] הוזכר קודם המעשה [ונתתם להם]. וכ"ד רוב **הראשונים**.

והראשונים ביארו דכיון דהזכיר המעשה, אמרי' דדעתו לגמור המעשה, והתנאי שאח"כ אינו בדוקא [והוה דבר שהוא סברא, וילפי' מתנאי ב"ג וב"ר].

והמשנ"ל [אישות ו א] נסתפק האם גם בכפילות בעינן להקדים [ביטול] התנאי קודם למעשה. [וע"ע בע"ב].

אבל דעת **הרמב"ם** [אישות ו ד] דמעשה קודם לתנאי היינו שעשה מעשה הגירושין, ונתן את הגט קודם התנאי[כו]. וביאר דהתנאי בטל מפני שהקדים המעשה, ואע"פ שהכל תוך כדי דיבור[כז]. **והראב"ד** השיג דתלי' באמירת התנאי, דומיה דתנאי בני גד וב"ר[כח].

והגר"ח [ו ד] חקר האם החסרון [מעשה קודם לתנאי, שנלמד מב"ג וב"ר] הוה מצד המעשה, דכיון דנגמר המעשה לא שייך להטיל תנאי [וכעין החסרון דליתא בשליחות], או דאף לרמב"ם הוה חסרון בלשון התנאי.

והר"ן הק' דבגמ' [בע"ב] אי' דהיכא דאמר לא יהא גט אם לא מתי נחשב מעשה קודם לתנאי [והו' ברמב"ם ט כ], ומבואר דתליא בלשון התנאי. ודלא כרמב"ם דדוקא היכא שעשה המעשה [וע' מש"כ הלח"מ]. ועוה"ק **הלח"מ** מקוש' רבא [כאן], די"ל דהברייתא איירי שעשה המעשה אח"כ.

אבל **הגר"ח** נקט דהרמב"ם מודה בכתב התנאי בשטר, דכיון דכתב את התנאי לאחר המעשה מתפרש שהתנאי יחול אחרי המעשה. **והגר"ח** ביאר דבתנאי ב"ג וב"ר נגמר הזכיה ע"י הדיבור, ועי"ז הוה גם מעשה בפועל, נמצא דהאמירה דהתנאת המעשה יש בה גם דין מעשה בפועל. דהקנין נעשית בדיבורו אלא דהתנאי מעבב גמר הזכיה. והרמב"ם מודה דאף כשעדיין לא נעשית המעשה, ילפי' בעי שיתפרש שהתנאי קודם למעשה. אלא דבמקום שכבר נעשית המעשה, שוב לא יתפרש דהתנאי קודם.

רח) **תוד"ה לאפוקי.** פ"ה דר"מ ור' חנינא ל"פ אלא בכפילות וכו' וקשה דמשמע בהדיא [ב"מ צד.] דפליגי רבנן נמי אר"מ במעשה קודם לתנאי[כט]. **והרשב"א** [קידו' סא.] כת' דכוונת רש"י דר' חנינא ב"ג פליג רק בתנאי כפול, אבל רבנן פליגי בכל דיני תנאי. [ויש בזה ג' תנאים].

והראשונים [רמב"ן קידו' סא.] הביאו דדעת **ר"ח** דבתנאי כפול לא קי"ל כר' מאיר [ע' בסמוך], אבל לענין תנאי קודם למעשה קי"ל כר' מאיר[ל]. כיון דתני לה גבי הילכתא פסיקתא [ב"מ צד.].

מילתא אחריתי שיש לו כח לבטל ולעכב החלות. ואם לא עשה כהלכות תנאים המעשה קיים.

כה. וביאר שהיו מבקשין ממשה שיתן להם נחלתם מיד, ומש"ה הוצרכו לכפול את התנאים, שאם לא יקיימו אותן יטלו הנחלה מידם.

כו. וצ"ב א"כ מנליה לרבא דבברייתא דהכא איירי כה"ג.

כז. **והרמ"ך** השיג עוד דקי"ל [נדרים פז.] דלא אמרי' תוכ"ד כדיבור בגיטין וקידושין, א"כ אמאי בעינן חסרון בפרשת תנאים, תיפו"ל דכיון דגמר המעשה אינו יכול לחזור [וכעי"ז הקשה **הטור** לח]. **והכס"מ** כתב דכיון דדברים אחדים הם בלא הפסק וסמיך אסוף דבריו הול"ל דחל ע"פ התנאי. וע"ע בפוסקים [לח].

כח. דקפיד אסדר אמירת התנאי, ואף שזכו בארץ אח"כ. והגר"ח יישב דלדעת הרמב"ם גבי בני גד וב"ר נגמר זכייתם ע"י הדיבור [של ונתתם], ועי"ז הוה מעשה בפועל שזכו בעבר הירדן. אך שוב הק' דא"כ הוה תנאי דמעכשיו, ולדעת הרמב"ם ע"כ לא הוה מעכשיו, דתנאי מעכשיו ל"צ משפטי התנאים. והגר"ח תי' דאה"נ הוה תנאי של 'אם', והתנאי עיכב זכייתם. אלא דמצד הדיבור נגמר זכייתם, אלא שהתנאי מעכב.

כט. אבל **הריטב"א ישנים** [ב"מ שם] כת' דאינו קו' גמורה, דס"ד דהגמ' דיש בזה מח', וכל היכא דאפשר לאוקמי אליבא דחד תנא עדיף. [ואין ראיה למסקנא].

ל. ואף דפליגי בכולהו, אנן קי"ל כוותיה בחדא, ופליגי עליו בחדא. דתנאי קודם למעשה הוה סברא וילפי' מתנאי ב"ג וב"ר. אבל תנאי כפול צריך הדבר לאומרו.

רט) **בא"ד וא"ת וכו' היכי ילפי' מהתם וכו'. ותוס'** [כתובות עד. ד"ה תנאי] כתבו דלא ילפי' אלא דבר שהוא סברא. שהרי לא אמרי' דלא הוה תנאי אלא בקרקע. וכת' דתנאי שאפשר לקיומי ע"י שליח יש טעם גדול, דהתנאי מסור כ"כ בידו, סברא הוא שיכול להטיל בה תנאי[לא]. ונח' ר' מאיר ורבנן אי ילפי' תנאי כפול וכו', דאינו סברא כ"כ[לב].

אבל **בתוס' הרא"ש** כתב דאיכא יתור לאשמועינן דבעי כפול, מעתה כולה מילתא דתנאי ב"ג וב"ר הוה בדוקא, דאין מועיל תנאי אלא באותו ענין, ואותו לשון המפורש, ומיניה ילפי' לכוליה תנאים.

רי) **בא"ד ש"מ דבעינן ממש כה"ג וכו' רוב מצות ע"י שליח**[לג]. **והמהר"ם שי"ף** ושאר אחרונים תמהו דתלי אי המעשה אפשר ע"י שליח[לד], וגבי אם בחקותי המעשה הוא תשלום השכר, והצוות הוה תנאי. ונתינת השכר אפשר ע"י שליח.

והתפארת יעקב ושו"ת **חת"ס** [אה"ע ב צ] תי' דכוונת התוס' ע"פ הא דאי' [ב"מ פו:] דמצוה שעושים ע"י שליח השכר הוא ע"י שליח[לה].

ריא) **בא"ד ונראה דהלכה כר' מאיר וכו' כשמואל [בע"כ] ורבא סברי כוותיה וכו'.** אבל **הראשונים** הביאו **דר"ח** פסק כרבנן. **ורשב"ם** [ב"ב קלז:] כתב דהא דשמואל פסק כר' מאיר בגיטין, היינו לכתחילה לרווחא דמילתא. ומיהו גבי דיני ממונות לא בעי תנאי כפול, אלא גילוי מילתא הוה כתנאי אפי' לא פי' כלום. **והרמב"ן** פי' כוונתו דאף בגיטין וקידושין חששו רק לכתחילה.

והתוס' רי"ד [עו.] כ' דשמואל תיקן שלא תאסר עליו עכשיו אם הוא כהן. **והרא"ש** הקשה דאדרבה נפיק חורבא היכא דאתני ולא כפל, שיתירו א"א. [ע"ע בע"ב].

והראשונים הביאו דבשו"ת **הרי"ף** [לא] פסק דבממון לא בעינן תנאי כפול [**והרמב"ם** [זכיה ג ח, ואישות ו יד] הביא כן בשם **מקצת הגאונים**]. ודוקא בגיטין וקידושין צריך תנאי כפול. כ"פ **הרמב"ם** [אישות ו א].

ותוס' [קידושין מט:, וכן הראב"ד על הרי"ף, והרמב"ן] **הקשו** דעיקר תנאי כפול נאמר בממון[לו], בנחלת ב"ג וב"ר[לז].

והרמב"ן [כאן בחי' וס' הזכות, מלחמות ביצה י. וכ"מ] כת' דר' מאיר ודאי איירי אף בתנאי בממון. אלא דכוונת הרי"ף דלא קי"ל כר' מאיר בממון, ורק בגיטין חששו להחמיר, מתקנת שמואל. **וכרשב"ם** [הנ"ל]. אבל יש **ראשונים** דנקטו דיש חילוק בעצם בין ממון לאיסור.

והראב"ד [זכיה ג ח] **ביאר** דיש טעם גדול יש לזה, דאיך יתכן שזה מוכר קרקע, ואומר שאינו מוכר אא"כ יעשה כך, ונוציא אותו מידו כשלא קיים התנאי. אבל גיטין וקידושין אומדן דעת הוא מכיון שנתן לגרש ולקדש אין התנאים אלא כמפליג בדברים, ואין תנאי מועיל אא"כ חזקו בכפילו וכו'. ונחלת ב"ג וב"ר לא היתה מוחזקת ביד ישראל, ואינו דומה לקרקע המוחזק לו לאדם. **וביארו האחרונים** [שי' ר' שמואל קיד' שעא] דקניני ממון הוה הסכמת האדם, ובזה מהני שעושה את המעשה ע"ד כן [ומהני מעשה על הצד, ודוקא מעשה אלים ל"מ על הצד]. וכן חלוקת הארץ הוה חלות גמור ע"פ הדיבור.

והמאירי [קידו' סא] כת' דנחלת בני גד ובני ראובן ע"פ הדיבור שאני.

ריב) **בא"ד וכל הני מתני' איירי בדכפליה אע"פ שלא פירש וכו' ובכל ע"מ שבש"ס וכו' בעי כפילות**[לח].

לא. [**והאחרונים** בכ"מ האריכו לבאר דמהני תנאי רק במקום שהאדם עושה את החלות, אבל חליצה נחשב חלות של התורה].

לב. ומבואר דקצת סברא יש בזה, ועדיף מנתינת קרקע דאינו סברא כלל.

לג. ועוה"ק **המהר"ם שי"ף** דנראה דרוב המצוות א"א ע"י שליח, דשס"ה לאוין ל"ש שליחות. וכן הרבה מצוות של חובת הגוף.

לד. וכמ"ש **תוס'** [לקמן פד. ד"ה ע"מ שתעלין]. ויש שציינו דתוס' הכא ס"ל כקו' התוס' [שם].

לה. ועוד ביאר דלגבי ישראל עיקר התכלית לעבוד את ה' ולקיים מצותיו, רק בתנאי שיהא לנו ממה להתפרנס.

לו. ועוה"ק **הרמב"ן** [ס' הזכות] דבגמ' [שבועות לו: הו' בתוס'] אי' איפכא, דכי לית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן בממונא, אבל באיסורא אית ליה. ובגיטין וקידושין צריך תנאי משום דין ממון שבהם.

לז. **והראב"ד** הוסיף דאי ילפי' מבני גד ובני ראובן, כ"ש ממונא גופיה ילפי'.

לח. אבל **התוס' ריה"ז** [עה"ג קיד' סא.] כת' דר' מאיר [שם] בא לחלוק על המשניות [שם לעיל] דמהני ע"מ סתם.

וכ"כ **תוס'** [סוכה מא, קיד' ו:] **והרא"ש** [כאן ח, וב"ב ח מח, והג' מיימוניות לולב ח ר] דבכולהו תנאי דמתניתין לא דק לפרש אם נעשו כהלכתן. ובכל תנאי צריך לעשות כמסקנא דהכא.

ריג) **בא"ד וכ"מ בענין ת"כ אלא דוקא בשתויי יין דהוה איסורי וכו' בסוטה אית ביה ממונא, שאר כסות וכו'.** אבל לדעת הרי"ף לכאורה מתפרש הירושלמי להיפך.

ריד) **בא"ד וג' ענינים יש וכו' ויש מקומות דלא בעי אלא גילוי דעת וכו'.** [וכ"כ **תוס'** בכ"מ]. ועד"ז הק' **הראשונים בכ"מ** [ע' רשב"א בע"ב] בהא דסמכינן אאומדנא, והא לא כפליה לתנאיה ולא התנה הן קודם ללאו.

ורשב"ם [ב"ב קלז:] כת' דבדיני ממונות סמכינן אאומדנא ול"צ תנאי, דלא קי"ל כר' מאיר. ומשמע מדבריו דלר"מ צריך תנאי כפול ול"מ אומדנא כלל.

ודעת תוס' דמח' רבנן ור' מאיר אי סגי בלשון התנאי, או צריך לכפול תנאו דומיה דבני גד. אבל לדעת רשב"ם מבואר דנח' בעיקר התנאי. **והאחרונים** ביארו די"ל דאומדנא מהני להחשב תנאי, אלא דלר' מאיר ילפי' מבני גד ובני ראובן דצריך דיבור להדיא בתנאי, ולא סמכינן אאומדנא דבכלל לאו אתה שומע הן[לט].

רטו) **שם. וג' ענינים יש, דיש מקומות דבענין תנאי גמור וכו' ויש מקומות וכו'.** ותוס' לא פירטו הכלל מתי מהני אומדנא, ולכאור' משמע דתלי אי הוה אומדנא ברורה[מ]. ועוד דייקו **האחרונים** [מתוס' במקו"א] דתלי היכא דעיקר המעשה נעשית עד"כ.

ותוס' [כתוב' צז. ד"ה זבין] כת' דבמקום דאין רגילות למכור מטלטלין כדי לעלות ל"מ גילוי דעת, ובעי תנאי כפול. [רצ"ב דמ"מ הרי גילה דעתו דעושה עד"כ, ומבואר דבענין שיתפרש בכך המעשה].

רטז) **שם. ותוס'** [קידו' ו:] כת' עפ"ז דמתנה ע"מ להחזיר אי"צ תנאי כפול, דהוה בכלל המקומות דסגי בתנאי בעלמא. אבל **תוס'** [סוכה מא: וכ"מ ושאר ראשונים] נקטו דהתם נמי צריך תנאי כפול, אלא שהגמ' קיצרה. והראשונים ביארו דכיון דצריך תנאי, צריך כל לשון התנאי.

ריז) **שם. והרשב"א** [בע"ב, בשם תוס'] הק' דאף בתנאי 'אם מתי' נימא דיהני גילוי דעת [דמגרש ע"ד מיתה], ואמאי הוצרך שמואל לתקן תנאי כפול. **והרשב"א** [בתי' הב'] כת' דכל הנך דמהני גילוי דעת הוה דלא כר' מאיר. [וכדעת רשב"ם הנ"ל].

והרשב"א [בת' הא', וכן הרמב"ן בס' הזכות הביא **י"א**] כת' דטפי עדיף גילוי דעת מתנאי דאינו כהילכתו. דכיון דהתנה, ולא התנה כהלכתו גלי דעתיה שאינו חושש בקיומו, ואינו רוצה בביטול המעשה, אע"פ שתתבטל התנאי[מא].

ועד"ז כת' **הבעה"מ** [ביצה כ, י. בדה"ר][מב] דכשהוציא התנאי בשפתיו ל"מ אומדנא. דהיכא דיש גילוי דעת בעלמא אמרי' דאילו היה מוציא בפיו היה מוציאו כהלכה, וכתנאי בני גד וב"ר[מג]. אבל היכא דהוציא בפיו שלא כהלכה אין תנאו כלום, וילפי' מבני גד וב"ר דאף בממון צריך לכפול תנאו[מד].

לט. **והאחרונים** [קוב"ש ב מב, הו' לעיל מו:] חקרו האם ר"מ ס"ל דליכא אומדנא כלל דמכלל לאו אתה שומע הן, או דהוה אומדנא, אלא דתנאי צריך דיבור מפורש.

מ. **והרא"ש** [ב"ב ח מח בסו"ד] כ' דיש ג' חלוקים בענין ממון. יש דברים שהדעת מכרעת כ"כ דאזלי' בתר אומדנא, אף בלא גילוי דעת. ויש דברים שצריך גילוי דעת, ואם לא גילה בדעתו אמרי' דברים שבלב אינם דברים, אבל ל"צ תנאי. אבל היכא דצריך תנאי, בעי תנאי כפול. ואי לא כפליה לתנאי התנאי בטל והמעשה קיים. [ומתנה ע"מ להחזיר צריך תנאי, ע' בסמוך].

מא. **והחזו"א** [נ] ביאר דאחרי הגזיה"כ דהלכות תנאים, כולם יודעים דיש דינים בתנאי, ואם לא חקר לדעת משפט התנאים גמר בליבו לבטל התנאי. [וכתב דכו"ע מודו לסברא זו, אלא דהקשו דאינו סברא דאם אמר לשון גרוע דגרע, ולכן אין סברא ללמוד מב"ג וב"ר].

מב. שהבעה"מ הביא בשם **הרבה מן החכמים** [וכסברת רשב"ם] דבממון אי"צ תנאי כפול ותנאי קודם למעשה, דבממון אנו הולכין אחר אומדן דעתא, ומה לנו לדקדק בכל לשון שהוציא בו תנאו, לא יהא אלא שיהא גלויי דעתא בעלמא. והבעה"מ חלק דהיכא דהוציא בפיו שאני.

מג. ומשמע הגדר דבאומדנא נחשב כאילו שיש לשון תנאי, אבל אם אמר בהדיא ל"מ האומדנא.

מד. **והקוב"ש** [ב"ב תלז] כת' דמדברי הרשב"א משמע דהוה אומדנא, אבל הבעה"מ דהוה גזיה"כ דהיכא דהתנה שלא כהילכתו דל"מ.

והרמב"ן [ס' הזכות] דחה[מה] דאין לתלות דיני ממונות בגזירות הכתוב, אלא הוה דברים שהדעת נוטה לדין. ומי שמתנה אם אלך וכו', ודאי גילה דעתו בביטול המכירה יותר ממי שרמז שלעלות לא"י אני עושה[מו].

ריח) **תוד"ה אלא.** לאו משום דל"ל לרבא כל האומר ע"מ כאומר מעכשיו. דלמ"ד מעכשיו ניחא, וכדאמר רב אשי [בסוף הסוגיה]. ותוס' תי' דרצה ליישב לרבנן. והרשב"א כת' דתי' לסברת המקשן.

דף עה:

ריט) **תוד"ה דתנאי.** שהתנאי סותר למעשה. **ותוס'** [ב"ב קלז: וקידושין ו:] כתבו בחד תי' [וכ"כ **הרא"ש** שם] דרבא ל"ל דרב אדא בר אהבה. משמע דאף למ"ד ע"מ כמעכשיו התנאי בטל, כל דהוה בדבר א' אף דאינו סותר[א].

והאבנ"מ [לח ו] הקשה דהרא"ש כאן הביא דברי רב אדא, ומ"מ פסק דמהני מתנה ע"מ להחזיר. ותי' דהרא"ש ס"ל דנח' האמוראים בחסרון תנאי ומעשה באותו חפץ, ולא קי"ל כרב אדא. אלא דהיכא דסותר למעשה הוה חסרון נוסף, דהוה כמפליגה בדברים ומש"ה לא הוה תנאי.

רכ) **שם. התור"ג** [לעיל כ: ועוד אחרונים, ע' קוב"ש ב"ב תסט] הק' המגרש אם מתי נימא דהתנאי סותר למעשה, ולא הוה תנאי. ותי' דדוקא ע"מ שתחזירהו, דסותר המעשה מצד לשון התנאי, ואין חסרון בדבר א' כשיש סתירה מצד הדין. **והקה"י** [קיד' יא] כת' דהחסרון בדבר א' הוא כשסותר למעשה גירושין, אבל לא לחלות הגירושין.

רכא) **רב אשי אמר וכו' כאומר מעכשיו דמי. פרש"י** דקונה את הגט בשעת גירושין, ולאחר זמן מחזרת את הנייר. [דהוה תנאי בעלמא, וכדאי' לעיל עד. דאף שנקרע הגט קודם שמתקיים התנאי מהני]. **ורש"י** הוסיף דמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה. [ולא נחשב דהתנאי סותר למעשה, ע' תוס']. **שם. הרי"ף** [לקמן עו. לז: בדה"ר, ובשו"ת הרי"ף לא] כת' דאע"ג דקי"ל כר' מאיר, אפ"ה תנאי דמעכשיו [וע"מ כמעכשיו] אי"צ תנאי כפול ומשפטי התנאים[ב]. ורק בתנאי ד'אם' בעי תנאי כפול. וכ"פ **הרמב"ם** [אישות ו יז]. **והרמב"ן** ביאר שפירשו דתי' רב אשי להעמיד את הברייתא כרבי[ג], ולכן דאי"צ לכל התנאים האלו[ד].

והריטב"א [ועד"ז עוד ראשונים] תמה [דהסברא להיפך], הגע עצמך דאף מעשה שאינו חל מיד [ולא אלים] סבר ר"מ דבעינן כל חיזוקי התנאי, כ"ש תנאי דמעכשיו שהמעשה אלים צריך כל חיזוקי תנאי[ה]. **והראב"ד** [הו' ברשב"א] פי' דבתנאי דמעכשיו דהמעשה חל מיד בתנאי, דהשתא מתנה עמו. אבל בתנאי ד'אם' כיון שהתנאי בא לבטל שלא יחול המעשה עתה, אין לו כח לבטל אא"כ כפל. **וה"ה** [ט כ] הוסיף [דבתנאי ד'אם'] התנאי בא לבטל המעשה שלא יחול, לפיכך צריך חיזוק יותר.

והגר"ח [סטנסל יבמות בענין חליצה מוטעת] כת' דהרמב"ם ס"ל דתנאי דמעכשיו חל מעשה על הצד[ו], ואי"צ חידוש

מה. דה**רמב"ן** הביא בשם מקצת חכמים מתעקשים בזה [כלשון הרשב"א], וכת' דדבר שאינו הגון אמרו.

מו. [והוכיח דלא קי"ל כר"מ כלל, עכ"פ בדיני ממונות].

א. ו**הגר"א** [לח ד] ציין לדברי **רש"י** [כאן ד"ה בדבר]. וביארו דזה כוונתו.

ב. ו**האחרונים** כתבו דלפ"ז ניחא הא דכל המשניות כתבו ע"מ בסתם, ולא דקדקו במשפטי התנאים [ובתוס' והראשונים נדחקו בזה].

ג. וכן הביא **הבעה"מ** בשם **רה"ג** דרב אשי [דאוקמה כרבי דע"מ כמעכשיו] פליגי אאוקמתא דאביי דאוקמא לההיא כר"מ.

ד. ו**הרשב"א** הביא עוד מהגמ' [קידו' ח.] דהאומר התקדשי לי במנה ונתן לה דינר מקודשת וישלים, דהוה כאומר ע"מ, וקי"ל דע"מ כמעכשיו. והא לא כפליה לתנאיה. אלא דכיון דהוה כמעכשיו אי"צ תנאי כפול. והרשב"א דחה ושמא נדחה בזה דטפי עדיף כי לא אדכר תנאי מפורש אלא שמעשיו מוכיחין עליו ממי שמזכיר תנאי שלא כדרך תנאין שבכתוב [ע"ע מש"כ בע"א].

ה. וכן **הרמב"ן** [ס' הזכות] תמה על סברתם, ועוד הביא שבהרבה ע"מ וכן מעכשיו הצריכו בגמ' תנאי כפול. אך כת' דדעת הגאונים רחבה מדעתנו, והם ידעו מה שאמרו.

ו. ודלא כסברת האחרונים דא"א להחיל מעשה על הצד. ורק בתנאי עתידי ל"מ.

דפרשת תנאי כלל. אבל **האחרונים** [חזו"א, חי' ר' שמואל קיש' יב] הוכיחו דאף תנאי דמעכשיו הוה מילתא אחריתי, אלא דלא בעינן תנאי אלים כ"כ כיון דלא חל המעשה [וכמ"ש ה"ה], ולכן אין סברא ללמוד כל פרטי תנאים מב"ג וב"ר[ז].

והראשונים הק' דבברייתא [עו.] מבואר דר"מ אף ע"מ שתניקי צריך תנאי כפול. ועוה"ק **הראשונים** מתקנת שמואל בגט שכ"מ [יבואר בסמוך].

אך **המאירי** ביאר דר' מאיר ס"ל דאף תנאי דמעכשיו צריך לכפול, אלא דאנו פוסקים כמותו ב'אם', אבל בעל מנת לא קי"ל כר' מאיר.

וכ"מ בה**רמב"ם** [בפיה"מ קידו' סא] שכת' דר' מאיר אומר דאף על מנת צריך תנאי כפול, ואין הלכה כר' מאיר [וכ"מ ברי"ף הנ"ל]. ולכאו' סותר דבריו בהלכות בתרתי, דפסק כר' מאיר. ותנאי ע"מ אי"צ תנאי כפול. וה**אחרונים** ביארו כוונתו דר' מאיר ס"ל דאפי' תנאי דמעכשיו צריך כפילות, ובזה אין הלכה כר' מאיר. אבל בתנאי 'אם' הלכה כמותו.

וה**תור"ג** [גיטין עו.] ביאר דר' מאיר ל"ל מכלל לאו אתה שומע הן בכל התורה [ע' בסמוך], ומש"ה צריך כפילות אף במעכשיו. וקי"ל כוותיה רק משום פרשת תנאים, אבל תנאי דמעכשיו אי"צ גדרי תנאי מפורש.

וה**רמב"ן** הק' דמ"מ אף תנאי דמעכשיו בעי' שיהא אפשר ע"י שליח[ח], ומ"ש דילפי' דומיה דבני גד ולא ילפי' שאר משפטי התנאים[ט]. וה**גר"ח** [אישות ו ד] חילק דדוקא הנך דינים שהם בלשון התנאי ל"צ במעכשיו. אבל מה שהוא בעצם פרשת תנאים אף תנאי דמעכשיו ילפי'. והחסרון דליתא בשליחות שייך לצורת המעשה, ואף בתנאי דמעכשיו בעי'[י].

רכג) **שם. הרמב"ן** הביא מ**הירושלמי** [קידו' ג ג] דהיכא דאמר לאחר שירדו גשמים אף ר' מאיר מודה דאי"צ תנאי כפול. והירושלמי הק' דאף גבי בני גד וב"ר קיבלו חלקם בארץ לאחר קיום התנאי. והירושלמי דוחה שהיתה הארץ לפניהם והוא מבקש להוציאה מידן[יא].

וה**רמב"ן** כת' דלכאו' מבואר סברת הירושלמי היפך דברי הגאונים, ד'לאחר' לא בעי לכפול תנאו [דאינו מפרשת תנאי], ודוקא תנאי [דהוה מעכשיו צריך לכפול]. וכ"כ הר"ן דנהי דגמ' דגמ' ס"ל דאף 'אם' צריך תנאי כפול, מ"מ אין לנו לומר דהירושלמי היפך גמ' דידן.

אך הרמב"ן הביא דאף ה**רמב"ם** [גירושין ט א] כת' דהמגרש לאחר זמן קבוע אי"צ לכפול תנאו ושאר משפטי התנאים[יב]. ומבואר דהרמב"ם חילק בין היכא דהגירושין הוה לאחר זמן, לתנאי 'אם' דעצם הגירושין הוה במעשה זו, אלא דהתנאי מעכב[יג]. [ע' מה שהו' לעיל עד.].

וה**אחרונים** הביאו דעב"פ מבואר ב**ירושלמי** דתנאי ב"ג וב"ר הוה מעכשיו, דמיד החזיקו בארץ. וה**אבנ"מ** [לח ב] כת' דצ"ל דלדעת הרי"ף ורמב"ם היה תנאי על השליחות [ודלא כראשונים עו: דתנאי על השליחות ל"צ משפטי תנאים].

אך ה**אחרונים** דנו די"ל דדין ירושת הארץ ע"פ הדיבור נחשב שהמעשה מיד, ואף שזכו בנחלה רק אח"כ, ובגדר תנאי 'אם'.

וה**ראב"ד** [ביצה כ, במלחמות שם י. בדה"ר] כת' דשכי"מ שאמר ישא ביתי ויטול ד' מאות זוזי ל"צ גדרי תנאי כפול ותנאי קודם למעשה, דלא הוה גדר תנאי כלל. דדוקא היכא דהמעשה נעשית מיד [כגון מעשה הקידושין או הגט או החליצה, וכן כשנתן לחבירו ממון בתנאי]

ז. והוכיחו כן ד**הרא"ש** [הו' לעיל עד:] נקט בדעת הרמב"ם דמהני ביטול בתנאי דמעכשיו, וע"כ דאף בזה הוה תנאי מילתא אחריתי.

ח. דבגמ' [כתוב' עד.] קאי בחליצה שאומר ע"מ שתתן ר' זוז, ואף דע"מ כמעכשיו ל"מ תנאי בחליצה.

ט. ולמש"כ ה**אחרונים** דאף תנאי דמעכשיו הוה גדר פרשת תנאי מילתא אחריתי, אלא דלא בעינן תנאי אלים, בזה י"ל דהסברא הוא דאף בתנאי דלא אלים בעינן איתא בשליחות.

י. וה**שער"י** [ז ח] ביאר דהסברא דבע' תנאי פסול הוא משום דעושה דבר והיפוכו, אבל תנאי מעכשיו לפי דעתו אינו עושה דבר והיפוכו, ומש"ה מסברא אי"צ כפילות. אבל אפשר ע"י שליח הוא סברא דמהני תנאי רק בדבר שהבע"ד עושה את החלות, וה"נ במעכשיו.

יא. וה**ראב"ד** [הו' בסמוך] ביאר שהיו מבקשים ממשה שיתן להם נחלתם מיד, וע"כ הוצרך משה לכפול התנאים, שאם לא יקיימו אותם יטלו את הנחלה מידם.

יב. וה**רמב"ם** כת' דהוה דומה לתנאי, ואינו תנאי.

יג. וה**רמב"ן** כת' דצריך אני לעשות לי רב בזה.

צריך לכפול תנאו, דכה"ג צריך שהתנאי יבטל את המעשה למפרע, ובעינן שיעשה כעין תנאי בני גד ובני ראובן כראוי ובחוזק[יד]. וביאר דתנאי קודם למעשה והן קודם ללאו הוה סברא בחוזק התנאי, כיון דהתנאי נעשית מיד, אין כח ללאו לעוקרו כיון דקדמו. וכן תנאי ומעשה בדבר א', כיון דנעשית המעשה האיך יתנה מגופו לסותרו.

אבל היכא דלא עשה שום מעשה, אלא שתלה המתנה בתנאי מסויים אי"צ דקדוקי תנאים כלל[טו]. וכת' עוד דאפי' מסר המנה בידה על תנאי, הוה פקדון בעלמא עד שיקיים תנאו, ואי"צ גדרי תנאי. [וכל היכא דאיתיה ברשותיה דמאריה איתיה]. **והראב"ד** ביאר דבתנאי דבני גד ובני ראובן זכו מעיקרא בתנאי, וירדו בתורת נחלה. ונגמרה עשייתה כשירדו לתוכה.

והמלחמות הק' דר"מ לית ליה מכלל לאו אתה שומע הן אף גבי נדרים [נדרים יא.] בחולין לא אוכל לך. וכן בשבועות העדות [שבועות לו:], ואף דליכא מעשה. ותי' דהתם נמי לר"מ לא אלים מכלל לאו להיות נודר בו, דר"ח ל"ל מעשה מכללא. אבל מהני לעשות ע"ד תנאי בדבר שלא נגמר בו המעשה. ובזה אף ר"מ ס"ל דהוי תנאי.

רכד) **שם. המשנ"ל** [אישות ו א] נסתפק האם תנאי על דבר לשעבר בעי כפילות וכל משפטי התנאים[טז]. ולדברי הרמב"ם [והרי"ף] לא גרע מתנאי דמעכשיו [דהתם נמי חל מעכשיו].

והאבנ"מ [לח ה, י א] **ציין דכ"כ הר"ן** [ורמב"ן לעיל מה:, וכן בס' הזכות כאן] גבי אילונית דאי"צ משפטי התנאים. ומ"מ לר' מאיר צריך לכפול הדברים [וכדאי' לעיל מו:], דל"ל מכלל לאו אתה שומע הן [ולא מדין פרשת תנאים[יז]].

אבל **תוס'** [מו.] נקטו דצריך תנאי כפול. [**והאחרונים** הביאו דכ"מ בשו"ת הרא"ש [לה ט] דאף תנאי לשעבר צריך תנאי כפול].

והקוב"ש [ב"ב תלז ב מב] הק' דכיון דר' מאיר ל"ל מכלל לאו אתה שומע הן, אף במה דלא תליא בדיני תנאים [וכדאי' נדרים יא], א"כ מנלן דבעי תנאי כפול[יח].

והקוב"ש הביא בשם **הגר"ח** דלרבנן [בנדרים שם] מכלל לאו אתה שומע הן נחשב דיבור, א"כ לא צריך כפילות [דנחשב כאילו כפל]. אבל לר' מאיר אע"ג דמבינים כוונתו, מ"מ אינו 'דיבור' [לענין נדרים], ומפרשת תנאים ילפי' דבעי דיבור[יט].

והקוב"ש הק' מדברי הר"ן [הנ"ל] דאף במקום דלא בעינן פרשת תנאים בעי כפילות, דל"ל מכלל לאו אתה שומע הן.

והקוב"ש כת' דר' מאיר בעי ת"כ מב' טעמים, דל"ל מכלל לאו, ועוד משום דפרשת תנאים בעי דיבור מפורשת [ולא סגי בזה מכלל לאו]. והרמב"ם פסק כוותיה בחדא, דלענין נדרים מכלל לאו אתה שומע הן. אבל בהלכות תנאי בעי לשון כפול מפורש [ע' מה שהו' לעיל מו:].

רכה) **אתקין שמואל בגיטא דשכי"מ וכו'. פרש"י** תיקן שלא יהא גט מיד, ואי כהן הוא מפסלא עליה. [דלר' מאיר אי לא התנה כדין הוה גט לאלתר]. **והמאירי** הביא **י"מ** שהיו סבורים כשעמד שהגט בטל. שהיו כותבין הר"ז גיטיך, ואם לא מתי מחולי זה לא יהא גט[כ].

ותוס' [לעיל עב:] כת' דלפרש"י [שם] לרב הונא אף בלא תנאי אם עמד חוזר. וע"כ דשמואל ל"ל דרב הונא.

ותוס' [בע"א] הביא מדברי שמואל דקי"ל כר' מאיר. וכ"ד **הרמב"ם** [אישות ו, הו' בע"א] דבאיסורא קי"ל דצריך תנאי כפול. אבל **הרמב"ן** דחה דשמואל תיקן לכתחילה לרווחא דמילתא[כא].

יד. [ובכתוב שם לראב"ד הגירסא 'וכחוק'].

טו. ובהמשך דבריו כת' דבדבר שלא נעשה בו שום מעשה, כגון זה שאמר תנו לפלוני מאתים זוז אם יקח בתי, אין ספק בזה ולית דין ולית דיין אם לא יקח לא יטול, והוא האמת.

טז. **והאחרונים** דנו מהגמ' קידושין סב. [ואכמ"ל]. אך ע"פ הנ"ל הנידון כאן להלכה, אבל לשיטת ר' מאיר עצמו צריך תנאי כפול.

יז. ובס' **הזכות** ביאר דאילונית אינו דומה לתנאי בני גד, שהוא תנאי בדבר שעבר. ואעפ"כ בעי ר"מ כפילא. דר"מ לית ליה מכלל לאו הן בין בשבועות בין בנדרים וכן בפסוקי התורה [וכדאי' קיד' סב.].

יח. ומדברי המלחמות [ביצה הנ"ל] מבואר דמ"מ שייבי זל"ז.

יט. [ולר' מאיר דבעי ת"כ הוא משום ב' חידושים, דלשון תנאי בעי דיבור, ועוד דמכלל לאו לא נחשב דיבור].

כ. וחשש לכהנים א"נ חשש שמא האשה תכפור באישותו

כא. דחששו דילמא איכא דסבר לה כר"מ ואתי לאכשורי

רכו) **אם לא מתי וכו' ואם מתי יהא גט. הרמב"ן ושא"ר** כת' דע"כ אמר ואם מתי מהיום יהא גט, או מעבשיו[כב]. דא"כ הוה גט לאחר מיתה. ועפ"ז הוכיחו מכאן דאף תנאי מעבשיו בעי תנאי כפול.

והמאירי תי' דשמואל תיקן לרווחא דמילתא, ולחוש לדעת ר' מאיר שסובר דאף מעבשיו צורך דיני התנאי[כג].

אבל **הרמב"ם** [ט כ] הביא תקנת שמואל בשכי"מ דלא רצה לגרשה מעבשיו כדי שלא תטרף דעתו, והביא תקנת סוגיין[כד] [ולא הזכיר מעבשיו]. **וה"ה** תמה האיך יתקיים הגט בלא מעבשיו דאי' [לעיל עב.] דאם מתי הוה גט לאחר מיתה. ואין לומר דמשום דכפל תנאו עדיף, דכפילות התנאי הוה מגדרי תנאים. ול"מ לקיום הגט. [וע"ע לח"מ שהאריך בזה].

וה"ה ביאר דעת הרמב"ם דכשכפל תנאו מתפרש דהוה תנאי, ומוציאו ממשמעות לאחר מיתה. דהיכא דאומר 'לאחר מיתה' אינו מגדרי תנאי [אלא שחל לאחר זמן, ע' מה שהו' לעיל עב.], **ואי"צ** לכפול תנאו [וע"פ דברי הירושלמי הנ"ל]. **וע"י** שכפל תנאו גילה דעתו שאמר כן בתורת תנאי, **וע"פ** משפטי **התנאים**. [וסיים דדוחק הוא].

[ולפ"ז תנאי ד'אם' מהני כשתלה במיתה, כיון דמעשה הגט היה מעיקרא. ואף דיכול לחזור, וכשנקרע השטר ל"מ[כה]].

והלח"מ [שם] ביאר דשאני תנאי דאם מתי, דלא הוה גט לאחר מיתה. דבשעת מיתה באין כא' המיתה **והגט**[כו]. [וביאר דהא דאי' לעיל עב. דאם מתי משמע לאחר מיתה, משמע דכוונתו לתלות בזמן שיחול לאחר מיתה. אבל היכא דעשה תנאי כפול נתכוון לתנאי 'אם', וחל בשעת מיתה]. אבל בשאר תנאי 'אם' ל"מ שיתקיים התנאי לאחר מיתה, דלא הוה מעבשיו, ואין גט לאחר מיתה.

רכז) **מתקיף לה רבא וכו' הן קודם ללאו. פרש"י** אם יעברו וגו' ונתתם. קודם לפסוק [לב ל] ואם לא יעברו וכו'.

ובפשוטו 'הן' היינו קיום המעשה, ולאו הוא הצד של התנאי שלא יהא מעשה. [וכ"מ **ברמב"ם** אישות ו ו]. ועוד דנו **האחרונים** [מהר"י בן לב הו' בסמוך, משנ"ל ו א] **דיל"פ** דקיום התנאי [בחיוב] הוה הן [ונפק"מ המקנה ע"מ שלא ילך].

אבל **תוס'** [קידושין סב.] כת' דגבי סוטה 'אם לא שכב' חשיב הן, דמה שאנו רוצים שיעשה נחשב הן[כז]. [ואף דבפשוטו קיום המעשה הוא בדיקת הסוטה, חנקי]. **והט"ז** [בהקדמה ליו"ד] הק' דבסוגיין אינו רוצה למות, א"כ אם לא מתי יחשב הן.

ובשו"ת **מהר"י בן לב** [א כט (כה)] עמד בזה, וביאר דה"נ ה'רצון' שיהא הגט גט, ולא תיפול קמי יבם. ועיקר כוונת התוס' דהרצון הוא תכלית המעשה[כח]. **והנה"כ** [בהקדמה שם] ביאר דכוונת התוס' גבי סוטה דהכהן מתנה כדי לבודקה, שתהא מותרת לבעלה. [ומש"ה נחשב קיום המעשה, כיון דרצונו שתחיה ותבדקו]. אבל גבי גט בנתינה זו ה'הן' הוה שתתגרש. [ונהי דרוצה שלא למות, עכשיו מתנה אם ימות]. **וע"ע חכ"צ** [קלז] **עד"ז**.

לגיטא אפילו כי לא מת ושרי אשת איש לעלמא. אבל **הרא"ש** [ותוס' רי"ד] הק' דאדרבה יבא מזה תקלה שיסברו דהיכא דלא כפל ל"מ. **והרשב"א** כת' דלא חששו שמא ילמדו מתקנת שמואל דאם לא כפל לא הוה תנאי. דכיון דתיקן הורגלו כולם לכפול התנאי.

כב. **והעיטור** [הו' במגיד משנה] ביאר דלא איצטריך לפרש, דתקנו בכל גט מיומא דנן, ובזה הוסיפו לשון זה בשכ"מ.

כג. [אך לכאו' כ"ז לראשונים דלא פסקו כר' מאיר. אבל הראשונים שפסקו כר' מאיר למדו כן מדברי שמואל, ולא ניח"ל לפרש דהוה לרווחא דמילתא.

כד. וביאר שכותב בגט או אומר כשנותן לה, אם לא מתי לא יהיה גט ואם מתי יהיה גט ואם לא מתי לא יהיה גט, כדי שיהיה תנאי כפול והין קודם ללאו ולא יפתח פיו תחלה לפורענות, ואם מת תהיה מגורשת בשימות. והוא שיגיע הגט לידה קודם מיתה.

כה. **והאבי עזרי** [ח א] ביאר דתנאי 'אם' חל למפרע, אלא דבעינן 'מעשה' גירושין בשעת קיום [**וה"ה** חידש דכשמת נחשב מעשה גירושין]. ועיל"פ דחל בשעת גמר מיתה, ולא לאחר מיתה [ע' ב"ב קלז., הו' לעיל עב.]. וכדברי הלח"מ.

כו. ודומה קצת להא דאמרי' גיטו וידו באין כא' [לקמן עז:].

כז. **והרמב"ן** [קידו' שם] חלק דבדיקת סוטה לא הוה מגדרי תנאי [ול"צ הן קודם ללאו, ותנאי בדבר אחד ומעשה בדבר אחר]. אלאהוה אלה ושבועה, ואינו ממין תנאי כלל. [והגמ' קידו' סב. מדמה רק לענין מכלל לאו אתה שומע הן].

כח. דאל"כ אף גבי בני גד וב"ר, אילו משה רבינו ע"ה רצה שלא ירשו בארץ גלעד היה צריך להתנות להיפך.

רכח) **אלא אמר רבא אם לא מתי לא יהא גט וכו'.**

וצ"ב דמ"מ הקדים לאו להן, ומה מהני שחוזר אח"כ. **ורע"א** כתב דלכאו' י"ל[כט] ד'אם לא מתי' אינו חלק מהתנאי, אלא לסימנא מילתא שלא להתחיל בפורענות[ל]. והביא כן מס' **אורים גדולים**[לא].

אבל **הר"ן** ביאר דמאי דבעי הן קודם ללאו שלא יסיים דבריו בהן. דבגמר דבריו אדם נתפס, ונמצא מעשה קיים ותנאי בטל. וכ"פ **הרמ"א** [לח ב]. **והחלק"מ** [לח ב] כת' דלפ"ז אם אמר הן לאו הן, לא מהני, דבגמר דבריו אדם נתפס. אבל **הבי"ש** [ג] כתב דדוקא בשכיב מרע תקנו לשון זה, אבל בעלמא לא יאמר לאו הן לאו. **והמשנ"ל** [ו א] חלק דהרמ"א סתם [ועי"ש שהאריך בכ"ז].

רכט) **שם. המשנ"ל** [ו א] נסתפק האם גם בתנאי קודם למעשה מהני כשהקדים המעשה לתנאי, ואח"כ אמר ב' חלוקות כדין, דנימא בגמר דבריו. **והאבנ"מ** [לח ד] הביא לשונות הראשונים דהחסרון בתנאי קודם למעשה דכיון שפתח במעשה כבר נתקיים המעשה, וא"כ ל"מ אמריתו לתקן.

והתוס' רי"ד הק' דבכמה משניות אי' הרי זה גיטך אם מתי וכו', והרי הוה תנאי קודם למעשה[לב]. ותי' וי"ל דהתנא קיצר לשונו, וה"ק הרי זה גיטך אם מתי יהא גט. [ובפשוטו הו' דלא כאבנ"מ]. **והאחרונים** כת' לפרש דלשון 'הרי זה גיטך' אינו חלק מלשון התנאי, אלא הקדמה.

ע"מ שתשמשי את אבא

רל) **כמה היא מניקתו, ב' שנים**[לג]. **פרש"י** עד שיהא לולד ב' שנים. [וכן מבואר בגמ']. ורב אשי [בגמ'] פי' דהיינו יום א' בתוך ב' שנים, דבזמן זה נחשב הנקה. **והרשב"א** כת' דלפ"ז כמה היא מניקתו לא קאי אתנאי דהכא [דאי"צ להניק עד ב' שנים]. אלא התנא הביא דנח' בעלמא [כתובות ס] כמה הוא הנקה.

רלא) **תוד"ה מת.** משמע שר"ל דאם לא הניקה ושמשה כלל דל"ה גט. [וכן דייק הרא"ש מדברי הירושלמי[לד]]. **וכן רש"י** [עו. ד"ה אלא] נקט מסברא דאי לא קיים התנאי כלל האיך מהני. ובעינן שיתקיים עכ"פ חלק מהתנאי [שלא יצא התנאי לבטלה]. [וע"ד הא דאי' לעיל עד: דאף היכא דלא איצטריך הוה תנאי].

והבי"ש [קמג יז] הביא דה"ה בהתנה ע"מ שתתן לי ר' זוז [וקי"ל לי ולא ליורשי], אם נתנה זוז א' מחיים, נתקיים התנאי במקצת סגי [כיון שהעכבה אינה ממנו]. **והפתח"ת** [שם ט] הביא דה**יד אפרים** חילק דדוקא גבי הנקה דהדרך הוא יום יום, אבל במאתים זוז ל"מ קיום מקצת דכוונתו דתיתן הכל בבת אחת ואינו תלוי בזמן.

רלב) **בא"ד ואין נראה דמת האב וכו'.** דלגבי האב כל הזמן להניק הוא כל ימי חייו, והרי נתקיים. אבל **הרא"ש** כת' דבאב אין שום חידוש [שהרי שמשתו כל ימי חייו], תנא מת האב אגב מת הבן. א"נ אגב דבעי למיתנייה בסיפא. [והביא דכ"מ בירושלמי לחד מ"ד].

רלג) **בא"ד דלא איכווין אלא להרווחה וכו' ואפי' לרב יוסף.** [פי' דאמדינן דעתיה דלא נתכוון להרווחת המעות, אלא לפטור מעליו עול זה].

והר"ן פירש דאין לנו לפרש כוונתו אלא בא' מב' דברים, או שנתכוון לצורך הנקתו, ולכן בעי ב' שנים. או שנאמר דכוונתו למעשה הנקה יום א'. ולרבנן כיון דלצעורא קמכוון תופסים לשונו מה שמצער יותר, והיינו כל זמן שצריך להניק. ואע"ג

כט. לולי דברי הר"ן.

ל. ורע"א כת' דלפ"ז ראוי לומר בלא 'ו' [וכגיר' בגמ']. שלא לחבר את הלשון התנאי להקדמה, אבל הביא דהפוסקים כתבו עם 'ו'.

לא. שהביא מי שתיקן תנאי אם לא באתי [דתליא במח' תוס' והרמב"ם האם לא באתי הוא הן או לאו], שיאמר ג"פ, וממ"נ הוה קודם. והאורים גדולים פליג דכיון דנתכוון שיהא חלק מלשון התנאי ל"מ.

לב. וע' [לקמן עו:] דהתוס' רי"ד הסיק שם דלא בעינן תנאי קודם למעשה.

לג. ולר' יהודה י"ח חודש. וכן נח' [כתובות ס:] בשיעור הנקה, דלר' מאיר [ת"ק דהכא] מינקת אסורה לינשא עד כ"ד חודש, ור' יהודה מתיר בי"ח חודש. [ולאחר י"ח חודש אין עליה שם מינקת]. **והגליון מהרש"א** העיר דהתם אי' כ"ד חודש, משמע דאי"צ להוסיף חודש העיבור, ואילו במשנה כאן משמע דחודש העיבור בכלל.

לד. והק"נ ביאר כוונתו דלחד מ"ד איירי במת לאחר הנקה ושימוש. [וכן הרשב"א הביא דהוה מח' בירושלמי].

דנולד מזה קולא שאם מת לאלתר פטור. דא"א לתפוס הלשון לב' חומרי דסתרי אהדדי.

[ומבואר בדבריו שמתפרש הלשון בתורת ודאי. וצ"ל דסברת לצעורא מכוון מפרש את גדרי הלשון, ועי"ז אמרי' דיש לזה תורת לשון ודאי. ואם נתכוון דלא כלשון שקבעו חז"ל היה צריך לפרש. וע' נתיבות [ס ח] שדן בסוגיין בגדרי לא מחית נפשיה לספיקא].

רלד) **בא"ד ואפי' לרב יוסף וכו' אבל התם אדרבה אם היה יודע דאתא מטרא לא היה משכירו כלל. רע"א**

הק' דלפ"ז בתנאי בגט אף רב יוסף יודה, די"ל דאם היה יודע שיאבד יתרצה בדמים. ואילו בגמ' [לעיל עד:] משמע דלרב יוסף ניחא, דהק' רק משום דהילכתא כרבה. וצ"ע.

רלה) **אינו גט.** דבטל התנאי כיון דשוב א"א לקיימו.

והמשנ"ל [ח כב, וכן **הבי"ש** קמג יד] הק' מכאן לדעת **הרמב"ם** [שם] דתנאי שא"א לקיימו מ"מ אמרי' דהגט אינו מתבטל עד שיתבטל התנאי. [ויתבאר לקמן עה:]. **והק"נ** [ט] ביאר דזהו קמ"ל דסיפא, דבטל הגט ומותרת ליבם ולכהן. ולא אמרי' דכל ימי חייו לא הגיע זמן התנאי.

רלו) **כלל אמר רשב"ג כל עכבה שאינה הימנה הר"ז גט.** בפשוטו משמע דכל אונס בקיום התנאי הוה גט. ועד"ז הרשב"א הביא מ**הירושלמי** [הו' בסמוך] דסברת רשב"ג דאונס כמאן דעבד.

אבל **תוס'** כת' דרשב"ג איירי דוקא בתנאי הנקה דלהרווחה בעלמא נתכוון. ולפ"ז לא הוה 'כלל' בכל גט.

רלז) **שם. כל עכבה שאינה הימנה וכו'. הרשב"א**

הביא מ**הירושלמי** [כאן, וכן קידו' ג ב] דהמקדש אשה בתנאי, והיה אונס. ר' יוחנן אמר אונסא כמה דלא עבד[לה], כלומר דאין טענת אונס. ור"ל אמר אונסא כמה דעבד, כלומר דיש טענת אונס.

והירושלמי תולה במח' רשב"ג ורבנן. [והש"ך חו"מ כא ג ופוסקים שם האריכו בכ"ז].

רלח) **תוד"ה כלל.** הק' ר"א וכו' דנתינה בע"כ ל"ה נתינה וכו'. ועוד הקשו **הראשונים** מ"ש מהא [דלעיל עד.] ע"מ שתתני לי, דמשמע דעד כאן לא פליג רשב"ג את"ק אלא דס"ל דלי וליורשי, אבל אי לאו הכי הגט בטל. ואע"ג דהעכבה אינו ממנו.

והרשב"א תי' דהיכא דתולה שתתן לו, מתחילה כוונתו לקבלם. וכל שיכול לקיימן לא נתקיים התנאי. אבל הכא אין הדבר תלוי בידו, ומש"ה אמרי' דדעתו אם יצטרך[לו].

וביאר דרבנן סברי דכיון שפירש זמן קצוב אמרי' דקפיד, ורשב"ג ס"ל דכוונת אם יצטרך, ואף שהתנה לזמן ידוע.

רלט) **שם. והראב"ד** [ח כא] הביא בדעת הרמב"ם דאם אמר מחולין ומת הוה גט. דכיון דמת תו לא אמרי' לצעורא קמכוון. [ועפ"ז מיושב קו' התוס'].

רמ) **בא"ד והלכה כרשב"ג במשנתינו.** והרא"ש הביא דר"ת ור"י בכל מקום פסקו כהך כללא דרשב"ג במשנתינו. וכ"פ **תוס'** [בכ"מ][לז]. אבל **הרי"ף** ו**הרמב"ם** פסקו כאן כרבנן, דס"ל דלא קי"ל כהך כללא [דהוה מח' אמוראים ב"מ לח:] אלא כשיש טעם מסתבר. וכ"ד הרי"ף בכמה מקומות [ע' סוף ב"ב]. וכ"כ **הרמב"ן** ו**הרשב"א.**

רמא) **בא"ד וי"ל דהכא ודאי להרווחה בעלמא עשה כן וכו'.** [וצ"ב מנ"ל האו]. **והתוס' הרא"ש** כת' דהתם תלה הגט בנתינתה ואין כאן נתינה, אבל לגבי שימוש והנקה לא היה דעתו אלא בשביל שהם צריכים וכיון דלא בעו הוי כאילו נתקיים התנאי.

רמב) **בא"ד והא דמספק"ל [לעיל עד:] במחולין לך וכו'. תוס'** הק' דנימא דמחילת האב [א"א שתשמש] יחשב כמו מחולין לך, ומבואר דלרבנן ל"מ.

לה. **והש"ך** [חו"מ כא ג] הביא די"ג בירושלמי כמאן דלא עבר [בריש], ור"ל ס"ל דכמאן דעבר. ולפ"ז המח' להיפך. [אך הביא דכל הראשונים העתיקו את הירושלמי כן].

לו. ועד"ז כת' **בחי' מכת"י** דהתם בשעה שהתנה היה בדעתו לקבלם, ואף עתה יכול לשנות דעתו ולקבלם. אבל הכא תלה באב.

לז. **והמצפ"א** הביא דרבא [ע"ז סט] ל"ל הך כלל. ומש"ה איצטריך רבא [עד:] לומר דמהני נתינה בע"כ.

ותוס׳ תי׳ דהתם הוא בעצמו [שעשה התנאי] מחל. **והרשב״א** ביאר דהתם דהבעל עצמה שהתנה מחל, י״ל דלא נתכוון לצערה כ״כ. אבל הכא הבעל הקפיד בקיום התנאי [ול״מ מחילת האב][לח].

רמג) **אמר רב חסדא ל״ק הא רבנן וכו׳ מתני׳ רשב״ג.**

פרש״י דאמר לעיל [היכא דאבדה איצטליתו] תתן דמיה, אלמא להרווחה מיכוון. ומש״ה אמרי׳ דנתכוון לכל מה שצריך[לט]. ואילו רבנן אזלי׳ בתר לשון התנאי דוקא. [וכיון ששמשתו והניקה יום א׳ נתקיים התנאי].

והמשנ״ל [ח יט] כ׳ דלפ״ז בתנאי בממון, אמרי׳ להרווחה נתכוון. וכוונתו לכל מה שצריך. ואילו לתי׳ הגמ׳ רשב״ג מיקל בתנאיה, א״כ אף בממון סגי הרווחה פורתא. ודוקא בגט צריך ב׳ שנים לרבנן. [וכן נח׳ בזה רבא ור״א, ע׳ בסמוך].

רמד) **רבא אמר ל״ק כאן בסתם**[מ] **וכו׳.** דהברייתא איירי במפרש יום א׳. ולדעת **תוס׳** כיון דפירש יום א׳ היכא דמת ל״מ.

רמה) **רב אשי אמר כל סתם כמפרש יום א׳. הרשב״א** [והו׳ **בר״ן** וה״ה ח יט, **וברמ״א** חו״מ ס ג] כת׳ שכיוצא בזה לגבי תנאי שבממון, שנתן בית ע״מ שתזון את בני, דלרבא צריך לזונו כל ימי חייו. ולרב אשי סגי ביום א׳.

וכ׳ ואיכא למימר דלגבי ממון לכו״ע סתם כמפרש כל ימי חייו, וסברת רב אשי לגבי גט דלצעורה מכוון, והא ציערה. וצריך תלמוד. **והמשנ״ל** [הנ״ל] ביאר כוונתו כדברי רב חסדא [בתי׳ הא׳], וכמ״ש רש״י דלגבי הרווחה אמרי׳ דכל זמן שהוא צריך קאמר. אבל **בשו״ת הרא״ש** [ו יט] כתב דאפי׳ לרבא דוקא גבי גט לצעורא קמכוון, ולא סגי ביום א׳, אבל גבי תנאי בממון סגי בפעם א׳. [**והמשנ״ל** ביאר דהיינו ע״פ מסקנת רב חסדא, ותמה למה הרשב״א לא נקט כן].

רמו) **תוד״ה כאן במפרש.** וקמ״ל דוקא הניקתו וכו׳.

והריטב״א כת׳ דקמ״ל דדוקא תוך כ״ד חודש, וכמו לרב אשי.

והרמ״ה [הו׳ בחי׳ מכת״י ובטור קמג] כתב דקמ״ל הברייתא דמפרש בעי יום א׳ כלילי שבת ויומו, ולא סגי מעת לעת. אבל בסתם ודאי מהני שעה אחת[מא]. [אבל **תוס׳** [ד״ה ורמינהו] כת׳ דאף במפרש שעה א׳ סגי].

דף עו.

רמז) **רש״י ד״ה אלא.** ע״כ מת ולא הניקתו כלל, וקשיא אמאי הוה גט. [לרב אשי. אבל לרבא איירי דוקא שהניקתו, וע׳ תוס׳ עה: ד״ה כלל].

אבל **הרמב״ם** [ח יט] פסק דאם מת קודם שתניק אינו גט [אף דפסק כרב אשי]. **וה״ה והר״ן** פי׳ דקושיית הגמ׳ מ״ש רישא, דאם נתקיים כאן וכאן הוה גט, ואם לא הניקה כלל אינו גט.

הרי״ף והרמב״ם פסקו כרב אשי [דבתרא הוא] **אע״פ** דקאי בקשיא. אבל הרי״ף הביא **י״מ** שפסקו כרבא. וכ״ד **הרא״ש.**

רמח) **לפי שלא אמר אם וכו׳ דברי ר׳ מאיר. הרי״ף** כתב דקי״ל כרבנן, דע״מ כמעבשיו אי״צ תנאי כפול [אבל בתנאי ד׳אם׳ פסק כר׳ מאיר בגט. ונתבאר לעיל עה:]. אבל דעת ר׳ מאיר דאף בתנאי דע״מ בעי תנאי כפול.

רמט) **דהו״ל שני כתובין הבאין כא׳**[א]**. הרש״ש** [ועוד אחרונים] העיר דלא דמי לשאר שני כתובים,

---

לח. [ויל״ד אי תלי בדברי הר״ן [הו׳ לע׳ עד:] בגדר התקבלתי, אי הוה משום שהתנה לטובתו. והכא י״ל דהתנאי לטובת האב. אך י״ל דהתנה לטובת הבן, שיהא מי שיטפל באביו [ולכאו׳ תלוי במקרה]].

לט. **והריטב״א** ביאר דרשב״ג אזיל בתר משמעות הענין [ומש״ה אפי׳ דמיו מהני] ולא בתר הלשון. [וסיים דכ״כ רש״י]. אבל תוס׳ מבואר דהחילוק משום דרשב״ג פירש את התנאי להרווחה, ולרבנן לצעורה.

מ. **והמשנ״ל** [שם] נסתפק האם רבא קאי דוקא לרבנן, אבל לרשב״ג [דמיקל בתנאי] אף סתם כמפרש יום א׳. וכתי׳ הגמ׳ דלעיל [וכדעת רב אשי]. או דרב חסדא נקט דפליגי בזה, אבל לדעת רבא י״ל דאף לרשב״ג כן [וכתי׳ הא׳ דלע׳]. ונפק״מ אף לרבנן בתנאי בממון.

מא. אבל **השו״ע** [קמג ח] משמע דכוונת הרמ״ה דאף בסתם [לרב אשי] בעי כלילי שבת ויומו. **והבי״ש וגר״א** כתבו דדוקא במפרש, אבל בסתם סגי בשעה א׳.

א. **והאחרונים** [פור״י] כת׳ דאף דיש מ״ד ב׳ כתובים הבאין כא׳ מלמדים [וכ״ד ר׳ יהודה קידו׳ לה.], אך הכא הוה ג׳

דהוה יתור אמאי איצטריך לכתוב. דהכא הוצטרך להתנות בכל תנאי כדין. וביאר דאפ"ה ילפי' ממה שהתורה כפלה התנאי, דיש ללמוד דתנאי צריך כפילות ע"כ איירי שכפל תנאו.

רנ) **ת"ר אמר לה כפני ב' הר"ז גיטך וכו' וחזר ואמר לה.** **פרש"י** בתחילה התנה ולא מסר לה, ושוב התנה ומסר לה. דאי מסרו לה איגרשה, ותו לא מצי לאתנויי. וכ"כ **הרשב"א** ושא"ר דכיון דקי"ל ע"מ כאומר מעכשיו אינו יכול לבטל דבריו הראשונים. וכ"כ **הרמב"ם** [ח א] דבתנאי דע"מ משהגיע לידה אינו יכול לבטל הגט או להוסיף על תנאו[ב]. דכשיתקיים התנאי תהיה מגורשת משעת נתינת הגט לידה. [וכ"כ בשו"ת הרי"ף ע' בע"ב].

והרמב"ן תי' דהכא איירי דעשה את התנאי הב' מדעת האשה, ובתנאי שהיא לטובתה יכולים שניהם לבטל התנאי, ולקבוע שלא יחול ע"פ קיום התנאי [וע"ע בדברי הרמב"ן בע"ב]. והר"ן חלק דכיון דנתנו בע"מ שהוא מעכשיו איך בידם לבטל.

והרמב"ם [גירושין ח יח] הביא דין זה בנותן גט על תנאי [דלא הוה מעכשיו], וחזר והתנה תנאי נוסף. דבתנאי 'אם' יכול להוסיף תנאי, כמו שיכול לבטל לפני שחל הגט. **וה"ה** דאף דהברייתא נוקטת ע"מ, קאי כמ"ד ע"מ לאו כמעכשיו. והרמב"ם פסק כן דוקא בעל תנאי.

אבל **העיטור** [מאמר ג אגב יד. בדה"ס, הו' ברשב"א] **כת'** דאף דתנאי דע"מ כמעכשיו תלי שנתקיים התנאי לבסוף מדעתו[ג]. והבעל יכול לומר איני רוצה, ואינה מגורשת. וכת' דלפ"ז אי"צ להעמיד כפרש"י שלא נתן הגט לידה.

והביא ראיה מדברי רבא [עה.] דבעינן שתתן מדעתו, ואע"ג דהתנה ע"ז, יכול לומר איני רוצה בתנאי זה [וצ"ב ראייתו[ד]]. ושוב הק' העיטור מהא דאי' [קידו' ח., הו' בתוס' לעיל עג.] כשקידש במנה ונתן דינר כמ"ד מעכשיו, ומקודשת וישלים, משמע דאינה יכולה לחזור בה[ה]. **והתור"ג** [עד.] ביאר כוונתו דדוקא האשה אינה יכולה לחזור בה, אבל הבעל חוזר בו.

וביאר דכיון דתלה התנאי בעצמו הוה כאילו הבעל אמר ע"מ שיתקיים התנאי מדעתו. אבל בתנאי שמתקיים בע"כ [כגון בירידת גשמים או לאחר ל' וכדו'] א"י לחזור בו. [וכן מבואר בב"י [ס"ס קמג] דנקט דסברת העיטור משום שתלה את התנאי בדעתו[ו]].

והשער"י [ב ט, וכן בחי' גיטין ו] ביאר דברי העיטור דגדר תנאי דמעכשיו דע"י קיום התנאי חל למפרע[ז], ולכן כל זמן דעדיין לא נתקיים התנאי התנאי הבעל יכול עדיין לבטלו. דאילו הגירושין חלו על הצד, ויתברר אח"כ, א"כ איך יוכלו לברר אח"כ. [ועוד אחרונים ציינו ללמוד מדברי העיטור דתנאי מילתא אחריתי].

והחזו"א [נג ג] כ' דדברי העיטור הוא היפך מדברי שו"ת הרא"ש [הו' לעיל עד:] דלרא"ש כיון דתנאי מילתא אחריתי, יכול לבטל את התנאי, ועי"ז המעשה קיים. אבל העיטור ס"ל דיכול לבטל התנאי, ויתבטל הגירושין. אבל **הב"י** [ס"ס קמג] **והגר"א** [קמג יז] ציינו דשו"ת הרא"ש ס"ל כעיטור[ח] וצ"ע.

רנא) **שם. לפרש"י** איירי שהתנה עמה ולא מסר לה. והראב"ד [לרי"ף] כת' ש"מ שאדם שעושה תנאי

כתובים הבאין כא', ובזה אף ר' יהודה מודה [כדאי' שם].

ב. [וע"פ לשון הברייתא לע' לג.].

ג. **והעיטור** [תנאי לז: בדה"ס] ביאר דכל זמן שלא נגמר הדבר יכול לבטל התנאי.

ד. **והרשב"א** תמה על העיטור דאדרבה יש להוכיח דא"י לבטל, דאת"ל שיכול לבטל התנאי אמאי תלי בנתינה בע"כ לא הוה נתינה. [והתם הנידון האם מתקיים בכך הנתינה, ולא באו משום דין ביטול התנאי]. ועוד דמשמע בעיטור דכוונתו משום דיכול לבטל הגט, כיון דלא חל, ולא ביטול התנאי [והתם לא דנו משום ביטול הגט כלל].

ה. והרשב"א דחה דברי העיטור מהגמ' [קידו' הנ"ל], דאת"ל דיכולה לחזור בה, א"כ היכא דפשטא ידה וקיבלה קידושין מאחר יהני. [ולא נקט דהעיטור חילק דדוקא האשה א"י לחזור].

ו. [וע"ד דעת הרמב"ן ע"ע בע"ב].

ז. וע' לק' בסוף עו: מש"כ עוד בזה. ולמש"כ שם יש לחלק דיש אופנים דחל כבר, ובעי דין תנאי לבטל. ועפ"ז בכה"ג העיטור יודה. וצ"ע

ח. ומשמע בראש"ש דכולהו מצד דתליא התנאי בדעתו, וכמ"ש הב"י [ולכאורה כוונתו לתחילת דברי שו"ת הרא"ש דכ"כ, וצ"ת]. **והגר"א** ציין עוד דכ"ד ה'אחרים' בר"ן [**והחזו"א** חלק דהאחרים בר"ן הוא דעת הרמב"ן דמדעת שניהם אפשר לקבוע את גדרי התנאי, וכ"ד הרמב"ם לצד א']. **והגר"א** ציין עוד דכ"ד **הראב"ד** [ט ט]. וע' בע"ב דהחזו"א נקט בהראב"ד איירי בתנאי ד'אם' [ובזה הרמב"ם מודה].

קודם מעשה, והלך ועשה מעשה בסתם, אמרי' שעשה על תנאי הראשון. ול"צ תנאי בשעת מעשה. והביא כן מהתוספתא.

רנב) **שם. וחזר ואמר. פרש"י** ומסרו לה. משמע דמסר לפני העדים האחרונים. **והרמב"ן** חלק דא"כ מסר הגט ע"פ התנאי הב', וביטל את התנאי הא'. ודוקא כשמסרו סתם אמרי' דהוה ע"ד התנאי[ט]. אלא דלא מסר אף בפני העדים הב', ושוב מסרו בסתם, דאמרי' דהוה על דעת ב' התנאים.

רנג) **שם. ולדעת הראשונים** דאיירי שכבר מסר לה את הגט [כגון בתנאי 'אם', ע' לעיל], מבואר דכשחזר ועשה תנאי אחר מהני. והר"ן הק' דבתוספתא אי' דהנותן גט בתנאי, ורוצה לגרשה בלא תנאי צריך לטלנה הימנה ויחזור ויתננו לה ויאמר הר"ז גיטך מעכשיו. וכת' דה"מ לר"ש ב"א [לעיל עח.], אבל קי"ל כרבי [שם] דסגי שאומר הא גיטך.

רנד) **מהד"ת כל לקיומי תנאי מצטרפין קמ"ל. המהרי"ט** [אה"ע לח, הו' בשער המשפט ל ה] הביא מכאן דל"מ עדות מיוחדת בדבר שבערוה, וכמו בדיני נפשות. [וכדעת הר"ן לעיל עג:]. וכן **הרמ"א** [חו"מ ל ו] אחרי שהביא דברי המרדכי דעדות מיוחדת מצטרפת בדבר שבערוה, ציין וע' אה"ע קמג י [דהו' דין סוגיין].

והבי"ש [קמג כ] חלק דלא דמי, ואף בדבר שבערוה ב' עדים מצטרפין [ועי' ס' קלג], ושאני הכא דכל תנאי הוה תנאי אחר. וכ"כ **בחי' מכת"י** דכי מכשרינן עדות מיוחדת בממון דוקא דמצטרפין תרוייהו אמנה, דאמרי' בכלל מאתים מנה. אבל בגט אינו מצטרף. **והתור"ג** ביאר דאין חוב על האשה לקיים התנאי, דנימא דיש חיוב ממ"נ, אלא דהגט מתקיים ע"י המעשה שתעשה. ואם עושה מעשה זו מתקיים ע"י, ול"ש בזה צירוף.

רנה) **והיה הולך מיהודה לגליל הגיע לאנטיפרס וכו'.** ס"ד דהגמ' דאנטיפרס הוה תחילת גליל. **ופרש"י** דכיון דהגיע לגליל וחזר ביטל התנאי. ואף אם אח"כ ילך לגליל וישתהה אינו גט. [**והריטב"א** כת' דדוקא כשהזכיר בתנאי שהוא הולך לגליל, אבל אם אמר סתם אם לא באתי עד ל' יום אף כשהלך ולא הגיע לגליל ביטל התנאי כיון דעברו ל' יום משיצא מהעיר[ז]. ועוד כת' הריטב"א דהיכא דאמר הר"ז גיטך אם אעמוד בגליל ל' יום, משמע דהוה תנאי לעולם. שהרי לא תלה ביציאתו].

רנו) **רש"י ד"ה תנאו בטל.** ושוב אינו כשר לגרש בו וכו' וביטל הגט שהרי בא. בפשטות משמע ברש"י דהגט בטל [ועל דרך מ"ד לעיל לב: דאינו חוזר ומגרש בה]. **והרש"ש** הק' דקי"ל כרב נחמן דחוזר ומגרש בה. וכן שאר **ראשונים** [הו' לעיל, ע' תוס' פד:] נקטו דחוזר ומגרש בו. וכת' דאף מהני נתינה ראשונה כשאומר הא גיטך, ותתגרש עכשיו. [וכדין גט שניתן כפקדון ע' לקמן עח.]. וצריך לדחות דכוונת רש"י דביטל את התנאי הראשון, וצריך גירושין מחודשים.

דף עו:

רנז) **אמר אביי ב' תנאי קאמר אי מטינא לגליל וכו' הגיע לאנטיפרס וחזר, דלא לגליל מטי וכו' בטל תנאו.** פרש"י דהתנאי בטל. שהרי התנה ביציאה זו[א] ואפי' קיימו לאחר זמן ל"מ.

רנח) **למימרא דעכו במדינת הים וכו' בעכו הוה מפטרי וכו'.** והיו רשאין להגיע עד עכו, דהוה סוף גבול אר"י[ב]. **ור"ת** [בתוס' לעיל ב.] כת' [ע"פ הירושלמי] דעכו היתה חציו חו"ל[ג]. **ותוס'** פי' קו' הגמ' שההולך מאר"י וישתהא ל' יום או יגיע לגליל.

ט. [והרשב"א חלק על סברא זו].

י. שהרי לא תלה תנאו בגליל, ואף באופן שהיה ידוע שהולך לגליל. [ומשמע דעכ"פ התנאי תלוי ביציאתו מהעיר, דהלשון אם לא באתי משמע דוקא יציאה מהעיר].

א. **והריטב"א** ביאר דאיירי שהזכיר יציאתו מהעיר בשעה שהתנה. אבל אל"כ הוה תנאי לעולם, כל פעם שילך

ב. ובגמ' [לע' ז:] אי' דרצועה נפקא עד כזיב. ויל"ד אמאי לא לוו עד כזיב [ומשמע דהדרך עצמו טהור]. ואולי הלכו בדרך אחרת.

ג. ומש"ה דינו כחו"ל לאמירת בפני נכתב. לר"ת צד חו"ל צ"ל ב"נ, ולר"י אף צד אר"י תקנו ב"נ כיון דרחוק מעיקר ישוב, וחציו חו"ל.

פוגע תחילה בחציו שהוא אר"י[ד]. [והוה מיפטרי בחצי העיר עכו]. ועוד כת' **הרמב"ן** דהמ"ל לדחות דקאי שהגיע לצד חו"ל, אלא דניח"ל לאביי ליישב את המשנה בב' תנאים דומיה דרישא.

רנט) **דאסור לצאת מאר"י לחו"ל וכו'. תוס'** [לעיל ב.]

הביאו מכאן[ה] דעולי בבל כבשו את עכו. [**והריטב"א** [שם] ביאר דאסור לצאת ממקום שכבשו עולי בבל[ו]. והפוסקים האריכו בזה].

ולכאורה מבואר [כאן] דאסור לרבנן לצאת לחו"ל אפי' לשעה, וע"ד לחזור מיד[ז].

ויש שהעירו אמאי לא הותר לצאת לחו"ל משום מצות לוייה[ח]. [דהרי הותר משום מצוה כל דהו ע' **מג"א** תקלא ז].

רס) **רש"י ד"ה שאסור.** לבני א"י לצאת לחו"ל. לכאו'

כוונת רש"י ליישב דבני בבל רשאים לצאת מהארץ. **והריטב"א** ביאר דמותר להם לשוב לביתם.

ויל"ד האם נדחית האיסור לצאת משום דרשאי לצאת לביתו [דומיה דלישא אשה וכדו']. או דדך איסור הוה דוקא בבן אר"י, ולא נאמר כלל איסור בבן חו"ל לצאת. [וכ"מ ברש"י]. וכן מבואר **במהריט"ץ** [א פה].

רסא) **אמר רב הונא מאי פניך וכו' לישנא מעליא.**

המפרשים דנו אי רב הונא איירי שהבעל אמר פניך, וכוונת התנאי לישנא מעליא. [ונח' רב הונא ור' יוחנן בפירוש לשון התנאי]. אך **התפארת יעקב וחזו"א** ביארו דכוונת רב הונא דהבעל התנה להדיא, אלא דהתנא תפס לשון נקיה.

רסב) **הר"ז גיטך כל זמן שאעבור וכו'. פרש"י** [במשנה]

כשאשתהה מיד יהא גט. משמע דהוה גט מכאן ולהבא. **והראשונים** [רמב"ן בסמוך] הביאו די"ג בברייתא ע"מ, והוה גט מעכשיו אם ישתהה.

ובתוספתא [ה] אי' בברייתא זו ולא תנשא עד שיעבור ל' יום [וי"ג כן בסוגיין, ע' בגליון]. **והרמב"ן** דייק דהוה מעכשיו, דאל"כ פשיטא דאינו רשאי לינשא קודם התנאי, דעדיין לא הוה גט. והרמב"ן תי' דכוונת התוספתא לפרש את דברי המשנה דהוה גט לכי מלי ל' יום. [וכדברי ר' יוחנן[ט]].

רסג) **ולגט ישן אין חוששין שהרי לא נתייחד עמה.**

הרשב"א [לעיל עג.] הק' דאי איירי שגירש על תנאי דמעכשיו שוב אינו גט ישן, דהרי היא כבר מגורשת, ובאמת גיטה קודם לבנה. [וכעין מש"כ **תוס'** עג. ד"ה לא]. אבל אי איירי בתנאי דאם [ע' בסמוך] ניחא. והביא דה**ראב"ד** העמיד סוגיין כשנתן את הגט לשליח, ולא איירי שנתגרשה כבר.

רסד) **וליחוש שמא פייס. פרש"י** פייס הקטטה

ונתייחד עמה. ועד"ז **פרש"י** [לעיל יח:] שמא פייס, ובא עליה והוה גט ישן. **ורש"י** [לעיל כט:] ביאר דהחשש שמא בא ונתייחד עמה ופייסה ובעל והוי גט ישן[י].

ותוס' [לעיל יח: וכן שא"ר] הק' דמשמע בגמ' דהוה תרי מילי. ועוד דאי בא ונתייחד עמה בטל התנאי, ואף בלא חשש גט ישן.

והראשונים הק' עוד דגט ישן הוה רק לכתחילה [וכדאיתא לקמ' עט:], א"כ אמאי ניחוש לזה. **ובתוס' רי"ד** כתב דגט ישן דהכא חמיר, דחיישינן שמא קידשה בביאה[יא], וגט לא עקר אלא קידושין ראשונים. והתוס' רי"ד הוסיף דכיון דעשה מעשה אישות, אין לך ביטול גדול מזה על הגט [ולפ"ז הוה משום ביטול הגט, וכדברי שא"ר].

ד. ומבואר בתוס' והראשונים דחצי הדרום של עכו הוא מאר"י, וחצי הצפון מחו"ל. [ורצועה נפקא מצד דרום של העיר, דרך הצפון ע' בציורי המפרשים לע' ז:]. ועוד שמעתי לפרש דעכו מתחלק מזרח למערב, ורצועה נפקא הוא המשך צד אר"י. והגמ' ידעה דהדרך ליכנס לעכו הוא מצד אר"י שבו.

ה. וכן מהגמ' [כתובות קיב.] דר' אבא היה מנשק כיפי דעכו. **והרמב"ן** [שם] דחה די"ל דאף דלא כבשוה עולי בבל, מ"מ עומד בחיבתו וקדושתו לענין ישיבה ודירה.

ו. א"נ דאין איסור לצאת ממקום קדושת עולי מצרים לחו"ל ממש.

ז. ולכאו' י"ל דהוה מידת חסידות. אבל לשון הגמ' דאסור לצאת.

ח. ויל"פ דמשום סרך איסור לא ליוו, ואף שמותר.

ט. ולפ"ז לכאו' יש לגרוס כן בתניא כוותיה, דמפורש בברייתא כתי' ר' יוחנן. [ואי"צ למש"כ תוס']. [ואי"צ למש"כ תוס'].

י. ופרש"י דהיכא דקבע זמן להשהותו חיישי', דיש לו הרבה זמן לבא. אבל בעלמא לא חיישי' בשולח גט ממדה"י דלא עקר נפשי' מספק. וע"ע תוס' [יח: ד"ה חיישינן].

יא. וצ"ב דאם אין עדים שנתייחד עמה, היאך נחוש שקידשה

והראשונים הביאו בשם **ר"ח** דכוונת הגמ' דחיישינן שמא ביטל את הגט. וכ"כ **ר"ת** [בתוס' לעיל יח:] דעיקר החשש שמא פייס הוא שביטל את שליחות הגט.

אך **תוס'** [הנ"ל] הק' דבמשנה [בסמוך] איירי במעבשיו אם לא באתי, ובמעבשיו ל"מ לבטל את הגט לאחר מסירתו. ועד"ז הק' **הרמב"ן** לגורסים בברייתא ע"מ, דע"מ במעבשיו ול"ש לבטלו.

ותוס' ביארו דקו' הגמ' דחיישי' דע"י פיוס בא וקיים התנאי. [ולפ"ז נכללו כמה חששות בלשון 'שמא פייס'[יב]].

אבל הראשונים הביאו **דר"ח** פי' אף בסוגיין משום ביטול.

והרמב"ן הביא **י"מ** דאף בתנאי דע"מ יכול לבטלו, דכיון דעל תנאי ולא נתקיים התנאי יכול לבטלו[יג]. [וכדעת העיטור, הו' בע"א]. והרמב"ן חלק והביא דבשו"ת הרי"ף כת' דבתנאי דמעבשיו ל"מ לבטלו, דהא אם נקרע הגט או שאבד הוה גט [וכדאי' לעיל עד.], ואין משגיחין עליו, כ"ש שביטלו.

והרמב"ן תי' דהכא חיישי' שמא שניהם ביטלו את התנאי. ואף בתנאי דמעבשיו אם רצו שניהם [הבעל והאשה] וביטלו את התנאי נתבטל הגט. ולפיכך האומר לאשה ע"מ שתתני לי ר' זוז ובטלו שניהם התנאי, אף שמתקיים התנאי אח"כ הוה כאלו לא נתקיים, והגט בטל[יד].

והראשונים [ר"ן] דייקו כן מסוגיין, דתלי בפיוס והסכמת שניהם. דאילו תלי בבעל לבד לבטל התנאי א"כ אמאי תלי פיוס[טו].

והראשונים הביאו דכ"כ **שו"ת הרי"ף** [לב] דחיישינן שמא מחלה לו התנאי, ובטל הגט. וכ"כ **הרמב"ם** [ט] דחיישינן שמא [האשה] מחלה לו התנאי, וחזר ובטל הגט כשפייסה. **והראב"ד** השיג איני יודע מחילה זו מהי. אלא שביטל הגט בידה. ואע"פ שאמרו [לעיל לב.] משהגיע גט לידה א"י לבטלה, אבל בתנאי יכול לבטל. [**והגר"א** [קמג יז] ציין דהראב"ד קאי כדברי העיטור, אבל **החזו"א** כתב דהראב"ד איירי בתנאי 'אם', דלכו"ע מהני לבטל[טז]].

רסה) **שם. ובשו"ת הרי"ף** הק' דלא מצאנו בשאר גט בתנאי [כגון ע"מ שתתני לי ר' זוז וכיו"ב] דחששו לפיוס. **והרי"ף** חילק דהכא חיישי' דמחלו התנאי ובטל הגט. אבל בתנאי דר' זוז אם מחלו התנאי תהא מגורשת[יז].

ותוס' [לעיל יח:] כת' דהיכא דהבעל עמה בעיר לא חששו לפיוס, דלצעורה מכוין [ואם נתפייס יש קול]. וחששו דוקא בשולח למקום אחר שלא לעגנה [או שהבעל הולך למקום אחר][יח]. דמסתמא לטובתה נתכוון בגט זה.

והלח"מ [ט ט] כת' דבתנאי ר' זוז, כשנותנת לו המעות בסתמא, המעשה מוכיח דודאי לא ביטלו, דאל"כ לא היתה נותנת לו. ולא היה מקבל המעות. ועוד כת' **הלח"מ** דהך חשש פיוס הוה דוקא לבתחילה שלא תנשא.

והרמב"ן הק' [לעיל עג:] מעבשיו אם מתי, וראוה שנתייחד עמה ודנו אי חיישי' לקידושין. ניחוש שמא פייס ומחלה התנאי וביטל הגט.

והרמב"ן תי' דדוקא בתנאי דתלי בדידהו אפשר לבטלו, כגון ע"מ שתתני לי שבידה שלא לתת לו

בביאה.

יב. ומבואר בדברי התוס' דמ"מ בברייתא דאם לא באתי איירי בלא מעבשיו, והתם שפיר שייך ביטול הגט. א"כ קו' הגמ' על הברייתא בתרתי שמא ביטל הגט ומשום ביטול התנאי.

יג. וכת' דאע"פ ששנינו [בברייתא לג.] משהגיע גט לידה א"י לבטלו, הכא כיון שעל תנאי נתן ולא נתקיים עדיין התנאי יכול הוא לבטלו.

יד. וביאר שכל זמן שלא קיימתו לתנאי אפשר לבטלו מדעת שניהם. [ויל"ד אי כוונת הרמב"ן דמדהני לבטל את גוף הגט [והוא חידוש דהא כבר נמסר ואפי' נקרע הגט מגורשת]. או דבידם לשנות את עצם התנאי, ולקבוע דמעשה זו יחשב כאילו לא נתקיים התנאי, וע"ד הא דאי' [ע' לע' עד:] כאילו התקבלתי].

טו. ולדעת שא"ר ביארו הראשונים דע"י פיוס רגיל לבטל התנאי ולבא.

טז. [אך צ"ב מאן דמתני אמתני' [דבסמוך], וכקו' התוס' יח:].

יז. ומאי איכפ"ל ומה חורבא נפיק מיניה אם נאמר על גט קיים שאינו קיים.

יח. **והאו"ש** [ט ט] הוסיף דאף בסוגיין מובן הדבר כי מה שגומר בלבו לגרשה אם יעבב ל' יום, הוא מצד קפידות האשה, שרצונה בקב ותפלות, ושלא יעבור ממנה ל' יום. וכי מחלה ליה אח"כ [ואינה מקפדת על עברו ממנה ובלי התיחדו עמה] הוי ביטול, דמתחילה היה בלבו לגרשה רק בשביל שהיא מקפדת.

ולא תקיים התנאי והגט בטל. אבל התם תלה התנאי במיתה, וכיון דמתקיים בע"כ א"א לבטלו.

רסו) **שם. הר"ן** הק' דא"כ אמאי ל"מ מחולין לך [לעיל עד:], הא היכא דהסכימו ביניהם מהני ביטול התנאי. דכשם שבידם לומר שיהא כאילו נתקיים כשם שבידה לומר שיהא כאילו לא נתקיים[יט]. [אך הראשונים [הו' לעיל] כת' דאה"נ מהני ביטול התנאי, והתם איירי כשכוונתם לקיום התנאי].

והר"ן כת' דבכל תנאי דמעכשיו ל"מ לבטל התנאי, אלא דוקא הכא דהתנאי הוא להנאת האשה מהני מחילה, דמסתמא איירי שהתנה להנאתה, שלא תתעגן מחמתו אם לא יתנהג מנהג אישות. אבל ע"מ שתתני לי ר' זוז ודאי ל"מ. [והאחרונים כתבו דלדברי הר"ן אינו משום 'ביטול תנאי', אלא דאמרי' דהתנה ע"ד הנאתה, וכ"ז בכלל התנאי. וכמ"ש הר"ן כתובות עג דמהני מחילה שאינו מקפיד. וע' **חזו"א** נג שהאריך בכ"ז].

רסז) **באומר נאמנת עלי**[כ] וכו'. **פרש"י** ע"מ כן אני מוסר לה, שתהא נאמנת וכו' כל זמן שתאמר שלא באתי. וכן **פרש"י** [לעיל כט:] שהבעל אמר שתהא נאמנת לעולם אם אערער לומר גט ישן הוא, הריני מאמינה לאמר שלא באתי, וכיון דמעיקרא הימנה תו לא מהימן לערער. וכל שכן דאנן לא ליקו ולערער.

ותוס' [לעיל יח:] הק' **לפרש"י** דהנידון משום חשש גט ישן מה מהני נאמנות דידיה, הא אנן לא מהמנינן ליה. וכן הק' **לפר"ת** דהנידון משום קיום התנאי, ואמאי תלי בדידיה.

ור"י [בתוס' יח:] תי' דהוה חשש לעז בעלמא. וכיון שהאמינה שוב לא יוציא לעז. וכ"כ **בחי' מכת"י** [ועי"ש]. אבל **הרשב"א וריטב"א** כתבו דע"ד כן התנה, וכ"ז בכלל התנאי [לצד דפייס וקיים התנאי, וכ"כ **תוס'** יח:]. **והרמב"ן** [לעיל סד. ושא"ר שם] הביא דעד"ז הא נאמנות שליש, שמסרו בידו הוה כאומר תהא נאמן עלי. [ונתן ע"ד אמירתו].

רסח) **רש"י ד"ה באומר.** שתהא נאמנת עלי כק' עדים וכו'. [וכ"כ רש"י לעיל כט: הנ"ל]. וקצת משמע דאמר להדיא כק' עדים. **והבי"ש** [קמד יד] כת' דסתם נאמנות ל"מ נגד עדים אא"כ פירש להדיא[כא]. וצ"ב אמאי רש"י נקט דוקא כק' עדים, הא סתם נאמנות הוה רק כנגד ערעור הבע"ד עצמו. [ולא חיישי' שיביא עדים שנתייחד עמה].

רסט) **איכא דמתני לה אמתני' [בסמוך] וכו' וליחוש שמא פיים וכו'.** בפשוטו משמע דאף הכא הנידון משום פיוס. ולפ**רש"י** משום גט ישן. ולדברי **הראשונים** שמחלו התנאי. ותוס' [לעיל יח: הנ"ל] הק' דבהך משנה איירי במעכשיו.

והגמ' פי' דמ"ד אברייתא [דלעיל] ס"ל דהא לא אתא. **פרש"י** דכיון דלא ראינו אותו שבא לעיר לא חיישי'. [ומש"ה החשש גט ישן הוה חשש רחוק].

אבל **תוס'** [לעיל יח: הנ"ל] **פי'** דהך פיוס הוה שבא וביטל התנאי [ולא דמי להא דלעיל]. ועד"ז כת' **הרשב"א וריטב"א** דלמ"ד דהקו' אמתני' הק' שמא נתקיים התנאי. ותי' באומר נאמנת שלא באתי[כב].

והרשב"א ביאר דלפ"ז כ"ש דהגמ', דכיון דחיישי' שבא בחשאי וביטל התנאי, כ"ש דבהולך ובא חיישי' שמא בא בדרכו.

והרשב"א כת' דלדברי הרי"ף [הנ"ל] אי"צ לזה, דאף הכא הוה חשש מחילת התנאי. וביאר די"ל דפייסה קודם שהלך[כג]. **והריטב"א** כת' די"ל דמעצמה מחלה על ביאתו.

רע) **שם. הבי"ש** [קמד יד] הק' לדעת **הראשונים** [לקמן פג. **והר"ן** לעיל עד., הו' **ברמ"א** לח לט] דבתנאי בקום ועשה עליו להביא ראיה שביטל התנאי, ומ"ש הכא

יט. [וצ"ב גדר ה'כשם'].

כ. הגיר' לפנינו נאמנת שלא באתי. אבל גירסת הרי"ף 'שלא פייס'.

כא. **והאחרונים** כת' דכ"ז לגבי החשש של קיום התנאי. אבל במקום חשש גט ישן ודאי ל"מ הימני נגד עדים.

כב. וכן הגיר' ברי"ף לפנינו דלמ"ד אברייתא הק' וליחוש שמא פייס, ותי' נאמנת לומר שלא פייס. ולמ"ד אמתני' הק' וליחוש שמא בא, והשיב נאמנת לומר שלא באתי. [ואילו הגיר' לפנינו בתרוייהו הקו' שמא פייס, והתי' נאמנת שלא באתי].

כג. והא דאי' בסוף הגמ' דהא לא אתא, דכיון דלא חיישי' שבא בצנעא ה"נ לא חיישי' להכי.

דחששו. **והבי"ש** תי' דהכא לא נחשב תנאי בקום ועשה, דפעמים שבא מחמת שום עסק[כד]. **והאבנ"מ** [לח כו] חלק דהוה קום ועשה אף שהוא שלא בכוונה.

והאבנ"מ תי' ע"פ סברת **המהרי"ט** [א קנב] דהטילו חובת בירור בקו"ע על הבעל, כיון דבידו לברר, אבל כשמת הוה ספק[כה]. ועוד כתב דבקום ועשה מדאורייתא מעמידים על חזקתו, וכוונת הגמ' כאן לחוש מדרבנן[כו].

רעא) **מאן דמתני' אמתני' כ"ש אברייתא. הרא"ש** [ושא"ר] פסק כלישנא בתרא, ולהחמיר באיסור דאורייתא [ומבואר דהוה חשש דאורי']. ועוד הביא הרא"ש דה**גמ'** [לעיל כט:] הביאה סתמא כלישנא בתרא[כז].

אבל **הרמב"ם** [ט י,יא] פסק דדוקא כשהוא בעיר חוששין שמא פייס, אבל אם לא בא לעיר אין חוששין שמא בא, דאין דרך לבא בסתר. **והרא"ש** תמה דתפס להקל באיסור דאורייתא. **והר"ן** ביאר דהך חשש שמא בא [כשלא ידעי'] הוה חשש דרבנן בעלמא.

רעב) **מאן דמתני' אברייתא.** [דהולך ובא, דתניא כוותיה דר"י]. **והמהרש"א** הק' דאמאי לא הקשו כן על המשנה דשנוי בלשון הזה. וכת' דלפרש"י דפיוס שייך לגט ישן, ומש"ה הק' מברייתא דהוזכר גט ישן. אבל לתוס' לא שייכי זל"ז.

רעג) **הר"ז גיטך אם לא באתי מכאן ועד י"ב חודש וכו'.** בפשוטו משמע דהוה גדר תנאי ד'אם', וצריך משפטי התנאים. [ומש"ה שייך מחילת התנאי, ע' לעיל]. אך היכא דאמר לאחר שלא באתי הוה כאומר לאחר ל' [ע' מה שהו' לעיל עה: ובסוף העמ']. **שם.** הר"ן הק' מאי קמ"ל מתני', הא כבר שמעי' מרישא [לעיל עב.] ד'אם מתי' אינו גט. ומהיום אם מתי הוה גט.

רעד) והאחרונים העירו דהגמ' [כתובות ב:] הק' עד"ז, דאי קמ"ל דאין גט לאחר מיתה, והק' הא תני רישא [לעיל עב.] וכו' הר"ז גיטך אם מתי. ותי' דילמא לאפוקי מרבותינו [הו' בסמוך] דס"ל זמנו של שטר מוכיח עליו[כח].

והר"ן תי' דס"ד דאם לא באתי הוה משמע מעכשיו. דס"ד דשאני 'אם מתי' דכוונתו מחמת מיתה, ומגרש לה כי היכי דלא תיפול קמי יבם[כט], ורוצה שיחול גיטה לאחר מיתה, דסבר הוא דיש גט לאחר מיתה. קמ"ל [דאף בלא"ה 'אם' לא משמע מעכשיו].

ועוד תי' הר"ן דהכא נתכוון לגרשה, וסד"א דאם לא באתי גרידא משמע מעכשיו, שרוצה שתתגרש בכל אופן. אבל התם חיישי' דילמא[ל] אינו רוצה בגירושיה כלל, דיודע הוא שאין גט לאחר מיתה[לא], אלא נתכוון לפייסה. ומש"ה היכא דלא אמר מעכשיו ל"מ.

רעה) **הר"ז גיטך מעכשיו אם לא באתי עד י"ב חודש, ומת בתוך י"ב חודש וכו'.** הגמ' [כתובות ב:] דנה האם ה"ה חלה, ואף שלא בא מחמת אונס. האם אמרי' אונס בגיטין [הו' לעיל עג.]. אבל במת לא נחשב אונס, דניח"ל דלא תיפול קמי יבם[לב].

כד. וילה"ק דלשון הגמ' שמא פייס, ולפ"ז אדרבה החשש שמא בא שלא בכוונה.

כה. ולפ"ז החשש שמא פייס הוה דוקא באופן שמת. וצ"ע דהגמ' [לע' כט:] הביאה מסוגיין דחיישי' שמא פייס, אף כשהבעל קיים. ואדרבה מבואר ברש"י [שם, ור"י בתוס' יח:] דכל החשש משום לעז הבעל.

כו. אך צ"ב דא"כ אף בשאר תנאי יש לחוש. והראשונים סתמו בזה.

כז. והגמ' [שם] הביאה את דברי רבה בר"ה על המשנה, וכן התם איירי דלא ידעי' שבא לכאן, ואפ"ה חששו. [אך לצד בראשונים דמאן דמתני אמתני' משום קיום התנאי. ומכאן דמתני אברייתא משום חשש פיוס, א"כ התם נמי הוה חשש פיוס. וצ"ע].

כח. ותוס' [שם] פי' דברישא [עב.] י"ל דאיירי כשלא כתב זמן בתוך הגט. א"נ שבוע שנה או חודש. א"נ בגט מאוחר. [דל"ש זמנו של שטר].

כט. [אך **רש"י** [כתובות הו' בסמוך] כת' דאף במשנה כאן כל עצמו כותב מחמת מיתה].

ל. ויל"ד אי כוונתו דהוה ספק דילמא [וא"כ תאסר לכהן וחולצת ואינה מתייבמת]. או דכיון דיש לפרש כוונתו כן, א"כ אין אומדנא ברורה דנתכוון באופן המועיל, ואמרי' דדברים שבלב אינם דברים.

לא. ומשמע דלהך ס"ד אילו לא ידע אמרי' דאנן סהדי שרוצה באופן המועיל [היפך ממש"כ בתי' הא']. אלא דחיישי' שיודע ונתכוון לפיוס בעלמא.

לב. **פרש"י** דכל עצמו שכתב לה גט מחמת כן כתב לה,

רעו) **כתבו ותנו אם לא באתי וכו'. התוס' רי"ד** [עז.]

הקשה דהוה מעשה קודם לתנאי, דכתבו ותנו הוה מעשה. ובע"כ נקט הלשון בדוקא מדפליג ר' יוסי בסיפא. והוכיח דלרבנן לא בעי תנאי קודם למעשה. וכן הוכיח **הרמב"ן** [לעיל עה:].

והרמב"ן [רשב"א ור"ן לעיל שם] **הביא י"א** דתנאי בהדי שליח ל"צ כל משפטי התנאים. דלהכי עשאו שליח ולא להכי. וה"נ עשאו שליח לגרש אם לא באתי, ואף לר' מאיר אי"צ תנאי כפול[לג].

והאחרונים הביאו עפ"ז דכל מעשה ע"י שליח יכול להטיל בו תנאי בלא משפטי התנאים. וכ"כ בשו"ת **הר"א מזרחי** [שו"ת מים עמוקים כב][לד]. אבל **הבי"מ** [לח ב, הו' בפתח"ת קמד ה, וכן גט פשוט קכ מג] דחה די"ל דדוקא היכא דשלח שליח לעשות בצורה מסויימת, אמרי' דאם שינה אינו שליח. [אף בלא תנאי]. אבל כשמטיל תנאי בעלמא [בדבר דלא תליא במעשה השליחות] י"ל דצריך גדרי תנאי[לה].

והאבנ"מ [לח ב ועוד אחרונים] הק' **דרש"י** [כתובות עד.] כת' דתנאי בני גד וב"ר היה ע"י שליח, דיהושע היה שליח של משה לתת את הארץ. וכת' דלדעת הנך **ראשונים**[לו] צ"ל דיהושע היה הבע"ד בעצמו[לז].

רעז) **כתבו גט בתוך י"ב חודש, ונתנו לאחר י"ב חודש אינו גט. הר"ן** פי' דס"ד דלא הקפיד אלא על הנתינה, קמ"ל דאף על הכתיבה הקפיד.

רעח) **ואם אין ידוע מגורשת ואינה מגורשת.**

הריטב"א הק' דבעלמא [לעיל כח.] קי"ל דמוקמי' בחזקת חיים. והעמיד [בתי' א'] כשנולד ספק[לח], וכגון דיש ב' כיתי עדים המכחישין איזה קדם. ובתרי ותרי לא מוקמי' אחזקה מדרבנן[לט].

ועוד תי' **הריטב"א** [וכ"כ הר"ן] דלא מוקמינן בחזקת חי, לומר שמת לאחר י"ב חודש, דכיון דהשתא מת לפנינו, מסתפקים שמא מת תוך י"ב חודש. **והאחרונים** הביאו דברי **הט"ז** [יו"ד שצז ב] דכיון דסוף האדם למות, נחשב חזקה העשויה להשתנות, ולכן כשמת לפנינו אל מעמידים על חזקת חיים לומר שמת מאוחר יותר. **והש"ש** [ג ח] כתב דהכא יש חזקה א"א נגד החזקת חיים, והוה כתרתי לריעותא. והקשה דא"כ חזקת א"א יבריע בצירוף חזקה דהשתא [ולדעת תוס' תרתי לריעותא הוה ודאי, אבל לרמב"ם תרתי הוה ספק[מ]]. וכתב דהכא החזקת א"א אינה שלימה עבשיו, דהשתא ודאי פנויה, אלא שזקוקה ליבם. [וה**אחרונים** דנו דהכא ידעינן זמן הגט ואב"מ].

רעט) **ורבותינו התירוה לינשא וכו' ר' יהודה נשיאה בנו של ר"ג**[מא] **בר רבי**[מב]. והגמ' [ע"ז לז.] אי' דהתיר שמן של עבו"ם, ורצה להתיר אף פת עבו"ם, אלא דחשש שיקראו לו בי"ד שריא.

רפ) **תוד"ה ולא הודו לו.** אין להוכיח מכאן דאין הלכה כר' יוסי וכו' דהא ר' יוחנן גופיה יכול לסבור לר'

ובהאי אונס לא ניח"ל דלבטל גיטא. אבל באונס אחר ניח"ל שיתבטל הגט.

לג. והעתיקו **הבי"ש** [לח ב בסו"ד] דכל התנאים שמתנה עם השליח אפי' לא כפל התנאי קיים שלא התרצה את עצמו אלא בתנאי זה.

לד. אבל ב**שו"ת מהר"י בן לב** [א כט] ביאר כוונתו [באופ"א קצת] דכיון דאמר ליה פיך כפי ועשייתך כעשייתי ושיתן הגט על תנאי הו"ל כאלו אמר שיתנה התנאי בכל תנאיו באופן שיועיל. ומהריב"ל הביא דגדולה מזאת נסתפק **ר"י** במי שאומר סתם שיהא התנאי כתנאי בני גד ובני ראובן [ולא פירש תנאו], האם יועיל בלי כפלות התנאי.

לה. אך **הבית מאיר** [בסו"ד] חידש דכל דבר שהוא דיבור בעלמא מהני תנאי בלא משפטי התנאים [דאתי דיבור ומבטל דיבור מסבראי]. וה"נ בשליחות.

לו. [והביא דכ"מ ב**שאלתות** [קלח] דהיו בעלי דבר]. ולפ"ז רש"י פליג על יסוד זה. **והבי"מ** הביא עוד מדברי הראשונים [תוס' כתו' נו, שו"ת הרא"ש מו ב הו' לע' עה.] דהק' דנילף מבני גד דמהני תנאי דוקא ע"י שליח.

לז. ועד"ז הק' משבועת אליעזר עבד אברהם שהיה שליח. ודחה דהתנאי היה על השבועה, ובזה אליעזר היה בע"ד [ולא שליח].

לח. ומש"ה 'אין ידוע'.

לט. **והריטב"א** נקט דמדאורייתא מוקמי' אחזקה, וכמ"ד [יבמות לא.] דספיקא דרבנן.

מ. דנח' בזה ר' שמעון ורבנן נדה ב: אי תרתי לריעותא הוה ודאי. ע' לעיל לא:.

מא. בגמ' [כתובות קג:] אי' דרבי היה לו ב' בנים, שמעון וגמליאל, ואמר שגמליאל יהא נשיא אחריו, אף דשמעון חכם יותר, גמליאל ממלא מקום אבותיו ביראת חטא.

מב. [**והריטב"א** הוכיח דאין זה רבי, דאי' לע' עב: דרבי ל"ל דר' יוסי].

יוסי. תוס׳ נסתפקו האם מה שאמר ר׳ יוחנן דלא הודו לו משמע דאף ר׳ יוחנן לא הודה לו[מג] [ול״מ זמנו שטר עכ״פ בע״פ]. או דר׳ יוחנן סיפר שאחרים לא הודו, ואין ראיה בדעת ר׳ יוחנן.

והראב״ד [לרי״ף כאן] פסק שזמנו של שטר מוכיח אפי׳ בע״פ, דהא רב יהודה נשיאה עשה מעשה[מד].

אבל **הרי״ף** כת׳ דהלכה כרבנן [ודלא כר׳ יוסי]. **והרמב״ן** ביאר דר׳ יוחנן אמר דלא הודו לו, לומר דאין הלכה כמותו. ורב ור׳ יוחנן הלכה כר׳ יוחנן.

והרי״ף [ב״ב קלו. סב: בדה״ס הו׳ לעיל עב.] פסק דל״מ זמנו של שטר מוכיח באיסורין אלא בממון [ונתבאר לעיל שם]. **והרי״ף** יישב עפ״ז הסתירה בדעת רב, דרב [לעיל עב.] פסק כר׳ יוסי דזמנו של שטר מוכיח, ואילו גבי גט תיקן רב[מה] [לקמן פה:] מיומא דנן לאפוקי מר׳ יוסי. ועוד הביא **דרב נחשון** גאון פסק כר׳ יהודה אף בממון דלא אמרי׳ זמנו של שטר מוכיח, וכתקנת רב בגיטין.

אבל **רש״י** [לקמן פה:] כת׳ דקי״ל כר׳ יוסי, ואפ״ה בעינן לאפוקי נפשין מפלוגתא[מו]. **ותוס׳** [לעיל עב. ולט:] כת׳ דרב תיקן כן לשופרא דשטרא. ועד״ז כת׳ **הראב״ד** דרב תיקן משום דחשש לבר פלוגתיה, משום מאן דפליג.

והר״ן דייק מדברי **הרי״ף** [כאן] דהלכה כרבנן אף לקולא, ומתייבמת. והק׳ דאי בממון קי״ל כר׳ יוסי, א״כ הוה עב״פ ספק לענין איסור. וכת׳ דצ״ל דהרי״ף כאן קאי בדעת רב נחשון גאון דפסק כר׳ יהודה בכל.

אך שוב הביא דברמב״ם מבואר דבממון קי״ל כר׳ יוסי, ואפ״ה בגיטין לא קי״ל כר׳ יוסי, ואף לקולא. [ויש חילוק בין ממון לאיסורין מעיקר הדין. וע׳ מה שהו׳ בזה לעיל עב.].

רפא) **או דילמא לאחר י״ב חודש דהא איקיים ליה תנאה. תוס׳** כת׳ דהוה גזירה, דהא ידעי׳ ודאי שיתקיים התנאי[מז] [וכ״כ **הרא״ש**].

אבל **הר״ן** כת׳ דאיהו עשה תנאי לא גמר ומגרש אלא לאחר י״ב חודש, שלא חשש למיתת עצמו. ומש״ה חיישינן ולא מתירים לפני קיום התנאי[מח]. [ומשמע דנגמר הגירושין בקיום התנאי, לאחר מיתה. וצ״ב דאין גט לאחר מיתה].

וה״ה [ח כב] כת׳ דשמעינן מינה דאע״פ שא״א בשום פנים שיתבטל התנאי, מ״מ אין מחזיקין אותה כגרושה עד שיתקיים התנאי [בפועל]. [ומבואר דגדר התנאי דהדבר שתלה בו עושה קיום, ועי״ז חל על הגט [למפרע]. ולא הוה בירור בעלמא[מט]].

והשער״י [ב י, וכן בחי׳ הגר״ש גיטין ו] ביאר דאף דנתברר שבעתיד לא יבא, לא אמרי׳ דנחשב דיש בזה קיום התנאי שלא יבא. אלא דבעינן שקיום התנאי בפועל יקיים את המעשה. דומיה דהיתר חכם שפועל להתיר את הנדר למפרע [מכאן ולמפרע], ואף אם ידעינן שבעתיד החכם יתיר הוה אסור[נ].

מג. וכ״כ **הרמב״ן** [ס׳ הזכות] דכוונת ר׳ יוחנן דלא הודו לו, לומר שאין הלכה כמותו, דהא אפי׳ רבנן דדריה פליגי עליה.

מד. והראב״ד כת׳ דרבותינו [ר׳ יהודה נשיאה בן ר״ג ברבי] היה בתר רב, וכיון דעשו מעשה, מעשה רב.

מה. וכן העתיקו תוס׳ [עב.], אך לפנינו הגיר׳ שם רבא [עי״ש עה״ג].

מו. ורש״י פי׳ שיצא הדבר בהיתר ולא יצא שם פסול אמשפחות ישראל. [ויל״ע אי כוונתו דבדבר חמור זה חששו לחולקים, אף נגד כללי הפסק. או דלעולם הלכה כר׳ יוסי לגמרי, אלא משום חשש לעז, שיוציאו שם פסול. ועד״ז כת׳ הראב״ד].

מז. וכאילו נתקיים התנאי לפנינו. ויל״ד דעכ״פ יש צד שימחלו את התנאי. [לדעת הראשונים דמהני]. ואפשר דאפ״ה לא חיישי׳ להכי. ועי״ל דהכא הבעל מת [ולא מחל], ול״מ מחילת האשה לחוד.

מח. ורש״י והר״ן ביארו את הצד דמותרת לינשא מיד, דיש כאן קיום תנאי. [משמע דהצד דמותרת משום דנחשב שכבר נתקיים התנאי. ולא משום דידעי׳ שיתקיים בעתיד, וכלשון התוס׳]. ולדברי רש״י י״ל דזה ספק הגמ׳ דידן האם כיון דמת נחשב דה׳אי ביאה׳ העתידי הוא מציאות קיימת, או דרק בסיום י״ב חודש אמרי׳ שה׳אי ביאה׳ קיימת.

מט. ובפשוטו גדר תנאי דתלי בעתיד, ובשעת גירושין חל הגירושין ע״פ מה שיהא לבסוף. אלא דאנן לא ידעי׳, ואח״כ איגלאי מילתא. אבל ה״ה חידש דקיום התנאי הוא פועל את הגירושין, דעי״ז נעקר מכאן ולמפרע.

נ. ועד״ז כת׳ **התוס׳ רי״ד** [לקמן פב., ע׳ מה שהו׳ לע׳ עד.] דהיכא שמתנה ע״מ שתעשי דבר פלוני תלה קיום הגט בעשיית המעשה, ועשיית מעשה האשה באה כדי לקיים הגט. ואין הגט קיים אלא בעשיית אותו המעשה, שהרי הבעל תלה קיום הגט במעשה.

ועוד יש בזה חידוש דבפשוטו תנאי דאם לא באתי עד י"ב חודש הוה תנאי ביטול, דאם ישב בשב ואל תעשה הוה גט, וכשיבוא נתבטל הגט[נא]. ואילו בדברי **ה"ה** מבואר דמה שלא בא י"ב חודש הוא מעשה קיום התנאי. וע"כ דגדר הך תנאי מעשה של 'אי ביאה', וכמ"ש הגר"ח [סטנסל הו' לעיל עג.].

וה"ה כתב דזה מקור לדברי **הרמב"ם** [ח כב הו' לעיל עד.] דכשאמר הר"ז גיטך ע"מ שתתני לי ר' זוז ומת [דקי"ל לי ולא ליורשי, ואי אפשר שיתקיים התנאי], **אפ"ה לא בטל הגט שהרי לא קבע זמן. ולא תנשא לזר עד שתחלוץ. וה"ה** ביאר דאע"ג דא"א בשום פנים שיתקיים התנאי, מ"מ הגט אינו בטל כדי שתוכל להתייבם עד שתהא התנאי מבוטל בפועל, וכיון דלא קבע זמן אינו מבוטל בפועל[נב].

וע"פ היסוד דמבואר הכא דאף היכא דידעינן שעומד לבך, מ"מ צריך קיום התנאי בפועל. [אך התם הוה להיפך, דבסוגיין איירי באופן שהתנאי עומד להתקיים, ואפ"ה אסורה לינשא עד שיתקיים בפועל. שהתנאי מקיים את המעשה. ואילו התם התנאי עומד להתבטל, ואפ"ה אמרי' דבינתיים יש גט[נג]. דכל זמן שלא נתבטל בפועל המעשה מיתלא תאלי].

אך **האחרונים** [שעה"מ ח כב בשם מכתב מאליהו ח ח] הק' **דברמב"ם** [ח א] מבואר דבתנאי דמעכשיו מותרת לינשא קודם קיום התנאי, ומבואר דלא בעי קיום התנאי בפועל. **והשעה"מ** חילק דהתם תנאי דבידה, וגמר ומגרש מיד ומותרת לינשא [ובלבד שתקיים התנאי לבסוף]. אבל תנאי דתלי ביד אחרים[נד] לא גמר ומגרש[נה]. ועוד תי' השעה"מ דכל בידה לאו כמחוסר מעשה [דלא חיישי' שלא ירצה לקבלם], **והו"ל** כאילו קיימתו[נו].

והשער"י [הנ"ל] ביאר דיש אופן שהתנאי מקיים את המעשה, דאין רצונו לגרש אא"כ לא יבא, ובאופן זה גדר התנאי שמעכב את המעשה שלא יחול כל עוד שלא בא. אבל בתנאי דמאתיים זוז גמר לגרש, אלא שהטיל תנאי דאם לא יתקיים התנאי יתבטל הגירושין. [ודן האם תליא באומדן דעת המגרש, או האם הדבר תלוי בידו או בידה, עי"ש]. ועי"ז הוה גדר תנאי מבטל, שמבטל את חלות הגירושין למפרע, אבל כל זמן שלא נתבטל הגירושין הגט קיים, ואינה יכולה להתייבם.

אבל **הירושלמי** [כאן ג] כת' דהטעם דאסורה לינשא מיד, אני אומר נעשה לו מעשה ניסים וחי[נז].

והשיירי קרבן הק' דבכל הנשים שבעולם האיך מתירין לינשא כשהעידו שמת בעליהן, ניחוש שיחזור לחיות ע"י מעשה נסים[נח]. **והברכ"י** [יז א] חקר בזה במת שחזר לחיות ע"י נס[נט], האם צריך לחזור ולקדש אשתו, דבשעת מיתתו הותרה. או דאמרי' דההיתר הוא דוקא

אבל תנאי ע"מ שלא תעשה מעשה [ע"מ שלא תשתי יין וכו'] עשיית המעשה אינה באה לקיים הגט, אלא לבטל הגט. ולא תלה הבעל קיום הגט בעשיית המעשה, אלא הגט הוא גט מיד, ובלבד שתזהר שלא תעשה האשה אותו המעשה שיתבטל הגט. ואע"פ שעשיית המעשה מבטלת הגט למפרע אפ"ה מתירין אותה להינשא מיד.
[אלא דהתוס' רי"ד מבואר דדוקא ע"מ שתתן ר' זוז אסורה לינשא מטעם זה, אבל אם לא באתי הוה תנאי ביטול, ומותרת לינשא].

נא. וכמ"ש **הר"ן** [לע' עד. הו' לע'] דמש"ה לא חיישי' שבא ונתבטל התנאי [לולי סוגיה דלעיל דשמא בא]. [אך ע"פ הנ"ל יש ליישב הא דלעיל חיישי' שמא פייס, ואינו סותר לדברי הר"ן הנ"ל].

נב. וסיים דזה דקדוק נפלא מורה על שכל רבינו.

נג. [כיון שהוא בידו, ע' בסמוך]. ויל"ד האם נחשב מגורשת גמור, אלא דאח"כ יתבטל הגירושין למפרע [ואסורה לינשא לשוק, דידעינן דסוף תנאי זה להתבטל אחרי ק' שנים]. או דנחשב ספק מגורשת בינתיים עד שיתברר, ומדינא אסורה לינשא ולהתייבם.

נד. [ועפ"ז מיושב דברי ה"ה שדימה סוגיין דאם לא באתי דצריך קיום התנאי שתהא מגורשת. ואילו בתנאי של ר' זוז תלי בביטול התנאי בפועל. דהתם הוה גט אף קודם נתינת המעות כיון דהוה בידו. ואסורה להתייבם עד שיתבטל התנאי].

נה. וע"ד סברת הר"ן [הנ"ל] דתלי בגמ"ד דידיה.

נו. [לכאו' היינו דוקא על הצד שתקיים את התנאי לבסוף. ומהני סברת 'בידו' להחשב כאילו נתקיים מתחילה. הא לאו הכי ל"מ].

נז. **והאחרונים** ציינו בכ"מ אי חיישי' למעשה ניסים. [ע' יבמות קכא:].

נח. ותי' דשאני הכא מדהתנה אם לא אבא עד י"ב חדש משמע דידוע לו שיבא על ידי ניסים, וצ"ע.

נט. כגון מעשה [מגילה ז:] דקם רבה ושחטיה לר' זירא, למחר בעא רחמיה ואחייה.

אם ימות וישאר מת[ס]. והברכ"י הביא דכ"מ בירושלמי דאגידא גביה כשיחזור לחיות[סא].

ובהג' **פור"י** תי' דמיתת הבעל מתרת אפי' אם יחזור לחיות. אלא דבסוגיין חיישי' שיקיים התנאי, ועי"ז זקוקה ליבם[סב]. וע"ע או"ש [ט יא].

רפב) **אמר אביי וכו' לכשתצא וכו' [עז.] לכי נפקא קאמר וכו'. פרש"י** [עז.] דכיון דאמר להדיא ל"ש בזה זמנו של שטר מוכיח. [ע' בסמוך]. אבל **רש"י** [ע"ז לז.] כ' דלר' יוסי הוה גט ואינו גט, וכמו מהיום ולאחר מיתה. וכ"כ **תוס'** [ד"ה הכל].

רפג) **שם. לכשתצא.** בפשוטו היינו שדחה את הגט, וכמו גט לאחר ל'. וכמ"ש **הראשונים** [הו' לעיל עה:] ע"פ הירושלמי דהיכא דתלה במעשה ל"צ משפטי התנאים. ול"ד לתנאי ד'אם' [הו' לעיל].

דף עז.

רפד) **רש"י ד"ה לכי נפקא.** ואי מיית בלילה. **הרמב"ן** הביא מדברי רש"י דמהני זמנו של שטר מוכיח אפי' לשעות, ודלא **כר"ת** [בתוס' עב.].

והר"ן דחה דבעלמא יל"פ כוונתו מסוף היום. אבל הכא שאמר אם תצא חמה, אפי' תימא דהוי כאחר שתצא מכל מקום דבריו מוכיחין שדעתו לגרשה קודם סוף היום. הילכך על כרחין מעכשיו קאמר[א].

רפה) **בא"ד וליכא למיסמך אזמנו של שטר, דהא בהדיא אמר לכשלא אבא יהא גט וכו'. ויש** חילוק בין לשון 'לכשתצא' שדחה להדיא ללשון 'אם'. **והרמב"ן** ושא"ר נקט דעפ"ז כשאמר לאחר מיתה ל"מ זמנו של שטר.

והרמב"ן ביאר דאף דר' יוסי איירי במקנה נכסיו לאחר מיתה, התם יש לפרש דבריו גוף מהיום ופירות לאחר מיתה, דמהני זמנו של שטר לקנות גופו מהיום, ואפשר לקיים שניהם. אבל הכא הלשון לכשלא אבא משמע ולא מעכשיו.

והרמב"ן כת' דלפ"ז אביי פליג ארב הונא [לעיל עב:] דבלאחר ל' אמרי' דזמנו של שטר מוכיח.

ור"ן הק' דהגמ' [לעיל עב:] מקשה 'פשיטא' וכו'. ועוה"ק **האחרונים** דהגמ' [עב.] מק' ומי מספקא ליה לרב הונא, ומנ"ל דרב הונא חולק על אביי בזה.

ורע"א כת' דיל"פ דרב הונא ס"ל כר' יוחנן [קידו' ס.], דאף מהיום ולאחר ל', מתחיל מעכשיו. ואין בכך סתירה ומש"ה שפיר מהני זמנו של שטר מוכיח [ואף דהוה דוחק]. ואילו אביי ס"ל כרב ושמואל דהוה תנאי וחזרה, ובזה לא אמרי' זמנו של שטר. [ועי"ש שהאריך לפ"ז].

רפו) **לימא קסבר ר' יוסי כתבו גט על תנאי כשר וכו'.**

פרש"י אפי' לא נתקיים התנאי, וכמו בסוגיין דצווה לכתוב לאחר י"ב חודש וקדמו וכתבו. וצ"ב דהא צווה לכתוב לאחר זמן, ובמה שייך לתנאי. [ומשמע דנחשב תנאי בשליחות].

והריטב"א ביאר דמדלא אמר 'אל תכתוב' אמרי' דלא הקפיד אלא על הנתינה. וכ"כ **בחי' מכת"י.**

ורע"א כת' דסברת ר' יוסי דכיון דמילי לא מימסרין לשליח [סו:], א"כ מינוי שליחות הוה ליתא בשליחות. וכיון דליתא בשליחות ל"ש בו תנאי [כדאי' כתובות עד.], ול"ש למנות שליח בתנאי[ב].

רפז) **שם. כתב גט על תנאי. הבעה"מ** [לקמן פד: מד: בדה"ר] הביא מכאן דמהני כתיבת תנאי בגט, היכא דנתקיים התנאי. **והראב"ד** [כתוב שם לקמן] **והרמב"ן** [לקמן] דחו דהכא לא כתב תנאי בגט, אלא דגוף הגט נכתב בספק.

רפח) **ע"מ שתצא חמה, מעכשיו קאמר וכו'. הראשונים** [לעיל עב:] הביאו מכאן דשייך תנאי אף בדבר

ס. ועד"ז יל"ד בעבד של גר שמת, דהוקש לאשתו [ע' לע' לט:], ואח"כ נולד לו בן [דעי"ז בטל דין הפקר של הנכסים, ע' ב"ב קמב.].

סא. וכת' דנהי דהראשונים נקטו דסוגיין פליג, היינו משום דלא חיישי' שיחזור לחיות דהוה מיעוטא דמיעוטא, וכמעט לא שכיח כלל. אבל היכא דחזר לחיתו ל"מ מח'.

סב. ותתיבם אף דאחיו חזר לחיות. [דנחשב אשת אח במקום יבום. וצ"ע]. וע"ע שמחת יו"ט [למהרי"ט אלגאזי, סא].

א. אך צ"ב דאי זמנו של שטר מוכיח מסוף היום, א"כ הכא לא יהני זמנו של שטר להוכיח.

ב. מפרשת בני גד. [אך יל"ד ע"פ סברת הראשונים [הו' במשנה] דהכא ל"ה מפרשת תנאים, אלא שצווה לעשות מעשה בזמן מסויים. ויש קפידא אם שינה].

דודאי סופו להתקיים, שאין יום שהשמש לא יצא מנרתיקה.

רפט) **ת"ר לאחר שבוע שנה וכו'. פרש"י** שהתנה שיבוא לאחר שבוע, ואם בא בשנה ח' מתקיים התנאי. אבל **הרמב"ם** [ט כג, כד] כתב דאם אמר כתבו ותנו לאחר שבוע אין כותבין אלא עד שנה אחרי שביעית, ואם נתאחר וכתבו אחרי השנה הגט פסול [מדרבנן][ג]. **והר"ן** הק' דכיון דהקפיד שיכתבו דוקא תוך שנה א"כ אינו גט. **והשו"ע** [קמד ו] כת' דהוה ספק מגורשת. וע' **בי"ש** [שם יא].

רצ) **לאחר שנה חודש וכו'. הריטב"א** כת' [בשם רבו] דהאומר לאחר ב' שנים הוה שנה, ולאחר ב' חודשים הוה חודש. דזהו הפרט, דפרט של שבוע הוא שנה. ופרט של ב' שנים הוה ג"כ שנה. **והריטב"א** הק' א"כ לאחר שבת נימא דהוה יום, דהוה פרט של שבוע[ד].

רצא) **לאחר שבת מאי וכו' א' ב' ג' בתר שבתא וכו'.** ויש מ"ד [פסחים קו.] שמדמה להכא הא דאם לא הבדיל במוצ"ש יכול להבדיל עד יום ג'.

ורע"א [או"ח רצט הו' במשנ"ב שם] הביא ס' **לשון חכמים** דאם לא הבדיל במוצאי יו"ט אין לזה תשלומין, דג' ימים אחרי יו"ט אינן שייכים ליו"ט [ע' בסמוך דנח' בזה הראשונים]. **ורע"א** נקט דיום א' יכול להבדיל. **ובשע"ת** [תצא] הביא **בית יהודה** דיכול להבדיל כל השבוע אחרי יו"ט, **הבר"י** חולק.

והמהר"ם חלאווה [פסחים קו., והגמ"מ תפילה יג ש] הביא בשם **רבינו הצרפתים** דעפ"ז הא דקי"ל דחייב אדם לקרוא שנים מקרא עם הציבור, יכול להשלים ולקרות עד יום ג', דבתר שבתא מיקרו. אבל משלישי ואילך עבר יומו דקמיה שבתא מיקרו[ה].

רצב) **ד' וה' ומעלי שבתא קמי שבתא. הריטב"א** כת' דלא מצאנו מהו השיעור לפני חודש או שנה או שבוע. וכת' דלכאו' משמע דלפני שלו כמו לאחר. דומיה דשבת. אך כת' דבירושלמי לא משמע כן.

ובגמ' [שבת יט.] אי' דאין מפליגים בספינה [ועוד דינים] פחות מג' ימים קודם לשבת. ויש **ראשונים** [בעה"מ וריטב"א שם] דמבואר דהטעם משום דמיום ד' נחשב קמי שבתא.

רצג) **לאחר הרגל ל' יום וכו' אלמא לית הילכתא כוותיה. והראשונים** כת' לא נתפרש מה השיעור לאחר הרגל [להלכה].

הריטב"א והר"ן הביאו **י"א** דהוה ג' ימים, דאינו פחות מאחר השבת.

והביא בשם **הרמ"ה ושו"ת הרי"ף** דהוה חצי הזמן בין רגל לרגל, ואחר הפסח היינו חצי הזמן עד שבועות [וכ"פ **השו"ע** מג כט]. ואחר סוכות הוה כמו ג' חדשים.

ור"ח [הו' ברמב"ן] כת' ט"ו יום אחר הרגל. **והרמב"ן** כת' ואיני יודע מנין לו[ו]. וכ' דאפשר שהוא מחצה של חודש. וכן הרא"ש השיג דאינו דומה[ז]. **והש"ך** [חו"מ מג מז] הכריע כר"ח, דכל דבריו דברי קבלה. והביא מקור לזה מהא דשואלים על הגשמים ט"ו יום אחרי סוכות, כדי שהאחרון יגיע לביתו, א"כ עדיין עסוקים ברגל עד ט"ו יום.

הדרן עלך פרק מי שאחזו

ג. **והרא"ש** הביא בשם הרמב"ם דיכתבו דוקא לאחר שנה אחרי שביעית [נזדמן לו ט"ס]. והרא"ש חלק אמאי לא יכתבו לאלתר.

ד. **והריטב"א** כת' דדוקא לאחר שבוע הוה שנה, דאזלינן אחר החשבון הגדול המצטרף אחריו. ואחר שבוע הוא שנה, ואחר שנה חדש. ואחר חדש צרוף החשבון הוא שבת, ואחר שבת דליכא צירוף אמר שלאחר שבת הם ג' ימים. אבל כל שמזכיר שנה או כמה שנים [אפי' ז' שנים] הוה לחודש. וכל היכא שמזכיר שבוע שנה ואפי' מזכיר כמה שבועות. [וציין למש"כ תוס' דאפי' עומד בסוף השבוע].

ה. **והגמ"מ** הביא **דר"י** פליג דכיון דכבר התחילו הציבור לקרות פרשה שאח"כ בשבת מנחה עבר זמנו.

ו. **והמאירי** הביא הא דאי' [בכורות נח.] פרס הפסח שהוא ט"ו לפניו.

ז. **והקרבן נתנאל** ביאר דד' דשבת הוא נקודה אמצעית, ומתחיל הכנה לשבת [דיום ד' הכנה לקבל נפש דנשמה חדשה. ויום ה' לקבל רוח, ויום ו' לקבל נשמה לשבת הבאה. ויום א' השארת הסתלקות נשמה. ויום ב' רוח, ויום ג' הנפש]. משא"כ ביו"ט דאינו משוייך.

פרק הזורק

א) **אפי' הוא עמה במטה. התוי"ט** פי' דקאי אגט. אבל **התוס' רי"ד** משמע דהבעל עמה במטה. [וצ"ב מה רבותא בזה].

ב) **מה"מ דת"ר ונתן בידה, אין לי אלא ידה וכו'.** וילפי' מיתור או מכלל ופרט וכלל דאף רשותה. ובגמ' [ב"מ נו:] יש ס"ד ד'ידה' פי' רשות, דכתיב ויקח את כל ארצו מידה. והגמ' דוחה דאיצטריך ללמוד [וכדאי' בסוגיין][ח]. אלא כל ידו משמע ממש, ושאני התם דליכא למימר ידו ממש אלא רשותו.

אבל **רש"י** [ב"מ י:] כת' [דלצד] דחצר משום ידה, דידה רשותה משמע, כדכתיב ויקח את כל ארצו מידו[ט]. וכ"כ **הטור** [קלח] מדלא כתיב ונתן 'לה', אלא בידה משמע ברשותה[י]. **והב"י** הק' דמשמע הכא דבעינן ריבוי. [וכדאי' ב"מ נו:]. **והב"י** ביאר כוונתו דאחרי הריבוי ד'ונתן מ"מ', ילפי' דידה משתמע אף רשותה. [וגדר הילפותא דאף זה בכלל ידה[יא]].

ג) **רש"י ד"ה ת"ל.** מדלא כתיב ובידה ובידה יתננו. **והרמב"ן** הק' דונתן בידה אינו יתור טפי מבידה יתננו. ותי' דתרי ונתן בידה כתיב בפרשה. והשני מיותר לדרשא[יב]. **ולתוס'** כוונת הגמ' כלל ופרט וכלל.

ד) **וצריכא וכו'. רע"א והנתיבות** [פתיחה לס' ר] ועוד **אחרונים** הקשו דחצר דגניבה הוא משום שליחות [וכדאיתא בב"מ י:[יג], והו' בע"ב], ומש"ה מהני אפי' אינה עומדת בצדה. ואילו חצר דגט הוה משום ידה, ומהני אפי' בקטנה. ובעינן דוקא עומדת בצדה [וכדאיתא בע"ב]. **וע"כ ב' ענינים הם, ומה שייך בזה צריכותא.**

ועוד דאי' [ב"ב יא: וע' בע"ב] דגט הוה לחובתו, ול"מ בזה חצר מטעם שליחות. אלא מטעם יד.

אך מדברי **רש"י** [ב"מ י: וסוף יא:] מבואר דבאופן דחצר משום שליחות ילפי' מקרא דשליחות, ואילו הכא ילפי' חצר בגניבה מקרא דידו, דחצר משום יד.

ו**בהג' ברוך טעם** [לבית מאיר קלט אות ב] כת' דחצר דגניבה אינו קנין לזכותו [שיהא שלו], אלא לחובתו שיתחייב בכפל ובאונסין. ומהני שליחות מדעתו אף במידי שהוא חובתו [בין בגט ובין בממון]. [וכדאי' ברשב"א בע"ב דמדעתו מהני חצר מטעם שליחות אף בגט].

ה) **דאי אשמע' גט משום דבע"כ וכו'. האחיעזר** [א לא] כת' לפרש דנתינת גט לא בעי קנין, ותלי בנתינה בעלמא [וכמ"ש הקצות ר ה, הו' בסמוך]. ואילו בגניבה החצר פועל מעשה קנין. [וכן בשאר קניני ממון].

ו) **שם. ורע"א והנתיבות** [שם] הק' עוד דנילף קידושין מגיטין [ויצאה והיתה], ושוב נלמד חצר מקידושין[יד]. [ועי"ש בנתיבות שפלפל[טו]].

ז) **ואי אשמע' גנב משום דקנסיה רחמנא וכו'.** בפשוטו הוה סברא דאורייתא, דס"ד דנתחדש קנין חצר בגניבה טפי. אבל **בהג' לנוב"י** [ת פ] כת' דכוונת הגמ' לעשות צריכותא אברייתא [דאיצטריך ללמוד חצר

ח. גבי גזילה, המצא תמצא מ"מ. וגבי גט ונתן מ"מ.

ט. ולכאו' י"ל דהוה כס"ד דגמ' [ב"מ נו:], שכן דרך רש"י לפרש כס"ד.

ורש"י [סנהד' פה:] כת' [בשם המכילתא] גבי גונב נפש דחייב כשיכניסנו לרשותו, דכתיב [שמות כא] ונמצא בידו, אין בידו אלא ברשותו, וכן הוא אומר ויקח את כל ארצו מידו. ותוס' [שם] כת' דהתם נמי יש שום ריבוי]. אך י"ל דהתם נמי מוכחא דהוה רשותו, דליכא למימר שמצאו בתוך ידו ממש.

י. ו**בתרגום יונתן** [כד א] תרגם ונתן בידה, ויתן ברשותה.

יא. ולא הוה גדר נוסף בקבלת הגט.

יב. והריטב"א כת' א"נ דהוי מיעוט אחר מיעוט ומש"ה אמרי' לרבות.

יג. ובגמ' [שם] איתא דאין חסרון שליח לדבר עבירה אלא בבר חיובא, או היכא דאי בעי לא עביד.

יד. [וע"ד הא דילפי' שליחות בגמ' קידושין מא.]. **והאחיעזר** [א לא ו] דן דבקידושין צריך לקנות, ולא סגי בנתינה בעלמא. ומש"ה ל"ש להקיש. [וע' לעיל י. בגדרי נתינה בשטר קידושין].

טו. ועוה"ק **הנתיבות** דבגמ' [ב"מ יא.] לחד מ"ד ילפי' מציאה מגט [הו' בתוס' עח:], והיאך ילפי' דאיתא הכא דגט בע"כ וא"א ללמוד.

בתרוייהו], דס"ד דטעם גניבה משום קנס [דרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא]. אבל בדין דאורייתא לא אמרי' דהוה מחמת קנס.

ח) **שם.** ולכאו' לפ"ז אף שאר קניני ממון א"א ללמוד קנין חצר מגנב, דקנסיה רחמנא. וצ"ב אליבא דאמת האיך ילפי' קנין חצר בעלמא. וצ"ל דגט יוכיח, ולמסקנא ילפי' הצד השווה שבהם. [אך כ"ז אי נימא דאף בגט הוה בגדרי קנינים].

ט) **רש"י ד"ה אימא.** ונעל בפניה. [וכ"כ בחי' מכת"י דאינו חייב אא"כ נעל, דמוכחא מילתא דברצונו הוא]. **הקצות** [שמח ב] הביא מדברי רש"י דלא סגי שנתכוון לגנוב, אלא בעינן 'מעשה גניבה'. והאחרונים האריכו בזה. [ואב"מ].

י) **חצירה, מה שקנתה אשה קנה בעלה וכו'. פרש"י** לפירות להשתמש בה. [דכל קרקעות האשה דינם כנכסי מלוג[טז]. ועד"ז אי' **בירושלמי** [הו' בתוס' בע"ב] דמשועבדים לבעל לאכילת פירות. [ודעת ר"ת יתבאר בעזה"י לקמן שם].

יא) **שם. קנה בעלה. פרש"י** ואכתי לא נפיק גט מידי דבעל. **האבנ"מ** [קלח א וקצות שיג א] ביארו דכוונת הגמ' דשימושי החצר שייכים לבעל, וחצר קונה משום דהוה ברשותו, ולכן יקנה לבעל. וכמו שחצר מושכרת קונה לשוכר [כדעת רוב הראשונים ב"מ קב.]. [וע"ע בתוס' בע"ב דעת ר"ת].

אבל **המגיה לאבנ"מ** [שם] דייק מרש"י דקושיית הגמ' דגט בעי כריתות, ועדיין לא נפיק מרשות הבעל לגמרי [ויש חסרון דאגיד גביה, ע"ע לקמן עח:].

יב) **תוד"ה בכותב לה.** דכתב דו"ד אין לי בנכסייך ובפירותיהן וכו'. אבל **ר"ת** [בתוס' בע"ב וב"ב נא:] תי' דאיירי הכא בלשון בנכסייך דאכתי הבעל אוכל פירות, אלא כיון שנסתלק ואם מכרה ונתנה קיים נחשב חצירה. ולא תלי באכילת פירות להקרא חצירה. [ויתבאר בע"ב].

יג) **בא"ד** [שם] ובפירותיהן. **הרמב"ן** כת' דאי"צ לכתוב 'ובפירות פירותיהן'. ואף דהבעל אוכל פירי פירות, מ"מ אם לא הותירה אין מחייבין אותה, ומש"ה לא אמרי' דמה שקנתה אשה קנה בעלה. אך בדברי התוס' [ב"ב נא: בסו"ד, הו' בע"ב] מבואר דכל זמן שאוכל פירי פירות ל"ק בחצר.

יד) **והתניא האומר לחבירו דו"ד וכו' לא אמר כלום וכו'.**
תוס' פי' דעיקר הך קו' ע"פ הגמ' [כתובות פג.], שטרחו ליישד דברי ר' חייא דאף באמירה בעלמא נסתלק. [ועפ"ז הביאו אף בסוגיין].

טו) **אמרי דבי ר' ינאי בכותב לב בעודה ארוסה וכו'.**
פרש"י דקודם שזכה אי"צ לשון מתנה, וסגי להתנות. ומהני סילוק בעלמא. **והאחרונים** חקרו בגדר הסילוק, האם חל סילוק באמירתו, והאם יוכל לחזור בו[יז]. או דהוה רק גילוי דעת, ומש"ה לא תקנו חכמים שיקנה וכדברי רבא דמהני א"א בתקנ"ח [וכ"מ בדברי רשב"ם ב"ב מט, ותוס' כתו' פג. וכ"מ].

והריטב"א [ורשב"א ור"ן כתוב' פג.] כת' דדוקא בעודה ארוסה [שכבר יש לו שייכות לנכסים], אבל קודם אירוסין ל"מ. [ע"ע משנ"ל אישות כג א, מחנ"א מתמה י, אבנ"מ צב ה].

טז) **נחלה הבאה לו ממקום אחר. פרש"י** שאינה ירושת אביו מה"ת. [וכ"ד תוס']. [משמע דעיקר הטעם תלי אי הוה מדאורי']. **והר"ן** [כתובות פג., ורמב"ן ושא"ר שם, וב"ב מט.] כת' הטעם דנחלת אבותיו כבר בא לו, ולכן א"א להסתלק.

ועפ"ז נקטו דמהני סילוק אף במידי דאורייתא [קודם שזכו בו[יח]]. וע"ע **מרדכי** [כתובות ריב, ותוס' כתו' צה.] דדן בסילוק משעבוד נכסים.

יז) **תוד"ה וכדרב כהנא.** אהא לא מייתי ראיה וכו' אפי' בלשון גרוע, דהא הנהו דמייתי לא איירי בלשון דו"ד, ועוד דא"א הוי לשון טוב. אבל **תוס'** [ב"ב מט.] הביאו **י"מ** דבכל הני איירי בלשון גרוע, ומדנקט נחלה ממקו"א משמע דאיירי בלשון גרוע דל"מ בנחלה דאורייתא.

יח) **בא"ד אלא מייתי וכו' הואיל שלא בא לעולם עדיין וכו'.** וס"ד דכמו דל"מ להקנות דבר שלא בא לעולם,

---

טז. והלשון מה שקנתה אשה כולל אף מתנה שאחרים נותנים לאשה, זוכה הבעל באכילת פירות. [אך עיקר הקו' אף בנכסים שהכניסה עמה. דבמתנה ל"ש כותב לה ועודה ארוסה].

יז. ע' מהרי"ט [א מה] וקצות רט יב, ונתיבות שם ו [ע' תוס' רי"ד כתובות פג.].

יח. **והרמב"ן** [כתובות לז. בסו"ד] כת' דיכול למחול קנס קודם העמדה בדין. דומיה דמתנה בעודה ארוסה. ודלא כי"מ דדוקא במידי דרבנן מהני סילוק.

ה"נ לא מהני סילוק קודם שבא לעולם [כיון דאינו תנאי גמור]. [ועד"ז כת' תוס' כתו' פג. וב"ב מט.]. [ויל"ד אי קמ"ל דבסילוק אין חסרון דבר שלא בא לעולם, וכ"ד הראשונים הנ"ל. או דקמ"ל דגדר אי אפשי בתקנ"ח ל"ש לגדרי סילוק].

יט) **בא"ד בע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה**[ט] **וכו' שאני התם דעושה תנאי גמור**[כ]. דהוה תנאי בגוף הנישואין. **והאחרונים** דנו מה שייך בזה גדר 'תנאי', להסתלק מדין שאר כסות ועונה. [דלכאו' גדר תנאי שייך רק על עצם הקידושין ונישואין, ואי חל נשואין ממילא יתחייב. ואם יתבטל התנאי א"כ לא חל נישואין חלל]. **ורע"א** [משניות פאה] כת' די"ל דהוה גדר 'שיור' בקידושין.

והקוב"ש [ב"ב ריא וכן בחי' ר' שמעון ו] ביאר דע"י התנאי חל קידושין בלא שאר כסות ועונה. דאי אפשר שיחולו חיוב שאר וכסות, דאילו יתחייב יתבטל הקידושין ע"י התנאי. ויש כלל בתורה דכל דין שאם יחול מוכרח להתבטל אינו חל כלל מתחלתו. [ויסוד זה יתבאר לקמן פג.].

והגרי"ז [הל' נזירות] דבפרשת תנאים נתחדש דיש ביד האדם לעשות כח מבטל, ושייך 'כח תנאי' לבטל שלא יחול חיוב שאר כסות ועונה[כא].

כ) **בא"ד אבל הכא אינו עושה כל כך תנאי**. מבואר בתוס' דאיירי בהנך דסוגי' בלשון טוב, אלא דאינו דרך תנאי. וע"ע בית יעקב [כתו' פג.].

כא) **תוד"ה דין ודברים**. והא דמהני גבי עבד וכו' דאין לי עסק בך משמע אלא תהא לעצמך וכו'. ע' מש"כ בזה [לעיל מג: ולקמן פה:].

דף עז:

באין כאחד

כב) **גיטה וידה באין כא', ה"נ גיטה וחצירה באין כא'. פרש"י ע"י הגט באה לה ידה עם נתינתו.**

ועד"ז נקטו **הראשונים** [בב"מ] דדבר שבא בתוצאה ממעשה זה אינו חסרון, ויכול לחול[א]. **והרשב"א** [לעיל נה:] ביאר הא דגנב מקדיש דבר הגנוב, דהקדישו וקנייתו באין כא' [דע"י ההקדש קונה ביאוש ושינוי רשות או שינוי השם]. וצ"ב דאינו שלו להקדיש, והאיך הוה מעשה נשתנה הרשות וחל שם הקדש. ובזה תי' הרשב"א דבאין כא'. וצ"ב. [אבל הרמב"ן יבמות מו נקט דהוה חידוש בגט אשה, הו' בסמוך].

וצ"ב הגדר בזה, האיך יתחיל תחילת הקנין. [ויש שהביאו בזה משלים שיתכן ב' מצבים כא', אף שבאין יחד. אך כל זה יתכן כשיש סובה הגורמת לשניהם[ב]]. וצ"ב במה נחשב שיש כאן תחילת גורם כלל. [ועד"ז הק' הקצות וכן החזו"א, ע' בסמוך].

הקצות [ר ה] נסתפק האם אף בשטר מתנה יהני כה"ג, שיכתוב שטר מתנה על בית, ויניח את השטר בתוך הבית, ונימא שטרו וחצירו באין כא'. [ועד"ז דן יהני שחרור עבד ע"י שטר מתנה לעצמו[ג]. ואמאי צריך שהשטר יהא לשמה ושאר גדרי שטר שחרור].

והקצות כת' לאחר העיון נראה פשיטא דלא מהני, דכיון דהשטר לא יצא מרשות המוכר, ואיך יהא שייך ללוקח. והקצות ביאר דבסוגיין איירי דוקא בגט דסגי ונתן בידה בעלמא, שהרי גירושין הוה אף

יט. דס"ד דתוס' דמהני מגדרי סילוק. ועד"ז דעת **הרשב"א** [כתוב' נו. וקידו' יט; הו' בקצות רט יא בסו"ד] דבדבר שבממון מתנה שהאשה תמחול החיוב, והוה מגדרי מחילה. [ותוס' כתובות נו. כת' דאין לומר כן. וע"ע רמב"ן ב"ב קכו:].

כ. ותוס' הביאו עוד מהגמ' [ב"מ סו.] דגדר תנאי הוה דוקא היכא דמי שצריך לתנאי מתנה [ואל"כ הוה פטומי מילי בעלמא]. ותוס' הוכיחו דע"כ הכא לא הוה חלות תנאי [ומבואר בתוס' דגדר ע"מ שאין לך שאר כסות ועונה הוה מגדרי תנאי ממש].

כא. [וכמו דמהני פרשת תנאים לבטל את גוף הקידושין, הכא מהני לבטל חיוב שאר וכסות].

א. ותוס' [כתובות יא., סנהד' סח:] כת' דמהני זכיית בי"ד בגירות, אף דאין זכיה לעכו"ם. כיון דע"י זכיה זו נעשה בר זכיה. ומשמע דשייכא לסוגיין, דבאין כא'.

והתשב"ץ [ב סא] כת' דהיכא דבני העיר קבעו תקנה בגדרי השכירות והסיעו על קצותן, ובא אדם מבחוץ אינו חייב בתקנתם קודם שקבע דירתו בעיר זה. ולא אמרי' דקביעתו ושכירותו באין כא', ע"ד הא דאמרי' גיטו וידו [וכן חצירו] באין כא', וכן [שבת צא:] שבת וטומאה בהדי הדדי אתי. דהכא אפשר שישכור לזמן מועט ולא יקבע כאנשי העיר. [ומבואר דאי השכירות עושיהו כאנשי העיר אמרי' באין כא', ומחוייב בדיני אנשי העיר בשכירות זו].

ב. אבל בלא דפיקת הפטיש, המסמר לא יכנס לקיר ולא יווצר חור.

ג. והקצות נקט דעבד יצא לחירות ע"י שקונה את עצמו. ובהמשך דבריו משמע דכוונתו לשמואל דמפקיר עבדו יצא לחירות. אבל **החזו"א** [קו' עבדים לעיל לח] האריך לחלוק דמהני רק כגדרי יציאת התורה. [וע' מש"כ בזה לעיל לט:].

בע"כ, ואין זכיה בע"כ[ד]. וע"כ דנתינת הגט לא תלי בגדרי הזכייה[ה]. ומש"ה אמרי' באין כא', עם נתינתו [וכלשון רש"י]. אבל בשטר מתנה בעינן לזכות בשטר[ו].

ועד"ז כת' **ההפלאה** [כתובות פו] דגדר 'ונתן' בגט לא תליא בקנין הממון, שהרי מהני נתינת גט בע"כ, ול"מ קנין בע"כ[ז].

והקוב"ש [קידושין קלח] כת' דאף לפ"ז יש בזה חידוש, דאף לענין 'ונתן בידה' נתחדש דבאין כא'. [דכל זמן שהיד והחצר קנוי לאדון אינה מתגרשת, אלא משום באין כא']. אלא דיש חידוש דהגירושין ונתינתו באין כא'. ואם מהני באין כא' בדין נתינה, א"כ ה"ה בזכיית הממון[ח].

והאמר"מ [כה ו] ביאר דבשטר קנין, קונה את השטר ועי"ז קונה את הקרקע [רגע אח"כ]. ומש"ה ל"ש בזה באין כא'. ודוקא גבי גט דעצם הנתינה פועל את הגירושין.

והחזו"א כתב דל"ש באין כא' בדבר שצריך סיבה מחודשת לזכייתו, ודוקא ביד האשה דהיד ממילא הוה שלה, ובעי רק לסלק זכות הבעל ממנו.

והקוב"ש [שם קמ] ביאר דעצם נתינת הגט סגי שמוסרה לידה, דידה [ורשותה[ט]] הוה מקום קבלת הגט[י]. אלא דבעינן שיצא הגט מרשות הבעל. ויש חסרון [תנאי בקנין הגט] במה שלא יצא מרשות הבעל. ובזה נתחדש יסוד גיטו וידו באין כא' דכיון דיש סיבת זכיה דנכנס לרשות האשה, עי"ז ממילא רשות הבעל אינו מעכב עליו. ועד"ז כ' **בחי' הגריי"ר** [ר' איצל, קידושין ה, ובזכר יצחק א ל (א)].

ומשמע מדבריהם דהוה חידוש בגדר התנאי, דסגי שיצא מרשות הנותן ע"י מעשיו. [ואין בזה חידוש 'באין כאחת']. ועוד יש שביארו דיש ללמוד מכאן לכל מקום דיש 'תנאי' המעכב, אמרי' דמהני לחול ועי"ז נסתלק התנאי[יא].

ועוד ביאר **הזכר יצחק** [שם] דגדר יד עבד כיד רבו שהעבד זוכה, והאדון זוכה ממנו[יב]. ואמרי' דגיטו וידו באין כא', דהאדון אינו זוכה ממנו.

כג) **א"ל רבא יד העבד קשיא לי' וכו'. פרש"י** שגופו קנוי, ואפ"ה מקבל שחרורו בעצמו ע"י באין כא'.

ותוס' [לעיל כג:] הק' האיך מהני לשחרר עובר ע"י קבלת האם [למ"ד עובר ירך אמו, למ"ד [לעיל מב:] דמהני לשחרר חצי עבד]. הא ידה כיד רבה, דל"ש באין כא' שהרי שחרר רק את העובר. ועוה"ק דאפי' שחרור כולו חוץ מידה לא הו"ל לזכות, דהא ידה נשאר של האדון. **והגר"ח** [עבדים ז] תי' דעיקר קנין יד הוא משום דמקום זה נחשב ידו לקבלה, ולא משום דגוף היד הוה קנינו. וכיון דיד השפחה יש לו דין יד כלפי העובר מהני לשחרור [אף דיד זה אינו משתחרר בשחרור זו]. [ועד"ז כת' האו"ש שלוחין ד].

והגר"ח [סטנסל שם] כת' דאף תוס' ס"ל הך סברא, אלא שמ"מ כיון דבקנין ממון היד קנוי לאדון, הגט אגוד גבי אדון, ולא יצא מרשותו. והוה חסרון כריתות.

כד) **שם. והחזו"א** [סא ז] נסתפק האם מהני שחרור עבד לאחר ל' ע"י קבלת עצמו [ע' לעיל מג:], דהא לא שייך

ד. [וכן שוטה אין לו זכיה בממון כלל, ואיתא [לעיל נה.] דבר תורה שוטה מתגרשת]. ועוד הביא מהא דמהני [לעיל כ.] גט על איסור הנאה, דאף דאין זכייה באיסור הנאה, אפ"ה נחשב נתינת גט [בלא זכייה].

ה. ולכאו' משמע מדברי הקצות דאינו קונה כלל את הנייר. **והאחרונים** הקשו א"כ מה החסרון הרי זה גיטך והנייר שלי. [והקה"י ח ב כתב דכשמעכב את הנייר לעצמו גרע].

והאחרונים [ברכ"ש מה, חי' ר' שמעון ד] הביאו מדברי **הירושלמי** תמן התורה זיכתה לה, דע"י מעשה הנתינה אמרי' דמתגרשת, וזוכה אף בנייר. [ובחי' ר' שמואל נקט דאף הקצות ס"ל כן].

ו. ועפ"ז כת' הקצות דל"מ שטר מתנה באיסור הנאה, דצריך קנין השטר.

ז. ועפ"ז יישב הא דמהני 'מסירת' פרה להתגרש [ע"ל כא:], ול"צ קנין משיכה. וכן מש"כ **הש"ך** [רב ג, ע' בסמוך] דל"מ לקנות חצר ומה שבתוכו בב"א, אפ"ה מבואר בסוגיין דבגט סגי נתינה כה"ג. [ודלא כתוס' [כתוב' לא:] שלמדו מ'ונתן בידה' דגט, דפשיטא דהוה קנין בעלמא].

ח. **והאמר"מ** ביאר דכוונת הקצות דאילו בעי לקנות את הנייר, ושוב חל השחרור, לא נחשב כאחד.

ט. ולפ"ז צ"ל דחצר האשה קונה לה, אף דהפירות הוה של הבעל. ואף דמשועבדת לו לפירות, ומהני שהבעל יקנה בזה בחצר [ולא האשה], מ"מ לא מהני לבטל את עצם היד מהאשה.

י. ועד"ז כת' הגר"ח [הו' בסמוך].

יא. ועד"ז ביארו גבי גנב שהקדיש, דמגדרי קיניני גניבה [או ע"י יאוש] נכנס לרשות הגנב ונחשב בעלים להקדיש. אלא דקנין הבעלים מעכב עליו. וכיון דע"י הקדש זה יושלם תנאי הקנין [דהגנב יקנה בש"ר, וזכות הבעלים אינו מעכב], בתנאי הקנין אמרי' באין כא' וחל.

יב. ועפ"ז צ"ל דאף חצר האשה, האשה זוכה, והבעל זוכה ממנה. [וע"ד סברת האו"ש, הו' בסמוך].

בזה גיטו וידו באין כא׳, והוה כמו שלא בא הגט לידו. ואפשר דאיירי דוקא כשזיכה ע״י אחרים. ואפשר דיש לו יד ליחשב קבלה אף שנשאר עדיין עבד.

כה) **שם. יד העבד ק״ל למ״ד שטר ע״י עצמו**[יג] **וכו׳.**

האחרונים דנו האם כוונת רבא דסברת באין כא׳ ילפי׳ מגזיה״כ, מהא דשייך שטר שחרור אצל עבד[יד]. או דעיקר סברת באין בא׳ הוה סברא. אלא דרבא הוכיח סברא זו, דמצאנו כן גבי עבד[טו].

והרמב״ן [יבמות מו.] כת׳ דהקונה עבד נכרי [שלא טבל] אין לו יד להשתחרר ע״י עצמו דאינו בתורת גיטין. ובשלמא עבד שטבל הא איתיה במצות וגמרינן לה לה מאשה וגיטו וידו באין כאחד לשחרור[טז]. ודן דיהני זכיית הגט ע״י אחרים.

והאבנ״מ [לה יג] הביא מהרמב״ן דלא אמרי׳ בכל דוכתי באין כא׳, אלא במה דילפי׳ מאשה. [והביא סייעתא לדבריו בקצות ר ה הנ״ל[יז]].

כו) **שם.** עוד דנו **האחרונים** לס״ד דרבא [דלא ידע דמהני חצירו וידו כא׳], האם אף בעבד סבר דל״מ ע״י עצמו. או דרבא ידע דבעבד אמרי׳ באין כא׳, אלא דסבר דל״מ סברא זו בחצר. ושוב חזר בו רבא דאין לחלק בזה, ואף חצירו וידו באין כא׳.

כז) **תוד״ה ידה.** וא״ת חצירה נמי ל״ק וכו׳ אלא פירי.

והאבנ״מ [קלח א, וקצות שיג א] **תי׳** [קושי׳ התוס׳] דקנין חצר הוה משום דהוה רשותו, וחצר שכורה נחשב רשות השוכר. אבל ידה דקני לה כדכתיב בתורה, ואינו משום שהיד הוא רשותו[יח].

כח) **בא״ד וי״ל דכיון דקנוי לו לפירא וכו׳ אבל מעש״י מעלמא קאתי. רע״א** ביאר דכיון דהמעש״י אינן צומחים מגוף היד. וציין **תוס׳** [כתובות מז: סוד״ה זימנין] שחילקו דגדר תקנת פירות הוא דידו כידה, וזוכה בגוף הקרקע [קנין גוף לפירות[יט]]. אבל מעש״י אינם בעין, דלא שייך לומר שיזכה בגוף הידים.

כט) **שם. והתוס׳ רי״ד** כת׳ דהיד אינו של בעל לעשות כל שימוש שרוצה, כ״א מעש״י קצובים וכו׳ ואינו יכול להכריחה לעשות יותר. אבל חצר כל התשמיש קנוי לבעל, והאשה אינה רשאית להשתמש בה כלל בלא רשות הבעל. ועד״ז כת׳ **רע״א** [לתרץ קו׳ התוס׳] דרק המלאכות שייכים לבעל, ולא כל הנאת היד. דאף האשה נהנית מהיד[כ].

ועוד תי׳ **הרשב״א** [ועד״ז התורא״ש וריטב״א[כא]] דהאשה זוכה לעצמה מיד אחרים ע״מ שאין לרבה רשות בה, ומתוך שזוכה כה״ג מהני נתינת הבעל. משא״כ עבד דאין לו יד לזכות לעצמו כלל. ואף כשנותנים לו ע״מ שאין לרבו רשות בו ה״מ כשזוכה ע״י אחרים, דאין לו יד כלל[כב].

ל) **בא״ד ועוד דחצר קנוי לו בע״כ, אבל ידיה וכו׳ דיכולה לומר איני נזונת ואיני עושה וכו׳.** יל״פ

יג. אבל **הגמ׳** [קידו׳ כג.] מק׳ מ״ט דר״ש בן אלעזר [דל״מ שטר ע״י עצמו] גמר מאשה, מה אשה עד שיוציא גט לרשות שאינה שלו, אף עבד נמי עד שיוציא גט לרשות שאינה שלו. [והאחרונים דייקו דמסברא אמרי׳ באין כא׳, לולי דך מיעוט].
והקוב״ש [הנ״ל] ביאר דר״ש ב״א יליף מקרא עד שיצא גט מרשותו קודם נתינה. ומש״ה אין כאן נתינה כלל. אבל בעלמא מודה דאמרי׳ באין כא׳.

יד. וא״כ לר״ש ב״א דל״מ שטר ע״י עצמו לא למדנו דין באין כא׳. אבל **הר״ן** [קידו׳ שם] פשיט״ל דאף ר״ש ב״א ס״ל עיקר סברת באין כא׳.

טו. [והביא מהמשניות וברייתות דמהני שטר שחרור ע״י עצמו, אף בלא שהפקיר זכות מעשה ידים].

טז. אך הביא דמדברי הרמב״ם משמע דמשחררו ע״י עצמו.

יז. [ובזה ודאי מבואר ברמב״ן דל״מ שטר מתנה בעלמא לעבד, ודלא כס״ד דהקצות. אך י״ל דכוונת הרמב״ן דילפי׳ תורת שטר שחרור דומיה דגט אשה, וכה״ג סגי נתינה. ולא מהני הקנאה בעלמא. אך י״ל דבכל מקום דתלי בנתינה הוה סברא דמהני באין כא׳].

יח. [אך לדברי האחרונים הנ״ל הנידון בסוגיין משום דאגידא גביה, ואף ביד העבד סגי נתינה והא דבעינן באין בא׳ שלא יהא אגידה גביה].

יט. [וכדאי׳ לעיל מז: דיש לבעל קנין פירות, וכגדר מוכר שדיהו לפירות]. אבל **האו״ש** [רוצח ב טז] חידש דאף בחצר גדר תקנת נכסי פירות שזוכה מהאשה, ומ״מ הבעל ל״ק את גוף הקרקע. ואפ״ה מבואר [כאן] דזכות הבעל מעכב קנין האשה.

כ. וכת׳ דאף דאמרי׳ [נדרים פח] דלענין זכיית עירוב יד אשה כיד בעלה, ואין לה יד לזכות במה שנותן לה לזכות לאחרים. אבל הכא יכולה לזכות בגט, דלא גרע מבעל שנתן מתנה לאשתו דקנתה. [וכתי׳ הרשב״א דיש לה יד לזכות לעצמה, ע׳ בסמוך].

כא. **והריטב״א** ביאר דאשה יש לה יד לזכות מיד בעלה, משא״כ בעבד דאפי׳ נותן ע״מ שאין לרבו רשות בו, ה״מ במזכה ע״י אחר.

כב. וכת׳ דאף דאי׳ לעיל [כג:] שהעבד זוכה לאחרים מיד רבו של חבירו. היינו דוקא לאחרים, אבל אין לו יד לזכות לעצמו כלל.

דהוה סימן דאינו קנין גמור. שהרי אינו בע"כ[כג]. אבל **הרשב"א** כתב דכי מקבלת גיטה כמי שאומרת איני ניזונת דמי.

לא) **שם. יכולה לומר איני נזונת וכו'. והרשב"א ותוס' רא"ש** כת' דלמ"ד [כתובות מז ונח:] דא"י לומר איני ניזונת ולהסתלק מחיוב מעש"י, מ"מ ל"ד קנין ידה [ע"ד התי' האי בתוס'].

ועוה"ק **האבנ"מ** [קלח א] הק' דלדעת **הר"ן** [כתובות ס, כד. בדה"ר] אף כשאומרת איני נזונת ואיני עושה, ופטורה ממעש"י, עדיין חייבות במלאכות שהאשה עושה לבעלה. והאבנ"מ תי' דבשעה שעומד לגרשה[כד] אינה משועבדת למלאכות אלו[כה].

תיחוד ותפתח

לב) **ליקניה ניהליה להוא דוכתא וכו' ותיזל וכו'.**

ר"ח [הו' ברמב"ן ושא"ר] הק' שיקנה את החצר מדין מתנת שכי"מ [ומצווה מחמת מיתה אפי' במקצת ל"צ קנין, וכדלעיל סו.]. ור"ח תי' דמתנת שכיב מרע לא קנה אלא לאחר מיתה, ואנן בעינן שיגיע גט לידה מחיים.

אבל **המרדכי** [תלג] תי' דמתנת שכיב מרע מהני רק מדרבנן, ולגבי גט בעי קנין מדאורייתא. [והאריכו בזה האחרונים בדין קנין דרבנן]. וה**אחרונים** דנו דמבואר בדבריו דמהני אם קבעו שיקנה מתנת שכיב מרע מחיים.

לג) **תיחוד ותפתח. פרש"י** תסגור הדלת[כו] ותקנה משום חזקה. **הרא"ש** [ושא"ר] **וכן תוס'** [ב"ב נג., וב"ק נב.] הביאו מכאן דקונה בנעילת דלת לחוד[כז]. ולא בעי תיקון מנעול. דא"א לעשות מנעול בשבת דהוה איסור דאורייתא[כח]. לאפוקי מדעת **רשב"ם** [ב"ב נג.] דנעילה לחוד הוה מבריח ארי[כט].

והריטב"א וחי' מכת"י כת' תיחוד או תפתח, וקונה אף בפתיחת הדלת. **והרא"ש** חלק דפתיחת דלת אינו מוכח שהוא מעשה בעלים[ל]. אלא תפתח לאו דוקא. א"נ כוונת הגמ' לנעול ולחזור ולפתוח [מיד], דעי"ז מוכחא מילתא דנתכוון[לא] לקנין במעשה הנעילה[לב]. אבל נעילה לחודה לא מוכחא שיהא לשום קנין, אלא כמו שהיתה רגילה בכל פעם לסגור בתים של בעלה[לג], כדי שיהא שמור מה שבתוכו.

לד) **שם. הראשונים** הק' אמאי לא הקנו את הבית ע"י חליפין[לד]. **והתוס' הרא"ש** כת' דשאלה אינה נקנית בחליפין [וע' תוס' ב"מ יא: ערכין ל.]. ועוד תי' דחליפין דמי

כג. ותוס' [כתובות מז: הנ"ל] ביארו דבחצר א"י לסלק לאחר נישואין, כיון דכבר זכה בו הבעל בגוף השדה. אבל בידיה לא זכה. [ולפ"ז הוה סימן נוסף לתי' האי].

כד. והמצפ"א כתב דסוגיין [דמה שקנתה אשה קנה בעלה] לא קאי למ"ד [לעיל יז:] כיון שנתן עיניו לגרשה שוב אין לו פירות. דלהך מ"ד כיון דכתב [וחתם] הגט מהני ליתנו בחצר האשה.

כה. ואף מ"ד [לעיל יז:] דיש לבעל פירות עד שעת גירושין, מלאכות אלו [דמשום קירוב דעת] אינה חייבת משעה שנתן עיניו לגרשה.

כו. יל"ד אי כוונת רש"י נעילת דלת [במפתח] או כל סגירת דלת.

כז. והרא"ש מביא **י"מ** דסגי בפתיחה או נעילה. וחלק דדוקא נעילה מוכיח שהבית שלו. וע"ש ובשא"ר בב"ב האם בעי ג"כ פתיחה. ואכ"מ.

כח. והרא"ש [ב"ב שם] הוסיף דהוה איסור דאורייתא, ואף ע"י אמירה לנכרי לא הותר. [והאחרונים דייקו מדבריו דהיה אפ"ל דמהני ע"י נכרי, ומהני מעשה הנכרי להחשב קנין חזקה לאשה. ע' נתיבות קפח א ושו"ת אבנ"מ כה].

כט. ותוס' והרא"ש חלקו דנעילת דלת בפני כל אדם מוכחה מילתא דהבית שלו.

ל. וכיון דאינו תיקון קבוע בגופו ל"ק אא"כ מוכח שהוא מעשה בעלים. [ועד"ז כת' הרמב"ן ב"ב שם בשם י"מ]. אבל **רבינו יונה** [ב"ב נג.] כת' דפתיחת דלת קנה, דאין אדם רגיל לפתוח בית שאינו שלהם כשהוא נעול מבחוץ.

לא. ולשון הרא"ש משמע דחיישי' שלא נתכוון לקנין [וכן הביא השואל בשו"ת רע"א לז]. **ורע"א** דחה דכוונת הרא"ש דצריך מעשה המורה כאדם שעושה בתוך שלו. ומש"ה הכא שרגילה בכל פעם לשמור חפצי בעלה אין שמושה מוכחת וניכר לעיני הרואים שהשימוש לטובתה, מש"ה בעינן שתחזור ותפתח דניכר ומוכח מתוך המעשה עצמו דהנעילה בתורת שימוש כחפצה בלי מודחה.

לב. ועד"ז ביאר **הב"י** [חו"מ קצב ג] את דברי **הרמב"ם** [מכירה א י] שכת' דנעל וחזור ופתח קנה, שהרי נשתמש בו שימוש המועיל. ומשמע דבעי' דוקא חזר ופתח, והטור [שם] תמה בזה. והב"י ביאר דבעי' שיהא ניכר לשם קנין.

לג. ויל"ד אי כוונת הרא"ש דוקא אשה בשל בעלה, שרגילה לשמור על בית בעלה, ומתפרש בכך החזקה. או דמינה ילפי' דכל נעילה צריך לחזור ולפתוח. והב"י [הנ"ל] כת' [בדעת הרמב"ם] דכל נעילה צריך שיהא ניכר לשם קנין.

לד. [אבל ל"מ להקנות את הגט עצמו, דכתיב ונתן ואין זו נתינה].

טפי למקח וממכר. וכ"כ **הר"ן** דאף דהתירו להקנות משכ"מ ע"י חליפין[לה], כיון דאפשר כה"ג דלא מינברא כ"כ עדיף.

לה) **רש"י ד"ה תקף.** ואסור לטלטל גט בשבת[לו]. אבל **הרא"ש** כתב בשם **רשב"ם** [וכ"כ בשם **העיטור**] דהגט מותר בטלטול, אלא שלא היו יכולים להביאו דרך רה"ר. **והרמב"ן** [ושא"ר] הקשו א"כ יכול לעשות שליח לגרש שם.

והרא"ש כת' דלא רצו להתיר איסור מוקצה משום שכי"מ, דניחא טפי להתיר קנינים בשכ"מ, דבלא"ה התירו קנין שכ"מ. **והרמב"ן** כת' דהתירו רק תיחוד ותפתח דאינו נראה מעשה כ"כ. **והריטב"א** כתב דלא רצו להתיר שמא ימות לפני שיתן, ונמצא טלטול שלא לצורך[לז].

לו) **תוד"ה ותיזיל.** אין מגרשין בשבת, בשכי"מ הקילו דלא תיפול קמי יבם וכו'. **ותוס'** [ב"ב נג. ב"ק נב. עירו' עא., וראשונים כאן] כת' דאף דאסור לקנות בשבת התירו כאן [תיחוד ותפתח] שלא תטרף דעתו[לח] עליו[לט].

ותוס' [ב"ב קנו: ועירובין עא. ד"ה ומקני] כת' בשם **רשב"ם** דמותר אף קנין גמור, ומתנת ברי בשכיב מרע שלא יטרף דעתו עליו[מ].

אבל **הרמב"ן** כתב דלא התירו קנין ברי. ושאני תיחוד ותפתח דנראה כנועל את ביתו. וכן משמע **ברמב"ם** [זכיה ח ג] דהתירו לעשות קנין בשכיב מרע, כיון דלא נקנה ע"י מעשה הקנין אלא בדיבור. **והלח"מ** כתב דכיון דדיבור אינו ניכר התירו.

לז) **שם. החק יעקב** [תמד ח] כת' דכל מכירה שהוא למצווה בעלמא מותר בשבת, ואינו בכלל גזירת מקח וממכר[מא]. והביא דכה"ג כת' **תוס'** [עירובין סו.] דמותר לעשות 'שכירות רשות' מעכו"ם בשבת, ולא הוי כמשא ומתן לפי שאין עושין אלא להתיר טלטול. **והבית מאיר** [ס"ס קלו] **והאחרונים** [הו' במשנ"ב תמד כ] חלקו דכוונת התוס' דשכירות רשות דעירוב לא הוה בגדר 'מקח'. אבל במקום דצריך גדרי קנין ממון הוה בכלל גזירת מקח וממכר[מב]. ואף בסוגיין נחשב מקח וממכר, שמקנה לה את הבית, אף דהוה רק לגירושין.

לח) **בא"ד ולא הוה כמו טלי גיטך[מג], כיון שהגט בא מרשות הבעל לרשותה.** בפשוטו משמע בתוס' דטלי גיטך איירי שהבעל הניחו ברה"ר, והאשה נטלה משם. אבל היכא דנטלו מרשות הבעל מהני.

אבל **הפנ"י** ושאר **אחרונים** תמהו דודאי ל"מ אף כשהבעל אומר טלי גיטך מחצירו או מידו [וע"ע תוס' עח:].

והאבנ"מ [קלט יב] **ותור"ג** [קלט א] **ביארו דכוונת** התוס' דהכא האשה אינה נוטלת את הגט כלל. אלא החצר שהוא כשליח. ועד עכשיו הגט מונח בחצירו שהוא כשלוחו של בעל, ועכשיו נעשית שליח האשה. והגט ניתן משליח הבעל לשליח האשה. **והאמר"מ** [כ ג] חלק דחצר משום שליחות שייך רק לענין שיחשב רשותו, אבל לא יתכן דפעולת החצר יחשב כהקנאה.

לה. והביא דכ"מ [ב"ב קנז:] דקונים משכ"מ בשבת, משמע דאיירי בקנין חליפין.

לו. **והרא"ש** [ותוס' רא"ש, ומרדכי] כת' דשאר שטרות ראויין לצור ע"פ צלוחיתו. ושאני גט דמקצת ליה, ומש"ה הוה כמו ספרי דאגדתא דאי' [לעיל ס.] דאסור לקרוא בהם בשבת ומש"ה הוה מוקצה. וכן שטרי הדיוטות אין קורין בהם, וא"כ במקום שמקפיד עליהם שלא לצור ע"פ צלוחיתו אסור לטלטלם. **והמרדכי** הביא בשם **הסמ"ג** דגט בזה"ז ראוי ללמוד ממנו הלכות, אבל בזמנם אסור שהיו לומדים הלכות בע"פ. [וע"ע ק"נ].

לז. **והק"נ** תי' דאיסור מוקצה הוה אף קודם גירושין, ולא רצו לדחות איסור דרבנן היכא דלא הוה בעידנא. [וציין עד"ז כת' המג"א [תמו ב] דחמץ הוה מוקצה ביו"ט, ואף שעובר בבל יראה לא התירו דלא הוה בעידנא].

לח. [ולכאו' הוה טעם אחר מדברי התוס' דידן, דלתוס' הקילו משום הפסד שלה שלא תתעגן. ואילו תוס' עירו' והראשונים כת' משום חשש סכנה שלא תטרף דעתו]. **ובחי' מכת"י** חלק דלא היה מחזור לגרש, אלא היא מחזרת שלא תיפול קמי יבם.

לט. אבל **המרדכי** כתב בשם **הסמ"ג** דהכא היה קנין שאילה [וכמ"ש תוד"ה מהו], אבל קנין גמור לא הותר בשבת.

מ. **והרשב"א** כתב דמותר [לקנות את החצר] אף ע"י חליפין, אלא כיון דאפשר דלא מינברה מילתא.

מא. ועפ"ז כת' דאם שכח למכור חמצו מותר למכור וליתן לנכרי בער"פ שחל בשבת, שאינו עושה רק לינצל מאיסור חמץ.

מב. [והביא דכ"מ במג"א רפ ו].

מג. וכן אי' [לעיל כא.] דהאשה קונה את העבד ואת החצר, ועי"ז מתגרשת בגט המונח שם.

והחמדת שלמה תי׳ דהתם לא תלי בדעת הבעל. אבל הכא לולי דעת הבעל להקנאה היה הגט עדיין מונח ברשותו.

לט) **שם. והמרדכי** [תלג] תי׳ דכיון דגיטה וחצירה באין כא׳ ה״ל כאילו זרקה בחצירה. וצ״ב אמאי חשיב שהבעל זורק.

והמאירי כת׳ דלא חשיב טלי גיטיך מע״ג קרקע, הואיל [והבעל] מקנה לה הקרקע.

והאחרונים ביארו דעיקר ההקנאה הוא ע״י דעת מקנה של הבעל. [ואף שהאשה עושה פעולת הקנין, תלי בהקנאת הבעל]. **וע״ע חי׳ ר׳ שמואל** [יב].

מ) **שם. התור״ג** [קלט טו בסו״ד] כת׳ דה״ה כשהגט בתוך כלי [של הבעל], מהני שהאשה עושה קנין בכלי, וכליו של אדם קונים לו. וכמו שהקנה לה חצירו שהגט מונח בתוכו

אבל **הגר״ח** [סטנסל] נסתפק בזה דגט המונח בחצר לולי הקנאת הבעל הגט מונח ברשותו. וע״י הקנאתו עובר הגט מרשותו לרשותה [ומש״ה לא נחשב טלי גיטך[מד]]. אבל גט בתוך כלי [מעטפה] מונח בידה, אף אי הבעל לא יקנה את הכלי הגט הוא בידה וברשותה. והקנאת הכלי אינה פועלת שיחשב מציאות הגט ברשותה[מה]. ואין כאן ונתן ביד[מו].

קנינים בגט

מא) **רש״י ד״ה הרי זו. ותנן נכסים שאין להם אחריות** נקנין עם נכסים שיש להם אחריות. מבואר דקונה את הגט בקנין אגב, וקנינים מועילים בגט.

והרמב״ן הק׳ א״כ אמאי צריך להקנות דוקא את המקום שמונח בו הגט[מז]. אלא דל״מ קנין אגב לגירושין[מח]. **והריטב״א והר״ן** הוסיפו דבעינן ונתן בידה.

והקצות [רב ד] תי׳ דאף לרש״י יש חסרון דאגיד גביה [ע״ע עח:], ומש״ה צריך להקנות המקום שמונח הגט, דאם הקנה אגב קרקע אחר אינה מגורשת דהגט עדיין מונח ברשות הבעל[מט]. [ולפ״ז היכא דהגט אינו מונח ברשות הבעל יהני להקנות אגב קרקע אחר].

והבית מאיר [קלו ז, וכ״ב **החש״ל** כאן] דאף לרש״י בעינן שהגט יהא ברשות האשה, אלא דמ״מ הכא חסר בנתינה [ורש״י לא ס״ל כדברי התוס׳], ולזה פירש רש״י דבעינן קנין אגב להקנות את הגט. ועי״ז מהני מה שהגט בידה.

והאחרונים הביאו דמבואר דדעת רש״י דמהני אף שאר קנינים בגט. ואילו לדעת שאר **ראשונים** גט תלי בנתינה דוקא, ול״מ קנין בעלמא. ובפשוטו החסרון דבעי׳ דוקא ונתן ׳בידה׳[נ].

והתוס׳ הרא״ש כת׳ דלא הקנה אתה הגט ע״י קנין חליפין, דכתיב ונתן ואין זה נתינה[נא]. **והקצות** [רב ד] כ׳ דאף לדברי רש״י ל״מ חליפין דהוה דרך מקח וממכר[נב].

והאחרונים דנו אי מהני קנין חזקה ומשיכה והגבהה בגט. **והביאו דרשב״ם** [ב״ב פו., הו׳ בסמוך עח.] מבואר דמהני הגבהה.

והר״ש איגר [בשו״ת רע״א רכא ז] הק׳ כשכתב גט על עציץ, יוכל להקנותו בשטר או חליפין. **והוכיח מתוס׳** [לעיל כא:] דל״מ קנינים בגט[נג].

מד. דהטעם דלא הוי חסרון טלי גיטך בסוגיין, משום דהקנאת החצר הוי נתינה. שהרי אילו לא הקנה את החצר לא היה הגט נמצא ברשותה, דקודם לכן היה הגט ברשותו כשהי׳ החצר שלו. וע״י הקנאתו עובר לרשותה.

מה. ומ״מ אי המעטפה מונח ברה״ר, ומקנה לה את המעטפה בשאר קנינים, כגון חליפין ואגב. י״ל דשפיר מהני.

מו. אך הגר״ח דן דתלי בסוגיה [בסמוך, וב״ב פה:] אי כליו של מוכר ברשות לוקח קנה לוקח או ל״ק.

מז. דהא קי״ל [קידו׳ כז.] דקנין אגב ל״צ צבורין. ועילה״ק דא״כ יהני אגב ע״י גוף השדה, ומה איכפ״ל לרבא דהבעל אוכל פירות.

מח. [ולכאו׳ כ״ז דוקא בגט, אבל שטר קנין בממון נקנה אגב קרקע].

מט. **והקה״י** [יז] כתב דהראשונים ס״ל דאין חסרון אגידא גביה כשמונח ברשותו, דהחסרון אגיד הוה דוקא בידו של בעל [ועוד דן דהוה חסרון בנתינה].

נ. [וע״ד הא דלא מהני טלי גיטך מע״ג קרקע, דבעינן נתינה דוקא]. אבל **האבי עזרי** [אישות ג א] דייק דבראשונים משמע דתליא בלשון ׳ונתן׳, וביאר דס״ל דע״י הקנאה לא נחשב נתינת הבעל.

נא. [**וכדאי׳** [ב״ב קנא] דגט לאו בר קנין].

נב. וכדברי הגמ׳ [ב״מ יא:] דלא הוה נתינה ע״י דרך מקח וממכר.

נג. [ועד״ז יל״ד בדברי הראשונים [לעיל כא:] שדנו האם מהני גט מחובר. וע׳ מה שהו׳ לעיל שם].

והתור"ג [כא: וקלט טו] חילק דמשיכה והגבהה, שהם קניני מטלטלין מהני בגט[נד]. דנחשב 'בידה'. ודוקא קנין אגב וקניני קרקעות ל"מ, דהגט לא הוה ברשות שלה. אבל **הבי"ש** [קכד יב] נקט דמהני קנין חזקה בעציץ להתגרש.

ועוד הביאו **האחרונים** את דברי **התוס'** [לעיל יג. ד"ה תנו] **והר"ן** [שם ה. בדה"ר] דדנו אמאי ל"מ מעמד שלשתן בגט[נה], ומשמע דהיה מהני בזה קנינים. **והר"ש איגר** הק' סתירה בדברי תוס' והר"ן[נו].

והירושלמי [לעיל ב ג] מסתפקת מסר לה במוסירה מהו, האם אמרי' דכה"ג נקנה מקח, או דדרשי' ונתן שיהא כולה בידה וכו'. והמפרשים ביארו דהירושלמי ס"ל דמסירה קונה בבהמה גסה, ואפ"ה יש ספק דבגט צריך 'נתינה'. **ורע"א** [שו"ת רכב כג] הביא דלכאו' הספק של הירושלמי בזה, האם מהני קנינים בגט.

ורע"א כ' וביותר י"ל דדוקא במסירה שאוחזת בשערה או באפסר הוי כאוחזת קצת בבהמה ממש, וזה י"ל דסגי במקצתו בידה. ועפ"ז ספק הירושלמי האם סגי שמקצתו נכנס לרשותו.

מב) **שם.** יש שנקטו דתלי בדברי **הקצות** [ר ה הנ"ל] **וההפלאה** [הנ"ל] דנתינת גט תלי ב'ונתן בידה', ואי"צ גדר קניני ממון. וכיון דתלי בנתינה ל"ש בזה קנינים.

ואילו **תוס'** [כתובות לא: ד"ה ר"א] כת' דפשיטא שקונה מה שמונח בתוך ידו[נז], דונתן בידה אמר רחמנא.

[וכיון דהוה נתינה בגט, פשיטא דהוה קנין בממון][נח]. [אך יש לדחות דתוס' למדו בגדרי ק"ו].

אבל **השיטמ"ק** [שם לא. ד"ה והתוס' שלנו הק'] חלק דאין למדין מגיטין לדרכי הקניות[נט].

אמנם **גר"ח** [סטנסל, וכן בברכ"ש מה ב] כת' דאף דכתב רש"י דמהני נתינת גט ע"י קנין [מדעתו], **ובזה בעינן זכיית ממון.** מ"מ רש"י מודה דיש אופן נוסף של נתינה, ע"י נתינה לרשותה [אפי' בע"כ] בלא זכיה, וכדברי **הקצות** [ר ה].

מג) **שם. ותנן נכסים שאין לֹהם אחריות וכו'.**

צ"ב אמאי רש"י לא ניח"ל לפרש דמהני ע"י שנכנס לחצירה. **ורש"י** [לעיל כא. ד"ה קנאתו] פי' הא דמהני להניח ביד עבד שלו או חצר שלו, ואח"כ הקנה לה דמהני מדין חצר, וגיטה וחצירה באין כא'[ס]. [ואביי [שם] הק' דליתא בע"כ, ושאר חצר מהני בע"כ. ומוכח מהגמ' שם דמהני משום קנין חצר].

והפנ"י תי' **דרש"י** [שם] ביאר דמהני משום דגיטה וידה באין כא', ואילו בסוגיין רבא עדיין לא ידע טעם זה. וע"כ דמהני מטעם אחר, ומש"ה נקט רש"י קנין אגב. וסוגיה דהתם קאי למסקנא דהכא דאמרי' באין כא'.

אך צ"ב אמאי בעינן התם גדר באין כא'. [דהא למסקנא איירי בסוגיין בארוסה, דליכא אכילת פירות]. ולכאו' כוונת רש"י [שם] רק לפרש דבשעה א' זוכה בחצר ובגט [ולא משום החידוש דסוגיין דבאין כא'].

נד. אלא דבעציץ נקוב ל"מ למשוך, דבעודו מחובר אין כאן משיכה כלל.

נה. **ותוס'** כת' דלא תקנו מעמ"ש בשטר אלא בממון. והר"ן כת' דלא תקנו מעמד שלשתן במידי דחוב, אלא במידי דזכות.

נו. **ובשיע' ר' נחום** [ס"ס יב] חילק דיש אופני קנינים שהוא עם הבעלים ובזה ל"מ בגט. אבל יש גדר קנין דהוה בגוף החפץ, ועי"ז מהני כמו מסירה.

נז. וכן **תוס'** [שם לא.] כת' דל"צ הגבהה [ג' טפחים] בדבר שהוא תופס בידו או בפיו, דונתן בידה אמר רחמנא. [וכ"ש שקנה בממון]. [ויש שציינו דהמקור לזה מהצריכותא דהגמ' בע"א, דכיון דמהני בגט כ"ש בממון. ולמסקנא ילפי' הצד השווה מגניבה וגט].

נח. **דרש"י** [כתובות שם] מבואר דבעינן גדר הגבהה [או 'מיגו' דחשיב מקום לשבת קנה].

והרמב"ן [שם] פי' דברי רש"י דהנידון אף לענין גט [אי צריך ידה מוגבהת. וכ"כ המגיני שלמה ופנ"י בתי' הב']. **וע"ע קצות** [שנא א] דדן משום מיגו דלענין שבת.

נט. **והשיטמ"ק** ביאר דלא מצינו בדרכי הקניות אלא הגבהה ומשיכה ומסירה, וגדולה שבכלם ההגבהה [דהדברים שדרכן שאינם נקנין אלא בהגבהה], הילכך אין למדין מגיטין לדרכי הקניות. והביא דאפי' ידו **פרש"י** [שם בע"ב] משום דידו של אדם כד' ע"ד. **והמגיני שלמה ופנ"י** [שם] כת' כן [בתי' הא'] בדעת רש"י דלא ילפי' קנינים מגט, דגט הוה בע"כ.

ס. וכ"כ **בחי' מכת"י** [עח.] דמהני שנותן לחצר שלו ואח"כ הקנה לה. דגיטה וידה באין כא', אע"ג דכי אנחיה בחצר לאו חצירה היא, כיון דמחמת נתינת הבעל הונח שם, והדר יהיב ליה במתנה מגורשת. דכולה נתינה אריכא היא.

והאחרונים [קו׳ דברי אמת יא ועוד אחרונים] כתבו ליישב דרש״י ס״ל דל״מ ע״י חצר, דס״ל דא״א לקנות חצר ומה שבתוכו בבת אחת, וכדעת **הש״ך** [קצח ז[סא], ורב ג[סב]], אלא דבעינן קודם לקנות את החצר ואח״כ מה שבתוכו[סג]. ובזה ס״ל לרש״י דנחשב טלי גיטך[סד].

והבי״מ [קלו ז] כת׳ דברגע זו שקונה את החצר אינו ממש חצירו [וכסברת הש״ך], ומש״ה בעינן דוקא חצר משתמרת. ובגמ׳ [לעיל כא.] איירי בחצר משתמרת. אבל הכא איירי כשאינה משתמרת מדעתה, אלא ע״י שעומד בצדה. וכה״ג ל״ק ברגע הקנין. ואח״כ הוה טלי גיטך. ומש״ה הוצרך רש״י לפרש משום קנין אגב.

ועוד כתב **הדברי אמת** דהכא איירי בחצר שכורה [וכמ״ש תוד״ה מה], וס״ל לרש״י דהשוכר אינו יכול לקנות בחצר מהמשכיר [דומיה דחצר השותפין, וע״ד דעת הרמב״ם שכירות ו ה]. **ואילו רש״י** [לעיל כא.] איירי בהקנאה גמורה.

ועוד תי׳ **האחרונים** [חי׳ ר׳ שמעון ד, ובחי׳ ר׳ שמואל יא] דס״ל לרש״י דבסוגיין יש חסרון טלי גיטך, כיון דהאשה עושה את מעשה הקנין, ומכניסה את הגט לרשותה. ולכן פרש״י דמהני ע״י אגב, וע״י קנין אגב מוגדר שהבעל מקנה את הגט[סה] [וי״ל דמתגרשת ע״י קנין חצר, כיון שהבעל מקנה את גוף הגט]. **ועפ״ז תי׳** דבקנין שטר נחשב הקנאת הבעל, ולכן בדף כא. מהני מדין שטר.

מד) **תוד״ה מה.** במתנה קנתה ואין הבעל אוכל פירות, ואור״י דהכא איירי בשאלה דלא אלימא[סו] וכו׳. וצ״ב דהכא ע״כ נתכוון ליתן לה שתקנה בחצירה, ונתן לאכילת פירות. ועוד דהמשאיל לאשתו אילו חוזר וזוכה בפירות, למאי יהיב לה[סז]. **וכה״ק החזו״א.** [ומשמע דכוונת התוס׳ דדוקא כשהבעל נותן לאשתו בעין יפה ׳אלים׳ להפקיע תקנת קנין פירות. ועי״ז נחשב כאילו התנה ע״מ שלא יאכל פירות. אבל שאילה בעלמא לא הוה בעין יפה. ולא עדיף ממה שאדם אחר נותן לה, והבעל זוכה ממנה].

ועד״ז כת׳ **הרשב״א** דהכא הבעל לא נתכוון ליתן את גוף הקרקע במתנה גמורה כלל, אלא לקנינו של גט בלחוד[סח].

אבל **הרא״ש** [ב״ב ג נב] הק׳ דמ״מ הו״ל ליתן במתנה גמורה עד שתתגרש. [ומתנה לזמן אלימא דהבעל אינו אוכל פירות].

ועוד תי׳ **תוס׳** [ב״ב נא: בסו״ד, וכ״כ הרא״ש שם] דאף הנותן מתנה לאשתו הפירות דינם כנכסי מלוג, וילקח בהם קרקע והבעל אוכל פירות[סט]. ואף בזה אמרי׳ דיש לבעל בזה קנין. ולפ״ז צ״ל דאיירי בסוגיין דאמר דין ודברים וכו׳ בנכסייך ובפירותיהן ובפירות פירותיהן. דאל״כ אוכל פירי פירות, ויש לבעל קנין פירות בשדה.

סא. **דהש״ך** [קצח ז] כת׳ דכשוכר מקום המטלטלין, קנה החצר תחילה ואח״כ מקנה לו המטלטלין, אבל שניהם כא׳ לא. [אבל פשטות הראשונים דמהני מדין קנין חצר. ולשון הרמב״ם [פיה״מ מעש״ש ה ט, והו׳ בגר״א רג לו] דשכירות מקום הוה כעין משיכה. ואכמ״ל.

סב. **דהש״ך** [רב ג] כת׳ דהמקנה חצר ומה שבתוכו מהני מדין קנין אגב, שאין חצר קונה אלא כשהוא כבר חצירו. אבל הכא חצירו ומתנתו באין כא׳. [ובאין כא׳ הוא סיבה שלא יקנה]. [והאחרונים דנו אי כוונת הש״ך דל״ק כלל, או דקנה רגע אח״כ. ובפשוטו משמע בדברי הש״ך דל״ק כלל. וכ״כ התוס׳ חיצוניות [שיטמ״ק ב״מ כו.], והג״א שם] דל״מ חצר לקנות מה שהיה מונח בחצר קודם. [והשיטה לנ״ל קידו׳ כו. דחה צד זה]. אך **האחרונים** [ברוך טעם שם, ר׳ שמעון ב״מ כג, חזו״א ב״ק ג יד] הביאו דמפורש בש״ך דקונה אח״כ, אלא דל״מ לקנות בבת א׳. וקונה את החצר, ואח״כ מה שבתוכו].

סג. אבל **הקצות** [קצח ב] כ׳ דהש״ך מודה בחצר האשה דמשום יד. [וההפלאה הביא מזה דסגי בנתינת גט, ואף דלא מהני בזה קנין חצר].

סד. אבל **האמר״מ** כתב די״ל דמ״מ נחשב מעשה נתינה לחצר הראויה לקנין, ואין בזה חסרון ׳ונתן׳, וזוכה אח״כ.

סה. ואף דהפעולה בפועל נעשית ע״י האשה. מ״מ מוגדר עשיית הבעל.

סו. **והרמב״ן** [ב״ב נא:] הביא צד דכיון דנותן לה מחמת דתקיף ליה עלמא, אינו נותן לה בעין יפה. וכה״ג לא אמרי׳ דהבעל אינו אוכל פירות.

סז. אך לכאו׳ הבעל אינו זוכה בשימוש השאלה, דכליא קרנא. אלא דינו לימכר וילקח בהם קרקע והבעל אוכל פירותיה. [אלא דשאלה בעלמא אינו שווה לימכר, וא״כ האשה רשאית להתשמש בזכות שאילתה. אלא דאפ״ה לא נחשב רשותה לקנות בו קנין חצר].

סח. ולכאו׳ כוונתו דהקנה לה את המקום ע״ד לקנות בו בקנין חצר. [וע׳ ריטב״א ב״מ ט:].

סט. והא דאשה [שם] דהאשה אוכלת פירות, היינו דהפירות שלה. אבל מ״מ הפירות משועבדים לבעל [לפירותיהן] וכופין אותה לקנות בהם נכסים [שהבעל יאכל פירות]. [ע״ע שו״ע פה ז].

אבל **הרמב"ן** [בע"א] כת' דהכא אי"צ להסתלק מפירי פירות.

והרמב"ן העמיד דאיירי שהגט מונח בחצר של השליח, והוה מתנה מיד אחרים דהבעל אוכל פירות. **והרשב"א** דחה דפשטא דסוגיה לא איירי כה"ג.

מה) **בא"ד ור"ת מפרש וכו' כיון דאם מכרה ונתנה אינו קיים וכו' חשיב כאילו הוה דבעל וכו' ואינו תלוי באכילת פירות**[ע] **וכו'. וכן תוס'** [ב"ב נא:] **הביאו** בשם **ר"ת** דלא תלי באכילת פירות למקרי חצירה. וכיון דהגוף שלה מקרי חצירה לענין זכייה, כיון דאם מכרה ונתנה קיים.

והאחרונים חקרו האם לקנות בחצר הוה א' משימושי החצר[עא]. או דתלי בבעלות העיקרי בקרקע. [וכן מבואר דעת ר"ת].

ותוס' [ב"ב שם] **הוסיפו דרבא** [לעיל מח., עי"ש תוס'] **ס"ל** קנין פירות לאו בקנין הגוף. [ומש"ה קנין הגוף עיקר, וקונה בחצר]. [**והאחרונים** כתבו דעפ"ז מתורץ מה שהקשו בתוס' מדברי הירושלמי, די"ל דהירושלמי ס"ל ק"פ כקה"ג, אבל **החזו"א** כתב דמש"כ תוס' ק"פ לאו כקה"ג לרווחא דמילתא נקט].

מו) **שם. כיון דאם מכרה ונתנה אינו קיים. תוס'** [ב"ב] ביארו דכשהבעל נותן מתנה לאשתו אינו נותן ע"ד שתמכור ותתן. [ואף דאינו נכסי מלוג רשאי לעבב עליה שלא תמכור[עב]. כיון דאם מת יורשה]. אבל יש **ראשונים** [רמ"ה וריטב"א ב"ב שם] דנותן מתנה לאשתו רשאית למכור.

מז) **שם. חשיב כאילו הוי דבעל, וא"י לקנות ע"י מה שבתוכו, ואין תלוי באכילת פירות וכו'. תוס'** [ב"ב] הקשו [על ר"ת] דאף חצר שכורה קונה לשוכר[עג], וה"נ האשה כיון דיש לה אכילת פירות תקנה בחצירה, מידי דהוה אשכירות. **ור"ת** תי' דגדול קנינו של שוכר דאפי' מת בתוך הזמן יש ליורשים רשות. [ונחשב קנין פירות גמור עד הזמן]. [וע' רמב"ן ורא"ש ב"ב שם].

מח) **בא"ד ותדע דהא שני** [בע"א] דו"ד אין לי בנכסייך, אע"ג דאכתי הבעל אוכל פירות. [ור"י דחה דאיירי באומר ובפירותיהן, וכמ"ש תוס' בע"א]. ומבואר דלדעת ר"ת לא תלי כלל באכילת פירות, ואפי' כשהבעל אוכל פירות נחשב חצירה.

עומדת בצד ביתה

מט) **אמר עולא והוא שעומדת בצד ביתה. תוס'** [עירובין צב: ד"ה אשה] **כתבו דברש"י** מבואר דלא סגי שעומדת 'אצל' ביתה, אלא 'בתוך' ביתה ממש קאמר. וכ"כ **הרשב"א**. אבל **הריטב"א** [עט., וב"מ יא.] כת' דכל היכא דמשתמר בראייתה נחשב עומדת בצדו[עד].

והנתיבות [רב ה] תמה [לצד דצריך בתוכה ממש] דבעבד לא שייך עומדת בתוכו ממש[עה]. **והדבר"י** [נו ח] כתב דאם עומד צמוד בלא הפסק נחשב בתוכו.

ובגמ' [ב"מ יא.] מבואר דהיכא דעומד בצד חצירו קונה במציאה, אפי' חצר שאינה משתמרת. ורש"י [שם] **פי' דע"י** שעומד בצידה משמרה. אבל **הרא"ש** [שם א לא] כת' דכשעומד בצידו קנה מדין יד. ביאר דחצר שאינה משתמרת ל"מ משום שליחות, דאנן סהדי דאינו רוצה שיזכה ע"י כשאינו משתמר. וכשעומד בצידה קנה מדין יד.

ע. אבל **הקצות** [שיג] הביא דמבואר ברש"י [בע"א] דתלי עיקר קנין חצר למי שיש לו רשות השתמשות, דאי' דמה שקנתה אשה קנה בעלה, **ופרש"י** לפירות להשתמש בה ואכתי לא נפיק גט מידו דבעל.

עא. **והראשונים** [ב"מ ט:] דנו אי מהני להשאיל מקום רק לענין לקנות ע"י בחצר.

עב. וע"ד הא דאי' [כתובות עח.] דאף בעודה ארוסה יש צד שהבעל מעבב שלא תמכור. [ועי"ש עח: אי תלי בתקנת אושא]. אך משמעות התוס' דהוה משום תנאי [או שיור], שלא נתן לה ע"ד שתמכור. [והוא חידוש דאף תנאי כזו נחשב אינו שלו]. [וע"ע חי' ר' שמעון מערכת הקנינים יט, חזו"א עה טו]. [ועוד דנו בזה רע"א והבית מאיר בשו"ת בי"מ לה].

עג. ותוס' הוכיחו דחצר שכורה קונה לשוכר ממעשה דר' גמליאל [מעש"ש ה ט, ב"מ יא.] וכן [ב"ב פד.] שוכר את מקומו. ועוד הביאו הראשונים דכן מפורש בגמ' [ב"מ קב.] דחצר שכורה קונה לשוכר. אבל דעת **הרמב"ם** [שכירות ו ה, ע"פ הגיר' בגמ' שם] חצר שכורה קונה למשכיר. וע"ע ש"ך [שיג]. [ואב"מ].

עד. **והריטב"א** [ב"מ] ביאר דאורחא דמילתא נקט והיא בתוך ביתה, דכל כבודה בת מלך פנימה. וכת' דהוצרך לפרש כן לאפוקי מי"מ דבעינן שיהא עומד בתוך השדה, ומאי בצד שדהו בצד אחד משדהו. ולא נהירא.

עה. וכה"ק **הנתיבות** [ר ג] גבי כליו, וכתב דע"ב מהני משום חצר משום שליחות. וצ"ב דבגט מהני רק משום ידה. [וי"ל דלא בעינן עמידה ברגליו, ומסתבר דאם מניח עליו יד נחשב עומדת בתוכו].

והרשב"א [שם] הביא מהכא דבעינן שיעמוד 'בתוך' **החצר ממש.** [והו' **בה"ה** אבידה יז ח, **ורמ"א** חו"מ ר א]. **והריטב"א** [ב"מ שם וכן **הרמ"ך** בשיטמ"ק] חלק דכיון דמשתמר ע"י מהני.

והנתיבות [רב ה] כת' דאף אי גבי גט צריך בתוכו ממש, במציאה סגי שמשתמר על ידו.

והפוסקים דנו גבי גט האם אף בחצר גדולה [המשתמרת] סגי שעומד בתוכו, או דבעינן שיעמוד באופן שמקום נפילת הגט יהא משתמר ע"י.

נ) **תוד"ה והוא.** [ב"מ יא:] אמרי' דדוקא בגט דחוב הוא לה בעינן עומדת בצדה. דבגמ' [שם] אי' דעולא איירי דוקא בגט. אבל קונה מתנה בחצירו, אפי' אינו עומד בצידו. דכיון דדעת אחרת מקנה מהני אפי' חצר שאינה משתמרת[עו].

ורב אשי פי' חצר משום ידה אתרבי, ולא גרעה משליחות, וגבי מתנה זכין לאדם שלא בפניו[עז]. אבל גט חוב הוא לה ול"מ זכין.

והרי"ף [כאן, והרמב"ם ה ב] פסק כעולא, דרב אשי [בב"מ שם] קאי כוותיה, דחצר משום ידה[עח], דגבי גט חוב הוא לה ואין חבין שלא בפניו.

והגמ' [ב"מ י:] נח' אי יש חצר לקטן, דדעת ר"ל משום אבא כהן ברדלא דחצר משום שליחות ואין שליחות לקטן. ור' יוחנן ס"ל חצר משום יד, ויש יד לקטן. ומסקנת הגמ' דגבי גט כו"ע מודו דחצר משום יד[עט], וקטנה מתגרשת בחצר.

ונח' האם קטן קונה מציאה בחצירו, אי ילפי' מציאה מגט. ואיבע"א גבי קטנה ילפי' מציאה מגט [דכיון דיש לה חצר לקנות גיטה, קונה אף מציאה]. ונח' אי ילפי' קטן מקטנה. איבע"א מר קאי בקטן ומר קאי בקטנה.

נא) **שם. הרמב"ם** [ה ב] כתב דכשאינה עומדת בצד חצירה אינה מתגרשת, שחב הוא לה ואין חבין לאדם שלא בפניו. ומשמע מדבריו דאף בגט שייך זכין ע"י חצירו, אלא דהוה חב. אבל בפשוטו לא נתחדש בגט חצר משום שליחות. וע"ע לח"מ [גירושין ו ט מ"ב]. והאחרונים האריכו בזה.

נב) **לימא בהא קמיפ' וכו' ומ"ס חצר משום שליחות וכו'. הרשב"א** הק' דגט חוב הוא לה, ול"מ שליחות [וכדאי' בב"מ הנ"ל]. והרשב"א כת' דע"כ איירי דוקא מדעתה, דומיה דשליח. אך **הרשב"א** נקט דהיכא דאמרה 'תקני לי' מהני אף לעולא [ע' בסמוך]. וכת' **הרשב"א** דלר' אושעיא איירי כשאומרת 'ניחא לי שתזרוק לי לחצרי', דהוה כעין שליח להבאה. ולא כעין שליח קבלה.

[ומשמע דכוונתו דשליח להבאה הוה שליח דהאשה, אלא דאינו שליח לקנין הגט. ועי"ז מהני חצר משום שליחות דהוה רשות האשה לקנות ולזכות[פ]].

נג) **שם. חצר משום שליחות. רע"א** תמה דשליח לקבלה צריך שיהא בתורת גיטין, וכדאי' [לעיל כג:] דעבד אינו נעשה שליח. א"כ מה מהני דמשום שליחות. [וכה"ק לדברי הרשב"א דבגט מדעתה מהני חצר מדין שליחות]. וכת' דכללא הוא בשליחות דחצר דכל מה דיוכל לעשות ע"י שליח יכול לעשות ע"י חצר, ולא בעי שיהיה בחצר כל פרטי דברים דצריכים להיות בשליח.

נד) **מה ידה בסמוכה וכו'. הרשב"א** דן האם מהני חצר המשתמרת שאינה סמוכה לה [לעולא] כשנתן הגט מדעתה ורצונה. דנימא דהיכא דהוה מדעתה מהני שליחות. והרשב"א כת' דמסתבר דל"מ, דהא אף שליחות ל"מ כה"ג. דעיקר הגירושין הוה חוב. וכדאי' בירושלמי [לעיל ו א] דאף כשצווחת להתגרש ל"מ שליח לזכות לה, דאמרי' שמא חזרה בה.

עו. אבל במציאה דוקא חצר משתמרת קונה שלא מדעתו. **ופרש"י** [ב"מ יב.] דל"מ משום שליחות, דבשליחות איכא דעת השולח או דעת שליח. אבל חצר ליכא דעת שולח או דעת שליח, הלכך בעינן דעת אחרת מקנה.

עז. פרש"י דאנן סהדי דניח"ל שתהא שלוחו, הלכך אף כשאינו בצד חצרו [דליכא לדמויי לידה, דאינה סמוכה לה] מהני זכייתה משליחותה. כי היכי דשלוחו זוכה לו שלא בפניו חצרו נמי זוכה לו שלא בפניו.

עח. ואף דמסקנת הגמ' דר' אושעי' פליג מטעם אחר, דס"ל דסגי שמשתמרת לדעתה [דהא לא בעינן דבוקה]. אפ"ה משמע דהגמ' הביאה את דברי עולא.

עט. ותוס' [שם ד"ה ואי] פי' דהוכחת הגמ' דמרבי' דמתגרשת בע"כ בחצירה. או אפי' היא קטנה.

פ. וצ"ב דבשליח להבאה ל"מ לזכות לה את הגט מיד, דעדיין נחשב חוב לה.

והרשב"א כת' דמ"מ היכא דלאחר שהניח הגט לתוכו האשה אמרה 'תזכי לי חצירי' מהני[פא]. ולא עוד אלא אף קודם מסירה, כשאמרה זרוק לי גיטי בחצרי ותזכה לי חצרי מהני. דחצר לא גרע משליחות[פב]. ושליח כה"ג מהני שממנה שליח לקבלה. [וה"מ הוה כאילו מינתה חצר להיות שליח לקבלה[פג]]. וכן העתיקו הר"ן והפוסקים.

אבל הבי"מ [קלט א בסו"ד] תמה בזה מנ"ל דמהני, דכיון דעיקר גט הוה חוב אף כשגילה דעתו ל"מ[פד]. ודוקא במציאה דהוה זכות ממש מהני שליחות [והביא דאף הרשב"א סיים וצ"ע בכ"ז[פה]]. ובהג' **ברוך טעם** [לבי"מ] דחה דחצר מטעם שליח אף בגנב, דהוה לחובתו [שמתחייב ע"י בכפל ואונסין]. וביד האדם לעשות שליח מדעתו לחובתו.

ועוה"ק הבי"מ דחצר של נכסי מלוג[פו], בשעת אמירתו יש לבעל בו קנין ול"מ האמירה. ואף דגיטה וחצירה באין כא', מ"מ בשעת אמירה הוה תחילתו בפסול. [וכדאי' לעיל כג. דל"מ מינה קטן והגדיל]. ובהג' ברוך טעם [לבי"מ] דחה דל"ד לקטן דל"מ מעשה הקטן כלל, ומש"ה אין כאן מינוי שליחות. אבל בחצר יכול למנות, ויהני המינוי לאחר זמן, דיחשב ידו כידה בשעה שגיטה וחצירה באין כא'. ועוד דכיון דיש לה קנין הגוף בידה למנות את החצר שליח, ואף דיש לבעל קנין פירות [ופרש"י דלא נפיק מרשות בעל] היינו לענין שימוש החצר, דמעשה הנחת הגט לא יצאת מרשותה. אבל מ"מ שייך מינוי על עצם החצר.

נה) **שם.** מדברי הרשב"א מבואר דאף לאחר שנתן הגט בתוכה מהני שאומרת 'תזכי לי'. והר"ן תמה דכיון דלא היה ידה בשעת נתינה, א"כ הוה טלי גיטך[פז]. והאמר"מ [כ ד, ט] ביאר דלרשב"א גדר 'ונתן' לא בעי במקום הראוי לקנין, ומתקיים אף בחצירה שאינו דומיה ידה, ורק לענין עצם הגירושין בענין סמוכה.

נו) **שם.** ועוד כת' הרשב"א דבמקום יבם הוה ספק [בגמ' יבמות קיח:] אי מהני לזכות לה גט, א"כ הנותן גט בחצירה שאינה סמוכה במקום יבם הוה ספק. ואם מת חולצת.

נז) **שם. בסמוכה.** ההרשב"א כת' דהיכא דעומדת בצד ביתה, י"ל דיכול לזרוק לה לתוך ביתה שלא מידיעתה. כגון שאמר לעדים ראו גט זה [וע"ד הא דאי' לעיל נה., ע' בסמוך]. כיון דיש לה יד, אף חצירה קונה לה. ולא דמי להא דאי' [במשנה בסמוך] דבישינה ל"מ, דלאו בת גירושין. אבל ניעורה יש לה יד. [וע"ע לקמן].

נח) **דאושלא מקום.** דהבעל השאיל לאשה מקום בחצירו לקנות את הגט. כן פרש"י.

ויש שהקשו מכאן לדעת הרמב"ם [שכירות ו ה] דחצר מושכר ומושאל קונה למשכיר, ולא לשוכר, א"כ מה מהני שהשאיל. ועד"ז הק' הראשונים מהא דמהני שוכר את מקומו. אך הפוסקים תי' דהרמב"ם מודה היכא דהשאיל כדי לקנות בו. ועד"ז כת' הש"ך [שיג א] דהיכא דיש דעת אחרת מקנה קונה. א"נ היכא דהונח לדעת השוכר קנה.

נט) **חד מקום מושלי אינשי וכו'.** וכן מצאנו [לקמן עט.]. ולכאו' הוה אומדנא מה נכלל בהשאלה בסתמא.

אך משמע בסוגיין דשייך לגדרי רשויות לענין שבת לקבוע מה נחשב חד מקום. וכן תוס' [עירובין צב:] ביארו את הגמ' [שם] דחצר קטנה וחצר גדולה דאשה בגדולה וגט בקטנה[פח], דהנידון לענין אושלא חד מקום, ותליא בגדרי רשויות ומחיצות.

פא. והרשב"א הביא מהירושלמי נתן לה את גיטה ואמרה תזכה לי חצרי שבעבו אמר ר' חנינא נעשית כמי שהיתה ידה ארוכה. ומשמע דהוה כעין שליח לקבלה. והרשב"א כת' דיש לדחות דקאי לר' אושעיא דאי"צ חצר יהא סמוך לה. וכת' דהראשון עיקר.

פב. אבל הבית מאיר [קלט א] כתב דרש"י [לעיל כד. ד"ה משום] מבואר דל"ש כלל שליחות בחצר גבי גט.

פג. ויל"ד אי בעי עדות לקיומי באמריה זו.

פד. ואף חש"ו לאו בני שליחות, ואף כשגילה דעתו דרוצה שיתקבל גיטה ל"מ. ובהג' ברוך טעם דחה דל"מ מעשה קטן כלל.

פה. והברוך טעם דחה דהר"ן העתיק דברי הרשב"א, ולא כת' וצ"ע.

פו. וי"ל דהרשב"א איירי דוקא בחצר שניתן לה ע"מ שאין לרבה רשות בו.

פז. אך היכא דחזר ואמר הא גיטך מהני, וע' לקמן. ודעת הרמ"ה דאפי' אמר הא גיטך ל"מ.

פח. [דהגדולה נחשב מחולקת מהקטנה, אבל לקטנה אין מחיצות כלפי

ס) **שם. והרמב"ם** [ה ט] פסק דאם הוא תוך ד' אמות דידה מגורשת, אפי' שנפל לפיסלא. **והרמ"ך** תמה ע"ז. **והר"ן** הביא בשם הרמב"ם דכל שתוך ד' אמותיו חד מקום מקרי.

וה"ה [שם בפי' א'] כ' דאיירי דאמר שמשאיל את מקום נפילת הגט, ולכן בעינן שיעמוד בצד ד' אמות שהגט שם, א"כ אינה עומדת בצד 'מקום הגט'. **והאבנ"מ** [קלט ט] ביאר עד"ז לשון הרמב"ם דאם נפל הגט תוך ד' אמותיה, ושוב נתגלגל חוצה לה מגורשת. דהשאיל מקום נפילת הגט, וכיון דנפל סמוך לה מתחיל הזכות שלה מכאן, ועד מקום הנפילה הוה שלה, ועי"ז נחשב חצר א'.

סא) **שם. הראב"ד** [לרי"ף] העיר **דהרי"ף** השמיט הך סוגיה, וכן כמה סוגיות בהמשך הפרק. ודעת **ר"ח** [הו' בתוס' עח: ד"ה ואת] דהחמירו שלא לעשות עובדא [לכתחילה] בגט כלל, אא"כ הגיע לידה. אבל הרי"ף הביא כמה סוגיות בפירקין, ומשמע דלא ס"ל כן. **והרמב"ן** [בחי' וס' הזכות] כת' דהרי"ף מקצר [מקפץ] ומדלג בענינים הללו, שלא לפרסם בהם קולא. כמנהגו בכל מקום הראוי להחמיר שלא ליתן איסור חמור לשיעורין.

דף עח.

סב) **כליו של לוקח ברשות מוכר וכו'. רשב"ם** [ב"ב פה] מבואר דהנידון האם הכלי בטל אגב הרשות [פי' האם תוך הכלי נחשב מונח בכלי, או מונח ברשות]. [וע"ע לקמן עט:]. אבל תוס' [ב"ב פה: ד"ה כליו] העמידו את הספק האם משאיל לו המקום ועי"ז נחשב דיש לו רשות להניח. [והאחרונים נתקשו בזה ואב"מ].

והחזו"א כת' דהא דאיתא בסוגיין שאין אדם מקפיד, היינו דאינו מקפיד באופן קבוע, ועי"ז נחשב דאינו מתבטל לרשות החצר. דהא כל הנידון כליו של לוקח איירי כשנותן לו רשות לקנות. וע"ע **ריטב"א** [ב"ב שם]. **ותוס'** [ד"ה כגון] כתבו דלרחוקה קאתי גרע, וצ"ל דעי"ז נחשב מקפיד יותר, ואינו מבטל רשותו [ואף דדעתו עכשיו לגרשה].

סג) **לא צריכה שגבוה י'. פרש"י** דהוי רשות לנפשיה, ולא חשיב האויר רשות המוכר לבטל את רשות הכלי. **והרשב"א** הק' א"כ כי קפיד במקום כרעי מאי הוה, הרי זרקו למעלה מי' דלא קפדי[א]. ועוד הקשה דאפי' למעלה מי' הוה אויר חצירו, ואי משום לבוד סגי בגבוה ג'. **והרשב"א** פי' יכול להשתמש תחת המטה ואינו מקפיד[ב]. [וכ"מ בתוס' דהוה סברא דמש"ה אינו מקפיד].

סד) **תלויה בו. רשב"ם** [ב"ב פה:] כתב דדמי להגבהה. **ובתור"ג** [קלט טו] הביא מזה דמהני קנין הגבהה בגט[ג]. אבל **האמר"מ** [כ ג] כתב דהכא מתקיים ה'ונתן' לתוך כליו, אלא שהחסרון 'ברשות המוכר' מונע שלא יקנה, ולזה מהני הגבהה. אבל **בחי' מכת"י** כתב דכל האוקימתות האלו הם דעי"ז לא קפיד.

סה) **מוכר קלתות. פרש"י** שיש לו בית מיוחד לכך, ואינו מקפיד. [וע"ע **רבינו יונה** שם דכתב שאם יבוא קונה יתן לקונה קלתה]. אבל **הר"י מגאש** בב"ב פה: ביאר שמכר לה הקלתות, ולכן יש לה רשות להניחו כאן. [וכ"ד **הרמב"ם** מכירה ד א].

סו) **תוד"ה כגון.** וא"ת תפשוט איפכא מדמתרצי כל הני אמוראי וכו'. **והריטב"א** והר"ן כת' הביאו דכן מבואר בסוגיין דכליו של לוקח ל"ק, נהי דלא אפשיט במקומו.

אמירת הבעל בגט

סז) **אמר לה כנסי שט"ח וכו'.** בפשוטו משמע דבעינן ידיעת האשה בגירושין, **והראשונים** הביאו כן מהא דאי' [קידו' ו.] דבעינן עסוקין בענין גירושיה[ד]. אך **הראשונים** הק' דמבואר [לעיל נה.] דלא בעינן דעת האשה.

הגדולה. ובגמ' שם הו' דנפק"מ לענין עירובין, וכן לענין האם רשות מחולקת לענין צואה לתפילה].

א. [ובדעת רש"י מבואר דלמעלה מי' הוה רשות בפנ"ע, ופחות נטפל. וסגי דלא קפדי. אבל כשקפיד אגב כרעי, קפיד אכולו].

ב. [ועד"ז כת' רש"י למסקנא]. וכ"כ הריטב"א דכיון שיכול להשתמש תחתיה לא חשיבי ברשות מוכר, וקני ליה כליו.

ג. **ובחלקת יואב** [אה"ע יב יג] דחה דע"י קנין הגבהה נחשב הכלי ברשותו, ועי"ז מתגרשת ע"י קנין כלים, ואינו מזיק רשות החצר.

ד. **ובתוספתא** [ו ט] אי' להדיא הוליך אשתו אצל לבלר ונטל גיטה ונתנו לה ולא אמ' לה הוא גיטיך ר' יוסי אומר אם עסוקין באותו עניין מגורשת ואם לאו אינה מגורשת.

אך **הבעה"מ** הביא בשם **הר"א אב"ד** דקו' הגמ' [קידושין ו.] מנא ידעה [והתי' דבעינן עסוקין באותו ענין], קאי דוקא בקידושין. אבל בגט לא בעינן עסוקין באותו הענין[ה].

ותוס' [ד"ה אינו] ביארו דבעינן שיאמר לה שיהא מגורשת, דאל"כ הוה משלחה וחוזרת[ו], ולעיל סגי שאומר לעדים[ז].

והרמב"ן ורשב"א כת' דבעינן שהבעל יגלה דעתו שנותן על דעת גירושין, ואם לא אמר שנותן ע"ד גירושין אמרי' בטולי בטלה לנתינה זו [ע"פ הגמ' לעיל נה.] שלא תהא נתינת גט[ח], אלא למשחק כנתינת שט"ח דאינו מגרש. [וצריך שיגלה דעתו לעדים או לאשה, כדי לפרש את המעשה[ט]]. ומיהו לא ביטל את גוף הגט.

והבעה"מ הביא בשם **הר"א אב"ד** דביטל את גוף הגט, והבעה"מ הק' דא"כ מה מהני דאח"כ אומר הא גיטך, הא רב ששת [לעיל לב:] ס"ל דאינו חוזר ומגרש בו. אבל **התוס' הרא"ש** כתב דכיון דאמר אח"כ הא גיטך גילה דעתו דלא נתכוון לבטלו.

והבעה"מ כתב דבעינן שיוציא הבעל השילוחין מפיו אחרי הכתיבה בענין שיתבונן הדבר לעדים או לאשה[י]. ולעיל נה. סגי שפירש הדבר לעדים, ואי"צ דעת האשה. וכן חרשת אע"פ שאנה שומעת די לנו בשמיעת העדים.

והרמב"ן הביא בשם **הספרי** ונתן בידה ושלחה מביתו, מכאן אמרו כנסי שט"ח זה אינו גט.

והרמב"ם [א א] כתב י' דברים שהם עיקר הגירושין, שיתננו לה לשם גירושין. וכת' [שם ט] מנין שיתננו לתורת גירושין, שנא' ספר כריתות ונתן בידה, דבעינן נתינה לשם גירושין. אבל אם אמר כנסי שט"ח אינו גט, אא"כ אמר לעדים ראו גט זה וכו'[יא]. ומבואר דמהך קרא ילפי' דבעי נתינת גירושין.

והרמב"ם [שם יא] כת' דאם נתן סתמא פסול, מדרבנן [ע' בסמוך].

סח) **שם. כנסי שטר חוב. הראשונים** הק' אמאי איירי דאמר כנסי שטר חוב, הא אפי' נתן נתינה גמורה אלא שלא פירש אינה מגורשת, וכדאי' [קידושין ו. הנ"ל] דבעי' עסוקין באותו הענין. [אבל לדעת הר"א אב"ד בגירושין מהני סתמא].

והמלחמות ורשב"א ור"ן תי' דה"נ איירי בעסוקין באותו הענין, וכיון דאמר כנסי שטר חוב גרע. וכן בסיפא מצאתו מאחוריו איירי בעסוקין באותו ענין[יב]. ועוד תי' **הרשב"א** דאיירי בלא עסוקין בענין הגירושין, וה"ה נתן בסתם, וקמ"ל דאפי' אמר כנסי שט"ח מהני אח"כ הא גיטך.

והרמב"ם [א יא] מבואר דאם נתן לה הגט סתם, הגט פסול [מדרבנן]. ובמקום שאמר כנסי שטר חוב אינו גט.

וב"ריא"ז [שלט"ג מ. בדה"ר סוף אות א] כתב והוא שיאמר לה באותו מעמד מיד. **ובתור"ג** [קלו ה] תמה בזה. **והאחרונים** ביארו דכוונתו ע"ד מש"כ **התוס' הרא"ש** דע"י שאמר הא גיטך מתברר דלא נתכוון לבטלו.

סט) **או שמצאתו מאחוריו. הרמב"ן** כתב דאע"ג דהוה נתינה [ע"י ערק חרציה כדמבואר בגמ'], מ"מ כיון דלא אמר לה כלום אינו גט, שצריך שיאמר לה

ה. והראב"ד [כתוב שם] כת' דהגמ' [קידו' שם] מק' אף מגירושין, דכיון שאמר לה בלשונות זרות שאין להם משמעות על הגירושין הו"ל כמאן דמחייך בהדה ובטולי בטליה לגיטא. [וכאומר כנסי שט"ח זה, דבטליה לנתינה].

ו. ויל"ד אמאי לא סגי שקוראת את הגט. [ויש שפי' דהוא דין דהבעל יעשה 'מעשה שילוחין'].

ז. והאבנ"מ [קלו ב] נקט דע"י שהעדים אומרים לאשה אח"כ מתגרשת למפרע. [ועד"ז העתיק הבי"ש [שם ג] את דברי התוס' דצריך שיאמר הוא או העדים בעת הנתינה דזאת גיטה]. אבל **התור"ג** [קלו ה] כת' דאי"צ כשהעדים יגידו לה לעולם, והעיקר שבשעת גירושין היה עומד להתברר ולהתפרסם, ועי"ז נחשב משלחה ואינה חוזרת.

[ולכאו' היינו דוקא משום דהעדים הוה חלק מחלות הגירושין].

ח. והרמב"ן ביאר דאף דמסקנת הגמ' [נה.] דאם איתא דביטל לעדים הוה אמר לה, ה"מ התם דאמר מעיקרא ראו גט זה וכו'. אבל היכא דנתן סתמא אמרי' דבטליה לנתינה.

ט. והגמ' [קידו' ו.] מקשה מנא ידעה, ובפשוטו משמע דתלי בידיעה שלה. אבל **הריטב"א** [קידו' שם, ולעיל נה.] דנקט הכי גבי קידושין. אבל בגירושין תלי בדעתו. שיהא הוכחה בדבריו או במעשיו שנותן לה גט זה לגירושין.

י. וכדאי' [קידושין ו.] מדבר על עסקי גירושיה אלמא בעינן שיוציא מפיו.

יא. והמשנ"ל [א ט] כתב דכיון דגילה דעתו שרוצה גירושין, כשאמר כנסי שט"ח בעי לדין ביטול. דהרי בגירושין לא בעינן דעתא.

יב. וכן האריך בזה **הריטב"א** [לעיל נה. וכן קידו' ו.].

[כמו שהו' לעיל]. אבל **הריטב"א** והר"ן כתבו דנתינה ע"י ערק חרציה הוה נתינה גרועה, ובנתינה גרועה מהני ל"מ עסוקים באותו ענין, וצריך לומר בהדיא הא גיטך[יג].

ע) **כי אמר לה וכו' הו"ל טלי גיטך וכו' שלפתו נמי הא בעינן ונתן בידה. החש"ל** ביאר דיש ב' חסרונות, דמשום החסרון טלי גיטך סגי במה שמקרב עליה הגט. אלא שיש חסרון 'ונתן', ולא שתטול מעצמה, ובעי שהבעל יסייע בעצם הנתינה. ובחי' **ר' שמעון** [ד] דייק עד"ז מדברי הרמב"ם דיש חסרון ולא שתטול מעצמה. [וע"ע בחי' ר' שמואל]. **והאחרונים** דנו לדחות דהכל משום חסרון ונתן, והוכחת הגמ' דאף כשנוטלתו ממנו ל"מ.

עא) **עריק**[יד] **ליה חרציה. פרש"י** להקריב לה הגט. **הרשב"א** כת' דל"מ מה שפתח ידו [דבעינן 'ונתן']. אלא שנתנו לתוך ידה, או שיקריבהו לה שמסייע בלקיחתו. **והרא"ש** כת' דכיון דעיקם מתניו הוה כאילו קירב לה ידו והיא לקחה גט מתוכו. אבל אם היה ידו פתוחה ל"מ, דהא לא קירב עליה, דאין זו נתינה.

והרא"ש הביא בשם **ר"ח** דהגט היה דחוק במתניו, וצמצם מתניו ונתחלחל, ונטלתו והוה כאילו הוא נתנו לה. וכתב הרא"ש דצ"ל דג"כ קירב עליה, דבעינן תרתי שיסייע בנתינה ושיקרב הגט אליה. [וע"ע בע"ב תוד"ה אם].

והרמב"ם [בפיה"מ] כת' דמהני כשמרמז לה שתקבלנו כשהוא בידו וכו', ולא ע"ג קרקע, אמנם אחר שהגיע לידה אינו מועיל שום דבר וכו'. **והאבנ"מ** [קלח ב] ביאר דנתינת 'ערק חרציה' מהני רק כשמתגרשת מיד בנתינה זו, אבל אל"כ לא נחשב נתינה. והא דאיתא במתני' דמהני אמירת הא גיטך היינו בשעת נטילה ראשונה. [ועי"ש שכתב עד"ז בדעת הרא"ש, וע"ע לקמן עח:].

והדרכ"מ [קלח ב וכן ברמ"א] כתב דמהני רק כשהבעל מצווה ליטול [דנחשב גמר הנתינה מכחו]. **והאבנ"מ** הק' לצד דסגי במה שקירב עליה את הגט, והיא נטלתו, א"כ אמאי ל"מ מה שמניח ברה"ר ואומר טלי גיטך, הרי הקירבתו שתטול[טו]. והאבנ"מ הוכיח מזה דבעינן דוקא שיאמר הא גיטך בשעת סיוע, ואל"כ אינו מיוחס לנתינתו.

עב) **עד שיאמר הא גיטך. פרש"י** [לרבי]. [במשנה] דאפי' לאחר שהגט בידה די שאומר כן.

הריטב"א ור"ן ביארו דמהני מה שאומר אח"כ, ואע"ג דנתינה ראשונה לאו כלום היא [שתתגרש], קרינן ביה ונתן בידה. שהרי מיד הבעל בא לחצירה. אבל אם דחאו הרוח ונתנו לחצירה ל"מ, דה"ל טלי גיטך.

והריטב"א הוסיף דה"ה אם הבעל נתנו לפקדון, מצטרף שאח"כ אומר הא גיטך[טז]. **והאבנ"מ** [קלו ב] למד מזה דכל שהגיע מידו לידה נחשב שאינו טלי גיטך, וכשאומר הא גיטך נחשב 'ע"י נתינה'. **והאמר"מ** [כ ג] האריך דסברת הר"ן דאף נתינת פקדון מתקיים 'ונתן' לגירושין, דרק בקנין הגט בעי כוונת גירושין.

אבל **התוס' רי"ד** כתב דדוקא שנתנו מתחילה לשם גירושין [ואף שאמר לה כנסי שט"ח זה, מ"מ אילו היה אומר לעדים מעיקרא היה מהני[יז]], אבל אם מתחילה נתן לה בתורת פקדון ל"מ, דנתינה זו אינו כלום. **והאבנ"מ** [קלו ב] הביא מדברי **הרא"ש** [לקמן בע"ב] דמהני רק ע"י שהנתינה הראשונה היתה נתינה גמורה לגירושין, ועי"ז תתגרש לאחר ל', ודייק האבנ"מ דל"מ לשם פקדון, כיון שלא היה נתינה. **והאבנ"מ** ביאר דלדבריהם הא דמהני הא גיטך בסוגיין הוא משום שמגלה למפרע דהנתינה הראשונה היתה לשם גט [וכמ"ש **בתוס' הרא"ש**[יח]].

יג. [משמע דהטעם דבנתינה גרועה לא אמרי' דנמסר על דעת האמירה].

יד. והראשונים [בכ"מ] העתיקו דעייק. והיעב"ץ גרס דעדק.

טו. ובפיה"מ מבואר דדוקא ע"י דנטלו מע"ג גופו, ויל"פ ע"פ האחרונים דהחסרון ע"ג קרקע הוה חסרון נוסף, דלא נחשב שהגיע מהבעל.

טז. והרמ"ה [הו' בטור וחי' מכת"י] כ' דה"ה מסר מודעא, וביטל המודעא לאחר שנתן מהני שיאמר הא גיטך. [ולא נחשב כמסר לפקדון].

יז. ומבואר בדבריו דנחשב שנתכוון לגירושין, אלא דחסר תנאי. [ואמירה לעדים אינו משנה את עצם הנתינה].

יח. והאבנ"מ כתב דכן מבואר **לתוס'** [ד"ה אינו] דכל החסרון דמשלחה ואינה חוזרת, וכיון דאמר לה הא גיטך שוב לה תחזור, ומגורשת למפרע. [והאחרונים דנו דהתנאי משלחה ואינה חוזרת הוה תנאי במעשה].

עג) **והיא ישינה, דלאו בת גירושין היא וכו'.**

הרשב"א הביא **דהר"א אב"ד** דן דהטעם דל"מ ישינה משום דבעינן דעתה **והרשב"א** חלק דל"צ דעת האשה, וסגי שאומר לעדים [וכנ"ל] ובישינה אפי' אמר לעדים הא גיטך ל"מ[ט].

והרשב"א כת' דישינה אין לה יד כלל, וכשוטה, וגרע מחרשת דיודעת לשמור את גיטה[כ]. **והרא"ש** כת' דישינה גרעה מחרשת דל"ל דעת כלל. [והק"נ ביאר כוונתו דאין לה 'יד' כלל].

אבל **הר"ן** כת' דידה אינה משתמרת כשהיא ישינה. ונהי דל"צ דעתא, מקום המשתמר בעינן.

ובחי' מכת"י כתב בשם **הרמ"ה** דאם נתנו לה בעודה ישינה, ואמר לעדים ראו גט זה, מתגרשת כשניעורה[כא], דכולה נתינה אריכתא היא. וביאר דהוה כמו גיטה וידה באין כא', שבשעת נתינה לא היה ראוי לגירושין, וכמו גירושין לאחר ל'.

והמחנ"א [חצר יב] כתב דנפק"מ [בין דברי הרא"ש והר"ן] לגבי מתנה האם מהני לתת ביד ישן, דלרא"ש [ורשב"א] אין לו יד כלל. ואילו לר"ן הוה חצר שאינו משתמרת, ובזה מהני דעת אחרת מקנה.

והר"א אב"ד [הנ"ל] הביא ראיה דהיכא דנתן גט לחצירה [למ"ד עז: אפי' חצירה בציפורי], לא שמענו דהוה דוקא בשעה שהאשה ניעורה[כב]. וכ"כ **הריטב"א** דאע"ג דישינה לאו בת גירושין, מתגרשת ע"י חצירה. ועדיפא מידה, דחצירה השתא משתמרת משא"כ ידה. אבל **הרמ"א** [קלח ג] הביא **י"א** דהיכא דישינה ל"מ לתת בחצירה[כג].

והר"ן [רמ"א הנ"ל] כת' דמ"מ שליח לקבלה ודאי מהני כשהיא ישינה.

עד) **שם. הבי"מ** [קלט ד] הביא דבישינה אין לה יד [לדעת הראשונים הנ"ל], ואפ"ה מהני שנותן למקום שלבסוף נעשית ידה, דאיתגלאי שע"י כח הראשון יחשב נתינה לידה.

והתור"ג [קלט א] הק' דמבואר [לעיל כא. וסג:] דל"מ כשנתן לחצר של אחר ואח"כ האשה קנאתה, דהוה חצירה הבאה לאחר מכן[כד]. [ולדברי הר"ן ניחא דהוה ב'ידה', ואף שאינה יכולה להתגרש כיון דאינה משתמרת, וע' בסמוך].

והאמר"מ [כ ד] כתב [לדעת הר"ן] דיש גדרים 'ונתן' ו'בידה', ולענין ונתן סגי ביד ישינה דנחשב רשותה לענין 'ונתן', ואף שאינה ראויה לגירושין [לענין גמר הגירושין]. **והגר"ח** [סטנסל קמט] ביאר דנחשב שאין כאן חסרון בעצם הרשות, ועי"ז מתקיים 'ונתן' דבעל, ואינו משתמרת הוה חסרון דרשות כזה אינו קונה.

והבי"ש [קמ ה] נסתפק כשנתן גט ליד אחר, ושוב אמרה תזכי לי [במומר דמהני זכיה[כה]], האם מהני דנעשית המקום שליח לקבלה[כו]. או דוקא בחצר דהנתינה מיהת לחצר שלה, אבל כאן לא היתה תחילת נתינה. [ובפשוטו תליא בנידון הבית מאיר ותור"ג].

ורע"א [שם] הק' דמ"מ בשעת נתינה החצר של בעל [לפירות, וכדלעיל עז:]. וכיון דנתגרשה לאחר זמן ל"ש גיטא וידה באין כא'.

נפל מידה הרא"ש כתב בשם **הרמ"ה** דאם הגט אינה בידה בשעה שניעורה, אינו גט עד שיטלנו ממנו

יט. אך **התוס' רי"ד** כת' דישינה איירי שלא הרגישה בדבר, ולא אמר הבעל לעדים מעיקרא.

כ. **והרשב"א** דן [לשיטתו] דבעודה ישינה לא יהני אף לתת לחצירה, דלא עדיף מידה, וזו הואיל ואין לה יד כשוטה, היאך יש לה חצר. ודחה דישינה אינה מחוסרת מעשה, וראוי להיות לה יד. ומהני דהחצר משתמרת. אבל **הר"ן** כתב דל"מ לתת לחצירה, דבעינן עומדת בצדה, ונחשב שאינה עומדת בצדה. אבל מהני כשנתן ליד שליח לקבלה.

כא. ומבואר בדבריו דבעודה ישינה לא מהני, ומ"מ נחשב נתינה לאח"כ.

כב. דא"כ צריך להביא עדים שהאשה ניעורה קודם שנקרע הגט.

כג. **והגר"א** [שם ו] ביאר ע"פ דברי הר"ן דהטעם דבידה ישינה אינה גט דלא מינטר, וה"ה לחצירה ל"מ דבעי' משתמרת לדעתה [דבעי' עומד בצידה]. והגר"א כת' דאף לשא"ר [בגדר הפסול ישינה], מ"מ בעי' דומיא דידה.

כד. וכה"ק **בחי' מכת"י** ותי' דהא יהיב לה בידה, ואיהי היא דלאו בת גירושין.

כה. משמע מדבריו דרק מדין זכין מהני. אבל שליח לקבלה אח"כ פשיטא ליה דלא מהני. [ויל"פ דשליח עשייתו עבור האשה, וכיד אחר].

כו. **ורע"א** [שם] הוכיח מלעיל סה:, דהבעל הקפיד שלא יהא גט עד שיבא לשם, והראשונים דנו דהו טלי גיטך.

ויחזור ויתן לה. והרא"ש הסכים לדבריו, דמה שנתן בידה בשעה שהיא ישינה אינה נתינה כיון שנפל שוב מידה.

והאחרונים [אמר"מ כ, וגר"ח סטנסל] **הביאו** דמבואר ברמב"ם [הו' בסמוך] דמהני נתינה ליד עבד, ואף דאח"כ בא לידה [ואינו מונח באותו מקום]. ומהני נתינה הראשונה שיתקיים גדר 'ונתן', ואף דקנין הגירושין הוה כשמגיע לידה.

ועד"ז ביארו **האחרונים** יסוד שליח להבאה לרמב"ם [הו' לעיל סב:, וע"ע תוס' סה:] דמתקיים הנתינה ליד השליח, וקנין הגירושין ע"י שבא לידה, ואף דאינו באותו מקום. ומבואר בדעת הרמב"ם דמתקיים ה'ונתן', ולכן לא איכפת לן שהאשה לוקחת את הגט לא ונחשב טלי גיטך, ואף דגמר הגירושין הוה בתוך ידה[כז].

בחצר והר"ן כתב דה"ה כשנתנו לחצירה, כשאינה סמוכה לה, ואח"כ כשעומדת בצדה אומר לה הא גיטך, מהני. [דגמר הנתינה הוה מכח נתינה ראשונה. ודעת הרשב"א דמהני נתינה כשאינה סמוכה, כשאח"כ באה סמוך בלא הא גיטך, הו' לעיל]. אבל **הרמ"ה** [הו' בחי' מכת"י והטור קלט] ס"ל דאם נתנו בחצר שאינה סמוכה לה ל"מ אא"כ יטלנו ויחזור ויתננו לה, דמה ידה סמוכה אף חצירה סמוכה בשעת נתינה.

בגמ' [לקמן פג:] אי' דהיכא דנתן גט בתנאי שיש בו חסרון כריתות, אף רבי מודה שצריך ליטול ממנה ולחזור ולתת לה, דקנאתו ליפסל מהכהונה. [ואף שהנתינה פסולה, מ"מ האשה קונה את גוף הגט. ומש"ה לא מהני לומר הא גיטך[כח]].

והרמ"ה [הו' בחי' מכת"י וטור] כתב דה"ה אם נתן לה הגט במתנה ל"מ לחזור ולגרש בו. דכיון דקני ליה [לנייר] בנתינה קמייתא, ו'כנסי שט"ח' איירי דוקא היכא דנתן בתורת פקדון.

עה) **ניעור אינו גט, דהו"ל חצר המשתמרת שלא לדעתה. פרש"י** דהעבד משמר את עצמו ואת מה שבידו. [בפשוטו החסרון דהגט אינו משתמר משום שהעבד יכול לטלו. אבל לשון רש"י משמע דהטעם דשמירת העבד מגרע, וע' בסמוך].

והאחרונים הק' דנימא דיד עבד כיד רבו, ויהני שמירת העבד עבור האשה. דהא מבואר דמהני שמירה ע"י שליח[כט]. **ובחי' ר' שמעון** [ב"מ יד] חידש דמה שמהני שמירה ע"י אחר, דנחשב שהוא מסייע בקנין, ולכן יש חסרון בעבד דאינו בתורת גיטין, ול"מ שמסייע בקנין הגט.

עו) **וחצר מהלכת ל"ק. פרש"י** [ב"מ ט:] כת' דחצר מהלכת לא שמעינן דתקני, דאתר' דוקא גגו חצרו וקרפיפו דלא נייד והוי משתמר. **ותוס'** [לעיל כא.] כת' דלא דמי לידו[ל]. **והגר"ח** [סטנסל קמט] הביא מדברי רש"י דהוה חסרון אינה משתמרת, והוה חסרון בגדרי הקנין. ואילו לתוס' אין ע"ז שם 'יד'[לא].

עז) **וכ"ת ישן שאני והא אמר רבא וכו'. הרא"ש** ביאר דחצר מהלכת ממועט מגזיה"כ דומיה דידו, ולכן בעינן נייח תמיד ולא ישתנה לעתים[לב]. ואף דישן נחשב משתמר לדעת. דמשתמר אינו גזיה"כ, אלא סברא דאין אדם רוצה שיהו חפציו מונחים אלא במקום המשתמר לדעתו. ולכן בישן סברא דמהני.

עח) **והלכתא בכפות. תוס'** [לעיל כא. והראשונים כאן] פי' דמימרא דרבא איירי בכפות, ובזה אמרי' דניעור אינו גט. דבעי' כפות וישן. אבל עבד כפות שאינו ישן הוה משתמר שלא לדעתה. **והרמב"ן** ביאר דהא אף אשה כפותה מתגרשת בידה ובחצירה שעומדת

כז. אבל **בחי' ר' שלמה** [ז] כת' דנחשב שהאשה מעבירה את הגט מיד ימין ליד שמאל, כיון דהגט כבר ברשות האשה, ודברי הרא"ש כשמחוסר הכנסה לרשותה.

כח. **והאבנ"מ** [קלו א] הק' דהרמב"ם פסק כשנתנה בשתיקה דפסול מדרבנן, א"כ האיך מהני לומר אח"כ הא גיטך, ורק בנתינה גרועה דלא מהני מדאורי'.

כט. ובחי' הגר"ש הוסיף **דבתוס'** עט: משמע דאפי' בסתמא נחשב שמור ע"י שליח [וע' פוסקים ואב"מ], ולא בעינן שישעבד עצמו לשמור.

ל. ותוס' [ב"מ ט:] והרמב"ן [לעיל כא.] הקשו דאף ידו מהלכת. ותוס' תי' דמטלטל אגב גופו. והרמב"ן תי' דאינו מתרחקת ממנו.

לא. [ונפק"מ אי מהני קבלה ביד עבד, ואח"כ כפתו. ע' בסמוך]. אך בדברי רש"י משמע דכיון דאינה משתמרת הוה חסרון דלא חשיב דומיה דיד.

לב. ואף דגבי ממון חצר משליחות אתרבי ושליח מהלך הוא, ילפי' מקרא דיד [לעיל עז.], ואע"ג דמפרשינן רשותו כמו ויקח את כל ארצו מידו, מדאפקיה רחמנא בלשון יד בעינן דומיה דיד.

בצידה, ונחשב משתמרת לדעתה. א"כ ה"נ נחשב משתמרת לעבד[לג].

אבל פשטות הגמ' [לעיל כא.] דכפות לחוד סגי. ותוס' הביאו בשם בה"ג דכוונת הגמ' דבעי' כפות וישן, וסמך אסוגיין.

והרמב"ן הביא י"מ [והביא דכ"ד הרמב"ם[לד], ע' בסמוך] דכפות לחוד מהני, וכוונת הגמ' דיש לגרוס כפות במימרא דרבא[לה].

ותוס' [לעיל כא.] **הביאו צד** [וליכא למימר] דכוונת הגמ' דכיון דכפות מהני, אף ישן לחוד לא נחשב חצר מהלכת[לו].

עט) **שם. והילכתא בכפות. והרא"ש** הביא בשם **ריצב"א** [וכן תוס' לעיל כא. העלו צד עד"ז] דאם יד העבד קשורות, והיא אוחזתו בחבל נחשב משתמר, אלא דעדיין הוה חצר מהלכת[לז]. ולפ"ז היכא דידיו ורגליו כפותות קנה אע"ג דאינו ישן[לח]. **והרא"ש** חלק דכיון דיש לו דעת לעצמו נחשב משתמרת שלא לדעתה.

פ) **שם. והרמב"ם** [ה יז] כת' דעבד כפות [לבד] הר"ז גט, דכאילו הגיע ליד חצירה. **והרמב"ם** כתב עוד דבעבד ישן [לבד] פסול [מדרבנן][לט]. וצ"ב דהגמ' מקשה דישן ל"מ. **וה"ה** ביאר דהרמב"ם נקט דקו' הגמ' דיש לגזור ישן אטו חצר מהלכת. [אבל בעודו ישן לא נחשב חצר מהלכת מדינא]. **ובזה תי' דבכפות לא גזרי'.**

והלח"מ פי' דהרמב"ם פי' כליכא למימר [בתוס' כא. הנ"ל] דלמסקנא ישן אינו נחשב מהלך, וכמו כפות. ואפ"ה גזרו ישן אטו מהלכת. ובכפות דלא שכיחא לא גזרו.

פא) **שם. הרמב"ם** [ה יח] פסק דאם נתן ליד עבד[מ], אינו גט עד שיגיע לידה. **והרשב"א** דייק מדבריו דכשנתן ליד העבד, והאשה נטלה מידו מגורשת[מא]. דמהני הנתינה ליד העבד [להחשב ונתן בידה], ואח"כ מתגרשת כשיגיע לידה. [וכמו היכא דנתן לחצר שאינה עומדת בצדה, הו' לעיל]. **והרשב"א** [לעיל כא.] חלק דצריך שהבעל יחזור ויתן לה.

ומבואר בדברי הרמב"ם חידוש נוסף, כשעשה נתינה גרועה ומהני שנוטלתו וקונה במקום אחר[מב]. ומהני נתינה הראשונה לקנות במקום אחר [ואף דגמר הנתינה נעשית ע"י נטילת האשה]. [ול"ד לכל הנך דסוגיין דאיירי שהגט מונח במקום הראשון, והבעל אומר הא גיטך][מג].

והבי"ש [קלט כט] הק' בדעת הרשב"א מ"ש דבחצר שאינה סמוכה דכת' הרשב"א [הנ"ל] דמגרשת כשעומדת בצדה ואומר הא גיטך. **והבי"ש** תי' דשם הנתינה הראשונה כאילו נתן לידה, ועכשיו שהיא בא לשם מתגרשת. אבל הכא אף עכשיו העבד אינו כפות. וכתב דלפ"ז אם כפתו לעבד אח"כ יהני אף לרשב"א.

והאמר"מ ביאר [ע"פ דברי הבי"מ] דרק כשאותו מקום נהפך להיות משתמר נחשב נתינה למקום שסופו להיות ידה. אבל מה כשאשה לקחה, א"כ יד העבד אינו סופו להיות ידה. אבל אם יכפתו את העבד, מהני נתינה ראשונה.

אבל **הגר"ח** [סטנסל קמט] ביאר דדעת הרשב"א דחצר מהלכת לא נחשב כלל ידה, ולכן אין כאן נתינה. ורק בחצר שאינו משתמרת מהני נתינה. וביאר

לג. [ומבואר ברמב"ן דגבי עבד החסרון דמשתמרת לדעת העבד, ומש"ה מבטל רשות האשה. ולא משום גדרי אינה משתמרת].

לד. והשו"ע [חו"מ רב ט, ואה"ע קלט טז] הו' ב' דיעות אי בעי' כפות וישן. **והגר"א** ציין דדעת הרמב"ם דסגי בחדא.

לה. [ורבא לא חילק בין ישן, אלא כפות ללא כפות].

לו. ותוס' דחו דא"כ ניעור ל"מ משום חצר מהלכת, ואילו רבא אמר הטעם משום דאינה משתמרת. והא אפי' משתמרת כגון שידיו כפותות בחבל ואוחזיהו בידה ל"מ.

לז. [דומיה דקלתה לולי הא דממטי ב"מ ט:].

לח. אך תוס' [כא.] הביאו כן לדחות דברי הליכא למימר דכפות לחוד מהני. א"כ י"ל דלמסקנתם דבעינן כפות וישן ל"מ קשירת ידיו כלל.

לט. כ"ה **ברמב"ם** לפנינו, וכ"ג רוב הראשונים בדברי הרמב"ם. אבל **הטור** הביא דברי הרמב"ם דאף כפות אינו גט. [וכדעת שא"ר].

מ. בעבד דידיה, והקנה לה את העבד [כדלעיל כא.]. וצ"ב אמאי הרמב"ם לא נקט לשון זה בהלכה יז בעבד דידה.

מא. אבל בהג' **המים חיים** [כא.] כת' דכוונת הרמב"ם דאינו גט אא"כ הגיע לידה מיד הבעל [ולא מהני כשמגיע לידה אח"כ]. [ועד"ז נקטו בכ"מ עד שיגיע לידה].

מב. [ביד שלה]. ול"ד לאינך דהתם דאיירי שאח"כ נעשית המקום הזה ראוי לקנות.

מג. והוא בכלל מש"כ הבי"ש [הנ"ל] בדעת הרשב"א והר"ן דל"מ הכא נתינה קמייתא, כיון שאח"כ נטלה ממנה.

דדעת הרמב"ם דבחצר מהלכת אין חסרון ב'שם החצר' [כמו אינה משתמרת, וע"פ רש"י ב"מ], אלא דחצר מהלכת יש חסרון דאינו קונה לו.

והגר"ח חקר בכל החסרונות בקנין חצר[מד], אי הגדר דכה"ג החצר אינו 'יד'. או אף דהוה ידו יש חסרון בקנין. וכת' דלענין חצר מהלכת לכאו' תלי במח' רש"י ותוס' אי החסרון דל"ד לידו, או דאינו משתמר. ובדעת הרמב"ם י"ל דנחשב ידו, אלא דאינו משתמר, ומש"ה ל"מ לקנות הגט ולהתגרש בו. ומ"מ יש כאן נתינת הבעל, ולא הוי טלי גיטך מע"ג קרקע. דהחצר הוי יד[מה].

קרוב לה - ד' אמות

פב) **אמר רב ד' אמות שלה וכו'. פרש"י** דאמרי' [ב"מ י.] ד' אמות של אדם קונות לו. דתקנו דלא ליתי לאינצויי. **והרמב"ן** כת' דאף דד' ל"ק דבר תורה, טעמא דמתני' בין לרב ובין לר' יוחנן [בע"ב] משום תקנ"ח בגיטין[מו] דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש[מז]. וכ"כ **הרא"ש** לר' יוחנן [בע"ב] דהוה משום אפקעינהו ואדעתא דרבנן מקדש[מח].

והר"ן כתב דכיון דחכמים תקנו, ואמרו שיהיו קונות, הקנום ועשאם כחצירו, דהפקר בי"ד הפקר[מט]. [ותקנ"ח מהני לדאורייתא][נ].

אבל **בחי' מכת"י** כת' דד' אמות בגט הילכתא גמירי לה דכחצירה. וכ"כ **התוס' רי"ד** [ב"מ י:] דקבלה מסיני דד' אמות קונות בגט אשה, ור' יוחנן אמר התם קרוב לה שנינו אפי' מאה אמה[נא], אפי' ברה"ר. אבל במציאה ד' אמות קונה דוקא בסימטא, ואין ללמוד דבר אחר מגט[נב]. וכ"מ **בבעה"מ** [שבת צה: לו: בדה"ר] שכת' דד' אמות קונות והוה כרשותו מדאוריתא[נג]. **והפנ"י** [עז.] דייק עד"ז מדברי רש"י דמרבינן מ'ונתן' אפי' אינה שלה, אלא דומיה דידה שמשתמרת לדעתה.

פג) **שם.** מבואר בדברי **הר"ן** [הנ"ל] **ועוד ראשונים** דגדר קנין ד' אמות דהקנו לו את המקום

מד. **והגר"ח** חקר בזה בכל החסרונות בחצר, כגון חצר מהלכת, ואינו משתמר לדעת הבעלים, ואינו משתמר כלל, וליתא בע"כ. אי מגרע כח החצר דלא מיקרי יד כלל, דלאו דומיא דיד הוא. או דלמא דהחצר לעולם כידו, אלא דהוי חסרון בהיד, דיד כזו אינה קונה.

מה. ודמיא ממש לנתן בידה והיא ישנה דלא הוי אח"כ טלי גיטך וכו' כיון דנתן בידה ולא נתגרשה משום דלא היה משתמרת, כמו"כ גבי חצר מהלכת, דחד דינא לתרווייהו דהוי יד שאינו משתמר.

מו. ואף לענין קידושין תקנו משום לתא דגיטין [והא דאי' בע"ב משום ויצאה והיתה פי' דמש"ה תקנו אף בקידושין.

מז. **והרמב"ן** [בע"ב] הוסיף דאע"ג דלא תקנו להפקיע קידושין אלא במקום שיש חשש קלקול, ושמא המשנה הוראת שעה היתה או משום שעת הגזירה.

מח. **ורע"א** דחה דשאני גדר קנין ק' אמות, דהוה קנין על החפץ [דלא הקנו לו כל מקום שיוכל לשמור]. ול"ד לגדר קנין ד' אמות דנחשב רשותו וחצירו מדרבנן.

מט. **והאחרונים** הביאו דמבואר בר"ן דמהני הפקר בי"ד להקנות [ע' מש"כ בזה לעיל לו: וכ"מ], דעי"ז מתייחד להיות חצירו. **והדב"א** [א א ענף ו] העלה צד דשאני רה"ר דמעיקרא קנוי לכל העולם, ומש"ה ע"י שהפקיעו זכות של בני אדם ממילא נשאר הזכות רק למי שעומד בצידה. [והדב"א דן דנח' בזה הראשונים ב"ק קיג: אי חשיב שינוי רשות. ועוד ציין לסוג' ביצה לט. ושוב הביא דלכאו' מבואר נדרים מח דיש חילוק בין מקום של בני העיר או של עולי רגלים, אך כת' דאפשר דה"מ להחשב ברשותו לאוסרו בקונם.

ועוד כת' **הדב"א** [בסו"ד] דאף אי גוף הרה"ר הוה הפקר, אפ"ה כיון דיש לו רשות להשתמש סגי בזה לקנין חצר. [אלא דהוה חצר השותפין, ועי"ז שנסתלקו שאר בני אדם ממילא זוכה זה]. דהוה כמו חצר השכורה שקונה לשוכר [כיון דקנין הפירות עומד לרשותו, אף דאינו שלו. ולא תלי בגדרי הקנין].

נ. [וכן הביא הבי"ש קלט כד, והחלק"מ ל ה הביא מח'].
[**והריטב"א** הביא ב' תי'].

נא. [משמע דאף ק' אמות דאורייתא].

נב. **והמאירי** [ב"מ שם] הביא להקשות דכיון דד"א [במציאה] תקנ"ח היא, א"כ היאך מהני בגט. וי"א שהפקירו כל אותן ארבע אמות. ואני אומר שבגט הוה מן התורה, אחר שאין כאן מערער הרי הוא כידה, אבל בדבר שיש בו מערערים אחרים הוצרכו לתקנ"ח. [ומשמע דכוונתו דיש סברא דד' אמות סמוכות לו הוה רשותו לקנות. אלא דאינה סברא מוחלטת לשלול שלא יזכה בו אחר. אבל בגט סגי ברשותו, ול"צ שהקנין יפקיע מאחרים].

נג. דהבעה"מ ביאר דמעביר ד"א ברה"ר הוה תולדה דרה"י לרה"ר, לפי שד' אמות של אדם בכל מקום קונות לו וכרשותו דמיין [ברה"ר], וכשמוציא מחוצה להם כמוציא מרה"י לרה"ר דמי. [**והאחרונים** הק' דקנין ד' אמות מדרבנן. ויל"פ דכוונתו דד' אמות גבי גט הוה מדאורייתא, כהנך ראשונים. ועוד יש שפי' [אבנ"נ אה"ע רלט ד] כוונתו להוכיח מתקנ"ח, דשורש התקנה שתקנו מחמת שמסברא הוה רשותו. ויש להביא יסוד הדבר מדברי המאירי ב"מ הנ"ל].

שיחשב חצירו. **והאחרונים** דנו האם תקנו דד׳ אמות שלו נחשב חצירו לכל דבר[נד], או דהוה חצר רק כלפי קניית מציאה וגט. **והתור״ג ורע״א** [הו׳ בסמוך] נקטו דהוה קנין רק לענין קנייה בחצר[נה].

והאחרונים דנו דבפשוטו **הרמב״ן** פליג וס״ל דל״מ תקנ״ח להחשב חצירו לקנות מדאורייתא[נו]. אבל **האבנ״מ** [ל ה] כת׳ דסברת הרמב״ן דלא הפקירו והקנו לו כלל את גוף הסימטא, דהא בתר הכי יזכה אחר במקום זה[נז]. אלא דגדר קנין ד׳ אמות דהוה מעשה קנין על מה שבתוכו. [ול״מ קנין בגוף הגט שתתגרש].

והאבנ״מ הוכיח דקנין ד׳ אמות הוה קנין על החפץ, דאילו כרכו ב׳ שטרות של ב׳ בנ״א כא׳, וזרקו לד׳ אמות שניהם, האיך יתכן דהחצר שייכת לכולם. וע״כ דגדר התקנה דהוה קנין על החפץ. וכה״ק **השואל** לרע״א האיך יזכו ב׳ כל א׳ בשטר אחר, הא הדבר סתר להדדי. **ורע״א** ביאר דאין בזה סתירה, ומידת חכמים שנתנו לאדם ד״א שיהא חצירו כלפי פרט מסויים. ופעמים לדבר הזה ולא לזה, אף ששניהם בבת א׳. [וכנ״ל דהוה קנין כלפי דבר מסויים].

והחלק״מ [ל ה] כת׳ בזורק קידושין תוך ד׳ אמות, לדעת הר״ן מקודשת מדאורייתא. דהקנו לו חצירו. אבל לדעת רבינו ירוחם[נח] הוה קידושין מדרבנן, ותפסי קידושי שני. **והאבנ״מ** [ל ה] הק׳ דבקידושין ל״ש סברת הרמב״ן דאפקעינהו. דאין כח ביד חכמים לעשות קידושין דאורייתא. ועדיין תפסי קידושין של שני. וכתב דלא משמע דהוה קידושין רק לענין שצריך גט, דהרי אף מחצה על מחצה צריך גט[נט].

פד) **שם. ד׳ אמות שלה. הרמב״ן** הביא דתלי במח׳ [ב״מ שם] האם תקנו ד׳ אמות ברה״ר או דוקא בסימטא.

[וכ״ד תוס׳ בע״ב ד״ה ר׳ יוחנן וד״ה והא בד׳]. **והרמב״ן** כת׳ דלהך מ״ד ה״נ איירי בסימטא, ונקט רה״ר דאינו רה״י. אבל יש **ראשונים** [הו׳ בע״ב] דגבי גט לבו״ע מהני ד׳ אמות ברה״ר.

פה) **שם. רע״א** [חו״מ רמג כב] נסתפק בעומד ברה״ר [למ״ד דלא הקנו לו ד״א ברה״ר] סמוך לסימטא, האם קונה ד׳ אמות הסמוכין לו בסימטא. או דוקא כשעומד בסימטא.

פו) **וליחזי הי מינייהו קדים. פרש״י** אם קדם הוא זכה בכל ד׳ אמות וכו׳. **התוס׳ הרא״ש והרשב״א** [בשם תוס׳] כת׳ אם הוא קדם, אע״פ שנכנסת לד׳ אמותיו לא קונה לה. כיון דאיהו קדים כדידיה חשבינן לגמרי, וכדאי׳ דד׳ אמות שלו הוה קרוב לו.

והבי״ש [קלט כה הא׳] נקט דה״ה כשאדם אחר קדם לד׳ אמות, אין לאשה ד׳ אמות. **ורע״א והתור״ג** חלקו דלא תלי כלל באדם אחר דאין לו שייכות בגט זה. וכן במקח ומתנה [למ״ד דמהני קנין ד׳ אמות], הנותן נתכוון להקנות דוקא לזה, ולא איכפ״ל דאדם אחר קדם להנך ד׳ אמות.

ורע״א ביאר דמסתבר דאין קנין גמור בד׳ אמות, אלא לענין גט זה. ומש״ה רק מי שייך לזה אמרי׳ דהקודם זוכה. אבל לגבי הגט אין שייכות לאדם אחר, ולא איכפ״ל שאחר יקדום. **ורע״א** כת׳ דכשהבעל קדם מהני לענין שהאשה אינה קונה בד׳ אמות, דנחשב שהבעל זכה לענין שאין קנין לאחר להוציא מרשותו.

ורע״א דן היכא דמי שנכנס ראשון לד׳ אמות אינו רוצה לזכות. וכת׳ דנראה פשוט דמי שנכנס שני זוכה.

פז) **וכ״ת דאתו תרוייהו בהדי הדדי[ס] וכו׳**. משמע

נד. [ולפ״ז כל אדם שעובר בסימטא זוכה בד׳ אמותיו, אף כשאין בזה נפק״מ].

נה. והדבר״י [נו ב] הביא **דהריטב״א** [ב״מ ט:] נקט דהגמ׳ [שם] מסתפקת בזה אי מהני קנין חצר כשיש לו זכות רק לענין זה [אך לדעת תוס׳ לעיל ט: מהני]. וע״ע בית הלוי [ג מה] בכ״ז.

נו. [אך **הרמב״ן** [לעיל סד:] ס״ל דמהני תקנ״ח להחשב שלו מדאורייתא].

נז. והביא דתוס׳ [יבמות פט: ד״ה שהפקר] כ׳ דליכא למימר הפקר בי״ד והפקיעו מרשותו, כיון דבתר הכי הוה שלו.

נח. דר׳ ירוחם [בב״י כח] דהמקדש אשה ע״י מעמד שלשתן מקודשת רק מדרבנן. ותפסי קידושין דאחר. והב״י [שם] פליג דכיון דתקנו חכם הפקר בי״ד הוה קידושין מדאורייתא. והאבנ״מ [כח לג] ועוד אחרונים האריכו בזה בדין קנין דרבנן מהני לדאורי׳. והאבנ״מ

נט. ויל״ד בזה דמ״מ הוה קידושי ודאי, ומותרת לו. ואי״צ לקדש שוב.

ס. הרש״ש הק׳ דלכאו׳ איירי שזה בא מכאן והשני צד אחר, וכשהיו רחוקים ט׳ אמות זמ״ז כל א׳ קנה ד׳ אמותיו, וכשנתקרבו יותר כל א׳ הקדים בחלק הסמוך לו, ובכל חלק א׳ קדם, ואין כאן מקום שזכו ביחד בצמצום שיחשב חצר

דהיכא דבאו בבת א' [למ"ד אפשר לצמצם] זכו שניהם במקום, והוה חצר השותפין[סא]. ומש"ה מגורשת ואינה מגורשת. **והראשונים** הק' דמ"מ ילה"ק דאגיד גביה [וכקו' הגמ' בסמוך], דאף הבעל הוא שותף בד' אמות.

והתוס' הרא"ש תי' דאיכא מ"ד [ב"ב פד:] דבחצר השותפין קונין מקח זמ"ז[סב]. ואילו לקמן כל א' הוא רשות בפנ"ע. **והרשב"א** כת' דכיון דכולה בתוך ד' אמות דידה כמו שלו דין הוא דתהוי מגורשת ואינה מגורשת. [ולא נחשב 'אגיד']. **והגר"ח** [סטנסל] ביאר דכיון שנשלם הנתינה אין בזה חסרון אגיד [ע' בסמוך]. **והריטב"א** חלק ולא נהירא דכל שהגט ברשותו נחשב אגיד גביה. **והריטב"א** כת' דה"מ להקשות.

והר"ן כתב דלא נחשב אגיד כיון דד' אמות בין שניהם, ויש לו רשות להניח כליו, ולא גרע ממשאיל מקום [וע"ע מש"כ בע"ב].

והאחרונים דנו ע"פ דברי רע"א [הנ"ל] דהבעל אינו 'זוכה' בד' אמות, אלא מונע שהאשה תזכה, א"כ אינו חצר השותפין, אלא דיש צד מניעה בזכייתה.

והחזו"א כתב [דאף במציאה] דאילו באו בבת אחת לא הוה שותפות, אלא רק א' קנה. ומוטל בספק מי קנה, דהוה כמו שהקנה מתנה לא' משניהם, דלא אמרי' דכל א' זכה בחצי, אלא הוה ספק. וכתב דלפרש עפ"ז הא דלא מעמידים על חזקת א"א, דטבע קנין זה נותן דין תערובת לשני הראויין לזכות.

פח) **שם. והתוס' הרא"ש** [קידושין ח:, ועד"ז כ' **האבנ"מ** ל ג] הביא דמבואר הכא דבב' עומדים תוך ד' אמות הוה מגורשת ואינה מגורשת, והקשה על **רש"י** [קידו' שם] דבסלע של שניהם ספק מקודשת מדין חצר[סג], ואילו בסוגיין מבואר דהוה מגורשת ואינה מגורשת[סד]. ועוה"ק **תוס'** [שם] **והתוס' רא"ש** דקי"ל [ב"ב פה.] דחצר השותפין אין קונין זמ"ז. [וצ"ב א"כ בסוגיין אמאי הוה ספק. ועד"ז קו' הריטב"א הנ"ל].

פט) **והא א"א לצמצם.** [דנח' בכ"מ האם אפשר לצמצם, ומשמע דלמ"ד אפשר לצמצם ניחא דבאו בבת א']. **ותוס'** [חולין כח. והתוס' הרא"ש] כת' דאע"ג דקי"ל דבידי אדם אפשר לצמצם, הכא הוה כבידי שמים דבסתם לא נתכוונו לצמצם[סה]. אבל **תוס'** [סוכה טו.] כת' דקו' הגמ' דאפי' אי קי"ל כר' יוסי הגלילי מ"מ אין רגילות שיהא בצמצום, שהרי לא נתכוונו לזה. ודוחק להעמיד את המשנה כה"ג.

האחרונים הקשו לדברי הבי"ש [הו' לעיל] דכשקדם אחר לד' אמות ל"ק האשה, א"כ אפשר להעמיד כגון שאחר הקדים, ואח"כ באו הבעל והאשה, ובשעה שהאחר הלך, נשארו הבעל והאשה בבת אחת[סו]. **ורע"א והתור"ג** [כאן, וקלט יד] הוכיחו מזה דלא כבי"ש.

והרמ"א [חו"מ רסח ב] כתב דשנים שבאו כאחד בתוך ד' אמות או שעומדים שניהם[סז] ונפל מציאה בתוך ד' אמות שלהם קנו שניהם. [והגר"א ה ציין לסוגיין]. **והקצות** תמה דתליא מי קדם, ונדחק דכוונת הרמ"א דהוה ספק מי קדם, ומספק יחלוקו. **והנתיבות** העמיד דאחר היה בד' אמות קודם וזכה, וכשהוא נסתלק זכו שניהם בב"א בד' אמות[סח].

השותפין. וכתב דלדעת **הראב"ד** [ב"מ ט: ובתורא"ש שם, הו' בטור רסח] כשהוא מהלך אין לו ד' אמות, א"כ הנידון מי עמד קודם. ועפ"ז איירי שעמדו בבת א' וזכו בד' אמות. אך הק' דהרא"ש שם פליג.

וכת' די"ל דהלכו זה ליד זה, ושניהם נתקרבו לד' אמות יחד [וכה"ג זכו שניהם בכל המקום שהוא תוך ד' לתרוייהו], אך הק' דפשטות הגמ' משמע שבאו זה מכאן וזה מכאן, וכמ"ש רש"י להדיא. ועי"ש שכתב כמה אופנים.

סא. [וכ"כ החלק"מ [ל ו] ואבנ"מ שם].

סב. ולכאו' הטעם דבשעת קנין מתייחד הרשות לשותף זה.

סג. וכ"כ המאירי דמקום משותף לה עם בעלה הדבר תלי בספק הגמ' [קידו' שם] בסלע של שניהם. אך הביא יש פוסקים שאע"פ שבקדושין מקדשת מספק, בגירושין ל"מ.

סד. **והתוס' רא"ש** כת' ומידהו במסקנא הכא קאי בב' כיתי עדים. [ולמסקנא י"ל דמגורשת ומקודשת בחצר השותפין].

סה. [**ופרש"י** [בכורות יז:] טעם מ"ד דאפשר לצמצם בידי אדם, שמתכוונים לצמצם].

סו. ויל"ד די"ל דכשהראשון נסתלק מי שהגיע שני זוכה ממילא.

סז. **רע"א** דייק דמשמע דאף שא' קדם לחבירו, מה שבא קודם נפילת המציאה ל"מ. ובשעת נפילת המציאה עומדים שניהם יחד, וקנו שניהם. ורע"א תמה דודאי כיון דקדם לחבירו זכה בד' אמות לענין מציאות. ובהכרח שבקינן לדברי הגהת ש"ע הנ"ל דדחיק ומוקי לנפשי' דקאי כגון שבאו לשם בבת אחת.

סח. [וכלפי מציאה ודאי כל העומד של ראשון זכה, דאף הוא

דף עח:

צ) **וגט יוצא מד' אמות שלו וכו' והא אגיד גביה.**

פרש"י כתב דאנן בעינן ונתן כולו, משמע דכוונת הגמ' דלא נחשב נתינה כלל. אבל פשטות לשון הגמ' משמע דאין חסרון בעצם הקנין, אלא דהוה חסרון בכריתות דמעוכב אצלו [וכמו בב"מ ז., ע' לקמן בסמוך]. **והאבנ"מ** [ל ו] נסתפק האם בכסף קידושין יהני שחציו ברשותו, ובפשוטו בעינן דיכנס כולו לרשות [ובדאיתא בשבת צא אגד כלי], ושוב כתב דכיון דאילו הוה תוך ידו ממש אמרי' [בב"מ ז.] כמאן דפסיק, א"כ ה"ה שיקנה מקצת שבחצירו[א], וכמו תוך ידו[ב]. ורק בקנין משיכה יש חסרון אגיד.

והתוס' הרא"ש כתב דהאמת נקט דאגד [אצל הבעל], אבל ה"ה היכא דחצי הגט חוץ לחצירה אינה מגורשת [אף דאינה מעוכב אצל הבעל][ג].

והגר"ח [סטנסל קנד] הביא מדברי רש"י דכיון דהוה חסרון כריתות לא נחשב נתינה, ולכן בד' אמות של שניהם [אילו אפשר לצמצם] כיון דנתינה מקרי יש כאן כריתות.

צא) **אלא רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו הכא בב' כתי עדים[ד] וכו'. תוס'** [ד"ה והא] **פי'** דבאו ליישב דקרא 'מחצה על מחצה', ולא הוה ספק בעלמא.

דעת רבה [יבמות ל:] גבי צרת ערוה דזרק גט ספק קרוב לו וספק קרוב לה ומת, הצרה אי"צ חליצה. דמוקמי' בחזקת היתר לשוק[ה]. ולא מחמירים שתהא חולצת, גזירה שאם אתה אומר חולצת שמא תתיבם. והגמ' [שם לא.] מק' דבמשנה דידן אי' דספק קרוב לו מגורשת ואינה מגורשת, ולמאי הילכתא[ו] דאסורה לכהן וחולצת, ולא חששו.

והגמ' תי' דרבה ורב יוסף דאיירי בתרי ותרי, דהו"ל ספיקא דאורייתא [ולא מוקמי' אחזקתה]. [והגמ' דנה אי תרי ותרי ספיקא דאורייתא].

והרמב"ן [בסוגיין] כת' דרבה ורב יוסף העמידו בתרי ותרי, ומש"ה לא מוקמי' אחזקת אשת איש.

צב) **ר' יוחנן אמר וכו' אפי' ק' אמות. ביכולה לשומרה. הריטב"א** כת' דלר' יוחנן בעי' שתהא עומדת שם כדי שתהא חצר המשתמרת לדעתה. [ומשמע דהוה משום קנין חצר, אלא דבעי' גדר משתמר אלים].

והרא"ש כת' דתקנו חכמים דמהני אפי' ק' אמות, ומשום עיגונא תקנו חכמים בגיטין[ז]. וכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש. ויש **אחרונים** שהביאו דס"ל כדעת הרמב"ן [הו' בע"א] דגט בד' אמות מהני משום אפקעינהו. דאילו לדעת הר"ן הקנו לאשה את מקום הגט, וקונה בחצירה.

אבל **רע"א** כת' דבקנין ד' אמות י"ל דהגדר שעשאוה כחצירו [וכדברי הר"ן[ח]]. אבל בק' אמות לשאר מילי אינן שלה. ול"ש לומר דחז"ל הקנו לה שרה"ר יהי' חצירה לענין הגט. דלא מצינו קנין לחצאין[ט]. אלא דהוה תקנה בעלמא שקונה את הגט, ולא מדין חצירה. [ועפ"ז יל"פ התי' הא' בתוס' דברה"ר לא תקנו ד' אמות, אבל ק' אמות מהני].

שייך לזה. ובשעה שנסתלק זכו ב' העומדים שם יחד. אך לו"ד לכאו' י"ל דמי שבא שני זכה להיות שני, לענין מציאה שהראשון אינו רוצה לזכות].

א. ולפ"ז צ"ל דכל תורף הגט נכנס לד' אמות דידה, וסגי בזה, אלא דיש חסרון דהוה אגיד בחלק שברשותו.

ב. **והאחרונים** העירו די"ל דרק ביד אמרי' כמאן דפסיק, אבל בחצר בעינן שכולו יכנס לרשותו.

ג. **והחזו"א** כתב דאפשר דרב כהנא סבר דסגי דמקצת הגט בחצירה חשיבה נתינה בידה, ומה שמקצת באויר הבעל לית לן בה.

ד. ומשמע מדברי **המאירי** דהקילו בשאר ספק [מלבד תרי ותרי] משום דד' אמות דרבנן. ובמקום ספק לא תקנו שיהא גט.

ה. ומש"ה המשנה [שם] ברישא ספק קידושין אי' ספק קרוב לו וספק קרוב לה, ואילו בסיפא גבי גירושין אי' כתב בכתב ידו ואין עליו עדים, ואין בו זמן, וגט בע"א [כדלק' פו.]. אבל אביי [שם לא:] דחה דיגיד עליו ריעו. ורבא תי' דכל שיש בקידושין יש בגירושין, ובגירושין נוספו הנך ג'.

ו. **ותוס'** [יבמות לא.] הק' דבסוגיין [במקומו] לא הביאו למאי הילכתא, ורק בסוגיה דהתם. **ותוס'** [ב"ב קסט:] הביאו דכן דרך הגמ' דאינו טורח לפרש במקומו, וסמכי' אמש"כ במקום אחר.

ז. ולכך אמר ר' יוחנן לגיטין אמרו ולא לדבר אחר.

ח. ודייק דהרא"ש כת' כן דוקא אדברי ר' יוחנן.

ט. וצ"ב כוונתו דודאי קנין ד' אמות הוה לחצאין, וכמ"ש **רע"א** [הו' לעיל] דתקנו רק לענין לקנות מקח זה. ובגזילה אינו קונה ד' אמות. ולכאורה כוונתו דכיון דמצאנו שהקנו לו המקום לענין מציאה, מסתבר דזה הגדר לענין גט.

צג) **שניהם יכולים לשומרו, שניהם א"י** [לשומרו] זהו מחצה על מחצה. [**תוס'** פי' דשניהם יחד שומרים אותו]. **רע"א** כת' דלא הוי ספק, אלא כך הוא מעיקר הדין כיון ששניהם יכולים לשומרו יד שניהם שוה בו, והיא קצת מגורשת. [וצ"ב]. אבל **הריטב"א** ביאר דהוה ספק, דשמא רבנן לא תקנו [שיחשב רשותה] כיון שהן שוין בדבר, דהא בכה"ג לא מינכר דתיהוי האי חצרה טפי מחצרו, ואתי למימר דאפי' בחצר של שניהם ג"כ מתגרשת[י].

הרמב"ן הק' דמ"מ כיון דתליא בשמירה, שמירת הבעל אגיד ביה אינה מגורשת. והביא צד לפרש דתוך ד' אמותיה אפי' אינו יכול לשומרו. **והריטב"א** תי' דלא נחשב אגיד, כיון דאינו תוך רשותו ממש ולא ד' אמותיו[יא]. וכעי"ז כ' **הר"ן** דהחסרון אגידא הוא במקום שמקצת גט בתוך שלו לגמרי, אבל הכא מקום זה בין שניהם, וכיון שאינו מיוחד לו מסתמא הבעל משאיל המקום[יב].

צד) **תוד"ה רבי יוחנן.** וקשה דקא"ר יוחנן [ב"מ י:] דקטנה יש לה ד' אמות, דיליף מציאה מגט, משמע דלר' יוחנן אינה מגורשת אלא בד' אמות. [ומשמע דתוס' הביאו משם דילפינן[יג] קנין ד' אמות בגט]. **ורע"א** הק' דילפי' מציאה מגט דקונה מציאה ברשותו. דגדר ד' אמות [לענין מציאה] נחשב רשותו, וממילא דינו ככל חצר. [וד' אמות ל"צ ילפותא מגט, ואין ראיה דמהני גט בד' אמות]. **וצ"ע**[יד].

צה) **בא"ד ועוד קשה לרב אשי ברה"ר לא תקנו ד' אמות וכו' בסימטא וכו'.** ולרב אשי לא תקנו ד' אמות ברה"ר, ואף בגט. אבל כמה ראשונים כת' דבגט מהני אף ברה"ר. **והרשב"א** [וכן בר"ן בהמשך הגמ'] כת' [בתי' א'] דבגט תקנו אף ברה"ר, משום תקנת עגונות[טו]. ועד"ז **התי' הא'** בתוס' דמהני יכול לשומרה. ולכאורה הוה ע"ד תקנת ר' יוחנן, אלא דרב אשי ס"ל כן רק תוך ד' אמות.

והתוס' הרא"ש [בתי' א', וכ"ד **ההג' מיימ'** גזילה יז, והג' מרדכי ב"מ תכג, והו' באבנ"מ ל ד] כתב דבדעת אחרת מקנה מהני ד' אמות ברה"ר במתנה[טז] ובגט[יז].

והתוס' רי"ד [בע"א] כת' דמדאורי' מהני ד' אמות בגט, ואף ברה"ר.

צו) **תוד"ה והא.** וא"ת לישני דלא ידעי'[יח] וכו' דלישנא דמחצה ע"מ לא משמע הכי. **המהרש"א** הק' דמחצה לא משמע אף תרי ותרי. **והריטב"א** כת' דכיון דלכ"א מסייע ליה עדים זהו מחצה [ויש לו שייכות לזה], משא"כ הכא ספק מעיקרא[יט].

צז) **שם. דלא ידעי' וכו'. המרדכי** [תנא, הו' בבי"ש ל ט] כת' דאיירי דוקא כשב' עדים אומרים שהיה קרוב לו וב' עדים דקרוב לה. אבל בכת אחת, ולא ראו אם היה קרוב לו או קרוב לה, אינה מקודשת. כיון שהעדים לא ראו את המעשה הוה כמקדש בלא עדים. ומוקמי' אחזקתה[כ], אא"כ הוה קרוב לודאי

י. ומשמע מדבריו דהוה ספק [ספיקא דדינא] האם תקנו בכה"ג או שחששו משום הך גזירה. [ולא ניח"ל לומר דתקנו שיחשב מעשה גירושין לחומרא וליאסר לכהן. ול"מ לקולא משום הך גזירה. דאילו חכמים תקנו דל"מ נתינת הגט כה"ג, א"כ לא מהני כלל].

יא. וביאר דכאן כיון שיצאה חוץ לרשותו לא מיקרי אגיד ביה, ותקנו רבנן דוקא לאשה שתזכה לה אותו מקום, אבל אינו רשותו שלו כלל.

יב. וצ"ב דהרי אין שום 'דין' לבעל במקום שהוא יכול לשומרו, שצריך שאילת מקום דידיה. [וע' מש"כ האחרונים בגדר קנין ד' אמות]. אלא דכיון דהמקום אינו מיוחד לאשה, לא נחשב מקום שלה.

יג. [וי"ל דילפינן מדרבנן, וכמ"ש תוס' ב"מ יא.].

יד. אך י"ל דכוונת התוס' לדייק דר' יוחנן איירי בגט גופיה [לתחילת הסוגיה], א"כ מבואר דיש לקטנה ד' אמות [לענין גט].

טו. וכ"כ **הבי"ש** [קלט כ] **לרמב"ם** [ה יג] דמהני יכול לשומרו ברה"ר או בחצר שאינו של שניהם. [אבל בדין יכול לשומרו ודאי מהני רה"ר].

טז. ונח' הראשונים אי ד' אמות קונות במתנה. ע' רמב"ן [ב"מ י.].

יז. וכעי"ז כת' **במצפ"א** דהטעם דלא מהני ד' אמות ברה"ר משום דשייך לרבים, אבל בגט שייך רק לבעל ואשה וא"כ יהני אפי' ברה"ר. [אבל בפשוטו הטעם דרה"ר אינו מתייחד לשימוש שלו, ואין לו רשות להניח שם כליו, ולכן לא תקנו ד' אמות].

יח. **והרמב"ן** תי' דאי לא ידעי' מוקמי' בחזקת אשת איש. ומש"ה העמידו בתרי ותרי [וע"פ הגמ' יבמות].

יט. **והחזו"א** כתב כעי"ז דכשהספק הוא על הד' אמות, מי זכה בהם, ולא שייך לגט לא נחשב מחצה. אבל ב' כיתי עדים הוה ספק על הגט.

כ. והביא כן מדברי הגמ' [יבמות לא. הנ"ל בהמשך] דהיכא

[רע"ע לקמן פא:]. והאבנ"מ [ל ט] כתב דעפ"ז מתורץ קושיית התוס'.

צח) **בא"ד וי"ל כיון דספיקא דרבנן.** לס"ד דהגמ' [יבמות שם] תרי ותרי ספיקא דאורייתא, ומדאורי' ל"מ חזקתה. [ומדאו' מגורשת ואינה מגורשת]. ותוס' נקטו דמסקנת הגמ' [שם] דהוה ספיקא דרבנן, ומדרבנן החמירו שלא להעמיד אחזקה, ומש"ה הוה מגורשת ואינה מגורשת[כא].

אבל **תוס'** [כתובות כג. ד"ה תרוייהו] כת' דאף בלא תרי ותרי, כיון דיש ספק לפנינו [דיודעים דודאי זרק לה גט] לא מעמידים על חזקה לכתחילה. **והחזו"א** כת' דאף דידן נקטו ספיקא דרבנן לאו דוקא, אלא משום דנתעורר ספק. דהא אפי' אילו המשנה איירי משום דא"א לצמצם [ובקושיית התוס'] אמרי' דמגורשת ואינה מגורשת.

צט) **א"ל שמואל וכו' כדי שתשוח ותטלנו. פרש"י** הוא דהויא קורבא דמתני'. ושמואל חולק ארב ור' יוחנן. **והרא"ש** כתב דכן מבואר **ברי"ף** שהעתיק רק דברי שמואל, והשמיט רב ור' יוחנן ומבואר דפליגי[כב].

והרא"ש הק' דליבא מאן דפליג אהא דד' אמות קונות, וכ"ש בגט משום עיגונא[כג]. **והריטב"א** תי' דשמואל קאי ברה"ר, ומש"ה ל"מ ד' אמות[כד], אלא כיון דקרוב כל כך תקנו שמגורשת. אבל בסימטא מודה דמהני ד' אמות[כה].

והרא"ש כת' דשמואל אמר דראוי להחמיר שמא האיש הקדים תוך ד' אמות ומש"ה ל"ק בד' אמות. ומש"ה החמירו שאינו גט אא"כ תשוח ותטלנו[כו].

[והגר"א [חו"מ קכ] ביאר דלדעת הרא"ש הוה הכל חומרא]. ושמואל החמיר עוד עד שתבא לידה.

והרמב"ם [ה יג] פסק דאם היא יכולה לשומרו, וקרוב לה כדי שתשוח ותטלנו הגט פסול עד שיגיע לידה, ואח"כ תינשא לכתחילה. ולגבי קידושין פסק בהל' אישות [ד כב] דתליא רק אם יכולה לשומרה ולא הוא. וע' **רשב"א ור"ן וה"ה** שהאריכו לדון בזה. **והגר"א** ביאר דס"ל דבגט נחשב כמחצה על מחצה עד שיהא תוך שיעור זה.

ק) **תוד"ה ואת לא תעביד עובדא.** ומיהו בערוך אפי' זרקו בתוך חצירה וכו'. וכ"כ **הראשונים** בשם **ר"ח** דקבלה מרבותינו שאפי' זרקו לתוך חצירה אסורה עד שמטיא לידה. **והראשונים** הקשו דרבא [דהוא בתרא] עביד עובדא בגט ע"י קנין חצר [בתיחוד ותפתח לעיל עז:][כז]. ושא"ר כתבו דרק בקרוב לו החמירו, אבל ברשותו ממש מהני, וכן **הרי"ף** הביא דיני חצר לדינא. **והריטב"א** כתב דאפי' תוך ד' אמות כחצר מהני מדינא.

קא) **בא"ד המחמיר שבכולן עד שיתננו לידה.** מבואר בתוס' דבעינן שיבא לידה מיד הבעל, ול"מ שנוטלת מהנתינה הא'. אבל **בתור"ג** [קלט ב] דייק מלשון **הרמב"ם** דסגי שהיא נוטלתו לבד, ואי"צ שיחזור ויתן לה. [דומיה דיד עבד, ע' לעיל].

קב) **וכן לענין קידושין וכו' דכתיב ויצאה והיתה.** לדברי רוב הראשונים ד' אמות בגט הוה תקנ"ח. וכוונת הגמ' דהוקש קידושין לגט ומש"ה מסתבר לדמותו. אבל לדעת כמה ראשונים [הו' בע"ב] גבי גט נחשב רשותה מדאורייתא. ובזה אי'

דהוה חד וחד אין כאן בית מיחוש. [ובפשוטו משמע התם דהוה משום הכרעת חזקה. אבל המרדכי נקט דהוה משום דליבא עדות לקיומי].

כא. וכ"ד **תוס'** [בכ"מ] דלמסקנא תרי ותרי ספיקא דרבנן. אבל הרמב"ן [שם וכ"מ] הביא גירסא דאף למסקנא ספיקא דאורייתא.

כב. אבל **הר"ן** כתב דהרי"ף ס"ל כאידך מ"ד, אלא שקיצר שלא ילמדו להקל, והביא רק דברי שמואל דלא לעביד עובדא עד דמתי לידה.

כג. והוכיח עוד דבסוף העמ' אמרי' אליבא דרב יהודה דמהני תוך ד' אמות. וכתב דגם ר' יוחנן לא פליג אד' אמות [וכמ"ש בתוד"ה ר"י].

כד. וכדעת **הראשונים** [הנ"ל] דרב [ור' יוחנן] ס"ל דמהני ד' אמות ברה"ר גבי גט. [דאילו לדעת תוס' אין לזה מקום].

כה. והוכיח כן מקו' הגמ' [בסוף העמ'] ארב יהודה גבי קטפרס שנופל באויר ד' אמות. מבואר דאף רב יהודה [תלמיד שמואל] ס"ל ד' אמות.

כו. **והתור"ג** הק' דאי חששו שמא הקדים הבעל וזכה בד' אמות, א"כ מה מהני שהוא תוך שיעור שתשוח ותטל. וביאר דהחשש הוא דלפעמים האשה תלך מצד זה והאיש מצד זה כנגדה ויהיה ביניהם ח' אמות פחות רביע, ויסברו העולם שהאשה באה תחלה למקום שעמדה שם.

כז. **ובאבנ"מ** כתב דיל"פ עפ"ז הא דכתב **רש"י** לעיל דמהני מדין אגב, דבחצר מחמירים.

הכא דלשאר דינים ד׳ אמות לא נחשב רשותו. וא״כ י״ל דלקידושין הוקש מדאורייתא[כח].

זרק חובו

קג) **וכן לענין חוב וכו׳. פרש״י** [במשנה] **ואבד. והמרדכי** [תלח] הק׳ דאם אבד החוב אמאי לא אמרי׳ הממע״ה [וע׳ תוס׳]. **והמרדכי פי׳** דאיירי דהמעות בעין, אלא שהלוה חוזר בו ואומר החזירם לי שעדיין לא הגיע זמנו. ובספק הדין יחלוקו, ומבואר דהממון אינו בחזקת המלוה, ולא בחזקת הלוה. **והתור״ג ורע״א** הביאו **דהרשב״א** [לעיל סג:] כת׳ דבספק זכין בפרעון חוב [ורוצה לחזור] אמרי׳ דהממון בחזקת המלוה. **והתור״ג** חילק דהתם אחר זמן פרעון ושוב אין ללוה שום זכות בהם.

קד) **זרוק לי חובי ותפטר. תוס׳** [ב״מ קיב. והרא״ש שם] הביאו ראיה מכאן דמחילה אי״צ קנין[כט]. והו׳ **במשנ״ל** [מלוה טז א]. אבל בפשוטו כיון דקבע שמוכן שיפרענו במקום זה, הוה גדר פרעון[ל]. וכ״מ **במהרי״ל** [צו]. **והמהרי״ל** [שם] כת׳ דהוה פרעון והלווה אינו חייב באחריות יותר, מ״מ המלוה לא זכה במעות עד שיבא לרשותו או ד׳ אמות בסימטא. ועד״ז כת׳ **הרשב״א** [לעיל עה.] **גבי פרעון בע״כ.** [וע׳ תור״ג שם]. אבל **הנתיבות** [שדמ א] כת׳ דפרעון ל״צ קנין, וע״י שנתרצה המלוה בהעמדת הלווה[לא] נעשה שלו תיכף. ואי״צ קנין חדש בגוביינא[לב]. [אך לדברי התוס׳ הנ״ל לא הוה גדר פרעון, אלא מחילה. ולא יזכה המלוה].

ורע״א [בשו״ע חו״מ קכ] נסתפק כשאמר זרוק לי חובי, ובא אחר וזכה בו. דלכאורה י״ל שהלוה סילק ידו מהם והוציאם מרשותו והוה הפקר, והמלוה עדיין לא זכה בהן בקנין שיהי׳ המעות אלו שלו. וכת׳ דיש לדמות לה דאי׳ [ב״ב נד: ושו״ע חו״מ קצד ב] שהקונה מעבו״ם בכסף הוה הנכסים הפקר, דנסתלק העבו״ם ע״י קבלת מעות[לג].

ורע״א הביא דכ״כ **הרשב״א** [ב״מ עא:] היכא דהמלוה אמר ללוה הניחם א״ג קרקע והפטר[לד], והוה המעות הפקר[לה]. וסיים וצ״ע לדינא.

קה) **שם. והקצות** [קכ ב] **ורע״א** כת׳ דלר׳ יוחנן דאיירי בזורק ברה״ר א״א לפרש כדברי מרדכי [הנ״ל] דהנידון שהלווה חוזר בו, דכשאומר זרוק לי חובי והפטר האיך המלוה יזכה בגוף המעות. וע״כ דלר׳ יוחנן כל הנידון האם נפרע החוב. ואיירי בזורק תוך ד׳ אמות ומש״ה זוכה[לו]. אך הקצות דייק דמשמע במרדכי דאף כשזרק ק׳ אמות ברה״ר הלווה אינו יכול לחזור בו. וצ״ב[לז].

קו) **תוד״ה אי הכי.** כיון דאמר זרוק לי חובי ותפטר, קרוב ללווה נמי ליפטר, וי״ל דמיירי מסתמא דמפרש לו וכו׳ שיוכל לשמור. **הרשב״א וריטב״א** תי׳ דהך לשון משמע זרוק לי תוך רשותי, וכל שהוא קרוב ללוה לא בא לרשות המלוה.

קז) **תוד״ה מחצה.** הכא ל״ש הממע״ה. תוס׳ נקטו דבמקום ספק אמרי׳ הממע״ה, ואי״צ לפרוע שוב. **והרשב״א** תי׳ [בשם תוס׳] דהכא לתרוייהו אית להו חזקה, דלמלוה יש חזקה שהלווה היה מחוייב

כח. [ולכאו׳ לפ״ז אף בקידושין נאמר גדרי נתינה, ול״מ טלי קדושיך מע״ג קרקע. ויהני איסור הנאה]. [ולכאו׳ כ״ז בשטר קידושין, ול״מ במעות קידושין].

כט. [ותוס׳ דחו דאפ״ל דאיירי בקנין].

ל. אך **השערי חיים** כת׳ די״ל דאף כוונת התוס׳ דעי״ז הוה פרעון, אלא דרק אי מחילה אי״צ קנין מהני פרעון כזה, דאינו זוכה במעות.

לא. **והנתיבות** כת׳ כשהמעות בידו [של מלוה] נעשה תיכף שלו. [ויל״ד אי דוקא משום שעומד ברשותו, משא״כ זרוק לי חובי]. וע״ע נתיבות [קכ ג ותור״ג לעיל עה.].
והנתיבות [קצט] ביאר דהוה ע״י קנין המעות הראשונות, ובע״ח למפרע הוא גובה, עי״ז זכה בשעבוד זה.

לב. והביא כדאי׳ [ב״מ לה:] דע״י אכרזתא של בי״ד אוכל פירות, אף בלא קנין. והוסיף דה״ה כשמגביהו הלווה בלא בי״ד. אך **החזו״א** [ב״ק יח ו] חילק דגוביינא של בי״ד שאני. ועוד יש שדנו דהתם נמי יש שטר אדרכתא, ומהני לקנין שטר.

לג. [ולכאו׳ תלי בדברי הראשונים שם. ואכמ״ל]. א״כ י״ל דהכא הלווה לא נסתלק מהמעות. [אך בגמ׳ ב״מ י״ל דכוונתו להסתלק להתיר הלוואת השני].

לד. באופן שעכו״ם הלוה לישראל ורצה לפורעו ולהלוותו לישראל אחר, דאם נתן מיד ליד לווה השני אסור. דאין שלידות לעכו״ם, והוה כאילו הלווה הראשון הלווה לישראל השני.

לה. וכ״כ **הרמב״ן** [ב״מ שם] דהמעות הרי הן כמדבר [ואינם של מלוה].

לו. ובפשוטו למ״ד תוך ד׳ אמות אי״צ להעמיד כשאומר זרוק לי והפטר, ודעת רוב ראשונים דקנין ד׳ אמות מהני אף במקח וממכר. וע״ע רמב״ן [ב״מ י.].

לו קודם שנולד ספק זה, וללוה איכא חזקה דאיכא למימר אוקי ממונא בחזקת מריה, הילכך יחלוקו.

והרשב"א הק' אדרבה א"כ נימא דא"י אם פרעתיך חייב. וכה"ק **התוס' רא"ש** [היפך מקו' התוס'] כיון [דלרבה ורב יוסף תרי ותרי] ספיקא הוי, הול"ל אוקמיה אחזקיה שלא פרע, כיון שהיה ידוע שהיה חייב לו. כדאמרי' [ב"ק קיח:] איני יודע אם פרעתיך חייב.

והתוס' רא"ש תי' דשאני התם שאותו ספק אינו דבר מבורר, הילכך כיון דודאי הלווה לו אין ספק מוציא מידי ודאי. אבל הכא הספק מבורר לנו הילכך ראוי לומר יחלוקו. וכ"כ **הרשב"א** [וריטב"א וחי' הר"ן] דאיני יודע אם פרעתיך איירי דליכא רגלים שפרעו, אבל הכא הרי נולד ספק זה לפניך, והילכך יחלוקו.

[ומבואר בתחילת דברי הרשב"א דהטעם דיחלוקו משום דהוה חזקת חיוב כנגד חזקת ממון].

קח) **שם.** ובתוס' מבואר דבמקום ספק אמרי' הממע"ה. **והתומים** [עה כב הו' בקצות שם ו] הק' על תוס' דנימא דיש חזקת חיוב, והוה כאיני יודע אם פרעתיך [וכקו' התוס' רא"ש והרשב"א הנ"ל].

והתומים תי' דדעת תוס' דדוקא ברי ושמא חייב בספק פרעון. אבל הכא הוה שמא ושמא. ושמא ושמא בפרעון פטור[לח].

הפוסקים דנו היכא דלאחר הפרעון נתעורר ספק במטבעות הפרעון האם מזוייף, האם אמרי' איני יודע אם פרעתיך. **והט"ז** [ס"ס עה] כת' כיון דהוה ודאי פרעון לפנינו, ל"מ חזקת חיוב[לט]. אבל **המהרשד"ם** [חו"מ פ, הו' בש"ך יו"ד רלב טו] נקט דאף כה"ג אמרי' איני יודע אם פרעתיך.

והתומים הביא דיש שהביאו מתוס' דידן דס"ל כט"ז, ומש"ה מספק אמרי' הממע"ה [ולא איני יודע אם פרעתיך]. והקצות חלק דהכא נתעורר ספק בעצם הפרעון, ולא הוחזק פרעון, ואף הט"ז מודה דחייב. והקצות הביא דעב"פ מבואר ברשב"א [וכן תוס' הרא"ש ושא"ר] דכה"ג אמרי' איני יודע אם פרעתיך.

קט) **בא"ד דאין כאן ספק. המהרש"א** ביאר ע"פ דברי ר' יוחנן ששניהם יכולים לשמור[מ]. [דנחשב בתורת ודאי רשות משותפת, ומש"ה יחלוקו[מא]. ע' מש"כ לעיל]. אבל לרבה ורב יוסף דהוה תרי ותרי א"כ הוה ספק[מב]. וכת' דצ"ל דמתני' סומכוס דס"ל ממון המוטל בספק חולקין. [וע' לעיל דברי התוס' רא"ש והרשב"א].

ועוד כת' **המהרש"א** דלרבה ורב יוסף י"ל דהנידון שהלוה רוצה לחזור בו, וכמ"ש המרדכי [הנ"ל].

והאחרונים דחו דלמרדכי ל"ש כלל המוציא מחבירו עליו הראיה. וע"כ תוס' ס"ל כרש"י. **והקצות** [הנ"ל] **ורע"א** תי' דלר' יוחנן שזרקו ברה"ר ל"ש סברת המרדכי, וע"כ דתלי בהא, דלר' יוחנן שניהם יכולים לשמור הנידון על פרעון החוב. ולרבה ורב יוסף דאיירי תוך ד' אמות ובב' כתי עדים הנידון על גוף המעות, וכמרדכי.

קי) **אמר רב חסדא גט בידה ומשיחה בידו, אם יכול לנתקו וכו' מ"ט בעי' כריתות. ובגמ'** [ב"מ ז.] אי' דגבי קנין סודר גבי שתפס במקצת הבגד, דמאי דתפיס כמאן דפסיק דמי[מג]. והגמ' מק' מדברי רב חסדא דיכול לנתק מעכב. ותי' דהתם איכא נתינה, אלא דבגט בעינן כריתות וליכא.

והש"ך [חו"מ קצה ו] הביא בזה ב' פי' אי דוקא בקנין סודר מהני יכול לנתקו [דהוה קנין ע"מ להקנות]. אבל בעלמא ל"מ שיקנה כל הכלי. והביא דכ"מ [ב"מ ח., שו"ע רסט ה] דל"ק חצי טלית במציאה. או אפשר דבכל דעת אחרת אף בחוב הוה חצי פרוע, בתורת ודאי. [אבל בב' כתי עדים, לפי הנך עדים לא הוה פרעון כלל, והוה ככל תרי ותרי בממון].

לז. ולכאו' מוכח כדברי הנתיבות [הנ"ל] דע"י הפרעון זוכה.

לח. אך הקצות הביא מה**משנ"ל** [שאלה ד א] דהיכא דלא הו"ל למידע חייב. **והקוב"ש** [ב"ב תרנז] ביאר דהטעם משום דהוה ודאי חיוב וספק פרעון, ואין ספק מוציא מידי ודאי.

לט. והפוסקים הביאו דעד"ז כת' הרשב"א [לעיל יד.].

מ. [וכן לצד דהוה ד' אמות דתרוייהו].

מא. [כ"מ במהרש"א]. ורע"א כת' דאיירי שקיבל עליו בתורת גיטין, ומש"ה כשזרקו במקום דהוה מגורשת ואינו מגורשת

מב. ובאמת תוס' העמידו דבריהם אדברי הגמ' [כאן] אליבא דר' יוחנן [דלמ"ד קנין ד' אמות לכאו' ל"צ זרוק לי חובי והפטר].

מג. בפשוטו איירי דוקא משום דתפיס בתוך ידו. אבל **האבנ"מ** [ל ו בסו"ד] נקט דה"ה חפץ שמקצתו מונח בחצר, אמרי' כמאן דפסיק. וקנה חלק זה בפנ"ע.

מקנה מהני כשיוכל לנתקו, וקנה כל הכלי ע"י שאחז במקצתו[מד]. ודוקא במציאה ל"מ.

ותוס' [כתו' ל: סוד"ה ואי] כת' דקונה מה שבתוך ידו ובתוך פיו, אף דיכול לנתקו. דדוקא לענין הגט אמרי' היכא דיכול לנתקו דלא הוי גט משום דבעינן כריתות והא אגידא ביה.

והאחרונים חקרו האם כוונת הגמ' דיש פסול דחסרון בכריתות, או דעי"ז נחשב חסרון בנתינה [וע' בסמוך, וכן לעיל בתחילת העמ'].

קיא) **תוד"ה אם.** קפצה ידה וכו' כיון דבשעת נתינה היה יכול להביאו אצלו, והו"ל כמו טלי גיטך מע"ג קרקע. ומבואר בתוס' דכשמשיחה בידו נחשב שעדיין לא נמסר הגט [ולא רק חסרון כריתות].

והאבנ"מ [קלח ב] כת' דמשמע **ברמב"ם** דאין בזה חסרון שהאשה קופצת. וביאר דמשום דלכל מילי נחשב נתינה, אלא דיש תנאי של כריתות. והכא בשעת גמר גירושין אינו אגידא גביה, ולא איכפת לן שהבעל יקיים את התנאי.

קיב) **בא"ד ור"ת מפרש כשהגט כבד וינתק המשיחה.** אבל **הריטב"א** כתב בשם **ר"ת** דאמרי' אילו קפצה ידה והמשיחה נפסקת מגורשת, אבל אם יקרע הגט אינה מגורשת דאגיד ביה וכאילו אוחז בראש הגט.

קיג) **בא"ד ונראה דכשר דלא גרע מערק ליה חרציה ושלפתו, אע"ג דביד הבעל להדק.** משמע בתוס' דלמדו משם דסגי במקצת נתינה להחשב נתינת הבעל.

והרא"ש כת' בשם **ר"י**[מה] דשפיר מיקרי נתינה, כיון שהוא התחיל הנתינה, ואף דגמר הנתינה עשאו האשה, דומיה דהרי זה גיטך ותתגרשי במקום פלוני [לעיל כד.] כיון דתחילת הנתינה ע"י נתינתו לא קרינן ביה טלי גיטך[מו]. **והרא"ש** דחה דלא דמי דהתם [לעיל כד.] מעיקרא נתינה מעלייתא היא[מז], ומתגרשת ע"י נתינה ראשונה אע"פ שהיה הפסק.

אבל **הרשב"א** כתב בשם **ר"י** דכיון דקפצה ידה מדעת הבעל הוה כערק ליה חרציה. וכ"כ **בדרכ"מ** [קלח ב בדעת הרא"ש] דכיון דקפצה ידה בצווי הבעל **מהני.** [והאבנ"מ הקשה דל"מ טלי גיטך, ואף דלוקחת בצוויו].

קיד) **שם. ולדעת ר"י ור"ת צ"ב מ"ש מערק חרציה.** **והאבנ"מ** [קלח ב] כתב דבעינן שיאמר הא גיטך דוקא בשעת סיוע שלו לנתינה, אבל הכא כל הנתינה הוה לבסוף, והבעל לא נשתתף בגוף הנתינה. [וכ"מ **בתוס' הרא"ש** ב"מ ז.[מח]].

קטו) **היתה ידה עשויה כקטפרס וכו'. פרש"י** [ד"ה בדלא] דקבלה שבא לידה לאו קבלה היא. דצריך שהיד יהא ראוי לקבל את הגט.

והרמב"ן הק' דקטפרס הוה כמו מתגלגל, ובגמ' [ב"מ יב.] אי' דמתגלגל[מט] הוה כמונח [לקנין חצר]. **והרמב"ן** תי' דהתם איירי שאפשר שינוח שם [אלא שמתגלגל או רץ]. אבל הכא אין מקום לנוח בידה. [והוה חסרון ביד]. **והרשב"א** חלק דמשמע [בב"מ שם] דרבא נסתפק דוקא באויר, אבל כל מתגלגל ע"ג קרקע הוה כמונח [ולא חילק אי יכול לנוח]. **והרשב"א** ביאר דגט שאני דבעינן ונתן בידה שינוח ברשותה, וכל שלא נח ממש ברשותה אינה מגורשת. והא דמהני [בסמוך] תוך אויר מחיצות ותוך ג' לגג, איירי לאחר שנח באויר דראוי לנוח ברשותה, אלא שקלטתו הרוח או האש.

קטז) **ותיגרש מאוירא ד' אמות. הראשונים** הקשו דהוה אויר שאין סופו לנוח, ורבא [ב"מ יב. וע' בסמוך] נסתפק בזה. וכתבו דכוונת הגמ' להקשות לצד דקני [ולפשוט מכאן דלא קני]. ועוד תי' **הרמב"ן** דהכא משעה ראשונה הוה סופו לנוח, אלא

מד. [אך לכאו' הנידון לקנות אף המקצת שהוא בתוך ידו].

מה. [**והק"נ** כ' דאינו ר"י דתוס' דידן].

מו. **והרא"ש** הוסיף דמסתברא אפי' הוציאה הגט מרשותה בינתיים ושוב נטלתו ובאה לאותו בי"ד, אף שבנטילה האחרונה לא בא הגט לידה מיד הבעל, כיון דתחילת נתינתו להתגרש נתנו בידה מהני.

מז. **והאבנ"מ** [קלח ב] למד מכאן דל"מ נתינה לשם פקדון [וע' לעיל].

מח. וז"ל התם סייע הבעל בנתינת הגט כשבא ליד האשה, אבל הכא נתינת הגט שנתן ליד האשה אינה כלום שיכול לנתקו ולהביאו אצלו.

מט. דצבי רץ נקנה בחצר [היכא דדעת אחרת מקנה], ואף דאין סופו לנוח.

שנטלתו הרוח, אבל התם מעיקרא לאו למינח קאי.

קיז) **דבעי ר"א ד' אמות יש להם אויר וכו'.** הר"ן ביאר דרשות הקנויה לאדם לגמרי פשיטא דקנה באויר, דהא שלו הוא מתהום ארעא ועד רום רקיע שרה"י עולה עד לרקיע. ונסתפק האם בתקנת ד' אמות תקנו אף אויר[נ]. אבל **ר"י** [בתוס'] ביאר דהספק משום דאינו משתמר[נא].

קיח) **תוד"ה ותתגרש.** אע"ג דלא מינטר עשאוה כמינטר.

בפשוטו כוונת התוס' דתקנו חכמים שיחשב רשותו המשתמרת, והוה בכלל התקנה דד' אמות נחשב חצירו, ה"נ לענין זה[נב]. אבל **המהרש"ל** [עט.] הביא מדברי התוס' דדבר הנחשב מונח בגג אי"צ משתמר. וכמו דמהני ד' אמות אף דאינו משתמר. [וצ"ב].

והר"ן כת' דכל תוך ד' אמות שפיר מינטר אף דליכא מחיצות. **והרשב"א** [עט. בסוה"ע] כת' דתוך ד' אמות האשה שומרתו, אבל אינו מינטר מחמת הרשות.

דף עט.

אויר שאין סופו לנוח - משתמר

קיט) **כיון שהגיע לאויר הגג הר"ז מגורשת. פרש"י** [בקו' הגמ'] **דאיירי שבא כלב וקלטו או גשמים מחקו** [וע"ד הא דאי' בסיפא]. **והרמב"ן** נקט דברישא איירי שנטלתו הרוח.

והרמב"ן כת' דברישא אורחא דמילתא שנטלתו הרוח, דבגג שכיח רוח מצויה ושאינה מצויה. ומש"ה לא קתני נמחק או נשרף [וכדאי' בסיפא]. ובחצר שכיחי מים ואש.

דאל"כ מאי נפק"מ מתי תתגרש. **והרשב"א** [בסוף העמ'] כת' עוד נפק"מ כשקבלה קידושין מאחר בינתיים[א].

קכ) **תוד"ה היתה.** לר' אושעיא דאמר [עז:] אפי' היא בטבריא וכו' כמי שעומדת. **והמהרש"א** תי' ע"פ מש"כ **תוס'** [בע"ב ד"ה פנימית בתי' הא'] דאיירי דליכא מחיצה מבדלת בין הך אויר לאויר חצר, והוה חצר שאינה משתמרת מחמת בני חיצונה. ומש"ה בעי' עומד בצידה[ב].

קכא) **והא לא מינטר וכו'. פרש"י** דאתי זיקא ושדי ליה, ובעי' אויר שסופו לנוח [משמע דכוונתו לספק דרבא ב"מ יב.]. **ובפשוטו משמע דקו' הגמ' דהוה חצר שאינה משתמרת**[ג] [וצ"ב בזה תי' הגמ', ע' בסמוך]. **וכן משמע בתוס'** [עח: ד"ה ותתגרש, ועט: סוד"ה פנימית]. **אבל רש"י** פי' קו' הגמ' מצד גדרי אויר חצר, דאינו נחשב מונח באויר.

וצ"ב לרש"י תיפו"ל משום גדרי חצר משתמרת בעלמא. והבי"ש [קלט ה] **ביאר דלדעת רש"י נחשב חצר משתמרת כיון דאדם אחר אינו יכול לקחתו, ולא בעינן שיהא משומר מהרוח. והאבנ"מ** [שם ג] **חלק דבעינן שמירה אף מרוח**[ד]. **והאבנ"מ תי' דאיירי שעומדת בצידה ויכולה לתפוס ולשומרו מהרוח.**

וכ"מ בדברי **הרשב"א** [בסוף העמ'] דאיירי במשומרת מחמתה, אלא דאינה משומרת מחמת הרשות. והיכא דנח ממש ברשות [תוך ג'] אי"צ שיהא משומר מחמת הרשות.

קכב) **שם. לפרש"י** קו' הגמ' משום אויר שאין סופו לנוח. **ובפשוטו משמע דכוונת רש"י לספק של רבא** [ב"מ יב. וקב. הו' בתוד"ה דרך]. **והפנ"י** הק' **דרבא נסתפק בזה, א"כ האיך הקשו בפשיטות דלא מהני** [ונפק"מ דאף מעל המחיצות הוה ספק מגורשת, ואילו בפוסקים משמע דאינה מגורשת כלל[ה]].

נ. וביאר דד' אמות תקנתא דרבנן נינהו כי היכי דלא ליתו לאנצויי [כדאי' ב"מ י.], וארעא תקון אוירא לא תקון. [לכאו' כוונתו דדי לתקן על הקרקע משום סברת אינצויי].

נא. [כיון דאין לו מחיצות. ואף דעומד בצידו].

נב. ולכאו' מבואר דהחסרון אינו משתמר הוה חסרון דלא חשיב כל כך רשותו [ומש"ה מהני שתקנו שיחשב רשותו]. דאי הוה תנאי בקנין, א"כ נימא דתקנו דד' אמות קונה אף בלא גדרי חצר. אבל ל"ש הלשון דעשו כמשתמר.

א. ויל"ד נפק"מ כשהאשה הלכה לה קודם שנפל הגט, וכבר אינה עומדת בצידה.

ב. **והאבנ"מ** [קלט ג] הביא בשם בנו דתוס' הק' ברישא, ודוקא בסיפא איירי במחיצות החיצונות עודפות.

ג. וכ"כ **בחי' מכת"י** דבעינא חצר המשתמרת דומיה דידה.

ד. והביא דכ"כ רש"י [בסוף העמ'] גבי נח ע"ג קנה וטרסקל גבוה ק' אמות.

ה. אך לתי' הב' בתוס' [ד"ה דרך] רבא איירי דוקא במקורה,

והפנ"י כת' דצ"ל **דהפוסקים** ס"ל דהוה חסרון שאינו משתמר[ו]. [וכנ"ל]. **והאחרונים** דנו דמ"מ בדעת אחרת מקנה, דלא בעי חצר משתמרת[ז] [למ"ד בב"מ יא:], יקנה אף מעל מחיצות החצר.

ורע"א כת' די"ל דהכא מעל המחיצות החצר אינו משתמר בעצם, וגרע דלא מהני שמירת הנותן. ורק במקום דהחצר הוה משתמר לשאר דברים מהני שמירת הנותן כשאינו משתמר עכשיו. **והקה"י** [ב"מ יט] הוסיף דכיון דבדרך כלל אינו משתמר, נחשב שמקום זה אינו מיוחד לשתמישו, ול"ק בחצר.

וכעי"ז כ' **החזו"א** דמקום שאינו תוך המחיצות אינו נחשב חצירו לענין קנין[ח]. ולא תליא האם הרוח יכול להפריחו[ט]. **והתוס' הרא"ש** כת' דאויר מקום גבוה לא חשיב אויר לקנות.

ועד"ז כת' **התור"ג** אף בדעת רש"י, דכל שאינו משתמר מהרוח לא מקרי כלל אויר הגג. [לא משום דחפץ זה אין סופו לנוח, וכספיקו של רבא בב"מ[י]].

קכג) **שם. והא לא מינטר. פרש"י** דאתי זיקא. **האבנ"מ** [שם] כת' קאי דוקא בגט שהוא קל, ועף ברוח. ואילו דבר כבד נקנה אף למעלה ממחיצות החצר. והאבנ"מ הביא דמבואר בתוס' דאף דברים כבדים ל"ק מעל אויר מחיצות [דהק' מסוגיה דב"ק]. והאבנ"מ הק' דל"ש בזה חסרון שמירה, שהרי ודאי סופו ליפול בחצר. **והאחרונים** [הנ"ל] הביאו דדעת תוס' דהחסרון מצד עצם החצר[יא].

קכד) **רש"י ד"ה והא לא מינטר.** וכי לא שדיה זיקא ואירע לו דבר אחר וכו' הא בעינן אויר שסופו לנוח. **הבי"ש** [קלט ה] דייק מדברי רש"י שאם בסוף נפל לחצר מגורשת משעה שנכנס[יב]. וכל החסרון משום שאין סופו לנוח. **והתור"ג** [שם ד] חלק דאף היכא דלבסוף נפל ל"מ [ורש"י נקט הנפק"מ אגב סיפא].

קכה) **הכא בפחות מג' סמוך לגג. פרש"י** דכיון דהגג גבוה י', הו"ל חצר המשתמרת לכל דנייח בגויה. [מבואר דהוה משתמר כלפי החצר, כיון דגבוה י']. וצ"ב דאף האויר שמעל ג' רחוק מהקרקע י'.

והבי"ש [הנ"ל] כת' דמש"ה רש"י למד דהחסרון בסוגיין לא הוה משום משתמר, דא"כ מה מהני הא דתוך ג'. וע"כ דהנידון משום דאין סופו לנוח.

והרשב"א פי' דתוך ג' לגג נקרא אוירו של גג, אף בלא מחיצות. והביא דכ"ה **בירושלמי** דג' הסמוכין לגג כגג הן[יג]. **והרשב"א** [בסוף העמ'] נקט [בקושייתו] דע"י לבוד נחשב שנח ממש על הגג, ולא בעי משתמר[יד]. ותי' דגג משתמר קצת מפני שהוא רחב. והבי"ש הק' א"כ קו' הגמ' דאינו משתמר, ותי' דגג רחב משתמר. וא"כ לא תלי בלבוד, והעיקר חסר.

[**והאחרונים** דנו דכוונת הרשב"א דכיון דמשתמר קצת נחשב 'מונח' ברשות].

והמהרש"ל כת' דמהני תוך ג', דמאחר שהתורה עשאו כנח, א"כ ה"נ חשיב אינו משתמר כמשתמר. והביא דומיה דד' אמות שכת' **תוס'** [עח: ד"ה וצריכה]

והכא דאינה מקורה ודאי ל"ק.

ו. והתור"ג דחה **דהרשב"א** [בסוף העמ'] כת' דאיירי שהאשה משמרת אותו, אלא דאינה משתמר מחמת החצר [ומש"ה ל"ק]. וע"כ דהוה חסרון בגדרי קנין חצר.

ז. ובתוס' [ב"מ שם] משמע הטעם משום דמהני שמירת הנותן. אבל דעת **ההג"מ** דאף בלא שמירת הנותן, וסגי בקנין המקנה. [ואכ"מ].

ח. [ואף דהגמ' נקטה את הלשון דלא מינטר, הוה רק טעם אמאי לא חשיב חצירו].

ט. והחזו"א כת' דהחסרון דאינו משתמר בעלמא תליא בהא דאינה משתמרת מחמת בני אדם, אבל הכא לא נחשב לענין זה חצר כלל.

י. והקה"י כתב דספיקו של רבא כשהמקום משומר, אלא אלא דמעורב כח הזורק. [ולאבנ"מ י"ל דאיירי כשיכולה לתופסו].

יא. והקה"י כתב דאף תוס' ס"ל דהחסרון דמעל המחיצות אינו נחשב חצר לשימוש, ולא תליא בדין אינו משתמרת.

יב. [וע"ד סברת הרמב"ם [ע' בסמוך] דל"ק אא"כ נפל לבסוף לרשותו].

יג. דבירושלמי א"ר אלעזר בגג שיש לו מעקה והוא שירד לאויר מעקה. ושאין לו מעקה והוא שירד לאויר ג' שהן סמוכין לגג שכל שלשה שהן סמוכין לגג כגג הן. [ובגמ' דידן רב יהודה א"ש ועולא ב"מ הוה ב' תי', ולדברי הירושלמי הכל א'].

יד. [והקשה א"כ אף טרסקל].

דהוה כמינטר. והחזו"א דן [במקום שנכנס תוך ג' מחיצות וכמ"ש תוד"ה כגון] דמ"מ הרוח תטלנו, ויחשב כקדמה דליקה [ע' בסמוך], וכתב דאפשר דכל רוח נחשב שקדם הגט.

קכו) **תוד"ה כגון. וי"ל** דג' מחיצות עודפות, אין לחוש לרביעית, א"נ כשהגג קצר וכו' ועודפות המחיצות וכו' וכנגד הגג כפתח בעלמא. נח' תי' התוס' מתי נחשב מוקף מחיצות, אי סגי בג' מחיצות[טו] או דסגי ד' רוחות מלבד הפתחים. [ויל"ד האם תלי בסברא מה נחשב משתמר[טז]. או דנקבע הדין דבעי' שיהא גדור מכל רוחותיה].

קכז) **כרבי[יז] דאמר קלוטה כמי שהונחה[יח]**. [ודרך הילוכו באויר רה"י הוה כאילו הניחו וחזר והגביהו. ואי"צ לנוח ע"ג מקום ד' טפחים[יט]]. **האחרונים** [אבני נזר, תוצאת חיים יא, וע"ע קה"י שבת ו] חקרו בגדר קלוטה, האם נחשב 'מונח' במקום שמתחתיו, או דנחשב כמי שהונחה באויר [דהאויר נחשב מקום הנחה][כ].

וכעי"ז חקר הקה"י [ב"מ יט] בגדר קנין אויר חצר, האם נחשב שנקנה בגוף האויר, או נחשב שמונח למטה [ע' בסמוך].

והגר"ח [סטנסל קסב, וע' מגנזי הגר"ח קא] כת' דנידון הגמ' כאן הוה רק לענין גט, אבל לענין מציאה ומתנה פשיטא לגמ' דתוך אויר מחיצות קונה. וביאר דלענין קנינים החצר קונה ע"י אוירו, אלא דלענין גט בעינן דוקא 'גוף החצר'. והגמ' הביאה מדברי רבי דמדין 'קלוטה' אף האויר נחשב גוף החצר. ודוחה הגמ' דלענין גט סגי באנטורי, וע"י אנטורי נחשב גוף החצר ממש.

קכח) **שם. כרבי דאמר קלוטה כמי שהונחה וכו'. התוס' הרא"ש** [ב"מ יב.] כתב דאין לפשוט מדברי רבי את הספק של רבא דזרק ארנקי [דעב"פ לרבי אמרי' קלוטה חשיב הנחה]. דדילמא שאני קנין חצר דמשום אינטורי ולא מינטר. [וכדאי' בסוף העמ']].

קכט) **תוד"ה כמאן כרבי. תימה דרבי לא איירי אלא** ברה"י מקורה, משום דביתא כמאן דמליא[כא]. **וכה"ק בירושלמי** [הו' ברשב"א][כב] דאף רבי איירי במקורה, והכא אינה מקורה. [ותוס' כת' דהמקשן נקט דדעת רבי דמהני כל שהוא תוך המחיצות, ואי"צ מקורה[כג]].

קל) **בא"ד דכר"ע לא מתוקמא מדמצרכת מחיצות תחתונות עודפות וכו'**. דר' עקיבא ס"ל קלוטה אפי' כשאינו תוך המחיצות, ומשמע דה"ה יהני גט מעל המחיצות [וסוגיין דלא כר"ע]. **והגר"ח** [שם] כתב דכיון דלר' עקיבא קלוטה מהני אף בלא מחיצות, וע"כ אינו גדר דנעשית גוף החצר, אלא דמהני להתחייב לענין שבת[כד]. אבל לרבי דקלוטה בעי מחיצות [אף לסוגיין דלא בעי מקורה], א"כ הגדר דאויר חצר נחשב כגוף החצר.

טו. דומיה דהא דסגי בהיקף ג' מחיצות להחשב רה"י מדאוריי'.

טז. ולפ"ז משכ"כ תוס' דהוה פתח בעלמא כוונתו דהוה שיעור קטן דעדיין משתמר.

יז. **והראב"ד** הק' אמאי הק' כן אסיפא, אף ברישא מבואר דסגי שהגיע לאויר גג. וכת' דפריך אסיפא, וה"ה ארישא. ויש שדנו דבסיפא נשרף הוה חידוש טפי.
והראב"ד העלה צד דברישא איירי תוך י', ואף רבנן מודו. ודחה דפליגי להדיא אף תוך י'.

יח. **והמהרש"ם** הק' מכאן על **התו"י** [שבת ד:] שכת' דלא אמרי קלוטה כמי שהונחה לקולא אלא לחומרא. וציין דכה"ק **הרשב"א** [שבת שם] והוכיח מסוגיין דאמרי' קלוטה כמי שהונחה אף לענין פטור. [**והאחרונים** דחו דכוונת התו"י לחלק דקלוטה נחשב דיש כאן הנחה נוספת, אבל אינו סותר מעשה הראשון. וסברא זו לא שייך בקנין הגט כלל].

יט. ועוד נתחדש דאי"צ להפסיק תנועתו. וע' בסוגיה [שבת ק. ותוס' שם ושם פ.] האם לרבנן סגי שיהא לבוד תוך ג', או דצריך לנוח ע"ג משהו. ואי' [שם ק:] דמתגלגל כיון שאין סופו לנוח לא הוה הנחה.

כ. [ותליא בזה מהלך הסוגיה שבת ד. ועי"ש שהביאו לשונות הראשונים לכאן ולכאן].

כא. **פרש"י** [שבת צז.] שהבית חושך ומלא הבלא. [ויש שדייקו דמשמע דהאויר בעצמו נחשב מלא, וכאילו הניח ע"ג מקום].

כב. **דהירושלמי** מק' דמתניתא רבי, דרבי עבד אויר מחיצות כממשו. [וכקו' הגמ' דידן]. והירושלמי דוחה [וכקו' התוס'] דאף רבי איירי במקורה. אלא דגט לא תלי בשבת, דבשבת כתיב לא תעשה כל מלאכה, ומלאכה זו נעשית מאליה. ברם הכא ונתן בידה ברשותה. [דכיון דליכא 'הנחה' ע"ג מקום חשוב נחשב מעשית מאליה. וצ"ב, ואכמ"ל].

כג. [ויש שדנו ליישב קו' התוס' דבדברי רבי נתחדש ב', דאמרי' קלוטה דרך הליכתו. וכן דאי"צ להניח ע"ג מקום ד'. ובסוגיין הנידון דאמרי' דדרך הליכתו נחשב 'מונח'. אבל הא דאויר חצר נחשב מקום הראוי לקנין אי"צ ראיה. ואף בחצר ס"ל לרבי דנחשב כמונח, אלא דדוקא במקורה נחשב מונח ע"ג מקום ד']].

כד. משמע מדבריו דלר' עקיבא הוה גדר מונח למטה בקרקע, ובגט לא סגי ליחסו לרשות שמתחת, אלא בעינן שגוף האויר יקנה.

קלא) **והא קא מינטר. הראב"ד** [על הרי"ף לט: **וריטב"א**]

הקשה אמאי בעי מינטר, הא עומדת בצדה, וכל שהיא עומדת בחצר לא בעי חצר משתמרת, כדאיתא בב"מ יא:. ותי' דהתם משום שהיא משמרת מה שבתוכה, אבל הכא אפי' כשהיא עומדת אינה יכולה לשמור מאויר הגג, דאיירי אפי' רחוקה ממנה [אבל תוך ד' אמות לידה מהני, כמו אויר ד"א לעיל עח:[כח]].

קלב) **אר"נ וכו' אבל דרך עלייה לא, מ"ט מעיקרא לא למינח קאי.** דאויר חצר ל"ק כשהוא דרך עלייה[כו] [ע' תוס']. **והרשב"א** [בסמוך] כת' דאין לומר דה"מ כשנמחק או נשרף לבסוף, אבל היכא דלבסוף נח חשיב אויר שסופו לנוח, וזכה אפי' דרך עלייה. ונפק"מ כשקבלה קידושין בנתיים. והרשב"א דחה[כז]. [וע' בסמוך דעת הרמב"ם].

קלג) **תוד"ה דרך עלייה.** הכא דבדרך עלייה[כח] אין דומה כ"כ שיהא עומד לנוח. **והרשב"א** ביאר דדרך עלייה מינכר טפי שמתרחק מהנחה[כט]. [ורבא איירי בזורק ישר, שאין סופו לנוח אבל אינו דרך עלייה]. **והאבנ"מ** [קלט ו] כת' דדרך עליה נחשב שהגט עדיין ביד הבעל, דקי"ל דהוגבה מכוחו נחשב הגבהה [ע' תוס' ב"מ ט. וחו"מ רסט ד]. וכיון שהגט ביד הבעל לא נקנה בחצירה[ל].

קלד) **שם. והרמב"ם** [ה י] פסק דזורק גט לרשותה ועבר רשותה [וכעין ספק של רבא] אינה מגורשת עד שינוח ברשותה. **וה"ה והר"ן** ביארו דהרמב"ם פשט ספק של רבא מהא דל"מ דרך עליה[לא]. [ועוד הביאו הראשונים מהא דקדמה דליקה ע' בסמוך].

והלח"מ [מעשה"ק ד ט] כת' דהרמב"ם פשט דאויר שאין סופו לנוח לאו כמונח דמי מה**גמ'** [זבחים כה:], דהגמ' מסתפקת[לב] האם מהני אויר מזרק[לג] שאין סופו לנוח[לד] כמונח [להחשב כמי שנתקבל בכלי]. **והרמב"ם** [מעשה"ק ד ט] הביא דנפשט דלאו כמי שמונח. **והלח"מ** כת' דעפ"ז הכריע אף בסוגיין דלאו כמונח[לה].

אבל **הגר"ח** [סטנסל] כתב דרק לענין גט מבואר הכא דל"מ, ולענין הגדרת 'גוף החצר' מבואר דאינו נחשב רשות החצר. אבל רבא נסתפק לענין מציאה ומתנה האם מהני 'קנין' החצר, ובזה הוה ספק באין סופו לנוח[לו].

קלה) **לא שנו וכו' אבל קדמה דליקה לא. הראשונים** הקשו נפשוט מהכא בעי דרבא [ב"מ יב.] דל"מ אויר שאין סופו לנוח. **והרמב"ן** [עח:, ועד"ז ב"מ שם] תי' דהתם איכא אויר, אבל הכא אויר דליקה הוא. וגרע מהא דאי' [ב"מ קב.] דמפסיק כלי ל"ק באויר חצר. וכעי"ז כתב **בתוס' הרא"ש** [ב"מ שם] דהיכא דקדמה דליקה אי אמרת כמונח הרי הוא כמונח באש[לז].

והקה"י [ב"מ יט ב] דייק בתוס' הרא"ש דגדר קנין אויר חצר הוה 'כמונח' דנחשב שנמצא למטה בגוף החצר.

כה. וע"פ מש"כ **תוס'** [עח: ד"ה ותתגרש בתי' הא']. ויל"ד לפ"ז האם תוך ד' אמות ממנה [בחצר דידה] יהני מעל אויר המחיצות. [ותלי באחרונים לעיל].

כו. ויל"ע האם אף לרבי בקלוטה כמי שהונחה בשבת, האם נימא דדרך עלייה לא הוה קלוטה.

כז. [והרשב"א דחה דעדיין קשה קו' דהתם, אך משמע מדבריו דדחה הך אין לומר].

כח. ורב נחמן חילק בין דרך ירידה לדרך עלייה, ויל"ד היכא דזורק ביושר שאינו עלייה או ירידה. ולדברי התוס' הוה בכלל דרך ירידה. א"נ זהו ספק של רבא באויר שאין סופו לנוח.

כט. **והרשב"א** כת' דאף הא דאי' בגמ' [בסמוך] דגג דידה וחצר דידה מגורשת, ה"מ כשאינו דרך עלייה. [וקו' הגמ' דל"צ רשות הגג].

ל. **והאחרונים** דחו דאף דקונה את החפץ ע"י שמוגבה מכחו. אך לא חשיב מונח ברשותו.

לא. **והר"ן** סיים אע"ג דאפשר לחלק ביניהם. [וע' בסמוך דדעת הרמב"ם דהוה רק תנאי שינוח ברשות].

לב. בנפחת שולי המזרק בקבלת הדם.

לג. **והאחרונים** דייקו מהרמב"ם דאיירי בתוך חלל הכלי. אבל **רש"י** [שם] פי' באויר שכנגד הכלי, מעל חלל הכלי. [וע' אבנ"מ קלט ז].

לד. **פרש"י** דנחשב אין סופו לנוח כיון שעתיד שוליו ליפול עד שלא ינוח דם לתוכו. ומבואר ברש"י דנפחת אח"כ, ונחשב אין סופו לנוח ע"ש העתיד. אבל בחי' הגרי"ז והאבה"א דייקו מהרמב"ם דאיירי דנפחת קודם.

לה. ולפ"ז הספק של רבא משום 'עומד לנח כמונח' [וכדאי' בכ"מ דעומד לדבר נחשב כאילו נעשית]. אבל בפשוטו הספק בסוגיין מגדרי קנין חצר, א"כ ל"ש להכריע מהא דלא נחשב כמונח בקבלת הדם.

לו. וכן **הרשב"א** [עח:] מבואר חילוק בין גט לשאר קנין. וכן הראב"ד [ע"ז עא: הו' בע"ב]. אבל דעת שאר **הראשונים** מבואר דאין חילוק בין קנין חצר לגט [וכמ"ש הריטב"א ע"ז עא:]. ויל"ד האם כל קנין חצר בעי 'גוף החצר', או דאף בגט סגי ב'קנין'.

לז. ואילו רבא איירי באופן דשמא ינוח בבית.

ואילו בלשון הרמב"ן משמע דהסברא דלא נחשב אויר החצר, כיון דתחתיו יש דליקה.

והרמב"ן כת' עוד ואפי' אי לא מפסקא דליקה ל"מ, כגון שהיתה דליקה בראש השני של החצר [ועבר דרך אויר חצר]. דמאבדו לדעת הוא, דמעיקרא לאבוד זרק. **והאבנ"מ** [קלט ה] כתב דכוונת הרמב"ן דשייכא לנידון דבתר מעיקרא[לח], או בתר תבר מנא[לט] [ב"ק יז:], ומש"ה נחשב כאילו נשרף מיד. והרמב"ן לשיטתו [מלחמות שם כו: יא: בדה"ר] דלכו"ע השני פטור דלא שווה מידי[מ].

והרמב"ן [ב"מ] הוסיף דרבא נסתפק משום שמא נייח בביתה[מא]. משמע דהיכא דידעי' ודאי שיצא וינוח חוץ לרשות ל"ק. אף שאינו הולך לאיבוד. [והאחרונים דנו מנ"ל].

קלו) **שם. הרמב"ם** [ה ג] פסק דכיון דהגיע הגט לאויר המחיצות או לפחות מג' לגג מגורשת, ובלבד שינוח. אבל אם נמחק או נשרף שינוח אינה מגורשת. **והרמב"ן** הק' דבמשנה אי' דמגורשת [וסתמא משמע דכל שהגיע לאויר סגי], **והאיך נאמר דאם** נמחק הגט או נשרף אינה מגורשת. ואי איירי שהרוח היתה שם מעיקרא [דהו"ל אויר שאין סופו לנוח, וכקדמה דליקה], ולא מינטר א"כ ודאי אינה מגורשת[מב].

והר"ן כת' דכוונת הרמב"ם לחלק בין דרך ירידה לדרך עלייה, דבסיפא איירי בדרך ירידה ומגורשת מיד. אבל ברישא דמתני' נכלל בין דרך עלייה ובין דרך ירידה. והיכא דהוה דרך עלייה ונשרף או נמחק ל"ק אא"כ נח לבסוף. **וה"ה** ביאר [עד"ז] דדרך ירידה אם נמחק דרך תנועתו הטבעית מגורשת [מיד], אבל כשהיא בראש הגג הוה דרך עלייה, ובזה לא הוה תנועתו הטבעית, ואינה מגורשת אא"כ נח בסוף. אבל אילו נח בסוף מגורשת משעה שנכנס לאויר מחיצות. ונפק"מ כשקידשה אחר או שהבעל מת או ביטל הגט קודם שינוח.

והגר"א [קלט ח] כת' דהרמב"ם מפרש את הגמ' [לעיל] ל"ש אלא שנמחק דרך ירידה פי' דדוקא בסיפא דמתני' אפי' נמחק מהני. [כיון דכח הבעל הוה דרך הנחתו]. אבל ברישא דעומדת על ראש הגג [דהבעל זורק דרך עלייה] בעינן שינוח לבסוף. אבל אם נמחק או נשרף אינה מגורשת[מג]. והא דאי' במשנה כיון שהגיע לאויר נפק"מ אם קדשה אחר או מת הבעל או ביטל את הגט.

קלז) **אמר רבא ג' מידות בגיטין וכו' אבל הכא משום אינטורי וכו'. פרש"י** דגיטין חלוקות משאר איסורין. ויל"ד בקנין חצר בממון כה"ג[מד]. ואפשר דבממון פשוט דמהני, וקמ"ל דמהני אף במילתא דאיסור כגון גט[מה]. [האם כוונת רבא דגט ל"ד לאיסור אלא לממון. או לחדש דיני גט].

קלח) **הא דאמר רבי קלוטה כמי שהונחה וכו' אבל הכא משום אינטורי הוא, והא מינטר.** [וכדלעיל]. **הרשב"א** הק' דרבי איירי בזורק מרה"ר לרה"ר ורה"י באמצע [דאמרי' דהוה קלוטה בבית שבאמצע]. והא הוה אויר שאין סופו לנוח, ותלי בספק של רבא [ב"מ הנ"ל][מו].

והרשב"א העלה צד דהתם איירי במציאה דליכא דעת אחרת מקנה, אבל הכא איירי משום דעת מקנה[מז]. [ואף גט נחשב דעת מקנה]. ודחה דהגמ' [לעיל כשאמרו הא מני רבי] הו"ל לפרש דהוה דעת אחרת מקנה.

לח. וכה"ק **השיטמ"ק** [ב"ק יז:] בשם **מהר"י כץ** [בשם ריב"ק בר מאיר] דמהא דקדמה דליקה אינו גט נפשוט אלמא בתר מעיקרא אזלי'. [ולא תי']. [ובפשוטו בסוגיין הוה סברא בגדרי אויר חצר, דלא נחשב מקום המשתמר כיון דעומד לאיבוד].

לט. [ויל"ד דאיירי אפי' ביכולה להציל].

מ. והנידון [שם] האם הראשון חייב לשלם. והאבנ"מ ביאר דלענין גט לא תלי אי שווה כלל, דאפי' כתבו על איסור הנאה כשר.

מא. **והקה"י** דייק מלשון הזה דכל הספק של רבא במקום דהוה ספק, אבל אם ודאי לא ינוח ל"מ.

מב. וכ"כ הרמב"ם [שם ה], א"כ מבואר ברמב"ם דלא איירי כה"ג.

מג. [וכת' אבל כל הפוסקים פי' כפירש"י].

מד. ולכאו' מבואר בתוס' [ד"ה כגון] שדימו חצר בגט לשאר קנין ממון. אבל הראב"ד [ע"ז עא:] והרשב"א [הנ"ל] חילקו בין גיטין לממון.

מה. וע"פ דברי הגר"ח [הנ"ל] דגבי גט בעי' עצם החצר. [וכדברי הראשונים דקנין חצר בגט הוה גדר בפנ"ע. ע' מה שהו' לעיל עז.].

מו. ורבא גופיה הוא שנסתפק בזה. ואין לומר דבתר דאיבעי' הדר פשיטא ליה לרבא, דהו"ל לגמ' לתק' ולפרש.

מז. [**והאחרונים** העירו דרבא גופיה בב"מ יא: ס"ל דלא מהני סברא דעת מקנה, ואפ"ה צריך משתמר. וע' גר"ח סטנסל].

והרשב"א כת' די"ל חכמים פליגי לענין שבת אף באופן שבשעת זריקה היה ראוי לנוח שם, אלא שקלטתו הרוח והוציאתו[מח]. וכה"ג איירי בסוגיין שמכח זריקתו ראוי לנוח, אלא דאח"כ נשבה הרוח ונטלתו. ובשעת כניסתו לרשות ראוי לנוח. אבל אם מכח זריקתו יצא חוץ לרשותה לא אמרי' כה"ג קלוטה כמי שהונחה דמיא.

קלט) **נעץ קנה ברה"ר וברא**שו **טרסקל וכו'**. כ"ה בגמ' דידן. אבל בגמ' [שבת ז.] גרסי' שנח ע"ג קנה[מט], ול"ג טרסקל[נ]. והרשב"א הביא **דרש"י** ל"ג כאן טרסקל[נא]. וכ"כ **הרמב"ם** [ה ו] קנה או רומח. **והרשב"א** תי' דבסוגיין נקט טרסקל לרבותא לענין גט, דאפי' הכי לא מינטר [ע' בסמוך].

קמ) **שם. וזרק ונח ע"ג וכו' אבל הכא משום אינטורי הוא, והא לא מינטר. הרשב"א** הק' דכיון דנח ע"ג טרסקל, ונח ברשותו ממש לא קפדינן אמשתמר מחמת הרשות [וסגי שמשתמר מחמתה]. וכמו תוך מחיצות הגג ובג' הסמוך לגג [בתחילת העמ']. דכל שנח ברשותה ממש לא קפדינן אמינטר[נב].

והרשב"א הוסיף דהא זרקו לה ברה"ר [לעיל עח:] כל שיכולה לשמרו מגורשת[נג], וכן תוך ד' אמות דידה הא לא מינטר מחמת רשותה אלא מחמת שמירת עצמה ואפ"ה מגורשת[נד].

והרשב"א תי' דשאני טרסקל[נה] שהוא קצר ביותר, ואזיל מיניה אפי' ברוח מצויה. ודמי כמאן דלא נח.

אבל גג [אף דל"ל מחיצות] מינטר קצת משום שהוא רחב. [וסיים וצ"ע].

והמהרש"א כת' דלמאן דל"ג טרסקל ודאי א"ש, דהיכא דנח ע"ג קנה לא הוה מקום חשוב, והוי כמונח באויר.

והמהרש"ל כת' דה"מ תוך ג' דנחשב כלבוד, וכאילו נח[נו]. אבל בטרסקל איירי שנח ממש, ואפ"ה לא מינטר. ול"ש לומר בזה 'מיגו'.

ועוד כ' **המהרש"א** דהיכא דעומד בצידו נחשב מינטר אף מרוח, ומש"ה כשעומדת על ראש הגג מהני תוך ג'. דהא אפי' תוך ד' אמות ברה"ר קנה[נז] [כדלעיל עח: בסוה"ע]. אבל הכא עומדת למטה, ול"מ למה שמונח ע"ג הטרסקל.

והבי"ש [קלט ה בסופו] כת' דמונח ע"ג גג משמרתו מבני אדם [אף שאינו שמור מהרוח], אבל ע"ג קנה גבוה אינה יכולה לשומרו כלל.

דף עט:

קמא) **והא דאמר ר"י אמר שמואל וכו' מגגו של חבירו וכו' דיורין חלוקין למעלה וכו' אבל לענין גט משום קפידא וכו'. פרש"י** לענין שבת שייך בגגות איסור חילוק רשות [אף שאין דרים בגג]. אבל לענין גט כשהשאילה מקום בגג זה, מקבלת הגט בגג השני, ולא נחשב תרי מקומות.

מח. [ואף כה"ג רבי מחייב ב' מדין קלוטה. ויל"ד אמאי חשיב מלאכת מחשבת, וצ"ל דידע שיתכן שיהא כך, ונתכוון אף לזה].

מט. והרשב"א ביאר דברה"י אי"צ לנוח ע"ג מקום חשוב. אך **הגמ'** [שבת ז: בסוה"ע] דנה ממח' רבי ורבנן, **והגמ'** [שם ד:] מק' דבעי הנחה ע"ג מקום ד'. ולדברי **רש"י** [שם ח.] מבואר דלדעת רב חסדא דאי"צ מקום ד' [ודלא במסקנת הגמ' שם ה.]. עי"ש תוס'. [וע' מהרש"א].

נ. ובגמ' [שבת ה. וקא.] לר' יוסי ב"ר יהודה נעץ קנה ברשות הרבים וע"ג טרסקל [דמחיצות הטרסקל מהני להחשב רה"י]. **והמהרש"א** כת' דמ"מ י"ל דהכא קאי לרבנן דל"מ גוד אחית, ורה"י דוקא.

נא. דמשמע **דרש"י** [ד"ה ונח על גביו] קאי שנח ע"ג הקנה. [וכן סתימת רש"י ד"ה אבל].

נב. דלא אמרו [דצריך מינטר] אלא במתגרשת מאויר רשותה דלא נח ממש.

נג. ויל"ע דהתם הוה מחמת קנין מחודש, ולא משום קנין חצר. **והרשב"א** הוכיח משם לקנין חצר, יל"פ דלא יתקנו קנין דרבנן זה באופן דעדיף מקנין חצר. א"נ ס"ל דקנין ק' אמות ברה"ר מתורת שהקנו לה כחצירה.

נד. ומבואר ברשב"א דהא דאי' [עח: בסוה"ע] דמתגרשת באויר ד' אמות הוא משום שהיא שומרתו. ודלא כתוס' דעשאוה כמינטר.

נה. אפי' לגירסא טרסקל. [ויל"ד דבשבת קא. מבואר דסתם טרסקל ד' טפחים, ויש לו קצת מחיצות סביב. ואמאי לא חשיב מקום הינוח שיקנה בגט].

נו. וציין למש"כ **תוס'** [עח: בסוה"ע] דד' אמות עשאו אינו משתמר כמשתמר. וה"נ לבוד עשו כמונח, ועי"ז נעשית כמשתמר. [דאילו נח הוה משתמר].

נז. **והמהרש"א** נקט דנחשב משתמר על ידה, משום שעומדת בצידה. [וכמ"ש הרשב"א, ע' מה שהו' לעיל].

והרשב"א כת'[א] וצ"ע דכיון דלא קפדי בגגין [משום דאין רגילין להשתמש בהן], א"ב אף כשמשאיל את החצר מ"ט אמרי' דקפיד אגג[ב].

והרשב"א כת' דמ"מ איירי דוקא בשהחזיקה בשניהם כבר אבל אם לא החזיקה בשני לא קני לה.

קמב) **שם. הרמב"ם** [ה יא] פסק דאם נפל על גג אחר, אם יכולה לפשוט ידה וליטלו הרי זו מגורשת, דאין בני אדם מקפידין על מקום כיוצא בזה. **והראשונים** דייקו מדברי הרמב"ם דנפל על גג חבירו [ולא איירי דהשאיל לו דוכתא]. ומהני הא דיכולה לפשוט ידה. **והראב"ד והרמ"ך ורשב"א** השיגו האיך קנה בשל חבירו.

ועוה"ק **הרשב"א** דלא הוזכר בסוגיין שיעור פשיטת ידו. וכת' דשמא הרמב"ם למד דדמי לגמרי לקליטת גשמים מגגו של חבירו, דהוה ע"י פשיטת ידו. אך ולכאו' המקור דמהני פשיטת ידו מדברי שמואל [עח:] דברה"ר מהני שתשוח ותטלנו. [אך צ"ב].

ויש שהביאו דדעת הרמב"ם דסגי העמדת הגט למקום שיכולה לשמור, ואי"צ תוך רשותה ממש[ג]. כיון דבעל הגג אינו מקפיד.

והאו"ש [ה י] העמיד דהגט עבר תוך ג' לגג שלה[ד] [דומיה דקליטת מי גשמים], אלא דנח בגג חבירו. ודעת הרמב"ם [הו' לעיל] דמגורשת רק בתנאי שינוח על הגג[ה]. ולענין זה סגי שנח סמוך לגג במקום שמשתמר ויכול לפשוט, ומש"ה סגי במה שנח בגג השני כיון דרשות הגג אינו מחולקת ולא קפדי. ועי"ז מגורשת למפרע משעה שהיה בגג שלה.

קמג) **תוד"ה והא.** שמואל פסק כר' שמעון וכו'. דעת חכמים [עירובין פט.] דאסור לטלטל מגגו [או חצר או קרפף] ראובן לגג של שמעון [כשלא ערבו], ור' שמעון שם חולק דכל האיסור לטלטל מגג ראובן ל'בית' שני, וכן כלי שקנה שביתה בגג חבירו אסור להכניס לביתו [וכ"פ שמואל].

קמד) **בא"ד וי"ל דהכא להוליך מגג לבית וכו'.** והמהרש"א כת' דלפ"ז אף בסוגיין איירי מגג לבית, דהיכא דהשאיל מקום בבית לקנות גג, קונה אף ע"ג הגג דידיה דהוה חד מקום. וקמ"ל דאף לגג חבירו, דהא לא קפדי. אבל **התור"ג** דחה דדוקא לענין טלטול נקטו תוס' חילוק בין כלי בית לכלי חצר. אבל לענין גט איירי שהשאיל לו מקום בגג זה, והלך לגג אחר [והביא דכ"ה ברשב"א].

קמה) **בא"ד וי"ל דקמ"ל אפי' קליטת גשמים שלא נחו בגגו.** [ואפ"ה נחשב שנוטל מרשות חבירו]. **והחזו"א** [או"ח מ כה] הביא מדברי התוס' דאף גשמים שירדו בשבת קונה שביתה [להחשב דשבתו בגג פלוני] באמצע השבת [וכמ"ש התוס' דקולט מהאויר]. אך הביאו **דבראשונים** [עירובין צט] מבואר דל"ק שביתה באמצע השבת, והכא אסור להעביר ישיר מגג חבירו לביתו, אף בלא קניית שביתה.

קמו) **בא"ד וא"ת מאי קמ"ל שמואל מתני' היא וכו'.** והריטב"א תי' עוד דהמשנה איירי במחיצות ניכרין בין הגגות, ונראין כב' רשויות. ושמואל קמ"ל דאף גגות, הדיורין חלוקות למטה אסור למעלה. ונחשב רשויות חלוקות זה מזה.

קמז) **כיון שהגיע לאויר מחיצות החיצונה וכו'. תוס'** הביאו ב' פי', לתי' הא' קאי אמחיצה המפסקת בין פנימי לחיצון [אלא שהמחיצה שייכת לבעל החיצון. וס"ד דצריך מחיצות של הרשות עצמה[ו]. קמ"ל דפנימית גופא משתמרת מחמת הנך מחיצות].

ולפי' הב' איירי במחיצות מבחוץ, **והרמב"ן** [וכ"כ הראב"ד לרי"ף ושא"ר] ביאר שהגיע הגט כנגד אויר הפנימית [אלא שלא ירד תוך מחיצותיה] כיון שירד לתוך

א. והרשב"א ביאר דאיירי שהבעל השאיל לה גגו, וזרקו על דעת שינוח כאן ונח בגגו השני. וקמ"ל דהא דאמרי' [לעיל] תרי מקומות לא מושלי אינשי, דהתם משום קפידא הוא, שמשאיל חצרו ומקפיד על ביתו. גגין סמוכין שאין תשמיש רגיל בהן לא קפדי אינשי. דאע"ג דלענין עירובין אמרי' דדדיורין חלוקין מלמעלה, הכא משום קפידא לא חשבינן להו כדיורין חלוקין.

ב. ויל"ע דמ"מ מובדל בגובה מהחצר ומש"ה יחשב כב' רשויות, וכ"ש מפיסלא. ולא משום שיש בו שימוש חשוב.

ג. וע"ד מש"כ **הפנ"י** [עז.] דמרבינן מ'ונתן' כל שהוא משתמר ע"ד, אף שאינה שלה.

ד. או תוך מחיצות הגג. אבל השו"ע לא הזכיר שעבר.

ה. [וכמ"ש **ה"ה** בהלכה ג, וכן מוכח בהלכה י. ע' מה שהו' לעיל].

ו. ובפשוטו הך ס"ד הוא דבעי' מחיצות שהם שייכות לעצם הרשות. ויל"ד א"כ אמאי נקטו דיש לפנימית מחיצות כלל [וע' מהרש"א ומפרשים באיזה אופן איירי]. והעירוני דאפשר

מחיצות החיצוניות מגורשת. דאויר שכנגד הפנימיות משתמרת בגובה מחיצות החיצוניות.

קמח) **תוד"ה פנימית.** הא אינו משתמר מפני בני חיצונה וכו' כדפריך [ב"מ יא:] וכו'. **המהרש"א** כת' דלולי דברי התוס' נראה דבאויר ל"צ מחיצה מפסקת. ודוקא ע"ג קרקע שנוח להשתמש בעי' שיהא משתמר מפני אחרים [וכהה"א דבני ביתו של ר"ג], אבל בני החיצון אינם מגיעים למה שהוא גבוהה באויר.

והאבנ"מ [קלט ג] **תי'** [דכוונת התוס'] דמה שהוא משתמר גבוה באויר ל"מ דאינו משתמר מחמת החצר. וכיון דאילו היה ע"ג קרקע אינו משתמר, אף באויר ל"מ.

קמט) **בא"ד א"נ שוכר הוה כמו שלוחו. האחרונים** הביאו מדברי התוס' דמהני שמירת חצר ע"י שלוחו[ז], ועי"ז הוה כמו עומד ביצדו. [ע' מה שהו' לעיל עח.].

קנ) **שאין לה שוליים. הראב"ד** [בהשגות לרמב"ם הו' בסמוך] כתב לקופה החיצונה, אבל לקופה הפנימית לא איכפת לן[ח].

קנא) **שם. הרמב"ן** הביא בשם **רש"י** דאיירי שמונח ע"ג קרקע שלה. והרמב"ן הק' ולא נהירא שכיון שאין לה שוליים ופנימית שלה הוא בדין הוא שלא תפסיק. ולכן פי' הרמב"ן שמונח בסימטא [או במקום אחר שקונה כליו].

והרמב"ם [ה ז] העמיד בכלי של האשה ברשות הבעל, ואיירי דקופה פנימית אין לה שוליים והיתה מוטה על צדה. **והראב"ד** השיג. **וה"ה** ביאר דכלי שאין לו שוליים הבעל אינו מקפיד על מקומו [וע"ד הא דאי' לעיל עח. גבי מטה], ועי"ז קונה כלי האשה אף ברשות הבעל.

קנב) **שם. הבי"ש** [קלט יג] למד מכאן [דאיירי בחצר של האשה[ט]] דכלי של לוקח בתוך כלי של מוכר, ועומד בקרקע לוקח, לא קנה, דאל"כ למה הגמ' מעמידה כשאין לה שוליים. **והקצות** [ר ו] הק' דממ"נ אי אזלי' בתר הרשות, הרי הוה של לוקח. ואי בתר הכלי [הפנימי] הרי של לוקח, ואמאי לא יקנה. והביא דדעת **הרא"ש** [ב"ב ה טו] דכליו של לוקח ברשות מוכר הוה ספק אי אזלי' בתר הרשות או בתר הכלי, א"כ אמרי' ממ"נ[י].

והקצות הביא דדברי הבי"ש יתכן רק לפי דעת **הרמב"ם** [מכירה ד א] דכלי לוקח ברשות מוכר ל"ק, ולאו משום ספק, אלא דרשות מוכר מגרע שלא יחשב כלי של לוקח. וכת' דאף בזה י"ל כיון דאיכא תרתי גם רשות וגם כלי יקנה, אע"ג דמפסיק כלי המוכר.

ורע"א [בשו"ע] כת' דאף אי בסוגיין איירי בעומדת ברשות האשה שהוא נכסי מלוג, כיון דלבעל יש בזה קנין פירות יש לו רשות להניח כליו, ומש"ה כלי הבעל חוצץ מפני הרשות [ואינו בטל לגבי הרשות]. אבל בכל מוכר ולוקח אמרי' ממ"נ. **והחזו"א** [צט ח] חלק דכיון דאמרי' גיטו וידו באין כא', ע"י הגט נחשב רשות שלה ומקפיד.

קנג) **שם.** ומבואר דלצד דאויר כלי קונה, אף כלי שאין לו שוליים מהני. כיון שהוא מוקף בכלי. אבל **הרמב"ם** [ה ז, ושו"ע קלט ט] העמיד במוטה על צידה. שכת' דאינה מגורשת עד שינוח על צד הקופה, כגון שהיא מוטה על צידה.

קנד) **רש"י ד"ה דהא.** אין מחיצות כלי עשויין לשמור, אלא להניח. **הקצות** [ר ב] ביאר דבעינן שיהא משתמר מחמת גוף החצר, והכא כיון דאינו עשוי לשמור בתוכו הוה כאינו משתמר. ועפ"ז כתב דבמקח וממכר קונה באוירן [בסוגיה בע"ז] דכיון שדעת אחרת מקנה אי"צ משתמר. ודוקא בגט צריך משתמר, ול"מ דעת מקנה [וכדאי' ב"מ יא:].

ועד"ז כוונת **רש"י** דמחיצות חצר 'משועבדות'

דדוקא הכא דיש מחיצות לפנימית, ועי"ז גלי דעתיה דהוא עיקר שמירתו, ולא מחיצות החיצונות.

ז. וצ"ב דהכא השוכר לא נתמנה לשמור. ויל"פ דהכא הוה משתמר מעלמא, אלא שמחמתו אינו משתמר, ובזה סגי שהמציאות שעומד כאן הוה בשליחות.

ח. אבל **הראב"ד** על הרי"ף כתב דלתרוייהו אין שוליים.

ט. והבי"ש כת' דאילו עומד בסימטא קי"ל דל"ק כלים בסימטא. **והקצות** ואבנ"מ **ורע"א** תמהו עליו דלכו"ע [ב"ב פד:, שו"ע חו"מ ר ט] כלים קונים בסימטא.

י. **והטור** [חו"מ ר] הביא בשם **הרמ"ה** דאי אתרמי גבי חד

לחצר[יא] [ע׳ תוס׳], דעי״ז נחשב מגוף החצר, ומשתמרת מחמת עצמה. ותוס׳ כת׳ דאי״צ משועבדות, וכל שהמחיצות קבועות, ורגילה להשתמר ע״י[יב], עי״ז נחשב דזה צורת החצר. וכאילו החצר משומר לעצמו.

קנה) **תוד״ה דהא לא נח.** ואין נר׳ דאמר [ע״ז עא:] גבי יין נסך מכי מטא לאוירא דמנא[יג] וכו׳ משמע דאויר כלי קונה. ועד״ז הק׳ **הראב״ד** [הו׳ בראשונים ע״ז עא:].

והרמב״ן הביא צד ליישב הגמ׳ בע״ז דכיון דנקט ליה בידיה עדיף, וקני אפי׳ דאויר. [וכן לשון רש״י ע״ז מדין הגבהה]. [וכתב ואינו מחוור].

והראב״ד כת׳ דהא דמשמע בסוגיין דאויר כלי לא קנה ה״מ לענין גט דל״מ אויר כלי, דכיון שאין מחיצות כלי עשויות לשמור מאוירן נחשב דאינו מינטר[יד]. אבל לענין קנייה מדמטא לאויר כליו קנה[טו]. ועד״ז תי׳ הקצות [הנ״ל] דבמקח ומתנה מהני דעת מקנה, ואי״צ משתמר. אבל במציאה וגט ל״ק באויר כלי.

והריטב״א [ע״ז שם] חלק דמנ״ל לחלק בין אויר כלי דגט, לאויר כלי דקנין[טז]. דאף בקנין כליו קני מדין ידו או מדין חצרו, דהוי מידי דמנטר.

והרמב״ן כת׳ דבסוגיין ל״ק באויר הכלי הפנימי, כיון דעומד תוך מחיצות החיצוניות[יז]. וכיון דהגט משומרת אף במחיצות החיצוניות אינה מגורשת[יח]. **והרשב״א** חלק דמ״מ הגט שמור בתוך אויר פנימית. ומחיצות דפנימית לא בטילי לגבי חיצונה, דאדרבה משמע דכלי החיצונה הוא לצורך פנימית. דהא אין לה שולים, אלא שהניחו אותה לסמוך בה פנימית.

קנו) **שם. משמע דאויר כלי קונה.** ועוד הביא **הרשב״א** דבגמ׳ [זבחים כה:] אי׳ [גבי קבלת הדם] דאויר כלי ככלי דמי[יט]. ודחה דהתם לא הוה לענין קנינים.

גט ישן

קנז) **ואיזהו גט ישן, כל שנתייחד עמה מאחר שכתבו לה. הרשב״א** הק׳ לר׳ יוחנן [לקמן פא: ולעיל עג:] דס״ל דלא אמרי׳ הן הן עדי יחוד, ולא חיישי׳ שבא עליה. א״כ אמאי חששו לגט ישן ביחוד בעלמא.

ורע״א תי׳ דלעולם חוששין [חשש בעלמא], אלא דלא אמרי׳ דסגי בעדי יחוד לעדות קידושין, דקידושין צריך עדות ברורה[כ].

והרשב״א תי׳ דהתם מגורשת וסני לה. אבל הכא עדיין אינה מגורשת איכא למיחש[כא]. ובית שמאי סברי כיון דכתב גט מזוהמת.

והרשב״א כת׳ דמסתברא דאף בארוסה[כב] חיישי׳ לגט ישן. ואף דאי׳ [לקמן פא] דנתגרשה מהאירוסין אין חוששין לקידושין, דאין ליבה גס בה.

לוקח חד מוכר גם כליו דלוקח ברשות מוכר וגם כליו דמוכר ברשות לוקח, ואמרי׳ דממ״נ קנה א׳. וכ״ש כאן בכלי בתוך כלי בפעם אחת. דאי אזלי׳ בתר רשות, הרי עומד ברשות האשה, ואי בתר כלי, הרי הכלי של האשה.

יא. **ובחזו״א** דן האם תליא משום דיכול לסותרן.

יב. [וכלשון רש״י]. אבל חצר שאין לו מחיצות דנזדמן לו מחיצת ארעי, לא נחשב משומר מחמת החצר.

יג. **והאחרונים** הביאו דמבואר בגמ׳ [ע״ז שם] דחצר קונה לעכו״ם, ודנו דחצר מטעם שליחות, ואין שליחות לעכו״ם. ע׳ נתיבות [ר בהקדמה], קצות [קצד ג], או״ש [מכירה א ד].

יד. וצ״ב דודאי הוה משתמר. וצ״ל דבעי׳ משתמר מחמת הרשות, ובכלי לא נחשב מחמת הרשות. [משא״כ במקח וממכר ל״צ רשות משתמרת, ע׳ לעיל]. וע״ד דברי הגר״ח [הו׳ בע״א] יל״פ דבגט בעי ׳עצם הרשות׳, ואויר כלי לא נחשב עצם הרשות.

טו. **והראב״ד** הוסיף וגט נמי מדמטא לאויר חצרה דמנטרא מגורשת, ובכל מקום אויר רשות כרשות דמי, לבד משבת דפליגי ר׳ ורבנן בקלוטה כמו שהונחה דאפילו תוך שלשה צריך הנחה על גבי משהו לדעת רבנן. [וצ״ב מה בא ללמוד].

טז. [אך ע׳ רשב״א לעיל שחילק].

יז. והריטב״א הביא בשם הרמב״ן דאיירי דקופה חיצונה קדמה, עי״ז נחשב אויר חיצונה.

יח. [ולכאו׳ הטעם דאויר הכלי שייך לב׳ הכלים, וצ״ב]. משא״כ במחיצות חצר, דמחיצה פנימית מחלקת דאינו חלק מחצר החיצונה [ואילו מחיצות כלי ל״מ לחלק, דלאו להכי עבידי. א״נ כל תוך כלי החיצון נגרר בתרה, ומש״ה ל״מ לחלק. משא״כ בכלי].

יט. **ותוס׳** [זבחים שם] הביאו מהגמ׳ [שם פז:] אויר כבש ככבש. וע״ע רש״י [זבחים צב:]

כ. וצ״ב קו׳ הרשב״א מהתם, דהרשב״א הוכיח דאמרי׳ דמסתמא לא בא עליה, דא״כ נימא הן הן עדי יחוד.

כא. ויל״ד לפ״ז במגרש על תנאי, לכאורה לא תילא האם התנאי במעכשיו או לא, ואילו ברשב״א לעיל עג. מבואר דתליא בדין חלות הגט.

כב. שלא נשאה ולא בא עליה מעולם. [אבל היכא דכנסה לאחר כתיבת הגט כ״ש דחיישי׳ לגט ישן. והרמב״ן לעיל כו: כת׳ דכה״ג פסול מדינא].

קנח) **תוד"ה ב"ש.** בירוש' מפרש דאזלי' בי"ש לטעמי' וכו' הילכך מזוהמת היא בעיניו[כג]. **הבי"ש** [קמט ד] כתב דלפ"ז אם גירשה משום ערות דבר מודו בית הלל[כד]. ועד"ז הביא **המאירי** [פא.] **גבי** לנה עמה בפונדקי דיש חוככין דאם גירשה משום ערוה, אף כשנתייחד עמה אין חוששין. **והמאירי** חלק דהירושלמי כתב הדין ע"פ רוב, ולא פלוג.

קנט) **רש"י ד"ה גיטה.** שמא ישהה את הגט ב' שנים[כה] וכו'. וצ"ב דא"כ הגט מוקדם. **והרשב"א** ביאר דאח"כ יגרש ע"י שליח דיש קול [וכדאיתא לעיל יז: יח.]. ויש **ראשונים** [ע' לעיל שם] דאף כשמגרש ע"י עצמו יש קול.

והרשב"א ביאר דאף דבי"ד דייקי בתר קול, ומהני הקול לנידון פירות ובת אחותו. אבל שאר אינשי לא דייקי בתר קול, ויוציאו לעז דגיטה קודם לבנה. [ועד"ז כת' תוס' לעיל כו:].

קס) **שם. הרמב"ם** [ט כה] פסק דאף נתייחד עמה קודם הכתיבה, לאחר שצווה לכתוב גט הרי אלו לא יכתבו ויתנו, וק"ו הדברים מהיכא דהגט נכתב כבר, כ"ש לזה שלא נכתב. ואם כתבו ונתנו לאחר שנתייחד אינו גט. **והרמב"ן** [לעיל כו:] תמה דכיון דלא נכתב עדיין אינו גט ישן, ומה שייך ק"ו. ועוה"ק **הרשב"א** [כאן] דהרמב"ם כת' דאינו גט, משמע דאף מדאורייתא ל"מ, ואפי' ריח הגט אין בו ואם נשאת תצא [וכמ"ש **הרמב"ם** י א]. א"כ ע"כ לא הוה מטעם גט ישן.

והרמב"ן [הנ"ל] כת' דאפשר דכוונת הרמב"ם משום חשש פיוס. [ובסוגיין איירי שהבעל חזר ומסרו לה[כו]]. אך **הרשב"א** הק' דאף היכא דנתנו לה השליח הוה רק חשש שמא פייס [וכדלעיל עו:], והוה ספק גט[כז]. **וה"ה** כת' דדעת הרמב"ם דכיון שעשה מעשה[כח] שנתייחד עמה ביטל השליחות לגמרי[כט]. ואין במעשיהם כלום. [וע' לח"מ].

קסא) **א"ר אבא אמר שמואל אם נשאת ל"ת, א"ד וכו' תינשא לכתחילה.** והגמ' [לקמן פו.] מק' אמאי לא כללו בהדי ג' גיטין דאם נשאת הולד אינו ממזר. ונח' [פו:] בג' גיטין אם נשאת האם תצא[ל]. והגמ' תי' דלמ"ד התם תצא, הכא לא תצא. ולמ"ד התם לא תצא, הכא כשנתגרשה תנשא לכתחילה.

והרא"ש הביא דמבואר [שם] דהלכה כלישנא בתרא [כיון דקי"ל דבג' גיטין לא תצא]. וכת' דכן מוכח הלשון, דבי"ה אוסרין. **והרשב"א** כת' עוד דהוה גזירה דרבנן, ויש לתפוס לקולא.

קסב) **שם.** תנשא לכתחילה. **התוס' רי"ד** [עה"ג] פי' דמדינא הגט כשר, דהא אפי' נתייחד עמה עכשיו, כשמוסר לה הגט עוקר כל קידושין הראשונים[לא] ואי"צ גט אחר. [וצ"ב].

כג. ומש"ה אף כשנתייחד עמה אין חוששין שנתעסק בדבר אחר. [ולפ"ז היכא דראוה שנבעלה אף לבי"ש תאסר].

כד. ויל"ד אם גירשה לבית שמאי שלא מחמת ערוה [באיסור], האם אמרי' דאסורה [וא"כ אין מח' למעשה]. או דלא גזרו משום המיעוט.

כה. ומש"ה גזרו אף כשכתוב זמנו בו ביום, ואף דמתוך כתיבת השטר לא ידעי' אי הגט קדם או היחוד. ועוד דכשנולד הולד א"א לדעת בצמצום מתי נתעברה. ובפשוטו י"ל דהוה משום לא פלוג. [ולכאו' זה כוונת רש"י ושא"ר שביארו את החשש באופן שנשתהה זמן רב]. ועוד ביאר **החזו"א** דחוששין שבשעת כתיבת הגט יצא קול, ויזכרו שנתייחד עמה אח"כ, ועי"ז יוציאו לעז.
והחזו"א הוסיף דאף דמדינא יש לתלות אחר הבעל [ונתעברה קודם הגירושין], אפ"ה במקום שידוע שנבעלה אחר הכתיבה שמא יוציאו לעז. [אך יש אופנים דבא ממדינת הים וכדר', וע"כ נתעברה בתר כתיבת הגט. ואפשר דהוה משום לא פלוג].

כו. וכדברי הרמ"ה [הו' בסמוך, מטעם אחר].

כז. **והמחנ"א** [שם] הביא דבברייתא [לעיל עו:] אי' [בגט כ"ז שאעבור כנגד פניך ל' יום] דלגט ישן אין חוששין שהרי לא נתייחד. משמע דאי נתייחד הוה רק גט ישן [ולא נתבטל הגט], אף דלא עשה מעשה אח"כ. [וילה"ק כן אף לרמ"ה].

כח. **והאחרונים** הק' דקי"ל [לעיל לד.] דל"מ גילוי מילתא בעלמא בגט. וביארו דמעשה עדיף.

כט. ולא דמי לגט ישן דהוא עצמו עשה מעשה הכתיבה אחר היחוד, אבל כאן שאחר שנתייחד לא עשה כלום כבר נתבטל שליחותם.

ל. ודעת רב דהיכא דאין לו בנים תצא. [אבל כשיש בנים חששו ללעז ממזרות, ולא תצא]. אבל לדעת לוי ור' יוחנן לא תצא.

לא. [משמע דהעלה צד דיש חסרון נוסף, דבעל לשם קידושין, ע"ד הא דאי' לעיל עג ולק' פא:, ובזה תי' דמ"מ יש גט אף לאישות זו. אך צ"ב דמה שייך קידושין באשתו. ואפשר דע"י הגט איקליש לאישות [ואפשר דכיון דנתן עיניו לגרשה פקע אכילת פירות וכדר', וכשחזר וכנסה זכה שוב], וע"י מעשה האישות נתחדש אישות].

קסג) **רש"י ד"ה אם.** והלך בעלה למדה"י, תנשא לכתחילה. אבל היכא דאפשר צריך גט אחר. **והב"י** [קמח] הביא דסתימת הרמב"ם דאי"צ לחזור ולגרש כלל. וכן דייק הבי"ש [קמח ג] מדברי **הרא"ש.**

בגמ' [יבמות יד:] איתא דאף דנח' בית שמאי ובית הלל בכמה מח', לא נמנעו מלישא נשים זמ"ז, דהיו מודיעים להם [מה שאסור לשיטתם] ופרשי[לב]. והו' מתני' דידן. **ותוס'** הקשו דמאחר דנתגרשה מותרת לינשא, א"כ ל"צ להודיע. **והרש"ש** כתב דלדברי רש"י א"ש[לג].

קסד) **שם. ותוס'** [לעיל כו:] **הביאו בשם ר"ת** דהיכא דודאי בא עליה הגט פסול אף בדיעבד. ומש"ה היכא דאמר לכשאכנסנה אגרשנה גזרו [לעיל כו:] שיאמר גיטה קודם לבנה, דכיון שנשאה פסלו משום חשש זה[לד].

ותוס' [כו: וב"ב קלה:] כת' דהא דאי' [יבמות נב.] דמהני לכשאכנסנה אגרשנה אייריי שאיחר הזמן. אבל **רש"י** [יבמות נב.] כת' דאה"נ הוה גט ישן, אלא דקי"ל שאם נתגרשה תנשא לכתחילה[לה]. ומדברי **רש"י** [לעיל כו:] משמע דהא דאי' [שם] אינו גט פי' דאסור לגרש בו [לכתחי'].

והרמ"ה [הו' ברא"ש ובחי' מכת"י] הק' דבגמ' [לעיל יח.] אי' במשליש גט, וכן [לעיל עו:] בנותן בתנאי ע"מ שלא יבא, דלגט ישן אין חוששין שהרי לא נתיחד עמה. והק' דהתם הגט כבר בא לידה[לו] ואף אם נתייחד עמה תנשא לכתחילה[לז].

והרמ"ה חילק דדוקא כשהבעל בעצמו נותן את הגט לאחר היחוד[לח] תנשא. דאם איתא דבא עליה היה חושש לפגם, והיה כותב גט אחר. אבל היכא דהגט יצא מתחת ידו כבר [שכבר נתן לה את הגט, או שהגט ביד שליח] חיישינן טפי, ולא תנשא.

תצא מזה ומזה

קסה) **תוד"ה וצריכה.** אבל הכא מה"ת צריכה גט משני, שהרי גט גמור וכו' ואינו פסול אלא מדרבנן. [וכ"כ **הראשונים**]. ועפ"ז בסוגיין הולד מהשני ממזר דרבנן, והולד מראשון [אם חזרה עליו אחר שקידשה שני[לט]] הוה ממזר גמור.

אבל **רש"י** הביא כמו דין אשה שהלך בעלה, דצריכה גט משני מדרבנן, וגט מראשון מדאורייתא. והולד מראשון ממזר דרבנן. ומשני ממזר דאורייתא. וצ"ב דמדאורי' הוה גט.

והתוי"ט כתב דרש"י ס"ל דלר' מאיר כל המשנה ממטבע בטלו את הגט לגמרי, ועשאוה ממזר גמור ומותר בממזרת[מ]. וכ"כ **הב"י** [קכח] בדעת ר"ח. **והפנ"י** פי' דאמרי' דכל דמגרש אדעתא דרבנן, שהרי כותב כדת משה. וחכמים עקרו את הגט, והוה אשת איש מדאוריי'.

[ועיל"ד דל"מ כתיבת גט קודם קידושין, וכדאי' יבמות נב., והאיך מהני כלפי האישות המחודשת. וי"ל דהכא כבר אשתו, ואינו אישות חדשה].

לב. ללמדך שחיבה וריעות נהגו זב"ז, לקיים מה שנאמר האמת והשלום אהבו.

לג. דכיון דבעלה בעיר ויכול לחזור ולכתוב גט אחר החמירו [ופרשי]. [ואף דכלפי מי שנושא אותה הוה שעת הדחק, דאינו יכול לבקש גט אחר לאחר פסק בי"ד של בי"ה. אפ"ה כיון דהבעל כאן אסורה מדרבנן, ופרשי].

לד. **והרמב"ן** [שם] כת' עוד דבארוסה חששו טפי לגט ישן, דכיון שכתב בגט ארוסתי יתלו טפי בעבירה [ולא יסברו שנשאה וגירשה]. אבל בנשואה יתלו טפי [שאין אדם תולה בעבירה] ולא יפסלו את הולד.

לה. **והק"נ** כת' דצ"ל דהתם נמי אייריי שאח"כ הלך למדינת הים.

לו. [אך לכאו' יל"פ דכוונת הברייתא [לעיל יח.] דהיכא דנתייחד עמה השליש אינו רשאי ליתן לה את הגט]. אמנם בגמ' [לעיל עו:] קשה טפי דהתם ל"ש בזה איסור לתת לה, ועל מי תקנו חכמים איסור גט ישן כה"ג. [וי"ל דבעלמא הוה איסור על הבעל שלא לגרש בגט ישן, ותקנו לכתחילה ולא קנסו בדיעבד. אבל התם כיון דל"ש איסור על הבעל, ע"כ גוף התקנה לאשה שלא תנשא].

לז. [ובדף עו: הרי כבר נתנו את הגט]. **ובתפא"ש וק"נ** כתבו דלדברי רש"י ניחא, דרק כשהלך למדינת הים תנשא. וכ"כ **הבי"ש** [קמח ג].

לח. **והק"נ** הק' דאי הבעל עצמו נתן לה פסול משום מוקדם, וכקו' הרשב"א [הנ"ל]. ותי' דכוונת הרא"ש שגירש ע"י שליח, אלא דלאחר היחוד מסר את הגט לשליח. [ולשון הטור ושו"ע קמח שמסר מידו לידה לאו דוקא]. [אמנם גט ישן אייריי אף בשגירשה בו ביום, דלא הוה מוקדם. והרשב"א קאי על עיקר סיבת החשש].

לט. קודם דגירש השני. אבל אחר שגירש הוה רק סוטה. [והראשונים דנו באשה שהלך בעלה האם הולד מהשני אחר שגירש הא' הוה ממזר דרבנן. ע' תוס' יבמות צב. ומט: ואב"מ].

מ. ועד"ז **הרמב"ן** [לעיל כ.] הביא **י"א** דשינה שמו ושמה שם עירו ועירה, אין חוששין לריח הגט כלל [ומותרת לכהונה]. ואף דפסול רק מדרבנן, כל דמגרש אדעתא דרבנן מגרש ושויוה רבנן לגיטא חספא בעלמא. **והרמב"ן** חלק.

והפנ"י פי' עוד ע"פ דברי **הגט פשוט** [קכו] דשליח שכתב גט שפסול מדרבנן, אמרי' דלא קיים שליחות הבעל, והגט בטל מדאורייתא[מא] [ע' מש"כ בזה לעיל יט.]. וה"נ בעי' שליחות בכתיבת הגט, וכיון דעשה בפסול דרבנן בטל השליחות.

ועוד פי' **הפנ"י** דמדאורייתא עדות הגט בעי דרישה וחקירה, אלא שתקנו חכמים שאי"צ [ע' מה שהו' לעיל יז.], ולכן במקום שהגט פסול מדרבנן הם אמרו והם אמרו שיתבטל מדאורייתא[מב].

והאו"ש [י ב] כת' די"ל דאף לדעת רש"י הגט פסול רק מדרבנן. אלא דמדינא ל"צ גט מהשני, דקידושי השני הוה מקח טעות. דכיון דבניה משני הוה ממזרים [מדרבנן] ודאי קפיד אדם, ואין לך מום גדול מזה[מג]. וצריכה גט שלא יאמרו א"א יוצאת בלא גט[מד]. [אך העירו דרש"י כת' דאחיו של ראשון חולץ מן התורה].

קסו) **אין להם כתובה. הגמ'** [יבמות פט.] מפרשת מ"ט תקינו רבנן כתובה [ופי' **תוס'** באלמנה דכתובתה אינה מה"ת] כדי שלא תהא קלה להוציא, והא תהא קלה.

קסז) **ולא פירות.** [הגמ' יבמות שם פי' תנאי כתובה ככתובה]. **פרש"י** דין פירות, פרקונה. [דכל אשת איש הבעל אוכל פירות, ואי"צ להחזיר]. **והרמב"ן** מביא בשם **הירושלמי** שאינה יכולה להוציא פירות שאכל.

והרשב"א כתב דהיינו דוקא פירות שאכל לפני שנודע, אבל מה שאכל אחרי שנודע יחזיר.

קסח) **רש"י ד"ה ולא בלאות.** הקיימין. **ותוס' ושא"ר** חלקו דאיירי מה שבלה ואינו קיים. דאי' [כתוב' קא.] דאפי' זינתה אינה מפסדת מלאותיה [מנכסי צאן ברזל] הקיימין. **והרשב"א** כת' די"ל דכאן קנסו יותר מזינתה במזיד גמור, דההיא לא שכיחא. אבל הכא שסומכת אגיטה יש לקנוס ולגדור יותר. והביא עד"ז דהכא קנסו ביבמה, אף דכשזינתה במזיד אינה אסורה על היבם.

קסט) **בא"ד וקנסא הוא וכו' דאיבע"ל אקרויה לגיטא.**

דבגמ' [יבמות צא.] דעת רב ששת דאשה שבאו עדים שמת בעלה ונשאת, ואח"כ בא בעלה מותרת לו, דמאי הו"ל למיעבד והוה אנוסה. [ואי"צ גט משני, ואין כל הדרכים האלו בה]. ודוקא נשאת ע"פ עד א' אמרי' דהו"ל למידק. ועולא פליג דלא אמרי' מאי הו"ל למיעבד, וקנסו אף כשהיה אונס.

ועולא הוכיח מכל הנך בבא דמתני'. והגמ' דוחה דאיבע"ל לאקרויי לגיטא[מה] [וכעי"ז בכל הנך דמתני']. ומשמע דרש"י פסק כדחיית הגמ'[מו].

קע) **ולא זה וזה מטמאין לה. בגמ'** [יבמות צ:] פי' דאינו מטמא לאשתו פסולה, דדרשי' לא יטמא בעל בעמיו להחלו, יש בעל שמיטמא ויש בעל שאין מיטמא. הא כיצד מיטמא הוא לאשתו כשרה ואינו מיטמא לאשתו פסולה.

קעא) **רש"י ד"ה מטמאין לה.** אם כהנים הם. **המהרש"ל** כתב לאו דוקא [דהרי אחרי שנתגרשה ודאי אסורה לכהן], אלא א' נזיר. [**ורע"א** ושאר אחרונים תמהו דנזיר אינו מטמא לקרובים, וא"כ אפי' אשתו גמורה]. א"נ אין מחוייבין לטמא לה, דמצווה למטמאות לז' קרובים[מז] [וכמ"ש **רש"י** ב"מ יח.[מח]].

מא. וצ"ב א"כ אמאי תליא בר' מאיר דמשנה ממטבע שטבעו. [ועוד לפ"ז אם הבעל עצמו כתב הדין ישתנה].

מב. ועוד שמעתי די"ל שהפקירו את הנייר.

מג. והוה כמו שנשא סתם ונמצאו בה מומין [כתובות עג:] דצריכה גט מדבריהם. אך הק' דקי"ל דבחייבי לאוין שלא הכיר בה צריכה גט [ע' כתובות קא:]. ותי' דהתם נמי הוה מדרבנן [ואכ"מ].

מד. **והאו"ש** הוסיף דמדינא הכא אי"צ גט, דכיון דמדרבנן הגט פסול [והוה אשת איש מדרבנן], א"כ קידושין דרבנן לא תפסי בה. אלא דגזרו משום דמיחלפא וכו'.

מה. **ותוס'** [יבמות שם] פי' דיש תוספת רבותא בכל בבא, דבשינה שמו ושמה הייתה צריכא שידקדקו שיש להם שם במקו"א. ובגט קרח צריך מומחין שידעו דין זה.

מו. אך בגמ' [שם] אי' דסבר רב פפא להקל משום מאי הו"ל למיעבד, ורב הונא בדר"י פליג דאשנויי ניקום ונסמוך. ונמנע ולא עבד מעשה. [ולפ"ז רש"י לא קאי למסקנא, וע"ע לק' פ:].

מז. ועוד כת' **רש"י** [יבמות כט:] ברגל, דאף ישראל הוזהר על הטומאה.

מח. וכ"ד **הראב"ד** [אבל ב ו], אבל **רע"א** העיר דלדעת הרמב"ם [שם] כת' דכהנת כיון דאינה מוזהרת על הטומאה, אינה מצווה לטמאות לקרובים. וא"כ ה"ה ישראל. [והוה מצווה דוקא על כהן]. והרש"ש [לרמב"ם שם] חלק דישראל מצווה, והוה פטור דוקא על נשים.

קעב) **ולא זו"ז זכאין במציאתה וכו'. הגמ'** [יבמות צ:] פי' הא תהוה לה איבה. ואינו חייב במזונותיה, ומש"ה אין לו מעש"י. ולא מיפר נדריה, טעמא דבעל מיפר שלא תתגנה, הכא תתגנה ותתגנה. ור' אלעזר [במשנה יבמות פז:] פליג דהראשון זכאי במציאתה ובמעש"י ובהפרת נדריה. והגמ' [שם צא.] פי' דלא קנסו אותו [אלא את האשה]. **עי"ש.**

קעג) **היתה בת ישראל נפסלת מן הכהונה. המהרש"ל** תמה דהכא בלאו הכי היא גרושה מדאורייתא, ואסורה לכהונה[מט]. וכתב דקמ"ל דהוה ג"כ זונה, ונפק"מ להתראה. ומדרבנן הוה זונה גמורה אף לענין מלקות[נ]. א"נ תנא ליה אגב אינך.

והמהרש"א כת' דלדעת **רש"י** איצטריך למתני' דמשום זונה נפסלה לכהונה מדאורייתא, שהרי הגט בטל ואף מדאורייתא אינה גרושה[נא].

דף פ.

קעד) **תוד"ה שינה. לא שינה ממש וכו'. ותוס'** [לעיל כ.] דייקו מדנקט 'שינה' פסול מדרבנן [והוה משנה מטבע], אבל היכא דלא כתבו כלל פסול אף לרבנן. וכ"ש היכא דשינה שמו ממש לשם אחר. וע"כ איירי כאן כשיש לו ב' שמות[א] [בב' מקומות[ב]. **והראשונים** [לעיל לד:] ביארו דהוה משום גזירה שמא יוציא לעז על הגט[ג]].

ותוס' [שם] כת' דהיכא דלא כתב השם כלל או ששינה ע"כ פסול מדאורייתא[ד], דהא בעינן מוכיח מתוכו.

אבל **הריטב"א** כת' דאיירי בשינה ממש, ובשינה שמו ושמה פסול מדאורייתא [וכדאי' בע"ב דבהא מודו רבנן, והריטב"א נקט דהטעם משום דהוה מדאורי'. וכ"כ **התוס' רי"ד** בע"ב]. ובשם עירו ושם עירה פסול מדרבנן, ונקט אגב גררא.

ועפ"ז כת' **הריטב"א** דבבא זו צריכה גט מראשון מהדין, ושני משום קנס [וכמ"ש רש"י בבבא הא']. ואפי' רבנן מודו דהולד מזה ומזה ממזר[ה] [וכדאי' בגמ' בע"ב דמודו רבנן, עי"ש לתוס']. דדוקא בגט פסול מדרבנן נח', ולא בגט פסול מדאורי'.

קעה) **בא"ד וכן שם עירו ושם עירה וכו' שיש לאותה העיר ב' שמות בב' מקומות.** [וכתקנת ר"ג לעיל לד:[ו]]. **והריטב"א** [הנ"ל] כ' דאיירי בשינה ממש, ואפ"ה שינוי שם העיר פוסל רק מדרבנן [ע' בסמוך]. **והריטב"א** כת' דנקט אגב גררא דשמו ושמה[ז].

אבל **בחי' הר"ן** דחה דהגמ' [בסוף העמ'] מק' היה במזרח וכתב במערב, אילימא בעל, היינו שם עירו ושם עירה. ומבואר דבדוקא נקטו. וע"כ דפוסל [מדאורייתא], ואף דאי"צ לכתוב שם עירו ושם עירה אלא מדרבנן[ח], מ"מ כששינה פסול. דלא זה הוא

מט. ובהג' **ראמ"ה** כתב דנפק"מ בקידושין דרבנן, דע"י גט שפסול מדרבנן אינה גרושה כלל, אלא משום זונה. **והחש"ל** תי' דנפק"מ לחלל שנולד מגט שפסול מדרבנן, דמדאורייתא הוה חלל אבל מדרבנן החמירו שיש עליו דין כהן. ומ"מ אין לאוסרו באשה שנתגרשה בגט פסול מדרבנן, דממ"נ, וכלפי גט כזה אי הוה כשר דינו כחלל.

נ. לדעת תוס' והראשונים דהוה גט פסול רק מדרבנן. ומדרבנן עשאוה שעדיין א"א, והוה זונה. ולוקה [מדרבנן מכת מרדות] משום זונה.

נא. אך מדרבנן הוה מגורשת, ועכ"פ מדרבנן פסולה לכהונה.

א. ובתוס' דידן הציון לעיל כ., ולפ"ז כוונת התוס' לציין מש"כ התוס' שם. א"נ דכוונת התוס' לציין דמשמע דאף לקולא לא חיישי' לגט שאין בו שמו ושמה. אך בגליון תוקן לעיל לד:, וכוונתו לציין למשנה [לד:] בראשונה היה משנה שמו ושמה. [ומבואר שם דאינו פוסל מדאורי', אלא משום תקנת ר"ג]. ופרש"י [שם] כשהיו לו ב' שמות לא היה מקפיד לכתוב שניהם.

ב. וכ"כ **תוס'** [יבמות צא: ד"ה ת"ש שינה] כגון שיש לו ב' שמות א' ביהודה וא' בגליל. [וע' סוגיה לעיל לד: דתקנת ר"ג]. **והב"י** כת' דכ"ד **הראשונים.**

ג. אבל **בפיה"מ** [לרמב"ם לעיל ד ב] כתב דדמי לרישא, דבראשונה היה מבטל הגט כדי להכשילה, וכן היה כותב שם אחר כדי לאוסרה.

ד. ותוס' כת' לר"מ דעדי חתימה כרתי. ונח' הראשונים אליבא דר"א [והו' לעיל שם וכד:].

ה. דכל היכא דקלקלה ונשאת בגט פסול מדאור' החמירו עליה דצריכה גט משני, והולד מראשון ממזר [מדרבנן] אף לרבנן.

ו. במקום הכתיבה ובמקום המסירה [וע"ד כל הסוגיה דלעיל לד:].

ז. ולכאו' כוונתו דפסול רק מדרבנן, ובהנך הולד ממזר מדרבנן. [וקצת קשה דכללו בחד בבא].

ח. דהא לעיל [כו.] לא הזכר דצריך שיניח שם העיר. **והר"ן** כת' דהא דאי' [לעיל כ.] דבעינן שמו ושמה שם עירו ושם עירה [ומבואר דמעכב מדאורייתא], נקטו אגב גררא. [והגר"א שם מחקו].

המגרש ולא זו היא המתגרשת. [וכ"ד הרא"ש ועוד ראשונים, ע' בסמוך].

קעו) **תוד"ה ושם.** אור"י דהיינו דווקא עיר שדרין בה וכו'. ומשמע בתוס' דצריך לכתוב העיר שדרים בה, ומש"ה שינה פוסל. אבל **הרא"ש** כת' דאם לא כתבו עיר שדרים בו הבעל והאשה לא פסל. דדוקא שינה מבואר במשנה דפוסל.

והרא"ש ביאר שידוע לכל שכל אדם נקרא על שם מקום דירתו [פלוני ממקום פלוני], וכשרואין שינוי מקום אומרים לא גירש זה אלא אחר גירש. [אבל מקום הלידה אינו ידוע ומש"ה אם שינה כשר, ע' בסמוך].

ועד"ז כת' **בשו"ת הרא"ש** [מה כה, וכ"פ השו"ע קכט ט] דאם לא כתב שם אביו [פלוני בן פלוני] אינו מעכב[ט]. ואפ"ה כת' **הפוסקים** [קכט י] דהיכא דשינה ודאי פוסל[י], דהוה איש אחר. **והב"י** [שם] ביאר ע"פ דברי הרא"ש [הנ"ל]. **והתור"ג** כת' דבשם יוסף לחוד הוה כהוחזקו ב' יב"ש ומש"ה אף שם האב מעכב[יא], דכמה יוסף איכא בשוקא[יב]. [והפוסקים האריכו בכ"ז טובא].

ובפשוטו משמע דסברת הרא"ש דכתב שם של אדם אחר. אבל **רע"א** הביא דבשו"ת הרא"ש משמע דפסול משום לעז.

קעז) **בא"ד אבל עיר שנולד בו אפי' שינה כשר, שאי"צ לכותבו כלל וכו'. המהר"י ב"ל** [ג סה, הו' ברע"א בע"ב] הביא דבפשטות מבואר בתוס' דצריך לכתוב עיר דירתם, ואם לא כתבו כל הדרכים האלו בו[יג]. דכל דבר שאי"צ לכתוב אינו מעכב. [והעמיד בנח' הרא"ש והתוס' בתרתי, ולדעת הרא"ש אי"צ לכתוב. אבל אם שינה מעכב[יד]]. [וכ"מ **במהרש"א**].

אבל **המהרש"ל** ביאר דאף כוונת התוס' כרא"ש[טו], דאף דאי"צ לכתוב מקום דירתם, אפי' הכי אם שינה פסול. וביאר דכיון דמקום דירה ידוע ניכר השקר, וכאילו מעידים עדים דלא גירש פלוני [ומשמע דהוה חסרון דאורייתא, דאינם מעידים ע"ז[טז]].

קעח) **שם. אבל עיר שנולד בו אפי' שינה כשר[יז] וכו'.**

והרא"ש כת' הטעם דמקום לידת האדם אינו ידוע, ואינו נקרא על מקום לידתו, וליכא חששא. **והאחרונים** [רע"א, חזו"א] ביארו דאף שקבעו מקום הלידה כסימן [במקום ב' יוסף בן שמעון], אבל לא נחשב דעי"ז נוסף להחשב חלק משמו. ואין כאן שינוי בשם. אבל מקום דירתו נקבע כחלק משמו, ואף דאי"צ לכותבו. היכא דכתבו מקום אחר הוה כאילו כתבו ע"ש אדם אחר.

ורע"א דן היכא שכתבו על אבי האשה שהוא לוי, ובאמת לא היה. האם נחשב דשינה בעצם השם. עי"ש שדן בכ"ז.

קעט) **בא"ד ולא דמי לאשתמודעינהו וכו' עביד לאיגלויי.**

מבואר בתוס' דסברת אשתמודעינהו משום דעומד להתגלות, ומש"ה הקילו דאי"צ עדות גמור. [מתקנה שלא תתעגן]. אבל **הרי"ף** [יבמות לט, יג. בדה"ס] כתב הטעם דלאו אמילתא דאיסורא קמסהדי, אלא גילוי מילתא בעלמא הוא דמגלו שהוא קרובו.

קפ) **בא"ד ור"ת הביא ראיה וכו'** [כתובות כד:] ולא על מה שכתוב שהוא כהן, אלמא אפי' אינו כהן השטר כשר וכו'. ועד"ז כ' **הרא"ש** דאין לומר שהעדים חתמי אשיקרא, דכיון דאי"צ לכותבו לא קיימי סהדי עליה.

והאחרונים דנו האם אף במקום שהוחזקו ב' יב"ש אמרי' דמה שהוסיף סימן הכהן אינו מעכב. וצ"ב דא"כ האיך מהני עדות העדים, דשמא כתבו יוסף ב"ש הב'. ולכאו' איירי דוקא במקום דלא הוחזקו. וכן נקט **התור"ג**. [וע' חזו"א].

ט. אבל **בתה"ד** [ב קלח] כת' דמעכב, דבכל מקום נקטו יוסף בן שמעון. [אלא היכא דנשכח ולא ידעי' שם אביו].

י. אך **התה"ד** [שם] הביא **דמהר"י סגל** דן להכשיר בשינה שם אביו, ע"פ דברי התוס' דהא אי"צ לכותבו כלל. [והתה"ד פליג דצריך לכותבו].

יא. ומש"ה שינה בשם האב פסול, דהוה בכלל העדות.

יב. [אך יל"ד בשם פלאי שאינו מצוי. האם דנים על כל עיר ועיר וכל שם ושם, או דקבעו דנקרא על שם שמו ושם אביו]. ועד"ז דנו **האחרונים** [ע' חזו"א] דאף מקום דירתו, דהוחזקו בכל העולם כמה יוסף בן שמעון.

יג. אך **השו"ע** [קכח ב] פסק דהיום אין כותבים מקום דירתם, שאנו גולים ומטולטלים ומקום דירתינו מרופה בידינו. ע' ב"ש [ה]. ואכמ"ל.

יד. ודן דאפשר דלדעת הרא"ש אף שינה מקום עמידתם מעכב. אף דאי"צ לכותבו.

טו. וכ"מ בב"י [קכט י] דביאר דברי התוס' ע"פ הרא"ש, ונקט דלא פליגי.

טז. אבל אם אינו ניכר, אינו בכלל עיקר עדותם.

יז. **והשו"ע** [קכח ב] כת' דאף דאם שינה מקום הלידה כשר, מוטב שלא לכתוב, כדי שלא יבואו לטעות ומחזי כמשנה.

קפא) **בא"ד ומקום עמידה** [של הבעל והאשה] **נמי אי"צ לכתוב וכו'.** [ודוקא מקום עמידת הסופר, וכדאי' בגמ' בסמוך]. **וכ"כ הרא"ש** דאין לחלק בין מקום עמידת הבעל למקום האשה.

קפב) **אמר עולא מפני מה תקנו מלכות בגיטין**[יח], **משום שלום מלכות. הפנ"י** העמיד דמדברי **רש"י** משמע דתקנו כדי שיהא שלום עם המלכות[יט], ועיקר התקנה שיכתבו את המלך[כ]. ולפ"ז אף כשלא כתב זמן כלל עבר על התקנה. ואילו דעת **תוס' ושא"ר** דתקנו משום קפידת מלכות, שלא יכתוב בשם מלכות אחרת. ובזה כת' **תוס'** [בע"ב[כא]] דבזה"ז אין מלכויות מקפידות[כב].

והרמב"ן הביא **י"מ** [הג' מיימונ' א ע בשם העיטור, וכ"ד הרשב"א וריטב"א] דדוקא אלו שהם לשם מלכות, וחורבן הבית ג"כ זכרון לתוקפו דנבוכדנצר[כג]. ועוד דהוה חשיבות שמונין להפסק המלכות שלנו. אבל מה שמונין ליצירה אין אדם מקפיד לכבוד שמים.

קפג) **רש"י ד"ה שאין להם לא כתב ולא לשון**[כד]. אלא משל אומה אחרת[כה]. **ותוס'** [ע"ז י.] הקשה דכל האומות שעמדו אחר דור הפלגה נלקט לשונם מאומה אחרת. **ותי'** [בועי"ל] דהאומות שעמדו מישמעאל ובני קטורה ירשו לשון אומה שאבדה [אבל רומי הוה לשון שהמציאו[כו]]. **ור"י** [בתוס' הנ"ל] **פי'** שאין להם כתב לשון חשוב שהמלכים משתמשים בו.

קפד) **וצריכא דאי אשמו' מלכות שאינה הוגנת וכו'. תוס'** [עט:] **כת'** דהמשנה נקטה הלשון אינה הוגנת, קמ"ל דאע"פ שאין לה כתב ולשון אפ"ה מתקנאין[כז]. ועד"ז ע' **רשב"א.**

קפה) **אבל חורבן הבית וכו' אימא לא צריכא.** נח' הראשונים אי קמ"ל דאף בזה מתקנאין, או קמ"ל דתקנו שלום מלכות בדוקא.

ותוס' [בע"ב] נקטו דאף למנות לבריאת העולם פסול לר"מ לדינא דמתני', אלא דלא קי"ל כר"מ [לר"ת]. או דבזה"ז בטלה הך תקנה.

אבל **הרשב"א** [וי"מ ברמב"ן] דייק מדלא הזכיר המשנה רבותא טפי לבריאת העולם, ש"מ דכשר. דאין המלכויות מקפידות כלל על כבוד שמים. [וכנ"ל].

קפו) **תוד"ה מפני.** ובגולה אין מונין אלא למלכות יון בלבד וכו'. [ואילו בסוגיין מבואר דמנה למלכות יון פסול].

ור"י חילק דהתם בשאר שטרות, והכא בגיטין. אבל **הרמב"ם** [א כז] חילק דהיכא דמנה ליצירה או למלכות אלכסנדרוס מוקדון [שהוא מנין השטרות[כח]], היכא שדרך אנשי המקום למנות כשר. ואם אין דרכם למנות בו פסול. [ויתבאר בע"ב].

יח. ובמשנה [ידים ד ח] אי' דהצדוקי קבל [על הפרושים] שכותבין את המושל עם משה בגט. והשיבו לו שכתוב בס"ת את המושל מלמעלן ואת השם מלמטן, שנאמר [שמות ה] ויאמר פרעה מי ה' אשר אשמע בקולו וגו'. **ותוס'** [לעיל כו.] **והרמב"ן** [יא.] הביאו מהך משנה דהיו רגילים לכתוב כדת משה וישראל בגט. [**והמהרש"א ח"א** ביאר דתקנו לכתוב כדת משה וישראל בגט, לומר שהתורה לא תשתנה ח"ו, דמונים בגט לפי המושל של אותו הזמן, ואפ"ה אין כותבים כדתו, אלא כדת משה וישראל].

יט. אך **רש"י** [יבמות צא:] כת' כגון שהיה צריך למנות לשום מלכות ישראל או מלכות אחרת, וכתב לשום מלכות אחרת פוסל. [ומבואר דאף בימי מלכות ישראל מעכב כשכתבו לשם מלכות אחרת. אבל **תוס'** [ר"ה ב.] משמע דמונין למלכי ישראל לא שייכא לתקנת שלום מלכות.

כ. וכמ"ש **רש"י** [במשנה] דצריך לכתוב לשם מלכות שנכתב בה. [ויש לדחות דכוונת רש"י דצריך דוקא הך מלכות, ולא מלכות אחרת].

כא. ועי"ש **במפרשים** דביארו דנח' האם אף לר' מאיר אמרי' כן.

כב. ויל"ד מתי אמרי' דכלדבר הנאסר במנין צריך מנין אחר להתירו.

כג. [בבית ראשון]. **ובהג' מיימו'** [א ע] הביא בשם **העיטור** שמונה למלכות טיטוס [בבית שני, לעיל נו:. ויל"ד דטיטוס לא היה מלך].

כד. **והרמב"ם** [בפיה"מ] כת' מלכות שאינה הוגנת, שלא היה לאותו המלך שלטון במקום שנכתב בו הגט. [וכ"מ ברמב"ם א כז]. **והק"נ** תמה דהוא נגד הגמ'.
[**ורש"י** [יבמות צא:] כת' שהיה צריך למנות לשום מלכות אחרת, כגון מלכות רומי, ושינה למלכות אחרת. וצ"ב האיך פי' את המשנה].

כה. ובהג' **רי"א חבר** ביאר דכיון דאין להם לשון אין מציאות בבריאה, דכל הנבראים ע"פ כ"ב אותיות.

כו. וע' **חת"ס** שביאר דכל האומות הלשון הוה לפי התכונות והמזל, אבל כאן בדאו איש מליבו.

כז. [אך מאידך גיסא מבואר בגמ' [שבועות ו:] דפשיטא דקיסר רומי חשוב שבור מלכא דפרס, דפוק חזי דטיבעא יוצאת בכל העולם].

כח. מנין שטרות הוא שנת ג' אלפים תמ"ט לבריאת העולם [מ'

קפז) **מאן אילמא בעל וכו' סופר. תוס'** [סוד"ה ושם] **פי'** דלס"ד קאי אמקום עיקר דירתו של בעל, ודחי דקאי אמקום עמידת הסופר. אבל מקום עמידת הבעל אי"צ לכתוב.

תוס' [יבמות צא: ד"ה היה] הק' בשלמא עדים יש קפידא שיכולין לבוא לידי הזמה [ע' בסמוך], אלא סופר מאי קפידא איכא. ושמא י"ל דסופר לאו דוקא, אלא משום עדים, ואורחא דמילתא דהעדים חותמין במקום שהסופר. וכ"כ **הרא"ש** דכוונת הגמ' רק אעדים. אבל **בתוס'** [ד"ה כי] מבואר דסופר וה"ה **עדים**. [וכ"כ בסו"ד דבעינן שהסופר יבוא למקום בזמן שבשטר].

קפח) **שם. ותוס'** [יבמות הנ"ל] מבואר דבעי מקום העדים משום עדות שא"א יכול להזימה[כט]. וכ"כ **התוס' הרי"ד** [בסוגיין]. **והאחרונים** הביאו דמבואר בזה דאף עדות בשטר בעי שיהא יכול להזימה[ל] [ותלי בסוגיה סנהדרין לב.].

והפנ"י הק' מ"ש דלא בעינן זמן בגיטין ושטרות שיהא יכול להזימה[לא]. **והאחרונים** האריכו בזה[לב] [וע' מה שהו' בזה לעיל יז.].

והתור"ג כת' הטעם דתקנו לכתוב המקום, כיון דכתבו הזמן ע"פ המלכות, ובכל מקום מנו לפי מלך אחר, ופעמים שכבש עיר א' קודם לאחרת, ומנו שם שנים אחרות. [ולכאורה הוה טעם למה תקנו, אבל אחרי שתקנו מקום עמידתם פסול מדין מיחזי כשיקרא].

והחזו"א כת' דתקנו לכתוב המקום, דעי"ז יוכל להברר לברר מי העדים, ויוכל לבוא לידי קיום.

קפט) **שם. תוס'** [שבת לו:, סוכה לד:] כת' דדוקא שם העיר, אבל אין כותבין שם המדינה[לג] בגט.

קצ) **כי יתביתו בשילי כתובו בשילי וכו'. פרש"י** לכתוב שטר. וכן משמע [ב"ב קעב.] דקאי בכל השטרות. וכ"כ תוס' גבי כתובה. **והרי"ף** [ב"ב שם עט: בדה"ס] ביאר הטעם משום דמיחזי כשיקרא[לד]. [וכ"כ תוס' [בסו"ד] דהוה משום מיחזי כשיקרא[לה]].

ותוס' [כתובות כא:] הביא הר"י מדנפיר דהביא מסוגיין כי יתביתו בהיני, לכתחילה חיישי' דמיחזי כשיקרי, ואף דאינו מעכב בדיעבד כדאי' דליתא לדרב פפי [בדיעבד].

קצא) **תוד"ה כי.** מ"מ בשאר שטרות אם כתב בהיני כשר. וכ"כ **רש"י** [סנהדרין לב.] דלא מיפסיל בהכי, ועצה טובה קמ"ל. אבל **בחי' הר"ן** הביא בשם **הרא"ה** דה"ה שאר שטרות מיחזי כשיקרא, אא"כ כתב בו מפורש איחרנוהו וכתבנוהו. **והר"ן** האריך לחלוק על דברי הרא"ה, וכתב דנהי דודאי שיקרא חיישינן, שמא יזדמן הדבר שיהא מיחזי כשיקרא לא חיישינן.

קצב) **בא"ד אך קשה לר"י דמשמע** [ב"ב קס.] דגיטין מאוחרין כשרים וכו'. וכן הוכיחו **תוס'** [לעיל יז. ד"ה ר"ל]. ועוד הביאו הראשונים [לעיל שם] מהתוספתא דגט

לבנין הבית]. [והרמב"ם קה"ח יא טז, ושמיטה י ד הזכיר מנין זה].

כט. וכה"ק **הבי"ש** [קכח א] דכל לשון השטר הוה אמירת הבעל, א"כ מה לי מקום העדים. וכת' דמ"מ במנין שאנו מונין 'כאן' מתייחס לאמירה לעדים.

ל. ויל"ד האם כוונת התוס' כפשוטו כדי שיוכל לבוא לידי כאשר זמם, או דבעינן דין דרישות, וע"פ הגמ' סנהדרין מא: מדין יכול להזימה.

לא. **והתור"ג** הכריע דל"צ עדות שיכול להזימה בגט, וביאר דעיקר העדות על צווי הבעל דעת המתחייב, דהעדים אינם יודעים שנתגרשה. דאפי' עד מפי עד ומפי כתבם כשר [ע' מה שהו' לעיל סז.]. והבירור על גוף הגירושין משום אנן סהדי דנמסר לידה.

לב. **והנוב"י** [אה"ע ק פח] תי' דלכתוב זמן בגט ל"מ כלל לענין הזמה, דהעדים יכולים לטעון דהוה גט מאוחר. אבל מקום עמידתם שפיר מוכח מתוך השטר, ובעי יכול להזימה. וביאר דיבוא לידי הזמה ע"י שבשעת הזמה ישאלו את העדים מתי חתמו השטר. [וצ"ב אי שייך בזה הזמה וכאשר זמם, כיון דגוף העדות הוה בלא זמן].

[והנוב"י חידש עפ"ז [סניף קולא] דגט של מומר אי"צ לכתוב מקום עמידתם, דבמומר בלאו הכי ל"ש כאשר זמם לעשות לאחיו. ואי"צ יכול להזימה].

לג. והק' **אפרש"י** [שם] דנשתנה בבל ובורסיף נפק"מ לכתיבה בגט, דהא בבל שם המדינה, ולא שם העיר. [והאחרונים דחו דמצאנו בכ"מ אף שם עיר בבל, שהוא עיר א' בתוך מדינת בבל].

לד. ע"ד הא דאי' [לעיל שם] גבי כתיבת הזמן, דצריך דוקא זמן הקנין או זמן עמידתן. ואל"כ מיחזי כשיקרא. [ולכאו' כוונת הרי"ף דלכתוב מקום אחר מיחזי כשיקרא. אבל לא בא לפרש אמאי יכתבו כלל].

לה. אלא דתוס' חילקו דבשאר שטרות אינו פוסל, אבל בגט מיחזי כשיקרא פוסל.

מאוחר כשר. אבל דעת **הרמב"ם** [א כה] דפסול כאין בו זמן.

ור"י [בתוס' יז.] תי' דגט מאוחר חל רק מזמן הכתוב בו. ודעת **הראב"ד** [א כה, ובראשונים יז.] דמותרת לינשא אף קודם שיגיע הזמן. [וע' מש"ב לעיל שם].

קצג) **בא"ד יתלו שאיחרוהו וכתבוהו, אבל היה במזרח וכו' שאינו כותב מקום שעומד באותה שעה פסול וכו'.** [יל"ד אי הוה סברא בתקנה שתקנו לכתוב מקום עמידתו, או דעי"ז נשב 'מקום'].

דף פ:

קצד) **אבל חכ"א אפי' לא כתב אלא לשם סנטר שבעיר וכו'. ר"ת** [בתוס'] ביאר דדעת שמואל דרבנן פליגי דשלום מלכות אינו מעכב. ומגורשת [בדיעבד] ותנשא לכתחילה. ודעת **ר' אלחנן** [בתוס'] דלרבנן לשמואל דוקא סנטר שבעיר מהני, דהוה מעין המלכות. **והר"ן** ביאר דדעת שמואל דחכמים לא מחמרי כולי האי בשלום מלכות, וס"ל דסגי שחלק כבוד לכתוב ע"ש הסנטר מגורשת ותנשא. אבל אי לא הזכיר כבוד מלכות כלל מעכב, אלא דחכמים ס"ל דאין הולד ממזר. [וכדברי רב בסמוך[א]].

קצה) **אמר ר' אבא אר"ה אמר רב וכו' אבל חכמים אומרים הולד כשר[ב].** [ובגמ' [לקמן פו.] אי' דלרבנן אם נשאת תצא[ג]]. **פרש"י** אשלום מלכות קאי [וה"ה היה במזרח וכת' במערב]. **ופליג** אשמואל דמשום שלום מלכות מגורשת [בדיעבד] **ותנשא[ד].** ולדעת ר"ת [בתוס', וכן הבעה"מ] רב קאי אהיה במזרח וכתב במערב [ואינך דמתני'].

אבל דעת **רב האי גאון** [הו' בראשונים לקמן פו.] דלמסקנא [שם] בכל פסול דרבנן לא תצא, וכ"פ **הרמב"ם** [י ב]. [וע' לקמן שם].

קצו) **שם. ר"ח** [הו' בראש"ש] פסק דהלכה כר"מ דאף בהיה במזרח וכתב במערב דהולד ממזר. אבל דעת שאר **ראשונים** דקי"ל כחכמים.

קצז) **שם.** ודעת חכמים דבגט שפסול מדרבנן לא גזרו שיהא ממזר. ומ"מ **הרמב"ם** [י ד] פסק דהיכא דנשאת בגט בטל [מדאורייתא], אסורה לשני וצריכה גט מהשני מדרבנן[ה], וכל הדרכים האלו בה. [וכולהו בכלל התקנה דתצא מזה ומזה].

קצח) **ומודים חכמים לר' מאיר בשינה שמו וכו'.** **התוס' רי"ד** כת' מפני שהוא פסול תורה. וכ"ד **הריטב"א** [והי"מ ברשב"א] דאיירי בשינה שמו ממש. וכ"מ **ברמב"ם** [ג יד][ו]. אבל דעת **תוס'** [בע"א] **ושא"ר** דאיירי הכא בפסול דרבנן, ובזה החמירו חכמים דהוה ממזר דרבנן. **והפוסקים** ביארו שהחמירו משום דשייך בזה לעז.

קצט) **תוד"ה זו.** ומה שאנו כותבין לבריאת העולם, דהשתא ליכא שלום מלכות, דאף עכו"ם אין מונין לשנות מלכים[ז] וכו'. **והר"ן** ביאר [דמעיקרא] תיקנו[ח] דוקא בזמן שהיה דרך העכו"ם למנות למלכיהן, והיו מקפידין בכך. [ועד"ז כת' תוס' בשם ר' יוסף אף לר"מ[ט]].

ודעת **הרשב"א** [בע"א, וי"מ ברמב"ן] דדוקא למלכות אחרת פסול, אבל לבריאת העולם ל"ש קנאת מלכות, וכשר לכו"ע.

א. ואף רב חולק בשינה למלכות אחרת, ושמואל איירי כשהזכיר קצת מלכות [ובזה לא פליג רב].

ב. דדעת ר' מאיר דכל המשנה ממטבע יוציא והולד ממזר, וחכמים פליגי דיוציא אבל אינו ממזר.

ג. [אך מבואר [פו:] דכשיש לה בנים לא תצא].

ד. **והראשונים** דייקו דכ"ד **הרי"ף** דהשמיט דברי שמואל, דקי"ל כרב באיסורי. אבל **הר"ן** כת' דהרי"ף השמיטו כיון דאינו נוהג בזה"ז, דכיום אין מלכיות מקפידות [ע' תוס'].

ה. וביאר דאע"פ שנבעלה בשגגה, כדי שלא יאמרו החזיר זה גרושתו אחר שנשאת. [והלח"מ ציין מקורו מהגמ' [יבמות צא:] שהשוו נשאת בגט פסול לשמעו שמת בעלה].

ו. שה**רמב"ם** כת' דהיכא שכתב השם שאינם ידועין בו ביותר, וכתב כל שם שיש לו הר"ז פסול. שינה שמו או שמה ושם עירו או שם עירה אינו גט.

ז. [ואף שהורגלו למנות למנין תחילת דתם, אינו בגדר מלכות].

ח. [ומש"ה ל"צ מנין אחר להתירו].

ט. **והמהרש"ל** ביאר דר' אלחנן כת' כן לדעת חכמים, דס"ל דל"צ מלכות חשובה. אבל לר"מ ל"מ בריאת העולם. ור' יוסף תי' דאף לר"מ מהני. ועוד יש שפי' [ע' מהר"ם שיף] דר' אלחנן חידש דבטלה תקנה הראשונה. והר' יוסף פליג דאי"צ לבטל התקנה, אלא כל שינוי דאין בזה קפידא מהני. ועד"ז מש"כ הראשונים בע"א דלבריאת העולם ליכא קפידת מלכות. [אך

והרמב"ם [א כז] כת' דתקנו למנות בגיטין למלכות אותו הזמן משום שלום מלכות. כתב לשם מלכות שאינה מלכות אותה המדינה או לבנין הבית או לחרבן הבית אם דרך אנשי המקום למנות בו הר"ז כשר. ואם אין דרכן למנות בו פסול. והביא דכבר נהגו למנות בגיטין ליצירה או למלכות יוון, שהוא מנין שטרות [ע' בע"א]. ואם כתב לשם מלכות אותו זמן במדינה שיש בה רשות אותה מלכות הר"ז כשר.

ומבואר דהרמב"ם הכשיר [לכתחילה] בכל הני דפסולים במשנה, היכא דדרך אנשי המקום למנות כן. והיכא דאין דרכם למנות כן פסול [כדין פסולי דרבנן]. וצ"ב מנ"ל לחלק בין היכא דהדרך בכך או לא. ועוד צ"ב כאיזה מ"ד פסק.

ובהג' מיימוניות כת' דהרמב"ם פסק כרבנן, ודלא כר"מ. ויל"פ ע"ד מש"כ תוס' דר"מ בעי טפי שלום מלכות. אבל לחכמים כל שהדרך בכך אמרי' דאין מקפידים.

והכס"מ כת' דכוונת הרמב"ם דבזה"ז אין מלכיות מקפידות[י]. ואפ"ה הנ"מ במקום שהדרך למנות כן, דשמא כשיראו שכותבין לשם מלכות אחרת יקפידו[יא]. אך כשמונה למלכות יוון, דכבר עבר מלכותם ל"ש לומר שהם מורדים. ועוד הוסיף דבמקום שנהגו ליכא למיחש.

ושוב הק' **הכס"מ** דבזה"ז אין מלכיות מקפידות, א"כ אמאי פסל לשם מלכות אחרת[יב]. וביאר דדוקא במקום שדרך בני המקום למנות כן אמרי' דודאי ידעו בני מלכות ולא קפדי. אבל כשבא למנות לשם מלכות דאין דרך בני אותו המקום למנות כן חיישי' דילמא כי שמעי בני מלכות זו יקפידו אפי' בזה"ז.

ר) **בא"ד ור"ת גרים וכו'.** דהגמ' מביאה בבא דשלום מלכות וכו', ועיקר הקו' מהבבא שלא הוזכרו בגמ'. [ורע"א בגהש"ס ציין כעי"ז בכ"מ].

רא) **נישאו אין, זינו לא וכו'.** והגמ' [בדחייה לל"ב] פי' נישאו דוקא משום דמיחלפא באשה שהלך בעלה למדינה"י. **פרש"י** דה"נ שייך גזירה שמא יאמרו חלץ זה ונשא זה"יא. [ובזנות ל"ש גזירה זו].

ותוס' פי' דהך גזירה הוה בצירוף קנס"יב, דעשאוה כסוטה במזיד [ומש"ה ס"ד דשייכא לרב המנונא], והגמ' דוחה דמ"מ גזרו משום דמיחלפה. ושמא יתירו אשת איש שהלך בעלה למדינת הים, ויאמר דאי"צ גט משני[יג].

ותוס' והרשב"א פי' דהדיוק דנישאו דוקא מדלא נקט זינו[יד] דהוה משמע תרוייהו וכו'.

רב) **וא"ד נישאו וה"ה לזינו וכו'. תוס'** הק' מאי ס"ד לדמות דה"ה זינו [לפרש"י דהוה משום גזירה דגירש זה ונשא זה, כיון דיש קול]. **ותוס'** תי' דכוונת הגמ' דדוקא לרב המנונא [דזינתה במזיד נאסרת] שייך גזירה זו. **והרמב"ן ור"ן** כת' דהשתא לא ידעינן טעמא דמיחלפי, וע"כ הטעם דנאסרה עליו הוא משום דזינתה, וכדרב המנונא.

רג) **דאמר רב המנונא[יד] שומר"י שזינתה אסורה ליבמה וכו'. תוס'** [סוטה יח:] הביאו ددרשי' לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר, לא תהא בה

משמע מדברי התוס' דבזמן המשנה יש קפידא לבריאת העולם, אלא דאמרי' אילו משכח"ל אופן דליכא קפידא אף מעיקרא היה כשר אף לר"מ].

י. [ומשה מהני חורבן הבית וכו'].

יא. ויאמרו שהם מורדים כיון שמחשיבין למלכות אחרת יותר ממלכותם.

יב. **והכס"מ** הוסיף דבמקום שדרך אנשי המקום למנות לשם מלכות אחרת, אפי' בזמן דקפדי מלכיות מכשרינן. דכיון דחזינן דלא קפדא מלכות זה כשר. [וצ"ב מנ"ל, דמאחר דהרמב"ם קאי בזה"ז, מנ"ל דאף בזמן שיש קפידא מהני מלכות אחרת].

יג. **והרמב"ן** דחה דחליצה הוה בבי"ד ויש קול, א"כ לא יאמרו שחלצה. אלא משום גזירה דמיחלפה. [ועי"ש עוד].

יד. ועד"ז כת' **האבנ"מ** [לז כא] דבקטנה דל"ש קנס לא גזרו שמא יאמרו גירש זה וכו'.

טו. **והרמב"ן** הביא דכ"כ **רש"י** [יבמות צב:] דיבמה שנשאת צריכה גט, גזירה שמא יאמרו דאשה שהלך בעלה למדינה"י ונשאת ע"פ ע"א תצא בלא גט. [ויל"ד דהתם הנידון לענין גט, ולא לענין לאוסרה].

טז. **החזו"א** הביא דבסוגין מוכח דאף ע"י זנות קנסי', וכל הדרכים בה. ודלא **כרע"א** [רו] דלמסקנא אף באשה שהלך בעלה למדינת הים וזינתה לא גזרו [דלא שכיח]. [אך מדברי רש"י בסוגיין מבואר דבזנות ל"ש הנך דרכים].

יז. ובגמ' [סוטה יח:] אמרי במערבא דאין הלכה כרב המנונא. [וכ"פ **השו"ע** [קנט ג], ודלא **כתוס'** [סוטה שם] שדנו דלדידן קי"ל כוותיה].

הויה לזר, וילפי׳ דמשוי ליה כערוה דלא תפסי בה קידושין[יח] משום דאגידא ביה והויא כארוסתו שזינתה.

והקובה"ע [סד ב] נסתפק האם ילפי׳ דהוה סוטה גמור [והוה בכלל לאו דסוטה], או דילפי׳ איסור קל[יט]. והקובה"ע [שם] הק׳ דלשאר דינים לא ילפי׳ דיבמה הוה כאשת איש [ואיסור קרובותיה הוה מדרבנן], ומ"ש לענין סוטה דילפי׳.

רד) **תוד"ה נישאו.** וה"ה דהומ"ל הא מני ר׳ עקיבא דמשוי חייבי לאוין כערוה, ורב המנונא כרבנן וכו׳. **ותוס׳** בסו"ד הביאו דב**תוספתא** מבואר דמתני׳ ר"ע, וסוגיה דידן פליג[כ]. ואף דמדאורייתא יבמה לשוק אינו עושה ממזר, אפ"ה קנסו דכל הדרכים האלו בה[כא].

והרי"ף [כאן] הביא מה**ירושלמי** דזו דברי ר׳ מאיר שאמר משום ר׳ עקיבא, אבל חכ"א אין ממזר ביבמה, וקי"ל כחכמים. וכן **רש"י** [במשנה ד"ה וכל] כת׳ דמוקמי׳ לה כר׳ עקיבא.

והר"ן ביאר דאע"ג דהולד מהראשון [באשה שהלך בעלה] מדרבנן הוה ממזר, אבל לרבנן דאין צד ממזרות דאורייתא לא מסתבר שגזרו בזה ממזרות. ורק במקום שהולד מהשני ממזר דאוריי׳ גזרו אף אראשון.

ולפ"ז קשה אמאי הגמ׳ דנה לרב המנונא, הרי לר׳ עקיבא ודאי אסורה עליו. **והרמב"ן** תי׳ דרק הדין ממזר במשנה אליבא דר"ע, אבל הגמ׳ סברא דבשאר הדרכים מודו רבנן. [ודייק כן מהתוספתא].

ותוס׳ [יבמות צב: ד"ה נותן] דנו האם ה"ה יבמה שנשאת לשוק במזיד קנסו, וכל הדרכים האלו בה, והולד ממזר מדרבנן. או דמזיד לא שכיח ולא קנסו אלא שוגג.

רה) **רש"י ד"ה זינו.** והו"ל נושא חלוצתו דקם ליה בלא יבנה. **המהרש"ל** הק׳ דאחרי שנשאת לאחר הוה כגרושת אחיו, וקם ליה באשת אח ממש וחיוב כרת[כב].

[ודוקא קודם שנשאת לאחר חלוצתו הוה בלאו, אבל משנשאת לאחר שוב לא נחשב אשת אח במקום יבום כלל[כג]. **והמהרש"א** ושאר אחרונים חלקו דאיסור אשת אח אינו חוזר, אף אחרי שנשאת לאחר.

רו) **וצריכא דאי אשמו׳ וכו׳ אבל הכא דאיקיים מצוות יבום. פרש"י** מש"ה ס"ד דלא קנסינן דלא הו"ל להמתין. וכדאי׳ **בגמ׳** [יבמות צא:] לדעת רב ששת דהיכא דאנוסה[כד], אמרי׳ מאי הו"ל למיעבד ואינה נאסרת עליו. והגמ׳ [שם] מפרשת דבכל בבות דמתני׳ היה לה לבדוק או להמתין וכדו׳.

אבל במסקנא רב הונא בריה דר׳ יהושע החמיר, דכל הני מתני׳ משמע דאף במאי הול"ל אסורה, ואשנויי ליקו ונסמוך.

רז) **ואי אשמע׳ וכו׳ אבל הכא דלא רמי׳ קמיה וכו׳. תוס׳** [יבמות שם] כת׳ עד"ז דס"ד דהעריות [הוחזקו] בחזקת היתר לשוק. קמ"ל דאף בזה איבעי לאמתוני.

רח) [במשנה] כתב הסופר וכו׳ וטעה וכו׳. **תוס׳** [לעיל יט:] הק׳ האיך נשאת מתחילה, הא קי"ל [שם] דצריכי לאקרויי. וי"ל דאפ"ה אם נשאת לא תצא[כה].

יח. ונח׳ בזה רב ושמואל [יבמות מט: וצה] אי קידושין תפסי ביבמה לשוק. ומבואר דרב המנונא ס"ל כרב דלא תפסי קידושין.

ובגמ׳ [צב:] יש כמה לשונות ליישב הא דאי׳ [שם] דיבמה נישואין יש לה, ולחד לישנא קאי דתפסי קידושין. והגמ׳ מיישבת דלרב הפי׳ דנישואין יש לה בזנות, וכדרב המנונא. [ותוס׳ סוטה יח: הביאו דמשמע התם דהלכה כרב המנונא, אף דבכ"מ משמע דדחינן דבריו].

יט. דילפי׳ דדמי לאשת איש, וכמו דאיסור יבמה לשוק קיל מאיסור אשת איש, אף איסור סוטה זו הוה איסור קל. [ומ"מ הק׳ האיך ילפי׳ קל מחמור].

כ. ותוס׳ [יבמות צב] כת׳ דאפשר דתליא בב׳ לשונות שם האם המשנה קאי כר׳ עקיבא, וכירושלמי [ותוספתא] ודלא כסוגיין.

כא. [שהרי קנסו דאף מראשון הוה ממזר, ואף דזה ודאי אינו מדינא].

כב. והביא דכ"כ ב**ס׳ הישר** [חי׳ נד, על כעין סוגיין] דכיון שלא בנה לא יבנה, והיא בכרת.

כג. ולכאו׳ ה"ה צרת חלוצתו [לר׳ יוחנן יבמות י: דליכא איסור אשת אח], לאחר שתנשא לאחר אסורה עליו משום איסור אשת אח.

כד. וכגון נשאת ע"פ עדים.

כה. ולפ"ז איירי שמעיקרא נשאת שלא כדין, דלכתחילה אסורה לינשא בלא קריאה.

א"נ איירי דקראוה, ועיילי לבי ידיה [דלא חיישי' שנתחלף]. ואפ"ה קנסו דאבעי לקרוא אחר הנתינה שוב. [וכ"כ **הרשב"א** כאן].

רט) [במשנה] לא כל הימנו מן הראשון, לאבד זכותו של שני. **רע"א** הק' דמשמע דאף האשה אומרת שנתגרשה בשטר זה[כו], וא"כ שויא אנפשא חתיכה לאיסורא.

ו**האחרונים** דנו די"ל דלאחר שנשאת [לרב אדא ב"א] האשה אינה נאמנת, כיון דמשועבדת לבעלה. וכמ"ש **הר"ן** [נדרים צ:] דאשה אינה נאמנת לאסור עצמה מדין שויא אנפשיה. וכ"כ **התוס' רי"ד** [קידו' יב:] דמשועבדת ואינה נאמנת לומר שקיבל בה אביה קידושין [ואסורה על בעלה]. אבל שאר **ראשונים** [נדרים שם, ותוס' כתו' סג:] נקטו דנאמנת מדין שויא אנפשיה לאסור עצמה. [ע' מהרי"ט א צב].

ויש שחילקו דשאני הכא דאומרת דלא תפסי קידושין, ולא נשתעבדה מעיקרא. אך **התוס' רי"ד** [הנ"ל] מבואר דלא כן.

ו**הריטב"א** עמד בזה, דלדעת שמואל [דאף קודם שנשאת אינה נאמנת] ע"כ איירי שהאשה אינה מודה[כז].

רי) **כל זמן שעסוקין באותו ענין. הריטב"א** פי' דאיירי שהיא אומרת שנתן לה גט, והוחלף אח"כ, ומשעמדו אמרי' שמא בתוך שהיו טרודים לא ראו, אבל בעודם יושבים א"א שלא ראו. דאם היא אינה טוענת כן מאיזה טעם נכשיר. ומיהו דרב אדא אתי שפיר שהיא מודה לו, אלא דלאו כ"כ.

ריא) **כל זמן שלא נשאת. הרשב"א** הביא **דבירושלמי** נחלקו בנתארסה[כח], והירושלמי מדייקת מהמשנה דאף בארוסה שייך זכות של שני[כט]. ו**הרשב"א** כת' דמסתבר דאף גמ' דידן נשאת לאו דוקא, וה"ה ארוסה[ל].

ריב) **לא כל הימנו של ראשון לאבד זכותו של שני. פרש"י** [במשנה] דאמרי' שעושה קנוניה. [וכ"כ תוס' פא.]. אבל **הרמב"ם** [י יא] כת' דתולים שהגט נפל מהאשה והחליף אותו.

ריג) **זכותו של שני, זכות הראויה לשני.** בחי' מכת"י בשם **הרמ"ה** ביאר דכיון דהוחזקה בפנויה לאו כ"כ.

ריד) **שם. הרי"ף** [ורמב"ם י יא] פסק כרב אדא ב"א. ו**הרא"ש** ביאר מדקא מפרשי אמוראי[לא] דברי ר"א ש"מ דהלכתא כוותיה. ועוד דקא פריש רב אדא בר אהבה דדייקא מתניתין כוותיה, ואף דשמואל תי', שינויא בעלמא הוא ולא סמכינן אשינויא.

ועוד דלא מסתבר טעמא דשמואל כלל לאחר שעמדו אמאי חייש ר"א [היכא דהאשה מודה], מה קנוניא שייך הכא, אם הם מתחרטין על הגט יכול לקדשה פעם שנית.

דף פא.

רטו) **תוד"ה לא.** וי"ל דפעמים שאין הבעל שם על ליבו שאסור להחזירה וכו'. ו**הב"ח** [ס"ס קנ] כת' דאף כשיודעין היא תעשה קנוניה, לאסר על בעלה כשהיא שונאה אותו.

רטז) **כתב לגרש וכו' בית שמאי אומרים פסלה מהכהונה.** בפשוטו הוה משום ריח הגט [ע' לקמן פב:][א]. ו**התוי"ט** הביא מהגמ' שהיו מחמירים בקדושת יוחסין[ב] [וכמ"ש **רש"י** בסמוך]. ו**בחי' מכת"י** כת' דגזרו כתיבה אטו נתינה.

כו. ויל"ד אי איירי שמודה להדיא, או דע"פ דבריה אמרי' דאינה מגורשת. [ויש למצוא צד רחוק שגנבו ממנו את הגט וכדו', דאין כאן הודאה].

כז. [ומשמע דלרב אדא ב"א אינו נאמן].

כח. ויל"ד האם נח' אי יש שעבוד בארוסה. או דאידך מ"ד ס"ל דאף דמשועבדת נאמן, כיון דאינה יושבת תחתיו. [ויל"ד מדיוק הירושלמי זכותו של שני].

כט. ו**המהרי"ט** [א צב, הו' בדרכ"מ מו ו] הביא בשם **העצמות יוסף** [קיד' יב] דארוסה נאמנת לומר שנטמאה [ודוקא נשואה אינה נאמנת, ע"פ דברי הר"ן הנ"ל]. דארוסה לא נחשב משועבדת לשאר כסות ועונה. והמהרי"ט פליג. [והו' בש"ש ו ט]. ע' בית יעקב [כתובות ט.].

ל. דהא אמרי' מסייע מהמשנה דתלי בזכותו של שני.

לא. ו**האחרונים** דנו אי הרא"ש ס"ל כלל זה [ואכמ"ל].

א. ודנו שם האם הוה דאורייתא, אמנם לכו"ע יש אופנים דדרבנן.

ב. [משמע דהוה דרבנן].

אבל **החת"ס** כת' דהטעם דכיון דלבית שמאי אסור לגרש אלא משום דבר ערוה, א"כ בכתיבת הגט יצא קול ערוה, ואסרו עליו משום זונה[ג] [ואינו מסיבת הגט].

ריז) **שם. כתב לגרש. התפארת יעקב** כת' דדוקא כשנגמרה כתיבתו. ומש"ה תקנו גט מקושר אף לבי"ש, שיחזור בו קודם סיום כתיבתו. ונסתפק דשמא בעינן נמי חתימה, וע"פ דעת הרי"ף [לקמן פו.] דעדי חתימה נמי כרתי[ד].

ריח) **וב"ה אומרים אע"פ שנתן לה על תנאי וכו'.**

בשו"ת הרא"ש [מה כג] **והמרדכי** [תלב והו' אה"ע ו א] כתבו דאף לכתחילה מותר לכהן לגרש את אשתו בתנאי. והביאו מהגמ' [יומא יג.] דהכה"ג[ה] היה כותב גט לאשתו על תנאי[ו] וכן תקנו גט שכיב מרע אף בכהן [וכדמבואר **ברש"י** [לעיל עה:] דתקנת שמואל קאי אף בכהן].

ורע"א הק' דמבואר [לקמן פג:] מבואר דהמגרש את אשתו ע"מ שלא תנשאי לפלוני נחשב ריח הגט לפוסלה לכהונה [והאחרונים דנו האם הוא מוכח בסוגיה שם], ומ"ש משאר תנאים דאינו פוסל. ונשאר בצע"ג.

והמהרי"ט [א נ] הביא **דהר"מ קשטאל"ץ** למד מהתם דתנאי דשב ואל תעשה, וביד האשה לקיימה ולהיות מגורשת, אוסר לכהונה. והמהרי"ט חלק. [ויש אחרונים חלקו באופנים אחרים, אבל סתימת **הפוסקים** דבכל תנאי מותרת לכהן].

והפור"י הק' לבית שמאי היאך הכה"ג גירש את אשתו בתנאי [ביומא יג.]. ובפשוטו מוכח מבית שמאי דלא כר' יהודה. והפור"י תי' דצ"ל דלבית שמאי אסור רק מדרבנן, ולא גזרו בכה"ג שגירש מחמת דין זה.

ריט) **ובנהרדעא לא מבטלי קלא. פרש"י** שמא יוציאו קול שמחזיקין ידי עוברי עבירה. מבואר דהנידון [לבטל קול] הוה משום לעז [ולא משום חשש שבאמת אסורה עליו]. **ותוס' כת'** דאף שנתברר ע"פ עדים שהקול הוה שקר.

ורש"י [לקמן פט.] הביא ב' פי'. לפי' א' מבטלי קלא הוא להשתיק כל שלא הוחזק עדיין [עי"ש]. ולפי' ב' [וכן הסכימו תוס' לקמן שם] דאיירי בקול שהוחזק שפלוני שמע מפלוני שהלך למדינת הים [וכדאי' לקמן שם], ואח"כ חזרו הראשונים והכחישו דלא היו דברים מעולם. ואף דאין חשש שמדינא אסורה עליו [דנתברר ע"פ עדים].

והאחרונים דנו במקום דלא נתברר האם הקול אמת, האם הוה חשש איסור, דהקול מעורר ספק. או דאוסרים משום לעז על הבי"ד[ז].

רכ) **שם. ובנהרדעא לא מבטלי קלא. רש"י** הביא דאי' [לקמן פט.] דמקומות חלוקים במנהגם, ובסורא מבטלי קלא ובנהרדעא לא מבטלי.

רכא) **תוד"ה ובנהרדעא.** מבטלי, התם משום דנפסל מתרומה לעולם, א"נ שאני התם דלתרומה דרבנן. [וכה"ג לא חששו ללעז מחמת הקול. ובלא"ה איירי דהוכחשו, ומצד עצם החשש לא שייך].

רכב) **כל קלא דבתר נישואין וכו'. תוס'** [יבמות צב. ד"ה כל] הביאו **י"מ** דדוקא כשתחילת הנישואין הו' באיסור לפי הקול, דאמרי' מדעביד נישואין מסתמא דייקו דכשר. **ור"י** הק' דמבואר הכא דאף דיצא קול שנאסרה על בעלה אח"כ לא חיישינן.

והאבנ"מ [מו ה] הק' דע"י קול ברור הוה עד מפי עד [וכדאיתא לקמן פט.], א"כ אמאי לא אסרי' משום זה. והוכיח מכאן דאף לדעת **הרמב"ם** [סנהדרין טז ו] דע"א נאמן באיסורי כהונה[ח], אבל אחרי שנשאת לאסור על בעלה ודאי בעי עדים.

ג. אך אף לבי"ש היכא דעבר וגירש מגורשת [יתבאר לק' צ. בעזה"י]. וי"ל דמ"מ לא פלוג.

ד. ולכאו' כוונתו דלר' מאיר פשיטא דתלי בחתימה [דבכתיבה לחוד לא נעשית גט כלל]. ולר"א [לדעת תוס'] חתימת הגט ל"מ מידי, ולכאורה פשיטא דתלי בכתיבה. אלא לדעת הרי"ף י"ל דחתימת העדים משוי ליה גט, או מסירתו לפני עדים. א"כ י"ל דדוקא ע"י עדים נפסלה.

ה. [לר' יהודה דחשש שמא תמות אשתו, והכינו אשה אחרת].

ו. [שלא יהא חשש ב' בתים]. ולא מסתבר שהיו עושים גט האוסרה עליו. א"נ אם היא אסורה [אפי' מדרבנן] לא היה נחשב 'לביתו'.

ז. וכן משמע **ברש"י** [ד"ה מהו] 'שלא יאמרו', ואף דעדיין לא חדשו דהקול שקר.

ח. אבל דעת **התוס' רי"ד** קידושין סו דכל איסור כהונה בעי עדים.

רכג) **דלמא ונתן קאמר.** בפשוטו משמע דאסורה מספק, שמא נתכוונו לנתינה. אבל **הרמב"ן** כתב דהטעם דאמרי' ע"כ נתכוונו לנתינה, דלא הוציאו את הקול אלא להוציאה מתחת בעלה.

רכד) **שם. הרמב"ם** [איסו"ב יז יט] סתם דאסורה לשני.

והר"ן הק' דהו"ל לפרש דתליא האם במקום זה מסירה נקרא כתיבה. **והחלק"מ** [ו ה] כתב דהרמב"ם פי' דהיה ספק לחכמי הגמ' האם נקרא, ומש"ה לעולם חוששין[ט].

רכה) **רש"י ד"ה מאי תצא.** אם מת כהן זה ונשאה כהן אחר. **הפוסקים** דנו דלמסקנא אין נפק"מ במה שבעל הראשון היה כהן[י], דהנידון כלפי השני [שנשאה לאחר מיתת הראשון]. והאחרונים דנו די"ל דהוה לרבותא, דאף דהתירו לראשון קול זה [כיון דהוה בתר נישואין], חוזר האיסור כלפי אחרים [ולא אמרי' דהוה תרתי דסתרי]. ע' בי"ש [ו י].

והפוסקים דנו אם יצא קול על נשואה שנתקדשה קודם לאחר, האם כשתתאלמן או תתגרש צריכה גט משום הקול לפני שתנשא לאחר. או דבזה לא שייך כ"כ סברת הגמ' סמוך למיתה גירשה.

רכו) **תוד"ה טרקסמון.** ועוד צ"ע אם [ירק] טרקסמון פטור אף מדרבנן. כ"ג **האחרונים.** ויש שפי' דתוס' נסתפקו על כל ירק, שמא מותר באכילת קבע בלא מעשר. כיון דמעשר ירק דרבנן. אך מפורש [חולין ז.] דירק אסור באכילת קבע. וצ"ל דהנידון של תוס' על ירק מסויים זה[יא].

רכז) **תוד"ה דרך.** אבל אכילת קבע אסורה וכו' כדי שתהא בהמתו אוכלת[יב]. [דלא עדיף מלפני ראיית פני הבית[יג]]. אבל **תוס'** [מנחות סז:] כת' בשם **ר' אפרים** דמותר אפי' לאדם לאכילת קבע, כיון דתו אינו יכול לבוא לידי חיוב מעשר[יד].

רכח) **תוד"ה ורבי יוחנן.** אבל אין לתרץ, דרך חצר לבית וכו' דדרך החיצון לא יוכל לבא. **הרש"ש** כת' **דתוס'** [ב"מ פח.] הביאו פי' זה [בשם אין לומר] דבעינן שיבא דרך 'שער החצר' לבית. ועפ"ז י"ל דיבא דרך חור או למעלה מכותליה לפנימית.

רכט) **ולנה עמו בפונדקי. רע"א** הביא דמבואר כאן דמהני קידושין בלילה[טו], ודלא **כמהר"י מינץ** [סדר הגט נז, וע' באר היטב כו ד ופתח"ת כו ז] דהוקש לגט, **דיש** פוסקים [ע' רמ"א קכג ה] דל"מ גט בלילה דדומה לדין[טז].

דף פא:

רל) **וב"ה סברי א"א עושה בעילתו זנות וכו'.** ובסתמא הוה כאומר לשם קידושין. יש **גאונים** [הו' ברמב"ם י יט] דהבא על אשה בפני עדים צריכה גט, דאמרי' חזקה אין אדם עושה בעילתו זנות[א]. וכן **הראב"ד** [שם] **הסכים דמי שאינו חשוד בפריצות עריות, יש להעמיד על**

ט. אך בפשוטו משמע בגמ' דאמר להם לברר. **והב"ח** [אה"ע ו] הביא בשם חכ"א דפי' הגמ' תצא מספק, משום שהדבר צריך תלמוד. וא"א לעמוד ע"ז.

י. אלא דמעשה שהיה איירי בכהן, וכדאיתא בגמ'.

יא. **והמהרש"א** ציין דכוונת התוס' למש"כ **הר"ש** [כלאים א ב] בשם **הירושלמי** דעולשין הוא טרוכסימון. [ובירושלמי שם לפנינו טרוקסימון].

יב. **ור' אפרים** יישב דנקט 'בהמתו', דדרכו להערים בלשון זה, שאומר שמכניס להאכיל לבהמה. דמתבייש לומר שמכניס לצורך עצמו. **והרמב"ן** [ע"ז מא:] הביא י"מ דלאכילת בהמה רשאי לעשות כן. אבל לאכילת אדם אסור לעשות כן אלא שתבואתו פטורה מן המעשר. ועוד פי' **התוס' רא"ש ותוס' ר"פ** [פסחים] דבעודו במוץ בהמה אוכלת, ואין דרך אדם לאכול כן.

יג. וכן הוכיח רבינו דוד [פסחים ט., בתחילת דבריו] וכי איסור להיכן הלך [ועד עכשיו היה אסור באכילת קבע]. אך שוב תי' דמתחילה היה אסור באכילת קבע משום דסופו להתעשר הוה גזל הכהן. אבל היכא דא"א ליקבע ל"ש גזל כהן.

יד. **ותוס'** [שם] הק' מהגמ' [ביצה יג.]. **והרמב"ן** [ע"ז מא:, ושיטמ"ק מנחות שם, ותוס' ר"פ ורב' דוד פסחים ששם] חילק דבעודם בשבלים עדיין ראויין להתחייב, שמא יוציאם ויזרם ויכניס, או יעשה מהן גורן בראש גגו וימרח אותם שם, ועי"ז יתחייבו במעשר, לפיכך הרי הן כעומדין בגורן. אבל לאחר דש וזורה בלא מירוח שוב אין להם חיוב לעולם שכבר נפטרו, לפיכך אוכל מהן קבע. [אך הביא דדעת רשב"ם דכיון דהכניסו לבית, אפי' הוציאו ועשאו גורן אינו מתחייב].

טו. ועוד הביאו מהגמ' [קידו' ח.] ל"צ דיהיב בלילה. [ועד"ז שם יא]. ע' גט פשוט [קכג לא]. והשעה"מ [ר"ה גירושין] חילק דמ"מ קידושי שטר ל"מ, ודוקא קידושי כסף [וביאה].

טז. ורע"א [קידו' ח.] כת' דעב"פ תלי במח' תנאים [יבמות קד.] אי מהני חליצה בלילה. וע"ע נוב"י [אה"ע ת קידו].

א. וכן הבא על שפחתו, אמרי' דודאי גירשה [הו' ברי"ף

חזקתן, ובחזקת כשרות הן שלא יתפרצו בפני עדים לזנות[ב].

והרמב"ם [שם] חלק[ג] דלא אמרו חזקה זו אלא באשתו שגירשה בלבד או מקדש על תנאי. דבאשתו חזקה דאינו עושה בעילתו זנות עד שיפרש[ד]. אבל בשאר נשים הוה בחזקת זנות עד שיפרש דלשם קידושין. וכ"כ **הרא"ש ורשב"א** בסוגיין.

רלא) **שם. המשנ"ל** [י יח] **הביא** דמבואר **בשו"ת הרדב"ז** דהיכא דהאשה נדה לא חיישי' שקידש[ה], דמאן דעבר אאיסור כרת לא חש לבעילת זנות. ול"ש בזה חזקה דע"ד קידושין[ו].

והמשנ"ל הוסיף דאפי' אם הוא לא ידע שהיא נדה, מ"מ היא נתכוונה לעבור על איסור כרת. ובעי' חזקה אף דהאשה נתכוונה לשם קידושין[ז]. אך **המחנ"א** [הו' בסמוך] נקט דאיירי אף באופן דנאסרה עליו משום סוטה, ואפ"ה אמרי' חזקה דבועל לשם קידושין.

רלב) **שם. והריא"ז** [עג: ז ג בשלט"ג לה: בדה"ר, ובבי"ש קמט ב] כת' דגרושה שנשאת לאחר ונתאלמנה, ושוב בא עליה בעלה הראשון, אי"צ גט[ח]. דאין בעילתו לשם אישות אלא זנות, שאם יבעל לשם אישות הוא לוקה[ט]. **ורע"א** כת' דבזה גרע מנדה, דמחזיר גרושתו בלא קידושין אינו לוקה, א"כ ע"י קידושין אסורה יותר. אבל במקום שאסורה עליו מאיסור אחר עדיין י"ל א"א עושה בעילתו זנות. [וע"ע לעיל עג:].

רלג) **ואי בשראוה שנבעלה מה לי מן האירוסין. פרש"י** הא חזינן דבעל, ולבי"ה חזקה דא"א בועל את אשתו בזנות וכו'. **האו"ש** [י יט] הק' דלדעת הרמב"ם יש מקום לחלק דדוקא אשתו מן הנשואין אמרי' דהוה דרך אישות, וחזקה דאינו עושה זנות, ואילו מהאירוסין י"ל דכיון דנתגרשה אמרי' דהוה זנות. ותי' דהחילוק בין אשתו הוא משום דתלי' שנתחרט מהגט, וטעם זה שייך אף בארוסה.

רלד) **ומתני' במאי פליגי וכו' דאיכא עדי יחוד, ב"ש סברי לא אמרי' הן הן עדי יחוד, ובי"ה' וכו'.** בפשוטו משמע דבי"ש לא ס"ל כלל סברת הן הן עדי יחוד[יא]. אבל **הירושלמי** [הו' **בתוס'** לעיל עט: ד"ה ב"ש] אי' דבי"ש לשיטתייהו דמגרש מחמת ערוה, ומש"ה מזוהמת בעיניו [ואנן סהדי דלא בא עליה].

ותוס' כת' דכ"ז למסקנת הגמ' דמתני' בלא ראוה שנבעלה, אבל היכא דראוה שנבעלה אין לחלק משום דמזוהמת בעיניו. אבל **הרשב"א** כת' דאף לר' יוחנן אמרי' דכיון דמזוהמת בעיניו ודאי לא יחזירנה, ואמרי' דבא עליה דרך זנות. [ומשמע כוונתו דאף באופן שע"פ דין אינה אסורה עליו, אפ"ה סתמא דמילתא אין דעתו לשם אישות].

יבמות ה. בדה"ס]. [וכ"פ הריטב"א כאן, ע"ע רא"ש ביבמות]. והרמב"ם פליג אף בזה. [וע' ק"נ דלא תלי בנידון דסוגיין מכמה טעמים].

ב. וכן בשפחה שלו חזקה דשחררה, דלא שביק היתירא ועבדי איסוראא, אא"כ הוחזק בפריצות.

ג. וכת' דכל הדברים האלו רחוקים הם בעיני עד מאד מדרכי ההוראה ואין ראוי לסמוך עליהן.

ד. ובפשוטו משמע דמי שהיתה אשתו כוונתו לשם אישות. [משא"כ באשה בעלמא הא קמן שערשה זנות]. אבל **הרא"ש** ביאר דכיון שכבר היתה ארוסתו אומר נתחרטו על הגירושין וחזר ובעל לשם קידושין. ועד"ז כ' **האו"ש** [שם] ביאר דמשום חזקה דעבירה לא אמרי' דהוה קידושין. אלא דתלינן שנתחרט מהגט. [ועפ"ז כת' דאין חילוק בין אם היתה נדה או אסורה עליו].

ה. והיכא דנתייחד עמה בפני עדים בסתמא לא חיישינן שעבר על איסור כרת. ואפי' ראינו שנבעלה אין חוששין שמא לשם קדושין בעל.

ו. ורע"א העיר דקי"ל [נדה סו., יבמות לז:] תבעוה לינשא צריכה ז' נקיים, ובפשוטו משמע הכא דאיירי שלן עמה קודם שעבר ז' ימים מהגט, והוה עכ"פ מדרבנן חשש נדה. וחילק דשאני איסור דרבנן [וכ"ש לצד דאיסור בעילת זנות הוה מדאורייתא]. **והחת"ס** כת' דדם חימוד לא חמיר לאינשי.

ז. [והמגיה למשנ"ל ציין דנח' בזה האחרונים אי החזקה תלוי אף באשה].

ח. וכ"כ **המאירי** בכהן שגירש וכן ישראל שגירש ונשאת לאחר, אלא די"ל דקאי היכא דיש רק עדי יחוד, ואמרי' חזקה דלא עביד איסוראא.

ט. דמחזיר גרושתו משנשאת לאחר אינו לוקה אא"כ קידש.

י. **והרמב"ם** [אישות ג ה] פסק דבקידושי ביאה סגי במה שראו שנתייחד עמה ע"ד כן, וציינו מקורו מסוגיין. [**וה"ה** כת' דהמייחד עדי יחוד, ואומר להם שמקדש בביאה אמרי' הן הן עדי ביאה].

יא. אבל **התוס' רא"ש** [קידו' סה:] כת' דכוונת הגמ' דבי"ש ס"ל דבמגרש ולן עמו בפונדקי לא אמרי' הן הן עדי יחוד, אבל מקדש בביאה דידוע שנתייחד עד"כ אף בי"ש מודו דסגי עדי יחוד.

והמחנ"א [לרמב"ם י יח] **הביא** י"מ דהמוציא את אשתו משום זנות, אף כשבעל בפני עדים אין חוששין לקידושין, כיון דאין בידה להחזירה [שאסורה עליו[יב]]. **והמחנ"א** חלק דבסוגיין מבואר [לתנא דמתני'] דבי"ש לית להו הן הן עדי יחוד, אבל באופן שראוה שנבעלה אף לבי"ש צריך גט[יג].

רלה) **שם. הבי"ש** [קמט ד] כת' דהיכא דגירש משום זנות לא חיישי' שבא עליה. ומשמע דכוונתו דאף בי"ה מודו כה"ג. וכ"כ **המאירי** בשם **יש חוככים** דמבואר בירושלמי דבי"ה פליגי משום דמגרש אשתו מטעם שהקדיחה תבשילו. אבל באופן שמגרש משום זנות אף בי"ה מודו דלא מיתבא דעתו. **והמאירי** חלק דכוונת הירושלמי ע"פ רוב, דאורחא דמילתא. אבל לענין הדין לבי"ה חיישי' לקידושין בכל הנשים.

רלו) **ובי"ה סברי אמרי' הן הן עדי יחוד וכו'. פרש"י** דאנן סהדי כיון דגייסי אהדדי לא פרשי זמ"ז[יד].

ובתשובות מיימוני [נשים א, מהר"ם רוטנברג] **נסתפק** האם הוה קידושי ודאי או קידושי ספק[טו]. **והרמב"ם** [י יז] מבואר דהוה קידושי ספק. וכ"כ **בשו"ת הרא"ש** [לה י] דאף דאמרי' הן הן עדי יחוד, לא חשבי' ליה אשת איש ודאי, וצריכה גט משני.

רלז) **שם. המנח"ח** [רסו טו] כת' דאף דנח' בסוגיין אי אמרי' הן הן עדי יחוד, אבל בקדושי ביאה בעלמא שאומר הרי את מקודשת לי ונתייחד עמה לקדשה הוי חזקה אלימתא, וכו"ע מודו דודאי קידשה.

המרדכי [קידו' תקלא בסופו בשם הרא"מ, הו' בדרכ"מ מב ד] **הוכיח** [דאף בקידושי כסף] סגי שהעדים כשרואים דבר המוכיח על נתינה, ואי"צ לראות מעשה מסירת הטבעת ממש, וכדאמרי' 'הן הן עדי יחוד'. אבל **המהר"ם מרוטנברג** [שם] כת' דדוקא גבי יחוד מסרו הכתוב לחכמים דסגי עדות כה"ג[טז]. אבל בקידושי כסף צריך לראות מסירת המעות ממש, דלא חזו דקידשה. וכ"כ **בשו"ת הרשב"א** [א אלף קצג ותשפ, הו' **ברמ"א** מב ב] דצריך שעדי קידושין יראו נתינת הקידושין ממש.

והבי"ש [מב יב] ביאר סברת המרדכי דבדיני ממונות מתקיים עדות בידיעה בלא ראיה. ואף קידושין מהני ידיעה[יז]. **והאחרונים** כת' די"ל דדעת שא"ר משום דאינו ידיעה ברורה. אבל **הדבר"י** [מ ב] דייק מדברי הרשב"א דהטעם דבעינן ראיה בשעת מעשה. [וע"ע פתח"ת מב יב].

רלח) **שם. והריא"ז** [בשלט"ג לה. בדה"ר] כתב דאם שניהם מודים שלא נבעלה נאמנים, ואי"צ גט. **והבי"ש** [קמט ד] **תמה ע"ז**. [וע' מה שהו' לעיל עג:].

גט קרח

רלט) **גט קרח הכל משלימין עליו וכו'. התוס' רי"ד** כת' דהשלמה זו צריך להיות מדעת הבעל, שיצוה להם לחתום, דאל"כ היאך יחתמו[יח] עדות שקר[יט]. [וכ"מ **בתוס'** פב. ד"ה צא, וע' בסמוך בשם הראב"ד].

יב. ואפשר דכוונתו דאסור להחזירה מדרבנן, משום תקנה כדתנן לעיל מו. [ומשום איסור לא אמרי' דכוונתו לשם קידושין. ועד"ז י"ל ע"פ סברת הרשב"א לבי"ש אליבא דר' יוחנן, וכה"ג אף בי"ה מודים, ע' בסמוך].

יג. ויל"פ דסברת הרשב"א אליבא דר' יוחנן ור' שמעון ב"א, אבל לתנא דמתני' ראוה שנבעלה אף בי"ש מודו.

יד. וכ"כ **רש"י** [קידו' סה:] דמשראוה שנתייחדה עמו אי"צ להעיד על הביאה, דכיון דליבו גס בה מחזקי' אותה בחזקת שבא עליה לשם קידושין.

טו. [וע' לעיל עג: מה שהו' בזה]. **והעין יצחק** [אה"ע נד] ביאר דהצד דהוה קידושי ספק, ומ"מ יש עדות קיום, יל"פ דיש רוב שבא עליה. ומהני עדותם מדין רוב. ומ"מ כלפי האשה הוה ספק, דהחזקה הוה נגד הרוב. ועוד דהוה רוב התלוי במעשה. (ועדות קיום הוה על המעשה, ולא בעינן שידעו דין ודאי באשה)].

טז. דקרוב לודאי שבא עליה [ולפ"ז תלי באומדנא]. ועוד דכיון דא"א לראות כמכחול בשפופרת, דגנאי הדבר קבעו חכמים דדי בראיה מבחוץ.

יז. אבל התומים [צ יד] כת' דבקידושין דצריך עדות לקיומי ודאי לא סגי בעדות ידיעה.

יח. ולכאו' כוונתו דאף כשמחתימים עד פסול [ואין עדותו עדות כלל], אפ"ה בעינן שהעדות מצד עצמו יהא אמת. [ואפשר דהוה משום גדרי כולכם משום תנאי].

יט. ויל"ע בזה היכא דהעדים שמעו שהבעל צווה לאחרים אמאי הוה עדות שקר, הרי הם מעידים על צווי המתחייב. ואף אי עדות בשטר צריך צווי המתחייב [דאל"כ הוה מפי כתבם, והכא לא הוה חובתו ע' תוס' ב"ב עז. וכ"מ], הכא הא אי"צ עדותם. [ודוחק לפרש דכוונתו משום חשש שיקיימו את השטר על פיהם]. ולכאו' כוונתו דלשון עדות השטר הוה כאילו מעידים שהבעל צווה לו.

רמ) **מ"ט דגט קרח, גזירה משום כולכם. פרש"י** מסתמא למנין קשריו היו עדיו. [משמע דחיישינן דגט זה אמר כולכם[כ]. **ותוס'** [פב. ד"ה גזירה] מבואר דע"י שהוסיפו עדים [בצווי הבעל] עי"ז כולם עדים[כא]. וכמו אילו אמר כולכם.

אבל **המהרש"א** [פב.] העלה צד דהוה גזירה משום הרואים, אבל באמת אנן ידעי' דהבעל לא צווה להחתים עדים טפי. ומש"ה מהני להחתים פסולים בעלמא. [ואף דכשאמר 'כולכם' ל"מ עדות הפסולים, הכא ההשלמה אינו גדר עדות, אלא שלא יראה חסר[כב]]. **וכ"כ הראב"ד** [לרי"ף] דהוה גזירה שיראה כאילו לא חתמו כל המוזמנים, ואתי לאיחלופי בגט דעלמא דכולכם. ולכן לא בעי תורת עדות[כג]. [וכ"כ הרמב"ם בפיה"מ].

רמא) **תוד"ה גזירה.** [הוד' פב.] ויש לחלק דהכא במקושר דעדיו ג' הכשירו בו א' קרוב. **והר"ן** ביאר[כד] דבגט מקושר תקנו דמהני שהעד שלישי פסול, וע"כ משום תנאי. הילכך גם כשהבעל מוסיף עליהם הוה בתורת תנאי.

ועוד כת' **הר"ן** דבעיקר עדות דמקושר הכשירו פסולים. דג' במקושר לאו משום תנאי הוא, אלא לעדות דרבנן. ואינו מצטרף לעדותם להחשב נמצא א' קרוב או פסול ולבטל כולם[כה]. וה"נ כשהבעל מינה עדים [ואמר כולכם], כוונתו כל א' כפי דינו, והכשרים לשם עדות, והפסולים כפי דינם. [ולא משום תנאי].

רמב) **שם. הר"ן** הק' לצד דכולכם משום תנאי, אמאי כנסה בגט קרח תצא וכו', תיבדק אם אמר כולכם[כו], אכתי יכולה לקיים תנאה אפי' לאחר שנשאת. ומ"ש משאר תנאים דאפשר דקיים אחרי הנישואין [וכדאי' לקמן פג. ופד.][כז]. **וכ"כ הר"ן** [לעיל י:, ג: בדה"ר] דכשאמר כולכם מהני להחתים את שאר העדים אחרי שנשאת. וכ"פ **הרמ"א** [קכ ט].

והחלק"מ [קכ כב, וכן **רע"א** כאן] תמה דבתנאי 'אם' חל הגט רק כשיתקיים התנאי [וכדלעיל עד.][כח]. **והתור"ג** [שם כט] חלק דסתם תנאי הוה מעכשיו, ודוקא תנאי בלשון 'אם' חל אח"כ[כט].

והר"ן כת' דאפשר דכיון שהתנאי בגופו של גט, אין רצונו שתתגרש אלא לאחר שיהא גט נשלם כפי תנאו. ואף דהוה משום תנאי[ל]. **והאחרונים** [בית מאיר שם] דייקו מדברי **רש"י** [לעיל יח:] דגדר כולכם דהטיל תנאי בגוף הגט [דלא הוה גט[לא], ולא תנאי בגירושין], נתקיים התנאי. דגדר הגזירה להחשיב שהיה כאן תנאי].

כ. ויל"פ דאף דהבעל צווה מעיקרא לעד אחר, מהני שהבעל חוזר בו ומחתים עדים אחרים. [וצ"ב א"כ סגי ליה למחול התנאי, ולומר דאי"צ כולכם]. א"נ ע"י שיעוררו להשלים, יזכרו במי צווה הבעל.

כא. ותוס' כת' דאף למ"ד [ר"ל לעיל יח:] דכולהו משום עדים, בגט מקושר מהני עד פסול.

כב. ו**המהרש"א** ביאר דמש"ה **תוס'** [צב. ד"ה גזירה] הקדימו דברי רש"י דמשמע דחיישי' דמסתמא למנין קשריו היו עדיו.

כג. וכן משמע **ברש"י** [ד"ה הכל]. [וצ"ע מדבריו בתחילת המשנה, ע"פ המהרש"א]. [ורש"י פב. מבואר דבעי לחתום זה בפני זה].

כד. **והר"ן** הוסיף בקו' דיבואו בי"ד אחר ויפסלוהו משום כולכם, שיאמרו שנמצא א' פסול. [למ"ד כולכם משום עדים].

כה. [וע' מש"כ לעיל יח: בגדר נמצא קרוב או פסול בעדות שטר].

כו. ומשמע דכוונתו דכיון דאילו אמר כולכם יש תקנה, לא מסתבר דתקנו דכל גט קרח תצא, דלא גרע מכולכם. [א"נ הכא נמי ימלאו עדים נוספים בצווי הבעל, ועי"ז יחשב כאילו

כז. ואף דהוה תנאי דקום ועשה, ולכתחילה לא תנשא עד שיתקיים התנאי.

כח. והבי"ש ציין לדעת הרמב"ם דבתנאי 'אם' נשאת לא תצא [וע' מה שהו' לעיל עד., ואבמ"ל].

כט. [ועד"ז נח' האחרונים בפי' הסוגיה קידו' ח. דהתקדשי במנה ונתן דינר, דהוה כמעכשיו, וכדין ע"מ].

ל. ולכאו' לפ"ז צריך להחתים כולם לפני שמסר לאשה [ולא רק קודם שנשאת]. [והרמ"א העתיק דברי הר"ן בפ"ק, ולא הביא שחזר בו בסוגיין]. ועוה"ק ה**אחרונים** [רע"א, בית מאיר שם] דה**ר"ן** [לעיל יח: ושאר ראשונים שם] דנו בהא דאי' דמהני להחתים עד י' ימים [למ"ד משום תנאי], דהוה מוקדם. ומבואר דנקטו בפשיטות דאיירי שחתמו קודם המסירה. והר"ן סתר מש"כ בפ"ק.

לא. אך עדיין יל"ע דסוף סוף תנאי דמעכשיו מהני למפרע, ונחשב גט למפרע. ומגורשת למפרע. ויש לדחות דבעי' גט שלם בשעת גירושין [ולא סגי דאח"כ יושלם מכאן ולמפרע]. [א"נ זה כוונת הר"ן דתלי בקפידא דבעל, דאינו רוצה לגרשה אלא לאחר שיושלם גוף הגט].

דרש"י כת' דהוה תנאי גמור דלא להוי גיטא אא"כ חותמין כולם[לב].

רמג) **דאתו למימר וכו'. תוס'** [פב. ד"ה צא] מבואר דאף בשאר שטרות אסור להחתים פסול מטעם גזירה זו. אבל **הרשב"א** כת' דבשאר שטרות ידעי דב' הם עיקר העדים, והשאר אינו צורך השטר. ולא יכשירו פסולים. ודוקא במקושר דאצריכו רבנן חתומין כקשריו אמרי כשרין הם. וכ"כ **התוס' רי"ד** דדוקא הכא דאנו מורים לו להחתים.

רמד) **קשריו שבעה וכו'. בחי' מכת"י** למד מכאן דלא עושים גט מקושר יותר מז' קשרים. והעירו **דברש"י** לא משמע כן.

רמה) **לא הכשירו אלא ע"א קרוב בלבד.** ולטעם זה בשאר שטרות ל"מ כלל. ועוד הקשה **הראב"ד** [על הרי"ף] דמשמע דחזקיה הכשיר מלאוהו בקרובים, אפי' יותר מא'. **ותוס'** לעיל יח: [ד"ה אמרי] הקשה בזה אמאי לא חששו שמא יקיים ע"י קרובים. וכתבו דאין מקיימין ע"י העדים שלמעלה [ועי"ש שדנו בזה, וע"ע בראב"ד כאן]. **והראב"ד** תי' דכשחותמים קרובים למילוי צריכים לכתוב לא חתמנו אלא לכבוד. **והתוס' רי"ד** כתב דבשטר פשוט לכתחילה אסור להחתים פסול בשאר שטרות[לג], וחזקיה קאי בדיעבד שאם מלאוה קרובים כשר.

רמו) **דילמא אתי לקיומי בתרי קרובים. הט"ז** [חו"מ מה] הקשה דכיון דבשעת חתימה ידעינן דהשטר כשר, א"כ מה איכפ"ל שיקיימו ע"י קרובים. **והקצות** [מה ד] כתב דחששו חז"ל שלא לסמוך אקרובים, **ואע"ג דהדבר אמת** [ע"פ תוס' לעיל ד. דאין לעשות אלא ע"פ עדות כשירה]. **והקצות** כתב דעפ"ז יל"פ דדעת **הרמב"ם** דרק בסוגיין בגט חיישינן להכי, אבל בשאר שטרות לא איכפת לן היכן יחתמו הקרובים [ודלא כמ"ש תוס' יח:].

רמז) **שם. תוס'** [לעיל יח: ד"ה אמרי] ביארו דבגט מקושר מעיקרא הכי תקנו שעדיו ג', וב' מתוכם כשרים [ותקנו לקיים ע"י ג' חתימות רצופות מתוכו]. **ומש"ה** לא אתי לאיחלופי. אבל בגט פשוט אתי לאיחלופי בשטרות, שהרי סגי בקיום ב' עדים מתוכו. [עי"ש תוס' אריכות באיזה אופן חששו].

דף פב.

רמח) **תוד"ה צא.** דהך דהכא פליג אדחזקיה, דמשמע דוקא קרובים. **ותוס'** [ב"ב קסב: ד"ה דאמר] הוסיפו דאין הלכה כחזקיה דדוקא קרובים כר' עקיבא. דהלכה כבן ננס, דכ"פ ר' אמי בדוכתי [ואילו דברי חזקיה לא הובאו במקומו]. **ועוד** דסתמא דגמ' [לעיל יח:] נקט קרוב או פסול. **והרשב"א** פליג דקי"ל כר' עקיבא מחבירו, ודברי רב אמי נדחו[א].

רמט) **בא"ד ומעשה בא לפני רב' משולם וכו' והכשירו מסברא וכו'** [דדוקא] ב' או שזימן ג' יחד[ב] וכו'. לכאו' כוונתו דרק כה"ג גזרו [לעיל י:] גזירה אטו כולכם. אבל הכא בשעת חתימה לא חל דך גזירה[ג].

לב. אך הבי"מ הק' **דהר"ן** [שם] העתיק לשון זה. והבי"מ כת' די"ל דקאי למ"ד כולכם משום עדים. [אך צ"ע דרש"י כת' כן להדיא אף למ"ד משום תנאי].

לג. יל"פ דאין בזה נידון עדות שקר, אלא משום דמכשיל את הבי"ד של הקיום לעשות שלא ע"פ עדות כשירה. וזה נידון לכתחילה.

א. **והרשב"א** כת' דבשאר שטרות כו"ע מודו דמהני קרוב [הו' לעיל].

ב. **ותוס'** [לעיל יח:] נקטו דאף למ"ד כולכם משום תנאי בעי' שיחתמו זה בפני זה. אבל דעת **הראב"ד** [הו' בראשונים י: ויח:] דדוקא היכא דאמר להדיא כולכם עדים בעי' שיחתמו זה בפני זה [אבל בתנאי לא גזרו]. ולכאו' לדעת הראב"ד כ"ש כה"ג שחזר והחתים עד ג' בלא לפרש כלל, דהוה משום תנאי [ואפשר דצריך לשאול את הבעל כוונתו]. ואי"צ עדות זה בפני זה. [ולפ"ז אי"צ לכל דברי התוס'].

ג. ויל"ע היכא דהבעל מינה ב' עדים, וחתם א', ושוב מינה עד שלישי. האם סגי דעד השני חותם במעמד כולם. או כיון דלא נגמר עדותם בעי' שיחתמו זה בפני זה.

רנ) **בא"ד ור"ת הביא ראיה מכאן וכו' דלישנא ד'השלם**[ד] **וכו'.** אבל **הראב"ד** [לרי"ף] כת' דהכא יכולים לחתום בסוף כיון דבאמת אין כאן חשש כולכם, אלא גזירה אטו כולכם בעלמא[ה]. ודוקא בג' עדים הראשונים מקפידים שיהיו זה בפני זה, שהם כב' דפשוט[ו]. [והכא מידע ידעי דהוה השלמה בעלמא[ז]].

רנא) **בא"ד הר' אלחנן וכו' דכיון שבא להחתים הג' גילה דעתו שלא יהא גט עד שהחתים שלישי וכו'.** והר"ן הק' דכ"ז למ"ד [רב ששת לעיל לב:] דגט שבטלו להדיא אינו חוזר ומגרש בו. דאילו למ"ד כשר אין גילוי דעת כלום[ח], כיון שהוא חוזר ומגרש בו[ט]. ויש שפי' דהכא יש חסרון בשעת מסירה, דכוונת הבעל למסור לה גט שיש בו ג' עדים[י]. ואינו יודע דעדות השלישי אינו כלום.

הדרן עלך פרק הזורק

ד. והר"ן [בשם תוס'] ביאר דלא היה צריך כי אם להשלים, אלמא כיון שהוכשר הגט ע"י הראשונים [אף שעדיין צריך השלמה] לא בעינן זה בפני זה, וכ"ש כשאינו צריך השלמה כלל. [פי' דיש מקום לחלק דגדר תקנת גט קרח דעדיין לא הושלם כשרות הגט מדרבנן. א"כ הוה מעיקר העדות. ואפ"ה מבואר בסוגיין דהוה השלמה בעלמא]. [ועפ"ז י"ל דרש"י דכתב דעדיין היו שם איירי דוקא בגט קרח. אבל במעשה דר"ת שכבר הושלם הגט וכשר, אף רש"י מודה. אבל תוס' דייקו מדברי רש"י דפליג אף כה"ג].

ה. והטעם מפני שהשלמה עצמה אינה אלא גזירה משום כולכם לפי שהיה מנהג שיהיו שם עדים כנגד הקשרים. וגט זה יראה קרח, דנראה שכבר זימן לו עדים כנגדם, ויאמרו זימן ה' וחתמו ד'.

ו. [ויל"ד בכוונתו היכא דהבעל אמר 'כולכם', האם צריכים שכולם יחתמו זה בפני זה. ומתחילת דבריו כת' דהכא הבעל לא צווה מעיקרא, אלא להשלמה. ואילו בהמשך דבריו חילק דדוקא ג' העדים. ואפשר דכוונתו היכא דהבעל צווה וחזר וצווה, דבב' וג' עדים הראשונים צריך עדות בפניהם, ואף דהבעל עדיין לא צווה יותר].

ז. וצ"ב דמ"מ כיון דחותם ע"פ צווי הבעל, עי"ז הוה כמו כולכם ממש. וי"ל דעיקר כוונת הראב"ד דכיון דמתחילה צווה לב' או ג', לאחר שכבר נעשית השטר, ע"כ הוה השלמה בעלמא ולא עדות. [וע"ד סברת ר"ת]. א"נ כיון דבשעת חתימת הראשונים עדיין לא צווה יותר די בכך.

ח. אך **תוס'** [לב: וקידו' נט:] דנו היכא דביטל את הגט להדיא. וה"נ הרי הוא מבטל את העדות, ואת גוף הגט.

ט. ואף למש"כ **תוס'** [לקמן פח. ד"ה ודלמא] דאם בטלו קודם שנגמר הגט לבו"ע אינו חוזר ומגרש בו, הכא כבר חתמו ב' עדים.

ועוד הוסיפו **האחרונים** להק' ע"פ משמעות רש"י [לעיל יח:] דגדר כולכם הוה בעשיית הגט, וכיון דנעשית הגט כדין מעיקרא, לא יתבטל ע"י שהוסיף צווי.

י. ועד"ז יש להביא דעת **רב האי גאון** [ברי"ף פו מח. בדה"ס, וברמב"ם ג ח] דמזוייף מתוכו הולד ממזר. ואף דכשר בלא עדים, היכא דהגט נעשית ע"י עדים פסולים, ונתכוון לגרש ע"י גט שיש בו עדות. [אך כל הראשונים פליגי עליו].

פרק המגרש

גירושין חוץ מפלוני

א) **המגרש וכו' אלא לפלוני, ר"א מתיר.** בגמ' [פג:] אי' דר"א ס"ל דאין בזה חסרון 'בריתות', ודרשי' דוקא תנאי שהיא אגודה ביה כל ימי חייו [יתבאר לקמן פג:]. **והראשונים** דנו האם אף הכא, דאגודה גביה במה שאסורה לפלוני[יא]. [ויתבאר לקמן שם].

ב) **רש"י ד"ה ואמר לה.** בשעת מסירה. ובשאר תנאי מבואר [לעיל עו.] דאף היכא דמעיקרא אמר לה ע"מ, ולאחר זמן מסר לה סתם הגירושין בתנאי. וביארו דבגט כתוב שהיא מותרת לכל, ותנאי דחוץ מפלוני סותר לגט, ומש"ה היכא דמסר לה סתם הוה חזרה ממה שאמר.

ג) **כיצד יעשה וכו' ויאמר הרי את מותרת לכל אדם.** **הרא"ה** [בריטב"א ור"ן] דייק דצריך לומר לשון זה[יב]. דאילו אומר סתם הא גיטך הו' ע"ד התנאי הראשון. אבל **הרמב"ם** [ח יז] כתב דסגי שיאמר הרי זה גיטך. וכ"כ **בתוס' רי"ד.** [והבי"ש קלז ב הביא מח"].

ד) **שם. הפנ"י** הק' דכיון דכוונתו לאסור אותה על איש זה, א"כ לצד דמודו רבנן דמהני דרך תנאי, טפי הו"ל למשנה לומר כיצד יעשה שיתן לה בתנאי ע"מ שלא תנשאי. וכת' דלדעת **הראשונים** [ע' לקמן פג.] דאסורה לינשא כל ימי פלוני [שמא תעבור על התנאי] ניחא.

והפנ"י חידש דהכא שגירש חוץ מפלוני, ל"מ לחזור ולגרש ע"מ שלא תנשא. דעדיין לא ביטל דבריו הראשונים. והפתח"ת [קלז ב] פליג.

ה) **האי 'אלא' חוץ הוא או על מנת וכו'**[יג]. **הראב"ד** [על הרי"ף] ביאר דסתם אלא בכל הש"ס הוא ע"מ[יד]. והמשנה שינה לשונו, דהמשניות עד כאן נקטו הלשון ע"מ, ובמשנה זו שינה לשונו 'אלא', משמע דהוה חוץ [אילו מצאנו במשניות לשון חוץ]. ועוד דמסתבר דחכמים דפסלי איירי בחוץ, אבל ע"מ דינו ככל תנאי בעלמא.

ו) **חוץ הוא.** משמע **ברש"י** דשייר בגט, שאינה מתרת כלפי איש זה. [ואף דהגט מתרת כלפי האחרים, כלפי איש זה עדיין הוה אשת איש]. **וצ"ב** גדר זה דמתחלק האישות[טו] כלפי איש מסויים בפנ"ע[טז] [וע"ע בע"ב כמה פרטים בזה].

ומשמע בדברי רש"י דפעולת הגט פועל כלפי כל איש בפנ"ע[יז] [וצ"ע].

ובשו"ת מהר"א ששון [רכה, הו' בקצות קיא ג] **הביא ע"פ דברי שו"ת הרא"ש** [עד ד] דאף בקנין ממון שייך שייר 'חוץ'. דבשו"ת הרא"ש [ע' פוסקים חו"מ קיא ג] דן דאפשר להקנות קרקע חוץ[יח] מהבעל

יא. **והרמב"ם** [ח יב] כת' דע"מ שלא תנשאי לפלוני אינו גט, אא"כ הגביל לזמן מסויים. והראשונים פליגי.

יב. ואילו סתם מגרש משמע דסגי שאומר הא גיטך [כדתנן לעיל עח.].
אך **ר"י** [בתוס' עח.] נקט דכל מגרש צריך לומר הרי את מותרת לכל אדם. **והפתח"ת** [קלז ב בסו"ד] דייק מדברי התוס' דלא כר"ן.

יג. **והשו"ע** [קלז א] פסק דהאומר הרי את מותר אלא לפלוני אינו גט. [וכ"כ הרמב"ם בפיה"מ דע כי האומר 'אלא לאיש פלוני' כאומר חוץ מאיש פלוני]. ויל"ד אי כוונתם דלשון 'אלא' תלי בספק הגמ'.

יד. וביאר שהוא מורכב מב' מילות, 'אם לא' לשון תנאי. ואפשר כמו כן מלשון אך לא, לשון חוץ.

טו. ועד"ז הגמ' [לק' פה.] מסתפקת לר"א דיהני לחלק אישות כלפי דיני מסויימים. ובגמ' [פג:] דנו לחלק לפי זמנים מסויימים.

טז. ועד"ז השיג ר' יוסי הגלילי [פג.] היכן מצינו דאסור לזה ומותר לזה.

יז. ויל"ד אי רבנן פליגי אר"א ביסוד זה. אך בפשוטו משמע בגמ' [פג. ופג:] דפליגי מטעם אחר. [ובמשנה פה. אי' דחוץ מעבו"ם מהני. **ורע"א** [פג.] נקט דכה"ג אף רבנן ס"ל דמתחלק האישות, ולכשיתגייר הנכרי עדיין הוה אשת איש כלפיו. אך האחרונים חלקו. ויתבאר לק'].

יח. וכ"כ הרא"ש בסוף התשובה' דמהני בלשון 'חוץ'. [אך בתחילת דבריו דן דדמי למקנה לעבד ע"מ שאין לרבו זכות בו, וע' מהר"א ששון]. **והרא"ש** [שם ג] חילק דמ"מ היכא

חוב[ט]. וה**אבנ"מ** [קלז ב] נקט דהוה משום סוגיין[כ].

אבל **בחי' ר' שמעון** [יבמות לט] נקט דכל הנידון כלפי האיסור שבאישות. ור' שמעון הביא מהא דמצאנו גדר חוץ מוכח דעיקר קנין אישות הוא במה שאסורה לעולם. [דאילו ב'קנין', שהיא מיוחדת לבעל ל"ש שיתחלק כלפי ראובן או כלפי שמעון].

ו**השערי חיים** [נט ז בשם אביו] **ביאר** ע"פ דברי **האחרונים** דגדר קידושין הוה קנין ואיסור על כל העולם, וכן הגירושין פועל בשניהם[כא]. וכשמגרש חוץ מפלוני, אף שמסלק את הקנין לגמרי, אינו מתיר את האיסור כלפיו. [ואינו תלי זה בזה].

ז) **או ע"מ הוא. פרש"י** ע"מ שלא תנשאי לפלוני.

[דהנישואין לפלוני הוה תנאי לבטל את הגט, ע' תוס' לקמן פג. הגדר בזה].

והך מ"ד ס"ל כיון דבפועל אסורה מחמת התנאי הוה שיור בגט. [וכדדרשי' בע"ב, וע"ע לקמן]. ועוד דן **האבנ"מ** [קלז ג,ו] **דתלי במח'** [חולין קלד. נזיר יא. וכ"מ] **אי** ע"מ הוה שיור. כגון המוכר ע"מ שהמתנות שלי וכדו' האם שייר זכות [ושייר לעצמו זכות, וכמו 'חוץ'] או תנאי[כב].

ואידך לישנא פליג דע"מ מודו ליה, מידי דהוה אכל תנאי דעלמא [ע' בסמוך].

ו**הטור** [קלז] **הביא בשם הרמ"ה** דהאומר 'ע"מ שלא תהא מותרת לפלוני'[כג] הוה שיור, וכמו חוץ. ו**הביא דהרא"ש חלק**[כד]. [**והט"ז** [קלז ד] ביאר דברי הרמ"ה דכיון דלא תלה במעשה דידה, שממילא מותרת, מש"ה הוה שיור ולא תנאי].

ח) **שם. האחרונים** הק' האיך מהני תנאי זה, הא הוה תנאי ומעשה בדבר א'. לצד בראשונים דיש חסרון אף באופן שהתנאי אינו סותר למעשה [ע' תוס' לעיל עה:]. ו**האבנ"מ** [קלו ה] כתב לפרש עד"ז לדברי הרמ"ה [הנ"ל]. וע' קה"י [קידו' יא].

ט) **בחוץ הוא דפליגי אבל בע"מ מודו וכו'. הרי"ף** כת' דרבינא פשט דחוץ הוא, אבל ע"מ מודו ליה. ומבואר דלהך לישנא נח' רק בחוץ, דאין צד דנח' בשניהם[כה]. [דמסברא מהני ע"מ כמו כל תנאי, וכיון דפליגי בחוץ מנלן דל"מ ע"מ].

אבל **הרמב"ן** הביא דהתנאים [לקמן פג.] ס"ל פליגי בתרוייהו[כו]. וכת' דכוונת הגמ' דפליגי בחוץ, ואפשר

דנותן לבניו לא מהני, דסוף סוף הם יורשים [אף כלפי הבע"ח]. אך **השו"ת מהר"א ששון** כת' דכ"ז דרך תנאי, אבל דרך שיור מהני אפי' כשמקנה לבנו, ושוב מת. ו**התומים** [קיא ב] תמה דסוף סוף הבן יורש את השדה אף החלק שמשיור. ו**הקצות** [קיא ג] תי' דלא שייך ירושה בחלק השיור, דהוה כטובת הנאה דליתא בירושה. [דהבעלות 'כלפי פלוני' אינו גופו ממון].

יט. ובפשוטו הוה שיור חוץ מראובן. אלא דמבואר ברא"ש דמהני לשייר שלא ישתעבד אף לבע"ח עתידי. ומשמע דיוכל למכור קרקע לאדם זה, אלא דהוה גדר שיור כלפי שעבוד החובות וגבייתם. [וע"ע לק' פה. דאף באישות שייך גדר חוץ שיתחלק הקנין].

כ. וכן **החזו"א** [פג.] נקט דבקניני ממון שפיר שייך גדר 'חוץ', ובזה פליגי רבנן אר"א דקידושין הוה גדר איסורין, ול"ש לחצאין.

כא. [ולא אמרי' דהגירושין הוה על הקנין, וממילא הותר האיסור. אלא פועל באופן ישיר בתרוייהו].

כב. דנח' בזה התנאים. [**והרא"ש** [ב"ב סג] פסק דהוה תנאי, אבל **רב האי גאון** פסק דהוה שיור].

כג. ע"ד הא דאי' הריני נזיר ע"מ שיהא מותר לי לשתות ביין. וכן המקדש אשה ע"מ שאין לה עליו שאר כסות ועונה, שהתנה שלא חל הך דין [והאחרונים דנו הגדר בזה. ואכמ"ל]. ובגמ' [נזיר יא.] נח' האומר הריני נזיר ע"מ שאשתה יין לר' שמעון [דס"ל עד שידור מכולם], האם הוה נזיר [דע"מ הוה תנאי, ומתנה עמש"כ בתורה תנאו בטל]. או דע"מ זו הוה חוץ, ולא קיבל עליו איסור יין. [ע' תוס' שם].

כד. **והרא"ש** כת' דבין אמר ע"מ שלא תהיה מותרת לפלוני, כיון שהזכיר ע"מ תנאה הוי. ושריא לעלמא מידי דהוה אכל תנאים דעלמא.

כה. וכן מבואר בתוס' [בע"ב] דלתנא דמתני' מודו רבנן בע"מ.

כו. והגמ' [פג:] מק' דאי ס"ל דר"א קאי בחוץ, הו"ל להק' אסברא זו. ואי ס"ל ע"מ הו"ל להק' אסברא זו. ותי' דר' עקיבא שמיע ליה דאיכא דאמרי בחוץ וא"ד בע"מ. [עכ"פ מבואר דאיהו ס"ל דבין ע"מ ובין חוץ ל"מ. ומשמע דאף למ"ד דלר"א מהני חוץ. ופליגי בתרתי].
ועוה"ק דד' זקנים הללו [בברייתא פג.] מאן דמותיב על מנת לר"א, לותיב לחבריה דמכשר. ולא ישיב את הארי לאחר מיתה, והיכי דחינן דאשלי רברבי בלא כלום.
ו**הרמב"ן** כת' דלדעת הריף והגאונים צ"ל דאמוראי בתראי סברי דע"מ כשר, והם תולים סברא זו במשנתינו. וסברי דר'

דבע"מ מודו רבנן. אך י"ל דרבנן פליגי בתרוייהו[בז] [ואפ"ה המשנה נקטה המח' בחוץ משום כח דהתירא דר"א עדיף].

ועפ"ז דלא הוכרע למסקנא אי מהני ע"מ להלכה [וכן הביא **הרמ"א** [קלז א] דיש מחמירים בע"מ[בח]]. ואילו לדברי הרי"ף לתנא דמתני' ע"מ מודו דמהני.

י) רש"י ד"ה אבל. דבגט לא שייר שהתירה לכל אדם אלא שהתנה עמה וכו'. והריטב"א הוסיף עוד דאינה אסורה לאיש זה מחמתו[בט], אלא מחמת התנאי. ואם עברה על התנאי אסורה לכל העולם. ולכן לא מקרי שיור בגט[ל]. [וע"ע לקמן פג.].

והקוב"ש [כתובות קעב] ביאר דתנאי מילתא אחריתי הוא, דהמעשה מצד עצמה יש כח להתיר בהחלט אלא דהתנאי מעכב[לא]. אבל חוץ לא עשה אלא חצי המעשה [דלא התירה לכל][לב].

יא) תוד"ה אבל בע"מ. לכאורה היה נר"[לג] וכו' ע"מ שלא תבעלי הוה שיור כמו בחוץ. וכדאי' בגמ' [פג.[לד]] **אי בע"מ הרי הותרה אצלו בזנות.** ובפשוטו ס"ל דאף דהוה דרך תנאי יש חסרון כריתות, כיון דאסורה עליו בכל הצדדים.

והבעה"מ [מד. בדה"ר] הביא **י"א** כיון שלא הותרו בשום ביאה לעולם שיור הוה בגט, דבעינן שיתירנה לכל איש **ואיש.** [דחכמים דרשי' לכל איש[לה], כדאי' בע"ב].

אך **תוס'** [יבמות י. לפי' המהרש"ל, הו' בסמוך] כת' דלצד דע"מ שלא תנשאי ולא תבעלי חשיב שיור, א"כ כשנשאת לאחר מותרת לו [וכדאי' גבי חוץ ע' לקמן]. ומבואר דנקטו דהוה גדר 'חוץ' ממש.

יב) בא"ד ומיהו נראה לר"י דאפי' בע"מ וכו'. [וכ"כ הרא"ש]. **ועוד הביא הרא"ש בשם ריצב"א** דלמ"ד בחוץ פליגי, ורבנן מודו דמהני ע"מ, א"כ כל תנאי ע"מ שווין. דאמרי' מסברא מידי דהוה אכל תנאי בעלמא[לו].

דלהך פישנא פליגי בקרא. דרבנן דרשי דל"מ חוץ, דבעי' עד שיתירנו לכל איש ואיש, ותנאי נחשב שהתיר. [אפי' תנאי דזנות].

אבל ללישנא דפליגי בע"מ, א"כ פליגי בסברא האם דמיא לכל תנאי בעלמא, וסברת ר' אליעזר משום שהותר אצלו בזנות, אבל ע"מ שלא תבעלי הוה כמו חוץ [ואף לר"א ל"מ[לז]]. [אך צ"ב דנימא דסברת ר"א מידי דהוה אכל תנאי דעלמא[לח]].

יג) ת"ש כל הבתים[לט] וכו' ע"מ דלא מיטמו בתי עכו"ם וכו' הא מיטמאו בתי עכו"ם לא מטמאי בתי ישראל,

---

יוסי הגלילי הוא דמכשר בה ומסברא דנפשייהו אמרי הכי.

בז. ומש"ה כשאמרו ש"מ חוץ הוא, לא הסיקו אבל בע"מ מודו.

בח. [והרמ"א כת' דיש להחמיר לכתחילה]. והביאו דב"מ **במרדכי** בשם רב נטרונאי גאון.

בט. [לכאו' מחמתו פי', מחמת אישות הראשון. א"נ מחמת הגט. ועויל"פ מחמת האיש השני, דנימא דחל איסור כלפיו].

ל. **והריטב"א** ביאר הצד הב' דכיון דמעובכת מחמתו, ואינה מותרת לכל העולם מקרי שיור בגט. ולא דמי לכל תנאי בעלמא.

לא. ואם יסלק את התנאי [אין מי שיעבב], חל על כל אופן. ומשו"ה מהני מחילת התנאי [וכמ"ש בשו"ת הרא"ש מו ב הו' לעיל עד: וכ"מ].

לב. ובאומר חוץ לא מהני לבטל אח"כ את השיור, ועי"ז תחול המעשה בלא שיור, כיון שמתחלה לא עשה אלא חצי מעשה. [והביא עד"ז המקדש לאחר ל' לא נעשית המעשה מתחלתה בזמן של עד ל', ומש"ה לא יהני לבטל עכשיו את קביעות הזמן, דמ"מ חסר מעשה שיחולו הקידושין לאלתר].
אך מדברי **שו"ת הרא"ש** [הנ"ל, הו' בע"ב] משמע דהעלה צד דאף מגרש חוץ, יהני לחזור ולבטל השיור. וצ"ע.

לג. **והב"י** [קלז] הביא **דרבינו ירוחם** נקט דכ"ד רש"י. דתפס דברי **רש"י** [ד"ה אבל] כפשטן, דבע"מ מודו כיון שהתנה רק שלא תנשאי. אבל ע"מ שלא תבעלי הוי שיור. אבל **הר"ן** כת' דאף רש"י מודה דע"מ שלא תנשאי ותבעלי מהני התנאי. אבל דלישנא דברייתא נקט. [וכל שאר ראשונים דחו צד זה, ול"מ מי שנוקט כן למסקנא].

לד. על טענת ר' יוסי הגלילי היכן מצינו אסור לזה ומותר לזה.

לה. והך י"מ נקט דהוה בדוקא, ומעבב שיהא ראוי לכל איש [מצד האישות, דהא אסורה בעריות. ותנאי נחשב מעוכבת מחמת האישות, ולא אמרי' דתנאי מילתא אחריתי]. [אבל בפשוטו לכל איש ואיש לאו דוקא, אלא לאפוקי מר"א דסגי איש א']. **לו.** [מדלא חילק בע"מ גופיה].

לז. וכדאי' בגמ' [פג.] דאי בע"מ הרי הותרה אצלו בזנות. לדהך לישנא דנח' בע"מ, אף ר"א מודה דל"מ אלא היכא דהותרה בזנות.

לח. וכן מבואר בגמ' [בע"ב], וכמו רבנן אליבא דמתני'. [ואילו לדברי הריצב"א ר"א מודו לסברת רבנן דתנאי הוה שיור בגט. אלא דמותרת אצלו בזנות. וצ"ב מנ"ל].

לט. **והרש"ש** הביא דהו"ל להביא משנה [אהלות ט ב] דכוורת

ועוד בתי עכו"ם מי מטמאי וכו'. צ"ב הך 'ועוד', כיון דא"א לפרש בזה לשון ע"מ כלל. **והראב"ד** [על הרי"ף] ביאר דיל"פ דה"ק כל הבתים רואים בהם נגעים על סדר האמור, 'אם לא' קנאו מעכו"ם. דאם הנגע נראה ביד עכו"ם והוסגר, כשקנאו ישראל יראה בתחילה. [והגמ' דוחה דהיכא דנראה תחילה אצל עכו"ם אינו מטמא כלל].

יד) **מתני' דלא כי האי תנא וכו'.** [ועוד נח' בזה כמה תנאים לקמן פג].

דף פב:

טו) **תוד"ה שר' אליעזר מתיר.** משמע דאפי' בחיי אותו האיש מתירה לינשא, והק' רשב"ם אמאי לא חיישי' וכו'. יל"ד אי כוונת רשב"ם לחוש מדאורי'. אבל **הרמב"ן** [פג.] נקט דהנידון משום חשש דרבנן. ולפ"ז י"ל דהכא קאי מדאורייתא. ואפשר דמשמע לרשב"ם דאף מדרבנן מותרת לינשא. [ונח' הראשונים באיזה אופן חיישי' שמא לא תקיים התנאי. ויתבאר לקמן פג.].

טז) **מ"ט דר"א, מידי דהוה אכל תנאי דעלמא וכו'.** **הריטב"א** כת' דלא איצטריך לפרש טעם דר"א [דברייתא] דמהני ע"מ [וכרבנן דמתני'], אלא נקטה לפרש סברת רבנן [דברייתא]. [וע' דברי ריצב"א בראש"ש הו' בע"א].

והתשב"ץ [א ד, הו' בשעה"מ ח, ופתח"ת קלז] כת' דמסתבר דלמ"ד דמהני תנאי, ה"ה כשמגרשה על מנת שלא תנשא להרבה בנ"א.

יז) **ורבנן וכו' הכא שייר לה בגט.** **פרש"י** נמצא שלא התירה גט זה לכל אדם.

ור' אלעזר ב"ע דרש כריתות, דבר הכורת. אך מבואר [לקמן פג:] דשאר תנאים פליגי אר"א מסברא דבעי' שהגט יתיר לכל אדם.

יח) **ומתני' דאוקי' בחוץ מ"ט דר"א[א] וכו' אפי' לא התירה אלא לאיש א' וכו'.** **הרשב"א** הביא דמבואר דלר"א מהני מתיר רק לפלוני [ולא רק כשמתיר לרוב בני אדם, חוץ מפלוני], ומגורשת לאותו פלוני. [וכ"ה בירושלמי[ב]].

יט) **ורבנן, האי לכל איש ואיש.** **התוס' רא"ש** כת' דהגמ' באה ליישב קרא, ולא שדרשי' מכאן דבעי' בדוקא שיתיר לכל איש. דעיקר דברי רבנן מסברא. אבל **הבעה"מ** [בשם י"מ] מבואר דהוה גזיה"כ לכל איש, ואף דרך תנאי.

כ) **ור' יוחנן אמר וכו' אפי' לא נתגרשה אלא מאישה נפסלה מהכהונה.** **ובתוס'** [ד"ה אפילו] כת' דפשיטא דאפי' לר"א לא הוי גט כלל. אבל לשון **רש"י** אלמא גט הוא[ג]. **ורש"י** [יבמות צד.] כת' שלא נתגרשה זו לגמרי אלא מאישה נפרדה[ד]. **והתוס' הרא"ש** כת' דלר"א אינה מתייבמת [ודלא כתוס'], דמקרי גרושת אחיו. [למאן דיליף מאיסורי כהונה][ה].

והלבוש [הו' בשו"ת מהר"ם לובלין קכג] למד מסוגיין דיתכן גירושין ממנו שאינן מתירין לעלמא[ו]. **והלבוש** חידש דפרשת גירושין נאמר באופן דמגרש מחמת שנאה כדכתיב בקרא[ז], אבל אל"כ אינה מותרת לשום אדם, וילפי' מקרא דלא

גבוה מהארץ וטומאה תחתיה, הכל טמא 'אלא' תוכה. [חוץ מתוכה]. וכן [שם ח] הכל טמא אלא על גבה. [ושם א אין טמא אלא וכו'. ואולי לשון אין.. אלא הוה לשון אחר].

א. **ובירושלמי** הו' טעם נוסף לר"א, מיתה מתרת וגט מתיר. מה מיתה מתרת ומחצה אף הגט מתיר ומחצה. [**והקה"ע** ביאר דמיתה אינה מתרת לקרובי הבעל. ע' תוס' לק' פג: דדרשי' להיפך].

ובירושלמי אי' מ"ט דרבנן ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר, הקיש יציאה להווייתה. מה הו' אין לה הויה אצל אחר. אף יציאתה אין לה יציאה אצל אחר.

ב. דבירושלמי אי' שמועתא רובא ממתני'. **והקה"ע** ביאר דבמשנה י"ל דדוקא התירה לרוב בנ"א. ואילו בהך דרשא [דר' ינאי, ובירושלמי בשם ר' אילא] אפי' התירה לאדם א'.

ג. **והמגיה** לאבנ"מ הביא מזה דהגירושין פועל ב' חלקים, במה שאוסרה עליו, ובמה שמתירה לכל העולם.

ד. **והבית מאיר** ביאר כוונת רש"י דלא נימא דרק דאסורה רק אבעלה, דאיהו אחשבא לגרושה. אלא ריח הגט אוסר אפי' לשאר כהנים.

ה. ובהג' לאבנ"מ [קלז א] כת' דגט פועל ב' פעולות, א' שהיא הכח המתיר את האשה למי שהיתה אסורה עליו עד היום, והב' הכח האוסר אותה על מי שהיתה מותרת לו. [עי"ש שהאריך בזה].

ו. לר"א, וצ"ב היאך למד מזה להלכה.

ז. ובמעשה שהיה שם דשכיב מרע גירש אשתו שלא תפול ליבום ונתרפא, כתב הלבוש דגירושין מחמת אהבה אינו מתירה לעולם.

נתגרשה אלא מאשה דחלו הגירושין להוציאה ממנו, ומהני שלא תפול ליבום[ח]. וה**אחרונים** [בית מאיר קנ] חלקו דלא יתכן כלל.

כא) **ורבנן איסור כהונה שאני**[ט]. משמע דאף לרבנן ילפי' לאסור לכהונה מדאורייתא משום ריח הגט[י].

אבל **הרמב"ם** [י א] כת' דהוה ריח הגט דאסורה לכהונה 'מדבריהם'[יא]. **וה"ה** הק' דבסוגיין מבואר דדרשי' מדאורי'. והו"ל לגמ' למימר דלרבנן הוה דרבנן. ואולי לדברי ר' אליעזר השיבו לו. או שהוא סבור דסברת הגמ' איסור כהונה שאני הוה לדבריהם. **והלח"מ** דן די"ל דפסק דר' **ינאי**. [והשאג"א האריך לדחות כ"ז].

והשאג"א [חדשות ב] כת' דצ"ל דאף כוונת הרמב"ם דהוה דאורייתא, וכתב דהוה מדבריהם כיון דלא כתיב בהדיא. **והקובה"ע** [סו ב] כתב דדעת הרמב"ם דעיקר ריח הגט פוסל מדאורייתא, אילו משכחת לה גרושה מאשה. אלא דלא משכח"ל בהיכי תמצא, דגט שאינה מתיר יש בו פסול משום חסרון כריתות. ומש"ה פסק הרמב"ם דהוה מדבריהם.

כב) **שם. ובגמ'** [לעיל כד:] נח' בגט שנכתב שלא לשמה, דדעת שמואל פוסל לכהונה, דכל מקום ששנו חכמים גט פסול, פסול ופוסל. ודעת רב דהיכא דלא נכתב לשם גירושין אינו פוסל לכהונה. ודוקא נכתב לשם גירושין, אלא שלא לשם הבעל והאשה פוסל לכהונה.

ודעת זעירי ורב אסי ור' יוחנן אף גט שנכתב שלא לשמה אינו פוסל לכהונה [ונח' בגט שנכתב ע"י ברירה, עי"ש]. **וכ"פ הרי"ף** [שם] **והראשונים** דאינו פוסל. **וכ"פ הרמב"ם** [הנ"ל] דכל גט שפסול מדאורייתא אינו פוסל לכהונה[יב].

גירושין חוץ לענין יבום

כג) **תוד"ה אפילו.** פשיטא דאפי' לר"א לא הוי גט כלל בעלמא, מותרת להתייבם[יג]. אבל **התוס' הרא"ש** כתב דלר"א מהני לאסור ליבם, דהוה גרושת אחיו [ואף שאינו מתירה לשום אדם].

כד) **שם. פשיטא דאפי' לר"א ל"ה גט כלל בעלמא וכו'.** הפנ"י הקשה מהיכן פשיטא להו[יד]. **והאחרונים** ביארו דכוונת התוס' דיש 'פסלות' במה שאינה מותרת לכל אדם. **והאבנ"מ** [קלז א] כתב דתוס' למדו כן מדברי הגמ' בסמוך גבי קידושין, דקידושין דלא אהני לאסור לשום אדם אינם כלום. ועד"ז אף גט.

והאבנ"מ הביא דילפי' לה מהא דאי' [לקמן פה.] דדרשי' ויצאה והיתה, דבעי' שהגט יתיר לינשא לאחר[טו].

כה) **בא"ד וי"ל וכו' דאם לא הוי גט סברא הוא וכו'.** צ"ב כוונת התוס'[טז]. **והאבנ"מ** [שם ד"ה ולפ"ז] ביאר דלרבנן הוה חסרון כריתות, וכיון דלא הוה 'ספר כריתות' הוה כמו שנתן לה ניירא בעלמא, שהוא חסרון בגט גופיה. ואינו פוסל לכהונה. אבל לר"א אינו חסרון בגט. אלא דיש פסול במה שאינו מתיר לאחרים. ועכ"פ הוה מעשה גירושין לפסול לכהונה.

כו) **בא"ד וא"ת לר"א דלא חשיב ע"מ שיור וכו' ולחשוב בהדייהו א"א דפוטרת צרתה, כגון שגירשה בע"מ וכו'.** תוס' בקו' נקטו דכיון דמחמת התנאי אינה יכולה להתייבם, דינה כמו עריות. ופוטרות צרותיהן. [ותוס' בהמשך נסתפקו בזה דהוה דרך תנאי, ע' בסמוך].

ח. וכיון דאינה אשתו אינה זקוקה ליבום. [אבל בפשוטו המגרש בגט שאינו מתיר לעלמא, מתייבמת].

ט. ובגמ' [יבמות נב.] אביי נסתפק יבם שנתן ליבמתו גט יבמין, ואמר הרי את מגורשת הימני ואי את מותרת לכל אדם מהו. האם תקנו גט יבמה דרבנן הוה באופן דמהני באשת איש מהני ביבמה. או דלמא אתי לאחלופי בגיטא. ורבה הכריע דאף הכא חיישי' דאתי לאחלופי בגיטא. כיון דהוה גט לפסול לכהונה.

י. [וכן משמע בגמ' יבמות צד. דאיתא דהוה ליה [לר"א בן מתיא שם] לדרוש מרגניתא [דרשא זו], משמע דדרשא גמורה היא].

יא. **והגר"א** [קנ י הב'] כת' דהשו"ע השמיט דברי הרמב"ם דהוה מדבריהם.

יב. **והשאג"א** [שם ב,ד] האריך לדון בשאר פסולים בגט נימא דפסלי לכהונה, דשמא דוקא לשמה דפסולו חמיר.

יג. דאי הוה 'גירושין' על האישות [ופקעו שעבודי האישות] א"כ ל"ש יבום, ואף שאינו מתיר לשום אדם.

יד. **ובפנ"י** כ' דלולי התוס' י"ל דלא נחשב ריח הגט אא"כ התיר לאדם א', ודרשת ר"א באופן דהותר לאדם א'.

טו. וקידושין ילפי' מגירושין.

טז. דכיון דפשיט"ל לתוס' דגט שאינו מתירתה לא הוי גט

והתוס' רא"ש כת' למאן דמוקי פלוגתייהו בחוץ ניחא, דכיון דנשאת פקע ליה איסוריה ושריא אפי' לדידיה, וכדלקמן [פג. ופג:].

כז) **שם. ותוס'** [יבמות י.] כת' דמ"מ מדרבנן אסורה לינשא לכל אדם, דחיישי' שמא תעבור על התנאי[יז] ונמצאו בניה ממזרים. [ע' פג. ופד.]. **ורבי** [יבמות שם] אמר דהמשנה לא איירי באופן של איסור [דאי עבר]. ומ"מ תוס' הק' דללוי המשנה קתני אף דאי.

כח) **בא"ד ומע"מ שלא תנשא גרידא דמותרת בזנות וכו' דל"ד לאחות אשה וכו'.** [ואף דיבום הוה אישות, ואינה ראוי להתייבם. כיון דהך איסור לא דמי לאחות אשה, שהרי אינו אוסרת הכל האופנים].

כט) **בא"ד אבל מע"מ שלא תינשא ושלא תיבעלי קשיא. ותוס'** [יבמות] כת' דע"מ שלא תנשאי ושלא תבעלי אפשר דחשיב שיור וכמו חוץ. [וכס"ד דתוס' בע"א, ותוס' דידן הכריעו דלא הוה כמו חוץ]. **והמהרש"ל** [שם] ביאר כוונתו דכיון דנשאת לאחר פקע השיור. [וכתוס' רא"ש הנ"ל, והמהרש"ל חידש דאף בלשון תנאי, ע"מ שלא תנשאי ותבעלי פקע]. **והמהרש"א** דחה דתוס' איירי כאן למ"ד דל"מ חוץ[יח].

ל) **בא"ד וי"ל וכו' דל"ד לאחות אשה, דהתם בשעת נפילה הו"ל אחות אשה, אבל הכא בשעת נפילה אכתי לא הויא א"א וכו'.** ומבואר בתוס' דהוה סברא דל"ד לאחות אשה. [ואפ"ה תוס' נסתפקו בזה].

אבל **הרמב"ן** [יבמות ב.] כת' דאין זה צרת ערוה כלל, דהוה גרושה גמורה אצלו, ומשום תנאי בעלמא אסורה עליו וכו'. ואת"ל אינה גרושה אצלו, א"כ הו"ל צרת ערוה שלא במקום מצוה [דלא הוה אשת אחיו, דלצד הזה הרי יהא אשתו של ראשון]. [וע"ע תוס' רא"ש יבמות שם].

לא) **בא"ד ואפי' תחשבנה כאילו היא א"א כיון שמטעם א"א אסורה ליבעל וכו'.** מבואר דתוס' נסתפקו אי דמי לאחות אשתו, דאף בשעת נפילה אסורה ליבם משום איסור אשת איש, ומש"ה יחשב פטור ערוה. [אף דעדיין לא חל איסור עד שיתקיים התנאי].

וצ"ב מה שייך בזה גדר 'פטור ערוה', הא השתא לא הוה עריות, אלא אם יבטל התנאי [וע"ד סברת הרמב"ן הנ"ל]. ובפשוטו מבואר בתוס' דגדר פטור מיבום תלי משום דבפועל א"א ליבם מחמת איסור ערוה.

אבל **הגרי"ז** [הל' יבום, ובגר"ח סטנסל יבמות ל.] הביא מדברי התוס' דכיון דאיסור אשת איש תלוי וקאי נחשבת כבר מעכשיו כערוה לענין דין יבום. וביאר עד"ז היכא דאין איסור אחות אשה חל על איסור אשת אח, דאפ"ה נחשב ערוה לפטור מיבום. כיון דאיסור אחות אשה מיתלא תאלי, ואילו יהא היתר לאיסור אשת אח הוה ערוה דאחות אשה. ומש"ה מעכשיו הוה ערוה ליבום זו[יט].

לב) **שם. הגרי"ז** [שם] הביא דמבואר בתוס' דסברא זו מהני לפטור את עצמה. אלא דלא דמי לאחות אשה, וליכא דין ערוה לפטור צרתה. והגרי"ז ביאר דגדר פטור צרה [למאן דיליף מאחות אשה] דהערוה אוסרת צרתה [וע' היטב הסוגיות יבמות ג]. ומש"ה הכא דעדיין ליכא עליה שם ערוה ל"ש שתפטור צרתה[כ].

לג) **בא"ד מ"מ לא מצי למתני וכו' נמצא שלא היתה אשת אחיו מעולם, ולא דמי לאחות אשתו, הילכך לא פטרה.** משמעות התוס' דהיא פטורה מיבום וחליצה,

---

[לאוסרה ליבם], וע"כ איסור כהונה שאני. א"כ מנ"ל דמהני גט להתיר למקצת בנ"א.

יז. דלאחר שהשני יגרשנה או ימות חיישי' שמא תבעל לפלוני. [אבל בעודה תחתיו לא חיישי', דאסורה עליו באיסור אשת איש, והוה כמו אבא ואביך. ע' לעיל]. וי"ל דתוס' [שם] איירי בע"מ שלא תבעלי [או תנשאי ותבעלי], דאין בידה שמא יאנסנה. אבל ע"מ תנשאי לחוד י"ל דמותרת לינשא כיון דהתנאי בידה.

יח. ומש"ה תוס' דשרי ליה, היינו דבחיי המגרש אסורה לבו"ע. ולאחר מיתת המגרש מותרת אף לזה.

יט. וכת' דאין איסור חל על איסור עדיף מתנאי, דהתם כבר יש בה חלות איסור אחות אשה דמיתלא תאלי [וכדאי' יבמות לב.]. ואילו גבי תנאי עדיין ליכא איסור.

כ. אך גבי אין איסור חל על איסור לדעת בית הלל מהני לפטור צרתה, ומדברי **רש"י** [יבמות לב.] משמע דהטעם משום דאחות אשה מיתלא תאלי, ומש"ה דאיסור אחות אשה שעומד לחול פוטרת לצרה. אבל **תוס'** [שם לב.] כת' דגדר מיתלא תאלי דהאיסור אשת אח פוטר צרתה, דממ"נ לא פקע איסור אשת אח. [והאחרונים האריכו בזה]. אך העירו דלשון התוס' משמע דקאי על איסור אשת איש.

אלא דאינה פוטרת צרתה. אבל **רע"א** [בגהש"ס פג.] נקט דנופלת ליבום, אלא דא"א לייבם בפועל.

והרמב"ן [יבמות ב.] נסתפק האם צריכה חליצה. **והרשב"א** [יבמות ב. ושו"ת ו כא] כת' דצריכה חליצה, דאיסור דבר אחר גרם ליאסר משום התנאי[בא] [ואב"מ].

לד) **בא"ד ומיהו לא יתיישב אלא למאן דנפק"ל מאחות אשה.** וכה"ק **תוס'** [יבמות י.] ומיהו למאן דנפק"ל מולקחה, דאיכא תרי ליקוחין קש'. וכוונת התוס' דבגמ' [יבמות ח.] ילפי' שאר עריות מאחות אשה, דכתיב בו לצרור. אבל רבי [בברייתא שם] דרש ולקח ולקחה ויבם ויבמה לאסור צרות ועריות[בב]. ולדעת רבי ל"ש לדון דומיה דאחות אשה. א"כ סוף סוף הוה צרות של עריות [אף דהוה דרך תנאי], ונתמעט מקרא דולקח ולקחה.

והגרי"ז [שם ד"ה והנה בתוס'] ביאר דלמ"ד דילפי' מאחות אשה ילפי' איסור על גוף הצרה. ואילו הכא אינה צרה לערוה, דאי הוה אשת איש אינה אשת אח. אבל למ"ד דילפי' ב' ליקוחין סוף סוף ליכא ב' ליקוחין, ומש"ה פטורה ופוטרת[בג].

לה) **בא"ד וצו"ק לר"י דאכתי משכח"ל אף בצרת צרה כגון דקידשה א' חוץ וכו' ובא ראובן וקידשה חוץ משמעון אחיו וכו'.** [דאיש זר קידשה חוץ מהאחים, ואיסור אשת איש דידיה אוסרת. [ותוס' נקטו דראובן קידשה חוץ משמעון משום צרת צרה בנפילה שניה].

לו) **בא"ד וי"ל כיון דנאסרה על יבם זה לפני קדושי אחיו משום אשת איש, לא חשיבא לגבי יבם אשת אח וכו'.** יל"פ דהוה סברא דכלפי כל העולם תפסי קידושי הזר, ומש"ה לא נחשב אשתו של אחיו כלפיו [דגדר חוץ הוה שיור דוקא כלפי המקדש, אבל כלפי שאר העולם ל"מ קידושי הראשון[בד]]. ועוד יש **אחרונים** שפי' דכוונת התוס' דלא חל איסור על האח, כיון דבלאו הכי אסורה עליו מחמת ראשון. וגדר יבום תלי באיסור אשת אח[בה].

[ויל"ד אי הוה סברא בכל איסורי עריות, דהיכא דקידשה א' חוץ מראובן ושמעון, ושוב ראובן קידשה, שלא תאסר לכל קרוביו לאחר שגירשה שמעון ואח"כ ראובן. או דהוה סברא רק לענין זקוקה ליבום]. ע' קובה"ע [יב ה].

לז) **שם. האמר"מ** [ט ג] הק' דילה"ק להיפך, שקידש אחיו חוץ מפלוני, ואח"כ קידש השני. דהוה אשת אח, ואיסור אישות דהשני אוסרתה ליבום. ותי' דנחשב שחל איסור כלפי השני רק לאחר מיתת אחיו, ומש"ה ל"ש פטור צרה. וע"ד דעת בי"ש [שם יג.] גבי אין איסור חל על איסור. וכה"ג אף בי"ה מודו[בו]. ועוד דן **האמר"מ** [שם ד] דכוונת התוס' דכל שיש לה עכשיו בעל חי לא נחשב שומרת יבם, שנפלה ליבום. ואף היכא דאחיו קידש קודם לא חשיבא נפילה ליבום לגבי אחיו.

לח) **בא"ד אבל אי אשת ב' מתים דאוריי'[בז] וכו'[בח].** תוס'

דנו דאשת ב' מתים פוטרת צרתה. והאחרונים הק' מה שייך בזה שפוטרת צרתה, דאין כאן שם ערוה [אלא מיעוט משום שעליה זיקת ב' יבמין]. **והאחרונים** [קובה"ע ב ו, אמר"מ ז ז] הביאו דמבואר דיש כאן ערות אשת אח, דמשום מיעוט דאשת ב' מתים נחשב אשת אח שלא במקום מצווה, ועי"ז פוטרת צרתה.

לט) **בא"ד כגון שקידש ראובן חוץ משמעון ולוי אחיו, ובא שמעון וקידשה חוץ מלוי וכו' ויבם לוי צרת אשת ב' מתים וכו' דלא נאסרה וכו'.** [דהיה שיור כלפיו]. אבל **תוס'** [יבמות שם] כת' דשמעון קידשה סתם. ונופלת ללוי רק מחמת שמעון, ואינה אשת ב' מתים. וע' **מהרש"ל** [כאן] ומהרש"א.

בא. **והרשב"א** כת' דהוה כמו נודרת דחולצת אע"פ שאינה עולה ליבום. [וצ"ב כוונתו, ואב"מ].

בב. והגמ' [שם ח:] פי' דרבי יליף לצרור למידי אחריני.

בג. דרבי מפיק פטור צרה מולקחה כל בית שאין ליקוחין באחת אין ליקוחין בשניה. א"כ כל שמניעת ליקוחין באחת תהא מדין ערוה פוטר. ול"צ שיהא עליה איסור ערוה.

בד. ועד"ז ביאר **האמר"מ** [ט ה] דקדושי שני לא תפס אצד שקידש ראשון, וקידושי שני לא הוה על הצד אשת איש. וכנופלת ליבום מחמת צד השני, בצד זה ליכא ערוות אשת איש. מש"ה ממ"נ הוה צרת ערוה שלא במקום מצווה.

בה. וע"ד הא דמבואר לבי"ש [יבמות יג.] דאין איסור חל על איסור, ומש"ה ל"ש פטור צרה.

בו. ולכאו' תלי בדברי האחרונים לפרש את דעת בי"ה, דבגמ' [יבמות לב.] מבואר דבי"ה ס"ל דמיתלא תאלי. עי"ש תוס' [ואכמ"ל].

בז. תוס' נסתפקו אי דין אשת ב' מתים הוה דאורייתא. ותוס' [בסמוך ד"ה אלא] ציינו בזה. ותוס' [לעיל מג:] נקטו דהוה מדאור', ונח' בזה בתוס' [יבמות לב.].

בח. **ותוס'** [יבמות שם] הק' עוד לר' יוחנן [קידו' ס. גבי מקדש מעבשיו ולאחר ל'] דאפי' קידושי ק' תופסים בה דשייר

והאמר"מ [ט א] הביא **דהמהרש"ל ומהרש"א** נקטו דהיכא דקידש חוץ מאחיו ומת, אינה נופלת כלל ליבום כלפיו[כט]. והביא דב"מ ברשב"א. אבל האמר"מ דן דמשמע בתוס' דזקוקה ללוי[ל]. [וצ"ב א"כ אמאי לא יחשב אשת ב' מתים. ואפשר דאה"נ, אלא דמהני שיור].

מ) **בא"ד וירושלמי דמכילתין פריך לה וכו'.** משמע מדברי התוס' דקושיית **הירושלמי** באופן של ע"מ שלא תנשאי, אבל **הרמב"ן** [שם] הביא קושיית הירושלמי לר' אליעזר דמתני', כשגירש חוץ לפלוני. [והרשב"א פג. דן בזה].

מא) **בא"ד ומשני וכו' ברם הכא הוא אסרה עליו, פי' וכו' אבל כאן אסרה מחמת תנאי שלו.** [ומש"ה לא דמי לשאר עריות]. **היש"ש** [יבמות א ד] הביא בשם תוס' דהוה טעם אמאי לא תני לה במשנה, דלא דמי לשאר ערווה. אבל באמת יש כאן פטור צרה. וכ"כ **הנוב"י** [ת ס"ס קנ]. אבל **הבית מאיר** [קנט א] דכוונת התוס' דלא פטרה לצרה[לא].

מב) **בא"ד אבל בא"א האיסור תלוי בהמגרש, שאם ירצה יתירנו ליבם וכו'.** בפשוטו כוונת התוס' דיכולה לחזור ולגרשנה ע"י גט נוסף. אבל **המהרי"ט** [א מט] הביא דכוונת התוס' דיכול לבטל את התנאי [וכמ"ש בשו"ת הרא"ש [מו ב] דתנאי מילתא אחריתי, ומהני למחול ולבטל את התנאי. הו' לעיל עד: וע"ע לקמן עו:[לב]].

אבל **בשו"ת הרא"ש** [מה כו הו' בשו"ע קמג טז] כתב דהמגרש ע"מ שלא תנשאי אין עצה להתירה, דכיון דכבר גירשה אינה אשתו לגרש שוב, עד שיתבטל התנאי. וצריך לחזור ולקדש ולגרש.

והמהרי"ט [א מט,נ] האריך לחלוק שאפשר לבטל את התנאי, והרא"ש סותר למ"ש **בשו"ת הרא"ש** [מו ב] דמהני ביטול לתנאי. ובשו"ת **הרשב"ש** [רז] **תי'** דדוקא תנאי שהוא בקום עשה [ע"מ שתתני לי ר' זוז וכדו'] אפשר לבטל התנאי. משא"כ כאן דביטול התנאי הוה מעשה. וכ"כ **הבי"ש** [קמג ל] דבתנאי בשב ואל תעשה הותרה לינשא מיד, וא"א לבטל את התנאי[לג]. אבל **המהרי"ט** דחה דלדעת הרא"ש כל תנאי מילתא אחריתי[לד], ואפשר לבטלו[לה].

ועוה"ק **המהרי"ט** דאפשר לתת גט נוסף בממ"נ, דאם יתבטל התנאי הראשון, תתגרש מגט שני[לו]. **והאבנ"מ** [קמג ב] האריך בזה[לז].

והשער"י [ז יח, ובחי' ר' שמעון ו קונ' תנאי] ביאר סברת הרא"ש ע"פ מש"כ בשו"ת הרשב"א [א תשז, הו' בבי"ש מ ח] דהמקדש בתנאי א"י לגרש עד שיתקיים התנאי[לח].

כשרגא דליבני משכח"ל אשת ב' מתים פוטרת צרתה. [ע"ע בסמוך].

כט. ויל"ד מה דינה, דכלפי עלמא מת בעלה בלא בנים. וכלפי האח אינה זקוקה.

ל. דגדר יבום מחמת האישות של המת, והיבם בא מחמתו, ואף דכלפי עצמו מותרת לו אף בלאו הכי. [וצ"ע].

לא. וכ"מ **בתוס' רא"ש** [יבמות י.] דכת' הילכך ל"ד לאחות אשה [וכתי' דתוס' לעיל, ולמ"ד דיליף ב' ליקוחין עדיין קשה]. וכן ק"מ תוס' דידן. **והאו"ז** [יבמות תקצו, ובקצר ג] נסתפק בכוונת הירושלמי האם פטרה לצרה.

לב. אך **תוס'** [לק' פד:] לכאו' מבואר דל"מ לבטל התנאי.

לג. **והמהרי"ט** דחה דהך חילוק הוה בדרבנן, ומדאורייתא מותרת לינשא אף כשצריך קיום תנאי בקום ועשה [וכמ"ש הרמב"ן פג.].

לד. **והאבנ"מ** [קמג ב] תי' ע"פ דברי **הר"ן** [לק' פג.] דתנאי ע"מ שתנשאי שאני, דהוה גדר שיור שתוכל לינשא. וכיון דהוה שיור באישות לא הוה מילתא אחריתי, ול"מ לבטלו.

לה. **והמהרי"ט** הביא **י"א** דכל תנאי שהוא בידה, ואינו בידו ל"מ לבטלו. [והמהרי"ט האריך לדחות]. ועוד האריך בזה **המבי"ט** [ב א]. **והב"ח** חילק בין תנאי דהוה לצעורי. **והאבנ"מ** [קמג ב] דחה דמבואר ברא"ש דאף תנאי צעורי מהני לבטל תנאי.

לו. וכדאי' [כתו' עג.] קידש על תנאי ובעל, הוה כחזר וקידש [אף שקידושין הראשונים הוה ספק]. ודמי להא דאי' [שבועות כז:] נשאל על הראשונה.

לז. והאבנ"מ כת' דכשתנשא לאחר יחולו קידושין מחמת הגט הב'. ומחמת הגט הא' לא חל, ולא נחשב שנתבטל התנאי. [ולעולם לא יבוא לביטול התנאי כה"ג].

לח. והבי"ש כת' דהרא"ש פליג, וביאר טעמו דאמרי' ממ"נ, דאם נתקיים התנאי א"כ מעכשיו היא מקודשת ושפיר חייל הגט ואם לא נתקיים התנאי אז נתבטלו הקדושין וכאלו מגרש לאשה אחרת שאינה אשתו. והמשנ"ל [גירו' ו ג] האריך בדברי הרשב"א בזה, ותמה מ"ש מהא דאי' [יבמות לה:] דמהני חליצה ממ"נ.

והאבנ"מ [מ ט] ביאר דהרשב"א קאי דוקא בכתיבת הגט, דבשעת כתיבתו לא הוה לשמה. אבל בשאר מילי אמרי' דלמפרע מהני. וכדאי' [לעיל עג.] דהמגרש ע"מ תפסי קידושין של אחר, אף קודם שנתקיים התנאי. אבל השער"י ביאר דמעשה גירושין תלי בבעלים [משא"כ מעשה קידושין].

והשער"י ביאר דגדר תנאי קיום, דע"י קיום התנאי חל למפרע. אבל קודם שנתקיים התנאי עדיין אינה אשתו, ואינו יכול לגרשה.

ועד"ז אף בסוגיין [להיפך] הוה גירושין מעבשיו, דבתנאי זה מגורשת מיד ומותרת לינשא מיד, אלא דביטול התנאי יבטל הגירושין למפרע. ומ"מ כל זמן שלא נתבטל התנאי אינה אשתו, ואינו יכול לכתוב גט אחר.

מג) **שם. יתירנו ליכם קודם שימות אחיו המת שנשאה.**

האחרונים דייקו מדברי התוס' דדוקא קודם נפילה, אבל לאחר שנפלה ליבום, ונאסרה עליו, ל"מ שיגרשנה הראשון להתירה. **והאחרונים** [נוב"י ת קנ, אחיעזר א ב ב, קובה"ע ד ו] הק' מ"ש ממש"כ **תוס'** [יבמות טז:] דאף למ"ד קידושין תפסי ביבמה, לא נחשב פטור ערוה [ואף למ"ד דמהני ערוה לאחר נפילה], כיון דביד הבעל לגרשה. [ואבמ"ל].

בקידושין חוץ מפלוני

מד) **בעי רבי אבא בקידושין וכו'. פרש"י** התקדשי לי, ליאסר לכל אדם חוץ מפלוני. **האחרונים** העמידו דקידושין כולל איסור [לעולם] וקנין [לבעל]. **והאחרונים** חקרו כשמקדש חוץ מפלוני, אי הוה באיסור [שקנויה לראשון לגמרי, אלא דלא אסרה כלפי פלוני][לט]. או דהקנין והאיסור תליין בהדדי, וע"כ מתחלק אף הקנין כלפי פלוני, ותפסי קידושיו.

מה) **שם. האיך וכו'. פרש"י** הוי קידושין, ונאסרה לכל העולם חוץ מפלוני. **והריטב"א** [בהמשך הסוג'] כת' דמותרת לו לגמרי, שהרי אינה מקודשת אצלו[מ]. [ומותרת בפועל לשניהם]. אבל **הרשב"א** [בתו"ד] כת' דאחרי שהשני מקדש שניהם אסורים בביאה, דפגע בחלק חבירו. אלא דהוה בגדר ארי דרביע עליה[מא].

והאבנ"מ [לא כג] הוכיח כן דהא אי' [קידו' ז. ולעיל מג.] דאשה לא חזי לבי תרי.

מו) **תיבעי לרבנן ע"כ וכו' דבעי' כריתות, אבל התם קנין כל דהו**[מב] **וכו'.** משמע דמסברא שייך שיור, ואף הצד הב' דילפי' היקש דבעי' דומיה דכריתות. ואילו בספק אליבא דר"א משמע דמסברא ל"מ [דבעי קנין מעליא]. דדוקא גבי גט ילפי' גזיה"כ והיתה לאיש א' או גרושה מאישה. [והצד הב' דילפי' קידושין מגט]. וצ"ל דנכלל בספק דר"א ספק האם מהני מסברא[מג], ועוד ספק האם ילפי' מגט[מד].

[ולפ"ז למסקנא לא איפשיט הספק האם מהני מסברא. אלא דהוקש לגט לבו"ע].

מז) **שם. והרשב"א** [בשם הר"א אב"ד, והראשונים קידו' ס.] כת' דאף דאמרי' [קידו' ז.] אשה ולא חצי אשה[מה], הכא לאו חצאין הוא אלא חצי קנין הוא.

מח) **הדר פשטה וכו' בעי' ויצאה והיתה**[מו]**.**

הראשונים הביאו דדעת ר' יוחנן [קידושין ס.] דמקדש מהיום ולאחר ל' קידושי ק' תופסים בה, דהוה כשרגא דליבני דרווחא לחבריה שבק[מז]. דהק' דמבואר דשייך גדר שיור בקידושין.

לט. [וכן קצת משמע בלשון רש"י]. אך צ"ב א"כ האיך מקדשה השני, הא קנויה לראשון, וע"פ יסוד הפנ"י [לעיל מג:] דלא תפסי קידושין בא"א כיון דקנויה לראשון. ולא יתכן להחיל איסור קידושין כשאינה פנויה לקנין [וכדמוכח מדברי הפנ"י]. ולדברי הפנ"י צ"ל דשייר אף זכות בקנין. ולו"ד הפנ"י י"ל דאף דהראשון קנאה לגמרי, שייך קנין אישות אף לשני [כל היכא דאינה ערוה עליו].

מ. והאחרונים [אמר"מ ט] הוכיחו כן מדברי התוס' דדנו דמשכח"ל צרת צרה, דלוי יכול לייבם כיון דאינה אסורה עליו. [ויש לדחות דלעולם אסורה עליו במעשה ביאה בפועל. אלא כיון דעצם האישות אינה כלפיו, ל"ש פטור צרה.

מא. ועד"ז כ' **הריטב"א** [קידושין ס.] בדברי ר' יוחנן דקידושי ק' תופסים [ע' בסמוך] דאסורה בביאה, דאין אשה אחת ראויה לכמה אנשים להשתמש זה בצד אישות של זה.

מב. ויל"ד אי כוונת הגמ' דכל קנין סגי בכל דהו, או דהוה סברא שלא לדמות לגירושין, דקידושין סגי בקנין קליש מגט. [דיותר קל לקנות מאשר לבטל קנין]. ולפ"ז אליבא דר"א הספק להיפך, דשמא קידושין צריך קנין מעליא טפי [דיותר קל לבטל הקנין מאשר לקנות].

מג. דדוקא בגט פליגי רבנן, דילפי' גזיה"כ כריתות [וכראב"ע פג. דבעי כריתות]. אבל מסברא מהני. או דבגט ר"א צריך ילפו', וכפשטות הגמ' [לעיל]. ורבנן לא דרשי קרא, ומסברא ל"מ אישות לחצאין.

מד. ור"א לקולא, ולרבנן לחומרא.

מה. וכה"ק תוס' [קידו' ס.] בדברי ר' יוחנן דקידו' ק' תפסי בה. עי"ש.

מו. ובקוב"ש [קידו' א] הביא מכאן דהוקש קידושין לגט אף במה דתליא בחלות הגט, ולא רק במעשה הגט. וילפי' אף לקיד' כסף [ועי"ש].

מז. והרשב"א כתב וקיי"ל כר' יוחנן, וכ"פ **ר"ח** שם. ודעת **הרמב"ם** אישות ז יב דהוה ספק. אבל **הרי"ף** שם פסק כרב [ודלא כר' יוחנן].

והרשב"א ביאר דהוה כאילו אמר שמקדש חוץ ממי שיקדש תוך ל' יום. דרווחא שבק הוה כמו שיור[מח] חוץ לפלוני[מט]. [אבל תוס' [קידושין שם, וכ"מ[נ]] נקטו דדעת ר' יוחנן דהקידושין מתחיל מעכשיו, ומסתיים לאחר זמן. ואינו בגדר 'שיור' כלפי אחרים[נא]].

והרשב"א הביא דהר"א אב"ד כת' דר' יוחנן ס"ל כצד של ר' אבא דמהני קידושין, דסגי בקנין כל דהו. ולא דמי לגט דבעי' כריתות[נב].

אך הראשונים הקשו דר"ח פסק כר' יוחנן, ואף דבסוגיין לרבנן ל"מ חוץ מפלוני, דהוקש ויצאה והיתה.

והרמב"ן [קידוש' ס. בפי' הא'] תי' דהתם הוה שיור עד ל' יום, ובזה אין חסרון כריתות. ודוקא שיור גמור [חוץ מאיש פלוני] ל"מ. [והרשב"א נקט דאף בגט שייך חילוק זה[נג] לשייר עד ל' יום[נד]]. והרשב"א כת' דלא נתחוור לי, והק' דכשבא השני וקידש נמצא שכל א' שייר בקנינו לעולם. אלמא יש בה שייר [גמור].

והריטב"א דחה דהתם לאחר ל' כשחלו הקידושין מקודשת לגמרי, ואסורה לכל העולם. אבל הכא בשעה שחלו אנו אומרים דעדיין מותרת לאדם אחר[נה].

מט) **שם. הרמב"ם** [אישות ז יג] פסק דהוה ספק. כשאומר הרי את הקודשת לי חוץ מפלוני, כלומר שלא תאסר עליו אלא תהיה א"א על כל העולם ולפלוני כפנויה הרי זו מקודשת מספק. וביארו **הראשונים** דאע"ג דר' אבא פשטה, שוב נסתפק אביי [את"ל איתא[נו]].

והרמב"ם [שם] כת' דאם קידש ע"מ שתהיי מותרת לפלוני, מקודשת ותהיה אסורה על אותו פלוני כשאר העם. שהתנה בדבר שאי אפשר לקיימו.

נ) **אמר אביי את"ל וכו' בא ראובן וקידשה חוץ משמעון, ובא שמעון וכו'. פרש"י** דקידשה ראובן כלפי כולי עלמא חוץ משמעון אחיו. מבואר דמהני 'חוץ' אף כלפי אחיו, ולא אמרי' דהוה אשתו של אחיו, ותאסר משום ערוה דאשת אח[נז]. כיון דכלפי האח אין כאן קידושין.

נא) **מ"ט וכו' קידושי דשמעון לא אהנו.** וקידושין שאינן אוסרים על שום אדם לא הוה קידושין, אף כלפי עלמא. **הריטב"א ור"ן** בשם **הרא"ה** כתבו דקידושי ב' לא אהני כלל, ואם גירשה ראובן מותרת בלא גט משמעון. דכל קידושין שאינן אוסרין אינן קידושין כלל[נח].

אבל הרשב"א כת' דקידושי שמעון הוה קידושין כלפי עלמא, ואסורה לעלמא אף מחמת שמעון. ואף לראובן אסורה בביאה משום שמשתמש בצד

מח. ו**התוס' ריה"ז** [קידו' שם] הק' האיך מצאנו קידושין בעולם שלא יפשטו בכולה, ורחמנא אמר ולא חצי אשה. וכת' דכאילו אמר חוץ ממי שקידשך תוך ל'. [וע"ע רמ"ה שם]. ובפשוטו משמע דרווחא שביק דהתם הוה סוגיין ממש [אלא דהכא שייר לאדם מסויים]. אך מבואר בהמשך דברי הרשב"א דר' יוחנן ור' אבא הוה ב' דינים נפרדים. [וצ"ע בכ"ז].

מט. ו**הריטב"א** [קידושין שם] הביא בשם **רבו** דבי אמרי' רווחא שביק היינו לענין קידושין, אבל לזנות לא שביק רווחא. [משמע דרווחא לחבריה הוה גדר שיור, ולא תוצאה שלא נגמר הקנין].

נ. [ע"ע תוס' קידו' סג. ויבמות צג, וע' תוס' ב"מ לד. ואכמ"ל].

נא. ו**הרשב"א** [קידו'] הק' דר' יוחנן אמר רווחא שביק, ולא מתחיל וגומר. אלא נגמר הקנין מעכשיו [ול"ש בזה כלתה קנינו].

נב. והרשב"א הק' דא"כ הו"ל לגמ' כאן להביא את דברי ר' יוחנן. ועוה"ק הריטב"א דדבר פשוט הוא [דקי"ל] דבעי' ויצאה והיתה.

נג. וצ"ב מה שייך שיור גבי גט, ולכאו' כוונתו דמגרש מעכשיו, ושייר מי שיבוא עליה או יקדשנה עד ל' יום.

נד. ו**הרשב"א** הק' דא"כ יוכל אף לגרש מהיום ולאחר מיתה [לר' יוחנן]. דמגרש מעכשיו, אלא ששייר עד המיתה. [ותנן לעיל עב. דל"מ]. ותי' דכיון דלאחר מיתה לא זמן קידושין וגירושין הוא, וכל זמן שהוא בחיים לא גרש גרושין גמורין שיור גמור הוא, שהרי כל זמן שהוא חי שייר לאחר מיתה אינו גומר שאינו יכול לגרש ולא לגמור גירושין.

נה. [ומשמע דהחסרון משום דפנויה כלפי אחרים. אבל במה שמקודשת לב' ליכא חסרון].

נו. ויל"ד אי שייך לכלל דקי"ל כאת"ל.

נז. אך **המגיה לאבנ"מ** [קלז א] הביא בשם מכתב מאליהו [שער ח ט בסופו] דכיון דכלפי כו"ע הוה אשת אחיו, אסורה אף לאחיו. והמגיה שם תלה דתלי בדברי ר"ע [פג.] דאסורה לכו"ע מחמת צד האיסור לפלוני. אבל למסקנא אמרי' דאיסור כהונה שאני.

נח. ו**האבנ"מ** [קלז א] הביא דילפי' ויצאה והיתה, ובגט בעי והיתה לאיש אחר [וכדאי' לקמן פה., וע' לעיל]. ומה שאינו

המקודש לשמעון[נט]. אלא שאינה אסורה לראובן מחמת [עצם] הקידושין, אלא משום דארי דאיסורא הוא דרביע עלה.

והרשב"א ביאר דכוונת אביי דקידושי שני בדיבוריה לא אהני, דכיון דלא אסרה אראובן לא נחשב אשת ב' מתים[ס]. [וגדר אשת ב' מתים שייך דוקא היכא דאישות הב' סותרת לראשון. וצ"ב].

נב) **אלא אשת ב' מתים וכו'. פרש"י** שמת א', ואח"כ מת הב' אינה מתייבמת. דזו עדיין לא יצאת מזיקת יבומי הראשון, ונתוסף עליה זיקה מחמת שני. ולא נתפרש איזה אח מת ראשון.

ותוס' [ד"ה אפילו] כת' דהיכא דנאסרה על היבם משום אשת איש לפני קידושי אחיו לא חשיבא כלפיו אשת אחיו. **והאחרונים** הק' דא"כ היכא דמת שמעון ואח"כ מת ראובן. א"כ לא נאסרה מעולם על היבם מחמת שמעון, ואינה זקוקה מחמתו[סא]. **והאחרונים** [אמר"מ ט ג, קובה"ע יב ד, חזו"א קלד י. א] כת' דצ"ל דאיירי דוקא כשמת ראובן קודם, ועי"ז נאסרת ליבם מחמת שמעון. וכשמת שמעון זקוקה מחמתו, והוה אשת ב' מתים[סב].

נג) **שם. הרשב"א** הק' דבשעת מיתת הראשון נאסרה ליבם מחמת קידושי השני [דהוה אשת אח בחייו[סג]]. ועוה"ק **הרשב"א** דבשעת מיתת הראשון נפלה רק חציה[סד]. וכל יבמה שאינה כולה לפני יבם, הצד שאינו זקוק ליבום הוה כערוה שאינה יכולה להתיבם[סה]. והרשב"א הביא מהירושלמי דכיון דאסורה לבעל כה"ג אסורה ליבם[סו].

ועפ"ז הק' הרשב"א דאף לאחר שמת השני, כיון דבשעת מיתת האח נאסרה על היבם, כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה הוה כאשת אח שיש לו בנים ואסורה לעולם [וכדאי' יבמות כז: ומא. וכ"מ].

והרשב"א כת' דע"כ מיירי דמתו בבת אחת, וכריה"ג דאפשר לצמצם[סז].

נד) **ובא שמעון וקידשה סתם וכו'. הקוב"ש** [קוב"ב מט] נסתפק האם עי"ז אסורה על כל העולם מחמת שמעון, דמיגו דחל איסור עליו חל על כל העולם, והוה איסור מוסיף[סח]. אך הביא דמשמע בב"מ [עי"ש] דבשם איסור א' לא חל איסור נוסף [אף בכולל ומוסיף]. [ולכאו' מכאן מקור למש"כ תוס' דכלפי כל העולם אינה נופלת ליבום, דהיתה אשת איש קודם שקידשה זה].

נה) **שם. ובא שמעון וקידשה סתם. הקובה"ע** [ד ז, וקוב"ב מח] הק' דע"י שקידשה שמעון נאסרה על ראובן [משום איסור א"א], ולדעת **רש"י** [יבמות מט, ע' תוס' שם וקידו' סח.] כשנעשית ערוה אחרי שקידש

מתיר לאיש אחר לא נחשב גט. **ובקוב"ב** [מז] דן ע"פ יסוד זה היאך חלו קידושין בנדה, כיון דאינה נאסרת על שום אדם מחמת קידושין אלו. ועי"ש.

נט. דאף דשייך 'חוץ' בעצם הקידושין, מ"מ במעשה הביאה אינו מתחלק. [הו' לעיל].

ס. [ואף דהקידושין אהנו כלפי היבם].

סא. ועוד תי' **הקה"י** [יבמות כו] דבאמת נופלת ליבום רק מחמת ראובן, ואפ"ה יש בה דין אשת ב' מתים ע"י שמעון. ואפי' שאינה זקוקה מחמת אישותו.

סב. וכת' דאף דהרשב"א לא כתב כן, ע"כ דהרשב"א פליג על יסוד התוס'.

סג. דליכא שיור כלפי היבם. ועוד לדעת הרשב"א אף באופן של שיור אסורה בביאה.

סד. ויל"ד דהכא ראובן קידש לגמרי חוץ משמעון, אבל כלפי לוי הוה אשתו של ראובן לגמרי [וכדמשמע מתוס']. ואם ראובן מת קודם נופלת לגמרי [אלא דבשעה זו חל אישות דשמעון כלפי לוי, וכמ"ש האחרונים הו' לעיל].

והאחרונים [ע' אמר"מ וחזו"א] העמידו דמדברי הרשב"א מבואר דאף מעיקרא חל קידושי שמעון אף כלפי לוי, ומש"ה נחשב לחצאין. ודלא כתוס'. [וע' מה שהו' לעיל].

סה. והביא **דבירושלמי** [קידושין ג א] אי' גבי קידושין מעכשיו ולאחר ל' יום ובא אחיו וקדשה בתוך ל' יום, ומת א' מהם, מהו שהשני יהא מותר בה מה נפשך מה שקנה בה קנה והשאר נפלה מחמת אחיו. ר' יודן בן פזי אמר אסור בה, דכל יבמה שאינה כולה לפנים צד הקנוי שבה נדון משום ערוה וערוה פוטרת צרתה.

סו. והאריך בזה מכמה סוגיות, עי"ש. [והרשב"א כת' דאפשר דאביי ס"ל דנופלת ליבום, ופליג ע"ז].

סז. וכת' דאף דליתא לדריה"ג [ע' יבמות כח.], מ"מ בא לאשמוע' חידוש זה, את"ל דאפשר לצמצם.

סח. [והבא עליה יתחייב ב']. [ולדעת הרשב"א נחשב עי"ז אשת ב' מתים].

פקע הקידושין, א"כ אמאי לא פקע קידושין ראובן[סט].

והקובה"ע תי' דרש"י מודה דכשיש תקנה לערוה ע"י גט לא פקעי הקידוש'. ושוב הקשה דמ"מ יש גם איסור אשת אח. ותי' דלגבי אישות ראובן לכל העולם לא תפסי קידושי שמעון. וא"כ אף שהיא אסורה עליו, מ"מ אין ע"ז שם ערוה שיפקיע קידושין[ע]. [וע"ע קה"י יבמות לז].

נו) **תוד"ה אלא.** הכא משמע דאשת ב' מתים דאוריי'[עא] וכו'. וכן [לעיל מג:] בשפחה חרופה, לולי הא דפקעי קידושיה בשחרור. **והתוס' רא"ש** הביא עוד דמשכח"ל ע"י קידושין מעבשיו ולאחר ל' לר' יוחנן דשרגי דליבני[עב] [וכה"ק תוס' יבמות י.[עג]]. ועוד למ"ד [יבמות כט.] מאמר קונה מדאורייתא.

ותוס' [לעיל מג, והתוס' רא"ש] תי' דבמאמר דרבנן הוה משום גזירה משום צרה. אבל בהנך כו"ע מודו דאשת ב' מתים דאורייתא.

אבל **תוס'** [יבמות לב.] דייקו דבשום מקום אשת ב' מתים אינו דאורייתא. דאל"כ נימא גזירה אטו אשת ב' מתים דאורייתא. וע"כ דכל דין אשת ב' מתים הוה דרבנן, ונקט אסמכתא בעלמא. ותוס' [שם] הביאו דהוה מח' תנאים [שם צז:] אי דרשי' מדאורי', וסוגיין בההוא מ"ד דדרשי' מדאורייתא. ותוס' הביאו **דריב"ן** פי' דלכו"ע אשת ב' מתים דאורי', ואפ"ה במאמר דרבנן גזרו רק משום צרה.

והחזו"א הק' לצד דאשת ב' מתים הוה מדאורייתא אילו משכח"ל, א"כ לרבנן דלא משכח"ל לה אמאי איצטריך קרא. ושוב תי' [בסוגריים] דלא דרשי' מיתור דקרא למעט אשת ב' מתים, אלא דהוה סברא דנפילה ליבום דוקא מחמת חד אח.

נז) **תוד"ה כגון.** דפקע אישות ראשון ומותרת לזה שנאסרה עליו [וכדאי' לקמן]. וצ"ב גדר הדין דאישות השני מפקיע האיסור אישות של ראשון.

ותוס' [פג.] כת' כיון דנשאה זה שהותרה לו נתרוקן לו כל האישות ופקע אישות של ראשון לגמרי. **והרשב"א** [פג. בתו"ד] ביאר דהוה סברא, דכיון דנשאת נתרוקנה רשות הבעל הראשון אצל השני. משמע דעצם אישות השני מתפשט ומגדיר דאינו אשתו של ראשון[עד].

והמגיה לאבנ"מ [קלז ב] ביאר דבגט ע"כ פקע אישות הא' ע"י קידושי שני, דאל"כ אסורה עליו משום שמשתמש בצד אישות של חבירו[עה]. [ולכאו' כוונתו דע"כ הראשון שייר לזמן מוגבל]. וע"ע חזו"א.

והאבנ"מ [קלז ב] נסתפק האם אף בממון יהא הדין כן, דאם נתן חוץ מהבעל חוב [וכדמש"כ בשו"ת הרא"ש עב, הו' לעיל], ושוב מכר לאחר. האם נימא דניתק ופקע זכות הראשון[עו]. והאבנ"מ נסתפק האם קי"ל כר' אליעזר בהא, דר"ש ב"א [פג:] פליג.

ושוב כת' האבנ"מ דבממון לא אמרי' דנתרוקנה, דאל"כ כל שבא המתנה לרשות הזוכה זכה בו לגמרי. ונתקה מהנותן, ופקע רשותו. וע"כ דשייר לגמרי. ואמרי' כן רק באישות ולא בממון. או דלא קי"ל כר"א.

נח) **בא"ד בגירושין כיון שהתחיל לנתקה, ע"י שנשאת לאחר נתקה לגמרי.** צ"ב החילוק בזה.

סט. ולא גרע ערוה דאשת איש משאר עריות. וא"כ לא הוה אשת ב' מתים. [ויש שדנו דשאני ערוה דאשת איש, ע"פ דברי הפנ"י לעיל מג:]. **והאמר"מ** [ט ה] תי' דקידושי שני תפסי רק בצד דליכא קידושי ראשון, וכיון דלא הוה בצד א' ל"מ להפקיע. [אף דהוה באשה א', וכלפי אותו איש].

ע. ואף דהיא ערוה עליו, מ"מ אינה ערוה כלפי האישות. [רצ"ע].

עא. יל"ד אי כוונת תוס' לדייק מעיקר דברי אביי, או מקו' הגמ' היכי משכח"ל. **והתוס' רא"ש** כת' דהא דקאמר הכא אלא אשת ב' מתים היכי משכח"ל אשת ב' מתים, פי' בהך דר' אבא. אבל **הריטב"א** כת' [דלעולם הוה מדרבנן], ולאו קושיה היא, דנימא לא סגי דלא משכח"ל אשת ב' מתים. אלא דהוה מדרבנן. וכוונת הגמ' דבעלמא טרחו למצוא אשת ב' מתים.

עב. **והתוס' רא"ש** כת' דאף דרב ושמואל [שם] פליגי דמתפרש תנאי או חזרה, אבל היכא דאמר להדיא מעבשיו יתחילו ולא יגמרו עד לאחר ל' יום מודו דתפשי כולם. [והוא חידוש, והראשונים בסוגיין ושם נקטו דפליגי על יסוד דברי ר' יוחנן. אך י"ל דכ"ז לשיטתם דהוה גדר שיור. והתוס' רא"ש קאי בדעת תוס' דמתחיל עבשיו ונגמר אח"כ, דל"ש לסוגיין דשיור].

עג. וע' ירושלמי [קיד' ג א הנ"ל] הו' ברשב"א בסוגיין.

עד. ויש שביארו ע"פ דברי **השערי חיים** [נט ז] דבחוץ לפלוני, היינו באיסור אישות, והגט מהני להפקיע את כל קנין האישות. וכיון דהשני קנה קנינה, וממילא פקע איסור הראשון.

עה. [וכמ"ש הרשב"א הו' לעיל].

עו. **והאבנ"מ** דן דבממון אף אצל הזוכה הראשון יש לו קנין ממון שלם [ולא אמרי' דפקע]. ולא דמי לגט, דבשעת גירושין הוה פניוה וכלפי זה הוה שיור.

והחזו"א כתב דבגירושין נחשב שמשייר כמה שפחות, ובקידושין משייר כמה שפחות [וקנינו אלים[עז]].

ובחי' ר' שמעון [יבמות יט, ולט] כת' הטעם דבגט ע"כ יש היתר נישואין גמורים כלפי האחרים[עח], ולכן כשנשאת לאחר הוא נותן כח שתתקדש לשני, ומכח זה מתנתק האישות לגמרי, דאל"ה אין כאן גירושין כלל. אבל כשמקדש לעצמו לא שייך כלל לשיור.

ויש שביארו דבקידושין בשיור ע"כ שיש בזה גדר 'קנין' אישות [ולא רק איסור בעלמא], ומש"ה לא יפקע.

ורע"א [בגהש"ס פג.] נקט דאף כששייר חוץ מנברי דמהני [כדתנן לקמן פה.], ועדיין הוה אשת איש כלפי הנברי [ואף כשיתגייר]. ואם נשאת לאחר, עי"ז הותרה לנברי [כשיתגייר], דנתרוקנה. והק' דהפוסקים לא הביאו דין זה.

[אך **החזו"א** חלק דחוץ לנברי הותרה לגמרי, ואף כלפי הנברי אינה נחשבת א"א. ע' לקמן פה.].

ובחי' ר' שמעון [יבמות לט] כת' דבזה לא אמרי' דהוה שיור בגט, ואף כשתנשא לאחר לא הותרה לנברי זה.

נט) **בעי אביי וכו' וחזר ואמר לראובן ושמעון וכו'.**

פרש"י דהדר אמר לה קודם מסירה[עט]. **הרמב"ן** [ספר הזכות] הוסיף דל"מ אפי' תוך כדי דיבור לאחר הנתינה, דל"מ בגט [וכדאי' נדרים פז].

ומדברי התוס' משמע דהנך ספיקות הוה בין לר"א ובין לרבנן[פ].

אבל **הראב"ד** [על הרי"ף מג. בדה"ר] כת' דנתן הגט חוץ מראובן ושמעון, וחזר ולקח ונתנו ואמר לראובן ושמעון. **והרמב"ן** חלק דא"כ הוה נתינה אחרת ואין משמעותו ע"ד נתינה ראשונה. ועוד דאפי' היה דעתו כן ל"מ לרבנן, דבנתינה הראשונה שייר את ראובן ושמעון, ובנתינה זו אמר תהא מותרת רק לראובן ושמעון. ונמצאו שתיהן פסולות. וכן לדעת ר"א כיון דכבר נתגרשה בגט לר"א, א"כ קנאתו לגמרי, ועשה הגט שליחותו ול"מ שוב להתגרש בו, דדמי לשטר הלואה שפרע ונמחל שעבודו.

ובשו"ת הרא"ש [מו ב, ולה ט] הביא דמבואר דאפי' בחוץ [דהוה שיור] יכול לבטל מה ששייר [ולהתירה לכל], וכ"ש בתנאי ע"מ מהני לבטל תנאו [הו' לעיל עד: ועו.]. ושוב דחה הרא"ש דהכא ע"כ איירי קודם הנתינה, דאל"כ לר"א[פא] לאו כל כמיניה לחזור ולאוסרה למי שכבר הותרה. [ולכאו' בתחילת דבריו איירי לאחר נתינה[פב], ואפ"ה הק' דוקא האיך תאסר במי שכבר מותרת. ואילו בספק הא' דמתחילה חל גט חוץ מפלוני, שפיר מהני 'מחילה' לחזור ולהתירה לאותו פלוני[פג]. וצ"ב האיך יהני[פד], וכה"ק הט"ז קלז ו].

ס) **שם. רע"א** [פב.] הביא להק' דמפורש במשנה שצריך לחזור וליתן, ולא סגי לבטל התנאי. ורע"א תי' די"ל דדוקא לר"א מהני ביטול התנאי. אבל לרבנן הגט בטל ועומד, ול"מ בדיבור להכשירו.

ורע"א כת' דלפ"ז הספק איירי דוקא לר"א, אלא דילפי' לדידן בתנאי כה"ג [דחלו הגירושין אם יתקיים התנאי], אפ"ה יכול לבטל התנאי בדיבור בעלמא.

עז. **והחזו"א** דן האם יחשב מתנה ע"מ שכתוב בתורה אילו יתנה לשייר יותר, שלא יפקע ע"י שני, או בקידושין שיפקע.

עח. ועפ"ז כתב דאם שייר חוץ מעכו"ם [לצד דחל שיור ע' פה.], אף כשתנשא לאחר לא יפקע השיור.

עט. וכ"פ **השו"ע** [קלז ד] דחזר ואמר לה בשעה שמסר לה.

פ. **והריטב"א** כת' דהספק דוקא אליבא דרבנן [דאינה מגורשת], דאילו לר"א מגורשת, ופשיטא דכשחזר ואמר לה לראובן ושמעון שהתירה לגמרי. [יל"ד אי כוונתו שהלשון הזה ראוי לגרשה לגמרי. א"נ דאיירי שגירשה לגמרי].

פא. ומבואר דנקט דהגמ' קאי אף לר"א.

פב. וצ"ב א"כ אמאי הביא ראיה זו כלל, דכיון דא"א לפרש דאיירי לאחר נתינה א"כ ליכא ראיה כלל. [וקצת משמע מדבריו דאף קודם הנתינה אתינן עלה מדין ביטול התנאי, וצ"ב].

פג. **דהרא"ש** נקט דאיירי לר"א. ובשלמא לרבנן י"ל דמעיקרא לא חל הגט, כיון דהוה חסרון כריתות. וע"י מחילתו חל הגט. והט"ז יישב דכוונת הרא"ש דקאי כרבנן [עי"ש]. [אך אף זה צ"ע, דהא קנאתו ליפסל מהכהונה].

פד. ובפרט ע"פ הא דהאחרונים ביארו יסוד דברי הרא"ש דתנאי מילתא אחריתי, דמעשה הגירושין הוה כל הצדדים, ויש מעכב חיצוני. [ועוד דנו האחרונים אף בתנאי, האם הרא"ש איירי דוקא בתנאי דמיתלא תאלי בעתיד. אבל לאחר שנתברר שלא נתקיים התנאי ובטל המעשה, תו ל"ש לבטל את התנאי. ואילו הכא איירי במידי דאינו תלוי בפעולה עתידית. אך יש אחרונים שהביאו מדברי הרא"ש דמהני ביטול התנאי 'למפרע' אף בתנאי של מומים וכדו', דהוה תנאי לשעבר].

[ויש שביארו דאף 'חוץ' ע"כ לא הוה בגוף הגט, דעיקר פעולת הגט הוה השילוחין מביתו, ול"ש לחלק כלפי ראובן או כלפי שמעון. אלא דנכלל בגירושין היתר האיסור, ובזה שייך גדר 'שיור' לעכב חלק מחלות ההיתר. [ומש"ה מהני מחילה]].

דף פג.

סא) **תוד"ה אף לשמעון.** נראה ד'אף לראובן' נמי מספק"ל. אבל **הריטב"א** חלק דפשיטא דאעלמא קאי, והספק דוקא בשמעון דהוא בתרא, וקאי אף אראובן.

סב) **תיקו. הראשונים** הביאו **דר"ח** פסק דהוה ספק, וכ"כ **הרא"ש. והרמב"ם** [ח ז,ח] פסק כאת"ל דב'לראובן ושמעון' מאי דאסר שרא[א].

סג) **נענה ר"ט וכו' לא נמצא זה עוקר דבר מה"ת, הא למדת שאין זה כריתות. פרש"י** האמורה בתורה. שלא אמרה תורה כריתות העוקר דבר מה"ת. [משמע דמסברא ילפי' דאינו ראוי שמהני כה"ג. ועי"ז אמרי' דאין זה כריתות האמור בתורה].

והריטב"א כת' דר"ט הק' מסברא, ולא דריש מכריתות[ב]. וכדמבואר בגמ' [בע"ב] דדוקא ר' אלעזר בן עזריה דרש מקרא דכריתות [ואינך רבנן דרשי' קרא דכריתות לדבר אחר]. ואף אילו לא היה כתוב כריתות בתורה, לא אפשר שגט כזה מתיר. ונקט לשון הפוסק ספר כריתות, אף דלא ילפי' מהתם.

סד) **נענה ר' עקיבא וכו' נמצא גט בטל וכו' הא למדת שאין זה כריתות. פרש"י** לא אמרה תורה כריתות המביא לידי פסול. אבל **הרשב"א** כת' דכוונת ר"ע דאכתי אגידא גביה.

סה) **מתנה לעקור דבר מה"ת, מתנה מי קאמר לה, לא סגי וכו'. הרשב"א** הק' דאי הוה מתנה עמש"כ בתורה התנאי בטל והמעשה קיים, אלא דהכא אמרי' לא תעבור ולא תתגרש [וכדאי' לקמ' פד. ועע"ש[ג]].

והרשב"א ביאר דהכא מה שאינה מתייבמת הוה בשב ואל תעשה, ומש"ה נחשב עקירה דידיה, ואין זה כריתות דלא אמרה תורה שלח לתקלה[ד]. אבל ע"מ שתאכלי בשר חזיר [לקמן פד.] אין בזה חסרון כיון דהאשה עוקרת בידים, ולכן אינו נחשב עקירה של הבעל. ועפ"ז כתב דע"מ שלא תאכלי מצה הגט בטל, דמתנה לעקור דבר מה"ת[ה].

ורע"א [פד.] כתב דדין זה [ע"מ שלא תאכלי מצה] לא הוזכר בפוסקים. וכתב די"ל דכל החסרון לגבי יבום, שהקידושין הם מכח הגט, ונמצא דהבעל מתנה לעקור דבר מה"ת. אבל אכילת מצה תלוי בה, ויכולה לאכול אף בלא הגט. ולכן נחשב שהיא גרמה לעצמה לבטל ע"י שנשאת.

סו) **שם. מתנה לעקור. הרשב"א** [יבמות ב.] כת' דאף דמקיים מצוות יבמין בחליצה [לצד דחולצת, ע' לעיל פב:], אפ"ה מקרי מבטל מצוות יבמין דחליצה במקום יבום לאו כלום הוא. ועוד דהתורה תולה בדעת היבם, דאי בעי מייבם. והכא אף אם ירצה לא מצי מבטל, ומש"ה נחשב ביטול מצוות יבמין.

סז) **שם. מי קאמר לה וכו'. המחנ"א** [רבית לט] דייק דאילו התנה שתנשא לאחיו, ע"מ שלא תנשא לזה חשיב מתנה עמ"ש בתורה. והק' דהא לא אסיק אדעתיה דימות זה בלא בנים ותפול קמי יבם. והק' **דתוס'** [כתו' נו.] כת' דמתנה עמש"כ בתורה הוה דוקא היכא דנתכוון לעקור את דין התורה.

סח) **אלא מעתה בת אחיו לא ישא וכו'. רע"א** [בגהש"ס] הק' דלא דמי כלל, דבעריות דין התורה שלא נפלה ליבום[ו], ואילו הכא נופלת לפניו ליבום, אלא דמחמת התנאי א"א לקיים מצוות היבום. [רציין למש"כ תוס' פב: דאינה פוטרת צרתה]. ומש"ה חשיב עקירת דבר, דזקוקה לו אלא דא"י ליבם מחמת התנאי.

אבל **החזו"א** ציין דנח' הראשונים [הו' בתוס' פב:] האם אף בעלת התנאי פטורה מחליצה, א"כ הוה ג"כ גדר פטור.

א. והבי"ש [קלז ו] כת' דהרא"ש לא ס"ל הך כללא לפסוק כאת"ל. [והפוסקים דנו בזה מכ"מ].

ב. וכ"מ ברשב"א שכת' פי' אינו גט, ולישנא דקרא נקט דכתיב ספר כריתות.

ג. והרשב"א הביא **דבירושלמי** משמע דהוה מתנה עמש"כ בתורה, ונדחק בדברי הירושלמי.

ד. ורע"א כתב דלכאורה גורם לעקור דבר מה"ת לא עדיף ממגרש בהידא נגד התורה, ותליא במח' אביי ורבא האם אי עביד לא מהני. אבל ברשב"א משמע דהוה חסרון 'כריתות', דנולד מהגירושין תוצאה נגד התורה.

ה. ומבואר דהדין שאסורה לאכול מצה, כדי להנצל מאיסור א"א למפרע. [ויל"ד בזה. והקשו איך הותר לה להנשא, ולבטל מצות מצה].

ו. וכאשת אח שיש לו בנים [וכלשון הגמ' יבמות ל.].

סט) **שם. בת אחיו לא ישא. תוס'** [יבמות צט. ד"ה ספק] הביא בשם **ריב"א** דאינו כ"כ מצוה כשנושא בת אחיו, דמבטל מצוות יבמין. אבל **תוס'** [יבמות סב:] מבואר דפליג.

ע) **היינו פירכא. פרש"י** דאמר רבא דכולהו אית להו פירכא. **והחזו"א** כת' דלא נעלם מר' טרפון קושיית הגמ', ור"ט הזכיר רק פתח השקפתו[ז], ועיקר כוונתו דלא ניתנו דיני התורה בתנאים המעכבים את היבום.

עא) **דתניא מודה היה ר' אליעזר במגרש וכו' והלכה ונשאת לא' וכו' שמותרת לזה וכו'. פרש"י** שנשאת לאחר, ונתקה מאישות ראשון לגמרי. **ותוס' פי'** דנתרוקן לשני כל האישות. [ע' מש"כ פב: בתוד"ה כגון ובע"ב הגדר בזה]. **תוס'** [בע"ב ד"ה מודה] הק' למאן מודה. **והרשב"א** כתב דמודה לאו דוקא, דאינו מודה לבעל המח', אלא ר"א מיקל טפי[ח]. וכה"ג בכמה מקומות.

ובחי' **הר"ן** ביאר דאף דר"א ס"ל דאסורה לזה ומותר לזה, מ"מ יכולה לבוא לידי היתר לכל מחמת הגט, ע"י שתנשא לאחר[ט]. ולכן מותרת מעכשיו לאחרים. [ומשמע דכל הטעם דר"א ס"ל דהוה כריתות, משום דיכולה לבא לידי היתר[י]. ומש"ה הוה 'ומודה', דס"ל כסברת רבנן במקצת]. [ועד"ז כת' **החזו"א**].

והמגיה לאבנ"מ [קמג א] העיר דבדברי הרשב"א [בסמוך] מבואר דאף ע"מ שלא תנשאי לפלוני עד ל' יום לא הוי כריתות. ועי"ש.

עב) **שם. אילימא בחוץ משרא שרא ר"א וכו'. והרשב"א** הק' דנימא דר' טרפון פליג וס"ל דלא הותר [שהרי אף אי נימא דקאי בחוץ, א"כ פליג אברייתא זו, דס"ל דלא איירי ר"א בחוץ כלל[יא]]. **ותי'** דסברא הוא דנתרוקנה וכו' [וע' מש"כ בזה לעיל]. **והאחרונים** הקשו דר' שמעון ב"א [דבע"ב] השיב על טעם זה, ומבואר דפליג[יב].

עג) **אלא בע"מ. הרשב"א** כת' דאפי' אמר ע"מ שלא תנשאי לפלוני עד ל' יום נחשב מתנה לעקור ולבטל מצוות יבמין, דשמא ימות תוך ל' יום. ואין זו כריתות האמור בתורה. [והוסיף דאע"ג דג' חדשים אינו ראוי לייבם משום הבחנה, ואין תנאו מבטל כלום, מ"מ מדאורייתא מעוכבת מחמת התנאי].

עד) **הרי אשת איש וכו'.** מבואר דאיסור א"א נחשב 'הותרה' כלפי הבעל[יג]. **והקוב"ב** [נב] כת' דמכאן נראה דאיסור א"א הוא כאיסור שאר עריות, ולא משום גזל[יד] קנין הבעל[טו].

אבל **בהג' מהרש"ם** ציין **דהריטב"א** [נדרים כט י. בדה"ר] כת' דאישות לא הוה שיור במה שמותרת למקדש, דשם האישות הוה להתירה למקדש, ולאסרה לאחרים. ול"ש איסור אישות כלל ליאסר למקדש[טז].

עה) **שם. והחזו"א** כת' דכוונת ר"י הגלילי להכריע מסברא דאישות אינו מתחלק, אף שהוא ענין קנין. ורבא השיב דאין זה הכרע, דהוה קנין להיות קנויה לא' ומופרשת מהאחר.

ז. וביאר דכאשר העמיקו בנפשם, נתגלה לרבותינו ההלכות הנשכחות מסוד ה' ליראיו. והזכירו רק פתח השקפתם.

ח. וכ"כ **הריטב"א** דמודה לעצמו [לגרמיה], דאע"פ שהוא אומר שאשה זו מתירה לזה ונאסרה לזה אפ"ה אם נשאת מותרת.

ט. ואי לאו הכי יש טענה דאסורה לזה. וצ"ב מה מהני. [אבל בע"מ מהני אפי' שא"א לבוא לידי היתר].

י. ויל"ד אי אסרה חוץ מפלוני לכ' שנים, אי אמרי' דלבסוף תבא לידי היתר לפלוני. או דוקא הכא דתלי באישות. [ועויל"ד דל"מ שיור לזמן מוגבל, דלבסוף הזמן אין אשת איש יוצאת בלא גט].

יא. וכתב דלדעת הרמב"ן דפליגי בתרתי ניחא.

יב. [**והאבנ"מ** קלז ב נסתפק כמי ההלכה, ונפק"מ לענין ממון].

יג. [דומיה דהא דתרומה 'הותר' לכהן]. וי"ל דר' יוסי הגלילי פליג בסברא זו.

יד. ע' **רש"י** [סנהד' נז.] דבן נח שיחד שפחה לעבדו ובא עליה נהרג עליה. **פרש"י** משום גזל. [ואף שהוא עבדו, ומה שקנה עבד קנה רבו, ועוד דאין אישות לעבדים. אפ"ה חייב על השפחה].

טו. [שבאיסור גזל לא שייך לומר דהותר מכללו, משום שמותר לעצמו. דהבעלים מותרין להשתמש בשלהן משום דאינו בגדר גזל כלל]. ויש שהביאו עד"ז מהגמ' [יבמות מה:] דחצי עבד שקידש אשה, נמצא צד עבדות משתמש בצד אשת איש. [אף שהיא אשתו, ולא הוה אשת רעהו. וע"ע גר"ח סטנסל קע, וריטב"א יבמות במסקנא שם].

טז. ואילו בא לאסרה אף לעצמו, לאו אשת איש היא כלל. וכלפי אינשי דעלמא חל האיסור לגמרי וליכא שיור כלל. ועפ"ז חילק דאישות לא דמי לקונם לפרטי, דשייר ולא אסרה לכל העולם. אבל אישות לא הוה צד שיור. וכן הקדש אישתרי לגבוה, דכלפי גבוה ההקדש אינו אוסר כלל.

עו) **ובמאי אילימא בע"מ, הרי הותרה אצלו בזנות וכו'.**

תוס' [לעיל פב.] כת' דה"מ למיפרך דאף היכא דהתנה ע"מ שלא תנשאי ולא תבעלי מהני התנאי. [ע' תוס' שם]. אלא דכל דרך תנאי הותרה לכל, והוה תנאי בעלמא[יז]. אלא נקט הקושיה הפשוטה.

עז) **נענה ר"ע וכו' נמצא גט בטל ובניה ממזרים, א"ה בכולה תנאי דעלמא לא תנסיב וכו'. רש"י** [הו' לעיל] **פי'** כוונת ר"ע דלא אמרה תורה כריתות המביא את ישראל לידי פסול. והגמ' דוחה דלא חיישי' לזה. **והרשב"א פי'** קו' ר"ע דאגידא גביה, ולפ"ז דחיית הגמ' דמותרת לינשא. ולא חשיב אגידא גביה.

ומדברי **הגר"א** [קמג מח] משמע דדעת ר"ע דבכל תנאי אסורה לינשא, ולא חל הגט עד שיתקיים התנאי[יח]. **דבתוספתא** אי' ע"מ שלא תעלי באילן זה, נקצץ האילן ה"ז גט. והרשב"א [פג:] הק' דהוה גט מיד. והגר"א כת' די"ל דהתוספתא ר"ע היא, דאמר אין זה כריתות כ"ז דחיישינן לביטול התנאי. וכמ"ש הר"ן [הו' בסמוך] **בשם אחרים** [דאף בתנאי בקו"ע חיישינן שתבטל].

עח) **שם. בכוליה תנאי דעלמא נמי לא תנסיב וכו'.**

[ובשאר תנאי רשאית לינשא, ולא חששו לחשש זו]. **הראשונים** הביאו מכאן דבמקום תנאי מותרת לינשא[יט].

והראשונים הק' דגבי תנאי ר' זוז [לעיל עד.] אי' דלאחר לא תנשא עד שתתן. ועוד הביא **הרמב"ן** מהגמ' [לעיל עו:] מעכשיו אם לא באתי, דאף היכא דמת אסורה לינשא. משום אטו תנאי בעלמא [וכמ"ש תוס' שם[כ]]. עכ"פ מבואר דתנאי בעלמא אסורה לינשא[כא].

ובגמ' [לקמן פד.] הו' דנח' **רב יהודה ורב נחמן** [גבי נדרים] אי מותר לסמוך על מה שמזדהר בתנאו[כב]. **והגמ'** [שם] דוחה דה"מ תנאי שהוא בידו, אבל תנאי שאינו בידה ודאי אסורה לינשא שמא לא תוכל לקיים התנאי.

ותוס' [פב:] הביאו **דבתוספתא** [הו' בגמ' פד.] מדוייק דע"מ שלא תבעלי לאחר חוששין [שמא תבעל לאחר מיתת בעל ראשון][כג], ודוקא אבא ואביך אין חוששין. **ותוס'** [באן] הק' דלבאו' חולק על הגמ' כאן, ודחו כוונת התוספתא באופ"א. ועוד כת' **הרמב"ן** דמשום לאחר מיתת הראשון לא חיישי', משום דיש כמה מי יימר.

והרמב"ן [בתוך דבריו] כת' דכל הנידון משום חשש דרבנן, ואם נשאת לא תצא[כד]. **והרמ"ה** [בחי' מכת"י] כת' [עד"ז] דכוונת הגמ' כאן דמדאורייתא מותרת לינשא[כה].

והרמב"ן הביא צד דהכא אין חוששין שמא תנשא למי שהתנו עליו, שאם ישאנה הגט בטל למפרע. ובשעה שמבטלת את התנאי נמצא שבא על אשת איש. ומבואר [לקמן פד.] דבאבא ואביך אין חוששין שמא יעשו אחרים איסור בה. וא"ת ניחוש שמא תבעל לו לאחר מיתת בעל הראשון [וכמ"ש תוס' ד"ה ועמדה]. וי"ל דבזה יש כמה מי יימר, ובשביל כך אין אוסרין אותה מתחלה לינשא לאחר.

עט) **שם. הרמב"ן** הביא **יש מחמירים** דבכל תנאי אסורה לינשא עד שיתקיים התנאי[כו]. **והביא** דנח' **בזה הגאונים**[כז].

יז. וכ"כ שא"ר, דמותרת לכל. אלא דתנאי רכיב עלה.

יח. אך העירו דבגמ' משמע דר' עקיבא לא פליג בכל תנאי, אלא שהגמ' מקשה מ"ש.

יט. ועוד הביא **הרמב"ן** לפרש כוונת הגמ' [כאן] דבקיום התנאי קאמר, כלומר אינה ראויה לינשא כלל, וכיון שכן אינה מגורשת שאינו כריתות משום שמא לא יתקיים התנאי.

כ. [אך המגיד משנה [הו' לעיל שם] ביאר באופ"א, וע"ד דברי התוס' רי"ד הו' בסמוך].

כא. וכן הביא **הריטב"א.** **והרמב"ן** כת' דאין התנאי שלה, וחוששין מעיקרא שצריכה לקיים תנאיה. ואזלי' בתר עיקר התנאי, ומש"ה גזרו.

כב. אך משמע התם דנח' בזה רב יהודה ור"נ האם סמכי' דיזהר. **ובחי' מכת"י** כ' בשם **הרמ"ה** שאם קבלה עליה בשבועה מותרת לינשא. אבל **הרמב"ן** כת' די"ל דה"מ בנדרים, אבל אשה משום חומרא שהחמרת בסופה [דבניה ממזרים]. וע"ע לק' שם.

כג. **והרמב"ן** הביא דכ"ד **רש"י** [פד.] דע"מ שלא תבעלי לאיש פלוני אינו גט שמא תבעל לו, כלומר שאין מתירין אותה לינשא עד שיתקיים התנאי, או שאי אפשר שיבטל.

כד. אבל **התוס' רי"ד** [עה"ג פב.] משמע דהוה מדינא. ע' בסמוך.

כה. ופשיטא ליה דאיסור הרחקה על העתיד הוה דרבנן. [וע"ע פד.].

כו. **ובגהש"ס** [פב:] ציין **דתוס'** [קיד' ס:] מבואר דהמגרש ע"מ שתתני ר' זוז אסורה ליבם, שמא תקיים התנאי לאחר זמן. אף דבידה שלא לקיים.

כז. והביא דבתשובות הגאונים אי' שנחלקו בה שתי ישיבות, גאוני מתא מחסיא וגאוני פומבדיתא, ורבו המתירים והתירו.

ודעת **תוס'** [לעיל פב:] דכל תנאי שיש לחוש שמא יאנסו אותה וכדו' אסורה לינשא. וכן נתינת מעות, יש לחוש שתאבד מעותיה. ודוקא תנאי דהכא דהנישואין תלי בדידה מותרת לינשא על סמך שלא תעבור על התנאי.

והרמב"ן הביא צד [וכ"ד הריטב"א, ור"ן לעיל עד.] לחלק בין תנאי בשב ואל תעשה לתנאי שיש בו קום עשה. דתנאי שהוא בשב ואל תעשה והוא ברשות עצמה [כגון שלא תנשאי לאיש פלוני ושלא תשתי יין] מותרת לינשא מיד, והיא תחוש לעצמה. אבל תנאי שבקום עשה [כגון שתתני לי ר' זוז, ושתבעלי או שתנשאי לאיש פלוני או שתשתי יין] חוששין שמא לא תקיים התנאי[כח]. אבל כל תנאי שברשות אחרים בין שהוא בקיום או בביטול חוששין [כגון אם לא באתי וכדו'] חוששין שמא יבא.

ועוד הביא **הרמב"ן** להקל בכל תנאי שהוא בידה, בין קו"ע ובין שב ואל תעשה. בידה שלא לשתות יין או לשתות, ואין חוששין שמא לא תקיים[כט]. אבל תנאי שתתני לי ר' זוז תלוי ברשות אחרים. דשמא ירצה לקלקלה ולא ירצה לקבל המעות[ל], או ילך לו למדינת הים, ונתינה בע"כ שלא בפניו לא שמה נתינה.

והר**יטב"א** דחה דכל שהוא בקום ועשה לא נחשב בידה. ודוקא בשב ואל תעשה, ובידה שלא לעשות דבר המבטל מהני. **והריטב"א** ביאר דבתנאי שב ואל תעשה מסתמא אמרי' שקיימה תנאה[לא], עד שיביא הבעל ראיה דלא קיימה תנאה[לב]. אבל תנאי בקום ועשה, עליה להביא ראיה שקיימה את התנאי. [ועד"ז כת' הר"ן לעיל עד. לה: בדה"ר, וכן הריטב"א שם].

ועד"ז כ' **התוס' הרי"ד** [פב. עה"ג] דבתנאי דשב ואל תעשה התנאי באה לבטל את הגט. והיכא דבידה שלא לעבור על התנאי רשאית לינשא. אבל בתנאי שתתני לי ר' זוז, הא תלה קיום הגט בעשיית המעשה. [שאם האשה תעשה את המעשה הגט קיים, ואם לאו אינו קיים]. **ומש"ה** עשיית מעשה האשה באה לקיים הגט, הילכך אין הגט קיים אלא בעשיית אותו המעשה[לג]. [ולפ"ז מדינא אסורה לינשא, ועברה איסור[לד] אף אם יתברר לבסוף שנתקיים התנאי].

פ) **ובמאי איליבי' בחוץ משרא שרי ר"א וכו'. הרשב"א** כ' דסירכא נקט, בדלאו הכי לא נעקר הגט למפרע, ובניה לא הוה ממזרים. וכ"כ **המהרש"א**.

פא) **תוד"ה ועמדה.** וא"ת והלא אין נישואין חלין שהרי אסורה עליו באיסור א"א וכו' והכא אמאי גט בטל. וכה"ק **שא"ר** דע"י שנשאת בטל הגט, והוה אשת איש למפרע. ועי"ז קידושיה לאו קידושין. נמצא שלא עברה על התנאי[לה].

והא**חרונים** הביאו דמבואר דבמקום ממ"נ כה"ג

כח. והרמב"ן הביא תוספתא ע"מ שלא תלכי לבית אביך, ושלא תשתי יין מכאן ועד ל' יום הר"ז גט ואינו חושש שמא תלך ושמא תשתה. ולמד משם שכל תנאי שברשותה, והוא שב ואל תעשה אין חוששין שמא תעבור עליו.

כט. **והרמב"ם** [ח א] כת' דכל תנאי מעכשיו יש לה להנשא לכתחילה, ואי"צ לחשוש שמא לא יתקיים התנאי. והפוסקים כת' דאיירי דוקא במידי דברשותה.

ל. לצד [לעיל עה.] דנתינה בע"כ ל"ש נתינה.

לא. **והאחרונים** [הו' לעיל שם] דנו האם החילוק משום גדרי חזקה דמעיקרא. או סברא בגדרי התנאי. **והר"ש איגר** [שו"ת רע"א קכו] ביאר דבתנאי דקו"ע אם נאנסה ולא קיימה לתנאה לא אמרי' אונסא כמאן דעביד. ועי"ש דדן אי חיישינן לאונס. [וע' לעיל עג.].

לב. ובפשוטו הוה דימוי בעלמא שהריטב"א [והר"ן לעיל] דימה חשש להבא, לנידון חשש לשעבר. ולדברי הר"ש איגר תלי הא בהא. [ועויל"פ דבתנאי דשב ואל תעשה הבעל הימניה לאשה שקיימה את התנאי, והוה כאילו התנה שאם תאמר אפי' בשקר נאמנת [וע"ד מ"ש תוס' לעיל סד.], ומש"ה אף אי תעבור על התנאי, אי ליכא עדים יכולה לשקר להיות מגורשת. וצ"ע].

לג. ועד"ז כת' **ה"ה** [ח כב] גבי אם לא באתי עד י"ב חודש, דהגמ' מסתפקת דאף כשמת אסורה עד י"ב חודש, ובודאי לא יבא אינה מותרת ואין מחזיקין אותה בגרושה עד שיהיה מקויים בפועל. [אך בפשוטו מבואר בתורי"ד דכה"ג ביאתו מבטלת את הגט, ולדברי ה"ה צ"ל דכיון דסיבת הגט מחמת שלא יבא נתכוון ד'אי ביאתו' יחשב קיום לגט. ע' גר"ח סטנסל הו' לעיל עג., וע' חי' ר' שמעון ו].

לד. [ואף דכשיתקיים התנאי חל הגט למפרע, מ"מ בינתיים אינה מגורשת]. ויל"ד אי הוה איסור דאורייתא, ואפשר דהוה מדרבנן.

לה. וכה"ק **הרמב"ן** כיון שהותרה אצלו בזנות אם עברה ונשאת לזה שנאסרה עליו כיון דלאו נישואין הוו דנמצא גט בטל אשתכח דזנות בעלמא הוא ולא בטיל גיטא. וכת' **הרמב"ן** דכשהיא נשאת לזה שנאסרה עליו ממה נפשך, אם תאמר עברה על התנאי אין כאן נשואין. אם תאמר לא עברה על התנאי א"כ הגט אינו בטל ומגורשת היא אף לזה, ואי אפשר לבטל נשואיו של זה יותר משל אחרים.

אמרי׳ דלא תפסי קידושי שני. [ואף דעכשיו עדיין אינה אשת איש]. וצ״ב מה מונע את הנישואין מלחול, הרי עכשיו אינה א״א. **והשער״י** [ז טז] הביא מדברי התוס׳ יסוד, דדבר שאין מציאות לחלות אינו חל כלל. דכיון דנשואים אלו אי אפשר שיחולו, שאם יחולו יתבטלו למפרע מחמת התנאי, משו״ה א״א כלל שיחולו הנישואין. והגט קיים והנשואים בטלים.

והשער״י ביאר עד״ז גדר המקדש ע״מ שאין שאר וכסות, דמחמת התנאי לא חל חיוב שאר וכסות. וביאר דהוה תנאי שאם חל החיוב, עי״ז יתבטל הקידושין למפרע. ומש״ה אינו חל כלל חיוב שאר וכסות. דע״י התנאי נגרם שא״א שתחול החלות, וכ״כ **הקוב״ש** [ב״ב ריא].

פב) **שם. והלא אין נישואין חלין.** אבל הר״ן כתב דכיון דאין הגט מתבטל אלא ע״י הנישואין, ע״כ הנישואין חיילי. שאין לך דבר המעכבן מלחול, שהרי מגורשת גמורה היא אצל כל אדם. אלא שהתנה בתנאי בעלמא.

וביאר הרי הוא כאילו אמר הרי את מותרת לכל אדם, אף לפלוני, אלא שאם תנשאי לפלוני הרי את אשתי עד שעת נישואין ומשעת נישואין ואילך, אלא שבשעת נישואין אי את אשתי. והוסיף דאף דאי׳ [לקמן פג:] כיון דפסקה פסקה, ה״מ פסקה ליום א׳ לגמרי, אבל הכא לא פסקה אלא לענין שאפשר לנישואין לחול. [רצ״ב].

והאבנ״מ [קמג ג] הק׳ היאך מהני גט רק לנישואין, הא אין לך שיור גדול מזה. והאבנ״מ ביאר דכיון דהגט חל רק בשעת נישואין אין בזה חסרון. [ומ״מ צ״ב היאך יתכן שהגט יתיר רק לשעה אחת. ועי״ש במגיה]. אבל יש **אחרונים** [אבי עזרי מכירה ז] דביארו דכוונת הר״ן דהתנאי עוקר מכאן ולמפרע, ומש״ה בשעת קיום התנאי היתה פנויה [אף כלפי פלוני], ורק אח״כ נעקר [למפרע], ובזה מהני דעתו שיחול עכ״פ שעה א׳[לו].

פג) **שם. והכא אמאי בטל הגט. והרמב״ן** תי׳ דהכא כיון דא״א לינשא נישואין גמורים, הכי אתני עלה מעיקרא[לז]. ומתפרש התנאי דכל שעושה דרך נישואין עי״ז הגט בטל.

והרמב״ן כת׳ ש״מ שהנותן שדה ע״מ שלא תתן לפלוני, כל שנתן לו דרך קנין בטל המתנה, והשדה חוזר לבעלים ראשונים. [ואע״ג דקנינו אינו קנין, דאינו שלו למכור. דהתנאי תלוי במעשה הקנין]. **וכ״כ בשו״ת הרא״ש** [פא והו׳ בחו״מ רמא יא ובמשנ״ל זכיה ג ו].

והמשנ״ל ואחרונים הק׳ דכ״ז לדעת הרמב״ן, אבל לדעת תוס׳ לא נתבטל התנאי. **והאבנ״מ** [קמג ג] **ונתיבות** [רמא ה] כת׳ דבממון אף תוס׳ מודו לר״ן דכיון דלא אמרי׳ פסקה. **ורע״א** [במשנ״ל שם] כתב דהרא״ש איירי ביורש, א״כ כוונתו דעכ״פ חלקו בירושה חל ממ״נ.

פד) **שם. רע״א** דייק לשון הברייתא נתארמלה או נתגרשה, ועמדה ונישאת. משמע דאי בעודה תחת השני נשאת לזה אינו מבטל את הגט. **ורע״א** הק׳ דע״י הנישואין מבטלת את הגט, ולא תפסי קדושי שני. ובין לדברי הרמב״ן דהתנאי תלי ב׳דרך נישואין׳ [אפי׳ בחיי המגרש], ובין לדברי התוס׳ אחר מיתת המגרש, עכ״פ נשואי השני אינו מעכב, דהגט בטל למפרע ולא נתפסו קדושי שני. וצ״ע. אך לדברי הר״ן ניחא דאין כאן התחלת נישואין כלל.

והאחרונים דנו דדוקא היכא דעכשיו היא פנויה שייך ׳מעשה נישואין׳. אבל היכא דעכשיו היא אשת איש לא חשיב כלל מעשה נישואין, ולא נתבטל התנאי. ואפי׳ לאחר מיתת הבעל, אין כאן תפיסת קידושין כלל.

פה) **שם. הפוסקים** דנו היכא דהתנה ע״מ שלא תנשאי לפלוני, והלך פלוני וקידשה. האם התנאי תלי דוקא נישואין וכניסה לחופה[לח], או קידושין. ולא נתפרש בתוס׳ [והראשונים] אי כוונתם דלא תפסי קידושין, ועי״ז כניסה לחופה לא הוה נישואין. או דהנידון על מעשה הקידושין עצמה. **והמגיה** [לאבנ״מ קלז ד] ציין **דתוס׳** [פב:] כת׳ דע״מ שלא תבעלי יכולה להתקדש, משמע דשלא תנשאי אינה יכולה להתקדש לו.

לו. ובפשוטו זה דלא כיסוד השער״י. [וצריך ליישב לשון הר״ן].

לז. **והראשונים** הקשו א״כ אף בתוספתא דאבא ואביך, אפשר לעשות דרך נישואין, וכמ״ש בתוס׳.

לח. וכ״ד המבי״ט [א שלג] והרשב״ש [רלט]. ובשו״ת ב״י [דיני גיטין יב] כת׳ דלכאו׳ משמע דבקידושין לא עברה על תנאה, אבל להיותי מיראי הוראה ומה גם לדבר ערוה החמורה לא מלאני לבי להתיר. [והו׳ באבנ״מ קלז ד].

פו) **בא"ד וי"ל דהכא עמדה ונשאת לאחר מיתת המגרש.**

ובחי' **הר"ן** גרס בגמ' 'עברה ונשאת', והק' דלדברי תוס' בנישואין אלו לא עברה כלל[לט]. אלא דע"י נישואין אלו עושה למפרע ביאתה משני זנות, ובניה ממזרים. וכת' דמש"ה איקרי עבירה[מ].

פז) **שם. ונשאת לאחר מיתת המגרש. הרשב"א הביא** דנח' בזה רבוותא, **דבה"ג** הביא דכשנתן גט ע"מ שלא תשתי יין, דיש **רבנן** דסברי דהגט לא בטל אם שתתה יין לאחר מיתתו. כיון דבעל מת בטל ליה תנאיה. [והו' בה"ה ח א].

והאחרונים הק' דכמה תנאים מהני לקיים לאחר מיתה, וכגון ע"מ שתתני לי ר' זוז [לעיל עד. למ"ד לי ואף ליורשי], ואם לא באתי [לעיל עו:].

והר"ש איגר [שו"ת רע"א קכו] נסתפק האם סברת הגאונים דבטל התנאי מהדין[מא], או משום אומדנא, שאין כוונת הבעל להקפיד על דבר שאחרי שנגמר האישות[מב]. [והאריך ליישב החילוקים בב' האופנים].

פח) **בא"ד וההיא תוספתא יש ליישבה וכו' כלומר שאם נראה שתבעל להם שלא יהא גט וכו'.** [דבפשוטו כוונת התוספתא דבתנאי ע"מ שלא תבעלי חיישי', וכמ"ש תוס' פב:. ותוס' הק' דבסוגיין מבואר דמותרת לינשא לכתחילה, ולא חיישי'[מג]. ותוס' תי' דכוונת התוספתא דאין זה קיום תנאי]. **והרשב"א** הביא דתוס' הביאו ראיה למש"כ דדוקא לאחר מיתת הראשון נחשב קיום התנאי. דלדברי הרמב"ן מ"ש אבא ואביך מאחר, הא יש צורת מעשה נישואין.

פט) **אלמנה אצלו וגרושה אצל כל אדם, וק"ו. פרש"י** דע"י צד גירושין אסרה הכתוב [ומזה ילפי' בק"ו לאיסור א"א, לצד דל"א איסור כהונה שאני]. **והשאג"א** [חדשות ב] **ביאר** דאע"ג דאצלו הוה אלמנה, מ"מ אסורה עליו מדין אשה גרושה מאשה.

צ) **ובמאי אי בע"מ וכו'. רע"א** [לעיל פא. וכאן] הק' דהו"ל להק' טפי, דבע"מ ליכא צד איסור לכהן כלל. דכיון שתנשא לו [לאחר מיתת בעלה], הרי נתבטל הגט, והוה אלמנה ומותרת לכהן [כבית הלל לעיל פא. דהיכא דלא נתקיים התנאי מותרת לכהן]. **ועד"ז** הביא **המהרי"ט** [א נ] להק' דנהי דאסורה לכהן, הא מיד כשנתבטל התנאי תהא מותרת, ואין בה צד גירושין כלל.

והאחרונים דנו האם אסורה תחילת הביאה, דרק עי"ז נעקר הגט למפרע. [והמהרי"ט ציין לירושלמי הו' ברשב"א פד.].

והמהרי"ט הביא **י"מ** דאף שלא נתקיים התנאי אסורה לכהונה, משום ריח הגט. וחילק בין תנאי דשב ואל תעשה דהכא, דל"ד לתנאי בקום ועשה דהתם[מד].

והרש"ש כתב די"ל דר"ע ס"ל כבית שמאי [פא.] דאף דלא נתקיים התנאי אסורה לכהונה.

והתור"ג ורש"ש כת' דמ"מ אסורה לכהן זה בזנות, ודנו מחמת צד איסור זנות. אך רע"א דייק מדברי רש"י [פג: ד"ה הרי] דעיקר הנידון משום צד נישואין.

והמהרי"ט כת' דעיקר ק"ו דר"ע משום צד גירושין עכשיו קודם שתתבטל התנאי, ומש"ה יש לאסור בק"ו.

דף פג:

צא) **הרי גרושה אצלו בזנות. פרש"י** מעתה אין כאן ק"ו, דאף אצל כהן זה יש צד גרושה. **רע"א** הק' דהגמ' לומדת ק"ו מן צד גירושין דעלמא, שנתגרשה מאישה. [ושייך ק"ו ממקור הדין].

צב) **ור' עקיבא אי חוץ ס"ל לותיב חוץ, ואי ע"מ וכו'. הרמב"ן** [פב.] כת' דר"ע ודאי פליג בין בע"מ ובין

לט. אבל גירסא דידן עמדה ונשאת [וכ"מ דגרסי תוס', ולפ"ז לק"מ].

מ. [ומשמע דיש איסור דאורייתא לגרום שיעבור איסור למפרע. וע"ע לק' פד.].

מא. 'טעם חוקי' דא"א שיתבטל הגט וענין הכריתות אחרי שבטל קשר האישות. וכעי"ז כתב **האבנ"מ** [קמג ב] דכיון דאינה אגידא ביה מחמת התנאי. **ובקוב"ב** [מד] כתב דהתנאי צריך למשוך כחו מהגט [וצ"ב].

מב. וכתב דכשזקוקה ליבום מהני לב' הטעמים.

מג. ותוס' [כאן] לא נחתי לחלק כר' אלחנן [בתוס' פב:] דבסוגיין איירי בע"מ שלא תנשאי, דהוה בידו.

מד. ואפשר דהוה משום דילפי' ק"ו בסוגיין. ורע"א כת' די"ל

בחוץ, א"כ מאי פריך אי חוץ ס"ל וכו', הא פליג בתרוייהו[א]. ור"ע הק' חד תשובה לכל סברא לחוד[ב]. והרמב"ן ביאר דקו' הגמ' דאי ר"ע שמע דר"א קאי בחוץ, דילמא מודה דבע"מ הגט בטל. די"ל דע"מ גרע מחוץ, דעי"ז נמצא בניה ממזרים. ואי שמע דר"א פליג בע"מ, מנ"ל דר"א ס"ל דמהני ע"מ. ותי' דר"ע שמע דאיכא דתני כמשנה ואיכא דתני כברייתא, ואיהו פליג בתרוייהו, וס"ל דבתרוייהו ל"מ.

ועוד כת' הרמב"ן דה"ה דהו"ל למימר דר"ע סבר כמאן דמכשר ר' אליעזר אפי' חוץ, אלא משום דמאן דתני חוץ לא מפרש פסול דע"מ לרבנן. ועוד כת' דאורחא דגמרא הוא לאקשויי מאי דבר אחר, והק' דדי בטעמא קמייתא.

אבל **הרשב"א** [כאן] הוכיח מקו' הגמ' משמע דאין צד דנח' חכמים ור"א בתרתי, דהול"ל דס"ל דפליגי בתרתי.

והרשב"א כת' דמ"מ דעת ר"ע דתרוייהו ל"מ, אפי' ע"מ. והו"ל להק' לרבנן [דמתני'] דמכשיר ע"מ, אלא דעדיפא להקשות לר"א בשניהם. דלר"א איכא למיפרך בין בחוץ בין בע"מ משום הכי פריך ליה לר"א, וממילא שמעי' דלמ"ד בחוץ אבל בע"מ מודו דתיקשי בין לרבנן בין לר"א. ולישנא קלילא נקט.

אבל **הרמב"ן** נקט דפליגי בתרתי, דלא אשכחן מאן דאמר דע"מ כשר. ועוד א"כ זקנים הללו לותיב לחבריה, למאן דמכשיר בע"מ.

צג) **מה קודמי הוי' ראשונה לא אגידא באיניש וכו'.**

הרשב"א הק' דלר"א לשיטתו אפשר דאגידא, וכדברי ר' אבא כשקידש חוץ מפלוני[ג]. ועוה"ק דמשכח"ל כשקידש מעכשיו ולאחר ל' [וכדברי ר' יוחנן קידו' ס. הו' לעיל פב:]. ותי' דקודמי הוי' ראשונה ממש קאמר, הראשון שקידש. והרשב"א סיים ואינו מחוור, ולכאו' כוונתו להק' מנ"ל דקרא איירי בלא נתקדשה לעולם[ד]. **והריטב"א** דייק מקרא דאיירי שהיתה פנויה מעיקרא [ולא נתקדשה מעולם], דאל"כ הו"ל לכלול פרשת מחזיר גרושתו, דלא יחזירנו בעלה ראשון.

צד) **תוד"ה מה.** אסור לקרובי בעלה הראשון[ה] וכו' שתהא מופקעת ממנו מדין אשת איש, ולא תהא אגידא גביה. **האתוון דאור'** [ח] חקר בגדר איסור לקרובים לאחר מיתה וגירושין, האם נשאר מקצת אישות כלפי זה. או דאסורה מחמת השם שהיתה אשתו של קרובים. [ויל"ד מקו' ותי' התוס'].

זה אוסר וזה מתיר

צה) **גופא מודה ר"א וכו' שמותרת לזה שנאסרה עליו, השיב ר"ש ב"א וכו'.** [ע' מה שהו' לעיל פב: ובע"א הגדר שנתרוקנה האישות].

ורע"א [בגהש"ס בע"א] נקט דנפק"מ אף לרבנן בגירש חוץ מנכרי [דתנן פה. דאינו פוסל[ו]], ונשאת לאחר ועי"ז הותרה לנכרי[ז] [כשנתגייר]. ותמה דהפוסקים השמיטו [וע' מה שהו' לעיל].

והאבנ"מ [קלז ב] דן בקנין ממון ששייר חוץ, ואח"כ מכרו לאחר, האם אמרי' דנתרוקן שיור של ראשון. [והו' לעיל פב:]. והאבנ"מ נסתפק אי הלכה כר"א או כר' שמעון ב"א.

צו) **והרי יבמה וכו' התם יבמה הוא קא אסר דאי מבעל הא שריא וקיימא. האתוון דאורייתא** [ח] חקר בגדר זיקת יבום, האם הוה המשך אישות המת, או איסור חדש דהתורה אוסרתו. [והאריך שם טובא מכמה סוגיות[ח]].

דבכל תנאי [דאינו בידה] היא אסורה לכל קודם קיום התנאי. אבל הכא שמותרת לעלמא, לא גרע מריח גט.

א. **והרמב"ן** כת' דכיון דר"ע ור' טרפון פסלי בע"מ, לא מסתברא לאחזוקי פלוגתא בתנאי בכדי. ולא אשכחן בהדיא מאן דאמר כשר בכלל. ועוד א"כ זקנים הללו מאן דמותיב ע"מ לר' אליעזר, לותיב לחבריה דמכשר, ולא ישיב את הארי לאחר מיתה. והיכי דחינן דאשלי רברבי בלא כלום.

ב. ולמה לא ישיב כל מאי דאית ליה.

ג. וכת' דלא שמענו דר"א אמר כן בהדיא, אלא דר' אבא דן מתוך דברי ר"א. ואי ליתא בגירושין, ממילא ליתא בקידושין.

ד. [ואף דקרינן ביה בעלה הראשון, היינו כלפי שני].

ה. והמהרש"א כת' עוד דאסורה לכהן. [ולצד דאיסור קרובים מחמת שארית האישות ניחא דתוס' נקטו כן דוקא].

ו. **ורע"א** נקט דהוה שיור. אבל **החזו"א** **והגרי"ז** כת' דלא חל שיור [ויתבאר לק'].

ז. **ורע"א** כת' ליישב עפ"ז קו' **תוס'** [ד"ה מודה], דר"א מודה לרבנן בזה. [אבל הר"ן הו' בע"א כת' להיפך, דר"א ס"ל כן דמש"ה לא הוה שיור. [ולפ"ז בנכרי דבלא"ה לא הוה שיור שפיר מהני].

ח. וע' **מהרי"ט** [ב אה"ע יח]. וע"ע קה"י [יבמות כא]. **והבית**

והביא דמבואר בדברי המקשן דגדר זיקה הוה המשך מאישות המת, והתרצן תי' ס"ל דהוה מחמת היבם.

והקובה"ע [הוספות ו] כתב דאף דהזיקה תליא באישות הבעל, מ"מ איסור היבמה לשוק הוא משום היבם, וקצת אישות של הבעל גורם שתחשב זקוקה ליבם.

צז) **רש"י ד"ה בחרטה.** שאילו ידע מתחילה וכו' נמצא שמתחילתו אינו נדר[ט]. משמע דע"י החכם מתברר דלא נאסר כלל. [וע"ע מבי"ט א צח, מהרי"ט יו"ד כו. וע' ר"ן נדרים עה:]. ויש שפי' דאסור מגזיה"כ, ולא מחמת הנודר. [ועד"ז כת' הקוב"ב [הו' בסמוך] גבי בעל].

צח) **הרי הפרת הבעל וכו' התם כדרב פנחס וכו' ע"ד' בעלה נודרת וכו'. פרש"י** ע"מ אם ירצה, ואם לאו לא יהא נדר.

והגמ' [נדה מו; נדרים עג: יבמות כט:] מביאה דעפ"ז יש אופנים שמיפר אף באישות דרבנן, דנודרת על דעתו[יא]. [ואף בלא פרשת התורה דנודרת על דעתו].

ותוס' [נדה מו: ד"ה כדרב] הק' א"כ אמאי בעי קרא דבעל מיפר [הא הוה סברא, דנדרה ע"ד[יב]]. ותוס' תי' דאיצטריך קרא דמהני קיום, ועי"ז אינו מיפר[יג]. ועוד תי' דהא דנודרת על דעתו הוה לבתר[יד] דאמרה תורה[טו]. [ועכשיו אי"צ פרשת התורה, דסגי בתנאי].

והתוס' רא"ש [כאן] כת' דאיצטריך קרא, דמסברא דאגידא ביה לא הוה ידעי', דהא אין אדם מפר נדרי בניו ובנותיו הגדולים הסמוכים על שולחנו, וכן עבדו ושפחתו העבריים והכנעניים.

והר"ן [נדרים עג:] הביא **א"ד** דמי שנדר ע"ד חבירו יכול להפר נדרו, דהוה כנדר על תנאי. ולא גרע אדם אחר שפירש להדיא מאשה שבסתם נודרת ע"ד בעל[טז].

והר"ן חלק דהפרת בעל הוה גזיה"כ[יז], ובעינן בלשון הפרה שקיצבה תורה. והך גזיה"כ[יח] הוא כל היכא דנודרת על דעתיה. ולפ"ז כוונת הגמ' כאן דיש סברא דההיתר יהא תלוי בבעל[יט]. [ולעולם הוה תורת גזיה"כ].

צט) **שם. ע"ד בעלה. הריטב"א** הק' א"כ היכא דהתנתה בפירוש, ואמרה אפי' לא ירצה בעלי, לא יוכל להפר. ותי' דשמא אפ"ה אנן סהדי שאינה נודרת שלא לרצונו. ועוד כיון דנתנה תורה רשות לבעל להפר לא חלק הכתוב, ונתן רשות לכל נדריה. וכ"כ **התוס' רא"ש** [נדה מו:] וחי' הר"ן, ובשו"ת הרשב"א [ד שיז].

מאיר [קבא] כתב דהטעם דאין גט לאחר מיתה אינה משום דפקע האישות, כיון דעדיין יש עליו זיקת היבום. ובהג' **ברוך טעם** חלק דלא שייך לומר דהוה זיקה לבעל שכבר מת, אלא הוה זיקה ליבם.

ט. וכעי"ז כתב **רש"י** [כתובות עד: ד"ה עוקר] דלא נדר אדעתא דהכי, והחכם אומר הרי הוא בא לידי כך, הילכך לאו נדר הוא. נמצא כמי שלא היה עליו נדר בשעת קידושין.

י. והריטב"א כת' דלשון על דעת כאן ה"ק שתולה נדרה בבעלה שיהא נדר כל זמן שבעלה לא יפר. והלשון מתחלף, דבגמ' [נדרים כה.] אי' דהנודר ע"ד בי"ד [או ע"ד חבירו] הוא שתולה פירוש הנדר בחבירו. [ולא תלאו להתירו]. וציין למש"כ [לעיל לה.].

יא. אבל יש שפי' ע"פ מש"כ **תוס'** [יבמות פט.] דסמכו חכמים אהא דאי' כל הנודרת. ויל"פ דחכמים תקנו משום דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת, כיון דהוה דבר הקרוב מסברא [וע"ד מש"כ תוס' שם פח. ופט:].

יב. והריטב"א [נדרים סז. בתי' הא'] תי' דאשמועי' קרא דחשיב אומדנא דמוכח ולא דברים שבלב.

יג. והתוס' רא"ש [נדה] הוסיף דלאחר שגזרו תורה, אף בנישואין דרבנן כיון דקיים א"י להפר.

יד. [ולפ"ז בשעת דין התורה הוה זה אוסר וזה מתיר. אלא דעי"ז חל דין היתר].

טו. ועי"ז אף בנישואין דרבנן נודרת ע"ד. ואף דהתם ליכא דין הפרה, מ"מ היא סבורה שבידו להפר כמו בשאר נשים ונודרת על דעתו.

טז. וכן משמע בשו"ת הרא"ש [י ג] שדימה התולה נדרו באדם דהוה כמו אשה שנודרת ע"ד בעלה. וכת' דמה שאמרו שטעם ההפרה הוא משום שהאשה נודרת על דעת בעלה, הוא טעם עיקרי ולא למדרש טעמא דקרא כר' שמעון דדרש טעמא דקרא. והמהרי"ט [א ד בסופו] הביא דכן מבואר ברמב"ן [משפט החרם] שדימה חרם שנדרו ע"ד שיוכלו להתיר, דומיה דנודרת ע"ד בעלה.

יז. והמבי"ט [א מה] הוכיח דהפרה הוה גזיה"כ ולא מתורה תנאי, דהא אינו מתיר אלא נדרי עינוי נפש. [אבל שאר נדרים אף דנודרת ע"ד, לא נתנה תורה זכות להפר, וכ"מ במאירי נדה מו:]. אבל הריטב"א [נדרים סז.] משמע דבשאר דנדרים לא אמרי' דנודרת ע"ד.

יח. והאחרונים הקשו דיכול להפר אף במקום שאין אישות. ובקובה"ע ביאר דכוונת הר"ן דגדר הגזיה"כ תליא בכל מקום דדמי לאישות.

יט. ובקוב"ב כתב לבאר דמסברא אינה נדר כלל כיון דתלתה בדעתו, אלא דגזרה תורה דבעי דרך הפרה דוקא [והתורה אסרה ולא האשה].

והרא"ש [ותוס' רא"ש לעיל לה:, ד ח] כת' דאשה שנדרה ע"ד אחרים ל"מ. דאין לה כח לעקור דעת הבעל ולתלות באחרים. ולא עדיף מאומרת שאינה רוצה שבעלה יפר לה.

ק) **שם. ע"ד בעלה. פרש"י** ע"מ שאם ירצה. **האחרונים** [קר"א נדרים עג:] הק' דבעל מיגז גייז מכאן ולהבא [וכדאי' נזיר כא:], ואי הוה נדר בתנאי א"כ יעקר למפרע[כ].

והקוב"ב [נג] כת' דמצד האיסור שאסרה היא על עצמה סגי שהבעל גילה דעתו שאינו רוצה את הנדר. אלא גזיה"כ הוא שאף לאחר גלוי דעתו אסור עד שיעשה הפרה כדין. וביאר דלא הוה זה אוסר וזה מתיר, דאיסור הזה התורה אוסרתה, ולא איסור שאסרה היא על עצמה.

קא) **נענה ראב"ע ואמר כריתות דבר הכורת בינו לבינה וכו'. פרש"י** [בע"א] והרי אכתי אגידא ביה ליאסר על אותו איש. **והרשב"א** דייק דהך דרשא שייך בין בחוץ בין ובע"מ[כא].

והרשב"א הוסיף דאפי' אמר לה ע"מ שלא תנשאי לפלוני מכאן ועד י"ב חדש הויא שיורא בגט[כב], ואין זה כריתות.

והרשב"א ביאר דל"ד לזה גיטך לאחר י"ב חדש, דהתם בשעה שהוא כורת [לאחר י"ב חודש], כורת לגמרי. אבל הכא כורת מקצת ומשייר מקצת הילכך אין זה גט.

קב) **ורבנן האי כריתות וכו'. פרש"י** כל הנך רבנן דלעיל דלא הקשו מהכא. **והרשב"א** הק' דעכפ מד דפליגי בע"מ, י"ל דדרש כריתות דל"מ חוץ. וכת' דר' טרפון כיון דיליף דאף ע"מ הוה גורם לעקור דבר מהתורה, כ"ש חוץ[כג] [ול"צ למעט מקרא דכריתות].

ע"מ וכו' לעולם אי"ז כריתות

קג) **לכדתניא הר"ז גיטך ע"מ שלא תשתי יין וכו' לעולם אין זה כריתות. הבי"ש** [קנ ה] כתב דתנאי ע"מ שלא תשתי יין לעולם, הגט בטל, ולא פסלה מהכהונה. **והבית מאיר** חלק דילפי' מכריתות, ולא גרע מ'חוץ'.

קד) **רש"י ד"ה אין זה כריתות.** שאין מפרידן אלא המות דעד יום מותה קשורה בו. משמע מרש"י דהוה חסרון כריתות משום שמוגבלת בפועל [וצריכה לישמר מיין], ועי"ז קשורה בו.

קה) **שלא תלכי לבית אביך וכו'. תוס' והראשונים** [לעיל כא:] הק' דאמאי אגודא לעולם, כשימות אביה או ימכור הבית תו לא הוה בית אביך. **ותוס'** תי' דכל יוצאי חלציו הוה בכלל התנאי דבית אביך. [וע' מה שהו' לעיל שם].

והרשב"א כת' דאיירי שהתנה לבית זה של אביך. [ואסורה בבית זה לעולם].

ועה"ק **הראשונים** כשיפול הבית מותרת. **והרשב"א** [לעיל כא:] כת' דלא שכיח שיפול. א"נ אסורה לדרוך במקום זה לעולם.

אבל **הרמב"ם** [ח יא] פסק דהאומר ע"מ שלא תלכי לבית אביך לעולם, וכן שלא תאכלי בשר זה לעולם, או יין זה לעולם אינו גט שאין זה כריתות. עד ל' יום הוה כריתות[כד]. [וכ"פ **הרמב"ם** [שם יב] דע"מ שלא לפלוני לא הוה כריתות, ע' בסמוך]. **והראשונים** ביארו דכיון דלעולם אינו מותר במה שאסרה יש בזה חסרון כריתות. ואע"פ שיבא זמן דהתנאי אינו אסור אותה[כה]. **והראשונים** [בסוגיין ולעיל] חלקו[כו].

והגר"ח [סטנסל קנב] ביאר דנח' הראשונים בגדר

כ. והקובה"ע [כו ב, וקוב"ש ב"ב שסג] דהוה כנודרת עד שישמע הבעל ויקפיד. אך עדיין קשה היכא דנדרה נזירות, הבעל מיפר תוך ל' יום אף דליכא נזירות פחות מל' יום. [וע"ע או"ש נדרים יב יט].

כא. מדלא בעי' הכא במאי אילימא בע"מ אילימא בחוץ כדבעי' בכולהו. [וכוונת הרשב"א דאף למ"ד דס"ל דוקא בחוץ, ובע"מ מודו רבנן, דלדעת הרשב"א לעיל אין צד דפליגי בתרתי].

כב. ול"ד לחסרון כריתות מחמת תנאי שתיית יין, דתלי דוקא היכא דהוה שיור כל ימי חייו.

כג. והרשב"א הק' לדעת הרמב"ן דכולהו ד' זקנים ס"ל דבין בחוץ בין בעל מנת פליגי, א"כ אמאי לא מוקי לה ר' יוסי בעל מנת דהוי חידושא טפי.

כד. והמשנ"ל [שם י] כת' דה"מ בתנאי שאסורה בדבר. אבל ע"מ שתשמשי את אבא, אף שאינה משמשת אותו כשמת, מ"מ התנאי אינו גדר איסור, שאסורה עליו.

כה. והרשב"א כת' דכוותה לדעת הרמב"ם על מנת שלא תשתי 'יין זה' לעולם אין זה כריתות אף כשנשפך היין, משום דלא הותרה במה שנאסרה. וכן ע"מ שלא תנשאי לפלוני שלא הותרה בו לעולם.

כו. והרשב"א הביא דב**תוספתא** אי' על מנת שלא תעלי באילן זה ועל מנת שלא תעלי בכותל זה נקצץ האילן ונסתר

החסרון כריתות, **דהרמב"ם** ס"ל דכיון דעצם הגירושין תלויין בתנאי, והתנאי קיים לעולם, ולכן נחשב חסרון בעצם הגירושין, אף אם יש זמן שאינה יכולה לעבור על התנאי. ואילו **תוס'** [ושא"ר] ס"ל דהחסרון הוא במה שנאגדת בו בפועל, דהגירושין חלו מתחילה אלא מה שאגודה בו מבטלת את הגירושין. ולכן ל"ש חסרון כשבפועל אינה נאגדת.

קו) **שם. הרמב"ם** [שם יב] פסק גבי ע"מ שלא תנשאי לפלוני, דהיכא דאמר ע"מ שלא תנשאי עד נ' שנה הוה גט [דקי"ל דע"מ לא הוה שיור, ע' לעיל פב.]. אבל ע"מ שלא תנשאי לפלוני [סתם] אינו גט. דאסורה באיש זה לעולם הוה חסרון כריתות. **והרמב"ן ורשב"א** ושא"ר חלקו דמשמע דע"מ שלא תנשאי לפלוני מגורשת, דומיה דחוץ. דכיון דהתנאי תלי בחיי פלוני הוה כריתות.

וכן [לקמן פד.] על מנת שלא תבעלי לאבא ולאביך הר"ז, גט אף על פי שאסרה עליו לעולם. **והרשב"א** כת' דלדעת הרמב"ם צ"ל דאמר לה ע"מ שלא תבעלי לאבא ולאביך מכאן ועד ל' יום. אי נמי משום דבלא תנאו אסורה עליהן לעולם[כז].

ועוה"ק **האחרונים** דהגמ' [לקמן פה.] מסתפקת כשמשייר חוץ מתרומתך, אף דהוה שיור לעולם.

והריטב"א כת' דאף ר"א מודה דכה"ג דאגודה ביה כל ימי חייו אין זה כריתות. ואע"פ דס"ל דמהני חוץ מפלוני[כח], התם אם מיית ההוא גברא[כט] שוב אינה מעוכבת כלל בשבילו, ואינה אגודה ביה. משא"כ הכא שאגודה בו לעולם. וכמו ע"מ שלא תנשאי לפלוני, דדמי לאומר כל ימי חיי פלוני [ודלא כרמב"ם הנ"ל].

והשעה"מ [ח יא בסו"ד] הק' **דהריטב"א** [פב:] כת' [ע"פ הירושלמי] דאף כשמתיר אותה לינשא רק לפלוני מהני לר"א. והתם ל"ש לומר שמא ימותו כל העולם.

קז) **שם. המשנ"ל** [ח יא ד"ה ודע דקו'] כת' דאפשר דאף היכא דיש ספק בתנאי, א"כ [למ"ד ספק דאורייתא לחומרא מדאורי'] אגודה ביה. ומש"ה לא הוה כריתות. [ואינו גט בתורת ודאי].

קח) **ואידך כרת כריתות לא דרשי. תוס'** [לעיל כא:] הק' דר"י הגלילי הוה בכלל הנך רבנן. ואי' [לעיל שם] דדרש מדהך קרא ספר כורתה ואין דבר אחר כורתה[ל]. והגמ' פי' דדרש כרת כריתות. ותוס' תי' דכוונת הגמ' דלא דרשי לדרשא זו.

קט) **חיי פלוני, דילמא מאית ומקיימא. הרשב"א** כ' אפי' הוא ילד והיא זקנה. מ"מ כיון דאפשר לה לקיים התנאי. **והטור** [ס"ס קמג] פסק דאפי' הרחיב זמן יותר מכדי חיי האדם. **והב"י** הקשה דברשב"א מבואר דרק במה שיתכן שתחיה, אבל לא אלף שנים.

והתוס' רי"ד נסתפק באומר ע"מ שלא תשתי יין ק' שנה, דמסתבר דלא תחיה עד זמן זה, או דילמא כיון דא' מאלף חיים יותר מהני.

קי) **חיי דידיה נמי דילמא מאית ומקיימא לתנאיה וכו'.**

והגמ' ס"ל דאין לחלק בין חיי הבעל, דאגודה גביה כל חיי האישות[לא].

קיא) **כל ימי חייכי אי"ז כריתות, כל ימי חיי וכו'.**

והרשב"א [בע"א] הביא ראיה מכאן שתנאי שלא תשתי יין קאי אף אחר מיתתו, ודלא כדעה שהו' **בבה"ג** [הו' לעיל], דא"כ אף במתנה 'לעולם' הוה רק כל ימי חיי הבעל, ויחשב כריתות[לב].

והר"ש איגר [בשו"ת רע"א קכו] כת' ליישב דברי הנך רבנן סבוראי בב' אופנים. א' דהוה דין [טעם חוקי] דמעשה

הכותל הר"ז גט.

כז. ולכאו' כוונתו דע"מ שלא תאכלי דבר איסור [לעולם] ליכא חסרון כריתות. דלא נחשב אגידא גביה, דבלאו הכי אסורה מחמת איסור התורה. וכן הביא הגר"ש איגר [בשו"ת רע"א קכו] בשם הראנ"ח [ו].

כח. [ומבואר בריטב"א דיש חסרון כריתות בכל מקום שמעוכבת מחמתו, ואפי' דאינו תנאי ולא יתבטל הגירושין].

כט. **והאחרונים** הקשו דבמקום שאינו מתירה אלא לאיש א' לא יתכן שכל העולם ימותו לפניה.

ל. [ומש"ה אייתר ליה ספר דל"מ גט בדבר שיש בו רוח חיים].

לא. וצ"ב דלאחר מיתתו אינה אגודה לאישות דידיה. ומבואר דמ"מ גדר כריתות הוא במה שהאשה אגודה, ולא תלי בזמן האישות. [ועיל"פ דעכשיו הוה אשת איש לעולם, ומיתת הבעל הוה בגדר מתיר].

לב. [**והאחרונים** ביארו דאגודה כל זמן האישות, ולא איכפ"ל שאינה אגודה לאחר מיתתו. וצריך לחלק מ"ש מדברי הגמ'].

שיהא אחר מיתתו ל"מ לקיים ולבטל הגט. והר"ש איגר כת' לחלק דיש חילוק בין תנאים שמקיימים את הגט לאחר זמן, ויש תנאי שמקיים מיד [עי"ש שהאריך].

ועוד פי' דסברת הך מ"ד משום אומדנא, דאמדי' דאינו מקפיד על מה שנעשית לאחר מיתתו. ועפ"ז כת' דהיכא דפירש להדיא אף לאחר מיתתו מודו. ומש"ה הכא דפירש להדיא כל ימי חייכי, ודאי כוונתו להדגיש לאחר מיתתו[לג].

קיב) **תוד"ה כל.** דאמר לה ע"מ שתמות א' מכם וכו'

כל ימי חיי וחייכי אין זה כריתות וכו' ואין זה כדמסיק הכא ולא כדבעי למימר מעיקרא וכו'. [דמבואר בגמ' שם דהיכא דתולה בחייה ובחיי אחרת[לד] לא הוה כריתות]. **ועוה"ק תוס'** [יומא יג. ד"ה כל] דאין בזה סברא, דאי תולה בחיי חברתה לחוד הוה גט, ומשום שתולה או בחייה או בחיי חברתה גרע.

ותוס' [שם] תי' דאה"נ כיון דתלה ג"כ במיתתה גרע, דכיון דהגט חל ע"י המיתה, ואי מיית איהי ברישא נמצא דקיום התנאי ע"י המיתה. ועיקר קו' הגמ' משום שתולה [אף] בחייה. והא דנקט כל ימי חיי, כס"ד דסוגיין דאף כשתולה בחיי הבעל הוה חסרון כריתות[לה].

כיון דפסקה פסקה

קיג) **בעא מיניה רבא מר"נ היום אי את אשתי וכו' תיבעי לר"א וכו'. פרש"י** דמכשיר בשיור. **הרשב"א** ביאר דכיון דר"א שרי לחד ואסר לחד, מש"ה נסתפק אליביה דכוותה האם שייך שריא חד יומא ואסירה חד יומא.

קיד) **תיבעי לרבנן וכו' אבל הכא כיון דפסקה פסקה**[לו].

פרש"י הילכך אין תנאי זה כלום. **והרשב"א** ביאר דהספק אליבא דרבנן דהוה גט גמור ופסקה לגמרי, ודלא כתנאי. והספק לרבנן לא הוה כעין הספק אליבא דר"א, דלרבנן ס"ל דל"מ גט לחצאין, וה"נ פשיטא דא"א כדקאמר שתהא מותרת יום א', ותחזור לאיסורה מחרתו. אלא דילמא כיון דפסקה ממנו לגמרי יום אחד בגט זה הותרה בו לעולם דאין גט לחצאין.

אבל **בחי' מכת"י** הביא בשם **הרמ"ה** [דאף לרבנן] מגורשת רק ליום א' וחוזרת להיות אשתו אח"כ. ואפ"ה כיון דביומו פסקה לגמרי עדיף, ולמחר חוזרת להיות אשתו[לז].

קטו) **שם. כיון דפסקה וכו'. פרש"י** דפסקה מיניה היום לגמרי [אצל כל אדם[לח]], פסקה לעולם. **ובגמ'** [נדרים כט.] איתא מה אילו יאמר [בקידושין] היום את אשתי ולמחר אי את אשתי, מי נפקא בלא גט[לט]. **וביארו הראשונים** [רא"ש ותוס' שם] דהמקור לסברא זו הוא מסוגיין דאמרי' פסקה, ואף קידושין איתקיש לגירושין, ומש"ה לא פקע בכדי[מ].

והר"ן [שם] הביא **דבירושלמי** אי' דקנין הגוף פקע בכדי, וביאר דאף הירושלמי מודה דבאשה לא פקע[מא]. **עי"ש.**

והאחרונים חקרו בכל גירושין בעלמא [בלא שיור, ועד"ז כל קידושין], האם נחשב שמגרשה על כל הזמנים, או דמגרש אותה לגמרי לרגע א', וממילא פסקה לעולם. ובסוגיין משמע דבעלמא ל"צ חידוש דפסקה, דכיון

לג. דאין לומר דכוונתו להגביל עד שתמות ולא אח"כ [דפשיטא האיך תשתה אחר מיתתה].

לד. [אך מגוף המימרא דרבא שהו' שם יל"פ כס"ד דהכא, דבחיי הבעל לא הוה כריתות. אלא דא"כ צ"ב האיך הק' מהא על חיי פלוני].

לה. **והתו"י** [שם] הביא דריב"א לא גרס בדברי רבא כל ימי חיי, וכמסקנת סוגיין. [והתו"י דחה דנקבע בגמ' שם ע"פ טעות דס"ד דסוגיין].

לו. ובפשוטו משמע דספק הגמ' בסברא זו אי אמרי' פסקה נגד תנאי מפורש, אבל אי אמרי' פסקה, א"כ פשיטא דהתנאי אינו כלום. אך אפשר דכיון שהוא עושה מעשה גירושין עם שיור ל"מ כלל. ואף דלו יצוייר שהיה חל אמרי' פסקה, אפ"ה הגמ' מסתפקת דנחשב שיור במעשה. וקמ"ל דפסקה ואין תנאי זה כלום. [וע' לק' פה. חוץ מהנולדים וכו'].

לז. ודייק מדאיצטריך [לק' פו.] לעולם לאפוקי דלא הוה רק ליומו. **ורש"י** [פו.] **ותוס'** [פד.] ושא"ר דחקו דתיקן כן לרווחא דמילתא, שלא יוציאו לעז על הגט.

לח. [וקצת משמע מרש"י היכא דמגרש מהיום חוץ לראובן, ולמחר תהא אסורה אף לשמעון. דכיון דלא פסקה לגמרי [לכל אדם] שעה א', חוזרת לאיסורה].

לט. [והראשונים שם דנו האם אביי פליג על סברא זו].

מ. **והר"ן** [שם] משמע דהוה סברא, אבל תוס' **והרא"ש** [שם] כת' דהוקש לגט. [והאחרונים העירו דל"מ ילפותא בגט, ובסוגיין פסקה הוה סברא].

מא. אבל **הקצות** [רמט ב] נקט דהירושלמי ס"ל דקנין איסור פקע בכדי. והביא דנח' הבבלי והירושלמי בגדר חלוקת ימים דחצי עבד, אי הוה חלוקה אף לגוף [הו' לעיל מב.]. ועפ"ז

דגירשה לגמרי קונה עצמה קנין הגוף, וממילא לא יחזור.

קטז) **שם. הרא"ה** [הו' **בריטב"א** וחי' **הר"ן**] **כתב ש"מ** [אף לממון] דהנותן קרקע לחבירו גוף ופירות יום א', שהקרקע שלו לעולם. כיון דנתרוקן ממנו שעה אחת רשותו של בעלים, זוכה ההוא לעולם[מב]. וה**אבנ"מ** [כח נג] ביאר דכוונת הרא"ה דאף דזכות הלוקח היה רק לזמן, וכשעבר הזמן פקע זכות הלוקח, כיון דנפקא מרשות נותן שוב אינו חוזר בלא קנין. והוה הפקר [וביאר דבהקדיש לא אמרי' פסקה]. **ובחי' ר' שמעון** [מערכת הקנינים י] **חלק דאמרי' שזכות הבעלים לזמן אינו נפקע, דאין 'סיבה' המפקיע.**

וה**אחרונים** הק' דהר"ן [נדרים כט.] כת' דכל קנין שאינו עולמי הוה קנין פירות. וה**אבנ"מ** [שם] כתב דחולק על הרא"ה, הא דידיה הא דרביה. והאחרונים [שואל ומשיב ק א רסו] חילקו דהרא"ה מודה היכא דשייר להדיא את הזמן של אח"כ, אלא דהרא"ה איירי שנתן סתם קנין לזמן, ובסתמא אמרי' דקנה לעולם.

והאבנ"מ הקשה על הרא"ה דמצאנו קנין 'אחריך' לפלוני, דקנין הגוף לזמן פקע עי"ז. **ור' שמעון** [מערכת הקנינים שם] **והקובה"ע** [נו] כתבו דהתם הוה קנין הגוף שמוגבל לזמן, ואף בתוך הזמן אין לו זכות יותר. ובזה לא שייך פסקה, ואדרבה כיון דהוה קנין שאינו עולמי נחשב ק"פ. והרא"ה איירי דוקא כשאומר דהוה קה"ג גמור שיפקע אח"כ. ובזה אמרי' דלא נתחדש סיבת מפקיע. [וע' מש"כ לעיל מח.].

דף פד.

קיז) **תוד"ה מסתברא.** הא דקאמר לעולם לאפוקי, שופרא דשטרא איתקין. ועד"ז כ' **רש"י** [לקמן פו], וכ"ד **רוב הראשונים.** ולדעת **הרמ"ה** ע"י פסקה הוה גט ליום א', ולא לעולם. אבל **הרמב"ם** [ח ט] פסק דהיום אין את אשתי ולמחר את אשתי אינה מגורשת. לפיכך כותבין בגיטין מן היום הזה לעולם. וביארו דנקט דהגמ' לקמן 'לאפוקי' הוכרע דלא הוי גט כלל[א] [ודלא כסוגיין]. **והר"ן** הקשה דמנ"ל דאינה מגורשת ודאי, הול"ל דהוה ספק.

קיח) **אפשר דמינסבא היום ומגרשה למחר וכו'. הקוב"ב** [נד] הק' האיך תנשא, ניחוש שמא ימות. דשמא ימות חיישינן[ב]. **והגר"ש איגר** [שו"ת רע"א קכו ד"ה אפס למה] עמד בזה, וכתב דכוונת הגמ' דוקא למחר, לזמן מועט[ג], אבל לאחר זמן מרובה חיישינן שמא תמות.

קיט) **תוד"ה ומיגרשה.** דהשתא ל"ש שמא יאמרו נותנים במתנה. ולפ"ז תנשא לכתחילה, וכן דייק **הבי"ש** [קמג כו]. **והביא דלשון הטור והרמ"א** [קמג טו] משמע דמ"מ לכתחילה אסורה לו אלא דבדיעבד נתקיים התנאי והוה גט. **והראב"ד** ס"ל דתנשא לכתחילה לתקן בניה מהראשון.

קכ) **קונם עיני בשינה היום, אמר רב יהודה שמא יישן למחר וכו'. והגמ'** [נדרים יד:] **פי' דחיישינן** דבתנאי לא מיזדהר[ד], ורק באיסורא מיזדהר. [וקי"ל כרב יהודה וביאר **הרמב"ן** להחמיר בשל תורה[ה]].

והרמב"ן [פג.] כתב דהיינו לענין נדרים, אבל לענין גט מותרת לינשא [בתנאי שבידה וכדלעיל פג.] כיון שאם עברה גט בטל ותצא מזה ומזה ובניה ממזרים הילכך זהירא ביה. **והט"ז** [יו"ד רכ יט] ביאר דבגט אם לא תקיים תנאה תיאסר על בעלה מהיום והלאה[ו], ולכן מיזדהר. והביא בשם **המהרש"ל** דבגט חמיר לא חיישינן, והכא בנדרים קילי.

לדעת הירושלמי המשחרר עבד היום אי את עבדי, ולמחר תהא עבדי יהני.

מב. ודלא **כרמב"ם** [מכירה כג ה,ו] דהמוכר גוף הקרקע לזמן קצוב הרי זה מכירה, ולבסוף חוזר לבעליו. וכן **ר' אביגדור כ"ץ** [בשו"ת הרא"ש לה ב] מבואר דיש קנין הגוף לזמן. [וע' מש"כ לעיל מח. בכל זה].

א. **והרמב"ם** פסק לשיטתו דל"א זמנו של שטר בגט, ולא פי' דהוה לרווחא דמילתא כתוס'.

ב. **ותוס'** [לעיל כח.] כת' דלזמן מרובה כו"ע מודו. וכ"כ **הרא"ש** [נדרים ג.]. [ואפשר דהכא יש חזקת הגט, שעדיין לא נתחדש ביטול ע"י התנאי. ולא נחשב מיתלא תאלי בעתיד].

ג. [וצ"ב דצריכה להמתין עכ"פ ג' חדשים משום הבחנה, ומבואר בראש הנ"ל דל' יום הוה זמן מרובה].

ד. ושמא למחר תעבור על תנאו במזיד.

ה. ומבואר דסברת רב יהודה מדאורייתא.

ו. ויל"ד דהכא איירי בתנאי דא"א לקיים אלא לאחר שאינה עומדת תחת בעלה. ואפ"ה מהני אילו היה בידה.

קכא) **דאי בעי מבריז נפשיה וכו'**[ז]. **הרמב"ן** [פג.] כתב דמהאי טעמא נחשב תנאי דקום ועשה, דשינה ממילא קאתי. **והרמב"ן** העלה צד דפליגי דוקא בבה"ג[ח], אך בגמ' [נדרים שם] מבואר דפליגי בכל אופן.

קכב) **הכא בדידה קיימא לאיגרושי. תוס' פי' דאף** שיכולים לכוף את הבעל לגרשה[ט], יוכל לדחותה. [**והתוס' רא"ש** הוסיף דיאמר לה שיש שהות]. אבל **הרשב"א** הק' דיכולה לינשא לו בתנאי ע"מ שיגרשנה לזמן ידוע'. ותי' דעיקר קו' הגמ' דאין בידה להתקדש לפלוני[י]. והגמ' נקטה דאפי' הגירושין אינו בידה, ומחוסרת ב'. [וכ"כ **הרמב"ן** פג.].

קכג) **שם. בדידה קיימא לאיגרושי.** משמע דהבעל יכול לגרשה, אלא דלא הוה בידה. [וכ"מ בתוס' והרשב"א]. **והאחרונים** העירו מ"ש ממש"כ **בשו"ת הרשב"א** [א תשז, הו' בבי"ש מ ח, ומשנ"ל ו א, הו' לעיל פג:] דהמקדש ע"ת אינו יכול לגרש עד שיתברר התנאי[יא]. [דאינו נחשב בעלים עדיין לגרש, אלא דע"י שיתקיים התנאי הוה אשתו למפרע]. **וה"נ** כל זמן שלא נתברר הגירושין, קידושיו תלויין, ולא יוכל לגרש. **והשער"י** [ז ס"פ יח] חילק בין תנאי מבטל, דנחשב שכבר חל אא"כ יתבטל התנאי, והרשב"א קאי רק בתנאי מקיים, דמתקיים ע"י קיום המעשה. [אך ברשב"א משמע דאף בסוגיין הוה תנאי המקיים את הגירושין, וע' בסמוך].

קכד) **תוד"ה הכא.** מ"מ אינה יכולה לקיים התנאי ולינשא בלא גירושין וכו' מספיקא שמא יתקיים תנאה וכו'. **והרשב"א** הביא בשם **ר"י הזקן** דיכולה לינשא לתנאי בלא גט ממי שנשאת לו, דאין קידושיו חלים עד שיתקיים התנאי. נמצא דלא חלו קידושי ראשון עד שיחולו קידושי שני. **והמהרש"א** תמה דע"י שנשאת לזה מתקיים התנאי, ועי"ז נשואה לראשון. והאיך תנשא לזה בלא גט. והביא מדברי הרשב"א דאף אילו תקיים התנאי לא חלו קידושי ראשון, שהרי הם תלויים בקידושי פלוני. [ועי"ש שהאריך עוד]. **והאחרונים** ביארו דמש"ה קידושי השני א"א להם לחול ממ"נ [וע"ד יסוד השער"י [ז טז, הו' פג.] דבה"ג לא חלו קידושין, כיון דאם יחולו א"א שיחולו]. אבל תוס' דידן חששו שמא יתקיים התנאי לאחר זמן, ועי"ז מהני קידושי ראשון למפרע. וע' **מהרש"א** דהאריך בזה.

קכה) **שם. והרשב"א** הביא בשם **ר"י** דבה"ג אי אפשר לקיים תנאה אא"כ עמדה אצל הראשון בזנות, ובאיסור פנויה. ומש"ה לא נחשב אפשר לקיים התנאי[יב]. אלא תתגרש מראשון, ותנשא לשני. ועי"ז הוה גט למפרע, והוה קידושי ראשון למפרע, ועמדה אצלו בהיתר גמור.

קכו) **בא"ד שיכולה לומר מאים עלי, וכייפינן ליה לגרש וכו'.** אך **תוס'** [כתובות סג:] כת' דדוקא היכא דיש רגליים לדבר שאינו מתקבל עליה כייפינן.

בסוגיין – **הרמב"ם** [ח יג] פסק דע"מ שתנשאי לפלוני לא תנשא לו, שמא יאמרו נשותיהם נותנים במתנה, ואינו גט אלא בקיום התנאי. נשאת לאחר קודם שתנשא לו בטל הגט, ותצא והולד ממזר, וצריכה גט משני. **והראב"ד** השיג דיכולה לקיים התנאי אח"כ [וכדאי' בסוגיין]. **והרשב"א** הוסיף להק' דקושיית רבא היא רק לכתחילה היאך הותר לה. **וה"ה** כת' דהרמב"ם דייק [מסוגיין] דכל שנשאת לאחר עברה על התנאי, ועי"ז בטל הגט. [ואף אילו אח"כ תקיים התנאי].

ועד"ז פסק **הרמב"ם** [מכירה יא י] דהנותן ע"מ שימכור לפלוני, אם מכר לאחר המתנה בטילה. ולא אמרי' מתנה עמש"כ בתורה, דהתורה תלתה גירושין בדעתו. **והאבנ"מ** [לח כד] חלק דהתנה ע"מ שיוציא מרצונו. ויל"ד א"כ מה אהנו חכמים לתקנת נשותיהם נותנים במתנה, במה שמתקדשת לאחר בינתיים בתנאי שיגרש בזמן מועט. [ובשלמא היכא דהקידושין הוה סתם].

ז. **והרש"ש** הק' דאי' [סוכה כו.] ערבך ערבא צריך. [והאחרונים בכ"מ דנו מתי חיישי' להכי].

ח. וכ"כ **הריטב"א** [נדרים יד:] דרב יהודה פליג דוקא בשינה דאינו כל כך בידו. **והאחרונים** תמהו דהגמ' [שם טו.] מק' משאר תנאי.

ט. **והתוס' הרא"ש** כת' אע"ג דגם הבעל ירצה שלא תעמוד באיסור א"א, מ"מ חיישינן שידחה וכו'.

י. **והבית מאיר** [לח לט] דן דא"א לקדש ע"מ שיגרש, דהוה

יא. [והרשב"א נקט דהיכא דלא ניח"ל לישאנה לא נתקיים התנאי. ולא אמרי' דתולה את התנאי בדעת פלוני, ואם לא ירצה מותרת].

דיכול לקיים תנאו אח"כ. וה"ה [שם] ציין המקור מסוגיין.

והאבנ"מ [קמג א] ביאר דהרמב"ם ס"ל דלמסקנת הגמ' כיון דאין בידה לקיים התנאי[יד], ולכן אמרי' דודאי קפיד[טו] בתנאי שלא תנשא לאחר קודם.

והגר"ח [על הרמב"ם] כתב דכיון דעשתה מעשה שאין בידה לקיים התנאי[טז], נחשב שיש כאן מעשה ביטול[יז] התנאי[יח].

אבל **התור"ג** [קמג טו] ביאר דהוה ממזר מדרבנן, דחכמים פסלו גט זה מדבריהם כיון דאין בידה לקיים תנאה. וביאר דהרמב"ם למד כן מהא דהדין 'תצא' [ולא אמרי' דתקיים התנאי, וכמ"ש התוס'], ודעת **הרמב"ם** [י ב, ע"ל פו.] דבכל פסול דרבנן לא תצא כיון דאין הולד ממזר, ע"כ דהכא עשאוה ממזר.

וה"ה כת' דהא דצריכה גט משני הוא כדי שלא יאמרו דא"א יוצאת שלא גט [וכמ"ש **הרמב"ם** י ד דכל הנשאת בגט בטל צריכה גט משני, ע' לעיל פ:]. אבל **הגר"ח** כת' דצריכה גט משני מדינא. דכיון דבטל הגט, א"כ ממילא בטלי קידושי שני, ואין כאן מעשה ביטול התנאי[יט]. והוה פנויה. ואם נפטור ממנו בלא גט נמצא דלא עברה על תנאה, ואינה יכולה לינשא לפלוני. וחוזר חלילה. ולא תוכל לקיים תנאה לעולם, דאם הגט גט, א"כ נשואי שני הם ביטול לתנאי. [וע' **חזו"א** בגליונות].

קכז) **א"ר יהודה ב"ת כל תנאי שא"א לקיימו בסופו וכו' אינו אלא כמפליגה. פרש"י** דוחה בדברי הבאי. וכעי"ז כת' **רש"י** [ב"מ צד.] שאין בליבו לשום תנאי, אלא להקניטה. בפשוטו משמע דהוה סברא בעלמא. ולא תליא בתנאי בני גד וב"ר[כ]. אבל **הריטב"א** [ב"מ צד.] כתב דילפי' מתנאי ב"ג. והביאו דכ"מ **ברמב"ם** [אישות ו ב,ז] שכללו בכללי תנאים.

קכח) **שם. שא"א לקיימו בסופו והתנה עליו מתחילתו וכו'. התפא"ש** [לרא"ש] דייק דאף היכא דבשעה שהתנה היה ראוי לקיימו, כיון דלבסוף אינו ראוי לקיימו הוה מפליגו. וכגון שבימות הקיף התנה שבזמן מה תביא לו פירות מהקיץ. דבחורף א"א לקיימו, דליכא פירות מהקיץ[כא]. ודייק הלשון דהתנה מתחילתו, דדוקא היכא דבשעה שהתנה לא היה אפשר לקיימו, אבל היכא דמעיקרא היה ראוי לקיימו, ואח"כ נתחדש איזה סיבה דא"א לקיימו. כה"ג ודאי הוה תנאי גמור, ואינה מגורשת.

קכט) **תוד"ה על מנת. וי"ל ע"י שם**[כב]. אבל **התוס' רא"ש** דייק מהגמ' דלת"ק היכא דמפליגה בדברים אף אם תקיים התנאי ע"י שם, לא הוה דעתו לכך[כג].

יב. עי"ש דהרשב"א נקט מסברא דמהני, אלא דנתקשה מדברי **הירושלמי** [וצ"ב מסקנתו שם].

יג. משמע דמשום איסור אשת איש הוה בידה, אלא דתעבור באיסור פנויה. ומבואר דאף משום ספק שמא יעקר הקידושין והוה איסור פנויה חששו.

יד. [וצ"ב דהוה איסור דרבנן בעלמא, ואמאי נימא דהוה כאילו התנה ע"מ שתעשה דרך היתר, הא אף לינשא לו ל"מ משום איסור דרבנן דנשותיהם נותנים במתנה].

טו. והוה כמתנה ע"מ שתנשא לפלוני קודם שתנשא לאחר. **והפנ"י** הק' דא"כ הוה כע"מ שלא תנשאי לאחר, והוה שיור [לסוברים דע"מ הוה שיור, אלא דהרמב"ם ס"ל דבתנאי לא הוי שיור וכרי"ף הו' פב.]. **והאבנ"מ** כתב דהכא ע"י הגט הראשון ניתרת לכל אדם, אחרי שתקיים תנאה. [וע' משה"ק המגיה]. **והמגיה לאבנ"מ** כתב דרק בע"מ שלא תנשאי דמתנה בפירוש חשיב שיור, אבל מה שממילא א"א לינשא אינו חסרון.

טז. וצ"ב דבי"ד כופין את השני להוציא [וכקו' התוס', וכמ"ש הרמב"ם] ותנשא לפלוני, א"כ חשיב ביטול התנאי, ואף שהרחיקה עצמה משום שמא הבעל ידחנה.

יז. וצ"ב דהבעל לא התנה בזה להדיא, ואמאי נימא דיחשב תנאי נוסף. [ועד"ז הק' החזו"א בגליונות].

יח. וכתב דזה מוכח מדברי הגמ' דתלתה בהא דאין בידה להתגרש, תיפוק ליה דאין בידה להתקדש [וכמ"ש הרשב"א], אלא דיש חסרון נוסף במה שעשתה מעשה שלא תוכל לקיים התנאי, דנחשב ביטול לתנאי.

יט. וכקו' התוס' [לעיל פג.] דהיכא דמתנה ע"מ שלא תנשאי היינו באופן דחלים הקידושין. [והכא לכאו' אף שא"ר מודו, דהכא ל"ש לומר שיש כאן מעשה נישואין דלא התנה בהדיא ע"מ שלא תנשאי. אלא התנה שלא תבטל התנאי].

כ. וכן דייק העצמות יוסף [קידו' סא.] מדברי הטור.

כא. ויל"ד היכא דהתנה שתביא פירות כשיבוא פלוני, וכיון דאיגלאי מילתא שבא בחורף וא"א לקיימו. ועוד יל"ד היכא דבשעת קיום התנאי נתחדש מציאות שתוכל להביא פירות אלו [ממקום אחר, או ע"י שימור], או דסוף סוף בשעה שהתנה הוה הפלגה.

כב. ותעלה לרקיע ע"י שם. ורע"א [בגהש"ס] ציין תוס' [חגיגה יד: בשם הערוך] דד' נכנסו לפרדס, כגון על ידי שם. ולא עלו למעלה ממש, אלא היה נראה להם כמו שעלו. [ויל"ד אי כוונת רע"א להק' דמבואר דע"י שם אינם עולים ממש לרקיע. אך יש לחלק בין רקיע לפרדס].

כג. [ומשמע דכוונתו דגירסא דהתם דאם נתקים מהני פליג אגיר' דהכא].

ור' יהודה בן תימא ס"ל דאף דאפשר ע"י שם וכדו' לא הוה תנאי. כיון דבדרך הטבע א"א לקיים תנאי זו[כד].

קל) **ע"מ שתאכלי בשר חזיר מהו, אמר אביי היא היא וכו'.** יל"ד דלצד דמפליג בדברים הוה סברא בעלמא, א"כ הנידון בבשר חזיר תלי באומדנא, האם כוונתו להפליג[כה].

קלא) **ע"מ שתבעלי לפלוני נתקיים התנאי וכו'.**

הרשב"א הביא בשם **הירושלמי** דאסורה ליבעל לו, עבר ובעל הותר הגט למפרע. והרשב"א ביאר דתחילת הביאה הוה באיסור.

ועד"ז הק' **התוס' רי"ד** [פד:] היאך אנו מתירין אותו לבעול, הא כל זמן שלא נתקיים התנאי הוה אשת איש[כו] [וכקו' הירושלמי, ונקט דמבואר בסוגיין דמותר לכתחילה]. והתוס' רי"ד תי' דגיטא ובעילה באין כאחד, כ"ש שהגט קונה למפרע שכל האומר ע"מ כאומר מעכשיו. **והאחרונים** דייקו מהתוס' רי"ד דאף בתנאי 'אם' דחל מכאן ולהבא מותרת לינשא, ונתקיים התנאי בבאין כא'[כז]. וצ"ע.

אך שוב כתב הרשב"א דכיון דהאומר ע"מ כאומר מעכשיו, הוה מגורשת למפרע. א"כ אמאי לא תבעל לזה. [וכמ"ש **הראשונים** [לעיל עד. ופג.] דמדאורייתא מותרת לינשא קודם שיתקיים התנאי, אלא דמדרבנן החמירו שמא לא תקיים]. **והרשב"א** כת' דשמא הירושלמי קאי כמ"ד לאו כאומר מעכשיו[כח], וחל הגט מכאן ולהבא לאחר מעשה זו[כט]. וצ"ע.

והשער"י [ז ספי"ח] הק' לסוברים דלא חל הגט אלא ע"י קיום המעשה[ל], א"כ היאך הותר. וכתב דס"ל לרשב"א דבמצב שכבר ידוע שיתקיים התנאי מהני[לא].

והרשב"א כתב דבברייתא לעי' דע"מ שתנשאי, ודאי מותרת לנשא לכתחילה [לולי נשותיהם נותנים במתנה]. דכיון דתלה בנישואין נתקיים התנאי כיון שנכנסה לחופה, ואין בזה איסור.

קלב) **אין חוששין שמא נבעלה. פרש"י** שמא תבעל ויבטל הגט [וע"ע בסמוך]. ועד"ז **תוס'** [פב: ד"ה שרבי] **פי'** דדוקא אבא ואביך [דאסורה עליהם] אין חוששין. הא לאחר חוששין שיאנסנה ויבעלנה. [ואף דביטול התנאי בקום ועשה]. **ותוס'** [יבמות י.] הוסיפו דאסורה מדרבנן[לב].

אבל **הרמב"ן** ביאר דלא חיישינן שמא כבר נבעלה ונתקיים התנאי, כלומר אפי' יש עדים שנתייחדה עמהם לא אמרי' הן הן עדי יחוד כיון דהוה איסור, אא"כ ראו ממש שנבעלה. ואפי' טען הבעל דודאי עברה.

והרמב"ן כת' דהמ"ל לפלוני[לג]. אלא דקמ"ל דלאבא ולאביך לא הוה כמפליגה בדברים[לד]. א"נ למ"ד דע"מ שלא תבעלי לפלוני הוה שיור ואינו גט[לה].

והרמב"ן כת' דכן הדין כל תנאי שהוא בביטול מעשה, אף שהבעל טען שעברה על התנאי, האשה נאמנת שלא עברה[לו]. וביאר דהו"ל כמי שאמר מתחילה נאמנת עלי. [וע"ל עד.].

כד. יל"ע היכא דהתנה בדבר שהיא אינה יכולה לעשות, אבל אחרים יכולים לעשות, ע"מ שתרים אבן זו וכדו'.

כה. ולכאו' תלי אי איירי בבני אדם המדקדקים בהלכה.

כו. [וכמ"ש התוס' רי"ד [לעיל פב.] דבתנאי דתלי במעשה אסורה לינשא עד שיתקיים המעשה, דעי"ז חל הגט]. ומדברי התוס' רי"ד [כאן] מבואר דהוה סברא דאורייתא [ע' מש"כ לעיל פג.].

כז. [וכדאמרי' לעיל עז: גיטו וידו באין כא'].

כח. וכתב אלא דקשיא דהותר הגט למפרע קאמר. ולפ"ז מש"כ הירושלמי 'למפרע' לאו דוקא, אלא שמתגרשת עכשיו ע"י מעשה גירושין של אתמול [והרגע של תחילת הביאה הוה א"א גמור].

כט. [ויל"ד דכיון דתחילת בעילה הוה באשת איש, אף דמגורשת מכאן ולהבא. מ"מ נימא כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל].

ל. [וכתב דכ"מ בשו"ת הרשב"א דא"א לגרש קודם קיום התנאי].

לא. וכתב דבזה התוס' [עו:] פליגי אסברת **ה"ה** דאף אחרי שמת לא תנשא עד שיתקיים התנאי, דס"ל לשא"ר כיון דמת ונתברר שלא יבוא, נחשב עי"ז קיום התנאי.

לב. [וכ"כ הרמב"ן פג. דבאופן שחיישי' הוה מדרבנן].

לג. [ויל"ד אי כוונתו [ע' בסמוך] דאף לפלוני [בחיי הבעל הראשון] ע"י שמתבטל הגט עומדת אצלו באיסור אשת איש. אך פשטות דבריו משמע דאף אי הוה בהיתר, התנאי בקום ועשה].

לד. [דס"ד דאף נבעלה להם לא יתבטל הגט. א"נ לרבנן דר' יהודה ב"ת היכא דנתכוון להפליגה אינו גט כלל].

לה. ודוקא אבא ואביך דלא תפסי קידושין, וכדתנן [לעיל פה.].

לו. [יל"ד אי כוונתו להביא ראיה מסוגיין, ולכאו' אין מכאן

והרמב"ן כת' דאע"פ דחששו [לעיל עו:] שמא פייס [וקיים התנאי, עי"ש]. שאני התם דשכיח דמפייס, ויש רגליים לדבר שלא גירשה מיד.

ובשו"ת **ראנ"ח** [ו, הביאו הגר"ש איגר בשו"ת רע"א קכו] הביא דמבואר בסוגיין גבי אבא ואביך דמותרת לינשא אף דלא נתקיים התנאי בפועל. והק' למש"כ **ה"ה** [ח כב] דלדעת **הרמב"ם** דאסורה לינשא עד שיתקיים התנאי בפועל [לדינא, ולא רק משום חשש].

אך **הפוסקים** הביאו דמפורש **ברמב"ם** [ח א] דמותרת לינשא קודם שקיים התנאי. וצריך לחלק בין התנאים. **והר"ש איגר** הביא דבס' **מכתב מאליהו** [הו' בשעה"מ ח כב] חילק דבתנאי שתלוי באחרים אסורה לינשא. א"נ תנאי שתלוי בזמן [דלא שייך בזה לומר דהוי כבר כעשוי מעכשיו]. אבל תנאי שאפשר לקיים מיד מותרת לינשא.

והאחרונים חילקו דהכא התנאי הוה לבטל, שאם תעבור על התנאי יתבטל הגט. וכה"ג ודאי הגט חל מיד. והרמב"ם איירי דוקא היכא דתלה הגט במעשה.

קלג) **רש"י ד"ה אין.** אבל אמר ע"מ שלא תבעלי לפלוני אינו גט וכו' דומיא דע"מ שלא תלכי לבית אביך לעולם. **הרמב"ן** [פג:, ושא"ר כאן] הביא דמשמע ברש"י דאינו גט כלל, כיון דכל ימיה צריכה לחוש לזה אינו כריתות. וכמו ע"מ שלא תשתי יין לעולם [כדלעיל פג:].

והרמב"ן תמה דהך תנאי הוה כל ימי חיי פלוני, דכשמת אינה מוזהרת, ומש"ה חשיב כריתות[לז]. ועוה"ק **הרשב"א** דא"כ מ"ש כשהתנה מאבא ואביך, הא עומד בתנאי. וא"ת דבאבא ואביך משום שעומדת באיסור [ומש"ה נחשב כריתות, דלא אגידה מחמתיה[לח]]. ודחה דאם תבעל לפלוני, כיון שנבעלה לו בטל הגט והוה אשת איש. ומיהו בפלוני שמא חיישי' שתבעל לו לאחר מיתת הבעל.

והרמב"ן [ושא"ר] כתב דאפשר דכוונת רש"י דאסורה לינשא שמא יתבטל התנאי, ודעת רש"י דבכל תנאי אסורה לינשא שמא יתבטל התנאי[לט] [ע' לעיל פג.]. והמילה 'לעולם' הוה ט"ס.

קלד) **פלוני נמי אפשר דמשחדא וכו'. פרש"י** ואם אינו רוצה באיסור, ישאנה[מ]. וכ"כ **הרשב"א** דמסתברא דהכוונה דרך נישואין, ומתקיים התנאי עי"ז. אבל **תוס'** נקטו דיש בזה איסור פנויה, וכ"כ **הרשב"א** בשם **אחרים** דאפשר דמשחדה שהאיסור אינו חמור. **והרשב"א** ביאר דס"ל דלשון תבעלי משמע זנות. [ולפ"ז יש חידוש[מא] דאביי מודה באיסור קל[מב]].

קלה) **שם. אפשר דמישחדא ליה בממונא.** ומש"ה לא חשיב מפליגה בדברים, דהוה קצת בידה. וצ"ב אמאי איצטריך לזה, נימא דשמא ירצה הלה לישאנה[מג]. ומשמע דאי לא הוה בידה כלל ל"מ, דכל היכא דלא הוה בידה נחשב מפליגו בדברים [וע' שעה"מ אישות ו ב][מד].

ראיה דהוה מילתא דאיסורא ליבעל להם. אבל בשאר מילי ניחוש שמא עברה על התנאי].

לז. **והרמב"ן** כת' דאין לומר דרש"י ס"ל כהרמב"ם [ח יא,יב הו' לעיל] דע"מ שלא תנשא לפלוני ל"מ הצד שימות, דאסורה לו לעולם. דא"כ אף לאבא ואביך הוה דוקא לזמן קצוב.

לח. [ע' לעיל פג: מדברי הרשב"א]. ועד"ז **הר"ש איגר** [קכו] הביא בשם **הראנ"ח** [ו הנ"ל] דכיון דבלאו הכי אסורה עליהם, אינה אגודה מחמת התנאי ומש"ה נחשב כריתות. **והגר"ש איגר** [שם] כת' לחדש [עד"ז] דע"מ שלא תבעלי לפלוני הגט מיתלא תאלי שמא תיבעל להם. ומש"ה לא חל הגט עד שיתברר התנאי. אבל לאבא ואביך לא חיישינן, ומש"ה נחשב דאינו מחוסר זמן ונחשב דהגט חל לאלתר.

לט. **ורש"י** [יומא יג.] כת' דע"מ שלא תשתי יין כל ימי חיי פלוני הוה כריתות, ותנשא לאחר מיתת פלוני.

מ. ולכאו' מבואר דכה"ג אין בזה משום גזירת נשותיהם נותנים במתנה. [דדוחק לומר דמדאורי' קאמר]. דלא התנה שתשאנו. ואם ירצו יכולים באיסור. [וצ"ב דאי איסור חשיב הפלגה בדברים, וחשיב לא אפשר. א"כ הוה כאילו התנה שישאנה].

מא. והרשב"א כת' דקצת סעד לזה מדברי הגמ' לאביי כזה למעוטי פלוני. דיש קצת חידוש דמהני תנאי כה"ג. ואילו לפרש"י מה ס"ד דחשיב הפלגה, ומ"ש מכל תנאי בעלמא.

מב. ולכאו' כוונת התוס' כמ"ד דאיסור פנויה מדרבנן.

מג. ולפי' התוס' אפשר דצריך סברת למשחדא בממונא לעבור על איסור פנויה. [דמצד א' גרע מבשר חזיר, דהכא צריך שאף פלוני ירצה לעבור באיסור. קמ"ל דבאיסור קל תלי' שמא תוכל לפייסו ולשחדו לעבור].

מד. וצ"ב מ"ש מתנאי דע"מ שירדו גשמים [ע' עירובין לז:]. אך מבואר ברש"י [לעיל כו:] דל"מ תנאי דבני גד בדבר שאינו בידו, ומהני רק משום ברירה.

דף פד:

קלו) **ותיפו"ל דמתנה עמ"ש בתורה וכו'.** דקי"ל דהתנאי בטל. דילפי' דומיה דתנאי בני גד ובני ראובן, וה"נ האיך מהני תנאי בדבר שהוא נגד התורה. [והתנאי בטל והמעשה קיים[א]].

ודעת **ר"ת** [**בתו"י** עה"ג כתובות נו., וברמב"ן ב"ב קכו:] דהמתנה עמש"כ בתורה, הוה כמפליגה בדברים [ואין זה תנאי כלל, וכמו ע"מ שתעלי לרקיע]. ומש"ה התנאי בטל והמעשה קיים, ולא אמרי' דאדעתא דהכי לא עשה[ב].

ויל"ד אי כוונת ר"ת דבמה שמתנה על דיני התורה הוה כמשנה דבר ידוע, ומש"ה נחשב מפליגה. ועיל"פ דעיקר הטעם דילפי' מתנאי בני גד דל"מ נגד התורה. ובזה אמרי' דאף שהקפיד ועשה תנאי שלא כדין, הוה מפליגה בדברים. מאחר דלא התנה כדין[ג].

והקוב"ש [כתובות קסז] הק' דבסוגיין מבואר דתרי מילי נינהו [מתנה עמש"כ בתורה ומפליגה בדברים]. ועוה"ק דאף לרבנן דמפליגה הוה תנאי, ואילו מתנה עמש"כ בתורה לכו"ע תנאו בטל. וכה"ק **המחנ"א** [רבית לז] דפשטות סוגיין דלא כר"ת.

אך יש שפי' דמתנה עמש"כ בתורה נחשב מפליגה בדברים משום דהתנאי בטל[ד], ובזה י"ל דאף רבנן מודו. ואף דרבנן ס"ל דכשהתנה בדבר שא"א לקיימו דהתנאי חל אמרי' דנתכוון לתנאי בדוקא [ולא תתגרש], אבל באופן דלא חל התנאי ע"פ דין אף רבנן ס"ל דנתכוון להפליגה.

קלז) **שם. הפרישה** [לח יג] הק' המקדש אשה ע"מ שתאכלי חלב או חזיר, אמאי לא הוה מתנה עמש"כ בתורה. ומ"ש מע"מ שאין לך עלי עונה. ותי' דהכא אפשר לה שתאכל ותלקה לשעה. משא"כ מחילת עונה דהוה עיקר אישות, ואם היא אסורה עליו לעולם במאי תהיה מקודשת. **והבי"ש** [לח יב] חלק דכה"ג בידה שלא תאכל ולא תתקדש. ולא דמי להתם דהתנאי הוא אחרי שתנשא לו, ובודאי עוקר. וציין לסוגיין.

קלח) **תוד"ה ותיפוק.** מ"מ לא חשיב מתנה עמש"כ בתורה[ה] כיון דמוחל בהדיא וכו' אבל ע"מ שאין לך עלי דין נזק[ו] וכו'. מבואר דס"ד דתוס' דאף בלא תנאי ל"מ למחול ולקבוע דין נגד התורה[ז]. ותוס' דחו דדוקא היכא דמוחל דרך תנאי. [וכה"ק ותי' תוס' כתובות נו:]. ויל"ד אי עיקר התי' דשאני מחילה בהדיא [ולא דרך תנאי]. או דהחילוק בין היכא דמתנה נגד 'דין נזיקין' בתורה, לבין היכא דמתנה על תשלומי נזיקין[ח].

ותוס' [כתובות] הוסיפו דהיכא דאמר ע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה הוה מתנה עמש"כ בתורה. אבל ע"מ שתפטרי אותי משאר כסות ועונה מהני. וכן ע"מ שאין לך עלי דין אונאה, וע"מ שלא תשמיטנו שביעית [וכדאי' מכות ג:[ט]].

ועוד תי' **תוס'** [כתובות] ועי"ל דבקידושין חשיב מתנה עמש"כ בתורה משום דאין קידושין לחצאין[י]. אבל נזקין ל"ש למימר הכי [ומש"ה מהני אף ע"מ שאין בו דין נזיקין]. ותוס' הק' דהגמ' [בסוגיין] מק' דהוה מתנה עמש"כ

א. **ותוס'** [כתובות נו.] הק' דהמקדש ע"מ שאין לך שאר כסות ועונה אמאי מקודשת [דהתנאי בטל והמעשה קיים], הא התנה בפירוש דאם יהא שאר כסות ועונה לא תנא מקודשת. ותי' דלולי דילפי' תנאי בני גד ובני ראובן שום תנאי ל"מ לבטל את המעשה.

ב. ותי' בזה קו' התוס' [הנ"ל].

ג. ועד"ז דנו הראשונים [וע' חזו"א ע' מה שהו' לעיל עה.] במי שלא כפל תנאו.

ד. דבעינן דומיה דתנאי בני גד וכנ"ל. [והקוב"ש נקט דסברת **ר"ת** דהטעם דמתנה עמש"כ בתורה לא הוה תנאי משום דמפליגה, ובזה הקשה דמשמע דהוא טעם אחר. אבל למש"כ האחרונים דר"ת בא ליישב רק הא דהמעשה קיים אף דהתנאי בטל. אבל הא דהתנאי בטל הוה דין אחר. ותנאי שלא נעשית כמשפטי התנאים אף רבנן מודו דהוה כמפליגה].

ה. למ"ד דאף בדבר שבממון א"י להתנות. ודעת **הרשב"א** [כתו' נו, ב"ב קכו: וכ"מ] דהמתנה ע"מ שאין לך שאר כסות ועונה הוה כאומר ע"מ שתמחלי. ור' מאיר פליג דאף בדבר שבממון ל"מ, דהוה כמתנה נגד דין אונאה. [ואכמ"ל].

ו. [מבואר בתוס' דקרע כסותי והפטר חל דין נזק, אלא שמחל לו אח"כ. ודלא כרמב"ן [כתובות לז:, וכן ר"ן שם יד. בדה"ר] [בחד תי'] דקרע כסותי הוה ברשות, דמסרה לו לעשות בה כרצונו והיא שגורמת ועושה הכל. [ולא הוה מדין מחילה].

ז. ועד"ז כת' **הקצות** [רט יא] דל"מ סילוק בזכות התורה משום דהוה מתנה על מה שכתוב בתורה, אף דלא הוה דרך תנאי. [והביא כן מהגמ' ב"ב קכו: גבי סילוק ירושה].

ח. ולכאו' תוס' בקו' נקטו דאף תשלום הנזקין נחשב כתוב בתורה [ולא רק יצירת החיוב]. ואי נימא דבזה תוס' חזרו דרק יצירת החוב הוה כתוב בתורה, ופרעון החוב הוה כשאר בע"ח [ומש"ה לא הוה כתובה בתורה], א"כ העיקר חסר בתי' התוס'.

ט. דיש חילוק בין התנה שהוא לא ישמוט בשביעית, או התנה דשביעית לא ישמוט. וכעי"ז באונאה.

י. וע"ע רמב"ן [ב"ב קכו:].

בתורה אף דלא הוה לחצאין. ותוס׳ תי׳ דדוקא גבי ממון דניתן למחילה שייך חילוק זו.

והתו"י [כתו׳ נו: עה"ג] הק׳ דגבי כתובה מבואר דל"מ מחילה כלל [בע"פ[יא]] לר׳ יהודה [אף מחילה בהדיא], ומשמע דהוה משום מתנה עמש"כ בתורה. ושמא כתובה דרבנן עשו חיזוק טפי.

קלט) **אמר רב אדא וכו׳ אבל הכא איהי קא עקרה.**

הריטב"א ביאר דאינה עוקרת בשעת נתינת הגט, אלא לאחר זמן. ואפ"ה דחי רבינא דכיון דעוקרת מחמתו, הרי הוא כאילו עקר.

קמ) **מתקיף לה רבינא כלום עקרה היא אלא לקיומי תנאה דידיה.** מבואר דעי"ז נחשב מתנה עמש"כ, והתנאי בטל והמעשה קיים [לולי סברת ודאי קא עקר]. ואף דעצם הגט אינו איסור[יב].

קמא) **אלא אמר רבינא וכו׳ דודאי קא עקר וכו׳.** וכעי"ז אי׳ [ב"מ נא:] דלשמואל ע"מ שאין לך עלי אונאה חל התנאי, דמי יימר דקא עקר. ולכאו׳ משמע בסוגיין דהוה אותו סברא. אבל מדברי **הראשונים** [ע׳ ריטב"א הו׳ בסמוך] מבואר דעיקר תי׳ הגמ׳ משום דתלי בדידה[יג], ולא תעבור ולא תתגרש, מש"ה לא נחשב העקירה מחמת התנאי[יד].

קמב) **שם. כגון שארה כסותה ועונתה, דודאי קא עקר.**

פרש"י דע"י הקידושין הוה אשתו להתחייב בכולם[טו], וכי אתני הו"ל עוקר. **והריטב"א** הביא בשם רבו דמש"ה לא נחשב שמתנה עמה, אלא הוא כמתנה עם התורה. שהתורה חייבתו, והוא מתנה שלא יתחייב[טז]. משא"כ בסוגיין דמתנה עמה, שאומר לה ע"מ שתעשה או לא תעשה. וכיון שאינה מוכרחת לעשות לא חשיב מתנה עמש"כ בתורה.

קמג) **אבל הכא וכו׳ לא תיכול ולא תיגרש. והרשב"א** [לעיל פג.] הק׳ דר׳ טרפון [שם] השיב לר"א דבע"מ שלא תנשא לפלוני ונשאת לאחיו, גורם לעקור דבר מהתורה[יז]. ובגמ׳ [שם] מבואר דוחה מי סגי דלא תנשא לאחיו, והרשב"א דייק דאילו התנה ע"מ שתנשא לראובן, ולא תנשא לשמעון אחיו [דל"ש סברת מי סגי] אף לדידן ל"מ משום דגורם לעקור. והרשב"א הק׳ דבסוגיין מבואר דכה"ג לא חשיב מתנה עמש"כ בתורה, דלא תקיים התנאי ולא תעבור[יח]. וכ"ש הוא, דבסוגיין עוברת על דבר תורה בקום ועשה, ואפ"ה הוה גט. וכ"ש התם דאינה מתייבמת בשב ואל תעשה.

והרשב"א תי׳ דהוה מש"ה, דכיון דבסוגיין האשה עושה מעשה [בקום ועשה] ועוברת על דין תורה [ולא תאכל ולא תתגרש], לא תלי בבעל. אבל התם הוה שב ואל תעשה, ואינה יכולה להתייבם מחמתו. והיא לא עבדה מעשה בידים[יט], ומש"ה חשבינן לבעל כעוקר מצות יבמין. ועפ"ז כת׳ הרשב"א דה"מ בתנאי דקום ועשה, אבל ע"מ שלא תאכלי מצה וכדו׳, דעוברת על התנאי בשב ואל תעשה, כיון דמחמת תנאו יושבת ואינה אוכלת מצה אין זה כריתות[כ]. [ורע"א העיר דהפוסקים השמיטו דין זה].

יא. היינו בעודה תחתיו, אבל לאחר גירושין מהני מחילה. [ויש שדנו דהטעם דל"מ מחילה על החוב לחוד משום שעצם האישות מחייב, וחוזר ומתחייב]. ועוד יש שדנו דלא הושלם חיוב הכתובה עד שעת מיתה וגירושין, ומש"ה ל"מ מחילה.

יב. [ועוד דאינו קידושין לחצאין וכמ"ש **תוס׳** כתובות נו:].

יג. וכ"מ ברשב"א [לעיל פג.] שהעתיק תי׳ הגמ׳ דדוקא היכא דאיהו עקר בתנאו קפדינן, דאיהו כתיב ליה ובדידיה קפדינן שלא יתנה בו לעקור מש"כ בתורה. אבל הכא איהי קא עקרה בידים. ואע"ג דלקיומיה תנאיה [ולמהוי גיטיה גט] קא עקרה, דאי בעיא לא אכלה ולא מיגרשה. ואדרבה דילמא איהו ניח"ל דלא תיכול כי היכי דלא תגרש.

יד. ול"ד להתם דהתנאי עוקר, אלא דהוה ספק בשעת התנאי.

טו. ו**האחרונים** הק׳ דבשעת קידושין אינו מתחייב שאר כסות ועונה, אלא דנתחייב דכשישאנה יתן לה. [ושמא לא ישאנה]. ואכמ"ל.

טז. וביאר דלר"מ [דאף בדבר שבממון הוה מתנה עמש"כ בתורה] אין הדבר ניתן למחילה, ולר׳ יהודה דמהני תנאי בדבר שבממון, כיון דאמר ע"מ יש בלשון זה לשון מחילה [וכדברי הרשב"א כתובות נו]. אבל היכא דל"ש מחילה הרי הוא מתנה עם התורה.

יז. ו**פרש"י** שלא אמרה תורה כריתות העוקר דבר מהתורה. והרשב"א הוסיף דלא אמרה תורה שלח לתקלה.

יח. ועוה"ק דאי הוה מתנה עמש"כ בתורה א"כ התנאי בטל והמעשה קיים. ומגורשת ובטל התנאי [ובכל הפרק משמע דלרבנן אינה מגורשת כלל].

יט. ואף דנשאת לאחיו [הוה מעשה בידים], במעשה זו ליכא איסור או עקירת דבר מהתורה.

כ. והגט בטל משום כריתות, וכדברי ר׳ טרפון. והרשב"א הוסיף ומיהו לא חשבי׳ ליה עוקר ממש, דנימא מתנה עמש"כ בתורה תנאו בטל, דהא אי בעיא לא מינסבא להאי ולא מיעקרא מצות יבמין. ואכלה מצה בלילי הפסח ולא תיגרש. וסיים וצ"ע. [עי"ש מש"כ ע"פ הירושלמי]. [אך לקו׳ הגמ׳ [כאן] הוה מתנה עמש"כ בתורה דהתנאי בטל והגט קיים].

קמד) **יטלנו הימנה. הגט פשוט** [הו' בפתח"ת קלז ג] כתב דבעינן שיחזור ויקנה לה את הנייר, שהרי כבר נתן לה את הנייר, וקי"ל [לעיל כ:] דצריך נייר של הבעל [וסיים וצ"ע]. אבל **הנתיבות** [קצז ד בסופו] נקט דאי"צ לחזור ולזכות בנייר, ומהני אף שקנתה את הגט קודם גירושין[כא].

קמה) **ר' יוחנן אמר וכו' שאני הכא הואיל וקנאתו ליפסל וכו'. פרש"י** שהרי כבר זכתה ע"מ תנאי ראשון.

יל"ד אי הטעם משמע משום דזכתה בגוף הנייר[כב]. [אבל כל היכא דניתן בפסול, אמרי' דניתן לה על דעת גירושין. ואי לא תתגרש הוה מקח טעות, ולא זכתה בנייר]. **והריטב"א** כת' דהוה שלה, הילכך כלתה נתינה ראשונה וצריך נתינה אחרת[כג]. משא"כ היכא דאמר כנסי שט"ח או בתורת פקדון, לא זכתה בו כלל[כד].

קמו) **שם. הרשב"א** הק' א"כ[כה] איך תחזור ותתגרש בו, הרי אין אשה מתגרשת ב' פעמים בגט א' [דנמחל שעבודו, וכ"כ **הרמב"ן** ס' הזכות פג.[כו] וע' לעיל כו:]. ושמא נאמר כיון שנתנה על תנאי שלא תהא מותרת לזו, הורע כחו ואין בו קניה גמורה, והא דפסולה לכהונה הוה מדבריהם [וכדעת **הרמב"ם** הו' פב:]. ודחה דמבואר [לעיל פב:] דהוה מדאורייתא.

ור"ח גרס להיפך, שאני התם דקנאתו ליפסל. דלא בעינן דעת האשה בנתינה [וכדאי' לעיל נה.], אבל הכא ניתן בפסלות. [וכיון דהנתינה פסולה שוב ל"מ כשאומר הא גיטך. **והאבנ"מ** [קלו ב] כתב דדעת הר"ח כסוברים דל"מ נתינת פקדון ע' לעיל עח., והתם מהני דנחשב נתינה למפרע [וכמ"ש התוס' הרא"ש שם]].

והרשב"א הק' דמ"מ כיון דבעינן דעת להתגרש [וכדמוכח עח.] א"כ אפי' ריח הגט אין בזה. ועוד דהכא ודאי פסולה מכהונה [והביא מהגמ' יבמות נב.]. אך הביא **דבירושלמי** בשם ר' ינאי אי' דאפי' ריח הגט אין בו [ודלא כר' יוחנן פב:].

קמז) **שם. הרשב"א** [לעיל עד:] כת' דהנותן גט בתנאי, וחזר ומחל על התנאי ואמר שיהא גט בלא תנאי [מכאן ולהבא[כז]] תלי במח' רבי ור"ש ב"א. והביא דבתוספתא אי' דיטלנו הימנו ויחזור ויתן, וכתב דקאי כר"ש ב"א. והרשב"א כת' דאף דהנותן גט בתנאי קנאתו לגמרי [א"כ נימא דהוה כמו בסוגין דרבי מודה], ותי' דאי בעי לא מקיים תנאה, ונמצא גט בטל ולא קנאתו.

קמח) **תוד"ה אמר.** דכיון דניתן הגט כהילכתו מה"ת וכו'. [ע' מה שהו' לעיל ה:]. ויל"ד בכוונת תוס' האם נחשב דהנתינה בטילה מדרבנן. ולכן צריך נתינה חדשה. [ולתי' הב' משמע דהיה אפשר שיתוקן הנתינה הראשונה למפרע]. או דאף דכוונתו דהנתינה לא נפסלה, אלא דלא נחשב שעת גירושין שיהני ב"נ [ובתי' הב' נקטו דב"נ בעי מעשה נתינה, ולא סגי בחלות גירושין].

ודעת **הר"י מקינון** [הו' בר"ש ה:] **והרמ"ה** דמהני לומר לאחר נתינה.

קמט) **תוד"ה ר' יוחנן.** מתוך פ"ה דלחזקיה רבו[כח] היה אומר כן וכו' וחזקיה גם הוא היה מבבל כדאמרי' [סוכה כ.] **וכו'**. [וסתם חזקיה הוא בן ר' חייא]. אבל **הרשב"א** הביא בשם **ר"ח** דחזקיה דסוגיין הוא חזקיה בן ר' חייא בר רב[כט], שהיה בבלי. ולא חזקיה בן ר' חייא רבו של ר' יוחנן.

כא. והנתיבות הביא מכאן למגרש לאחר ל', וכת' דדעת **הרמב"ם** [ט ג] דקונה את הנייר מיד, והתנה דהגירושין לאחר ל'. ומהני אף שקנאתו קודם הגירושין, דומיה דהא דאי' בסוגיין.

כב. [ודלא כנתיבות הנ"ל דלא איכפ"ל שזכה בנייר. אך מדברי הריטב"א יש לדייק כנתיבות, דנקט דקנאתו והוה שלה, ואפ"ה הוסיף דמש"ה בטל הנתינה].

כג. וכ"כ הר"ן דכיון עשה הגט מעשה בנתינה, כלתה אותה נתנה וצריך לחזור וליטול הימנה.

כד. זה הכלל כל היכא דהגט עשתה מעשה בנתינה הראשונה [דפסלה מהכהונה] צריך לחזור וליטול הימנה. הא לאו הכי לא.

כה. משמע דתלה קו' דהא דקנאתו והוה גט לענין כהונה.

כו. דה**רמב"ן** [ס' הזכות פג. מג. בדה"ר] כת' דהמגרש חוץ מפלוני לר"א, וחזר ונטלו ממנה וחזר ונתנו לה שתתגרש אף לראובן ושמעון, אינה מתגרשת בגט זה לעולם. שכבר קנאתו לגמרי ועשה הגט שליחותו ויצא מתורת גיטו של בעל, ודמי לשטר דכי משלם אינו חוזר ולווה בו שכבר נמחל שעבודו.

כז. ומבואר דלא ס"ל כשו"ת הרא"ש [מו ב] דמהני מחילה על התנאי, ועי"ז ממילא יהני נתינה הראשונה של הגט.

קנ) **בא"ד ואע"ג דבזבחים** [נט.] אמר כי סליק רב כהנא אשכחיה לר"ש ברבי. ועד"ז הביא **תוס'** [מנחות כג:] דאי' [שם] כי סליק רב כהנא אשכחינהו לבני רבי חייא. ותוס' [שם] הוכיחו כדעת רש"י דחזקיה עדיין היה קיים בשעה שרב כהנא עלה. **ותוס'** [שם, וכאן] דחו דעלה כמה פעמים[ל]. והא דאי' [ב"ק קיז:] דר' יוחנן שאל מרב כהנא כמה ספיקות היה בסוף ימי ר' יוחנן.

כתבו בתוכו

קנא) [במשנה] כתבו בתוכו אע"פ שחזר ומחקו[לא] פסול. **תוס'** [ד"ה אם] ביארו דהגט נכתב על תנאי זה ואין כאן כריתות. והרשב"א הוסיף דהוה כמי שנכתב שלא לשמה.

ועפ"ז כתב **התוס' הרא"ש** דסוגיין כר' אלעזר. דלר' מאיר אפי' מצאו באשפה כשר. אבל **התוס' רי"ד** [בתי' הב'] כתב דע"כ לא הכשיר ר' מאיר אלא כשנכתב לשם גירושין[לב], אבל האי הרי יש בו שיור.

קנב) **תוד"ה אם.** אבל שאר מחקים כשרין בגט וכו' מ"מ נהגו העולם להחמיר[לג]. **והרשב"א** הביא בשם תשו' **רבינו נסים** גאון דמהני קיום המחקים בסוף הגט. והביא בשם **הגאונים** דמחק במקום שם האיש והאשה ל"מ קיום, והרשב"א ביאר דנודע שלא נכתב התורף לשמה. ושאר מחקים כשרים בדיעבד, ולא לכתחילה. אבל הביא בשם **העיטור** [ח"א ח טו: בדה"ס] דאפי' בשמות כשר לכתחילה.

קנג) **ורבא אמר וכו' לפני התורף אפי' ע"פ נמי פוסל.**

תוס' [פה. ד"ה אבל, וכ"מ תוד"ה מהו] כת' דלרבא לפני התורף פסול גמור, דלא נכתב לשם כריתות. אבל **הרמב"ן** כתב הוה רק גזירה. וע"ע חזו"א [קו] דהאריך טובא בכל האופנים בסוגיין.

הפנ"י הק' דאף אחר התורף הרי הוה קודם חתימת העדים [א"כ חתמו ע"ד כן]. **והתור"ג** [קמז] תי' דכתיבת הגט הוה בלשון הבעל, ולכן תליא בדעתו. משא"כ בחתימה.

והחזו"א [קו יג] הקשה דאם בשעת חתימת העדים היה תנאי ואח"כ מחקו, העדים חתמו על גט בתנאי זה, ואין עדות על גט גמור. [ואף שעושים קיום למחק, מ"מ אין חתימה על עיקר הגט]. וה**חזו"א** תי' דמתפרש החתימה לפי מה שיהא הגט לבסוף.

קנד) **שם. ותוס'** [ד"ה מהו] פי' דסברת רב ספרא דבתנאי בע"פ הסופר לא כתב ע"ד אמירת הבעל, אלא כשיאמר הבעל לבסוף. וכ"כ **הראשונים.**

ו**האחרונים** העירו דהלשמה תליא בבעל, והסופר אינו יכול לכתוב ע"ד מה שחושב. וצ"ל דכוונת התוס' דהבעל לא נתכוון לכתוב עכשיו בתנאי, אא"כ הנתינה יהא בתנאי.

קנה) **שתקו שתוקי לבעל. פרש"י** שלא יזכיר שום תנאי. [וכ"מ דעת **הרמב"ם** ח ד]. **והבעה"מ** כת' דשמא יזכיר תנאי ואח"כ יבטל התנאי [וכתוס']. אבל **הרמב"ן** [וראב"ד לרי"ף] כתב שלא יאמר חוץ.

והר"ן כת' דעכשיו נהגו להזהיר שלא לכתוב שום תנאי בגט, ולא להזכירו בשעת כתיבת הגט. וכשר הדבר לפי שאין הכל בקיאין לחלק בין תנאי לתנאי, ובין אחר תורף ללפני התורף. **והגר"א** [קמז ג] הוסיף דקודם התורף יש חששו לדברי הירושלמי [הנ"ל]. [עי"ש שהאריך בדעות הראשונים].

קנו) **וחכ"א כל שפוסל ע"פ פוסל בכתב וכו', חוץ**

כח. ומש"ה חזקיה הוזכר לפני ר' יוחנן, שהיה רבו. אבל לפר"ח צ"ב אמאי הוזכר קודם ר' יוחנן כיון שהיה קטן ממנו. וצ"ל דכיון דר' יוחנן השיב על דבריו.

כט. ו**בסדר הדורות** [ערך חזקיה] הביא דברי הרשב"א חזקיה בר"ח בריה דרב כהנא.

ל. [אך בסוגיין שישב בפני ר' יוחנן [כדאי' בב"ק קיז] איירי כשעלה לבסוף, ומש"ה תוס' לא ניח"ל ליישב עד"ז דברי רש"י]. ו**בספר היוחסין** [סדר האמוראים כ] חלק על תוס' דמשמע דכשישב לפני ר' יוחנן היה ילד ונער. ויש שנקטו דתרי רב כהנא הוה.

לא. ומשמע דאי לא חזר ומחקו פשיטא דפסול, ואף שבשעת נתינה אמר להדיא דמתירה לכל אדם, כיון דסיפור הדברים שבגט כתוב באופן דליכא כריתות. [ע' בסמוך].

לב. וצ"ב דלכאו' לר' מאיר אף כתבו להתלמד כשר [דהמשנה כד. לר"א או לר"מ אחתימה], וכן מצאו באשפה שמא נכתב להתלמד וכדו'. ואפשר דלהתלמד הוה עכ"פ שיהא 'גט', והוה קצת לשם גט. אבל היכא דכתב לשם דבר אחר אין עליו שם גט כלל. א"נ עיקר כוונת התורי"ד לאפוקי היכא דכתבו בכוונה הפכית, והטיל בו כוונות אחרות. אבל סתמא לעולם הוה לשמה.

לג. וכ"כ **הרמב"ם** [ד טו] דעכשיו לא נהגו לקיים שום מחק בגט. **והרשב"א** הביא דנהגו להחמיר משום חשש שיטה

שפוסל ע"פ וכו'. פרש"י דהוה שיור בגט. **והראב"ד** ביאר דהיינו בע"פ בשעת נתינה, שמסר הגט על פיו.

קנז) **תוד"ה כל.** ולא היה שייך כלל שאר תנאים לגזור, אם לא ע"מ שלא תנשאי וכו'. [והרשב"א הביא בשם **הגאונים** דסוגיין קאי דוקא ע"מ שלא תנשאי. אבל הראשונים דייקו מדברי רש"י שישתקנו שלא יאמר שום תנאי].

קנח) **בא"ד ועו"ק לר"י דא"כ אפי' בע"פ נמי נגזור וכו' ויפסול כל גט שיש בו תנאי וכו' ובסמוך מכשיר ר"ז ע"מ אחר התורף. והרש"ש** כת' דטפי הו"ל להק' דדעת רבי [לעיל עד.] דמהני גט בתנאי, וע"מ כמעכשיו.

קנט) **בא"ד ונראה לר"י וכו' והכא בלא נתקיים התנאי וכו' כשנכתבו ומחקום.** [וגזרו אטו חוץ]. [וכ"כ הבעה"מ]. אבל **הרמב"ן** [מלחמות] **הביא בשם הירושלמי** דל"מ אפי' נתקיים התנאי, כיון דהגט נכתב על הספק, וקי"ל אין ברירה [ופסול מדינא]. והרמב"ן כתב דסוגיין חולק ע"ז.

קס) **שם. והרמב"ם** [ח ד, טז] פסק דאם כתב תנאי בתוך הגט קודם התורף, או התנה בע"פ קודם כתיבת התורף, הרי זה ספק מגורשת שהרי שייר לו זכות בגופו של גט. **וה"ה** כתב דלמד כן מה**ירושלמי** דפסול משום דאין ברירה. [וס"ל דהבבלי אינו חולק]. אבל ה**כס"מ** הביא דב**שו"ת הרמב"ם** כתב דהוה ספק משום דלא נתבאר בסוגיין האם מה שפסול בתנאי הוה דאורייתא, או פסול מדרבנן, ולכן כתב דהוה ספק [ומשמע דלא כה"ה].

קסא) **שם. לר"י וכו' אם נתקיימו וכו' כשר. ולדעת רש"י** גזרו אף כשהתנאי נתקיים. **והטור** [קמז] מביא **שו"ת הרי"ף** [לב] דאסור לכתוב תנאי בגט כלל, כיון דמשייר לבעל זכות בגט. ומשמע דכוונתו ע"פ החסרון [לעיל ט. לדעת הרי"ף] לאו כרות גיטא[לד]. **והפוסקים** נקטו כוונתו דפסול מדינא, וצ"ב דבסוגיין משמע דמהני תנאי [ולא משמע דוקא כשמחקו[לה]]. **והבית מאיר** [קמז א] **וחזו"א** כת' דכוונת הרי"ף רק לכתחילה.

והרמב"ן הביא דמבואר [לעיל עו: עז.] דהתנה לכתוב ע"מ שיבוא, ומבואר דכתב גט על תנאי כשר. [אם נתקיים התנאי]. והרמב"ן דחה דהתם אין נתינה תנאי בכתיבה אלא לעדים הוא שלא עשאן שלוחים להולכה אלא לאחר י"ב חודש. ולא נכתב בתנאי כלל.

דף פה.

קסב) **ורבא אמר מח' לאחר התורף וכו' אבל לפני התורף ד"ה פסול וכו'.** וכשיטתו לעיל דאף אמירה על פה קודם התורף פוסל. **והרי"ף** פסק כרבא. **והק"נ** הק' דר' זירא ור' ספרא פליגי, ונימא דהלכה כרבים. **ותי'** דמ"מ הברייתא מסייע לרבא. א"נ רב זירא ורב ספרא לא קיימי בחד שיטתא, וי"ל דרב ספרא גזר בע"מ.

חוץ ממי שאין לה עליו קידושין

קסג) **אלא[א] לאבא וכו' ולכל מי שאין לה עליו קידושין וכו'. פרש"י** דבלאו איסור אישות לא תפסי להו בה קידושין. **ורש"י** [בגמ' ד"ה אלא לאו זנות] כתב דהטעם דאסירא עליה. **והאבנ"מ** [קלז ז, וטז ה] ושאר אחרונים תמהו דאף אלמנה לכה"ג אסירא עליה[ב], ובמשנה מבואר דתליא במי שאין לו עליו קידושין[ג]. **והאבנ"מ** הביא לשון **רש"י** [ד"ה או דילמא שייר בביאה] דהיכא דשייר אדם אחר, שייר 'צד אישות'. ואילו אבא ואביך לא נחשב 'צד אישות'[ד].

ורע"א [לולי דברי רש"י] כת' [עד"ז] דבעי' ויצאה והיתה לאיש אחר, דלמי שאין אפשרות קידושין לא קרינן

אחרונה, דשמא אין למדין ממנו אף כשכתב הכל שריר וקיים [ע' תוס' ב"ב קסב.].

לד. אלא דיש לחלק דתנאי הוה הגבלה בגט, ולא זכות נגדית [והאחרונים כ' דאף שיור נחשב כהקנאה בפנ"ע].

לה. ועוד כתב **הבי"מ** לחלק דדוקא בגט שיש עליו עדים **הרי"ף** פוסל, ויש להעמיד הכא בגט בלא עדים.

א. [חוץ, וכדלעיל פב.].

ב. והאבנ"מ שם כתב דלדעת הרמב"ם בחייבי לאוין קידש ולא בעל אינו לוקה [מלבד אלמנה לכה"ג דדרשי' מקרא בחילולין], א"כ י"ל דזה טעם המשנה. אבל דעת **שא"ר** אינו כן.

ג. ולכאורה י"ל דתליא דוקא באיסור חמור דלא תפסי קידושין [ותפיסת קידושין הוה סימן].

ד. [וע"ע בדברי התוס' רא"ש גבי חוץ לזנותיך, וצ"ע].

ביה והיתה לאיש אחר, ול"צ להתיר אף לענין זנות.

קסד) **לעבד. השעה"מ** [ח יא, ואיסו"ב טו ד] הקשה דלדעת **הרמב"ם** [איסו"ב יב יא] אין איסור דאוריי' לעבד בבת ישראל[ה]. והשעה"מ הוכיח מכאן דאם שייר מי שאסורה מדרבנן לא נחשב שיור[ו]. דלעת כזאת אחרי תקנת חז"ל כורת לגמרי, ולא נחשב שיור[ז]. **והאבנ"מ** [קלז ז] הק' וכי עדיף מחייבי לאוין, דנחשב שיור[ח].

והאבנ"מ כת' דאף אם אין איסור דאורייתא בביאת עבד, מ"מ לא תפסי קידושין. והכא תליא בתפיסת קידושין[ט].

קסה) **שאין לה עליו קידושין כשר. המגיה באבנ"מ** [קלז ב] **נסתפק בחוץ לאבא** [וכן עכו"ם] **וכו' האם מהני השיור, והוה אשת איש כלפי אבא ואביה[י].** [ונפק"מ שבשוגג חייב ב' חטאות[יא]. [וכן נקט **רע"א** בגהש"ס פג.[יב]].

או כיון דאין לו בהם קידושין הותרה לגמרי [וע' בסמוך]. **וכ"כ הגרי"ז** [בגר"ח סטנסל קסו][יג] **והחזו"א** [כאן, ונו יא][יד].

ה. ועוה"ק השעה"מ דעכו"ם דרך זנות בצינעא לא הוה מדאורייתא. אלא גזירת נשג"א [וכדאי' ע"ז לו:]. [והשעה"מ דחה דדרך אישות ודאי הוה איסור דאורייתא. אך שוב הק' דלצד בגמ' בסמוך דאיירי במשנה דרך זנות, א"כ אף נכרי דרך זנות ליכא איסור דאורי']].

ו. וציין לנידון [בכ"מ] האם דבר שאינו ראוי מדרבנן נחשב 'ראוי'.

ז. ומזה למד למקום ששייר ע"מ שלא תשתי יין האסור מדרבנן, כל ימי חייה, דלא נחשב מעובכת מחמתו.

ח. ויל"פ דכוונת **השעה"מ** דמדרבנן נחשב איסור חמור ומופקע מאישות [וכמו שדנו האחרונים דעריות דרבנן לא יתפסו קידושין דרבנן].

ט. והשעה"מ נקט דמ"מ ה"מ היכא דאסורה עליו.

י. אפ"ה לא נחשב שיור בגט, כיון דאסורה עליהם. ולפ"ז אף רבנן מודו ליסוד דשייך שיור חוץ מפלוני, אלא דס"ל דהוה חסרון כריתות. [ויל"ד דמבואר [לעיל פב:] דר"א יליף לה מדכתיב והלכה והיתה לאיש אחר, דסגי לאיש א'. וכיון דרבנן דרשי באופ"א, מנ"ל דמהני לחלק אישות כלפי אבא ואביה.

יא. וכן נפק"מ חוץ מעכו"ם ונתגייר, ורע"א נקט דכיון דבשעת גירושין חל שיור הוה אשת איש כלפיו [ואין חסרון כריתות], ואף שנתגייר אח"כ.

יב. **ורע"א** נקט עפ"ז דבשעה שנשאת לאחר, עי"ז פקע האישות כלפי האב, וכדברי ר"א [לעיל פג. ופג:] דנתרוקנה האישות כלפי השני. [והאחרונים דנו דרבנן ל"ל נתרוקנה בזו, כיון דאין בזה חסרון כריתות. וע' מש"כ לעיל בזה]. ועוה"ק רע"א דאף גבי עכו"ם ואבא ואביך ילה"ק דהוה אלמנה אצלו וגרושה אצל כל אדם וכו'.

יג. **והגרי"ז** ביאר דמכיון דלא הוי שויר, הרי היא פנויה אף לגבי העכו"ם. [ויש שפי' דב'חוץ' נתחדש דיש התייחסות בגירושין כלפי כ"א, אבל אין התייחסות בעצם האישות כלפי מי שאין לו קידושין [וכמו שדייק האבנ"מ הנ"ל מרש"י], ואף שיש עליו איסור א"א. ועוד פי' דלא שייך חלות 'שיור' במקום דאין ראוי לאישות].

יד. **והחזו"א** ביאר כיון דגירש לכל הראויין ממילא פקע אישות דידיה לגמרי.

טו. [ויל"ד האם כוונתו דאינו שיור, או אף דהוה שיור אמרי' 'פסקה'. ועד"ז סברות הגרי"ז והחזו"א].

טז. וכ"כ המאירי לגבי חוץ מירושתיך, דכיון דלא הוי שיור הוה גט, ואינו יורשה.

יז. וס"ד דכיון דבלאו הכי אסורה לזה אין כאן שיור. [ומבואר דהוה סברא משום דכבר חל איסור, ולא משום דבפועל אינה ראויה, דאף גרושה מכאן ולהבא בפועל אינה ראויה].

יח. **ורש"י** [כתובות עג:] כתב דאין קידושי קטן כלום, דלאו בר קיחה הוא, דכתיב כי יקח. [משמע דבעי גזיה"כ]. וע' אבנ"מ [מג ב]. ורש"י [מה"ק בשיטמ"ק שם] כתב דקטן בן ט' קונה אשה בביאה, אבל לא בכסף ושטר דאין לו יד.

וכ"כ **המאירי** להדיא, דלאחר שיתגיירו יכולה להנשא להם[טו], דלא היה התנאי כלום[טז].

אבל החזו"א הביא **דברשב"א** [נדרים כט הו' בסמוך] מבואר [דבחוץ מהפרת נדרים ותרומה] לצד דלא הוה שיור, נשאר הזכות אצל הבעל [ודלא כמ"ש].

קסו) **אלמנה לכה"ג, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט.**

הרמב"ן ורשב"א כתב דסירכיה נקט [אגב דבכולה תלמודה נקטו כעי"ז], דהכא גרושה היא, והול"ל חוץ מכהן.

והתוס' רא"ש תי' עוד דיש בהנך חידוש. דהיכא דעכשיו גירשה, איסור שיור דידיה וגרושה באין כאחת. ומש"ה לא הוה חידוש כ"כ. ומש"ה נקט היכא דהוה גרושה [ואסורה עליו] מעיקרא[יז], ואפ"ה הוה שיור.

קסז) **חוץ מקידושי קטן וכו' השתא מיהא לאו בר הויה וכו'. האחרונים** העמידו דלכאורה נח' רש"י ותוס' אמאי ליכא אישות לקטן, האם הוא משום דליכא מעשה הקידושין[יח], דקטן אין לו דעת לקנין[יט]. ועפ"ז דעת **רש"י** [קידושין יט.] דשייך יעוד לבנו הקטן. וכן יבם בן ט' קונה ביבמות. אבל **תוס'**

[שם ד"ה ומדאורייתא] נקטו דילפי' גזיה"כ איש פרט לקטן[ב], דאין אישות לקטן. וילפי' מהתם דל"ק ביבמתו, אלא הוה כמאמר מדרבנן [כדאי' יבמות צו.].

ודעת **הר"י ברזילי**[בא] [הו' במהרי"ק לב[בב]] דהאב יכול לקדש אשה עבור בנו הקטן מדין זכין[בג]. **והאחרונים** [ע' מהרי"ט אה"ע מא] תמהו דבכ"מ מבואר דליכא אישות לקטן כלל, וכן מפורש בסוגיין. **והנוב"י** [ק סד] כתב דקאי למסקנת סוגיין דאתי לכלל הוי'[בד].

קסח) **שם. חוץ מקידושי קטן וכו' השתא מיהא לאו בר הוי' הוא וכו'. נח' האחרונים** [הנ"ל] האם כוונת הגמ' דמש"ה הוה גט, ומותרת אף לקטן כשיגדל. או דלעולם הוה שיור ואסורה עליו[בה], ואף כשיגדל תהא אסורה לזה ומותרת לכל העולם. [כיון דבשעת הגט נחשב כריתות].

קסט) **או דילמא אתי כלל הוי'**[בו] **וכו'. [האחרונים** דנו האם סברת אתי לכלל הוה שיור באישות מחמת העתיד, שעומד להיות בר הוי', או דמעכשיו חשיב צד אישות, כיון דאתי לכלל הויה[בז], ע' בסמוך]. **ובחי' מכת"י** הק' אמאי לא אמרי' כיון דפסקה פסקה [וכדלעיל פד.]. וכה"ק **חתנו** של רע"א. [ומבואר דנקטו דעכשיו ליכא שיור, אלא דהוה שיור משום העתיד[בח]].

ובחי' מכת"י תי' דהתם ליומיה מיהת פסקה לגמרי [ולכן לא יפקע השיור[בט]]. ועוד תי' התם לא שייר במידי דשכיח עתה בעולם, דהא יומא דלמחר ליתיה השתא בעולם. אבל הכא האי קטן שכיח עתה בעולם. וכעי"ז כת' **רע"א** דקטן הוה שיור מיד, כיון דיש צד הוי' כשיגדל.

קע) **רש"י ד"ה חוץ מקידושי קטן. פלוני וקטן הוא. בחי' מכת"י ומאירי** [**ורע"א**] דייקו דאם אמר חוץ מקטנים דעלמא אינו שיור[ל]. דלעולם לא הוי בר הוי', דלא שייר כ"א כשיגדל[לא].

קעא) **א"ל תניתוה וכו' ה"נ אתיא לכלל הויה. ולפ"ז נפשט** דהוה שיור, והגט ודאי פסול[לב]. אבל **ר"ח** [הו' ברשב"א] ל"ג תניתוה, וכתב דקאי בתיקו.

קעב) **אמאי הא בעינן ויצא והיתה. האחרונים** [הו' פב:] למדו מכאן דיש תנאי בגירושין דתהא ראויה להתקדש לאחר[לג].

והאחרונים הקשו א"כ איך חרשת מתגרשת. **והחת"ס** [וכ"כ **בנוב"י** ת סח, **ובבינת אדם** א ב] **כת'** דנחשב בת הוי' כיון דיכולה להתפקח [וכמ"ש תוס' לעיל כב: דנחשב בני כריתות[לד]]. **והבית מאיר** [קלז ב] כתב דהוא דוחק גדול.

יט. ובס' המכריע [נד] הוכיח דל"מ דעת אחרת מקנה מדאורייתא [במתנה], דא"כ יהני קידושין של קטן, דהאשה מקנה עצמה. [ודלא כר"ן נדרים ל.]. **והבי"מ** [קלז ב הו' בסמוך] כת' דקטן אין לו יד לקידושין כלל [וציין להא דלעיל עח.], וגרע מחרשת דיש לה יד, אלא דליכא דעת.

כ. אבל לדעת רש"י נתמעט דאין חייבין מיתה על אשתו של קטן. [והוה אישות גמור].

כא. המהרי"ק הביאו בשם ר' יצחק בנו של ר' יהודה בן ברזילי [הנשיא, אברצלוני], בעל ספר העיתים [בן דורו של רש"י]. [וראב"ן הביא כן בשם ר' יצחק ב"ר משה].

כב. [בדפו"י ל]. **וראב"ן** [שו"ת תרב] כתב עליו דאין משיבין את הארי לאחר מיתה. אבל **הב"י** [מג, וע"ע שו"ת ב"י קידו' ז] כ' דדבריו תמוהים. [וע"ע אבנ"מ א א].

כג. [וכדעת רש"י דליכא מיעוט דל"מ אישות של קטן]. **וראב"ן** חלק דל"מ זכיה לקטן, דזכיה מטעם שליחות.

כד. ועי"ש שדן האם מהני זכין בחרש מדאורייתא, או דלא אתי לכלל דעת [ע' בסמוך].

כה. ובבן ט' דביאתו ביאה מתחייבת מיתה על ביאתו.

כו. ולפ"ז חוץ מחרש ושוטה, דלא אתו לכלל אישות מהני. [אך יל"ד דתוס' לעיל כב: כת' דהתם נמי אמרי' אילו ישתפה].

כז. וע"ד מש"כ תוס' [לעיל כב:] דקטן הוה בר כריתות לכתיבת הגט, הואיל וכשיגדיל הוה בני כריתות.

כח. ולכאו' כל זה לצד [הו' לעיל דכ"ד רע"א פג.] דחוץ מאבא ועכו"ם חל שיור, והוה אשת איש כלפיו. אבל לצד [המאירי ואחרונים] דלא הוה שיור, ופקע האישות אף כלפיהם, א"כ אף גבי קטן לצד דמהני מותרת לכל [ואמרי' כיון דפסקה פסקה]. ולצד דל"מ הוה שיור מחמת צד אישות של הקטן [בהווה או בעתיד]. אך יל"פ קו' החי' מכת"י דמ"מ אי' בגמ' [פד.] דלמחר את אשתי לא הוה שיור, כיון דידעי' דהדין הוה פסקה. א"כ אף בקטן נימא הכי. [אך התי' צ"ב לפ"ז].

כט. ומבואר בזה כצד דבחוץ מעכו"ם וכו' חל השיור. א"נ אילו היה הדין דפסקה, א"כ מתחילה לא נחשב שיור

ל. [וה"ה חוץ מפלוני קטן, דמותרת כשיגדל]. **והרש"ש** העיר דלגבי נדרים אזלי' בתר שעת נדר, ואף שאח"כ נעשה יושבי יבשה [וע' ר"ן נדרים ל.].

לא. ואף דשיור לזמן ג"כ נחשב שיור [כדמבו' ברשב"א פג], אבל בקטן אינו שיור בעצם, אלא משום דאתי כלל.

לב. **והרשב"א** הוסיף דמתיבמת.

לג. [אבל ר"ח לא גרס לה].

לד. ולכאורה היינו דנחשב עכשיו בר הכי. אבל לצד דאתי

והבי"מ כת' דחרשת יש לה יד להתגרש, אלא דאין לה דעת, ובזה לא בעי היקש קידושין. אבל דקטנה אין לה יד [שהרי קטנה מתגרשת ומתקדשת ע"י אביה], ולכן תליא בהיקש לקידושין.

קעג) **חוץ מהנולדים וכו'**[לה]. **הרשב"א** ביאר דגרע מקטן כיון דמחוסר לידה, וגופא ליתא בעולם. ועוד דמחוסרין ב'[לו], לידה וגדלות.

והמאירי כת' דדוקא אמר על עובר של פלונית מעוברת [אבל קודם שנתעברה פשיטא דלא הוה שיור]. **והיכא** דאמר חוץ מכל מי שיוולד אינו שיור.

קעד) **עבד ועכו"ם נמי עבידי דמגיירי וכו' גירות לא שכיחא**[לז]. **רע"א** הק' אמאי לא העמידו באופן שאמר חוץ מכל העכו"ם, ובזה ל"ש אתי לכלל הוי' [וכדמשמע ברש"י לגבי קטן]. ועי"ש.

קעה) **חוץ מזנותיך**[לח] **מהו, בנישואין לא שייר**[לט] **וכו' א"ל תניתוה לאבא ואביך וכו' הא לאחר שייר.**

[**פרש"י** דספק הגמ' האם הוה שיור 'צד אישות'. ולא נפשט הספק]. **התוס' רא"ש** הק' דאי ס"ד דאיירי דשייר דרך זנות, א"כ מ"ש עבד ונברי [דלא תפסי קידושין] ממזרת ונתינה לישראל [דהוה נמי חייבי לאוין].

ובמשנה מוכח דהוה נישואין, מדחילק בין היכא דתפסי קידושין ללא תפסי קידושין[מ]. **ותי'** דכוונת הגמ' דאבא ואביך אף דרך נישואין הוה זנות [דלא תפסי קידושין[מא]]. **והגמ'** דוחה דמ"מ שייר בלשון **נישואין** [אף דנישואין דידהו הוה באמת זנות].

קעו) **דילמא בנישואין דעבר ואינסיב.** [כיון דהוה 'דרך נישואין' שייך בזה שיור]. ויל"ד אי קמ"ל דכיון דלא תפסי בו קידושין הוה כמו זנות[מב] [לצד דזנות לא הוה שיור]. או דשאני הני דלא תפסי קידושין כלל[מג], ומש"ה ליכא צד אישות [וכמו למ"ד דזנות הוה שיור, והאבנ"מ ביאר דמש"ה שאני אבא ואביך דזנות דידהו לא הוה צד אישות].

והבי"ש [קלז ה] כת' דאפי' אמר חוץ מזנות אבא ואביך [וכדמוכח בגמ' בצד א' לגבי חוץ מזנות]. **והתור"ג** חלק דלגבי זנות אבא ואביך הם כאחרים.

קעז) **חוץ מהפרת נדריך מהו וכו'. תוס'** [ד"ה חוץ] **פי'** דיפר נדריה, ואף דתנשא לאחר[מד]. אבל **בחי' מכת"י** כתב דהתנה דאם תנשא לאחר, לא יהא לו זכות להפר נדריה. והגמ' מסתפקת דכיון דהפרת נדרים תליא ב'אישה' נחשב ששייר באישות[מה].

לכלל הוי' הפי' דבעינן שבעתיד יהא לה הוי', לא מסתבר דיהני חרשת.

לה. ולצד [הנ"ל] באחרונים חל שיור כלפי מי שיוולד אח"כ. [אלא דלא הוה שיור בגט]. והמגרש סתם הוה גירושין אף כלפי מי שיוולד אח"כ. [ויל"ד המגרש והתיר רק לאדם א' לר"א, האם מותרת במי שמתגייר ונולד אח"כ].

לו. יל"ד היכן מצאנו דיש חילוק בין מחוסר א' למחוסר ב'. ואפשר דכוונתו ע"פ הא דאי' [לעיל מב: וב"מ לד:] דתרי מי יימר נחשב לא עבידי דאתו. [וע' ב"מ עד. דפוסק על התבואה שמחוסר ב' מלאכות, אבל לא מחוסר ג' מלאכות]. ועוד מצאנו גבי עובר לעשייתן, ולא עובר דעובר.

לז. **והמאירי** כתק אפי' נודע אח"כ שהיה דעתו להתגייר אינו שיור, כיון דבשעת הגט לא היה שיור. [וקצת משמע דאילו כבר אמר שדעתו להתגייר הוה שיור, ולא אזלי' בתר רובו].

לח. **פרש"י** שלא תבעלי בזנות. [משמע דשייר זנות לכל העולם. אך לכאו' דך ספק הוה אף חוץ משתזני עם פלוני].

לט. **והרש"ש** כ' דהך ספק דוקא שייר חוץ מזנותיך. אבל היכא דשייר חוץ מנישואין ודאי הוה שיור, וכדאי' [לעיל פב ופג.]. [דעיקר האישות הוה כלפי נישואין].

מ. ומבואר דקו' התורא"ש מאוקימתא דהמשנה דרך זנות. אך צ"ב עיקר הדבר, לצד דשיור זנות הוה שיור [ולא נפשט הספקא], מ"ש חוץ מזנות דפלוני ממזר מזנות דפלוני עבד. [וצ"ל דגבי ממזר כיון דשייך אצלו נישואין, א"כ כל צד אישות שבו הוה אישות. משא"כ עבד דל"ש בו נישואין, ומש"ה אף כלפי זנות לא הוה דרך אישות. וע"ד מש"כ האבנ"מ. וא"כ מתיישב אף דברי המשנה דרך זנות].

מא. אבל **רש"י** [בתי'] פי' ואע"ג דלא אורחא הוא וכו'. משמע דקו' הגמ' דאבא ואביך אין דרך שתנשא להם דרך נישואין, וע"כ כוונת התנאי לדרך זנות. [ואף המקשן ידע דשאני באבא ואביך דרך נישואין, אלא דסתמא דמילתא לא איירי כה"ג].

מב. ואפ"ה המשנה כללו בהדי נישואין, דהוה 'דומיה' דאחר דרך נישואין ואישות [וכמ"ש רש"י].

מג. ולפ"ז באחר [דתפסי קידושין], היכא דייחדה לפלגש דרך אישות [בלא קידושין] הוה שיור. ואף לצד דזנות לא הוה שיור. [דשאני זנות דהוה דרך הפקרות]. וסעד לזה מדברי הרמב"ן [לעיל פג.] דע"מ שלא תנשאי לפלוני היינו דרך אישות, ואף דלא תפסי קידושין. [אלא דהתם הטעם משום דא"א בענין אחר. ומשמע בראשונים שם דהיכא דיחדו לו לפלגש לא עבר על התנאי].

מד. והעירו דכיון דתנשא לאחר אינה נודרת על דעתו, ול"ש גדר הפרת נדרים. ולצד דאמרי' לא פלוג ניחא. [וע' מה שהו' לעיל פג:].

מה. אבל **רש"י** פי' ירושתיך, אני יורשיך. [וכ"מ גבי הפרת נדרים, ויש לדחות]. ובתרומה פי' שהשני לא יאכיל. ובתוס' הקשו אמאי שינה.

והאבנ"מ [קלז ב] הק' דלאחר שנשאת לשני האיך יהני שיור[מו], הא מודה ר' אליעזר [לעיל פג.] כשנשאת לשני פקע השיור. והאבנ"מ דן האם קי"ל כר"א בהא, דהא ר' שמעון ב"א [פג:] פליג דל"מ זה אוסר וזה מתיר.

והאבנ"מ דחה דמ"מ נפק"מ לפני שתנשא לשני [לתוס'] האם אוכלת בתרומה ומפר לה ראשון.

והמגיה [לאבנ"מ] כת' דבסוגיין לא ינתק ע"י האישות, דאינו סתירה לאישות. ועוד דנו **האחרונים** דהיכא דפירש להדיא שלא יפקע השיור כשתנשא לאחר י"ל דמהני. וכ"ש הכא דעיקר התנאי היתה כלפי קידושין אלו.

קעח) **או דילמא אישה יקימנו ואישה יפירנו כתיב וכו'. המאירי** ביאר דנחשב שיור באישות[מז], דהפרת נדרים בכלל אישות, דכתיב 'ואישה' מצד הפרת נדרים עדיין קרויה אשתו[מח].

קעט) **תוד"ה חוץ.** ואפי' קידשה ונשאה[מט] וכו' דמשתמרת לביאה פסולה היא וכו'. **והחי' מכת"י** כ' דסוגיין כשקידשה ולא נשאה, וקאי כר' אלעזר ור"ש [יבמות נו:] דמשתמרת לביאה פסולה אוכלת בתרומה, ומדאורייתא דארוסה אוכלת בתרומה. [וכתב דאף הפרת נדרים וירושה איירי שהתנה דהשני לא יזכה בדין זה].

קפ) **בא"ד ואע"ג דאהני שתהי' אסורה מה"ת[נ], מ"מ נראה דוחק לפרש כן. האבנ"מ** [קלז ז] הביא מדברי התוס' דהוה שיור, ואף שאסור מדרבנן. ודלא כמ"ש **השעה"מ** [ע' לעיל]. אבל יל"פ דכוונת התוס' דהסברא דוחק שיחשב שיור, ומסתבר דל"ה שיור וכשעה"מ.

קפא) **בא"ד ונראה לפרש שמגרשה שלא תאסר בתרומה. והמאירי** כתב דקאי בבת כהן [בלא ולד], **והתנה שלא תחזור לבית אביה לענין תרומה.**

ובחי' מכת"י הקשה דבזה ל"ש קרא דקנין כספו, דאכילת בת כהן ל"ש לקנין כספו. **והמאירי** תי' דכיון דאשת כהן אוכלת בתרומה מחמת קנין כספו, ה"ה שלהחשב אשת ישראל למנוע ממנה תרומת בית אביה[נא].

קפב) **חוץ מירושתיך. הגר"ח** [מכירה יג] **הביא מכאן דירושת הבעל הוה חלות דין מעצם האישות, דחל בו דין יורש.** [ולא הוה מחמת קורבה ע"י האישות. אלא דהירושה הוה ע"י האישות שביניהם].

והחזו"א כת' דהיינו למ"ד ירושת הבעל דאורייתא, אבל למ"ד לא"ד איך יחשב שיור בדאורייתא.

[**והפר"ח** [מים חיים נחלות א ח] הוכיח מכאן דירושת הבעל דאורייתא]. **והחזו"א** הקשה **דהרמב"ם** [בסוגיין] פסק דהוה ספק, ואף דפסק דירושת הבעל דרבנן. וכתב דאפשר דס"ל לרמב"ם דהוה ספק האם ירושת הבעל הוה דאורייתא.

אבל **המלא הרועים** הביא מזה דכיון דמדרבנן הוה שיור לא הוי כריתות אף מדאוריית'. [דמדרבנן נחשב חלק מהאישות].

קפג) **שם. הרשב"א** [לעיל יז.] **הביא מדברי הירושלמי** [פרק יש נוחלין] דלא שייך באשה גוף מהיום ופירות לאחר מיתה, שלא מצינו אשה לזה ומעש"י לזה. והרשב"א כתב דהא דמבעי בסוגיין חוץ מתרומותיך והפרת נדריה, הוא אינו משייר לעצמו אלא שלא יהא רשות מתרוקן עליה.

מו. והאבנ"מ נקט דלצד דהוה גט, באמת יוכל להפר נדריה. וכצד באחרונים דחוץ מאבא ונכרי הוה אשת איש כלפיו. וא"כ אף בהנך ספיקות. אבל **החזו"א** כתב דודאי ל"מ השיור לענין להפר נדרים. וספק הגמ' רק האם נחשב שיור בגט. [ומש"ה נחשב שיור בגט, אף אילו יפקע ע"י שתנשא לאחר].

מז. דשיור בדיני איסור הנולדים מהאישות לא חשיב שיור. והספק משום דקרינן 'ואישה', ושייך לענין האישות.

מח. ועד"ז כת' **האבנ"מ** [טז ה] דעיקר שיורא דגט אינו אלא כששייר מעניני אישות דוקא, דדרשי' אישה יקימנו ואישה יפירנו דהו"ל מעניני אישות.

מט. [דאי קידושין לחוד, ארוסה אינה אוכלת בתרומה מדרבנן. ול"ש חיוב מזונות בהגעת זמן במי שאסורה עליו, ואין כופין שישאנה].

נ. דמשתמרת לביאה פסולה הוה רק מדרבנן. [אבל **השעה"מ** [חופת חתנים ה] הביא דמבואר **בתוס'** [כתובות מט.] דהיכא דנשאה באיסור נתחללה מדאורייתא, דהחופה נחשב כביאה מדאורייתא].

אבל התו' רא"ש דן דאיירי לענין ארוסה שאוכלת בתרומה מדאורייתא, וכת' דלא משמע דאיירי כה"ג [וכתוס']. [וצ"ב דאף ארוסה הו' משתמרת לביאה פסולה, וכדאי' [יבמות נו:]. ולדברי השעה"מ א"ש, דסוף סוף פסול רק מדרבנן. ואילו נכנסה לחופה פסולה מדאור'].

נא. ומשמע דפליגי בהא דבת כהן נשואה לישראל, האם

והרשב"א [נדרים כט:] כת' דמעשה ידיה הוה טפי כגופה, ומשייר בגופה. **והחזו"א** הביא דמבואר ברשב"א [בקושייתו] דלצד דאין בזה חסרון כריתות חל השיור, ודלא כמ"ש החזו"א [והמאירי. הו' לעיל] דכיון דהתירה לכל פקע אישותו[נב].

קפד) **שם.** כל הנך ספיקות הוה בגט, ויל"ד בקידושין המקדש 'חוץ' שלא תאכל בתרומה מחמתו וכדו'. **והקר"א** [נזיר יא.] כת' דלר"א יהני חוץ משאר כסות ועונה, ולא הוה מתנה עמש"כ בתורה. דאינו גדר תנאי.

קפה) **חוץ מקידושיך בשטר וכו'. פרש"י** אם יקדשוך בשטר ל"ה קידושין. אבל **המאירי** כת' חוץ ממי שיקדש אותך בשטר [ומשמע דשייר כלפי איש זה, שיקדש בשטר[נג]].

והשער"י [א יז] הוכיח מכאן ד'עצם האישות' מונע שלא יתפוס קידושין של אחר, ולא משום גדרי ערוה. דכיון דמותרת לו, אמאי לא יתפוס קידושין. והשער"י הוכיח דאישות הראשון מונע אישות השני, וע"ד מש"כ **הפנ"י** [לעיל מג:] דקנין האישות מונע שלא יחול קידושין[נד], אבל **האבנ"מ** [מד ד] חלק דלא תפסי קידושין באשת איש כדין שאר חייבי כריתות [וכדדרשי' קידו' סז:]. אבל **הקובה"ע** [ג ט] כתב דתפיסת קידושין תליה בסיבת האיסור [שם ערוה], ולא במה שאסורה עליו בפועל ושייר שתחשב כלפי הקידושין סיבת האיסור. [אבל אי תפיסת קידושין תליא באיסור בפועל, הרי מותרת בפועל].

קפו) **שם. הרי"ף** השמיט כל הנך ספיקות. **והראב"ד** ושא"ר כת' דהוה ספק דאורייתא ולחומרא. **והראשונים** ביארו דהרי"ף השמיטם משום דאינו מצוי.

גופו של גט

קפז) **גופו של גט הרי את מותרת לכל אדם וכו'. פרש"י** עיקר כתב הגט. ובגמ' [לעיל כו.] אמר שמואל דהוה תורף הגט[נה]. **והתוס' רי"ד** כת' דאע"ג דכתב לשון זה לחוד הוי גט כשר ע"י עדי מסירה, ואף דלא כתב שם האיש והאשה. אלא דאם שינה שמם פסול דהוה מזוייף מתוכו וחספא בעלמא[נו], אבל אי"צ לכתוב שמותיהם אלא שיהא ראיה בידה [מתקנת ר"ג לו. שיהא מפרשים שמותיהם לר' אלעזר. אך לר' מאיר ודאי בעי שיהא מוכיח מתוכו ע"י עדי חתימה[נז]]. אבל דעת שאר **ראשונים** [תוס' לעיל כ. והרמב"ן שם וכד:] דבעינן בגט שם האיש והאשה מדאורייתא[נח], ואפ"ה נקטו גופו של גט מלבד שמותיהם.

השלט"ג [על המרדכי ז: בדה"ס] הביא בשם **הר"ש מקינון** האריך לפרש לשונות הגט[נט]. עי"ש[ס].

דף פה:

קפח) **ר' יהודה אומר ודן וכו'. פרש"י** שצריך שיהא מוכיח בתוכו שמגרש ע"י גט זה. והגמ' מפרשת דרבנן פליגי דסגי בידים אף שאין מוכיחות. וצ"ב אמאי בעי' שיהא מוכח דגט זה מתירתה. ובשאר

אינה אוכלת מחמת 'קנין כספו' דישראל. או דהוה דין אחר. [ואב"מ].

נב. ולכאורה יש לחלק בין עכו"ם ונולדים, דלא נחשב שיש צד אישות כלפיהם, אבל שיור בדיני האישות הגט הוה קנין במקצת, ובזה מהני לחלק כמו לר"א, כיון דלא נחשב חסרון כריתות.

נג. ויל"ד היכא דקידש בשטר, ואח"כ קידש בכסף. האם נימא דתרווייהו לא חלו, שהרי שייר איש זה. או דע"י שקידש בכסף חלו אף קידושי שטר.

נד. ואף בשפחה חרופה דליכא איסור ערוה. [וה**אחרונים** הביאו כן מה**משנה** [קידו' ב.] וקונה את עצמה וכו', **פרש"י** להיות ברשותה להנשא לאחר. דקודם הגט ומיתת הבעל אינה ברשות עצמה להנשא. ולא משום גדרי איסור].

נה. ור' יהודה פליג דאף 'ודין' הוה תורף הגט. אבל **בשו"ת הרא"ש** [לה ה ע' בסמוך] מבואר ד'ודין' אינו בכלל תורף הגט. [א"כ גוף הגט לא הוה בדוקא התורף].

נו. **והתוס' הרי"ד** [פ:] כת' דהוה מדאורי'. [דהשטר מעיד שאדם אחר מגרש]. [ויל"ד האם כוונתו דמזוייף מתוכו לעיל ד. הוה עד"ז].

נז. ולפ"ז סתם מתני' כר' אלעזר.

נח. עכ"פ לר' מאיר. ודעת **הרמב"ן** ועו"ר [לעיל] דאף לר"א בעי' שמותיהם שיחשב ספירת דברים של הגט]. אבל **המרדכי** [ר"פ כל הגט, וע"ע תוס' כ.] נקט דדוקא לר"מ צריך, ולר"א ל"צ. [אך המשנה כאן לכו"ע].

נט. וביאר דנקטו לשון גירושין ולא לישנא דקרא 'שלח', דלשון שלח משמע אף ששולחו שליחות, ומש"ה נקטו לשון גירושין והניחו לישנא דקרא. והביא דקצת מדקדקים חילקו בלשון שילוח, דשלוח הקל [שֶׁלַח] פירוש שחוזר. ושלוח הכבד [שִׁילַח] איירי שאינו חוזר. אבל בכתיבה אין הפרש. [ע"ע מהר"ם פדואה סדר הגט].

ס. וכת' דבשאר שטרות השטר בלשון עדים, דרוב פעמים הוה ראיה בעלמא [ואף דפעמים נקנה ע"י מסירת השטר לא

שטר קנין לא מצאנו דלשון השטר שדה פלונית מכורה לך בשטר זה[א]. ונח' **הראשונים** [ע' ר"ן קידו' כו] האם מהני שטר קנין בלשון הודאה, האם סגי שהשטר מעיד שהוא שלו. או דבעי' שיעיד על מעשה הקנין[ב]. ויש שדנו דשאני גט דבעינן ספירת דברים.

קפט) **להתנסבא לכל גבר דיתצביין וכו'. רש"י** [בסמוך]

והרי"ף ושאר ראשונים הביאו נוסח הגט, שיש בו כמה לשונות שילוחין. ומשמע ברש"י דהכל הוה טופס הגט, ולשון הרי את מותרת הוה התורף [ולר' יהודה צריך כל לשון זה].

וכ"כ **התוס' רי"ד** דנוסח הגט וכדו פטרית וכו', אינו מגופו של גט, אלא לרווחא דמילתא כתבינן לה. [וכ"כ הרמב"ן בסמוך בדעת אביי].

ותוס' [לעיל כו. ד"ה וצריך] ושא"ר הביאו דבתיקוני גט הקדמונים[ג] לא היה כתוב לשון הרי את מותרת לכל אדם. והתוס' כתבו דאין להוציא לעז וכו' שהאריכו כמה לשונות דהוה כמו הרי את מותרת[ד].

אבל **הרמב"ן** כת' דצריך לכתוב הרי את מותרת, דלשון להתנסבא לכל גבר הוה דוקא נישואין, אבל לא זנות. וחוץ מזנותיך הוה ספק [בע"א]. ומש"ה צריך אף לשון הרי את מותרת לכל אדם[ה]. דכל שאפשר לטעון טוענים שמא שייר בגט, **והרמב"ן** כת' דקרוב אני לומר נשאת תצא, דהוה גופו של גט.

אך **התוס' רי"ד** כת' דדוקא היכא דפירש חוץ מזנותיך הוה ספק, אבל מסתמא משמע הכל[ו]. תדע דלא הוזכר בגט דאף לתרומה וירושה, ואף דקיימי בתיקו [לעיל].

והראשונים הביאו דאי' [יבמות צב] דכשבי"ד התירו לינשא, אף זנות בכלל. ומש"ה כל שלא אמר חוץ מזנותיך [וכדלעיל], נכלל היתר לכל[ז]. **והרמב"ן** דחה דשאני בי"ד, דאין הוראת בי"ד למחצה.

קצ) **שם. והנוב"י** [ת קיג הו' בפתח"ת קכו מד] כת' דהיכא דכת' הרי את לכל אדם [ותיבת מותרת נמחק] י"ל דאף לרמב"ן כשר, דמהני לזה שאר לשונות המועילים.

ובשו"ת עבודת הגרשוני [מ, הו' רע"א קכו א ופתח"ת קכו מד] דן אי תיבת 'אדם' הוה בכלל התורף, דאפשר דסגי בלשון 'הרי את מותרת לכל'. ויל"ד אי כוונתו דיהני לשון זה לחוד[ח], או דבצירוף מש"כ שרי להתנסבא, ומהני הרי את מותרת לכל לענין זנות.

קצא) **אמר לה לאשתו וכו'. פרש"י** לכתוב בגיטה.

אבל **הגר"א** [קלו ג] ציין מקור להא דצ"ל הרי את מותרת בשעת נתינה[ט]. דבכל פרקין איתא 'הרי את' וכו', וציין לסוגיין 'פשיטא וכו'. [וסיים אלא שרש"י פי' הכותב, דס"ל כדעת הרמב"ם דאצ"ל לומר].

קצב) **לשפחה הרי את מותרת. פרש"י** דלגבי מלאכה לא אפקה, ועדיין שפחה היא. אבל **רש"י** [קידושין ה:] כת' לפי שאינה מתירה לכל אדם ע"י החירות, דאי בת חורין אינה מותרת לעבדים, אבל גט אשה מתירה לכל מי שהיא אסורה מחמתו. [וכ"כ **הר"ן** כאן]. **והתוס' הרא"ש** [קידושין שם] הקשה דאף שפחה מתירה לכל מי שאסורה מחמת השפחות[י].

שינה הלשון]. ואילו בגט הבעל מדבר ולא העדים, ומש"ה כותב פלוני ב"פ 'עד'. ובשאר שטרות חותם נאום פב"פ.

א. [ואפשר דבשאר שטרות לכו"ע מהני ידים שאינן מוכיחות].

ב. [אך מ"מ לא צריך שיעיד שקונה בשטר זו].

ג. וכן רש"י והרי"ף. אבל הרמב"ם כת' הרי את מותרת לכל אדם.

ד. ולכאו' צריך לכתוב חד מהנך לשונות לשמה.

ה. **והחש"ל** ביאר עפ"ז הא דלשון זה בלה"ק, ושאר הגט בארמית. שלא רצו להדגיש לשון זה להמון העם שלא יבואו למכשול.

ו. והתוס' רי"ד כת' דאל"כ נפשוט מדאיצטריך לכתוב הרי את מותרת דחוץ מזנותיך פסול. [ולכאורה י"ל דכתבו כדי להתירה לגמרי, שלא יהא שיור כלל. ולצד דאילו לא הוה שיור מותרת לגמרי א"ש ראיית התוס' רי"ד]. ויל"ד דלצד דחוץ מזנותיך הוה שיור, א"כ ע"כ הכל בכלל, דאל"כ לא התירה אף להנשא. ומסתבר דכל נידון הרמב"ן על הצד דשייך לשייר זנות.

ז. ועוד דאיתא התם דאמרי' דבי"ד לא התירו לאיסור כגון אלמנה לכה"ג, ואילו הכא מגורשת כלפי הכל, א"כ כ"ש זנות שנכלל התם.

ח. [וכגון היכא דשאר לשונות הגט נכתבו שלא לשמה].

ט. [וכמ"ש **תוס'** [לעיל עח.] שלא יהא משלחה וחוזרת, ולבעה"מ [שם] הוה מדיני הגירושין].

י. [ותי' דלא אמר כלום משום דאיסור שפחה תלי בעבדות, וצריך להפקיע את העבדות]. **והמגיה** לתורא"ש כתב דהלשון שייך רק למי שהיתה מותרת לו קודם.

קצג) **א"ל לעבד אין לי עסק בך וכו'. תוס'** [לעיל עז.] הק' דאין לי עסק בך הוה לשון גרוע [כשאומר לחבירו אין לי עסק בשדה זו ל"מ להסתלק]. **ור"ת תי' דבעבד מהני דמשמיא זכו ביה**[יא]. ותוס' הקש' דמבואר בסוגיין דאמרי' ק"ו לאשה, וע"כ דל"א דמשמיא זכו ע"י לשון בעלמא. **ותוס'** [שם] פי' דדוקא בשדה הו' לשון גרוע. אבל כשאומר לעבד אין לי עסק בך משמע אלא תהיה לעצמך[יב] [וזה לא שייך בשדה][יג].

קצד) **במאי קמיפלגי וכו' ידים שאין מוכיחות הויין ידים וכו'**[יד]. נח' אביי ורבא [נדרים ה:] האם ידים שאינן מוכיחות הוה ידים. והגמ' מביאה דנח' בזה ר' יהודה ורבנן. [וכן בגמ' [לעיל שם] מבואר דשמואל דייק מהמשנה דבעי' ידים מוכיחות[טו], וכר' יהודה דהכא].

והגמ' דוחה דאביי ס"ל אף כר' יהודה, דגבי גט בעי' כריתות. אבל בעלמא סגי בידים שאינן מוכיחות. ורבא ס"ל אף כרבנן, דבגט מהני דאין אדם מגרש אשת חבירו[טז], אבל בעלמא צריך ידים מוכיחות.

והרשב"א [בנדרים] כתב דלפ"ז לא נח' ר' יהודה ורבנן בידים מוכיחות [וכ"כ **הרמב"ן** ע' בסמוך]. אבל **הר"ן** [נדרים ו.] כת' דע"י סברת אין אדם מגרש אמרי' דהענין מוכיח, אבל מ"מ הידים אינן מוכיחות.

והר"ן [נדרים ה:, ועד"ז הק' תוס' קידו' ה:] הק' דמבואר [שם] דשמואל ס"ל דל"מ שאינן מוכיחות. א"כ אמאי אמר שמואל [לעיל כו.] דצריך להניח אף לשון הרי את מותרת לכל אדם [שהוא בכלל התורף], ומשמע דלא בעי 'ודין' [וכרבנן].

וכת' דשמואל ס"ל דבגט אמרי' דאין אדם מגרש אשת חבירו. א"נ שמואל [לעיל כו.] לא נחית למח' ר' יהודה ורבנן.

אבל **בשו"ת הרא"ש** [לה ה][יז] הביא בשם **הרא"מ** דבעינן 'ודין' משום ידים מוכיחות, אלא דאי"צ לכותבו לשמה. אבל תורף הגט הוה רק לשון 'הרי את מותרת'.

קצה) **אמר אביי האי מאן דכתב גיטא לא לכתוב וכו' דמשמע וכו'. והרמב"ם** [ד יג] סיים ועל דרך זו צריך להזהר בכל לשון ובכל כתב שיכתוב שלא יהיה בו משמע שני עניינות.

והשו"ע [קכה טז] כת' דלא יהא הכתב מעוקם ולא מבולבל, שמא תדמה אות לאות ונמצא הענין משתנה.

והתה"ד [פסקים מה] דן היכא דלא נכתבו אותיות הגט בכשרות, אלא דתינוק קורא את האות יפה[יח] האם כשר. והתה"ד כת' דבגט לא בעינן 'כתיבה תמה'[יט], אבל הביא **דהאו"ז** כת' דקוצו של יו"ד מעכב בגט. דכל שאין צורת האות [כפי שנמסר מסיני] פסול. **והתה"ד** החמיר [הו' ברמ"א קכה טז].

והתה"ד ציין דנח' בזה תוס' והרא"ש, ע' בסמוך.

יא. **והאחרונים** דנו אי תלי במח' אבא שאול ורבנן [לעיל לט.]. ע' אמר"מ [כד ח] אמרי בינה [קנינים כא].

יב. **והראשונים** הוסיפו דזוכה בעצמו, ועבד קטן נמי זכו ביה שמיא [וע"י סילוק העבדות משתחרר. ול"צ גדר הקנאה]. [ולולי דבריהם היה אפ"ל דכוונת התוס' דהעבד יש לו סיבת בעלות על עצמו, ולו יצוייר שיסתלק העבדות הוה משוחרר. אבל בראשונים מבואר דתליא בצורת ההקנאה, והקשו דבעבד קטן ל"ש סילוק דאין לו יד לזכות בעצמו. ויל"פ דאף כוונת ר"ת עד"ז].

יג. **והרשב"א** קידושין ו: כתב בשם **הראב"ד** דבאשה ל"ש אין לי עסק בך, כמו איני אישך [קידו' ה:] ובענין ושלחה, ולא שישלח את עצמו.

יד. **והאחרונים** [ע' ריש נדרים] חקרו בגדר 'ידים', האם נחשב שאמר את כל הדיבור [ע"י הבית יד], או דסגי במקצת. ואכ"מ. ובפשוטו כיון דלא הוה ידים אין כלל סיפור דברים של גט. אבל **בריא"ז** [הו' בשלט"ג] כתב דהוה ספק גט כיון דאינו מוכיחות. וצ"ע.

טו. **ותוס'** **והראשונים** [שם וקידו' ה:] דנו אי כוונת הגמ' דכ"ד שמואל, וכסתם משנה. או דשמואל ס"ל דהמשנה כר' יהודה, ואיהו ס"ל כרבנן. [וע"ע נזיר ב:].

טז. [לסוגיה דהתם דנח' ב'מינאי', ע' תוס'. **והראשונים** הוסיפו כעי"ז לגבי 'ודין' דמוכחא מילתא דבהאי גיטא מגרש].

יז. והו' **בגר"א** [כז כב]. וכ"כ **בתוס' רא"ש** [נדרים ה:] **ומאירי** [שם] דאינו אלא לגלות שהוא מגרשה בגט זה, וכל שנתגלה סגי בהכי, ולא צריך כתיבה לשמה.

יח. וכגון י' שבאות א' וצ', וכן ראשי השין והעין שאינן נוגעין, והתינוק קורא יפה. [דבכתיבת סת"ם קי"ל [או"ח לו ב] דכל אות צריך להיות גולם א', וצריכים ליגע. אלא דמבואר [לב כה] דנחשב צורת האות עליו, לענין שיכול לחזור ולתקן בתפילין. ונחשב כסדרן].

יט. [וכדאי' [לעיל כ:] דל"צ מוקף גויל]. ובשו"ת הרא"ש [מה יט] כת' דהיכא דכתב ישראל וצירף הא' והל', והרא"ש כת' כיון דרגילים לכתוב כן, ותינוק דלא חכים יקרא ישראל מהני בגט, ואף דודאי פסול בס"ת.

ובשו"ת **מהר"י בן לב** [ג סט] כת' דהיכא טעות באותיות בטופס הגט, במקום דאין שינוי במשמעות הוה כאילו לא כתב תיבה זו. ואף לכתחילה נותנים גט זה.

קצו) **לא לכתוב ודין וכו'. פרש"י** דמשמע וכו' אבל אם אינו דין עלי שאגרשך לא תתגרשי[כ] וכו'. **והרמב"ם** [ד יג] כת' דשמא יקרא הקורא ודין כלומר משפט יהיה ביני וביניך.

קצז) **ולא לכתוב איגרת בי' דמשמע איגרא. פרש"י ותוס'** לשון גג. אבל **הרמב"ם** [ד יג] כת' דמשמע אי גרת, אם זנתה[כא].

קצח) **ולא לכתוב לימהך, דמשמע לי מהך וכו'. פרש"י** לי תהא מספר זה ואילך. **והרמב"ם** [ד יג] כת' שמא יקרא הקורא לי מהך כלומר לי שחוק. **והאו"ש** [א ד] כת' דכוונת הגמ' דב' תיבות משמעו [לי מהך], משמע שהבעל הוא נפטר מהך איתתא [שמגרש את עצמו, ובעינן שיגרש את האשה]. **והביא דעד"ז** כת' הרמב"ם [א ד] דהיכא דכת' איני בעלך איני ארוסך כו', אין זה גט, שנאמר ושלחה ולא שישלח את עצמו[כב].

ותוס' כת' דאי"צ להרחיק, אלא שלא לחבר רגל הה' בגגה. **והתה"ד** דייק דאי"צ להרחיק כלל, וכל שאינו מחובר סגי לאביי. אבל הביא מדברי **הרא"ש** [סדר הגט] דצריך להרחיק רגל הה' דמהך יותר, משום דמשתנה המשמעות. [ומשום תקנת אביי צריך שיהא ניכר. אבל משום גדרי כתיבה בעלמא סגי שלא יהא מודבק].

קצט) **ולא לכתוב למהך דמשמע כי חוכא וכו'. הראשונים** דייקו דמשמע דדוקא משום דמשתנה הענין עי"ז, הא לאו הכי אינו פוסל. אף שרגל הה' נוגע בגגו. אבל **בס' התרומה** [תפילין ריג] כת' דבתפילין פוסל כשרגל נוגע הה' או הק' נוגע בגגו, **וציין לסוגיין.** [ומשמע דהחסרון בסוגיין משום דנפסד צורת האות[כג]. **והמהרי"ק** [עא] חלק דאדרבה מסוגיין יש ראיה דלא נפסד צורת האות, אלא משום דחיישי' שיקראו ח'[כד]. [**והרמ"א** [קכה טז] הביא מדברי התה"ד [הנ"ל] לפסול כה"ג. והמהרי"ק מכשיר].

ויש שדחו דכוונת הגמ' להרחיק שלא יהא נראה מחובר [ואף שבאמת אינו מחובר[כה]. [וכן משמע **החי' מכת"י**].

ר) **שם. הרמב"ם** [ד יד] פסק שאם לא האריך וכו' בכל הדברים שהוזכרו הגט פסול [מדרבנן]. **והראב"ד** השיג בשם **הגאון** דכל הדקדוקים איירי דוקא כשהבעל עומד ומערער. [וכ"כ הראב"ד לרי"ף]. וכ"כ **העיטור** [הו' ברשב"א ושא"ר] בשם **רב האי גאון** דכל הנך דקדוקים במקום שהבעל כתבו, או שאמר לסופר לכתוב דוקא בכה"ג ומערער ששינה ונתכוון לקלקל[כו], לא תנשא [ואפ"ה כת' דאם נשאת לא תצא[כז]]. אבל היכא דהבעל אמר לסופר לכתוב סתם, והסופר טעה בא' מאלו האותיות, והבעל אינו מערער[כח], כשר ותנשא. ואם העדים מצויין, יעידו דהיה טעות. ומ"מ לכתחילה אם הסופר כאן יתקן. **ורבינו נסים** גאון כת' דאם הסופר כתב וטעה בכ"ז

כ. ובס' **גט פשוט** [הו' בפתח"ת קכו יז] כת' דלפ"ז באשה שאסורה עליו ע"פ דין, וחייב מן הדין לגרשה, לפרש"י אם כתב ודין [מלא] הגט כשר. דאפי' יפרשו דין היא שאגרשך, הכי הוא קושטא דמלתא. [אבל להרמב"ם הגט פסול משום דמתבטל משמעות תיבת ודן ואנן בעינן שיכתוב ודן כדי שיהא מוכיח מתוכו שבגט זה מגרש אותה ובעינן ידים מוכיחות].

כא. וכ"כ **הרא"ש** בשם **הרי"ף.**

כב. וע"ד הא דדרשי' גבי קידושין [קיד' ד:] כי יקח ולא כי תקח.

כג. וכ"פ **השו"ע** [או"ח לב כה] פסק דכה"ג נחשב דאין צורת האות עליו, ובתפילין אינו יכול לתקן דהוה שלא כסדרן. **והרמ"א** [יו"ד רעו יא] חילק דהיכא דנוגע ממש ונראית כח' אין עליו צורת ה' כלל. אבל היכא דנוגעת רק מעט אפשר דיש עליו צורת ה' [ובשם ה' דרגל הה' נוגע יש ספק אי מותר למוחקו].

כד. והמהרי"ק דייק מהגמ' [מנחות כט] דאף בס"ת אינו פוסל, אלא דספרי דייקני החמירו בזה.

כה. ועפ"ז יל"פ כוונת ס' התרומה להוכיח דהיכא דמחובר ממש פסול. ומש"ה אף כשאף כשמיחזי כמחובר החמירו.

כו. [ולכאו' מבואר דהיכא דהלשון משתמע לב' פירושים תלי בכוונת הבעל. א"נ בסתמא אמרי' דהגירושין הוה בכל אופן, אא"כ הבעל אמר לשון שיור.

כז. וביאר דלא קי"ל כר' מאיר דכל המשנה ממטבע הולד ממזר. וכ"ש היכא דטעו.

כח. משמע דאי הבעל מערער לא תנשא, אף דצווה לסופר לכתוב סתם. [ואפשר דהבעל מערער ואומר שאמר להדיא לסופר לכתוב כן].

אי"צ גט שני [ותנשא]. וכתב בשם **ר"ח** דאינו פוסל, אלא תקנו שלא ילמד אדם שאינו הגון מזה טעות.

רא) **תוד"ה ולורכיה.** ושמא אי"צ להאריך, אלא כלומר שלא יעשה קצרה, שתהא נראית י', וכן רגל ה' וכו' אי"צ להרחיק, אלא שלא יחבר. **התה"ד** [הנ"ל] דייק דסגי במה שאינו נוגע, ושאינו נראית י' [וכ"מ בסו"ד התוס'[כט]]. ואילו **הרא"ש** [סדר הגט] מבואר דאי"צ להאריך ולהרחיק, היכא דניכר להדיא[ל]. [וע' נוב"י יו"ד ק עח].

רב) **בא"ד ונהגו העולם להאריך ולהרחיק וכו'**[לא]. אבל **הריטב"א** כת' דאין להאריכו דדמי לאות ן'[לב]. **והרמ"א** [קכו יא] כת' דנהגו להאריכן, מ"מ לא יעשנו ארוך יותר מדי.

רג) **איבעיא להו בעינן ודין וכו'. פרש"י** כלומר הלכה כר' יהודה. ולא נפשט הספק. **והראשונים** דנו עפ"ז דבגמ' [נדרים הנ"ל] מבואר דנח' אביי ורבא בידים שאינן מוכיחות, וקי"ל כרבא [וכשמואל קידו' ה:] דלא הוה ידים, וכר' יהודה דבעינן ודין. אך הגמ' [שם] דוחה די"ל דרבא ס"ל כרבנן [דהכא הוה מוכיח], דאין אדם מגרש את אשת חבירו.

ולפ"ז ספק הגמ' בסברא זו, האם חשיב מוכיח. [ודלא כגמ' לעיל]. אבל **הרמב"ן** דחה דבסוגיין איתא דנח' בידים מוכיחות, ודלא כדחיית הגמ' [שם][לג]. וקי"ל כמ"ד רבא כר' יהודה.

הריטב"א ור"ן הביאו **י"מ**[לד] דלא קי"ל כר' יהודה ב'מינאי' [דיחיד ורבים הלכה כרבים], והגמ' מסתפקת רק ב'ודין'. ועפ"ז כתבו דספק הגמ' הכא האם מהני 'ודין' אף לרבנן [וכ"כ הר"ן נדרים ו. בשם איבא מ"ד]. **והריטב"א ור"ן** כתבו דמסתבר דתליין בהדדי, ובעינן תרוייהו.

והרמב"ן הק' דאביי ס"ל דידים שאין מוכיחות הויין ידים, א"כ אמאי הזכיר [לעיל] הנך לשונות דר' יהודה. וכת' דעכ"פ הוה טופס, ונהגו לכתוב כן. ועוד תי' **הרשב"א** די"ל דמודה בגט משום כריתות, וכדחיית הגמ' [נדרים שם].

והרמב"ם [א ד] פסק דאי"צ לכתוב ודין. אבל בנוסח הגט [הל' יב] כלל 'ודין'[לה]. **והר"ן** כתב דהרמב"ם כתב 'ודין' לכתחילה. **והלח"מ** [א ד] כתב דלדברי הרמב"ם בעינן ודין מדרבנן. ולפ"ז ספק הגמ' האם מדרבנן בעינן ודין, ואף דלא קי"ל כר' יהודה. [**והגר"א** כז כג].

רד) **רש"י ד"ה מן.** ואע"ג דקי"ל כר' יוסי, בעי' לאפוקי נפשין מפלוג', שיצא הדבר בהיתר, ולא יצא שם פסול אמשפחות ישראל. משמע דיש לחוש בגט אף למ"ד דלא קי"ל כוותיה, דשמא יבא אחר ויוציא לעז [שלא כדין]. ועד"ז כת' **תוס'** [לעיל עב. ולט:] דתיקן לשופרא דשטרי.

אבל **הרי"ף** [ב"ב קלז. סב: בדה"ס] הביא מכאן דלא קי"ל כר' יוסי. וחילק בין איסורא לממונא. [ע' מה שהו' לעיל עב.].

והתוס' רי"ד [כאן] הביא צד דרב חזר בו מהא דאמר הלכה כר' יוסי. ועוד הביא צד דלכתחילה לא קי"ל כר' יוסי, אלא בדיעבד.

והתוס' רי"ד דהיכא דכתב בתוך השטר קי"ל כר' יוסי, אבל בעל פה לא קי"ל כר' יוסי [וכחילוק הגמ' לע עב]. ועוד כתב דבהדיוטות שאין יודעים מה כתוב בגט, ודאי כשאומר לאחר מיתה לא סמך אמש"כ בו.

דף פו.

רה) **ולעלם לאפוקי מדבעא מינ' רבא מר"נ וכו'. פרש"י** אפ"ה תיקן שלא להוציא לעז על הגט. ועד"ז כת' תוס' [פד.]. וע"ע רמ"ה [בחי' מכת"י פג:].

כט. דתוס' [בסו"ד] הביאו מעשה דרבינו אליהו הכשיר בגט ע"פ תינוק, אף היכא דלא היה ניכר היטב. [ומשמע דקאי אף בהנך דמשתנה המשמעות, כל שהכריע התינוק דהוה ו' סגי בהכי].

ל. ולדברי הרא"ש לבאו' לא סגי ע"י תינוק. [עכ"פ לצאת יד"ח חששא דאביי].

לא. ותוס' פי' שלא יטעו העולם בזה. **והרשב"א** ביאר דנכון הדבר לעשות כן כדי שיזכרו ולא יבאו לידי קיצור.

לב. אבל הפוסקים [**פתח"ת** שם] דנו היכא דדמי לאות ן'. ומשמע דלא חששו משום אות ן', שראשו הוה ז' ולא ו'.

לג. וכ"כ **הרשב"א** דלא סמכי' הסוגיה דהתם, דסותרת לסוגיין, דבסוגיין הנידון דבעי' מוכיח שמגרש בגט זה. וסוגיין עדיפא דהו' במקומו.

לד. וכ"כ **בשו"ת הרא"ש** [נוספות מד].

לה. **וה"ה** [שם] הביא **דהרמב"ן** פסק כר' יהודה, ומשמע דכוונתו דאף דעת הרמב"ם כן.

רו) **ומן שחין דנפיק עד דצהר וכו'. פרש"י** דחששו לשחין ישן[א] שיחזור עליו. **והתוס' רי"ד** ביאר דמוכי שחין החולי כבר קיים בגופן, אף קודם שיתגלה השחין[ב], ומחמת חולי זה עתידין לצאת. והיכא דיצא תוך ב' שנים איגלאי מילתא שכבר היה החולי נולד בגופו מקודם לכן. ואף שלא היה ניכר לבני אדם, ומאז היה מקח טעות [היכא דהתנה].

רז) **תוד"ה מן עלולי.** דמוכתב למלכות הוה מק"ט[ג] וכו'

ומאי דאתקן לא הוה אלא לשופרא וכו'. ותוס' הוכיחו כן דאי משוחרר פשיטא דהוה מק"ט. אבל **התוס' רי"ד** [כאן] כת' דקי"ל סמפון בעבדים ליכא ה"מ בסתמא, אבל הכא התנה להדיא.

ג' גיטין

רח) **ג' גיטין פסולין ואם ניסת הולד כשר.** מבואר בגמ' דבהנך ג' גיטין הקילו, ולר"מ הולד כשר. ולרוב האמוראים לרבנן הקילו בהנך דנשאת לא **תצא.** [ע"ע בגמ'].

והראשונים הק' דלדעת ר"מ [לעיל פ:] כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בגיטין הולד ממזר, א"כ מ"ש אין עליו עדים וזמן.

ותוס' [לעיל ג: ד"ה שלשה] כת' דהכא כך היה המטבע דבהנך לא יפסל הולד.

והרמב"ן כת' דכיון דבשאר שטרות מטבע החכמים שיהא כשר בכתב ידו או אין בו זמן, מש"ה לא פסלוהו בדיעבד בגיטין.

ועוד תי' **הרמב"ן** [ס' הזכות ושא"ר] דזמן אינו תקנה קבוע, דהא מהני כתב בו שבוע שנה וכו'[ד], מש"ה לא אלמוה למטבע של זמן בדיעבד[ה].

ועוד כת' **הריטב"א והר"ן** דלא אמרו משנה מטבע אלא במה שתקנו בגיטין ואינו נוהג בשאר שטרות. ואילו עדות וזמן נוהג בכל השטרות.

והראב"ד [לרי"ף] כת' דאיירי בכל הני כשיש עדי מסירה, ומש"ה לא החמירו כ"כ[ו]. **והרמב"ן** הק' דסוף סוף מדרבנן צריך עדים וזמן, ולא יצא ממטבע שטבעו חכמים בגיטין.

רט) **כתב בכת"י ואין עליו עדים. רש"י** [בפי' הא'] כת' דהוה דלא כר' מאיר, דלר"מ צריך חתימת העדים. ועוד כתב **רש"י** [**והב"ח** גרס דהוה הג"ה[ז]] דכתב ידו מהני אף לר"מ, דכתב ידו הוה כק' עדים[ח]. וכעי"ז כתב **תוס'** [ג:] דכיון דהבעל עצמו כתבו אין לך חתימה גדול מזו[ט].

ורש"י [יבמות ל:] הביא דכתב ידו בלא עדים מילתא היא. ורש"י הביא דמהני שטר חוב בכתב ידו, וגובין בו מבני חורין. **והראשונים** [ריטב"א ונמוק"י יבמות שם] דחו דאין מזה ראיה.

והרשב"א ריטב"א ונמוק"י [יבמות לא:] פי' ד'וכתב' דקרא קאי אבעל[י], משמע אפי' בשכתב לה הוא עצמו די לה. [וכת' דיל"פ כן בכוונת רש"י].

והרשב"א [קידו' סה:] ביאר דילפי' מגזיה"כ דמהני כתיבת הבעל בגט כמו בממון, דכתיב 'וכתב לה' משמע דכל שהבעל כתבו כשר. דומיה דהא דמרבי' דמהני ע"א בסוטה. [ומשמע דנתחדש פרשת נאמנות מחודשת, והרשב"א כת' דלא ילפי' מיניה].

והרשב"א [יבמות וקיד' הנ"ל] דן האם מהני שטר כת"י הבעל בקידושין, האם ילפי' מגט[יא]. **והריטב"א** [קידו' ט.]

א. **והריטב"א** כת' דשחין פעמים איתיה ופעמים ליתיה, ומש"ה לא חזי ליה.

ב. משמע דאף בשחין חדש שלא היה מקודם.

ג. ותוס' כת' צל"פ כמו שפר"ת קלא אית ליה ולא שכיחא, ולא כמו פ"ה וכו' וסבר וקביל. [ע"ע רמב"ם וראב"ד מכירה טו יג].

ד. וצ"ב דמבואר בגמ' [לעיל יז:] דבשבוע ושנה מתקיים תקנת זמן.

ה. **והריטב"א** כת' דכתב ידו וע"א, בשאר שטרות כשר כה"ג, ומש"ה לא החמירו כ"כ בגיטין [וכדברי הרמב"ן].

ו. **והראב"ד** ביאר דכ"ע עדי מסירה מידע ידעי הזמן. דעיקר הזמן הוא זמן נתינה. ומיהו כיון דליכא זמן בגט פסלינן ליה מדרבנן אליבא דר"מ.

ז. אבל **הרמב"ן** [ושא"ר] הביאו דברי רש"י כאן. **והתוס' הרא"ש** הביא כן בשם תשובת רש"י.

ח. והריטב"א כת' דכתב ידו כעדים, והוה שטרא מעליא אף לר"מ, אלא דאין קול.

ט. **והאחרונים** דנו האם מהני [כמאה עדים] כדין הודאת בע"ד, או דלשטר מהני דנחשב שדעת המתחייב לפנינו. [וע' מה שהו' לעיל ג:].

י. והקוב"ב [נז] הק' דדעת הרשב"א [לעיל כב:] דל"צ שלידות הבעל בכתיבה, וא"כ מנ"ל ד'וכתב' קאי על הבעל.

יא. [לצד דגבי גט הוה גזיה"כ וכתב לה]. **והר"ן** [קידו' סה: כה:

כת׳ דמהני שטר קידושין בכתב יד הבעל[יב]. [ופשטות השו״ע לב א דל״מ[יג]].

ר׳) **שם. המקור חיים** [לנתיבות תמח ט, וציינו רע״א חו״מ קצא א] דן האם מהני חתימת השליח בגט [במקום הבעל] ובשטר מכירה [במקום המוכר], והמקו״ח דן דשטר שאינו ראיה נגד המוכר ל״מ כלל, ולא שייך בזה שליחות. וכל שטר שאין ראיה מתוך השטר ל״מ לקנות בו[יד]. אך נסתפק דשמא מהני לראיה, אילו היו עדים שעשאו המוכר שליח. א״כ בממון מהני הודאתו במקום עדות [וכמ״ש תוס׳ לעיל י: וד.]. אך הכריע דכיון דצריך צירוף עדים [שהוא שלוחו] ל״מ, דבעי׳ שיהא מוכח מתוך השטר. תדע דלא אשתמיט שום פוסק לכתוב דאם עשה שליח לגרש שיהיה הגט כשר בכתיבת יד השליח בלא עדי חתימה ובלא עדי מסירה.

ריא) **רש״י ד״ה ואם ניסת. האי תנא לאו כר׳ מאיר**[טו] וכו׳. **ופרש״י** דכתב ידו קרינן ביה וכתב ונתן, אף בלא עדי מסירה. מבואר דתנא במתני׳ הוא תנא שלישי, והנך רבנן ס״ל דמהני כתב ידו לאשוויי שטרא [ומדרבנן פסול משום גזירה]. ודלא כר״מ דבעינן דוקא עדי חתימה. [וצ״ב מנ״ל דר״מ פליג אהך דרשא דוכתב ונתן].

ויל״ד להך תנא האם בעי כתיבה לשמה [וע׳ לעיל ג:].

ריב) **בא״ד ולמאן דמוקי לה וכו׳.** רש״י הוכיח דקאי כר״מ, מהצד בגמ׳ להעמיד את המשנה כר׳ מאיר [דמשנה מטבע הוה ממזר[טז]].

ריג) **בא״ד איכא למימר דכת״י כק׳ עדים דמי. האחרונים** דנו האם הוה גט ע״י שעדים רואים את הגט[יז], או אף כשנתן בינו לבינה סגי במה שיש בידו ראיה, וראוי להתברר[יח].

ריד) **בא״ד ולאו ר״א ס״ל וכו׳ אע״ג דליכא עדי מסירה.** אבל **השו״ע** [קל כ] פסק דגט כתב יד הבעל, ומסרו בלא עדים פסול ופוסל לכהונה. **והב״י** [שם] ביאר דקאי כרי״ף דר״א מודה דגט בעדי חתימה אי״צ עדי מסירה [וע׳ בסמוך], וה״ה דמהני כתב ידו לחוד [לצד דמהני לר״מ], והוה בכלל המשנה דג׳ גיטין פסולים.

רטו) **בא״ד אבל רבנן פסלינהו אטו כתב סופר. ותוס׳** [ג: ד״ה כתב] כת׳ טעם הפסול דיכול לכתוב הזמן כמו שירצה, והוי כאין בו זמן. ועי״ש.

רטז) **אין בו זמן וכו׳.** [דעבר על תקנת זמן דלעיל יז[יט]]. [ע׳ בסמוך].

ריז) **יש בו זמן**[כ] **ואין בו אלא ע״א. רש״י** הביא דנח׳ בגמ׳ האם מדאורייתא מהני בצירוף כתב הסופר [ועי״ז חשיב ב׳ עדים[כא]]. או דאיירי בכתב ידו. [ומדאורייתא כשר בכתב יד לחוד].

ותוס׳ [לעיל ג:] הק׳ ניחוש שמא הסופר כתבו להתלמד [ולא נתכוון לעדות]. ותוס׳ תי׳ דהסופרים חוששין למכשול, ומיהו אין חוששין כ״כ שיחשב עדות.

והתוס׳ רא״ש [בע״ב] ביאר דלכתחילה לא תנשא, דחיישי׳ שתוכל להחתים בו ע״א בשקר.

בדה״ר] כת׳ דלר״מ ל״מ שטר קידושין כתב ידו. אך קי״ל כר״א דעדי מסירה כרתי ול״צ עדים לאשווי שטרא, וה״ה שטר כתב ידו, אע״פ שאין עליו עדים מהני דכשהיא מוציאתו כאילו יש עדים בדבר דמי. [וצ״ב דאף לר״א בעינן עכ״פ עדי מסירה. וע״ע בסמוך].

יב. דכתב ידו חשיב כעדים בכל מקום שצריך עדים. ואף דבגט פסול מדרבנן [ואם נשאת הולד כשר], אבל בקידושין כשר לגמרי כדיניה.

יג. **והמשנ״ל** [אישות ג ג] ציין **דבשו״ת מהר״ם הלוי** [ס״ס נב] הביא ג׳ צדדים דבשטר כתב ידו, ונתנו בינו לבינה, י״מ שהיא מקודשת גמורה. וי״מ דאינה מקודשת. וי״מ דהוי ספק מקודשת.

יד. [וציין **לתוס׳** לעיל י: והתומים סח ח בסופו].

טו. וכ״מ **רשב״ם** [ב״ב קעו.] דכתב ידו מהני דוקא ע״י עדי מסירה. [ואל״ב תלי בספק דהוחזק כת״י בבי״ד].

טז. ובפשוטו הל״ק ברש״י יתרץ דהאי תנא סבר כר״מ בחדא [בהא דמשנה ממטבע בגיטין], ופליג עליו בחדא [בדין עדי חתימה כרתי].

יז. **ובתוס׳** [מגילה טו. ד״ה כשם] הק׳ אמאי לא גירש מרדכי את אסתר, שלא תאסר ע״י אחשורוש. ותי׳ דכל מעשה הגט ע״י עדים והיה ירא פן יתפרסם הדבר. **והרשב״א** [מגילה שם] חלק דיכתוב לה בכתב ידו דמהני מדאורייתא. [וכתב שדברי אגדה הם ואין משיבין עליהן]. וכוונת הרשב״א דמהני אף בלא עדי מסירה, ע׳ בסמוך.

יח. [ועד״ז יל״ד לדברי הר״ן בדעת הרי״ף דמהני עדי חתימה להחשב עדות על המסירה].

יט. **ותוס׳** [לעיל יח.] הביאו מהמשנה דאף בזה״ז [שאין דנים דיני נפשות, ול״ש חשש דבת אחותו].

כ. **תוס׳** [לעיל ג:] כת׳ דה״ה אין בו זמן הולד כשר, אלא נקט הכי לרבותא דאף שיש בו זמן לא תנשא לכתחילה, וכנ״ל.

כא. אבל היכא דהסופר פסול לעדות ודאי ל״מ.

דעת ר"א דעדי מסירה כרתי

ריח) **ר"א אומר וכו' שאין העדים חותמים על הגט אלא מפני תיקון העולם.** [משום תקנת ר"ג לעיל לו.[כב]]. דדעת ר"א דעדי מסירה כרתי, ואי"צ עדי חתימה [וכדלעיל ג:]. פרשב"ם [ב"ב קעו.] כאילו נחתמו בתוך השטר דמי.

והגמ' [לעיל ג:] אי' דלר"א וכתב קאי אכתיבת הגט, ומש"ה בעינן שיכתוב לשמה, ושלא יהא מחובר וכדו'[כג]. ואילו לר"מ כל זה דוקא בחתימה.

ריט) **שם. אע"פ שאין עליו עדים וכו' כשר. פרש"י לינשא לכתחילה.** [אבל לכתחילה לא יגרש בגט בלא עדים, מפני תיקון העולם]. **והרי"ף** [מז: בדה"ס] כת' דהיכא דיש עדי חתימה אי"צ עדי מסירה אף לר"א[כד]. ורישא דמתני' קאי אף לר"א היכא דליכא עדי מסירה. והרי"ף למד כן דהא רב אמר דהולד ממזר, ואף דפסק כר"א [בע"ב][כה]. והיינו דאי' דהעדים חותמין על הגט מפני תיקון העולם, דכשימותו העדים מהני חתימתם בלא עדי מסירה[כו]. ואל"כ ניחוש שמא מסרו לו בלא עדי מסירה, וע"כ דסגי בעדי חתימה[כז]. **והרי"ף** כת' דמ"מ לכתחילה ימסרנה לה בפני עדים, והן העיקר[כח].

וכ"פ **הרמב"ם** [א טז] דגט שיש עדי חתימה אי"צ למוסרו לפני עדים, דעדים כשרים חתומין בה ויוצא מתחת ידה. והרמב"ם הביא דיש מהגאונים שפוסלים. [וכ"ד תוס' [לעיל ד.] הו' בסמוך]. **והרמב"ם** [שם טו] כת' דאף שחתומין בו עדים, וחוזר ונותנה לה בעדי מסירה. שעיקר הגירושין בעידי מסירה[כט].

והבעה"מ [ושא"ר] הביא **דרבינו אפרים** תלמידו חלק דר"א בעי דוקא עדי מסירה[ל], דאל"כ הו"ל לר"א לומר 'אף' עדי מסירה כרתי[לא]. [וכ"ד תוס' ד. ד"ה דקי"ל]. אלא כמו דלמ"ד עדי חתימה כרתי הוה דוקא [ול"מ עדי מסירה], אף למ"ד עדי מסירה ל"מ עדי חתימה. ולעולם צריך עדים בשעת מסירה, אבל היכא דהאשה מוציאה את גיטה [שיש בה עדי חתימה ונתקיים בחותמיהן] נאמנת שנתגרשה, דאמרי' דמסתמא נמסר לפני עדים [וכ"כ תוס' שם].

והרמב"ן הק' [לר' אפרים] דלפ"ז כל הנשים נשאות ע"פ חזקה. ועל מי נסמוך בכך, והרי אי"צ בי"ד לגרש[לב]. ועוד היכא דהבעל מערער שמסר בינו לבין עצמו אמאי לא ניחוש[לג]. **והחזו"א** [פז לח] כת' דחזקה שהבעל אינו חשוד להכשילה, ואם אינו

כב. ולר"מ ר"ג תיקן שיהיו מפרשים שמותיהם, שיוכלו לקיים את הגט.

כג. וכדאי' [לעיל ג, ד, כא: כג. כו].

כד. **והרא"ש** תמה האיך מהני ליתן גט לאשה בינו לבינה שתהא מותרת לשוק [בלא עדים]. [ולכאו' כוונתו דעכ"פ צריך עדות משום דבר שבערוה, וכר"ת [בתוס' לעיל ד. בסו"ד] דאף לדעת ר"מ צריך עדי מסירה משום דבר שבערוה.

כה. ולר"א כיון דמסרו בפני עדי מסירה אמאי הוה ממזר. [וע"כ דאיירי שמסרו בלא עדים, ואפ"ה כשר לר"א]. והרי"ף [בסו"ד] הביא בשם **הגאון** דלר"א פסול רק משום מזוייף מתוכו, ואפ"ה הולד ממזר. [וע' מה שהו' לעיל ד.]. [אך דעת שאר ראשונים דהני דמתני' לא הוה מזוייף מתוכו, שהרי ניכר שאין עליו עדים ויש ע"א].
והראב"ד [לרי"ף] דחה דרב קאי אליבא דת"ק [ואפי' יש עדי מסירה], ואף דלא ס"ל כוותיה. [והראב"ד כת' דאף דהראיה נדחית, טעמו לא נדחית]. ובס' הזכות כת' דמ"מ הו"ל לגמ' להק' ומי אמר רב הכי, ולתרץ דקאי אליבא דת"ק וליה לא ס"ל. דכן דרך הגמ' בכ"מ.

כו. **והרי"ף** הביא עוד ראיה מיש בו ע"א, אם נמסר בעדי מסירה, ודאי לא גרע מאין עליו עדים. [ול"ש לומר דהוה מזוייף מתוכו].

כז. **ורשב"ם** [ב"ב קעו.] כת' דעדי מסירה כרתי לה 'בדיעבד' [וכת' דכשר לינשא בו לכתחילה]. משמע דלכתחילה בעי עדי חתימה 'כרתי'. [ולא משמע דהוה בדיעבד משום שביטל תיקון העולם דר"ג].

כח. דעדי חתימה הוה רק לענין אם ימותו העדי מסירה או שאם נמצא שהם פסולים, לא אמרי' דעדיין היא אשת איש. **והרמב"ן** הביא בשם **הרי"ף** דלכתחילה צריך עדי חתימה משום תקנת ר"ג [לק' לד: ולו.]. ונותנו בפני עדי מסירה, שהם העיקר.

כט. וכדברי הרי"ף דלכתחילה בעדי מסירה, שהם עיקר. **והרא"ש** הק' מהו עיקר וטפל במידי דאורייתא. כיון דסגי בחדא מנייהו, א"כ אמאי בעינן לכתחילה עדי מסירה, ולמה הן עיקר יותר. [אך מדברי הרמב"ן משמע דהוה עיקר מדרבנן].

ל. **והרמב"ן** הק' דלא אשתמיט משנה יש בו עדים, אלא שמסר בלא עדים ר"א פוסל וחכמים מכשירים.

לא. **והרמב"ן** [מלחמות] דחה דא"כ משמע דבעי תרוייהו, עדי חתימה ואף עדי מסירה. ועוד דעדי מסירה עיקר לכתחילה.

לב. וכדאי' [ב"מ יח. ב"ב קעד:] אטו כל דמגרש בבי"ד מגרש.

לג. ועוה"ק **הרמב"ן** דא"כ אף בלא עדי חתימה, היכא דעדים ראו הגט ביד הבעל, ואח"כ נמצא תחת ידה תהא מגורשת דחזקה שבא מיד הבעל. [וע' ב"י [ס"ס קל ד"ה גט שאין] מש"כ עד"ז].

יודע הלכות גיטין, ילך אצל חכם. דאל"כ ניחוש למחובר וכל הפסולים. [וע' מש"כ שם].

ובפשוטות נקטו **הראשונים** דדעת הרי"ף דעדי חתימה מהני לעשות את הגט לגט [ועדי חתימה או עדי מסירה כרתי]. אבל **הר"ן** [מח. בדה"ר] ביאר דאף לרי"ף המסירה כורתת, כיון דיש עדים על עיקר הדבר. וכשהגט יוצאת מתח"י האשה הוה עדי החתימה כעדי מסירה. ובידוע שהבעל מסרו לה, וכאילו הם מעידים על המסירה. [והעדות חתימה מצד עצמה אינה כורתת לר"א, אלא כשהגט יוצא מתחת ידי האשה הוה כמו עדי מסירה].

והקצות [מב א וכן רמא א, צ ז] למד כוונתו דסגי ב'אנן סהדי' להחשב עדות מסירה. אבל **הגר"ח** [גירושין ו, וע' קה"י ד ועוד אחרונים] כת' דגדר עדות החתימה, הוה שיהא שטר כשימסר. [וע' מש"כ לעיל ג:].

רכ) **שם. אלא שנתנו לה בפני עדים וכו'.** לדעת **תוס'** [לעיל ד.] ל"מ גט בלא עדי מסירה, והוה נתינת טעם דעדי מסירה כרתי. אבל לדעת **הרי"ף** [הנ"ל] כוונת ר"א דבאופן שנתנו בפני עדים ל"צ עדים, אבל מסרו שלא בפני עדים צריך עדי חתימה.

ועפ"ז יישב **הרי"ף** דאף לר"א כתיבת סופר וע"א פסול, וכגון שלא מסר לו בפני עדים. ועפ"ז כת' הרמב"ן דכל הנך משניות דלקמן [פו: פז. פז:] דפסולים משום דנחתמו שלא כדין קאי אף לר"א, כגון שמסר בלא עדים.

והראב"ד [לרי"ף] כת' דלדברי הרי"ף מבואר פסול מזוייף מתוכו, דכיון דהיכא דליכא עדי מסירה אתי למיסמך על עדי חתימה [לאשווי שטרא] מש"ה פסלו. אבל אי נימא דלעולם בעי' עדי מסירה צ"ב אמאי פסול מזוייף מתוכו[לד]. [וע"ע לעיל ד.].

רכא) **שם. ועוד הביאו תוס'** [ד. הנ"ל] בשם ר"ת דאף לר' מאיר צריך עדי מסירה, דהגירושין הוה דבר שבערוה וצריך עדות לקיומי. [ואף דל"צ עדות משום עצם השטר]. אבל מבואר **ברש"י** [בכ"מ, ע' לעיל כב:] דלר' מאיר ל"צ עדות במסירת הגט. וכן מבואר לדעת הרי"ף [הנ"ל] אף לר"א היכא דיש עדי חתימה אי"צ עדים בשעת מסירה.

ובפשוטו משמע דמהני הראיה דהשטר תחת ידה במקום עדי מסירה. ולדברי הר"ן הגדר דכאילו העדים מעידים על המסירה.

והרמב"ם [א א] כת' דעיקר הגירושין מן התורה שימסור הגט לה בפני עדים. **והרמב"ם** [שם יג] הביא מקור לזה מדכתיב ע"פ ב' או ג' עדים יקום דבר[לה]. אך **הרמב"ם** [שם טז] פסק דגט שיש בו עדי חתימה ומסרו בינו לבין עצמו[לו], והגט יוצא מתחת ידה, כשר.

והרמב"ם [שם יד] כת' דבגט כתב יד הבעל, ונתנו לה [בלא עדים] הגט פסול [מדרבנן]. [כיון דהגט יוצא מתחת ידה, ואף דליכא עדות כלל].

והפוסקים [לב א, ולח"מ אישות ג ג] דנו דאף שטר קידושין [בעדי חתימה] מהני בלא עדי מסירה.

רכב) **שם. ותוס'** [ד. הנ"ל בתחילת דבריהם] כת' דאף בשטר קנין בעי לר"א עדי מסירה [דהעדים עושים את השטר], אבל אם ידוע שנמסר בלא עדים ל"מ כלום. ותוס' דחו ומיהו יש לחלק דלענין ממון סגי בעדי חתימה במקום הודאתו, דבממון הודאת בע"ד כק' עדים. [ועי' מש"כ לעיל שם ותוס' י:].

רכג) **שם.** ומשמע מתוס' דדוקא לקנין[לז], אבל שטר ראיה מהני ע"י עדי חתימה לחוד. אבל **הרא"ש** [ב"ב י ז, ציינו הגהש"ס שם] כת' דאף בשטר ראיה אמרי' דמסתמא נמסר לפני העד, ומשמע דלר"א בעי עדי

לד. **והרמב"ן** [ס' הזכות] כת' דלדברי ר' אפרים הוה משום דילמא אתי לסמוך על עדי החתימה, ולינשא על פיו [דסמכי' דמסתמא נמסר בהכשר]. ויש **אחרונים** שביארו דכוונת **הראב"ד** להוכיח מחתימה שלא לשמה דנחשב [לעיל ד.] מזוייף מתוכו, ואף דהוה עדות מעליא לינשא על פיו [וכקו' התוס' ד.].

לה. וא"א שתהא היום ערוה והבא עליה במיתת בי"ד, ולמחר תהיה מותרת בלא עדים. לפיכך אם נתן לה גט בינו לבינה ואפי' בעד אחד אינו גט כלל. [ומשמע משום דבעינן עדות לקיומי].

לו. או שנמצאו עדי מסירה פסולים.

לז. ולפ"ז לענין שטר חוב תליא במש"כ **תוס'** [כ: ד"ה וכותב] אי בעי הקנאת שעבוד. [ומשמע בראב"ד דל"צ שטר קנין].

מסירה אפי' בשטר ראיה[לח] [וע"ע בע"ב]. [ומשמע דס"ל דאף בממון בעי שיהיו עדי מסירה בפועל, אלא דחזקה דבהכשר נעשה[לט]].

רכד) **שם. הבעה"מ** הק' לדברי הרי"ף מהסוגיה [כתובות צד.] דשתי שטרות היוצאים ביום א', דאמרי' רב כר' מאיר ויחלוקו דע"ח כרתי, ושניהם זכו בסוף היום. ושמואל כר"א דשודא דדייני דלא ידעינן מי נמסר ראשון. ואם איתא דר"א מודה דמהני עדי חתימה, אף לר"א שניהם חלו ע"פ עדי חתימה.

והרמב"ן [מלחמות וחי', ובס' הזכות באריכות, והו' בר"ן] דחה דכוונת הגמ' [שם] דלר' מאיר אמרי' עדיו בחתומיו זכו לו[מ], אבל לר"א כיון דיתכן שימסר בפני עדים, לא זכו עדיו בחתומיו[מא].

והר"ן [סוף מז. בדה"ר] חלק דאף לר' מאיר הכותב שטר מתנה ונתן לו אינו יכול לחזור בו בו ביום[מב]. אלא דאם הקנה לאחר באותו יום, יד שניהם שוה, אע"פ שנתן לא' קודם. שכיון שאין כותבים שעות הרי הוא כמשייר בקניינו שלא יקנה אלא בקנן ברי. וכיון שאינו יכול לברר אם קנה מתחילת היום שדינן לסוף היום, וזכות שניהם שוה.

והתור"ג ביאר דהוה גדר 'שיור', שמקנה מעכשיו [ומש"ה אינו יכול לחזור בו], אלא ששייר בקניינו שלא יקנה בהשטר [ולא יחול קנינו] אלא משעה שיכול לברר הקנין. ומש"ה ל"מ הקנין רק נגד מי שיכול לברר הקנין שלו.

ובחי' ר' שמעון [מערכת הקנינים ג] ביאר דהשטר גומר הקנין מיד משעת מסירה, ואינו יכול לחזור. אלא דאין כח בשטר לגמור קנינו אלא במה שמוכח מתוכו[מג]. וכיון דהשטר אינו מוכיח כלפי זה הוה כמי ששייר כח בשטר.

רכה) **וגובה מנכסים משועבדים. רש"י** [לעיל ג:] הביא ב' לשונות אי קאי אגט, וגובה כתובתה ממשעבדי[מד]. ועוד **פרש"י** [ל"א] דקאי אשטרות דעלמא, דשטר כת"י מהני לגבות בו ממשועבדים. [ור"א קאי אף אשטר מלוה]. **וע"ע תוס'** [ג: ד"ה וגובה].

והגמ' [ב"ב קעו.] מסתפקת בהוחזק כתב ידו בבי"ד, אי גבי ממשעבדי. ור' יוחנן אמר דאינו גובה ממשעבדי, והגמ' מק' ממתני' דידן דבעדי מסירה גובה ממשעבדי, אף דאין עדי חתימה. **והראשונים** די"ג בדחיית הגמ' דמשעת כתובה שעבד נפשיה. ולפ"ז משמע דבמשנה קאי אגט, וגובה ממשעבדי מחמת הכתובה. [וכל"ק דרש"י].

ורשב"ם ותוס' [שם, והריטב"א כאן] דחו גירסא זו, דהא אף בשטר בממון מהני כה"ג[מה]. ורוב **ראשונים**[מו] גרסו משעת כתיבה. **ופרשב"ם** דשטר שנכתב לימסר בפני עדי מסירה הוה שטר. וכאילו חתמו עדי המסירה בתוך השטר. אבל שטר כת"י לא נעשית בצורת שטר. ול"מ להחזיקו בבי"ד שיחשב שטר.

אבל **תוס'** [לעיל ד.] הביאו בשם **ר"ח** דסוגיה דהתם פליג אסוגיין [בע"ב] דר"א קאי אף בשאר שטרות.

לח. ולכאורה היינו כדעת **הרי"ף** [יבמות לא] דאין תורת שטר ראיה כשהוא תחת ידי העדים, ולכן יש משמעות למסירה. אבל לצד דנחשב שטר בעודו תחת ידם, א"כ מה שנכתב בשליחותו לא גרע ממסירה.

לט. ומהני חזקה זו להוציא ממון, ונחשב עי"ז דין עדות לשטר [וכמו חזקה שנעשית בגדול]. [אבל לתוס' י"ל דלענין ראיית השטר מהני עדות חתימה בלא מסירה, והשטר הוה ראיה. ורק עלצם הקנין אמרי' דמסתמא בהכשר נעשית].

מ. ע"ד הא דאי' [ב"מ כ.]. **והרמב"ן** נקט דיסוד עדיו בחתומיו זכין הוה משום דעדי חתימה כרתי. אבל **תוס'** [ב"מ וכתוב' שם] כתבו דקאי אף לר"א.

מא. **והרמב"ן** [בחי' וס' הזכות] הביא דאי' [ב"מ כ.] אף אליבא דשמואל עדיו בחתומיו זכין לו, ואף דשמואל [בע"ב] פסק כר"א אף בשטרות. וכת' דע"כ משום דס"ל דאף עדי חתימה כרתי. וכדברי הרי"ף דסגי עדי חתימה לחוד. ועי"ז מהני אף לענין עדיו בחתומיו זכין לו.

מב. אבל **בחי' מכת"י** הביא בשם **הרמ"ה** [והו' בטור קמה] כתב דאת מת בו ביום, לר"א מהני ע"י עדי מסירה [ומשמע דלר"מ ק"נ הלוקח]. והגר"ש שם תמה על דבריו.

מג. והעירו דדעת **הר"ן** [כד: ובסמוך] דשטרות לא בעינן מוכיח מתוכו. וצ"ל דמ"מ דין עדות השטר מהני רק כלפי מה שהוא מוכיח מתוכו.

מד. **והריטב"א** דחה דאטו משום גיטא גבי, אלא משום כתובה. [ועד"ז הק' הרמב"ן].

מה. **ורשב"ם** [שם] הביא דהכי מפרש ר' יוחנן [לעיל כב:] דאפי' שאר שטרות גובה ממשעבדי.

מו. **והרמב"ן** [בע"ב] הביא דכן גרסו ר"ח והר"י מגאש.

ומשמע דכוונתו דלסוגיה דב"ב ר"א קאי דוקא בגט, וע"י שטר כתובה. ודלא כסוגיין דאף בשאר שטרות מהני עדי מסירה. [לגבות ממשעבדי].

ועוד הביאו **הראשונים** מהגמ' [לעיל יא.] דשטר פרסאה בעדי מסירה אינו גובה ממשעבדי, משום דל"ל קלא. ובפשוטו משמע דשאר שטרות בעדי מסירה גבי ממשעבדי. אבל יש שדנו דכוונת הגמ' דכל שטר בעדי מסירה ליכא קול.

רכו) **והא איכא גט קרח, התם תצא וכו'.** מבואר דלרבנן תצא. **הראשונים** [רמב"ן, וע' רא"ש ור"ן] למדו דה"ה כל גט שפסול דרבנן אם נשאת תצא[מז]. אלא שבג' פסולים דמתני' הקילו דלא תצא[מח].

והרמ"ה [הו' בחי' מכת"י פו:] חילק בין פסול דגזרו שיצא תקלה בגט אחר, כגון טופס אטו תורף, ושלא יחתמו זה שלא בפני זה, ונשאת לא תצא. אבל כשיש חשש פסול בגט זה גופיה תצא. וביאר דגט קרח הוה חשש שמא הבעל אמר בגט זה כולכם[מט], וכן היה במזרח וכתב במערב חיישינן לקפידת הבעל בגט זה, וה"ה שלום מלכות איכא למיחש לקלקולא דסכנה[נ]. וכן כשלא אמר ב"נ [הוה חשש מזוייף]. ולכן אמרי' הכא תצא, ובשאר פסולים ל"ת.

אבל **הראשונים** הביאו **דרב האי גאון** כתב בתשובה דבפסול דרבנן לא תצא, וכ"כ **הרמב"ם** [י ב]. והרמב"ן הק' מסוגיין.

ביארו **הראשונים** דס"ל דלמסקנא דמוקמינן כר' מאיר [למ"ד תצא, ובזה הגמ' חוזרת, ולכו"ע קאי לר' מאיר], אבל לרבנן לא תצא. [ואין חילוק בין ג' גיטין לשאר פסול דרבנן].

והראשונים הביאו עוד **דבשו"ת הרי"ף** [לב] איתא [גבי נתן לה ולא אמר ב"נ] דבכל פסול דרבנן הוה ספק ממזר. ודייק דדוקא הפסולין שהוזכרו בסוגיין אמרי' דאין הולד ממזר. **והרמב"ן** [ושא"ר] כת' דהרי"ף קאי דוקא לענין בפני נכתב, דכיון דלא נתקיים הגט שמא הוה מזוייף. ואף דבשו"ת הרי"ף אי' בכל פסולי הגט, הסופרים טעו בהעתקתם.

ועוד כת' דשמא הרי"ף ס"ל דבכל פסול דרבנן הוה ממזר דרבנן, מלבד אלו שהוזכרו דרב אמר דלרבנן הולד כשר[נא].

רכז) **והא איכא שלום מלכות, התם תצא וכו'.** לדעת רב [לעיל פ:] לחכמים הולד כשר. אך אף רבנן ס"ל דתצא. ובפשוטו נקטו הראשונים [לעיל שם] דשמואל [שם] ס"ל דרבנן פליגי אתקנת שלום מלכות, ומגורשת. וסוגיין כרב. ויש ראשונים [שם] דדעת שמואל דסנטר שבעיר מהני לשלום מלכות לרבנן.

אבל דעת **ר"ת** [בתוס' שם, וכן הבעה"מ] דשמואל קאי אשלום מלכות, דרבנן מכשירים. ואילו רב קאי אהיה במזרח וכתב במערב דלרבנן תצא והולד כשר. ור"ת כת' דלפ"ז הגמ' כאן מקשה מהיה במזרח וכתב במערב, וגרסי' והאיכא שלום מלכות וכו', ועיקר הקו' מהמשך הגמ'.

רכח) **שם. שלום מלכות. הרמב"ן** [ושא"ר] הק' דאף גט שאין בו זמן [דלר"מ הולד כשר ולרבנן לא תצא], **וכי** גרע מהיכא דלא כתב מלכות בגט. **והרמב"ן** כת' די"ל דכיון שאין בו זמן כלל אין בו משום שלום מלכות[נב].

והראב"ד [לרי"ף] הביא **י"מ** דדוקא היכא דכתב לשם מלכות אחרת פסול, וכן כתב לשם סנטר ושבק עיקר המלכות זילא ביה מלתא[נג]. אבל היכא דלא כתב ולא

מז. כשאין לו בנים, אבל אם יש לו בנים לא תצא [וכדאיתא בגמ' בע"ב אמתני'], שלא להוציא לעז על בניה. והראשונים הביאו דמדפריך בפשיטות משמע דבכל פסול דרבנן לא תצא כשיש בנים.

מח. **והר"ן** ביאר דג' אלו נוהגים בכל שטרות ולכן לא החמירו. אבל בכל מקום דהוה פסול רק בגט החמירו. [ע' מה שהו' במשנה].

מט. [וע' מה שהו' לעיל פא:].

נ. וצ"ב דאינו שייך לאישות שלה, אלא שיצא תקלה ונזק. ומ"ש מאיחלופי דהוה חשש שילמדו טעות מזה.

נא. **והרשב"א** כת' דשמא הרי"ף סובר דהק' דוקא ממשנה דשלום מלכות וכו', דבהם רב פי' אבל חכמים אומרים הולד כשר [במשניות דפרק דלעיל]. אבל בשאר מקומות שלא נתפרש הולד ממזר. והרשב"א חלק דמ"מ כל הנזכרין בתלמוד הולד כשר, והיאך נניח מפורשין ונלמוד מן הסתומין. [ורב איצטריך לומר כן התם לאפוקי מר"מ].

נב. ולכאו' כוונתו **כי"מ** שהביא הרמב"ן [פ.] דמונה לבריאת העולם קפידת מלכות. [ודלא **כתוס'** פ: דנקטו דעב"פ לר' מאיר בזמן חז"ל הקפידו]. ועיל"פ דגדר תקנת שלום מלכות באיזה אופן כתיבת זמן, ואף למ"ד דל"מ כשמונה הזמן לבריאת העולם. הכא ליכא זמן כלל.

נג. וע' ר"ן לעיל שם. אבל שא"ר [דף פ] הביאו מסנטר דעב"פ לר' מאיר מעכב.

מידי ליכא קפידא. ועוד תי' **הראב"ד** דיש להעמיד כגון בזמן שאין האומה מונה למלך[נד].

דף פו:

רכט) **כתב ידו ועד. הריטב"א ור"ן** [ותוס' יבמות ל: ד"ה כתב] הביאו מכאן דמהני כתב ידו בלא שחתם לבסוף[א]. ודלא **כי"א** [בב"ב קעה:]. **והר"ן** דחה דבגט כיון שכתוב שמו הוה כחתימת ידו, ונחשב שחתם אף לכתוב אחרי השם.

רל) **אבל כתב סופר ועד לא וכו'. תוס'** [בע"א] הביאו מדברי **רש"י** דהולד ממזר. דע"א לא מהני כלל לאשווי גט. [וכתיבת הסופר אין עליו תורת עדות כלל, וכר' ירמיה פח.].

ובשו"ת רע"א [רכב יא] דן דקי"ל [קידו' סה:] דהמקדש בע"א חוששין לקידושין. א"כ אמאי סתמו הפוסקים דאינו גט כלל [ומשמע דלא פסל לכהונה], **עכ"פ** יש לחוש להחמיר.

ורע"א העלה צד לחלק דה"מ קידושי כסף. אבל צריך ב' עדים לשוויא שטרא, ובלא עדים הוה חספא בעלמא. וה"נ במקדש בשטר בע"א י"ל דאין חוששין כלל. [אך הק' דסתימת השו"ע משמע דאין חילוק].

רלא) **ושמואל וכו' שהרי שנינו כתב סופר ועד כשר וכו'.**

[**פרש"י** דדעת שמואל דהיינו כתיבת הסופר, ודלא כר' ירמיה [לקמן פח.] דקאי אחתימת העדים. וע' תוס' בע"א, ולקמן שם].

רלב) **לעולם לא תצא. הפתח"ת** [קנ א] בשם **גט פשוט** דמסתבר דאפי' נתקדשה ולא נשאת.

והחזו"א [קז ז] כתב דבפסול גט הקילו, ואי"צ אפי' גט אחר. ואע"ג דבכל איסורי עריות דרבנן תצא [וכדאי' ביבמות כד.]. ועוד כתב [שם ח] דנראה דאחרי שגירשה מי שנשאה, מותרת לינשא לאחר לכתחילה.

והחזו"א כת' דלמ"ד תצא, מהני גט אחר, ולא אמרו תצא מזה ומזה אלא במקום בכל הדרכים בה[ב]. והביא שכ"כ **תוס'** [ה: ד"ה כ"צד] דלרבנן מהני יטלנו הימנה להתיר את הולד. [וע' **רש"י** [פט: ד"ה דבתר] שכתב דאם אתה מצריכה גט אתה אוסרה ע"ז].

רלג) **צרתה אתיא ליבומי וכו' תתיבם ואין בכך כלום חששה דרבנן היא. החזו"א** [קז ז] דייק מהגמ' דאף לאחר שהערוה נשאת [וחכמים הניחו לה שלה תצא], אפ"ה החמירו על הצרה שלא תתייבם. ואם נתיבמה תצא[ג] [אלא דמספק לא חששו לזה].

פוסלין למי חטאת

רלד) **כל העופות פוסלים. פרש"י** שמקיאים מפיהם לתוכן, וכבר בטלו בפיהן מתורת מי חטאת. והמים שנפסלו בפיו מעורבים במי חטאת ופוסל. וכתבו **הר"ש ורא"ש** [פרה ט ג] דקאי כרבנן [פרה ט א] דתערובת משהו פוסל במי חטאת[ד], ודלא כר' אליעזר דיכול להזות ב' הזאות[ה]. א"נ אף לר"א ובעי' ב' הזאות. **והר"ש ורא"ש** שם כתבו לפרש דפסול משום הרוק שמתערב [והזאה צריכה שיעור, וכדלעיל], אבל המים שנכנסו לפיו אינן נפסלין.

רלה) **תוד"ה כל.** טעמא משום שתהא חיותן בכלי. וכמ"ש **רש"י** [חולין ט: ד"ה אם בפי' הב'] דבעינן מים חיים אלא כלי, שלא יערה לכלי אחר קודם קידוש. וכעי"ז כתב **רש"י** [פסחים לד:]. **והר"ש** [פרה שם] הקשה דבכ"מ מבואר דאי"צ אותו כלי למילוי וקידוש. וצ"ע.

רלו) **בא"ד אבל משום מלאכה וכו'. כ"כ רש"י** [חולין שם **בפי' הא'**] דכיון דהפרישן לשתות נעשה בהן מלאכה[ו] ונפסלו, ומלאכה פוסלת [כדלעיל נג.].

נד. וע"ד מש"כ תוס' [לעיל פ:]. ומבואר בראב"ד דאף בזמן המשנה והגמ' היו מקומות דלא קפדי.

א. וה"ה כתבו סופר, וחתם הבעל. דהכל בכלל כתב ידו. וכדאי' [כתובות כא.] לא לחתום איניש חתימה ידיה אמגילתה, דילמא משכח איניש דלא מעלי וכתב מאי דבעי. דחתם ידו בלא כתיבה מהני.

ב. והכא אין הולד ממזר. [ויל"ד דהראשונים פ: כתבו דביבמה נאמרו שאר דרכים, אבל לא הוה ממזר. וצ"ע].

ג. [ואף שהקילו עליה שהיא גרושה, אבל כלפי הצרה לא].

ד. ותוס' [זבחים עט: ד"ה תנן] כתבו דמדאורייתא בטל ברוב, ומשום חומרת מי חטאת. אבל **העונג יו"ט** [ד, וקוב"ב נט] כת' [לולי דברי התוס'] [דאף מדאורייתא] ל"ש בזה ביטול ברוב, דע"י דין ביטול לא חל עליו דין מי חטאת, דביטול מהני רק להוריד ממנו דיני פסול.

ה. [וע' בגמ' זבחים פ. האם בעי ב' הזאות משום דצריכה שיעור, וע"י בילה אמרי' שמהני בין ב'. או קנס].

והר"ש [שם] הק' דאי חשיב מלאכה א"כ כל מה שבכלי יפסל ע"י ששתתה מהם [אף בלא שמקיא]. ואף דלא הוה מלאכה בגופן.

רלז) **בא"ד אין נפסל אחר קידוש וכו' ומיהו משום היסח הדעת נראה דנפסלין לאחר הקידוש[ז] וכו'.** וכ"כ הר"ש [פרה שם] די"ל דפסול משום היסח הדעת, דהסיח דעתו מהמים שנכנסו בפי הבהמה ועוף[ח].

והרא"ש [פרה שם] תי' דמלאכה בגוף המים פוסל משום היסח הדעת [ולזה רש"י ציין לעיל נג.], והיסח הדעת פוסל אף אחרי נתינת האפר[ט]. ואחר קידוש לא פסיל מלאכה שהבעלים עושה [ואינו משמר], אבל מלאכה במים פוסל.

רלח) **שם. אחר קידוש. המהרש"א** הקשה מנ"ל לתוס' דמתני' קאי אחר קידוש. ואפשר דמשמע להו הלשון. **ותוס'** [פסחים יח. ד"ה בטלו] העמידו משנה זו קודם קידוש, ואילו משנה דפרה ששתתה מי חטאת בטלה במעיה איירי לאחר קידוש[י], ומש"ה בטלי רק במעיה ולא בפיו.

רלט) **שם.** בפשוטו משמע דתוס' הק' דוקא אתי' דמלאכה, דאינו פוסל לאחר קידוש. אבל לתי' חיותן בכלי ניחא. והרש"ש תמה דחיותן בכלי הוה דוקא קודם קידוש, אבל אחר קידוש לא בעינן. ויש **אחרונים** שגרסו א"נ משום מלאכה. ותוס' כת' לב' הפיק אלו דאיירי קודם קידוש [בניחותא].

רמ) **א"ר יהודה א"ר הלכה כר' אליעזר בגיטין וכו'.** וכ"ד כמה אמוראים [בסמוך[יא]]. אבל שמואל פסק כר"א אף בשטרות.

ותוס' [לעיל ד. ד"ה דקיימא] פסקו דהלכה כר"א אף בשאר שטרות, אע"ג דכל הני אמוראי לא פסקו כר"א בשטרות, קי"ל כשמואל בדיני. והביאו דב"ד אביי ורב יוסף [סנהד' כח:] [דהוה בתראי לכל הנך אמוראי]. וכ"פ **הרמב"ם** [מלוה יא ב]. **והרא"ש** [כאן]. אבל **הראשונים** הביאו דהרי"ף לא פסק כר"א בשטרות[יב]. וכן האריכו הראב"ד והרמב"ן [כאן].

ועוד האריכו **הראשונים** ע"פ הגמ' [כתובות צד.] דב' שטרות היוצאין ביום א', דקי"ל כשמואל דשודא דדייני. ואף דמבואר [שם] דנח' אי עדי חתימה כרתי בשטרות [ומש"ה יחלוקו, דשווין לזכות בסוף היום] או עדי מסירה. והרמב"ן כת' דהגמ' [שם] קאי למ"ד עדיו בחתומיו זכין לו. אבל אנן קי"ל דאף לר"מ קנה משעת מסירה. [וע' מה שהו' בע"א].

ודעת **הראב"ד** [על הרי"ף מו: בדה"ס] דבשטר העומד לגוביינא אמרי' דאין הלכה כר"א, דליכא קול. [דר"א ס"ל דע"י עדי מסירה יש קול וגובה ממשועבדים, ולא קי"ל כדבריו בזה]. אבל בשטר קנין בעלמא קי"ל כר"א. **והרמב"ן** [ס' הזכות] חלק דכיון דפלוגתא דתנאי בכולהו שטרות, וכן פלוגתא דאמוראי בכולהו, היכי מחלקינן אנן בינייהו.

והרי"ף [לעיל כב: יא. בדה"ר] פסק כמ"ד דל"מ דבר שיכול להזדייף בשאר שטרות, דבעינן יכול לעמוד ימים רבים. והאחרונים הק' לצד דפסק כמ"ד דבשאר שטרות עדי חתימה כרתי, א"כ פשיטא דבעי' דבר שיכול להזדייף. והתור"ג תי' ע"פ דברי הראשונים דאף לר"מ ל"צ מוכיח מתוכו [והיכא דנתברר ע"י עדות שלא זייף]. ועוד תי' דהא גופא הטעם לחלק בין גיטין לשטרות.

ו. ותוס' [חולין ד"ה אם] הקשו מה מלאכה שייך בשתייה.

ז. וכ"כ **הרמב"ם** [פרה י ד] דהיסח הדעת פוסל אפי' אחר קידוש, **והראב"ד** [שם] פליג. [אבל **החזו"א** פרה ט י כתב דהראב"ד מודה דהיסח הדעת 'גמור' פוסל אחר נתינת האפר].

ח. אך **הר"ש** הק' דבגמ' [פסחים יח.] משמע דדוקא במעיה בטלו והוה היסח הדעת, אבל בפיו לא הסיח דעתו. והוכיח דגוף המים לא נפסלו, אלא משום תערובת הרוק.

ט. ועפ"ז יל"פ כוונת תוס' דידן, ומיהו דפסול ע"י מלאכה משום היסח הדעת. [אבל פשטות דברי התוס' דהוה פי' ג', וכדמבואר בר"ש].

י. וכדמבואר דשייך בזה סופו לטמא טומאה חמורה.

יא. ותוס' [לעיל כב:] הביאו **י"מ** [וכ"מ רשב"ם ב"ב קעו.] דזה כוונת ר"א [האמורא] דקי"ל כר"א בגיטין אבל לא בשטרות, דבעי' למען יעמדו ימים רבים. ור' יוחנן [שם] פליג דאף בשטרות [הלכה כר"א]. [והאחרונים דנו דיל"פ עפ"ז דהוה גילוי מקרא דבשטרות בעינן דבר הראוי לעמוד. ולא משום דבגדרי חתימת העדים יש חילוק. ותוס' לא משמע כן].

יב. ברי"ף [לפנינו מז. בדה"ס] הביא מח' אי הלכה כר"א בגיטין או אף בשטרות, וסיים והלכה כר"א בגיטין. [וסתם]. אבל **הראב"ד** הביא בשם הרי"ף לפסוק כר"א אף בשטרות, ע"פ הגמ' [סנהדרין הנ"ל]. [והראב"ד כת' דאם קבלה הוא נקבל, ואם סברא הוא יש תשובה גדולה]. **והרמב"ן** [ס'

רמא) **לרבנן אפי' ריח הגט אין בו.** מבואר דס"ד דהוה עכ"פ ריח הגט. אך **הרמב"ם** [י א] פסק דבכל מקום שהגט בטל מהתורה עדיין היא א"א גמורה, ולא נאסרה לכהן[יג] [חוץ מהמגרש ואמר אי את מותרת לכל אדם, לעיל פב:]. **והראב"ד** השיג שיש מקומות הרבה שאין מוכיח לפסלות הגט, ויאמרו הותרה גרושה לכהן וכו'. ויל"ד לרמב"ם מה ס"ד דלר"מ בלא אשויי שטרא יפסול לכהונה. [ואפשר דס"ד דהוה פסול דרבנן].

ובפשוטו ה"ה לר' אלעזר בגט בלא עדי מסירה [לדעת תוס' ד. דל"מ עדי חתימה], לא תפסל לכהונה. וכן לר"ת בלא עדי דבר שבערוה.

ב' גיטין שוין

רמב) **ב' ששלחו ב' גיטין שוין ונתערבו וכו'. תוס'** [לעיל ד. ד"ה דקיימא וכד: ד"ה בעדי] כת' דלר' מאיר בעינן מוכיח מתוכו, ואיירי כשכתבו דורות או סימן, אלא שעדי המסירה אין מכירין את הסימן[יד].

והר"ן חלק דמשמע שהם שוין, ור' מאיר לא בעי מוכיח מתוכו. [וע' לעיל כד:]. **והחזו"א** [צא י] תמה דמ"מ אין כאן עדים על עיקר הגירושין. ודוקא במקום שיתברר ע"י העדים מהני כשאינו מוכיח מתוכו.

רמג) **נותן שניהם לזו וכו'. מהר"י וייל** [קפא, והו' **בשו"ע** קכט יט] **כת'** דהיכא דנותנים ב' גיטין [משום ספק בשמות וכדו'] **יתן לה בזה אחר זה**[טו] [ולא בבת א']. [אבל **התה"ד** [רלג] הורה לתת ב' גיטין].

ומהר"י וייל ביאר הטעם דשמא יהא דעתו על הגט השני [דאינו מועיל], **וכעין הא דא'** [קידו' מח:] גבי מלוה ופרוטה דלחד מ"ד דעתו אמלוה ואינה מקודשת. [ונסתפק דילמא אף אידך מ"ד שם ס"ל הטעם משום דאדם יודע דל"מ לקדש במלוה, והכא אינו יודע]. **ועוד כת' הדרב"מ** [קכט כב] דקי"ל דאין ברירה. **והיש"ש** הביא צד נוסף דהגט הב' הוה חציצה, וכיון דנכתב בשם אחר לא מקרי מין במינו[טז].

אבל **היש"ש** [כאן יח] הביא דמשמע כאן דנותן שניהם לזו בבת א'.

והיש"ש הביא טעם נוסף דנראה שגט א' מבטל את חבירו[יז]. וכת' דעפ"ז בסוגיין[יח] דרק א' מהם גט כשר מהבעל ודאי ל"ש כן.

רמד) **שם. ותוס'** [סוטה יח. סוד"ה כתבה] **כת' דממעטינן** ספר א' ולא ב' ספרים, ואפי' אם נותן לה ב' גיטין וכל א' שלם הוא בפנ"ע פסול. **והדרב"מ** [הנ"ל] הביא עפ"ז טעם נוסף שלא לתת ב' גיטין בבת א' מספק. והדרב"מ הק' דהיכא דיש ספק בשמות, ממ"נ רק גט א' כשר. א"כ אין כאן ב' ספרים. **והדרב"מ** [והו' בגר"א קכט לג] **תי'** דמ"מ פעמים ששניהם כשרים מדאורייתא, ורק מדרבנן פסול. [וכה"ג מדאורייתא יחשב ב' ספרים]. ועפ"ז מיושב מסוגיין, דהכא איירי שהגט השני ל"מ כלל מדאורייתא [דאינו מבעלה], ומש"ה לא הוה ב' ספרים.

והטור"א [ר"ה כז:] חלק על תוס' דפסול ולא ב' וג' ספרים איירי היכא דהגירושין ע"י שניהם יחד. אבל כשכל גט לחוד כשר, אינו מזיק שנותן גט נוסף. והטור"א הביא ראיה ממשנתינו דנותן ב' גיטין, וכתב דדוחק דנותן זה אחר זה. [וכדברי הפוסקים הנ"ל].

הזכות] כת' דהוה הגהת תלמיד. והביא דבכת"י הרי"ף היה כתוב הלכה כר"א בגיטין אבל לא בשטרות, וחזר ומחק 'אבל לא בשטרות'. [וכוונת הרי"ף לסתום ולא להכריע].

יג. וה"ה ציין מקורו מהגמ' לעיל כד: כה. [ואפשר דהגמ' כאן ס"ד דיש עוד פסולין דאורייתא שפוסלות].

יד. והר"ן הוסיף דהאשה ג"כ אינה מכירה. משמע דאם היא מכירה נאמנת לומר איזה גט. ויל"ד האם הוא משום דהוה עבידא לאגלויי.

טו. והרמ"א [שם] כת' דאין לתת שני גיטין אלא מדוחק. ויתן אותו גט שנראה לו לרב יותר כשר בתחלה, ויעשה כל סדר הגט. ואח"כ יתן השני, ויחזור ויעשה כל סדר הגט. ויאמר לעומדים בשעת הנתינה טעם למה נותן שני גיטין, ויאמר לבעל שיכוין לגרשה בכל א' מן הגיטין. ואם נתן שניהם בזה אחר זה בסדר אחד, כשר.

טז. אך היש"ש הביא דמבואר מסוגיין דחשיב מנייהו, ואינו חוצץ.

יז. שאם הוא ראוי ליתן ולגרש בשם גרשום, אם כן מבטל שם גרשון. ושמא האמת דמגרש בשם גרשון, וכן להיפך, ואין כח בשניהם לחול. אבל בשני גיטין שוות, שהאחד הוא לשמו, והשני הוא שלא לשמו, לא שייך לזה לגמרי.

יח. ומשמע דעיקר החשש שייך אף בסוגיין, דהשליח יכול לבטל את נתינת הגט [אף שהבעל אינו כאן]. אלא דמעשה נתינת גט שאינו שלה כלל לא הוה ביטול לגט השני. [וצ"ב מ"ש מנידון בשם].

ושוב דחה הטור"א דהך מיעוט הוה דוקא היכא דכל א' כשר לגרש בו. ומש"ה נחשב ב' גיטין. אבל הכא רק גט א' הוה כשר לה [וכדברי הדרכ"מ].

רמה) **לפיכך אם אבד א' מהן הרי השני בטל**[יט]**. הר"ן** כת' לא בטל ממש, אלא שלא יתן מספק, אבל אם נתן [לא' מהם או לשתיהם] הוה ספק גירושין.

רמו) **וינתן לכ"א ואחת. התור"ג** [קל ח] כת' דע"ב מקנה לכל א' את הנייר בשעת נתינה [במתנה ע"מ להחזיר], דבעינן 'ונתן' דהנייר כולו שלו [וכדלעיל כ]. ואף שותפות ל"מ דאינו כולו שלו, ואף אילו קנוי לכ"א הנייר של מקום הגט שלו, מ"מ חתימת העדים הוה בנייר שותפות. וכ"כ **החזו"א**[כ].

והחזו"א תי' עוד דאפשר דהנייר של כולם, וסגי במה שיש לו זכות שימוש לענין לגרש בו. ויש אחרונים שדנו שאי"צ שהנייר יהא כולו של הבעל [דהא כתבו על איסו"ה מהני], אלא בעינן שלא יהא הנייר שלה.

רמז) **היה טופס לכ"א והעדים למטה את שהעדים נקרין עמו כשר. הרמב"ם** [ד יח] כתב שאם הגט יוצאת מתחת ידי א' מהעליונות הו"ל ספק מגורשת, דשמא לא קאי עליו. [וכ"מ **ברש"י** ד"ה את 'שמא' לא העידו אלא על האחרון]. וע' בסמוך.

רמח) **את שהעדים נקרין עמו כשר.** בפשוטו קאי כר' מאיר [וכן המשניות בהמשך פז. ופז:], ולר"א כולהו כשרים ע"פ עדי מסירה[כא]. אבל **הרמב"ן** כת' דלדעת **הרי"ף** קאי אף לר"א, היכא דליכא עדי מסירה. [ולפ"ז לא הוה סתם משנה כר' מאיר[כב]].

וכ"פ **הרמב"ם** [שם] שאם נמסר לכ"א בעדי מסירה אף העליונים כשרים. והרמב"ן ביאר דלא הוה מזוייף מתוכו, דהא פסולו ניכר מתוכו, וידיע מילתא לכל מאן דמטי שטרא לידיה דלא חתמי עלה, ולא אתי למסמך עליה.

ובחי' מכת"י כת' דהיינו בדיעבד אבל לכתחילה בעי עדי חתימה [ודלא כתוס' לעיל ג: דהוה עצה טובה להחתים עדים, וכשר לכתחילה בלא עדי חתימה. וע"ע לעיל לו.].

הא לא ידעי בהי מינייהו

רמט) **מאן תנא, א"ר ירמיה דלא כר"א וכו' הא לא ידעי בהי מינייהו מגרשה. פרש"י** דאין זו נתינה מבוררת לשמה. ולר"א [להך ס"ד] 'לה' לשמה קאי אוכתב ונתן. וצריך נתינה לשמה. והרמב"ן ביאר דכריתות הגט לא הוה בכתיבה לחוד, אלא אף במסירה. אבל **התוס' הרא"ש** [לעיל ב:] הביא מכאן דלר"א בעי שיהא מוכיח לעדי מסירה האי מינייהו מגרש, וכמו עדי חתימה לר' מאיר [משמע דהוה משום דבעי מוכיח מתוכו, ולא משום לשמה]. [וע' באחרונים שם].

האחרונים הק' אמאי נחשב חסרון לשמה, הרי נותן כל גט לאשה לשמה בשם בעלה, אלא דהוה ספק דלא ידעי' האם תתגרש בו. ולא מצאנו דכל ספק בגט יחשב שלא לשמה [ואף כשיש ספק בשעת הכתיבה[כג]]. וע"ע **חזו"א** [קי]. ואפשר דשאני הכא שיודע שנותן שניהם, ומסתפק ביניהם[כד].

והתה"ד [רלג] כת' דבמקום שיש ספק בשמות יכתוב ב' גיטין [לכתחילה], ואין בזה חסרון לשמה. ומהני אפי' לר' ירמיה, דל"ד לסוגיין דגט זה נכתב שלא לשם גירושי איש ואשה הללו, ומש"ה לא הוי נתינה מבוררת אף כשיתנו שניהם. אבל היכא דב' הגיטין נכתבו לשם גירושין איש ואשה זו, אלא שמספק הוזקקו לשניהם, מ"מ חשיב שפיר נתינה מבוררת כשיתנו שניהם. [וציין לגמ' לעיל כד:].

אבל **הנוב"י** [אה"ע צ] צווה כשנותן ב' גיטין משום ספק [בשמות], שלא לגלות לבעל, כדי שכתיבת כ"א יחשב לשמה. **והחזו"א** חלק דדוקא בספק שאינו גט

יט. ולדעת תוס' [הנ"ל] דאיירי במשולשין צ"ב, דיוכל לטרוח ולברר הסימן.

כ. **והחזו"א** דן אי בעי שיהא שלו וראוי לגרש בשעת כתיבה כדי שיחשב לשמה. [דומיה דהדא דבעינן שלא יהא מחוסר קציצה].

כא. ויל"ד דאף לר"א נפק"מ כשהגט יוצא מתחת ידי האשה [או שליש], ואומרת שנתגרשה בעדי מסירה.

כב. אבל לדעת תוס' הוה מח' ואח"כ סתם. וא"כ צ"ב אמאי לא פסקו כר"מ. [ולכאו' צ"ל דאיירי שהגט יוצאת מתח"י האשה, ואין עדים לפנינו].

כג. ואפשר כיון דהספק האם יש צווי הבעל גרע. אך ילה"ק ע"ז דאמרי' [לעיל סו.] הוכיח סופו על תחילתו, ואף דבשעת כתיבה לא היה ידוע דעת הבעל. ועי"ש.

כד. ואינו מתכוון לגרש בזו לבד. [וכל החסרון כשנותן ב' גיטין. אבל בכ"מ דהוה ספק בעלמא, דעתו לנתינה שלימה לצד שמהני. ואף דיודע שיש בזה ספק].

מבעלה נחשב שלא לשמה, אבל שאר ספיקות בכשרות הגט, הרי נגמר יחודו של גט [אם הוא כשר]. [וכדברי תה"ד הנ"ל].

[וה**אחרונים** העירו דלעיל סו. משמע דאף במקום ספק צווי הבעל מהני כתיבת הגט, ונחשב לשמה. וע' מש"כ שם].

ועוד הק' **האו"ש** [גירושין ג ד] דהכא תולה במציאות לשעבר [ודעתו לשמה על הצד שזה הגט שבעלה כתב, וכ"ש לתוס' דאיירי במשולשין, ונותן ע"ד ששמו כך], **ובתנאי לשעבר לא בעי ברירה** [ע' מה שהו' לעיל כה.]. וכן הביאו ה**אחרונים** דגבי קדשים שנתערבו [שקלים ז] מקריב לשם מי שהוא[כה].

רנ) **שם. הא לא ידעי וכו'. פרש"י עדי מסירה.** וצ"ב אמאי תליא בעדים, הרי השליח עודה את מסירת הגט.

והגר"ח [הו באמר"מ טז י] הק' דלדעת **ר"ת** [בתוס' ד.] אף לר"מ צריך ע"מ משום דבר שבערוה, ואמאי לא חיישינן הא לא ידעי. והגר"ח תי' דלר"א בעי עדים לאשויי שטרא, ובזה ס"ד דבעינן לשמה. אבל לר"מ הגט נעשית לגט ע"י ע"ח. ובעי ע"מ לנתינה ולגירושין. וכעי"ז **החזו"א** הק' דהו"ל להק' דנבעי עיקר הגירושין לשמה, ודחה דלא בעי לשמה אלא על הספר, ולא על הנתינה.

רנא) **שם. דלא כר"א וכו'. תוס'** [לעיל ד. ד"ה דקיימא] הוכיחו מסוגיין דלר' אלעזר ל"מ עדי חתימה לחוד [בלא עדי מסירה], דא"כ דל עדי מסירה מהכא וסגי בעדי חתימה. וקשה לדעת הרי"ף דס"ל דסגי בעדי חתימה לחוד[כו]. וכיון דיש בו עדי חתימה, אי"צ עדי מסירה [ואי"צ שידעו בהי מגרשה].

והרמב"ן ורשב"א תי' דס"ד דהגמ' דר"א בעי נתינה לשמה מפני שעידי מסירה כרתי [כי היכי דר"מ בעי חתימה לשמה משום דעידי חתימה כרתי], הלכך לדידיה 'לה, לשמה' קאי אף אנתינה. ולא קאי א'וכתב' לחוד. שהרי כריתות הגט אינה בכתיבה בלבד אלא אף בעדי מסירה.

וכשם שצריך כתיבה לשמה לר"א אפי' בשיש שם עידי חתימה [ע' לעיל ג: ורשב"א שם], דרחמנא אמר כל כתיבתו יהא לשמה [דכיון דפעמים נעשה בלא עדי חתימה]. אף עדי מסירה בעי לשמה, ואף במקום שיש עדי חתימה.

והריטב"א תי' עוד די"ל דבמקום שיש ע"ח אי"צ מסירה לשמה, אלא דגזרו אטו מגרש בעדי מסירה. דחיישינן למזוייף מתוכו.

דף פז.

רנב) **חיישי' שמא על שאילת שלום חתמו. הרמב"ם** [ד כה] פסק דהו"ל ספק מגורשת שמא לא חתמו העדים אלא על שאילת שלום[א]. **והר"ן** חלק דכיון דאין העדות מתברר ומוכיח הרי הוא כאילו אין כאן עדים כלל. ודקאמר חיישינן הוא טעם הפסול[ב]. **והחזו"א** כת' דנראה דאף שנתכוונו לחתום אינו ממש, וכמו שחתמו למעלה [לקמן בע"ב, דאינו כתיקון חכמים]. והוסיף החזו"א דאפשר דהעדים רשאין לחתום בלא דעת המתחייב [דאינו מעיד כלל על שטר העליון], ונמצא דאין כאן עדות כלל. [וצ"ע מדברי הרמב"ם דמשמע דהוה ספק].

רנג) **ושאלו כשר וכו'.** [הגמ' ב"ב קעו. מביאה חילוק זה אף בשאר שטרות, דתלי בו' על מה קאי העדים]. **הרשב"א** כתב דמ"מ כשכתבו זמן לכל א' לא אמרי' ו' מוסיף, כיון דהזמן מפסיקן.

רנד) **ותיפוק ליה דהו"ל נכתב ביום ונחתם בלילה. רע"א** [ושאר אחרונים] הקשו דהגט השני מוכיח עליו דלא נמסר עד זמן השני, א"כ אמאי יש בזה פסול מוקדם,. [וה**אחרונים** תי' בכמה אופנים]. **והרש"ש וחזו"א** תי' דאין בזה ראיה, דאפשר שאיחר זמן הגט השני, דגט מאוחר כשר.

רנה) **א"ל רבינא וכו' נמצאו ב' נשים מתגרשות בגט א' והתורה אמרה וכתב לה, ולא לה ולחברתה.**

כה. וה**אחרונים** דחו דאין ראיה מקדשים, דסתמא לשמה. א"כ אף מספק לא גרע.

כו. ועוה"ק האחרונים דאיירי בגט הבא ממדינת הים, וע"ב יש בו עדי חתימה, דהבעל אינו לפנינו והעדים אינם יודעים שצווה לגרש.

א. ומשמע דתליא בכוונת העדים בשעת חתימה, ואם נתכוונו לחתום אף ע"ז מהני.

ב. וה**בי"ש** [שם טו] הק' דב**שו"ע** לגבי שאילת שלום משמע דאינה מגורשת כלל, ואילו גבי זמן לכל א' הביא דברי הרמב"ם דהוה ספק.

בחי' מכת"י [במשנה] הקשה דלר' מאיר אף כשיש טופס לכ"א, מ"מ החתימה קאי אב' גיטין, והוה ולא לה ולחברתה [וכה"ק הפנ"י]. ותי' דלא ממועט שיחתמו על ב' גיטין, דכי חתימי סהדי אכולהו לגבי כל א' באפי נפשיה. אבל כשהוא גט א' נחשב חתימה אחת לשניהם.

רנו) **דהדר כתב פלוני גירש פלונית. פרש"י ואפ"ה** צריך לשונות הגט שלמעלה, דע"ז קאי כל הנך גיטין. **הרמ"ה** [הו' בחי' מכת"י וטור קל י] כתב דבעי לסיים כל ענינו של גט על כ"א ואחד, ואל"כ הוה ב' נשים בגט א'. [וע' ב"י].

והרמ"א [קל ה] כתב דבענין לכתוב 'ו'פלוני ופלונית, אבל פלוני ופלונית העדים קאו אאחרון[ג].

רנז) **שם. הרשב"א** כת' **דהרי"ף** לא הביא הא דר"ל, משום דס"ל דר' יוחנן פליג דאף דחזר וכתב פלוני גירש פלונית וכו' נחשב ב' נשים בגט א'. אך הביא שה**רמב"ם** פסק כתרוייהו, דכ"ש דר' יוחנן ס"ל דמהני הא דר"ל, ונחשב כלל, וכי הדר פסקינהו ב' גיטין מקרי[ד].

רנח) **ומ"ש מהא דתניא הכותב כל נכסיו לב' עבדיו וכו'.** [כדלעיל מב. עי"ש]. **הראב"ד** [לרי"ף] הק' דנימא דהתם נמי איירי דהדר פלגינהו. [כתי' הגמ' לעיל]. ותי' דבשטרי ממון אי כתב בסוף כל נכסי נתונים לפלוני נתונים לפלוני עבדי בטל האחרון את הראשון, והכל של אחרון. כדאי' [ב"ב קסה:] מלמעלה מאתים ולמטה מנה הכל הולך אחר התחתון.

רנט) **ריב"ב אומר אם יש רווח ביניהם. התוס' הרא"ש** כת' דהיינו כשיעור חתימת עדים. וכיון דיש הפסק העדים מעדים על הגט האחרון. ונחשב שהעדים מעידים ע"פ הזמן שכתוב למעלה, שיודע שהיה בזמן זה. ושמא לא ידע בשאר הגיטין. **והריטב"א** מביא **י"מ** דרווח היינו שאינו מערבם [מתחילה], וכוונת ריב"ב דאם עירב מתחילה אע"ג דיש זמן לכ"א כשר.

רס) **וב' עדים יוונים וכו'. פרש"י** דחתימת היונים נראה כחתימת עברים, אבל מתפרש להיפך, כלומר בנו של יוסף שמעון[ה]. אבל **הרמב"ם** [בפיה"מ והרע"ב] כת' דהיונים כותבים משמאל לימין.

ובגמ' [בע"ב] מבואר דחיישי' דילמא גונדלית[ו] חתים, **פרש"י** שלא כמנהגם, אלא כדרך העברים. ולפרש"י ניחא דאותו חתימה מתפרש להיפך, וא"א להבחין מתוך החתימה מה כוונתו. אבל **התיו"ט** תמה לדברי הרמב"ם הרי ניכר שחתם משמאל לימין, ומה שייך חשש גונדלית שהיפך. **והרש"ש** ביאר דהיינו דחתם שמו תחת שם הישראל, ושם אביו תחת אביו של העליון [וסדר המילים מימין לשמאל, ואף שכל מילה לעצמה הוה משמאל לימין].

הרמב"ם [בהלכות] השמיט דין עדית יונים, **וה"ה** [ד כ] כתב דהוא משום דכבר נשתקע כתב יווני מן העולם[ז].

רסא) **את שהעדים הראשונים נקראין עמו כשר. פרש"י** אם העברים חתומים למעלה וכו' ואם היוונים. [ואף דפשטות המשנה ב' עדים עברים ראשונים, מ"מ ה"ה להיפך. מש"כ ב' עדים עברים לאו דוקא שהיו ראשונים].

רסב) **עד א' עברי וע"א יווני וכו'. פרש"י** שהיווני חתום על גט הראשון, ע"י שהתחיל בסוף השיטה והמשיך בשיטה שאח"כ. [והניח רווח לפני חתימתו[ח]]. **ורש"י** [בע"ב] הביא דהכל פותרים דחתמו בלא הנחת רווח. [אלא עד עברי ועד יווני]. **וכ"ד תוס'** [בע"ב] ושאר **ראשונים. ורש"י** הק' דאין עד עברי חתום על הגט השני [ולא עד יווני על גט הראשון].

רסג) **תוד"ה וליתכשר.** אבל איש פלוני [בלא עד] לא,

ג. והבי"ש [טז] הקשה היאך הוכשר האחרון, דכיון דהוא ענין בפנ"ע הוה כמי שאין לו זמן. וע' בסמוך דהתוס' הרא"ש דאף דהוא ענין בפנ"ע מהני הזמן של העליון.

ד. והר"ן כת' דכ"ד הרי"ף.

ה. ולכאו' יש בזה חידוש דמהני חתימת העדים [היכא דתרוייהו תחת גט א'], ואף דלא ידעי' אי חתמו כיונים או כעברים [גונדלית]. ואף שיש ספק בפירוש שם העדים כשר.

ו. הראב"ד [לרי"ף] כת' ד'גונדלית' כלומר מזרת לאגודל. [להיפך].

ז. והאחרונים [**חת"ס, רש"ש**] הק' דאף בימינו אומות העולם כותבים משמאל לימין, ושייך חשש זו. [ובשלמא לדעת רש"י י"ל דכתיבת ראובן בן נתבטל]. וכת' דהרמב"ם השמיט משום דלא שכיח.

ח. והרשב"א הביא מקשין [לפרש"י] שאין דרך החותמין כך

קאי א׳בן יעקב עד׳ דבתריה והוי כאילו כתב בהדיא דראובן עד. וכ״כ **תוס׳** [ב״ב קסא:]. **והקוב״ש** [ב״ב תקפט] כת׳ דמבואר דסגי דחתם שמו ראובן, ומתפרש החתימה ע״י שם אביו. וכת׳ דלפ״ז סגי שחותם את שמו לשמה, דהוה עיקר החתימה[ט]. והשאר [בן פלוני עד] הוה רק גילוי בעלמא ואי״צ לשמה[י].

התה״ד [הו׳ ברמ״א קל יא] כת׳ דכיון דשם אביו של העד אינו מעכב, א״כ כששינה בו כשר [ע׳ מה שהו׳ לעיל פ.]. אבל **הב״י** הביא בשם **הרשב״ץ** דפסול. והוסיף דאפי׳ יחתום שוב, דהחתימה הפסולה הוה כמזוייף מתוכו.

אבל **הרמב״ן** כת׳ דהשתא קס״ד דפב״פ לאו דוקא, וה״ה איש פלוני לחוד כשר. [ע׳ ריטב״א].

רסד) **ודידעינן דהא חתימה דלאו דיעקב הוא. פרש״י** אלא של בנו.

והראב״ד [לרי״ף] כת׳ דה״ק דלא אשכחן חתימות ידו של יעקב שתהא כזו. משמע דצריך קיום ודימוי חותמות. אבל **הרשב״א** כת׳ דייק דדוקא דידעינן, אבל בסתמא יש להכשיר בלא קיום חותמות כל שאין עליו עוררין.

והט״ז [קל ז] הקשה מהו דידעינן דלאו דיעקב, וכי ידעינן כל יעקב שבעולם[יא]. ופי׳ שכוונת התרצן שרואים דהוא גמר חתימתו [ודייק כן ממש״כ רש״י ׳אלא של בנו׳]. ועפ״ז כתב הט״ז דבמסקנא לא מהני חתימה א׳ לב׳ גיטין, דאמרי׳ דהוה גמר החתימה ולא חתימה בפנ״ע [ואפי׳ כתוב בן יעקב אשני][יב].

רסה) **תוד״ה דידעינן.** משמע בסתמא היה לנו לתלות וכו׳. **והקוב״ש** [ב״ב תקצ] ביאר דמהלכות עדות לעולם תולים להכשיר, וכעין מה שמצאנו בנמצא קאו״פ תולים להכשיר. וע׳ **תוס׳** בע״ב [ד״ה וניחוש]. אבל **הריטב״א** כתב דידעינן לאו דוקא, דאפי׳ בספק לא מכשירים, דבעי קיום[יג].

[וכעי״ז כ׳ **הראב״ד** בהשגות לרי״ף].

בסוגיין - **ההג׳ אשר״י** [ב יב, וציינו הב״י קל ובי״ש שם כט] הביא בשם ר׳ שמחה דהיכא דהעדים לא חתמו בכתב ידם, אלא הסופר חתם שמם הגט כשר אף לר״מ. דכ״ה דמהני כתיבת הסופר בשליחת הבעל לר״א, ה״נ מהני לר״מ בשליחות העדים. ואף דאין ראיה מחתימה זו[יד]. [וכת׳ דמהני כה״ג גט שבא ממדינת הים, והשליח אומר בפני נחתם[טו]]. **והאו״ז** חלק דכשאינם חתומים בכתב ידם הוה פסול גמור[טז].

דף פז:

רסו) **סימנא שוייא וכו׳. הריטב״א** כת׳ בשם **רבו** דוקא דכתב ׳עד׳, דלא עדיף אות מכל שמו. **וי״מ** דהסימן מהני במקום פלוני עד. וכ״ד **המרדכי** [ב״ב תרמא] שכתב דמי שרגיל לחתום שמו כך[א] מהני בלא לכתוב עד, דלא גרע מסימן אחר.

רסז) **דילמא גונדלית.** ובפשוטו משמע דהוה חשש בעלמא [והוה ספק]. אבל **החזו״א** חידש דאפשר

בשטות מפוזרות, אלא איירי בחתומין כדרך החותמין בשיטות סמוכות.

ט. [וכעי״ז כתב **בשו״ת הרא״ש** [לה ה הו׳ לעיל פה:] ד׳ודין׳ ל״צ לשמה]. ויל״ד דהיכא דחותם אני יוסף בן שמעון עד, סגי שיחתום ׳אני׳ לשמה, והשאר יהני אפי׳ כתב ע״ג כתב וכדו׳.

י. ויש לדחות דהיינו רק כשנכתב קודם בן יעקב. אבל מה שחותם אח״כ הכל הוה חתימה. [דאל״כ נימא דכל החתימה ל״צ לשמה אלא אות א׳, ועי״ז יחשב צייר כוורא וכמש״כ תוס׳ בע״ב ד״ה ודילמא סימנא].

יא. ויש ליישב ע״פ מש״כ **הנתיבות** [מו ה. הו׳ לעיל ג.] דכשלא יודעים מי העד בעי קיום מדאורייתא.

יב. וצ״ב דמבואר בגמ׳ אח״כ דמהני בשמה דאבוה, או מדין סימן.

יג. [ויל״ד האם כוונתו בא״י טענינן, או דבמקום ריעותא בעי קיום טפי]. משמע דהיינו מדרבנן, אבל מדאורי׳ ודאי החתימה נחשב עדות.

יד. וכת׳ דהא אם ישרפו את הגט מיד לאחר נתינתו מגורשת [ול״צ שיעמוד לראיה].

טו. וצ״ב האיך נימא דכה״ג מדאורייתא אי״צ קיום, וכדאי׳ בגמ׳ לעיל ג. דהוא הטעם דמהני בפני נחתם].

טז. ולכאורה הטעם משום דאין כאן שום ראיה מהעדים. [אך היכא דהסופר כתב שמות העדים, והעדים עשו סימנא בעלמא לכאו׳ מהני, וע״ד מש״כ תוס׳ [בע״ב ד״ה ודלמא סימנא]. אך סתימת הפוסקים דצריך שהעדים יחתמו דוקא שמם ושם אביהם. וצ״ע].

א. משמע דוקא במי שרגיל לחתום הרבה.

דאחרי שיש חשש גונדלית, א"כ נחשב דהעדים לא חתומים על גט זה, ואינו עדות כלל.

רסח) **ותנא דידן דילמא גונדלית, וג' אחד וכו'. רע"א** ביאר דיש כאן חידוש טפי מרישא, דקמ"ל דאף בעד העברי חוששין לגונדלית. אך שוב הק' רע"א דדבר זה מוכח אף ברישא, דאי' דאת שהעדים הראשונים נקראין עמו כשר. ופרש"י דקאי אף כשהראשונים יוונים, וחיישי' שהעברים חתמו גונדלית.

רסט) **שייר מקצת גט וכתבו בדף השני. בגמ'** [סוטה יח.] **ממעטינן** [גבי מגילת סוטה] **ספר א' ולא ב' וג' ספרים, ופרש"י כעמודי ס"ת. ותוס'** [שם יז: ד"ה כתבה] הק' דמבואר הכא דמהני גט שכתבו בב' עמודים. ותי' דאיירי הכא במעורה [וכעין הא דאי' לעיל כ:]. **ותוס'** [מנחות לג. ד"ה כתבה] חילקו דדוקא גבי סוטה דכתיב 'בספר' המבורר ממעטינן ב' עמודים, אבל בגט כתוב 'ספר'.

אבל **ר"י** [ב**תוס'** שם ולעיל כ: ד"ה ספר] **פי' דב' ספרים איירי בב' חתיכות, שמקצתו בקלף א' ומקצתו בקלף שני. ותוס'** [סוטה שם] מבואר דאפי' הדביקום פסול [והו' **ברמ"א** קל ז ועי' נו"כ]. וכן **תוס'** [מנחות] הביאו בשם **הירושלמי** לפסול [תפילין] בב' עורות.

רע) **חתמו עדים בראש הדף. בחי' מכת"י** כת' דאימר לאו סהדותא חתימי אלא מתעסקין בעלמא. **והקוב"ש** [ב"ב תקפז] כתב דכשחתמו העדים בגט פשוט מאחוריו[ב], וכן מלמעלה וכו' אינו חתימה כלל, ואפי' נתכוונו להעיד. [וכ"כ **החזו"א** הו' בע"א]. וכתב דלא דמי למש"כ **רבינו יונה** [ב"ב קס.] דכשהרחיק ב' שיטין השטר הוה שטר לענין טענת להד"ם, אלא דיבול לטעון שזייף ברווח זה. דהתם נחשב חתימה אלא שחששו לזיוף, משא"כ הכא לא נחשב חתימה כלל.

הרמב"ם [ד כא, כב] פסק דאם נמסר לה בעדי מסירה כשר. וכ"פ בהל' יח גבי טופס לכל א', דהעדים קאי רק אאחרון. **והרמ"ך** פליג [בטופס לכ"א] דמשמע דל"מ ליתן לכ"א, דהגיטין הראשונים מזוייפין מתוכן כיון דלא נחתמו כהלכתן. **והרמב"ן** ביאר דאינו נחשב מזוייף מתוכו כיון דפסולו ניכר. [ויל"ד לסברת החזו"א [הו' בע"א] והקוב"ש נחשב דהעדים לא קאי עליו כלל, א"כ לא יחשב מזוייף מתוכו[ג]].

רעא) **שם. לכאו' איירי אף דכתב בסוף הגט הכל שריר וקיים** [או הרי את מותרת לכל אדם]. דאל"כ ניחוש שמא הוסיף תנאי וכדו' בסוף הגט. [וע' תוס' ב"ב קסב.].

רעב) **או מאוחריו בגט פשוט. הב"ח** [קל] כת' דאם סוף הגט נכתב מאחוריו, והעדים חתמו ע"ז מהני, וכמו כתבו בדף השני. **והט"ז** [קל ב] פליג.

רעג) **יונית ועדיו עברית. הגמ'** [לעיל יט:] מביאה מכאן דכל לשון כשר, ולא בענין אשורית.

והב"י [ר"ס קכו] כתב דלפ"ז כ"ש כתב פרובינצל [הנקרא בתב רש"י] שבדו ההדיוטות לא גרע מכתב עבו"ם הסכמיים[ד]. ואדרבה י"ל דכתב משקי' [שדומה לאשורי] גרע, דצריך ליכתב כתיקונו. משא"כ כתב פרובינצל הוה כתב בפנ"ע[ה]. אבל **התה"ד** [רל] כתב בשם **האו"ז** וכן **הכל בו** דבענין כתיבה תמה [גסה ולא משייט], ואפי' קוצו של יו"ד מעכב. וכ"כ **בשו"ת הרא"ש** [מה יג] דבעי אשורית אם לא במקום עיגון. [וכ"פ **הרמ"א** קכו א].

בחתימת הגט – **הב"י** [ר"ס קל] הביא בשם **הרשב"ץ** דנהגו שהעדים חותמים באשורית כדי שיהא בכתיבה אחת, אבל אין קפידא בדבר[ו]. ואפי' ד'וכתב' דקרא קאי אחתימה [לר' מאיר], מהני אפי' אינו ניכר לתינוק דלא חכים [ואף דלענין כתיבה לא סגי בהכי]. ויבואו העדים

ב. והביא בשם **הרמ"ה** דכל גט מקושר מהני רק מדין תקנ"ח, ומדאורייתא אינו חתימה כלל [ולא אמרי' דמהני מדאורייתא ע"י שנקבע שזה צורת החתימה].

ג. ואפשר דמ"מ לצד דמזוייף מתוכו משום גזירה שמא יסמכו עליו [וע' לעיל ד.], לא תליא בגדרי החתימה ע"פ דין. אבל לצד דגדר מזוייף מתוכו משום דכשחתום הוה חלק מהגט, הכא ודאי ל"ש כזה.

ד. [וע' ר"ן נדרים ב. דלשון שבדו חכמים לא גרע מלשון אומות].

ה. **והפתח"ת** [ר"ס קכו] דן להלכה במקום שאין מי שיודע לכתוב אשורי האם עדיף כתב מרובע שלא כתיקונו, או כתב רש"י.

ו. **והגט פשוט** [הו' בפתח"ת] הביא דיש נוהגין דוקא בכתב פרובינצל שרגילים לכתוב בו, דאם יצטרך קיום עי"ז יכירו חתימת העדים.

ויקיימו חתימתן. **והפתח"ת** [ט] הביא דמהני אף כתב פרובינצל [כתב רש"י], אף לצד דל"מ לכתיבה. וכל שאנחנו יודעים לקרוא מהני. אך כתב שלא יהא ע"י דיבוק האותיות[ז].

רעד) **שם. הרמב"ם** [ד ח] פסק דאם מקצת הגט בלשון א', ומקצתו בלשון אחר פסול. ומקורו מה**תוספתא** [ספ"ז] דכתבו בה' לשונות וחתמו בה' לשונות, והרמב"ם גרס פסול[ח]. **והראב"ד** חלק דאפשר דה"מ כתב בב' לשונות וחתם בב' לשונות. אבל חתם בלשון א', החתימה מצרפו. והר"ן ביאר סברת הרמב"ם דדוקא ע"א עברי וע"א יווני כשר, דכל חתימת הוה ענין בפנ"ע. אבל היכא דבגט עצמו יש שינוי ב' לשונות ל"מ[ט].

ובשו"ת הרמ"א [קכו והלאה] הו' שדנו היאך כותבים הגט בארמית, ולשון הרי את מותרת בלה"ק. ותי' דלשון ארמית הוה שיבוש מלה"ק. ועי"ש תירוצים נוספים.

רעה) **איש פלוני עד כשר. הלח"מ** [א כד, ד כ] כ' דה**רמב"ם** ס"ל דלכתחילה בעינן איש פלוני בן איש פלוני עד, דהוה בכלל תקנת רבן גמליאל [לעיל לו.] שיהיו העדים מפרשים שמותיהן בגט. והא דאיתא [במשנה בע"ב] פלוני עד וכו' היינו קודם תקנת ר"ג [ובדיעבד כשר].

הבי"ש [קל יט] כתב בשם **הלבוש** דדוקא בגט צריך לכתוב עד, דגט הכל לשון הבעל, ולכן חותם עד כלומר שהוא מעיד שהבעל אמר זה לפניו. אבל שאר שטרות **אי"צ**. [וצ"ב א"כ היאך מהני איש פלוני בן איש פלוני]. **והתור"ג** כתב דכוונתם בהא דלכתחילה בעי פב"פ עד, ואף דבשאר שטרות מהני פב"פ בלא עד.

רעו) **כתב הניכתו וכו'. פרש"י** שם לווי של כל המשפחה. [וכדמבואר לקמן פח. דקאי אחניכת אבות. ע' בסמוך]. **והראב"ד** [לרי"ף] ביאר דצריך לכתוב שם אביו בגט, כדי לברר הדבר[י]. ואם לא כתב שם אביו, אלא שם אבי המשפחה[יא]. הם כאילו כתבו שם אביהם וכשר[יב].

אך **תוס'** [לקמן] כת' דהכא איירי בחניכת האיש והאשה. והגמ' [לקמן] דחניכת המשפחה לא קאי התם אמתני'.

רעז) **שם. כתב הניכתו.** משמע דהוה בדיעבד[יג] [ע' בסמוך]. **והרמב"ם** [ג יג] דחניכה מהני רק בדיעבד. אבל **תוס'** [פח. ד"ה וכך] גרסו ע"ז כך היו נקיי הדעת שבירושלים עושים, ומשמע דכשר אף לכתחילה, ואי"צ לכתוב עיקר השם. וכ"כ **תוס'** [לעיל לד: סוד"ה והוא] וביאר דנקיי הדעת היו שמותיהם ידועים וליכא לעז, א"נ כשכינוי דומה לשם כשר לכתחילה. ה**רא"ש** [לעיל לד: ד ז] כ' דאיירי דהכל קוראים אותו בשם זה. [והו' דרכ"מ קכט ג].

רעח) **וליחוש שמא ב' גיטין. פרש"י** ומגרשה בשני חצאי גיטין, והעדים לא על שלו חתמו. **והב"י** כתב דבזה ל"מ עדי מסירה, דחיישינן שגירשה בגט פסול[יד]. [וע' מהרש"א וחזו"א דהאריכו בזה].

רעט) **תוד"ה וניחוש.** התם משום דאיכא רגליים לדבר וכו' שחתם שם אביו וכו'[טו]. ומשמע בתוס' דבעלמא חיישינן לפסול[טז]. אבל **בתוס'**

ז. [ויל"ע דאף חתימה ע"י דיבוק האותיות יהני מדין סימן בעלמא, כיון דניכר בו שמו ושם אביו וידעי' מי חתם. וע"ד מש"כ תוס' ד"ה ודלמא סימנא].

ח. וכ"ה בתוספתא דידן. אבל הראשונים הביאו דהגירסא 'כשר'.

ט. וכת' דהתוספתא איירי בה' לשונות וה' עדים, דקמ"ל דאף כה"ג דהחתימה דמי לכתיבה עדיף.

י. ונח' הפוסקים בזה אי שם אביו מעכב בגט [הו' לעיל פ.].

יא. כגון מאיר אבן זבדו ויוסף אבן פשקיר.

יב. [לכאו' לא גרע מהיכא דלא כתב שם אביו. ואפשר דאיירי באופן שמשמע שהוא שם אביו ממש].

יג. וכ"מ ב**רש"י** דרק בחתימת העדים כשר לכתחילה.

יד. והבעל מסר גט פסול. והחזו"א הקשה דיותר הו"ל לחשוש שהאשה זייפה לגט. [וי"ל דהוה לרבותא]. ובעלמא אמרי' דהבעל אינו חשוד לגרשה בגט פסול, ואם לא גמיר הלך אצל מי שמלמד לעשות בכשרות, דאל"כ יש לחשוש לשאר פסולים.

טו. [ולכאו' ל"מ אומדנא זו לחוד, אלא דהגדר דע"י האומדנא נחשב גדר חתימה ועדות].

טז. [וע' מש"כ בע"א בשם הקוב"ש] ואפשר דהכא כיון דאפשר דהעדים לא חתומים על גט זה כלל אי"ז עדות. ולא הוה חשש פסול.

הרא"ש הוסיף אבל הכא תלינן לפסול משום דאישתני משאר גיטין[יז].

דף פח.

רפ) **דידיעה ביה מתחתא דמגילתא. הרמב"ם** [ד כד]

פסק דאם אינו ניכר אע"פ שמסרו לפני עדים הו"ל ספק מגורשת. **והטור** [קל ז] תמה דכשיש עדי מסירה זכורים שלא היה בו תנאי אין חשש. וכת' דאפשר דכוונת הרמב"ם שאנו חוששין שהסופר עשה כן מעצמו לפני המסירה, והוה שלא לשמה. ועפ"ז כת' **ה"ה** דאם יש עדים שנכתב כן מתחילה כשר.

רפא) **תוד"ה ודלמא. ומיהו אמר ה"ר עזרא הנביא**

וכו' אבל כשלא נכתב כולו מודה רב נחמן דאינו חוזר ומגרש בו. **הקובה"ע** [עו יא] ביאר ע"פ סברת **התוס'** [לעיל לב:] דלרב נחמן א"א לבטל את הגט משום דנחשב מעשה, ולא אתי דיבור ומבטל מעשה, והכא שלא נגמר כתיבתו עדיין אינו מעשה. אבל **תוס'** [קידושין נח:, וע' מש"כ לעיל לב:] דהוה ביארו דהוה כמעות שאינן מתבטלות. [דל"ש ביטול בחלות לשמה דנחשב מאליו, כיון דנכתב ע"י כתיבה כשירה].

רפב) **שם. והרמב"ן** פי' דכיון דמעיקרא מינהו שליח ובטלו, ואף שחזר ואמר לו השלם הגט, לא עשאו שליח אלא לחצי גט, ולא ניתן לגירושין[א]. **והרשב"א** הק' דכיון דתחילתו וסופו נעשית בצווי, למה יפסול משום המלכה שבינתיים[ב].

והר"ן ביאר דחיישי' שמא נמלך בעל וביטל שליחות הסופר, ואח"כ כשנתרצה לגרש לא חשש הסופר שעשאו שליח אלא השלים[ג].

רפג) **בא"ד א"נ אפי' כר' מאיר וכו'. המהרש"א** כתב דר' מאיר לאו דוקא, דלר' מאיר ל"ב כתיבה לשמה. אלא למאן דבעי כתיבה לשמה וגם עדות חתימה [דהיינו ר' יהודה לעיל ד.].

רפד) **א"ר ירמיה חתם סופר שנינו וכו'. אבל כתיבת**

הגט לחוד לא נחשב תורת עדות כלל [ואף בסופר מובהק], **ודלא כשמואל** [פו:][ד]. ויל"ד האם סברת ר' ירמיה דהסופר אינו מתכוון לתורת עדות כלל [ושמא כתב גט להתלמד]. או דבעי' חתימת עדות כצורת התקנה, דומיה דחתם מהצד וכדו'.

רפה) **א"ר חסדא הא מני ר' יוסי וכו'. פרש"י** דאמר מילי

לא מימסרן לשליח, ומש"ה ליכא חשש דהחתימו משום כיסופא. [וע' סוגיה לעיל סז.].

רפו) **תוד"ה אמר.** משמע דהלכה כר' ירמיה וכו'.

והראב"ד [א יד] דייק מדברי הרמב"ם דכתב סופר ועד אחד אינו פוסל לכהונה. ותמה דהא לשמואל אם נשאת הולד כשר, והאיך נימא דלדעת רב אפי' ריח גט אין בו, אין השכל מורה כן.

רפז) **בא"ד ומ"מ אין להכשיר וכו'.** [ועכ"פ פסול משום חשש זה]. **והראשונים** [לעיל סז.] דנו בזה להלכה. [ואכמ"ל].

רפח) **דהוו ידעי ליה לטופסא ולחתימת ידא דחד**

סהדא וכו'. מבואר בגמ' דלמ"ד כתב סופר ועד, לעולם אמרי' דהסופר נתכוון להעיד והוה חתימה[ה], ואף כשיש ב' עדים נוספים. וזה דלא כמ"ש **החזו"א** [קג כד] דבמקום ב' עדים כשרים ל"מ קיום חתימת הסופר [וע' **תוס'** טו.], דלא נתכוון לכך, ועוד דהבעל לא נתכוון שיעיד [וכן **רע"א** [ג:] דן בזה]. וצ"ע מסוגייתנו[ו]. [אמנם

יז. והתוס' רא"ש הוסיף ולעיל תלינן להכשיר דלא על חינם באתה חתימתו מתחת זה לתחת זה [וכמ"ש תוס']. [אמנם

א. וכ"כ **הריטב"א** דבטל שליחותו ושוב אין שליחות לחצאין. וצ"ב. [וסיים כדברי התוס' דאפשר לבטל הגט כשלא גמר כתיבתו, ולכאורה צריך להגיה דהוא פי' שני].

ב. וכה"ק **הר"ן** ולא ידעתי למה פסול בכך, דכשם שהבעל יכול לכתוב ולהמלך ולחזור ולכתוב [שהרי לא שמענו פסול בכך] למה לא יהא רשאי למנות שליח לחצאין. והר"ן כת' וכ"ת שאני שליח דהוה שליח שלא ניתן לגירושין [כדלעיל כט:]. דהתם אמרי' כן דאינו רשאי לעשות שליח אחר, אבל הכא אבל הבעל עצמו עושה השליח, ולמה לא יהא רשאי לעשות הסופר שליח לחצאין.

ג. ואף דיש ריצוי צריך לחזור ולמנותו.

ד. **ורש"י** [פו:] פי' דרב [שם] ס"ל כר' ירמיה, ע' תוס' [פו.].

ה. וע' **תוס'** [ג: ד"ה שלשה] דהסופרים חוששין למכשול נזהרין לא לזרוק גט, ומיהו אין רגילות להזהר לגמרי.

ו. ואולי כוונת החזו"א דוקא בגט, והכא איירי בכתובה. א"נ דבעינן לברר שהסופר כשר.

ל"מ כשהסופר אינו עד כשר, ולכאורה לא שייך בזה חזקה [כתובות יח:] שאין העדים חותמין אא"כ נעשית בכשרות].

רפט) **תוד"ה וכך.** במשנה איירי בחניכת האיש[ז].

[ודלא **כרש"י** במשנה כתב דאף התם איירי בחניכת משפחה]. **ובברייתא בחניכת המשפחה.** [**והראשונים** כתבו כתבו דהיינו שם המשפחה]. **והמרדכי** [שנד ר"פ כל הגט] נקט שלא הוזכרו שמותיהם כ"א ראש המשפחה, והביא מזה דמהני בעדי מסירה אף בלא שמותם [וע' לעיל כ. דדעת רוב ראשונים דבעי שמותיהם]. **ובפוסקים משמע דאיירי שאין בעיר אחר בחניכת אבות זו, ולכן עי"ז נחשב שכתבו שמותם.**

והתוס' רי"ד העמיד דכתב פלוני בן פלוני, ואותו פלוני לא היה אביו, אלא גדול משפחתו שהיו מייחסים אחריו. וכ"כ **הראב"ד** [על הרי"ף].

רצ) **חניכת אבות עד י' דורות וכו'.** בפשוטו משמע דיותר מדורות אלו אינו נחשב כשמו. [וכ"כ הרשב"א]. **ובב"י** [קכט] הקשה לא ידעתי אחרי ג' או י' דורות אמאי לא יזכיר, ואדרבה הוחזק יותר. **וריטב"א** הביא י"מ דאיירי שפסקה חניכה, ואמרי' דאם פסקה פחות מי' דורות מהני [וכתב ע"ז דלא נהיראה]. וכעי"ז לדעת התוס' רי"ד דחניכה הוא שם אבי המשפחה, ויותר מג' דורות כבר אינו נקרא 'בנו'. **והב"י כתב דאיירי שלא פירשו שמותיהם איירי** [וכמש"כ **המרדכי**] **דהזכיר רק חניכת המשפחה, דאחרי ג' דורות ליכא הוכחה דהוה בן משפחה זו**[ח].

והריטב"א מביא בשם **תוס'** דכוונת הגמ' דבעינן **שיוחזק החניכה י'** [או ג'] **דורות.** והקשה דל"מ כן בלשון מכאן ואילך, הול"ל פחות מכאן פסול.

דף פח:

גט מעושה

רצא) **גט מעושה בישראל כשר וכו'. הגמ'** [ב"ב מח.]

מביאה מכאן דתלויה וזבין הוה זבינא. והגמ' דוחה שאני התם דמצוה לשמוע דברי חכמים.

ותוס' [שם ד"ה אילימא] ביארו דהיכא דהוה כדין [דמחוייה לגרשה] נחשב 'זבין', דמה דמחוייב לעשות הוה כמו מכר[א]. אבל שלא כדין הוה מתנה[ב]. **והלח"מ** כת' בדעת הרמב"ם דנחשב זביני כיון דמקבל מצוה.

והרמב"ם [גירושין ב כ] ביאר דאף דאנסוהו נחשב גט דאמרי' שהוא רוצה בכך. ואינו נקרא אונס אלא מי שאנסוהו לעשות דבר דאינו מחוייב מה"ת. אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה, והוכה עד שעשה מה שחייב לעשותו, אין זה אונס אלא הוא אנס עצמו בדעתו הרעה. מאחר שהוא רוצה להיות מישראל רוצה הוא לעשות המצוות ולהתרחק מהעבירות ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש מרצונו[ג].

ולכאו' כוונת הרמב"ם לדחיית הגמ' [הנ"ל] דמצוה לשמוע דברי חכמים. ומשמע דאף דקי"ל כרב הונא תלויה וזבין הוה זביני, אפ"ה בגט בעי סברת מצוה לשמוע[ד] [וכה"ק **הרמ"ך**].

והאחרונים [שיע' הגר"נ ב"ב כה] ביארו דבגט יש תנאי נוסף דבעינן רצון המגרש [וכמ"ש **הרמב"ם** א א די' דברים מעיקרי הגירושין שלא יגרש אלא לרצונו], **ולא סגי בדעת קנין** [ותלוי' וזבין נחשב 'דעת' ולא רצון].

ובחי' מכת"י כתב דאפי' לא עשה מעשה בגופו נחשב אונס לפסול הגט, ואפי' איום באמירה בעלמא שיכול לעשותו הוה אונס. וכ"כ הראשונים בכ"מ [ב"ב מ:][ה].

ז. ואיירי שכתב רק חניכתו במקום שמו.

ח. וכוונת הב"י דכתבו רק חניכת אבות, ויותר מג' דורות אינו נחשב שם מובהק שלו, וכמי שאין בו שם. [אבל המרדכי ביאר דמהני מדין ע"מ, וא"כ לא איכפת לן דאינו מוכח כלל של מי הוא. אלא דביותר מג' דורות נחשב כשינה שמו].

א. אבל **רשב"ם** [שם ד"ה התם] כתב [דהוה זבין] דלא מפסיד מידי, דכיון דאשתו שונאתו לא תעמוד אצלו.
והרמב"ן ועוד ראשונים [ב"ב שם] כת' דהתם מעיקרא קאי לס"ד דרב הונא איירי אפי' בלא נתינת מעות, ולכן למד מגט. אבל למסקנא דוקא אגב זוזי.

ב. **והשלט"ג** כתב בשם **הריא"ז** דשלא כדין נחשב 'יהיב' ואפי' אם נתנו לו מעות.

ג. **והאחרונים** דנו היאך מהני במומר לפ"ז. ואכ"מ.

ד. [ולדברי הרמב"ן שם ניחא, דדוקא לס"ד רב הונא ס"ל אגב אונסיה גמר ומקנה, וה"ה בגט. אבל למסקנא ס"ל אגב זוזי דוקא].

ה. והפוסקים האריכו בכמה אופנים בזה, ודנו אי אף קנס שפסק על עצמו יחשב אונס.

רצב) **תוד"ה ובעכו"ם.** אין לפרש דבענין זה פסול[ו] וכו'

דאטו מומחין עצמן יחבטו. **והריטב"א** הוסיף למ"ד [ע' בסמוך] דלא ס"ל עבדינן שליחותי', וביאר דהעכו"ם הוה מקל ורצועה לבי"ד.

והטור כתב בשם **הרמ"ה** דבעי שהנכרי יאמר 'תעשה מה שהדיין אומר לך', אבל היכא שכופה לכתוב גט, אף דהוה מחמת צווי הבי"ד ל"ש. **והטור** הביא שדעת **הרא"ש** דאין חילוק [וכ"פ **הבי"ש** קלד טו].

רצג) **אי עכו"ם לאו בני עשוי וכו'. תוס'** [ב"ב מח. ד"ה דבר] ביארו דכיון דע"י כפיית עכו"ם נותנו הוי שלא כדין. ושלא כדין הוה תלויה ויהיב [ואינו גט, ומ"מ פוסל לכהונה משום גזירה וכדלקמן]. ומבואר דאף שמחוייב לגרש, כשהכפיה נעשית שלא כדין אינו חייב עפ"ז[ז].

אבל **הרמב"ם** [שם] כתב דלא היה חייב לגרש וטעו בי"ד, או שהיו הדיוטות[ח] ואנסוה עד שגירש, הגט פסול [מדרבנן], הואיל וישראל אנסוהו יגמור ומגרש. **והלח"מ** הקשה דפשטות הסוגיה דשלא כדין אינו גט כלל [וכמו לרב משרשיא בעכו"ם]. והלח"מ תי' דבאופן דהבי"ד סבורים שבדין עושין גמר ומקני ע"י מצוה לשמוע דברי חכמים, ופוסל. אבל אם ישראל כפו וידעו שהוא שלא כדין אינו גט, ומדאורייתא אינו פוסל לכהונה.

רצד) **ומה טעם אמרו פסול, שלא תהא תולה עצמה וכו'.**

תוס' [ב"ב מח. והתוס' רא"ש כאן] הק' דכיון דאיירי כדין, דאף בי"ד כופין להוציא. א"כ מה איכפ"ל שתתלה עצמה בעכו"ם שיכוף[ט]. ותי' דגזרי' אטו שלא כדין.

רצה) **שלא תהא כ"א תולה עצמה. תוס'** [כתובות סג:]

הוכיחו מכאן דהאומרת מאיס עלי אין כופין לגרש[י], דא"כ מה הועילו בתקנתם הא יכולה להפקיע עצמה בטענת מאיס, ועי"ש.

רצו) **כדין בכדין דישראל מיחלף. הבי"ש** [קלד י וכן הט"ז שם] נסתפק אם קידש אחר, האם גזרו שצריכה גט משני, או דגזרו רק לאסור לכהונה, שהרי מצאנו דיש גיטין פסולין ופוסלים לכהונה [כדלעיל כד:].

רצז) **תוד"ה אלא.** מייתי לה הש"ס התם כיון דבדותא

היא. [דבגמ' ב"ב מקשה ממתני' גבי עכו"ם נימא אגב אונסא גמר ומגרש. והגמ' מתרצת כדרב משרשיא דדבר תורה כשר]. **ותוס'** [ב"ב שם] **בי' דהמקשן סבר דעכו"ם בני עשוי** [והוה תלויה וזבין[יא]]. **והגמ' תי' לפי שיטתו דבני עשוי, וכרב משרשיא. אבל לפי האמת** [המסקנא כאן] **אינן בני עשוי, ולא הוה תלוי' וזבין כלל[יב].**

אבל **הרמב"ם** [ב כ] פסק דכשעכו"ם אנסוהו [כדין] הגט פסול [מדרבנן, ואם נשאת לא תצא, וכדלעיל פו.]. **והקשו דבסוגיין אמרי' דרב משרשיא בדותא. והכס"מ** כתב דאפשר כיון דבגמ' בב"ב הו' דברי רב משרשיא ש"מ הלכתא כוותיה. והקשה דמ"מ הו"ל לפסוק כסוגיין דהוה דוכתא, וצ"ע. **והלח"מ** ביאר דהרמב"ם פסק ע"פ הסוגיה דהתם דבמעושה כדין נחשב זביני שמקבל מצוה, ואפי' בעכו"ם כדין. ובישראל יש מצוה נוסף משום ששומע לחכמים שכופים אותו. ועפ"ז יש טעם לחלק בין שלא כדין דבי"ד ישראל, אבל שלא כדין בלא בי"ד [ועכו"ם] אין לו ריח הגט. ובסוגיין אמרו דבדותא הוא לפי שלא העמידו בטעמו משום מצוה.

רצח) **א"ל והא אנן הדיוטות אנן ותניא וכו'.** וצריך

בי"ד מומחין לכפיית הגט. **הקצות** [ג א] הביא דמבואר מכאן דבעינן בי"ד לכוף לקיים פסק דין[יג].

ו. **והתוס' הרא"ש** כתב דמתחילה **ר"ת** היה סבור דקאי אסיפא, דאפי' בכה"ג פסול, ושוב חזר בו.

ז. וכעי"ז משמע **תוס'** [כתובות ע. ד"ה יוציא] דבמקום שחייב לגרש, אלא דלא תקנו לכוף בשוטי, אם כפוהו שלא כדין הגט פסול.

ח. **והחזו"א** כתב דהיינו שטעו מחסרון חכמה. אבל יושבי קרנות ממש, לא שייך כלל שיכופו, דל"ש שליחותייהו אלא בגמירי וסבירי ובקיאין בהוראה.

ט. דמשמע דעיקר החשש שמפקעת עצמה מיד בעלה. אבל מתוך דברי רשב"ם [ב"ב שם] י"ל דעצם מה שתולה עצמה בעכו"ם הוה מכשול, שתזנה עמו.

י. ודלא כדעת **הרמב"ם** [אישות יד ח], וע' **תוס'** [לעיל פד. ד"ה הכא] **וברא"שונים** [לעיל מט:].

יא. **והרא"שונים** שם כתבו דהגמ' סברא דאף תלויה ויהיב מהני.

יב. **ובמאירי** [בסוגיין] ביאר דהגמ' שם הביאה מרב משרשיא, דכיון דמהני תלויה וזבין אפי' בלא נתינת מעות, ואפי' ע"י כפיית עכו"ם. אבל למסקנא הוה בדותא דבעינן נתינת מעות.

יג. ועפ"ז ביאר דעת **הרמב"ם** [ע"ד מש"כ **הב"ח** חו"מ א ג, **והתומים** פליג] דס"ל דיחיד מומחה יכול לדון, ומ"מ לענין כפייה ולדון בע"כ בעינן דין בי"ד של ג'.

והנתיבות חלק דל"צ בי"ד לכפייה, שכל א' מישראל מצווה להפריש מאיסור [וכדאי' בב"ק כח.].

והמשובב השיב דכל א' מצווה דוקא לאפרושי מלא תעשה, אבל לכוף בקום ועשה למצוות עשה צריך דוקא בי"ד. והוה גדר כפייה שונה, דבי"ד כופים עשה סוכה עד שתצא נפשו [וכדאיתא בכתובות פו], ואף דלענין ל"ת אין מצילין אותו בנפשו[יד].

והשער"י [ו ה] כתב דאף דכל א' מישראל יכול לכוף על המצוות, אבל לענין דין משפט בעי בי"ד, ואף דבר שבערוה נחשב משפט, ולכן כפיית הגט בעי בי"ד.

רצט) **לפניהם ולא לפני הדיוטות**[טו]. **פרש"י** דקאי אשבעים זקנים. **ותוס'** [סנהדרין ב:] הק' דהתם משמע דממעטינן הדיוטות מדכתיב 'אלוהים'. ופי' דהכא דרשי' לפניהם קאי אאלוהים [וע"ע רשב"א]. ותוס' כתבו לפרש לדברי רש"י דבסוגיין קאי לענין כפייה, וזה ילפי' מלפניהם. ואלוהים קאי אדין בעלמא.

ש) **תוד"ה ולא.** ואשה פסולה לדון וכו'. ותוס' בתי' הא' דחו די"ל דאשה כשירה לדון[טז]. [ותוס' בכ"מ הביאו בזה ב' תי'. אך תוס' דידן הכריעו ע"פ הירושלמי שפסולה. וכ"פ השו"ע חו"מ ז ד].

ובגמ' [לעיל ה:] אי' זימנין דמייתי איתתא. ובאשה ל"ש לומר עד נעשה דיין דפסולה לדון. אבל יש ראשונים דגרסי [שם] דהחשש שהאשה עצמה מביאה גיטה.

שא) **בא"ד א"נ שמא קיבלו אותה עליהם משום שכינה**[יז]. **ותוס'** [נדה נ., וכעי"ז יבמות מה:] כתבו דהיה דנה ע"פ הדיבור שאני.

שב) **א"ל אנן שליחותייהו קא עבדינן וכו'. הרשב"א** כת' דבדיני ממונות עבדי' שליחותייהו משום שלא תנעול דלת בפני לווין. ואף בגיטין חששו שלא ינשאו, והוה בנות ישראל עגונות.

שג) **שליחותייהו. פרש"י** דבני אר"י. **ותוס'** [ד"ה במילתא] **פי'** דאף בזה"ז[יח] שליחות דקמאי עבדינן.

ותוס' כת' דאף קבלת גרים הוה משום שליחותייהו. **והרמב"ן ורשב"א** [יבמות מו: והו' בבאה"ט חו"מ א ב] הקשו האיך מהני שליחותייהו לענין גירות, דהוה תקנה דרבנן. וגבי גיטין וקידושין איכא למימר אדעתא דרבנן מקדש. אבל גבי גר היכי מנסבינן ליה בת ישראל[יט]. **והקצות** הקשה עוד דמשמע דאם קידש אשה, ושוב קידשה שני, דאין חוששין לקידושי שני[כ].

ותוס' [קידו' סב: בשם ר' נתנאל] דבגר כתיב לדורותיכם, וגלי דאי"צ מומחין. ועד"ז כת' **הרמב"ן** [הנ"ל] דהיכא דליכא מומחין אינו מעכב בגירות. ועד"ז דרשי' [כריתות ט.] לדורותיכם, דאף כשאין הרצאת דמים מקבלים גרים[כא].

והרמב"ן סיים ואפשר דמן התורה אפי' הדיוטות דנים בשליחותי' דמומחין.

והקצות [לד א] **כתב** [לדעת **התוס'** דאף דהוה רק מדרבנן מהני][כב] דאפשר דיש כח ביד חכמים לעקור דיבר מה"ת בקום ועשה בדבר גדול [וציין ליבמות פח. תוד"ה מתוך דמהני ע"א במיתת הבעל]. **והנתיבות** חלק דאין כח ביד חכמים בקום ועשה.

והנתיבות [א א] תי' דגדר מומחים נמסר לחכמים, וכיון דהם קבעו מתי דין שליחותייהו מהני אף לדאורייתא. **והחשק שלמה** [ועד"ז כ' **האמר"ב** דיינים א] את החודש.

יד. ומבואר במשובב דנקט דכופין עד שתצא נפשו כפשוטו. **והאחרונים** הביאו מכמה ראשונים דלאו דוקא.

טו. [יל"ד אי לולי קרא הדיוטות ואגוריות של עכו"ם חשיבי 'דיינים'. או דס"ד דאי"צ בי"ד בעצם, אלא לברר הדין עם מי].

טז. והמנח"ח [עז ח] הק' דמבואר [ברמב"ם מלכים ט יד] דלבני נח אשה פסולה לדון ולהעיד. א"כ כ"ש לישראל.

יז. יל"ד אי כוונתו דהבעלי דינים היו מקבלים אותה [וע"ד הא דאי' סנהד' כד. נאמן עלי אבא], או דישראל קיבלו עליהם להיות שופטת.

יח. אבל בימי רב יוסף עדיין היו מומחין באר"י, שעדיין קידשו

יט. **והאחרונים** דנו האם מוכח דהוה איסור דאורייתא.

כ. ומדברי הראשונים משמע דמהני בזה אפקעינהו, שיפקיעו את הקידושין למי שמקדש אח"כ.

כא. ומדברי הרמב"ן משמע דמ"מ במקום דיש בי"ד מומחין הוה לעיכובא. [אבל לדברי ר' נתנאל לכאו' גלי דאי"צ מומחין כלל].

כב. ועפ"ז דן **הקצות** דבזה"ז אין קבלת עדות מדאורייתא, ולכן א"א לפסול רשע לעדות. והמקדש בפני פסולי עדות חוששין לקידושין.

כתב דכיון דמדרבנן יש להם זכות לכופו נחשב הכפייה 'כדין'[כג].

והגרנ"ט [סנהדרין] חקר בגדר שליחותייהו, האם הדיינים בבבל נחשבים כמקל של בי"ד בא"י. או שיש על דייני בבל דין בי"ד לכל דבר, אלא דמהני נתינת רשות במקום התנאי דבעינן מומחין. ומ"מ בעינן שהדיין בבבל יהא לו שם 'דיין', שיהא גמיר וסביר, ויש פסול סומא.

שד) **א"ה גזילות וחבלות נמי וכו' במילתא דלא שכיחא לא עבדי' שליחותייהו.** ובגמ' [ב"ק פד:] אי' דבקנס לא עבדי' שליחותייהו, אלא בממון. ובהמשך הגמ' [שם] אי' דבמידי דלא שכיחא לא עבדי' שליחותייהו. [והראשונים שם דנו דלפ"ז אי"צ טעם אחר בקנס. או דהוה טעם נוסף[כד]].

ובגמ' [ב"ק שם] אי' דאין שור מועד בבבל. **ופרש"י** משום דפלגא נזקא קנסא, ואין דנים בבבל. **והתוס' ר"פ** [שם] כת' דאפי' למ"ד פלגא נזקא ממונא, במידי דלא שכיחא לא עבדי' שליחותייהו. אבל **התוס' רי"ד** [שם] כת' דבעי בי"ד[כה]. ומשמע דבמקום דצריך בי"ד דוקא ל"מ שליחותייהו. **והגר"ח** [מגנזי הגר"ח לז] ביאר דל"מ שליחותייהו בדבר שהבי"ד פועלים עצם הדין.

שה) **תוד"ה אי הכי.** ועוד אור"י דגזל וחבל[כו]. **ובחי' מכת"י** כתב [בשם **ר"ת**] כגון שגזל שדה ואכל פירות, דבעינן מומחין לשום הנזק[כז]. **והריטב"א** כתב בשם **ר"ת** דהיכא שהגזילה קיימת דנים לאפרושי מאיסורא[כח] [וכ"כ **הנמוק"י** בב"ק ל: בדה"ר]. **ובחי' מכת"י** הביא בשם **הרמ"ה** דהיו ב' תקנות דמעיקרא תקנו הודאות והלואות, דשכיחן טפי. ואח"כ תקנו נזקי שור וכו'.

והתוס' רי"ד גרס קנסות וחבלות, דגזילות שכיא ודנים בכל בתי דינים.

שו) **תוד"ה במילתא.** מקבלין גרים וכו' דעבדינן שליחותייהו דחשיב כשכיחא. אבל **הרשב"א** הק' דגירות לא שכיחא [וכדאי' לעיל פה.[כט]]. **וכת'** דהוה תקנה שלא תנעול דלת בפני גרים. **והסמ"ע** [חו"מ א] כת' דתקנו דהוה דבר גדול.

יצא קול

שז) **יצא שמה בעיר מקודשת וכו'.** דחיישינן לקול.

האחרונים [חי' הרי"מ] דנו האם ע"י הקול חוששין שהיא אשת איש, דהקול אמת[ל] [וכן היא פשטות לשון **הרמב"ם** [אישות ט כב] דהרי היא בחזקת מקודשת, אע"פ שאין שם ראיה ברורה[לא]]. או דהוה איסור חדש משום לעז שלא יאמרו א"א נשאת בלא גט. וכמ"ש **רש"י** [לעיל פא.] למ"ד דלא מבטלינן לקלא, שלא יאמרו מחזיקין ידי עוברי עבירה. **וכ"כ רש"י** [פט. ד"ה מימר] דהא דלא מבטלינן קלא אינו אלא מפני החשד, והכא ליכא חשד. [ועי"ש].

והחי' הרי"מ כת' דבמקום שנתברר דהקול שקר [ע' בסמוך] ע"כ הוה רק מטעם לעז[לב].

והנוב"י [ק סה] הביא בשם **מחותנו** לחלק דבמקום דהקול נמצא טעות, אף דנשאת אח"כ לא תצא, דאינו אלא

כג. **והחשק שלמה** נסתפק דאף אם אין להם זכות לעשוי בלא שליחותייהו, היינו לענין שאסור להם לכוף. אבל כשכפו עדיין נחשב עישוי כדין. דלא גרע מעכו"ם לצד דבני עשוי נינהו. [ויל"ד דאדרבה כיון דאין להם זכות הוה שלא כדין וכמ"ש התוס' לגבי עכו"ם. וצל"ד].

כד. **והר"מ סקרסטה** [בשיטמ"ק ב"ק לה:] כת' דמהני נטילת רשות ממומחין שבא"י לגבות קנס [משמע דוקא דיין מסויים שנטל רשות, אבל לא תקנו בזה תקנת שליחותייהו. ועיל"פ דכוונתו דנטל רשות והסמיכוהו לענין דיני קנסות, וכלשון הגמ' סנהד' ה.].

כה. וכ"כ **ר' ברוך הספרדי** [שיטה קדמונית שם] דבעינן העדאה בפני בי"ד מומחים, דכתיב משפט בפרשה.

כו. וצ"ב דהגזילה מצד עצמו הוה שכיח, וכן החבלה, א"כ אף דהוה תרוייהו בב"א. וצ"ל דמ"מ הוה צורת מעשה אחר [ולכאו' מבואר דאף דעצם החיוב הוה שכיח, מ"מ באופן זה לא הוה שכיחא].

כז. [ונחשב מזיק על הפירות. וע"ע ריטב"א לעיל מט: ואכמ"ל].

כח. ולכאו' מבואר בדבריו דעובר בלא לגזול בכל רגע שהגזילה תחת ידיו, ולא רק חיוב מצוות והשיב. [ולא אמרי' דאין חיוב גונב אחר הגנב].

כט. [ויל"ד דיש הרבה גרים, ובכללות גירות שכיחא. אלא דרובא דרובא דנכרים אינם עומדים להתגייר, וכלפי היחיד חשיב לא שכיחא].

ל. והביאו דכן משמע **בתוס'** בכ"מ. **דבתוס'** יבמות כד: דנו האם מוציאים אשה מתחת בעלה ע"י רגלים לדבר וקול שזינתה, ודנו מ"ש מהכא [והתם הנידון משום חשש זנות]. **ובתוס'** יבמות קטז: הביאו דשמעו בו שמת [לענין מורידים קרוב] הוה כגון שפלוני שמע שמפלוני, וציינו לסוגין, והתם הוה נידון לתלות שבאמת מת. **ובתוס'** קידושין יב: מבו' דדנו האם חיישינן לקול שיש עדים דהו' ש"פ.

לא. ובזה החמירו לחשוש לאיסור, ואע"פ שאין דבר שבערוה פחות משנים.

לב. [וכמ"ש **רש"י** לעיל פא. הנ"ל].

מפני לעז בעלמא. ודוקא במקום שחוששין שמא הקול אמת אמרי' דאם נשאת אחרי שיצא הקול תצא. **והנוב"י** חלק.

שח) **ואסרי' לה אגברא וכו'. פרש"י** [במשנה] באשת כהן[לג]

שיצא קול שגירשה, והגמ' מק' דלפ"ז מבואר דאסרי' אותה על בעלה ע"י קול. [דפשיטא דיצא קול מגורשת אין מתירין לה לינשא לשוק].

והרמב"ן הקשה אמאי לא העמידו על אשה שהיא בחזקת אלמנה, ויצא קול שהיא גרושה[לד]. ואוסרין לינשא לכהן[לה]. ותי' דא"כ פשיטא והיינו רישא.

שט) **מקודשת ומגורשת הרי זו מגורשת מ"ט קול ושוברו עמו. פרש"י** דחזר ויצא עליה קול מגורשת. **הרמב"ן** כת' דמשמע[לו] דאפי' אח"כ יצא הקול שנתגרשה מתירים ע"פ הקול[לז]. וכ"פ **הרמב"ם** [י כ].

אבל **הראב"ד** [וכ"כ בחי' מכת"י בשם הרמ"ה] כתב דדוקא יצאו ב' קולות יחד מפני שהוא קול ושוברו עמו. וכדאיתא פט: דל"מ אמתלא אלא בשעת הקול. **והראשונים** תי' דהיינו באמתלא של תנאי [שלא היה קידושין מעולם], אבל גירושין מילתא אחריתי.

דף פט.

שי) **מ"ט פריצותא בעלמא הוא דחזו לה, כתנאי וכו'.**

דר"מ אוסר משום פריצותא, וקי"ל כמתירים.

ותוס' ושא"ר הק' דמשמע דאיירי באשה תחת בעלה, ותיפו"ל דאין חוששין לקול שאחר נישואין. ותוס' תי' דאיירי כשיצא קול קודם שנשאת.

והראב"ד [על הרי"ף] תי' דאיירי למי שמחמיר על עצמו [אבל לכו"ע בי"ד אינן אוסרין ע"פ קול], ולר' מאיר ור' עקיבא יוציא ויתן כתובה[א]. ולריב"נ אם בא לשאול אומרים לו דאי"צ להוציא. וכ"ד רבא דפריצותא בעלמא, ואפי' מי שמחמיר על עצמו[ב] אי"צ להחמיר בזה.

אבל **הריטב"א** הביא בשם **רבו** דאוסרים את האשה על בעלה משום קול, ול"ד לדברי רב אשי דיצא קול דנתגרשה, וסותר נישואיו. אבל קול שזינתה אינו סותר לנישואיו. ומש"ה חיישינן, אי לאו דאמרי' דילמא פריצותא חזי.

שיא) **שם. הרמב"ם** [איסו"ב טו כ] פסק דאשת איש שהכל

מרננים אחריה, חוששין משום זונה[ג]. **והפוסקים** [חלק"מ ו יד, בי"ש ד כא] כת' דהתם כשיש קול יותר והוה כעדים. וכ"כ **החזו"א** דאיירי בלעז המתאמת לאנשי העיר ע"י פעמים רבות.

שיב) **ר"ע אומר משישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה.**

לכאו' ר"ע קאי לענין קול [וכמו במתני' דידן], ולא משום פריצות. ולא קאי אר"מ. [וכ"כ **הראב"ד** [לרי"ף] דר"מ לא איירי בקול, ורבא לא בא לאפוקי מדברי ר"מ, אלא לאפוקי מר"ע דמחמיר בקול]. אבל **תוס'** [ד"ה אכלה ושאר ראשונים] משמע דהכל א', דמשידברו מוזרות שבלבנה נחשב קול מחמת פריצותא, ור"ע אוסר, וריב"נ אינו חושש לקול זה.

והחזו"א ביאר דאיירי דאיכא קול שזינתה, אלא דבעי קול חשוב וכעין נרות דולקות וכו' [לקמן בסמוך, או עד מפי עד]. ור' עקיבא ס"ל דפריצות נחשב כנרות דולקות. וריב"נ סבר דפריצות אינו רגליים לזנות, דפריצות שכיחא טובא. ועוד דדרך בנ"א לחשוד בפרוצות וזה גורם קול מוזרות שבלבנה.

אבל יש **אחרונים** שכתבו לפרש ד'כתנאי' לא שייך לקול, אלא דנח' התנאים האם אכלה בשוק ושאר

לג. ויל"ד אמאי לא העמידו באשת ישראל, ונפק"מ דצריך לחזור ולקדש.

לד. שגירשה בעלה קודם מיתה.

לה. ו**באבנ"מ** [מו ה] תי' דפנויה נאסרת לכהונה ע"י עד מפי עד, אבל תחת בעלה בעי עדים. וע' בסמוך.

לו. והרמב"ן דייק כן מסתימת הגמ'. והר"ן דייק כן מרש"י.

לז. [ולפ"ז הסיפא דאמתלא לא קאי אמקודשת ומגורשת. וע' בסמוך].

א. דגדרי עוברת על הדת הוזכרו בכתובות עב ואין להוסיף עליהם.

ב. משמע דדוקא משום פריצותא, אבל משום קול יש למחמיר לחוש. אלא שרבנן לא אוסרין ע"פ. ויל"ד מאיזה דין הוה. [ובע"א אף מי שמחמיר אי"צ לחוש, אא"כ נאמן כתרי וכדאיתא בקידושין סה].

ג. ומקורו מהגמ' [סוטה כז] לא ישא דומה.

פריצות אוסר[ד] [והביאו כתנאי על סברת הגמ' דפריצותא בעלמא].

שיג) **אמר לו ר' יוחנן ב"נ א"כ לא הנחת וכו'. פרש"י** דיש לחוש שיש אויבים מוציאין קול ברמז מועט. לכאו' משמע דדוקא משום חשש אויבים. הא לאו הכי חיישי' לקול. ולולי שונאים לא היו מוציאין לעז משום דחזו פריצותא בעלמא.

שיד) **והתורה אמרה כי מצא וכו' מה להלן דבר ברור וכו'. הראב"ד** [על הרי"ף] הקשה דתנן [כתובות עב:] דעוברת על דעת משה ודעת יהודית יוצאת שלא בכתובה. [ואף בלא עדות שזינתה]. **ותי'** דלא בעי עדי טומאה, אלא סגי בבירור של דבר מכוער, ולאפוקי מוזרות שבלבנה[ה] [דהוה קול בעלמא].

והרמב"ן ושא"ר תי' דעוברת על דת יוצאת שלא בכתובה כיון דלא נהגה כמנהג הצנועות, אבל אינה נאסרת עליו [ומש"ה לא שייך לסוגיין]. אלא דהוה מצוה לבעל נפש לגרשה [ע"ד הא דאי' לקמן צ.], והגמ' [סוטה כה.] מסתפקת האם הבעל רשאי לקיימה, וקי"ל דרשאי לקיימה[ו]. ועוד דעוברת על דעת צריכה התראה [למסקנא סוטה כה.], ולר' מאיר פרוצות דסוגיין אסורה בלא התראה.

ואפי' לר"מ כשעוברת על דת יהודית [שיוצאת בקלתה לשוק] אינה נאסרת על בעלה.

[שטו) **חלוצה אין חוששין לה, כ"ג הב"ח** ע"פ ס"א והרי"ף]. **וכ"פ הרמב"ם** [איסו"ב יז כ], **וה"ה** ביאר דחלוצה דרבנן, ולכן לא חששו לקול דאפי' ספק חלוצה מותרת לכהן. **והראב"ד** [שם, ועל הרי"ף] כתב דאין חילוק בין הקולות, וכל הברייתא איירי בקול הברה דלא הוחזק. **ובמשנ"ל** [אישות ט כב] כתב דלכאורה כל קול באיסור דרבנן לכאורה תליא במח' הרמב"ם והראב"ד, **והביא דהראנ"ח ופ"מ** נח' בקול בקידושין דרבנן. [וע' לקמן צ.].

שטז) **נשואה וכו' ארוסה אין חוששין לה. פרש"י** זה ימים. בפשוטו הטעם שאין קול על מעשה הקידושין, אלא שהאשה מקודשת [לפני זמן]. **והרשב"א** ביאר דאיירי דאין קול אלא הברה בעלמא, ובעינן קול דמיטות מוצעות וכו'[ז]. וכ"כ **הראב"ד** [שם].

והרשב"א [וכעי"ז בשא"ר] הוסיף דאצ"ל גבי נשואה דלנשואין יש קול גדול [וכדאיתא בב"ב צב:], וכיון שלא שמענו הוה שקר.

אבל **הרשב"א** דייק מלשון **רש"י** [ד"ה אין חוששין] דהטעם בארוסה משום שלא אמרו למי[ח]. **והרשב"א** חלק דלא בעינן לומר למי [ע' בסמוך].

והריטב"א כתב דהטעם דכל הנך משום דל"מ קול להוציא דבר מחזקתו. ולא מהני קול אא"כ אומר היום נתקדשה, אבל אם יש קול שהיא ארוסה או בעולה ל"מ[ט].

ועוד כת' **הריטב"א** דאף כשאומרים פלוני נתארסה היום אין חוששין, דאיכא אינשי דקרו למשודכת ארוסה. וכ"כ **בשו"ת הרא"ש** [לה יג, ע' אבנ"מ מו א].

שיז) **שלא לפלוני. פרש"י** שלא הזכירו למי מקודשת.

והראב"ד [על הרי"ף] **פי'** שלא לפלוני, שנאסרת על פלוני שכבר היתה לקרוביו.

שיח) **שם. שלא לפלוני אין חוששין.** בפשוטו הטעם **לפרש"י** [ע"פ הראשונים הנ"ל] דהוה קול שאינו מבורר. אבל **האבנ"מ** [מו א וכ"כ **הנוב"י** ק סה בסו"ד] כתב לפרש הטעם דשלא לפלוני לא חיישינן, דכיון דלא אמרו למי א"כ תאסר לכל העולם. ולא תקנו דלא נאסרה עליו, אלא דהוה דין אשה רעה, וכדלקמן צ].

ד. ולפ"ז לכאורה אף בנשואה, דלא תליא בקול. ודלא כתוס' והראשונים.

ה. ודלא כר"ע דסגי בקול של דבר מכוער [ולפ"ז לא איירי בקול שזינתה]. וכתב דרבא [וריב"נ] לאו לאפוקי מדר' מאיר דלא איירי בקול אלא שאכלה בשוק, ובעדים.

ו. [ובגמ' סוטה כה. מיבעי עוברת על דת אי רצה בעלה לקיימה האם מותר, **והראשונים** [רמב"ם אישות כד טז] פסקו דיכול לקיימה, ואף לצד דכופין להוציא משמע **בראשונים** דלא נאסרה עליו, אלא דהוה דין אשה רעה, וכדלקמן צ].

ז. **והראשונים** כתבו דכיון דהוה זמן רב, גרע ולכן הוה כמו שאין מיטות מוצעות וכו', ויל"ד האם אף שיש עדים שהיו מיטות מוצעות.

ח. משמע דלא גרס ברש"י גבי ארוסה 'זה ימים'.

ט. והוסיף **הריטב"א** ומיהו אפשר דאפי' אומר היום נבעלה ל"מ, די"ל דחזו מידי דפריצות, וכן היום נשאת דנישואין מילתא דפרהסיא, ואם איתא כו"ע הוה ידעי בהא.

בקול במקום דאסורה לעולם, וכמו קול אחר נישואין דאין חוששין לה. וכן עיר אחרת איירי דלא הוזכר העיר, וא"כ לא ידעינן מי הוא. אבל לפלוני מעיר פלונית חיישינן.

אבל **האבנ"מ** הביא דמתוך דברי **הרשב"א** מבואר דחיישינן לקול כשלא אמרו למי, ואף שאסורה לכל העולם עי"ז.

שיט) **בעיר אחרת אין חוששין לה. הריטב"א** כתב דהקול אינו מבורר. **והראב"ד** [על הרי"ף] כת' דאפי' אם הוחזק הקול [כההיא דלעיל], כיון דבעירו לא יצא קול לא חיישינן [והטעם דהקול יצא שלא במקומו].

הכס"מ [אישות ט כב] הקשה דהרמב"ם השמיט שלא לפלוני ובעיר אחרת. והביא דה**ריב"ש** גרס בלשון הרמב"ם 'לפלוני'. וכתב עפ"ז דכיון דבעי נרות דולקות וכו', א"כ ע"כ איירי שאומרים נתקדשה **כאן**. [ובאבנ"מ שם תי' לשיטתו].

שכ) **ממזרת. לראב"ד** [הו' לעיל] איירי בכל הברה בעלמא.

והר**יטב"א** כתב דהוה קול לשנות דבר ידוע. **וה"ה** [איסו"ב יז כא] **כתב** [לדעת הרמב"ם] דאין פוסלין אלא בראיה ברורה, ולא דמי לגירושין דהוא מחמת מעשה ואינה פסול משפחה.

שכא) **בעולה אין חוששין. פרש"י** לאוסרה לכה"ג.

ולתוס' איירי לפסול לכהונה מדין זונה. **והריטב"א** כת' עוד דהנידון שיהא כתובתה מנה.

שכב) **הקדיש פלוני נכסיו אין חוששין וכו'. פרש"י** לאסור נכסיו עליו'.

והריטב"א ביאר דאין מוציאין ממון ע"פ קול, ואפי' קול ברור. **והריטב"א כת'** [בפי' הא'[יא]] דטעמא דכולה דאין מוציאין דבר מחזקתו ע"פ קול. ואין חוששין לקול אלא כשאומרים נתקדשה היום [ול"מ קול היכא דסותרים למה שהוחזק. וע' ר"ן].

שכג) **תוד"ה בעולה. ור"י** אומר דסתם בעילת זנות אסורה לכהונה ואפי' לר"ג היינו היכא דאומרת לכשר נבעלתי. **רע"א** כתב [ליישב לרש"י] דע"י הקול הוה רק ספק, ומש"ה הוה ספק ספיקא[יב], דספק בעולה לכשר. ומש"ה האשה נאמנת בטענת ברי.

שכד) **בא"ד חייבי כריתות. המהרש"א** כתב דדעת התוס' דרק מחייבי כריתות נפסלת לכהונה. והא דנתין וממזר פוסל קאי לר' עקיבא דאין קידושין תופסין בחייבי לאוין. **והאחרונים** תמהו דנתין וממזר ד'זר אצלה מעיקרא' לכו"ע פוסל [ע' יבמות סח סט].

שכה) **א"ר אבא אמר רב הונא א"ר לא ששמעו קול הברה אלא וכו' מפלוני ופלוני מפלוני והלכו להם למדינת הים. הרא"ש** כת' דרב לא פליג היכא דיש נרות דולקות ומטות מוצעות [כדלעיל], דב' ענינים הם, ותרווייהו חשיבי קול, זה או זה. וקול דלעיל שייך דוקא בקידושין ולא בגירושין. [וכ"מ בתוס' ד"ה עד].

שכו) **פלוני מהיכן שמע מפלוני. הרשב"א ורא"ש** כת' דהיינו ב' מפי ב', שראובן שמע משמעון ולוי מיהודה[יג]. אבל **ה"ה** [ט כב] דייק מה**רמב"ם** דכל שאמרו ב' ששמעו מפי א' הוה קול. **והרמ"ה** [בחי' מכת"י] כתב דהוה קול אפי' אם א' בא לפנינו ואמר ששמע מפי ב' [דהוה קידשין מעליא]. **והרשב"א** הקשה א"כ מה מקשה הגמ' דעדות מעליא היא.

האבנ"מ [מו ה] הקשה דלדברי **הרמב"ם** [סנהדרין טז ו] דע"א נאמן על אשה שהיא גרושה או זונה[יד], א"כ ה"ה עד מפי עד, וכשיש קול דהיא גרושה, אסורה מדינא לכהן ע"י עד מפי עד. וכתב דאפשר דלדעת הרמב"ם אחרי שנשאת לכהן שוב ל"מ ע"א לאוסרה על בעלה[טו].

י. ולכאורה הטעם משום דחשיב הוצאת ממון, וכעין דברי הריטב"א.

יא. ועוד כת' **הריטב"א** די"ל דיש טעם אחר לכל א', דחיישי' שמא יצא קול מחמת פריצותא וכו'.

יב. וכדאי' [כתובות יד.] דלר' יהושע מהני ספק ספיקא ביוחסין.

יג. ו**בלח"מ** הביא גירסא בטור דבעינן שראובן שמע משמעון ולוי. ויהודה שמע מב', שכ"א ישמע מב'.

יד. והביא דדעת **התוס' רי"ד** קידושין סו דנחשב דבר שבערוה.

טו. אבל **המחנ"א** [עדות יג] נקט דאפי' נשאת נאמן.

שכז) **והלכו למדינה״י. הרמ״ה** [בחי׳ מכת״י ובטור מו] כת׳ דהיכא דאמרו שמתו מסתברא דלא חיישינן[טז]. אבל **הרמב״ם** [ט כב] כתב ׳או שמתו׳.

ורשב״ם [ב״ב לב.] כת׳ דע״י קול הורידו מכהונה עד שיבדקו, דמעלה הוא בכהונה. וצ״ב דבסוגיין מבואר דאף בשאר מילי חיישי׳ לקול. ואפשר דכוונת הרשב״ם דקודם שהוחזק הקול, ובכהונה הורידו כדי לברר אף קודם שיוחזק הקול[יז].

שכח) **מבטלינן קלא. פרש״י** [בפי׳ הא׳] דהנידון האם חיישינן לקול מפי תינוקות וכו׳. ולפ״ז הנידון בכמה מחזיקין לקול, אבל כו״ע בעינן להחזיק הקול בבי״ד. **ובחי׳ הרי״מ** כתב דתליא האם ע״י הקול חיישינן שהדבר אמת, או דהנידון משום לעז. וציין עוד למש״כ **תוס׳** [כתובות ב.] דע״י הקול יבואו עדים ויתברר הדבר.

ועוד **פרש״י** דאיירי שכבר הוחזק הקול, ואח״כ חזרו ממדינת הים ונתברר שאינו אמת. וכן **תוס׳** [ושא״ר] הביאו מהגמ׳ [בע״ב] דאפי׳ כשנתברר בעדים שהקול שקר [וכ״כ תוס׳ לעיל פא.]. [ובזה הביאו מהא דחיישינן לקול ע״פ נשים וע׳ תוס׳. וצ״ב]. וכיון שנתברר דבאמת לא נתקדשה, וע״כ האיסור משום לעז בי״ד[יח], וכמ״ש **רש״י** [לעיל פא.].

אבל **הרמ״ה** [בחי׳ מכת״י] כתב דאם מתברר [ע״פ העדים שתלו את הקול בהם] שהקול שקר, ודאי מבטלים. דלא יהא אלא עדות גמורה כיון שמתברר ששקר מבטלים[יט]. [**ורע״א** בשו״ע מו הביא מח׳ אחרונים כשהוחזק הקול ואח״כ נמצאו העדים פסולים האם חוששין[כ]].

והרמ״ה כתב דהנידון מבטלינן קלא איירי שאח״כ נודע שיש צד אמתלא, דכיון דלא יצא בשעתו [ובמח׳ בגמ׳ האם אמתלא לאחר י׳ ימים]. [**והטור ורמ״א** [מו ד] הביא את דברי הרמ״ה דאם נתברר ששקר מבטלים את הקול, אבל **הפוסקים** נקטו כוונתם דקי״ל דמבטלים לקול].

שכט) **אתרוותא נינהו, בסורא לא מבטלי קלא וכו׳.**

פרש״י מקומות חלוקים במנהגם. אבל **הרא״ש** הביא בשם **ר״ח** דאינה מח׳ אמוראים, אלא משמע דתליא במקומות. דבסורא מיקרי ואמרי, ומש״ה מבטלים. ובנהרדעא לא מיקרי ואמרי, וכיון שהקול אינו יוצא בקל מסתמא יש בזה ממש[כא], ואין מבטלים. וה**אבנ״מ** [מו ג] הק׳ מהגמ׳ [בע״ב] שלחו מבי רב לשמואל, ומבואר דפסק לפי דעתו [וע׳ **תוס׳** שם ד״ה ובנהרדעא], ולא לפי המציאות במקום שיצא הקול.

הרא״ש הביא בשם **רבינו מאיר**[כב] דקי״ל כרב באיסורא[כג] [וכ״כ **הריטב״א**]. ועוד דחששא דרבנן בעלמא היא, וספק דרבנן לקולא. אבל **בחי׳ מכת״י** החמיר, דהוה ספק דאורייתא.

והר״ן כת׳ דבזה״ז בשום מקום אין מבטלים את הקול [וכ׳ דכ״ד **הרי״ף** דהשמיט הא דמבטלים קול. **והב״י** דייק כן מהשמטת הרמב״ם]. **והרמ״א** [מו ד] הביא ב׳ דיעות, **והפוסקים** פי׳ דחוששין שאנו מאותן המקומות שלא מבטלים [ע״פ הר״ח].

של) **תוד״ה עד שישמעו.** אע״ג דאמר לעיל ונשים אומרות וכו׳ התם איכא רגליים לדבר. **והחזו״א** כת׳ דמבואר בתוס׳ דיש ב׳ גדרי קול, וע״ד משו״כ הרא״ש [הנ״ל]. דבמקום שיש רגליים לדבר מהני קול [אפי׳ ע״י פסולים[כד]]. ובמקום שאין רגליים לדבר אלא קול ברור פלוני מפלוני[כה].

טז. ועד״ז דנו הראשונים [שבועות מא וב״ב מו] כשהתנה לפרוע לפלוני ופלוני.

יז. ולפ״ז איירי בקול דלא הוחזק. אבל קול דהוחזק י״ל דמבטלינן. ואי״צ לתי׳ התוס׳ [שם] דבתרומה דרבנן מבטלין לקול.

יח. ו**הבאה״ט** [מו יז] הביא בשם **הרשד״ם** דאין להקל במה שנוגע בערוה ולא מבטלינן לקלא. וצ״ע דאינו איסור ערוה, אלא נידון הנהגת בי״ד.

יט. ולדעת **שא״ר** משמע דהו׳ סברא רק בקול, ולא במעשה בי״ד [וע׳ ב״ב לב וכתובות כו: בדין זילותא דבי״ד].

כ. ולכאורה כוונתו אף לדעת שא״ר, דכשהקול שקר אין מבטלים. אבל כשהוא טעות מעיקרא עדיף.

כא. משמע מלשון הזה דהנידון לחשוש שהקול אמת [אבל היה אפ״ל דכיון דהקול יותר חזק מיחזי יותר כלעז בי״ד לבטלה].

כב. והוא משו״ת מהר״ם רוטנברג [תתקצג, הו׳ במרדכי תנא ותשו׳ מיימוני א].

כג. וכתב דאע״ג דרב ששת אמר אפי׳ מפי הנשים, וקי״ל כרב ששת באיסורא, אין להביא ראיה מרב ששת בנהרדעא, ובאתריה דשמואל עבד כשמואל. [וע״ע ב**תשובות מיימוני** א]. ועוד הביא דכ״ד ר׳ יוחנן בירושלמי. וכן השיב רב יוסף לאביי.

כד. ול׳אית ספרים׳ בתוס׳ אף בזה צריך כשרים.

כה. [ולרב ששת אף בזה אי״צ כשרים].

שלא) **מימר אמרי עייני וכו'. הראשונים** [ר"ן] דייקו דאי"צ לבדוק אחרי הקול, ולברר שלא היה שווה פרוטה. אלא סגי שיש תי' שאפשר שהיה כך. וכמ"ש רש"י דהא דחוששין לקולא הוה משום חשד, והכא ליכא חשד. וכ"כ **הרמב"ן ורשב"א** דכל היכא דאיכא לבטל מבטלינן[כו].

אך הביאו בשם **הראב"ד** דאיירי שנתברר אח"כ שהקול היה טעות, וכיון דיש אמתלא מבטלין לקול, דלא חשדי להו. אבל אי לא יצא אמתלא בשעתו לא מבטלינן לקלא. וכ"כ **הריטב"א. והבי"ש** [מו יא] כת' דכ"ד **הרמב"ם** [ט כג] דכתב בד"א שלא שמעו אמתלא, כיצד דהקול שפלונית נתקדשה על תנאי, ושואלין אותה וסומכים על דבריה[כז] הואיל ואין שם ראיה ברורה ולא קול חזק.

שלב) **ולא הוה בהו ש"פ. הריטב"א** הק' דאף בפמש"פ חיישינן שמא הוא ש"פ במדי [קידושין יב., ותליא בסוגיה דהתם ואכ"מ]. ותי' דאיכא למימר דכו"ע לאו דינא גמירי[כח]. **ובבי"ש** [מו יא] כתב דבקול לא חיישינן לשמא ש"פ במדי, דעדיף מחלוצה [דהוה חשש דרבנן בעלמא].

דף פט:

שלג) **לחד מבני פלוני. פרש"י** ולא אמרו למי.

והריטב"א הק' דהוה שלא לפלוני ולא חיישי'. ותי' דכיון דאמרו לחד מבניו נחשב כאמרו למי[א]. והביא **איכא מ"ד** דהכא ביטלו בלא שידעו דהוה טעות, כיון דלא אמרו למי, אלא דכיון דקרוב הדבר לומר דהוה כנתקדשה לפלוני.

שלד) **עדיין לא הגיע לפלגות ראובן. רש"י** פי' שניכר ממעשיו שאינו גדול, ולכן יאמרו שהיה קטן.

אבל **הרא"ש** הביא בשם **ר"ח** דגרס עדיין לא הגענו לפלגות ראובן [שאנחנו לא הגענו לחכמה להבחין]. ופי' שהם היו חכמים גדולים וידעו האם הקטן הזה הגיע בדרכיו כגדולים, ועי"ז הוה כגדול וקידושיו קידושין [ומבואר בדבריו חידוש גדול דאף דהוה קטן בשנים, כיון דחזינן דיש בו חריפות]. אבל אנו אין בנו כח להבין בין קטן הנראה כגדול לקטן אחר, ואין לנו אלא הלכה דבעינן י"ג שנים ויום אחד וסימנים. **והחת"ס** הק' כיון דלא ידעינן א"כ אמאי לא חיישינן לקידושין מדאורייתא[ב]. והביא בשם תלמידו לתרץ דרובא דרובא אין להם דעת קודם סימנים, וסמכי' ארוב[ג].

והאחרונים הקשו **דבשו"ת הרא"ש** [טז א] כת' דסימני גדלות [לענין עונשין] הוה בכלל שיעורין הללמ"ס[ד], א"כ מה שייך לומר דהוה כגדול, וצ"ע[ה].

שלה) **אמר רבה בר רב הונא אפי' מכאן ועד י' ימים.**

ובגמ' [בע"א] איתא דר' יוחנן לאפוקי דמרבה בר"ה. וכ"כ **הרי"ף** דדברי רבה נדחו מדר' יוחנן. אבל **הראב"ד** [על הרי"ף] כת' דהלכה כדברי רבה ורב זביד דבתראי נינהו, ודלא כר' יוחנן.

שלו) **רב זביד אמר במקום אמתלא חוששין לאמתלא וכו'. פרש"י** כשיש פתח ומקום ללמוד אמתלא. [משמע שבא להקל בלא קול אמתלא כלל]. **והרמב"ם** [ט כד] כת' דהיכא דיצא האמתלא לאחר כמה ימים, אם מראין הדברים לבי"ד שהוא כן סומכין על האמתלא. ואם לאו ל"מ שיצא אמתלא לאחר כמה ימים. והלח"מ דייק מדבריו דרב זביד מחמיר על

כו. והרמב"ן הביא מכאן דלא חשו רבנן לספיקי דקלא כלל. אלא לקלא בלא שום שובר חששו שמא יוציאו לעז על המשפחות.

כז. ומ"מ מבואר ברמב"ם דאי"צ עדות דהיה טעות, וסגי בחשש לזה.

כח. [ולכן אין חשש לעז שנבטל את הקול].

א. **והאחרונים** ביארו דע"פ סברת האבנ"מ, הכא יש תקנה לכל בניה.

ב. והביא בשם **בנו** דהוה מקדש בלא עדים, דהעדים אינם יודעים שגדול. [ועדיין צריך ליישב בשאר דיני התורה]. ויל"ע א"כ אף בדורות הראשונים דהחכמים ידעו שיש לו גדלות, העדים אינן יודעים. ויל"פ דמהני בזה ע"י שמתברר אח"כ.

ג. ועיל"פ דנמסר הלכה דגדלות תלי בשנים וסימנים כל זמן דלא ידעינן להיפך.

ד. [ואף הרא"ש כאן כתב דאין לנו אלא 'הלכה'].

ה. ואפשר דכוונת **הרא"ש** דקידושי קטן תליא רק בדעת קנין, ולענין קנינים לא תליא בשאר דיני התורה. [וע' מש"כ בזה לעיל סד ופה.]

רבה בר"ה, ודוקא כה"ג מהני לאחר כמה ימים. [ועי"ש שדן האיך לפרש את הגמ'].

והראשונים דייקו **מרש"י** דרב זביד מוסיף על דברי רבה בר"ה. וכ"ש דמהני אמתלא היוצא לאחר זמן. ולפ"ז אף דברי רב זביד לא קיימי למסקנא. דקי"ל כר' יוחנן דדוקא יצא לאלתר.

אבל **הרי"ף** הביא דברי רב זביד, **והרמב"ן** כת' דרב זביד פליג בתרתי על רבה, דבעינן אמתלא בשעת הקול, וכשיש מקום לאמתלא חיישינן[ו].

שלז) **כל קלא דלא איתחזק בבי"ד. פרש"י** שלא בדקו אחריו. **והרמב"ן** הק' נבדוק עכשיו. וכתב דבמקום שנשאת שוב אין בודקין אחרי הקול.

שלח) **רש"י ד"ה דבתר נישואין.** שאם אתה מצריכה גט נמצאת אוסרה ע"ז וכו'. **האבנ"מ** [מו ו] דייק דהחילוק בין אחרי נישואין הוא משום שאין תקנה בדבר ונמצאת אוסרה עליו עולמית, אבל אחר אירוסין יש תקנה בגט. [ואף למסקנא הטעם אחרי אירוסין משום שלא תתגנה עליו, וכמ"ש **רש"י** [ד"ה לא]. וכתב דלפ"ז בנתקדשה לכהן אף אחרי אירוסין לא חיישינן לקול. ועפ"ז כתב ליישב קושיית **תוס'** [פח: ד"ה והאמר] דהתם איירי בנתארסה לכהן [וכמ"ש **רש"י** שם], וא"כ אף לרב אשי אחר אירוסין לא חיישינן. [אבל **לתוס'** בנתארסה אינו נחשב שמוציא אשה מתחת בעלה].

והרמ"א [ס"ס מו] הביא בשם **שו"ת הרא"ש** [לה ג] דאם האשה מודה דנתקדשה לראשון אסורה אף שיצא קול לאחר שנתארסה לשני. [דשויא אנפשיה, והיא אומרת שלא נשתעבדה מעולם. [וע' לעיל פ:]. אבל **הרא"ש** [יג] הביא מעשה **דר"ת** [שהו' בתוד"ה והלכתא] דיצא לעז שנתקדשה קודם, וכתב דאפי' היא תאמר דנתקדשה אינה נאמנת לאסור עצמה על בעלה [וע' ק"נ ופוסקים].

שלט) **אשת איש שפשטה ידה וקבלה קידושין מאחר וכו' אין האשה מעיזה פניה. הרמב"ם** [אישות ד יג] פסק דמקודשת לשני. **והראב"ד** השיג דאינה נאמנת להתיר עצמה, אלא לענין דתפסי קידושי שני. **הראשונים** ביארו דאף דרב המנונא נאמנת, הכא [שלא בפניו] מהני לענין שיתפוס קידושין. [ועי' **רשב"א** שהביא מדלעיל סד:].

והמשנ"ל [שם] הביא בשם **ר' דוד ערמאה** דנסתפק דארוסה שאין לה חיבה אין החזקה גדולה כ"כ [**והמשנ"ל** חלק]. **ורע"א** הק' דבסוגיין איירי בארוסה, והו' חזקה זו. וביאר כוונתו דהחזקה אינו ברור להתירה לינשא, ומ"מ בעי גט. **ורע"א** כת' **דמתוס'** [ד"ה והלכתא] **והרא"ש** משמע דאף בארוסה מהני חזקה זו אף לקולא [וכדעת הרמב"ם]. וע"ל עד. **דרע"א** הביא מהר"ן דל"מ.

והחזו"א כתב דע"כ איירי דטוען שקידשה, דאל"כ לא הוה העזה כלל.

שמ) **האשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת. הרמב"ם** [אישות טז כו] פסק דחייב ליתן לה עיקר כתובה ולא תוספת כתובה[ז]. [וע' מה שהו' לעיל סד:].

והרמ"ה [הו' בב"י יז ב וברמ"א שם] דבזה"ז נפישי חוצפא ולא עבדינן אלא לחומרא.

שמא) **אבל מגרש שני לא וכו'. החלק"מ** [י א] כת' בשם רא"ש דאפי' אם היה קול הברה בעלמא, ונתן גט כדי להשתיק הקול, ע"י הגט נתחזק הקול ואסורה.

שמב) **רש"י ד"ה עיינו.** בקידושי שני, ולאו קידושין מפני שהיתה מקודשת כבר לראשון[ח]. **והרשב"א** ביאר דאין לומר דעיינו דקידושי ראשון היה בטעות, דא"כ נתירנה לשוק.

אבל **בחי' מכת"י** כתב בשם **הרמ"ה** דלא מסקי דקידושי שני הוה בטעות, דכיון דמצרכינן גט ממנו לא מסקי דהוה קידושי טעות. דכל היכא שצריך גט רמינן עלה חומרי ראשון. אלא דיאמרו דקידושי ראשון היו טעות [כיון דלא נתן גט], וראשון לאו מחזיר גרושתו הוא. וכ"ג **התוס' רי"ד** דעיינו דקידושי ראשון היו בטעות. וכ"כ **המהרש"א** בדעת תוס' [ד"ה אמר].

ו. וכ' דאם יצא אמתלא אח"כ מתירים, אבל אם לא יצא אמתלא, אם נשאת לא תצא, אבל לכתחילה לא מתירין.

ז. והיינו לשון חוששין.

שמג) **תוד"ה אמר.** אבל בלא העמידו על בוריו, דאין כי אם קול וכו'. **והרשב"א** הוסיף ועוד דספק ספיקא, דשמא לא קידשה הראשון ואי"ז מחזיר גרושתו, ואת"ל קידשה שמא לא גירשה ולא חלו קידושי שני כלל[ט]. וס"ד דמותרת לראשון משום ס"ס, קמ"ל דלא. **והבי"ש** [מו יז] ביאר דאף דהוה ס"ס לא יכנוס, אבל אם כנס לא תצא.

דף צ.

שמד) **תוד"ה והילכתא.** והביא ראיה מכאן וכו', כיון שאין כאן אלא קול בעלמא לא החמירו. ור"ת למד דלא החמירו שתחשב אשתו לענין הבחנה[א]. **ור"י** דחה דאינו דומה כ"כ למחזיר גרושתו מהאירוסין [**והאחרונים** ביארו דהו' מעין ס"ס].

וה"ה [אישות ט כז] [אחרי שהביא דחיית ר"י מסוגיין] הסכים לסברת ר"ת, דע"כ לא אמרו אלא משום חשש שיאמרו שעובר לאו דאורייתא, אבל בדין הגט אפי' יאמרו ליכא לאו דאורי'.

ומ"מ צ"ב הוכחת ר"ת, דהרי מבואר בסוגיין דהחמירו באיסור מחזיר גרושתו ע"י הקול, שהרי כשקידשה שני קידושי תורה לא אמרי' מגרש ראשון[ב]. [ומשמע דר"ת השווה דין ס"ס לדין ספק דרבנן, ודוחק[ג]].

לא יגרש אשתו

שמה) **בי"ש אומרים לא יגרש אדם את אשתו וכו'.** **החת"ס** הק' דלדעת בי"ש אמאי איצטריך לתקן כתובה, משום שלא יהא קלה בעיניו להוציאו [ע' לעיל מט:]. **וכת' דצ"ל דבי"ש ס"ל דכתובה דאורייתא.**

ותוס' [לעיל עט:] הביאו מהירושלמי דבי"ש לשיטתם [לעיל עט:] לא חששו לגט ישן. **וכן** [לעיל פא.] כשנתייחד עמה לא חששו שחזור וקידשה. [ע' מה שהו' לעיל].

שמו) **שם. לא יגרש אדם את אשתו וכו'. המגיה למשנ"ל** [י כא] הביא בשם **הכנה"ג** [שכנה"ג יו"ד רלט לב] דאינו איסור דאוריי' או דרבנן, ואינו אלא עצה טובה. **וכעי"ז כתב הלבוש** [בשו"ת מהר"ם קבג]. ודחה דבריהם דבכמה קדמונים מבואר דהוה איסור גמור [וע' בע"ב].

ושוב הביא דבגמ' [סנהדרין כב.] משמע דהוה רק דרבנן, דאיתא [התם] דקשה הגירושין שהרי לא התירו לדוד לגרש[ד].

והמשנ"ל [י כא] הביא בשם **הרשד"ם** [אה"ע ס] דה"מ בנשואה, אבל אשתו ארוסה כו"ע מודו דרשאי לגרש[ה]. [וכר' עקיבא]. **והמשנ"ל פליג[ו].**

שמז) **ובית הלל אומרים אפי' הקדיחה תבשילו. התפארת ישראל** כת' דהקדיחה במתכוון להקניטו. [**ובתפארת יעקב** במשניות חלק דאפי' אינה יודעת לבשל]. **וכ"מ בטור** [קיט] **שכתב שפשעה כנגדו.** [וע' בע"ב].

והחת"ס כתב לדייק מ**הרמב"ם** [בפיה"מ] **ואבן עזרא** [דברים כד א] דהקדיחה תבשילו היינו שאין מדותיה וטבעיה דומה לשל בעל.

ז. וע' **ראשונים** [כתובות פט] ובר"ן סוף נדרים. [**והאחרונים** האריכו אי הוה תולדה מהיתר נישואין, ואכ"מ].

ח. [וקידושי 'טעות' לאו דוקא, אלא דלא תפסי קידושין].

ט. **והאבנ"מ** [מו ד] הקשה דצד זה הוה נגד חזקה, ואמאי מצטרף לס"ס.

א. [דס"ד דלא פלוג, וכיון שמגרשה עכשיו נראית כאשתו וצריכה להמתין ג' חדשי הבחנה משום לא פלוג. ואף דל"ש חששא דהבחנה, שהרי לא היתה תחתיו כלל. אפ"ה ס"ד דע"י שנתן לה גט נראית אשתו].

ב. **והחזו"א** כתב ליישב דסברת ר"ת כשרואים שנושא שתולים דהקול אינו אמת. וכמו דכשנשאת לראשון בסוגיין, יאמרו דהקול משני אינו [ולא ידעו שהצריכו גט]. וה"נ כשתנשא תוך ג' חדשים. [ולא החמירו אף באיסור לאו לקול]. אבל כשקדשה שני קידושי תורה, ונשא ראשון, הרי חיזק את הקול, ויאמרו דהוה מחזיר גרושתו.

ג. ויל"פ דסברת ר"ת דע"י הקול אנו מחזיקים שהיא א"א, והוה מעין אישות דרבנן. ובזה כשקדשה שני מה"ת, א"כ הוה מחזיר גרושתו [דכיון דצריכה גט א"כ כלפי אישות הראשון אנו תולים שגירש, ומחזיר עכשיו]. אבל יצא קול משני, ואף דבעי גט משום חשש קידושין דאורייתא, אבל כלפי אישות דרבנן מחמת הקול לא חיישינן לקול. [וכלפי החשש מחזיר גרושתו דאוריי' יש ס"ס, וכמו לר"י].

ד. ויל"ד דאף אי הוה דאורי', י"ל דכל האיסור לגרש בחנם. אבל לצורך מותר [ואף במקום שאינה לטובתה].

ה. דקרא דמצא בה ערות דבר אייריי בנשואה.

ו. והביא דכ"מ בשו"ת הר"א מזרחי [מים עמוקים א].

שמח) **אף כאן בב' עדים. פרש"י** אינה נאסרת עליו משום ערוה אלא בעדים ברורים [וכדאי' לעיל פט.]. [וכדדרשי' בעלמא דדבר שבערוה צריך עדות]. **בתוס'** משמע[ז] דלבית שמאי אסור לגרש אא"כ יש עדים שזינתה. אבל **בשו"ת הרשב"א** [א תקנז] כת' דאף לבית שמאי אם ראה דברים מכוערים יוציא, וה"ק כל זמן שמצא דברים מכוערים בב' עדים מצוה לגרשה ולהוציא הרשעה מתוך ביתו[ח]. וכת' דאף את"ל דאינו חייב לגרש, מ"מ הוה מידת חסידות[ט].

והרשב"א הוכיח כן דאל"כ אמאי איצטריך קרא לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה, הרי היא אסורה עליו משום סוטה [וכקושי' הירושלמי הו' בתוד"ה מה], ועוד דהא קאמרי לא יגרש אא"כ מצא בה ערות דבר הא חייב לגרש ע"כ. **והאחרונים** הביאו דבירושלמי מובא ברייתא דלבית שמאי אפי' יוצאת וראשה פרוע, אלא שמבואר שם דפליג אמשנה דבעי דוקא ערות דבר. [ודברי הרשב"א הם נגד הירושלמי לדעת המשנה].

שמט) **תוד"ה מה.** בירושלמי פריך, תיפו"ל דאסור להחזיר סוטתו. **והרשב"א** כת' דע"פ הגמ' [בסמוך] דאם עבר וגירש מגורשת י"ל דאיצטריך קרא כשעבר וגירש [ומשמע דלירושלמי לא חלו הגירושין]. ועוד דנו **האחרונים** [פנ"י] דנפק"מ היכא דגירש מדעתה. והביא דמשמע בירושלמי דאף מדעת האשה אינו רשאי.

ועוד דנו האחרונים דיש להעמיד כשבאו עדים שזינתה, ואח"כ הוזמו. דנתברר שמותרת לו.

והרשב"א דחה דאין להעמיד את הפסוק ב'דאי' [אם עבר איסור] [וכדאי' ביבמות עח.]. **ועד"ז כת' בהג"ה לבן הנוב"י** [אה"ע ת קכט] דקושיית הירושלמי משום דקרא דמחזיר גרושתו קאי ארישא.

שנ) **שם. והפנ"י** הק' עוד [ע"ד קו' הירושלמי] אמאי איצטריך קרא לאסור גרושה לכהן, תיפו"ל דהוה זונה. והוכיח דמדעתה מהני[י]. **והחש"ל** תי' די"ל דכשעבר וגירש חלו הגירושין[יא] [כדאי' בגמ']. ועוד כתב דודאי מהני שכיב מרע שמגרש לטובת האשה, ובזה קמ"ל דאסורה לכהן. וקושיית הירושלמי דמחזיר גרושתו אסורה בחייו[יב].

שנא) **בא"ד לעבור עליו בב' לאוין. והאחרונים** [שו"ת פנים מאירות ב קעו] ציינו דבירושלמי לפנינו אי' לעבור בלא תעשה. דלדעת ר' יוסי ב"ר כיפר [יבמות יא:] אין לאו בסוטה, אלא עשה. ולרבנן ילפי' מלאו זו דאחרי אשר הוטמאה, והאיך ילקה ב' מחד לאו. וכת' לגרוס כן בתוס' דידן.

ועוד ציינו **האחרונים** דנח' הראשונים [ע' תוס' יבמות יא. ויא:] האם יש לאו אף בספק סוטה [או דרק כלפי עשה עשאו הכתוב ודאי].

שנב) **שם. בב' לאוין. רע"א בגהש"ס** הקשה דאין איסור חל על איסור, והאיך חל איסור מחזיר גרושתו על איסור סוטה[יג]. ובחי' רע"א הוסיף דאף לגירסת **האחרונים** דהוה עשה הא כתבו **תוס'** [שבועות כג:] דאין איסור לא וחל על איסור עשה[יד].

ורע"א כת' דאין לומר דגלי קרא דחל איסור מחזיר גרושתו על איסור סוטה, דהא משכח"ל בהיתר כשהוזמו עדי טומאה, ונתברר שמותרת לו.

ורע"א הביא צד דאף דנאסרת על בעלה ע"י קינוי וסתירה, האשה יודעת בריא האם מותרת. א"כ נפק"מ

ז. דתוס' העמידו קו' הירושלמי על לשון זה דדבר ברור. דאי משום רגלים לדבר בעלמא פשוט דצריך קרא למעט.

ח. וכתב עפ"ז דיכול לגרשה בע"כ, ולא תיקן רבינו גרשם שלא יתנהג כדין.

ט. [וכת' דתקנת רגמ"ה לא היה אף במקום מידת חסידות]. והביא ממעשה דסמיא דשמואל אמר לו שאם מאמין שיגרש [קידו' סה:].

י. והק"נ הוסיף דעכ"פ רשאי לגרש אשתו מחמת אהבה שלא תתעגן [כשהוא הולך למדינת הים] או כדי שלא תפול קמיה יבם.

יא. ועוד יש שדנו דאף אילו לא מהני, ומ"מ נאסרה לכהונה [מדאורייתא] ע"י מעשה הגירושין.

יב. ומשמע דשכיב מרע שנתרפא בטל הגט מדינא.

יג. **והקה"ו** [ח"ב ב] תי' דכיון דתרוייהו מחד קרא ילפי' חל [וצ"ב, דאיפכא מסתברא].

יד. **ורע"א** דן לצד דספק סוטה הוה רק עשה, וחזר והחזיר גרושתו [לצד דאמרי' אין איסור חל על איסור], האם נימא דלוקה ממ"נ, או משום סוטה או משום מחזיר גרושתו. אך רע"א דחה דכיון דעשאה התורה טמאה ודאי [לאיסור עשה], א"כ שוב לא חל לאו על העשה, ול"ש בזה ממ"נ.

לאסור לאשה, ומיגו דחל על האשה חל על הבעל. ורע"א דחה דאיסור סוטה ספק חל אף על האשה, ואף לאוסרה בתרומה. ועוד דן רע"א דעב"פ כלפי הבעל אסורה, והאיך יחשב איסור מוסיף. ואף אי כלפי עצמה נאמנת, והאיך איסור מוסיף לבעל.

שנג) **בי"ש סברי אם לא תמצא חן וכו' דהא מצא ערות דבר. האחרונים** [ע' מהרי"ט חו"מ צח] הק' לבי"ש במה תליא ברצונו ודעתו, דע"י עדים אסורה עליו וצריך לגרש בע"כ. **והאחרונים** כ' דלבית הלל אתי שפיר, דאף דהקדיחה תבשילו מ"מ לא יגרש אא"כ לא מצא חן בעיניו.

והלבוש [הו' בשו"ת מהר"ם לובלין קכג] דן דגדרי התורה של גירושין ניתן רק באופן זה דלא מצא חן בעיניו [ומגרש מחמת שנאה]. הא אם מצא חן בעיניו[טו] אינו בכלל הדיתר של פרשת גירושין, ואינה מותרת לעלמא. וגט שיכב מרע שלא תיפול ליבום ילפי' מקרא אחריני דאפי' לא נתגרשה אלא מאשה פסולה מהכהונה [לעיל פב:, וע' מה שהו' בזה שם], וחידש דלפ"ז אינה מותרת לינשא לאחר[טז]. **והאחרונים** דחו דבריו[יז].

שנד) **רש"י ד"ה כי משמש.** במקום אם וכו' כי תראה חמור וכו'. אבל **רש"י** [ר"ה ג. ועה"ת שמות כג ה] **פי'** דהתם משמש במקום דילמא.

שנה) **תוד"ה כי.** ונר' לר"ת וכו' דהרבה 'אם' משתמשים בלשון זה וכו' לשון ודאי. [ד'אם' שייך אף בדבר שודאי יהא בעתיד]. ודעת רש"י דל"ש לשון 'אם' בדבר שהוא ודאי. **והתפארת יעקב** ביאר דכוונת רש"י בדבר שהוא רק פעם א', אבל דבר שתלוי בשינוי הזמן כל שנה שייך 'אם'.

והאחרונים הק' דאי [לעיל עז.] אם תצא חמה מנרתיקה, אף דהוה ודאי.

שנו) **א"ל רב פפא לרבא לא מצא וכו' מהו. פרש"י מי כייפינן ליה לאהדורי. וצ"ב אמאי יחוייב להחזיר** [ע' פנ"י]. **והבי"מ** [קיט ג] כתב דהוה כעין גזל, שגירשה שלא כדין. ובזה תי' הגמ' דלא נחשב שלקח חפץ באיסור, אלא סילק השעבוד. ובזה אין חיוב השבה.

והאחרונים [פנ"י] כת' [דלולי דברי רש"י[יח]] יש לפרש כוונת הגמ' האם אמרי' דאינה מגורשת דאי עביד ל"מ, ורבא לטעמיה דס"ל אי עביד ל"מ. [וע' נוב"י אה"ע ת קכט שהאריך בזה[יט]].

ותוס' [תמורה ה. ד"ה מיתיבי] הק' באונס שגירש נימא אי עביד ל"מ, ולא יחול הגט כלל ויתחייבו עליה משום א"א ותהא מותרת לכהן. ותי' דאיתקיש גירושין למיתה ומתיר. ומיהו למ"ד אי עביד ל"מ, לא מהני הגירושין לענין שיהא שילוח כל ימיו, ועדיין מחוייב להחזיר [משמע דלא חל הגט לענין זה. וצ"ב. ולפ"ז יל"פ כוונת הגמ' כאן עד"ז].

אבל **בכנה"ג** הביא בשם **המרדכי** דהנשבע שלא לגרש לא חלו הגירושין משום דאי עביד ל"מ[כ]. [אך **הנוב"י** [שם] האריך מכ"מ דבדיעבד חל]. **והמהר"מ מינץ** כתב דהמגרש בע"כ לא חלו הגירושין, דעבר אחרם דר"ג [ועי"ש בנוב"י ועוד אחרונים שדנו בדבריו].

שנז) **א"ל מדגלי רחמנא באונס**[כא]. **הפנ"י** הק' דאיצטריך לניתוק לעשה, ואף דבעלמא חייב להחזיר מ"מ בעי קרא באונס. וע' אחרונים.

שנח) **אם לבו לגרשה והיא יושבת תחתיו ומשמשתו**

טו. **והנוב"י** [ת קכט] דחה דוהיה אם לא תמצא אינו לשון תנאי, אלא דיבר הכתוב בהוה. דמהי תיתי לגרשה אם נושאה חן בעיניו.

טז. אבל כיון דאסורה עליו, אינה זקוקה ליבום וחליצה, ואף דאסורה לעלמא [ומותרת לעולם ע"י מיתת בעל].

יז. **והחת"ס** [כאן בסוף הגמ'] הביא מדברי **הרמב"ן** [בחומש] דטעם איסור מחזיר גרושתו כדי שלא יחליפו נשותיהם וכו', ומבואר דמותרת לאחר אף דלא מגרש מחמת שנאה.

יח. **והאחרונים** כתבו דרש"י כתב כן ע"פ מסקנת הגמ' דהנידון על לשלחה כל ימיו. וכתבו די"ל דהנידון על שניהם, ורש"י תפס הלשון ע"פ המסקנא.

יט. **והנוב"י** כת' די"ל דקושיית הגמ' אף למ"ד דבעלמא אי עביד מהני, דשאני הכא דהתורה קבעה במשפט עשיית הגט בתנאי זה, והוא ועשה הדבר שלא כמשפטו. ובזה כו"ע מודו דלא הוה גט כלל. [והביא דרך משל, משפטי הגט שיכתוב בספר, וילפי' מזה שאם גירש שלא בכתב לא עשה כלום. [ולא הוה ביטול עשה בעלמא].

כ. **וכה"ק תוס'** [תמורה ו. ד"ה והשתא] דנימא דמי שנשבע שלא לגרש, ושוב גירש דלרבא עבר אמימרא דרחמנא ולא חל הגירושין. ותוס' תי' דבאיסור שהוא בדה לא אמרי' אעל"מ. **והקצות** [רח] ביאר כוונת התוס' רק לענין שיהא חיוב להחזירה.

כא. בפשוטו מבואר דס"ד דמדאורייתא אסור לגרשה וחייב להחזירה. [ומש"ה הביא שפיר מאונס]. אך לצד [כנה"ג הו'

וכו'. הראב"ד [על הרי"ף] כתב דהיינו לענין שאר תשמישים, ואם הודיע לה ורוצה בכך מותר לשמשו. אבל פשיטא שאסור לבא עליה וכדאי' [נדרים כ:] דהוה בני גרושת הלב[ב]. אבל **החלק"מ** [קיט א] **ומשנ"ל** [י כא] דייקו **מהרמב"ם** דהאיסור הוה רק ע"י **תשמיש**. [ובגמ' ביבמות לז: איתא דאם נשא ע"ד כן מותר, והאריכו בזה הפוסקים ואב"מ].

שנט) **זבוב נופל לתוך התמחוי. הגר"א** [יו"ד קד יא] **ציין** דהמוצצו אינו נקרא רשע [אלא משום בל תשקצו, והכא אינו איסטניס] ומבואר דבר מאוס בטל ברוב. [ואי"צ ששים[ג], כיון דאינו נהנה מהם ונפשו קצה].

דף צ:

שס) **זו מצוה מן התורה לגרשה, שנאמר כי מצא בה ערות דבר וכו'. והרמב"ם** [י כב] הביא קרא [משלי כב י] דגרש לץ ויצא מדון. **הט"ז** [קיט ז] ביאר דדרשא דערות דבר קאי לבית שמאי, דקרא איירי בערוות דבר. אבל לבי"ה קאי קרא אהקדיחה. ומש"ה צריך קרא דמשלי.

שסא) **תוד"ה עם.** אבל זו חובה מה"ת. **הפנ"י** תמה מנלן דמדאורי' חייב לגרש, הא אינה נאסרת עליו אלא בעדות ברורה שמצא בה ערות דבר. ודן דסגי בעדות ברורה דדבר כיעור, דעי"ז אמרי' דמצוה לגרשה [ואף דאינה נאסרת עליו], דילפי' מקרא דערות דבר.

שסב) **הא בזוג שני.** אם שנאתה שלח. **פרש"י** כר' עקיבא[א]. משמע דשנאה הוה כמצא אחרת נאה הימנו[ב]. **והרי"ף ורמב"ם** [י כא] העתיקו לשון זה. **והב"י** הקשה דלא קי"ל כר' עקיבא אלא כבי"ה. **והב"י** כתב דמסתמא שונאה מחמת שפשעה כנגדו, כגון שהקדיחה תבשילו, וקאי כבי"ה. **והחלק"מ** כת' דכוונת הרמב"ם דאיירי שהקדיחה תבשלו, ומ"מ דרך מוסר לא לגרש אא"כ שנאה [ואף שהקדיחה תבשילו].

וכ"פ הטור [קיט] **כבי"ה דכל שפשעה כנגדו** [הקדיחה תבשילו] יכול לגרש, בד"א בזווג שני, אבל בזווג א' מזבח מוריד דמעות ואין לו לגרש משום דפשעה כנגדו. אבל אם מצא ערות דבר או פריצות מצוה לגרש.

אבל **הבי"ש** [קיט ד] כתב דמח' בית שמאי ובית הלל בזווג ראשון, ובזה לא יגרש אם לא עשתה דבר [לבי"ש ערות דבר, ולבית הלל אפי' הקדיחה תבשילו], אבל זווג שני מותר לגרש מחמת שנאה, אפי' לא עשתה דבר.

שסג) **שם. הא בזוג ראשון, הא בזוג שני וכו'.** דדרשי' אשת נעוריך, ואשת בריתך. האחרונים כת' דאשת נעוריך משמע דתלי האם היה בחור כשנשאה. ואשת בריתך משמע דתלי באשה, שהיתה בתולה. וכדאי' [סנהדרין כב:] אין אשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי.

והפר"ח [קיט] כת' דזוג ראשון נקרא כל שנשאה בתולה, דעי"ז נחשב כורת ברית ואשת נעוריך. אבל **הט"ז** [קיט ד] כת' דתליא במה שנשאה בנעוריו, דכיון דגדלו יחד יש תקוה שתשוב. **והרש"ש** כת' דנכללו בזה ב' ענינים, בין שאצלו הוא זוג שני אף שעדיין היא בתולה. ובין שאצלה הוא זוג שני אף שהוא עדיין בחור. וזוג ראשון הוה דוקא בחור עם בתולה.

שסד) **כל המגרש את אשתו ראשונה מזבח מוריד דמעות. הב"י** [ר"ס קיט] הביא בשם **האגודה ושו"ת הר"ן** [יז] דהיינו בע"כ. אבל מדעתה אינה בכלל זה. ומתקנת **רבינו גרשום** אסור לגרש אשה בע"כ [וע' ברמ"א קיט ו ובפוסקים דהאריכו בזה].

והרמב"ם [י כא] **ושו"ע** [קיט ג] נקטו הלשון דאין ראוי למהר לשלח אשתו ראשונה, אבל שניה אם שנאה ישלחנה.

לעיל] דלא הוה איסור גמור צ"ב מה הביא מדין דאורייתא דאונס.

כב. **והטור** סתם יושב עם אשתו. **והמשנ"ל** [י כא] דייק דמשמע בלא שימוש. והק' לא ידענא מנ"ל.

כג. וצ"ב מנ"ל דאין כאן ששים. ואפשר דכוונתו היכא דהוה דרך צלי, שבולע במקומו.

א. [ובזווג ראשון, שנוי המשלח, ורש"י פי' כבי"ש.

והאחרונים הביאו **דהמהריב"ל** הקשה א"כ פליגי. ולכאורה מש"כ רש"י היינו לס"ד דפליגי. א"נ בזה דינו כבי"ש].

ב. **והרש"ש** [בע"א] כת' דמסתמא שונאה מחמת שמצא אחרת נאה. ועוד העיר הרש"ש דאי' [פסחים קיג:] דשונא דקרא איירי שראה בו דבר ערוה, א"כ יש לדרוש קרא דשונה כה"ג [ואף לבי"ש].

והגר"א [שם א] כתב דאע"ג דמן הדין הלכה כבי"ה, באשתו ראשונה אין ראוי לעשות כן [משמע דאינו איסור גמור]. אבל החלק"מ [קיט ב] ביאר דאסור לגרש את אשתו הראשונה בע"כ, ואפי' מדעתה אין ראוי לגרש. והפתח"ת הביא בשם הבי"מ דהיינו כשהבעל תובע לגרש, והיא מסכימה. אבל כשהאשה תובעת אין בזה שום איסור. ועוד פי' דאפי' מצא בה ערות דבר, לא ימהר לגרשה עד שיחקור יפה.

הדרן עלך פרק המגרש וסליקא לה מסכת גיטין

בריך רחמנא דסייעין

חלק מכתיבת הספר נעשה במסגרת
כולל ערב שבת קודש זכרון אלימלך

לעילוי נשמת
ר' **אלימלך** ב"ר **יצחק הלוי**
גרינברג

נלב"ע כ"א אייר תש"ס
תנצב"ה

לע"נ
ר' **יחזקאל בן**
מנדל ז"ל

להצלחת
התורם

שיזכה ברוחניות
ובגשמיות, ויזכה
לכל מידי דמיטב

משה אלפיה
בן **נזירה** ז"ל
כ"ג אב תשי"ב

לטיפה אלפיה
בת **פרידה** ע"ה
י"ז אייר תשס"ה

לוח סוגיות המסכת

דף ב.
טענינן מזוייף ..... **ב**

דף ב:
ע"א באיסורין ..... **ו**
בידו באיתחזק איסורא ..... **ח**
סתם סיפרא גמירי ..... **י**

דף ג:
הקדמה - עדי חתימה ומסירה
כרתי ..... **טז**

דף ד.
מזוייף מתוכו ..... **יט**
עדי מסירה לשוויי גט ..... **כב**

דף ה:
יטלנו הימנו ויאמר ב"נ ..... **כט**

דף ו:
שרטוט ..... **לב**

דף ז:
ספינה - עציץ נקוב ..... **לט**

דף ח:
אמירה לנכרי - ריבוי
בשיעורים ..... **מד**
סוגיית פלגינן ..... **מו**

דף ט.
שיור שאינו מסויים ..... **נ**
אם יש עוררין ..... **נג**

דף ט:
חותמיהן עכו"ם ..... **נד**
תנו שחרור לעבדי ומת ..... **נו**

דף י.
עד כותי ..... **ס**

דף י:
ערכאות ..... **סב**
חספא בעלמא הוא ..... **סד**

דף יא.
שטרי פרסאה ..... **סט**

דף יא:
זכין בשחרור ..... **עג**
התופס לבע"ח לא קנה ..... **עד**

דף יב.
עשה עמי ואיני זנך ..... **עט**

דף יג.
האומר תנו ומת ..... **פו**

דף יג:
קנין מעמד שלשתן ..... **פט**

דף יד.
הנהו גינאי ..... **ק**
הולך מנה - מתוך שחייב
באחריותו ..... **קב**

דף יד:
מצווה לקיים דברי המת .... **קו**

דף טו.
או כולו בקיום הגט ..... **קיב**

דף טו:
טהרת ידים לחצאין ..... **קטו**

דף טז.
חיבור קטפרס ומשקה
טופח ..... **קטז**

דף יז.
סוגיית זמן בגט ..... **קכב**
הקדמה - דרישות
וחקירות ..... **קכג**

דף יז:
מה הועילו חכמים
בתקנתם ..... **קלא**

דף יח.
מאימתי מונין לגט ..... **קלה**

דף יט.
בכל ועל הכל כותבים .... **קמב**
כתב ע"ג כתב ..... **קמד**

דף יט:
חיישי' במי מילין ..... **קנא**
צריכי למקרייה ..... **קנב**

דף כ.
איסור הנאה ..... **קנז**

דף כ:
ה"ז גיטך והנייר שלי ..... **קסא**
גודרות ..... **קסג**

דף כא.
קנאתהו ומתגרשת בו ..... **קסו**

דף כא:
פסול מחובר ..... **קעח**

דף כב.
יכול להזדייף ..... **קפה**

דף כב:
גדול עומד ע"ג ..... **קצ**

דף כג.
הפסולים בשליח
להולכה ..... **קצז**
עבד - אינו בתורת גיטין ..... **ר**

דף כג:
מביאה את גיטה ..... **רד**

דף כד.
לא חזרה שליחות אצל
הבעל ..... **רו**
סתמא לאו לשמה ..... **רט**

דף כה.
הקדמה לסוגיית ברירה .... **רטז**

דף כה:
ברירה באינו מפרש
דבריו ..... **רכא**
תנאי וברירה ..... **רכד**

דף כו.
הכותב טופסי גיטין ..... **רכז**

דף כז.
סוגיית חיישינן לב' יוסף בן
שמעון ..... **רלג**

דף כז:
סימנים וטביעות עין
בגט ..... **רלז**

דף כח.
חזקת חיים ..... **רמ**
שמא ימות ..... **רמג**

דף כח:
חומרי חיים ..... **רמט**

דף כט.
מילי לא מימסרן לשליח ... **רנא**

דף כט:
שליח שלא ניתן
לגירושין ..... **רנט**

דף ל.
המלוה מעות את הכהן .... **רסג**
דף ל:
חוששין לתרו"מ ..... **ער**
דף לב:
חוזר ומגרש בו - ביטול גוף
הגט ..... **רפו**
בפני כמה מבטלו ..... **רפט**
דף לג.
אפקעינהו חכמים
לקידושין ..... **רצא**
עדות שבטלה מקצתה בטלה
כולו ..... **רצה**
דף לד.
גילוי מילתא ..... **שב**
דף לד:
שינה שמו ושמה ..... **שה**
שבועת אלמנה ..... **שי**
דף לו.
תקנת העדים חותמין על
הגט ..... **שיח**
סוגיית פרוזבול ..... **שכ**
דף לז:
סוגיות עבדים ..... **שמב**
דף לח:
המקדיש עבדו ..... **שנו**
דף לט.
גר שמת - זכו בעצמן .... **שסב**
דף לט:
שחרור כסף ..... **שסו**
דף מ.
אין לו תקנה ..... **שעג**
אקנייה לבנו קטן ..... **שעה**
דף מ:
האומר עשיתי בן חורין ... **שעח**
הקדש וכו' מפקיעין מידי
שעבוד ..... **שפ**
דף מא.
חצי עבד ..... **שפו**
דף מב.
גדר חציו עבד וחציו בן
חורין ..... **שצט**
דף מב:
קנס וחבלות דמעוכב גט
שחרור ..... **תד**
מעוכב גט שחרור אוכל
בתרומה ..... **תט**
עבד שמכרו רבו לקנס ..... **תיא**
דף מג.
קידושין דחצי עבד ..... **תיד**
קידושי שפחה חרופה ..... **תיט**
דף מג:
המוכר עבדו לעכו"ם ..... **תכה**
דף מד:
מוכר עבדו לחו"ל ..... **תלא**
דף מה.
אין פודין יותר מכדי
דמיהן ..... **תלה**
דף מה:
ס"ת שכתב עכו"ם ..... **תלח**
עיבוד וכתיבה לשמה ..... **תמא**
המוציא את אשתו משום
נדר ..... **תמו**
דף מו:
המוציא משום אילונית .... **תנד**
המוכר עצמו לעכו"ם ..... **תנו**
דף מז.
יש קנין לעכו"ם ..... **תנז**
דף מז:
סוגיית קנין פירות ..... **תסה**
דף מח.
מוכר בזמן היובל - גוף
לזמן ..... **תסח**
דף מח:
סוגיית מיטב ..... **תעח**
דף נ.
שפאי עידית ..... **תצ**
נפרעין מנכסי יתומין ..... **תצא**
דף נ:
גדר אין נפרעין מנכסים
משועבדים ..... **תצג**
לפי שאין קצובים ..... **תצח**
דף נא.
סוגיית ר' יצחק - משיב
אבידה ..... **תקג**
דף נב.
הקדמה לדין
אפוטרופוס ..... **תקי**
דף נב:
המטמא והמדמע
והמנסך ..... **תקטו**
דף נג.
היזק שאינו ניכר ..... **תקיז**
דף נד.
תשלומי תרומה ..... **תקכה**
דף נד:
טהרות שעשיתי נטמאו .... **תקל**
דף נה.
העיד ר' יוחנן בן
גודגדא ..... **תקלה**
חטאת גזולה שלא
נודעה ..... **תקלו**
דף נה:
סיקריקון ..... **תקמ**
דף נט.
חרש רומז ..... **תקנא**
דף ס:
דרכי שלום ..... **תקסג**
דף סא.
מסייע בידי עוברי
עבירה ..... **תקסו**
דף סב:
שליח להבאה ..... **תקעו**
דף סג:
שליח לקבל מיד שליח
להולכה ..... **תקפא**
צריכה ב' כיתי עדים ..... **תקפד**
דף סד.
סוגיית הימניה ..... **תקפז**
דף סד:
היא ואביה מקבלין
גיטה ..... **תקצד**
קטן זוכה לאחרים ..... **תקצז**
דף סה.
קטנה אינה עושה
שליח ..... **תרד**
דף סה:
האומר גירשוה ..... **תרו**
דף סו.
סוגיית מילי ..... **תריג**
דף סו:
אומר אמרו ..... **תריז**
דף ע:
נשתטה המשלח ..... **תרכז**

דף עא.
חרש המדבר בכתב ..... **תרלג**

דף עב.
מהיום ולאחר מיתה ..... **תרמ**

דף עב:
גיטו כמתנתו ..... **תרמד**

דף עג.
אכלו ארי ..... **תרמז**
לא תתייחד עמו ..... **תרנ**

דף עג:
חוששין משום
קידושין ..... **תרנא**
מעת שאני בעולם ..... **תרנג**

דף עד.
תנאי 'אם' וע"מ
כמעכשיו ..... **תרנז**

דף עד:
מחולים לך ..... **תרסב**
נתינה בע"כ ..... **תרסה**

דף עה.
והנייר שלי - משפטי
התנאים ..... **תרסט**

דף עה:
ע"מ שתשמשי את
אבא ..... **תרעח**

דף עז:
באין כאחד ..... **תרצה**
תיחוד ותפתח ..... **תרחצ**
קנינים בגט ..... **תש**
עומדת בצד ביתה ..... **תשג**

דף עח.
אמירת הבעל בגט ..... **תשו**
קרוב לה - ד' אמות .... **תשיב**

דף עח:
זרק חובו ..... **תשיח**

דף עט.
אויר שאין סופו לנוח -
משתמר ..... **תשכא**

דף עט:
גט ישן ..... **תשכט**
תצא מזה ומזה ..... **תשלא**

דף פא:
גט קרח ..... **תשדמ**

דף פב.
גירושין חוץ מפלוני ..... **תשמט**

דף פב:
גירושין חוץ לענין
יבום ..... **תשנג**
בקידושין חוץ מפלוני .... **תשנז**

דף פג:
זה אוסר וזה מתיר ..... **תשסח**
ע"מ וכו' לעולם אי"ז
כריתות ..... **תשע**
כיון דפסקה פסקה ..... **תשעב**

דף פד:
כתבו בתוכו ..... **תשפא**

דף פה.
חוץ ממי שאין לה עליו
קידושין ..... **תשפב**
גופו של גט ..... **תשפז**

דף פו.
ג' גיטין ..... **תשצב**
דעת ר"א דעדי מסירה
כרתי ..... **תשצד**

דף פו:
פוסלין למי חטאת ..... **תשצח**
ב' גיטין שוין ..... **תת**
הא לא ידעי בהי
מינייהו ..... **תתא**

דף פח:
גט מעושה ..... **תתח**
יצא קול ..... **תתיא**

דף צ.
לא יגרש אשתו ..... **תתיח**

מראי מקומות קצרים

תוכנית הספק ללימוד כדף ביום, ע"פ התחשבות בסוגיות

מראי מקומות אלו נערכו בתחילת כל חודש, קודם לימוד הסוגיות, ולא הוגהו

ב. עד ב: ולרבה וכו' לבעי תרי

רש"י שלים להולכה - ר"ן ב. בדה"ר

מדינת הים - רש"י. תוס' [עולי בבל], רמב"ן, ריטב"א, רמב"ם [מרומות א ז]

טעניגן מזוייף - תוס' [כאן, וכתו' לב:], רמב"ן [ט.] ורשב"א ור"ן [שם, ב: בדה"ר]

תוד"ה לפי [הא'] - רמב"ן ושא"ר [רע"א]

גאמנות על השליחות - רא"ש

דאתיזה בי תרי - רש"י טז:, תוס'. רמ"א קמב יח

המשך ב: ג.

איתחזק איסורא דא"א - תור"ג [הא הגט קודם גירושין], רע"א [כאן ויו"ד טו]

ע"א בדבר שבערוה בלא אתחזק - רמב"ן, רע"א, ש"ש ו ה,ו

ע"א באיסורין נגד אתחזק - תוס' [גמ' יבמות פח. ורשב"א שם]

אשויי שטר ע"י ע"א - תוס', אחרונים

מיישי' למיעוטא - רע"א

חתימה שלא לשמה - רע"א

ערעור דבעל - רש"י אוקי חד, פנ"י, גרי"ז [הל' גירושין]

מרדכי קידו' תקסט, בי"ש קמב ה

ג: ד.

דעת הרי"ף [לק' פו: מז: בדה"ם] דאף לר"א מהני עדי חתימה בלא ע"מ, רא"ש [כתוס' ד.], רמב"ן [ס' הזכות] ור"ן [שם]. קצות [מב א, רמא א, ל ז] ואחרונים

שטר כת"י - תוס', רש"י פו., רש"י יבמות ל: [רשב"א ונמוק"י שם]

מזוייף מתוכו - רש"י [סוף י:], רי"ף [מת. בדה"ם]

לדעת הרי"ף האם צריך חתימה לשמה - רמב"ן ג:, רשב"א

ד: ה.

[המשך ד.] עדי מסירה לר"מ - תוס' ור"ת, רמב"ם א טו, רשב"א ה:

תוס' בממון הולאת בע"ד - קצות מב א. רמב"ם מכירה א ז [גר"א ורע"א שם]

תוס' קידו' אסר אקרובים - רשב"א קיד' סה:, קצות רמא א

[ד:] רבה אית ליה דרבא - תוס' [כאן וג.], רמב"ן [ה.]

אילס - [תוס' ומפרשים] רמב"ן ט., בי"ש קמב יא, קצות מו יט

תוד"ה אי הכי - ראב"ד לרי"ף, רמב"ן כשניסת - ריטב"א, תוס' ב:, רא"ש לק' ט ו

ה: ו.

מ"ד בפני ג' משום קיום - ריטב"א [רש"י ותורי"ד], הג' מרדכי תסז, גר"א קמב כ

מ"ד בפני ב' - ריטב"א, מאירי בשם חכמי ההר. ר"ן לרבה מהני אף לקיום עד נעשה דיין - רש"י, ריטב"א

תוס' לאחר נישואין לר"מ א"א לתקן, רשב"א וריטב"א. ר"ן. תוס' פד:

תוס' ל"ד לסומא - רא"ש

ו: ז.

במתניתא תנא ג' [תוס' קי"ל כר' יאחק, ע' רמב"ם ס"ת ז טז, יבוש ד לה וגו"כ]

גדר שרטוט - תוס' סוטה יז:, מרדכי הל"ק תתקסא, שו"ת רע"א נ

שרטוט תפילין - תוס' [כאן ומנחות לב:], רמב"ן

בידי למוסרם - רי"ף ב"ק קיז מג: בדה"ם [שו"ע שפח ט]

זמרה - רש"י, תוס', רמב"ם [תענית ה יד] טור ושו"ע תקס [וב"ח שם]

ז: ח.

מימינו למזרח - ראשונים [ריטב"א] [פנ"י ב.]

עפר מו"ל - תוס' [משנ"ל ביכורים ב ט]. עלין - רמב"ן לק' כא, ראב"ד טומ"א ב יא

רב נחמן ב"י - רמב"ן, רמב"ן ה.

המוכר עבדו לסוריה, מבואר דקאי אף למ"ד שמיה כיבוש

ח: ט. [עד המשנה]

כיבוש יחיד - רש"י, תוס' [כאן וב"ב ל:], רמב"ם תרומ' א ב [אי עולי בבל כבשו סוריה - רמב"ם ולאב"ד שמיטה ד כא]

אומר לעכו"ם וכותב [תוס'] או"ז [הו' ברמ"א או"ח שו]

ריבוי בשיעורין - תוס' מנחות סד., ר"ן ביצה ט: בדה"ר [מג"א שיח ו. ריטב"א עירובין סא]

עבד שהביא גיטו - רע"א [קובה"ע כא], גדרי פלגי' - רמב"ן ושא"ר [קובה"ע שם], דעות הראשונים למסק' - ראב"ד לרי"ף, שא"ר

רשב"ם ב"ב קמט:

כרות גיטא - רי"ף [רע"א מב.]

סוף ט. עד משנה י.

תוד"ה שוו, רמב"ן, תורי"ד ח:

רש"י על הדיינים נעטוו בנ"א - תורא"ש [תוס' ב"ק פא], הג"א. תוס' - תורא"ש י:

רש"י מת מייל רשות יורשים [רש"י לק' כח.] - קצות קפח ב

טלי קידו' מע"ג קרקע - תור"ג, אבנ"מ קלט יב [נתיבות קפה א]

דף י

מלא כותי - מהרש"ל, מהרש"א. ריטב"א

תוס' מתקיים אפומא דחד - תורא"ש, נתיבות מו יח [רמב"ם עבדים ו ו]

ערכאות - תוס', מרדכי והג"א

מכי יהיב זוזי - רש"י [ריטב"א] רמב"ם מלוה כז א [גר"א סח טו]

תוס' כתיבת שטר מתנה - מהר"ם, תור"ג

ואיבע"א - רמב"ן

דף יא

הא חא ידעי למקרי - רע"א

צריך שיחזור - רשב"א

ושמותיהן כשמות עכו"ם - רש"י, רשב"א, רא"ש

שלים לשחרור עבד - קצות קפב ב

ירושלמי [הו' בתוס'] מוכח שחין - [גמ' יבמות קיח:, נמוק"י שם] [רשב"ץ לק' לב:]
תופס לבע"ח - קלות קה ע [ר"ן ב"מ יח: הו' בנמוק"י שם ה: בדה"ר, נתי' קה ב]

דף יב [עד יב: תניא]

[המשך יח:] דעת הרי"ף - רע"ב [יג], קלות קכה ג, אחרונים
מי שליקט - רש"י [כאן וב"מ ט:], ריטב"ע
עשה עמי ואיני זנך [גמ' ב"ק פז:] [רמב"ם נזקים ו ד] ברכ"ש. תוס' [בע"ב], כס"מ עבדים ט ז
הקדש על פמש"פ - רש"י, רשב"ץ [תוס' מג.]
רפואתו דידיה - תוס' [כאן וכן ב"ק פז.], ב"י וב"ח [הו"מ תכ], קלות תכד

סוף יב: - יג: גופא

תוד"ה שביק, ראשונים [ר"ן ועוד] קידו' מה:
אי בעי שקיל - פיה"מ לרמב"ם
תוס' מעמד שלשתן בשטר - ר"ן [ה. בדה"ר], רע"ב [אחרונים]
מצוה לקיים - תוס' [תוס' ושא"ר ב"ב קמט] רמב"ן ושא"ר

המשך יג: - יד: הולך מנה

גדר מעמד שלשתן - רא"ש, רמב"ן ב"ב קמד [ש"ך וקלות קכו] רע"ב [ש"ך סו לז מלוה בשטר]
אשתבעדנא לכל דאתי - ר"ן וריטב"ב [אמאי לא תשיב ברירה] [קלות סא ג] [רא"ש כתובות ט י]
הוה בטעות - תוס', תוס' [ב"ב קעה.], רשב"ב [קלות עה ו]
אם בא לחזור אינו חוזר - [רא"ש יג] [ריטב"ב, רא"ש]

[המשך] יד: - טו. סוה"ע

הקנאה למת [ע' רש"י] מהנ"ב זכיה לא, קלות קכה ה
גדר מתנת שכ"מ - תוס', רא"ש [טור רג, נתי' שם ב], רשב"ב ור"ן
גדר מצוה לקיים - מהנ"ב זכיה כט, רע"ב
פרק שני כתב סופר [סוג' לק' פו:] פנ"י, רע"ב

טו: - טז.

אי כולו - רמב"ן ושא"ר, אחרונים [ר' א"ל מלין, גר"א סט"ל]
תוס' נוגע - רשב"ב, ריטב"ב. מלחמות [קלות מו יח]
גילוד - פנ"י [רמב"ן שבת ז:]
משקה טופח - גרי"ז מקוואות ו

טז: - יז.

תוס' [אחלופי] - בעה"מ ומלחמות. רש"י - רע"ב
סוגיית זמן - נמוק"י [סנהד' רפ"ד י: בדה"ר] [ריטב"ב יבמות קכב: ותו"י שם] פנ"י, קלות ל ב, גר"א עדות ג [רשב"ם ב"ב קעב: ותוס' ורמב"ן שם]
תוס' עבד מוחזק - קלות רמא ג
תוס' גרושה לפניו - מהנ"ב אישות ג, ש"ש ג יד
גט מאוחר - תוס', רא"ד [א כה], רמב"ן, רא"ש, ריטב"ב, ר"ן

יז: - יח. [איתמר מאימתי]

תוד"ה זנות - תוס' רא"ש [תוס' ושא"ר כתובות ב]
אהני דלכתחילה - רש"י, תוס' רי"ד [תוס' לע' ג:, תורלא"ש]
גזייה - רמב"ם א כה ורא"ד, תוס' [קלות ל א, אבנ"מ קכז ב]
שו"ת רא"ש [מה ו, בטור קכז, ב"י שם] בניה ממזרים [רא"ש] - רע"ב

המשך יח. - יט. איתמר המעביר

משעת כתיבה - רע"ב
תפגוס - רש"י, תורי"ד
רש"י ושא"ר כתובות נה.
זקף - רמ"ב תו"מ סז יד
עסוקים - רמב"ם [א כו], שא"ר
שמא פייס - [רש"י ותו'] רמב"ן ושא"ר
משום תגאי - ר"ן [לע' י: ג: בדה"ר], פוסקים קכ ט
רמב"ם עדות ה ו [גר"א]
[בשעת הדחק - ע' נדה ו:]
בדיו - רש"י ותוס' מנחות לד., מרדכי שם [פתא"ת קכד יח] [רשב"ב שבת קטו.]

יט. - כ. אר"ח יכילנא

דיו ע"ז דיו - אחרונים [גר"א סט"ל, דבר"י ד טו]
כתב עליון - תו' ט:, מאירי, תורלא"ש שם. [רמב"ם שבת יא טז, תת"ם] מרדכי שדמ
תוד"ה דיו - מהרש"ל, מהרמ"ש ותור"ג, רע"ב
תוס' כתב גט בשבת, רע"ב
נגדיה - רשב"ב
מיישינן - תוס' [לע' מ:] רמב"ן
לריבי למקרייה - ר"ן, מרדכי שמג [אבנ"מ לא ד, רע"ב לע' יא.]. רמב"ן

המשך כ. - כא. אמר רבא כתב כו' ביד עבדו

שמו ושמה - תוס', רמב"ן, מרדכי [רפ"ג] והג"א [שם], תורי"ד פה:
מעביר קולמוס - הג"מ יסוה"ת ו יא [מג"א לג ז, טו"כ שם]
דכתיב וכתב - תוס' לק' כב:
איסו"ה - קלות ר ה [מיכתת שיעורו - ר"ן י. בדה"ר, גר"א קכד ב]
כתב ע"ג כיפה - מג"א שמ י
רמב"ם [ד ז] וה"ה
נתקבלה כתובתה - רשב"ב, פר"ח קכד ח
מוחזקין בעבד -רמב"ם ד ד
בכתובת קעקע - תוס', רע"ב
אקנויי - קלות קלא א, רמב"ן ב"ב קסד
תוד"ה וכותב - קלות סו כ ונתיב' כג [מהד' שו"ע]. תורי"ד

המשך כא. - כא: משנה

נתנו ביד עבדו - רש"י ותוס' עז:, מרדכי [שם תלג]
אגר מהלכת - רש"י ותוס' ב"מ ט. רמב"ם ה יח, רשב"ב
רמב"ם ה יז וטו"כ
שכן אב - ריטב"ב, או"ש ג יב
נותן את הפרה - שו"ע קכד ב והפלאה שם
מחוסר קלילה - רמב"ן
[משיכת עליך מחובר - תוס', ב"ש קכד יב, ריטב"ב, תור"ג]
רמ"ב קכד ג
בית אביה - תוס', רשב"ב

כא: [מהמשנה] - כב: משנה

פסול מחובר - רש"י, רמב"ן, רשב"ב, ריטב"ב [או"ש ג ו]
עליך נקוב, דשקיל [תוס' לע' בפסיקת ייקה]
תוס' לעיל [ושא"ר] קלילה בתלוש [עליך שאינו נקוב] [הר"ן הק' דרש"י כת' מן המחובר, ואילו בחרס מבואר דפסל. עי"ש]
עד שיחזיק בזרעיס [ול"מ משיכה או אגר] נתיבות [קלו ב, רמא ג] חזו"ב, או"ש ג ו
בתר נופו - תוס', מהרש"ל, תוס' רא"ש [משנ"ל ביכורים ב ט] גרי"ז תרומות ב
נייר מחוק - רש"י [במשנה, פנ"י], תוס' [רע"ב], רמב"ן [ושא"ר]
ר"א בעדי מסירה - [אי סגי בעדות שלא זייף, או דין עדות מסירה] ב"י [קכד], תור"ג קכד ב [קלות מב ג ונתיבות. ריטב"ב כתוב' כא.]

רש"י עדי מסירה משום דבר שבערוה [אחרונים]
עד י' ימים - תוס', רמב"ן [ריטב"א כתו' כא]

המשך כב: - כג: משנה

גדול עע"ג - תוס' [גר"א יבוש ד], רשב"א חולין יב: [ושו"ת א כו] בשם ר' יונה [רמב"ן ס' הזכות]
שליחות בכתיבת הגט - תוס' [תוס' לע' ט:, תו"י עירובין יג.] מפרש לרמב"ם ב א [רשב"א יבמות ל:]
אדעתא דנפשיה - רש"י, בי"ש קכג ה [הוה ספק, ע' רע"א], גר"א תפילין א טו [בעיבוד לס"ת - רא"ש הל"ק ס"ת ג, גר"א או"ח יא ב, ביאו"ה וחזו"א שם]
והוא ששייר - רש"י, רמב"ם [ג יא] [ורא"ד לרי"ף ורמב"ן באריכות]
עכו"ם שנותן לשליח להולכה - רא"ש ושא"ר
סומא - תוס', רמב"ן ור"ן
עבד בשליח להולכה - רש"י, רמב"ן בשם ר"י מגאש [אבנ"מ לה ט]
[עבד שלה - תוס', תוס' רי"ד [מהרי"ט אלגאזי בכורות ד נ], עבד הבעל - תורי"ד, מקנה קו"א לה י]
א' מאבריה - רמב"ן, תוס' [גר"א עבדיס ז, ובסטנסל]

המשך כג: - כד: קטנה הוא וכו'

דאי אתי בעל ומער' - רמב"ן ושא"ר
כי מטא גיטה - רש"י [ר"ן ב. בדה"כ], רא"ד [יב ב, ולח"מ] [רשב"א]
לא חזרה שליחות - ריטב"א, מאירי, תור"ג [מי' מכת"י] [תוס' - מיס חיים ופנ"י, אבנ"מ קמא א]
לא חזרה בממון - נתיבות קפה א, אבנ"מ קג ז
אימר קמי בי"ד - תוס', רשב"א
פרק כל הגט גמ' זבחים ב: סתמא פסול, דלאו לגירושין קיימא, תוס' לע' כ. ועירו' יג., רמב"ן

המשך כד: - משנה כו. [לא כולל תוס' כה:]

תוס' מוכיח מתוכו, רמב"ן חלק
פסול כהונה - רש"י, שא"ג תדשות ג [רמב"ם י א]
למ"ד אין בריה אי הוה ספק או ודאי [רע"א עירובין לח ד"ה וגלאה] ותוס' עירו' לז: [ב' תי'], רש"י חולין יד., רש"י ותוס' לק' עג: [ר"ן נדרים מה:] [דחיית הגמ' לתומרא, תוס' כד: ותורא"ש. שעה"מ גירושין ג ד]
תולה בדעת עצמו - רש"י, תוס' רא"ש [בע"ב] [תור"ג]
שאני עתיד להפרים ל"א בגמ' עירו' לז:, רמב"ן חולין יד, ריב"ן מכות יט: וריטב"א שם. קצות סא ג, בית אפרים עב-עד]

[השל' תו' כה:] כו. - כו: קפסיק

בריה שאינו מפרש דברו -ריטב"א, תו' תמורה ל., בכור' ו: [ריטב"א יבמות כג: ואבנ"מ מא ב]
עומד להתברר - מהרש"ל מהרש"א [תו"י יומא ו:]
רש"י תנאי הוה דוקא בידו ובדעתו, רמב"ן
ע"מ שילכה אצא [תוס', רמב"ן, ריטב"א, שאג"א לג]
ומקום הזמן [אי צריך לשמה] - [רמב"ן בע"ב, רש"י כא:, מלק"מ קכד טז]
[תור"ג ומורא"ש לע' י:]
רש"י ר"א גדר תורף בשאר שטרות, תוס' ושא"ר פליגי [ש"ך מח א וט"ר שם]
ריטב"א לר' יהודה [לק' פה] אף ודין, שו"ת רא"ש לה ה אינו עיקר הגט אלא הוכחה בעלמא
גזירת טופס אי פסל רמב"ן, רא"ש

המשך כו: - כז: ר' ירמיה

זמן בארוסה - תוס', רמב"ן
נמחל שעבודו [רש"י ממשועבדים, מאירי, סמ"ע מח א]
ולית לדר"פ - תוס' כתו' כא:
גט שאבד, אמר תנו נותנים לתוס' תתגרש בגתינה זו
משם ב' יב"ש דאורי' אי דרבנן - רע"א, ש"ש ז כ
תוד"ה כאן שמעתתין לר"א [תוס' ב"מ יח. לגל דהוחזקו ב' יב"ש] ריטב"א [חזו"א לז ז]
ב' שורי - רש"י, רמב"ן [רמ"א קלב ד וט"כ]
הבעל מודה - שיטמ"ק ב"מ יח: בשם גליון
תוד"ה בזמן, אינו נאמן מכאן ולהבא [רע"א, רש"ש]

[תוס' כז.] כז: כח. משנה כולל תוד"ה מצאו

ר' ירמיה - רמב"ן
תוד"ה מעולם, אינו חשוד להכשילה - מהרש"ל הק' מתוס' בע"א, שאר מפרשים [בי"ש קלב יג]
סימנים לאו דאורי' [ב"מ כז:] משום חשש איתרמי או משקר - קצות רנט ב
אי סימנים דרבנן ל"מ סימנים אף לחשש ב' יב"ש - פנ"י, ש"ש ז כג [ע' פתח"ת יז לט]
צורבא מדרבנן - רמב"ן [תור"ג קלב ד], ריטב"א חדשים ב"מ יח: [ע"א אחר - בי"ש קלב יג, בי"מ ותור"ג שם, ריטב"א בסוגיין]
רש"י שליח היה, תוס' רי"ד, רע"א, ש"ש ז כ
הלכה שלא שהה - רי"ף וגו"כ
תוד"ה מצאו [רש"י לרי"ף, רמב"ם ג ט ורמ"ך] ש"ש ז כג

כח. - כט. משנה

זקן וגם חולה, רע"א [מצאו מת לבסוף - פתח"ת קמא סז] [גוסס - מבואר דמהני שליחותו, תו' קידו' עח: ורא"ש שם]
חשש שמא ימות - פנ"י, שער"י ב ט [רשב"א נדרים ג: מדרבנן]
שעה א' קודם - חת"ס, פנ"י, שער"י ב מ
[זמן מרובה שעה"מ סוכה ד, משנ"ל מע"ש ג]
שמא ימות - ריטב"א, תוס' קידו' מה: [טוד"י ק יו"ד נה, שער"י]
תוס' נדה ע., רע"א
ספינה שאבדה- רש"י, רמב"ם פיה"מ [ריב"ש שעט]. רשב"א

כט. - ל. משנה

שליח עושה שליח [אי צריך גילוי שאינו מקפיד, או להיפך] רא"ד לרי"ף, רמב"ן ושא"ל [רשב"א קידו' מא.] [פנ"י, רע"א]
מילי לא מימסרן -רש"י [אי הו' חסרון דוקא בהא דאינו עושה שליח, מהרי"ט א קכז, רע"א לק' לב.]. [אי מהני משום מינוי שליחות שלא בפניו - רמב"ן ור"ן סו:], בשליח לקבלה - רא"שונים [כאן ולק' סו:, מרדכי תכ]. מרדכי [קיד' תקה, הו' בבי"ש לה טו בשם הקדוש מרדוש] שליח לקידו' הוה מילי, דל"מ בע"כ
תורי"ד קידו' מא. [קצות רמד ג]
שליח שני בבי"ד - תורי"ד [ריב"ש נג]
מת ראשון - קצות קפח ב
לא ניתן לגירושין [תורי"ד] תוס' כד., ריטב"א [תשב"ץ א כה]
בפניו - רא"ש
אונס ממון - רמב"ן

ל. - לא. משנה

המלוה מעות [תקנה בשעת הלואה] רשב"א [פתח"ת יו"ד רנז ה]
מכירי כהונה [רש"י, תוס' ב"ב קכג:, ור' יונה שם. נתיבות רעא יא]
שאינו זוכה - רשב"א [ש"ך יו"ד רנז יג]

גתייאשו - קצות קסג א
אין בו משום רבית - רמב"ן
רשות מהיורשים - תוס', רמב"ן. [יורשי עניים - ירושלמי הו' בראשונים]
עשאן תרו"מ - רמב"ן, תוס' רא"ש ב"מ מט., קצות רל ג
מוקף בתרו"מ - תוס', רמב"ם תרומות ג כ, רמב"ן
תוס' בתמשבה - רשב"א [קידו' מא:]

[תוס' לא.] לא.- לב. ת"ר [לא כולל תוד"ה מהו]

המניח את החבית - תוס', רמב"ן
מקוה שנמדד [גמ' קידו' עט ונדה ב:] [רמב"ן נדה יח, ריטב"א עירו' עט]
לשותפין - קצות קעו ז
פרק השולח [עדות במינוי שליחות - רא"ש, רשב"א, רמב"ם ו ד,ט, רא"ד אישות ג טו [אבנ"מ לה ט, גר"א גירושין ו]
ביטול שליחות [גמ' קידו' נט:], ביטול בפניו - תוס' קיד' נט: [מהרש"א ותוס' רא"ש שם]
לצעוריה - רש"י, רשב"א, רע"א
לא אלימא שליחות בתרא - רע"א, חזו"א [תור"ג קמא ס]

המשך לב. - לג. מפני תיקון העולם

דברים שבלב [חכ"ל קטו] [תיפ"ל דלא הו' בפני בי"ד - רע"א,תור"ג,ריטב"א]
מו' קצת דומה לדברים שבלב - רע"א, אבנ"מ קמא ו
מתנה בטילה [רש"י נפק"מ לבע"ח] רשב"א [רשב"ם ב"ב קלח.]
מוחר ומגרש - תוס' [מת' הסוגי' אי מהני ביטול בגוף הגט, או דומי' דס"ת], תוס' קידו' נט:, רמב"ן, ריטב"א [קובה"ע עו יא- טו], מחנ"א גיר' ג ותור"ג ביטול לשליחות [קצות סה ח]
שו"ת רשב"א ד פד [ל"מ לחזור ולבטל את הביטול]
תוד"ה ורב נחמן [מהרש"א, מגי' למשנ"ל ו יח] רמב"ן
בלשון עדות - קצות סז ו

המשך לג. - לד. גידול בר רעילאי

[סבר כרב ששת תוי"ט הק' בדברי רש"י במשנה]
אפקע' [גמ' יבמות נ:] פנ"י
קדים בביאה - תוס' כתוב' ג., רמב"ן שם [רבו' של רש"י - רמב"ם אישות א ב, רמב"ן סה"מ שורש ב]
תוס' אוקמא אחזקה - קצות רמא ח [שער"י ב ט], גבו"א תענית כד, רע"א [ט"ז יו"ד שכג ב], רמב"ן כתו' ג.
עדות שבטלה - רש"י [בע"ב] כי היכי וכו' [משמע דהו' אומדנא, פנ"י], רע"א
תוס' דבר שבערוה - רע"א [כאן ולב.] [עדות קיומי, אחרונים]
לריבי בי י' - רמב"ן [כאן ולב:]
כר"י בן קרחה [ואף בדבר שבערוה, ב"י חו"מ ל ו, בי"ש קנג א, שער"י ז ג, גר"א ו ט]
חולקין ע"י גוד או איגוד [ריטב"א קיד' מב. דהוה מקח, וסמ"ע רפט ה, ט"ז שם]

לד. - לה. [למעלה] נמנעו

גילוי דעתא - תורי"ד [כאן וב"ב קמו:] תת"ס [פתח"ת קמג א] [תוס' לב.]
משנה שמו ושמה - רמב"ן [תוס' כ.]
שם עירו - רמב"ן [תוס' פ.]
איתחזק [רש"י, תוס'] - יש"ש יד
תוד"ה וכל - רא"ד לרי"ף [ורא"שונים [ע' רא"שונים ופוסקים שהאריכו בכ"ז לדינא] תוס' מקום נתינה עיקר [שו"ת רא"ש מה ב, רמ"א ס"ס קכט]

דף לה - לה: תנן

קופלת - ר"ת, רמב"ן
אם נהג - ריטב"א
רמב"ן אי צריך שבועה למזונות [שו"ע לג יט]
תוד"ה ונודרת [נדר חל ולוקה לאלתר], תוס' שבועות כט., ר"ן נדרים יד: וכה, ריטב"א [וכן ר"ן שבועות י. בדה"ר] [קובה"ע לג]
חכם שרי לה - שו"ת רשב"א מיומ' רנה [משנ"ל מזירות ב יז]
תוס' תאכל לאלתר, רמב"ן. רא"ש
מו' שלא בפניו בדיעבד מותר - רא"ד לרי"ף, רא"שונים [כאן ונדרים סה.]
צריך לפרט [שו"ע יו"ד רכח יד 'טעם' הגדר, תוס' ערכין כג., מג"א קכח מח]

סוף לה: - סוף לו: [בלא תוד"ה אלא]

ע"ד רבים - רשב"א [מג"א הנ"ל ש"ך רכח סט
מדאור' היא [רמב"ן סה"מ שורש ב, ש"ך חו"מ כח יד, תת"ס]
חו' ג:, רשב"א [פתח"ת קל א]
מפרשין שמותיהן - רשב"א, תורא"ש, בי"ש קל א
תוס' מוסר שטרותיו - רש"י ותו' מכות ג:, רמב"ן ושא"ר בסוגיין [גדר התקנה - רש"י לז., כתו' פט., רשב"ם ב"ב סו] [רמב"ן הו"ל להל' ע"מ שלא ישמט, ריטב"א מכות ג:]
תוד"ה בזמן שאתה משמט [רמב"ן ושאר רא"שונים האריכו, ע' רמב"ם שמיטה ד כה, ט ב, י ט וכס"מ]
[בזה"ז - רא"ד לרי"ף, סה"ת כה, ס' הזכות יח. בדה"ר. רמ"א חו"מ סז א]
שב ואל תעשה - רש"י [ורש"י לרי"ף], רשב"א
לרבא אי קאי אף בשמיטה דאו' - רש"י, תוס' [בע"א], חי' מכת"י, רמב"ם ורא"ד ט טז
רשב"א מינה שמעי' דיש כח לבי"ד להקנות
לדייר - רמב"ן, ריטב"א

[תוס' לו:] דף לז. - לז: משנה

יש כח לבי"ד לעקור - תוס', רמב"ם ורא"ד ממרים ב ב,ג
בי"ד חשוב - תוס', רא"ש [שו"ע סז יח] [שלא בפני בי"ד - מרדכי שפ, תומים סז כא]
יתומים - ריטב"א [תומים סז כה לאו בני מעבד מלוה]
קרקע - רש"י, רשב"ם ב"ב קנ. [ר"ן, תומים סז כב]
מזכהו - ר"ן. [מהרי"ט א סה אף בלא קנין, חי' מכת"י]
מנת אסיכי - ראשונים
מסרי אהדדי - רא"ש, רמב"ן, רמב"ם ט כז [שו"ת ר"ן עז]
כדר' יצחק - תוס' אף בשעת הלואה אלים שעבודייה, בעה"מ, מלחמות [ש"ך עב ט]
רש"י שמיטה בסופה - רא"ש
דבר השמיטה - [תוס' רא"ש]. מרדכי [שפ, ושא"ר] דהחוב נפקע אף בלא אמירתו, ירמיס קסד כופין שישמט

משנה לז: - לח: אמר רבה א' רב המקדיש

יאוש בעבדים - [תורי"ד] תוס' ב"ב מד. [ר' יוחנ סס], רמב"ן [כאן], ש"ך חו"מ ספג ג
כדחזקי' - לראשון או שני [רש"י, תוס', תורא"ש, רשב"א, רא"ד לרי"ף]
קני למעש"י [היכן קנין איסור] תוס', רש"י [תורא"ש קנין טבילה], מאירי, תורי"ד, רשב"א
[קנין למעש"י - יבמות מו.] [מחנ"א עבדים ב,ג]

ראב"ד לרי"ף, רמב"ן ורשב"א אי איירי ביאוש
[ראשונים קנין חזקה או חזקת מלחמה]
שמואל מפקיר אי"צ גט שחרור [קצות ר ה, אמר"מ כג] אי לשמואל שייך קנין מעש"י - [תוס' ואחרונים] ר"ן, תורי"ד [רמב"ן ושא"ר לע']
מפקיר עבדו - ריטב"א קיד' טז [קצות ר ה]
גדר יאוש - רש"י, תוס' ב"ק סו
מצוה לקיים דברי המת [תוס'] מחנ"א זכיה כט
גהש"ס אינו ברשותו, או"ש גניבה ט
משחרר עובר בעשה - רמב"ן, רשב"א, ס' החינוך שמז [מג"א ל ל]

המשך לח: - לט: אמר מר

מתפיס תמימים - תוס', ראשונים [משנ"ל ערכין ה ה]
לדמי [חיוב דמים, או חל דין בגופו] תוס' וראשונים, רמב"ן 'גופו'
מוכרין אותם לאחרים - רמב"ן, ריטב"א דבריו לבטלה - רמב"ן, חי' מכת"י
עומדות ליבצר [תוס' סנהד' טו. ב"מ ק:] ריטב"א
תוד"ה קטנים, דעת אחרת מקנה [קצות רלה ד], תורי"ד מ: ש"ך רמג ו
עבדו דגר כאשתו - רש"י, תוס' קיד' כג., רמ"ה [בטור רסז מה, ט"ז שם לה] קטן שגדל אח"כ
שחרור איסורא - תור"ג

המשך לט: - מ: משנה

'כמוכרו לו' - אמר"מ כד [קצות ר ה] ראב"ד ערכין ו יח
פקע כספיה - אבנ"מ כט ב, אחרונים
תוס' חליפין דמו לכסף, תו' קיד' ג. [למסק' ל"ד]
עבד שנשא - רי"ף כותב' גט שחרור, רא"ש, חי' מכת"י [ל"מ הודאה לאיסור]
והתקדשי בו - תו' יבמות מז:, נמוק"י שם, גר"ח איסו"ב יג [רע"א ל"ה לשמה, קה"י כח]
מצוה לקיים [תוס' ב"ב קמט:, וראשונים לע' יג.] תוס' ורשב"א לע' לח., מחנ"א זכיה כט
אין לו תקנה - מהרש"א לח:
לרש"י אסור בשפחה [קובה"ע נז,מז ה] תור"ג
מוקמי' אפוט' - תוס', ראשונים, ס' הזכות, מרדכי שפא בסופו
חייבי' - תוס' נאמן בודאי, ריטב"א, ראב"ד
הודאה כנגד הודה - תורא"ש, רשב"א [קצות פח ט, נתי' ד]

סוף מ: -מא: ת"ש והפדה

חמץ מפקיע - פנ"י [ר"ש מערכת הקניני' ס"פ יא]
תוס' לרש"י קדושת דמים לא אלים - קצות קיז ב, קובה"ע נב ה
רמב"ם ערכין ז יד
רש"י דמי הנאתו - תור"ג [קצות קז ו, אבנ"מ לג טז]
רמב"ם חובל ז יא
תוד"ה בהיזק - רשב"א נג:
[תוד"ה אשה, תו' יבמות סו:, ב"ב נ., ראשונים באריכות]
תוס' לידחי לאו דלא יהא קדוש -מהר"ם, טור"א חגיגה ב
[בעידנא - מנח"ח א יד, קובה"ע סט כז]
[בדידה ע' כתובות מ. - מנח"ח שם טו]
גדר כלאים - ראשונים חולין עט. תשב"ץ ב ד [הו' בש"ש הקד' אות מ]
פוגע בצד א"א [יבמות מו:]
מהרש"א ע"ע מותר רק בשפחה של אדונו
משחרר חצי עבד - פנ"י, תוס' כג:

המשך מא: - מב: איבע"ל וכו' אוכל בתרומה

תו' עבדו מיוחד [רמב"ן ב"ב נ] תורי"ד ב"ק ל:
תוס' סוד"ה בעבד - מהרש"ל, מהרש"א, פנ"י, אמר"מ מא
הא דאמר חצי - רמב"ן, ריטב"א, ר"ן לרי"ף, חזו"א [כל שאינו בזא"ז - תוס' זבחים ל., עירו' נ] אי' לחצאין - מהר"ם
גדר חצי עבד - קה"י לב [תשב"ץ הנ"ל]
לאחר תקנה מעוכב גט [רש"י חגיגה ב., פסחים פח.] [רמב"ם חגיגה ב א, ר"א בן הרמב"ם] תוס', רמב"ם נזק"מ יא, מאירי
נגחו שור - תורא"ש
אלא מעתה יום וכו' - קצות רמט ב, קעא [רגמ"ה ב"ב יג.]
תוס' ריפוי בבהמה - תוס' סנהד' פד:, ב"ק לג. [מרדכי ב"ק קטז] נתיבות שמ ג
תוס' מה לי קטלא - פנ"י, גר"ח [סטנסל קכא וקסז] [קצות תכד]
רמב"ם עבדים ה יד
יוצא בשן ועין - תוס' [כאן וקיד' כד:] תוס' ב"ק לג: ורמב"ן כאן

המשך מב: - מג: משנה

אכילה בתרומה [תלי בקנין הגוף או ממון או קנין איסור] תוס' יבמות סו. [פנ"י שם, שו"ת אבנ"מ יז]
תוס' חצי עבד אוכל - תורא"ש ומהרש"ל, מהרש"א [תור"ג]
יבא אליהו [קובה"ע עא ו]
מכרו לקנס - תוס', רשב"א [רשב"א כתו' נט, קצות רט ד]. גר"ח מכירה כג
מקדש חצי שפחה - שו"ת רע"א קע,קעא [אין מסורין לביאה - רע"א, אבנ"מ מא א, קובה"ע מב ב,יב]
חזרה ונתקדשה לאחיו - פנ"י, אבנ"מ מד ד
גמרי - גרי"ז מכתב בסוה"ס [עמ' עח]

מג: - מד. א"ר יהושע ב"ל

המוכר לעכו"ס - רש"י, ריטב"א, תוס' [כאן וקיד' ו:] [ברח מהעכו"ס - ט"ז רסז מח]
תוס' פש גביה - מהרש"ל, מהרש"א
משתרשי - גמ' חולין קלא. ותוס' שם
ספיקות - רא"ש, רמב"ם עבדים ח ד נו"כ [קוה"ס ד ט]

סוף מד. - מה. משנה אין פודין

עד י' בדמיו - מים חיים [רבינו בחיי בראש' מה כב]
קנס דרבנן בחו"ל - רי"ף, רא"ש [גר"א חו"מ א כה, ש"ש ד כה]
קנסו בנו - [סמ"ע שפה ב, ש"ך ג] תורא"ש [פוסקים תקלח]
לפלוני אנטוכי - חי' מכת"י, ריטב"א
הדין עמו [יבמות סו:, שו"ע פח ד] - רש"י, רשב"א, מהרש"א
עבד שברח לאר"י - ריטב"א, רא"ש, תוס' כתו' קי: [רמב"ם ח יא, מים חיים]
לוקח ע"מ לשחררו - ריטב"א [תוס' קיד' סג.]

המשך מה. - מו. ר' יהודה

מכדי דמיהם - פתח"ת יו"ד רנב ה
תוד"ה דלא [אשתו כגופו] - ר"ן, ר' יהושע - תוס' לק' נח., רמב"ן [פתח"ת רנב ד]
אין מבריחין - פתח"ת רנב ו השבוי רשאי לברוח [אמאי לא קנאו בכיבוש מלחמה - מחנ"א עבדים ג]
ישרף - רמב"ם יסוה"ת ו ח [תוס' שבת קטז.]
תוס' ס"ס - ש"ך כללי ס"ס טו
כתבן עכו"ס [תיפו"ל דבעי לשמה] - תוס' ע"ז כז. מנחות מב.
קטן אינו בקשירה [ע' תוס' לע' כב:, קובה"ע עה ה]
[נקטעה ידו - מג"א לט ה]
[תוס' אשה - רא"ש, תורי"ד, שאג"א לה, שו"ע יד א, מג"א תרמט ח]

חזר לסורו - מג״א לט ז
עיבוד לשמה - תוס׳ מנחות מב:, בעה״מ סוכה ט, ד: בדה״ר, רמב״ם תפילין ג טו
תוס׳ מדבעי ר״מ תנאי כפול [ע׳ רשב״ם ב״ב קלז:] תורי״ד, רמב״ן [ובס׳ הזכות עה לח. בדה״ר] תנאי לשעבר

המשך מו. - מז. משנה

[המשך מהנ״ל] נשבעו נשיאי העדה - קלות קכג ד
תו׳ הרוצה להשלים, רמב״ן [רש״י דברים כ י ורמב״ן שם, רמב״ם מלכים ו א,ה]
שתתבזה בבי״ד - [ע״י שליח, ע׳ ר״ן נדרים ח:] מרדכי שפה, ריטב״א
אילונית - תוס׳ [כאן, ויבמות ב:] אי״ל גט [אבנ״מ לט ג], רש״י [פנ״י], בעה״מ ומלחמות
תנאי כפול - רש״י, תו׳ בע״א, רמב״ן [הו׳ לע׳] [רמב״ם י יג, לח״מ, גר״א י ט]
בנים - רש״י, ש״ך רנב ו

משנה מז. - מח. לימא כתנאי

לוקח ומביא [חיוב לפירות] רש״י בע״ב, תוס׳, תורא״ש, תור״ג, ראב״ד ביכורים ב טו
יש קנין [אי מפקיע שם אר״י או רק חיוב תרו״מ] [ע׳ גר״ח תרומ׳ א י, חזו״א שביעית א ב]
דברי הרמב״ם תרומות א י מהר״י קור׳, כס״מ [גר״א שלא ח,מהרי״ט א מג. גר״ח שם]
לחפור בורות - רשב״א, חי׳ מכת״י, חת״ס, חזו״א
אדעתא דעכו״ם - רש״ש, ריטב״א [משנ״ל תרו׳ ב ט, רע״א]
גר״ח סטנסל [הו׳ בבית הלוי ג א ו]
רש״י אין לך חטה [וכ״כ רש״י חולין קלה:] קוב״ש בילה לח [שאג״א ל, מקו״ח תמח א]
רש״י תרו״מ לא רמי עליה - ט״ז יו״ד א יז, רע״א
ר״ל אומר מביא ואינו קורא - רשב״ם, תו׳ ורמב״ן ב״ב קלו:
ולביתך שאני - [תורא״ש מח.] ריטב״א [ע׳ תו׳ יבמות לו: ב״ב קלו: וג. דק״פ דבעל שאני]
בצרן - [שליח אינו כמותו] תו׳, רמב״ן ב״ב פא:

המשך מח. - מט. מאי ק״ו

[המשך מלעיל] בזמן היובל - [לזמן משום הפקעת היובל, או אומדנ׳] ר״ן נדרים כט, קלות רמא ד, מערכת הקנינים ט, קוב״ש קידו׳ מו. [ריטב״א לק׳ פד בשם הרא״ה, אבנ״מ כח נג, קובה״ע נו]. רמב״ם מכירה כג ה,ו
קונה ב׳ אילנות - רשב״א [תוס׳ ב״ב כז.]
צריכא - קלות רנז ג
ראשונים כשמוכר ע״מ יחזור ביובל
יובל שני - רש״י, רמב״ם בכורים ד ז
מקדיש שדה מקנה [משום ׳אינו שלו׳ כלשון המשנה ערכין כו:, או גזיה״כ]
לא ירית מידי - קלות קלב א, ר׳ שמואל
תוס׳ ידינו ורגלינו - תורא״ש [רמב״ן ב״ב קז.] [בדעת הרמב״ם לח״מ זכיה יב יג, פנ״י, שאג״א ל]
מיגו דנחית - רשב״א, קלות קעו ט
פרק הניזקין כתובה דאורי׳ - תוס׳, רמב״ן
סוגיית מיטב - רע״א [כשקנה אח״כ, ע׳ לק׳ נ.]
אכל כחושה משלם שמינה - רשב״א. פנ״י
אהני קרא - רא״ש ב״ק א ב וריטב״א כאן [רע״א ב״ק ז:]

דף מט

[המשך מהנ״ל] תוד״ה שור - תוס׳ ב״ק ז. [רש״י שם ט:], רשב״א
מפני מה אמרו - [תו׳ מח:] רשב״א, פנ״י [קלות קב א], רמ״ה [בנמוק״י ב״ק ב: בדה״ר]
קבלן דכתובה - רש״י, רשב״א [ראשונים] [ש״ך לז טז]
תוד״ה אלא [תוס׳ ב״ב מז.] רמב״ן ושא״ר. רע״א

דף נ

מצוה עבד - מחנ״א ערב א [הג״מ אישות יז ז, ברמ״א קב ו]
כדעולא - תו׳ ב״ב קעה: [רמב״ן ורמ״ה שם], ריטב״א קיד׳ יג:
רשב״א שעבד להדיא דאורי׳ [רש״י, רשב״א, ריטב״א קיד׳ יג:] [קלות לט א]
שפאי [לרש״י] - רמב״ן, מאירי. לתוס׳ - תורא״ש, ריטב״א מט: [קלות שלא ב]
אין נפרעין - [מהערב תחילה] רשב״א, ראב״ד לרי״ף, [כתו׳ לה. הו׳ ברי״ף]
קדימה במתנת שכ״מ - רשב״א [ראשונים ב״ב קלג.], ריטב״א
אין קלובין - משנ״ל מכירה יא טז
מזון בנות - תוס׳ כתו׳ נ: וקא:

דף נא

אין כתובין - תו׳, רמב״ן [רשב״א מח:]
גירשה - אבנ״מ קיב ב
צררי - תוס׳ כתו׳ קב:
ב׳ כיסין מצאתי [טענת ברי גמור או ע״פ טענתו, ע׳ רש״י] בעה״מ ורמב״ן [חי׳, ס׳ הזכות ומלחמות], תורא״ש
ול״ל משיב אבידה - רע״א שבועו׳ מב
[ע״י טענת הקטן, רמב״ן וראשונים] [תוס׳ ומפרש׳ ב״מ ג] מיגו - [דעת הר״י מגאש שבוע׳ מה: דל״מ לאפטורי משבועה]
בבנו מעיז - רמב״ן [כאן ושבוע׳ מב], ראב״ד [לרי״ף]

נב. - נב: משנה

אפוטרו׳ - גמ׳ קידו׳ מב. [ר״ן, ריטב״א, רשב״א, תורי״ד בסוגיין]. לענין מעשר תוס׳ לע׳ מ:, רמב״ן, רשב״א [קלות רמג ז,ח]
רמב״ם ראב״ד נחלות יא ט [תוס׳ שבת נד:]
לחוב ע״מ לזכות - רש״י, רמב״ם שם יא ז [גמ׳ קיד׳ שם]
לחשב - מרדכי, רשב״א
תוד״ה יהבי - רמב״ם מכירה ט ב
תוד״ה דאתו - תורא״ש, רמב״ן
מציאה אשכח - רמב״ן, רשב״א
קלות רל ה

סוף נב: - נג: ורמי דר״מ

מנסך - גמ׳ חולין מא. [א״א אוסר דשאינו שלו] ורש״י ותוס׳ שם
תוס׳ הגבהה צורך ניסוך, תורא״ש, מהר״ם שיף
תוס׳ כמו שעשאו אחר - רע״א [כתו׳ לא וכאן] תור״ג
קנסא לא ילפי׳ - גמ׳ ב״ק קיז [רשב״א ורמ״ה בשיטמ״ק שם]
הזיק שאינו ניכר - רמב״ן [כאן, וקו׳ דד״ג], רמב״ם חובל ז א, תוס׳ ב״ב ב:, ריטב״א
[אינו ניכר משום גרמי - ריטב״א, רמב״ן דד״ג]
פיגלו [למי החיוב] רש״י, רמב״ן [פנ״י, ע׳ נתיבות קמח א]
פיגול - תוס׳ ב״ק ק. [מזיק בדיבור, שיטמ״ק ב״מ מג:], ריטב״א [רמב״ן דד״ג] [משנ״ל חובל ז ד]
כחש בהמה - קלות שז ג
תוס׳ בידים - משנ״ל גזילה ג ד, רע״א

המשך נג: - נד: משנה

קנסו שוגג - הג׳ מים חיים [רמב״ם שמיטה א יב]
רש״י בכדי שיעשה [רמב״ם שבת ו כג, שו״ע שיח א] [תוס׳ חולין טו., מג״א שיח ב]
אסור בו ביום - תוס׳ [רש״י חולין יד. ומהרש״א שם]

רש"י איסור דרבנן להזיק היזק שאי"נ [קה"י ב"ק א]
מטמא - רשב"א
בשוגג תשלומים - תוס' ותו"י יבמות ל.
לפי מדה - [רש"י, סוגיה פסחים לב.] פנ"י, רמב"ן [ב' תי' אי קודם נתינה, משנ"ל תרומות י יח]
המעשר בשבת - גר"א ובימו"ה [ר"ם שיח]
מדאור' חד בתרי בטל - ראב"ד לרי"ף, ראשונים [שו"ת אבנ"מ יח]

נד: - נה: משנה

בידו - [ראב"ד לרי"ף] רא"ש [נאמנות בעלות, ט"ז קכו ו, ש"ש ו ו]
תוס' לרבא נאמן משום בידו [כ"ד תוס' קידו' סה: והרא"ש כאן], רמב"ן ורשב"א [כאן וקידו' שם], תורי"ד
שורת הדין - רמב"ם פסוה"מ יט טו, ריטב"א
אזכרות לשמן - תוס' מנחות מב.
נאמן להפסיד שכרו - תוס' ב"ב לג.
אוכלת תרומה דרבנן [תוס'] רשב"א [גמ' יבמות פט:]
רש"י שב ואל תעשה - רשב"א [רש"י בע"ב, רע"א]
ר"ת מצווה הבב"ע [תוס' סוכה ט.] שיטמ"ק ב"ק סז.
רע"א [בדברי הירושלמי]
רשב"א באין כאן [רע"א, ריטב"א קידו' גב:]
אוקמא ברשותיה [תוס' בע"א] רשב"א

סב: סג.

פרק האומר התקבל לפיכך - רש"י, ריטב"א, ר"ן, רע"א
אשה להולכה - רע"א [מהרש"א]
האשה שאמרה הבא - רש"י ב"מ עו., רמב"ם ו ד [רשב"א סה.] ר"ן, ריטב"א, אמר"מ כ ו
עקריה לשליחותיה - ריטב"א, אי' מכת"י [או"ש ו מ]
דעת העיטור [ברשב"א]
הולך וזכי - רשב"א, קצות קכה ג

סג: - סד. אמר רבה ומודה

הולך וזכי בתחנה - רמב"ן, רשב"א [תוס' לב:]
בזיון דבעל [אי הוה משש דאור'] רמב"ן
לא חזרה שליחות - רש"י ותוס' וריטב"א לע' כד., אי' מכת"י. רשב"א כאן
עשו שליחותם - רשב"א לע' כג. [שליחות בכתיבה] [בשטרי ממון, תוס' ב"ב קעא. ותורי"ד כאן, ריטב"א, ראב"ד לרי"ף]
בספיקות - תוס', רא"ש [פוסקים ר"ס קכב ע' פתח"ת שם, קצות מט ג]
עדות למנוי שליחות - רמב"ם וראב"ד אישות ג טו [גר"ח גיר' ו]
אלי דבר - תוס' כאן וב"ק ע:, רמב"ן, תור"ג

המשך סד. - סד: אמר ר"י א"ר אסי

[סוגיה דלעיל] הימניה - רש"י בלא עדי אמירה משום מיגו ריטב"א ור"ן [גדר הימניה - אי' הרי"ס]
שו"ת הרי"ף דאיירי בשליח להולכה
תוס' מה הועילו ב"נ - רמב"ן, רא"ש א ב
תוס' באות הקרובות אינם נאמנות [רשב"א], רמב"ן, ר"ן [רע"א, ר"ן קידו' סג:]
תוס' מן הדין מותר [תוס' סה. סוה"ע] רמב"ן
רב המנונא - רשב"א
קטנה ע"י עצמה - תוס' [רש"י קיד' מג:] מלחמות. ר"ן [קידו' ט ה. בדה"ר]

המשך סד: - סה: משנ' האומר

מת' זוכה לאחרים [מדאור' או דרבנן] - רש"י ותוס', ר"ן [מתא"א משיכה ב]
תוס' בסמוך על שולחן אביו - רמב"ן ב"מ יב: [הו' בפוסקים שפו י]
דעת אחרת מקנה לאור' - תוס' [בכ"מ, ע' סנהד' סח:], ש"ך [רמג ו, קצות ונתיבות שם] [תורי"ד לע' מ:]
שליחות לקטן במידי דאיתיה - מהרש"א, קצות קפא ג
זכין במעש"ש - רמב"ן [תוס'], גר"א זכיה ד
[ג' מידות, גירסת הרי"ף - ראשונים]
אין קטן עושה שליח - רמב"ם ו ט וגו"כ [גר"ח שם]
עד דמטית - תוס', ריטב"א [אמר"מ כ ו]
מראה מקום [קידו' מח:] מהא"ש שלומין ג

המשך סה: - סו: סוף המשנה

גירשוה - ראב"ד לרי"ף
דמי ממרא - תוס', קצות רט ד, מהא"ש זכיה לד. רע"א [במה פליג אידך תי']
תוס' מן הדין יפסיד לפי חשבון - רמב"ן, רא"ש ושא"ר
השומע קולו - גמ' כתובות ע:, תוס' [גבי תרומה] רמב"ן, ר"ן [רשב"א נדריס לו:], קצות רמג ח, רע"א כב.
לא לשחק - רע"א, רגמ"ה מולין לט: [אחיעזר א כח ב]
אם מעצמו נפל - רש"י [מולין שם] רמב"ם ב יג וגו"כ, רשב"א
כתבו ותנו - מהא"ש גיר' ג טו, נתיבות רמג ו
עשאן בי"ד - ריטב"א ור"ן [רמב"ן דר' מאיר ודאי ס"ל דמהני אומר אמרו]

סו: סז.

מילי - רש"י [כאן, לע' כט., לק' עא:]. בשליח לקבלה - רמב"ן, מרדכי תב [קצות רמד ג] [חסרון בשליח שעושה שליח או בשליחות הראשון - מהרי"ט א קכז, רע"א לע' לב.]
[מילי בכתיבת שטר מתנה - תור"ג י: ונתי' רמד ג]
אומר אמרו [ומינוי שלא בפניו] רמב"ן, ר"ן [קצות רמד א]
תוס' עד מפי עד - רמב"ן כט. [ראב"ד לרי"ף], נתיבות כח ז

סז: ע: עא. עד מיתיבי כשם

גדר 'כולכס' - ראב"ד לרי"ף, תוס' ושא"ר לע' יח: [קצות כא]
א' כותב - חלק"מ קכ טז
פרק מי שאחזו רמב"ם [ב טו] פסול [מדרבנן], ריא"ז [בשלט"ג], פר"ח [קכא ב] [או"ש שם, קצות קפא ב] [בשוטה גמור קכא ב וגו"כ]
אין כותבים [שעת כתיבה] פנ"י [בי"ש קכא ה] [תוס', ב"י קכא, ט"ז שם ד]
ירושלמי [הו' ברשב"א] אמר לא יהא גט אלא לאחר י' ונשתטה
גוסס - תוס' קידו' עח: ורא"ש שם ורשב"א כאן
יכול לדבר מתוך הכאב - תוס' [תורא"ש] חת"ס
קצות מו יט

המשך עא.- עב. משנה

[עדות בכתב בעדות אשה - רי"ף סוף יבמות, ראשונ' כאן]
פיקח ונתחרש - רש"י, מהרש"ל [פיה"מ ריש תרומות]
יבמתו - רש"י, רע"א, מאירי
עד שיאמר - תוס' עירו' יג. [ולע' כב: ושא"ר שם ולע' סו:]
[מילי - רש"י, ולע' כט. וסו:] [פסק הלכה ע' רמב"ן ושא"ר לע' סו:]
תוד"ה קולו - תו' רא"ש

המשך עב. - עג. ת"ר זה גיטך

מהיום ולאחר מיתה - פרש"י מספק"ל [ע"פ הגמ' ב"ב קלו.], רשב"א [גמ' קידו' נט:]
אם מתי' [אי הוה תנאי] בי"ש קמה א, לח"מ ט כ, תור"ג

רש״י לחנם כתב זמן [מהרש״א כתו׳ ב:] רמ״ה [ב״ב קלו. אות קעז, הו׳ בטור רנח]

תוד״ה מהיום - רמ״ה [תור״ג]

תוד״ה הכי - דעת הרי״ף [ב״ב סב: בדה״ס] ורמב״ם [ט יב], רמב״ן ור״ן עז.

רב הונא - רש״י, רמב״ן

ניתק מחולי - רש״י, רי״ף [ב״ב עא. בדה״ס ורמב״ם זכיה ח כה] ר״ן

המשך עג. - עד. משנה

אכלו ארי - תו׳ כתו׳ ב:, רא״ה שם [תור״ג קמה ו]. רמב״ם ט יז [גר״ח סטנס׳ קסה]

לא תתיחד, רש״י כתו׳ כז. ותו׳ שם ורמב״ן

רי״ף עדות מיוחדת - רמ״ה [בחי׳ מכת״י] ור״ן [רע״א, נתיבות פא ו]

[תוד״ה נתן, גהש״ס, אפיק״י א טו]

נתן כספים - אבנ״מ קמט

תוד״ה תנא - [לרש״י לע׳ כה: אינו בידו תלי בברירה, ולרמב״ן שם משום דתלה שעת חלות] לרש״י למ״ד אין ברירה הו׳ ספק [רע״א עירו׳ לח, ע׳ תוס׳ עירוב׳ לז:] פנ״י, תורא״ש

[תוד״ה אמר ע׳ הפלאה כתו׳ ט.]

דף עד [- עד: תנן התם]

ע״מ כמעכשיו - מחנ״א [מתנה טו], תור״ג קמג ב

תנאי אם - רמב״ם ח א. מקנה קיד׳ ס תוס׳ קיד׳ ס [מהרש״א כאן], תורי״ד [כאן ושם]. רמב״ם ח א ונו״כ

לא תנשא עד שיתקיים התנאי - ראשונים [ר״ן. תו׳ פב:, תורי״ד פב., ה״ה ח כב] גמ׳ פד.

מחולין - תו׳ ערכין לב., רשב״א, רא״ש [ס״ס ז]

התקבלתי - רש״י, רשב״א ור״ן נדרים כד.

ביטול תנאי - שו״ת רא״ש [מו ב, לה ט, הו׳ בטור קמג] [ברכ״ש ב״מ לז ב, שער״י ב ט]

אריס תו׳ [כאן וב״מ עז.] ורי״ף כאן [וראב״ד]

סוף עד: - עה: משנה

אונס ביום אחרון - אגודה [הו׳ בב״י חו״מ רז] קצות ונתי׳ נה [רע״א או״ח קח יא]

נתינה בע״כ - ב״י [קמג ד] בשם מהר״י בירב, מחנ״א זכיה כד

תוס׳, רשב״א

והנייר שלי - רש״י כאן ולע׳ כ:, רשב״א פרשת תנאים - תוס׳ כתוב׳ נו., שו״ת רא״ש [מו ב]

תנאי קודם למעשה - רש״י, רמב״ם אישות ו ד [רמ״ך, כס״מ, לח״מ, גר״ח]

תוד״ה לאפוקי - תוס׳ כתוב׳ עד., תורא״ש [רוב מצוות - רע״א, חת״ס]

תוס׳ הלכה כר״מ, רשב״ם ב״ב קלז:, רמב״ן. בממון ראשונים בשם שו״ת הרי״ף, תוס׳ קיד׳ מט:, ראב״ד זכיה ג ח, ראשונים כאן

גילוי דעת - תוס׳, רשב״ם קלז:, בעה״מ בילה כ. י בדה״ר, רשב״א

לח״מ ט כ

הן קודם - משנ״ל אישות ו א, תוס׳ קידו׳ סב.

רבא - ר״ן, חלק״מ לח ב, רע״א

המשך עה: - עו. משנה

משפטי תנאים בתנאי דמעכשיו - רי״ף [לז: בדה״ס] ורמב״ם [אישות ו יז], רמב״ן וראשונים, ה״ה ט כ [אבנ״מ לח ב] [תנאי לשעבר - ר״ן ותוס׳ לע׳ מה., אבנ״מ לח ה]

מת הבן - [כל הסוגיה, ע׳ רש״י ותוס׳] בי״ש קמג יז, רמב״ם ח יט

כל סתם - רשב״א

אין לך תנאי שאינו כפול [ע׳ סוגיה קידו׳ סא:]

וחזר ואמר - רש״י, רמב״ן, רשב״א

לקיומי תנאי - מהרי״ט [אה״ע לח הו׳ בשעה״מ ל ה], חי׳ מכת״י, בי״ש קמג כ, תור״ג

עו. - עז. צריכא

וליחוש שמא פייס - תוס׳ יח:, ראשונים [בי״ש קמד יד, אבנ״מ לח כו] רמב״ם ט ט ונו״כ

כתבו ותנו אם לא באתי [שליח בתנאי] ר״ן [ראב״ד בילה כ, פתח״ת קמד ג]

אין ידוע - ריטב״א, ש״ש ג ח

או דילמא לאחר י״ב חודש - רמב״ם ח כב, ה״ה. שער״י [ב י, ובחיד׳]

זמנו של שטר - רע״א

פרק הזורק גמ׳ ב״מ י: חצר דגניבה מטעם שליחות [נתיבות פתיחה לסי׳ ר, רע״א, אחיעזר א לא]

עז. חצרה וכו׳ - עח. משנה [הא׳]

מה שקנתה - אבנ״מ קלח א

באין כא׳ - קצות ר ה [הפלאה כתוב׳ פו, קוב״ש קיד׳ קלח] חי׳ מכת״י עח.

תוס׳ ל״ק ידה - [תורי״ד, רשב״א, חי׳ מכת״י] רע״א

תיזיל ותיחוד - [תוס׳ ב״ק נב. וב״ב נג.] רא״ש וראשונים. רש״י קנין אגב, ראשונים [קצות רב ד, בית מאיר קלו ז] [רש״י לע׳ כא.]

ר״ח [בראשונים] משום מתנת שכ״מ, ע׳ מרדכי תלג

תוס׳ בא מרשות הבעל - [פנ״י, אבנ״מ קלט יב, תור״ג קלט א]

בלד חצירו - תוס׳ עירובין צב:, ריטב״א עט. [נתיבות רב ה]

רשב״א ב״מ יא.

דעת עולא - רשב״א

אושלא מקום - ש״ך שיג א

קלתה תלויה, קשורה - רשב״ם ב״ב פה:

המשך דף עח

כנסי שט״ח - תו׳, רמב״ן, בעה״מ [רמב״ם א א,ט,יא]

ערק חרצי׳ - רשב״א, רא״ש, פיה״מ [אבנ״מ קלח ב]

אומר הא גיטך - ריטב״א, תורי״ד [ר״ן ורמ״ה היכא דנפל מידה. רמב״ם ה יח, גר״ח סטנ׳, אמר״מ כ]

ישינה - רא״ש,רשב״א

ד׳ אמות - רמב״ן, ר״ן [אבנ״מ ל ה, רע״א] חי׳ מכת״י [בעה״מ שבת צה: לו: בדה״ר]

קדים - בי״ש קלט כה, רע״א ותור״ג [בהדי הדדי - אבנ״מ ל ג, תורא״ש קיד׳ ח:, ריטב״א, ר״ן]

לענין חוב - מרדכי, תוס׳ [מהרש״א, קצות עה ו] רשב״א

דף עט

[סוף עח:] אויר ד״א - רמב״ן

לא מינטר - רש״י, בי״ש קלט ה, אבנ״מ ג [תוך ג׳, בי״ש שם, רשב״א, מהרש״ל] ראב״ד [לרי״ף]

רמב״ם ה י, ה״ה, גר״ח סטנ׳

[כלי של לוקח בתוך של מוכר, בי״ש קלט יג, קצות ר ו, רע״א]

גט יצן - תו׳ לע׳ כו:, רא״ש

וצריכה גט מזה ומזה - רש״י ותוס׳, תוי״ט, פנ״י

דף פ

תוס׳ לא שינה ממש [ע׳ לע׳ לד:, תוס׳ יבמות צא:] ריטב״א

כותבים מקום - מהרש״ל, מהרש״א

שלום מלכות - פנ״י. רמב״ן

ומודים חכמים - תורי״ד, ריטב״א, תוס׳ בע״א

גמ׳ יבמות צא: מ״ט קנסו

וטעה ונתן שובר לאשה [תוס׳ לע׳ יט:] [רע״א היכא דהאשה מודה]

דף פא [- סוה"פ פב.]

בי"ש פוסלים לכהונה - תוי"ט, תפ"ס

מבטלי קלא - רש"י לק' פט.

קלא דבתר נישואין - תוס' יבמות לב., אבנ"מ מו ה

הן הן עדי יחוד - תשו' מיימוני נשים א, בי"ש מב יב. רמב"ם אישות ג ה

רמב"ם י יט

כולכס - ר"ן, מהרש"א, ראב"ד

מייסי' לקרובים - קלות מו ה

תוס' לע' יט:

דף פב עד פג. תיקו [לא כולל תוד"ה אפי']

[גדר חוץ - חי' ר' שמעון יבמות לט, שערי חיים נט, אבנ"מ קלז ב] [ע"מ שלא תהא מותרת - טור ופוסקים קלז]

תנאי - ריטב"א, קוב"ש כתוב' קעב

ע"מ שלא תנשאי ותבעלי - תוס', בעה"מ, רא"ש

לא נתגרשה אלא מאישה - רש"י יבמות לד. [שו"ת מהר"ם לובלין קכג] [תוס' רא"ש]

איסור כהונה [משמע דאור'] רמב"ס י א וגו"כ, שאג"א חדשות ב

בקידושין [אי מותרת לו בביאה] - ריטב"א, רשב"א [אבנ"מ לא כג] [רשב"א בדברי ר' יוחנן קידו' ס. דרוותא שביק, רמב"ן שם]

ראב"ד לרי"ף לחזור ולגרש בגט זה, רמב"ן

[תו' פב:] פג. - פג: גופא

[תוס' פב: - תוס' יבמות י., רמב"ן שם ב.]

מתנה לעקור - רשב"א [רע"א פד.]

כל תנאי לא תנסיב - רמב"ן ושא"ר [כאן ולע' עד.], רמב"ם ח א

תוס' אין נשואין חלין שהרי אסורה - [שער"י ז טז] רמב"ן, ר"ן [אבנ"מ קמג ג, קלז ד], רשב"א [שו"ת רע"א קכו]

המשך פג: - פד. ת"ר כו' ע"מ שתעלי לרקיע

נשאת לאחר מותרת לזה - תוס' פב:, אבנ"מ קלז ב

נודרת ע"ד בעלה - רש"י, תוס' נדה מו:, ריטב"א, ר"ן נדרים עג:

כיון דפסקה - [רמ"ה בחי' מכת"י] רא"ה [בריטב"א וחי' הר"ן] [אבנ"מ כח גג]

רב יהודה אמא יישן למחר [סוגיה נדרים יד:] רמב"ן פג., ט"ז יו"ד רכ יט

תוד"ה הכא - רשב"א [שו"ת רשב"א תשז הו' בבי"ש מ ח] [רמב"ם ח יג וגו"כ]

המשך פד [- פה. משנה]

נתקיים התנאי - רשב"א, תוס' רי"ד [פד:] [שער"י ז יח]

מתנה עמש"כ בתורה - ר"ת [בתו"י כתוב' נו. ורמב"ן ב"ב קכו]

יטלנו היומנו - פתח"ת קלז ג, נתיבות קלז ד

רשב"א

אחר תורף - פנ"י, תור"ג [קמז]

מחקיס - רש"י ותוס', מלחמות, רמב"ס ח ד,טז

המשך פה. - פו. [משנה]

חוץ מאבא - רש"י [בגמ'] אבנ"מ קלז ז, רע"א [מגיה לאבנ"מ קלז ב, חזו"א. מאירי, רשב"א נדרים כט]

אחי לכלל הוי' - חי' מכת"י, רע"א [זיכה קידו' לקטן - מהרי"ק ל, טוב"י ק סד]

ויצאה והיתה - תת"ס, בי"מ קלז ב

ירושתיך - גר"א מכירה יג [רשב"א לע' יז. ונדרים כט:]

קידושיך בשטר - שער"י א י, קובה"ע ג ט

[אמר לה - רש"י, גר"א קלו ג]

ידיס שאין מוכיחות - ר"ן נדרים ה: ו. [וכל הסוגי' שם], שו"ת רא"ש לה ה

לא לכתוב למתן [משמע דשאר שיטו בלורות האותיות אינו פוסל ע' רמ"א קכה טז וגו"כ] רמב"ס ד יד

בעינן ודין - ריטב"א [ור"ן נדרים ו.] רמב"ם א ד וה"ה ולח"מ

ראשי תיבות שמות הספרים

במקום שצויין 'אחרונים' בלא ציון הספר, לפעמים המכוון לספרי ראשי הישיבות על סדר הדף או ספרי דורינו של הערות ומראה מקומות. שקשה עלי לציין מקור מדוייק לכל סברא. ובפרט שפעמים לקחתי סברא מתוך מערכה שלימה, בשינויים מסויימים.

אבה"א אבן האזל
אבנ"מ אבני מילואים
אבנ"נ אבני נזר
אגר"מ אגרות משה
או"ש אור שמח
אוה"ח אור החיים
אמר"ב אמרי בינה
אמר"מ אמרי משה
אפיק"י אפיקי ים
ב"י בית יוסף
באה"ט באר היטב
בדה"ב
או בה"ב בדק הבית
בה"ג בעל הלכות גדולות
בה"ת בעל התרומה [ס' התרומה]
בי"מ בית מאיר
בי"ש בית שמואל [או בית שמאי]
ביאו"ה ביאור הלכה
ביאוה"ה ביאור ההלכה [לדרך אמונה]
ביה"ל בית הלוי
בעה"ט בעל הטורים
בעה"מ בעל המאור
ברכ"א ברכת אברהם
ברכ"י ברכי יוסף
ברכ"ש ברכת שמואל
גבו"א גבורת ארי
גהש"ס גליון הש"ס [לרע"א]
גידו"ת גידולי תרומה [לס' התרומה]
גר"ח ג"ר חיים סולובייציק ע"ס הרמב"ם, או על הש"ס [מהדורת סטנסל או מהדורה תשס"ח]
גר"נ הג"ר נחום פרצוביץ
גר"ש
או ר"ש ר' שמואל רוזובסקי [או ר' שמעון]
גרי"ז [על הרמב"ם, או כתבי תלמידים על הש"ס]
גריש"א הגרי"ש אלישיב
גרנ"ט חי' הגרנ"ט [ר' נפתלי טראפ]
גרש"ז הג"ר שלמה זלמן אויערבך [מנחת שלמה]
דב"א דבר אברהם
דבר"י דברי יחזקאל
דגו"מ דגול מרבבה
דד"ג קונטרס דינא דגרמי לרמב"ן
דר"א דרך אמונה
דרכ"מ דרכי משה
הג"א הגהות אשר"י
הג"מ
או הגמ"ר הגהות מרדכי [או הגהות מיימוניות]
ח"ח חפץ חיים
חוו"ד חוות דעת
חוו"י חוות יאיר
חזו"א חזון איש חזו"א וציון דף ע"פ רוב הכוונה נשים קמז, ופעמים חזו"א ע"ס המס' [שחור]
חזו"י חזון יחזקאל
חי' מכת"י [הוד' בחי' הריטב"א מוסד הרב קוק, וכן מכון אופק בשם הרמ"ה]
חכ"צ חכם צבי
חכמ"ש חכמת שלמה
חלק"מ חלקת מחוקק
חמד"ש חמדת שלמה
חש"ל חשק שלמה
חת"ס חתם סופר
טור"א טורי אבן
טושו"ע
או טשו"ע טור ושולחן ערוך
יש"ש ים של שלמה
כו"פ כרתי ופלתי
כנה"ג כנסת הגדולה
כס"מ כסף משנה
כפו"ת כפות תמרים
לח"מ לחם משנה
מג"א מגן אברהם
מגד"ע מגדל עוז
מהריב"ל מהר"י בן לב
מהרצ"ח מהרי"ץ חיות [בסוף הגמ']
מחה"ש
או מחצה"ש מחצית השקל [למג"א]
מחנ"א מחנה אפרים
מנח"ח מנחת חינוך [במקום שמצוין חלוקת סעיפים הוא ע"פ מהדורת מכון ירושלים]
מצפ"א מצפה איתן [בסוף הגמ']
מקד"ד מקדש דוד
מקו"ח מקור חיים
משנ"ב משנה ברורה
משנ"ל משנה למלך
משנ"ר משנה ראשונה
נה"כ
או נקה"כ נקודות הכסף [לש"ך]
נוב"י נודע ביהודה
נמוק"י נמוקי יוסף
נשמ"א נשמת אדם
סה"מ ספר המצוות
סה"ת ספר התרומות
עבוה"ק עבודת הקודש [לרשב"א]
עויו"ט שו"ת עונג יום טוב
ערוה"ש ערוך השולחן
ערול"נ ערוך לנר
פור"י פורת יוסף [בסוף הגמ']

פיה"מ פירוש המשניות [לרמב"ם] [לפעמים ע"פ תרגום הישן, ולפעמים ע"פ מהדורות החדשות]
פנ"י פני יהושע
פנ"מ פני משה
פר"ח פרי חדש [או פי' רבינו חננאל]
פרמ"ג פרי מגדים מ"ז = משבצות זהב, א"א = אשל אברהם, ש"ד = שפתי דעת
פתח"ת פתחי תשובה
ק"נ קרבן נתנאל
קה"י קהילות יעקב
קוב"ב קובץ ביאורים [בקובץ שיעורים חלק ב]
קוב"ש קובץ שיעורים
קובה"ע קובץ הערות
קוה"ס **או קונה"ס** קונטרס הספיקות
קר"א קרן אורה
קרי"ס קרית ספר
קרנ"ר קרני ראם
ר"ן רבינו נסים [ע"פ רוב לרי"ף, אא"כ צויין חי' הר"ן]
רא"ל ר' אריה לייב מלין
ראמ"ה ר' אליעזר משה הורביץ [בסוף הגמ']
רגמ"ה רבינו גרשום [ע"ג הגמ' ב"ב וקדשים] [מיוחס ל]
רע"א ר' עקיבא איגר [ע"פ רוב צויין לפי מהד' זכרון יעקב. ובמקום שכתוב רע"א השלם הכוונה למהד' ר"ש אריאלי]
ש"ש שב שמעתתא
שבו"י שבות יעקב
שיטמ"ק שיטה מקובצת
שכנה"ג שיירי כנסת הגדולה
שלט"ג שלטי גיבורים [על הרי"ף]
שע"ת שערי תשובה
שעה"מ שער המלך
שעה"צ שער הציון [למשנ"ב]
שער"י שערי יושר
שפ"א שפת אמת
תבו"ש תבואות שור
תה"ד תרומת הדשן
תו"י תוס' ישנים
תו"כ **או תור"כ** תורת כהנים
תוה"א תורת האדם [לרמב"ן]
תוה"ב תורת הבית [לרשב"א]
תוי"ט תוס' יום טוב
תור"ג תורת גיטין
תור"פ **או תוס' ר"פ** תוס' רבינו פרץ
תורא"ש תוס' הרא"ש
תורי"ד תוס' רי"ד
תוריה"ז **או תוס' ריה"ז** תוס' [המיוחס] לר"י הזקן [ויש שיחסוהו לר' אברהם מן ההר] על גליון הגמ' קידושין
תפא"ש תפארת שמואל [ע"פ רוב על הרא"ש]
תרוה"כ תרומת הכרי

ר"ס = ריש סימן **סו"ס** = סוף סימן **סו"ד** = סוף דבריו **סוד"ה** = סוף דיבור המתחיל **סוה"ס** = סוף הספר **עע"ש** = עיין עוד שם **עי"ש** = עיין שם **מה"ק** = מהדורה קמא **מהד"ב** = מהדורה בתרא **נדמ"ח** = נדפס מחדש **שא"ר או ש"ר** = שאר ראשונים **ק'** = קמא **ת'** = תניינא **ב'** = בתרא

כרכים נוספים על שאר מסכתות עומדים לצאת בעזה"י, יש אפשרות להקדשות והנצחות.
ניתן רשות לצלם עמודים שלמים מתוך הספר, ללימוד עצמי או לציבור.
נא להשתתף בהפצת הספר, ולסייע להגעתו לבתי מדרש.
ניתן לתרום באמצעות מכשירי קהילות ע"י החיפוש 'בית מאור ירושלים' עבור שלמי כהן.
וכן ע"י הטל' 0732757000 > קופה 3965 > 9